

Migne, Jacques

PATROLOGIAE

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB AÑO APOSTOLICO AD TEMPORA CONCILII TRIDENTINI (ANNO 1513) PRO LATINIS
ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA
ECCLESIE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUNQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPPRIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ILLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMITTO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSCIPIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRAE, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURA VERSUS, A PRIMO GENESEO USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIAE DECURSU CONSTANTE SIMILIS, PRETIIS EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES STATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIDUS, COADUNATORUM.

SERIES LATINA PRIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIA LATINA
A TERTULLIANO AD INNOCENTIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE.

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUS COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIA ECCLESIASTICAE RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIA, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA. LATINA, JAM PENITUS CORRATA, QUOD PRIMAM SERIEM VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, MOXVE POST PECCATA INDICES STABIT, AC QUINQUE-VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLEX EDITIONE TUMULATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPLICTITUR, ET AD NOVEM ET VIX UNUM VOLUMEN PERVENIT, SED SINE INDICIBUS; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR. UTRAQUE Vigesima QUARTA DIE DECEMBERIS 1860 OMNINO APPARUERAT. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE NERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMmodo EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETIIS HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM, 326 VOLUMINIBUS PRO AMPLIORI EDITIONE ET 272 PRO MINORI ABSQUE INDICIS CONSTANTEM, COMPARET NECESSA ERIT; SECUS ENIM CUIUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA AQUABUNT. ATTAMEN, SI QVIS EMAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDÉM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEM VEL PRO SEX FRANCIS OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES SERIEBUS PATROLOGIE NONDUM EXCUSIS APPLICANTUR.

PATROLOGIA LATINA TOMUS LXXXIV.

SANCTI ISIDORI, HISPALENSIS. EPISCOPI.
TOMUS OCTAVUS ET ULTIUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
EN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIAE PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA Mœnia PARISINA.

BR
60
.M4
t.84

AIRPLANE
JOURNAL

SÆCULUM VII. ANNUS 636.

SANCTI ISIDORI,

HISPALENSIS EPISCOPI,

OPERA OMNIA,

ROME ANNO DOMINI MDCCXCVII EXCUSA,

RECENSENTE FAUSTINO AREVALO,

QUI

ISIDORIANA PRÆMISIT; VARIORUM PRÆFATIONES, NOTAS, COLLATIONES, QUA ANTEA
EDITAS, QUA TUNC PRIMUM EDENDAS, COLLEGIT; VETERES EDITIONES
ET CODICES MSS. ROMANOS CONTULIT :

NOVA NUNC ET ACCURATORI EDITIONE DONATA PRETIOSISSIMISQUE MONUMENTIS AUCTA :

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECA CLERI UNIVERSAE,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIAS ECCLESIASTICAS RAMOS EDITORE.

TOMUS OCTAVUS ET ULTIMUS.

VENEUNT QUATUOR VOLUMINA. 28 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,

IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIAE PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOenia PARISINA.

1862

ELENCHUS

OPERUM QUÆ IN HOC VOLUMINE LXXXIV CONTINENTUR.

SANCTUS ISIDORUS, HISPALENSIS EPISCOPUS.

<i>Fr. A. GONZALEZ, publicæ Matritensis bibliothecæ prefecti, Praefatio.</i>	col. 9
EXCERPTA CANONUM.	23
I. — De institutione Clericorum.	25
II. — De institutionibus Monasteriorum et Monachorum, atque ordinibus Pœnitentium.	45
III. — De institutionibus Judiciorum et gubernaculis rerum.	51
IV. — De institutionibus Officiorum et ordine baptizandi.	63
V. — De diversitatibus Nuptiarum et scèlere flagitiorum.	73
VI. — De generalibus regulis Clericorum cæterorumque Christianorum et regimine principali.	77
VII. — De honestate et negotiis principum.	79
VIII. — De Deo et de his quæ sunt credenda de illo.	81
IX. — De abdicatione Hæreticorum et usibus eorum.	85
X. — De Idololatria et cultoribus ejus ac de scriptis pacis et muniberis missis.	87
CONCILIA.	93
Græcorum Concilia.	93
Africæ Concilia.	179
Gallieæ Concilia.	237
Hispaniæ Concilia.	301
EPISTOLE DECRETALES viginti episcoporum, nempe, Damasi, Siricii, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Cœlestini, Leonis, Flaviani, Petri, Hilarii, Simplicii, Acacii, Felicis, Gelasii, Anastasii, Symmachii, Hermisdæ, Joannis, Vigilii, Gregorii.	627
<i>Dissertatio historico-critica in veram et genuinam Collectionem veterum Canonum Ecclesiæ Hispanæ a D. Isidoro adornatam, auctore CAROLO DE LA SERNA SANTANDER.</i>	849
Indices Rerum.	913

AMPLIORA JINQ
JOONZ VTIARVK

EDITORIS PATROLOGIAE MONITUM.

Si quis interrogaverit, quamobrem Operibus S. Isidori sequentem canonum collectionem subjunxerimus, ultra falebimur, inter viros eruditissimos, de hujus collectionis auctore assignando, nunc usque vario marte fuisse pugnatum, nobisque ideo ancipitis originis monumenta facilem prætermittendi patuisse viam. Quam tamen ne amplecteremur, duplex nos causa impalit: prima, quod hanc litem non indignam judicaverimus quæ sub judicio lectoris reponeretur; altera, quod immensam traditionis catholicæ catenam in nostro *Patrologia* cursu complexuri, tam pretiosis Antiquitatis ecclesiasticæ reliquis lectorem fraudare religioni habuerimus. Cæterum eruditissimam de hac canonum collectione dissertationem Caroli de la Serna Santander ad calcem tomī exhibebimus.

LECTORI BENEVOLO.

Quod Ecclesia ac respublica Hispana justissime sibi vindicabant, quod tribus abhinc saeculis eruditissimi viri enixe quæsiverant, quod communibus optimorum omnium votis diu fuerat exoptatum, quod religionis sanctæ decus rectaque morum disciplina summopere desiderare videbantur, id omne hodie una hac legitima canonum Collectione, ex probatissimis atque pervetustis Codicibus deprompta, et nunc primum in lucem edita perfectum absolutumque existimamus. Cum enim de litterarum res publica optime meriti viri, Ambrosius de Morales, Joannes Baptista Perez, Joannes Vazquez de Marmol, Garsias Loaisa aliique quamplurimi ad reconditum hunc veritatis thesaurum patescendum viam sternere cœpissent, mirum certe, si eorum studia sint adeo susque deque habita, nullus ut ad finem usque præcedentis saeculi illum aperiendum atque in bono lumine collorandum tentaverit. Ecclesiam toto terrarum orbe diffusam opimos fructus colligere oportebat: nam dum falsa pro veris, apocrypha pro genuinis, suppositio pro legitimis monumenta edebantur, innumera Christiano populo, plurima rectitudini, maxima fidei puritati dama irrogata sunt. Sed et gens Hispana majus sibi commodum ac ornamentum conciliare poterat, dum ea purgabatur labe quæ ei perperam et injuste iniusta erat ab extraneis quibusdam, illam apocryphas decretales epistolas in ius canonicum invexisse, eas promulgasse atque sovise asseverantibus. Quot quantitate in tradenda fidelibus morum disciplina errores! Quantæ in rebus pene omnibus ad Ecclesiam verique Numinis cultum pertinentibus abusiones! Quanta in sacramentorum administratione incuria! Horret animus meminisse, et hæc omnia a seculo ix ad nostram usque memoriam falsariis litterarum apostolicarum corruptoribus aut potius inventoribus ea tribuere non desistet. Ut autem ea qua par est diligentia et utilitate preclarum hocce opus nocturna diurnaque manu possit evolvi, quæcunque studiosis viris ejus penetralia intosciperemus volentibus lucem afferre possint summis tantum labris degustare curabimus. Penes eruditos de aliis lis erit: nos editorum solummodo partes agentes susceptum munus exsplendit statuimus, rationem de omnibus quæ perspeximus et vetustissimi exhibent Codices redditur.

Antiquas canonum collections Graeci, nonnullas paulo post obinuerunt Latini. Collegerunt illi canones suos, et usque ad nonum saeculum quinque numerant collections, quarum postrema Photii nomine circumfertur ac *Nomocanon* appellatur. Ipsarum commentatores extitisse plurimos liquet, qui inter Joannes Balasson, Joannes Zonaras et Alexius Aristenus prædicandi. Congessere Latini Nicænos ac Sardicenses canonē. Probabile satis est hos solum ab ipsis observatos usque ad concilium Chalcedonense, post eius celebrationem quæcunque in Orientalibus collectaneis continebantur canonice regulæ Latino sunt sermoni donatae. In Codicibus a Justelo et Paschali Quesnellio editis bujusce primæ collectionis characteres et signa desideramus. Dionysius, vulgo Exiguus, Scytha natu, Romanus autem civis, rogatus ab amico, ut ipse ait, aliam confingendam suscepit et edidit sub initium saeculi sexti; cui aliud subtexuit opus, in quo quæcunque ex Romanæ Ecclesie scrinia educi potuerunt ponendum epistolas summa diligentia recensuit. Tantum deinde sibi ea collectio in catholicæ Ecclesia conciliaverat auctoritatem, ut *Codex canonum* ab omnibus fere nuncuparetur. Amplectebatur eam Gallicana Ecclesia: Ecclesia Germanica atque Italia illam recipiebant; Anglica vero, cum eam quæ sub nomine Theodori archiepiscopi Cantuarensis evulgabatur magno prosequeretur studio, post hujus viri obitum illam etiam quæ Hibernica dicitur secuta est.

Veniamus jam nunc ad Hispaniam. Prioribus Christianæ religionis saeculis tot tantæque furentes persecutionum procellæ in hac regione et exortæ et exigitæ sunt, ut, nisi qui historia ecclesiastica volumina nedum a limine salutaverit, nullus sit qui earum recolens memoriam non contempscat ac lamentetur. Postquam vero perniciössimam stragem in ultimis terras amandare visum est omnipotenti Deo, doctrinae morumque severitate, synodorum celebratione, et quamplurimum virorum sancitate et litteris Hispania splendescere cœpit. Tria solummodo concilia, Eliberitanum nempe, Cæsaraugustanum, et Toletanum primum, constat saeculo quarto celebrata: verisimile tamen est alia quoque ea tempestate exstitisse concilia. Lusitanum quoddam inveniunt Toletanae primæ synodi Patres canone primo; aliud Cordubæ ab Osio congregatum profert synodus a Justello editus libellus: alterum anno 352 habitum commendat D. Joannes a Ferreras, sancti Athanasii auctoritate invenitus; quoddam demum Toleti quatuor annis ante eam quin primam nuncupamus synodum, editum suis eruditissimus P. Henricus Florez multis tisque gravibus rationum ponderibus ostendere conatur. Hispaniam, ferventi in disciplina ecclesiastica observantium ardore pollentem, quæcunque ad hanc sartam teatamque servandam opportuna atque apitiora videbantur præstissime, quis in duibium revocare ausit? Osiusne, 1010 orbe celeber Osius, illique Hispani comites episcopi, qui Nicænae ac Sardicensi synodis interfuerunt, harum et præcedentium Ancyranæ, Neocæsariensis atque Laodicenæ acta atque decretua ad omnem Ecclesiam attinentia suis sedibus ac dicebasibus minime evulgassent? Dum Ilinieri tunc, Cæsaraugustæ et Toleti congregarentur Hispani præsules, plurimasque rectissimas sanctiones proferunt, verisimiliter metas transgressus existimatibus quisquis. Codicem canonum ex nostrorum concilio-

rum statutis, et paulo post ex extrancorum vel Orientalium decretis eo tempore conflatum arbitretur? Verum et proximas Gallias in eundem scopum collunasse compotum est, dum quædam Hispanorum subscripti pugnent in primo Arelatensi concilio perleguntur.

Priorem hanc in nostra regione fuisse canonum collectionem conjicimus, eamque postmodum subsequens annis auctam, uno volumine comprehensam, ac in ecclesiarium gazophylacis reconditam censemus. Hujus nostræ opinionis monumenta desiderantur? Perlegat quisquis plures in nostris concilii sanctiones Nicæni, Sardicensis, Regiensis et Valentini in Galliis decretis apprime consentaneas. Conferat, Noet, eruditus quisque canonem vigesimum synodi Bracarensis primæ cum decimo tertio Sardicensis: Ierdensis concilii doctrinam de monachis ex Agathensis et Arelatensis statutis depromptam consultat. Titulum undeum concilii Tarraconensis, quæsumus, exquirat, et in ea incidet in calce posita verba: *Canonum ante omnia Gallicanorum de iis constitutione seruata*. Ubiorem autem segejne colligere poterit quicunque in concilio Bracarensi primo eum sermone in scrutetur: *Selecti ex Codice coram concilio tam generalium synodorum canones quam localium, etc.* Anno 540 callebat Hispania synodi Chalcedonensis decreta, ut ex decimo Barcinensis primæ canone luce clarius appareret: Bracarensis etiam secundæ synodi prefatio consulatur. Nulli clericis canones ignorare licitum esse quamplurima ex nostris concilii testantur testimonia. Quoniam autem pacto canones discere, in ipsis intelligendis ac in promptu habendis operam navare potuisse ecclesiastice militiae ascripti viri, in illorum abunde existente Codices quibus edocerentur? *Diaconus alba induitus Codicem canonum in medium proferens capitula de conciliis agendis pronuntiet*, scribitur in concilio Toletano iv. *Dum de ecclesiastica regula tractaremus antiquos canones relegentes, exculpauit concilium Valletanum tit. 1.* Quid plura coinnemoremus? Extra omnem maneat dubitationis aleam Hispanos a remotissimis temporibus propria canonum collectione gavisos.

Sed non defuere qui dixerint priorem illam, qua gloriatur, Dionysii Exigu fuisse collectionem. Verum enim vero aliqua quæ ex ipsis conciliis depropromisimus monumenta hujus viri ætatem precessere: præterquam quod magnum inter eas discrimen vel unius oculi ictu sollicitus animadvertiscitur. Nostra canones apostolicos ut apocryphos respuebat, Dionysiana summa illuc ut legitimos laudibus extollit. Nostrisibus propria erat Græcorum conciliorum versio, Dionysius alia versione usus fuerat. Quæ Dionysiam suscepere nationes nullam aliam ante nouum sæculum redigere tentarunt, nos sub ipsius centurie finem, quam Martinus Turonensis, Bracarensisque metropolitanus protulit, admisiimus. Quæ de causa hujusmodi collectionem, quæ Excerptorum nomen obtinuit, S. Martinus exprimere curasset, in præfationis verbis concilio Bracarensi ii inscritis atque ab ipso vel episcopo protulit certo certius appareret. Ex quatuor et octoginta coalesci titulis, quorum sexaginta et octo primum locum obtinente de episcopis et clericis, reliqui vero de laicis disserunt. Non Græcorum canonum literam aut de verbo in verbum translationem in illis collectaneis aut excerptis perquiras, mentem solum ac sensum multaque uno contenta titulo ecclesiastica statuta repiras.

Aliam demum nacta est Hispania canonum collectionem, concilii Toletani quarti tempore exarataam, ut omnes consentiant erudit. Fuerit necne hujus auctor Isidorus Hispanensis, qui synodo præfuit, adhuc sub indice hic est, cum affirmant et negant sententiae plurima critici proferant fundamenta. Ea tamen præ ceteris nobis arridet, quæ sanctum doctorem melbodium ad eam confidemus, ordinem in exarandis concilii et epistolis decretalibus servandum, atque ad ipsius quoquo ævo incrementum rationem præsepsisse receuisset. Dissidentes inter se eruditorum omnium opiniones hocce pacto conciliare contendimus.

Itaque germana, legitima ac Hispanæ Ecclesiæ quodammodo propria evasit canonum collectio, quam subsequenta a Patribus in synodis atque a pontificibus in epistolis edita decreta amplificarunt. Augentur posteriori tempore scriptis mandata ecclesiastica disciplina: unde in omnibus fere nostris Ecclesiis Codices asservabantur, quorum maximum numerum nec Maurica per tot sæcula incurso, nec morum necessaria corruptio, nec inevitabilis ac bellorum comes ignorantia, nec carthophylacum incuria, nec tempus ipsum prorsus delere valuerunt. Non eam collectionem esse quain *Codicis universæ Ecclesiæ* satis alieno titulo protulit Justillus, non illam quam amplissimum *Codicis antiquissimi Ecclesiæ Hispanæ* nomine donavit Cajetanus Cenni, non illam demum quia eminentissimus Josephus Sacuz de Aguirre Hispanensi præsul sancto Isidoro addixit, quæque excerpta tantummodo canonum vel indecum præferit, non harum quædam genuinam, nosstrain ac veram fuisse collectionem manifestum appetit. Quod si testiæ opus est, unum præ omnibus in medium afferre licet: ipsu[m] hoc quod edimus exemplar.

Mirari satis non possumus præstatum eminentissimum sanctæ Balbinæ titulo cardinalem collectionem illam quæ Isidori Mercatoris seu Peccatoris nomine evasit, quamque plurimis epistolis suppositiis et spuriis obstrusam videmus, erudio præsuli ac eximie pio Isidoro Hispanensi affixisse, atque in sua sententiae explanationem conjecturas solum et levia coacervasse fundamenta. Miramur rursus eum adversæ opinionis graviores rationes una hac refellere curasse, qua nimis omnia credit quæ in canonum collectione aut sancti doctoris tempore posteriora aut fadecora et rudi calamo excipiunt sunt, ab alio quopian auctore exarata. Si eminentissimus ille vir *Codices nostros* et perlegisset, et investigasset, omnem propositum suum in nihilum cecidisset. Facilius erat cum eruditissimis viris collectionem, que Toletani concilii quarti temporibus peracta est, sancti præsulis opus proprium asservare, illiusmodi exemplar quoddam a falso ratio nomine vitiatum? Quid aliud, quæsumus, iuuere cogebatur Aguirrius, dum conciliorum ac epistolarum decretâ usque ad Hispanensis synodi seram a sancto doctore collecta, quæcumque vero deinde in canone consistant ab alio subintroducta testatur?

Isidori Mercatoris collectio neque ex Hispania ortum duxit neque Hispani hominis opus fuit. Nullus octavi vel noni sæculi scriptor, aut Hispanus aut exter, hujus Mercatoris aut potius falsarum mercium venditoris meminisse inventur. Nullum in chronicis Germanicis et inter Hispanos receptis illius Isidori, sed nec Parisiensis ab anno 511 usque ad 754 vestigium exstat. Virum et episcopum tanta apud nostros auctoritatis, qui octoginta episcoporum et aliorum sacerdotum rogatu collectionem canonum aggressus est et complevit, ab omnibus ejus ævi scriptoribus silentio prætermissus quis credat? Nec octoginta illi episcopi in Hispanis assidua clade ac persecutione exigitatis adesse poterant: quamobrem superius menorate Isidoro Paceusi, qui Chronicou illud breve regum Gothorum ac Saracenorum scriptisse fertur, ea collectio merito attribui non potest. Nullum antiquum atque germani operis characteribus insignitum Codicem, qui eam Isidori Mercatoris collectionem exhibeat, in nostra regione reperi-re fas est, ut aiebat prædecessor noster illustrissimus D. Franciscus Perez Bayer in notis ad Nicolai Antonii vetore Bibliothecam, asseverabat eruditissimus P. Andreas Burriel, nosque post multas diligissimas investigationes pleno ore profluebant. Genuinam patriæ nostræ collectionem asservarunt omnes fere Ecclesiæ: omnia autem illius suppositiæ scripta periæ? Ubiqui inler antiquissima monumenta illa istius memoria persistit? Quodnam fuit octoginta episcoporum, quorum auctoritate compellebatur inventor, de ipsa judicium? Quoniam ecclesiastico cœtu, quibus titulis, in

quanam Ibericæ ditionis civitate aut provincia juris publici facta est? Cur ab initio saeculi noni ad decimū usque finem multi legitimæ nostræ post tot bellorum excidia permaneserunt Codices, nullum omnino illius fragmenta contextæ collectionis exstat volumen? In re solis luce clariori diutius immorari non libet. Qui plura congerere velit eruditos exterros aedat, Baluzium in præfatione ad dialogos Antonii Augustini, Blondellum in prolegomenis Pseudo-Isidori; nostros aedat Dominicum Lopezum de Barrera, Andream de Burriel, aliquo criticus legibus probatissimos scriptores.

Sed et illa suo pondere corruit sententia quæ auctorem hujus collectionis Isidorum episcopum Setabiensem (2) affirmabat. Præsul hic cujusdam monachi ope usus illud opus circa finem saeculi octavo congessit, evulgavit, ac tandem anno 805 e vita excessit, ut innuit his pene verbis clarissimus vir D. Laurentius Ramirez de Prado in opere, quod Chronicum appellatur atque sub Juliani Toletani nomine edidit. Proh deliramentum! Julianus Quirico in episcopatu successi anno 680, et de prædicti Setabiensis Isidori operibus ac morte centum quindecim annis postquam sepultus est testimonium perhibebat?

Commentarius itaque fuit Isidorus ille, indebitæ gloriae Mercator, qui sancti doctoris Hispaniensis nomine ornatus est, qui præfationem ex capite 48 lib. vi Etymologiarum desumptam suo viavit ac excuspsit ære, quique rectum quoddam exemplar canonum ex Hispania in Gallias invexit, corrupti, deturpavit. Nullus aderat eaestate locus, quo eximii doctoris nostri doctrina, virtutes et fama non pervenient. Occasionem arripuit verus ille antiquitatum ecclesiasticarum depravator: occasio patronus ac Mæcenates fecit credulos probosque viros, præsertim Ricalphum Moguntinum, qui primus falsis onustam monumentis collectionem in Germaniam induxisse fertur: occasioni savebant rerum publicarum status, saeculi ignorauit, bella, imperiorum excidia, sordida quorundam hominum lucra, honorum in aliis nimis studiosa atque lacrymabilis ambitio. Blanditiis alluciebat Pseudo-Isidorianam commentaria; nullus eorum refutationem aggrediebatur: silebant populi, clerici in canonem referebant, Ecclesiae præsules obmutuisse videbantur. Tantam igitur inter tot nationes, inter tot alioqui rectissimos viros, post tot tempora auctoritatem sibi conciliasse collectionem istam mirari quisque desinet, si miseram aevi noni conditionem animo evolvere non detrectet. Et eam tenebat Germania? et Italia tenebat? et tenebant Gallici? et totus pene Oriens tenebat? Et tenuit tandem post multa saecula felix Hispania? Hispania profecto nunquam illam in suum contulisset gremiu, si pretiosissimos ecclesiarum scuarum thesauros perscrutari, tineam ac pulverem ex vetustissimis membranis excutiere voluisse. In malam, eia, larem abeant quicunque Isidori Mercatoris compilationem vel in Hispania consecrati, vel Hispani hominis extitisse parum aut asserere aut excogitare potuerint.

Canonum observantissima atque adeo tenax nostra regio fuit, ut ineunte saeculo undecimo ex Latino in Arabicum sermonem eos vertere curaverit. Cum enim totam pene Hesperiam Mauritani occupassent, cujus vernacula lingua post saecula perlausset, cum disciplina ecclesiastica in præceptu rueret, tanta exstitit Vincentius cuiusdam presbyteri diligentia, ut canonum collectionem Arabico idiomati donaret, atque ad usum nobilissimi episcopi Joannis Danielis die decima septima Octobris, æra 1087, Christi vero 1049, completeret, quo sub Maurico jugo oppressi Christiani rectam fidem ac morum doctrinam facilius memoria retinerent. Illiusve Arabicæ collectionis exemplar membranaceum, cuphicis exaratum litteris, ipsa vetustate in quibusdam vel mutuum vel obliteratum, foliis 435 constant, quodque nosmetipsi conspeximus ac evolvimus, in Escurialensi bibliotheca invenit D. Michael Casiri, qui eam Latinam fecit, notis illustravit, atque ipsius transcriptum ad Matritensem banc perdixit bibliothecam. Contulerunt deinde istam versionem D. Elias Scidiae, Siro Maronita, ac D. Paulus Lozano, qui ex autographo folia, titulis ac integras periodos deficerent videntes ex Codice Vigiliano supplere non sunt designati. Faxis Deus ut quamvis operosa, ac maximis peragenda impensis, Arabia, reipse nostra, canonum collectio publicam tandem aliquando lucem aspicere valeat. Ipsa namque pius rectumque Hispania in canonibus addiscendis zelum et studium laudentissimum ostendet argumentum, hancque quam edimus collectionem, si fides adhuc necessaria est, firmabit roborabitque. Vincentii presbyteri vota imitari voluit Joseph El Ssahir Bil Tabib El-Merkum El-Mes-sil, ecclesie Alexandrinæ præfector, anno 1398 ad sacerdotio honorem proiectus, qui Paraphrasim Graecorum canonum Arabice, sed non ita felicitate, traddidit. Inculcavit stylum, fastidiosas repetitiones, sensum non satis aptum in ea percurras.

Ast nostram jam orationem revocat quæ nunc edicimus genuina canonum Hispana Collectio. Formam ac methodum ex concilio Toletano quarto obtinuisse nuper affirmavimus: aliarum postmodum in conciliis subsequentibus et in Romanorum pontificum epistolis editarum sanctionum additione auctam nullatenus dubium erit. Hinc factum est ut nonnulla legere liceat in quibusdam Codicibus quæ in alijs desiderantur, et omnia usque ad ejusdem concilii æram in omnibus contineri, ut in unoquoque nostræ editionis loco adnotatum lector respiciat. Accurassim autem fide custoditi Codices illi aliis olim transcribendis deserviantur, sive evenit ut quamvis nullus saeculo nono transcriptus ad nostra usque tempora pervenisse inveniatur, saeculo tamen decimo exaratos Codices ante oculos habeamus. Dolebant piissimi viri veteribus solum membranis mandatam fidem ac morum disciplinam ex hominum memoria defendendam; pietas eis stimulos addidit: codicum transcripta mediata ac adepti sunt. Asservabant monasteria, ecclesiae retinebant, nullus perquisitor cogitabat. Quid? Nixus tandem vere nobis aureum saeculum decimum sextum, quo omnem scientiarum et artium doctrinam excolebant Hispani, antiquissima riunabantur monumenta, atque ad summum usque verticem veluti perennem eruditionis fontem concendere cupiebant. Maximum hic honorem exhibendum judecamus Petro de Marca, qui prius in suis opusculis fol. 206 ad caput secundum post concilium Chalcedoneum de nostro canonum Codice ista verba faciebat: *Priorem illam (collectionem) hactenus ignotam ex Codicibus duabus manuscriptis monasterii Ripollensi in Catalonia, favente Numine, erutam hic explicamus.* Explicuit certe: at per illus usi huic archiepiscopo Parisiensi, collectionem ipsam non Hispanæ solammodo Ecclesiae propriam, sed et Romanæ, Gallicæ atque Africanae communem extitisse affirmant, minime placet consentire. Auctor nobis est Petrus Constant in præfatione ad Epistolas Romanorum pontificum, numero 134. Cum Parisiensis antistes morem fuisse Latinis symbolum Constantinopolitanum publice recitare auumasset; si nullam, nisi Hispanam Ecclesiam, ab anno 589 et 635 illud prædicasse monstramus, nonne collectionem in hac regione faciam, atque quotidiano usu receptam jure merito concludemus? Aliqui istud ostendere nihil negotii est. Galos saeculo octavo, Romanos multo serius ritum hunc admisisse constat. De Gallis quidem testimonium perhibet Valerius Strabo, duin cap. 22 eos symboli bujus c. nendi usum nec auto Caroli Magni ævum, nec nisi post Felicis Urgelitani damnationem amplexos esse testatur. De Romanis vero fidem facit Berno Angiensis idemque testis oculatus lib. de Rebus ad Missam pertinentibus cap. 2. Quem Afri morem tenuerunt nulla nos monumenta docent; sed eos collectione nostra, ut huc

(a) Isidorum hunc eminentissimus Aguirre, Ramirez et eruditus alii viri Sevilensem dixerunt. Qui

Hispanorum conciliorum subscriptiones attente per legat nostram correctionem sat, aptam deprehendens

illa est, Gallicanis Hispanisque synodis referata functos non esse evidenter est, quam ut probationibus indigat. Propriam igitur Hispanie fuisse collectionem istam præsira ipsi demonstrant præfatio: præterquam quod, ut alia militans, sola Iberia dierum inscriptionem per æras tunc annumerabat, nullum ad Hesperianum attinens decretum omisum deprehenditur, et nullibi tanta tamque commendatoria abundant antiquissima illius exemplaria. Dum magnificum nunquamque satis laudandum erigebatur sancti Laurentii Escurialensis monasterium, dum rariores ad ejus construendam bibliothecam libri exquirerantur, dum abditissima quæque latibula explorabant Ambrosius de Morales et Benedictus Arias Montanus, tunc hujus nostræ germanæ canonum collectionis exemplaria faustissimo quasi sato, veluti de cœlo emissæ, apparere visa sunt. Ambrosii præcipue studium posteris semper erit commendabile, qui Codicis Alvedensis seu Vigilani aggressus descriptionem, quam nunc autographam videamus, sua eam manu scripsit, complevit, hac via ad publicam cognitionem peruenturum volumen illud pretiosissimum perpendens. Verumtamen, o fallaces hominum spes! o incerta vota! Hispanos pseudo-Isidorianæ compilationis auctores fuisse, vel eam ex hac regione originem duxisse pervulgabant exteræ gentes: hac nota iurebatur: Ambrosius de Morales, Joannes Baptista Perez, Joannes Vazquez del Marmol, præstantissimique alii viri ad detegendum communem errorem faciem præferabant: hanc nos, proh dolor! silentio nostro extinximus: extinximus? ino vero in justam et exsecrandam labem confirmare videbamus.

Antiquitatum studium præcedentiæ saeculo avidius excoli coepit, cumque reconditiones explorarentur anguli, plures inventi fuere præter omnium expectationem canonum Codices. Eorum inventio erexit prolixius mentem doctissimi prædecessor nostri D. Blasii Nasarre, qui omnium quoquot haberi potuerunt transcriptionem litteris mandavit, qui propriis eos observationibus illustravit, ac inter sece conferendos statuebat; morte tamen præceptoris minime persicere valuit. Omnes ipsius annotationes perspeximus ac commendamus. Anno dein 1798 istius collectionis editionem meditabatur antecessor itidem noster illusterrimus D. Petrus Ludovicus Blanco, ejusque rationem ac formam in specimine typis mandato protulit. Magnificentissimam, inquam, meditabatur editionem, aneis figuris exsculptam, omnium quæ in Vigilano Codice existant regum, scriptorum, arborum, ventorum, etc., informibus imaginibus cælatam; cui perficienda immensa pene arari opes minime sufficere potuissent. Cogitabat etiam omnina prout in Codicibus leguntur verba, nienda orta ex scriptorum ignorantia, et quæ sensum quandoque variant vel incertum redunt, omninesque, prout inscruntur vel in meiosis periodi vel etiam dictiōnis, *majusculas*, ut aiunt, litteras graphicæ exatissimeque in jus publicum proferre. Laudamus viri fidem: e m tamen nos nullatenus fregisse credimus, si rectam orthographiam, si periodorum divisionem, si litteras vocibus consentaneas substituero non dubitavimus. Excellentissimo et perillustri ex bonorum omnium laudibus, ac de militari, ecclesiastica et litteraria republica optime merito D. Petro de Silva et Meneses eadem nobiscum fuit mens, idem consilium. In excudendis libris, qui assidue evolvendi sunt, communis utilitati ac parcerimonia consulendum arbitrabamur, si fidelißima, prout licuerit, omnibus numeris absoluta, ad archetypum exactiora, non impensis, non mendis referta, non confusa aut implicata volumina lectoribus traderentur. Eo pacio collationem Codicum autographorum, qui regio jussu hoc adiecti sunt, Matritensis bibliotheca anno 1806 colligendam aggressa est: variantes eorum lectiones animadversione dignas designabat, annotationes lus raba: a prædecessoribus prælibatas, rimabatur commentaria, ecclesiasticas sanctiones in quibusdam aut muti as aut emendata ex aliis Codicis lectione veræ fidei restituere, dum Toleti ex eminentissimi cardinalis de Scala mandato duos antiquos, qui in ea metropolitana ecclesia asservantur, Codices cum transcripto hinc missis eruditissimi D. Emmanuel Ipola, reverendissimus P. Fr. Laurentius Frias, ordinis sancti Augustini Eremita, D. Raimundus Fernandez de Loaisa et D. Balthasar Fernandez conferebant. Cum autem dubia quadam orirentur, in Toletanam urbem iter fecimus, atque ejusdem R. P. Frias auxilio et eruditione sulti Codices illos denuo evolvimus, et quæ obscura ac incerta fuerant in bonam lucem redigere studimus. Tum Gothica, Hispana potius et antiqua canonum collectio, quæ conciliorum statuta continet, anno 1808 typis regius mandata fuit. Illa tamen ipsius collectionis pars, quæ Romanorum pontificum decreta complectitur, atque nunc excussa est, propter notissimas publici regimini ac imperii vicissitudines usque ad præsens tempus mansit in scriptis.

Si jam decretorum methodum et ordinem, si conciliorum uniuscujusque provincie vel regionis divisionem, si unam scriptorum mente perpendere velis, præcipuum ac notabilem in Codicibus varietatem nusquam conperies: quos vel sacrum, vel ignoratio, vel indilia entia errores pepererunt operæ pretium est animadveritas. Uno tantum evoluto canonum vetusto Codice, sumnum rei canonice, inventum auro pretiosius, rarissimam margaritam adeptos gloriabantur critics et eruditioris homines versatissimi. Quid nunc Hispanis peroptandum supererit cum plures antiquissimos canonum Codices videare, contrectare, introspicere, conferre et edere contigerit? Utinam, dum haec scribimus, ex alio nos terra tractu duxisse ortum ostendere possemus, ut felicissime huic Iberæ regioni quam maximo debemus obsequio gratularemur, utque omnis a nobis amoveretur immitterarum laudum invidiosa suspicio. Sed nescit patriam verum; ante irrefutabile Codicum tribunal sistimus: illorum auctoritatem ac præstantiam commendat antiquitas, qua major bucusque non exorta est: mutuam illorum inter sece convenientiam lector annotabit. Illud autem sil. nro præterinittere non possumus, Codices nostros non in una aut duabus hujus regni provinciis, sed in disjunctis ejusdem regionibus, diversimode custoditis tabulariis, alios in liberis populis, alios in oppidis oppressorum iugis subiacentibus asservatos. Iisdem consentaneos Rivipullenses illos, quos vidit Petrus de Marca, ecclesie item Suepcionensis, ecclesiarum demum Laudunensis, Noviomensis atque Bellovacensis Codices (si in tribus his tres etiam spurias epistolas in Isidori Mercatoris officina cerasas excipias) Hispanis fere in omnibus similes esse critici viri litteris prodiderunt. Evidens hinc deduximus testimonium ad collectionis nostræ debitam justaque commendationem. In positis longius civitatibus, inter tot tantasque vicissitudines, inter alternos dynastarum hic illuc dominauit terminos, in disparibus nominum sententiis, illasi, uniformes, æquales et integræ Codices permanserunt. O mirabile undequaque portentum! Neuno profecto de illorum jam fide usquam dubitabit.

Quamnam in Codicum collatione ac editione secuti simus methodum in sequentibus articulis exhibemus

1. Alvedensis seu Vigilanus Codex exemplar præcipuum seu archetypum fuit. Variantes aliorum lectiones, suis distinctis numeris, in foliorum fine adnotatae sunt.

2. Cum Alvedensis Codicis lectio aut mutila, aut superabundans, aut æquivoca, aut obscura, aut erronea deprehenditur, recta ex aliis Codicibus desumpta est, perpetuo in calce nota.

3. Litteras unius organi facile inter se, vocales autem in i, i in e, o in u, u in o, commutabant scriptores. Sic *baptisma*, *subscriptionem*, *nubius*, *neglegentium*, *elegatur*, *catechumini*, *Aurilianense*, *adolatores*, *perduti*, *adulescentulæ* aliaque similia inscriberant. Dijithongi illis ignota erant; periodorum divisio multo

nonnunquam apparet : paucæ aut nulla describuntur orthographicæ notæ. Quæ litteræ ac notæ competebant, exaratae in hac nostra editione reperientur. Sed et illud est animadversione dignum, unum Codicem inter se non sæpe sæpius coherere : qui nunc *babiisma* exhibet *baptisma* postmodum pinxit, *intelligendum* prodit qui antea *intelligendum* inscribebat : quapropter vel ex ipsis Codicibus nos rectam scripturam desumisse certum est.

4. Fere semper scribunt Codices mici pro mihi, catecizati pro catechizati, nicilominus pro nihilominus, irrationaliter pro irrationaliter, collatio pro collatio, communicare pro communicare, anticuus pro antiquus, plurimaque hujusmodi. In rectam orthographiam omnia hæc et similia transduximus : ratio operis sic suadebat; præterquam quod in ipsis quoque Codicibus et vel in uno Codice rectam aliquoties verborum scripturam comprehendisse terque quaterque promulgamus.

5. Tituli quandoque in ipsis canonicas sanctiones inseriti sunt ; separavimus : nulla inter has aliquando divisio fit ; distinximus : repetita adsunt verba in quibusdam locis oscillationis causa ; expunimus : transposita in aliis existunt decretalia ; in propriam sedem restituimus. Verum nihil horum nostro perficiimus arbitrio : Codices ipsi ansam præbuerunt : annotationes nostras consulentibus constabat.

Excerpta Canonum, quæ indicem dixerunt alii, decem comprehensa libris, in Codicibus præscribuntur. Cum eminentissimus Aguirre et Cajetanus Cenni hæc edita posteris reliquissent, ea iterum iterumque repelere in animo non fuit. Sed cum nostris illorum comparationem instituentes nimiam inter ultraque differentiam animadvertisimus, atque ea correcta et casigata in jus publicum tertio emittere coacti sumus. Excerptorum auctorem pluribus post sanctum Isidorum annis vixisse rudes et inconsoni versus, synodorum longe posteriorum inscriptio, verborum et argumentorum quædam inordinatio, sanctionum inconcinnitas, obscurusque quandoque sensus patefaciunt.

Præfationem ex cap. 16, lib. vi Etymologiarum sancti Isidori deprompsit sive sanctus doctor sive quisquis aliis existiterit collector. Integranti præfationem totum pene caput illud sextum præseserit : quæ vero verba ad rei inopportuna videbantur ex præfatione scriptor expunxit. De vocibus autem illis : *Quorum etium gesta in hoc corpore condita continentur*, instituta est inter eruditos questio, num præfatio caput illud Etymologiarum, num caput præfationem præcesserit, ut ex quoniam fonte ad alterum translata sint deducatur. Ab incertis abstinemus : verum particulam *etiam in antiquissimis operum præsulis Hispaniensis Codicibus desiderari compertum habemus*. Unam tantum variam lectionem deprehendas in exemplari Vaticano numero 5764, ubi Arevalus in sancti Isidori Operum editione affirmat legens : *quorum gesta in hoc cœpta corpore condita continentur*. Quid si nostris Codicibus præfixam hanc præfationem cum illa quam præposuit Isidorus Mercator comparare velimus? Noverint qui conferendam suscipiant.

Ut canonicas synodorum ac epistoliarum, decretalium sanctiones lector facilius possit invenire, locupletissimum argumentorum ac rerum omnium quas Hispania complectitur canonum collectio, clenchum aut indicem utilitati publicas consulentes paravimus et contexuimus.

Jam vero accuratam præstantissimorum Codicum descriptionem aggredi pro proloquii coronide par est. Atque ut ab omnium nitidissimo exemplari exordiamur, Alvedense illud dictum est ab Alvedæ monasterio non procul a Lucronio, provinciæ Ruconiae sive Rivogia civitate notissima. Vigilanum item, quoniam a monacho quodam Vigila nomine fuerit conscriptum, appellari consuevit. Cum autem Ambrosium de Morales illud elucidasse haud pridem protulerimus, ut in omnibus commendetur lectori fides nostra, illius viri judicium de hoc insigni volumine ex autographo recensemus. Codex profecto est multis de causis magnificendus, et tanquam ingens thesaurus digne asservandus. Est enim impronis vel de sola vetustate, quæ ubique venerationem meretur, reverenter suspiciendus. Scriptus namque fuit anno Dominicæ nativitatis nonagesimo septuagesimo sexto, et mensis Maii die vigesimo quinto finitus. Illoc scriptor ipse in fine Codicis non uno in loco, non uno modo testatur. Etenim asclepiadi carminis ibidem positi, acrostiches litteræ, quibus versus finiuntur, hoc ipsum referunt, ipsum carmen commemorat, iambicum sequens repetit, et regum Sancti, Ranemiri, et Urracæ, qui nominantur, tempora confirmant. Acrostiches autem litteras Græci vocant, quæ, cum versus aut inchoant aut finiunt, alio etiam peculiari quidpiam per se significandi munere funguntur. Hoc itaque anno, qui nunc est, dominice nativitatis millesimo quingentesimo septuagesimo primo, mensis Maii die vigesimo quarto, anno expleti sunt quingenti nonaginta quinque postquam Codex fuit finitus.

¶ Scripsit autem Codicem Vigila, presbyter monasterii sancti Martini de Alvelda, ducentis monachis inhabitati. Quod in eodem illo carmine asclepiadeo demonstratur. Socium habuit in scribendo Sarracinum sacerdotem, Garsiam etiam discipulum. Illoc acrostiches ejusdem carminis versus inchoantes ostendunt, et pictura ad finem Codicis posita cum titulus etiam docet.

¶ Ea præterea quæ toto libro continentur, ingens ejus pretium magnopere exaugent. Neque enim dubium est quin multa sint emendissime scripta, et cum insigni utilitate ad corrigendos excusos Codices mirum in modum juvatura, si quis eum laborem, pium cum primis et in tanti momenti scriptis valde necessarium, velit desumere. Nostratem deinde, hoc est, Hispanorum historiam quanto opere juvare possit hic Codex, paucis hic verbis non possum exprimere. Verum enim vero illud habet ante alia hic Codex eximium, et nunquam satis pro dignitate celebrandum, quod insunt quædam in conciliis que excusa nondum sunt, et nullibi nisi hic fortasse reperientur. Ejusmodi est Gundemari regis Gothorum, qui Wittericon successit, concilium : concilium etiam Cæsaraugustanum sub Egica rege ; et quædam alia, quæ in indice quem subiectum continentur. Inest etiam legum Gothicarum liber, qui vulgo Forum judicium nuncupatur. Et quanvis non pauca ejus libri per Hispaniam reperiantur manuscripta exemplaria, verum tamen hoc, tanta antiquitatis ergo, reliqua omnia facile præcessit.

¶ Pictura etiam ipsa, quantumvis deformis, quantumvis inconcina, nonnihil tamen docere potest, ut quæ veste, quo cultu reges, episcopi, sacerdotes et monachi scriptoris tempore uterentur, quo ordine in concilio omnes considerent, et quædam ejusmodi aliqua ex parte intelligamus.

Index eorum omnium quæ toto libro continentur.

- ¶ Secunda primi folii pagina Vigilam habet depictum scribentis habitu. Superne scriptum est quanta ab scribendo difficultate deterretur, et quo tandem animo fuerit exorsus.
- ¶ Sequuntur versus Trochaici, quibus Vigila Dei auxilium implorat.
- ¶ Duo sequentia folia implexam habent et in sese revolutam scribendi formam, qualis in Silonis regis epiphaplio Oveti conspicitur. Idem legas si in anteriora pergas, si retrorsum cedas, si inferiores, si superiores litteras sequaris, si latera, si angulos ex transverso circumspicias. Fuit illis Vigilæ temporibus hoc tantum ingenii acumen eximium, et plurimi habitum et usurpatum.

- Breve Chronicum ab ipso mundi exordio cum picturis quibusdam.
- Computus, quo de more sancta unitur Ecclesia, late descriptus et multis documentis auctus, cum tabulis
- in milios annos conformatis.
- De ventis quædam cum pictura.
- Arboræ consanguinitatis et affinitatis cum eorumdem explicatione.
- Conciliorum omnium index cum quibusdam picturis : quarum crux est postrema ex Ovetensi ab angelis
- fabricata ferme expressa.
- Summa omnium conciliorum heroico carmine decem libris conscripta, et per locos communes ad cleri-
- corum et laicorum etiam institutionem digesta.
- Hæcque omnia veluti proœmia et quasi parerga esse videntur. Sequitur deinceps id quod præcipuum
- toto libro continetur, concilia sacra videlicet, non per tempora, sed per nationes distributa, cum simul ea
- conjungantur quæ in quaque sunt provincia celebrata. Nostraria; hoc est, Hispania postremum locuui obtineat.
- Insunt multæ etiam post hæc summorum pontificum epistolæ decretales.
- Liber divi Isidori contra Judæos.
- Breve Chronicum usque ad Ramirum tertium.
- Epitome librorum divi Hieronymi, Gennadii, divi Isidori, et divi Ildephonsi de Viris illustribus.
- Libellus de ordine celebrandi concilium in Hispania : sed minime hic divo Isidoro, quemadmodum in
- excusis libris, tribuitur.
- Forum Judicum Gothorum leges continens. Et hic liber tandem finitur. Quæ sequuntur coronidis loco
- sunt superaddita.
- Pictura Vigilam atque ejus adjutores ostentans, item reges qui suo tempore Hispaniae præfuerere.
- Carmen asclepiadeum in quo Vigila et pro se et pro suo, hoc est sancti Martini de Alvelha, cœnobio
- Deum precatur. Acrostiches incipientes et finientes, quæ in principio retulimus, continent iambicum car-
- men ejusdem ferme argumenti, et acrostichis idem ferme scribens. Finis. »
- Alveldensem imitator *Æmilianensis membranaceus Codex*, hoc titulo vel nomine donatus, quia in sancti
- Æmiliani de la Cogolla* monasterio aliquot ante saeculus fuit custoditus. Nitida characterum forma, imaginum
- vividis expressarum coloribus et plurimorum præ alias Codicibus tractatum inscriptio, sicut et antiquitas
- ipsa hunc summopere commendant. Sisebutus et Velasco conscripserunt. Si seram quæsteris, notam quam-
- dam initio reperies quæ ad seram millesimam illum traducere valeas : sed certam omnino fidem huic inscrip-
- tioni non adhibemus. Non codem ac Codex calamo, non Codici coæva, non in foli siue sed in margine
- impresea est. Clarissimum hunc Codicem paucis annis Alveldensi posteriore, pluribus congesum antiquis
- monumentis, codem in exprimendis figuris ordine prædictum, anno denique 994 scriptum ex annotatione ipsi
- in fine affixa opinamur. En eorum quæ continentur in hoc exemplari notitiam.

In principio adest brevissima anni, seculi et mundi ætatum descriptio, seu concisa ab orbe condito ad Salvatoris usque Jesu Christi mortem chronologia.

Computus ad inventiendam lunam initio Quadragesimæ et Paschæ tam Hebreis quam Christianis accommo-

datus.

De Arte arithmeticæ ejusque partibus notitia.

De mundi origine et de anno bissextili brevis enarratio.

Peregrinus tractatus in quo ventorum ethimologia, directio, exitus et viæ variis humanisque pro lubitu

figuris designantur.

Quadrantalibus pictura, fulgentissimis illibatisque post tot sæcula coloribus expressa, quam ornatus gratia et

abesse villa significatione efficiam auguramur.

Endecaslabi seu heroici viginti versus, continentes inter alia depreciationm pro æterna salute Sisebuti

episcopi ejusque nepotis cognomento Velasco ob perutiles juris imperialis conscriplos libros.

Dei Optimi Maximi mysticis *alpha* et *omega* verbis conscripta imago, simulque cherubinis ac seraphinis,

Gabrielis item et Michaelis archangelorum effigies.

Arboris scientie ac protoparentum humani generis in ipsa pomì noxialis elargitione simulacrum.

Per brevis antiqua orbis in Asiam, Europam et Africam divisio.

Terrestris paradisi descripçio et rotula quadam quatuor mundi plágas designans.

Crux cum inscriptione non apte intelligenda.

Canonum excerpta, et omnium conciliorum ac epistolarum decretalium completestissimus Codex.

Liber beati Isidori de generibus officiorum.

Epistola beati Isidori Junioris episcopi Hispalensis ad Laudemfredum episcopum Cordubensem.

Ejusdem Liber proemiorum de libris Novi et Veteris Testamenti.

Ordo de celebrando concilio.

Antistitum sedis Hispalensis, Toletanae et Iliberitanæ catalogus, nempe ex Hispalensi ecclesia a Marcello

que ad Davidem Julianum : ex Toletana a Pelagio ad Joannem qui obit æra 964; et ex Iliberiana a Cæ-

lio usque ad Gupium.

Concilium Aquisgranense.

Vetus Hispaniarum divisio, in qua provinciæ Galliciæ, Lusitaniæ, Beticæ, Carthaginensis, Tarragonensis

et Galliæ exprimuntur.

Liber *Registrorum* dictus, qui Gregorii Magni nonnullas epistolas et rescripta complectitur.

Chronicum de Hispaniæ historia, Mahumetis etiam pseudo propheta comprehendens notitiam.

Forum Judicum, in cuius postremo folio optimatum et regum qui illud contexuerunt figuræ seu icones

clinguntur.

Consilia et præcepta quæ ex sacris litteris ad ineunda inter consanguineos conjugia congeri possunt : ar-

bores quoque, agnationis et cognationis gradus demontrantes.

Laterculum quo Quadragesimæ et Paschæ initium dignoscatur : aliudque de feriis annuis, quod totius

præstantissimi hujus Codicis est complementum.

Istud exemplar a Garsia Loaisa sub Hispalensis nomine fuisse descriptum superest animadvertisimus. Exi-

minus ille vir perperam Hispalensem nuncupavit : nam iste nunquam Codex ad Hispalim pertinuit, et qui hoc

vere insigniebatur nomine et titulo, die 7 mensis Junii anno 1671, in Escorialensi monasterio combustus

evanuit. Omnim *Æmilianensis Codicis* tractatum compendium vernacula nostra lingua ab Ambrosio de

Morales factum conspeximus.

Ad Toletanae Ecclesiæ pervetusta canonum exemplaria delineanda progrediamur. Eorum prius et anti-

quius, membranacrum, foliis 315, tribus in uno quoque folio columnis constans, rotundis Gothicis charac-

ribus presbyter quidam Julianus nomine conscripsit. Quamvis in primi solii ora aut margine ipsum die decima nona mensis Januarii æra 986 scribi ceptum fuisse perlegas, ad hauc rotatem referendum nullatenus censemus. Majorem nobis fidem præstat quæ sub Codice istius lineæ exsculpta manet in textu sequens annotatione. *Explicit liber iste xx.v diebus ante Kalendas Aprilis æra Mlxii. Julianus presbyter indignus scripsit in honore sanctæ Mariæ et sancti Ginesii, etc. Nul'um alium, præter conciliorum et epistolarum decretis, tractatum in hoc Codice conspicere licebit.*

Secundum ejusdem Toletana Ecclesie proprium canonum exemplar, duabus exaratum columnis, litteris non æque nitidis depictum æra 1153, in Complutensi civitate scribebat alter Julianus, ut ex illali ista annotatione perspicuum est. *Finit liber iste canonum..... feliciter. Deo gratias. Julianus indignus presbyter scripsit is cuius est, adjuvante Domino, habitan in Alkala quæ sita est super campum Laudabilem iv feria viii Kalendas Aprilis æra mcccxxxiii. De hoc codice P. Andreas Merino in sua Palæographia pag. 136, non tamen rectum in omnibus, sermonem instituit. Illum acta conciliorum et epistolæ larum decreta solummodo complecti monstramus. Nec desunt alii in Toletano Codicim gazophylaco ad nostram collectionem testandam monumenta; quorum prætermittimus descriptionem, cuæ ad longe novissima tempora pertinere viderimus.*

Principio et fine multilus membranaceus, littera P, numero 21 insignitus, foliis 345 constans, Gothicis protensis characteribus scriptus, in hac Matritensi publica bibliotheca Codex canonum asservatur. In fine decimi saeculi vel initio undecimi exaratum litterarum forma aperte prodit. De hoc præclarissimo Codice illud notissimum cognovimus communibus scilicet ac facile dignoscendis mendis eum sicut et reliquo scatere; dum autem verba quibus canonicae continentur sactiones non apte cohærent, aut sensus obscuras intricatusque apparet, ipsum cæteros emendare atque corrigerem. In ergo primi solii epistolam perlegas beati Bonifacii papæ, qui quartus fuit post Gregorium, in qua *licere monachis sacerdotale officium ubique celebrare asseritur. Labyrinthe specimen diversis ornatum coloribus in prospectus exhibet, in quo per centum octoginta septem globulos sequentia inscribuntur atque multoties per omnes angulos repetita sunt verba: Superi [forte superiori] abbatis libram: dicationem Codicis in his vocibus contineri putamus. Nonnulla in hoc volumine desunt folia quæ suis semper locis in hac nostra editione adnotantur. Pervetus iste Codex continet excerpta canonum, synodus et decreta præsulum Romanorum. Quis fuerit ejus scriptor nos omnino latet: constat tamen illum ad D. Garsia Loaisa jus pertinuisse, atque a sancti Vincentii Fratrum Predicatorum Placentia coenobio in hanc bibliothecam advectione fuisse.*

Escurialensis Tertiæ, quia sancti Laurentii monasterii proprius exstat, notam assignavimus alteri, post Vigilandum et Emilianeum ad idem coenobium pertinentes, canonum Codici membranaceo, qui principio et fine multilus nullum nobis signum præstat ad tempus quo scriptus fuerit dignoscendum. Characterum formam perpendentes ad postremos saeculi decimi vel priores undecimi annos si voluminis hujus inscriptionem referamus, non multum ab scopo aberrare arbitramur. Post incompleta canonum excerpta Toletanum decimum et undecimum concilium a suis sedibus sejuntem, in cæteris vero omnium Codicem sororiam seriem quisvis in hoc exemplari perspiciet.

Aliud etiam volumen evolvimus, ad ejusdem coenobii sancti Laurentii bibliothecam pertinens, cui facilis designatio Escurialensis Quarti nomen indidimus. Nitidis illud exaratum litteris, foliis 435 constans, omni ex parte multiluni, post undecimi diuinum saeculi scriptum conjicimus. Præter Hispanie habita concilia quoddam aliud in hoc Codice frustra quæreris: omnia etiam Romanorum præsulum decreta, quæ in cæteris scribuntur Codicibus, incassum perscruteris.

Membranaceum item, ad Urgellitanæ Ecclesie jus attinet, ex 292 foliis coalescens volumen magnum huic collectioni anterioritatem conciliavit. In hujus quatuor foliis prioribus epistolam sancti Clementis ad Jacobum fratrem Domini, ab erudit quoq[ue] viro prolixius et attenuus portustrandam, decretum divi Gregorii datum in basilica apostoli Petri atque in consensu viginti trium episcoporum et triginta trium presbyterorum, necnon et concilii Toletani duodecimi quartum canonem legel accuratus scrutor; sed quatuor ista folia et serens assuta et præposita fuisse protinus animadverte. Non una exaratus manu totus Codex apparet: integrum vero canonum collectionem continet, si quedam excipias suis perpetuo locis adnotanda. Quamvis multum æræ, in qua litteris mandatus sit, vestigium in ipso compcribas, characterum tamen formam perspiciens atque cum aliis ejusdem Ecclesie peculiaribus et antiquis monumentis comparans, ad saeculi decimi finem vel undecimi initium si referas, non longe a certitudine declinasse videberis.

Gerundensis Ecclesie proprius Codex, membranum commissus, 589 foliis constans, in promptu fuit. Primum ejus folium, posterius superimpositum, quodque voluminis involucrum rectius dixerim, confirmationem pacis ac induciarum in Gerundensi capitulo anno 1088 initam complectitur. Secundum, reapse priuum, Codicis folium divisionem provinciarum ac metropolitanarum sedium exhibet: vividis ac rubris fulgentes coloribus deprehenduntur conciliorum, epistolarum et canonum tituli: ast scriptoris nomine nullibi licuit reperi. Urgolitan Codici hunc apprime similem cognoscat qui eos in eis conferre atque nostras longius annotationes percurrere voluerit. Ita que Gerundensem non longo post, undecimi profectio saeculi diuinio, tempore scriptum auspiciamur. Decretalibus epistolis superaddita inventur in ipso quedam collectanea.

Hispalensem Codicem addimus et Lucensem, voracibus flaminis Escurialensis bibliothecæ volumina anno 1671 vastabit, ex sapientia hominum manibus excessisse dudum enuntiavimus: sed illorum et memoria et scripta minime perierunt. Quam maximo possumus gratitudinis cultu et affectu prosequimur Joannem Baptistam Perez et Joanneum Vazquez del Marmol, qui omnium quæcunque in illis continebantur exemplaribus perfectam descriptionem posteriori rölikuisse curarunt. Publicam hanc fecit R. P. Fr. Eustaquio Riesco in Hispania sacra tomo quadragesimo. Autographum Joannis Marmol scriptum in R. Florez bibliotheca nobis prospicere anno 1807 atque conferre licuit: dolemus autem nunc, vobemusque dolemus illud ex rerum humanarum vicissitudine et adversa fortuna deperiisse. Codicem alium ad Escurialensem bibliothecam pertinentem, qui Hieronymi Zurita fuisse videtur ex nota ejusdem manu exsculpta, vidit et cum Alvedensi contulit eruditus D. Blasius Nasarre, cuius etiam observationes ad hanc editionem rimati sunt. S. pleiadicem tantum Toletana concilia, ac Ferdinandi regis hujus nominis primi decretis exemplar illud complectebatur. Consoni, uniformes ac superstibus ex iugis exemplaribus omnimodo consentanei Hispanensis atque Lucensis Codices erant. Priorum illum ineunte saeculo decimo, postremum hunc post annum 1031 conscriptum viri eruditissimi testantur.

In triplibus litteris Codices, quibus usi sumus, in operis contenta seu annotationibus designavimus, prout sequens exhibit tabella:

- A. . . . significat Alvedensem, seu Vigilatum Codicem.
- A. significat Emilianeum.
- T. 1. Toletanum priuum.

T. 2.	Toletanum secundum.
B. II.	Bibliotheca Regis Codicem.
E. 3.	Escurialensem tertium.
E. 4.	Escurialensem quartum.
U.	Urgelitanum.
G.	Gerundensem.

Hic sunt ergo vetustissimi, celebres ac summa diligentia conservati Codices, e quibus veluti purissimis fontibus antiquam Hispanae Ecclesiae canoniam doctrinam in jus publicum emittere conati sumus. Laborem nostrum piis eruditissime viris gratum, fidibus populis salutiferum, rectitudini fovende perutile atque Iberica tandem regioni fore honoratissimum speramus. Dabam Mautum Carpetanorum pridie Idus Septembries anno Domini 1831.

Franciscus Antonius Gonzalez,
Publicæ Matritensis bibliothecæ praefectus.

IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITUS SANCTI INCIPIT LIBER CANONUM.

VERSIFICATIO INTERROGATIOQUE LECTORIS AD CODICEM.

I. **Celsa** terribili Codex qui sede locaris
Quis tu es? R. **c** Vitalis ordo. I. Quod inest tibi
[nomen ?

R. **Cœlestis** dico sanctorum regula voce.
I. Qui sunt hi quibus hoc titulo censere juberis?
R. Totius orbis jus imperiale tenentes.
I. Tu, quem tot valida procerum sententia formal,
Quid statuere valeas? tibi quæ potentia substat?
R. O tenuem tenero nutantem corde clientem!
Me celebrem fama totum correxit in orbem.
I. Et te cur latebra sovet hic miseranda vetustas?
R. Ad me, si vis me nosse, ad me convertero totus,
Arcanisque tuis promptius me illabere totum.
Ausculta jam quid possunt mea promere signa:
Et si posse subest tibi sic agnoscere recta,
Cœlis quæ veritas teneatur nuntio terris:
Terrigenas cœlis mitto, dans linquere terras.
Stans in sublimi erectorum depresso colla,
Ardua dum culpis jubeo disponere jura.
Excelsa sistens elevatus perforor arce
Dum subjecta premo validus tota ordine sacro.
Me decet eximie narrantem concio verax,
Dum bœne cuncta simul mox me reboante tace-
[scunt :

Cuncta tremunt, pono dum eunctis jura tremoris.
Me valida metuunt, mihi magna parere jubentur,
Schisma perit, error resilit, fallacia non est,
Obsecenus fugit, impurus ruit, impius extra est,
Gula cadit, ebrius nec erit, et pompa recedit.
Non curvare caput saxis, non ponere thura
Dæmonibus jubeo; rerum auctor non erit alter,
Nec creatura dabit operi Creatoris honorem.
Ordine compono cuncta, rego ordine cuncta,
Ordinibus pollens facio tota ordine pulchra.

a Am., Tol. 1, In nomine triplo, simple divino in-
cipit liber Canonum.

b I. Noc signum indicat interrogationem lectoris.

A Dico fidem sacram, tribuo mysteria sacra :
Altare, templum, vestis, vas, sedis honorique,
Chrisma, caro, sanguisque sacer, baptisma sa-
[cratum,
Janitor, acolytus, lector, psalmista canorus,
Exorcista potens actu minorque levitis,
Voce levia valens, præsul et presbyter, alma
Virgo, jugum nuptiale, cœlebs viduaque reclinis
Quæque fidem nomenque Dei censentur habere,
Ordinibus discreta meis celeberrima constant
Et distincta meo formam de limite servant:
Cumque suis plena possent subsistere causis,
Sunt tamen ordinata meis hæc omnia jussis.

I. Me, rogo, me sine ipse modo narrare quod opto,
Si fas adtribuis mibi dentur jura loquendi.

B R. Dicito quæque voles, et firma pectore vota.
I. Postquam te nosse volui et cognoscere quivi,
Ac subline tuum posse mihi nosse dedisti,
Appeto plane satis tua mecum volvere jussa,
Et si scire Deus dederit scrutare profunda,
Sicque per orbem verborum te semine sparsum
Sinibus adgregare meis, ut acumine mentis
Te adgressus stringam distentum corpore multo,
Dispersaque trahens rectam commenta sub uno,
Quo dum judicium queret sententia discors,
Quidquid velle libet totum concordia præstet:
Sicque novum corpus primævis artibus implens
Ingeniis brevia formem compendia tardis.

R. Ignara [T. 1, magna], libet, 1erge celer, otia
[nulla retardant :

Si feceris plane facies quod prosit ubique :
Esto Deus tecum, per me hæc dispersa reducens,
Ut facias in me digna compendia multis.

c R. Sigillum istud Codicis responsum desi-
gnat.

EXCERPTA CANONUM

DECEM LIBRIS COMPREHENSIA

LIBER PRIMUS.

DE INSTITUTIONIBUS CLERICORUM.

TITULUS I.

De quibus non sunt clericci ordinandi.

De eunuchis qui seipso abscidunt. Conc. Nic., tit. 1, cap. 1.

Item de his qui seipso abscidunt, aut ab aliis sunt. In excerptis Martini, tit. 21, c. 64.

Item de his qui seipso abscidunt. Conc. Arelat. II, tit. 7, c. 22.

Item de his qui seipso abscidunt. Decretum Gelasii generale 82, tit. 5.

Si quis volens partem sibi corporis amputaverit, clericus esse non potest. Epist. Innocentii ad Felicem, 9, tit. 5.

De nescientibus litteras, et parte corporis immunitis. Decret. Gelas. gener. 82, tit. 18.

Uxor adulterio vir laicus clericus non erit. Si autem adulterio uxor vir sit clericus aut repudiet, aut a clero cesseret. Conc. Neoces. tit. 8, c. 3.

De his quorum uxores moechantur, ne clericci sint. In excerptis Martini, tit. 28, c. 64.

Episcopus viduae vel reuidiae maritum in clericum promoveus deponatur. Conc. Carthag. IV, tit. 69, cap. 15.

Laici, qui post uxorem quamcumque mulierem conuenerint, in clero non admittantur. Conc. Gerund. tit. 8, c. 60.

De his qui viduas aut dimissas ducunt, vel in malis consiliis misti sunt. In excerptis Martini, tit. 26, cap. 15.

Ut virginitatem proflentes si moecharerint, interdigamos habeantur. Conc. Ancyrit. tit. 18, c. 2.

Ut si laicus viduam duxerit clericus non sit. Epist. Innoc. ad Victor. 7, tit. 5.

Qui secundam duxerit uxorem clericus non sit. Epist. ejusdem ad eundem, tit. 6.

Quod digami ad clericum admitti non possint. Epist. Innoc. ad Felic. 9, tit. 2.

Ut bigamus, aut viduæ vel corruptæ maritus, clericus non sit. Decret. Hilarii synod., 74, tit. 2.

De bigamis ac pene omnibus personis, de quibus clericci non sint. Decret. Gelas. gener., 82, tit. 5.

De digamis ne consecrentur in clericum. Conc. Valent. tit. 3, c. 45.

Ut si sacerdos, vel quilibet ex clero viduam uxorem duxerit vel abjectam, nec ad clericum admittantur, et a clero removeantur. Epist. Innoc. ad Rufum, 23, tit. 1.

De clericis qui viduam aut secundam conjugem duxerint, ut omni dignitate preventur. Epist. Syric. ad Eumer. 3, tit. 11.

Ut quicunque ad sacerdotium, viduarum mariti, vel habentes numerosa conjugia, promoti fuerint, ab ecclesiasticis officiis arceantur. Epist. Leon. ad universos episcopos per Campaniam et diversas provincias, 64, tit. 2.

De his qui priusquam ordinarentur incontinentes inventi sunt. Conc. Arausic. tit. 24, c. 27.

Ut monachus si clericus facius fuerit propositum servet, et quod nullus monachus vel clericus cor-

* Ab his vocibus incipit codex Bibliothecæ Regiae.
† Bibl. Reg., Tolet. 1, 2, ne.

A ruptus baptizatus uxorem et honorem habere potest. Epist. Innoc. ad Victor. 7, tit. 10.

Is qui ante baptismum uxorem habuit et post baptismum aliam duxit, clericus non sit. Epist. Innoc. ad universos in Tolosa, 27, tit. 6.

Inexploratae vitæ homines aut corruptam uxorem accipientes clerici non sint. Epist. Syric. ad Eumer. 3, tit. 8.

Catechumenus post lavacrum alteram uxorem dicens non erit clericus, et quod in baptismis sola peccata dimittantur, non uxorum numerus deleatur. Epist. Innoc. ad Victor. 7, tit. 6.

De discretione penitentiorum: qui possint ad honores ecclesiasticos provehi, vel qui non possint. Conc. Tolet. IV, tit. 54, c. 49.

De discretione libertorum: qui ad ecclesiasticos honores pervenire possunt, vel qui provehi prohibentur. Conc. Tolet. IV, tit. 75, c. 49.

De libertis familiarium Ecclesiae qui vel qualiter ad sacerdotium promoveantur, et de rebus eorum quid fiat. Conc. Tolet. IV, tit. 74, c. 49.

Ex penitentibus ordinatis clericus deponatur. Conc. Carthag. IV, tit. 68, c. 15.

Ut digami vel penitentibus vel repudiatarum maritali ad clericum non promoveantur. Conc. Arelat. III, tit. 5, c. 23.

De penitentibus clericus non sit. Diaconus quoque non ministret, nec presbyter altare consecret.

Conc. Agath. tit. 43, c. 30.

De penitentibus seu digamis aut viduæ maritis: non b' admittantur ad clericum. Epist. Syrici ad Eumer. 3, tit. 15.

Ut penitentes inscii litterarum vel defectu membrorum aut decisione aut quid minus habentes clerici non sint. Decret. Hilar. synod. 74, tit. 5.

Quod po t' penitentiam nullus ad clericum possit admitti. Epist. Innoc. ad Agap. et reliquos ex integr. 11.

Ut implicati negotiis alienis ante redditum ratificem clerici non sint. Conc. Carthag. I, tit. 8, c. 12.

Ut nullus obligatum cuiquam absque consensu domini vel patroni clericum faciat. Conc. Tolet. I, tit. 10, c. 46.

De conditionibus absque consensu domini vel patroni non ordinandis. In excerptis Martini, tit. 46, cap. 64.

Qui e' patroni in saeculo fuerint ad clericum non provehantur. Epist. Innoc. ad Victor. 7, tit. 11.

Origenarius absque domini consensu ordinatur. Decret. Gelas. gener. 82, tit. 16.

Ex curialibus vel qui functiones injunctas habent clerici non sint propter diaboli voluptates. Epist. Innoc. ad Victor. 7, tit. 11.

De laicis fidelibus qui causas portaverint, sive administraverint. Epist. Innoc. ad Exuperium, 8, tit. 3.

Causidici et curiales vel sseculari militiae dediti ad clericum non admittantur. Epist. Innoc. ad universos in Tolosa, 27, tit. 2.

Post baptismum statim baptizati ad clericum non ad-

* In A., AE., Bib. R., desunt hic et sequens t' ful. Desinunti sunt ex T. 1.

licentur : et qui praecedenti tempore mortale peccatum admirerunt clerci non sint. Conc. Nic. tit. 2, c. 4.

Rehaptizati ad nullum clercatus gradum promoveendi. Conc. Carthag. v, tit. 11, c. 16.

De his qui ab haereticis baptizati aut rehaptizati sunt, ut ad ecclesiasticam militiam non pertingant. Epist. Felicis ad episopos per Siciliam, 79, tit. 5.

Neophyti, id est nuper baptizati, mox clericorum sint. In excerptis Martini tit. 22, c. 64.

Qui post baptismum cingulum militiae saecularis acceperunt clerci non erunt. Epist. Innoc. ad Victorium, 7, tit. 2.

De magistris et duumviris ne ad clerus promoveantur. Conc. Eliber. tit. 56, c. 38.

Seditionarii et usurarii clerci non sint, nec a omnibus modo sunt. Conc. Carthag. iv, tit. 67, c. 15.

De haereticis, ne ad clerus promoveantur. Conc. Eliber. tit. 51, c. 38.

De criminosis, ne ad clerus promoveantur. Decret. Gelasii gener. c. 82, tit. 20.

Energumeni, id est, qui palam arrepti sunt, sed et inventi, abjicuntur. Conc. Araus. tit. 16, c. 27.

In peregre baptizati clerci non sint. Conc. Eliber. tit. 24, c. 38.

Quod demoniacis, aliisque passionibus irretitis ministeria sacra tractare non licet. Decret. Gelasii gener. 82, tit. 21.

De personis pene omnibus de quibus clerci non sint. Epist. Innoc. ad universos in Tolosa, 27, tit. 4.

De Hispanorum reprehensione qui inordinate constituant clercos. Epist. Innoc. ad universos in Tolosa, 27, tit. 4.

TITULUS II.

De professione et conjugiis clericorum.

Ut clerci, cum ad pubertatem venerint, aut coniunguntur aut casitatem profiteantur. Conc. Carthag. iii, tit. 19, c. 14.

Ut non licet clero uxorem sectam alterius accipere, nisi forte sponederit se ad veram fidem venire. Conc. Chalced. tit. 14, c. 11.

De his quis parentes ab infante in clercatus officio manciparint, si postea voluntatem habeant nubendi. Conc. Tolet. ii, tit. 1, c. 47.

De personis mulierum quas convenit clericis copulari, et si nesciente episcopo clericus ducat uxorem. Conc. Tolet. iv, tit. 44, c. 49.

De conjugiis clericorum. Epist. Siricii ad Euemerium, 3, tit. 9.

Ut clerci virginibus socientur, nec viduam accipiunt, nec rejectam. Epist. Innoc. ad Victoricum, 7, tit. 4.

TITULUS III.

De uxoribus clericorum.

De adulteris uxoribus clericorum. Conc. Eliberit. tit. 65, c. 38.

Ut clericus, cuius uxor peccaverit, praeter necem potestatem habeat distingendi eam, et cum ea cibam non sumat. Conc. Tolet. i, tit. 7, c. 46.

TITULUS IV.

De filiis totius ordinis clericorum.

Filii clericorum ad spectacula non accedant. Conc. Carthag. iii, tit. 12, c. 14.

Filiij cujuscunque ordinis clericorum gentilibus, haereticis, vel schismaticis matrimonio nullatenus conjungendi. Conc. Carthag. iii, tit. 12, c. 14.

Cujuscunque ordinis clericis suos filios a potestate sua exire non sinant nisi ætate et inoribus comprobatis. Conc. Carthag. iii, tit. 14, c. 14.

Filiij clericorum inter haereticos non baptizabuntur nec commorabuntur. Conc. Chalced. tit. 14, c. 11.

Si sacerdotis vel diaconi filia religiosa peccaverit,

* B. R., omnino fiant.

A in fine tantum communicet. Conc. Tolet. i, tit. 19, c. 45.

De filia episcopi, presbyteri, vel diaconi quæ fuerit devota et peccaverit. Conc. Bracar. ii, tit. 30, c. 61.

De damnatione filiorum qui ex sacerdotibus et ministris geniti comprobantur. Conc. Tolet. ix, tit. 40, c. 54.

TITULUS V.

De haereditatibus clericorum.

Clerici totius ordinis de rebus suis nihil insidie ihesu, vel eis propinqui sint, scriptio conferant. Conc. Carthag. iii, tit. 13, c. 14.

De episopis extraneis a consanguinitate hereditibus sive haereticis vel paganis consanguineis facultem suam dimittentibus, ut si ecclesiæ nihil contulerint nomina eorum ad altare non re-iteantur, et post mortem anathema eis dicatur. Inexcusabiles enim erunt a percipienda damnatione etiam si discerent intestati: quia tempore consecrationis sue rei propriæ ordinationem suæ professioni congruam non fecerunt. Conc. Carthag. v, tit. 14, c. 16.

TITULUS VI.

De relictis clericorum.

Si relicta presbyteri vel diaconi se unicusque coniunxerit, aut castigati separantur, aut excommunicatione plectantur. Conc. Aurel. i, tit. 9, c. 31.

Si vidua episoppi, presbyteri, vel diaconi nupserit, cum nullo christiano convivens, tantum in fine comunicet. In excerpt. Martini. tit. 29, c. 64.

Si sacerdotis vidua vel levite maritum acceperit, in fine tantum communicet. Conc. Tolet. i, tit. 18, c. 46.

TITULUS VII.

De servitio ecclesiæ vel clericorum.

Ut servi ecclesiæ vel clericorum non debeat a judicibus vel actoribus b in aliqua angaria fatigari. Conc. Tolet. iii, tit. 21, c. 48.

TITULUS VIII.

De absolutione et libertate ingenuorum et servilium clericorum.

De absolutione a laboribus vel indistinctionibus clericorum ingenuorum. Conc. Tolet. iv, tit. 47, c. 49.

Quod de clero ex familiis fisci nullus unquam a rege postulet: et qui acceperit, irrita tibi donat o maneat. Conc. Tolet. iii, tit. 8, c. 48.

Quod servilibus clericis dare debeat episoppi libertatem. Conc. Tolet. ix, tit. 11, c. 54.

TITULUS IX.

De stipendio clericorum.

Clerici quamlibet eruditio artificio victimum querant. Conc. Carthag. iv, tit. 51, c. 15.

Qualiter clerici sibi victimum ac vestitum querant. D Conc. Carthag. iv, tit. 52, c. 15.

Ut stipendia clericorum juxta meritum distribuantur. Conc. Agath. tit. 36, c. 30.

TITULUS X.

De non ordinandis absolute clericis.

Non oportere absolute quoslibet clericos ordinare nisi in proprio. Conc. Chalced. tit. 6, c. 11.

Ut ubi quis ordinatur ibi permaneat. Conc. Arelat. i, tit. 2, c. 21.

TITULUS XI.

Sine testimonio non faciendas ordinationes clericorum.

Non ordinandos clericos nisi episoppi et populi testimonio probabiles. Conc. Carthag. iii, tit. 22, c. 44.

Non ordinandos clericos sine testimonio et cou-

* AE., exacto:ibus.

niventia clericorum et civium. Conc. Carthag. iv, A. tit. 23, c. 15.

TITULUS XII.

De electione, temporibus, et gradibus clericorum.

De his quos parentes ab infantia in clericatus officio manciparunt, quo tempore incipiunt honoribus sublimari, vel si professam continentiam violent ut sacrilegi habeantur. Conc. Tolet. ii, tit. 1, c. 47.

De his qui publice paenitentiam non accipiunt, sed tantum viaticum, ut in clero promoveantur. Conc. Gerund. tit. 9, c. 40.

De discretionis libertorum, qui alicui ecclesiasticis honores pervenire possunt, vel qui pro verbis prohibeantur. Conc. Tolet. iv, tit. 73, c. 49.

Ut si de laicis elegantur ad clerum quantum temporis observeatur. Decret. Gelas. gen. 82, tit. 4.

Quales debent clerici fieri; ac de conjugiis et gradibus eorum. Epist. Siricij ad Eumer. 3 tit. 8.

De bis qui aetate grandevi ad sacram militiam festinat, et de temporibus eorum. In quo supra, tit. 10.

De monachis promovendis ad clericum et qualiter per gradus et tempora promoveantur. Epist. Siricij ad Eumer. 3, tit. 13.

De laicis qui possunt clerici fieri, si post baptismum clericis vel monachis juncti sint, vel concubinam ac pellicem nusquam noverint. Epist. Innoc. ad Felic. 8, tit. 4.

De temporibus in cleri ordinibus immorandis. In quo supra. tit. 5.

Quales eligendi sunt in ordine clericorum. Epist. Innoc. ad universos in Tolosa, 27, tit. 5.

Ut nullus nisi per gradus ecclesiasticos debeat ad sacerdotium per venire. Epist. Decret. Zusimi ad Illyricum Salomonianum, 28, tit. 4.

Quae in singulis clericorum gradibus tempora sint praescripta, et si ab infantia ecclesia-tiis ministerioribus dederunt. Epist. eadem, 28, tit. 3.

Ut cum defuerint clerici, de monachis elegantur; aut quales sint, vel in qualitate eiusdem per quatuor et quatuor tempora transeant. Decret. Gelas. gen. 82, tit. 5.

TITULUS XIII.

De regulis clericorum.

Ut monachus, si clericus facies fuerit, monachi propositum servet. Epist. Innoc. ad Victorie. 7, tit. 10.

De conversatione clericorum ut in uno conclavi sint. Tolet. iv, tit. 21, c. 49.

De qualitate tonsuræ a cunctis clericis vel lectoribus communiter habenda. Conc. Tolet. iv, tit. 41, c. 49.

De attendenda coma clericorum et habitu ordinato. In excerptis Martini, tit. 66, c. 64.

Clerici nec comam nutriant nec barbam radant. Conc. Carthag. iv, tit. 44, c. 16.

De clericis qui comam nutrunt. Conc. Agath. tit. 20, c. 50.

Clerici nec vestimentis nec calceamentis decorem querant. Conc. Carthag. iv, tit. 45, c. 15.

De clericis qui operari non possunt: artificiola et literas discant. Conc. Carthag. iv, tit. 53, c. 15.

Ut diaconissi clericis septuaginas teneant, et die sabbato omnes in unum conveniant. Conc. Tarragon. tit. 7, c. 39.

De eo quod non licet clericos die dominico ab ecclesia absentari, sed in iugis sole unibus interesse jejunos. In excerptis Martini, tit. 64, c. 64.

De clericis qui ab ecclesiae officio diebus solemnis desunt. Conc. Agath. tit. 64, c. 30.

Clerici ab officio declinantes vel negligentius agentes ab officio removendi. Conc. Carthag. iv, tit. 59, c. 15.

Clerici qui vigiliis desunt stipendiis privandi. Conc. eodem, tit. 24, c. 15.

Ut cuiuslibet ordinis clericus si tardius ad ecclesiam venerit deponatur. Conc. Tolet. i, tit. 5, c. 46.

Contumaces clerici et ad officium tardius venientes excommunicentur. Conc. Agath. tit. 2, c. 30.

Clerici ad officium venire contemnentes arbitrio episcopi coercentur. Conc. Aurelian. i, tit. 24, c. 31.

De clericis qui ad vespertinum vel matutinum quocunque loco non convenient. In excerptis Martini tit. 63, c. 64.

Clerici sani jejunia polluentes minores habendi. Conc. Carthag. iv, tit. 62, c. 15.

Clericus junior seniori non preponatur. Conc. Agath. tit. 23, c. 30.

Clerici, qui propter licentiam monachi esse volunt, excommunicentur. Conc. Cæsarangust. i, tit. 6, c. 44.

Clerici, qui monachorum propositum appetunt, id ipsum licitum habeant. Conc. Tolet. iv, tit. 50, c. 49.

Clerici maledici degradentur. Conc. Carthag. iv, tit. 57, c. 15.

Discordantes clericos aut ratio vel usus episcopi concordet, aut synodus damnet. Conc. Carthag. iv, tit. 59, c. 15.

Clerici haereticorum convivia vel consortia fugiant. Conc. Carthag. iv, tit. 70, c. 15.

Non licere laico vel clericu ante horam tertiam prandere nec ad mensam accedere vel edere sine hymno. Conc. Bracar. ii, tit. 65, c. 64.

Non debent clericos et ministros sive laicos ad agapem vocatos partem tollere. Conc. Laod. tit. 27, c. 7.

Clerici inter epulas cantantes severissime coercendi. Conc. Carthag. iv, tit. 63, c. 15.

Ut clerici nuptialia vitent. Conc. Agath. tit. 39, c. 30.

Non licere ministros altaris vel ceteros quoslibet spectaculis quo aut in nuptiis aut coenis exhibentur interesse. Conc. Laod. tit. 54, c. 7.

Non licere sacerdotibus vel clericis spectaculis interesse. Conc. Bracar. ii, tit. 60, c. 64.

Clerici scurriles et verbis turpibus joculares ab officio detraheendi. Conc. Carthag. iv, tit. 60, c. 15.

De scurrilibus et jocularibus. Conc. Agath. tit. 40, c. 30.

Clerici per creaturas jurantes acerrime objurgandi. Conc. Carthag. iv, tit. 64, c. 15.

Clerici invidi non promoveantur. Conc. eodem, tit. 54, c. 15.

Clerici adulatores et proditores degradentur. Conc. Carthag. iv, tit. 56, c. 15.

Ut proditores fratrum vel vasorum sacrorum seu scripturarum cum verberibus deponantur. Conc. Arelat. i, tit. 13, c. 21.

Si clericus furtum fecerit ecclesie. Conc. Agath. tit. 5, c. 30.

Ut si voluntarie clericus ecclesie damnum fecerit et satisfaciat, excommunicetur. Conc. eodem, tit. 26, c. 30.

De clericis qui crimen capitale commiserint. Conc. eodem, tit. 50, c. 30.

Non licere clericos magos vel incantatores esse aut phylacteria facere. Conc. Laod. tit. 36, c. 7.

De sortilegis aut anguria observantibus ut ab Ecclesia separantur. Conc. Agath. tit. 42, c. 30.

De eo quod non licet sacerdotibus vel clericis incantaturas vel contrarias ligaturas facere. Conc. Bracar. ii, tit. 59, c. 64.

De levitis vel clericis ne magi aut incantatores sint. Conc. Agath. tit. 64, c. 30.

De sacerdotibus, levitis vel clericis magos aut aruspices consulentibus. Conc. Tolet. iv, tit. 29, c. 49.

Clerici per plateas et andronas non ambulent. Conc. Carthag. iv, tit. 47, c. 15.

Clerici, qui absque necessitate in Gundinus aut in

foro ambulant, degradentur. Conc. eodem, tit. 48, A credantur auferri. Epistola Inuocandi ad Rufum. c. 15.

Ut clericis vetetur ebrietas. Conc. Agath. tit. 41, c. 30.

Clerici tabernas non ingrediantur absque peregrinationis necessitate. Conc. Carthag. iii, tit. 27, c. 14.

Non oportere ex omni gradu usque ad minimum clericum tabernas intrare. Conc. Laod. tit. 24, c. 7.

Non licet clericis usuram vel sexcupia accipere. Conc. Laod. tit. 5, c. 7.

Clerici in omni gradu non erunt conductores, procuratores, aut negotiatores, vel turpia lucra sectanties. Conc. Carthag. iii, tit. 45, c. 14.

De usuris et negotiorum lucris ne a clericis agantur. Conc. Bracar. ii, tit. 62, c. 64.

Clerici non erunt usurarii dando minus et accipiendo plus, nec alia nisi quae dederint accipiant. Conc. Carthag. iii, tit. 16, c. 14.

Clerici si solidum præsiterint sine usura recipient. Conc. Tarrac. tit. 3, c. 39.

Non licet clericis fœnacari. Conc. Carthag. i, tit. 13, c. 12.

Clerici fœnatores excommunicentur. Conc. Arelat. i, tit. 12, c. 21.

Clerici usuram non accipiant. Conc. Arelat. ii, tit. 14, c. 22.

Clerici emendi vilius, vel vendendi charius non permittantur. Conc. Tarrac. tit. 2, c. 39.

De clericis negotia et nuuidinas sectantibus. Conc. Eliber. tit. 19, c. 33.

De clericis usuram aut ampliationem accipientibus vel turpia lucra sectantibus. Conc. Nicæn. tit. 18, c. 4.

De clericis et laicis usurariis. Conc. Eliber. tit. 20, c. 38.

Ut nullus clericorum negotiationes inhonestas vel turpia lucra sectetur. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 17.

Ut clericus nec alieno nec suo nomine scenus exerceat. Epistola Leonis ad episcopos per Campaniam. 64, tit. 4.

Quod non oporteat episcopos, clericos aut monachos prædia sæcularia suspicere. Conc. Chalced. tit. 3, c. 41.

Clerici actus sæcularium vel procreationes non suscipiant. Conc. Carthag., i, tit. 6, c. 12.

Laici clericos actores vel ratiocinatores sibi non constituent. Conc. eod. tit. 9, c. 12.

De clericis qui ad sæculares consigunt propter distinctionem episcopi. Conc. Agath. tit. 8, c. 30.

De clericis qui in mutuam cædem prorumpunt. Conc. Ilerdens. tit. 11, c. 41.

De clericis qui arma sumpserint vel sumpserunt. Conc. Tolet. iv, tit. 45, c. 49.

De clericis sepulera demolientibus. Conc. eodem, tit. 46, c. 49.

De his qui altari servint ut a sanguine abstinent. Conc. Ilerd. tit. 1, c. 44.

De clericis et monachis non manentibus in suo proposito. Conc. Chalced. tit. 7, c. 41.

De ministris ne in secretarium ingrediantur. Conc. Agath. tit. 66, c. 30.

TITULUS XIV.

De honore clericorum et laicorum fidelium.

De clero inter tentationes fideli gradibus sublevando. Conc. Carthag. iv, tit. 42, c. 15.

De his qui pro fide persecutioes ab infidelibus patiuntur. Conc. eodem, tit. 43, c. 15.

De senibus et pauperibus ecclesiæ honorandis. Conc. eodem, tit. 83, c. 15.

TITULUS XV.

Quod non aboleantur crimina ordinationum collatione.

Quod in ordinationibus crimina vel vitia non bene

* B. R., T. 1, 2, Urg., Ger., emere vilius vel renderc, etc.

A credantur auferri. Epistola Inuocandi ad Rufum. 26, tit. 4.

TITULUS XVI.

Ne clerici por impositionem manus paenitentiam accipiant.

De clericis ut paenitentiam per impositionem manus sacerdotis non accipiant, nec laicus post paenitentiam clericus fiat. Epistola Sirici ad Eumenium. 3, tit. 44.

Quod presbyter aut diaconus, si in aliquo criminis lapsi fuerint, non possunt per manus impositionem paenitentiae remedium consequi. Epistola Leonis ad Rusticum. 66, tit. 2.

Ut lapsis sacerdotibus manus sicut laicis non imponantur. Conc. Carthag. v, tit. 11, c. 16.

TITULUS XVII.

De religiosis utriusque sexus comprobandis, sive de religiosis vagis.

B De his qui in parva ætate coram parentibus religionis habitum tenuerint. Conc. Tolet. x, tit. 6, c. 55.

De religiosis vagis qui nec inter clericos nec inter monachos habentur. Conc. Tolet. iv, tit. 53, c. 49.

De reclusis honestis sive vagis. Conc. Tolet. viii, tit. 5, c. 52.

TITULUS XVIII.

De psalmistis.

Qualiter psalmista ordinetur. Conc. Carthag. iv, tit. 10, c. 15.

De psalmista : non debere orario uti. Conc. Laod. tit. 22, c. 7.

TITULUS XIX.

De ostiariis.

Qualiter ostiarii ordinentur. Conc. Carthag. iv, tit. 9, c. 15.

C... Non oportere ministros id est ostiarios secretarium iægredi aut vagi dominica tangere. Conc. Laod. tit. 24, c. 7.

Ostiarii tabernas non intrent. Conc. eodem, tit. 24, c. 7.

Ministros id est ostiarios ab ostiis et ab oratione non defere decessse. Conc. eodem, tit. 43, c. 7.

Pœnitens, si necessitas cogat, ostiarius aut lector fiat, vel de quibus pœnitentibus dicit. Conc. Tolet. i, tit. 2, c. 46.

Pœnitens, si usus exegerit, inter ostiarios deputetur, vel de quibus pœnitentibus dicit. In excerptis Martini tit. 23, c. 64.

TITULUS XX.

De lectoribus.

Qualiter lectores ordinentur. Conc. Carthag. iv, tit. 8, c. 15.

D Quod clericorum nomen etiam lectores, psalmiste et ostiarii retineant. Conc. Carthag. iv, tit. 8, 9, et 10, c. 15.

Lectores orario non utantur. Conc. Laod. tit. 22, c. 7.

Quod lectores neque in habitu sæcularium psallere neque granos dimittere permittantur. Conc. Brac. i, tit. 11, c. 63.

Quod lectores contingere altaris vasa prohibeantur. Conc. Brac. i, tit. 10, c. 63.

Lectores tabernas non ingrediantur. Conc. Laod. tit. 24, c. 7.

Lectores populos non salutent. Conc. Carthag. iii, tit. 4, c. 14.

Pœnitens si necessitas cogat lector fiat. Conc. Tolet. i, tit. 2, c. 46.

Pœnitens, si usus exegerit, inter lectores deputetur. In excerptis Martini tit. 23, c. 64.

Non ascendat in pulpum nisi lector. In eisdem, A tit. 45, c. 64.

Si lector bigamus sit aut viduam ducat, non amplius quam subdiaconus fiat. In iisdem, tit. 45, c. 64.

TITULUS XXI.

De exorcistis.

Qualiter exorcistae ordinentur. Conc. Carthag. iv, tit. 7, c. 15.

Ut exorciste tabernas non ingrediantur. Conc. Laod. tit. 24, c. 7.

Non oportere exorcisare, id est panes dare, qui non sunt ab episcopis ordinati. Conc. eodem, tit. 25, c. 7.

TITULUS XXII.

De acolytis.

Qualiter acolyti ordinentur. Conc. Carthag. iv, tit. 6, c. 15.

Acolythus tabernas non ingrediatur. Conc. Laod. tit. 24, c. 7.

TITULUS XXIII.

De subdiaconibus.

Qualiter subdiacones fiant. Conc. Carthag. iv, tit. 5, c. 15.

Si probati viri conjugia duplicaverint non plus quam subdiacones fiant. Conc. Arausic. tit. 25, c. 22.

Qui post lavacrum inchoati sunt subdiacones non erunt. Conc. Eliber. tit. 30, c. 58.

Subdiaconus, si defuncta uxore aliam duxerit, abjiciatur, vel si tertiam ducat, quod nec dici poterit nec audi. Conc. Tolet. i, tit. 4, c. 46.

Subdiaconus bigamus inter lectores vel o-tiarios habeatur. In excerptis Martini, tit. 41, c. 64.

Subdiaconus primitus ad altiores gradus non veniat. Conc. Tolet. i, tit. 2, c. 46.

Id ipsum de eodem. Conc. Bracar. ii, tit. 23, c. 64.

Non licet ministeria tangere nisi subdiaconum aut acolytum. In excerptis Martini tit. 41, c. 61.

TITULUS XXIV.

De quibus ordinandi diacones non sint.

Neophytus diaconus aut presbyter non erit. Conc. Arelat. ii, tit. 4, c. 22.

Neophyti sive laici diacones vel sacerdotes non erunt quod etiam cum obtestatione nominis divini decernitur. Epistola Siricci ad diversos, 5, tit. 3.

Bigami ac poenitentes et repudiatarum inariti diacones non erunt. Conc. Arelat. iii, tit. 3, c. 23.

Clerici conjugati nisi continentiam profliteantur diacones non erunt. Conc. Arausic. tit. 22, c. 27.

Digami diacones vel presbyteri non ministrent. Conc. Agath. tit. 4, c. 30.

Ut bigamus aut viduae maritus nullo honore. sit dignus. Decretum Hilarii, 74, tit. 2.

Qui viduae accepiterint diacones non efficiantur. Conc. Tolet. i, tit. 3, c. 46.

De eo qui post baptismum militaverit ut ad diaconium non promoveatur. Conc. Tolet. i, tit. 8, c. 46.

TITULUS XXV.

De electione et conjugiis diaconorum.

Non licere populis ministros altaris eligere. Conc. Laod. tit. 43, c. 7.

De his qui ad diaconium eliguntur inter conjugia. In excerptis Martini, tit. 3¹, c. 64.

Bini ordinantur diaconi de conjugio interrogantur. Conc. Ancyra. tit. 10, c. 2.

TITULUS XXVI.

De aetate et temporibus diaconorum.

Ut levitas ante viginti quinque annos non conseruerit. Conc. Carthag. iii, tit. 4, c. 14.

Id ipsum de eodem: de consensu etiam et professione conjugati. Conc. Agath. tit. 16, c. 30.

De numero annorum quo sacerdotes et levitatem ordinentur. Conc. Tolet. iv, tit. 30, c. 49.

Ut laicus ante annum conversionis diaconus non fiat. Conc. Arelat. iii, tit. 2, c. 23.

De ordinatione diaconi v-i totius ordinis, ut in die dominico celebretur, et ut ordinans et ordinandus sabbato jejunent. Epistola Leonis ad Dioscorum, 72, tit. 1.

De ordinatione totius ordinis, quibus mensibus et temporibus fiat: nec quemlibet cujuscunque utilitatis causa his præferre qui ante ipsos ordinati sunt. Decreto Gelasii generale, 82, tit. 13.

TITULUS XXVII.

De regulis et numero diaconorum.

Non licere diaconibus semotin populos colligere. Conc. Antioch. tit. 5, c. 6.

De honore diaconi erga presbyteros, et clericorum erga diaconos. Conc. Laod. tit. 20, c. 7.

De obedientia diaconorum erga presbyteros. Conc. Carth. iv, tit. 57, c. 15.

Ut diaconus nihil sine presbytero suo agat. Conc. Arelat. i, tit. 18, c. 21.

Diaconus tabernas, non ingrediatur. Conc. Laod. tit. 24, c. 7.

Ut episcopus, presbyter vel diaconus canibus ad venandum et accipitribus non utantur. Conc. Agath. tit. 55, c. 50.

Quod diaconibus nec offerre nec prebyteris corpus Christi tradere nec ante eos communicare vel sedere sit licitum. Conc. Nic. tit. 14, c. 4.

Ut levitas non offrant. Conc. Arelat. i, tit. 18, c. 24.

Non licere ministris panem dare aut calicem benedicere. Conc. Laod. tit. 25, c. 7.

Ne diaconus coram presbytero sedeat aut eucaristiam tradat. Conc. Arelat. ii, tit. 15, c. 22.

Diaconus eucharistiam presente vel jubente presbytero pro necessitate populis det. Conc. Carth. iv, tit. 38, c. 15.

Diaconus presbytero jubente sedeat. Conc. eodem, C tit. 39, c. 15.

Diaconus coram presbytero interrogatus loquatur. Conc. eodem, tit. 40, c. 15.

De levitis ne sine jussu presbyteri sedeant. Conc. Agath. tit. 63, c. 30.

Quod non licet diaconum non iussum sedere. Conc. Bracar. ii, tit. 40, c. 64.

Diaconus tempore tantum oblationis et lectionis alba utatur. Conc. Carth. iv, tit. 41, c. 15.

De uno orario diaconibus utendo, nec ornato, sed puro. Conc. Tolet. iv, tit. 40, c. 49.

De orario diaconibus non absconde sed superposito scapulæ utendo. Conc. Bracar. i, tit. 9, c. 63.

Si diaconus v-i presbyter crimen capitale commisit. Conc. Aurelian. i, tit. 6, c. 31.

Ut diacones mensuram propriam juxta patrum decreta custodiunt, nec baptizent nisi necessitate cuncte. Decreto Gelasii generale, 82, tit. 9.

Diacones tantum septem erunt quatinus in magna civitate. Conc. Neocasar. tit. 14, c. 3.

Quod diaconi nec in presbyterio sedere possint, nec sacri corporis propagationem jus habeant exercendi. Decreto Gelasii generale, 82, tit. 10.

TITULUS XXVIII.

De ordinatione diaconorum.

Qualiter diacones ordinentur. Conc. Carth. iv, tit. 4, c. 15.

Non licere coram catechumenis clericos fieri. Conc. Laod. tit. 4, c. 7.

Nec diacones sed nec sacerdotes ordinandi, nisi omnes qui cum eis sunt fidèles existant. Conc. Carth. iii, tit. 18, c. 14.

TITULUS XXIX.

De quibus presbyteri ordinandi non sunt.

De neophyti presbyteri non ordinatur. Conc. Arelat. ii, tit. 4, c. 22.

**Neophyti sive laici presbyteri non erunt. Epistola A
Siriæ per diversos, 5, tit. 3.**

**Digami penitentes vel repudiatarum mariti pre-
sbyteri non sint. Cone. Arelat. III, tit. 3, c. 33.**

**De bigamis ad presbyterium vel diaconatum non
promovendis. Conc. Hispal. II, tit. 4, c. 67.**

**Digamus aut vidua maritus presbyter non erit.
Decretum Hilarii, 74, tit. 2.**

**Hi qui in ægritudine baptizati sunt presbyteri non
erunt, nisi filie et charitate cogente. Conc. Neocæsar.
tit. 12, c. 3.**

TITULUS XXX.

De doctrina et regulis presbyterorum.

**Quod non debeant sacerdotes aut clerici amici pal-
leis vel impræcincti lumbis in ecclesia ministrare.
Epistola Coelestini ad episcopos Galliar., 34, tit. 1.**

**Quod parochitani presbyteri cum ordinantib[us] of-
ficiale libellum debeant dare, et h[ic]dem presbyteri in
litaniis sint de officio requirendi. Conc. Tolet. IV,
tit. 26, c. 49.**

**De his quæ prohibentur presbyteri in ecclesiasti-
cis sacramentis agere. Conc. Hispal. II, tit. 7, c. 67.**

**De professione presbyterorum vel diaconorum
episcopo facienda, cum in parochiis ordinantur.
Conc. Tolet. IV, tit. 27, c. 49.**

**Non licet presbyteris contemptio episcopo semote
populos colligere et altare erigere. Conc. Antioch.
tit. 5, c. 6.**

**Presbyter ministrum non ordinet nec altare con-
secrat. Conc. Agath. tit. 43, c. 30.**

**Ut presbyter, qui præsumperit chrisma confidere
aut ecclesiæ vel altare consecrare, ab officio depo-
natur. Conc. Bracar. I, tit. 19, c. 63.**

**Presbyter benedictionem aut penitentiam dare
non præsumat. Conc. Agath. tit. 44, c. 30.**

**Chrisma et benedictio puellarum et reconciliatio
penitentium a presbyteris non fiat. Conc. Carthag.
II, tit. 3, c. 13.**

**Presbyter penitentem jussus ab episcopo suo re-
conciliat. Conc. Carthag. II, tit. 4, c. 13.**

**Quomodo presbyter absente episcopo ob necessi-
tatem reconciliat penitentem. Conc. Carthag. III,
tit. 32, c. 14.**

**Ut presbyter et benedicat et confirmet neophytm.
Conc. Regien. tit. 4, c. 26.**

**Ut presbyter inconsul.o episcopo virginem non
consecrat, et christina nunquam conficiat. Conc.
Carthag. III, tit. 36, c. 14.**

**Ut presbyter diaconum aut presbyterum non or-
dinat. Conc. Hispal. II, tit. 5, c. 67.**

**Si presbyter inconsulto et præsente episcopo agen-
dam celebraverit, honora privetur. Conc. Carth. II,
tit. 9, c. 13.**

**Ut præter episcopum nullus chrisma conficiat.
Conc. Tolet. I, tit. 20, c. 46.**

**Non licet presbyterum præsente episcopo chri-
smare. In excerptis Martini, tit. 52, c. 64.**

**Non oportet presbyterum ante ingressum episcopi
ingredi et sedere in tribunali. Conc. Laod. tit. 56, c. 7.**

**Non licet presbytero ante episcopum in baptiste-
rium introire. Conc. Bracar. II, tit. 53, c. 64.**

**De baptismis ut nihil accipiat cleris. Conc. Eli-
ber. tit. 48, c. 38.**

**Ut de baptizatis nullus accipiat præmium. Conc.
Bracar. II, tit. 53, c. 64.**

**De presbyteris ut in secundas nuptias non vadant.
In excerptis Martini, tit. 38, c. 64.**

**Ne presbyteri forastici præsente episcopo vel pre-
sbytero civitatis audeant ministrare. In excerptis
Martini, tit. 56, c. 64.**

**Ne presbyteris alterius regionis præsente episcopo
vel presbytero civitatis liceat ministrare, et quo or-
dine panem sive calicem dent. Conc. Neocæsar. tit.
13, c. 3.**

**Ut nullus minister sine chrismate profiscatur.
Conc. Araus. tit. 2, c. 27.**

**Si diaconus vel presbyter capitale erûnen admi-
serit. Conc. Aurelian. tit. 6, c. 31.**

**Si presbyter aut diaconus de ministerio ecclesiae
aliquid viderint. Conc. Bracar. II, tit. 17, c. 64.**

**Si presbyteri parochitani aut per se aut per sacri-
stas suos accipiat chrisma. Conc. Carthag. IV, tit.
36, c. 45.**

**Ut ab alterius episcopo chrisma nullus accipiat.
Conc. Vasense I, tit. 3, c. 28.**

**De presbyteris ut nihil super episcopos presu-
mant; quod si præsumperint, et dignitate et com-
muniione privabuntur. Sed nec episcopus a culpa va-
cabit si talia facientem dissimulaverit judicare. De-
cretum Gelasii generale, 82, tit. 8.**

TITULUS XXXI.

De electione, ætate, temporibus et gradibus presby- terorum.

**Qualiter presbyteri ordinantur. Conc. Carthag. IV,
tit. 3, c. 15.**

**B Presbyter non ordinetur nisi omnes fidèles sint
qui cum eo sunt. Conc. Carthag. III, tit. 18, c. 14.**

**Qualiter conjugati ad sacerdotium promoveantur.
Conc. Arelat. II, tit. 2, c. 22.**

**Laicus ante annum conversionis presbyter non fiat.
Conc. Arelat. III, tit. 2, c. 23.**

**Laicus presbyter non ordinetur nisi per gradus
ecclesiasticos transierit. Conc. Bracar. I, tit. 20,
c. 63.**

**Presbyter minus triginta annorum non ordinetur
quamvis probatae vitæ. Conc. Neocæsar. tit. 11, c. 3.**

**Ut diaconus ante viginti quinque annos non ordi-
natur. Conc. Agath. tit. 16, c. 50.**

**Episcopus et presbyter ante perfectam ætatem, id
est ante triginta annos non ordinantur. Conc. Agath.
tit. 17, c. 30.**

**Aute triginta annos presbyter non ordinetur. In
excerptis Martini, tit. 20, c. 64.**

**C Ut ordinatio presbyteri sabbato vespere celebre-
tur. Epistola Leonis ad Dioscorum, tit. 1, c. 72.**

**De ordinatione totius ordinis quibus mensibus et
temporibus fiat. Decretum Gelasii generale, 82,
tit. 4.**

TITULUS XXXII.

De honore sacerdotum et non contumendis oblationib[us] eorum.

**De episcopis atque presbyteris ut ad cuiusquam
ecclesiam in ordine suo recipiantur et tam ad ve-
lum faciendum quam ad missam dicendum invitentur.
Conc. Carthag. IV, tit. 33, c. 15.**

**De non contumenda oblatione presbyteri conju-
gati. Conc. Gangren. tit. 4, c. 4.**

**Ut peregrino episcopo locus sacrificandi detur.
Conc. Arelat. I, tit. 19, c. 21.**

TITULUS XXXIII.

De hereticis et schismaticis episcopis si catholici fiant.

**De hereticis et schismaticis episcopis si ad catho-
licam fidem venerint quid observent. Conc. Regiense,
tit. 3, c. 26.**

TITULUS XXXIV.

De quibus episcopi ordinandi non sunt.

**De his qui post baptismum statim episcopi sunt ve-
si præcedenti tempore mortale peccatum habent.
Conc. Nic. tit. 2, c. 1.**

**Ex laico episcopus non ordinetur. Conc. Sardic.
tit. 15, c. 5.**

**De neophytis sacerdos non fiat. Conc. Laod. tit.
3, c. 7.**

**De neophytis ministri et sacerdotes non sint.
Conc. Arelat. II, tit. 4, c. 22.**

**Neophyti vel laici episcopi non sint. Epistola Siri-
ci per diversos, 5, tit. 3.**

**De Aggaro et Tiberiano qui ex laicis fuerunt ordi-
nati. Epistola Leonis ad Africanos, 69, tit. 5.**

Ex p̄nentibus quamvis bonis episcopus non sit. Conc. Carthag. iv, tit. 4, c. 15.

Digami, p̄nentibus et repudiarum mariti episcopi non sint. Conc. Arelat. iii, tit. 3, c. 33.

Viduarum mariti vel habentes numerosa conjugia episcopi non sint. Querenda etiam dignitas natalium et morum. Epistola Leonis ad universos, 64, tit. 2.

Digami vel corrupte sive viduae mariti episcopi non sint. Decretum Hilarii, 74, tit. 2.

A metropolitani non laici, non viduarum mariti, non digami sed irreprobabilis ordinantur. Epistola Leonis ad Anastasium, 67, tit. 2.

Indignus nullus efficiatur episcopus : de robore etiam Nicæni concilii. Epistola Siricci per diversos, 5, tit. 1.

Ilicitæ personæ ad episcopatum vel ad ultimum honorum promovendæ non erunt. Epistola Leonis ad Africanos, 69, tit. 1.

P̄nentes et inceii litterarum sive defectu membrorum vel decisione aliquid minus habentes, episcopi non sint. Decretum Hilarii, 74, tit. 3.

Non habeantur episcopi quos nec clerici elegit nec populus exquisivit. Epistola Leonis ad Rusticum, 66, tit. 1.

Nullus invitatis ordinetur episcopus. Epistola Leonis ad Anastasium, 67, tit. 4.

Quod dolentibus clericis vel populis nemo debeat episcopos ordinari. Epistola Cœlestini ad episcopos Galliae, 34, tit. 5.

Ignotis ministerium aut sacerdotium non dabitur. Epistola Siricci per diversos, 5, tit. 2.

De perniciosa consuetudine vel de omnibus penitentia personis de quibus episcopi non sint, ac de removendis his; et ne in una ecclesia duo episcopi habeantur. Epistola Hilarii ad Ascanium, 75, tit. 4.

De ordinatione episcopi ac de omnibus personis de quibus episcopi ordinandi non erunt, vel qualiter vel ubi ordinetur episcopus. Conc. Tolet. iv, tit. 49, c. 49.

Quod ab illicitis sit ordinationibus abstinentum et nullus de prohibitis personis episcopus ordinetur. Epistola Cœlestini ad episcopos Galliae, 34, tit. 6.

Ut unaquaque provincia suo metropolitano contenta sit, et quod extranei et ignoti ac peregrini clerici non sint in aliorum ecclesias ordinandi. Epistola Bonifacii ad Hilarium, 2.

Ut nullus contra ordinem efficiatur episcopus. Epistola Innocentii ad Aurelium ex integro, 17.

Quod non oporteat contemptus clericis ecclesiaram de laicis episcopos ordinari. Epistola Cœlestini per Apuliam, 35, tit. 2.

TITULUS XXXV.

De chorepiscopis.

Quod chorepiscopi ad exemplum septuaginta seniorum sint instituti. Conc. Neocas. tit. 13, c. 3.

De chorepiscopis vel quid possint. Conc. Ancyra, tit. 13, c. 2.

Epistolas formatas soli chorepiscopi faciant. Cone. Antiochen. tit. 8, c. 6.

De chorepiscopis et potestate eorum. In quo supra, tit. 10.

TITULUS XXXVI.

De electione, temporibus et gradibus episcoporum.

Non licere populis ministros altaris eligere. Conc. Laod. tit. 13, c. 7.

Id ipsum de eodem subsequenter. Epistola Hilarii ad Ascanium, 75, tit. 4.

Id ipsum de electione episcopi. In excerptis Martini, tit. 1, c. 64.

Dum eligitur episcopus, si contradictores habeat, quinque vel sex episcopi convenient. Conc. Carthag. iii, tit. 40, c. 14.

Si in electione episcopi contentio sit, obtineat sententia plurimorum : et de primatibus metropolitaniorum. Conc. Nic. tit. 6, c. 1.

A Ut episcopus ante triginta annos non ordinetur. Conc. Arelat. iii, tit. 1, c. 23.

Qua ætate episcopus vel presbyter ordinetur. Conc. Agath. tit. 17 c. 39.

Ut laicus ante annum conversionis episcopus non ordinetur. Conc. Arelat. iii, tit. 2, c. 23.

Ex laico nisi statuta tempora et officia transeverit non fiat episcopus. Conc. Bracar. i, tit. 20, c. 63.

Ex laico minister et episcopus non fiat, nisi tempora prescripta custodierit. Epistola Innocentii ad Felicem 9, tit. 5.

Monachi vel laici, nisi per gradus ecclesiasticos transierint, episcopi non sint. Epistola Zosimi ad Hesychium 28, tit. 1.

De temporibus, gradibus et officiis quæ nisi quis ne transierit sacerdos non erit. Inibi, tit. 3.

Episcopus non ordinetur nisi omnes qui cum eo sunt fidei existant. Conc. Carthag. iii, tit. 18, c. 14.

Quod per gradus ecclesiasticos ad episcopatus debet officium perveniri, et quod nullus indignus ordinetur episcopus. Epistola Cœlestini ad episcopos Galliae, 34, tit. 3.

TITULUS XXXVII.

Ne per præmium ordinentur episcopi.

De monachis vel laicis per præmium ordinatis ut cum ordinatibus Simonis crimen incurant. Decretum Gelasi generale, 82, tit. 26.

Non oportere omnino per pecunias ordinare vel ultimum clericum vel ultimum officium in ecclesiæ domo ex omni ordine et persona. Conc. Chalced. ii, 2, c. 11.

Non accipientum præmium pro episcopatus honore et de communione peccati. Epistola Hormisdæ ad episcopos per Hispaniam, 91, tit. 2.

Nullus honoreum ecclesiasticum qualibet præmio accipiat. Epistola Symmachii ad Cæsarium, 85, tit. 2.

De damnatione clericorum per pecuniam ecclesiasticos gradus adsequentium. Conc. Tolet. vi, tit. 4, c. 51.

TITULUS XXXVIII.

Ne per ambitum ordinentur episcopi, et in una ecclesia duobus episcopis non habendas neque duas cathedras ab uno episcopo obtinendas.

Nullus per ambitum ad episcopatum accelerat. Epistola Symmachii ad Cæsarium, 85, tit. 5.

Per ambitum nullus ordinetur episcopus. Epistola Bonifacii ad Honorium Augustum ex integro, 30.

Si denuo Romæ episcopi duo ordinati fuerint, ambo repellantur. Rescriptum Illeorii Augusti ad Bonifacium ex integro, pag. 39.

Ut in una ecclesia duo episcopi non habeantur, vel de his qui illicite ordinati sunt removendis. Epistola Hilarii ad Ascanium, 75, tit. 4.

Ubi gratulatur de tide imperatoris que in Chalcedonensi concilio gesta est, et de Anatolio qui Alexandrinam et Antiochenam ecclesias contra instituta Nicænam per ambitum subiicit voluit subjugari. Epistola Leonis ad Marcianum Augustum ex integro, 55.

Ubi Anatolium Constantinopolitanum episcopum de fide in Chalcedonensi concilio laudat, quem deinde arguit quod contra Nicænam synodum, Alexandrinam atque Antiochenam ecclesias subiicit subdere voluisse. Epistola Leonis ad Anatolium ex integro, 55.

TITULUS XXXIX.

Ne sine metropolitano ordinentur episcopi.

Sine metropolitano episcopo non ordinetur episcopus. Conc. Nic. tit. 6, c. 1.

Non licere sine concilio metropolitani episcopi vel omnium episcoporum ex omni provincia ordinare episcopum. Conc. Antioch. vi, tit. 49, c. 6.

Sine consilio metropolitani et suorum omnium episcoporum et probatione vita et scientiæ dignitate non ordinetur episcopus. Conc. Laod. tit. 12, c. 7.

Sine consilio metropolitani nullus ordinetur episcopus. Conc. Carthag. ii, tit. 12, c. 13.

Absque metropolitano nullus ordinetur episcopus, A et de morientis exequiarum diebus. Conc. Reg. tit. 6, c. 26.

Ne extra conscientiam metropolitani nec ab uno episcopo ordinandum episcopum. Epistola Innocentii ad Victorium, 7, tit. 1.

Nemo contemptio metropolitano episcopus ordinatur, et de robore Niceni concili. Epistola Bonifacii ad Hilarius Narbonensem ex integr. 32.

Non esse episcopum sine metropolitano ordinandum. Conc. Arelat. II, tit. 6, c. 22.

Sine metropolitano et trium episcoporum praesentia vel consensu omnium absentium non ordinandum episcopum. Conc. Arelat. II, tit. 5, c. 22.

Non esse episcopum sine metropolitano et continuo ordinandum. In excerptis Martini, tit. 5, c. 61.

Ut nullus sine consensu metropolitano episcopus ordinatur. Epistola Hilarii ad Ascanium et episcopos Tarracenses, 75, tit. 1.

Qui in metropolitana civitate non ordinatur episcopus post duos menses praesentatus occurrit. Conc. Tarragon. tit. 5, c. 39.

TITULUS XL.

Ne a duobus episcopis ordinetur episcopus.

Ut non praeſumant duo episcopi ordinare episcopum. Conc. Carthag. III, tit. 39, c. 14.

Ut non habeatur episcopus a duobus episcopis ordinatus. Conc. Regiens. tit. 1, c. 26.

Qui violentus a duobus episcopis fuerit ordinatus, episcopus ipse stabit, ordinatores periclitabuntur: si autem voluntarius, et ipse cessabit. Conc. Araus. tit. 21, c. 27.

A duobus episcopis ordinatus aliquando episcopus esse potest. Conc. Regiens. tit. 2, c. 26.

Indebet ordinati episcopi propter necessitatem vel indulgentiam aliquando stare possunt. Epistola Hilarii ad Ascanium, 75, tit. 4.

Ut sine tribus episcopis non ordinetur episcopus. Conc. Arelat. I, tit. 20, c. 21.

TITULUS XLI.

De episcopis, potentiibus populis, ordinandis.

De episcopis potentiibus populis ordinandis et ne in viti vel parvoloce ordinentur. Conc. Sardie. tit. 6, c. 5.

Episcopos in villis et in vicis non ordinandos, nec presbyteros sine episcopo aliquid acturos. Conc. Liod. tit. 57, c. 7.

TITULUS XLII.

De episcopis, nolentibus suscipere ministerium vel tenere sedem.

De episcopis qui suscepta manus impositione non acquiescent suscipere ministerium. Conc. Antioch. tit. 17, c. 6.

De contemptore episcopo, si nolit gere sacerdotium. In excerptis Martini, tit. II, c. 64.

De seditione episcopo si parochiam in qua ordinatus est non accipiat sed aliam querat. In excerptis Martini, tit. 12, c. 64.

De episcopo per necessitatem vacante. In excerptis Martini, tit. 10, c. 64.

TITULUS XLIII.

De episcopis ordinatis et a populo non susceptis.

De episcopis qui ordinati non suscipiantur. Conc. Aucyr. tit. 18, c. 2.

De episcopis qui non pro virtute sed contradictione piebium non suscipiuntur. Conc. Antioch. tit. 18, c. 6.

TITULUS XLIV.

De exequiis morientis episcopi, et rebus gestis.

Qualiter humetur episcopus, Conc. Vallet, tit. 4, c. 45.

De exequiis morientis episcopi. Conc. Tolet. VII, tit. 3, c. 52.

Ut episcopus qui sepelierit episcopum euram habeat ecclesie ipsius. Conc. Regiens. tit. 5, c. 26.

Ne extra constitutum ordinem morientis sacerdotis heredes rem ejus adire praeſumant. Conc. Tolet. IV, tit. 7, c. 54.

Quantum commodum sibi episcopus tollat de ecclesia, cuius tumulaverit sacerdotein. Conc. eodem, tit. 9.

TITULUS XLV.

De non constituendis successoribus episcoporum.

Episcopum non debere sibi successorem constituere. Conc. Antioch. tit. 25, c. 6.

De non constitutis successoribus. In excerptis Martini, tit. 8, c. 64.

Ut episcopus successorem sibi non eligat. Decretum Hilarii, 74.

TITULUS XLVI.

De non differenda ordinatione episcoporum.

Post obitum episcopi non diu differri ordinationem alterius ultra tres menses. Conc. Chalc. tit. 25, c. 11.

Ut intercessor nulla seditione retineat mortui cathedralm. Conc. Carthag. V, tit. 8, c. 16.

TITULUS XLVII.

De ordinandis episcopis.

Qualiter consecrantur episcopi. Conc. Carthag. IV, tit. 2, c. 15.

Qualiter episcopi debeant ordinari. Conc. N.c. tit. 4, c. 1.

Quales vel quam docii debeant ordinari episcopi. Conc. Carthag. IV, tit. 4, c. 15.

De ordinatione episcopi. In excerptis Martini, t.t. 2, c. 64.

De ordinatione ministrorum sacerdotum quando fiat. Epistola Leonis ad Bioscorum, 72, tit. 4.

Quibus mensibus et temporibus fiat ordinatio. Decretum Gelasi, 82, tit. 13.

De omnibus secundum statuta canonum ordinandis. Epistola Hormisdas ad episcopos per Hispaniam, 91, tit. 1.

TITULUS XLVIII.

De doctrina et regulis episcoporum.

Ut episcopus antequam ordinetur canones agnoscat. Conc. Carthag. III, tit. 3, c. 14.

Ut sacerdotes Scripturarum sacrarum et canonum cognitionem habeant. Conc. Tolet. IV, tit. 25, c. 49.

Ut episcopus pro necessitate tantum libros haereticorum aut gentilium legat. Conc. Carthag. IV, tit. 16, c. 15.

Ut episcopus a sua ecclesia die dominico deesse non debet. Conc. Aurel. I, tit. 27, c. 31.

Ut episcopus non longe ab ecclesia hospitium habeat. Conc. Carthag. IV, tit. 14, c. 15.

Ut episcopus supellectilem et mensam vitem habeat. Conc. eodem, tit. 15, c. 15.

Quod lectio in omnibus sacerdotum mensis legi debeat. Conc. Tolet. III, tit. 7, c. 48.

Ut episcopus nullam curam rei familiaris ad se revocet; tantum actioni et doctrinae vacet. Conc. Carthag. IV, tit. 20, c. 15.

De cura popularum et pauperum quam episcopi sibi impositam noverint. Conc. Tolet. IV, tit. 32, c. 49.

Ut episcopus pauperes et indigentes tueatur. Conc. Aurel. I, tit. 12, c. 31.

Ut episcopus gubernationem viduarum, pupillorum aut pauperum non per se sed per subditos agat. Conc. Carthag. IV, tit. 17, c. 15.

Ut episcopus tutionem testamentorum non suscipiat. Conc. Carthag. IV, tit. 18, c. 15.

Ut episcopus nec provocatus pro rebus transitorii litiget. Conc. eodem, tit. 19, c. 15.

Episcopus alienum clericum peccatum redarguat. Conc. Vaens. I, tit. 8, c. 2.

De sacerdotibus ad gentem extrageam nuntios mittentibus. Conc. Tolet. IV, tit. 30, c. 49.

Quod omni tempore licet episcopo chrisma confi-
cere. In excerptis Martini, tit. 54, c. 64.

Pro christiale episcopus nihil accipiat. Conc. Bracar. II, tit. 4, c. 64.

Pro consecratione basilice episcopus nihil exigat. Conc. Bracar. II, tit. 5, c. 64.

Ut episcopus qualibet loco sedens stare non possit
tut presbyterum. Conc. Carthag. IV, tit. 34, c. 15.

De præferendo ab episcopis invicem sibi sedendi
loco, servato metropolitani primatu. Conc. Bracar. I,
tit. 6, c. 63.

De consensu presbyteri cum episcopo in ecclesia.
Conc. Carthag. IV, tit. 35, c. 15.

Ut ea quæ illicite decessor episcopus amisit vel ab
alii illicite commissa sunt, ab eo qui successor est
emendentur. Decretum Hilarii, 64, tit. 4.

Ut episcops in ordinatione clericorum commodum
nullum accipiat. Conc. Bracar. II, tit. 3, c. 64.

TITULUS XLIX.

De metropolitano.

Ut metropolitanus de episcopo electo ad episcopum
primatum tenentem referat, et de metropolitano
electo similiter provinciales episcopi referant, et qua-
lier metropolitanus episcopus ordinetur. Epistola
Leonis ad Anastasium, 67, tit. 5.

De potestate metropolitani sine quo reliquos epi-
scopos et quem sine reliquis episcopis nihil convenit
agere, et ad judicium ejus ceterorum episcoporum
negotio deferendus. Conc. Antioch. tit. 9, c. 6.

De primatu metropolitani sine quo reliquos epi-
scopos et quem sine reliquis episcopis nihil convenit
agere. In excerptis Martini, tit. 4, c. 64.

Ut metropolitanis sua iura serventur. Epistola
Leonis ad Anastasium, 67, tit. 1.

TITULUS L.

De archiepiscoporum primatu.

De primatu episcoporum Alexandriæ, Romæ, et
Antiochiae, et sine metropolitano episcopum ordi-
natum omnino cessare. Conc. Nic. tit. 6, c. 4.

De honore episcopi Hierosolymitani. Conc. Nic.
viii, c. 4.

De honore episcopi Antiocheni. Epistola Innocen-
tii ad Bonifacium, 19.

De primatu episcoporum Alexandriæ, Orientis,
Antiochiae atque Asiae. Conc. Constantinop. I, tit. 2,
c. 8.

Ut prime sedis episcopus Princeps sacerdotum
non appelletur. Conc. Carthag. III, tit. 25, c. 14.

Quod prima sedes apud Antiochiam B. Petri esse
neuoretur, et quod absque episcoporum primatum
tenente episcopus non ordinetur. Epistola Innocentii
ad Alexandrum, 23, tit. 1.

TITULUS LI.

De commissa vice apostolica sedis, aliisque præcepis.

Quod Thessalonicenses episcopi vicem apostolicae
sedis impleverint, et quod sit correctioni adhibenda
dilectio nec pro minimis causis facile exercenda dam-
natione. Epistola Leonis ad Anastasium, 67, tit. 15, et
seqq.

De commissa vice apostolica sedis. Epistola Sim-
plicii ad Zenonem Hispanensem ex integro, 77.

De directis institutis et vice commissa. Epistola
Hermisdæ ad Joannem Illicitanum ecclesiae episcopum
ex integro, 89.

Ut contra haereticos libentius, et majori in endat
auctoritate; ac personam suam jubet induere. Epistola
Hermisdæ ad Epiphanium ex integro, 93.

De commissa vice per Bartram et Iusitaniam.
Epistola Hermisdæ ad S. Illustrium ex integro, 54.

TITULUS LII.

De clericis contra interdictum ordinatis vel filios generantibus.

Contra interdictum ordinati vel in honore filios ge-
PATROL. LXXXIV.

A nerantes clerici honore et ordine privabentur. Conc.
Taurit. tit. 7, c. 25.

Contra canones ordinati clerici deponantur. Conc.
Ilerd. tit. 12, c. 44.

Ut quicunque contra veritatem ordinati fuerint cum
ordinatoribus suis deponantur. De commemoratione
N. caei concilii. Epistola Innocentii ad universos in
Tolosa, 27, tit. 3.

Ut hi qui contra interdictum ordinaverint excom-
municentur. Conc. Arciat. III, tit. 3, c. 23.

TITULUS LIII.

De sacerdotibus et levitis sine examinatione promotis et sponte confessis.

De presbyteris qui postquam promoti sunt postea
examinati sua peccata confessi sunt. Conc. Nic. tit.
9, c. 1.

Si presbyter confessus aut convictus fuerit ante
ordinationem peccasse. Conc. Neoces. tit. 9, c. 3.

B Id ipsum de diaconibus. In quo supra tit. 10, c. 3.

Si presbyter aut diaconus post ordinationem pec-
casse convincitur quod an e peccaverit, similiiter et
de ceteris clericis. In excerptis Martini, tit. 25,
c. 64.

De diaconibus si ante honorem peccasse proban-
tur. Conc. Eliber. tit. 76, c. 88.

Si sacerdos vel levita de se crimen confiteantur.
Conc. Valent. tit. 4, c. 24.

Si presbyter aut diaconus crimen capitale commi-
serit, similiter et ab officio et communione pellatur.
Conc. Aurel. I, tit. 6, c. 31.

Si presbyter aut diaconus pro reatu aliquo ab ecclia-
charistia se suspenderit. Conc. Aurel. I, tit. 8,
c. 34.

TITULUS LIV.

De castimonia totius ordinis clericorum ac de sponse professis.

C De castimonia ministrorum et sacerdotum. Conc.
Tolet. IV, tit. 21, c. 49.

Ut episcopus in conclave suo idoneum testimonium
habeat. Conc. Tolet. IV, tit. 22, c. 49.

Ut presbyter vel diaconi similiiter vita sua ha-
beant testes. Conc. eodem. tit. 23, c. 49.

Ut castitas a sacerdotibus ei levitis custodiatur.
Conc. Carthag. II, tit. 2, c. 13.

De adulteris. Conc. Aury. tit. 20, c. 2.

Si presbyter uxorem duxerit, vel moechatus fuerit.
Conc. Neoces. tit. 4, c. 3.

De sacerdotibus et ministris si moechaverint.
Conc. Eliber. tit. 18, c. 38.

De his qui altari servient si subito flenda carnis
fragilitate corruerint. Conc. Ilerd. tit. 5, c. 44.

De sacerdotibus et ministris fornicantibus. In
excerptis Martini, tit. 27, c. 64.

Ne clerici viduarum familiaritatè socientur. Conc.
Carthag. IV, tit. 102, c. 15.

Ut etiam ad proprias sanguinis sui clerici cum
testimoniis vadant. Conc. Tarragon. tit. 4, c. 39.

D De clericis et ostiariis qui adulteris mulieribus
advisentur, ut projiciantur. Conc. eodem tit. 9,
c. 39.

De clericis cum quibus mulieres habitant. Conc.
Hispal. I, tit. 3, c. 66.

TITULUS LV.

De abstinentiis clericis a propriis conjugiis.

De sacerdotibus et levitis ut ab uxoribus se conti-
neant. Conc. Carthag. V, tit. 3, c. 16.

De his qui post acceptum diaconium incontinentes
inveniuntur. Conc. Araus. tit. 23, c. 21.

De presbyteris et diaconibus qui ad conjugalem
torum revertuntur. Conc. Agath. tit. 9, c. 30.

De sacerdotibus et ministris ut ab uxoribus se
abstineant. Conc. Eliber. tit. 33, c. 58.

De presbyteris et diaconibus si post ordinationem
filios genuerint. Conc. Tolet. I, tit. 4, c. 46.

Ut episcopis, presbyteris et diaconibus ex haeresi A
venientibus uxoribus misceri non licet, vel quod hi
qui semper catholici fuerint in cellulis cum mulie-
ribus extraneis non morentur; inventae autem ma-
lieres ab episcopis veniuntur. Conc. Tolet. iii,
tit. 5, c. 48.

**De clericis incontinentibus et iudicatione castimo-
nari.** Epistola Siricij ad Eumerium. 3, tit. 7.

**Ut sacerdotes et levitae cum uxoribus coire non
debeant, sed omnino sint casti.** Epistola Innocentii ad Victorium. 7, tit. 9.

De incontinentia sacerdotum et levitarum. Epistola
Innocentii ad Exuperium. 8, tit. 1.

**De his qui in sacerdotio filios genuerunt ut ab
oficio renoventur.** Epistola Innocentii ad Maximum. 10.

**De sacerdotibus et ministris quod cessare debeant
ab opere conjugali, non tamen repudiare conjugia.**
Epistola Leonis ad Rusticum. 66, tit. 3.

Quod subdiaconibus et deinceps majoris ordinis B
clericis carnale conjugium denegetur. Epistola Leo-
nis ad Anastasium. 67, tit. 5.

**Ut si qui ex conjugibus ordinati sunt sine testi-
monio.** Conc. Gerund. tit. 6, c. 40.

TITULUS LXI.

Ne mulieres commorentur in unum cum clericis.

De subintroductis mulieribus. Conc. Nic. tit. 3,
c. 4.

**Nullus clericus cuiuscunq[ue] ordinis in solatio suo
extraneam habeat mulierem, exceptis personis infra
conscripsis.** Conc. Arelat. ii, tit. 5, c. 22.

**Id ipsum de eisdem, et ne clericus ad dominum
extraneas mulieris accedat.** Conc. Agath. tit. 10,
c. 30.

De feminis que cum clericis habitare possunt.
Epistola Siricij ad Eumerium. 3, tit. 12.

**De subintroductis et adoptivis mulieribus et ut
religiose feminis nullius laici vel alieni familia-
riatu[m] habeant.** In excerptis Martini, tit. 32,
c. 64.

**Clericus vel sanctimoniales feminæ cum extra-
neis viris vel feminis non habitent.** Conc. Carthag. I,
tit. 3, c. 12.

Cum clericis extraneæ feminæ non cobabitent.
Conc. Carthag. III, tit. 17, c. 14.

De remotione mulierum a consortio clericorum.
Conc. Tolet. iv, tit. 42, c. 49.

Clericus cum extraneis mulieribus non habitet.
Conc. Carthag. iv, tit. 46, c. 15.

**Nullus clericus cuiuscunq[ue] ordinis in cellario aut
secreto intromittat pueram.** Conc. Arelat. II, tit. 4,
c. 22.

**Nullus clericus in cellario vel in secreto quam-
cunque feminam intromittat.** Conc. Agath. tit. 11,
c. 30.

De familiaritate extranearum mulierum. Conc.
Aurel. I, tit. 25, c. 31.

Clerici extraneas feminas in domo non habeant.
Conc. Eliber. tit. 27, c. 38.

**Clerici qui sine uxoribus ordinantur extraneas
mulieres non habeant in domo.** Conc. Gerund. tit.
7, c. 40.

**Nullus clericus a subdiaconatu et supra cum ex-
tranea habet muliere.** De dispositione etiam operis
ancillarum. Conc. Tolet. II, tit. 3, c. 47.

Ut clericci cum extraneis mulieribus non habent.
Conc. Ilerd. tit. 15, c. 44.

**De venditione mulierum, qua[rum] clericis conjuncte
noscuntur.** Conc. Tolet. IV, tit. 43, c. 49.

TITULUS LXII.

De non consummato concupiscentia malo.

De concupiscentia non consummata. Conc. Neo-
cessar. tit. 4, c. 3.

TITULUS LVIII.

**De sacerdotibus, cunctisque clericis desertoribus et
non transferendis in alienum locum.**

**Ut ubi quis primum legerit, ibi permaneat cleri-
cus.** Conc. Carthag. vi, tit. 15, c. 17.

**Ne quis qualibet necessitate suam relinquat ecclesi-
am.** Conc. Arelat. II, tit. 13, c. 22.

**Ut nullus clericus de episcopo suo recedat, et ad
alium se transferat, neque ei communicet, excepto
si de haeresi ad ecclesiam se transferat.** Conc. Tolet.
I, tit. 12, c. 46.

**Non debere clericum ad aliam ecclesiam migran-
tem ibi perseverare.** Conc. Antioch. tit. 3, c. 6.

**Quod non licet clericu[m] in duabus ecclesiis mi-
nistrale, sed aut primæ restitu[i] aut secundæ Ar-
marii.** Conc. Chalced. tit. 40, c. 11.

**Ut clericu[m] cujuscunq[ue] ordinis alibi transiens ex-
communicetur.** Conc. Arelat. I, tit. 21, c. 21.

De clericis desertoribus. In excerptis Martini, tit.
34, c. 64.

**Item de clericis desertoribus ut episcopis suis
restituantur.** Conc. Hispan. II, tit. 3, c. 67.

**Si episcopus, presbyter aut diaconus ab ecclesia
vel a civitate in qua ordinati sunt abscesserint.** Conc.
Nic. tit. 15, c. 4.

**De vagis et inobedientibus clericis, ministris et sa-
cerdotibus.** Conc. Vallet. tit. 5, c. 45.

**De presbyteris, diaconibus, et clericis qui ad alias
civitates transeunt, ut non suscipiantur alibi, sed
omnino reverti cogantur.** Conc. Nic. tit. 16, c. 4.

**Episcopum de provincia ad provinciam non trans-
ire nisi fuerit invitatus.** Conc. Sardic. tit. 2, c. 5.

**De sacerdotibus qui ecclesias suas derelinquent et
ad alias ecclesias migrant.** Epistola Damasi ad Pau-
linum. 2, tit. 3.

**De Anatolio episcopo qui Antiochenam et Alexan-
drinam ecclesiam usurpare tentavit.** Epistola Leonis
ad Marcianum. 55.

De quo supra. Epistola ejusdem ad eundem Ana-
tolium. 56.

**Non invitati episcopi ultra diocesis es suas non
accendant.** Conc. Constantinopolit. I, tit. 3, c. 8.

**De eo qui per ambitionem de inferiori civitate ad
majorem transiens vult agere clericatum.** In excerptis
Martini, tit. 5, c. 64.

**Non licet episcopo vel enilibet ex clero ad aliam
transire civitatem.** Conc. Chalced. tit. 5, c. 11.

**Epi[c]copum de diocesis ad diocesem non debere
transire nec violentia impulsu[m] nec suasione provoca-
tum.** Conc. Antioch. tit. 21, c. 6.

**Episcopum non debere in alienam civitatem ir-
ruere.** Conc. Antioch. tit. 22, c. 6.

**Episcopu[m] de loco ignobilis ad nobilem non trans-
eat.** Conc. Carthag. IV, tit. 27, c. 15.

**Episcopum non debere ad aliam civitatem trans-
ferri.** Conc. Sardic. tit. 1, c. 5.

**Ut nullus episcoporum relicta propria ecclesia ad
aliam transeat, ubi et natale suum Romam episcopi
faciunt.** Epistola Hilarii ad Ascanium. 75, tit. 2.

**Ut Ireneus remotus a Barcinonensi ad propriam
reveratur.** Epistola Hilarii ad Ascanium. 75, tit. 5.

**De damnatione Irenei si ad suam ecclesiam non
revertatur.** Epistola Hilarii ad Ascanium. 75,
tit. 5.

**De remotione Irenei; et quod indebet ordinati -
episcopi propter necessitatem vel indulgentiam stare
possint; et ne in una ecclesia duo episcopi permut-
tantur.** Epistola Hilarii ad Ascanium. 76.

**Ut episcopi suas dioceses gubernent nec ad alias
accendant.** Conc. Constantinop. I, tit. 2, c. 8.

De non mutanda parochia. In excerptis Martini,
tit. 6, c. 64.

**Ut si quis episcopus suam deserens civitatem ma-
jorem sedem ambitus causa petierit, nec illam obti-
nere poterit et sua carere debet.** Epistola Leonis
ad Anastasium. 57, tit. 7.

De episcopis in aliena provincia possessiones habentibus. Conc. Sardic. tit. 15, c. 5.

De episcopis qui non in possessione sua, sed in aliena diocesi basilicam construunt. Conc. Araus. tit. 10, c. 27.

Non licere fieri translationes episcoporum. Conc. Carthag. iii, tit. 38, c. 14.

Ut episcopus in aliena provincia non immoretur, licet sit eruditior. Conc. Sardic. tit. 14, c. 5.

Clerici vim passi si ad aliam civitatem accesserint, non ventur iibi morari quandiu potuerint. Conc. eod. tit. 21, c. 5.

Ut clericis sine necessitate in aliena civitate non immoretur. Conc. Carthag. iii, tit. 37, c. 14.

Ut extranei clerici apud Thessalonicum non tardent. Conc. Sardic. tit. 20, c. 5.

Non licere episcopis ad aliam transire provinciam et ibi clericos ordinare. Conc. Antioch. tit. 13, c. 6.

De episcopis qui in aliena provincia ordinationes facere presumunt. In excerptis Martini, tit. 7, c. 64.

Si quis suscepit ecclesias propriæ deserit orem, et ad aliquam provexerit dignitatem, sui jaceat sententia quam canones praesixerunt. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 25.

TITULUS LIX.

De sacerdotibus et clericis legitime transferendis.

De episcopis et clericis in alienum legitime transferendis. Conc. Carthag. iv, tit. 27, c. 15.

Ut episcopus qui plures habet clericos ei qui eget postulatus ad ordinandum tribuat. Conc. Carthag. iii, tit. 45, c. 14.

TITULUS LX.

Quod nulli liceat alienum clericum sive monachum laicum vel civem libertum aut servum in sua ecclesia ordinare vel retinere.

Ut clericum alienum sine consensu episcopi sui in alienam ecclesiam non liceat ordinare. Conc. Nic. ut. 17, c. 4.

Non licere episcopo alterius clericum in sua ecclesia ordinare. Conc. Sardic. tit. 18, c. 5.

Item de quo supra. Conc. eodem, tit. 19.

Non licere episcopis in aliena provincia clericos ordinare. Conc. Antioch. tit. 13, c. 6.

Item de quo supra. Conc. eod. tit. 22.

Item de quo supra. Conc. Constantinop. i, tit. 3, c. 8.

Ut clericum alienum nullus sibi usurpet. Conc. Carthag. iii, tit. 44, c. 14.

Ut episcopus alienum clericum non retineat, vel ordinet. Conc. Carthag. iii, tit. 21, c. 14.

Ut clericum alienum nullus ordinet, nec sit clericus qui non spoponderit locum ubi sit ordinatus.

A Conc. Vallet. tit. 6, c. 45.

De clero qui ad alienam ecclesiam transit, et qui eum suscepit. Conc. Tolet. ii, tit. 2, c. 47.

Ut nullus episcopus clericum alterius ordinare præsumat. Conc. Bracar. i, tit. 8, c. 63.

De clericis desertoribus. Conc. Hispal. ii, tit. 3, c. 67.

Quod minime clericos in alienam civitatem licet transmigrare, nisi eos qui proprias amiserint civitates. Conc. Chalced. iii, 20, c. 41.

Ut nullus episcopus alterius clericum ordinare usurpet. Epistola Innocentii ad Victoricum. 7, tit. 7.

Ut alterius clericum non promoveat alter nec abjicitur suscipiat. Conc. Taurit. tit. 6, c. 25.

Nullus alienum clericum sollicitare vel retinere præsumat, nec aliquid etiam pulchrum auferre de fratribus ecclesiæ. Epistola Leonis ad Anastasium, 67, tit. 8.

Ut qui clericum alienum defendere nititur a communione privetur. Conc. Arelat. iii, tit. 4, c. 23.

B *De his qui præsumperint clericum alienum ordinare.* Conc. Araus. tit. 8, c. 27.

Non ambiant sibi met episcopi vindicare clericos potestatis alienæ. Decretum Gelasii generale 82, tit. 16.

De non recipiendis clericis vagis et de informanda ordinatione ejus qui sine consensu episcopi ab alio episcopo ordinatus est. In excerptis Martini, tit. 55, c. 64.

Ut clericus sive laicus in alterius ecclesia non ordinetur. Conc. Carthag. i, tit. 5, c. 12.

De clericis vel monachis ab alio episcopo ordinatis. Conc. Carthag. v, tit. 13, c. 16.

De his qui cives alienos ordinaverunt. Conc. Araus. tit. 9, c. 27.

Si episcopus servum alterius clericum fecerit, et diaconum vel presbyterum ordinaverit. Conc. Aurelian. i, tit. 5, c. 51.

C *Ut nullus episcopus servum alterius ad officium clericatus promoveat.* Epistola Leonis ad universos episcopos per Campaniam. 64, tit. 1.

Ut nullus servum alienum absque consensu domini sui in monasterio recipiat. Conc. Chalced. tit. 4, c. 11.

Non debere servum occasione religionis contempnere dominum suum. Conc. Gangren. tit. 3, c. 4.

De non condendis servis alienis contempnere dominum suum. I: excerptis Martini, tit. 42, c. 64.

Servi sub obtenti religionis non suscipiantur aut vindicetur in monasteriis aut in clero. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 16.

Si episcopus servum alienum diaconum aut presbyterum fecerit, dupla satisfactione restituat servum. Conc. Aurelian. i, tit. 5, c. 51.

LIBER SECUNDUS.

DE INSTITUTIONIBUS MONASTERIORUM ET MONACHORUM, ATQUE ORDINIBUS POENITENTIUM.

VERSIFICATIO UBI LOQUITUR CODICI RESPONDENTI LECTOR.

I. Postquam sanctifico missos de cespite flores

Magnopere sacros distinximus ordine campos,

Quo nunc ire jubes, aut quo me tramite mittis?

B. Est bene quod præfixa tenent loca sacra ministri:

Ast nunc virginem solere dispone cohortem,

D Astringe viduam, pœnitens det corde dolorem,

Nec lasciva suis rideat in motibus illa

Quæ adhuc deliciis pollens est mortua vivens.

I. Nisu toto, si dominus vult, ibimus illic

Quo nos magna jubet oris sententia vestri.

TITULUS I.

De monasteriis virorum et ordinibus eorum.

De monasteriis non convellendis. Conc. Hispal. ii, tit. 10, c. 67.

Cellulæ vel congregations novæ absque episcopi notitia non construantur.

Conc. Agath. tit. 58, c. 50.

Monasterium inconsulito episcopo nullus ædificet.

Monachi si evagantur reducantur, et si necesse sit

cum voluntate abbatis de monacho clericus fiat. A Conc. Agath. tit. 27, c. 30.

Ut episcopo liceat unam de parochianis ecclesiarum monasterium facere, et confirme quod voluerit de rebus ecclesiarum. Conc. Tolet. iii, tit. 4, c. 48.

Si episcopus monasterium faciat vel parochianam ecclesiam daret, quantum partem de rebus ecclesiarum conseruat. Conc. Tolet. ix, tit. 4, c. 54.

Monachus sine permissione episcopi vel abbatis cellulam sibi non construat. Conc. Aurel. i, tit. 18, c. 31.

De potestate episcopi in monasteriis habenda : et ulterius non fieri secularia habitacula quae fuerint monasteria consecrata. Conc. Chalced. tit. 24, c. 41.

De discretione potestatis episcoporum quam in monasteriis habere possunt. Conc. Tolet. iv, tit. 51, c. 49.

Abbates in potestate episcopi sint : de monachis etiam vagis, et non suscipiendo alieno monacho. Conc. Aurel. i, tit. 15, c. 31.

De clericis, monachis, vel laicis qui sunt in ptochis, monasteriis, atque martyris, ut in potestate sint unusquisque episcopi civitatis. Conc. Chalced. tit. 8, c. 41.

Unus abbas duobus econobiis non præferatur. Conc. Agath. tit. 57, c. 30.

De honore monachi competente et ut nullus eorum attentet ecclesiastica aut secularia inquirere negotia, neque monasteria vel oratoria sibi constituere licere. Conc. Chalcedon. tit. 4, c. 41.

De monachis vagis et a monasterio egressis. Conc. Tolet. iv, tit. 52, c. 49.

Clerici et monachi in epistola episcopi non profecturi. De abbatis quoque et monachorum cellulis, ac de monachis ægris et senibus. Conc. Agath. tit. 38, c. 30.

De clericis et monachis non manentibus in suo proposito. Conc. Chalced. tit. 7, c. 41.

De monachis vel puellis Deo dicatis quod non licet eis nuptiis jungi. Conc. eod. tit. 16.

Monachi orarium vel zancas in usu non habeant. Conc. Aurelian. i, tit. 16, c. 51.

Si monachus uxorem duxerit. Conc. eod. tit. 17.

De monachis ut clerici ordinentur cum voluntate abbatis, et quæ monasterio offruntur non auferantur, et de basilicis quas laici fecerint. Conc. Ilerd. tit. 3, c. 44.

De monachorum promotione ad clericum. Epistola Siricii ad Eumerium. 5, tit. 15.

Ut monachus missus alicubi ministerium clericatus agere non præsumat, nec negotiator, nec executor existat. Conc. Tarragon. tit. 11, c. 39.

De professione monachorum et professione parentum corum. Conc. Tolet. iv, tit. 49, c. 49.

TITULUS II.

De monasteriis femininarum.

Monasterium puellarum procul a monachis constituum. Conc. Agath. tit. 28, c. 30.

Ut monasteria virginum a monachis tuerantur. Conc. Hispal. ii, tit. 11, c. 67.

TITULUS III.

De custodia sacrarum virginum.

Qualiter sacræ virgines episcopi vel presbyteri custodia tuerantur. Conc. Carthag. iii, tit. 33, c. 14.

Vix religiosis feminis præponendus ab episcopo probetur. Conc. Carthag. iv, tit. 97, c. 15.

Quod ad reatum sacerdotis pertineat si viduae vel sanctimoniales clericorum, qui his presunt, familiaritatibus socientur. Conc. eodem, tit. 102, c. 15.

TITULUS IV.

De ordinatione sacrarum virginum.

Qualiter virgo sanctimonialis ordinetur. Conc. Carthag. iv, tit. 41, c. 15.

A Virgines ante viginti quinque annos non ordinandæ. Conc. Carthag. iii, tit. 4, c. 14.

Virgines sanctimoniales ante ætatis annum quadragesimum non velentur. Conc. Agath. tit. 19, c. 30.

Ante annos quadragesima ætatis sanctimoniales virgines non velentur. Conc. Cæsarau. i, tit. 8, c. 41.

De diaconissis non ordinandis. Conc. Araus. tit. 26, c. 27.

De diaconissis lapsis, et ne ante annum quadragesimum ordinentur. Conc. Chalced. tit. 15, c. 11.

TITULUS V.

De tempore velandarum virginum.

De virginibus sacris quibus temporibus velentur; ob necessitatem tamen omni tempore : sicut et de baptismate dictum est, ne sine hoc munere transeant quod plorasse dicuntur. Decretum Gelasii. 82, tit. 14.

TITULUS VI.

De sacris virginibus relatis ac postea corruptis et de corruptoribus eorum.

De virginibus sacris velatis si publice vel occulte lapsæ fuerint. Epistola Innocentii ad Victoricum. 7, tit. 12.

De puellis, quæ jam consecratae sunt si postea nupserint, et propositi et consecrationis duplex crimen admittunt. Epistola Leonis ad Rusticum. 66, tit. 14.

De virginibus sacris non velatis si lapsæ fuerint. Epistola Innocentii ad Victoricum. 7, tit. 13.

Quod puellæ, quæ non coactæ sed voluntate propria virginitatis propositum suscepserint, delinquent cum nupserint, etsi nondum fuerant consecratae. Epistola Leonis ad Rusticum Narbonensem. 66, tit. 13.

Si devota maturaverit vel mochaverit, poenitentia deputetur. Conc. Valent. tit. 2, c. 24.

De virginibus Deo sacratis si adulteraverint. Conc. Elibert. tit. 13, c. 38.

Devota si adulteraverit decem annis poeniteat ; si maritum duxerit non permittenda ad poenitentiam nisi maritus decesserit. Conc. Tolet. i, tit. 16, c. 46.

Si devota peccaverit vel maritaverit. In excerptis Martini, tit. 31, c. 64.

De virginibus sacris quæ vim barbaricam pertulerint, quod non habeant corruptam mentem propter corruptelam corporis violentam, quodque laudabiliores sunt si se incontaminatis non comparent. Epistola Leonis ad episcopos Africanos. 69, tit. 4.

Ut rapto viduarum aut virginum, vel qui sacris virginibus vi vel sponte nupserint communione priventur. Epistola Symmachii ad Caesarium. 85, tit. 3.

Quod hi qui sacris virginibus se sociant et foedera incesta commiscent, communicare non possint, nisi publicam penitentiam gesserint ; his autem de sæculo transcurrentibus viaticum non negari. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 22.

TITULUS VII.

De discretione viduarum ac virginum.

De discretione sæ ulagium et sanctimonialium viduarum ac virginum. Conc. Tolet. iv, tit. 56, c. 49.

De professione et ueste religiosarum viduarum. Conc. Tolet. x, tit. 4, c. 55.

TITULUS VIII.

De comprobacione sanctimonialium viduarum ac virginum.

Viduae quæ in proposito religioso diuturna observatione permanescent, et virgines quæ plurimis annis in monasteriis fuerint, omnino nubere prohibentur. Epistola Symmachii ad Caesarium. 85, tit. 4.

De feminis quæ viduitatem professæ sunt coram episcopo. Conc. Araus. tit. 27, c. 27.

De remotis excusationibus viduarum transgressionem sequentium. Conc. Tolet. x, tit. 5, c. 55.

TITULUS IX.

De prohibitione ministerii seminarum.

De seminariis ut sacris altaribus non ministrent, vel aliquid ex his, quae virorum sunt officiis deputata, presumant. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 28.

Ut nulla professa vel vidua absente sacerdote in domo sua sacerdotale officium vel lucernam implet. Conc. Tolet. i, tit. 9, c. 46.

Non debere mulieres ad altare ingredi. Conc. Laod. tit. 45, c. 7.

Ut mulieres in sacrarium non intrent. In excerptis Martini, tit. 42, c. 64.

Qualiter viduae vel sanctimoniales ad baptismi ministerium ordinentur. Conc. Carthag. iv, tit. 12, c. 15.

Ui mulieres publice docere non presumant. Conc. Carthag. iv, tit. 89, c. 15.

Ut mulier baptizare non audeat. Conc. eod. tit. 100.

TITULUS X.

De non velandis viduis.

Viduae non ve'lentur, quia id nec auctoritas divina nec canonum instituit forma. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 15.

Quod viduae ut supra dictum est non ve'lentur, et si professam continentiam proposito mutato calcarerint ipse pro se Deo rationem reddant. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 23.

TITULUS XI.

De castimonia et regulis viduarum.

Cum viduis vel viduabus extraneæ personæ non commorentur. Conc. Carthag. i, tit. 4, c. 12.

De fidois adolescentulis et infirmis victu Ecclesiae sustentandis. Conc. Carthag. iv, tit. 101, c. 15.

Ut viduae, quae stipendiis Ecclesiae sustentantur, Ecclesiæ meritis et orationibus juvent. In quo supra, tit. 103.

De viduis senioribus quae tanquam ordinatæ non caccipientur. Conc. Laod. tit. 44, c. 7.

TITULUS XII.

De castisionia monachorum ac virginum.

De monachis vel puellis Deo dicatis, quod non licet eis nuplii jnngi. Conc. Chalced. tit. 16, c. 11.

Clerici vel sanctimoniales feminæ cum extraneis viris vel feminis non habent. Conc. Carthag. i, tit. 3, c. 12.

Clerici, vel continentes, ad virgines et viduas soli assiquam accedant. Conc. Carthag. iii, tit. 25, c. 14.

Ut religiosa puella virorum familiaritatem non habeat. Conc. Tolet. i, tit. 6, c. 46.

De monachis et virginibus castitatis propositum non servantibus. Epistola Siricij ad Eumenium. 3, tit. 6.

Quod si qui propositum monachi deseruerint, publica sint poenitentia satisfactione purgandi. Epistola Leonis ad Rusticum. 66, tit. 42.

De viris ac feminis sacris propositum transgrediventibus sacram. Conc. Tolet. vi, tit. 6, c. 54.

TITULUS XIII.

De viduis monachis.

De viduis monachis si omninem postea maritum habebant. Conc. Eliber. tit. 72, c. 58.

TITULUS XIV.

De appetendo poenitentia bone.

Quod non oporteat christianum de die in diem differre converti, ne angustias temporis incurral extenui. Epistola Leonis ad Theodorum Forojuensem. 70.

TITULUS XV.

Quid possit poenitentia.

Quod omni tempore necessitatis et periculi paenitentia

A tentia et reconciliatio sine mora sit conferenda. Epistola Leonis ad Theodorum Forojuensem. 70.

Quod Christiano non conveniat in spatio vite speu indulgentiarum habere. In quo supra.

TITULUS XVI.

De dilatione paenitentiae et communionis.

De his qui paenitentiam agere differunt propter metum gravius delinquendi. Epistola Leonis ad Rusticum. 66, tit. 7.

De his qui quocunque obstaculo impediti accipere paenitentiam non occurunt, quod eis hoc restringi paenitentiae post mortem dari non poterit, quodque eorum merita Dei sunt judicio requirenda. Epistola Leonis ad Theodorum Forojuensem. 70. Epistola Innocentii ad Exuperium. 8, tit. 2.

De his qui usque ad finem vita in peccatis perdurant et in exitu communionem petunt. In excerptis Marinii, tit. 82, c. 64.

B TITULUS XVII.

De danda paenitentia et temporibus paenitendi.

In infirmitate conversi manus impositionem accipiunt. Conc. Arelat. i, tit. 6, c. 21.

De his qui apud haereticos paenitentiam acceperunt, qualiter ab Ecclesia recipiantur. Conc. Milevitan. tit. 23, c. 19.

Juxta peccati differentiam paenitentiae tempora decernantur. Conc. Carthag. iii, tit. 31, c. 14.

Ut sacerdos paenitenti absque personæ acceptione paenitentiae leges injungat. Conc. Carthag. iv, tit. 74, c. 15.

De poscentibus paenitentiam si postea obmutescant vel in phrenesem vertantur. Conc. Carthag. iv, tit. 76, c. 15.

Poenitentiam desiderantibus clericis non negantur. Conc. Araus. tit. 4, c. 27.

De his qui subito obmutescunt ut et baptismum et paenitentiam accipiant. Conc. Araus. tit. 12, c. 27.

De his qui mente desipiunt, ut eis quæ pietatis sunt conferantur. Conc. eodem, tit. 13.

Quod qui paenitentiam petit, si obmutuerit, aut indicis aut testimonii certis comprobatus quod quasi sit accipiat. Epistola Leonis ad Theodorum Forojuensem. 70.

Qualiter maiores paenitentiam accipiant, quæ minoribus non facile committenda est, et quod visitum in morte posito nulli sit denegandum. Conc. Agath. tit. 15, c. 30.

Ut poenitentia conjugatis ex consensu detur. Conc. Arelat. ii, tit. 22, c. 22.

Qualiter poenitentia detur cum detonatione capitis et mutatione vestis. Conc. Tolet. iii, tit. 12, c. 48.

De his qui diversorum peccatorum lapsus incurvant, ut si digne poenituerint communio tribuatur. Conc. Laod. tit. 2, c. 7.

Quod nulli sit ultima poenitentia deneganda. Epist. Cœlestini ad episcopos Gallia. 34, tit. 2.

De poenitentia fidelium ut cum ad eam pervenient confessio eorum non publicetur. Epistola Leonis ad episcopos per Campaniam, Saconium et Picenum. 73, tit. 2.

Quod in generalibus causis nihil sine metropolitano oporteat inquiri, et ut his qui in exitu sunt, paenitentia et communio non negetur. Nam non nisi per supplicationes sacerdotum valit Dei indulgentia obtineri. Epistola Leonis ad Theodorum Forojuensem. 70.

C TITULUS XVIII.

De paenitentium legibus.

Ut negligentes paenitentes tardius recipientur. Conc. Carthag. iv, tit. 75, c. 15.

Ut paenitentes infirmi viaticum accipient. Conc. A Carthag. iv, tit. 77, c. 15.

Ut paenitentes viatico accepto si supervixerint, sine manus impositione non se credant absolutos. Conc. Carthag. iv, tit. 78, c. 15.

Ut paenitentium defunctorum et oblatio et memoria commendetur. Conc. Carthag. iv, tit. 79, c. 15.

Omnis tempore jejunii a sacerdote manus paenitentibus imponenda. In quo supra, tit. 80.

Mortuus ecclesiae paenitentes effterant et sepeliant. In quo supra, tit. 82.

Quod paenitentes secundum modum canonum antiquorum agere paenitentiā debant. Conc. Tolet. 3, tit. 11, c. 48.

Quod oporteat eum qui pro illicitis veniam petit etiam a multis lictis abstinere, et quod paenitentes si causas sue perfectionis amore non relinquunt ecclesiastico eas judici agent. Epistola Leonis ad Rusticum. 66, tit. 8.

Quod paenitenti nulla lucra negotiationis exercere conveniat. In quo supra, tit. 9.

Quod ad militiam sacerdotalem post paenitentiam omnino redire non licet. In quo supra, tit. 10.

TITULUS XIX.

De temporibus remissionis paenitentium.

De paenitentium remissionis tempore. Epistola Innocentii ad Deceutium. 6, tit. 7.

TITULUS XX.

De non recipiendis paenitentibus.

De paenitentibus ut ab aliis episcopis vel presbyteris non recipiantur, nec alibi communicent nisi in sua ecclesia: quod si qui eos supererint, culpam tangant. Epistola Felicis ad episcopos per Siciliam. 79, tit. 6.

Poenitens ubi acceperit paenitentiam ibi communicet. Conc. Arelat. i, tit. 16, c. 21.

TITULUS XXI.

De his qui in paenitentia positi moriuntur.

De his qui in paenitentia positi vitam excesserint, ut et communicent et oblatio eorum recipiatur. Conc. Arelat. ii, tit. 12, c. 22.

De paenitentibus subito mortuis ut oblationes eorum recipientur. Conc. Vasens. i, tit. 2, c. 28.

A De non reconciliatis paenitentibus qui de corpore exent ut viaticum accipient et si supervixerint inter paenitentes sint. Conc. Araus. tit. 3, c. 27.

TITULUS XXII.

De damnatione transgressorum paenitentium et proficiens castitatem.

B De apostatis qui tardius revertuntur nisi per diuinam paenitentiam non recipiantur. Conc. Arelat. i, tit. 22, c. 21.

De his qui post sanctam religionis professionem apostalarunt et ad saeculum redeunt, et qui post paenitentiam habitum saeculare presumunt. Conc. Arelat. iii, tit. 25, c. 22.

Si post acceptam paenitentiam quis nupererit, vel qualibet familiaritate cum extraneo vixerit. Conc. codem, tit. 21.

De his qui paenitentiam violaverint. Conc. Aurelian. i, tit. 7, c. 31.

C De paenitentibus moechis si postquam paenituerint rursum fornicati fuerint. Conc. Eliber. tit. 7, c. 38.

De viduis quae professam continentiam prævaricaverint. Conc. Carthag. iv, tit. 104, c. 15.

De feminis quae viruitatem professae sunt coram episcopo, ut si prævaricaverint cum raptore damnentur. Conc. Araus. tit. 27, c. 27.

De his quae professae sunt castitatem si prævaricaverint. Conc. codem, tit. 28.

De paenitentibus viris ac feminis, sive viduis virginibus sacris, qui divertentes laici sunt aut vestimenta mutant, vel conjugii copulantur. Conc. Tolet. iv, tit. 55, c. 49.

De his qui viduae aut paenitenti vel religiosae virginis stuprum intulerint. Conc. Ilerd. tit. 6, c. 44.

De his qui acceptam paenitentiam minime servaverunt quid damnationis vel quid subventionis habebunt. Epistola Siricij ad Eumenium. 3, tit. 5.

Quod adolescens si urgente aut metu mortis aut caparitatis periculo paenitentiam gessit, et non se continet, uxor potest re medio sustineri. Epistola Leonis ad Rusticum. 66, tit. 14.

De paenitentibus transgressoribus. Conc. Tolet. vi, tit. 7, c. 54.

Quod quibusdam paenitentibus pristina reddantur conjuga. Conc. Tolet. vi, tit. 8, c. 51.

De his qui paenitentiam non sentientes accipiunt. Conc. Tolet. xii, tit. 2, c. 57.

LIBER TERTIUS.

DE INSTITUTIONIBUS JUDICIORUM ET GUBERNACULIS RERUM.

VERSIFICATIO.

- I. *Jussis postquam nostra tuis se lingua subegit
Ac dicto citius famulatum mente paravit,
In qua cursivagum mittemus parte viantein
Aut nunc quo motum librabimus orbe regressum
Enixo series usque nunc proruit orsu?*
- K. *Ex hoc incipe juridicos disponere motus,
Os, guttur, linguam, labium accusantis obunca:
Falsum non tollis indemnem vivere testem;
Judicium judex addiscat promere justum
Nec minimum juris veritas in parte favoris:
Quisquis enim torquet leges torquetur ad ignes,*

- D. *Et parva magnus pensavit facta reatus.
Complevi praecepta sacrī impressa loqueliſ
Adsportans quidquid præcipis ipſe tibi.
Putas ne recto labuntur crura viatu
Aul non alterno fallimur inde pede?
Directe jugulus mentem collisit iniuriam,
Ju-titia: telo calli-la cuncta secans.
Pulchre est infausto punitus crimine mendax
Ne falsum staret quod veritate perit.
Veridico cuncta congressa est orbita gre-su.
Perge vigens; error nullus in antra latet.*

TITULUS I.

De retinendo suscepto regimine, et sollicite peragendo.

Quod non sicut quacunque ex causa relinquenda

regiminis jura suscepita. Praefatio epistole Leonis ad Rusticum Narbonensem. 66.

Quod jura regiminis sollicite sint agenda. Praefatio epistole Leonis ad episcopos per Siciliam. 65.

TITULUS II.

De formatis.

Quomodo fiat formata. Epistola Attici Constantino-politani episcopi, quae est in fine Græcorum conciliorum ex integro. c. 11.

Qualiter fiat formata, et ut sine formata nullas clericis quocunque proficisciatur. Conc. Milevit. tit. 20, c. 19.

TITULUS III.

De modo proficitionis ministrorum.

Non oportet ministrum altaris vel etiam latens sine formatis litteris aliquo proficisci. Conc. Laod. tit. 41, c. 7.

Non oportet alaris ministrum vel quemlibet clericum præter iussionem episcopi sui ad peregrinam proficisci. Conc. eodem, tit. 42, c. 7.

Nullum peregrinum absque epistolâ id est formata suscipi. Conc. Antioch. tit. 7, c. 6.

Quod oporteat egenis epistola tribui; honestiores autem commendatissimis litteris approbari. Conc. Chalced. tit. 11, c. 11.

Ut qui confessorum litteras portant alias communicatorias recipiant. Conc. Arelat. I, tit. 9, c. 21.

De epistolis communicatoriis confessorum. Conc. Eliber. tit. 25, c. 38.

De bis qui communicatorias litteras portant ut de bise interrogentur. Conc. eodem, tit. 58.

De clericis qui sine epistolis sui pontificis proficiscuntur. Conc. Agath. tit. 38 et 52, c. 30.

Ut clerici vel laici in aliena ecclesia non communient sine litteris episcopi sui. Conc. Carthag. I, tit. 7, c. 12.

De praesidiis vel ceteris rempublicam agere voluntibus ne sine litteris episcopi sui communient, et cum contra disciplinam egerint excommunicentur. Conc. Arelat. I, tit. 7, c. 21.

Quod non oporteat extraneos clericos sine commendatissimis litteris ministrare. Conc. Chalced. tit. 13, c. 11.

TITULUS IV.

De modo proficitionis sacerdotum.

Ut episcopus sine formata metropolitani longius non proficisciatur. Conc. Carthag. III, tit. 28, c. 14.

Quod episcopus absque vocatione principis et absque justis causis ad comitatum vadens communionem et dignitatem paretur. Conc. Sardic. tit. 11, c. 5.

De communiione episcoporum ne passim ad comitatum ire præsumant. Conc. Sardic. tit. 12, c. 5.

De episcopis vel omnibus omnino qui sunt sub ecclesiastica regula constituti, ut nullus absque consilio et litteris metropolitani omniumque qui in eadem provincia sunt episcopi ad principem eant. Conc. Antioch. tit. 11, c. 6.

Ut episcopi passim ad comitatum non pergent nisi a principe evocari, et quomodo pro oppressis aut viduabus vel pupillis atque damnatis apud potestates episcopi remedium impetrant. Conc. Sard. D. tit. 8, c. 5.

Quomodo episcopi aut per se aut per ministros suos causas sibi jusice competentes agere possint cum velint. Conc. eodem, tit. 9, c. 5.

Quod nisi pro justis causis aut papillorum vel viuduarum sive laborantium remediis episcopus ad comitatum non eat. Conc. eodem, tit. 10, c. 5.

De convicinis episcopis in urbe regia cominorandis. Conc. Tolet. VII, tit. 6, c. 52.

TITULUS V.

De conspirationis criminis.

De coniurationibus et conspirationibus quod crimen Graeci fratris dicunt. Conc. Chalced. 18, c. 11.

TITULUS VI.

De delatoribus.

De delatoribus. Conc. Eliberit. tit. 73, c. 38.

A

TITULUS VII.

De accusatorum querenda conversatione.

Quærendam in judicio conversationem accusatoris et accusati. Conc. Carthag. IV, tit. 96, c. 15.

TITULUS VIII.

De accusatorum reprobatione.

Qui non bonæ conversationis sunt clericos non accusat; et ut quis clericus si criminalibus implicatus est clericos non accusat. Conc. Carthag. II, tit. 6, c. 12.

De personis quæ clericos accusare non possunt. Conc. Carthag. VII, tit. 2, c. 18.

De excommunicatis ut dum in eadem sententia sunt non accusent. Conc. eodem, tit. 1, c. 18.

Ut accusatores qui primum crimen objectum non probaverint ad cetera accusanda non admittantur. Conc. Carthag. VII, tit. 3, c. 18.

De bis qui sacerdotibus accusaverint nec probant. Conc. Eliberit. tit. 75, c. 38.

Ut qui clericum accusaverit, et id non probaverit, excommunicetur. Conc. Bracar. II, tit. 8, c. 64.

Clerici accusatores fratrum ad communionem non recipiantur nec ad clerum. Conc. Carthag. IV, tit. 55, c. 15.

Ut falsi accusatores fratrum usque ad exitum excommunicentur. Conc. Arelat. I, tit. 14, c. 21.

De accusatoribus fratrum. Conc. Arelat. II, tit. 21, c. 22.

Ut accusatores de levibus causis non audiantur, de criminalibus vero discutiantur in quo episcopus accusatoris vice se discutiendum sciat. Conc. Vasens. tit. 7, c. 28.

Ut episcopus si cuicunque crimen impegerit deducatur ad probationem in synodo. Conc. Carthag. IV, tit. 21, c. 15.

Soli episcopo accusanti non esse credendum quod si quem solus accusaverit, negantem excommunicaverit, nec ipse communicet. Conc. Carthag. VII, tit. 5, c. 18.

TITULUS IX.

De accusatorum acceptione.

De episcoporum et clericorum accusatoribus quales debeant in accusationibus suscipi. Conc. Chalced. tit. 21, c. 11.

Non sine accusatione legitima quispiam condemnetur. Conc. Tolet. VI, tit. 11, c. 51.

TITULUS X.

De examinatione testimoniis.

Ejus qui frequenter litigat et ad accusandum facilis est, testimonium nemo absque gravi examinatione recipiat. Conc. Carthag. IV, tit. 58, c. 15.

TITULUS XI.

De non compellendis ad testimonium.

De clericis: ut nullius ecclesiastici ad testimoniū dicendum persona pulsatur. Conc. Carthag. V, tit. 1, c. 16.

TITULUS XII.

De reprobatione testimoniis.

De personis quæ adversus clericos testificare non possunt. Conc. Carthag. VII, tit. 4, c. 18.

De falsis testimoniis. Conc. Eliberit. tit. 24, c. 38.

De Judæis conversis et post prævaricantibus, ut ad testimoniū non admittantur. Conc. Tolet. IV, tit. 64, c. 49.

De eo quem solo suo testimonio præsumperit episcopus excommunicare. Conc. Carthag. VII, tit. V, c. 18.

TITULUS XIII.

De contemptu judicij.

De accusatis judicio adesse nolentibus. Epist. Bonifacii ad episcopos Galliæ. Ex integro. 31.

TITULUS XIV.

De discordia iudicis.

Ut nullus episcopus pro iudicis munera accipiat. Conc. Tarrac. tit. 10, c. 59.

Ut episcopus causas clericis presentibus audiat. Conc. Carthag. IV, tit. 25, c. 45.

Nullus episcopus vel infrapostis die dominico causas audire presumat. Conc. Tarragon. tit. 4, c. 39.

TITULUS XV.

De implorandis iudicis.

De clericis, si a principe seculari aut episcopale iudicium postulent. Conc. Milev. tit. 19, c. 19.

Si clericus injustam distinctionem episcopi circa se putat, recurrat ad synodum. Conc. Carthag. IV, tit. 66, c. 45.

Licere clericis, si iuste fuerint excommunicati, vicinos adire episcopos. Conc. Sardic. tit. 17, c. 5.

De clericis qui de iudicis episcorum suorum conqueruntur. Conc. Milev. tit. 22, c. 19.

Qui sententia episcopi sui non acquiescit, recurrat ad synodum. Conc. Vasens. tit. 5, c. 28.

TITULUS XVI.

De non refingendis ecclesiasticis iudicis.

Ne catholici apud infideles causas proponant. Conc. Carthag. IV, tit. 87, c. 15.

Quod non oporteat clericos praetermisso episcopo ad secularia iudicia commovere: et si clericus adversus episcopum alienum causam habeat, apud audiendum synodi ejus provinciae conqueratur; nam si contra ipsius provinciae episcopum aut contra metropolitanum habuerit episcopus vel clericus, ad diocesis episcopos perget. Conc. Chalced. tit. 9, c. 11.

Ut clericio omnino publica iudicia non appellerent; quod si fecerint, aut causam perdant, aut dignitate priventur. Conc. Carthag. III, tit. 9, c. 14.

Ut clericus inconsulto episcopo ad judicem seculari non perget. Conc. Agath. tit. 32, c. 30.

Quod non licet duos clericos in forum causare publicum. Conc. Tolet. III, tit. 13, c. 48.

TITULUS XVII.

De electione iudicis.

Ut si ex consensu partium judices electi fuerint a numero qui constitutus est non licet esse judices pauciores. Conc. Carthag. III, tit. 10, c. 14.

TITULUS XVIII.

De numero iudicis.

De clericis contumacibus et numero iudicis quanti possint judicare episcopum, presbyterum, vel diaconum. Conc. Carthag. I, tit. 11, c. 12.

Quanti debeat judicare episcopum, presbyterum, vel diaconum. Conc. Carthag. II, tit. 10, cap. 13.

De episcopis accusatis, et accusatoribus eorum, ubi vel infra quod tempus examinentur, et de spatio purgationis et communionis eorum. Conc. Carthag. III, tit. 7, c. 14.

De presbyteris vel diaconis quanti episcopi eas discutant: et ut idem ordo cum accusatoribus in eorum causa et discussionibus conservari jubetur. Aliorum clericorum causas solus loci episcopus agnoscat et sicut. Conc. Carthag. III, tit. 8, c. 14.

Ut Gallicani episcopi in Gallia non discutiantur. Conc. Vasens. tit. 1, c. 28.

De presbyteris, vel diaconis ab uno episcopo non deponendis. Conc. Hispal. II, tit. 6, c. 67.

TITULUS XIX.

De dubiis iudicis.

De episcopis vel clericis a synodo, vel a proprio episcopo damnatis: quod si quæsiti fuerint, ad maiorem episcorum synodum se convertant, et principis

A auribus nullam molestiam ingerant. Conc. Antioch. tit. 12, c. 6.

De episcopis accusatis ut si una pars eum incontinent et altera judicaverit reum, alter metropolitanus cum aliquantis episcopis veniat, ut contentio dissolvatur. Conc. Antioch. tit. 14, c. 6.

TITULUS XX.

De diversis iudicis.

Ut si quis ab aliis iudicibus ecclesiasticis ad alios transeat non ob sit prioribus si diversam sententiam proferant: querendum tamen si nulla sint causa iniquitatis depravati. Conc. Carthag. III, tit. 10, c. 14.

TITULUS XXI.

De iustis iudicis.

Irritam esse sententiam episcopi nisi clericorum suorum sententia confirmetur. Conc. Carthag. IV, tit. 25, c. 15.

Irritam esse injustam episcorum damnationem, et idcirco synodo retractandam. Conc. eod. tit. 28, c. 15.

Irritam esse absente eo cuius causa agitur sententiam probatam, nam qui fecerint in synodo causam dabantur. Conc. eodem, tit. 30, c. 15.

TITULUS XXII.

De incertis iudicis.

De episcopis qui exceperint sententiam a totius provinciae episcopis ut eorum iudicium revolvi non possit. Conc. Antioch. tit. 15, c. 6.

Non licere episcopo vel cuiuscunque clero, si ex auctoritate fuerit, ministrare, ne re arari possit. Conc. Antioch. tit. 4, c. 6.

De clericis pro criminis suo damnatis ut a qualibet non defensentur. Conc. Carthag. V, tit. 2, c. 16.

De clericis excommunicatis quod iudicis asserere licet. Conc. eodem, tit. 12, c. 16.

C TITULUS XXIII.

De convellendis et confirmandis iudicis.

De episcopo adjudicato ut si voluerit episcopus Romanus aut renvel aut confirmet iudicium. Conc. Sardic. tit. 4, c. 5.

Ut si episcopus a synodo fuerit depositus, in cathedra ejus nullus per omnia ordinetur, nisi ejus causam episcopus Romanus determinaverit. Conc. eodem, tit. 5, c. 5.

De causis clericorum tam superioris ordinis quam inferioris, que in provincia minime finiuntur ut ab apostolica sede determinentur. Epistola Innocentii ad Victorium. 7, tit. 3.

Quod subreptum fuerit apostolicæ sedi et suam in melius sententiam commutaverit, quando damnationem Photini rescidit. Epist. Innocentii ad Rufum. 26, tit. 7.

De ordine quo depositi iterum ordinentur. Conc. Tolet. IV, tit. 28, c. 49.

De episcopo accusatis, ita ut a Romano episcopo vel ab his quos miserit actio finiatur. Conc. Sardic. tit. 7, c. 5.

Si episcopus, presbyter, aut diaconus iuste se excommunicatus in concilio conqueratur. In exceptis Martini, tit. 37, c. 64.

D TITULUS XXIV.

De collationibus pauperum.

De his que in usus pauperum conferuntur, ne extra ecclesiam dentur. Conc. Gangr. tit. 8, c. 4.

TITULUS XXV.

De opprimentibus pauperes, et frau tantibus ecclesiarum oblationes.

Ut opprimentium pauperes oblationes non suscipiantur. Conc. Carthag. IV, tit. 94, c. 15.

Ut qui oblationes defunctorum aut negant, aut

dificiliter reddent, excomunicantur. Conc. eodem, A lit. 95.

Ut qui oblationes defunctorum retincent excomunicantur. Conc. Vasev. tit. 4, c. 28.

De his qui suas vel propinquorum oblationes ecclesiis fraudant. Conc. Agath. tit. 4, c. 30.

Si quis penitentium quilibet expoliaverit, et admonitione episcopi non reddiderit, excommunicatur. Conc. Tolet. I, tit. 11, c. 46.

TITULUS XXVI.

De conciliis celebrandis.

Ut bis in anno episcoporum concilium fiat. Conc. Nic. tit. 5, c. 1.

Quod oportet bis in anno concilium fieri per singulas provincias. Conc. Chalced. tit. 19, c. 11.

Ut gesta conciliorum episcoporum subscriptionibus roborentur. Conc. Carthag. III, tit. 50, c. 14.

Ut ad metropolitani arbitrium synodus congregetur. Conc. Arelat. II, tit. 18, c. 22.

Ut epistolas ad concilium revocandum metropolitamus subseribat et dirigat. Conc. Milev. tit. 10, c. 19.

Quod in communibus causis Ecclesie generale concilium congregare oporteat, in privatis vero causis speciale uniuscujusque provinciae. Conc. Milev. tit. 9, c. 19.

De qualitate conciliorum vel quare aut quando sunt. Conc. Tolet. IV, tit. 3, c. 49.

Ut episcopus ad diem concilii occurrat. Conc. Carthag. V, tit. 10, c. 16.

De formula secundum quam concilium fiat. Conc. Tolet. IV, tit. 6, c. 44.

Ut episcopus agrotans pro se legatum ad synodus mittat. Conc. Carthag. IV, tit. 21, c. 15.

De tempore paschie et die concilii in quo celebrari oporteat. Conc. Carthag. V, tit. 7, c. 16.

De synodo annis singulis congreganda. Conc. Agath. tit. 71, c. 30.

Ut per singulos annos concilium fiat. Conc. Carthag. III, tit. 2, c. 14.

Ut bis in anno concilium fiat. Conc. Regien. tit. 8, c. 26.

Ut bis in anno synodus celebretur. Conc. Antioch. tit. 20, c. 6.

De bis in anno synodo facienda et non licere alteri episcopo proprium apud se concilium facere nisi sibi metropolitano. In excerptis Martini, tit. 18, c. 64.

Ut nulli episcopo a synodo liceat deesse, vel ante peractam synodum discedere. Conc. Arelat. II, tit. 19, c. 22.

Ut nullus episcopus de concilio sine consensu discedat, aut ad concilium ire excusat. Conc. Araus. tit. 29, c. 27.

Quod semel in anno ad concilium sacerdotes et judices atque actores patrimonii fiscales debent convenire. Conc. Tolet. III, tit. 18, c. 48.

Ut episcopus dñcesanos presbyteros et quosdam ex laicis convenire litteris ad synodum moneat. Conc. Tarragon. tit. 13, c. 39.

Ut de Sicilia ternis annis singulis episcopi die tertia Calendarium Octobrium Itam pro synodo occurrant. Epistola Leonis ad episcopos per Siciliam. 63, tit. 7.

Ut bina per annos singulos episcoporum concilia celebrantur. Epistola Leonis ad Anastasium. 67, tit. 6.

Ut bini de provinciis episcopi quos metropolitani probaverint ad Thessalonicanam dirigantur. 67, tit. 9.

Ut non amplius quam dies quindecim in concilio remorantur episcopi. Epistola eiusdem ad euudem. 67, tit. 10.

De concilio per annos singulos celebrando. Epis. ols. Horimidae ad episcopos per illi p. viam. 91, tit. 3.

De episcopis qui post acta in Carthaginensi synodo rebusunt sunt ad reliqua paragenda. Conc. Milevit. tit. 27, c. 19.

TITULUS XXVII.

De episcopis ad synodum ire contemnentibus.

Episcopos ad synodum vocatos non debere contemnere. Conc. Laod. tit. 40, c. 7.

Ut qui plebe sua contemptu ad concilium venire detrectant plebem et honorem amittant. Conc. Carthag. III, tit. 43, c. 14.

Ut nullus episcopus de concilio sine consensu discedat, aut ad concilium ire excusat. Conc. Araus. tit. 29, c. 27.

Si episcopos a metropolitano ad monitos praesynodo vel ordinatione episcopali venire distulerit. Conc. Agath. tit. 53, c. 30.

Ut episcopus qui a metropolitano communius ad synodum non venerit excommunicetur. Conc. Tarracon. tit. 6, c. 39.

De episcopo qui noluerit venire ad synodum. In excerptis Martini, tit. 19, c. 64.

TITULUS XXVIII.

De custodiendis episcoporum pactis a principe confirmandis.

Ut gesta concilii episcoporum subscriptionibus confirmantur. Conc. Carthag. III, tit. 50, c. 14.

Ut pacta inter episcopos inita custodiantur. Conc. Carthag. I, tit. 12, c. 12.

Ut episcopus qui contra professionem suam in concilio habitam venerit, deponatur. Conc. Carthag. II, tit. 13, c. 13.

Ut de haereticis vel infidelibus quidquid in concilio constituir a principe impetretur. Conc. Milevit. tit. 11, c. 19.

TITULUS XXIX.

De excommunicatis.

De excommunicatis clericis sive laicis. Conc. Nic. tit. 5, c. 1.

De clericis excommunicatis ne alii episcopi eis communicent. Conc. Sardic. tit. 16, c. 5.

De excommunicatis quid observetur. Conc. Antiochen. tit. 6, c. 6.

De excommunicatis qui praeter voluntatem episcopi ad urbem regiam ventiunt. Conc. Chalced. tit. 23, c. 11.

Ut qui excommunicatum alterius suscepit excommunicetur, et pari crimen obnoxius tencatur. Conc. Carthag. II, tit. 7, c. 13.

Excommunicatus presbyter si sacrificare presumperit anathematizetur. Conc. eodem, tit. 8.

De clericis et monachis excommunicatis qui praeter voluntatem episcopi sui ad urbem regiam ventiunt. Conc. Chalcedon. tit. 23, c. 11.

Ut cum excommunicato communicans vel orans excommunicetur. Conc. Carthag. IV, tit. 73, c. 15.

De bis qui excommunicatos alterius accipiunt. Conc. Arelat. II, tit. 8, c. 22.

De clericis qui per culpam suam ab episcopo suo excommunicantur ut ab aliis episcopis indubitanter communionem accipiant. Conc. Agath. tit. 3, c. 38.

Ut excommunicatus humiliet semetipsum ut festinus reconcilietur. Conc. Vasev. tit. 6, c. 28.

De eo qui ab episcopo suo aliquid repuit: pro ipsa conventione ab Ecclesia non privetur. Conc. Aurel. I, tit. 4, c. 31.

De excommunicatis presbyteris ut in necessitate communionem dent. Conc. Kilber. tit. 32, c. 38.

De episcopis qui excommunicatum alienum comunicant. Conc. eodem tit. 53.

Ut qui a suis episcopis privantur ab aliis non recipiantur. Conc. Cesaraug. I, tit. 5, c. 41.

De his qui excommunicantur a sacerdotibus, ut nullus ad eos accedat. Conc. Tolet. I, tit. 15, c. 46.

De nouo communicando excommunicatis. Conc. Bracar. I, tit. 15, c. 63.

De clericis excommunicatis. In excerptis Martini, tit. 37, c. 61.

Non licere communicare excommunicatis. In excerptis Martini, tit. 84, c. 64.

De his qui in sua provincia non communicantes alibi communicant. Conc. Milevit. tit. 18, c. 19.

Si quis libens clericus aut laicus pro haerese fuerit excommunicatus, libellum sive det, ut opinionem haeresis purget. In excerptis Martini, tit. 36, c. 64.

De damnatione Acacii quod haereticis augus sit communicare. Epistola Felicis ad eundem Acacium Constantiopolitanum ex integr. 80.

De episcopis qui excommunicatum alterius suscipiunt. Conc. Araus. tit. 11, c. 27.

TITULUS XXX.

De excommunicatis.

De excommunicatis a saeculo exentibus. Conc. Nic. tit. 12, c. 1.

De communione privatis et ita defunctis. Epistola Leonis ad Rusticum. 66, tit. 6.

TITULUS XXXI.

De conservanda integritate locorum.

Non accipiat alium episcopum plebs quæ in diœcесim semper subjacuit. Conc. Carthag. III, tit. 42, c. 14.

Ut diœcesis quæ episcopum nunquam habuit, non habeat. Conc. Carthag. II, tit. 5, c. 13.

Ut qui approbarit suam civitatem metropolim fuisse, teneat primatum. Conc. Taurit. tit. 1, c. 23.

Ne in una provincia duo metropolitani sint, et de quibus ita factum est. Conc. Chalced. tit. 12, c. 11.

Quod non oporteat secundum statuta Imperatorum duos esse metropolitanos episcopos. Epistola Innocentii ad Alexandrum. 23, tit. 2.

Quod unaquaque provincia suo metropolitano debet esse contenta. Epistola a Coelestini ad episcopos Galliae. 34, tit. 4.

De terminis non transferendis. Epistola Innocentii ad Florentinum ex integr. 13.

Ut nullus episcopus relicta cathedra in diœcesi residenceat. Conc. Carthag. V, tit. 5, c. 16.

Episcopus in diœcесim factus solam eam teneat plebem in qua est ordinatus. Conc. Carthag. III, tit. 46, c. 14.

Si episcopi negligentes sint adversus haereticos, amittant eadem loca, in quibus inveniuntur existere negligentes. De judicibus etiam quibus et causa dirimi potest. Conc. Milevit. tit. 24, c. 19.

Ut si episcopus in majoribus cathedralis conventus a vicinis episcopis infra sex menses ad Ecclesiam unitatem non converterit, excommunicetur; quod si fuerit de communione mentitus episcopus privatetur. Conc. eod. tit. 25.

TITULUS XXXII.

De invasis sedibus et locis.

De episcopis vacantibus ecclesiæ vacantes occupantibus, et hanc esse plenam synodum ubi metropolitanus fuerit. Conc. Antioch. tit. 16, c. 6.

No episcopus alterius episcopi plebes aut fines usurpet. Conc. Carthag. I, tit. 10, c. 12.

Ut nullus presumat parochiam alienam. Conc. Carthag. II, tit. 11, c. 13.

Ut plebes alienas alius episcopus non usurpet. Conc. Carthag. III, tit. 20, c. 14.

De episcopis qui quod repetero poterant prætermissa synodo invaserint. Conc. Milevit. tit. 21, cap. 19.

TITULUS XXXIII.

De regendis ecclesiis ex tricennali possessione.

De ecclesiis in barbarico positis. Conc. Constantiopol. I, tit. 4, c. 8.

De ecclesiis in parochiis per triginta annos ab

A episcopo habitis, vel renovatis urbibus. Conc. Chalced. tit. 17, c. 11.

De tricennali tempore et propter provincias causarum discretionem. Conc. Tolet. IV, tit. 34, c. 40.

De tricennali discretionem, ut post triginta annos nulli licet pro eo appellare quod legum tempus exclusit. Epistola Gelasii ad Sicilienses episcopos. 83, tit. 2.

Ut basilicæ, in cuius territorio sunt, in ejus episcopi scops, maneat potestate. Conc. Aurel. I, tit. 13,

De ecclesiis ab haerese translatis, ut ad eos episcopos, in quorum sunt parochiis, pertineant. Conc. Tolet. III, tit. 9, c. 48.

Quod ecclesiarum omnium dotes ad episcopi ordinationem debeant pertinere. Conc. Tolet. III, tit. 19, c. 48.

De conventu territorii et basilicis noviter construtis ad quem episcopum pertineant. Conc. Tolet. IV, B tit. 35, c. 49.

TITULUS XXXIV.

De visitandis et moderandis parochiis.

Ut annis singulis episcopi diœcесim visitent, et ut non plus quam tertiam de parochiis suis accipient. Conc. Tarragon. tit. 8, c. 39.

De requisitione episcoporum per singulos annos in parochiis peragenda. Conc. Tolet. IV, tit. 36, c. 49.

Quod sacerdotes moderanter agere debeant per parochias. Conc. Tolet. III, tit. 20, c. 48.

Ne de facultatibus ecclesiarum, excepta tertia oblationibus ac frugum, episcopus aliquid auferat. Conc. Tolet. IV, tit. 33, c. 49.

Ut episcopus ambulet per diœcesem suam. Conc. Bracar. II, tit. 1, c. 64.

Ut episcopus per diœcesem ambulans duos solidos tantum accipiat, neque tertiam partem de oblationibus querat; et ut clerici non cogatur in ore servili. Conc. eodem. tit. 2, c. 64.

Ut episcopus ambulet per diœcesem suam discutiens clericos si bene ministrant; et ante viginti dies paschæ catechumeni doceantur symbolum. Conc. Bracar. II, tit. 1, c. 64.

De excusatione ecclesiarum Galliae provinciæ. Conc. Tolet. VII, tit. 4, c. 12.

TITULUS XXXV.

Si contentio inter parochias oriatur qua examinatione determinetur.

De Teodulphi Malacitanæ ecclesiæ episcopi querimoniis adversus reliquos episcopos pro quibusdam parochiis. Conc. Hispal. II, tit. 1, c. 67.

De querimoniis Fulgentii et Honorii episcoporum pro quibusdam parochiis. Conc. eodem, tit. 2.

De duobus episcopis unius provinciæ inter se contentionem habentibus. Conc. Sardic. tit. 3, c. 5.

TITULUS XXXVI.

De economo et defensoribus Ecclesiæ.

De economis id est dispensatoribus singularium ecclesiarum habentibus. Conc. Chalced. tit. 26, c. 11.

De institutione economorum, id est, qui res ecclesiasticas tractant. Conc. Tolet. IV, tit. 48, c. 49.

De economis ne ex laicis constituantur. Conc. Hispal. II, tit. 9, c. 67.

Defensores ecclesiæ a principe postulentur. Conc. Carthag. V, tit. 9, c. 16.

Ut pro eis Ecclesiæ executores vel advocati a principe postulentur. Conc. Milevit. tit. 16, c. 19.

Ut fundatores ecclesiarum quousque advixerint earum habeant curam ipsaque illic ministros eligant servituros. Conc. Tolet. IX, tit. 2, c. 54.

TITULUS XXXVII.

De dispensatione ecclesiasticarum rerum.

Ut oblatio fidelium quæ in unum offertur apud

unumquemlibet clericorum servitor, competenti tempore inter clericos dividenda. Conc. Bracar. I, tit. 21, c. 63.

De his que altari offeruntur sive praediis. Conc. Aurel. I, tit. 10, c. 31.

De his que a fidelibus in parochianis basilicis offerantur. Conc. eod. tit. 11.

De febus ecclesiasticis quoportiones fiant. Cone. Bracar. I, tit. 7, c. 63.

De rebus ecclesiae dispensandis; quae dispensatio ita fiat ut nulla necessitas maneat. In excerptis Martini, tit. 16, c. 64.

Ut de redditibus ecclesiae et oblatione fidelium quatuor portiones fieri debeant. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 29.

De bene gerendis ecclesiae rebus ab episcopis. Epistola Gelasii ad Sicilienses episcopos. 83, tit. 1.

De conquisitiis rebus: intra Ecclesiam et sacerdotis haec: edes intestati quae divisio hat. Cone. Tolet. IX, tit. 4, c. 54.

Ut episcopus tertiam ecclesiasticarum rerum sibi debitam cui elegorit conserat. Conc. Tolet. IX, tit. 6, c. 54.

TITULUS XXXVIII.

De custodiendis et alienandis ecclesiarum rebus.

De collatis rebus ecclesiis ut in earum jure perdurent. Conc. Tolet. VI, tit. 15, c. 51.

Non debere sacerdotes ecclesiastica vendere, rerum autem vendita revocare. Cone. Aneyr. tit. 15, c. 2.

Irritam esse quamecumque distractionem episcopi actam sine coniunctiva clericorum. Conc. Carthag. IV, tit. 32, c. 15.

Res ecclesiae inconscito metropolitano ab episcopo non alienande. Conc. Carthag. V, tit. 4, c. 16.

Ut episcopis non licet rem alienare ecclesiae, clericis autem, monachis et peregrinis licet dare. Conc. Tolet. III, tit. 3, c. 48.

Non licere presbytero vel clero rem ecclesiae vendere vel donare. Conc. Agath. tit. 22, c. 30.

Non licere cunctis ministris et sacerdotibus res ecclesiae commutare, vendere, vel donare, nec libertatis a parochianis editis ecclesiam relinquere. Conc. Agath. tit. 49, c. 30.

Non licere presbyteris parochianis de rebus ecclesiae aliquid vendere. Conc. eodem, tit. 53.

Presbyteri parochiani quodcumque emerint ad usum ecclesiae facient scripturam. Conc. eodem, tit. 54.

Episcopus in rebus ecclesiae potestatem habeat, nec domesticis suis vel propinquis in eis potestatem attribuat. Conc. Antioch. tit. 25, c. 6.

Episcopus rebus ecclesiae tanquam commendatis non quasi propriis utatur. Conc. Carthag. IV, tit. 51, c. 15.

Quonodo ab episcopis res ecclesiae habeantur, et de libertate manumittendis. Conc. Agath. tit. 7, c. 30.

Licere episcopo sine coniunctiva clericorum aliquid exiguum vendere. Conc. eodem, tit. 45.

Licere episcopo fugitivos servos ecclesiae vendicare. Conc. eodem, tit. 46.

De mancipiis ecclesiae ab episcopo manumissis. Conc. Hispal. I, tit. 1, c. 66.

De superbis ecclesiae libertis ut ad se: vitium reverentur. Conc. Hispal. II, tit. 8, c. 67.

De mancipiis ecclesiae ab episcopis proximis suis collatis. Conc. Hispal. I, tit. 2, c. 66.

Si episcopus de rebus ecclesiae per testamentum aliquip contulerit. Conc. Agath. tit. 51, c. 30.

De presumptuoso episcopo si absque necessitate et in loco i lo ubi presbyter non est de rebus ecclesiae vendere quodcumque presumperit. In excerptis Martini, tit. 14, c. 64.

Non licere clericis post mortem sui episcopi res ad eum pertinentes diripere. Conc. Chalced. tit. 22, c. 11.

A Ut si episcopos intestatus obierit, inventarium de rebus ejus clerici faciant et nullus exinde aliquid auferat. Cone. Tarragon. III, 12, c. 39.

Si sacerdos moritur quid de rebus ecclesiae observetur. Cone. Hier. tit. 16, c. 44..

Ut defuncto episcopo de rebus ipsius vel ecclesie nullus quidquam presumat. Cone. Vallet. tit. 2, c. 45.

De rebus ecclesiasticis et episcopalibus qualiter segregate serventur. Cone. Antioch. tit. 24, c. 6.

De rebus ecclesiae gubernandis ac rebus spirituallibus segregandis. In excerptis Martini, tit. 15, c. 64.

Ut propinqui morientis episcopi de rebus ejus nihil usurpent sine metropolitani et comprovinciali consentientia. Cone. Vallet. tit. 3, c. 45.

De rebus episcopi propriis vel acquisitis quid debet observari. Cone. Agath. tit. 48, c. 30.

Si episcopo quidquam a quolibet fuerit derelictum, ab ecclesia vindicetur, exceptis his quae per fidem B commissum data reperiuntur. Cone. eod. tit. 6.

Ut episcopus qui relinquent vel non relinquent filios ecclesiam, cui praefuit, haeredem non fecerit, de bonis quae reliquit damnis ecclesia consultatur. Cone. eod. tit. 33.

De venditionibus quas abbates facere presumunt et nullatenus faciendis libertis de monasteriis servis. Cone. eodem, tit. 56.

De promisso suffragio prestiti ex rebus ecclesiae sacerdotibus persovento, ut ita concilio roborentur. Cone. Tolet. IV, tit. 37, c. 49.

Si de rebus ecclesiae pro præstitione aliquid dari dicatur, causa præstiti cognoscatur. Cone. Tolet. IX, tit. 3, c. 54.

De suffragiis, fundatoribus ecclesiarum, vel filiis eorum, ex rebus ab ipsis collatis impertiendis. Cone. Tolet. IV, tit. 38, c. 49.

Res ecclesiastice usu collatae nulla præscriptione temporum defendantur. Cone. Agath. tit. 59, c. 30.

C Si episcopus cuicunque terrulas præstiterit excelle das, sine præjudice o juris ecclesiae tenebuntur. Cone. Aurel. I, tit. 19, c. 31.

Ut quidquid de jure ecclesiae clerici tenuerint post obitum eorum ad ecclesiam revertantur. Cone. Tolet. II, tit. 4, c. 47.

Ut res ecclesiae non alienentur et clericis et monachis aut peregrinis in usum dentur. Epistola Symachi ad Cæsarium. 33, tit. 1.

De stipendiis clericorum ne a jure alienentur ecclesiae. Cone. Tolet. VI, tit. 5, c. 51.

Ut de rebus ecclesiae nihil episcopi auferant et qualiter proximi fundatores ecclesiarum sollicitudinem gerant. Conc. Tolet. IX, tit. 1, c. 54.

Ui scriptura, quas sacerdotes et ministri injuste fererint, post mortem eorum habeant annorum numerum computatum. Conc. eodem, tit. 8.

TITULUS XXXIX.

De libertis et familiis ecclesiarum.

De libertate ex familia ecclesiae facili si nihil ex proprio conferant sacerdotes qui eos faciunt. Conc. Tolet. IV, tit. 67, c. 49.

De discretione manumissionis ex familia ecclesiae qualiter manumittantur, et ne adversa testificantur vel accusent. Conc. eodem, tit. 68.

Quod liberti ex familia ecclesiae pro compensatione acquisita rei ab episcopis possunt fieri. Conc. eodem, tit. 69.

De professione libertorum ecclesiae et posteritatis eorum sacerdotibus facienda ne longinquitas temporis hos faciat obnitescere libertate. Conc. eodem, tit. 70.

De libertate ecclesiae ejusdem patrocinium derelinquentibus. Conc. eodem, tit. 71.

De professiunibus et obedientia libertorum ecclesiae. Conc. Tolet. VI, tit. 9, c. 51.

De progeacie libertorum ecclesiae.

nutritione ab ecclesia licet evagare. Conc. Tolet. vi, tit. 10, c. 51.

Quod post mortem sacerdotis in libertate servis collata annorum tempus debet computari. Conc. Tolet. ix, tit. 12, c. 54.

Ut ei libertis ecclesiae et ex personis ingenuis genti ab obsequiis ecclesiae non recedant. Conc. eodem, tit. 13.

Quod si liberti ecclesiae ad eam reverti non velint, omnia eorum rescula juri applicetur ecclesiae. Conc. eodem, tit. 14.

De obsequio et disciplina libertorum ecclesiae. Conc. eodem, tit. 15.

Quod libertis ecclesiae nihil de rebus suis in alienum licet transferre dominium. Conc. eudem, tit. 16.

TITULUS XL.

De non ignorantis canonibus.

Quod nulli sacerdoti licet canones ignorare. Epistola Coelestini per Apuliam. 35, tit. 1.

Quod ignorantia sacrarum Scripturarum Euthytem haeticum fecerit. Epistola Leonis ad Flavianum. 38, tit. 1.

Ut sciant servare quod noverunt et curent nosce quod ignorant. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 18.

TITULUS XLI.

De conservatione canonum, et damnatione velita praesumentiam.

De statutis canonum conservandis. Epistola Leonis ad episcopos Africanos. 69, tit. 5.

Ut canones Nicenii et apostolicæ sedis decreta custodiatur. Decretum Hilarii. 74, tit. 1.

De institutis ecclesiasticis moderanter pro temporis qualitate dispositis. Decretum Gelasii. 82, tit. 1.

Ut ubi nulla perurget necessitas constituta patrum inviolata serventur. In quo supra tit. 2.

Quod apostolica sedes paternos canones pio studio devotoque custodiat et eos custodi simili intentio ne præcipiat. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 2.

Ut episcopus, presbyter et diaconus qui contra hanc statuta fecerint periclitentur. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 30.

Quod prævaricatores interdictorum communionis se noverint subire jacturam. Epistola Symmachii ad Cesarium. 85, tit. 5.

Quod in præteritis regulis et quæ custodienda sunt et quæ vecla sunt ordinata sint, quæ in omnibus diligenter debeant observari. Epistola Hormisdæ ad Gallusium Hispal. 94.

Ut bullus privilegia antiqua convellat, sed in honore suo a patribus decreta serventur. Rescriptum Hormisdæ ad episcopos Bæticæ ex integro. 95.

De damnatione eorum qui ea quæ interdicta sunt usurpare presumunt. Epistola Zosimi ad Hesychium Salonitanum episcopum. 38, tit. 2.

Quod docendus sit populus. Epistola Coelestini per Apuliam. 35, tit. 3.

Ut si quis sacerdolum contra interdicta fecerit a

A suo sit officio removendas. Epistola Leonis ad universos episcopos per Campaniam et diversas provincias. 64, tit. 5.

Qui instituta violaverit sententiam in se inveniet Decretum Hilarii synodale. 74, tit. 4.

Ut episcopi qui contra sta uta faciunt honore pri ventur. Conc. Taurit. tit. 12, c. 25.

De Aggaro et Tiberiano qui ex laicis fuerunt ordinati. Epistola Leonis ad Africanos episcopos. 69, tit. 3.

De damnatione eorum qui prætereuntes statuta nova introducunt præcepta. Sententia in fine concilii Gaugren. c. 4.

De canonibus unusquisque concilii conservandis. Conc. Chalced. tit. 4, c. 11.

De observatione priorum canonum. Conc. Tolet. iii, tit. 1, c. 48.

De stabilitate canonum et damnatione violentium. Conc. Bracar. i, tit. 22, c. 63.

B Ut laici contemplores canonum excommunicatur, clerici honore priventur. Conc. Carthag. i tit. 14, c. 12.

De Proterio Alexandrino episcopo ut priorum suorum decreta conservet. Epistola Leonis ad Martinum Augustum. 58, tit. 1.

Ubi postulat eundem imperatorem ut epistolam quam ad Flavianum Constantopolitanum episcopum miserat, in Graecum translatam Alexandrinæ ecclesie destinat. In quo supra, tit. 2.

Ubi per legatos suos hortatur Dei sacerdotes et secundum sacras Scripturas cuncta disponant. Epistola Leonis ad synodum Chalcedonensem ex integr. 54.

TITULUS XLII.

De non contemnendis questionibus et carendis contentiōibus.

C Profundiōres quæsiōnes non contemnendæ sunt nec penitus asserendæ. Epistola Coelestini ad episcopos Galliæ. 33, tit. 75.

Quod magnopere contentio sit cavenda. Epistola ad Anastasium. 84, tit. 4.

TITULUS XLIII.

De retribuenda conditione servorum.

Ut servi sub obtentu religionis non suscipiantur aut vindicentur in monasteriis vel in clero. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 16.

TITULUS XLIV.

De quorūcunque libertis Ecclesie commendatis.

De libertatibus qui ecclesie commendati sunt ne oppri maniantur. Conc. Araus. tit. 7, c. 27.

De libertatibus ut in necessitate ab ecclesia tueantur. Conc. Agath. tit. 29, c. 30.

Quod liberti ab episcopis vel ab aliis facti et ecclesiæ commendati permanere debeant liberi. Conc. D Tolet. iii, tit. 6, c. 48.

De libertatibus patrocinio ecclesiæ commendatis. Conc. Tolet. iv, tit. 72, c. 49.

LIBER QUARTUS.

DE INSTITUTIONIBUS OFFICIORUM ET ORDINE BAPTIZANDI.

VERSIFICATIO.

*S. Ecce jugi motu placendi munera portans
Totum quod statuis implevi mente reclini :
Amodo quæ nostris sternetur semita plantis,
Aut quo mittemus alacres per plana recursus ?
Hactenus ex certo verborum lingua cucurrit*

Ordine; nunc compone choros revocantibus hymnis,

Doce delicti sorores baptismate tolli,

Distingue templis attaria, carmina, thura.

R. Complere tua concurram cito jussa citatus

Imperiaque animis sacra portabo super his :
 Altaris aram, ritus et canica templi
 Gaudia festorum, concionaque melos,
 Usus, mensuras, leges, sedesque sacrorum
 Distincte motus rite dedit calamus.
 Putasse nostri studii his laetus haberi ?
 Aut tibi quae placeant emolumenta damus ?

TITULUS I.

Quod sibi tantum noceant cum a malis bona ministrantur.

Quod mali bona ministrando sibi tantummodo noceant nec ecclesiæ sacramenta convulscent. Epistola Anastasii ad Anastasiū Augustum. 84, tit. 8.
 Quod eos quod post damnationem suram baptizavit v. l' ordinavit Aeacius nulla portio læsionis attingat. In quo supra, tit. 7.

TITULUS II.

De non usurpanda doctrina et nomine doctoris.

Ut doctoris sibi nomen non imponat, cui concessum non est. Conc. Cæsaraugustan. 1, tit. 7, c. 41.
 Ut huius presentibus clericis non docuat. Conc. Carthag. iv, tit. 98, c. 15.
 Ut mulieres publice docere non præsumant. Conc. Carthag. iv, tit. 99, c. 15.

TITULUS III.

De recipiendis libris canoniceis et renuendis libris et psalmis apocryphis.

Non licere psalmos ab idiotis compositos in ecclesia dici neque libros qui sunt extra canonique legers, et qui sunt libri canonicei. Conc. Laod. tit. 63, c. 7.

Ut præter sacras Scripturas nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum Scripturarum et qui sunt libri canonici. Conc. Carthag. vii, 47, c. 14.

Præter canonicas Scripturas nihil in ecclesia legatur catholica, nihil in auctoritate recipiendum. Conc. Tolet. i, ex regula fidei, tit. 12, c. 46.

Quod extra auctoritate Veteris et Novi Testamenti nihil poeticum sit in ecclesia decantandum. Conc. Utracar. i, tit. 12, c. 63.

De eo quod nou licet psalmos poeticos in ecclesia dicere nec libros apocryphos legere. In excerptis Martini, tit. 67, c. 64.

De Apocalypsis libro in omnibus recipiendo. Conc. Tolet. iv, tit. 17, c. 49.

De canoniceis libris qui recipi debeant. Epistola Innocentii ad Exuperium. 8, tit. 7.

De canoniceis libris qui recipi debent et de apocryphis renuendis. Dec. etate ab Hormisdido papa ejusdem 103.

TITULUS IV.

De symbolis patrum.

Symbolum Nicæni concilii. c. 1, et fides sancti Gregorii majoris in fine capituloionum.

Symbolum Constantinopolitanum concilii. In fine c. 8.

Regula fidei habita in concilio Tolet. i, c. 46, in fine capitulationum.

Tractatus et confessio fidei Reccaredi regis quando gens Gothiscum est ab heresi ariana conversa. Exordium concilii Toletani iii, c. 48.

De evidenti catholicæ fidei veritate. Conc. Tolet. iv, tit. 1, c. 49.

De plenitudine fidei catholicæ. Conc. Tolet. vi, tit. 1, c. 54.

De unius sacrae fidei veritate. Conc. Tolet. viii, tit. 1, c. 53.

TITULUS V.

De custodiendis symbolis.

Custodiendam idem patrum trecentorum decem et octo. Conc. Constantinop. i, tit. 4, c. 8.

A. Me refovent quæcunque paras, me talia multum [cent].
 His delector ovans quas mihi ponis opes.
 B. Deo Dominus opus hoc nostrum tibi posse placere, [cere],
 Quod te delectet, nos refovere queat.

TITULUS VI.

De praedicando symbolo.

De prædicando symbolo populis in ecclesia. Conc. Tolet. iii, tit. 2, c. 48.

Ut symbolum ante octo dies pasche competentibus prædictetur. Conc. Agath. tit. 13, c. 50.

TITULUS VII.

De conservandis ecclæsiis et altariis.

B. Ne sine præceptione episcopi novæ basilice edificetur. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 6.

Ut nulla basilica sub quorumlibet defunctorum nomine constructa dedicetur. Decretum Gelasii generale. 82, tit. 27.

De basilicis quæ sine martyrum reliquiis dedicatae sunt ut destruantur. Conc. Carthag. v, tit. 45, c. 16.

Ne picturæ in ecclesia stant. Conc. Eliber. tit. 36, c. 38.

Quod manere debeat firmum si servi faci ecclesias fecerint easque peculio suo ditaverunt. Conc. Tulet. iii, tit. 15, c. 48.

Ut altare et ungatur et benedicatur. Conc. Agath. tit. 14, c. 70.

De ecclesiæ restoratione in fabricis vel adiunctione quid sit observandum. Epistola Vigilii ad Profuturum episcopum. 96, tit. 4.

TITULUS VIII.

De honore ecclesiæ.

Donum Dei et congregations quæ in ea sunt non debere contemni. Conc. Gangren. tit. 5, c. 4.

Non licere extra ecclesiam congregations fieri, et contemptu episcopo cum presbytero agere. Conc. eodem, tit. 6.

Non licere communionem ecclesiæ contemnere aut excommunicatis communicare. Conc. Antioch. tit. 2, c. 6.

De fructibus in ecclesia et non alibi dandis. Conc. Gangr., tit. 7, c. 4.

Non licere in dominicis ecclesiæ accubitus sternere vel agapem facere. Conc. Laod. tit. 28, c. 7.

Ut nullus in ecclesia convivetur. Conc. Carthag. iii, tit. 50, c. 14.

TITULUS IX.

De honore martyrum.

D. De communicando in basilicis martyrum. Conc. Gangren. tit. 20, c. 4.

De martyrum sepulcris et honorificentia. Conc. Carthag. i, tit. 2, c. 12.

Ne cerei in cœmeteriis incendantur. Conc. Eliberit. tit. 54, c. 38.

TITULUS X.

De consecratione sacrarum oblationum.

Ut in sacrificio panis tantum et calix offeratur. Conc. Carthag. iii, tit. 24, c. 14.

Quod in altari non potest aliquid offerri præter panem, vinum, et aquam. In excerptis Martini, tit. 55, c. 64.

Ut in unum propositio sacramenti consecratur. Conc. Araus. tit. 17, c. 27.

TITULUS XI.

De honore sacrarum oblationum.

Ut sacrificium a jejunio fiat. Verba Honerati et

Urbani episcoporum in Conc. Carthag. iii, tit. 39, A. c. 14.

Ut missa a jejunis celebretur. Conc. endem, tit. 29.

Ut presbyter post cibum non teneat missam pro mortuis. Conc. Bracar. ii, tit. 10, c. 64.

Non oportet in dominibus ab episcopis vel presbyteris oblationes fieri. Conc. Laod. tit. 59, c. 7.

De eo quod non licet super monumenta vel in campo missas tenere, vel sacramenta distribuere. In excerptis Martini, tit. 18, c. 64.

Sacras oblationes pro eulogis in festivitate parochiali ad alias parochias non debere transmitti. Conc. Laod. tit. 14, c. 7.

Ut mortuus baptismus vel eucharistia non detur. Conc. Carthag. iii, tit. 6, c. 14.

De reuendis oblationibus eorum qui non communicant. Conc. Eliber. tit. 28, c. 38.

De his qui in ecclesiam intrant et non communicant ut excommunicentur. Conc. Tolet. i, tit. 13, c. 46.

Ut qui eucharistiam in ecclesia accipit et ibi eam non sumit anathematizetur. Conc. Cæsaraugust. i, tit. 1, c. 41.

Ut qui acceperit eucharistiam et non sumpserit ut sacrilegus repellatur. Conc. Tolet. i, tit. 14, c. 46.

De eo quod non licet convivia facere de confertis. In excerptis Martini, tit. 61, c. 64.

De iamento, quod civitas tantum presbyteris die dominico dirigatur. Epistola Innocentii ad Decentium. 6, tit. 5.

De festivitatibus ut si una agenda populo non sufficerit non sit hascitatio sacrificium iterare. Epistola Leonis ad Dio-corum. 72, tit. 2.

De languoris eventu ministrantium clericorum. Conc. Tolet. vii, tit. 2, c. 52.

TITULUS XII.

De situ et accessu in choro.

De discretione presbyterorum atque diaconorum ut in utroque choro consistant. Conc. Tolet. iv, tit. 59, c. 49.

De eo quod intra altare neque Lici neque mulieres communicare jubentur. Conc. Bracar. i, tit. 13, c. 65.

TITULUS XIII.

De concordia officiorum.

Ut unaquaque provincia in officio unum ordinem teneat. Conc. Gerund. tit. 1, 40.

De uno ordine in ministeriis et officiis in cunctis ecclesiis celebrando. Conc. Tolet. iv, tit. 2, c. 49.

De uno ordine in vespertinis vel matutinis officiis in cunctis ecclesiis celebrando. Conc. Bracar. i, tit. 1, c. 65.

TITULUS XIV.

De ordine officiorum.

Psalmos sparsim non licere confundi. Conc. Laod. tit. 17, c. 7.

Quod non sit aliter dicendum nisi gloria et honor Patri et Filii et Spiritui Sancto. Epistola Vigili ad Profuturum 96, tit. 2.

Quod in fine psalmorum gloria et honor Deo sit dicendum. Conc. Tolet. iv, tit. 19, c. 49.

De discretione glorie in fine responsoriiorum. Conc. eodem, tit. 16.

Ut post antiphonas orationes dicantur et hymni matutini et vespertini cum capitellis psalmorum cantentur. Conc. Agath. tit. 50, c. 30.

De non renueendo pronuntiare hymnos. Conc. Tolet. iv, tit. 13, c. 49.

De celebrando officio in sexta feria paschæ. Conc. Tolet. iv, tit. 7, c. 49.

De benedicendo cereo et luceria in per vigiliis paschæ. Conc. eodem, tit. 8.

TITULUS XV.

De orationibus et celebritate missarum.

De orationibus quotidianis. Conc. Laod. tit. 48, c. 7.

Ut preces vel orationes nisi probatae fuerint in concilio non dicantur. Conc. Milevit. tit. 12, c. 19.

Ut omnibus diebus in matutinis et vespertinis horis oratio dominica dicatur. Conc. Gerund. tit. 11, c. 40.

De dominica oratione quotidie patenter pronuntianda. Conc. Tolet. iv, tit. 10, c. 49.

Quod non aliter presbyteri sed sicut episcopi populum salutare debebunt dicentes : Dominus sit vobiscum. Conc. Bracar. i, tit. 3, c. 63.

De non legendis diversis lectionibus per solemnitatem dierum vigilas vel missas. Conc. Bracar. i, tit. 2, c. 63.

De hymno trium puerorum in cunctis missarum solemnitatibus decantando. Conc. Tolet. iv, tit. 14, c. 49.

Ut sanctum Evangelium etiam sabbatis legatur. Conc. Laod. tit. 16, c. 7.

Ut Evangelium post epistolam legatur. Conc. Vallet. tit. 1, c. 45.

Quod laudes non nox post Apostolum sed post Evangelium sint dicendæ. Conc. Tolet. iv, tit. 12, c. 49.

*De non decantando in quadragesima *Alleluia*. Conc. Tolet. tit. 11, c. 49.*

Quod juxta auctoritatem apostolicæ sedis a Profuturo metropolitanu episcopo susceptam missarum ordo debeat celebrari. Conc. Bracar. i, tit. 4, c. 63.

De ordine orationum catechumenorum atque fidelium tempore missæ et de communione eorum. Conc. Laod. tit. 19, c. 7.

De precibus et orationibus missarum, et quis erit in eis ordo servandus et ut absque collatione fratrum iniuste proferatur. Conc. Carthag. iii, tit. 23, c. 14.

De pacis osculo dando post consecra mysteria. Epistola Innocentii ad Decentium 6, tit. 1.

De nominibus offerentium ante precem sacerdotis non recitandis. Epistola Innocentii ad Decentium 6, tit. 2.

De paschæ annuntiatione et precum ordine et missarum solemnitate. Epistola Vigili ad Profuturum 96, tit. 5.

Quod post benedictionem populo datam sic communicare debeant sacerdotes. Conc. Tolet. iv, tit. 18, c. 49.

Quod propter statuta sedis apostolicæ omnes orationes ecclesiae Christi gratiam resonent, qua genus reparatur humanum. Epistola Cœlestini ad episcopos Gallie 53, tit. 11.

Quod pro Christo fungatur legatione dum pro pace precutur, ecclesiæ. Epistola Anastasii ad Anastasiū imperatorem 84, tit. 1.

D

TITULUS XVI.

De honore missarum.

Ut vallematæ et turpia cautela prohibeantur a sacrarum solemnitatibus. Conc. Tolet. iii, tit. 23, c. 48.

Ut quando sacerdos verbum facit, ab auditorio exiens, excommunicetur. Conc. Carthag. iv, tit. 24, c. 15.

Ut ante missam expletam et benedictionem perceptam nec quisque fidicium nec populus egrediatur, aut abire præsumat. Conc. Agath. tit. 47, c. 30.

Ut episcopus ante completam missam et benedictionem acceptam egredi non præsumat. Conc. Aurel. i, tit. 22, c. 31.

Non debere die dominico jejunari. Conc. Gangren. tit. 18, c. 4.

Ut diebus dominicis nullus jejunet. Conc. Cesar. Aug. i, tit. 2, c. 41.

De diebus dominicis et pentecoste ut in eis stantes oremissus. Conc. Nic. tit. 20, c. 4.

De uno jejuno in diebus dominicis neque genitio decendit: similiter et in quinquagesima. In exceptis Martini, tit. 57, c. 64.

TITULUS XVII.

De litanie.

Ut litanie post pentecosten a quinta feria usque in sabbatum celebrentur. Conc. Gerund. tit. 2, c. 10.

Ut litanie post ascensionem Domini celebrentur. Conc. Aurel. I, tit. 23, c. 31.

De secundis litanis faciendis Kalendarum Novembris. Conc. Gerund. tit. 3, c. 40.

De institutione novarum litaniarum. Conc. T. let. v. tit. 1, c. 50.

De observantia litaniarum. Conc. Tolet. vi, tit. 2, c. 51.

TITULUS XVIII.

De observantia jejuniorum.

Non licere jejunia communia solvere. Conc. Gangr. tit. 19, c. 4.

De his qui studiose die dominico jejunant ut non credantur catholici. Conc. Carthag. iv, tit. 64, c. 15.

De temporibus jejuniorum ut omnibus mensibus jejuniis nisi, exceptis Julio et Augusto. Conc. Eliber. tit. 23, c. 38.

Ut omni sabbato jejunetur. Conc. eodem, tit. 26.

Quod rite omni sabbato jejunetur. Epistola Innocentii ad Decentium 6, tit. 4.

TITULUS XIX.

De observantia quadragesimae.

Non debere in quadragesima natalitia martyrum celebrari nisi tantum sabbato et dominica memoriis eorum fieri. Conc. Laod. tit. 51, c. 7.

Ut omnibus diebus quadragesimae sabbato jejunetur etiam cum distinctionis auctoritate. Conc. Agath. tit. 12, c. 30.

Non licere quintam feriam septimanæ ultimæ solvi. Conc. Laud. tit. 50, c. 7.

De non solvendo jejunio in quinta feria paschæ. In exceptis Martini, tit. 50, c. 64.

De non solvendo jejunio in sexta feria paschæ. Conc. Tolet. iv, c. 49.

Ut ante paschæ non quinquagesima sed quadragesima teneatur. Conc. Aurel. I, tit. 20, c. 51.

Ut diebus quadragesimæ nemo ab ecclesia se absenteat. Conc. Cæsaraugust. I, tit. 2, c. 41.

De non celebrandis natalitiis martyrum, neque natalitiis hominum, vel nuptiis in quadragesimæ diebus. In exceptis Martini, tit. 48, c. 64.

In quadragesima sabbato tantum et dominica offendendum. Conc. Laod. tit. 49, c. 7.

TITULUS XX.

De cognitione et celebritate paschæ.

Ut comprovinciales episcopi de pascha suum præsumunt inquirant. Conc. Carthag. III, tit. 1, c. 14.

Ut per singulos annos convenientes episcopi ad concilium de paschali solemnitate a primate suo informentur. Conc. eodem, tit. 44.

De tempore paschæ seu concilii per formatas provincias inveniando. Conc. Carthag. V, tit. 7, c. 16.

De annuntiatione paschæ ante epiphaniam inter episcopos exquirenda. Conc. Tolet. IV, tit. 5, c. 49.

Ut per singulos annos a metropolitano episcopo pascha pronuntietur. Conc. Bracar. II, tit. 6, c. 63.

De paschæ uno die et tempore celebrando. Conc. Carthag. IV, tit. 65, c. 15.

Ut uno die et tempore pascha celebretur. Conc. Arelat. I, tit. 1, c. 21.

Non debet pascha diverso tempore fieri neque eam Iudeis celebrari. Conc. Antioch. tit. 1, c. 7.

A De insinuacione et indicatis temporibus paschæ. Epistola Innocentii ad Aurelium ex integro 15.

De celebratione pentecostes. Conc. Eliberit. tit. 43, c. 38.

De celebritate festivitatis dominice matris Mariae. Conc. Tolet. x, t. 1, c. 55.

TITULUS XXI.

De catechumenis.

Ut evangelia catechumiendi audiant. Conc. Araus. tit. 48, c. 27.

De catechumenis qui ecclesiam non frequentant. Conc. Eliber. tit. 45, c. 38.

De catechumenis peccantibus ut aut emendati audent verbum aut abjiciantur omnino. Conc. Neocom. sar. tit. 15, c. 3.

Ut ad baptisterium catechumiendi nunquam accedant. Conc. Arausic. tit. 19, c. 27.

Ut catechumeni cum fidelibus benedictionem non accipiant. Conc. eodem, tit. 20.

Ut sacramentum catechumenis non praebatur. Conc. Carthag. III, tit. 5, c. 14.

De catechumenis sine baptismo defunctis ut eorum commemoratione in oblatione non fiat. Conc. Bracar. I, tit. 17, c. 63.

TITULUS XXII.

De his qui baptismum dare possunt.

Ut in necessitate fideles baptizent. Conc. Eliber. tit. 38, c. 58.

TITULUS XXIII.

Quod in nomine Trinitatis debit baptizamus.

Quod in nomine Trinitatis debet baptizari. Epistola Vigilii ad Profuturum 96, tit. 6.

TITULUS XXIV.

Quid valeat virtus baptismi.

C Quod in baptismino mors præveniat intersectione peccati, et sepulturam Christi imitetur trina immersio, et ab aquis elevatio sit veluti resurrectio de spirito. Epistola Leonis ad episcopos per Siciliam 63, tit. 3.

Quod gratiam Dei etiam baptizandorum testetur instituta purgatio, cum exorcismis et insufflationibus spiritus ab eis expelluntur immundi. Epistola Coletini ad episcopos Galliæ 33, tit. 12.

TITULUS XXV.

De mersione baptismi.

De trina et simplice in baptismino mersione. Conc. Tolet. IV, tit. 6, c. 49.

De trina mersione. Epistola Vigilii ad Profuturum 96, tit. 2.

De trina et simplice emersione. Epistola Gregorii ad Leandrum ex integro 97.

TITULUS XXVI.

De tempore baptismi.

D De his qui ad fidem veniunt quando baptizentur. Conc. Eliber. tit. 42, c. 38.

Ut pascha tantum et natali Domini baptismus deatur, exceptis his qui in languore consistunt. Conc. Gerund. tit. 4, c. 40.

Non debere post duas septimanas quadragesimæ aliquem ad baptismum suscipi. Conc. Laud. tit. 44, c. 7.

Non suscipi debere infante ad baptismum nisi ante tres septimanas paschæ et ut baptizandi symbolum dicant quod quinta feria paschæ sacerdotibus reddant. In exceptis Martini, tit. 49, c. 64.

Ut præter pascha et pentecosten baptismus non celebretur: ob necessitatibus tamen in omnibus tempore. Epistola Syrici ad Eumorium 3, tit. 2.

Quod in die epiphaniorum baptismum celebrari prohibeatur. Epistola Leonii ad episcopos per Siciliam, 63, tit. 1.

*Quod omnia rebis rerum ordine per incarnationem A
Dominii nostri Iesu Christi salutis sacramenta digesta
sunt. In quo supra, tit. 2.*

*Quod pascha et pentecoste sit baptizandum. In
quo supra, tit. 5.*

*Quod beatus Petrus in die pentecostes virorum
tri millia baptizavit. In quo supra, tit. 4.*

*Quod pascha et pentecoste sit baptizandum. In quo
supra, tit. 5.*

*Quod omni tempore hi, qui necessitate mortis aut
aggradiuntur vel obsidionis sive persecutionis aut nau-
fragii urgentur, debent baptizari. De redditu etiam
Christi baptismi ratione. In quo supra, tit. 6.*

*Ut non omni tempore baptismi regeneratio detur
nisi pascha aut pentecoste: ob necessitatem tamen
omni tempore. Epistola Leonis ad episcopos per Cam-
paniam, Samnitium et Picenum 73, tit. 1.*

*Ut praeter paschale tempus et pentecosten nemo
baptizare presumat. Decretum Gelasii gene. a e. 82,
tit. 12.*

TITULUS XXVII.

De baptizandis agrotis, et nou baptizandis mortuis.

*De his qui in ageritudine baptizantur ut sani facti
symbolum doceantur. Conc. Laod. tit. 47, c. 7.*

*De baptizandis agrotis qui jam loqui non possunt.
Conc. Carthag. iii, tit. 3t, c. 14.*

*De catechumenis si graviter agrotaverit quando
baptizetur. Conc. Elibert. tit. 11, c. 38.*

*Ut unius diei infans, si in discrimine est, baptize-
tur. Conc. Gerunden. tit. 5, c. 40.*

*Ut in mortuis baptizatus vel eucharistia non deatur.
Conc. Carthag. iii, tit. 6, c. 14.*

TITULUS XXVIII.

De prægnantibus baptizandis.

*De baptizandis prægnantibus propter quod unius-
cujusque pro se confessio tenetur. In excerptis Mar-
tin. tit. 54, c. 64.*

*De prægnantibus baptizandis quod nihil commu-
nicet baptizanti sacramentum cum filio generando.
Conc. Nevezesar. tit. 6, c. 5.*

TITULUS XXIX.

De baptizandis genitibus.

*De meretricibus paganis baptizandis, si conver-
tantur. Conc. Elibert. tit. 44, c. 58.*

TITULUS XXX.

De dubio baptismo.

*De his qui nullo testimonio se baptizatos neverint
ut baptizentur. Conc. Carthag. v, tit. 6, c. 16.*

*De his quibus dubium est utrum baptismum per-
ceperint, necesse est renascentur. Epistola Leonis ad
Rusticum 68, tit. 15.*

*De parvulis qui in captivitatem devenerunt et ba-
ptismi gratiae non reminiscuntur ut baptizentur. Epi-
stola Leonis ad Leonem Ravennensem 71, tit. 4.*

TITULUS XXXI.

De regulis baptizandorum.

*Ut qui baptizandi sunt nomen dent, et a vino et a
carnibus abstineantur. Conc. Carthag. iv, tit. 85, c. 45.*

*Ut super baptizati caste et continenter vivant.
Conc. Carthag. iv, tit. 86, c. 45.*

*Baptizandos debere fidei symulum doceri, et
quinta feria paschæ redire. Conc. Laod. tit. 46, c. 7.*

TITULUS XXXII.

De ordine baptizandi.

*De ordine secundum quem baptizare oportet. Conc.
Brauer. i, tit. 5, c. 63.*

TITULUS XXXIII.

De baptizatis et non confirmatis et ita mortuis.

*De baptizatis qui nondum confirmati moriuntur.
Conc. Eliber. tit. 77, c. 38.*

TITULUS XXXIV.

*De filiis catholicorum si baptismati heresis dentur.
De catholicis qui filios suos baptismati hereticorum
dederint ut non recipiatur eorum oblitio. Conc.
Ilerd. tit. 13, c. 44.*

TITULUS XXXV.

De non iterando baptismo.

*Baptismus in Trinitate suscepitus non iteretur.
Conc. Carthag. i, tit. 4, c. 12.*

*Ex heresi conversi, si in Trinitate baptizati sunt,
manus impositionem accipiant tantum. Conc. Are-
lat. i, tit. 8, c. 21.*

*De his qui rebaptizati sunt quantum poeniteant.
Conc. Ilerd. tit. 9, c. 44.*

*De episcopis, presbyteris et diaconibus qui in lapsu
hereticorum se baptismati dederunt, ut tantumdem
laicam communionem habeant. Epistola Felicis ad
episcopos per Siciliam 79, tit. 2.*

B. *De clericis et monachis ac puellis Dei vel sacerdotali-
bus qui se rebaptizandos imple dederunt. In quo su-
pra, tit. 3.*

*De his qui per ignorantiam etatis rebaptizati sunt
et temporibus constitutis super eos qui in haec im-
petum labuntur. In quo supra, tit. 4.*

*De Arianis a catholicis non rebaptizandis. Epistola
Syrici ad Eumerium 3, tit. 4.*

*Ut non rebaptizentur qui a Novatianis vel Monten-
sibus veniunt. Epistola Innocentii ad Victoricum 7,
tit. 8.*

*Quod eos qui se baptizatos agnoscunt sed in qua
fide nesciunt, per manus impositionem suscipi con-
veniat. Epistola Leonis ad Rusticum 66, tit. 16.*

*Ut hi qui ab hereticis baptizantur per manus impo-
sitionem accipiant Spiritum sanctum. Epistola Leonis
ad Leonem Ravennensem 71, tit. 2.*

*De his qui rebaptizati doluerunt et postea peini-
tere voluerunt. Epistola Felicis ad episcopos per
Siciliam 79, tit. 4.*

*De his qui ab Arianis iterum rebaptizantur; et
quod alia sit impositionis manus per quam Spiritus sanctus
accipiat, alia per quam peccantibus fructus ac-
quiritur et sancta communione restaurantur. Epistola
Vigilii ad Profuturum 96, tit. 3.*

*Quod hi qui ad iterationem baptismi vel vi, vel ti-
more coacti animos inclinaverunt, peccantibus sunt
remedio sublevandi, et ut sensus etatis, periculorum
quoque, ageritudinum, ceterarumque necessitatibus
habeatur sollicita consideratione respectus. Epistola
Leonis ad Nicetam Aquileiensem 68, tit. 6.*

*Rebaptizandi sacrilegium opus bonum non esse
creendum sive agendum. Conc. Tolet. iii, ex capi-
tulis contra Arianos, tit. 15, c. 48.*

TITULUS XXXVI.

De baptizatis a solis episcopis consignandis.

*Quod non debeant baptizati nisi ab episcopis con-
signari a e presbyteris literæ fronte ex curismate
ungere quod solis debetur episcopis cum sanctum
Spiritum tradant. Epistola Innocentii ad Decentium 6,
tit. 3.*

*De energumentis baptizat's ut permittente episcopo
a presbyteris consignetur, et ceteri clerici eis ma-
nus imponant. In quo supra, tit. 6.*

*De infirmis chrismate perungendis: et orandum
pro eis ex commemoratione epistole sancti Jacobi.
Epistola Innocentii ad Decentium 6, tit. 8.*

TITULUS XXXVII.

De Baptizatis chrismate perungendis.

*Post baptismum christina dandum est. Conc. Laod.
tit. 48, c. 8.*

Ut heretici qui in Trinitate baptizati sunt cum

chrismate et manus impositione recipientur. Conc. Arelat. II, tit. 17, c. 23.

Ut nulla praedita vel illationes de baptizandis consignandisque fidelibus exigantur. Decretum Gelasii generale 82, tit. 7.

TITULUS XXXVIII.

De funeribus Christianorum.

Quod religiosorum corpora cum psalmis et canticis tantumdem defenda sint ad sepulcra. Conc. Tolet. III, tit. 22, c. 48.

De corporibus hominum intra basilicas sanctorum ne latenter sepieliendis. Conc. Bracar. I, tit. 18, c. 65.

TITULUS XXXIX.

De non judicando de mortuis.

Quod non sit temere judicandum de his qui jam ad B nesciunt. Conc. eodem, tit. 37.

LIBER QUINTUS.

DE DIVERSITATIBUS NUPTIARUM ET SCLEERE FLAGITIORUM.

VERSIFICATIO.

- Quidquid promulgasse tuis fuit inclite jussis
Certatim tibi tota manus operosa remisit;
Ecclesiam, baptismum, choros, cantusque libravi;
Post hanc pande viam quia noverit esse viator.
- R. Ex hinc dispone generosi seminis ortum;

Nupta virum teneat, vir nuptam linquere ccesset,
Nascatur proles communis velle peracto,
Stent nuptus opera communis velle negato,
Nobilis hoc utraque regat sic vita parentes,
Et teneat ambos post mortem vita perennis.

TITULUS I.

De non excecrandis nuptiis et de dispositionibus nuptiarum.

Qualiter sponsus et sponsa benedicantur et de easimonia eorum tempore nuptiarum. Conc. Carthag. IV, tit. 15, c. 15.

De his qui nuptias damnant. Conc. Gangren. tit. 1, c. 4.

Si quis dixerit vel crediderit conjugia hominum, quae secundum legem divinam licita habentur, excecerabilia esse, anathema sit. Conc. Tolet. I, ex regulis fidei catholicæ contra Priscillianos, tit. 16, c. 46.

Virginitati studentes non debere nuptias excecrari. Conc. Gangr. tit. 9, c. 4.

De his qui pro virginitate superbunt. In quo supra, tit. 40.

Non debere condemnantem nuptias a viro discedere. In quo supra, tit. 14.

Non licere in Quadrageimus nuptias fieri. Conc. Laod. tit. 52, c. 7.

Non licere Christianos ad nuptias euntes vallare vel saltare. In quo supra, tit. 53.

De eo qui sororem sponsæ suæ vitiaverit. Conc. Ansgyr. tit. 25, c. 2.

De parentibus qui fidem sponsalium frangunt. Conc. Eliberit. tit. 54, c. 38.

Quod non licet alterius sponsam matrimonii alterius iura sortiri. Epistola Syrici ad Eumerium 3, tit. 4.

Si enjus uxor absens fuerit et adulterium maritus acceperit, revertente prima secunda mulier debeat exclusi. Epistola Ianoceatii ad Probum ex integrone 14.

Quod debeant seminarie quæ capitis viris aliis nupserint de captivitate reversis prioribus copulari. Epistola Leonis ad Nicetam 68, tit. 1.

Quod nou probetur esse culabilis qui uxorem

PATROL. LXXXIV.

C captivi in matrimonio videtur esse sortitus. In quo supra, tit. 2.

C Si viri de captivitate reversi in dilectione suarum conjugum perseverant, recipient eas. In quo supra, tit. 3.

Ut si mulieres ad priores maritos redire noluerint, velut impie ecclesiastica communione privandæ sunt. In quo supra, tit. 4.

Quod aliud sit uxor, aliud concubina, nec erret quisquis filiam suam in matrimonio concubinam habenti dederit. Epistola Leonis ad Rusticum 66, tit. 4.

Quod non sit conjugii duplicitatio quando ancilla rejicitur et uxor assumitur. In quo supra, tit. 5.

TITULUS II.

De potestate nubendi et impedientibus castitatem.

De viduis et virginibus: quod quæ voluerint continentiam teneant, et quæ nubere elegent quibus voluerint nubant, et de excommunicandis qui propositum castitatis impedierint. Conc. Tolet. III, tit. 10, c. 48.

TITULUS III.

De raptoribus.

De despontatis puellis et ab aliis corruptis, ut elata cum damno pudoris restituantur sponsis. Conc. Ansgyr. tit. 11, c. 2.

De his qui sibi rapiunt uxores vel eis auxilium præstinent. Conc. Chalced. tit. 27, c. 11.

De raptoribus si ad ecclesiam configunt. Conc. Aurel. I, tit. 2, c. 31.

De raptoribus viduarnæ ac virginum. Epistola Symmachii ad Casarium 85, tit. 3.

TITULUS IV.

De interruptis conjugiis.

De secularibus ut sine judicio episcopi culpabiles coniuges non relinquant. Conc. Agath. tit. 28, c. 39.

Ut neque dimissus neque dimissa alteri conjunga- A
tur. Conc. Milevit. tit. 17, c. 19.

Ut cuius uxor adulteraverit aliam non recipiat.
Cone. Arelat. I, tit. 10, c. 21.

De feminis quæ reliuis viris suis aliis nubuant.
Conc. Eliber. tit. 8, c. 38.

De feminis quæ adulteros maritos relinquunt et
aliis nubant. In quo supra, tit. 9.

Quod qui intercedente repudio divortium pertale-
runt, si se aliis nupsiis vinxerint, adulteri esse immu-
nitentur. Epist. Innocentii ad Exuperium Tulosanum 8,
tit. 6.

TITULUS V.

De duplicitate et frequentia conjugii.

Ut secunda conjugia sacerularibus non negantur
quibus tamen ad clericum minime conceditur. Decretum
Gelasii generale 82, tit. 24.

Presbyterum ad secundas nuptias orare non licere.
Conc. Neocesar. tit. 7, c. 5.

De presbyteris ut ad secundas nuptias non vadant. B
In excerptis Martini, tit. 38, c. 64.

De his qui multis nupsiis irruunt. In excerptis
Martini, tit. 80, c. 64.

*Ut secundo licet legitime nubentes nisi paenite-
rent non communicent.* Conc. Laod. tit. 1, c. 7.

TITULUS VI.

*De virginibus sacerularibus mœchis et ne cum alienis viris
habient.*

De virginibus sacerularibus si mœchaverint. Conc.
Eliber. tit. 14, c. 38.

*De virginibus paucis quæ cum nonnullis viris ha-
bitare volunt.* Conc. Ancyrr. tit. 19, c. 2.

TITULUS VII.

De his qui a se mœchantur.

De eo qui uxorem habens sepius mœchatur. C
Conc. Eliber. tit. 47, c. 38.

De viris conjugatis postea in adulterium lapsi. C
Conc. eodem, tit. 69.

De eo qui uxorem habet, si concubinam habuerit,
non communicet. Conc. Tolet. I, tit. 17, c. 46.

*Quod cum viri cum adulteris uxoribus non conve-
niant, in utroque sexu adulterium religio Christiana
condemnet.* Epist. Innocentii ad Exuperium 8, tit. 4.

*De his qui post baptismum omni tempore inconti-
nentia voluntatibus dediti ultimo vitæ penitentiam
poscant.* Epist. Innocentii ad Exuperium 8, tit. 2.

TITULUS VIII.

De adulteriis, discidio, et lenocinio conjugatorum.

*Læcus, cuius uxor adulteraverit, aliam non acci-
piat.* Cone. Arelat. I, tit. 20, c. 21.

De sacerularibus qui suas conjuges derelinquent.
Conc. Agath. tit. 25, c. 30.

De reficta catechumeni si alterum duxerit; quod
si fidelis mulier sit quæ ducitur, et moverit viram
inculpam uxorem reliquere, in fine communicet. D
Conc. Eliberit. tit. 10, c. 38.

De mulieribus quæ lenocinium fecerint. Conc. eodem, tit. 12.

*De feminis quæ usque ad mortem cum alienis viris
adulterantur.* Conc. Eliber. tit. 64, c. 58.

*Ne fidelis catechomena comatos aut cinerarios
viros habeat.* Conc. eodem, tit. 67.

De feminis quæ consciis maritis adulterantur. Conc.
eodem, tit. 70.

*De fidelibus conjugatis, si eam Judæis sive Gentili-
bus mœchaverint.* Conc. eodem, tit. 78.

Si cuius uxor adulteraverit, septem annis paeniteat.
In excerptis Martini, tit. 76, c. 64.

TITULUS IX.

De alterno inter parentes et filios effectu.

*Non debere quemquam continentiae causa filios
suos negligere.* Cone. Gangr. tit. 15, c. 4.

*Non debere filios occasione religionis parentes
suos despicer.* Cone. eodem, tit. 16.

TITULUS X.

De parentibus qui filios suos necant.

De mulieribus quæ fornicatae partus suos necant.
Conc. Ancyrr. tit. 21, c. 2.

De catechumenis adulteria quæ filium necant. Cone.
Eliber. tit. 68, c. 38.

*Quod si qui filios suos necaverint, a sacerdotibus
vel iudicibus distingantur.* Cone. Tolet. III, tit. 47,
c. 48.

*De mulieribus fornicariis et ad abortum vel contra
conceptum facientibus.* In excerptis Martini, tit. 77,
c. 64.

De uxoriis quæ filios suos ex adulterio necant.
Conc. Eliber. tit. 63, c. 38.

*De his qui aborsum faciunt vel natos suis extin-
guunt.* Cone. Hierd. tit. 2, c. 44.

TITULUS XI.

De expositis infantibus.

Ut qui expositum invenerit ecclesiam contestetur.
Conc. Vasen. I, tit. 9, c. 28.

*Ut qui præter constitutum expositum reposcit et
homicida habeatur.* Cone. eodem, tit. 10.

*De expositis inventis ut id quod constitutum est
observetur.* Cone. Agath. tit. 24, c. 30.

TITULUS XII.

De incestis conjugiis.

De incestis conjugiis. Cone. Agath. tit. 61, c. 30.

De incestis et excommunicantur. Cone. Aurel. I,
tit. 14, c. 34.

De his qui deabus sororibus copulantur. Cone.
Eliber. tit. 61, c. 38.

*De incestis ut quadrum in scelere sunt inter cate-
chumenos habeantur.* Cone. Hierd. tit. 4, c. 44.

*De his qui proximis se copulant et a communione
Christi separantur.* Cone. Tolet. II, tit. 5, c. 47.

*De muliere quæ duos fratres in conjugio, vel viro
qui duas sorores haberit.* In excerptis Martini, tit.
79, c. 64.

De his qui privignas suas ducant. Cone. Eliber.
tit. 66, c. 38.

*Mulierem duobus fratribus et virum duabus soro-
ribus nubere non licere.* Cone. Neocesar. tit. 3, c. 3.

TITULUS XIII.

De stupratoribus puerorum.

De stupratoribus puerorum. Cone. Eliber. tit. 71,
c. 38.

TITULUS XIV.

De his qui cum animalibus commisisti sunt.

De his qui se animalibus commiscerunt. In ex-
cerptis Martini, tit. 81, c. 64.

De his qui irrationalibus viderunt. Cone. Ancyrr.
tit. 16, c. 2.

*De his qui sicut muta animalia vixerint, ut inter
energumenos orient.* Cone. eodem, tit. 17.

TITULUS XV.

De observatione vanitatum.

*De his qui auguria, auspicia, sive somnia, ostene-
ra que huiusmodi secundum morem Gentilium obser-
vant.* Cone. Ancyrr. tit. 24, c. 2.

*De his qui auguris vel incantationibus vel Judai-
cis superstitionibus serviant.* Cone. Carthag. IV, tit.
89, c. 15.

*De sortilegiis vel auguria observantibus ut ab Ec-
clesia separentur.* Cone. Agath. tit. 42, c. 30.

De divinis et sortilegiis. In excerptis Martini, tit.
71, c. 64.

*Quod non licet Christians observationes diversas
attendere.* Cone. eodem, tit. 72, c. 64.

De eo quod non licet Kalendas observare. Conc. eodem, tit. 73.

De eo quod non licet medicinales herbas cum aliqua observatione colligere. Conc. eodem, tit. 74.

De eo quod non licet mulieres Christianas in laicis aliquid observare. Conc. eodem, tit. 75.

De religiosis et secularibus qui divinationes attendunt. Conc. Aurel. I, tit. 26, c. 31.

TITULUS XVI.

De homicidiis non voluntariis.

De his qui nolentes homicidium secerint. Conc. Ancyrr. tit. 23, c. 2.

Si domina per zelum voluntate aut casu ancillam occiderit. Conc. Eliber. tit. 5, c. 58, et in excerptis Martini, tit. 78, c. 64.

TITULUS XVII.

De homicidiis voluntariis et falsis testibus, adulteris et furibus, vel si ad ecclesiam confugiant.

De his qui volentes homicidium secerint. Conc. Ancyrr. tit. 22, c. 2.

De homicidiis et falsis testibus ne communicent. Conc. Agath. tit. 37, c. 30.

De his qui servos suos extra judicem necant. Conc. eodem, tit. 62.

De homicidiis et adulteris et furibus si ad ec-

A cleiam confugerint. Conc. Aurel. I, tit. 1, c. 31.

Si quicunque per maleficium hominem interficerit. Conc. Eliber. tit. 6, c. 58.

De his qui sibi quacunque negligenter mortem inficerunt, ut eorum commemoratione in oblatione non fiat: similiter et de his qui pro suis seceribus puniuntur. Conc. Bracar. I, tit. 16, c. 65.

De homicidio voluntario et non voluntario. In excerptis Martini, tit. 78, c. 64.

TITULUS XVIII.

De his qui ad ecclesiam confugerint et pro eis non pignorandis clericorum servis.

De servis qui ad ecclesiam confugerint ut post juramentum exire nolentes liceat occupare. Conc. Aurelian. I, tit. 3, c. 31.

De his qui ad ecclesiam confugiant ne tradantur. Conc. Araus. tit. 15, c. 27.

Ut nullus pro suis mancipiis, qui ad ecclesiam confugiunt, occupet mancipia clericorum. Conc. eodem, tit. 6.

Si clericus servum aut discipulum de ecclesia traxerit ut ponsentiam agat. Conc. Herd. tit. 8, c. 44.

De his qui jubente episcopo omessa culpa ad ecclesia exire contemnunt. Conc. eodem, tit. 10.

De his qui ad ecclesiam confugium faciunt. Conc. Tolet. XII, tit. 10, c. 57.

LIBER SEXTUS.

DE GENERALIBUS REGULIS CLERICORUM CETERORUMQUE CHRISTIANORUM ET REGIMINE PRINCIPALI.

TITULUS I.

De populis docendis.

Docendus est populus, non sequendus. Epist. C. Cascertini ad episcopos per Apuliam 35, tit. 5.

Ne puteatur valere petitio populorum et voluntas domini desideratur. Epist. Hilarii ad Ascanium et universos Tarragonenses 75, tit. 4.

Ut laicus presentibus clericis non doceat. Conc. Carthag. IV, tit. 98, c. 45.

TITULUS II.

De conveniendo ad ecclesiam.

De his qui ecclesia pratermissa ad spectacula pergent. Conc. Carthag. IV, tit. 88, c. 15.

De his qui tardius ad ecclesiam accedunt. Conc. Eliber. tit. 24, c. 38.

Quod solemnitates majores a laicis in civitatibus omnino sunt celebrandae. Conc. Agath. tit. 21, c. 30.

De laicis qui in solemnitatibus majoribus ad civitatem non veniunt. Conc. eodem, tit. 63.

Ut nullus civium festivitates maiores in villa celebret. Conc. Aurelian. I, tit. 21, c. 35.

Ut tribus hebdomadibus quas sunt ante Epiphaniam ab ecclesia nemo recedat. Conc. Cesaraug. I, tit. 4, c. 41.

De laicis quibus temporibus communicare debeant. Conc. Agath. tit. 48, c. 30.

De his qui intrantes ecclesiam per nimiam luxuriam suam a sacramento se abstinent. In excerptis Martini, tit. 83, c. 64.

TITULUS III.

De quibusdam regulis.

De non permittendo laicis imperare religiosis. Conc. Tolet. X, tit. 3, c. 55.

Quod ob necessitatem peccatum populi in ecclesia invenit solent preterire. Epist. Innocentii ad Rufum. 26, tit. 6.

De his qui in ecclesia libelles famosus ponunt. Conc. Eliber. tit. 92, c. 38.

Nulli Christiano licere cum mulieribus lavacra exercere. Conc. Laod. tit. 30, c. 7.

De viris ac mulieribus qui vestimenta sua ad ornanda pompa saeculi dederint. Conc. Eliber. tit. 57, c. 58.

De his qui tahulas ludunt. Conc. eodem, tit. 79.

De eo quod licet Christianis prandia ad monumenta portare. In excerptis Martini, tit. 89, c. 64.

De continentibus et uso palliorum. Conc. Gangr. tit. 42, c. 4.

Quod usuram non solum clerici exigere non debent, sed nec laici Christiani. Epist. Leonis ad uniusversos 64, tit. 3.

Ut qui in pace arma projiciunt excommunicentur. Conc. Arelat. I, tit. 3, c. 21.

Ut aurige dum agitant excommunicentur. Conc. eodem, tit. 4.

Ut qui in theatris convenient excommunicentur. Conc. eodem, tit. 5.

De aurigis et theatricis fidelibus excommunicandis. Conc. Arelat. II, tit. 20, c. 22.

De aurigis et pantomimis si convertantur. Conc. Eliber. tit. 62, c. 38.

TITULUS IV.

De discordia et oblationibus clericorum atque laicorum.

Discordantes episcopos, si non timor Dei, syndicus reconciliat. Conc. Carthag. IV, tit. 21, c. 15.

Episcopi dissidentes clericos sive laicos concordare compellant. Conc. eodem, tit. 26.

De his qui per odium ad pacem non revertuntur. Conc. Agath. tit. 31, c. 30.

De his qui sacramento se obligant: ne ad pacem redeant. Conc. Herd. tit. 7, c. 44.

Ut oblationes fratum discordantium non recipiantur. Conc. Carthag. IV, tit. 93, c. 45.

TITULUS V.

De discretione abstinentiae carnis.

Clerici non exceperatis, sed prægustatis carnibus abstineant si voluerint. In excerptis Martini, tit. 58, c. 64.

De totius ordinis clericis se abstinentibus a carne. A
Conc. Ancyrr. tit. 44, c. 2.
De his qui præter idolo immolatum et suffocatum
et sanguinem carnes comedentem damnant. Conc.
Gangr. tit. 2, c. 4.

De clericis ab ea carnium abstinentibus. Conc.
Braear. i, tit. 14, c. 65.

De damnatione Priscillianorum, qui se a carnibus
abstinent. Epist. Vigili ad Profuturum 96, tit. 1.

Carnibus avium et pecorum non pro execratione
sed pro castigatione corporis abstinendum. Conc.
Tolet. i, ex regulis fidei catholicæ, tit. 17, c. 46.

De regulis seminarum.

De seminarum epistolis. Conc. Eliber. tit. 81, c. 38.
Ut feminæ fidèles a viroru[m] alienoru[m] cōtibus
separentur. Conc. Cæsaraug. i, tit. 1, c. 41.

Non debere mulierem continentia[m] causa virilem
habitum usurpare. Conc. Gangren. tit. 13, c. 4.

Caput tondere mulieri non licere. Conc. eodem,
tit. 17.

Ne feminæ in cœmertiis pervigilient. Conc.
Eliber. tit. 35, c. 38.

LIBER SEPTIMUS.

DE HONESTATE ET NEGOTIIS PRINCIPII.

TITULUS I.

De reverentia principum Dei sacerdotibus exhibenda.

De allocutione Martiani Angusti ad sanctam syno-
dum Chalcedonensem. Initium bujus concilii, c. 11.

Allocutio Recaredi principis ad sanctam synodum
Toletanam. Principium concilii Toletani iii, c. 48.

Commemoratio de allocutione Sisenandi principis
ad synodum Toletanam. Principium concilii Tole-
tani iv, c. 49.

Commemoratio de allocutione Chintillani principis
ad synodum Toletanam. Principium concilii Tole-
tani v, c. 50.

Allocutio Recessinathi principis ad synodum Tole-
tanam cum expositione fidei sanctæ et prolato re-
medio pietatis contra institutionem gravedinis pa-
rentalis. Principium concilii Toletani viii, c. 53.

TITULUS II.

Qualiter eligantur principes.

De electione principum. Conc. Tolet. iv, tit. 75, c.
c. 49.

TITULUS III.

De laude operum regum.

De laude Recaredi principis quod per eum ad ca-
tholicam fidem gens Gothorum conversa est. Epist.
Gregorii ad Recaredum regem, c. 100, tit. 1.

De constitutione ejusdem quod non sit auro cor-
rupta. Epist. ejusdem ad quem supra, tit. 3.

De favore principum concilii acclamatione con-
cesso. Conc. Tolet. v, tit. 9, c. 50.

De gratiarum actione in confirmatione concilii
Deo et principi datis. Conc. Tolet. vi, tit. 19, c. 51.

TITULUS IV.

De institutione operum regalium.

Ut principes humilitatem cordis habeant. Epist.
Gregorii ad Recaredum regem, c. 100, tit. 4.

Ut principes castitati corporis studeant. Epist.
ejusdem ad quem supra, tit. 5.

Ut principes moderati et mites erga subjectos
existant. Ejusdem ad quem supra, tit. 6.

Ubi admonetur imperator ut constitutis apostolicæ
sedis obtemperet cum argutione patenti. Epistola
Anastasii ad Anastasium Augustum 84, tit. 6.

Ut Alexandrinus imperator admoneat ad fidem
sinceram et pacem redire catholicam. Epist. Ana-
stasii ad Anastasium 84, tit. 5.

De indulgentia principum noxiis reservata. Conc.
Tolet. v, tit. 8, c. 50.

TITULUS V.

De tutamine principum.

De custodia salutis regum et defensione prolis
eorum. Conc. Tolet. v, tit. 2, c. 50.

De custodia vitæ principum et defensione prece-

B dentium regum a sequentibus adhibenda. Conc. To-
let. vi, tit. 18, c. 51.

De his qui principes maledicere presumunt. Conc.

Tolet. v, tit. 5, c. 50.

Quod in celebriter cunctorum conciliiorum syno-
dus Toletana tempore Sisenandi principis habita de-
beat reserari. Conc. eodem, tit. 7.

De incolumitate et adhibenda dilectione regie pro-
lis. Conc. Tolet. vi, tit. 16, c. 51.

TITULUS VI.

De iudiciis et scidiis principum.

De commonitione principum qualiter judicent.
Conc. Tolet. iv, tit. 75, c. 49.

De ultione principum nequiter judicantium. Ibidi-
m

De execratione Suintianis et conjugis et prolis
eius et de Geilane ac rebus eorum. Ibidem

TITULUS VII.

Ne plebs in principem delinquit.

De commonitione plebis ne in principes delinquit
Conc. Tolet. iv, tit. 75, c. 49.

TITULUS VIII.

De non violanda fide principibus promissa.

De transgressione fidei quæ promittitur principibus.
Conc. Tolet. iv, tit. 75, c. 49.

De non violandis juramentis in salutem regiam da-
tis. Conc. Tolet. x, tit. 2, c. 55.

TITULUS IX.

De non usurpando regno.

De his qui sibi regnum blandiuntur spe, rege su-
perstite. Conc. Tolet. v, tit. 4, c. 50.

De reprobatione personarum quæ prohibentur adi-
pisci regnum. Conc. eodem, tit. 3.

De his qui rege superstite aut sibi aut aliis ad fu-
rum provident regnum, et de personis quæ prohi-
bentur accedere ad regnum. Conc. Tolet. vi, tit. 17,
D c. 51.

TITULUS X.

De fidelibus regum.

Ut regum fidèles a successoribus regni a rerum
jure non fraudent pro servitio mercede. Conc.
Tolet. v, tit. 6, c. 50.

De honore primatum palatii. Conc. Tolet. vi, tit.
13, c. 51.

De remuneratione collata fidelibus regum. Conc.
Tolet. vi, tit. 14, c. 51.

TITULUS XI.

De his qui ad hostes confugiant.

De confugientibus ad hostes. Conc. Tolet. vi, tit.
12, c. 51.

De refugis atque perfidis clericis sive laicis. Conc.
Tolet. vii, tit. 1, c. 52.

LIBER OCTAVUS.

DE DEO ET DE IIS QUÆ SUNT CREDENDA DE ILLO.

TITULUS I.

Quod unus sit Deus qui omnia fecerit et qui legem atque Evangelia dederit.

Quod Deus solus et mundum et omnia instrumenta eius fecerit. Conc. Tolet. i. De regula fidei, tit. 1, c. 46.

Quod ille solus Deus fecerit mundum, de quo scriptum est: In principio fecit Deus caelum et terram. In quo supra, tit. 9.

Quod nihil sit quod se extra divinitatem possit extenderet. In quo supra, tit. 14.

Quod idem Deus sit et priscæ legis et Evangeliorum. In quo supra, tit. 8.

TITULUS II.

Quod unus sit in Trinitate Deus.

Ut Trinitas et credatur et praedicetur. Conc. Carthag. ii, tit. 1, c. 13.

Regula fidei de Trinitate contra Priscillianos. Conc. Tolet. i, c. 46.

Quod non sit idem Pater qui Filius vel Paracitus. In quo supra, tit. 2.

Quod non sit Filius qui Pater vel Paracitus. In quo supra, tit. 3.

Quod non sit Paracitus qui Pater vel Filius. In quo supra, tit. 4.

De Trinitatis unitate. Epist. Damasi ad Paulinum 1, tit. 2.

Contra Priscillianistas qui sanctam Trinitatem non personis, sed tantum nominibus distinguunt. Epist. Leonis ad Thuribium Asturicensem 61, tit. 1.

De mysterio Trinitatis, quid personæ, quid designatur substantiæ. Epist. Hormisdæ ad Justinum imperatorem 86, tit. 2.

TITULUS III.

De mysterio incarnationis Christi.

De duabus Christi naturis et mysterio Trinitatis. Epist. Hormisdæ ad Epiphanium 93, § 2.

De divinitate et humanitate Domini nostri Jesu Christi. Epist. Hormisdæ ad Justinum imperatorem, 86, tit. 3.

Adversus id quod dicitur ideo unigenitum Christum quia solus sit de Virgine natus. Epist. Leonis ad Thuribium Asturicensem, 61, tit. 3.

Quod et carnem et animam Filius Dei suscepit. Conc. Tolet. i, ex regula fidei, tit. 5, c. 46.

Quod Christus natus est. In quo supra, tit. 6.

Quod deitas Christi convertibilis et passibilis est. In quo supra, tit. 7.

Quod deitas et carnis Christi una natura non sit. In quo supra, tit. 13.

De duabus in Christo naturis et una persona multa test monia Patrum. Conc. Hispan. ii, tit. 43, c. 67.

Constitendum Deum esse veraciter Emmanuel et Dei genitricem Mariam virginem quæ peperit secundum quod scriptum est Verbum carnem factum. Dicendum Nestorio a Cyrillo et convenienti synodo, tit. 4, c. 10.

Constitendum Verbum Dei Patris unigenitum propriæ carni ita ut unus sit Christus, Deus scilicet simul et homo. In quo supra, tit. 2, c. 10.

Constitendum duas substantias in Christo post unitatem non sola potestate, sed convenienti naturali, qui per unitatem factus est, esse conjunctas. In quo supra, tit. 3, c. 10.

Quæ apostolicis et evangelicis vocibus de Christo dicuntur non ita dividenda sunt: ut soli nature Dei depulsentur quæ digna Deo sunt, et soli naturæ hominis quæ digna hominis sunt. In quo supra, tit. 4, c. 40.

A *Constitendum Christum non ita esse hominem, quasi Theophoron, id est Deum ferentem, sed veraciter filium per naturam secundum quod Verbum caro factum est, similiter ut nos, communicasse carni et sanguini.* In quo supra, tit. 5, c. 10.

Constitendum Christum non solum in hoc esse Deum quod Verbum est Patris, sed et in eo quod Verbum caro factum est, Deum et hominem esse unum Christum Deum. In quo supra, tit. 6, c. 10.

Non ita constitendum Christum velut hominem Dei operatione Verbo conjunctum ut quasi alteri praeter ipsum existenti Unigeniti gloria tribuatur. In quo supra, tit. 7, c. 10.

Non constitendum in Christo adorandum hominem cum Deo quasi alterum altero adoretur, sed una supplicatione atque glorificatione Verbum caro factum idem adorandus et glorificandus est unus Christus. In quo supra, tit. 8, c. 10.

Non constitendum Jesum iua per Spiritum sanctum operatum suis miracula quasi aliena virtute usus fuisset, sed vere per suum spiritum complevit signa quæ voluit. In quo supra, tit. 8, c. 10.

Constitendum Jesum hunc ipsum factum esse pontificem et apostolum confessionis nostræ qui Verbuni caro factum est, non alterum praeter ipsum specialiter ex muliere hominem natum. Constitendum etiam pro nobis tantum obtulisse sacrificium et non pro se.

In quo supra, tit. 10, c. 10.

Constitendum Verbum Dei et passum carne et crucifixum carne et mortem carne gustasse, factumque primogenitum ex mortuis secundum quod vita est et vivificans Deus. In quo supra, tit. 12, c. 10.

TITULUS IV.

Contra Eutichetis dogma de incarnatione Christi.

Adversus id quod Deum Dominum pro patre credunt fuisse cum patre. Epist. Leonis ad Thuribium Asturicensem, 65.

C *Quod integrum hominem suscepit Christus sine peccato et quod unus sit Christus ante sæcula ex Patre, in tempore ex Virgine natus.* Epist. Damasi ad Paulinum 1, tit. 1 et 2.

Contra eos qui in duos filios dispensationis dominice mysterium scindere moluntur. Epistola Leonis ad Flavianum episcopum, 39, tit. 2.

Contra eos qui passibilem divinitatem unigeniti Filii Nei audent asserere. In quo supra, tit. 3.

Contra eos qui in duabus naturis Christi temperamentum vel confusionem argumentantur. In quo supra, tit. 4.

Contra eos qui coelestem aut alterius cuiusquam substantiæ existere formam servi, quam Dominus ex nobis assumpsit, insaniendo asserunt. In quo supra, tit. 5.

Contra eos qui duas quidem ante adunctionem naturas Domini delirant, unam vero post adunctionem flingunt. In quo supra, tit. 6, et epistola Petri episcopi Ravennensis ad Eutichetem ubi contra ejus errores illi apto exemplo respondet, 39.

Quod in una Domini nostri Jesu Christi persona gemina sit deitas et humanitas asserenda natura. Epist. Leonis ad Leonem Augustum, 60, § 2.

De capitulis fidei ex sanctorum Patrum libris collectis de eo ipso. In quo supra, § 3.

Epistola Leonis papæ ad Flavianum Constantiopolitanum episcopum ubi querit quod Eutiches contra fidem catholicam sentiens a communione Ecclesie ab eo fuerit separatis. Ex integro, 57.

De subdoli hostis insidiis. Rescriptum Flaviani ad Leonem papam, tit. 1, pag. 51.

De fraudulenta subtilitate hæreticorum. In eodem, A tit. 2.
De blasphemis Eutichetis. In eodem, tit. 3.
De excommunicatione ejus justissima. In quo supra, tit. 4.
 Ubi subscripta de exilio Eutichetis ut ad secretiora loca eum transferret quia ubi positus erat adhuc prava deobat. Epist. Leonis ad Marciandum Augustum, 59.

De blasphemis et anathemate Nestorii et Eutichetis. Epist. Leonis ad Leonem Augustum, 60 § 1 et 2.

Libellus fidei in quo anathematizat Nestorium atque Eutichetum reliquorumque hæreticorum blasphemias. Epist. sive libellus fidei sancti Joannis de Graeco in Latinum translatus et Hormisdæ directus, 88.

Adversus Nestorii et Eutichetis blasphemias. Epistola Hormisdæ ad Justinianum imperatorem, 86, tit. 1.

Ubi Leo episcopus provocat congregatos episcopos Eutichetis blasphemias condemnare. Epist. Leonis ad Ephesinam synodum, 40.

De secunda synodo Ephesina in qua Eutichetis hæresis quorundam episcoporum pravo intellectu adjuata est, unde hortatur Leo episcopus Theodosium Augustum ut priscæ fidei constitutio ab eis non violetur donec sacerdotes totius orbis coadunentur. Epist. Leonis et universæ synodi ad Theodosium Augustum, 41.

Contra eamdem secundam Ephesinam synodum ut ejus errores in alia synodo retractentur, Epist. Leonis ad Pulcheriam Augustam, 42.

Propterea id ipsum. Epist. Leonis ad Pulcheriam Augustam, 43.

De damnatione Ephesini concilii secundi. Epist. Leonis ad Martinum et Faustum presbyteros, 44.

Ubi scribit Leo ut de eo quod de incarnatione Filii Dei ab Anatolio Constantinopolitano episcopo prædictatur agnoscat et universale concilium in Italia fiat. Epist. Leonis ad Theodosium Augustum, 45.

Ubi petit a Pulcheria Augusta ea quæ superius a Theodosio Augusto postulavit. Epist. Leonis ad Pulcheriam Augustam, 46.

De commendatione eorum qui ad principem cum Patrum auctoritate directi sunt. Epist. Leonis ad Faustum et Martinum, cæterosque presbyteros, 47.

TITULUS V.

Contra Arianos de fide sanctæ Trinitatis.

Fidei et communionem ab Ario venientem non esse retinendam. Conc. Tolet. III, ex capitulis contra Arianos, tit. 1, c. 48.

Quod Dominus noster Jesus Christus a paterna substantia sine initio genitus æqualis et consubstantialis illis. Conc. Tolet. III, ex capitulis contra Arianos, tit. 2, c. 48.

Spiritu sanctum a Patre et Filio procedere et coæternum et coessentialē esse credendum. Conc. Tolet. III, ex capitulis contra Arianos, tit. 3, c. 48.

In Patre et Filio et Spiritu sancto personas distinguendas et unius divinitatis substantiam agnoscendam. In quo supra, tit. 4.

Bonum nostrum Jesum Christum et Spiritum sanctum Patre minores esse et gradibus separari, creaturamque dici penitus non debere. In quo supra, tit. 5.

Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius substantiam, omnipotentiam, æternitatem esse credendum. In quo supra, tit. 6.

Nescire Filium Deum quæ Pater sciat non esse credendum. In quo supra, tit. 7.

In Imitum Filio Dei et Spiritui sancto non esse depudandum. In quo supra, tit. 8.

Filiū Dei secundum divinitatem suam visibilem aut passibilem non esse profundendum. In quo supra, tit. 9.

Spiritu sanctum, sicut Patrem et Filium, verum Deum et omnipotentem esse credendum. In quo supra, tit. 10.

Fidem et communionem catholicam præter universalem Ecclesiam, quam Nicæna, Constantinopolitana, prima Ephesina et Chalcedonensis constitutio tenet, non esse credendam. In quo supra, tit. 11.

Patrem et Filium et Spiritum sanctum honore et gloria divinitatis non esse separandum aut distinguendum. In quo supra, tit. 12.

Filiū Dei et Spiritum sanctum cum Patre esse glorificandos et honorandos. In quo supra, tit. 13.

Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto esse dicendum. In quo supra, tit. 14.

TITULUS VI.

Contra Priscillianos.

Corpora humana non neganda resurgere posse post mortem. Conc. Tolet. I, ex regulis fidei, c. 40.

Animam humanam Dei portionem vel substantiam esse non credendum. In quo supra, tit. 11.

Astrologiae et mathesi non esse credendum. In quo supra, tit. 15.

Non sequendam Priscilliani sectam nec in salutari baptismo contra sedem Petri apostoli faciendum. In quo supra, tit. 18.

De natali Domini quod in eo Priscillianistæ jejunia celebrant. Epist. Leonis papæ ad Thuribium Asturicensem episcopum, 61, tit. 4.

Adversus id quod aiunt animam hominis ex divina esse substantia. Epist. eadem, tit. 5.

Contra illud quod aiunt diabolum ex se vel ex chaos esse et propriam habere naturam. Epist. ead. tit. 6.

Propter illud quod nuptias et procreationem filiorum astrinxunt esse peccatum. Epist. ead. tit. 7.

Contra id quod corpora humana diaboli dicunt esse fragmenta et a dæmonibus in utero formari. Epist. ead. tit. 8.

Contra illud quod filios reprobationis ex sancto Spiritu dicunt esse conceptos. Epist. ead. tit. 9.

Contra id quod animas in cœlestibus peccare credunt; et secundum qualitatem peccati in hoc mundo accipere sortem vel bonam vel malam. Epist. ead. tit. 10.

Contra id quod fatalibus stellis dicant animas hominum obligatas. Epist. ead. tit. 11.

Contra id quod sub aliis potestatibus partes animalium, sub aliis corporis membra describunt. Epist. ead. tit. 12.

Contra id quod patriarcharum nomina per singula corporis membra disponunt. Epist. ead. tit. 13.

Contra id quod duodecim signa quæ mathematici observant per corpus omne distinguunt. Epist. ead. tit. 14.

De apocryphis scripturis corundem Priscillianorum. Epist. ead. tit. 15.

De his qui tracitatus Priseillianorum legunt. Epist. ead. tit. 16.

TITULUS VII.

Contra Pelagianos de libero arbitrio.

Contra Pelagianos qui dicunt etiam sine peccato mori potuisse Adam. Conc. Milevit. tit. 4, c. 19.

Quod juxta Apostoli testimonium etiam parvuli qui nihil peccati adhuc commiserunt omnes in peccatorum remissionem baptizentur. Conc. eod. tit. 2.

Quod gratia Dei non solum peccata dimittat, sed etiam adjutet ne committantur. Conc. eod. tit. 3.

Quod per gratiam Dei sciimus quid sacre debeamus et diligere ut faciamus. Conc. eod. tit. 4.

Quod gratia Dei præstet ut lex iustipletur, non, sicut ait Pelagius, facile quasi sine gratia Dei difficultas possint impleri. Conc. eod. tit. 5.

Quod juxta sententiam Joannis evangelista nemus sit qui esse possit sine peccato. Conc. eod. tit. 6.

Quod unicuique etiam justo non solum pro alienis, sed et pro semelipso dicere oporteat: Dimittite nobis debita nostra. Conc. eod. tit. 7.

Quod a sanctis veraciter dicatur: Dimittite nobis debita nostra. Conc. eod. tit. 8.

De Prospero et Hilario qui quodam Gallia presbyteros accusant Pelagii sectatores. Epistola Celestini ad episcopos Galliae 33, tit. 1.

De sancto Augustino mira laudis assertio. Epist. ead. tit. 2.

Præteriorum sedis apostolice episcoporum auctoritates de gratia Dei. Epist. ead. tit. 3.

Quod Adam omnes homines læserit, nec quemquam nisi Christi gratia posse salvari. Epist. ead. tit. 4.

Quod nemo sit bonus suis viribus nisi participatio ejus qui solus est bonus. Epist. ead. tit. 5.

Quod nisi gratia Dei continuo adjuvemur insidias diaboli devitare non possumus. Epist. ead. tit. 6.

Quod per Christum libero bene utatur arbitrio. Epist. ead. tit. 7.

Quod omnia sanctorum merita dona sint Dei. Epist. ead. tit. 8.

Quod omnis cogitatio sancta et motus pia voluntatis ex Deo est. Epist. ead. tit. 9.

Quod gratia Dei non solum peccata dimittat, sed etiam adjuvet ne committantur, et praestet ut lex impleatur, non, sicut ait Pelagius, facile quasi sine Dei gratia difficultius possit impleri. Epist. ead. tit. 10.

TITULUS VIII.

De damnatione heresum et hereticorum.

De damnatione quorumdam hereticorum. Epistola Damasi ad Paulinum II, tit. 1.

De eo quod plurimi Manichaeorum vigilancia papae Leonis in urbe Roma detecti sunt. Epist. papae Leonis ad episcopos per Italiam 62.

Adversus Jovinianum hereticum ejusque socios ab Ecclesiæ unitate removendos, ubi etiam episcopus et presbyter compresbyteri dicuntur. Epist. Syrici per diversos episcopos missa 4.

De Bubalio et Tauriano damnatis a provincialibus episcopis quorum sententiam sedes apostolica retrahit.

A ctare curavit. Epist. Innocentii ad Rusum et ceteros per Macedoniam 12.

De Bononiensi qui Iulæ sunt comparandi. Epist. Innocentii ad Laurentinum Siniensem 25.

De damnatione Sabellianæ et Priscillianæ heresis. Ex capitulis contra nequissimas sectas. Synodo Bracar. I, tit. 1, c. 63.

Damnatio heresum et confessionis confirmatio. Edictum Reccaredi regis in Conc. Tolet. IV, c. 48.

Fidei confessio sacerdotum et totius Gotbicæ gentis cum capitulis hereses condemnantibus habita. Conc. Tolet III, c. 48.

Libellum detestabilem Leovigildi temporibus editum, in quo continetur a Gothis Romanorum ad haeresem Aranam transductio, pro vero penitus non habendum. Conc. Tolet III, contra Arianos tit. 16, c. 48.

Ariminense concilium ex toto corde respuendum atque damnandam. In quo supra, tit. 17.

TITULUS IX.

De damnatione concilia Patrum non recipientium.

Cui sancta fides Ecclesia catholica non placet anathema sit. Conc. Tolet. IV, ex capitulis contra Arianos, tit. 18, c. 48.

Qui fidem spernit Nicæni concilii anathema sit. In quo supra, tit. 19, c. 48.

Qui fidem concilii Constantiopolitanæ veram non esse dixerit anathema sit. In quo supra, tit. 20.

Qui fidem Ephesinae synodi primæ et Chalcedonensis non tenet et delectatur anathema sit. In quo supra, tit. 21.

Qui concilia orthodoxorum omnium episcoporum consona conciliorum Nicæni, Constantiopolitanæ, primæ Ephesinae et Chalcedonensis non recipit anathema sit. In quo supra, tit. 22.

Allestatio in confirmatione catholicæ fidei et in condemnatione totius pravitatis hereticæ. In quo supra, tit. 23.

LIBER NONUS.

DE ABDICATIONE HERETICORUM ET USIBUS EORUM.

TITULUS I.

De vitandis hereticis eorumque usibus.

Non debere catholicos in ea, quæ martyria sua hereticis dicunt, intrare. Conc. Laod. tit. 9, c. 7.

Non debere Christianos judaizare vel sabbatizare. Conc. eod. tit. 29.

Non oportere ab hereticis benedictiones accipere quia maledictiones sunt. Conc. eod. tit. 32.

Non debere cum hereticis schismaticis orari. Conc. Laod. tit. 33, c. 7.

Non eundum ad falsos martyres. Conc. eod. tit. 34.

Non licere Christianis derelicta Ecclesia ad angelos idolatriæ congregations colligere. Conc. eod. tit. 35.

Non licere ab hereticis vel Judæis feriatica quæ milituntur accipere, vel cum eis festos dicas agere. Conc. eod. tit. 37.

Non licere a Judæis azyma accipere. Conc. eod. tit. 38.

Non licere cum Paganis festa celebrare. Conc. eod. tit. 39.

Ut hereticorum copius non ecclesia sed concilia-bulum sit. Conc. Carthag. IV, tit. 71, c. 15.

Ut cum hereticis nec orandum sit nec passandum. Conc. eod. tit. 75.

Ut iudeoles pro audienda lectione in ecclesia up-quo ad missam stent. Conc. eod. tit. 84.

De fragibus fidelium ne a Judæis benedicantur. Conc. Eliber. tit. 49, c. 38.

C

TITULUS II.

De vitandis conviviis hereticorum.

Ut Christiani Judæorum vitent convivia. Conc. Agatb. tit. 40, c. 30.

De Christianis qui cum Judæis vescuntur. Conc. Eliber. tit. 50, c. 38.

Cum rebaptizatis fideles religiosi nec in cibo par-ticipent. Conc. Hierd. tit. 14, c. 44.

De eo quod non licet clericis vel laicis catholicis ab hereticis eulogias accipere aut cum ipsis vel cum schismaticis orare. In excerptis Mariini, tit. 70, c. 44.

TITULUS III.

De conjugiis fidelium et hereticorum.

Non debere catholicos hereticorum matrimonio sociari. Conc. Laod. tit. 10, c. 7.

De non miscendis conjugiis cum hereticis nec dandis Christianorum filiis, illorum autem accipien-Dis. Conc. eod. tit. 31.

De cavendis hereticorum conjugiis. Conc. eod. tit. 31.

Feminæ fideles, quæ Gentilibus se conjunxerint, excommunicentur. Conc. Arebat. I, tit. 11, c. 21.

De catholicis ne hereticorum coniubii copulen-tur. Conc. Agath. tit. 67, c. 39.

Quod puellæ Christianæ in matrimonium dari Gen-tilibus paucant proprie adulterii causa. Conc. Eliber. tit. 45, c. 38.

De pueris fidelibus ne infidelibus jungantur. Conc. cod. tit. 16.

De his qui filias suas sacerdotibus Gentilium conjungunt. Conc. eod. tit. 17.

TITULUS IV.

De Iudeorum fide, illisque consentientibus contra fidem.

De discretione Iudeorum qui non vel qui credere vi cogantur. Conc. Tolet. iv, tit. 57, c. 49.

De custodia fidei Iudeorum. Conc. Tolet. vi, tit. 3, c. 51.

De Iudeis dudum Christianis et postea in priorem ritum reversis ac servis vel filiis eorum circumcisio. Conc. Tolet. iv, tit. 59, c. 49.

De his qui contra fidem Christi Iudeis munus vel favorem praestant. Conc. eod. tit. 58.

TITULUS V.

De uxoribus et filiis Iudeorum ac ne subditos emptos habeant Christianos neque publica officia agant.

De Christianorum et Iudeorum conjugiis et filiis eorum. Conc. Tolet. iv, tit. 63, c. 49.

Ut Iudeis uxores vel concubinas Christianas habere, give compare mancipia Christiana, et judaizare, vel publica officia peragere non liceat. Conc. Tolet. iii, tit. 4, c. 48.

De filiis Iudeorum ut a parentibus separati Christianis debeant deputari. Conc. Tolet. iv, tit. 60, c. 49.

De filiis Iudeorum, ne prævaricatis parentibus et damnatis a rebus parentum exsules flant. Conc. eod. tit. 61.

No Judæi vel si qui ex Iudeis sunt officia publica ngant. Conc. eod. tit. 65.

No Judæi quodcumque mancipium Christianum quocunque titulo habeant. Conc. eod. tit. 66.

De Iudeis baptizatis qui se sociant infidelibus Iudeis, ut Christianis illi donentur, isti caedibus depotentur. Conc. Tolet. iv, tit. 62, c. 49.

Ut baptizati Judæi cum episcopis celebrent dies festos. Conc. Tolet. ix, tit. 17, c. 54.

TITULUS VI.

De hereticis ab Ecclesia suscipiendis.

De Novatianis qualiter in Ecclesia catholica recipiantur et de sacerdotibus atque ministris ex his venientibus quo honore vel loco suscipiantur. Conc. Nic. tit. 8, c. 1.

De Paulianistis et Cataphrygis rebaptizandis et qualiter suscipiantur in clero qui ex ipsis clericis fuerint. De diaconissis quoque que apud eos invenientur ut inter laicas habeantur. Conc. Nic. tit. 19, c. 1.

Non debent hereticos in herese permanentes in ecclesiam ingredi. Conc. Laod. tit. 6, c. 7.

De Novatianis et Quartodecimanis qualiter recipi debeantur. Conc. eod. tit. 7.

De Cataphrygis ad Ecclesiam venientibus baptizandis. Conc. eod. tit. 8.

De baptizatis a Donatistis qualiter suscipiantur. Conc. Carthag. iii, tit. 48, c. 14.

Ut Novatiani in communionem non suscipiantur,

A nisi suscepta poenitentiae credulitate erroreque damnato. Conc. Arelat. ii, tit. 9, c. 22.

Ut Photiniani et Paulianistæ baptizentur. Conc. eod. tit. 40.

De eo qui se ab hereticis separare voluerit ut ab Ecclesia catholica suscipiatur. Conc. Taurit. tit. 5, c. 25.

De hereticis si in mortis discriminé convertantur. Conc. Aras. tit. 1, c. 27.

De Iudeis qui converti cupunt, qualiter suscipiantur. Conc. Agath. tit. 34, c. 30.

De Gentilibus si in discriminé baptizari expetunt. Conc. Eliber. tit. 39, c. 58.

De quodam Acephalorum episcopo. Conc. Hispal. ii, tit. 12, c. 67.

TITULUS VII.

De hereticis ab Ecclesia non suscipiendis in suis officiis.

B Quod Arianorum clerici non sint suscipiendi in suis officiis, quanvis eorum baptismum, quod catholicum constat, confirmet Ecclesia. Epist. Innocentii ad Alexandrum 23, tit. 3.

TITULUS VIII.

De gratulatione defensionis catholicæ fidei.

Ubi gratias Pulcherie Augustæ aguntur quod Nestorianam et Eutychianam heresem fidei defensione destruxerit. Epist. Leonis ad Pulcheriam Augustam, 48.

Ubi Martiano Augusto pro conservatione catholicæ fidei gratulatur. Epist. Leonis ad Martianum Augustum 50.

Ubi inter cetera defensorem fidei catholicæ imperatorem gratulatur. Epist. Leonis ad Martianum Augustum 51.

Ubi gratias imperatori agit quod per Chalcedonense concilium pax sit Ecclesiæ catholicæ restituta. Epist. Leonis ad Martianum Augustum 55.

TITULUS IX.

De decretis defensionis sanctæ fidei et non retractanda catholicæ fidei.

Synodus Ephesina prima adversus Nestorium ex integrō. Epist. Ephesini concilii ad Nestorium post titulos c. 10.

Edictum Valentini et Martiani imperatorum in confirmationem concilii Chalcedonensis ex integrō post titulos c. 11, pag. 106.

Sacra Valentini et Martiani ad Palladium præfictum contra Eutichetem. In eod. pag. 107.

Item sacra Martiani ad Palladium contra eos qui sequuntur hereticos, c. 11, pag. 110.

De directa vici sue legatione per quam postulat imperatorem ut in concilio fidem sanctam quasi dubiam retractare non patiatur. Epist. Leonis ad Martianum Augustum 53.

Confirmatio concilii Toletani iii, Beccarelli regis in Conc. Toletano iii, c. 48, pag., 335.

Homilia Toletani concilii ui a Leandro edita in laudem Ecclesiæ ob conversionem Gothicæ gentis, c. 48, pag. 555.

LIBER DECIMUS.

DE IDOLOLATRIA ET CULTORIBUS EJUS AC DE SCRIPTIS PACIS ET MUNERIBUS MISSIS.

TITULUS I.

De eversione idololatriæ.

De idololatriis destruendis. Conc. Carthag. v, tit. 16, c. 16.

De sacerdotibus qui idololatriam non everterint, vel illicite colita non prohibuerint ut sacrilegi teneantur. Conc. Arelat. ii, tit. 23, c. 22.

De his qui destruentes idola occiduntur ne martyres vocentur. Conc. Eliber. tit. 80, c. 38.

Quod idololatriæ cultura a sacerdotibus vel iudicibus exquirenda est atque exterminanda. Conc. Tol. i, tit. 16, c. 48.

Ut prohibeant domini idola colere servis. Conc. Eliber. tit. 41, c. 38.

Ne id quod idelothytum est fideles gratum accipiunt. Conc. eod. tit. 40.

TITULUS II.

De his qui idolis ante baptismum sacrificaverint.

De his qui ante baptismum sacrificaverunt idolis. Conc. Ancy. tit. 13, c. 2.

TITULUS III.

De apostatis.

De catholice in haeretem transeuntibus si revertantur, seu parvi, seu maiores sint. Conc. Eliber. tit. 32, c. 38.

De fidelibus si apostataverint quandiu paeniteant. Conc. eod. tit. 46.

Ut apostatis et scenicis, histrionibus, vel hujusmodi personis reconciliatio non negetur. Conc. Carthag. vii, tit. 55, c. 14.

De apostatis ab Ecclesia separandis et his conversis recipiendis. Epist. Syrici ad Eumerium 3, tit. 3.

TITULUS IV.

De clericis et laicis Christianis lapsis a fide vel infideliis operibus missis.

De lapsis clericis ordinatis. Conc. Nic. tit. 10, c. 1.

De his qui sponte lapsi sunt qualiter debeant paenitentia, et de discretione temporum paenitentiae ipsorum. Conc. eod. tit. 14.

De catechumenis lapsis. Conc. eod. tit. 15.

De presbyteris lapsis in persecutione et iterum reversis. Conc. Ancy. tit. 4, c. 2.

De diaconibus qui immolaverunt idolis et iterum reversis. Conc. eod. tit. 2.

De clericis sive laicis quorum manus alii cum iuraria super idolum sacrificia posuerunt. Conc. Ancy. tit. 3, c. 2.

De his qui in templis idolorum coenaverunt. In quo supra, tit. 4.

De his qui timore ritus Gentilium peregerunt. Conc. eod. tit. 5.

De his qui frequenter idolis immolaverunt. Conc. eod. tit. 7.

De his qui vi coacti idolis immolaverunt. Conc. eod. tit. 8.

De his qui voluntarie in persecutione prævaricati sunt, qua paenitentia correcti suscipiantur. Conc. Arebat. n. tit. 10, c. 27.

De his qui paenitie vieti sacrificare compulsi sunt. Conc. eod. tit. 14.

Circa eorum personas qui se post unum et sanctum lavacrum vel profanis sacrificiis dæmonum, vel incesta lavatione polluerunt. Conc. Valent. tit. 3, c. 24.

De lapsis qui de catholica fide in haeretem transiunt. Conc. Agath. tit. 60, c. 30.

De his qui post baptismum idolis immolaverunt. Conc. Eliber. tit. 1, c. 38.

De sacerdotibus gentilium qui post baptismum immolaverunt. Conc. eod. tit. 2.

De eisdem si idolis tantum manus dederunt aut ipsum post paenitentiam iteraverunt. Conc. eod. tit. 3.

De eisdem si catechumeni adhuc immolant quando baptizentur. Conc. eod. tit. 4.

De sacerdotibus Gentilium qui jam non sacrificant, quando communicent. Conc. eod. tit. 55.

De fidelibus ne ad Capitolium causa sacrificandi accedant. Conc. eod. tit. 59.

De his qui post baptismum administraverint, aut tormenta exercuerint vel capitalem sententiam protrulerunt. Epist. Innocentii ad Exuperium Tolosanum 8, tit. 2.

Quod qui preces vel criminales dictant habeantur immunes. Epist. Innocentii ad Exuperium 8, tit. 5.

De baptizatis qui postea convivis Gentilium et

Ascis immolatibus usi sunt aut idola adoraverunt, vel homicidiis aut fornicationibus contaminati sunt. Epist. Leonis ad Rusticum 66, tit. 17.

Captivis aut terrore aut fame cum venerazione cibos immolatibus edere compulsis paenitentia concedenda. Epist. Leonis ad Nicetam 68, tit. 5.

Quod Arianorum clerici non sint recipiendi in suis officiis quamvis eorum baptismum, quem catholicum constat, confirmet Ecclesia. Epist. Innocentii ad Alexandrum 23, tit. 3.

De his qui metu in haeresem lapsi sunt ut si conversi fuerint recipiantur. Epist. Leonis ad Anatolium 49, tit. 2.

De his qui haereticorum erroribus metu vel voluntate implicantur ut per satisfactionem ab Ecclesia suscipiantur. Epist. Leonis ad eundem Anatolium 52.

De suscipiendis clericis quos Bonosus antequam damnaret ordinasse cognoscitur. Epist. Innocentii ad Laurentium 25, § 2.

Quod non admittantur ad clerum clerici qui sunt ab haereticis ordinati. Epist. Innocentii ad Rufum 25, tit. 3.

Quod hi qui a Bonoso haeretico ordinati sunt clerici propterea sunt recepti, ne scandalum seminatur Ecclesia. Epist. ead. tit. 5.

De Donato Novatianorum episcopo et de Maximo ex Donatistis episcopo, ut datis fidei suæ libellis in episcopatus honore permaneant. Epist. Leonis ad Africanos episcopos 69, tit. 2.

Quod omnis cujuslibet ordinis clericus qui catholicam deserens haereticæ se communioni miscuerit in eo gradu in quo erat sine promotione permaneat. Epist. Leonis ad Januarium Aquileiensem 64.

De his qui haereticorum erroribus metu vel voluntate implicantur ut per satisfactionem ab Ecclesia suscipiantur, et ut haereticorum nomina ad altare non recitentur. Epist. Leonis ad Anatolium Constantinopolitanum 52.

De memoria epis opis Joannis in haudem fidei, et mentione prævaricatoris Acacii. Sacra Justini ad Hormisdam papam 88.

TITULUS V.

De nominibus haereticorum ad altare non recitandis.

Quod haereticorum nomina ad altare non recitentur. Epist. Leonis ad Anatolium 49, tit. 5.

Ut specialiter in ecclesia nomen laceleur Acacii. Epist. Anastasii ad Anastasium Augustum 84, tit. 3.

TITULUS VI.

De scriptis gratiae et pacis.

De scriptis gratiae et pacis. Epist. Iosephini ad Aurelium et Augustum 15.

Illortatoria epistola Innocentii ad Julianam nobilis 19.

De pace ubi episcopus et presbyter comprehenduntur. Epist. Innocentii ad Alexandrum 22.

De sancto Joanne Constantinepolitano episcopo ex receptione fratrum. Epist. ad Acacium Beroeum episcopum 24.

De commendatione Juliani episcopi vel eorum clericorum qui Flaviano episcopo in Fide adiutorarent. Epist. Leonis ad Anatolium 49, tit. 4.

De Antiochena ecclesia et memoria sapientis Joannis et quibusdam fratribus receptis. Epist. Innocentii ad Bonitacium presbyterum 19.

De gratulatione fidei missis scriptis probata. Epist. Leonis ad Anatolium 49, tit. 1.

De pace ecclesiarum. Epist. Acacii Constantinepolitani ad Simplicium urbis Romæ episcopum 78.

De amplexione charitatis et commendatione Te

rentiani et matris ejus. Epist. Felicis ad Zenonem A episcopum 81.

Ubi episcopus Joannis Constantinopolitani professionem dirigi propter orientales clericos qui eorum communionem poposcerint. Epist. Hormisdæ ad Hispaniae episcopos 92.

Ubi de communione Constantinopolitanæ Ecclesiæ scribens ei gratulatur quod Justinus Augustus de fide sancti Joannis acceptum destinaverit. Epist. Hormisdæ ad Joanhem episcopum Illicitanæ ecclesiæ 89.

Ubi Hierosolymitani dato libello fidei suæ in communione debeant recipi. Epist. Hormisdæ ad Epi-
banum 93.

De gratulationis bono quo pax Ecclesiæ conser-
vatur. Scriptum Hormisdæ ad episcopos Bæticæ 95.

De Autico Constantinopolitano episcopo et rectitate
communione. Epist. Innocentii ad Maximianum 21.

TITULUS VII.

De munieribus missis.

De directis libris regule pastoralis. Epist. Grego-
rii ad Leandrum 98.

De pallio a beati Petri apostoli sede transmisso.
Epist. Gregorii ad Leandrum 99.

De munieribus beato Petro apostolo a Reccaredo
principi missis. Epistola Gregorii ad Reccaredum
100, tit. 2.

De clave corporis beati Petri, et de cruce Be-
mini missa, et de pallio ad Leandrum episcopum
directo. Epist. Gregorii ad Reccaredum regem 100,
tit. 7.

PRÆFATIO.

Canones generalium conciliorum a temporibus Constantini cooperunt; in precedentibus namque annis persecutione servente, docendarum plebium minime dabatur facultas: deinde Christianitas in diversas haereses scissa est, quia non erat licentia episcopis sanctis in unum convenire nisi tempore supradicti imperatoris; ipse enim dedit facultatem Christianis libere congregari. Sub hoc etiam sancti Patres in concilio Niceno, de omni orbe terrarum convenientes, iuxta fidem evangelicam et apostolicam secundum post apostolos symbolum tradiderunt. Quatuor autem principalia esse concilia, ex quibus plenissimam fidem doctrinam tenet Ecclesia tam de Patris et Filii et Spiritus sancti divinitate, quam de predicti Filii et Salvatoris nostri incarnatione.

Prior harum Nicena synodus est trecentorum decem et octo episcoporum Constantino Augusto imperante peracta^a, in qua Ariane^b perfidie blasphemia condemnata; cum de inaequalitate sanctæ Trinitatis idem Arius asserebat, consubstantialem Deo Patri Beum Filium eadem sancta synodus per symbolum delinivit.

Secunda synodus est centum quinquaginta Patrum sub Theodosio seniore Constantinopolim congregata, quæ Macedoniam sanctum Spiritum Deum esse negantem condemnans, consubstantialem Patri et Filio cum Paracletum demonstravit, dans latius symboli formam quam tota Græcia et Latinitas in Ecclesiis praedicat.

Tertia synodus est Ephesina prima ducentorum episcoporum sub Juniore Theodosio Augusto edita, quæ Nestorium duas personas in Christo asserentem justo anathemate condemnavit, ostendens manere in duabus uestiis unam Domini Iesu Christi personam.

Quarta synodus est Chalcedoneensis sexcentorum triginta sacerdotum sub Mariano principe habita, in qua Eutychem Constantinopolitani abbatem Verbi Dei et carnis unam naturam pronuntiantem et ejus defensorem Dioscorum quondam Alexandrinum episcopum et ipsum rursum Nestorium cum rel quis haeticis, una Patrum sententia prædamnavit, prædicans eadem synodus Christum Deum sic natum de Virgine, ut in eo substantiam et divinæ et humanæ confideamus naturæ.

Ille sunt, ut prædictus, quatuor principales et venerabiles synodi totam fidem complectentes^c. Sed et si quæ sunt synodi quas sancti Patres spiritu Dei pleni sanxerunt, post istarum quatuor auctoritatem omnianent stabilitatem vigore, quarum etiam gesta in hoc opere condita continentur.

In principio autem hujus voluminis Nicenam synodum constituimus propter auctoritatem ejusdem magni concilii, deinceps diversorum conciliorum Græcorum ac Latinorum, sive quæ antea seu quæ postmodum facta sunt, sub ordine numerorum ac temporum capitolis suis distincta, sub hujus volumini aspectu locabimus; subjiciemus etiam decreta præsulum Romanorum, in quibus pro culmine sedis apostolice non impar conciliorum existat auctoritas, quatenus ecclesiastici ordinis disciplina in unum a nobis coacta atque digesta, et sancti præsules paternis instituantur regulis, et obedientes Ecclesiæ ministri vel populi specialibus imbuantur exemplis.

Canones autem qui dicuntur apostolorum, seu quia eodem nec sedes apostolica recipit, nec sancti Patres illis consensum præbuerunt, pro eo quod ab haeticis sub nomine apostolorum compositi dignoscuntur, quoniam in eis quædam inveniuntur utilia, auctoritate tamen canonica atque apostolica eorum gesta constat esse: remota, et inter apocrypha reputata.

Canon autem Graecæ, Latine regula nuncupatur: regula autem dicta quod recto dicit, nec aliquando aliorum trahit. Alii dixerunt regulam dictam, vel quod regat, vel quod normam recte vivendi præbeat, sive quod distortum pravumque quid corrigat, synodum autem ex Græco interpretari comitatum vel cœptum; concilii vero nomen tractum ex eomuni intentione, eo quod in unum dirigant omnes mentis obtutum; cilia enī sunt oculorum, unde et qui sibi dissentient non agunt concilium, quia non sentiunt unum. Cœlus vero conventus est vel congregatio a eocundo, id est conveniendo in unum, unde et conventus est nuncupatus quod ibi homines convenient, sicut conventus, costus vel concilium a societate multorum in unum.

^a T. 4, 2, inde.

^b Ad relationem syntaxis docet verbum liquet, constat, certum est, aut quid hujusmodi.

^c Ex AE., T. 4, 2. In A. exterisque Codicibus:

episcoporum a Constantino Augusto imperante peracta.

^d In Codicibus: Arrianæ, sicut et alibi Arrianus,

Arrius: quæ litteræ geminatio Hispani sermonis pronuntiationem redoleat.

^e In AE., E. 3, fidem catholicam complectentes.

^f Ad orationis complementum deficit vox gesta vel acta.

GRÆCORUM CONCILIA.

I.

CONCILIUM NICÆNUM

QUOD HABITUM EST TEMPORIBUS CONSTANTINI IMPERATORIS, AB EPISCOPIS TRECENTIS DECEM
ET OCTO, IN CIVITATE NICÆA METROPOLI BITHYNIAE, PAULINO ET JULIANO CONSULIBUS XIII
KALENDAS JULIAS AERA CCCLXII.

I. Cum convenisset hoc sanctum et magnum concilium ^a apud Nicæam civitatem provinciae Bithyniae, statuta sunt ab eis hæc quæ infra scripta sunt, ex Græco in Latinum versa sermonem.

1. De eunuchis qui seipso absciduntur.

Si quis in ægritudine vel a medicis sectus est vel a barbaris castratus est, placuit ut iste talis permaneat ^b in clero: si quis autem sanus seipsum abscedit, etiam si est in clero, cæssare debet, et ex hoc nullum talem oportet ordinari: sicut autem de his qui vel affectaverunt vel ausi sunt seipso abscidere, hæc quæ diximus statuta sunt, ita si qui ^c vel a barbaris vel a dominis suis facti sunt, et probabilis vita sunt ^d, tales hos surcipit ecclesiastica regula ad clerus.

II. De his qui post baptismum statim ad clerus applicantur.

Quoniam multa sive per necessitatem sive ex quacunque causa contra regulam gesta sunt, ita ut homines ex vita gentili nuper adhuc catechizati ^e vel instituti statim ad spiritalem baptismum venissent, et continuo cum baptizati sunt, etiam ad episcopatum vel ad presbyterium proiecti sunt, recte igitur visum est de cætero nihil tale fieri; nam et tempore opus est ut sit catechumenus, et post baptismum multa probatione indiget. Evidens namque est apostolicum præceptum dicens: *Non neophyton, ne forte etatus in judicium incidas et laquem diaboli.* Si vero præcedente tempore mortale aliquid admiserit ^f, et convictus duobus vel tribus testibus fuerit, cessabit a clero qui hujusmodi est; si quis vero præter hæc facit, tanquam contraria statutis sancti concilij gerens, etiam ipso periclitabitur de statu sui cleri.

III. De subintroductione mulieribus.

Omnissimadis interdicit sancta synodus neque episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque ullo clericorum omnino habere secum mulierem extraneam, nisi forte mater aut soror aut thia ^g, id est vel amita vel materiera sit: in his

^a In II. B. desunt folia integrum hoc concilium continentia.

^b AE., E. 3, U., iste permaneat.

^c U., ita qui.

^d T. 1, 2, G., et probabiles vitae suæ existimatim.

^e In Codicibus constanter legitur baptismus, baptizans, baptizare, rebaptizare; quam scribendi formam ex litterarum unius organi analogia repetendam cen-

A namque solis personis et horum similibus omnis quæ ex mulieribus est suspicio declinatur. Qui autem præter hæc agit, periclitabitur de clero suo.

IV. Qualiter episcopi debeant ordinari.

Episcopum oportet ab omnibus episcopis, si fieri potest, qui sunt in provincia ejus ordinari; ^g si vero hoc difficile fuerit vel urgente necessitate vel itineris longitudine, certe tres episcopi debeant ^h in unum esse congregati; ita ut etiam cæterorum qui absentes sunt consensum litteris teneant, et ita faciant ordinationem. Potestas sane vel confirmatione pertinebit per singulas provincias ad metropolitanum episcopum.

V. De excommunicatis clericis sive laicis.

Servetur et ista sententia, ut hi qui ab aliis excommunicantur ab aliis ad communionem non recipiantur. Requiratur sane, ne forte qui ex aliqua indignatione animi aut contentione aut qualibet tali commotione stomachi episcopi sui excommunicatione abstenti sunt. Ut ergo digna hæc possint examinatione perquiri, recte visum est, per singulos annos in singulis quibusque provinciis bis in anno episcoporum concilium fieri, ut simul in unum convenientes ex omni provincia, hujusmodi examinetur quæstiones; ut ita deinde hi qui ob culpas suas episcoporum suorum offensas merito contraxerunt, dignè etiam a cæteris excommunicati similiter habentur, quoque in communione vel ipso episcopo suo visum fuerit humaniorem circa eos ferre sententiam. Habeatur autem concilium semel ante dies Quadragesimæ, ut omnibus si quæ sunt simultatibus amputatis, mundum solemne Deo munus possit offerri; secundum vero concilium agatur circa tempus autumni.

VI. De primis episcoporum metropolitanorum.

Mos antiquus perduret in Ægyptio vel Libya et Pentapolii, et Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem, quoniam quidem et Romano episcopo hoc idem auctor est. Similiter autem et

senatus.

ⁱ Ex AE., E. 3. In A. et reliquis: applicabantur.

^j U., pro necessitate.

^k U., nuper catechizati. In Codicibus: catæzati.

^l AE., E. 3, T. 2, U., aliquod peccatum admiserit.

^m Ex reliquis desumptæ sunt voces aut thia cuius desint in A.

ⁿ AE., E. 3, U., debent.

apud Antiochiam cæterasque provincias honor suus unicus servetur Ecclesiæ. Per omnia autem manifestum quod si quis præter voluntatem et conscientiam metropolitani episcopi fuerit ordinatus, hoc concilium magnum et sanctum censuit non debere esse episcopum: sane si communis omnium consensu rationabiliter probato secundum ecclesiasticam regulam, duo vel tres animositate ducti per contentionem contradicant, obtineat plurimorum sententia sacerdotum.

VII. De honore episcopi Hierosolymitani.

Quoniam mos antiquus obtinuit et vetusta traditio ut *Ælia*, id est Hierosolymorum episcopo deferatur et habeat consequenter & honorem, manente tamen civitatis metropolitanæ propria dignitate.

VIII. De Novianis.

Si qui voluerint venire ad Ecclesiam catholicam ex Novianis, placuit sancto concilio ut ordinentur, et sic maneat in clero. Ante omnia autem hanc ab eis confessionem per scripturam exigi oportet, ut fateantur se communis consensu catholicæ Ecclesiæ statuta observaturos, id est communicatores se et his qui forte secundas nuptias experti sunt, vel his qui persecutionis tempore lapsi sunt. Quibus tamen lapsis penitentiae modus et tempus ascriptum est, ut in omnibus sequantur ea quæ in Ecclesia catholicæ observantur, et sic ubique idem omnes ipsi fuerint inveni sive in vicis seu in urbibus, clerici ordinentur a catholicis qui inveniuntur, et sic etiam in clero persistant unusquisque in statu suo. Si vero episcopus vel presbyter catholicæ Ecclesiæ fuerit, ad quem aliqui ex his accedunt, certum est quod episcopus quidem catholicus suam habeat dignitatem, similiter autem et presbyter et diaconus habeant. Hi vero qui ab ipsis veniunt, si forte episcopus fuerit, habeat presbyterii dignitatem, nisi forte et placeat episcopo catholicæ concedere ei etiam episcopalis nominis honorem; si vero non placuerit, inveniat ei locum, ut sit in parochia in clero episcopus aut presbyter, dum tamen ut in civitate non videantur duo episcopi esse, et ille omnimodo in clero permanere videatur.

IX. De presbyteris sine examinatione constitutis.

Si qui sine examinatione pronoti presbyteri sunt, et postea examinati confessi sunt peccata sua, et cum confessi fuissent, contra regulam venientes homines manus eis temere imposuerunt, hos ecclesiasticus ordo non recipit: in omnibus enim quod irreprehensibile est defendit Ecclesia.

X. De lapsis clericis ordinatis.

Quicunque ex his qui lapsi sunt, et per ignorantiam ordinati sunt vel contemptu eorum qui eos ordiaverunt, hoc non præjudicat regulæ ecclesiasticæ; cum enim compertum fuerit, deponentur d.

XI. De his qui sponte lapsi sunt, qualiter debeant penitere.

Placuit sanctæ synodo, licet indigni sint 5 miseri-

^a U., episcopo honor deferatur.

^b U., sic ubicanque omnes.

^c T. 2, reprehensibile.

A cordia, tamen aliquid circa eos humanitatis ostendit. Si qui ergo ex animo penitent, tribus annis inter audientes babeantur: si tamen fideles sunt, et semper annis aliis inter penitentes sint; dumbus item annis extra communionem in oratione sola participent populo. Si qui vero per fidem gratiam vocati primo quidem ostenderunt fidem suam deposito militiæ cingulo, post hæc autem ad proprium vomitum reversi sunt, ut et pecunias darent et ambirent redire rursum ad militiam, isti decem annis sint inter penitentes post primum triennium quo fuerint inter audientes: ab omnibus vero illud præcipue observeretur, ut animus eorum et fructus penitentiae observeretur. Quicunque enim cum omni timore et lacrymis perseverantibus et operibus bonis conversationem suam

B non verbis solis, sed opere et veritate demonstrant, cum tempus statutum etiam ab his fuerit impletum et orationibus jum cœperint communicare, licebit episcopo etiam humanius circa eos aliquid cogitare. Qui vero indifferentem habuerint lapsum suum, et sufficere sibi quod ecclesiam introierint arbitrantur, isti omnimodo tempora statuta complebunt.

XII. De excommunicatis a sæculo exceptis.

De his vero qui recesserunt ex corpore, antiquæ legis regula observabitur etiam nunc: ita ut si forte recessit ex corpore, necessario viæ sue viatico non defraudeatur. Quod si desperatus aliquis recepta communione superviserit, sit inter eos qui sola oratione communicant: de his omnibus tamen qui ex corpore recesserunt, in tradenda eis communione cura et probatio sit episcopo.

XIII. De catechumenis lapsis.

Placuit huic sancto et magno concilio de catechumenis qui lapsi sunt, ut tribus annis inter audientes verbum sint tantummodo; post hæc vero orari cum catechumenis.

XIV. De diaconibus ne presbyteris corpus Christi trahant, vel ante presbyteros communicent.

Pervenit ad sanctum concilium quod in locis quibusdam et civitatibus presbyteris sacramenta diaconi porrigit: hoc neque regula neque conuetudo tradidit, ut hi qui offerendi sacrificii non habent potestat in his qui offerunt corpus Christi porrigit. Sed et illud innotuit quod quidam diacones etiam ante episcopos sacramenta sumant. Hæc ergo omnium amputentur, et manent & diacones intra suam propriam mensuram, scientes quia episcoporum quidem ministri sunt, a presbyteris vero inferiores sunt: accipiunt ergo secundum ordinem post presbyteros ab episcopo vel presbytero; quod si non fuerint in praesenti vel episcopus seu presbyter, tunc ipse proficeret et det. Sed ne sedere quidem locat in medio presbyterorum diacones; extra regulam est enim et extra ordinem ut hoc fiat: si quis autem non vult his sufficiens esse, post hanc definitionem casset esse diaconus.

^d T. 1, 2. U., deponantur.

^e E., E. 5, T., 1, 2, U., per Dei gratiam.

XV. De clericis temere ab ecclesia recedentibus ^a.
Propter multas perturbationes et frequentes tumultus seditionum quæ fieri solent, placuit omnimodo abscidi istam consuetudinem quæ contra regulam est, si ubi tamen sit, id est ne de civitate ad civitatem transeat vel episcopus vel presbyter vel diaconus. Si quis vero post hæc statuta sancti hujus concilii tale aliquid audere tentaverit, infringetur ^c omni genere bujuscemodi conatus, et restituatur propriæ Ecclesie in qua ordinatus est.

XVI. De presbyteris et diaconibus vel clericis qui ad alias civitates transirent.

Si qui vero sine respectu Dei agentes et timorem Dei ante oculos non habentes, neque ecclesiastica statuta custodientes, recesserint ab Ecclesia sua, sive presbyteres, sive diacones, vel in quoconque ecclesiastico ordine positi fuerint, non debent suscipi in ecclesia alia, sed et cum omni necessitate cogantur ut redeant ad Ecclesias suas; aut si permanserint, excommunicari oportet.

XVII. De clericis alienis sine conniventia proprii episcopi ^d ab alio in suam ecclesiam non ordinandis.

Si quis ausus fuerit aliquem qui ad alterum pertinet ordinare in sua Ecclesia, cum non habeat consensum episcopi ipsius ^e a quo recessit clericus, irrita sit hujusmodi ordinatio.

XVIII. De clericis usuram aut ampliationem accipientibus.

Quoniam multi clerici avaritia causa turpia lucra sectantes, oblii sunt divini præcepti quo dictum est: *Qui pecuniam suam non dedit ad usum, fenerantes contesimas exigunt, statuit hoc sanctum concilium: si quis inventus fuerit post hanc definitionem 7 usuram accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra sociari, vel etiam species frumentorum ad sexcuplum dare; omnis qui tale aliquid commentus fuerit ad quæstum, dejicietur ex clero, et alienus ab ecclesiastico habeatur gradu.*

XIX. De Paulianistis et Cataphrygis rebaptizandis.

Si quis confugerit ad Ecclesiam catholicam de Paulianistis et Cataphrygis ^f, statutum sit rebaptizari ^g eos omnimodo debere. Si qui vero clerici erant apud eos, siquidem inculpati fuerint et irreprehensibles, rebaptizati rursus etiam ordinentur ab episcopo Ecclesie catholicæ; si vero examinati minus apti fuerint reprehensi ^h, deponi eos oportet: similiter autem circa diacones, et de omnibus qui in eodem clero inveniuntur eadem forma servabitur. Commemorabimus autem diaconissas quæ in hoc ordine invente sunt, quæ nec manus impositionem

^a U., ob ecclesia vel a civitate sua recedentibus.

^b U., omnino.

^c U., annulabitur. G., infringatur.

^d A., sui episcopi.

^e A., episcopi sui.

^f U., turpe lucrum.

^g E. 3, T. 4, Cataphrygibus.

^h U., baptizari.

ⁱ U., reprehensi.

^j In Codicibus. Pentecosten, cum hoc nomen sæpius ut indeclinabile reddant.

^k T. 2, stantes in orationem.

A aliquam habent, ita ut omni genere inter laicas habeantur: similiter autem diaconissæ quæ in catholicæ canone non habentur, simili loco, id est, laicæ et tanquam non consecratae deputentur.

XX. De diebus dominicis et Pentecoste i ul in eis stantes oramus.

Quoniam sunt in die dominica quidam ad orationem genua flectentes et in diebus Pentecostes, propterea est itaque constitutum a sancta synado, quoniam consonans et conveniens per omnes Ecclesias custodienda consuetudo est, ut stantes ad orationem ^l Domino vota reddamus.

SYMBOLUM FIDEI.

Ejusdem Nicæni magni concilii a trecentis decem et octo Patribus editum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium conditorem: et in unum Dominum nostrum Jesum Christum, Filium Dei, natum de Patre unigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deus verum de Deo vero, natum, non factum, consubstantivum ^m Patri, id est unius substantiae cum Patre, quod Græci homousion dicunt, ⁿ per quem omnia facta sunt quæ in cœlo ^o et quæ in terra; qui propter nos homines ^p et propter nostram salutem descendit, incarnatus est, atque homo factus, passus, mortuus est; resurrexit tercia die; ascendit in cœlos, venturus judicare vivos et mortuos: et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: erat quando non erat, et antequam nascitur non erat, et quod ex nullis existantibus factus est, aut ex aliqua substantia vel natura, eum dicentes esse mutabilem et convertibilem, Filium Dei perhibendo; hos anathematizat et condemnat catholica et apostolica Ecclesia.

Hæc est fides quam exposuerunt Patres: primum quidem adversus Arium blasphemum dicentes creaturam esse Filium Dei: et adversus omnem heresem Sabellii, Photini, Pauli Samosatæni, Manichæi, Valentini, Marcionis, et adversus omnem omnino heresem, si qua insurrexerit contra catholicam et apostolicam Ecclesiam: quas omnes condemnarunt Nicænam congregati episcopi trecenti decem et octo quorum nomina et provinciæ conscriptæ sunt: sed plerique studiosi servi Dei magis curam gesserunt Orientalium episcoporum nomina describere, propter hoc quod D Occidens non similiter inquisitionem de heresisibus habuerit ^q.

P Et subscripsérunt trecenti decem et octo Patres qui in eundem concilio convenerant.

Osius episcopus civitatis Cordubensis provinciæ

^l T. 2, consubstantialem.

^m T. 1, 2, in carnis.

ⁿ A., E. 3, T. 1, 2, propter homines.

^o Scribuntur hoc loco in omnibus Codicibus præter Urgelitanum et Gerundensem verba hæc et subscriptiones, ac postmodum *Fides sancti Gregorii Majoris*, quam ad opportuniorem, ipsis autem subscriptionibus posteriori locum transmisimus.

^p Subscriptiones episcoporum, qui huic magno adfuerunt concilio, in plerisque Codicibus desiderantur: plurimas vero in Urgelitano Codice legere fas est, quas depravatas licet atque a recta lectione re-

Hispanice dixit: Ita credo sicut superius scriptum A est. Victor et Vincentius presbyteri urbis Rōmā subscripti serunt.

Provinciae Aegypti.

Alexander Alexandriæ magne. — Alphocratianus Alphocranion. — Adamantius Cynon. — Albetius Barissi [G., Barothu]. — Philippus Panephiseos. — Potamius Heracleos. — Secundus Ptolomaisos. — Dorotheus Pelusius. — Gaius Muetos [G., Muetbus]. — Antiochus Melapheos. — Tiberius Tauthites.

Provinciae Thebaidos.

Atthas Seedras. — Tyrannus Authinon. — 9 Olsianus Lycon.

Provinciae Libycæ.

Dathes Beronices. — Zophirus Barches. — Saraphius Antipyrgon. — Secundus Tauthibies. — Titus Paratoniu.

Provinciae Palæstinae.

Macharius Hierosolymitanus. — Germanus Neapolitanus. — Marinus Sebastenus. — Gaimus Cæsariensis. — Eusebius Gabarenus. — Sabinus Ascalonius. — Longinus Nicopolitanus. — Petrus Jamnias. — Macrinus Eleuteropolitis. — Maximus Maximopolitarum. — Paulinus Maximinopolitarum. — Januarius Jerecunctos. — Eliodus Zabulon. — Letius Liddon. — Silvanus Azotii. — Atrophilus Zabulon. — Asclepius Liddon. — Petrus Scitopolitanus. — Antiochus Gaces. — Selus [G., Selis] Capithiadus.

Provinciae Phœnicæ.

Zenon Cletiro [G., de Tyro]. — Eneas Ptolemaios. — Magnus Damascenus. — Theodorus Sidouius. — Elanices Tripolens. — Philocalus Paneados. — Gregorius Beryui. — Maranus Palmiron. — Tadeous Alasii. — Anatolius Emises.

Provinciae Syriæ Cæles.

Eustathius Antiochenus. — Zenobius Seleutias. — Theodorus Laodicensis. — Alphius Apamiae — Bassianus Rephaneon. — Philoxenus Hieropolitanus. — Piperius Samosatenus. — Archelaos Doliches. — Enfranion Balaneon. — Phaladus chorepiscopus. — Zoilus Gabalon. — Passus Zeugmatos. — Leontius Larissenus. — Eustathius Arethuseus. — Manitus Epiphanius. — 10 Paulus Neocæsariensis. — Siriclus Syrrhis. — Seleucus chorepiscopus. — Petrus Gindaron. — Pegasius Ambachmianon. — Basonus Gambalzenus. — Gerontius Carison.

Provinciae Arabie.

Nichomachus Bastron [G., Bostron]. — Cyrion Philadelphiae. — Gennadius Hisbundum. — Severus Sodimon. — Sopater Heristis Bothanias. — Severus Bionysiades.

Provinciae Mesopotamiae.

Ethilaus Edesenus. — Jacobus Pesobius. — Antochus Resenaz. — Marcus Macenopoleos.

motus agnoverimus, religiosus tamen, prout eas exhibet, cum variantibus Gerundensis Codicis lectio-

Provinciae Persidæ.
Joannes Persidos.

Provinciae Ciliciæ.

Theodorus Tarsensis. — Alphon Epiphanius. — Narcissus Nerodiados. — Moyses Castabon. — Michaelas Flaviados. — Eudemon chorepiscopus. — Paulinus Adanon. — Macedonius Manxiston. — Tarcodimantos Aegeon. — Hesychius Alexandrias Micres. — Narcissus Irenopoleos.

Provinciae Cappadociae.

Leontius Cesariensis. — Eupsychius Thiano. — Euphrasius Colonias. — Timotheus Cimbiston. — Elpidius Cumanus. — Gorgonius chorepiscopus. — Stephanus chorepiscopus. — Euphronius chorepiscopus. — Rodon chorepiscopus. — Theophanes chorepiscopus.

Provinciae Armeniae Minoris.

Eulogius Sebastiensis — Ebethius Satalon.

Provinciae Armeniae Majoris.

Arsaphius Sobmon. — Acrithes Diospoutii. — Eutychianus Amasias. — Elpidius Edesion. — Heraclius Zelon. — Elpidius Cumanus.

11 Provinciae Ponti Polononiæ.

Longinus Neocæsariensis. — Dennisus Trapezunculus. — Stratophilus Piciuntos.

Provinciae Paphlagoniae.

Philadelphus Pompeiopolia. — Petronius Junopoli. — Eupsychius Amastrides.

Provinciae Galatiarum.

Pancharius Ancyranus. — Dicarius Tases. — Erehoreus Pizmaton. — Gorgonius Cynon. — Philadelphus Julispolis.

Provinciae Asiae.

Theonius Citicensis. — Menofantus Ephesus. — Orion Nili [G., Isthru]. — Eutychius Isfomis. — Miethres Alpapthen. — Marinus Hellesponton. — Paulus Denas.

Provinciae Lydie.

Artemidorus Sardeon. — Oron Thistiron. — Thomasius Philadelphias. — Olion Bareos. — Agogius Tripolitanus. — Florentinus Anchirios. — Marcus Standon.

Provinciae Pisidiæ.

Elianus Leonion. — Thelomacus Adrianopolitanus. — Euychius Seleutius. — Sranus Snenon. — Tarssius Apamenus. — Patricius Amolades. — Polycarpus metropolitanus. — Acumethus Panon. — Macrilius Bareos.

Provinciae Lycia.

Eudemus Pataron.

Provinciae Pamphyliæ.

Callidicus Pergis. — Euresius Termessuk — Theuxius Sibaron. — Domnus Aependi. — Quintianus Seleutias. — Patritius Maximianopolitanus. — Aphrodisius Magidor.

12 Provinciae Neson.

Euphrosinus Rhodii. — Melichon [G., Meliphron] nibus innectendas existimavimus.

* In Codicibus, Spanier.

Choos. — Stratibagus Lemnii. — Apollodorus Corcyrae.

Provincia Caria.

Eusebius Antiochenus. — Emmonius Aphrodisius. — Letodius Cibiranus. — Eusebius Mianton. **P**rovincia Iauria.

Stephanus Baraton. — Athenens Curpissi. — Edesius Chadianopolitanus. — Agapius Seleuciae. — Silvanus metropolitanus. — Faustus Panemosticas. — Antoninus Antiochenus. — Nestor Siedron. — Esitius chorepiscopus. — Cyrilus Smaanandron. — Theodorus chorepiscopus [G., Usagadon]. — Anatholius Lariensis [G., chorepiscopus]. — Tamias chorepiscopus [G., Larinensis]. — Quintus Selistrion [G., chorepiscopus]. — Tiberius chorepiscopus [G., Selistrion]. — Aquilus chorepiscopus. — Eusebius parochie Iauria.

Provincia Cyri.

Cyrillus Paphi. — Selanus Salammon.

Provincia Bithynia.

Eusebius Nicomedias. — Theogenius Nicheas. — Maris Chalcedonensis. — Cyrus Chios. — Esielius Prousa. — Gorgonius Appolomados. — Georgius Nisiados. — Ebetius Adrianopolitanus. — Theophanes chorepiscopus. — Ruphus Cesariensis. — Eulalius chorepiscopus.

Europæ.

Pedereus Eracias. — Protogenes Sardicensis. — Marcus metropolitanus. — Pistros Thessalonicensis [G., metropolitanus]. — Scilianus Macedoniae. — Alexander Atheniensis [G. Thessalonicensis]. — Dachus Bojas [G., Macedonie]. — Pistros Efestias. — Marsus Thessalias. — Stratedius Strubon [G. Efestias]. — Claudius metropolitanus [G. Tettalias]. — Dadius Duxias [G. Strubon]. — Domnus Gutthias [G., Metropolitanus]. — Nicheus Mastrianopolitanus [G., Duxias]. — Theophilus Bosphorus [G., Gutthias]. — Camodus, ...

^b Hæc sunt Orientalium episcoporum nomina qui convenerunt Nicæa ad sanctum et magnum concilium de diversis provinciis seu civitatibus, quorum nomina infra sunt subscripta absque Itala et Hispania, quorum nomina in exemplaribus ex quibus hæc descripta sunt non habebantur, nec Gallie nec Africa, nisi solus Osius Hispaniensis episcopus de civitate Corduba Baeticæ provincie, et presbyteri urbis Romæ, id est Bicon et Vincentius qui pro episcopo suo Sylvestro subscripserunt, et Orientales sive totius orbis episcopi temporibus Constantini xiv Kalendas Julias æra ccclxx.

Primas de Egypto.

Alexander de Alexandria. — Filoxemus de Nepoli. — Papnontius de Egypto. — Macarius de Jerosolyma. — Arbitio de Ferbito. — Germanus de

^a G.. Camdos... Bosphorus. Apparet ex textu et ex variantibus lectionibus subscriptiorum inversio atque corruptio.

^b Praefatione conciliorum imperfectus atque corruptus præponitur in Codicibus Toletanis catalogus, quedam nomina Patrum qui Nicæne interfuerunt

A Neapol. — Alfoctates de Carpocra. — Marius de Sarabastia. — Philippus de Paniseition. — Galanus de Sabaste. — Adamantius de Canopotamon. — Eusebius de Cæsarea. — de Heracleia. — Sabinus de Gadara. — Dorotheus de Petusio. — Longinus de Escalonia. — Galus de Tesedia. — Petrus de Nicopoli. — Tiberius de Taucica. — Macrius de Jamaia. — Ceyia de Tebaida. — Maximus de Eleuteropoli. — Acaseicedia de Antioch. — Paulus de Maxiopoli. — Tiramus de Antiochia. — Januarius de Jerico. — ¹⁴ Lucianus de Lice. — Etius de Lidda.

De provincia Libyæ superiori.

Batius de Berennice. — Silvanus de Azoto. — Joppirus de Arcistis. — Patrodius de Sitopoli. — Sarapion de Antiberge. — Asclepius de Gaza. — Tirus de Paratoni. — Petrus de Majoma.

De provincia Palæstina.

Antipus de Capitoliana. — Enheas de Ptolemaida. — Magnus de Damasco. — Theodorus de Sidona. — Cellaonicus de Tripoli. — Gregorius de Biritu. — Marinus de Psalmæ. — Traddonius de Essnia. — Anatholius de Filocalo.

De provincia Phœnicis.

Zeta de Tire. — Filocalus de Panida. — Anatholius de Edissa. — Jacobus de Nezibi. — Antiochus de Resacia. — Marius de Macodo. — Joannes de Persida.

De provincia Syria Cœls.

Eustacius de Antiochia. — Narcisus de Neroniano. — Zanobius de Seleucia. — Theodorus de Audacia. — Alitus de Apamia.

De provincia Cilicen.

Theodorus de Anthon. — Eriphaius de — Moyses de Castabala. — Niceros de Flaviada. — Eudemus, chorepiscopus. — Paulinus de Adana. — Silvanus de Germanicia. — Piperius de Samosato. — Archeles de Dolica. — Eufraton de Balaneæ. — Falades [T. 2, Filacis], chorepiscopus. — Joeles de Gabala. — Bassus de Zenmate. — ¹⁵ Bassinus de Rafaneo. — Gerontius de Larisa. — Manetus de Epiphania. — Eustacius de Arethusæ. — Paulus de Neucesarie. — Stricius de Ciro. — Solacius, chorepiscopus. — Petrus de Jerunda.

D

De provincia Arabie.

Sopater de Barasato [T. 2, Barasto]. — Pagasius de Arbaco. — Demasonus de Abboli. — Nicomatus de Bodra. — Cirion de Filadefla. — Gennadius de Eshon. — Severus de Sodon.

De provincia Mesopotamia.

Pancarius de Ancyra. — Decasius de Tabia. — Arcontius de Cammada. — Filadelphus [T. 2, Filadelphus] de Juliopolis.

synodo comprehendens; cumque præpostero locatum ordine invenissemus, accuratissimo describere atque ad hunc aptiorem locum traducere satius duximus. Idem episcoporum ante præstationem catalogus aderat etiam in Codice Lucensi.

De provincia Asia.

Theunas de Cizico. — Mino'antus [T. 2, Mirifantus] de Epheso. — Orion de Illico. — Enticius de Virsa. — Mifrans de Epia. — Paulus de Annea. — Macedonius de Massata. — Tarcodimantes de Egius. — Ipicius de Alandria.

De provincia Cappadociae.

Leontius de Cæsarea. — Ursicius de Tremate [T. 2, Tremata]. — Euresius de Calonia. — Timotheus de Tibersa. — Ambrosius de Cumano. — Stefanus, chorepiscopus. — Rodon, chorepiscopus.

De provincia Armenia Minoris.

Eulalius de Sabasia. — **16** Eubetius de Satalia. — Eutromius, chorepiscopus. — Tefanis, chorepiscopus.

De provincia Pontipoli [T. 2, Pentipoli].

Longinus de Neucesaria. — Dominus de Trapiotionta. — Dominus de Tiensa.

De provincia Palesgonia.

Filadelsus de Pompejopoli. — Petronius de Lanpoli. — Eusticius de Amostra. — Academius de Mustene. — Eracilites de Varis. — Theodorus de Viis.

^a T. 2, *Lycia.* Post hæc verba uterque Toletanus Codex incipit : *Canones generalium conciliorum a*

A

*De provincia Lycia.**Fides sancti Gregorii Majoris.*

Unus Deus principium et Pater Verbi viventis, sapientiae existentis et virtutis et imaginis propriæ, perfectus perfecti geniti, Pater Filii unigeniti et unus Dominus ex uno Domino, Deus ^b de Deo, figura substantiae Patris, imago Dei, Deus Verbum vividum et totius substantiae opifex, sapientia continens omnia quæ existunt, et virtus totius creabilis creaturæ, Filius verus de vero Patre, invisibilis de invisibili, incorruptibilis de incorruptibili, immortalis de immortali, et sempiternus de sempiterno : et unus Spiritus sanctus, perfectus, perfecta vita viventium, sanctitas et sons sanctitatis, et sanctificationis ministrator; per quem Deus in omnes credentes et super omnes, et Filius qui per omnes, Trinitas perfecta, gloria et regnum sempiternum, individuum, et inalienabile : neque igitur creatum aliquid et servum seu famulum in Trinitate, neque adventitium vel subintroductum, tanquam quod ante non existiterit, et novissimum subintraverit ; neque enim desuit aliquando Filius Patri aut Filio Spiritus sanctus, sed immutabilis et inconvertibilis hæc eadem Trinitas semper.

temporibus Constantini cœperunt, et extera.

^b AE., E. 3, T. 1, 2, U., ex uno, Deus.

II.

CONCILIUM ANCYRITANUM

A DUODECIM EPISCOPIS HABITUM.

17-18 Isti quidem canones seu regulæ priores sunt Nicæni, sed ideo Nicæni canones priores scribuntur propter auctoritatem magni et sancti concilii apud Nicænam habiti. Convenerunt autem in synodus memoriam Ancyrae civitatis hi qui infra scripti sunt : Marcellus Aneyritanus, Agricolaus Cæsariensis, Lupus Tarsensis, Vitalius Antiochenus, Basilius Amasenus, Philadelphius Juliopolitanus, Festulus Nicomediensis, Ieracius Zelonensis, Petrus Iconiensis, Nunecius Laudocenus, Sergianus Antiochenus Pisidiæ, Narcissus Nerodiensis.

1. De presbyteris lapsis in persecutione.

Presbyteros qui immolaverunt et postea iterum certamen inierunt, si hoc ipsum ex fide et non aliquo arguento sibimet præparantes egerunt, ut iterum teneri viderentur ^a ut ^b tormentis subjici tanquam putentur invititi; si ergo ex fide luctati sunt et non ex compacto ad ostentationem ut offerrentur ipsi fecerunt, hos placuit honorem quidem sedis propriæ retinere, offerre autem illis, et sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officiis fungi, non licet.

^a Ab his verbis viderentur ut tormentis incipit Codex B. R.

^b U., et.

^c AE., B. R., E. 3, T. 1, 2, *reluctati.* U., *reluctati sunt, alias quidem ordinare oportet.*

II. De diaconibus qui immolaverunt.

Diacones similiter qui immolaverunt, postea autem iterum luctati ^c sunt, alias siquidem honorem habere oporteat, cessare vero debere ab omni sacro ministerio, ita ut nec panem nec calicem offerant ^d, nisi forte aliqui episcoporum consciæ fuerint laboris eorum et humilitatis et mansuetudinis, et voluerint eis aliquid amplius tribuere vel adhibere; penes ipsos ergo de his erit potestas.

III. De clericis sive laicis quorum manus alii cum injuria super idolorum sacrificia posuerunt.

Qui fugientes tempore persecutionis comprehensi sunt vel a familiaribus seu a domesticis traditi, et vel bona propria amiserunt vel sustinuerunt tormenta vel etiam carceribus inclusi sunt, et tamen se proclamaverunt esse Christianos, quin etiam perseverante violentia ad id usque perducti sunt, ut manus eorum apprehensas et violenter attractas super sacrificia imponerent, illis scilicet perseverantibus in fide Christianos ^e se esse vociferantur; hoc ergo quod ait invitis et aliis cogentibus contigit, si luctu et nætore animi acerce se ferre demonstrant, ipsosque ^f humili

^d AE., B. R., E. 3, T. 1, 2, U., *offerant, nec pronuntienti nisi.*

^e AE., B. R., U., *in fide, et Christianos.*

^f T. 1, 2, *ipsi quoque.*

per bonam conversationem habitu incidentes dolere A se quod inviti coacti sunt doceant, hos tanquam inculpatos a communione non vetari ^a. Si autem jam prohibiti sunt ab aliquibus a communione, majoris diligentie et inquisitionis causa aut per aliquorum ignorantiam, statim recipi oportere. Hoc autem observari oportet et de clericis et de laicis omnibus : laicos sane qui in similes necessitatis causas inciderent, tanquam qui nihil peccaverunt, maxime si eos probabilis vita commendet, ad ordinationem recipi placuit.

IV. De his qui in templis idolorum cœnaverunt.

De his, qui sacrificare coacti sunt, sed etiam de his qui in templis idolorum, cœnaverunt, si qui eorum cum habitu cultiore ad tempora perducti sunt, atque ibi pretiosiore adhuc ueste mutata cœna ^b, participes facti sunt idolorum, indifferenter sumentes omnia quæ fuerunt apposita : placuit inter audientes uno anno constitui, tribus autem aliis annis agere pœnitentiam, sed ex ipso triennio per biennium tantummodo orationi communicare, tertio autem anno reconciliari sacramentis.

V. De his qui timore ritus gentilium peregerunt.

Quotquot autem ascenderunt tempora cum ueste lugubri et recomponentes inter alios manducaverunt flentes, si compleverint 19 pœnitentiam triennii tempus, sine oblatione suscipiantur ad communionem, id est ut ipsi oblationem non offerant; si autem perducti ad tempora non manducaverunt, biennio maneant in pœnitentia, tertio vero anno communicent, sed sine oblatione ut dictum est, ut quantojam anno perfectionem suam recipient. Episcopum hinc ^c habore licentiam oportet, ut perspecta singulorum conversatione normam regulamque conversationis attribuat, id est aut humanius agens secundum vitæ modum tempus alicui breviare, aut etiam prolixius, quod correctio- nis necessarium viderit, addere. Discutiatur autem omnium horum et præcedens vita et posterior, et ita circa eos sacerdotalis humanitas moderetur.

VI. De his qui in locis idolorum manducaverunt.

De his qui minis tantum cesserunt, aut bonorum oblatione aut transportationis pœna deterriti sacrificaverunt, et nunc usque non pœnituerunt neque conversi sunt, modo autem, id est tempore hiujus synodi, se obtulerunt conversionis sua consilium capientes, placuit eos usque ad magnum diem inter audientes suscipi, pœnitentiam autem agere triennio, et post alios duos annos sine oblatione communiciari, et ita demum sex annis completis ad perfectum pervenire. Quod si aliqui ante hoc concilium suscepti sunt ad pœnitentiam, ex illo tempore imputabatur eis initium sexennii constituti : quod si alieni horum quodlibet mortis periculum aut ex ægritudine aut ex aliqua causa acciderit, his communionem propter viaticum suum non negari.

VII. De his qui frequenter idolis immolaverunt.

De his qui seatis diebus paganorum in remotis locis conviviis interfuerunt, et suas nibilomini-

nus epolas ibidem portaverunt atque comederunt, placuit ut post bieonii pœnitentiam suscipiantur ; ita tamen, utrum cum oblatione recipiendi sit ad solam communionem admitti deceat, unusquisque episcoporum examinet, vita eorum præterita et præsentis habita consideratione.

VIII. De his qui per vim coacti idolis immolaverunt.

Hil autem qui secundo et tertio sacrificaverunt per vim coacti, quatuor annis ad pœnitentiam se submittant, duobus autem aliis sine oblatione communicent, septimo autem anno perfectionem receperunt communionis.

IX. De his qui et aliis sacrificandi causam attulerunt.

Quotquot autem non solum a fide dominica devirunt, sed etiam insurrexerunt in alios et fratribus persuaserunt et rei facti sunt persuasionis, hi per triennium quidem inter catechumenos habeantur, per aliud autem sexennium pœnitentias recipient locum, alio vero anno, id est decimo, communionem sine oblatione recipient, ut completo decennio perfectione fruantur : in eo autem ipso tempore etiam vita eorum et conversatio consideranda est.

X. De diaconibus.

Diaconi quicunque cum ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt dicentes velle se habere uxores nec posse se continere, hi postea, si ad nuptias convenerint, maneant in ministerio propterea quod bis episcopus licentiam dederit : quicunque sane tacuerunt et suscepserunt manus impositionem professi continentiam, et postea ad nuptias convenerunt, a ministerio cessare debebunt.

XI. De despontatis pueris et ab aliis corruptis.

Desponsatas pueras et postea ab aliis raptae placuit erui et bis reddi quibus fuerant antea desponsatae, etiam si eas a raptoribus florem pudoris amississe constiterit.

XII. De his qui ante baptismum sacrificaverunt idolis.

Eos qui ante baptismum sacrificaverunt et postea baptismum consecuti sunt, placuit ad ordinem promoveri, tanquam ab omni criminie lavaci salutaris sanctificatione purgatos.

XIII. De chorepiscopis.

D Vicarios episcoporum, quos Græci chorepiscopos dicunt, non licere vel presbyteros vel diaconos ordinare, sed nec presbyteris civitatis sine episcopi præcepto amplius aliquid imperare, vel sine auctoritate litterarum ejus in unaquaque parochia aliquid agere.

XIV. De presbyteris a carne se abstinentibus.

De his qui in clero sunt presbyteri vel diaconi et abstinent a carnis, hoc placuit statui, ut non eas tanquam immundas contemnant, contingent tamen, a quibus quidem 21 si abstinere volunt habeant potestatem ; ita tamen ut si quando cum oleribus coquuntur, eadem tanquam carnis polluta non judicent, sed de his ad cibum assumant quamvis a car-

^a U., non placuit vetari.

^b U., teste immutata, etiam cœna.

^c A., B., R., E. 5, T. 1, U., Episcopum autem hinc. T. 2, Episcopum autem hanc.

nibus se abstineant. Quod si in tantum eas immundas et abominabiles judicaverint, ut nec olera quæ cum carnis coquuntur vestimenta comedenda, tanquam non consentientes huic regulæ, cessare a his oportet a ministerio et ordine suo. Si quis autem hanc regulam monitus non ^b obedierit, sed carnes dictum est immundas et abominandas estimaverit, cessare debet ab ordine suo.

XV. Non debere presbyteros ecclesiastica rendere.

Si qua de rebus ecclesiis, cum episcopus non est, presbyteri vendiderint, placuit rescissu contracitu ad ius ecclesiasticum revocari: in judicio autem erit episcopi constitutum si pretium debeat recipi hecne, propter quod sacerdotem contingit distractarum rerum redditus ampliorem summam pro accepto pretio reddidisse.

XVI. De his qui irrationaliter vixerunt.

In hoc titulo Græca verba hæc sunt: Περὶ τῶν ἀλογευσάπινων καὶ ἀλογευομένων, quæ nos Latine possumus dicere: De his qui irrationaliter versati sunt sive versantur. Sensus autem in hac sententia duplex esse potest, qui ex objectis conjicitur, aut de his qui cum pecoribus cōitu mixti sunt, aut more pecorum incesta cum propinquis sanguine conmiserunt. Quotquot igitur ante vicesimum ætatis suæ annum tale crimen admiserint, quindecim annis in pœnitentia exactis, orationi tantum incipient communicare, et quinquennio altero in communione orationis solius perdurantes post vicesimum cum oblatione ad communionem suscipiantur. Discutiatur autem et vita eorum quæ fuerit in tempore pœnitentiae, et ita hanc humanitatem consequantur: quod si qui perseverantius abusi sunt hoc crimen, et prolixiore tempore id est viginti annorum pœnitentiam solam suscipiant. Quotquot vero exacta viginti annorum ætate et uxores habentes in hoc crimen incidentur, viginti quinque annis pœnitentia acta ad communionem orationum admittantur; in qua communione orationum altero quinquennio perdurantes plenam communionem cum oblatione percipient. Quod si aliqui et uxores habentes et excidentes quinquagesimum etatam suæ annum in hoc prolapsi 22 sunt, ad exitium vitæ tantum communionem mereantur.

XVII. De his qui sicut animalia muta vicerunt.

Hos eodem sane non solum ^a idem leprosos crimine bujuscemodi factos, sed et alios isto suo morbo repletos, placuit inter eos orare qui tempore jactantur, qui a nobis energuienti intelliguntur.

XVIII. De episcopis qui ordinati non suscipiuntur.

Si qui episcopi suscepti non sunt a sua diœcesi in qua fuerant ^b denotati, ad eamdem judicis edicto redire compellantur; quod si voluerint alias ecclesias occupare et vim facere aliis episcopis, quos ibi

^a T. 1, 2, eos.

^b U., custodierit.

* U., prolixiori tempore ip. i per viginti annorum pœnitentiam actam ad communionem orationis admittantur.

^d AE. B. R. recipient.

* In omnibus Codicibus invenitur hæc vox idem quæ superflua videtur: fortassis item.

A invenerint, seditiones excitando adversus eos, huc segregari oportet. Quod si volunt in presbyterio in ecclesia ubi prius fuerant tanquam presbyteri residere, non repellantur a propria dignitate: quod si etiam ibi seditiones concitare probantur episcopis ibidem constitutis, segregati eos necesse est et nihilominus presbyterii dignitate privari.

XIX. De his qui virginitatem profitentur.

Quotquot virginitatem polliciti prævaricati sunt professione contempta, inter digamos, id est qui ad secundas nuptias transierunt, haberi debebunt: virgines autem puellas, quæ tanquam sorores cum nonnullis viris habitare volunt, ab eorum consortio prohibemus.

XX. De adulteris.

B Si quis adulterium commiserit, septem annis in pœnitentia completis, perfectioni reddatur secundum pristinos gradus.

XXI. De mulieribus quæ fornicatae partus suos necant.

De mulieribus que fornicantur et partus suos necant, sed et de his quæ agunt secum ut utero conceptos excludant, antiqua quidem definitio usque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia removit: humanus autem nunc definitus, ut eis decem annorum tempus pœnitentiae tribuatur.

XXII. De his qui volentes homicidium fecerunt.

Qui voluntarie homicidium fecerunt ad pœnitentiam quidem jugiter sese committant: 23 circa existum autem vitæ communione digni habentur, et ^c decennium pœnitentiant.

XXIII. De his qui nolentes homicidium fecerunt.

Eos vero qui non voluntate sed casu homicidium fecerint, prior quidem regula post septem a norum pœnitentiam communioni sociavit secundum gradus constitutos: hæc vero humanior definitio quinquennii tempus ^b tribuit.

XXIV. De his qui more gentilium vivunt.

Qui auguria, auspicia, sive somnia, vel divinationes quaslibet secundum morem gentilium 24 observant, aut in domos suas bujuscemodi homines introducunt in exquirendis aliquibus [U. add. rebus] arte malefica, aut ut domos suas lustrant; confessi, quinquennio in pœnitentiam agant secundum antiquas regulas constitutas.

XXV. De eo qui sororem sponsæ suæ vitavat.

Si quis sponsam habens sorori ejus forsitan intulerit vitium, eique inhæserit tanquam suæ, et sibi experientiam esse conjunctionem, hac autem i decepta, postea uxorem duxerit despontam; illa vero quæ vitium passa est, si forte necem sibi intulerit: omnes hi qui hujus facti sunt consciæ decem annis in pœnitentiam redigantur secundum canones constitutos.

^c AE., E. 3, T. 1, 2, denominati.

^b In B. R., E. 3, T. 1, 2, U., G., desunt hæc verba: et decennium pœnitentiant.

^d Ex T. 2 et U. In A., B. R., E. 3., T. 1, G. temporis. In AE., temporibus.

^e U., lustrant; qui confessi fuerint, quinquennio.

^f U., experientiam in conjunctione e se promiserit, hac autem.

III.

CONCILIUM NEOCÆSARIENSE

A DECEM ET NOVEM EPISCOPIS HABITUM.

Et isti quidem canones secundi sunt eorum qui in Ancyra et Cæsarea expositi sunt, Nicænis vero priores inveniuntur. Convenerunt autem in synodum memoratam Neocæsariensis civitatis hi qui iustra scripti sunt: Vitalis, Germanus ^a, Sedus, Eristius, Lupus, Gerontius, Leontius, Sanctus, Basiliscus ^b, Valentineas, Stephanus, Gregorius, Salaminus, Narcissus, Leontius, Longianus, Decasius, Heracilius Alipius: a quibus haec regulae protulæ sunt quæ infra scriptæ sunt.

I. Presbyteris uxorem ducere non licere.

Presbyter si uxorem duxerit, ab ordine illum deponi debere: quod si fornicatus fuerit vel adulterium commiserit, extra Ecclesiæm abjici et ad paenitentiam inter laicos redigi oportet.

II. De muliere: duobus fratribus nubere non licere.

Mulier si duobus fratribus nupserit, abjici debere neque ad diem mortis; sed propter humanitatem in extremis suis sacramentis ^c conciliari oportet, ita tamen ut si forte sanitatem recuperaverit, matrimonio soluto, ad paenitentiam admittatur. Quod si defuncta fuerit mulier in hujusmodi consortio constituta, difficilis erit paenitentia remanenti: quæ contentia tam viros quam mulieres tenere debbit.

III. De his qui multis nuptiis communicaverunt.

De his qui frequenter uxores ducunt et his qui saepius nubant, tempus quidem quod his constitutum est manifestum est ^d observare; ^e 25 conversatio autem et fides eorum tempus abbreviabit.

IV. De concupiscentia non consummata.

Si quis concupita muliere, etiamsi concubitus ejus desiderium habeat, non autem subsequatur effectus, manifestum est hunc fuisse per divinam gratiam liberatum.

V. De catechumenis peccantibus.

Catechumenus, id est audiens, qui ingreditur ecclesiam et stat cum catechumenis, si percire fuerit visus, agens genua audiet verbum, sed abstinet ab illo peccato quod fecit; quod si in eo perdurat, abjici omnino debere.

VI. De prægnantibus baptizandis

De prægnantibus: quoniam oportet baptizari quando volunt, nihil enim in hoc sacramento commune est, ^f paritur et illi quod de ejus utero fuerit ^g editum;

^a A., Germanus, Iristius.

^b A., Gerentius, Sanctus. U., Gerontius, Leontius, Basiliscus.

^c A., reconciliari.

^d A., obseruari.

^e U., parturientis et illius qui de ejus utero fuerit editus, quia uniuscujusque in illa confessione libertas arbitrii declaratur, idcirco natus per se baptizabilis.

A quia uniuscujusque in illa confessione libertas arbitrii declaratur.

VII. De presbyteris: ad secundas nuptias ire non licere.

Presbyterum convivio secundarum nuptiarum interesse non debere, maxime cum petatur secundis nuptiis paenitentiam tribuere. Quis ergo est presbyter qui propter convivium illis consentiat nuptiis?

VIII. Uxor adulterii virum clericum fieri non licere.

^h Si cuius uxori adulterium commisi se cum esset laicus fuerit comprobatum, hic ad ministerium ecclæsiasticum admitti non potest. Quod si, in clericatu jam constituto eo ⁱ, adulteravit, dato repudio dimittere eam debet: si vero retinere ejus consortium velit, non potest suscepto ministerio perfungi.

B IX. De presbyteris corporali peccato præoccupatis.

Qui admiserit corporale peccatum, et hic postea presbyter ordinatus est, si confessus fuerit quod ante ordinationem suam peccaverit, ^j 26 non quidem offratur; maneat autem in aliis officiis propter ejus studii utilitatem: nam et cetera peccata censuerunt plures etiam ordinatione privare. Quod si de his non fuerit confessus nec ab aliquo poterit manifeste convinci, huic ipsi de se potest est permittenda.

X. De diaconibus corporali peccato præoccupatis.

Similiter et ^k diaconus si in eodem culpe genere fuerit involutus, sese a ministerio exhibebit.

XI. Presbyterum minus triginta annorum minime ordinandum.

Presbyter ante triginta annorum etatem non ordinatur, quamvis sit probabilis viæ, sed observe ut que ad præfinitum tempus; Dominus enim tricesimo anno baptizatus est, et tunc prædicavit.

C XII. De his qui in ægritudine sunt baptizati.

Si quis in ægritudine constitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet; non enim fides illius voluntaria sed ex necessitate est: nisi forte postea hujus ipsius studium et fides probabilis fuerit, aut hominum raritas cogat.

D XIII. De presbyteris alterius regionis.

Presbyteri qui conregionales non sunt in ecclesia, presentibus episcopis vel presbyteris civitatis, offerre non poterunt nec panem dare, in oratione autem eadīcēt dabunt. Quod si absentes sint civitatis sacerdotes et fuerit invitatus, in oratione solus poterit dare; vicarii autem episcoporum, quos Graeci ebore-

^f A., genitum.

^g Ex T. 2. In A. et reliquis Codicibus: non orare.

^h U., Si cuius uxor adulterium cognoscitur commississe, tum esset laicus, et fuerit comprobatum.

ⁱ U., adulteraverit.

^j A., propter..... privari.

^k A., diacones..... sacrari involuti..... exhibebant.

piscopos vocant, constituti sunt quidem ad exemplum A septuaginta seniorum, sed tanquam consacerdotes propter sollicititudinem et studium iu pauperes offrant et honorabiles habeantur.

* B. R., cuius.

XIV. De diaconibus septem.

Diaconi septem esse debent secundum regulam, quamvis magna sit civitas, cui regule auctoritas erit liber Actuum apostolorum.

IV.

CONCILIUM GANGRENSE.

POST NICENAM SYNODUM EDITUM AB EPISCOPIS QUINDECIM.

27-28 Dominis honorabilibus consacerdotibus in Armenia constitutis Eusebius, Eulalius, Olympius [Æ., Olympus], Philetus [T. 1, Piletus; T. 2, Philestus], Pappus, Basilius, Bithynicus [Æ., Binicus], Hieracius, Iipatius [Æ., Ipanus; U., Lipacius], Bassus, Eugenius, Gregorius, Elias, Presius [B. R., T. 1, Prosius], Eugenios, qui convenerunt in Gangrense concilium, in Domino salutem. Quoniam conveniens sancta synodus episcoporum in Gangrensem ecclesiam propter quasdam ecclesiasticas et necessarias causas inquirendas, et ea quæ secundum Eustachium gesta sunt dignosceda, inventit multa fieri indecenter ab his ip̄is qui hunc eudem Eustachium secuti sunt; necessario statuit, palam facili omnibus [U., cunctis], amputare universa quæ ab eodem male commissa sunt. Declaratum est enim hos eodem nuptias accusare, et docere quod nullus in conjugali positus gradu spem habeat apud Deum: unde factum est ut multæ mulieres seductæ, relictis propriis viris, et viri uxoribus destitutis vinculum conjugale dissolverent, continentiam profientes, quam cum retinere non possent, adulteria commiserunt. Inventi sunt etiam dissensiones ac separationes a dominicis constitutis Ecclesiarum Dei docere, id est et traditiones ecclesiasticas et ea quæ in ecclesiis aguntur debere contemni, privatis conventiculis institutis, atque ad imitationem eorum quæ in domo Dei aguntur omnia præsumere et celebrare: adhuc etiam vestibus communibus spretis novos et insolitos habuisse assumpisse: primitis quoque fructuum et oblationes eorum, quas veterum institutio ecclesiæ tribuit, sibimet vindicasse [Æ., vendicasse], id est propria ratiocinatione [T. 2, U., ratione] doctrinæ tanquam sanctis sibi eas offerri debere, apud se et inter se dispensandas: servos a dominis recedentes, et per hunc iniuritatem regionis suæ habitum sub specie religionis dominos contempnisse: mulieres quoque præter consuetudinem et sui sexus ornatum, hinc se justificari credentes, virilem habitum suscepisse, pluresque earum occasione religionis tongs genuini decoris comas penitus amputasse: jejunia quæ in ecclesia prædicantur contemnendo, ventri servisse. nonnullos etiam eorum cibos carnium tan-

quam illicitos refutasse [Æ., T. 2, reputasse]: in domibus conjugatis [Æ., U., conjugatorum] ne orationes quidem debere celebrari persuasise, in tantum ut easdem fieri vetent, et oblationibus quæ in domibus factæ fuerint minime communicandum esse decernant: presbyteros vero qui matrimonia contraxerunt sperni debere dicunt, nec sacramenta quæ ab his conficiuntur attingi: loca sancitorum martyrum vel basilicas contemnere, et omnes qui illuc conveniunt et sacramenta conficiunt reprehendere: divites fideles qui non omnibus renuntiant quæ possident spem non habere ^b: et multa alia, quæ enumerari nulli possibile est, singulos quosque [T. 2, U., quoque] eorum pro suo arbitrio constituere. Unusquisque enim eorum per talē institutionem ab ecclesiastico canone recedens tanquam proprias leges sibi met condidit. Sed nec communis his omnibus et una sententia est: singuli enim prout videtur et libet ad accusationem ecclesiæ nitendo tanquam rector non sit, vel addit decreta vel minuit. Propter hæc ergo coactum [U., actum] est hoc concilium in Gangreni ecclesia habitum canones istos exponere, quibus probabuntur [U., G., probantur] memorai extra [Æ., B. R., E. 3, U., intra] ecclesiam esse: quod si per poenitentiam condemnaverint omnia hæc quæ male senserunt, tanquam a se non bene prolata, acceptabiles fiant, atque eo singula quæ debeant condemnare synodus credidit [Æ., B. R., E. 3, U., credit] exponenda. Quod si quis renuerit hæc quæ hodie constituta sunt, tanquam haereticus anathematizatus et damnatus abjiciatur et erit non solum incomunicatus, verum etiam ab ecclesia habeatur extoris, donec depreceetur episcopos et de universis quæ posse eos deprehensa siue detecta sunt prodiderit, quid ^c horum suscooperit observandum [T. 2, obsecendum].

29. I. De his qui nuptias damnavit.

Si quis nuptias in accusationem deduxerit, et mulierem fidem ac religiosam cum viro suo dormientem abominandam crediderit aut etiam accusandam, tanquam non posse conjugatos in regnum Dei ingredi, anathema sit.

non habere.

^c Ex Æ., B. R., U. In A. et reliquis: quæ.

* Ex Æ., B. R., T. 1, 2, U., G. In A. et E. 3, religionis.

^b Ex Æ., B. R., E. 3, T. 1, 2, U., spem apud Deum

II. De his qui carnes manducantes damnant.

Si quis carnes manducanter ex fide cum religione, prætor sanguinem et idolo immolatum et suffocatum, crædiderit condemnandum, tanquam spem non habentem ^a quod eas manducet, anathema sit.

III. Non debere servum occasione religionis dominum suum contemnere.

Si quis servum alienum occasione religionis doceat dominum suum debere contemnere et ejus ministerium destituere, ac non potius docuerit eum suo domino bona fide et cum omni honorisfientia deserire, anathema sit.

IV. De oblatione presbyteri conjugati.

Si quis discernit presbyterum conjugatum tanquam occasione nuptiarum, quod offerre non debet, et ab ejus oblatione ideo se abstineat ^b, anathema sit.

V. Orationes Ecclesie non debere contemni.

Si quis docet domum Dei contemptibilem esse debere et congregaciones quæ in ea sunt, anathema sit.

VI. Non licere extra ecclesiam congregari.

Si quis extra ecclesiam privatum populos congregans contemnat ^c ecclesiasticas sanctiones ipsamque ecclesiam, apud se autem sine consilio episcopi cum presbyteris ^d agat, anathema sit.

VII. De fructibus in ecclesiam et non alibi dandis.

Si quis oblationes fructuum vel primicias ecclesias debitas [U., deditas] voluerit extra ecclesiam **30** accipere vel dare, præter conscientiam episcopi vel ejus cui ejusmodi officia commissa sunt, et non magis cum consilio ejus de his agendum putaverit, anathema sit.

VIII. De his qui in usus pauperum conferuntur.

Si quis dederit vel acceperit fructuum oblationes extra episcopum vel eum qui constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam [T. 4, mercedem] pauperibus ; et qui dat et qui accipit, anathema sit.

IX. Virginitali studentem non debere nuptias exercerari.

Si quis vel virginitatem vel continentiam professus tanquam abominabiles nuptias judicat, et non propter solum hoc, quod continentia et virginitas bonum sanctumque propositum sit, anathema sit.

X. De his qui pro virginitate superbiant.

Si quis propter Deum virginitatem professus in conjugio positos per arrogantium vituperaverit, anathema sit.

XI. Agapem fratrum non debere contemni.

Si quis contemnendos duxerit agapem facientes et propter honorem Domini fratres pauperes convocantes, et noluerit communicare vocationibus eorum, tanquam in nihilum ^e quod sit deducens ^f, anathema sit.

^a U., spem apud Deum non habentem.

^b A.E., B.R., E. 3, U., abstinet.

^c A.E., populos congregat et contemnit.

^d A.E., B.R., E. 3, T. 1, 2, U., presbytero.

^e A.E., B.R., T. 1, 2, U., tanquam nihilum.

^f B.R., T. 1, 2, U., dijudicans.

^g U., Si qua mulier continentia propositum judicans vide.

XII. De continentibus et usu palliorum.

Si quis virorum putaverit sancto proposito id est continentia convenire ut pallio [A.E., B.R., U., pallio] utatur, tanquam ex eo justitiam habiturus, et reprehendat vel iudicet alios qui cum reverentia birris utuntur. et alia ueste communia quæ in usu est, anathema sit.

XIII. Non debere mulierem continentia causa virilem habitum usurpare.

Si qua mulier hoc proposito utile ^h judicans virili ueste utatur, ad hoc ut viri habitum imitetur, anathema sit.

XIV. Non debere condemnantem nuptias a viro discedere.

Si qua mulier derelicto viro discedere voluerit, solo vinculo conjugali, nuptias condemnando, anathema sit.

XV. Non debere quemquam continentia causa filios suos negligere.

Si quis dereliquerit filios proprios et non eos alii, et secundum quod pietatis est necessaria non præbuerit, sed occasione continentia negligendos putaverit, anathema sit.

XVI. Ne filii occasione religionis parentes suos despiciant.

Si qui filii parentes maxime fideles desoruerint in occasione cultus ⁱ, hoc justum esse judicantes, et non potius debitum honorem parentibus reddiderint, ut hoc ipsum in eis venerentur quod fideles sunt, anathema sit.

XVII. Caput londere mulieri non licere.

Quæcunque mulier ^j religioni judicans convenire comam sibi amputaverit, quam Deus ad velamen ejus et ad memoriam subjectionis illi dedit, tanquam resolvens jura subjectionis, anathema sit.

XVIII. Non licere die Dominicō jejunare.

Si quis, tanquam hoc continentia convenire judicans, die Dominicō jejunaverit in ejusdem diei contemptum, anathema sit.

XIX. Non licere jejunia communia solvere.

Si qui eorum qui in proposito sunt continentia præter necessitatē corporalem superbiat et jejunia communia totius Ecclesiæ putaverit contemnenda, perfectam in **32** sua scientia [A.E., conscientia] vindicantis [U., judicantis] rationem, anathema sit.

XX. Communicandum in basilicis martyrum.

Si quis per superbiam tanquam perfectum se estimans, conventus qui per loca et basilicas sanctorum martyrum sunt vel accusaverit, vel etiam oblationes quæ ibidem celebrantur spernendas esse crediderit, memoriasque sanctorum contemnendas, anathema sit.

Iacut autem scripsimus non absidentes eos qui in

^h Ex U. in A. et ceteris Codicibus : Si quis dereliquerit proprios filios et non eos alii et quod ab eo (A., habet) secundum pietatis est, his necessaria non præbuerit.

ⁱ A.E., B.R., E. 3, T. 1, 2, U., occasione Dei cultus.

^j A.E., B.R., E. 3, Quæcunque mulierum.

^k U., si quis superbis tanquam.

Ecclesia Dei secundum Scripturas sanctas proposi-
tum continentiae eligunt, sed eos qui suspiciunt ha-
bitum ejus et in superbiam esserunt adversus eos
qui simplicies vivunt [*Æ.*, simplices sunt]. Sed eos a
condemnamus qui se extollunt adversus Scripturas
et ecclesiasticos canones et nova introducti prae-
cepta. Nos autem et virginitatem cum humilitate ad-
mirans, et continentiam cum castitate et religione
Deo acceptissimam dicimus, et renuntiationem sacru-
larem negotiorum atque actuum [*U.*, aptum] cum hu-
militate discessum approbanda laudamus, et nuptia-
rum vinculum quod secundum castitatem secundum per-
durat honoratus, et divites cum justitia et operibus
bonis non abjecimus, et parcimoniam cum ueste hu-

* *Æ.*, Sed et eos. B.R., U., Sed et hos.

A mili non reprobamus : sicut etiam ornatum propter
corporis diligentiam infuscatum laudamus, dissolutos
autem et fractos in vestibus incessus non recipimus ;
et domos Dei honoramus, et conventus qui in his
sunt tanquam sanctos et utiles recipimus, pietatem
in privatis domibus non coneludentes, et omnem lo-
cum in nomine Dei aedificatum honoramus, et con-
gregationem in ecclesia factam ad utilitatem commu-
nem recipimus ; et bona opera quæ supra vires in
fratres pauperes excentur secundum ecclesiasticas
traditiones beatificamus, et omnia quæ convenient
traditionibus apostolicis et sanctorum Scripturarum
præceptis, in ecclesia fieri exoptamus.

* *U.*, in vestium incessu.

V.

CONCILIUM SARDICENSE.

TRECENTORUM EPISCOPORUM

ET IN EÓ CANONES INSTITUTI.

33 - 34 Anno sexto Constantii imperatoris, Leontio et Sallustio consulibus æra ^a ccclxxi, Sardicensis synodus congregata est, ubi omnes [Æ., ibique omnes] per Orientem Ariani episcopi condegnati sunt, qui conventi ad concilium occurserunt conscientiae ^c noluerunt : in quo concilio inter cetera hæ regulæ pro disciplina ecclesiastica institutæ sunt.

I. *Episcopum non debere ad aliam civitatem se transferre.*

Osius episcopus dixit : Non minus mala consuetudo quam perniciosa corruptela funditus eradicanda est, ne cui licet episcopo de civitate sua ad aliam civitatem transire. Manifesta est enim causa qua hoc facere tentant, cum nullus in hac re inventus sit episcopus qui de majore civitate ad minorem transiret ^d ; unde apparet avaritiae eos ardore inflammari et ambitioni servire, et ut dominationem exerceant. Si ergo omnibus placet ut hujusmodi pernicies austrius vindicetur, nec laicam communionem habeat qui talis est. Universi dixerunt : Placet etiam si talis aliquis exstiterit lemerarius ut forsitan excusationem afferat, quod populi litteras acceperit, cum manifestum sit præmio et mercede paucos qui sinceram Academ non habent potuisse corrumpi, ut clamarent in ecclesia ut ipsum petere viderentur episcopum : omnino has fraudes damnandas esse arbitror, ita ut nec laicam communionem in fine talis accipiat; quod si vobis omnibus placet, statuite. Universi dixerunt : Placet.

B II. *Episcopum de provincia ad provinciam non transire nisi fuerit invitatus.*

Osius episcopus dixit : Illud quoque statutum sit, ut episcopus de suá provincia ad aliam provinciam in qua sunt episcopi non transeat, nisi forte a fratribus suis invitatus ^e, ne videamur januam charitatis clausisse.

III. *De duobus episcopis unius provinciae inter se contentionem habentibus.*

Osius episcopus dixit : Providendum est etiam ut si in aliqua provincia forte aliquis episcopus contra fratrem suum episcopum litem habuerit, unus e duobus ex alia provincia non advocet episcopos ad judicium.

IV. *De episcopo adjudicato.*

C Osius episcopus dixit : Quod si aliquis episcopus adjudicatus fuerit in aliqua causa, et putat se habere bonam causam, et [*E. 3, U.*, ut] iterum judicium renovetur, si vobis placet, sancti Petri apostoli memoriam honoremus, ut scribatur, vel ab his qui examinarunt, vel etiam ab aliis [*Æ.*, illis] episcopis qui in provincia proxima morantur, Romano episcopo; et si ^f judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, et det judices ^g : si autem probaverit talis causam ut ea non replicentur ^h quæ acta sunt, quæ decreverit Romanus episcopus confirmata erunt : si ergo omnibus placet, statuatut. Synodus respondit : Placet.

V. *De episcopis a synodo depositis.*

Gaudentius episcopus dixit : Addendum est, si D placet, huic sententiae quam plenam sanctitate pro-

* *Æ.*, B. R., T. 1, 2, U., Constantini. In Lucensi Codice idem imperator Constantinus assignabatur.

^b *Æ.*, æra ccclxxii. U., G., æra ccclxxxi.

^c *Æ.*, convenire ad concilium ob reatum conscientiae.

^d B.R., T. 1, 2, U., transierit.

^e B. R., suis fuerit invitatus.

^f T. 2, episcopo, ut si.

^g *Æ.*, det judicii sententiam.

^h In reliquis Codicibus, præter A., reficeruntur.

tulisti, ut cum aliquis episcopus depositus fuerit A in vicinis commorantur locis, et proclamaverit agendum sibi esse negotium in urbe Roma; alter episcopus in eadem cathedra 35 post appellationem ejus qui videtur esse depositus omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in iudicio Romani episcopi determinata.

Vl. De quibus supra.

Osiris episcopus dixit: Si contigerit in una provincia in qua fuerint duo episcopi, unum forte remanere episcopum, ille vero per negligentiam noluerit ordinare episcopum, et populi convenerint, episcopi b vicinæ provinciæ debent illum prius convenire episcopum qui in eadem provincia moratur, et ostendere quod populi petant sibi rectorem et hoc justum esse ut et ipse veniat et cum ipso odiunt episcopum. Quod si conventus litteris tacuerit et dissimulaverit nihilque rescriperit, tunc satisfaciendum esse populis ut veniant c ex vicina provincia et ordinent episcopum; sed iterum licentia danda passim non est. Si enim subito aut vicus aliquis aut modica civitas, cui satis est unus presbyter, voluerit sibi episcopum ordinari ad hoc ut vilescat nomen episcopi et auctoritas, non debent illi ex alia provincia invitati facere episcopum, nisi aut in his civitatibus quæ episcopos habuerunt, aut si qua tam populoosa est civitas vel locus qui mereatur habere episcopum. Synodus respondit: Placet.

VII. De episcopis accusatis.

Osiris episcopus dixit: Et hoc placuit ut si episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis illius d et de gradu suo dejecerint eum, si appellaverit qui dejectus videtur et confugerit ad beatissimum Ecclesie Romanæ episcopum, et voluerit audiri, si justum putaverit ut renovetur examen, serbere episcopis dignetur R. manus episcopus his qui in finitima et propinqua altera provincia sunt, et c i si diligenter omnia requirant et juxta fidem veritatis desiniant. Quod si is, qui rogat causam suam iterum f audiri, depreciation sua moverit episcopum Romanum ut e latere suo presbyteros mittat, erit in potestate ipsius quid velit et quid estimet: et si decreverit mittendos esse qui praesentes cum episcopis judicent ut etiam habeant auctoritatem personæ illius a quo destinati sunt, erit in ejus arbitrio; si vero crediderit sufficere episcopos provinciales ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo iudicaverit.

36 VIII. Ut episcopi passim ad comitatum non pergant.

Osiris episcopus dixit: Importunitatis nostræ nimia frequentia et injusto iudicio b petitiones fecerunt nos non tantam habere gratiam aut fiduciam, dum quidam non cessant ad comitatum ire epi-

^a In extieris Codicibus, præter A., plurimi.

^b Ex U. In A. et reliquis: episcopus vicinæ provinciæ debet ille prius conveniri episcopos qui in eadem provincia morantur et ostendi.

^c U., satisfaciendum est populis; sicque veniant.

^d A., B. R., E. 3, U., ipsius.

^e A., B. R., T. 1, 2, U., ut

scopi, et maxime Afri, qui sicuti cognovimus sanctissimi fratris et coepiscopi nostri Grati salutaria consilia spernant atque contemnunt, et non solum ad comitatum multas et diversas Ecclesiæ non profuturas perferant causas, ut fieri solet, aut oportet, ut aut pauperibus, aut viduis, aut pupillis subveniatur, sed et dignitates seculares et administrationes quibusdam postulent. Hæc itaque pravitas olim non solum murmurations sed et scandala excitavit: honestum est autem ut episcopus intercessionem suam his præstet, qui aliqua iniqua vi opprimuntur aut si vidua affligitur aut pupillus expoliatur, tamen et ista omnia, si justam habeant causam et petitionem. Si vobis ergo, fratres charissimi, placet, decernite ne episcopi ad comitatum accedant, nisi forte hi qui regligiosissimi imperatoris litteris vel invitati fuerint vel evocati. Sed quoniam cæpe contingit ut ad misericordiam Ecclesiæ confugiant qui injuriam patiuntur, et qui peccantes in exsilium vel in insulas damnantur, aut certe quicunque sententiam excipiunt, ideoque subveniendum est et sine dubitatione eis potenda per Ecclesiam indulgentia: si ergo hoc vobis placet, statuatur. Universi dixerunt: Placet et constitutur.

IX. De quibus supra.

C Osiris episcopus dixit: Ilæ quoque prudentia vestra tractare debet, ut quia decrevistis ne episcopi improbitas notetur ad comitatum pergendo, quicumque ergo quales superioris memoravimus preces habuerint vel acceperint, per diaconum suummittant; quia persona ministri non erit invidiosa, quæ celebrius poterit quæ impetraverit reserre: et hoc consequens esse videtur, ut unusquisque qui preces habuerit eas ad fratres et coepiscopos nosros, qui in maxima civitate, id est qui metropoli, consistunt, mittat et illi per suos diaconos destinet, tribuendo commendatitias epistolæ pari ratione ad fratres et coepiscopos nostros, qui in illo tempore in his regionibus et urbibus morantur, in quibus felix et beatus Augustus rempublicam gubernat. Si vero habet quis episcoporum 37 amicos in palatio qui cupit aliquid quod tamen honestum est impetrare, non prohibeatur per diaconem suum rogare et significare eis, quos scit benigne i intercessione sibi absenti praestare posse. Qui vero Romanam venerit, sicuti dicunt est, sanctissimo fratri et coepiscopo nostro Romanæ Ecclesiæ preces quas habet tradat, ut et ipse prius examinet si honestæ et justæ sunt, et præstet [U., procuret] diligentiam atque sollicitudinem ut ad comitatum perferatur. Universi dixerunt placere sibi et honestum esse consilium.

D X. De quibus supra.

Alipius episcopus dixit: Si propter pepitos et viduas vel laborantes, qui causas non iisque habeant,

^f U., iterum audiri voluerit, et admonuerit episcopum Romanum.

^g A., B. R., presbyterum.

^h A., E. 3, T. 1, 2, iustæ petitione.

ⁱ A., B. R., U., benigna.

^j U., absenti posse procurare.

suscepserint peregrinationis incommoda ^a, habebunt A aliquid justæ rationis; nunc vero cum ea postulent, quæ sine invidia omnium et reprehensione esse non possunt, non necesse est ire illos ad comitatum.

XI. *De quibus supra.*

Gaudenius episcopus dixit: Ea quæ salubriter providiatis convenientia et aestimatione omnium, ac Deo placitura et homiisibus, tenere bactenus fortitudinem possunt, si metus huic sententiae conjugatur. Scimus enim etiam ipsi sapissime propter paucorum impudentiam sacrum ac religiosum sacerdotale nomen fuisse reprehensum. Si igitur aliquis contra omnium sententiam nisus voluerit ambitioni magis placere quam Deo, debet scire, causis redditis, honorem atque dignitatem se amissuram. Hoc autem sciri et competriri poterit, si unusquisque nostrum qui in canali constitutas est, cum progredientem [U., prodientem] episcopem viderit, inqñrat transitum ejus, causas videat, quo tendit agnoscat, et si quidem eum agnoverit ire ad comitatum, requirat illud quod superius comprehensum est, ne forte invitatus est [U., sit], ut ei facultas eundi permittatur: sin vero, ut superius meminit sanctitas vestra, propter desideria et ambitiones ire ad comitatum tentaverit, neque litteris ejus subserbatur neque ^b in communionem recipiendus est. Si vobis placet, debet omnium sententia confirmari. Universi dixerunt hoc honestum esse et placere sibi constitutionem ^c.

XII. *De quibus supra.*

Osius episcopus dixit: Sed et moderatio necessaria est, dilectissimi fratres, ne subito 38 adhuc quidam, nescientes quid decretum sit in synodo, venerint subito ad civitates eas quæ in canali sunt, debet episcopus civitatis ipsius admonere et instruere illum, ut ex eo loco ille mittat diaconem; admonitus tamen ipse redeat ad parochiam suam.

XIII. *Ut ne ex laico quilibet episcopus ordinetur.*

Osius episcopus dixit: Necessarium arbitror ut diligentissime tractetur ^d, si forte aut dives aut scholasticus de foro aut ex administratore episcopus fuerit postulatus, non prius ordinetur, nisi ante et lectoris munere et officio diaconii et presbyterii fuerit perfunctus; et ita per singulos gradus, si dignus fuerit, ascendat ad culmen episcopatus. Potest enim per has promotiones, quæ habent utique prolixum tempus, probari qua fide sit quave modestia et gravitate et verecundia, ut si dignus fuerit probatus, divino sacerdotio illustretur: nam nec conveniens est, nec ratio nec disciplina patitur, ut temere ac leviter ordinetur aut episcopus aut presbyter aut diaconus qui sit neophytus, maxime cum beatissimus Apostolus magister gentium ne hoc fieret denuntiasse et prohibuisse videatur, sed hi quorun per longum tempus examinata sit vita et merita comprobata. Universi dixerunt placere sibi hæc.

XIV. *Ut episcopus in aliena provincia non immoretur.*

Osius episcopus dixit: Hoc quoque statuere de-

^a AE., peregrinationes incommodas.

^b U., neque litteræ ejus scribantur, non.

^c E. placere sibi hanc constitutionem.

B betis ut episcopus ex alia civitate, cum venerit ad aliam civitatem vel ex provincia sua ad aliam provinciam, et ambitioni magis serviat quam devotioni, ita ut si voluerit in aliena civitate multo tempore residere, et contingat ut episcopus civitatis ipsius non tam instructus sit nec tam doctus, is vero qui advenit incipiat contemnere eum et frequenter facere sermonem, ut de honestet et infirmet illius personam, qua occasione sit ut non dubitet relinquere assignatam sibi ecclesiam et transire ad aliam ^e: definite ergo tempus, quia et non recipere episcopum coepiscopam suum inhumanum est, et dicitur residere perniciosum: ne fiat ergo providendum est ^f. Memini autem superiori concilio fratres nostros constituisse, ut si quis laicus in ea qua commoratur civitate tres Dominicæ, id est per tres septimanæ non celebrasset conventum, communione privaretur: si ergo hæc circa laicos constituta sunt, quanto magis nec licet nec decet ut 39 episcopus, si nullam tam gravem habet necessitatem, nec tam difficultem rationem, laudi ab sit ab Ecclesia sua et populum contristet? Universi dixerunt placere sibi.

XV. *De episcopis in aliena provincia possessiones habentibus.*

C Osius episcopus dixit: Quia nihil prætermitti oportet, sunt quidam fratres et coepiscopi nostri qui non in ea civitate possident in qua episcopi videntur esse constituti, vel certe parvam rem illic habent ubi habitant, alibi autem idonea prædia habere noscuntur, vel affectiones proximorum quibus indulgeant: haec tenus igitur eis permitti oportet ut accedant ad possessiones suas et disponant et ordinent fructum laboris sui, ut post tres Dominicæ, id est post septimanæ tres si morari necesse sit, in suis potius fundis morentur: et si est proxima civitas in qua presbyter est, ne sine ecclesia facere videatur Dominicum, accedant, ut nec res ejus domesticæ per absentiam ejus detrimentum sustineant, et non frequenter veniendo ad aliam civitatem in qua est episcopus, suspicionem jactantia et ambitionis incurvant. Universi dixerunt placere sibi.

XVI. *De clericorum excommunicatione.*

D Osius episcopus dixit: Si hoc quoque omnibus placet, ut si diaconus, sive presbyter, sive quis clericorum ab episcopo suo communione fuerit privatus, et ad alterum pereixerit episcopum, et scierit ille ad quem confugerit eum ab episcopo suo fuisse abjectum; non oportet ut ei communionem indulget: quod si fecerit, sciat se convocatis episcopis causas esse dicturum. Universi dixerunt: Hoc statutum et pacem servabit et custodiet concordiam.

XVII. *Licere clericis, si injuste fuerint excommunicati, ricos adire episcopos.*

Osius episcopus dixit: Quid me adhuc moveat reticere non debo: si episcopus quis forte iracundus, quod esse non debet, cito aut aspere commoveatur

^d AE., B. R., E. 3, II., tractetis.

^e AE., B. R., E. 3, T. 1, 2, U., alienam.

^f T. 1, 2, U., prohibendum est.

adversus presbyterum aut diaconum suum et exterrit
minare eum de Ecclesia voluerit, providendum est
ne innocens damnetur aut perdat communionem; et
ideo habeat potestatem qui dejectus est, ut finitimos
episcopos interpellat, et causa ejus audiatur et dili-
gentius tractetur, quia non oportet ei negari audi-
entiam rogantem^a; et ille episcopus, qui aut juste aut in-
juste abjectit eum, patienter accipiat ut negotium
40 discutiatur ut vel probetur sententia ejus a plu-
rimis vel emendetur^b. Tamen priusquam omnia di-
ligenter et fideliter fuerint examinata, eum qui fuer-
at communione separatus, nullus alius debet pre-
sumere ut recipiat et communioni societ. Qui autem
convenerint ad audiendum, si clericorum esse fasti-
dium viderint et superbiam, quis non decet ut episco-
pus aut injuriam aut contumeliam patiatur, austero-
ribus eos verbis castigent ut obedient honesta præci-
pienti episcopo; quia sicut ille sincerum amorem
debet clericis exhibere et charitatem, ita quoque vi-
cissim ministri infucata debent episcopo suo obsequia
exhibere.

XVIII. Non licere episcopo alterius clericum in sua
Ecclesia ordinare.

Januarius episcopus dixit: Illud quoque sanctitas
vestra statuat, ut nulli episcopo liceat alterius civita-
tis ecclesiasticum sollicitare et in sua dioecesi ordi-
nare clericum, quia ex his contentioneibus solet nasci
discordia: et ideo prohibet [B. R., U., prohibeat]
omnium sententia ne quis hoc facere audeat.

^a *Æ., B. R., T. 1, 2, G., rogandi.*

^b *U., abjectit eum, ut patienter accipiat quo negotium
discutiatur, et sententia, ejus si aspera est a plurimis*

XIX. De quibus supra.

Osius episcopus dixit: Et hoc universi constitui-
mos, ut quicunque ex alia parochia voluerit alienum
ministrum sine consensu episcopi ipsius et sine vo-
luntate ordinare, non sit rata ordinatio ejus. Qui-
conque autem hoc usurpaverit, a fratribus et coepi-
scopis nostris et adinoneri debet et corrigi.

XX. Ut extranei clericci apud Thessalonicanam
non tardent.

Aetius episcopus dixit: Non ignoratis quanta et
qualis sit Thessalonicenium civitas: saepe ad eam
veniunt ex aliis regionibus presbyteri et diaconi, et
non sunt contenti ut brevi tempore renorentur aut
resideant ibi, aut certe vix post longa spatia ad eam
suam redire cogantur. Universi dixerunt: ea tempo-
Bra, quæ constituta sunt circa episcopos, et erga ho-
rum personas observari debent.

XXI. Clerici vim passi aut persecutionem si ad aliam
accesserint civitatem non voluntarib; ibi morari quan-
diu potuerint redire.

Osius episcopus dixit: Suggestente fratre et coe-
piscopo nostro Olympio [T. 2, Alipio], hoc etiam
placuit, ut si aliquis vim perpessus est et inique pul-
sus pro disciplina vel catholica defensione **41** vel
confessione veritatis, fugiens pericula innocens et de-
volutus ad aliam venient civitatem, non prohibeatur
immorari quandiu aut redire potuerit aut injurya ejus
42 remedium acceperit; durum est enim qui per-
secutionem patitur non recipi: etiam et larga be-
nevolentia et humanitas est ei exhibenda.

C emendetur.

^c *Æ., B. R., E. 3, T. 1, 2, ad sua.*

VI.

CONCILIUM ANTIOCHENUM.

TRIGINTA ET UNIUS EPISCOPORUM.

Sancta et pacatissima synodus in unum congregata
his qui per singulas provincias sunt unanimibus san-
ctis et consacerdotibus in Domino salutem. Gratia
et veritas Jesu Christi Domini et Salvatoris nostri
sanctam Antiochenam Ecclesiam visitans et in unum
connectens per concordiam pacatissimi Spiritus, ^d
muta quidem et alia perfecit: in omnibus autem
suggerente sancto et pacifico Spiritu, etiam hoc
perfecit, ut quæ visa sunt recte constitui cum plu-
rima consideratione et judicio una cum omnibus
nobis Antiochia ex diversis provinciis in unum col-
lectio episcopis, in vestram notitiam deferrentur.
Credimus autem gratia Domini et sancto Spiritui
pacis quod et ipsi conspirabitis nobis tanquam in
unam suissetis virtutem^b, et nobiscum orationibus

D admittentes magis muniri, et in Spiritu sancto præ-
sentes iisdem ipsis quæ definita sunt consentientes
et ea quæ visa sunt recte roborantes, cum consensu
sancti Spiritus consignabitis. Sunt autem præfiniti
canones ecclesiastici hi qui infra scripti sunt. In
qua synodo fuerunt episcopi: Eusebius, Niceta, Anti-
ochus, Archelaus, Isicius^c, Jacobus, Aeneas, Bas-
sus^d, Moyses, Macedonius, Theodorus, alias Theo-
dorus, Paulus, Eustachius, Manicius, Agapius, Alex-
ander, Patrius, Petrus, Theodorus, Narcissus, Sy-
ricus^e, Manicius^f, Etherius, Magnus, Alipius^g,
Tarcodius^h, Mantus, Petrus, Anatolius, et Chir-
rionⁱ, ex provinciis Syriae Cœles, Phœnices, veter-
is Arabiæ, Mesopotamiæ, Ciliciæ, Isauriæ: et haec
constituerunt quæ infra scripta sunt.

^a Ex *Æ., B. R., U. In A. et reliquis: atque.*

^b *Æ., in unum suissetis virtute.*

^c *Æ., B. R., U., Hesychius.*

^d *U., Passus.*

^e *T. 1, 2, Siricius.*

^f *Æ., B. R., U., Nocimus.*

^g *Æ., B. R., U., Alphius.*

^h *Æ., U., Tharcordi. T. 2, Tarchodimantus.*

ⁱ *Æ., B. R., E. 3, Cyrius. U., Sirion.*

I. Non licere pascha diverso tempore facere neque cum Judæis celebrare.

Omnis qui audent dissolvere regulam sancti et magni concilii Nicæni, quod celebratum est in præsentia Dei et amantissimi Constantini imperatoris, de sancta et salutari festivitate paschali Salvatoris nostri, excommunicatos et abjectos ab Ecclesia esse debere, maxime si perseverent studio contentionis ad subvertenda ea quæ optime constituta sunt: et hæc quidem dicta sunt de laicis. Si autem de præpositis Ecclesiæ aliquis, id est vel episcopus vel presbyter vel diaconus post hanc definitionem ausus fuerit in subversionem populorum et perturbationem ecclesiarum retinere et cum Judæis pascha voluerit celebrare; hunc sancta synodus jamjamque alienum ab Ecclesia esse judicavit, tanquam eum qui non solum proprii peccati reus sit, sed et aliorum corruptæ intentis et conversationis suppluator extiterit: et non solum hujusmodi deponi a sacerdotio et ministerio, sed et hos qui eis ausi fuerint communicare post damnationem; depositos autem etiam honore qui extrinsecus est privari oportet, quem sanctus canon et Dei sacerdotium meruit.

II. Non licere communionem Ecclesiæ contemnere, aut excommunicatis communicare.

Omnis qui ingrediuntur in ecclesiam Dei et sacras Scripturas audiunt, non autem cum populo in oratione communicant, adversantur 43 etiam sanctam assumptionem dominici sacramenti secundum aliquam propriam disciplinam: hos abjici ab Ecclesia oportet, donec consitentes fructum pœnitentie demonstrent, et deprecati fuerint ut data venia suscipi mereantur. Non autem licet communicare excommunicatis, neque per domos ingredi, nec cum eis orare qui Ecclesiæ non participant in oratione, nec in alteram Ecclesiam recipi qui ab alia excommunicantur. Quod si visus fuerit quilibet episcoporum, vel presbyterorum, aut diaconorum, vel etiam qui in canone detinentur, excommunicatis communicare; et hunc oportet communione privari, tanquam Ecclesiæ regulas confundentein.

III. Non debere clericum ad Ecclesiam aliam migrantem ibi perseverare.

Si quis presbyter, vel diaconus, vel quilibet clericus, deserta sua Ecclesia, ad aliam transeundum esse crediderit, et ibi paulatim tentet quo migravit perpetuo permanere, ulterius ministrare non debet, præsertim si ab episcopo suo ad revertendum fuerit exhortatus [T. 1, exoratus]. Quod si et post evocationem sui episcopi non obedierit, sed perseveraverit, omnimodis ab officio suo deponi debere, nec aliquando spem restitutionis habere. Si quis vero propter hanc culpam depositum aliis episcopos suscepit, et ipse a communione synodo pœnari merebitur

^a E., in præsentia domini amantissimi.

^b U., definitionem et hunc terminum ausus fecit.

^c E., E. 3, U., in subversione populorum et perturbatione Ecclesiarum.

^d U., resistere in his, et cum Judæis. G. nitatur

A increpationis, tanquam ecclesiastica jura dissolvens.

IV. Non licere episcopo vel cuiuscunq; clero si exauctoratus fuerit ministrare.

Si quis episcopus a synodo e fuerit depositus, vel presbyter vel diaconus a proprio episcopo condemnatus, et præsumperit sacerdotii seu sacri ministerii quidpiam, non ei amplius licet neque in alia synodo spem restitutionis habere, neque assertionis alicujus locum; sed et communicantes ei omnes abjici ab Ecclesia, et maxime si postquam cognoverunt sententiam adversus eum fuisse prolatam, ei contumaciter communicaverunt.

V. Non licere clericis contemptu episcopo semote colligere.

B Si quis presbyter aut diaconus, contemptu suo episcopo, se ipsum ab Ecclesia segregaverit et privatim apud se collectis populis [U., presbyteris] altare erigere ausus fuerit, et nihilominus, episcopo suo exhortante et semel et iterum 44 revocante, inobediens extiterit; hunc modis omnibus deponendum, nec aliquando consequi curationem aut proprium honorem recipere speret. Quod si clericus perseveraverit perturbans et concitans Ecclesiam, quæ foris est, tanquam seditiosum corripi oportet.

VI. De excommunicatis.

C Si quis a proprio episcopo excommunicatus est, non eum prius ab aliis debere suscipi, nisi a suo fuerit receptus episcopo, aut concilio facto occurrat, et respondeat, et synodo satisficerit, et statuerit sub alia sententia, recipi oportet. Quod etiam circa laicos, et presbyteros, et diaconos et omnes qui in clerico convenit observari.

VII. Nullum peregrinum absque epistola suscipi.

Nullum absque formata, quam Græci epistolum t dicit, peregrinorum clericorum suscipi oportet.

VIII. Ut epistolæ soli chorepiscopi faciant.

Neque presbyteros ad regiones longinquas formatas, id est canonicas epistolæ dare, nisi ad episcopos finitos simplices epistolæ mittere; vicarios vero episcoporum s, qui a Græcis chorepiscopi appellantur, formatas facere liceat.

IX. De metropolitanis episcopis.

D Per singulas provincias episcopos singulos sciro oportet episcopum metropolitanum, qui præstet, curram et sollicitudinem totius provincie suscepisse: propter quod ad metropolitanam civitatem ab his qui causas habeant sine dubio concurratur. Quapropter placuit eum et honore præire, et nihil ultra sine ipso reliquos episcopos agere secundum antiquum patrum nostrorum qui obtinuit canonem, nisi hæc tantum quæ uniuscujusque [U., unicuique] ecclesiæ per suam diœcesim competunt. Unumque-

retinere.

^e T. 1, 2, a sua synodo.

^f Ex reliquis, præter A., in quo, epistolam.

^g B. R., T. 1, 2, U., vicarios vero episcopos.

que enim oportet episcopum potestatem habere et sue diœcesis ad hanc gubernandam secundum competentem sibi reverentiam, ad providendum regioni quæ sub ipsis est civitate; ita ut etiam ordinare presbyteros et diaconos ei probabili judicio licet, et de singulis moderatione et pondere disceptare: ultra autem nihil agendum permitti [U., permittitur] citra metropolitani episcopi conscientiam, nec metropolitanus sine ceterorum aliquid gerat consilio sacerdotum.

X. De chorepiscopis.

Qui in vicis et villis constituti sunt chorepiscopi, tametsi manus impositionem ab episcopis suscepserunt, placuit sanctæ synodo scire eos oportere modum proprium retinere et gubernare adjacentem sibi Ecclesiæ commissas, et esse contentos propria sollicitudine et gubernatione quam suscepserunt. Constituere autem [U., etiam] his permittitur letores et subdiaconos et exorcistas, quibus sufficiat istorum tantum graduum licentiam accepisse; non autem presbyterum, non diaconum audeant ordinare præter conscientiam episcopi, vel civitatis, vel Ecclesiæ, cui adjacens invenitor seu ipse seu regio in qua præesse dognoscitur. Quod si quis prævaricare ausus fuerit constituta, deponi cum et dignitate qua preditus est debere privari; chorepiscopus autem ab episcopo civitatis vel loci cui idem adjacet [U., loci qui adjacet] ordinandus est.

XI. De his episcopis vel clericis qui sine litteris episcoporum ad imperatorem vadant.

Si quis episcopus, vel presbyter, vel omnis omnino qui est sub ecclesiastica regula constitutus, præter consilium vel litteras eorum episcoporum qui sunt intra provinciam et maxime metropolitanum, ad imperatorem perrexit, hunc abdicari et ejici non solum de communione debere, sed etiam propria dignitate privari, tanquam molestum et importunum imperialibus auribus contra ecclesiastica constituta: si autem necessitas cogit ad imperatorem excurrere propter aliquam actionem, cum deliberatione et consilio metropolitanæ provinciæ episcopi et ceterorum conscientia qui in eadem proviucia sunt, litteris ire debet.

XII. De episcopis vel clericis depositis.

Si quis a proprio episcopo depositus vel presbyter, vel diaconus, aut etiamsi a synodo quilibet episcopus fuerit excommunicatus, molestiam imperialibus auribus inferre non præsumat, sed ad majorem episcoporum synodus sese convertat, et quæ se putat habere justa in eorum concilio alleget [U., consilio alleget], atque ab his de se exspectet, quæ fuerit de prompta sententia. Quod si deficiens pusillanimitate noluerit facere, sed imperatori fuerit hujusmodi importunus, nullam veniam habeat, neque locum illius assertuus [T. 1, 2, aduersorius] sura, nec spem recipiendi gradus habeat in futurum.

* B. R., E 3, expetit. U., exspectet.

† Ex B. R. T. 1, 2. in A. et reliquis, obrepente. U., repente.

A. 46 XIII. Non licere episcopis in aliena provinciæ clericos ordinare.

Nullum episcopum audere debere ex alia provincia ad aliam transitum facere, et ordinare aliquos in Ecclesiis, aut provocare ad sacrum ministerium: nec alios illuc secum attrahat [U., attrahere] episcopos, nisi forte per litteras rogatus abierit, non solum a metropolitanu, sed ab his qui cum eo sunt provinciæ episcopis: quod si nullo invitante inordinate superveniat, et aliquos vel ordinare præsumperit vel quolibet actus illi Ecclesiæ competentes, ad eo qui [A., E. 3, U., quæ] minime pertinent, usurpare tentaverit, vacua quidem et inania erunt omnia quæ gesserit: ipse vero hujus indisciplinati ausus et irrationalis coepit dignas causas expendat*, tanquam depositus a sancta synodo et propter hujuscemodi præsumptionem jam prædamnatus.

XIV. De episcopis accusatis.

Si quis episcopus de aliquibus causis criminalibus in judicio episcoporum fuerit accusatus, contingat autem de ipsis episcopis provinciæ qui convenerunt diversas habere sententias, et alios quidem innocentem eum pronuntiare, alios reum; propter hujusmodi itaque controversiam amputandam, placuit sanctæ synodo metropolitanum episcopum alterius provinciæ vicinæ advocari et aliquantos cum eo episcopos alios, qui pariter residentes quæcumque fuerit dirimant questionem, propter hoc ut firmum sit iudicium quod ab unius provinciæ episcopis fuerit promulgatum.

C. XV. De quibus supra.

Si quis episcopus criminaliter accusatus ab omnibus qui sunt intra provinciam episcopis exceptus unam consonamque sententiam, ab aliis ulterius judicii non poterit; sed manere circa eum oportet tanquam convenientem, quæ ab omnibus prolata est, firma et ratamque sententiam.

XVI. De episcopis vacantibus [T. 1, vagantibus].

Si quis episcopus vacans [T. 1, vagans] in Ecclesiæ vacantem supervenerit, et hanc obrepenter præter plenariam synodum occupandam esse creditur, hunc abjici oportet, tametsi eum plebs quam diripuit velit sibi episcopum retinere. Illa autem dicetur synodus 47 plenaria in qua etiam episcopus metropolitanus adfuerit.

D. XVII. De episcopis qui suscepta manus impositione non acquiescant suscipere ministerium.

Si quis episcopus suscepta manus impositione et deputatus populis præesse non suscipiat ministerium sacerdotii, nec consentiat abire in Ecclesiæ in qua fuerat ordinatus; hunc incomunicabilem esse debere, donec coactus consentiat plebem suscipere sibi met deputatam, aut provinciæ plenaria synodus episcoporum de eo aliquid statuat.

E. XVIII. De his quibus supra.

Si quis episcopus ordinatus non abierit in paro-

* U., impositione recusat deputatis tibi populis præesse, ut non suscipiat.

chiam cui ordinatus est, si non suo vito • sed plebis forsitan contradictione, hie honorem susceptum retinere debet et sacerdotio fungi; ita ut nihil molestiae afferat ecclesie illi in qua fuerat constitutus: exspeciare autem eum oportet provinciae plenariam synodus, donec de eo quod competit statuarit.

XIX. Non licere sine consilio metropolitani episcopi episcopum ordinare.

Episcopum non ordinandum praeter consilium et presentiam metropolitani episcopi, cui melius erit si ex omni provincia congregentur episcopi: quod si fieri nou potest, bi qui adesse non possunt propriis litteris consensum suum de ipso designent, et tunc demum post plurimorum sive presentiam sive per litteras sententiam consenam ordinetur: quod si aliorum quam statuta sunt [U., statutum est] fiat, nihil valere hujusmodi ordinationem. Si vero etiam secundum definitas regulas ordinatio celebretur, contradicunt autem aliqui propter proprias et domesticas similitates; his contemptis, sententia de eo obtineat plurimorum.

XX. Ut bis in anno synodus celebretur.

Propter ecclesiasticas causas et quae existunt controversias dissolvendas, sufficere visum est bis in anno per singulas provincias episcoporum concilium fieri: semel quidem post tertiam hebdomadam paschalis festivitatis, ita ut in quarta hebdomada que consequitur, id est media Pentecoste, concilium compleatur; admoneant autem comprovinciales ^b episcopos hi qui in amplioribus, id **48** est qui in metropolitanis civitatibus degunt: secundum verum concilium Idibus Octobribus habeatur, qui dies apud Gracos Hyperberetarum mensis decimus invenitur. In ipsis autem conciliis et presbyteros et diaconos presentes esse oportet, et omnes quotquot se laeos aestimant, et synodicam exspeciare sententiam: nec licet aliquibus apud semetipos concilia sine metropolitanorum episcoporum conscientia facere, quibus de omnibus causis constat permisum esse judicium.

XXI. Episcopum de diocesi ad diocesem non debere transire.

Episcopum de diocesi ad diocesem alteram non debere transire, neque si se ipsum ingresserit, neque si a populis fuerit violenter attractus, neque si etiam hoc ei ab episcopis suadeatur: manere autem eum debere in Ecclesia Dei quam ab initio sortitus est, et non ab ea alibi demigrare secundum regulam a Patribus constitutam ^c.

XXII. Episcopum non debere in alienam irruere civitatem.

Episcopum non debere in alienam irruere civitatem quae illi probatur non esse subjectam, neque in regionem quae ad ejus curam minime dignoscitur pertinere ^d, ad aliquid ordinandum, neque presby-

teros aut diaconos constituere ad alios episcopos pertinentes, nisi forte cum consilio propriæ regionis episcopi: quod si quispiam horum tale aliquid adire & voluerit, irrita [E., abjicienda] quidem erit hujusmodi ordinatio, et is qui male usurpaverit a synode arguatur.

XXIII. Episcopo non licere successorem sibi constituere.

Episcopum non licere tanquam successorem sibi futurum constituere alterum, quamvis circa vicinia mortis habeatur: quod si tale aliquid factum fuerit, irrita sit hujusmodi ordinatio. Custodire ^e autem debet ecclesiastica constituta, quæ ita se continent: non posse aliter episcopum fieri, nisi in concilio et cum consensu episcoporum, eorum duntaxat, qui post obitum illius qui & præcessit habuerint per testamentum cum dignus fuerit provehendi.

XXIV. De rebus ecclesiasticis et episcopalibus.

Quæcumque res Ecclesie sunt convenit cum omni diligentia et bona fide servari, **49** illa scilicet fide quæ Deo debetur omnia prævidenti atque judicanti; quæque gubernari oportet et dispensari cum judicio et potestate episcopi, cui totius plebis animæ videntur esse communissæ. Manifesta autem esse oportet quæ Ecclesie competunt eorum presbyterorum et diaconorum ^f, id est qui circa ipsum sunt, ut ipsi non ignorent nec eos aliquid lateat eorum quæ sunt propriæ Ecclesie, ut si contigerit episcopum de hac vita migrare, cum manifestæ sunt et nota res ecclesiastice, non intercidant atque depereant. Sed nec res propriæ episcopi tanquam obnoxiae, rerum ecclesiasticarum ^g occasione, illius ^h pulsentur injuriae; quia justum et decibile est apud Dominum, [E., Deum] ei homines, quæ propria sunt episcopi quibus ipse judicaverit derelinqui, et quæ ecclesie sunt ipsi servari: ita enim sit ut nec Ecclesia damno aliquo affligatur, nec episcopus occasione rerum ecclesiasticarum præscribatur, neque pertinentes ad eum in causas incurant, quo post mortem memoria ejus maledictis aliquibus oneretur [U., delonestetur].

XXV. Episcopum habere potestatem in rebus ecclesiasticis disponendis.

Episcopum habere ecclesiasticarum rerum potestatem ad dispensandum omnibus indigentibus cu[m] omni timore et reverentia Dei; ipsum quoque ex eis percipere atque uti debere quibus indiget, si tamen iudicet vel ad suas necessarias vel fratum expensas, qui **50** apud eum hospitalitatis gratia commorantur, ut nulla ex parte per inopiam defraudentur, secundum Apostolum dicentem: *Habentes victum quotidianum et tegumentum corporis, his contenti sumus [U., simus].* Quod si bis minime contentus atque sufficiens transferat in necessitates domesticas ecclesiasticas res vel commoda qualibet Ecclesie, aut

^a U., G., est non suo vito.

^b E., B. R., E. 3, provinciales.

^c U., secundum regulam super hoc olim a Patribus constitutam.

^d Ex reliquis Codicibus. In A., pervenire.

^e E., B. R., T. 1, U., audere.

^f E., U., custodiri autem debent.

^g T. 2, illius alius qui.

^h U., competunt presbyteris et diaconibus.

ⁱ U., rebus ecclesiasticis.

^j E., B. R., T. 2, ullius.

agrorum ecclesiasticorum fructus circa conscientiam presbyterorum vel diaconorum apud se redigat [U., degentium], et domesticis suis, vel etiam affiliis, aut fratribus, aut filiis earum rerum tribuat potestatem, ut per eorum secretam diligentiam easteri ecclesiastici fædi videantur; reatum hunc qui hujusmodi est apud metropolitum provincie præstare debet. Quod si taliter reprehendatur [T. 2, deprehendatur] episcopus vel b[is] qui cum ipso sunt presbyteri, quo dicatur haec quæ ad Ecclesiam pertinent, sive de agris, sive de aliis quibuscumque ecclesiasticis causis eo sibi met ussurpare, pauperes vero necessitate et penuria opprimenti, atque ex hoc ipso non solum

* Ex omnibus Codicibus. In A., continentur scripta.

A ecclesiastice rationi verum etiam dispensatoribus ejus maledictio [A., B. R., T. 1, 2, maledicta] et reprehensio augeatur: hos igitur correptionem oportet mereri quæ condecet, sancta synodo cognoscente.

Eusebius omnibus quæ constituta [B. R., E. 3, constituerunt] sunt præsens subserpsit. Theodosius, Niceta, Macedonius, Anatolius, Tharcodius [T. 1, 2, Tarchodimantus], Mantus, Aetherius, Narcissus, Alipius, Archelaus, Bassus, Syricus, Eustachius, Mauricius, Hesychius, Manicius, Paulus, et ceteri, quorum nomina in Græco jam superius continentur *, consensimus.

VII.

CONCILIUM LAODICENUM.

A LAODICEÆ & SACERDOTIBUS EDITUM.

Sancta synodus secundum Laodiceam Phrygiæ Pacatianæ, convocata ex diversis provinciis Asiae, regulas exposuit ecclesiasticas, sicut infra scriptum est.

51 I. De digamis.

De eo quod oportet secundum ecclesiasticum canonem, eos qui libere et legitime secundis nuptiis coniuncti sunt, nec occultam permixtionem operati sunt, paucum tempore exemplo, vacare orationibus et jejuniiis, et secundum veniam reddi eis communionem.

II. De his qui diversorum peccatorum lapsus incurunt.

Hic, qui diversorum peccatorum lapsus incurunt et instant orationi, confessioni ac poenitentia, malorum suorum perfectam conversionem demonstrantes, pro qualitate peccati poenitentia tempus altribuendum est propter misericordiam et bonitatem Dei: qui ergo hujusmodi sunt, revocandi et ad communionem sunt applicandi.

III. De neophytis non promovendis ad sacerdotium b.

Non oportet neophytum promoveri ad ordinem sacerdotalem.

IV. Non licere coram catechumenis clericos fieri.

Non oportet manus impositionem super ordinatos presentibus catechumenis celebrari.

V. Non licere clericis usuram vel sexcupla accipere.

Non licet sacerdoti ministris altaris, vel in sacerdotali ordine constitutis usurpas vel lucras quæ sexcupla dicuntur accipere.

VI. Non licere haereticos ingredi ecclesiam.

Non concedendum haereticis ingressum domus Dei in haeresi permanentibus.

VII. De Novatianis et Quartodecimanis.

Novatianos, vel etiam Quartodecimanos, quos Graeci Τετραδεκάτες [U., Τέτταπες καὶ δεκάτης] appellant, id est qui quartadecima luna primi men-

sis cum Judæis pascha celebrant, sed et catechumenos eorum vel fidèles non recipi, priusquam condemnent omnem haeresim, plenissime autem ante omnia, in qua delinebantur: et tunc qui apud eos fidèles dicuntur symbolum fidei doceantur, atque ita unctus sancto etiam chrismate, divino sacramento communicare conveniet.

52 VIII. De Cataphryg's ad Ecclesiam venientibus.

Eos qui convertuntur ab haeresi quæ dicitur Secundumphryg's, seque in c'ero constitutos astinam, quanvis magni dicantur, hujusmodi cum omni diligentia catechizari oportet et baptizari ab Ecclesiæ catholicæ episcopis et presbyteris.

IX. Non debere catholicos in ea quæ martyria sua haeretici dicunt intrare.

Non concedendum in cœmeteria, vel quæ martyria dicuntur, haereticorum catholicos orationis gratia et potenda curationis intrare: sed et qui ierint, si sunt fidèles, incommunicabiles factos ad poenitentiam usque ad aliquod temporis redigi: poenitentes autem eos et errasse confessos suscipi oportet.

X. Non debere catholicam haereticorum matrimonio sociari.

Eos qui ad Ecclesiam pertinent indifferenter alios proprios haereticorum nuptiis minime sociare debere.

XI. De canonicis ecclesiæ.

Mulieres, quæ apud Græcos presbyteræ appellantur, apud nos autem viduae senioræ, univiræ et matriculariæ appellantur, in ecclesia tanquam ordinatas constitui non licet.

XII. De ordinandis episcopis cum consilio metropolitorum et finitimorum episcoporum.

Episcopos non oportet præter judicium metropolitorum et finitimorum episcoporum constitui ad Ecclesiæ principatum: nec eligantur nisi hi quos multo ante probabilis vita commendat, et nihilomi-

* In Codicibus: Laodocie.

† Desunt plurimi horum canonum tituli in A. Desumpti sunt ex B. R.

nas si in sermone fiduci et recta ratione per suam conversationem fuerint comprobati.

XIII. Non licere populi ministros altaris eligere.

De eo quod non sit populis concedendum electio-
nem acere eorum qui altaris ministerio sunt applican*ti*.

XIV. Sanctas oblationes pro eulogis in festivitate paschali ad alias provincias non debere mitti [U., G., transmitti].

**Sancias oblationes ad vicem eulogiarum per festi-
vitatem paschalem ad alias parochias mitti minime
oportet.**

53 XV. De psalmistis.

Non licet praeceptor canonicos psalmistas ^b qui pul-
pitum ascendunt et de Codice legunt, alium quem-
libet in ecclesia psallere.

XVI. Ut sanctum Evangelium etiam sabbatis legatur.

Sabbatis Evangelia cum aliis Scripturis legenda
esse.

XVII. Psalmos sparsim non licere confundi.

In processionibus non connectere, id est ex diversis versibus et sensibus libri in unum canticum uni-
nime conjungere [T. 1, conjugere], sed singulorum
psalmorum ordinabiliter de medio debere fieri le-
ctionem.

XVIII. De orationibus quotidianis.

De eo quod semper supplicationes orationum ad
horam nonam et vesperam oportet celebrari.

**XIX. De ordine orationum catechumenorum atque fide-
tium, et de communione.**

Quoniam catechumenorum orationem separatim et
prius post tractatum episcoporum oportet celebrare : quibus egressis orent etiam hi qui in poenitentia
sunt constituti, et post manus impositionem, his
quoque abscedentibus, tunc fideles orare debebunt,
quorum tres orationes sicut : una quidem, id est pri-
ma, per silentium, secunda vero et tertia per vocis
pronuntiationem, ac tunc demum osculo pacem [T.
2, U., G., osculum pacis] debet dari, et postea quam
presbyteri episcopo pacem dederint, tunc etiam lai-
cos dare, et sic oblatio offeratur : solis autem mini-
stris altaris licet ingredi ad altare et communicare.

XX. De disciplina atque modestia clericorum.

Quoniam non oportet diaconem sedere praesente
presbytero, sed ex iussione presbyteri sedeat : si-
militer autem honorificetur et diaconus a minoribus
honorioribus et clericis omnibus.

XXI. De ministerio subdiaconorum.

Quoniam non oportet ministros licentiam habere
in secretarium sive sacrarium, quod Graeci di. conicon
[U., diaconion] appellant ingredi, et contingere vasa
dominica.

54 XXII. De ministro, ut orario non utatur.

Ministrum non oportet orario uti, nec osilia der-
linquere.

^a Ex omnibus Codicibus. In A., applicati.

^b In Codicibus : psalmos. U., psalmos qui publice
cantantur et de codice leguntur, alium.

^c T. 1, Non licet. T. 2, Non oportet.

A XXIII. Non oportere lectores aut psalmistas oratio uti.

Quoniam non oportet lectores aut psalmistas ora-
tio uti et sic legere aut psallere.

**XXIV. De lectoribus et psalmistis, ut tabernas non in-
trent.**

Quoniam non oportet altario servientes [A., B.
R., U., deservientes] a presbyteris usque ad diaconos
et deinceps ordinis ecclesiastici omnes usque ad mi-
nistros, aut lectores, aut psalmistas, aut exorcistas, aut
ostiarios, aut etiam eos qui in proposito continentur
sunt, tabernas intrare.

**XXV. Non licere ministris panes dare aut calicem ben-
dicere.**

Non oportet ministros panes dare nec calicem be-
nidicere.

XXVI. De exorcistis.

Non oportet exorcizare eos qui needum ab episco-
pis sunt provecti, neque in ecclesiis, neque intra dom-
inos.

**XXVII. Non debere clericos sive laicos ad agapem vo-
calos partes tollere.**

Non oportet ministros altaris, vel qualibet clericos,
aut etiam laicos ad agapem vocalos partes tollere,
propter injuriam que ex hac occasione ecclesiastico
ordini poterit deputari.

**XXVIII. Non licere in ecclesiis accubitus sternere vel
agapem facere.**

Non ^d decet in dominicis ecclesiis ^d agapem facere
et intus manducare, vel accubitus sternere.

XXIX. Non debere Christianos sabbatizare.

Non oportet Christianos judazare et in sabbato
vacare, sed operari eos in eodem die ; Dominica vero
præponendo camdem diem, si hoc eis placet, vacent
tanquam Christiani. Quod si inventi fuerint judazare,
anathema sint.

**55 XXX. Nulli Christiano licere cum mulieribus la-
vaca exercere.**

Quoniam non oportet ministros altaris, vel etiam
clericos quoslibet aut continent, sed et omnem
omnino Christianum cum mulieribus lavaeris ^e uiri
communibus : hæc est enim apud gentiles prima
reprehensio.

XXXI. De cavendis haereticorum connubiis.

Quoniam non oportet cum omnibus haereticis mi-
scere connubia, et vel filios vel filias dare, sed po-
tius accipere, si tam profiteantur Christianos se-
futuros esse catholicos.

XXXII. Non licere ab haereticis eulogias accipere.

Non oportet haereticorum benedictiones accipere,
quoniam istæ maledictiones sunt magis quam bene-
dictiones.

**XXXIII. Non debere cum haereticis aut schismaticis
orari.**

Non oportet cum haereticis vel schismaticis orare.

XXXIV. Non eundum ad falsos martyres.

Non oportet omnem Christianum derelictis marty-
ribus.

^d A... in dominibus ecclesiis.

^e Ex A., U. In A. et reliquis : Ignores uii debere
communia.

ribus Christi abire ad falsos martyres factos, hi enim alieni a Deo sunt : quicunque autem abire voluerit, anathema sit.

XXXV. Non licere Christianis derelicta Ecclesia ad angelos [U., G., angulos] congregations colligere.

Quoniam non oportet Christianos, derelicta Ecclesia Dei, abire ad angelos [U., G., angulos], idolatriæ congregations facere, quæ omnia interdicta sunt : quicunque autem inventus fuerit occulte huic idolatriæ vacans, sit anathema : quoniam dereliquens Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, accessit ad idola.

XXXVI. Non licere clericos magos vel incantatores esse, aut phylacteria facere.

Quoniam non oportet ministros altaris aut clericos magos aut incantatores esse, aut facere quæ dieuntur phylacteria, quæ sunt magna obligamenta animarum : hos autem qui talibus rebus utuntur projici ab Ecclesia jussimus.

58 XXXVII. Non licere ab hereticis vel Judæis feriatica quæ mittuntur accipere.

Non oportet a Judæis et hereticis feriatica quæ mittuntur accipere, neque cum eis dies agere feriatos ^a.

XXXVIII. Non licere a Judæis azymas [T. I azyma] accipere.

Non oportet a Judæis azymas accipere aut communicare impietibus eorum.

XXXIX. Non licere cum paganis festa celebrare.

Non oportet cum paganis festa celebrare, aut impietatis eorum habere societatem.

XL. Episcopos ad synodum vocatos non debere concernere.

Non oportet vocatos episcopos ad synodum concernere, sed abire et aut dicere aut doceri quæ sunt ad Ecclesiæ ceterorumque correctionem. Quod si contemnerit, se ipsum videbitur accusasse nisi forte per infirmitatem ire non possit.

XLI. Non debere clericum vel laicum sine epistolio peregrinari.

Non oportet ministrum altaris vel etiam laicum sine canonica littera, id est formata, aliquo ^b proficisci.

XLII. ^c Nullum clericum debere sine jussione episcopi peregrindri.

Non oportet ministrum altaris vel quemlibet clericum præter jussionem episcopi ad peregrina [T. 2, peregrinationem] proficisci.

XLIII. Ministros non debere ab ostiis recedere.

Non oportet ministros, id est ostiarios, vel brevi tempore ab ostiis deesse et orationi vacare.

XLIV. Non oportere post duas septimanæ Quadragesimæ aliquem ad baptismum suscipi.

Non oportet post duas Quadragesimæ hebdomadas quemquam ad baptismum suscipi.

XLV. Non debere mulieres ingredi ad altare.

Non oportet mulieres ingredi ad altare.

^a T. 2, festos. G., feriaticos.

^b T. 1, 2, G., alicubi.

^c Non licet hic canon in U.

^d Ex A., T. 1, 2, U., G. In A. et reliquis : di-

A **57 XLV.** Baptizandos debere fiduci symbolum et discere et reddere.

Baptizandos oportet fidei symbolum discere ^d, et quinta feria ultimæ septimanæ vel episcopo vel presbytero reddere.

XLVII. De his qui in ægritudine baptizantur.

Qui in ægritudine constituti baptismum perceperunt, sani facti symbolum fidei doceantur, ut novarent [U., noscant] qua donatione digni sint habiti.

XLVIII. Post baptismum chrisma dandum.

Oportet baptizatos post baptismum chrismatis quoque eos existi et regni Christi participes fieri.

XLIX. In Quadragesima sabbato tantum et dominica offerendum.

Non oportet in Quadragesima panem offerri nisi sabbato et dominica tantum.

L. Non licere quinta feria septimanæ ultimæ Quadragesimam solvi.

Non oportet Quadragesimam quinta feria ultimæ hebdomadæ dissolvi, et totam Quadragesimam in honoriari, sed per totos dies jejunare et escis abstinentie convenientibus, id est aridioribus uti.

Ll. Non debere in Quadragesima nisi sabbato et dominico natalitia martyrum celebrari.

Non oportet in Quadragesima martyruin natalitia celebrari, sed eorum in sabbato et dominica tantum memoriam fieri.

Lll. Non licere in Quadragesima nuptias fieri.

Non oportet in Quadragesima aut nuptias aut quælibet natalitia celebrare.

Llll. Non licere Christianos ad nuptias euntcs cantare vel ballare.

Non oportet Christianos ad nuptias euntcs vel ballare vel saltare ^e, sed caste coenare vel prandere, sicut competit Christianis.

LV. Non licere ministros altaris spectaculis interessare.

Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos, spectaculis aliquibus quæ aut in **58** nuptiis, aut coenis exhibentur interesse ; sed antequam thymelicæ ^f ingrediantur surgere eos de convivio et abire debere.

LVI. Non debere clericum vel laicum Christianum ex symbolis convivia celebrare.

Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos, aut etiam laicos Christianos ex symbolis, quæ vulgus commissalia appellat, convivia celebrare.

LVII. Non oportere presbyteros ante ingressum episcopi ingredi.

Non oportet presbyteros ante ingressum episcopi ingredi et sedere in tribunalibus, sed cum episcopo ingredi, nisi forte vel ægrotat [U., ægrotet] episcopus, aut in peregrinis esse eum constituerit.

LVIII. Non debere in vicis et in villis episcopos ordinari.

Non oportet in vicis et in villis episcopos ordinari, sed visitatores, id est qui circumneant constitui, hos

^c cere.

^d B. R., T. 1, 2, U., G., cantare.

^e T. 1, 2, G., thymelicæ.

autem qui antebac ordinati sunt nihil agere sine conscientia episcopi civitatis : similiter etiam presbyteri nihil sine præcepto et consilio episcopi agent.

LVIII. Non oportere in domibus ab episcopis vel presbyteris oblationes fieri.

Non oportet in domibus oblationes ab episcopis et presbyteris fieri.

LIX. Non licere psalmos ab idiotis compositos in ecclesia dici : et qui sint libri canonici.

Non oportet ab idiotis psalmos compositos et vulgares in ecclesiis dici, neque libros qui sunt extra canonem legere, nisi solos canonicos Novi et Veteris Testamenti. Quæ autem oporteat legi et in auctoritatem recipi hæc sunt :

Genesis mundi. Exodus Ægypti. Leviticum. Numeri. Deuteronomium. Iesu Nave. Judicium. Ruth.

* *A.E., B.R., E. 3, T. 1, 2, Regnum.*

A Regum • libri IV. Paralipomenon libri II. Esdras [U., Ezra]. Liber Psalmorum numero CL. Proverbia Salomonis. Ecclesiastes. Cantica canticorum. Job. Esther. Sedecim prophetarum libri, id est : Osee, Amos, Joel, Abdias, Jonas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggaus, Zacharias, Malachias, Esaias, Jeremias, Ezechiel, Daniel.

Item. Novi Testamenti, id est Evangeliorum libri IV : secundum Matthæum, secundum **59** Marcum, secundum Lucam, secundum Joannem. Actus apostolorum. Canonicae Epistolæ VII : Jacobi I, Petri II, prima et secunda, Joannis III, prima, et secunda, et tertia, Judæ I. Epistolæ Pauli apostoli numero XIV : **60** Ad Romanos I, ad Corinthios II, ad Ephesios I, ad Thessalonicenses II, ad Galatas I, ad Philippienses I, ad Colossenses I, ad Timotheum II, ad Titum I, ad Philemonem I, ad Hebreos I.

VIII.

CONCILII CONSTANTINOPOLITANI PRIMUM.

ADVERSUS HÆRESEM MACEDONIAM • FACTUM AB EPISCOPIS NUMERO CENTUM QUINQUAGINTA SUB THEODOSIO MAJORE, SIAGRIO ET EUCHERIO CONSULIBUS, AERA CCCCVIII^b.

Regule sive definitiones expositæ ab episcopis centum quinquaginta qui in unum Constantinopolis convenerunt, quando beatus Nectarius episcopus est ordinatus, damnaio Maximo Cynico ^c, quorum nomina et provinciae in Graeco continentur.

I. Custodiendam esse fidem Patrum trecentorum decem et octo.

Non spernendam esse fidem Patrum trecentorum decem et octo, qui in Nicæam Bityniam convenerunt, sed manere eam ratain oportet, et anathematizare omnem hæresem, specialiter autem Eunomianorum imo Anomianorum, qui Latine sine lege dicuntur, et Arianorum sive Eudoxianorum, et Semarianorum, necnon Pneumatomachorum ^d id est qui contra sanctum Spiritum pugnant, et Sabellianorum et Marcellianorum, et Photianorum et Apollinaristarum.

II. Ut episcopi suas diœceses gubernent nec ad alienas accedant.

Epiacopi qui extra diœcesim sunt ad Ecclesias quæ extra terminos eorum sunt non accedant, neque confundant et permisceant Ecclesias ; sed secundum regulas, Alexandriæ quidem episcopi ea quæ sunt in Ægyptio tantum gubernent ; Orientis autem episcopi solius Orientis curam gerant, servatis honoribus primatus Ecclesias Antiochenæ qui in regulis Nicæenæ synodi continentur ; sed et Asiana [A.E., Asia] diœcesis episcopi ea quæ sunt in Asia et quæ ad Asiam tantummodo diœcesim pertinent gubernent ; Ponti autem episcopi Ponticae tantum diœcesis ha-

beant curam ; Thraciae vero ipsius tantummodo Thracie.

III. Non invitati episcopi ultra diœceses suas non accedant.

Non invitati episcopi ultra diœcesim ^e non accedere debent super [U., pro] ordinandis aliquibus vel quibuscumque disponendis ecclesiasticis **61** canis, servata regula quæ supra scripta est de unaquaque diœcesi ; manifestum namque est quod per singulas quasque provincias provincialis synodus administrare et gubernare omnia debeat secundum ea quæ sunt in Nicæa definita.

IV. De ecclesiis in barbarico positis.

Ecclesiæ autem Dei, quæ sunt in barbaricis gentibus constitutæ, regi et administrari oportet secundum consuetudinem quæ a Patribus obtinuisse dignoscitur.

V. De honore Constantinopolitanæ episcopi.

Constantinopolitanæ civitatis episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum episcopum, propter quod sit Roma nova.

VI. De maximo Cynico philosopho.

De maximo Cynico philosopho et totius indisciplinacionis ejus, quæ Constantinopoli orta est, statutum est, ut neque Maximus fuisse aut esse jam putetur, neque hi qui ab eo sunt ordinati, qualcumque gradum clericatus obtineant, omnibus scilicet quæ circa eum vel ab eo gesta sunt in irritum revocatis.

^a U., Macedonianam.

^b T. 2, æra CCCCVIII.

^c A.E., iniquo, et sic postea in sexto canone.

^d T. 1, 2, G., Pneumatematicorum.

^e B.R., diœcesim suam non accedere.

VII. *Symbolum eorumdem sanctorum centum quinginta Patrum apud Constantinopolim institutum.*

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium conditorem : et in unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, ex Patre natum **62** ante omnia saecula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt, qui propter nos et propter nostram salutem descendit et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine homo factus, passus est sub Pontio Pilato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris **c.**, inde venturus cum gloria judicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis : et in Spiritum sanctum Dominum vivificatorem ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui locutus est per prophetas : in unam catholicam atque apostolicam Ecclesiam : confitemur unum baptismum in remissionem peccatorum : expectamus resurrectionem mortuorum, vitam futuri sæculi. Amen.

• **A.**, B. R., E. 3, T. 1, 2, U., *Dominum Iesum Christum.*

• **A.**, U., *quæ sunt que in cœlo et que in terra, qui propter.*

• **A.**, B. R., T. 1, 2, U., *ad dexteram Patris.*

• **A.**, B. R., *Dominum et vivificantem. U., et vivificantem.*

A

Nomina episcoporum cl.

Nectarius Constantinopolitanus.

Timoteus Alexandriæ.

Dorotheus ab Ossorino.

Cyrillus Hierosolymitanus.

Galasius Cæsariensis.

Macher Hiericuntius.

Dionysius Diopolitanus.

Priscianus Nicopolitanus.

Saturninus Sebastianus.

Ausentius Ascalonita.

Helianus Tamniensis **c.**

Zenon Tyrius.

Paulus Sidoniensis [G., Sidonensis].

Nestabus a Ptolemaide.

B

Philippus Damascenus.

Beracu **i** Palestensis [T. 2, Piliadensis].

Timoteus Berytius.

Basilides ab Iblo.

Mocimus Aradensis.

Et cæteri cxxi **s.**

• **A.**, B. R., T. 1, 2, *Jamniensis.*

i **A.**, *Baracus. B. R., Baracius.*

• Cum episcopi cl. huic interfuerint concilio, unus deest nomen in subscriptionum catalogo, siquid in xix tantum in eo nomina recenscantur; virginis autem conscribi debuerant Pares, ut alii cxxx sociati numerum cl. completerent.

IX

CONCILIUM CONSTANTINOPOLITANUM.

CENTUM SEXAGINTA TRIUM EPISCOPORUM, EXTRA VICARIOS UNDECIM, QUI AD VICEM SUORUM PRÆSULUM SUBSCRIPTERUNT, TEMPORIBUS CONSTANTINI IMPERATORIS, AERA DCCXX.

63-64 Sancta, magna atque universalis synodus, quæ secundum Dei gratiam et piissimum sanctionem clementissimi et fideliissimi magni imperatoris Constantini congregata est in hac a Deo conservanda regia Constantinopoli nova Ruma, in secretario divini palatii, quod cognominatur Trullus, decrevit quæ inferius continentur. Unigenitus Dei Patrisque Filius et Verbum, qui per omnia similis nobis absque solo peccato factus est homo, Christus verus Deus noster per evangelicas voces præclare [U., proclamans] predicavit : *Ego sum lux mundi; qui sequitur me non ambiat in tenebris, sed habebit lumen vitæ; et iterum: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* In hac divinitus edita pacis doctrina gradiens mansuetissimes noster imperator, qui et propagator [T. 1, propugnator] existit rectæ fidei, expugnator vero prævaricæ doctrine, sanctum hoc ex nobis universale congregans concilium totius Ecclesie adunavit compaginem. Unde hæc nostra sancta et universalis synodus impietatis errorem, qui a quibusdam per

C tempora et nunc usque est **b**, procul abjiciens, sanctorum autem et probabilium Patrum inoffense iter assequens, sanctis et universalibus quinque synodis pie in omnibus consonavit, trecentorum decem et octo sanctorum Patrum qui in Nicæa convenerunt adversum insaniam Arii, et postea in Constantinopoli centum quinquaginta Deo inspiratorum virorum adversum Macedonium impugnatorem Spiritus et Apollinarem impium, similiter et quæ in Epheso prius adversus Nestorium Judaicæ intelligentiæ congregata est ducentorum venerabilium virorum, et quæ in Chalcedone sexcentorum triginta Deo inspiratorum Patrum adversus Eutychem et Dioscorum Deo odibilem; super has et ultimæ harum quinque sanctæ synodi quæ hic congregata est adversus Theodorum Mopsuestenum **c**, Origenem, Didymum et Evagrium, et scripta Theodorei adversum duodecim capitula laudabilis Cyrilli, et epistolam quæ dicitur Iohæ ad Marin Persam scriptam, pietatis quidem restaurans sanctiones in omnibus illibatas, profana vero impie-

B. R. reperitur.

b Ex U. In B. R. et reliquis deficit verbum est.

c Ex reliquis præter B. R., in quo : *Mopsuestum.*

tatis projiciens dogmata, et id quod a trecentis decem et octo Patribus expositum est, itemque quod a centum quinquaginta Deo inspiratis viris confirmationi est, quod et ceterae sanctae synodi ad peremptionem totius pestiferæ haeresis prompte suscep- runt ratumque habuerunt, symbolum et haec nostra sancta et universalis a Deo inspirata consignavit syndodus.

Symbolum Nicæni concilii trecentorum decem et octo Patrum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium conditorem [T. 1, 2, fac orein] : et in unum Dominum Iesum Christum Filium Dei, qui natus est ex Patre, unigenitum, hoc est de essentia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, consubstantiale Patri, per quem omnia facta sunt quæ in cœlo, et quæ in terra, 65 propter nos homines et propter nostram salutem descendenter, incarnationumque et humanatum, passum et resurgentem tertia die, et ascendentem in cœlos, et venturum judicare vivos et mortuos : et in Spiritum sanctum. Eos vero qui dicunt quia erat aliquando quando non erat ^a, et quia ex nihilo factus est vel ex altera substantia vel essentia, dicentes esse aut mutabilem aut vertibilem Filium Dei, hos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.

Symbolum centum quinquaginta sanctorum Patrum Constantinopoli congregatorum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium conditorem : et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, qui ex Patre natus est ante omnia sœcula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, consubstantiale Patri, per quem omnia facta sunt, propter nos homines et propter nostram salutem descendenter de cœlis, et incarnatum de Spiritu sancto et Maria virgine, et humanatum, crucifixumque pro nobis sub Pontio Pilato, et passum, et sepultum, et resurgentem tertia die secundum Scripturas, et ascendentem in cœlos, et sedentem ad dexteram Patris, et iterum venturum cum gloria judicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis : et in Spiritum sanctum Dominum et vivificantem, qui ex Patre procedit, qui cum Patre et Filio coadetur et conglorificatur, D qui locutus est per prophetas : et in unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam : confitemur unum baptismum in remissionem peccatorum, speramus resurrectionem mortuorum et vitam futuri sœculi. Amen ^b.

Sufficiebat quidem ad perfectam orthodoxæ fidei scientiam et confirmationem pium atque orthodoxum hoc divinæ gratiæ symbolum; sed quoniam non destitit adinventor antiquæ malitiae cooperatorem sibi serpentem reperiens ^c per eum venenosam humanae naturæ inferens mortem, ita et nunc organa

^a In reliquis præter B. R., erat, et antequam naseatur non erat, et quin.

^b Vox Amen desumpta est ex ceteris Codicibus,

A ad suam propriam voluntatem apta inveniens, Theodorum dieimus Pharanitanum [U., Pharanitanorum] episcopum, Sergium, Paulum, Pyrrhum, Petrum, qui fuerunt hujus regiæ urbis præ-ules, insuper et Honorium qui fuit papa antiquæ Romæ, et Cyrum qui Alexandriæ tenuit episcopatum, Macarium quoque qui fuit nuper Antiochiae præsul, et Stephanum ejus discipulum, non quievit per eos plenitudini Ecclesiæ erroris scandala excitare uniuers voluntatis et unius operationis in duabus naturis unius de sancta Trinitate 66 Christi veri Dei nostri orthodoxæ plebi consonanter disseminando haeresem consentaneam Insanæ ac malitiosæ sectæ impiorum Apollinarii, Severi atque Themistii, que conata est extinguere perfectionem humanitatis unius ejusdemque Domini Iesu Christi Dei nostri per quamdam collidam ad inventionem, ex hoc quod absque voluntate et absque operatione intellectualiter animatam ejus carnei blasphemando intromisit. Excitavit igitur Christus Deus noster fidelissimum imperatorem novum David, virum secundum cor suum inveniens, qui non dedit, juxta quod scriptum est, somnum oculis suis et palpebris sui dormitionem, donec per hunc nostrum a Deo congregatum sacrumque conventum ipsam recte fidei reperit perfectam prædicationem ; secundum enim a Deo editam vocem, ubi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Quæ præsens sancta et universalis syndodus fideliter suscipiens et expansis manibus amplectens tam quæ a sanctissimo ac beatissimo Agathone papa antiquæ Romæ facta est suggestio ad pliissimum atque fidelissimum nostrum imperatorem Constantinum, quæ nominatio refutat eos qui docuerunt vel prædicaverunt, sicut superius dictum est, unam voluntatem et unam operationem in incarnationis dispensatione Christi veri Dei nostri, adhæc quoque amplexa est et quæ missa est a sacro concilio, quod sub eodem sanctissimo papa est centum viginti quinque Deo amabilium episcoporum, alteram synodalem suggestionem ad ejus a Deo instructam tranquillitatem, utpote consonantes sancto Chalcedonensi et tomo sacratissimi et beatissimi papæ ejusdem antiquæ Romæ Leonis, qui directus est ad sanctum Flavianum, quem et titulum rectæ fidei hujusmodi syndodus appellavit ; ad hæc et syndicas epistolas quæ scriptæ sunt a beato Cyrillo adversus impium Nestorium et ad Orientales episcopos.

Secuta vero sancta quinque universalia concilia et sanctos atque probabiles Patres, consonanterque consiliari definiens Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum nostrum unum de sancta et consubstantiali et vita originem prælente Trinitate, perfectum in deitate, et perfectum eundem in humanitate, Deum vero, et hominem vere, eundem ex anima rationali et corpore, consubstantiale Patri secundum deitatem et consubstantiale nobis eundem secundum

eum desit in B. R.

^c U., G., cooperatores sibi per serpentem reperietis.

humanitatem, per omnia similem nobis absque peccato, ante saecula quidem ex Patre genitum secundum deitatem, in ultimis autem diebus eundem propter nos et propter **67** nostram salutem de Spiritu sancto et Mariae virginis proprie et veraciter Dei genitrici secundum humanitatem, unum eundemque Christum Filium Dei unigenitum in duabus naturis inconfuse, inconvertibili, inseparabili, indivise cognoscendum, nequam extincta harum naturarum differentia propter unionem, salvata magis duntaxat proprietate utriusque naturæ et in unam personam et in unam substantiam concurrente, non in duas personas partitum vel divisum, sed unum eundemque Filium unigenitum Deum Verbum Dominum Jesum Christum, juxta quod olim prophetæ de eo et ipse nos Dominus Jesus Christus edocuit, et sanctorum Patrum nobis tradidit symbolum. Et duas naturales voluntates in eo et duas naturales operationes indivise, inconvertibili, inseparabili, inconfuse secundum sanctorum Patrum doctrinam æqualiter prædicamus, et duas naturales voluntates non contrarias, absit, juxta quod impii asseverant haeretici; sed sequens humana ejus voluntas et non resistens vel reluctans, sed potius et subjecta divina ejus atque omnipotenti voluntati. Oportebat enim carnis voluntatem moveri, subjici vero voluntati divinae juxta sapientissimum Athanasium; sicut enim ejus caro, caro Dei Verbi dicitur et est, ita et naturalis carnis ejus voluntas propria Dei Verbi dicitur et est, sicut ipse ait: *Quia descendisti de caelo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me*^a, pro priam dicens voluntatem que erat carnis ejus, nam et caro propria ejus facta est. Qremadmodum enim sanctissima atque immaculata animata ejus caro deificata non est perempta, sed in suo proprio statu et ratione permansit; ita et humanitatis ejus voluntas deificata non est perempta, salvata est magis secundum deiloquum Gregorium dicentem: *Nam Huius velle, quod in Salvatore intelligitur, non erat contrarium Deo, deificatum totum. Duas vero naturales operationes indivise, inconvertibili, inconfuse, inseparabili in eodem Domino Iesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est divinam operationem et humanam operationem secundum divinorum prædicatores Leonem manifestissime inquit*^b; ait enim: *Utraque forma cum alterius communione quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est. Nec enim in quoquam unam dabimus naturalem operationem Dei et creaturæ, ut neque quod creatum est in divinam elevemus essentiam, neque quod exanim est divinæ naturæ ad competentem creaturis locum dejiciamus. Unius enim ejusdem tam miracula quamque passiones cognoscimus secundum aliud et aliud earum, ex quibus et constat, naturarem* **68** *et in quibus habet esse, sicut admirabilis inquit Cyrilus. Undique igitur inconfusum atque indivisum conservantes celeri voce cuncta proferimus, unum*

A sanctæ Trinitatis et post incarnationem Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum nostrum esse credentes: dicimus duas ejus esse naturas in una ejus radiantes subsistentia, in qua tam miracula quamque passiones per omnem suæ dispensationis conversationem non secundum phantasiam sed veraciter demonstravit, dum naturalis differentia in eadem una substantia cognoscatur in hoc quod cum alterius communione utraque natura indivise, inconfuse propria vult atque operatur: juxta quam rationem et duas naturales voluntates et operationes confitemur ad salutem humani generis convenienter concurrentes. His igitur cum omni undique diligentia et cura a nobis definitis, decernimus aliam fidem nulli licere proferre aut conscribere vel componere, B aut sapere vel etiam docere aliter. Eos autem qui presumperint vel componere fidem aliam vel proferre vel docere vel tradere aliud symbolum voluntibus ex gentilitate converti ad agnitionem veritatis vel ex judaismo sive ex qualibet heresie, seu novitatem vocis sive sermonis adinventionem ad sui versionem introducendam eorum quae nunc a nobis determinata sunt; hos, siquidem episcopi existunt aut clerici, alienos esse, episcopos quidem ab episcopatu, clericos vero a clero: si autem monachi existunt vel laici, anathematizari eos.

Et subscriptiones.

Theodorus humilis presbyter sanctæ Romæ Ecclesiæ, locum repræsentans Agathonis beatissimi universalis papæ urbis Romæ subscripsi.

Georgius humilis presbyter sanctæ Romæ Ecclesiæ ut supra.

Joannes humilis diaconus sanctæ Romæ Ecclesiæ ut supra.

Item Georgius misericordia Dei episcopus Constantinopoleos novæ Romæ definiens subscripsi.

Et cæteri similiter legimus et consensimus.

Sancta synodus exclamavit: *Multos annos imperatori, Christo dilectio imperatori multos annos. Orthodoxe omnes credimus. Illuminatorem pacis, Domine, conserva. Marciano novo Constantino æterna memoria; item novo Justiniano Constantino æterna memoria, qui depositus haereticos: Domine, conserva. Nestorio, Eutycheti atque Severo anathema sit; similia eis sapientibus anathema: Theodoro Pharanitano anathema; Sergio et Illyorio anathema; Pyrrho et Paulo anathema; Cyro et Paulo [U., G., Petro] anathema; Macario et Stephano anathema, Polycronio novo Simonii anathema: omnibus haereticis* **69** *anathema: his qui prædicaverant vel prædicant et sperant docere unam voluntatem et unam operationem in incarnatione dispensationis Christi veri Dei nostri, anathema.*

Dilectissimis fratribus universis Ecclesiarum Christi præsulibus per Hispaniam constitutis Leo.

Cum diversa sint hominum studia quibus humana dispensari creditur vita, unum est tamen pietatis officium, quod potest ad æternæ vitæ perducere qua-

^a In reliquis, præter BR., me Patri.

^b In reliquis, præter BR., inquirentem.

stum et meritum, in quo omnem consortem fidei Christianæ æquum est studere, cui nempe Spiritus sancti dignatio suæ gratiae inspirat affectum et inoffensum demonstrat operum bonorum effectum, quia Spiritus, ut Dominus docet, ubi vult spirat et vocem ejus audis, et quia est ejus incomprehensibilis gratia connectit et perbibet, et nescis unde veniat aut quo vadat. Scientes igitur ac satisfacti quia et in vobis Christianæ religionis flagrat studium ulnisque spiritualibus amplectimini semina cœlestis doctrinæ, et evangelicæ atque apostolicæ traditionis in vobis fructificat servor et puritas, pro qua hæc sancta Ecclesiarum mater apostolica sedes usque ad viciniam deudavit semper et desudat, et prius, si hoc divina majestas censuerit, animam a corpore temporaliter diligit [T. 1, 2, deligit] sequestrari quam proditione sacrilega se a confessione veridica pro temporali delectatione vel afflictione sejungi, quia citra banc sicut æternæ beatitudinis præmium, quam sanctis suis Dominus præparavit, adipisci non suppetit, ita, quod lugubriter ejulandum est, a Deo vivo et vero per errorum falsidici dogmatis factum extorrem æternum cruciatibus evenit mancipari. Sed quia nunc per gratiam Dei Christianissimo ac piissimo filio nostro Constantino imperatore regnante, quem ad hoc pietatis officium elegit atque præelegit superna clementia, recræ confessionis atque apostolicæ traditionis fulgor, hæreticæ pravitatis expulsa caagine, per totum orbem terrarum veluti clarum jubar effulsi, et pax atque concordia veritatis inter cunctos Ecclesiarum Christi præsules regnat de pacifica in Christum confessione descendens, qui pax vera et salutaris est, per quem reconciliamur ad Deum; sciat [U. add. autem] vestra sinceritas et Christianis omnibus innotescat Dei omnipotentis mira magnalia, quia in Constantinopolitana urbe clementissimus noster, imo beati Petri apostoli filius imperator armatus zelo Dei ac desiderio pietatis accensus, episcopis ex toto mundi partibus aggregatis, quod ex multo tempore fideliter **70** cupiebat, dum censuit majestas superna, per nuper elapsam novam inductionem explevit ^a. Universale itaque sanctum sextum concilium celebratum est, ad quod celebrandum ex præcessori nostri apostolicæ memoria domini Agathonis papæ persona presbyteri diaconique directi sunt. De diversis autem conciliis huic sanctæ apostolicæ sedi cuius ministerio fungimur subjacentibus archiepiscopi a nobis sunt destinati, qui cum pio principe simul et omnibus qui ejus mandato convenerunt Ecclesiarum præsulibus præsidentes ac considentes, primum quidein sancta quinque universalia concilia et venerabiles ecclesiæ Patres, quorum libri ac testimonia hinc fuerunt destinata cum tomo dogmatico apostolicæ memoriarum nostri decessoris domini Agathonis papæ atque pontificis, et responsis totius nostræ synodi pro confirmatione duarum naturalium duarumque naturalium voluntatum et operationum

A in uno Domino nostro Iesu Christo, et condemnatione eorum qui aliter docuerunt vel crediderunt, et hæc singula relegerunt ac retractarunt. Et quia quæ Dei sunt cum ejus timore atque amore & rutati sunt, ejus ntu veræ per eos confessionis sinceritas demonstrata atque confirmata est: erga quod synodalis definitio dictis apostolicorum virorum consona protestatur, ex quibus vestram satisfieri dilectionem consolidimus. Quique vero adversum apostolicæ traditionis puritatem perduelliones extiterunt abeuntes quidem æterna condemnatione multati sunt, id est Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus, Petrus Constantinopolitanus, cum Honorio qui flammarum hæretici dogmatis non, ut debuit, apostolica auctoritate incipientem extinxit, sed negligendo consovit. Qui vero supersutes noluerunt ad veritatis confessionem per medelam penitentiae converti vel repedare de præsulari ac sacerdotali gradu deleti sunt, id est Macarius ex Antiocheno præsule cum Stephano ex abba presbytero ejus discipulo imo erroris hæretici incentore [T. 1, 2, U., G., incentore], et quodam sene Polycronio ex abba presbytero novo Simone, qui merito de Ecclesiis Christi ut mercenarii insidieles expulsi, quarum noxii subsecessores [T. 1, 2, U., G., successores] et perversores extiterunt, et hue exsules deportati sunt, ut reatus sui et blasphemiarum in Deum opprobria recognoscant, sub contemptu ac denotione fidelium omnium constituti. Et quia quæque in Constantinopolitana urbe universali concilio occurrente celebrato gesta sunt, propter linguae diversitatem, in Græco quippe aut scripta sunt, necdum in nostrum ^b eloquium examine translatæ, definitio **71** interim ejusdem sancti sexti concilii et acclamationem, quæ propheticus dicitur, totius concilii factam ad piissimum principem, pariterque edictum clementissimi imperatoris ad omnium cognitionem ubique directum, in Latinum de Græco translatum, per latorem præsentium Petrum notarium regionarium sanctæ nostræ Ecclesiæ vestræ dilectioni direximus, etiam acta totius venerandi concilii directuri, dum fuerint elimate transfusa, si hoc et vestra bonis studiis servens charitas delectatur. Hor tamur proinde vestram divinis ministeriis mancipata in fidei veritate concordiam, ut sumnam sedulitatem atque operam præbeatis paribusque laboribus accingamini pro amore atque timore Dei, Christianæque profectu religionis et apostolicæ prædicationis puritate, ut per universos vestræ provinciæ præsules, sacerdotes et plebes per religiosum nostrum studium innotescat ac salubriter divulgetur, et ab omnibus reverendis episcopis una vobiscum subscriptiones in eamdem definitionem venerandi concilii subneantur, ac si profecto in libro vitæ properans unusquisque Christi Ecclesiarum antistes suum nouen ascriberet et in unius evangelicæ atque apostolicæ fidei consonantia nobiscum et cum universali sancta

^a G., nonam inductionem implevit.

^b T. 1, 2, quippe conscripta sunt, et necdum in nostrum.

syodo per suæ subscriptionis confessionem tanquam præsens spiritu conveniat, quatenus Domino nostro Iesu Christo, cum in gloriose ac terribili potentatu ad judicandum advenerit [G., venerit], cum titulo orthodoxe confessionis occurrens consortem se traditionis apostolicæ per manus suæ demonstret signatum, ut cum apostolorum Christi, quorum confessionem zelo verae pietatis amplectitur, heato consortio perfruatur, revolvens semper in cordis arcis sententiam Domini prædicantis : *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo qui in celis est* [G., qui est in celis]. Quia et nos qui licet impares, vice tamen apostolorum principis fungimur, dum vestrarum subscriptio-
num paginas cum Dei presidio per latorem præsentium suscepimus, has apud beati Petri apostolorum principis confessionem deponimus, ut eo mediante atque intercedente, a quo Christianæ fidei descendit vera traditio, offeratur Domino Iesu Christo ad testimonium et gloriam ejus mysterium fideliter consitentium ac subseruentium, qui veræ de se confessionis pronouniū, quod per tot temporum lapsus hæreticis opprimebatur insidiis, ex inspirato per seculum pli principis studium clare veritatis radiis ubique concessit fulgescere. Oblata itaque salutis opportunitate ut vere divinum munus efficaci sedulitate **72** fructuosum vos hortamur ostendere, ut gloria vestris ante Deum accrescat de conscientiæ puritate. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi fratres.

Dilectissimo fratri Quirico Leo.

Ad agnitionem vestræ dilectionis deducimus, quod latorem præsentium Petrum notarium regionarium sanctæ nostræ Ecclesie illic properavimus destinare cum tractatoria ad omnes una vobiscum Christi Ecclesiarum antistites, simul etiam ad præcellentissimum atque Christianissimum regem filium nostrum, ad gloriosumque comitem, contradi quoque facientes eidem responsa linteo^a, definitionem venerabilis syndi, quæ per novam [T. 1, U., G., nonam] nuper elapsam inductionem in Constantinopolitana urbe eam Dei præsidio pro stabilitate orthodoxæ nostræ fidei celebrata est, acclamationem quoque reverentissimorum episcoporum in ea convenientium, et edictum piissimi filii nostri atque clementissimi imperatoris, cui pro Dei ministerio [T. 2, U., mysterio], quod suscepimus, et rectitudine apostolicæ fidei per quam salvare tam nos quamque commissas nobis animas præstolamus, providentiam atque concursum omnem exhibeat vestra in Christo dilectio, ut pro flagrantibus studiis evangelicæ atque apostolicæ fidei æternæ beatitudinis cum beatis Christi apostolorum principibus habere consortium mereamini. Deus te incolument custodiat, dilectissime frater.

Benedictionis itaque gratia erucem clavem habentem de sacris vinculis auctoris nostri beati Petri apostoli tuæ dilectioni direximus, ut præsulare meritum Dei et proximi charitas vinciat, et per vexil-

^a In B. R. responsa linteo. In ceteris Codicibus : responsali intro. Vocem linteum in nostro glossario

A lump salutiferæ crucis Christo, qui in ea suspensus est, totius corporis membra clavis divinorum mandatorum obstringat, ut tali signaculo communiuin reseratis januis regni coelestis apostolorum princeps ad secum perfruendam beatitudinem æternam suscipiat.

Domino glorioso filio Simplicio comiti Leo episcopus servus servorum Dei.

Cum singulare sit nostræ salutis remedium vera in Deum confessio ex apostolica traditione descendens, cum qua beati martyres temporaliter decertantes et æternæ vitæ præmia meruerunt, pro qua probatissimi b sanctæ Ecclesie Patres atque doctores diversa certamina et immensas afflictiones perpessi animam tradere quam fidem veram prodere delegerunt {U.,

B maluerunt}, ex quorum regulari doctrina, quam nunc usque hæc sancta Christi Ecclesia ab ejus apostolorum principe conservata atque præstructa prædicare cognoscitur, **73** et per apostolicos successores salutaris institutio per Dei gratiam ad nos usque pertinxit, sed et præcessorum nostrorum pro ejus stabilitate nimium desudavit instantia; verum post tot certamina et afflictiones innumeræ diversis temporibus a veræ fidei infestis effectas, tandem superna clemencia cor imperiale coelestii gratia peræstuans [U., G., præstruens] et fervore suæ gratiæ ad indagandam verae pietatis integratatem accendens de diversis mundi partibus nuper concilium universale congregari dispositus, in quo etiagi legati hujus sanctæ apostolicæ Ecclesie, quam divina dignatione dispensandam suscepimus, et conciliorum eidem subjacentium responsales, una cum serenissimo filio nostro imperatore pietatis insignibus et insulis r. dimito in eodem sacro concilio convenientes, ex scriptis pontificalibus sanctorum Patrum testimoniis ruboratis apostolicæ traditionis regulam hanc sanctam Ecclesiæ divino subnixam auxilio integre prædicare atque servare totis nixibus probaverunt. Tomus enim domini Agathonis apostolicæ memorie magni pontificis nostrique decessoris, quem ad tranquillissimum imperatorem direxerat, ita erat ex sanctorum conciliorum definitionibus beatorumque Patrum testimoniis et assertionibus veritatis instructus, ut et integritatem apostolicæ fidei lucidissime patesceret, et

D erroris hæretici latebras revelaret, et ex ejus inex-
pugnabilibus dictis, per gratiam Dei de hominum cordibus hæretici dogmatis sublata caligine, lumen veræ confessionis effulsit. In quo mansuetissimi principis labor pro rectæ fidei pietate præclaruit in seculis omnibus collaudandus, ut eo savente cum Dei præsidio veritas apostolicæ fidei bravum victorie sumeret, divinitusque concessum imperium pietatis insignibus decoraret. Ideoque et vos gloriissimi Christi Ecclesie filii, in quibus pietatis desiderium pollet, evangelicæ atque apostolicæ prædicationi manum suffragando porrigit, ut etiam vestras Christianissimas regiones sinceræ fidei, quam diligitis, consulat lector.

^b T. 1, 2, beatissimi. U., G., promtissimi.

fulgor irradiet, ut apostolicæ prædicationi savenies atque collaborantes consortium fidelium apud Deum habere mereamini, ad quem redigitur [U., dirigitur] de eo veræ confessionis integritas. Quod enī ad nostrum o'ficiū quibus animarum dispensatio commissa est competebat, definitionem sancti concilii sexti per novam inductionem in Constantinopolitana urbe celebrati, et acclamationem universorum reverentissimorum episcoporum, quæ et prophoneticus [T. 1, 2, G., prophoneticos] dicitur, sed et edictum fidei a piissimo Augusto nostro serenissimo filio buc destinatum vestris **74** quoque provinciis innotescere, per latorem præsentium Petrum notarium regionum sanctæ nostræ Ecclesie illuc dirigere affectu paterno maturavimus, ut de [T. 1, 2, unde] prosecutu evangelicæ atque apostolicæ prædicationis, ut merito fidei verae consortes, nobiscum [T. 1, 2, vobis cum] unanimiter lætemini. Mortali autem sumus reverendos Ecclesiarum omnium præsules, ut subscriptiones [U., scriptiones] suas eidem apostolicæ atque synodali definitioni subiectant, et utpote profiliis atque cum filiis patres sua nomina in hujusmodi libro vitæ describant, ad laudem fideliter concurrentiū et Christi Evangelio collaborantium et commendationem ad Deum, quem tunc mereamur habere propitium dum ejus fidei veritatem immunitatam [T. 1, 2, immunitatam] sine tenus conservamus. Incolarem gloriam vestram gratia superna custodiat.

Ad perpetuam prouide vestræ gloriae Christianitatis protectionem venerabilem crucem clavem habentem de salutaribus vinculis auctoris nostri Petri Christi apostolorum principis per præsentem gerulum direximus, ut cuius sinceram dilctionem geritis et luminariis fideliter providetis traditionisque rectitudinem veraciter amplectimini, ejus jugiter apostolica tuitio salvemini. Amen ^b.

Benedictus presbyter et in Dei nomine electus sanctæ sedis apostolicae Petro notario regionario.

Juxta quod tuam strenuitatem apostolicæ memorie dominus Leo papa Hispaniam provinciam ire disposuit ad præcellētissimum et Christianissimum regem et sanctissimos archiepiscopos et Ecclesiarum omnium præsules ibidem constitutos, simul et gloriosum comitem, pro innotescenda venerabilis sextæ synodi definitione, acclamatione quoque quæ et prophoneticus dicitur reverentissimorum episcoporum qui in eodem a Deo congregato concilio converunt ad clementissimum principem, et edicto ejusdem piissimi principis ubique generaliter destinato, pro apostolicæ nostræ fidei firmitate cum summo pietatis studio commissum ministerium perage. Subscriptiones quoque reverentissimorum episcoporum post eamdem synodicam definitionem cum summa sedulitate atque vigilancia procura subjungi, ut ei iudicem reverentissimi episcopi omnisque per eos religiosa provincia consortes nobiscum catholicæ atque apostolicæ traditionis et fidei com-

^a Ex G. In B. R., fine tenemus. T. 1, fine tenemus. T. 2, finem tenemus. U., fide tenus.

A probentur, et apud Deum, ad cuius gloriam Iaus ei stabilitas fidei Christianæ redigitur, commendatio eius atque susceptio **75** ad salutem animarum proveniat. Officium prouide pietatis assumptum vigilantia atque solertia [U., vigilianti solertia] condecorans festina perficere, quia et tibi metipsi thesaurizas boni operis fructum, et suscipientibus provides cœlestis regni beatitudinem perfectamque apostolice fidei confessionem adipisci. Benedictus gratia Dei presbyter et electus sanctæ sedis apostolicae subscripti.

Domino et excellētissimo filio Ervigo regi Leo.

Cum unus [U. add. et æternus] exstet rex omnium Deus, qui cuncta creavit et ex nihilo quæ creavit regit et continet, qui vere Rex regum est et Dominus dominantium, idem incomprehensibilis prae-

B violentiae suæ libramine tam temporaliter quamque localiter diversos in terris regnare disponit, quorum etsi divisa [U., diversa] sunt regna, sequalem tamen de singulis rationem dispensationis expedit, unanique de eis veræ suæ confessionis hostiam laudis exspectat, et hoc solum munere circa hominum genus complacatur ejus majestatis immensitas, dum a cunctis vera de eo [T. 1, 2, de Deo] confessio predicatur, ut etsi dispositionum temporalium videtur esse diversitas, circa ejus fidei rectitudinem unitatis consonantia teneatur. Hoc etiam et in sanctis suis discipulis Salvator mundi Dei Filius esse constituit, qui beatum Petrum sui vice discipulorum suorum instituit principem, cuius salutari prædicatione atque traditione ab hac sancta apostolica Christi Ecclesia, velut a fonte prædicationis progrediente, cunctæ regiones quibus etiam vestrum fastigium præsidet ad cognitionem veritatis et viam vitæ perductæ sunt, regnique vestri culmen illustrat, et dum per gratiam Dei pietate regnatis, de temporali regno æternæ beatitudinis regnum acquiritis : ad quod perfectius obtinendum, sicut instanter oramus, dum Dei dignatione patrum ordine fungimur, et beati Petri apostolorum principis licet impares pro commisso divina ope ministerio locum implemus, ita prædicando atque commandando ad beatæ vitæ meritum conamur provehere. Initium quippe æternæ beatitudinis obtinendæ recta apostolicæ prædicationis est regula, quam etsi labefactare olim quidam moliti sunt, hereticos in Ecclesiam Christi intromittere enientes errores: sed evangelica veritas vincit. Pro ejus stabilitate inutilitate servanda diversas afflictionum insidias hac apostolica Christi Ecclesia sustinuit semper et sustinet, et superua gratia suffragante illæsa persistit. Nunc autem, quod cum gratiarum actione in Deum exultantes efficiuntur, per novam [T. 1, U., G., nonam] nuper elapsam inductionem **76** piissimus atque Christianissimus noster ino Ecclesiæ Dei filius imperator ad apostolicæ memorie nostræ decessorem. Agathone papam atque pontificem scripta imperialia dirigens affatus mortatus est, ut ab hac [T. 1, 2, add. nostra] sancta

D

b Ex U. et G., cum hæc vox desit in B. R., T. 1, 2,

apostolicæ sedis Ecclesiæ de omnibus adiacentibus ei reverendis concilii legatos, tam de Ecclesiaram præsulibus quaque de aliis ordinibus ecclesiasticis cum dogmaticis litteris venerabiliumque Patrum libris ac testimoniis instructos in regiam Constantiopolitanam urbem dirigeret, quod Dei nunti effectum atque perfectum est. Quibus illue ob hoc adventantibus concilium ex diversis mundi partibus ejus pietas congregavit, et commissa reipublico curis parum per se positis, in venerando episcoporum Patrum [T. 1, 2, fratrum] concilio residens veritatem apostolicæ traditionis et rectitudinem fiduciæ per sanctas synodes venerabiliumque Patrum testimonia, et assertiones præcessorum nostrorum apóstolorum pontificum subtiliter atque attente examinare fecit, et veræ fidei sinceritatem a legisibus hujus sanctæ apostolicæ sedis monstrari, quod per Dei gratiam imperii admittente præsidio cœptum atque peractum est; et perficissime claruit veræ fidei nostræ veracitas juxta veneranda concilia et probabilitatum Patrum doctrinas, et in uno Domino nostro Jesu Christo filio Dei, eodemque vero Deo atque perfecto, et eodem homine vero atque perfecto, sicut duas inseparabiliter et iuconfuse confitemur naturas, id est divinam et humanam, ita et duas naturales voluntates et duas naturales operationes cum omnes habere prædicemus secundum qualitates ac proprietates in eo concurrentium naturarum; quia sic esse unum Christianum unamque personam sanctæ Trinitatis esse credimus, ut et divinam et humanam naturam et harum naturarum proprietates iuconfuse, indivise et indiminate eum habere prædicemus. Verum piissimus imperator gratia sancti Spiritus animatus, et labore pro Christianæ fidei puritate sponte perpessus, Ecclesiam Dei catholican ab erroris heretici macula summis nimibus purificare molitus est, et quidquid effensionem Christianæ populi poterat generare de medio Dei Ecclesiæ fecit auferri, omnesque heretice assertiones autores venerando censente [U., consentiente] concilio condemnati de catholicæ Ecclesiæ annuntiatione projecti sunt, id est Theodorus Pharanitanus episcopus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Paulus, Pyrrhus et Petrus quondam Constantinopolitanæ præsules, et una cum eis Honorius Romanus, qui immaculatam apostolicæ traditionis rugulam, quam a præcessoribus suis accepit, maculari **77** consensit [U., concessit]. Sed et Macarius Antiochenus cum Stephano ejus discipulo imo heretice pravitatis magistro, et Polycronio quodam insano sene novo Simone, qui per hereticæ prædicationis fiduciam pollicebatur implere neque rursus ad viam veræ confessionis saltem confusus converti, saltem condemnatione excommunicatus est. Et omnes hi cum Ario, Apollinario, Nestorio, Eutychete, Severo, Theodosio, Themistio

* Vox Amen desumpta est ex U. et G., cum desit in B. R. et reliquis.

† Iatius hoc loco canonis lectionem exhibent solum Codices U. et G., e quorum primo textum cum

A in deitate atque humanitate Domini nostri Iesu Christi unam voluntatem unanique operationem prædicantes, doctrinam hereticam impudenter defendere conabantur; neque enim, ut sacerdotes Dei oportuerat, sanctorum Scripturarum et Patrum testimoniis hoc demonstrabant, sed mundanis sophismatibus Evangelium Christi callide machinabantur pervertere. Quos omnes cum suis erroribus divina censura de sancta sua projectit Ecclesia, et nunc super quo favente præskrio in unam veræ fidei consonantiam omnes Dei Ecclesiæ præsules ubique concordant, et factum est unum es et labium unum, unusque gressus et unus pastor Christus Filius Dei, qui unanimiter a cunctis ejus sacerdotibus atque [U., sequi], sinceriter prædicatur. Idecirco et vestri Christiani regni fastigium studium pietatis assumat, quatenus hæc omnibus Dei Ecclesiis, præsulibus, sacerdotibus, clericis et populis ad laudem Dei pro vestri quoque regni stabilitate atque salute omnium prædicetur, ut Deus omnipotens ab omnibus populis unanimiter glorificetur ac collaudetur. Definitionem proinde sancti concilii, et acclamationem reverentissimorum episcoporum, que prosphoneticus dicitur, ad piissimum imperatorem, et edictum clementissimi imperatoris pro veræ fidei confessione conscriptum et ubique mandatum per latorem **78** præsentium Petrum notarium regionarium sanctæ nostræ Ecclesiæ illuc prævidimus destinare, ut in eadem sacrae synodi definitione, tanquam pro spiritualibus filiis patres, omnes vestri religiosissimi regni Ecclesiæ antistites justa tenorem a nobis illuc destinatum subscriptiones suas sicut in libre vita per suæ confessionis signaculum ascribendas unusquisque subiungat: ut pax et concordia in Ecclesiis Dei vestri sublimis regni temporibus, Deo concedente vestraque Christianitate favente, crebrescat [U., crescat] et maneat; ut qui vestrum culmen regnare dispositi, suæ fidei stabilitate subnixi concedat per plurima tempora prospere ac sibi placite commissum populum dispensare. In columnam excellentiam vestram gratia superna custodiat. Amen ^.

De his qui contra præsules ecclesiistarum Dei procaci conantur latrare [G., oblatrare] alloquo.

D Placuit huic sanctæ synodo secundum priorum sanctionem canonum, ut qui contemptores Ecclesiæ Christi vel sacræ ejus antistitibus persistant, a cœtu fidelium triennio excommunicarentur, donec forsitan resipiscendo sub satisfactione penitentis admitti demum ad communionem possint. Certe si eorum adhuc nefanda procacitas perseverando ausa fuerit crepta indesinenter obtrectare ^c, placuit nec in finem eis saltim viaticum dare ut vel suppliciis ^d sentiant quod hic sensu torpentes neglexerunt, dicente sancto Spiritu per prophetam: Tantummodo

variantibus alterius lectionibus deponspmssimæ.

^c G., fuerit demum talia obrectare.

^d G., dare si quomodo nunc vel suppliciis.

sola vexatio intellectum dabit auditui; et egregio quodam attestante doctore, qui hujus prophetiam consona voce alloquuntur dicens: Nescit omnis iniquus malum A quod agit, nisi cum pro eiusdem malis puniri jam cooperit.

X

CONCILIUM EPHESINUM.

DUCENTORUM EPISCOPORUM HABITUM, ADVERSUS NESTORIUM CONSTANTINOPOLITANUM EPISCOPUM, QUI PURUM HOMINEM EX SANCTA VIRGINE MARIA NATUM ASSERUIT, UT ALIAM PERSONAM CARNIS, ALIAM FACERET DEITATIS, NEC UNUM CHRISTUM IN VERBO DEI ET CARNE SENTIRET, SED SEPARATIM ATQUE SEJUNCTIM ALTERUM FILIUM DEI, ALTERUM HOMINIS PRÆDICARET.

79-80 Convenit autem hæc synodus Theodosio Juniore tertio decimo [U., decimo quarto] et Valentiniano tertio consulibus æra CCCCLXIX^b cui synodo præsedidit beatissimus quondam Cyrilus Alexandriæ episcopus, qui eum omni concilio ad eundem Nestorium hæc synodalia decreta transmisit.

R. lixioso et Deo amabili consacerdoti Nestorio Cyrillus, vel quæ convenit apud [U., ad] Ephesum synodus.

Cum Salvator noster aperte pronuntiet: Qui diligit patrem aut matrem super me non est me dignus, et qui diligit filium aut filiam super me non est me dignus; quid nos patiemur qui depositur a tua religione ut te super Christum salvatorem omnium diligamus? Quid enim nobis in die judicii proderit, aut quam satisfactionem reperire poterimus propter tam diuturnum silentium de prolatis a te contra eum blasphemis? Et siquidem te tantummodo læderes docens ista vel sentiens, sollicitudo nobis minor existeret: cum vero totam scandalizaveris Ecclesiam, et fermentum insolite pravitatis et novæ hæresis miscueris in populis nec tantum ibidem positis, sed ubique consistentibus, nam tuarum expositionum libri per cuncta vulgati sunt; quæ pro nostro silentio ratio ultra vel excusationis sermo sufficiat aut quomodo non necesse sit meminisse Christi Domini sic dicentis: *Nox putetis quod renierim pacem mittere in terram, sed gladium, veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam?* Nam cum læditur fides, parentum reverentia velut inutilis et periculosa despiciatur, et amor erga filios fratresque vitatur. Ad postremum etiam super ipsam vitam mors potius a p[ro]p[ter]is viris eligitur, ut meliorem resurrectionem, sicut scriptum est, consequantur. Ecce itaque te simul cum sancta synodo quæ apud amplam urbem Romanam congregata est, præsidente sanctissimo et venerantissimo fratre et consacerdote nostro Cœlestino episcopo, his scriptis synodicis te jam tertio convenimus, consilium dantes ut a tam pravis abstinentias distortisque dogmatibus, quæ et ventre cognosceris et docere; recipias vero fidem rectam Ecclesie per beatissimos apostolos et evangelistas ab initio traditam, qui et oculis inspicerunt et ministri verbi suis monstrabantur. Quod si hoc religio tua facere distulerit juxta dilationem litteris præfi-

nitam sanctissimi et venerantissimi consacerdotis **81** nostri Romanæ præsulis Ecclesie Cœlestini, scias te nullam sortem [T. 1, partem] habere nobiscum, nec locum aut colloquium cum Dei sacerdotibus et episcopis obtainere. Non enim fas est contemnere nos Ecclesias ita turbatas et scandalizatos populos fidemque rectissimam violatam, dissipatum quin etiam gregem quem custodire debueras, siquidem juxta nos amator recti dogmatis existisses sanctorum Patrum vestigia pia consecratis. Omnes itaque quos propter fidem tua religio a communione removit aut ab ordine suo depositus, laicos aut clericos, in nostram communionem recipimus [T., 1, 2, G., recipimus]: non enim justum est eos tuis decretis opprimi qui neverunt recta sentire, qui etiam bene facientes tibi prudentissime restiterunt; hoc idem namque in epistola quam misisti ad præsulem ample Romæ sanctum et coepiscopum nostrum Cœlestinum significare curasti. Non autem sufficit tuæ religioni solummodo fidei symbolum confiteri quod expositum est per idem tempus sancti Spiritus largitate a venerando et magno concilio apud Nicæam congregato; hoc enim nec intellexisti nec recte interpretatus es, quinimo perverse, licet sono vocis eadem verba protuleris: sed consequens est et jurejurando fateri te, quod anathematizes quidem tua polluta et profana dogmata, sentias autem et docess quæ nos universi per Orientem seu per Occidentem episcopi et magistri præsulesque populorum credimus et docemus. Epistolis autem ab Alexandrina tuæ religioni directis Ecclesia consensum præbuit tam ea quæ apud urbem Romanam convenit sancta synodus, quam etiam nos omnes velut recte irreprehensibiliterque conscripsit. Subdidimus autem his nostris litteris, quæ te sentire oporteat et docere, et a quibus abstinere conveniat; hæc est enim fides catholicæ Ecclesie cui cuncti coasentient orthodoxi per Orientem Occidentemque pontifices.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium conditorem: et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei natum de Patre unigenitum, hoc est ex [B. R., E. 3, U., de] substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion Patri hoc est unius cum Patre substantia,

^a Ex omnibus Codicibus. In A., primum.

^b Ex AE., T. 2, U. In A. et reliquis: æra CCCCLXVIII.

per quæ omnia facta sunt in celo et in terra ^a, qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit et incarnatus est, et homo factus passus est, et resurgens [B. R., T. 2, resurrexit] tertia die ascendit in celos; inde venturus **82** est judicare vivos et mortuos: et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: erat tempus quando non erat, et antequam nascetur non erat, et quia ex nullis existentibus factus est aut ex alia substantia vel essentia dicant esse, aut convertibilem aut [E. 3, T. 1, 2, et] commutabilem Dei Filium ^b: anathematizat ecclesiæ et apostolica Ecclesia.

Sequentes itaque per omnia sanctorum Patrum confessiones, quas loquente in eis sancto Spiritu protulerunt, et intentioni quæ est in eorum intellectibus æquis vestigiis inhærentes, atque iter ambulantes regium profitemur quod ipsum unigenitum Dei Verbum Dei natum ex ipsa Patris essentia, de Deo vero Deus verus, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt sive in celis sive in terra [T. 1, in terris], salutis nostræ causa descendens ad exinanitionem sese dignatus est inclinare. Incarnatus autem et homo factus, id est carnem de Virgine sancta suscipiens, cumque propriam faciens, nativitatem nostram ex vulva sustinuit, homo de muliere procedens [A., prodiens], nec quod erat abjiciens. Nam licet factus sit in assumptione carnis et sanguinis, tamen etiam sic quod erat Deus natura scilicet et veritate persistens. Nec carnem itaque dicimus in naturam deitatis esse conversam, nec substantiam carnis in ineffabilem Dei Verbi essentiam commutatam, inconvertisibilis enim est et incommutabilis, idemque ipse juxta Scripturas jugiter permanens. Visus est autem et parvulus positus adhuc in cunablis et in omnibus [U., in situ] genitricis Virginis constitutus, universam creaturam replebat ut Deus, genitori suo iudicibus existens; quod divinum est enim sine quantitate et sine mole cognoscitur, nec ullis terminis continetur. Unum ergo carni Verbum Dei secundum subsistentiam ^c confitentes, unum adoramus Filium et Dominum Jesum Christum, non seorsum ponentes et determinantes hominem et Deum velut invicem sibi dignitatis et auctoritatis unitate conjunctos, hoc euini novitas vocis est et aliud nihil, nec item Christum specialiter nominantes Deum Verbum quod ex Deo est, nec alterum similiter Christum specialiter qui de muliere natus est; sed unum solummodo Christum Dei Patris Verbum cum propria carne cognoscimus. Tunc enim juxta nos uultus est, quamvis spiritum dignis ipse contulerit et non ad mensuram, sicut beatus evangelista Joannes assertavit. Sed nec illud dicimus quod Dei Verbum velut hominem communis, qui de sancta Virgine natus est, habiliaret [U., G., habilitari]. **83** ne Deum homo Christus habitatorem possidere credatur. Quamvis

^a A., sunt, quæ in celo et quæ in terra.

^b Ex omnibus Codicibus desumpta verba Dei Filium, quæ desunt in A.

^c T. 2, substantiam. U., justitiam.

^d A., BR., E. 3, T. 1 2, U., tunc enim etiam

Aenam Verbum habitus erit in nobis, et dictum sit in Christo habitare omnem plenitudinem deitatis corporaliter et tamen intelligimus eum, quod caro factus, non sicut in sanctis habitare dicatur, nec talem in ipso habitationem factam definire tentavimus; sed unus juxta naturam nec in carnem penitus communatus talem sibi fecit habitationem qualem et anima nominis habere creditur ad proprium corpus. Unus igitur est Christus, Filius et Dominus, non velut conjunctionem quamlibet in unitate dignitatis et auctoritatis hominis habenti ad Deum, non enim potest unire naturas sola dignitatis æqualitas. Denique Petrus et Joannes æquales sunt alterutrum dignitatis, propter quod et apostoli et sancti discipuli esse monstrantur, verumtamen eterque non unus est, nec B juxta collationem vel connexionem modum conjunctionis advertimus: hoc enim ad unitatem non sufficit naturalem, nec secundum participationis effectum [E., B. R., affectum], sicut nos etiam adhaerentes Domino unus eum eo spiritus sumus, immo potius conjunctionis nomen evitamus tanquam non existens ^e idoneum quod significet unitatis arcanum. Sed neque Deum aut Dominum Christi [U., Christum] Verbum Dei Patris asserimus, ne iterum manifestius in duo dividamus unum Christum, Filium et Dominum, et in crimen sacrilegii recidamus, Deum illi se ipsum facientes et Dominum: unitus quippe sicut superius diximus, Deus Verbum carni secundum subsistentiam [A., B. R., substantiam] Deus quidem est omnium et dominatur universitati. C Verumtamen nec servus est sibi ipse nec dominus, quia ineptum est vel potius impium hoc sentire vel dicere: quamvis enim Deum suum Patrem dixerit, cum Deus sit etiam ipso natura et de illius essentia; tamen nullatenus ignoramus quod manens Deus homo quoque factus sit, qui sub Deo juxta debitam legem natura humanitatis existeret: ipse vero sibi quomodo vel Deus poterit esse, vel dominus? Ergo sicut homo, quantum decenter exinanitionis mensura congruit, sub Deo se nobiscum esse disseruit, hoc etiam modo sub lege factus est, quamvis ipso promulgaverit legem et legislator ut Deus extiterit. Cavemus [U., Caveamus] autem de Christo dicere: propter assumptem veneror assumptum, et propter invisibilem adoro visibilem. Horrendum vero super hoc etiam illud docere ^f: is qui suscepit est cum eo qui suscepit non nuncupatur Deus; qui enim haec dicit, dividit iterum in duos Christos eum qui unus est, hominem **84** seorsum in parte, et Deum similiiter in parte constituens; evidenter enim [U., autem] denegat unitatem secundum quam non alterum altero coadatur aut conuncupatur Deus; sed unus intelligitor Christus Jesus Filius Dei unigenitus, una servitute cum propria carne venerandus. Constitemus etiam, quod idem ipse qui ex Deo Patre

^e Ex ceteris Codicibus. In A., existendo. Quædam autem hujus Codicis folia isto transposita loco replicantur.

^f A., BR., T. 1, 2, U., dicere.

unus est Filius unigenitus Deus, licet juxta naturam A suam expers passionis existiterit, pro nobis tamen secundum Scripturas carne perpassus sit, et erat in crucifixio corpore propriæ carnis impassibiliter ad se referens passionem^a; gratia vero Dei pro omnibus gustavit mortem, tradens et proprium corpus, quamvis naturaliter ipse vita sit et resurrectio mortuorum. Nam ut mortem ineffabili potentia procularet, ac prius in sua carne primogenitus ex mortuis fieret et primitie dormientium, viamque saceret humanæ naturæ ad incorruptib[us] cursum^b, gratia Dei, sicut supra dictum est, pro omnibus gustavit mortem, et tertio die resurgens spoliavit infernum. Idcirco quamvis dicatur quod per hominem facta sit resurrectio mortuorum, tamen intelligimus hominem factum Verbum quod ex Deo est, et per ipsum mortis imperium suisse destructum. Veniet c autem temporibus praefinitis sicut est unus Filius et Dominus in gloria Patris, ut judicet orbem terrarum in æquitate sicut Scriptura testatur. Necessarie igitur et hoc adjiciamus: annuntiantes enim secundum carnem mortem unigeniti Filii Dei, id est, Iesu Christi, et resurrectiōm ejus et in cœlos ascensionem pariter consistentes, incruentiam celebramus in ecclesiis sacrificii servitatem. Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, et sanctificamur participes sancti corporis et pretiosi sanguinis Christi omnium nostrorum redemptoris effecti, non ut communem carnem percipientes, quod abeant, nec ut viri sanctificati et Verbo conjuncti secundum dignitatis unitatem aut sicut divinam possidentis habitationem, sed ut vere vivificantricem et ipsius Verbi propriam factam: vita enim naturaliter, ut Deus, existens, quia propriæ carni unitus est, vivificantricem eam esse professus est. Et ideo quamvis dicit ad nos: *Amen amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem: non tamen eam ut hominis unius ex nobis existimare debemus; quomodo enim juxta naturam suam vivificantrix esse caro hominis poterit? sed ut vere propriam ejus factam, qui propter nos filius hominis et factus est et vocatus. Eas autem voces quas Salvator noster in Evangeliiis 95 protulit non in duabus subsistentiis aut personis omnino partitur, non enim duplex est unus Christus et solus^d, quamvis ex duabus diversisque rebus ad unitatem cognoscatur individuam convenisse: sicut homo quoque ex anima constans et corpore non duplex potius, sed unus est ex utroque. Humanas ergo et divinas insuper voces ab uno Christo dictas animaduertentes, recte sentimus. Cum enim de Deo, dignissime loquitur de se ipso: Qui me videt, videt et Patrem, et ego et Pater unus sumus, divinam ejus intelligentiam ineffabilemque naturam, secundum quam unum est cum Patre suo propter unam eamdemque substantiam, imago et character splendorque gloriae ejus existens. Cum vero humanæ naturæ mensuram*

^a AE., B. R., E. 3, T. 1, 2, C., G., passiones.

^b AE., B. R., E. 3, T. 1, 2, U., G., recursum.

^c Ex AE., B. R., U. In A. et reliquis: rex.

A nullatenus ignorans *Judæos* alloquitur: *Nunc me queritis occidere hominem qui veritatem vobis locutus sum, item non minus eum, qui in similitudine et aequalitate Patris est, Deum verum [Æ., verbum] etiam et in mensuris humanitatis ejus agnoscimus. Si autem necessario creditor, quod natura Deus existens factus sit caro, immo potius homo animatus anima rationali [T. 1, 2, rationabilis], quae causa est ut in ejus quilibet vicibus erubescat, si eas homini dignus effatus est? Quod si sermones homini congruentes abiecit, justa nos hominem fieri quis coegerit? Cum vero se propter nos ad exinanitionem spontaneam misericorditer inclinaret, quam ob causam dignus exinanitione sermones effugerit? Uni igitur persona cunctas ejus in Evangelio voces ascribimus, uni subsistente Verbi scilicet incarnati, quia unus est dominus Jesus Christus ut scriptum est: appellatum vero apostolum et pontificem confessionis nostræ tanquam sacrificantem Deo et Patrii fidei nostræ confessionem, quæ a nobis ipsis et per ipsum Deo et Patri incessanter offertur. Iterum eum dicimus qui ex Deo secundum naturam Filius unigenitus, nec homini præter eum alteri sacerdotii nomen et officium deputamus; factus est enim mediator Dei et hominum et reconciliator ad pacem, semelipsum Deo et Patri pro nobis offerens in odorem suavitatis, ideoque dicebat: *Sacrificium et oblationem noluisti, holocausta pro peccato non tibi placuerunt, corpus autem perficiasti mihi. Tunc dixi: Ecce v[er]o n[ost]ro. In capite libri scriptum est de me, ut faciam Deus voluntatem tuam: ubi tamen enim proprium corpus non pro se, sed pro nobis in odorem suavitatis. Nam qua pro se oblatione vel sacrificio indigeret ab omni peccato liber ut Deus existens? Quod si omnes peccaverunt et egent gloria Dei, secundum hoc quod sumus ad mutabilitatis excessum proniores effecti et peccatis aggrediat burana 96 natura; ipse vero non ita, ideoque nos gloria ejus evincimur; cur erit ultra jam dubium quod agnus verus pro nobis sit immolatus? Qui dicit autem quia semelipsum tam pro se quam pro nobis obtulit [T. 1, 2, obtulerit] nullatenus impietatis crimes effugiet, cum nihil prorsus iste deliquerit nec ul[tra] secerit omanino peccatum: qua igitur egeret oblatione, nullo suo existente facinore, pro quo si esset satis admodum convenienter offerret? De Spiritu quoque cum dicit: *Ille me glorificabit, hoc recitasse sentientes, unum Christum et Filium, non velut alterius egentem gloria, confitemur ab Spiritu sancto gloriam consecutum, quia Spiritus ejus nec melior nec superior ipso est; sed quia mira opera faciens ad demonstrationem suæ deitatis virtute proprii Spiritus utebatur, ab ipso glorificari dicitur, quemadmodum si quis de hominibus asseveret quod virtus sua vel disciplina qualibet unumquemque clarificet. Quamvis enim in sua sit subsistentia Spiritus, et ejus intellectuatur in persona proprietas juxta id quod Spiritus***

^a Ex reliquis præter A., E. 3, in quibus solus qui quievit.

est et non Filius; tamen [Æ., B. R., E. 5, altamen] A post unitatem, sola eas coanætione conjungens ea quæ secundum dignitatem est vel etiam auctoritate aut potestatem, ac non potius conventu, qui per unitatem factus est naturalem; anathema sit.

I. Si quis personis duabus vel subsistentiis eas voces quæ in apostolicis scriptis continentur et evangelicis, dividit, vel quæ de Christo a sanctis dicuntur vel ab ipso etiam de se ipso, et aliquas quidem ex his velut homini qui præter Dei Verbum specialiter intelligatur, apaverit, illas autem tanquam Deo dignas soli Dei Patris Verbo deputaverit; anathema sit.

II. Si quis non confitetur Deum veraciter esse Emmanuel et propterea Dei genitricem sanciam ^a Virginem ^b, peperit enim secundum carnem, carnem factum Dei Verbum secundum quod scriptum est: *Verbum caro factum est*; anathema sit.

III. Si quis in uno Christo dividit substantias

^a U., sanctam Mariam virginem.
^b Ex Æ., B. R., T. 1, 2, G. In A. et E. 3., Virginem, peperisse eum. U., Virginem quæ peperit secundum.

A post unitatem, sola eas coanætione conjungens ea quæ secundum dignitatem est vel etiam auctoritate aut potestatem, ac non potius conventu, qui per unitatem factus est naturalem; anathema sit.

IV. Si quis personis duabus vel subsistentiis eas voces quæ in apostolicis scriptis continentur et evangelicis, dividit, vel quæ de Christo a sanctis dicuntur vel ab ipso etiam de se ipso, et aliquas quidem ex his velut homini qui præter Dei Verbum specialiter intelligatur, apaverit, illas autem tanquam Deo dignas soli Dei Patris Verbo deputaverit; anathema sit.

V. Si quis audet dicere Christum hominem theophoron, id est Deum ferentem, ac non potius Deum esse veraciter dixerit, tanquam Filium per naturam secundum quod Verbum caro factum est, et coniunicaverit **88** similiter ut nos carni et sanguini; anathema sit.

VI. Si quis dicit Deum esse vel Dominum Christi Dei Patris Verbum, et non magis eundem ipsum confitetur Deum simul et hominem, propterea quod Verbum caro factum est secundum Scripturas; anathema sit.

VII. Si quis velut hominem Jesum operatione Dei Verbi dicit adjutum, et unigeniti gloriam tanquam alteri præter ipsum existenti tribuit; anathema sit.

VIII. Si quis audet dicere assumptum hominem coadordanum Deo Verbo, et conglorificandum ^c, et conuncupandum Deum tanquam alterum cum altero, nam cum syllaba semper adjecta hoc cogit intelligi, et non potius una supplicatione veneratur Emmanuel, unamque ei glorificationem dependit juxta quod Verbum caro factum est; anathema sit.

IX. Si quis unum Doenitum Jesum Christum glorificatum dicit ab Spiritu sancto, tanquam qui aliena virtute per eum usus fuerit, et ab eo accepit efficiaciam contra imminentes spiritus, posse et hominibus divina signa perficere, ac non potius proprium fatetur ejus Spiritum per quem divina signa complevit; anathema sit.

X. Pontificem et apostolum confessionis nostras factum esse Christum divina Scriptura commenarat; obtulit autem semetipsum pro nobis in odorem suavitatis Deo et Patri. Si quis ergo pontificem et apostolum nostrum dicit factum non ipsam Dei Verbum, quando caro factum est, et juxta nos hominem, sed velut alterum præter ipsum specialiter hominem ex muliere; aut quis dicit et pro se obtulisse semetipsum oblationem et non potius pro nobis solis, non enim egit oblatione qui peccatum unum nescivit; anathema sit.

XI. Si quis non confitetur carnem Domini vivificatricem esse et propriam ipsius Verbi Dei Patris, sed velut alterius præter ipsum conjuncti eidem per dignitatem, aut quasi divinam habentis habitacionem, et non potius ut diximus vivificatricem esse,

^c Deest hic canon in U. et G.

^d Ex Æ., U., G. In A. et reliquis: glorificandum.

quia facta est propria Verbi cuncta vivificare valent; anathema sit.

89 XII. Si quis non constitetur Dei Verbum passum carne, crucifixum carne, et mortem carne sustasse, factumque primogenitum ex mortuis, secundum quod vita est et vivificator ut Deus; anathema sit.

Alia ad eundem Nestorium decretalis epistola.

Ait igitur sancta et magna synodus: Ipsum qui est ex Deo Patre naturaliter natus, Filium unigenitum, Deum verum de Deo vero, lumen de lumine, per quem et cum quo omnia fecerit Pater, bunc descendisse, incarnatum esse, et hominem factum, passum esse, resurrexisse tertia die, ascendisse rurus in celos. Hæc nos sequi verba debemus, his nos convenit obtemperare dogmatibus, considerantes quid sit incarnatum esse et hominem factum Dei Verbum. Non enim dicimus quod Dei natura conversa vel immutata facta sit caro, nec quod in totum hominem qui est ex anima et corpore transformata sit, sed illud magis quod carnem animatam anima rationabili sibi copulaverit Verbum; substantialiter, ineffabiliter et irreprehensibiliter factus sit homo, et nuncupatus sit etiam filius hominis, non nuda tantummodo voluntate, sed nec assumptione sola personæ, sed quod diversæ quidem naturæ in unum convenerint; unus tamen ex ambabus ^a Christus et Filius, non evacuata aut sublata diversitate naturarum per conjunctiones, sed quia simul nobis effecerunt unum Deum et Christum et Filium, id est dævinitas et humanitas per arcanam illam ineffabilemque copulationem ad unitatem. Itaque is qui ante sæcula omnia est natus ex Patre etiam ex muliere carnaliter dicitur procreatus, non quia divina ipsius natura de sacra Virgine sumpsit exordium, nec quod propter se ipsam opus habuit secundo nasci post illam nativitatem quam habebat ex Patre: est enim ineptum et stultum hoc dicere, quod is qui ante omnia sæcula est consempiternus Patri secundæ generationis eguerit ut esse inciperet; sed quia propter nostram salutem naturam sibi copulavit humanam et processit ex muliere, idcirco dicitur natus esse carnaliter. Neque enim primum natus est homo communis de sancta Virgine, et tum demum inhabitavit in eo Verbum, sed in ipsa vulva uteroque virginali se cum carne conjunxit ^b et sustinuit generationem carnalem, carnis suæ nativitatem suam faciens. Sic illum dicimus et passum esse et resurrexisse, non quia Deus Verbum **90** in sua natura passus sit aut plagas aut clavorum transfixiones aut alia vulnera, Deus namque incorporalis extra passionem est, sed quia corpus illud quod,

A ipsius proprium est factum passum est, ideo hæc omnia pro nobis ipse dicitur passus; inerat enim in eo corpore quod patiebatur Deus qui pati non poterat. Simili modo et mortem ipsius intelligimus, immortale enim et incorruptibile est naturaliter et vita et vivificans Dei Verbum; sed quia corpus ipsius proprium gratia Pauli vocem pro omnibus mortem gustavit, idcirco ipse dicitur mortem passus esse pro nobis, non quod ipse mortem esset experitus, quantum ad ipsius naturam pertinet, insanus enim est hoc vel sentire vel dicere, sed quod, ut supra diximus, vera caro ipsius mortem gustavit: ita et resurgentे carne, ipsius rursus resurrectionem dicimus, non quia in corruptionem cediderat, absit, sed quia ejus surrexit corpus. Ita et Christum unum B et Dominum confitemur, non tanquam hominem cum Verbo coadordanter, ne divisionis quedam species inducatur, sed unum jam et eundem adorantes; quia non est alienum a Verbo corpus suum, cum quo ipsi etiam assidet Patri. Nec hoc ita dicimus quasi duobus filiis assidentibus, sed uno cum carne per unitatem, quia ^c si talē copulationem factam per substantiam, aut quasi impossibilem aut quasi parum decoram noluerimus accipere, in id incidimus ut duos filios esse dicamus. Necessè est enim discernere et dicere, hominem separatim suis sola filii appellatione honoratum, et rursus Verbum quod est ex Deo et nomine et veritate Filius Dei, sed discernere in duos filios non debemus unum Dominum nostrum Jesum Christum, neque enim id adjuvat rectam fideli rationem, licet nonnulli copulationem nescio quam prohibeant personarum. Non dicit enim Scriptura Verbum Dei personam sibi hominis assumpsisse, sed carnem factum esse: id autem est ostendere Verbum Dei similitur ac nos participatum habuisse carnis et sanguinis, et corpus nostrum propriè summis fecisse, et hominem ex muliere processisse, non abjecta nec deposita deitate aut generatione illa quam habebat ex Patre; sed mansisse etiam in assumptione carnis Deum quod erat. Hoc ubique recta fidei ratio protestatur; in tali sensu sanctos Patres suis compérimus; ideo illi non dubitabant sanctam Virginem dicere Theotoco, non quia Verbi natura deitasque in sancta Virgine sumpsit exordium, sed quod ex ea natum sit sacrum illud corpus animalium anima rationabili, cui substantialiter adunatum Dei Verbum carnaliter esse natum dicitur. Hæc igitur pro **91** charitate ^d in Christo scribo ^e, querens tanquam fratrem, et confessans coram Deo et electis angelis, ut hæc nobiscum et sentias **92** simul et doceas, ut ecclesiarum pax salva servetur, et concordiae charitatisque vinculum indissolubile maneat sacerdotibus.

^a A., B. R., U. et G., ambobus.

^b B. R., secum carnem conjunxit.

^c Ex Græco exemplari, mendose enim in omnibus Codicibus quasi.

^d T. 1, 2, U. et G., juvat.

^e T. 1, 2, præ charitate. U., per charitatem.

^f Ex Græco exemplari, cum in omnibus Codicibus mendose legatur: scrip/o.

XI

CONCILIUM CHALCEDONENSE.

SEXCENTORUM TRIGINTA EPISCOPORUM, HABITUM CONTRA OMNES HÆRESES, ET MAXIME ADVERSUS EUTYCHEM ET DIOSCORUM, VALENTINIANO SEPTIES ET ABIENO CONSULIBUS, AERA^a CCCCLXXXVIII.

Consulto^b piissimi et amatoris Christi imperatoris Flavii Marciani perpetui Augusti die Idus Octobris synodus facta in Chalcedonensi civitate metropoli provinciæ Bithyniæ ex decreto piissimorum et fidelissimorum imperatorum Valentinianni et Marciani, convenientibus in ecclesia sanctæ ac triumphatricis martyris Euphemia gloriosissimis principibus, id est, magnificientissimo et glorificientissimo magistro militum expræfecto et exconsule patrictio Anatholio, et magnificientissimo et gloriosissimo præfectori sacri prætorii præfecturæ Palladio, et magnificientissimo et gloriosissimo præfectori urbis Tatiano, et magnificientissimo et gloriosissimo magistro divini officii Vincomalone, et magnificientissimo et gloriosissimo comite largitore [U., G., largitionum] Martilio, et gloriosissimo et magnificientissimo comite domesticorum Sparcio^c, et magnificientissimo comite rerum privatuarum Genetholio^d; appositis etiam e gloriose senatu, id est, magnificientissimo et gloriosissimo expræfecto et exconsule et patrictio Florentio, et magnificientissimo et gloriosissimo exconsule et patrictio senatore, et magnificientissimo et gloriosissimo exmagistro et exconsule patrictio Nomo, et magnificientissimo et gloriosissimo expræfecto et exconsule patrictio Protagenio, et magnificientissimo et gloriosissimo expræfecto Zolio, et magnificientissimo atque gloriosissimo expræfecto urbis Theodoro, et magnificientissimo et gloriosissimo expræfecto urbis Apollonio, et magnificientissimo et gloriosissimo expræposito Araxerxe; conveniente etiam sancto concilio totius orbis secundum divinum præceptum in Chalcedonia civitate congregato, id est Paschasio et Lucensio episcopis et Bonifacio presbytero continentibus locum venerabilis et sancti archiepiscopi antiquæ Romæ Leonis, et Anatholio sancto archiepiscopo magnificientissimæ Constantinopolitanæ novæ Romæ, et reliquis sanctissimis et reverentissimis sexcentis triginta episcopis; et sedentibus omnibus ante cancellios sancti altaris cum magnificientissimis principibus et gloriosissimis^e et eximiis senatus; adveniente etiam piissimo imperatore Marciano in supradicta 93-94 sanctissima basilica, præsente etiam zelo divino et calore fidei accensa piissima et fidelissima regina augusta Pulcheria, sanctam synodum allocutus [A., U., allocutus] est hæc: Cum primum per electionem in regnum decreto Dei profecti sumus, inter tantas publicas utilitates nullum sic magis nos constrinxit negotium, quam rectam et veram fidem Christiano-

A rum quæ sancta et vera consistit indubitatam omnibus declarare. Manifestum est enim quod ex avaritia vel vano studio hi, qui præcedentibus temporibus diversa sapuerunt et docuerunt populum pro eo quod eis expediit, non prout convenit neque quod veritas aut doctrina Patrum exquirit, multi ad errorem seducti [A., B. R., adducti] sunt: unde sanctam synodum scilicet ad istam fieri perfectionem probavimus^f et laborem vobis arbitratu sumus imponere, ut omni erroris caligine detersa, secundum quod ipsa divinitas hominibus se fieri manifestam voluit et Patrum demonstravit doctrina, sic fides nostra quæ pura et sancta consistit in omnium ingrediebus animas propriæ veritatis effulgeat luce. De cætero audeat nemo de nativitate Domini et Salvatoris nostri B Jesu Christi aliter disputare præter quod apostolorum præconium et trecentorum deceim et octo sanctorum Patrum consonans huic doctrina tradidisse noscuntur, sicut et sanctissimi pape Leonis qui apostolicum gubernat thronum ad sanctæ memoriæ Flavianum regiæ urbis Constantinopolitanæ quondam episcopum testantur litteræ. Remotis igitur et amputatis talibus patrocinis et cessantibus avaritiis omnis veritas manifestetur: nos etenim ad confirmandam fidem, non ad ostendendam virtutem et exemplo imperatoris Constantini adesse synodo ex cogitavimus, sed ne in posterum multitudine populi institutionibus inveniatur dissentiens; facile enim simplicitas quoruundam commentis loquacium usque nunc delusa est: manifestum quoniam diversoruin C pravis doctrinis discordia et hæreses ortæ sunt. Nobis autem omne studium adhibendum est populum propter veram et sanctam doctrinam id ipsum sentientem uni recte applicare Ecclesiæ, et ideo veram fidem catholicam etiam exponere secundum Patrum doctrinam concordantibus animis vestris vestra properet reverentia, ut qualiter a Nicena synodo usque in hoc tempus absciso errore vera fides est omnibus cognita, sic et nunc, per hauc sanctam synodum deposita nebula, quæ in his paucis annis, ut superius diximus, ex pravitate et avaritia quorumdam visa est exoriri, si semper seruentur quæ statuta sunt, erit quidem divinæ providentiae, quod pie fieri volumus, in sæcula [T. 1, 2, D in Ecclesia] hoc conservare firmissime. Et post regia hæc verba omnes episcopi clamaverunt: Marciano novo Constantino multos annos, multi anni regis, multi anni reginæ orthodoxorum, multis annis Mar-

^a A., E. 3, Aera cccclxxxviii. T. 1, 2, æra cccclxxxviii.

^b Ex B. R., T. 1, 2. In A. et reliquis: consalatu.

^c A., B. R., U., Sparatio.

^d T. 1, 2, G., Genethlio.

^e B. R., Gloriosissimis eximiis senatus.

^f A., E. 3, T. 1, 2, U., G., properavimus.

ciani amatoris Christi regnum, in saecula permaneat: digni orthodoxæ fidei, amatores Christi, sit vobis procul invidia. Et post has voces Aetius archidiaconus Constantinopolitanæ novæ Romæ et primicerius notariorum dixit: Quoniam nutu supernæ gratiæ et zelo divino serenitatis vestræ, piissimi quibus a Deo omnes [U. add. homines] regere concessum est imperatores, circa sactionem vestram congregata sancta hæc et magna totius mundi synodus, cum plurima multarum dierum vacatione et divina diligentia omnem quidem, in praeterito quomodo exorta est contra reclam et inviolabilem catholicam nostram fidem, verbo veritatis discordiam effugavit, omnem abigendo innovationem: sicut et in scriptis per singula quæ subsequuntur acta demonstrant; terminum vero simplicem statuit divisarum Scripturarum virtute munitum, et sanctorum ac beatissimorum Patrum in ipsum conservans sententiam ad veram agnitionem qui sincere requirunt. Longæva autem corona vestri imperii: et habeo ipsum præ manibus, et si videtur mutui vestræ serenitatis, perlegam. Piissimus et fidelissimus imperator dixit: Periege; et idem archidiaconus perlegit.

Sancta et magna universalis synodus, quæ secundum gratiam Dei et decreto piissimorum imperatorum Valentiniani et Marciani augustorum congregata est in Chalcedonensem civitatem, metropolim provincie Bithynie, in basilica sanctæ ac triumphaticis martyris Euphemie, statuit quæ subtler comprehensa sunt. Dominus et Salvator noster Jesus Christus, fidei agnitione proprios confirmans discipulos, ait: *Pacem meam do vobis, pacem meam reliquo vobis;* ut nec a ulla fidei dissensio inter proximos oriatur, sed ex æquo veritatis prædicatio ostendatur. Sed quia non desinit malignus in ipsis pietatis seminibus zizania sua inserere, et novi quiddam adversus veritatem semper excogitare, idcirco Dominus noster humano generi solite cupiens providere, piissimum bunc et fidelissimum imperatorem erexit ad cœlum qui undique sacerdotum pontifices ad se convocavit, ut gratia Domini nostri Iesu Christi cooperante, omnem mendacii pestilentiam ab ovi bus Christi removeat, easque veritatis germinibus reficiat. Quod et communī decreto peregrinus, erroris quidem sectas abjicientes et Patrum rectam fidem renovantes, trecentorum decem et octo symbolum omnibus prædicatoribus, et velut horum 95 domesticos alios centum quinquaginta Patres huic piissimo titulo consentientes notavimus, qui post hæc in hanc amplissimam urbem Constantinopolitanam convenientes, etiam ipsi eamdem fidem consignaverunt. Statuimus igitur ordinem et omnes fidei formulas custodientes et nostram etiam sanctam synodus dum Ephesi factam, cuius fuerunt auctores venerabilis memorie Coelestinus Romanus urbis et Cyrilus Alexandrinus ecclesiæ sacerdotes, ut præfulgeat quidem rectæ et inculpabilis fidei expositiō trecento-

^a U., vobis: ideo tamen instruimur ut nec.

^b U., pullulantium, continet vero et confirmationem

A rum decem et octo sanctorum ac beatissimorum qui in Nicæa sub Constantino pia memorie imperatore convenerunt. Continetur autem et centum quinquaginta sanctorum Patrum in urbe Constantinopolitana decretum ad peremptionem quidem sectarum tunc pullulantium, confirmationem vero ipsius b catholicæ aigue apostolicæ nostræ fidei.

Symbolum trecentorum decem et octo sanctorum Patrum qui in Nicæam convenerunt.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium conditorem, et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei de Patre natum, unigenitum hoc est de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, homousion Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantia, per quem omnia facta sunt quæ in cœlo et quæ in terra, qui propter nos et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, homo factus passus est, et resurrexit tertia die, et ascendit in cœlos; inde venturus est judicare vivos et mortuos: et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: erat quando non erat, et antequam nascetur non erat, et quia ex nullis existentibus factus est, aut ex alia subsistentia vel substantia dicunt esse aut convertibilem vel mutabilem Filium Dei, anathematizat catholicæ et apostolica Ecclesia.

Et id ipsum centum quinquaginta sanctorum Patrum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium conditorem: et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia saecula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, homousion Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantia, per quem omnia facta sunt quæ in cœlo et quæ in terris, qui propter nos et propter nostram salutem descendit, 96 et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, homo factus passus est sub Pontio Pilato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in cœlos, sedet ad dexteram Patris, iterum venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis: et in Spiritum sanctum dominum et vivificatorem [U., vivificantem], ex Patre procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui locutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam Ecclesiam: confitemur unum baptismum in remissionem peccatorum: exspectamus resurrectionem mortuorum vitamque [Æ., et vitam] futuri saeculi. Amen.

Sufficerat quidem ad plenissimam pietatis agnitionem et confirmationem cautissimum huc et salutare divinae gratiæ symbolum; de Patre enim Filioque et Spiritu sancto doctrinam perfectam edocet, et incarnationem dominicam fidei liter suscipientibus manifestat. Sed quoniam hi qui prædicationem veritatis destruere nituntur quasdam propriæ heresios novitates parturiant; quidam enim mysterium pro-

ipsum.

^c Æ., B. R., F. 3, T. 1, 2, U., et Filio.

nobis actum divinae dispensationis audent corrumpere, et vocem illam divini partus factam ad Virginem degenerant, alii temperamentum confusionenique insucentes et unam esse naturam carnis et deitatis insensate componentes passibilem unigeniti divinam naturam tali confusione prodigiose divulgent; idcirco [T. 1, 2, ideoque] omnem aduersus veritatem opponendam ab ipsis machinationem volens excludere sancta et magna universalis synodus, antiquam prædicationem immobilem docens, statuit præcipue trecentorum decem et octo sanctorum Patrum fidem incontaminatam manere: et propter eos qui Spiritui sancto adversantur, centum quinquaginta Patrum paulo posteriore tempore in urbe Constantinopolitana convenientium de substantia Spiritus sancti traditam doctrinam corroborat, quam etiam illi omniibus insinuaverunt; non quod in præcedentibus aliquid deesset adjacentes, sed de Spiritu sancto eorumdem [U., eundem] intellectum aduersus eos qui deitatis ejus dominationem mituntur adimere Scripturarum testimonii plenius manifestantes: propter eos sane qui dispensationis mysterium tentant corrumperet, et purum hominem esse qui ex sancta virgine Maria natus est impudenter divulgent, beatissimi quandam Cyrilli Alexandrinæ ecclesiæ sacerdotis synodicas epistolas tam ad Nestorium quam ad exterios per orientem congruas et sibi consentientes suscepit [U., suscepit], ad confutationem quidem Nestorianæ amentiæ, interpretationem vero eorum qui religioso zelo salutaris symboli cupiunt intellectum: quibus 97 et epistolam sancti ac beatissimi primæ sedis archiepiscopi Leonis, scriptam ad Flavianum sanctæ recordationis archiepiscopum ad perimendam Eutychetis malignitatem quæque magni Petri confessioni concordat, et communem quædam paginam existenteū contra eos qui non recte glorificant ad confirmationem catholice religionis evidenter subiuxit. Nam et eos qui in duos filios dispensationis dominice mysterium scinde et moliuntur execratur, et eos qui passibilem divinitatem unigeniti Filii audent asserere de concilio sacerdotum repellit, et eos qui in duas naturas Christi temperamentum vel confusionem argumentantur aduersatur, et qui coelestem aut alterius cuiusque substantiali existere formam servi quam ex nobis assumptis insaniendo asserunt procul abjicit, et eos qui duas quidem ante adunationem naturas Domini delirant, unam vero post adunationem confingunt, anathema facit.

Consentientes igitur sanctis Patribus unum eundemque Filium consiliteri Dominum nostrum Jesum Christum consona voce pariter edocemur: perfectum eundem in divinitate, perfectum eundem in humanitate, Deum verum et hominem verum, eundem ex anima rationali et corpore, secundum divinitatem unius cum Patre naturæ, secundum humanitatem eundem unius naturæ nobiscum, per omnia similem

* U., G., Filum Dei unigenitum.

† Ex A., BR., U. In A. et reliquis: subjaceat.

A nobis absque peccato, ante secula quidem ex patre natum secundum divinitatem, in novissimis vero diebus eundem propter nos et propior nostram saltem ex Maria virginis Dei genitrici secundum humanitatem unum eundemque Christum Filium et Dominum unigenitum in duas naturas inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter cognoscendum; in aucto naturarum differentias propter unitatem perimendas, magis autem salva utriusque naturæ proprietate, et in una coeunte persona unoque statu concurrente; non in duabus personis partiendum vel dividendum, sed unum eundemque Filium unigenitum Deum Verbum-Dominum nostrum Jesum Christum, sicut ab exordio prophetæ de eo et ipse noster eruditivit et Patrum nobis tradidit symbolum. His itaque cum omni undisquitate subtilitate et diligentia a nobis ordinatis, statuit sancta et universalis synodus aliam fidem nulli licere proferre, aut scribere, aut edere, aut sapere, aut docere aliter; qui autem audent aut exponere aliam fidem, aut proferre, aut docere, aut tradere aliud symbolum voluntibus converti ad scientiam veritatis ex Gentilibus, ex Judæis vel haereticis quibusunque, si quidem episcopi aut 98 clerici fuerint, alienos esse episcopos ab episcopatu et clericos a clero: sin vero monachi vel laici fuerint, anathema fieri.

Regulae ecclesiasticae ordinatae a supra scripto concilio.

I. *De canonibus uniuscujusque concilii conservandis.*

A sanctis Patribus in unaquaque synodo usque hunc prolatas regulas tenere statuimus.

II. *Quod non oporteat episcopos aut quoslibet ex clero [clericos] per pecunias ordinari.*

Si quis episcoporum accepta pecunia ordinationem fecerit et in nundinationem deduxerit inappreciabilem gratiam, atque ordinaverit episcopum sive chorepiscopum, seu presbyterum, seu diaconum aut quemcumque alium qui connumeratur inter clericos aut accepta pecunia ordinaverit oeconomicum, defensorem sive paramonarium; quicunque ergo haec tentaverit, sive convictus fuerit, ipse quidem subeat gradus sui periculum; et qui sic ordinatur nullum habeat fructum ex hujusmodi mercimonio et creatione probrosa, sed sit alienus et dignitatis et sollicitudinis ejus quam per pecunias impetravit: sed et ille qui in his tam turpibus et illicitis lucris intercessor apparuit, siquidem clericus fuerit, de proprio decidat gradu; si vero laicus sive monachus, anathema sit.

III. *Quod non oporteat episcopos, clericos et monachos prædia sæcularia vel causas suscipere.*

Pervenit in sanctam synodum, quia de his qui in clero connumerantur quidam propter turpis lucri gratiam aliquorum possessionum conductiones et causas sæculares suscipiant, et se ipsis quidem a ministeriis sanctis per desidiam separant, ad domos autem sæcularium concurrant et substantiarum eorum gubernationes avaritiae causa suscipiant. Decre-

¶ U., mercimonio, sed execratione probrosa sibi alienus.

vit igitur sancta et magna synodus neminem deinceps horum, hoc est, episcopum, sive clericum, aut monachum ^a conducere possessiones aut miscere se secularibus procurationibus posse, nisi forte qui legibus ad minorum statutum tutelas sive curationes inexcusabiles alitrabuntur, aut cui ipsius civitatis episcopus ecclesiasticarum rerum commisit guber-nacula, vel orphanorum aut viduarum quæ indefensæ sunt ^b aut earum personarum quæ maxime ecclesiastico indigent **99** administratio ^c, propter timorem Dei. Si quis vero transgressus fuerit statuta hæc, ecclesiasticae correptioni subjaceat.

IV. *De honore monachis competente et ut nullus eorum tenet ecclesiastica aut secularia inquietare negotia, nec alienum servum præter conscientiam domini ejus suscipere.*

Qui vero et pure solitariam eligunt vitam digni sunt convenienti bonore: quia tamen quidam habitu monachi utentes, ecclesiasticos actus civilesque conturbant, circumeuntes indifferenter civitates nec non et monasteria, se ipsos præsumptioni propriæ commendantes; placuit neminem sibi aut ædificare aut constitutere [*A.*, construere] monasteria aut oratorii domum sine conscientia ipsius civitatis episcopi: eos vero qui per singulas civitates seu possessiones in monasteriis sunt subjectos esse episcopos, et quietos ^d operam dare atque observare jejunia et orationes in locis in quibus semel Deo sese devoverint permanentes, et neque communicare, ecclesiasticas neque secularias alias attractare actiones, relinquentes propria monasteria; nisi forte jubeantur propter urgentes necessitates ab ipsius civitatis episcopo: et neminem servorum suscipi in monasterium ut sit cum eis monachus, nisi cum domini proprii conscientia. Prætereuntem vero hæc decrevimus extra communionem esse, ne nomen Domini blasphemetur: convenit vero civitatis episcopo curam et sollicitudinem necessariam monasteriis exhibere.

V. Quod non licet episcopum vel quemlibet ex clero de alia ad aliam transmigrare civitatem.

Propter eos episcopos sive clericos qui de civitate ad civitatem transeunt placuit definitiones datas a sanctis Patribus habere propriam firmitatem.

VI. Quod non oportet absolute quolibet ordinare nisi in propria.

Neminem absolute ordinare presbyterum vel diaconum nec quemlibet alium in ecclesiastica ordinatione constitutum, nisi manifeste in ecclesia civitatis sive possessionis aut in martyrio aut in monasterio, et qui ordinatur mereatur ordinationis publicatae vocabulum: eos vero qui absolute ordinantur decrevit sancta synodus vacuam habere manus impositionem, et nullum ejus tale factum **100** valere ad injuriam ipsius qui eum ordinavit.

VII. De clericis et monachis non manentibus in suo proposito.

Eos qui semel in clero taxati fuerint, sive in mo-

^a *A.*, episcoporum sive clericorum aut monachorum.
^b *U.*, *G.*, quæ jam defessæ sunt.
^c Ex *U.* in *A.* et reliquis: ecclesiasticum indigent administratum.

nasteriis, decrevimus neque ad militiam neque ad honores secularles venire, aut eos qui hoc ausi fuerint facere et non ejus rei pœnitere maluerint, aut ad hoc idem revertantur quod ante non obtenuit Dei proposituerant sibi, anathema esse.

VIII. De clericis qui sunt in ptochis ^e, monasteriis atque martyriis quæ sub potestate episcoporum uniuscujusque civitatis existunt.

Clerici in ptochis et in monasteriis aut martyriis constituti sub potestate sint ejus, qui in ea est civitate episcopus, secundum traditionem sanctorum Patrum, nec per præsumptionem recedant a suo episcopo, si vero qui ausi fuerint rescindere hujusmodi ordinationem quocunque modo, vel si noluerint subjacere proprio episcopo, si quidem fuerint clerici, paternarum ordinationum subjaceant condemnationibus; si autem monachi seu laici sunt, excommunicentur.

IX. Quod non oportet clericos prætermisso episcopo ad secularia iudicia comeare.

Si clericus adversus clericum habeat negotium, non relinquat suum episcopum et ad secularia iudicia concurrat; sed primum negotium ipsum agietur apud episcopum proprium, et ita, si fuerit judicium ipsius episcopi [*U.*, episcopi contrarium], apud arbitros ex utraque parte electos audiatur negotium: si quis vero contra haec fecerit, canonum subjacent correptionibus. Et si clericus adversus suum, seu alium episcopum habeat causam, apud audientiam synodi provinciae ejus conqueratur [*A.*, inquiratur]: si vero contra ipsius provinciæ ac metropolitanum episcopum episcopus sive clericus habeat controversiam, pergit aut ad ipsius diocesis episcopos, aut certe ad Constantiopolitanæ regiæ civitatis sedem, et ibi proprium negotium exsequatur [*B. R.*, exquiratur].

X. Quod non licet clero in duabus ecclesiis ministrare.

Non licere clericum in ecclesiis duarum civitatum ordinari [*T. 2*, ministrare], sed in ea in qua ab initio ordinatus est et cuius expetierat ante perfugium: et si propter vanæ gloriæ desiderium **101** utpote ad ecclesiam majorem confugerit, jubemus eum ecclesiæ propriæ restituï, id est ubi ab exordio ordinatus est, et ibi tantummodo ministrare. Si vero quis jam translatus est ab ecclesia in aliam ecclesiam, nihil habeat commune cum priore ecclesia, sive sub ecclesia constitutis martyris sive ptochis vel xenodochiis aut eorum negotiis. Eos vero qui ausi fuerint post ordinationem huius magnæ et universalis synodi agere quæ prohibita sunt, statutum sancta synodus cedere de proprio gradu.

XI. Quod oportet egenis epistolam tribui, honestiores autem commendatissimæ litteris approbari.

Omnes pauperes et indigentes ecclesiasticis auxiliis cum probatione epistolæ sive pacificis, quæ dicuntur iremica ecclesiastica, tantummodo proficiantur

^d Ex *U.* in *A.* et reliquis: quieti:
^e In Codicibus depravate scribitur haec vox. In *A.*, *BR.*, *E.*, *3*, *T. 1*, *U.*, *G.*, locis. In *A.*, *thocis*. In *T. 2*, *toicis*.

statuimus, et non commendatitiiis epistolis; quia commendatitias quas dicimus ep'stolas eos tantum accipere convenit, qui in opinione sunt clariores, ut eis tantummodo præbeantur.

XII. Quod nequaquam in duos metropolitanos provincias dividatur.

Pervenit ad nos quod quidam præter ecclesiasticas ordinationes affectantes potentiam per pragmaticum sacrum unam provinciam in duas dividant, et ex hoc inveniuntur duo metropolitani episcopi in eadem et una esse provincia: statuit igitur sancta synodus deinceps nihil tale attentari a quolibet episcopo, eos vero qui aliquid tale tentaverint cadere de proprio gradu. Si quæ vero antea civitates per pragmaticum imperiale metropolitani nominis honore decoratae sunt, nomine solo fruantur, et qui Ecclesiam ejus regit, episcopus scilicet, privilegio metropolitano episcopo jure proprio reservato.

XIII. Quod non oporteat extraneos clericos sine commendatitiiis litteris ministrare.

Extraneum clericum et lectores extra suam civitatem sive commendatitiiis litteris proprii episcopi nunquam^a penitus liceat ministrare.

XIV. Quod non liceat clero uxorem secire alterius accipere, nisi forte spoponderit se ad veram fidem venire.

Quia in quibusdam provinciis conceditur psalmistis^b et lectoribus uxores accipere, **102** statuit sancta synodus prorsus non licere his alterius sectæ accipere uxorem: si quis vero e' prævenit et habet jam de tali connubio filios, si forte prævenerint eos jam apud haereticos baptizare, debent eos offerre catholicæ ecclesiæ ut ibi communicent; qui vero adhuc baptizati non sunt omnimodo non posse eos in haeretica ecclesia baptizari, nec matrimonio jungi haeretico, Judeo vel pagano, nisi forte spoponderit se venire ad orthodoxam fidem, dum conjungitur personæ orthodoxæ: si quis vero hanc definitionem sanctæ synodi præterierit, regularum condemnationibus subjaceat.

XV. De diaconissis mulieribus, ut nisi quadragenarias non liceat ordinari.

Diaconis am non debere ante quadraginta annos ordinari, et hanc cum diligenter probatione: si vero suscepit ordinationem et quantocunque tempore observaverit ad ministerium, et postea se nuptiis tradiderit, injuriam faciens Dei gratiæ, hæc anathema sit cum eo qui in illius nuptias convenerit.

XVI. De monachis puellisque Deo dicatis quod non liceat eis nuptiis jungi.

Si qua virgo se dedicaverit Deo, similiter et monaches, non licere eis nuptiis jungi: si vero inventi fuerint hoc facientes, maneat excommunicatio; statuimus vero posse in eis facere humanitatem, si ita probaverit loci episcopus.

XVII. De ecclesiis in parochiis per triginta annos ab episcopo habitis, vel de renouatis urbibus.

Per singulas ecclesiæ rusticanae parochias sive in

^a E., B. R., F. 3, T. 1, U., G., nusquam.

^b Ex E., B. R., U., G. In A. et reliquis: psalmistica, id est, lectoribus et cantoribus.

A possessionibus permanere immobiles apud eos qui eas tenent epi'copos, et maxime qui eas sine violentia jam per triginta annos tenentes gubernaverint; si vero intra [E., B. R., infra] triginta annos etiam facta fuerit aut fiat de eis dubitatio, licere eis qui se dixerint laicos propter eas movere apud synodum provinciæ certamen. Si quis vero putaverit se a proprio metropolitano gravari, apud principem ipsius diœceseos aut apud Constantinopolitanæ civitatis sedem agat judicium, sicut jam dictum est: si vero quælibet civitas per auctoritatem imperiale renovata est, aut si renovetur in posterum civilibus et publicis ordinationibus, etiam ecclesiarum parochiarum sequatur ordinatio.

103 XVIII. De conspiratione clericorum, quod Græci fratris dicunt.

Conjurationum et conspirationum crimen, quod apud Græcos dicitur *fratris*, et publicis etiam legibus certum est penitus inhiberi, hoc multo magis in sancta Dei Ecclesia ne fiat convenit abdicari. Si qui vero clerici seu monachi inventi fuerint conjurantes aut fratris vel factiones aliquas componentes suis episcopis aut aliis clericis, omnimodo cadant de proprio gradu.

XIX. Quod oportet per provincias bis in anno concilium fieri.

Pervenit in nostras aures quod in provinciis statuta episcoporum concilia minime celebrentur, et quod inde multæ quæ correctione opus habeant ecclesiasticæ res negligantur: statuit igitur hæc sancta synodus secundum Patrum regulas bis in anno in unum convenire per singulas provincias episcopos, ubi metropolitanus probaverit, et sic corrigere singula quæ emerserint. Qui vero voluerint convenire episcopi constituti in suis civitatibus, et hoc maxime cum in sui corporis sanitatem consistant, etiam omnibus aliis urgentibus et inexcusabilibus negotiis liberi sint, licere eos fraternali charitatis admonitionibus corripi.

XX. Quod minime clericos in aliam civitatem transmigrare liceat, nisi eos qui proprias amiserint civitates.

Clericos in singulis ecclesiis constitutos, sicut jam decrevimus, non licere in alterius civitatis ecclesiis ordinari, sed quiescere^d in ea in qua ab initio fecit principium ministrandi, exceptis illis qui proprias civitates perdiderunt et ex necessitate ad alias ecclesiæ migraverunt. Si vero quicunque episcopus post definitionem istam ad alium episcopum pertinentem clericum suscepit, placuit sanctæ synodo hunc qui suscepit et eum qui susceptus est landiu excommunicatos manere, quandiu ipse clericus ad propriam revertatur ecclesiam.

XXI. De episcoporum aut clericorum accusatoribus quales debeant suscipi in accusatione.

Clericus sive laicus, qui accusaverit episcopos aut clericos, temere atque indifferenter non debent su-

^c Ex reliquis præter A. et E. 3, in quibus, enim.

^d T. 1, 2, U., G., adjuvare.

scipi in accusationem, nisi prius eorum opinio fuerit A
præscrutata.

**104 XXH. Quod non licet clericis post mortem sui
episcopi res ad eum pertinentes diripere.**

Non licere clericis post mortem sui episcopi ra-
pere pertinentes ad eum res, sicuti jam ex præce-
dientibus regulis statutum habetur: si vero hæc fe-
cerint, periclitari se noverint in proprio gradu.

**XXIII. De clericis et monachis vel excommunicatis
qui propter voluntatem sui episcopi ad urbem regiam
veniunt.**

Pervenit in aures sanctæ synodi quia clerici qui-
dam et monachi nihil sibi babentes injunctum a pro-
prio episcopo, interdum vero etiam illi qui ab eo
fuerint excommunicati, veniant ad hanc regiam civi-
tatem Constantinopolitanam, et multis temporibus in
ea consistentes perturbationes tranquillitat ecclesias-
ticæ inferat et diversorum domos corruantur: s
statuit igitur sancta synodus hos quidem primum
commonere per defensorem Constantinopolitanæ Ec-
clesiæ, ut exeat de regia civitate; si autem in eo-
dem proposito improbe perduraverint, etiam invitatos
eos ejici per euuidem defensorem, ut ad sua loca
perveniant.

**XXIV. Quod non licet monasteria diversoria sacerularia
fieri.**

Quæ semel consecrata fuerint monasteria cum
judicio sui episcopi manere in perpetuo, et pertinentes
ad eas res conservari ipsi monasterio, et non ul-
terius posse ea fieri sacerularia habitacula; qui vero
permiserint hæc fieri, subjaceant his condemnatio-
nibus quæ per canones constitutæ sunt.

**XXV. Quod non oporteat post obitum episcopi ordi-
nationem alterius episcopi diu differri.**

Quoniam quidam metropolitarorum, sicut ad nos
perlatum est, negligunt creditos sibi greges et diffe-
runt ordinationes facere episcoporum: placuit sanctæ
synodo intra tres menses fieri ordinationes epi-
scoporum, nisi forte inexcusabilis necessitas coegerit
ordinationis tempus amplius propagari [A., pro-
rogari]: si autem quis episcoporum hæc non obser-
vaverit, ipsum debere ecclesiasticæ condemnationi
subjaceret: redditus vero ejusdem viduæ Ecclesiæ
integros reservari apud œconomum ejusdem ec-
clesiæ.

**105 XXVI. De œconomis, id est, dispensatoribus
singularum ecclesiarum habendis.**

Quia in quibusdam ecclesiis, sicut ad nos pervenit,
sine œcono episcopi res ecclesiasticas tractant;
placuit omnes Ecclesiæ episcopos habentes habere
et œconomos de proprio clero, qui gubernent Eccle-
siæ res cum arbitrio sui episcopi, ut non sine testimo-
nio sit gubernatio ipsarum rerum ecclesiasticarum,
et ex hoc eveniat dispergi ejusdem Ecclesiæ res et
sacerdotali dignitati obtrectatio generetur: si vero
quis hæc non observaverit, divinis subjaceat regulis.

XXVII. De his qui sibi rapiunt uxores.

Eos qui sibi rapiunt uxores vel eos c qui eis auxi-

a U., monasteria, quæ consecrata sunt, diversoria.
b U., sint gubernatores.

lium præstiterint, statuit sancta synodus, si quidem
clericii fuerint, cadere de proprio gradu; si vero laici,
anathema esse.

Paschasius episcopus civitatis Lilibitanæ, vicem
agens beatissimi episcopi Leonis, definiens subscripti.

Lucensius episcopus civitatis Asculitanæ, item vi-
cem agens sanctissimi episcopi Leonis, definiens sub-
scripti.

Bonifacius presbyter urbis Romæ, vicem agens
apostolicæ sedis, definiens subscripti.

Anatholius episcopus Constantinopolitanæ civitatis
Romæ novæ, definiens subscripti.

Maximus episcopus Antiochenus definiens sub-
scripti.

Juvenalis episcopus Hierosolymitanus definiens
B subscripti.

Thalasius episcopus Cappadocia Cæsariensis de-
finiens subscripti.

Quintilius episcopus Heraclia Macedonensis, vicem
agens sanctissimi viri episcopi Anastasii civitatis
Thessalonicensis, definiens subscripti.

Stephanus episcopus Ephesitanus definiens sub-
scripti.

Lucianus episcopus Byzensis, vicem agens sanctis-
simi episcopi Cyriaci Heraclia Thraciensis, definiens
subscripti.

Eusebius episcopus Galatæ Ancyrensis definiens
subscripti.

Diogenes episcopus Cyzicensis definiens subscripti.

Petrus episcopus Corinthensis definiens subscripti.

Florus episcopus Sardiensis [T. 2, Sardicensis]
definiens subscripti.

Eunomius episcopus Nicomediensis definiens sub-
scripti.

106 Anastasius episcopus Niciensis definiens
subscripti.

Eleutherius episcopus Chalcedonensis definiens
subscripti.

Item omnes episcopi sexenti et triginta definientes
subscripterunt.

Et posteaquam recitatum est, piissimus imperator
ad sanctum concilium dixit: Dicat sanctum concilium
si ex consensu omnium episcoporum definitio quæ
nunc lecta est prolatæ sit? Omnes reverentissimi epi-
scopi responderunt: Omnes sic credimus: una fide,
una sententia, omnes hoc idem sentimus, omnes con-
sentientes subscriptimus, omnes orthodoxi sumus:
hæc est fides apostolorum, hæc est fides recte cre-
dendum, hæc est fides que orbem terrarum salvavit.
[A., B. R., salvabit]. Marciano novo Constantino, no-
vo Paulo, novo David, imperatori, piissime domine
augustæ, vita eis. Et post has voces piissimus et fide-
lissimus imperator ad sanctam synodum dixit: Ven-
eranda catholica fides a sancta universalis synodo secun-
dum Patrum expositionem manifestata est: et si labo-
rem vestram reverentiae et convicium fecimus, maxima

c U., uxores sub nomine simul habitandi, cooperan-
tes aut conniventes, vel eos.

gratias agimus omnipotenti Deo ^a, quia multorum errantium circa fidem amputata discordia, in unam eandemque fidem omnes nunc convenimus, sperantes celerem vestris proelibus et meliorem super omnes nos pacem a Deo donari. Sancta synodus iterum exclamavit: Ilæc digna vestri imperii, hæc propria vestri imperii, hæc correctio vestri imperii, digne fidei, digne Christo, digne imperii, et imperii et fidei; propterea ^b pacificatur orbis terræ. Et post has voces piissimus et fidelissimus imperator ad sanctam synodum dixit: Venerandam catholicam fidem a sancta et universalis synodo secundum Patrum expositionem manifestatam juxta legem, et convenientem esse nostra tranquillitas probavit, omnem in posterum contentionis occasionem circa suam fidem amputari. Si quis igitur idiota vel militarius seu clericus publice de fide turbam congregans sub obtentu disputationis tumultum fecerit, si quidem idiota præscriptus, expellatur a regia urbe; militarius vero seu clericus gradus sui periculum sustinebunt et aliis poenis subjacebunt.

Edictum imperatorum in confirmationem concilii Chalcedonensis.

Imperatores Valentinianus et Marcianus augusti universis populis. Tandem aliquando quod summis votis atque studiis optabamus evenit: remota est de orthodoxa Christianorum lege contentio: tandem remedia **107** culpabilis erroris inventa sunt, et discors popolorum sententia in unum consensum concordiamque convenit. E diversis enim provinciis religiosissimi sacerdotes Chalcedona venerunt juxta nostra præcepta, et quid observari in religione debet perspicua definitione docuerunt. Discessit igitur jam profana contentio, nam vere impius atque sacrilegus est qui post tot sacerdotum sententiam opinioni suæ vel aliquid tractandum relinquit: extremæ quippe dementiarum est in medio et perspicuo die commentitium lumen inquirere: quisquis enim post veritatem reperit aliquid ulterius discitat, mendacium querit. Nemo itaque vel clericus vel militans, et alterius cuiuslibet conditionis, de fide Christiana publice terminata coadunatis et audientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus et perfidia occasionem requirere, nam injuriam facil judicio religiosissimæ synodi, si quis semel judicata et recte disposita revolvere et publice disputatione contendit, cum ea quæ nunc de Christiana fide statuta sunt juxta apostolicas expositiones et instituta sanctorum Patrum trecentorum decem et octo, et centum quinquaginta definita esse noscentur. Nam in contemptores hujus legis pena non deerit, quia non solum contra fidem bene compositam veniunt, sed etiam Judæis et paganis ex hujuscemodi certamine profanant veneranda mysteria. Igitar si clericos erit qui publice tractare de religione ausus fuerit, a consortio clericorum removebitur; si vero militia prædictus sit, cingulo exsophabitur; cæteri etiam hujus criminis rei de hac sanctissima urbe pel-

lentur, pro vigore judiciario etiam competentibus suppliciis subjugandi. Constat enim hinc hereticæ insaniae exordia somitemque præberi, dum publice quidam disputant atque contendunt: universi ergo quæ a sancta synodo Chalcedonea [*U., Chalcedonensi*] statuta sunt custodiare debebunt, nihil poeta dubitatur. Hoc itaque nostræ commoniti sinceritatis edicto, abstinet profanis vocibus et ulterius desinit de divinis disputare, quod nefas est; quia non solum divino iudicio peccatum hoc prout credimus puniatur, verum etiam legum et judicum ^c auctoritate coeretur.

vii Kalendas Februarias Constantinopoli Sporacio consule.

Sacra Valentiniani et Marciani augustorum post confirmationem Chalcedonense dicta in affirmationem ejusdem concilii et damnationem hereticorum.

Imperatores Valentinianus et Marcianus augusti Palladio præfectorum prætorii.

Divinas semper potentias referenda atque agenda sunt gratias quia auctores heresisque **108** occula nec latere concedit, nec durare iropunita permittit: quorum uouum malorum laedendi habet plurimam facultatem, alterum præcavendi cæteris præstat exemplum. Curse igitur esse divinitati hominum actus et maxime reverentiam religionis, proxime in confirmanda catholica fide evidenter apparuit, cum Eutychem sceleratorum dogmatum sectatorem nec latere, ut diu latuerat, siniat, nec patesfacto scelere passa est poenam sceleris evitare. Sententiis itaque divinis humanisque damnatus synodicum decretum, ut merebatur, exceptit, reus divinitati cui faciebat injuriam, reus hominibus quos decipere conabatur. Proximo etenim innumerabiles ex toto pene orbe beatissimi episcopi Chalcedone congregati improba prædicti Eutychetis una cum synodo ejus causa habita expulerunt commentia, seculi sanctorum definita majorum, quæ vel apud Nicæam a trecentis decem et octo constituta sunt, vel in hac postea alma urbe a centum quinquaginta sunt episcopis declarata, vel apud Epesum, cum Nestorii est error exclusus, præsidentibus Coelestino Romanæ urbis et Cyrillo Alexandrinae civitatis episcopis. Ea igitur quæ sunt juxta pristinam disciplinam a venerabili synodo Chalcedone definita illa fide qua Deum colimus per omnia servanda censiuimus atque censemus; quia valde consequens est sexcentorum triginta sacerdotum pura mente Deum colentium definita, quæ pro orthodoxorum fide sacrossancta secundum Patrum regulas processerunt, summa cum veneratione conservare. Quoniam principalis providentia est omne malum inter initia opprimere et serpentes morbum legum medicina resecare, hac lege decernimus eos qui Eutychetis errore decipiuntur ad exemplum Apollinariorum, quos Eutyches seculitus est, quosque venerabiles Patrum regulæ, id est, ecclesiastici canones, et divorum principum sacratissimæ sanctiones, condemnant, nullum episcopum, nullum

C fidei; propterea.

D ^c Ex reliquis Codicibus præter A., in quo: judicii.

^a *A.E., B.R., E. 3, T. 1, 2, U., omnipotenti salvatori Deo.*

^b *Ex ceteris Codicibus. In A., imperii digniter et*

habere presbyterum, nullos creare vel appellare clericos, ipseumque Eutychem non sine presbyteri, quo et indignus est et spoliatus est, in totum carere. Si qui tam contra definita nostra episcopos, presbyteros ceterosque clericos ausi fuerint creare, tam factos quam facientes vel præsumentes sibi clericorum gradus, bonorum amissione percuslos exsilio perpetuo præcipimus contineri: coeundi vel colligendi vel congregandi monachos aut ædificandi monasteria, nullam jubemus eos habere licentiam: loca in quæ forte ausi convenire aliquando tentaverint confiscari, si tamen domino loci sciente convenerint; quod si ignaro auctore conductoreve loci, fustibus cæsos deportationem subire censemus: ipsos 109 præterea nihil ex testamento cujusquam capere, nihil eis qui ejusdem erroris sint relinquere testamento, ad nullam eos patimur aspirare militiam, nisi forte ad cohortalinam vel limitaneam. Si quis etiam extra prædictam militiam inventus fuerit militare, vel quia ignorabatur ejus in religione perversitas, vel quia post adeptum cingulum ad hunc devenit errorem, solitus militia, infidelitatis suæ fructum hunc habeat, ut optimorum et palati communione prævetur, nec alibi quam in qua natus est vico vel civitate veretur: quod si qui eorum in hac alma urbe quod credi nefas est geniti sunt et damnati, tam de hac civitate venerabili, quam sacratissimo comitatu et omni excludantur metropolitana civitate. Et hæc quidem generaliter circa omnes constituimus, qui hac labe polluti sunt vel polluentur. Eos autem, qui antehac clerici orthodoxorum fidei et monachi quidem, qui Eutychis habitavere diversorum, neque enim monasterium dicendum est quod religionis habuit inimicos, qui adhuc usque insanie processerunt relictio venerabilis religionis cultu et synodico decreto, quod totius pene orbis Chalcedone coadunati definiuere sacerdotes, infaustum Eutychetis sequuntur assertionem, quia, vera luce deserta, tenebras eligendas esse crediderunt, omnibus poenis quæ vel hac vel præcedentibus legibus adversus haereticos definiti sunt jubemus teneri, imo extra Romanum expelli solum, scilicet præcedentes religiosissimæ constitutiones de Manicheis constituere, ne eorum venenatis fraudibus aceleratisque commentis innocentum vel infirmorum animi decipientur. Comperimus præterea quedam eos in contumeliam religionis et in invidiam venerabilis synodice definitionis suis mentitos, conscriptisque libris et chartarum tomis plura fixisse, quæ eorum insaniam adversus veram fidem aperte signarent; atque ideo præcipimus ubicunque hujusmodi scripta reperta fuerint, ignibus concremari: eos vero qui vel scripserint, vel aliis legenda tradiderint docendi studio vel discandi, censemus deportatione puniri; delenda est enim hæc infausta heresis sicut pridem edictis serenitatis nostræ continetur: omnibus adimimus facultatem, quia ultimo supplicio coercebimus.

^a Ex T. 1, 2. In aliis Codicibus: meram; sicque postea.

^b A., multa; sicque postmodum.

A tur qui illicita docere tentaverit. Eos vero qui secundi studio audierint scelerata disserentem denarum librarum auri mulctatione ^b compescimus, ita enim materia substrahetur erroris, si peccatorum et doctor defuerit et auditor, Palladi, parens charissime atque amantissime. Illustris itaque et magnifica auctoritas tua, edictis propositis, 110 omnibus faciat nota quæ jussimus, cognoscentibus moderatoribus provinciarum eorumque officiis, defensoribus etiam civitatum: quod si ea quæ vera fide et sancto proposito custodienda censuimus aut neglexerint aut permiserint temerari, denarum librarum auri mulctatione perculti, ut religionis legumque proditores, etiam de estimatione laborabunt. Datum ^c xv Kalendas Augustas Constantinopoli Sporacio consule et qui fuerit nuntiatus.

Alia Marciani augusti adversus supra memoratos haereticos.

Imperator Marcianus augustus Palladio praefecto prætorii.

Licet jam jamque sacratissima constitutione mansuetudinis meæ cautum ac definitum sit quæ in eos severitas exercenda sit qui Eutychetis vel Apollinaris haereticam perversitatem [U., pravitatem] seculi a religione et fide catholica deviarunt; Alexandrina tamen urbis cives atque habitatores tantis sunt Apollinaris infecti venenis, ut necessarium fuerit ea quæ ante jam sanximus repetita etiam nunc lege decernere. Oportet enim ut sit numerosa severitas sanctionum, ubi est licentia crebra culparum, custodienda: præterea orthodoxæ fidei cura tanto a serenitate mea adhiberi impensior debet, quanto res humanas divina præcedunt. Quicunque ergo vel in hac sacra urbe, vel in Alexandrina civitate, vel in omni Ægyptiaca diœcesi diversisque aliis provinciis Eutychetis profanam perversitatem sequuntur, et ita non credunt ut trecenti decem et octo sancti Patres tradiderunt catholicam fidem in Nicaea civitate fundantes, centum quoque et quinquaginta alii venerabiles episcopi qui in hac alma urbe Constantinopolitana postea convenerunt, sicut Athanasius et Theophilus et Cyrus sanctæ recordationis episcopi Alexandrinae civitatis credebant, quos [T. 1, 2, quod] etiam Ephesitana synodus cui beatæ memoriam Cyrus præfuit, in qua Nestorii error expulsus est, in universis secura est, quos et nuper venerabilis Chalcedone synodus est secura, prioribus conciliis sacerdotum ex omni prorsus parte consentientibus, nihilque adimens a sacrosancto symbolo neque adjiciens, sed Eutychetis dogmata funesta condemnans; sciunt se esse haereticos Apollinaristas, Apollinaris enim facinorosissimam sectam Eutyches et Diocorus mente sacrilega seculi sunt ^d. Ideoque hi omnes qui Apollinaris vel Eutychetis perversitatem sequuntur, illis poenis, quæ a divorum retro principum constitutionibus 111 contra Apollinaristas,

^c T. 1, 2, U., G., Data.

^d Ex U. lu A. et reliquis desunt verba: seculi sunt.

vel serenitatis nostræ postmodum sanctione contra Eutychianistas, vel hac ipsa augustissima lege contra eosdem decreta sunt, noverint se esse plectendos. Idcirco Apollinaristæ, hoc est, Eutychianistaræ, quibus etiæ est in appellatione diversitas, est tamen in heresis pravitate conjunctio, et dispar quidem nomen, sed idem sacrilegium, sive in hac alma urbe diversisque provinciis vel in Alexandrina civitate, sive intra Ægyptiacam diœcesim sunt, neque ita credunt quod prædicti venerabiles Patres credebant, neque viro reverentissimo Alexandrinæ urbis antistiti Protterio fidem orthodoxam tenenti communicant, secundum sacratissimas divorum retro principum constitutiones, quæ de Apollinaristis promulgatae sunt, non habeant potestatem faciendi testamentum nec condendæ ultimæ voluntatis, neque id adquirant quod ipsis ex testamento cuiusquam fuerit derelictum, nihil etiam ex donatione aliqua consequantur; sed si quid in ipsis vel liberalitate viventis vel mortentis fuerit voluntate collatum, id protinus fisco nostro addicatur, ipsis vero in nullis aliquid ex facultatibus suis donationis titulo et jure transfundant. Episcopos vero vel presbyteros aliasque clericos illis creare et habere non licet, scientibus tam his Eutychianistaræ vel Apollinaristaræ qui autem fuerint cuiquam episcopi vel presbyteri vel clerici nomen imponere, quam his qui conati furrunt impositum sibi nomen sacerdotiale retinere, pœnam se exsili cum facultatum suarum amissione subituros. Eos vero qui antehac catholicæ Romæ ecclesiarum clerici vel orthodoxæ fidei monachi fuerint, et relieto vero et orthodoxo omnipotentis Dei cultu, Apollinaris vel Eutychetus heresim et dogmata abominanda sectati sunt vel post hæc sectabuntur, omnibus pœnis, quæ vel prioribus legibus adversus hereticos constitutæ sunt, jubemus teneri et extra ipsum quoque Romanæ imperii solum pelli, sicut de Manichæis præcedentium legum instituta [Æ., statuta] sanxerunt. Universi præterea Apollinaristæ vel Eutychianistaræ non ecclesiæ, non monasteria sibi constituent, parasyaxes et conventicula tam diurna quam nocturna non contrahant, neque ad domum neque ad possessionem cuiusquam, neque ad monasterium, vel ad quemcunque locum, b^o operatores sectæ funestissimæ congregentur. Quod si fecerint et hoc factum fuisset domino volente constituerit, post rem in examinatione judicis approbatam domus vel possessio in quam convenerint fisco sine dilatione societur, monasterium vero ejus civitatis orthodoxæ ecclesiæ in cuius territorio 112 est jubemus addici; si vero, ignorantie domino, sciente vero qui pensiones dominus exigit, vel conductore vel procuratore vel actore prædii parasyaxes et conventicula interdicta converterint, conductor vel procurator, sive actor vel quicunque in domum vel possessionem vel monasterium repperint, ac passi fuerint illicitas parasy-

A naxes conventusque celebrari; si vilis et abjectæ conditionis sunt, fustibus publice^c et in pœnam suam et in aliorum exerceantur exemplum; si honestæ vero personæ sunt, decem libras auri multatæ nominis fisco nostro cogantur inferre [T. 2, exsolvere]. Nullum præterea Apollinaristam vel Eutychianistam ad aliquam jubemus aspirare militiam, nisi ad cohortalinam vel limitaneam; si qui vero extra cohortalinam vel limitaneam inventi fuerint militare soluto [Æ., T. 1, 2, soluti] cingulo, honestorum hominum et palatii communione priventur, nec in aliqua nisi in ea in qua nati sunt civitate vel vico et regione versentur: si qui vero in hac alma urbe nati sunt, tam sacratissimo comitatu quam omni per provinciam metropolitana civitate pellantur. Nulli insuper Eutychianistaræ vel Apollinaristæ publice vel privatum cœtus et circulos contrahendi et de errore heretico disputandi aut perversitatem facinoresi dogmatis asserendi tribuatur facultas: nulli etiam contra venerabilem Chalcedonensem synodum licet alignid vel dictare vel scribere, vel legere atque emittere aut aliorum super eadem re scripta proferre: nemo hujusmodi babere libros, et sacramscriptorum audeat monumenta servare. Quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione damnentur; eos vero qui discendi studio audierint de infœsta heresi disputantes, decem librarum auri que fisco nostro inferendæ sunt jubemus subire dispendium; omnes vero hujuscemodi chartæ ac libri, qui funestum Eutychetus, hoc est, Apollinaris fuerint dogma complexi, incendio concrementur, ut facinorosæ perversitatis vestigia ipsa flammis ambulata depereant, æquum namque est ut immanissima sacrilegia par pœnæ magnitudo percellat, Palladi parens charissime atque amantissime illustris igitur et magnifica auctoritas tua que hac sacratissima constitutione decrevimus, in hac alma urbe diversisque provinciis ac præcipue in Alexandrina civitate, et per universam Ægyptiacam diœcensem edictis ex more propositis, ad omnium notitiam faciat pervenire, ut cuncta que statuitur in eos qui rei fuerint deprehensi severitas protinus exerceatur, scientibus moderatoribus provinciarum eorumque apparitoribus, defensoribus etiam civitatum. 113 D Quod si ea que legis hujus religiosissima sanctione custodienda decrevimus aut neglexerint aut aliqua permiserint temeritate violari, denarum^d librarum auri multatæ fisco cogantur inferre, insuper etiam existimationis suæ periculum sustinebunt. Ea quoque que de Paganis per omne Romanum imperium æqualiter validura perennitatis nostræ lege decrevimus instantissime in eos exerceantur, quos constituit profanos ritus et simulacrorum impios cultus et interdicta sibi sacrilegia celebrare. Datum sub die Kalendarum Augusti Constantinopoli, divo Valentiniiano VIII et Anthemio viris clarissimis consulibus.

^a Æ., B. R., T. 1, 2, U., C., quoque.

^b Æ., B. R., E. 3, T. 1, 2, U., ad quemcunque alterius locum.

^c Æ., fustibus publice centum.

^d Deest forte pondus vel pretium. B. R., denarum.

Epistola formata Attici episcopi Constantinopolitani. A flicant numerum, Petri quoque apostoli prima littera id est Π, qui numerum octogenarium significat, ejus quoque qui scribit episcopi prima littera, cuius scribitur secunda, accipientis tertia, littera civitatis quoque de qua scribitur quarta, et indictionis, quæcunque est temporis, idem qui fuerit numerus assumatur: atque ita his omnibus Græcis litteris quæ, ut diximus, numeros exprimunt in unum ductis, unam quæcunque collecta fuerit summam epistola teneat: hanc qui suscipit, omni cum cautela requirat expressum, addat præterea separatim in epistola etiam nonagenarium et nonum numerum qui secundam Græca elementa significant Q.

AFRICÆ CONCILIA.

XII

CONCILIUM CARTHAGINENSE PRIMUM

QUINQUAGINTA * EPISCOPORUM.

Cum Gratius episcopus Carthaginensis in concilio una cum collegis suis consedisset ^b et qui ex diversis provinciis Africanis ad Carthaginem convenierunt, Felix e Bajanensis, Fortunatus Capsitanus, Crescentis Bagensis, Vindicius Lacubacensis, Abundantius Adrumetinus, Privatus Bejeiselitanus, Gaudentius Turretamliensis, Epartius Sicensis, Quietus Uticensis, Romulus Tebestinus, et cæteri quorum manus continentur, idem Gratius episcopus dixit: Gratias Deo omnipotenti et Christo Iesu, qui dedit malis schismatisbus ^d finem et respxit Ecclesiam suam; ut in ejus gremium erigeret universa membra dispersa; qui imperavit religiosissimo Constantio imperatori ut volum gereret unitatis, et mitteret ministros operis sancti famulos Dei Paulum et Macarum. Ex Dei ergo nutu congregati ad unitatem ut per diversas provincias concilia celebraremus et universæ provinciæ Africae hodierno die concilii gratia ad Carthaginem veniretur: unde considerantibus vobis cum mediocritate mea, tractentur tituli necessarii, de quibus necesse est nos memores præceptorum divinorum et magisterii Scripturarum sanctorum, contemplantes unitatis tempus, id de singulis definire, quod nec Carthago vigorem legis infringat, nec tamen tempore unitatis aliquid durissimum statuamus.

115. 1. Ut baptismus in Trinitate susceptus non iteretur.

Ergo, si vobis placet, consideremus primum titu-

^a Deerat episcoporum numerus in Codice Lucensi, D qui in re iisque cum A. conveniebat.

^b Ex A.E., B.R., T. 1, 2, U., G. In A. et E. 3, rese-
disset.

^c In A.E., B.R., E. 3, T. 1, 2, nomina episcopo-
rum in casu ablativo locata sunt: Felice, Fortu-
natio, etc.

^d T. 1, 2, malis schismatis.

B lum rebaptizationis ^e; et sanctitatem vestram postulo ut mentis vestræ placita producatis, an descendenter in aquam et interrogatum in Trinitate secundum Evangelii fidem et apostolorum doctrinam et confessum bonam conscientiam in Deum de resurrectione Iesu Christi, liceat iterum interrogari in eadem fide et in aqua iterum tingi? Universi episcopi dixerunt s: Absit; illicitam enim esse sanc-
tum rebaptizationem, et satis esse alienam a sincera fide et a catholica disciplina.

II. De martyrum sepulcris et honorificentia.

Gratus episcopus dixit: Magna beatitudo a Deo Patre per Christum Dominum concessa est tempori nostro, ut liceat religiosis mentibus insinuare ecclesiasticam disciplinam, ut auditores percipientes regulam rectam et Deo placeant et præmia meritorum bonorum percipient, ut in ipsis Deus in omnibus et pro omnibus honoretur. Discussus est titulus necessarius rebaptizationis, in quo [T. 2, in qua] plus schismaticis rabies delitescebat, et adhibita moderatione, legis vigor et auctoritas custodita est: illud sane sapientissimis vestris sensibus insinuare con-
tendo, licet vestra prudentia sit instructa et a Deo docta, et mereatur in pace et unitate conse-
qui desuper munera larga, tamen et ego unus ex vobis et qui parem vobiscum sollicitudinem geram propter ecclesiasticum ordinem illud insinuare curabo: martyrum dignitatem nemo profanus infamet, neque passiva corpora quæ sepulturae tantum propter mi-

^e T. 1, 2, Constantino.

^f In Codicibus: rebaptizationis. Aliis vero locis qui-
dam Codices rebaptizatio, quidam rebaptidatio scri-
bere solent: atque in uno eodemque Codice diver-
sam bujus vocis scripturam reperire fas erit.

^g A.E., B.R., T. 1, 2, U., G., dixerunt: Absit,

sericordiam ecclesiasticam commendari mandatum est redigant, aut insania præcipitos aut alia ratione peccati discretos, non ratione vel tempore competenti quo martyria celebrantur, martyrum nomen appellent: aut si quis in injuriam martyrum claritati eorum adjungat insanios, placet eos si laici sunt, ad poenitentiam redigi: si autem sunt clerici post commonitionem^a et post cognitionem honore privari. Universi dixerunt: **116** Recte statuit sanctitas vestra; hoc et singulis conciliis statutum est.

III. Ut clerici vel sanctimoniales semina cum extraneis viris vel feminis non habent.

Gratus episcopus dixit: Et illud præcipue, si videtur vestra dilectioni, cavendum est ut pastoris curam quantum debet et potest regalis providentia tota premuniat, ut nullis liceat extraneis ab affectu carnali abstinentibus diverse pariter commorari; occasiones enim amputandæ sunt peccatorum, et tollendas omnes suspiciones, quibus subtilitas diaboli sub prætextu charitatis et dilectionis incautus animas vel ignoratas irretire consuevit. Nullus igitur et nulla sanctimonie et virginitati deserviens propter blasphemiam Ecclesie, si vobis placet, in una domo penitus commorari non debet. Universi dixerunt: Qui nolunt nubere et pudicitiae meliorem eligunt partem vitare debent non solum habitare simul, sed nec habere ad se aliquem accessum: hoc ergo et lex jubet et sanctitas vestra commendat, hoc et in singulis conciliis a nobis statutum est^b. Gratus episcopus dixit: Ergo persuasio interdum prudentes solet arcere a peccatis, cum imprudentes debet metus hujusmodi constringere, si sanum consilium respuunt et salutare mandatum; si ergo laici sunt, post commonitionem si coetempserint, a communione separantur; si clerici sunt, honore preventur. Universi dixerunt: Placet, placet.

IV. Ut cum viduis vel viduabus extraneæ personæ non commorarentur.

Gratus episcopus dixit: Etsi infinita sunt quæ lege prescripta sunt proficiencia disciplinæ, et unusquisque nostrum tractatu assiduo et commonitione frequenti singulas quasque species proficientes ad disciplinam poterit populis intimare; tamen aliqua ex his propter blasphemiam suggesta sunt a nobis et in concilio statuenda: si videtur vobis, pari sententia teneantur etiam hi, qui cum viduis commorantur et nulla cum se germanitate conjuncti sunt. Universi dixerunt: Et juxta viduos et viduas eadem lex maneat et sententia.

117 V. Ut clerici et laici in alterius ecclesia non ordinentur.

Privatus episcopus Bejeiselitauus dixit: Suggero sanctitudi vestra, ut statuatis non debere clericum alienum ab aliquo suscipi sine litteris episcopi sui,

^a Ex A., T. 2, U., G. In A. et reliquis: communionem.

^b U., G., a nobis sic confirmatum aut statutum est.

^c A., B. R., T. 4, U., G., concessum habeat.

^d In Codicibus.... non accedant.

^e U., et nemo.... accedet.

A neque apud se detinere, sed neque laicum usurpare sibi de plebe aliena, ut eum ordinet sine conscientia ejus episcopi de cuius plebe est. Gratus episcopus dixit: Haec observata res pacem custodit, nam et memini sanctissimi concilii Sardicensis similiter statutum, ut nemo alterius plebis hominem sibi usurpet, sed si forte erit necessarium ordinationi, ut de vicino homo sit necessarius, petat a collega suo ei consensum habeat^f.

VI. Ut clerici actus secularium vel procurationes non suscipient.

Nicasius episcopus Culusitanus dixit: Credo placere suggestionem meam sanctitati vestra, et displace cere vobis ut qui serviunt Deo et annixi sunt clero accedant^g ad acus et administrationem vel procurationem domorum. Gratus episcopus dixit: Et apostolorum statuta sunt quæ dicunt: *Nemo militans Deo ingerit se negotiis secularibus*: proinde aut clerici sint sine actionibus dominorum, aut actores sine officio clericorum. Universi dixerunt: Illoc obseruemus.

VII. Ut clerici vel laici in aliena ecclesia non communient sine litteris episcopi sui.

Cassianus Usulensis episcopus dixit: Statua gravitas vestra, ut unusquisque clericus vel laicus non communient in alia plebe sine litteris episcopi sui. Gratus episcopus dixit: Nisi hoc observatum fuerit communioni fiet passiva; nam si cum litteris receptus fuerit, et concordia inter episcopos servatur^h ut nemo subtilis alterius fugiens communionem ad alium latenter accedat. Universi dixerunt: Omibus provides et elero et laicis consulensⁱ.

VIII. Ut implicati negotiis alienis, nisi antea redditia ratione clerici non ordinentur.

Magnus episcopus Astiagensis dixit: Quid dilectioni vestra videtur, procuratores et actores, tutores etiam seu curatores pupillorum si debeant ordinari? Gratus episcopus dixit: Si post deposita universa et redditia **118** ratiocinia^j et actus vitae ipsorum fuerint comprobati in omnibus, debeant et cum laude cleri si postulatus fuerit honore muneari; si enim ante libertatem negotiorum vel officiorum ab aliquo sine consideratione fuerit ordinatus, Ecclesia infamatur. Universi dixerunt: Recte omnia statuit sanctitas tua; ideo quæ tua est, nostra est quoque sententia.

D IX. Ut laici clericos actores vel ratiocinatores sibi non constituant.

Mettun Cannensis^k episcopus dixit: Recte statutum est ut obnoxii negotiis alienis non ordinentur; tamen si dimissi, et gratias referre debent et a clericorum injurya temperare: et ipsis non liceat vel dominis clericos nostros eligere apothecarios vel ratiocinatores. Gratus episcopus dixit: Nulli dubium est quod omnes vel domini vel procuratores vel quicun-

^f Ex reliquis Codicibus desumpta haec lectio. In A., ut clericis et laico consulentes.

^g Ex U. In A. et reliquis, ratiocinia si actus: additur itaque si quod redundare visum est.

^h A., Mettucanensis. T. 2., Mettun canonsensis. U., Met Tuncanensis.

que præsent, cum audierint saluberrima instituta concilii et sibi esse consultum nec impeditum, propriam inhibebunt injuriam in clericis nostris; quod si in injuriam constitutionis imperatoriaz clericos inquietandos putaverint, et defensio ecclesiastica non deerit et pudor publicus vindicabitur. Universi dixerunt: Saluberrimæ provisiones debuerunt tanto condicilio.

X. *Ne episcopus alterius episcopi plebes aut fines usurpet.*

Felix episcopus Bajensis dixit: Nullus debet collegæ facere injuriam, multi enim et transcendent suas et usurpant alienas plebes, ipsis invitis. Gratus episcopus dixit: Avaritiae cupiditatem ^a radicem omnium malorum esse nemo est qui dubitet ^b: proinde inhibendum est ne quis alienos fines usurpet aut transcedat episcopum collegam suum et usurpet alterius plebes sine ejus petitu, quia inde cætera mala omnia generantur. Universi dixerunt: Placet, placet.

XI. *De clericis contumacibus, et de numero judicantium episcopum, presbyterum et diaconum.*

Elpidephorus [Æ., Elipidephorus] Cuiculitanus episcopus dixit: Statuat sanctitas vestra, ut clerici qui superbi vel contumaces sunt coercentur: qui minores sunt et majoribus irrogaverint injurias metum babeant disciplinæ. Gratus episcopus dixit: Manifestum est illum non esse Dei qui humilitatem condemnat, sed **119** diaboli qui superbiæ inventor et princeps est; unde si quis tumidus vel contumeliosus extiterit in majorem natu vel aliquam causam habuerit, a tribus vicinis episcopis, si diaconus est qui ar- guitur; si presbyter est, a sex; si episcopus, a duodecim consacerdotibus audiatur. Universi episcopi dixerunt: Contundi debeat contumacia, et superbia in omnibus frangi: causæ vero pro personis ab statuto numero audiantur.

XII. *Ut pacta inter episcopos inita custodiantur.*

Antigonus [T. 2, U., Antigonius] episcopus Maginensis ^c dixit: Gravem injuriam patior, et credo dolere sanctitatem vestram contumeliam meam, et computare communem injuriam ^d. Optantius cum se repræsentaret pactum mecum habuit et divisimus plebes; manus nostræ tenentur et pittacia: contra hoc pactum circuit plebes mibi attributas, et susur- rat populis ut illum Patrem, me vitricum nominent,

^a U., Avaritiam et cupiditatem.

^b Ex Æ. In A. et reliquis: quis nemo dubitet.

^c Æ. B. R., T. 1, Magirensis. U., Margiensis.

A Gratus episcopus dixit: Factum hoc dolendum est, ut in se illiciant populorum imperitorum animos contra disciplinam, contra evangelicam traditionem, contra placa pacis; nam si sibi posse contingere arbitrarentur, nunquam profecto in fratrem aliquis delinquisset: unde aut iuita pacta sui obtineant firmatatem, aut conventus, si se non coibuerit, ecclesiastical sentient disciplinam. Universi dixerunt: Pax servetur, pacta custodiantur.

XIII. *Ut non liceat clericis fenerari.*

Abundantius episcopus Adrumetinus dixit: In nostro concilio statutum est ut non liceat clericis fenerari: quid etiam sanctitati **120** tuæ et huic concilio vide- tur, præsenti placito designetur. Gratus episcopus dixit: Novella suggestio: quæ vel obscura sunt vel sub genere laten', inspecta a nobis formam accipient: cæterum de quibus apertissime divina Scriptura sanxit non ferenda sententia est, sed potius execunda. Proinde quod in laicis deprehenditur, id multo magis debet in clericis prædamnari. Universi dixerunt: Nemo contra prophetas, nemo contra Evangelia facit sine periculo.

XIV. *Ut laici contemptores canonum excommunicentur, clerici honore priventur.*

Gratus episcopus dixit: Juxta statuta concilii et meæ mediocritatis sententiam placet facere rerum omnium conclusionem: universi tituli designati et digesti teneant sententias suas; sane credo vos tene- re, multis conciliis a patribus nostris et traditione esse damnata et rebaptizationis impietatem esse pu- niendam; quas res etiam nostro concilio credo jam terminum accepisse. Reliqua vero quæ vel facta vel dicta superioris comprehensa sunt, vel aliis conciliis conscripta secundum legem inveniuntur, custodire nos oportet. Si quis vero statuta supergressus corru- perit vel pro nibili habenda putaverit, si laicus est, communione; si clericus est, honore privetur. Uni- versi dixerunt: Placet, placet. Gratus episcopus dixit: Superest jam ut placita omnium nostrum, quæ ad consensum vestrum sunt scripta, vestra quoque sub- scriptione firmiter. Universi dixerunt: Et consensisse nos concili hujus scripta testantur: et subscriptione nostra consensus declarabitur noster. Et subscripti- runt.

D ^d Ex reliquis præter A., in quo desunt verba: et computare communem injuriam.

XIII

CONCILIJ CARTHAGINENSE SECUNDUM

SEXAGINTA UNIUS EPISCOPORUM ÆVA CCCXXXVIII XVI KALENDAS JULIAS.

C'oriosissimo imperatore Valentiniano Augusto quarto et Neoterio viris clarissimis consulibus, Cartha- gine in basilica perpetua restituta, cura Geneclius epi- scopus una cum Victore Abdiriano, et alio Victore

Pupianensi, et cæteris coepiscopis suis provincia- rum diversarum ^e consedissent.

121 I. *Ut Trinitas et credatur et prædicetur.*

Geneclius episcopus dixit: Omnipotenti Deo

* In A. deest vox diversarum, quæ ex cæteris Codicibus desumpta est.

gratias refero, qui permisit ut secundum commune consilium ^a habitum in præterito, et juxta tenorem petitionis litterarum meas ad Carthaginem pro fide aliqua utilitate ecclesiastica veniretis, etsi non omnes, tamen quoniam totum charitas persuadet ^b, ut qui corpore sunt absentes, nobiscum spiritu videantur esse conjuncti; idecirco, Deo propitio quia praesentes estis, pari professione fides ecclesiastica quæ per nos traditur in hoc casto glorioso primitus confienda est: tunc demum ordo ecclesiasticus singulorum et consensu omnium astrarund ad corroborandas fratrum et coepiscoporum nostrorum nuper promotorum mentes de his quæ proponenda sunt, quæ a patribus certa dispositione accepimus: ut Trinitatem quam nostris in sensibus consecratam retinemus, Patris et Filii et Spiritus sancti unitatem quæ nullam noscitur habere differentiam, sicut didicimus [*U.*, discimus], ita Dei populos instruamus. Ab universis episcopis dictum est: Plane sic accepimus, sic tenemus, sic docemus fidem apostolicam sequentes.

II. Ut castitas a levitis et sacerdotibus custodiatur.

Epigonius episcopus Bullensem [T. 2, Hullensium] regionum dixit: Cum præterito concilio de continentia et castitate tractaretur, gradus isti tres qui constructione quadam castitatis per consecrationes annexi sunt, episcopus inquam, presbyter et diaconus, tractatu pliori, ut pudicitiam custodian, doceantur. Geneclius episcopus dixit: Ut superius dictum est, decet sacrosanctos antistites ac Dei sacerdotes, necon et levitas vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter quod a Domino postulant impretrare, et ^c quod apostoli docuerunt et ipsa servavit antiquitas nos quoque custodiamus. Ab universis episcopis dictum est: Omnibus placet ut episcopus, presbyter et diaconus, pudicitiae custodes, etiam ab uxoriis se abstineant, ut in omnibus et ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altario inserviant.

III. Ut chrisma et benedictio puellarum et reconciliatio paenitentium a presbyteris non fiat.

Numidius episcopus Maxilitanus dixit: Si jubet sanctitas vestra, suggero, nam memini **122** præteritis conciliis suis statutum, ut chrisma vel reconciliatio paenitentium, necon et puellarum consecratio, a presbyteris non fiat; si quis autem emerserit hoc facere, quid de eo statuendum sit? Geneclius episcopus ^d dixit: Audivit dignatio vestra suggestionem fratris et coepiscopi nostri Numidii; quid ad hæc dicitis? Ab universis episcopis dictum est: Chrismatis confectio et puellarum consecratio a presbyteris non fiat, vel reconciliare quemquam publica missa presbytero non licere hoc omnibus placet.

IV. Ut presbyter paenitentem jussus ab episcopo suo reconciliet.

Geneclius episcopus dixit: Si quisquam in periculo fuerit constitutus et se reconciliari divinis altariis

A petierit, si episcopus absens fuerit, debet utique presbyter consulere episcopum, et sic periclitantem ejus præceptio reconciliare: quam rem debemus salubri consilio roborare. Ab universis episcopis dictum est: Placet omnibus quod sanctitas vestra necessario nos instruere dignata est.

V. Ut diaecesis que episcopum nurquam habuit non habeat.

Felix episcopus Selensisitanus dixit: Etiam, si hoc placet sanctitati vestre, insinno, ut diaeceses quæ nunquam episcopos haberent, non habeant, vel illa diaecesis quæ aliquando habuit habeat proprium: et si accidente tempore, crescente fide, Dei populus multiplicatus desideraverit proprium habere rectorem, cum ejus videlicet voluntate in cuius B potestate diaecesis constituta est habeat episcopum: secundum autem banc prosecutionem [T. 2, propositionem] sanctitatis vestre est testimoniare quid fieri debeat. Geneclius episcopus dixit: Si placet insinuatio fratris et coepiscopi nostri Felicis, ab omnibus confirmetur. Ab universis episcopis dictum est: Placet, placet.

VI. Ut qui criminibus implicati sunt clericos non accusent.

Numidius episcopus Maxilitanus dixit: Præterea sunt quampluri non bonæ conversationis, qui existimant maiores natu vel episcopos passim vaseque in accusatione pulsandos: debent tam facile admitti contra apostolicam regulam, necne? Geneclius episcopus dixit: Placet igitur charitati vestre, ut is qui C aliquibus sceleribus irretitus est vocem **123** adversus majorem natu non habeat accusandi? Ab universis episcopis dictum est: Si criminosus est, ut non admittatur omnibus placet.

VII. Ut qui excommunicatum alterius suscepit excommunicetur.

Felix episcopus Selensisitanus dixit: Illud autem suggero vestra sanctitati, ut hi qui pro sceleribus suis de Ecclesia pelluntur, et ausi fuerint aut ad comitatum pergere aut ad judicia publica prosilire, aut forsitan Ecclesiaz catholicæ limina attentare episcopus vel clericus cuiuslibet plebis, de his quid censeris? Epigonius episcopus Bullensem regionum dixit: Si quis episcopus communionem tenens catholicam hujusmodi hominem vanis blandimentis incederit, D sciatis cum iisdem rejecitis se esse depravatum, transiens in sortem eorum. Geneclius episcopus dixit: Ergo recte suggestur fratres et coepiscopi nostri, ut qui facinorum merito suorum ab Ecclesia pulsi sunt, si ab aliquo episcopo vel clero fuerint communione suscepti, etiam ipse pari cum eisdem criminis teneatur obnoxius. Ab universis episcopis dictum est: Omnibus placet.

VIII. Ut excommunicatus presbyter si sacrificare presumperit anathematizetur.

Felix episcopus Selensisitanus dixit: Nec illud prætermittendum est, ut si quis forsitan presbyter ab episcopo suo corruptus aut excommunicatus,

^a T. 1, 2, U., G., concilium.

^b U., totum charitatis vinculum persuadet.

^c A.E., B. R., T. 1, 2, U., ut.

^d U., episcopus omnibus dixit.

tunore vel superbia inflatus putaverit separatum A Deo sacrificia offerenda, vel aliud [Æ., aliquod] erigendum altare, contra ecclesiasticam fidem disciplinamque crediderit agendum, non exeat impunitus. Geneclius episcopus dixit : Necessaria disciplina ecclesiastica et fidei congrua sunt quæ frater noster Felix prosecutus est : proinde quid exinde videtur vestrae dilectioni edicite. Ab universis episcopis dictum est : Si quis presbyter a præposito suo excommunicatus vel correpius fuerit, debet utique apud vicinos [Æ., binos] episcopos conqueri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri ac per ipsos suo episcopo reconciliari; qued nisi fecerit, sed superbia, quod absit, inflatus secernendum se ab episcopi sui communione duxerit ac separatim cum aliquibus schisma faciens sacrificium Deo oblulerit, loco amissio anathema habeatur : nihilominus et de civitate in qua fuerit longius depellatur, ne vel ignorantes vel simpliciter 124 viventes serpentina fraude decipiatur. Secundum Apostolum : Ecclesia una est, una fides, unum baptisma : et si querimoniam justam adversus episcopum habuerit, inquirendum erit.

IX. Ut si presbyter inconsulto episcopo agendum celebraverit a honore privetur.

Numidius episcopus Maxulitanus dixit : In quibusdam locis sunt presbyteri qui aut ignorantes simpliciter, aut dissimulantes audaciter, præsente et inconsulto episcopo, quamplurimis in domiciliis agant agendum, quod disciplinæ et incongruum esse cognoscit sanctitas vestra b. Geneclius episcopus dixit : C Fratres et coepiscopi nostri dignæ suggestioni tuæ respondere non morentur. Ab universis episcopis dictum est : Quisquis presbyter inconsulto episcopo agendum in quolibet loco voluerit celebrare, ipse honori suo contrarius existit.

X. Quanti debeant sacerdotem judicare aliquid levitatem.

Felix episcopus Selemelitanus dixit : Etiam et hoc adjicio secundum statuta veterum conciliorum, ut si quis episcopus, quod non optamus c, reatum aliquem incurrit, et fuerit ei nimia necessitas non posse plurimos congregari : ne d in crimen remaneat, a duodecim episcopis audiatur et a sex presbyter et a tribus diaconus cum proprio suo episcopo. Geneclius episcopus dixit : Quid ad hæc dicit sanctitas vestra? Ab universis episcopis dictum est : Dignum est a nobis veterum statuta debere servari.

a U., agendum id est missam celebraverit.

b U., cognoscitur, sanctitas vestra quid sibi in hoc profert?

c T. 1, 2, optamus fieri.

d B. R. T. 1, 2, plurimos congregare episcopos, ne.

e T. 1, alienam exercere presumat.

XI. Ut nullus parochiam alienam presumat.

Victor episcopus Abditanus f dixit : Roboranda est ecclesiastica disciplina, ne quisquam episcoporum alterius plebis vel diocesis sua importunitate pulsare, terminosque sibi statutos conetur exceedere : qui hoc facere tentaverit quemadmodum coercendus est? Geneclius episcopus dixit : Et lex sancta prohibet et ipsa veritas non sinit quemquam alienum concupiscere ; proinde quid etiam vobis omnibus placet propria voce signate. Ab universis episcopis dictum est : Placet ut secundum divinae legis auctoritatem nemo nostrum alienos limites transgrediat.

125 XII. Ut sine consulto & metropolitano nullus ordinetur episcopus.

Numidius episcopus Maxulitanus dixit : Aliqui episcopi usurpatione quadam existimant, contemptu primatus cuiuslibet provinciæ suæ, ad desiderium populi episcopum ordinare, neque litteris ad se primæ cathedræ manentibus g neque potestate accepta : de hoc quid statuit sanctitas vestra? Geneclius episcopus dixit : Quoniam communis est honorificentia quæ debet unicuique servari, de hoc ipso, fratres, vestrum est pronuntiare. Ab universis episcopis dictum est : Placet omnibus ut inconsulto primatus cuiuslibet provinciæ tam facile nemo presumat, licet cum multis in quounque, loco sine ejus ut dictum est, præcepto, episcopum non debere ordinare : si autem necessitas fuerit, tres episcopi, in quounque loco sint, cum primatis præcepto ordine dare debeat h.

126 XIII. Ut episcopus qui contra professionem suam in concilio habitam venerit, deponatur.

Geneclius episcopus dixit : Omnia ergo quæ a cœtu glorioissimo statuta sunt, placet ab omnibus custodiri? Ab universis episcopis dictum est : Placet, placet, custodiuntur ab omnibus. Geneclius episcopus dixit : Si, quod non opinamur, ab aliquo fuerint violata, quid statuitis? Ab universis episcopis dictum est : Qui contra suam professionem vel subscriptionem venerit, ipse se ab hoc cœtu separavit. Geneclius episcopus dixit : Gratulor, Deo nostro praestante, quod pro statu Ecclesia catholica cuncta nos salubri consilio servanda decrevimus ; et ideo quæ ab omnibus sunt dicta, propria debemus subscriptione roborare. Ab universis episcopis dictum est : Fiat, fiat. Et subscriventerunt.

f In omnibus codicibus Abditanus, cum antea Abdiranum scripsissent.

g U., G., consultu metropolitani.

h B. R., T. 1, 2, manentibus.

i Æ., B. R., T. 1, 2, U., ordinare debebunt episcopum.

CONCILIO CARTHAGINENSE TERTIUM

HABITUM AB EPISCOPIIS NUMERO QUADRAGINTA SEPTEM^a, AERA CCCXXXVI^b, CÆSARIO ET ATTICO VIRIS CLARISSIMIS CONSULIBUS, V KALENDAS SEPTEMBRIS.

Carthagine in secretario basilice restitutis cum Au-
relius episcopus una cum coepiscopis suis consedis-
set, astantibus etiam diaconibus, constituta sunt
hæc quæ in præsenti concilio desumpta sunt.

I. *Ut provinciales et episcopi de pascha suum primatem inquirant.*

Placuit igitur in principio, propter errorem qui
sæpe solet oboriri, ut omnes Africanæ provincie
episcopi observationem diei paschalis ab Ecclesia
Carthaginensi current accipere.

II. *Ut per singulos annos concilium fiat.*

Similiter placuit ut propter causas ecclesiasticas,
quæ ad perniciem plebium sæpe veterascunt, singu-
lis quibusque annis concilium convocetur, ad quod
omnes provincie quæ primas sedes habent, de con-
cilis suis binos 127 aut quantos elegerint episco-
pos legatos mittant; ut et minus invidiosi minusque
hospitibus sumptuosi existant, et in congregato
conventu plena possit esse auctoritas: de Tripoli
autem propter inopiam episcoporum unus episcopus
veniat^d.

III. *Ut episcopus priusquam ordinetur canones agnoscat.*

Item placuit, ut ordinandis episcopis vel clericis
prius ab ordinatoribus suis decreta conciliariorum au-
ribus eorum inculcentur, ne se aliquid contra sta-
tuta concilii fecisse pœnitentiant.

IV. *Ut levitæ et virgines ante viginti quinque annos non consecrentur.*

Item placuit, ut ante viginti quinque annos æta-
tis nec diacones ordinentur, nec virgines consecren-
tar, et ut lectores populum non saluent.

V. *Ut sacramentum catechumenis non præbeatur.*

Item placuit, ut etiam per solemnis pascha-
les dies sacramentum catechumenis non detur, nisi
solidum salis; quia si fideles per illos dies sacramenta
non mutant, nec catechumenos oportet mutare.

VI. *Ut mortuis baptismus vel eucharistia non detur.*

Item placuit, ut corporibus defunctorum eucharis-
tia non detur; dictum est enim a Domino: *Acci-
pite et edite: cadavera autem nec accipere possunt
nec edere.* Deinde cavendum est ne mortuos etiam
baptizari posse fratrum infirmitas credat, quibus
nec eucharistiam dari animadverterit.

VII. *Ut si episcopus accusatur, ubi vel infra quod tempus examinetur.*

Aurelius episcopus dixit: *Quisquis episcoporum
accusatur, ad primates provinciæ ipsius causam de-
ferat accusator, nec a communione suspendatur cui
crimen intenditur [B. R., impeditur], nisi ad cau-*

Asam suam dicendam primæ sedis litteris evocatus
die statuta minime occurrit, hoc est intra spa-
tium mensis ex ea die qua eum litteras accepisse
constilerit: quod si aliquas veras necessitatibus caueas
probaverit, quibus eum occurtere non potuisse mani-
festum sit, caueæ suæ dicendæ intra alterum men-
sem integrum habeat facultatem; verum tamen di-
e post mensem secundum non communicet donec
purgetur. Si autem 128 nec ad concilium univer-
salie anniversarium occurrere voluerit ut vel ibi
causa ejus terminetur, ipse in se damnationis sen-
tentiam dixisse judicetur; tempore sane quo non
communicat, nec in sua ecclesia vel parochia com-
municet: accusator autem ejus si nunquam diebus
caueæ dicendæ defuerit a communione non remo-
veatur; si vero aliquando defuerit subtrahens se,
restituto in communionem episcopo, ipse removeatur
a communione accusator, ita tamen ut nec ipsi adi-
matur facultas caueæ peragendæ, si se ad diem oc-
currere non noluisse, sed non potuisse probaverit.
Illiud vero placuit, ut cum agere cœperit in episo-
coporum judicio, si fuerit accusatoris persona cul-
pabilis, ad arguendum non admittatur, nisi proprias
caueas non tamen si ecclesiasticas asserere voluerit.

VIII. *De presbyteris et diaconibus, quanti episcopi eos audiant.*

Si autem presbyteri vel diaconi fuerint accusati,
adjuncto sibi ex vicinis locis proprius episcopus le-
gitimo numero collegarum, una secum in presby-
teri nomine episcopi sex, in diaconi tres, ipsorum
caueam discutiant, eadem dierum et dilatione et a
communione remotionum et discussione personam
inter accusatores et eos qui accusantur forma ser-
vata. Iteliquorum autem clericorum caueas et solus
episcopus loci agnoscat et finiat.

IX. *Ut clerici publica judicia non appellant.*

Item placuit, ut quisquis episcoporum, presbytero-
rum et diaconorum seu clericorum, cum in Eccle-
sia ei fuerit crimen institutum vel civilis cauea fuerit
commota, si relieto judicio ecclesiastico publicis
judicis purgari voluerit, etiam si pro ipso fuerit
prolata sententia, locum suum amittat; et hoc in
criminali actione: in civili vero perdat quod evicit,
si locum suum obtinere maluerit. Cui enim ad eli-
gendas judices undique Ecclesiae patet auctoritas,
ipse se indignum Ecclesiae consortio judicat, qui de
universa Ecclesia male sentiendo de judicio sae-
culari poscit auxilium, cum privatorum Christianorum
caueas Apostolus etiam ad Ecclesiam deferri atque
ibi determinari præcipiat.

^a E., numero quadragesima octo.

^b E., B. R., T. 1, 2, aera ccccxxxv.

^c E., B. R., T. 1, 2, U., compromissaria.

X. Si quisque ab aliis judicibus ecclesiasticis ad alios fuerit, non obesse prioribus si diversa sententia proferatur.

Hoc etiam placuit, ut a quibuscumque judicibus ecclesiasticis ad alios judices ecclesiasticos ubi est major auctoritas fuerit provocatum, **129** non eis obsit quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint vel inimico animo judicasse vel aliqua cupiditate aut gratia depravati: sane si ex consensu partium judices electi fuerint, etiam a pauciori numero quam constitutum est non liceat provocari.

XI. Ut filii clericorum ad spectacula non accedant.

Ut filii sacerdotum vel clericorum spectacula sæcularia non exhibeant, sed nec spectent, quandoquidem ab spectando etiam omnes laici prohibeantur; semper enim Christianis omnibus hoc interdictum **B** est, ut ubi blasphemiae sunt non accedant.

XII. Ut filii clericorum natri monii infideliū non socientur.

Item placuit, ut filii vel filiae episcoporum vel quorumlibet clericorum Gentilibus vel hereticis aut schismaticis matrimonio non conjungantur.

XIII. Ut clericī de rebus suis nihil infidelibus conferant.

Ut episcopi vel clerici in eos qui catholici Christiani non sunt, etiam si consanguinei fuerint, per donationes rerum suarum nihil conferant.

XIV. Ut clericī filios suos a sua potestate exire non sinant, nisi astate et moribus comprobatis.

Ut episcopi vel clerici filios suos a sua potestate per mancipationem exire non sinant, nisi de moribus eorum fuerint et de astate securi, ut possint ad eos jam propria pertinere percata.

XV. Ut clericī non sint conductores vel negotiatores.

Item placuit, ut episcopi, presbyteri et diaconi vel clerici non sint conductores aut procuratores privatorum, neque ullo turpi vel dishonesto negotio victimū querant, quia respicere debent scriptam esse: *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.*

XVI. Ut nullus clericus sit usurarius.

Ut nullus clericorum amplius recipiat, quam cuiquam quod accommodaverit: si pecuniam, pecuniam accipiat: si speciem, speciem: quantum dederit accipiat: et quidquid aliud, tantum quantum dederit.

130 XVII. Ut cum clericis extraneæ feminæ non cohabitent.

Ut cum omnibus omnino clericis extraneæ feminæ non cohabitent, sed sole matres, avii et matertæ, amitæ, sorores et filii fratrum aut sororum, et quemcumque ex familia domestica necessitate, etiam antequam ordinarentur, jam cum eis habitabant, vel si filii eorum jam ordinatis parentibus uxores acceperunt, aut servis non habentibus in domo quas ducant, aliquando ducere necessitas fuerit.

XVIII. Ut clericī non ordinentur nisi omnes qui cum eis sunt fideles existant.

Ut episcopi et presbyteri et diaconi non ordinentur priusquam omnes qui sunt in domo eorum Christianos catholicos fecerint.

A., B. R., T. I, 2, U., in diocesi collegam suum.

XIX. Ut clericī cum ad pubertatem vencient aut conjugium aut castitatem profiteantur.

Placuit ut lectores, cum ad annos pubertatis venierint, cogantur aut uxores ducere aut continentias profiteri.

XX. Ut plebes alienas alius episcopus non usurpet.

Placuit ut a nullo episcopo usurpentur plebes alienæ, nec aliquis episcoporum supergrediarit in diocesim collegæ sui **a**.

XXI. Ut nullus episcopus alienum clericum audeat retinere vel ordinare.

Ut clericum alienum, nisi concedente ejus episcopo, nemo audeat retinere vel promovere in ecclesia sibi credita: clericorum autem nomen etiam lectores et psalmistæ et ostiarii retinent.

XXII. Ut nullus clericus ordinetur, nisi fuerit vita probabilis.

Ut nullus ordinetur clericus, nisi probatus vel episcoporum examine vel populi testimonio.

XIII. De precibus et orationibus.

Ut nemo in precibus vel Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet; et cum altari assistitur semper ad Patrem dirigatur oratio; et quicunque sibi preces aliunde describit, non eis utatur, nisi prius eas cum instructionibus fratribus contulerit.

131 XXIV. Ut in sacrificio [U., sacramento] panis et caliz offeratur.

Ut in sacramentis corporis et sanguinis Domini nihil amplius offeratur quam ipse Dominus tradidit, hoc est panis et vinum aquæ mixtum [B. R., permisum], nec amplius in primitiis offeratur, quam de uvis et frumentis.

XXV. Ne clericī vel continentēs ad virginēs vel viduas soli habeant accessum.

Ut clericī vel continentēs ad viduas vel virginēs nisi ex jussu vel permissu episcoporum aut presbyterorum non accedant, et hoc non soli faciant, sed cum conclericis vel cum his cum quibus episcopus aut presbyter jussérunt; nec ipsi episcopi aut presbyteri soli habeant accessum ad hujusmodi semi-nas, sed ubi aut clericī præsentes sunt aut graves aliqui Christiani.

XXVI. Ut primæ sedis episcopus princeps sacerdotum non appelletur.

Ut primæ sedis episcopus non appelletur princeps sacerdotum aut suimus sacerdos aut aliquid hujusmodi, sed tantum [U., G., tantummodo] primæ sedis episcopus.

XXVII. Ut clericī tabernas non ingrediantur.

Ut clericī edendi vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate.

XXVIII. Ut episcopus sine formata metropolitani longius non proficiatur.

Ut episcopi trans mare non proficiantur, nisi consulto princae sedis episcopo suæ cujusque provinciæ, ut ab eo præcipue possit sumere formata vel commendationem.

XXIX. Ut missa a jejuniis celebretur.

Ut sacramenta altaris non nisi a jejuniis hominibus celebrentur; nam si aliquorum pomeridiani-

[In Codd., promeridiano] tempore defunctorum, sive episcoporum sive cæterorum, commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi qui faciunt ian pranzi inveniuntur.

XXX. Ut nullus in ecclesia convivetur.

Ut nulli episcopi vel clerici in ecclesia conviventer, nisi forte transeuntes hospitiorum necessitate illie reliniant : populi etiam ab hujusmodi **132** conviviis quantum fieri potest prohibeantur.

XXXI. Ut paenitentibus juxta peccatum modus paenitentiae detur.

Ut paenitentibus secundum differentiam peccatorum episcopi arbitrio paenitentia tempora decernantur.

XXXII. Ut presbyter præter jussum vel absentiam episcopi non reconciliet paenitentem.

Ut presbyter inconsulto episcopo non reconciliet paenitentem, nisi absentia episcopi necessitate co-gente : cuiuscunque autem paenitentis publicum et vulgatissimum crimen est, quod universam Ecclesiam commoverit ; ante absidam ^a manus ei imponatur.

XXXIII. De custodia sacrarum virginum.

Ut virgines sacræ, si a parentibus a quibus custodiebantur privatæ fuerint, episcopi providentia vel presbyteri ubi episcopus absens est, monasterio virginum vel gravioribus feminis commendentur, ut simul habitantes invicem se custodian, ne passim vagando Ecclesiaz ledant opinionem.

XXXIV. De baptizandis ægrotis qui jam loqui non possunt.

Ut ægrotantes si pro se respondere non possunt, cum voluntatis eorum testimonium sui dixerint, baptizentur ^b.

XXXV. Ut apostaticis et scenicis conversis reconciliatio non negetur.

Ut scenicis atque histriionibus cæterisque hujusmodi personis, vel apostaticis conversis vel reversis ad Deum gratia vel reconciliatio non negetur.

XXXVI. Ut presbyter chrisma non conficiat.

Ut presbyter non consulto episcopo virgines non consecret; chrisma vero nunquam conficiat.

XXXVII. Ut clerici sine necessitate in aliena civitate non immorentur.

Ut clerici in aliena civitate non immorentur, nisi causas eorum justas episcopus loci vel presbyteres locorum pverideriat.

133 XXXVIII. Ut non licet fieri translationes episcoporum.

Hoc autem suggerimus mandatum nobis, quod etiam in Capuensi plenaria synedo videtur statutum, ut non licet fieri rebaptizationes, reordinaciones vel translationes episcoporum : nam Crisconius Villaregiensis episcopas, plebe sua derelicta, Tubuniensem [T. 2, Tuguniensem] invasit ecclesiam, et usque in hodie commonitus secundum quod statutum fuerat, relinquare eamdem quam invaserat plebem contempsit. Adversus istum quæ pronuntiata fuerant confirmationata quidem audivimus; sed petimus, secundum

^a In A., E. 3, invenitur nota marginalis : id est altare.

^b Ex U. In A. et reliquis : pro monasterio.

A quod nobis mandatum est, ut dignamini dare fiduciam : quoniam [U., quomodo] necessitate ipsa co-gente, liberum nobis sit rectorem provincie secundum statuta glorioissimorum principum adversus illum adire, ut qui miti admonitioni sanctitatis retræ acquiescere noluit et emendare illicitum, auctoritate judicaria protinus excludatur. Aurelius episcopus dixit : Servata forma disciplina non estimabitur appetitus si a vestra charitate modestè conventus recedere detrectaverit, cum fuerit suo contemptu et contumacia, faciente etiam auctoritate judicaria, conventus. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt : Hoc ergo omnibus placet? Ab universis episcopis dictum e-t : Justum est, placet.

XXXIX. Ut non præsumant duo episcopi ordinare pontificem.

Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt : Et illud nobis mandatum est, ut quia proxime [T. 2, proximi] fratres nostri Numidiæ duo episcopi ordinare præsumperent pontificem, non nisi a duodecim censatis episcoporum celebrari ordinationes. Aurelius episcopus dixit : Forma antiqua servabitur, ut non minus quam tres sufficiant, qui fuerint a metropolitano ordinati, ad episcopum ordinandum ; proprieas quia in Tripoli forte et in Arzuge [T. 2, Arzure] interjacere videantur barbaræ gentes ; nam et in Tripoli, ut asseritur [Æ., fertur], episcopi sunt quinque tantum et possunt de ipso numero forte vel duo necessitate aliqua occupari, difficile est enim ut de quolibet numero omnes possint occurrere : nunquid C debet hoc ipsum impedimento esse ecclesiasticæ utilitat? Nam et in hac Ecclesia, ad quam dignata est sanctitas vestra convenire, crebro ac pene per diem dominicam ordinandos habemus : nunquidnam frequenter potero duodecim vel decem vel non multo minus advocare episcopos ? sed facile est mihi duos adjungere meæ parvitali vicinos : **134** quapropter cernit mecum charitas vestra hoc ipsum observari non posse.

XL. Ut dum episcopus eligitur si contradictores habeat, quinque sacerdotes convenient.

Et illud est statuendum, ut quando ad eligendum episcopum convenerimus, si qua contradictione fuerit oborta, quia talia facta sunt apud nos, non præsentant ad purgandum eum qui ordinandus est tres D jam, sed postulentur ad numerum supradictorum duo vel tres, et in eadem plebe cui ordinandus est discutiantur primo personæ contradicentium, postremo illa etiam quæ objiciuntur pertractentur ; et cum purgatus fuerit sub conspectu publico, ita demum ordinetur. Si hoc cum vestrae sanctitatis animo concordat, roboretur vestrae dignationis responsione. Ab universis episcopis dictum est : Satis placet.

XLI. Ut per singulos annos convenientes episcopi ad concilium etiam de paschali solemnitate a primatis suo informentur.

Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt : Quoniam de concilio quedam tractata noscunter, addimes

^c U., cum voluntates eorum testimonium sui periculo proprio dixerint, baptizentur.

etiam de die paschæ nobis esse mandatum, ut de Ecclesia semper Carthaginensi, sicut prædictum est, instruamus et non sub angusto temporis spatio. Aurelius episcopus dixit: Si sanctitati vestra videtur, quoniam nos spopondisse jam superius meminimus ut singulis quibusque annis ad tractandum conveniamus, et cum convenerimus in unum, tunc divulgabitur sanctus paschæ dies per legatos qui adfuerint concilio. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Nunc de præsenti cœtu petimus ut litteris provinciali nostram de hac die informare dignemini. Aurelius episcopus dixit: Ita fiat necesse est.

XLII. Ut non accipiat alium episcopum plebs quæ in diœcesim semper subjacuit.

Epigonus episcopus dixit: Multis conciliis hoc statutum est a cœtu sacerdotali, ut plebes quæ in diœcesibus ab episcopis retinentur, quæ episcopos nunquam habuerunt, non nisi cum voluntate ejus episcopi a quo tenentur proprios accipient rectores, id est episcopos: at vero quia nonnulli, dominatu quodam adepto, communionem fratrum abhorrent, vel certe cum depravati fuerint, quasi in quadam arce tyrannica sibi dominatum vindicant, quod plerique tumidi atque stolidi adversus episcopos suos cervices erigunt **135** presbyteri, vel conviviis sibi conciliantes plebem vel certe persuasus maligno, ut illico favore eosdem velint sibi collocare rectores, quod quidem insigne mentis tuz tenemus votum, frater religiose Aureli, quia hæc sæpe oppressisti non curando tales pettores, sed propter eorum malos cogitatus et prave concinnata concilia hoc dico: Non debere rectorem accipere eam plebem quæ in diœcesim semper subjacuit, nec unquam proprium episcopum habuit; quapropter si universo sanctissimo cœtu placet, hoc quod prosecutus sum confirmetur. Aurelius episcopus dixit: Fratres et consacredotes nostri, prosecutioni non obsisto, sed hoc me et fecisse et facturam esse profiteor.

XLIII. Ut qui, plebe sua contempta, ad concilium venire detrectant et plebem et honorem amittant.

Circa eos sane qui fuerint concordes non solum circa Ecclesiam Carthaginensem, sed circa omne sacerdotale consortium, sunt enim plerique conspirantes cum plebis propriis quas decipiunt, ut dictum est, earum scalpentes aures, blandi ad sedendum, vitiæ vitæ homines, vel certe instati et ab hoc consorio separati, qui putant propriæ plebi incubandum et nonnunquam conventi ad concilium venire detrectant, sua forte ne prodantur flagitia metuentes; dico si placet circa hoc [U., hos] non tantum diœceses non esse servandas, verum etiam et de propria Ecclesia, quæ illis male favebit [B. R., T. 1, fuerit], omnimodo admittendum ut etiam auctoritate publica rejiciantur, atque ab ipsis principaliibus cathedris removeantur: oportet enim ut qui universi fratibus ac toto concilio inhaeserit, non solum suam jure integro, sed et diœceses possideat; at

A vero qui sibi vel potest plebes suas sufficere, fratres dilectione contempla, non tantum diœceses amittant, sed, ut dixi, etiam propriis publica careant auctoritate ut rebellies. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Summa provisio [Æ., prævisio] sanctitatis tuz cohaesit mentibus singulorum, et puto omnium responsione ea quæ prosequi dignatus es roboranda. Universi episcopi dixerunt: Placet, placet.

XLIV. Ut clericum alienum nullus sibi præsumat episcopeus.

Epigonus episcopus dixit: In multis conciliis hoc statutum est, etiam nunc hoc confirmandum a vestra prudentia, fratres beatissimi, ut clericum alienum nullus sibi præcipiat episcopus præter ejus arbitrium cuius **136** fuerit clericus. Dico autem Julianum, qui ingratus est Dei beneficiis per meam parvitatem in se collatis, ita temerarium et audacem existitur, ut eum qui a me baptizatus est, cum esset puer ubi ab eodem commendatus, cumque multis annis a me aleetur atque increceret, hunc ut dixi baptizatum in Ecclesia mea per manum pauperis meæ, idem in diœcesi Appalensis lector esse coepit, imo annis ferme duobus legerat, nescio quo contemptu humilitatis meæ idem Julianus arripuit, quem dicat quasi proprium civem sui loci Babtizariani^b me inconsulto usurpare; nam et diaconum illum ordinavit: hoc scilicet pateat, hæc licentia nobis, beatissimi fratres, si minus tam imprudens cohibeatur, ne se miscat communioni cujusquam. Numidius episcopus dixit: Si non postulata neque consulta tua dignatione id videtur fecisse Julianus, judicamus omnes inique faciūl vel^c indigne: quapropter nisi idem Julianus correxerit errorem suum, et cum satisfactione eundem clericum quem fuerat ausus ordinare revocaret tuz plebi, contra statuta concilii faciens, contumaciam suam separatus a nobis excipiet judicium. Epigonus episcopus dixit: Æstate pater, ipsa promotione antiquissimus, vir laudabilis, frater et collega noster Victor, vult hanc petitionem generalem omnibus effici.

XLV. Ut episcopus qui plures habet clericos ei qui eget ad ordinandum postulatus largiatur.

Aurelius episcopus dixit: Sermonem meum, admittite, fratres: coactum neconquam ut postuleretur ahs ecclesiis quæ præpositis egent vel presbyteris vel episcopis, et tamen memor statutorum id sequor, ut conveniam episcopum ejus atque ei inculcem, quod ejus clericus a qualibet ecclesia postuletur: sed forte in hodierno non reluctati sunt, et ne quando contingat ut reluctantur, cum fuerint a me in hac causa postulati, quem scitis multarum ecclesiarum et ordinandorum curam sustinere, justum est ergo, ut quemlibet consacerdotum convenientiam cum duobus e consortio nostro vel tribus testibus: si vero indevotus exsisterit, quid censet charitas vestra faciendum? ego enim cunctarum ecclesiarum dignatione Dei, ut scitis fratres, sollicitudinem sustineo. Numidius episcopus dixit: Fuit hæc semper licentia huic sedi, ut

^a Ex omnibus Codicibus. In A., ultimus.

^b B. R., T. 1, 2, G., Vazarijani.

^c Æ., B. R., T. 1, 2, atque.

unde vellet et de cuius nomine seisset conventus, pro A desiderio cuiusquam Ecclesiæ, ordinaret episcopum. Epigonius episcopus dixit: Bonitas sequestrat possibilitem, minus enim presumis, frater, cum te bonum et clementem reddis; habes enim **137** hoc in arbitrio: satis est ut satisfaciat ^b personæ uniuscujusque episcopi in prima tantummodo conventione; si autem, quod licet huic sedi, vindicandum sibi fuerit arbitratus, necesse habes tu omnes ecclesiæ suffulcire: unde tibi non potestatem [U., facultatem] damus, sed tua assignamus, ut liceat voluntati tua et semper tenere quem voles, ut præpositos pleibus vel ecclesiis constitutas qui fuerint postulati, et unde voles. Postumianus episcopus dixit: Deinde qui unum habeerit, nunquid debet illi unus ipse presbyter auferri? Aurelius episcopus dixit: Sed episcopus unus esse potest, per quem dignatione divina presbyteri multi constituti possint; unus autem episcopus difficile invenitur constituendus: quapropter si necessarij episcopus quis habuerit presbyterum, et unum, et dixisti, frater, habuerit, etiam ipsum ad promotionem dare debebit. Postumianus episcopus dixit: Ergo si habet alias abundantes [Æ., abundanter] clericos, debet mibi alia plebs subvenire? Aurelius episcopus dixit: Sane, quomodo tu Ecclesiæ alteri subvenieris, persuadebitur illi qui plures habet clericos, et unum tibi ordinandum largiatur.

XLVI. Ut episcopus in diœcesi factus solam eam teneat plebem in qua exstitit ordinatus.

Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Audivimus constitutum ut diœses non increantur episcopos accipere, nisi consensu ejus sub quo fuerant constituta; sed in provincia nostra, cum aliqui forte in diœcesi concedente eo episcopo in cuius potestate fuerant constituta ordinati sunt episcopi, etiam diœses sibi vindicare: hoc et corrigi charitatis vestras judicio et inhiberi debet de cetero. Epigonius episcopus dixit: Singulis episcopis servatum est quod debet, ut ex massa diœcesium nulla carperetur ut proprium episcopum habuisset, nisi ipse consensum attribuisset concedendi. Sufficiat enim si consenseat, ut eadem diœcesis permitta proprium tantum episcopum habeat, cæteras sibi non vindicet diœses, quæ excepta de fasce multarum sola meruit honorem episcopatus suscipere. Aurelius episcopus dixit: Non debito charitati vestre omnium placere eum in diœcesi, concedente episcopo, qui matricem tenuit, solam eandem retinere plebem in qua fuerit ordinatus.

XLVII. Ut præter Scripturas canonicas nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum Scripturarum.

Sunt autem canonicae Scripturæ, id est: **138** 1. Genesis. 2. Exodus. 3. Leviticus. 4. Numeri. 5. Deuteronomium. 6. Jesu Nave. 7. Judicum. 8. Ruth. 9. Regnum libri IV. 10. Paralipomenon libri II. 11. Job. 12. Psalterium Davidicum. 13. Salomonis libri V. 14. Libri XII prophetarum. 15. Esaias. 16.

^a Æ., B. R., E, 3, T, 1, 2, U., et mentem omnibus reddis.

^b C., arbitrio, id est, ut satisfacias.

A Jeremias. 17. Ezechiel. 18. Daniel. 19. Tobias. 20. Judith. 21. Esther. 22. Esdræ libri II. 23. Machabæorum libri II. Novi autem Testamenti. 24. Evangeliorum libri IV. 25. Actuum apostolorum liber I. 26. Pauli apostoli Epistole XIII; ejusdem ad Hebreos I. 27. Petri II; Joannis III; Judge I; Jacobi I; Apocalypsis Joannis liber I. Fiunt igitur libri virginis et septem, ita ut de confirmando isto canone transmarines Ecclesiæ consulantur. Liceat etiam legi passiones martyrum, cum anniversarii dies eorum celebrantur.

XLVIII. De baptizatis a Donatistis.

De Bonatistis placuit, ut consulamus fratres et consacerdotes nostros Siricum et Simplicianum de solis infantibus qui baptizantur penes eosdem, ne quod suo non fecerunt ^c iudicio, cum ad Ecclesiam Dei salubri proposito fuerint conversi, parentum illis error impedit ne promoveantur sacri altaris ministri [U., ministerio]. Quibus insertis, Honoratus et Urbanus episcopi legati provincie Mauritanie Sitiphensis dixerunt: Jam dudum cum apud sanctitatem vestram allegaremus scripta, dilati sumus ea contemplatione quod fratres nostri advenire possent de Numidia legati; sed quia non parvi dies sunt quibus exspectali minime venerunt; ultra prætermittere, quæ nobis mandata sunt a nostris coepiscopis non oportet; atque ideo, fratres, suggestionem nostram libenter admittite. De fide enim Nicenæ tractatus audivimus, verum et de sacrificiis inhibendis post prandium, ut a jejuniis sicut dictum est offerantur, et tunc et nunc firmatum est.

C **XLIX.** ^d De his qui nihil habentes in ecclesiis ordinantur.

Placuit ut episcopi, presbyteri, diaconi vel quicunque clerici, qui nihil habentes ordinantur, et tempore episcopatus vel clericatus sui agros vel quicunque prædia nomini suo comparant, tanquam rerum dominicarum invasionis crimine teneantur, nisi admoniti in Ecclesiam eadem ipsa contulerint. Si autem ipsis proprie aliiquid liberalitate aliquid vel successione cognationis venerit, faciant inde quod eorum proposito congruit; quod si a suo proposito retrorsum exorbitaverit **139** honore ecclesiastico indigni, tanquam reprobi julicentur.

D **L.** Ut gesta concilii episcoporum subscriptionibus confirmantur.

Aurelius episcopus dixit: Quoniam igitur universa arbitror suis tractata, si omnia cum animo vestro convenerint, sermone vestro cuncta roborate. Universi episcopi dixerunt: **140** Omnibus nobis hæc placuerunt, et hæc nostra subscriptione firmabitur, Et subscriperunt.

Aurelius episcopus Ecclesiæ Carthaginis huic decreto consensi, et relecto subscripsit.

Epigonius episcopus plebis Bullensis regionis subscripti.

^c Ex U. In A. et reliquis: fecerunt in iudicio.
^d In Codice B. R., T. 1, 2, et U., deest canon hic.

Augustinus episcopus plebis Hispanorum regio- A Similiter et omnes episcopi quadraginta quatuor nunc subscripti.

XV

CONCILIJ CARTHAGINENSE QUARTUM

HABITUM AB EPISCOPIS NUMERO DUCENTIS QUATUORDECIM, AERA CCCXXXVI, HONORIO AUGUSTO QUARTO ET EUTYCHIANO CONSULIBUS, VI IDUS NOVEMBRI.

Cum Aurelius episcopus in concilio universalis Carthaginensis in secretario cum omnibus consacerdotibus suis concedisset, placuit cum eo cunctis qui fuerunt in eadem sancta synodo constituere haec quae ad ordinis ecclesiasticos canonicis sunt necessaria disciplinis: ubi in principio constitutum est.

I. Quales debeant ordinari episcopi.

Qui episcopus ordinandus est antea examinetur; igitur si natura prudens ^a est, si docibilis, si moribus temperatus, si vita castus, si sobrius, si semper suis negotiis, si hominibus affabilis, si misericors, si litteratus, si in lege Domini instructus, si in Scripturatum sensibus cautus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus, et ante omnia si fidei documenta verbis simplicibus asserat, id est Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unum Deum esse confirmans, tamque in Trinitate deitatem ccessentialem et consubstantialem et coeternalem et coomnipotentem praedicans, si singulam quamque in Trinitate personam plenum Deum et totas tres personas unum Deum, si incarnationem divinam non in Patre neque in Spiritu sancto factam, sed in Filio tantum credit, ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius ipse fieret in homine hominis matris ^b filius, Deus verus ex Patre et homo verus ex matre, carnem ex matris vinceribus habens et animam humanam rationalem simul in eo, ut utriusque naturae id est homo et Deus, una persona, unus Filius, unus Christus, unus Dominus, creaturarum omnium quae sunt et auctor et dominus, et creator cum Patre et Spiritu sancto omnium creaturarum, qui passus sit vera carnis passione ^c, mortuus vera corporis sui morte, resurrexit vera carnis suæ resurrectione et vera animæ resumptione, in qua veniet judicare vivos et mortuos. Quærendum etiam ab eo, si Novi ^d 141 et Veteris Testamenti, id est, legis et prophetarum et apostolorum unum euindenique credit auctorem et Deum, si diabolus non per conditionem sed per arbitrium factus sit malus. Quærendum etiam ab eo, si credit hujus quam gestamus et non alterius carnis resurrectionem, si credit judicium futurum et recepturos singulos pro his quæ in hac carne gesserunt vel penas vel præmia, si nuptias non improbet, si secunda matrimonia non damnet, si carnium perceptionem non tulpet, si penitentibus reconciliatis communicet, si in baptismo omnia peccata, id est tam illud originale contractum quam illa quæ voluntarie admissa sunt, dimittantur, si extra Ecclesiam

^a U., ante examinetur, si natura prudens.

^b AE., in hominis natura matris.

^c U., veru carnis morte.

^d AE., B. R., U., et.

catholicam nullus salvetur. Cum in his omnibus examinatus inventus fuerit plene instructus, tunc consensu clericorum et laicorum ex ^d conventu totius provinciae episcoporum, maximeque metropolitani vel auctoritate vel presentia ordinetur episcopus, suscepio in nomine Christi episcopatu, non suis dilectioni ^e nec suis moribus ^f, sed his Patrum definitionibus adquiescens; in cuius ordinatione etiam aetas requiratur quam sancti Patres exemplo Salvatoris in prælegendis episcopis constituerunt.

Dehinc disponitur qualiter ecclesiastica officia ordinentur.

II. Qualiter consecrantur episcopi.

Episcopus cum ordinatur, duo episcopi ponant et teneant Evangeliorum Codicem super caput et cervice eius, et uno super eum fundente benedictionem, reliqui episcopi omnes qui adsunt manibus suis caput eius tangant.

III. Qualiter presbyteri ordinantur.

Presbyter cum ordinatur, episcopo eum benedice et manum super ejus caput tenente, etiam omnes presbyteri qui presentes sunt manus suas juxta manum episcopi super caput illius teneant.

IV. Quemadmodum diaconi constituantur.

Diaconus cum ordinatur, solus episcopus qui eum benedit manum super caput illius ponat, quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

V. Quemadmodum subdiaconi constituantur.

Subdiaconus cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu ^b 142 episcopi accipiat vacuam et calicem vacuum, de manu vero archidiaconi accipiat orciolum [U., urceolum] cum aqua et aquamanile et manutergium.

VI. Quemadmodum acolythi fiant.

Acolythus cum ordinatur, ab episcopo quidem debeat qualiter se in officio suo agere debeat, sed ab archidiacono accipiat cereofararium cum cereis, ut sciat se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari; accipiat et orciolum vacuum ad sugerendum vinum in eucharistiam sanguinis Christi.

VII. Qualiter exorcistæ fiant.

Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu episcopi libellum in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo: Accipe et commenda, et habeto potestatem ^c imponendi manus super energumenos, sive baptizatum, sive catechumenum.

^a AE. B. R., T. 1, 2, U., G., delectationi.

^b AE., E. 3, U., motibus.

^c AE.. et commendatam habeo potestatem.

VIII. Qualiter lectores fiant.

Lector cum ordinatur, faciat de illo verbum episcopus ad plebem indicans ejus fidem ac vitam atque ingenium; post hæc spectante^a plebe tradat ei Codicem de quo lecturus est dicens ad eum: Accipe et esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter et utiliter impleveris officium, partem cum eis qui verbum Dei ministraverunt.

IX. Qualiter ostiarii.

Ostiarius cum ordinatur, postquam ab archidiacono instructus fuerit qualiter in domo Dei debet conversari, ad suggestionem archidiaconi tradet ei episcopus claves ecclesie de altario dicens: Sic age quasi redditurus Deo rationem pro his rebus quæ istis clavibus recluduntur.

X. Qualiter psalmista.

Psalmista, id est cantor, potest absque scientia episcopi sola jussione presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: Vide quod ore cantas corde credas, ut quod corde credis operibus probes.

XI. Qualiter virgo sanctimonialis.

Sanctimonialis virgo cum ad consecrationem suo episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper usura est, professioni et sanctimonio aptis.

143 XII. Quales viduae vel sanctimoniales ad baptismi ministerium ordinentur.

Viduae vel sanctimoniales quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, instructæ sint ad officium, ut possint aperto et sano sermone docere imperitas et rusticas mulieres tempore quo baptizandæ sunt, qualiter baptizatori ad interrogata respondeant, et qualiter acceptio baptismate vivant.

XIII. Qualiter sponsi benedicantur.

Sponsus et sponsa cum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus suis vel a paronymphis offerantur, qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.

XIV. De cellula sacerdotis.

Ut episcopus non longe ab ecclesia hospitium habeat.

XV. De victu et habitu sacerdotis.

Ut episcopus vitem supellecilem et mensam ac victimum pauperem habeat, et dignitatis suæ auctoritatem fide et vita meritis querat.

XVI. Ut episcopus libros Gentilium non legat.

Ut episcopi libros Gentilium non legant, haereticorum autem pro necessitate et tempore.

XVII. Ut episcopus indigenitum curam per se non habeat.

Ut episcopus gubernationem viduarum et pupillorum aut peregrinorum non per se ipsum, sed per archipresbyterum vel archidiaconum agat.

XVIII. Ut episcopus per testamentum tuitionem non impendat.

Ut episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat.

^a T. 2, U., expectante.

^b E., conniventia et testimonium requiratur.

^c U. G., clericorum plebiumque..... nisi clericorum

PATROL. LXXXIV.

A XIX. Ut episcopus pro rebus secularibus non litiget.

Ut episcopus nec provocatus pro rebus transitoriis litiget.

XX. Ut episcopus tantum spiritualibus debeat esse intentus.

Ut episcopus nullam rei familiaris curam ad se revocet, sed ut lectioni et orationi et 144 verbi Dei prædicationi tantummodo vacet.

XXI. Ut episcopus ægrotans pro se legatum ad synodum mittat.

Ut episcopus ad synodum ire satis gravi necessitate inhibeatur, sic tamen ut in persona sua legatum mittat, suscepturus salva fidei veritate quidquid syndodus statuerit.

XXII. Ut episcopus sine testimonio clericorum et plebis clericos non instituat.

Ut episcopus absque consilio presbyterorum suorum clericos non ordinet, ita ut civium conniventiam et testimonium querat^b.

XXIII. Ut episcopus causas clericis praesentibus audiat.

Ut episcopus nullius causam audiat absque praesentia clericorum suorum, alioquin irrita erit sententia episcopi nisi clericorum suorum praesentia confirmetur^c.

XXIV. Ut episcopus quando verbum facit, nullus discedat.

Sacerdote verbum in ecclesia faciente, qui egredens de auditorio fuerit excommunicetur.

XXV. De discordantibus episcopis.

Dissidentes episcopos si non timor Dei, syndodus reconciliat.

XXVI. Ut episcopus dissidentes concordare compellat.

Studendum episcopo, ut dissidentes fratres sive clericos sive laicos ad pacem magis quam ad judicium cohortetur.

XXVII. De episcopo vel clero in alium locum transferendo.

Ut episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus; sane si id utilitas Ecclesie faciendum poposcerit, decreto pro eo clericorum et laicorum episcopis porrecto, per sententiam synodi transferatur, nihilominus alio in loco ejus episcopo subrogato; inferioris vero gradus sacerdotes vel alii clerici concessione suorum episcoporum possunt ad alias ecclesias transmigrare.

145 XXVIII. De damnatione episcoporum a synodo retractanda.

Irritam esse injustam episcoporum damnationem; idcirco a synodo retractandam.

XXIX. De episcopo qui alicui crimen objecerit.

Episcopus si clero vel laico crimen infligerit^d, deducatur ad probationem in synodo.

XXX. Quod irrita sit episcoporum sententia in absentem.

Caveant judices Ecclesie ne absente eo cuius et plebium praesentia confirmetur.

^d E., B. R., U., impegerit.

causa ventilatur sententiam proferant, quia irrita A erit, ino et causam in synodo pro facto dabunt.

XXXI. Qualiter ab episcopo res Ecclesiae habeantur.

Ut episcopus rebus Ecclesiae tanquam commenda-tis non tanquam propriis utatur.

XXXII. De irritis distractionibus episcoporum.

Irrita erit episcoporum donatio vel venditio vel commutatio rei ecclesiastice absque connivencia et subscriptione clericorum.

XXXIII. De episcopis atque presbyteris, ut in ordine suo recipiantur.

Episcopi vel presbyteri, si causa visitandae eccl-e-sie alterius episcopi ad ecclesiam veniant, in gradu suo suscipiantur, et iam ad verbum faciendum quam ad oblationem consecrandam invitentur.

XXXIV. De privato consensu presbyteri cum episcopo. B

Ut episcopus quolibet loco sedens stare presbyte-ram non patiatur.

XXXV. De consensu presbyteri cum episcopo in ecclasia.

Ut episcopus in ecclasia consensu presbyterorum sublimior scdeat; intra domum vero collegam se presbyterorum [U., G., presbyteri] esse cognoscat.

XXXVI. Ut presbyteri parochiani aut per se aut per sacristas suos accipiant chrisma.

Presbyteri qui per dioceses ecclias regunt, non a quibuslibet episcopis, sed a suis, nec per juniores clericum, sed aut per se **146** ipsos aut per illum qui sacrarium tenet, ante paschae solemnitatem christma petant.

XXXVII. De obedientia diaconorum erga presbyteros. C

Diaconus ita se presbyteri ut episcopi ministrum esse cognoscat.

XXXVIII. Ut diaconus eucharistiam presbyteri jussu ministret.

Ut diaconus præsente presbytero eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogit, jussus eroget.

XXXIX. Ut diaconus jubente presbytero sedeat.

Ut diaconus quolibet loco jubente presbytero sedeat.

XL. Ut diaconus coram presbytero interrogatus respondeat.

Ut diaconus in conventu presbyterorum interrogatus loquatur.

XLI. Ut diaconus tempore tantum officii albam induat.

Ut diaconus tempore tantum oblationis et lectio-nis alba utatur.

XLII. De clericis qui pro fide tentati sunt.

Clericum inter tentationes officio suo incuban-tem gradibus sublimandum.

XLIII. De his qui pro fide persecutio-nes ab infidelibus passi sunt.

Christianum catholicum qui pro catholica fide tri-stitutiones patitur omni honore a sacerdotibus hono-randum: etiam et quotidianus victus ei ministretur.

* Ex U. In A. et reliquis: clericum inter tentationes ab officio suo incubantem.

* Ex B. R., E. 3, T. 1, 2, U., G. In A.: barbam namque radicibus radat. In AE., barbam neque radici-

XLIV. De tonsura clericorum.

Clericus nec comam nutriat, nec barbam radat.

XLV. De habitu clericorum.

Clericus professionem suam etiam habita et in-cessu probet, et ideo nec vestibus nec calceamentis decorem querat.

XLVI. De continentia clericorum.

Clericus cum extraneis mulieribus non habitet.

147 XLVII. De incensu clericorum.

Clericus per plateas et andronas nisi certa et maxima officii sui necessitate non ambulet.

XLVIII. De clericis qui extra necessitatem ad nundi-nas vadunt.

Clericus, qui non pro emendo aliquid in nundinis vel in foro deambulat, ab officio suo degradetur.

XLIX. De vigiliis clericorum.

Clericus, qui absque corpusculi sui inæqualitate vigiliis deest, stipendio privatus excommunicetur.

L. De clericis ab officio declinantibus.

Clericum inter tentationes ab officio declinante-vel negligentius agentem ab ipso officio remo-vendum.

LII. De clerici artificio.

Clericus, quamlibet e verbo Dei eruditus, artificio victimum querat.

LII. De clerici vestimento et victu.

Clericus victimum et vestimentum sibi ab artificio vel agricultura absque officii sui duntaxat detri-mento preparat.

LIII. De clericis invalidis.

Omnies clerici qui ad operandum invalidi sunt et artificiola et litteras discant.

LIV. De clericis invidis.

Clericus invidens fratrum protectibus donec in vi-tio est non promoveatur.

LV. De clericis accusatoribus.

Ut episcopi accusatores fratrum excommunicen-; et si emendaverint vitium, recipient eos ad commu-nioneum, non ad clerum.

LVI. De clericis adulatoriis et proditoribus.

Clericus qui adulatio-nibus et prodicio-nibus vacare deprehenditur degradetur ab officio.

LVII. De clericis maledicis.

Clericus maledicus maximeque in sacerdotibus, D cogatur ad postulandam veniam; si **148** noluerit, degradetur nec unquam ad officium absque satisfa-cione revocetur.

LVIII. De clericis frequenter litigantibus.

Eius qui frequenter litigat et ad accusandum faci-lis est testimonium nemo absque gravi examine re-cipiat.

LIX. De discordantibus clericis.

Discordantes clericos episcopus vel ratione vel potestate ad concordiam trahat: inobedientes syno-dus per audientiam damnet

tus abradat.

* Ex AE., B. R., T. 4, 2, U., G. In A., E. 3, quo-libet.

LX. *De clericis turpiloquis vel vagis.*

Clericum scurrilem et verbis turpibus jocularem ab officio retrahendum.

LXI. *De clericis per creaturas jurantibus.*

Clericum per creaturas jurantem acerrime objurgandum ; si persistiterit in vitio excommunicandum.

LXII. *De clericis sanis jejunia polluentibus.*

Clericum qui tempore indicti jejunii absque inevitabili necessitate jejunium rumpit minorem habendum : districte coerceatur.

LXIII. *De clericis inter epulas cantantibus.*

Clericum inter epulas cantantem acerrime objurgandum ^a ; si persistiterit in vitio excommunicandum.

LXIV. *De his qui studiose dominico die jejunant.*

Qui dominico die studiose jejunat non credatur catholicus.

LXV. *De pascha uno tempore celebranda.*

Pascha solemnitas uno die et tempore celebranda.

LXVI. *Ut clericus recurrat ad synodum.*

Clericus, qui episcopi circa se districcionem injuriam putat, recurrat ad synodum.

LXVII. *De seditioriis clericis.*

Seditionarios nunquam ordinandos clericos, sicut nec usurarios vel injuriarum suarum ultores.

149 LXVIII. *De paenitentibus ordinatis b.*

Ex paenitentibus quamvis bonus clericus non ordinetur : si per ignorantiam episcopi factus fuerit, depenatur a clero, quia ordinationis tempore non prodidit se fuisse paenitentem : si autem sciens episcopos ordinauerit, etiam ipse ab episcopatus sui ordinandi duntaxat potestate privetur.

LXIX. *De episcopis damnatis c.*

Simili sententiae subjacebit episcopus si sciens ordinaverit clericum eum qui viduam aut repudiatam uxorem habuit vel secundam.

LXX. *De clericorum convivis d.*

Clericus haeticorum vel schismaticorum tam convivia quam sodalitates aequaliter vitet.

LXXI. *De conventiculis haeticorum.*

Conventicula haeticorum non ecclesiis, sed conciliabula appellanda.

LXXII. *Neque cum haeticis pallenendum.*

Cum haeticis neque orandum neque pallendum.

LXXIII. *De his qui communicaverint cum excommunicato.* D

Qui communicaverit vel oraverit cum excommunicato, sive clericus sive laicus, excommunicetur.

LXXIV. *De paenitentium lege.*

Ut sacerdos paenitentiam imploranti absque persona acceptione paenitentiae leges injungat.

LXXV. *De negligentioribus paenitentibus.*

Ut negligentiores paenitentes tardius recipientur.

^a A.E., B.R., E. 3, T. 1, 2, U., G., clericum inter epulas cantantes supradicta sententia severitate coercendum.

^b In reliquis, praeter A., Ut ea paenitentibus ordinatis clericus deponatur.

^c In reliquis, praeter A., Ut episcopus viduus vel

A LXXVI. *De paenitentibus paenitentiam si postea obmutescant.*

Is qui paenitentiam in infirmitate positus petit, si casu dum ad eum sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt et accipiant paenitentiam ; 150 et si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem et infundatur ori ejus eucharistia : si supervixerit, admoneatur a supradictis testibus petitioni sua satisfactum, et subdatur statutis paenitentiae legibus, quandiu sacerdos qui paenitentiam dedit probarerit.

LXXVII. *De paenitentibus.*

Paenitentes qui in infirmitate sunt viaticum associant.

LXXVIII. *Item de paenitentibus.*

Paenitentes qui in infirmitate viaticum eucharistias acceperint non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint.

LXXIX. *De paenitentibus si euan aliquo moriantur.*

Paenitentes, qui attente leges paenitentiae exequuntur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint ubi eis subveniri non potuit, memoria eorum et orationibus et oblationibus commendetur.

LXXX. *De manus impositione super paenitentes.*

Omni tempore jejunii manus paenitentibus a sacerdotibus impoatur.

LXXXI. *Ut paenitentes mortuos efferant et sepeliant.*

Mortuos ecclesie paenitentes efferant et sepeliant.

LXXXII. *Ut paenitentes semper genua flectant.*

Paenitentes etiam diebus remissionis genua flectant.

LXXXIII. *De senibus ecclesie honosrandis.*

Pauperes et senes ecclesie plus caeteris honosrandus.

LXXXIV. *De infidelibus pro audienda lectione in ecclesia.*

Ut episcopus nullum prohibeat ingredi ecclesiam et audire verbum Dei, sive Gentilem, sive haeticum, sive Judaeum, usque ad missam catechumenorum.

LXXXV. *Ut qui baptizandi sunt nomen dent.*

Baptizandi nomen suum dent, et dem sub abstinentia vini et carnium ac manes impositione 151 crebro examinantur, baptismum percipient.

LXXXVI. *Ut nuper baptizati caste vivant.*

Neophyti aliquandiu et laetioribus epulis et spectaculis vel conjugalibus ^d abstineant.

LXXXVII. *De catholiceis qui causas apud infideles proponunt.*

Catholicus qui causam ^e sive justam sive injustam ad judicium alterius fidei judicis provocat, excommunicetur.

repudiatae maritum ad clerum promovens deponatur.

^d In reliquis, praeter A., Ut clericus haeticorum convivia vel consortia fugiat.

^e A.E., spectaculis conjugalibus.

^f A.E., B.R., T. 1, 2, U., G., causam suam.

LXXXVIII. *De his qui ecclesia prætermissa ad spectacula pergunt.*

Qui die solemní prætermisso ecclæsiæ conventu ad spectacula vadit, excommunicetur.

LXXXIX. De auguriis et incantationibus.

Auguriis vel incantationibus servientem a conventu ecclæsiæ separandum, similiter et Iudaicis superstitionibus vel feriis inhærenteum.

XC. De energumenis.

Omni die exorcistæ energumenis manus imponant.

XCI. Item de energumenis.

Pavimenta domorum Dei energumeni verrant.

XCH. De rictu energumenorum.

Energumenis in domo Dei assidentibus victimæ quotidianas per exorcistas opportuno tempore ininistretur.

XCIII. De discordantium oblationibus.

Oblationes dissidentium fratrum neque in sacrario neque in gazophylacio recipientur.

XCIV. De pauperum oppressoribus.

Eorum qui pauperes opprimunt dona a sacerdotibus refundata.

XCV. De his qui oblationes defunctorum ecclæsiis fraudant.

Qui oblationes defunctorum aut negant ecclæsiis, aut cum difficultate reddunt, tanquam eagentium necatores excommunicentur.

152 XCVI. De accusatore vel accusato.

Quærendum in judicio cuius sit conversationis et fidei is qui accusat et is qui accusatur.

XCVII. De religiosis feminis.

Vir qui religiosis feminis præponeudus est ab episcopo loci probetur.

XCVIII. De laicis doctoribus.

Laicus præsentibus clericis, nisi ipsis probantibus, docere non audeat.

XCIX. De mulieribus doctis.

Mulier quamvis docta et sancta viros in conventu docere non audeat.

C. Ut mulieres baptizare non præsumant.

Mulier baptizare non præsumat.

Cl. De viduis adolescentulis.

Viduæ adolescentes, quæ corpore debiles sunt, sumptu Ecclesiæ cuius viduæ sunt sustententur.

CII. De clericis et viduis.

Ad reatum episcopi pertinet vel presbyteri qui parochiæ præstet, si sustentandæ vitæ præsentis causa adolescentiores viduæ vel sanctimoniales clericorum familiaritatibus subjiciantur.

CIII. De viduis.

Viduæ quæ stipendio Ecclesiæ sustentantur tam assiduæ in Dei opere esse debent, ut et meritis et orationibus suis Ecclesiam adjuvent.

^a E., B. R., E. 3, U., custodiendum.

^b Ex U. et G. desumptius est hic canon, qui deest in reliquis Codicibus.

A CIV. De viduis quæ professam continentiam prævaricaverunt.

Sicut bonum est castitatis præmium, ita et majore observantia et præceptione constitutum ^a est, ut si quæ viduæ, quamlibet adhuc in minoribus annis posita et immatura ætate a viro relictæ, se devoret Deo et ueste laicali abjecta sub testimonio episcopi et Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea vero ad nuptias sæculares transierint, secundum apostolum Paulum damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis **153** quam Deo voverunt irritam facere ausæ sunt. Tales ergo personæ sint a Christianorum communione alienæ, quæ etiam nec in convivio cum Christianis communicent: nam si adulteræ conjuges reatu sunt suis viris obnoxie, B quanto magis viduæ quæ Deo religiositatem voverant crimine adulterii notabuntur, si devotionem quam spontaneæ Deo obtulerunt libidinosa voluptate corruerint atque ad secundas nuptias transitum fecerint? quæ etsi violentia irruente ab aliquo præceptæ fuerint, ac postea delectatione libidinis permanere in conjugium raptori vel violento viro consenserint, damnationi superius comprehensa teneantur obnoxie: de talibus enim sic ait Apostolus: *Cum enim luxuriantes fuerint nubere volunt, habentes damnationem quia primam fidem irritam fecerunt.*

CV. b De contemptoribus Ecclesiæ.

Revera invenitur ex Christianis fieri schismaticos plerumque irrationabiles, quibus ex his dum ut catholici ædificant illi ut hæretici destruere insistunt, C et alii ecclesiæ Domini fidelis devotione ac compunctione promptissima **154** subornare, alii de his seditionum institutione decresci. De his recte loquitur per Spiritum sanctum propheta: *Benedicti qui ædificant te in æternum, et maledicti sunt qui destruunt muros tuos vel certe qui subvertunt habitationes tuas vel nunc conati sunt minui sancta tua: tu autem domus Dei letare cum filiis iustorum.* Et ab hac institutione Domini placuit omnibus Patribus per provinciam Carthaginensis consistentibus, ut si quis clericus vel laicus se elevaverit contra Ecclesiæ Dei seditionum seminans schismata et non ad culmen charitatis ejus conaverit attendi, sed fundamenta ejus volens subbruiri, quæ est stabilitas omnium Christianorum, si clericus fuerit, cadat de proprio grade; si laicus, segregatus ab Ecclesiæ Dei quam spernit et a conventu totius Christianæ religionis, a sancta communione maneat exclusus.

Aurelius episcopus Ecclesiæ Carthaginensis subscripsi.

Donatianus Teleptensis prima sedis episcopus subscripsi.

Augustinus Hipponeæ regionis c episcopus subscripsi.

Similiter omnes episcopi subscripserunt ^d.

^c T. 2., Hipponeæ regiensis. U. Hipponeæ regie.

^d U., subscribeerunt simul cum his ccccxxiv.

XVI

CONCILIO CARTHAGINENSE QUINTUM

MABITUM AB EPISCOPIS NUMERO SEPTUAGINTA TRIBUS, AERA CCCXXXVIII. POST CONSUEATUM
FLAVII STILICONIS VIRI CLARISSIMI, DIE XVII KALENDAS JULIAS.

Carthagine in secretario basilicae restitute cum A VI. *De his qui nullo testimonio se baptizatos moverunt ut baptizeniur.*

Aurelius episcopus una cum coepiscopis suis consenserat, astantibus etiam diaconibus, constituta sunt hæc quæ in subsequenti concilio definita sunt ^a.

155 I. *De clericis ad testimonium non pulsandis.*

In principio statuendum, ut si quis forte in ecclesia quamlibet causam jure apostolico ecclesie imposito agere voluerit, et fortasse decisio clericorum uni parti displicerit, non licet clericum in judicium ad testimonium devocari eum, qui engnitor vel præsens fuit [U., fuerit], ut nulla ad testimonium dicendum ecclesiastici cujuslibet persona pulsetur.

II. *De clericis pro crimen suo damnatis.*

Et illud statuendum, ut si quis cujuslibet honoris clericus judicio episcoporum quocunque crimen fuerit damnatus, non licet eum sive ab ecclesiis quibus præfuit, sive a qualibet homine defensari, interposita pena damni, pecunia atque honoris, a quo nec statutum nec sexum excusandum esse præcipiant.

III. *De sacerdotibus et levitis ut ab uxoribus se contineant.*

Præterea cum de quorundam clericorum quamvis erga uxores proprias incontinentia referretur, placuit episcopos, presbyteros et diaconos secundum priorum statuta etiam ab uxoribus continere; quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio: ceteros autem clericos ad hoc non cogi, sed secundum usus eis consuetudinem observari debere.

IV. *De rebus Ecclesie inconsulto metropolitano episcopo non alienandis.*

Placuit etiam ut rem Ecclesie nemo vendat: quod si aliqua necessitas cogit, bane insinuandam esse primati provincie, ut cum statuto numero episcoporum utrum faciendum sit arbitretur; quod si tanta urget necessitas Ecclesie ut non possit ante consulere, saltem post factum curet hoc statim agere vel vicinis episcopis hoc antea indicare et ad concilium referre easdem Ecclesie necessitates; quod si non fecerit, reus concili venditor teneatur honore amissio ^b.

V. *Ut nullus episcopus relicta cathedra in diocesi resideat.*

Rursum placuit ut nemini sit facultas, relicta principali cathedra, ad aliquam ecclesiam in diocesi constitutam se conferre, vel in re propriæ diutius quam oportet constitutum 156 curam vel frequenter propriæ cathedrae negligere.

^a U., in subsequentibus definita sunt.

^b In A., B.R., T. 1, 2, U., desunt verba: honore amissio.

^c Ex ceteris Codicibus desumpta sunt verba: te-

Item placuit de infantibus, quoties non inveniuntur certissimi testes qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt ^c per statutum idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque ullo scripulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari: hinc enim legati Maurorum fratres nostri consuluerunt, quia multos tales a barbaris redimunt.

VII. *De tempore paschali seu concilii.*

Item placuit ut dies venerabilis paschæ formatarum subscriptione omnibus intimetur, dies vero concilii x calendas Novembri servetur, et scribendum ad singularum quarumque provinciarum primates, B ut quando apud se concilium congregat, istum diem non impedian.

VIII. *De intercessoribus ne cathedram morientis episcopi diu relineant.*

Item constitutum est ut nulli intercessori licitum sit cathedram, cui intercessor datus est, quibuslibet populorum studiis vel seditionibus retinere, sed dare operam ut intra annum eisdem episcopum providat; quod si neglexerit, anno exemplo interventor alius tribuatur.

IX. *De defensore ecclesiarum a principe postulando.*

Ab imperatore autem universis visum est postulandum propter afflictionem panperum quorum molestiis sine intermissione agitur Ecclesia, ut defensores eis adversus potentias divitium cum episcoporum C run provisione deligantur.

X. *Ut episcopi ad diem concilii recurrant.*

Item placuit ut quotiescumque concilium congregandum est, episcopi qui neque ægritudine neque alia graviore necessitate impediantur competenter occurrant ^d, primatibusque suarum provinciarum intimetur, ut de universis episcopis vel duæ vel tres turmas siant, ac de singulis turmis vicissim quotquot electi fuerint ad diem concilii instantissime occurrant; quod si non potuerint 157 occurtere, excusationes suas in tractatoria ^e conscribant, vel si post adventum tractatoria aliquæ necessitates repente forsitan ortæ fuerint, nisi rationem impedimenti sui apud suum primatrem reddiderint, ecclesie suas communione debere esse contentos.

D XI. *Ut lapsis sacerdotibus manus eis sicut laicis non ponantur.*

Ita confirmatum est. ut si quando presbyteri vel diaconi in aliqua graviori culpa convicti fuerint, qua

stentur, neque ipsi sunt, quæ desunt in A.

^d Ex ceteris Codicibus desumpta sunt verba: competenter occurrant, quæ desunt in A.

^e A., B. R., T. 1, 2, U., tractoria..... tractoria.

eos a ministerio necesse sit removere, non eis manus vel tanquam penitentibus vel tanquam fideli- bus laicis imponatur; neque unquam permittendum, ut rebaptizati ad clericatus gradum promoteantur.

XII. De clericis excommunicatis quandiu eis asserere licet.

Rursum constitutum est, ut quoties clericis con- victis et confessis in aliquo crimine vel propter eo- rum verecundiam parcitur vel propter Ecclesiae op- probrium aut insolentem insultationem haereticorum atque gentilium, si forte causae sua adesse voluerint et innocentiam suam asserere, intra annum ex- communicationis hoc faciant: si vero intra annum causam suam purgare contempserint, nulla eorum vox postea penitus audiatur.

XIII. De clericis vel monachis ab alio episcopo ordinatis.

Item placuit, ut si quis de alterius monasterio re- pertum vel ad clericatum promovere voluerit vel in suo monasterio majorem monasterii constituere, episcopus qui hoc fecerit, a ceterorum communione sejunctus, sua tantum plebis communione contentus sit, et ille neque clericus neque praepositus perse- veret.

158 XIV. De episcopis qui infidelibus res suas relinquent.

Item constitutum est ut si quis episcopus haeredes extraneos a consanguinitate sua vel haereticos etiam consanguineos aut paganos Ecclesiae prætulerit, saltem post mortem anathema ei dicatur, atque no-

A men ejus inter Dei sacerdotes nullomodo recitetur, nec excusari possit si intestatus defecerit, quia uti- que debuit factus episcopus rei suæ ordinationem congruam suæ professioni nequaquam dillerre.

XV. De basilicis quæ sine martyrum reliquis dedicatae sunt.

Item placuit, ut de altaris quæ passim per agros aut vias tanquam memorie martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus aut reliquie martyrum conditæ probantur, ab episcopis qui iisdem locis præsunt si fieri potest evertantur: si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes tamen admo- neantur ne illa loca frequentent, ut qui recte sapient nulla ibi superstitione devincti teneantur. Et omnino nulla memoria martyrum probabilius accep- tetur, nisi ubi corpus aut aliqua reliquia sunt, aut origo aliquius habitationis vel passionis fidelissima origine traditur; nam quæ per somnia et inanes qua- si revelationes quorūlibet hominum ubicumque constituuntur altaria omnijmodo improbentur.

XVI. De idolatriis destruendis.

Item placuit ab imperatoribus gloriissimis poti, ut reliquie idolatriæ non solum in simulacris sed in quibuscumque locis vel lucis vel arboribus omni- modo deleantur.

Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginis his supra comprehensis in nostro concilio statutis subscripsi.

Similiter septuaginta tres episcopi subscripserunt.

XVII

CONCILIUM CARTHAGINENSE SEXTUM

HAB. TUM AB EPISCOPIS DUCENTIS DECEM ET SEPTEM, AERA CCCCLVII, UBI ACTUM EST UT NI- CENUM CONCILIUM AB EPISCOPIS ORIENTALIBUS PETERETUR: CUI SYNODO INTERFUIT LEGATIO ECCLESIAE ROMANÆ, FAUSTINUS SCILICET EPISCOPUS, PHILIPPUS ET ASELLUS PRESBYTERES, POST CONSULATUM GLORIOSISSIMORUM IMPERATORUM HONORII XII ET THEODOSII VIII AU- GUSTORUM, VIII KALENDAS JUNIAS.

159 - 160 Carthagine in secretario basiliceæ Fausti cum Aurelius papa una cum Valentino primæ sedis provinciæ Numidice Faustinoque ecclesiæ Potentiniæ provinciæ Italæ Piceni legato Ecclesiæ Romanæ, sed et legatis diversarum provinciarum Africarum id est Numidiarum duarum, Byzacenæ, Mauritanie Sitiphensis et Mauritanie Cæsariensis, sed et Tripolis, et Vincentio Culusitano, Fortunatio- no et ceteris episcopis provinciæ proconsularis ducentis decem et septem, necnon Philippo et Asello presbyteris atque legatis Romanæ Ecclesiæ conse- dissit, astantibus diaconibus, Aurelius episcopus dixit.

I. Allocutio a Aurelio episcopi ad synodum.

Post diem constitutum concilii, ut recordamini, fratres beatissimi, multa flagitata sunt, expectantes fratres nostros qui nunc ad præsentem synodum legati advenierunt, quæ gestis necesse est socientur,

^a Ilic et sequentes tituli ad marginem in A. depi- ciuntur; nonnunquam vero cum in textum inseri-

C qua de re Domino nostro de tante congregationis costitu gratas referimus. Superest ut tam exemplaria Nicenæ concilii quæ nunc habemus et a patribus constata sunt, quam etiam hic a decessoribus nostris eamdem synodus firmantes vel quæ secundum eam formam per omnes clericorum gradus a summo usque in ultimum salubriter ordinata sunt, in medium proferantur. Ab universo concilio dictum est: Proferrantur. Daniel notarius recitavit: Nicenæ concilii fidei professio vel statuta ita se habent.

II. Responsio Faustini episcopi legati Romanae Ecclesiæ de his quæ in Ecclesia partim canone, partim consuetudine sunt firmata.

Hæc b cum audisset Faustinus episcopus plebis Potentiniæ provinciæ Italæ Piceni legatus Romanæ D Ecclesiæ dixit: Injuncta nobis sunt a sede apostolica aliqua per scripturam, aliqua etiam in mandatis cum vestra beatitudine tractanda, sieuli et gestis

sint periodum truncare videntur.

^b A., B. R., U., G., Et cum dixisset, Faustinus.

superioribus meminimus, hoc est de Nicæni canonibus, ut conserventur et constitutio eorum et consuetudo, quia et aliqua ordine et **161** canone tenentur, aliquis consequetudine firmata sunt. De his ergo si placet beatitudini vestra tractemus, ut et ad sedem venerandam rescriptis vestris intimare possitis atque nos admonuisse apud venerabilem papam evidenter clareat, licet et capitula actionum jam inserta sint gestis: de ipsis ergo, ut superius dixi, quid vestra beatitudini placeat agere debemus. Venuiat ergo commonitorium in medium, ut scire possit vestra beatitudo quid in eo contingatur, ut ad singula respondeatur.

III. De commonitorio Romani papæ recitate.

Aurelius episcopus dixit: Proferatur commonitorium quod fratres et consacerdotes nostri actis nuper allegaverunt, et cetera quæ acta sunt vel quæ agenda sunt. Subsequenter Daniel notarius recitavit commonitorium. Fratri Faustino et filiis Phillipo et Ascello presbyteris Zosimus episcopus. Vobis communica negoia non latent, vos ita, ac si nostra ibi immo quia nostra ibi in vobis praesentia est, cuncta peragite, maxime cum et hoc nostrum possitis habere mandatum, et verba canonum quæ in pleniorum firmitatem huius commonitorio inserimus: ita enim dixerunt dilectissimi fratres in concilio Nicæno, cum de episcoporum appellatione decernerent. Placuit autem ut si episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius et de gradu suo dejecterent eum, et appellasse videtur et confugerit ad beatissimum Ecclesiam Romanæ episcopum, et voluerit audiri et justum putaverit ut renovetur examen, scribere his episcopis dignetur qui in finitima et propinquâ provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant et juxta fidem veritatis definiant: quod si quis rogat causam suam iterum audiri, et deprecatione sua moverit episcopum Romanum ut e latere suo presbyterem mittat, erit in potestate episcopi quid velit et quid existimet; et si decreverit mittendos esse qui præsentes cum episcopis judicent habentes auctoritatem ejus a quo destinati sunt, erit in ejus arbitrio; si vero crediderit sufficere episcopos ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo judicaverit!

IV. Alippi episcopi responsio pro veris exemplariis Nicæni concilii perquendendis.

Et cum recitaret, Alpius episcopus ecclesiæ Tagastensis legatus provinciæ Numidie dixit: De hoc jam superioribus etiam litteris concilii nostri rescriptimus, et id nos servaturos profitemur quod in Nicæno concilio **162** constitutum est: adhuc tamen moveret quoniam cum inspicremus Graeca exemplaria bujus synodi Nicænæ, ista ibi noscio qua ratione minime invenimus. Unde petimus venerationem tuam, sancte papa Aureli, ut quia hoc authenticum concilium Nicænum in urbe dicitur esse Constantinopolitana, aliquos cum scriptis tuis sanctitatis mittere di-

Agnoris, et non solum ad ipsum sanctum fratrem nostrum Constantinopolitanum episcopum, sed etiam ad Alexandrinum et Antiochenum venerabiles sacerdotes, qui hoc nobis concilium sub astipulatione litterarum suarum dirigant, ut omnis postmodum ambiguitas auferatur, quianos ita ut frater Faustinus attulit minime invenimus: ista nos tamen paulisper servaturos, ut antea dixi, donec integra exemplaria veniant profitemur. Petendum est autem litteris nostris etiam venerabilis Ecclesiae Romanæ episcopus Bonifacius, ut ipse quoque dignetur ad memoratas ecclesias aliquos mittere, qui eadem exemplaria prædicti Nicæni concilii secundum ejus possint scripta perferre [T. 2. præferre]. Nunc autem memorati Nicæni concilii qualia exemplaria habemus his gestis sociamus.

V. Ubi Faustinus episcopus dicit, ut Romano papæ synodus pro inquirenda Nicæna synodi veritate notescat.

Faustinus episcopus legatus Ecclesiae Romanæ dixit: Nec vestra sanctitas præjudicat Ecclesiae Romanæ sive de hoc capitulo sive de aliis, quia dicere dignatus est frater noster et coepiscopus Alpius dubios esse canones, sed hinc ipsa ad sanctum ac beatissimum papam nostrum scribere dignemini, ut et ipse integrum canones inquirens cum vestra sanctitate de omnibus constitutis tractare possit. Sufficiat autem ut et ipse beatissimus episcopus urbis Romæ, sicut et vestra sanctitas apud se tractat, ita et ipse inquireat, ne contentio inter ecclesias nasci videatur, sed C magis charitate fraterna deliberare possitis ipso retribente quid melius observari debet. Aurelius episcopus dixit: Præter ista quæ deprompsimus actis necesse est ut etiam nostræ parvitalis litteris sancto fratri et consacerdoti nostro Beaufacio singula que tractamus plenissime intememus: ergo si omnibus placet prosecutio nostra, ore omnium condiscamus. Universum concilium dixit: Placet.

VI. De sententia Sardicensis concilii recitata postulante Novato episcopo.

Novatus episcopus legatus Mauritanæ Sitiphensis dixit: Nunc meminimus in hoc **163** præsenti commonitorio lectum etiam de presbyteris vel diaconibus contineri, qualiter audiri ab episcopis suis vel a finitimi deheant, quod in Nicæno concilio minime legimus: unde hoc ipsum jubeat sanctitas vestra nobis recitari. Aurelius episcopus dixit: Recitetur ad locum etiam hoc quod depositur. Daniel notarius recitavit: De appellationibus autem clericorum, id est minoris loci, et ipsius synodi certa responsio, de qua re quid acturi sitis credimus inserendum, quod taliter dictum est ex Sardicensi concilio (*Titulo* 17). Osius episcopus dixit: Quid me adhuc moveat retinere non debeo: Si episcopus quis forte iracundus, quod esse non debet, cito aut asperè commoveatur adversus presbyterum sive diaconem salutem et extirpationem eum de ecclesia voluerit, providendum est

* A.E., B. R., agenda sunt subsequantr. Daniel. U., agenda sunt, subsequentur. Daniel.

† A.E., B. R., T. 1, 2, adhuc tamen non moveat.

‡ Ex reliquis præter A., in quo, renovari.

ne innocens damnetur aut perdat communionem, habeat potestatem ejectus ut finitos interpellat episcopos, ut causa ejus audiatur et diligentius tractetur, quia non oportet ei negari audientiam roganti, et ille episcopus qui aut juste aut injuste rejicit patienter accipiat ut negotium discutiatur, ut aut prohetur ejus aut emendetur sententia : et cetera.

VII. *Ubi Augustinus episcopus cum synodo Nicænum concilium conservare promittit.*

Cumque recitaretur, Augustinus episcopus ecclesie Hipponegrensis legatus provinciae Numidiae dixit : Et hoc nos servatueros prosterem salva diligentiori inquisitione concilii Nicæni. Aurelius episcopus dixit : Si hoc etiam omnium vestri charitati placet, responsione firmate. Universum concilium dixit : Omnia quæ in Nicæno concilio statuta sunt nobis omnibus placent. Jucundus episcopus ecclesie Suphœtulae legatus provinciae Byzacene dixit : Quod statutum est in Nicæno concilio violari a quoquam nullatenus potest.

VIII. *Ubi Faustinus episcopus pro dubietate capituli Romano papa reperit scriendum.*

Faustinus episcopus legatus Ecclesie Romanæ dixit : Adhuc secundum professionem sanctitatis vestrae tam sancti Alippi quam etiam fratris nostri Iucundi a iqua armari credo, aliqua infirmari, quod non debet, cum jam in dubium ipsi canones venerint ; ergo ut placet et nobis et beatitudini vestrae, ad sanctum et venerabilem Ecclesie Romanæ episcopum vestra scribere dignetur sanctitas, ut et ipse quod et sanctus Augustinus statnere dignatus est de liberare possit 164 utrumnam et hoc constituendum sit ac retinendum, hoc est de appellationibus inferioris gradus. Si ergo adhuc in dubium venit de hoc capitulo, justum est ut beatissimæ Romanæ sedis episcopus informari debeat, si tamen approbatis canonibus hoc * invenire poteritis.

IX. *Ubi synodus exemplaria Nicæni concilii magis ab orientalibus episcopis expetenda decrevit.*

Aurelius episcopus dixit : Etiam quæ dudum vestrae charitati intimavimus, nunc patimini exemplaria statutorum Nicæni concilii, sed et quæ hic salubriter a nostris decessoribus secundum ejusdem concilii formam vel quæ nunc a nobis ordinata sunt recitari et gestis inseri. Omne concilium dixit : Exemplaria fidei et statuta Nicænae synodi, quæ ad nostrum concilium per beatæ recordationis olim praedecessorem tuæ sanctitatis qui interfuit Cecilianum episcopum allata sunt, sed et quæ patres ea exemplaria [A., B. R., U., exempla] sequentes hic constituerunt vel nunc communi tractatu statuimus, his gestis ecclesiasticis inserta manebunt, ita ut superiorus dictum est venerabilibus viris Antiochenæ et Alexandrinæ sed et Constantinopolitanæ Ecclesiarum [U., G., Ecclesiæ] episcopis scribere vestra beatitudo dignetur, ut exemplaria verissima concilii Nicæni sub adstipulatione litterarum suarum dirigant, quo declarata ve-

* A., B. R., T. 1, U., hoc inveniri possit. T. 2, inveniri poterit.

A ritas, ea capitula quæ in commonitorio præsens frater et coepiscopus noster Faustinus sed et compresbyteri Philippus et Asellus secum attulerunt, aut ibidem reperta a nobis firmabuntur, aut si non inveniuntur, collecta synodo de hoc in sequenti tractabimus. Daniel notarius Nicæni concilii professionem fidei vel ejus statuta recitavit in concilio Africano.

X. *Professio fidei Nicæni concilii.*

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem omnium visibilium et invisibilium conditorem : et in unum Dominum Jesum Christum filium Dei, natum de Patre unigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, unius substantiæ cum Patre, quod Græci dicunt homousion, per quem omnia facta sunt, sive quæ in celo, sive quæ in terra, qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, homo factus passus est, et resurrexit tercia die, ascendit in celos, sedet ad dexteram Patris, 165 inde venturus judicare vivos et mortuos : et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt : Erat quando non erat, et priusquam nasceretur non erat, et quia ex nullis existantibus factus est, aut ex aliqua substantia vel natura, dicentes mutabilem et convertibilem Filium Dei ; hos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.

XI. *Epistola ad Bonifacium urbis Romæ episcopum ab Aurelio et reliquis Africæ provinciæ episcopis per superioris denominatos Romanæ Ecclesie legatos pro eo ipso concilio b directa.*

Domino beatissimo et honorabili fratri Bonifacio Aurelius, Valentinus primæ sedis provinciae Numidiae et cæteri qui præsentes adsuimus numero ducenti decem et septem ex omni concilio Africæ.

Quoniam Domino placuit, ut de his quæ nobiscum egerunt sancti fratres nostri coepiscopus Faustinus et compresbyteri Philippus et Asellus, non beatæ memoriarum episcopo Zosimo a quo ad nos mandata et litteras attulerunt, sed tuae venerationi qui in ejus loco es divinitus constitutus, humilitas nostra rescriberet ; ea breviter insinuare debemus quæ utrumque concordia terminata sunt, non ea quæ prolixis gestorum voluminibus continentur, in quibus salva quidem charitate non tamen sine parvo alterationis labore demorati sumus, ea gestis deliberantes quæ nunc ad causam pertinent ; quanquam et ille, si adhuc esset in corpore, hoc acciperet gratius quod videret pacatius terminatum, domine frater. Apianus presbyter, de cuius et ordinatione et excommunicatione et provocatione fuerat exortum non solum Siccensi verum etiam totius Africæ Ecclesie non leve scandalum, de omnibus erroribus suis veniam petens communioni est restitutus : prior autem coepiscopus noster Siccensis Urbanus quod in eo corrigendum visum est sine ulla dubitatione corredit : quia vero paci et quieti Ecclesie non tantum ad præsens sed etiam in posterum prospiciendum

* In omnibus Codicibus : pro id ipsum concilium.

fuit, quoniam talia multa præcesserunt ut vel similia vel etiam graviora deinceps præcaveri oportet: placuit nobis ut de Siccenæ Ecclesia, retento scilicet honore gradus sui, presbyter removeretur Apianus, et accepto epistolio ubicunque alibi vellet et posset presbyterii munere fungeretur; quod eidem ipsi per litteras proprias postulanti sine difficultate concessimus. Sane priusquam hæc causa isto termino clauderetur, inter alia quæ diuturnis [U., diutinis] discepulationibus 168 versabamur, quia ratio ipsa poscebat ut apud acta ecclesiastica a fratribus nostris Faustino coepiscopo et Philippo atque Asello compresbyteris quereremus, ut promerent quidquid eis nobiscum agendum fuissest injunctum, nonnulla quidem sine ullo scripto prosecuti sunt verbis: sed cum id potius flagitaremus quid in litteris ferrent, commonitorium protulerunt, quod recitatum nobis etiam gestis quæ secum ad vos deferunt est allagatum: in quo eis quatuor quedam nobiscum gerenda mandata sunt: unum de appellationib[us] episcoporum ad Romanæ Ecclesie sacerdotem: alterum ne ad comitatum episcopi importune navigent: tertium de retraciandis presbyterorum et diaconorum causis apud finitimos episcopos, si a suis excommunicati perpetram [U., propere] fuerint: quartum de Urbano episcopo excommunicando vel etiam Romanam evocando, nisi ea quæ videbantur corrigenda corrigeret. Quorum omnium de primo et tertio id est ut Romanam licet episcopo provocare, et ut clericorum causæ apud provinciarum suarum episcopos fiantur, jam priori anno etiam litteris nostris ad eundem venerabilis memoriae Zosimum episcopum datis insinnae curavimus, ut ea servare sine ulla ejus injuria paullisper sineremus ut que ad inquisitionem statutorum concilii Nicæni. Et nunc de tua poscinus sanctitate, ut quemadmodum ea apud Nicæam a patribus acta vel constituta sunt sic ea nobis facias custodiri, et ibi apud vos ista quæ in commonitorio attulerunt facias exerceri. Item istud ^a: Si episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius et de gradu suo dejecterent eum, et appellasse videatur et confugerit ad beatissimum Romanæ Ecclesie episcopum, et voluerit audiri et justum putaverit ut renovetur examen, scribere his episcopis dignetur qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter requirant omnia et juxta fidem veritatis definiant: quod si is, qui rogat causam suam iterum audiri, depreciatione sua moverit episcopum Romanum ut e latere suo presbyteres ^b mittat, erit in potestate episcopi quid velit et quid aestimet; et si decreverit mittendos esse qui presentes cum episcopis judicent habentes auctoritatem ejus a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio: si vero crediderit sufficere episcopos ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo suo consilio judicaverit. Item de presbyteris et diaconibus: Si ^c episcopus quis iracundus, quod esse non debet, cito aut aspere

A commoveatur adversus presbyterorum sive diaconum suum et exterminare eum de Ecclesia voluerit, providendum 167 est ne innocens damnetur aut perdat communionem, habeat potestatem ejectus ut finitimos interpellet episcopos et causa ejus audiatur et diligentius tractetur, quia non oportet ei negari audienciam roganti; et ille episcopus qui aut juste aut injuste rejecit patienter accipiat ut negotium discutatur, ut aut probetur ejus aut emendetur sententia. Hæc utique usque ad adventum verissimorum exemplariorum Nicæni concilii inserta gestis sunt, quæ si ibi quemadmodum constituta sunt et quemadmodum ipso, quod apud nos fratres ex apostolica sede directa allegaverunt, commonitorio continentur, eo ordine vel apud vos in Italia custodirentur, nullomodo nos B talia qualia commemorare jam nolumus vel tolerare cogeremur vel intolerabilia pateremur. Sed credimus, adjuvante misericordia Dei nostri, quod tua sanctitate Romanæ Ecclesie præsidente non sumus jam istum typhum passuri, et servabuntur erga nos ea quæ nobis etiam non dissidentibus custodiri debeant cum fraterna charitate secundum sapientiam atque justitiam, quam tibi donavit Altissimus, etiam ipse perspicis [U., G., prospicis] esse servanda, nisi forte aliter se habeant canones concilii Nicæni. Quamvis enim plurimos Codices legerimus, sed nunquam in Nicæno concilio in Latinis Codicibus legimus quemadmodum in supradicto commonitorio inde directa sunt: quia hic in nullo Codice ea potuimus invenire, ex Orientalibus Ecclesiis, ubi prohibentur eadem decreta posse etiam autentica reperiri, magis nobis desideramus affiri. Pro qua re tuam quoque venerationem obsecramus, ut scribere etiam ipse digneris ad illarum partium sacerdotes, hoc est Ecclesie Antiochenæ Alexandrinæ et Constantinopolitanæ, et si alii etiam tuæ placuerit sanctitudini [Æ., BR., U., sanctitati], ut inde ad nos idem canones apud Nicæam civitatem a patribus constituti veniant, te potissimum hoc beneficium cunctis occidentalibus ecclesiis in Domini adjutorio conferente. Quis enim dubitet exemplaria esse verissima concilii in Græcia Nicæni congregati, quæ tam diversis locis et de nobilibus Græcis ecclesiis allata sunt et comparata concordant? Quod, donec stant hæc quæ in commonitorio supradicto a nobis allegata sunt de appellationibus episcoporum ad Romanæ Ecclesie sacerdotem et de clericorum causis apud provinciarum suarum episcopos terminandis, nos usque ad probationem servatuos esse profitemur, et beatitudinem tuam ad hoc nos adjuturam in Dei voluntate confidimus. Cætera vero quæ in nostra synodo gesta vel firmata sunt, quoniam supradicti fratres nostri Faustius episcops, Philippus 168 et Asellus presbyteri secum detulerunt, si dignatus fueris, tuæ nota facient sanctitati. Et subscripta alia manu: Dominus noster te nobis annis plurimis custodiat, beatissime frater ^d. Aurelius Carthaginis episcopus, Alipius, Augusti-

^a Ex concilio Sardicensi, titulo 7.

^b Æ., B. R., presbyterem.

^c Ex concilio Sardicensi, titulo 17.

^d Æ., E. 3, U., frater. Amen.

nus, Possidius, Marinus, et cæteri ducenti decem et septem subscripti erunt.

XII. *Rescripta [T. 2, rescriptum] ad concilium Africani Cyrilii Alexandrini episcopi et Attici Constantinopolitani episcopi : ubi authentica Nicæni concilii translata de Græco per Innocentium presbyterum transmissa sunt, quæ etiam epistolæ cum eodem concilio Nicæno per memoratum presbyterum Innocentium et Marcellum subdiaconum Ecclesie Carthaginensis sancto Bonifacio episcopo Ecclesie Romæ sub die vi Kalendas Decembri sunt directæ.*

Dominis honorabilibus sanctis fratribus et coepiscopis Aurelio, Valentino, sed et omni sanctæ congregatiō in Carthaginensi synodo congregatae, Cyprianus salutans in Deo charitatem vestram.

Scripta venerationis vestrae multam habentia querimoniā cum omni laetitia per filium nostrum Innocentium presbyterum suscepimus, quibus a nobis speratis, ut de scerio nostræ Ecclesie verissima exemplaria ex authentica synodo apud Nicæam civitatem metropolim Bityniæ a sanctis Patribus constituta atque firmata sub nostræ fideli professione vestrae dilectioni porrigamus. Unde domini honorabiles [Æ., venerabiles] fratres, salute præeunte, necesse habui per hunc & latorem filium nostrum Innocentium fidelissima exemplaria ex authentica synodo in Nicæa civitate Bityniæ habita vestre charitati dirigere : quod et in ecclesiastica historia requirentes inveniētis. De pascha vero ut scribitis nuntiamus vobis xviii Kalendas Maias nos futura indictione celebrare. Et alia manu : Deus et dominus noster vestram congregationem custodiat, quod optamus, charissimi fratres. Amen.

Epistola Attici episcopi Constantinopolitani.

Beatissimis fratribus & et coepiscopis Aurelio, Valentino vel cæteris charissimis in synodo apud Carthaginem habita constitutis Atticus episcopus.

Per filium nostrum Marcellum subdiaconum vestrum scripta vestrae dilectionis cum omni gratulatione suscepi, Domino gratias agens quod merui tantorum fratribus benedictione perfaci, domini beatissimi fratres. Scribitis sane, ut verissimos canones apud Nicæam civitatem metropolim Bityniæ a 169 Patribus constitutos sub fideli astipulatione dirigam : et quis est qui communem fidem vel statuta a patribus firmata suis fratribus deneget? qua de re per eumdem filium meum Marcellum subdiaconum vestrum nimium festinantes, sicut statuti sunt in Nicæa civitate a patribus, canones integros ut jussitis direxi, petens ut pro me plurimum vestra sancta congregatio orare jubeat. Et alia manu : Deus noster sanctitatem vestram custodiat, quod optamus, sanctissimi fratres.

XIII. *Exemplaria Nicæni concilii directa sub die vi Kalendas Decembri post consultum glorioissimorum imperatorum Honorii duodecies et Theodosii octies Augustorum, Bonifacio urbis Romæ episcopo.*

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem,

- *Æ., B. R., t. 1, 2, U., harum.*
- *Æ., B. R., t. 1, 2, U., Dominis sanctis merito beatissimis fratribus.*
- *Æ., B. R., U., fratres. Amen.*

A omnium visibilium necnon et invisibilium creatorem : et in unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc est ex substantia Patris, Deus ex Deo, lumen ex lumine, Deus verum ex Deo vero, natum, non creatum, ejusdem & cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt [æ. celestia et terrena [U., G., terrestria], qui propter nos homines et propter nostram salutem, descendit & et incarnatus est, et homo factus passus est, et resurrexit tertia die, ascendit in celum, venturus inde judicare vivos et mortuos : et in Spiritum sanctum. Eos vero qui dicunt : erat tempus quando non erat, et quia ex nihilo factus, vel ex alia substantia vel essentia esse aut mutabilem aut convertibilem Filium Dei dicunt, anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.

Cui symbolo fidei etiam exemplaria statutorum annexa sunt, quæ in magna et sancta synodo apud Nicæam civitatem metropolim provincie Bityniæ constituta sunt, et de Græco translata sunt a Philone et Evaristo Constantinopolitano.

I. *De his qui se absciderunt aut castraverunt.*

Si quis per languorem a medicis sectus est aut a barbaris abscissus, iste remaneat in clero. Si quis autem sanus se abscidit, istum in clero positum abstinere oportet, et de clero nullum talium debere promoveri : sicut autem hoc manifestum quod de his qui hanc rem excogitant audentique se abscidere, dictum est, sic eos, qui a barbaris aut a dominis 170 castrati sunt et inveniuntur digni, tales ad clerus applicat canon.

II. *De his qui ex ethnici post baptismum statim ad clerus applicantur.*

Quia multa aut ex necessitate aut aliter festinatibus hominibus facta sunt contra canonom ecclesiasticum, ut homines ex Gentili vita nuper accedentes ad fidem et in parvo tempore catechizati statim ad spirituale lavacrum ducantur, et simul cum baptizati fuerint promoteantur ad episcopatum aut ad presbyterium, bene habere placuit de cetero nihil tale fieri ; nam et tempore opus est ei qui catechizatur et post baptismum approbatio amplior : manifesta etenim est apostolica Scriptura quæ dicit : *Non neophytum, ne forte in superbiam elatus in judicium incidal et laqueum diaboli ; si autem procedente tempore aliquod animus peccatum inveniatur circa hujusmodi personam et convincatur a duabus vel tribus testibus, iste ccesset a clero.* Si quis autem praeter haec facit, quasi adversus magnum concilium superveniens, ipse periclitabitur de clero.

• *Æ., T. 1, 2, G., die vii. B. R., die vi.*

• *Æ., non factum, homowion Patri, hoc est ejusdem.*

• *Æ., sunt quæ in celo et quæ in terra.*

• *Æ., qui propter nostram salutem descendit.*

III. De subintroductis mulieribus.

Interdixit omnimodo sanctum concilium neque episcopum neque presbyterum neque diaconum, neque ex toto eum qui in clero est habere subintroductam secum, nisi forte matrem aut sororem aut etiam thiam^b aut materteram aut eas solas personas que refugiant omnem suspicionem.

IV. De ordinatione episcoporum.

Episcopum oportet maxime quidem ab omnibus qui sunt intra provinciam episcopis ordinari: si autem difficile erit hoc aut propter urgentem necessitatem aut propter longitudinem itineris, omnismodis tres in unum convenientes, consentientibus et his qui absentes sunt episcopis et respondentibus per scriptum^c, tunc manus impositione fieri. Confirmatione autem eorum quae sunt danda unicuique suæ provincie metropolitano episcopo.

V. De excommunicatis.

De his qui excommunicantur, sive de clero sint sive de laico agmine, ab episcopis per singulas provincias obtineat sententia juxta canones, eos qui ab aliis abiciuntur ab aliis non recipiendos; requiratur autem ne pusillanimitate aut pertinacia aut alia aliqua episcopi molestia excommunicati sint. Ut ergo 171 hoc decentius inquiratur, bene haberi^d placuit singulis annis per singulas provincias bis in anno concilia fieri, ut omnibus simul episcopis in unum congregatis tales quæstiones inquirantur, et ita qui manifeste offenderunt episcopum rationabiliter excommunicati apud omnes esse putentur, quandiu aut in communi aut episcopo placeat humaniore pro his ferre sententiam. Concilia autem sicut, unum quidem ante quadragesimam, ut omni pusillanimitate sublata manus mundum offeratur Deo, secundum autem circa tempus autumni.

VI. De primatibus episcoporum metropolitanorum.

Antiqui mores obtineant qui apud Aegyptum sunt, Libyam et Pentapolim, ut Alexandriae episcopus omnem habeat sollicitudinem, quia et urbis Romæ episcopo similis mos est: similiter autem et circa Antiochiam et in cæteris provinciis privilegia propria reserventur metropolitanis ecclesiis. Omnino autem manifestum est illud, quia si quis præter consilium metropolitani factus fuerit episcopus, talem concilium magnum deflnivit non debere esse episcopum: si vero communis omnium decreto rationabili et secundum canonem ecclesiasticum duo aut tres propter proprias inimicities contradixerint, obtineat sententia pluriorum.

VII. De episcopo Eliæ id est Hierosolymitano.

Quia consuetudo obtinuit et traditio antiqua, ut Eliæ episcopus honoretur, habeat ordinem honoris, salva [U., G., salvata] tamen dignitate metropolitani ejusdem provincie.

^a In reliquis, præter A., De commandib[us] cum mulieribus.

^b In reliquis præter A., thiam aut eas solas.

^c Ex AE. In A., B. R., E. 3, spondentibus præscripta. T. 1, 2, per scripturas. G., per scripta.

^d In hac voce haberi facta perperam in omnibus

A VIII. De his qui denominant se Cathares.

Aliquando vero accendentibus ad catholicam Ecclesiam, placuit sanctæ et magnæ synodo eos ordinatos sic manere in clero: ante omnia autem hæc profliteri ipsos per Scripturam oportet, quod consentiant et sequantur catholica et apostolica dogmata: hoc est et bigamis communicare et his qui in persecutione delapsi sunt, circa quos et tempus constitutum est et dies definitus, ut sequantur in omnibus quæ placuerint catholicæ Ecclesiæ episcopo aut presbytero. Ubiunque autem omnes sive in castellis sive in civitatibus ipsi soli inventi fuerint ordinati, qui inveniuntur in clero sint in eodem habitu; quotquot autem catholicæ Ecclesiæ episcopo aut presbytero existante accedunt, manifestum quia episcopus quidem ecclesiæ habebit dignitatem episcopi, qui autem nominatur apud eos episcopus presbyteri honorem 172 habebit, nisi forte placuerit episcopo honoris eum nomine frui; sin vero non hoc ei placuerit, providebit locum aut chorepiscopatus aut presbyterii ut in clero omnino esse videatur, qualiter non in civitate duo episcopi sint.

B IX. De his qui ad sacerdotium sine examinatione promoti sunt.

Si qui sine examinatione promoti sunt presbyteri aut episcopi et cum discutiuntur confessi sunt quæ peccaverunt, vel si ab aliis evincantur et præterea consentientibus, contra canonem moti homines manus eis imposuerunt, tales canon non suscipit sed abjectit; hoc enim quod irreprensibile est defendit catholicæ Ecclesiae.

C X. De his qui negaverunt in persecutione et postea ad clericatum promoti sunt.

Quicunque ordinati sunt per ignorantiam aut dissimulationem ordinantium, hi qui lapsi sunt, hoc non præjudicat canoni ecclesiastico; cogniti etenim deponuntur [T. 2, deponantur].

D XI. De his qui negaverunt et habentur in laicis.

De his qui prævaricati sunt præter necessitatem aut præter oblationem facultatum aut præter periculum vel tale aliquod, quod factum est sub tyranide Licinii, placuit sancto concilio, licet indigni sint humanitate, tamen subveniri eis. Quotquot igitur sincere poenitent, tres annos inter audientes sint, qui lapsi sunt fideles, et septem annos succumbant: duobus vero annis absque oblatione communiceant orationibus populi.

E XII. De his qui abrenuntiaverunt et iterum ad sacerdotium sunt reversi.

Quicunque vocati sunt ad gratiam et primordia demonstrantes bona deposuerunt cingulum militiæ, postea vero ad proprium vomitum revoluti sunt, ita ut aliqui et pecuniam conferant et beneficiis militiam repelant, isti deceim annos succumbant post triennii

Codicibus divisio velut quintum inter et sextum numerum, cum in textum nota marginalis De concilio celebrando fuerit introducta.

^a U., G., Hoc non præjudicante canone ecclesiastico.

auditionis tempus. In omnibus autem his oportet di- A
scutere voluntatem et speciem poenitentia; quotquot
enim timore et lacrymis et perseverantia et bonis
operibus conversionem opere non simulatione de-
demonstrant, isti adimplentes tempus constitutum au-
ditionis orationibus merito communicabunt, et postea
licebit episcopo humanius de his aliquid cogitare:
qui autem indiscrete tulerunt et ingressum ecclesie
sibi sufficere arbitrati sunt ad conversionem, omnes
compleant tempus.

**173 XIII. De his qui in exitu communionem
requirant.**

De exeuntibus de corpore vetus et canonica lex custodiatur et nunc, ut hi qui mori parantur novissimo juvamine non preventur; sin vero desperati communione sumpta et oblatione percepta iterum convalescant, sint inter eos qui orationibus tantum communicant. Omnino autem omni morituro petenti sibi dari gratiam episcopus probabiliter ei oblationem contradat.

XIV. De catechumenis lapsis.

Placuit sanctae et magnae synodo ut triennio autem tantum, post haec orient cum catechumenis.

XV. De clericis ne de civitate ad aliam transeant.

Propter grandem tumultum et seditiones quae factae sunt placuit omnismodis auferri consuetudinem quae est contra canonom: si inventi fuerint in aliquibus partibus de civitate ad civitatem migrantes, nec episcopum nec presbyterum nec diaconum [U., G., add. esse] liceat; si quis autem post sancti et magni concilii definitionem tale aliquid attentaverit aut sese dederit negotio, cassabitur omnino modo iusmodi machinatio, et restituetur ecclesiae in qua aut episcopus aut presbyter aut diaconus fuerat ordinatus.

**XVI. De his qui in ecclesiis suis in quibus promovi sunt
non morantur.**

Si qui facile se periculis ingerentes, neque timorem Dei ante oculos habentes, neque ecclesiasticum canonom scientes, discedunt ab ecclesia presbyteri aut diaconi aut quicunque sunt in canone constituti, isti nullo modo suscipi debeant ab alia ecclesia; sed omnem eis necessitatem imponi oportet ut ad proprias parochias revertantur: pertinaces autem excommunicatos esse oportet. Si autem aliquis ausu temerario subripuerit ad alterum pertinentem et ordinaverit in sua ecclesia, non consentiente episcopo a quo discesserat clericus qui in canone continetur, infirma sit hujusmodi manus impositionis.

XVII. De clericis qui usuras accipiunt.

Quoniam plures in canone constituti cupiditatem et lucra turpia sectantur, oblitique sanctarum Scripturarum dicentis: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram,* cum fenerentur aliis centesimas exigunt; juste statuit sanctum et magnum concilium, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipiens et aliud quid exigitans turpis lucri 174 gratis, abiciatur a clero et alienus a canone sit.

* *A.E., B. R., E. 3, U., G., aut.*

XVIII. De privilegiis presbyterorum.

Pervenit ad sanctum et magnum concilium, quod in quibusdam locis aut civitatibus presbyteris gratiam [E., T. 2, eucharistiam] diaconi porrigan, quod neque canon neque consuetudo tradidit, ut hi qui potestatem offerendi non habent his qui offerunt porrigan corpus Christi: sed etiam hoc quoque innovavit, quod quidam diaconi et ante episcopos contingant eucharistiam. Omnia igitur haec amputentur, et maneat diaconi in proprio ordine, scientes quod episcoporum quidem ministri sunt, presbyteris autem inferiores existunt; accipiunt autem ex ordine eucharistiam post presbyteros, episcopo eis dante aut presbytero: sed nec sedere eis in medio presbyterorum liceat, praeter canonem enim et praeter ordinem est hoc si fiat. Si quis autem obtemperare voluerit post hanc definitionem, ccesset a diaconio.

XIX. De his qui a Paulo Samosateno ad ecclesiam veniunt.

De Paulianistis refugientibus ad Ecclesiam catholicae definitio prolatam est, rebaptizari eos omnino: si qui vero ex eis praeterito tempore fuerunt in clero, siquidem sine querela et reprehensione fuerint, post baptismum ordinentur ab episcopo Ecclesiae: sin vero discussio eos minus idoneos invenerit, deponi eos convenit. Similiter autem et de diaconibus et omnino de his qui in eodem canone conversantur eadem forma servabitur. Meminimus autem de diaconissis, quae in eadem specie sunt quia manus impositionem aliquam non habent, ut omnino inter laicas computentur.

XX. De flectendo genua.

Quoniam sunt quidam qui die dominico flectunt genua et diebus Pentecostes, placuit de hoc sanctae et magnae synodo cunctos in omnibus locis consonanter et consentienter stantes Dominum orare debere.

Explicita decreta concilii Nicæni.

Præterea statuitur in hoc concilio, ut diaconissæ quae manus impositionem non accipiunt inter laicas deputentur. Igitur episcopi cum de his omnibus prout divinarum legum reverentia poposcerat decreverint, sed et de observatione paschæ antiquum canonem per quem nulla de reliquo varietas oriretur ecclesiis sanctum concilium tradidisset, omnibus rite dispositis Ecclesiarum pax et fides in Orientis atque Occidentis partibus una eademque servata est. Haec de ecclesiastica historia necessario credimus inserenda.

175 Scripta Africani concilii ad Cœlestinum urbis Romæ episcopum.

Domino dilectissimo et honorabili fratri Cœlestino Aurelius, Valentinus, Antonius, Tulus, Servus Dei, Terentius, Fortunatus, Martinus, Januarius, Optatus, Celticius [T. 1, 2, Celesticius], Donatus, Theasius, Vincentius, Fortunatianus [A., Fortunatus] et ceteri qui in universalis Africano concilio Carthagino adfuiimus:

Optaremus si quemadmodum sanctitas tua de adventu Ap̄iarii lætatos vos fuisse missis per compresbyterum nostrum Leonem litteris intimavit, ita nos quoque de ejus purgatione hac scripta cum lætitia mitteremus : esset profectio et nostra et vestra modo alacritas certior, nec præpropera videretur quæ adhuc de audiendo quam de auditu præcesserat. Adveniente sane ad nos sancto fratre et episcopo nostro Faustino, concilium congregavimus et credimus ideo cum illo missum, quoniam sicut per ejus operam presbyterio ante redditus fuerat, ita nunc possit de tantis criminibus a Tabracenis objectis et laborante purgari ; cujus tanta ac tam immania flagitia decursum nostri concilii examen invenit, ut memorati patrocinium potius quam judicium ac defensoris magis operam quam disceptatoris justitiam superarent. Nam primum quantum obsisterit omni congregationi diversas injurias ingerendo, quasi Ecclesiæ Romanæ afferens privilegia et volens eum a nobis in communionem suscipi, quem tua sanctitas credens appellasse, quod probare non potuit, communioni reddiderit, quod minime tamen licuit, quod etiam gestorum melius lectione cognoscere. Triduano tamen laboriosissimo agitato judicio, cum diversa eidem objecta afflictissimi quereremus, vel moras coepiscopi nostri Faustini vel tergiversationes ipsius Ap̄iarii, quibus nefandas turpitudines oculere conabatur, Deus judex justus, fortis et longanimis magno compendio resecavit. Tetriore quippe ac putidiore obstinatione compressa, quæ tantum libidinum coeum impudentia negationis volebat obruere, Deo nostro ejus conscientiam coactante [U., G., cohortante] et oeculta, quæ in illius corde tanquam in volutabro criminum jam damnabat, etiam hominibus publicante, repente in confessionem canctorum objectorum flagitosorum dolosus negator erupit, et tandem de omnibus inereditibus opprobriis ultroneus se ipse convicit, atque ipsam quoque nostram spem, qua eum [Æ., quacum] et credebamus et optabamus de tam pudendis posse purgari maculia, convertit in gemitus, nisi quoniam istam nostram mœstiam uno **176** tantum solatio mitigavit, quod et nos labore diuturnioris quæsitionis absolvit, et suis vulneribus qualemcumque medelam, eti⁹ invita hac sua conscientie reluctantie confessione, providit, domine frater. Præfato itaque debite salutationalis officio impendiosus deprecainur, ut deinceps ad vestras aures hinc venientes non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos in communionem ultra velitis excipere, quia hoc etiam Nicæno concilio definitum facile advertat venerabilitas tua : nam eti⁹ de inferio-

A ribus clericis vel de laicis videtur ibi præcaveri, quanto magis hoc de episcopis voluit observari, ne in sua provincia a communione suspensi a tua sanctitate præpropere vel indebitè videantur communioni restituui? Presbyterorum quoque et consequentium clericorum improba refugia, sicut te dignum est, repellat sanctitas tua, quia et nulla patrum definitione hoc Ecclesia derogatum est Africæ, et decreta Nicæna sive inferioris gradus clericos sive ipsos episcopos suis metropolitanis apertissime commiserunt. Prudentissime enim justissimeque viderunt quæcunque negotia in suis locis ubi orta sunt finienda, nec unicuique providentia gratiā sancti Spiritus defutaram, qua æquitas a Christi sacerdotibus et prudenter videatur et constantissime teneatur ; maxime quia unicuique concessum est, si judicio offensus fuerit cognitorum, ad concilia sue provinciæ vel etiam universale provocare ; nisi forte quisquam est qui credit unicilibet posse Deum nostrum examinis inspirare justitiam, et innumerabilibus congregatis in concilium sacerdotibus denegare. Aut quomodo ipsum transmarinum judicium ratum erit, ad quod testium necessariae personæ vel propter sexus vel propter senectutis infirmitatem vel multis aliis intercurrentibus impedimentis adduci non poterunt? Nam ut aliqui tanquam a tuae sanctitatis latere mittantur, nulla invenimus patrum synodo constitutum. Quia illud quod pridem per eundem coepiscopum nostrum Faustinum tanquam ex parte Nicæni concilii exinde transmisitio, in conciliis verioribus quæ accipiuntur Nicæni a sancto Cyrillo coepiscopo nostro Alexandrina ecclesia et a venerabili Attico Constantinopolitano antistite ex authenticō missis, quæ etiam ante hoc per Innocentium presbyterum et Marcellum subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa sunt, venerabilis memorie Bonifacio episcopo successori vestro a nobis per eosdem transmissa sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Executores etiam clericos vestros, aliquibus potentibus, nolite mittere, nolite **177** concedere, ne fumosum typhum seculi in Ecclesiam Christi, quæ lucem simplicitatis et humilitatis diem Domini videre cupientibus referi, videamus inducere. Nam de fratre nostro Faustino, smoto jam ^b pro suis nefandis nequitius de Christi Ecclesia dolendo **178** Ap̄iario, securi sumus quod eum in pravitate ^c, ac moderatione tuae sanctitatis, salva fraterna charitate, ulti⁹ Africa minime patiatur. Et alia manu : Dominus Deus noster sanctitatem vestram ævo longiori orantem pro nobis custodiatur, domine frater.

^a Ex Æ., B. R. In A. et reliquis Codicibus : potuerunt.

^b In omnibus Codicibus : jam dolo : quæ postrema vox ut redundans expuncta est.

^c Omnes Codices : in pravitate; deest forte ejus, aut in probitate legendum, ut in exensis et in Graeca versione.

XVIII

CONCILIUM CARTHAGINENSE SEPTIMUM

DECEM ET OCTO EPISCOPORUM GESTUM AERA QUA SUPRA , CUI ETIAM INTERFUIT PRÆDICTA LE-
GATIO ROMANÆ ECCLESIAE POST CONSULATUM GLORIOSISSIMORUM IMPERATORUM HONORII
DUODECIES ET THEODOSII OCTIES AUGUSTORUM IV KALENDAS JULIAS.

Carthagine in secretario basilice Restitutæ, huic concilio interfuit legatio Ecclesiæ Romanæ, cum Aurelius episcopus una cum Faustino Ecclesia Potentia provinciæ Italiae Piceni legato Romanæ Ecclesiæ, Vincentio Culisiapo, Fortunatiano Neapolitano, Mauriano Uziparensi, Adeodato Simidicensi, Pentalio Carpitano, Rufiniano Muzensi, Prætextato Sicilibensi, Quodvultdeo Ucensi ^a, Candido Abbiritano, Galloniano Uticensi ^b legatis provinciæ proconsularis, Alipio Tagastensi, Augustino Hipponegrensi et Possidio Calamensi legatis provinciæ Numidiæ, Maximiano Aquiregiensi, Jucundo Suphetulensi, Maximiano Suphetano et Hilario Orreocellensi ^c legatis provinciæ Byzacenæ, Novato Sitiphensi et Leone Optensi legatis provinciæ Mauritaniae Sitiphensis, Ninello Russurrensi, Laurentio Icositano et Numeriano Rusgunmensi legatis provinciæ Mauritaniae Cæsariensis, ab universali concilio judicibus delectis, adstantibus diaconibus, consedisse, et quibusdam peractis multi episcopi cæterorum peragendorum moras se conquererentur sustinere non posse, et ad proprias ecclesias festinarent; placuit universali concilio ut ab omnibus eligerentur de singulis quibusque provinciis, qui propter alia peragenda residerent: et factum est ut hi adesserent quorum subscriptiones eos adfuisse testantur.

179 I. De excommunicatis ut ad clericorum accusationem non admittantur.

Placuit itaque omnibus, quoniam superioribus conciliorum decretis de personis quæ admittendæ sunt ad accusationem clericorum jam constitutum est, et quæ personæ non admittantur non expressum est; idcirco definimus eum rite ad accusationem non admitti, qui posteaquam excommunicatus fuerit, in ipsa adhuc excommunicatione constitutus, sive sit clericus sive laicus, accusare voluerit.

II. De personis quibus clericorum accusatio interdicitur.

Item placuit, ut omnes servi vel proprii liberti ad accusationem non admittantur, vel omnes quos ad accusanda publica crimina leges publicæ non admittunt, omnes etiam infamiae macula aspersi, id est histriones ac turpitudinibus subiectæ personæ, heretici etiam sive Pagani sive Judæi; sed tamen omnibus, quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentiam non negandam.

III. De his qui primum crimen objectum non probaverint ut ad cætera non admittantur.

Item placuit quotiescumque clericis ab accusatori-

A bus multa crimina objiciuntur, et unum ex ipsis de quo prius egerint, probare non valuerint, ad cætera jam non admittantur.

IV. De personis quæ adversus clericos testimonium dicere prohibentur.

Testes autem ad testimonium non admittendos, qui nec ad accusationem admitti præcepti sunt vel etiam quos ipse accusator de sua domo produxerit; ad testimonium autem intra annos quatuordecim ætatis suæ non admittantur.

180 V. De eo quem solo suo testimonio præsumperit episcopus excommunicandum.

Item placuit, ut si quando episcopus dicit aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum atque ille neget, non putet ad injuriam suam episcopus pertinere quod illi soli non creditur; et si scripto proprio conscientie se dicit neganti nolle communicare, quamdiu excommunicato non communicaverit, ei episcopo ab aliis non communicetur episcopis, ut magis caveat episcopus ne dicat in quemquam quod alii documentis convincere non potest. Et subscripti-
perunt :

Aurelius episcopus ecclesiæ Carthaginæ.

Faustinus Potentia provinciæ Piceni.

Alipius Tagastensis legatus provinciæ Numidiæ.

Augustinus Hipponegrensis legatus provinciæ Numidiæ.

Possidius Calamensis episcopus legatus provinciæ Numidiæ.

Novatus Sitiphensis legatus.

Leo Optensis ^d legatus provinciæ Mauritaniae Sitiphensis.

Maurianus Uziparensis ^e.

Rufianus Muzensis.

Quodvultdeus Ucensis.

Candidus Abbiritanus Germanicianorum.

Gallonianus Uticensis.

Maximianus Aquiregiensis legatus provinciæ Byzacenæ.

Jucundus Suphetulensis legatus provinciæ Byzacenæ.

Hilarius Orreocellensis legatus provinciæ Byzacenæ.

Maximianus Suphetanus legatus provinciæ Byzacenæ.

D Ninellus ^f Russurrensis legatus provinciæ Cæsariensis.

Laurentius Icositanus legatus provinciæ Cæsariensis.

^a Ex AE., B. R. In A. Ugrensi. T. 2, Verensi.

^b Ex AE., B. R., E. 3, U. et G. In A., Utensi. In

T. 1, 2, Utensi.

^c AE., B. R., E. 3, U., G., Orreocelorum.

^d AE., B. R., T. 4, Mopœuus.

^e AE., B. R., Aziparitanus.

^f U., G., Nunellus.

Digitized by

Numerianus Rusguemensis legatus provincie A Philippus presbyter legatus Ecclesiae Romanae.
Caesariensis. Asellus presbyter legatus Ecclesiae Romanae.

• T. 2, Rusguemensis. U., G., Gunnensis.

XIX CONCILIUM MILEVITANUM

DUCENTORUM QUATUORDECIM EPISCOPORUM ÆRA CCCXL, GLORIOSISSIMIS IMPERATORIBUS AR-
CADIO QUINQUIES ET HONORIO AUGUSTO QUINQUIES CONSULIBUS, VI KALENDAS SEPTEMBRIS.

181-182 In civitate Milevitana in secretario basilicae ipius cum Aurelius episcopus Ecclesiae Carthaginensis in concilio universalis consedisset, astantes diaconibus, Aurelius episcopus dixit : Quoniam Ecclesiae unus est corpus, omniumque membrorum caput est unus, factum est volente Domino ut ad hanc Ecclesiam veniremus dilectionis et fraternitatis gratia invitati : unde queso charitatem vestram, quia ita credendum est quod noster accessus ad vos nec superfluus nec insuavis est cunctis; ideoque pariter quedam de causis fidei, unde nunc quaestio Pelagianorum imminet, in hoc castu sanctissimo primis tractentur, deinde subsequantur et aliqua qua disciplina ecclesiastica necessaria existent.

I. *Contra Pelagianos qui dicunt etiam sine peccato mori potuisse Adam.*

Placuit igitur omnibus episcopis, qui fuerunt in hac sancta synodo, constitvere haec quæ in praesenti concilio definita sunt; ut quicunque dicit Adam prius hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret sive non peccaret moreretur in corpore, hoc est de corpore exiret non peccati merito sed necessitate naturæ, anathema sit.

II. *Quod juxta Apostoli testimonium etiam parvuli qui nihil peccati adhuc commiserunt omnes in peccatorum remissionem veraciter baptizentur.*

Item placuit, ut quicunque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati quod lavacro regenerationis expietur, unde fit consequens ut in eis forma baptismatis in remissionem quidem peccatorum non vera sed falsa intelligatur, **182** anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apostolus : *Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit in quo omnes peccaverunt: nisi quemadmodum Ecclesia catholica ubique diffusa semper intellecta.* Propter hanc enim regulam fidei etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur quod generatione traxerunt.

III. *Quod gratia Dei non solum peccata dimittat, sed etiam adjuvet ne committantur.*

Item placuit, ut quicunque dixerit gratiam Dei qua justificamur per Jesum Christum Dominum nostrum ad solam remissionem peccatorum valere quæ jam

commissa sunt, non etiam ad adjutorium ut non committantur, anathema sit.

B IV. *Quod per gratiam Dei sciamus quid facere debeamus et diligere ut faciamus.*

Item quisquis dixerit eamdem gratiam Dei **183** per Jesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non per illam autem nobis præstari ut quod faciendum cognoverimus etiam facere debeamus aque valeamus, anathema sit. Cum enim dicit Apostolus : *Scientia inflat, charitas vero adficit, valde impium est ut credamus ad eam quæ inflat nos habere gratiam Christi et ad eam quæ adficit non habere, cum sit utrumque donum Dei et scire quid facere debeamus et diligere ut faciamus, ut adficiante charitate scientia non possit inflare.* Sicut autem de Deo scriptum est : *Qui docet hominem scientiam, ita etiam scriptum est : Charitas ex Deo est.*

C V. *Quod gratia Dei præstet ut legi implatur, non sicut ait Pelagius facile, quasi sine gratia Dei difficultius possit impleri.*

Item placuit, ut quicunque dixerit ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium facilius possimus implere per gratiam, tanquam etsi gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur ubi non ait : *Sine me difficultius potestis facere, sed ait : Sine me nihil potestis facere.*

D VI. *Quod juxta sententiam Joannis evangelistæ nemo sit qui esse possit sine peccato.*

Item placuit, ut quod ait sanctus Joannes apostolus : *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus [U., G., seducimus] et veritas in nobis non est, quisquis sic accipiendo putaverit, ut dicat propter humilitatem non oportere dici nos non habere peccatum, non quia veritas est, anathema sit.* Sequitur enim Apostolus et adjungit : *Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fideli est et justus qui remittat nobis peccata et mundet nos ab omni iniquitate :* ubi satis appareat hoc non tantum humilietur sed etiam veraciter dici. Poterat enim apostolus dicere : *Si dixerimus quia non habeamus peccatum, nos ipsos extollimus et humiliatis in nobis non est ; sed cum ait : Nos ipsos decipimus et veritas in nobis non est,*

satis ostendit eum qui dixerit se non habere peccatum non verum loqui sed falsum.

184 VII. *Quod unicuique etiam justo non solum pro aliis sed pro semetipso dicere oporteat.* Dimitte nobis debita nostra.

Item placuit, ut quicunque dixerit: in oratione dominica ideo dicere sanctos *Dimitte nobis debita nostra*, ut non pro se ipsis hoc dicant, quia non eis jam necessaria ista petitio, sed pro aliis qui sunt in suo populo peccatores, et ideo non dicere unumquemque sanctorum: dimitte mihi debita mea, sed *dimitte nobis debita nostra*, ut hoc pro aliis potius quam pro se justus petere intelligatur, anathema sit. *Sanctus enim et justus erat apostolus qui dicebat: In multis enim offendimus omnes: nam quare additum est omnes, nisi ut ista sententia conveniret et psalmo ubi legitur: Non intres in judicium cum servo tuo, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens: et in oratione sapientissimi Salomonis: Non est homo qui non peccet tibi: et in libro sancti Job: In manu omnis hominis signat, ut sciat omnis homo infirmitatem suam: unde etiam Daniel sanctus et justus cum in oratione pluraliter diceret: Peccavimus, iniquitatem fecimus, et cetera quae ibi veraciter et humiliter constiuitur, ne putaretur, quemadmodum quidam sentiunt, hoc non de suis sed de populi sui potius dixisse peccatis, posteaquam dixit: cum orarem et confiterer peccata mea et peccata populi mei domino Deo meo, noluit dicere peccata nostra, sed et populi sui dixit et sua, quoniam futuros istos qui tam male intelligenter tanquam propheta prævidit.*

VIII. *Quod a sanctis veraciter dicatur: Dimitte nobis debita nostra.*

Item placuit, ut quicunque verba ipsa dominicæ orationis ubi dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*, ita volunt a sanctis dici ut humiliter non veraciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, et non hominibus sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi [T. 1,2, suis] dicit dimitti velle, et corde dicit quae sibi dimittantur se debita non habere?

Hucusque de fide capitula contra Pelagianos. Nunc regulæ tractantur ecclesiasticae.

IX. *Ut in communes causas Ecclesiarum generale concilium congregari oporteat: in privatis vero causis speciale uniuscuiusque provincie.*

Item primitus placuit, ut non sit ultra fatigandis fratribus anniversaria necessitas, sed quoties exegerit causa communis, id est **185** totius Africæ, undecunque ad hanc sedem pro concilio date litteræ fuerint, congregandam esse synodus in ea provincia ubi opportunitas persuaserit: causæ autem quæ communes non sunt in suis provinciis judicentur.

X. *Ut epistolæ ad concilium devocandum metropolitanus subscribat et dirigat.*

Placuit etiam petitum omnium episcoporum, ut epistolæ omnibus de concilio dandis sanctitas tua sola subscriberat.

XI. *Ut de haereticis vel infidelibus quidquid in concilio constituir a principe impetretur.*

Placuit, ut et illud adversus haereticos et Paganos

* *Ex reliquis codicibus præter A in quo desunt verba: in oratione.*

A vel eorum superstitiones legati missi de hoc a glorioso concilio, quidquid utile præviderint, de gloriissimis principiis impetrant.

XII. *Ut preces vel orationes composite, nisi probatae fuerint in concilio, non dicantur.*

Placuit etiam et illud, ut preces vel orationes, seu missæ quæ probatae fuerint in concilio, seu traditiones [A., B. R., U., G., præfationes] sive commendationes seu manus impositiones ab omnibus celebrentur: nec aliqua et bis omnino dicantur in Ecclesia, nisi quæ a prudentioribus tractata [A., facta] et comprobata in synodo fuerint, ne forte aliquid contra fidem vel per ignorantiam vel per studium sit compositum.

B XIII. *Ut posteriores anterioribus episcopis deferant, nec inconsultis primatibus suis aliquid agere præsumant.*

Valentinus episcopus dixit: Si permittit bonum patientiæ vestræ, prosechor ea quæ necessaria sunt ecclesiastica disciplinæ. Scimus enim in hac Ecclesia Carthaginensi inviolate semper permansiisse ecclesiasticam disciplinam, ita ut nullus fratrum prioribus suis se aliquando auderet anteponere, sed officiis legitimis id semper exhibitum est prioribus, quod ab insequentibus rationabiliter semper accipitur: hunc ordinem jubeat sanctitas vestra melius vestris interlocutionibus roborari. Aurelius episcopus dixit: Non decuerat quidem ut hæc repeteremus, nisi forte existerent inconsideratæ mentes quorumdam quæ ad hæc statuenda nostros acuererent sensus; sed communis hæc causa est quam insinuavit frater et coepiscopus [A., B. R., U., consacerdos] noster, ut unusquisque nostrum sibi decretem adeo cognoscat, ut posteriores anterioribus deferant nec inconsultis primatibus aliquid agere præsumant.

Qua de re oportet **186** eos qui putaverint spretis majoribus aliquid præsumendum, competenter esse ab omni concilio coercendos. Universi episcopi dixerunt: Hic ordo et a patribus et a majoribus servatus est, et a nobis Deo propitio servabitur.

XIV. *Ut episcopi pro tempore consecrationis suæ litteras ab ordinatoribus habeant.*

Deinde placuit, ut quicunque deinceps ordinantur litteras accipient ab ordinatoribus suis manu eorum subscriptas, continentes consulem et diem, ut nulla alteratio de posterioribus vel anterioribus oriatur.

XV. *Ut ubi quis primum legerit, ibi permaneat clericus.*

Item placuit, ut quicunque in ecclesia primum vel semel legerit ab alia ecclesia ad clericatum non teneatur.

XVI. *Ut pro causis ecclesiarum executores vel ad occati a principe postulentur.*

Placuit præterea, ut executores in omnibus desideriis quæ habet ecclesia ab imperatore postulentur, qui singulis ecclesiis impertiantur. Placuit etiam, ut petatur a gloriissimis imperatoribus ut jubeant iudicibus dare petitos sibi defensores scholasticos, qui in actu sint vel in officio defensionum causarum ec-

clericis, ut more sacerdotum provincie idem A ijsi qui defensionem ecclesiarum suscepent ha-beant facultatem pro negotiis ecclesiarum, quoties necessitas flagitaverit vel ad obsistendum obrepenti-hus, vel ad necessaria suggesta, ingredi judicium secretaria.

XVII. Ut neque dimissus neque dimissa alteri conjun-gantur.

Placuit quoque secundum evangelicam et aposto-liciam disciplinam, ut neque dimissus ab uxore, ne-que dimissa a marito, alteri conjugatur, sed ita ma-neant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contem-pserint, ad poenitentiam redigantur, in qua causa legem imperialem petendam promulgari.

XVIII. De his qui in sua provincia non communicant et alibi communicant.

Placuit, ut quicunque non communicans in pro-pria provincia in aliis provinciis vel in transmarinis partibus ad communicaandum obrepererit, jacturam communionis vel clericatus excipiat.

XIX. 187 De clericis qui apud principem sæculare judicium aut synodale imploraverint.

Placuit, ut quicunque ab imperatore cognitionem publicorum judiciorum petierit honore proprio pri-vetur: si autem episcopale judicium ab imperatore postulaverit, nihil ei obsit [U., proposit].

XX. Ut sine formatis nemo ad comitatum proficiat, et qualiter fiant formatae.

Placuit, ut quicunque clericus propter necessita-tem suam alicubi ad comitatum ire voluerit, forma-tum ab episcopo suo accipiat: qui sine formata vo-luerit pergere, a communione removeatur. Quod si alicubi ei repentina necessitas orta fuerit ad comita-tum pergendi, alleget apud episcopum loci ejus ipsam necessitatem, et de hoc rescripta ejusdem episcopi perferat. Formatæ autem quæ a primatibus vel a quibusque episcopis propriis dantur habeant diem paschæ; quod si adhuc ejusdem anni paschæ dies incertus est, ille præcedens adjungatur, quo-modo solet post consulatum in publicis gestis ascribi.

XXI. De episcopis qui id quod repetere poterant præ-termissa synodo invaserint.

Item placuit, ut episcopi quascunque ecclesias vel plebes quas ad suam cathedralm existimant per-tinere non ita repetierint, ut causas suas episcopis judicantibus agant, sed alio retinente irruerint, sive noalentibus sive voluntibus plebis, cauæ sua de-trimentum patientur: et quicunque hoc jam fecer-unt, si nondum est inter episcopos finita contentio, sed adhuc inde contendunt, ille inde discedat quem con-stituerit prætermisis judicibus ecclesiasticis ir-ruisse: nec sibi quisque blandiatur, si a primatu ut retineat litteras impetrarit; sed sive habeat litteras, sive non habeat, conveniat eum qui tenet et ejus litteras accipiat, ut appareat pacifice tenuisse ecclesi-am ad se pertinentem. Si autem ille aliquam que-stionem retulerit, per episcopos judices causa finia-

A tur, sive quos eis primatus dederit, sive quos ipsi vicinos cum consulti primatis delegerint.

XXII. De clericis qui de judiciis episcoporum suo-rum conqueruntur.

Item placuit, ut presbyteri, diaconi vel cæteri in-feriores clerici, in causis quas habuerint, si de judi-ciis episcoporum suorum questi fuerint, vicini epi-scopi eos audiant, et inter eos quidquid est finiant adhibiti ab eis ex consensu episcoporum suorum; quod si et 188 ab eis provocandum putaverint, non provocent nisi ad Africana concilia vel ad primatus provinciarum suarum: ad transmarina autem qui putaverint appellandum, a nullo intra Africam ad communionem suscipiantur.

B XXIII. De his qui apud haereticos poenitentiam acce-perunt quomodo ab Ecclesia recipiantur.

Placuit, ut quicunque conversus ab haereticis di-xerit se apud eos poenitentiam accepisse, unusquis-que catholicus episcopus requirat ubi et ob quam causam apud eosdem haereticos poenitentiam suscep-perit, ut cum certis documentis hoc ipsum sibi ap-probaverit, pro qualitate peccati, sicut eidem epi-scopo catholico visum fuerit, tempus poenitentiae vel reconciliationis decernat.

XXIV. De episcopis negligentibus adversus haereticos.

Item placuit, ut quicunque negligunt loca ad suam cathedralm pertinencia in catholicam unitatem lu-crari, convenientur a diligentibus vicinis episcopis ut id agere non morentur; quod si intra sex menses a die conventionis non efficerint, qui potuerit lu-crari ea ad ipsum pertineant; ita sane, ut si ille, ad quem pertinuisse videbantur, probare potuerit magis illius electam negligentiam ab haereticis ut im-pune ibi sint, et suam diligentiam suis præventam ut eo modo ejus cura sollicitior vitaretur, cum hoc judices episcopi cognoverint, sue cathedralæ loca restituant. Sane si episcopi inter quos causa versa-tur diversarum sunt provinciarum, ille primatus dei-judicibus [U., B., dejudicet], in cuius provincia est lo-cus de quo contenditur: si autem ex communione placito vicini judices elegerint, aut unus eligatur aut tres, ut si tres elegerint aut omnium sententiam sequatur aut duorum; a judicibus autem quos communis consensus elegerit non licet provocare: et quisquis D prohatus fuerit per contumaciam nolle obtemperare judicibus, cum hoc primæ sedis episcopo fuerit pro-latum, det litteras ut nullus ei communicet episco-porum donec obtemperet.

XXV. De quibus supra.

Si in matricibus cathedralis episcopii negligens fue-rit adversus haereticos, convenientur a viciniis episco-pis diligentibus, et ei sua negligentia demonstretur ut se excusare non possit; quod si ex die quo con-veniuntur intra sex menses in ejus provincia execuciō fuerit, et non eos ad unitatem catholicam conver-tendos curaverit, non ei communicet donec im-plearit: si autem probatum fuerit cum de commu-

* Ex A.E., B.R., E. 3, T. 4. In A., T. 2, U., G., sententia.

nione illorum suisse mentitum, dicendo eos communicasse quos eo sciente **189** non communicasse constiterit, etiam episcopatum amittat.

XXVI. *De virginibus quae infra viginti quinque annos necessitate cogente velantur.*

Item placuit, ut quicunque episcoporum necessitate periclitantis pudicitiae vaginalis, cum vel petitor potens vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquo in mortis periculo scripulo compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quoniam curam pertinet, velaverit virginem intra viginti quinque annos ætatis, non ei ob sit concilium quod de isto numero annorum constitutum est.

XXVII. *De episcopis qui post acta Carthaginensi synodi retenti sunt ad reliqua peragenda.*

Item placuit, ne diutius universi episcopi **190** B qui ad concilium congregati sunt tenerentur, ab uni-

A verso concilio judices ternos de singulis provinciis eligi : et electi sunt de provincia Carthaginensi Vincentius, Fortunatus et Clarus : de provincia Numidie Alipius, Augustinus et Restitutus : de provincia Byzacena cum sancto sene Donatiano primato Cresconius, Jucundus et Amilianus : de Mauritania Sitiphensi Severianus [T. I., C., Severianus], Casiaticus et Donatus : de provincia Tripolitana Flautius, qui ex more legatus unus est missus : qui omnes cum sancto sene Aurelio universa cognoscant, a quo petiit universum concilium ut cunctis sive gestis quae confecta jam sunt seu epistolis ipse subscrabat.

Aurelius episcopus ecclesiae Carthaginensis subscripsit.

Donatianus Teleptensis primæ sedis subscripsit. Similiter et omnes episcopi subscriberunt.

XX CONCILIO TELEPTENSE

POST^b CONSULATUM GLORIOSISSIMI HONORII ET CONSTANTII SECUNDO VIII KALENDAS MARTIAS.

Congregato concilio in ecclesia Apostolorum plebis Teleptensis beatus Pater primæ sedis episcopus Donatianus civitatis Teleptensis cum resedisset, consendentibus secum Januario, Felice, Secundo, Cyri, Victorio, Secundiano, Geta [D., Zeta], Euno mico, Maximiano, Donato, Cresconio, Jucundo, Sopatro, Restituto, Juliano, Maximiano, Tertiolo, Millico, Maximo, Donatiano, Basilio, Papiniano, Januario, Porphyrio, item Porphyrio, Donato, Juliano, Tuto, Fortunio, Quintiano, Capione et ceteris episcopis, neconon etiam Vincentio et Fortunatiano legatis provinciæ proconsularis ad Byzacenum [D., Byzantium] concilium directis et reliquis; Vincentius et Fortunatianus dixerunt: Etiam cum Thiburdum suissemus, sicut mecum recolit memorialis auditio vestra, et epistolæ sanctæ memorie Siricii sedis apostolicæ episcopi dederemus recitandas, ex quibus eum unam legeret sanctimonium fratris nostri episcopi Latonii, utrasque nos nunc referre suggestio indicat: has recitari douate. Episcopi dixerunt: Recitentur epistolæ venerabilis memorie **191** sancti Siricii, ut noverimus quid earum textus contineat. Cum traderentur, Privatus notarius dixit: Exemplum tractatoria episcopi urbis Romæ: Dilectissimis fratibus et coepiscopis per Africam Siricius. Diversa^c quamvis, cum in unum fratres convenissemus ad sancti apostoli Petri reliquias, per quem et apostolatus et episcopatus in Christo cœpit exordium, placueritque propter emergentes plurimas causas,

D que in aliquatis non erant causæ sed crimina, ut de cetero sollicitudo esset unicuique in Ecclesia curam hujusmodi habere, sicut apostolus prædicat Paulus: *Talem Deo Ecclesiam exhibendam, non habentem maculam aut rugam, ne per allicujus morbidæ ovis afflatum conscientia nostra contaminata videatur, qua de re meliori consilio id sedit propter eos maxime, qui in præsenti valetudine corporis aut fessæ ætatis causa adesse minime potuerunt, quo perpetua istiusmodi forma servetur litteras tales dari placuit, non quæ nova præferant [D., præseferant], sed quia quæ aliquorum ignavia neglecta sunt observari cupamus, quæ tamen apostolica et patrum constitutione sunt constituta, sicut scriptum est: State, et tenete traditiones nostras, sive per verbum, sive per epistolam. Illud certe vestram debet nentem, dilectissimi fratres, vehementius excitare, ut ab omni labe sæculi istius immunes ad Dei conspectum securique veniamus; non enim erimus immunes qui [D., quia] præsumus plebis, cum scriptum sit: Cui multum creditum fuerit, plus ab eodem requiretur.* Ergo quoniam non pro nobis tantum sed pro populo credito cogitamus præstare rationem, populum disciplina deïsca humilem erudire debemus. Existierunt enim nonnulli, qui statuta majorum non tenentes castitatem Ecclesiæ præsumptione violarunt, voluntatem populi sequentes, Dei iudicium non timentes. Ergo ne pari more silentio connivere atque adhibere consensum talibus videamur, unde gehennæ penas

^a Desumptum est hoc concilium ex Codice AE., cum desit in A. et reliquis. Collatum est etiam cum optimæ notæ Codice qui in Bibliotheca Regia assertatur sub hoc titulo: *Opuscula sancti Martini Du mensis;* cuius et variantes lectiones litera D. nota bimus.

^b D. proconsulibus gloriostissimis Honorio et Constantio secundo.

^c Ex D. In AE., Diversi.

^d D., pro allicujus mo. bidæ ovis afflatu.

possimus incurrere, dicente Domino : *Furem videbas et errebas cum eo et cum adulteris portionem tuam ponebas* : hæc sunt, quæ deinceps intuitu divini iudicij omnes catholicos episcopos expedit custodire.

I. Ut extra conscientiam sedis apostolicæ, hoc est primatis, nemo audeat ordinare : integrum eniū*judicium est quod plurimorum sententia consequitur.*

II. Ne unus episcopus episcopum ordinare presumat propter arrogantiam, ne furtivum **192** beneficium præstitum videatur : hoc enim in syuodo Nicæna constat esse definitum.

III. Item si quis post remissionem peccatorum cingulum nullitatem sacerdotalis habuerit, ad clerum admitti non debet.

IV. Ut mulierem, id est viduam, clericus non ducat uxorem.

V. Ut si qui laicus viduam duxerit non admittatur ad clericum.

VI. Ut de aliena ecclesia ordinare clericum nullus usurpet.

VII. Ut abjectum clericum alia ecclesia non admittat.

VIII. Ut venientes a Novatianis vel Montensibus per manus impositionem suscipiantur ex eo quod rebaptizant.

IX. Præterea, quod dignum et pudicum et honestum est, suademus [*D. studemus*], ut sacerdotes et levite cum uxoribus suis non eveant, quia in ministerio ministri quotidiani necessitatibus occupantur ; ad Corinthios namque Paulus sic scribit, dicens : *Abstinete, ut vocatis orationi.* Si ergo laicis abstinentia imperatur ut possint deprecantes audiri, quanto magis sacerdos utique oīni momento paratus esse debet, ut munditia puritate securus sacramentum offerat aut baptizare engatur ? qui si contaminatas fuerit carnali concupiscentia, quid faciet ? quid excusat ? quo pudore, qua mente usurpabit ? qua conscientia, quo merito hic exaudiri se credit,

A cum dictum sit : *Omnia munda mundis, coiuquatis autem et infidelibus nihil mundum?* Qua de re hortor et moneo et rogo tollatur hoc opprobrium quod protestare etiam gentilitas incusare. Forte creditur quia scriptum est : *Unius uxoris virum :* non permanentem in concupiscentia generaudi dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integrum corpore non admisit qui ait : *Vellem autem omnes homines sic esse, sicuti et ego ; et apertius declarat, dicens : Qui autem in carne sunt Deo placere non possunt : vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu.*

193 Hæc itaque, fratres, si plena vigilantia fuerint ab omnibus observata, cessabit ambitio, dissensio conquescat, hæreses et schismata non emergent, B locum non accipiet diabolus sseviendi, manebit unanimitas, iniquitas superata calcabitur, charitas spirituali fervore flagabit, pax prædicata labii cum voluntate [*D., voluptate*] animi concordabit, pax utique Dei nostri quam Salvator ipse jam proximus passionis servandam esse præcepit, et hæreditario eam nobis jure dereliquit, dicens : *Pacem meam relinquo vobis*, et dictum Apostoli : *Ut unanimes unum sentientes permaneamus in Christo, nihil per contentionem nobis, neque per inanem gloriam vindicantes, nec hominibus, 194 sed Deo nostro salvatori placeamus.* His præceptis omnibus si fideliter voluerimus obedire, custodiet Dominus corpora nostra et animas nostras in die qua redditurus est unicuique secundum opera sua. Si quis sane inflatus mente carnis sue ab hac canonis ratione voluerit evagari, sciat se et a nostra communione seclusum et gehennæ poenas habitum. Præterea misericordia cum iudicio esse debet ; talibus enim oportet manus porrigit, qui sic current non pertrahant in ruinam. Datum Romæ in concilio episcoporum octoginta sub die ix Idus Januarii [*D., Kalendas Januarias*] post consulatum Honorii Augusti et Bantonis.

GALLIÆ CONCILIA.

XXI

CONCILIUM ARELATENSE PRIMUM

A PLURIMIS EPISCOPIS GESTUM, IN CIVITATE ARELATO, APUD MARINUM EPISCOPUM, TEMPORIBUS CONSTANTINI IMPERATORIS, EO TEMPORE QUO ETIAM CONCILIUM NICÆNUM HABITUM EST TRECETVORUM DECEM ET OCTO EPISCOPORUM.

Duaino et sanctissimo Silvestro episcopo cœlus episcoporum, qui adunati fuerunt in oppido Arelatensi, quid decreverimus communi consilio charitati tute significamus, ut omnes sciант quid in futurum observare debeant.

I. Ut uno die et tempore pascha celebretur.

De observatione paschæ dominice, ut uno die et

D uno tempore per omnem orbem observetur et juxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas.

195 II. Ut ubi quisque [T. 2 add. minister] ordinaratur permaneat.

De his qui in quibusunque locis ordinati fuerint ministri in ipsis locis perseverent.

- III. Ut qui in pace arma projiciunt excommunicentur.** A hensi et de his quos ordinaverunt ratio sub-istit, non illis obsistat ordinatio. Quoniam multi sunt qui contra Ecclesiam repugnare videntur et per testes redemptos putant se excusatione admitti debere, omnino non permittantur nisi, ut supra diximus, actis publicis docuerint.
- IV. Ut aurigae dum agiant excommunicentur.**
- De agitatoribus qui fideles sunt, placuit eos quādiū agitant, a communione separari.
- V. Ut qui in theatris convenient excommunicentur.**
- De theatricis, et ipsos placuit quādiū agant, a communione separari.
- VI. In infirmitate conversi manus impositionem accipiunt.**
- De his qui in infirmitate credere volunt, placuit debere his manum imponi.
- VII. De præsidibus ut cum conscientia episcopi sui communicent.**
- De præsidibus qui fideles ad præsidatum prosiliunt ita placuit, ut cum promoti fuerint litteras accipient ecclesiasticas communicatorias, ita tamen ut in quibuscumque locis gesserint, ab episcopo ejusdem loci cura illis agatur, ut cum coepirint contra disciplinam publicam agere, tum demum a communione exclaudantur: similiter et de his qui rempublicam agere volunt.
- VIII. Ut ex heretice conversi si in Trinitate baptizati sunt, manus impositionem accipiant.**
- De Ariani qui propria lege sua utuntur ut rebaptizentur, placuit si ad ecclesiam aliqui de hac heretice venerint, interrogent eos symbo'um, et si perviderint eos in Patre et Filio et in Spiritu sancto esse baptizatos, manus eis tantum imponatur ut accipient Spiritum sanctum; quod si interrogati non responderint banc Trinitatem, baptizentur.
- IX. Ut qui confessorum litteras portant alias recipient.**
- De his quis confessorum litteras afferunt, placuit ut, sublatis eis litteris, alias accipient communicatorias.
- 196 X. Ut si cuius uxor adulteraverit aliam non accipiat.**
- De his qui conjuges suas in adulterio reprehendunt, et idem sunt adolescentes fideles et prohibentur numero, placuit quantum possit consilium eis detur, ne viventibus etiam uxoribus suis, licet adulteræ sint, ut non alias accipiant.
- XI. Ut feminæ fideles que Gentilibus se junzerint excommunicentur.**
- De puellis fidelibus que Gentilibus junguntur, placuit ut aliquanto tempore a communione separantur.
- XII. Ut clerici feneratores excommunicentur.**
- De ministris qui fenerant, placuit eos juxta formam divinitus datum a communione abstineri.
- XIII. Ut proditores fratrum, vel vasorum sacrorum, seu Scripturarum, cum verberibus deponantur.**
- De his qui Scripturas tradidisse dicuntur, vel vasa dominica, vel nomina fratrum suorum, placuit nobis ut quicunque eorum in actis publicis fuerit detectus, non verbis nudis, ab ordine cleri amovetur: nam si idem aliquos ordinasse fuerint deprec-
- ^a AE., B. R., E, 3, T. 1, 2, U., Scripturas sanctas.
^b T. , 2, U. 1, G., agat.
^c Sub initium Arelatensis secundi inveniuntur in omnibus Codicibus nomina episcoporum qui huic
- B**ens et de his quos ordinaverunt ratio sub-istit, non illis obsistat ordinatio. Quoniam multi sunt qui contra Ecclesiam repugnare videntur et per testes redemptos putant se excusatione admitti debere, omnino non permittantur nisi, ut supra diximus, actis publicis docuerint.
- XIV. Ut falsi accusatores fratrum usque ad exitum excommunicentur.**
- De his qui falso accusant frates suos, placuit eos usque ad exitum non communicare, sed falsum testimoniū juxta Scripturam impunitum non licere esse.
- XV. Ut levitæ non offerant.**
- De diaconibus, quos cognovimus multis locis offerre, placuit minime fieri debere.
- XVI. Ut pœnitentes ubi acceperint orationem ibi communicent.**
- De his qui pro delicto suo a communione separantur ita placuit, ut in quibuscumque locis fuerant exclusi, eodem loco communionem consequantur.
- 197 XVII. Ut nullus episcopus alium conculceret episcopum.**
- Ut nullus episcopus alium episcopum conculceret.
- XVIII. Ut diaconus nihil sine presbytero offerat.**
- De diaconibus urbicis ut non tantum sibi præsumant, sed honorem presbyteris reservent, et sine conscientia ipsorum nihil tale faciant.
- XIX. Ut peregrino episcopo locus sacrificandi detur.**
- De peregrinis episcopis qui in urbem solent venire, placuit illis locum dari ut offerant.
- XX. Ut sine tribus episcopis nullus episcopus ordinetur.**
- De his qui usurpat sibi soli debere episcopum ordinare, placuit ut nullus hoc sibi præsumat, nisi assumptis sibi aliis septem episcopis; si tamen non poterit septem, infra tres non audeat ordinare.
- XXI. Ut clericus alibi transiens excommunicetur.**
- De presbyteris aut diaconibus qui solent dimittere loca sua in quibus ordinati sunt et ad alia loca translaterunt se, placuit ut his locis ministrent ut si, relatis locis suis, ad alium locum se transferre voluerint deponantur.
- XXII. Ut apostolæ qui tardius revertuntur nisi per dignam pœnitentiam non recipiantur.**
- De his qui apostolat et nunquam se ad ecclesiam representant, nec quidem pœnitentiam agere querunt, et postea infirmitate arrepli petunt communionem, placuit eis non dandam communionem nisi revaluerint [U., G., prævaluerint] et egerint dignos fructus pœnitentiae.
- Ex Sicilia et Syracusanorum Sextus episcopus et Florus diaconus; ex provincia Campanie civitatis Protinus episcopus et Agrippa Tutilaque diacones: ex provincia Apuliae Pardus episcopus et Crescens diaconus; ex provincia Dalmacie Theodorus episcopus et Agathon diaconus: ex urbe Roma quos Sylvester episcopus misit Claudianus et Avitus presbyteres, Eugenius et Cyriacus diacones: ex provincia Italie Orosius
- Arelatensi primæ synodi interfuerunt; in hunc igitur locum transferri debere, et episcoporum numerus et sequentis concilii canon decimus octavus aperte sumviciunt.

episcopos, Nazareus lector : ex provincia Vien-
neasium civitatis Arelatæ Marinus episcopus, Sal-
mannus presbyter, Nicatius, Afer, Ursinus et Petrus
diacones : ex provincia qua supra Viennensium
Verus episcopus, Beclas exorcista : ex civitate
Vassione Damnas episcopus et Victor exorcista :
ex civitate Arausicorum Laustinus presbyter: ex Porta
Innocentius diaconus, Agapius exorcista : ex provin-
cia Galliæ civitatis Rhemorum Imbehausius [B. R.,
Bethausius] episcopus, Primitigenius diaconus : ex ci-
vitate Rothomagensium Avidianus episcopus, Nicetius
diaconus : ex civitate Augustoduni Petius episcopus,
Amandus presbyter, Philomatus diaconus : ex ci-
vitate Leudona Votius episcopus, Petulius exorcista :
ex civitate A. rippina Maternus episcopus, Marinus
diaconus : ex provincia Aquitanica civitatis Vagalam
Genialis episcopus : ex civitate Burdegala Orientalis
episcopus, Flavius diaconus : ex civitate Trevirorum
[U., Treverorum] Agriclus episcopus, Felix exorci-
sta : ex civitate Tolosa Martinus episcopus, Leoncius
diaconus : ex provincia Britonniæ Eburius episcopus :

* *A. Notius. BR., U., G., Novotius.*

A ex civitate Lugdunensium Restitutus episcopus : ex
civitate C' unia Adelphus episcopus, Soter presbyter :
ex civitate Rhemorum Liberius episcopus, Floren-
tius diaconus : ex civitate Bætica Sabinus presbyter :
ex civitate Ursulentum Natalis presbyter, Cytherius
diaconus : ex civitate Tarracona Probatius presbyter,
Castorius diaconus : ex civitate Cesaraugusta Cle-
mencius presbyter, Rufinus exorcista : ex civitate
Bastigentium Termarius presbyter, Victor lector : ex
provincia Mauritaniae Cæsarensis Fortunatus episco-
pus, Deuterius diaconus : ex provincia Sardiniae Quin-
tus [T. 3, Quintinus] episcopus, Amonius presbyter :
ex provincia Africæ Cæcilianus episcopus, Sperantius
diaconus : ex civitate Onina Lampadius episcopus : ex
civitate Utica Victor episcopus : ex civitate Beneventina
B Anastasius episcopus : ex civitate Turbustana Faustus
episcopus : ex civitate Cocofeltis Surgentius episcopus :
ex provincia Numidiæ Victor episcopus; ex civitate Vi-
rensi Vitalis episcopus : ex porto urbis Romæ Gre-
gorius episcopus : ex Centumcellis Epictetus episcopus :
ex civitate Ostiensi Leontius et Macarius presbyteres.

XXII

CONCILIUM ARELATENSE SECUNDUM.

I. *De neophytis clerici ne ordinentur.*
Ordinari ad diaconatus ac sacerdotii officium neophy-
tum non debere.

II. *Qualiter conjugati ad sacerdotium promovantur.*

Assumi aliquem ad sacerdotium non posse in con-
jugii vinculo constitutum, nisi fuerit præmissa con-
versio.

III. *Ut nullus clericus aut diaconus in solatio suo ex-
traneam habeat mulierem.*

Si quis clericus a gradu diaconatus in solatio suo
mulierem præter aviam, matrem, sororem, filiam,
neptinem vel conversam secum uxorem, habere præ-
sumperit, a communione alienus habeatur : par quo-
que et mulierem, si se separare noluerit, poena per-
cellat.

IV. *Ut nullus clericus in cellario rei secreta intromittat* D
puellam.

Nullus diaconus, vel presbyter, vel episcopus ad
cellarii secretum intromittat puellam, vel ingenuam,
vel ancillam.

V. *Ut episcopus cum ordinatur, cum consensu metropo-
litani tres cum ordinent episcopi.*

Ut episcopum sine metropolitano, vel epistola me-
tropolitani, vel tribus comprovincialibus non licet
ordinari, ita ut alii comprovinciales epistolis admis-
santer, ut se suo responso consensisse significant ;
quod si inter partes aliqua nata fuerit dubitatio, ma-
jori numero metropolitanus in electione consentiat.

VI. *De episcopo qui sine conscientia metropolitani
fuerit ordinatus.*

Illud autem ante omnia claret, eum qui sine con-

C scientia metropolitani constitutus fuerit episcopus jux-
ta magnam synodum esse episcopum non debere.

200 VII. *De his qui seipso absidunt.*

Hos qui se carnali vitio repugnare nescientes ab-
scidunt, ad clericatum pervenire non posse.

VIII. *De his qui excommunicatos alterius suscipiunt.*

Si quis excommunicatum alterius, sive clericum,
sive sæcularem, recipere post interdictum præsum-
perit, noverit se reum fraternitatis factum causam
in concilio redditurum.

IX. *Ut Novatiani in communionem non recipiantur.*

Novatianum in communionem recipi non debere,
nisi suscepta pœnitentiae credulitate præteritum dam-
net errorem.

X. *De his qui in persecutione prævaricati sunt.*

De his qui in persecutione prævaricati sunt, si vo-
luntarie fidem negaverunt, hoc de eis Nicæna syno-
dus statuit, ut quinque annis inter catechumenos
ceant, et duobus inter communicantes, ita ut com-
munionem, inter pœnitentes non præsumant; in
potestate tamen vel arbitrio sit episcopi, ut si eos
ex animo errorem deflere et agere pœnitentiam vide-
rit, ad communionem pro ecclesiastica humanitate
suscipiat.

XI. *De his qui pœnis victi sacrificare compulsi sunt.*

Si qui vero dolore victi et pondere persecutionis
negare vel sacrificare compulsi sunt, duobus annis
inter catechumenos, et triennio inter pœnitentes ha-
beantur a communione suspesi.

* *A. centum quatuordecim episcoporum. B. R., T. I, centum tredecim episcoporum.*

XII. *De his qui in paenitentia positi vita excesserunt.*

De his qui in paenitentia positi vita exce-serunt, placuit nullum communionem vacuum debere dimitti, sed pro eo quod honoravit paenitentiam oblatio illius recipiatur.

201 XIIII. *Ut ne quis qualibet necessitate suam relinquat Ecclesiam.*

Nullus cujusque ordinis clericus, non diaconus, non presbyter, non episcopus quacunque occasione faciente propriam relinquat Ecclesiam, sed omnimodo ad excommunicetur aut redire cogatur: quod si aliquo cominorationis tempore, invito episcopo suo; in aliena ecclesia habitans ab episcopo loci clericus fuerit ordinatus, hujusmodi ordinatio irrita habeatur.

XIV. *Ne clericus usuras accipiat.*

Si quis clericus pecuniam dederit ad usuram, aut conductor alienae rei voluerit esse, aut turpis luci gratia genus aliquid negotiationis exercuerit, depositus a clero a communione alienus fiat.

XV. *Ne diaconus coram presbytero sedeat vel eucaristiam tradat.*

In secretario diacono inter presbyteres sedere non licet, vel corpus Christi presente presbytero tradere non presumat; quod si fecerit, ab officio diaconatus abscedat.

XVI. *Ut Photiniani et Paulianistæ baptizentur.*

Photinianos vero sive Paulianistas secundum Patrum statuta baptizari oportere.

XVII. *De haereticis baptizatis.*

Bonitiacos autem ex eodem errore venientes, quos sicut Arianos baptizari in Trinitate manifestum est, dum interrogati fidem nostram ex toto corde confessi fuerint, cum christmate et manus impositione in Ecclesia recipi sufficit.

XVIII. *Ut metropolitani arbitrio synodus congregetur.*

Ad Arelatensis episcopi arbitrium synodus congreganda, ad quam urbem ex omnibus mundi partibus sub sancti Marii tempore legimus celebratum fuisse concilium atque conventum: si quis commonitus in-

* U., *capitalia objecisse crimina convicti fuerint.*

A similitatis causa defuerit, personam suam vice dirigat.

XIX. *Ut nulli episcopo licet a synodo discedere.*

Si quis autem adesse neglexerit, aut eodem 202 fratrum antequam concilium dissolvatur crediderit deserendum, alienum se a fratrum communione cognoscat, nec eum recipi licet nisi in sequenti synod. fuerit absolutus.

X. *De aurigis et theatricis fidelibus.*

De agitoribus sive theatricis qui fideles sunt, placuit eos quandiu agunt, a communione separari.

XXI. *Si post acceptam paenitentiam quis nupserit.*

Paenitentes, quæ defuncto viro aliis nubere presumperint, vel suspecta vel interdicta familiaritate cum extraneo vixerint, cum endem ab Ecclesie limitibus arceantur: hoc etiam et de viro in paenitentia positio placuit observari.

XXII. *Ut paenitentia conjugatis ex consensu detur.*

Paenitentiam conjugatis non nisi ex consensu dandam.

XXIII. *De sacerdotibus qui idolatriam non ererint.*

Si in alicujus presbyteri territorio infideles aut faculas, accendunt aut arbores, fontes vel saxa venerantur, si hoc eruere [T. 2, evertere] neglexerit, sacrilegii reum esse cognoscat: dominus aut ordinator rei ipsius, si admonitus emendare noluerit, communione privetur.

XXIV. *De accusatoribus fratrum.*

Eos qui falso fratribus suis capitalia objecisse convicti fuerint *, placuit usque ad exitum non communicare, sicut magna synodus ante constituit, nisi digna satisfactione penituerint.

XXV. *De apostatis si non revertantur.*

Hui qui post sanctam religionis professionem apostolat et ad saeculum redeunt, et postmodum paenitentiae remedia non requirunt, sine paenitentia communionem penitus non accipiunt: quos etiam jubemus ad officium clericatus non admitti, et quicunque ille post paenitentiam habitum secularis non presumat: quod si presumperit, ab Ecclesia alienus habeatur.

XXIII

CONCILIUM ARELATENSE TERTIUM

DUODECIM * EPISCOPORUM, HABITUM AERA CCCCLXI, MARCIANO AUGUSTO BEGNANTE, OPILIONE ET VINCOMALONE CONSULIBUS, VIII IDUS JULIAS.

203-204 Cum in voluntate Dei ad dedicatio-nem basilice sanctæ Marie in Arelatensi civitate sacerdotes Domini convenissent, congruum eis et rationabile visum est ut primum de observandis canonibus attentissima sollicitudine pertractantes, qualiter ab ipsis ecclesiasticis regulæ servarentur, subiici consilio definitient.

1. *Ut diaconus ante viginti quinque annos, et sacerdos ante triginta annos non ordinetur.*

Et quia in ordinandis clericis antiquorum Patronum

* In reliquis præter A. quatuordecim,

D statuta non ad integrum, sicut expedit, observata esse cognoscitur, ne forte, quorumcunque importuniis et inordinatis precibus sacerdotes Domini la-gentur, et ea quæ [U., quæ constituta sunt] toties sunt præcepta transgredi compellantur, hoc inter se observandum esse definit: ut nullus episcoporum diaconem, antequam viginti et quinque annos compleat, ordinare presumat: episcopatus vero vel presbyteratus honorem nullus laicus ante premissum

conversionem [Æ., BR., U., conversationem] vel A ante triginta etatis annos accipiat.

II. Ut laicus ante annum conversionis non ordinetur.

Et licet de laicis prolixiora tempora antiqui patres ordinaverint observanda, tamen quia accrescente ecclesiasticorum numero necesse est nobis plures clericos ordinare, hoc inter nos sine prajudicio dantaxat canonem constitut antiquorum, ut nullus metropolitanorum cuiuscunq; laico dignitatem episcopatus tribuat, sed nec reliqui pontifices presbyterii vel diaconatus honorem conferre præsumant, nisi anno integrum fuerit prima missa conversio.

III. Ut digami vel paenitentes vel repudiatarum mariti ad sacerdotium non promoveantur.

Nullus paenitentem, nullus digamum vel internuptiarum maritos in predictis honoribus audeat ordinare. Et licet hæc jam prope omnium [T. 1, omnia] canonum instituta contineant, tamen ne cuicunque sacerdotum supplicantum, sicut jam diximus, importunitas vel suggestio iniqua [U., C., aliqua] subripiat, necesse fuit ut nunc severiorem regulam sibi velint Domini sacerdotes imponere: et ideo quicunque ab hoc die contra ea quæ superius sunt comprehensa clericum ordinare præsumperit, ab ea die qua hoc ei potuerit approbari anno integro missas facere [T. 2, agere] non præsumat: quam rem si quis observare noluerit, et contra consensum fratrum faciens, missas celebrare præsumperit, ab omnium fratrum charitate noverit se alienum; quia dignum est ut severitatem ecclesiastice disciplinae sentiat qui salubriter a sanctis patribus instituta observare coactemur.

* *Æ. Filiarius B. R. E., 3. U. Filagrius.*

^b Repeti videntur nomina Florentii et Cypriani: quamobrem duodecim episcopos huic interfusse con-

IV. De clericis alienis qui sunt ab aliis defensi.

Et si forte aliquis clericorum regulam disciplinæ 205 ecclesiastice subterfugiens fuerit evagatus, qui cunque eum suscepit, et non solum pontifici suo non reconciliaverit, sed magis desenserit, ab Ecclesia communione privetur.

Cæsarius in Christi nomine episcopus defensionem hanc sanctorum fratrum meorum vel meam relegi et subscripsi.

Contumeliosus episcopus consensi et subscripsi.

Philacrius ^a episcopus subscripsi. 1

Prætextatus episcopus subscripsi

Maximus episcopus subscripsi.

Julianus episcopus subscripsi.

Florentius [E. 3, Florentinus] episcopus sub B scripti.

Cyprianus episcopus subscripsi.

206 Montanus episcopus subscripsi.

Florentius^b, episcopus subscripsi.

Cyprianus episcopus subscripsi.

Cœlestinus [Æ. BR., Cœlestius] episcopus subscripsi.

Porcianus episcopus subscripsi.

Eucherius episcopus subscripsi.

Cataphronius presbyter directus a dominis meis Agricio et Severo episcopis consensi et subscripsi.

Ego Desiderius presbyter directus a domino meo Joanne episcopo consensi et subscripsi.

Leontius presbyter directus a domino meo Constantino [Æ. T. 1, Constantio] episcopo subscripsi.

Ego Hemeterius directus a domino meo Galliciano episcopo consensi et subscripsi.

cilio ex A. Codice recte diximus, quamvis quatuordecim adfluisse scripserint reliqui Codices.

XXIV

CONCILIUM VALENTINUM

VIGINTI EPISCOPORUM, HABITUM ÆRA CCCXIII, GRATIANO ET VALENTINIANO IMPERATORIBUS, SUB DIE IV IDUS JULIAS, GRATIANO TERTIO ET EQUITIO [E., 3, QUINTIO] CONSULIBUS.

Dilectissimis fratribus per Gallias et quinque provincias constitutis episcopis Fægadius ^a Eumerius, Florentius, Artemius, [Æ., Anthemius] Æmilianus, Brito, Justus, Euphodius [Æ., Euphradius. U., Eusebius] Rhodamus, Eortius, Cretus, Concordius, Constantius, I'aulus, Antherius, Felix, Neoterius, Urbanus, Simplicius et Vincentius episcopi in Dominio saeculum. Transactis Valentinæ omnibus et in Dei nomine in statu meliori compositis quæ fuerant erupta causa discidii, quorumdam fuit patrum utilis et religiosa suggestio, retractandum etiam de his quæ nec recipere possumus ob Ecclesiæ sanctitatem, nec tamen usurpatæ consuetudinis causa damnare. Ita enim per omnes Ecclesias ejusmodi vitiorum germani indecesserunt, ut ad plena remedia non facilis sit recursus,

D certe non sine verecundia eorum quos causa contigit: quocirca fratres libato diu moderatoque consilio ea cautelæ ratio servata est, quæ et scandala submoveret et sanctitatem Ecclesiæ custodiret.

207 I. De digamis ne consecrentur.

Sedit igitur, neminem post hanc synodum, quæ eiusmodi illicitis vel sero succurritur, digamos aut internuptiarum maritos ordinari clericos posse; nec requirendum utramne iniciati sacramentis divinis, anne Gentiles bac se infeliciter necessitate macularint.

II. Ut Deo vota [Æ., devota] si maritaverit vel machaverit, paenitentia deputetur.

De pueris vero quæ se voverint, si ad terrenas nuptias sponte transierint, id custodiendum esse de-

* Ei Æ., B. R., E. 3., T. 1, U. In A. et reliquis: Egidius. In T. 2, Fegadius.

crevimus, ut pœnitentia his nec statim detur, et cum data fuerit, nisi plene satisficerint Deo, in quantum ratio poposcerit earum [Æ., BR., E. 5, earundem] communio differatur.

III. Ut qui baptizati idola colunt vel incesto polluti sunt, agant pœnitentiam.

Circa eorum vero personas, qui se post unum et sanctum lavacrum vel profanis sacrificiis dæmonum vel incesta lavatione polluerint, eam censuræ formam duximus esse servandam, ut his juxta synodum Nicenam satisfactionis quidem adiutus non negetur, nec iufelicibus lacrymis vel solatii janua desperatio-ne claudatur, acturi pœnitentiam usque in diem mortis, non sine spe tamen reuisionis, quam ab eo plene sperare debebunt qui jus ejus et solus obtinet et tam dives misericordiae est ut nemo desperet; Deus enim morteni non fecit nec lætatur in perditio-ne vivorum.

IV. Ut sacerdos vel levita, si de se crimen aliquod continet, deponatur.

Nec illud, fratres, scribere alienum ab Ecclesiæ utilitate censuimus, ut sciretis, quicunque **208** sub ordinatione vel diaconatus, vel presbyterii, vel episcopatus, mortali crimine dixerint se esse pollutos, a supradictis ordinationibus submovendos, reos scilicet vel veri confessione vel mendacio falsitatis: neque enim absolvi potest in his, nisi in se ipsos dixerint, quo dictum in alios puniretur, cum omnis qui

A sibi fuerit mortis causa major homicida sit. Divina pietas vos in æternum custodiat, dilectissimi fratres.
Item alia eorumdem quorum supra.

Dilectissimi fratribus clero et plebi ecclesiæ Furjoliensis Fægadius, Eumerius, Florentius, Artemius, Amilianus, Britto, Justus, Euphodius, Rhodamus, Eortius, Constantius, Paulus, Cretus, Concordius, Antherius, Nosterius, Nicetius, Urbanus, Felix, Simplicius et Vincentius episcopi in Domino salutem.

Quamvis ea Benedictus frater de sanctissimi Accepti persona suggesterit quæ prudenti et Christiano viro digna sint, cuinque quo studio omnium vestrum ad honorem sacerdotii poscatur edixerit; tamen quia in synodo jam sederat ordinationes hujusmodi submovendas quæ sine scandalo esse non possint, non potuimus præstare, uni quod cæteris negabatur. Et licet non ignoraremus multos verecundia et nonnullos suscipiendi sacerdotii metu trepidos, quæ utique signa sunt sanctitatis, falsa in se rejiciendi honoris causa dixisse: tamen quia omnium fere ad ea quæ sunt pejora proclive judicium est, et materies disputationis obrectatione sacerdotum Dei queritur, sedit in synodo, ut quisquis de se vel vera vel falsa dixisset, fides ei quam suismet testimoniis confirmaret habeatur, submovendus protinus ab eo gradu quem ab omni scandalo liberum esse licet. Divina vos pietas in æternum protegat.

XXV

CONCILIUM TAURITANUM.

Fratribus dilectissimis per Gallias et quinque provincias constitutis sancta synodus quæ convenit in urbe Taurinum.

209-210 Cum ad postulationem provinciarum Gallie sacerdotes convenissemus ad Taurinum civitatem atque in ejusdem urbis ecclesia auctore vel medio Domino sederemus, auditis allegationibus episcoporum, eorum videlicet qui ad judicium nostrum fuerant congregati, de singulis negotiis haec sententiæ forma processit^b, ita ut pacis bono statuta canonum servarentur, et plurimorum intentiōnibus adhiberetur utilis medicina.

I. Ut quæ approbaverit suam civitatem metropolim suisce, teneat primatum.

Nam cum primo omnium vir sanctus Proculus Massiliensis episcopus civitatis se tanquam metropolitani ecclesiis, quæ in secunda provincia Narbonensi positæ v' debantur, diceret præesse debere atque per se ordinationes in memoria provincia summorum fieri sacerdotum, siquidem assereret easdem ecclesiæ vel suas parochias suisce, vel episcopos a se in iisdem ecclesiis ordinatos; e diverso ejusdem regionis episcopi aliud defensarent ac sibi alterius provincie sacerdotem præsesse non dehere contendebant: id iudicatum est a sancta synodo contempla-

tione pacis atque concordie, ut non tam civitati ejus, quæ in altera provincia sita est cuius magnitudinem penitus nesciremus, quam ipsi potissimum deferretur, ut tanquam pater filiis honore primatus assisteret. Dignum enim visum est ut quamvis unitate provincie minime tenerentur, constringerentur tamen pietatis affectu. Itæ ipsi tantum in diem vitæ ejus forma servabitur, ut in ecclesiis provincia secunda Narbonensis, quæ vel suas parochias, vel suos discipulos suisce constituerit ordinatos, primatus habeat dignitatem. Illud a partibus observandum quod licet ex superfluo non tam inutiliter commonetur, ut ipse sanctus Præculus tanquam pius pater consacerdotes suos honoret ut filios, et menorate provincie sacerdotes tanquam boni filii eumdem habeant ut parentem, et invicem sibi exhibeant charitatis affectum, impleto hoc quod ait beatus Apostolus: Honore mutuo prævententes, non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Illud deinde inter episcopos urbium Arelatensis et Vienensis, qui de primatus honore apud nos certabant, a sancta synodo definitum est, ut qui ex his approbaverit suam civitatem esse metropolim, is totius provincie honorem primatus obtineat, et ipse juxta canonum præceptum ordinationum habeat potesta-

^a U., Tauritanum octoginta episcoporum. G., Tauritanum septuaginta episcoporum.

^b U., hæc sententia nostra processit.

tem. Certe ad pacis vinculum conservandum hoc consilium utiliore decretum est, ut si placet memoriarum urbium episcopis unaquaque de his viciniorebus sibi intra provinciam vindicet civitates, atque eas ecclesias vindicet ^a quas oppidis suis proximas magis esse constiterit, ita ut, memores unanimitatis atque concordie, non alter alterum longius sibi usurpendo quod est alii proprium inquietet.

II. Ut episcopi qui contra statuta faciunt honore priverantur.

Gestorum quoque serie conscribi placuit ad perpetuam disciplinam quod circa Octavium, Ursionem, Remigium ac Tryferiam episcopos synodus sancta decrevit, qui in usurpationis quamdam de ordinatione sacerdotum invidiam vocabantur, quod hactenus [T. 1, 2, eatenus] his videtur induitum, ut de cetero hac auctoritate commoniti nihil usurpare conentur, siquidem ea se ab hac causa excusatione defenderint qua dicent prius se non esse conventos. Proinde judicavit synodus, ut si quis ex hoc fecerit contra statuta majorum, sciat is qui ordinatus fuerit sacerdotii se honore privandum, et ille qui ordinaverit auctoritatem se in ordinationibus vel in conciliis minime retenturum. Non solum autem circa numeratos episcopes haec sententia prævalebit, sed ei circa omnes qui simili errore decepti ordinationes bujusmodi perpetrarint.

III. De laicis qui in clericos crimen intendunt.

De Palladio autem laico, qui Spano presbytero non leve crimen intenderat, inter quos episcopos Tryferius ejusdem criminis causas se recognovisse testatus est, id concilii decrevit auctoritas, ut idem l'alladius in eadem sententia maneret, qua cognitionis tempore a Tryferio fuerat sacerdote mulctatus, in hoc ei humanitate servata concilio, ut ipse Tryferius in potestate habeat quando voluerit ei relaxare.

* *Æ*, B. R., U., visitet.

Canon iste in U. cum praecedenti confusus atque compactus est.

XXVI CONCILJUM REGIENSE

TREDECIM EPISCOPORUM, HABITUM AERA CCCCLXXVII, SUB IMPERATORIBUS THEODOSIO MINORE ET VALENTINIANO, THEODOSIO SEPTIES DECIES ET FESTO CONSULIEBVS.

Cum in voluntate Domini apud Regiensem ecclesiā convenissemus, et transgressionis apud Ebrudenensem ecclesiam habite remedium quereretur, qua sacris Ecclesiæ canonibus et reverendis Patrum constitutionibus omni parte neglectis, absque trium presentis, absque comprovincialium litteris, sine metropolitani auctoritate, irritam ordinationis speciem a duobus temere convenientibus præsumptam esse elarebat; non minus doloris de præsumptione lapsu quam de ecclesia ipsius convulsione in pectoribus omnium diutina collatione versatum est. Primum itaque, quia non ulciscendi sed remedandi

B studium natu Domini universorum pectora prorsus sacerdotali consilio insederat, canonum in sermonibus singulis proprietate perspecta, placuit ^a quod sicut reproba quæ præsumpta essent in irritum devocanda, ita eos qui reproba præsumpsissent, quamvis confundere censura cogeret, charitati liceret absolvere: præsertim cum hi, qui tam perversa incidissent, a primo lapsu ipsius die adhibitis passim precibus culpam penitentes aut ignorantiae aut circumscripti impurarent: quia, etsi inveniabile crederetur sacerdotem sacerdotalia statuta nescisse, levias tamen erat quam si ore impudenti lateretur se nota calcasse.

* Ex B. R., T. 1, 2. In A. et ceteris Codicibus: patuit.

213 I. Ut a non habeatur episcopus a duobus episcopis ordinatus.

Itaque eos qui tam incondita ac tam instabila usurpaverant, placuit misericordiae et charitatis occursu ita in communionem dilecti nōmque recipi, ut scirent secundum recentem et saluberrimam Taurinatis [T. 2, Taurinensis] synodi definitionem, ad perpetuam vitæ istius suffusionem nullis se de cætero ordinationibus, nullis ordinariis interfuturos esse conciliis, quia nihil salubre ab illis statuendum exspectaretur, quia [A., qui] tanta corruptione tam detestanda exempla præbuerant. Ebrudunensi ecclesiæ ante omnia mature visum est consulendum, quia quatuor de biennium mensibus sacerdote legitimo destituta hoc gravius aggredierat, ut clerus innocens ac disciplina, ut probatum est, memor quorundam laicorum insolentia ac varia perturbatione vexatus, etiam in sacerdotibus ac ministris minas ac jurgia et vim acerbissimam periculose perniciosa nuper caede portulerat, nec poterat differri bonorum ac disciplinæ memorum specatio, ne viderentur contumacium et inquietorum vota palpari, quorum conspirationes machinationesque et in præteritum quantum deprehendi possint animadversione ecclesiastica puniendæ, et in futurum anticipandæ erant. Itaque ordinationem, quam canones irritam definiunt, nos quoque vacuandam esse censimus, in qua prætermissa trium præsentia nec expeditis comprovincialium litteris, metropolitani quoque voluntate neglecta, prorsus nihil quod episcopum faceret ostensum est.

II. De remotione ejus quem ordinare perperam duo præsumperunt.

Itaque placuit in voluntate Domini remoto hoc qui perperam assumptus erat episcopus, fieri omnino fratrum constitutionem, ecclesiastica traditione servata; verum quia hæc sancta synodus non disciplinæ tantum curam, sed et misericordia gessit, cumque occurreret quod se Armentarius diebus proximis eidem ecclesiæ multa assessorum insolentia retulisset, occurebat tamen quod ante admonitionem discessisset, quod a nonnullis sacerdotum in hoc ipsum confirmatus se etiam privatæ domui reddidisset, quod epistles ad clerum ipsum emiserat quibus episcopatum quem se nou indeptum agnoscebat appetere mutuaverat, eradi nomen suum petens, et hoc ipsum quod instabiliter **214** in se præsumptum erat jam tunc inordinatum et irritum futurum protestatum esse confirmans; in illam potius partem declinata sententia est, ut juveni educato in timore Domini plus suffragetur, quod in actu vitiosissimo interdum sana sensisset, quam quod juvenilibus titillationibus aliqua in parte cessisset. Itaque prætermisis his quæ regressu ipsius eum absque ullius excusationis effugio culpe

* In Codicibus duplex titulus: qui exprimitur, et alter qui sic se habet: *De mulcione duorum qui ordinationem præsumperunt;* expunctus ne repetatur.

† In Codicibus duplex titulus: qui exprimitur, et alter sic se habens: *Ut a duobus episcopis ordinatus.*

A societatis respererant, velut innocentem eumdem præterire sacerdotes Domini qui huic concilio aderant damnatione vacuum maluerunt de induitore idem peregrini vel coepiscopi nomine.

III. De hæreticis et schismaticis episcopis si ad cat'olicam fidem venerint, quid observent.

Quod ergo in quibusdam schismaticis recipiendis Nicænum concilium statuit a singulis per territoria sua hoc etiam præsens conventus in hoc statuit ab omnibus debere servari, id est ut cuicunque de fratribus tale aliquid charitatis consilia dictaverint licet ei unam parochiarum suarum ecclesiam cedere [T. 2, concedere] in qua aut coepiscopi * nomine, ut idem canon loquitur, aut peregrina ut aiunt communions frueretur [Æ., fruatur]. Primum itaque statuitur, ut hoc in qualibet provincia præterquam in Alpina maritima licet, quam si aliqua in parte accesserit, ut malorum incitator et quietis impatiens damnationi quam in se provocaverat subjacebit; sed et si quis eidem quidquam ex his quæ statuta sunt transgredienti communicaverit, a communione omnium flet alienus. Deinde, ut quolibet in loco præterquam in publice ageretur, ne quisquam ei locus decernatur quem curiae et civitatis species aut ordo nobilitat, additur, ne unquam in civitatibus vel sub episcoporum absentia offerre præsumat, nec ordinare vel ultimum clericum, nec in ea quidem ecclesia quæ illi cujuscunq; misericordia fuerit attributæ, nec ulli episcoporum vel succedente ætate assumpto in rudimentis suis huic in aliquo quasi pro ætatis reverentia cedere licet, nec usquam ipsi quidquam de episcopalibus officiis usurpare, præterquam in ecclesia quam cujusquam misericordia fuerit indeptus, in qua ei solum neophylos confirmare et ante presbyteros offerre conceditur. Quod si unquam aliquid charitate alterius provocatus de habitationis commutatione variaverit, non aliter in alia ecclesia requiem accipiat quam priori renuntiaverit, nec omnino unquam durarum ecclesiæ gubernationem obtineat, cui etiam **215** in ea quæ ipsi ceditur ministros a civitatis episcopo necesse est ordinari. Sane quia ministrorum mentio facta est et nonnulli ab ipso inventi excommunicati temere in clero proiecti dicerentur, statutum est eos qui ita

C assumpti essent deponendos; quibus autem nulla conversationis macula præjudicaret, prout Ebrudunensi sacerdoti constituendo visum est, aut in ecclesiæ suæ ministerio tenendos, aut ad ipsum quocunque habi tasset transferendos, plebi quam acciperet ex constitutionis hujus permissione benedicere, ut supra definitum est, in una eademque ecclesia neophylos confirmare, in castellis ac vicis totum illi [T. 2, illud] ante presbyteros, sicuti venerit licet, quod in civitatibus omnino præscribitur ^d.

aliquando episcopus esse possit; expunctus quia ad rem non attinet.

* Ex omnibus Codicibus, In A., episcopi.

^d T. 2, omnino non præscriptum.

IV. Ut^a presbyter et benedicat et confirmet [T., 2, sanctificet] neophyti.

Et inter minutias has discussiones visum est omni presbytero per familias, per agros, per privatas domos, pro desiderio fidelium facultatem benedictionis aprire, quod nonnullas jam provincias habere occurrit, huic etiam in ecclesiarum pleibus per loca tam magis quam per urbes hoc idem visum est esse tribuendum: in ecclesia quoque qua ordinatus fuerit consecrandi virginem, sicut confirmandi neophyti jus habebit, et per omnia ut si multæ indulgentiæ testimoniorum, semper se inferiorem episcopo, superiorem presbytero agat, mandatis votisque sanctorum omnium prosequentibus vivat in timore Domini, quietem colat, Deo serviat, synodi circa se benevolentie gratias agat, semperque indignum se induxit et negatis imparem esse fateatur.

V. Ut^b episcopus qui sepelierit episcopum curam habeat ecclesiae ipsius.

la commune autem omnes qui convenerant sacerdotes sibi metipsis contra hujusmodi scandala præcavendum censuerunt. Itaque propter hujusmodi temeritates tali definitione consultum est, ut de cætero observaretur ne quis ad eam ecclesiam, quæ episcopum perdidisset, nisi vicina ecclesiae episcopus exequiarum tempore accederet, qui tamen statim ecclesiae ipsius curam districtissime gereret, ne quid ante ordinationem discordantium in novitatibus clericorum subversioni **216** liceret: itaque cum tale aliquid accidit, vicinis vicinarum ecclesiarum inspectio, descripicio recensione mandatur.

VI. Ut^c absque metropolitanano nullus ordinetur episcopus.

Hæc autem omnia exequiarum tempore usque ad septimam defunctionem diem agit, eximia ecclesie referens mandatum metropolitani: simul cum omnibus sanctis [Æ., sociis] episcopis sepeliretur. Nec quisquam ad ecclesiam quæ sumnum amiserat sacerdotem, nisi metropolitani litteris invitatus, ne a piebe decipiatur, accedat et vim pati voluisse videatur.

VII. De^d his qui ecclesiarum vel eorum cultoribus, id est sacerdotibus, seditioni exsisterint.

Pervenitum est huic sanctæ synodo quod aliqui ignoti institutiones canonum fastu superbiæ editiones et antiqui hostis consilio emulare nituntur, qui non humiles sed superbi seditionemque ecclesiabus Dei vel ejus sacerdotibus persistunt; placuit omni synodo hos tales ab Ecclesia Dei et a cœtu catholicorum segregari, ac excommunicatos exilio relegari, ut post correcti satisfactione poenitentia ad sanctum communionem possint idem admitti, non ad clerum.

^a In Codicibus duplex titulus: qui exprimitur et alter sic se habens: *Ut presbyteri privatim fidelibus desiderantibus benedicat; expunctus ne repetatur.*

^b In Codicibus duplex titulus: qui exprimitur et alter sic se habens: *De ordinando ecclesia defuncto episcopo; expunctus ne repetatur.*

^c In Codicibus duplex titulus: qui exprimitur et alter sic se habens: *Nec quis ad ordinationem venias nisi metropolitanus litteris invitatus; expunctus ne repetatur.*

^d Hic canon et sequens ex U. sunt desumpti: de sunt namque in reliquis.

VIII. Ut bis in anno concilium fiat.

Sufficere visum est bis in anno per singulas provincias episcoporum concilium fieri, semel quidem post tertiam hebdomadam paschalis festivitatis, ita ut in quarta quaque hebdomada quæ consequitur, id est media Pentecoste concilium compleatur. Admoneant autem comprovinciales episcopi ii qui per amplioribus, id est in metropolitanis civitatibus ducunt. Secundum vero concilium Idibus Octobribus pro vindemiaz temporibus habeatur: qui dies apud Græcos Hyperberetæ mensis decimus invenitur. In ipsis autem conciliis et presbyteros et diacones et judices sive curiales ac privatos praesentes esse oportet: et omnes quotquot se laeos existimant causas enarrant et synodicam exspectent sententiam. Nec licet aliquibus apud semetipsos concilia metropolitanorum queat esse praesentia¹, et absque metropolitanorum episcoporum conscientia facere, quibus de **217** omnibus causis veridicum ac fidelissimum constat emissum esse sanctionis judicium.

Ego Hilarius episcopus juxta id quod universis sanctis episcopis meis qui mecum subscripsorum placuit, statuta Patrum secutus his definitionibus subscripsi sub die xiii Kalendas Decembres² Theodosio Augusto septies decies et Feste consule honesto³.

Ego Severianus episcopus huic definitioni interfui et subscripsi die consulatus supra scripti⁴.

Ego Audentius episcopus his statutis interfui et consulatus supra scripti.

Ego Julius [T., 2, Julianus] episcopus his statutis interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Arcadius episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Auspicius episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Severus episcopus his definitionibus interfui **218** et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Valerianus episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Nectarius episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Asclepius episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Theodore episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Maximus episcopus his definitionibus interfui et subscripsi die consulatus supra scripti.

Ego Vincentius presbyter episcopi Constantiani, ab eodem ordinatus, interfui⁵ et subscripsi die consulatus supra scripti.

¹ Forte editiores ait Baluzius: nos autem hoc verbum supervacaneum existimamus.

² Corrupius certe locus: redundare videntur hæc verba: metropolitanorum queat esse praesentia.

³ B. R., T. 1, 2, die xiv Kalendas Decembres.

⁴ Æ., B. R., U., Feste viro clarissimo, consulibus honestis.

⁵ Æ., B. R., E. 3, U., interfui vita ipsius.

XXVII

CONCILIUM ARAUSICANUM

SEXDECIM EPISCOPORUM, HABITUM AERA CCCCLXXIX, THEODOSII MINORIS TEMPORIBUS SUB DIE VI IDUS NOVEMBRI, CYRO CONSULE, IN ECCLESIA JUSTINIANENSI.

I. De hæreticis si in mortis discriminine convertantur. A

Hæreticos in mortis discriminine positos si catholici esse desiderant, si desit episcopus, a presbytero cum chrismate et benedictione consignari placet.

II. Ut nullus minister sine chritmate proficiscatur.

Nullum ministerium, qui baptizandi recipit officium, sine chrismate usquam debere progredi, quia inter nos placuit semel chrismari. De eo autem qui baptizamus quacunque 219 necessitate faciente non chrismatus fuerit, in confirmatione sacerdos commonebitur: nam inter quos chrismatis ipsius non nisi una benedictio est, non ut præjudicant quidquam, sed ut non necessaria habeatur repetita chrismatio.

III. De paenitentibus qui de corpore exēunt b.

Qui recedunt de corpore paenitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione eis communicari, quod morientia sufficit consolationi secundum defunctiones Patrum, qui bujusmodi communione congruerter viaticum nominarunt, ut si supervixerint stetut in ordine paenitentium, ut ostensis necessariis paenitentia fructibus legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione accipiant.

IV. De clericis paenitentiam volentibus.

Paenitentiam desiderantibus clericis non negandam.

V. De his qui ad ecclesiam confugiant ne tradantur.

Eos qui ad ecclesiam confugerint tradi non oportere, sed loci sancti reverentia et intercessione defendi.

VI. De mancipiis confugientibus ad ecclesiam.

Si quis autem mancipia clericorum pro suis mancipiis ad ecclesiam confugientibus crediderit occupanda, per omnes ecclesias districtissima damnatione ferriatur.

VII. De libertis qui ecclesiae commendati sunt ne opprimantur.

In ecclesia manumissos vel per testamentum ecclesiae commendatos si quis in servitutem vel obsequium vel ad coloniam conditionem imprimere tentaverit, animadversione ecclesiastica coeretur.

VIII. De his qui clericum alienum ordinare præsumunt.

Si quilibet consistentem alibi clericum ordinandum putaverit, prius definiat ut cum ipso habitet, sic quoque non sine consultatione ejus episcopi cum quo ante habitavit; nec eum qui fortasse non sine causa diu ab alio non ordinatus est ordinare præsumat.

* B. R., T. 1, 2, Arausicum. In reliquis Codicibus. Arausicum.

IX. De his qui cives alienos ordinaverunt.

Si quis autem alienos cives aut alibi consistentes ordinaverit, ne inordinati in ullo 220 accusentur, aut ad se eos revocent aut gratiam ipsi eorum impetrant cum quibus habitat.

X. De episcopis qui non in possessione sua sed in aliena diaecesi basilicam construxerunt.

Si quis episcoporum in aliena civitatis territorio ecclesiam ædificare disponit, vel pro fundi sui aut ecclesiastici vel pro quacunque suorum opportunitate permitta licentia ædificandi, quia prohiberi hoc votum nefas est, non præsumat dedicationem, quæ illi omnismodi reservatur in cuius territorio ecclesia assurgit, reservata ædificatori episcopo hac gratia, ut quos desiderat clericos in re sua videre ipsos ordinet is cuius territorium est, vel si ordinati jam sunt ipsos habere aquiescat, et omnis ecclesie ipsius gubernatio ad eum in cuius civitatis territorio ecclesia surrexit pertinebit. Quod si etiam secularium quæcumque ecclesiam ædificaverit, et alium magis quam eum in cuius territorio ædificat invitandum putaverit, tam ipse cui contra constitutionem ac disciplinam gratificare vult quam omnes episcopi qui ad hujusmodi dedicationem invitantur a conventu abstinebunt. Si quis excesserit, in reatum devocabitur: si quis excesserit, ordinem recognoscatur.

XI. De episcopis qui excommunicatum alterius suscipiunt.

Placuit in reatum venire episcopum, qui admonitus de excommunicatione cujuscunque, sine reconciliatione ejus qui excommunicavit, ei communicare præsumperit, ut integra omnia, si reconciliatio intercesserit, de justitia vel iniunctitate excommunicationis proximæ synodo reserventur.

XII. De his qui subito obmutescunt, quod et baptismum et paenitentiam accipere possint.

Subito obmutescens, prout statutum est, baptizari aut paenitentiam accipere potest si voluntatis aut præterite testimonium aliorum verbis habeat, aut presentis in suo nuto.

XIII. De his qui mente despiciunt.

Amentibus quæcumque pietatis sunt conferenda.

XIV. De energumenis baptizatis.

D Energumeni baptizati, si de purgatione sua curant et sese sollicitudini clericorum tradunt monitisque obtemperant, omnismodi 221 communicent sacramenti ipsius virtuti vel muniendi ab incuria dæmonii [U., G., dæmonum] quo infestantur, vel purgandi quorum jam ostenditur vita purgator.

* T. 2, De non reconciliatis paenitentibus qui de corpore exēunt.

XV. Ut energumeni et catechumeni de baptismō consulantur. A ultra subdiaconatum vel ecclesiasticas capiant dignitates.

Energumenis et catechumenis in quantum vel necessitas exegerit vel opportunitas perniserit, de baptisme consulendum.

XVI. Ut energumeni ad clerum non promoveantur.

Qui palam aliquando arrepti sunt non solum non assumendi ad illum ordinem clericatus, sed et si jam aliqui ordinati sunt ab imposito officio repellendi.

XVII. Ut in unum propositio sacramenti consecretur.

Cum b capsa et calix inferendus est, et admis-
tione eucharistiae consecrandus.

XVIII. Ut evangelia catechumeni audiant.

Evangelia deinceps placuit catechumenis legi apud omnem provinciarum nostrarum Ecclesiam.

XIX. Ut catechumeni ad baptisterium non accedant.

Ad baptisterium catechumeni nunquam admittendi.

XX. Ut catechumeni cum fidelibus benedictionem non accipiant.

Ad fidelium benedictionem catechumeni et am-
inter domesticas orationes, in quantum caveri pos-
test, segregandi informandique ut se revocent, et
signando vel benedicendos semotim offerant.

XXI. Ut duo episcopi episcopum non faciant.

In nostris provinciis placuit de præsumptoribus, ut si cibū contigerit duos episcopos episcopum invi-
tum facere, auctoribus damnatis, unius eorum ec-
clesiæ ipse qui vien passus est substituatur: si la-
men vita respondet et alterius dejecti loco nibilom-
inus ordinetur; si voluntarium duo fecerint, et ipse
damnabitur, quo cautius ea quæ sunt antiquitus
statuta serventur.

XXII. Ut clerici conjugati nisi continentiam prospicteantur, diacones non fiant.

Sed id præterea ut non deinceps ordinentur dia-
cones conjugati, nisi qui prius conversionis propo-
sito professi fuerint castitatem.

**XXIII. De his qui post acceptum diaconium inconti-
nentes inveniuntur.**

Si quis autem post acceptam benedictionem levita-
team cum uxore sua incontinentis invenitur, ab offi-
cio abjiciatur.

XXIV. De incontinentibus clericis.

De his autem qui prius ordinati hoc ipsum inci-
derunt Taurinatis [T. 2, Tauritanæ] synodi sequen-
dam esse sententiam, qua jubentur non ulterius pro-
moveri.

XXV. De viris probatis.

De iōneis autem et probatoriis [T. 2, probatis]
viris, quos clericatu alligari ipsa vitæ gravitas co-
gli, si forte inciderent duplicita matrimonii, ut non

* Ex reliquis Codicibus desumptus hic canon qui
deest in A.

^b Ex omnibus Codicibus. In A., cum calice et pa-
tena inferendus est.

^c Ex U. desumpta vox catechumeni, quæ doest in
A. et reliquis Codicibus.

^d In Codicibus duplex titulus: qui exprimitur et

A ultra subdiaconatum vel ecclesiasticas capiant dignitates.

XXVI. De diaconissis non ordinandis.

Diaconissæ omnismodis non ordinandæ: si quæ
jam sunt, benedictioni quæ populo impenditur capita
submittantur.

**XVII. De feminis quæ viduitatem professæ sunt
coram episcopo.**

Viduitatis servandæ professionem coram episcopo
in secretario habitum, imposta ab episcopo ves-
tuali, non esse violandam: ejus vero raporem
vel ipsam talis professionis desertricem merito esse
dignandam.

**XXVIII. De h's qui professi sunt castitatem si pre-
varicaverint.**

B In utroque sexu desertores professæ castitatis
prævaricatores habendi, et his omnibus per pœni-
tentiam legitimam consulendum.

**XXIX. Ut nullus episcopus de concilio sine
consensu discedat aut ad concilium ire excusat.**

Hæc quæ subscribimus cum eorum quoque con-
cordia qui consensu dederunt rata deinceps inter
nos ac nostros haberi volumus et habenda sancimus,
non ita prætereuntes eos qui synodo aut per se
aut per consensu suo, vel ad vicem sui per legatos
destinando adesse detrectant; ut sibi supra nos illi
placeant qui patrum statuta despiciunt, quibus bis in
anno, quod nobis pro temporum qualitate difficile
est, sanctum est convenire; adjacentes quod simili-
bus deinceps paginis pro salubritate ac remedii ec-
clesiasticis congregandi adjicere optamus, ut nullus
conventus sine alterius conventus denuntiatione
solvatur. Itaque sequenti anno, si Domino ac Deo
nostro Iesu Christo permittente conceditur, die xv
Kalendas Novembri Justiniano in Arausico territo-
rio conventum habebimus: qui ideo tanto prius per
conventum ipsum denuntiat, ut tam excusationis
libertas quam invitationis necessitas non sit; de die
enim et loco per nos ipsos commonebimus singuli
nobiscum, in exemplaribus ea quæ per nos sunt
constituta referentes: reliquos qui defuerunt beatissimi
fratris nostri Hilarii sollicitudini relinquimus
datis ad ipsos **XXIV** horum exemplaribus commen-
dendos. Post omnia occurrit de imbecillitatibus fra-
gilitatis humanae, ut si quis episcopus per infirmi-
tatem, debilitatem vel aliquam bebetudinem sensus
inciderit, aut officium eris amiserit, ea quæ non nisi
per episcopos geruntur non sub præsentia sua pre-
sbyteros agere permittat, sed episcopum evocet cui
quod in ecclesia agendum fuerit imponat.

D Ego Hilarius episcopus subscripsi.
Ego Claudius episcopus subscripsi.
Ego Constantianus episcopus subscripsi.

alter sic se habens: *De abjectione ejus quem duo
præsumperint ordinare episcopum; expunetus ne re-
petatur.*

* A., Sedit præterea.

^b U. conjugati, statuimus, nisi.

^c Ex B. R., T. 1, 2. In A., A., E. 3, gratia co-
egerit. In U., gratuitas cogit.

Ego Audentius episcopus subscripsi.
 Ego Agrestius episcopus subscripsi.
 Ego Julius episcopus subscripsi.
 Ego Auspicus episcopus subscripsi.
 Ego Thendorus episcopus subscripsi.
 Ego Maximus episcopus subscripsi.
 Ego Eucherius episcopus subscripsi, sanctorum
 sacerdotum comprovincialium meorum super his
 respectaturus assensum.

A Ego Nectarius episcopus subscripsi.
 Ego Justus episcopus subscripsi.
 Gevetius episcopus subscripsi.
 Ego Augustalis episcopus subscripsi.
 Ego Ingenuus episcopus subscripsi.
 Ego Superventor Solonius episcopus subscripsi.
 Pro patre meo episcopo Claudio subscripsi et re-
 cognovi.

XXVIII

CONCILIUM VASENSE PRIMUM

**HABITUM AERA CCCCLXXX, APUD AUSPICIUM EPISCOPUM ECCLESIE CATHOLICE, THEODOSI
 MINORIS TEMPORIBUS, DIOSCORO CONSULE, SUB DIE IDUS NOVEMBRI.**

I. Ut Gallicani episcopi in Gallias non discutiantur.
 Placuit ergo tractatu habito episcopos de Gallicanis provinciis venientes intra Gallias non discutientes, sed solum sufficere si nullus communioni aliquis interdixerit; quia inter circumabitantes ac sibi pene invicem notos non tam testimonio indigent probi, quam denotatione et denuntiationibus depravati.

**225 II. De paenitentibus subito mortuis ut oblationes
 eorum recipiantur.**

Pro his qui paenitentia accepta in bono vita cursu satisfactoria compunctione viventes, sine communione inopinato nonnunquam transitu in agri aut itineribus præveniuntur, oblationem recipienda et eorum funera ac deinceps memoriam ecclesiastico affectu prosequendam, quia nefas est eorum commemorationem excludi a salutaribus sacris, qui ad eadem sacra fidei affectu contendentes, dum se diutius reos statuunt, indignos salutiferis mysteriis indicant ac purgatores restitui desiderant, absque sacramentorum viatico intercipiuntur, quibus fortasse nec absolutissimam reconciliationem sacerdos dengandam putasset.

III. Ut ab alterius episcopo chrisma nullus accipiat.

Per singula territoria presbyteri vel ministri ab episcopis, non prout libitum fuerit a viciniis, sed a suis propriis per annos singulos petant chrisma, appropinquante solemnitate paschali, nec per quincunque ecclesiasticum: sed si qua necessitas aut ministrorum occupatio est, per subdiaconum, quia in honore est inferioribus summa committi, optimum autem est ut ipse suscipiat qui in tradendo usurpe est; si quid obstat, saltum is cuius officii est sacrarium disponere et sacramenta suscipere.

IV. Ut qui oblationes defunctorum retinent excommunicentur.

Qui * oblationes defunctorum retinent et ecclesiis tradere demorantur, ut infideles ab Ecclesia abiciendi, quia usque ad exinanitionem fidei pervenire certum est hanc pietatis divinae exacerbationem, qua et fideli de corpore recedentes votorum plenitudine, pauperes collatu alimonie et necessaria sustenta-

B tione fraudantur: hi enim tales quasi egentium negotiores, nec credentes judicium Dei habendi sunt; unde et quidam patrum in hoc scriptis suis inseruit congruente sententia qua ait: Amico quippiam rapere furtum est, Ecclesiae fraudare sacrilegium.

V. Ut qui sententia episcopi sui non acquiescit recurrat ad synodum.

Si quis episcopi sui sententia non acquiescit, recurrat ad synodum.

226 VI. Ut excommunicatus humiles aemelitum ut festinus reconcilietur.

Ex epistola sancti Clementis utilia quæque præsenti tempore ecclesiis necessaria sunt honorifice præfenda, et cum reverentia ab omnibus fidelibus ac præcipue c'ericis recipienda: ex quibus quid specia- C liter placuit præter venerandam antiquitatem statutis præsentibus roboramus, quod suprascriptus beatus martyr de beatissimi apostoli Petri institutione commemorat dicens: Quædam autem etiam ex vobis ipsis intelligere debetis, si qua sunt quæ ipse præter [T. 2, propter] insidias hominum malorum non potest evidenter et manifestius proloqui. Verbi gratia, inimicus est alieni pro actibus suis? vos nolite expectare ut ipse vobis dicat: Cum illo nolite amici esse, sed prudenter observare debetis et voluntati, ejus vide- licet qui ecclesie curam gerit, absque communione obsecundare, et averti se ab eo cui ipsum sentitis adversum, sed nec loqui his quibus ipse non loquitur, ut unusquisque qui in culpa est dum cupit omnium vestrum sibi gratiam reparare, festinet citius recon-

D ciliari ei qui omnibus præstet et per hoc redit ad salutem cum obedire cœperit monitis præsidentis: et cetera quæ in sequentibus denotant amicos eorum qui veritati inimici sunt. Sciat itaque deinceps clerus ad restum, sed et fidelium populus ad culpam, sibi ascribendum, si quis in hoc vitium malorum eo su- tator et disciplinæ subversor agnoscitur.

**VII. Ut accusatores de levibus causis non audiantur,
 de criminalibus vero discutiuntur.**

Placuit præterea accusandi licentiam etiam in nostri ordinis si qua existit levitate comprimere, ut episcopus si quem judicat abstundendum, si pro be-

* In Codicibus inveniuntur verba: *De damnatione eorum, quæ expuncta sunt, quia redundant.*

mitione et correctione fratris assurgit exorari a cæteris, acquiescat fratri de quo agitur, correptione et communione adhibita : sin autem de crimine aliquem potest esse damnandum, accusatori suo se discutiendum sciat; fas est enim ut quæ uni probantur probentur omnibus.

VIII. Ut episcopus alienum clericum peccantem redargunt.

Quod si se tantum episcopus alieni sceleris consciū novit, quandiu probare non potest nihil proferat, sed cum ipso ad compunctionem ejus secretis correptionibus elaboret, qui si correptus pertinacior fuerit, et se communioni publice ingesserit, etiam si episcopus in redarguendo illo quem reum judicial probatione deficiat indemnatus licet **227** de his qui nihil sciunt, secedere ad tempus pro persona majoris auctoritatis jubeatur, illo, quandiu probare nihil potest, in communione omnium præterquam ejus qui eum reum judicat permanente.

IX. Ut qui expositum invenerit ecclesiam contestetur.

De expositis, quia conclamata ab omnibus querela

* In Codicibus : infelix a pœceptis.

A processit eos non misericordiae jam sed canibus exponi, quos colligere calumniarum metu quamvis inflexa pœceptis * misericordiae mens humana detracat, id servandum visum est, ut secundum statuta fidelissimorum, piissimorum angustissimorumque principum quisquis expositum colligit **228** ecclesiā contestetur, contestationem colligat : nibilominus de altario dominico die minister annuntiet, ut ecclesia sciat expositum esse collectum, ut intra dies decem ab expositionis die expositum recipiat, si quis se probaverit agnoscisse : collectori pro ipsorum decem dierum misericordia prout maluerit, aut praesens ab homine aut in perpetuum cum Deo gratia persolvenda.

X. Ut qui præter constitutum expositum reponit ut homicida habeatur.

Sane si quis post hanc diligentissimam sanctiōnem expositorum hoc ordine collectorum repetitor vel calumniator extiterit, ut homicida habendus est.

XXIX

CONCILIUM VASENSE SECUNDUM.

I. De presbyterorum observatione.

Hoc placuit, ut omnes presbyteri qui sunt in parochiis constituti, secundum consuetudinem quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognovimus, juniores lectores quantoscunque sive uxore habuerint, secum in domum ubi ipsi habitare videntur recipiant, et eis quomodo boni patres spiritualiter nutrientes psalmos parare, divinis lectionibus insistere [U., Instruere] et in lege Domini erudire contendant ut et sibi dignos successores provideant et a Domino præmia æterna recipient. Cum vero ad statuēm perfectam venerint, si aliquis eorum pro carnis fragilitate uxorem habere voluerit, potestas ei ducendi conjugium non negetur.

II. Qualiter recitentur a diaconibus homiliae.

Hoc etiam pro ædificatione omnium ecclesiærum et pro utilitate totius populi nobis placuit, ut non solum in civitatibus sed etiam in omnibus parochiis verbum faciendi daremus presbyteris potestatem, ita ut si presbyter aliqua infirmitate prohibente per se ipsum non potuerit prædicare, sanctorum Patrum homiliae a diaconibus recitentur : si enim digni sunt diaconi quod Christus in Evangelio locutus est legere, quare indigni judicentur [U., G., sunt] sanctorum Patrum expositiones publice recitare?

III. Kyrie eleison vel Sanctus sœpe dici.

Et b^{is} quia tam in sede apostolica, quam etiam per totas orientales atque Italæ provincias dulcis et nimium salubris consuetudo est intromissa, ut Kyrie eleison frequentius cum grandi affectu et compunctione

ectione dicatur, placuit etiam nobis, ut in omnibus ecclesiæ nostris ista tam sancta * consuetudo et ad matutinum et ad missam et ad vesperum, Deo propitiante, intromittatur, et in omnibus missis, sive in matutinis sive in quadragesimalibus, sive in illis quæ pro defunctorum commemorationibus sunt, semper *Sanctus, Sanctus, Sanctus* eo ordine, quo modo ad missas publicas dicitur, dici debeat : quia tam sancta et tam dulcis et tam desiderabilis vox, **229** etiamsi die noctuque possit dici, fastidium non poterit generare.

IV. Ut nomen papæ in ecclesiis recitetur.

Et hoc nobis justum visum est, ut nomen domini papæ, quicunque sedi apostolice præfuerit, in nostris ecclesiis recitetur.

V. Ut dicatur : Sicut erat in principio.

Et quia non solum in sede apostolica, sed etiam per totum Orientem et totam Africam vel Italiam propter hæreticorum astutiam, qui Dei Filium non semper cum Patre fuisse sed a tempore cœpisse blasphemant, **230** in omnibus clausulis post Gloriam ; *Sicut erat in principio* dicitur; etiam et nos in universis ecclesiis nostris hoc ita dicendum esse decrevimus.

Cæsarius in Christi nomine catholicam * haec definitionis nostræ regulam relegens subscripsit.

Et notum sub die nonarum Novembrium Decus, niore viro clarissimo consule : in hac constitutione septemdecim episcopi subscripsérunt.

Quia etiam et ea quæ infra scripta sunt omnibus

* T. 1, 2, statuta sancta.

† B. R., T. 1, 2, nomine episcopus catholicam.

ecclesiis satis necessaria esse novimus, ideo justum A canonum jungemus, ex constituto synodali apostolice rationabile visum est, ut illa suprascriptis titulis licet sedis inter cetera.

XXX

CONCILIJ AGATHENSE.

VIGINTI QUINQUE EPISCOPORUM, HABITU MERA • DCLIV.

Anno vicesimo secundo Alarici regis sub die III Idus Septembris cum in nomine Domini in civitate Agathensi convenissemus in sancti Andreæ basilica, consediums de disciplina et ordinationibus clericorum atque pontificum vel de Ecclesiæ utilitatibus tractaturi. In primo id placuit ut canones et statuta Pauperum per ordinem legerentur, quibus lexis b.

I. De digamis clericis ut non ministrant.

Placuit, ut de digamis aut internuptarum maritis, B quanquam aliud Petrum statuta decreverint, ut qui hucusque ordinati sunt, habita miseratione, presbyterii vel diaconatus nomen tantum obtineant: officium vero consecrandi presbyteri et ministrandi hujusmodi diacenes non præsumant.

II. De contumacibus clericis et ad officium tardis.

Contumaces vero clerici prout dignitatis ordo permiserit ab episcopis corrigantur, et si qui prioris gradus elati superbia communionem fortasse contempserint, aut ecclesiam frequentare, vel officium suum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur; ita ut cum eos penitentia correxerit, rescripti in matricula gradum suum dignitatemque recipiant.

III. De episcopis qui vel innocentes vel pro minimis causis a iquo excommunicant.

Episcopi vero si, sacerdotali moderatione postposita, innocentes aut minimis causis culpabiles excommunicare præsumpserint, et ad gratiam festinantes recipere fortasse noluerint, **231** a vicinis episcopis ejuslibet provinciæ litteris monentur; et si parere [BR., T. 1, 2, parcere] noluerint, communio illis usque ad tempus synodi a reliquis episcopis non denegetur^c, ne fortasse in excommunicatoris peccatum excommunicati longo tempore morie præveniantur.

IV. De his qui suas vel propinquorum oblationes ecclesie fraudant.

Clerici etiam vel sacerdtales qui oblationes parentum aut donatas aut testamentis relictas retinere persistirint [U., præsumpserint] aut id quod ipsi donaverint ecclesiis vel monasteriis crediderint auferendum, sicut synodus sancta constituit velut necatores pauperum quoisque reddunt ab ecclesiis excludantur.

V. Si clericus furtum ecclesie fecerit.

Si quis clericus furtum ecclesie fecerit, peregrina ei communio tribuatur.

^a A.E., ATA DCLIII.

^b U., quibus lectis definierunt. In A. et reliquis ad periodi absolutionem vox canonis primi placuit adjungenda.

VI. Si episcopo a quibuslibet quidquam fuerit derelictum.

Pontificis vero quibus in summo sacerdotio constitutis ab extraneis duntaxat aliquid aut cum ecclesia, aut sequestratum aut dimittitur aut donatur, quia hoc ille qui donat pro redemptione animæ sursum, non pro commodo sacerdotis probatur offerre, non quasi suum proprium, sed quasi dimissum ecclesiæ inter facultates ecclesiæ computabant; quia justum est, ut sicut sacerdos habet quod ecclesiæ dimissum est, ita et ecclesia habeat quod relinquitur sacerdoti sane quidquid per fidicommissum aut sacerdoti, aut ecclesiæ fortasse dimittitur cuicunque alii postmodum profuturum, id inter facultates suas ecclesia computare aut retainere non poterit.

VII. De rebus ecclesiæ, quomodo ab episcopis habentur: et de servis ecclesiæ qualiter ab episcopo manumittantur.

Casellas vero vel mancipla ecclesiæ episcopi, sicut prisca canonum præcepit auctoritas, vel vasa ministerii quasi commendata fidei proposito integro ecclesiæ jure possideant; id est ut neque vendere, neque per quoscumque contractus res unde pauperes vivunt alienare præsumant: quod si necessitas certa compulerit, ut pro ecclesiæ aut necessitate aut utilitate vel in usufructu vel indirecta venditione aliquid distrahatur, apud duos vel tres comprovinciales vel vicinos episcopos causa quæ necesse sit vendere. **232** primitus comprobetur, et habita discussione sacerdotali eorum subscriptione quæ facta fuerit venditio roboretur: aliter facta venditio vel transactionis non valebit. Sane si quos de servis ecclesiæ benemeritos sibi episcopus libertati donaverit, collatam libertatem a successoribus placuit custodiri cum eo quod eis manumissor in libertatem contulerit, quod tamen jubemus viginti solidorum numerum, modum in terrula, vineola vel hospitiolo tenere: quod amplius datum fuerit post manumissionis mortem ecclesia revocabit; minusculas vero res aut ecclesiæ minus utiles peregrinis vel clericis salvo juro ecclesiæ in usum perstare permittimus.

VIII. De clericis qui ad sacerdtales confugint.

Id etiam placuit, ut clericus si relicto officio suo propter distinctionem ad sacerdtalem fortasse configerit, et is ad quem recurrat solatum defensionis impenderit, cum eodem de Ecclesiæ communione pellatur.

^c Ex T. 1, 2. In A. et reliquis Codicibus: episcopis denegetur.

^d A.E., B. R., T. 1, 2, in libertate.

**IX. De presbyteris et diaconibus qui ad conjugalem A
coitum revertuntur.**

Plenit etiam, ut si diaconi aut presbyteri conjugati ad torum uxorum suarum redire voluerint, papæ Innocentii ordinatio vel Syricii episcopi auctoritas conservetur; quod si ad aliquos formula illa ecclesiastica vita pariter et disciplinae que a Syricio episcopo ad provincias commeavit non probabitur perveruisse, his ignorationis [U., G., ignorationibus] venia remittetur, ita ut de cætero penitus incipient abstinere et ita gradus suos in quibus inventi fuerint sic retineant, ut ad potiora eis non liceat ascendere: quibus in beneficio esse debet, quod hunc ipsum locum quem retinent non amittant. Si qui autem scisse formam vivendi dimissam [U., G., missam] a sancto Syricio episcopo deteguntur, neque statim cupiditatis libidines abjecisse, illi sunt modis omnibus submovendi, qui post adinonitionem cognitam præponendam arbitrati sunt voluptatem.

**X. Ut nullus clericorum cum extraneis feminis
habitet.**

Id etiam ad custodiendam vitam et famam speciali ordinatione præcipimus, ut nullus clericorum extraneæ mulieri qualibet collatione aut familiaritate jungatur: ei non solum in domo illius extranea mulier non accedat, sed nec ipse frequentandi ad extraneam mulierem habeat potestatem, sed cum matre tantum, sorore, filia aut nepte, si habuerit aut voluerit, vivendi liberam habeat 233 potestatem: de quibus nominibus nefas est aliud quam natura constituit suspicari.

**XI. Ut nullus clericus in cellario vel secreto seminam in-
tromittat.**

Ancillas vel libertas a cellario vel a secreto ministerio et ab eadem mansione in qua clericus manet, placuit removeri.

XII. Ut onibus diebus Quadragesima sabbato jejunetur.

Placuit etiam, ut omnes Ecclesiae exceptis diebus dominicis in quadragesima, etiam die sabbati, sacerdoti: ordinatione et distinctionis comminatione jejunent.

**XIII. Ut symbolum ante octo dies paschæ competentibus
prædicetur.**

Symbolum etiam placuit ab omnibus ecclesiis una die, id est ante octo dies dominicæ resurrectionis publice in ecclesia competentibus tradi.

XIV. Ut altare et ungatur et benedicatur.

Altaria vero placuit non solum unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.

**XV. Qualiter maiores, qualiter minores [B. R., T. 2, ju-
niore:] pœnitentiam accipiunt.**

Pœnitentes tempore quo pœnitentiam petunt impositionem manuum et cilicium super caput a sacerdote sicut ubique constitutum est consequantur, et si autem comes non deposuerint aut vestimenta non mutaverint abjiciantur, et nisi digne pœnituerint non recipiantur: iuvenibus etiam pœnitentia non facile committenda est propter ætatis fragilitatem, viaticum tamen omibus in morte positis non negandum.

PATROL. LXXXIV.

XVI. Quæ ætate diacones ordinentur.

Episcopus vero benedictionem diaconatus minoribus viginti et quinque annorum penitus non committat: sane si conjugati juvenes consenserint ordinari, etiam uxorum voluntas ita requirenda est, ut sequestro mansionis cubiculo, religione promissa, posteaquam pariter conversi fuerint ordinentur.

XVII. Quæ ætate episcopi vel presbyteres consecrantur.

Presbyteri: un vero vel episcopum ante triginta annos, id est antequam ad viri perfecti 234 ætatem perveniant, nullus metropolitanorum ordinare presumat, ne per ætatem, quod aliquoties evenit, aliquo errore culpentur.

**XVIII. De laicis quibus temporibus communicare de-
beant.**

B Secularres vero qui Natali Domini, Pascha, Pentecoste non communicaverint, catholici non credantur nec inter catholicos habeantur.

XIX. De sanctimonialibus qua ætate relentur.

Sanctimoniales, quamlibet vita earum et mores probati sint, ante annum ætatis suæ quadragesimum non relentur.

XX. De clericis qui comam nutrunt.

Clerici qui comam nutrunt ab archidiacono etiam si noluerint inviti detondantur: vestimenta vel calceamenta eis etiam nisi quæ religionem deceant utili aut habere non liceat.

XXI. Ut solemnitates majores in civitatibus celebrentur.

Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus e et ordinariusque conventus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festivitatibus ut ibi missas teneant propter satiationem familiae justa ordinatione permittimus: Pascha vero, Natale Domini, Epiphaniæ, Ascensionem Domini, Pentecosten et Natale sancti Joannis Baptiste, vel si qui maximi dies in festivitatibus habentur, non nisi in civitatibus aut in parochiis teneant. Clerici vero si qui in his festivitatibus quas supra diximus in oratoriis his, nisi jubente aut permittente episcopo, facere aut tenere voruerint, a communione pellantur.

**XXII. Ut non liceat presbytero vel clero rem eccl sive
vendere vel donare.**

D Et licet superfluum sit de re nota et antiquis canonicis prohibita iterato aliquid delinire, tamen quo facilius cupiditas aut improbitas reprimatur, id statuimus quod omnes jubent, ut civitenses sive diocesani presbyteri vel clerici, salvo jure ecclesie, rem ecclesie sicut permiserint episcopi teneant, vendere aut donare penitus non presumant: quod si fecerint, et facta venditio non valebit, et de facultatibus, si quas habent proprias, indemnam ecclesiam reddant et communione priventur.

235 XXIII. Ut clericus junior seniori non præponatur.

Episcopus etiam quorum vita non reprehenditur posteriori priori nullum præponat, nisi fortasse elatus superbia quod pro necessitate ecclesie episcopus jusserrit implere contemnit. Sane si officium archidiaconatus propter simpliciorem naturam implere aut expedire requiverit, ille loci sui nomen teneat et or-

dinationi ecclesiæ, quem elegerit episcopus, præponatur. A XXXI. *De his qui per odium ad pacem non revertuntur.*

XXIV. De expositis inventis.

De expositis id observandum quod jam dudum syndodus sancta constituit.

XXV. De sæcula ibus qui suas conjuges derelinquunt.

Illi vero sæculares, qui conjugale consortium culpa graviore dimittunt vel etiam diiniscerunt, et nullas causas discidii probabiliter proponentes propterea sua matrimonia dimittunt, ut aut illicita aut aliena præsumant, si antequam apud episcopos comprovinciales discidii causas dixerint, et prius uxores quam judicio damnentur abjecerint, a communione Ecclesiæ et a sancto populi cœtu pro eo quod fidem et conjugia maculant excludantur.

XXVI. Ut si voluntarie clericus damnum ecclesiæ fecerit, et satisfaciat et excommunicetur.

Si qui vero de clericis documenta, quibus ecclesiæ possessio firmatur, aut subripere aut negare aut adversariis fortasse tradere damnable et punienda obstinatione præsumpsent, quidquid per absentiam documentorum damni ecclesiæ illatum est de propriis facultatibus reddant et communione priventur; hi etiam, qui in damnum ecclesiæ instrumenta ecclesiæ impie sollicitati a traditoribus suscepint.

XXVII. Ut monasterium inconsulto episcopo nullus construat: et de monachis.

Monasterium novum, nisi episcopo aut permittente aut probante, nullus incipere aut fundare præsumat. Monachi vero vagantes ad officium clericatus, nisi eis testimonium abbas suus dederit, nec in civitatibus nec in parochiis ordinentur. Monachum nisi abbatis sui aut permisso aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem nullus abbas suscipere aut retinere præsumat; sed 236 ubique fuerint abbati suo auctoritate canonum revocentur. Si necesse fuerit clericum de monachis ordinari, cum consensu et voluntate abbatis præsumat episcopus.

XXVIII. Ut monasterium puellarum procul a monachis construantur.

Monasteria puellarum longius a monasteriis monachorum aut propter insidias diaboli aut propter oblocutiones hominum collocentur.

XXIX. De libertis ut in necessitate ab ecclesia tueantur.

Libertos legitime a dominis suis factos ecclesia si necessitas exegerit tueatur: quod si quis ante audiendum aut pervadere [Æ., persuadere] aut expoliare præsumpsit, ab ecclesia repellatur.

XXX. Ut post antiphonas orationes dicantur.

Et quia convenit ordinem Ecclesiæ ab omnibus æqualiter custodiri, studendum est, ut sicut ubique sit, et post antiphonas collectiones per ordinem ab episcopis vel presbyteris dicantur; et hymnos ^b matutinos vel vespertinos diebus omnibus decantari, et in conclusionem matutinarum vel vespertinarum missarum post hymnos capitella [U., capitula] de psalmis dici, et plebem collecta oratione ad vesperam ab episcopo cum benedictione dimitti.

^a Æ., B. R., E. 3, T. 1, 2, *supprimere.*

^b Æ., *hymnum matutinum vel vespertinum.*

Placuit elian, ut sicut pleruque sit quicunque odio aut longinqua inter se lite dissenserint, et ad pacem revocare diutina intentione nequierint, a civitatis primitus sacerdotibus arguantur: qui si inimicities deponere pernicioſa intentione noluerint, de Ecclesiæ cœtu justissima excommunicatione pellantur.

XXXII. Ut clericus inconsulto episcopo ad judicem secularum non perget.

Clericus nequaquam præsumat apud sæcularem judicem episcopo non permittente pulsare, sed si pulsatus fuerit respondeat: non proponat nec audeat c. iminale negotium in judicio sæculari proponere. Si quis vero sæcularium per calumniam Ecclesiam aut clericum fatigare tentaverit, et evictus [T. 1, 2, *victus*] fuerit, Ecclesiæ liminibus et a catholicorum communione, nisi digne paenituerit, arceatur.

237 XXXIII. Si episcopus hæredes non habens Ecclesiam cui præfuit hæredem non fecerit.

Episcopus qui filios aut nepotes non habens alium quam Ecclesiam reliquit hæredem, si quid de Ecclesia non in Ecclesiæ causa aut necessitate præsumpsit, quod distractit aut donavit irritum habeatur: qui vero filios habet, de bonis quæ reliquit ab hæredibus ejus indemnitatibus Ecclesiæ consulator.

XXXIV. De Judæis qui converti cupiunt qualiter suscipiantur.

Judæi quorum persilia frequenter ad vomitum redit, si ad legem [T. 1, 2, Ecclesiam] catholicam venire voluerint, octo mensibus inter catechumenos ecclesiæ limen introeant, et si pura fide venire noscuntur, tunc demum baptismatis gratiam consequantur: quod si casu aliquo quis periculum infirmitatis intra præscriptum tempus incurrit et desperatus fuerit, baptizetur.

XXXV. Si episcopus a metropolitano admonitus pro synodo vel ordinatione episcopali venire distulerit.

Si metropolitanus episcopus ad comprovinciales episcopos epistolas direxerit, in quibus eos aut ad ordinationem summi pontificis aut ad synodum invitet, pos:positis omnibus, exceptia gravi infirmitate corporis aut præceptione regia, ad constitutam diem adesse non differant: qui si defuerint, sicut prisca canonum præcepit auctoritas, usque ad proximam synodum a charitate fratrum et Ecclesiæ communione priventur.

XXXVI. Ut stipendia clericorum juxta meritum distribuantur.

Clerici etiam omnes, qui Ecclesiæ fideliter vigilanterque deserviunt, stipendia sanctis laboribus debita secundum servitii sui meritum vel ordinationem canonum a sacerdotibus consequantur.

XXXVII. De homicidis vel falsis testibus.

Itaque censuimus homicidas et falsos testes a communione ecclesiastica subinovendos, nisi penitentia satisfactione crimina admissa diluerint.

^c Æ., B. R., E. 3, T. 1, 2, *merentur.*

XXXVIII. Ut sine epistola episcopi sui non liceat clericum vel monachum proficisci : et de monachis vel abbatibus.

Clericis sine commendatitiis epistolis episcopi sui licentia non pateat evagandi, in 238 monachis quoque praesentis sententiae forma servetur ; quos si verborum increpatio non emendaverit, etiam verbribus statuimus coerceri. Servandum quoque de monachis ne eis ad solitarias cellulas licent a congregacione discedere, nisi forte probatis post emeritos labores aut propter infirmitatis necessitatem asperior ab abbatibus regula remittatur : quod ita demum fiet, ut intra eadem monasterii septa manentes, tamen sub abbatis potestate separatas habere cellulas permittantur. Abbatibus quoque singulis diversas cellulas aut plura monasteria habere non liceat, nisi tantum propter incursum hospitalitatis intra muros receptacula collocare.

XXXIX. Ut clerici nuptialia vitent convivia.

Presbyteri, diacones, subdiacones vel deinceps quibus ducendi uxores licentia non est, etiam alienorum nuptiarum evitent convivia, neque his coetibus admisceantur ubi amatoria cantantur et turpia, aut obscenæ motus corporum choris et saltationibus efferruntur, ne auditus et obtutus sacris mysteriis deputatus turpium spectaculorum atque verborum contumione polluantur.

XL. Ut Christiani Iudeorum vitent convivia.

Omnis deinceps clerici sive laici Iudeorum convivia evitent, nec eos ad convivium quisquis excipiat, quia cum apud Christianos cibis communibus non utantur, indignum est atque sacrilegum eorum cibos a Christianis sumi, cum ea quæ Apostolo permittente nos sumimus ab illis judicent immunda, ac sic inferiores incipiunt esse Christiani quam Iudei, si nos quæ ab illis apponuntur utamur, illi vero a nobis oblata contemnant.

XLI. Ut clericis vetetur ebrietas.

Ante omnia clericis vetetur ebrietas, quæ omnium vitiorum somes ac nutrix est. Itaque cum quem ebrium fuisse constiterit, ut ordo patitur, aut tringita dierum spatio a communione statuimus submovendum, aut corporali subdendum supplicio.

XLII. De sortilegis vel auguria observantibus ut ab ecclesia separantur.

Ac ne id fortasse videatur omissum quod maxime fidem catholicæ religionis infestat, quod aliquanti clerici vel laici student auguriis, et sub nomine fictæ religionis, quas sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam proflentur aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt : hoc 239 quicunque clericus vel laicus detectus fuerit vel consulere vel docere, ab Ecclesia habeatur extraneus.

XLIII. Ne de paenitentibus clericus ordinetur, et ut presbyter altare non crigat.

De paenitentibus id placuit observari quod sancti Patres nostri in synodali sententia statuerunt, ut

a E. 3, U., ministrare. A.E., B.R., ministrare diaconus.

b U., Ne presbyter, praesente episcopo, benedictio-

A nullus de his clericus ordinetur, et qui jam sunt per ignorantiam ordinati aut sicut bigami aut interruptrum mariti locum tencant. Ordinare diacones aut consecrare altare presbyter non presumat.

XLIV. Ne presbyter benedictionem vel paenitentiam in ecclesia dure presumat^b.

Benedictionem super plebem in ecclesia fundere, aut paenitentem in ecclesia benedicere presbytero penitus non licebit.

XLV. Ut episcopus exiguum aliquid sine clericorum etiam conniventia distrahat.

Terrulas aut vineolas exiguae et Ecclesiæ inius utilies aut longe positas parvas episcopus sine consilio fratrum, si necessitas fuerit, distrahendi habeat potestatem.

XLVI. Ut servos Ecclesiæ fugitivos vendere liceat episcopo.

Fugitivos etiam domos suas aut familias deserentes, qui etiam si revocati fuerint teneri non possunt, similiter ratione ab episcopis, si voluerint aut si ita illi meruerint, distrahantur.

XLVII. Ut ante missam expletam egredi populus non presumat.

Missas die dominico a secularibus totas teneri speciali ordinatione præcipimus, ita ut ante benedictionem sacerdotis egredi populus non presumat : qui si fecerint, ab episcopo publice confundantur.

XLVIII. De rebus episcopi propriis vel acquisitis.

Quidquid episcopus de suo proprio habet, ad haereses suos si voluerit derelinquat; quidquid vero de provisione Ecclesiæ sive de agris sive de frugibus sive de oblationibus, omnia in jure Ecclesiæ reservare censuimus.

XLIX. De non alienandis ab episcopo rebus Ecclesiæ, et de lib. rtis.

Diaconus vel presbyter in parochia constituti de rebus ecclesiæ sibi creditis nihil audeant commutare, vendere vel donare, quia res sacrae Deo esse noscuntur. Similiter et sacerdotes nihil de rebus ecclesiæ sibi commissis, ut superius comprehensum est, emutilare [B. R., emutare] præsumant : quod si facere voluerint, convicti in concilio et ab honore depositi de suo proprio aliud tantum resistuant quantum visi sunt præsumpsisse. Sane, si quis pro qualibet conditione de rebus ecclesiæ aliquid alienare voluerit, si de suo proprio tantum ecclesiæ contulerit quantum visus est abstulisse, tunc demum illud stare licebit; ita tamen libertos, quos sacerdotes, presbyteres, diacones de ecclesia sibi commissa facere voluerint, actus ecclesiæ prosequi jubemus : quod si facere contempserint, placuit eos ad proximum reverti servitum.

L. De clericis qui crimen capitale commiserint.

Si episcopus, presbyter vel diaconus crimen capitale commiserint aut chartam falsaverint aut testimonium falsum dixerint, ab offici honore depositi in monasterium retrudantur, et ibi tantummodo quādiū vixerint laicam communionem accipiant.

nem, etc. Benedicere, præsente episcopo, presbytero penitus non licebit.

LII. De episcopis qui per testamentum de rebus Ecclesiæ aliquid contulerint.

Si episcopus condito testamento aliquid de ecclesiastici juris proprietate legaverit, aliter non valebit nisi tantum de juris proprii facultate suppleverit.

LIII. De clericis qui sine epistolis sui episcopi proficiuntur.

Presbyter aut diaconus vel clericus sine antistitis sui epistolis ambulans, communionem ei nullus impendat.

LIII. De presbyteris parochianis res ecclesiæ di-strahensibus.

Quidquid parochiarum presbyter de ecclesiastici juris possessione distraxerit, inane habeatur et vacuum, venditori a comparantis actione vertente.

LIV. De eisdem ut quidquid emerint in nomine ecclesiæ comparent.

Presbyter dum diœcesim tenet, de his **241** quæ emerit ad ecclesiæ nomen scripturam faciat, aut ab ejus quam tenuit ecclesiæ ordinatione discedat.

LV. Ut sacerdos et levitæ canibus ad venandum et accipitribus non utantur.

Episcopis, presbyteris, diaconis ad venandum canes aut accipitres habere non licet: quod si quis talium personarum in hac voluntate detectus, si episcopus est, tribus mensibus se a communione suspen dat, presbyter duobus mensibus abstineatur, uno diaconus ab omni officio vel communione cessabit.

LVI. De venditionibus quas abbates facere præsumunt.

In venditionibus quas abbates facere præsumpserint hæc forma servetur, ut quidquid sine episcopi notitia venditum fuerit, ad potestatem episcopi revocetur: mancipia vero monachis donata ab abbatis non licet manumitti; injustum enim putamus, ut monachis quotidianum rurale opus facientibus servi eorum libertatis otio potiantur.

LVII. Ne unus abbas duobus cœnobio præferatur.

Unum abbatem duobus monasteriis interdicimus præsidere.

LVIII. Ne monasterium sine notitia episcopi construatur.

Cellulas novas aut congregatiunculas monachorum absque episcopi notitia prohibemus institui.

LIX. De rebus ecclesiæ usui collatis ut præscriptione temporis non defendantur.

Clerici quodlibet etiam quantacunque diuturnitate temporis de ecclesiæ remuneratione possederint, in jus proprium præscriptione temporis non vocetur, dummodo pateat ecclesiæ rem fuisse, ne videantur etiam episcopi administrationes prolixas aut precatorias cum ordinati sunt facere debuisse, aut diu tentas facultates proprietati sue posse transcribere.

LX. De lapsis qui de catholica fide in hæresem transeunt.

Lapsi, id est qui in catholica fide [B. R., Ecclesia] baptizati prævaricatione damnable post in hæresem transierunt, grandem redeundi difficultatem sanguit antiquitas; quibus nos, annorum **242** multitudine

^a Ex U. In A., venditorem. In reliquis, venditore.

^b In Codicibus: solemnitatum. Vox natalium desumpta est ex alio textu Codicum **Æ.** et **R. R.**, in quo sub Sententiarum nomine virginis et tres canones

A breviata, pœnitentiam biennii conditione infrascrip^{tæ} observationis imponimus, ut præscriptio biennio tertia die sine relaxatione iungent et ecclesiam studeant frequentare, in pœnitentium loco standi et orandi humilitatem noverint observandam, ut etiam ipsi cum cat^hchumeni egredi conmonentur abscedant. Illoc si observare voluerint, constituto tempore admittendis ad altarium observatio relaxetur; quod si ardua vel dura forte putaverint, statuta præteritorum canonum inplere debebunt.

LXI. De incestis conjugiis.

De incestis conjunctionibus nihil prorsus venire reservamus nisi cum adulterium separatione sanaverint: incestos vero nullo conjugii nomine deputandos, quos etiam designare funestum est: hos enim esse censemus: si quis relicta fratris, quæ pene prius soror extiterat, carnali conjunctione violaverit: si quis fratris germanam uxorem accipiat: si quis novercam duxerit: si quis consobrinæ sobrinæve se societ, quod ita præsenti tempore prohibemus, ut ea quæ sunt ante nos instituta non dissolvamus: si quis relictae vel filia^e avunculi misceatur aut patris filia^e vel privignæ sue concubitu polluatur: sane quibus conjunctio illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris conjugii libertatem.

LXII. De his qui servos suos extra judicem necant.

Si quis servum proprium sine conscientia judicis occiderit, excommunicatione vel pœnitentia biennii reatum sanguinis emundabit.

LXIII. De laicis qui in solemnitatibus majoribus ad civitatem no^ri concurrunt.

Si, ut supra, cives superiorum natalium ^b noti Paschæ ac Natalis Domini festivitatibus sicut episcopus interesse neglexerint, in quibus civitatibus positos accipienda communionis vel benedictionis desiderio noverint; qui hoc facere neglexerint, trienio communione priventur Ecclesiæ.

LXIV. De clericis qui ab ecclesiæ officio diebus solemnis desunt.

Si quis in clero constitutus ab ecclesia sua diebus solemnibus desuerit, id est Nativitate Domini, sancta Epiphania, Pascha vel Pentecoste dum potius ^c sæcularibus lucris student quam servitio suo parere, convenit ut **243** trienio communione suspenderatur: similiter diaconus vel presbyter si tres hebdomadas ab ecclesia sua desuerit, huic damnationi succumbat.

LXV. De levitis ne sine jussu presbyteri sedeant.

Quoniam non oportet diaconem sedere præsente presbytero, sed ex jussione presbyteri sedeant: similiiter autem ^b non dicetur diaconus a ministris inferioribus et omnibus clericis.

LXVI. De ministris ne in secretarium ingrediantur.

Quoniam non oportet ministros licentiam habere in secretarium, quod Græci diaconicon appellant, in-gredi et contingere vasa dominica.

Iujus Agathensis concilii repetuntur.

^c **Æ.**, Pentecoste, Natali sancti Joannis vel sanctæ Mariæ, dum potius.

LXVII. *De catholicis ne haereticorum connubis copulentur.*

Quoniam non oportet cum omnibus haereticis miscere connubia, et vel filios vel filias dare, sed potius accipere, si tamen se profitentur Christianos futuros esse catholicos.

LXVIII. *De levitis et clericis ne magi vel incantatores sint.*

Quoniam non oportet ministros altaris aut clericos magos aut incantatores esse aut facere quæ dicuntur phylacteria, quæ sunt magna obligamenta animarum: hos autem qui talibus intunduntur projici ab ecclesia jussimus.

LXIX. *De seditionariis.*

Seditionarios nunquam ordinandos clericos, sicut nec usurarios vel injuriarum suarum ultiores.

LXX. *De scurrilibus et jocularibus clericis.*

Clericum scurrilem et verbis turpibus jocularem ab officio retrahendum.

LXXI. *De synodo anni singulis congreganda.*

Synodus etiam secundum constituta Patron annis singulis placuit congregari: et quia in nomine Domini omnibus salubriter constitutis synodus cum pace dimittitur, gratias **244** Deo agimus, orantes ejus clementiam ut hæc eadem facere in honorem Domini per multos annos possimus.

Ego Cæsarius in Christi nomine episcopus, juxta id quod universis sanctis coepiscopis meis qui mecum subscriperunt placuit, instituta Patronum secutus, his deflationibus annuens, sub die v calendas Septembris subscrispi.

Cyprianus episcopus subscrispi.

Clarus episcopus subscrispi.

Tetradius episcopus subscrispi.

Heraclius episcopus Tolosanæ civitatis subscrispi.

Sopbronius in Christi nomine Agathensis civitatis episcopus subscrispi.

Sedatus episcopus subscrispi.

A Quintianus episcopus subscrispi.

Sabinus episcopus subscrispi.

Boentius episcopus subscrispi.

Gratianus episcopus subscrispi.

Nicetius [T. 4, Nicentius] episcopus subscrispi.

Suavis episcopus subscrispi.

Galactorius episcopus subscrispi.

Gratus episcopus subscrispi.

Vigilius episcopus subscrispi.

Glicerius episcopus subscrispi.

Petrus episcopus subscrispi.

Coronopius episcopus subscrispi.

Probatius episcopus subscrispi.

Martinus [A., B. R., E. 3, U., Maternus] episcopus subscrispi.

Marcellus episcopus subscrispi.

Agricius episcopus subscrispi.

Pentadius episcopus subscrispi.

A'binus presbyter missus a domino meo Caprario episcopo subscrispi.

Joannes presbyter missus a domino meo Victorio episcopo subscrispi.

Ingenius presbyter missus a domino meo Apro [B. R., Aprio] episcopo subscrispi.

Paulus presbyter missus a domino meo Juliano episcopo subscrispi.

Pompedius presbyter missus a domino meo Juliano episcopo subscrispi.

Polemius presbyter missus a domino meo Cistilio episcopo subscrispi.

Petrus presbyter missus a domino meo Marcello episcopo subscrispi.

Firminus presbyter missus a domino meo Pamphilo episcopo subscrispi.

Leo diaconus missus a domino meo Vero episcopo subscrispi.

Optimus diaconus missus a domino meo Leonio episcopo subscrispi.

XXXI

CONCILIUM AURELIANENSE PRIMUM

VIGINTI ET OCTO EPISCOPORUM.

245-246 Cum auctore [T. 1, 2, doctore] Dominio in Aurelianensi urbe fuisset concilium summorum antistitum congregatum, communi omnium collatione complacuit, ut hoc quod verbo statuerunt, etiam scripturae testimonio roborarent.

I. *De homicidis et adulteris et iuribus si ad ecclesiam confugerint.*

Id constituimus observandum quod ecclesiastici canones decreverunt et lex Romana constituit, ut ab ecclesiæ atris vel domo episcopi reos abstrahere omnino non liceat, sed nec alteri consignari, nisi ad Evangelia datis sacramentis de morte et debilitate et omni penarum genere sint securi; ita ut ei cui reus fuerit criminosus de satisfactione conveniat. Quod si

D sacramenta sua convictus fuerit violasse, reus perjurii non solum a communione Ecclesie vel omnium clericorum, verum etiam et a catholicorum convivio separetur. Quod si cui reus est noluerit sibi intentione faciente componi, et ipse reus de ecclesia actus timore dicesserit, ab ecclesiæ clericis non queratur.

II. *De raptoribus si ad ecclesiam confugerint.*

De raptoribus autem id constituendum esse censuimus, ut si ad ecclesiam raptor cum rapta conveniret, et feminam ipsam violentiam pertulisse constiterit, statim liberetur de potestate raptoris, et raptor mortis vel poenarum impunitate concessa ad serviendi conditionem subjectus sit, aut redimendi sc liberam habeat facultatem. Si vero quæ rapitur patrem in-

bere constiterit et puella raptoris consenserit, potest patris excusata reddatur, et raptor a patre superioris conditionis satisfactioni teneatur obnoxius.

III. De servis si ad ecclesiam confugerint.

Servus qui ad ecclesiam pro qualibet culpa confugerit, si a domino omissa [B. R., missa] culpa sacramentum suscepit, statim ad servitium domini sui redire cogatur: sed posteaquam dato sacramento domino suo fuerit consignatus si aliquid paenae pro eadem culpa qua excusatur probatus fuerit pertulisse, pro contemptu Ecclesiae et prævaricatione fidei, a communione et convivio catholicorum, sicut superius comprehensum est, extraneus habeatur. Si vero servus pro culpa sua ab ecclesia defensatus sacramenta domini clericis exigentibus de impunitate percepit, exire volentem a domino licet occupari.

IV. De eo qui ab episcopo aliquid repetit: pro ipsa conventione ab Ecclesia non privetur.

Si quis ab episcopo vel de Ecclesia vel de proprio jure crediderit aliquid repetendum, nihil convicii aut criminacionis objiciens, eum pro sola conventione a communione Ecclesiae non licet submovet.

V. Si episcopus servum alterius clericum fecerit.

Si servus absente aut nesciente domino, episcopo sciente quod servus sit, diaconus aut presbyter fuerit ordinatus, ipso clericatus officio permanente episcopus eum domino dupli satisfactione compenset. Si vero episcopus cum servum nescierit, qui testimonium perhibet aut eum supplicaverint ordinari simili redhibitioni teneantur obnoxii.

VI. Si diaconus aut presbyter crimen capitale commiserint.

Si diaconus aut presbyter crimen capitale commiserint, simul officio et communione pellantur.

VII. De his qui paenitentiam violaverint.

De his qui suscepta paenitentia religionem suæ professionis obliti ad saecularia relabuntur, placuit eos et a communione suspensi et ab omnium catholicorum convivio 247 separari. Quod si post interdictum cum eo quisquis præsumpsisset manducare, et ipse communione privetur.

VIII. Si presbyter aut diaconus se pro reatu aliquo ab eucharistia [U., communione] suspenderint.

Si presbyter vel diaconus pro reatu suo se ab altaris communione sub paenitentis professione submoverit, sic quoque si alii defuerint et causa certæ necessitatis exoritur, poscentem baptismum licet baptizare.

IX. Si relicta presbyteri vel diaconi alio se conjunxit.

Si se cuicunque mulier dupli conjugio presbyteri vel diaconi relicta conjunxerit, aut castigati se parentur, aut certe si in criminum intentione persistenter in pari excommunicatione plectantur.

X. De his quæ in altario offeruntur.

Antiquos canones relegentes priora statuta creditimus [Æ., decrevimus] renovanda, ut de his quæ in altario oblationes fidelium conferuntur, medietatem

* U., G., per contemptum Ecclesiae et prævaricationem.
† B. R., persistenter vel in conjugio permanere value-

A sibi episcopus vindicet, et medietatem sibi dispensandam secundum gradum cleris accipiat, praeditis de omni commoditate in episcoporum potestate durantibus.

XI. De his quæ a fidelibus in parochianis basilicis offeruntur.

De his quæ parochiis in terris, vineis, mancipiis atque peculiis quicunque fideles obtulerint, antiquorum canonum statuta serventur, ut omnia in episcopi potestate consistant: de his tamen quæ in altario accesserint tertia fideliter episcopo deferatur.

XII. Ut episcopus et pauperes et infirmos tueatur.

Episcopus pauperibus vel infirmis, qui debilitate faciente non possunt suis manibus laborare, victimum et vestimentum, in quantum possibilitas habuerit, largiatur.

XIII. Ut basilicæ in cuius territorio sunt in ejus episcopi maneant potestate.

Omnes autem basilicæ, quæ per diversa loca constructæ sunt vel quotidie construuntur, placuit secundum priorum canonum regulam, ut in ejus episcopi in cuius territorio sitæ sunt potestate consistant.

248 XIV. De incestis ut excommunicentur.

Ne superstes frater torum defuneti fratris ascendat, neve quisque amissa uxore sorori audeat sociari: quod si fecerint, ecclesiastica distinctione feriantur.

XV. Ut abbates in potestate episcoporum sint, et de monachis vagis.

Abbates pro utilitate et religionis in episcoporum potestate consistant, et si quid extra regulam fecerint ab episcopis corrigantur: qui semel in anno in loco ubi episcopus elegerit accepta vocatione convenient. Monachi autem abbatibus omni obedientia et devotione subjaceant: quod si quis per contumaciam extiterit inde votus, ac per loca aliqua evagari aut peculiare aliquid babere præsumpserset, omnia quæ acquisierit ab abbatibus auferantur secundum regulam monasterio profutura. Ipsi autem qui fuerint per vagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio episcopi tanquam fugaces sub custodia revocentur: et reum se ille abbas futurum esse cognoscat, qui in hujusmodi personis non regulari animadversione distinxerit vel qui monachum suscepit alienum.

XVI. Ut monachi orarium vel zancas non utantur.

Monachum orarium in monasterio vel zancas habere non licet.

XVII. Si monachus uxorem duxerit.

Monachus si in monasterio conversus vel pallium comprobatus fuerit accepisse, et postea uxori fuerit sociatus, tantæ prævaricationis reus nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur.

XVIII. Ut monachus sine permisso episcopi vel abbatis cellulam sibi non construal.

Nullus monachus, congregazione monasterii derelicta, ambitionis et vanitatis impulsu cellulam sibi construere sine episcopi permissione vel abbatis sui voluntate præsumat.

rint, pari.

* Æ., E. 3, T. 1, 2, U., G., humilitate.

Digitized by Google

XIX. Si episcopus eniāam terrulas p̄estiterit exco-tendas, sine p̄ajudicio juris Ecclesiæ tenebuntur.

Si episcopus humanitatis intuitu mancipiola, vi-neolas vel terrulas clericis aut monachis vel quibuslibet p̄estiterit excolendas **249** vel pro tempore tenendas, etiam si longa transisse annorum spatio comprobentur, nullum Ecclesia p̄ajudicium patiat-ur, nec sacerduli lege p̄scriptio quæ Ecclesiæ ali-quit impedit opponatur.

XX. Ut ante pascha quadragesima teneatur.

Id a sacerdotibus omnibus est decretum, ut ante paschæ solemnitatem non quinquagesima sed qua-dragesima teneatur.

XXI. Ut nullus civium festivitas majores in villa celebret.

Ut nulli civium Paschæ, Natalis Domini vel quin-quagesimæ solemnitatem in villa licet celebrare, nisi quem infirmitas probabitur tenuisse.

XXII. Ut populus ante benedictionem sacerdotis de-missa non egrediatur.

Cum ad celebrandas missas in Dei nomine conve-nitur, populus non ante discedat quam missæ sole-mnis compleatur; et ubi episcopus defuerit benedi-cionem accipiat sacerdos.

XXIII. Ut litaniae post Ascensionem Domini cele-brentur.

Rogationes, id est litaniae post Ascensionem Do-mini placuit celebrari, ita ut præmissum triduanum jejunium post dominicas Ascensionis solemnitatem solvatur: per quod triduum servi et ancillæ ab omni opere relaxentur quo magis plebs universa conve-niat: quo triduo omnes abstineant et quadragesima-libus cibis utantur.

XXIV. De clericis qui ad officium venire contemnunt.

Clerici vero qui ad opus sanctum adesse contem-pserint secundum arbitrium episcopi ecclesiasticam suscipiant disciplinam.

XXV. De familiaritate extranearum mulierum.

De familiaritate extranearum mulierum **250** tam episcopi quam presbyteri vel diaconi p̄æteriorum canonum statuta custodiant.

* **A.**, si infirmitatem non fuerit perpessus.

A XXVI. De religiosis et sacerdularibus qui divinationes attendunt.

Si quis clerieus, monachus vel sacerdularis divina-tionem vel auguria observanda vel sortes, quas men-tiuntur esse sanctorum, quibusunque putaverint inti-mandas, cum his qui eis crediderint ab Ecclesiæ communione pellantur.

XXVII. Ut episcopus die dominico ab ecclesia deesse non debeat.

Episcopus si infirmitate non fuerit impeditus ^a, ec-clesiæ cui proximus fuerit die dominico deesse non liceat.

Tetradius episcopus subscrpsi.

Gelidandus episcopus subscrpsi.

Fleraclus episcopus subscrpsi.

Lucinius ^b episcopus subscrpsi.

Leontius episcopus subscrpsi.

Camilianus episcopus subscrpsi.

Quintianus episcopus subscrpsi.

Eusebius episcopus subscrpsi.

Boetius episcopus subscrpsi.

Petrus episcopus subscrpsi.

Euphrasius episcopus subscrpsi.

Cyprianus episcopus subscrpsi.

Principius episcopus subscrpsi.

Melanius episcopus subscrpsi.

Epiphanius episcopus subscrpsi.

Adelphius episcopus subscrpsi.

Micetius episcopus subscrpsi.

Abentius [B. R., Labentius] episcopus subscrpsi.

Modestus episcopus subscrpsi.

Lupius episcopus subscrpsi.

Leontianus episcopus subscrpsi.

Nepus episcopus subscrpsi.

Theodosius episcopus subscrpsi.

Libanius episcopus subscrpsi.

Sephronius [B. R., Sophronius] episcopus sub-scripsi.

Ediusus episcopus subscrpsi.

Litardius [U., Litardus] episcopus subscrpsi.

Maurus episcopus subscrpsi.

^b In reliquis, præter A., Licinius.

XXXII

CONCILIUM AURELIANENSE SECUNDUM.

Cum in Dei nomine in Aurelianensi urbe ad syno-dale concilium convenissemus, de his quæ per lon-gum tempus observatione cessante fuerant intermis-sa, priorum canonum tenore servato, p̄esentibus regulis vetera statuta renovavimus, et nova pro cau-sarum vel temporum conditione addenda credidimus.

251 I. De concilio metropolitani.

Primum, ut unusquisque metropolitanus in pro-vincia sua cum comprovincialibus suis singulis annis synodale debeat opportuno tempore habere conciliū: quod si illum infirmitas aut necessitas certa

D tenuerit, ut ad alium constitutum locum adesse non possit, ad suam civitatem suos evocet fratres. Quod si intra biennium divinitus temporum tranquillitate concessa admouitilis cōprovincialibus a metropoli-tano synodus indicta non fuerit, metropolitanus ipse pro evocationis tarditate anno integro missas facere non p̄esumal. Quod si evocati nulla infirmitate corporali detenti adesse sua abusione despicerint, simili sententiaz subjacebunt, qui tamen et hanc excusationem sibi noverint esse sublatam, si absen-tiam suam divisione sortis crediderint excusandam.

* Deest hoc concilium in E. 3.

H. De sacerdotibus conjugatis.

Ut nullus clericorum a subdiacono et supra, qui uxores in proposito suo accipere inhibentur, propriæ, si forte jam habeat, misceatur uxori: quod si fecerit, iuxta communione contentus juxta priorum canonum statuta ab officio deponatur; quem si sciens episcopus suus in hac vilitatis præsumptione viventem^a ad officium postea admiserit, et ipse episcopus ad agendum penitentiam tribus mensibus sit a suo officio sequestratus.

III. De ordinatione metropolitani.

De metropolitanorum vero ordinationibus id placuit, ut metropolitani a metropolitano, omnibus, si fieri potest, præsentibus provincialibus^b, ordinentur: ita ut ipsi metropolitano ordinandi privilegium maneat quod ordinationis consuetudo requirit. Ipse tamen metropolitanus a comprovincialibus episcopis, sicut decreta sedis apostolice continent, cum consensu cleri vel civium eligatur, **252** quia æquum est, sicut ipsa sedes apostolica dixit, qui præponentius est omnibus ab omnibus eligatur: de provincialibus vero ordinandis cum consensu metropolitani cleri et civium juxta priorum canonum statuta voluntas et electio requiratur.

IV. De familiaritate extranearum mulierum.

Licet jam multa quæ observari debeant multis canonici sententiis fuerint statuta, tamen quod agnoscitur sepe transcendit convenit replicari: ideoque statuimus, ut ne quis antistitum clericorumque omnium licentiam habeat intra domum suam ullam absque his propinquis mulieribus, quas priores canones eloquuntur, habere personam: quibus etiam et id specialiter inhibetur, ut si quis clericorum suspicionem adversam aut obloctionem populi de muliere quacunque fortassis incurriterit, eam statim si intra domum suam habet abjiciat; si certe extra-nea et sui juris est, ita omnibus conditionibus studeat evitare, ut infamia quæ excitata est abrogetur. Quod si quilibet ille antistitum clericorumque quod supra scriptum est vitare noluerit, pro inobedientia triennii excommunicatione mulctetur: quod si adulterii permixtio fuerit approbata, in degradatione^c honorum priorum canonum statuta serventur; in quibus commonitionibus metropolitanus a comprovincialibus, comprovincialis a metropolitano cum reliquis comprovincialibus distingantur.

V. De facultatibus parochiarum.

Si quæ oblationes in quibuslibet rebus atque corporibus collatae fuerint basilicis in civitatibus constitutis, ad potestatem episcopi redigantur, et in ejus sit arbitrio quid ad reparationem basilicæ aut observanda ibi substantia deputetur: de facultatibus vero parochiarum vel basilicarum in pagis civitatum constitutarum singulorum locorum consuetudo^d servetur.

^a T. 1. In hac vilitate præsumptiose viventem.

^b A.E., B. R., T. 1, 2, U., comprovincialibus.

^c A.E., B. R., T. 1, 2, U., Degradatione.

A. 253 VI. De excommunicatione episcopi.

De clericorum præmitenda conversione id omnimodis observesetur, ne ullus ex laicis ante annualem conversionem vel statem legitimam, id est ante vi-ginti quinque annorum diaconus, et triginta presbyter ordinetur, ita ut de ipsis quoque qui ordinandi sunt clerici regulare custodiatur studium ne aut duarum uxorum vir aut renuptæ maritus aut pœnitentiam professus aut semus corpore vel qui publice aliquando arreptus est ad suprascriptos ordines promoveatur. Quod si sciens episcopus contra hæc statuta agendum esse crediderit, is quidem qui ordinatur susceptio juxta anteriores canones privetur officio, sed et ille pro ordinationis temeritate sex mensibus a celebrandis officiis sequestretur; quod si missas intra statutum tempus facere præsumperit, anno integro ab omnium fratrum charitate privetur. De quorum promotionibus [T. 2, G., promotionibus] si quis clericus aut civis testis existenterit, quorum testimonio dum creditur frequenter pontificis ignorantia prævenitur, cum agnitus fuerit ordinationem illicitam celebratam, anno integro communione pellantur: qui tamen si periculosam infirmitatem incurrerint, viatica illis communio non negetur.

VII. De episcopo qui invitum aut reclamantem præsumperit ordinare.

Clerici vero, qui cum uxores non habuerint, benedictione suscepta conjugia crediderunt eligenda, quia volentes absque ulla reclamatione in statu fuerint legitima ordinati, cum ipsis mulieribus quas acceperunt excommunicatione pellantur; quod si invitum vel reclamans fuerit ordinatus, ab officio quidem deponatur, sed non a communione pellantur; episcopus autem, qui invitum aut reclamantem præsumperit ordinare, annuali pœnitentiae subditus missas facere non præsumat.

VIII. De adulteriis honoratorum clericorum.

De adulteriis autem honoratorum [U., honorandum] clericorum id observandum est, ut si quis adulterasset vel confessus fuisset vel convictus, depositus ab officio, communione concessa, in monasterium tota vitæ sua tempore retrudatur.

IX. De clericorum honoratorum furtis aut falsitatibus.

D Si quis clericus furtum aut falsitatem admirerit, **254** quia capitalia et ipsa sunt crimina, communione concessa ab ordine degradetur [T. 1, 2, U., G., regradetur]. De perjurio vero id censuimus observandum, ut si quis clericus in causis quæ sub jurejurando facienda [B. R., U., G., finienda] sunt præbuerit juramenta, et post rebus evidenteribus [T. 2, evenientibus] detegitur perjurasse, bienni temporis excommunicatione plectatur.

X. De his qui ex concubinis filios habent.

De his qui ex concubinis filios habent et uxores legitimas habuerunt, aut defunctis uxoribus sibi

^d Ex A.E., B. R., T. 1, 2, U. In A. et reliquis: consti-tutio.

concubinas publice crediderint sociandas, id observandum esse censenus, ut sicut eos qui jam sunt clerici per ignorantiam ordinati non removemus, ita statuimus ne ulterius ordinentur.

XI. De incestis conjunctionibus.

De incestis conjunctionibus i^a quæ sunt statuta serventur, ut his qui aut modo ad baptismum veniunt, aut quibus Patrum statuta sacerdotali prædicatione in notitiam antea non venerunt, ita pro nobilitate conversionis ac fidei sue credimus consilendum, ut contracta hucusque hujusmodi conjugia non solvantur, sed in futurum quod de incestis conjunctionibus in anterioribus canonibus interdictum est observeatur: i^b est ^c ut ne quis sibi conjugii nomine sociare presumat reliquam patria, filiam uxoris, relictam fratris, sororem uxoris, consobrinam aut sororinam, relictam avunculi vel patrui. Quod si qui in hoc incesti adulterio potius quam conjugio fuerint sociati, quandiu se non sequestraverint, a communione ecclesiastica repellantur: illud quoque adjicendum esse credidimus, ut in episcopi sui discussione consistant. De his qui in civitate sua aut territorio consistunt et tali sunt ordine sociati, virorum ignoranter ad illieita conjugia venerint, an per consummationem quæ sunt interdicta præsumperint, quia sicut his qui per ignorantiam lapsi sunt subvenit, ita illis quibus prius Patrum statuta in notitiam venerunt, quique etiam contra sacerdotum interdicta in tali permissione versantur, priorum canonum in omnibus statuta serventur: ut non prius communione recipientur quam incesti adulterium, sicut scriptum est, separatione sanaverint; quia in lege Domini manifeste legitur: *Maledictus qui dormierit cum uxore patris sui, cum privigna vel sorore uxoris sive, et reliqua his similia: quo sit ut quos Deus maledixerit nos nisi emendatos benedicere non possumus.*

255 XII. De clericis qui officium suum implere detrectant.

Si qui clerici ministeria suscepta quacunque occasione agere sicut et reliqui detrectant, et excusatione de patrocinis quorumcunque ne officium impleant prætendent, ac sacerdotes sub hujusmodi causa existimant per inobedientiam contemnendos, inter reliquos canonicos clericos, ne hac licentia alii vitentur, nullatenus habeantur, nec ex rebus ecclesiasticis cum canonicis stipendia aut munera ultra percipient.

XIII. De facultatibus ecclesiasticis non alienandis.

De agellis vero cæterisque facultatibus ecclesiasticis a sacerdotibus non alienandis, nec per contractions inutiles obligandis priorum canonum statuta serventur: ut nobis per nullos contractus res ecclesiasticas alienare aut inutiliter liceat obligare. Ea etiam quæ de rebus ecclesiasticis ab antecessoribus

^a Reliqua ab his vocibus, id est, usque ad canonis finem in A. ad marginem scripta sunt.

^b Hic et sequentes hujus concilii canones desunt in A. et E. 3: desumpti sunt ex Codice b. R. cuius variantibus cæterorum lectionibus.

A alienata vel quibuscunque instrumentis inutiliter in dispendium ecclesiae obligata noscuntur, et intra tricennaria tempora repetitio suppetit, quæ acta sunt suffragante justitia per publicum aut electorum judicium revocentur. Quod si is qui rem ecclesiastica tenet admonitus judicium declinaverit, quoisque ad discussionem veniat et rem e restituat ecclesiastica communione privetur.

XIV. De mancipiis Christianis quæ in Iudeorum servitio delinentur.

De mancipiis Christianis quæ in Iudeorum servitio tenentur, si eis quod Christiana religio vetat a dominis imponitur, aut si eos, quos Ecclesia excusatos tollit, pro culpa quæ remissa est affligere vel cedere fortasse præsumperint, et ad ecclesiam iterato confugerint, nullatenus a sacerdote reddantur, nisi pretium offeratur ac detur quod mancipia ipsa valere constiterit juxta taxationem ^d. Christianis quoque omnibus interdicimus, ne Iudeorum conjugiis miscantur; quod si fecerint, usque ad sequestrationem, quisquis ille est, a communione repellatur. Item Christianis convivia interdicimus Iudeorum, in quibus si forte suis probantur, annuali excommunicatione pro hujusmodi contumacia subjacebunt.

XV. De celebratione missarum.

De missarum celebritate in præcipuis duntaxat 256 solemnitatibus id observari debet, ut hora tertia missarum celebratio in Dei nomine inchoetur, quo facilius intra horas competentes, ipso officio expedito, sacerdotes possint ad vespertina officia, id est in vespertino tempore convenire: quia sacerdotem vespertinis officiis ab ecclesia talibus præterea diebus nec decet deesse nec convenit.

XVI. De episcopos in alienam irruat diaecesim.

Episcopos in diaecesi aliena ad alienos clericos ordinandos vel consecrandi altaria irruere non debere: quod si fecerint, remotis his quos ordinaverint, altaris tamen consecratione manente, transgressores canonum ab annua missarum celebritate cessabunt.

XVII. De clericis in aliena civitate commorentur.

De his vero clericis qui sub qualibet occasione aut conditione in aliorum civitatibus vel territoriis crediderint immorandum, nec ad ultimum clericatus honorem absque sui episcopi scripto debeant promoveri ^e.

XVIII. De clericis qui sine commendatitiis vagantur.

Presbytero, diacono vel subdiacono sine episcopi sui litteris ambulanti juxta statuta priora communionem nullus impendat.

XIX. De raptu virginum sacrarum.

De raptoribus virginum consecratarum sive in proposito sub devotione viventium id statuimus, ut si quis consecrata vel devotæ, id est religionem professæ vim inferre præsumperit, a communione

^c A., quoisque aut ad discussionem veniat, aut rem, etc.

^d A., valere pronuntiaverit justa taxatio.

^e A., scripto aliquo consensu d. beant promoveri.

ecclesiastica usque ad exitum repellatur , viatico tantum ei in infirmitatis periculo reservato. Quod si quæ rapta dicitur cum raptore habitare consenserit, et ipsa excommunicatione simili feriatur : quæ forma et de poenitentibus ac viduis in proposito manentibus sub distictione ecclesiastica conservetur. Quid si quis sacerdos sciens hujusmodi personis communicaverit, anno integro pacem Ecclesiae non habebit.

XX. De munificentis sacerdotum.

De munificentis vero sacerdotum id observandum, ut si quid præsenti tempore a clericis decedentum munificentis habetur vel possidetur deinceps a successoribus nullatenus auferatur ; ita ut qui decessorum largitatibus gaudent, officia ecclesiæ, obedientiam **257** et affectum sacerdotibus præbeant : de quibus tamen munificentis quæ præsenti tempore ab his sicut dictum est possidentur, si pro opportunitate episcopo placuerit, quod voluerit commutare sine accipientis dispendio in locis aliis commutetur. De munificentis vero præsentibus quas unusquisque clericis pro sua gratia eorum obsequiis existimat conferendas, sicut in arbitrio dantis est ut tribuere quibus voluerit debeat, ita si inobedientia vel contumacia in aliqua accipientis extiterit, culpa agnita in arbitrio sit præsidentis utrum vel qualiter debeat revocari.

XXI. De clericis qui monasteria, dioeceses vel basilicas suscipiant ordinandas.

De his vero clericorum personis, qui de civitatis ecclesiæ officio monasteria, dioeceses vel basilicas in quibuscumque locis positas , id est sive in territoriis sive in ipsis civitatibus suscipiant ordinandas, in potestate sit [U., G., consistat] episcopi, si de eo quod ante de ecclesiastico munere habebant eos aliquid aut nihil exinde habere voluerit : quia unicuique facultas suscepti monasterii, dioecesis vel basilice debeat plena ratione sufficere.

XXII. De clericis contumacibus.

Si quis superbia elatus officium suum indignatione quacunque implere noluerit, juxta statuta priora laica communione contentus , ab ordine depositus tandem habeatur alius, quandiu digna, sicut scriptum est, poenitentia et supplicatione satisfecerit, præsente pontifice ; ita tamen ut illis regulariter et charitatem integrum, et quæcumque eis stipendiiorum juxta consuetudinem redhibeantur, pro qualitate foris ministeretur : de quibus si querela procedat , officium agens recurrit ad synodum.

XXIII. Ut oppressi ab episcopo clerici ad synodum recurrant.

Si quis clericorum juxta se aut distictionem aut tractationem episcopi sui putat injustam, juxta antiquas consuetudines recurrat ad synodum.

XXIV. De clericorum conspirationibus in synodo vindicandis.

Si qui clericorum , ut nuper multis locis diabolo

^a Illic canon desumptus est ex AE. : decet in reliquis, quamobrem correcta est cæterorum canonum numeratio.

A instigante actum fuisse perpatuit, rebelli auctoritate se in unum conjuratione intercedente collegerint, et aut sacramenta inter se data aut chartula conscripta fuisse patuerit, **258** nullis excusationibus hæc præsumptio præveletur, sed res detecta, cum in synodum ventum fuerit, in præsumptoribus juxta personarum et ordinum qualitatem a pontificibus, qui tunc in unum collecti fuerint, vindicetur [U., G., judicetur], quia sicut charitas ex præceptis dominicis corde, non chartulæ conscriptione est vei conjunctionibus exhibenda, ita quod supra sacras admittitur Scripturas auctoritate et distictione pontificali est reprimendum.

XXV. De obligationibus ecclesiæ non retinendis.

Si quis res Ecclesiæ debitas vel proprias sacerdotis horrendæ cupiditatis instinctu occupaverit, retinuerit aut a potestate ex competitione perceperit, si eas non restituerit, nullis rebus excusetur; sed si agnito jure ecclesiæ non statim ecclesiæ vel sacerdoti reformaverit, aut ut ipsum jus agnosceré possit, in judicium electorum venire distulerit, tandem a communione ecclesiastica suspendatur, quandiu restitutis rebus tam ecclesiæ quam sacerdotibus redditur indemnisi. Similis etiam his , qui obligationes defunctionum legaliter dimissas quolibet ordine assignare tardaverint vel retinere præsumpserint, distinctionis ecclesiastice juxta priores canones forma servetur : simili etiam sententia subjacebit, si quisquis ille quolibet ordine quod pro devotione sua ecclesiæ dedit revocare præsumpserit.

C XXVI. De rebus Ecclesiæ absque consensu episcopi non alienandis.

Abbatibus, presbyteria cæterisque ministris de rebus ecclesiasticis vel sacro ministerio alienare vel obligare absque permisso et subscriptione episcopi sui nihil licet : quod qui præsumpserit degradetur [AE., regradeatur] communione concessa, et quod temere præsumptum et alienatum est ordinatione episcopi revocetur.

XXVII. De juvenum et conjugatorum paenitentia.

De paenitentia conversione, ut ne quis benedictionem paenitentia juvenibus [AE., add. personis] credere præsumat : certe conjugatis nisi ex consensu partium et ætate jam plena eam dare non audeat.

D XXVIII. De his qui suscepta paenitentia ad sæcularia revertuntur.

Si quis benedictione paenitentia suscepta ad sæcularia habitum [AE., ambitum] militiamque reverti **259** præsumpserit, viatico concesso usque ad exitum excommunicatione plectatur.

XXIX. De servis non ordinandis.

Ut nullus servilibus colonariisque conditionibus obligatus juxta statuta sedis apostolicæ ad honores ecclesiasticos admittatur , nisi prius aut per testamentum aut per tabulas eum legitime constituerit absolutum : quod si quis episcoporum , ejus qui ordinatur conditionem sciens , transgredi per ordinationem inhibitam fortasse voluerit , anni spatio missas facere non præsumat.

XXX. *De clericis negotiatoribus.*

Ut clericus a diaconatu et supra pecuniam non commodet ad usuram; nec de praesertim beneficiis quidquam amplius quam datur speret, nec vel in exercendis negotiis, ut publici qui ad populi resumum negotiatores observant, turpis lucri cupiditate versetur, aut sub alieno nomine interdicta negotia audeat exercere. Quod si quis adversum statuta venire præsumperit, communione concessa ab ordine regradetur.

XXXI. *De diei dominici observatione.*

Quia persuasum est populis die dominico agi cum caballis et boibus [Æ., mulis] et vehiculis itinera non debere, nec ullam rem ad victimum præparari, vel ad mitorem hominis vel domus pertinentem nullatenus exercere, quæ res ad Judaicam magis quam ad Christianam observantiam pertinere probantur, id statuimus, ut die dominico quod ante fieri licuit licet: de opere tamen rurali, id est aratu vel vinea, sezione, excussione, exarto vel sépe censuimus abstinendum, quo facilius ad ecclesiam venientes orationis gratia vident. Quod si inventus fuerit quis in operibus supra scriptis quæ interdicta sunt se exercere, qualiter emendari debeat non in laici distributione, sed in sacerdotis castigatione consistat.

XXXII. *De missa integre audienda.*

De missis nullus laicorum ante discedat quam dominica dicatur oratio, et si episcopus præsens fuerit, ejus benedictio exspectetur; sacrificia vero matutina missarum sive vespertina nullus cum armis pertinentibus ad bellorum usum exspectet: quod qui fecerit, in sacerdotis potestate consistat qualiter ejus distinctione debeat castigari.

260 XXXIII. *De diebus quibus Iudeis inter Christianos progredi non licet.*

Quia Deo propitio sub catholicorum regum dominatione consistimus, Iudei a die cœnæ Domini usque in secundam sabbati in pascha, hoc est ipso quadriga procedere inter Christianos, neque catholicis populis se ullo loco vel quacunque occasione misere presumant.

XXXIV. *De judice rebaptizantes non plectente.*

Judex civitatis vel loci, si haereticum aut Bonosiacum vel cuiuslibet alterius haeresis quamcunque personam de catholicis rebaptizasse cognoverit, quia reges nos constat habere catholicos, non statim rebaptizantes adstrinxerit et ad regis fidem atque iustitiam propterea distringendos adduxerit, annuali excommunicationi subdatur.

^a T. 1, 2, U., G., *Ut clericus aut diaconus supra pecuniam.*

^b *Subscriptiones istæ reperiuntur in A. et E. 3.*

^c *Æ., consensi et quarto P. C. Paulini jun. indict. secunda.*

A XXXV. *Ne clericus laicum neque laicus clericum ad sæculare judicium trahat.*

Clericus cuiuslibet gradus sine pontificis sui permisso nullum ad sæculare judicium præsumat attrahere, nec laico, inconsulto sacerdote, clericum in sæculare judicium liceat exhibere.

XXXVI. *De horum canonum observatione.*

Quocirca hæc, quæ inspirante Domino communis consensu placuerunt, si quis antistitum viventium vel eorum quos ipsis Deus esse voluerit successores, relicta observationis integritate, custodire et implere neglexerit, reum se divinitatis pariter et fraternitatis judicio futurum esse cognoscat, quia canones suos nec ignorare quemquam nec dissimulare, id est, præterire permititur.

^b *Lupus in Christi nomine episcopus consensi et subscripsi.*

Pantagathus episcopus consensi et subscripsi.

Leocadius episcopus subscripsi.

Theobades [Æ., Theudovades] episcopus subscripsi.

Asterius episcopus subscripsi.

Lausto ^d episcopus subscripsi.

Rustinus [Æ., Rusticius] episcopus subscripsi.

Agrippinus episcopus subscripsi.

Passius episcopus subscripsi.

Paulinus ^e episcopus subscripsi.

Leo episcopus subscripsi.

Placidius ^f episcopus subscripsi.

Eleutherius episcopus subscripsi.

261 *Arcadius episcopus subscripsi.*

Amcius episcopus subscripsi.

Lucinus [Æ., Licinius] episcopus subscripsi.

Flavius episcopus subscripsi.

Ursulus episcopus subscripsi.

Albinus episcopus subscripsi.

Campanus presbyter directus a domino meo Gregorio [Æ., Iujorio] episcopo subscripsi.

*Aulus presbyter directus a domino meo **262** Agricola [Æ., Agroegul:] episcopo subscripsi.*

Obiardemus presbyter directus a domino meo Gallo episcopo subscripsi.

Marcellianus presbyter directus a domino meo Euferio episcopo subscripsi.

Baudastis ^g presbyter directus a domino meo Perpetuo episcopo subscripsi.

Vincentius presbyter directus a domino meo Subrasio episcopo subscripsi.

^d *Æ., T. 4., Lausto. T. 2, Leuto.*

^e *T. 1, 2, Paulinus jun. indignus episcopus.*

^f *T. 2, Placidus. T. 1, Placitus.*

^g *Baudastis et Vincentii subscriptiones desumptæ sunt ex Æ., cum desint in B. R. et reliquis Codicibus.*

XXXIII

CONCILIO EPAUNENSE

VIGINTI QUATUOR * EPISCOPORUM.

I. Non liceat episcopis, presbyteris, diaconibus canes ad venandum vel accipitres habere.

Episcopis, presbyteris, diaconibus canes ad venandum et accipitres habere non liceat: quod si quis talium personarum in hac fuerit voluntate detetus, si episcopus est, tribus mensibus se a communione suspendat, duobus presbyter abstineatur, uno diaconus ab omni officio et communione cessabit.

II. De presbyteris vcl diaconibus sine epistolis proficiacentibus.

Presbytero vel diacono sine antistitis sui epistolis ambulanti communionem nullus impendat.

III. De presbyteris qui distraxerint de ecclesiæ iuri possessione.

Quidquid parochiarum presbyteri de ecclesiastici juris possessione distraxerint, inane habeatur et vacuum: in venditore comparantis actio reservanda.

IV. De presbytero qui diœsesem tenuerit.

Presbyter dum diœsesem tenuerit aut ecclesiæ nomine scripturam faciat, aut ab ejus quam tenuit ecclesiæ ordinatione discedat. Similis quoque de venditionibus, quas abbates facere præsumserint, forma servabitur, ut quidquid sine episcoporum notitia venditum fuerit ad potestatem episcopi revocetur; mancipia vero monachis donata ab abbe non liceat manumitti: injustum enim potius ut monachis quotidianum rurale opus scientibus servi eorum libertatis otio potiantur.

V. Ne unus abbas duobus præsit monasteriis.

Unum abbatem duobus monasteriis interdicimus præsidere.

VI. De cellis novis et congregatiunculis.

Cellas [T. 1, 2, cellulæ] novas aut congregatiunculas monachorum absque notitia episcopi prohibemus institui.

VII. Ne clericis sine ordinatione episcopi sui publicum adire præsumant.

Clerici sine ordinatione episcopi sui adire vel interpellare publicum non præsumant; sed si pulsati fuerint, sequi ad sacerdotiale judicium non morentur.

263 VIII. De rebus Ecclesiæ non alienandis.

Nullus episcopus de rebus Ecclesiæ sue sine conscientia metropolitani sui vendendi aliquid habeat potestatem, utili tamen omnibus commutatione permitta.

IX. De clericis falsi testimonii convictis.

Si quis clericus in falso testimonio convictus fuerit, reus capitalis criminis censeatur.

X. De munificentia Ecclesiæ.

Quisquis clericus aliquid de munificentia Ecclesiæ

* Ex B. R., T. 1, 2, U., G., desumptus est numerus episcoporum qui deest in A. et reliquis Codicibus.

† B. R., T. 1, 2, revertenda.

‡ B. R., U., G., emerit.

A cui servierat adeptus, et ad summum sacerdotium alterius civitatis est aut fuerit ordinatus, quod dono accepit vel acceperit reddat; quod usu vel proprietate secundum instrumenti seriem probabitur emissus possideat.

XI. De hæreticorum vel Judæorum conviviis.

Si superioris loci clericus hæretici cujuscunque clericis convivio interfuerit, anni spatium [T. 1, spatio] panem [B. R., T. 1, 2, pacem] Ecclesiæ non habebit: quod juniores clerici si præsumpserint vapulabunt. A Judæorum vero conviviis etiam laicos constitutio nostra prohibuit, nec cum ullo clero nostro panem comedat quisquis Judæorum convivio fuerit inquinatus.

XII. De dando chrismate.

B Presbyteros propriæ salutem animarum, quam in cunctis optamus, desperatis et decumbentibus hæreticis, si conversionem suam subitam petant, chrismate permittimus subvenire: quod omnes conversi si sani sunt ab episcopo noverint expetendum.

XIII. De episcopi testamento.

Si episcopus condito testamento aliiquid de ecclesiastici juris proprietate legaverit, aliter non valebit nisi vel tantum de juris proprii facultate suppleverit.

XIV. De his qui remunerationem ecclesiæ posseiderint.

C Clerici quod etiam sine precariis qualibet diutinata temporis de ecclesiæ remuneratione posseiderint, cum auctoritate domini gloriosissimi principis nostri in jure proprietarium [U., in jus proprium] præscriptione temporis non vocetur, daminolo patet ecclesiæ rem suisse.

264 XV. De diacono aut presbytero qui crimen capitale commiserit.

Si diaconus aut presbyter crimen capitale admiserit, ab officii honore depositus in monasterium retrudatur, ibique tantummodo quandiu vixerit communione sumenda.

XVI. De professione reformatæ.

Si quis accepta professaque poenitentia boni memor ad sacerdotialia relabatur, prorsus communicare non poterit, nisi professione [B. R., professioni] quam illicite prætermiserat reformatur.

XVII. De laicis qui crimen clericis objiciunt.

D Laicis contra cujuslibet gradus clericum si quid criminale parant objicere, dummodo vera suggerant, propoundi pernitiuum potestatem.

XVIII. Ubi ponantur reliquiæ sanctorum.

Sanctorum reliquiæ in oratoriis villaribus non po-

* Ex reliquis Codicibus præter A., in quo scribatur: data.

† U., G., potestatem; utilis tamen omnibus commutatio permitta.

vantur, nisi forsitan clericos cujuscunque parochie A vicinos esse contingat, qui sacris cineribus pealendi frequentia famulentur: quod si illi defuerint, non ante proprii ordinentur, quam: eis competens vicus et vestitus substantia deputetur.

XIX. Altaria nisi lapidea non ungantur.

Altaria nisi lapidea chrismatis unguine non sa- crentur ad celebranda divina officia: ordinem quem metropolitani tenent provinciales eorum observare debebunt.

XX. De damnati absolutione.

Si episcopus ante damnati absolutionem obitu ra- piatur, correctum aut pœnitentem successori licabit absolvere.

XXI. De lapsis in fide.

Lap̄sis, id est, qui in catholica baptizati prævari- catione damnabili post in hæresim transierint, grandem redeundi difficultatem sanxit antiquitas: quibus nos annorum multitidine brevita pœnitentiā biennii conditione infrascriptæ observationis imponimus, ut præscripto biennio tertia die sine relaxatione jejunent, ecclesiam studeant frequen- tare, in pœnitentium loco standi et orandi humili- tatem noverint observandam, etiam ipsi cum cate- chumeni procedere commonentur abscedant: hoc si observare noluerint 265 constituto tempore ad- mittendis ad altarium observatio relaxetur; quam si arduam vel duram forte putaverint, statuta præter- itorum canonum completere debebunt.

XXII. De incestis conjunctionibus.

Incestis conjunctionibus nihil prorsus veniae reser- vamus, nisi cum adulterium separatione sanaverint: incestos vero nec ullo conjugii nomine prævalendos præter illos, quos vel nominare funestum est, hos esse censemus: si quis relictam fratri, quæ pene prius soror exsiterat, carnali conjunctione violaverit: si quis frater germanam uxoris accipiat: si quis novercam duxerit ^a: si quis consobrinæ sobri- næque se societ: quod ut a præseni tempore pro- hibemus, ita ea quæ sunt anteriori instituta non sol- vimus: si quis relictæ avunculi misceatur aut patrui vel privignæ concubitu polluatur. Sane quibus con- junctione illicita interdictur, habebunt ineundi melio- ris conjugii libertatem.

XXXIII. De pœnitentia homicidarum.

De pœnitentia homicidarum, qui sæculi leges eva- serant, hoc summa reverentia de eis inter nos pla- cuit observari, quod antiqui Nicæni canones decre- verunt.

^a B. R., T. 1, novercam, patris uxorem secundam duxerit.

XXIV. De basilicis hæreticorum.

Basilicas hæreticorum, quas tanta execratione ha- bembus exosas ut pollutōnem earum purgabilem non possemus, sanctis usibus applicare despiciimus: sane quas per violentiam nostris tulerant possumus revo- care.

XXV. Si quis servum proprium occiderit.

Si quis servum proprium sine conscientia judicis occiderit, excommunicatione biennii effusionem san- guinis expiabit.

XXVI. Nullus sine remedio aut spe renie ab Ecclesia repellatur.

Nullus sine remedio aut spe venie ab Ecclesia re- pellatur, neve ulli, si aut pœnituerit 266 aut cor- rexerit, ad veniam redeundi adiutus obstruatur; sed B cui forsitan discrimen mortis immuneat damnationis constitutæ tempora relaxantur. Quod si ægrotum accepit viatico revalescere fortasse contingat, sta- tuti temporis spatia observare conveniat.

XXVII. De laicorum ordinatione.

Ne laicus nisi religione præmissa clericus ordi- netur.

XXVIII. De puellarum monasteriis.

Monasteriū puellarum non nisi probatae vitæ, ætatis proiectæ ad quascunque earum necessitates vel ministrations permittantur intrare: ad facien- das vero missas qui ingressi fuerint statim exacto ministerio regredi festinabunt: alias autem nec cle- ricus nec monachus juvenis ullum ad puellarum con- gregationem habebit accessum, nisi aut paterna aut germana necessitudo proibetur admittere.

XXIX. De servis ad ecclesiam confugientibus.

Servus reatu atrociore culpabilis si ad ecclesiam confugerit, a corporalibus tantum suppliciis excuse- tur. De capillis vero aut quocunque opere placuit dominis juramenta non exigi.

XXX. De horum canonum observations.

Quodcirca hæc quæ superna inspiratione communī consensu placuerunt si quis sanctorum antistitum, qui statuta præsentia subscriptionibus propriis firma- verunt, nec non et quos eorum Deus esse voluerit successores, relicta integritate observationis excesserit, reum se divinitatis pariter et fraternitatis ju- dicio futurum esse cognoscat.

D Avitus episcopus constitutiones nostras, id est sancia ^b sacerdotum provinciæ Vienensis relegi et subscripsi die et tempore x Kalendarum mensis octavi, Agapeto [B. R., Agapio] consule. In hac synodo subscripterunt episcopi viginti tres ^c.

^b In A., in sancta.

^c B. R., T. 1, 2, viginti quatuor.

XXXIV

CONCILIUM CARPENTORATENSE.

267-268 Carpentoratæ convenientes hujusmodi ad nos quæla pervenit, quod ea quæ a quibuscum- que fidelibus parochiis conferuntur ita ab ali quibus

episcopis præsumantur, ut aut parum aut prope nihil ecclesiis quibus collata fuerant relinquatur.

Hoc nobis justum et rationabile visum est, ut si

eccllesia civitatis ejus [U., G., hujus] cui episcopus praeest, ita est idonea ut Christo proprio nihil indigeat, quidquid parochiis fuerit derelictum, clericis qui ipsis parochiis deserviunt vel reparationibus basilicarum rationabiliter dispensetur: si vero episcopum multas expensas vel^a minorem substantiam habere constiterit, parochiis quibus largior fuerit collata substantia, hoc tantum quod clericis vel architectis rationabiliter sufficiat reservetur: quod

^a AE., sed. B. R., T. 1, 2, U., G., et.

A autem amplius fuerit, propter majores expensas episcopus ad se debeat revocare, ita tamen ut nihil de facultatula ipse vel de ministerio cleri loci ipsius licentiam habeat minuendi.

Hoc etiam placuit custodiri, ut sequenti anno in vico Vasensi debeat concilium congregari.

In hac constitutione subscrivserant episcopi quindecim.

^b B. R., T. 1, 2, U., G., ipsa.

XXXV

CONCILIUM ARVERNENSE PRIMUM.

I. Quid prius in synodo tractandum.

In primis placuit, ut quoties secundum statuta Patrium sancta synodus congregatur, nullus episcoporum aliquam prius causam suggerere audeat quam ea quæ ad emendationem vitæ, ad severitatem regulæ, ad animæ remedia pertinent finiantur.

II. De episcopis ordinandis.

Placuit etiam, ut sacrum quis pontificis honorem non præmiis querat sed meritis, ne divinum videatur munus rebus comparare sed moribus, atque eminentissimæ dignitatis apicem electione concendat omnium, non favore paucorum. Sit in eligendis sacerdotibus cura præcipua, quia irreprehensibiles esse convenit quos præesse necesse est corrigendis: diligenter quis insipiat premium dominici gregis, ut sciat quod meritum constituendi deceat esse sacerdotis. Episcopatum ergo desiderans electione clericorum vel civium, consensu etiam metropolitani ejusdem provinciæ, pontifex ordinetur: non patrocinia potentum adhibeat, nou calliditate subdola ad conscribendum decretum alios hortetur præmiis, alios timore compellat; quod qui fecerit ecclesiæ cui indigne præesse cupit communione privabitur.

III. De palliis ecclesiæ: ne clerici a potentibus erigantur: et de facultatum ecclesiæ raptoribus.

Observandum de palliis ecclesiæ vel ministeriis divinis, ne defunctorum corpuscula obvolvantur. Ne a potentibus sæculi clerici contra episcopos suos ullo modo erigantur. Qui resculam ecclesiæ vel ejus facultatulam auferre cupiunt excludantur.

269 IV. Ne Christiani Judeis matrimonio jungantur.

Si quis Judaicæ pravitati jugali societate conjungitur, id est si seu Christiano Judea, sive Judeo Christiana mulier carnali consortio misceatur, qui-cunque horum tantum nefas admisisse noscuntur, a Christiano cœtu atque convivio et a communione Ecclesiæ protinus segregentur.

V. De dominici corporis velamine.

Ne operario dominici corporis sacerdolis unquam corpus dum ad tumulum evehitur oblegatur, et sacro velamine usibus suis redditio, dum honorantur corpora, altaria polluantur.

B VI. Ne ad nuptiarum ornatum ministeria divina præstentur.

Ne ad nuptiarum ornatum ministeria divina præstentur, ne dum improborum tactu vel pompa sæcularis luxuria polluantur, ad officia sacri ministerii videantur indigna.

VII. Ne Christianis Judæi præficiantur.

Ne Judæi Christianis populis judices præponantur.

VIII. De parochiis ab episcopo alieno non invadendis.

Ne parochias cuiuslibet episcopi alterius civitatis episcopus canonum temerator invadat, et vesanæ cupiditatis facibus inflammatus, suis quodammodo non contentus, rapiat aliena.

C IX. De alterius clericis non suscipiendis.

Nullus episcopus alterius clericum contra voluntatem episcopi sui suscipere audeat aut sacerdotio prorogare.

X. De incestis conjunctionibus.

Si quis relictam fratris, sororem uxoris, priviganam, consobrinam, sobrinam vel relictam item patrui atque avunculi carnalis contagii crediderit consoritio violandam, et ansu sacrilego auctoritatem divine legis ac jura naturæ præruperit, et cui charitatis ac pii affectus solatia exhibere debuerat suorum hostis ac pudicitiae expugnator vim inferre tentaverit, apostolicæ constitutionis sententia feriatur, et quādiu in tanto versatur scelere a Christiano cœtu atque convivio simulque Ecclesiæ matris communione privabitur.

D XI. De continentia clericorum.

Cum presbyteri atque diaconi sublimi dignitatis apice protorgantur, actibusque omnino renuntiant sæculi, et ad sacrum electi mysterium [AE., B. R., ministerium] repudient carnale consortium ac permixtionis pristinæ contubernium permutent germanitatis affectu: et quisquis ille est presbyter atque diaconus, divino munere benedictione percepita, uxori prius suæ frater illico efficiatur ex conjugie.

E XII. De sacerdotum incontinentia.

Quosdam reperimus ardore libidinis inflammatos abjecto militiæ cingulo vomitum pristinum et inhibita rursus conjugia repetuisse, atque incestu quodammodo crimen sacerdotium violasse, quod nati etiam filii

prodiderunt : quod quisquis fecisse cognoscitur, A omni in perpetuum quam admisso jam criminis per- didit dignitate privabitur.

XIII. De fraudatoribus.

Si enjuscunque manuscula quacunque sanctis scriptura collata nefaria quis calliditate fraudaverit, invaserit, relentaverit atque suppresserit, et non statim a sacerdote commonitus Deo collata reddiderit, ab Ecclesiæ catholicæ communione pellantur.

XIV. De præcipuis festivitatibus cum episcopo in civitate peragendis.

Si quis presbyter aut diaconus neque in civitate neque in parochiis canonicus esse dignoscitur, sed in villulis habitans in oratoriis officio sancto deser- viens celebrat divina mysteria, festivitates præci- puas, Domini Natale, Pascha, Pentecosten, et si quæ principales festivitates sunt reliquæ, nullatenus alibi nisi cum episcopo suo in civitate tencat : quicunque sunt cives natu majores, pari modo in urbibus ad pontifices suos in prædictis festivitatibus veniant. Quod si qui improba temeritate contempserint, iisdem festivitatibus, in quibus in civitate adesse despiciunt communione pellantur.

XV. De bono clericorum testimonio.

Episcopus, presbyter atque diaconus ita sanctæ conscientiæ luce resplendent, ut effugiant probitate actuorum maledicorum obloquia : testimonium in se divinum implere contendant quod Dominus ait : Vi- dentes vestra bona opera glorificant Patrem vestrum qui est in cælis.

XVI. Ne clerici cum extraneis habent mulieribus.

Igitur auctoritate canonica atque mansura in ævum constitutione sancimus, ut fugiatur ab omnibus clericis extranearum mulierum culpanda liber- tas : et tantum cum avia, matre, sorore vel nepte, si necessitas tulerit, habent : de quibus nominibus, ut priorum 272 canonum series continet, nefas B est aliud quam natura constituit suspicari. In cubi- culo etiam horum atque cellario vel familiari quolibet servitio neque sanctimonialis ulla neque extranea mulier sit, neque ancilla ullo modo admittatur : quod si quis præceptorum Dei immemor crediderit contemnendum, sciat se auctoritate canonica com- munionis sine dubio subire jacturam.

XXXVI

EPISTOLA VEL CONCILIUM DE CIVITATE ARVERNENSI

AD REGEM THEODOBERTUM DIRECTA.

Domino illustrissimo atque præcellentiissimo do- mino et filio Theodoberto regi Honoratus, Hilarius, Gregorius, Sorcius, Necetius, Flavius, Domitius, Dalmatius, Lupus, Sperius et Desideratus ^a.

Dum in Arverna urbe ad replicanda canonum statuta vel studio elucidandæ legis ecclesiastice his qui dobitate regendæ vitæ propriæ forsitan preme- bantur cultores vestri ecclesiarum vestrarum episco- pi pariter sederemus, plurimorum ad nos suæ despe- rationis remedium flagitantium turba confluxit, spe- rantes ut non minus pro regni vestri felicitate, quam pro sua consolatione pietatem nostram humilitas exoraret, ut nunc per suggestionem nostram justitiae et pietatis vestræ auribus intimaretur, ut nullum de rebus vel de possessiunculis propriis alienum pietas vestra permitteret, ut dum unius regis quisque potestati ac dominio subjacet, in alterius sorte positam enjuscunque ut assolet impenitentie non amitte- ret facultatem : quod nos de vestri culminis justitia et pietate fidentes non credimus denegandum, ut dum plurimorum necessitatibus justa ut credimus et Deo placentes suggestione consulimus, prosperita-

C tem regno vestro et representationem coelestis Domini per indultam pietatis ^b gratiam habeatis [Æ., au- geatis]. Unde reverentissime ut dignum est sospitan- tes quæsumus ut hoc nostræ petitioni divino in- tituti pietas vestra non deneget, ut tum rectores ec- clesiarum vestrarum, cum universos clericos atque etiam sæculares sub regni vestri conditione maneu- tes, nec non ad regnum patrum vestrorum domini- um pertinentes, de quo in sorte vestra est extra- neos, de quo habere proprium semper visi sunt, non permittatis existere, ut securus quicunque proprietati suam possidens debita tributa dissolvat domino in cuius sorte possessio sua pervenit, quod et the- sauris vestrī omnino utilius esse censemus, si sem- per pietatem vestram salvata possessio consuetudi- narium intulerit functionem, et nos peculiarius clementia vestra consolatur, si obtenu hujuscemodi petitionis nos quoque vestra fecerit gratali statuta. Deo propitio synodus infrascripta ^c apud Ecclesiam Arverniam sub die vi idus Novembri post consulta- tum Paulini Junioris.

^a Æ., Domitianus, Deuterius, Callus, Dalmatius, Venantius, Gramaticus. Lupus, Sperius, Desideratus episcopi.

^b T. 1, per indultan pietatem. T. 2, per indulgen- tiā pietatis.

^c Epistola hæc supponit remissionem exempliaris enjusdam ad regem Theodobertum : quamvis autem ipsa in Codicibus concilio Arvernensi secundo præ- ponatur, eam tamen ad Arvernense primum revo- candam, et contextus et epocha demonstrant.

XXXVII

CONCILIJ ARVERNENSE SECUNDUM.

273-274 Ubi beatus Petrus divinitus inspiratus, et confessione sua omnibus credentibus profuturus: *Tu es, inquit, Christus Filius Dei vivi, nec immerito beatus pronuntiatur a Domino, et a principali ad divinam gratiam referendum est, quando vota principum concordant animis sacerdotum; ut dum sit pontificale concilium, normam vivendi teneat capitulatio [Æ., recapitulatio] antiqua canonum vel ut locus tempusque est, in quibusunque titulis veteribus adhærens nova constitutio sanctionum.* Igitur cum elementissimus princeps dominus a triumphorum titulis invictissimus Childebertus rex per amorem sacræ fidei et statum religionis in Aurelianensi urbe congregasset in unum Dei sacerdotes, cupiens ex ore Patrium audire quod sacrum est, quod pro ecclesiastico ordine auctoritate promittit pastorali, et venientibus sit B norma et præsentibus disciplina quæ convenientia præsenti tempore in posterum custodire, præstante [U., separari] Deo signanter ex titulus.

I. De confirmatione damnationis sectarum Eutychetis et Nestorii.

Renovata itaque nefariam sectam, quam auctor male sibi concius, et a vivo sanctæ fidei catholice fonte discedens sacrilegus quondam condidit Eutyches vel si quæque a venefico similiter impio sunt prolata Nestorio, quas etiam sectas sedes apostolica sancta condemnat, similiter ei nos easdem, cum suis auctoribus et sectatoribus execrantes præsantis constitutionis vigore anathematizamus atque damnamus, rectum atque apostolicum in Christi nomine fidei ordinem prædicantes.

II. De excommunicatione pro levibus non impendenda.

Nullus sacerdotum quinquam rectæ fidai hominem pro parvis et levibus causis a communione suspendat, præter eas culpas pro quibus antiqui Patres ab Ecclesia arceri jussérunt committentes.

III. Ne clerici cum extraneis mulieribus habent.

Ut nullus episcopus, presbyter aut diaconus extranearum mulierum intra domum præsumat habere solatum, et cui etiam pro utilitate sua aliquam familiarius regendam committat, quod etiam et propinquis feminis horis indecentibus similiter prohibemus, ne sub concessa sibi licentia parentalی ab earum sequipedit memoratorum vita vel opinio polluantur. Quod si episcopi nunc velita uti sibi sub quadam præsumptione voluerint, anno uno a metropolita vel a provincialibus ab officio deponantur [Æ., B. R., T. 1, suspendantur]: clerici autem a propriis episcopis modo qui supra scriptus est corrigantur.

IV. De clericis conjugatis.

Si quis clericus post actam benedictionem eujuslibet loci vel ordinis ad conjugale torum denuo, ian sibi illicitum, redire præsumperit, usque in diem

A vite suæ ab ordine accepti ordinis, sicut habent Patrum antiqui canones, ac officio deponatur, ei tantummodo communione concessa.

V. Ne episcopus alienum clericum promoveat.

Ut nullus clericum seu lectorem alienum sine sui cessione pontificis vel promovere vel sibi quibusque conditionibus audeat vindicare: quod si quis hanc constitutionem fuerit quacunque præsumptione transgressus, memoratæ personæ ab eo, cui sunt debite seu ecclesiastico jure sive proprio, revocatæ, quia illicita vacatione [B. R., T. 1, vocatione] discesserunt, ab officio vel honore suscepto juxta arbitrium sui pontificis suspendantur: episcopus vero qui ordinaverit, sex menses tantum missas facere non præsumat.

VI. Ne servi ordinentur.

Ut servum qui libertatem a dominis propriis non acceperit aut etiam liberum nullus episcoporum absque ejus tantum voluntate cuius aut servus est aut absolvisse [U., absolutus esse] dignoscitur, clericum audeat ordinare: quod quisquis fecerit, is qui ordinatus est a domino revocetur; et ille qui est collator ordinis, si sciens fecisse probatur, sex mensibus tantum 275 missam facere non præsumat. Si vero sæcularium servus esse convincitur, ei qui ordinatus est benedictione servata, honesto ordine domino suo impendat obsequium; quod si sæcularis dominus amplius eum voluerit inclinare, ut sacro ordini inferre videatur injuriam, duos servos, sicut et antiqui canones habent, episcopus qui eum ordinavit dominio sæculari restituat; et episcopus eum quem ordinavit ad Ecclesiam suam revocandi habeat potestatem.

VII. De manumissis in ecclesia.

Et quia plurimorum suggestione comperimus eos, qui in ecclesiis juxta parochianam consuetudinem a servitio suisoluti, pro libitu quorumcunque iterum ad servitium revocari, impium esse tractavimus, ut quod in ecclesia Dei consideratione a vinculo servitutis absolvitur irritum habeatur. Adeo pietatis causa communi consilio placuit observandum, ut quæcumque mancipia ab ingenuis dominis servitute laxantur, in ea libertate maneat quam tunc a dominis percepant: hujusmodi quoque libertas, si a quocunque pulsata fuerit, cum justitia ab ecclesiis defendatur, præter eas culpas quibus leges collatas servis revocare juss'erant libertates.

VIII. Ne quis defuncto episcopo ejus facultates assumat.

Ut in civitate ubi pontifex jure humanæ conditionis obierit, nullus episcopus ante substitutionem reparati per ordinem successoris aut in civitate aut per parochias ordinare clericos aut altaria audeat consecrare, vel quidquam de rebus Ecclesiae præter

* U., princeps et invictissimus dominus Theodosbertus.

humanitatem præsumat auferre: quod si quisquis temerario ausu statuta transcendenter, conventus ab instituto pontifice, verecundie consulens sine dilatione [Æ., dilatione ablat.] restitutus. Si vero sure libertatis arbitrio vel quorumcunque precibus actus quamcunque personam aut promovere aut contra hoc interdictum ire præsumperit, anno integro missas tantum facere non præsumat.

X. *Nullus laicus ante anni conversionem episcopus ordinetur.*

Ut nullus ex laicis absque anni conversione præmissa episcopus ordinetur, ita ut intra anni spatium a doctis et probatis viris disciplinis et regulis spiritualibus plenius instituatur [U., G., instruatur]: quod si hoc quisque episcoporum transcendere quaevaque conditione præsumperit ^a, 276 anno integro ab officio vel charitate fratrum habeatur extraneus.

XI. *Nullus episcopatum prelio aut præmio obtineat.*

Ut nulli episcopatum quolibet pacto liceat præmis aut comparatione adipisci, sed sicut in antiquis canonibus tenetur scriptum cum consenu cleri et plebis a metropolitano vel quem in vice sua per miserit cum comprovincialibus pontifex concreetur: quod si quis hanc regulam per contemptum hujus sanctæ constitutionis excesserit, eum qui per præmia ordinatus fuerit statim renovendum.

XII. *Nullus invitatus ordinetur episcopus.*

Item sicut antiqui canones decreverunt nullus invitatus derur ^b episcopus, sed nec oppressione potentium personarum ad consensum faciendo cives aut clericis, quod dici nefas est, inclinentur; quod si factum fuerit, ipse episcopus qui magis per violentiam quam per decretum legitimum ordinatur, ab indepto pontificatus honore in perpetuum [T. 1, 2, perpetuo] deponatur.

XIII. *Nullus vivente episcopo supponatur.*

Ut nullus vivente episcopo alius supponatur aut superordinetur episcopus nisi forsitan in ejus locum quem capitalis culpa dejecerit.

XIV. *De eleemosynis non alienandis.*

Ne cui licet res vel facultates ecclesiis aut monasteriis vel xenodochiis pro quaevaque eleemosyna delegatas ^c retentare, alienare atque subtrahere: quod quisquis fecerit, tanquam necator pauperum, antiquorum canonum sententiis constrictus ab ecclesiis liminibus tandem excludatur quandiu ab ipso ea quæ sunt ablata vel retenta reddantur.

XV. *Nullus alterius Ecclesiae res accipere præsumat.*

Ut nullus episcoporum aut cuiuslibet ordinis clericus vel alia quaevaque persona quibuslibet conditionibus seu in uno regno seu in alio positus alterius cujuscunque Ecclesiae res aut petat aut præsumat accipere: quod si fecerit, tandem habeatur a communione altaris vel ab omnium fratrum ac filiorum

^a In Codicibus: præsumperit ordinandum; omissa est vox ordinandum, ut in U.

^b B.R., T. 1, 2, U., invitatus ordinatur.

PATROL. LXXXIV.

A charitate suspensus, donec ipsi Ecclesiæ cujus directo ordine juris est ablati restituat.

277 *d XV. De conservatione xenodochii Lugdunensis.*

De xeno lochio vero quod piissimus rex Childebertus vel conjugalis sua Gildragoto regina in Lugdunensi urbe inspirante Domino considerunt, cujus institutionis ordinem vel expensam, rationem petentibus ipsis, manuum nostrarum subscriptione firmavimus, visum est pro Dei contemplatione junctis nobis in unum permansura auctoritate decernere, ut quidquid praefato xenolocho aut per supradictorum regum oblationem aut per quorumcunque fidelium eleemosynam collatum aut conferendum est, in quibuscunque rebus aut corporibus, nihil exinde ad se quolibet tempore antistes Ecclesiæ Lugdunensis vocet aut ad ius Ecclesiæ transferat: aut succedentes sibi per temporum ordinem sacerdotes non solum aut de facultate xenodochii ipsius stabilita aut de constitutione nihil minuant, sed dent operam qualiter rei ipsius stabilitas in nullam partem detrimentum aut diminutionem in aliquo patiatur; providentes intuitu retributionis æternæ, ut præpositi semper strenui ac Deum timentes decedentibus instituantur, et cura ægrotantium ac numerus vel exceptio peregrinorum secundum inditam institutionem inviolabiliter stabilitate permaneat. Quod si quis, cuiuslibet potestatis aut ordinis persona, contra banc institutionem nostram venire tentaverit, aut aliquid de consuetudine vel facultate xenodochii ipsius absulerit, aut xenodium, quod avertat Deus, esse desinat, ut necator pauperum irrevocabili anathematice feriatur.

XVI. *De non auferendis ecclesiistarum oblationibus.*

Quisquis etiam aut majorum aut mediocrum personarum quoevaque munere vel facultate sacerdotibus, aut ecclesiis, aut quibuslibet locis sanctis studio mercedis pro Dei contemplatione collatis, aut ea quæ a parentibus donata nescuntur, postmodum auferre præsumperit, superiori sententia ut necator pauperum a communione privetur.

XVII. *Quomodo Ecclesiistarum cause finiendæ.*

Placuit etiam, ut si quaevaque persona contra episcopum vel actores Ecclesiæ se proprium creditur habere negotium, prius ad eum recurrat charitatis studio, ut familiari additione munitus sanare ea debat quæ in querimoniam deducuntur; quam reu si differre voluerit, tunc denum ad metropolitani audienciam veniatur: de qua re cum 278 litteras suas metropolitanus ad comprovinciale suum episcopum dederit, et causa ipsa inter utrosque quaevaque transactione amicis mediis non fuerit definita, ut ipsi metropolitano necessarium sit in eodem negotio iterare rescriptum, et secundo admonitus sanare, mittere aut venire distulerit, tandem a charitate metropolitani sui se noverit esse suspensum donec ad presentiam ejus veniens causa ipsius de qua petitur

^c B.R., T. 1, 2, U., religatus.

^d Hic canon desumptus est ex Codice Æ; nam in reliquo Codicibus deficit.

reddiderit rationem. Quod si patuerit episcopum ipsum contra justitiam fatigatum, et is qui eum satiat injusta interpellatione pulsavit, anni spatio a communione ecclesiastica suspendatur. Si metropolitanus a quocunque comprovinciali episcopo bis fuerit in causa propria appellatus, et eum audire distulerit, ad proximum synodum quae constituetur negotium suum in concilio habeat licentiam exercendi : quidquid pro justitia a comprovincialibus suis statutum fuerit, studeat servari ^a.

XVIII. ^b *Comprovinciales ad concilium vocati venire teneantur.*

Id etiam huic decreto credimus inserendum, ut si quis de comprovincialibus episcopis a metropolitanano suo ad concilium intra suam provinciam fuerit evocatus, et praeter evidentem infirmitatem ad concilium venire distulerit, atque a synodali conventu antequam cuncta convenientia ne commeatu concilii ipsius discendere fortasse præsumperit, sicut est praecedentibus regulis statutum sex mensibus a missarum officio suspendatur : quod si concilium facendum quæcunque necessitas illata distulerit, a metropolitanano suo veniam postulans, ad missarum faciendarum gratiam revocetur.

XIX. *De oblatione puellarum in monasteriis.*

Quæcunque etiam puellæ, seu propria voluntate monasterium expetunt, seu a parentibus offeruntur, annum in ipsa in qua intraverint ueste permaneant; in his vero monasteriis ubi non perpetuo tenentur inclusæ, triennium in ea qua intraverint ueste permaneant, et postmodum secundum statuta monasterii ipsius in quo elegorint permanere vestimenta religionis accipiant. Quæ si deinceps, sacra relinquentes loca, sanctum propositum aëculari ambitione transcenderint, vel illæ quæ in dominib[us] propriis, tam paellæ quam viduæ, commutatis uestibus convertuntur, cum his quibus conjugio copulantur ab Ecclesiæ communione preventur : sane si culpam sequestratione sanaverint ad communionis gratiam revocentur.

279 XX. *De visitatione incarceratorum.*

Id etiam miserationis intuitu æquum duximus custodiri, ut qui pro quibuscumque culpis in carceribus deputantur, ab archidiacono seu præposito ecclesiæ diebus singulis dominicis requirantur, et necessitas viñctorum secundum præceptum divinum misericorditer sublevetur, atque a pontifice statu a fidelis et dil genti persona, quæ necessaria provideat, eis competens victimis de domo ecclesiæ tribuatur.

XXI. *De sustentandis leprosis.*

Licit proprio Deo omnium Dei sacerdotum vel quorumcumque hæc cura possit esse fidelium, ut egentibus necessaria debeant ministrare, specialiter tamen de leprosis id pietatis causa convenit, ut unusquisque episcoporum quos incolas hanc infirmit-

^a T. 1, 2, U., G., observare.

^b Hic et sequentes canones ex AE. Codice desumpti sunt : desunt in A. et ceteris Codicibus.

^c Omnim episcoporum subscriptiones ex AE. Codice deponitæ sunt. In A. cœlicii que Codicilus

A latem incurrisse tam territorii sui quam civitatis agnoverint, de domo ecclesiæ juxta possibilitatem victui et uestiti necessaria subministrent, ut non his desit misericordiæ cura quos per duram infirmitatem intolerabilis constringit inopia.

XII. *De annua synodi provincialis celebratione et de præceptorum canonum observantia.*

Illi itaque Domino proprio constitutis, quod præcipue in omnibus Patrum conciliis habetur scriptum congrua definitione sancimus : intra anni circulum unusquisque metropolitanus episcopus junctis in unum locum comprovincialibus suis intra provinciam suam studeat habere concilium, ut aut si qua accesserint charitatis emendentur studio, aut si pax regulis vel disciplinis injunctis Deo adjuvante permanerit, auctore bonorum omnium Deo charitate et præsentia gratulentur. Hac ergo Deo proprio constanter et unanimiter definita servantess etiam præteriorum statuta canonum id decernimus, ut Christo auctore deinceps inconclusa universa serventur, ut manente concordia, quæ divina inspiratione salubriter in præsenti tempore definita sunt amodo et habeant vigorem, et custodiant charitatem.

In Christi nomine sacerdos Ecclesiæ Lugdunensis constitutionem nostram relegi et subscripti.

• Ileschius Ecclesiæ Viliensis episcopus subscripti.

Nicetus Ecclesiæ Treveræ episcopus subscripti.

Desideratus Ecclesiæ Bituricæ episcopus subscripti.

Aspasius Ecclesiæ Elosæ episcopus subscripti.

280 Constitutus Ecclesiæ Synocynicae episcopus subscripti.

Placidus Ecclesiæ Miticensis episcopus subscripti.

Fidimus Ecclesiæ Ucenæ episcopus subscripti.

Agricola Ecclesiæ Cabillonensis episcopus subscripti.

Urbicus Ecclesiæ Trucensis episcopus subscripti.

Rufus Ecclesiæ Octodorensis episcopus subscripti.

Gallus Ecclesiæ Arvernensis episcopus subscripti.

Saffaracus Ecclesiæ Parisiacæ episcopus subscripti.

Domitianus Ecclesiæ Tugensis episcopus subscripti.

Eleuther Ecclesiæ Altisiodorensis episcopus subscripti.

Item Desideratus Ecclesiæ Veredunensis episcopus subscripti.

Gramaticus Ecclesiæ Vindonensis episcopus subscripti.

Treteucus Ecclesiæ Lingonicæ episcopus subscripti.

Nectarius Ecclesiæ Augustodunensis episcopus subscripti.

Eusebius Ecclesiæ Saletonicae episcopus subscripti.

Proculeianus Ecclesiæ Ausicie episcopus subscripti.

decem tantum denumerantur episcopi : Ileschitus, Nicetus, Desideratus, Aspasius, Agricola, Urbicus, Rufus, Basilius, Avolus et Hilarius.

Maximus Ecclesiae Cauleæ episcopus subscripti. A Bibianus Ecclesiae Agennensis episcopus subscripti. Aphthonius Ecclesiae Anqualesimæ episcopus subscripti. Beuterius Ecclesiae Viennensis episcopus subscripti. Laetho Ecclesiae Constantinae vel Brionensis episcopus subscripti. Passivus Ecclesiae Agensis episcopus subscripti. Clematus Ecclesiae Carpentoratensis episcopus subscripti.

Vellesius Ecclesiae Vappocensis episcopus subscripti. Aridius Ecclesiae Nevernensis episcopus subscripti. Iliarius Ecclesiae Deniensis episcopus subscripti. Clementinus Ecclesiae Aptensis episcopus subscripti. Palladius Ecclesiae Telenensis episcopus subscripti. Basilius Ecclesiae Clamaticæ episcopus subscripti. Avolus Ecclesiae Aquensis episcopus subscripti.

CONCILIA HISPANÆ.

XXXVIII

CONCILIUM ELIBERITANUM

DECIM ET NOVEM EPISCOPORUM, CONSTANTINI TEMPORIBUS EDITUM EODUM TEMPORE QUO ET
NICÆNA SYNODUS HABITA EST^b.

281-282 Cum concedissent sancti et religiosi episcopi in ecclesia Eliberitana, hoc est : Felix episcopus Accitanus, Osius episcopus Cordubensis, Sabius episcopus Hispanensis, Canerimus episcopus Taceitanus, Siungius episcopus Epagrensis, Secundinus [B.R., Secundus] episcopus Castulonensis, Pardus episcopus Mentesanus, Flavianus [T. 1, 2, Flavius] episcopus Eliberitanus, Cantorius episcopus Urcitanus, Liberius episcopus Emeritensis, Valerius episcopus Casaraugastanus, Decentius episcopus Legionensis, Melantius episcopus Toletanus, Januarius episcopus de Fibularia, Vincentius episcopus Ossobensis, Quijalianus episcopus Elborensis, Successus episcopus de Eliocroca, Eutychianus episcopus Rastianus, Patricius episcopus Malacitanus : item presbyteri ^c, Restitutus presbyter de Epora, Natalis presbyter Ursona, Maurus presbyter Ilturgi, Lamponiensis de Carbula, Barbatus de Astigi, Felicissimus de Ateva, Leo Acinippo, Liberalis de Eliocroca, Januarinus a Lauro, Januarianus Barbe, Victorinus Egabro, Titus Ajude, Eucharius Municipio, Silvanus Segalvius, Victor Ulia, Januarius Urci, Leo Gewelia, Turrianus Castelona, Luxurius de Drona, Emeritus Baria, Eumantius Solia, Clementianus Ossigi, Eutyches Carthaginensis, Julianus Corduba : die Iduum Maiorum apud Eliberitum residentibus cunctis, astantibus diaconibus et omni plebe, episcopi universi dixerunt :

I. *De his qui post baptismum idolis immolaverunt.*

Placuit inter eos : Qui post fidem baptismi salutaris adultaestate ad templum idoli idolaturus accesserit, et fecerit quod est crimen capitale ^d, quia est

^a In Codicibus : *Eliberitanum.*

^b AE., T. 1, 2, era ccclxxi.

^c Presbyterorum nomena desumpta sunt ex Codicibus U. et G., in quibus nonnulla locorum nomina depravata reperiuntur, quæ prout in ipsis existant

B summi sceleris, placuit nec in finem eum communionem accipere.

II. *De sacerdotibus Gentilium qui post baptismum immolaverunt.*

Flamines qui post fidem lavaci et regenerationis sacrificaverunt, eo quod geminaverint sclera, accidente homicidio vel triplicaverint facinus coharente moechia, placuit eos nec in finem accipere communionem.

III. *De eisdem si idolis munus tantum dederunt.*

Item flamines qui non immolaverint, sed munus tantum dederint, eo quod se a funestis abstinerint sacrificiis, placuit in finem eis praestare communionem, acta tamen legitima penitentia : item ipsi si post penitentiam fuerint moechati, placuit ulterius C his non esse dandam communionem, ne illusisse ^e de dominica communione videantur.

283 IV. *De eisdem si catechumeni adhuc immolauerint [U., G., immolarent] quando baptizentur.*

Item flamines si fuerint catechumeni et se a sacrificiis abstinerint, post triennii tempora placuit ad baptismum admitti debere.

V. *Si domina per zelum ancillam occiderit.*

Si qua femina [T. 2, domina] furore zeli accensa flagris verberaverit ancillam suam, ita ut intra [U., G., infra] tertium diem animam cum cruciatu effundat, eo quod incertum sit voluntate an casu occiderit; si voluntate, post septem annos, si casu, post quinquennii tempora ^f, acta legitima penitentia ad communionem placuit admitti; quod si infra tempora D constituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

VI. *Si quisunque per maleficium hominem interficerit.*
Si quis vero maleficio interficiat alterum, eo quod

exprimere satius duximus.

^d AE., B.R., T. 1, 2, *principale.*

^e U., G., *post baptismum regenerationis.*

^f AE., B.R., T. 1, 2, U., G., *tusisse.*

^g T. 1, 2, *post quinquennum, acta.*

sine idolatria perfidere scelus non potuit, nec in finem impertiendam esse illi [U., G., ci] communionem.

VII. De pœnitentibus mœchiæ si rursus mœchaverint.

Si quis forte fidelis post lapsum mœchiæ, post tempora constituta acta pœnitentia, denuo fuerit fœnicatus, placuit nec in finem habere eum communionem.

VIII. De feminis quæ relictis viris suis aliis nubunt.

Item feminæ, que nulla precedente causa reliquerint viros suos et alteris se copulaverint, nec in finem accipiunt communionem.

IX. De feminis quæ adulteros maritos relinquent et aliis nubunt.

Item femina fidelis, que adulterum maritum reliquerit fideli et alterum dicit, prohibetur ne ducat: si duxerit non prius accipiat communionem, nisi quem reliquit de sæculo exierit, nisi forsitan necessitas infirmitatis dare compulerit.

X. De relicita catechumeni si alterum duxerit.

Si ea quam catechumenus relinquit duxerit maritum, potest ad fontem laicari admitti: hoc et circa feminas catechumenas **284** erit observandum. Quod si fuerit fidelis que ducitur ab eo qui uxorem inculpatam relinquunt, et cum scierit illum habere uxorem, quam sine causa reliquit, placuit in finem hujusmodi dari communionem ^a.

XI. De catechumeno si graviter ægrotaverit.

Intra quinquennii autem tempora catechumeno si graviter fuerit infirmata, dandum ei baptismum placuit, non denegari.

XII. De mulieribus quæ lenocinium fecerint.

Mater vel parens vel qualibet fidelis, si lenocinium exercuerit, eo quod alienum vendiderit corpus vel potius suum, placuit eam nec in finem accipere communionem.

XIII. De virginibus Deo sacratis si adulteraverint.

Virgines quæ se Deo dicaverunt, si pactum perdidérint virginitatis, atque eidem libidini servierint non intelligentes quid admirerint, placuit nec in finem eis dandam esse communionem. Quod si semel persuasæ aut infirmi corporis lapsu vitæ omni tempore vitæ suæ hujusmodi feminæ egerint pœnitentiam, ut abstineant se a coitu, eo quod lapsæ potius vidantur, placuit eas in finem communionem accipere debere.

XIV. De virginibus sacerularibus si mœchaverint.

Virgines quæ virginitatem suam non custodierint, si eosdem qui eas violaverint duxerint et tenuerint maritos, eo quod solas nuptias violaverint, post annum sine pœnitentia reconciliari debebunt; vel si alios cognoverint viros, eo quod mœchate sunt, placuit per quinquennii tempora acta legitima pœnitentia admissi eas ad communionem oportere.

XV. De conjugio eorum qui ex Gentilitate veniunt.

Propter copiam puellarum gentilibus minime in-

^a B.R.: placuit huic in finem non dandam esse communionem. T. 1, 2, placuit huic nec in finem dandam.

^b U., ne circumantes provincias, quæstuosas nundi-

A matrimonium dandas sunt virgines Christianæ, ne ætas in flore tuens in adulterium animæ resolvatur.

XVI. De puellis fidelibus ne infidelibus conjugantur.

Hæretici si se transferre noluerint ad Ecclesiam catholicam, nec ipsis catholicas dandas esse pueras; sed neque Judæis neque hæreticis dare placuit, eo quod nulla possit esse societas fidei cum infidele: si contra interdictum **285** fecerint parentes, abstineri per quinquennium placet.

XVII. De his qui filias suas sacerdosibus Gentilium conjungunt.

Si qui forte sacerdotibus idolorum alias suas junxit, placuit nec in finem eis dandam esse communionem.

XVIII. De sacerdosibus et ministris si mœchaverint.

Episcopi, presbyteres et diacones si in ministerio positi detecti fuerint quod sint mœchati, placuit propter scandalum et propter profanum crimen nec in finem eos communionem accipere debere.

XIX. De clericis negotia et nundinas sectantibus.

Episcopi, presbyteres et diacones de locis suis negotiandi causa non discredant, nec circumneentes provincias quæstuosas nundinas secentur ^b: sane ad victimum sibi conquirendum aut filium aut libertum aut mercenarium aut amicum aut quemlibet emittant; et si voluerint negotiari, intra provinciam negotientur.

XX. De clericis et laicis usurariis.

Si quis clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit eum degradari et abstineri. Si quis etiam laicus accepisse probatur usuras, et promiserit correspondus jam se cessaturum nec ulterius exacturum, placuit ei veniam tribui: si vero in ea iniqui ate duraverit, ab Ecclesia esse projiciendum.

XXI. De his qui tardius ad ecclesiam accedunt.

Si quis in civitate positus tres dominicas ad ecclesiam non accesserit, paucum tempore abstineat, ut correpluus esse videatur.

XXII. De catholice in hærem transeuntibus, si revertantur.

Si quis de catholica Ecclesia ad hærem transiit fecerit rursusque recurrerit, placuit huic pœnitentiam non esse denegandam eo quod cognoverit peccatum suum; qui etiam decem annis agat pœnitentiam, cui post decem annos prestari communione debet; si vero infantes fuerint transducti, quod non suo vitio peccaverint incunctanter recipi debent [B.R., debebunt].

286 XXIII. De temporibus jejuniorum.

Jejunii superpositiones [Æ., T. 2, superimpositiones] per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mensium Julii et Augusti propter quorundam infirmitatem.

XXIV. De his qui in peregre baptizantur, ut ad clerum non veniant.

Omnis qui in peregre fuerint baptizati, eo quod eos sectantes in periculo incurvant.

^c U., quemlibet fidem.

rum minime sit cognita vita, placuit ad clerum non esse promovenos in alienis provinciis,

XXV. De epistolis communicatoriis confessorum.

Quinis qui attulerit litteras confessorias sublato nomine confessorum, eo quod omnes sub hac noninoris gloria passim concutiant simplices, communicatorum ei dandæ sunt litteræ.

XXVI. Ut omni sabbato jejunetur.

Errorem placuit corrigi, ut omni sabbati die superpositiones celebremus.

XXVII. De clericis, ut extraneas seminas in domo non habeant.

Episcopus vel quilibet alius clericus aut sororem aut filiam virginem dicatam Deo tantum secum habeat: extraneam nequam habere placuit.

XXVIII. De oblationibus eorum qui non communicant.

Episcopum placuit ab eo, qui non communicat, manus accipere non debere.

XXIX. De energumenis qualiter habeantur in ecclesia.

Energumenus qui ab erratico spiritu exagitatur, hujus nonne: neque ad altare cum oblatione esse recitandum, nec permittendum ut sua manu in ecclesia ministret.

XXX. De his qui post lavacrum moechati sunt, ne subdiacones fiant.

Subdiaconos eos ordinari non debere qui in adolescentia sua fuerint moechati, eo quod postmodum per subreptionem ad altiorem gradum promoteantur: vel si qui sunt in præteritum ordinati, annoventur.

287 XXXI. De adolescentibus qui post lavacrum moechati sunt.

Adolescentes qui post fidem lavaci salutaris fuerint moechati, cum duxerint uxores, acta legitima penitentia placuit ad communionem eos admitti.

XXXII. De excommunicatis presbyteris, ut in necessitate communionem dent.

Apud presbyterum, si quis gravi lapsu in ruinam mortis inciderit, placuit agere penitentiam non debere, sed potius apud episcopum: cogente tamen infirmitate necesse est presbyterem communionem praestare debere, et diaconem si ei jusserit sacerdos.

XXXIII. De episcopis et ministris, ut ab uxoribus abstineant.

Placuit in totum prohibere episcopis, presbyteris et diaconibus vel omnibus clericis positis in ministerio abstine se a conjugibus suis, et non generare filio: quicunque vero fecerit, ab honore clericatus extenuetur.

XXXIV. Ne cæmeteriis incendantur.

Cereos per diem placuit in cæmeterio non incendi, inquietandi enim sanctorum spiritus non sunt. Qui hoc non observaverint arceantur ab Ecclesiæ communione.

XXXV. Ne seminæ in cæmeteriis pervigilient.

Placuit prohiberi ne seminæ in cæmeterio pervig-

• AE., B.R., T. 1, 2, G., munera.

• AE., B.R., E. 3, T. 1, 2, nec.

• T. 1, diem Pentecostes post Pascha celebramus non

A lenti, eo quod sœpe sub obtentu orationis latenter scelera committunt.

XXXVI. Ne picturæ in ecclesia fiant.

Placuit picturas in ecclesia esse non debere, ne b quod colitur et adoratur in parietibus depingatur.

XXXVII. De energumenis non baptizatis.

Eos qui ab inimundis spiritibus vexantur, si in fine mortis fuerint constituti, baptizari placet; si fideles fu-rint, dandam esse communionem. Prohibendum etiam ne lucernas hi publice accendant; si facere contra interdictum voluerint, abstineantur a communione.

288 XXXVIII. Ut in necessitate et fideles baptizent.

B Loco peregre navigantes aut si ecclesia proxima non fuerit, posse fidem, qui lavacrum suum in e grum habet nec sit bigamus, baptizare in necessitate infirmitatis positum catechumenum, ita ut si supervixerit ad episcopum eum perducat, ut per manus impositionem perfici possit.

XXXIX. De Gentilibus si in discrimine baptizari expetunt.

Gentiles si in infirmitate desideraverint sibi manum imponi, si fuerit eorum ex aliqua parte honesta vita, placuit eis manum imponi et fieri Christianos.

XL. Ne id quod idolothytum est fideles accipiant.

Prohiberi placuit, ut cum rationes suas accipiunt possessores, quidquid ad idolum datum fuerit accepto non ferant: si post interdictum fecerint, per quinquennium spatia temporum a communione esse arcendos.

C XLI. Ut prohibeant domini idolu colere servis suis.

Admoneri placuit fideles, ut in quantum possunt prohibeant ne idola in dominibus suis habeant: si vero vien inveniunt servorum, vel se ipsos puros conservent; si non fecerint, alieni ab Ecclesia habeantur.

XLII. De his qui ad fidem veniunt, quando baptizentur.

Eos qui ad priam fidem credulitatis accedunt, si bonæ fuerint conversationis, intra biennium temporum placuit ad baptismi gratiam admitti debere, nisi infirmitate coegerit ratio velocius subvenire periclitanti vel gratiam postulanti.

XLIII. De celebratione Pentecostes.

D Pravam institutionem emendari placuit justa auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecostes celebremus, ne si quis non fecerit a novam heresem induxisse notetur.

XLIV. De meretricibus paganis si convertantur.

Meretrix quæ aliquando fuerit et postea habuerit maritum, si postmodum ad credulitatem venerit, iucundanter placuit esse recipiendam.

289 XLV. De catechumenis qui ecclesiam non frequentant.

Qui aliquando fuerit catechumenus et per infesta tempora nunquam ad ecclesiam accesserit, si euui de clero quisque cognoverit esse Christianum, aut testes aliqui existenter fideles, placuit ei baptismum quadragesimam nisi quinquagesimam: qui non fecerit.

• U., quæ pagina aliquando fuerit.

non negari, eo quod veterem hominem dereliquerisse dicitur, placuit post biennium accipere communionem.

LVI. De magistris et duumviris.

Magistratus vero uno anno quo agit duumviratum, prohibendum placet [T. 1, 2, placuit] ut se ab Ecclesia cohibeat.

LVII. De his qui vestimenta ad ornandam pompam deruntur.

Matrone vel earum mariti vestimenta sua ad ornandam seculariter pompam non dent; et si fecerint, triennio abstineantur.

LVIII. De his qui communicatorias litteras portant, ut de fide interrogentur.

Placuit ubique et maxime in eo loco, in quo prima cathedra constituta est episcopatus, ut interrogentur hi qui communicatorias litteras tradunt, an omnia recte habeant suo testimonio comprobata.

291 LIX. De fidelibus, ne ad Capitolium causa sacrificandi ascendant.

Prohibendum ne quis Christianus, ut Gentilis, ad idolum Capitolii causa sacrificandi ascendat et videat; quod si fecerit, pari criminis teneatur: si fuerit fidelis, post decem annos acta penitentia recipiatur.

LX. De his qui destruentes idola occiduntur.

Si quis idola frerget et ibidem fuerit occisus, quantum in Evangelio ^b scriptum non est neque inventetur sub apostolis unquam factum, placuit in numerum eum non recipi martyrum.

LXI. De his qui duabus sororibus copulantur.

Si quis post obitum uxoris sua sororem ejus duxerit, et ipsa fuerit fidelis, quinquennium a communione placuit abstineri, nisi forte velocius dari pacem necessitas coegerit infirmitatis.

LXII. De aurigis et pantomimis si convertantur.

Si auriga aut pantomimus credere voluerit, placuit, ut prius artibus suis renuntiant et tunc deum suscipiantur, ita ut ulterius ad ea non revertantur: qui si facere contra interdictum tentaverint, projiciantur ab Ecclesia.

LXIII. De uxoribus que filios ex adulterio accipiunt.

Si qua per adulterium absente marito suo conceperit, idque post facinus occiderit, placuit nec in finem dandam esse communionem eo quod geminaverit scelus.

LXIV. De feminis que usque ad mortem cum alienis viris adulterant.

Si qua usque in finem mortis sua cum alieno viro fuerit moechata, placuit nec in finem dandam ei esse communionem: si vero eum reliquerit, post decem annos accipiat communionem acta legitima penitentia.

LXV. De adulteris uxoribus clericorum.

Si cuius clericis uxor fuerit moechata et scierit eam maritus suus incechari et non eam statim proiecere, nec in finem accipiat communionem, ne ab his qui exemplum honeste ^c conversationis esse debent, ab eis videantur scelerum magisteria procedere.

XLVI. De fidibus si apostata erat quendam patrem.

Si quis fidelis apostata per infinita tempora ad ecclesiam non accesserit, si tamen aliquando fuerit reversus nec fuerit idolator, post decem annos placuit communionem accipere.

XLVII. De eo qui uxorem habens aepius moechatur.

Si quis fidelis habens uxorem non semel sed sepe fuerit moechatus, in fine mortis est conveniens: quod si se promiserit cessaturum, detur ei communio: si resuscitatus rursus fuerit moechatus, placuit ulterius non ludere eum de communione pacis.

XLVIII. De baptatis ut nihil accipiat cleris.

Emendari placuit, ut hi qui baptizantur, ut fieri solebat, nummos in concha non mittant, ne sacerdos quod gratis accepit pretio distrahere videatur: neque pedes eorum lavandi sunt a sacerdotibus vel [T. 1, sed] clericis.

XLIX. De frugibus fidelium ne a Judæis benedicantur.

Admoneri plicuit possessores, ut non patientur fructus suis, quos a Deo percipiunt cum gratiarum actione, a Judæis benedici, ne nostram irritam et infirmam faciant benedictionem: si quis post interdictum facere usurpaverit, penitus ab Ecclesia abjectatur.

L. De Christianis qui cum Judæis vescuntur.

Si vero quis clericus vel fidelis cum Judæis cibum sumperit, placuit eum a communione abstineri ut debeat emendari.

LI. De hæreticis, ut ad clerus non promoveantur.

Ex omni hærese fidelis si venerit, minime est ad clerus promovendus: vel si qui sunt in præteritum ordinati, sine dubio deponantur.

290 LII. De his qui in ecclesia libellos famosos ponunt.

Hi qui inventi fuerint famosos in ecclesia ponere anathematizentur.

LIII. De episcopis qui excommunicato alieno communicant.

Placuit cencelis, ut ab eo episcopo quis recipiat communionem, a quo abstentus in crimen aliquo quis fuerit; quod si alias episcopus præsumperit eum admitti, illo adduc minime faciente vel consenteante a quo fuerit communione privatus, sciat se ^D hujusmodi causas inter fratres esse cum status sui pericula praestaturum.

LIV. De parentibus qui fidem sponsaliorum frangunt.

Si qui parentes fidem frerent sponsaliorum, triennii tempore abstineantur; si tamen idem sponsus vel sponsa in gravi crimen fuerint deprehensi, erunt excusati parentes: si in eisdem fuerit vitium et polluerint se, superior sententia servetur.

LV. De sacerdotibus Gentilium qui jam non sacrificant.

Sacerdotes qui tantum coronas portant nec sacrificant nec de suis sumptibus aliiquid ad idola præ-

^a E., T. 1, 2, U., quod in veterem hominem deliquerisse rideatur.

^b G., quatenus quia in Evangelio.

LXVI. *De his qui privignas suaq ducunt.*

Si quis privignam ^a suam duxerit uxorem, eo quod sit incestus, placuit nec in finem dandam esse communionem.

LXVII. *De conjugio catechumenæ feminæ.*

Prohibendum ne qua fidelis vel catechumena aut comatos aut viros cinerarios ^b habeant: quæcumque hoc fecerint a communione arceantur.

LXVIII. *De catechumena adultera quæ filium necat.*

Catechumena si per adulterium conceperit et præfecaverit, placuit eam in fine baptizari.

LXIX. *De viris conjugatis postea in adulterium lapsis.*

Si quis forte habens uxorem semel fuerit lapsus, placuit cum quinquennium agere debet pœnitentiam et sic reconciliari, nisi necessitas infirmitatis coegerit ante tempus dari communionem: hoc et circa feminas observandum.

LXX. *De feminis quæ consciis maritis adulterant.*

Si cum conscientia mariti uxori fuerit mœchata, placuit nec in finem dandam ei [B. R., U., G., eis] esse communionem: si vero eam reliquerit, post decem annos accipiat communionem, si eam cum sciret adulteram aliquo tempore in domo sua retinuit.

LXXI. *De stupratoribus puerorum.*

Stupratoribus puerorum nec in finem dandam esse communionem.

LXXII. *De viduis mœchis si eundem postea maritum duxerint.*

Si qua vidua fuerit mœchata et eundem postea habererit maritum, post quinquennii tempus acta legitima pœnitentia placuit eam communioni reconciliari: si alium duxerit relicto illo, nec in finem dandam esse communionem; vel si fuerit ille fidelis quem accepit, communionem non accipiet, nisi post decem annos acta legitima pœnitentia, 293 vel si infirmitas coegerit velocius dari communionem.

LXXIII. *De delatoribus.*

Delator si quis existiterit fidelis, et per delationem ejus aliquis fuerit proscriptus vel interfactus, placuit eum nec in finem accipere communionem; si levior causa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem: si catechumenus fuerit, post quinquennii tempora admittetur ad baptismum.

LXXIV. *De falsis testibus.*

Falsus testimonis prout est crimen abstinebitur: si ta-

^a T. 1, Si quis antenatalam privignam.

^b Ex AE., B.R., T. 1, U. In A. E. 3, cenorarios. In

A men non fuerit mortale quod objicit et probaverit quod non tacuerit, biennii tempore abstinebitur; si autem non probaverit, convento clero placuit per quinquennium abstinebitur.

LXXV. *De his qui sacerdotes vel ministros accusant nec probant.*

Si quis autem episcopum vel presbyterum vel diaconum falsis criminiis appetierit et probare non potuerit, nec in finem dandam ei esse communionem.

LXXVI. *De diaconibus si ante honorem peccasse prohibantur.*

B Si quis diaconum se permiserit ordinari et postea fuerit detectus in crimine mortis quod aliquando commiserit, si sponte fuerit confessus, placuit eum acta legitima pœnitentia post triennium accipere communionem: quod si alius eum detexerit, post quinquennium acta 294 pœnitentia accipere communionem laicam debere.

LXXVII. *De baptizatis qui nondum confirmati moriuntur.*

Si quis diaconus regens plebem sine episcopo vel presbytero aliquos baptizaverit, episcopus ens per benedictionem perfidere debet: quod si ante de sacculo recesserint, sub fide qua quis credidit poterit esse justus.

LXXVIII. *De fidelibus conjugantibus, si cum Iudea vel Gentili mœchatae fuerint.*

C Si quis fidelis habens uxorem cum Iudea vel Gentili fuerit mœchatus, a communione arceatur: quod si alius eum detexerit, post quinquennium acta legitima pœnitentia poterit dominice sociari communioni.

LXXIX. *De his qui tabulam ludunt.*

Si quis fidelis aleam, id est tabulam luserit numeris, placuit eum abstinere; et si emendatus cesserit, post annum poterit communioni reconciliari.

LXXX. *De libertis.*

Prohibendum ut liberti, quorum patroni in saeculo fuerint, ad clericum non promoveantur.

LXXXI. *De seminarum epistolis.*

Ne seminæ suo potius absque maritorum nominibus laicis scribere audeant; quæ fideles sunt vel litteras alicujus pacificas ad suum solum nomen scriptas accipient.

T. 2, generarios

XXXIX

CONCILIUM TARRACONENSE

DECEM EPISCOPORUM, HABITUM AERA DLIV, ANNO SEXTO THEODORICI REGIS, CONSULATO PETRI,
SUD DIE VIII IDUS NOVEMBRI.

295-296 Antiqua Patrum statuta de his censisse videntur, que in tempore aut ad illos relata pervenerunt aut certe acta testimonio proprio probaverunt: cuius rei et nos sequentes exemplum,

illa quæ nunc sunt placuit observanda decernemus, ut præterita absque ambage custodiantur, et præsentis observatione sint firma. Igitur cum in unum pariter convenissemus in urbem Tarragonensem quæ est

metropolitana^a, titulos subter annexos conscripsimus
observandos.

I. Ut etiam ad proxima; sanguinis clerici cum testimo-
nio vadant.

De his, quibus cura pro parentelæ proximitate ha-
bere permittitur, ut ea cautela earum necessitates
sustentent, ut pietatis beneficia quæ eis sunt neces-
saria a longius præbeant: ipsi vero pro visendis eis
cum ingressi fuerint, celeri salutatione recurrent nec
inibi faciant mansionem: qui tamen cum ad eorum
visitationem pergunt, testeum solatii sui slide et ætate
probatum adhibeant secuin. Si quis hac a nobis sta-
tuta contempserit, si clericus est, loci sui dignitate
privetur; si [G., sin] vero religiosus vel monachus,
in cella monasterii recusus paenitentiae lamentis
incumbat, ubi singulari afflictione panis et aquæ
victum ex abbatis ordinatione percipiat.

II. Ut clerici emendi vilius vel vendendi carius non per-
mittantur.

Sicut canonum statutis firmatum est, quicunque in
clero esse voluerit emendi vilius vel vendendi carius
studio non utatur: certe si hæc voluerit exercere,
exhibeatur a clero.

III. Ut clerici si solidum præstiterint sine usura recip-
iant.

Si quis vero clericus solidum in necessitate præ-
stiterit, hoc de vino vel frumento accipiat, quod
mercandi causa tempore statuto decretum fuerit ve-
nundari: cæterum si speciem non habuerit neces-
sariam, ipsum quod dedit sine ullo augmento recip-
iat.

IV. Ut nullus episcopus vel infra positus die dominico
causas judicare præsumat.

Ut nullus episcoporum aut presbyterorum vel cle-
ricorum die dominico propositum cujuscunque causæ
negotium audeat judicare, nisi hoc tantum, ut Deo
statuta solemnia peragant: cæteris vero diebus con-
venientibus personis illa quæ justa sunt habeant li-
centiam judicandi, excepto criminalia negotia.

V. Ut qui in metropolitana civitate non ordinatur epi-
scopus, post duos menses se metropolitano præ-
sentet.

Si quis in metropolitana civitate non fuerit episco-
pus ordinatus, posteaquam suscepit benedictione
[Æ., T., ordinatione] per metropolitani litteras ho-
norem fuerit episcopatus adeptus, id optimum esse
decrevimus, ut postmodum statuto tempore, id est,
impletis duobus mensibus, se metropolitani sui re-
præsentet asperibus, ut ab illo monitis ecclesiasticis
instructus plenus quod [Æ., E. 5, U., G., quid]
observare debeat recognoscat: quod si forte hæc
implere neglexerit, in synodo increpatus a fratribus
corrigatur; quod si infirmitate aliqua ne hoc impleat
fuerit præpeditus, hoc suis litteris metropolitano in-
dicare præcuret.

297 VI. Ut episcopus, qui a metropolitano commo-
nitus ad synodum non renerit, etcommunicetur.

Si quis episcoporum [T. 1, 2, U., episcopus] com-

A monitus a metropolitano ad synodum nulla gravi in-
tercedente necessitate corporali venire contempererit,
sicut statuta Patrum sauxerunt, usque ad futurum
concilium cunctorum episcoporum charitatis commun-
ione privetur.

VII. Ut diœcessani clerici septimanas teneant et die sab-
bati omnes in unum conveniant.

De diœcessanis ecclesiis vel clero id placuit deflniri,
ut presbyteri vel diaconi qui ibi^b constituti sunt cum
clericis septimanas obseruent; id est ut presbyter
unum faciat hebdomadam, qua expleta succedat ei
diaconus similiter, ea scilicet conditione servata, ut
omnis clerus die sabbati ad vesperas sit paratus, quo
facilius die dominico solemnitas cum omnium præ-
sentia celebretur: ita tamen ut omnibus diebus ves-
pera et matutina celebrentur, quia desistente clero,
quod est pessimum, comperimus in basilicis nec lu-
minaria ministrari. Si qui sane negligenter vitio hæc
implere noluerint, noverint se secundum statuta
canonum pro modo personarum canonice disciplinas
subdendos.

VIII. Ut annis singulis episcopi diœcesem visitent, et
ut non plus quam tertium de parochiis accipiant.

Multorum casuum experientia magistrante reperi-
mus nonnullas diœcessanas esse ecclesias destitutas:
ob quam rem id constitutione decrevimus, ut antiquæ
consuetudinis ordo servetur, et annuis vicibus ab
episcopo diœceses visitentur, ut si qua forte basilica
reperta fuerit destituta ordinatione ipsius reparetur;
quia tertia ex omnibus per antiquam traditionem ut
C accipiatur ab episcopis novimus statutum.

IX. De c'ericis et ostiariis qui adul'eriis mulieribus ad-
miscentur, ut a clero projiciantur.

Si quis lectorum adulteræ mulieri voluerit miseri-
vel adhærere consortio, aut relinquat adulteram, aut
a clero habeatur extraneus: similis sententia ostia-
riorum mandabit scholam.

X. Ut nullus episcopus pro iudiciis munera accipiat.

Observandum quoque decrevimus, ne quis sacer-
dotum vel clericorum more sacerdotalium 298 judi-
cium audeat accipere pro impensis patrocinis mu-
nera, nisi forte in ecclesia oblata gratuita, quæ non
favore muneris videantur accepta, sed collatione de-
votionis illata; quia si qua ista [G., sic qui ista] pro-
bantur accipere, veluti exactores fœnoris aut usura-
D rum possessores secundum statuta Patrum se nove-
rint degradandos^c.

XI. Ut monachus missus alicubi ministerium clerica-
lus agere non præsumat, nec negotiator nec execu-
tor existat.

Monachi a monasterio foras egredientes ne aliquod
ministerium ecclesiasticum præsumant agere prohibi-
bemus, nisi forte cum abbatis imperio: similiter ut
nullus eorum, id est monachorum, forensis negotior
susceptor vel executor existat, nisi id quod monas-
terii exposcit utilitas, abbate sibi nibilomiuus impe-
raute, canonuante omnia Gallicanorum de eis con-
stitutione servata.

^c Ex cæteris Codicibus, præter A., in quo legi-
tur: denegandos.

^a A. E. 3, metropolitana observatione fundata.
^b Æ., B.R., E. 3, inibi. U., G., in vico.

XII. *Ut si episcopus intestatus obierit, inventarium de rebus ejus clerici faciant et nullus ex'nde aliquid anferat.*

Sicubi defunctus fuerit episcopus intestatus, post depositionem ejus a presbyteris et diaconibus de rebus ipsius breve fideliter conscribatur a minimo usque ad maximum, id est de utensilibus [G., utensilibus] vel omni supellectile, ita tamen ut si quis exinde vel præsumpsisse vel occulte fuerit tulisse convictus, secundum furti tenorem restituat universa.

XIII. *Ut episcopus diœcesanos presbyteros et quosdam ex laicis convenire ad synodum litteris moneat.*

Epidotæ tales per fratres a metropolitano sunt dirigendæ, ut non solum a cathedralibus ecclesiis presbyteros, verum etiam de diœcesanis ad concilium trahant, et aliquos de filiis Ecclesie sacerularibus secum adducere debeant.

Joannes in Christi nomine episcopus Tarragonensis civitatis constitutiones a nobis concriptas [G., factas] subscripsi.

^a *Æ., B.R., Carthaginensis metropolis. T. 1, Carthaginensis metropolis.*

^b Ex *Æ., B.R., E. 3, T. 1, 2, G. In A., U., Tortosana.*

A Paulus in Christi nomine episcopes Emporitanæ civitatis subscripsi.

Hector in Christi nomine episcopus Carthaginensis metropolitanæ ^a subscripsi.

Frontinianus [T. 1, Fontianus] in Christi nomine episcopus Gerundensis civitatis subscripsi.

Agricinus in Christi nomine episcopus Barcinonensis civitatis subscripsi.

Orontius in Christi nomine episcopus Eliberitanæ civitatis subscripsi.

299 Vincentius in Christi nomine episcopus Cesaragustanae civitatis subscripsi.

Ursus in Christi nomine episcopus Dertosanae ^b civitatis subscripsi.

Cynidius ^c in Christi nomine episcopus **300** Ausoniana civitatis subscripsi.

Nibridus in Christi nomine minimus sacerdotum constitutionem sanctorum canonum subscripsi, ecclesie Egarensis minister.

^c Ex *Æ., E. 3, T. 2, U., G. In A., Diuidius. B.R., T. 1, Faudius.*

^d *U., episcopus Ausonae subscripsi.*

XL

CONCILIUM GERUNDENSE

SEPTEM EPISCOPORUM, HABITUM ÆRA DLV, ANNO SEPTIMO [B.R., TERTIO] THEODORICI REG'S,
SEXTO IDUS JUNIAS, AGAPETO VIRO CLARISSIMO CONSULE.

I. *Ut unaquæque provincia in officio Ecclesiae unum ordinem teneat.*

De institutione missarum, ut quomodo in metropolitana Ecclesia flunt, ita in Dei nomine in omni Tarragonensi provincia tam ipsius missæ ordo quam peallendi vel ministrandi consuetudo servetur.

II. *Ut litanie post Pentecosten a quinta feria usque in sabbatum celebrentur.*

De litanis, ut expleta solemnitate Pentecostes sequens septima dies a quinta feria usque in sabbatum per hoc triduum abstinentia celebretur.

III. *De secundis litanis faciendis Kalendis Novembribus.*

Item secundæ litanie faciendæ Kalendis Novembribus, ea tamen conditione servata, ut si iisdem diebus dominica intercesserit, in alia hebdomada secundum prioris abstinentie observantiam a quinta feria incipientur, et in sabbato vespere missa facta suiantur : quibus tamen diebus a carnis et a vino decrevimus abstinendum.

IV. *Ut pascha tantum et natali Domini baptizamus detur, exceptis his qui in languore consistunt.*

De catechumenis baptizandis id statutum est, ut quia in Pasche solemnitate vel natalis Domini, quando magis solemnitatis celebritas major est, ratiore ad baptizandum veniunt, ceteris solemnitatibus infirmi tantummodo debeant baptizari, quibus quoconque tempore convenit baptismum non negari.

C V. *Ut unius diei infans, si in discrimine est, baptizetur.*

De parvulis vero qui nuper materno utero **301** editi sunt placuit constitui, ut si infirmi ut assolent fuerint et lac maternum non appetunt, etiam eadem die qua nati sunt, si oblati fuerint, baptizentur.

VI. *Ut conjugati ab episcopo usque ad subdiaconum non sine testimonio vivant.*

De ^a conversatione vitæ a pontifice usque ab subdiaconem post suscepti honoris officium si qui ex conjugatis fuerint ordinati, ut sine testimonio alterius fratri non utantur auxilio : cum sorore juxta ex conjugate facta non habitent ; quod si habitare voluerint, alterius fratri utantur auxilio cuius testimonio vita eorum debeat clarior apparere.

D VII. *Ut qui sine uxoris ordinantur extraneas in domo non habeant.*

De his vero qui sine conjugibus ordinantur et familiis domus habent, habito secum pro vita conversatione fratre in testimonium, non per quacunque feminæ sexus personam ejus substantia gubernetur, nisi aut per puerum aut per amicum suam domum debet ordinare : si vero matrem in domo habuerit aut sororem, secundum priorum canonum statuta per earum personas ejus debet contulare substantia.

VIII. *De laicis qui viduam aut dimissam acceperint, ut in clerici non admittantur.*

Si quis vero de laicis post uxorem alias cuju-

^a Ex *Æ. desumptus canon hic, qui in reliquis Codicibus neque sensum neque syntaxin exhibet.*

cunque conditionis cognoverit mulierem, in clero A nullatenus admittatur.

IX. De his qui publice paenitentiam non accipiant sed tantum viaticum, ut in clero promoveantur.

is vero qui aegritudinis languore depresso 302 paenitentiae benedictionem, quod viaticum deputamus, per communionem accipiat, et postmodum revalescens caput paenitentiae in ecclesia publice non subdiderit, si prohibitis vitiis non detineatur obnoxius, admittatur ad clero.

X. De discretione paenitentium : qui possunt ad ecclesiasticos ordines promoveri vel qui non possunt.

Hui qui in discrimine constituti paenitentiam accipiunt nulla manifesta scelera conscientes, sed tantum peccatores se praedicantes; hujusmodi i revularient, possunt etiam per morum probitatem ad gradus eccl^Blesiasticos pervenire : qui vero ita paenitentiam ac-

* Ex AE. depromitur canon iste, cum desit in A. et ceteris.

^b Canon hic in reliquis Codicibus praeter AE. nu-

cipiunt, ut aliquod mortale peccatum perpetrasse publice fateantur, ad clero vel honores ecclesiasticos pervenire nullatenus possunt, quia se confessione propria notaverunt.

XI. Ut b omnibus diebus respertinis et matutinis oratio dominica dicatur.

Ita nobis placuit, ut omnibus diebus post matutinos et vesperas oratio dominica a sacerdote profetur.

Joannes in Christi nomine episcopus subscrispi.

Frontinianus in Christi nomine episcopus subscrispi.

Paulus in Christi nomine episcopus subscrispi.

Agripinus c in Christi nomine episcopus subscrispi.

Cynidius in Christi nomine episcopus subscrispi.

Nibidius in Christi nomine episcopus subscrispi.

Orontius in Christi nomine episcopus subscrispi.

mero decimo notatur, quia procedens in ipsis defuerat.

* B.R., T. I., U., G., Agriclus.

XLI

CONCILII CÆSARAUGUSTANUM I

DUODECIM EPISCOPORUM, IV NOVAS OCTOBRI.

Cæsaraugusta in secretario residentibus episcopis Fitadio [U., Hitadio], Delfino, Eutychio, Ampelio, Auxentio, Lucio, Itacio [U., Etacio], Splendonio [B.R., Splendiuius], Valerio, Symposio, Cartherio et Idacio [U., Hidacio], ab universis dictum est : Recitentur sententiæ. Lucius episcopus legit.

303 I. Ut semine fideles a virorum alienorum cunctibus separantur.

Ut mulieres omnes Ecclesia catholice et fideles a virorum alienorum lectione et costibus separantur, vel ad ipsas legentes alia studio vel docendi vel discendi convenient, quoniam hoc Apostolus jubet. Ab universis episcopis dictum est : Anathema futuros qui haec concilii sententiam non observaverint.

II. Ut diebus dominicis nullus jejunet nec diebus Quadragesimæ ab ecclesia absente.

Item legit : Ne quis jejunet die dominica causa temporis aut persuasionis aut superstitionis, et quadragesiminarum die ab ecclesiis non desint nec habitent latibula cubiculorum ac montium qui in his suspicionibus perseverant, sed exemplum et præceptum D custodiunt sacerdotum et ad alienas villas agendorum convenientem causa non convenient. Ab universis episcopis dictum est : Anathema sit qui hoc commiserit.

III. Ut qui eucharistiam in ecclesia accipit et ibi eam non sumit anathematizetur.

Item legit : Eucharistie gratiam si quis probatur acceptam in ecclesia non sumpsisse, anathema sit in perpetuum. Ab universis episcopis dictum est : Placet.

IV. Ut tribus hebdomadis que sunt ante Epiphaniæ ab ecclesia nemo recedat,

Item legit : Viginti et uno die quo a xvi Kalendas Januarias usque in diem Epiphaniæ 304 qui est viii Idus Januarias continuis diebus nulli licet de ecclesia absentare, nec latere in domibus, nec secedere in villam, nec montes petere, nec nudis pedibus infondere, sed concurrere ad ecclesiam : quod qui non observaverit de suscepis, anathema sit in perpetuum *. Ab universis episcopis dictum est : Anathema sit.

V. Ut qui a suis episcopis privantur ab aliis non recipiantur.

Item lectum est : Ut bi qui per disciplinam aut sententiam episcopi ab Ecclesia fuerint separati ab aliis episcopis non sint recipiendi; quod si scientes episcopi fecerint, non habeant communionem. Ab universis episcopis dictum est : Qui hoc commiserit, episcoporum non habent communionem.

VI. Ut clericus qui propter licetiam monachus vult esse excommunicetur.

Item legit : Si quis de clericis propter luxum vanitatemque presumptam de officio suo sponte discesserit, ac se velut observationem legis in monacho videri voluerit esse quam clericum, ita de Ecclesia repellendum ut nisi rogando atque observando [T. I., 2., U., obsecrando] plurimis temporibus satisficerit, non recipiatur. Ab universis episcopis dictum est : Ita fiat.

* AE., T. 2, observaverit, his decretis anathema.

VIII. Ut doctoris sibi nomen non imponat cui concessum non est.

Item lectum est : Ne quis doctoris sibi nomen imponat praeter hanc personas quibus concessum est, secundum id quod scriptum est. Ab universis episcopis dictum est : Placet.

* Deest hic canon in U.

305 VIII. Ut ante quadraginta annos sanctimoniales virginis non relentur.

Item lectum est : Non velandas esse virgines, 306 quae se Deo voverint, nisi quadraginta annorum probata etate, quam sacerdos comprobaverit. Ab universis episcopis dictum est : Placet.

XLII

CONCILIUM CÆSARAUGUSTANUM II

ANNO VII RECAREDI REGIS, AERA DCXXX.

I. Cum in Dei nomine in urbem Cæsaraugustanam provincie Tarracensis ex permisso gloriose atque sanctissimi principis Recaredi regis in anno septimo regni ejus congregati fuissemus pro Dei timore tractantes, id placuit sanctæ ac venerabili synodo, ut presbyteri qui ex heresi Ariana ad sanctam catholicam Ecclesiam conversi sunt, qui sanctam et puram fidem atque castissimam tenuerint vitam, accepta denuo benedictione presbyteratus sancte et pure ministrare debeant : ceteri vero qui hanc suprascriptam vitam adimplere vel tenere neglexerint, ab officio depositi sint in clero. Ita et de diaconibus sicut et de presbyteris constitutum est.

II. Statuit sancta synodus, ut reliquias in quibuscumque locis de Ariana heresi inventas fuerint prolatæ a sacerdotibus, in quorum ecclesiis reperiuntur, C pontificibus presentatae igne probentur : quod si a quibuslibet occultatae fuerint et deteguntur, a sacro sanctæ catholicæ Ecclesiae custodi segregentur.

III. Statuit sancta synodus, ut episcopi de Ariana heresi venientes, si quas ecclesias sub nomine catholicæ fiduci consecraverint, unctione benedictione

B percepta, a catolico sacerdote consecrantur denuo. Sub die Kalendarum Novembrum anno quo supra.

Artemius in Christi nomine episcopus Tarracensis provincie metropolitanus hanc constitutionem subscripsi.

Sephronius in Christi nomine episcopus hanc constitutionem subscripsi.

Stephanus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Julianus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Simplicius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Asterius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Mumius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Liliolus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Magnus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Joannes in Christi nomine episcopus subscripsi.

Galanus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Julianus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Antedius in Christi nomine diaconus agens vicem domini mei Gavini episcopi subscripsi.

Stephanus in Christi nomine diaconus agens vicem domini mei Aquilini episcopi subscripsi.

* Deest hoc concilium in omnibus Codicibus præter AE., ex quo desumptum est.

XLIII

CONCILIUM CÆSARAUGUSTANUM III.

HABITUM SUB DIE KALENDARUM NOVEMBRUM, ANNO IV ORTHODOXI ATQUE SEBENISSIMI DOMINI EGICANI REGIS, AERA DCCXXIX.

307-308 Sacerdotes Domini, quos non solum divina pietas ad magisterium provehit sacrum, sed etiam et speculatorum instituit plebium, ea se debent auctoritatis munere sententia, quo et divinis sine intermissione insistant præceptis et canetam plebem dignis condirigant exemplis. Et ideo quia nos divina celsitudo ex jussu excellentissimi et piissimi magnique Dei culoris domini nostri Egicani principis in hanc Cæsaraugustanam urbem coadunari præcepit, et ita sub omnimoda specialitate instituit, ut reserante falce justitia æquitatis consolidetur materies, et quidquid cojuslibet indiscreta perniciens a sanctis institutionibus patrum de ordinibus ecclesiasticis divellit nostris elucubratibus sententiis Deo mediante laudine deducatur veritas : Idcirco dum nobis de

D sanctæ Trinitatis mysterio secundum formulam Nicæni concilii triduo mutua suisset collatio, ea qua se cœlui nostro ad ædificationem totius plebis ingesserunt conspicua diligentique ratione portractantes, qua necessaria exsisterint Christo opitulante, cujus nos causa salutis ad hoc provocavit studium, in brevibus atque continuatis capitulis caneta definitivimus, et ad perennitatis sue robur ea qua a nobis acta vel definita sunt propriæ manus nostræ exaratione firmare procuravimus.

I. Ut non liceat episcopis citra dies dominicos consecrationes ecclesiistarum exercere.

In sanctum et satis venerabile concilium residentibus nuntiatum est nobis, eo quod aliqui pontifices, regulam veritatis prætermittentes, ecclesias qua a

* Deest hoc concilium in Codicibus B.R., E. 5, T. I, 2, U., G.

fidelibus pia devotione construuntur extra dies dominicos consecrent. Si ergo, cum quisque nostrum mortalium ad sacerdotiale promovetur officium, nullatenus patimur ut in reliquis diebus nisi tantum dominicis festivitatibus hi qui honoris digni habentur officio in ordine praeſcientiarē ecclesiastico, quanto magis ut sancta deificata templo, quæ ab hominibus fidelibus censentur honoris locanda, sine diebus dominicis perhibeantur consecranda? Cujusque nos talium presumptioſum pontificum non solum sanctorum Patrum cohíbeatur prohibere sententia, sed et propria deliberatione censensus, ut nulli penitus pontificum in quibuscumque provinciis constituto amodo licet prater certos dies dominicos ecclesias sanctas consecrare.

II. Ut confinimi episcopi de sacra solemnitate paschali annua vice primatum suum inquirant.

Siquidem sancta institutio Patrum de solemnitate paschali præcipiat, ut omnes confinimi episcopi annua vicissitudine primatum suum inquirant quo tempore Paschæ festum peragant, tamen quia didicimus nonnullos episcopos sententiam Patrum transgredientes propter quod etiam debuerunt usquequamque vigilantes manere, placuit omnibus nobis ut abinceps cuncti confinithni episcopi nullam sibi occasionem objicientes aut longinquitate itineris præcaventes annua recusione de festivitate paschali tempore congruo primatum suum, sub cuius potestatis manserint regimine, inquirant, ut quo die et tempore illis Paschæ festum pronuntiaverit sollicita veneratione peragant.

III. Ut monasteria diversoria sæcularium non fiant.

Sanctorum Patrum decrevit sententia, ne monasteria diversoria sæcularium fiant. Unde quia novimus quosdam abbates, quibus regulariter cura regendarum animarum commissa est, dum quasi patrone affectu aditum sæcularibus in monasteriis attribuunt, diversas insolentias monachis ibidem Deo deservientibus ingerunt, dum et eorum operationem, quo se divina pietati placituros alaci curiositate exhibent, reprehendunt, et vitam et mores illorum quadam mentis pernicie **309** infâste detrahendo deturpare non desinunt, et iterum, quod pessimum est, dum extraneis passim commorandi aditus infra claustra monasterii confertur, grave inolescit vitium monachorum, quo et vitam suam per lucra mundialia sectantes degenerant, et se a proprio conobio voluptuosa fôditate dissociant. Quæ res ad hoc nostrum paterna pietate demulcerat animos, ut ea constituantur, quæ et sanctis animabus juvenis solamen impendant et presumptioſum sæcularium removant. Quamobrem placuit universo coelui nostro hoc statuere vel potius definire, ut nullus abinceps sæcularium seu potestate seu etiam vel ex permissu abbatis vel cujuslibet monachoruſu infra claustra monasteriorum hospitandi vel commorandi habeat receptaculum, excepto quos vita probabiles, egenos aut paupertate depressoſus inspectio præviderit abbatis, quos et suscipere bene-

A vola voluntate in monasteriis et aliendos elemosynas modis omnibus sinimus. De reliquo autem personis sæcularibus, sicuti a nobis est superius præmissum, nullum penitus patimur infra claustra monasteriorum habere receptaculum. Cæterum si secretius aut sequestratim a monasterio ad id quod constructum pro supervenientibus domicilium patuerit, ibi eos suscipere abbates vel monachos oportebit, quatenus et vita eorum remotis sæculi conturbationibus in omni opere deifico probabilis inveniatur, et nullius vanissimis detractionibus de honestentur, aut certe quod in honestum est, ne per talium suscepioneſ dissolutionem incurrant et a bono propito vitam suam extorrem efficiant.

B IV. De libertis qui ab episcopis ex familia ecclesie manumittuntur.

Non est dubium a sanctis Patribus definitum fuisse, ut omnes liberti qui ab episcopis ex propriis familiis Ecclesie manumissionis gratia titulantur post decedentis episcopi obitum, mox ut alius supervenerit episcopus, infra anni spatium libertates suas repreſentent, quo secundum canonis sententiam per suas profesiones debitam originis suæ conditionem agnoscant. Sed quia ita speciali modo sancta decrevit synodus, ut si ipsi liberti infra anni spatium supervenienti suo pontifici carthulas libertatis suæ præsentare neglexerint, protinus eos in pristinam servitutis redigant conditionem; et licet illi congruentius satisque luculentius retractatum fuerit, hoc tamen a nobis conspicuum perpendiculariter, quo non solum et prædia ecclesiarum debita auctoritate disponinius, sed etiam et oppressis pium suffragium porrigitur, per quod et cupiditas sacerdotalis **310** frustrebitur et imbecillitas pauperum sublevetur. Quia ergo compriimus quosdam pontifices, potius lucra sua ampliare studentes quam de mercedis opere Dominino placentes, libertos quos ex familia Ecclesie a suis præcessoribus inveniunt, pro eo quod carthulas libertatis suæ infra consultum tempus non præsentent, statim eos in propriam servitutem redigere; hoc pietatis studio generali modo subrogamus beneficium, ut si iidem liberti forsitan ignoraverint ordinem canonum aut certe, ut assolet fieri, ad præsentandas libertates suas tuerint, ipsius pontificis solicitude, mox in eadem sibi creditam successerit, per clerum aut domesticos perquirere procurabit quos decedentes episcopi de familiis Ecclesie manumissionis gratia titulaverunt, ut eodem [Æ., eodem] pontifice præmonente ipsi liberti carthulas libertatis suæ repreſentent, qualiter nec liberti Ecclesie de institutione canonum ignorantes se esse perhibeant, nec sacerdotis callida voluntas palescat, unde contra ordinem reducantur manumissi ad originem servitutis. Quod si pontifice præmonente contempserint infra anni spatium suas libertates propriæ sedis episcopo pandere, licitum sit ei secundum canonum sanctiones in jure suæ Ecclesie redigere servitores.

V. Ut defuncto principe superstes regina statim et restem sacerdotalem deponat et in coenobio virginum mancipetur permanura.

Licet plenissime in concilio Toletano de pri. cipum relictis institutum fuisset, ut nulli licitum esset superstitem reginam in conjugio ducere, aut sordidis contactibus maculare neque securis regibus nec cuilibet hominum esset permisum; tamen nostri ordinis causa est, ut crebrissime ad hoc aciem mentis nostræ condirigamus, quæ animæ intuemur exhibere profectum. Unde quia præteritis temporibus multas scimus atque cognovimus principum relictas post eorum vocationem pro apice regni, quem regendo in cunctis tenuerunt, nullam reverentiam honoris eis adhiberi a populis, sed passim unicuique probatum est diversas assumentes occasiones non solum latenter in earum contrarietate insidias moliantur, verum etiam, quod veritati contrarium est, procacitor verba contumeliosa in conventu multorum eas afficiunt, et, quod omni religione abominandum atque horrendum est, de his detrahere non sinant, quas in caterva populi cernunt commorare; profunde paterna pietate commoti atque condigna circa tantum culmen prævidentes, per hujus decreti nostri pugnam non solum quæ in prædicto concilio exarata sunt de conjuge principum custodiri **311** perenniter atque firma stabilitate decernimus permanere, sed etiam ea quæ sunt conspicua honestatis necessaria modo annexere procuramus: ut servatis in omnibus sanctionibus canonum totius Toletani concilii, quæ de principum relictis promulgata atque definitæ esse noscuntur, deinceps relicita principis superiore sententiam illibato animo pudice servans statim accersito ab hoc sæculo principe vestem sacerdotalem deponat, et alacri curiositate religionis habitum assumat. Quam etiam et confessim in coenobio virginum mancipandam esse censemus, ut ab omni turbine mundi remota, nequaquam cui-

A libet locus attribuatur, per quod aut contumelium tante potestati ingeratur^a aut subdita plebi hasisse patescat quorum ante diudum noscitur domina fuisse; sed infra claustra mo asterii juri sedulitate persistens siue sanctimonialem vitam peragens de regno temporali opitulatione divina ad regnum aeternitatis mereatur pervenire.

Quicunque igitur superioris constitutiones, quæ salubri consilio a nobis definitæ esse noscuntur, violaverit vel execrari quacunque factione pertentaverit aut permiserit, noverit se excommunicationis perceptum sententiam atque etiam exsiliis damnationis diuturno tempore incurrire jacturam.

312 Peractis quoque a nobis quæ congrua fuerunt de ordinibus ecclesiasticis, in primis immenses laudes omnipotenti Deo Patri et Filio et Spiritui sancto, cui cura est pacem et unitatem Ecclesiae suæ sanctæ catholicae providere, deserimus; deinde orthodoxo et serenissimo domino nostro Egipicano regi, cujus institutu et devotissimo instituto in hoc coadunari meruimus synodali conventu, multiplices gratiarum actiones persolvimus, qui non solum nostrorum animos ad corrugendos ordines ecclesiasticos excitavit, sed etiam et populum per oracula regni sui voto gratiose ab impensatione tributi reddidit absolutum: pro quo beneficij studio, quo plebi suæ tanta largitus est dona, Dominum Jesum Christum, qui nos potentia virtutis suæ decoravit, pretiosa ac propria effusione sanguinis sui redemit, exorsamus ut ipse regnum ejus in pace sub multimoda annorum curricula solidet, gentemque et universam patriam in tranquillitate conservet, et contra hostem adversum victrix Christi dexteram victorem efficiat semper, quo expletis hujus extensis vita temporibus ad aeternum beatitudinis præmium pervenire mereatur illeesus, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor, summa virtus et potestas in sæculorum. Amen.

* *Æ., potestati in publico ingeratur.*

XLIV

CONCILIUM ILERDENSE

OCTO EPISCOPORUM, GESTUM AERA BLXXXIV, ANNO XV THEODORICI REGIS, SUB DIE V.II
IDUS AUGUSTAS.

I. *De his qui altario ministrant, ut a sanguine omni se abstineant.*

De his clericis qui in obsessionis necessitate positi fuerint id statutum est, ut qui altario ministrant et Christi sanguinem tradunt vel vasa sacro officio deputata contrectant, ab omni humano sanguine etiam hostili abstineant: quod si in hoc incidenter, **313** duobus annis tum officio quam communione priventur, ita ut bis duobus annis vigiliis, Jejuniiis, orationibus et eleemosynis pro viribus quas Dominus donaverit expientur, et ita deinde officio vel com-

D munioni redditur, ea tamen ratione [Æ., ratione servata], ne ulterius ad officia potiora promoveantur; quod si infra prædictum tempus negligenter circa salutem suam existenter, protelandi [Æ., proadjiendi] ipsius paenitentie tempus in potestate maneat sacerdotis.

II. *De his qui aborsum faciunt vel natos suos extinguunt.*

Mihi vero qui male conceptos ex adulterio factos vel editos necare studuerint, vel in uteris matrum po-

* B.R., G., Tudi. U., Theuderici.

litteris a'liquis colliserint, in utroque sexu adulteris post septem annorum curricula communio tribuatur, ita tamen ut omni tempore vita sue fletibus et humilitati insistant, officium eis ministrandi recuperare non licet; attamen in choro psallentium a tempore receptae communionis intersint: ipsis beneficiis in exitu tantum, si facinora qua omni tempore vita sue desleverint, communio tribuatur.

III. De monachis, ut clerici ordinentur cum voluntate abbatis, et quæ monasterio offeruntur non auferantur, et de basilicis quas laici fecerint.

De monachis vero id observari placuit quod synodus Agathensis vel Aurelianensis [B.R., Arelatensis] noscitur decrevisse: hoc tantummodo adjiciendum, ut pro Ecclesiæ utilitate quos episcopus probaverit in clericatus officium cum abbatis voluntate debeant ordiari. Ea vero quæ in jure monasterii de facultatibus offeruntur, in nullo diocesana lege ab episcopis contingantur. Si autem ex laics quisquam a se factam basilicam consecrari desiderat, nequaquam sub monasterii specie, ubi congregatio non coligitur vel regula ab episcopo non constituitur, eam a diocesana lege audeat segregare.

IV. De incestis, si quandiu in scelere sunt inter catechumenos habeantur.

De his qui se incesti pollutione commisculant plauit, ut quoque in ipso detestando et illico carnis conubernio perseverant, usque ad missam tantum catechumenorum in ecclesia admittantur; cum quibus etiam nec cibum sumere ulli Christianorum, sicut ait Apostolus vel jussit, oportet.

314 V. De his qui altario servient si subito carnis fragilitate corruerint.

Hi qui altario Dei deseruent, si subito flenda carnis fragilitate corruerint et Domino respiciente digne posuerint, ita ut mortificato corpore cordis contriti sacrificium Deo offerant, maneat in potestate pontificis vel veraciter afflictos non diu suspenderet, vel desidiosos prolixiori tempore ab Ecclesiæ corpore segregare; ita tamen ut sic officiorum suorum loca recipient, ne possint ad altiora officia ulterius promoveri: quod si iterato velut canes ad vomitum reversi fuerint, non solum dignitate officii careant, sed etiam sanctam communionem nisi in exitu percipiunt.

VI. De his qui viduæ paenitent vel religiosæ virginis suprum intulerint.

Qui paenitenti viduæ vel virginis religiosæ vim stupri intulerint, si se ab eo sequestrare noluerit, pariter a communione et a Christianorum consortio segregetur: si vero illa que vim pertulit ad sanctam religionem redierit, in illo solo quoadusque publice paenitentia data sententia perseveret.

VII. De his qui sacramento se obligant ne ad pacem redeant.

Qui sacramento se obligaverit ut litigans cum quolibet ad pacem nullomodo redeat, pro perjurio uno anno a communione corporis et sanguinis Domini segregatus reatum suum eleemosynis, fletibus et quavis poterit jejuniis absolvat [E., T. 2,

A abluat]: ad charitatem vero quæ operis multitudinem peccatorum celeriter festinet venire.

VIII. Si clericus servum vel discipulum de ecclesia traxerit, ut paenitentiam agat.

Nullus clericorum servum aut discipulum suum ad ecclesiam confugientem extrahere audeat vel flagellare præsumat; quod si fecerit, donec digne punita sit a loco cui honorem non dedit segregatur.

IX. De his qui rebaptizati sunt quantum paenitentia.

De his qui in prævaricatione rebaptizati sine aliqua necessitate vel tormento dilapsi sunt, placuit ut circa eos illa Nicenea synodi statuta serventur quæ de prævaricatoribus censita esse noscuntur; id est ut septem annis inter catechumenos oreant, et **315** duobus inter catholicos, et postea moderatione et elemosnia episcopi fideliibus in oblatione et eucharistia communiuant.

X. De his qui jubente episcopo omisa culpa ab Ecclesia exire contemnunt.

Qui jubente sacerdote pro quaunque culpa ab ecclesia exire contempserint, pro noxa contumacia tardius recipiantur ad veniam.

XI. De clericis qui in mutuam eadem proruperint.

Si clerici in mutuam eadem proruperint, prout dignitas officiorum in tali excessu contumaciam perculerit, a pontifice districtius vindicetur.

XII. De his qui contra canones ordinati sunt ut deponantur.

Qui contra decreta canonum indiscretæ clericos usque nunc ordinaverunt, eis Dominus vel sancta et ecclesiastica caritas ignoscat: amodo vero si in talia ausu proruperint, decretum canonum, quod circa eorum personas statutum est, id est, ut nullum ordinare audeant, observetur, vel qui deinceps ordinati fuerint deponantur; bi vero qui tales hactenus ordinati sunt nullo tempore promoveantur [E., T. 2, amoveantur].

XIII. De catholicis qui filios suos baptismati hereticorum dederunt.

Catholicus qui filios suos in heresi baptizandos obtulerit, oblatio illius in ecclesia nullatenus recipiatur.

XIV. De catholicis, si cum rebaptizatis non convertentur.

Cum rebaptizatis fideles religiosi nec in cibo partcipent.

XV. Ut clerici cum extraneis mulieribus non habent.

Familiaritatem extranearum mulierum licet ex toto sancti Patres antiquis monitionibus præcepterint ecclesiis evitandam, id nunc tamen nobis visum est, ut qui talis probabitur, post primam et secundam communionem si emendare neglexerit, donec in vitio perseverat officii sui dignitate privetur; quod si se Deo levante correxit, sancto ministerio restauretur.

316 XVI. Si sacerdos moritur, quid de rebus ecclesiæ obs. rueler.

Licet de re hujuscemodi quam constituere salubri ordinatione decernimus prisca auctoritas canonum

nequaquam siluerit, sed evidenti sanctione præcepit, ut cujuscunque ecclesiae pontifice defuncto non passim pro libitu suo in earum rerum direptionem, quas obiens derelinquit, quisquis irreat dominumque subvertat, sed sacerdos qui exequiarum tempore adest omnia quæ ad utilitatem et conservationem pertinent debeat diligenter circumspicione munire: tamen quia bæc ipsa sanctio, quod pejus est, a multis clericis cognoscitur violari, ita ut oecumbeante sacerdote expectorato affectu totaque disciplina severitate posthabita immaniter quæ in domo pontificali reperiuntur invadant et abradant, id nunc omnes bujus placiti vel constituti inter nos censera placuit custodire: ut defunctio antistite vel etiam adhuc in supremis agente, nullus clericorum cuiuslibet ordinis, officii gradusve sit, quidquam de domo auferre presumat, vel de utilitate quæ instrumenti domus esse noscitur, id est mobilis vel immobili rei ecclesiastice conetur invadere, nihil forte, nihil vi, nihil dolo suppressim, auferens atque abscondens, sed is cui domus commissa est, subjunctis sibi cum consilio cleri uno vel duobus fideliissimis, omnia usque ad tempus pontificis substituendi debeat conservare, vel his qui in domo inveniuntur clericis consuetam alimoniam administrare. Substutitus antistes suscepit ea, prout decessor suus ordinavit vel huic Deus imperaverit [U., inspiraverit], uti cum his debeat quos cognoverit disciplinæ et charitati decessoris sui fideliciter paruisse. Quod si quisquam post hæc cuiuslibet ordinis, ut superius dictum est, clericus quacunque occasione de domo ecclesie vel de omni facilitate quidpiam probatus

A fuit abetulisse vel forsitan dolo aliquo suppressisse, reus sacrilegii prolixiori anathemate condemnatur, et vix quoque peregrina ei communio animæ concedatur: quia derum est ut bi quos constat in servitio Domini cum primæ sedis antistite desudasse, illorum, qui suarum rerum incubatores vel utilitatibus servientes atque vacantes fuisse noscuntur, despiciens aliquatenus crucientur.

Sergis [U., Sergius] in Christi nomine episcopus has constitutiones, secundum quod nobis cum fratribus nostris Deo inspirante complacuit, relegi et subscripsi.

Justus in Christi nomine episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Carontius in Christi nomine episcopus his **317** constitutionibus interfui et subscripsi.

Joannes in Christi nomine episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Paterius in Christi nomine Ecclesie catholicae Berceinonensis episcopus acceivi et subscripsi.

Maurilio [B.R., T. 1. U., Maurilio] in Christi nomine Ecclesie catholicae Dertosanae episcopus acceivi et subscripsi.

318 Taurus [U., Maurus] in Christi nomine Ecclesie Egerensis [In Codd., Agarenis] episcopus his definitionibus interfui et subscripsi.

Februarius in Christi nomine episcopus Herde sis his constitutionibus interfui et subscripsi.

Gratus in Christi nomine presbyter directus a domino meo Staphyllo [T. 2, U., Stabili] episcopo his constitutionibus interfui et subscripsi.

XLV CONCILIUM VALLETANUM

SEX EPISCOPORUM, HABITUM AERA * DLXXXVII, ANNO XV THEODORICI [U., THEODER:CI] REGIS,
SUB DIE II NONAS DECEMBRIS.

I. Ut Evangelium post Apostolum legatur.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Valles in concilio congregati dum de ecclesiastica regula tractaremus, antiquos canones relegentes, inter cetera hoc censimus observandum, ut sacrosancta Evangelia ante manerum illationem vel missam catechumenorum in ordine lectionum post Apostolum legantur, quatenus salutaria præcepta Domini nostri Jesu Christi vel sermonem sacerdotis non solum Adeles sed etiam catechumeni ac penitentes, sed et omnes qui e diverso sunt, audire licet habent: sic enim pontificum predicatione audita nonnullus ad fidem attractos evidentiter scimus.

II. Ut defuncto episcopo de rebus ipsis vel Ecclesia nullus quidquam presumat.

Hoc etiam placuit, ut episcopo ab hoc sæculo, iubente Domino, accessito, clerici ab omni omnino suspicibili vel quacunque in domo ecclesiae vel epi-

C scopi in librī, in speciebus, utensilibus, vasculis, frugib; gregib; animalib; vel omni omnino rapaces manus abstineant et nihil latronum more diripient; qui si nec canonum auctoritate cohibiti fuerint, omnia quæ perverserint, metropolitani vel omnium comprovincialium sacerdotum districione coacti, in pristinum statum redintegrare cogantur, utribil antistiti vel dispensatori futuro necessarioram sub hac justa constitutione depereat. Quod ut confidientius justitia manente servetur, secundum Regiensis synodi constituta, episcopo a corpore recedente, vicinior illi accedat episcopus, qui ex more exequiis celebratis statim Ecclesie ipsius curam districtiesime gerat, ne quid ante ordinationem futuri pontificis inhiantum clericorum subversioni vel direptioni jam licet: ita ut de repertis omnibus inspectior censitio descripitione fideliissima, si fieri potest, intra octavas defuncti sub diligenter presentis episco-

* A.E., B.R., T. 1, 2, U., æra DLXXXIV.

pi peragatur : dehinc ad metropolitani notitiam habita ordinatio vel descriptio deferatur, **319** ut ejus electione talis persona ordinanda domus ecclesiasticae procuretur, quae valeat consueta clericis stipendia dispensare, et creditarum sibi rerum, si forsitan tarditas in episcopo ordinando successerit, in metropolitano congruis temporibus reddere rationem : ut sub hac salubri constitutione clerici stipendiis suis omnino contenti labores non diripiant episcopi decedentis, et ad vacuam ecclesiae domum futurns pontifex non sine dolore succedat, sed magis de praedecessoris sui dimisso possit et ipse gaudere et aliis ministrare.

III. Ut propinquor morientis episcopi de rebus ejus nihil usurpent sine metropolitani et comprovincialium conscientia.

Simili quoque modo parentibus et propinquis decedentis episcopi, si intestatus obierit, denuntietur ut sine metropolitani vel comprovincialium sacerdotum conscientia nihil de rebus defuncti occupare pertinent, ne forte in hereditariis rebus etiam aliqua ad Ecclesiam pertinencia vel permixta usurpent, sed aut usque ad ordinationem futuri exspectent antistitis aut certe si longum fuerit ad metropolitani, ut dictum est, ordinationem recurrent. Si quis autem immemor divini timoris contra haec sancta synodica clericus quisque vel laicus venire improba mente tentaverit, et communione et consortio privetur Ecclesiae, quia durum est ut ad illam conveniat quam expoliare non metuit, nisi forte spiritu meliori correptius, dum a presumptione cessaverit, recuperet indulgentiam : si autem rationabiliter modesteque unusquisque repeatet quod sibi jure debetur, ei alisque aliqua animadversione a metropolitano vel cui injunxerit aut res aut ratio non negetur. Hoc etiam omnes canone constringendi, qui in praeteritum res Ecclesiae vel episcopi usurpantes diripuerunt.

IV. De exequiis morientis episcopi qualiter humetur.

Illud etiam provido consilio decernentes, ut quia saepe sanctorum antistitum per absentiam commendatoris episcopi exsequiae differuntur, ita ut veneranda pontificis membra, dum tardius funerantur, injuriæ omnino subjaceant, episcopus, qui post mortem fratris ad sepeliendum eum solet invitatus

* *A.E., E. 3, episcopus haec capitula subscripsi, siveque in reliquis subscriptionibus. B. R., episcopus D*

A ocurrere, infirmum magis et adhuc in corpore possum admonitus visitare non differat : ut aut de revelatione consacerdotis amplius **320** gaudeat, aut certe de ordinatione domus suæ fratrem admonent ejusque probabilem voluntatem in effectum transmittat, ac recedentem a sæculo post oblatum in ejus commendationem sacrificium Deo, mox sepulchrum tradat diligentissime et superius constituta canonica non differat adimplere. Si autem ut fieri solet antiates obitu repentina discesserit, et collimatae sacerdotes de longinquu minime adesse potuerint, uno die tantum cum nocte exanimatum corpusculum sacerdotis non sine fratribus ac religiosorum frequentia vel psallentium exequatione servatum a presbyteris cum omni diligentia in loculo conditum seorsum non statim bumerit, sed honorifice commendetur, donec sine mora invitato undecunque pontifice, ab ipso ut concedet solemniter tumuletur, ut et injuriæ tollatur occasio et mos antiquus in sepeliendis sacerdotibus servetur.

V. De vagis et inobedientibus clericis.

Hoc etiam placuit, ut vagus atque instabilis clericus sive etiam in diaconii ministerio vel presbyterii officio constitutus, si episcopi a quo ordinatus est præceptis non obedierit, ut in delegata sibi Ecclesia officium dependat assiduum, quoque in vitio permanerit et communione et honore privetur.

VI. Ut clericum alienum nullus ordinet, nec sit clericus qui non sponderit locum ubi sit delegatus.

C Ut nullus alienum clericum secundum decreta canonum sine consensu episcopi sui audeat ordinare, sed nec illum sanctorum sacerdotum quisquam ordinet, qu' locali mense futurum prius non sponderit [G., ostenderit], ut per hoc nullus a regula vel disciplina ecclesiastica deviare permittatur impune.

Celsinus in Chisti nomine episcopus sub-cripsi *.

Justini-nus [T. 1, Justinus] in Christi nomine episcopus subscripsi.

Reparatus in Christi nomine episcopus subscripsi.

Setabius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Benagius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Ampelius in Christi nomine episcopus subscripsi.

Sallustius in Christi nomine archidiaconus vicarius domini mei Marcelli episcopi subscripsi.

haec constituta subscripsi, siveque postmodum in eas-

D

XLVI CONCILII TOLETANUM

DECIM ET NOVEM EPISCOPORUM, ACTUM ARCADII ET HONORI TEMPORIBUS, SUB DIE V I ID UMBRIUM, SEPTEMBRIUM, STYLICONE CONSULE, AERA * CCCXXXV.

321-322 Convenientibus episcopis in ecclesia Toleti (A.E., Toletana) id est, Patruinus, Marcellus, Aphrodisius, Alacianus ^b, Jucundus, Severus, Leodias, Hilarius, Olympius, Florus, Orticius, Asturius,

* *A.E., U., Aera ccccxxxviii. B.R., Aera cccccxxvi. T. 1, 2, Aera ccccxxx.*

Lampius, Serenus, Leporius, Eustochius, Aurelianus, Lampadius, Exuperantius de Galleria Lucensis conventus, municipii Celenis, omnes decim et novem isti sunt qui et in aliis gestis adversus Priscillianum.

^b *A.E., U., G., Licinianus. B.R., Lucianus, T. 2, Licianus.*

sectatores et heretici, quam astruxerat, libellarem dixerere sententiam : cōsidentibus presbyteris, assentibus diaconibus et ceteris qui intererant concilio congregatis, Patruinus episcopus dixit : Quoniam singuli cōspimus in ecclesiis nostris facere diversa, et inde tanta scandalia sunt, quæ usque ad schisma perveniunt, si placet communī consilio decernamus quid ab omnibus episcopis in ordinandis clericis sit sequendum : mihi autem placet et constituta primis conciliis Nicenī perpetuo esse servanda, nec ab his esse recedendum. Episcopi dixerunt : Hoc omnibus placet, ita ut si quis cognitis gestis conciliis Nicenī aliud quam statutum est facere præsumperit, et non in eo perserverandum putaverit, tunc excommunicatus habeatur, nisi per correctionem (Æ., correctionem) fratrum emendaverit errorem.

I. *De presbyteris et diaconibus si post ordinationem filios genuerint.*

Placuit, ut diacones vel integrī vel casti sint et continentis vitæ, etiam si uxores habeant, in ministerio constituantur, ita tamen ut si qui etiam ante interdictum, quod per Lusitanos episcopos constitutum est, incontinenter cum uxoribus suis vixerint, presbyterii honore non cumulentur : si quis vero ex presbyteris ante interdictum filios suscepere, de presbyterio ad episcopatum non admittatur (T. 4, permittatur).

II. *Ut paenitens, si necessitas cogat, lector aut ostiaria fiant.*

Item placuit, ut de paenitente non admittatur ad clericum, nisi tantum necessitas aut usus exigerit inter ostiarios deputetur vel inter lectors, ita ut Evangelia et Apostolium non legat : si qui auctem ante ordinationi sunt subdiacones, inter subdiacones habeantur, ita ut manum non imponant aut sacra non contingant. Ex paenitente vero dicimus de eo, qui post baptismum aut pro homicidio, aut pro diversis criminibus gravissimisque peccatis publicam paenitentiam gerens (Æ., agens), sub cilicio diuino fuerit reconciliatus altario.

III. *De his qui viduas acceperint ne diacones fiant.*

Item constituit sancta synodus, ut lector fidelis, si viduam alterius uxoris acceperit, amplius nihil sit, sed semper lector habeatur aut forte subdiaconus.

IV. *Ut subdiaconus, si defuncta uxore aliam duixerit, ostiaria fiant.*

Subdiaconus autem defuneta uxore si aliam duxerit, et ab officio in quo ordinatus fuerat removetur, et habeatur inter ostiarios vel inter lectors, ita ut Evangelium et Apostolium non legat, propterea ne qui ecclesiae servierit publicis officiis servire videatur: qui vero tertiam, quod nec dicendum aut audiendum est, acceperit, absentias biennio, postea inter laicos reconciliatus per paenitentiam communipicet.

323 V. *Ut si cuiuslibet ordinis clericus tardius ad ecclesiam venerit deponatur.*

Presbyter vel diaconus, vel subdiaconus, vel quilibet eccl. fons deputatus clericus, si intra civitatem fuerit vel in loco in quo est ecclesia, aut castellum, aut vicus

A aut villa, et ad ecclesiam ad saerificium quotidianum non venerit, clericus non habeatur, si castigatus per satisfactionem veniam ab episcopo noluerit promereri. Vi. *Ut religiosa puella riorum familiaritatem non habeat.*

Item ne qua puella Dei aut familiari latero habeat cum confessore aut eum quilibet laice, sive sanguinis alieni, aut convivium sola, nisi ubi sit seniorum frequentia, aut honestorum, aut viduarum honestarumque, ubi honeste confessor quilibet cum plurimorum testimonio convivio interesse possit : cum lectoribus autem in ipsorum domibus non admittendas penitus nec videndas, nisi forte consanguinea soror sit, vel uirina.

VII. *Ut clericus cui uxor peccaverit, praeter necem, potestatem distringendi eam, et cum ea cibum non sumat.*

Placuit, ut si culcunque clericorum uxores peccaverint, ne forte licentiam peccandi plus habeant, accipiant mariti earum hanc potestatem praeter necem custodiendi, ligandi in domo sua, adjejunia salutaria non mortifera cogentes, ita ut invicem sibi clerci pauperes auxilium ferant, si servitia forte non habeant; cum uxoribus autem ipsis quæ peccaverint nec cibum sumant, nisi forte ad timorem Dei acta paenitentia revertantur.

VIII. *De eo qui post baptismum militaverit, ut ad discionum non promoveatur.*

Si quis post baptismum militaverit et chlamydem sumperit aut cingulum, etiam si gravis non admiserit, si ad clericum admissus fuerit, diaconi dignitatem non accipiat.

IX. *Ut nulla professa vel vidua absente sacerdote in domo sua sacerdotale officium vel lucernaria impleat.*

Nulla professa vel vidua, absente episcopo vel presbytero, in domo sua antiphonas cum confessore vel servo suo faciat : lucernarium vero nisi in ecclesia non legatur, aut si legitur in villa, praesente episcopo, vel presbytero, vel diacono legitur.

324 X. *Ut nullus obligatus cuiquam absque consensu domini vel patroni clericum faciat.*

Clericos, si obligati sunt vel pro æquatione, vel genere aliquius dominus, non ordinandos, nisi probata vita fuerint et patronorum consensus accesserit.

XI. *Ut si quis potentium quilibet expoliaverit et admonente episcopo non reddiderit, excommunicetur.*

D Si quis de potentibus clericum aut quilibet pauperiorum aut religiosum expoliaverit, et mandaverit ad ipsum episcopum ut eum audiatur et in contempserit, invicem mox scripta perecurrant per omnes provincias episcopos et quosque adire potuerint, ut excommunicatus habeatur donec audiatur et reddat aliena.

XII. *Ut nullus clericus de episcopo suo recedat et ad alium se transferat.*

Item, ut liberum ulli clericu non sit discedere de episcopo suo et alteri episcopo communicare, nisi forte ei, quem episcopus alius libenter habeat de hereticorum schismate discedentem et ad fidem catho-

• E. 4, T. 1, potestatibus.

licem revertentem. Si quis autem de catholicis discesserit, et in communione eorum vel palam vel occulte, qui vel excommunicati sunt, vel per sententiam jam notati, fuerint inventi, habeant illorum ad quos ire voluerunt etiam in damnatione consortium.

XIII. De his qui in ecclesiam intrant et non communicant, ut excommunicentur.

De his qui intrant in ecclesiam et deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur ut si non communicant ad paenitentiam accedant; si communicant non semper abstineant; si non fecerint, abstineant.

XIV. De eo qui acceperit eucharistiam et non sumpserit ut sacrilegus repellatur.

Si quis autem acceptam a sacerdote eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur.

XV. De his qui excommunicantur a sacerdotibus, ut nullus ad eos accedat.

Quisquis laicus abstinetur, ad hunc vel ad domum ejus clericorum vel religiosorum nullus accedat: similiter et clericus si abstinetur clericis evitetur^a; si quis cum illo colloqui 325 aut convivare fuerit deprehensus, etiam ipse abstineatur: sed hoc pertinet ad eos clericos qui ejus sunt episcopi, et ad omnes qui commoniti fuerint de eo qui abstinetur, sive laico quolibet, sive clerico.

XVI. Ut devota si adulteraverit, decem annis paenitentiat: si maritum duxerit non permittendam ad paenitentium, nisi maritus discesserit.

Devotam peccantem non recipiendam in ecclesiam, nisi peccare desierit et desinens egerit aptam paenitentiam decem annis: recipiat communionem: prius autem quam in ecclesia admittatur ad orationem, ad nullius convivium Christianae mulieris accedat; quod si admissa fuerit, etiam haec quæ eam receperit habeatur abstenta: corruptorem etiam per poena constringat. Quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad paenitentiam, nisi adhuc vivente ipso marito caste vivere coepit, aut postquam ipse discesserit.

XVII. De eo qui uxorem habet, si concubinam habuerit, ut non communicet.

Si quis habens uxorem fidelis concubinam habeat, non communicet: ceterum is qui non habet uxorem et pro uxore concubinam habeat, a communione non repellatur; tantum aut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ, ut ei placuerit, sit conjunctione contentus: alias vero vivens abjiciatur donec desinat, et per paenitentiam revertatur.

XVIII. Si sacerdotis vidua vel leviter maritum acceperit, in fine tantum communicet.

Si qua vidua episcopi, aut presbyteri, aut diaconi

^a A.E., B.R., E. 3, 4, T. 1, 2, G., devitetur.

^b Ex A.E., B.R., U., G. In E. 3, T. 2, sacramentum subveniat. In A., et reliquis: a sacramento subveniat, forte pro subveniatur.

^c A.E., B.R., E. 4, secesserit.

^d B.R., E. 4, facere.

^e A.E., diem festum Paschæ. U., diem sanctum Paschæ.

A maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa cum ea convivium sumat; nunquam communiceat, morientur tantum [T. 2, tamen] ei sacramenta subveniant.

XIX. Si sacerdotis vel diaconi filia religiosa peccaverit, in fine tantum communicet.

Episcopi, sive presbyteri, sive diaconi, filia si devota fuerit et peccaverit et maritum duxerit, si eam pater, vel mater in affectum receperint, a communione habeantur alieni: pater vero causas in concilio se noverit præstaturum; mulier autem non admittatur ad communionem, nisi marito defuncto egerit paenitentiam; si autem vivente eo recesserit ^f 326 et penituerit et petierit communionem, in ultimo die vita deficiens accipiat communionem.

B XX. Ut præter episcopum nullus chrisma conficiat.

Quamvis pene ubique custodiatur ut absque episcopo chrisma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel provinciis presbyteri dicuntur chrisma confidere, placuit ex hac die nullum alium nisi episcopum chrisma confidere ^g et per dioceses destinare, ita ut de singulis ecclesiis ad episcopum ante diem Paschæ ^h diaconi destinentur aut subdiaconi, ut confessum chrisma ab episcopo destinatum ad diem Paschæ possit occurrere. Episcopum [T. 2, episcopo] sane certum est omni tempore licere chrisma confidere, sine conscientia autem episcopi nihil penitus faciendum: statutum vero est diacone non chrismare sed presbyterem absente episcopo, præsente vero si ab ipso fuerit præceptum. Hujusmodi constitutionem meminerit semper archidiaconus vel præsentibus, vel absentibus episcopis, suggerendum, ut eam aut episcopi custodianaut presbyteri non relinquant.

Patruinus episcopus subscripsi.

Marcellus episcopus subscripsi.

Aphrodisius ⁱ episcopus subscripsi.

Licinianus ^j episcopus subscripsi.

Jucundus episcopus subscripsi.

Severus episcopus subscripsi.

Leonas episcopus subscripsi.

Hilarius episcopus subscripsi.

Olympius episcopus subscripsi.

Orticius episcopus subscripsi.

Asturius episcopus subscripsi.

Lampius episcopus subscripsi.

Serenus episcopus subscripsi.

Florus episcopus subscripsi.

Leporius episcopus subscripsi.

Eustochius episcopus subscripsi.

Aurelianus episcopus subscripsi.

Laonpadius episcopus subscripsi.

Exuperantius episcopus subscripsi.

^f A.E., T. 1, 2, Aphrodius, cum initio concilii scripsissent Aphrodisius.

^g Perpendatur scriptorum oscitatio: Codices qui in praesertim concilii scripserant Alacianus, ^h natus Licinianus scribunt; qui antea Licianus, postea Licinianus; quique ante Licianus, in subscriptionibus Licianus.

*Regulae fidei catholicae contra omnes hereses et quam
maxime contra Priscillianos, quas episcopi Tarra-
conenses, Carthaginenses, Lusitani et Baetici sece-
runt, et cum precepio papa Leonis ad
Balconium [B., R., Balaconium] episcopum Gal-
licæ transmiserunt. Ipsi etiam et supra scripta vi-
giusti canonum capitula statuerunt in concilio Tole-
tano.*

Credimus in unum verum Deum Patrem, **327** et Filiū; et Spiritum sanctum, visibilium et invisibiliū factorem, per quem creata sunt omnia in cœlo et in terra : hunc unum Deum et hanc unam esse di-
vinæ substantiæ Trinitatem : Patrem autem non esse ipsum Filium, sed habere Filium qui Pater non sit : Filium non esse Patrem, sed Filium Dei de Patris esse natura : Sp̄iritum quoque Paraclitum esse, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre Filioque proœdens. ^b Est ergo ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paraclitus, sed a Patre Filioque proœdens. Pater est cuius vox h̄c est audita de cœlis : *Hic est Filius meus in quo mihi bene complacuit;* ipsum audite. Filius est qui ait : *Ego a Patre exi- et a Deo veni in hunc mundum.* Paraclitus Spiritus est de quo Filius ait : *Nisi abierto ego ad Patrem,* Paraclitus non veniet ad vos. Hanc Trinitatem perso-
nis distinctam, substantiam unitam virtutē et po-
testate et maiestate indivisibilem, indifferentem : præter hanc nullam credimus divinam esse naturam, vel angeli vel spiritus, vel virtutis alicujus quæ Deus esse credatur. Hunc igitur Filium Dei Deum natum a Patre ante omnino principio sanctificasse ute-
rum Mariæ virginis, atque ex ea verum hominem sine virili generatum semine suscepisse, duabus duntaxat naturis, id est deitatis et carnis, in unam convenien-
tibus omnino personam, id est Dominum nostrum Jesum Christum : nec imaginarium corpus aut phan-
tasmatis alicujus in eo suis, sed solidum atque verum : hunc et esurisse, et sitiisse, et doluisse, et flevisse, et omnes corporis injurias pertulisse : post-
rem a Judæis crucifixum et sepultum, et tertia dia resurrexisso : conversatum postmodum cum disci-
pulis suis, quadragesima post resurrectionem die ad cœlum ascensisse : hunc Filium hominis etiam Dei Filium dici : filium autem Dei Deum hominis filium appellari. Resurrectionem vero futuram humanæ credimus carni : animam autem hominis non divinam esse substantiam aut Dei partem, sed creaturam dicimus divina voluntate creatam.

I. Si quis autem dixerit aut crediderit a Deo omni-
potente mundum hunc factum non suis, atque ejus
omnib[us] instrumenta, anathema sit.

^a B.R., T. 2, urbis Romæ Leonis. E. 4, urbis ad Balconium.

A II. Si quis dixerit atque crediderit Deum Patrem eundem esse Filium vel Paraclitum, anathema sit.

328 III. Si quis dixerit vel crediderit Dei Filium eundem esse Patrem vel Paraclitum, anathema sit.

IV. Si quis dixerit vel crediderit Paraclitum vel Patrem esse vel Filium, anathema sit.

V. Si quis dixerit vel crediderit carnem tantum sine anima a Filio Dei suis susceptam, anathema sit.

VI. Si quis dixerit vel crediderit Christum innasci-
bilem esse, anathema sit.

VII. Si quis dixerit vel crediderit deitatem Chri-
sti convertibilem suis, vel passibilem, ana-
thema sit.

VIII. Si quis dixerit vel crediderit alterum Deum esse prisæcæ legis, alterum Evangeliorum, anathema sit.

IX. Si quis dixerit vel crediderit ab altero Deo mundo factum suis, et non ab eo de quo scri-
ptum est : *In principio fecit Deus cœlum et terram,* anathema sit.

X. Si quis dixerit vel crediderit corpora humana non resurgere post mortem, anathema sit.

XI. Si quis dixerit vel crediderit animam huma-
nam Dei portionem vel Dei esse substantiam, ana-
thema sit.

C **XII.** Si quis dixerit vel crediderit alias scriptu-
ras, præter quas Ecclesia catholica recipit, in
auctoritate habendas vel esse venerandas, anathema
sit.

XIII. Si quis dixerit vel crediderit deitatis et carnis unam esse in Christo naturam, anathema sit.

XIV. Si quis dixerit vel crediderit esse aliquid quod se extra divinam Trinitatem possit extendere, anathema sit.

XV. Si quis astrologiae vel mathesi existimat esse credendum, anathema sit.

XVI. Si quis dixerit vel crediderit conjugia homi-
num, quæ secundum legem divinam licita habentur,
exsecrabilia esse, anathema sit.

D **XVII.** Si quis dixerit vel crediderit carnes avium seu pecudum, quæ ad escam datae sunt, non tantum pro castigatione corporum abstinentias, sed execrandas esse, anathema sit.

XVIII. Si quis in his erroribus Priscilliani sectam sequitur vel proficitur, ut aliud in salutari baptismo ^c contra sedem sancti Petri faciat, anathema sit.

^b Deficit periodus hæc in BR.

^c Ex T. 4. In A. et reliquis : in salutare baptismi.

XLVII

CONCILIJ TOLETANUM SECUNDUM.

OCTO EPISCOPORUM, HABITUM SUB DIE XV KALendas JUNIAS, ANNO QUINTO REGNI DOMINI
NOSTRI AMALARICI REGIS, AERA DLXV.

329-330 Cum in voluntate Domini apud Tolatanam urbem sanctorum episcoporum presentia convenisset, et de institutis Patrum canonumque decretis commemoratio haberetur, id nobis in unum posuit: ut si qua in antiquis canonibus minime commemorata sunt, salubri tractatu ac dili- geni consideratione instituantur; si qua vero in anterioribus concilii sunt decreta, sed abusione temporum hactenus sunt neglecta, rediviva ordinationis censuram obtineant, quatenus dum in his quæ ad cultum fidei pertinent studium religiosæ observatio- nis impendimus, Dei nostri misericordiam facilius impetremus.

I. *De his quos parentes ab infantia clericatus officio manciparunt, si postea voluntatem habent nubendi.*

De his quos voluntas parentum a primis infantiae annis clericatus officio manciparit hoc statuimus obser- vandum: ut mox detonsi vel ministerio electorum [BR., lectorum] cum traditi fuerint in dome ecclesiæ sub episcopali presentia a preposito sibi debeant erudiri; at ubi octavum decimum ætatis suæ compleverint annum, coram totius cleri plebisque conspectu voluntas eorum de expetendo con- jugio ab episcopo perscrutetur, quibus si gratia casti- tatis Deo inspirante placuerit et professionem casti- moniæ suæ absque conjugali necessitate se spon- derint servaturos, hi tanquam appetitores arctissimæ vite ^a lenissimo Domini jugo subdantur, ac primum subdiaconatus ministerium habita probatione profes- sionis suæ a vicesimo anno suscipiant; quod si inculpabiliter ac inoffense vicesimum et quintum an- num ætatis suæ peregerint, ad diaconatus officium, si scienter implere posse ab episcopo comprobantur, promoveri. Cavendum tamen est his, ne quando sue sponsonis immemores ad terrenas nuptias aut ad furtivos concubitus ultra recurrent; quod si forte fecerint, ut sacrilegii rei damnentur, et ab Ecclesia habeantur extranei: his autem quibus voluntas propria interrogationis tempore desiderium nu- bendi persuaserit, concessam ab apostolis senten- tiam auferre non possumus, ita ut cum proiecta ætatis in coniugio positi renuntiaturos se pari con- sensu operibus carnis sponderint, ad sacros gra- dus aspirent.

II. *De clero qui ad aliam ecclesiam transit et qui eum suscepit.*

Similiter placuit custodiri, ne qui de his qui tali educatione imbuunter, qualibet occasione cogente, propriam relinquentes ecclesiam ad aliam transire

A præsumant: episcopus vero qui eum suscipere absque conscientia proprii sacerdotis fortasse præsumperit, totius fraternitatis reum esse se noverit, quia durum est ut eum quem alias rurali sensu ac squalore in- fantiae exit, alias suscipere aut vindicare præ- sumat.

III. *Ut nullus a subdiaconatu et supra cum extranea habitet malicie.*

Illud vero præterea speciali ordinatione ^b decrevi- mus quod nec antiqua concilia in universis pene ca- nonibus siluerunt, ut nullus clericorum a gradu sub- diaconatus et supra in consortii familiaritate habeat mulierem, vel ingenuam, vel libertam, aut ancillam, sed si sunt ei bujuscemodi servitia, matri vel sorori aliæque propinquitati contradat **331** et quidquid suis manibus proficerint proprio domino deferatur; aut si propinquitas memorata deest, alia domus ad earum habitaculum requiratur, dummodo nulla occa- sio introeundi domum clerici feminæ permittatur, unde aut laqueum possit incurrire, aut noxialis fama innocentis fortasse pe- sit inuri. Sane si deinceps post hanc datam admonitionem quisquis harum consortio frui voluerit, noverit se non solum a clericatus of- ficio retrahi vel ecclesiæ foribus pelli, sed etiam ab omnium catholicorum clericorum vel laicorum com- munione privari, nulla prorsus vel colloqui consola- tionis relicta, quatenus malæ consuetudinis abrasa rubigo in posteros radicis suæ veneno serpere non possit.

B IV. *Ut quidquid de jure Ecclesiæ clerici tenerint, post obitum eorum ad Ecclesiam revertatur.*

Si quis sane clericorum agella vel vineolas in ter- ris ecclesiæ sibi fecisse probatur sustentandæ vita causa, usque ad diem obitus sui possideat; post suum vero de hac luce discessum iuxta priorum ca- nonum constitutiones jus suum Ecclesiæ sancte re- stituat, nec testamentario ac successorio jure cuiquam hæredum prohæredumve reliquet, nisi forsan cui episcopus pro servitiis ac præstatione Ecclesiæ lar- giri voluerit.

C V. *De his qui proximis suis se copulant, ut a comuni- cione Christi separantur.*

Nam et hæc salubriter præcavenda sancimus, ne quis fidelium propinquam sanguinis sui, usquequo affinitatis lineamenta generis successione cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari, quoniam scriptum est: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat ut revelet turpidinem ejus: nec sine denuntiatione sentientie, nam paulo post infert*

^a AE., B.R., E. 3, 4, U., G., viæ.

^b Ex omnibus Codicibus, præter A., in quo: ordine.'

et dicit : *Anima quæ fecerit de abominationis istis quid-*
pium, peribit de medio populi sui. Si quis ergo hujus
decreti nostri liberator existenter ac vetitum violare
presumperit, tanto graviori se multandum senten-
tia recognoscat, quanto eam propinquorem cui co-
putari se maluit sua originis esse non ambigit, tan-
toque annosioris excommunicationis tempore et a
Christi corpore et fraternitatis consortio sequestre-
tor, quanto fuerit propinquioris sanguinis contagio-
ne pollutus. Hujus institutionis regulam qui subscri-
bimus irrefragabili auctoritate nos spondeamus ser-
vituros : si quis autem tam nostrum vel eorum qui
nunc sanctæ synodo ex hac provincia defuerint
hunc tam salubri 332 ordinationi obviare præ-
sumperit vel soliter adimplere neglexerit, coar-
citus totius fraternalæ charitatis aliquandiu habeatur
B
extraneus.

Sane juxta priorem canonum decreta concilium
 apud fratrem nostrum Montanum episcopum, si Do-
 minus voluerit, futurum pronuntiamus, ita ut frater
 et coepiscopus noster Montanus, qui in metropoli
 est, ad cœprovinciales nostros Domini sacerdotes
 lucras de congreganda synodo adveniente tempore
 dicitur destinare. Nunc ergo in nomine Domini finitis
 his quæ in collationem venerunt, gratias agimus
 omnipotenti Deo, deinde domino glorioso Amalrico
 regi divinam clementiam postulantes, qui innumeris
 annis regni ejus ea quæ ad cultum fidei pervenient
 peragendi nobis licentiam præstet. Amen.

Montanus, in Christi nomine episcopus, his consti-
 tutionibus adquievi, relegi et subscripsi die et anno
 quo supra.

Pancarius episcopus his constitutionibus adquievi,
 relegi et subscripsi die et anno quo supra.

Canonius episcopus his constitutionibus adquievi,
 relegi et subscripsi die et anno quo supra.

Paulus episcopus his constitutionibus adquievi,
 relegi et subscripsi die et anno quo supra.

Domitianus episcopus his constitutionibus adquie-
 vi, relegi et subscripsi die et anno quo supra.

Marcianus, * in Christi nomine episcopus, † b cau-
 sam fidei catholicæ in Toletana urbe exilio deputatus,
 sanctorum fratrum meorum constitutionibus interfui,
 relegi et subscripsi die et anno quo supra.

Nibridius, in Christi nomine episcopus ecclesiæ
 catholicæ Egarensis, hanc constitutionem consecra-
 dum meorum in Toletana urbe habitam, cum post
 aliquantum temporis advenisse, salva auctoritate
 præcorum canonum, relegi, probavi et subscripsi.

Justus, in Christi nomine ecclesiæ catholicae Urge-
 litanae episcopus, hanc constitutionem consecratum
 meorum in Toletana urbe habitam, cum post ali-
 quantum temporis advenisse, salva auctoritate
 præcorum canonum, relegi, probavi et subscripsi.

* AE., B.R., *Marrucinus*. E. 5, 4, T. 1, 2, U., *Marrucinus*.

† Desunt hæc epistolæ in A., AE., E. 2. Desumptæ

A Domini ^b dilectissimis fratribus filiisque territorii
 Palentini Montanus episcopus in Domino Deo æter-
 nam salutem.

Cunctarum ecclesiarum Domini potissimum presules
 per Ezechielem prophetam terribilis illa commonitorij
 dictio sub speculatoris nomine concurrit, dicens : *Fili*
hominis, speculatorum dedi te domui Israel : audiens
ergo 333 ex ore meo sermonem annuntiabis eis ex
me. Si, dicente me ad implum : Inspie, morte morieris :
non annuntiaveris ei, neque locutus fueris, ut avertatur
a via sua impia et virat; ipse quidem in iniuitate sua
morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram :
et cartera, quæ hujus lectionis ordo de admonentis
admonitione anima exquirendum ostendit. Haec ergo
voce permotus hujus officii necessitudinem me
suscepis: e non nesciens studere curavi, ne cujusquam
pérditi animam de manu mea Christus requirat
[T. 1, 2, inquirat]*, præsentim cum Toletanæ urbi*
metropolitanum privilegium vetus consuetudo tradi-
derit, et eo magis non solum parochiarum, sed et
urbium cura hujus urbis sollicitet sacerdotem. Ergo,
ut Apostolus dicit : Quid horum vultis? in virga vexiam
ad vos? an in charitate et spiritu mansuetudinis? nova
namque præsumptio præsidentium vobis presbytero-
rum nostros pulsavit auditus, si tamen nova tantum
et non detestabilis dici possit, quæ ab initio fidei
catholicæ nunquam præter nunc subrepisse [U.,
surrexisse] probatur, ut id quod per manus summi
†*ontificis trinitatæ divinitatis invocatio sanctificare*
consuevit, presbyter ignarus disciplinæ confidere sibi
chrisma præsumeret. Hoc si ignoravæ est, tam deuenit
sacerdos esse non debuit; si præsumptionis est, hunc
schismaticum esse quis nesciat, qui inauditam rom
et religioni contrariam, senescente jam mundo, talis
temerator inducat? Revolvatur manus vestris, o
presbyteri, sacratissimus Numeri liber, in quo vestri
officii in septuaginta seniorum personis auspicatus
est honor, et inveniatis quorum negotiorum vobis
prærogativa concessa sit. Adjutores vos Deus nostri
laboris secundo dignitas gradu esse voluit, non
temeratores sacrarum quarundam rerum esse per-
misit. Sic Nadab et Abind ignem offerentes alienum,
id est sui officii non debitum, divinus ignis absumpsit.
Sic Choræ, Bathan atque Abiron Moysi Dei gratia et
divinis eloquuis perfructi invidentibus ac dicentibus :

D Non soli sibi locutus est Deus, quia omnis congregatio
 sancta est, novis schismaticis interitus novæ perditio-
 nis advenit, ut jejunio ore insatiabiliter terra sorbe-
 ret, quos indignatio divina dannasset. Quid memo-
 rem Oziam, qui non contentus regalibus fascibus, ne
 fongeretur et sacerdotis officio contra Ius fasque
 potestatis relatus entium oblationem expiationis
 sois sacerdotibus debitam dum offere pararet, sic
 ultione cutesti lepra perfunditur, ut munere sacer-
 dotis et regni exosus usque ad obitum permaneret?
 Ozam pariter, quantum ad ipsum erat, devoto officio
 iuvencis calcitrantibus ne arca Dei laberetur susti-
 sunt ex B.R., cum variantibus cælerorum lecio-
 nibus.

nere parantem divinitus percussio illata consumpsit, **334** ostendere scilicet volens, quia nullis omnino causis, nec sub occasione humilitatis præsumentibus, divina officia et sacramenta cœlestia ab eo, cui non incumbit officium, contingi aliquatenus debent. Caveant ergo, caveant hi qui sibi putant esse licitum quod alii non ignorant esse iHicitum, ne similis eos horum, quos memoravimus, pœna percellat. An forsitan sanctorum Patrum regulas et constitutiones synodicas ignoratis, quibus præcipiuntur ut parochien-ses presbyteri non per viiores personas, sed aut per semetipso, aut per rectores sacrariorum annuis vi-cibus chrisma a præsidente sibi episcopo petant? Credo quod qui petere jusserunt potestatem consecrandi penitus abstulerunt. Providebit ergo charitas vestra, ne post hujus humilitatis nostræ interdictum, donec et consuetus vobis a Domino præparatur aptites, quisquis vetita [E. 4, vetera] iterare præsumat et incipiatur graviorem ecclesiasticæ distinctionis sustinere censuram. Utatur quisquis honoris sui concesso privilegio, quod proprium scit ordinis presbyterii, non quod summi pontificatus est improbus minister assumat. Quisquis post hanc admonitionem in hujuscemodi rebus aliquatenus fuerit deprehensus, anathematis insolubili vinculo se neverit esse damandum: cui in hoc ipsum non parum humanitatis conceditur, quod nunc eum transire patimur impunitum. Sane si Dominus voluerit, cum tempus paschalis festivitatis advenerit, si vobis ad petendum impossibile est, datis litteris vestris indicare debebitis, et nos sacri hujus liquoris ultro poterimus transmittere gratiam, dummodo non præsumatur illicita. Pari ratione cognovimus quod ad consecrationem basilicarum alienæ sortis a vobis episcopi invitentur, et hæc sint unus fidei copula nobiscum in Christo connexi, tamen nec provincie privilegiis, nec rerum Domini noscitur utilitatibus convenire, quia jam ad ipsum hujuscemodi fama perlata est; ideoque salubri ordinatione censimus, ut si quando talis necessitas incubuerit, litteris nos informare debeatis, et aut per nos, aut per eum qui nobis ex fratribus et coepiscopis nostris visus fuerit et consecratio ecclesiarum, Deo auspice, poterit celebrari. Præterea perditissimam Priscillianistarum sectam non tam actis ^a quam nomine a vobis præcipue novimus honorari. Rogo, quæ est ista dementia in ejus amore superflue labi, quem in opere non velis imitari? Nam ut pauca de ejus spuretiis in notitiam vestri deducam, exceptis iis quæ in divinitatem profanus erupit et ore sacrilego blasphemavit, omnium vitiorum in eodem congeries veluti in sor-dium sentina confluxit, ut sectatricum pudorem im-puderatus **335** adulter eriperet, et ut ad sceleris nefarii effectum facilius perveniret, maleficii usum gesta ejus assignant. Quid tamen id hoc religioni congruum fidelis cuiusquam anima veneratur, qui non solum a sanctis sacerdotibus refutatus est, verum etiam mundani principes justitia legum suarum eum pro memorati sceleris qualitate damnarunt? Hunc

^a E. 4. T. 1, 2, sectam tam actis.

A talem fuisse plenus disset qui beatissimi ac religiosissimi viri Thuribii episcopi ad sanctum papam urbis Romæ Leonem libros editos legit, in quibus hanc sordidam heresim explanavit, aperuit et occultam tenebris suis perfidiæque nube velatam in propatulo misit. Ex ipsis etenim libris, qualiter cavere, quid respondere contra sacrilegos possit pius lector inveniet. Unde queso ut, perfidiam cum auctore damnantes atque anathematizantes, rectæ fidei regulam teneatis, et de omnibus suprascriptis cautiōes exhibere vos procureti, quo facilius nec mihi de taciturnitate possit esse damnatio, et vobis de obedientia fructum maximum coram Salvatore Deo nostro providere possitis. Pax Domini cum omnibus vobis. Amen.

B *Domino eximio præcipuoque christiculæ, domino et filio Thuribio Montanus episcopus.*

Alnum te fidei catholicæ et saecula religionis amicum etiam in actis mundialibus conversantem valde et novimus et probavimus. Cum enim adhuc floreres in seculo, ita claritudinis tuæ vita perpetuit, ut secundum sententiam Domini et quæ sunt Cæsaris Cæsari non negares, et Deo quæ sua sunt devota mente persolveres. Jure etenim auctorem te divini cultus in bac præsertim provincia nominabo. Putasne quanta tibi apud Deum maneat merces, cuius solertia vel instinctu et idolatriæ error abscessit, et Priscillianistarum detestabilis ac pudenda ^b secta contabuit? si tamen adhuc ejus nomen honorare desistant, cuius per tuam admonitionem collapsa esse opera non ignorant. Nam de terrenorum dominorum fide quid loquar? cui ita tuum impendisti labore, ut feroceς cohabitantium tibi animos ad salubrem regulam et normam regularis disciplinæ perduceres. Præstabit divina clementia quia id quod summo labore conatus es, præribus **336** et oratione perlices. Quæ tamen ex Palentino conventu ad nos pervenerint celsitudini vestrae indicare curavi, quo facilius per vestram increpationem nefanda præsumptio in posterum conquiescat. Quidam ut ad nos perlatum est presbyteri ausu temerario res sacras non tam consecrare quam violare præsumunt, et cunctis ab initio fidei catholicæ sacculis inusitatum sui ordinis hominibus, nisi tantum summis pontificibus debitum, jus consecrationis christiæ, nescio quo typo an dementia dicam, indubitanter assument, quod quam sacrilegum sit, piissimam conscientiam tuam latere non credo, et ideo spero ut pro enervanda hac ipsa superfluitate severissimi sacerdotis auctoritate utaris, et tantæ rei temeratores distinctioni inerepatione coerces. Qui si post datam admonitionem nefas iterare præsumperint, contumacia eorum sententia convenienti damnabitur. Simili ratione cognovimus, eo quod necessitudine consecrandarum basilicarum fratres nostri alienæ sortis episcopi in locis istis invitati convenient; et licet sit in toto orbe sponsæ Christi thalamus unus ejusque antistites una in eodem sini fibula charitatis et fidei unione coniexi; quod tamen privilegium

D ^b E. 4, T. 1, 2, pudibunda.

decessori nostro, neccnon dominis et fratribus nostris Carpelanis vel Celiberis episcopis vester coepiscopias fecit, in exemplaribus charitati vestre direximus ut scire possitis, improba peccatio quem potuisse habere protectum. Et certe inunicipia, id est Segobia, Britabio et Cauca eisdem non quidem rationabiliter, sed pro nominis dignitate concessimus, ne collata benedictio, persona vagante, vilesceret. Quod ipsi tantummodo, dum adjuvit, praestitum fuisse cognoscite. Hic ergo providere volumus, ut

A consuetudinem antiquam nulla ratione prætermittere debeatis; quod si haec nostra admonitio in volvissimil probescerit, necesse nobis erit domini nostri exinde suribus intinare, pariter et filio nostro Ergani suggestere, et hujusmodi ausum præcepta culminis ejus vel districtio judicia non sine vestro detrimento severissime vindicabunt: tanta enim, tribuente Domino, ejus est pietas, ut nihil de hoc quod jus antiquum custodisse probatur, immutari permittat. Divina vos custodiat Trinitas. Amen.

XLVIII CONCLIVM TOLETANVM TERTIUM.

SEXAGINTA DUORUM EPISCOPORUM, IN QUO ARIANA HERESIS IN HISPANIA CONDEMNATUR.

337-338 In nomine Domini nostri Iesu Christi, anno regnante quarto gloriosissimo atque pli:smo et Deo fidelissimo domino Recaredo rege, die viii Iulium Maiorum, æra ccxxvii, haec sancta synodus habita est in civitate regia Toletana ab episcopis totius Hispania vel Galliae qui infra scripti sunt.

Cum pro fidei suæ sinceritate idem gloriosissimus princeps omnes regiunis [B.R., E. 4, regni] sui pontifices in unum convenire mandasset, ut iam de ejus conversione quam de gentis Gothorum innovatione in Domino exsultarent, et divinae dignationi pro tanto munere gratias agerent, sanctissimus idem princeps sic venerandum concilium alloquitur dicens: « Non incognitum reor esse vobis, reverentissimi sacerdotes, quod propter instaurandam disciplinæ ecclesiasticæ formam ad nostræ vos serenitatis præsentiam devocaverim: et quia decursis retro temporibus haeresis imminentis in tota Ecclesia catholica agere synodica negotia denegabat, Deus cui placuit per nos ejusdem haeresis obicem depellere admonuit instituta de more ecclesiastica reparare. Ergo sit vobis jucundus atis, et gaudii quod mos canonicus prospectu Dei per nostram gloriam ad paternos reducitur terminos; prius tamen admoneo pariter et exhortor, jejunis vos et vigiliis atque orationibus operam dare; ut ordo canonicus quem a sacerdotalibus sensibus detraxerat longa ac diurna oblivio, quæ aetas nostra se nescire [B.R., senescere] fatetur, divino vobis rursus dono patefiat. » Ad haec autem gratias Deo agentes et religiosissimo principi, universo concilio illaudibus acclamante, Iduum est exinde prædicatum jejunium; sed cum die octava Iduum Maiorum in unum cœtum [T. 2, agmen] Dei sacerdotes adessent, et oratione præmissa unusquisque sacerdotum competenti loco resedisset, ecce in medio eorum adfuit serenissimus princeps, seque cum Dei sacerdotibus orationi communicans, divino deinceps Iamine plenus, sic ad loquendum exorsus est dicens: « Non credimus vestram latere sanctitatem quanto

B tempore in errore Arianorum laporasset Hispania, ei non multos post discessus genitoris nostri dies quibus nos vestra beatitudo fidei catholicæ sanctæ cognovit esse socialos, credimus generaliter magnum et æternum gaudium habuisse; et ideo, venerandi patres, ad hanc vos peragendam congregari decrevimus [T. 2, jussimus] synodum, ut de hominibus non nuper advenientibus ad Christum ipsi æternas gratias Domino deferatis: quidquid vero verbis apud sacerdotium vestrum nobis agendum erat de fide atque spe nostra quam gerimus, in bunc tomum conscripta atque allegata notescimus: relegatur enim in medio vestri, et judicio synodali examinata per omne succiduum tempus gloria nostra ejusdem fidei testimonio decorata clarescat. »

C Susreptus est autem ab omnibus Dei sacerdotibus offerente rege sacrosancta fidei tomus, et pronuntiante notario clara voce recensitus est ita: Quavis Deus omnipotens pro utilitatibus populorum regni nos culmen subire tribuerit, et moderamen gentium non paucarum regie nostræ curæ commiserit, meminitus tamen nos mortalium conditione præstringi, nec posse felicitatem futuræ habitudinis aliter promiseri, nisi nos cultui veræ fidei deputemus, et Conditori nostro saltem confessione qua dignus ipse est placeamus; pro qua re quanto subditorum gloria regali extollimur, tanto providi esse debemus in his quæ ad Deum sunt vel nostram spem angere vel gentibus a Deo nobis creditis consulere. Cæterum quid pro tantis beneficiorum collationibus omnipotentiae divinae valemus tribuere, quando omnia ipsius sunt et bonorum nostrorum nihil eget, nisi ut in eum sic tota devotione credamus, quemadmodum per Scripturas sacras se ipso intelligi voluit et credi præcepit? id est ut confiteamur esse Patrem qui genuit ex sua substantia Filium, sibi coæqualem et coæternum, non tamen ut ipse idem sit natus et genitor, sed persona **339-340** alius sit Pater qui genuit, alius sit Filius qui fuerit generatus, unius

D **339** Ex AE., B.R., E. 4, subscripti sunt. E. 3, T. 2, scripti sunt. E. 4, subscripti sunt.
340 AE., B.R., E. 4, T. 1, 2, U., genuerit.

* AE., B.R., T. 1, subscripti sunt. E. 3, T. 2, scripti sunt. E. 4, subscripti sunt.

† AE., B.R., E. 4, T. 1, 2, omnibus.

Ex AE., B.R., E. 4, T. 1, 2. In A. et reliquo: consolationibus.

d AE., B.R., E. 4, T. 1, 2, U., genuerit.

tamen utorque substantia divinitate subsistat: Pater ex quo sit Filius, ipse vero ex nullo sit alio Filius qui habeat Patrem, sed sine initio et sine diminutione in ea qua Pater coequalis et coeternus est divinitate subsistat: Spiritus quem sanctus confitendus a nobis et praedicandus est a Patre et Filio procedere, et cum Pater et Filio unius esse substantiam; tertiam vero in Trinitate Spiritus sancti esse personam, qui tamen communem habeat cum Patre et Filio divinitatis essentiam: haec enim sancta Trinitas unus est Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus, cuius bonitate omnis licet bona sit condita creatura, per assumptam tamen a Filio humani habitus formam a damnata progenie reformamur ad beatitudinem pristinam. Sed sicut veræ salutis indicium est Trinitatem in unitate, et unitatem in Trinitate sentire, ita erit consummatæ [T. 2, consummatio] justitiae si eamdem fidem intra universalem Ecclesiam teneamus et apostolica monita in apostolico positi fundamento servemus. Vos tamen Dei sacerdotes meminisse oportet quanta bucusque Ecclesia Dei catholica per Hispanias adverse partis molestiis laboraverit, dum et catholici constantem fideli susciperent et defendebant veritatem, et haereses pertinaciori animositate propriae niterentur perfidiae: me quoque, ut re ipsa conspicitis, caloro fidei accensum in eo Dominus excitavit, ut depulsa obstinatione infidelitatis et discordiae submoto furore populum, qui sub nomine religionis famulabatur erreri, ad agnitionem fidei et Ecclesiae catholicae consortium revocarem. Adest enim omnis gens Gothorum inclita et fere omnium gentium genuina virilitate opinata, quam licet suorum pravitate doctorum a fide hactenus vel unitate Ecclesiae fuerit catholicae segreta, toto nunc tamen mecum assensu concordans ejus Ecclesiae communioni participatur, quam diversarum gentium multitudinem materno sinu suscipit et charitatis umeribus nutrit, de qua propheta canente dicitur: *Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus.* Nec enim sola Gothorum conversio ad cumulum nostræ mercedis accessit, quinimo et Sueorum gentis infinita multitudo, quam præsidio cœlesti nostro regno subjecimus; alieno enim licet in haeresim deductam vitio, nostro tamen ad veritatis originem studio revocavimus. Proinde, sanctissimi Patres, has nobilissimas gentes, quæ lucris per nos dominicis applicatae sunt, quasi sanctum et placabile sacrificium per vestras manus æterno Deo offero; erit enim mihi immarcesibilis corona vel gaudium in retributione justorum, si hi populi qui nostra ad unitatem Ecclesiae solertia transcurserunt, fundati in eadem et stabiliti permaneant. Sicut enim divino nutu nostra cura fuit hos populos ad unitatem Christi Ecclesiae pertrahere, ita sit vestra decibilitatis catholicae eos dogmatibus instituere, que in toto cognitione veritatis instructi, noverint ex solidi errore haeresis perniciose respuere, et veræ fidei tramitem ex charitate retinere, vel catholicae Ecclesiae commun-

A nionem desiderio avidiiori complecti. Casterum sicut facile ad veniam pervenisse confido quod nequa huic tam clarissima erraverit gens, ita gravia esse non dubito, si agitam veritatem dubio corde teneant atque a patenti lumine, quod absit, oculos suos avertant: unde valde pernecessarium esse proximi vestram in unum convenire beatitudinem, habens sententia dominice fidem, quæ dicit: *Ubi fuerint duo vel tres collecti in nomine meo, ibi ero in medio eorum.* Credo enim beatam sanctæ Trinitatis divinitatem huic sancto interesse concilio; et ideo tanquam ante conspectum Dei, ita in medio vestri fidem meam protuli conscius admodum sententia divinæ dicentis: *Non celavi misericordiam tuam et veritatem tuam a congregatione multa:* vel apostolum Paulum Thymoteo B discipulo præcipientem audivit: *Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam in qua vocatus es, et confessus bonam confessionem coram multis testibus:* vera est enim Redemptoris nostri ex Evangelio sententia, qua confidentem se coram hominibus confiteri dicit coram Patre, et negantem se esse negatum. Expedit enim nobis id ore confiteri ^b quod corde credimus, secundum cœleste mandatum quo dicitur: *Corde creditur ad justitiam, oris autem confessio fit ad salutem:* proinde sicut anathematizo Arium cum omnibus dogmatibus et complicibus suis, qui unigenitum Dei Filium a paterna degenerem asserebat esse substantia, nec a Patre genitum, sed ex nihilo dicebat esse creatum, vel omnia concilia malignantium quæ adversus sanctam synodum Nicænam extiterunt, ita in honorem et in laudem fidem sanctam Nicæni observo et honoro concilii, quam contra eundem rectæ fidei pestem Arium trecentorum decem et octo sancta episcopalis scripsit syodus; amplector itaque et teneo fidem centum quinquaginta episcoporum Constantinopoli congregatorum, quæ Macedonium Spiritus sancti substantiam minorantem, et Patris et Filii unitatem et essentiam segregantem, jugulo veritatis intererit; primæ quoque Ephesinæ synodi fidem, quæ adversus Nestorium ejusque doctrinam lata est, credo pariter et honoro; similiter et Chalcedonensis concilii fidem, quam plenam sanctitatem et eruditione adversus Eutychem et Dioscorum protulit, cum omni Ecclesia catholica reverenter suscipio; omnium quoque orthodoxorum venerabilium sacerdotum concilia, quæ ab his suprascriptis quatuor synodis fidei puritate non dissonant, pari veneratione observo. Properet ergo reverentia **341** **342** vestra fidem banc nostram canonicas applicare monumentis, et ab episcopis vel religiosis aut gentis nostræ primoribus solerter fidem, quam in Ecclesia catholica Deo crediderunt, audire, quam rem notatam apicibus vel eorum subscriptionibus roboratam futuris olim temporibus in testimonium Dei atque hominum reservare, ut haec gentes quarum in Dei nomine regia potestate præcellimus, et quæ, deterto antiquo errore, perunctionem sacro-

^a T. 2, propriam niterentur vindicare perfidiam.

^b AE. B.R., E. 4, T. 2, proficeri.

sancti chrysostomatis vel manus impositionem Paraclitum intra Dei Ecclesiam percepserunt Spiritum, quem unum et aqualem cum Patre et Filio confitentes ejusque dono in sinu Ecclesiae sanctas catholicas collatas sunt, si eorum aliqui banc rectam et sanctam confessionem nostram minime credere voluerint, iram Dei cum anathemate aeterno percipient, et de intentu suo fidelibus gaudium et infidelibus sint in exemplum. Huic vero confessioni meae sanctas superscriptionum conciliorum constitutiones contexui, et testimonio divino tota cordis simplicitate subscripsi.

Fides a sancto Niceno concilio edita.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem : et a cetera. Ita perhibuit, cœ in Niceno concilio constituta est a sanctis episcopis, Recaredus rex.

Fides quem exposuerunt cl. Patres consone magna Nicenæ synodo.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem : et a cetera.

Tractatus Chalcedonensis concilii.

Sufficerat quidem ad plenissimam pietatis : et reliqua ^{c.} Itaque hoc locutus est predictus rex :

Ego Recaredus rex fidem hanc sanctam et veram confessionem, quam una per totum orbem catholicam constituit Ecclesia, corde retinens, ore affirmans, mea dextera, Deo protegente, subscripsi.

Ego Baddo gloria regina hanc fidem, quam credidi et suscepi, mea manu de toto corde subscripsi.

Tunc acclamatum est in laudibus Dei et in favore principis ab universo concilio : Gloria Deo Patri et Filio et Spiritui sancto, cui cura est pacem et unitatem Ecclesie sue sancte catholicæ providere : Gloria Domino nostro Iesu Christo, qui prelio sanguinis sui Ecclesiam catholicam ex omnibus gentibus congregavit : Gloria Domino nostro Iesu Christo, qui tam illustrem gentem veræ fidei copulavit, et unum gregem, et unum pastorem instituit : Cui a Deo aeternum meritum [A., gaudium] nisi vero catholicæ Recaredo regi? Cui a Deo aeterna corona nisi vero orthodoxæ Recaredo regi? Cui praesens gloria et aeterna nisi vero amatori Dei Recaredo regi? Ipse novarum plebi in Ecclesia catholica conqueritor : Ipse mereatur veraciter apostolicum meritum qui apostolicum implevit officium : Ipse sit Deo et hominibus amabilis qui tam mirabilior Deum glorificavit in terris, præstante Domino Iesu Christo ^d qui cum Deo Paire vivit et regnat in unitate Spiritus sancti in saecula saeculorum. Amen.

Fidei confessio episcorum, presbyterorum vel primorum Gothice gentis qui infra scripserunt.

Præcipitate autem universo venerabili concilio atque jubente, unius episcoporum catholicorum ad

* Scribitur integrum Nicenum symbolum in reliquis Codicibus præter A., in quo hoc ad marginem legitur nota : *Hoc inveneris in synodo Nicena.*

^b Habetur fides Constantinopolitanae synodi in omnibus Codicibus excepto A., in quo ad marginem scribitur : *Similiter hoc reperies in Constantinopolitano concilio.*

A episcopos et religiosos vel maiores natu ex herere Ariana conversos ejusmodi allocutione exorsus est dicens : Officii nostri cura et fidelissimi atque gloriosissimi principis admonitione propellimur diligenter a vestra charitate perquirere, vel quid dannatis in herere aut quid intra Dei sanctam catholicam creditis Ecclesiam : nam sicut dicente Psalmista didicimus, *Incipite Domino in confessione*; optimum est vestreque saluti conveniens palam confiteri quod creditis, et sub auditu universorum anathematizare quod respuitis. Tunc prorsus optime poteritis evangelicas atque apostolicas fidei participes fieri, si eamdem fidem catholicam ex confessione catholica incipiatis vel propria subscriptione firmetis, et sicuti Deo jam de bona consensione cogniti estis conscientia, ita proximis vos fidei sanctas adstipulationes monstretis : eo itaque flet, ut et vos Christi esse corporis membra significatis et nostra exiguitas nihil dubium, nihil infidum unquam de vestra suspectur fraternitate, dum patuerit vos labem perfidiae Arianae cum omnibus dogmatibus, regulis, officiis, communione, Codicibus prædamnamare, et detestanda. hereros expoliati contagione, innovati quodammodo intra Ecclesiam Dei spesidile habitu verae fidei claretis. Tunc episcopi omnes una cum clericis suis primoresque gentis Gothicæ pari consentione dixerunt : Licet hoc quod fraternitas **343** atque paternitas vestra a nobis cupit audire vel fieri, jam olim conversionis nostræ tempore egerimus, quando secuti gloriosissimum dominum nostrum Recaredum regem ad Dei Ecclesiam transivimus, et perfidiam Arianae cum omnibus superstitionibus suis anathematizavimus pariter et abjecimus; nunc vero propter charitatem et devotionem, quam vel Deo, vel Ecclesiae sancte catholicæ meminimus nos debere, non tantum haec eadem quæ petitis promptissime agere properamus, sed et si qua adhuc congrua fidei esse prospicitis nobis de charitate persuadite; nos etenim semel recta fidei amor in eam devotionem advenit, ut omne, quod nobis verius frateritas vestra patefecerit, teneamus et liberali fateamur confessionem.

DI. Omnis ergo qui fides et communionem ab Ario venientem, et hucusque a nobis retentam adhuc tenere desiderat, et de tota cordis intentu one non damnat, anathema sit.

II. Quicunque Filium Dei Dominum Iesum Christum negaverit a paterna substantia sine initio genitum, et aqualem Patri esse vel consubstantialem, anathema sit.

III. Quicunque Spiritum sanctum non credit aut non creditur a Patre et Filio procedere, eumque

* Latius exprimitur hic tractatus in ceteris Codicibus præter A. et A., in quibus hinc exhibentur ad marginem depicta verba : *Id integræ investigabis in Chalcedonensi concilio.*

^a A., T. 2, *Domino nostro Iesu Christo.*

^c Ex A., B.R. In A. et reliquis : *attestanda.*

non dixerit coæternum esse Patri et Filio et eos sentialem, anathema sit.

IV. Quicunque in Patre et Filio et in Spiritu sancto et personas non distinguit, et unius divinitatis substantiam non agnoscit, anathema sit.

V. Quicunque Filium Dei dominum nostrum Iesum Christum et Spiritum sanctum esse Patrem minorer asseruerit et gradibus separaverit, creaturamque esse dixerit, anathema sit.

VI. Quicunque Patrem et Filium et Spiritum sancium unius substantiae, omnipotentiae et aeternitatis esse non crediderit, anathema sit.

VII. Quicunque nescire Filium Dei quæ Pater sciat dixerit, anathema sit.

VIII. Quicunque initium Filio Dei et Spiritui sancto deputaverit, anathema sit.

IX. Quicunque Filium Dei secundum divinitatem suam visibilem aut passibilem ausus fuerit profiteri, anathema sit.

X. Quicunque Spiritum sanctum, sicut Patrem et Filium, verum Deum et omnipotentem esse non credit, anathema sit.

XI. Quicunque alibi fidem et communionem catholicam præter Ecclesiam universalem esse credit, illam dicimus Ecclesiam quo Nicaeæ, et Constantiopolitani, et primi Ephesini et Chalcedonensis concilii decreta tenet pariter et honorat, anathema sit.

XII. Quicunque Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum honore, et gloria, et divinitate separat et disjungit, anathema sit.

XIII. Quicunque Filium Dei et Spiritum 344 sanctum cum Patre non crediderit esse glorificandos et honorandos, anathema sit.

XIV. Quicunque non dixerit : Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto, anathema sit.

XV. Quicunque rebaptizandi sacrilegum opus bonum esse credit aut crediderit, agit aut egerit, anathema sit.

XVI. Quicunque libellum detestabilem duodecimo anno Leovigildi regis a nobis editum, in quo continetur Romanorum ad hæresim Ariana transductio, et in quo gloria Patri per Filium in Spiritu sancto male a nobis instituta continetur; hunc libellum si quis pro vero babuerit, a thema sit in aeternum.

XVII. Quicunque Ariaminense concilium non ex toto corde respnerit et damnaverit, anathema sit.

XVIII. Confitemur enim nos ex hærese Ariana toto corde, tota anima, et de tota mente nostra ad Ecclesiam catholicam fuisse conversos : nulli dubium est nos nostrosque decessores errasse in hærese Ariana, et fidem evangelicam atque apostolicam nunc intra Ecclesiam catholicam didicisse. Proinde fidem sanctam quam praesatus religiosissimus dominus noster patesfecit in medio concilii et manu sua subscrispsit, hanc et nos tenemus, hanc confitemur pariter et suscipimus, hanc in populis predicare atque docere promittimus. Haec est vera fides quam

A omnis Ecclesia dum per totum mundum tenet catholicam esse creditur et probatur : cui haec fides non placet aut non placuerit, sit anathema Maranatha in adventu Domini nostri Iesu Christi.

XIX. Qui fidei spernit Nicaeæ concilii, anathema sit.

XX. Qui fidem concilii Constantinopolitanum quinquaginta episcoporum veram esse non dixerit, anathema sit.

XXI. Qui fidem Ephesinæ synodi primæ et Chalcedonensis non tenet et delectatur, anathema sit.

XXII. Qui concilia omnium orthodoxorum episcoporum consona conciliorum Nicaeæ, Constantinopolitanum, primi Ephesini et Chalcedonensis, non recipit, anathema sit.

B XXIII. Proinde damnationem banc pæsiæ et communicationis Ariana et omnium conciliorum hæresim Ariana soventium cum anathemate eorum propria manu subscrispsimus : constitutiones vero sanctorum conciliorum Nicaeæ, Constantinopolitanum, Ephesini et Chalcedonensis, quas gratissima aure audivimus et consensione nostra veras esse probavimus, de toto corde, et de tota anima, et de tota mente nostra subscrispsimus, nihil ad cognitionem veritatis lucidius arbitrantur quam quod supradictorum conciliorum continent auctoritates. De Trinitate autem et unitate Patris et Filii 345 et Spiritus sancti nihil his verius, nihil lucidius unquam potest vel poterit demonstrari : de mysterio incarnationis unigeniti Filii Dei pro salute humani generis, quo et vera probatur humanæ naturæ sine peccati contagione susceptio et permanet incorruptæ in eo divinitatis plenitudo, dum et natura utraque non deperit et una sit ex utraque Domini nostri Iesu Christi persona, satis plena in his conciliis probatur patesfieri veritate et a nobis creditur omni remota dubitatione. Si qui unquam banc fidem sanctam depravare, corrumpere, mutare tentaverint aut ab eadem fide vel communione catholica, quam nuper sumus Deo miserante adepti, egredi, separari vel dissociari voluerint, sint Deo et universo mundo criminis infidelitatis in aeternum obnoxii. Floreat autem Ecclesia sancta catholica per omnem mundum pacatissime et emineat doctrina, sanctitate et potestate : si qui intra eam fuerint, crediderint, communicaverint, hi audiant ad dexteram Patris positi :

C Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod robis paratum est a constitutione mundi. Si qui autem ab ea recesserint ejusque detraxerint fidei et communionem respuerint, hi audiant ore divino in die judicii : Discedite a me, maledicti, nescio vos, ite in ignum aeternum qui paratus est d'abolo et angelis ejus. Sint ergo damnata in celo et in terra quæcumque per hanc catholicam fidem damnantur, et sint accepta in celo et in terra quæcumque in hanc fidem accipiuntur, regnante Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre et Spiritu sancto est gloria in secula saeculorum. Amen.

* A.E., B.R., E. 4, T. 1, *præparatus*.

Fides a sancto Niceno concilio edita.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem ^a.

*Fides quam exposuerunt centum quinquaginta Patres
consona magnæ Nicenæ synodo.*

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem ^b.

Tractatus Chalcedonensis concilii.

Sufficerat quidem ad plenissimam ^c.

346 Damnatio à Ariana hæresi.

Ugnas, in Christi nomine episcopus, anathematizans hæresis Arianae dogmata superius damnata, fidem sanctam hanc catholicam, quam in Ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Ubiligisclo ^d, in Christi nomine episcopus, anathematizans hæresis Arianae dogmata superius damnata, fidem sanctam catholicam, quam in Ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Murila, in Christi nomine episcopus, anathematizans hæresis Arianae dogmata superius damnata, fidem sanctam catholicam, quam in Ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Sunnit, in Christi nomine civitatis Vesensis episcopus, anathematizans hæresis Arianae dogmata superius damnata, fidem sanctam catholicam, quam in Ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Gardingus, in Christi nomine civitatis Tudensis, episcopus, anathematizans hæresis Arianae dogmata superius damnata, fidem sanctam catholicam, quam in Ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Bechila ^e, in Christi nomine civitatis Lucensis episcopus, anathematizans hæresis Arianae dogmata superius damnata, fidem sanctam catholicam, quam in Ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Arvitus ^f in Christi nomine civitatis Portucalensis episcopus, anathematizans hæresis Arianae dogmata superius damnata, fidem sanctam catholicam, quam in Ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi ^g.

Froisclus, in Christi nomine civitatis Dertosanæ episcopus, anathematizans hæresis Arianae dogmata superius damnata, fidem sanctam catholicam,

^a Exprimitur integre Nicenæ symbolum in reliquis Codicibus præter A. et AE., qui hanc exhibent marginalem notam : *Hoc plenius in concilio Niceno intercess.*

^b Latius scribitur Constantinopolitanum symbolum in ceteris Codicibus, exceptis A. et AE., in quibus ad marginem legitur : *Similiter inveniens hoc in Constantiopolitanico concilio.*

^c Habetur late expressus hic tractatus in reliquis Codicibus, præter A. et AE., in quibus hæc inscribitur marginalis nota : *Hoc in Chalcedonensi concilio reperies copiosius.*

^d Ex U. in A., AE., *Ubi damnata est Ariana hære-*

A quam in Ecclesiam catholicam veniens credidi, manu mea de toto corde subscripsi.

Similiter et reliqui presbyteri et diacones ex hærese Ariana conversi subscripterunt.

Signum Gussini / viri illustris proceri.

Fonsa vir illuster anathematizans subscripti.

347 Afrila vir illuster anathematizans subscripti ^h.

Aila vir illuster anathematizans subscripti ⁱ.

Ella vir illuster anathematizans subscripti.

Similiter et omnes seniores Gothorum subscripterunt.

Post confessionem igitur et subscriptionem omnium episcoporum et totius gentis Gothicæ seniorum gloriosissimus dominus noster Recaredus rex, pro reparandis simul et confirmandis disciplinæ ecclesiastice moribus, Dei sacerdotes taliter assatus est dicens : Reg' a cura usque in eum modum protendi debet et dirigi, quem plenam constet veritatis et scientiae capere rationem ; ham sicut in rebus humanis gloriosius eminet potestas regia, ita et prospiciendæ commoditatí comprovincialium major debet esse et providentia. At nunc, beatissimi sacerdotes, non in eis tantummodo rebus diffundimus solertia nostram quibus populi sub nostro regimine positi pacatissime gubernentur et vivant, sed etiam in adjutorio Christi extendimus nos ad ea quæ sunt celestia cogitare, et quæ populus fideles efficiunt satagimus non nescire. Ceterum si totis nitendum est

*C viribus humanis moribus modum ponere et insolentium rabiem regia potestate refrenare, si quieti et paci propagandæ opem debemus impendere, multo magis est adhibenda sollicitudo desiderare et cogitare divina, inhibere sublimia et ab errore retractis populis veritatem eis serena luce ostendere : sic enim agit qui multiplici bono se a Deo remunerari considit ; sic enim audit qui super id quam ei committitur auget, dum illi dicitur : *Quidquid super erogaveris ego cum rediero reddam tibi.* Ergo quia jam fidei nostræ, et confessionis formam plena serie vestra beatitudine recensuit, simulque et sacerdotum nostrorumque procerum fid. s atque confessio sanctitati vestrae perpetuit, hoc adhuc necessario pro firmitate catholicæ fidei nostra Deo supplex insti-D tuere decrevit auctoritas, ut propter roboram gentis nostræ novellam conversionem omnes Hispaniarum et Galliæ Ecclesiæ hanc regulam servent : ut omnes sacrificii tempore autem communionem =*

sis. In reliquis deest hic titulus.

ⁱ In omnibus Codicibus, excepto A., Murila præponitur Ubiligisclo.

^j Ex reliquis præter A., in quo : *Tudensis.*

^k B.R., E. 4, T. 1, 2, *Boccila*, U., *Boccilla*.

^l E. 4, T. 1, 2, *Argivitus*.

^m Ex reliquis Codicibus præter A., in quo legitur : *signum feci.*

ⁿ AE., *Gusiani*. E. 4, T. 1, 2, *Quissini*.

^o B.R., T. 1, 2, *Agila*.

^p E. 4, T. 1, 2, *Eila*.

^q AE., B.R., E. 3, 4, U., *communicationem*.

corporis Christi vel sanguinis juxta orientalium partium morem unanimiter clara voce sacratissimum fiduci reverent symbolum, ut primum populi quid credulitate teneant fateantur et sic corda fidei purificata ad Christi corpus et sanguinem percipiendum exhibeant. **Dum enim constitutio hæc fuerit perenniter conservata in Dei Ecclesia et fidelium ex solido corroboratur 348 credulitas, et perfidia infidelium confutata ad id quod repetitum saepius recognoscit facillime inclinatur; nec se quisquam jam de ignorantia fidei excusabit a culpa, quando universorum ore cognoscit quid catholica teneat et credit Ecclesia.** **Omnibus ergo capitulis, quæ adhuc per vestram sanctitatem regulis ecclesiasticis adjicienda sunt, hoc pro fidei sanctæ reverentia et firmitate proponit⁹, quod de proferendo symbolo nostra, Deo docente, decrevit serenitas: de cætero autem pro inhibendis insolentium moribus, mea vobis consente clementia, sententiis terminante districtioribus, et firmiori disciplina quæ facienda non sunt prohibite, et ea quæ fieri debent immobili constitutione firmate.**

CAPITULA QUAE IN NOME NOMINE SANCTA SYNODUS CONSTITUIT.

I. Ut conciliorum statuta et presulum Romanorum decreta custodiantur.

Post damnationem heresis Arianae et fidei sanctæ catholicæ expositionem hoc sanctum præcepit concilium: ut quia in nonnullis vel heresis vel gentilitatis necessitate per Hispaniarum ecclesias canonicus prætermissus est ordo, dum et licentia abundaret transgrediendi et discipline optio negaretur, dumque omnis excessus heresis foveretur patrocinio, ut abundantiam mali temperet districtio discipline, pace Ecclesie Christi misericordia reparata, omne quod priscorum canonum auctoritas prohibet sit resurgentie disciplina inhibatum, et agatur omne quod præcepit fieri; unice in suo vigore conciliorum omnium constituta, simul et syndicæ sanctorum presulum Romanorum epistola; nullus deinceps ad promerendos humores ecclesiasticos contra vetita canona aspiret indignas; nihil ex hoc fiat, quod sancti Patres spiritu Dei pleni sanctorum debere non fieri, et qui præsumperit severitate priorum canonum distingatur.

II. Ut in omnibus ecclesiis die dominica symbolum reciteatur.

Pro reverentia sanctissimæ fidei et propter corroborandas hominum invalidas mentes consultu piissimi et gloriosissimi domini Recaredi regis sancta constituit synodus: ut per omnes ecclesias Hispaniae, Galliae vel Gallacia secundum formam orientalium ecclesiæ, concilii Constantinopolitanæ hoc est centrum quinquaginta episcoporum symbolum 349 fidei reciteatur, ut priusquam dominica dicatur oratio voce clara a populo prædicetur [T. 4, 2, reciteatur], quo et fides vera manifestum testimonium habeat et ad

^a B.R., E. 4, præponite.

^b Ex caseris Codicibus præter A. et E. 3, in quibus adest haec lectio: et abundantia mali temperet districtio

A Christi corpus et sanguinem prælibandum pectora populorum sive purificata accedant.

III. Ut ne quis extra necessitatem rem Ecclesie alienet.

Hæc sancta synodus nulli episcoporum licentiam tribuit res alienare Ecclesie, quoniam et antiquioribus canonibus prohibentur: si quid vero quod utilitatem non gravet Ecclesie pro suffragio monachorum ad suam parochiam pertinentiam dederint, firmum maneat; peregrinorum vero vel clericorum et egenorum necessitatibus salvo jure Ecclesie præstare permituntur pro tempore quo potuerint.

IV. Ut liceat episcopo unam ex parochiis basilicam monasterium facere.

Si episcopes unam de parochianis ecclesiis suis monasterium dicare [U., G., ditare] voluerit, ut in ea monachorum regulariter congregatio vivat, hoc de consensu concilii sui habeat licentiam faciendi; qui etiam si de rebus Ecclesie pro eorum substantia aliquid quod detrimentum Ecclesie non exhibeat eidem loco donaverit, sit stabile: rei enim bonæ statuendæ sanctum concilium dat assensum.

V. Ut sacerdotes et levites castæ cum uxoribus suis vivant.

Compertum est a sancto concilio episcopos, presbyteres et diacones venientes ex hærese, carnali adhuc desiderio uxoribus copulari: ne ergo de cætero fiat, hoc præcipitur quod et prioribus canonibus terminatur: ut non liceat eis vivere libidinosa societate, sed manente inter eos fide conjugali communem utilitatem habeant, et non sub uno concubio manuant, vel certe, si suffragat virtus, in aliæ domum suam uxorem faciat habitare, ut castitas et apud Deum et homines habeat testimonium bonum. Si quis vero post hanc conventionem obscene cum uxore elegerit vivere, ut lector habeatur: qui vero semper sub canone ecclesiastico jacuerint, si contra veterum imperata in suis cellulis mulierum quæ infamem suspicionem possunt generare consortium habuerint, illi canonice quidam distingantur, mulieres vero ipsæ ab episcopis venundatae pretium ipsum pauperibus erogetur ^c.

350 VI. Ut servus Ecclesie ab episcopo manumisso a patrocinio Ecclesie nunquam discedat, et ut liberti aliorum ab episcopo defendantur.

De libertis autem id Dei præcipiunt sacerdotes: ut si qui ab episcopis facti sunt secundum modum cui canones antiqui dant licentiam, sint liberi, et tamen a patrocinio Ecclesie tam ipsi quam ab eis progeniti non recessant. Ab aliis quoque libertati tradioti et ecclesiis commendati, patrocinio episcopali regantur, et ne cuiquam donentur a principe hoc episcopus postulet.

VII. Ut ad mensam episcopi Scripturæ divinæ legantur.

Pro reverentia Dei sacerdotum id universa sancta constituit synodus: ut quia solent crebro mensis disciplinæ.

^c B.R., E. 4, T. 4, ab episcopis emendatae in monasterium puellarum servitutæ dabuntur omnibus.

otiosae fabulæ interponi; in omni sacerdotali convivio lectio Scripturarum divinarum misceatur; per hoc enim et animæ edificantur ad bonum et fabula non necessariae prohibentur [E., reprobantur].

VIII. Ut clericus de familia faci a principe non donetur.

Jubente [F. 1, innuente] autem atque consente domino piissimo Recaredo rege id præcepit sacerdotale concilium, ut clericos ex familia fisci nullius audeat a principe donatos expetere, sed redditio capitis sui tributo Ecclesia Dei cui sunt alligati, usque dum vivent regulariter administrent.

IX. Ut ecclesie Arianorum ad catholicum episcopum in cujus diæcesi sunt pertineant.

Decreto bojus concilii hoc statuitur, ut ecclesiæ quæ fuerunt in heresi Ariana nunc autem sunt catholicæ, ad eos episcopos cum suis rebus pertineant, ad quos parochiæ ipsæ in quibus ecclesiæ sunt pertinere videntur.

X. Ut viduis pro castitate violentiam nullus inferat, et ut mulier invita virum non ducat.

Pro consulto castitatis quod maxime hortamento concilii proficere debet, annuente glorioissimo domino nostro Recaredo rege, hoc sanctum affirmat concilium, ut viduae quibus placuerit tenere castitatem nulla vi ad nuptias iterandas venire cogantur; quod si priusquam profiteantur continentiam nubere **351** elegerint, illis nubant quos propria voluntate voluerint habere maritos. Similis conditio et de virginibus habeatur, nec extra voluntatem parentum vel suam cogantur maritos accipere: si quis vero propositum castitatis viduae vel virginis impedierit, a sancta communione et a liminibus ecclesiæ habeatur extraneus.

XI. Ut paenitens paenitentium agat.

Quoniam comperimus per quasdam Hispaniarum ecclesiæ non secundum canonom sed fœdissime pro suis peccatis homines agere paenitentiam, ut quotiescumque peccare voluerint toties a presbytero se reconciliari expostulent, ideo pro coercendam execrabilis præsumptione, id a sancto concilio jubetur, ut secundum formam canonica antiquiorum detur paenitentia, hoc est ut prius eum quem sui paenitet facti a communione suspensum faciat inter reliquos paenitentes ad manus impositionem crebro recurrere; expleto autem satisfactionis tempore, sicuti sacerdotalis contemplatio probaverit eum communione restituat: hi vero qui ad priora vitia vel infra paenitentia tempus vel post reconciliationem relabuntur, secundum priorum canonum severitatem damnentur.

XII. De his qui paenitentiam poscunt: si vir, prius tondeatur; si semina, prius habitum mutet.

Quicunque ab episcopo vel presbytero sanus vel infirmus paenitentiam postulat, id ante omnia episcopus observet et presbyter, ut si vir est, sive sanus, sive infirmus, prius eum tondeat et sic pœ-

nitiam ei tradat: si vero mulier fuerit, non accipiat paenitiam nisi prius mutaverit habitum; sepius enim laicis tribuendo desiduo paenitentiam, ad lamentanda rursum faciura post acceptam paenitentiam relabuntur.

XIII. Ut clerici qui secularis judices appetunt excommunicentur.

Diuturna indisciplinatio et licetia inolita præsumptio usque adeo illicitis ausibus aditum patet, ut clerici conciliorum suos, relicto pontifice suo, ad judicia publica pertrahant: proinde statuimus hoc de cetero non præsumi; sed si quis hoc præsumperit facere, et causam perdat et a communione efficiatur extraneus.

352 XIV. De Judæis.

B Sugerente concilio, id glorioissimus dominus noster canonibus inserendum præcepit, ut Judæis non liceat Christianas habere uxores, vel concubinas, neque mancipium Christianum in usus proprios comparare: sed et si qui filii ex tali conjugio nati sunt assumendos esse ad baptismum; nulla officia publica eos opus est agere per quæ eis occasio tributatur poenam Christianis inferre: si qui vero Christiani ab eis Judaico ritu sunt maculati vel etiam circumcisiti, non redditio pretio, ad libertatem et religionem redeant Christianam.

XV. Ut servi fisci qui ecclesiæ construant domum faciant et a principe confirmetur.

C Si qui ex servis fiscalibus fortasse ecclesiæ construxerint easque de sua paupertate dilaverint, hoc procuret episcopus prece sua auctoritate regia confirmari.

XVI. Ut episcopi cum judicibus idola destruant, et ut domini idolatriam servis prohibeant.

Quoniam pene per omnem Hispaniam sive Galliam idolatriæ sacrilegium inolevit, hoc cum consensu glorioissimi principis sancta synodus ordinavit, ut omnis sacerdos in loco suo una cum judice territorii sacrilegium memoratum studiose perquirat, et exterminari inventa non differat; homines vero, qui ad talis errorem concurrunt, salvo discrimine animæ, qua potuerint animadversione coercent: quod si neglexerint, sciant se utrique excommunicationis periculum esse subituros. Si qui vero domini extirpare hoc malum a possessione sua neglexerint vel D familiæ suæ prohibere voluerint, ab episcopo et ipsi a communione pollantur.

XVII. Ut episcopus cum judicibus necciores filiorum acriori disciplina corripiat.

Dum multæ querelæ ad aures sancti concilii deferruntur, inter cetera tantæ eruditatæ est opus tunitatum quantum ferre consedentium aures sacerdotum non possent, ut in quibusdam Hispania paribus filios suos parentes interinanti fornicationis avidi, nescii pietatis; quibus si tardius est filios numerosius augera, prius se ipsos debent castigare a fornicatione: nam dum causa propaganda proli-

^a B.R., E. 4, T. 1, citra.

^b T. 2, fœdissime. U., fœdissimam.

^c In reliquis præter A., libuerit.

^d T. 2, scient utique.

^e In reliquis, præter A. et E. 3, agere.

sortiantur conjugia, hi et parricidio et fornicationi tenentur obnoxii, qui fetus necando proprios decent se non pro **353** filiis sed pro libidine sociari. Proinde tantum nefas ad cognitionem gloriosissimi domini nostri Recaredi regis perlatum est, cuius gloria dignata est judicibus earumdem partium imperare, ut hoc horrendum facinus diligenter cum sacerdote requirant ^a, et adhibita severitate prohibeant: ergo et sacerdotes locorum haec sancta syndodus dolentius convenit, ut idem scelus cum judice curiosius querant et sine capitali vindicta acriori disciplina prohibeant.

XVIII. Ut semel in anno synodus fiat et judices et actores fisci praesentes sint.

Principit haec sancta et venerabilis ^b syndodus, ut stante priorum auctoritate canonum quae bis in anno praecepit congregari concilia, consulta itineris longitudine et paupertate ecclesiarum Hispaniarum, semel in anno in locum quem metropolitanus elegerit episcopi congregentur. Judices vero locorum vel actores fiscalium patrimoniorum ex decreto gloriosissimi domini nostri simul cum sacerdotali concilio autumnali tempore die calendarum Novembrium in unum conveniant, ut discant quam pie et juste cum populis agere debeant, ne in angariis aut in operationibus superfluis sive privatum onerent sive fiscalem gravent. Sint etenim prospectatores ^c episcopi secundum regiam admonitionem, qualiter judices cum populis agant, ut aut ipsos premonitos corrigan aut insolentias eorum auditibus principis innotescant; quod si coruptos emendare nequierint, et ab Ecclesia et a communione suspendant: a sacerdote vero et a senioribus deliberetur, quod provincia sine suo detrimento præstare debeat iudicium. Concilium autem non solvatur, nisi locum prius elegerint quo succedenti tempore iterum ad concilium veniatur, ut jam non necesse habeat metropolitanus episcopus pro congregando concilio litteras destinare, si in priori concilio tempus omnibus denuntietur et locus.

XIX. Ut Ecclesia cum rebus ejus ad episcopi ordinationem pertineat.

Multi contra canonum constituta sic ecclesias quas edificaverint postulant consecrari, ut dolem quam ei Ecclesia contulerint censeant ad episcopi ordinacionem non pertinere, quod factum et in praeterito displicet et in futurum prohibetur; sed omnia secundum constitutionem antiquam ad episcopi ordinationem et potestatem pertineant.

XXX. Ut episcopus angarias vel inductiones in diaecese non imponat.

Multorum querela hanc constitutionem exigit, quia cognovimus episcopos per parochias suas non sacerdotaliter sed et crudeliter deservire ^d, et dum scriptum sit: *Forma estote gregis neque dominantes in clero, exactiores diaecesi suae vel damna infligunt: ideo exceptio quod veterum constitutiones a parochiis habere jubent episcopos, alia quae hucusque presumpta*

Asunt denegentur, hoc est neque in angariis presbyteres aut diacones neque in aliquibus fatigent ^e inductionibus, ne videamur in Ecclesia Dei exactores potius quam Dei pontifices nominari. Ili vero clericitam locales quam dioecesani qui se a' episcopo gravari cognoverint, querelas suas ad metropolitanum deferre non differant, qui metropolitanus non moretur ejusmodi presumptio districte coercere.

XXI. Ut non *l' ceat* judicibus clericos vel servos Ecclesie in suis angariis occupare.

Quoniam cognovimus in multis civitatibus ecclesiis servos et episcoporum vel omnium clericorum a judicibus vel actoribus publicis in diversis angariis fatigari, omne concilium a pietate gloriosissimi domini nostri poposcit, ut tales deinceps ausus inhibeat, sed servi suprascriptorum officiorum in eorum usibus vel Ecclesie elaborent: si quis vero judicum, aut actorum clericum, aut servum clerici vel Ecclesie in publicis ac privatis negotiis occupare voluerit, a communione ecclesiastica cui impedimentum facit efficiatur extraneus.

XXII. Ut religiosorum corpora psallendo tantum deducantur.

Religiousorum omnium corpora qui divina vocatione ab hoc via recedunt cum psalmis tantummodo et psallentium vocibus debere ad sepultra deferri; nam funebre carmen quod vulgo defunctis cantari solet, vel peccatoribus se proximos aut familias cedere, omnino prohibemus. Sufficiat autem quod in spe resurrectionis Christianorum corporibus famulatus divinorum impenditur canticorum; prohibet enim nos Apostolus nostros lugere defunctos dicens: *De dormientibus autem nolo vos contristari sicut et cæteri qui spem non habent: et Dominus non levavit Lazarum mortuum, sed ad hujus vitæ ærumnas ploravit resuscitandum: si enim potest hoc episcopus, omnes Christianos agere prohibere* **355** non moretur; religious tamen omnino aliter fieri non decere censemus, sic enim Christianorum per omnem mundum humari oportet corpora defunctorum.

XXIII. Ut in sanctorum natalitiis ballematæ prohibeantur.

Exterminanda omnino est irreligiosa consuetudo quam vulgus per sanctorum solemnitates agere consuevit, ut populi qui debent officia divina attendere D salutationibus et turpibus invigilant canticos, non solum sibi nocentes sed et religiousorum officiis persistentes: hoc enim ut ab omni Hispania depellatur, sacerdotum et judicium a concilio sancto curæ militit.

Edictum regis in confirmationem concilii.

Gloriosissimus et piissimus dominus noster Recaredus rex: Universorum sub regni nostris potestate consistentium amatores nos suos divina faciens veritas nostris principaliter sensibus inspiravit, ut causa instaurandæ filii ac disciplinæ ecclesiasticæ episcopos omnes Hispanie nostro presentandos culmini jubere

^a In cæteris, exceptis A. et E. 3, perquirant.

^b In reliquis, præter A. et E. 3, veneranda.

^c B.R., prospectores. E. 4, T. 1, prospectores Christi.

^d AE., 4, T. 1, 2, deservire.

^e Ex cæteris, præter A., in quo, fatigentur.

mus. Præcedenti autem diligentia et cauta delibera-
tione sive quæ ad fidem convenient, seu quæ ad mo-
rum correctionem respiciunt, cum omni sensu matu-
ritate et intelligentiae gravitate constat esse digesta.
Nostra prouinde auctoritas id omnibus hominibus ad
regnum nostrum pertinentibus jubet, ut si qua definita
sunt in hoc sancto concilio habito in urbe Toletana
anno regni nostri feliciter quarto, nulli contempnere
liceat, nullus præterire præsumat: capitula enim quæ
sensibus nostris placita et disciplinae congrua a præ-
senti conscripta sunt synodo, in omni auctoritate sive
clericorum, sive laicorum, sive quorumcunque homi-
num observentur et maneat: id est:

- I. De observatione priorum canonum.
- II. De symbolo proferendo a populis in Ecclesia.
- III. De episcopis, ut eis non licet rem alienare
Ecclesiæ.

IV. Ut episcopo liceat unam de parochianis ecclæ-
siis monasterium facere.

V. Ut episcopis, presbyteris et diaconibus ex hæ-
rese conversis jam non liceat miseri uxoribus: vel
quod bi qui semper catholici fuerunt in cellulis suis
cum mulieribus extraneis non morentur.

VI. Quod liberti ab episcopis vel ab aliis facti et
ecclæsiis commendati permanere debeant liberi.

VII. Quod lectio in omnibus sacerdotalibus mensis
legi debeat.

VIII. Quod clericos ex familiis fisci nostri nullus
unquam a rege postulet, et qui acceperit irrita talis
donatio maneat.

356 IX. De ecclæsiis ab hærese translatis, ut ad
eos episcopos in quorum sunt parochiis pertaineant.

X. De viduis: quod quæ voluerint continentiam
teneant, et quæ nubere elegerint quibus voluerint
nubant: eaque et de virginibus.

XI. Quod paenitentes secundum modum canonum
antiquorum debeant agere paenitentiam.

XII. Quod qui voluerint paenitentiam agere prius
tondantur aut habitum mutent.

XIII. Quod non liceat duos clericos in forum cau-
sare publicum.

XIV. Quod Judæis uxores vel concubinas Chri-
stianas habere, sive comparare mancipia Christiana,
et judaizare non liceat, vel publica officia perageat.

XV. Quod manere debeat firmum si servi fisci no-
stri ecclesias fecerint easque de peculio suo ditave-
rint.

XVI. Quod idolatriæ cultura a sacerdotibus vel a
judicibus exquirienda est atque exterminanda.

XVII. Quod qui filios suos necaverint a sacerdoti-
bus vel a judicibus distringantur.

XVIII. Quod semel in anno ad concilium sacerdo-
tes et judices, atque actores patrimonii nostri debeant
convenire.

XIX. Quod ecclesiarum omnium dotes ad episcopi
ordinationem debeant pertinere.

* A.E., B.R., E. 3, T. 1, 2, U., G., *Migetus*. E.
4, *Nigetus*.

A XX. Quod sacerdotes moderanter agere debeant
per parochias suas.

XXI. Quod servi Ecclesiæ sive clericorum non
debeant a judicibus vel nostris actoribus in aliqua an-
garia fatigari.

XXII. Quod religiosorum corpora cum hymnis et
canticis tantum deferenda sint ad sepultra.

XXIII. Quod ballematiæ et turpes cantici prohibi-
bendi sunt a sanctorum solemnibus.

Ille omnes constitutiones ecclesiasticas quas sum-
matim breviterque præstrinximus, sicut plenius in
canone continentur, manere perenni stabilitate san-
cimus: si quis ergo clericus aut laicus harum san-
ctionum obediens esse noluerit; si episcopus, presby-
ter, diaconus aut clericus fuerit; ab omni concilio ex-
communicationi subjaceat: si vero laicus fuerit et
bonestioris loci persona est, medietatem facultatum
suarum amittat fisci viribus profuturam; si vero infe-
rioris loci persona est, amissione rerum suarum mul-
titudis in exsilium deputetur.

Flavius Recaredus rex hanc deliberationem quam
cum sancta definivimus synodo confirmans subscripsi.

Masona in Christi nomine Ecclesiæ catholice Eme-
ritensis metropolitanus episcopus provincie Lusi-
tanæ, his constitutionibus, quibus in urbe Toletana
interfui, annuens subscripsi.

357 Euphemius in Christi nomine Ecclesiæ ca-
tholice Toletanæ metropolitanus episcopus provin-
ciae Carpetanæ, his constitutionibus, quibus in urbe
Toletana interfui, annuens subscripsi.

Leander in Christi nomine Ecclesiæ catholice Ilipaensis metropolitanus episcopus provincie Ba-
eticæ, his constitutionibus, quibus in urbe Toletana in-
terfui, annuens subscripsi.

Micetus * in Christi nomine Narbonensis Ecclesiæ
metropolitanus episcopus Gallæ provinciæ his con-
stitutionibus, quibus in urbe Toletana interfui, an-
nuens subscripsi.

Pantardus † in Christi nomine Ecclesiæ catholice Bracharense metropolitanus Gallæ provinciæ, epi-
scopus, his constitutionibus, quibus in urbe Toletana
interfui, annuens tam pro me quam pro fratre meo
Nitigio, episcopo de civitate Luci, subscripsi.

Ugnas in Christi nomine Barcinonensis Ecclesiæ
episcopus, his constitutionibus, quibus interfui, an-
nuens subscripsi.

Murila in Christi nomine Valentiniæ Ecclesiæ epi-
scopus, his constitutionibus, quibus interfui, annuens
subscripsi.

Andonius in Christi nomine Oretanæ epi-
scopus his constitutionibus, quibus interfui, annuens
subscripsi.

Sedatus in Christi nomine Beterensis Ecclesiæ
episcopus annuens subscripsi.

Palinatus in Christi nomine Pacensis
episcopus subscripsi.

* B.R., *Pantardus*. E. 4, T. 1, *Pantardus*.

Joannes in Christi nomine Mentesanæ Ecclesiæ episcopus subscripti.

Mutto Sabitanæ Ecclesiæ episcopus subscripti.

Petrus Osonobensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Stephanus Tarragonensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Cabinus Oscaensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Neufila Tudensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Paulus Olyssiponensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Sophronius Egarensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Joannes Egabrensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Benenatus Elenensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Polybius Ilerdensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Joannes Dumiensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

358 Proculus Segobiensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Ermaricus Laniohrensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Simplicius Caesaraugustanæ Ecclesiæ episcopus subscripti.

Constantius Portucalensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Simplicius Urgellitanæ Ecclesiæ episcopus subscripti.

Asterius Aucensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Agapius Cordubensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Stephanus Iliberitanæ Ecclesiæ episcopus subscripti.

Petrus Arcavicensis Celtiberiae Ecclesiæ episcopus subscripti.

Ubilis solus Ecclesiæ Valentiae episcopus subscripti.

Joannes Belensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Sunnila Besensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Philippus Lamecensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Aquitinus Ausonensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Dominicus Iriensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Sergius Carcasonensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Basilus Hispanensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Leutherius Salamanticensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Eratius Italensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

^a B.R., E. 4, T. 1, 2, U., G., *Tirassoneusis*.

^b *Æ.*, T. 2, *Ossonensis*.

^c E. 4, T. 1, *Agarenis*.

^d *Æ.*, E. 4, T. 1, 2, *Elenis*.

^e *Æ.*, B.R., E. 3, 4, T. 1, 2, *monasterii*.

^f *Æ.*, T. 2, *Emericus*. T. 1, *Ermuricus*.

^g *Æ.*, B.R., E. 4, T. 1, 2, U., G., *Valentine*.

^h *Æ.*, T. 1, 2, U., G., *Froisclus*. B. R., *Froisclus*

A Julianus Dertosanæ Ecclesiæ episcopus subscripti.

Froscius ⁱ episcopus subscripti.

Theodorus Bastitanæ Ecclesiæ episcopus subscripti.

Petrus Iliberitanæ Ecclesiæ episcopus subscripti.

Beccila Lucensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Petrus Segoviensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Gardingus Tudensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Tigridius Agathensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Argivitus Portucalensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Liliolus Accitanæ Ecclesiæ episcopus subscripti.

359 Celsinus Valentianæ Ecclesiæ episcopus subscripti.

Theodorus ^j Castulonensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Velutus Tuccitanæ Ecclesiæ episcopus subscripti.

Progenes Ecclesiæ Sagontinæ episcopus subscripti.

Mumius Calagurritanæ Ecclesiæ episcopus subscripti.

Alcius Gerundensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Posidonius Eminentis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Talasius Asturicensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Agrippinus civitatis Lutvensis ^k provinciae Gallicæ episcopus subscripti.

C Liliolus Pampilonensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Hyacinthus Cauriensis Ecclesiæ episcopus subscripti.

Galanus archipresbyter Emporitanæ Ecclesiæ, agens vicem domini mei Fructuosi episcopi, subscripti.

Servandus diaconus Ecclesiæ Astigitanae, agens vicem domini mei Pergaui ^l episcopi, subscripti.

Ildemirus archipresbyter Auriensis Ecclesiæ, agens vicem domini mei Lepati episcopi, subscripti.

Genesius in Christi nomine archidiaconus Ecclesiæ Magalonensis, vicem agens domini mei Bodij episcopi, subscripti.

D Valerianus archidiaconus Ecclesiæ Nemausensis, agens vicem domini mei Paladii episcopi, subscripti.

Homilia ^m sancti Leandri in laudem Ecclesiæ ob conversionem gentis post concilium et confirmationem canonum edita.

Festivitatem hanc omnium esse solemniorem festivitatum novitas ipsa significat, quoniam sicut nova est conversio tantarum plebium causa, ita et noviora

item ibi ecclesiæ episcopus.

ⁿ *Æ.*, T. 2, *Theudericus*.

^o *Æ.*, T. 2, U., *Lutonensis*.

^p B. R., E. 3, *Pegasi*. T. 1, *Pagasi*. T. 2, *Paganari*.

^q Deest haec homilia in A. et E. 3. Desumpta est ex Codice B.R. cum variantibus reliquorum lectinibus.

sunt solito Ecclesiae gaudia. Nam multas solemnitas per anni decursum celebrat Ecclesia, in quibus tametsi habet gaudia consueta, nova vero sicut in hac non habet. Alter enim gaudet de rebus semper possessis, aliter de lucris magnis his nuper inventis. Pro qua re et nos ideo majoribus gaudiis elevamur, quia repente novos Ecclesiam parturisse populos intuemur, et quorum asperitatem quondam gemebamus, de eorum nunc gandemus credulitate. Ergo materia gaudii nostri tribulationis præteritæ occasio fuit. Gemebamus dum gravaremur, dum exprobraremur, sed gemitus illi id egerunt, ut hi qui per iniustitiam **360** nobis erant sarcina fierent nostra per suam conversionem corona. Illoc denique gratulative profert in psalmis Ecclesia dicens : *In tribulatione dilatasti me : et Sara dum sepe a regibus concupiscitur, nec maculam pudicitiae sentit, et Abraham causa pulchritudinis suæ divitem facit : ab ipsis enim regibus Abraham ditatur a quibus Sara concupiscitur. Condigne ergo Ecclesia catholica gentes, quas sibi æmulas senserit fidei suæ decore, ad sui eas sponsi, hoc est Christi lucra transducit, et per ea regna suum virum divitem reddit per quæ se inquietari persenserit. Sic enim dum ex initio lacessitur vel invidentium dentibus mordetur, dum premitur, eruditur, et dum insectatur, dilatatur, quoniam patientia sua æmulatores suos aut superat aut lucrat. Dicit enim ad eam divinus sermo : Multæ filii congregaverunt divitias, tu autem supergressus es universas. Non mirum quod hæreses Aliæ dicuntur, sed attendendum quod loco spinarum ponantur : Aliæ sunt eo quod ex semine Christiano generentur ; spinæ sunt, eo quod foris a Dei paradiso, hoc est extra catholicam Ecclesiam nutruntur ; et hoc non conjectura sensus nostri sed Scripturæ divinæ autoritate probatur, dicente Salomone : Sicut lumen inter spinas, sic amica mea inter filias. Ergo ne magnum vobis videretur quod hæreses dixerim filias, continuo eas nominat esse spinas. Hæreses, inquam, aut in aliquem angulum mundi aut in unam gentem inveniuntur versari ; Ecclesia vero catholica, sicut per totum mundum tenditur, ita et omnium gentium societate constituitur. Recte ergo hæreses in cavernis quibus latent congregant ex parte divitias : Ecclesia autem catholica in specula totius mundi locata ^a prætergreditur universas. Exulta ergo et latere, Ecclesia Dei ; gaude et consurge, unum corpus Christi ; induere fortitudine et jubila exultatione, quoniam tui miseres in gaudium sunt mutati, et tristitia habitum in amictum laetitiae versus est. Ecce repente oblitia sterilitatis et paupertatis tuas uno paru populo inumeros genuisti Christo tuo, nam dispendiis tuis profici tuoque damno suberescis. Tantus denique est sponsus tuus, cuius imperio regeris, ut dum te potauerit deprædar ad modicum, rursum et prædam tuam ad te reducat, et hostes tuos tibi conquerat. Sic autem agricola, sic pector [Æ., pastor], dum lucra attendit futura, quæ se-*

minat et quæ hanc incesserit non imputat clama. Tu proinde jam ne fleras, ne lugeras temporaliter quosdam recessisse a te, quos cernis cum magnis lucris rediisse ad te. Exulta ergo fidei confidentia et tul capitio merito fide esto **361** robusta, dum quæ recolis o'm re promissa nunc cernis ^b suis completa. Ait enim in Evangeliō ipsa Veritas : *Uportebat Christum mori pro gente et non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum. Tu profecto in psalmis proclamas, odientibus pacem dicens : Magnificate Dominum mecum et exaltamus nomen ejus in unum. Et rursum : In conveniendo populos in unum et regna ut scrivant Domino. Quam dulcis sit charitas, quam delectabilis unitas, non nesciens per propheticā vaticinia, per evangelica oracula, per apostolica documenta, non nisi connexionem gentium prædictas, nisi unitatem populorum spiras, nisi pacis et charitatis bona disseminas. Lætare ergo in Domino eo quod non sis fraudata desiderio tuo, nam quos tanto tempore gemitu teste et oratione continua concepisti, nunc post glacies hiemis, post duritiam frigoris, post austrietatem nivis, velut jucunditatem agrorum frugem, et laxos verni flores vel arridentes vinearum stipulis palmites, repente in gaudio peperisti. Ergo, fratres, tota hilaritate animi exultemus in Domino, et jubilemus Deo Salvatori nostro. Illoc de cætero per ea quæ iam sublata sunt, ea quæ adhuc exspectantur implenda vera esse credamus. Quæ enim prædata sunt, Dominò dicente : Alias oves habeo quæ non sunt ex hoc orili, et illas oportet ad me adduci, ut sit unus gressus et unus pastor ; ecce contuenur suis completa. Pro qua re non dubitemus totum mundum posse in Christum credere, atque ad unam Ecclesiam convenire, quoniam rursum ipso testificante didicimus in Evangelio : Et prædicabitur, inquit, hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus : et tunc, inquit, veniet consummatio. Si ergo remanserit pars aliqua mundi vel gens barbara quam fides non irradiauerit Christi, profecto credituram atque in unam Ecclesiam esse venturam nullo modo dubitemus, si ea quæ Dominus dicit vera esse putamus. Ergo, fratres, reposita est loco malignitatis humanitas, et errori occurrit veritas, ut quia superbia linguarum diversitate ab unione gentes separaverat, eas rursum gremio germanitatis colligeret charitas, et quemadmodum unus possessor est totius mundi Dominus, ita et possessionis ejus esset unum cor et animus unus. Pete a me, ait, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam et possessionem tuam terminos terræ. Propterea et ex uno homine propagatum est omne hominum genus, ut qui ex illo uno procederent unum saperent, unitatem quererent et diligenter. Ordo ergo naturalis exposcit, ut qui ex uno homine trahunt originem mutuam teneant charitatem, nec dissentiant a fidei veritate qui non disjunguntur naturali propagine. Hæreses **362** vero et divisiones e fonte manant vitiorum : unde quisquis ad unitatem*

^a E. 4, T. 1, 2, locupletata.

PATROL. LXXXIV.

^b Æ., re promissa, opere nunc cernis.

venit ex virtute ad naturam reddit; quia sicut natura est fieri ex pluribus unitatem, sic est virtus fraternitatis declinare dulcedinem. Erigamus ergo tota mente in gaudia, ut quia gentes studio decertandi perierant, sibimet in amicitiam Christus unam Ecclesiam procuraret, in qua eas rursus reduceret concordia charitatis. De hac profectu Ecclesia vaticinatur propheta dicens: *Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus.* Et iterum: *Erit, inquit, in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes, et ibunt populi multi et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini et ad domum Dei Jacob.* Mons enim Christus est: et domus Dei Jacob una Ecclesia est ejus, ad quam et gentium concursum et populorum pronuntiat confluere conventum. De qua rursus in alio loco dicit propheta: *Surge, illuminare, Jerusalem, quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est; et ambulabunt, ait, gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui: leva in circuitu oculos tuos et vide: Omnes isti congregati sunt et venerunt tibi: et adificabunt, inquit, filii peregrinorum muros tuos, et reges eorum ministrabunt tibi.* Qui ut notesceret quae ventura essent genti vel populo, quae ab unius Ecclesiae communione recidissent, secutus est: *Gens enim et regnum quod non servierit tibi peribit.* Alio denique loco similiter ait: *Ecce gentem quam nesciebas vocabis, et gentes quae non cognoverunt te ad te current.* Unus enim est Christus Dominus, cuius est una per totonum mundum Ecclesia sancta possessio. Ille igitur caput, et ista corpus, de quibus in principio Genesis dicitur: *Eruant duo in carne una: quod Apostolus in Christo intelligit et in Ecclesia.* Dum ergo ex omnibus gentibus unam vult Christus habere Ecclesiam, quicunque

A extraneus est ab ea, licet Christiano nomine nuncupetur, Christi tamen corporis compage non tenetur. Heres enim quae respuit catholicæ Ecclesie unitatem, eo quod adulterino amore diligit Christum, non uxoris sed concubinæ obtinet locum, quoniam vera duos dicit Scriptura esse in carne una, videlicet Christum et Ecclesiam, quo locum meretrix nullum invenit tertia. *Una est enim, ait Christus, cæmica mea, una est sponsa mea, una est genitrix sue filia.* De quo iten eadem Ecclesia pronuntiat dicens: *Ego dilecto meo et electus meus mihi.* Quærant nunc bæreses a quo constuprentur vel cujus sint prostibulum factæ, quoniam ab immaculato loro recesserunt Christi, a quo quanto pretiosam esse novimus copulam charitatis, tanto Deum hac celebritate laudemus, quod gentes, pro quibus **363** sanguis fusus est Unigeniti sui, non passus est extra unum ovile diaboli dentibus devorari. Lugeat igitur veternosus prædatornam prædam amisisse, quia impletum videamus quod propheta vaticinante audivimus: *Equidem, inquit, hæc captivitas a forte tollitur, et quod ablatum fuerat a robusto salvatur.* Parietem enim discordie quem fabricaverat dabolus pax Christi destruxit, et domus quae divisione in mutuam certabat cædem, uno jam Christo lapide angulari conjungitur. Dicamus ergo omnes: *Gloria in **364** excelsis Deo, et in terra pax hominibus bona voluntatis: nullum enim præmium charitati compensatur.* Ideo omni gaudio præponitur, quia pax et charitas facta est, quæ omnium virtutum obliniet principatum. Superest autem ut unanimitate unum omnes regnum effecti tam pro stabilitate regni terreni quam felicitate regni coelestis Deum precibus adeamus, ut regnum et genz, quæ Christum glorificavit in terris, glorificetur ab illo non solum in terris sed etiam in cœlis. Amen.

XLIX

CONCILIUM TOLETANUM QUARTUM.

SEXAGINTA SEX EPISCOPORUM HISPANIE ET GALLIE, ANNO TERTIO REGNANTE DOMINO NOSTRO GLORIOSISSIMO PRINCIPE SISENANDO, DIE NONARUM DECIMBRIS, AERA ^a DCLXXI.

Dum studio amoris Christi ac diligentia religiosissimi Sisenandi regis Hispaniae atque Galliae sacerdotes apud Toletanam urbem in nomine Domini convenissemus, ut ejus imperiis atque jussis communis a nobis agitaretur de quibusdam Ecclesiae disciplinis tractatus, primum gratias Salvatori nostro Deo omnipotenti egimus, post hæc antefato ministro ejus excellentissimo et glorioso regi, cuius tanta erga Deum devotione extat ut non solum in rebus humanis sed etiam in causis divinis sollicitus maneat. Ilic quippe dum in basilica beatissimæ et sanctæ martyris ^b Leo, cadiæ omnium nostrum pariter jam cœlus adesset, tali pro merito fidei suæ cum magnificenter et nobilissimis viris ingressus primum coram sacerdo-

tibus Dei humo prostratus cum lacrymis et geminis pro se interveniendum Deo ^c postulavit; deinde religiosa prosecutione synodus exhortatus est ut paternorum decretorum memores ad conservanda in nobis iura ecclesiastica studium præberemus, et illa corrigere quæ dum per negligentiam in usum venerunt contra ecclesiasticos mores licentiam sibi de usurpatione fecerunt. Talibus igitur ejus monitis congaudentes necessarium exstitit juxta ejus nostrumque votum tractare quæ competit, sive in sacramentis divinis quæ diverso atque illicito modo in Hispaniarum ecclesiis celebrantur, seu quæ in moribus prave usurpata noscuntur: et quoniam generale concilium agimus, oportet primum nostræ vocis sermonem de

^a E. 4, T. 1, æra DCLXX.

^b A., B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G. confessoris.

^c In reliquis, præter A. et E. 3, Domino.

Deo esse, ut post professionem fidei sequentia operis nostra vota quasi super fundamentum firmissimum disponantur.

I. De evidenti catholicæ fidei veritate *

Secundum divinas Scripturas et doctrinam quam a sanctis Patribus accepimus, Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius deitatis atque substantiae contineamus : in personarum diversitate Trinitatem credentes, in divinitate 365 unitatem prædicantes nec personas confundimus, nec substantiam separamus. Patrem a nullo factum vel genitum dicimus : Filium a Patre non factum sed genitum asserimus : Spiritum vero sanctum nec creatum nec genitum, sed procedentem ex Patre et Filio proflavimus : ipsum autem Dominum Iesum Christum Filium Dei et Creatorem omnium ex substantia Patris ante sæcula genitum descendisse ultimo tempore, pro redemptione mundi, a Patre ; qui nunquam desuit esse cum Patre ; incarnatus est enim ex Spiritu sancto et sancia gloria Dei genitrice virgine Maria et natus ex ipso filius ; idem Christus Dominus Jesus unus de sancta Trinitate anima et carne perfectum sine peccato suspiciens hominem, manens quod erat, assumens quod non erat, æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patri secundum humanitatem, habens in una persona duarum naturarum proprietates ; naturæ enim in illo duas, Deus et homo, non autem duo filii et dui duo, sed idem una persona in utraque natura ; perseverens passionem et mortem pro nostra salute, non in virtute divinitatis sed in infirmitate humanitatis, descendit ad inferos, ut sanctos qui ibidem tenebantur erueret, devictoque mortis imperio resurrexit ; assumptus deinde in caelos venturus est in futuro ad judicium vivorum et mortuorum ; cuius morte et sanguine mundali remissionem peccatorum concili sumus, resuscitandi ab eo in die novissima in ea qua nunc vivimus carne et in ea qua resurrexit idem Dominus forma, percepturi ab ipso, alii pro justitiae meritis vitam æternam, alii pro peccatis supplicii æterni sententiam. Hæc est catholicæ Ecclesiæ fides : hanc confessionem conservamus atque tenemus, quam quisquis firmissime custodierit perpetuam salutem habebit.

II. De uno ordine in ministeriis vel officiis in cunctis ecclesiis celebrando.

Post rectæ fidei confessionem, quæ in sancta Dei Ecclesia prædicatur, placuit, ut omnes sacerdotes qui catholicæ fidei unitate complectimur, nihil ultra diversum aut dissonum in ecclesiasticis sacramentis agamus, ne quelibet nostra diversitas apud ignotos seu carnales schismatis errorem videatur ostendere, et multis existat in scandalum varietas ecclesiarum. Unus igitur ordo orandi atque psallendi a nobis per omnem Hispaniam atque Galliam conservetur, unus modus in missarum solemnitatibus, unus in vespertinis matutinisque officiis, nec diversa sit ultra in

* Ex A., B. R., E. 3, T. 1, 2, deprompti sunt omnes canonum hujus concilli tituli, qui desunt in A. et reliquis.

A nobis ecclesiastica consuetudo qui una fide continemur et regno ; hoc enim et antiqui canones decreverunt, ut unaquæque 365 provincia et psallendi et ministrandi parem consuetudinem teneat.

III. De qualitate conciliorum, vel quare aut quando fieri.

Nulla pene res disciplinæ mores ab Ecclesia Christi depulit quam sacerdotum negligentia, qui, contemptis canonibus, ad corrigendos ecclesiasticos mores synodus facere negligunt : ob hoc a nobis universaliter definitum est, ut quia juxta antiqua Patrum decreta bis in anno difficultas temporis fieri concilium non sinat, salem vel semel a nobis celebretur ; ita tamen ut si fidei causa est, aut quælibet alia Ecclesiæ communis, generalis totius Hispaniæ et Gallie synodus convocetur; si vero nec de fide nec de communis Ecclesiæ utilitate tractabatur, speciale erit concilium uniuscujusque provinciæ, ubi metropolitanus elegerit perageandum. Omnes autem qui causas adversus episcopos aut judices vel potentes aut contra quoslibet alios habere noscuntur ad idem concilium concurrant, et quæcunque examine synodali a quibuslibet prave usurpata inveniuntur, regii executoris instantia justissime his quibus jura suu reformentur, ita ut pro compellendis judicibus vel secularibus viris ad synodum metropolitani studio idem executor a principe postuletur. Quinto decimo autem calendarum Juniaum congreganda est in unaquaque provincia synodus propter vernale tempus, quando herbis terra vestitur et pabula germinum inveniuntur.

C IV. Formula secundum quam debeat sancta synodus in Dei nomine fieri.

Hora itaque diei prima ante solis ortum ejiciantur omnes ab ecclesia, obserantesque foribus cunctis ad unam januam per quam sacerdotes ingredi oportet ostiarii stent : et convenientes omnes episcopi pariter introeant et secundum ordinationis suæ tempus resideant. Post ingressum omnium episcoporum atque concessum vocentur deinde presbyteres quos causa probaverit introire, nullus se inter eos ingrat diaconorum ; post hos ingrediantur diacones probabiles quos ordo poposcerit interesse, et corona facta de sedibus episcoporum presbyteres a tergo eorum resideant, diacones in prospectu episcoporum stent ; deinde ingrediantur laici qui electione concilii interesse meruerint ; ingrediantur quoque et notarii quos ad recitandum vel excipiendo ordo requirit et obseruentur januae ; sedentesque in diurno silentio sacerdotes et cor totum habentes ad Deum, dicat archidiaconus : Orate : statimque omnes in terra prostrabuntur, et orantes b diutius 367 tacite cum fletibus aliquæ gemitiibus, unus ex episcopis senioribus surgens orationem palam fundat ad Dominum, cunctis adhuc in terra jacentibus. Finita autem oratione et responso ab omnibus : Amen, rursus dicat diaconus : Erigite vos ; et confessim omnes sur-

b Recite scriptum suis est sedentibus..... sacerdotibus..... habentibus..... orantibus.

gant, e: cum omni timore Dei et disciplina tam episcopi quam presbyteres sedeant, sicutque omnibus in suis locis in silentio consententibus diaconus alba indutus Codicem canonum in medium proferens, capitula de conciliis agendis pronuntiet, finitisque titulis metropolitanus episcopus concilium alloquatur Jicens : Ecce, sanctissimi sacerdotes, recitatae sunt ex canonibus priscorum Patrum sententiae de concilio celebrando; si qua igitur quempiam vestrum actio commovet, coram suis fratribus proponat. Tunc si aliquis quamcunque querelam quæ contra canones agit in audienciam sacrae dotalem protulerit, non prius ad aliud transcurrit capitulum, nisi primum quæ praeposita est actio terminetur; nam et si presbyter aliquis aut diaconus, clericus sive laicus, de his qui foris steterint concilium pro qualibet re crediderit appellandum, Ecclesie metropolitanæ archidiacono causam suam intimet, et ille concilio denuntiet: tunc illi et introeundi et proponendi licentia concedatur. Nullus autem episcoporum a coetu communi secedat antequam hora generalis secessionis adveniat: concilium quoque nullus solvere audeat nisi fuerint cuncta determinata, ita ut quæcumque deliberatione communi finiuntur episcoporum singulorum manibus subscribantur: tunc enim Deus suorum sacerdotum interesse credendus est, si, tumultu omni abjecto, sollicite atque tranquille ecclesiastica negotia terminentur.

V. De annuntiatione Paschæ ante Epiphaniam inter episcopos exquirenda.

Solet in Hispania de solemnitate paschali varietas existere prædicationis, diversa enim observantia laterculorum paschalium festivitatis interdum errorem parvit: proinde placuit, ut ante tres mensas Epiphaniorum metropolitani sacerdotes litteris se invicem inquirant, ut communi scientia edocti diem resurrectionis Christi et comprovincialibus suis insinuent et uno tempore celebrandum annuntient.

VI. De trina et simplicia in baptismo mersione.

De baptismi autem sacramento propter quod in Hispania quidam sacerdotes trinam, quidam simplicam mersionem faciunt, a nonnullis schismatis esse conspicitor et unitas fidei scindit videtur; nam dum partes diverso et 369 quasi contrario modo agunt, alii alios non baptizatos esse contendunt: proinde quid a nobis in hac sacramenti diversitate fiendum [BR., finendum] sit apostolicæ sedis informemur præceptis, non nostram sed paternam institutionem sequentes. Beatae igitur memoriae Gregorius Romanus Ecclesiæ pontifex, qui non solum partes Italiæ illustravit sed et longe existentes ecclesias sua doctrina perdocuit, effigiante sanctissimo Leandro episcopo de hac Hispaniæ diversitate quid potius esset sequendum, inter cetera rescribens ei sic ait: De trina vero merae baptismatis nihil respondi verius potest quam ipsi sensistis, quia in una fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa. Nos autem quod tertio mergimus tridiuane sepulturae sacramenta signamus, ut dum tertio ab aquis infans educitur,

A resurrectio tridiuani temporis exprimitur: quod si quis forte etiam pro summa Trinitatis veneratione existimet fieri, neque ad hoc aliquid obstat baptizandum semel in aquis mergere, quia dum in tribus subsistentiis una substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest infantem in baptismate vel ter vel semel mergere, quando et in tribus mersionibus personarum Trinitas et in una potest divinitatis singularitas designari. Sed si nunc usque ab hereticis infusa in baptismate tertio mergebatur, fiendum apud vos esse non censeo, ne dum mersiones numerant divinitatem dividant, dumque quod faciebant faciunt, morem vestrum se viciisse glorientur. Quapropter

B rectum, utrumque irreprehensibile in sancta Dei Ecclesia habeatur, propter vitandum autem schismatis scandalum vel heretici dogmatis usum simplicem teneamus baptismi mersionem, ne videantur apud nos qui tertio mergunt hereticorum approbare assertionem, dum sequuntur et morem, et ne forte cuiquam sit dubium bujus simpli mysterium sacramenti, videat in eo mortem et resurrectionem Christi significari; nam in aquis mersio quasi in infernum descensio est, et rursus ab aquis emersio resurrectionis est. Item videant in eo unitatem divinitatis et Trinitatem personarum ostendi, unitatem dum semel mergimus, Trinitatem dum in nomine Patris et Fili et Spiritus sancti baptizamus. Panditur hujus singularis baptismatis mysterium etiam sanctorum Scripturarum exemplis, Paulo apostolo attestante.

C *Nolo vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt et omnes in Moysi baptizati sunt in nube et in mari: mare quippe Iubrum significat baptismum Christi sanguine consecratum, per quem populus Dei semel transiit, ubi tamen tota erat Trinitas, 369 præcedente populum columnam ignis et nubis; in igne quippe significabatur Pater, in columna Filius, in nube Spiritus sanctus. Jordanis quoque fluente cum area populus Dei semel transiit, per quod significatur simplicia mersio baptismatis, cuius sacramento Ecclesia abluitur, et de sæculi hujus laboribus per baptismum quasi per Jordarem ad terram cœlestis reprobmissionis ingreditur.*

VII. De celebrando officio in feria sexta Paschæ.

Comperimus quod per nonnullas ecclesias in die sexta feria passionis Domini clausis basilicarum foribus nec celebretur officium, nec passio Domini populis prædicetur, dum idem Salvator noster apostolis suis præcipiat dicens: *Passionem et mortem et resurrectionem meam omnibus prædicate: idenque oportet eodem die mysterium crucis, quod ipse Dominus cunctis annuntiandum voluit, prædicare, atque indulgentiam criminum clara voce omnem populum postulare, ut penitentiae compunctione mundati venerabilem diem dominicæ resurrectionis remisis iniquitatibus suscipere mereamur, corporisque*

eius et sanguinis sacramentum mundi a peccato sumus.

VIII. De non solvendis jejuniis in feria sexta Paschæ.

Quidam in die ejusdem dominicæ passionis ab hora nona jejunium solvunt, conviviis abutuntur, et dum sol ipse eadem die tenebris palleatus lumen subduxerit, ipsaque elementa turbata modestiam totius mundi ostenderint, illi jejunium tanti diei poluant, epulisque inserviunt: et quia totum eundem diem universalis Ecclesie propter passionem Domini in mœrore et abstinentia peragit, quicunque in eo jejunium præter parvulos, senes et languidos, ante peractas indulgentias preces resolverit, a paschali gaudio depelletur [Æ., E. 4, repellatur], nec in eo sacramentum corporis et sanguinis Domini perecipiat, quia diem passionis ipsius per abstinentiam non honorat.

IX. De benedicendo cereo et lucerna in pœnitentiis Paschæ.

Lucerna et cereus in pœnitiens Paschæ apud quasdam ecclesias non benedicuntur, et cur a nobis benedicantur inquirunt: propter gloriosum enim noctis ipsius sacramentum solemnitatem hæc benedicimus, ut sacrae resurrectionis Christi mysterium, quod tempore hujus votivæ noctis advenit, in benedictione sanctificati luminis suscepimus; et quia hæc observatione per multarum loca terrarum regionesque Hispaniae in ecclesiis commendatur, **370** dignum est ut propter unitatem pacis in Galicanis ecclesiis conservetur: nulli autem impune erit qui hæc statuta contempserit, sed paternorum regulis subjacebit.

X. De dominica oratione quotidie patenter pronuntiandæ.

Nonnulli sacerdotum per Hispanias reperiuntur qui dominicam orationem quam Salvator noster docuit et præcepit, non quotidie sed tantum die Dominicæ dicunt, et quia ut sine intermissione oremus Apostolus docuit; qualiter autem oremus Christus præcepit dicens: *Cum autem oratis, dicite: Pater noster, qui es in cœlis: quomodo ergo quotidie non dicatur quod sine intermissione dici jubetur? nam in tantum quotidie hæc oratio dicenda est, quantum et ipso titulo utitur dum vocatur oratio quotidiana; sic enim eam sancti Patres nuncupaverunt, quod etiam apud doctores quorum illustris doctrina est inventur.* Sanctus quippe Cyprianus dicit: Itaque in oratione dominica panem nostrum, id est Christum dari nobis quotidie petimus, ut qui in Christo manemus et vivimus a sanctificatione et corpore ejus non recessamus. Sanctus Hilarius dicit: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: quid enim tam vult Deus quam ut quotidie Christus habitet in nobis, qui est panis vitæ et panis cœlo? et quia quotidiana oratio est, quotidie quoque et detur oratur. Sanctus Augustinus dicit: De quotidianis autem brevibusque peccatis, sine quibus vita hæc non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit: eorum est enim dicere:

* B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G., terrarum.

† In AE., B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G., desuau omnia ab his

A Pater noster, qui es in cœlis; qui iam Patre tali regenerationi sunt ex aqua et Spiritu sancto: de! et igitur hæc quotidiana oratio minima quotidiana peccata, delet et illa a quibus vita fidelium etiam scelerata gesta paenitendo in melius mutata discedit. Ergo sicut Christus præcepit, sicut Apostolus admonuit, et quemadmodum doctores ecclesiastici instituerunt, quia quotidie vel cogitatione vel verbo vel opere delinquimus, quotidie hanc orationem effundere in conspectu Dei debemus: quisquis ergo sacerdotum vel subjacentium clericorum hanc orationem dominicam quotidie aut in publico aut in privato officio præterierit propter superbiam, judicatus ordinis sui honore mulctetur.

XI. De non cantando in Quadragesima Alleluia.

B Item cognovimus quosdam Hispaniae sacerdotes quod in quadragesimæ diebus *Alleluia* decantent præter in ultima hebdomada paschræ, quod deinceps fieri interdicimus, statuentes ut in omnibus predicationis quadragesimæ **371** diebus, quia tempus est non gaudii sed mœroris, *Alleluia* ideo non decantetur; tunc enim opus est fletibus ac jejuniis insistere, corpus cilicio et cinere in luere, aulum mœroribus dejicere, gaudium in tristitiam vertere, quounque veniat tempus resurrectionis Christi, quando oporteat *Alleluia* in letitia canere et mœrorem in gaudium commutare. Hoe enim Ecclesiæ universalis consensio [T. 2, consuetudo] in cunctis provinciarum a partibus roboravit, quod et a nobis omnibus ut conservetur per Hispanias Galliasque provincias oportebit: in temporibus quoque reliquorum calendis Januariis, quæ propter errorem Gentilium aguntur, omnino *Alleluia* non decantabitur, in quibus etiam præter pisces et olus, sicut in illis quadraginta diebus, cæteris carnibus abstinetur et a quibusdam etiam nec vinum bibitur. Si quis igitur episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quilibet ex ordine clericorum fuerit repertus, qui arbitrium suum huic constitutioni estimat præferendum, ordinis sui officio carere cogatur et communione ejusdem paschæ privetur.

XII. Quod laudes non mox post Apostolum sed post Evangelium sint dicendas.

In quibusdam quoque Hispaniarum ecclesiis laudes post Apostolum decantantur priusquam Evangelium prædicetur, dum canones præcipiant post Apostolum non laudes, sed Evangelium e pronuntiare, præsumptio est enim ut anteponantur ea quæ sequent; nam laudes ideo Evangelium sequuntur propter gloriam Christi quæ per idem Evangelium prædicatur; circa omnes igitur sacerdotes hic ordo deinceps retineatur: excommunicationis poenam suscepturi qui hunc ordinem perturbaverint.

XIII. De hymnorum canto non remendo.

De hymnis etiam canendis et Salvatoris et apostolorum habemus exemplum, nam et ipse Dominus hymnum dixisse perhibetur, Mattheo evangelista te-

vocibus: in temporibus, usque ad illas: *Si quis igitur.*

* AE., B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G., annuntiare.

stante : *Et, hymno dicto, exierunt in montem Oliveti* : et Paulus apostolus ad Ephesios scripsit dicens : *Implemini Spiritu loquentes vos in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus.* Et quia nonnulli hymni humano studio in laudem Dei atque apostolorum et martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut hi quos beatissimi doctores Hilarius atque Ambrosius ediderunt, quos tamen quidam specialiter reprehendunt pro eo quod de Scripturis sanctorum canonum vel apostolica traditione non existunt; resplicant **372** ergo et illum hymnum ab hominibus compositum, quem quotidie publico privatoque officio in fine omnium psalmorum dicimus : *Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto in saecula saeculorum. Amen.* Nam et ille hymnus quem nato in carne Christo angeli cecinerunt : *Gloria in excelsis Deo, et in terra paz hominibus bona voluntatis* : et reliqua quae ibi sequuntur ecclesiastici doctores composuerunt. Ergo nec idem in ecclesie canendum est quia in sanctorum Scripturarum libris non est *? Componuntur ergo hymni, sicut componuntur missæ sive preces vel orationes sive commendationes seu manus impositiones, ex quibus si nulla dicantur in ecclesia, vacant officia omnia ecclesiastica. Admonet hæc fieri atque hortatur Timotheum Apostolus dicens : *Obsecro igitur primo omnium fieri obsecrations, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus et pro omnibus qui in sublimitate sunt.* Sicut igitur orationes ita et hymnos in laudem Dei compositos nullus nostrum ulterius improbet, sed pari modo Gallia Hispanaque celebret : excommunicatione plectendi qui hymnos rejicerent fuerint ausi.

XIV. De hymno trium puerorum in cunctis missarum solemnitiis decantando.

Hymnum quoque trium puerorum, in quo universa cœli terraque creatura Deum collaudat et quem Ecclesia catholica per totum orbem diffusa celebrat, quidam sacerdotes in missa dominicorum dierum et in solemnitatibus martyrum canere negligunt: proinde hoc sanctum concilium instituit, ut per omnes ecclesias Hispanæ vel Gallæ in omnium missarum solemnitate idem hymnus in pulpite decantetur: communionem amissuri qui et antiquam hujus hymni consuetudinem nostramque definitionem excesserint.

XV. Ut in fine psalmorum : Gloria et honor Deo sit dicendum.

In fine psalmorum non sicut a quibusdam hucusque *Gloria Patri, s. d. Gloria et honor Patri* dicatur, David propheta dicente : *Afferte Domino gloriam et honorem*: et Joannes evangelista in Apocalypsi audiuit vocem cœlestis exercitus dicentium : *Honor et Gloria Deo nostro sedenti in throno*: ac per hoc hæc duo sic oportet in terris dici, sicut in cœlis resonant. Universis igitur ecclesiasticis hanc observantiam damus, quam quisquis præteriorit communionis actuam habebit.

* *Ez., Ergo nec ipsi in ecclesiis canundi sunt, quia in sanctorum Scripturarum libris non inveniuntur?*

A 373 XVI. De discretione Gloriarum in fine responsoriis.

Sunt quidam qui in fine responsoriis Gloriam non dicant propter quod interdum inconvenienter resonat; sed hæc est discretio, ut in laetis sequatur *Gloria*, in tristioribus repetatur principium.

XVII. De Apocalypsis libro in omnibus recipiendo.

Apocalypsis librū multorum conciliorum auctoritas et synoda sanctorum præsum Romanorum decreta Joannis evangelistæ esse præscribunt, et inter divinos libros recipiendum constituerunt: et quia plurimi sunt qui ejus auctoritatem non recipiunt atque in Ecclesia Dei prædicare contemnunt, si quis eum deinceps aut non receperit aut a Pascha usque ad Pentecosten missarum tempore in ecclesia non prædicaverit, excommunicationis sententiam habebit.

B XVIII. Quod post benedictionem populo datum communicare debeant sacerdotes.

Nonnulli sacerdotes post dictam orationem dominicam statim communicant, et postea benedictionem populo dant, quod deinceps interdicimus; sed post orationem dominicam et conjunctionem panis et calicis benedictio in populum sequatur, et tunc demum corporis et sanguinis Domini sacramentum sumatur, eo videlicet ordine ut sacerdos et levita ante altare communicent, in choro clerus, extra chorum populus.

XIX. De ordinatione episcoporum.

C Perniciosa consuetudo nequaquam est reticenda, quæ majorum statuta præteriens omnem Ecclesiam ordinem perturbavit, dum alii per ambitum sacerdotia appetunt, alii oblatis munieribus pontificatum assumunt, nonnulli etiam sceleribus implicati vel sæculari militiae dediti indigni ad honorem summi aës sacri ordinis pervenerunt; de quorum scilicet casu atque remotione oportuerat quidem statuendum, sed perturbatio quamplurima Ecclesiae oriaretur. Præteritis omissis, deinceps qui non promoveantur ad sacerdotium ex regulis canonum necessario creditus inserendum: id est qui in aliquo crimen detecti sunt, qui infamie nota aspersi sunt, qui sclera aliqua per publicam poenitentiam admississe confessi sunt, qui in heresim lapsi sunt, qui in heresi baptizati aut rebaptizati esse noscuntur, qui semelipsos abscederunt, aut naturali defectu membrorum aut decisione aliquid minus habere noscuntur, qui **374** secundæ uxoris conjunctionem sortiti sunt aut numerosa conjugia frequentarunt, qui viduam vel marito relictam duxerunt aut corruptarum mariti fuerunt, qui concubinas ad fornicationes habuerunt, qui servili conditioni obnoxii sunt, qui ignoti sunt, qui neophyti vel laici sunt, qui sæculari militiae dediti sunt, qui curiaz nexibus obligati sunt, qui insciæ litterarum sunt, qui nondum ad triginta annos pervenerunt, qui per gradus ecclesiasticos non accesserunt, qui ambitu honorem querunt, qui munieribus honorem obtinere moluntur, qui a dcessoribus in sacer-

D D

Digitized by Google

dotium eliguntur; sed nec ille deinceps sacerdos erit, quem nec clerus, nec populus propriæ civitatis elegit, nec autoritas metropolitani vel comprovincialium ^a sacerdotum assensio exquisivit. Quicunque igitur deinceps ad ordinem sacerdotii postulatur, et in his quæ predicta ^b sunt, exquisitus in nullo horum deprehensus fuerit atque examinatus probabilis vita atque doctrina existiterit, tunc secundum synodalia vel decretalia constituta cum omnium clericorum vel civium voluntate ab universis comprovincialibus episcopis aucto: carte a tribus in sacerdotium die dominica consecrabitur, conniventibus cæteris, qui absentes fuerint, litteris suis, et magis auctoritate vel præsentia ejus, qui est in metropoli constitutus. Episcopus autem comprovincialis ibi consecrandus est ubi metropolitanus elegit: metropolitanus autem non nisi in civitate metropoli, comprovincialibus ibidem convenientibus. Si quis autem deinceps contra predicta vetita canonum ad gradum sacerdotii indignus aspirare contenderit, cum ordinatoribus suis adepti honoris periculo subjacebit.

XX. De numero annorum quo sacerdotes et levitæ ordinantur.

In veteri lege ab anno vicesimo et quinto levitæ tabernaculo servire mandantur, cuius auctoritatem in canonibus et sancti Patres secuti sunt. Nos et divinae legis et conciliorum præcepti inimemores, infantes et pauperes levitas facimus ante legitimam ætatem, ante experientiam vitæ: ideoque ne ulterius fiat a nobis et divinae legis et canonice admonemus sententiis, sed a viginti quinque annis ætatis levitæ consecratur, et a triginta presbyteres ordinantur, ita ut secundum apostolicum præceptum probentur primum, et sic ministrant nullum crimen habentes.

XXI. De castitate sacerdotum.

Quicunque in sacerdotio Dei positi sunt **375** irreprehensibiles esse debent, Paulo apostolo attestante: *Oportet episcopum irreprehensibilem esse: inoffensos igitur et immaculatos decet Dei existere sacerdotes, nec ullo eos fornicationis contagio pollui, sed caste viventes mundos semetipsos celebrandis exhibeant sacramentis. Abstineamus ergo nos ab omni opere malo, et ab omni inquinamento carnis liberi maneamus, ut mundi corpore, purgati mente, possimus ad sacrificium Christi digni accedere et Deum pro delictis omnium deprecari.*

XXII. Ut episcopus in conclavi suo idoneum testimonium habeat.

Quamvis conscientiam puram apud Denm nos habere oporteat, tamen et apud homines famam optimam custodire convinit, ut juxta præceptum apostolicum non tantum coram Duo, sed etiam coram hominibus vitæ sanctæ testimonium habeamus; quidam enim hucusque sacerdotum non modicum scandalum creaverunt, dum in accusatione luxuriæ, in conver-

^a Ex cæteris Codicibus, præter A., in quo: provincialium.

^b Ex reliquis præter A. et E. 3, in quibus: prædicta.

satione vitæ non bona famæ existunt. Ut igitur excludatur deinceps omnis nefanda suspicio aut casus, et ne detur ultra sæcularibus obtrectandi locus, oportet episcopos testimonium probabilium personarum in conclavi suo habere, ut et Deo placeant per conscientiam puram ^c et Ecclesiæ per optimam famam.

XXIII. Ut presbyter vel diaconus vitæ sue habeant testimonium.

Non aliter placuit, ut quemadmodum antistites ita presbyteres atque levitæ quos forte infirmitas aut ætatis gravitas in conclavi episcopi manere non sinit, ut et iidem in cellulis suis testes vitæ habeant, vitamque suam sicut nomine ita et meritis teneant.

XXIV. De conversione clericorum: ut in uno conclavi sint.

Prona est omnis ætas ab adolescentia in malum, nihil enim incertius quam vita adolescentium; ob hoc constituendum oportuit, ut si qui in clero puberes aut adolescentes existunt, omnes in uno conclavi atrii commorenentur, ut lubricæ ætatis annos non in luxuria sed in disciplinis ecclesiasticis agant deputati probalissimo seniori, quem et magistrum doctrinæ et testem vitæ habent: quod si aliqui ex his pupilli existunt, sacerdotali tutela soveantur, ut et vita eorum a criminibus intacta sit, et res ab injurya improborum. Qui autem bis præceptis reluctaverint, monasteriis deputentur, ut vagantes **376** animi et superbi severiori regula distingantur.

XXV. Ut sacerdotes Scripturarum sanctorum et canonicum cognitionem habeant.

C Ignorantia mater cunctorum errorum maxime in sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis suscepérunt: sacerdotes enim legere sancta Scriptura adiunget, Paulo apostolo dicente ad Timotheum: *Intende lectioni, exhortationi, doctrinæ, semper permane in his.* Sciant igitur sacerdotes Scripturas sanctas et canones, ut omne opus eorum in prædicatione et doctrina consistat, atque ædificant cunctos tam fidei scientia quam operum disciplina.

XXVI. De officiali libello parochianis presbyteris dando.

Quando presbyteres in parochias ordinantur, libellum officiale a sacerdote suo accipiant, ut ad ecclesias sibi deputatas instructi succedant, ne per ignorantiā etiam ipsis divinis sacramentis offendant, ita ut quando ad litianias vel ad concilium venerint, rationem episcopo suo reddant qualiter susceptum officium celebrant, vel baptizant.

XXVII. De professione parochianorum presbyterorum.

Quando presbyteres aut diacones per parochias constituuntur, oportet eos professionem episcopo suo facere, ut caste et pure ^d vivant sub timore Dei, ut dum eos talis professio alligat ^e, vite sanctæ disciplina retineat.

XXVIII. De ordine quo depositi iterum ordinantur.

Episcopus, presbyter, aut diaconus, si a gradu suo

^c A.E., B.R., E. 4, T. I., U., G., per conversationem boiam.

^d T. 2, casti et puri.

^e B. R., E. 4, T. I., U., G., obligat. T. 2, religat.

injuste dejectus in secunda synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat nisi gradus amissos recipiat, ut si episcopus fuerit recipiat coram altario de manu episcoporum orarium, annulum et baculum; si presbyter, orarium et planetam; si diaconus, orarium et albam; si subdiaconus, patenam et calicem; sic et reliqui gradus ea in reparationem sui recipient, quae cum ordinarentur perceperant.

XXIX. De clericis magos aut aruspices consulentibus.

Si episcopus quis, aut presbyter, sive diaconus, vel quilibet ex ordine clericorum, magos aut aruspices aut ariolos aut certe augures vel sortilegos vel eos qui profitentur arte in aliquam, aut aliquos eorum similia exercentes, **377** consulere fuerit reprehensus, ab honore dignitatis suæ depositus monasterii pœnam excipiat, ibique perpetue penitentiae deditus scelus admissum sacrilegii, iustus.

XXX. De sacerdotibus ad gentem extraneam nuntiis mitterentibus.

Constituti hostium sacerdotes, præter eos qui a regia potestate licentiam acceperunt, quodlibet mandatum ad gentem extraneam occulte accipere vel dirigere non presumant: qui autem reprehenditur atque convincitur, denuntiatus principi apud concilium condigna animadversione mulctabitur.

XXXI. De discretione causarum.

Sæpe principes contra quoslibet majestatis obnoxios sacerdotibus negotia sua committunt; sed quia sacerdotes a Christo ad ministerium salutis electi sunt, ibi consentiant regibus fieri judices, ubi jure jurando supplicii indulgentia promittitur, non ubi discriminis sententia preparatur. Si quis ergo sacerdotum contra hoc commune consilium discussor in alienis periculis existiterit, sit reus effusi sanguinis apud Christum, et apud Ecclesiam perdat proprium gradum.

XXXII. De cura populorum [T. 2, pupillorum] et pauperum.

Episcopi in protegendis populis [T. 2, pupillis] ac defendendis impositam a Deo sibi curam non ambigant, ideoque dum consciunt judices ac potentes pauperum oppressores existere, prius eos sacerdotali admonitione redarguant; et si contempserint cinendari, eorum insolentias regius auribus intiment, ut quos sacerdotalis admonitio non flectit ad justitiam, regalis potestas ab improbitate coercent. Si quis autem episcoporum id neglexerit, concilio reus erit.

XXXIII. Ne de facultatibus ecclesiistarum, excepta tercia oblationum, episcopus aliquid auferat.

Avaritia radix cunctorum malorum, cuius sitis etiam sacerdotum mentes oblitus; multi enim fidellum in amorem Christi et martyrum in parochis episcoporum basilicas construunt, oblationes conscribunt, sacerdotes hanc auferunt atque in usus suos convertunt: inde est quod cultores sacrorum deficiunt dum stipendia sua perdunt, inde labentium basilicarum ruine non reparantur, quia avaritia sacerdotali omnia auferuntur. Pro qua te constitu-

A tum est a præsenti concilio episcopos ita dioceses suas regere, ut nihil ex earum jure præsumant auferre, sed juxta priorum auctoritatem concilio tam de **378** oblationibus quam de tributis ac frugibus tertiam consequantur: quod si amplius quidpiam ab eis præsumptum existiterit, per concilium restauretur, appellantibus aut ipsis conditoribus, aut certe propinquis eorum si jam illi a sæculo deceserunt. Noverint autem conditores basilicarum in rebus quas eisdem ecclesiis conserunt nullam potestatem habere, sed, juxta canonum constituta, sicut Ecclesiam ita et dotem ejus ad ordinationem episcopi pertinere.

XXXIV. De tricenni tempore et propter provincias causarum discretionis.

Quicunque episcopus alterius episcopi diocesim per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit, quia secundum jus legis ejus jam videtur esse diocesis, admittenda non est contra eum actio reponscendi, sed hoc intra unam provinciam, extra vero nullo modo, ne dum diocesis defenditur provinciarum termini confundantur.

XXXV. De basilicis noviter constructis ad quem episcopum pertineant.

Sicut diocesim alienam tricennialis possessio tollit, ita territorii conventum non adimit, ideoque basilicæ quæ novæ conditæ fuerint ad eum procul dubio episcopum pertinebunt, cujus conventus esse constituerit.

XXXVI. De requisitione ab episcopis per singulos annos in parochiis peragenda.

Episcopum per cunctas dioceses parochiasque suas per singulos annos ire oportet, ut exquirat quid unaquæque basilica in reparationem suæ indigeat; quod si ipse aut languore detenus, aut aliis occupationibus implicatus id explore nequiverit, presbyteros probabiles aut diaconos mittat, qui et redditus basilicarum et reparaciones et ministrantium vitam inquirant.

XXXVII. De promissi solutione ex rebus Ecclesiæ.

Quicunque episcopi suffragio cuiuslibet aliquid ecclesiastica utilitati providerint et pro eo quodcumque modicum in remuneratione promiserint, promissi solutionem eos exsolvere oportebit, ita ut id ad concilium comprovinciale deductum eorum convenientia confirmetur, quia sicut Paulus apostolus ait: *Dignus est operarius mercedem suam accipere.*

XXXVIII. De suffragio fundatoribus ecclesiarum vel filiis eorum impertiendo.

Præbendum est a sacerdotibus vita solatum **379** indigentibus et maxime his quibus restituenda vicissitudo est: quicunque ergo fidellum de facultatibus suis Ecclesiæ aliquid devotione propria contulerint, si forte ipsi aut filii eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem Ecclesia suffragium vitæ pro temporis usu percipient. Si enim clericis vel monachis seu peregrinis aut quamlibet necessitatem sacerdotibus pro solo religionis intuitu in usum res ecclesiasticae largiuntur, quanto magis his consumendum est quibus retributio justa debetur?

**XXXIX. De discretione presbyterorum et diaconorum, A
ut in utroque choro consistant.**

Nonnulli diacones in tantam erumpunt superbiam, ut sese presbyteris anteponant atque in primo choro ipsi priores stare præsumant, presbyteris in secundo choro constitutis : ergo ut subligniores sibi presbyteros agnoscant, tam hi quam illi in utroque choro consistant.

XL. De uno orario a diaconibus utendo, nec ornato sed puro.

Orariis duobus nec episcopo quidem licet nec presbytero uti, quanto magis diacono qui minister eorum est? Unum igitur orarium oportet levitatem gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est prædicat, dexteram autem partem oportet habere liberam, ut expeditus ad ministerium sacerdotale discurrat : caveat igitur amodo levitas gemino uti orario, sed uno tantum et puro nec ullis coloribus aut auro ornato.

XLI. De qualitate tonsuræ a cunctis clericis vel lectoribus habenda.

Omnes clerici vel lectores sicut levite et sacerdotes, detinso superius toto capite, inferius solam circuli coronam relinquant, non sicut hucusque in Gallæcæ partibus facere lectores videntur, qui prælixis ut laici comis in solo capitellis apice modicum circumulum tundunt, ritus enim iste in Hispaniis hereticorum fuit; uade oportet ut pro amputando Ecclesiæ scandalo hoc signum dedecoris auferatur, et una sit tonsura vel habitus sicut totius Hispaniæ est usus. Qui autem hoc non custodierit fidei catholicæ reus erit.

XLII. De remotione mulierum a consortio clericorum.

Cum clericis extraneæ feminæ nullatenus habent, nisi tantum mater et soror, filia vel amita, in quibus personis nihil sceleris aestimari sedus naturæ permittit : id **380** eam et constitutio antiquorum Patrum decrevit.

XLIII. De venditione mulierum quæ clericis conjunctæ noscuntur.

Quidam clerici legitimum non habentes conjugium extranearum mulierum vel ancillarum suarum interdicta sibi consortia appetunt, ideoque quacunque clericis taliter adjunete ^a sunt, ab episcopo auctorantur et venundentur, illis pro tempore religatis ^b ad paenitentiam quos sua libidine infecerunt [Æ. 4, interfecerunt].

XLIV. De personis mulierum quas non convenit clericis copulari.

Clerici qui sine consulta episcopi sui uxores ducent, aut viduam vel repudiatam vel meretricem in conjugium acceperint, separari eos a proprio episcopo oportebit.

XLV. De clericis qui arma sumpserint.

Clerici quo in quacunque seditione arna volentes sumpserint aut sumpserunt, reporti amissio ordinis sui gradu, in monasterium paenitentia contrandantur.

^a Æ., B.R., E. 4, T. 1, conjunctæ.

^b Æ., B.R., E. 4, ligatis. T. 1, U., G., relegatis.

XLVI. De clericis sepulcræ demoliendibus.

Si quis clericus in demolieundi sepulcris fuerit deprehensus, quia facinus hoc pro sacrilegio legibus publicis sanguine vindicatur, oportet canonibus in tali scelere proditum a clericatus ordine subnoveri et paenitentia triennio deputari.

XLVII. De absolutione a laboribus vel indictionibus clericorum ingenuorum.

Præcipiente domino nostro atque excellentissimo Sisenando rege, id constituit sanctum concilium, ut omnes ingenui clerici pro officio religionis ab omni publica indictione atque labore habeantur imminunes, ut liberi Deo servant nullaque prepediti necessitate ab ecclesiasticis officiis retrahantur.

XLVIII. De institutione economorum.

B Eos quos economos Græci vocant, hoc est qui vice episcoporum res ecclesiasticas tractant, sicut sancta synodus Chalcedonensis instituit, omnes episcopos de proprio clero ad regendas ecclesias habere oportet; qui autem deinceps contempserit, obnoxius eidem magno concilio erit.

XLIX. De professione monachorum.

Monachum aut paterna devotio aut propria **381** professio facit; quidquid horum fuerit, allatum tenebit : prouinde eis ad mundum reverti intercludimus aditum, et omneum ad sacerdolum interdicimus regressum.

C **L. De clericis qui monachorum propositum appetunt.** Clerici qui in monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab episcopo in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdicti propositum eorum qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.

L.I. De discretione potestatis episcoporum quam in monasteriis habere possunt.

D Nuntiatum est praesenti concilio quod monachi episcopali imperio servili opere mancipentur et iura monasteriorum contra instituta canonum illicita præsumptione usurpentur, ita ut pene ex cenobio possessio fiat atque illustris portio Christi ad ignominiam servitatemque perveniat; quapropter monemos eos qui ecclesiis præsunt, ut ultra talia non præsumant, sed hoc tantum sibi in monasteriis vindicent sacerdotes quod præcipiunt canones : id est monachos ad conversationem sanctam præmonere, abbates aliaque officia instituere, atque extra regulam acta corrigere. Quod si aliquid in monachis canonibus interdictum præsumpsent aut usurpare quidpiam de monasterii rebus tentaverint, non deerit ab illis sententia excommunicationis qui se deinceps nequaquam substulerint ab illicitis.

LII. De monachis vagis.

Nounulli monachorum egredientes a monasterio non solum ad sacerdolum revertuntur, sed etiam et uxores accipiunt : hi igitur revocati in idem monasterium a quo exierunt paenitentia deputentur, ibi ^c defecant criminia sua unde decesserunt.

^c Ab hoc voce : ibique usque ad finem canonis de sunt omnia in A.

LII. *De religiosis ratis.*

Religiosi viri proprie regionis qui nec inter clericos nec inter monachos habentur, sive hi qui per diversa loca vagi seruantur [Æ., vagitantur], ab episcopis in quorum conventu comitanete noscuntur licentia eorum coerceatur, in clero aut in monasteriis deputati, praeter hos qui ab episcopo suo aut p: opteratatem, aut propter languorem fuerint absoluti.

LIV. *De discretione paenitentium.*

Hi qui in discrimine constituti paenitentiam **382** accipiunt nulla manifesta scelera constentes, sed tantum peccatores se prædicantes, hujusmodi si revaluerint possunt etiam pro morum probitate ad gradus ecclesiasticos pervenire; qui vero ita paenitentiam accipiunt ut aliquod mortale peccatum perpetrasse publice fateantur, ad clerum vel honores ecclesiasticos pervenire nullatenus possunt, quia se confessione propria notaverunt.

LV. *De paenitibus viris ac viduis sive virginibus.*

Quicunque ex sæcularibus accipientes paenitentiam se tollenderunt, et rursus prævaricantes laici effecti sunt, comprehensi ab episcopo suo ad paenitentiam ex qua recesserant revocentur; quod si aliqui per paenitentiam ^a irrevocabiles sunt nec ad mortali revertuntur, vere ut apostatae coram Ecclesia anathematis sententia condemnentur. Non aliter et hi qui detorsi a parentibus fuerint aut sponte sua, amissis parentibus, se ipsos religioni voverunt, et postea habitus sæculares sumpserunt, et idem a sacerdote comprehensi ad cultum religionis acta prius paenitentia revocentur; quod si reverti non possunt, vere ut apostatae anathematis sententiae subjiciantur. Quæ forma servabunt etiam in viduis virginalibusque sacris ac paenitibus feminis quæ sanctimoniale habitum induerunt, et postea aut vestem mutaverunt aut ad nuptias transierunt.

LVI. *De discretione viduarum sæcularium et sanctimonialium.*

Duo sunt genera viduarum, sæculares et sanctimoniales: sæculares viduae sunt quæ adhuc disponentes nubere laicalem habitum non deposuerunt; sanctimoniales sunt quæ, jam mutato habitu sæculari, sub religioso cultu in conspectu sacerdotis vel ecclesiæ apparuerunt. Itæ si ad nuptias transierint, iuxta Apostolum non sine damnatione erunt, quia se primum Deo voventes postea castitatis propositionem abjecerunt.

LVII. *De discretione Judæorum: qui non, vel qui credere vi cogantur.*

De Judæis autem hoc præcepit sancta synodus nemini deinceps ad credendum vim inferre, *Cui enim vult Deus miseretur et quem vult indurat;* non enim tales inviti salvandi sunt sed volentes, ut integræ sit forma justitiae: sicut enim homo propriæ arbitrii voluntate serpenti obediens periit, sic vocante gratia Dei propriæ mentis conversione homo quisque credendo salvatur. Ergo non vi sed **383** liberi ar-

^a Æ., B. R., E. 4, per potentiam.

^b Æ., B. R., E. 4, erraverunt.

A arbitrii facultate ut convertantur suadendi sunt, non potius impellendi. Qui autem jam pridem ad Christianitatem venire coacti sunt, sicut factum est temporibus religioissimi principis Sisebuti, quia jam constat eos sacramentis divinis associatos et baptismi gratiam suscepisse et chrismate unclos esse et corporis Domini et sanguinis existuisse participes, oportet ut fidem etiam quam vi vel necessitate suscepérunt tenere cogantur, ne nomen Domini blasphemetur, et fides quam suscepérunt vilis ac contemptibilis habeatur.

LVIII. *De his qui contra fidem Christi Judæis munus et favorem præstant.*

Tanta est quorundam cupiditas, ut quidam eam appetentes juxta quod ait Apostolus etiam a fide erraverint ^b; multi quippe hucusque ex sacerdotibus atque laicis accipientes a Judæis munera perfidiari eorum patrocinio suo sovebant, qui non immerito ex corpore Antichristi esse noscuntur, quia contra Christum faciunt. Quicunque igitur deinceps episcopus sive clericus vel sæcularis illis contra fidem Christianam suffragium vel munere vel favore præstiterit, vere ut profanus et sacrilegus anathema effectus ab Ecclesia catholica et regno Dei efficiatur extraneus, quia dignum est ut a corpore Christi separetur qui inimicis Christi patronus efficitur.

LIX. *De Judæis dudum Christianis, et postea in priorem ritum concversis.*

Plerique qui ex Judæis dudum ad Christianam fidem promoti sunt, nunc blasphemantes in Christianum non solum Judaicos ritus perpetrasse noscuntur, sed etiam et abominandas circumcisiones exercere præsumperunt: de quibus consulto piissimi ac religiosissimi principis domini nostri Sisenandi regis hoc sanctum decrevit concilium, ut hujusmodi transgressores pontificali auctoritate correcti ad cultum Christiani dogmatis revocentur, ut quos voluntas propria non emendat animadversio sacerdotalis coerceat. Eos autem quos circumcididerunt, si filii eorum sunt, a parentum consortio separantur; si servi, pro injuria corporis sui libertati tradantur.

LX. *De filiis Judæorum, ut a parentibus separati Christianis debeant deputari.*

D Judæorum filios vel filias, ne parentum ultra involvantur errore ^c, ab eorum consortio separari decernimus deputatos aut monasteriis aut Christianis viris ac mulieribus **384** Deum timentibus, ut sub eorum conversatione cultum fidei discant atque in melius instituti tam in moribus quam in fide proficiant.

LXI. *De filiis fidelibus Judæorum, ne parentum prævaricatione a bonis suis excuses fiant.*

Judæi baptizati si postea prævaricantes in Christianum qualibet poena damnati existenterint, a rebus eorum fideles filios excludi non oportebit, quia ut scriptum est: *Filius non portabit iniuriam patris.*

^c Æ., B. R., E. 4. T. 1, 2, U., erroribus.

LXII. *De Judæis baptizatis, qui infidelibus Judæis se sociant.*

Sæpe malorum consortia etiam bonos corrum-
punt; quanto magis eos qui ad vitia proni sunt?
Nulla igitur ultra communio sit Hebreis ad fidem
Christianam translati cum his qui adhuc in veteri
rito consistunt, ne forte eorum participio subver-
tantur. Quicunque igitur amodo ex his qui baptizati
sunt infideliu[m] consortia non vitaverint, et hi Chri-
stianis donentur, et illi publicis cædibus deputentur.

LXIII. *De Christianorum Judæorumque conjugiis.*

Judæi qui Christianas mulieres in conjugio ha-
bent admoneantur ab episcopo civitatis ipsius, ut si
cum eis permanere cupiunt, Christiani efficiantur;
quod si admoniti noluerint, separantur, quia non
potest infidelis in ejus permanere conjunctione que
jam in Christianam translatâ est fidem; filii autem
qui ex talibus nati existunt, fidem atque conditionem
matris sequantur: similiter et hi qui procreati sunt de
infidelibus mulieribus et fidelibus viris Christianam
sequantur religionem, non Judaicam superstitionem.

LXIV. *De Judæis conversis et post prævaricantibus,
ut ad testimonium non admittantur.*

Non potest erga homines esse fidelis qui Deo ex-
stiterit infidus ^a: Judæi ergo, qui dudum Christiani
effecti sunt et nunc in Christi fidem prævaricati sunt,
ad testimonium dicendum admitti non debent,
quamvis sese Christianos annuntient, quia sicut in
fide Christi suspecti sunt, ita et in testimonio hu-
mano dubii habentur. Infirmari ergo oportet eorum
testimonium qui in fide falsi docentur, nec eis esse
credendum qui veritatis a se fidem abiciunt.

LXV. *Ne Judæi officia publica agant.*

Præcipiente domino atque excellentissimo **385**
Sisenando rege, id constituit sanctum concilium, ut
Judæi, aut hi qui ex Judæis sunt, officia publica nul-
latenus appellant, quia sub hac occasione Christianis
injuriam faciunt: ideoque judices provinciarum cum
sacerdotibus eorum subreptiones fraudulenter elici-
tas ^b suspendant, et officia publica eos agere non
permittant. Si quis autem judicum hoc permiserit,
velut in sacrilegum excommunicatio proferatur, et is
qui subrepserit publicis cædibus deputetur.

LXVI. *Ne Judæi mancipium Christianum habeant.*

Ex decreto gloriosissimi principis hoc sanctum
elegit concilium, ut Judæis non licet Christianos
servos habere, nec Christiana mancipia emere, nec
eiusquam consequi largitate: nefas est enim ut
membra Christi serviant Antichristi ministris. Quod
si deinceps servos Christianos vel ancillas Judæi ha-
bere præsumperint, sublati ab eorum dominatu li-
bertatem a principe consequantur.

LXVII. *De libertis Ecclesiæ.*

Et si qui nulla ^c ex rebus suis pauperibus Christi
distribuunt æterni Judicis voce in futurum condemna-
bentur, quanto magis hi qui auferunt pauperibus

A quod non dederunt? Quapropter episcopi qui nihil
ex proprio suo Ecclesiæ Christi compensaverunt hanc
divinam sententiam metuant, et liberos ex familiis
Ecclesiæ ad condemnationem suam facere non pre-
sumant; impium est enim ut qui res suas ecclesiis
Christi non contulit damnum inferat et jus Ecclesiæ
alienare intendat: tales igitur libertos successor
episcopus absque aliqua opposione ad jus Ecclesiæ
revocabit, quia eos non æquitas sed improbitas ab-
solvit.

LXVIII. *De discretione manumissorum Ecclesiæ.*

Episcopus qui mancipium juris Ecclesiæ non re-
tent ecclesiastico patrocinio manumitti desiderat,
duo meriti ejusdem et peculi coram concilio Eccle-
siae, cui præminent, per communionem subsci-
bentibus sacerdotibus offerat, ut rata et justa inveniatur
definitio commutantis; tunc enim liberam manu-
missionem sine patrocinio Ecclesiæ concedere pote-
rit, qui ^d eum quem libertati tradere disponit jam
juri proprio acquisivit. Illiusmodi autem liberto
adversus Ecclesiam cuius juris extitit accusandi
vel testificandi denegetur licentia; quod si presum-
pserit, placet ut stante commutatione in servitulam
propriæ ecclesiæ revocetur, quam nocere conatur.

386 LXIX. *Quod liberti ex familia Ecclesiæ pro com-
pensatione acquisitæ rei possint fieri a sacerdotibus.*

Consensus totius concilii definit, ut sacerdotes
qui aut res suas Ecclesiæ relinquunt, aut nihil ha-
bentes aliqua tamen prædia aut familias ecclesiis suis
conquirunt, licebit illis aliquos de familiis ejusdem
Ecclesiæ manumittere juxta rei collatæ modum,
quem antiqui canones decreverunt, ita ut cum pecu-
lio et posteritate sua ingenui sub patrocinio Ecclesiæ
maneant, utilitates injunctas sibi juxta quod potue-
rint prosequentes.

LXX. *De professione libertorum Ecclesiæ.*

Liberti Ecclesiæ, quia nunquam moriuntur eorum
patrona, a patrocinio ejusdem nunquam discedant,
nec posteritas quidem eorum, sicut priores canones
decreverunt; ac ne forte libertas eorum in futura
prole non pateat ipsaque posteritas naturali ingenui-
tate obnitens sese ab Ecclesiæ patrocinio subtrahat,
necessè est ut tam idem liberti quiam ab eis proge-
niti professionem episcopo suo faciant, per quam se

D ex familia Ecclesiæ liberos effectos esse fateantur,
eiusque patrocinium non relinquant, sed juxta vir-
tutem suam obsequium ei vel obedientiam præbeant.

LXXI. *De libertis Ecclesiæ ejusdem patrocinium re-
linquentibus.*

Liberti Ecclesiæ qui a patrocinio ejus discedentes
quibuslibet personis adhæserunt, si admoniti redire
contempserint, manumissio eorum irrita sit, quia per
inobedientiæ contemptum ingrati actione tenentur.

LXXII. *De libertis patrocinio Ecclesiæ commendatis.*

Liberti qui a quibuscumque manumissi sunt alio
Ecclesiæ patrocinio commendati existunt, sicut re-

^a A.E., B. R., E. 4, T. 1, 2, *infidelis.*

^b Ex reliquis, præter A., in quo: *relictas.*

^c T. 1, *Etsi hi qui nulla.* T. 2, *Si qui nulla.*

^d A.E., B. R., E. 4, T. 1, *quia.*

gulo: antiquorum Patrum constituerunt, sacerdotali defensione a cuiuslibet insolentia protegantur sive in statu libertatis eorum seu in peculio quod habere noscuntur.

LXXXIII. *De discretione libertorum qui ad ecclesiasticos honores pervenire possunt.*

Quicunque libertatem a dominis suis ita percipiunt, ut nullum submet in eis obsequium patronus retinet, isti si sine crimine sunt a clericatus ordinem libere suscipiuntur, quia directa manumissione absoluti noscuntur. Qui vero retento obsequio manumissi sunt, pro eo quod adhuc a patrono servit: **387** tenentur obnoxii, nullatenus sunt ad ecclesiasticum ordinem promovendi, ne quando voluerint eorum domini stant ex clericis servi.

LXXXIV. *De libertis Ecclesiae qui ad sacerdotium promoveantur.*

De familiis Ecclesiae constituere presbyteres et diacones per parochias licet, quos tamen vita retitudo et probitas morum commendat, ea tamen ratione ut antea inanumissi libertatem status sui percipient et denuo ad ecclesiasticos honores succedant: irreligiosum est enim obligatos existere servitute, qui sacri ordinis suscipiunt dignitatem. Quidquid autem talibus aut per libertatem concessum aut successione extiterit debitum, aut a quolibet quoquomodo collatum, non licet eis quidquam inde in extraneas personas transmittere, sed omnia ad jus Ecclesiae, a qua manumissi sunt, post eorum obitum pertinere: his quoque sicut et ceteris Ecclesiae libertis accusandi vel testificandi adversus Ecclesiam aditus intercluditur; quod si aspiraverint, non solum libertatis beneficio carant, sed etiam et honoris gradu quem non dignitate naturae sed temporis necessitate a promovererunt.

LXXV. *De commonitione plebis ne in principes delinquantur: de electione principum: de commonitione principum qualiter judicentur: atque de execratione Sanctorum et conjugis ac prolis ejus: similiter et de Ceilane germano ejus, ac rebus eorum.*

Post instituta quedam ecclesiastici ordinis vel decreta quæ ad quorundam pertinent disciplinam, postrema nobis cunctis sacerdotibus sententia est pro robore nostrorum regum et stabilitate gentis Gothorum pontificale ultimum sub Deo judice ferre decretum: multarum quippe gentium, ut fama est, tanta exstat perfidia animorum, ut fidem sacramento promissam regibus suis observare contenant, et ore simulenti juramenti professionem dum retineant mente perfidiae impietatem, jurant enim regibus suis et fidem quam polluentur prævaricant; nec metuunt volumen illud judicij Dei, per quod inducitor maleficio multaque poenarum communatio super eos qui jurant in nomine Dei mendaciter. Quæ igitur spes talibus populis contra hostes laborantibus erit? quæ fides ultra cum aliis gentibus in pace credenda? quod foedus non violandum? quæ in hostibus jurata sponsio permanebit, quando nec ipsis propriis regibus jurata fidem **388** conservant? Quis enim adeo su-

Ariosus est qui caput suum manu propria dese: et Illi ut notum est immemores salutis suæ propria manus se ipsis interimunt, in semictipos suosque reges proprias convertendo vires, et dum Dominus dicat: *Nolite tangere christos meos;* et David: *Quis, inquit, extendet manum suam in christum Domini et innocens erit?* Illis nec vitare metus est perjurium nec regibus suis inferre exitium: hostibus quippe fides pacti datur nec violatur; quod si in bello fides vallet, quanto magis in suis servanda est? Sacrilegium quippe est, si violetur a gentibus regum suorum promissa fides, quia non solum in eis sit pacti transgressio, sed et in Deum quidem in cuius nomine pollicetur ipsa promissio. Inde est quod multa regna terrarum cœlestis iracundia ita permulavit, ut per impietatem Ædei et morum alterum ab altero solveretur: unde et nos cavere oportet casum hujusmodi gentium, ne similiter plaga feriamur præcipiti et poena puniamur crudeli: si enim Deus angelis in se prævaricantibus non pepercit qui per inobedientiam cœleste habitaculum perdiderunt, unde per Esaiam dicit: *Inebriatus est gladius meus in cœlo;* quanto magis nos nostræ salutis interitum timere debemus, ne per infidelitatem eodem sævientis Dei gladio perreamus? Quod si divinam iracundiam vitare volumus et severitatem ejus ad clementiam provocare cupimus, servemus erga Deum religionis cultum atque timorem et usque in mortem custodiamus erga principes nostros pollicitam si leni atque sponsonem: non sit in nobis sicut in quibusdam gentibus infidelitatis subtilitas impia, non subdola mentis perfidia, non perjurii nefas, nec coniurationum nefanda molimina; nullus apud nos præsumptione regnum arripiat; nullus excitet mutuas seditiones civium; ne quo meditetur interitus regum, sed defuncto in pace principe primatus totius gentis cum sacerdotibus successorem regni consilio communis constituant, ut dum unitatis concordia a nobis retinetur, nullum patriæ gentisque discidium per vim atque ambitum oriatur. Quod si hoc admonitio mentes nostras non corrigit et ad salutem communem cor nostrum nequam perducit, audite sententiam nostram: Qui-cunque igitur a nobis vel totius Hispaniae populis qualibet coniuratione vel studio sacramentum fidei suæ, quod pro patriæ gentisque Gothorum statu vel conservatione regis salutis pollicitus est, temeraverit aut regem nece attractaverit, aut potestate regni exuerit, aut præsumptione tyranica regni fastigium usurpaverit, anathema sit in conspectu Dei Patris et angelorum, atque ab Ecclesia catholica quæ perjurio profanaverit efficiatur extraneus et ab omni cœtu Christianorum **389** alienus cum omnibus impietatis suæ sociis, quia oportet ut una pena teneat obnoxios quos similis error invenerit implicatos. Quod iterum secundo replicamus dicentes: Quicunque amodo ex nobis vel cunctis Hispaniae populis qualibet tractatu vel studio sacramentum fidei suæ, quod pro patriæ gentisque Gothorum

* A.E., B.R., tempore necessitatis.

statu vel conservatione regiae salutis pollicitus est, violaverit aut regem nece attractaverit, aut potestate regni exuerit, aut præsumptione tyrranica regni fastigium usurpaverit, anathema in conspectu Christi et apostolorum ejus sit, atque ab Ecclesia catholica quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus et ab omni consortio Christianorum alienus, et damnatus in futuro Dei iudicio habeatur cum participibus suis, quia dignum est qui talibus sociantur ipsi etiam damnationis eorum participationi obnoxii teneantur. Hoc etiam tertio acclamamus dicentes: Quicunque amodo ex nobis vel cunctis Hispaniae populis qualibet mediatione vel studio sacramentum Audei sue quod pro patris salute gentisque Gothorum statu vel incolumentate regiae potestatis pollicitus est, violaverit aut regem nece attractaverit, aut potestate regni exuerit, aut præsumptione tyrranica: egni fastigium usurpaverit, anathema sit in conspectu Spiritus sancti et martyrum Christi, atque ab Ecclesia Christi catholica quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus et ab omni communione Christianorum alienus, neque partem justorum habeat sed cum diabolo et angelis ejus æternis suppliciis condemnetur una cum eis qui eadem conjuratione militantur, ut par poena perditionis contingat quos in pernicie prava societas copulat: et ideo si placet omnibus qui adestis haec tertio reiterata sententia, vestre vocis eam consensu firmate. Ab universo clero vel populo dictum est: Qui contra hanc vestram definitiōem præsumpscrit, anathema Maran atba, hoc est perditio in adventu Domini sit, et cum Iuda Iscariote partem habeat et ipse et socii eorum. Amen.

Quapropter nos ipsi sacerdotes omnem Ecclesiam Christi ac populum admisionemus, ut haec tremenda et toties reiterata sententia nullum ex nobis presenti atque æterno condemnnet iudicio, sed fidem promissam erga glorioissimum dominum nostrum Sisenandum regem custodientes ac sincera illi devotione simulantes, non solum divinæ pietatis clementiam in nobis provocemus, sed etiam gratiam antefati principis percipere mereamur. Te quoque presentem regem futurosque ætatum sequentium principes humilitate qua debemus depositimus, ut moderati et milites erga subjectos existentes cum **390** justitia et pietate D populos a Deo vobis creditos regatis, bouiamque vicisitudinem qui vos constituit largiori Christo respondatis, regnantes in humilitate cordis cum studio bonaæ actionis, nec quisquam vestrum solus in causis capitum aut rerum sententiam ferat, sed consensu publico cum rectoribus ex iudicio manifesto delinquentium culpa patescat, servata vobis inoffensis mansuetudine, ut non severitate magis in illis quam indulgentia pollicatis; ut dum omnia haec auctore Deo plus a vobis moderamine conservantur, et reges in popu-

A lis, et populi in regibus, et Deus in utrisque latetur. Sane de futuris regibus hanc sententiam promulgamus: Ut si quis ex eis contra reverentiam legum superba dominatione et fastu regio in flagitis et facinore sive cupiditate crudelissimam potestatem in populis exercuerit, anathematis sententia a Christo Domino condemnetur, et habeat a Deo separationem atque iudicium propter quod præsumpscerit prava agere et in perniciem regnum convertere.

De Saintilane vero qui scelera propria metuens se ipsum regno privavit et potestatis facultibus exiit id cum gentis con-ulti decrevimus: Ut neque cuudem vel uxorem ejus propter mala quæ commiserunt, neque filios eorum, unitati nostræ unquam consociemus, nec eos ad honores a quibus ob iniuriam dejecti sunt aliquando promoveamus, quique etiam sicut fastigio regni habentur extranei, ita et a possessione rerum quas de miserorum sumptibus hauserant manent alieni, præter in id quod pietate piissimi principis nostri fuerint consecuti. Non aliter et Geilanem memorati Saintilanis et sanguine et scelere fratrem, qui nec in germanitatis fœdere stabilis exstitit nec fidem glorioissimo domino nostro pollicitam conservavit, hunc igitur cum conjugi sua, sicut et antefatos, a societate gentis aique consortio nostro placuit separari, nec in amissis facultatibus in quibus per iniuriam creverant reduces fieri, præter in id quod consecuti fuerint pietate clementissimi principis nostri, cuius gratia et bonos donorum præmis dedit et malos a beneficentia sua non separat.

C Gloria autem et honor omnipotenti Deo in cuius nomine congregati sumus; post haec pax, salus et diuturnitas piissimo et amatori Christi domino nostro Sisenando regi, cuius devotio nos ad haec decreta salutiferum convocavit, corroboret Christi gloria regnum illius gentisque Gotborum in fide catholica, annis et meritis protegat illum usque ad ultimam senectutem summi Dei gratia, et post id præsentis regni gloriam ad æternum regnum transeat, ut sine fine regnet **391** qui intra sæculum fideliter imperat, ipso præstante qui est rex regum et dominus dominorum cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

Definitis itaque his quæ superius comprehensa sunt, annuente religiosisimo principe, placuit d. inde nulla re impediens a quolibet nostrum ea quæ constituta sunt temerari, sed cuncta salubri consilio conservare: quæ quia prosecutibus Ecclesiæ et animæ nostræ convenient, etiam propria subscriptione ut permaneant roboramus.

I. Ego Isidorus in Christi nomine Ecclesiæ Hispaniensis metropolitanus episcopus haec statuta subscripsi.

II. Ego Sclua ^b in Christi nomine Ecclesiæ Narbonensis metropolitanus episcopus subscripsi.

* AE., B. R., E. 4. T. 1, 2, G., feliciter.

^a AE., dominantium.

^c In A. et E. 3 additur: et subscripterunt omnes.

^d Ex ceteris, præter A., in quo: Isclua.

III. Ego Stephanus in Christi nomine Ecclesiae Emeritensis metropolitanus episcopus subscripti.

IV. Ego Justus in Christi nomine Ecclesiae Tolitanæ metropolitanus episcopus subscripti.

V. Ego Julianus in Christi nomine Ecclesiae Bracarense metropolitanus episcopus subscripti.

VI. Ego Audax in Christi nomine Ecclesiae Tarraconensis metropolitanus episcopus subscripti.

Stephanus Ausonensis Ecclesiae episcopus subscripti.

Petrus Ecclesiae Beterensis episcopus subscripti.

Acutulus Ecclesiae Elenensis episcopus subscripti.

Nunnitus Ecclesiae Gerundensis episcopus subscripti.

Conantius ^a Ecclesiae Palentinae episcopus subscripti.

Clarentius Ecclesiae Accitanæ episcopus subscripti.

Sisodus Ecclesiae Emporitanæ episcopus subscripti.

Vigintinus Ecclesiae Vigastrensis episcopus subscripti.

Bonifa Ecclesiae Cauriensis episcopus subscripti.

Hilarius ^b Ecclesiae Complutensis episcopus subscripti.

Eusebius Ecclesiae Bastitanæ episcopus subscripti.

Gabinius Ecclesiae Calaguritanæ episcopus subscripti.

Joannes Ecclesiae Eleplensis episcopus subscripti.

Sisisclus Ecclesiae Elboensis episcopus subscripti.

392 Marcellus Ecclesiae Urcitanæ episcopus subscripti.

Deodatus Ecclesiae Egabrensis ^c episcopus subscripti.

Joannes Ecclesiae Dertosanæ episcopus subscripti.

Eusebius Ecclesiae Valeriensis episcopus subscripti.

Leudfredus Ecclesiae Cordubensis episcopus subscripti.

Jacobus Ecclesiae Mentesanæ episcopus subscripti.

Germanus Ecclesiae monasterii Dumiensis episcopus subscripti.

Samuel Ecclesiae Irensis episcopus subscripti.

Profuturus Ecclesiae Lamicensis episcopus subscripti.

Servusdei Ecclesiae Calabrensis episcopus subscripti.

Montensis Ecclesiae Egitaniensis episcopus subscripti.

Remesarius Ecclesiae Nemausensis episcopus subscripti.

^a U., G., *Calantius*.

^b Desumpta hujus episcopi subscriptio ex B. R., E. 4, T. 1, 2, G., cum desit in reliquis.

^c Ex B. R., G. In A., E. 3, *Gabriensis*. E. 4, T. 1, 2, *Segabrensis*. U., *Agabrensis*. Deest in AE.

Concordius Ecclesiae Asturicensis episcopus subscripti.

Ranarius Ecclesiae Urgellitanæ episcopus subscripti.

Eugenius Ecclesiae Egarensis episcopus subscripti.

Florentius Ecclesiae Setabitanæ episcopus subscripti.

Theodoigius Ecclesiae Abilensis episcopus subscripti.

Abentius ^d Ecclesiae Astigitanae episcopus subscripti.

Pimenius Ecclesiae Asidonensis episcopus subscripti.

Aetherius Ecclesiae Eliberitanæ episcopus subscripti.

Anatholius Ecclesiae Lutiphensis ^e episcopus subscripti.

Fructuosus Ecclesiae Ilerdensis episcopus subscripti.

Perseverantius Ecclesiae Castulonensis episcopus subscripti.

Musitacius Ecclesiae Valentianæ episcopus subscripti.

Wiaricus Ecclesiae Olyssiponensis episcopus subscripti.

Antonius ^f Segobriensis ^g Ecclesiae episcopus subscripti.

Ansiulphus Ecclesiae Portucalensis episcopus subscripti.

Serpentinus Ecclesiae Illicitanae episcopus subscripti.

393 Suabila [T. 1, Suabia] Ecclesiae Oretanensis episcopus subscripti.

Metopius Ecclesiae Britanniensis episcopus subscripti.

Anastasius Ecclesiae Tudensis episcopus subscripti.

Elpidius Ecclesiae Tirasonensis episcopus subscripti.

Osulfus Ecclesiae Oscensis episcopus subscripti.

Braulio Ecclesiae Cesaraugustanae episcopus subscripti.

Ansericus Ecclesiae Segobiensis episcopus subscripti.

Ildisclus Ecclesiae Segontiensis episcopus subscripti.

Eparchius Ecclesiae Italicensis episcopus subscripti.

Lausus Ecclesiae Vesensis episcopus subscripti.

Modurius Ecclesiae Pacensis episcopus subscripti.

Hicilia Ecclesiae Salamanticensis episcopus subscripti.

394 Vasconius Ecclesiae Lucensis episcopus subscripti.

^d B. R., *Habentius*.

^e B. R., *Lutevensis*. E. 4, T. 1, 2, *Lutensis*.

^f Desumpta hujus episcopi subscriptio ex B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G., cum desit in reliquis.

^g U., G., *Egabrensis*.

Egila Ecclesiæ Ojomensis episcopus subscripti.

Centaurus ^a Ecclesiæ Tuccitanæ presbyter, agens vicem domini mei Fidentii episcopi, subscripti.

Renatus Ecclesiæ Copimbriensis archipresbyter, agens vicem domini mei Ermulsi episcopi, subscripti.

Marcus Ecclesiæ Auriensis presbyter, agens vicem domini mei David episcopi, subscripti.

Joannes Ecclesiæ Barcinonensis presbyter, agens

^a B. R., E. 4, T. 1, 2, G., *Centaurus presbyter vicarius Fidentii Tuccitani episcopi subscripti; hanc formula u'untur hi Codices in reliquis subscriptionibus.*

A vicem domini mei Severi [Æ., Eusebii] episcopi, subscripti.

Domarius Ecclesiæ Arcavicensis archidiaconus, agens vicem domini mei Carterii episcopi, subscripti.

Stephanus Ecclesiæ Magalonensis archidiaconus, agens vicem domini mei Genesii episcopi, subscripti.

Domnellus Ecclesiæ Carcasonensis archidiaconus, agens vicem domini mei Sollemnii episcopi, subscripti.

L

CONCILIUM TOLETANUM QUINTUM.

VIGINTI QUATUOR EPISCOPORUM, HABITUM ÆRA ^a DCLXIV, ANNO PRIMO DOMINI NOSTRI CHINTILANI REGIS.

Apud urbem Toletanam diversis ex provinciis Hispaniæ sacerdotes Domini in uno pacis collegio in basilica sancte martyris Leocadiæ qui consedimus gratiarum actiones omnipotenti Domino persolvimus propter suam magnam misericordiam, cuius nutu in hanc convenimus concordiam, et gloriosi principis nostri Chintilani ^c regis initia, ob ejus salutis et felicitatis constantiam supernam imploramus clementiam, qui in medium nostri cœlus ingressus cum optimatibus et senioribus palati sui supplex se omnium orationibus commendavit, suosque fideles ita facere sancta exhortatione [U., G., oratione] coegit, atque banc institutionem, quam ex præcepto ejus et decreto nostro sancimus, diviuia inspiratione præmisit.

395 I. De institutione novarum litaniarum.

Scilicet ut in cuncto regno a Deo sibi concessa specialis et propria hæc religiosa omni tempore teneatur observantia, ut a die iduum Decembrium litaniae triduo ubique annua successione peragantur et indulgentia delictorum lacrymis impetretur; quod si dies dominica intercesserit, in sequenti hebdomada celebrentur, ut quoniam abundante iniquitate et deficiente charitate eo usque protelatur malitia ut nova exerceantur facinora, nova quoque hæc ipsa surget consuetudo quæ possit ante omnipotentis oculos nostra esse purgatio.

II. De custodia salutis regum et defensione prolis præsentium principum.

Summa autem nobis vigilancia et grandi religionis cura providendum est, ut mala quæ assidue prohibita perpetrantur circumiuspecta disciplina ecclesiastica extirpentur, non enim incassum scriptum est: Pestilenti flagellato stultus sapienior erit. Quamobrem quoniam præponderante onere delictorum experientia pene semper ac sæpe fieri discimus quod magnopere virtute debemus, quodque etiam custodiutros nos cum divinis sacramentis spondimus temeritate violamus, ideo frequenter est compescendum quod

B crebro invenitur transgressum. Sed ne succedentes præcedentibus ac deinde sequentes invideant anteriores, ut cuncta quieta et pacata perinaneant, hæc nostri concilii communiter considerata deferatur sententia: Ut servatis quæcumque in universali et magna synodo provisa conscriptaque circa principum salutem et utilitatem sunt, hæc quoque adjecta custodianter: videlicet, ut omni benignitate omnique firmitate circa omnem posteritatem principis nostri Chintilani regis teneatur dilectio et præbeatur rationabile defensionis adminiculum, ne rebus justis provisis aut etiam parentum digna provisione procuratis vel juris proprietate injuste fraudentur, ne a quoquam causæ illicitæ et exquisite lœdendi eos præbeantur, ne quocunque modo quibuslibet rebus spreta dilectione molestentur; hæc enim licentia efficit et principes in subjectis suspectos et subjectos in bonis principum cupidos. Quocirea ne hæc præmissa temerentur et ut cupiditas radix omnium malorum auferatur, **396** contestamur omnes præsentes et absentes vel etiam futuris temporibus subsequentes eorum Deo et angelis ejus, quod si quisquam nostræ contestationis temerator extiterit atque contemptor et quacunque argumentatione odiose eos molestare aut in aliquo fuerit conatus lœdere, sit anathema in Christianorum omnium cœtu atque superno condemnetur judicio, sit exprobabilis omnibus catholicis et abominabilis sanctis angelis in ministerio Dei constitutis, sit in hoc sæculo perditus et in futuro condemnatus, quia tam rectæ provisioni noluit præbere consensum.

III. De reprobatione personarum quæ prohibentur adipisci regnum.

Inexpertis et novis morbis novam decet invenire medelam: quapropter quoniam inconsideratae querundam mentes et se minime capientes, quos nec origo ornat nec virtus decorat, passim putant licenter ad regiæ potestatis ^d pervenire fastigia, hujus

^a Ex B. R., E. 4, T. 1, 2. In A. et reliquis, erra CLXXIV.

^b B. R., E. 4, T. 1, 2, confessoris.

^c B. R., E. 4, T. 1, 2, Chintilæ.

^d In reliquis, præter A. et E. 3, majestatis.

Arei causa nostra omnium cum invocatione divina profertur sententia : Ut quisquis talia meditatus fuerit, quem nec electio omnium provehit, nec Gothice gentis nobilitas ad hunc honoris apicem trahit, sit a consilio catholicorum privatus et divino anathemate condemnatus.

IV. De his qui sibi regnum blandiuntur spe rege superstite.

Ergo quia et religione inimicum et omnibus constat esse superstitionis futura illicite cogitare et causas principum exquirere ac sibi in posterum providere, cum scriptum sit : Non est vestrum nosse tempora vel momenta quo Pater in sua posuit potestate : hoc decreto censenus, ut quisquis inventus fuerit talia perquisisse et vivente principe in alium attendisse pro futura regni spe, aut alios in se propter id attraxisse, a conventu catholicorum excommunicationis sententia expellatur **b**.

V. De his qui principes maledicere presumunt.

Sed et hoc pro pestilentiosis hominum moribus salubri deliberatione censenus, ne quis in principem maledicta congerat, scriptum est enim a legislatore : Principem populi tui ne maledixris : quod si quis fecerit, excommunicatione ecclesiastica plectatur, nam **397** si maledici regnum Dei non possidebunt, quanto magis talis ab Ecclesia necessario pellitur qui divinæ violator sententiæ inventur ?

VI. Ut regum fideles a successoribus regni a rerum jure non fraudentur pro servitutis mercede.

Simili providentia pro fidelibus regum nostra datur sententia : Ut quisquis superstes principum extiterit juste in rebus proligatis aut largitate principis acquisitis nullam debeat habere jacturam ; nam si licenter et injuste fidelium perturbeatur meritum, nemo optabit promptum ac fidele præbere obsequium dum cuncta nutant in incertum et in futuro discriminis formidatur causa : sed saluti et rebus eorum principalis pietas debeat præbere suffragia ; exemplis enim cæteri provocantur ad finem, cum fideles non fraudantur mercede.

VII. Quod in celebritate cunctorum conciliorum syndodus Toletana temporibus Sisenandi habita per pronuntiationem vocis clare ob custodiam sui cunctis debeat innotescere.

Propter malarum mentium facilitatem et memoriarum oblivionem hoc sacratissima statuit synodus : Ut in omni concilio episcoporum Hispaniae universalis concilii decretum quod propter principum nostrorum est assolutum constitutum, peractis omnibus in synodo publica voce debeat pronuntiari, quatenus sæpe replicato auribus vel assiduitate iniquorum mens territa corrigitur, quæ ad prævaricandum et oblivione et facilitate perducitur.

a E., B. R., E. 4, U., G., hominibus.

b E., B. R., E. 4, G., repellatur.

c Br., E. 4, T. 1, 2, ordinatione.

d E., regum ex consulo religiosissimi principis nostra.

VIII. De indulgentia principum noctis reservata.

In his omnibus quæ præmisimus potestatem indulgentiae in culpis delinquentum principi reservamus ut justa bonitatis et pietatis sue moderamen et emendationem perspexerit mentium, veniam tribuat culparum.

IX. De favore principis concilii acclamatione concessio.

His vero omnibus finem et robur subscriptione nostra facientes gloriam et laudem omnipotenti Domino, in quantum mortalium valetudo sinit, reddimus ; post hac gratias excellentissimo et glorioso principi nostro **398** Chintilano regi peragimus, cujus ardor fidei et studium bonæ intentionis et unanimitati concordiam nobis tribuit et fiduciam charitatis. Donec ei Dominus et de inimicis triumphum et de beatitudine gaudium : custodiat eam protectione astida et miniat bonæ voluntatis suæ circuminspectione tutissima, cuius regnum maneat in sæcula sæculorum Amen.

Ego Eugenius **f** Dei miseratione Toletanae Ecclesiæ provinciæ Carthaginis metropolitanus episcopus bis communibus decretis annuens subscripsi.

Ego Conantius Ecclesiæ Palentinæ episcopus subscripsi.

Ego Braulio Ecclesiæ Cæsaraugustanae episcopus subscripsi.

Ego Oya **g** Barcinonensis episcopus Ecclesiæ subscripsi.

Ego Clarentius Ecclesiæ Accitanæ episcopus subscripsi.

Ego Vigilius Vigastrensis episcopus subscripsi.

Ego Eusebius Ecclesiæ Bastitanæ episcopus subscripsi.

Ego Hilarius Ecclesiæ Complutensis episcopus subscripsi.

Ego Marcellus Ecclesiæ Urcitanæ episcopus subscripsi.

Ego Florentius Ecclesiæ Setalitanæ episcopus subscripsi.

Ego Elpidius Ecclesiæ Tirasonensis episcopus subscripsi.

Ego Mustacius Ecclesiæ Valentianæ episcopus subscripsi.

Ego Wiarius Ecclesiæ Olysiponensis episcopus subscripsi.

Ego Jacobus Ecclesiæ Mentesanæ episcopus subscripsi.

Ego Eusebius Ecclesiæ Valeriensis episcopus subscripsi.

Ego Serpentinus Ecclesiæ Illicitanæ episcopus subscripsi.

Ego Suavila Ecclesiæ Oretanæ episcopus subscripsi.

e E., B. R., E. 4, T. 1, 2, et juxta largitatem.

f Episcoporum nomina non eundem in omnibus Codicibus ordinem aut locum servant.

g E., Bola permittente Deo Ecclesiæ Barcinonensis episcopus. T. 4, 2, G. Ola.

Ego Amandius ^a Ecclesiae Aucensis episcopus subscripsi.

Ego Egila Ecclesiae Oxoniensis episcopus subscripsi.

Ego Anserius Ecclesiae Segobiensis episcopus subscripsi.

Ego Ildeclus Ecclesiae Segontiensis episcopus subscripsi.

Ego Antonius Ecclesiae Vianensis episcopus subscripsi.

Ego Asflalus presbyter, agens vicem domini mei Persverantii episcopi, subscripsi.

Ego Petrus diaconus, agens vicem domini mei Antonii episcopi subscripsi.

399 *In nomine Domini Flavius Chintila rex* ^b.

Cum boni principis cura omni nitatur vigilancia providere patriæ gentisque suæ commoda, tunc potissimum non existit infructuosa, si etiam sua industria placatur divina clementia; ideoque nostræ mansuetudinis collectis in urbe Toletana ex provinciis diversis episcopis adhortationis exstilit instantia, ut tempore congruo hæc religionis per eorum sententiam institueretur observantia, ut a die iduum Decembrium, secundum quod eorum decrevit sanctitas,

^a B. R., E. 3, T. 1, 2, U. G., *Amanusus*.

^b Hæc concilii per Chintilan confirmatione desumpta est ex AE. cum desit in reliquis.

A litanie per omnes regni nostri provincias omni debeat celebrari devotionis cura. Quocirca tam saeratissime electioni et omni desiderio amplectendæ regali auctoritate saventes et quæcumque in eadem synodo definita sunt confirmantes decernimus: Ut in triduo conscripto juxta quod reverentissimorum virorum continet decretum ab omni 400 anima Christiana eorum Domino humilitatis satisfactione dependatur, et pro facinoribus atque flagitiis quibus quotidie grassante diabolo irremur, lacrymis jejuniisque digna obsequia rependamus. Verumtamen, ut vobis certios praefatorum Patrum sententia innotescat, eam subter connecti precipimus: oraculis autem nostris sancimus, ut hi quorum in quibuslibet rebus patrice nostræ invigilat cura, id est, tam optimatum quam

B comitum judicium etiam cæterorumque ordinum præcipua sollicitudo existat, ut his diebus ab omni omnino inquietudine vel qualibet negotiorum actione omnis conditio, ætas et sexus debeat vacare, ut otio sancto mancipati potiores erga Deum reddi possint coelestem implorando misericordiam consequi: ergo ut omnes hoc præcepto nostro præmoneantur sacerdotum industria delegamus. Datum sub die pridie calendas Julias anno feliciter primo regni nostri Toleto.

LI.

CONCILIUM TOLETANUM SEXTUM

QUADRAGINTA ET OCTO EPISCOPORUM

Convenientibus nobis Hispaniarum Galliarumque pontificibus summi orthodoxi et gloriissimi Chintilani regis salutaribus hortamentis, atque in prætorio Toletano in ecclesia sanctæ Leocadiæ martyris ^b debitæ sedibus collocatis, sub die quinto idus Januarias anno præfati principis et triumphatoris in Christo secundo, æra sexagesima septuagesima sexta ^c, hoc decretum fidei prius sancimus.

I. De plenitudine fidei catholicæ.

Cum primum omnipotenti Domino pro corona fratrum tam numerosæ gratiae a nobis fuissent peractæ, nihil melius nihilque salubrioris omnium insedit animis, quam more synodi universalis post solemnia perfunctæ orationis quod mente ruminabamus lingua manaremus, et quod corde credemus ore ruciaremus, supernæ saventes sententiae: Eructavit cor meum verbum bonum, quod justa prophetam fecit Dominus abbreviatum super terram: quamobrem ex abundantia nostri cordis sit confessio vocis, ut fidem quam omnium mens intrinsecus gestat in confessione interpres lingua foros effundat. Itaque credimus et constemus sacratissimam et omnipotentissimam Trinitatem, Patrem et Filium

C et Spiritum sanctum, unum Deum solum non solitum, unius essentiae, virtutis, potestatis, majestatis uniusque naturæ, discretam inseparabiliter personis, indiscretam essentialiter substantia deitatis, creatorem omnipotem creaturarum; Patrem ingenitum, increatulum, fontem et originem totius ^a 201 divinitatis; Filium a Patre intemporaliter ante omnem creaturam sine iunctio genitum, non [G., nec] creatum, nam nec Pater unquam sine Filio nec Filius existit sine Patre, sed tamen Filius Deus de Patre Deo, non Pater Deus de Filio Deo, Pater Filiæ, non Deus de Filio; ille autem Filius Patris et Deus de Patre, per omnia coæqualis Patri, Deus verus de Deo vero; Spiritum vero sanctum neque genitum neque creatum, sed de Patre Filioque procedentem utriusque esse Spiritum;

D ac per hoc substantialiter unum sunt. quia et unus ab utroque procedit. In hac autem Trinitate tanta est unitas substantiae, ut pluralitate caret et æquabilitatem teneat; nec minor in singulis quam in omnibus, nec major in omnibus quam in singulis maneat personis. Ex his igitur tribus divinitatis personis solum Filium fatemur ad redemptiōnem humani generis propter culparum debita quæ per inobedientiam

^a AE., B. R., E. 4, T. 1, 2, episcoporum universale habitum in nomine Domini Iesu Christi feliciter.

^b B. R., confessoris, E. 4, T. 1, 2, virginis.

^c B. R., E. 4, T. 1, 2, æra p. cl. xvi.

Adæ originaliter et nostro libero arbitrio contrarauis resolvenda, a secreto Patris arcanoque prædiisse, et hominem sine peccato de sancta semper virginie Maria assumpsisse, ut idem Filius Dei Patris esset Filius hominis, Deus perfectus et homo perfectus, at homo et Deus caset unus Christus naturis in duabus, in persona unus, ne quaternitas Trinitati acceleret, si in Christo persona geminata esset. Ergo a Patre et Spiritu sancto inseparabiliter discretus est persona, ab homine autem assumpto natura; item cum eodem homine unus existat persona, cum Patre et Spiritu sancto natura, ac sicut diximus ex duabus naturis et una persona unus est Dominus noster Jesus Christus, in forma divinitatis æqualis Patri, in forma servi minor Patre: hinc enim est vox ejus in psalmo: *De ventre matris meæ Deus meus es tu.* Natus itaque a Deo sine matre, natus a virgine sine Patre solus [Æ., cuius] Verbum caro factum est et habitavit in nobis; et cum tota cooperata sit Trinitas formationem suscepit hominis, quoniam inseparabilia sunt opera Trinitatis, solus tamen accepit hominem in singularitate personæ, non in unitate divinæ naturæ, in id quod est proprium Filii non quod commune Trinitati: nam si naturam hominis Deique alteram in altera confudisset, tota Trinitas corpus assumpsisset, quoniam constat naturam Trinitatis esse unam, non tamen personam. Sic igitur Dominus Jesus Christus missus a Patre suscipiens quod non erat, nec amittens quod erat, inviolabilis de suo, mortalis de nostro venit in hunc mundum peccatores salvos facere et credentes justificare, faciensque mirabilia traditus est propter delicta nostra, mortuus est propter expiationem nostram, resurrexit propter justificationem nostram, cuius livore sanati, cuius morte Deo Patri reconciliati, **402** cuius resurrectione sumus resuscitati: quem etiam venturum in fine exspectamus sæculorum et cum resurrectione omnium æquissimo suo iudicio redditum justis præmia et impiis pœnas. Ecclesiam quoque catholicam credimus sine macula in opere et absque ruga in fide corpus ejus esse, regnumque habiturum cum capite suo omnipotenti Christo Jesu, postquam hoc corruptibile induerit incorruptionem et mortale immortalitatem, ut sit Deus omnia in omnibus. Hac fide corda purificantur, hac heres exstirpantur, in hac omnis Ecclesia collocata jam in regno cœlesti, et degens in sæculo presenti gloriatur: et non est in alia fide salus, nec omni nomen aliud est sub cœlo datum hominibus in quo oporteat nos salvos fieri.

H. De observatione litaniarum.

Religiosissimi principis nostri devotionem et nosroruim consacerdotum primo anno regni sui constitutionem cum magna reverentia et veneratione suscipientes, quam jam constat in omni regno suo annua vice celebrari, placuit etiam nostra assensione firmari: proinde universalis auctoritate censemus concilii, ut hi dies litaniarum qui in syuodo præmis-

A sa sunt instituti, eodem in tempore quo jussi sunt excoli annuo recursu omni observatione habentur celeberrimi, ut pro illis quibus nunc usque simul implicati sumus delictis sit nostra expiatio ante oculos Dei omnipotentis.

III. De custodia fidei Iudeorum.

Inflexibilis Iudeorum perfidia deflexa tandem videtur; ietate et potentia superna; hinc enim liquet quod de spiramine summi Dei excellentissimus et christianissimus princeps ardore fidei inflammatus cum regni sui sacerdotibus prævaricationes et superstitiones eorum eradicare elegit funditus, nec sinit degere in regno suo eum qui non sit catholicus: ob cujus servorem fidei gratias omnipotenti Deo colorum regi, eo quod ejus tam illustrem creaverit animam et sua repleverit sapientia, donet ei præsentis avi diuturnam vitam et in futuro gloriam æternam. Illud autem prævida nobis cura et valde est decernendum vigilanti solertia, ne ejus calor et noster labor quandoque in posteris tepefactus liquecat; quo circu consonam cum eo corde et ore promulgamus Deo placitum sententiam, simul etiam cum suorum optimatum illustrumque virorum consensu ex deliberatione sacrimus: Ut quisquis succendentium temporum regni sortierit apicem non ante concendat regiam sedem, quam inter reliqua conditionum sacramenta

403 pollicitus fuerit hanc se catholicam non permissuram eos violare fidem; sed et nullatenus eorum perfidiæ favens vel quolibet neglectu aut cupiditate illectus tendentibus ad præcipitia infidelitatis aditum præbeat prævaricationis, sed quod magno pere nostro est tempore conquisitum, debeat illibatum perseverare in futurum; nam incassum bonum agitur, si non ejus perseverantia videtur. Ergo postquam ordine præmisso ad gubernacula accesserit regni, si ipse temerator extiterit hujus promissi, sit anathema Maran alba in conspectu semipueri Dei et pubulum efficiatur ignis æterni, simul cum eo damnatione perculti quicunque sacerdotium vel quilibet Christianorum ejus implicati fuerint errore; nos enim ita præsentia decernimus, ut præterita quæ in universalis syuodo de Iudeis conscripta sunt confirmemus, quoniam quæque necessaria pro eorum salvacione scribi potuerunt in eadem esse cautiuni scimus, quapropter quæ tunc decreta sunt valitura censemus.

IV. De damnatione clericorum per pecuniam ecclesiasticos gradus assequentium.

Sæpe pullulantia pravitatum germina licet æpissime Patrum justa noverimus severitate damnata, tamen quia crebris conspicuntur denuo vigore radicibus, justitia ariori vigore radicibus ea amputare sancimus iuxta quod in præteritis canonibus scriptum est anathema danti et accipienti. Proinde quicunque Simonis imitator simoniaca quoque heresis extiterit auctor, ut ecclesiasticorum ordinum gradus non dignitate morum obtineat, sed munerum

* E., T. 1, 2, prævidetur. G., providetur.

impensione conquerat et per oblata munera capiat, quibus hunc nec rationis ordo nec dignitas morum ulla commendat, talis inventus sacerorum ordinum apices penitus adipisci nullo modo permittatur; sed si et adeptus fuerit, communione privatus cum ordinatoribus suis proprietorum bonorum [*E.*, gradu] ammissione damnetur, quia non pro amore Dei, sed pro ambitione honoris tonsuram suscepisse noscuntur.

V. De stipendiis clericorum ne a jure alienentur Ecclesie.

Sæpe fit ut proprietati originis obsistat longinquitas temporis; quapropter providentes decernimus, ut quisquis clericorum vel aliorum quarumlibet personarum stipendium de rebus Ecclesiae enjuscunque episcopi percipiat largitate, sub precariæ nomine debeat professionem scribere, ut nec per **404** tentationem diuturnam præjudicium afferat Ecclesiae, et quicunque in usum percepit debeat utiliter laborem, ut nec res divini juris videantur aliqua occasione negligi, et subsidium ab ecclesia cui deseruntur percipere possint clerci: quod si quis eorum contempserit facere, ipse se stipendio suo videbitur privare.

VI. De viris ac feminis sacris propositum transgredientibus sacram.

Proclivis cursus est ad voluptatem et imitatrix natura vitiorum; quamobrem quiq[ue] virorum vel mulierum habitum semel induerint vel induerunt spontaneo religiosum, aut si vir deditus ecclesiæ choro vel feminæ fuerit aut fuit deligata pueriarum monasterio, in utroque sexu prævaricator ad propositum invitum reverti cogatur, ut vir detondeatur, et pueria monasterio redintegretur. Si autem quolibet patrocino desertores permanere voluerint, sacerdotali sententia ita de Christianorum cœtu habeantur extores, ut nec locutio cum eis ulla sit communis. Videas quoque, sicut universis jam dudum statuit synodus, professio:is vel habitus sui desertrices superiori sententia condeuenientur.

VII. De paenitentibus transgressoribus.

Quamvis priora nunquam siluerint de tantis facinoribus **b** concilia, ratio tamen poscit ut ea quæ frequenti prævaricatione iterantur frequenti sententia condemnentur: et ideo quoniam tanta existit per veritas hominum, ut hi quos sub religioso habitu paenitentia professio pro peccatorum venia ad maximum sacerdotis deducit vel adduxit, iterum rediviva malitia ad vite pristinæ sordes revocet, hujus rei causa sancta synodus decernit: Ut si qui ingenuorum utriusque sexus sub nomine paenitentia in habitu religioso sunt conversati, post haec autem commam nutrientes vel vestimenta sæcularia suientes, ad id quod reliquerant redierunt aut redierint, ab episcopo civitatis, in cuius territorio sunt conversi, comprehensi, rursus legibus paenitentia in monasteriis subdantur inviti: quod si facere propter ali-

A quem potestatis vigorem difficile fuerit, tunc sicut priscorum canonum statuerunt decreta, quoque ad dimissum ordinem revertantur excommunicati habeantur, sed et hi qui post communionem vel interdictum cum ipsis communicaverint. Sacerdos autem ad quem pertinere noscuntur, si eos quilibet munere vel favore **405** aut negligentia admonere noluerit, ut aut revertentes suscipiat aut contemnentes de Ecclesia rejiciat, simili sententia plectatur, quousque emendacionis eorum ab eo sententia promulgetur.

VIII. Quod quibusdam paenitentibus pristina reddantur conjugia.

Antiqui et sanctissimi est Patris sententia papæ Leonis, ut is qui in ætate adolescentiae positus, dum mortis formidat casum, pervenerit ad paenitentia remedium, si conjugatus et sorte fuerit incontinentis, ne postea adulterii incurrat lapsus, redeat ad pristinum conjugium quousque possit adipisci temporis maturitate continentiae statum: quod nos sicut de viris, ita et de feminis æquo modo censemus non quidem generaliter et legitime præceptum, sed constat a nobis pro humana fragilitate indultum, ea duntaxat ratione, ut si is qui paenitentia non est legibus deditus ante ab hac vita discesserit quam ex consensu ad continentiam eorum fuerit regressus, superstisti non licet denuo ad uxoris transeire amplexus: sin autem illius vita extiterit superstes, qui non accepit benedictionem paenitentis nubat, si se C continere non potest, et alterius consor:io fruatnr uxoris: quod de utroque sexu pari modo a nobis manifestum est decreuisse, ita videlicet ut in his omnibus sacerdotis ordinatio exspectetur, ut iuxta quod ætatem actum prospexerit, continentiae, absolutionis vel distinctionis tribuat legem.

IX. De professionibus et obedientia libertorum Ecclesie.

Longinquitate sæpe fit temporis, ut non pateat conditio originis; unde jam decretum est in anterius universalis concilii canone, ut professionem suam liberti Ecclesiae debeat facere, qua profiteatur se et de familiis Ecclesiae manumissos et Ecclesiae obsequium nunquaque relicturos. Unde his quoque nos adjicimus, ut quoties cursum vitae sacerdos impleverit et de hac vita migraverit, mox successor ejus advenerit, omnes liberti ejus ecclesie vel ab eis progeniti carthulas suas in conspectu omnium debeat ipsi substituto possibili publicare et professions suas in conspectu Ecclesiae renovare, quatenus status sui vigorem et illi obtineant, et obedientia eorum Ecclesia non careat. Si autem aut scripturas libertatis suas intra annum ordinationis novi pontificis manifestare contenerint aut professions suas renovare noluerint, vacue et inane carthulae ipso remaneant, et illi origini sue redditus sint perpetuo servi.

b In ceteris, præter A. et E. 3, tanto facinore.

* Ab hac voce quia usque ad finem canonis de sunt omnia in reliquis Codicibus præter A.

406 X. *De progenie libertorum Ecclesiae, ne eis A vel pro nutritione ab ecclesia licet evagare.*

Etenim decet, ut hi quorum parentes titulum libertatis de familiis Ecclesiae percepérunt, intra Ecclesiam cui obsequium debent causa eruditio nis enarrantur: contemptus quippe est patrōrum si ipsis neglectis aliis ad educandum degur progenies manumissorum. Ilaque censemus, ut sine sui status praejudicio ab episcopis habeantur in doctrinæ obsequium, quatenus et illi debitum reddant famulatum et nullum patientur ingenuitatis suæ detrimentum: eos vero, qui aliter quam sententia nostra decrevit agere tentaverint, invitios jubemus ab episcopis ad hoc ipsum reduci. Quod si forte parentes eorum eos pontificibus suis dare contempserint et alias sibi patronos adoptaverint, ingratorum feriantur lege libertorum.

XI. *Ne sine accusatore legitimo quispiam condemnetur.*

Dignum est ut vita innocentum non maculetur pernicie accusantium: ideo quisquis a quolibet criminatur non antea accusatus supplicio dedicetur, quam accusator presentetur, atque legum et canonum sententiae exquirantur, ut si indigna ad accusandū persona invenitur, ad ejus accusationem non judicetur, nisi ubi pro capite regiae majestatis causa versatur.

XII. *De consurgentibus ad hostes.*

Pravarum audacia mentium saepe aut mali in cogitationum aut causa culparum refugium appetit hostium: unde quisquis patrator causarum extiterit talium, virtutes emitens defendere adversariorum, et patriæ vel genti suæ detrimenta intulerit rerum, in potestate principis ac gentis reductus, excommunicatus et retrusus longinquieris penitentias legibus subdatur. Quod si ipse mali sui prius remissens ad ecclesiam fecerit consiguum, intercessu sacerdotum et reverentia loci regia in eis pietas reserveretur comitante justitia.

XIII. *De honore primatum palatii.*

Qui primatum dignitate atque reverentiae vel gratiae ob meritum in palatio honorabiles habentur, his a junioribus modestus honor per omnia deseratur, qui etiam minores a senioribus et dilectionis amplectantur affectu et utilitatis imbuantur exemplo.

XIV. *De remuneratione collata fidelibus regum.*

Primum fraudare fidelibus non solum **407** inhumanum, sed etiam existit injustum: ideoque cum fidei meritum tam in rebus divinis quam in humanis non habeatur ingratum, dignum videtur ut sacerdotali sententia consulamus fidelibus regis. Proinde, ut anno primo serenissimi principis nostri decrevit concilium sanctum, omnes qui fidei obsequio et sincero servitio voluntatibus vel jussis paruerint principis totaque intentione salutis ejus custodiam vel vigilantiā habuerint, a regni successoribus nec a dignitate nec a rebus pristinis causa repellantur injusta; sed et nunc ita pro uniuscujusque utilitate

A principis moderentur discretionē, sicut eos prospexit necessarios esse patrie; et sic illis impetratur benignitas, ut in ceteris maneat gratiae potestas: quatenus ita omnia in rebus juste conquista lucrentur, ut posteris relinquendi vel quibus voluntas eorum decreverit confrendi spontaneo fruantur arbitrio. Ceterum si infidelis quisquam in capite regio aut iniurias in rebus commissis praesenti piissimo domino nostro Chintilano regi extiterit, in clementiā ejus manu et in potestatis nūtu constet huiusmodi moderatio; nefas est enim in dubium inducere ejus potestatem, cui omnium gubernatio superno constat delegata iudicio. Quod si post ejus discessum quispiam repertus fuerit ejus vite fuisse infidelis, quidquid largitate ipsius in rebus habuit conquitis careat confiscandum et fidelibus largiendum.

XV. *De collatis rebus ecclesiis ut in earum jure perdurent.*

Quia his qui principibus digne deserviunt atque deferentibus fidele illis obsequium constat nos optimum ministrasse suffragium, dum juste a principibus adquisita in eorum jure persistere sancimus induulta, æquum est et maxime ut rebus ecclesiærum Dei adhibeatur a nobis providentia opportuna. Adeo quæcumque rerum ecclesiis Dei a principibus juste concessa sunt vel fuerint vel cuiuscumque alterius personæ quilibet titulo illis non iugis e collata sunt vel extiterint, ita in eorum jure persistere firma jubemus, ut evelli quoconque casu vel tempore nullatenus possint; opportunum est enim ut sicut fidelia bonorum servitia non existere censuimus ingrata, ita ecclesiis collata quæ proprie sunt pauperum alimenta eorum jure pro mercede offerentur maneant inconvulsa.

XVI. *De incolumitate et adhibenda dilectione regie prolis.*

Sicut insolentia malorum regum odioi semper et execrabilis existit subjectis, ita bonorum provida utilitas amabilis efficitur populi. **408** Quocirea quis ferat aut quis toleranter Christianus videat regis robores aut posteritatem expoliari rebus aut privari dignitatibus? quod ne fiat cum generalis promatur de filiis principis sententia nostra, id est, de praesenti excellentissimi et gloriosissimi principis

C Chintilani regis posteritate datur aperta a nobis decreta: ut ea quæ synodus præterito anno in hac ecclesia habita constituit circa omnem posteritatem ejus, universitas regni sui conservet, hoc est ut præbeatur filiis ejus dilectio benigna et firma, et tribuantur ubi loci opportunitas exhibuerit defensionis adminicula justa; ne de rebus juste proligatis aut parentum dignitate procuratis vel largitate principis aut alicuius impensis aut etiam proprietate debitis fraudentur qualibet insidia calliditatis; neque a quoquam laudandi eos præbeantur argumenta machinationis, quia dignum est ut cujus regimine habemus securitatem, ejus posteritati decreto concilii imper-

tiamus quietem. Denique tanta erga nos nostri principis exstant beneficia ut longum sit sigillatim ea promovere lingua; ipso enim auctore Deo nobis pacem, ijsse quasi capivam reduxit charitatem; ipsius ope quieti, ipsius sumus largitione ditati, ipse medicamine bonitatis suae et reis pepercit et rectos sublimavit, eis si dignis voluerimus respondere beneficis, non tantis extamus copiis virtutis quanto volo sufficiimus voluntatis.

XVII. *De his qui rege superstite aut sibi aut aliis ad futurum provident regnum, et de personis quae prohibent ad regnum accedere.*

Quanquam in concilio anteriori quod anno primo gloriosi principis nostri habitum est de hujusmodi resuerit promulgata sententia, tamen placet iterare quod convenit custodiire. Itaque regis vita constante nullus sibi aliquo opere vel deliberatione seu cuiuscunq[ue] dignitatis latens, seu gradu episcopatus, presbyterii aut diaconii consecratus ceterisque clericatus officiis deditus regem provideat contra viventis regis utilitatem et procul dubio voluntatem, nullo blandimento vel suasione pro eadem spe aut alios in se trahat aut ipse in alium acquiescat; iniquum enim et valde execrabile Christianis debet haberri futuris temporibus illicita prospicere et vita sua ignarus ventura disponere. Quod si quisquam jam talia iniqua deliberatione cum quocunque est meditatus, hoc sibi noverit esse sacerdotali moderatione concessum, ut veniabiliter possit hoc sine mora presentis principis auribus publicare: si autem obstinata deliberatione sua machinamenta noluerit dicere, pessimo plectatur anathemate. Rege vero defuncto nullus tyrannica **403** præsumptione regnum assumat, nullus sub religionis habitu detonsus aut turpiter decalvatus aut servilem originem trahens vel extraneæ gentis homo, nisi genere Gothus et moribus dignus prævehetur ad apicem regni: temerator autem hujus præceptionis sanctissimæ feriatur perpetuo anathemate.

XVIII. *De custodia ritæ principum et defensione precedentium regnum a sequentibus adhibenda.*

Jam quidem in antecedenti universalis synodo pro salute nostrorum principum constat esse consultum, sed libet iterare bene sancta et digna auctoritate munire salubriter ordinata; ideoque contestamur coram Deo et omni ordine angelorum, eoram prophetarum atque apostolorum vel omnium martyrum chorom, eoram omni Ecclesia catholica et Christianorum cœtu, ut nemo intendat in interitum regis, nemo vitam principis nece attrahet, neino regni eum gubernaculis privet, nemo tyrannica præsumptione apicem regni sibi usurpet, nemo quolibet machinamento in ejus adversitatem sibi conjuratorum nunquam associet.

^a Ex reliquis, præter A. et E. 3, in quibus: probatur.

^b T. 4, 2, Chintilano principi nostro.

^c A., prona. B. R., E. 4. T. 1, 2, U., G., proba.

^d In A., B. R., E. 4, T. 1, 2, præponitur uominibus episcoporum pronomen ego.

^e A., B. R., E. 4, T. 1, Scilia etsi indignus Ecclesiæ Narbonensis episcopus his constitutionibus a nobis edi-

A Quod si in quidpiam horum quisquam nostrorum temporario ausu presumptor exsisterit, anathemate divino percusus absque ullo remedii loco habeatur condemnatus æterno judicio: is autem qui ejus sedein fuerit assecutus, si vult tanto expiari piaculo, quasi proprii patris ejus ulciscatur interitum, in cuius defensionis auxilium universi regni Gothorum consentiat fortitudo; si autem desidi cura et minori zelo tam honestum noluerint vindicare scelus, sint omnes ex nostra sententia opprobrium cæteris gentibus.

XIX. *De gratiarum actionibus in confirmatione concilii Deo et principi datis.*

B His omnibus rite dispositis et diuturna collatione deliberatis, benedictionem, gloriam et honorem invisibili omnium auctori rependimus luiniuum Patri, et in his conservandis ejus imploramus opem suffragii, ut constitutionibus nostris roborem tribuat sua virtutis fragilitatemque humanam ita huic dispositioni reddat efficacem, ut non judicet prævaricatricem. Nos igitur omnia supra scripta, salva auctoritate præcorum canonum, subscriptione nostra firmamus, et gratias agimus Christianissimo et gloriosissimo **410** Chintilano ^b regi principi ostro cuius studio advocati et instantia sumus collecti, cujus voluntas probata ^c et ordinatio exstitit religiosa: donet ei Dominus ut optimo principi diuturnum in sæculo præsenti triumphum et in parte justorum perpetuum regnum felicesque annos: felix ipse longa felicitate fruatur et divinae dexteræ protectione ubique muniatur.

Ego ^d Scilia ^e Ecclesiæ Narbonensis episcopus subscripsi.

Julianus Ecclesiæ Bracarensis episcopus subscripsi.

Eugenius ^f Ecclesiæ Toletanae episcopus subscripsi.

Honoratus Ecclesiæ Ilipalensis episcopus subscripsi.

Protasius ^g Ecclesiæ Tarragonensis (A., T. 2, Valentiniæ) episcopus subscripsi.

Conantius (T. 2, Canantius) Ecclesiæ Palentiae episcopus subscripsi.

Leudfredus Ecclesiæ Cordubensis episcopus subscripsi.

Vigintinus Ecclesiæ Vigastrensis episcopus subscripsi.

Acutulus Ecclesiæ Elenensis episcopus subscripsi.

Jaunes Ecclesiæ Ilipensis episcopus subscripsi.

Bonifa Ecclesiæ Cauriensis episcopus subscripsi.

Eugenius (E., T. 2, Eusebius) Ecclesiæ Vastitanæ episcopus subscripsi.

Hilarius Ecclesiæ Complutensis episcopus subscripsi.

Jacobus Ecclesiæ Mentesanæ episcopus subscripsi.

Joannes Ecclesiæ Dertosanæ episcopus subscripsi.

Sisisclus Ecclesiæ Elboensis episcopus subscripsi.

^h is subscripsi: haecque forma utuntur hi Codices in quibusdam posterioribus subscriptionibus.

ⁱ B. R., E. 4, T. 1, Ego Eugenius Dei miseratione ecclesiæ Toletanae metropolitanus subscripsi.

^j B. R., E. 4, T. 1, In nomine Domini ego Protasius sanctæ primæ sedis Tarragonensis immixto episcopus subscripsi. Desunt reliquæ subscriptiones in his Codicibus.

David Ecclesiae Aurensiae episcopus subscripti.
 Elpidius Ecclesiae Tironensis episcopus subscripti.
 Osdulfus Ecclesiae Oscensis episcopus subscripti.
 Fructuosus Ecclesiae Ilerdensis episcopus subscripti.
 Deodatus Ecclesiae Egabrensis episcopus subscripti.
 Prostuturus Ecclesiae Lamecensis episcopus subscripti.
 Servusdei Calabriensis Ecclesiae episcopus subscripti.
411 Pimenius Ecclesiae Asidonensis episcopus subscripti.
 Anatolius Ecclesiae Lutebensis episcopus subscripti.
 Suabila Ecclesiae Oretanæ episcopus subscripti.
 Montensis Ecclesiae Egiditanæ episcopus subscripti.
 Ucila Ecclesiae Salamauticensis episcopus subscripti.
 Ausulfus Ecclesiae Portualensis episcopus subscripti.
 Serpentinus Ecclesiae Illicitanæ episcopus subscripti.
 Braulio Ecclesiae Cæsaraugustanæ episcopus subscripti.
 Oya Ecclesiae Barcinonensis episcopus subscripti.
 Ansericus Ecclesiae Segobiensi episcopus subscripti.
 Viaricus Ecclesiae Olyssiponensis episcopus subscripti.
 Guda Ecclesiae Tuccitanæ episcopus subscripti.

^a *Æ., T. 2, U., G., diaconus, qui et Petrus, agens.* C

A Anastasius Ecclesiae Tudensis episcopus subscripti.
 Egila Ecclesiae Oxomensis episcopus subscripti.
 Ildiclus Ecclesiae Segontiensis episcopus subscripti.
412 Vasconius Ecclesiae Lucensis episcopus subscripti.
 Amanuncus Ecclesiae Causensis episcopus subscripti.
 Eparchius Ecclesiae Italicensis episcopus subscripti.
 Renatus Ecclesiae Conimbricensis episcopus subscripti.
 Tunila Ecclesiae Malacitanæ episcopus subscripti.
 Oscandus Ecclesiae Asturicensis episcopus subscripti.
 Justus Ecclesiae Accitanæ episcopus subscripti.
 Domninus Ecclesiae Ausonensis episcopus subscripti.
 Gottomarus Ecclesiae Iriensis episcopus subscripti.
 Farmus Ecclesiae Vasensis episcopus subscripti.
 Gutisculus presbyter, agens vicem Orootii episcopi Emeritensis Ecclesiae, subscripti.
 Domarius presbyter, agens vicem Carterii episcopi Arcavicensis Ecclesiae, subscripti.
 Wamba diaconus, agens ^a vicem Antonii episcopi Segobriensis (Æ. Segobricensis) Ecclesiae, subscripti.
 Citronius presbyter, agens vicem Gavini episcopi Calagurritanae Ecclesiae, subscripti.
 Severinus diaconus, agens vicem Musitacii episcopi Valentiniæ Ecclesiae, subscripti.

LII

CONCILIJ TOLETANUM SEPTIMUM

TRIGINTA EPISCOPORUM, GESTUM ANNO QUINTO, CLEMENTISSIMO DOMINO NOSTRO CHINDASV NDO
 REGE REGNANTE, DIE XV KALENDARVM NOVEMBRIUM, ÆRA DCLXXXIV.

I. De refugis atque perfidis clericis sive laicis.
 Cum in sanctæ nomine Trinitatis pro quibusdam disciplinis ecclesiasticis tam nostra devotione quam studio serenissimi et amatoris Christi Chindasvindi regis nosier apud Toletanam urbem conventus ad esset, competenter **413** visum est mutua collatione decernere quod sollicite conservatum et præsentibus et futuris commodis nimium ut confidimus prodesse constabit magis; quia semper est magnopere providendum quidquid vel ecclesiasticis moribus vel utilitatibus publicis, sine qua quieti non vivimus, opportunum esse perpenditur. Nam licet tantæ constitutiones canonum existent, quæ ad omnem possint correctiōnem sufficere si quis eas dignetur libenter attendere, tamen quia luminis claritas tanto amplius emicat quanto fuerit studioeius sapientissime contractata, non parum proficit ad emendationem multorum si dum ea quæ constituta sunt per fraternalm collationem ad memoriam reducuntur, illa magis adjiciantur quæ aut dñe videntur aut omnino constituenda competenter existimantur. Quis enim nesciat quanta sint hac-

tenus per tyrannos et refugas transferendo se in externas partes illicite perpetrata, et quam nefanda eorum superbia jugiter frequentata, quæ et patre diminutionem afferrent et exercitu Gothorum inde sinente laborem imponerent? Quod quidem laicorum insaniam factum tolerandum nobis forsitan aliquoties videretur: illud tamen est vehementius stupendum, quia quod pejus est tanti ex religionis proposito in bac interdum præsumptione præcipites efferruntur, ut non ad levem confusionem nostram pertinent si res ullatenus inulta remaneat, quam et mundana lege et ecclesiastica convenit instanter disciplina corrigeri. Ideoque placuit nunc concordi sententia definire: Ut quisquis in ordine clericatus a maximo gradu usque ad minimum constitutus in alienæ gentis regionem se quacunque occasione transduxerit, ut exinde superbiendo vel redditu suum vel quodlibet aliud videatur expelere, sive etiam quod gentem Gothorum vel patriam aut regem specialiter sub hac occasione possit nocere vel fieri disposuerit vel aliquatenus fecerit, sed et qui cum

talibus concius reperitur eisque vel consilium vel opem administrasse cognoscitur, qualiter aut ad gentem alienam fugam appelerent aut in malis quæ cœperant perdurarent seu quamcumque lesionem genti Gothorum vel patriæ aut principi post fugam inferrent, atque in eadem pravitate perseveraluros dignoscitur suassisse, iste ita indubitanter omni honoris sui gradu privetur, ut locum ejus in quo ministraverat alter continuo perpetuum regendum accipiat; ipse vero transgressor sub paenitentia constitutus, si reminiscens mali quod fecerit et usque in diem mortis suæ recissime paenituerit, in solo tantum fine communioni ei praestanda est, ita ut antequam tempus finis ejus adveniat, si quispiam sacerdotum etiam ordinante principe ei communicare **414** consenserit, particeps criminis illius effectus anathema fiat in perpetuum atque simili cum eo cui communicaverit sententia condemnetur; quoniam potestatis principis nullus sacerdotum in hoc prebere debet assensum, unde vel perjurium videatur incurrire, vel quod abit, si quicunque catholice fidei prævaricator princeps surrexerit, sacerdos idem vel favore principis vel terrore a rectæ credulitatis lumine ad tenebras cogatur reverti. Sic enim nec super admixta capitula vel imperiis principum vel terroribus operetit unquam evacuari, quia novimus omnes pene Hispanie sacerdotes omnesque seniores vel judices ac cæteros homines officii palatini jurasse, atque ita dudum legibus decretum fuisse, ut nullus refugia vel persidus qui contra gentem Gothorum vel patriam seu regem agere aut in alterius gentis societatem se transducere reperitur, integrati rerum suarum ullenatus reformetur, nisi forsitan princeps humanitatis aliquid personis talibus impertiri voluerit, cui tamen non amplius quam vicesimam partem rerum ei qui persidus exsistit de rebus unde rex elegerit tribuendi potestate habeat. Sed et quia plerosque clericos tanta levitatis interdum pravitas elevat, ut præternissa sui ordinis gravitate ac polliciti sacramenti imminores, constante principe, cui fidem servare promiserant in alterius erectionem temeraria levitate consentiant, abrogari deret hanc omnino licentiam et a nostro consilio penitus extirpari, ita ut si quicunque lacorū quandoquidem intra fines patriæ Gothorum superbens ^a regni apicem sunere fortasse tentaverit, eique clericorum quilibet adjutorium vel favorem præstiterit, atque hunc qui superbire videtur ad eamdem regni ambitionem prævalente delicto pervenire conigerit, ex eo quidem die vel tempore eundem episcopum vel cuiuslibet ordinis clericum excommunicationem manere perpetuum oportebit qui tali se scelere implicavit; tamen si improbitate principis cui iniuste consepsit non potuerit instantia sacerdotum a communione suspendi, saltem si superstitem eum post ejusdem regis obitum tempus invenerit, superiori anathematis correctioni subjacent quicun-

A que illi præter in ultimo vitæ suæ, si tamen hunc legitime paenitere probaverit, communionis gratiam consenserit impendendam. Nobis interim ratio persuasit synodalı super hoc constitutione decernere: ut quicunque etiam laicorum in predictis capitulis, hoc est adversitate gentis aut patriæ vel regis potestatis in externas partes se conferendo vel talibus opem præbendo noxius fuerit ultra rei ertus, non solum, ut dictum est, omni rerum suarum proprietate privetur, sed et perpetua **415** excommunicatione damnatus, numquam illi præter in ultimo mortis suæ communio tribuatur, excepto si aliter communionis ejus remedium vel eorum quod supra taxavimus imploratione sacerdotum apud principem fuerit imperatum. Nam si, quod omnino fieri non oportet, in derogationem aut contumeliam principis reperiatur aliquis nequiter loqui aut in nece in regis seu iurisdictionem intendere vel consensum præbere, nos si quidem hujuscemodi excommunicatione dignum censemus; utrum tamen sit illi quandoque communi-
C candum, pietati principis discernendum relinquisimus, cuius procul dubio potestatis est subjectoru[m] culpas misericordiae iudicique sententia temperare. Contestamus autem clementissimos principes et per inefabilem divini nominis sacramentum obtestantes unanimiter obsecramus, ne quandoquidem absque justa ubi necesse fuerit imploratione sacerdotali excommunicationis hujus sententiam a perfidis clericis vel laicis ad externas partes se transferentibus vel consensum præbentibus quacunque temeritate suspendant; nam quid magis eorum utilitatibus videtur ferre consultum, si hujus constitutionis nostræ forma ab ipsis principibus servetur et omnibus subjectis impleri cogatur? Si quis vero haec instituta putaverit esse execranda, anathema fiat et velut prævaricator catholicæ fidei semper apud Dominum reus existat quicunque regum deinceps canonis hujus censuram in quoquinque crediderit vel pernisierte violanda.

II. De languoris eventu ministrantium clericorum.

Nihil contra ordinis statum ^b temeritatis ausu præsumitur neque illa quæ summa veneratione censentur vel minimo præsumptionis actu solvuntur, cum ad hoc tantum quæ fieri jussa sunt interrupta noscuntur, ne languoris proventu robore salutis natura **D** privetur; non ergo solum fragilitati consulitur humana, sed etiam honori ministeriorum Dei providetur abunde, dum ab offensionis casu procuratur etiam caveri sollicite. Censemus igitur convenire, ut cum a sacerdotibus missarum tempore sancta mysteria consecrantur, si ægritudinis accidat cuiuslibet evenitus quo cœptum nequeat consecrationis expleri ministerium, sit liberum episcopo vel presbytero alteri consecrationem exequi officii cœpti; non enim aliud ad supplementum sui initiatis mysteriis ^c competit quam aut incipientis aut subsequentis completa benedictio sacerdotis, quia nec perfecta videri possunt

^a statum.

^b E. 4, T. 1, 2, ministeriis.

^c Ex reliquo, præter A. et E. 3, in quibus: superbens.

^d Ex reliquo, præter A., E. 3, T. 2, in quibus:

asis perfectionis ordine compleantur. **416** Cum enim simus omnes unum in Christo, nihil contrarium diversitas format, ubi efficaciam prosperitatis unitas fidei repräsentat : quod etiam consultum cuncti ordinis clericorum iudicatum esse sibi non ambigunt, sed ut præmissum est præcedentibus libenter alii pro complemento succedant. Ne tamen quod naturæ languoris causa consultetur in præsumptioni perniciem convertatur, nullus post cibi potusve quamlibet minimum sumptum missus facere, nullus absque patenti preventu molestiae minister vel sacerdos cum cœperit imperfecta officia præsummat omnino relinquere : si quis hæc temerare præsumperit excommunicationis sententiam sustinebit.

III. De esequiis morientis episcopi.

Ea quæ competunt honestati contingit sæpe quærumdam desidia non compleri^a : proinde quia nōrum est quæ dignitas in esequiis morientis episcopi ex canonibus conservetur traditione moris antiqui, hoc tantum adjicimus, ut si quis sacerdotium secundum statuta Valletani concilii ad humana decedentis episcopi membra venire commonitus pīgra voluntate distulerit, appellantibus clericis obeuntis episcopi apud synodus sive apud metropolitanum episcopum, anni annius tempore nec faciendi missam nec communicandi habeat omnino licentiam. Presbyteres autem sive cæteri clericis quibus major honoris locus apud eamdem ecclesiam fuerit, cuius sacerdos obierit, si omni sollicitudine pro esequiis aut jam mortui aut continuo antitidis morituri ad commonendum episcopum tardū inveniantur, aut per quameunque molestiam animi id negligere comprobentur, totius anni spatio ad penitentiam in monasteriis deputentur.

IV. De exactione ecclesiæ Gallæciae provinciæ.

Inter cætera denique quæ communi consensu nos conferre competenter oportuit querimonias etiam parochialium presbyterorum Gallæciae provinciæ solertissime discernere^b decuit, quas contra pontificum suorum rapacitates necessitas ut comperimus tandem compulit in publicum examen deferre. Illi enim pontifices, ut evidens inquisitio patescet, indiscreto moderanîne parochianas ecclesias prægravantes, dum in exactionibus superflui frequenter existant, pene usque ad exinanitionem ex remæ virtutis quædam basilicas perduisse prohantur. Ne ergo fiat de cætero quod constat hactenus inordinate **417** præsumptum, non amplius quam duos solidos unusquisque episcoporum præfatae provinciæ per singulas dioecesis suæ basilicas juxta synodum Bracarensem annua illatione sibi expetet inferri, monasteriorum tamen [B. R., autem] basilicas ab hac solutionis pensione^c sejunctis. Cum vero episcopus diocesem visitat, nulli præ nultitudine onerosus existat nec unquam quinquagenarium^d numerum evasionis

^a E. B. R., E. 4, T. 1, 2, U., impleri.

^b T. 1, 2, decernere.

^c B. R., E. 4, T. 4, 2, impensione.

^d In omnibus Codicibus quinquagenarium scribitur :

A excedat, aut amplius quam una die per unamquamque basilicam remorandi licentiam habeat. Quicunque vero pontificum eorumdem aliter quam decernimus agendum præsumperit, correptioni prœcul dubio canonum subjacebit, qua constitutione in syndicalium transgressores priscorum Patrum edictis corripiendos oportet.

V. De reclisis honestis sive vagis.

Quosdam paternarum incognitos vel oblitos traditionem in tantam conspicimus corruisse desidiam, ut eorum execrando usu pene abolita patescant quæ exstiterunt legitime constituta; dum enim indocti docere appetunt, quid aliud quam quia ignorantie errore vexentur ostendunt? Et quia gressu præpostero innitentes præsumptionem doctrinæ discendi studiis anteponunt, patet quod non summa utilitatis petunt, sed actioni depravationis inerviunt. Ex hoc igitur justæ severitatis talia decernentes, opportuno amputare judicio jubemus eos quos in cellulis propriis reclusi sanctæ vīte ambitio tenet, quoque ejusdem sancti propositi et merita juvant et probitas ornat, quietos Dei auxilio et nostro favore tutor existere. Illos vero quos in tale propositum ignavia impulsit, non prudentiae cognitio deputavit, quosque nulla vīte dignitas ornat, sed, quod est deterius, et ignorantia fœdat et morum execratio turpat, decernimus ab his alijs cellulis atque locis in quibus auferuntur vagi aut tenentur inclusi, atque ab episcopis sive rectoribus monasteriorum, ex quorum congregatione fuerunt vel in quorum vicinitate consistunt, in monasteriis omnimodo deputentur, ut illie sancti ordinis meditantes doctrinam primum possint discere quæ sunt a Patribus instituta, ut post valeant docero quæ sunt sancta meditatione percepta. atque tunc denum si doctrinæ et sancti operis fructu exstiterint fecundati, ad summam virtutis properent exercitio sanctæ intentionis imbuti. Deinceps autem quicunque ad hoc sanctum propositum venire disposuerint, non aliter illis id dabitur assequi neque hoc antea poserunt adipisci, nisi prius in monasteriis **418** constituti, et secundum sanctas monasteriorum regulas plenius eruditæ et dignitatem honestæ vīte et notitiam potuerint sanctæ promereri doctrinæ. Illos autem quos tantum extrema vesania occupant, at incertis locis vagi atque morum depravationibus in honesti ullam prorsus nec stabilitatem sedis nec honestatem mentis babere exstiterint cogniti, quicunque a sacerdotibus vel ministris vagantes repererit, aut^e, si fieri potest, cœnobiorum Patribus corrigendos assignet, aut, si difficile est, pro sola honestate vīte vigori suæ potestatis erudiendos inclinet.

VI. De convicinis episcopis in urbe regia commorandis.

Id etiam placuit, ut pro reverentia principis ac regie sedis honore vel metropolitani civitatis ipsius consolatione convicini Toletanæ urbis^f episcopi,

corruptum locum conjicimus ; forsitan quinarium.^g

^e B. R., E. 4, T. 1, 2, aut si fas est in propriis locis cœnobio suis rectoribus eos reformet, aut si d'ffice.

^f B. R., E. 4, T. 1, 2, U., sedis.

juxta quod ejusdem pontificis admonitionem acep-
rint, singulis per annum mensibus in eadem urbe
debeant commorari, messivis tamen ac vendemiali-
bus feriis relaxatis. Nós autem immortali Deo et
glorioso Chindasvindo principi, ob cujus votum in
hac urbe sancta devotione convenimus, gratias una-
nimiter referentes optabili admixu depoescimus, ut
sanctae Ecclesiae catholicæ fidei semper ac pacis cu-
muletur affectu, et memorato principi cum prosperi-
tate præseatis regui futuri etiam largiantur præmia
gaudii, ipso præstante quid in Trinitate unus Deus
vivit et gloriatur ^a in saecula saeculorum. Amen.

Orontius in Christi nomine sanctæ Ecclesiae Eme-
ritensis metropolitanus episcopus hæc statuta definiens
subscripti.

Antonius Dei misericordia sanctæ Hispanensis Ec-
clesiae metropolitanus episcopus hæc statuta definiens
subscripti.

Eugenius sanctæ Ecclesiae Toletanae episcopus
hæc statuta definiens subscripti.

Protasius Ecclesiae Tarragonensis metropolitanus
episcopus hæc statuta definiens subscripti.

Uiliarius gratia Christi episcopus Ecclesiae Complu-
tensis hæc statuta definiens subscripti.

Deodatus in Christi nomine Ecclesiae Egabrensis
episcopus hæc statuta definiens subscripti.

Eparchius Dei misericordia Ecclesiae Ialicensis
episcopus hæc statuta definiens subscripti.

Stephanus Dei misericordia Ecclesiae Astigitanae
episcopus hæc statuta definiens subscripti.

419 Tagontius Deo miserante Ecclesiae Valerien-
sis episcopus hæc statuta definiens subscripti.

Egila in Christi nomine Ecclesiae Oxomensis epi-
scopus hæc statuta definiens subscripti.

Richardus sanctæ Ecclesiae Dumensis episcopus
hæc statuta definiens subscripti.

Sisiculus in Christi nomine Ecclesiae Elborensis
episcopus hæc statuta definiens subscripti.

Anserius in Christi nomine Ecclesiae sanctæ Se-
gobiensis episcopus hæc statuta definiens subscripti.

Widerius sanctæ Ecclesiae Segontiensis episcopus
hæc statuta definiens subscripti.

Winibal Dei miseratione sanctæ Ecclesiae Illi-
tanæ, qui et Ejotanae, episcopus hæc statuta defi-
niens subscripti.

Maurusius in Christi nomine Ecclesiae Or. tanæ
episcopus hæc statuta definiens subscripti.

Eustochius in Christi nomine Ecclesiae Abilensis
episcopus hæc statuta definiens subscripti.

Johannes Dei gratia Ecclesiae Cauriensis episcopus
hæc statuta definiens subscripti.

Egeredus Ecclesiae sanctæ Salamanticensis epi-
scopus hæc statuta definiens subscripti.

Servus-Dei sanctæ Ecclesiae Calabriensis epi-

^a B. R., gloriatur per infinita semper saecula saculo-
rum. Amen.

^b B. R., E. 4, T. 1, 2, Anianus.

A pus hæc statuta definiens subscripti.

Vasconius etsi indignus Ecclesiae Lucensis episco-
pus hæc statuta definiens subscripti.

Gottomarus sanctæ Ecclesiae Iriensis etsi indignus
episcopus hæc statuta definiens subscripti.

Farmus sanctæ Ecclesiae Vesensis etsi indignus
episcopus hæc statuta definiens subscripti.

Sonna sanctæ Ecclesiae Brittanensis etsi indignus
episcopus hæc statuta definiens subscripti.

Codestus sanctæ Ecclesiae Aurientis episcopus
hæc statuta definiens subscripti.

420 Witericus sanctæ Ecclesiae Lamecensis epi-
scopus hæc statuta definiens subscripti.

Armenius sanctæ Ecclesiae Egiditanæ e;iscopus
hæc statuta definiens subscripti.

Ademirus sanctæ Ecclesiae Tudensis episcopus hæc
statuta definiens subscripti.

Anesius ^b sanctæ Ecclesiae Valentiniæ Dei misera-
tione e;iscopus hæc statuta definiens subscripti.

Donum-Dei sanctæ Ecclesiae Empuritanæ epi-
scopus hæc statuta definiens subscripti.

Valentinianus archipresbyter, agens vicem domini
mei Leudefredi Cordubensis Ecclesiae episcopi, hæc
statuta definiens subscripti.

Crispinus abbas, agens vicem domini mei Neu-
freli ^c e;iscopi Olyssiponensis Ecclesiar, hæc statuta
definiens subscripti.

Wiliensus presbyter, agens vicem domini mei Pi-
meni Asidensis Ecclesiae episcopi, hæc statuta de-
finiens subscripti.

Paulus presbyter, agens vicem domini mei Candi-
dai Asturiensis Ecclesiae episcopi, hæc statuta de-
finiens subscripti.

Magnus presbyter, agens vicem domini mei Morei
e;iscopi Castulonensis Ecclesie, hæc statuta deli-
niens subscripti.

Constantius presbyter, agens vicem domini mei
Teudredi e;iscopi Pacensis Ecclesie, hæc statuta
definiens subscripti.

Reparatus presbyter, agens vicem domini mei
Ætherii e;iscopi Eliberitanæ Ecclesie, hæc statuta
definiens subscripti.

Clemens diaconus, agens vicem domini mei Joan-
nis e;iscopi Iliplensis Ecclesie, hæc statuta deli-
niens subscripti.

Ambrosius diaconus, agens vicem domini mei Ci-
vici e;iscopi Montesanz Ecclesie, hæc statuta de-
finiens subscripti.

Egila diaconus, agens vicem domini mei Vigiliu-
s e;iscopi Vigastrensis Ecclesie, hæc statuta definiens
subscripti.

Matthacellus diaconus, agens vicem domini mei
Durlilani ^d e;iscopi Malacitanæ Ecclesie, hæc statuta
definiens subscripti.

^a B. R., Nebridii. E. 4, T. 1, 2, Nefridii.

^b B. R., E. 4, T. 1, 2, Dunlani.

LIII

CONCILIO TOLETANUM OCTAVUM

QUINQUAGINTA DUORUM PONTIFICUM IN URBE REGIA CELEBRATUM, DIE XVII KALENDARUM JU-
NUARIUM, AERA DCXCI, ANNO QUINTO ORTHODOXI ATQUE GLORIOSI ET VERA CLEMENTIE
D.GN TATE PRÆCIPUI ^a RECESVINTHI REGIS.

421-422 Cum nos omnes divinæ ordinatio voluntatis ejusdem principis serenissimo jussu in basilica sanctorum apostolorum Petri et Pauli ad sacrum synodi coegisset aggregari conventum, dies tandem latitudo appetitu diutissime præoptatus et gratus adfuit et juvendus, tanto nostri pectoris avidiori voto suscepitus, quanto ad remedium salutis extiterat anhelantium præcordiis exquisitus: cumque ex more unusquisque nostrorum ordine suo sedes debitas occupasset et eventum rei tranquille intentionis expectatio sustineret, adest serenissimus princeps pia religione plenis imus et summo laudum titulo gloriosus, qui sece nostro cœtu reddens acclinis ut hunc omnipotenti Domino precibus commendaremus, attentis dulcissimis cohortatus est verbis, grates referens Deo virtutum quod sue iussionis implentes decretum in unum suissemus adunati concilium. Sed cum tam pie humilem cognovissemus ejus sanctæ animæ voluntatem et tam sublimis glorie celsitudinem sublimius veleremus acclinem, tanta sumus in Dei gloriam exultatione succensi, ut grates illi debitas et honorem et lati humiles redderemus et cernui; sed quanto extulerat principe humilitatis ordo, sublimius tanto ad exercitia summæ virtutis instruebant exempla sacratissimi principis formam nostræ religionis. Tunc relatis Deo laudibus de unitatis alernæ proventu magna nos cum tranquillitatibus gratia allocutus est dicens: Etsi summus auctor rerum me divæ memoriae domini et genitoris mei temporibus in regni sedem subverxit atque ipsius glorie partipem fecit, nunc tamen cum ipse requiem æternarum adeptus est mansiōnum, ea que in me totius regiminis transflusa jura reliquit ex toto divina nubi potentia subjugavit. Unde quia regendorum membrorum causa salus est capit, et felicitas populum non nisi mansue uido est principum, votive decrevi vobis coram positis et votorum meorum deliberationem sanctione patula reservare et studiorum aea sincera exhibitione deferre. At vero quia anhem pectus sese in promissorum complementa diffundit nec pigredire sessam retardationis oneribus sese summittit, longam prosecutionem compendio brevitas adstrinxī, et quidquid productionibus inquietarum in concione diffundere potui, totum in tomi hujus complicamento respersum calamo vestrae sanctitudini offerre decrevi, id magno precatu deliberationis exhortans, ut quæcumque illic detinentur adscripta valido attendatis intuitu, sagaci prescrutenui studio, ac de his quæcumque extiterint placita Deo vestri oris ad nos sacro re'erantur oraculo. Ac-

A cepto dehinc oblato nobis tomo agentes Dominus gratias acclamavimus: Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Post hujus exultationis beatæ gaudium et cœlestis gloriae hymnum ei em sacro principi benediximus, reseratoque dein volumine tomi ^b hæc inibi contexta reperimus.

In nomine Domini Flavius Recesvinthus rex reverentissimis Patribus in hac sancta synodo residentibus: Sancti Spiritus admirabili dono regulam fidei meæ solidam tenens **423** et instructam agnoscens atque in honorem ejus diadema gloriae cum cordis humilitate prosternens, illo latet auditu quod omnes reges terræ serviant et obediunt Deo, en, reverendi Patres excelsiori mihi venerationis honore sublines, coram vobis advenio, in gratiam mansuetudinis meæ

B vestræ beatitudinis testimonium convocans et ad testimoniū visionis vestræ memet coram omnipotentis Dei nutibus tremendis acclinans, referens illi corde late gratias opulentas, quod vos clementia voluntatis ipsius ex nostræ celsitudinis jussu ad hujus sanctæ congregationis votivum dignatus est deducere cœtum, confidens tam mihi quam vobis et ia presentium serie temporum et in futurorum longitudine aeculorum ejus adesse gratiæ præmium, quoniam et vestræ concordia in conveniendo unanimem ac religiosum demonstratis affectum et dispositionis meæ in regendis populis quam plium sit properasti patenter agnoscere votum. Nunc igitur quia momenti locutio longæ dictio non capit excessum, quid de sancta fide noverim quam cœlitus illapsam mihi per sanctorum apostolorum sequentiumque Patrum ora cognovi, seu quid de securis negotiis pro quibus hunc conventionem vestræ congregationis coadunare percensui intimare decreverim, in hujus tomi serie conscripta tenete ac relecta prænoscite, et cunctis quæ tenori ejus nostræ amplitudinis potestas impressit vestræ beatitudinis gravitas effectum tam proprie ac miseranter impendat, quam nostræ mansuetudinis serenitas hæc vobis implenda commendat. Exordium itaque allocutionis meæ ex definitione sanctæ fidei inchoans, cætera quæ futuris sunt prosecutionibus itinanda velut supra soliditatem petrae constructurus annexam, ut operis mei ædificium congressurus eo sequentia validius ponam quo decentius firmissima prætulerim prima. Itaque coram se reverentia vestra habeat quod nosse non ambigit, me orthodoxæ fidei veram, sanctam et sinceram regulam de corde puro et conscientia bona plenissime habere, veraciter scire, et firmissime retinere, atque eam ita complecti, venerari atque diligere, sicut eam

^a T., U., G., perspicui.

^b AE, 1, 1, U., involuto tomo. B. R., E. 4, 2, involucro.

apostolica traditio dedit, sicut eam sancta synodus Nicæna constituit, sicut Constantinopoli sanctorum Patrum congregatio definitivit, sicut Ephesini primi cœtus unitas affirmavit, sicut Chalcedonensis concilii descriptio protulit, hanc cum fidelibus servans, ad haec salvandos infideles advitans [B. R., invitans], in haec subjectos populos regens, hanc propriis gentibus tenendam insinuans, hanc populis alienis annuntians, ut in illa glorificans Deum et in tempore mortalium me summae divinitatis felicitas assequatur, et in terra viventium **424** hereditas a me gloriae capiatur. Enī, reverentissimi Patres, quantum ad veritatem fidei sanctæ pertinuit ex toto animam meam suæ confessionis titulos explicuisse honorificentia vestra pensavit. Jam nunc magnopere arbitror esse mihi opportunius entendum societati ejusdem veræ fidei studia sanctæ operationis innectore, ne hanc aut sine operibus mortuam habeamus aut non plenitudinis sue dignitate perspicua decidat inobusta, dum Scriptura non silente de quibusdam infertur qui dicunt se nosse Deum, factis autem negant. Ut ergo hanc fidem supra lapidem illum solidatam quem reprobaverunt quicunque adiunctantes, idein tamen a Dominō factus est in caput anguli, et est admirabile in oculis nostris, plenus habeamus ejusque insignibus decentius exornemur, attendite cujus o. eris fructum cuiusque operationis augmentum studii: hujus sanctæ fidei consociare velimus et innectere quam' ocius præceptemus. Itaque revolutis retro tempore: ihns ita vos omnemque populum jurasse recolimus, ut enjus-
cunque iudicis vel honoris persona in necem regiam excidimusque Gothorum gentes ac patriæ detecta fuisset vel cogitasse noxia vel egisse, irrevocabilis sententia multatus atrocitate nusquam mereretur venias remedium vel alieñus temperantiae periperet qualocunque subsidium. At nunc quia grave onerosumque censetur, dum pietatis actibus gravi contradictione hæc sententia resultare perpenditur et sic funditus damnationis astipulatio retinetur, ne pietati quæ Apostolo præcento ad omnia utilis est quocunque aditus reseretur, vestris hinc committit fidenti animo sacris pertractanda judicis ac dirimenda sententiis. Unde jam vestrum erit inspirante robis miseratione divina ita utriusque discriminis temperante mensuram, ne aut juramenti conditio teneat reos aut impietatis ultio habeat inhumanos, siveque vestri nos instruat forma judicii, ut subjectos populos nec in profanationibus habeam subditos, nec impietatis vinclis doleam communatos: post hujus conventionis alloquium sequentium nectens causas negotiorum similiisque subjungimus vos intendere attentione. Dernimus attentes universitatem vestram per summæ divinitatis coequalem, et coeternam, et inseparabilem Trinitatem, atque illius mysteria sacramenti, quod incarnatum Dei Filium de Spiritu sancto et Maria virgine pro salute mundi vera fides in toto orbe denuntia, atque ejusdem adventum Jesu Christi, filii Dei, Domini nostri, quo perimendi sunt im-

A pii, et regnum ejus quo glorificandi sunt sancti, ut quocunque negotia de quorumlibet querela vestris auditibus existenter patefacta, cum justitiae vigore misericorditer et cum temperamento **425** miserationis justissime cum nostra convenientia terminetis; in legum sententiis que aut depravata consistunt, aut ex superfluo vel indebito conjecta videntur, nostræ serenitatis accommodante consensu, hæc sola quæ ad sinceram justitiam et negotiorum sufficientiam convenient ordinatis: canonum obscura quædam et in dubium versa in meridiem lucidae intelligentiæ reducati, omniumque negotiorum conventus ordinumque status qui in vestram existenter devoluti præsentiam ita majorum regulis concordantes justissime, pie ac temperanter constitutæ studeatis, ut et mibi quia studiorum fructum bonorum anhelo pars beatorum adveniat, et vos quoniā implentes voluntatem Dei me non spernitis imprecantem regio beatitudinis æternæ suscipiat, et visio delectationis Dei sibi perenniter inhaerere concedat. **V**os etiam illustres viros, quos ex officio palatino huic sanctæ synodo intercessione mos primævus obtinuit ac nobilitas expectabilis honoravit et experientia æquitatis plebiū rectores exigit, quos in regimine socios, in adversitate fidus et in prosperis amplectior strenuos, por quos justitia leges implet, miserationes inficit, et contra justitiam legum moderatio æquitatis temperantiam legis extorquet, adjurans obtestor per omne illud admirabile et solēm unius sacræ fidei sacramentum, quo venerabilem omnium sanctorum Patrum sum obtestatus conventum, ut ad tantæ veritatis ac dilectionis justissimæ formulam ita animos dirigatis, ut nihil a consensu præsentium Patrum sanctorumque virorum aliorum mentis decentes obtutum quidquid innocentia vicinum, quidquid justitiae proximum, quidquid a pietate non alienum vel soli Deo cognovit existere placitum, insister, modeste et cum omni dignemini intentione complere, scientes quia in eo quod hæc mea salubria vota completis, vos Deo amabiles assignatis, et in eo quod de reorum vestrorum edicta favoris exhibitione corroboro, me vobis simul Deo placitum assigno. In commune jam vobis cunctis et ex divino cultu ministris idoneis et ex aula regia rectoribus D decenter electis, divini nominis adjuratione constricatis, adjicio concessionis meæ verum purumque promissum, ut quocunque justitiae aut pietati salutarique discretioni vicinum decernere seu adimplere cum nostro consensu elegeritis, omnia favente Deo perficiam et adversus omniamodam controversiarum querelam principali auctoritate muniam ac defendam. Præmissis illis quæ ad domesticos fidei regula veritatis pertinuisse probavit, adhuc si iudicis beatitudinis **426** vestræ conventu ejusdem fidei avidi as sancta depositi, connectente me in sequestrationis conflito causam quæ a nostro dogmate probatur extranea, quam licet per me lucrari Christus exoptet, inimicam sibi tamen esse non ambigit, donec quod ardenter

* In reliquis, præter A. et E. 3, cunctæ.

opiat evidenter oblinet : Judæorum scilicet et vitam amoresque denuntio, quorum tantummodo novi terram regiminis mei pollutam esse posse contagii ; nam cum Deus omnipotens omnes ex hac regione radicitus extirpaverit hæreses, hoc solum sacrilegii dedecus remansisse dignoscitur, quod aut nostræ devotionis instantia corrigat aut vel ionis suæ vindicta desperat. Ex his enim quosdam traditionis errore velutæ video retinere jura perfidiae, quosdam vero saeri baptismatis expiatos ablutione ita in apostasiæ doleo relapsos errorem, ut detestabilior inveniatur in eis profanatio blasphemie, quam in illis quos nondum constat purificatos esso regenerationis sacrae liquore. Pro quo bonæ intentionis agone et lucro fidei veræ obsecro reverentiam beatitudinis vestræ atque per supra taxatim contestor tremenda conjurationis tenorem, ut abeque omni favore, absque omni personarum par. ipsorum acceptione quidquid ad Domini et Redemptoris mei Jesu Christi veram si leui verumque pertinet ad honorem b, de his jubeat ardenter et verissime Doo ac fidei meæ placitam sententiam dare, ut sicut mihi divisa pietas regimen fideli dedit cum quibus se a me glorificari cognoscit, ita quoque infidelium assequi tribuat lucrum, in quietus et voluntatis suæ fieri bonum et ejus advenire congaudeam venerabile regnum. Datum sub die xvii calendarum Januarium anno feliciter quinto gloriae regni nostri.

In nomine Domini Flavius Reevesianus rex bane fidei et bonæ voluntatis meæ deliberationem manu mea subscrispi.

I. Relecta e tomis ^c pagina vel finita, cum gloriosissimum Deum de fidei principalis auditu et de bonæ voluntatis ejus affectu, ad peragendum causarum negotiorum ceterarum statim vertimus animum simulque sumus exorsi iudicium. Tunc prima narrationis exorta en verso fidei nobis tractatus occurrit, ut incipientes de illa, primitus loqui, inde soliditatis auspicemur exordium, unde sacre sumpsimus nativitatis initium, quatenus asserti. nostrarum fortí præmissa sententia quidquid subsequenter advenierit de actis negotiorum fortiori subsistere valeat serie decretorum. Itaque unius sacrae fidei vera professionem veramque regulam tenere nos tota virtute animi et profitemur et acclamamus, exactisque percipiendam ac 427 retinendam plena deliberatione incessanter prædicamus et pandimus, sicut a sanctis apostolis ostensa docetur, sicut a sequentibus Patribus orthodoxe disserta probatur, sicut etiam in sanctis illis synodalibus gestis verissime confirmata dignoscitur, in quibus Arii, Macedonii, Nestori vel Eusebii insanissimus error et dilucide proditur et radicibus extirpatur, sicut denique in sacris missarum solemnitatibus concordi voce profiteamur ac dicimus :

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem,

^a Ex reliquis, præter A., in quo, actionis.

^b In reliquis, præter A. et E. 3, amore.

A factorem creli et terræ, visibilium omnium et invisibilium conditorem : et in unum Dominum Iesum Christum Filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia aëcula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, hominumque Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt que in cœlo et que in terra, qui propter nos et propter nostram salutem descendit et incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine homo factus, passus sub Pontio Pilato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in cœlos, sedet ad dexteram Patris, Inde [B. R., iterum] venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis : credimus et in Spiritum sanctum dominum et vivificantem, ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui locutus est per prophetas : in unam catholicam atque apostolicam Ecclesiam : confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum, exspectamus resurrectionem mortuorum et vitam futuri saeculi. Amen.

Hujus sanctæ fidei regula idcirco nunc tractatum non recipit aperturam, quia et a sacris doctoribus abunde constat expositam, et imminentium causarum negotia nos ad alia pertrahunt peragenda.

M. Secunda disputationis occursu adiuit negotium tam difficile quam et grave, in quo de refugis atque perfidis disputatione commota, utrumque posset eorumdem temperari sententia damnatorum, magno satis conatu est exquisitum. Sed cum illarum series conditionum, ad quas decursis non longe temporibus pro eorum penuria hostilitatis vastitas nos jurare coegerat, nostris esset auditibus recensita, tantum reperimus obligationis illic inesse texturam, ut materialium suarum nodositas non tantum videretur prohibitionem dedisse transgressionum, quantum conclusisse viscera pietatum. Aderat enim quod in utroque pavor agebat, et ne sancti nominis profanatio fieret et ne miserationis operatio interiret, quia et ex Dei nominis profanatione non aberat quod terrebatur et ex prohibitione pietatis aderat quod temebatur, dumque alterno periculorum objectu 428 se prolate sentientiae compugnarent, periclitabamur auctipes in bifido partium dissidentium calle, quo diremptionis tramite judicium properaret; sed cum gressibus disputationis nostræ sese difficultatis compressione devia objecisset, properandi tandem relicto discrimine, cum fragore singultum et imbris lacrymarum ad Deum qui pietatis fons est verba simul et corda convertimus.

Aspira, sancte Spiritus, et ducito nos in portum voluntatis tue, sedatis fluctibus ignorantiae nostræ : ecce enim periculorum syrtes in littore eurus morsii pervenimus atque hinc de strigantibus naufragiorum obicibus quo dispositionis nostræ vela pandamus attentionis consideratione non cernimus. Sed

^c E. 4, Relata.

^d Ex reliquis, præter A. et E. 3, in quibus : omni.

aspira rurcum, sancte Spiritus, et dato nobis te dominante nosse quid jubeas ac te juvante implere posse quod jusserris, ut et perlustrando illumines quod nescimus et adjuvando perficias quod implere pavemus. Si jam ergo iu te requiescentes, erroneorum fluctuum pavoribus abdicatis, commercia nos jules disponere pacis, inchoemus illa quæ et in gloriam tuæ omnipotentiaz conferantur et humanæ saluti te annuente donentur. Temporibus non procul excursis cum quorundam refugiarum tumultuosa seditio frequenter vastationes terris inferret, et scandala populis cum excidiis irregaret, adeo ut captivorum tuomas reducere et desolations terræ quæ tali concussæ sunt pesta quilibet conatus nequeat reparare, exactum est vi potius necessitatæ exortæ quam deliberatione judicii, ut contra eosdem eisdemque simillimos cum omni fere populo acerrima juramenta daremus, unde jurasse nos per attestacionem divini nominis conditio juramenti demouastrat, et ne resolvi queat sacrae Scripturaræ auctoritas instat; scribitur namque in Exodo : *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, nec enim in contemnere habebit Dominus eum qui assumperit nomen Domini Dei sui frustra.* Item in Levitico : *Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Domini Dei tui : ego Dominus.* At vero quia illata pressurarum acerbitas resolvit ac debeat tam vinculum et lamentorum horror insiuuat, quam ejusdem auctoritatis Dominicæ præcepta comiendant : etenim juxta veterem translationem ita quosdam per Isaiam gravi exprobratione Dominus increpat dicens : *Væ filii desertionis, dicit Dominus : fecistis consilium non per me, et sponzionem non per spiritum meum, adjicere peccatum super peccatum.* Item Jeremias : *Iniquitates nostræ declinaverunt ista et peccata nostra amovunt bona a nobis, quia inventi sunt in populo meo impii et laqueos statuerunt ad dispergendo viros et comprehendenterunt : ut laqueus stans p'enus 429 volutilibus, sic domus eorum plena dolo.* Et per Michælam : *Eheu mihi anima, quia perire revertens ad terram, et qui corrigat inter homines non est ; omnes in sanguine judicantur ; unusquisque proximum suum tribulat tribulatione ; in malum manus suas præparant.* Ad beneficentiam certe quæ divinis oculis tanto est gratior quanto et invenitur esse præstantior, sic nos Isaías instruit dicens : *Dissolve colligationes impietas, solve fasciculot deprimentes.* Paulus eliam vas electionis : *Pietas ad omnia utilis est.* Et Jacobus : *Judicium sine misericordia illi qui non fecerit misericordiam ; superexaltat outem misericordia judicium.* Joannes item : *Qui odit fratrem suum homicida est, et scitis quia omnis homicida non habet vitum æternam in se manentem ?* Et per semelipsum Veritas : *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt : et iterum : D. multite et dimittetur vobis ; si autem non dimiseritis, nec Pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra.* Ecce sunt dominicæ iussionis hinc inde astipulata firmissima cautione præcepta, ac proinde quia sunt divini oris prosecu-

A tione taxata, permanebunt per omnia æterna legi præfixa. Quid ergo ? Nunquid aut juramenti justitiam aut misericordia pacem sibi contrarie narrabimus, duis scriptum sit : *Misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax se complexe sunt ?* Aut quia controversiarum lapsus sese in contentione diffundunt atque unius partis assertionem narrabimus non implicantem ? cur alterius assertio partis jacturæominatur instantiam ? Et quia juramenti custodia utilitionem non temporal pavescendam, idcirco impie-tatis atrocitas mortem pariet execrandam ? absit. Etenim si publicia sacramentorum gestis, quod Deus avertat, a quibuslibet illicita vel non bona existisset conditio alligata, quæ aut jugulare animam patris aut agere compelleret stuprum sacratissima virginis ; nunquid non tolerabilius esset stolidæ promissionis rejicere vela, quam per inutilium promissorum custodiad exhorrendam criminum implere mensuram ? Quod si ita esset, quomodo crederetur unius observantia iussionis esse fons pietatis, cum euenteret rivulos a nitionis ? aut quænam illa esset sacra observatio legis quæ sacrificia committeret pravitatis, vel cuius menuræ æquitas videretur, ut ex unius præcepti cautela nervis exoriretur immunitas truculentia ? At nunc non ita contendimus ut contentioñum divortiis conciliatis nos ipsos contentionis certaminibus misceamus. Est vere pax in utroque quod dicimus, quia sic sanctus Spiritus iter nostrorum cursuum temperat, ut in nullo devium hoc a sua dispositione secludat : unde plena jam voce, pleniori fide, plenis imaque intentione prædicimus, atque 430 in totam sanctæ ecclesiæ universitatem prædicamus pariter et optimus, nulla profanatione solius et summae divinitatis nomen existere assumendum, nullo perjurii sacrilegio indebitè profanandum, nullo uspiam contractu fallaciae continuendum. Nam si attestante Veritate propter profanationem perjurii evitandam prohibetur omnino jurare, cum dicitur : *Sit sermo vester : EST, EST, NON, NON ; quod plus autem his est, a malo est : quomodo impunitum erit nomen tantæ gloriae voluntarie profanasse, dum in eo taxata fides dignocitor interisse, vel quatenus pacis fraterna in gentium discordia ligabuntur, si non juramenti pacta sanctiori integrilate serventur ?* Etenim omne quod in pacis fratre-venit tunc solidius substiat, cum juramenti hoc interpositio roborat, sed et omne quod animos amicorum conciliat tunc fixius dura, cum eos sacramenti vincula ligant, omne etiam quod testis astipulat, tunc verius constat, cum id adjectio iurbationis affirmat ; quod si et testis deficiat, innocentis fidem s.l. juris-jurandi taxatio manifestat. Hinc et ut motibus humaniæ divina voluntas panderet quod volebat, ne labens fragilitas pro incerto teneret quod inviolatae veritatis promissio exprimebat, per Isaiam loquitur dicens : *Ego Dominus et non est aliis, in memorijs juravi : si ergo tantæ institutionis limite sunt rotiva juramenta servanda, quis alienoru[m] a veritate haec*

* Ex A.E., B.R., E. 4, U. In A. et reliquis : tribulus.

adstruat execrabiliter violanda? Stabunt ergo sacrae auctoritatis vivida iussa nec vana profanatione erunt aliquatenus teneranda; verum ne juramenta quæ data sunt videantur in nos ita penitus miserationum conclusisse præcordia, ut nullam de pietatis affectu animæ viscera concipient indulgentiam paritoram, sic stabilitis contractibus juramenti sinum misericordiae aperimus, atque ita cunctis Deo placita devotione misereri censemus, ut nos nec juramenti teneat cautio reos, nec inhumanitas faciat execrandos. Occurrere certe miserorum ruinis debet subsidio unusquisque quo valet, et relevatione alienæ vindictæ a se Dèi removere vindictam: libat enim Dominus prospira qui ab afflictis pellit adversa. Inde Job ante passionis experientiam impendens patientibus quod in passionis suæ patientia memorabat, suarum virtutum catalogum texens inter cetera sic concrevit: *Benedictio perituri super me veniebat, et cor viduae consolatus sum: et paulo post: Flebam quondam super eum qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi.* Hinc et Salomon: *Erue eos qui ducuntur ad mortem, et qui trahuntur ad infernum liberare non cesses.* Quibus sanctæ auctoritatis instructi decrevis, nec sanctum nomen profanasse nos constat, quod nullatenus profanandum vox nostræ **431** predicationis inveniat, et indulgentiae visceribus adaptaris, licet oris sui professione damnati difficile mererentur absolvii juxta quod scriptum est: *Sanguis tuus super caput tuum, os enim tuum locutum est adversarii te: et iterum: Ex ore tuo justificaberis, et ex ore tuo condemnaberis;* tamen pietatis intuitu et parcendi viam prædunus et misericordiam prorogavimus; hujus sane promissionis incaute crudam cruentanquo temperare sententiam illa quam maxime compellimur causa, quod hæc duo mala licet sint omnino cautissime præcavenda, tamen si periculi necessitas ex his unum temerare compulerit, id debeamus resolvere quod minori nexus noscitur obligare. Quid autem ex his levius, quidve sit gravius proportionis scumine vestigenus; etenim dum perjurare compellimur, creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodo maculamus; cum vero noxia promissa compleamur, et Dei iussa superbe contemnimus et proximis impia crudelitate nocemus, et nos ipsos crudeliori mortis gladio trucidamus: illic enim duplice culparum telo percutimur, hic tripliciter jugulamur. Restat ergo ut eo nostra pergit sententia quo misericordiae patuerit via, quæ ita Domino probatur accepta, ut plus eam cupiat quam sacrificia veneranda, dicente ipso: *Misericordiam volui et non sacrificium.* Hac indulgentiae concessa licentia miserationis ipsius opus in gloriosi principis potestatem redigimus, ut quia Deus illi miserendi aditum patefecit, remedia pietatis ipse quoque non deneget, quæ ita principaliter discretione moderata persistant, ut et illis sit aliquatenus misericordia contributa et nusquam gens aut patria per eosdem aut periculum quocunquam perferat aut jacturam, hæc miserationis obtentu

* Ex reliquis, præter A., in quo: *religatione.*

A temperasse sufficiat. Ceterum quacunque juramenta pro regiae potestatis salute vel contumacione gentis et patris vel haec tenet sunt exacta vel deinceps extiterint exigenda, omni custodia omnique vigilancia insolubiliter decernimus observanda, a membrorum truncatione mortisque sententia religione * penitus absoluta. Sed ne ravarum mentium versuta nequitia nosmet ad perjurii quandoque devocet culpam, nec a sanctæ fidei regula hanc asserat venire sententiam, tam divinæ auctoritatis oracula, quam præcedentium Patrum asserita huic narrationi curaviinus innectenda. Etenim incommutabilis idemque semper existens Dei summi natura præcellens sua saepè in sacris litteris legitur mutasse promissa, et pro misericordia temperasse sententiam: unde quamlibet sit impensisibilis atque immutabilis idem quidem deitate summisima, crebro tamen ejus et juramenta leguntur et penitentia, quæ sacris exstant mysteriis adoperia. **432** Jurare namque Dei est a se ipso nullatenus ordinata convellere, penitere vero eadem ordinata cum voluerit immutare. Sic enim per Jeremiam dicit: *Repente loquar adversum gentem et adversum regnum, ut eradicem et destruam et disperdam illud: si penitentiam egerit gens illa a malo suo quod locutus sum adversum eam, agam et ego penitentiam super malo quod cogitavi ut sacerdem ei.* Et per Ezzechiel: *Si dixero justo quod vita vivat et confisus in justitia sua frerit iniquitatem, omnis justitia ejus oblivioni tradentur, et iniquitate sua quam operatus est in ipsa morietur: Si autem dixero impio: Morte morieris, et egerit penitentiam a peccato suo, vita vivet et non morietur.* Si ergo nostra conversio sic divinam mutant sententiam, cur miserorum tantæ lacrymæ vel pressura tam crudam non temperet ex miseratione vindictam? Hinc etiam populo Israelitico sape ultio promissa suspenditur, et Ninivitarum perditio divinæ sententiae permutatione sedatur.

C At vero illusiri laudum titulo præclarus auctor Ambrosius in libro de Officiis primo hujuscemodi rei causa sic loquitur: *E t etiam contra officium, nonnunquam promissum solvere, sacramentum custodire, ut Herodes qui juravit quoniam quidquid petitus esset daret filiæ Herodiadis, et necem Joannis præstít ne promissum negaret.* Nam de Jeph'e quid dicam qui inmolavit filiam quæ sibi victori primum occurserat, quo volum impleret quod spupo derat ut quidquid sibi primum occurrisset offerret Deo? Melius fuerat nihil tale promittere quam promissum solvere parricidio. Item in libro tertio: *Purum igitur ac sincerum oportet esse affectum, ut unusquisque simplicem sermonem posserat, vas suum in sanctitate possideat, nec fratrem circumscriptione verborum inducat, nihil promittat in honestum, ac si promiserit, tolerabilius est promissum non facere quam facere quod turpesit.* Saepè plerique constringunt se jurisjurandi sacramento, et cum ipsis cognoverint promittendum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciunt quod spoponderint; sicut de Herode supra scripsimus, qui saltatrici præmium turpiter pro-

*misit, crudeliter solvit, turpe quod regnum pro salta-
tione promittitur, crudele quod mors prophetæ pro ju-
risjurandi religione donatur. Quanto tolerabilius tale
fuissest perjurium sacramento? Et post pauca de Jephite
diuersus: *Miserabilis, inquit, necessitas quæ solvitur
parricidio. Melius est non vovere quam vovere id quod
sibi is cui promittitur nolit exsolvit.* Et post paululum:
*Non semper igitur promissa solvenda omnia sunt.
Denique ipse Dominus, sicut Scriptura indicat, fre-
quenter suam nuntiat sententiam. Vir quoque sanctissi-
mus Augustinus vestigationis acumine cautus, inve-
niendi 433 arte præcipuus, asserendi copia pro-
fluens, eloquentiae flore venustus, sapientiae fructu
secundus, hæc in suis narrat affatibus: *Duo sunt
omnino genera mendaciorum in quibus non magna
culpa est; sed tamen non sunt sine culpa cum aut jo-
camur aut quod promisimus mentimur.* Illud primum
in jocando id est non est perniciössimum quia non
fallit, novit enim ille cui dicitur joci causa esse dictum.
Secundum autem ideo mitius est, quia retinet nonnullam
benevolentiam. Idem ipse: *Non auferat, inquit,
veritas misericordiam, nec misericordia impedit veri-
tatem; si enim pro veritate aut quasi rigida veritate
oblitus fuerit misericordiam, non ambulabis in via
Domini, in qua misericordia et veritas obviaverunt sibi.*
Beatus etiam papa Gregorius et libris et meritis ho-
norandus, atque in ethicis assertionibus pene cunctis
merito præferendus, sic in libris insert moralibus:
*Quia ergo behemoth iste ita inexplicabilis nodis ligat,
ut plerumque mens in dubio adducta unde se a culpa
solvere nititur inde in culpa arctius adstrigatur, recte
dicitur: Nervi testiculorum ejus perplexi sunt. Argu-
menta namque machinationum illius quasi collazantur
et relinquunt, eo magis implicantur ut teneant. Est ta-
men quod ad destruendas ejus versutias utiliter fit, ut
cum mens inter minora et maiora peccata constringi-
tur, si omnino nullus sine peccato evadendi aditus pa-
ret, minora semper eligantur, quia et qui murorum un-
dique ambitu ne fugiat clauditur, et in fugam præ-
cipitat ubi brevior murus invenitur. Nostri quoque
seculi doctor egregius, Ecclesie catholice novissi-
mum decus, præcedentibus ætate postremus, doc-
trina comparatione non insinuus, et quod majus est
in sæculorum fine doctissimus, atque cum reveren-
tia nominandus Isidorus in libro Sententiarum se-
cundo hæc pro tali narrat negotio: *Non est conser-
vandum sacramentum quo malum incaue promittitur,
veluti si quispiam adulteræ perpetuam cum ea perma-
nendi fidem pollicetur: tolerabilius est enim non im-
plere sacramentum, quam permanere in stupri flagitio.*
Similiter in Synonymis: *In malis promissis rescinde
fidem, in turpi voto muta decretum quod incavæ vo-
visti non facias. Impia est promissio quæ scelere adim-
p'etur.* Hæc de sacris paginis auctoribusque præcipuis
brevissime suslavit prælibasse, nam plurima colli-
gere poterit qui hæc attentius legendi quæsierit:
Exterum quibus hæc nequaquam sufficiunt, vel hinc***

* AE., B. R., T. 1, 2, aut proximis mentimur. U., G.,
aut quod promissus proximo mentimur.

A samant cum rubore si entum, quia optamus ut vas
electionis anathema esse Christo pro fratribus no-
stris, quam perdurare crudelibus in delictis.

III. Tertiæ ratiocinationis alloquo dolimus contra
priorum monita Patrum vota 434 perniciössima
posteriorum, nam quanto sequentius illi noxia velue-
runt, tanto studiosius isti perpetrare vetita non
quiescunt; sieque per contrarium quod penitus oc-
cumberet debuit insultare non desinit, et res quæ tot
excissa decretis arescere potuit, ad vicem lernæ
capitis ut serunt fabulae truncata virescit. Denique,
quod non sine magno dolore dicendum est, reperiuntur
quamplurimi negotio muneri perituri mercari
velle gratiam Spiritus sancti, dum vile præmium do-
nant ut pontificalis ordinis sublimne culmen accipient,
B oblii verborum Petri, quæ dixit ad Simonem:
*Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam domini
Dei existimasti per pecuniam possidere. Proinde quia
et ositatum est tale malum, et majorum frequenter
existat muerone sucsum, nos quoque huic vulneri
canceroso ignitum quod superest adhuc injicimus
ferrum, dercentes omnimodo, ut quicunque deinceps pro percipienda sacerdotii dignitate quolibet
præmium fuerit detectus obtulisse, ex eodem tem-
pore se noverit anathematis opprobrio condemnatum
atque a perceptione Christi corporis et sanguinis
alienum, quo illum constat hoc execrabile Christo
perpetrasse flagitium. Quod si aliquis existiterit qui
accusat, ille qui hunc ordinem munerum fuerat ac-
ceptione lucratus et suscepti honoris gradu privetur,
et in monasterio sub perenni paenitentia religetur:*
illi vero qui pro hac causa niunerum acceptores ex-
sisterint, si clerici fuerint, honoris omissione mul-
ctentur, si vero laici, anathemate perpetuo condem-
nentur.

C IV. Quartæ congressionis eventu obvius sese no-
bis intulit pontificalis culminis lapsus, quem ambo
flere quam disponere compulsi ex ordine sumus;
nam cum secundum carnis assumptam mysterium Ec-
clesiae sue fuerit dignatus caput existere Christus,
merito in membris ejus intentio episcoporum officia
peragere cernitur oculorum. Ipsi enim de sublimiori
celitudine ordinum regunt et disponunt subjectas
multitudines plebium. Unde quanto ipi sunt sequen-
tium ductores, tanto meritorum lumine debent esse
fulgentes. Quapropter omnes episcopi inter extera-
rum ornamenti virtutum nitore carnis dehent pro-
pensiis eniti, ut ex hoc audientes munditiam appen-
tant ex quo doctores immunditia non deturpat. Adeo
si deinceps episcopi de cœli suerint execrabilibus
flagitiis cum quibuslibet feminis pollui ac familiari
peculiaritate versari, noverint se irrevocabili sen-
tentia Patrum ulisci, id est et loci et ordinis sui di-
gnitate privari.

V. Quintæ actionis impulsu perenit ad totius
concilii sacrum auditum quædam sacerdotes et
ministros, obliviscentes majorum 435 vetera

b Ex reliquis, præter A., in quo: *hydra.*

constituta, aut uxorum aut quaruncunque seminarum se immunda societate et execrabilis contagione turpari, pessimi cordis oblatione tam sacris litteris quam Patrum regulis obviantes, nec levi quidem respiramine memorie comendantes quod scriptum est : *Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum*, dicit Dominus : et illud apostolicum : *Mortificate membra vestra quae sunt super terram, id est fornicationem et immunditiam, concupiscentiam malam et avaritiam* : quibus quanto est pertinacior [B. R., perniciosior] usus in malis, tanto austerioribus convenit obviare decretis. Propter quod flagitiū dedecus specialiter hoc a sancto concilio definitur; ut omnes episcopi id ipsum in suis querere sollicite current, et cum hoc verissime reperire posuerint, omnes placiti cautione tali constringant^a, ut nusquam ulterius tam abominanda committant. Mulieres vero seu fibrae sint seu ancillæ, hac illis turpitudine sociatae, ita omnismodo separantur aut certe vendantur, ut ulterius ad consicos [B. R., consocios] sui criminis revertendi omnem habeant aditum denegatum : illi vero si omnimodo coerceri nequierint, usque ad exitum vite sua monasteriis deputati penitentiae disciplinis manent omnino subjecti.

V. Sextæ discussionis objectu quorundam male sibi concionerum patuit denotatum elogium : nam relatum est nobis quosdam subdiacones, postquam ad sacri hujus ordinis pervenerint gradum, non solum carnis immunditia sordidari, cum scriptum sit : *Mundanini qui fertis vase Domini*: sed etiam, quod dictu quoque uelas est, novis uxoris copulari, assentes hoc ideo sibi licere, quia benedictionem a pontifice se nesciunt perceperisse. Prinde omni excusationem discesso velamine id præcipiens observari, ut cum iisdem subdiacones ordinantur, cum uas ministerii benedictio eis ab episcopo detur, sicut in quibusdam ecclesiis vetustas tradit antiqua, et sacra dignoscitur consuetudo substare prolatæ, omni penitus ab illis sorde mulierum ac familiaritate remota. Quod si hoc vulnere deinceps fuerint sauciati, mox erunt sub penitentiæ encribus usque ad extreum vitæ monasteriis religandi.

VII. Septimæ assertionis accessu adiit costum nostrum tam inverecunda progressio quam ignobilis ac detestanda præsumptio : quosdam enim aut ex eventu necessitatum aut metu periculorum adeptus fuisse novimus ecclesiasticarum officia dignitatum, et quoniam cum illis imponerentur id sibi fieri noluisse testantur, idcirco haec sperare atque ad pristina pertinentia conjugia moresque **436** redire, tam nequierit coelestia jura solventes quam prompte sæcularibus existant illecebris inhiantes. Quia de re nosse non convenit quod episcopalis eminentiæ culmen non immerito sacris omnibus esse summa percensuit, quæ ceteris sacerdotibus exercenda prohibuit : scilicet templorum Dei sacrationem, chrismatis benedi-

ctionem, sacrorumque ordinum institutionem, que tandem valenter^b ordinata persistunt quam excellētissime conferuntur, qui et tanto ab eis singulariter inpenduntur, quanto eidem summo culmini agenda servantur. Quomodo ergo qui ea in se recipit a se rejicere poterit, cum haec a nullo altero conferri quam a solis pontificibus novit, a quibus nec ligata solvi nec soluta poterunt ab aliquo religari? Sic enim ad Petrum Veritas ait : *Quocunque ligaveris super terram erit ligatum et in celo, et quocunque solueris super terram erit solutum et in celo*. Nequaquam ergo aliquando poterit profanari quod divinitate jussionis siuulque apostolicæ traditionis auctoritate sacram noscitur existisse : verum sicut sanctum chrisma collatum et altaris honor evelli non queunt, ita quoque sacrorum decus honorum quod his compar habetur et socium, qualibet fuerit occasione perceptum, manebit omnismodo inconveniunt. Ad extirpandum vero radicibus hujus callide machinationis inutile argumentum, id sibi rationabiliter dari noverint in objectu, quod sacrosancti baptismatis inappreciabile donum et semper et sœpe non solum nolentibus, verum etiam, quod majus est, nescientibus impertitur; sed hoc a nullo penitus profanari permittitur. Quod si et hic opponitur necdum rationis capaces existere qui hoc probantur accipere, hinc omnimodo conticescant, quia si maiores impune non deserunt quod parvuli vel nesciendo vel nolendo percipiunt, quanto magis non convenit violari quod pro mortis aut præuarum evadenda pernicie occulta Dei dispensatione dignoscitur obvenisse? Recedant ergo talium desideriorum impuderali factores, et licet iuxti percepient quod non merebantur halere, libenter tamen ob hoc coeleste retineant præmium, quod nolendo pro terrenæ consecuti sunt necessitatis eventu, ut tandem inviti appetant bona diligere quæ sponte videntur desiderare impugnare. Quod si quis post hoc perennis dispositionis edictum non sinceriter sacris inhaeserit cultibus, et abjiciens a se gratiam quam accepit relabi ad conjugia moresque seculi attenuaverit vel eum redire constituerit, mox omni ecclesiastici ordinis dignitate privatus vere ut apostata a sanctæ Ecclesiæ liminibus et societate **437** fidelium habeatur prorsus exclusus, monasterii claustris donec advixerit sub penitentia retrandendus.

VIII. Octavæ disceptationis affectu reperimus quosdam divinis officiis mancipatos tanta nescientiae accordia plenis, ut nec illis probentur iustiucti competenter ordinibus, qui quotidianos versantur in usus. Prinde sollicite constituitur atque decernitur, ut nullus cuiuscunq; dignitatis ecclesiasticae deinceps percipiat gradum, qui non totum psalterium vel cantorum uerbum et hymnorum sive baptizandi perficie noverit supplementum. Illi sane qui jam honorum dignitate funguntur, hujusce tamen

^a In reliquis, præter A., distingant.

^b B. R., E. 4, T. 1, 2, separantur, et monasterio tradantur, ut ulterius.

^c Ex E. 4, T. 1, 2. In A. et reliquis : a'iter.

^d A.E., B. R., E. 4, T. 1, 2, divina jussione.

Ignorantiae cæcitate vexantur, aut sponte sumant intentionem necessaria perdiscendi aut a majoribus ad lectionis exercitia cogantur invitati.

IX. Nonæ intentionis admonitu detecta est ingluvies horrenda voracium, quæ dum frāno parcimonia non astringitur religioni contrarie censorum, nam dicente Scriptura: *Qui spernit minima paulatim decideret in maxima;* illi tanto edacitatis improbase sumptu grassantur, ut celestia et pene summa contemnere videantur. Etenim cum quadragesimæ dies anni tolius decimæ depulentur, quæ in oblationem jejunii Domini consecrantur, quibus etiam saluberrime conditio humani generis expiatur, dum a quatuor mundi partibus ad hanc homo religionem creditus adducitur, et quatuor elementis formatus propter transgressionem decalogi quater decies convenienter affligitur, illi ausu temerario hæc omnia contemnentes nec veracitatis ingluvem frānant, et, quod peius est, paschalia festa illicitorum esum perceptione profanant: quibus ex hoc adeo acerrius intenditur, ut quisquis absque inevitabili necessitate atque fragilitatis evidenti languore, seu etiam ætatis impossibilitate, diebus quadragesimas esum carnium præsumpsit attentare, non solum resens erit resurrectionis dominicæ, verum etiam alienus ab ejusdem diei sancta communione, et hoc illi cumuletur ad pœnam, ut ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiae oblitus est disciplinam. Illi vero quos aut ætas incurvat, aut languor extenuat, aut necessitas arcat, non ante prohibita violare præsumant quam a sacerdote permisum accipient.

X. Decimæ collocutionis assensu molestis actibus, quos sagax indagatio pietati obviare detexit, et non bene regendi licentia quam se mansuetudo impugnasse probavit, satis, ut opinamur, et lege gloriosi principis et decreto sanctæ synodi hujus contradictum esse conspeximus. Ita enim sanctus Spiritus per utrasque definitiones mortalium corda perflavit, ut vitali statu verborum in posterum 438 omnem exureret male concupiscentium rabiem animorum. Actum namque est in definitionibus ipsis, ut quia pietatis divine incomprehensibilis et ignota natura sese conditioni mortalium in unione personæ coniunctis mysterio redemptionis humanae, nos quoque a membris capitilis hujus et perfidiae malum et concupiscentiam quæ radix malorum est omnium, et avaritiam quæ invenitur servitus idolorum, parisi simul igne ac mucrone totoque artificio radicitus evellamus ac desecemus. Abhinc ergo et deinceps ita erunt in regni gloriam præficiendi rectores, ut aut in urbe regia aut in loco ubi princeps decresserit cum pontificum majorumque palatii omnimodo elegantur assensu, non surinsecus aut conspiratione paucorum aut rusticarum plebium seditione tumultu; erunt catholice fidei assortores eamque et ab hac

A quæ imminet Judiorum perfidia et a cunctarum hæresum injuria defendentes; erunt actibus, judicis et vita modesti; erunt in provisionibus rerum tam pari amplius quam extenti, ut nulla vi aut factio Scripturarum vel definitionum qualiumcunque contractus a subditis vel exigant vel exigendos intendant; erunt in conquitis oblationis gratissimæ rebus non prospectantes proprii jura commodi, sed consulentes patriæ atque genti; de robis congregatis ab eis illis tantum sibi vindicent partes quas dicaverit auctoritas principalis; verum quæcunque inordinata reliquerint hæreditabunt gloriam successores, propria eorum ^a et ante regnum justissimo conquista aut filii aut heredes capiant jure proximitatis. De afflitione successionis vel munere quamvis inordinata relicta, aut primum tantum filii aut hæreditibus sequenter proficiant vel propinquis, atque ita in eorum cunctis actibus, moribus atque rebus præfatis legi erit auctoritas solitura, ut et perenniter maneat inconvulsa. Et non prius apicem regni quisque percipiat, quam se illam per omnia suppleturum juris-jurandi taxatione definit: eni etiam legi vel decreto episcopali non solum in futuro sed etiam in præsenti reverentiam apponentes decernimus, ut quicunque detractor et non potius venerator decreti ejusdem at quo legis esse maluerit, sive religiosus ille sit, sive laicus, non solum ecclesiastica excommunicatione plectatur, verum et sui ordinis dignitate privetur.

C **XI.** Undecimæ occasionis articulo decretorum universalium perenne dedimus firmamentum, scientes quod multimoda semper Deus oppositione judiciorum ærumnam relevet oppressorum, et sicut malis exigentibus hominum permittit exerceri penurias ultiōnum, ita, cum voluerit, gravedines relebat pressuram. Hinc et decreta præcedenti in 439 Patrum ad contentionis jurgium radicitus evellendum rite synodalem fieri censuere conventum, ut illic diversitate judiciorum prutensæ lites habeant terminum ubi sanctus Spiritus universalem condunaverit cœtum. Ab hoc ergo Spiritu sanctie succensi ne quilibet in posteram aut impune valent commoveri aut generalia statuta convellere plena decernimus unanimitate connexi, ut quæcunque pro fidei causa ecclesiasticisque negotiis aut in præteritis gestis, aut in præsentibus constitutis, aut futuris etiam in decretis, vel sunt vel fuerint definitione conscripta universalis auctoritatis, nullus his deinceps contradicere audeat, nullus ea reverberare præsumat, nullus non implere contendat. Nam si quis ex religione contra hæc inobediens aut securrans aut certe lacerator aut invidus, ac non potius eorumdem sautor extiterit gratiosus, et honoris sui et communionis sanctæ lugeat amissione multates. Cum vero quælibet sancta synodus agitur aut pacifice inter episcopos hæc quidpiam definitur, si præciosiores per nescientiam vel

^a Ex omnibus, præter A. et E. 3, in quibus: successores proprii eorum.

b AE., B. R., E. 4, T. 1, 2, pontifices. U., G., pontifices ac laicos.

contemptionem ^a forte dissentiant, aut commoniti plurimorum sententiae cedant, aut ab eorum coetum dedecore confusionis abscedant et excommunicationis annuse sententiam luant.

XII. Duodecima quæ est finalis et ultima sacratissimi principis obsecratione piissima pro Judæorum abominabili ac nefanda perfidia execranda nostro coetui perpetuæ causa, quam idcirco in fine sententiarum censuimus esse ponendam; quoniam eamdem gentem delicti sui merito retroductam per divinæ sanctionis oracula a capite positam deslemus in candam. Sed quia Christus ut pro nobis ita quoque pro illis est mortuus juxta quod ipse ait: *Non sum missus nisi ad oves quæ perierant domus Israel*, necessarium duximus summam pro eis impendere curam pro quibus suam Christus ponere non dignatus est animam; ideoque principali clementiæ devotissime præfaventes, quæ ob hoc sui regni apicem a Domino solidari præceptat, si catholice fidei pereuntium turmas acquirat, indignum reputans orthodoxæ fidei principem sacrilegis imperare, fiduciumque plebem infidelium societate polluere, nihil aliud pro his ex nostra sententia definitur, quam ut decreta concilii Toletani, quod divæ memorie S. Isenandi regis aggregatum est tempore, a nobis ac posteris omnimoda suppleant intentione: quisquis autem ab ejusdem synodi voluerit sententia dissentire, ut vere sacrilegum se noverit condennari.

Divinæ Trinitatis inseparabile nomen sicut inspiratione mirabili nostrorum tractatum primordia lineavit, ita consummatione **440** sublimi eadem jam perficiendo concludit, ut in illo sit nostrum explicuisse a quo nobis adfuit inchoasse. Damus ergo gloriam et honorem eidem sanctæ atque invisibili Trinitati, quæ nobis et ex se dicere contulit et in se dicta complevit, quæ reformavit in extremitate saeculorum remedia pietatum et resolvit ligamina vinculorum collationibus gratiarum. Salus et benedictio ab exercitu Domino super serenissimum Reccesvinthum principem gloriissimum: gratiarum actio et reverentiae plenitudo a nobis omnibus in commune ipsi clementissimo principi bonorum gratioso largitori, cuius votorum instantia benigna Deus attulit complementa, cuius ^b dispositio piissima pressurarum removit exitia, cuius temporibus conferat vigere justitiam et exuberare misericordiam opulentam, cui post præsentis ævi tempora diuturnam cum sanctis omnibus tribuat in remuneratione coronam. Nos autem omnes hanc decretorum nostrorum seriem ex rectæ fidei vel pietatis ac justitiae fonte manantem coram Deo et sanctis angelis ejus, orthodoxis omnibus et nunc et in futurum impensisime commendamus, obsecrantes enixius ut hanc et reverenter adimpleant et ab æmulis benigne [Æ., enixe] defendant; et contemnentibus eam divinæ severitatis ultio pavenda proveniat, observantibus autem misericordia profluens, pax perpetua et gloria sempiterna contingat. Hujus quoque senten-

^a E. 4, T. 4, contentionem.

^b tiae fortitudine vel valore decreti nostri sciens, quam in serenissimi domini nostri Reccesvinthi regis edidimus nomine, pro rebus a divæ memorie patre suo quolibet titulo conquitis decernimus omnino constare. Legem denique, quam pro coercenda principum horrenda cupiditate idem clementissimus edidit princeps, simili robore firmans, atque ut in futuris retro temporibus modis omnibus observetur pa i sententia definitus. Quæ etiam ne tacitura temporum vel oblivia vetustate depereant huic nostræ constitutioni utraque decrevimus innectenda, in cunctorum memorie commendanda, ut a cunctis regulis superioris ordinatis nusquam maneant segregata. Cætera quoque decretorum nosrorum judicia quæ ab hac sancta synodo noscuntur esse confecta si quis convellere forsitan decreverit aut temeranter implere neglexerit vel infringere quandoque voluerit, per judicium Dei omnipotentis anathema sit. Se hæc autem Deo nostro gloria in sæcula saeculorum. Amen. Intersuerunt huic sancto concilio Pontifices:

Orontius Emeritensis metropolitanus episcopus.

441 Antonius Hispæensis metropolitanus episcopus.

Eugenius regiæ urbis metropolitanus episcopus.

Potamius Bracarensis metropolitanus episcopus.

Gabinius Calagurritanus episcopus.

Eparchius Italicensis episcopus.

Dunila Malacitanus episcopus.

Stephanus Astigitanus episcopus.

Donumdei Ampuritanus episcopus.

Joannes Cauriensis episcopus.

Egeredus Salamanticensis episcopus.

Georgius Agathensis episcopus.

Selua Egitanensis episcopus.

Candidatus Asturicensis episcopus.

Athanasius Setabitanus episcopus.

Maurusius Oretanus episcopus.

Filimirus Lameccensis episcopus.

Aya Eliberitanus episcopus.

Amanuagus Abilensis episcopus.

Froila Mentesanus episcopus.

Ansericus Segobiensis episcopus.

Tayo Gerundensis episcopus.

Tagonius Valeriensis episcopus.

Winibal Elicitanus episcopus.

Floridius Segobricensis episcopus.

Marcus Castulonensis episcopus.

Vincentius Tuccitanus episcopus.

Witericus Segontinus episcopus.

Dadila Complutensis episcopus.

Gosericus Ausonensis episcopus.

Abientius Elborensis episcopus.

Sylvester Carcasonensis episcopus.

Wadila Vesensis episcopus.

Afrila Dertoranus episcopus.

Bacauda Egabriensis episcopus.

Felix Valentinus episcopus.

Ascaricus Palentinus episcopus.

^a E. 4, B. R., E. 4, T. 4, dispositione.

Sonna Auriensis episcopus.
 Tayo Cæsaraugustanus episcopus.
 Fosforus Cordubensis episcopus.
 Ermenredus Lucensis episcopus.
 Julianus Accitanus episcopus.
 Valdigius Arcabicensis episcopus.
 Maurellus Urgelitannus episcopus.
 Litorius Aucensis episcopus.
 Siseberius Conimbroiensis episcopus.
 Adcodatus Pacensis episcopus.
 Giberius Bigastrensis episcopus.
 Celedonius Calabriensis episcopus.
 Servu-dei Vastitanus episcopus.
 Euscbius Oscensis episcopus.

Abbas.

Eumerius abbas.
 Fugitivus abbas.
 Eusychius abbas.
 Sempronius abbas.
 Cyriacus abbas.
 Joannes abbas.

442 Marcellinus archipresbyter [B. R., T. 4, abbas] Toletanus.

Siliculus primicerius [B. R., T. 4. abbas].
 Ildephonsus abbas.
 Anatolius abbas.
 Eumerius abbas.
 Morarius abbas.
 Secundinus abbas.

Vicarii episcoporum.

Absalius archipresbyter.
 Guterius diaconus.

Osdolzus abbas Riccimiri episcopi Ecclesiae Dumensis.

Servandus archipresbyter Vincentii episcopi Ecclesiae Egarensis.

Conantius diaconus Maurelli episcopi Ecclesiae Dianensis.

Godescalcus presbyter Egilanis episcopi Ecclesiae Oxomensis.

Daniel diaconus Marcelli episcopi Ecclesiae Urcitanensis.

Sindigis diaconus Vincibilis episcopi Ecclesiae Irenensis.

Sagarellus diaconus Saturnini episcopi Ecclesiae Osonovensis.

Mactericus presbyter Sosani episcopi Ecclesiae Britanniensis.

Victorinus presbyter beati episcopi Ecclesiae Tudensis.

Ex viris illustribus officii palatini.

Ilodoagrus comes Cubiculariorum et dux.
 Offilo comes Cubiculariorum et dux.
 Adulfus comes Scanciarum et dux.
 Babilo comes et procer.
 Astaldus comes et procer.
 Ataulfus comes.
 Ella comes et dux.

* B. R., E. 4, Sonani. U., Sosanis.

A Paulus comes Notariorum.

Evantius comes Scanciarum.
 Euredus comes et procer.
 Riquira comes Patrimoniorum.
 Afrila comes Scanciarum.
 Wenedarius comes Scanciarum et dux.
 Fandila comes Scanciarum et dux.
 Cunefrendus comes Spatiorum.
 Froila comes et procer.
 Riccila comes Patrimoniorum.

Decretum judicij universalis editum in nomine principis.

Soliditatem reddidisse fracturæ atque fecisse consurgere quod exstiterat concidisse et incrementum est usitatæ mercedis et plenitudo consummate perfectio-

Bnis : ponderi etenim collidentis ruinæ si aquilium proximorum curam convenit obviare, quanto grandioris erit culpæ prælatos incuria discrimen incurere, si non quo valent excommunicationis onere commissos procurent populos sublevare ? Properandum ergo est inter **443** ruinas collisionum catervas eripere collisorum, ut ex hoc jugiter et ultra nec vigorem nocendi habeat execranda pressura, et omnis compressus noverit sanctæ sanctionis esse sacribi collata remedium. Cum decursis ergo temporibus durae dominationis sese potestas gravis attolleret, et in subjectis populis imperium dominantis non formaret jura regiminis sed excidia ultionis, aspergimine subditorum statum non ex ordine vegetari rectoria, sed dejici ex gravedine potestatis : contraxerant enim leges elata fastigia in bifronti discidio motionis, et aut in culpis lex ardua sævibat aut in spoliis favorem lex voluntaria commodabat : inde moestos animos non spes sovebat ex munere, sed tolerantia vexabat in funere. Unde jam in reparationis occursu non tantum nos abire sola ratio cogit, verum et ipsa commotio rerum impellit, ut ex omnium animorum deliberatione concordi illa emaneat sententia dicti, qua et suam ausibus rite ponat illicitis et consultum salvandis jure ferat in populis. Quesdam namque conspiciimus reges postquam fuerint regni gloriam consequentes extenuatis viribus populorum rei propriæ congerere lucrum, et oblii quod regere sunt vocali defensionem in vastationem convertunt qui vastationem defensione pellere debuerant, illud gravius innocentes quod ea quæ videntur acquirere non regni deputant honori vel gloriæ, sed ita malunt in suo jure confundi, ut veluti ex debito decernant hæc in liberorum posteritatem transmitti ; quam itaque ob rem in proprietatis illa conantur redigere sinu qua pro solo constat illos imperiali percepiisse fastigio ? aut quo libita in juris proprii collocant antro quod publicæ utilitatis acquisitum esse constat obtenui ? Nam nunquid ad illos aut populorum adventus aut rerum poterat concurrere sensus, nisi existissent gloriæ sublimati culminibus ? aut ab æqualibus illi potuerunt rerum coacervatione ditari, nisi subjectis glorioso apice potuissent attolli ? Omnia certe | AE..

C leges elata fastigia in bifronti discidio motionis, et aut in culpis lex ardua sævibat aut in spoliis favorem lex voluntaria commodabat : inde moestos animos non spes sovebat ex munere, sed tolerantia vexabat in funere. Unde jam in reparationis occursu non tantum nos abire sola ratio cogit, verum et ipsa commotio rerum impellit, ut ex omnium animorum deliberatione concordi illa emaneat sententia dicti, qua et suam ausibus rite ponat illicitis et consultum salvandis jure ferat in populis. Quesdam namque conspiciimus reges postquam fuerint regni gloriam consequentes extenuatis viribus populorum rei propriæ congerere lucrum, et oblii quod regere sunt vocali defensionem in vastationem convertunt qui vastationem defensione pellere debuerant, illud gravius innocentes quod ea quæ videntur acquirere non regni deputant honori vel gloriæ, sed ita malunt in suo jure confundi, ut veluti ex debito decernant hæc in liberorum posteritatem transmitti ; quam itaque ob rem in proprietatis illa conantur redigere sinu qua pro solo constat illos imperiali percepiisse fastigio ? aut quo libita in juris proprii collocant antro quod publicæ utilitatis acquisitum esse constat obtenui ? Nam nunquid ad illos aut populorum adventus aut rerum poterat concurrere sensus, nisi existissent gloriæ sublimati culminibus ? aut ab æqualibus illi potuerunt rerum coacervatione ditari, nisi subjectis glorioso apice potuissent attolli ? Omnia certe | AE..

T. 1, 2, tamen] totius plebis membra subjecta dum ad principale caput relevant attentum debitæ visionis obtutum, ab illo negotiorum prospectant remedium cui modo gratum modo debitum irrogant censum. Regalis proinde ordo ex hoc cuncta sibi deberi convincit ex quo se regere cuncta cognoscit, et inde conquista non alteri quam sibi juste defendit; unde non personæ sed potentiaæ sue hæc deberi non ambigit. Regem etenim jura faciunt, non persona, quia nec constat sui mediocritate sed sublimitatis honore: quæ ergo honori debent honori deserviant, et quæ reges accumulauit regno relinquant, ut quia eos gloria regni decorat, ijsi quoque gloriam regni non extenuent sed exornent. Habeant deinceps jure 444 eundem reges in regendo corda sollicita, in operando facta modesta, in decernendo judicia justa, in pariendo pectora prompta, in conquirendo studia parca, in conservando vota sincera, ut tanto gloriam regnum felicitate retinent quanto jura regimina et mansuetudine conservaverint et æquitate direxerint promissæ præmium dictionis [T. 2, dilectionis]. Ne non prodisse putetur ex fonte rationis, revelare convenient evidensissimam speciem operis, ut ex illo nos idoneos assertores habeat probitas veritatis ex quo se per acmetipsam reservaverit qualitas actionis. Ecce etenim ita ex gentis nostræ mediocribus majoribusque personis multos hactenus corruisse reperimus et deflemus, ut, eorum agnitis ruinis, non aliud possimus quam divinæ judicia considerare permissionis, quorum quidem domorum spolia et potentiarum divitias simul ac prædia ita conspicimus prorsus exinanita, et nec fisci usibus commoda nec palatinis officiis reperiantur in remedium salutare collata. Cujus rei ex utroque concorrente defectu, dum et adjudicatos sententia judiciorum elisit et eorum bonis ad ipsorum vicem munificatus nemo surrexit, pene non res ista disciplinam in ordine sed defectum posuisse pensatur in gente, illo majori salutis dispendio cumulato, quod tam quæ adjudicatis vigor judiciorum abstraxerat, quam illa quæ qualiscunque proventus ordine propagationis conseruat, tota proprietatis principum amplitudo in sinum suæ receptionis incluserat; sicque solo principali ventre suppleto cuncta totius gentis membra vacuata languescerent ex defectu; unde evenit ut nec subsidium mediocres nec dignitatem valeant obtinere majores, quia duin solius potestatis vigor maxima occupavit, totius plebis status nec minima jure defendit. Adeo cum omni palatio officio simulque cum majorum minorumque conventu nos omnes tam pontifices quam etiam sacerdotes et universi sacris ordinibus famulantes concordi definitione decernimus et optamus, ut omnis conquestiæ proligatio in omnium rerum viventium ac non viventium, immobiliuni quoque et moveri valentium corpore vel specie, forma vel genere, quæ a gloriæ memorie Chindasvintho rege a die quo in regnum dignoscitur concendisse repertus, quolibet modo extiterit augmentasse, omnia in

À serenissimi atque clementissimi domini nostri Reccesvinthi principis perenni transeant potestate et perpetuo deputentur in jure, non habenda parentali successione, sed possidenda regali congressione, ita ut juste sibi debita quisque percipiat, et de reliquis ad remedia subjectorum quæcumque elegerit principis voluntas exerceat, illis tantumdem exceptis quæ memoratus 445 divæ memorie Chindasvithus princeps ante regnum aut ex propriis aut ex justissime conquisis visus est habuisse; in quibus cunctis filiis ejus una cum glorioso domino nostro Reccesvintho rege permaneat et divisio libera et possessio pice plenissima: sed et illæ res quas prædictus princeps de justis proventibus filiis suis vel quibuslibet justissime visus est contulisse vel reliquise, omnes in eorum jure maneant inconvulse, illa negotii hujus veritate servata, ut quia grata voluntas gloriose domini nostri Reccesvinthi regis reddere decernit unicuique justissime debita, nemo invasionis calumniam moveat aut damna requirat, propter quod gloriæ memorie genitorem ejus quædam indebitè abstulisse constiterat.

Lex edita in eodem concilio a Reccesvintho principe gloriose.

In nomine Domini Flavius Reccesvithus rex. Eminentiae celstido terrenæ tunc salubrius sublimia probatur appetere, cum saluti proximorum pia certinatur compassionē prodesse; unde solet contingere ut plus commodi de aliena salute conquerat quam de propria utilitate quisque percipiat. In multis enim quia multorum salus attenditur majoris lucri summa percipitur: in se autem quia privati commodi fructus appetitur, non satis est si unius beneficij præmia conquerantur. Hinc et illa regendarum tantumdem salus est plebium quæ non suos fines privata voluntate concludit, sed quæ universitatis limites communī prosperitatī lego defendit. Quapropter ne salutaris ordo imperialibus videatur verbis potius obtineri quam factis, de sublimitatis obtentu reclinamus ad vota superlicum tranquillæ visionis aspectum, ut inde salutaris compassio habeat et modum unde turmæ plebium adeptæ fuerint supplicationis effectum. Cum igitur præcedentium serie temporum immoderatio aviditas principum sese prona dissunderet in spolis populorum, et augeret rei propriæ censum acrumna flebilis subjectorum, tandem supernæ respectionis afflatus nobis est divinitus inspiratum, ut quia subjectis leges reverentiae dederamus, principum quoque excessibus relinaculum temperantiae poneremus. Proinde sincera mansuetudinis deliberatione tam nobis quam cunctis nostræ gloriæ successoribus adfuturis, Deo mediante, legem ponimus decretumque divalis observantiae promulgamus, ut nullus regum impulsione suæ quibuscumque motibus aut factionibus scripturas de quibuslibet rebus alteri debitum ita extorqueat vel extorquendas instituat, quatenus inuste ac nolenter debitarum sibi quisque privari possit dominio r. rum. Quod si alicujus gratias ma-

tato quidpiam de rebus a quoconque percepere vel pro evidenti præstatione lucratus aliquid fuerit, in eadem **446** scriptura patens voluntatis ac præstiti conditio annotetur, per quam aut impressio principis aut conferentis fraus evidentissime delegatur: et si patuerit a nolente fuisse scripturam exactam, aut re-ipsoe improbitas principis et evacuet quod male contraxit, aut certe post ejus mortem ad eum cui exacta est scriptura, vel ad hæredes ejus, res ipsæ sine cunctatione debeant revocari. Illæ autem res quæ seclusa omni compressionis argumentatione directo modo transierint in principis potestatem, in ejus perenniter jure perdurent; et quidquid ex rebus ipsis idem princeps ordinare voluerit, suæ potestatis arbitrio subjacebit. Verum ut omne hujus negotiorum actionis roboret sinceritas veritatis, cum quoconque rerum scripturæ in principis nomine extiterint factæ, mox testes qui in eadem scriptura subscriptores accesserint ab his quos elegerit princeps diligentissime perquirantur, si non aliquod indicium aut de impressione principis aut de fraude scripturam facientis modo quoconque cognoverint, ut sic aut rite facta series scripturæ permaneat, aut irrite connecta vanescat. Similis quoque ordo de terris, viis atque familiis observetur, si sine scripturæ textu tantummodo coram testibus qualibet facta fuerit definitio. De rebus autem omnibus a tempore Santi Iohanni regis hucusque a principibus acquisitis aut deinceps si provenerit acquirendis quoconque forsitan princeps inordinata sive reliquit seu reliquerit, quoniam pro regni spice probantur acquisita fuisse, ad successorem tantumdem regni decernimus pertinere, ita habita potestate ut quidquid ex his elegerit facere liberum habeat velle. In illis autem rebus quæ ipsi aut de bonis parentum aut de quorumcunque prævenerint successionibus proximorum, ita eidem principi ejusque filii aut si filii defuerint hæredibus quo-

A que legitimis hæreditatis jura patebunt, sicut etiam et ceteris lege vel successione patere noscuntur. Quod si aliquid ex rebus de quorumcunque parentum aut proximorum non solum successione sed etiam qualibet collatione aut quoconque contractu ad jus ipsius pervenisse patuerit, si contingat hæc inordinata relinquiri, non ad successorem regni sed ad filios vel hæredes ejus qui conquisivit specialiter omnis eadem conquisitio pertinebit. Nam et de illis rebus quæ idem princeps ante regnum aut ex proprio aut ex justissime conquisito dignoscitur habuisse, irrevocabili ordine aut faciendo quod voluerit potestatem habebit, aut certe filii ejus successio plena patebit; quod si filii defuerint, legitimis hæredibus ex his quæ inordinata reliquerit hæreditatem adire licet. Hujus sane legis sententia in solis erit principum negotiis observanda, atque ita perpetui valitura, ut non ante qui piam solum regale concendat, quam juramento **447** fædere hanc legem se in omnibus inuplere promittat. Queincunque vero aut per tumultuosas plebes, aut per absconsa dignitati publicæ machinamenta adeptum esse constituerit regai fastigia, mox idem cum omnibus tam nefarie sibi consentientibus et anathema fiat, et Christianorum communionem amittat, tam diræ percussionis ultione collisus, ut omnis divini ordinis cultor, qui illi communicare præsumperit, simili cum ipso damnatione disperget et poena tabescat. Nam et **448** si quis legis hujus seriem ex officio palatino malevole detrahendo lacerare voluerit, aut evanquandam quandoque vel silenter musitans vel aperte resultans proloqui detectus existiterit, cunctis palatinæ dignitatis et consortiis et officiis mox nudatus omnium rerum suarum dimidiam partem amittat, et in deputato sibi loco redactus a totius palatii maneat societate seclusus: religiosus etiam qui se in eadem culpa devolverit, simili rerum proprietatis suæ dispendio subjacebit.

LIV

CONCILIUM TOLETANUM NONUM

SEXDECIM EPISCOPORUM, ANNO FELICITER VII REGNI SERENISSIMI ATQUE CLEMENTISSIMI DOMINI NOSTRI RECCESVINTHI REGIS, ÆRA DCCXIII.

Dum canonice definitionis edicto in Toletana urbe pro peragendo concilio post diem Kalendorum Novembrium anno septimo Reccesvinthi principis gloriissimi in basilicam sanctæ Mariæ semper virginis in unum fuissemus, Domino favente, collecti, id communis definitione decrevimus, ut capitula quæ in præscis canonibus minime habebantur inserta pari promulgarentur sententia, et antiquis jungerentur regulis perenni jugitate mansura et omni reverentia conservanda. Sed quia nequaquam recte subditos judicat qui non seipsum prius justitiae censura castigat, aptum nobis et expedibile visum est ante nostris excessibus impouere modum et sic errata corrigere subditorum. Tunc namque melius judiciorum exordia

D diriguntur, eum vita judicium ante disponitur, eoque potius judicii forma complectur quo negotiorum principiis æquitas judicantium antefertur: adeo exordium æquitatis inchoari a judicibus debet, ut perfectione juris causarum limitem aptius formet.

I. *Ut de rebus Ecclesiæ nihil episcopi auferant, et qualiter proximi fundatori ecclesiæ sollicitudinem gerant.*

Omnis itaque rei ecclesiastice quantitas sicut remedium venia tribuit conferenti, ita dampnum rite preparat fraudatori: et ideo nullus sacerdotum vel ministrorum ex rebus Ecclesiæ, quæ in quibuscumque locis a fidelibus largiuntur, aliquid auferat vel juri suo aut cathedræ propriæ unitati connectu-

Devotio enim uniuscujusque, sicut gratariter volum A eocatulit Deo, ita definivit quod plenitudo votorum conservaretur in loco, in quo vel ut si collata tenetur maneat gratia offerentis, ita si frustrantur imminent perniciies defraudantis. Verum ut rei hujus potior soliditas habeatur, condignis filiis vel nepotibus honestioribusque propinquis ejus qui construxit vel ditavit ecclesiam licitum sit hanc bonae intentionis habere solertiam, ut si sacerdotem seu ministrum aliquod ex collatis rebus præviderit defraudare, aut comminationis honesta conventione coimpescant, aut episcopo vel judici corrigenda denuntient: quod si talia episcopus agere tentet, metropolitano ejus hæc insinuare procurent: si autem metropolitanus talia gerat, regis hæc auditibus intimare non differant. Ipsi tamen 449 bæredibus in eisdem rebus non licet quasi juris proprii potestatem præferre, non rapinam et fraudem ingerere, non violentiam. quamcumque præsumere, sed hoc solum in salutarem sollicitudinem adhibere, quod aut in nullam noxiam operatio nocens attingat vel in multam vel in aliquam partem salutaris merces assumat. Si quis vero deinceps hæc monita temerare voluerit, et male raptâ cum confusione restituat et excommunicationis annua sententiam sustinebit.

II. Ut fundatores ecclesiârum quousque advixerint eorum habeant curam, ipsique illic ministros eligant servitulos.

Cum saepè sit solitum etiam illa quæ non debentur prece supplicationis et vi quodammodo extorqueri doloris, quanto jam sine obstaculo concedi debent exquisita simul et ordine juris et dolore compassionis? Quia ergo fieri plerumque cognoscitur ut ecclesiæ parochiales vel sacra monasteria ita quorumdam episcoporum vel insolentia vel incuria horrendam decident in ruinam, ut gravior ex hoc oriatur ædificantibus mœror quam in construendo gaudii extiterat labor, adeo pia compassione decernimus, ut quādiū eorumdem fundatores ecclesiârum in hac vita superstites extiterint pro eisdem locis curam permittantur habere sollicitam, et sollicitudinem ferre præcipuam, atque rectores idoneos in eisdem basilicis idem ipsi offerant episcopis ordinandos. Quod si tales forsan non inveniantur ab eis, tunc quos episcopus loci probaverit Deo placitos sacrâ cultibus instituat cum eorum conniventia servitulos. Quod si spretis eisdem fundatoribus rectores ibidem præsumperit episcopus ordinare, et ordinationem suam irritam noverit esse, et ad verecundiam sui alios in eorum loco quos idem ipsi fundatores condignos elegerint ordinari.

III. Si de rebus ecclesiæ pro præstatione aliquid dari dicatur, causa præstiti cognoscatur.

Si sacerdos vel minister de rebus ecclesiæ suæ quidpiam alicui sub præstationis obtentu concedat, in serie instrumenti causam præstiti evidenter exponat, ut ex hoc aut juste confecta transactio innotescat, aut fraus incompetens quæ latet appareat. Alter

A vero pro hujus negotii causa deinceps scriptura confecta non valeat.

IV. Quæ de conquisitis rebus inter ecclesiam et sacerdotis heredes divisio fiat.

Sacerdotes vel quicunque illi sunt quibus ecclesiasticarum rerum cura commissa est, quæcumque administrationis sua tempore emerint, si de rebus propriis vel vile 450 vel parum habuerint, ad ecclesiæ nomen cui præsunt chartarum confidere instrumenta procurent; non euim convenit ut ecclesia quæ suscepit externum efficiat in alieno divitem et in suo retineat fraudatorem. Ni vero qui suarum rerum noscuntur habere compendium, ex omni re quā post ordinationis suarum diem visi sunt conquisisse, sive nulla sive aliqua sint instrumenta confecta, B compensata tam juris sui quam ecclesiasticarum rerum ambitione, si se utriusque rei quantitas exæquaverit, inter ecclesiam et decedentis bæredem: quo jure conquisitio pertinebit: si autem quælibet pars majori cumulo sui juris excreverit, majorem etiam portionem in divisione percipiet. Quicunque vero de predictis sacerdotibus vel ministris pro sui utilitate atque amicitia vel præstatione aut quocunque modo aut per scripturæ seriem meruerit a quolibet collata percipere, in rebus ecclesiasticis non poterunt numerari, sed quod exinde voluerint facere ipsorum voluntatis arbitrio subjacebit. Quod si hoc post eorum mortem inordinatum fortasse remanserit, ecclesia hoc sibi cui præfuit vel minister exstitit in perpetuo vindicabit.

C. V. Si episcopus monasterium facial vel parochianam ecclesiam daret, quantum partem de rebus ecclesiæ conserbat.

Bonæ rei dare consuetum et præsentis habetur viæ subsidium et æternæ renumerationis exspectari certatur præmium. Quisquis itaque episcoporum in parochia sua monasterium construere forte voluerit, et hoc ex rebus ecclesiæ cui præsedit dilare decreverit, non amplius ibidem quam quinquagesimam partem dare debet, ut hac temperamenti æquitate servata et cui tribuit competens subsidium conserbat, et cui tollit damna gravia non infligat. Ecclesiam vero quæ monasticis non informabitur regulis aut quam præ suis munificare voluerit sepulturis, non amplius quam centesimam partem census ecclesiæ, cui præsedit, ibidem conserfe licebit, ea tamen cautela servata, ut una tantummodo quæ placuerit ex his duabus remunerandam assumat.

VI. Ut episcopus tertiam ecclesiasticarum rerum sibi debitam cui elegere conserbat.

Cum præteritis sanctionibus notissimum habeatur, quæ de rebus parochialium ecclesiârum pars episcopo conseratur, opportune duximus decernendum, ut si episcopus tertiam, quam de rebus eisdem sanctione paterna sibi debitam novit, aut ipsi ecclesiæ cujus res esse patescit aut alteri ecclesiæ cui elegere conserfe decreverit, et licitum maneat, et irrevocabile robur ejus sententia ferat.

451 VIII. *Ne extra constitutum ordinem morientis A sacerdotis hæredes rem ejus adire præsumant.*

Propinqui morientis episcopi nihil de rebus ejus absque metropolitani cognitione usurpare præsumant; quod si is qui recessit metropolitanus fuerit, hæres ejus aut successorem illus aut concilium sustinebit, ne passim hereditatis adeundæ data licentia, de rebus ecclesiæ aut non redditur ratio plena aut fraus non [*In A. deest non*] inveniatur illata: quod si presbyter aut diaconus fuerit quos obiisse constituerit, non sine cognitione sui episcopi rem ejus heredibus adire licebit. Quisquis sane post hæc transgressor inventus extiterit, pro his quæ non exspectato hoc ordine adierit invasionis damno legis sententiae subjacebit.

VIII. *Ut scripturæ quas sacerdotes vel ministri injuste B fecerint, post mortem eorum habeant annorum numerum computatum.*

Si sacerdos vel minister, dum gubernacula ecclesiæ administrare videntur, contra Patrum sanctissimas sanctiones de rebus ecclesiæ definisse aliqua dignoscatur, non ex die quo talia scribendo decrevit, sed ex quo talia moriendo definita reliquit suppurationis ordo substabit. Nunquam etenim poterit ad tricennium temporis pertinere vita iure judicantis, quia status contractuum initia non assumpsit ab origine æquitatis.

IX. *Quantum commodum sibi episcopus tollat de Ecclesia cujus tumulaverit sacerdotem.*

Plerique, dum rapinis inhiant ut non debent, aut miserationis opus condigne non implicant aut indebita ipsi miserationi damna permiscent. Ideoque ne amplius misericordia opus execrabilis dilabatur in scelus, id communī decreto sancimus, ut cum pontificem mori contigerit, episcopus qui ad humandum corpus ejus advenerit dascriptis thesauris atque domorum internis, si locuples decadentis Ecclesia fuerit, non amplius quam libram auri in rebus quibus ei pl. cœrit, exceptis ornamentiis ecclesiæ, cum gratia offertum auferre pertinet. Si vero minor rebus existiterit, dimidiam libram sibi licenter usurpet: nam et hæc ipsa usurpare ratio nulla permitteret, nisi ejus qui convenit sacerdotis injuria contemplatione antiquitas hoc usu acta servasset. Porro brevem descriptrum rerum sub fideli relatione idem qui descriptis dirigere metropolitano curabit: metropolitanus autem ex eadem morientis Ecclesia nihil prorsus auferre præsumat, sed solam quæ ad eum pertinet salvacionis curam impendat.

452 X. *De damnatione filiorum qui ex sacerdotibus et ministris geniti comprobantur.*

Cum multæ super incontinentiam ordinis clericorum hactenus ^a emanaverint sententiæ Patrum et nullatenus ipsorum formari quiverit correctio marum, usque adeo sententiam judicantium protraxere commissa culparum, ut non tantum ferre:ur ulio in actoribus scelerum, verum et in progenie damnatorum. Ideoque quilibet ab episcopo usque ad subdia-

conum deinceps vel ex ancilla vel ex ingenuæ detectando connubio in honore constituti filios procreaverint, illi quidem ex quibus geniti probabuntur canonica censura damnantur; proles autem tali nata pollutione non solum parentum hereditatem nunquam accipiet, sed etiam in servitute ejus ecclesiæ de cuius sacerdotis vel ministris ignominia nati sunt jure perenni manebunt.

XI. *Quod servilibus clericis dare debeant episcopi libertatem.*

Qui ex familiis Ecclesiæ servituri devocantur in clerum ab episcopis suis libertatis necesse est percipient donum, et si honestæ vitæ claruerint meritis, tunc demum majoribus fungantur officiis: quæ vero flagitiis sordidaverit incorrigibilis noxa, perpetua servitus conditionis religet in catenam.

XII. *Quod post mortem sacerdotis in libertate servis collata annorum tempus debeat computari.*

Si sacerdos libertatem servis Ecclesiæ conferre voluerit, non a die confectionis suæ scriptura tempus annorum computatum tenebit, sed ex quo eum qui scripturam confecit verius obiisse constituerit.

XIII. *Ut ex libertis Ecclesiæ et ex personis ingenuis geniti ab obsequiis ecclesiæ non recedant.*

Excessibus libertorum Ecclesiæ plerumque patronam vidimus Ecclesiam convexari, et bicipiti coacti sumus tædio condolere, uno dum per superbiam reluctantis auctor contemnitur libertatis, altero dum libertas superbientis in conditionem relabi cogitur servitutis; adeo cum jam præteritis Patrum regulis multæ super hoc diversæ constitutions emanaverint sanctiones, tamen quoddam ad plenitudinem rei aptum conspeximus adhuc innectere complementum. Igitur sicut legum reverenda sanctio censuit, ita servari totius generis nobilitas debet, ut in nullo aliena commissio maculet quod per totum **453** generositas propria decoravit: unde cunctis ecclesiæ libertis tam viris quam feminis eorumque propagini interdictum judicio generali, ne deinceps causa ^b connubii aut Romanis ingenuis copulentur aut Gothis. Quod si hoc factum quandoque patuerit, permissione tali genita proles nunquam merebitur jus indebitæ dignitatis nec Ecclesiæ unquam carebit obsequiis, cuius beneficio donum meruisse noscitur libertatis.

XIV. *Quod si liberti Ecclesiæ ad eam reverti non velint, omnis eorum rescula juri applicetur Ecclesiæ.*

D Si contingat quemcunque de libertis Ecclesiæ eorumque prosapia contra primævas modernasque Patrum regulas aut Gothis aut Romanis ingenuis copulari ^c, tam illis quam eorum stirpi non licebit ab Ecclesiæ patrocinio evagari, sed aut ad debita obsequia reverti cogendi sunt, aut si redire noluerint, quemcunque vel parentes eorum vel ipsi ab Ecclesia sunt adepti vel in ejus patrocinio visi sunt conquisisse insidente pontifice in ditionem propriæ reducantur Ecclesiæ.

XV. *De obsequio et disciplina libertorum Ecclesiæ.*

Ecclesiæ liberti eorumque progenies eidem basilicæ

quibuslibet copulentur personis ingenuis.

^c *Æ., B. R., E. 4, T. 1, 2, U. causa conjunctionis*

^a In reliquis, præter A, usque hactenus.

^b *Æ., B. R., E. 4, T. 1, 2, U. causa conjunctionis*

de qua libertatis gratiam meruerunt, obsequia prompta sinceraque parobunt, qui sicut hoc in obsequium pro possibilitate sui quod utiles ingenui dabunt, ita quoque in emendatione culparum quod inutiles ingenui sustinebunt.

XVI. *Quod libertis Ecclesiae nihil de rebus suis in alienum licet transferre dominum.*

Libertis Ecclesiae eorumque propagini ex omnibus rebus, quae de jure Ecclesiae noscuntur habere, nihil licet in extraneum dominium transactione quacunque ducere; sed si ex his quælibet vendere fortasse voluerint, sacerdoti ejusdem Ecclesiae offerant convenienter emenda, earumque rerum pretia ut eis placuerit aut dispensent aut habeant: nam in dominium partis alterius rei sue censem nullomodo transire permittimus. Suis autem filiis vel propinquis eidem Ecclesiae vel servitio vel patrocinio subjugatis quæcumque vendere vel donare voluerint aditus omnino patebit. B

XVII. *Ut baptizati Judæi cum episcopis celebrent dies festos.*

Baptizati Judæi, quocunque loco cetero **454** tempore conversentur, festis tamen præcipuis Novi Testamenti serie consecratis ac diebus illis, quos olim sanctione Veteris legis sibimet censebant esse solemnes, in civitatibus publicisque conventibus cum summis Dei sacerdotibus celebrare præcipimus, ut eorum conversationem ac fidem & pontifex approbet et veritas servet. Hujus vero temerator edicti prout actas permisit aut flagris aut abstinentiæ subjacebit.

Exploris omnibus quæ ad honestatis regulam in collationem venero fraternalm, grates exsolvimus C immortali Domino soli, cuius dispositione mirabili ad hunc sanctæ congregationis cœlum meruimus adunari, ut et communis visio prosperitatem nostram ostenderet et par definitio concordiam assignaret; obsecrantes ejus mise iocundam largam, ut serenissimo a domino et amabili Christo Reccesvintho principi gloriose ita præsentis vita felicitatem impendat, ut angelicæ beatitudinis gloriam post tempora longæ concedat, atque ita nos ejusdem felicitate lœtos semper efficiat, ut in terram viventium remuneraturos attollat; antiquitatis debinc ordinem saluberrime retinente, postquam rationem festi paschalis fraternitas

^a E. 4, T. 1, reverentissimo.

^b Desunt subscriptiones in A. Desumptæ sunt ex D. B. R. cum variantibus cæterorum lectionibus.

A vestra cognovit, neverit se anno venturo die kalendârum Novembrium causa peragendi concilii in hac urbe favente Domino congregari, ut simili disceptatu aut quæ prospicerimus congrua decernamus, aut solius pacis conventa lætemur. Consummatum est hoc sanctum concilium die VIII Kalendarum Decembrium anno feliciter septimo regni serenissimi atque clementissimi domini nostri Reccesvinti regis, a. m. **DCXCVI.**

Interfuerunt ^b huic sancto concilio Pontifices:

Eugenius regis urbis metropolitans episcopus.
Tayo Cesaraugustanus episcopus.
Marcus Castuloneus episcopus.
Winibal Illicitanus episcopus.
Witericus [U., Guidericus] Segontinus episcopus.
Maurus Oretanus episcopus.
Dadila Complutensis episcopus.
Felix Valentinus episcopus.
Valdingius Arcavicensis episcopus.
Maurellus Urgelitanus episcopus.
Eupsychius Segobricensis episcopus.
Athanasius Setabitanus episcopus.
Giberius [U., G., Guiberius] Bigastrensis episcopus.
Waldefredus Mentesanus episcopus.
Maguarius Arcitonus episcopus.
Stephanus Valeriensis episcopus.

455 Abbates.

Fugitus abbas.
Ildephonsus abbas.
Emerius abbas.
Morarius abbas.
Joannes abbas.
Item Joannes abbas.
Marcellinus abbas ^c.
Siliculus abbas ^d.

456 Vicarii episcoporum.

Daniel diaconus Marcelli episcopi ecclesiæ Urcitanæ.
Viri illustres officii palatini.
Paulus comes Notariorum.
Etherius ^e comes Cubiculariorum.
Ella comes et dux.
Ricilla comes Patrimoniorum.

^a E. 4, U., G., archipresbyter Toletanus.

^b T. I., Primicerius. T. 2, U., G., Primicerius.

^c E. 4, T. 1, 2, Hemeterius.

LV

CONCILIJ TOLETANUM DECIMUM

VIGINTI EPISCOPORUM, HABITUM DIE KALENDARUM DECEMBRIUM, ANNO VIII GLORIOSI DOMINI RELIGIOSISSIMI RECCESVINTHI PRINCIPIS, ÆRA DCXCIV.

Gratulationem nobis spiritualem divina contulit gratia, quando tribuit uti nos et salutaris disciplinae frequentia et convenire ad pacificorum votorum studia praecoptata. Congregatis ergo nobis et in concor-

diam animi et in conventum loci, referentes gratias invisibili Deo et gloriose rerum domino Reccesvintho regi, cuius sacratissimo voto retenta paternitatis sanctæ traditione ad sacrum quivimus adiuvari con-

ventum, has subter annexas regulas concordia defini- A nitione prolatas æterna statuimus manere lege præfixas.

I. De celebritate festivitatis dominicæ matris.

Cum nihil fidei sinceritas per diversitatem adversum incurrat et unitatem catholicæ regulæ varietas nulla decerpit, est tamen quod nisi temporum uilitate servetur et discidium indiscissæ unitati parturiat et sacramentorum unitate constare non valeat. Hinc est quod paschale festum nisi uno die celebremus et tempore in Iudaicum decidamus errorem: hinc adventum sancti Spiritus post resurrectionem Dei nisi expectemus tempore definito dierum simul et numero, non possumus impleri ejusdem Spiritus dono, quoniam si caret plenitudinis numero, carere potest et mysterii sacramento: hinc nativitatis dominicæ sacrum, quo evidenter de utero virginali Verbum prodiit caro factum, absque dubio servat et temporis cursum, repræsentat specialis diei et momentum. Si ergo Nativitatis et mortis incarnationi hujus Verbi dies absque immutatione ita certus habetur, ut absque diversitate in orbe toto terrarum ab omni concorditer Ecclesia celebretur, cur non festivitas gloriæ Matris ejus eadem observantia uno simul ubique die similique habeatur honore? Invenitur etenim in multis Hispaniæ partibus hujus sanctæ Virginis festum non uno die per omnes annorum circulos agi, quoniam transducti homines diversitate temporum, 457 dum variatatem sequuntur, unitatem celebritatis non habere probantur. Qua de re quoniam d' e qua invenitur angelus Virgini Verbi conceptum et nuntiasse verbis et indidisse miraculis eadem festivitas non potest celebrari condigne, cum interdum quadragesima dies vel Paschale festum videtur incumbere in quibus nihil de sanctorum solemnitatibus, sicut ex antiquitate regulari cautum est, convenit celebrari; cum etiam et ipsam incarnationem Verbi non convenienter in celebritatibus prædicari, quando constat idipsum Verbum post mortem carnis gloria resurrectionis attollit; adeo speciali constitutione sancitur, ut ante octavum diem quo natus est Dominus, genitricis quoque ejus dies habeatur celeberrimus et præclarus. Ex pari enim honore constat ut sicut Nativitatem Filii sequentium dierum insequitur dignitas, ita festivitatem matris tot dierum sequatur sacra solemnitas; nam quid festum est matris nisi incarnatione Verbi? cuius utique ita debet esse solenne, sicut est et ejusdem nativitas Verbi. Quod tamen nec sino exemplo decentis moris, qui per diversas mundi partes dignoscitur observari, videtur institui; in multis namque Ecclesiis a nobis et spatio remotis et terris hic mos agnoscitur retineri. Proinde ut de cætero quidquid est dubium sit remotum, solemnitas dominicæ matris in die xv Kalendarum Januariarum omnimodo celebatur et nativitas Filii ejus Salvatoris nostri die octavo Kalendarum earumdem, sicut mos est, solemnis in omnibus habeatur.

* Ex AE., T. 1, 2. In A. et reliquis: utique debet.

II. De non violandis juramentis in salutem regiam datis.

Frequentium molestiaruin nocens impulsus contemni quidem magnitudine decentis poterat gravitatis; sed quia levitas labens facile ad præcipitia vana corda reclinal, bene honesta sollicitudo cohibere proferat quod frequentata usitatio vitare non curat. Adeo cum et quorundam paternorum sanctionibus decretorum et institutionibus sit legalibus cautum, ne contra salutem principum gentisque aut patriæ quisquam meditari conetur adversum, hoc unum specia- liter nunc depromitur observandum, ut si quis religiosorum ab episcopo usque ad extremi ordinis clericum sive monachum generalia juramenta in salutem regiam gentisque aut patriæ data reperiatur violasse B voluntate profana, mox propria dignitate privatis et loco et honore habeatur exclusus, eo miserationis obtentu tantummodo servato, ut an locum an honorem an ultraque possidat concedendi jus licentia que principalis potestas obtineat.

458 III. Non permittendum laicis imperare religiosis.

Reverentiae totius auditum, quia res adiit dura, non frustra cogimur hanc duriori extirpare censura: a novimus enim quosdam pontifices præcepti principis apostolorum, qui ait: *Pascite qui in vobis est gregem, non coacte sed spontanee, neque dominantes in clero sed forma facti gregis*, ita esse immeiores ut quibusdam monasteriis parochialibusque ecclesiis aut suis consanguinitatis personas aut sui favoris participes iniquum scœpe statuant in prelatum, ita illis providentes commoda in honesta ut eisdem defran- tur aut quæ proprio episcopo dare justus ordo po- poscerit aut quæ rapere deputati exactoris violentia potuerit. Proinde decenter omnibus placet et in præ- senti tale rescindere factum et non esse de cætero fa- ciendum: nam quisquis pontificum deinceps aut san- guine propinquus aut favore sibi personis quibuscumque devinctus talia commodare luca tentaverit ausu nefandæ præsumptionis, et quod jussum fuerit devo- cetur in irritum, et qui ordinavit annuæ excommuni- cationis ferat excidium. Quæ vero ablata fortasse fuerint, ab eo qui tulit reddantur in duplum.

IV. De professione ac veste religiosarum viduarum.

Bene per Spiritum Dei possumus cum sancto apo- stolo dicere non ignorare nos astutias Satanæ, quia impellimur zeli domus Dei ardore cremari. Videmus enim ad tanta fraudum studia convalescentem excre- visse perniciem, ut et primæva Patrum constitutio a quibusdam restimetur illudi et nova judicium putetur intentio falli: nam inveniuntur nonnullæ viduae di- versis excusationibus se adeo contegentes ut blandiant [Recitus, blandiantur] sibi, non se Patrum plena religionis alligatas institutione teneri. Unde antiquis inconcusses permanentibus regulis hoc adjicitur novum oraculo sanctionis, ut vidua quæ sancte religionis obtinere propositum voluerit, sacerdoti vel ministro ad quem aut ipsa venerit aut quem ad se venire con- ligerit, scriptis professionem faciat a se aut signo

aut subscriptione notataam, continentem se et religio-
nis propositum velle ei hoc pereuniter inviolate ser-
vare, ac tunc accepta a sacerdote vel ministro apta
religionis usui veste seu lectulo quiescens sive quo-
cunque loco consistens incunctanter utatur; nec di-
versi coloris aut diversæ partis eadem sit notabilis
vestis, nisi religiosa et non suspecta quæ caret et
varietatibus colorum et diversitatibus partium, adeo
ut absque ulla suspicione transgressionis maneat usui
tantum apta sanctæ. **459** religionis; et sui sexus
competens ad testimonium probitatis. Ut autem deinceps nibil devocetur in dubium, palleo purpurei vel
nigri coloris caput contegat ab initio susceptæ religio-
nis, ut duia illuc intulerit signum probabilis sanctita-
tis ubi nullius falli poterit visio intuentis, nusquam
attentetur ausus detestandæ presumptionis.

**V. De remissis excusationibus viduarum transgressionem
religionis sequentum.**

Omnes feminæ quæ jam in præterito religionis
veste suisse probantur induæ, nihil ad excusationem
valeat oppositionum quælibet objectio, quamvis di-
versis aut callidis adumbrare se velint fallaciæ ar-
gumentis, sed ad sacratissimas sanctiones disciplina
sanctior eas teneat religatas atque subnixas: com-
moneantur sane sacerdotis auctoritate ut sponte re-
deant; quæ si redire noluerint impulsu sacerdotis ad
religionis habitum reducantur, et in monasteriis re-
dactæ excommunicationis condignæ sententia feran-
tur. Illic idem quoque ordo in illarum condemnatione
manebit, quæ quamlibet a sacerdote vel ministro
sanctioniæ vestem non acceperint, ipsæ tamen aut
indutæ sunt aut illo indui habitu consenserunt qui
religionis esse cultus ab intuentibus crederetur, sic
que coram ecclesia vel sacerdote aut etiam compé-
tentibus testibus quandoque indutæ visæ certis indi-
ciis aut testimoniis approbantur. Omnes hæc tamen
seu venientes ad primam religionem, seu post trans-
gressum resumentes iteratam conversionem, sicut
præmissum est, et palleo capita contegant et con-
scriptam roboratamque professionis faciant scriptu-
ram, per quam ulterius non simantur relabi ad præ-
varicationis audaciam: quæ vero ex omnibus his
fuerint reperti animum aut vestem in transgressione
dedisse, et excommunicationis sententiam ferant, et
rursum mutato habitu in monasteriis donec diem
ultimum claudant sub ærumnis arduæ pœnitentiaæ
maneant religatæ.

**VI. De his qui in parva ætate coram parentibus reli-
gionis habitum tenuerint.**

Quoniam hucusque dissolutæ operationis effectus
interdum mutare fecit honestæ constitutionis editum, dum incondite resolvi putatur quod indissolu-
bile sanctionis auctoritate tenetur, adeo quidquid
obvium ex incerto concurrit evidenter abjici decet ut
de cætero nihil supersit quod in dubium nutet: ideo-
que si in qualibet minori ætate vel religionis tonsura
vel religioni debitam vestem **460** in utroque

* Deest septimus hic canon in A., E., E. 3, U., G.
Desumptus est ex B. R. cum variantibus ceterorum
lectionibus, in quibus hæc canonis animadversio præ-

A seu filii aut unus aut ambo parentes dederint,
certe aut nolentibus vel nescientibus susceptam non
mox visam in filiis abdicaverint, sed vel coram se
vel coram ecclesia palamque in conventu eosdem
filios talia habere permiserint, ad sæcularem reverti
habitum ipsis filiis quandoque penitus non licet, et
sed convicti quod tonsuram aut religiosam vestem
aliando habuerint, mox ad religionis et cultum
habitumque revocentur, et sub æterna districtione
hujuscemodi observantiae inservire cogantur. Paren-
tibus sane filios suos religioni contradere non am-
plius quam usque ad decimum ætatis eorum annum
licentia poterit esse, postea vero an cum voluntate
parentum an suæ devotionis sit solitarium votum,
erit filii licitum religionis assumere cultum. Quis-
quis autem vel abolitione tonsuræ vel sæcularis ve-
stis assumptione detectus fuerit attigisse transgres-
sionem, et excommunicationis censuram accipiat et
religioni semper inhæreat.

**VII. Ut nullus ex sacerdotibus, levitis vel ex catho-
licorum cœtu audeat mancipia Christiana Iudaïs vel
Gentilibus vendicare.**

Septimæ collationis objectu immane satis et infan-
dum operationis studium nunc sanctum nostrum adiit
concilium, quod plerique ex sacerdotibus et levitis,
qui pro sacris ministeriis et pietatis studio gubernationisque
augmento sanctæ Ecclesie deputati sunt
officio, malunt imitari turbam malorum potius quam
sanctorum Patrum insistere mandatis: ut ipsi etiam
qui redimere debuerant, venditiones facere inten-
dant, quos Christi sanguine præscient esse redemptos,
ita duntaxat, ut eorum dominio quæ sunt empti
in ritu Judaismi convertantur oppressi, et fit exscruta-
bile commercium ubi nitente Deo jussum est sanctum
adesse conventum: quia majorum canones ve-
tuerint, ut nullus Judeorum conjugi vel servitia ha-
bere præsumat de Christianorum cœtu, sed sacra
fidei sibi cohærentia tam conjugia quam servitia, fa-
rente Deo, unice adhærent, dicente propheta: *Qui
habitare facit unanimes in domo.* Nam revera nœ ad-
vertunt primum, quid Dominus præcepit per Moy-
sen dicens: *Si quis furaverit [Rectius, furatus fuerit]
hominem et vendiderit, convictusque morte moriatur.*
Et iterum: *Si fratrem tuum Hebrarum redemeris, ser-
viet tibi septem annis, et liberum abire permitte:* quod
sine dubio ab eis præscimus impleri. Quid enim dete-
rius, quidve in præceptis, dum ipsi quos novimus Dei
insertatores ita malunt sibi concessa implere præcepta
461 ut nulla prorsus ratione maneat evitata,
quanto magis nos, qui redemptos nos congaudemus
prelio sanguinis sacri, convenit custodire omnia
præcepta? Quid igitur sacerdos ille vel levita, seu
etiam omnis athleta Christi sibi vindicare velit, dum
Dominum et Redemptorem nostrum non vult imitari,
secundum quod ipse vaticinantibus prophetis ait:
Vos sacerdotes et levitæ offerte, aram Domini Dei

ponitur: *Septimæ igitur aggressions jura in obli-
tionem redacta hic subter curavimus inserenda, que omni-
bus patet esse custodienda.* Digitized by Google

*Israel ad locum qui ei paratus est : sit timor Domini vobis et cum diligentia cuncta facite : levate sacrificium et renite in conspectu ejus, et adorate Dominum in decore sancto ? Et alibi : Perfectio tua et doctrina tua raro sancto tuo, Domine, ut ponat thymiana in furore tuo, et holocausta super altare tuum. Et illud : Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem de ore ejus exquirunt, quia angelus Domini est. Lex veritatis in ore ejus et iniquitas non est inventa in labiis ejus : in pace dirigens ambulavit, et multos convertit ab ini-
quitate. Nec non et David : Sacerdotes tui, Domine, influantur justitiam, et sancti tui lætentur. Viduam ejus benedicens benedicam, et pauperes ejus saturabo panibus. Sacerdotes ejus induant salutari, et sancti ejus exultatione exultabunt. Quod et ipse Dominus et Salvator apostolis suis præcepit dicens : Euntes per universum mundum prædicare Evangelium regni, appropinquarent enim regnum cœlorum. Daemonia ejicite, claudos curate, leprosos mundate, mortuos susciitate. Et iterum : Quis, putas, est fidelis servus et pru-
dens, quem constituit Dominus super familiam suam ut det illis cibum in tempore opportuno ? Beatus ille servus, quem cum renerit dominus ejus invenerit sic facientem. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. Nam et Petro dixit : Simon Petre, si diligis me, pase ores meas. Unde et apo-
stoli in unum commorantes possessiones proprias et substantias vendebant, et non quidem credentium animas evertiebant, sed magis unicuique prout opus erat fidelium dividebant. Quod et beatus admonet Petrus dicens : Pascite qui in robis est grecem Dei ; non coacte, sed spontaneæ secundum Deum, neque turpis luc i gracia, sed voluntarie, ut cum princeps pa-
storum apparuerit, percipiatis immarcescibilem gloriæ coronam. Nam et Paulus ita ad Titum ait : Exemplo esto fidelium in verbo, in conversatione, in fide, in charitate et castitate, ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Quia sive Judæi, sive Græci, sive servi, sive liberi, unum spiritum in Christo potati sumus, et se-
metipsum pro nobis tradidit factus pro nobis maledicitus, ut in nobis benedictio Abrahæ fieret. Jacobus igitur ita loquitur : Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem hæc est : visitare pupilos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum 462 se custo-
dire ab hoc sæculo. Dicat nunc quisquis ille est se-
ctator interminabilis vertigo testationis, qui ex apo-
stolis sanctis vel ex omni turba credentium, quos advocabit Dominus, quemquani vendidisse aliquatenus hominum, dum ipse Dominus in Evangelio dicit : Venit enim Filius hominis querere et salvum facere quod perierat ? Audi namque Zachæum Domino dicentem : Ecco dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus, et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum. Quorum exempla apostoli et omnis toga sanctorum martyrum et confessorum impleverunt, et nobis implenda insinuaverunt, dicente apo-
stolo Paulo : Imitatores mei estote, sicut et ego per omnia Christi [I Tim. iv, 12]. Nam qua fronte, qua etiam conscientia quisquis ille est prioris illius imi-*

tator proditoris, ut post hujus nefanda commissa Dominu Deo præsummat offerre libamina aut percepcionis suscipiat sacra mysteria, quæ nobis est concessum in ablutione peccatorum nostrorum, dum dicit : Non licet eos mittere in carbonam, quoniam pretium sanguinis est ? Corbona [T. 1, 2, Corban] enim nostrorum est arcana pectorum [T. 1, peccatorum], in quo sanctum suscipimus corpus; et maxime nobis est custodiendum de talibus commer-
ciis, ne inquinemur mentibus nostris, et proruamur eum Juda negotiatore cordibus cœcis, secundum quod Dominus dicit : Væ homini illi per quem Filius heminis tradetur in manibus peccatorum : bonum erat illi, si natus non fuisset homo ille. Quod non tantum pro Juda, sed pro omnibus, scilicet qui hujus mer-
cenarii deserviunt, et ipsi illi in diem judicii erunt condemnati, per quem venundati in baresem occiderunt Judaice, aut etiam præsenti sæculo male suscipiant secundum prophetam sermonem : Ecce furor Domini egrediens, procella ruens in capite impiorum conquiescat. Et iterum : Propheta namque et sacerdos polluti sunt, et in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus : Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris, impellentur enim et corruent in ea : afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, ait Dominus. Et per Isaiam : Dedi populum meum in manu tua : non posuisti eis misericordiam : aggravasti jugum tuum valde : descendere in pulvere : sede, tace, et intra in tenebras : veniet super te malum et nescies, et irruet super te repente calamitas quam non poteris expiare. Et iterum in Evangelio Dominus dicit : Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et illud : Cavete ab his, qui devorant domus viduarum, simulantes longam orationem : hi accipient damnationem majorem. Et iterum : Neminem concu-
tatis neque calumniam faciatis, et contenti estote sti-
pendii vestris. Quia si quis scandalizaverit 463 unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei ut ligetur cœlio ejus mola asinaria et projiciatur in mare. Unde et in Actibus apostolorum ita Dominum legimus dixisse : Saule, Saule, quid me persequeris ? nunquid in cœlum ascendebat Saulus, ut ibideum persecutio-
nem ejus sustineret Dominus ? sed in servis suis ba-
bitans hanc prolatus est sententiam, sicut ipse dicit : Qui vos spernit, me spernit : et qui me spernit, eum spernit qui me misit. Et illud : Qui non est mecum contra me est, et qui non congregat mecum spargit. Quod etiam dudum per prophetam dixit : Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum. Et in Evangelio : Quid enim pro-
dest homini si mundum universum lucretur, anima vero sua detrimentum patiatur ? Ecce patersfamilias plantavit vineam, id est, Ecclesiam, et locavit eam agricolis, id est, sacerdotibus. Cum ergo venerit dominius vineæ, quid faciet agricolis illis ? Malos male perdet, et vineam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructus temporibus suis. Nam dicit ipse :

Vigilate et orate ne intratis in temptationem, quia nec scitis qua hora Dominus vester venturus sit. Si autem dixerit malus servus Hie in corde suo: Moram facit dominus meus venire, et cœperit percutere conservos suos et ancillas, non aducet autem et bibat cum ebris, veniet dominus servi illius in die qua non sperat, et hora qua nescit^a, et inutilem servum mittet in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium. Si quis enim post hanc definitionem talia agere tentaverit, noverit se extra Ecclesiam fieri, et præsenti et futuro judicio cum Iudea simili poena percussi, dummodo Dominum denuo proditionis pretio maluit ad iracundiam provocari.

Opitulante miseratione divina et glorioissimi R. ecclesiæ principis inhærente voluntate religiosa, his gesti decenissime alligatis et in pace connexis, ex totis præcordiorum abditis damus gloriam et honorem soli æternæ et immortali Deo Patri et Filio et Spiritui sancto, cuius dono collatum nobis agnoscimus pro ejus Ecclesiæ statu et prompte gerere curam et posse sacri regiminis competentia disponere jura, a quo petimus et optamus, ut porrecta in longitudinem felicium dierum sacratissimi principis vita et omni gloriarum decore perpetum pollente salute, nobis quoque tribuat susceptum Ecclesiæ suæ regimen in æquitate disponere, in sollicitudine gubernare et in pace tenere, ut post mundi hujus suscepta pericula pervenire possimus ad cœlestia regna. Amen.

464 Interfuerunt huic sancto concilio:

Eugenius indignus Toletanæ sedis metropolitanus episcopus.

Fugitus indigenus Hispalensis sedis metropolitanus episcopus.

Fructuosus indignus sedis Bracarense metropolitanus episcopus.

Marcus Ecclesiæ Castulonensis episcopus.

Witericus Segontiensis Ecclesiæ episcopus.

Maurusius Ecclesiæ Oretanæ episcopus.

Wittarius Ecclesiæ Elenensis episcopus.

Dadila Ecclesiæ Complutensis episcopus.

Egeredus Salamanticensis Ecclesiæ episcopus.

Cyricus Ecclesiæ Barcinonensis episcopus.

Cæsarius Ecclesiæ Olyssiponensis episcopus.

Athanasius Setabitanæ Ecclesiæ episcopus.

Baldwigi Arcavicensis Ecclesiæ episcopus.

Eusychius Ecclesiæ Segobricensis episcopus.

Hermesfredus Lucensis Ecclesiæ episcopus.

Magnarius Accitanæ Ecclesiæ episcopus.

Elpidius Astoricensis Ecclesiæ episcopus.

Zosimus Ecclesiæ Elborensis episcopus.

Stephanus Ecclesiæ Valeriensis episcopus.

Flavius Ecclesiæ Portucalensis episcopus.

Vicarii episcoporum.

Argesfredus abbas, agens vicem Egilani episcopi Oxoniensis Ecclesiæ.

^a E. 4, T. 1, 2, ignorat.

^b A.E., Eugila. Bl. E. 4, Egila.

^c Deest hec decretum in B. R., E. 4, T. 1, 2,

A Martinus abbas, agens vicem Waldefredi episcopi Ecclesiæ Mentesanæ.

Fugila b presbyter, agens vicem Giberici episcopi Bigastrensis Ecclesiæ.

Agriclus diaconus, agens vicem Winibalis episcopi Illicitanæ Ecclesiæ.

D. niel diaconus, agens vicem Marcelli episcopi Ecclesiæ Urcitanæ.

Decretum c pro Potamio episcopo in eodem concilio.

Assumere poteramus canorani in cantu fraternæ letitiae tibiam, quia divina pietas conventum nostrum ad concordia convocaverat studia, et convenierat abnuere mœstitudinam vitæ, quoniam usitazione disciplinæ videbamur paternas regulas innovasse; sed gravius collisi threnum pro cimbalo sumimus et fonus pro carmine decantamus, gementesque cum Jeremiæ questibus dicimus: *Dissolutum est gaudium cordis nostri, versus est in luctum chorus noster.* Unde et rœ coram nobis esse conspicimus, quoniam ecclisidisse coronam capitii nostri videimus, dum tam nobile in inslum corruit quod in tam sublime sanctitatis optimum stetit. Ecce etenim tractantibus nobis in pace Dei de ecclesiasticis 465 regulis, delatum est conve: tu nostro epistolium confusæ confessionis et abole: dæ subscriptionis, quod Potamius Bracarense Ecclesiæ episcopus de factis propriis suis verbisque annotarat articulis. Quo reserato quid obliteranda pagina et abo:enda litterarum panderent elementa sicutibus potius quam sermonibus lacrymanda cognitio recensuit. Tunc solitarie tantum secretumque adunatis pontificibus Dei prædictum episcopum adesse fecimus coram nobis, quem singultibus aggredientes amplius quam loqueli reseratam illi sua deformitatis et nostræ confusionis protulimus scripturam, quam accipiens ac recurrens sciscitantibus nobis, utrum sui operis suæque annotationis intimatio esset, illico suum actum suique oris eloquium suorumque digitorum esse robur asseruit quod illuc relegendo prævidit. Rursum sub divini nominis contestatione hunc adjurantes obtestati sumus, ut si non aut de ea sponte mendacium diceret aut alicuius violentiae preventu perterritus talia enarraret, veraciter indicaret. Qui mox flebili voce lumenibusque ploratu inadvertibus et fragore singulatum cum unius Dei nominis juramento clamavit se et vera eadem mala de se confiteri et ad hæc confitenda nulla se violentia prægravari: unde etiam et serme per novem menses sponte deseruisse regimen Ecclesiæ suæ et ergastulo quadam ob admissum flagitiū acturus pœnitentiam se conclusisse prædictit. Tunc per fidem confessio: nem ejus agnito quod tanto semineo surduisset stu: pro, et licet hunc antiquitas paterna sacris regulis dejicere ab honore decerneret, nos tamen miserationis jura servantis nou abstulimus nomen honoris, quod ipse sibi sui criminis confessione jam tulera,

U., G. Ast in A.E. non hoc loco sed ad calcem concilii Toletani decimi tertii inscribitur.

sed valida auctoritate decrevimus perpetuae poenitentiae hunc inservire officiis et ærumnis, prouidentes melius illum per asperam et dumosam poenitentiam solitudinem quandoque pervenire ad refrigerii mansionem, quam relictum in voluptatis suæ latitudine ad precipitum dejici æterna damnatione. Tunc venerabilem Fructuolum Ecclesiam Dumensis episcopum communis omnium nostrorum electione constituiimus Ecclesiae Bracarensis gubernacula continere, ita ut omnem metropolin provincie Galæcæ cunctosque episcopos populosque conuentus ipsius omniumque curam animarum et rerum Bracarensis Ecclesiae gubernanda suscipiens ita componat atque conservet, ut et Dominum nostrum de rectitudine operis sui glorilicet, et nobis de incolumitate ejus Ecclesiae gaudium præstet. Quia vero ad futurum prospicere convenit, ne exoriri in statu pacis possit quædam contumacia litis, Patrum sententiam quæ jam dictum Potassium episcopum **466** rectitudine damnat, huic decreto connectore vigilantia nostra procurat.

Nec illud, fratres, scribere alienum ab Ecclesiae utilitate censuimus, ut sciretis quicunque sub ordinatione vel diaconatus vel presbyterii vel episcopatus mortali crimine dixerint se esse pollutos, a supradictis ordinationibus submovendos, reos scilicet vel veri confessione vel mendacio falsitatis: neque enim absolvit potest in his si in se ipsos edixerint quod dictum in alios puniretur, cum omnibus qui sibi fuerit mortis causa major homicida sit. Multe quidem et aliae sententiae huic poterant innecti decreto, quæ prædictum Potassium episcopum savissima austerritate abj cere jübent, sed ex omnibus hanc conscriptam ponere sententiam maluimus, ne si tota condemnationis edicta replicassenuis, gravissimæ ultionis auctores existere videremur.

Factum decretum sub die Kalendatum Decembrium, anno feliciter octavo regni glorioissimi domini nostri Recesvinthi regis. Omnes sacerdotes prædicti concilii hoc stabiliter sancivimus.

Aliud decretum ^a.

Vividis tractatibus invenire quod justum est, et experientia esse judicantium comprobatur, et justa summa judicij plenior invenitur. Adeo mentis intentionem orisque simul studia deducentes agnitione audiendi negotii delatum est ad nos in conventu sancti concilii ex directo gloriosi domini nostri Recesvinthi regis per illustrem virum Wambanum testamentum gloriose memorie sancti Martini Ecclesiae Bracarensis episcopi, qui et Dumense monasterium visus est construxisse, ut reserato eo quid illic memoratus beatissimus vir decrevisset nostræ cognitioni patret: quo testamento in omnium conventu electo comperimus hunc ex ordine a memorato principe ad nos esse directum, quoniam idem gloriose memorie sanctissimus vir ita decreverat, ut succedentibus per ordinem regibus ad comple-

A mentum ejus ipsius testamenti constitutio commentata manaret. Tunc deinde illatum est nobis testamentum Ricchimirum memoratae Dumensis Ecclesiae episcopi, quod de rebus suis in eadem Ecclesia decreverat examinatione veridica dirimentum: quo relato cognovimus evundem auctorem suum illic diverse constitutionis edidisse conditiones, inter quas unam validam conatus est religione constringere, deputans et unctiones tributorum et pretia frugum absque aliqua diminutione annua vice pauperibus erogare, nihilque esse absque deliberatione relictum quod usibus Ecclesiae posset quadam liberalitate **467** servire. Tunc ex voce partis Ecclesiae Dumensis astructum est quod universæ speciei, generis et corporis rem quæ in ejusdem Ecclesiae domo intrinsecus ad usus domesticos et tempore suæ ordinatio idem episcopus Ricchimirus invenit, et quæ ipse aut de opere utriusque sexus artificum familiarum Ecclesiae potuit habere confecta atque illata aut quæ sua provisione habuisse visus est conquisita, omnia moriens jussisse pauperibus erogare, quædam vero ita viliori pretio vendere ordinasse, ut negotiatio earum rerum perditio potius quam mercatio censeretur; edidisse quoque quosdam libertos ex ejusdem Ecclesiae familiis, quibus etiam cum aliis ad se pertinentibus amplius quam quingenta reperiuntur utriusque sexus dedisse mancipia. Quibus dannis ita cognitis, quia et cuncta remedia intrinsecus dominus tam indiscrete largita fuerant, ne quod ad dignitatem Ecclesiae reliquum esset, cum nulla immunitus causa pauperum necessitatibus existeret, quæ in hoc sancta lex tam examinassim erogare deprehensa est, atque pro libertis illis nihil secundum canoniam sanctionem datum in commutationem pateret, sed nec pro mancipiis et reliquis rebus eisdem libertis collatis aliquid in repensatione relictum Ecclesiae innotesceret, verum et rem suam ita in nomine pauperum relegasset, ne aliquid remedii ex hoc ecclesiasticus usus attingeret, ducti sumus tam rationis intuitu **468** quam paternarum sanctionum edictio ipsius testamenti serie, et si non usquequam, in irritum rationabili temperamento deducere: scilicet ut quia tantorum dispendiorum damnis a memorato Ricchimiro episcopo factis res ecclesiastica dignoscitur subjaceat, omnis res ejus, quam alligata reliquit pauperum nomini, tandem Dumensi Ecclesiae plena deserviat facultate donec omne hoc damnum quod in utensilibus domus sustinuit valeat evidentius reparari, ac tunc completa restituzione damni observetur sicut decreta est series testamenti. Libertos vero qui ex familiis Ecclesiæ facti sunt, seu res universa quæ in manciis aliquis corporibus vel illis vel suis hominibus collata esse dignoscitur, cuncta in discretione venerabilis fratris nostri Fructuosi episcopi disponenda relinquimus, ut quia haec evidens ordo Patrum in irritum devocat, illius temperamentum hoc ad misera-

^a Deest hoc decretum in B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G. Ast in AE. ad calcem concilii Toletani decimi tertii inscribitur.

tionem adducat, qualiter nec regulam paternam modus excedat, et miserationem severitas non extinguat, ut secundum meritum servientium et libertatis præmia et rerum donaria vel subtrahat vel concedat. Editum decretum sub die Kalendarum Decem-

brium, anno feliciter octavo regni gloriosi domini nostri Reccesvinthi regis.

Eugenius indignus Toletanæ sedis Ecclesiæ metropolitanus episcopus et cæteri sacerdotes memoriati hoc judicii nostri decretum scribimus.

LVI

CONCILIUM TOLETANUM UNDECIMUM

DECEM ET SEPTEM EPISCOPORUM, HABITUM ANNO QUARTO REGNI GLORIOSI PRINCIPIS WAMBANIS,
SUB DIE SEPTIMO IDUS NOVEMBRIUM, ÆRA DCCXXII.

In nomine sanctæ Trinitatis collectis in unum Carthaginis provinciæ sacerdotibus in Toletana urbe in beatæ matris Domini Mariæ virginis sede, anno quarto excellentissimi et religiosi Wambanis principis, sub die septimo Idus Novembrii, res votiva gaudii et dies nimirum optatæ gratulationis occurrit, in quo nobis datum est conspicere pariter et deflere quid lacrymarum de præteritis Domino debemus. Eramus enim hucusque prolabentis saeculi 469—470 colluvione instabiles, quia annosa series temporum subtracta luce conciliorum non tam vita auxerat quam matrem omnium errorum ignorantiam otiosis mentibus ingerebat. Cernebamus enim quomodo Babylonicae confusionis olla succensa nunc tempora conciliorum averteret, nunc sacerdotes Domini de resolutis moribus irretirebant; purpuratae enim meretricis sequebantur invitamenta, quia ecclesiastici conuentus non aderat disciplina, nec erat qui errantium corrigeret partes cum sermo divinus haberetur extorris, et quia non erat adunandorum pontificum ulla præceptio, crescebat in manus vita deterior. Cum tandem divina nos clementia ex alto respiciens et tempori ætatis nostræ se occurseram præbuit et saluti, præparans nostris saeculis religiosi principis mentem devotam pariter et instructam, cuius servidae sollicitudinis voto et lux conciliorum renovata resplenduit et alterna charitas se mutuo in corrigendis vel instruendis moribus excitavit, dum et aggregandi nobis hortatu principis religiosi facultas est data et opportuna corrigendis præparata est disciplina, ut qui decursis longe ante temporibus post decem et octo scilicet labentium annorum excursum in unum meruimus aggregari conuentum, mederi possemus speciali gratia sanitatum. Neque enim numerus iste alienus est a salute: sic quippe mulier illa in Evangelio tersenisi annorum excursibus curva, quæ figuram totius generis humani gestabat, sub sacramento hujus numeri saluti pristinæ a Salvatore donatur. Nos igitur per tot annos curvo nostri ordinis persistente statu in eo quod nulla nos conciliorum definitio jungeret, nullus etiam conuentus ecclesiastici ordinis adunaret, tandem divine voluntatis imperio et religiosi principis jussu evocati in Toletanam urbem convenimus. Qui cum in ecclesia beatæ virginis Mariæ debitum in sedibus locaremur, inter cetera quæ subterius discreto capitulorum ordinæ sunt digesta

non aliunde primum cœpimus habere sermonem quam de nostræ fideli puritate, ut quia initiandæ R ad beatam vitam hominibus hæc prima semper est via salutis, prævia quoque nostris fieret et institutis pariter et præceptis. Unde de sacro hujus instructionis arcano sanctorum patrum Nicæni scilicet et Constantinopolitani, Ephesini atque Chalcedonensis conciliorum monita amplectentes per quæ et radicibus hereticorum falsa concinnabula [Forte, conciliabula] destruuntur et fidei catholicæ limpidi evidens declaratur, aut communi alternoque animorum iudicio definitivimus ut hanc ipsam nostræ fidei regulam verbis simplicibus niteremur alternativam nobis singulariterque referre: ita ut quidquid per triduum de hujusmodi questionibus unicuique nostrorum lectionis memoria ministrasset, prout animis vel memoriarum occurrisset, omni sobrietatis compendio simplici notaretur stilo, relationem ipsius sacramenti pura et evidens a capite primum inciperet, et sic ad membra r. liqua perveniret, nullas obscuritatis in se lineas habens, nullas etiam inusitatæ locutionis regulas continens, sed puritas sola esset clara sermonum, quæ posset evidentiam exprimere sensuum, quo exercitationes nos ad intelligendum redderet verborum simplex collatio, quam relata condensæ lectionis instrucio; quia et re vera tantæ rci mysterium ita sacerdotes Dei convenit nosse, ut non superficie verborum efferantur incogniti, sed sensibus sane intelligentiæ reperiantur instructi, ut in disserendo præcipue hujus sanctæ Trinitatis arcano plus evidenter quam eloquentia eos efficiat saporatos. Sic enim et divini munera dono est actum, ut juxta votum definitionis alternae promissio monstraretur in epere: unde quod primo die præsidentis metropolitani lingua profudit, die tertia omnium nostrorum vox singillatim collative repetiit. Iste ergo est tenor fidei nostræ qui et a capite copiose profluxit et a membris prolatus gloriose emicuit:

Confitemur et credimus sanctam atque ineffabilem Trinitatem Patrem et Filium et Spiritum sanctum unum Deum naturaliter esse unius substantiæ, unius naturæ, unius quoque majestatis atque virtutis; et Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenitum profitemur; ipse enim a nullo originem dicit, ex quo et Filius nativitatem et Spiritus sanctus processionem accepit; fons ergo ipse et origo es.

totius divinitatis : ipse quoque Pater est essentia substantiae, qui de ineffabili substantia Filium ineffabiliter genuit, nec tamen aliud quam quod ipse est genuit, Deus Deum, lux lucem; ab ipso ergo est omnis paternitas in celo et in terra. Filium quoque de substantia Patris sine initio ante saecula natum [AE., T. 2, genitum], nec tamen factum esse fatemur, quia nec Pater sine Filio, nec Filius aliquando exsilit sine Patre; et tamen non sicut Filius de Patre, ita Pater de Filio, quia non Pater a Filio sed Filius a Patre generationem accepit; Filius ergo Deus de Patre, Pater autem Deus sed non de Filio, Pater quidem Filius, non Deus de Filio; ille autem Filius Patris et Deus de Patre, aequalis tamen per omnia Filius Deo Patri, quia nec nasci coepit aliquando nec desistit; hic etiam unius cum Patre substantiae creditur, propter quod et homousion Patri dicitur, hoc est ejusdem cum Patre substantiae; homos enim Graece unum, ousia vero substantia dicitur, quod utrumque conjunctum sonat una substantia; neque enim de nihilo neque de aliqua alia substantia, sed de Patris utero, id 471 est, de substantia ejus idem Filius genitus vel natus esse credendus est: sempiternus ergo Pater, sempiternus et Filius; quod si semper Pater fuit semper habuit Filium cui Pater esset: et ob hoc Filium de Patre natum sine initio consideremus, nec enim eundem Filium Dei pro eo quod de Patre sit genitus disiectae naturae portionculam nominamus; sed perfectum Patrem, perfectum Filium sine diminutione, sine dissectione genuisse asserimus, quia solius divinitatis est inaequalem Filium non habere; hic etiam Filius Dei natura est Filius, non adoptione, quem Deus Pater nec voluntate nec necessitate genuisse credendus est, quia nec ulla in Deo necessitas capit nec voluntas sapientiam praevenit. Spiritum quoque sanctum, qui est tertia in Trinitate persona, unum atque aequalem cum Deo Patre et Filio credimus esse Deum unius substantiae, unius quoque esse naturae, non tamen genitum vel creatum sed ab utrisque procedentem amborum esse Spiritum; hic etiam Spiritus sanctus nec ingenitus nec genitus creditur, ne aut si ingenitum dixerimus duos patres dicamus, aut si genitum duos filios praedicare monstremur; qui tamen nec Patris tantum nec Filius tantum sed simul Patris et Filii Spiritus dicitur, nec enim de Patre procedit in Filium vel de Filio procedit ad sanctissimam creaturam, sed simul ab utrisque processus monstratur, quia charitas sive sanctitas amborum esse agnoscitur: hic igitur Spiritus sanctus missus ab utrisque sicut Filius creditur, sed minor a Patre et Filio non habetur, sicut Filius propter assumptionem carnem minorem se Patre et Spiritu sancto esse testatur. Haec est sanctae Trinitatis relata narratio, quae non triplex sed Trinitas et dici et credi debet: nec recte dici potest ut in uno Deo sit Trinitas, sed unus Deus Trinitas: in relativis vero personarum nominibus Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spi-

Aritus sanctus ad utrosque refertur: quae cum relative tres personae dicantur, una tamen natura vel substantia creditur; nec sicut tres personas ita tres substantias prædicamus, sed unam substantiam, tres autem personas; quod enim Pater est non ad se sed ad Filium est, et quod Filius est non ad se sed ad Patrem est, similiter et Spiritus sanctus non ad se sed ad Patrem et Filium relative refertur in eo quod Spiritus Patris et Filii prædicatur. Item cum dicimus Deus non ad aliquid dicitur, sicut Pater ad Filium vel Filius ad Patrem vel Spiritus sanctus ad Patrem et Filium, sed ad se specialiter dicitur Deus, nam etsi de singulis personis interrogatur Deum necesse est fateamur. Deus ergo Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus singulariter dicitur, nec tamen tres Dii sed unus est Deus. Item et Pater omnipotens, et Filius omnipotens, et Spiritus sanctus omnipotens singulatim 472 dicitur, nec tamen tres omnipotentes sed unus omnipotens, sicut et unum lumen unumque principium prædicatur: singulariter ergo et unaquaque persona plenus Deus et totæ tres personæ unus Deus constitutus et creditur, una illis vel indivisa atque aequalis deitas, maiestas sive potestas, nec minoratur in singulis nec angetur in tribus, quia nec minus aliquid habet, cum unaquaque persona Deus singulariter dicitur, nec amplius cum totæ tres personæ unus Deus enuntiatur. Haec ergo sancta Trinitas, quæ unus et verus est Deus, nec recedit a numero nec capitur numero: in relatione enim personarum numerus cernitur, in divinitatis vero substantia quid numeratum sit non comprehenditur: ergo hoc solum numerum insinuant quod ad invicem sunt, et in hoc numero carent quod ad se sunt, nam ita huic sanctæ Trinitati unum naturale convenit nomen, ut in tribus personis non possit esse plurale; ob hoc ergo credimus illud in sacris litteris dictum: *Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus, et sapientia ejus non est numerus.* Nec quia tres has personas esse diximus unum Deum, eundem esse Patrem quem Filium vel esse Filium eum qui est Pater, aut eum qui Spiritus sanctus est vel Patrem vel Filium dicere poterimus; non enim ipse est Pater qui Filius, nec Filius ipse qui Pater, nec Spiritus sanctus ipse qui est vel Pater vel Filius, cum tamen ipsum sit Pater quod Filius, ipsum Filius quod Pater, ipsum Pater et Filius quod Spiritus sanctus, id est natura unus Deus. Cum enim dicimus non ipsum esse Patrem quem Filium, ad personarum distinctionem refertur; cum autem dicimus ipsum esse Patrem quod Filium, ipsum Filium quod Patrem, ipsum Spiritum sanctum quod Patrem et Filium, ad naturam qua Deus est vel substantiam pertinere monstratur, quia substantia unum sunt: personas enim distinguimus, non deitatem separamus: trinitatem igitur in personarum distinctione agnoscamus, unitatem propter naturam vel substantiam profitemur. Tria ergo ista unum sunt, natura scilicet, non persona: nec tamen tres istæ personæ separabiles existimandæ sunt, cum nulla ante alias,

nulla post aliam, nulla sine alia vel extitisse vel quidquam operasse aliquando creditur; inseparabiles enim inveniuntur et in eo quod sunt et in eo quod faciunt, quia inter generantem Patrem et generatum Filium vel procedentem Spiritum sanctum nullum suisse credimus temporis intervallum, quo aut genitor genitum aliquando præcederet aut genitus genitori decesset aut procedens Spiritus Patri vel Filio posterior appareret: ob hoc ergo inseparabilis et inconsusa haec Trinitas a nobis et prædicatur et creditur. Tres igitur personæ istæ dicuntur juxta quod **473** maiores delinquent [T. 1, delinquerunt] ut agnoscantur non ut separantur; nam si attendamus illud quod Scriptura sancta dicit de sapientia: *Splendor est lumen æternæ*, sicut splendorem luci videmus inseparabiliter inhaerere, sic constemus Filium a Patre separari non posse: tres ergo illas unius atque inseparabilis naturæ personas sicut non confundimur ita separabiles nullatenus prædicamus, quandoquidem ita nobis hoc dignata est ipsa Trinitas evidenter ostendere, ut etiam in his nominibus [Æ., B. R., T. 2, omnibus], quibus voluit singillatim personas agnosciri, unam sine altera non permittat intelligi; neque enim Pater absque Filio cognoscitur nec sine Patre Filius inventur. Relatio quippe ipsa vocabuli personalis personas separari vetat, quas etiam dum non simul nominat simul insinuat; nemo autem audire potest unumquodque istorum nominum, in quo non intelligere cogatur et alterum. Cum igitur haec tria sint unum, et unum tria, est tamen unicuique personæ manens sua propria: Pater enim æternitatem habet sine nativitate, Filius æternitatem cum nativitate, Spiritus vero sanctus processionem sine nativitate. De his tribus personis solam Filii personam pro liberatione humani generis hominem verum sine peccato de sancta et immaculata Maria virgine credimus assumptissime, de qua novo ordine novaque nativitate est genitus: novo ordine, quia invisibilis divinitate visibilis monstratur in carne; nova autem nativitate est genitus, quia intacta virginitas et virilem coitum nescivit et secunda per Spiritum sanctum carnis materiam ministriavit: qui partus virginis nec ratione colligitur nec exemplo monstratur: quod si ratione colligitur, non est mirabile; si exemplo, non erit singulare. Nec tamen Spiritus sanctus Pater esse credendus est Filii pro eo quod Maria eodem Spiritu sancto obuinbrante concepit, ne duos Patres Filii videamur asserere, quod utique nefas est dici. In quo mirabili concepi, sediscente sibi Sapientia domum, Verbum caro factum est et habitavit in nobis; nec tamen Verbum ipsum ita in carne conversum atque mutatum est, ut desisteret Deus esse qui homo esse voluisse, sed ita Verbum caro factum est, ut non tantum ibi sit Verbum Dei et hominis caro, sed etiam rationalis hominis anima, atque hoc totum et Deus dicatur propter Deum, et homo propter hominem: in quo Dei Filio duas credimus esse naturas, unam divinitatis, alteram humanitatis, quas ita in se una Christi persona unit ut nec divinitas ab humanitate nec humanitas

A a divinitate possit aliquando sejungi: unde perfectus Deus, perfectus et homo in unitate personæ unus est Christus. Nec tamen quia duas diximus in **474** Filio esse naturas, duas causabimus in eo esse personas, ne Trinitati, quod absit, accidere videatur quaternitas; Deus enim Verbum non accepit personam hominis sed naturam, et in æternam personam divinitatis temporalem accepit substantiam carnis. Item cum unius substantiae credamus esse Patrem et Filium et Spiritum sanctum, non tamen dicimus ut hujus Trinitatis unitatem Maria virgo genuerit, sed tantummodo Filium, qui solus naturam nostram in unitate personæ sue assumpsit. Incarnationem quoque hujus Filii Dei tota Trinitas operasse credenda est, quia inseparabilia sunt opera Trinitatis: solus B tamen Filius formam servi accepit in singularitate personæ non in unitate divinæ naturæ, in id quod est proprium Filii non quod commune Trinitati; quæ forma illi ad unitatem personæ coaptata est, id est ut Filius Dei et filius hominis unus sit Christus. Item idem Christus in his deabus naturis tribus existat substantiis: Verbi, quod ad solius Dei essentiam referendum est; corporis et animæ, quod ad verum hominem pertinet. Habet igitur iu se geminam substantiam, divinitatis sue et humanitatis nostre. Illic tamen per hoc quod de Deo Patre sine initio prodidit natus tantum, neque factus, neque prædestinatus accipitur; per hoc tamen, quod de Maria virgine natus est et natus et factus et prædestinatus esse crede: dus est. Ambæ tamen in illo generationes mirabiles, quia et de Patre ante sæcula sine matre est genitus, et in fine sæculorum de Matre sine Patre est generatus. Qui tamen secundum quod Deus est creavit Mariam, secundum quod homo creatus est a Maria: ipso et pater Marie natus et filius. Item per hoc quod Deus est, et æqualis Patri, per hoc quod homo, minor est Patri: item et major et minor se ipso esse credendus est, in forma enim Dei etiam ipse Filius se ipso major est propter humanitatem assumptam, qua divinitas major est; in forma autem servi se ipso minor est, id est, humanitate, quæ minor divinitate accipitur; nam sicut per assumptam carnem non tantum a Patre sed et a se ipso minor accipitur, ita secundum divinitatem quæ æqualis est Patri et ipse D et Pater major est homine quem sola Filii persona assumpsit. Item in eo quod queritur utrum posset Filius sic æqualis et minor esse Spiritu sancto, sicut Patri nunc æqualis nunc minor creditur esse, respondemus: secundum formam Dei æqualis est Patri et sancto Spiritui, secundum formam servi minor est et a Patre et ab Spiritu sancto; quia nec Spiritus sanctus nec Deus Pater, sed sola Filii persona suscepit carnem, per quam minor esse creditur illis personis duabus. Item hic Filius a Deo Patre et Spiritu **475** sancto inseparabiliter discretus creditur esse persona ab homine autem assumpta natura, item cum homine unus existat persona, cum Patre vero et Spiritu sancto natura divinitatis sive substantia. Missus tamen Filius non solum a Patre, sed ab Spiritu

sanc*to missus esse creden*tu*s est in eo quod ipse per prophetam dicit : Et nunc D*omi*nus misit me et Spiritus ejus : a se ipso quoque missus accipitur pro eo quod inseparabilis non solum voluntas, sed et operatio totius Trinitatis agnoscitur. Illic enim qui ante saecula unigenitus est vocatus, temporaliter primogenitus factus est : unigenitus propter deitatis substantiam, primogenitus propter assumpt*io*n*e*c*ta* carnis naturam, in qua suscepta hominis forma iuxta ev*angelicam* veritatem sine peccato conceptus, sine peccato mortuus creditur qui solus pro nobis peccatum est factus, id est sacrificium pro peccatis nostris, et tamen passorem ipsam salva divinitate sua pro delictis nostris sustinuit, mortique adjudicatus et cruci veram carnis mortem exceptit, tertio quoque die virtute propria ruscitatus e sepulchro surrexit. Hoc ergo ex*empl*o^a capit*is* nostri confitemur veram fieri resurrectionem carnis omnium mortuorum nec in aerea vel qualibet alia carne, ut quidam delirant, resurrectos nos credimus, sed in ista qua vivimus, consistimus, et moveamur. Peracto hujus sanctae resurrectionis exemplo, idem Dominus noster atque Salvator paternam ascensione sedem repetit de qua nunquam per divinitatem discessit; iijlic ad dexteram Patris sedens exspectatur in fine saeculorum iudex omnium vivorum et mortuorum, inde cum sanctis omnibus revertet ad faciendum iudicium reddere unicuique mercedis propriæ debitum, prout quisque gesserit in corpore positus sive bonum sive malum. Ecclesiam sane catholicam pretio sui sanguinis comparatam cum eo credimus in perpetuum regnaturam, in*tra* cuius gremium constituti unum baptism*is* credimus et confitemur in remissionem omnium peccatorum; sub qua fide et resurrectionem mortuorum veraciter credimus et futuri saeculi gaudia spectamus. Hor tantum orandum nobis est et petendum, ut cum peracto finitoque iudicio tradiderit Filius regnum Deo Patri, participes nos efficiat regni sui, ut per hanc fidem qua illi inhaesimus cum illo sine fine regnemus.*

Hæc est confessionis nostra fides exposita, per quam omnium hæreticorum dogma perimitur, per quam fidelium corda mundantur, per quam etiam ad Deum gloriose acceditur, cuius sacrosanctum sacerdotem sub triduano dierum jejunio continua relationem collatione rectantes ad ea que submixa sunt sequenti die decernenda transivimus.

476 I. De concilii damnatione derisorum vel praestrepantium.

In loco benedictionis considentes Domini sacerdotes nullis debent aut indiscretis vocibus præstrepere aut quibuslibet tumultibus proturbari, nullis etiam vanis fabulis vel risibus agi, et, quod est deterius, obstinalis concertationibus tumultuosas voce effundere. Si quis enim, ut Apostolus ait, putat se religiosum esse non reprehensum lingua suam, sed seducens cor suum, hujus vera est religio : cultum enim suum iustitia perdit, quando silentia judicii obstreperitum

* Ab his verbis : Hoc ergo exemplo, deest folium in E. 3.

turba confundit, dicente propheta : Erit cultus justitiae silentium. Debet ergo quidquid aut considentium collationibus agitur aut accusantium parte proponitur sic mitissima verborum relatione proferri, ut nec contentiosis vocibus audientiam turbent, nec judicantium vigorem de tumultu enervent. Quicunque ergo in contentu concilii hæc quæ præmissa sunt viu*l*anda crediderit et contra hæc interdicta aut tumultu aut contumeliis vel risibus concilium perturbaverit, juxta divinæ legis edictum quo præcipitur : Ejice d*r*isorem et exhibe cum eo iurigiam; ei cum omni confusionis dedecore abstractus, a commun*i* cœtu secedat et trium dierum excommunicationis sententiæ perferat.

II. Non debere metropolitanum a confiniorum instructione cessare.

Quantum quis præces*si* culminis obtinet locum, tantum necesse est præcedat cæteros gratia meritorum, ut in eo quod præsedit singulis singulariter ornetur emineutia sanctitatis, habens semper et in ore gladium veritatis et in opere efficientiam luminis, ut juxta Paulum potens sit exhortari in doctrina sana et contradicentes revincere. Nos proinde nostri ordinis gradum vel suscepti regiminis modum magnopere cogitare debemus, ut qui officium prædicationis suscepimus nullis curis a divina lectione privemur. Nam quorundam mentes pontificum ita torporis otio a lectionis gratia secluduntur, ut quid doctrinæ subditis exhibeat gregibus non inveniat præco mutus. Insistendum ergo semper erit majoribus, ut quos sub regimini sui cura tuerentur fame Dei vibi perire non sinant. Sic metropolitanis in confiniorum cæterosque ecclesiasticis ordinibus deditos, sic confinimis in commissso sive religiosorum numero vigilandum est, qualiter nescientia talium divinæ legis traditionibus imbuatur, ita ut fidesinenti sollicitudine prælatus quisque subditos quærens aut prosectum coru*477* latabundus agnoscat, aut nescientiam sine arroganti*ia* instruat. Placuit ergo de talibus juxta instituta Toletani concilii hoc specialiter definire, ut aut sponte sumant intentionem necessariam perdiscendi, ut a majoribus ad lectionis exercitia engantur inviti.

III. Ut in una provincia diversitas officiorum non teneatur.

De his qui contra Apostoli voluntatem circumferruntur omni vento doctrinæ, placuit huic sancto concilio ut metropolitanæ sedis auctoritate coacti uniuscujusque provincie pontifices rectoresque ecclesiarum unum eundemque in psallendo teneant modum, quem in metropolitana sede cognoverint institutum, nec aliqua diversitate cujusque ordinis vel officii a metropolitana se patientur sede disjungi. Sic enim justum est ut inde unusquisque suam regulas magisterii unde honoris consecrationem accepit, ut juxta majorum decret*o* sedes que unicuique sacerdotialis mater est dignitatis sit et ecclesiastica magistra rationis. Abbatibus sane indolis officiis, que juxta voluntatem sui episcopi regulariter illis imple-

* In reliquis, præter A. et E. 3, Ne tumultu concilium agitur.

da sunt, cætera officia publica, id est vesperam, matutinum sive missam aliter quam in principali Ecclesia celebrare non licet. Quisquis autem borum decretorum violator exstiterit, sex mensibus communione privatus apud metropolitanum sub poenitentia censura permaneat corrigendus, qualiter apud illam et præteritæ transgressionis culpam lacrymis diluat, et necessariam officiorum doctrinam studiose addiscat. Sub ista ergo regula disciplina non solum metropolitanus totius sue provinciæ pontifices vel sacerdotes astringat, sed etiam cæteri episcopi subiectos sibi ecclesiæ rectores his obtemperare institutionibus cogant.

IV. De discordia sacerdotum.

Sicut omnis qui diligit fratrem suum ex Deo, ita omnis qui odit proximum ex diabolo est: dilectione enim sola discernitur quis ex quo genitus approbatur, dicente Joanne: *In hoc manifesti sunt filii Dei et filii diaboli; omnis qui non facit justitiam non est de Deo, non diligit fratrem suum, quoniam haec est annuntiatio quam audistis ab initio ut diligamus alterum: et post paululum: Omnis qui odit fratrem suum homicida est; et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem.* Ecce homicida esse probabiliter declaratur qui a fraterna societate dividitur; nam etsi manus non moveat ad occidendum, pro eo tamen quia inimicis est ad ignoscendum jam a Deo homicida tenetur: vivit ille, et iste jam intersector esse 478 convincitur. Cum igitur his præceptis beatus apostolus Paulus consona prædications concordet dicens: *Non occidas sol super iracundiam vestram, et nolite locum dare diabolo;* relatione sunt nobis quorumdam sacerdotum personæ in tantam obstinationis effervuisse discordiam, ut non solum illos ab ira occasus solis non revocet, sed ne annosa quidem transactio temporum ad bonum charitatis reclinet, quippe in quorum cordibus ita sol justitiae Christus occubuit ut ad lumen charitatis redire vix possint. Horum igitur et similium discordantium fratrum oblationes juxta antiqui canonis definitionem nullo modo recipiendas esse consenserunt: de personis tamen discordantium id speciali definitione præcipimus, ut antequam eos reconciliatio vera innectat, nullus eorum accedere ad altare Domini audeat vel gratianæ communiois sanctæ percipiat, sed geminato tempore per poenitentiam compensabunt quo discordie servierunt. Quod si unus eorum in alio contemnente ad satisfaciendum charitatis curarerit, ex eo tempore ut pacificus intra ecclesiæ recipiatur ^a ex quo ad concordiam festinasse convincitur, sententia tamen superiori servata, ut tempus quod quisque in iram expendit geminatum in poenitentia satisfactione persolvat.

V. De compescendis excessibus sacerdotum.

Nullis vita præsumum perturbari debet excessibus motionum, quia valde indignum est ut qui thronus b Dei vocantur levi motione turbentur, et qui debent

^a *A.E., B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G., receptetur.*

A esse arca justitiae ipsi officiantur seminarium litis atque rapinae. Quando ergo hujusmodi juxta Apostolum irreprehensibiles erunt, qui non solum reprehensibilia faciunt, sed mortalia potius et execranda committunt? Relati enim nobis sunt quidam ex sacerdotibus, quod omni gravitate sacerdotalis ordinis prætermissa audientiam judicii furore preveniant, et excessu solius in honestæ motionis adire pro quibus eos oportuerat æquitatis judicia sustinere. Dum enim de honoris sibi culmine blandiuntur patientiam habere fugiunt, et qui inconcussæ debuerant veritatis conservare statum, subito religionis mutant prepositum et præcipiti furore judicium antecedunt, sicque in quo decuerat eos judicij suscipere conventum prævasione agunt, unde præsumptionibus confundantur. Qui tamen aut damno pariter et excommunicatione plectendi sunt, aut omnia compositionibus rerum sola satisfactione poenitentiaæ curabuntur: illi enim qui rei propriæ facultate sufficiunt, aut qui rem suam jam antea in nomine ecclesie cui præsumt transfudisse [A.E., T. 2, transtulisse] noscuntur, si aut per se aut per subditos seu 479 per quemlibet aliena diripiunt vel præsumptionis seu cædis quidam agunt tam in rebus fiscalibus quam etiam in quorumlibet dominio constitutis, et prævasa vel præsumpta de rebus propriis juxta leges excellentissimi principis sarciant, et pro excessu religioni contrario, quo in honesti ante judicium paruerunt duarum hebdomadarum excommunicatione plectendi sunt. Illi autem qui et hujusmodi excessibus serviant et nihil propriæatis habere videantur magna discretionis arte medendi sunt, quo ne causus illicitos ecclesiæ facultatibus redimant, nec ipsi penitus extorres a poena persistant: nec enim justum est ut pro pravis actibus sacerdotum ecclesiæ quibus præminent sustineant damnum, ut pro excessibus talium satisfactio ab ecclesiis exigatur, cum Ecclesia cultores suos nou ad item, sed ad honestatem informet. De talibus ergo placuit definire, qui nul is habitus rebus propriis aut in quoconque pervasores exstiterint aut quibuslibet personis cædes vel quocunque præsumptionis intulerint, nulla eos incurvatione status sui servituti hominum debere addici, sed juxta quod præsumptus quisquis ille exstiterit, ita et poenitentiaæ legibus subjacebit; id est si in decein solidorum summam præsumptor esse convincitur, viginti dierum poenitentiaæ satisfactione purgetur, ita ut sive minoris sive majoris summae excessum peregerit, similiter geminata hoc semper satisfactione poenitentiaæ compenset. Servos tamen ecclesiæ qui hujusmodi excessus operasse noscuntur ad leges secularis audiendos remittimus. Et haec quidam de generali excessu dicta sufficient. Ceterum specialitatem ordinem persequentes, si quis episcoporum magistris enjusquam uxorem, filiam, neptinem seu qualibet illi gradu altero pertinentem quacunque fraude vel subtilitate adulterina pollutione sedaverit, et honoris propriæ

^b In reliquis, præter A., *throni.*

gradum amittat et sub exsilio relegatione perpetua excommunicationis sententiam perferat, qui tamen circa finem vitæ communio sis remedio adjuvandus est. Hanc sane et illi sententiam merebuntur qui aut violentes homicidium fecerint aut primatis patitii generosissimæ personis seu nobilioribus quibusque mulieribus vel pueris illud aut per cædem aut per quamcunque irrogatam injuriam visi fuerint intulisse; unde eos juxta legum secularium instituta aut talionem recipere, aut traditionem de eis fieri vel proscriptiōnem oporteat.

VII. Non licet sacerdotibus quilibet in ecclesiæ familiis truncationes membrorum facere, nec aliquid quod morte plectendum est judicare.

His a quibus Domini sacramenta tractanda sunt iudicium sanguinis agitare non licet. **480** Ideo magnopere talium excessibus prohibendum est, ne indiscretæ præsumptionis motibus agitati aut quod morte plectendum est sententia propria judicare presumant, aut truncationes quilibet membrorum in quibuslibet personis aut per se inferant aut inferranda præcipiant. Quod si quisquam horum immemor præceptorum aut in ecclesiæ suæ familiis aut in quibuslibet personis tale aliquid fecerit, et confessi ordinis honore privatus et loco sub perpetuo damnationis tenetur religatus ergastulo, cui tamen communio exenti ex hac vita non neganda est propter Domini misericordiam, qui non vult peccatoris mortem, sed ut convertatur et vivat.

VIII. Quæ debeat discrecio ecclesiæ rectoribus esse, ne per inconditam disciplinam subeant homicidii **C**

Cum juxta antiquæ institutionis edictum plus organos corrigendos agere debeat benevolentia quam severitas, plus cohortatio quam commotio, plus charitas quam potestas, relatum nobis est quod quidam ex fratribus plus livore odii quam correctionis studio subditos insequentes, dum se simulant spiritualem eis adhibere correctionem, indiscretam subito afferrant mortem, cum inauditos a se projiciunt et occultis eos iudicis sub poenitentia puniunt. Non ergo de cetero perversis voluntatibus sit liberum simulari quod fingunt, sed quotiescumque quilibet ex subditis corrigendus est aut publica a sacerdote debet disciplina curari, aut si aliter rectoribus placet dñorum vel trium fratrum spiritualium testimonio peculiariiter adhibito et modus criminis agnoscatur et modus poenitentia irrogetur; ita tamen ut si exilio vel retrusione dignum eum esse qui deliquit iudicium peculiare decreverit, modus poenitentia, quem coram tribus fratribus sacerdos transgressoris induixerit, speciali debeat ejus qui sententiam protulit manus propria subscriptione notari, siveque flet ut nec transgresores sine testimonio excidia vitæ suæ incurant, nec rectores accusatos se de quorumlibet interemptionibus erubescant.

IX. Ne quidquam præmii pro divinis sacramentis accipiatur.

Quidquid invisibilis gratiae collatione tribuitur huminorum questu vel quibuslibet præmii renundari

A penitus non debetur, dicente Domino: *Quod gratis accipitis, gratis date.* Et ideo quicunque deinceps in ecclæstico ordine constitutus aut pro baptizandis consignandisque fidelibus aut pro collatione chrismati vel promotionibus graduum præmia quilibet vel pretia voluntarie oblata pro hujusmodi ambitione suscepit, equidem si, sciente loci episcopo, tale quidquam **481** a subditis perpetratur, idem episcopus duobus mensibus excommunicationi subjebeat, pro eo quia et scita mala contextit, et correctionem necessariam non adhibuit; sin autem suorum quispiam eodem nesciente quocunque pro supradictis capitulis accipiendum sibi esse crediderit: si presbyter est, trium mensium excommunicatione plectatur, si diaconus quatuor; subdiaconus vero vel clericus his cupiditatibus serviens et competenti verbere et debita excommunicatione plectendus est.

X. Quid custodiri debeat ne per præmium quis episcopus fiat, vel qua sententia seriatur qui post honorem acceptum per præmium ordinatus fuisse delegitur.

Multæ super hoc capitulum Patrum sententiae manaverunt, scilicet ne inappreciabilem sancti Spiritus gratiam donis vel munib⁹ quis aestimet comparandam. Sed, quod non sine gravi dolore dicendum est, quanto bæc res frequenter decretorum est præceptione prohibita, tanto novis fraudibus engnodictritur iterata, dum hi qui tali pretio mercari intuntur gratiam Spiritus sancti aut ordinationis suæ tempora præveniunt impere, aut post acceptum honorem promissum suum conferunt apparitoribus turpis lucri mercedem. Et ideo ut horum et similiū argumentorum deinceps amplietetur occasio, hoc sancta synodus definivit, ut cum quisque pontificale culmen ante Domini altare percepturus accesserit, sacramenti se taxatione adstringat, quod pro conserenda sibi consecratione honoris nulli personæ cujuslibet præmii collationem vel jam dedisset vel aliquando ad futurum dare procuret, siveque aut mundus ab hoc contagio prælationis consecrationem accipiat, aut implicitus huic sceleri manifeste denotatus coram Ecclesia ad honorem quem mercari voluit non accedat. Illos tamen quos deinceps post prælationem per præmium ordinatos fuisse patuerit sub definitis poenitentia legibus ut vero simoniacos ab Ecclesia separandos esse censemus, id est ut duorum annorum spatio exilio relegati et digna satisfactionis vel excommunicationis sententia coerciti honoris gradum, quem præmis cingerant, lacrymis conquirere et reparare intendant: unde si digna eos satisfactio poenitentia commendaverit, peracto iudiciale poenitentia tempore non laetum communioni, sed et loco et totius ordinis officiis, a quibus separati fuerant, restaurandi sunt.

XI. Ut omnes pontifices rectoresque ecclesiærum tempore quo ordinandi sunt sub cautione promittant quæ justissime vivere debeant.

Quauquæ omnis qui sacris manipulatur **482** ordinibus canonici regulis teneatur adstrictius, expeditibile tamen est ut præmissionis suæ vota sub cautione spondant quos ad promotionis gradus ecclæ-

siaistica provehit disciplina; solet enim plus timeri quod singulariter pollicetur quam quod generali' in-nexione concluditur. Et ideo placuit huic sancto concilio, ut unusquisque qui ad ecclesiasticos gradus est accessurus non ante honoris consecrationem accipiat, quam placiui sui innodatione [E. 4, T. 1, in-notatione] promittat, ut fidei catholicam sincera cordis devotione custodiens juste et pie vivere debeat, et ut in nullis operibus suis canonice regulis contradicat, atque ut debitum per omnia honorem aliquae obsequii reverentiam praeeminenti sibi unicuique dependat juxta illud beati papae Leonis edictum: Qui scit se quibusdam esse praepositum non moleste ferat aliquem sibi esse praelatum, sed obedientiam quam exigit etiam ipse dependat. Poena tamen juxta ecclesiasticæ consuetudinis morem et placitis talium inserenda et ab his qui transgressores fuerint persol-venda est.

XI. De lucidatione antiqui canonis quo præcipitur ut si quis acceptam a sacerdote eucharistiam non sum-pserit, velut sacrilegas propellatur.

Cum nihil in divino canone debeat esse confu-um, nihil dubium, nihil etiam indiscretum, in collatio-nem nostri coetus relatus est canon Toletani concilii primi in quo præceptum est, ut si quis acceptam a sacerdote eucharistiam non sumpserit, ut sacrilegus propellantur; nec adjecta est ibi discretio voluntatum, cum et infidelis hac talia infideliter agat, et fidelis fidenter accipiat quod naturalis illum necessitas deglutire non sinat. Solet enim humanæ naturæ infir-mitas in ipso mortis exitu prægravata tanto siecita-tis pondere deprimi, ut nullis ciborum illationibus refici sed vix tantumdem illati delectetur poculi gra-tia sustentari: quod etiam in multorum exitu vidi-mus, qui optatuin suis votis sacrae communionis ex-pelentes viaticum collatam sibi a sacerdote eu-charistiam rejecrunt, non quod infidelitate hoc agerent, sed quod præter Dominici calicis haustum traditam sibi non possint eucharistiam deglutire: non ergo hujusmodi a corpore Ecclesiae separandi sunt qui talia non infidelitate sed necessitate fecer-unt, presentim hi de quibus nihil fidei s'istræ senti-tur. Placuit ergo destinare quod nec fidelis officiat nec infideli inultum existat: quicunque ergo fidelis inevitabili qualibet infirmitate coactus eucharistiam D perceptam rejecerit, in nullo ecclesiasticae damnationi subjaceat; similiter nec illos cuiusquam puni-tionis censura redarguet, qui talia aut tempore in-fantice faciunt 483 aut in qualibet mentis aliena-tione positi quid s'cerint ignorare videntur. Jam vero quicunque aut de fidelium aut de infidelium numero corpus Domini absque inevitabili, ut dictum est, infirmitate projecerit, si fidelis est, perpetua communione privetur, si infidelis, et verberibus subdatur et perpetuo exsilio relegetur. Quod si ho-rum quislibet hujusmodi excessus digna poenitentia satisfactione defleverit, post quinquennium licitum erit illum communioni pristinæ reformare.

A XII. Ne in confinio mortis paenitens a reconciliatione diuine suspendatur, et ut oblatio ejus qui paenitens, nec tamen reconciliatus de hac vita exiorit, ab Ecclesia receptetur.

Qui paenitentiam in mortis agit periculo non diu-line a reconciliationis gr. tia differendus est, sed si pro certo mortis urget periculum, paenitentia per manus impositionem accepta statim et reconciliatio adhibenda est, ne prius ab humanis rebus ager abcedat quam donum reconciliationis percipiat, sieque superstitibus quodammodo doloris videatur esse perpetui, si præcisum [Æ., præscissum] ab Ecclesie membris eum, qui utique reconciliari non meruit, raptim a præsenti vita mors maturata subduxerit. Unde juxta papae Leonis edictum his, qui in tempore necessitatis et in pe iculi urgentis instantia præsidium paenitentie et mox reconcilia-tionis implorant, nec satisfactio interdicenda est nec reconciliatio deneganda, quia misericordia Dei nec mensuras possumus ponere nec tempora defini-re. De his autem qui accepta paenitentia antequam reconciliantur ab hac vita recesserint, quanquam diversitas præceptorum de hoc capitulo habeatur, illorum tamen nos sententiam placuit sequi, qui multiplices numero de hujusmodi humanius decre-verunt, ut et memoria talium in ecclesiis commen-detur et oblatio pro eorum dedicata spiritibus acci-piatur.

XIII. De sacerdotibus qui vexantes cadere videntur.

Bene siquidem majorum regulis definitum est, ut dæmoniis aliisque similibus passionibus irretitis mi-nisteria sacra tractare nou licent: cui præcepto con-sensu rationis adhibito id communiter definitivimus, ut nullus de his qui aut in terram arrepti a dæmoniis eliduntur aut quolibet modo vexationis incur-sibus efferruntur, vel sacris audeant ministrare alia-riis vel indiscusso se divinis ingerant sacramentis, excepis illis qui variis corporum incommunitatibus dediti sine hujusmodi passionibus in terram appro-bantur elisi, 484 qui tamen et ipsi landii erunt ab officiis sui ordine et loco suspensi quoisque unius anni spatio per discretionem episcopi inveniantur ab incursu dæmonorum alieni.

XIV. Ut hi qui Domino canunt atque sacrificant post se semper habeant adjutoria constituta.

Ut illud divini oraculi momentis singulis præ-caventes quo scribitur: Vt soli, quia cum cederit non habet sublevantem, suminopere curandum est nobis et cavendum, ne horis illis atque temporibus quibus Domino psallitur vel sacrificatur uniuersaque divinis singulariter officiis in-sistenti perniciosa pas-sio vel corporis quælibet valetudo occurrat, que aut corpus subito subru faciat aut mentem alienatione vel terrore confundat. Pro hujusmodi ergo casibus præcavendis necessarium duximus instituere, ut ubi temporis vel loci sive cleri copia suffragatur habeat semper quisquis ille canens Deo atque sacrificans post se vicini solamini adjutorem, ut si aliquo casu ille qui officia impleturus accedit turbatus fuerit vel

ad terram elisus, a tergo semper habeat qui ejus A vicem exsequatur intrepidus.

XV. *De institutione certi temporis quo concilium agitur.*

Peractis omnibus quæ ad correctionem nostri ordinis in hoc concilio promulgata sunt, placuit definire, ut paternis institutionibus obsequentes omni anno ad peragendam celebritatem concilii in metropolitana sede, tempore quo principis vel metropolitani electio definierit, devotis semper animorum studiis confluamus, nec quibuslibet requisitiis occasiōnibus absentemur, sed in p̄fato die quo indictum fuerit adunatis in metropolitana sede omnibus provinciæ pontificibus, concilium Deo præsule celebretur. Quisquis autem episcoporum excepta inevitabili causa vel necessitate de peragendo se concilio absintaverit onius anni excommunicatione plectendus est. Quod si deinceps absque celebratione concilii anni onius meta transierit, omnes in commune pontifices Carthaginis provinciæ superioris censuræ sententia obnoxios retinebit, id est si nulla sibi impediente principi potestate solius propria voluntatis libitu sese ad celebrandum concilium non collegant.

XVI. *De relatione gratiarum pro consummatione concilii.*

Hic igitur constitutionibus nostris quæ necessario decernendas credimus finalem manus 485 nostræ subscriptionem adjecimus, immortali Deo nostro et Domino gloriam et honorem reddentes, qui nos de conventu alterna visionis latos effecit, qui os nostrum in confessione laudia suæ aperuit, qui etiam de cœcta huic nostri concilii honesto sine complevit. Post hæc religioso domino et amabili principi nostro Wambani regi gratiarum actiones persolvimus, cujus ordinatione collecti, cujus etiam studio aggregati sumus; qui ecclesiastice disciplinæ his nostris sæculis novus reparator occurrens omissos conciliorum ordines non solum restaurare intendit, sed etiam annuis recursibus celebrandos instituit, ut ad alternam morum correctionem anno tempore alacriter concurrentes, juxta prophetæ vaticinium, quod in nobis fractum est alligetur, et quod abjetum est reducatur. Det ergo eidem principi Dominus pro huic sacre sollicitudinis voto et cursu presentis vite in pace transigere, et post diutina tempora ad se in pace remissis iniquitatibus pervenire, qualiter et hic felicia tempora ducat et felix cum omnibus quibus principatur ad Christum sine confusione perveniat, ut quia per eum corona nostri ordinis in melius restauratur, coronam futuri regni capiat ex hoc in regione vivorum regnans cum Christo in sæculo sæculorum. Amen.

Pontifices.

Ego Quiricus urbis ^a regiae metropolitanus episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

^a A. T. 2, urbis regie ecclesiarum sanctæ Mariæ.

^b Amatum subscriptio desumpta est ex B. R. E. 4, T. 1, U., G. deest in reliquis.

^c Vicariorum subscriptiones deprompte sunt ex

Ego Athanasius Setabitanus Ecclesiarum episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Argemundus Oretanus Ecclesiarum episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Joannes Bigastrensis Ecclesiarum episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Godiscalex Oxomensis Ecclesiarum episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Leander Ecclesiarum Illicitanus, qui et Elotanus episcopus, hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Palmacius Urcitanus Ecclesiarum episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Concordius Palentinus Ecclesiarum episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

B Ego Etherius Vastitanus Ecclesiarum episcopus 486 hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Atisclus Complutensis Ecclesiarum episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Felix Dianensis Ecclesiarum episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Ricilia Accitanus Ecclesiarum episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Rogatus Viatiensis Ecclesiarum episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Suintericus Ecclesiarum Valentianus episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Memorius Segobricensis Ecclesiarum episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Egica Segontiensis Ecclesiarum episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Ego Gaudentius Valerianensis Ecclesiarum episcopus hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Abbas b.

Julianus indignus abbas hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Involatus [U., G., Inviolatus] Dei nutu abbas similiter.

Annila Deo miserante abbas similiter.

Vicarii episcoporum c.

Liberatus diaconus, agens vicem domini mei Sarduili Ecclesiarum Segobiensis episcopi, hæc gesta consensu subscripsi.

D Egila diaconus, agens vicem domini mei Muuali Ecclesiarum Carthaginensis episcopi, hæc gesta consensu subscripsi.

Julianus ^d ecclesiarum monasterii sancti Michaelis abbas hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Valderedus ecclesiarum monasterii sanctæ Leocadie abbas hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Gratinidus ecclesiarum monasterii sanctorum Cosmae et Damiani abbas hæc gesta synodalia a nobis edita subscripsi.

Abealio ecclesiarum monasterii sanctæ Crucis abbas hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

E. T. 1, 2, cum desint in ceteris.

^d Illic et sequentes qui subserbunt ad abbates pertinent; hoc tamen loco scripti sunt, quia isto ordine in Codicibus reperiuntur.

Florentus ecclesiae monasterii sancte Eulalie A Gudila Ecclesiae Toletanae archidiaconus haec gesta
stibas haec gesta synodica a nobis definita subscrisi. synodica a nobis definita subscrisi.

LVII

CONCILIUM TOLETANUM DUODECIMUM.

CELEBRATUM SUB DIE QUINTO IDÜM JANUARIAVM, ERA DCCXIX, ANNO PRIMO ORTHODOXI
ATQUE SERENISSIMI DOMINI NOSTRI ERVIGII REGIS.

487-488 Cum ex gloriose predicti principis iussu in unum fuissemus aggregati conventum et in basilica sanctorum Apostolorum debitum in sedibus locaremur, adfuit coram nobis idem clarissimus princeps humilitatis gratia plenus et claro pietatis cultu conspicuus, qui nostro se eostui reclinem exhibens ac devotum in primis omnium sacerdotum se commitit precibus adjuvandum; deinde grates multiplices omnipotenti Domino agit de conuentu totius concilii, quia et glorirosae jussionis sua ut in unum adcessent impleverint volum et altera visionis innovatione se refecerint gaudiorum; deinde adjicent sic omne est concilium allocutus: Non dubium, tandem Patres, quod optima conciliorum adiutoria ruenti mundo subveniant, si officiosis quae corrigenda sunt studiis peragantur, et ideo quibus finalis terra prematur quibusque plagis preventu vierum succedentium feriatur, paternitati vestrae honore esse incognitum. Obinde quia certum apud nos gerimus quod pro contemptu divinorum praecipitorum terra perniciem sustineat pressurarum, dicente Domino per prophetam: Propter hoc lugubris terra et infirmabatur omnis qui habitat in ea; ideo hportet ut quia ore Salvatoris nostri et Domini salterre esse probamini, per vos Salvationis obtineat lucrum per quos regenerationis percipit sacramentum, ut diligentia definitionis vestrae ab omni emundata contagio et ab infirmitatis peste sit libera^b et bonorum omnium sit proutibus gratis. Jam nunc quia quidquid me adhuc dicere opportuna ratio sinit, quidquid etiam natrandum vestris auribus convenit, aut memorie curarum intercapido subducit, aut fastidium prolixam orationis interciperit, ecce in brevi complexa vel exarata devotionis mea negotia in hujus tomis complicatione agnoscenda perlegite, perfecta discutite, discussa estimatis ac deeretis titulorum sententiis definite, ut pura et placens Deo vestrarum definitionum valitura discretio et regni nostri primordia decorerit exundatione justitiae, et errores plebium digna cohibeat severitate censuræ; scriptum est enim: Justitia levat gentem, misericordia facit populos peccatum; Tuus suscepio a gloriose principi tomo, pro tam salubri invilamento et copiosas grates reuelimus Domino Iesu Christo, et item benediximus principi gloriose. Post egressum igitur ejusdem starentis principis haec in jam dicto tono scrip'ta reperimus et probitatis:

^a In reliquis, praeter A. et U., clementissimum.
^b E. 4, T. 1, 2, liberata.

In nomine Domini Flavius Ervigiusr rex sanctissimis Patribus in hac sancta synodo residentibus.

En, reverentissimi Patres et honorabiles ministriorum coelestium sacerdotes, soliditatem sanctæ fidet veraciter tenens et sincera cordis dévotione amplectens testimonium paternitatis vestrae fortissimum in salutis nostræ advoco adjumentum, ut, quia regnum sautore Deo ad salvationem terræ et sublevationem plebium suscepisse nos credimus, sanctitudinis vestrae consiliis adjuvemur. Unde licet sublimationis nostræ primordia paternitati vestrae opiuabili relatione non lateant, quibus clara divinorum judiciorum dispositione prævenitus et regiandi concenderem sedem et sacrosanctam regni perceperim unctionem, nunc tamen melius id poteritis et scriptorium relatione cognoscere et promulgationis vestrae sententiis publicare; ut sicut eadem regni nostri primordia conuentus vestrae sanctitudinis compererit divinitus ordinata, ita et his orationum solamen impendat et salubrium consiliorum nutrimenta impertiat, quo susceptum regnum sicut **489** iam vestris assensionibus teneo gratum, ita vestrarum benedictionum perfruatur definitionibus consecrandum, ut innovatio quadammodo nostri videatur imperii haec numerositas vestri ordinis aggregati. Et iden quia Dominus in Evangelio præcipit dicens: Amen dico vobis: si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint fieri illis a Patre meo qui in celis est; ob hoc venerabilem paternitatis vestrae cōtum cum lacrymarum effusione convenio, ut zelo vestri regiminis purgetur terra a contagio pravitatis. Exsurgite, quæso, exsurgite, culpatorum solvite nodos, transgressorum mores corrigit in honestos, exerite zeli disciplinam in perfidos; superborum mordacitates extinguite, oppressorum ponderibus subvenite, et, quod plus his omnibus est, **D** Iudæorum pestem quæ in novam semper recrudescit intianam radicem extirpate: leges quoque quæ in eorumdem Iudæorum perfidiam a nostra gloria noviter promulgatae sunt omni examinationis probita e percurrite, et tam eisdem legibus tendrem inconvensum adjicite, quam pro eorumdem perfidiorum excessibus complexas in unum sententiis promulgare. Et enim valde nobis cavendum est ne tot antiquorum canonum regulæ, que pro eorum erroribus sunt etiam cum anathemate promulgatae, nos illorum culpis obnoxios reddant, si nostri regni temporibus eorumdem canonum constructio dissoluta pertranseat: præservit si legis illius, quod absit, serenitatis nostræ in

^c B. R., E., 4; T. 1, 2; compertunt.

tempora illa claræ fidei institutio cesset, ubi divæ memorie dominus atque p̄aecessor noster Siseburus rex omnes successores suos sub perpetua maledictione censura obstrinxit quicunque regum mandatum Christianum Judeo servire vel famulari permisit. Post hæc illud quoque vestris Deo placitū inlero sensibus corrigendum, quod decessoris nostri p̄aceptio promulgata lege sancivit, ut omnis aut in expeditione exercitus non prouidiens aut de exercitu fugiens testimonio dignitatis suæ sit irrevocabiliter censens, enjus severitatis institutio, dum per totos Hispanias fines ordinata d̄ currit, dimidiam fere partem populi ignobilis atque perpetua subjugavit; ita ut quia in quibusdam villulis vel territoriis sive vicis peste hujus infestationis habitatores ipsorum locorum sunt degeneres redditi, quia testificandi nullam habent licentiam, veritatis ex toto videatur interisse censura: sicque gemino malo terra affteritur, dum et infamie plebium notatur elogio et reperienda veritatis destituitur adjumento. Unde licet eamdem legem nostræ gloriae mansuetudo temperare disponat; vestras tamen paternitatis sententia hos quil per illam titulum dignitatis amiserant **490** revestiri iterum claro pristinæ generositatis testimonio devotissime opiat, qualiter nec nostra gloria ministerium crudelitati adhibeat, nec tam saeva p̄aceptio terram sub diutino infestationis jugulo premat. Nam et hoc generaliter obsecro, ut quidquid in nostra gloria legis abusum, quidquid Justitiae videtur esse contrarium unanimitatim vestrae judicio corrigitur. De ceteris antem causis atque negotiis, quia novella competunt institutione firmari ^a, evidentiū sententiarum titulis exaranda conscribile, ut quia p̄aesto sunt religiosi provinciarum rectores et clarissimorum ordinum totius Hispanie duces, pronubgationis vestrae sententias coram positi prænoscentes eo illas in commissas si-
bi terrarum latitudines inoffensibili exerant judiciorum instantia, quo præsentaliter assistentes perspicuas vestri conceperint instituta. Omnes tamen in commune convenio, et vos Patres sanctissimos, et vos Illustres aulae regiae viros, quos interesse huic sancto concilio delegit nostra sublimitas, per divini nominis attestationem et terribilem cunctis futuri judicii diem, quia sine personarum acceptione aliqua vel favore, sine aliquo quoque aut malignæ contemplationis scripsi uero aut subvertendæ veritatis studi, quæque se vestris sensibus audienda ingesserint sana verborum examinatione discutite, saniori quoque iudicio comprobate, ut collatarum habita prius deliberatione causarum discreta vestri ordinis condatur probitas titolorum, qualiter cum vos amor æquitatis in negotiorum acceleratione reddiderit servos, efficientia quoque iusitorum operum connectat Deo perenniter sociandos, ut bonorum vestrorum actibus lætabundus et præsentis vitæ capiam luerum et æternarum perfruar vobis cum gaudiis mansionum. Datum sub die v

A Ideum Januariarum, anno feliciter primo regni serenitatis et tranquillitatis nostræ sedis Toledo.

In nomine Domini Flavius gloriosus Errigius res. ^b

Magna salus populis gentisque nostræ regno conquiritur, si haec synodalium decreta gestorum sicut p̄io devotionis nostræ studio acta sunt, ita inconveniens nos tristis legis valide oraculo confirmetur, ut quod serenissimo nostræ celitudinis jussu a venerantibus Patribus et clarissimis palati nostri senioribus discreta titulorum exaratione est editum, presentis hujus legis nostra edicto ab æmulis defendantur. Est enim hæc ipsa definitio canonum sub isto notata ordine titulorum:

491 I. De agnita et confirmata collatione sanctæ Trinitatis et p̄aelectione fastigii principalis.

B In nomine gloriosi domini nostri Ervigii regis primi diei synodali exordio consedentibus episcopis atque senioribus palati universis, habita primum est de sancta Trinitate collatio, non quæ novello exarationis stilo definita potesceret, sed quæ verbis simplicioribus sese pigris sensibus patefacta monstraret, ubi præmissa semper lectio p̄æcederet quid sequens exposicio aperiret. Credentes pariter et docentes de eadem sanctæ fidei puritate quidquid evangelica et apostolica traditio sanxit, quidquid sancta synodus Nicena constituit, quidquid Constantinopolitana Patrum aggregata collectio promulgavit, quidquid Ephe-si coetus definitio docuit, quidquid etiam Chalcedonensis concilii promulgatio definitivit, sicut multorum aliorum catholicorum Patrum documentis id sacramentum expositum traditumque nobis accepimus, sicut etiam in missarum solemniiis patulis confessio-num vocibus proclamamus:

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem caeli et terræ, visibilium omnium et invisibilium conditorem, et in unum Dominum Jesum Christum filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia saecula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, hominum Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantiam, per quem omnia facta sunt quæ in celo et quæ in terra; qui propter nos et propter nostrum salutem descendit et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine homo factus, passus sub Pontio Pilato, et sepultus tertia die resurrexit, ascendit in celos, sedet ad dexteram Patris, iterum venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis: credimus et in Spiritum sanctum Dominum et vivificatorem, ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui locutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam Ecclesiam: confitemur unum baptisma in remissioni peccatorum: expectamus resurrectionem mortuorum et vitam futuri saeculi. Amen.

D Post pacifica igitur hujus sanctæ fidei conclama-tionum ^c studia illa se primum nostris sensibus salu-

^a B. R., E. 4, U., formari.

^b Haec concilii confirmatio non hoc loco, sed ad cal-

cem concilii reperitur in B. R., E. 4, T. 1, 2, U. G.

^c B. R., E. 4, T. 1, 2, U., collationem.

fratris cognitio agnoscendam invexit, quæ tanto corda A
minnum ardore charitatis adstrinxit, quanto se eadem
ipsa cognitio in conventu generali concilii præb-
stendam exhibuit: Etenim sub qua pace vel ordine
serenissimus Ervigius princeps regni cōscenderit
culmen, regnandique per sacrosanctam unctionem
suscepit potestatem, 492 ostensa nos Scriptura-
rum evidētia docet: in quibus et præcedentis Wam-
banis principis poenitentiae susceptio noscitur, et
translatus regni honor in hujus nostri præcipis no-
mine derivatur. Idem enim Wamba princeps dum
inevitabilis necessitudinis teneretur eventu, suscepto
religionis debito cultu et venerabili longuræ sacræ
signaculo, mox per scripturam definitionis sua hunc
inlycum dominum nostrum Ervigium post se præele-
git regnaturum et sacerdotali benedictione ungen-
dum. Vidiimus enim et pariter patulo alternae visionis
intuitu præludente perspectivitas hujus præmissi ordi-
nis scripturas, id est nolitiam manu senorum palatii
roboraam, coram quibus anterēdens princeps et re-
ligionis cultum et tonsuræ sacræ adeptus est venera-
bile signum; scripturam quoque definitionis ab eo-
dem editam ubi gloriosum dogmum nostrum Ervi-
gium post se fieri regem exoptat; aliam quoque in-
formationem jam dicti viri in nomine honorabilis et
sanctissimi fratris nostri Juliani Toletanae sedis epi-
scopi, ubi eum speravit pariter et instruxit, ut sub
omni diligentia ordine jam dictum dominum nostrum
Ervigium in regno ungere debaret, et sub omni di-
gētia unctionis ipsius celebritas fieret; in quibus
Scripturis et subscriptio nobis ejusdem Wambani
principis claruit, et omnibus evidētia confirmationis
earumdem Scripturarum sese manifeste monstravit.
Quibus omnibus approbatis aliquid perfectis dignum
satis nostro ocului vistum est, ut prædictis definitioni-
bus Scripturarum nostrorum omnium confirmatio
apponatur; ut qui ante tempora in occultis Dei judi-
cii prædictus est regnaturus, nunc manifesto in tem-
pore generaliter omnium sacerdotum habeatur defi-
nitionibus consecratus. Et ideo soluta manus populi
ab omni vinculo juramenti, quæ prædicto viro Wam-
bae dum regnum adhuc teneret alligata permansit,
tunc solum serenissimum Ervigium principem obse-
quendum grato servitii famulatu sequatur et libera,
quem et divinum judicium in regno prælegit et de-
cessor princeps successurum sibi instituit, et quod
superest quem totius populi amabilitas exquisivit.
Unde, his præcognitis atque præscitis, serviendum est
sub Deo cœli prædicto principi nostro Ervio regi
cum pia devotio, obsequiandam etiam promptissi-
ma voluntate, agendum et entendum quidquid ejus
saluti prolixta, quidquid genti vel utilitatibus patriæ
sue consulat: unde non erit jani deinceps aut ab
anathematis sententia alienus, aut a divina animad-
versionis ultione securus, qui quis superbe contra
salutem ejus deinceps aut exerxit vocem aut com-
moverit cardem aut quamcunque exquisierit credendi
decessum.

**493 II. De his qui penitentiam non sentientes
accipiunt.**

Plerumque hi, quibus misericordia Domini etiam
noleantibus subvenit, beneficiis Dei videntur esse
ingrati et abuti gratia largitoris qua bene usi poten-
terant consequi abolitionem facinoris, impugnant saepè
quod honorare debuerant, et profanis quaestibus in-
dulæ gratiae munus a se rejiciunt quod summis
volis amplecti debuerunt. Etenim nullos saepè
conspeximus et in salute positos ultimum desideran-
tes poenitentiae fructum, et rursum dimicatae ægritu-
dinis ita loquendi et sentiendi perdidisse naturale
officium, ut nulla illis cura salutis suæ videretur
inesse, nullo etiam pristinæ devotionis noscerentur
desiderio anhelare: quorum tamen casibus fraterni-
tas condolens ita talium necessitates in fide sua
suscepit, ut ultimum illis tribuatur via sicum, quo
scilicet sine fructu poenitentiae non videantur trans-
ire e sæculo: si forsitan resipiente Deo salutis
pristinæ reformatur, agunt causionibus vanis et
oppositionibus execrandis qualiter a se tonsuræ ve-
nerabile signum expellant atque habitum religionis
abjiciant, impudentissime asserentes ideo se nullis
regulis ecclesiasticæ disciplinæ sub hoc voto teneri,
quia poenitentiam nec ipsi petierint nec sentientes
accepterint. Quorum impudentia procax et obstinata
procacitas nequaquam talia dicent, si qualiter ad
vitam per sacrosancti lavacri gratiam venierit me-
minisset. Etenim parvorum infantium vita origi-
nali peccato obnoxia, quæ nullo per ælatem discer-
nendi vel expetendi sensu apriori judicatur nisi
sponsione fidelium, baptismi accipiat sacramentum,
nullo sensu, nulla etiam discretionis industria id
appetere possunt. Unde sicut baptismum quod ve-
scientibus parvulis sine ulla contemplatione in fide
tantum proximorum accipitur, ita et poenitentiam
donum quod nescientibus illabitur, absque ulla re-
pugnancia inviolabiliter hi qui illud excepterint ob-
servabunt. Si quis autem quolibet modo poenitentiam
accipiens hoc violaverit synodale institutum,
ut vere transgressor paternis regulis ferietur, nec
enim ista instituentes sacerdotes quosque, ut passim
et licenter donum poenitentiae non potentibus au-
deant prorogare, absolvimus, sed hos qui qualibet
sorte poenitentiam suscepserint ne ulterius ad militare
cingulum redeant relegamus. Sacerdos tamen qui
non sentienti neque petenti ausu temerario poenitentiam
dederit, neque se exhortatum ejus qui poenitentiam
accipit manus in indicis vel quibuslibet aliis evi-
dentibus significationibus invitatum fuisse probaverit,
**494 III. De culpatorum receptione vel communione
apud Ecclesiam:**

Vidimus quosdam et levimus ex numero culpatorum
receptos in gratiam principum et extores extitisc-
a collegio sacerdotum: quod denotabile malum illa-
res agit qua licentia principalis in quo se solvi
licentius curat ibi alias illigat, et quos in suam
communionem videtur suscipere a communione et

pace Ecclesiae eligit separare, ut qui cum illo con- A
vescunt sola sacerdotum communione priventur. Et ideo quia remissio talium qui contra regem, gentem vel patriam agunt, per definitiones canonum antiquorum in potestate solum regia apponitur cui et peccasse noscuntur, adeo nulla se deinceps a talibus abstinebit sacerdotum communio, sed quos regia potestas aut in gratiam benignitatis repererit aut participes mensae suae efficerit, hos etiam sacerdotum et popularum conventus suscipere in ecclesiastica communione debebit, ut quod jam principalis pietas habet acceptum nec a sacerdotibus Dei habeatur extraneum.

IV. Ut in locis ubi episcopus non fuit nunquam episcopus ordinetur.

Majorum institutionibus contraire et sanctorum Patrum decreta convellere quid aliud est quam vinculum societatis Christi abrumpere, et usurpatæ præsumptionis licentia statum totius Ecclesiae dissipare? Prosequente igitur venerabili et sanctissimo viro fratre nostro Stephano Emeritensis sedis episcopo, res nobis novellæ præsumptionis usurpatione esse intulit pertractanda, tanto communionis nostræ judicio evelenda, quanto et privatis noscitur ansibus perpetrata. Dixit enim violentia principali se impulsum fuisse, ut in monasterio villulae Aquis, ubi venerabile corpus sanctissimi Pimenii confessoris debito quiescit honore, novam episcopalis honoris ordinationem efficeret. Et ideo quia indiscreto et facillimo a senectute iniustis Wambæ principis iussionibus parens novam et injustam illuc pontificalis sedis præelectionem induxit, ubi canonica institutio id fieri omnimoda ratione refellit, prædictus idem vir prostratus humo medicamine nostri præcepti et sibi dari veniam petiit, et quid potissimum fieri oporteret de persona ejus qui illuc ordinatus fuerat nostri oris sententia decernendum poposcit. Sed quia veraciter imo communiter neveramus prædictum principem consilio levitatis agentem non solum præcepisse, ut in prædicto loco Aquis episcopus fieret, sed etiam ita eum consuetis obstinationibus definitse, ut hic in suburbio Toletano in Ecclesia pretoriensi sanctorum Petri et Pauli episcopum ordinaret, neconon **495** et in aliis vicis vel villulis similiter ficeret; ideo pro tam insolenti hujusmodi disturbanceis licentia quid de hac re haberent canonum instituta in medio proferri præcepimus. Tunc haec in ordinem constituta perfecta sunt: in primis ex epistola Pauli ubi Tiro discipulo, ut episcopos per civitates constituere debeat, præcipit: item ex concilio Niceno, titulo VIII, ubi inter cetera præcipitur ut in civitate non videantur duo episcopi esse: item ex concilio Laodiceno, titulo LVI, ubi dicit: *Non oportet in vicis et villulis episcopos ordinari, et cetera:* item ex concilio Africæ II, titulo V, ubi dicit: *Ut diaœcis que episcopum nunquam habuit non habeat.* Felix episcopus Selensisitanus dixit: *Etiam si hoc placet sanctitati vestrae*

insano, ut dieceses que nunquam episcopos habuerunt non habeant, vel illa diaœesis que aliquando habuit habeat proprium: secundum autem hanc prosecutionem sanctitatis vestra est estimare quicli fieri debeat. Geneclius episcopus dixit: *Si placet insinuatio fratris et coepiscopi nostri Felicis, ab omnibus confirmetur.* Ab universis episcopis dictum est: *Placet, placet.* Item ex concilio Africæ III, capitulo XLII, ubi dicit: *Ut non accipiat alium episcopum plebs que in diaœcis semper subjacuit.* Epigonius enim episcopus inter cetera sic dixit: *Hoc dico non debere rectorem accipere eam plebem que in diaœcesi semper subjacuit nec unquam proprium episcopum habuit; quapropter si universo sanctissimo cœtui placet hoc quod prosecutus sum confirmetur.* Aurelius episcopus dixit: *Fratri et consacerdotis nostri prosecutionem non obisto, sed hoc me et fecisse et facturum esse profiteor.* Item ex concilio Sardicensi ubi inter cetera præcipitur: *Licentia danda non est passim, si enim subito aut vicus aliquis aut modica civitas, cui satis est unus presbyter, voluerit sibi episcopum ordinari ad hoc ut vilescat nomen episcopi et auctoritas, non debent illi ex alia provincia invitati facere episcopum.* Item de sententia eorum qui hujusmodi ordinationes faciunt vel de his qui contra haec instituta canonum ordinantur, ex concilio Tauritano, titulo II, ubi dicit: *Gestorum quoque serie conscribi placuit ad perpetem disciplinam quod circa Octavium, Ursionem, Remigium ac Treferium episcopos synodus sancta decretivit, qui in usurpationis quamdam de ordinatione sacerdotum invidiâ vocabantur, quod eatenus his videtur indulatum, ut de cetero hac auctoritate commoniti nihil usurpare conentur, siquidem ea se ab hac causa excusatione defenderint qua dicentes prius se non esse convenios.* Proinde judicavit synodus, ut si quis ex hoc fecerit contra instituta majorum, sciat is qui ordinatus fuerit **496** sacerdotii se bonore privandum, et ille qui ordinaverit auctoritatem se in ordinationibus vel in conciliis minime retenturum. Non solum autem circa memoratos episcopos haec sententia prævalebit, sed et circa omnes qui simili errore decepti ordinationes hujusmodi perpetrarunt. His igitur fortissimis regulis effectum pii operis apponentes id communis definitione elegimus, ut in loco villulae supradictæ Aquis deinceps sedes episcopalæ non maneat, neque episcopus illic ultra constitendum existat. Hic tamen Cuniulus, qui contra majorum decreta illic videtur institutus fuisse episcopus, nullis canonum erit ad condemnationem sui sententiis uincendus, quia non ambitione, sed principis impulsione illic constitutus ordinatus: et ideo hoc illi remedium humanitatis concedimus, ut in se dem aliud decedens cuiuslibet episcopi transducatur, et prædictus locus sub monastica deinceps institutione mansurus non episcopalî ultra privilegio fretus, sed sub abbatis regimine, sicut hucusque fuit, erit modis omnibus mancipandus. Jam vero de

B
C
D

cetero generale posentes edicium, si quis contra hanc apostolica iusta, si quis contra haec canonum interdicta venire conaverit, et in locis illis episcopum eligat fieri ubi episcopas nunquam fuit, et anathema in conceptu omnipotentis Dei, et insuper tam ordinatus quam ordinatus gradum sui ordinis perdat, quia non solum antiquorum Patrum decreta sed et apostolica ausus est convellere instituta.

V. *De querendam consuetudine sacerdotum sedismissorum, qui oblatis Deo per se sacrificis non communificant.*

Relatum nobis est quosdam de sacerdotibus non tot vicibus communionis sanctae gratiam sumere quod sacrificia in uno die videntur offerre, sed in uno die si pluriua per se Deo offerant sacrificia in omnibus se oblationibus a communicando suspendunt, et in sola tantum extremi sacrificii oblatione communionis sanctae gratiam sumant, quasi non sit toties reus illius veri et singularis sacrificii, quoties participator corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi esse destiterit. Nam ecce Apostolus dicit : *Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris?* Si ergo qui edunt hostias participes sunt altaris, certum est quod hi qui sacrificantes non edunt rei sunt Dominicis sacramenti. Quicunque ergo sacerdotum deinceps divino altario sacrificium oblatus accesserit et se a communione suspenderit, ab ipsa qua se indecenter privavit gratia communionis anno uno repulsum se noverit : nam quale erit illud sacrificium cui nec ipse sacrificans participasse cognoscitur ? Ergo hoc modis 497 omnibus est tenendum, ut quicunque sacrificans corpus et sanguinem Jesu Christi Domini nostri in altario immolat, toties perceptioni corporis et sanguinis Christi se partipem praebat.

VI. *De concessa Toletano pontifici generalis synodi potestate, ut episcopi alterius provincie cum concordia principum in urbe regia ordinentur.*

Illud quoque collatione mutua decernendum nobis occurrit, quod in quibusdam civitatibus decadentibus episcopis propriis, dum differtur diu ordinatio successoris, non minima creatur et officiorum divinorum offendit, et ecclesiasticarum rerum nocitura perditio. Nam dum longe lateque diffuso tractu territorialium commissariorum impeditur celeritas nuntiorum, quo aut nou queat regiis auditibus decadentis presulnis transitus innotescit aut de successore morevit episcopi libera principis electio praestolari, nascitur saepe et nostro ordini de relatione talium difficultas et regiae potestati, dum consultum nostrum pro subrogandis pontificibus sustinet injuriosa necessitas. Unde placuit omnibus pontificibus Hispaniae atque Galliae ^a, ut salvo privilegio uniuscujusque provincie licitum maneat deinceps Toletano pontifici quoscunque regalis potestas elegerit et jam dicti Toletani episcopi judicium dignos esse probaverit, in quibuslibet provinciis in praecedentium sedium praesidere

A praesules, et decadentibus episcopis eligere successores ; ita tamen, ut quisquis ille fuerit ordinatus, post ordinatiois sua tempus infra tria mensium spatium proprii metropolitani presentiam visurus accedat, qualiter ejus auctoritate vel disciplina instrutus condigne susceptus sedis gubernacula teneat. Quod si per desidiam aut neglectu quolibet constituti temporis metas excesserit, quibus metropolitani sui nequeat obtulibus presentari, excommunicatum se per omnia noverit, excepto si regia jussione impositum se esse probaverit. Hanc quoque definitionis formulam, sicut de episcopis, ita et de ceteris ecclesiasticis rectoribus placuit observandam.

VII. *De recepto testimonio personarum qui per legem quae de promotione exercitus facta est testificandi licentiam perdiderunt.*

Omnis disciplina sic subjectos debet arguere ut spem venie non videatur auferre, nec funditus curvationis inducere jugum, sed temperantiae semper adhibere consultum. Et iden quia legem illam a domino Wambane principe editam, quae de progressione est exercitus annotata, hujus principis nostri et 498 domini Ervigii mansuetudo temperare dispositus, adeo annuente nobis gloriose et religiosissimo Ervilio principe nostro necessarium hoc sanctum concilium definivit, ut hi qui per supradictam legem testificandi dignitatem perdiderunt, recepto testimonio pristinae dignitatis causas exequi possint debitae actionis, qualiter nobilitatis solita titulum reportantes et quae de praeteritis legitime testificare voluerint licentiae oblineant votum, et a judicibus nullis probationibus arceantur, hoc videlicet adjcentes, ut si quid in praeteritis testificare voluerunt, si pro sola hujus rei infamacione rejecti sunt, testimonio suo numer perquirant quod in praeteritis conquerire poterant, tantum si illo tempore quo in praeteritis ad testimonium dicendum vocati sunt et supradictae legis institutionibus reprobati aut aliam criminis notam eos tunc non habuisse patuerit, aut tricennium tunc effluxisse cum ad testimonium fuerant prolati hi qui eos reprobaverant manifeste convicerint.

VIII. *De his qui uxores suas divortio intercedente relinquunt.*

Præceptum Domini est ut, excepta causa fornicationis, uxor a viro dimitti non debeat. Et ideo quicunque citra culpam criminis supradicti uxorem suam quacunque occasione reliquerit, quia quod Deus junxit ille separare dispositus, tandem ab ecclesiastica communione privatus et cœlu omnium Christianorum maneat alienus, quandiu et ad societatem relicte conjugis redeat, et partem sui corporis honesta lege conjugii sinceriter amplectatur et soveat. Iti tamen qui jam admoniti a sacerdote semel et bis terque et corrigantur ad charum sue conjugis noluerint redire consortium, ipsi se suis meritis et a palatine dignitatis officio separabunt, et insuper generosæ dignitatis testimonium, quandiu in culpa fuerint, amissuri sunt, quia carnem suam discidii jugulo tradidierunt.

^a In E. 4, T. 1, 2, desunt verba : *atque Galliae.*

IX. *De confirmatione legum quae in Iudeorum negotiis promulgatae sunt, justa eamundem legum praefixum ordinem titulorum, qui in eodem canone annumerantur.*

De Iudeorum autem exsecranda perfidia discretis titulorum sententiis editas noviter a gloriose principe leges vigilanti sensutim intentione perlegimus, discreto etiam gravitatis pondere earum instituta probavimus. Et quia debitae rationis iudicio editae synodali indagatione probatae sunt, irrevocabili deinceps iudiciorum ordine pro eorum excessibus tenebuntur, id est : *Lex de commemoratione priscarum legum quae in Iudeorum 499 transgressionibus promulgatae sunt, atque de novella confirmatione earum.* Item de blasphematoribus sanctae Trinitatis. Item hebrei aut se aut filios suos vel fainulos suos a baptismo gratia subtrahant. Item ne Iudei more suo celebrant Pascha vel carnis circuncisionem exercant, ac ne Christianum quemquam a fide Christi dimoveant. Item ne Judaei sabbata ceteraque festivitates ritus sui celebrare presumant. Item ut omnis Iudeus diebus dominicis et in prænotatis diebus ab opere cesset. Item ne Iudei more suo dijudicent ecclesias. Item ne Iudei ex propinquitate sui sanguinis tunnubia ducant, et ut sine benedictione sacerdotis nebere non audeant. Item ne Iudei religioni nostræ insultantes sectam suam defendere audeant, ac ne audeat refugientes alibi se transducant, et ne quislibet fugientes eos suscipiant. Item ne Christianus a Iudeo quocunque muneris contra fidem Christi accipiat. Item ne Iudei libros illos legere audeant quos Christiana fides repudiat. Item ne Iudeis mancipia deserviant vel adhaereant Christiana. Item si se Iudeus Christianum esse testatur et ob hoc non velit a se recipere mancipium Christianum. Item professio Iudeorum quomodo unusquisque ad fidem veniens indiculum professionis suæ conscribere debeat. Item conditiones Iudeorum ad quas jurare debeant his qui ex eis ad fidem venientes profesiones suas derint. Item de Christianis mancipiis Iudeorum quae ne non prodiderint Christiana, sive de publicatoriis eorum. Item ne Iudei a qualibet potestate accepta extra regiam ordinationem Christianum quemque imperare, plectere vel distingere audeant. Item ut Iudeorum servi necrum adiuv convensi si ad Christi gratiam convolaverint libertati donentur. Item ne Iudei administratorio usu sub ordine villicorum atque actorum Christianam familiam regere audeant, et de dannis eorum qui his talia ordinanda injunxerint. Item ut Iudeus ex aliis provinciis vel territoriis ad regni nostri ditionem pertinentibus veniens episcopo loci vel sacerdoti se presentare non differat, vel quid hinc in toto observari conveniat. Item qualiter concursus Iudeorum diebus institutis ad episcopum fieri debeat. Item ut quicunque Iudeum secum obsequenter habuerit, experiente sacerdote, eum apud se retinere non audeat. Item ut cura omnis distingendi Iudeos solis sacerdotibus debeatur.

* B. R., E. 4, T. 1, 2, reservata.

A Item de dannis sacerdotum vel iudicium qui in Iudeos instituta legum adimplere distulerint. Item ne judices quidquam de perfidorum excessibus extra sacerdotum conniventiam iudicare presumant. Item ut episcopi tunc immunes habeantur a dannis, cum eorum presbyteres ea quæ ipsi non correxerint ad 500 eos non resisterint corrienda. Item de servata a principibus miserandi potestate in his qui converti ad fidem Christi veraciter fuerint. Item ut episcopi omnes Iudeis ad se pertinentibus libellam hunc de suis editum erroribus tradant, et ut profesiones eorum vel conditiones in scrinis Ecclesia condant. Quarum omnium legum promulgatio graviora sicut synodali iudicio comprobata, ita generali omnium nostrorum definitione in eorum erit deinceps excessibus exercenda.

X. De his qui ad ecclesiam confugium faciunt.

Pro his qui quolibet metu vel terrore ecclesiam appetunt, consentiente pariter et jubente glorioissimo domino nostro Ervigio rege, hoc sanctum concilium definit, ut nullus audeat confugientes ad ecclesiam vel residentes inde astrahere, aut quocunque nocibilitatis vel damni seu spolii residentibus in loco sancto inferre, sed esse potius his ipsis qui ecclesiam petunt per omnia licitum in triginta passibus ab ecclesia januis progredi, in quibus triginta passibus uniuscujusque ecclesie in toto circuitu reverentia defendetur; sic tamen ut hi qui ad eam confugiant in extraneis vel longe separatis ab ecclesia dominibus nullo modo obcedentur, sed in hoc triginta passuum numero abque domorum extranearum receptaculis progrediendi aditum obtinebunt, qualiter et requisiæ naturæ usum debitum expleant locis et nullo tenentur eventu necessitudinis, qui dominicis se defendendos commiserunt claustris. Si quis autem hoc decretum violare tentaverit et ecclesiastica excommunicationi subjaceat, et severitatis regie serietur sententia. Ipsos tamen qui ad ecclesiam confugium fecerint, si juxta prisorum canonum instituta his qui eos competunt sacramenta reddiderint, et sacerdos ecclesias ipsius ab ecclesia foribus non abstraxerit, aut fuga talium si venerit sacerdoti querenda est, aut damnorum sententia secundum electionem principis hujusmodi sacerdotibus irroganda.

D

XI. De cultoribus idolorum.

Præcepta Domini sunt dicentis : *Non facies sculpile neque omnem similitudinem quæ est in casto despicer ei quæ in terra deorsum, neque horum quæ sunt in aqua sub terra : non adorabis ea neque coles.* Itemque : *Qui immolat diis occidetur præter Dominum soli.* Item : *Vir aut matier qui facit matum in conspectu Domini Dei tui et transgredientur pacium illius ut vadant et serviant diis alienis, ei adorent eos, solem et lunam et omnem militiam coeli quæ non præcepi, et hoc tibi fuerit nuntialum, audiensque inquisieris diligenter et verum 501 euse repercris, et abominatione facta est in Israel, et duces virum ac mulierem qui rem sceleratis-*

animam perpetrarunt ad portas civitatis tuæ et lapidibus A obruerunt. Praecepit hæc Domini non in ultione sed in terrore delinquentium apponentes non mortis per banc sententiam promulgamus, sed cultores idolorum, veneratores lapidum, accensores facularum et excoletantes sacra fontium vel arborum admonemus, ut agnoscant quod ipsi se spontaneæ morti subjiciunt qui diabolo sacrificare videntur. Mortis enim nouen diabolus appellatur sicut de eo scriptum est : Et erat illi nomen mors : ac proinde omne sacrilegium idolatriæ vel quidquid illud est contra sanctam fidem in quo insipientes homines captivitati diabolis culturis inserviant, sacerdotis vel judicis instantia, inventa hæc sacrilegia eradantur et exterminata truncantur; eos vero qui ad talen horrorem concurrunt et verberibus coerceant et onustos ferro suis dominis tradant, si tamen domini eorum per jurisjurandi attestacionem promittant se eos tam sollicite custodire, ut ultra illis non liceat tale nefas committere. Quod si domini eorum nolint huiusmodi reos in fide sua suscipere, tunc ab eis a quibus coerciti sunt, regius conspectibus presententur, ut principalis auctoritas liberato de talibus donandi potestatem obtineat : domini tamen eorum, qui nuntiatos sibi talium servorum errores ulcisci desulerint, et excommunicatio- nis sententiam perferant, et jura servi illius quem coercere nolunt se amississe cognoscant. Quod si ingenuorum personæ his erroribus fuerint implicatae, et perpetua excommunicationis sententia ferientur et auctiori exilio ulciscentur.

XII. De interdicto temporis constituti quo debeat concilium celebrari.

Placuit huic venerando concilio, ut juxta priorum canonum instituta episcopi singularium provincialium annis singulis in quacunque provincia Kalendis Novembribus concilium celebraturu conveniant. Quisquis autem in prædictis Kalendis Novembribus pro celebratione synodi venire distulerit, excommunicationi debitæ subjacebit

XIII. Conclusio definitionum in qui et Deo gratiae referuntur et pro principe exoratur.

Pramisis his omnibus synodalibus gestis que honesto decretorum sine compleximus, perpetuum his robur per manum nostrarum subscriptionem anneximus, dantes in his gloriam et honorem immortali Deo et **502** Domino nostro, quo inspirante et determinationis nostræ sententia viguit et probitas causarum honesto se sine complevit, cuius sanctæ Trinitatis poscimus inenarrabile nomen et gloriosem ineffabilis potentiae majestatem, ut det amatori Christi serenissimo domino nostro atque amantissimo Ervicio principi, cuius jussu ad hunc meruimus advocari conventum, imperare clementer, regnare feliciter, habere de clementia fructum, obtinere de justitia præmium, de pietate trophæum, quo et hic invictus victor hostium semper appareat, et post diurna hujus avi curricula ad regnum externe

^a B. R., E. 4, T. 1, 2, te præstante Deo..... vivis et gloriaris.

^b In B. R., E. 4, omnium episcoporum nomina

A vita cum suis omnibus coronandus perveniat, præstante Deo et salvatore Iesu Christo Domino nostro qui cum Deo Patre et sancto Spiritu unus in Trinitate vivit et gloriatur Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Consummatum est hoc sanctum concilium die octavo Kalendarum Februariarum anno regni feliciter primo serenissimi atque clementissimi domini nostri Ervigii regis, æra **DCCXIX.**

Pontifices.

Ego Julianus indignus urbis regie Tolitanæ sedis episcopus hæc synodica instituta a nobis edita subscripsi.

Julianus Dei gratia Hispalensis [B. R. Spalitanæ] Ecclesiæ sedis episcopus hæc synodica instituta a nobis edita subscripsi.

Ego Liuva indignus Bracarensis se lis episcopus hæc synodica instituta a nobis edita subscripsi

Ego Stephanus Emeritensis Ecclesiæ eiuscopus subscripsi.

Asphilus ^b Abilensis [T. 2, Elensis] Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Leander Illicitanæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Palmacius Urcitanæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Concordius Palentiæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ricilla Accitanæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Sempronius Arcavicensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Memorius Segobricensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Speraindeo Ialicensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Geta Iiplensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Tructemundus Elborensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Isidorus Setabiensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

503 Gaudentius Valeriensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Deodatus Segobiensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Gennitivus Tudensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Froarius Portucalensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Felix Irenæus Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Antonius ^c Bastitanæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Proculus Bigastrensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Attila Cauriensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Reparatus Besensis [B. R. Vasensis] Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Providentius Salamanticensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

præcedit pronomen *eg*; atque scribitur sedi. prævoce *Ecclesiæ*.

^c B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G., Antonianus.

Sisebado Tuccitanæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Argibado Eliberitanæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Ella Segontiensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Severianus ^a Ojomensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Joannes Pacensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Theodulfus Astigitanae Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Samuel Malacitanæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Gundulfus Lamocensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Euphrasius Lucensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Theoderacius Assidonensis Ecclesiæ episcopus subscripsi.

Abbates.

Balderodus [U., G. Baldefredus] abbas subscripsi.

Flurentius abbas subscripsi.

Gratimus ^b abbas subscripsi.

Faustinus abbas subscripsi.

Vicarii episcoporum.

Annibonus presbyter, tenens vicem domini mei
Gildemiri Complutensis Ecclesiæ episcopi, subscripsi.

Vincentius presbyter, agens vicem domini mei
Felicitis episcopi Dianiensis Ecclesiæ, subscripsi.

Asturius diaconus, agens vicem domini mei Ilo-
spitalii episcopi Valentinae Ecclesiæ, subscripsi.

504 *Viri illustres officii palatini,*

Sesaldus ^c hæc instituta quibus interfui annuens
subscripsi.

Recaredus similiter subscripsi.

Witiza similiter subscripsi.

Wimar similiter subscripsi.

Teudila similiter subscripsi.

Ostrulfus similiter subscripsi.

Saramirus similiter subscripsi.

Theudefredus similiter subscripsi.

Ildigisus similiter subscripsi.

Severianus similiter subscripsi.

Theudulfus similiter subscripsi.

Vitulus similiter subscripsi.

Figila similiter subscripsi.

Adeliuvus similiter subscripsi,

Ataulphus similiter subscripsi.

Quibus omnibus synodalibus gestis decretis atque
peractis et debitam reverentiam honoris impendimus
et patulum auctoritatis nostræ vigorem his innectere
procuramus, ideoque præmissas has constitutiones
synodicas a præsenti die vel tempore, id est ab
octavo Kalendas Februarias anno primo regni nostri
nullus audeat contempnere, nullus etiam præterire,

^a E. 4, T. 1, 2, *Siberitanus.*

^b B. R., *Gratianus.* T. 4, 2, *Gratianus.*

^c In B. R., E. 4, U., G., virorum illustrium nomi-
nibus præponitur: *ego.*

^d Deficit hoc decretum in B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G.
Quarum vero ratione hoc loco inscribitur, si con-

A nemo earumdem constitutionum audebit jura con-
vellere, nullus temerator hæc decreta subvertet,
nemo illicitator vel contemptor vigorem his institutionibus subtrahet; sed generaliter per cunctas regni
nostræ provincias hæc canonum instituta nostræ glo-
riae temporibus acta et auctoritatis debitæ fastigio
prævollebunt, et irrevocabili judiciorum exercitio,
prout constitutæ sunt, in omnibus regni nostri pro-
vinciis celebres habebuntur. Si quis autem hæc in-
stituta contemnat, contemptorum se noverit dem-
nari sententia, id est ut juxta voluntatem nostræ
gloriæ et excommunicatus a coetu nostro resiliat, et
insuper decimam partem rei suæ fisci partibus so-
ciandam amittat: quod si nihil habuerit facultatis
unde prædictam compositionem exsolvare possit,
absque aliquo infamio sui quinquaginta eum oporten-
bit ictibus verberari. Edita lex in confirmatione con-
cilii Toleti sub die octavo Kalendas Februarias
anno feliciter primo regni gloriæ nostre.

In nomine Domini Flavius Ervigijs rex hoc legis
nostræ edictum in confirmatione hujus concilii pro-
mulgatum subscripsi.

*Decretum ^d piissimi atque gloriosissimi principis nostri
Gundemari regis.*

Flavius Gundemarus rex venerabilibus Patribus
505 nostris Carthaginensis sacerdotibus. Licit
regni nostri cura in disponendis atque gubernandis
humani generis rebus promptissima esse videatur,
tunc tamen majestas nostra maxime gloriösiori de-
coratur fama virtutum, cum ea quæ ad Divinitati
et religionis ordinem pertinent æquitate rectissimi
tramitis disponuntur; scientes ob hoc pietatem no-
stram non solum diuturnum temporalis imperii con-
sequi titulum, sed etiam æternorum adipisci glo-
riam meritorum. Nonnullam enim in disciplinis ec-
clesiasticis contra canonum auctoritatem per moras
præcedentium temporum licentiam sibi de usurpa-
tione præteriti principes fecerunt, ita ut quidam
episcoporum Carthaginensis provinciæ non revo-
reantur contra canonice auctoritatis sententiam pas-
sim ac liberte contra metropolitanæ Ecclesiæ po-
statem per quasdam fratras et cœspitiones inex-
ploratae vitæ omnes episcopali officio prævechi, alq[ue]
hanc ipsam præfata Ecclesiæ dignitatem imperij
nostrí solio sublimatam contemnere, perturbantes
ecclasiastici ordinis veritatem ejusque sedis aucto-
ritate, quam præsca canonum declarat sententia, ab-
utentes. Quod nos ultra modo usque in perpetuum
fieri nequaquam permittimus, sed honorem primatu-
sust juxta antiquam synodalis concilii auctoritatem
per omnes Carthaginensis provinciæ ecclesiæ Tol-
etanae Ecclesiæ sedis episcopum habere ostendimus,
eunq[ue] inter suos coepiscopos tam honoris præ-

jectari fas est, nulla alia fortasse, nisi quia ejus
materia atque doctrina ad sextum præcedentis con-
cilii numerum aut canonem pertinere videtur; quod
et de sequenti Carthaginensem sacerdotum constitu-
tione dicendum.

cellere dignitate quam nominis, juxta quod de metropolitani per singulas provincias antiqua canonicum traditio sanxit et auctoritas vetus permisit. Neque eamdem Carthaginensem provinciam in anticipi duorum metropolitanorum regimine contra Patrum decreta permittimus dividendam, per quod oriatur varietas schismatum quibus subvertatur fides et unitas scindatur; sed haec ipea sedes sicut praedita est antiqua nominiis sui ac nostri cultu imperii, ita et in totius provinciae pulleat Ecclesiae dignitate et praezellat potestate. Illud autem quod jam pridem in generali synodo concilii Toletani a venerabili Euphemio episcopo manus subscriptione notatum est, Carpetanæ provinciæ Toletanam esse sedem metropolitam, nos ejusdem ignorantia sententiam corrigimus, scientes procul dubio Carpetanæ regionem non esse provinciam sed partem Carthaginensis provinciæ, juxta quod et antiqua rerum gestarum monumenta declarant. Ob hoc quia una eademque provincia est, decernimus ut sicut Baetica, Lusitania vel Tarraconensis provincia vel reliqua ad regni nostri regimina pertinentes secundum antiqua Patrum decreta singulos nescuntur habere metropolitanos, ita et Carthaginensis provincia unum eundemque, quem prisca synodalis declarat auctoritas, et veneretur primatem et inter omnes comprovinciales **506** summum honoret antistitem: neque quidquam contemptu codem ultra fiat, qualia haec enim arrogantium sacerdotum superba tentavit præsumptio. Sane per hoc auctoritatibus nostris edictum amode et vivendi damus tenorem et religionis vel innocentiae legem, nec ultra postmodum inordinata licentia ab episcopis similia fieri patimur, sed per nostram clementiam præteritæ negligentiæ pietatis intuitu et veniam damus et indulgentiæ opem concedimus; et dum sit magna culpa haecenus deliquisse, majoris tamen ac inexpialis censura tenebit obnoxios qui hoc nostrum decretum ex auctoritate prisorum Patrum veniens temerario ausu violare tentaverit, nec ultra venia delicti adepti, si dehiuc honorem ejusdem Ecclesiae quilibet Carthaginem sacerdotium contempserit, subiturus praelo dubio inobedientiam degradationis vel excommunicationis ecclesiasticæ sententiam, quam etiam nostræ severitatis censuram. Nos enim talia in divinis ecclesiis disponentes credimus fideliter regnum imperii nostri ita divino gubernaculo regi, sicut et nos ealtius ordinis zelo justitiae accensi et corrigeremus et in perpetuum perseverare disponimus.

Flavius Gundemarus rex hujus edicti constitutionem pro confirmatione honoris sanctæ Ecclesie Toletanae propria manu subscripsi.

Ego Isidorus Hispalensis Ecclesie provincie Baeticæ metropolitanus episcopus, dum in urbem Toletanam pro occursu regio evenissem, agnitis his constitutionibus assensum præbui atque subscripsi.

Ego Innocentius Emeritensis Ecclesie provincie Lusitanie metropolitanus episcopus, dum in urbem

Toletanam pro occursu regio advenissem, agnitis his constitutionibus assensum præbui atque subscripsi.

Ego Eusebius Terraconensis Ecclesie episcopus subscripsi.

Ego Sergius Narbonensis Ecclesie episcopus subscripsi.

Ego Joannes Gerundensis Ecclesie episcopus subscripsi.

Ego Illegius Ecclesie Egarensis episcopus subscripsi.

Ego Licerius Ecclesie Egiditanæ episcopus subscripsi.

Ego Maximus Ecclesie Cæsarugustanae episcopus subscripsi.

Ego Mumius Ecclesie Calagurritanae episcopus subscripsi.

Ego Floridius Ecclesie Tirasonensis episcopus subscripsi.

Ego Elias Ecclesie Cauriensis episcopus subscripsi.

Ego Goma Ecclesie Olyssiponensis episcopus subscripsi.

Ego Fulgentius Ecclesie Astigitanae episcopus subscripsi.

507 Ego Emilia Ecclesie Rarcinonensis episcopus subscripsi.

Ego Theodorus Ecclesie Aurisinae episcopus subscripsi.

Ego Joannes Pampilonensis Ecclesie episcopus subscripsi.

Ego Benjamin Ecclesie Dumiensis episcopus subscripsi.

Ego Agapius Tuccitanæ Ecclesie episcopus subscripsi.

Ego Gundemarus Ecclesie Besensis episcopus subscripsi.

Ego Argebertus Portucalensis Ecclesie episcopus subscripsi.

Ego Theucaristus Salamanticensis Ecclesie episcopus subscripsi,

Ego Vitulacius Ecclesie Laberricensis episcopus subscripsi.

Ego Leonclanus Ecclesie Lotebensis episcopus subscripsi.

Ego Pisinnus Ecclesie Eliberitanæ episcopus subscripsi.

Ego Justinianus Ecclesie Abilensis episcopus subscripsi.

Ego Venerius Ecclesie Castulonensis episcopus subscripsi.

Constitutio a Carthaginem sacerdotum in Toletana urbe apud sanctissimum iusdom Ecclesie antistitem.

Convenientibus nobis in unum pro religione et fide quæcum Christo debemus, placuit, ne quid ultra in nobis absurdum vel illicitum oriatur, alterna collatione decretum justissimæ promulgare sententia,

* Deest haec constitutio in B. R., E. 4, T. 1, 2, U. G.

quo perspicue claret inter nos ordo ac disciplina ecclesiasticae dignitatis, et agnoscatur fraternæ concordia pacis. Tali ergo dispositione necessarium contuentes ob studium nostri ordinis communis electione decrevimus, congruum esse provida dispositione judicium, scientes hujus sacrosanctæ Toletanae Ecclesie redem metropolitani nominis habere auctoritatem, eamque nostris ecclesiis et honoris anteire potestate et meritis; cuius quidem principatus nequaquam collationis nostræ conniventia nuper eligitur, sed iam dudum existere antiquorum Patrum synodali sententia declaratur, ea duntaxat concilii forma, que apud sanctum Montanum episcopum in eadem urbe legitim habita. Proinde ergo dispositionem nostram instructæ collationis definitione celebrantes elegimus, ne quis ultra comprovincialium sacerdotum inani ac perversa contemplatione obtinatur hujus sacrosanctæ Ecclesie Toletanae primatum contemnere, neque pervicaci schismatum studio ad summos sacerdotalium insularum ordines remota hujus sedis potestate a nobis queimpiam, sicut hactenus factum est, provehere. Talem itaque specialiter a nobis ac successoribus **508** nostris deferre dignitatis honorificentiam huic Ecclesie pollicemur, quam in decretis sanctorum conciliorum beatissimi Patres metropolitanis ecclesiis decreverunt; hujus ergo et nos reverentia observationem fideli custodia pollicemur, hujus honorificentiam conservare diligenti prospectu a successoribus nostris per metas sequentium statum volumus. Sane quicunque ex nobis vel successoribus nostris haec statuta transcederit, anathema sit Domino nostro Iesu Christo atque a culmine sacerdotali dejectus perpetuae excommunicationis sententia prædamnetur. Facta constitutio sacerdotum in urbe Toletana sub die decimo Kalendarum Novembrium anno regni primo piissimi atque gloriosissimi Gundemari regis, æra **DCXLVIII**.

Progenes sanctæ Ecclesie Segontiensis episcopus banc decreti nostri professionem pro firmitate subscripsi.

Theodorus sanctæ Ecclesie Castulonensis episcopus subscripsi.

Minicianus sanctæ Ecclesie Segobiensis episcopus subscripsi.

Stephanus sanctæ Ecclesie Oretanae episcopus subscripsi.

Jacobus Mentesanæ Ecclesie episcopus subscripsi.

Magnentius sanctæ Ecclesie Valeriensis episcopus subscripsi.

Theodosius sanctæ Ecclesie Arcavicensis episcopus subscripsi.

Marinus sanctæ Ecclesie Valentinae episcopus subscripsi.

Conantius sanctæ Ecclesie Palentinae episcopus subscripsi.

Pascarius sanctæ Ecclesie Segobricensis episcopus subscripsi.

A Vincentius sanctæ Ecclesie Bigastrensis episcopus subscripsi.

Ætherius sanctæ Ecclesie Bastitanæ episcopus subscripsi.

Gregorius sanctæ Ecclesie Oxomensis episcopus subscripsi.

Præsidius sanctæ Ecclesie Complutensis episcopus subscripsi.

Sanabilis sanctæ Ecclesie Elotanae episcopus subscripsi.

Suggestio servi vestri Sesulti.

Meam extremitatem ad sanctitatis vestre deduco memoriam et ut sæpe pro extremitate servi tui orare jubeas instanter suggero; de cætero autem ad relatum sanctitatis vestre deduco, quod convenientia

B servorum vestrorum fuit per humilem vestrum dominum Emilanem ut per voluntatem Dei et vestram in Ecclesia vestra sacerdotio fungatur; et quia in ipsa diœcesi talis nec melior invenitur, pro eo domino suas suggestiones miserunt, ut si Deus domino adiutum dederit **509** jubeatis venire, ut per manus vestras et illud perficiatur et a iudicando adhuc in suspensum est et desiderantes domino de vultu vestro læti efficiamur. Si vero aliter est vestra prævisio, cui vultis ordinationem vestram dirigite, qui causam vestram perficiat, et ordo vester incolumis persistat.

Alia proprii vernuli vestri Sunilani suggestio.

Dei electionem omnes sacerdotes vestri et cuncti filii Ecclesie in unum convenientes requisierunt a me per humilem vestrum dominum Emilanem, ut per Dei et vestram ordinationem in Ecclesiam Montesanae civitatis pontifex ordinetur; et quia eum humilitas cum sanctitate adorat et origo generis reddit illumitem, suggero clientulus tuus, ut si Deus beatitudinis vestre adiutum dederit ob restaurandas ecclesiastas vestras, ad vestros usque humillimos non dignemini accedere, quatenus famulorum vestrorum **510** electio vestris sacris manibus compleatur. Si tamen casus seculi in aliquid excellentiæ vestrae obviaverit, ordinate cui jusseritis ex fratribus vestris scribere, qui vestra compleat iussa, et amplius Ecclesia vestra in desolatione non permaneat. Siq. Christi gratianæ eximietas vestra sine fine percipiat.

Alia suggestio Ermegildi Joanni et servis ejus.

Per Sesulum filium vestre beatitudini notum pre humili vestro domino Emilanæ, ut si Deo et domino placitum fuerit, in ecclesiarum ordine pontifex ordinetur; ita et nos servi vestri suggerimus, ut si Deus adiutum domino dederit, jubeatis usque hic fastigium pati, ut per manus vestras sit completum. Si vero, quod absit, aliqua occasio seculi domino obviaverit, suggerimus ut cui vult sanctitas vestra domino vestro notescat, quia persona vestra electionem vestrorum compleat, sic vita æterna præmium accipiat.

LVIII

CONCILIO TOLETANUM DECIMUM TERTIUM.

ÆRA DCCXXI, ANNO REGNI EXCELENTISSIMI ERVIGII PRINCIPIS QUARTO.

Illi batæ charitatis insinatu a'ternis visionum ob-
tinib[us] reddit[us] et in unum cœtum sautore Deo par-
ter aggregati, in Ecclesia videlicet sancto'rum apo-
stolorum Petri et Pauli, anno regni quarto serenissimi
Ervigii principis, sub die pridie Nonas Novembris,
æra ccxxi, cum unusquisque nostrum debit[us] loca-
retur in sedibus, adfuit idem princeps pleno fidei
ardore subnixus et humilitatis gratia decoratus, qui
synodico cœtui deliberationis suæ vota commendans
et ut pro se Domino instantissime deprecarentur ex-
postulans, hoc præsentim est allocutus sufficien-
t[er] exhortatione concilium ut ecclesiastice disciplinæ
quæ concurrunt et corrigendis moribus quæ conve-
niunt tractatus nostri evidenter sancirentur. Deinde
religiosa vota suæ clementiae quibus subveniendum
misericordia desinuit synodali conventui confirmanda
commisit, offerens videlicet sacris pontificibus to-
num, obsecrans pariter et obtestans, ut quidquid
illuc venustioris esset calami respersione congestum
synodal[is] potentie conferetur ordine titulorum.
Tunc nos pro suscep[to] a principe tomo gloriam dedimus Deo, et eidem principi benediximus gloriose.
Idem tamen princeps postquam votorum suorum insinuationem peregit, a conventu concilii gratiosus exiit. Tunc post præsentia principalis abscessum
hoc in tomi ipsius alligatione inventimus exaratum.

511 In nomine Domini Flavius Erviginus rex san-
ctissimis Patribus in hac sancta synodo residen-
tibus.

Ecce, sanctissimi religiosa pietate exco'endi pon-
tifices et divini cultus instantissimi sectatores, coram
cœtus vestri reverentia humiliis devotusque proster-
nor, reclinis assisto, promptus astipulor, primum de
conventus vestri aggregatione Patri lumen gra-
tiarum copiam solvens, deinde votorum meorum
studia vestris judicis dirimenda committens. Neque
epum fas est quemquam, etiam si bonum sit opus,
sine consilio agere, cum tamen multum prosit bona
cum consilio bonorum egisse. Unde ut brevi exhor-
tatione perorem vota mea, quibus remedia pietatum
exerceri delector, sensibus paternitatis vestre agno-
scenda insinuo, quæ tamen ne oblitu quodam memori-
am fugiant et relationi propriæ curarum ea inter-
capido subducatur, in hujus tomi complicatione acci-
piente renata. Illud primum volenti mihi misericordia
parere convenit intimare, quod divul'sani per tyran-
nidem notri corporis partem in societatis nostræ
gremio conatur reducere: etenim retroactis divæ
memoriæ præcessoris nostri Wambæ regis tempori-
bus quæ in profanatoribus patriæ, qui cum Paulo
quodam tyrannidem assumpserunt, illata sit senten-
tia ultionum, quo per judicij universalis edictum

^b Deest hoc concilium in A. et E. 3. Desumptum
est ex Codice B. R. cum variantibus cæterorum lection-

A amissio testimonio rebusque propriis caruefunt, cun-
cta hæc yestræ sanctitudini nota sunt, quos lauen
et in collegio societatis nostræ recipere et rebus
quibus fas fuerit devovimus revestire; nam et de
accusatis modum volumus ponere justissimæ inqui-
sitionis ^b, quod sive de religiosis sive de Isclis
quisque accusationis cuiusquam studio propulsans
non occultis fraudibus vel violentiis comprimatur,
nec ad dandam professionem violenter arctetur sed
in communis omnium examine j[udicetur], qui secun-
dum publicæ professionis suæ tenorem aut offensibi-
lis debitas damnationis poenas excipiat aut innocens
ex judicio omnium comprobatus clarescat. Nam quid
jam de tributorum fiscalium exactionibus referam,
quorum redhibitiones tantis debitorum cumulis in-
creverunt, ut si exigi penitus jubeantur et statim
subruat funditus populorum et fragmine collisionis
eorum ultimum terra sentiat propriæ prolapsionis
excidium? Unde his et talibus privatis seu et am fiscali-
bus servis remedia pietatis præoptans nostræ gloria
affluenter impendere, omnes tributorum exactiones,
qua apud illos de retroactis temporibus rejacerunt
usque ad primum annum celsitudinis nostræ, man-
suetudo nostra illis omittendas laxavit et stylo pro-
priæ auctoritatis remittendas instituit, quas etiam
auctoritates **512** sacrosancro cœtui vestro relegen-
tas elegit. Illud quoque adjiciens loquar, quod votis
nostris horribile et animis execrabilis semper est,
cum nobilitate conditio libertorum vel servorum
etiam adæquata gentis nostræ statum degenerat: ob
quam rem id nostræ gloriæ animis placet, ut exce-
ptis servis fiscalibus vel libertis, abresa deinceps hu-
jus malæ præsumptionis licentia, nullus ex servitu e
quorumlibet, servus sit vel libertus, ad palatina
officia transeat; quod si fecerit, illi servitum pro-
cul dubio reducendum se noverit, ex quo aut conditionis
propriæ originem sumpsit aut libertatis titu-
lum reportavit. His votorum meorum insinuationibus
allegatis, queso ut fortia paternitatis vestre adjuto-
ria proerogetis. Luce enim clarius constat quod aggredi-
tio sacrosancta pontificum quidquid censuerit ob-
servandum per sancti Spiritus donum omni maneat
æternitate præfixum. Et ideo universitatem paterni-
tatis vestre atque sublimium virorum nobilitatem,
qui ex aula regalis officio in hac sancta synodo vo-
biscum concessuri præelecti sunt, obtestor pariter et
conjuro atque per ineffabile illud sanctæ Trinitatis
sacramentum convenio, ut quidquid in medio vestri
se judeicandum vel retractandum invexerit, iam quæ
per nos dicta quam etiam cætera quæ vestris audi-
bus se ingesserint audienda, cum omni vigore justi-
tia et temperamento misericordia dirimere proeq-
nibus.

^b **A.**, E. 4, T. 1, 2, perquisitionis.

retis, quo cum omni reverentia Patrum precedentium regulis subdita totius unanimitatis vestre sententia non aliunde quam ex veritatis fonte procedat, siveque et his quae praemissa sunt solidum deliberationis stylum promptissime apponatis, et reliqua adhuc quae necessaria sunt in peragendis ecclesiasticis regulis disciplinis et dirimenda tractetis, et dirempta religiosiori sub diligentia conscribatis, qualiter dum doctrinam respurgitis salutarem in populis, Christum dominum in emolumento justitiae capiatis; ut et vobis praedicantibus et nobis impletibus que divinis oculis complacent, sit utrisque partibus et in hoc saeculo de lucro animarum ineffabile gaudium, et in futuro de perventione [T. 1, 2, preventione] aeternitatis premium inconvulsum. Datum sub die pridie Nonas Novembres anno feliciter quarto regni gloriae nostrae in Dei nomine Toleti.

Perfecto igitur praevuntis tomi necessario institutionum exorsu prius de fide sanctae Trinitatis sermonizationis nostre coepit esse principium: profientes pariter et credentes ea quae de hac sancta Trinitate et Evangelio tradunt et apostolorum sanctiones instituunt, sicut Nicæna synodus hoc pietatis sacramentum exposuit, sicut Constantiopolitana definitio sanxit vel primi Ephesini 513 cœtus atque Chalcedonensis evidens doctrina constituit, juxta quod etiam sacrosancti symboli elucubrata professio claret, quae in missarum solemnitatibus patula cunctorum acclamatur fidelium voce.

Symbolum Nicæni concilii.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, etc.

Post hujus sanctæ fidei dispositam structuram quasi super solidissimam petram cœterorum negotiorum sequentium construximus fabricam, ut eo firmitate inconvulsibili durent quo super fundamen- tum veræ fidei fuerint constructa perenne. Unde et has in commune sententias, quas principis hortatu construendas accepimus, communī voto edidimus, quas etiam aeterno reverentiae vigore observandas fore censemus.

1. De redditio testimonio dignitatis eorum quos profanatio infidelitatis cum Paulo traxit in societatem tyrannidis.

Praconabile signum est illis semper negotiis interesse, quæ et a pietate incipiunt et per pietatis visceris temperantur. Pietas enim, ut ait Apostolus, ad omnia utilis est: cuius virtutis admirabili dono cor gloriosi atque religiosissimi principis nostri divino igne successum decrevit pariter et elegit, ut in unum cœtum omnes Hispanias aggregati pontifices illa decernerent, quæ et gravides pressurarum renoveant et sublevationis opem dejectis opulerter impendant. Primo igitur negotiorum exorsu, hortante pariter et jubente religiosissimo domino nostro Erviglio rege, decernendum nobis occurrit, ut omnes quos scelerata quondam contra gentem et patriam conjuratio Pauli in perfidiam traxit et titulo testimonii honestioris abegit, ad statum dignitatis pristinæ redcant et nulla

A deinceps illis ob hoc catena judicialis obstat, seorsim ita generosæ stirpis ac nobilitatis proprie subeant deus ut posteritas infidelitatis nullum perferrant dodecas. Quod etiam ei de filiis eorum decernimus observandum, qui post admissionem parentum prememoratae profanationis scelus natus esse pre- dantur, sive de ceteris omnibus qui ex hoc tempore diva memoriae Chaintalai regis simili hucusque infama- tionis nota resperi sunt. Et quia incassum a servitute exiuit qui spolis premiur, hoc etiam adjiciendum præcelsi principis nostri clementia jussit, ut aggredi- gati cœtus nostri sententia definiret quo cum recepito testimonio dignitatis congruis alerent substantiis. Unde consonam votis ejus sententiam proferentes elegimus, ut ea quæ de rebus eorum nulli donata ne- B que in stipendiis data, sed tantum fisci sunt jeribus applicata, unusquisque quod cuique proprium fuerit inunctanter 514 per auctoritates regias possiden- dum recipiat, et receptum proprii arbitrii libertate disponat. Illa vero quæ de eorum bonis largitione principali cuiilibet donata vel in stipendio data sunt, in eorum jure quibus concessa sunt perpetum tene- buntur. Hujus ergo pietatis sententiam quam ordinante, prædicto glorioso principe nostro formavimus si quis immutandam elegerit, et tante misericordia fabricam subructe tentaverit, per judicium omnipotenti Dei anathema sit.

II. De accusatis sacerdotibus seu etiam optimatibus palatiis atque gardingis, sub qua eos justitiae causa examinari conveniat.

C Secunda collationis objectu res nostro cœtui lacrymanda occurrit, quæ tanto est synodalis judicii pondere abigenda, quanto immensam stragam populis afferat pariter et ruinam: etenim decursis retro temporibus vidimus multos et levissimos ex palatini ordinis officio cecidisse, quos et violenta profes- sio ab honore dejecti et trabele regum factione judicium aut morti aut ignominia perpetua subjungavit. Quod importabile malum et impieatis facinus exhorrendum religiosi principis nostri animus ab- lere intendens generali omnium pontificum arbitrio retractandum invexit, et ultrici synodalis potentia auctoritate exhibendum instituit. Unde congruam devotioni ejus sententiam docerentes hoc in com- D mune decrevimus, ut nullus deinceps ex palatini ordinis gradu, vel religionis sanctæ conventu, regis subtilitatis actu vel profanæ potestatis instinctu sive quorumlibet hominum malitiosa voluntatis obnoxia citra manifestum et evidens culpe suæ indicium ab honore sui ordinis vel servitio domus regis arceator, non ante vinculorum nexibus illigetur, non qua- siioni subdatur, non quibuslibet tormentorum vel flagellorum generibus maceretur, non rebus prive- tur, non etiam carceralibus custodiis mancipetur, neque adhibitis hinc inde injustis occasionibus abdi- cetur, per quod illi violenta, occulta vel fraudulenta professio extrahatur: sed is qui accusatur gradum ordinis sui tenens et nihil ante de supradictorum capitulorum occibilitate persentiens, in publica sa-

cerdolum, seniorum atque etiam gardingorum discussione deductus et justissime perquisitus aut obnoxius reatu detectæ culpe legum poenas excipiat, aut inboxius judicio omnium comprobatus appareat. Illos tamen quos in locis talibus manere constiterit unde nocibilis perficii suspicio sit, aut eos quos pro conturbatione terræ diligentius oporteat custodiri, hos sine aliquo vinculorum vel injuriæ damno sub libera custodia consistere oportebit; sic tamen repulso omni terrore sub circumspecta et diligenti custodia habeantur, ut tempus quo judicari eos **515** oporteat nullo modo sub fraudulentia dilatetur, quo ab uxoribus vel propinquis atque etiam rebus suis diutissime separati professionem suam videantur dadiisse inviti: quæ tamen si [E., E. 4, T. 1, 2, et si] data fuerit, modis omnibus non valebit, sed juxta superiorē ordinē illud tamen pro vero accipietur quod ex ore ejus genitum generali fuerit judicio comprobatum. Nam et de ceterorum ingenuorum personis, qui palatinis officiis non haeserunt et tamen ingenuæ dignitatis titulum reportare videntur, similis ordo servabitur; qui etiam pro culpis minimis, ut assolet, flagellarum ictibus a principe verberentur, non tamen ex hoc aut testimonium amissuri sunt aut rebus sibi debitibus privabuntur. Quod si de infidelitatis criminē quidquam eis objicitur, simili ut superius præmissum est ordine judicandi sunt. Quod synodale decretum, divino ut confidimus Spiritu promulgatum, si quis regum deinceps aut temeranter custodire neg'ererit aut malitiose præterire prælegerit, quo quisquis de personis taxatis aliter quam præmissum est prædamnetur, aut astu congetæ malitiæ perimitur vel dejectus sui ordinis loco privetur, sit cum omnibus qui ei ex delectatione consenserint in conspectu altissimi Dei Patris et unigeniti Filii ejus atque Spiritus sancti perenni anathemate ultus, et divinis vel æternis addicetur ardoribus concremandus: ei insuper quidquid contra hanc regulam sententiae nostræ aut in persona cuiuscunque fuerit actum aut de rebus accusatae personæ existenter judicatum nullo vigore subsistat, quo persona ipsa aliter quam decoramus judicata aut testimonii sui dignitatem amittat aut questu rei propriæ caret. Nec enim hæc et talia promentes, principibus domesticæ correctionis potestas adimitur: nam specialiter de laicis illis quos non culpa infidelitatis astringit sed aut servitii sui officio torpentes aut in commissis sibi actibus reperiuntur esse mordaces [E. 4, mendaces] vel potius negligentes, erit principi licetum hujusmodi personas absque aliquo eorum infamio vel rei propriæ damno et servitii mutatione corrigeret et in commissos talium alios qui placeant transmutare.

III. De tributorum principali relaxatione in plebe.

Tertii ordinis gloriæ insinuationis occursu liberalitas principalis longe lateque diffusa nostro se invexit cœtui agnoscenda, quæ sicut ex paro fonte regiæ provisionis processit, ita synodalis conventus

A debet sanctione præstringi. Et ideo religiosi principis nostri Ervigii regis affectus in toto gentis suæ ambitu usqueque correctus de virtute in virtutem quodammodo gradiens et quasi **516** quibusdam passibus ad meliora descendens, hoc per stylum regiæ auctoritatis decrevit, ut omne tributum præteriorum annorum usque in annum primum regni sui, quod in privatis sive in fiscalibus populis rejacet, absolutionis perpetuae debeat sanctione laxari, ea tantum de ipsis tributis præcipiens thesauris publicis exhiberi, quæ exacta et non illata fuisse constiterint. Quod pietatis beneficium admirantes non solum vigore gloriæ definitioni ejus apponimus, sed et perpetuae excommunicationi eum qui contra hæc venierit subjiciendum esse sancimus.

IV. De munitione prolis regis.

Pridianæ diei exercitia gloriæ, quibus per trium capitulorum annotationem pietas principalis se monstravit eximia, cogunt cœtus nosiri reverentiam aliquid promulgare, quo valeat et pietati regiæ vicem beneficentia reddere et principali soboli ad futurum prodesse. Providentia enim salutaris semper est utilis, imo semper est utile quod ad veram pertineat salutem. Et ideo piæ sollicitudini cura extenti defensionis decretum promulgare prælegimus in regim prolein, et tuitionis in futurum obtendere pietatem qui paternis beneficiis nequivimus reddere vicem. De hoc sane principe nostro Ervio rege id nos desinisse conveniet, cujus provide pacato imperio regimur, affectu sovemur, præmiis fruimur, qui profanatoribus perditum libertatis decus restituit, qui de accusatis modum quo justissime examinentur decrevit, qui terram gentis propriæ et illæsam ab hoste servavit et multiplici tributorum relaxatione erexit; et ideo qui tot erga gentis suæ populos ejus beneficia persentimus, dignum est ut saltem ejus filiis fortia tuitionis ad futurum adminicula prorogemus. Contestamur ergo omnes presentes et absentes seu etiam futuris temporibus subsequentes sacerdotes vel principes seu cuiuscunque honoris aut ordinis homines coram Deo et sanctis angelis ejus, ut nullus ad futurum posteritati ejus vel gloriæ conjugi suæ Liuvigotoni reginæ, atque his qui gloriæ suæ filiis vel filiabus conjuncti esse moscuntur, seu etiam qui adhuc conjuncti non sunt sed protinus conjungendi sunt, injustas lœdendi occasionses exquirat; nullus occulit vel publice per quæ abdicentur malitiæ suæ contra eos vota extendat, non eos gladio vel qualibet perniciosa factione interimat; nullus consilium vel opus quibus injuste dejiciantur vel nudentur rebus exhibeat; nullus his injuste violentum tonsuræ signaculum imprimat; nullus vestem contra ordinem gloriæ conjugis ejus vel filiabus suis atque auris mutare præsumat; nullus etiam extra evidenter culpæ **517** indicium aut exsiliis eos relegandos inducat, aut eorum corporibus quarumlibet detruncationum vel flagellarum inferat detrimenta, quo cum præmemoratis omnibus omnis ejus in toto ad futurum gloriæ posteritas læsonis injustam non perse-

rat notam, nec rerum sentiat detimenta. Si quis autem dominum, cuiuslibet sit ordinis aut honoris huic nostrae sententiae non acquiescens filios filiasve gloriae suae una cum serenissima conjugi sua Liuigotone regina vel supradictis omnibus amodo vel quandoque sine justo partis suae negotio aut laeden- dos impellerit aut dejiciendos elegerit, vel ex propria deliberatione consenserit quo aut de rebus sibi debitis injuste expoliati nudentur, aut dolo vel ma- chinamento quolibet dejiciantur, sit aeterno anathe- mate ultius et futuri examinis iudicio condemnatus.

V. *Ne defuncto principe relictam ejus conjugem aut in conjugio sibi quisque aut in adulterio audeat compulare.*

Exsecrabilis facinus et assuetate admodum iniuritatis est opus, defunctis regibus, superstitis ejus conjugis regale torum appetere, et horrendis pollutionum maculis sordidare. Quis enim Christianorum aequali- miniter ferat defuncti regis conjugem alieno postmodum connubio uti aut secuturi principis libidini sub- jugari, ut quae fuit domina gentis sit in postmodum proslibulum fœditatis, et quae toris exstitit regalibus honoris regii sublimitati conjuncta stupris corum vel conjugiis, quibus pridem dominata est, abdicetur ut reproba? Quid ergo si moriuntur principes? nun- quid inhonorandas relinquunt sui corporis partes? aut quia ad gaudia cœlestia Christiani transeunt re- ges, propterea ad contumeliam in seculo eorum de- vocandæ sunt conjuges? Nusquam ergo inhonorum esse oportet quod honorandum convenit opportune haberi. Nulli ergo licebit superstitem reginam sibi in conjugio ducere, non sordidis contractibus maculare: non hoc secuturis regibus licitum, non cuiquam homi- num licebit esse permisum. Quod si facere tale aliquid quisquam præsumperit, quo aut superstitem reginam post decadentis principis mortem sibi in connubio copulet aut adulterina pollutione contami- net, sive sit rex, sive quislibet hominum qui hujus nostræ sanctionis sententiam violare præsumperit, sit ab omni Christianorum communione seclusus et sulphureis cum diabolo contradatur ignibus exuren- dus. Quicunque igitur hujus institutionis nostræ præsumperit convellere vel abradere sanctionem, sit nomen ejus abrasum et deletum de libro vite, ut tar- tareas judicij pœnas excipiat qui haec decreta hon- statis devoverit violanda.

518 VI. *Ut exceptis servis vel libertis fiscalibus nul- lus de servitute quorumlibet deinceps aut libertate ad palatinum officium quoque tempore transeat.*

Sæpe offuscatur nobilium genus suberectum servitu- tis importabile dedecus, quod et generosos adæqua- tum infamat et dominis plerumque notam proficio- nis importat. Multos enim ex servis vel libertis pluri- mun ex regio jussu novimus ad palatinum suis pertractos officium, qui tamen affectare cupientes sublimitatem honoris quam illis subtrahebat natio offuscata originis, dum æquales dominis per suscep- tium palatinum officium facti sunt, in vecnu domini- norum suorum vehementius grassaverunt, et quod nefas est dicere, etiam hi qui a dominis suis libertatis

A beneficio potiuntur ipsi quoque dominis suis regio jussu tortores existunt. Nam quid jam si preceden- ti et antiquorum historica narratione inmemoremus exedia, in qua obscena servitutis conditio dominorum saepè suorum casum operios et regnum pariter labefactare fecit et dominos? Ac proinde hortante pariter ac jubente prædicto gloriissimo principe hoc nostri coetus aggregatio observandum instituit, ut exceptis servis vel libertis fiscalibus nullus servorum atque etiam libertorum quorumlibet deinceps ad palatinum quandoque transire permittatur officium, nec etiam locorum fiscolium atque etiam proprietatis regis ad- miniculatores vel actores fieri quolibet tempore ad- mittantur, sed conditionis sue usum deinceps unusquisque servorum vel libertorum veraciter remidi- scens ita sibi ab ordine palatino extorris proliciat, ut dominis suis vel dominorum suorum posteritati nec noceat nec aequalis existat. Quod si deinceps quo- rumcunque sit libertus seu etiam servus vel omnis eorum adfutura progenies, qui post hujus sanctionis nostræ sententiam ad officia præmissa accedat, illic quolibet tempore aut serviturus aut obsequendus modis omnibus contradatur, ex quo aut servitutis originem duxit aut libertatis decus subire promeruit.

VII. *De his qui pro accidentia jurgiorum altaria nudara presumunt vel luminaria ecclesie subtrahunt.*

Væ his qui faciunt opus Domini fraudulenter et desi- diose, propheticus sermo annuntiat; et si illi vae in- currunt qui negligenter opus Domini faciunt, quod supplicium merebuntur qui divina servitutis cultum malitia intercedente ab altariis Christi subducunt? illos dicimus qui obstinatæ mentis dolositate confusi, cum aliqua eos molestia fraternorum jurgiorum pu- pugerit, insana illico temeritate **519** abrepti altaria nudantes sacratis vestibus exuent, luminaria subtra- bunt, ac divinorum sacrificiorum cultum malitia in- tercedente subducunt, et quod in hominibus se vin- dicare non possunt, injuria Deo, quod pejus est, inferunt. Unde si hujusmodi pro fraterno odio homi- ciæ reatu adstringitur, pro contemptu divino quid pœna mereretur? etenim juxta quod divinus sermo increpitat: *Si peccaverit vir in virum, placari ei po- taest Deus; si quis autem peccaverit in Deum, quis pro eo rogaturus est?* Facile ergo talium sacerdotum excessibus illa Domini sententia coaptabitur, qua malitia pereutitur sacerdolum. Dicit enim: *Honorificantes me honorificabo, qui autem contemnunt me erunt igno- biles.* Quicunque ergo sacerdotum vel ministrorum deinceps causa cuiuslibet doloris vel amaritudinis permotus aut altare divinum vestibus sacratis exuere præsumperit, aut qualibet alia lugubri ueste accin- xerit, seu etiam si consueta luminariorum sacrorum obsequia de templo Dei subtraxerit vel extingui præ- ceperit aut quocunque lugubritatis in templo Dei induixerit, atque, quod pejus est, occasionem nutricerit unde de templis Domini aut officia consueta de- sint aut oblatio singularis sacrificii videatur in aliquo defrandari, si eum antea veræ penitutinis coram metropolitano satisfactio non purgaverit, ignobilissimi

D sibis illa Domini sententia coaptabitur, qua malitia pereutitur sacerdolum. Dicit enim: *Honorificantes me honorificabo, qui autem contemnunt me erunt igno- biles.* Quicunque ergo sacerdotum vel ministrorum deinceps causa cuiuslibet doloris vel amaritudinis permotus aut altare divinum vestibus sacratis exuere præsumperit, aut qualibet alia lugubri ueste accin- xerit, seu etiam si consueta luminariorum sacrorum obsequia de templo Dei subtraxerit vel extingui præ- ceperit aut quocunque lugubritatis in templo Dei induixerit, atque, quod pejus est, occasionem nutricerit unde de templis Domini aut officia consueta de- sint aut oblatio singularis sacrificii videatur in aliquo defrandari, si eum antea veræ penitutinis coram metropolitano satisfactio non purgaverit, ignobilissimi

perpetuae mancipatus juxta superiorem sententiam A Domini et loci sui dignitate se noverit et bonore pri-
vati; illis procul dubio personis ab hac visionum sententia separatis, quae aut contaminationem sae-
rum ordinum vel subversionem sanctae fidei melue-
ntea aut hostilitatem vel obdictionem perferentes, seu
etiam divinorum judiciorum sententiam metuentes talia fecisse contigerit, in quorum facto plus humili-
tas qua Deus placetur quam interni laboris dolositas declaratur.

**VIII. Ne admonente metropolitano quisquam ex confi-
nitimis ad locum ubi invitatur venire contemnat.**

Si generaliter obediendum omni fratri in tantum a Christo præcipitur, ut non solum si angariati fuerimus passibus mille obedientiae vota paremus, sed etiam gemino id charitatis officio peragamus, jam quomodo obediendum est præminentibus? Quibus Apo-
stolus ita obediere præcepit ne de inobedientia fratris videantur ullo modo contristari. Accidit enim multoties ut causa salutis alienus vel collationis ne-
cessariae evocati a principe vel metropolitano confi-
nitimi sacerdotes venire differant, et diversis excusationibus agant, quibus implere quæ jubentur omit-
tant. Hac de re nascitur et difficultas ordinibus 520 et contemptus majoribus: et ideo si quis epi-
scoporum a principe vel metropolitano suo admonitus designato sibi dierum rationabili ad veniendum spatio sive pro se levitatibus summis, Pascha scilicet, Pentecoste et Nativitate Domini celebrandis, sive pro causarum negotiis seu pro pontificibus consecrandis vel pro quibuslibet ordinationibus principis, excepta inevitabilis necessitate infirmitatis quæ testibus possit comprobari idoneis, ad constitutum diem venire distulerit, contemptorum se noverit excommunicatione multari: si tamen exceptis supra taxatis capi-
tulis aut fluminum aut aerum procellosa immensitas ad proximum diem aditum ei subduxerit properandi, quod tamen et hoc ipsum convinci idoneis testibus oportebit. Ilane etiam et illi ex pontificibus senten-
tiam merebuntur accipere qui exortos contra se clamo-
res negotiorum admoniti a metropolitano distulerint emendare atque compescero, aut si admoniti ut ad judicium primæ sedis accedant aut per se noluerint properare aut vades suos neglexerint legaliter informatos dirigere.

IX. De confirmatione concilii Toletani duodecimi quod factum est anno primo gloriissimi Ervigii regis.

Licet unanimi consensionis nostræ judicio gesta synodalia Toletani concilii duodecimi acta sunt atque disposita, quæ anno primo gloriissimi principis Ervigii in hac urbe reg'a celebrata sunt, nunc tamen iterato inconveniens nostræ definitionis assensu ea ipsa gesta, prout gesta sunt vel conscripta, omni temporum æternitate validura decernimus et omnimodæ soliditatis vigore firmamus juxta ordinem capitulo-
rum, qui in eisdem gestis conscriptus esse probatur, id est: De agnita et confirmata pœnitentiale fastigii

A principalis in nomine gloriæ domini nostri Ervigii regis. Item: De his qui pœnitentiam non ^a sentien-
tes accipiunt. Item: De culpatorum receptione vel communione apud Ecclesiam. Item: Ut in locis ubi, episcopus non sit nunquam episcopus ordinetur. Item: De quorundam consuetudine sacerdotum sa-
dissima, qui oblatis Deo per se sacrificiis non com-
municant. Item: De concessa Toletano pontifici ge-
neralis synodi potestate, ut episcopi alterius provin-
ciae cum coniuncta principum in urbe regia oracula-
tur. Item: De receptione testimonio personarum qui per legem quæ de promotione exercitas facta est
testificandi licentiam perdiderunt. Item: De his qui uxores suas divortio intercedente relinquunt. Item:
De confirmatione legum quæ in Judæorum nequitiam promulgatae sunt juxta earumdem legum præfixum or-
dinem 521 titulorum, qui in eodem canone annume-
rantur. Item: De his qui ad ecclesiam confugium fa-
ciunt. Item: De cultoribus idolorum. Item: De inter-
dicto temporis constituti quo debeat concilium cele-
brari. Item: Conclusio definitionum in qua et Deo gratiæ referuntur et pro principe exoratur: statuentes vi-
delicet, ut qui contra supradictorum capitulorum de-
creta venire præsumperit, et ecclesiasticæ ex-
communicationis sententia seriat et ad legem illam gloriæ principis, quæ in confirmatione ejusdem concilii facta est, teneatur obnoxius.

**X. Utrum audiant ministrare hi qui pœnitentiam acci-
piunt in sacerdotio constituti.**

Tertii diei necessario collationis eventu visum nobis est antiquorum Patrum indagare de pœnitentia regulis institutum: etenim digno nobis venerandus honore sanctissimus frater noster Gaudentius Valeriensis sedis episcopus per vicarium persone sue ad concilium destinatum congressus est nostri reverentiam cœtus, insinuans eac' sancto synodali conventui quod incommodæ valetudinis nimicitate præventus per manus impositionem subactus fuisse pœnitentia legibus. Sed utrum accepta pœnitentia liceret sibi præcepta sui ordinis contrare myste-
ria vel missarum solita expiere officia, per synodalium instructionis se maluit certificari responsa. Tunc collatis in unum de hujusmodi canonice instrumen-
tis hoc sancta synodus desinivit, ut reconciliatione præmissa soliti ordinis retentet officia. Si enim re-

D gulae præcedentium Patrum eos qui pœnitentiam in discrimine mortis accipiunt et nulla de se manifesta sclera constentur, si adsit tamea in his et talibus probitas morum, ad ecclesiasticos gradus pervenire permitunt, quanto magis ut hi qui in ipso sacerdo-
tio constituti pœnitentiam accipiunt a sui ordinis offi-
cio ^a retrahantur, tantum si se ipsi mortalium criminis professione propria non notaruant? Cum enim omnis sacerdos tunc sibi licitum sacrificare sciat, quando a malis actibus vacet, qua ratione qui pœnitentia remedium suscipit quod datur in remissionem peccata a sacrificiis divinis se abigit? Pœnitentia enim ad hoc suscipitur, ut et peccatum diluat et peccati so-

^a E. 4. T. I. non consentientes.

des nominem iterare non sinat^a: qui ergo confidit per susceptam penitentiam dimissa sibi peccata, cur confidenter ad altare Domini non accedat, vel cur ordinis sui non audiat retentare officia, cum hoc alteri non licet nisi ei qui se a peccatis abstineat? etenim cum penitentiam accipimus, ad similitudinem conditoris nos reformatio conatur: reformatio igitur ipsa medicamentum est quo delentur **522** placula. Si enim medicamentum istud assumitur, recte creatori suo anima reformatur, recte etiam sacrificandi Deo cultus assumitur, quia in eo similitudo conditoris agnoscitur: si autem penitentiae medicamentum subtrahitur quod in remissionem peccatorum accipitur, ad similitudinem factoris uspiani non venitur. Etenim penitentia, ut dictum est, in remedium peccati accipitur, sacerdotium vero propter munditiam retentatur, ut hoc sacerdotis et vita ita fructu bonorum operum floreat, quo et in se delicti passiones extinguit et praedicamento suo in aliis peccati regnum potentialiter destruat. Huic igitur taliter, ut praemissus, sacerdoti viventi qui inheret si post acceptas penitentias leges divinis acharibus propitiationis [E. 4, propositionis] offerat pacem? Aut nunquid penitentiae donum, quod in remedium sit peccati, in prohibitionem devocandum est sacramenti? Nequam ergo penitentiae praeepta privabunt jura contestia: penitens enim abstinere a peccatis pariter et negotiorum saecularium tumultibus debet, non ab his quae sancta videntur et suauia sece abstrahere, que operantem plus expiant quam commaculando deturpant. Scriptum est enim: *Sacerdos ad omnes mortales non accedat;* id est mortalium criminum se implicatione non polluat. Non enim dixit Deus, ut sacerdos ad sancta quaque non auderet accedere, de quibus praeceperat ut nullo modo sacerdos de sanctis exiret, sed ut mortis opera non auderet contingere: ergo abigenda sunt ab omni sacerdote que maculant, exercenda quo abundant. His ergo rationabilis sanctione [E., sermonatione] praemissis hoc sancta synodus definit, ut stante priscorum canonum sanctione quicunque pontificum vel sacerdotum deinceps per manus impositionem penitentiae donum excepterint, nec se mortalium criminum professione motaverint, tenorem retentandi regiminis non omittant, sed per metropolitanum reconciliationem penitentium more suscepta solita expleant ordinis sui officia vel cetera mysteriorum sibi credita sacramenta. Hoc tantum est observandum, ut si aut ante receptionem penitentiae adjudicatus nec reconciliatus reperitur pro culpis aut si in ipsa perceptione penitentiae implicatum se dixerit mortalibus factis, iuxta estimationem metropolitani abstinere hujusmodi oportet a praemissis officiis: ceterum si, ut dictum est, sub penitentiae receptione consistens nihil mortalium criminis se admisere predixerit, tamen quod fateri hominibus erubescit absconsu[m] intra clausa sui pectoris delatescit, noverit ipse sibi de se potestem esse concessum, ut

^a *E., omnino iterari non sinat.*

A juxta conscientia sua fiduciam, utrum audeat aut non audeat sacrificare Deo ex sui potius arbitrio **523** potestate quam ex nostri judicii permissione procedat. XI. *Ne quis alienum clericum vel monachum suscipiat fugientem.*

Multe super hoc capitulum Patrum precedentium sententiae manaverunt, quo multiplici prohibitione sancitum est, ut alterius clericum nemo sollicitare, nemo fugientem recipere, nemo etiam obclcare aut ordinare auderet. Sed quia abundante iniquitate et refrigercente charitate nec honestas attenditur nec cupiditas inhibetur, agendum est ut quos impunis admonitio non emendat evidens sententia damnationis coerceat. Placuit ergo, ut nullus alienum presbyterum, abbatem, ministrum sive subdiaconum vel

B quemlibet clericum seu etiam monachum fugientem vagumque suscipiat, non ad fugam suadeat, non fugae latibulum præbeat, non apud se habito vel retento humanitatem impendat, non occasiones quibus quasi se nesciente alibi lateat turpi oppositione confingat; nam horum omnium casibus non solum turpatur honestas sed et frequenti dolorum acerbitate confunditur fraternalis. Etecum si dicat quis simplici animo alterius clericum suscepisse nec nosse eum fugitum existere, tunc evidens innocentia sua puritas approbanda est, quando eum quem suscepit et infra octo dies juxta legum sanctionem judicii præsentaverit et infra tempus legibus constitutum illic fugitivum redixerit unde per fugam vagabundus exivit. Quicunque ergo ex pontificibus seu sacerdotibus vel ministris ceterisque religiosis hujus institutionis nostrae violaverit sanctionem, si hujusmodi susceptor episcopus est, et eum quem suscepit, cum his quae habera potuit et ei a quo evagatus est sine dilatione restituet, et insuper ut vere sacrilegus et transgressor institutionis paternæ tanto tempore excommunicatum et remotum se a suis officiis noverit esse, quanto eum qui fugit subsua potestate contigerit remorasse. Si autem hujus institutionis nostræ prævaricator presbyter, diaconus vel quilibet ex religiosis videatur haberi, reddito eo cum rebus sibi debitibus quem suscepit, ipse solus apud eum anno integro sub penitentiae censura deputatus tenebitur, cuius fugitivum suscepisse monstratur. Quicunque tamen talibus humanitatem impenderint, eadem et simili censura legum exquirendos et obstringendos se noverint, qua susceptores fugitivorum legis sanctione præmonentur adstringi. Illi tamen qui prædecessorum suorum id actum esse temeritate contendunt, tunc immunes ab hujus ultionis sententia habebuntur, si a tempore ordinationis **524** infra duorum mensium spatium, ejus qui apud se est et latebram publicaverint et personam domino fugitivi reduxerint. His sane, qui de consiliumis episcopis ceterisque ecclesiistarum rectoribus ad metropolitanum suum præcausarum suarum necessitate consugiunt, sicut licet talibus perfugii datur, ita hi qui eos suscooperint damnari utpote receptores fugitivorum non poterunt,

^b *Ex reliquis, præter B. R., in quo: confunditur.*

præsertim si et publice illos apud se habeant et eos a eis quibus actiones habuerint ad reposcentis vocem conventuros admonescant.

XII. De non excommunicandi a proprio episcopo personis illis quæ ad metropolitanum suum negotia sua suggesturi accesserint.

Quicunque ex clericis vel monachis causam contra proprium episcopum habens ad metropolitanum suum causatur accesserit, non ante debet a proprio episcopo excommunicationis sententia prædannari, quam per judicium metropolitani sui, utrum dignus excommunicatione habeatur, possit agnoscere. Quod si ante judicium quis episcoporum in talium personas excommunicationis sententiam promiserit ^a, illis penitus quos ligaverint absolutis, in se illam noviter retorqueri sententiam: quod etiam et inter metropolitanos convenit observari, si prægravatus quis a metropolitano proprio ad alterius provinciae metropolitanum molestiam pressuræ sue agnoscendam intulerit [Æ., T. 2, detulerit], aut si inauditus a duobus metropolitanis ad regios auditus negotia sua perlatus accesserit, et ob hoc excommunicationis jugulum a proprio episcopo illi videatur infligi, hoc tantum est observandum, ut si prius unumquemque excommunicationem contigerit suscepisse antequam a proprio episcopo ad alium pertransire, tandem excommunicatus apud eum cuius judicium petiti habeatur, quandiu excommunicatoris sui objectibus, utrum juste an injuste alligatus sit, agnoscatur.

XIII. De relatione gratiarum quæ post peractionem concilii Deo et principi persolvuntur.

His ergo omnibus synodis institutis subscriptio-nis nostræ robur apponimus et sub terrore divino perenni ea quæ decrevimus memoriae consecramus, dantes immortali Deo nostro gloriam pariter et honorem, cuius inspiratione aguntur omnia quæ salubriter exercentur: invictissimo quoque atque religiosissimo principi Ervigio regi multiplicem gratiarum exhibitionem persolvimus, cuius clementissimo jussu in unum cœtum **525** aggregandi convenimus. Sit illi pax optabilis et beata: ducat quoque tempora procura longioris ævi felicia, et post imperialia terreni regni sceptra coronandus perveniat ad cœlestia regna, præstante Jesu Christo Domino Deo et Salvatore nostro, qui cum Deo Patre et sancto Spiritu unus in Trinitate vivit et gloriatur Deus in sæcula D sacerdotum. Amen.

Pontifices.

Ego Julianus indignus sanctæ Ecclesiæ Toletanæ metropolitanus episcopus instituta a nobis desluita subscripsi.

Ego Liuva Bracarensis et Dumiensis episcopus.

Ego Stephanus Emeritensis episcopus.

Ego Floresindus Hispalensis episcopus.

Ego Leander Illicitanus episcopus.

Ego Palmatius Urcitanus episcopus.

^a AE., 4, E. T. 1, 2, præmiserit.

^b AE., T. 2, Theudericus. E. 4, T. 1, Theuderacus.

^c AE., T. 2, Hilarius. E. 4, T. 1, U., G., Alarius.

- Ego Concordius Palentinus episcopus.
- Ego Mummulus Cordubensis episcopus.
- Ego Antonianus Bastitanus episcopus.
- Ego Theudericus ^b Assidionensis episcopus.
- Ego Stercorius Aucensis episcopus.
- Ego Geta Iliplensis episcopus.
- Ego Monefonsus Egidianus episcopus.
- Ego Froaticus [Æ., Fodarius] Portucalensis episcopus.
- Ego Gregorius Oretanus episcopus.
- Ego Agricius Complutensis episcopus.
- Ego Proculus Bigastrensis episcopus.
- Ego Miro Conimbreensis episcopus.
- Ego Crescitarus Biterrensis episcopus.
- Ego Cecilius Dertosanus episcopus.
- Ego Ella Segontiensis episcopus.
- Ego Sonna Oxomensis episcopus.
- Ego Sempronius Arcavicensis episcopus.
- Ego Reparatus Vesensis episcopus.
- Ego Cuniulus Italicencis episcopus.
- Ego Alaricus ^c Auriensis episcopus.
- Ego Gundulfus Lamecensis episcopus.
- Ego Felix Iriensis episcopus.
- Ego Attila ^d Cauriensis episcopus.
- Ego Bellitus Ossonovensis episcopus.
- Ego Euphrasius Lucensis episcopus.
- Ego Joannes Pacensis episcopus.
- Ego Oppa Todensis episcopus.
- Ego Asturius Setabitanus episcopus.
- Ego Deodatus Segoviensis episcopus.
- Ego Tructemundus Elborensis episcopus.
- Ego Sisebado [Æ., T. 2, Sisebaldo] Teccitanus episcopus.
- Ego Vincentius Magalonensis episcopus.
- Ego Onegisis ^e Avilensis episcopus.
- Ego Theoduphus Astigitanus episcopus.
- Ego Gratianus Egabrensis episcopus.
- Ego Sarmata Valentinus episcopus.
- 526** Ego Onemundus ^f Salamantinus episcopus.
- Ego Brandila Laniobrensis episcopus.
- Ego Florus Mentesannus episcopus.
- Ego Olipa Segobricensis episcopus.
- Ego Euredus Ilerdensis episcopus.
- Ego Ara O'yssiponensis episcopus.

Abbes.

Absalius abbas.

Faustinus abbas.

Gerontius abbas.

Castorius abbas.

Gabriel abbas.

Sisebertus abbas.

Felix abbas [Æ., T. 2, archipresbyter].

Wisandus abbas [Æ., T. 2, archidiaconus].

Vincentius abbas [Æ., T. 2, primicerius].

^d AE., T. 2, E. 4, T. 1, 2, Atala.

^e AE., T. 2, Unigius. E. 4, Onisis.

^f AE., Holemandus Salamanticensis.

Vicarii episcoporum.

Pacatus indignus abbas, agens vicem Suniesfredi Narbonensis sedis episcopi, hæc instituta synodalia ubi interfui subscripsi.

Spasandus archidiaconus agens vicem Cypriani Tarracouensis episcopi.

Laulus diaconus agens vicem Idalii Barcino-mensis episcopi.

Gisebertus diaconus agens vicem Ausemundi episcopi de Loteba.

Fredebadus abbas agens vicem Valderedi Cæsarangustani episcopi.

Veremundus abbas agens vicem Clari Elenensis episcopi.

Gratianus [Æ., T. 2, Gratianus] presbyter agens vicem Joannis Egarensis episcopi.

Siulius abbas agens vicem Stephani Carcassensis episcopi.

Audericus presbyter agens vicem Rogati Bea-tiensis episcopi.

Secorius [Æ. 4, Sedorius] abbas agens vicem Caudilani Emporitani episcopi.

Stabilius abbas agens vicem Jacobi Gerundensis episcopi.

Baroncellus diaconus agens vicem Antherii Tiras-sensis episcopi.

Calumniosus diaconus agens vicem Samuelis Ma-lacitani episcopi.

Cixila presbyter agens vicem Wisifredi Ausonensis episcopi.

Joannes abbas agens vicem Reginci Aucensis episcopi.

Felix abbas agens vicem Ergabadi Eliberitani episcopi.

Samuel presbyter agens vicem Felicis Dianensis episcopi.

527 Citrunius abbas agens vicem Euphrasii Ca-lagurritani episcopi.

Dexter diaconus agens vicem Priuni Agathensis episcopi.

Vincolamus diaconus agens vicem Attulanii Pam-pilonensis episcopi.

Audebertus abbas agens vicem Gudiseli Oscensis episcopi.

Leopardus abbas agens vicem Aurelii Asturicensis episcopi.

Habitus diaconus agens vicem Potentini Verecen-sis episcopi.

Tuentius presbyter agens vicem Riccilani Acci-tani episcopi.

Florentius presbyter agens vicem Leüberici Urge-litani episcopi.

Vincentius abbas agens vicem Gaudentii Vale-riensis episcopi.

^a Æ., T. 2, Argibadonii episcopi Eliberitani.

^b Æ., E. 4, T. 1, 2, Suniesredus.

^c Æ., T. 2, Wiliangus.

Viri illustres officii palatin.

Ostruisus comes hæc instituta ubi interfui annues subscripti.

Wadamirus comes Scanciarum et dux similiter.

Reccaredus comes Scanciarum et dux similiter.

Argemirus comes Cubiculi et dux similiter.

Ecigica comes Scanciarum et dux similiter.

Isidorus comes Thesaurorum et dux similiter.

Sisebutus comes Scanciarum et dux similiter.

Valdericus comes civitatis Toletanæ similiter.

Vitulus comes Patrimonii similiter.

Cixila comes Notariorum similiter.

Sunisfredus ^b comes Scanciarum et dux similiter.

Gisclamundus comes Stabuli similiter.

Guiliangus ^c Spatarius et comes similiter.

Aldericus ^d Spatarius et comes similiter.

Adeliubus comes Scanciarum similiter.

Thoudila procer similiter.

Salamirus comes Scanciarum similiter.

Ataulfus comes Cubiculariorum similiter.

Nilacus Spatarius et comes similiter.

Severinus comes Spatariorum similiter.

Trasericus Spatarius et comes similiter.

Audemundus procer similiter.

Sisimirus Spatarius comes et dux similiter.

Trasimirus procer similiter.

Torrosarius ^e comes Spatarius similiter.

Recalvus procer similiter.

In nomine Domini Flavius Erviginus rex omnibus privatis sive fiscalibus populis.

Magnum pietatis est præmium quo removentur gravedines pressurarum, quia illud semper ante Dei oculos perfectæ misererationis **528** sacrificium approbat, quo sit relevatio miserorum et ex hoc salvatio inducitur terræ per quod pressuræ subvenitur humanae. Judicium est quippe salutare in populis quando sic commissa reguntur, ut nec incauta exactio populos gravet, nec indiscreta remissio statum gentis faciat deperire. Tempora ergo nostræ gloriæ misericordiae beneficis condienda sunt, ut parcente nobis Deo ipsi quoque populis parcere videamur. Votivum igitur omnipotenti Deo meo cordis sacrificium delibare præoptans, in nomine divino omniibus populis regni nostri tam privatis quam etiam fiscalibus servis, viris seu etiam feminis sub tributali exactione in provinciam Galliæ vel Gallæcia atque in omnes provincias Hispaniæ consistentibus hoc decretum beneficium in Dei nomine prorogamus, ut quidquid in præteritis annis de ratione tributi usque ad primum nostræ clementiæ annum thesauris publicis redhibere videmini, totum vobis ex integro noveritis esse concessum, qualiter usque ad prædictum primum nostræ gloriæ annum quidquid de ratione tributorum apud vos rejacet, sic totum donatum vobis a serenitate nostra habeatis, ut nullam ex hoc abincipia de præteritis annis exactionem publicam per-

^d Æ., T. 2, Audericus. E. 4, Aldericus.

^e Æ., E. 4, Torresarius.

tum sociis; ea tandem ratione servata, ut ea quæ in præteritis exacta sunt et fisco nostro illata non sunt ab his qui ea exegerunt in publico inferantur. Quod si distulerint et hoc confessim inferre neglexerint, in quadruplum una cum satisfactione disciplinæ juxta quod nostra mansuetudo decreverit id ipsum thesauris publicis persolvent. Certe si quisquis ille dux ecomes, diuphades, numerarius, villicus aut quicunque curam publicam agens tributa exacto sibi commissso annis singulis plenaria numero non exegit aut exactia apud se retinuerit, et ea statim thesauris publicis inferre neglexerit, duplata tributa ipsa de propriis rebus suis modis omnibus in publico inscribet. Hoc tamem speciali et evidenti serenitatis nostra sententia definitus, ut nullus de supradictis comitibus, diuphades, vicariis, numerariis, seu quibuscumque curam publicam agentibus quascumque exactiones pro hoc negotio pietatis cuiilibet ex vobis, quibus et relaxatio mansuetudinis nostræ conceditur, quodcumque exigere præsumpsit, aut quispiam eorum vobis pro tali causa aliquid abstulerit aut ab aliis oblati sibi accepit, et pro his causis quibuslibet modis aliquid multilata præsumpsit, in quadruplum de quidquid accepit cui nostra clementia elegerit universa restituat. De terris vero vel vineis, quas pro eodem tributo quicunque supradictorum curam publicam agentium **529** vobis privatis vel fiscalibus populis abstulit vel accepit, fruges aridas et liquidas exinde in præteritis annis unusquisque exactor collegit in rationem ipsius tributi, hoc sibi imputet et terras ipsas vel vineas vobis de quorum jure ablatæ sunt restituere non differat. Sie enim dignum est ut quod hujus pietatis nostra sinceritate deponitur ita a cunctis sine cuiusquam exactonis stimulo peragatur. Datum sub die Kalendas Novembri anno feliciter quarto regni nostri Toleti.

Lex in confirmatione concilii edita.

In nonine Domini Flavius Ervigiusr rex. Eximia synodalis auctoritas et veneranda est pariter et tremenda, quæ in tantum per donum sancti Spiritus agitur ut ex diversitate multorum animorum et cordium unum eorū unamque animam fecisse monstretur, dum numerositas aggregata pontificum non per sententiam discrepat, non per stimulon diversa objectat, nec per judicium aliud unus quam universitas format. Et ideo reverendum mibi conventum synodalium concilii, in cuius medio præsentia sancti Spiritus se habitare promisit, devote venerans instanterque honorans, ea quæ illorum ore nostræque gloriæ bortatu digesta sunt in notitiam deducimus singulorum: illa dicimus synodalium concilii gesta, quæ anno quarto regni nostri in Toletana urbe noscuntur esse confecta, quarum institutionum evidentia sine cunctatione omnibus innotescat, hic ea prælegimus specialiter renotanda. Est igitur primus canon: De redditio testimonio dignitatis eorum quos profanatio infidelitatis eum Paulo traxit in societatem tyrannidis, quos celsitudine nostra tua cum filiis per hujus nostræ legis dictum

A et testimonio nobilitatis pristinæ uti et rebus quæ per auctoritatis nostræ vigorem perceperint decernimus revestiri. Item secundus est titulus: De accusatiis sacerdotibus, sed etiam optimatibus palatii atque gardingis, sub qua eos justitiæ cauila examinari conveniat, quos gloriæ nostræ mansuetudo juxta ipsius canonis instituta nullis tormentorum generibus ante publicam discussionem subjici censuit, sed omnes qui deinceps fuerint accusati juxta sanctionem prædicti capituli erunt procul dubio judicandi. Unde id specialiter observandum fore censemus, ut quidquid contra hanc regulam sententia nostræ vel prædicti canonis institutionem aut in personam cujusquam fuerit actum, aut de rebus accusatae personæ existenter judicatum, juxta prædicti canonis instituta nullo vi-
B gore subsistat quo persona ipsa aliter quam decernimus judicata aut testimonii sui dignitatem amittat aut questu rei propriæ caret. Tertius quoque canon est: De tributorum principali relaxatione **530** in plebe, ubi nostræ gloriæ auctoritate simul et exhortatione sancitum est ut omne tribulum præteriorum annorum usque in annum primum regni nostri, quod in privatis sive in fiscalibus populis rejacet, absolutionis perpetuae debeat sanctione laxari: ea tantum præcipiens thesauris publicis exhiberi, quæ exacta et non illata fuisse constiterit. Quartus post hæc sequitur canon: De munitione prolis quem promptio voluntatis admissu omnis conventus sacerdotum atque etiam seniorum condere præelegerunt. Quintus canon se-
C quitur: Ne defuncio principe relicta ejus conjugem quisquam sibi aut in conjugio aut in adulterio audeat copulare. Sextus deinde sequitur canon: Ut exceptis servis vel libertis fiscalibus nullus de servitute quo-rumlibet aut libertis deinceps ad palatium officium transeat: quod si fecerint, præsentis legis nostræ edicto ad propriæ servitutis jugum modis omnibus reducendi sunt, qualiter aut dominis suis, si super-
D stites sunt aut eorum propinquis, quibus decedentium successio ex lege debetur, servituri tradantur. Post hunc septimus est canon: De his qui pro accidentia jurgorum altaria nudare præsumunt vel luminaria ecclesiæ subtrahunt. Octavus quoque canon sequitur: Ne admonente metropolitano quisquam ex constitutis ad locum ubi invitatur venire contemnat. Novus quoque canon subsequitur: De confirmatione concilii Toletani duodecimi quod factum est anno prima gloriæ nostræ. Decimus hec canon adjungitur, ubi speciali sententia definitur: Utrum audeant ministrare hi qui penitentiam in sacerdotio constituti accipiunt. Undecimus quoque canon habetur: Ne quis alienum clericum vel monachum suscipiat fugientem. Duodecimus post hæc canon scribitur: De non excommunicandis a proprio episcopo personis illis quæ ad metropolitanum sumum negotia sua suggesturi accesserint. Ultimus et tertius decimus post hunc canon subsequitur: De relatione gratiarum quæ post per-
actionem concilii Deo et principi persolvuntur. Quæ omnia præmissa synodalia institutionum decreta a præsenti die vel tempore omni cura omniisque vigilan-

tia per eundem regni nostri provincias decernimus ob-servanda, qualiter et perspicuum auctoritatis validae fastigium subeant et perpetuo vigoris ordine solidata persistant. Quamobrem sacrae hujus legis oraculo omnibus generaliter religiosis atque etiam laicis sub regni nostri ditione manentibus interdicimus pa-riter et jubemus, ut praedicta synodalia gesta nullus contemnatur, nullus etiam praeterire aut convellere au-deat, nemo notus harum constitutionum jura resolvat, nemo incognitus nescientiae sua objectibus excusare coniicit; nam a præmemorato superius die et tem-pore et auctoritatis debite vigore pollebunt 531 et institutionum suarum regulis cunctorum universi-tas adstringetur. Si quis autem bujus nostræ legis

A violator exstiterit ac non potius ea quæ præmissæ sunt custodierit, et diutinam ecclesiastice discipli-nae excommunicationem accipiat, et decimam partem rei sue fisci partibus sociandam emitat. Quod si ni-bil habuerit facultatis unde praedictam compositionem persolvere possit, absque aliquo infamio sei quinqua-ginta 532 eum oportebit ictibus verberari. Itujus igitur legis nostræ decretum, quod in confirmatione hujus sacri concilii noscitur promulgatum, gloriose manus nostræ exaratione subscripsimus et ad peren-nem memoriam valorem ei perpetuum insedamus. Edita lex in confirmatione concilii Toleti sub die Idus Novembriæ æra CCXXI anno quoque feliciter quarto regni gloriae nostræ in Dei nomine.

LIX

CONCILIUM TOLETANUM XIV.

DECEM ET SEPTEM EPISCOPORUM, HABITUM ANNO QUINTO ERVIGII PRINCIPIS.

I. De præmemoratione aggregati concilii et relatione principaliis editi, quod jussum est synodum agituri.

Cum serenissimus et perspicuus princeps Ervigiusr glorirosus amator veræ fidei, imo amabilis filius Ecclesie Christi, prmissionis sua non immemor, ob consutandum Apollinaris dogma pestiferum, de quo sibi a Romano presule fuerat nuntiatum, strenuo et invicto sua celitudinis jussu nos omnes præcipiteret aggregari in unum, hoc dedit speciale edictum, ut quia sicut oportebat pro tantæ rei negotio pertractando generale concilium fieri varia adversitatum incurso non sineret, saltem adunata per provincias concilia ferent; et siquidem hic primus a nobis in urbe regia synodus ageretur, deinde in singulis quibusque provinciis singulare haberetur concilium, quod quidquid hic actum per Tolitanam synodum reliqui primarum sedium praesules suorum vicariorum relati-bus comperrissent, id etiam in postmodum ipsi per discreta provinciarum suarum concilia observarent, sieque hæc nostri concilii gesta essent illis omnibus in toto communia, utpote ab ipsis edita atque ipsis eorum positis roborata quæ utique per legatos suos confirmando decreverant, quo ex hoc unum et indi-visibile fieret cunctorum Hispanorum praesulum per totam Hispaniam vel Galliam synodale edictum, ex quo omnium metropolitanorum fuisse et assensibus promulgatum. Nos proinde Carthaginis provinciæ praesules anno quo supra, sub die decimo octavo Kalendas Decembriæ in præmemorata Ecclesia debitis ordinibus concedentes causæ hujus ordinem et totius rei negotia retexentes, quibus Romanæ sedis fueramus iitteris invitati, sic patula et communi sumus voce exorsi.

II. De initio relationis quo concilium cœpit gestorum synodistarum et epistola Romani pontificis sc̄ere mem-brom.

Clara omnis notio populos Hispanias implet quod

* Dicit hoc concilium in A., AE., E. 3. Desumptum est ex B. R. cum variantibus ceterorum lectionibus

B decurrentis evoluti temporis serie per Romani præ-sulis bajulum gesta synodalia societati nostræ adiecta sunt, quibus Constantinopolim Constantino pio et religioso principe mediante magna et sublimi copia aggregata pontificum Apollinaris dogma comperimus fuisse destructum: cum quibus etiam gestis Leonis quoque antiquæ Romæ pontificis invitatoria epistolæ gratiæ consulta suscepimus, per quæ ominus ordo gestorum gestaque ordinum dilucide ut acta suæ nostris sensibus patuerunt. In cuius etiam gloriose b epistolæ tractu ad hoc omnes praesules 533 Hispanie invitati sunt, ut praedicta synodalia instituta quæ miserat nostri etiam vigoris manerent auctoritate sus-fulta, omnibusque per nos sub regno Hispaniæ con-sistentibus patescerent divulganda.

III. De adversitate dupli-qua non posuit generale concilium fieri.

C Et hæc siquidem totius allegationis illatio exhibita nobis est temporis infesti urgente pressura, quo non solum telles omnis hyemali stricta gelu glaciali ni-viem immensitatem duruerat, sed et tunc quando e vi-cino ex generali concilio nos absolutes jam esse constabat. Quo gemino obstantis cause obice præpediū generaliter iterato tunc non quivimus aggregari, quos et vicina concilii absolutio propriis sedibus red-diderat imminutos et procellosi temporis adversitas non sinebat iterum adunari dispersos. Sed licet in unum generaliter colligi per idem tempus Hispanorum omnium praesulum societas nequivisset, sparsis tam sedibus atque locis praefatas gestorum regulas pertractandas suscepimus, susceptas perlegimus, ap-probantes in his de utrariumque Jesu Christi filii Dei differentia naturarum, quo gemina in eo voluntas et operatio prædicatorum, recti dogmatis sensum, hincul-panda disputationis edictum, apostolica traditione stylum.

b E. 4. T. 1, 2, U., G., gratioso.

IV. De responsis partis nostræ.

Placuit proinde illo tunc tempore apologeticæ defensionis nostræ responsis satisfacientes Romano pontifici ea ipsa gesta firmare nostræque fidei sensum purissima verborum enodatione depromere. Et quia illuc de hac gemina voluntate et operatione Jesu Christi filii Dei copiose et dilucide insigniuntur quæ vera sunt, quæ jam usque Romanis partibus per legates Hispaniæ destinata sunt; nunc nobis id operis restat, ut juxta canonum speciale decretum, quo concilium generale pro fidei causis aggregari præcipitur, ultraque operum gesta et synodico dirimantur examine et discreta conciliorum fulciantur auctoritate, quo juxta edictum præmemorati principis gloriost adunato per singulas quasque provincias regni ejus conciliorum conventu, synodica iterum examinatione decocta vel communi omnium conciliorum judicio comprobata per singula Hispaniæ provinciarum concilia præmemorata synodi gesta, seu etiam eadem partis nostræ responsa omnium notionem attingant, salubri etiam divulgatione in agnitionem plebium transcant.

534 V. De iterata discussione præmemorati concilii.

Communi proinde jam omnium judicio placet, ut quia generaliter in unum omnes Hispaniæ præsul's aggregari non quivimus, saltem specialiter discretis provinciis concilia celebremus, quo prædicta synodi gesta vel nostræ partis responsa et digno probitatis demum decoquuntur judicio et synodico laudabili illustrentur stylo. Adeo nos primum omnes Carthaginis provinciæ pontifices pari animorum judicio prædicta gesta cum antiquis conciliis conferentes, assistentibus quoque nobis vicariis reverendissimorum sublimumque primarum sediom episcoporum, id est, Tarragonensis provinciæ Cypriani, Narbonensis Sunifredi, Emeritensis Stephani, Bracarensis Juliani, Hispalensis Floresindi, iterato ea ipsa gesta probavimus decretis quidem illis synodalibus et præcipuis in omnibus consona et Nicæna quidem Constantinopolitanæ vel Ephesiæ fidei concordantia, Chalcedonensi vero tam unita, utpote ipsis verbis edita vel libata, quippe quibus sumpta videtur pene omnis ipsius stylis præcurrentis materia.

VI. De præmemorati concilii honore collato.

Et ideo supradicti acta concilii in tantum a nobis veneranda sunt et recipienda constabunt, in quantum a præmissis conciliis non discidunt^a, imo in quantum cum illis concordare videntur. Nhabebunt ergo sui ordinis locum quæ sublimationis habent et meritum. Unde his conciliis ea ipsa subnectenda decernimus quoru[m] et auctoritate fulta probamus.

VII. De loco vel ordine quo jam dictum concilium collocari oporteat.

Post Chalcedonense igitur concilium hæc debito honore, loco et ordine collocanda sunt, ut cuius gloriose themata fulgent ei et loci et ordinis coaptentur honore.

^a E. 4., T. 1, 2, U., discodant.

A VIII. Allocutio ad totius compaginem Ecclesie de dubiis Christi naturis inseparabilibus et perfectis.

At nunc nos, quibus loqui ad cor Jerusalæn divina voce præcipitur, id nobis deputatum gregem Christi monemus, id etiam omnibus ad æternæ vitæ portum festinantibus prædicamus, brevi admodum definitione collecta, ut in una Christi filii Dei persona duarum naturarum individuas proprietates agnoscant, sicut indivisas atque inseparabiles, ita inconfusas et inconvertibiles 535 permanere, unam deitatis, alteram hominis, unam qua ex Deo Patre est genitus, alteram qua ex Maria virgine generatur. Utraque ergo ei generatio plena, ultraque perfecta, nihil minus ex deitate habens, nihil imperfectum ex humanitate suscipiens, non naturarum geminatione divisus, non B persona geminatus, sed plenus Deus plenusque homo absque omni peccato in singularitate personæ unus est Christus. Unus igitur in ultraque natura consistens et divinitatis signis effulgat et humanitatis passionibus subjacet. Nec enim alter ex Patre, alter ex Matre est genitus, cum tamen aliter de Patre, alter de Matre sit natus: ipse tamen in utroque naturarum genere non divisus sed unus idemque et Dei et hominis filius, ipse vivit moriens, ipse moritur vivens, ipse impassibilis patiens, ipse passioni non subjaceens, nec deitate succumbens nec humanitate passioni se subtrahens, habens ex deitatis natura non posse mori, habens ex humanitatis substantia et no[n] le et posse mori, ex una immortalis habetur, ex altera mortalium conditione resolvitur, habens in æterna divinitatis voluntate quod susceptum hominem sumcret, habens in suscepti hominis voluntate ut humana voluntas Deo subdita esset. Unde et ipse dicit ad Patrem: *Pater, non mea voluntas sed tua fiat*; alteram videlicet ostendens voluntatem divinitatis qua susceptus est homo, alteram hominis qua obediendum est Deo.

IX. De duarum naturarum Christi voluntatibus et operibus.

Et ideo secundum harum duarum differentiam naturarum, duarum quoque inseparabilium proprietates prædicandas sunt voluntatum et operum.

X. De hæreticorum contentionibus evitandis: et ut non discutiatur quæ summa sunt, sed credantur.

Scientes igitur hanc solam esse fidei confessionem D quæ vincat iuernum, quæ exsuperet tartarum, de hac enim fide a Domino dictum est: *Portæ inferni non prævalebunt adversus eam*; ideo omnibus dicimus, omnibus in clamamus, ut caveamus hæreticorum miscipulas, effugiamus dogmatis cancerosi venena, verbis illis quibus dispensatio humanitatis Christi adstruitur non nobis inanum quæstionum tendicula præparemus, quibus inanis gloriæ cupidi discutere audeamus quæ summa sunt. Neque enim quæ sunt divina discutienda sunt, sed credenda: non enim se Deus discutere jubet sed credere. Credamus ergo non sensibus nostris sed indubitatis conciliorum præscorum dogmatibus jam præmissis. Si quis igitur

Jesu Christo Dei Filio ex utero Mariæ virginis nato A aliquid 536 aut divinitatis imminuit, aut de suscepta humanitate subducit, excepta sola lege peccati, et non eum verum Deum hominemque perfectum in una persona subsistentem sincerissime credit, anathema sit.

XI. *De communi omnium iudicio quo responsa partis nostra firmata sunt.*

Illa igitur apologetica defensionis nostræ responsa, quæ ob istorum confirmationem sunt edita pro multorum instructione et utilitate ecclesiastice disciplinæ, simili honoris et reverentiae vigore firmamus atque ad vicem decretalium epistolarum ea permanenda sancimus.

XII. *De relatione gratiarum ad Deum pro peracto concilio.*

Dantes in his gloriam soli Deo omnipotenti vivæ et vero, in Trinitate regnanti, Patri et Filio et Spiritu sancto, cuius dono mutuis præsentia representati aspectibus et fraternis visibus hilares et votorum spiritualium effectibus sumus opulentius efficaces, cuius gloriæ immensitatem exposcimus, ut glorioso principi nostro Ervigio regi, sub cuius pace pax servatur Ecclesiæ, florentis regni diuturnitate temporis spatia præbeat, quo post hæc præsentia ad regnum futuræ gloriæ nobiscum conregnandus accedat, præstante Deo nostro cuius regnum manet in sæcula sæculorum. Amen.

Peractum concilium die dominico sub die XII Kalendas Decembri anno quo supra.

Pontifices.

Julianus urbis regiae metropolitanus episcopus.
Leander Illicitanæ sedis episcopus.
Palmatus Urcitanæ sedis episcopus.
Ricilia Accitana sedis episcopus.
Gaudentius Valeriensis sedis episcopus.
Rogatus Beatiensis sedis episcopus.
Deodatus Segobiensis sedis episcopus.
Antonianus Bastitanæ sedis episcopus.
Sempronius Arcavicensis sedis episcopus.

• E. 4, T. 1, 2, U., G., Argebodus.

Ella Segontiensis sedis episcopus.

Gregorius Oretanæ sedis episcopus.

Agricius Complutensis sedis episcopus.

Proculus Bigastrensis sedis episcopus.

Florus Mentesanæ sedis episcopus.

Sonna Ojomensis sedis episcopus.

Marcianus Dianiensis sedis episcopus.

Olipa Segobricensis sedis episcopus.

Abbes.

Asfalius Dei nutu abbas hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Felix archipresbyter similiter.

Gerontius abbas similiter.

Gabriel abbas similiter.

537 Castorius abbas similiter.

Sisebertus abbas similiter.

Vicarii episcoporum.

Vitalianus presbyter, agens vicem domini mei Cypriani episcopi Ecclesiæ Tarragonensis, hæc gesta synodica a nobis definita subscripsi.

Argebadus abbas, agens vicem domini mei Cypriani episcopi Ecclesiæ Tarragonensis, similiter.

Joannes abbas, agens vicem domini mei Sunifredi episcopi Narbonensis Ecclesiæ, similiter.

Waldemarus diaconus, vicem agens domini mei Sunifredi episcopi Narbonensis Ecclesiæ, similiter.

538 Maximus abbas, agens vicem domini mei Stephani episcopi Emeritensis Ecclesiæ, similiter.

Boniba abbas, agens vicem domini mei Stephani episcopi Emeritensis Ecclesiæ, similiter.

C Reccesindus abbas, agens vicem domini mei Iuvani episcopi Bracarensis Ecclesiæ, similiter.

Gaudentius abbas, agens vicem domini mei Florisindii episcopi Hispalensis Ecclesiæ, similiter.

Gravidius diaconus, agens vicem domini mei Concordii episcopi Palentiae Ecclesiæ, similiter.

Joannes diaconus, cognomento Inviolatus, agens vicem domini mei Sarmatani episcopi Valentiae Ecclesiæ, similiter.

LX

CONCILIUM TOLETANUM XV

SEXAGINTA UNIUS EPISCOPORUM, HABITUM ANNO PRIMO SERENISSIMI ET ORTHODOXI EGICANIS PRINCIPIS, SUB DIE V IDUUM MAIARUM, AERA DCCXXVI.

Apud urbem Toletanam, in ecclesia prætoriensi sanctorum apostolorum Petri et Pauli, omnes Hispanie Gallieque pontifices aggregati, dum cunctis residentibus in aspectu singulorum sese in alterutrum charitas diffusa monstraret alternisque vocibus relatio gratiarum Deo reditta sonisset, adfuit idem serenissimus Egica princeps placida devotionis arce sublimis et cernua culminis reclinatione laudabilis, quique in medio pontificum positus humoque prostratus sacerdotum Dei se commendat orationibus;

deinde [E. 4, T. 1, 2, deinde] surgens et sufficienti exhortatione [E. 4, exortatione] concilium alloquens innixa tomo sui culminis vota Dei sacerdotibus tradidit relegendi: Ecce, inquiens, beatissimi Patres, omne quod loqui me vobis aut circumlocutio onerosa cohibuit, aut communis sermo forsitan explicare non sinuit, hic brevi stylo complicui, hic liquida renotationis insinuatione conjecti; his quæso attendite, his pertractate, his deliberationis ferte inconsulsilient sanctionem. Tunc nos oblatum a rege

tomum suscepimus, et dantes gloriam Deo eidem principi benediximus, quo descendente haec in jam dicti tomī complicatione reperimus.

539. *In nomine Domini Flavius Egica rex reverentissimis Patribus in hac sancta synodo residentibus.*

Ecce, sublimissimi Patres et cœlesti jure honordi mihi pontifices, speciosum vestri ordinis aliens cœtum illa plus effror potentia gaudiorum, quo in vestri medio positum non ambigo Dominum Jesum Christum, ejus quippe sermonibus fidei accommodans quibus ait: *Ubiunque fuerint duo vel tres in nomine meo collecti, ubi ero in medio eorum,* tanta spei hujus fiducia feror, ut quidquid vestra fuerit sententia cautum non nisi eo dictante credam exorsum. Non ergo pudebit me illic cordis mei pandere sinum ex quo ubertim manant rivuli sanitatum. Attendite jam jamque unde cor serenitatis nostræ exæstuet, vel quibus ex causis mœsti pectoris angustetur dolore. Illud mihi primo in loco dicendum occurrit, quod divi patris nostri et socii regale sortientes fastigium gemino me sentio juramenti rete implicitum, ita ut si unum ex his observantia cauta la conservem, ex alio nihilominous in perjurii crimen videar recidisse. Egit enim idem divus sacer [B. R., E. 4, T. 1, 2, præcessor] noster Ervigius princeps inter cœtera, quibus me incauto et inevitabili conditionum sacramento adstrinxit cum adhuc mihi gloriosam filiam suam conjungendam eligeret, ut omnimoda sacramenti me taxatione constringeret, quo pro omni negotio illorum suorum ita me ipsum C opponendo sollicitus essem, qualiter eorum causæ ad victoriam pervenirent, et quidquid me pro quibuslibet causis imperasset in omnibus jussa ejus implerem. Haec inquam jam dicto principi sub juramento cautione promittens aliud e contra me tempore mortis suæ impegit, aliudque agere impulit: scilicet ut non ante regnum adirem, nisi primum strictius me juramentorum vinculis alligarem, ut justitiam commissis populis non negarem. Acta sunt ista et specialibus conditionum probantur nexibus illigata. Quarum etiam duarum conditionum inevitabilem et sibi contrariam seriem, et illarum quas ob protectionem illorum suorum mihi exegit, et istarum quas ob præelectionem regni mihi exigendas instituit, paternitatis vestræ pertractandam consubtilibus destinavi, petens ut et benedictionibus vestris regno confirmatus inhæream et sanctionis vestræ regulis viam qua discretio calle perjurii gradias informatus agnoscam. Non enim potero perjurii effugere notam si aut jam dicti principis contra justitiam defendendo protem non reddidero populis veritatem, aut propter veritatem populorum zelans negotia, erga filios ejus promissionis meæ non implvero vota. Additur super hoc ut fertur pressurrum ejus in plerosque 540 acerbitas, quos indebet rebus et honore privavit, quos de nobili statu in servitutem sui juris implicuit, quos tormentis subegit, quos etiam violentis judiciis pressit; pro quibus omnibus haec ait huc insuper vox in queri-

A moniam venit, quod omnem populum regni sui ob tuitionem filiorum suorum jurare compulerit et ex hoc cunctis quasi adiutum reclamandi obstruxerit. His omnibus pressurarum vocibus tabido anxietate strepitu occupatus, cupiens pericitationis hujus elaqueari periculo, fiducia illa qua vobis vicinum esse Deum non ambigo vestris haec tractanda sensibus vestrisque judiciis dirimenda committo. Nam et cæteras causarum voces reliquasque jurgantium actiones, quæ vestro se cœtui dirimendæ ingesserint, vestris opto judiciis consopiri, contestans generaliter omnes et vos eacrosanctos cœlesti juro pontifices et vos regalis aule viros nobiles et illustres per ineffabile illud sanctæ Trinitatis et individuum sacramentum, et per Domini nostri Jesu Christi sanguinem pretiūsum ac diem futuri judicij pertremendum, ut in his omnibus commeinoratis negotiorum capitulis, repula omni acceptione munieris vel favoris, fideli conscientiæ oculo iudicatis, quo in elucubrandis v cib s et negotiis universis ta operam detis, ne a iustitia tramite u lo modo decedatis, ut dum inflexibili æquitatis culmine judicia vestra sese in conspectu Domini p acitura direxerint, et mihi de admonitione lucrum et vobis pro temulacione justorum judiciorum proveniat gaudium expatum. Datum sub die v Iduum Maiorum.

B Agnita igitur hujus tomī serie vel perfecta primi nobis illud ordine consequenti occurrit, q[uo]d primatias nostri spiritus Domino consecrantes collationis nostræ primordia a sanctæ fidei soliditate inciperent ordienda. Sanctam igitur et definitam a Patribus fidem pia confessione satentes, sicut eam Nicæna syndodus sanxit, sicut Constantinopolitana Patrum aggregatio edidit, vel Ephesini cœtus Cyrillo præidente traditio protulit, atque etiam Chalcedonense concilium declaravit, sic etiam eam tenenda omnibus prædicamus sicut et pertraditum a Patribus symbolum profitemur ac dicimus:

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli et terra, visibilium omnium et invisi biliū conditorem: et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia secula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, D Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantia, per quem omnia facta sunt quæ in cœlo et quæ in terra, qui propter nos et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine 541 homo factus, passus sub Pontio Pilato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in cœlos, sedet ad dexteram Patris, iterum venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis: credimus et in Spiritum sanctum Dominum et virificatorem, ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui locutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam Ecclesiam: constituerum unum baptisma in remissionem peccatorum: exspectamus

resurrectionem mortuorum, vitam futuri acculi. Amen.

Post hujus igitur p̄te confessionis prolatam devo-tis vocibus regulam ad illa nos illico convertimus contienda capitula, pro quibus muniendis ante hoc bienatum beatæ memorie Romanus papa Benedictus nos litterarum suarum significatione monuerat, quæ tamen non in scriptis suis annotare curavit, sed homini nostre verbo renotanda injunxit, ad quod illi jam eodem anno sufficienter congrueque responsum est; nos tamen nunc eamdem renotationem hominis nostri studiosius relegentes invenimus quod in libro illo responsionis fidei nostræ, quem per Petrum regionarium Romanæ Ecclesiæ miseramus, id primum capitulum jam dicto papæ incaute visum fuissest a nobis positum, ubi nos secundum divinam essentiam diximus: Voluntas genuit voluntatem sicut et sapientia sapientiam. Quod vir ille incuriosa lectionis excursione præteriens existimavit hæc ipsa nomina, id est voluntatem et sapientiam non secundum essentiam, sed aut secundum relativum aut secundum comparationem humanæ mentis nos posuisse: et ideo in ipsa renotatione sua ita nos admonere visus est dicens: Naturali ordine cognoscimus quia verbum ex mente originem dicit, sicut ratio et voluntas: et converti non possunt ut dicatur, quia sicut verbum et voluntas de mente procedit, ita et mens de verbo aut voluntate. Et ex ista comparatione visum est Romano pontifici voluntatem ex voluntate non posse dici: nos autem non secundum hanc comparationem humanæ mentis neque secundum relativum, sed secundum essentiam diximus: Voluntas ex voluntate sicut et sapientia ex sapientia. Hoc enim est Deo esse quod velle, hoc velle quod sapere, quod tamen de homine dici non potest. Aliud quippe est homini id quod est sine velle, et aliud velle etiam sine sapere. In Deo autem non ita est, quia simplex ibi natura est, et ideo hoc est illi esse quod velle, quod sapere. Quapropter qui potest capere voluntatem ex voluntate secundum essentiam nos dixisse, non de hujusmodi laboravit proposita quæstione. Quod etiam in jam dicio responsionis et fidei nostræ opusculo sollicite legentibus et intelligentibus claret, ubi et apposita illic beati Athanasii sententia id ipsum nos debere 542 sentire pronuntiat dicens: *Hanc deo religiose opinionis sententiam retinemus, ut non aliud ejus voluntatem, aliud credamus esse naturam.* Si ergo secundum quod hic doctor dicit, id debemus senire ut non aliud Dei voluntatem, aliud credamus ejus esse naturam, hoc ergo est ejus voluntas quod et natura, hoc natura quod substantia vel essentia. Filius igitur Dei de essentia Patris natus est essentia de essentia, sicut natura de natura et substantia de substantia, et tamen nec duæ essentia, nec duæ naturæ, nec duæ substantiae possunt dici, sed una essentia, natura atque substantia, sicut et lumen de lumine, non duo lumina sed unum lumen, sicut et essentia de essentia, non duo essentiae sed una es-

A sentia, sicut natura de natura, non duæ naturæ sed una natura, sic et voluntas de voluntate, non duæ voluntates sed una voluntas; quia non est aliud Dei voluntas, aliud ejus natura, quod jam superius Athanasio doctore firmatum est. Ac proinde quidquid de Deo secundum essentiam dicitur communiter in singulis personis convenire videtur, sicut sapienti et fortitudo vel cætera, quia et Pater sapientia et Filius sapientia potest dici; fortitudo quoque et Pater potest et Filius appellari: quod secundum illam comparationem humanæ mentis nullo modo potest dici, quia, verbi gratia, mens si in persona Patris ponatur, verbum jam quasi ex mente prodiens Filius intelligitur, et voluntas procedens ex mente et verbo Spiritus sanctus significatur, nec tamen re-B currit ut possit dici, ut aut mens quæ in significacione Patris est posita Filio vel Spiritui sancto convenient, aut verbum quod solum Filius intelligitur Patri vel Spiritui sancto comparetur, aut voluntas quæ in persona Spiritus sancti accipitur aut Patris aut Filii personæ convenient dicatur; sed sic singula singulis secundum comparationem humanæ mentis convenient, ut unumquodque quod ex his unus dicatur, alias penitus non dicatur, sicut et relativi vocabulo Pater nominatus non est ipse qui Filius, vel Filius cum dicitur non est ipse qui Spiritus sanctus, nec Spiritus sanctus ipse est qui Pater vel Filius. Ac per hoc illa nomina quæ comparative ex nomine assumuntur ideo secundum comparationem humanæ mentis dicuntur, ut quoquomodo ad contiendum illud divinæ Trinitatis ineffabile sacramentum humana infirmitas excitetur. Secundum hanc igitur comparationem putati sumus dixisse: Voluntas ex voluntate, quod utique dici vel sentiri absurdissimum est: ac proinde longe aliud est regula qua de Deo aliquid secundum essentiam dicitur, aliud cum secundum comparationem humanæ mentis aliquid de illo pronuntiatur. Nos proinde consentientes et sequentes doctoris egregii Augustini sententiam diximus secundum divinæ Trinitatis essentiam: Voluntas de voluntate 543, sicut et ipse in quinto decimo libro Trinitatis Dei pronuntiat ita dicens: Melius quantum existimo dicitur consilium de consilio et voluntas de voluntate, sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Hic jam quisquis est sapiens manifeste intelligit non nos hic errasse, sed illos forsitan incuriosæ lectionis intuitu sesellisse, quia quod a nobis est secundum essentiam dictum illi secundum comparationem humanæ mentis positum pataverunt.

De tribus substantiis in Christo manentibus dominum Julianus assertio manifesta.

Ad secundum quoque retractandum capitulum transientes, quod idem papa incaute nos dixisse putavit, tres substantias in Christo Dei Filio profiteri, sicut nos non pudebit quæ sunt vera defendere, hinc forsitan [E. 4, T. 1, 2, ita forsitan] quosdam pudebit quæ vera sunt ignorare. Quis enim nesciat unumquemque hominem duabus constare substanciali, animæ scilicet et corporis? De quibus

Apostolus specialiter loquitur dicens : *Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem.* Sicut et ille siens Deum clamabat in psalmo : *Sicut te, inquit, anima mea, quam multipliciter et caro mea.* Nec non et alia multa quæ hominem duabus substantiis constare pronuntiant. Contra quam regulam invenimus item in Scripturis aut carne plerumque sola nominata totum hominem posse intelligi, aut anima sola interdum nominata totius hominis perfectionem agnoscere. Quapropter natura divina humanæ sociata naturæ possunt et tres propriæ et duæ tropice appellari substantiæ. Sed aliud est cum per proprietatem totus homo exprimitur, aliud cum a parte totus intelligitur : est enim quidam modus locutionis qui frequenter in Scripturis divinis positus invenitur, quo significatur a parte totum : hic etiam tropus apud grammaticos synecdoche dicitur. Scribitur enim in libro Genesis secundum istam tropicam locutionem significantem a parte totum : *Factus est homo in animam viventem*, cum homo non solum ex anima sed et carne constet. Item similiter a parte totum, ubi omissa substantia animæ sola carnis substantia nominatur, sicut in psalmo scribitur : *Ad te omnis caro veniet*, cum omnis homo non solum ex carne sed et anima constet, et tamen sola carne nominata totus homo intelligitur, sicut et sola anima nominata totus homo accipitur. Nam et in Exodo volens similiter Scriptura homines a parte totum intelligi sic dicit : *Septuaginta animæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægypto*, cum ipsæ septuaginta **544** animæ non sine suis corporibus illuc ingressæ fuissent. Ex carnis quoque nomine totum hominem intelligi voluit qui dixit : *Et in carne mea vidi Deum*, cum non sine animabus suis resurgenda sint corpora. Ecce per consuetudinem Scripturæ sacræ probavimus et proprie hominem ipsis quibus constat substantiis appellari, et tropice a parte totum hominem posse intelligi. Si quereras culpam, nec ille errasse dicendus est qui totum hominem carne et anima nominata expressit; quia utrumque inculpabiliter dici Scriptura divina convincit. Et tamen cum jam probatum teneamus nec illam nec istam partem esse culpandam, querendum est, quæ pars plus possit esse ad totum hominem intelligendum facilior atque etiam repulsa omni obscuritate lucidior, utrum ea quæ solam carnem nominans et animam tacite ibi vult intelligi, an ea quæ animam et carnem exprimens totum dicit? Quod ut manifestius innotescat, quedam exempla ponenda sunt. Ecce iuxta superiorem tropicæ locutionis modum, quod synecdoche dicitur, quo aut pars a toto aut a toto pars intelligitur, scriptum invenimus de flagellatione Ægypti in psalmis : *Immisit in eis muscam caninam*: nec non et illud : *Dixit et venit locusta et bruchus*: volens Scriptura isto genere locutionis non singularitatem sed pluralitatem muscarum et locustarum intelligi: non enim una musca vel locusta, sed multitudine muscarum et locustarum repleverunt Ægyptum. At nunc si aliquis nostrorum modo dicat, Misit Deus in

A Ægypto muscas, locustas et bruchos, pluralem numerum proferens quod et utique verum est, nunquid in parte ista quæ pluralitatem constitutur potest calumnia cadere, ut dicatur non esse verum quod utique verum est de multitidine locustarum quæ repleverunt Ægyptum? Tale quippe et illud est ubi populus ad Moysem clamavit dicens : *Ora ad Dominum ut auferat a nobis serpentes*, cum non unius serpentis sed multorum serpentium molestias ille populus pateretur. Hoc etiam more et Apostolus loquitur in loco illo ubi ait : *Quoniam ex operibus legis non justificabitur omnis caro*: ac si diceret *omnis homo*, a parte carnis totum hominem intelligi volens. Sic ergo et de Domino nostro Jesu Christo cum scriptum sit de illo in Evangelio : *Verbum caro factum est*, et **B** *habitavit in nobis*, caro sola est nominata ut illic tacite intelligeretur et anima secundum supradictum locutionis modum quo homo a parte totus accipitur: quæ locutionis regula plerumque et Patribus est servata. Sic enim ex hoc beatus Cyrilus in libro qui vocatur Scholia dicit : *Quomodo igitur Verbum caro sit factum videre necesse est: primum quidem divina* **545** *Scriptura carnem plerumque nominat et quasi ex parte animalis totius significationem facit, neenon etiam a sola anima interdum tantumdem agit: scriptum est enim quod videbit omnis caro salutare Dei.* Et ipse divinus Paulus : *Non consensi, inquit, carni et sanguini.* Allocutus est autem eos qui sunt ex Israel pontifex Moyses : *In s. pugnata quinque animabus descendenterunt patres tui in Ægyptum*; sed non idcirco dixeris quod nudæ et sine carne animæ in Ægypto descendenterunt, nec porro quod in animabus, corporibus et solis carnibus salutare suum Deus indulserit. Quoies igitur audimus carnem factum esse Verbum, hominem intelligamus ex anima et corpore factum: et cetera. Item sanctus Augustinus in libro Questionum contra Apollinaristas sic dicit : *Si ubicunque caro fuerit nominata et anima tacita, sic intelligendum est ut anima ibi non esse creditur, nec illi habebant animam de quibus dictum est: Et videbit omnis caro salutare Dei: et illud in psalmo: Exaudi preces, ad te omnis caro veniet: et illud in Evangelio: Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis ut omne quod dedisti ei non pereat, sed habeat vitam æternam.* Unde intelligitur solere homines per nominationem solius carnis significari, ut secundum hanc locutionem etiam illud possit intelligi ut quod dictum est : *Verbum caro factum est*, nihil dictum sit, nisi Verbum homo factum est: sicut enim a parte totum plerumque nominata sola anima homo intelligitur sicut est illud : *Tot animæ descendenterunt in Ægyptum*, sic rursus a parte totum etiam nominata sola carne homo intelligitur. Item ipse in libro Enchiridion dicit : *Verbum caro factum est*, a divinitate carne suscepta, non in carnem divinitatem mutata. Carnem quippe hic hominem debemus accipere, a parte totum significante locutione, sicut dictum est : *Quoniam ex operibus legis non justificabitur omnis caro*, id est *omnis homo*. Quapropter hæc est Patrum plena ex Scripturarum more libata seu

tentia, ut cum a parte totum unaquælibet hominis assumpti in Christo substantia nominatur, illuc statim et altera intelligatur. Nam etsi una secundum hunc tropum facetur et alia dicitur, duæ tamen nihilominus intelliguntur. Nemo ergo jam dicat, cum audiat totum hominem a parte posse intelligi, non delere tres in Christo substantias profiteri cum isto genere locutionis aliud ex altero cogatur intelligi. Nihil ergo diversitatis est sive tropice una sive proprie gemina hominis nominata substantia, cum utraque locutio hominem a Deo assumptum non nisi in duabus substantiis nos intelligere et considerari permittat: ac per hoc tres in Christo substantias profiteri ille non dubitabit qui hanc rationem plena cognitione didicerit. Cæterum ubi non tropice sed proprie hi Patres hominem totum **546** a Christo susceptum esse fatentur, sic in suis tractatibus posuerunt. Beatus enim **Cyrillus** in superiori libro qui vocatur **Scholia** sic dicit, ubi veritatem trium substantiarum Christi figura veteris testimonii aperte convincit: sic enim ait, quod ad unum Verbo Deo verae humanitati inconfusa tamen substantiae permanserunt. Erectum est secundum Dei voluntatem sanctum tabernaculum per desertum, et in eo multis modis formabatur Emmanuel. Ait igitur Deus omnipotens ad divinum Moysem: *Et facies arcam testimonii ex lignis imputribus, duorum cubitorum et dimidii longitudinem, et cubiti et dimidii altitudinem: et inaurabis eam auro puro; extra et intra inaurabis eam.* Sed lignum quidem imputribile sit figura corporis incorrupti, imputribilis enim cedrus: aurum vero quasi materies aliis pretiosior divinæ nobis indicat substantiæ majestatem. Attendo igitur cum arca tota inaurata sit auro puro extra et intra, adunatum quidem fuerat sanctæ carni Deus Verbum, et id est ut opinor arcam fuisse extra inauratam: quod vero et animam rationabilem quæ corpori inerat propriam fecerit ex hoc apparet quod et intra arcam præcepit inaurari. Quod autem naturæ sive substantiæ inconfusa manserunt hinc scimus: aurum enim superpositum ligno mansit id quod erat, et ornabatur quidem lignum auri decore, tamen lignum esse non desit. Item sanctus Augustinus in libro **Trinitatis** Dei id ipsum exprimens dicit: Sic Deo conjungi potuit humana natura ut ex duabus substantiis fieret una persona, ac per hoc jam ex tribus, Deo, anima et carne. Hæc igitur sanctis Patribus nos docentibus et utrumque locutionis regulam nobis insintuantibus, videant jam tandem et sentiant qui sine favore partium judicant, quæ pars plus potest esse tutissima, licet in neutram partem possit cadere culpa, utrumne illa quæ in Christo Dei Filio unam Verbi, alteram hominis a parte totum substantiam profiteretur, an ista quæ proprie totum hominem in duabus substantiis Verbo Dei adunatum fuisse fatur. In illa enim parte quæ a parte totum hominem intelligi volet potest hereticorum dolus latere, ut unamquamlibet ex his substantiam nominans aliam supprimat, siveque quod ore non profiteatur nec corde

A confiteatur, siue Apollinaris qui negat Dominum Iesum humanam animam habuisse, vel Manichæus negans in Christo assumpti corporis veritatem. In hac vero nostra professione ubi præmissa verbi substantia specialiter duas hominis in una Christi persona substantias profitemur, nullus potest accidere vel suspiciari fraudulentæ dolus, quando evidenter in Deo assumptus prædicetur homo totus. Tunc ergo pars est quæ totum dicit quæ aliquid supprimit, et plus claret quod proprie dicitur quam quod arcta tropice locutione **547** formatur ^a. Sed forte nos soli hoc dicimus quod majorum sententia non probamus; iudicem jam ergo Augustinum si complacet advoceamus, et quain partem contra hereticos munitionem esse pronuntiet audianus. Sic enim in tractatu **Symboli** B dicit: Temporali dispensationi dominicae multis modis insidentur heretici: sed quisquis tenuerit catholicam fidem, ut totum hominem credit a Verbo Dei esse susceptum, id est corpus, animam et spiritum, satis contra illos munitus est. Ecce spiritualis spiritaliter utraque considerans judicium protulit, sententiam fixit, munitionem et tutorem partem illam esse pronuntians, quæ contra hereticos totum hominem a Verbo Dei susceptum in duabus substantiis carnis animæque defensorit. Sed forte aliquis dicat jam hic tria quædam hominis nominata, id est corpus, animam et spiritum: tria quidem dicuntur sed duo sunt, sicut ab eodem doctore in prædicto **Symboli** tractatu convincitur. Tria sunt, ait, quibus homo consistat, spiritus, anima et corpus, quæ rursus duo dicuntur, quia sæpe anima simul cum spiritu nominatur: pars enim quædam ejusdem rationalis qua carent bestiæ spiritus dicitur. Quod etiam in epistola ad Petrum dilucide manifestatione exsequitur, quod spiritus et anima utrumque sint unum et unius esse substantiæ sentiantur. Dicit enim duo quædam esse animam et spiritum, secundum id quod scriptum est: *Absolvisti ab spiritu meo animam meam;* et utrumque ad naturam hominis pertinere, ut totus homo sit spiritus, anima et corpus, sed aliquando duo ista simul nomine animæ nuncupari, quale est illud: *Et factus est homo in animam vivam;* ibi quippe et spiritus intelligitur: itemque aliquando utrumque nomine spiritus dici, sicuti est: *Et inclinato capite tradidit spiritum:* ubi et anima necessitate est intelligatur, et utrumque unum et unius esse substantiæ. Ac per hoc non anima et spiritus sed animam et corpus duæ speciales hominis substantiæ sunt, quæ et diversæ dicuntur. Nos proinde in jam dicto fidei nostræ opusculo Apollinaris: istarum heresi respondentes tres in Christo substantias dirimus, quod et maiores nostros docuisse monstramus, honorantes videlicet et sequentes sententiam doctoris egregii Hispalensis sedis episcopi, quam in libris suis de **Differentia naturæ Christi** vel nostra disserunt, ubi ait: *Nos ex duabus subsistimus substantiis, corporis videlicet atque animæ;* ille ex tribus, Verbi, corporis atque animæ: inde est quod perfectus homo, perfectus prædicator et Deus. Hæc igitur præparava

^a B. R., E. 4, T. 1, 2, firmatur.

de Patribus exempla libavimus ut in-brevi ea quæ competunt monstraremus : exterum qui bæc adhuc intensius legendo quæsierit, plurima colligere poterit. Jam **548** vero si impudentera quis fronde nec his Patribus cedat, et unde ista libaverint insolens scrutator exquirat, evangelicis saltem vocibus credit, quibus has tres substantias sibi inesse Christus ipse pronuntiat. Interrogatus enim a Iudeis : *Tu quis es?* respondit : *Principium qui et loquor vobis.* Ecce habes unam substantiam deitatis, et restant duas substantias hominis. Ut enim veram carnem hominis se suscepisse monstraret, palpandum se discipulis præbuit dicens : *Palpate et videte quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere :* ecce expressa est substantia carnis humanæ. Item ut animæ humanæ substantiam se suscepisse monstraret, dixit : *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem iterum sumendi eam.* Ecce trea in una Christi persona substantias inconfuse et inseparabiliter adunatas, deitatis videlicet atque humanitatis, evangelicis oraculis approbantes omnes uno ore fatemur et præfixa sententia prædicamus, confientes videlicet secundum Chalcedonense concilium eundem Dominum nostrum Jesum Christum perfectum in divinitate, perfectum eumdem in humanitate, Deum verum et hominem verum, eumdem ex anima rationali et corpore, secundum divinitatem unius cum Patre naturæ, secundum humanitatem eumdem unius naturæ nobiscum, per omnia similem nobis absque peccato, ante sæcula quidem ex Patre natum secundum divinitatem, in novissimis vero diebus eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria virgine Dei genitrice secundum humanitatem, unum eundemque Christum filium Dei unigenitum in duas naturas inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter cognoscendum : in nullo naturarum differentias propter unitatem perimendas, magis autem salva utriusque naturæ proprietate, et in una coeunte persona unoquo statu concurrente : non in duabus personis partiendum vel dividendum, sed unum eundemque Filium unigenitum Deum Verbum Dominum Jesum Christum. Jam vero si quia contra hæc ulterius non instruendum sed contrarium se huic redditio rationi præbuerit, damnationem præfati concilii sustinebit.

Tertium sane quartumque capitulum contuentes non solum sen-a sed ipsa pene verba ex libris beatorum Ambrosii atque Fulgentii nos prælibasse monstravimus, quibus ea prædictos viros dogmatizasse scimus, quos quia celebres in toto orbe doctores færia ecclesiistarum Dei vota percenseant, non illis est succensendum sed potius succumbendum, quia omne quod contra illos sapitur a rectæ fidei regula abhorre sentitur. Ac sane quatuor specialitates capitulo- rum quæ ut a nobis solida efficerentur horiati **549** sunt, quid a quo fuerit doctore prolatum, congesto in uno responsionis nostræ libro catholicorum degmate Patrum, ante hoc biennium parti illi porrexiimus dignoscendum. Jam vero si post hæc et ab ipsis dogmatibus Patrum quibus hæc prolata sunt in quocon-

A que dissentiant, non jam eum illis est amplius contendendum; sed majorum directo calle inhaerentes vestigiis, erit per divinum judicium amatoribus veritatis responsio nostra sublimis, etiam si ab ignorantibus æmulis censeatur indocilis.

Illi itaque super sanctæ fidei professionem explicitis ad contuendam illarum seriem conditionum nos veritus, quarum nexibus se illigatum prædictus princeps fuerat protestatus. Etenim tempore quo diu memoria Ervigiis princeps hunc præsentem dominum nostrum Egicanem regem ad copulam filie suæ substituit, his eum primum ligainib[us] implicavit. Clara igitur pronuntiantes voce, earumdem conditionum nobis textu præcognito invenimus illic tam impossibilia vincula quædam juramenti innixa, ut

B difficuler mens jurantis ab earum illigatione sit libera, etiam si osset a regni curis et sollicitudinibus aliena : quarum textirii evidens ligatura inter cætera connexionum capitula his verbis habebatur expressa. Circa cognatos meos filios vestros quos de glorijs conjugi vestra domina mea Liuvigotona regina progenitos habere videmini, tam charum me amicum in sincera mentis dilectione sine fraudulenta calliditate exhibere et esse polliceor, et ita cum eis in affectu dulcedinis et charitatis omnibus diebus vita meæ vivere spondeo, ut nec ipsos nec partem eorum pro quibuslibet capitulis aut ordinibus vel occasionibus quoquolibet tempore inquietare aut stimulare debeam, nec ullum dolorem nullamque malitiam in corde vel animo meo contra eos amodo et deinceps quandoque retinebo aut excogitabo, neque aliquam occasionem aut argumentum enutriebo [pro enutriam], per quod aut præfata ancilla vestra sponsa mea sive jam nominati illi vestri, qui de toties dicta clementissima conjugi vestra domina mea Liuvigotona regina progeniti sunt aut in maximum aut in modicum conturbentur vel stimulentur, exceptio propter justissimas causas unde legalis mihi veritas patuerit, quas ut cum charitatis affectu ad eosdem cognatos meos querere debeam mihi licentiam reservo. Et tamen de promptissima dilectione et charitate eorum nunquam-recedebo [pro recedam] : nam et pro causis eorum quas aut ipsi contra quaslibet personas habuerint aut si quicunque contra eos pro quibusdam rebus intenderint, ita usquequo advixerit in eorumdem filiorum vestrorum adjutorio cum omni mentis

D **550** meæ intentione, in quantum valuero et Deus mihi dederit posse, exsurgeo et intendebo [pro exsurgam et intendam], veluti si pro causa propria mea, ut nec illi damnum aut perditionem quamcumque sustineant, et negotia eorum cum Dei auxilio me intende, agente et prosequente celere ad effectum perveniant : et cætera. Perfectis igitur his conditionibus, quæ diu memoria Ervigiis princeps præsenti principi nostro ob suorum tantum filiorum viadicationem extorserat, aliæ iterum conditiones ex communi voto sese nobis retractandæ objiciunt, ad quas præfatus princeps Egica in regnum adscitus juramento- rum suorum vota Deo reddidit, cum se justitiam

populis redditurum promisit ac ne quemquam contra justitiam haberet jurandis attestacione devovit. Prima igitur conditionum illarum series ^a pertractata multum his secundis conditionibus videtur esse contraria. Quomodo enim pro cognatis causaturus exsurgens decertantibus contra eos dabit justitiae palmam, si ipse contra eos sententiam suam defendat, aut si ipse, sicut juravit, negotii sit objector? Quis exspectabatur judicij terminatio? aut quomodo data in populis juramenta servabit, ut nullum sicut est pollicitus contra justitiam gravet, si in tantum cognatis protectionis adminicula prestat, quandiu negotia eorum se prosequente ad effectum videantur pertingere? Sic enim, sicut jam superius dictum, jurasse se prefatum principem constat ut negotia eorum se intendente et prosequente ad effectum perveniant. Illigatum itaque principem utriusque partis vinculis conuentes perpendimus quia ultraque promissio simul ab eodem inculpabiliter impleri non possit, quanquam si bene res considerata tractetur, tunc ab illis primis conditionibus absolutus ostensus est, quando ad secundas has conditiones populorum jurare coactus est, quia uno eodemque compulsionis auctore utrumque consecutum est. Quapropter perpendis utrunque conditionum al'egationibus atque communis omnium collatione tractatis invenimus in illis conditionibus, ad quas primum hic princeps noster socero jurasse dignoscitur, sola illic proprii juris commoda cogitata; in his autem conditionibus honesti juris vita pollicita: illic ante regnum unius tuende domus fides exacta; hic post regnum inoffensa regendarum plebium vota pollicita: illic privatus amor ob defensionem filiorum protenditor; hic generalis patriæ et gentis affectio pollicetur: juratio illa offensis forsitan plurimis uni tantum domui portabit effectum; haec vero generale æquitatis servans in singulis compromissum nulli parti dabit veritatem excidium. Quid igitur ex utroque iusto disputationis fine conficitur? nunquid paucorum **551** salus erit extincio plurimorum? aut nunquid tantum valere debet private rei commodum quam generalis relatio populorum? Absit. Quia ergo in illa juratione acceptio privatiorum cogitata est personarum, in hac autem generalis proteccio plebium, quæ ex his duabus sit potius observanda, divina nobis pandoit sententia. Scriptum est enim in Proverbis Salomonis: *Cognoscere personam in iudicio non est bonum: Christus quoque in Evangelio: Nolite judicare secundum faciem, sed justum iudicium iudicate*: Paulo praesertim apostolo pro his specialiter praestrumento: *Ut non queramus quod nobis utile est, sed quod multis, ut salvi sunt*. Jam ergo in promptu est quid ex his duabus salubri pietate preponderet; et ideo intemperata plus erunt quæ patriæ sunt salubri pollicitatione jurata, quam illa quæ ob unius tantum domus sunt utilitatem pollicita. Nec hoc quidem sic dicimus, ut illa quæ pridem pro cognatis jurata sunt penitus desistantur, sed potius ut unus idemque affectus popu-

Alis cognatisque servetur, unum quid ex duobus unitatis gratiam redolens neutrum dividat, sed componat. Non enim possunt utraque se juncta æqua observantiae lance servari, quia si promissa cognatis fides servetur, populis quæ promissa sunt deperibunt: et iterum si data in populis intemerata Deo sacramenta serventur, cognatis procul dubio promissa beneficia negabuntur: nec unius partis præstatio sine alterius partis potest esse dispendio. Quid ergo? nunquid ob hoc utraque juramentorum promissa solvenda sunt, quia singula invicem sine culpa agi non possunt? Absit. Transfundendum ergo est unum in alterum et ad unam regulam redigendum, ita ut minoris partis vota potioribus sint conjuncta, et affectus protectionis, qui privatim socero promissus est et cognatis, transfusus generaliter servetur in populis; non quo aut binc aut inde promissa fides patiatur dispendium, sed quo juncta atque in alterutruum transfusa commune defensionis sentiat lucrum. Dicimus ergo per spiritum Dei et præfixam sententiam ponimus, eo in nobis loquente qui se in suo nomine aggregatis medium adesse promisit. Sic ergo ab illis vinculis juramenti, quibus socero ante juravit, principem nostrum Egicanem regem sancta synodus absolvendum elegit, ut aut cognatos ad populorum regulam dirigit, aut populos in cognatorum justam defensionem assumat, ut quasi unius patris germinisque filios utrumque uno devocans in affectu nec in cognatorum justis negotiis favorein populorum obtendat, nec rurus in populorum questibus cognatis favere pertinet; ut tam in populorum quam in cognatorum negotiis una eademque illis fides servanda sit, nec alio affectu tractandos eligat cognatos quam populos, quo indepiutum **552** cœlitus regnum directo æquitatis gradiens calle nec profanationis in utrumque subeat notam, nec pietatis claudat utrisque partibus viscera.

B Secunda post hæc nostro cœli retractanda se collatio intulit, pro conditionibus scilicet illis quas iam dictus princeps Ervigesius ob twitionem filiorum suorum totius regni sui populos jurare coegerit. Quibus inspectis et diutissime retractatis nihil illuc invenimus quod æquitati sit obvium, nihil quod pietati adversum. Occasiones tantum illuc malitia amputantur, nam justorum negotiorum aditus non excluditur: hoc enim singulariter illuc servandum promittitur, quod generaliter a Dominio omni Christiano jubetur, scilicet ut malitia caveatur, innocentia illibata servetur, frustretur nocendi propositum, admittatur negotiosum justumque iudicium. Hoc enim si communis omnium lego servetur, et illorum aetas regium a sociabilitate servabitur et veritas populus sine perjurii profanatione reddetur. Neque enim illuc juratum est ut aut causantes contra filios suos nemine juvaret aut nullus super eos æquitatis iudicium premeret, ubi iam dictus princeps non solum singulis negotiis sua judicialiter proponendi aditum tribuit, sed et sceleris filiorum suorum, si qua accidissent, legibus ueliscenda permisit. Quod ergo illuc non est

^a Ex reliqua, præter A., in quo: pertractanda.

juratum et tamen juratum loisse impudenter asseritur, non devocavit populos in perjurii crimen, quia nec alligatum cernitur conditionum in serie: neque enim nobis est cohendum quod in illis conditionibus non invenimus esse cohendum; recedendum tamen est a malitia, et exequenda sunt negotia opportuna, nec enim quorumdam incauta illa dicacitas attendetur quae impudenter astruere nitor illos tantum innoxios esse a perjurii crimine qui negotia sua tantum visi fuerint objecisse, illos autem qui vel talia negotia judicanda suscepint, vel hujusmodi pro æquitate adjuverint, inexplicabili profanationis crimen irrebit. Hæc quippe dicunt contentioso magis quam rationabili strepitu obstrepentes, nescientes videlicet, quia si negatus fuisset illic aditus judicandi, negaretur et proponendi; sed qui admisit justæ propositionis negotium, non voluit prolatæ æquitatis amputare judicium, nec qui proponentem admisit potestatem justè judicandi judicibus abstulit. Magna ergo stultitiae vox est hæc sentire vel loqui, nam e contra ecce pene per totam divinæ seriem Scripturæ plus judicibus præcipitur judicare justitiam quam populis sua objectare negotia. Dicit enim Scriptura: *Juste judecate, filii hominum: nec addidit: Juste proponite causas vestras, filii hominum.* Nunquid quia judges justè judicare admonuit, id est populis proponendi sua negotia interdixit, ideo quod de negotiis proponendis nihil 553 protulit? Nunquid super eo judicii formula texitur, qui mutus et absque propositione sentitur? Non ergo aut judicia sine objectis aut objecta sine judicibus esse possunt, quo aut judex desit causanti aut causans desit ullo modo judici. Quapropter conditions ipsæ, in quibus nec veritas est præcisa nec pietatis amputata sunt viscera, non tenebunt aut justè proponentes ad perjurii sacilegium, aut justè judicantes ad profanationis reatum. Hac igitur redita ratione conficitur, ut ad prædictarum seriem conditionum nullus teneatur obnoxius, quisquis repulsa malitia contra Jam dicti principis partem aut negotia sibi debita judicibus judicanda objecerit, aut qui talium mandata suscepint, aut testis index qui advocatus testimonium dixerit, aut judges ipsi qui hujusmodi justæ negotia terminaverint, vel hi etiam qui parti justitiam habent simpliciter fautores existent ad relevationem potius miserorum currentes, quam parti cuiquam delectantes esse nocibiles. Scriptum est enim: *Pietas ad omnia utilis est;* neque enim cessandum est a misericordiæ opere quod non interdictum est fœdere. Quia ergo illuc justitia aditus non negatur, consequens est ut nec pietas abnegetur: non enim plene justitiam diligit qui pietatem proximo non impendit. Sic ergo ^a inconcussæ pietatis servantes affectum, illud apostolicum prædelegimus observandum quo manifeste præcipitur: *In vicem onera vestra portate, et sic adimplebitis*

^a B. R., enim: atque ab hac voce deest folium, quæ supersunt ad hoc concilium pertinentia atque sequentis initium comprehendens.

^b E. 4, T. 1, 2, sedis metropolitanus episcopus;

A legem Christi. Hæc igitur ratione præmissa, absolutis et discretis personis atque vocibus singulorum negotiis ipsa quæ contra partem Jam dicti pīe memorias Ervigii principis vel siliorum ejus habebantur propoundeda, admisimus, desinentes ut legibus canonibusque designata justitia inter opposentes et respondentes a judicibus inconcussa servetur. His itaque excursis quæ placido dispositionis fine conclusa sunt, damus soli Deo gloriam et honorem, poscentes ejus profusissimam pietatem, ut ejus virtus atque potentia et nostrorum solvat mentium literaturam, et gloriose amatori Christi Egicanis principi nostro attribuat felicem [pro felix] regni retentare sceptrum, felicioris vitæ ducere cursum, ac diuturnum cum pace in populis tenere imperium, eo præstante qui

B est rex omnium regum et cuius regnum manet in secula seculorum. Amen.

Lex in confirmatione concilii generalis sub anno primo regni gloriosi Egicanis principis nostri.

Discretis eximiis temporis nostri gestis 554 synodalibus præfavente, quibus et doctrinæ sacro-sanctæ fidei haurivimus copiam et indissolubilis iuramenti novimus confractam esse catenam, id lege promulgata decernimus, ut ea ipsa, quæ inconvolso canonum vigore decreta sunt, ab omnibus cautissima et diligenti observatione serventur. Si quis autem his ipsis definitionibus contraire voluerit, decima suarum rerum parte multabiliter et excommunicationis insuper sententia serietur.

C Ego Julianus urbis regiae metropolitanus episcopus hæc canonum statuta subscripsi.

Suniefredus Narbonensis sedis ^b episcopus hæc canonum statuta subscripsi.

Floresindus Hispalensis sedis episcopus hæc canonum statuta subscripsi.

Faustinus Bracarensis sedis episcopus hæc canonum statuta subscripsi.

Maximus Emeritensis sedis episcopus hæc canonum statuta subscripsi.

Iulius Barcinonensis sedis episcopus ita subscripsi.

Munulus Cordubensis sedis episcopus ita subscripsi.

Concordius Palentinæ sedis episcopus ita subscripsi.

Ricilia Accitanæ sedis episcopus ita subscripsi.

Gaudentius Valeriensis sedis episcopus ita subscripsi.

Cecilius Dertosanæ sedis episcopus ita subscripsi.

Deodatus Segobiensis sedis episcopus ita subscripsi.

Ervigius Calabriensis sedis episcopus ita subscripsi.

Monefonsus Egidiæ sedis episcopus ita subscripsi.

Gregorius Oretanæ sedis episcopus ita subscripsi.

atque quatuor etiam sequentibus episcopis metropolitani dignitas in iisdem Codicibus ascribitur. Observandum quoque non eundem ordinem in omnibus Codicibus servare episcoporum subscriptiones.

Proculus Bigastrensis sedis episcopus ita subscripti.

Sonna Oxomensis sedis episcopus ita subscripti.

Sarmata Valentine sedis episcopus ita subscripti.

Marcianus Dianensis sedis episcopus subscripti.

Joannes Avilensis sedis episcopus ita subscripti.

Gabinius Arcavicensis sedis episcopus ita subscripti.

Samuel Malacitanæ sedis episcopus ita subscripti.

Froaricus Portucalensis sedis episcopus ita subscripti.

555 Wifredus [U., Guifredus., G., Wifredus] Ausonensis sedis episcopus ita subscripti.

Emmilia Illicitanæ sedis episcopus ita subscripti.

Felix Iriensis sedis episcopus ita subscripti.

Euphrasius Lucensis sedis episcopus ita subscripti.

Theuderacis Asidoneensis sedis episcopus ita subscripti.

Williedens Calagurritanæ sedis episcopus ita subscripti.

Nepotianus Tirassonensis sedis episcopus ita subscripti.

Cunildus Italensis sedis episcopus ita subscripti.

Geta Iiplensis sedis episcopus ita subscripti.

Stercorius Aucensis sedis episcopus ita subscripti.

Basilius Basicensis sedis episcopus ita subscripti.

Gaudila Emporitanæ sedis episcopus ita subscripti.

Euredus Ilerdensis sedis episcopus ita subscripti.

Pacatus Biterrensis sedis episcopus ita subscripti.

Aurelius Asturicensis sedis episcopus ita subscripti.

Onemundus Salamanticensis sedis episcopus ita subscripti.

Spassandus Complutensis sedis episcopus ita subscripti.

Gundericus Segontiensis sedis episcopus ita subscripti.

Joannes Eliberitanæ sedis episcopus ita subscripti.

Avitus Urcensis sedis episcopus ita subscripti.

Wiliephonsus Vesensis sedis episcopus ita subscripti.

Sabericus Gerundensis sedis episcopus ita subscripti.

Fructinosus Auriensis sedis episcopus ita subscripti.

Anterius Segobricensis sedis episcopus ita subscripti.

Valderedus Cæsarangustianæ sedis episcopus ita subscripti.

Adelphus Tudensis sedis episcopus ita subscripti.

Tructemundus Elborensis sedis episcopus ita subscripti.

Sisebado Toccitanæ sedis episcopus ita subscripti.

Atala Cauriensis sedis episcopus ita subscripti.

Joannes Egarensis sedis episcopus ita subscripti.

A 556 Isidorus Setabiensis sedis episcopus ita subscripti.

Landericus Olyssiponensis sedis episcopus ita subscripti.

Miro Conimbricensis sedis episcopus ita subscripti.

Vincentius Dumensis sedis episcopus ita subscripti.

Fiontius Lamecensis sedis episcopus ita subscripti.

Joannes Pacensis sedis episcopus ita subscripti.

Constantinus Egabrensis sedis episcopus ita subscripti.

Rogatus Beatiensis sedis episcopus ita subscripti.

Sevulus Archipresbyter, agens vicem domini mei Cypriani Tarraconensis sedis episcopi, ita subscripti.

B Suniulfus abbas, agens vicem domini mei Flori Mentesanæ sedis episcopi, ita subscripti.

Florentius presbyter, agens vicem domini mei Leüberici Urgellitanæ sedis episcopi, ita subscripti.

Gundila [E. 4, T. 1, 2, Daniel] abbas, agens vicem domini mei Agripii Ossonobensis sedis episcopi, ita subscripti.

Desiderius presbyter, agens vicem domini mei Nandarbi Astigitanæ sedis episcopi, ita subscripti.

Absalius abbas ita subscripti.

Felix archipresbyter ita subscripti.

Wandalus archidiaconus ita subscripti.

C Vincentius [E. 4, T. 1, 2, Massacius] primicerius ita subscripti.

Gerontius abbas ita subscripti.

Castorius abbas ita subscripti.

Cabriel abbas ita subscripti.

Sisebertus abbas ita subscripti.

Eulalius abbas ita subscripti.

Involatus abbas ita subscripti.

Adeodatus abbas ita subscripti.

Hostrulfus comes ita subscripti.

Wimar comes ita subscripti.

Vitulus comes ita subscripti.

Trasemundus comes ita subscripti.

Valdericus comes ita subscripti.

Teudila comes ita subscripti.

Nausti comes ita subscripti.

Cixilla comes ita subscripti.

Gisclamundus comes ita subscripti.

Sisulodus comes ita subscripti.

Severinus comes ita subscripti.

Souua comes ita subscripti.

Ara comes ita subscripti.

Trasericus comes ita subscripti.

Ega comes ita subscripti.

Suniemirus comes ita subscripti.

Audeundus comes ita subscripti.

CONCILIO TOLETANUM DECIMUM-SEXTUM.

SEXAGINTA UNIUS EPISCOPORUM, AERA DCCXXXI.

557-558 Dum anno sexto incliti et orthodoxi domini et principis nostri Egicanis sub die vi Nonas Maias, æra DCCXXXI, unanimatis nostræ conventus in prætoriens basilica, sanctorum videlicet Petri et Pauli aggregatus consideret atque unusquisque nostrorum ex more secundum ordinationis suæ tempus in locis debitibus resideret, rerum prius omnium Domino devotissime gratiarum jura persolvimus pro eo quod nos et alterutram visionis contuitu solari permisit, et alternæ pacis osculo confovendo statuit, diffusis cordibus simulque et vocibus ei precum murmura effundentes, ut sicut nos alteriorum oscularum impensione lætificos effecit, ita serenissimum ac religiosissimum prædictum Egicanem principem eujus jussu fraternitatis nostræ cœtus est adunatus, fidei suæ conversatione stabiliat, prorogatione justitiae muniat, pacem locupletiem reddat, impensione misericordiæ fulciat, virium fortitudine roboret, quo longævitatis munis cluens commissa sibi regni gubernacula discreto moderamine teneat, et commissos sibi populos benigne regat, æque disponat et jussu pietatis modifict. His devotione promptissima actis, coepit unionis nostræ numerositas de rebus spiritualibus mutua collatione inter se orsa diffundere; atque eventum rei spectatione mansuetissima præstolari.

Igitur cum ea attentius agerentur, sic idem excellentissimus princeps sanctæ intentionis munimine fretus, religione plenissimus et elucubrationis summae titulo inclitus nostro sese cœtui intulit, ac glorirosi capitilis verticem cernuo voto reclinans, nostris scæc Domino precatibus commendari percensuit, propriis manibus tomum nobis deferens reserandum, in quo suæ devotionis vota et deliberationis pia desideria sistebant stylo gratissime exarata. Omnes in commune sui oris dulcissimis exhortans oraculis ait: En, divini cultus reverentissimi sacerdotes, quidquid proprii oris effamine vestris sacris sensibus debui inimicare, quidquid enormis poterat diffusæ eloctionis affatus exprimere, sicut hic breviter summatimque calamo currente digessi, unde vos ea sollicitius prælibantes gliscentibus animis pertractate, et tam ea quæ hic sunt insita, quam etiam alia quæque se reverentissimo vestre cœtui ingesseriunt audienda, æquissimis judiciorum vestrorum definitionibus terminate, et firmissimo sententiarium vestrarum stylo esse permansura decernite. Quem tomum ab eo unanimitas nostra suscipiens eidem principi benediximus; eoque e nostri medio discedente, ejusdem tomæ seriem reservavimus cuius dictorum textus subter annexa serie declaratur.

* Quæcumque in hoc concilio præcedunt canones desunt in A. et AE. Desumpta sunt ex B. R. Codice

A In nomine Domini Flavius Egica rex sanctissimus Patribus in hac sancta synodo residentibus.

Novit, beatissimi Patres, serenitatis nostræ gloriosa sublimitas synodicae advocationis studia nuntiantis seculi obstarre ruinam, et fidelibus populis congruam salutaris vitæ impendere disciplinam. Quapropter orthodoxæ fidei religione permotus, vestrique optabili conventu jucundior redditus, colorum regi grates laudumque vota persoivo, quoniam præstolata aggregationis vestræ concursio præceptionis nostræ oraculis devotissime paruit, et alternæ visionis exoptata gaudia commodavit. Igitur vobis coram positus vestris precibus supernam mihi clementiani suffragari efflagitans universitatem sanctitudinis vestræ Christiana mentis devotione convenio, ut quia Ecclesiae sanctæ catholicæ digna speculatione perstatis [T. 1, 2, præstatis], votis meis fautores sitis vestrique pontificatus meritis in regendis populis præstantiora mihi subsidia præparetis, et consiliorum nutrimenta salubria afferatis; quo valleam sanctimoniaz vestræ adminiculo fulsus et regnandi gressus in pace perficere, et gentem mihi subditam pio ac discreto moderamine regere. Nam et tales vos in hoc sancto concilio adesse præopto, quo gratia **559** Spiritus sancti corda vestra irradians in medio sit vestrorum, ut ipso docente id teñatis atque servetis, unde et mihi, qui præ omnibus multis sum criminibus deditus, et cuncto populo regimini mei respectio divina semper opituletur. Quantis denique malis indigante Deo terra quotidie vapulet quantisque plagiis vel perfidorum sceleribus contabescat, paternitati vestræ non reor esse incognita. Sed quia indubie credimus quod transgressione mandatorum Dei digna factis recipimus, dicente Domino per prophetam: Propter hoc lugebit terra, et infirmabitur omnis qui habitat in ea; opportunum satis est, ut per vos, qui divinae vocis præconio sal terræ estis, salvationis obtineat opem. Unde venerabilem sanctitatis vestræ universitatem exhortor, ut imprimis almae fidei rectitudo, quæ per veram credulitatem in omni terrarum orbe diffusa expanditur, vestræ collationis eloquiis præconetur, prædicata veraciter teneatur, retenta in arcano vestri pectoris illibata servetur. Deinde quia comperimus quod multæ Dei basilicæ in dispersis locis parochiarum vestrarum constituta dum ad unius respi ciunt ordinatem presbyteri, nec assidua in eis Domino sacrificia delibantur, et destituta remanent atque sine tectis vel semirupta fore noscuntur, specialiter in canonibus annotatis, ut unaquæque ecclesia, quamvis pauperrima, quæ vel decem mancipi

cum variantibus cæterorum lectionibus. In E. 3 desideratur integrum hocce concilium.

babore potest, cui debent eura gubernari cultoriis: exeteram si minus habuerit, ad alterius ecclesias presbyterorum pertinebit. Nam dum ex omnibus plurimis basilicæ, ut præmissimus, unius sollicitudini rediguntur, solum est quia et viduatæ persistunt, et difficile sacris cultibus ordo debitus exhibetur. Quod non tantum sacerdotibus Dei in culpa est, verum etiam et infidelibus Judæis ridiculum affer, qui dicunt nihil præstissime interdictas sibi ac destructas fuisse synagogas, cum cernant peiores Christianorum effectas esse basilicas. Pro quarum etiam reparatione a vestra universitate censendum est, ut eas ne quisque episcopas de tertii parochialium basilicarum canonice restaurandas invigile: qui si torias ipsas consequi noluerit, cura sui gerendum est, ut presbyter destructæ ecclesiæ exinde commissum sibi basilicam reparat: evidentem censuram modum apponentes in canone, qualiter debet incuriosus quicunque episcopus condemnari, si præscriptum preueniendis Dei templis ordinem neglexerit adimplere. Nam et hoc honorificentia vestra promulgari carabit, ut nemo episcoporum pro regulis inquisitionibus exhibendis parochialium ecclesiarum iura contingat, nec quascunque exinde inquisitiones aut evocaciones exigere audeant, sed **560** de prædictis sacrae sodium regio culmio solita perquisitionum obsequia deforant, nibilque de rebus earumdem parochialium ecclesiarum causa stipendiæ eujuspiam dare presumat: quod si fecerit, duorum mensium spatio excommunicari se noverit. Interea id præcipue a vobis procurandum est, ut ubique idolatriam, vel diversos diaboliæ superstitionis errores repereritis aut qualibet relatione cognoveritis, ad destruendum tali facinus ut veri Christi cultores cum judicibus quantocius insurgatis, et quæque ad eadem idola a rectis vel quibusque personis deferri inveneritis, seu vicinis conferenda inibi ecclesiis conferatis. Pro quo etiam extirpando scelere edictum tale in regulis apponatis, ut quicunque antistes huiusmodi nefas agi permiserit vel peractum in sua diocesi protinus abdere distulerit, a loci sui officio pulsus unius anni excuso sub penitentia maneat religatus lamento, alio tamen principali electione ibidem constituto, qui possit hujus institutionis ordinem servare, et populo Christiano bona conversationis tramitem pandere, postmodum ad suæ sedis ordinem reversurus. Sed et quod his potius est, zelo Dei zelantes abrogandam Judæorum utriusque sexus perfidiam radicitus derente, ut et legum nostrarum sententias quæ ob perfidiam eorum et in præteritis editæ et hodierno sunt tempore condite, omni valeant robore submersæ; et excessus [E. 4, T. 1, 2, accessus] nequissime ipsorum earumdem legum dispereant sanctione: sic quoque ut juxta novelle legis nostræ edictum memò ex iisdem Judæis in perfidia durantibus ad capitium pro quibuslibet negotiis peragendis accedat, neque quodcumque cum Christianis commercium agere audeat, quo merito eum propheta dicatis: *Nonne genit olerant, Domine, oleram illos, et super iniun-*

cos tuos labescerant? Ex quibus igitur Nebræis vel uxoribus ac filiis eorum si quis deinceps ad catholicæ fiduciæ regulam integerim: devotione conversus existenterit, abnegans ex toto genuinae prævaricationis errores vel cærimonias omnesque parentalium rituum sectas, ab omni exultu jugo maneat functionis, quam pridem in errore præstitutus publicis utilitatibus exsolvere consuevit: sic quoque ut in cæteris incredulis ejus redundet functio pensionis, quos adhuc nefanda retinuerit obstinatio parentalis. Inter cætera tamen obscurum crimen illud de concubitoribus masculorum extirpandum decernite, quorum horrenda actio et honestæ vita gratiam maculat, et iram coelitus superni vindicis provocat. Et quia plerique persidorum cohæreno superbizæ dedili non ex B Deo regale fastigium sed solo jactantia lumore appetere dignoscuntur, quicunque amodo ex palatinis, **561** cujuslibet sit ordinis vel honoris persona, in necem regiam vel excidium gentis ac patriæ Gotthorum fuerit conatus intendere, aut quodcumque conturbium intra fines Hispaniæ tentaverit excitare, tam ipse quam omnis ejus posteritas ab omni palatino expulsa officio sub tributali impensione fisco debeant perpetuum inservire, amissis insuper cunctis facultatibus propriis, quas cui voluerit licenter conferat clementia principalis. Cuncta vero quæ in canonibus vel legum edictis depravata consistunt aut ex superfluo vel indebito conjecta fore patescent, accommodante serenitatis nostræ conenu, in meridiem lucide veritatis reducite, illis procul dubio legum sententiis reservatis, quæ ex tempore divæ memorie præcessoris nostri domini Chindasvinti regis usque ad tempus domini Wambanis principis ex ratione depromptæ, ad sinceram justitiam vel negotiorum sufficientiam pertinere possuntur. Varia quoque populorum negotia, cæteraque sceleratorum hominum gesta fidei sanctæ contraria ita vestri examinatione judicii canonice ac legaliter finiantur, ut nec justitia prætereat nec severitas legum ex omnibus intercurrat, qualiter dum in his omnibus vos amor Christi reddiderit servulos, et sequitatis catena constrinxerit nexos, non solum in hoc sæculo sanitatis donec perspicui maneat, sed et æternis præmis in perpetuum floreatis: quia tunc me a Domino cum plebe mihi credita a peccatis elui credo, cum discussio judicij vestri in examinandis causis talis præcesserit, quæ in nullo tramite veritatis aberret. Hæc solum vos, honorabiles Dei sacerdotes, cunctosque illustres aulæ regis seniores, quos in hoc concilio nostræ serenitatis præceptio vel opportuna interesse fecit occasio, per inseparabilem omnipotentis Dei potentiam adjuramus, quia in præfatis dirimendis negotiis quæ se vestro cœtu audienda emerserint, nulla personarum vel muneris acceptio intercurrat, nullus se favor interserat, nuliusque lepiditatis incuria, promulgare justitiam quæ Deuses, obstrepatur; sed puro examinationis libramino causarum iurgia terminantes et justa Dei judicia vobis præ oculis apponentes, unicuique partì aquita-

tem pandere procuretis, quatenus ex hoc nostra men-
suetudini præstolata a Deo mercedis præmia conqui-
ratis, et rectitudini vestri judicii coram nobis honora-
biles sitis, atque ante Deum semper bonorum operum
gratia polleatis. Datum sub die vn Kalendas Maias,
anno feliciter vi regni mansuetudinis nostræ Toletæ.

Reserato igitur tomo, et quæque ejus series reten-
tabat diligenter indagine perlustrantes, immensi mole
gaudii cordium nostrorum **562** arcana exæstuant.
Proinde ferventioribus animis in laudem Dei nostri
hymnorum libet canica roborare, quod religiosissimi
et orthodoxi principis nostri intimum igne sui
amoris ita reddiderit servidum, ut totius nostræ
adunationis collegium prudentissimis ac salutaribus
sui oris afflatibus crediderit exhortandum, perbeni-
gne nos admonens, ut dignorum speculatorum more
Ecclesiæ Dei navem, quam dispensatione superna
in vasti hujus satis gurgitibus gubernandam suscep-
mus, salutarium remigiorum gubernaculis ad con-
summatæ salutis portum incolorem perducamus, et
in defensione ejus quotidianis incubrationibus ope-
ram demus, vigilantes et custodientes vigilias noctis
super nobis creditos greges: ita nempe, ut verbo-
rum spirituum concrepantibus tubis et sanis
membrorum compaginibus [T. 1, 2, compagibus] ne
securitas torpore depressa diversorum lapsuum in-
currat decipula, salutaria sine intermissione mini-
stremus munimina; et insirnis artibus diversis ut-
pote ægrimoniorum vulneribus sauciatis congrua
medicamina apponamus, quo facilius queant et ve-
ternosa ulcera radicitus eveli et remedia exoptata
salutis nancisci. At nunc quoniam ad hæc implenda
nullum nostrorum sine adjumento omnipotentissimæ
Trinitatis cernimus esse idoneum, ideo conspicuum
satis et necessarium perpendimus, ut quia corde cre-
ditur ad justitiam, oris autem confessio fit ad salu-
tem, ipsius sanctæ Trinitatis mysterium, qui est
unus Deus, a quo nos expetere convenit ut digni
Ecclesiæ suæ pastores existere mereamur, proprii
oris confessione promamus, et utpote mortali ore,
quantum ipse jusserit, prælargiri laudum insignia
præcinnamus, quatenus universæ definitiones, quæ
nostro affectu exsisterint editæ, superpositæ funda-
mento firmissimo inconvulsæ persistant et justitiae
robore subnixæ seculis insuitis perdurent.

Credimus et confitemur omnium creaturarum,
quæ trinis rerum machinis continentur, auctricem
alique conservatricem iudividuam Trinitatem; id est,
Patrem, qui est totius lons et origo divinitatis; Fi-
lium, qui est plena imago Dei propter expressam in
se paternæ claritudinis unionem, ante omnium sæ-
culorum eveniūm ex Patris intimo ineffabiliter geni-
tus; Spiritum vero sanctum ex Patre Filioque ab-
sque aliquo initio procedentem. Qui tres, quanquam
secernantur personarum distinctione, nunquam tam-
en separantur potentia majestate: inseparabilis
nempe æqualitatis eorum insinuatur divinitas: et
tamen quamvis Pater genuerit Filium, nec ideo Fi-
lius sit idem qui Pater, neque Pater sit ipse qui Fi-

lius, sed nec Spiritus sanctus Pater sit Filiusque,
563 sed tantum Patris Filiique Spiritus eidem Pa-
tri et Filio etiam ipse coequalis. Nequaquam in hac
sancta Trinitate quidquam creatum, servum famu-
lumque convenit credi, nec adventitium vel subin-
troductionum tanquam ei aliquando acciderit, quod
conset eam aliquando minime habuisse, condebet
autem.

B Unde catholice confitemur Patrem Deum
esse omnipotentem, Filium similiter Deum omnipoten-
tem, necnon et Spiritum sanctum Deum omnipoten-
tem; non tamen tres Deos credimus aut tres
omnipotentes, sed unum tantum Deum sumus in-
concussa Ædei veritate credentes, unus naturæ,
unius essentiaz, unius omnipotentiaz, unius majesta-
tis, uniusque virtutis. Quorum tamen personarum,
quoniam in hoc quod ad se sunt nulla possit separa-
bilitas inveniri, in hoc vero quod ad distinctionem
aliquæ sunt quedam quæ specialius unicuique pos-
sint pertinere personæ: scilicet, quoniam Pater a nullo
originem sumpsit, Filius Patre generante existit,
Spiritus quoque sanctus ex Patris Filiique unione
procedit. Sed nunquid quia Filius ex Patris est
omnipotens generatus, aut Spiritus sanctus ex Pa-
tre Filioque procedens, putandus est aliquando Pa-
ter suisse sine Filio aut genitor genitusque sine san-
cti Spiritus existisse substantia? Absit. Sed siest
Pater sine initio creditur, ita Filius veneratur, ita
etiam sanctus Spiritus veridice profitetur: nec tam-
en sic Pater creditur a quolibet nonquaquam ex-
stendi originem ducere, ita Filius aut Spiritus san-
ctus autumandi sunt ex seipso existere; sed Fi-
lius Deus de Patre Deo, non Deus Pater a Filio Deo,
nec Pater aut Filius a Spiritu sancto abeque nore
sumpsisse putabuntur originem, cum ipse a Patre
et Filio sine cuiusquam infidelitatis nævo credatur
sine initio processisse. Et ideo in hujus sanctæ Tri-
nitatis sacramento nihil anteriorus posteriusve cre-
dendum est, quia nunquam fuit tempus quando Pa-
ter sine Filio aut Spiritu sancto subsisteret, neque
Filius sine sancto Spiritu cum Patre aliquando re-
gnaret. Et ista dicentes non personarum confundimus
proprietates, nec unionem substantiaz separamus;
nihil in eadem sancta Trinitate maius aut minus
credere oportet, nihil etiam imperfectum atque in-
material. Nam perfectus Pater, perfectus Filius, per-
fectusque Spiritus sanctus: immutabilis Pater, im-
mutabilis Filius, immutabilis Spiritus sanctus, nam
de immutabili et perfecto Patre mutabilem imper-
fectumque Filium nec decuit nasci nec convenit
credere. Idcirco sunt quedam quæ in hac sancta
Trinitate indiscrete oporteat considerari. In hoc eti-
enim quod ad se sunt Pater et Filius et Spiritus san-
ctus, indiscrete unus Deus credendus est Pater
cum Filio et Spiritu sancto. Quod vero ad relati-
vum attinet, discrete **564** personarum trium est
predicanda proprietas, evangelista predicante: *Ite,*
*docete omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spir-
itus sancti.* Relativum eternum dicitur quod una ad
aliam persona referatur, nam quando dicitur Pater,

D perfectus Filius, perfectus Spiritus sanctus: immutabilis Pater, im-
mutabilis Filius, immutabilis Spiritus sanctus, nam
de immutabili et perfecto Patre mutabilem imper-
fectumque Filium nec decuit nasci nec convenit
credere. Idcirco sunt quedam quæ in hac sancta
Trinitate indiscrete oporteat considerari. In hoc eti-
enim quod ad se sunt Pater et Filius et Spiritus san-
ctus, indiscrete unus Deus credendus est Pater
cum Filio et Spiritu sancto. Quod vero ad relati-
vum attinet, discrete **564** personarum trium est
predicanda proprietas, evangelista predicante: *Ite,*
*docete omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spir-
itus sancti.* Relativum eternum dicitur quod una ad
aliam persona referatur, nam quando dicitur Pater,

Filius nihilominus persona signatur, et cum dicitur A Filius, Pater ei sine dubio inesse monstratur. At nunc quoniam Spiritus sancti vocabulum, quo non tota Trinitas significatur, sed tertia quae est in Trinitate persona, quomodo secundum relativum ad Patris Filiique referatur personam, nequaquam apertissime patet pro eo scilicet, quia sicut dicimus Spiritum sanctum Patris, non consequenter dicimus Patrem Spiritus sancti, ne Filius Spiritus sanctus intelligatur; in aliis tamen vocabulis, quibus ejusdem sancti Spiritus signatur persona, ad relativum pertinere dignoscitur. Igitur donum specialiter Spiritum sanctum accipimus, quae in sancta prænoscitur Trinitate tertia esse persona, pro eo quod a Patre Filioque cum quibus unius essentia per omnia creditur fidelibus condonetur: quapropter cum dicitur donum donatoris, et donator doni, relativum haud dubie declaratur: quod etiam de ipso vocabulo Spiritus sancti inculpabiliter est credendum. Denique quia sancta Trinitatis, etsi non ut debuit, tamen quantum ipse donavit hucusque mysterium confitendo diges sinus, exinde quae de ipsa Trinitate persona suscepit carnem, pie et orthodoxe subsequiva serie pandimus. Unde licet inseparabilia sint opera Trinitatis, tamen fideliter profitemur non tantum fide cordis, sed et oris professione, quod non tota unitas suscepit carnem, sed solus Filius Dei, qui est ante aeternum ex Dei Patris substantia genitus, in fine seculorum de virginie Maria Evangelio est teste enixus; qui ait: *Verbum caro factum est et habitavit in nobis.* Nam Gabriel archangelos ad Mariam virginem cœlitos missus ait: *Ave, gratia plena, Dominus tecum, beata tu inter mulieres. Ecce in utero concipies et paries Filium et vocabis nomen ejus Emmanuel.* Cui cum Maria, ut sanctus ait Ambrosius, non fidem renuens, non officium recusans, sed potius accommodans affectum, spondens obsequium, neque defectu dubitans, sed qualitatem ipsius quærrens effectus, dixisset: *Quomodo fieri istud, quoniam virum non cognosi?* ab angelo illi responsum est: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi umbra tibi. Propterea quod nasceretur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.* Cujus nempe angeli oraculum, dum Spiritum sanctum superventurum in ea dicit, et virtutem Akissimi, qui est Dei Patris Filius, obumbratorum eam præmonuit, ejusdem Filii caritatem Trinitatem cooperatricem esse monstravit. Quae scilicet Virgo sicut ante conceptionem obtinuit 535 virginitalis pudorem, ita post partum nullam sensi integratatis corruptionem, nam virgo concepit, virgo peperit, et post partum incorruptam pudorem sine interceptione obtinuit. Cujus videlicet conceptionis, aut partus mysterium, quia secundum prophetale vaticinium novum creatum est super terram et feminam illa singulariter absque virili coitu circumdaret virum, nulla potest ratione comprehendi, nullus oris affectus valeat enuntiari. Ob hoc etenim Joannes Baptista cernus profitetur: *Ecce post me egregius es, qui ante me factus es, cuius non sum*

dignus ut solvam corrigiam calceamentum. Ac si diceret: Corrigiam calceamenta divinitatis calcia, quae est ligatura mysterii, nequeo solvere; quia quomodo in virginali utero corporatum est Verbum, quomodo etiam idem Verbum caro factum animatum existat, nequaquam investigare sufficio. Pro qua re præcelentissimus fatus est Augustinus: *Hic si ratio queritur, non est mirabile; si exemplum poscitur, non erit singulare.* Ipse vero Dei Filius ab ingenito Patre genuitus, a vero verus, a perfecto perfectus, ab uno uo, a toto tulus, Deus sine initio perfectum hominem de sancta et inviolata Maria semper virginis assumptus est manifestus. Cui etiam sicut hominis perfectionem ascribimus, ita duas ei voluntates inesse, unam divinitatis suæ, aliam humanitatis nostræ nihilominus credimus: quod etiam per quatuor evangelistarum oracula ejusdem Redemptoris nostri asslatu evidentissime declaratur; sic enim fatus est dicens: *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste: rerumtamen non sicut ego volo sed sicut tu vis;* et iterum: *Non veni voluntatem meam facere, sed voluntatem ejus qui misit me;* et reliqua quae si de omnibus sanctorum Scripturarum Codicibus maluerimus colligere, enormis voluminis telam nostri oris videbimus compaginare textrino. Quibus etiam allocationibus demonstrat suam voluntatem ad hominem retulisse assumptum, Patris ad divinitatem in qua est idem unus et æqualis cum Patre: quippe quantum ad divinitatis attinet unitatem, non est alia voluntas Patris, alia Filii; una enim est voluntas ubi una persistit divinitas. Quantum autem ad hominis naturam assumpti alia est voluntas deitatis suæ, alia etiam humanitatis nostræ. Proinde in hoc quod ait: *Non sicut ego volo, sed sicut tu,* patule ostendit non velle id fieri quod voluntate humani loquebatur affectus, sed propter quod ad terras paterna voluntate descederat, cuius tamen Patris voluntas nequaquam contraria Filii voluntati existit, quia quibus est divinitas una non potest esse voluntas diversa; et ubi in natura nihil potest diversitatis accidere, 536 ibi nihilominus enumerantur generaliter aliqua numerosa. Igitur hujus voluntatis sanctæ vocabulum, quamvis per comparativam similitudinem Trinitatis, qua dicitur memoria, intelligentia et voluntas ad personam sancti referatur Spiritus, secundum hoc autem, quod ad se dicitur, substantialiter prædicatur. Nam voluntas Pater, voluntas Filius, voluntas Spiritus sanctus, quemadmodum Deus est Pater, Deus est Filius, Deus est Spiritus sanctus, et multa alia similia quo secundum substantiam dici ab his qui catholicæ fidei veridi ci cultores existent, nulla ratione ambiguntur. Et sicut est catholicum dici Deum de Deo, lumen de lumine, lucem de luce, ita verum fidei est proba assertio voluntatem dici de voluntate, sicut sapientiam de sapientia, essentiam de essentia: et veluti Deus Pater genuit Filium Deum, ita voluntas Pater genuit Filium voluntatem. Itaque nequaquam secundum essentiam Pater voluntas, Filius voluntas, Spiritus sanctus voluntas, non tamen secundum relativum.

unus esse credendus est, quoniam alius est Pater qui refertur ad Filium, alias Filius qui refertur ad Patrem, alias Spiritus sanctus qui pro eo quod de Patre Filioque procedit ad Patrem Filiumque resertur, non aliud sed alius; quia quibus est unum esse in deitatis natura his est in personarum distinctione specialis proprietas. Quocirca idem Dei Filius, qui dum esset dives semel ipsum exinanivit formam servi accipiens, in impossibilitate deitatis consistente natura, sponte in bonis suscepit est passus substantia, ac pro nobis primae mortis sustinuit dura exitia; et qui nullius peccati noxae obnoxius mansit, pro nostris peccatis crucis patibulum sponte moriturus ascendit; quicquid carnis et sanguinis nullum contignum habuit, in carne sua flagra pro nobis, colaphos, sputamenta coronamque spineam sustulit, et effusione sui cruris totum mundum a perditionibus abluit, ac ne potestatem mors secunda in Dei haberet electis, eam usquequaque impassibilitas divinitatis suae jacto percult ac peremuit, dicente propheta: *O mors, ero mors tua, tartara penetravit in anima, et sanctorum animas, quas illic hosti vincetas tenet;* morsu potentiae suae exemit, ut prophetale vaticinium inquit: *O inferne, ero morsus tuus;* qui etiam tertii diei dilucido ejusdem carnis qua occubuerat veritate resumpta, discipulorum obtutibus claruit, eorumque corda nimio pavore concussa presentie sua exhibitione solavit [pro solatus est], et coram angelorum credentiumque frequentia sedein patriam repetivit, in qua nunc, sicut in veritate surrexit a mortuis, ad ejus dexteram sedeus, sic tunc in finem seculi venturus est, judicari.e potestatis diremptione 567 a peccatoribus justos secernere, sanetis restituens pro bene gestis coronam, iniquis vero infinitae damnationis ignivomam penam, exemplum nobis sua resurrectione impendens, sicut ille vivificans nos post duos dies die tertio vivus resurrexit a mortuis, sic nos etiam in hujus saeculi fine resurrecturos usquequaque credamus: non in aerea vel in phantasticae visionis umbra, ut quorundam improbanda opinio praeservit, sed in veridicam carnis substantia in qua nunc sumus et vivimus, ac tempore judicii coram Christo et sanctis angelis eius astantes unusquisque referet corporis sui propria, prout gessit, sive bonum, sive malum, recepturus ab eo aut pro propriis actibus interminabilis beatitudinis regnum, aut pro suis sceleribus perpetua damnationis interitum. Illujus etenim fidei Ecclesia sancta catholica baptismatis aqua abluta, Christi sanguine pretioso redempta, quae neque in fide habet rugam, neque maculosi perferti operis notam, insignibus pollet, virtutibus cluit [T. 2, claruit], sanctique Spiritus donis referata coruscat: quae etiam cum Iesu Christo Domino nostro capite suo, cuius corpus esse nequamquam ambigitur, est perenniter regnatura, atque omnes qui nunc in ea minime consistunt sive considerint, aut ab ea recesserunt sive recesserint, aut

A peccata in ea relaxari dissidentiae malo negaverint, nisi penitentibus ope ad eam redierint et queque Nicæna synodus servanda decreverit, Constantiopolitana conventus venerari instituit, Ephesini primi concilii amplecti auctoritas sanxit, atque Chalcedoneanorum unanimitas vel reliquorum conciliorum, sive etiam omnium venerabilium Patrum in fide sancte recte viventium edicta custodiri præcipiunt, absque aliquo dubietatis nævo non crediderint, perpetuae damnationis sententia ulciscentur atque in fine saeculi cum diabolo ejusque sociis ignivomis rugis crembuntur. Sanctæ etenim fidei mysterium oris nostræ confessione pandentes, ad capitula quæ ob disciplinam ecclesiasticam moresque male errantium componentis necessaria sunt unanimitas nostræ articulam flectamus, et quæ opportuna sunt decretis capitulis destinimus.

I. De Judæorum perfidia.

Licit in condemnatione perfidiae Judæorum numerosæ antiquorum Patrum sententias ac leges promulgatas nitescant, tamen quia, ut prophetale vaticinium propter eorum duritiam narrat, peccatum Judæorum est stylō ferreo in ueste adamantino, super petram duriores effecti in obstinatione 568 suæ cætate perdurant. Satis est conspicuum ut catholicæ Ecclesie murus machinis infidelitatis eorum crebrius proteratur, quo aut tandem corriganter inviti aut valide b sic alterantur ex Domini in æternum Judicio peituri. Nam peritorum medicorum est consuetudo laudabilis, ut ægris diversarum ægrimoniarum incommodis laborantibus studiosius medendi arte occurrit quoadusque salutis medelam recipient. Quintimo quoniam gloriissimi et amatoris Christi Egipciani principis nostri servens intentio et prompta devotio hujs admirabilis medelæ peritiam his adhibere contendit, quatenus aut convertantur ad fidem aut in perfidia perdurantes acrioribus sedule mulcentur stimulis, proinde, eo hortante pariter et jubente, de legit nostræ unanimatis conventus, ut quidquid eorum sententia vel leges qui nos in fide catholicæ præcesserunt ad obterendam eorum perfidiam continere noscuntur, ab omnibus senioribus cunctisque Judicariam curam habentibus studiosius in eis nihilominus compleantur, et ea quæ nunc a nobis instituuntur votis serventioribus conserventur; ita nempe, ut quicunque eorum ad Christum plena mentis intentione converterint et fidem catholicam absque aliquo infidelitatis fuso servaverint, ab omni functione, quam sacraissimo fisco persolvere consueti sunt, cum his quæ habere potuerint securi extorre quæ persistant; eamdemque impensionem hi qui in infidelitate sua persistent publicis utilitatibus in integritate persolvant. Ipsi vero qui ab errore suo conversi existent, suis tantum utilitatibus ut cæteri ingenui vacent, et negotia sua agentes quidquid pro publicis inductionibus a principe eis fuerit imperatum ut veri Christiani expediant. Nam id sequitatis erde

* Ab hoc titulo scribunt Codices A. et E.

† E. 4, valide style alterantur. T. 1, 2, valide in

style alterantur.

‡ A., B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G., sacerdotibus.

depositi, ut qui fide Christi decorantur coram omnibus ^a nobilis aliquae honorabiles habeantur. Legem sanc*ti* illam, quae de [B. R., i^o] prefatis capitulis ob eorumdem proterviam duritiam a domino nostro Egicano principe nuper est edita, firmamus et per hujus constitutionis nostras decretum invalabile ^b robur eam obtinere consensu.

II. De idolorum cultoribus.

Manifestissime liquet quod hostis humani generis, ut Apostolas narrat, per mundum rugiens currat querens quem devoret, nam diverso tergiversationis sue astu quamplurimos insipientium decipiens suis eos decipitis irretire non cessat : et cum Dominus praecepit : Non facies tibi sculptile nomine omniem similitudinem quae est in celo deserper et **569** quae in terra dorsum, et reliqua ; et iterum : Non facietis idolum et sculptile, nec titulos erigetis nec insignem lapidem ponitis in terra vestra ut adoretis eum ; rursumque : Dominum Deum tuum adorabis et ipse soli serues ; illi diversis suadeliis decepti cultores idolorum efficiuntur, veneratores lapidum, accensores facularum, excoletes sacra fontium vel arborum, auguratores quoque seu praecantatores, multaque alia quae perlongum est charrare. Et quia ille nec conditor eorum est, nec Dominus ac redemptor, summopere rectoribus Ecclesiarum Bei convenit studere, ut quae maligna persuasio per diversa sacramenta sibi hostis idem subderat ^c, de ejus jure tollentes suo eos restituunt creatori. De quibus videlicet sacrilegiis extirpendis quoniam multimoda sanctorum Patrum in diversis conciliis clarent edicta, ea vigilaci sensum indagatione perillustravimus ac discreto gravitatis pondere eorum instituta perpendiculariter ; et quia debitis rationes plenitudine intent, cum consensu ac ferventissimo iussu religiosissimi domini nostri Egicanis regis instituentes decernimus, ut omnes episcopi seu presbyteri, vel hi qui iudicandis causarum negotiis praestant, solerti cura invigilant, et in cuiuscunque loco praemissa sacrilegia vel qualibet alia quae divina lege prohibentur vel sanctorum Patrum cibient instituta, venerantes quosque aut facientes repererint, cujuscunque sint generis aut conditionis, statim secundum predictarum sententiarum veriem emendare et extirpare non differant, et insuper ea quae in eodem loco sacrilegii oblata fuerint, in convicinis ecclesiis coram ipsis qui hoc voto sacrilegio dedicanda crediderant habenda perpetim cibiorantur. Quoniam si forsitan episcopus aut presbyter, seu eadem iudex, ad quem locus ille pertinuerit, manifestissimum ac probatissimum coquspiam sacrilegii facinus praeoscens, hoc ardenti voto emendare neglexerit, loci sui dignitate privates anni unius spatio erit sub penitentia constitutus, loco uno in posuendam redditus, scilicet ut in eodem tempore quo ille a leci sui propulsus fecerit officio specialiter a principe eligatur, qui timore Domini plenus et, ut Phoenix, spirituali zelo accessus cum judicibus sibi met,

A ut diximus, junctis et saeclegem quod invenerint omnimode extirpent, et ab omni populo iram Domini aereant. Si quis vero pro talium defensione obstiterit sacerdotibus aut iudicibus ut ea nec cident ut debent, nec extirpent ut coadecet, et non potius eam eis exquisitores, ultores seu extirpatores tanti crimini extiterit, sit anathema in conspectu individue Trinitatis, et insuper, si nobilis persona fuerit, auri libras tres sacratissimo fisco persolvat, si inferior, **570** centenis verberibus flagellabitur ac turpiter decalvabitur, et medietas rerum suarum fisci viribus applicabitur.

III. De sodomitis.

Sicut cordis corporisque munditia homines Deo proximos facit, ita incestive pollutionis actu a Deo alienos statuit, et sicut Sodomiticos populos horrenia nimilunque detestanda patratio igne coelitus confluenti exurendo in præteritis tradidit, ita talibus innuminditius hominibus deditos æternæ damnationis rogus consumet, loquente Domino per prophetam : Vestimentum nóstrum sanguine erit in combustionē, et cibis ignis. At nunc quoniam haec funesta actio et sodomiticas operationis malum multos sauciisse penditur, ateo nos ob hujus foedissimæ cause extirpandam consuetudinem zelo Domini ardentes omnes in commune sancimus, ut qui hujus nefariae actionis patratores extiterit, quique in his turpitudinibus sese implicari permisori et contra naturam masculi in masculos banc turpitudinem operaverit [pro operati fuerint], siquidem episcopes, presbyteri aut diaconus fuerit, de proprii honoris gradu dejectus perpetui exsili manebit damnatione percusso ; si vero cuiuslibet ordinis, gradus sive personæ, et alterius colluvionis noxilis reperti fuerint implicati, illius legis quae de talibus est edita nibilominus ferentur sententia atque ab omni Christianorum sint alieni caterva, et insuper centenis verberibus correpti ac turpiter decalvati exilio mancipentur perpetuo ; ita ut nisi tam eos qui religionis cultum turpasse visi fuerint quam etiam alios, ut diximus, cujuscunque ordinis homines, digna satisfactione penitentiae accipere corpus et sanguinem Christi in fine permiserit, aut Christianarum societati redierit, nec in exitus sui die secundum canonum instantia communionis perceptione se soverint relevari nec catholicorum cœtui aggregari.

IV. De desperantibus.

Ad hoc sacerdotalis institutio debet sine dubio promulgari, ut et vita iolita austerrissima falce penitentiae desecet, et uetus quod subito in membrorum compagibus exortum sauciat ac serpit rigida inventionis coactu usquequaque detrunct. Quorundam etenim hominum tam grave inolevit desperationis contagium, ut dum fuerint pro qualibet negligencia aut disciplina ceasura multatam aut pro purgatione sceleris sub penitentia satisfactione cu-

^a B. K., E. 4, T. 1, 2, hominibus.

^b B. K., E. 4, T. 1, 2, inconclusibile.

^c B. R., E. 4, T. 1, 2 subjecerat.

stodieſ mancipali, i[n]cumbente desperationis incommodo ſe ipſos malunt aut laquei ſuspendio enecare

571 aut ferro vel aliis mortiferis caſibus interi[er]m[ere], et niſi præbente cujuslibet rei occaſione ſuam nibilominus diabolus in eis perficit voluntatem; proinde huic nequissimæ ſuadelæ cupientes ponere finem et malagmam congraum tali ægrimo[ni]æ providere, cœtus nostri decernit ſacratissima unio, ut quicunque talibus decipulis irretitus interemptionis evaserit caſus, duorum mensium ſpatio et a catholicorum collegio et a corpore et a Christi ſanguine ſacro manebit omnimode alienus; quia oportet ut per poenitentia cenzuram pristinæ reddatur ſpe[ci]al[is] atque ſalut[is] qui animam ſuam per desperationem conabatur diabolo ſociare.

V. *De reparatione ecclesiæ vel diversis aliis cauſis.*

Quanquam in praeteritis sanctorum Patrum de diversis cauſis ſententiæ enitescant, ſed et nunc quæ tempori ordinique congraunt ordinato jure i[n]ſtituenda ſunt. Nam ſicut antiquitas de cauſis ingruentibus edicta multimoda edidit, ita nunc nostri temporis zetas de his quæ occurru[n]t ut flant convenit. Quapropter in medio cœtus nostri deducta eſt quorundam conſuetudo inordinata ſacerdotum qui parochias ſuas ultra modum diversis exactionibus vel angariis comprimunt vel quod quamplures ecclesiæ deſtituta[re] p[er]iſtant. Idcirco unio noſtræ adunationis decernit atque i[n]ſtituit, ut tertias quas antiqui canones de parochiis ſuis habendas episcopis censuerunt, ſi eaſ exigendas crediderint, ab ipsis episcopis diuitiae ecclesiæ reparentur; ſi vero eaſ maluerint cedere, ab earumdem ecclesiæ cultoribus ſub cura et ſollicitudine ſui pontificis reparatio eisdem eſt adhibenda basilicis. Quod ſi omnes ecclesiæ aut incolumes fuerint aut quæ dirutæ erant reparatae extiterint, ſecundum antiquorum canonum i[n]ſtituta tertias ſibi debitæ unusquisque episcopus ſi voluerit assequi, facultas illi omnimoda erit, ita videlicet, ut citra ipsas tertias nullus episcoporum quidpiam pro regiis inquisitionibus a parochianis ecclesiis exigat, nihilque de prædiis ipsarum ecclesiæ cuiquam aliquid cauſa stipendii dare p[re]sumat. Sed et hoc necessario i[n]ſtituendum delegimus, ut plures ecclesiæ uni nequaquam committantur preſbytero, quia ſolus per totas ecclesiæ nec officium valet perſolvere, nec populi ſacerdotali jure occurrere, ſed nec rebus earum necessariam curam impendere: ea ſcilicet ratione, ut ecclesia quæ usque ad decem habuerit mancipia ſuper ſe habeat ſacerdotem; quæ vero minus decem mancipia habuerit, aliis conjugatur ecclesiis. Si quis ſane episcopus hanc noſtram i[n]ſtitutionem parvipenderit, et quispiam exinde temerandum crediderit, duorum mensium ſpatiis **572** ſe noverit excommunicatione mulctari, ita nempe ut poenitam ab excommunicationis interdicto ad ordinis ſui remeaverit locum, cunctas hujus canonis ſanctiones modis omnibus ſtudeat implere.

A VI. *De integra oblata et ex studio p[re]parata in ſacrificio offerenda.*

Licet multæ sanctorum Patrum in fide sancta nobis precedentium de rebus necessariis ſententiæ promanaverint, tamen quia et nunc usque numeroſa ultra quam oportet fieri p[re]noscuntur, adeo necessarium duximus illicitis ausibus ponere terminum. Ad conuentus etenim nostri agnationem delatum eſt quod in quibusdam Hispaniarum partibus quidam ſacerdotum, partim neſcientia impliciti, partim temerario auſu provocati, non panes munios et ex studio p[re]paratos ſupra mensam Domini in ſacrificio offerant, ſed paſſim, quomodo unumquemque aut neceſſitas impulerit aut voluntas coegerit, de panibus ſuis uſibus p[re]paratis crustulam in rotunditate aſuerant, eam ſuper altare cum vino et aqua pro ſacro libamine offerant: quod factum nequaquam in ſacré auctoritatis historia uſp[er]iam gestum perpenditur. Nempe etenim per Matthæum evangeliſca veritas inquit: Cœnantibus autem eis accepit Jesus panem et benedixit ac fregit: Item per Marcum: Et manducantibus illis accepit Jesus panem et benedicens fregit et dedit eis: rurſusque per Lucam: Accepto pane gratias egit et fregit et dedit eis. Item Apoſtolus: Dominus Jesus in qua nocte tradebatur accepit panem et gratias agens fregit et dixit: Accipite et manducate, hoc eſt corpus meum. Denique quid aliud innuitur, niſi quia panem integrum accipiens et benedicendo confrangens particulatim unicuique discipulorum ſumentum contradicit? Quod et nos in postmodum facturos educuit C haud dubie ſignificans quod omnis buccella panis, non omnis panis buccella. Unde et in ſubsequentibus ait dum ſuum traditorem malleſ significare: Cui buccellam panis porrexero ipſe eſt. Ac proinde quia et Redemptoris verba teſtantur quod panem integrum accipiens non buccellam, quem poſt benedictionem confrangens ſuis particulatim discipulis dederit, et Paulus ap[osto]lus ſimiſter nibilominus narrat, quod panem acceperit et gratias agens conſregerit, nec non et illud quod Christus de quinque panibus conſtractis turbam reſecerit; quid aliud instruit nos niſi ut panem integrum ſumentes ſuper altaris ejus mensam benedicendum ponamus, non particulam panis, quod caput noſtrum nequaquam feciſſe perpendimus? Nam si homo ſuæ vitæ diligentiā ſtudioſius adhibere procurat, quanto magis ſacris Dei cultibus nitorem debitum exhibere **573** ſummopere debet? Unde temeritatis hujus aut neſcientia cupientes terminum ponere, id unanimitat[is] noſtræ delegit conuentus, ut non aliter panis in altari Domini ſacerdotali benedictione ſanctificanduſ p[re]ponatur, niſi integer et nitidus qui ex studio fuerit p[re]paratus, neque grande aliquid ſed modica tantum oblata ſecundum quod ecclesiastica conſuetudo retentat; cujus reliquiae aut ad conservandum modico loculo abeque aliqua injuria facilius conſerventur, aut ſi ad ſumentum fuerit neceſſarium, non ventrem illius qui ſumpserit gravis ſarcininis onore premat, nec quod in digestionem vadat, ſed animam alimonia spirituali

reliciat; ita nemp̄, ut ab his qui eas sumpserint
priseorum canonum instituta sorventur. Igitur qui-
cunque hoc decretum nostrum temerandum credide-
rit, animadversioni divini judicii subjacebit et anni
unus spatio a communione alienus manebit.

VII. De publicatione concilii.

Grandis popule datur emendationis correctio, si
gesta synodalia dum quandoque peraguntur relatione
pontificum in suis parochiis publicantur. Et ideo
plena decernimus unanimitate connexi, ut dum in
qualibet provincia concilium agitur, unusquisque
episcoporum admonitionibus suis infra sex mensium
spatia omnes abbates, presbyteres, diacones atque
clericos, seu etiam omnem conventum civitatis ip-
sius, ubi praesesse dignoscitur, nec non et cunctam
diocesis sue plebem aggregare nequaquam moretur,
quatenus eoram eis publice omnia reserata de his
quaꝝ eodem anno in concilio acta vel definita exsti-
teriat, plenisime notiores efficiantur. Profecto et
enim pravorum severitas extirpatur, dum canonicas
instituta ad agnitionem eorum observanda modis
omnibus deducuntur, ita scilicet, ut quæque sunt aut
in præteritis gestis aut in præsentibus constitutis nullus
bis contradicere audeat, nullus ea reverberare
præsumat, nullus non implere contendat. Quod si
quispam ea aut parvipendenda crediderit, aut contem-
nenda delegerit, aut contra hæc inobedientia tunidus,
susurratione plenus, invidia incensus et laceratione
perfunctus, necnon potius earundem definitionum
exstiterit fautor benevolus, sententia excommuni-
cationis duorum mensium curriculo persistet usque-
quaꝝ mulciatus.

VIII. De munimine proli regis.

Dum sanctæ actionis studia ac servidæ intentionis
vota longe lateque diffusa principali exhibitione cun-
ctis patule liquent, et 574 Ecclesiae sanctæ carbo-
licæ obtutibus luce clarissimè eniteascunt, cogunt adune-
tionis nostre conuentum quidpiam salutari provisio-
ne depromere, et causa retributionis proli ejus ali-
quid congruum aut expedibile promulgare, quo et
parentali exhibitioni pro bene gestis videamus ali-
quantulum opem beneficentiae reddere, et sobolem
ejus pia defensionis ac tuitionis necessario mun-
mine præmunire. Gloriosissimus etenim ac serenissi-
mus dominus noster Egica rex, ferventissimi amoris
Christi igne succensus et sanctæ actionis ope per-
functus, inimicorum Christi perfidiam, illud propheta-
tale vaticinium sequens: *Nonne qui oderant te, Deus,*
oderam illos et super inimicos tuos tabesceram? utpote
verus Christicola obnoxius proterere decernit, Ec-
clesiae Dei statum vigilaci instantia roborare dispo-
nit, sanctis Dei basilicis sese munificum exhibet,
tributorum impensiones populis moderamine discreto
remitit*, maligna contra se obstinatione agentibus
animi liberalitate gratissima ac pia miserationis in-
stantia ignoscere consuevit, multos quoque qui con-
fracti sunt liberos secundum prophetam omne oans
disrumpendo in ingenuitatis statu reformat, atque

A in diversis sanctæ vite studiis sese exercendo pra-
pollet. Quocirca quoniam pro tot tantisque beneficiis
que multimoda devotione Ecclesie Dei gentis sua
populis prorogare studet, quid aliud illi unanimitas
nostra condigne respondeat invenire non prævaleat;
id salutari providentia que semper est utilis, imo
semper est uile quod veram pertinet ad salutem,
decernit atque instituit, ut ejus filii, ut præmisimus,
fortia tuitionis ad futurum adminicula prouulgemus,
contestantes per nomen illud, cui cuncta coelestia
et terrestris genuflectunt, omnes presentes et ab-
sentes, seu etiam futuri temporibus subsequentes
sacerdotes vel principes, seu cujuscunque honoris
aut ordinis homines, ut nullus ad futurum posteri-
tati ejus atque his qui gloria sue filii vel filialis us
B conjuncti esse noescuntur seu qui adhuc conjuncti non
sunt, sed forte sunt conjungendi, injustas iudendi
occasions exquirat; nullus occulte vel publice per
qua abdicentur contra eos malitia vota extendat;
non eos gladio vel qualibet perniciose factio[n]e inter-
imat; nullus consilium vel opus quibus injuste de-
jiciantur vel nudentur rebus exhibeat; nullus his
injuste violentum tonsuræ signaculum imprimat;
nullus vestem contra ordinem filiabus suis atque u-
ris mutare præsumat; nullus etiam extra evidenter
culpa indicium aut exsiliis eos relegandos inducat;
aut eorum corporibus quarumlibet truncationum vel
flagellorum inficer detrimenta. Denique licet hæc
qua præmissa sunt æquissime digesta 575 existant,
tamen quia ejusdem gloriosi nostri domini tantum
C emicat devotio prompta ut ea ipsa nequeant ei ad
complementum vicem parientia reddere debitam,
ob hoc universitatem nostram adjicere saluberrime
convenit, at tam per omnes civitates vel loca, in
quibus sedes episcoporum esse noscuntur ad regni
eius ditionem pertinentes, quam etiam per eorum
dem episcoporum dioceses, excepto passionis Do-
minica die, quando altaria deaudata persistunt ne
cuiquam in eo die missarum licet solemnia celebrari,
cunctis aliis diebus quibus idem Dominus noster in
hæc vita superstes exstiterit, pro eo vel pro cunctis
ejus filiis vel filiabus aut pro his qui jam matrimoniali
sunt iure conjuncti, adhuc qui sunt conjungandi, seu
pro nepotibus vel suis omnibus sacrificiorum Domino
libamina dedicentur, pia orationis vota solvantur,
D ac cum gratiarum actione superno numini commen-
dentur, desideria in eis bona quotidie multiplicen-
tur, adversantium eorum conamina virtute suæ dor-
teræ confringantur, in iugentia et gratia eis a sua
misericordia conferatur, ut suæ potentias defensione
protecti antiqui hostis decipula evadant, et charitate
ac vita longavitate pollentes adire mereantur post
transitum siderea massones.

IX. De Sieberto episcopo.

Sicut summum bonum est valdeque conspicuum
superno numini amanter fideleriterque inhærere ejus-
que præceptionibus parientiam votis gloriantis
exhibere, ita consequens bonum est post Deum regi-

* Ex B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G. In A., submittit.

In E., omittit.

bus, utpote jure vicario ab eo praelectis, fidem promissam quomodo inviolabili cordis intentione servare, et nulla contra eos occasione quidquam nocibilitatis excoxitare nihilque nequus definire, d' cente Domino: *Nolite tangere christos meos: et iterum David: Quis enim extendet manum suam in Christum Domini et innocens erit? Item ipse cuidam communans: Quare non timuisti mittere manum tuam ut occideres Christum Domini? Unde opportunum satis est ut sponsio principibus compromissa absque aliquo fraudis nexo custodiantur, et fides eis redditia nullis factionibus nullisque etiam nequitiae machinationibus temeretur. Nam si nudi tantum verbi pollicitatio qualibet occasione violetur, criminis denotatione censetur; quanto magis si fides regibus sub jurisjurandi attestatione promissa nequaquam profanari pertimescat?* Est enim quorundam saecularium, et, quod pejus est, sacerdotum, improbanda satis obstinatio animarum, ut fidem suis principibus sub juramento promissam observare contemnant, et verborum suco juramenti **576** obnubilent propagationem, dum in arcano pectoris retentant infidelitatis perversitatem, et dum scriptum est: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumperit nomen Domini Dei sui frustra;* et iterum: *Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Domini Dei tui: ego Dominus; rursumque: Maledictus omnis qui jurat in nomine Dei sui mendaciter; illi jurantes fidem promissam temerare non metunt, et juramenti sui pollicitationem prævaricare nullatenus pertimescant.* Unde quia Sisbertus Toletanus sedis episcopus talibus machinationibus denotatus repertus est pro eo quod serenissimum dominum nostrum Egicanem regem non tantum regno privare, sed et morte cum Frogello, Theodemiro, Liuvilane, Liuvigotone quoque, Thecla et cæteris interimere definitivit, atque genti ejus vel patriæ inferre conturbium et excidium cogitavit, qui etiam per decreti nostri definitionem jam et loco et honore privatus existit; ideo nostrum in commune per hujus canonice sanctionis decernit collegium, ut hoc ipsum unionis nostræ decretum, quod etiam his synodicis definitionibus innectendum decrevimus, omni subsistat valore subnixum atque in perpetuum obtineat inconvulsibile robur: ipse vero Sisbertus pro sui juramenti transgressione facinorisque tanti machinatione secundum antiquorum canonicum institutionem, qua precipitur ut quisquis inventus fuerit talia fecisse et vivente principe in alium attendisse pro futura regni spe, a conventu catholicorum excommunicationis sententia repellatur, honore simul et loco depulsus, omnibusque rebus exiit quibusque in potestate prædicti principis redactis perpetui exsilio ergastulo maneat relegatus; ita nempe, ut secundum eorumdem antiquorum canonum decreta in fine viæ sum tantum communionem accipiat, excepto si regia eum pietas ante alienandum crediderit. Simili quoque et cæteri qui

A de religiosis, cuiuslibet sint ordinis et honoris, deinceps talia contra principem egisse vel definiisse reperti extiterint, censura multandi sunt.

X. *De his qui juramenti sui profanatores extiterint.*

Sicut ulcus quod granditer [E. 4, T. 1, 2, graviter] serpit in corpore non nisi gravioribus medicamentibus aut ferro curatur, ita perfidorum obstinatio, quæ nullatenus cohabetur, durioribus sententiis necesse est ut mulctetur. Nam quanquam dominica sanctio protestetur: *Non morietur pater pro filio neque filii pro parentibus, sed unusquisque pro peccato suo morietur:* Et iterum: *Filius non portabit iniqutatem patris, et pater non portabit iniqutatem filii;* tamen quia et jurisjurandi transgressio granditer inolevit et machinandi contra principes nostros consuetudo sœva percrebuit, quo aut nece diversa princeps interimatur aut regni dignitate privetur, quod nequaquam cohiberi potest nisi severiori censura; adeo per hujus institutionis nostræ decretum sancimus, ut quicunque deinceps, euinslibet sit bonoris persona vel ordinis, in necem vel dejectionem regiam quidpiam machinaverit, eumque qualibet nocibilitate impetendum crediderit aut gentem ejus vel patriam quibuslibet factionibus vel machinationibus disturbare contenderit, tam ipse quam omnis ejus posteritas ab omni palatini ordinis dignitate privati fisci viribus sub perpetua servitute maneant religati, potestate tantum gloriose principi nostro Egicani servata, ut ant eos qui jam pro sue infidelitatis perfidia canonicæ legaliterque dijudicati sint, ant eos qui deinceps a fidei sue juramento aborbitaverint, et adversus prædictum principem nostrum aliquid nocibilitatis agere aut machinari studuerint, si eos, ut diximus, pia indulgentia votu quandoque relevare maluerit; licentia illi usquequam manebit. Et quia res eorum justo ac legali modo in ejusdem domini nostri dominium pervenerunt, ex quibus etiam quedam ejusdem principis collatione tam Ecclesiæ Dei quam proles ejusdem domini nostri seu etiam alii plures pro sui servitii merito accipere meruerunt; proinde instituentes decernimus, ut nullo unquam tempore eorum filii qui juramenti sui profanatores extitissent noscuntur seu extiterint, vel subsequens eorum posteritas in nocibilitatem eorum intendere audeant, nec ipsas res eis auferre quoquo pacto studeant. Ideo denique, ut præmisimus, severissimam hanc decreti nostri curavimus promulgari sententiam, ut qui suum non formidat exitium, saltem filiorum cunctæque sua posteritatis pertimescat interitum. Si quis sane regum succedentium cunctas hujus constitutionis nostræ definitiones custodire aut adimplere distulerit, omnis linea generationis ejus perpetim condemnata depereat, et insuper ex divino iudicio rebus omnibus et honore præsenti in sæculo careat, atque Christo judicante cum diabolo ejusque sociis ad interitum gehennæ perveniat. Cui nostræ definitioni ex antiquo canone quedam necessaria innectimus et omnes in commune ipsis verbis, quibus,

* D. R., E. 4, T. 1, 2, valide.

ut diximus, hoc deproprietate antiquitas, proclamamus A dicentes :

Quicunque igitur a nobis vel totius Hispaniae populis, qualibet conjuratione vel studio sacramentum fidei suæ, quod pro patriæ gentisque Gothorum statu vel pro conservatione regiæ salutis pollicitus est, temeraverit, aut gloriosum principem nostrum Egicanem, vel subsequentes principes nece attractare voluerit, aut potestate regni exuere tentaverit, aut præsumptione tyrannica regni fastigium usurpare delegerit, anathema sit in conspectu Dei Patris et angelorum, atque ab Ecclesia catholica, quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus, et ab omni cœtu Christianorum alienus cum omnibus impietatis suæ sociis ; quia oportet ut una poena leadat obnoxios quos similis error iuvenerit implicatos. Quod iterum secundo replicamus dicentes : Quiunque amodo ex nobis vel cunctis Hispaniae populis qualibet tractatu vel studio sacramentum fidei suæ, quod pro patriæ gentisque Gothorum statu vel conservatione regiæ salutis pollicitus est, violaverit, aut prædictum principem nostrum, vel subsequentes principes nece attractare voluerit, aut potestate regni exuere tentaverit, aut præsumptione tyrannica regni fastigium usurpare delegerit, anathema sit in Christi conspectu et apostolorum ejus, atque ab Ecclesia catholica quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus, et ab omni consortio Christianorum alienus, et damnatus in futuro Iudicio habeatur cum participibus suis ; quia dignum est ut qui talibus sociantur ipsi etiam damnationis eorum participationi obnoxii teneantur. Hoc etiam tertio acclamamus dicentes : Quicunque amodo ex nobis vel cunctis Hispaniae populis qualibet meditatione vel studio sacramentum fidei suæ, quod pro salute patriæ gentisque Gothorum statu vel incolumitate regiæ potestatis pollicitus est, violaverit, aut talies dictum principem nostrum vel subsequentes principes nece attractare voluerit, aut potestate regni exuere tentaverit, aut præsumptione tyrannica regni fastigium usurpare delegerit, anathema sit in conspectu Spiritus sancti et martyrum Christi, atque ab Ecclesia catholica quam perjurio profanaverit efficiatur extraneus, et ab omni communione Christianorum alienus, neque partem justorum habeat, sed cum diabolo et angelis ejus eternis suppliciis condemnatur una cum eis qui eadem conjuratione nituntur, ut per poena constringat quos in pernicie prava societas copulat. Et ideo si placet omnibus qui ad eis hæc tertio reiterata sententia, vestræ vocis eam consensu firmate. Ab universis Dei sacerdotibus, palati senioribus, clero vel omni populo dictum est : Qui contra hanc vestram definitionem venire præsumperit, sit anathema Maranatha, hoc est, perditio 579 in adventu Domini, et cum Juda Iscarioth partem habeant et ipsi et socii eorum.

* B. R., E. 4, U. G., Ecclesiæ. Quæ sequuntur ab hac voce usque ad hujus concilii finem desunt causula in A. et Z., in quibus hæc ad marginem

XI. De gratiarum actione.

Finitis consummatisque omnibus quæ ob disciplinam ecclesiasticam necessario fuere definienda, vel reliqua quæ nostro cœtu ob directionem existere debata, omnipotentissime et indivisibili Trinitati ineffabilium gratiarum jura dependimus, laudum vota persolvimus, ac tota mentis intentione gloriæ ejus insignia prædicamus pro eo quod nos ejus dispositione mirabili non solum ad hunc sanctæ congregacionis cœtum meruius adunari atque alternæ visionis intuitu confoveri, sed ex se nobis dicere contulit et in se dicta complevit, obnixius ejus impantes clementiam, ut sicut nos alterutram pacis osculo dulcissimo reddidit et definitionum nostrarum primordia lineavit ac consummatione sublimi perficiendo concludit, ita serenissimum ac piissimum dominum nostrum Egicanem regem, cuius jussu atque hortatu hic adunati sumus, salutiferæ defensionis clypeo protegat, vexillo fidei munit, atque cum gente et patria sibi credita per viam voluntatis sue deducat, quatenus protelatis præsentis ævi circuiculis feliciter polleat, et post hujus vitæ excursus numerositate pia actionis opimus cum his, quibus nunc principatur, ad Christum perveniat laudeandus.

Decretum judicii ab universis editum.

Actuum apostolorum probata satis et veneranda narrat historia quod, Iuda criminè præditionis damnato, nequaquam Spiritus sanctus super reliquos undecim illapsu cœlico est diffusus, quoadusque Matthias ab omnibus est præelectus in loco ejusdem apostolus : obinde scilicet, quia undenarius numerus transgressionem significat mandatorum. Et quia Sisbertus Toletanae sedis episcopus suo facinore denotatus nostro ex corpore constat abscessus, ob id summopere numerositatem nostram convenit studeare, ut in loco ejus alio subrogato perfectioni debitis corpus nostrum reddatur, sicut per Matthiam perfectus numerus noscitur fuisse completus. Et quia idem legatione superni numinis fungentes apostoli suū protestati dicentes : *Christi bonus odor sumus Deo in his qui salvi fiunt et in his qui pereunt, aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitae in vitam* : illis videlicet odor vita in vitam qui præceptis eorum exhibere parentiam curaverunt, illis vero odor mortis in mortem qui eorum nihilominus monita contempserunt ; proinde quia prædictus Sisbertus Toletanae sedis episcopus eorum salutaribus monitis nequaquam maluit ex humilitate 580 dependere obsequiam, quo Ecclesiam Dñi ordine dehinc geret, humilitate instrueret et exemplis salutaribus ad regna siderea provocaret, sed bicipiti se percussens mucrone, superbis videlicet atque perjurii, gloriosum dominum nostrum Egicanem regem non solum regno voluit privare, sed et mortis impensione perire, idco non congruit nos prius con-

nota describitur : *In synodo Toletana rr sesquinta sex episcoporum invocies hæc. Desumpta sunt ex B. R. cum variantibus exterorum lectionibus.*

cilium inchoare, nisi illo prius canonica ac legali censura mulctato in loco ejus alias fuerit subrogatus Toletanæ sedis cathedralm retenturus. Idecirco nobis omnibus in unum collectis, idem Sisbertus episcopus nostro est conventui præsentatus atque infidelitatis suæ inachinationem patuli oris est afflato professus. Unde nos per hujus decreti nostri formulam sœpe dictum Sisbertum secundum edictum priscum synodicas sanctionis ac decretum de talibus promulgatae legis ab episcopali ordine et honore dejicimus, a perceptione corporis et sanguinis Christi excommunicatum in exsilio propterea manere censemus, in fine tantum communionem per omnia percepturus, excepto si eum principatis pietas cum sacerdotali conniventia dilegerit absolvendum.

Igitur quoniam favente Domino concilium est quam citius inchoandum secundum præelectionem atque auctoritatem toties dicti nostri Domini, per quam in præteritis jussit venerabilem fratrem nostrum Felicem Hispalensis sedis episcopum de præfata sede Toletana jure debito curam ferre, nostro eum in postmodum reservans ibidem decreto firmandum, ob id nos cum consensu cleri ac populi ad sœpe dictam Toletanam sedem pertinentis prædictum venerabilem fratrem nostrum Felicem episcopum de Hispalensi sede, quam usque hactenus rexerat, in Toletana sedem canonice transducimus, ut in eadem Hispalensi cathedra fratrem nostrum Faustinum Bracarense sedis episcopum, nec non et Felicem Portucalensis Ecclesiæ antistitem in præfata Bracarensis sedis pontificem subrogamus, ac perpetua sanctione unumquemque eorum in præfatis sedibus confirmamus, quatenus uterque easdem quas suscipiunt Ecclesiæ pia prædicatione instruant, moribus sanctis exornent, ac beatæ vitæ exemplis ædificant, ut unanimitate mirabili in unum collecti, unum corpus effecti eis nobiscum in synodali conventu pariter residentibus illapsum sancti Spiritus ut duodecim apostoli mereamur, quo eus igne succensi et doctrina imbuti quæ ad disciplinam ecclesiasticam pertineant et ad compescendos pravorum hominum mores sequissime promulgemus et laudes Altissimo devotis mentibus præcincamus. Quod videlicet collegii nostri decretum gestis synodalibus a nobis in concilio delinquentis fore sociandum decernimus, et locum illuc debitum ut obtineat definimus.

581 Læs edita in confirmatione concilii.

Synodalis conventus et numerosa adunatio sacerdotum eo venerabilior cunctis perpenditur, eo nihilominus terribilis cernitur, quod in medio coetus eorum præsentia individuae Trinitatis adesse nequamquam ambigitur, sancto protestante Evangelio: *Ubicunque fuerint duo vel tres in nomine meo collecti ibi sum et ego in medio eorum.* Quocirca quia se in eorum medio superni omnipotentis numinis adesse innotuit, quid aliud nisi quidquid ore depromitor inspiramine est ejus effectum, qui se inter eos est fassus habilitaturum? Unde gloria serenitas nostra ea quæ unanimitas eorum deproporsit, imo quæ per

A ora illorum Spiritus Sanctus promulgavit, venerabiliter suscepit, amanter amplectitur, et per hujus legis nostræ decretum firma in perpetuum manere decernit, inconclusibili consistere auctoritate instituit, et omnino modum robur obtainere decernit: scilicet ut a præsentis diei temporisque articulo omni vigilantia, omni sollicitudine, omni etiam cura quæque sunt pro disciplina vel utilitate ecclesiastica in hac synodo definita, quæque pro corrigendis pravorum moribus edita, per cunctas regni nostri provincias ab omnibus custodiantur, et absque aliqua scrupulo:itate vel controversiæ oppositione serventur. Et quia ingruente inguinalis plague vastatione ad Narbonensem sedem pertinentes episcopi nequamquam sunt in hac sancta synodo aggregati, ideo per hanc nostræ mansuetudinis legem instituentes jubemus, ut omnes ad ejusdem cathedralæ diœcesim pertinentes episcopi in eadem urbe Narbona cum suo metropolitano adunentur, et cunctis hujus concilii capitulois vigilaci ab eis iudicatione perfectis accedant ordinibus debitibus subscriptores. Si quis igitur carumdem definitionum constitutiones temerare præsumpserit, detrabere nisas fuerit, et miserabili ausu eis contraire tentaverit, ecclesiasticas communicationis sententia serie:ur, et rerum suarum quarta [E. 4, T. 1, 2, quinta] parte multctabitur.

In nomine Domini Flavius gloriosus Egica rex omnibus sanctissimis Patribus in hac sancta synodo residentibus: Ecce sanctissimi in Christo Patres et apostolico dogmate fidèles populi ducatores, synodicas aggregationis, vestræ unionem illo fiducialiter hortatu convenio, quo religiosum nobis vestræ sanctitudinis præbeatris suffragium, nostræque promulgationis consultum porrigit omnimode præstolatum. Promplissime etenim sœpe gloriæ nostræ serenitatis fert vel devotio ac puræ voluntatis flagrat devotis in plenitudo illis cum plebe mihi credita affectibus vivere, pietatibus inlxerere, ac misericordiae **582** incremento regendi studium servare, quibus tempora nostra nullis adversitatibus stimulis commota, nullis civilibus vel externis excitationibus præpedia pacis munere florent ac miserationis nostra beneficio cumulata persistant: et quos forsitan pravæ infidelitatis implicat actio, respectu clementiae nostræ, si fas est, pietatis relevantur ex brachio, ut parcendo illis supernam mihi clementiam fauorem efficiam, et status gentis mee ac patriæ nullis amplius, quod absit, ruinæ lapsibus concidat. Sed quantum culparum noxaio remittere procuramus, tantum profanatorum transgressio molitur, et crebris perfidiæ ausibus præpedita subruitur. Unde si culpis indulgentiam, si condigna factis restituam, anceps nostræ tranquillitatis animus æstuat in eo quod plerumque ipsa culparum remissio increbrescente negligia in contrarium vertitur, cum nec tandem vitia rep̄imuntur, quæ facili emendationis conamine perduci ad terminum debuerunt. Ipsi autem in hoc sancto concilio liquido perpendatis, jamjamque alios plurimorum casus relatu opinabili didicistis, quibus

perfidorum quotisqne simulorum nefariorum conatus A
deceptionis meæ quotidie excidium sentiam, vel
quanta patriæ fuerint insolenter conturbia excitata.
Quorum denique sceleratorum, qui et in præteritis
et nunc perfidisse detecti sunt, prævaricatione com-
pelliunt cœtus vestri universitatem consulere, ut
quid de talium excessibus, qui in præteritis vel nunc
usque nihilmet delinquisse noscuntur, agere serenitatem
nostram conveniat; utrum condignis sententiis cano-
nicae ac legaliter feriantur, an parcendo illis noxarum
debita imponita serventur, saluberrima unanimita-
tis [E. 4, T. 1, 2, humanitatis] vestrae promulgatione
attentius decernatur, illa nostræ gloriae vel succes-
sorum nostrorum principum licentia modis omnibus
reservata, ut si deinceps quisque contra regiam
potestatem, gentem, patriam nostram agere conatus
extiterit, juxta canoniam sententiam tempore præ-
cessoris nostri domini Sisenandi principis de talibus
personis in concilio editam vel legis sententiam, ejus
debeat pravitas acriter coerceri, tantum est, ut si eum
præmisimus quo emendationis studio errantium mibi
transgressio emendetur, salutaris vestri responsio
nostris clarescat in sensibus. Nam et hoc decreti
vestri concedet sylo cendum, ut quia præcessor
nostre divæ memorie dominus Wamba rex in ipsis
regnandi primordiis Theudemundum Spatarium no-
strum contra generis vel ordinis sui usum, Festi
quondam incitatione Emeritensis episcopi, solius
tantum regiae potestatis impulsu in eamdem Emeri-
ensem urbem numerariorum officium agere instituit,
quod etiam unius anni excursu 583 contra rationem
noscitur peregrisse, imo quia nec valuit imperio gentis
obstare, vestri edicto concilii ab eodem Theude-
mundo super omni posteritate talis actionis offi-
ciium suspendatis, quo nullo ulteriori tempore tam
ipse quam omnis ejus progenies usque in finem sa-
eculi ob hanc causam videantur aliquatenus molestari.
Datum sub die Kalendas Maias anno feliciter sexto
regni nostri, in Dei nomine sedis nostræ Toletæ.

Pontifices.

Ego Felix indignus urbis regiae episcopus hæc de-
creta synodalia a nobis edita subscripsi.

Ego Faustinus indignus Hispalensis sedis episcopus
hæc decreta synodalia a nobis edita subscripsi.

Maximus indignus sanctæ Ecclesiae Emeritensis
episcopus hæc decreta synodalia a nobis edita sub-
scripsi.

Ego Vera indignus Tarragonensis sedis episcopus
hæc decreta synodalia a nobis edita subscripsi.

Ego Felix in Dei nomine Bracarense atque Du-
micensium sedium episcopus hæc decreta synodalia a
nobis edita subscripsi.

Gaudentius Valeriensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Florus Mentesanæ Ecclesiae episcopus subscripsi.

Ervigijs Beterrensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Fructuosus Auresinæ Ecclesiae episcopus subscripsi.

Suniagius Laniobrensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Gaudia Empuritanæ Ecclesiae episcopus subscripsi.

Bonifa Cauriensis Ecclesiae episcopus subscripsi.

Arcontius Elborensis Ecclesiae episcopus subscripsi.

Auredus Herdensis Ecclesiae episcopus subscripsi.

Gundericus Seguntinæ Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Spassandus Complutensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Basualdus Palentinæ Ecclesiae episcopus subscripsi.

Marianus Oretanæ Ecclesiae episcopus subscripsi.

Wittiusclus Valentianæ Ecclesiae episcopus subscripsi.

Sonna Oxomensis Ecclesiae episcopus subscripsi.

Gavinius Arcabice Ecclesiae episcopus subscripsi.

Zacceus Cordubensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Anterius Segobricensis Ecclesiae episcopus 584
subscripsi.

Honories Malacitanæ Ecclesiae episcopus subscripsi.

Arbidius Astigitanae Ecclesiae episcopus subscripsi.

Pappulus Eliensis Ecclesiae episcopus subscripsi.

Decentius Segobiensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Avitus Urcitanæ Ecclesiae episcopus subscripsi.

Felix Calagurritanae Ecclesiae episcopus subscripsi.

Constantinus Aucensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Audebertus Oscensis Ecclesiae episcopus subscripsi.

Adelphus Tudensis Ecclesiae episcopus subscripsi.

Nepotianus Tirassonensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Sunigisidus Laniobrensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Potentius Lucensis Ecclesiae episcopus subscripsi.

Eppa Illicitanae Ecclesiae episcopus subscripsi.

Joannes Egarensis Ecclesiae episcopus subscripsi.

Onemundus Salamanticensis Ecclesiae episcopus
subscripsi.

Balderejus Cæsaraugustanae Ecclesiae episcopus
subscripsi.

Involatus Dertosanæ Ecclesiae episcopus subscripsi.

Argesindus Egitaniensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Isidorus Setabianæ Ecclesiae episcopus subscripsi.

Joannes Abiliensis Ecclesiae episcopus subscripsi.

Teudisclus Beatiensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Coniuldus Italicensis Ecclesiae episcopus subscripsi.

Wisfredus Ausonensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Lauifus Barciouensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Emila Conimbricensis Ecclesiae episcopus subscripsi.

Leovericus Urgellitanæ Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

Sisebado Tuccitanæ Ecclesiae episcopus subscripsi.

Gerontius Asidouensis Ecclesiae episcopus sub-
scripsi.

- Basilus Bastitanus Ecclesiae episcopus subscripti. A mei Marcianni Pamphilouensis sedis episcopi, subscripti.
 Fionius Lamecensis Ecclesiae episcopus subscripti.
 Mirus Gerundensis Ecclesiae episcopus subscripti.
585 Landericus Olyssiponensis Ecclesiae episcopus subscripti.
- Joannes Pacensis Ecclesiae episcopus subscripti.
 Centerius Eliberitanus Ecclesiae episcopus subscripti.
Teudfredus Vesensis sedis Ecclesiae episcopus subscripti.
 Aurelius Astoricensis Ecclesiae episcopus subscripti.
- Abbates.*
- Gabriel misericordia Dei abbas h.ee decretal synodalia a nobis edita subscripti.
- Eulalius abbas subscripti. B
 Nerbantius abbas subscripti.
 Braulio abbas subscripti.
 Eugenius abbas subscripti.
- Vicarii episcoporum*
- Vitulus diaconus, agens vicem domini mei Marcianni Dianensis Ecclesiae episcopi, subscripti.
586 Vincomalus diaconus, agens vicem domini
- Crisces presbyter, agens vicem Agrippii Ossonensis sedis episcopi, subscripti.
- Comites et viri illustres.*
- Vitulus vir illuster comes patrimonii et dux hae decretal synodalia subscripti.
 Wimar comes subscripti.
 Teudulfus comes subscripti.
 Paulus comes subscripti.
 Teudfredus comes subscripti.
 David comes subscripti.
 Requisindus comes subscripti.
 Sisemundus comes subscripti
 Ella comes subscripti.
 Teodehittus comes subscripti.
 Bigesuindus comes subscripti.
 Ega comes subscripti.
 Afrila comes subscripti.
 Danila comes subscripti.
 Audemundus comes procer subscripti.
 Teudemundus comes procer subscripti.
-
- LXII**
- CONCILIOUM * TOLETANUM DECIMUM-SEPTIMUM**
- HABITUM ANNO RELIGIOSISSIMI AC SERENISSIMI DOMINI NOSTRI EGICANI REGIS SEPTIMO,
 SUB DIE V IDUS NOVEMBRI, AERA DCCXXXII.
- Dum in ecclesia gloriosae virginis et confessoris Christi sanctae Leocadie, quae est in suburbio Toletoano ubi sanctum ejus corpus requiescit, plerique Hispaniarum et Galliarum pontifices convenissemus, debitibus nobis in locis residentibus adfuit idem gloriosissimus princeps fervore sanctae devotionis accensus sanctique Spiritus munere plenus, et in medio nostri consistens inclitum caput reclinans sese a nobis benedici poposcit et orationum nostrarum effusione Domino commendari optavit. His itaque, ut moris est, actis, tomum manu propria nobis obtulit inquilens : Ecce sanctissimum ac reverendissimum Ecclesiae catholicae sacerdotale collegium et divini cultus honorabile sacerdotium, seu etiam vos illustrae aule regie decus, ac magnificorum viro: um numerosus conventus, quos huic honorabili creatui nostra interesse celsitudo praecepit, quia satis longum est ea quae regni nostri utilitatibus seu genti et patriae nostrae necessaria sunt vobis proprii oris nostri alloquio enarrare, ideo **587-588** hunc tomum, quia universa quae nostra mansuetudo ad peragendum vestris sensibus debuit intimare dignoscitur continere, contrado, praecipiens pariter et exhortans vos per eam qui dixit : *Ubiunque fuerint duo vel tres congregati in nomine meo et ego ero in medio eorum;* quia ea quae tomus iste continet vel alia quae ad ecclesiasticam disciplinam pertinent seu diversarum causarum negotia quae
- C se venerabili coeli vestro ingesserint audienda gravi ac maturato consilio pertractetis atque judiciorum vestrorum edictis justissime ac firmissime terminetis. Qua sacri oris sui oratione finita e medio nostri benedictione recepta abscessit. Tunc unusquisque nostrorum residens suo in loco tomum ipsum reserari praecepimus, et quae necessaria erant alterna collatione pertractare curavimus.
- In nomine Domini Flavius Egica rex sanctissimis Patribus in hac sancta synodo residentibus : Quo mentis ardore quantisque factus serenitatis nostrae sublimitas religionis sanctae amore succensa astuet, nec verborum prolixa potest ratione depromi nec litterarum apicibus annotari; quia in quantum fides Christiana spiritualium virgutum lumen ineffabiliter comparatione coruscat, tunc sensus nostri brevitas necedum valet ejus enarrare mysteria. At nunc quantum profunditatis ipsius abyssum nequeamus pertingere, magna tamen devotio clementiae nostrae animos ad extortandam vestram sanctitudinem cognoscat, qualiter vos in hac sancta synodo residentis in primis de ejus mysterio edictis spiritualibus disputetis et apostolici vestri ordinis dogmata promulgetis, quo fidellum corda incomparabili sidere perillustrata infidelium quoque pectora mentis gressibus a lucubribus ad lumen conversa pertransirent. Pro nefandis denique Judaeis intra fines regni nostri degentibus ita

* Deest hoc concilium in A., AE., E. 3. Desumptum est ex Codice B. R. cum variantibus catenarum lectionibus.

primitimus, quod etiam absque non minimo moerore proferimus, qui ab initio propriorum rituum errore decepti Christi nomen incredibili pravitate negaverunt, nefariisque nascens argumentis eundem alimæ fidei sectam deluserunt. Certum namque est verumque praconium in cuncto pene terrarum orbe relatione perspicua existit esse vulgatum, quod fidei plenitudine omnes semper Hispania florerent, unde nostram gloriam summa ratio cogit valida illis intentione resistere, cum in aliquibus mundi partibus alios dicuntur contra suos Christianos principes resultasse, plerosque vero justo Dei iudicio a Christicolis regibus interemptos fuisse; praesertim quia nuper manifestis confessionibus indubie invenimus hos in transmarinis partibus Hebreos alios consuluisse, ut unanimiter contra genus Christianum agerent præstolantes perditionis sue tempus, qualiter ipsius Christianæ fidei regulam depravarent: quod et per easdem professiones quæ vestris auribus sunt reserandas patebit. Nam et a primordio nostri regiminis, tanta fuit procorsa conversione mansuetudinis nostræ intentio, ut non solum diversis persuasionibus eos ad fidem Christi pertrahere conaremur, verum etiam et mancipia Christiana quæ pridem ob suam perfidiam per legis ordinem caruerunt ex tranquillitatibus nostræ decreto recipieren sollemmodo, ut per veræ conversationis [E. 4, conversationis] propositum expulsa procul cordis perfidia eos matris sinus Ecclesiae adoptivos exciperet. Sed et per cautionis [E. 4, causationis] seriem jurisjurandi attestatione submixa spondentes nec tandem promissa compleverunt, sed ritus et ceremonias solitas preculdubio egisse parventi sunt. Et quia divinæ voluntatis imperio reservati sunt regni nostri tempore corrigendi, necessar um fore nostra perpendit tranquillitas ut vestro nostrorumque optimatum generali conventu eorum nequitia quantocius refrenetur, quo opitulante Christo extirpata ipsorum confessum nequitia Christianum norme polleat et Christi fides infinite clarescat, ne tunc videatur tanta perfidiae obviari, quando Ecclesiam catholicam eorum dignoscatur adversitas impagnare. Ut ergo iam dira incredulitatis perversitas vixta dispereat, aut synodali emendatione a parentalii referentur errore, aut si placet uniformi vestra sententia falce maneant iustitiae desecati, sic quoque ut quid de illis cunctisque rebus ipsorum agere conveniat canonica vestri eostus sententia patenti stylo constitut, quod nostræ legis censura perpetuum stabile manere decernat, illis tantumdem Hebreis ad præsens reservatis, qui Gallia provinciæ videlicet intra clausuras noscuntur habitatores existere vel ad docatum regionis ipsius pertinere, ut quia delictis ingruentibus et externæ gentis incursu et plague inguinalis interitu passim ipsa ab hominibus desolata dignoscitur, cum omnibus rebus suis in suffragio ducis terræ ipsius existant et publicis utilitatibus profectum incunclanter exhibeant, ita ut secundum sanctæ fidei regulam ut veræ Christicolaræ vitæ suam corrigan, et omnem genuinæ incredulitatis errorem a suis cordibus pellant.

Quod si amodo vel in modicum detecti fuerint sanctæ fidei depravatores existere, illico de terra ipsa premoti eadem qua et prædicti parentes eorum causa erunt modis omnibus seriendo. Nam et quorundam sacerdotum non sinit veritas silere insaniam, qui ante saeculum altare Dei pro superstibus hominibus missas audeant dicere de defunctis, et cum aliis nocere intendunt ipsi 589 sibimet potius interfectores existunt et suorum incurront execidium animarum in eo quod scriptum est: *Os quod mentitur occidit animam;* et dum quodam invicia vel malitia libore tam nefaria gerunt, unum est quia et Deo mentiuntur et in arcum perversum sacerdotalem ordinem vertunt. Quod si Domino mendacium hujusmodi sacrificio offerre non metuunt, B quid de cætero falsitatis loqui pavescunt? Petrum denique apostolum dixisse legimus Auaniæ menino: *Ut quid Satanus implevit cor tuum mentiri te Spiritui sancto, quia non es hominibus mentitus sed Deo?* Tanti quippe facinoris admissum vestro concilio committimus extirpandum, quo et illos qui talia egisse detecti sunt et eos a quibus ob hoc nefas perpetrandum sciscitati sunt, ac deinceps in tali errore quosque delapsos regula decernatis canonica seriendo ut illatam in semelipsos sentientes correctionem et male acta punient, et ne ab aliis ulterius flant sententia vestra speciale prohibitionis exemplum ostendat. His igitur præmissis causis populorum negotia vestris auribus intimata cum Dei timore prudentia vestre committimus dirimenda, ut quia multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum, nulla sit occasio quæ vestrae mentis aciem ad promulgandam justitiam possit obtundere, nullus favoris se locus interserat lumen veritatis abecondere, quatenus ipse vestrorum judiciorum emissio luce claret æquitatis, justitiam proroget debitam populis, et ad cumulum nobis pertinet copiose mercedis. Sed et illud vestris precibus sedari obnoxius a Domino præceptamus, ut quia hostis humani generis quosdam nostrorum iubatus non desinit ad perditionem subripere, ex quo proprio culpa certantur facinore non quod absit nostræ potestatis gravedine corripi, tribus diebus hoc peracto concilio speciales obinde litanias contrito cordis arcano celebrare curetis, ita ut usque hujus anni spatium per singulos menses eodemque modo triduana jejunia peragatis, ut quia neminem de his quos ditio nostra superna pietas subdidit usquam perire voluimus, nec amplius quempiam perdere querimus, sed de gentis nostræ vel patriæ statu lætri afflatim delectamur, precatu saltem vestrae beatitudinis insidiarum stimula, quæ quotidie contra nostram gloriam preparant, a suis cordibus auferant et erga nostram serenitatem pura fidei sinceritate persistant, ut et a priorum lapsu se erectos esse congaudent, et nostra gloria ex hoc cum eis pacis et charitatis munere cumulata Christo Domino indecessa gratiarum vota persolvat.

De regula sanctæ fidei.

Necessarius ordo depositit ut secundum **590** Pauli vasis electionis edictum ante initium quaruincunque causarum regnum Dei queratur, quatenus ea quæ sequenter agenda sunt justissime opitolante Domino terminentur. Ac proinde opportunum fore perspeximus fidei sanctæ mysterium, quod est salutis nostræ inconvvibile fundatum, ore proprio pandero et ructatione cordis patule enarrare: idcirco credentes et confitentes ea quæ in omnibus sanctis concilii sanctorumque patrum oraculis gloria confessio protulit, symboli etiam seriem quæ totius sanctæ fidei continet sacramenta, oris nostri confessione proferimus.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium conditorem: et in unum Dominum Iesum Christum Filium Dei unigenitum, et ex Patre natum ante omnia sœcula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantie, per quem omnia facta sunt quæ in cœlo et quæ in terra, qui propter nos et propter nostram salutem descendit et incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine homo factus est, passus sub Pontio Pilato, et sepultus tertia die resurrexit, ascendit in cœlos, sedet ad dexteram Patris, iterum [T. 4, 2, inde] venturus in gloria judicare vivos et mortuos, ejus regni non erit finis: credimus et in Spiritum sanctum Dominum et vivificatorem, ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui locutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam Ecclesiam: consiltemur unum baptisma in remissionem peccatorum, exspectamus resurrectionem mortuorum et vitam futuri sœculi. Amen. Quia nostra credulitate, ut sauctorum Patrum adunatio edidit, reservata atque finita ad ea quæ sunt subsequenter agenda definitionis nostræ articulum vertimus.

I. *De tribus diebus, quibus in initio concilii nihil aliud agendum jubetur, nisi tantum de fide ac de aliis rebus spiritualibus, nullo sœcularium interpolatio.*

Ternarius numerus in eo quod initium mediumque finemque sortitur Trinitatis speciem signare videtur, ac proinde quia numerositas sacerdotum in nomine sanctæ Trinitatis pro synodo peragenda assölet congregari, opportune instituendum credimus in initio totius adunationis, ut trium dierum spatiis percurrente jejunio de mysterio sanctæ Trinitatis aliquisque spiritualibus sive pro moribus sacerdotum corrugendis, nullo sœcularium assistente, inter eos habeatur collatio, ita nempe ut dum scriptis causis sub nominis **591** divini timore per triduum habita fuerit altercatio, ejusdem sanctæ Trinitatis juvamine ceterarum causarum negotia inoffensibili peraganter instantia.

II. *De obierandis ostiis baptisterii in initio Quadragesimæ.*

Licet in initio Quadragesimæ baptizandi generali-

A ter claudatur mysterium, tamen ut ecclesiasticæ consuetudinis ordo depositit necesse est ut ostia baptisterii in eodem die pontificali manu et annulo assignata [T. 4, 2, signata] claudantur, et usque in Cœnæ Domini solemnitatem nullatenus reserentur, ob id videlicet ut et per signaculum pontificum, excepto gravissimæ necessitatibus obventu, in his diebus monstretur per totum orbem non licere fieri baptismum et sanctificationem; iterum episcopali eadem observatione reserata signetur dominicae patere mysterium resurrectionis, in quo ad vitam factus est aditus homini, ut quia per baptismum conceputus est in morte Christi resurgat cum eo in gloria Dei. Quod quia in aliquibus ecclesiis minime hæc sancta consuetudo ab episcopis custoditur atque peragitur, ideo per hanc nostram sententiam sancimus atque decernimus, ut ita a totius Hispanie et Galliarum pontificibus custodiatur, quatenus in prædicto die, initii videlicet Quadragesimæ, et ostia sancti baptisterii cum laudum consummatione claudantur, et ab episcopis suorum annolorum signaculo obsignentur, ita ut nisi in Cœnæ Domini celebritate, quando more solito altaria assolent devestiri, eadem debeant ostia reserari. Inconveniens etenim res est, ut illic in præmemoratis Quadragesimæ diebus cunctis aditus pateat adeundi, ubi non licet debitum mysterium exerceri.

III. De ablutione pedum in Cœna Domini facienda.

Cælibe satis ratumque Deo cernitur mysterium, si ejus exempla sequentes imitatores ipsius esse studeant Christicole mentes, dicente Domino: *Qui mihi ministeriat me sequatur.* Quocirca si Dominus redemptor noster discipulorum non designatus est ablutione aquæ ablueret pedes, protestante evangelista: *Surgens Jesus a cœna et ponens vestimenta sua cœpit lavare pedes discipulorum dicens: Si ego lavi pedes vestros dominus et magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes;* cur nos pœ actionis exhibitione imbuti exemplorum ejus non simus devotissimi sectatores? Denique coruscante sanctæ operationis exemplo, partim desidia, partim consuetudine in quibusdam ecclesiis in Cœnæ Domini litatione pedes fratrum a sacerdotibus non lavantur, nihil aliud obtententes **592** nisi solam traditionis consuetudinem, cum Veritas objurgans dicat: *Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?* itemque præcellentissimus doctor et invictissimus martyr Cyprianus prosequens ait: *Frustra qui ratione vincantur consuetudinem nobis opponunt, quasi consuetudo major sit veritate, aut non id sit spiritualibus sequendum quod in melius fuerit a sancto Spiritu revelatum;* ideoque dum veritatis exemplum luce clarius enitescat et objurgationis ejus terribilis edicta præfulgeant, atque etiam doctoris præcipui sententia instruat majorem esse veritatem consuetudine, incassum nobis consuetudinem sine ratione objiciunt. Nam licet eadem ablutione pedum omni tempore ut fiat expedibile habeatur, tamen necesse est ut specialius in eodem die quo a

Christo gestum est omnimode observetur. Proinde A hæc sancta synodus decernit atque instituit, ut deinceps non aliter per totius Hispanie et Galliarum ecclesias eadem solemnis celebretur, nisi pedes unusquisque pontificum seu sacerdotum secundum hoc sacrosanctum exemplum suorum lavare studeat subditorum. Quod si quisquam sacerdotum hoc nostrum distulerit adimplere decretum, duorum mensium spatiis sese noverit a sanctæ communionis perceptione frustratum.

V. *De sacris ministeriis vel ornamentiis ecclesiæ*

Sacerdotum quorundam improbanda voluntas et infausta temeritas sacrosancta sibi commissa altaris ministeria atque cætera ecclesiæ ornamenti non solum aliis tradunt pro suis nequissimis actibus abutenda, sed, quod pejus est, suis ea non pertimescent usibus adjungere insumenda. Unde licet antiquorum Patrum sententia de talibus personis, quæ vasa solummodo sacra disperdunt voluntate sacrilega, fuerit jam in præteritis promulgata, tamen in communione deinceps statut coadunatio nostra, ut non tantum de sacris ministeriis, sed etiam et de universis ecclesiæ ornamentiis nihil unusquisque sacerdotum pro suis usibus vel voluntatibus constringere, vendere aut naufragare pertinet. Si quis vero sacerdotum hoc nostrum violare tentaverit institutum, secundum prisca canonum instituta honoris proprii ordinem amittat, et ut sacrilegus perenni infamio denotatus a sanctæ communionis perceptione, exceptio in supremo temporis cursu, omnibus diebus vitæ suæ mercenari etiam; atque insuper si ejusdem temerarioris extiterit propriæ rei habitio, quidquid de eisdem sacris ministeriis vel ornamentiis ecclesiæ visus est naufragasse, aut ipso aut 593 pars ejus compellatur parti ejusdem ecclesiæ ex integro reformare.

V. *De his qui missam defunctorum pro vivis audient malevolè celebrare.*

Dum sanctus Spiritus per os sanctorum suorum humano generi statuit omnibus modis mendacium praecavere, dicente Salomonem: *Noli narrare mendacium adversus fratrem tuum neque amico similiter facias*; et iterum: *Os quod mentitur occidit animam*; plerique sacerdotum qui prædicatores veritatis existere debuerunt, et ex quorum ore universitas plebium legem veritatis debet exquirere, secundum Salomonem^a qui dicit: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam et legem exquirunt de ore ejus, quia angelus Domini est, ita præpediente delicto atque sauciati inimicitiæ dolo non solum hominibus fallaciter loqui minime pertimescent, sed in sanctis basilicis supra altare Domini coram Deo idem nequaquam perpetrare horrescent. Nam missam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis student celebrare hominibus, non ob aliud, nisi ut is pro quo ipsum offertur sacrificium ipsius sacrosancti libaminis interventu mortis ac perditionis incurrat periculum, et quod cunctis datum est in salutis remedium illi hoc*

^a *Textus est Malachie cap. II, vers. 7.*

perverso instinctu quibusdam esse expelunt in interiorum. Obinde nostræ elegit unanimitatibus conventus, ut si quis sacerdotum deinceps talia perpetrasse fuerit detectus, a proprii deponatur ordinis gradu, et tam ipse sacerdos quam etiam ille qui eum ad talia peragenda incitasse perpenditur, exsilio perpetui ergastulo religati, exceptio in supremo vite curriculo, cunctis vitæ sue diebus sanctæ communionis eis deuegetur perceptio, quam Domino se crediderunt fraudulentio delibasse studio.

VI. *De diebus litaniarum per totos duodecim menses ce ebrandis.*

Quanquam priscorum Patrum institutio per totum annum per singulorum mensium cursum litaniarum vix decreverit persolvendum, nec tamen specialiter sanxerit pro quibus causis id ipsum sit peragendum, tamen quia cooperante humani generis adversario multa inolevit oberrandi consuetudo et jurisjurandi transgressio, ideo secundum evangelistam qui ait: *Vigilate et orate ne intratis in temptationem, in commune statuentes decernimus*, ut deinceps per totum annum in cunctis duodecim mensibus per universas Hispanie et Galliarum provincias pro statu Ecclesiæ Dei, pro incolumitate principis nostri atque salvatione populi, et indulgentia totius peccati et a cunctorum fidelium cordibus 594 expulsione diaboli, exomologesis votis gliscentibus celebretur, quatenus dum generalem omnipotens Dominus afflictioneum perspexerit, et delictis omnibus miseratus indulget, et sævientis diaboli incitamenta ab animis omniū procul efficiat.

VII. *De munitione conjugis atque prolis regis.*

Præminentium exercitium ac devotionis sanctæ studium, dum sese per diversa pia operationia gesta diffundit, et emolumentum sibimet conquirit virtus et bene operandi adhibet incentivum subjectis, ita nempe ut pro eo quod bene gessit recipiat a Deo mercedem, et pro eo quod ad bonum alios incitavit statim recepisse gaudeat retributionis vicem. Quapropter dum principalis sublimitas talia agit, perspicuum est ut a sancta Ecclesia prorogetur ei vicissitudo meredit, cur eamdem Ecclesiam studet exornare operibus justis, quatenus et ille ad bene agendum promptior magis magisque efficiatur, et subditorum D animus gratuita invitatione amplius roboretur. Ac proinde quia religiosus ac glorioissimus princeps noster Egica rex zelo zelans pro Domino Deo exercituum inimicos veræ fidei, qui diversa actione maluerunt catholicæ credulitatis statum evertore, et jurisjurandi profanationem, dum cærimoniarum suarum ritus contra suam pollicitationem maluerunt servare, visi sunt incurrisse, ita recto judicii tramite digna cernunt ultiōne percutere, quatenus et injuriam crucis Christi vindicare, et statum totius sanctæ Ecclesie conservaret, atque genti ac patriæ suæ defensionis munimina necessaria provideret. Ideo nos pro tot et tantis beneficiis, quibus tam sanctæ Ecclesie quam genti ac patriæ suæ prorogare intendit, cupientes in

aliquo eidem principi piam retributionem rependere, per bujus definitionis nostrae sanctionem depromimus et per individuae Trinitatis inviolabile sacramentum cunctos tam nunc consistentes quam futuris temporibus, cuiuslibet ordinis vel generis, homines successentes convenimus ac contestamur, ut si quandoque contigerit quod gloria domina Cixilo regina diutinis et felicioribus serenissimi nostri principis Egicani annis transactis religiose existat in viduitate superstes atque ex eo habuerit dulcissimas proles, nulla mordacitate invictae pulsi, nullo odii stimulo acti, nullo diabolicæ fraudis instinctu permoti contra eos quisquam conetur assurgere; nullus circa evidentium culparum indicium per quascunque subtilissimas indagationes nocibilitatis adversus eos perquirat occasiones; nullis eorum vita cuiuslibet instantia obleratur Injustissimis iudeis, nullis maceretur inediis; nullus quoque **595** filii ac filiabus eorum contra eorum voluntatem religionis habitum imponat, aut exsilio ergastulis mancipandos statuat, neque flagellorum verberibus cruciet, per quod et dignitate pri ventur et extra debitum justitiae ordinem rerum suarum eis habitio auferatur, sed quietis ac tranquillitatis ope fulciti tam quod eis de parentali facultate debita successio dederit, quam etiam quod per auctoritatum oracula idem clementissimus dominus noster illis conferre maluerit, vel quæ ab illis juste conquista extiterint, imperturbato jure possideant, et de rebus ipsis judicare quod voluerint incunctam licentiam habeant. Necessarium enim unicuique debet videri ut sacerdotalibus præmuniantur oracula et eorum edictis reddantur per omnia liberales. Qui, si quandoque extiterint destituti, secundum canonici vigorem edicti sacerdotum manebunt defensionibus contuendi. Si quis igitur hoc pietatis edictum violandum delegerit, infirmandum crediderit aut quoquo pacto temerare intenderit, sit perpetui anathematis ultiōe damnatus, a pagina coelesti abrasus, atque cum diabolo ejusque sociis acrioribus suppliciis alligatus.

VIII. De Iudeorum damnatione.

Sicut fidelium probitas magno debet dationis [T. 2, donationis] præmio muneari, ita infidelium pravitas fortissimo congruit judicantium mucrone percelli. **A**equum, etenim est, ut domestici fidei copiosius sublimentur et adversari ejus durius condementur, quatenus et illi magis Domino suffragante proficiant et isti Deo obnitate deficiant. Et ideo quia plebs Iudeorum nequissima sacrilegii nota resparsa et effusione sanguinis Christi cruenta ac multoties jurisjurandi profanatione noscitur maculosa, ut copiosa sunt eorum scelera, sic necesse est ut gravem sese incurrisse lugeant animadversionis jacturam, qui per alia sua scelera non solum statum Ecclesiæ proturbare maluerunt, verum etiam aucti tyrannico inferre conati sunt ruinam patriæ ac populo universo, ita nempe ut suum quasi tempus invenisse gaudentes diversas in catholicos exercerent strages. Unde crudelis et stupenda præsumptio cru-

A deliori debet extirpari suppicio, et ita in eis ordinatum debet servire judicium quatenus usquequa puniatur quod nequiter definitum prænoscitur. Quia de causa dum in hac sancia synodo per aliarum causarum semitas dirigeremus cautissime gressus, exemplo eorumdem infidolorum conspiratio ad uniuersitatem nostræ pervenit anditus, eo quod non solum contra suam pollicitationem suorum rituum observatione lunicam fidem, qua eos per undam sacri baptismatis induit sancta mater Ecclesia, **596** maculaverint, sed et regni fastigium sibi, ut præmissum est, per conspirationem usurpare maluerint. Quod infustum facinus dum ex ipsorum professionibus noster plenissime nosset conventus, bujus decreti nostri sententia eos decernimus irrevocabili B feriri censura, scilicet ut ex jussione piissimi et religiosissimi principis nostri Egicani, qui zelo Domini accensus et sanctæ fidei ardore compulsus non solum injuriam crucis Christi vindicare vult, sed et gentis suæ ac patriæ exitium, quod fore illi inferendum saevius decrevere, acrius extirpare intendit, suis omnibus rebus nudati, et ipsæ resculæ fisci viribus sociate tam eorumdem perfidorum persona quam uxores eorum ac filiorum vel reliquæ posteritatis a locis propriis exsolutæ per cunctas Hispaniaz provincias perpetuæ subjectæ servituti, his quibus eos juserit servituros largitæ, maneant usquequa dispersæ: nec quoquo pacto eis in infidelitatis suæ obstinatione durantibus ad ingenuitatis statum detur quandoque occasio revertendi, quos numerosa examinissim faciuncrum suorum macula denotavit. Sic tamen decernimus, ut secundum electionem principis nostri aliqui ex servis Christianis eorumdem Iudeorum eligantur, qui de proprietatis eorum peculio, quantum illis saepe fatus dominus noster per auctoritatum seriem aut scripturas libertatis conferriri elegerit, accipiunt; et quidquid functionis in rationem publicam ipsi Iudei visi sunt bacchanus persolvisse, predicium illorum servi, quos idem princeps noster elegerit, sine qualibet excusatione in omni debeat integrata persolvere. Illi denique qui eosdem Iudeos ex largitione saepe fati domini nostri donatos perceperint, tale placitum in nomine suæ glorie conscribant, quatenus in nullo eos permittant rituum suorum cærimonias celebrare aut colere vel quascunque parentalis perfidie semitas imitari. Sed et filios eorum utriusque sexus decernimus, ut a septimo anno eorum nullam cum parentibus suis habitationem aut societatem habentes ipsi eorum domini qui eos accepterint per fidelissimos Christianos eos nutriendos contradant, ea scilicet ratione ut et masculos Christianis feminis in conjugio copulent, et feminas Christianas similiiter viris maritali societate adjungant, et neque parentibus, sicut diximus, neque filiis sit penitus licentia quoquo pacto Judaicæ superstitionis cærimonias custodire, neque infidelitatis suæ semitas quibuslibet occasionibus iterare.

De gratiarum actione.

Cunctis denique ad sacrae institutionis vel aliorum

negotiorum ordinem pertinentibus Deo samente consummatis atque finitis, eidem 597 regi omniū Domino et inestimabiliter gloriose grates ineffabilem pandimus, concensus melodicos insonamus, et hymnorū vota continua jubilatione præcinnimus pro eo quod universitatem nostram sub sui nominis timore in ugum colligit, et vicissim nos nobis visione alterutra præsentauimus reddidit; ejus obnixius omnipotentiam precibus indecessis erantes, ut orthodoxo ac religiosissimo principi nostro Egicano longævitatem felicium temporum largiatur, per suæ voluntatis itinera ejus dirigat gressus, tribuens ei sibi creditarum plenium phalangas pie regere, moderamine discreto disporere, ac miserationis ore fulcire, quo post enormes temporum cursus de temporali regno ad regnum perpetuum gestis piissimis opulentum eum transferre dignetur usquequaque ecclelicis sociandum, cuius iussu atque imperio ad hunc pacis conventum congregari fuisse cognoscimur.

Lex in confirmatione concilii edita.

Congruum satis genti ac patriæ nostræ atque expeditibile perpenditur omni Ecclesiæ, si ea quæ

synodali desolvuntur conventu 598 principali confirmantे stylo. Idcirco per hujus legis decretum serenitatis nostræ mansuetudo decernit, ut omnium capitulorum sententiaæ quæ in hac sancta synodo promulgatae noscuntur, firmissima stabilitatis obtineant robur; id est: De tribus diebus quibus in initio concilii nihil aliud agendum jubetur, nisi tantum de fidè ac de aliis rebus spiritualibus, nullo secularium interposito; De obserandis ostiis baptisterii in initio quadragesimæ; De ablatione pedum in Cœna Domini facienda; De sacris ministeriis vel ornamentiis ecclesiarum; De his qui missas defunctorum pro vivis audent malevolemente celebrare; De diebus litaniarum per totos duodecim menses celebrandis; De munitione conjugis ac prolis regie: De Judeorum damnatione.

Quarum omnium constitutionum decreta quicunque temeranda crediderint, observare noluerint, venerari neglexerint, cuiuslibet sint generis, personæ vel ordinis, secundum præcedentium conciliorum leges, quæ in confirmationem eorum sunt promulgatae, sive excommunicatione seu etiam damno invenient usquequaque damnati.

LXIII

CONCILIUM BRACARENSE PRIMUM

OCTO EPISCOPORUM, HABITUM AERA DYCIS, ANNO TERTIO AR. AMIRI^a REGIS, DIE KALENDARUM MAIARUM.

Cum Gallæcia [U., Gallia] provinciæ episcopi, id est Lucretius, Andreas, Martinus, Cottus, Ildebricus, Lucetus, Timotheus, Maliosus, ex præcepto præfati gloriissimi Ariamiri regis in metropolitana ejusdem provinciæ Bracarense ecclesia convenissent, consedentibus simul episcopis, præsentibus quoque presbyteris, astantibusque ministris vel universo clero, Lucretius memorata metropolitana ecclesiæ episcopus dixit: Diu est, sanctissimi fratres, quod secundum instituta venerabilium canonum et decreta catholicæ et apostolicæ discipline desiderabamus sacerdotalem inter nos fieri debere conventionem, qui non solum ecclesiasticis regulis et ordinibus opportunitas est, sed etiam stabilem semper efficit charitatis fraternæ concordiam, dum congregati simul in nomine Domini sacerdotes ea inter se salutifera collatione requirunt quæ secundum doctrinam apostolicam unitatem spiritus in vinculo pacis obtineant. Nunc igitur quoniam optatum nobis hujus congregationis diem gloriissimum atque piissimum filius noster aspirante sibi Domino regali præcepto concessit, et simul positi 599-600 consedemus, prius, si placet, de institutis fidei catholicæ perquiramus, tum deinde sanctorum Patrum instituta recensisit canonibus innotescant, postremo quedam etiam quæ ad obsequium Dei vel officium pertinent clericale diligenter pertractentur, ut si qua fortasse vel per ignorantiam

desidiam, vel per longi temporis incuriam, aut varia inter nos habentur aut dubia, ad unam sicut debet rationis ac veritatis formulam revocentur. Omnes episcopi dixerunt: Prosecutio tua beatitudinis justa est, ea namque de causa convenimus ut aliqua nobis ecclesiastica constructionis utilitas commodetur. Lucretius episcopus dixit: Prius ergo de statutis fidei sicut superius dictum est proferamus^b; nam licet jam olim Priscillianæ heresis contagio Hispaniarum provinciis detecta sit et damnata, ne quis tamen aut per ignorantiam aut aliquibus, ut assulet, scriptoris deceptus apocryphis aliqua adhuc ipsius erroris pestilentia sit infectus, manifestius ignarus hominibus declaretur qui in ipsa extremitate mundi et in ultimis hujus provinciæ regionibus constituti aut exiguum aut pene nullam recte eruditiois notitiam conligerunt. Credo autem vestre beatitudinis fraternitatem posse, quia eo tempore quo in his regionibus nefandissima Priscillianæ sectæ venena serpebant, beatissimus papa urbis Romæ Leo, qui quadragesimus fere existit apostoli Petri successor, per Turibium notarium sedis suæ ad synodum Gallicæ contra impiam Priscilliani sectam scripta sua direxit. Cujus etiam præcepta Tarragonensis et Cartaginensis episcopi, Lusitani quoque et Bætici, facto inter se concilio, regulam fidei contra Priscillianam heresem cum aliquibus capitulis conscribentes

^a AB., T. 2, Argemiri, sicque postea hoc nomen in ibidem scribitur.

^b AE., B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G., *conferamus.*

ad Balconium, tunc hujus Bracarensis Ecclesiae prae-
sulem direxerunt. Unde quia et ipsum præscriptæ
fidei exemplar cum suis capitulis præ manibus hic
habemus, pro instructione ignorantium, si vestræ
placet reverentiae, recitetur. Omnes episcopi dixer-
unt: Valde necessaria horum capitulorum est lec-
tio, ut dum simplicioribus quibusque pristina san-
ctorum Patrum statuta panduntur, abominata jam
olim a sede beatissimi Petri apostoli et damnata
Priscillianæ hæresis figmenta cognoscant. Lectum
est exemplar fidei cum capitulis suis, que ne pro-
lixitatem facerent his gestis minime sunt inserta.
Post lectionem capitulorum omnes episcopi dixerunt:
Licet horum capitulorum lectio necessaria recensita
sit, tamen evidenter et simplicius ea quæ sunt ex-
secrebilia, ita præpositis etiam modo capitulis decla-
rentur, ut et qui minus est eruditus intelligat, et sic
sub anathematis sententia explosa jam olim Priscil-
lianæ erroris figmenta damnentur; ut quisquis cleri-
cus vel monachus sive laicus tale aliquid sentire adhuc
vel defendere fuerit deprehensus, tanquam vere putre
membrum continuo de corpore abscidatur catholicæ
Ecclesiæ, ne aut societas ejus maculam suæ pravita-
tis recte creditibus ingrat, aut amplius de permix-
tione talium aliquod orthodoxis reputetur oppro-
rium.

*Proposita contra Priscillianam hæresem capitula et
relecta continent hæc.*

I. Si quis Patrem et Filium et Spiritum sanctum
non confiteatur tres personas unius esse substantiarum
et virtutis ac potestatis, sicut catholica et apostolica
Ecclesia docet, sed unam tantum ac solitariam dicit
esse personam, ita ut ipse sit Pater qui Filius, ipse
etiam sit Paraclitus Spiritus, sicut Sabellius et Pri-
scillianus dixerunt, anathema sit.

II. Si quis extra sanctam Trinitatem alia nescio
quæ divinitatis nomina introducit dicens, quod in
ipsa divinitate sit Trinitas Trinitatis, sicut Gnostici
et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

III. Si quis dicit Filium Dei Dominum nostrum an-
tequam ex virgine nasceretur non fuisse, sicut Paulus Samosatenus et Photinus et Priscillianus dixer-
unt, anathema sit.

IV. Si quis Natalem Christi secundum carnem non
vere honorat, sed honorare se simulat jejunans in eo-
dein die, et in dominico, quia Christum in vera ho-
minis natura natum esse non creditit, sicut Cerdon,
Marcion, Manichæus et Priscillianus dixerunt, ana-
thema sit.

V. Si quis animas humanas vel angelos ex Dei cre-
dit substantia extorrisse, sicut Manichæus et Prisci-
llianus dixerunt, anathema sit.

VI. Si quis animas humanas dicit prius in cœlesti
habitacione peccasse, et pro hoc in corpora humana in
terræ dejectas, sicut Priscillianus dixit, anathema sit.

VII. Si quis dicit diabolum non fuisse prius bonum
angelum a Deo factum nec Dei opificium fuisse na-

A turam ejus, sed dicit eum ex chao et tenebris emer-
sisse, nec aliquem sui habere auctorem, sed ipsum
esse principium atque substantiam mali, sicut Mani-
chæus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

VIII. Si quis credit quia aliquantas in mundo crea-
turæ diabolus fecerit, et tonitrua et fulgura et tem-
pestates et siccitates ipse diabolus sua auctoritate
faciat, sicut Priscillianus dixit, anathema sit.

IX. Si quis animas et corpora humana fatalibus
stellis credit astringi, sicut pagani et Priscillianus
dixerunt, anathema sit.

X. Si quis duodecim signa de sideribus, quæ ma-
themati observare solent, per singula animi vel
corporis membra disposita credunt et nominibus pa-
triarcharum ascripta **801** dicunt, sicut Priscillianus
dicit, anathema sit.

XI. Si quis conjugia humana damnat et procrea-
tionem nascentium perhorrescit, sicut Manichæus et
Priscillianus dixerunt, anathema sit.

XII. Si quis plasmationem humani corporis dia-
boli dicit esse figmentum, et conceptiones in uteris
matrum operibus dicit dæmonum figurari, propter
quod et resurrectionem carnis non credit, sicut Ma-
nichæus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

XIII. Si quis dicit creationem universæ carnis non
opusculum Dei, sed malignorum esse angelorum, sicut
Manichæus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

XIV. Si quis immundos putat cibos carnium, quos
Deus in usus hominum dedit, et non propter afflic-
tionem corporis sui, sed quasi immunditiam putans
ita ab eis abstineat, ut nec olera cocta cum carnis
prægustet, sicut Manichæus et Priscillianus dixer-
unt ^a, anathema sit.

XV. Si quis clericorum vel monachorum præter
matrem aut germanam vel thian vel quæ proxima
sibi consanguinitate junguntur, alias aliquas quasi
adoptivas feminas secum retinent et cum ipsis coha-
bitant, sicut Priscilliani secta docuit, anathema sit.

XVI. Si quis quinta feria paschali, quæ vocatur
Coena Domini, hora legitima post nonam jejonus in
ecclesia missas non tenet, sed secundum sectam
Priscilliani festivitatem ipsius diei ab hora tertia per
missas defunctorum soluto jejunio colit, anathema sit.

XVII. Si quis scripturas, quas Priscillianus secun-
dum suum depravavit errorem vel tractatus Dictinii
quos ipse Dictinius antequam converteretur scripsit
vel quæcumque hæreticorum scripta sub nomine pa-
triarcharum, prophetarum vel apostolorum suo er-
rori consona confixerunt, legit et impia eoru figura-
menta sequitur aut defendit, anathema sit.

Propositis his capitulis et relectis Lucretius epi-
scopus dixit: Quoniam ea, quæ catholicis abominanda
sunt et damnanda, manifestius et apertius etiam
ignorantibus declarata sunt, necessarium post hoc
arbitror, si vestræ fraternitati videtur, ut instituta
nobis sanctorum Patrum, recensisit antiquis canonis-
bus, innotescant; quæ etsi non omnia certe vel pauca
quædam quæ ad instructionem clericalis disciplinae

^a AE., B. R., E. 3, U., G., docuerunt.

pertinent relegendur. Omnes episcopi dixerunt. Placuit hoc dictum, et congrua res est, ut quibus formasse per incuriam abolita sunt ecclesiastica constituta, audiunt sanctorum canonum regulam et observent. Relecti ex Codice coram concilio **602** tam generalium synodorum canones quam localium: post quorum lectionem Lucretius episcopus dixit: Ecce et ipsa canonum lectione agnoscat sancta fraternitas vestra non solum in generalibus conciliis, sed etiam in localibus congregatis simul sacerdotes uno consensu ea quæ ecclesiastico conveniebant ordinis statuisse, et secundum quod uniuscujusque rei exhibebat ratio prospexit, sequentes sententiam doctrinæ apostolicæ dicentis: *Probate quæ bona sunt et tenete.* Si ergo placet charitati vestra, quia sunt aliqua ecclesiastica institutionis obsequia, quæ in hujus præsentim extremitate provinciæ, non per contentionem, quod absit, sed magis sicut præfati sumus per incuriam aut per ignorantiam variantur, constituamus quædam inter nos capitula, ut quæ non uno modo tenentur a nobis ad unam omnino formulam revocentur. Omnes episcopi dixerunt: Necessarium et valde hoc utile arbitramur, ut ea quæ apud unumquemque nostrum varia et inordinata consuetudine retinentur, unito inter nos per Dei gratiam et concordiam celebrentur officio, et idcirco si quid illud est magnum vel parvum quibus variari videatur, ad unam, sicut dictum est, formulam præfixis rationabiliter capitulis revocetur: præcipue cum et de certis quibusdam causis instructionem apud nos sedis apostolicæ habeamus, quæ ad interrogationem quondam venerandæ memorie præcessoris tui Profuturi ab ipsa beatissimi Petri cathedra directa est. Lucretius episcopus dixit: Recte vestra fraternitas pro auctoritate sedis apostolicæ reminiscitur ^b est, quæ licet eodem tempore innotuerit quo directa est, tamen pro firmitate testimonii et instructione multorum, si vestra unanimitati complacet, quia præmanibus est, coram his omnibus relegatur. Omnes episcopi dixerunt: Justum est ^c, ut quia mentio ipsius auctoritatis est habita, quæ sit ejus doctrina a circumstantibus audiatur. Relecta est auctoritas sedis apostolicæ ad quondam Profuturum directa episcopum, quæ propter prolixitatem his gestis minime est inserta. Post cujus lectionem Lucretius episcopus dixit: Manifestius patet apostolicam nobis opitulari doctrinam; et ideo sicut fraternitas vestra prædictit, si quid per ignorantiam apud quosdam variat ^d, ad uniformem concordiae regulam præscriptis inter nos capitulis astringatur. Proposita sunt igitur capitula et relecta, quæ continent bæc:

I. De uno ordine psallendi ^e.

Placuit omnibus communi consensu ut unus **603** atque idem psallendi ordo in matutinis vel vespertinis officiis teneatur, et non diverse ac private, ne-

^a A.E., B.R., E. 4, T. 1, 2, ceteris.

^b Ex reliquis, præter A., in quo: terminata.

^c A.E., dixerunt: *Placet et justum est.*

A que monasteriorum consuetudines cum ecclesiastica regula sint permixtae.

II. De solemnum diebus.

Item placuit ut per solemnum dierum vigilias vel missas omnes easdem et non diversas lectiones in ecclesia legant.

III. De salutatione: Dominus vobiscum.

Item placuit, ut non aliter episcopi et aliter presbyteri populum, sed uno modo salutent dicentes: *Dominus sit vobiscum*, sicut in libro legitur Ruth, ut respondeatur a populo: *Et cum spiritu tuo*; sicut et ab ipsis apostolis traditum omnis retinet Oriens, et non sicut Priscilliana pravitas permutavit.

IV. De ordine missarum.

Item placuit, ut eodem ordine missæ celebrentur ab omnibus, quem Profuturus quondam hujus metropolitanæ Ecclesiæ episcopus ab ipsa apostolicæ sedis auctoritate suscepit scriptum.

V. De ordine baptizandi.

Item placuit, ut nullus eum baptizandi ordinem prætermittat, quem et antea tenuit metropolitana Bracarensis Ecclesia, et pro amputanda aliquorum dubietate prædictus Profuturus ab episcopis scriptum sibi et directum a sede beatissimi apostoli Petri suscepit.

VI. De primatu episcopi.

Item placuit, ut conservato metropolitani episcopi primatu cæteri episcoporum secundum suæ ordinatiois tempus alias alio sedendi deferat locum.

VII. De rebus ecclesiæ.

C Item placuit, ut ex rebus ecclesiasticis tres aequi siant portiones, id est una episcopi, alia clericorum, tertia in recuperationem vel in lumaria ecclesiæ: de qua parte sive archipresbyter sive archidiaconus illam administrans episcopo facial rationem.

VIII. De ordinatione alterius clerici.

Item placuit, ut nullus episcopus clericum alterius ordinare præsumat, sicut et antiqui canones veluerunt, nisi forte signata ipsis episcopi scripta suscepit.

IX. De orario diaconi.

Item placuit, ut quia in aliquantibus hujus provinciæ ecclesiis diacones absconsis infra tunicam utuntur orariis, ita ut nihil differri a subdiacono videantur, de cætero superposito scapulæ, sicut decet, utantur orario.

X. De vasibus altarium.

Item placuit, ut non licet cuilibet ex lectoribus sacra altaris vasa portare, nisi bis qui ab episcopo subdiaconi fuerint ordinati.

XI. De lectoribus ecclesiæ.

Item placuit, ut lectors in ecclesia habitu sacerdotali ornati non psallant, neque granos gentili ritu dimittant.

XII. De canonicis Scripturis.

Item placuit, ut extra psalmos vel canonicarum

^d B.R., E. 4, T. 1, 2, varia habetur.

^e Illi tituli in A. et A.E. ad marginem depicti sunt; desunt in rel. quis.

Scripturarum Novi et Veteris Testamenti nihil poetice compositum in ecclesia psallatur, sicut et sancti præcipiunt canonos.

XIII. *Ubi omnes communicant.*

Item placuit, ut intra sancuinarium altaris ingredi ad communicandum non licet laicis, viris vel mulieribus, nisi tactum clericis, sicut et in antiquis canonibus statutum est.

XIV. *De oleribus et carnibus.*

Item placuit, ut quicunque in clero cibo carnium non utuntur, pro amputanda suspicione Priscillianæ hæresis, vel olera cocta cum carnibus tantum pre-gustare cogantur; quod si contempserint, secundum quod de his talibus sancti Patres antiquitus statuerunt, necesse est eos pro suspicione hæresis hujus officio excommunicatos omniibus modis removeri.

XV. *De auctore excommunicatorum.*

Item placuit, ut hi qui pro hæresi aut pro criminis aliquo excommunicantur, nullus eis communicare præsumat, sicut et antiqua canonum continent stulta; quæ si quis spernit voluntarie se ipsum alienæ damnationi tradet.

XVI. *De his qui se ipsos interficiunt.*

Item placuit, ut hi qui sibi ipsis aut per ferrum aut per venenum aut per precipitum aut suspenditum vel quolibet modo violentam inferunt mortem, nulla illis in oblatione **605** commemorationis fiat, neque cum psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur: multi enim hoc sibi per ignorantiam usurparunt. Similiter et de his placuit qui pro suis sceleribus puniuntur.

XVII. *De catechumenis defunctis.*

Item placuit, ut catechumenis sine redemptione baptismi defunctis simili modo neque oblationis conmemoratio neque psallendi impendatur officium, nam et hoc per ignorantiam usurpatum est.

XVIII. *De corporibus defunctorum.*

Item placuit, ut corpora defunctorum nullo modo intra basilicam sanctorum sepellantur, sed si necesse est de foris circa murum basilicæ usque adeo non abhorret. Nam si firmissimum hoc privilegium usque nunc retinent civitates, ut nullo modo intra ambitus murorum cuiuslibet defuncti corpus humetur, quanto magis hoc venerabilium martyrum debet reverentia obtinere?

XIX. *De benedictione chrismatis.*

Item placuit, ut si quis presbyter post hoc interdictum ausus fuerit chrisma benedicere, aut ecclesiam aut altarium consecrare, a suo officio deponatur, nam et antiqui hoc canones vetuerunt.

XX. *De laicorum gradu.*

Item placuit, ut ex laico ad gradum sacerdotii ante non veniat, nisi prius anno integro in officio

A lectorati vel subdiaconati disciplinam ecclesiasticam discat, et sic per singulos gradus eruditus ad sacerdotium veniat; nam satis reprehensibile est ut qui necdum didicit jam docere præsumat, dum et antiquis hoc Patrum institutionibus interdictum sit.

XXI. *De collatione fidelium.*

Item placuit, ut si quid ex collatione fidelium aut per festivitatem martyrum aut per commemorationes defunctorum offertur, **606** apud unum clericorum fideliter colligatur, et constituto tempore aut semel aut bis in anno inter omnes clericos dividatur; nam non modica ex ipsa inæqualitate discordia generatur, si unusquisque in sua septimana quod oblatum fuerit sibi defendat.

XXII. *De præceptis canonum antiquorum.*

B Item placuit, ut quacumque præcepta antiquorum canonum, quæ modo in concilio recitata sunt, nullus andeat præterire: si quis autem quasi contumax transgreditur illa, necesse est ut de suo degradetur officio.

C Relectis capitulis Lucretius episcopus dixit: Quia opitulante nobis Domino ea quæ ad firmatatem catholicæ orthodoxæ fidei, vel quæ ad officium ordinis ecclesiastici pertinebant unanimi sicut oportebat collatione decrevimus, restat nunc ut ex omnibus his quæ per gratiam Dei salubriter statuta sunt, propriam unusquisque nostrum studeat docere atque informare dioecesim. Si quis autem ex nobis in parochiis suis post agnita hujus concilii constituta aut clericum aut monachum sanæ huic doctrine resistentem invenerit aut in aliquo adhuc Priscillianæ sectæ errore latitare persenserit, et non continuo illum excommunicatum et anathematizatum de ecclesia foris ejicerit, ita ut cum hujuscemodi homine nec cibum aliquis fidelium communicare præsumat, noverit se is qui talem recipit et fratrem esse excommunicationi obnoxium et divinae proculdubio sententiæ reum. Omnes episcopi dixerunt: Quæcumque a nobis unito per Dei gratiam communis consensu decreta sunt pervigili necesse est sollicitudine obseruantur, quæ ut stabilem placitam constitutionis obtineant firmatatem propria unusquisque his gestis manu subscrivat. Et post episcoporum subscriptio subsecuta est.

D Lucretius episcopus subscripsi.

Andreas episcopus subscripsi.

Martinus episcopus subscripsi.

Cortus episcopus subscripsi.

Ildericus episcopus subscripsi.

Lucetius episcopus subscripsi.

Timotheus episcopus subscripsi.

E Maliosus j. T. 2, Meliosus. U., G., Maliosus j. episcopus subscripsi.

CONCILFUM BRACARENSE SECUNDUM

DUODECIM EPISCOPORUM, HABITUM ANNO SECUNDO REGIS MIRONIS, DIE KALENDARUM JUNIARUM,
AERA DCX.

607-608 Cum Gallæciae provinciæ episcopi tam ex Bracarensi quam ex Luceensi synodo cum suis metropolitanis præceptione præfati regis simul in metropolitana Bracarensi ecclesia convenissent, id est Martinus, Nitigis ^a, Remisol, Andreas, Lucretius, Adoricus, Witimer, Sardiniarius, Viator, Anila, Polemius, Mahiloc, consentibus his simul episcopis atque universo clero præsente, Martinus Bracarensis Ecclesiæ episcopus dixit: Inspiratione hoc Dei credimus provenisse, sanctissimi fratres, ut per ordinationem domini glorioissimi filii nostri regis ex utroque concilio conveniremus in unum, ut non solum de visione alterutra gratulemur, sed etiam ea quæ ad ordinationem et disciplinam ecclesiasticam pertinent pariter colloquamur; scriptum est enim in Evangelii dicente Domino: *Ubiunque fuerint duo vel tres in nomine meo congregati, ibi ero in medio eorum.* Nitigis Lucensis Ecclesiæ episcopus dixit: Nec aliud potest credi nisi ea quæ ad utilitatem nostrarum pertinent animarum, divina inspiratione et inchoari et perfici posse: et ideo unanimes omnes atque id ipsum in Domino sentientes quæcumque ad instructionem nostram pertinent in medium prolatæ desideramus agnoscere. Martinus episcopus dixit: Arbitramur vestram beatitudinem recordari, quia cum primum in Ecclesia Bracarensi episcoporum concilium congregatum est, post multa quæ ad concordiam recte fidei fuerant roborata aliqua etiam quæ regularem sanctorum canonum continent discretiōnem firmavimus, quorum utilitas ut possit evidētius in memoriam revocari, ipsa si vobis placet epistola in vestra presentia relegatur. Omnes episcopi dixerunt: Oportet omnibus modis ut in omnium auribus qui hic astant recitetur.

Recitatis ergo capitulis, quæ ne prolixitatem facerent bis gestis minime sunt inserta, Martinus episcopus dixit: Ilæc ergo quæ modo sunt recitata, quæ nobis tunc aut varia aut dubia aut inordinata sunt visa, auxiliante Deo directa sunt et suam immobiliter obtinent firmatatem: quæ autem tunc in memoriam non reverunt aut onerosum fuit in primo illo concilio multa simul ingerere, necessarium videatur modo ad notitiam sanctæ vestre charitatis deferri, eo specialiter prospectu ut speciali ventilata examine purgentur. Sancti enim Patres ac præcessores nostri ad generales synodos undique collecti pro unitate recte fidei fecerunt, sicut in Nicaea contra Arium trecenti decem et octo, et in Constantinopoli contra Macedonium centum et quinquaginta, et in Epheso contra Nestorium ducenti, et in Chalcedone contra

A Eutychen sexcenti et triginta, aut certe speciales synodos per suas unusquisque provincias pro resecandis contemplationibus vel emendandis aliquorum negligentiis collegunt, et prout eventus culparum aut qualisunque excessus exigit per singulas quasque definitas canorum sententias mediante inter eos Dei spiritu conscripserunt, quas oportet nos legere et intelligere et tenere [*Æ.*, retinere]. Et quia optimamente Christi gratia de unitate et rectitudine fidei in hac provincia nihil est dubium, illud modo nobis specialius est agendum, ut si quid fortasse extra apostolicam disciplinam per ignorantiam aut per negligentiam reprehensibile invenitur in nobis, recurrentes ad testimonia sanctorum Scripturarum vel antiquorum canorum instituta, adhibito communi B consensu omnia quæ displicuerint rationabili iudicio corrigamus: et primum, si placet, relectis beati apostoli Petri præceptis, quæ pro regula sacerdotum in sua epistola evidenter scripsit, quidquid non eodem tenore sicut princeps apostolorum edocuit agi videtur a nobis sine utili cunctatione ad emendationem ducere festinemus, ne fortasse dum aliis prædicamus, ipsi reprobi effecti divino illo condemnemur **609-610** eloquio dicente: *Tu vero odisti disciplinam et projecisti sermones meos post te.* Omnes episcopi dixerunt: Cupimus memoratam apostoli Petri epistolam ad locum, ubi sacerdotes docet, audi. Tunc allato libro hæc ex eadem epistola recitata sunt: *Seniores obsecro conserior: pascite qui est in vobis gregem Dei providentes, non coacte sed sponte secundum Deum, neque turpis lucri gratia sed voluntarie, neque ut dominantes in b clericis sed forma facti gregis ex animo, ut cum apparuerit princeps pastorum recipiatis immarcescibilem gloriæ coronam.* His relectis omnes episcopi dixerunt: Cognitis his quæ ex epistola beati Petri apostoli recitata sunt, desideramus auxiliante Dei gratia divinis obediens præceptis et apostolicæ epistolæ, quæ nobis recitata est, in his omnibus formulam imitari, ne forte in aliquibus inordinate ambulantes divino, quod absit, iudicio condemnemur, sed ut sanctorum Patrum vestigia subsequentes in ipsorum requiem mereamur esse participes, et immarcescibilem illam gloriæ coronam, quæ repromissa est, cum ipsis accipere mereamur. Ob hoc ergo tuam simul omnes depositimus charitatem, ut has omnes causas singulis capitulis breviter comprehendas, qualiter corrigi debeant, his gestis subter annæcias, quæ cum studiosius relecta et in notitiam omnium nostrorum evidenter fuerint perducta, propria unus-

^a B. R., E. 4, T. 1, *Nitigisis.* E. 5, *Nitigisus.* T. 2, *Nitigisius;* sive infra scribit.

b T. 1, in clericis, T. 2, in clero.

quisque manu pro eorum emendatione et confirmatione subscribat, ut non solum nobis, sed etiam successoribus nostris haec ad perfectionem episcopalis officii decretal proficiant.

I. *Ut episcopus ambulet per diocesem suam, et ante viginti dies Paschæ catechumeni doceantur symbolum.*

Placuit omnibus episcopis atque convenit, ut per singulas Ecclesias episcopi per dioceses ambulantes primum discutiant clericos, quomodo ordinem baptismi teneant vel missarum, et quæcunque officia quomodo peragantur; et si recte quidem invenerint, Deo gratias, sin autem minime, docere debeant ignoros, et hoc modis omnibus præcipere, ut sicut antiqui canones jubent ante dies viginti baptismi ad purgationem exorcismi catechumeni currant: in quibus viginti diebus omnino catechumeni symbolum quod est: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, specialiter doceantur.* Postquam ergo haec suos clericos discusserint vel docuerint episcopi, alio die convocata plebe ipsius ecclesiæ doceant illos, ut errores fugiant idolorum vel diversa crimina, id est homicidium, adulterium, perjurium, falsum testimonium et reliqua peccata mortifera, aut quod nolunt sibi fieri alteri nou faciant, et ut credant resurrectionem omnium hominum et diem judicii, in qua unusquisque secundum sua opera recepturus est: et sic postea episcopus de ecclesia illa proficiatur ad aliam.

II. *Ut episcopus per diocesem ambulans duos solidos tantum accipiat, neque tertiam partem de oblationibus querat, et ut clerici non cogantur more servili.*

Placuit ut nullus episcoporum, cum per suas dioceses ambulant, præter honorem cathedrae suæ, id est duos solidos, aliquid aliud per ecclesias tollat, neque tertiam partem ex quacunque oblatione populi in ecclesiis parochialibus requirat; sed illa tertia pars pro luminariis ecclesiæ vel recuperatione servetur, ut singulis annis episcopo inde ratio fiat: nam si tertiam partem illam episcopus tollat, lumen et sacra tecta abstulit ecclesiæ. Similiter et ut parochiales clerici servili more in aliquibus operibus episcopi non cogantur, quia scriptum est: *Neque vi dominantes in clero.*

III. *Ut episcopus in ordinatione clericorum commodum nullum accipiat.*

Placuit ut de ordinationibus clericorum episcopi nunera nulla accipiunt, sed ut scriptum est quod gratis donante Deo accipiunt gratis dent, et non aliquo pretio gratia Dei et impositio manuum venundetur: quia antiqua definitio Patrum ita de ecclesiasticis ordinationibus statuit dicens: *Anathema danti et accipienti.* Propterea quia aliquanti multis sceleribus obruti sancto altario indigni ministrantes non hoc testimonio bonorum actuum sed profusione munerum obtinent, oportet ergo non per gratiam munerum, sed per diligentem prius discussionem, deinde per multorum testimonium clericos ordinare.

IV. *Ut pro chrismate episcopus nihil accipiat.*

Placuit ut modicum balsami, quod benedictum pro

* Sic, forte pro expoliationem. Edit.

A baptismi sacramento per ecclesias datur, quia singuli tremisses pro ipso exigi solent, nihil ultius exigatur, ne forte quod pro salute animarum per invocationem sancti Spiritus consecratur, sicut Simon magus donum Dei pecunia emere, ita nos vendundare damnabiliter videamur.

V. *Ut pro consecratione basilicæ episcopus nihil exigit.*

Placuit ut quoties ab aliquo fideliū ad consecrandas ecclesias episcopi invitantur, non quasi ex debito munus aliquod e fundatore 611 requirant: sed si ipse quidem aliquid ex suo voto obtulerit, non respuat; si vero aut paupertas illum aut necessitas retinet, nihil exigitur ab illo. Hoc tantum unusquisque episcoporum meminerit, ut non prius dedicet ecclesiam aut basilicam, nisi antea dotem basilica et obsequium ipsius per donationem chartulæ confirmatum accipiat: nam non levis est ista leineritas, si sine luminariis vel sine sustentatione eorum qui ibidem servituri sunt, tanquam domus privata, ita consecretur ecclesia.

VI. *Ut si quis oratorium pro quæstu suo in terra sua fecerit non consecretur.*

Placuit ut si quis basilicam non pro devotione fidei sed pro quæstu cupiditatis sedificat, ut quidquid ibidem oblatione populi colligitur medium cum clericis dividat, eo quod basilicam in terra sua ipse condiderit, quod in aliquibus locis usque modo dicitur fieri, hoc ergo de cætero observari debet, ut nullus episcoporum tam abominabili voto consentiat, ut basilicam quæ non pro sanctorum patrocinio, sed magis sub tributaria conditione est condita, audeat consecrare.

VII. *Ut de baptizatis nullus accipiat præmium.*

Placuit ut unusquisque episcopus per ecclesias suas hoc præcipiat, ut hi qui infantes suos ad baptismum offrant, si quid voluntarie pro suo offerunt voto, suscipiantur ab eis. Si vero per necessitatem paupertatis aliquid non babent quod offerre, nullum illis pignus violenter tollatur a clericis: nam multi pauperes hoc timentes filios suos a baptismo retrahunt, qui si forte dum differunt sine gratia baptismi de hac vita recesserint, necesse est ut ab illis eorum perditio requiratur, quorum expolia * pertimescentes a baptismo se gratia retraxerunt.

VIII. *Ut qui clericum accusaverit et id non probaverit, excommunicetur.*

Placuit ut si quis aliquem clericorum in accusatione fornicationis impedit, secundum præceptum Pauli apostoli duo vel tria testimonia requirantur ab illo: quod si non potuerit datis testimoniis approbare quæ dixit, excommunicationem accusati accusator excipiat.

IX. *Ut per singulos annos a metropolitano episcopis Pascha prænuntietur.*

Placuit ut postquam omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, illud omnimodi observeatur, ut superventorum ipsius anni 612 Pascha, quo Kalendiarum die vel quota luna debet suscipi, a metropolitano episcopo nuntietur: quod cæteri episcopi vel reliquus clerus breviculo subnotantes unusquisque in

sua ecclesia, adveniente Natalis Domini die, astanti A populo post lectionem evangelicam nuntiet, ut introitum Quadragesimæ nullus ignorret; in cuius principio convenientes in unum vicinas ecclesias per triduum cum psalmis per sanctorum basilicas ambulantes celebrarent litanias: tertio autem die celebratis hora nona sive decima missis, dimisso populo præcipiant quadragesimæ observare jejunia, et mediante Quadragesima ex diebus viginti baptizandos infantes ad exorcismi purgationem offerre.

X. Ut presbyter post cibum non teneat missam pro mortuis.

Placuit ut quia per stultitiam præsumpti nuper erroris aut certe ex veteris Priscillianaæ adhuc hæresis festore corruptos cognovimus quosdam presbyteros ibi hujus præsumptionis audacia retineri, ut in missa mortuorum etiam post acceptum merum oblationem ausi sunt consecrare, ideo hoc præfixæ evidenter sententiae admonitione servetur, ut si quis presbyter post hoc edictum nostrum amplius in hac vesania fuerit reprehensus, id est ut nec jejonus, sed quoquaque jam cibo præsumpto, oblationem consecraverit in altari, continuo ab officio suo privatus a proprio deponatur episcopo.

Hic ita [T. 2, itaque] gestis placuit omnibus pro confirmando horum observantia propria unumquemque manu subscribere eo placitorum [E. 4, U., placo] facto, ut si quis eorum capitulorum terminum transgressus ad inordinatas consuetudines reverti voluerit, totius concilii increpatione correcius severissimam sibi de sui ordinis inclinatione noverit imminere sententiam.

Martinus Bracarense metropolitanae Ecclesiæ episcopus his gestis subscripsi.

Remisol Besensis Ecclesiæ episcopus his gestis subscripsi.

Locetius Conimbreensis Ecclesiæ episcopus his gestis subscripsi.

Adoricus Egestanza Ecclesiæ episcopus his gestis subscripsi.

Sardinarius Lamicensis Ecclesiæ episcopus his gestis subscripsi.

Viator Magnetensis Ecclesiæ episcopus his gestis subscripsi.

Ex synodo Lucensi.

Nitigis Lucensis^a metropolitanæ Ecclesiæ episcopus his gestis subscripsi.

Andreas Ireniensis [U., G., Herenensis] Ecclesiæ episcopus his gestis subscripsi.

613 Witimer Auriensis Ecclesiæ episcopus his gestis subscripsi.

Polimius Asturicensis Ecclesiæ episcopus his gestis subscripsi.

Anila Tudensis Ecclesiæ episcopus his gestis subscripsi.

Mahiloc Britonensis Ecclesiæ episcopus his gestis subscripsi.

^a B. R., E. 4, T. 1, 2, *Lucensis Ecclesiæ.*

Capitula sive canones ex Orientalium antiquorum Patrum synodis a venerabili Martino episcopo vel ab onni Bracarense synodo excerpti vel emendati tituli, ubi clericorum seorsum et laicorum seorsum sententiis restauravit, ut quod translatores a Graeco in Latinum obscurius dixerunt, vel scriptorum ignavia depravarerat aut immutaverat, simplicius et emendatus omnia uno hoc continantur in loco, ut de quo capitulo quis scire voluerit, possit celerius invenire.

Domino beatissimo atque apostolicæ sedis honore suscipiendo in Christo fratri Nitigi^b episcopo vel universo concilio Lucensis ecclesiæ Martinus episcopus salutem: Sancti canones qui in partibus Orientis ab antiquis Patribus constituti sunt Graeco prius sermone conscripti sunt, postea autem succedenti tempore in Latinam linguam translati sunt: et quia difficile est ut simplicius aliquid ex alia lingua transferatur in alteram, simulque et illud accidit, ut in tantis temporibus scriptores aut non intelligentes aut dormitantes multa prætermittant, et propterea in ipsis canonibus aliqua apud simpliciores videantur obseura; ideoque visum est ut cum omnidi gentia et ea quæ per translatores obscurius dicta sunt, et ea quæ per scriptores sunt immutata, simplicius et emendatus restaurem, id primi obser vant, ut illa quæ ad episcopos vel universum pertinent clerum una parte conscripta sint, similiter et quæ ad laicos pertinent simul sint adunata, ut de quo capitulo aliquis scire voluerit, possit celerius invenire.

I. De electione episcopi.

C Non licet populo electionem facere eorum qui ad sacerdotium provocantur, sed judicium sit episcoporum, ut ipsi eum qui ordinandus est probent, si in sermone et fide et in spirituali vita edocitus est.

II. De ordinatione episcopi.

Episcopum oportet maxime quidem ab omni concilio constitui; sed si hoc aut pro necessitate aut pro longinquitate itineris difficile fuerit, ex omnibus tres colligantur et omnium præsentium vel absentium subscriptiones 614 teneantur, et sic postea ordinatio fiat. Hujus autem rei potestas in omni provincia ad metropolitanum pertinet.

III. De evanuanda ordinatione quæ absente metropolitano fuerit facta.

D Non debet ordinari episcopus absque consilio et præsentia metropolitani episcopi: adesse autem oportet omnes qui sunt in provincia sacerdotes, quos per suam debet epistolam convocare; et si quidem omnes occurrerint, melius; si autem hoc difficile fuerit, pluriores oportet occurtere: qui autem non convenerint præsentiam sui per suas epistolas faciant, et sic omnium facto consensu ordinationem episcopi fieri oportet. Si autem aliter præter quod a nobis terminatum est fuerit factum, talēm ordinationem nihil prævalere decernimus. Si autem secundum canones ordinatio episcopi fuerit facta et aliquis contra suam malitiam in aliquo contradixerit, plurimorum consensus obtineat.

^b B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G., *Nitigio.*

IV. De primatu metropolitani.

Per singulas provincias oportet episcopum cognoscere primatum metropolitani episcopi et ipsum curam suscipere : nihil autem agere reliquos episcopos praeter eum, secundum quod antiquitus a Patribus nostris constitutum continetur in canone, propter quod metropolitanus episcopus nihil sibi presumptive assumat absque consilio cæterorum.

V. De eo qui per ambitionem de inferiori civitate ad maiorem transiens vult agere claricatum.

Si quis in parte alicujus fuerit ambitor inventus, sive episcopus sive presbyter vel diaconus, de inferiori civitate non transeat ad maiorem; quod si quis contra hæc magni concilii constituta importunus extiterit, omnimodo evanescatur hujusmodi factum, et sua iterum restauretur Ecclesia, cuius episcopus aut presbyter aut diaconus prius fuerat constitutus.

VI. De non mutanda parochia.

Episcopum a propria parochia non liceat transire in aliam neque sua sponte introire, neque invitatus neque ab episcopo coactus, sed permaneat in loco in quo a Deo est ordinatus, et in ea quam sortivit Ecclesia secundum antiquorum canonum constitutum.

VII. De præsumptione alienæ diœcesis.

Si quis episcopus, non per scripta metropolitani **615** episcopi aut qui cum eo sunt, rogatus de alia provincia in aliam venerit, sed præsumptive irruens ad ordinationem et constitutionem clericorum qui ad illum non pertinent importunus existat, vacua sint et inania omnia quæ ab eo fuerint constituta : ipse autem digna increpatione excommunicetur et abominetur a sancto concilio.

VIII. De non constituendo episcopo successore.

Episcopum non liceat ante finem vitaे alium in loco suo constituere successorem : si quis autem hoc usurpare tentaverit, talis constitutio irrita erit. Non ergo aliter fieri oportet nisi cum consilio et judicatu episcoporum, qui post exitum præcessoris potestatem habent ordinare quem dignum elegerint.

IX. De irruptione vacantis ecclesie.

Si quis episcopus vacans in ecclesiam non habentem episcopum subripiens populos sine concilio integræ ordinis irruerit, etiamsi populus quem seduxit desideret illum, alienum eum ab ecclesia esse oportet. Integrum autem et perfectum concilium dicimus illud in quo præsens metropolitanus episcopus fuerit.

X. De episcopo per necessitatem vacante.

Si quis episcopus ordinatus pro contentione populi aut pro aliqua alia ratione et non pro sua culpa in parochiam quæ ei fuerit data non ierit, hunc oportet honorem sacerdotii tantummodo contingere et de rebus ecclesiæ in qua convenit nihil sibi præsumat : sustineat autem quid de eo sanctum concilium judicare voluerit.

XI. De contemptore episcopo.

Si quis episcopus ab episcopo ordinatus noluerit agere sacerdotium neque consenserit in sibi com-

A missa ecclesia ambulare, istum [Æ., statim] talem excommunicare oportet; quod si coactus contempserit, sanctum concilium quod placet de eodem determinet.

XII. De seditione episcopo.

Si quis episcopus ordinatus fuerit et non vult ipsam parochiam suscipere in qua nominatus est, sed alibi vult ordinari et vim facit et seditiones concitat contra eos qui illum ordinaverunt, hunc ab honore oportet removeri. Si autem in pristino honore presbyterii vult stare, non vetetur ut gradum quem habuit retineat; quod si reluctatus fuerit, etiam de honore presbyterii ab ordinatore proprio deponatur.

616 XIII. De dissensione judicii.

B Si quis episcopus in aliquibus causationibus [B.R., T. 1, 2, accusationibus] judicatur, et viderit ipsos episcopos qui in provincia sunt inter se judicio discrepare, ut alii videantur eum qui judicatur justificare aliique condemnare, pro definitione hujus dissensionis hoc placuit sancto concilio, ut de vicina provincia alter metropolitanus episcopus convocetur, ut per eum confirmetur quod secundum rectum placuerit canonem.

XIV. De præsumptione episcopi in rebus ecclesiæ.

Si quis episcopus nulla ecclesiasticae rationis necessitate compulsus inscio clero aut ubi forte non est presbyter de rebus ecclesiasticis aliquid præsumperit vendere, res ipsas ecclesiæ propriæ cujus sunt restaurare cogatur, et in judicio episcoporum C dejiciatur auditus et tanquam furti aut latrocini reus a suo privetur honore.

XV. De rebus ecclesiasticis gubernandis.

Quæ sunt ecclesiæ debent ecclesiæ conservari cum omni diligentia et bona conscientia et fide Dei qui omnia videt et judicat. Gubernari ergo oportet cum judicio et potestate episcopi, cui etiam omnis populus et congregatio commissa est animarum. Manifesta autem esse debent quæ ad ecclesiam pertinent in conscientia eorum, qui circa episcopos sunt et presbyteres et diacones, ut hi omnes sciant quæ sunt ecclesiæ propria, ut si episcopo contigerit transitus, nihil eos latere possit ex his quæ ad ecclesiam pertinent, ut nullo modo possint minni et perire. Neque res propriæ episcopi debent importunitatem pro rebus ecclesiæ pati; dignum et re vera et justum est apud Deum et homines, ut ea quæ episcopi propria sunt cui voluerit derelinquant, et neque ecclesiam perpati damnum neque episcopum pro rebus ecclesiæ condemnari, aut post ejus obitum in causas quæ ad eum non pertinent aut in maledictum incidere.

XVI. De rebus ecclesiæ dispensandis.

Episcopus habeat potestatem in rebus ecclesiæ ut dispenset necessitatem habentibus. Cum omni reverentia et timore Dei participare eum oportet quæ necessaria sunt : si tamen ipse aut qui cum eo sunt fratres indignerint aliquo, necessitatem nullomodo patientur secundum sanctum Apostolum dicentem :

Vixit et legumento, his contenti sanus. Si autem res ecclesiasticas episcopus in 617 suas voluntates usurpare voluerit et lucra ecclesiae vel fructus agro-rum non eum presbyterorum vel diaconorum consilio intaminaverit, aut fratribus vel filiis vel quibuscumque propinquis suis dederit potestatem, ut per eos latenter res iedantur ecclesiae, hunc oportet obnoxium esse concilio. Similiter id, si episcopus vel qui cum eo sunt presbyteri aut diacones accusentur, qui ea quae ex reditu vel ex quolibet actu veniunt ecclesiae in suos sinus colligunt et pauperes fraudant et fame conficiunt, hos corripi oportet secundum quod ordinatum fuerit a sancto concilio.

XVII. De his qui ex vasis ministerii ecclesiae aliquid vendiderint.

Si quis presbyter aut diaconus inventus fuerit aliquid de ministeriis ecclesiae venundasse, quia sacrilegium commisit, placuit eum in ordinatione ecclesiastica non habere; in judicio tamen episcopi dimittendum est sive dignus sit sive indignus in suo recipi gradu, quia multe pro hoc ipso quod de sacro-sancto altario intaminaverint id cum episcopi potestate dimissum est.

XVIII. De synodo facienda.

*Propter ecclesiasticas curas et altercationum solutiones bene placuit per singulas provincias bis in anno concilium fieri, vocante^a metropolitano episcopo omnes provincie episcopos, ita ut in his conciliis procedant omnes presbyteri, diacones vel b*qui in concilio eorum cause examinatae ad justum judicium perducantur, ut si qui manifeste episcopi vel presbyteri aut diacones inventi fuerint in offense, secundum rationem excommunicentur quadam communione consensu mitiorem de his placuit dari sententiam. Nulli autem episcopo licet propria apud se-ue ipsum concilia facere praeter eos quibus sunt metropoles creditae.**

XIX. De episcopo qui noluerit venire ad synodum.

Non licet ad concilium convocatos episcopos continere, sed ire, et ea quae ad utilitatem ecclesiae vel carerorum pertinent aut docere si novit, aut doceri si nescit: nam si extra aegritudinem contempserit ire, reus erit fraternali concilii.

XX. De legitima aetate ordinandi presbyteri.

Si quis triginta aetatis sue non impleverit annos nullummodo presbyter ordinetur, etsi valde sit dignus, quia ipse Dominus tricesimo 618 anno baptizatus est et sic coepit docere. Oportet ergo eum qui ordinandus est usque ad hanc aetatem legitimam conservari.

XXI. De eunuchis qui ab aliis sunt vel qui ipsi sibi naturalia absidunt.

Si quis pro causa sua aegritudinis naturalia a medicis habuerit secta, similiter et qui a barbaris aut hominibus stultis^b fuerint castrati, et moribus digni fuerint visi, hos canou admittit ad clericatus officium

^a AE., B. R., T. 1 2. convocante.

^b AE., B. R., T. 1, 2, U., aut a dominis stultis.

promoveri. Si quis autem sanus non per disciplinam religionis et abstinentiae, sed per abscisionem plasmati a Deo corporis, aetimans posse a se carnales concupiscentias amputari, castraverit se, non eum admitti decernimus ad aliquod clericatus officium. Quod si jam ante fuerat promotus ad clericum^c, prohibitus a suo ministerio deponatur.

XXII. De neophytis.

Neophytus qui nuper baptizatus fuerit jam aetate legitima, non continuo licet eum ad ecclesiasticum ordinem promoveri, quia oportet illum prius doceri quod possit docere, et multo tempore post baptismum probari, ut bené probatus veniat ad c'erum secundum preceptum Apostoli dicentis: Non neophytum, ne forte in superbiam elatus in judicium incidat et laqueum diaboli. Si autem succedenti tempore in aliquo peccato gravi a duobus vel tribus fuerit devictus, depositus de gradu suo cesseret a clero. Si quis contra hanc regulam facere presumperit, quasi contrarius magni concilii projiciatur a clero.

XXIII. De paenitente non admittendo ad clericum.

Poenitens, tantum si necessitas aut usus exegerit, inter ostiarios prius deputetur vel inter letores, ita ut Evangelia vel Apostolum non legat. Si qui autem ante ordinati sunt, inter subdiacones habeantur, ita ut manum non imponant aut sacra non contingant: ex poenitente enim dicimus de eo qui post baptismum pro homicidio aut pro diversis criminibus aut gravissimis precitis publicam poenitentiam sub cilicio gerens divino fuerit reconciliatus altario.

XXIV. De his qui sine discussione aut presbyteri aut diacones ordinati sunt.

Si quis presbyter aut diaconus sine aliqua examinatione ordinati sunt, aut certe, cum discuterentur, criminosa peccata sua celaverunt, et post ordinacionem ab aliis sunt detecti, 619 abjicantur a clero. Similiter et de universo ordine cleri servetur; nam hoc sihi quod irreprensibile est sancta et catholica defendet Ecclesia.

XXV. De presbyteris vel diaconibus qui post ordinacionem denotantur.

Si quis presbyter ante ordinacionem peccaverit et post ordinacionem confessus fuerit quia ante erravit, non offerat, sed tantum pro religione nomen presbyteri portet. Si autem non ipse confessus, sed ab alio publice fuerit convictus, nec ad hoc ipsum habeat potestatem ut nomen presbyteri portet. Similiter et de diaconibus observandum est, ut si ipse confessus fuerit ordinem subdiaconatus accipiat.

XXVI. De his qui viduas aut dimissas ducunt aut in malis consilii mixti sunt.

Si quis viduam aut ab alio dimissam duxerit, non admittitur ad clericum, aut si obrepigit dejiciatur. Similiter si homicidii aut facti vel precepto aut consilio aut assensione post baptismum conscientis fuerit, et per aliquam subreptionem ad clericatum venerit, dejiciatur et in fine vitae sue communionem recipiat.

^c AE., B. R., T. 1, 2, U., clericum.

XXVII. *De fornicatoribus clericis.*

Si quis presbyter aut diaconus fuerit fornicatus aut mœchatus, projiciatur et agat pœnitentiam.

XXVIII. *De his quorum uxores mechanuntur*

Si alicujus uxor in adulterio fuerit reprehensa, hic talis ad ministerium ecclesiasticum nullo modo adducatur. Si autem post ordinationem alicujus clerici uxor adultera ^a fuerit, dimittat eam : sin autem cum tpsa voluerit permanere, a ministerio alienus sit.

XXIX. *De viduis clericorum.*

Si qua vidua episcopi vel presbyteri aut diaconi maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa cum ea convivium sumat; nunquam communicet; morienti tantum ei sacramentum ^b subveniat.

XXX. *De filia episcopi vel presbyteri sive diaconi.*

Si devota soerit et maritum duxerit, si eam pater vel mater in affectum receperint, a communione habentur alieni : pater vero causas in concilio se soverit præstaturum; **620** mulier vero non admittatur ad communionem, nisi marito defuncto egerit pœnitentiam; sin autem vivente eo secesserit et egerit pœnitentiam vel petierit communionem, in ultimo vitæ desiliens accipiat communionem.

XXXI. *De devota peccante vel qua se maritaverit.*

Devotam peccantem non recipiendam in ecclesia, nisi peccare desierit et desinens egerit aptam pœnitentiam decem annis et recipiat communionem. Prius autem quam in ecclesia admittatur ad orationem, ad nullius convivium Christianæ mulieris accedat; quod si admissa fuerit, etiam hæc qua eam receperit habetur abstenta; corruptorem etiam par poena constringat. Quæ autem maritum acceperit non admittatur ad pœnitentiam, nisi adhuc vivente ipso marito caste vixerit, aut postquam ipse de hac vita discesserit.

XXXII. *De subintroductis adoptivis mulieribus.*

Nullus episcopus neque presbyter neque diaconus neque omnino aliquis ex clero licentiam habeat introuendi ad se quasi adoptivam aliquam mulierem, quasi in loco filiæ aut sororis aut matris, nisi forte sororem veram ex germanitate aut sororem patris aut matris et illas solas personas quæ ab omni mala suspicione alienæ sunt. Similiter et religiosis feminis laicorum alienorum familiaritatem et consortium prohibemus, et eorum qui nec in Dei timore subjecti sunt nec retinent continentiaz disciplinam.

XXXIII. *De non recipiendis clericis vagis et infirmando ordinatione ejus, qui sine consensu episcopi sui ab alio episcopo ordinatus est.*

Si quis in contemptu positus presbyter vel diaconus vel quicunque ex clero recesserit ab Ecclesia sua, nullomodo in ^d alia suscipiatur Ecclesia, sed omnimodo compellatur ut ad suam revertatur Ecclesiam. Si autem permaneserit in superbia et reverti noluerit, excommunicetur et projiciatur. Si quis autem episcopus ausus fuerit illum in suam Ecclesiam ordi-

^a B. R., E. 4, T. 1, 2, adulterata.

^b In reliquis, praeter A., sacramenta subveniant.

^c A., B. R., E. 4, T. 1, 2, U., et pœnituerit vel petierit.

A nare, non consentiente episcopo suo a quo recessit, ordinatio ejus vacua deputetur.

XXXIV. *De clericis desertoribus.*

Si quis presbyter aut diaconus aut aliquis de clero propriam Ecclesiam derelinquens ad alteram Ecclesiam vadit, et ibi multo tempore demoratur, omnino unquam ministret **621** in clero; et si admonuerit eum episcopus suus ut ad suam redeat parochiam, et redire noluerit, ubi est ibi de suo officio deponatur, ita ut nunquam in suum revertatur gradum propter dissolutionis peccatum. Si autem episcopus alter illum suscepit qui de reatu ejus est conscientis, oportet ipsum episcopum sine increpatione in communi concilio non admitti, ut ecclesiasticum canonem ultra non solvat.

B XXXV. *De importunis clericis.*

Si quis episcopus, presbyter aut diaconus excommunicatus in concilio injuste se queritur condemnatum, ad majorem episcoporum concilium revertatur et eorum inquisitionem et judicium expectans, si quas se causas justas habere putat, exponat. Si autem contempserit et importunans se palatio aures principum inquietare voluerit, hic ad nullam veniam poterit pervenire neque spem futurae reconciliacionis habebit.

XXXVI. *De purganda opinione heresis.*

Si quis episcopus sive alicujus episcopi presbyter aut diaconus in alicujus heresis opinionem offendit, et ob hanc causam fuerit excommunicatus, nullus episcopus eum in communionem recipiat nisi prius in communii concilio porrecto fidei sua libello satisfaciat omnibus, et ita liberam teneat suam purgationem. Hoc idem et de fidelibus laicis sit decretum si in aliquam heresis opinionem fuerint nominati.

C XXXVII. *De clericis excommunicatis.*

Si quis episcopus in concilio excommunicatus fuerit sive presbyter sive diaconus, et post excommunicationem præsumperit sive episcopus ille aut presbyter vel diaconus facere oblationem vel matutinum aut vespertinum sacrificium quasi in officio suo agere sicut prius, non licet ei nec in alio concilio spem reconciliati onis habere nec ultra recolligi; sed etiam eos qui ei communicaverint omnes ab Ecclesia respui, maxime eos qui sciebant eum esse dejectum. Si autem permaneserit turbans et concitans Ecclesiam per forasticam potestatem, oportet eum sicut seditionarium ab omni plebe expelli.

D XXXVIII. *De presbyteris ut in secundas nuptias non vadant.*

Presbyterem ad secundas nuptias coinvivam ire non oportet pro eo quod hi qui **622** ad secundas nuptias veniunt pœnitentiam postulent. Quomodo

^a E., B. R., E. 4, T. 1, 2, in aliena recipiatur Ecclesia.

^b E. 4, T. 1, 2, aliquo.

^c A., B. R., E. 4, T. 1, 2, U., fieri.

potest presbyter ille esse, qui propter convivium intererit tali conjugio?

XXXIX. De his qui ad diaconatum eliguntur.

Si quis ad ministerium diaconatus eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio et dixerit non posse in castitate permanere, hic non ordinetur. Quod si in ordinatione tacuerit et ordinatus fuerit, et postea matrimonium desideraverit, alienus sit a ministerio et vacet a clero.

XL. Non licet diaconum non jussum sedere.

Non licet diaconum ante presbyterem sedere nisi cum iussione presbyteri.

XLI. Non licet quemlibet ministeria tangere.

Non licet quemlibet ministeria tangere, nisi subdiacono aut acolytho in secretario b^{is} tangere vasa Domini.

XLII. Ut mulieres in sacrarium non intrent.

Non licet mulieres in secretarium c^{on}ingredi.

XLIII. Si lector alterius viduam duxerit.

Lector si viduam alterius uxorem acceperit, in lectoratu permaneat, aut si forte necessitas sit, subdiaconus fiat, nihil autem supra: similiter et si bigamus fuerit.

XLIV. Si subdiaconus secundam duxerit uxorem.

Si subdiaconus secundam duxerit uxorem, inter letores vel ostiarios habeatur, ita ut Apostolum non legat.

XLV. Ut non ascendat in pulpitum lector.

Non licet in pulpito psallere aut legere, nisi qui a presbytero d^{icitur} lectores sunt ordinati.

XLVI. De conditionalibus non ordinandis, nisi cum consensu patronorum.

Si quis obligatus tributo servili vel aliqua conditione patrocinio cuiuslibet domus, non est ordinandus clericus, nisi probatae vitæ fuerit et patroni consensus c^{on}accesserit.

XLVII. De non suscipiendis servis alienis in clero.

Si quis servum alienum causa religionis doceat contemnere dominum suum et recedere 623 a servicio ejus, durissime in omnibus arguitur.

XLVIII. De non celebrandis natalitiis martyrum in Quadragesima.

Non licet in Quadragesima natales martyrum celebrare, sed tantum sabbato et dominico pro commemoratione eorum oblationes offerri: sed nec natalicia nec nuptias licet in Quadragesima celebrari.

XLIX. Non suscipi debere infantes ad baptismum, nisi ante tres septimanas paschæ.

Non licet ante duas septimanas paschæ, sed ante tres ad baptismum suscipere aliquem, oportet autem in his diebus ut hi qui baptizandi sunt symbolum discant et quinta feria novissimæ septimanæ episcopo vel presbytero reddant.

L. De non solvendo jejunio quinta feria paschæ.

Non licet quinta feria novissimæ septimanæ jejunium solvere et omnem exhortare Quadragesimam,

* Hic et sequentes canonum tituli desumpti sunt ex Toletanis Codicibus, cum desint in A.

† B. R., T. 1, 2, *sacrario*.

A sed sincere abstinentes totam Quadragesimam perire aridioribus cibis utentes.

LI. De chrismate conficiendo.

Omni tempore episcopis licet chrisma conficeret et per suas dioceses destinare, ita ut ad dirigendum chrisma diaconus aut subdiaconus ante diem paschæ de singulis Ecclesiis ad episcopum destinentur.

LII. Non licet presbytero, episcopo præsente, chismare.

Presbyter, præsente episcopo, non signet infantes, nisi forte ab episcopo fuerit illi præceptum.

LIII. Non licet presbytero ante episcopum in baptisterium introire.

Non licet presbytero prius ab episcopo in baptisterium introire, sed cum episcopo, nisi forte aut absens fuerit aut ægrotus.

LIV. De prægnanibus baptizandis.

Si qua mulier prægnans desideraverit gratiam baptismi percipere, quando voluerit habeat protestem; nam nihil in hoc participat mater infantū qui nascitur propter quod unicuique propria posse voluntas in confessione monstratar.

LV. Quid in altari offerri oporteat.

Non oportet aliquid aliud in sanctuario 624 offerri præter panem et vinum et aquam, quæ in typo Christi benedicuntur, quia dum in cruce penderet de corpore ejus sanguis effluxit et aqua. Haec tria unum sunt in Christo Iesu, haec hostia et oblatio Dei in odore suavitatis.

LVI. De presbyteris forasticis.

C Forasticis presbyteris præsente episcopo vel presbytero civitatis offerre non licet neque ministrare in populo, nisi forte illis absentibus.

LVII. De non jejunando in die dominico neque genuflectendo, similiter et in Quinquagesima.

Si quis presbyter propter publicam paenitentiam a sacerdote acceptam aut aliqua necessitate die dominica pro quadam religione jejunaverit sicut Manichæi, anathema sit. Similiter et quod ab apostolis traditum canon tenet antiquus, placuit tam per omnes dominicas quam per omnes dies paschæ usque ad Quinquagesimam non prostrati neque humiliati, sed erecto vultu ad Dominum orationum sanguinem officio; quia in ipsis diebus gaudium resurrectionis Domini celebramus.

LVIII. De non prægustandis carnis et non exsecrandis.

Si quis non pro abstinentiæ disciplina, sed pro exsecratione ab esca carnium se abstinet, placuit sancto concilio ut prægustet, et si sic vult abstineat; si autem spernit ita ut olera cocta cum carnis non degustet, iste non obediens nec suspicionem heresies a se removens deponatur de ordine clericatus.

LIX. De eo quod non licet sacerdotibus vel clericis incantaturas vel ligaturas facere.

Non licet clericis incantatores esse et ligaturas

‡ B. R., *sacrarium*.

§ A. B. R., T. 1, 2, U., *episcopo*.

• E. 3, U., *consensus*.

facere, quod est colligatio animarum. Si quis hæc facit, de Ecclesia projiciatur.

LX. Non licet sacerdotibus vel clericis spectaculis interesse.

Non licet sacerdotibus vel clericis aliqua spectacula in nuptiis vel in conviviis spectare, sed oportet antequam ingrediantur ipsa spectacula surgere et recedere inde.

LXI. Non licet convivia facere de confertis.

Non licet sacerdotes vel clericos sed nec religiosos laicos convivia facere de confertis.

LXII. De usuri vel negotiorum lucris.

Si quis oblitus timorem Domini et sanctam **625** Scripturam quæ dicit : Qui pecuniam suam non dedidit ad usuram, post hanc cognitionem magni concilii feneraverit et centesimas exegerit aut ex quolibet negotio turpia lucra quaesierit aut per diversas species vini vel frugis vel cuiuslibet rei emendo vel vendendo aliqua incrementa suscepere, depositus de gradu suo alienus habeatur a clero.

LXIII. De clericis qui ad matutinum et vespertinum non veniunt.

Si quis presbyter vel diaconus vel quilibet clericus ecclesiae deputatus, si intra civitatem fuerit aut in quolibet loco in quo ecclesia est, et ad quotidianum psallendi sacrificium matutinis vel vespertinis horis ad ecclesiam non convenit, deponatur a clero, si tamen castigatus veniam ab episcopo per satisfactionem noluerit promereri.

LXIV. Non licet clericos dominica ab ecclesia absentiari.

Non licet quemlibet clericum die dominica ab ecclesia absentem esse, sed missarum solemnibus interesse et jejunio.

LXV. Non licet clericos ante horam tertiam prandere, nec ad mensam accedere vel recedere sine hymno.

Non oportet clericos vel laicos religiosos ante sacram horam diei tertiam inire convivia, neque aliquando clericos nisi hymno dicto edere paneum, et post cibos gratias auctori Deo referre.

LXVI. De attollenda coma clericorum vel habitu ordinato.

Non oportet clericos comam nutrire et sic ministrare, sed athono capite, patentibus auribus, et secundum Aaron talare in vestem induere, ut sint in habitu ordinato.

LXVII. Non licet psalmos poeticos in ecclesia dicere nec libros apocryphos legere.

Non oportet psalmos compositos et vulgares in ecclesia dicere, neque libros qui sunt extra canonem legere, nisi solos canonicos Novi et Veteris Testamenti.

LXVIII. Non licet super monumenta mortuorum missas tenere.

Non oportet clericos ignaros et [T. 2, aut] presumptores super monumenta in campo ministeria [T. 2, mysteria] portare aut distribuere sacramenta, sed aut in ecclesiis aut in basilica ubi martyrum

A reliquæ sunt depositæ ibi pro defunctis oblationem offerre.

LXIX. Non licet Christianis prandia in monumenta portare.

Non licet Christianis prandia ad defunctorum sepulcra deferre et sacrificia reddere mortuorum Deo.

LXX. Non licet clericis vel laicis catholicis ab hereticis eulogias accipere aut cum ipsis vel schismaticis orare.

Non licet clericis vel laicis catholicis ab hereticis eulogias accipere, quia maledictiones sunt magis quam benedictiones, neque licet aut cum hereticis aut schismaticis orare.

LXXI. Non licet Christianis observationes diversas attendere.

Si quis paganorum consuetudinem sequens divinos et sortilegos in domo sua introducerit, quasi ut malum foras mittant aut maleficia inveniant vel iustificationes paganorum faciant, quinque annis poenitentiam agat.

LXXII. Non licet Christianis tenere traditiones gentilium, observare lunas aut stellarum cursum.

Non licet Christianis tenere traditiones gentilium et observare vel colore elementa aut lunæ aut stellarum cursum aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda vel ad segetes vel arbores plantandas vel conjugia socianda, scriptum est enim : Omnia que facitis aut in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo.

LXXIII. Non licet Kalendas observare.

C Non licet iniquas observationes agere Kalendrum et otii vacare gentilibus neque lauro aut viriditate arborum cingere domos. Ominus hæc observatione paganismi est.

LXXIV. Non licet medicinales herbas cum aliqua observatione colligere.

Non licet in collectione herbarum que medicinales sunt aliquas observationes aut incantationes attendere, nisi tantum cum symbolo divino aut oratione dominica, ut tantum Deus creator omnium et dominus honoretur.

627 **LXXV.** Non licet mulieres Christianas in laniſciis aliquid observare.

D Non licet mulieribus Christianis aliquam vanitatem in suis laniſciis observare, sed Dominum invocent adjutorem qui eis sapientiam lexendi donavit.

LXXVI. De adulteris.

Si cuius uxor adulterium fecerit aut vir in alienam uxorem irruerit, septem annis poenitentiam agat.

LXXVII. De mulieribus fornicatis et abortum factibus.

Si qua mulier fornicaverit et infantem qui exiude fuerit natus occiderit, et qua studuerit abortum [Æ., T. 1, 2, abortum] facere et quod concepturn est necare aut certe ut non concepiat elaborat, sive ex adulterio sive ex legitimo conjugio, has tales mulieres in morte recipere communionem priores caunes decreverunt. Nos tamen pro misericordia sive tales mulieres

^a **Æ.**, **B. R.**, **T. 1, 2**, et sacrificare de re mortuorum.

sire consciente scelerum ipsorum decem annis agere & penitentiam judicamus.

LXXXVIII. *De homicidio voluntario vel non voluntario.*

Si quis voluntarie homicidium fecerit, ad januam ecclesiae catholicae semper subjaceat et communionem in exitu vitae sue recipiat. Si autem non voluntate, sed casu aliquod homicidium fecerit, prior enim septem annis agi penitentiam jussit, secundus canon quinque annis mandavit.

LXXXIX. *De muliere qua duos fratres in conjugio vel viro qui duas sorores habet.*

Si qua mulier duos fratres aut si quis vir duas sorores habuerit, a communione abstineantur usque ad mortem: in morte autem eis communio pro misericordia detur. Si vero supervixerint communione accepta et de infirmitate convaluerint, agant penitentiam plenam tempore constituto.

LXXX. *De his qui nuptiis irruunt.*

Si quis multis nuptiis fuerit copulatus, penitentiam agat: conversatio autem et fides penitentis compensat tempus.

LXXXI. *De his qui se animalibus commiscuerunt.*

Si quis ante viginti annos in cuiuslibet animalis **628** commissione peccaverit, quindecim annis in humiliitate subjaceat ad ecclesie januam, et post hos [G., post hoc] alios ^a quinque annos tantum communione receptus penitentiam agat, et sic gratiam sacramenti suscipiat. Interrogentur autem alii de eo, qualiter vitam in penitentia egerit et sic communio misericordiam consequatur. Si quis autem post viginti annos babens uxorem huic peccato irruerit, viginti et quinque annis humiliati subjaceat, et quinque annis orationibus tantum communicans postea

^a AE., B. R., U., aliis quinque annis in orationis tantum communione receptus. G., aliis quindecim an-

recipiat sacramentum. Quod si et hanc measuram aliquis transgressus fuerit, sacramentum in exitu consequitur. Oportet enim tales inter demonios orare. LXXXII. *De his qui usque ad finem vitae in peccatis perdurant, et in exitu communionem expletunt.*

Si quis de corpore exiens novissimum et necessarium communionis viaticum expedit, non ei denegatur. Quod si in desperatione positus post perceptam communionem iterum sanus fuerit factus, tantum orationis particeps sit, nam non accipiet sacramentum donec constitutum penitentie impleat tempus. Qui ergo in exitu mortis sunt et desiderant accipere sacramentum, cum consideratione et probatione episcopi accipere debeant.

LXXXIII. *De his qui intrantes in ecclesiam per nimiam luxuriam a sacramento se abstinent.*

Si quis intra ecclesiam Dei et sacras Scripturas fabulando non audit et pro luxuria sua avertit se a communione sacramenti et in observandis mysteriis declinat constitutam regulam disciplinae, istum talium projiciendum de Ecclesia catholica esse decernimus donec penitentiam agat et ostendat fructum penitentiae sua, ut possit ^b communione percepia indulgentiam prouererit.

LXXXIV. *De excommunicatis.*

Non licet communicare excommunicatis neque in dominos eorum introire neque orare cum eis; neque licet in alia ecclesia suscipi qui ab alia ecclesia segregatur. Si autem aliquis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quilibet ecclesiasticus excommunicato communicaverit, quasi perturbans ordinem disciplinam ecclesiasticam excommunicetur.

nis, etc.

^b B. R., T. 1, 2, G., sive, deprecans, ut possit.

LXV

CONCILIUM BRACARENSE TERTIUM

HABITUM ANNO IV GLORIOSISSIMI DOMINI NOSTRI WAMBANIS REGIS, ERA DCCXIII.

629-630 Decenter satis per divinum Spiritum in Bracarensi urbe collecti de his quae intra Dei Ecclesiam perversa actione geruntur tractaturi convenimus, ut adjuvante nos illo qui dixit: *Ubicunque fuerint duo vel tres in nomine meo collecti ibi ero in medio eorum, pari animo parique devotionis studio exsurgententes male habitos extirpemus errores.* Etenim dum nos in unum synodaliter actio aggregasset, debitis in sedibus collocati primum de sancte fidei sacramento cœpimus habere sermonem, scilicet ne ait vanitate disputantium, aut nescientia simplicium erroris, quidpiam in hoc sacrosancto sacramento fidei tenetur. Unde cum omnes nos in vera fide uti speculum perlustraremus illæsos in eo quia nullum nostrorum schismatici erroris foedaverat turbo, sed vera nos et simplex in hoc sacramento apostoli ostendit idoneos prædicatio, grates omnipotenti peregrimus Deo: quam tamen nostram fidem regulam ipsis verbis atque sen-

PATR. LX XIV.

tentiis commemorando releximus, quibus eam in conventu Nicæni concilii declarata esse scimus.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorum coeli et terræ, visibilium omnium et invisibilium conditorem: et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia aeterna, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum non factum, hominem: Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantię, per quem omnia facta sunt quæ in celo et quæ in terra; qui propter nos et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria Virgine homo factus, passus sub Pontio Pilato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in coelos, sedet ad dexteram Patris, inde [B. R., iterum] venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis: credimus et in Spiritum sanctum dominum et vivificatorem, ex Patre et Fili procedentem, cum

Patre et Filio adorandum et glorificandum, qui locutus est per prophetas : in unaq; catholicam atque apostolicam Ecclesiam : constemur unum baptismum in remissionem peccatorum ^a, exspectamus resurrectionem mortuorum et vitam futuri sæculi. Amen.

Post hujus sanctæ fidei sacramentum relatus est in cognitionem ^b omnium nostrorum error manifestus pariter et diversus, qui tanta debet discipline arte retundi quanta et perversitate comprobatur admissi. Quidam enim in sacrificiis Domini relati sunt lac pro vino, pro vino botrum offerre : eucharistiam quoque vino madjoram pro complemento communionis credunt populis porrigidam; et, quod pejus his omnibus est, quidam sacerdotum in vasis Domini epulas sibi apponunt et manducare in eis præsumunt. Quidam etiam e sacerdotibus relati sunt quod, ecclesiæ consuetudinis ordine prætermisso, missam sine orariis audeant dicere, et quod in solemnibus martyrum reliquias suo collo imponant et in sellulis non ab aliis se portandos nisi ab albatis diaconibus credant. Illud quoque quod plerique sacerdotum absque testimonio cum feminis commorentr, et quod quidam illorum honoratos fratres suos verberibus indiscretis subjiciunt; necnon et illud quod quidam Simonis cupiditate arrepti quos ordinaturi sunt sub cauzione dimittant, qualiter postquam ordinati fuerint pecuniam ab illis promissam accipient. Illud quoque quod familiam ecclesiæ in propriis laboribus quassant, dampnum rebus dominicis facientes. Quæ omnia ne confuse viderentur esse prolata, discretis titulorum ordinibus creditimus subiecta.

I. Ut, repulsis omnibus opinionibus superstitionum, panis tantum et vinum aqua perniustum in sacrificio offeratur.

Cum omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cætero **631** pro delictorum expiatione Domino dabitur quando in ipsa sacrificii oblatione erratur? Audivimus enim quosdam schismatica ambitione detentos contra divinos ordines et apostolicas institutiones lac pro vino in divinis sacrificiis dedicare, alios quoque intinctam eucharistiam populis pro complemento communionis porrigerere, quosdam etiam non expressum vinum in sacramento dominici calicis offerre, sed oblatis uvis populis communicare. Quod quam sit evangelicæ atque apostolicæ doctrinæ contrarium et consuetudini ecclesiasticæ adversum, non difficile ab ipso fonte veritatis probabitur a quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt. Cum enim magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, non illum lac, sed panem tantum et calicem sub hoc sacramento benedixisse cognoscimus. Ait enim evangelica veritas : *Accipit Jesus panem et calicem, et benedicens dedit discipulis suis.* Cesset ergo lac in sacrificando offerri, quia manifestum et evidens exemplum evangelicæ veritatis illuxit, quod præter panem et vinum aliud offerre non sinit. Illud

^a T. 1, 2, resurrectionem, carnis resurrectionem, et vitam.

^b B. R., collationem. E. 4, T. 1, concionem.

A vero quod pro complemento communionis intinctam tradunt eucharistiam populis nec hoc prolatum ex Evangelio testimonium recipit, ubi apostolis corpus suum et sanguinem commendavit; seorsum enim panis et seorsum calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Christum præbuisse non legimus, exceptio illi tantum discipulo quem intincta buccella magistri præditorem ostenderet, non quæ sacramenti hujus institutionem signaret. Nam quod de inexpresso botro, id est de uvarum granis populus communicatur, valde est omnino confusum; calix enim dominicus, juxta quod quidam doctor edisserit, vino et aqua permistus debet offerri; quia videtur in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo quando in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur et credentium plebs ei in quem credit copulatur et jungitur, quæ copulatio et conjunctio aquæ et vini sic miscetur in calice Domini ut communio illa non possit separari. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis; si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Ergo quando botrum solum offeratur in quo vini tantum efficiencia demonstratur, salutis nostræ sacramentum negligitur quod per aquam significatur: non enim potest calix Domini esse aqua sola aut vinum solum, nisi utrumque miscatur. Et ideo quia jam ex hoc plurima et multiplex majorum emanavit sententia, quorum pietas in Deum religiosa horum sacramentorum et efficientias copiose **632** disseruit et institutiones verissime declaravit,

C omnis talis error atque præsumptio cessare jam de cætero debet, ne perversorum inordinata compagno statum veritatis enervet. Et ideo nulli deinceps licetum erit aliud in sacrificiis divinis offerre; nisi justa antiquorum sententias conciliorum panem tantum et calicem vino et aqua permistum. De cætero aliter quan præceptum est faciens tandem a sacrificando cessabit, quandiu legitima penitentia satisfactione correptus ad gradus sui officium redeat quem amisit.

II. Ne vasa Domino sacra humanis usibus serviant.

Omnis cura omni studio providendum est ne bi qui locum videntur obtinere regiminis contumeliam videantur inferre cœlestibus sacramentis. Etenim, quondam auditui horribile et visui execrabile judicatur, relatum nobis est quod quidam sacerdotum sa-

D crilega temeritate præcipites vasa Domini in proprios usus assumant epulasque sibi in eis comedunt apponant. Quod malum et obstupentes deflemus et deflentes obstupescimus, ut illic humana temeritas sibi epulam præparet ubi sanctum Spiritum cognoscitur advocabesse, et ibi esum carnium crapulatus assumat ubi divina visus est cœlebrasse mysteria, et in quibus tantæ rei sacramentum pro expiatione delictorum percepit in his expletat voluntatem Iud. br. i sui. Et ideo hujus de cætero præsumptionis persona, quæ sciendo divina vasa vel ministeria aut in usus suos transtulerit aut comedere in his vel poculum sibi su-

^c B. R., E. 4, T. 1, 2, solemnitatibus.

secundum elegerit, gradus sui vel officii periculum sustinebit; ita tamen ut si de saecularibus fuerit, perpetua excommunicatione damnetur; si vero religiosus, ab officio deponatur; sub hac quoque damnationis sententia et. Mi obnoxii tenebuntur, qui ecclesiastica ornamenta, vela vel quaelibet alia indumenta atque etiam utensilia sciendo in suos usus transtulerint vel aliis vendenda vel danda crediderint.

III. Ne sacerdos sine orario missam audiat celebrare.

Cum antiqua et ecclesiastica noverimus institutione praefixum ut omnis sacerdos cum ordinatur orario utroque humero ambiatur, scilicet ut qui imperturbatus praecepitur consistere inter prospera et adversa virtutum semper ornamento utrobius circumspitus appareat, qua ratione tempore sacrificii non assumat quod se in sacramento accepisse non dubitat? Proinde modis omnibus convenit, ut quod quisque percepit in consecratione honoris hoc retinet in oblatione 633 vel perceptione sua salutis; scilicet ut cum sacerdos ad solemnia missarum accedit aut per se Deo sacrificium oblatur aut sacramentum corporis et sanguinis Domini nostri Iesu Christi sumpturus non aliter accedat quam orario utroque humero circumseptus, sicut et tempore ordinationis sua dignoscitur consecratus, ita ut de uno eodemque orario cervicem pariter et utrumque humerum premens signum in suo pectore preferat crucis. Si quis autem aliter egredit, excommunicationi debite subjacebit.

IV. Ne sacerdotes sine quicunque ex clero sine testimonio cum quibuslibet feminis habent.

Quanquam antiqua canonum institutio de hujusmodi presumptione absolutas et multiplices disciplinas atque institutiones ediderit, nos tamen brevitas causa omnem fornicandi occasionem cupientes auferre, id omnimoda sancimus auctoritate tenendum, ut nullus sacerdotum sive quisquis ille de clero abeque honesto et competenti testimonio, excepta sola matre, cum quibuslibet feminis secrete se presumat adjungere, non solum cum extraneis mulieribus, sed nec ipsis etiam sororibus vel propinquis, ne licentia sororum vel propinquarum mulierum quisquis ille solitus familiarior habeatur ad perpetrandum scelus. Hujus ergo præceptionis transgressor sex mensibus se noverit penitentiae legibus subjacere.

V. De damnata presumptione quorundam episcoporum qui in festivitatibus martyrum ad ecclesiam procedentes, appensis collo reliquiis, ab albatis diaconibus in sellulis vehantur.

Bona siquidem res est divina sacerdotibus contractare mysteria, sed cavendum valde est ne hoc quisque ad usum pravitatis sue intorqueat, unde soli Deo de bono conscientiae placere debuerat; scriptum est enim: *Vae his qui faciunt opus Domini fraudulenter et desidiose.* Ut enim quorundam episcoporum detestanda presumptione nostro se certui intulit dirimendo, agnovimus quosdam episcopos, quod in solemnitatibus martyrum ad ecclesiam progressari reliquias collo suo imponant, et ut majoris fa-

* In reliquis, praeter A., donanda.

A stus apud homines gloria intumescent, quasi ipsi sint reliquiarum arca levitæ albis induiti in sellulis eos deportant. Quæ detestanda presumptione abrogari per omnia debet, ne sub sanctitatis specie simulata vanitas sola prævaleat, si modum suum uniuscujusque ordinis reverentia non agnoscat. Et ideo antiqua in hac parte et solemnis consuetudo servetur, ut in 634 festis quibusque diebus arcam Domini cum reliquiis non episcopi, sed levitæ in humeris gestent, quibus et in veteri lege onus id et impostum novimus et præceptum. Quod si etiam episcopus reliquias per se deportare elegerit, non ipse a diaconibus in sellula vectabitur, sed potius pedisqua eo una cum populis progressione procedente ad conventicula sanctorum ecclasiarum sanctæ Dei reliquias per eundem episcopum portabuntur. Jam vero qui haec instituta sciendo adimplere distulerit, quando in hoc vitio fuerit a sacrificando cessabit.

VI. De honesta honoratorum disciplina.

Cum beatus Apostolus arguere, obsecrare vel increpare in omni patientia præcipiat et doctrinæ, novimus quosdam ex fratribus tantis cedibus in honoratos subditos effervescent, quantas poterant latrocinantium promerer personæ. Et ideo qui gradus jam ecclesiasticos meruerunt, id est presbyteres, abbates, sive levitæ, excepto gravioribus et mortalibus culpis, nullis debent verberibus subjacere; non enim est dignum ut passim unusquisque prelatus honorabilia membra sua, prout voluerit et cum placuerit, verbribus subjiciat et doloribus; ne dum ineunte subdita percutit membra, ipse quoque debitam sibi subditorum reverentiam subtrahat, juxta illud quod quidam sapiens dixit: Leviter [B.R., T. 1, 2, leniter] castigatus reverentiam exhibet castiganti, asperitate autem nimis increpationis nec increpationem recipit nec salutem. Et i eo si quis aliter quam dictum est prædictos honorabiles subditos licentia percepta potestatis elatus malitia tantum crediderit verberandos, juxta modum verberum quem intulerit excommunicationis pariter et exsiliis sententiam sustinebit.

VII. Ne promissione munera honoris gratia veniantur.

Quia non expedit ut donum sancti Spiritus pecunias comparetur, quanquam ex hoc antiquorum canonum disciplinae et multiplices maneat et diversæ, tamen quia necesse est ut frequentius retundatur quod sine intermissione presumatur, ideo novelle hujus institutionis formulam instituentes decernimus, ut quicunque pro conferendo cuiuscum sacerdoti gradu aut munus quocunque aut promissionem munieris antequam ordinetur acceperit, vel etiam postquam ordinatus fuerit in aliquo se pro hoc ipso presumperit muneri, sive ille qui dederit sive qui acceperit juxta sententiam Chalcedonensis concilii gradus sui periculum sustinebit.

635 VIII. Ne rectores ecclesie plus propria quam ecclesiastica fura labore intendant.

Non decet rectores ecclesie in suis strenuos et in

ecclesiasticis rebus esse remissos. Nam quorundam fertur opinio, quod quidam sacerdotum familias ecclesiae in suis propriis laboribus quassent, rei propriæ profectum augentes, dominicis vero dispensium nutrientes. Unde quicunque sub hoc neglecti res divinas laborare distulerit speciali placito distributus est, qualiter si de rebus seu augmentis ecclesiae quaestum vel labores rei propriæ auxit, et ex hoc ecclesiasticis rebus aut neglectum laboris exhibuit aut minorationem vel perditionem induxit: quidquid in rebus ecclesiae minorationis exhibuit, totum de rebus propriis ecclesiae illi restituat, ex cuius rebus atque suffragiis suos convictus fuerit ampliasse labores. Quod si aliquid pro utilitatibus ecclesiae aut substantiæ expendit aut dispendii vel perditionis quidpiam pertulit, si hoc comprobare potuerit, totum Hli a rebus ejusdem ecclesiae reformabitur, pro cuius utilitatibus id expendisse probatur.

Gratias itaque omnipotenti peragimus Deo: **636** post hæc sit pax, salus et diuturnitas piissimo et amatori Christi domino nostro Wambani regi, cuius devotione nos ad hoc decretum salutiferum convocavit; divinam postulantes clementiam, ut gloria Christi

* B. R., E. 4, T. 1, *Leodegarius*. T. 2, *Leodecisi*.

A regnum ejus corroboret usque ad ultimam selectum, præstante ipso qui cum Patre et Spiritu sancto unius vivit et gloriat in Trinitate Deus in secula seculorum.

Leodegarius ^a in Christi nomine episcopus, cognomento Julianus, has constitutiones secundum quod nobis cum sanctis coepiscopis meis, qui mecum subscriperunt, Deo inspirante, complacuit, relegi et subscripti.

Genitivus Ecclesiae Tudensis episcopus his constitutionibus interfui et subscripti.

Frearicus Portucalensis Ecclesiae episcopus his constitutionibus interfui et subscripti.

Isidorus Asturicensis Ecclesiae episcopus his constitutionibus interfui et subscripti.

Bela Britaniensis Ecclesiae episcopus his constitutionibus interfui et subscripti.

Hilarius ^b *Auresinae* Ecclesiae episcopus his constitutionibus interfui et subscripti.

Rectogenes Lucensis Ecclesiae episcopus his constitutionibus interfui et subscripti.

Hdulfus, qui cognominor Felix, Iriensis Ecclesiae episcopus, his constitutionibus interfui et subscripti.

^b *A.*, B. R., E. 3, 4, T. 1, 2, *Alarius*. U., *Alaricus*.

LXVI

CONCILIUM HISPALENSE PRIMUM.

EPISTOLA EPISCOPORUM AD PEGASIVM EPISCOPVM MISSA.

Domino sancto et reverenter a nobis honorando echarissimum fratri Pegasio episcopo Leander, Joannes, Agapius, Stephanus, Basilius, Velatus, Sintiens et Petrus episcopi, qui in unum in urbe Hispalensi adfuiimus, sanctitatem tuam charitatis studio salutantes, precamur Dominum qui nos de salute tua vel visione laetificare dignetur.

I. *De mancipliis Ecclesie ab episcopo manumissis.*
Interea consendentibus nobis in ecclesia Hispalensi sancta Jerusalem brevem mancipiorum Ecclesiae, quos libertasse visus fuerat decessor tuus sanctæ recordationis Gaudentius episcopus, vestri nobis diacones obtulerunt, et non solum quos libertaverat ibidem relegimus, sed etiam quos proximis suis de familiis Ecclesiae donaverat in eodem **637** brevi recensuimus annotatos. Qua de re canonum constituta consuluiimus si talis libertas aut transactio potuissest esse stabilis. Comperimus autem in canone ut episcopus qui res proprias, excepto filiis et nepotibus, alteris et non Ecclesie dimiserit, quidquid de Ecclesiae rebus aut donavit aut vendidit aut quoquo modo ab Ecclesia transtulerit, irritum haberetur. Et ideo si res præcessoris tui Gaudentii episcopi Ecclesia vestra non possidet, liberi qui ab eo facti sunt non sunt legitime absoluti liberi: ceterum si res illius in compensationem Ecclesiae vestrae deserunt, illi prorsus maneat liberi; nam si, ut dictum est, præstitum de suis rebus non fecit, Ecclesiae

C damnum utique inferre non debuit. Propterea ergo de uno consensu omnes significamus magis humanius quam severius cogitantes, ut hi quos constat tali conditione fuisse liberatos in jure Ecclesiae maneat ut idonei, et peculium suum non aliis personis, sed tantum filiis suis derelinquant. Ipsis quoque filiis et nepotibus cum peculio ipsorum quasi idoneis in jure Ecclesiae permanentibus in extraneam eis non licet personam quidpiam transmutare. Sed si quis eorum sine hærede discesserit, peculium eorum sanctæ proficiat Ecclesiae.

II. *De mancipliis Ecclesiae ab episcopo proximis suis collatis.*

Ea vero mancipia que memoratus episcopus de jure Ecclesiae sublata suis proximis contulit, si similia de proprio suo Ecclesiae ipsius non compensavit, Ecclesia vestra absque aliqua oppositione recipiat. Haec formam non solum vestra, hoc est Astigitana, servabit Ecclesia, sed et si qui per omnem Baeticam provinciam tali conditione vel sorte de jure Ecclesiae commearunt pari sententia subjacebunt. Durum est enim atque irreligiosum ut episcopus, qui ecclesiasticis stipendiis vivit et proprietatem suam lucris Ecclesiae minime confert, aliorum oblationes **638** a jure ecclesiastico privet.

III. *De clericis cum quibus mulieres cohabitant.*
Inter cetera vero cognoscite a nobis hoc delinuum

pro abolendis maculis clericorum, quia quidam episcoporum non observantes nuper editum concilii Tolletani decretum minus solliciti in subjectis existunt, proinde placuit, ut si presbyteres, diacones vel clerici consorcia extranearum seminarum vel ancillarum familiaritatem per sacerdotis sui admonitionem a se minus removerint, in secundis judices easdem mulieres cum voluntate et permisso episcopi comprehensas in suis lucris usurpent, ut vitium hoc, dum sacerdos inhibere non prævalet, potestas judicialis coerceat; dato tamen a judicibus sacramento episcopis ut eas clericis nulla arte restituant; quod si restituerint, ipsi judices sententia excommunicacionis feriantur. Mulieres vero illæ juxta priores canones a sacerdote [T. 2, sacerdotibus] distractæ^a, premium earum indigentibus dispensemur. Quæ statuta manu nostra subscriptissimæ. Data ad sanctitatem vestram die pridie Nonas Novembres, anno quinto

^a B. R., E. 4, T. 1, 2, distractæ in monasterium Deo volarum tradantur servitæ. Quæ statuta. In A. et reli-

A regni gloriosissimi domini nostri Reccaredi regis, æra DCXXVIII^b.

Leander Ecclesiæ sancte Mispatensis episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Joannes Ecclesiæ Egabrensis episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Agapius Ecclesiæ Cordubensis episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Stephanus Ecclesiæ Eliberitanæ episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Basilius Ecclesiæ Eliplensis episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Velatus Ecclesiæ Tuccitanensis episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Sinticius Ecclesiæ Italicensis episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

Petrus Ecclesiæ Accitanæ episcopus hanc constitutionem firmavi et subscripsi.

quis deest fratre vox renundetur et.

^b B. R., E. 4, T. 1, æra DCXXVII.

LXVII

CONCILIUM HISPALENSE SECUNDUM

HABITUM DIK IDIUM NOVEMBRIUM, ANNO NONO REGNI GLORIOSISSIMI PRINCIPIS SIGIBUTI,
ÆRA DCLVII.

639 I. *De Teudulfi Malacitanæ Ecclesiæ episcopi querimoniis adversus reliquos episcopos pro quibusdam parochiis.*

In nomine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi Isidorus, Bisinnus, Rustinus, Fulgentius, Ambra, Fidentius, Teudulfus et Honorius episcopi, qui pariter in urbe Hispalensi pro aliquibus ecclesiasticis negotiis coadunati sumus. Concedentibus igitur nobis in secretario sacrosanctæ Jerusalem Hispalensis ecclesiæ cum illustribus viris Sisicio rectore rerum publicarum atque Suanilane actore^a rerum fiscalium, stante^b religiosissimo clericorum cœtu, prima actione Teudulfi Malacitanæ Ecclesiæ antistitis ad nos oblata precatio est asserentis an iquam ejusdem urbis parochiam militaris quandam hostilitatis discrimine fuisse descissam et ex parte aliqua ab ecclesiis Astigitanae, Eliberitanæ atque Egabrensis urbium esse retentam. Pro qua re placuit ut omnis parochia quæ ab antiqua ditione ante militarem hostilitatem retinuisse Ecclesiæ suam comprobaret, ejus privilegio restitueretur. Sicut enim per legem mundalem his, quos barbarica feritas captiva necessitate transvexit, postliminio revertentibus redditur antiqua possessio, non aliter et Ecclesia receptura parochiam quam ante retinuit cum rebus suis, sive ab aliis Ecclesiis possideantur, sive in eujuslibet possessionem transfusa sunt, non erit objicienda præscriptio temporis ubi necessitas interessa hostilitatis.

^a Ex A., E. 5, 4, U., G. In A., rectore. In B. R., T. 1, 2, auctore.

^b T. 1, instanti. T. 2, adstante.

II. *De querimoniis Fulgentii et Honorii episcoporum pro quibusdam parochiis.*

C Secundo examine inter memoratos fratres nostros Fulgentium Astigitanum et Honorium **640** Cordubensem episcopos discussio agitata est propter parochiam basilicæ, quam horum alter Cellicensem^a, alter Regiuensem asseruit; et quia inter utrasque partes hactenus limitis actio vindicata est, cuius quamvis vetusta retentio nullum juris præjudicium afferret, ideoque ne in dubium ultra inter eos nostra devocatur sententia, prolatis canonibus synodalia decreta perfecta sunt, quorum auctoritas præmonet ita oportere inhiberi cupiditatem ut ne quis terminos alienos usurpet, ob hoc placuit inter alteras partes inspectionis viros mittendos, ita ut si in diœcesi possidentis sitam basilicam veteribus signalis limes præfixus monstraverit, Ecclesia cuius est justa retentio sit aeternum dominium: quod si et limes legitimus eandem basilicam non concludet, sed tam longi temporis probator objecta præscriptio, appellatio repetentis episcopi non valebit, quia illi tricennialis objectio silentium ponit. Hoc enim et sæcularium principum edicta præcipiunt et præsumunt Romanorum decretum auctoritas. Si vero infra metas tricennialis temporis extra alienos terminos basilicæ iniusta retentio repertur, repetentis episcopi juri sine mora restituetur.

III. *De desertoribus clericis ut episcopis suis restituandis.*

Tertia definitio ad nos oblata precatio est a reverentissimo fratre nostro Cambrane Italicensi epi-

^a Ex A., B. R., E. 3, 4. In A., Celsitensem. In T. 1, 2, Cellicensem. In U., G., Allicensem.

scopo pro quadam clero Spassando, qui deserens Ecclesiae suæ cultum in qua dicatus ab infantia exordiis fuerat ad Ecclesiam Cordubensem se contulit; quem elegimus, ut si nihil proponeretur de eo circa defratationis objecta proprio reformaretur episcopo. Scribitur enim in lege mundiali de colonis agrorum, ut ubi esse quisque jam coepit ibi perduret. Non aliter **641** et de clericis qui in agro Ecclesiae operantur canonum decreto præcipitur, nisi ut ubi permaneant ubi cœperunt. Ideoque placuit, ut si quis clericus ministeriis Ecclesiae propriae destitutus ad aliam transitum fecerit, compellente ad quem fuerit sacerdote ad Ecclesiam quam prius incoluebat remittatur. Qui vero eum suscepere nec statim sine ullo nisu exceptionis ad propriam Ecclesiam remittendum elegerit, quandiu cum restitutus communione se privatum agnoscat. Desertorem autem clericum cingulo honoris atque ordinis sui exutum aliquo tempore monasterio deligari convenit, sieque postea in ministerium ecclesiastici ordinis revocari. Nam non poterit in talibus pervagationibus aboliri licentia, nisi fuerit in eis propter correctionem discipline subsecuta censura.

IV. De bigamis ad presbyterium vel diaconatum non promovendis.

Quarta actione nunquam est nobis apud Astigitanam Ecclesiam quedam nuper ordinationes illicitas exstitisse, ita ut quidam viduarum mariti levitarum ministerio sacrarentur: quos quidem convenit a gradu suscepto in irritum devocari, nec ultra provehi ad diaconi ministerium qui contra divina atque ecclesiastica jura instituti reperiuntur. C

V. Ne presbyter diaconum aut presbyterem ordinare præsumat.

Quinto judicio ad cognitionem nostram Aniani Egabrensis diaconi relata deductum est de quibusdam ipsius Ecclesiae clericis, quorum dum unus ad presbyterium, duo ad levitarum ministerium sacrarentur, episcopus eorum ocolorum detenus dolore fertur manum suam super eos tantum posuisse, et presbyter quidam illis contra ecclesiasticum ordinem benedictionem dedisse; qui licet propter tantam præsumptionis audaciam poterat accusatus judicio præsenti damnari, si adhuc in corpore positus non fuisset mortis vocatione præventus: sed quia iam ille examini divino relictus burinano judicio accusari non potest, bi qui supersunt et ab eo non consecrationis titulum, sed ignominiae potius eloquium percepere, ne sibi licentiam talis ultra usurpatio faciat, decrevimus ut gradu sacerdotalis vel levitici ordinis, quem perverse adepti sunt, depositi a quo judicio abutantur [Forte, abjicantur]. Tales enim meroe judicati sunt removendi, quia prave inventi sunt constituti.

VI. De presbyteris vel diaconibus ab uno episcopo non deponendis.

Sexta actione comperimus Fragitanum Corduben-

* E., B. R., E. 4, T. 1, U., G., elogium. T. 2, enlogium.

^b In reliquis, præter A., sacerdotibus.

* B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G., apud prætores ac

A sis Ecclesiae presbyterem a pontifice suo injuste olim dejectum et innocentem exilio condemnatum, quem rursus ordini suo restituentes id denuo adversus præsumptionem nostram decrevimus, ut juxta priscorum Patrum synodalem sententiam nullus nostrum sine concilii examine dejiciendum quemlibet presbyterem vel diaconum audeat; nam multi sunt qui indiscutib[us] potestate tyrannica non auctoritate canonica damnant, et sicut nonnullos gratia favore sublimant, ita quosdam odio invidiaque permoti humiliant, et ad levem opinionis auram condemnant quorum crimen non approbat. Episcopus enim presbyteris ^b ac ministris solus honorem dare potest, auferre solus non potest. Si enim hi qui in sæculo a dominis suis honorem libertatis adepti sunt in servitutis nexu non revolvuntur, nisi publice apud prætores tribunalis foro fuerint accusati, quanto magis hi qui divinis altaribus consecrati bonore ecclesiastico decorantur? Qui profecto nec ab uno damnari nec uno judicante poterunt honoris sui privilegiis exui, sed præsentati synodali judicio, quod canon de illis præceperit definiri.

VII. De his quæ prohibentur presbyteris in ecclesiasticis sacramentis.

Septimo examine relatuum est nobis venerantissimum quandam Agapium Cordubensis sedis ^d episcopum frequenter presbyters destinasse, qui absente pontifice altaria erigerent, basilicas consecrarent: quod quidem non est mirum id præcepisse virum ecclesiasticis disciplinis ignarum et statim a sæculari militia in sacerdotiale ministerium delegatum. Ergo ne ultra talis a nobis licentia usurpetur, communi sententia statuendum oportuit, scientes quia sicut presbytero illicita consecratio est altarium, ita et constitutio. In divinis enim litteris præcipiente Domino solus Moyses in Tabernaculo Dei erexit altare, solus ipse unxit, utique quia summus sacerdos Dei erat, sicut scriptum est de eo: *Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus.* Ideoque id quod tantum facere principibus sacerdotium jussum est, quorum typum Moyses et Aaron tenuerunt, presbyters qui filiorum Aaron gestant figuram arripere non præsumant. Nam quamvis cum episcopis plurima illis ministeriorum ^e communis sit dispensatio, quædam tamen auctoritate veteris **643** legis, D quædam novellis ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint, sicut presbyterorum et diaconorum ac virginum consecratio, sicut constitutio altaris, benedictio vel unctio, siquidem nec licere eis ecclesiam vel altarium consecrare nec per impositionem manus fidelibus baptizatis vel conversis ex heresibus Paraclitum Spiritum tradere, nec chrisma confidere nec chrismate baptizatorum frontem signare, sed nec publice quidem in missa quemquam pœnitentium reconciliare, nec formatas curilibet epistolas mittere. Ille enim omnia illicita esse presbyteris, quia pontificatus

præsideb[us] tribunali.

^d E., B. R., E. 4, T. 1, 2, U., G., urbis.

* E., B. R., E. 3, 4, U., mysteriorum.

apicem non habent; quod solis deberi episcopis auctoritate canonum præcipitur, ut per hoc et discretio graduum et dignitatis fastigium summi pontificis demonstretur. Sed neque coram episcopo licero presbyteris in baptisterium introire, neque praesente antistite infantem tingere aut signare, nec pœnitentes sine præcepto episcopi sui reconciliare, nec eo præseute sacramentum corporis et sanguinis Christi confidere, nec eo coram posito populum docere vel benedicere aut salutare nec plebem utique exhortari.

VIII. De superbis Ecclesie libertis ut ad servitium revocentur.

Octava discussio est agitata de quodam Eliseo ex familia Egabrensis Ecclesie, qui ab episcopo suo traditus libertati de libertate confessim ad contumaciam morbum transiliit, sicque per superbiam non solum ejusdem episcopi veneficis artibus salutem lacerare voluit, sed etiam patronam Ecclesiam libertatis immemor damnavit ^a. Adversus quem ingrati actio canonum ac legum auctoritate justi dirigitur, scilicet ut immerita libertatis damno multatus ad servitii nexum quo natus est revocetur. Taliun enim status, qui contra episcopum suum vel patronam Ecclesiam nititur, decidi potius quam servari ^b convenit, ut quorum libertas perniciosa est sit salutifera servitus, et qui superbire uoverint adepta libertate prædicti discant obedire subjecti.

IX. De oeconomicis ne ex laicis constituantur.

Nona actione didicimus quosdam ex nostro collegio contra mores ecclesiasticos laicos habere in rebus divinis constitutos oeconomicos. Proinde pariter tractantes elegimus ut unusquisque nostrum secundum Chalcedonensium Patrum decreta ex proprio clero oeconomicum sibi constituat. Indecorum est enim laicum vicarium esse episcopi et sæculares **644** in Ecclesia judicare; in uno enim eodemque officio non debet dispar professio. Quod etiam in lege divina prohibetur dicente Moyse: *Non arabis in bove simul et asino*; id est homines diversæ professionis in officio uno non sociabis. Unde oportet nos et divinis libris et sanctorum Patrum obediere præceptis, constituentes ut bi qui in administrationibus Ecclesie pontificibus sociantur discrepare non debeant nec professione nec habitu; nam cohærere et conjungi non possunt quibus ei studia et vota diversa sunt. Si quis autem episcopus post hæc ecclesiastica rem aut laicali procuratione administrandam elegerit, aut sine testimonio oeconomici gubernandam crediderit, vere ut contemptor canonum et fraudator ecclesiasticarum rerum non solum Christo de rebus pauperum judicatur reus, sed etiam et concilio manebit obnoxius.

X. De monasteriis non convellendis.

Dicima actione poscentibus monasteriorum Patribus pari sententia statuimus, ut cœnobia super condita in provincia Bætica, sicut et illa quæ sunt antiqua, immobili et inconcussa stabilitate permaneant solidata.

^a In reliquis, præter A., prædamnavit.

^b A.E., B.R., E. 3, 4, T. 1, 2, U., conservari.

^c B.R., T. 1, 2, U., G., cumdem sacrae causa eversorem.

A Si quis autem, quod absit, nostrum vel nobis succedentium sacerdotum quodlibet monasterium aut vi cupiditatis exsoliandum aut simulatione aliqua fraudis convellendum vel dissolvendum tentaverit, anathema effectus maneat a regno Dei extraneus, nec proficiat illi bonum fidei vel operis ad salutem qui tanti et tam salutaris vitae destruxerit traitem. Super hæc etiam universi Bæticae provinciæ episcopi congregati eundem e sacrilegum et eversorem a communione suspendant, convulsum monasterium cum rebus suis restaurant, ut quod insipie unus subverterit omnes pie reformat.

XI. De monasteriis virginum ut a monachis tuerantur.

Undecima actione consensu communis decrevimus ut monasteria virginum in provincia Bætica ^d condita monachorum administratione ac præsidio gubernentur. Tunc enim salubria Christo dicatis virginibus providemus, quando eis Patres spirituales elegimus, quorum non solum gubernaculis tueri, sed etiam doctrinis ædificari possint, ea tamen circa monachos cautela servata, ut remoti ab earum peculiaritate nec usque ad vestibulum habeant accedendi familiarem permisum, sed neque abbatem vel eum qui præficitur extra eam quæ præest loqui virginibus **645** Christi aliquid quod ad institutionem morum pertinet licet; nec cum sola quæ præest frequenter eis loqui oportet, sed sub testimonio duarum vel triun sororum, ita ut rara sit accessio et brevis omnino locutio. Absit enim ut monachos, quod etiam dictu nefas est, Christi virginibus familiares esse velimus, sed juxta quod jussa regularum vel canonum admonent longe discretos atque sejunctos eorum tantum easdem gubernaculis deputamus, constituentes ut unus monachorum probatissimus eligatur, cuius cura sit prædia earum rustica vel urbana intendere, fabricas extenuere, vel si quid aliud ad necessitatem monasterii providere, ut Christi famule pro animarum suarum tantum utilitate sollicitè solis divinis cultibus vivant, opribus suis inserviant. Sane is qui ab abbate præponitur judicio sui episcopi comprobetur. Vester autem illæ iisdem cœnobiis facient a quibus tuitionem expectant, ab iisdem denuo, ut predictum est, laborum fructus et procurationis suffragium recepturæ.

C Si qui autem monasteriorum hanc ordinationem aut contempserint aut qualibet inertia dissolutione neglexerint, sciunt quod eorum tempor atque superbia ex communicationis sit plectenda censura.

XII. De quodam Acephalorum episcopo.

Duodecima actione ingressus est ad nos quidam ex herere Acephalorum natione Syrus, ut asserit ipse, episcopus, duarum in Christo naturarum proprietatem abnegans et deitatem passibilem asserens: eiusdem nostris sensibus tanti erroris confusio patuisse, prolatis illi de incarnatione Domini nostri Jesu Christi testimoniis sanctorumque Patrum sententiis recitatis, omni eum deinde exhortatione ad

E Ex reliquis, præter A., in quo: Bætica vel ubique condita.

Verba fidei rectitudinem sacerdotali modestia invitavimus. Qui salutaribus munitis pertinaciter per multis diuturnosque conflictus communionem renitens, tandem gratia divina edictus cunctis coram astantibus bæresem propriam abdicavit, duasque naturas et unam personam in uno eodemque Domino nostro Iesu Christo confessus est, credens impassibilem naturam deitatis atque in sola humanitate suscepisse infirmitates passionis et crucis. Conversus itaque atque receptus suscepit fidem confessionem cum stipulatione jurejurando protulit, atque ab omnibus suis erroribus purgatus apparuit. Talius pro merito gaudentes Christo gratias egimus, quod eumdem post pravitatem hæresis ad rectitudinem fidei divina gratia promovisset, quem optamus ut permanens

646 in fide Christi pure ac devotissime conseruetur.

XIII. *De duabus in Christo naturis et una persona.*

Tertia decima, id est ultima prosecutio, breviter narrandum putavimus ad refutationem eorumdem hæreticorum qui duas naturas Christi post unionem delirantes confundunt, et passibilem in eo divinitatis substantiam asserunt; contra quorum blasphemias oportet nos in una persona Christi geminæ naturæ proprietatem ostendere, passionemque ejus in sola humanitatibus susceptione manifestare, ut si forte alii qui stultorum bujus inscientiae errore decepti sunt, dum ista legerint resplicant rectaque fidei veritatem firmiter teneant. Nam proculdubio multi sunt ^a qui secundum Apostoli vocem prurientes auribus a veritate quidem auditum avertunt, ad fabulas autem convertuntur. Ergo, sicut immaculata fides et sancta Ecclesia Dei docet, constituerunt Dominum nostrum Iesum Christum intemporaliter ex Patre Deo natum, temporaliter ex utero gloriose virginis Marie hominem editum, et ob hoc in una subsistenti persona duas naturas habentem, deitatis quo ante sæcula genuitus est, humanitatis in qua diebus ultimis editus est; in illa secundum formam Dei, in ista secundum formam servi consistens; in illa Patri manens æquallis, in ista sine peccato similis nostræ conditioni; in illa invisibilis, in ista visibilis; in illa inviolabilis, in ista possibilis; in illa ex qua mori non potuit, in ista in qua mortem suscepit. Cujus geminæ naturæ distinctio primum ex litteris legis, deinde ex prophetis et evangelicis atque apostolicis depromenda est paginis, ut ea quæ asserimus non argumentis sed exemplis Scripturarum firmemus. Lex in una eademque Salvatoris ^b nostri persona sic demonstrat utramque naturam: divinam, loquente Domino ad Moyensem: *Ecce mitto angelum meum qui præcedat te* ^c, observa eum et audi vocem ejus, quia est nomen meum in illo; humanam, loquente eodem Domino ad Abraham: *In semine tuo benedicentur omnes gentes;* id est in carne Christi quæ de Abramæ stirpe descendit. Prophetæ in Psalmis sub una eademque Christi persona sic ostendit utramque naturam, divinam secundum

A illud: *Ex utero ante luciferum genui te; humanam secundum hoc: Et homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus; divinam secundum illud: Eructavit cor meum verbum bonum; humanam secundum hoc: Speciosus forma præ filii hominum.*

647 Prophætia in Proverbiis in una eademque Christi persona sic declarat utramque naturam: divinam secundum illud: *Ante colles genuit me; humanam secundum hoc: Dominus creavit me in initio viarum suarum; divinam secundum illud: Necdum erant abyssi et ego jam concepta eram; humanam secundum hoc: Sapientia ædificavit sibi domum, corporis utique sui templum in quo Filius Dei inhabaret, dum Verbum est caro factum.* Prophætia in Isaia sub una eademque Christi persona sic demonstrat

B utramque naturam, deitatis secundum illud: *Nunquid qui alios parere facio ipse non pariam? dicit Dominus; humanitatis secundum hoc: Ecce virgo in utero concipiet et pariet filium; divinitatis secundum illud: Rorate, cœli, desuper, et nubes pluant justum; humanitatis secundum hoc: Aperiatur terra et germet Salvatorem et justitia oriatur simul; humanitatis secundum hoc: Parvulus natus est nobis; divinitatis secundum illud: Filius datus est nobis. Parvulus enim in Christus ad susceptæ humanitatis naturam pertinet, quia homo factus est; Filius autem datus ad divinitatem, quia Dei Filius, et ut ostenderet in utraque natura unam esse personam parvulum natum et Filium datum adjecit: Vocabitur nomen ejus magni consilii angelus, Deus fortis, Pater futuri sæculi.* In Evangelio quoque in uno eodemque Christo divinæ naturæ significatio est: *Ego et Pater unus sumus; humanæ naturæ insinuatio: Pater major me est; divinæ naturæ significatio: Ego sum veritas et vita; humanæ naturæ insinuatio: Tristis est anima mea usque ad mortem; divinæ naturæ significatio: Omnia per ipsum facta sunt; humanæ naturæ insinuatio: Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, Patris.*

Paulus quoque apostolus in uno eodemque Christo naturam divinitatis exprimit dum dicit: *Pro mogenitus omnis creatura ipse est ante omnes, et omnia in illo constant: naturam humanitatis declarat dum dicit: Ipse est caput corporis Ecclesiæ; et alibi: Qui cum in forma Dei esset, non rapinari arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semel ipsum exinanivit formam servit accipiens.* Per hoc enim quod dixit: *Qui cum in forma Dei esset, naturam in eo divinæ majestatis ostendit: pro eo autem quod adjecit, Formam servi accepit, naturam in eo humanæ humilitatis significavit.* Et iterum: *Cum esset, inquit, dives, pauper factus est ut illius inopia nos divites essemus.* Ubi enim dixit: *Cum esset dives, divine naturæ gloria panditur, et ubi adjecit, Pauper factus est, humanæ infirmitatis subiecção demonstratur.* In ipso initio apostolici symboli geminæ sic ostenditur in una eademque Clari-

tur: *et custodiat te in via et introduceat ad locum quem preparamus, obserua eum.*

^a T. 1, 2, sunt stultorum qui.

^b A., Christi persona.

^c In T. 2, recentiori manu, duas inter lineas addi-

persona naturæ distinctio : deitatis ex Patre dum dicit : Credo in Deum Patrem omnipotentem et **648** in Iesum Christum Filium ejus unicum, Deum et Dominum nostrum ; humanitatis ex matre dum adjicit : Natum de Spiritu sancto ex utero Mariæ virginis.

Ecce ex utroque Testamento duas naturas in Christo : divinitatis una, altera humanitatis, quæ quidem gemina unam fecit personam, quia unus idem mediator Dei et hominum homo Christus Jesus.

Jaw vero de passione ejusdem Salvatoris nostri et Domini Jesu Christi, quam in sola humanitate non in deitate sustinuit, sicut superius legis et prophetarum auctoritas, Evangeliorum quoque et apostolorum prædictio adhibenda est.

*Lex de passione corporis Christi sic dicit : Lavabit
he vino stolam suam et in sanguine uxæ pallium suum.
Quid hic pallium, quid stola nisi caro Christi passionis sanguine decorata ? Hæc enim sola contumelias crucis sustinuit ; divinæ vero nature majestas nihil injuria sensit.*

Propheta quoque in Psalmis passionem Christi in carne sola esse sic asserit : Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea : ubi non deitatis sed tantum crucifixi corporis injuria intelligitor. Ibi enim in membrorum significatione sola caro clavis suspensa in ligno atque suffixa pronuntiatur, sicut et apud Jeremiam legitur : Venite, mittamus lignum in panem ejus, id est crucem in corpore ejus. Neque enim divinitas ligno suspendi potuit, sed sola utique humauitas cruce suffixa peperit ; cuius C etiam caro tolerantiam mortis perpessa sic ostenditur alibi dum dicit : Caro mea requiescit in spe ; utique quia sola in Christo carnis materia mortis fragilitate defuncta spem resurrectionis suæ spectabat, etiam sine corruptione recepta dum adjicit : Nec debitis sanctum tuum videre corruptionem.

Salomon autem in Canticis canticorum passionem carnis Christi sic prædicat dicens : Manus, inquit, meæ distillaverunt myrram et digitæ mei guttum : ubi specialiter ostenditur in manibus ac digitis solam carnem Christi suffixam stipite, sicut in psalmo centesimo octavo decimo legitur : Confige clavis timoris tui carnes meas.

Isaias autem Christum in sola humanitate qua apparuit passionis injuriam suscepisse ita prædictit : Homo, inquit, in plaga et sciens ferre infirmitates, vere languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit. Quis ipse nisi utique homo ? nam pati et delicere in illo natura Dei non potuit, sed homo portavit in eo passionem et mortem, in quo et ipsa mors habet conditionem. Nam et cum de eo idem propheta dixisset : Quis est iste qui venit de Edom, tinctus restibus de Bosra ? et adjecit : Quare rubrum est vestimentum tuum et indumentum tuum tanquam calcantium in torculari ? Quid hic per indumentum **649** et vestimentum rubrum volunt ostendere nisi solam carnis Christi passionem eternam infectam crux ? Unde et in ipsa passione

A chlamyde coccinea Christus induitur, ut imago sanguinis tantum in carne demonstraretur. Jeremias quoque corpus solum obtulisse Christum passioni sic loquitur : Non sum, inquit, contumax neque contradico, corpus meum dedi percutientibus : non dixit divinitatem quæ passionem nescit perferre. Et iterum : Posui scapulas meas ad flagella et manillas ad palmas. Quod et ipsum ad carnis patientiam non ad deitatis referuntur injuria. Et Zacharias : Videbunt, inquit, in quem confixerunt. Quem silius nisi indubitanter hominem, quem Judæi cruciferunt, et in carne iudicantem videbunt ?

Ecce pronuntiata est passio corporis Christi ex lege et prophetis : transeamus inde ad Evangelia. Ibi queramus Christum Filium Dei in sola carne portasse valetudines passionis, injuriam crucis, loquente ipso discipulis : Ecce ascendimus Hierosolymam et consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis : tradetur enim gentibus et illudetur et flagellabitur et conspuetur, et postquam flagellaverint occident eum, et die tertia resurget. Quod totum in Christo secundum hominem dictum non ad substantiam deitatis, sed ad naturam pertinet carnis. Quod etiam in sequentibus docetur, Judæis dicentibus Christo : Quod signum ostendis nobis quia hæc facis ? Et dixit Jesus : Solvite hoc templum et post triduum exsicabo illud. Hoc autem dixit de templo corporis sui, nam et in passione sua dum corripiens proditionem diceret : Iuda, osculo filium hominis tradis ? Quem interrogat tradere proditionem, nisi hominem ? quem et comprehendenterunt, non deitatem quam cœrati perfidia nec agnoscerè potuerunt.

Beatus autem apostolus Paulus Christum in homine solo pertulisse crucem sic asseruit : Ut homo, inquit, humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis : qui prouide dicit : Ut homo, ut nuncupatione hominis distinctio naturæ lusinuaretur passibilis. Quod confirmans alias ait : An experimentum queritis ejus qui in me loquitur Christus ? Qui non infirmatur, sed potens est in rebus ; nam etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, sed vivit ex virtute Dei. Passus est ergo Christus et mortuus, sed ex nostra infirmitate ; vivit autem impossibilis et immortalis, sed ex sua virtute, quæ tanta est ut in se nec passionem recipiat nec mortem admittat. Petrus quoque apostolorum princeps crucis Christi supplicium sic prædicat in solo corpore consummatum : Qui **650** peccata, inquit, nostra pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justificare vivemus, cuius liture sanari sumus. Et paulo post : Christus igitur passo in carne. Ergo si Christus in carne est passus, non est secundum Deum, sed secundum hominem crucifixus.

Ecce perpetuit de Filio Dei quod pasens est, quod moriū est, corporis hoc tantum fuisse, non deitatis ; aliena sunt enim ista a Deo, testante propheta de Ihu : Deus sempiternus, Dominus creans fines terræ dum ejus in rebus.

• B. R., T. 4, 2, hominem? et comprehendenterunt.
▷ Ex re'quis prater A., In quo : sed potens est ver-

*non laborabit neque deficit. Et [T. 1, 2, ac] psalmus A [U., Psalmista]: Tu autem idem ipse es et annus tuus non deficit. Omnes enim in Christo infirmitates humanae sola portavit; caro enim habuit vagitus infante, non divinitas: caro est pannis involuta, non deitas: caro habuit alimenta, caro portavit aetatum commercia: nam et quod fatigatus est, quod esuriuit, quod dormivit, quod flevit, quod passioni proximus tristis fuit, quod postremo ipsam passionem et mortis conditionem sustinuit, totum hoc ad infirmitatem pertinet humanitatis, non ad incomprehensibilem substantiam deitatis. Unus est enim Christus Deus et homo, Verbum et caro, sed unde Deus inde habet immortalitatem, unde homo inde pertulit passionem, et unde caro inde mortuus, et unde Verbum inde aeternus. Neque enim potest esse deitatis passibilis qui est virtute paterna naturae aequalis: unde et Patri derogatur dum natura deitatis in Filio passibilis creditur. Nam si una Patris et Filii substantia est, utique sicut Pater ita et Filius immortalis est, et si Ego et Pater unus sumus, sicut in Patre non est mors, ita nec in Dei Filio mors; et si verum est: *Omnia quae habet Pater mea sunt*, ergo immortalitas Patris cum Filio est communis. Nam quod ait Apostolus de infidelium ignorantia: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum glorie crucifixissent*, non quasi Dominus glorie sit crucifixus, ut natura deitatis videatur esse passibilis, sed quia unus in utraque natura est Christus, secundum assumpti hominis formam Dominus glorie dicitur passus, sicut e contrario illud: *Nemo ascendit in celum nisi qui descendit de celo filius hominis*, dum de celo non descendisset nisi tantum Dei Filius nondum idem factus hominis filius. Propter personae igitur unitatem et ad hominem referuntur in Christo quae Deo propria sunt, et divinitati ascribuntur quae hominis sunt; et ideo dum pati et mori non deitatis, sed carnis proprium sit, tamen propter personae unitatem ipse Deus et natus ex virgine et passus et mortuus praedicatur, sed infirmitate carnis nostra, non virtute divinitatis **651** suae. Quod vero idem Apostolus ait: *Si enim cum inimici essent reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus*; sic hic dicitur Filius Dei mortuus, sicut dicitur de martyribus passis et mortuis, quorum tamen animae non sunt occise in corporis passione ore Veritatis testante: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere*. Ubi agnoscit oportet, si anima martyrum corpore perempto suppliciis extingui non potest, Deus, qui est conditor animarum, quomodo per crucem carnis pati potuit exitium mortis? Quod etiam alibi apertius declaratur, eodem Filio Dei loquente: *Potestatem habeo ponendi animam meam et potestatem habeo iterum sumendi eam*. Quod si ipsa deitas mortua existit, quero: quis animam ipsam resumpsit? stultum est ergo crucis passionem divinam applicare naturae, sed tantum creabili et humanae. Sola enim caro crucis exitium sensit, sola*

* In reliquis, praeter A., judicaturus de vivis et mortuis.

caro lanceam pertulit, sola sanguinem et aquam manavit, ipsa sola mortua, ipsa sola in sepulcro posita, ipsa sola de sepulcro tertia die resuscitata, quem etiam glorificata coelos adiit, in qua et venturus est iudex in gloria Patris iudicaturus * vivos et mortuos.

Prolatis igitur Novi ac Veteris Testamenti testimoniis in quibus duae naturae Christi patescant sunt in una subsistenti persona, et in quibus passio ejus apparuit in homine solo expleta, deinde oportuit sententias subiecti sanctorum Patrum qui in sacris litteris ingenti gloria fulserunt, ut etiam eorum traditione perpeteat quia Dominus noster Jesus Christus ex dnabus naturis et una persona subsistit, et quia mortalem et passionem in sola carne suscepit.

Sanctus igitur Hilarius in expositione Epistolae ad Timotheum sic loquitur: Nam et cum dicit Scriptura homo Christus, et cum dicit Christus mortuus, et cum dicit: Verbum caro factum est, non expoliandus est per fraudulentiam legentis expositionibus suis sermo. Namque ubi homo Christus est praeceps mediator Dei atque hominum, ex Deo homo, utrumque unum, et inter hominem et Deum medius confessione in se utriusque naturae. Ubi Christus mortuus est subjicitur: qui resurrexit, qui est in dextera Dei: in morte ejus carnis nostrae infirmitas est, in resurrectione virtus^b ejus, in consensu Dei dignitas. Sanctus quoque Ambrosius in expositione Evangelii secundum Lucam sic asserit: Non enim suam, sed nostram crucem Christus ascendit, nec mors illa divinitatis, sed hominis fuit. Et paulo post: Etenim Christus omnia et in Christo omnia, licet in singulis Christus operetur, caro tamen moritur ut resurgat. Item idem in eodem libro **652** exponens inter alia dicit: *Tristis est anima mea*: et alibi: *Nunc anima mea turbata est valde*: non ergo suscipiens, sed suscepta turbatur, anima enim obnoxia passionibus, divinitas libera. Denique spiritus promptus, caro autem infirma; tristis est autem non ipse, sed anima, non est tristis sapientia, non divina substantia, sed anima: suscepit corpus meum, non me fecellit ut aliud esset et aliud videretur. Sanctus Athanasius in tractatu quem scripsit de Christi Nativitate sic dicit: In hoc sit ergo, fratres charissimi, fides nostra, in hoc tota salus et vita consistat, ut credamus Deum Dei Filium prius ante omnia saecula a Deo Patre invisibiliter et impossibiliter genitum, deinde ex Maria virgine secundum hominem natum, et secundum hunc hominem passum, mortuum et sepultum resurrexisse, ab inferis ascendisse in celum. Item idem in expositione de Fide: Verbum, inquit, nascitur de virginе Maria accipiens corpus animale, sed neque Sermo comprehensus est carne, sed in carne et supra carnem, et sicut Deus præciosus, Dei virtus, Dei veritas, passus autem humana, sed Sermo Dei impossibilis est. In passione quidem moritur homo ut vivificaret protoplastum, qui ceciderat per inobedientiam. Sanctus Gregorius scribens ad Caledonium dicit: *Natura enim dux in*

* B. R., E. I, T. 1, 2, U., G., virtutis ejus potentia in consensu.

Christo, Deus et homo, non autem duo filii nec Dii duo. Item idem in sermone de Filio : Uno autem, inquit, capitulo moneo, ut altiora quidem ascrivas divinitati et illi naturae quæ passionibus et corpore probator esse superior, humilliora vero humanæ naturæ attributas, quæ ex parte infirmitatis nostræ assumpta est. Item ipse in quarto libro contra Eunomium : Et ne aliquis incorruptibili naturæ deitatis crucem passionis applicet, per alia manifestius talen emendat errorum, mediatorem ipsum Dei et hominum et hominem et Deum ipsum nominans, ut cum duo de uno dicantur, congruum intelligatur circa utrumque, circa deitatem quidem impossibilitas, circa humanitatem autem dispensatio passionis. Sanctus quoque Basilius in quarto libro contra Eunomium ita scribit : Quid est : *Dominus creavit me, et ante omnes colles genuit me?* Ubi intelligendum hoc quod genuit de Dei Filio, hoc autem quod dicit *creavit* de ea parte qua in forma servi est, ut utramque naturam in una persona ostenderet. Sanctus Cyrillus in prima ad Successum epistola dicit : Ergo quantum quidem ad intellectum pertinet et ad videndum tantum oculis animas, quemadmodum incarnatus est Unigenitus, duas naturas esse dicimus, unum autem Filium et Christum et Deum et Dominum, Verbum incarnatum et hominem **653** factum confitemur. Item in secunda ad eundem Successum epistola sic ait : Cum unus, inquit, sit et solus Filius Christus, idem ipse Deus et homo sicut in deitate perfectus, ita et in humanitate perfectus : non autem ipsum unigenitum Filium Dei, secundum quod intelligitur et est Deus, passum esse in sua natura, sed passum esse terrena natura. Oportet etenim necessario utraque servari uni et vero Filio, et non pati secundum deitatem, et dici passum esse eundem secundum humanitatem : ipsius enim passa est caro. Idem in expositione Levitici inter alia : Totum in his iterum circuminspicere Salvatoris nostri mysterium et emundationem quæ per sanctum baptismum fit : duas enim aviculas sumi jubet vivas et mundas, ut intelligas per volatilia cœlestem hominem simul et Deum in duas naturas, quantum pertinet ad rationem, dividendum unicuique convenienter. Item sanctus Augustinus in Excerptis : Neque enim illa susceptio alterum eorum in alterum conversum atque mutatum est, nec divinitas quippe in creaturam mutata est ut desisteret esse divinitas, nec creatura in divinitatem ut desisteret esse creatura. Nam si substantia hominis, quod absit credere, in divinitatem conversa est, augmentavit aliquid deitati; sed absit ut augmentum recipiat ineffabilis et incomprehensibile plenitudo. Manet ergo utraque Filii Dei natura et una persona. Rursus ipse adversus Maximum : Si ergo attendas distinctiones naturarum, Filius Dei de cœlo descendit, et filius hominis crucifixus est : si unitatem personæ, et filius hominis descendit de cœlo et Filius Dei est crucifixus in terra. Idem in sequentibus : Oportebat Christum pati et resurgere

* AE., B. R., E. 4, persistat. T. 1, 2, U., G., persistat.

A mortuis die tertia. Ubi resurregeret nisi in eo quod potuit cadere? Ibi resurrexit ubi mortuus est : quære mortem in Verbo, nunquam esse potuit : quære mortem in anima, nunquam fuit : quære mortem in carne, plane ibi fuit, et ideo ibi fuit quia mors vera fuit. Et paulo post : Quid miraris? certe vita est Christus. Quare mortua est vita? nec anima mortua est, nec Verbum mortuum est, caro mortua est. Quare? ut in ea mors moreretur. Idem in explanatione Joannis evangelistæ : Quis ergo est per quem factus est mundus? Christus Jesus, sed in forma Dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? idem ipse Jesus Christus, sed in forma servi. Beatus quoque Leo apostolicus sedis antistes in ea epistola quam scripsit ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum sic ait : *Selva* igitur proprietate utriusque naturæ et in unam clementem personam suscepta est a maiestate humilitas, a virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, et ad resolvendum conditionis nostræ debitum natura inviolabilis **654** naturæ est unita passibili, ut quod nostris remediis congruebat, unus alique idem mediator Dei et hominum homo Christus Jesus et mori posset ex uno, et mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis perfectaque natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Et paulo post : Qui manens in forma Dei fecit hominem, idem in forma servi factus est homo : tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura, et sicut forma servi Dei formam non adimit, ita forma Dei servi formam non minuit. Item paulo post : Agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est. Uniuersorum coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis, et sicut Verbum ab æqualitate paternæ glorie non recedit, ita caro naturam nostri generis non relinquit. Sanctus quoque Fulgentius in libro quem de Incarnatione Domini nostri Iesu Christi scripsit inter alia sic intulit : Dico itaque vobis juxta sanctorum Patrum traditionem Dominum nostrum Jesum Christum in duabus naturis et incolus, id est divinitatis et humanitatis, una persona sive substantia conlitteri. Idem post alia : Si quis igitur in Domino nostro Iesu Christo aut duas naturas aut unam noluerit sive dubitaverit credere ac prædicare personam, vel si quis noluerit conlitteri eundem Deum atque hominem, id est Verbum incarnatum de Maria virgine pro nostra salute veraciter natum, tantum catholicæ fidei reprehenditur ac demonstratur extraneus, et sacramento redemptoris humana resistat ingratius. Et paulo post : Verbum ergo caro factum unus et plenus est Christus, unus ex utraque atque in utraque, id est humana divinaque natura, in quo sic utriusque naturæ prorsus initio gloriose subexistat, ut sive divinitati Christi humanitatem quis demat, sive humanitati divinitatem detrahatur, Christum sacrilega infidelitate et blasphemia prædicazione dissol-

vat. Item paulo post : Christus pro nobis est carne **A** passus, qui de Deo Patre solus natus est impossibilis Deus. Ipsum itaque Christum Filium Dei pro nobis mortem carne gustasse salva immortalitate divinitatis ejus veraciter credimus. Et iterum post hoc : sed quia non est alter Deus, alter homo, sed idem unus est Christus Deus et homo, profecto idem Deus Christus est qui mortem sua carne suscepit, et idem homo Christus est qui mortem sua divinitate destruxit. Idem quippe Christus Dei Filius qui divinitate mori non potuit, carne mortuus est, quam mortalem Deus immortalis accepit; et idem Christus Dei Filius carne mortuus resurrexit, quia immortalitatem suae divinitatis **655** carne mortuus non amisit. Hinc est quod etiam post resurrectionem suam sicut in cicatricibus veris et in vera comeditione piscais et mellis soliditatem in se veræ carnis edocuit, ita clavis foribus ingrediens veram in se virtutem sempiternæ divinitatis ostendit, ut agnosceretur et naturalis fuisse Christi morientis infirmitas, et eidem resurgentib; naturalis inesse maiestas.

- Hac quidem quæ tam divinae Scripturae quam etiam sanctorum Patrum eloquia docuerunt, decretis nostris breviter inserta protulimus demonstrantes geni-

A nam carnis et deitatis naturam in una Domini et Salvatoris nostri persona, passum quoque cumdem in ea natura quæ corporis est, non passum in ea natura quæ deitatis est. His agitur concordi sententia in tribus secretariis definitis, pro confirmatione sui proprias subscriptiones **656** subjecimus.

Isidorus in Christi nomine Ecclesie Hispanensis episcopus subscripsi.

Bisimus in Christi nomine Ecclesie Eliberitanæ episcopus subscripsi.

Rufinus in Christi nomine Ecclesie Asidonensis episcopus subscripsi.

Fulgentius in Christi nomine Ecclesie Astigitanae episcopus subscripsi.

Cambra in Christi nomine Ecclesie Italensis episcopus subscripsi.

Joannes in Christi nomine Ecclesie Egubrensis episcopus subscripsi.

Fidentius in Christi nomine Ecclesie Tucitanæ episcopus subscripsi.

Theudulphus in Christi nomine Ecclesie Malacitanæ episcopus subscripsi.

Honorius in Christi nomine Ecclesie Cordubensis episcopus subscripsi.

LXVIII

CONCILIJ BARCINONENSE PRIMUM³.

Cum convenienter in Dei nomine Barciuone sancti episcopi, id est, Sergis metropolitanus, Nibridius Barcinonensis, Casontius Empuritanus, Andreas Herdensis, Statilius Gerundensis, Joannes Caesarugustanus, Asellus Dertosanus, hæc observanda constituerunt.

I. Ut psalmus quinquagesimus ante canticum dicatur.

II. Ut benedictio in matutinis fidelibus sicut in vespere tribuatur.

III. Ut nullus clericorum comam nutriat aut barbam radat.

IV. Ut diaconus in consensu presbyteri nullatenus sedeat.

V. Ut episcopo praesente orationes presbyteri in ordine colligant.

VI. Peccitentes viri tonso capite et religioso habitu uententes jejuniis et obsecrationibus vite tempus peragant.

VII. Ut peccitentes epulis non interficiant nec negotiis operam dent in datis et acceptis, sed tantum in suis donib; vitam frugalem agere debeant.

VIII. De his qui in infirmitatibus poscent poenitentiam et a sacerdote accipiunt, si postea convainerint vitam poenitentium peragant, excepta manu impositione, segregati a communione quandiu probabilem sacerdos eorum approbaverit vitam.

IX. Jubemus vero in infirmitate positis, viaticam benedictionem percipient.

³ D'est hoc concilium in reliquis Codicibus præter A., ex quo decaumptum est.

C X. De monachis vero id observari præcipimus quod synodus Chalcedonensis constituit.

De fisco Barcinonensi.

Dominis sublimibus et magnificis filiis aut fratribus numerariis Artemius vel omnes episcopi ad civitatem Barcinonensem fiscum inferentes : Quoniam ex electione domini et filii ac fratris nostri Scipionis commitis Patrimonii in anno feliciter septimo gloriosi domini nostri Recaredi regis in officium numerarii in civitatem Barcinonensem provinciæ Tarraconensis electi estis, et a nobis sicut consuetudo est, consensum ex territoriis, quæ nobis administrare consuerunt, postulastis; idcirco per hujus consensi nostri seriem decrevimus, ut tam vos quam agentes, sive adjutores vestri pro uno modio canonico ad po-

D pulum exigere debeatis, hoc est siliquas octo, et pro laboribus vestris siliquam unam, et pro inevitabilibus dampnis **657** vel inter pretia specierum siliquas quatuor quæ faciunt in uno siliqua quatuordecim. Inibi hordeo, quod pro nostra definitione, sicut diximus, tam vos quam adjutores atque agentes exigere debeant, nihil amplius presumant vel exigere vel auferre. Si quis sane secundum consensum nostrum acquiescere noluerit vel tibi inferre minime procuraverit in specie, quod tibi convenerit, fiscum suum inferre procuret. Quod si ab agentibus vestris aliqua superexacta fuerint, quam hujus consensi nostri tenor demonstrat, vos emendare et restituere cui male **658** abiata sunt ordinetis.

In quo consensu subter qui consensimus manibus nostris subscriptisimus. Factum consensum sub die pridie Nonas Novembres, anno septimo regni domini nostri.

Artemius in Christi nomine episcopus consensum nostrum subscripti.

Sophronius in Christi nomine episcopus consensum nostrum subscripti.

Galanus in Christi nomine episcopus consensum nostrum subscripti.

Joannes in Christi nomine episcopus consensum nostrum subscripti.

LXIX

CONCILIUM BARCINONENSE SECUNDUM.

Cum doce Domino Iesu Christo die Kalendarii Novembrii anno feliciter quarto decimo regni Christianissimi et piissimi domini Reccaredi regis Tarraconensis, provinciae episcopi in urbem Barcinonensem in ecclesia sanctae Crucis fuisserat congregati, hoc sancta synodus statuere elegit :

I. Ut cum ad officia ecclesiastica clericis proveluntur, nihil pro benedictione aut subdiaconii aut diaconi vel presbyterii collata quidquam vel sub oblationis nomine a quoque episcopo vel ab ejus clero inquiratur; illud Domini Iesu meminentes edictum quod ait : *Gratis accepistis, gratis date.*

II. Simili etiam statutum conditione est, ut cum chrisma presbyteris dicesanis pro neophytis confrandis datur, nihil pro liquoris pretio accipiatur, ne gratia Dei pretio benedictionis affecta simoniacum interitum ementibus vendentibusque associet.

III. Hoc etiam innovandum custodiendumve in omnibus sancta statuit synodus, ut secundum priscorum canonum constituta vel synodalium epistolas praesulam præmonentes, nulli deinceps laicorum licet ad ecclesiasticos ordines, prætermisso canonum prædicto tempore, aut per sacra regalia aut per consensionem clerici vel plebis vel per electionem assensionemque pontificum ad summum sacerdotium aspirare vel præveniri, sed cum per canonum conscripta tempora ecclesiasticos per ordinem spirituali opere desudando, probata vita adminiculo comitante, concenderit gradus, ad summum sacerdotium, si dignitati vita responderit, auctiore Domino provehatur: ita tamen ut duobus aut tribus quos consensus cleri et plebis elegerit, metropolitani iudicio ejusque coepiscopis præsentatis, quam sors, præente episcoporum ieiunio, Christo Domino terminante, monstraverit, benedictio consecrationis accumulet. Alter deinceps, quod absit præsumptum, et ordinatores et ordinatos proprii honoris depositio subsequatur.

* Deest hoc concilium in ceteris Codicibus præter A.

IV. Pari etiam consideratione sancientes, ut si qua virgo propria voluntate, abjecta laicali ueste, devotarum more induita castitatem servare promiserit, vel si qui hominum utriusque sexus penitentia benedictionem expetendo a sacerdote percepirent et ad terrena connubia sponte transierint, aut violenter abstractæ seminæ a pudicitia violatore se sequestrare noluerint, utrique ab Ecclesiarum liminibus expulsi ita ab omnium catholicorum communione sint separati, ut nulla prorsus eis vel colloquii consolatio sit relicta.

Asiaticus in Christi nomine episcopus Tarraconensis metropolitanae civitatis his constitutionibus interfui, consensi et subscripti.

In Christi nomine Ugnus Barcinonensis episcopus hunc consensum subscripti.

Simplicius in Christi nomine Urgellitanus Ecclesiae episcopus hanc constitutionem consentiens subscripti.

659 In Christi nomine Aquilinus Ausonensis Ecclesiae episcopus hanc constitutionem consentiens subscripti.

Julianus in Christi nomine Ecclesiae Dertosanæ episcopus consentiens subscripti.

Mamius in Christi nomine Ecclesiae Calagurritanae episcopus consentiens subscripti.

Galanus in Christi nomine Ecclesiae Empuritanæ episcopus his constitutionibus annuens subscripti.

Froisclus in Christi nomine Ecclesiae Dertosanæ **660** episcopus annuens subscripti.

Joannes peccator de Geruada in his constitutionibus annuens subscripti.

Maximus Ecclesiae Cæsarangustanae minister in his constitutionibus annuens subscripti.

Amelius in Christi nomine Ecclesiae Ilerdensis episcopus his constitutionibus annuens subscripti.

Hiergius in Christi nomine Ecclesiae Egarensis episcopus in his constitutionibus subscripti.

LXX

CONCILIUM NARBONENSE *.

In nomine Domini nostri Iesu Christi, anno feliciter quarto regni domini gloriissimi Reccaredi regis, Migerius, Sedatius, Benesatus, Boetius, Pelagius, Tigridius, Agripinus et Sergio episcopi Galliae provinciae, concilia sanctorum antiquorum Patrum vel

decreta observare cum Dei timore cupientes, nos in urbe Narbona, secundum quod sancta synodus per ordinationem gloriissimi domini nostri Reccaredi regis in urbe Toletana fluivit, die Kalendarum Novembrii Deo auspice in unum convenimus, et aliquanta

* Deest hoc concilium in reliquis Codicibus præter A.

quæ justæ et pie sunt edita et per patrocinationis A potestate non supplebantur, ad memoriam nunc temporibus domini nostri sub præfationibus deducentes, recapitulare fecimus, et quæ pro regula et fidei catholicæ disciplina adhuc visa sunt, communis tractatu elegimus conscribenda et canonibus definitivis adjungenda, quæ tenor capitulorum subsequenter evidenter jure declarat.

I. Hoc regulariter definitum est, ut nullus clericorum vestimenta purpurea induat, quæ ad jactantiam pertinent mundiam, non ad religiosorum dignitatem; ut sicut est devotion in mente, ita et ostendatur in corpore, quia purpura maxime laicorum potestate præditis debetur, non religiosis: quod quisque non observaverit, ut transgressor legis coercendum.

II. Hoc itaque definitum est, ut in psallendi ordinibus per quemque psalmum Gloria dicatur omnipotenti Deo; per maiores vero psalmos, prout fuerint, prolixius pausationes stant et per quamque pausationem Gloria Trinitatis Domino decantetur.

III. Nam et hoc secundum priscorum censuram canonum finitum est, ut nullus clericus, subdiaconus, diaconus vel presbyter in plateis resideat; certe nec in plateis stare et fabulis diversis commisceri: quod si quis facere præsumperit, repellendum omnino ab officio et exsecrandum; si non emendaverit, et a communione et ab officio privetur.

IV. Ut omnis homo tam ingenuus quam servus, Gothus, Romanus, Syrus, Græcus vel Judæus, die Dominico nullam operam faciant, nec boves jungantur, excepto si immutandi necessitas incubuerit: quod si quisque præsumperit facere, si ingenuus est, det comiti civitatis solidos sex, si servus centum flagella suscipiat.

V. Secundum concilium Nicænum sanctissimum concinnabula vel conjurations non stant clericorum, quæ sub patrociniis solebant fieri laicorum; nec unusquisque de inferiori gradu seniorem sibi elatos aut increpet aut injuriet: quod si quis prætermisso tam justæ censure ordine ausus fuerit facere, districione sævisima corrigitur, ut sub pœnitentia nomine vita recedente, id est anno uno in monasterio sciat abjicare superbiam unde inflatur, quod est diabolus, et addiscat humilationem, quia per ipsam mortem gubernare dignatus est.

VI. Secundum concilia priscorum orthodoxorum decrevit fraternitas, ut quicunque fuerit culpabilis inventus clericus aut honoratus de civitate et ad monasterium fuerit deputatus, sic abbas qui est predictus **661** cum illo qui dirigitur agat, sicut ab episcopo manifesta correctione fuerit ordinatus: aliter si abbas facere elegerit, pro correctione tempus aliquod suspendatur, quia ob hanc causam dirigitur ut emendet, non ut passim sacerulis diversis naturetur.

VII. Quicunque clericorum a maximo usque ad iuxta contra sanctæ Ecclesiæ utilitatem agere, tractare vel conari fuerit repertus, merito dejiciatur, quia fidem servare minime cognoscitur.

VIII. Quicunque clericus, subdiaconus, diaconus,

A presbyter, sine conscientia episcopi aliquid de possessionibus vel de domo ecclesiæ tulerint aut fraudem fecerint, non solum cum omni dedecore constricti restituant quod fecerunt, sed etiam non deberet ibi in ecclesia esse ubi fraudem visus est operasse: duobus jaceat sub pœnitentia annis, et dum desleverit factum, revertatur ad officium.

IX. Hoc ante omnia decretum est, ut Judæis non licet corpus deducere psallendo, sed, ut corum habuit mos et consuetudo antiqua, corpus deducant et reponant: quod si facere aliter præsumperint, infendant comiti civitatis auri uncias sex.

X. Hoc maxime definitum est, ut nullus audeat clericorum ordinationem sui episcopi contemnere, sed ubi ordinatus fuerit ambulare debeat cum gratia et obedientia, et quæ injuncta fuerint agere: quod si sub cothurno superbie neglexerit implere, non solum ab stipendio, sed anno uno a communione privetur.

XI. Amodo nulli licet episcoporum ordinare diaconum aut presbyterum litteras ignorantem; sed si qui ordinati fuerint, cogantur discere. Qui vero diaconus aut presbyter fuerit litteris ineruditus et desidiose legere vel implere officium distulerit et in ecclesia paratus ad omnia non fuerit, ab stipendio rejiciendum et inclinandum quoad usque curvatus impletat et defendat quod esse cognoscitur aut quid erit in Ecclesia Dei: si non fuerit ad legendum exercitus et si perseveraverit desidiose et non vult proficere, mittatur in monasterium, quia non potest nisi legendo ædificare populum.

XII. Hæc maxime pro Dei timore et modo disciplinæ canonicæ elegimus custodienda vel tenenda, ut dum missa celebratur, nullus presbyter aut diaconus absque aliqua infirmitate, dum missa perficiatur, egredi de altario audeat, nec diaconus aut subdiaconus, certe vel lector, antequam missa consumetur, alba se non præsumat eruere: quod si quisque non impleverit constituta, presbyteri incrementur ut redeant; diaconos et exsecrandos et stipendio privandos, reliquos districione certissima condemnandos.

XIII. Hoc regulariter secundum priorum **662** statuta canonum finitum est, ut tam subdiaconus quam Dostiarus vel reliqui servitium sanctæ Ecclesiæ consuetum absque ulla desidia impleant et senioribus vela ad ostia sublevent: qui contempserint facere et adimplere, subdiaconos verbis corripiendos, et si non emendaverint, ab stipendio privandos, reliquos flagris coercendos.

XIV. Hoc itaque propter ampliandam fideli catolicæ disciplinam elegimus finiendum vel tenendum, ut si qui viri ac mulieres divinatores, quos dicunt esse caragins atque sorticularios, in cujuscunq; domo Gothi, Romani, Syri, Græci vel Judæi, fuerint inventi, aut qui ausus fuerit amodo in eorum vano carmine interrogare et non publice hoc voluerit aunciare, pro hoc quod præsumpsit non solum ab Ecclesia suspendatur, sed etiam sex auri uncias co-

mitti civitatis inferat. Huius vero qui tali iniuitate repleti sunt et sortes et divinationes faciunt et populum prævaricando seducunt, ubi inventi vel inventæ fuerint, seu liberi, seu servi, vel ancillæ sint, gravissime publice fustigantur et venundentur, et pretia ipsorum pauperibus erogantur.

XV. Ad nos pervenit quosdam de populis catholice fidei execrabilis ritu diem quintam feriam, quæ dicitur Jovis, multos excolare et operationem non facere : quam rem pro Dei timore exsecrantes et blasphemantes, quicunque ab hac die, præter festivitates in eo die venientes, ausus vel auna fuerit vacare et operam non facere, si ingenuus est aut ingenua de Ecclesia repellendus et sub poenitentia mittendus anno unu, et eleemosyna et flatu satisfaciat ut ei Dominus ignoscat : si servus aut ancilla fuerit, cenis flagellis correcti domino consignentur et ultra Italia eos observare non permittant.

Migelius in Christi nomine Ecclesiae catholicae Nar-

A bonensis episcopus has constitutiones, secundum quod nobiscum fratibus nostris, Deo inspirante, placuit, relegi et subscripsi.

Sedatius in Christi nomine Ecclesiae catholicæ Veterrensis episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Buetius in Christi nomine Ecclesiae Megalonensis episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Pelagius in Christi nomine Ecclesiae Nemnensis episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Tigidius in Christi nomine Ecclesiae Agathensis episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

B Sergis in Christi nomine Ecclesiae Carcassonensis episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

Agripinus de civitate Loteba in Christi nomine episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi.

LXXI

CONCLILIUM OSCENSE ^a

HABITUM ANNO TERTIO DECIMO REGNI DOMINI NOSTRI GLORIOSISSIMI RECCAREDI REGIS.

663-664 In nomine Domini Iesu Christi convenientes omnes in unum concilio Oscensi, hoc synodus sancta fieri elegit, ut annuis vicibus unusquisque nostrum omnes abbates monasteriorum vel presbyteros et diaconos suæ dioecesis ad locum ubi episcopus elegerit congregari præcipiat, et omnibus regulam demonstret ducendi vitas, cunctisque sub ecclesiasticis regulis adesse præmoneat quousque etiam parcimoniae et sobrietatis atque veridie castimoniæ honestorum virorum testimonio fama commendet. Sollicitum etiam pro hac re unumquemque nostrum esse convenit, ut curiosa indagine perquiramus si presbyteris et diaconibus atque subdiaconibus et

C clericis pudica et casta sit vita : quod si, quod absit, quidquam malum de quoquam fama dictaverit, per veram et certissimam clericorum probationem vel virorum amanuensium, vel certe illarum seminarum, de quibus fama percurrit, atque etiam diversis argumentis ex quibus adulterorum indicia certissime suspicari solent, omnia argutissime perquirantur, ut nec per falsitatis obumbrationem quisquam notetur, nec per quasdam excusationes admissum facinus operiatur, dum per publicam probationem minime reconvinci garrant, sed probatae vitæ se vixisse, honestorum clericorum testimonio clarere demonstrent.

* Deest hoc concilium in ceteris Codicibus præter A.

LXXII

CONCILII EGARENSE ^b.

In nomine Domini Iesu Christi, sub die Iduum Januarium anno feliciter tertio regni gloriosissimi domini nostri Sisebuti regis, convenientes in unum episcopi provinciæ Tarraconensis in locum Egara, id sancta instituit synodus, ut constitutio quæ dudum in anno tertio decimo regni divæ memorie Reccaredi regis in concilio Oscensi constituta quidem, sed minime conscripta fuit, confirmata et in perpetuum validura perduret; et omne quidquid ex castimonia presbyterorum et inferius clericorum conscriptum fuit, eadem forma et de omnibus episcopis sub tali industria solertiaque omni tempore pepigendo scrutetur, ut, auxiliante Domino et adminiculante, talis vita sollicitudinem nulla, quod absit, reprehensionis occasio subripere aliquando prævaleat.

Eusebius subscripsi.

* Deest hoc concilium in reliquis Codicibus præter A.

D Mumius subscripsi.

Joannes subscripsi.

Maximus subscripsi.

Emilia subscripsi.

Rufinus subscripsi.

Ursus subscripsi.

Vincentius subscripsi.

Stephanus subscripsi.

Pompedius subscripsi,

Synthasius subscripsi.

Justus subscripsi.

Maximus presbyter, agens vicem domini mei Stephanii episcopi, subscripsi.

Fruetus in Christi nomine diaconus, agens vicem domini mei Guinarelli episcopi, subscripsi.

CONCILIO ^{*} EMERITENSE

DUODECIM EPISCOPORUM, HABITUM DIE VIII IDUUM NOVEMBRI, ANNO XVIII SERENISSIMI ET
PIISSIMI RECCESVINTHI REGIS, AERA DCCIV.

665—666. Congregatis omnibus provinciae Lusitaniae episcopis in nomine Domini et residentibus in sancta Jerusalem ecclesia, quæ in Emeritensi urbe, quæ caput hujus provinciae noscitur esse et sub principali nomine manet dedicata, juxta ordinem priorum canonum nostrorum cum Dei juvamine exceptum est initium. Primum, ut mos est, debitas laudes persolvimus omnipotenti Deo, cuius munere adunati sumus et dono; deinde serenissimo atque clementissimo principi nostro et domino gratiarum actiones impendimus regi Reccesvintho, optantes divinam misericordiam, ut qui ei tribuit regni potestatem concedat et vitæ felicitatem cum pacis quiete, sique eum de suis hostibus reddat victorem, ut suorum inimicorum colla ditioni ejus subdat gratia faveente quatenus et præsentem vitam quietus possideat per tempora longa, et post multa annorum curricula beatitudinis gaudia obtineat per sæcula nunquana finienda. Et quoniam de secularibus sancta illi manet cura, et ecclesiastica per divinam gratiam recte disponit mente intenta, sit illi opitulatrix ineffabilis omnipotentis Dei gratia, quæ querentibus manet propinqua.

I. *De fidei institutione ejusque ordine.*

Juxta priorum Patrum regulam, quæ sancte nobis est tradita, cuius institutione profectum fidei habet sancta Dei Ecclesia catholica, quamlibet permittit concilii maneat memorata, oportet tamen a nobis non eam esse prætermittendam. Hæc enim est prima concillii via, et nisi digne fuerit auctastructa perveniendi ad aliud ratio est incongrua. Nos ergo quia certos saltem in fide et perpetuum hanc prouidemus, ore dignum est in hoc sancto concilio credulitatem nostram exponere.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium conditorem; et in unum Dominum ^b Jesum Christum Filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia aëcula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, hominumque Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantia, per quem omnia facta sunt quæ in cœlo et quæ in terra; qui propter nos et propter nostram salutem descendit et incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine homo factus, passus sub Peccato Ipi-
lato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in cœlos, sedet ad dexteram Patris, iterum venturus in gloria judicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis; et in Spiritum sanctum dominum et vivificatorem ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio ad-

A randum et glorificandum, qui locutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam Ecclesiam: constituerum unum baptismum in remissionem peccatorum: exspectamus resurrectionem mortuorum, vitam futuri sæculi. Amen.

Hæc est fides nostra et hæc credulitas sancta; hanc quisquis digne tenet judicij tempore remuneratio in condignam accipiet; quisquis ab ea discesserit et in hac fide esse noluerit, cum diabolo prenas æterni supplicii luet. Oremus ergo omnipotentem Deum, ut hæc credulitas sincera divina nobis conferat beneficia ejusque pietas sancta præsenti in sæculo emota nobis dimittat peccata, et cum venerit judicare vivos et mortuos, ad **667** dexteram suam nos justificandes statuat. Si quis non crediderit aut confessus non fuerit Patrem et Filium et Spiritum sanctum unum esse in Trinitate Deum, analbema sit.

II. *De vespertini officii servando ordine.*

Sicut in fide sancta nostra est unanimitas, ita pro saneto Dei officio debet esse intentio summa. Oportet igitur ut sicut in aliis Ecclesiis vespertino tempore post lumen oblatum prius dicitur vespertinum quam sonum in diebus festis, ita et a nobis custodiatur in ecclesiis nostris. Si quis hunc ordinem minime custodierit in sua Ecclesia, cunctosque ad se pertinentes non instruxerit ut bonum hujus operis agant, dum ita' ad metropolitani pervenerit aures et su' rit res convicti, excommunicationis se noverit fieri sententia.

C III. *Quid sit observandum tempore quo rex in exercitu progreditur pro regis, gentis aut patris statu atque salute.*

Quantum cum Dei juvamine ratio comperit • ut rectitudinis regula ponatur in ecclesiastico ordine, tantum necessarium est ea excogitare et ordinare quæ clementissimo domino nostro Reccesvintho regi fideliumque suorum genii aut patris debeat prosperitatem afferre. Ob hoc ergo instituit ^d sanctum concilium, ut quandocunque eum causa progredi fecerit contra suos hostes, unusquisque nostrum in Ecclesia sua hunc teneat ordinem, ita ut omnibus diebus per bonam dispositionem sacrificium omnipotenti Deo pro ejus suorumque fidelium atque exercitus sui salute offeratur, et divina virtutis auxilium impetretur, ut salus cunctis a Domino tribuatur, et Victoria illi omnipotenti Deo concedatur. Tandiu hic ordo tenendum est quandiu cum divino juvamine ad suam redeat sedem. Quisquis hujus institutionis modum implere distulerit, sciat se a suo metropolitano esse excommunicatum.

^b E. 4, T. 1, 2, *Dominum nostrum Jesum.*

^c E. 4, T. 1, 2, *comperit.*

^d E. 4, T. 1, 2, *instituit hoc sanctum.*

IV. Qualiter metropolitanus suis confinimis, aut confinimi metropolitanus sui placitum faciant.

Postquam fidei nostrae credulitas est manifesta, illa inserenda curavimus quae rectitudinem faciant in Ecclesia sancta. Cetus ergo nostrae unanimitatis hoc inserendum esse curavit, ut tempore quo metropolitanus in Ecclesia Dei fuerit ordinatus episcopus, placitum in nomine suorum provincialium episcoporum faciat ut caste, sobrie recteque vivat. Similiter et quando confinimi episcopi in Ecclesiis quibus praesesse potuerint fuerint ordinati, placitum faciant in nomine **668** episcopi sui metropolitanus ut caste, recte et sobrie vivant. Quod si juxta canonum sententiam per voluntatem metropolitanus atque informationis ejus epistolaam per regiam jussionem ab alio metropolitanu aliqui fuerint ordinati, tempore quo ad metropolitanum suum post suam venerint ordinationem, tale placitum non differant facere. Quod si distulerint, tandiu quisquis ille excommunicatum se esse noverit, quandiu impleat ordinem bona institutionis.

V. Ut episcopus pro sua persona ad concilium non dicaret, sed aut archipresbyterum aut presbyterum dirigat.

Juxta canonum ordinem tempore quo concilium per metropolitanu voluntatem et regiam jussionem electum fuerit agere, omnes confinimis episcopos in unum eportet adesse, nec pro tali re qualibet causa opponi debetur ad excusationem. Quod si contigerit aliquem de fratribus retineri ab insurmitate, qualiter non possit venire aut per regiam jussionem injunctum **C** accepte aliquid agere ut sit per quod non possit concilio interesse, quidquid tale acciderit, metropolitanus suo fideliter intimet cuncta per suam epistolam manu sua subscriptam, ut in postmodum queratur ne excusationem faciat aliquam. Ad suam tamen personam non aliter nisi aut archipresbyterum suum dirigit, aut si archipresbytero impossibilitas fuerit, presbyterum utilem, cuius dignitas cum prudentia patet, a tergo episcoporum inter presbyteros seletere et queque in eo concilio fuerint acta scire et subscribere. Injunctum enim hoc accepit coetus noster, ut quisquam episcoporum diaconum ad suam personam dirigat; hic enim, quia presbyteris junior esse videtur, sedere cum episcopis in concilio nulla ratione permittitur. Nemcunq; ergo ex presbyteris dirigere elegerit, instructum per informationem dirigat, ut ratio poscit, atque cum eo mandatarium suum juxta legis ordinem munitum, ut si a qualibet contra eundem episcopum in concilio fuerit suggestum, ab eo quem direxit qui petit accipiat responsum, et justitia quae fuerit ordinata nullam in postmodum dilationem habeat.

VI. Qualiter episcops, admonitione accepta, ad metropolitanum suum venias.

Deo credimus esse placitum quando pro bono opere dignari in Ecclesia sancta imponimus regum. Ideoque placuit fraternitati nostrae, ut sicut primatus reverentia a metropolitanu episcopo jubetur impendi

* E. 4, T. 1, 2., provincialium.

A per synodicam regulam, ita et a comprovincialibus **669** suis serventur haec monita. Communis delibera- ratione censemus et sententiae hujus ordinem ser- vandum instituimus, ut dum quisquam comprovincialis episcopus metropolitanus admonitionem acceperit pro diebus festis Nativitatis Domini et Pascha cum ea peragendis, veniendi ad eum nullam faciat excusa- tionem. Quod si contigerit eum ab agriundine esse detentum vel per nimiam intemperantiam serum non habere qualiter ad presentiam ejus possit venire, epistolam manu sua subscriptam dirigere debet, in qua hujus rei causa verissime notescat. Quod si saurus qui admonitionem acceperit fuerit, et venire distulerit, absque excommunicatione dimittendus non erit.

VII. Qualiter secundum priorum canonum instituta concilium fiat.

Decretum est de priscis canonicis seni in anno fieri concilium ubi elegent metropolitanus episcopes, atque in ea sancta regula manet ordinatum, ut comprovinciales episcopi, dum a suo metropolitanu fuerint admoniti, presentes esse debeant ad locum temporis debiti, que res non extra regiam agitur voluntatem. Sunt nonnulli qui pro hoc admonitionem sui metropolitani et regiam jussionem accipiunt et minime implent quae jubentur: hos priscorum canonum sententiae excommunicatos esse julent usque ad tempus superventuri concilii, et quamvis excommunicationis damno feriantur, nihil tale in his impenditur quod debeant metuere. Placuit huic sanctae synodo, ut quisquis ille episcopus ad concilium venire distulerit admonitus, illic excommunicationis agat tempus ubi cum his qui presentes fuerint elegent metropolitanus. Cella vero et res ad eum pertinentes, quoaque ille sub penitentia fuerit, instantia et sollicitudine regantur metropolitanus; quia ideo est hoc ele- ctum ut discat sub penitentia quod implere noluit voluntate recta. Dum ergo ad suam redierit cellam, rem in statu inveniat quae Ecclesiae suae est debita.

VIII. Quid ordinatum maneat de episcopis qui inter se de parochiis intentionem habent.

Omnibus peccati cognitum manet quomodo divisa gratia, que cor serenissimi **b** domini nostri et principis Reccesvinti regis in manu levet et ubi vult illud verit, suggeste saucta memoria sanctissimo viro Oroncio episcopo, animum ejus ad pietatem me- verit, ut terminos hujus provincie Lusitanie cum suis episcopis eorumque parochiis juxta priorum canonum sententias ad nomen provincie **670** et metropolitanam hanc sedem reduceret et restauraret. His ergo juxta eandem regulam decreto synodico judicil formula et suæ clementiae confirmatione ad hanc metropolim reductis, dum miserante Domino principis jussu in unum ad sanctum convenissemus concilium, unus de eis Selua nomine sanctæ Egidiani Ecclesie episcopus interpellavit sanctam synodum eo quod Justus Salamanicensis Ecclesie episcopus debitam illi teneret diocesem, hoc enim etiam adj-

* E. 4, T. 1, 2, serenissimi atque clementissimi domini.

cens ut de eo id unde ad Gallæcia metropolim dic-
cessis sua fuerat possessum ille reciperet, quamvis
longa post tempora, quæ parochiæ sua fuerant debiti.
Sed quia antiquorum canonum sunt instituta, ut
si in una provincia quisquis episcopus de alterius
diœcesi partem aliquam per triginta annos posse-
derit, quietus teneat, justum perspeximus ut quia
nec ille triginta annos adhuc habet quo ad hujus
provinciæ metropolim reductus est, et ille quod per-
longo tempore non possedit recepit, et triginta ad-
huc non sunt in hoc illi impleti anni, sicut ille ad
debitam diœcesem rediit, ita et hic qui pulsat diœcesim
sibi debitam ordinante metropolitano cum suis fra-
tribus per suum sajōnem recipiat; ita tamen ut de-
presentia metropolitani inspectores dirigantur, qui
per evidētia signa diœceses ipsas conspiciant, et
unusquisque quod illi debitum est accipiat et habeat.
Pacta vero, quæ juxta canonicanū regulam inter epi-
scopos per pacificam deliberationem justissime fue-
rint facta, in omnibus placet esse servanda. Omnibus
vero episcopis id instituitur esse servandum, ut pa-
rochiam suam bene custodiant nec a quolibet fratre
cam usurpari permittant: quibus si tricennialis nu-
merus per voluntatem aut negligētiam occurrerit,
nullo modo reddenda erit.

**IX. Quid presbyter observare debeat qui presbyteris
jubetur dare sanctum chrisma.**

Conveniens in omnibus nobis hæc maneat senten-
tia, quæ digne custodiatur in nostra provincia. Pla-
cuit, ut quisquis ab episcopo sanctum in potestate
presbyteris ad distribuendum tempore opportuno ac-
ceperit chrisma, nihil ab eis beneficij causa tollere
aut petere præsumat. Similiter et preabyteri, qui san-
ctum Dei baptismā infantibus tradunt, nihil pro tali
gratia a parentibus eorum auferre præsumant. Quod
si quis aliquid offert per bonam voluntatem, accipiat
tur grāte, nihil tamen, ut diximus, auferatur quacun-
que occasione. Si quis sententia hujus ordinem non
custodierit eumque transgredi præsumperit, tribus
mensibus sub poenitentia excommunicatus manebit.

**671 X. Ut omnis episcopus infra hanc provinciam con-
stitutus archipresbyterum, archidiaconum et primicler-
rum in sua Ecclesia habeat.**

Communi deliberatione sancimus, ut omnes nos
episcopi infra nostram provinciam constituti in ca-
thedralibus nostris ecclesiis singuli nostrum archi-
presbyterum, archidiaconum et primiclerum habere
debeamus; sanctus quippe est ordo et a nobis per
omnia observandus. Ideoque placuit huic magnæ sy-
nodo, ut quicunque ad hoc officium pervenerit hu-
militatem pontifici suo et reverentiam præbeat, ne
quolibet modo superbiæ fastum quilibet ex his incur-
rat, sed in ordine quo quisque fuerit constitutus beni-
gne persistat, et sui dignitatem officii per omnia te-
neat. Si quis ex his sui gradus ordinem non custodie-
rit et quæ illi pro tali officio a suo episcopo imperata
fuerint adimplere distulerit, prout causa patuerit,
excommunicationis damno mulctandum se noverit.

^a Ex reliquis, præter B. R., in quo : curas.

**A XI. Ut omnis presbyter, abbas vel diaconus, episcopo
suo humilitatem teneat et reverentiam summat.**

Pervenit ad costum bujus sancti concilii presbyte-
ros, abbates et diacones episcopo suo inobedientes
esse, atque id intromissum est ut dum quilibet ex
presbyteris aut abbatibus ecclesiæ suarum a de-
cedentibus episcopis habeant absolitionem, episcopo
suo dignam obedientiam justamque reverentiam non
exhibeant, et quibus concessa est per canonicanū sen-
tentiam visitandi suam parochiam, his potius infertur
injuria et movetur calumnia. Proinde placuit
huic sauco concilio, ut tam a presbyteris quam ab
abbatibus sive etiam a diaconibus episcopo honor
debitus impendatur, ut a nullo contumeliani pati vi-
deatur, et quandoque contigerit eum juxta canonicanū
sententiam visitare suam parochiam, et digne eum
suscipiant et prout habuerint aut ratio permiserit illi
præparent quæ fuerint necessaria. Id ergo per omnia
servandum instituimus, ut nulli presbytero vel dia-
cono sine voluntate episcopi sui licentia sit seculares
peragere causas ^b aut injunctiones expedire publicas.
Si quis bujus ordinem capituli transcendere voluerit,
excommunicationis sententia ferendum se noverit.

**XII. Ut episcopus qui illi placiti fuerint de parochi-
sua presbyteros atque diaconos cathedralis sibi fa-
ciat.**

Si priorum canonum sententia hunc recte **672** te-
net ordinem, ut episcopus ab alio episcopo, si indigen-
tiam habuerit, clericum ad ordinandum petat et ac-
cipiat; cur qui in diœcesi sua habet eos, quos pro
C Dei officio et suo juramine dignos repererit, ad suam
principalem Ecclesiam non perducat et habeat? Pro
hujus rei causa hoc elegit uanitas nostra, ut omnis
episcopus provinciæ nostra si voluerit de parochi-
atis presbyteris atque diaconibus cathedralis sibi in
principali Ecclesia facere, maneat illi per omnia li-
centia. Hi tamen qui fuerint transducti humiliatae
dignam episcopo suo teneant, et eo honore et rever-
entia habentur et venerentur in cathedrali Eccle-
sia, sicut hi quos constat fuisse ordinatos in ea, et
quamvis ab episcopo suo stipendiū causa per bouam
obedientiam aliquid accipient, ab ecclesiis tamen in
quibus prius consecrati sunt vel a rebus earum extra-
nei non maneant, sed pontificali electione sub pre-
sbyteri ipsius ordinatione presbyter aliis instituantur,
qui sanctum officium peragat et discretione prioris
presbyteri victus et vestitus rationabiliter illi mini-
stretur ut non egeat: aut si quæsierit qui ordinatur
stipendium a suo presbytero accipiat, quantum di-
gnitas officii eum habere expetat; clericis vero vel
quos ad serviendum ei dederit per discretionis mo-
dum quæ necessaria sunt ministret. Si quis sententia
hujus ordinem implere distulerit, prout ratio permi-
serit, excommunicandum se esse noverit.

**XIII. Ut episcopus cum quem rident de clericis suis ad
bonum prefectum tendere, honorandi et munificandi
de rebus Ecclesiæ licentiam habeat.**

In Ecclesia Dei sancta congregatio clericorum si

non medica, et sunt aliqui quorum intentio non pauca est in sancto Dei officio, atque multi quos segnitudinis fastus minime perducit ad bonum profectum. Ob hoc ergo sancto huic placuit concilio, ut quemcunque episcopus ad bonum profectum viderit crescere, per bouam intentionem venerandi, amandi et honoriandi atque de rebus Ecclesiae quod voluerit illi largiendi habeat potestatem: huc enim causa et majoribus maiorem praestat gratiam et minores excitat ut ad melius tendant. Quidquid ergo bonis largitur per gratiam ita in ius habent, ut et remedium ex hoc semper et rem Deo dicata ad argumentum perducatur. Quod si id quod acceperint per suam tepiditatem ad profectum minime perduxerint aut detrimetum patuerit, episcopus habeat licetiam sine ullo prajudicio in jure Ecclesiae revocare rem propriam.

673 XIV. *De pecunia qua in Ecclesia Dei offertur fideliter colligenda et fideliter dividenda.*

In sancta Dei Ecclesia diebus festis pro consuetudine et mercede communicationis tempore a fidelibus pecuniam novimus ponit. Pro hoc placuit sancto concilio hanc rectitudinis ponere regulam, ut quia omni clero communis labor manet in officio sancto, omnibus iusta meritorum ex hoc repandatur vicissitudo. Statuimus in nostris ecclesiis vel civitatibus hoc esse servandum, ut quidquid pecunia a fidelibus in Ecclesia fuerit oblatum, fideliter collectum maneat et conservatum et fideliter episcopo presentetur, qualiter exinde tres partes sicut aquales: unam episcopos habeat; alteram presbyteri et diacones inibi deservientes consequantur, et inter se ut dignitas et ordo poposcerit dividant; tertiæ vero subdiaconibus et clericis tribuantur, ut a primicerio, juxta quod in officio eos perspicit esse intentos, ita singulis dispensentur. Similis forma et de parochianis presbyteris in ecclesiis illis a Deo creditis erit servanda.

XV. *Ut episcopi atque presbyteri pro gravibus causis, quod legum dominant sententiae, sine judicis examenе familiam Ecclesie non debant extirpare.*

Si regalis pietas pro salute hominum suarum legum dignata est ponere decreta, cur religio sancta per sancti concilii ordinem non habeat instituta quæ omnino debent esse cavenda? Ideoque placuit huic sancto concilio, ut omnis potestas episcopalis modum suum ponat ira, nec pro quolibet excessu culibet ex familia Ecclesie aliquod corporis membrorum sua ordinatione presumat extirpare aut auferre. Quod si talis emerserit culpa, advocate judice et vitatis ad examen ejus deducatur quod factum fuisse asseritur. Et quia omnino justam est ut pontifex sevissimam non impedit vindicari, quidquid coram judice verius patuerit per disciplinæ severitatem absque turpi decalvatione maneat emendatum, et ab episcopo suo aut donatus fidelibus suis maneat qui malum aliquod, quod leges graviter damnat admissit, aut alijiciendi eum episcopus si voluerit l'centiam habebit. Similier et quia cooperatorum viagno presbyteros, aegritudine accedente, familiæ

A Ecclesie sue crimen imponere, dicentes ex ea homines aliquos maleficium sibi fecisse eosque sua protestate torquere et per multam impietatem detinuntare, et hoc evendari placuit per rectitudinem hujus sententiae. Instuentes igitur decernimus, ut si presbyter talia pati se dixerit, ad aures hoc sui perducatur episcopi: ipse autem datis bonis hominibus ex latera suo **674** judicem hoc jubeat querere, et si sceleris hujus causa fuerit inventa, ad cognitionem episcopi hoc reducant, et processa ex ore ejus sententia i a malum extirpatum maneat, ne hoc quisquam alias facere presumat. Si quis sententias hujus ordinem non observaverit, excommunicationis sententia feriendus erit et a clero abjunctiones.

B XVI. *Ut episcopo non licet tertiam de parochianis ecclesiis tollere.*

Bene disposita divina gratia ut unaq[ue] ecclesia quilibet a fidelibus collatum est habeat. Perprincipis quippe canonibus erat decretum ut episcopus de parochianis ecclesiis tertiam sequeretur, cui sua plenissime sufficere possunt. Placuit huic sancto concilio ut nullus provincie Lusitanæ episcopus sententia hujus terminum excedat, nec a qualibet parochiana ecclesia tertiam auferre presumat; sed quidquid exinde consequi potuerat totum in reparationem ipsarum basilicarum proficiat. Omnes vero supradicti presbyteri qui virtutem habuerint episcopo suo placitum faciant, ut reparare ecclesiæ sibi commissas intendant. Quod si facere distulerint, ab episcopo suo districti ecclesiæ sibi creditas, ut ratio permittat, digne reparant. Ecclesiæ tamen, quæ mundiales res nullas habent, sollicitudine, intentione et dispositione episcopali, ut ratio permiserit, habeant reparationem.

C XVII. *Ut post mortem episcopi nulli subjectorum licet de eo quidquam detrahare.*

Quia per divinam gratiam in sancta Dei Ecclesia episcopatis ordinatis potestas, dignum est ut sicut honore et honestate sumimus habetur in vita, ita post mortem detractio de en sit nulla. Hujus rei causa hanc sententiam protulit et per omnia jubet esse firmam congregatio nostra. Instuentes igitur decernimus, ut nullus sui Iecus decedentes detrahant episcopum, nullus de eo deroget nec malum quidquam loquatur. Si quis talia deinceps facere presumperit, si presbyter su rit, tribus mensibus ab episcopo suo sub penitentia religatus maneat; si discensus, quinque; si subd accusans aut clericus vel quilibet religiosus de majori gradu, quia constat ex his jam aliquos per bonam actionem esse venerandos, novein; si minimi fuerint qui levi curde sint minimaque adiuv personæ, quinquagenis flagellis iussione feriantur episcopi; quod si laicus, quamvis ingenuus in domo ecclesiæ tamen nutritus et ab ecclesiæ rebus dignitatis gratia præditus, juxta quod dignitas ejus exegerit, p o tali excessu excommunicationis sententia feriendus erit; si vero de familia ecclesiæ fuerit quisque, quia et in his discretionis

est gradus, si major **675** fuerit qui dignitate pol-
leat, sex mensibus ab episcopo suo excommunicatus
maneat; inferior tamen aut minima persona discipli-
niam moreatur, juxta quod episcopi sui processerit
sententia. Dignum est etenim ut cui in vita honor
fuit impensis, post mortem detractionis subtrahatur
stimulus.

XVIII. Ut parochitani presbyteri juxta ut posse ha-
buerint de familia ecclesiae sue clericos sibi faciant
et habeam.

Quodquid unanimiter digne disponitur in sancta
Dei Ecclesia, necessarium est ut a parochitanis
presbyteris custoditum maneat. Sunt enim non-
nulli qui ecclesiarum suarum res ad plenitudinem
babent, et sollicitudo illis nulla est habendi clericos
eum quibus omnipotenti Deo laudum debita persul-
vant officia. Proinde instituit haec sancta synodus, ut
omnes parochitani presbyteri, juxta ut in rebus sibi
a Deo creditis sentiunt habere virtutem, de ecclesiis
suae familia clericos sibi faciant, quos per bonam
voluntatem ita nutriant ut et officium sanctum digne
peragant, et ad servitium suum aptos eos habeant.
Hi etiam vicium et vestitum dispensatione presbyteri
merebuntur, et domino et presbytero suo atque utili-
tati Ecclesiae fideles esse debent. Quod si inutiles
apparuerint, ut culpa patuerit, correptione discipli-
niam feriantur. Si quis presbyterorum hanc sententiam
minime custodierit et non adimpleverit, ab episcopo
suo corrigatur ut plenissime custodiat quod digne
jubetur.

XIX. Ut presbyter qui plures ecclesias habuerit com-
missas, pro singulis Dominicis diebus in singulis sa-
crificiis Deo offerre intendat.

In parochiis multis sunt ecclesiis constitutae, quae
a fidelibus factae aut paucum aut nihil de rebus vi-
dentur habere; sacerdotali ergo decreto presbytero
uni plures existant commissae; unde cavendum est
ne, occurrente paupertate, ordo ibidem non impletatur
missae. Proinde salubri deliberatione censemus, ut
pro singulis quibusque ecclesiis, in quibus presbyter
jussus fuerit per sui episcopi ordinationem praesesse,
pro singulis diebus Dominicis sacrificium Deo procu-
ret offerre, et eorum nomina, a quibus eas ecclesiis
constat esse constructas vel qui aliquid his sanctis
ecclesiis videntur aut visi sunt contulisse, si viven-
tes in corpore sunt, ante altare recitentur tempore
missae; quod si ab hac decresserunt aut discesserint
luce, nomina eorum cum defunctis fidelibus reciten-
tur suo in ordine. Si quis hanc institutionem presby-
ter implere neglexerit, dum talis causa per quemlibet
ad aures sui episcopi pervenerit, presbyter ille
excommunicationis sententia forandus erit.

676 XX. Qualiter libertos episcopi faciant vel qualiter
liberti a patrocinio Ecclesiae nunquam di-
cedant.

In priorum canonum ordine institutum manet
qualiter episcopi de familia ecclesiæ libertos de-
beant facere. Multi etenim sacerdotes, prout illi
concessit divina gratia, habent unde canonicum or-
dinari impleant et sic libertos faciant, et sunt multi

A qui nihil habentes ad hanc gratiam veniunt et sic
libertos facere presumunt. Tales etiam libertos re-
gula canonica esse non jubet stabilitos: contingere
etenim solet ut postquam manumissor eorum ab hac
discesserit luce, talis occurrat successor qui aut
ecclesiæ familiam minime querat, aut per bonam
voluntatem vel negligentiam hi a quo nihil ecclesiæ
offerente liberi facti sunt longo pro tempore libertos
se esse defendant, atque eas libertates ita abscondant
ut pro hoc querenti episcopo laborem faciant.
Talius si sit voluntas, licentia conceditur nulla quia
non potuerunt, neque a servitio Ecclesiae nunquam
discedunt et pro his rebus in libertate permanere
non poterunt. Sanctorum canonum non ahicienda
sunt instituta atque his quæ implenda esse oportet
B addimus nova. Placuit huic sanctæ synodo, ut quis-
quis digne juxta canoniam regulam libertus fuerit
factus, in libertate maneat et a patrocinio ecclesiae
ipse aut posteritas ejus nunquam discedat. Quisquis
vero, non ut ordo canonicus possit, libertas fuerit
factus, quamvis prolixitas temporis in scripturæ sue
textu inveniatur, quia a servitio Ecclesiae nunquam
visus est abscessisse, et canonica sententia rescindi
jubet talem libertatem, ut ille et posteritas omnis
ejus in servitio permaneant sanctæ Ecclesiae, emi
debiti manent per veram originem. Illos vero per
omnias stabilitos in libertate esse instituimus, qui
ab his episcopis liberi sunt vel fuerint facti, qui de
suo bona plurima sanctæ Ecclesiae, in qua præsident,
per sue scriptura textum cognoscuntur contalisse:
et hi quamlibet jubeantur esse stabiles, nullo modo
recedendi sunt a patrocinio sanctæ Ecclesiae.
Quod si contingit eos eorumque filios personis in-
genios esse conjunctos, et quandoque eorum poste-
ritas patrocinium Ecclesiae voluerit despicer ex
cujus familia per veram originem constat eos genitos
esse, si ex his libertis trabunt originem qui juxta
canoniam sententiam jubentur esse stabiles, et
dignitatis sue nomini teneant, et Ecclesiae patroci-
niu[m] nunquam amittant. Certe si ex his inventi
fuerint originem trahere, quos canonica regulæ non
jubent liberos esse, quamlibet post longa tempora
duminodo origine firmata, reducendi tamen sunt ad
sanctæ Ecclesiae cui pertinent jura. Liberti **677** ta-
men ex familia Ecclesiae facti et posteritas quæ ex his
est procreata, si libertatem suam vel parentum suorum
inventi fuerint celasse aut abscondere, et tempore
quo ab episcopo fuerint admoniti eam præseitate
distulerint, dum eorum origo, ut juri diximus, fue-
rit manifestata per legalem testem, ad servitium
Ecclesiae reducantur, et ut episcopo fuerit placitum
ita eos habeat. Haec forma et in presbyteris ser-
vanda erit, qui cum voluntate episcopi sui, juxta
canoniam regulam, de familia sua Ecclesiae liberos
facere voluerint.

XXI. Qualiter stabilitum manent quod episcopus in
amicis suis servis aut libertis de re Ecclesiae sue do-
nare voluerit.

Non putandum est contra regulam iuris canoniam,

quando ea instituimus quæ servari oportet de re ecclesiastica. Quamvis etenim canonice sententiae ordinem habeant, quid episcopus pro re Ecclesie observare debeat, opportunum tamen est ut ubi ab episcopo bonus impenditur protectus, a succedente institutus teneatur modus. Placuit huic sancto concilio, ut si episcopus Ecclesie suæ in qua præsedit de rebus suis inventus fuerit plurima contulisse, quidquid amicis suis servis aut libertis vel quibuslibet personis de Ecclesie suæ rebus compertus fuerit aliquid donasse, si triplum aut multo plus patuerit esse quod conscripsit in nomine Ecclesie suæ, firmum maneat quod distribuit in personis quæ prænotatae sunt superiori ordine, nec licebit succedenti episcopo prioris sui irrumperem voluntatem. His etiam si causa ecclesiastica fuerint commissæ, et fideliter prosequentes in rebus Ecclesie profectum visi fuerint facere, laboris sui consequantur mercedem, ita ut de eo quidquid acquisierint, quia constat eos non sine utilitate Ecclesie negotia commissa peragore, de eo quidquid cum fide et bona intentione ad effectum perduixerint et ad jus Ecclesie per eos reducua patuerit, de mobili re decimum suum sequantur; pre immobili ab episcopo repensationem dignam accipiunt, et tamen quæ meruerint ipsi aut posteritas eorum vel quibus largiri voluerint perenniter possident. Si quis episcoporum, contra hujus sententia ordinem agens, irrumperet voluerit quod prior ejus fecit, et vocem amittat et scriptura quæ facta est potest adimpleat, insuper et a cœlu fraterno excommunicatus maneat, ut excessus sui eniedet causam.

XIII. Qualiter excommunicari oportet qui canonis ius non custodierit sententiam.

Quis, juvante nos divina gratia, ea in hoc **678** sancto concilio peregrimus quæ ad rectitudinem ecclesiastici ordinis sunt debita, in aliquibus sententiis cavendi modum imposuimus, aliqua tamen, quia singulari ordine non manent constricta, per hujus sententiae decretum instituimus, quod quisque episcoporum vel presbyterorum atque inferiori gradu constituti debeant metuere. Quisquis hujus canonice regulæ instituta servare distulerit, quamlibet major esse videatur, mediocri vero aut inferiori gradu consistitum se esse perspicerit, ut causa permiserit, a metropolitano episcopo cum suis confitimus, qui supra notatum sententiarum ordinem custodierint, is qui servare distulerit excommunicatum se evidentissime noverit.

XIV. Confirmatio hujus concilii.

Postquam Audei nostre exposuimus credulitatem et quæ necessaria extiterunt, ut potuimus, digessimus

A per ordinem, Creatori nostro et Domino quem credimus Trinum in unitate et veneramus unum in Trinitate Patri et Filio et Spiritui sancto debitas persolvimus laudes, tantæ majestatis glorificantes nomen qui dignatus est nobis relictudinis viam ostendere: ac deinde serenissimo atque plissimo orthodoxo viro clementissimo domino nostro Recesvintho regi gratia impendimus opeum, cuius vigilantia et secularia regit cum pietate summa, et ecclesiastica plenus disponit divinitus sibi sapientia concessa. Ipse enim Dominus, cujus Trinitatem veneramus et contemnur, et Ecclesie suæ fidei conferat lucra et sacerdotibus, ministris atque omni clero, ut digne illi serviant, conferat remedia quæ ipsi sunt placita. Clementissimo principi Recesvintho regi felicem vitam felioraque presenti in sæculo, et futuro post in regno sempiterna concedat gaudia possidenda; atque id omnibus in se creditibus præstare dignetur, ut dum sui judicij manifeste voluerit tempus, omnibus tribuat perenne remedium ipse Dominus et Redemptor noster, qui cum Deo Patre et cum Spiritu sancto in Trinitate Deus permanet unus, cui est honor, gloria, virtus et imperium nunc et in omnia sæculorum. Amen.

B Proficius Dei miseratione Lusitanæ provinciæ sanctæ Emeritensis Ecclesie metropolitanæ episcopus hac gesta synodalia cum consuetuus meis episcopis instituta manu mea subscripti.

Ego Scilicet Egidianus civitatis Ecclesie episcopus, pertinens ad metropolitam Emeritensem, hac instituta cum archiepiscopo meo Proficio a nobis definita subscripsi.

C Adeodatus in Christi nomine sanctæ Pacensis Ecclesie episcopus similiter.

679 Asaphius in Christi nomine sanctæ Abensis Ecclesie episcopus similiter.

Theodericus in Christi nomine sanctæ Olyssiponensis Ecclesie episcopus similiter.

Theodosius Dei misericordia episcopus sanctæ Ecclesie Lawecensis similiter.

Justus Dei miseratione sanctæ Salmanticensis Ecclesie episcopus similiter.

Cantaber Dei gratia episcopus sanctæ Ecclesie **680** Conimbrensis similiter.

Donatus in Christi nomine episcopus sanctæ Ecclesie Caurensis similiter.

Exarnus Dei misericordia episcopus sanctæ Ecclesie Ozonensis similiter.

Petrus Dei misericordia Elborensis Ecclesie episcopus similiter.

Alcarius indigenus sanctæ Calabriensis Ecclesie epis opus similiter.

EPISTOLÆ DECRETALES.

INCIPIT *

NUMERUS DECRETALIUM

VIGINTI EPISCOPORUM

DAMASI, SIRICII, INNOCENTII, ZOSIMI, BONIFACII, COELESTINI, LEONIS, FLAVIANI, PETRI,
HILARII, SIMPLICII, ACACII, FELICIS, GELASII, ANASTASHII, SIMACHI, HORMISDÆ, JOANNIS,
VIGILII, GREGORII.

I

EPISTOLA DAMASI PAPÆ AD PAULINUM EPISCOPUM ANTIOCHENUM

Dilectissimo fratri Paulino Damasus.

Per alium meum Vitaliem ad te scripta direxeram, tuæ voluntati et tuo judicio omnia derelinques : et per Petronium presbyterum indicaveram me in articulo jam professionis ejus aliqua ex parte commotum. Unde ne aut tibi scrupulus ^b resideret, et volentes forsitan Ecclesiæ copulari tua cautio præblanda differret, fidem misimus non tam tibi, qui ejus fidei communionique ^a sociaris, quam his qui in ea subscriptentes ^c tibi, id est, nob's per te voluerint sociari, dilectissime frater. Quapropter si supra dictus filius meus Vitalis, et hi qui cum eo sunt tibi voluerint aggregari, primum debent in ea expeditione fidei subscribere, quæ apud Nicænam pia Patrum voluntate firmata est.

I. *Quod integrum hominem suscepit Christus sine peccato.*

Deinde quoniam nemo potest futuris vulneribus adhibere medicinam, ea hæresis eradicanda est, quæ postea in Oriente dicitur pullulasse, id est, confitens ipse sapientiae sermo Filius Dei humanum suscepisse corpus, animam, sensum, id est, integrum Adam, et, ut expressius dicam, totum veterem no-

A strum sine peccato hominem. Sicut enim confitentes eum humanum suscepisse corpus, non statim ei et humanas vitiorum adjungimus passiones, ita et dicentes eum suscepisse et hominis aninam et sensum, non statim dicimus et cogitationum eum humanarum subjacuisse peccato.

II. *Quod unus sit Christus ante secula ex Patre natus, et in tempore ex Virgine editus.*

Si quis autem dixerit Verbum pro humano sensu in Domini carne versatum, hunc catholica Ecclesia anathematizat; ^d necon et eos qui duos in Salvatore filios confitentur, id est, alium ante incarnationem, et alium post assumptionem carnis ex Virgine, et non eundem Dei Filium et ante et postea confitentur. Quicunque huic epistolæ subscribere voluerit, ita tamen ut in ecclesiasticos canones, quos optime nosti, et in Nicænam fidei ante subscriperit, hunc debetas absque aliqua ambiguitate suspicere; non quod hæc ipsa quæ nos subscriptamus non potueris convertentium subscriptioni propouere, sed quod tibi consensus noster liberum in suscipendum ^e tribuat exemplum.

* In *Æm.* : *Insequuntur decreta quædam pœnitenzialia Romanorum ad fidei regulam ecclesiasticam.*

^b Ex *Bibl. Reg.*, *Ger.*, *Tol.* 1. In *Alv.* et reliquis : *scripulus.*

^a *Bibl. Reg.*, *communicationique.*

^c Ex *Æm.*, *Bibl. Reg.*, *Esc.* 3., 4., *Tol.* 1. In *reliquis* : *scribentes.*

^d *Æm.*, *Esc.* 3., *suscipiendo.*

II

EPISTOLA EJUSDEM PAPÆ DAMASI AD EUNDÆM PAULINUM.

I. *De damnatione quorundam hæreticorum.*

Post concilium Nicænum, quod in urbe Roma postea congregatum est, catholici episcopi addiderunt de Spiritu sancto : et quia postea is error inolevit, ut quidam ore sacrilego auderent dicere Spiritum sanctum factum esse per Filium, anathematizamus eos qui non tota libertate proclamant eum cum Patre et Filio unius potestatis esse atque substantias. Anathematizamus quoque eos qui Sabellii

sequuntur errorem, eundem dicentes Patrem esse quem et Filium. Anathematizamus Ariam atque Eu-nomium qui pari impietate, licet sermone dissimili, Filium et Spiritum sanctum asserunt esse creaturas. Anathematizamus Macedonianos, qui de Ario stirpe venientes non perfidiam mutaverunt sed nomen. Anathematizamus Photinum, qui Ebionis hæresim instaurat, qui Dominum Jesum Christum tantum ex Maria confitetur. Anathematizamus eos qui duos si-

hos asserunt, unum ante secula, et alterum post assumptionem carnis ex Virgine. Anathematizamus eos qui pro hominis anima rationali et intelligibili dicunt Verbum Dei in humana carne versatum, cum ipse Filius sit Verbum Dei et non pro anima rationali et intelligibili in suo corpore fuerit, sed pro nostra, id est, rationalem et intelligibilem sine peccato animam suscepit atque salvaverit. Anathematizamus eos qui verum Filium Dei extensione, aut collectione et a Patre separatum in substantiam et finem habiturum esse contendunt.

Si quis non dixerit semper Patrem, semper Filium, semperque Spiritum sanctum, anathema sit.

Si quis non dixerit Filium natum de Patre, id est, de substantia divina ipsius, anathema sit.

Si quis non dixerit Verbum Domini, Filium Dei Deum, et omnia posse, et omnia nosse, et Patri aqualem, anathema sit.

Si quis dixerit quod in carne constitutus Filius Dei, cum esset in terra, in coelis cum Patre non erat, anathema sit.

**Si quis dixerit quod in passione crucis dolorem sustinebat Filius Dei Deus, et non caro cum anima, qua induerat formam servi quam sibi accepérat, si-
cūt ait Scriptura, anathema sit.**

**Si quis non dixerit quod in carne, quam assum-
psit Christus, sedet ad dexteram Patris, in qua ven-
turus est judicare vivos et mortuos, anathema sit.**

Si quis non dixerit Spiritum sanctum de Patre esse vere ac proprie, sicut Filius, de divina substancia, et Deum verum, anathema sit.

Si quis non dixerit omnia posse Spiritum sanctum, omnia nosse, et ubique esse, sicut Filium et Patrem, anathema sit.

Si quis dixerit Spiritum sanctum facturum aut per Filium factum, anathema sit.

Si quis non dixerit omnia per Filium et Spiritum sanctum Patrem fecisse, id est, visibilia et invisibiliā, anathema sit.

**3 Si quis non dixerit Patrem et Filium et Spiritum sancti unam divinitatem, potestatem, maiestatem, poten-
tiā, unam gloriam, dominationem, unum regnum,
atque unam voluntatem, ac veritatem, anathema sit.**

Si quis tres personas non dixerit veras, Patris, et

• Ger., rationabili; siveque postea.

• Bibl. Reg., Esc. 3, existimet.

A Filii et Spiritus sancti, aquales, semper viventes, omnia continentis visibilia et invisibilia, omnia potentes, omnia judicantes, omnia vivificantes, omnia facientes, omnia salvantes, anathema sit.

Si quis non dixerit adorandum Spiritum sanctum ab omni creatura, sicut Filium et Patrem, anathema sit.

**Si quis de Patre et Filio bene senserit, et de Spi-
ritu sancto non recte habuerit, hereticus erit: quod omnes heretici de Filio Dei, et de Spiritu sancto male sentientes, in perfidia Judæorum et Gentilium inveniuntur.**

II. De unitate Trinitatis.

Quod si quis patiatur, Deum Patrem dicens, et Deum Filium ejus, et Dominum: Spiritum sanctum

**B Deos dici, et non Deum, propter unam divinitatem et potentiam, quam credimus esse, et sciimus, Patris, et Filli, et Spiritus sancti: subtrahens autem Fi-
lium, aut Spiritum sanctum, ita solum existimet b esse Deum Patrem, dici, aut credi unum Deum, anathe-
ma sit.**

**Omnibus ideo Judæis, quod nomen deorum in an-
geliis et in sanctis hominibus a Deo est positum et
donatum; de Patre autem, et de Filio, et de Spiritu
sancto, propter unam et æqualem divinitatem non
nomen deorum, sed Dei nobis ostenditur atque in-
dica ur, ut credamus quia in Patre et Filio et Spi-
ritu sancto solammodo baptizamur, et non in archan-
gelorum nominibus aut angelorum, quomodo heretici, aut Judæi, aut Gentiles dementes faciunt. Hoc
ergo salus Christianorum est, ut credentes Trinitati,
id est, Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in eo veram
solamque unam divinitatem, et potentiam, majes-
tam et substantiam eamdem esse, sine dubio cre-
damus.**

III. De c sacerdotibus qui de ecclesiis suis ad ecclē- sias alias migraverunt.

**Eos autem sacerdotes qui de ecclesiis ad ecclē-
sias migraverunt, tandem a communione nostra ha-
beamus alienos, quandiu ad eas redierint civitates in quibus primum sunt constituti. Quod si alias, alio
transmigrante, in locum viventis ordinatus est, tan-
diu vacet sacerdotii dignitate qui suam deseruit civi-
tatem, quandiu succes or eius quiescat in Domino.**

• In Excusis deest paragraphus iste.

III

EPISTOLA SIRICII PAPÆ AD EUMERIUM TARRACONENSEM EPISCOPUM.

De Arianis catholicis non rebaptizandis.

Siricius Eumerio Tarraconenai episcopo salutem.

Directam ad decessorem nostrum sanctam recorda-
tionis Damasum fraternitatis tuae relationem [Aem.,
precationem], me jam in sede ipsius constitute, quia sic Dominus ordinavit, inventi, quam cum in
convento fratrum sollicitius legeremus, tanta inve-

nimus quae reprehensione et correctione sim digna,
quanta optaremus lauda et cognoscere. Et quia &
necessè nos erat in ejus labores curasque succedere,
cui • per Dei gratiam successimus in honore, facto,
ut oportebat, meæ provocationis prius indicio, ac
singula, prout Dominus aspirare dignatus est, con-

• Ex Aem., Bibl. Reg., Esc. 3, Tol. 1. In Alv. et reliquis: cajus.

et alio*nisi* tuæ responsum competens non negamus quia pro officiis nostris consideratione non est nobis dissimilare, non ^a facere est libertas quibus major enictis christiane religionis zelus incumbit. Portamus onera omnium qui gravantur; quin imo hæc portat in nobis beatus Petrus apostolus, qui nos in omnibus ut ^b confidimus, administrationis sua proteget et tutetur haeredes.

I. De Ariensis a catholicis non baptizandis ^c.

Prima itaque paginæ tuæ fronte signasti baptizatos ab impiis Ariensis plurimos ad fidem catholicam festinare, et quedam de fratribus nostris eisdem deo velle baptizare; quod non licet, cum hoc fieri et Apostolus vetet, et canones contradicant, et post cassatum Ariminense concilium missa ad provincias a veneranda memorie prædecessore meo Liborio generalia decreta prohibeant: quod nos cum Novatianis aliisque hereticis, sicut et in synodo constitutum, per invocationem solam septiformis Spiritus episcopalis manus impositione catholicorum conventi sociamus: quod etiam totus Oriens, Occidentisque custodit ^d a quo trahite vos quoque post hac minime convenit deviari, si non vultis a nostro collegio synodaliter sententia separari.

II. Ut præter pascha et pentecosten non celebretur baptismus.

Sequitur deinde de baptizandorum tempore, prout unicuique libitum fuerit, improbabili et emendanda consueta, quæ a nostris consacerdotibus, quod commoti dicimus, non ratione auctoritatis alicujus sed sola temeritate presumuntur, ut passim ac libere natalitis Christi, seu apparitionis, necon et apostolorum seu martyrum festivitatibus innumera, ut ad seris, plebes baptismi mysterium consequantur, cum hoc sibi privilegium et apud nos, et apud omnes ecclesias dominicum specialiter cum pentecoste sua pascha defendat. Quibus solis per annum diebus ad fidem confluenter generalia baptismatis tradi convenit sacramenta, his duntaxat electis, qui ante quadraginta vel eo amplius dies uenient dederint, et exorcismis quotidianisque orationibus atque jejuniis fuerint expiati, quatenus apostolica impleatur illa præceptio, ut, expurgato fermento veteri, nova incepit esse consuersio. Sicut ergo paschalem reverentiam in nullo dicimus esse minuendam, ita infantibus, qui necdum loqui potuerint per seipsum, vel his quibus in qualibet necessitate opus fuerit, sacra uita baptismatis omni volumus celeritate succurri, ne ad nostrarum pernicierem tendat animarum, si, negato desiderantibus fonte salutari, exiens unusquisque de saeculo et regnum perdat et vitam. Quicunque etiam discrimen naufragii, hostilitatis incursum, obsidionis ambiguum, vel cajuslibet corporalis segregatio desperationem inciderint, et sibi unico creditatis auxilio poposcerint subveniri, eodem, quo

^a Am., Bibl. Reg., Esc. 3, 4, T. 1, 2, Ger., Urg., non est facere.

^b Ex Am., Esc. 3, Bibl. Reg., Tol. 1. In reliquis: que.

A poscent, momento temporis expliciti regenerationis præmia consequantur. Macteaus erratum in hac pars sufficiat.

Nunc prefatam regulam omnes jam teneant sacerdotes, qui volunt ab apostolicæ petræ soliditate divelli, super quam Christus universalem construxit Ecclesiam

III. De apostatis ab Ecclesia separandis.

Adjectum est etiam quosdam Christianos ad apostasiam, quod dici nefas est, transentes et idolorum cultu ac sacrificiorum contaminatione profanatos: quos a Christi corpore et sanguine, quo dudum redempti fuerant renascendo, jubemus abscondi. Et si resipescentes forte aliquando fuerint ad lamenta conversi, his, quandiu vivunt, agenda poenitentia est, et in ultimo fine suo reconciliationis gratia tribuenda, quia, docente Domino, nolumus mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat.

IV. Quod non licet alterius sponsam in matrimonio jura sortiri.

De conjugali autem velatione requisisti, si desponsatam alii puellam alter in matrimonium possit accipere: hoc ne fiat modis omnibus inhibemus, quia illa benedictio, quam nupturæ sacerdos imponit, apud fideles cuiusdam sacrilegii instar est si ulla transgressione violetur

V. De his qui acceptam penitentiam minime servaverint.

De his vero non incongrue dilectio tua apostolicam selem creditit consulendam, qui acta penitentia, tanquam canes ac aues ad vomitus prisinos et volutabria redeuntes, et militia cingulum et ludicas voluptates, et nova conjugia, et inhibitos denuo appetivere concubitus, quorum profesam incontinentiam generati post absolutionem filii prodiderint ^e. De quibus, quia jam suffragium non habent poenitendi, id duximus decernendum, ut sola intra ecclesiam dileibus oratione jungantur, sacris mysteriorum celebratibus, quamvis non mereantur, intersint; a Dominice autem mensæ convivio segregentur, ut hac saltem distinctione correpti et ipsi in se sua errata castigent, et aliis exemplum tribuant, quatenus ab ohecenis cupiditatibus extrahantur. Quos tamen, quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere, cum ad Dominum ceperint proficisci, per communionis gratiam volumus sublevari. Quam formam et circa mulieres, quæ se post poenitentiam talibus pollutionibus devinxerunt, servandam esse censimus.

VI. De monachis et virginibus propositum non serrantibus.

Praeterea monachorum quosdam aliquæ monacharum, abjecto proposito sanctitatis, in tantam protostaris demersos esse lasciviam, ut prius clanculo velut sub monasteriorum praetextu illicita ac sacrilega

^c Am., Bibl. Reg., Esc. 3, Tol. 1, 2, rebaptizandis.

^d Am., Bibl. Reg., Esc. 3, post hac.

^e Am., Bibl. R., Esc. 3, 4, prodiderunt.

se contagione misererint, postea vero in abruptum conscientiae desperatione perducti de illis tuis cunctis complexibus libere filios procreaverint, quod et publicas leges et ecclesiastica jura condemnant. Ihas igitur impudicas detestabilesque personas a monasteriorum contu ecclesiarumque conventibus eliminandas e-sse mandamus, qualenus retrusa in suis ergastulis tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint penititudinis igne decoqui; ut eis vel ad mortem, solius saltem misericordiae intuitu, per communionis gratiam possit indulgentia subvenire.

VII. De ministris incontinentibus.

Veniamus nunc ad sacratissimos ordines clericorum, quos in venerandæ religionis injuriam ita per vestras provincias calcatos atque confusos, charitate tua insinuante, reperimus, ut Jeremiaz nobis voce dicendum sit: *Quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrymarum et flebo populum hunc die ac nocte?* Si ergo beatus propheta ad lugenda populi peccata non sibi ait lacrymas posse sufficere, quanto nos possumus dolore percelli, cum eorum, qui in nostro sunt corpore, compellimur facinora depolare, quibus præcipue secundum beatum Paulum instantia quotidiana et sollicitudo omnium ecclesiarum indesinenter incumbit? Quis enim infirmatur et ego non infirmor? Quis scandalizatur et ego non moror? Plurimos autem sacerdotes Christi atque levitas post longa consecrationis suæ tempora tam de conjugiis propriis quam etiam de turpi coitu soboles didicimus procerasse, et crimen suum bac præscriptione defendere, qua in Veteri Testamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc quisquis ille est sectator libidinum præceptorque viciorum, si estimat quod in lege Moysis passim saeculi ordinibus a Deo laxata sint frena luxurie, cur eos quibus committebantur sancta sanctorum præmonet dicens: *Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester?* Cur etiam procul a suis domibus anno viris suis in templo habitare jussi sunt sacerdotes? Ilac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possint carnale exercere commercium, ut conscientiae integritate fulgentes acceptabile Deo munus offerrent. Quibus, expletio deservitionis suæ tempore, uxoris usus solius successionis causa fuerat relaxatus, quia non ex alia nisi ex tribu Levi quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti. Unde et Dominus Jesus, cum nos suo illustrasset adventu, in Evangelio protestatur quia legem venerit implere, non solvere. Et ideo Ecclesia, cuius sponsus est, formam castitatis voluit splendore radiare, ut in die judicii, cum rursus advenierit, sine macula et ruga eam possit, sicut per Apostolum suum instituit, reperiire. Quarum sanctio-

A num omnes sacerdotes atque levitas insolubili lege constringitur, et a die ordinationis nostra subierunt ac pudicitia et corda nostra mancipemus et corpora, demmodo per omnia Deo nostro in his, quæ quotidianè offerimus, sacrificis placeamus: *Qui autem in carne sunt, dicente electionis vase, Deo placere non possunt.* Vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Et ubi poterit, nisi in corporibus, sicut legimus, sanctis sanctus Dei Spiritus habitare? Et quia aliquanti de quibus loquimur, ut tua sanctitas retulit, ignoramus haec esse se deflent, his hac conditione misericordiam dicimus non negandam, ut sine ullo honoris augmento in hoc, quo detecti sunt, quandiu vixerint, officio perseverent, si tamen post hæc continentes esse studuerint exhibere. Hi vero, qui illis privilegiis excusatione uituntur ubi sibi aesarant veteri hec lege concessum, neverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indigne usi sunt, apostolicæ sedis auctoritate dejectos, nec usquam posse veneranda attiretare mysteria, quibus se ipsi, dum obscuris cupiditatibus inphant, privaverunt. Et quia exempla presentia cavere nos præmonent in futurum: Si quilibet episcopus, presbyter, atque diaconus, quod non optamus, deinceps fuerit talis inventus, jam nunc sibi omnem per nos indulgentia adiutum intelligat obseratum; quia ferro necesse est excedantur vulnera, quæ fomentorum non senserint medicinam.

VIII. Quales debeant ad clericatus officium pertinere.

Didicimus etiam licenter ac libere inexploratae vita homines, quibus etiam fuerant numerosa conjugia, ad praefatas dignitates, prout cuique liberior, aspirare. Quod non tantum illis, qui ad hæc immoderata ambitione pervenient, quantum metropolitana specialiter pontificibus imputamus, qui dum inhibitis auxibus connivent, Dei nostri, quantum in se est, præcepta contemplant. Et ut taceamus quod alius suspiramus, ubi illud est quod Deo noster data per Moysen lege constituit dicens: *Sacerdotes mei semel nubant?* Et alio loco: *Sacerdos l uxorē virginem accipiat, non viduam, non repudiātam, non moretricem?* Quod seculus apostolus ex persecutore prædicator, unius uxoris virum tam sacerdotem quam diaconum fieri debere mandavit. Quæ omnia ita veteris regionum despiciunt episcopi, quasi in contrarium magis fuerint constituta. Et quia non est nobis de hujusmodi usurpationibus negligendum, ne nos indignantis Domini vox justa corripiat quæ dicit: *Videbas furem et currebas cum eo, et ponebas tuam cum adulteris portionem;* quid ab universis posthac ecclesiis sequendum sit, quid vitandum, generali pronuntiatione decernimus.

IX. De clericorum conservatione.

Quicunque itaque se Ecclesiæ rovit obsequiis a sua

quia et ego.

* AEm., palpebris meis.

† AEm., Bibl. Reg., Esc. 3, 4, Tel. 1, Urg., Ger., exim.

* AEm., Bibl. Reg., Esc. 3, 4, Tel. 1..... quia.

* AEm., Bibl. Reg., Esc. 3, 4, Ger., Urg., Tel.,

• AEm., Esc. 3..... priores.

† AEm., Bibl. Reg., Esc. 3, 4, Ger., Urg., Tel. 1,

2, sacerdotes..... accipiunt.

‡ Bibl., Reg., Esc 3 usurpatione.

Digitized by Google

infantia, ante pubertatis annos baptizari et lectorum debet ministerio sociari, qui ab accessu adolescentis usque ad tricesimum aetatis suae annum, si probabilitate vixerit, una tantum et ea, quam virginem communis per sacerdotem benedictione percepit a uxore contentus, acolytibus vel subdiaconus esse debebit; postquo ad diaconii gradum, si se ipse primitus continentia praeceps dignum probaverit, accedat: ubi si ultra quinque annos laudabiliter ministraverit, congrue presbyterium consequetur: exinde post decennium episcopalem cathedram poterit adipisci, si tamen per haec tempora integritas vitae ac fidei ejus fuerit approbata.

X. De his qui grandari in sacra militiam converuntur.

Qui vero jam aetate grandior melioris propositi conversione provocatus ex laico ad sacram militiam pervenire festinat, desiderii sui fructum non aliter obtinebit, nisi ex eo quo baptizatur tempore statim lectorum aut exorcistarum numero societur, si tamen eum unam habuisse vel habere et hanc virginem accepisse constet uxorem. Qui dum initiatus fuerit, expleto biennio, per quinquennium aliud acolythus vel subdiaconus sat, et sic ad diaconii, si per haec tempora dignus judicatus fuerit, promoveatur officium: et exinde jam accessu temporum presbyterium vel episcopatum, si eum cleri ac plebis evocarit electio, non immerito sortieatur.

XI. De clericis qui ad secundas nuptias transeunt, ut deponantur.

Quisquis sane clericus aut viduam, aut certe secundam conjugem duxerit, omni ecclesiastica dignitatis privilegio mox nudetur, laica tantum sibi communione concessas, quem ita demum poterit possidere, si nihil postea, propter quod hanc perdat, tale quicquam admittat.

XII. De feminis que cum clericis debent habitare.

Feminas vero non alias esse patimur ⁷ in dominibus clericorum, nisi eas tantum quas prepter solas necessitudinis causes habitare cum eisdem synodus Nicena permisit.

XIII. De monachorum promotione ad clerum.

Monachos quoque ^c quos tamen morum gravitas et vita ac fides institutio sancta commendat, clericorum officiis aggregari et optamus et volumus, ita ut qui intra tricesimum annum aetatis sunt digni in minoribus per gradus singulos crescentes promoveantur ordinibus, et sic ad diaconatus vel presbyterii insignia matura aetatis consecratione perveniant, nec saltu ad episcopatus culmen ascendant, nisi in his eadem, que singulis dignitatibus superiorius praefiximus, tempora fuerint custodita

^a Esc. 3, Urg.....percepit.

^b Ex reliquis, praeter Alv., in quo.....ecclesiastico.

^c Ex reliquis, praeter Alvend., in quo....quaque.

^d AEm., Bibl. Reg., Esc. 4, Ger., Tol. 1, fuerint...

Esc. 4, fuerint.

^e Esc. 3.....clericatus admitti.

A XIV. De clericis ut penitentiam per impositionem manus sacerdotis non accipiant.

Illi quoque nos par fuit providere, ut sicut penitentiam agere cuiquam non conceditur clericorum, ita et post penitendum ac reconciliationem nulli unquam laico liceat honorem clericatus adipisci, quia quamvis sint omnium peccatorum contagione mundati, nulla tamen debent gerendorum sacramentorum instrumenta suscipere qui dudum fuerunt ^f vasa vitiorum.

XV. De penitentibus, vel digamis, seu viduae maritis, ut non permittantur ad ordinem clericatus.

Et quia his omnibus, que in reprobationem veniunt, sola excusatio ignorationis obtenditur, cui nos interim solius pietatis intuitu necesse est cleverter ignoscere, quicunque penitens, quicunque digamus, quicunque viduae maritus ad sacram militiam indebet et incompetenter irrepsit ^g, hac sibi conditione a nobis veniam intelligat relaxatam, ut id magno debit computare beneficio, si adempta sibi omni spe promotionis, in hoc, quo invenitur ordine perpetua stabilitate permaneat. Scituri post-hac provinciarum omnium summi sacerdotes ^h quod si ultra ad sacros ordines quemquam de talibus considerint adsumendum, et de suo et de eorum statu, quos contra canones et interdicta nostra provexerint, congrua ab apostolica sede promendam esse sententiam

Explicitius ut arbitror, frater charissime, universa que digesta sunt in querelam, et ad singulas causas, de quibus per filium nostrum Bassianum presbyterum ad Romanam Ecclesiam utpote ad caput sui corporis retulisti, sufficientia, quantum opinor, responsa reddidimus. Nunc fraternitatis tuae animum ad servandos canones, et tenenda decretalia constituta magis ac magis iucitamus, ut haec que ad tua consulta rescripsimus, in omnium coepiscoporum nostrorum perferri facias notionem, et non solum eorum qui in tua sunt dioecesi constituti, sed etiam ad universos Cartaginenses ac Baeticos, Lusitanos atque Gallicos, vel eos qui vicinis tibi collitant ^b hinc inde provinciis, ut haec, que a nobis sunt salubri ordinatione disposita, sub litterarum tuarum profectione mittantur. Et quanquam statuta sedis apostolicae vel canonum venerabilia definita nulli sacerdotum Domini ignorare sit liberum, utilius ⁱ tamen et pro antiquitate sacerdotii tui dilectioni tuae admodum poterit esse gloriosum, si ea, que ad te speciali nomine generaliter scripta sunt, per unanimitatem tuae sollicitudinem in universorum fratrum nostrorum notitiam perferantur, quatenus et que a nobis non inconsulte, sed provide sub nimia cautela et deliberatione sunt salubriter consti-

^f Esc. 3, Bibl. Reg., irrepsarit.

^g AEm., Bibl. Reg., Esc. 3, 4, Ger., Urgel., Tol.

^h 1, 2.....antistites.

^b Ex reliquis, praeter Alv., in quo....commilitans

ⁱ Ex omnibus Codicibus, praeter Alv., in quo....utiliter.

tuta, intemerata permaneant, et omnibus in postea patere poterit, obstruantur. Datum III Idus Februario excusationibus aditu, qui jam nulli apud nos rias, Arcadio et Bautone consulibus.

IV

EPISTOLA EJUSDEM SIRICII PAPÆ

Per diversos episcopos missa adversus Jovinianum hæreticum ejusque socios ab Ecclesiæ unitate removendos.

¶ Optarem semper, fratres charissimi, dilectionis et pacis vestrae sinceritati gaudia nuntiare, ita ut vicissim discordibus litteris sospitatis indicio juvaretur. At vero quia non patitur quietos nos ab incursum sua vacare hostis antiquus, ab initio mendax, iniamicus veritatis, zemulus hominis, quem ut deciperet se ante decepit, pudicitia adversarius, luxuriae magister, crudelitatis pascitur, abstinentia puniendus, odit jejuna ministris suis prædicantibus dum dicit esse superflua, spem non habens de futuris, Apostoli sententia repercussus dicentis : *Manducemus et bibemus, cras enim moriemur.* O infelix audacia ! O desperata uentis astutia ! Jam incognitus sermo hæreticorum intra Ecclesiam cancri more serpebat, ut occupans pectus totum hominem præcipitaret in mortem. Et nisi Dominus Sabaoth laqueum, quem paraverant, disrumperet ^a, scena tanti malii et hypocrisis publicata multorum simplicium corda traxerat in ruinam, quia facile ad deteriorem partem mens humana transducitur, malens per spatioam viam ambulare quam arcta via iter cum labore transire.

Qua de re necessarium satis fuit, dilectissimi nobis, quæ hic gesta sunt ad vestram conscientiam cognoscendam mandare, ne ignorantia cuiusplausu sacerdotis pessimorum hominum Ecclesiam irrumpentium sub religioso nomine contagio violaret, sicut scriptum est Domino dicente : *Muli venient ad vos in vestitu ovium, intus autem sunt lupi rapaces : ex fructibus eorum cognoscetis eos.* Hi sunt videlicet qui subtiliter Christianos sese jactant, ut sub velamento puri nominis gradientes domum orationis ingressi sermonem serpentinae disputationis effundant, ut sagittent in obscuro rectos corde, atque a veritate catholica avertendo ad suæ doctrinæ rabiem diabolico more transducant atque ovium simplicitatem defraudent. Et quidem multarum hæresum malignitatem ab apostolicis temporibus aunc usque didi-

^a *Aen.*, Bibl. Reg., Esc. 3, 4, Ger., Urg., Tol. 1,..... *disrupisset.*

^b *In Bibl. Reg. Photinus.*

cimus, et experti probavimus ; sed nunquam tales canes Ecclesiæ mysterium latratibus fatigantur, quales nunc subito hostes fidei erumpentes, doctrina perfidiae polluti, cujus sint discipuli verborum fructibus prodiderunt. Namque cum alli hæretici singula sibi genera questionum inale intelligendo propo-
suerint convellere atque concerpere de divinis institutionibus, isti non habentes vestem nuptiale, sauciantes catholicos, Novi et Veteris Testamenti, ut dixi, continentiam pervertentes, spiritu diabolico, illecebrosa atque factio sermone aliquantos Christianos cœperunt jam vastare, atque suæ dementiae sociare, intra se contineptes nequitiae suæ virus, electis blasphemias suas conscriptione temeraria publice pro-
diderunt, et desperatae mentis furore conciti passim in favorem Gentilium publicarunt. Verum a fidelissimi-
mis Christianis viris, genere optimis, religione præclaris, ad meam humilitatem subito scripture horri-
fica videtur esse delata, ut sacerdotali judicio detecta divine legi contraria speciali sententia deleantur. Nos sane nuppiarum vota non aspernantes accepi-
mus quibus velamini intersumus, sed virgines Deo devotas majori honorificentia numeramus. Facto
igitur presbyterio constitutæ doctrinæ nostræ, id est, Christianæ legi esse contraria. Unde apostolicum secuti præceptum, quia aliter quam quod accepimus annuntiabant, omnium nostrorum tam presbyterorum et diaconorum, quam etiam totius cleri una facta fuit sententia ut Jovinianus, Auxentius, Genialis, Germinator, Felix, Plotinus ^b, Martianus, Januarius et Ingeniosus, qui auctores novæ hæresis et blasphemiarum inventi sunt, divina sententia et nostro judicio in perpetuum damnati extra Ecclesiam remaneant ^c. Quod custodituram sanctitatem tuam non ^d ambigens hæc scripta direxi per fratres et compresbyteros meos Crescentem, Leopardum, et Alexandrum, qui religiosissimum fidei officium possint spiritu adimplere ferventi

^c In omnibus Codicibus,..... remanere : forte rema-
nerant, ut in excusis.

^d In reliquis præter Aiv., in quo..... religiosum.

V

EPISTOLA EJUSDEM PAPÆ SIRICII PER DIVERSOS EPISCOPOS DIRECTA ^a.

Ut indignus nullus efficiatur episcopus.

Siricus papa ^b orthodoxis per diversas provin-
cias

^a Bibl. Reg., Esc. 4, Urg. *constituta.*

Cogitantibus nobis metum divini judicii, fratres charissimi, et post vitam hanc unumque

^b Tolet. 2,..... papa episcopis orthodoxis.

ut a gesserit recepturum, quid veniat in querelam tunc cere non licuit, sed loqui necessitas imperavit, dicente propheta: *Exalta ut tuba vocem tuam: et cui omnium Ecclesiarum cura est, si dissimilem⁹, audiam Dominum dicentem: Rejicite⁹ mandatum Dei ut traditiones vestras statuatis.* Quid enim aliud est rejicere mandatum Dei quam privato consilio et humano iudicio novis rebus constituendis liberius delectari?

I. *Quinam ad ecclesias icum ordinem sint promovendi.*
Perlatum namque est ad conscientiam apostolicæ sedis contra ecclesiasticum canonom præsumi, et quæ ita sunt a majoribus ordinata, ut ne vel levi susurro debeat violari, proprias quosdam novas observatioves inducere, et prætermissio fundamento supra arenam construere velle, dicente Domino: *Non transfuores terminos quos constituerunt patres tui.* Quod et sanctus quoque apostolus Paulus Novi et Veteris Testamenti prædicator monet, in quo locutus est Christus: *State, inquit, et tenete traditiones vestras⁹ quas didicistis sive per verbum, sive per epistolam.* Qua de re videt vestra sinceritas in sacris ministeriis aut in ordinationibus vestris sacerdotum magna cura et diligentia sollicitudine observari: Denique ad Timotheum loquitur: *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis.* Quod propterea memoratur, ut examine habito⁹ probitate morum et ecclesiastico labore sit commendator qui vocatur in medium ut summum sacerdotium possit accipere, probatus iudicio, non favore; susceptus veritate, non gratia; apostolico ordine functus, non præcipiti voluntate. De quo, charissimi mihi, antea ad vestram sinceritatem hujusmodi litteræ eucurrerunt • multo fratribus et consacerdotum consensu hac vestra subscriptione firmatae; ut ecclesiastici canonis dispositio, quæ apud Nicæam translata⁹ est, confirmata suo merito fundatissima permaneret: ut tales videlicet ad ecclesiasticum ordinem permitterentur accedere, quales et apostolica auctoritas jubet; non quales nunc ambitus causa conatur arripere, curiales dico, vel eos qui cingulo militiae secularis astricti olim gloriati sunt: qui posteaquam pompa seculari exultaverunt aut negotiis reipublicæ optaverunt militare, aut curam mundi tractare, adhibita sibi quorumdam manu et proximorum

* In omnibus, præter Alv.,..... prout.
† Ex reliquis, præter Alv., in quo..... se dissimilem⁹.

Æm., *Rejecisti⁹.*

Æm., *traditiones quas.* Bibl. Reg., Esc. 3, 4,

A favore stipati, hi frequenter ingeruntur auribus meis, ut episcopi esse possint qui per traditionem **10** et evangelicam disciplinam esse non possint. Quantis hoc aliquoties certatum est viribus! Sed nihil tale potuit eligi quæ ratio non compellit, etiam ut de longinquο veniant ordinandi ut digni possint et plebis et nostro iudicio comprobari.

II. *Ut ignotis sacerdotium non detur.*

Quantum illud ferri non potest, ut transeuntes sive simulent sive vero sint monachi ut se appellant, quorum nec vitam possumus scire nec baptismum, quorum fidem incognitam habemus nec probatam, nolint sum, tibus adjuvare sed statim aut diaconos facere, aut presbyteros ordinare festinant, aut quod est gravius episcopos constitui non formidant? Charius apud illos dari sumptum est transeunti, quam sacerdotium nescienti. Inde in superbiam exaltantur; inde ad perfidiam cito corrunt, quia fidem veram in ecclesiasticis toto orbe peregrini discere non asserunt.

III. *Ut neophyti sive laici sacerdotes non fiant.*

Certe etiam et illud non sicut prætermittendum, quod semel aut secundo necessitas hereticorum intulit contra apostolica præcepta, velut lege licitum, cœpiisse præsumi: neophyti sive laicum, qui nullo ecclesiastico sanctus fuerit officio, inconsiderate vel presbyterum, vel diaconum ordinari; quasi meliores apostolis sint, quorum audeant mutare præceptum, et qui non didicit jam docere compellitur. Ita nullus reperitur idoneus clericorum? Nec inter diaconos nec inter alios clericos invenitur qui sacerdotio dignus habeatur, sed ad condemnationem Ecclesiæ laicos postulatur? Quod ne fiat, hortor, admoneo, prædicto; ut unam fidem habentes unum etiam in traditione sentire debeamus, probantes unanimis atque concordes pacifici in Christo et in observationibus apostolicis habere charitatem. Medio itaque Patre et Unigenito Filio ejus et Spiritu sancto et unius divinitatis Trinitate convenio, ut in his fides catholica et disciplina nostra permaneat. Nec quisquam ordinet tanquam ordinationes terrenas fieri, cum celeste sit sacerdotium, ut fidelibus gloria maneat dignitatis ejusdem, et ante tribunal Christi exhibe non habeat quod accuset.

D nostrar̄.

* Ex Æm., Bibl. Reg., Esc. 4, Esc. 3, concurren-
tia. In reliquis, concurrunt.

† Æm., Esc. 3, 4, Ger., Tol. ., ,..... tractata.

‡ A sequenti numero desunt folia in Esc. 3.

VI

EPISTOLA INNOCENTII PAPÆ AD DECENTIUM EPISCOPUM.

Innocentius Decentio episcopo Eugubino a salu-
ten.

Si instituta ecclesiastica, ut sunt a beatis apostolis tradi-
ta, integra vellent servare Domini sacerdotes,
nulla diversitas, nulla varietas in ipsis ordinibus et

consecrationibus haberetur. Sed dum unusquisque non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit hoc æstimat esse tenendum, inde diversa in diversis locis vel ecclesiis aut teneri aut celebrari videntur, ac fit scandulum populis, qui, dum nesciunt traditio-

* Ex Æm., Bibl. Reg. In reliquis..... Eugubino.

nes antiquas humana præsumptione corruptæ, putant sibi aut Ecclesiæ non convenire, aut ab apostolis, vel apostolicis viris contrarietatem induciam. Quis enim neasiat aut non advertat id quod a principe apostoli:um Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari, nec superinduci aut introduci aliquid, quod auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum, præsertim cum sit manifestum in omnem Italiam, Galliam ^a, Hispanias, Africam, atque Siciliam, ^b insulasque interjacentes nullum instuisse ecclesiæ, nisi eos, quos venerabilis apostolus Petrus aut ejus successores constituerunt sacerdotes? Aut legant, si in his provinciis alias apostolorum inveniatur, aut legitur docens e. Qui si non legunt, quia nusquam inveniunt [Æm., invenitur], oportet eos hoc sequi quod Ecclesia Romana custodit, a qua eos principium ^c accepisse non dubium est, ne dum peregrinis assertionibus c student, caput institutionum videantur omittere. Sæpe dilectionem tuam ad urbem venisse, ac nobiscum in ecclesia convenisse non dubium est, et quem morem vel in consecrandis mysteriis, vel in cœteris agendis arcanis teneat cognovisse. Quod sufficere arbitrarer ad informationem Ecclesiæ tue vel reformationem, si præcessores tui minus aliquid aut aliter tenuerint satis certum habebent, nisi de aliquibus consulendos nos esse dixisses. Quibus idcirco respondeamus non quod te aliqua ignorare credamus, sed ut majori auctoritate vel tuas institutas, vel si qui a Romanæ Ecclesiæ institutionibus errant aut commoneas, aut indicare non differas, ut scire valeamus qui sint qui aut novitates inducunt, aut alterius Ecclesiæ quam Romanæ existimant consuetudinem esse servandam.

I. De pacie ^d oculi dando post confecta mysteria.

Pacem igitur asseris ante confecta mysteria quosdam populis imperare, vel sibi inter se sacerdotes tradere, cum post omnia, quæ aperire non debeo, pacem sit necessaria iudicenda, per quam constet populum ad omnia, quæ in mysteriis aguntur atque in Ecclesia celebrantur, præbusse consensum, ac fuita esse pacis concludentis signaculo demonstrentur.

II. De nominibus ante precem sacerdotis non recipiendis.

De nominibus vero recitandis, antequam pœcili sacerdos faciat atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, sua oratione commendet, quam superfluum sit, et ipse pro tua prudentia recognoscas, ut cuius hostiam needum Deo offeras, ejus ante numerum insinues, quamvis illi incognitum nihil sit. Prius ergo oblationes sunt commendandas, ac tunc eorum nomina, quorum sunt, edicenda, ut inter sacra mysteria nominentur; non inter alia quæ ante præmitimus, ut ipsis mysteriis [Æm., ministeriis] viam futuris precibus aperiamus.

^a Æm., Bibl. Reg., Esc. 4,..... Gallias.

^b Gerund..... ^a qua se hoc principium.

^c Ex Æm., Bibl. R., Esc. 4, T. 4. In reliquis deest vox assertioribus.

A III. Quod non debent baptizati nisi ab episcopis consignari.

De consignandis vero infantibus manifestum est, non ab aliis, quam ab episcopo fieri licere. Nam presbyteri, licet sint sacerdotes, pontificatus lauen apiceum non habent. Ille autem pontificibus solis debet ut vel consignent, vel paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica denuntiat, verum et illa lecio Actuum apostolorum, quæ asserit Petrum et Joannem esse directos, qui iam baptizatis traherent Spiritum sanctum. Nam presbyteris, seu extra episcopum seu præsente episcopo cum baptizant, christiane baptizatos ungere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum; non lauen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis cum tradant Spiritum paracletum. Verba vero dicere non possum, ne magis prodere videar, quam ad consultationem respondere.

IV. Quod rite omni sabbato jejunatur.

Sabbato vero jejunandum esse ratio evidenter demonstrat. Nam si diem Dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Jesu Christi non solum in pascha celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum ipsius dici imaginem frequentamus; ac si sexta feria propter passionem Domini jejunamus, sabbatum prætermittere non debemus, quod inter triduum atque læticiam tempore illius videtur inclusum. Nam utique constat apostolos biduo isto et in mortore suis, et propter metum Iudeorum se occulisse, quod utique non dubium est in tantum eos jejunasse biduo memorato, ut traditione Ecclesiæ habeat isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Quæ forma utique per singulas levendas est hebdomadas propter id quod commemoratione diei illius semper est celebranda. Quod si putant semel atque uno sabbato jejunandum, ergo et Dominica, et sexta feria semel in pascha erit ut que celebranda. Si autem Dominicæ diei ac sexta feria per singulas hebdomadas reparanda imago est, dementis est bidui agere consuetudinem sabbato prætermiso, cum non disparem habeat causam a sexta videlicet feria in ^c 12 qua Dominus passus est, quando et ad inferos fuit, ut tertia die resurgens redderet lætitiam post biduanam triduum precedentem. Non ergo nos ac-

D gamus sexta feria jejunandum, sed dicimus et sabbato hoc agendum, quia ambo dies triduum apostolicis vel his qui Christum secuti sunt indixerunt: qui die Dominicæ exhilarati non solum ipsum festivissimum esse voluerunt, verum etiam per omnes hebdomadas frequentandum esse duxerunt ^e.

V. De fermento civitatis presbyteris dirigendo.

De fermento vero, quod die Dominicæ per titulos militum, superflue nos consulere voluisti, cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ. Quarum presbyteri, quia die i. so propter plebeum

^d Tol. 1, 2, De pace.... danda.

^e Bibl. Reg. Esc. 4, Ger., Urgel., Tol. 2,.... di-zerunt.

sibi creditam nubiscum convenire non possunt, idcirco fermentum a nobis consecutum per acolythos accipiunt, ut se a nostra communione maxime illa die non judicent separatos. Quod per parochias fieri debere non puto, quia non longe portanda sunt sacramenta: nec nos per cœmeteria diversa constitutis presbyteris destinamus, et presbyteri eorum confiendorum jus habeant atque licentiam.

VI. De energumenis baptizatis.

De his vero baptizatis, qui postea a dæmonio, aut via aliquo aut peccato interveniente, arripuntur, quæsivit dilectio tua, si a presbyteris, vel diaconibus possint aut debeant signari, quod hoc nisi episcopum præcipere non licet: nam eis manus imponenda omnino non est, nisi episcopus auctoritatem dederit id efficiendi. Ut autem fiat, episcopi est imperare ut manus eis vel a presbytero, vel a cæteris clericis imponatur. Nam quomodo id fieri sine magno labore poterit, ut longe constitutus energumenus ad episcopum ducatur, cum si talis casus ei in itinere acciderit, nec fieri ad episcopum nec referri ad sua facile possit?

VII. De paenitentibus.

De paenitentibus vero, qui sive ex gravioribus commissis sive ex levioribus paenitentiam gerunt, si nulla interveniat ægritudo, quinta feria ante pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiae consuetudo demonstrat. Cæterum de pondere æstimando delictorum sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem paenitentis, et ad fletus, atque lacrymas corrigentis, ac tunc jubere dimitti cum viderit congruam satisfactionem. Sane si quis in ægritudinem inciderit, atque usque ad desperationem devenerit, ei est ante tempus paschæ relaxandum, ne de sæculo absque communione discedat.

^a Bibl. Reg., Tolet. I,..... presbyteros ecclesiarum etc.

A VIII. De epistola sancti Jacobi apostoli, in qua pro infirmis orare præcipitur.

Sane quoniam de hoc, sicuti de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adjecit etiam filius meus Cœlestinus diaconus in epistola sua esse a tua dilectione positum illud, quod in beati apostoli Jacobi epistola conscriptum est: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros^a et orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et suscitat illum Dominus, et si in peccatis fuerit remittetur ei.* Quod non est dubium de fidelibus ægrotatibus accipi, vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab episcopo consecro non solum sacerdotibus sed et omnibus Christianis uti licet in sua aut in suorum necessitate ad uogendum. Cæterum illud superfluum videmus adjectum, ut de episcopo ambigatur quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Cæterum si episcopus aut potest, aut dignum dicit aliquem a se visitandum, et benedicere, et tangere chrismate sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma consilere. Nam penitentibus istud fundi nou potest quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi? His igitur, frater charissime, omnibus quæ tua dilectio voluit a nobis exponi, prout potuimus respondere curavimus, ut Ecclesia tua Romanam consuetudinem, a qua originem dicit, servare valeat atque custodire. Reliqua vero, quæ scribi fas non erat, cum adfueris, interrogati poterimus edicere. Erit autem Domini potentiae etiam id procurare, ut et tuam Ecclesiam et clericos nostros, qui sub tuo pontificio divinis simulantur officiis, bene institutas, et aliis formam tribuas, quam debeant imitari. Data xiv Kalendas Aprilis, Theodosio Augusto VII et Palladio^b viris clarissimis consulibus.

^b Tui. I, Palladio V consulibus.

VII

EPISTOLA IN UDEM INNOCENTII PAPÆ AD VICTORICUM ROTHOM. EPISCOP.

Innocentius Victorico episcopo Rothomagensi salutem.

13 Etsi tibi, frater charissime, pro merito et honore sacerdotii, quo plurimum polles, vivendi et docendi ecclesiasticae notæ sint regulæ, neque sit aliquid quod de sacris lectionibus tibi videatur ignotum: tamen quia Romana Ecclesia normam atque auctoritatem magnopere postulasti, voluntati tue morem admodum gerens digestas vitæ et morum probabilium disciplinas annexas litteris meis misi, per quas advertant ecclesiæ regionis vestre populi, quibus rebus et regulis Christianorum vita in sua cujusque professione debeat contineri, qualisque in urbis Romæ ecclesiæ ordo servetur. Erit dilectionis tue per plebes finitimas et consacerdotes nostros, qui in illis regionibus propriis ecclesiis

D præsident, regularum hunc librum quasi didascalicum atque monitorem sedulo insinuare, ut et nostros cognoscere et ad fidem confluentum mores valeant docendi sedulitate formare. Aut enim propositum suum ex hac nostra congruenti lectione cognoscent, aut si quid adhuc desideratur, facile poterunt ex bona imitatione supplerre. Incipiam igitur, adjuvante Deo et sancto Petro apostolo, per quem et apostolatus et episcopatus in Christo cœpit exordium, ut quoniam plures sæpe emiserunt causæ, quæ in aliquantis non erant causa, sed crimina, de cetero sollicitudo sit unicuique sacerdoti in sua ecclesia curam hujusmodi habere, sicut beatus apostolus prædicat Paulus talem ecclesiam Deo exhibendam non habentem maculam aut rugam, ne alicuius morbidæ uis offusu conscientia nostra contaminata violetur.

Propter eos igitur, qui vel ignorantia vel desidia non tenent ecclesiasticam disciplinam, et multa non presumenda presumunt, recte postulasti, ut in illis partibus istiusmodi, quam tenet Ecclesia Romana, forma servetur: non quod nova præcepta aliqua imperentur, sed ea, quæ per desidiam aliquorum negligita sunt, ab omnibus servari cupiamus, quæ tam apostolica et Patrum traditione sunt constituta. Scriptum est namque ad Thessalonicenses apostolo Paulo monente: *State et tenete traditiones nostras, quas tradidi vobis sive per verbum, sive per epistolam.* Illud certe tuum debet mentem vehementius exercere, ut ab omni labore seculi istius ante Dei conspectum securus inveniaris. Cui multum enim creditur plus ab eo exigitur cum usura poenarum. Ergo quoniam non pro nobis tantum, sed et pro populo Christi præstare cogimus rationem, disciplina dominica populum erudire debemus. Quosdam enim assensu exstitisse, qui, statuta majorum non tuentes, easilitatem Ecclesie sua præsumptione violant, populi favorem sequentes et Dei judicium non ibentes. Ergo no silentio nostro existimemur his præbtere consensum, dicente Domino per prophetam: *Videbas furem et currebas cum eo; huc sunt quæ deinceps iniuita divini judicii omnem catholicum b episcopum expedit custodire.*

I. Quod extra conscientiam metropolitani non sint ordinandi episcopi.

Primum ut extra conscientiam metropolitani episcopum nullus audeat ordinare. Integrum est enim judicium, quod plurimorum sententia confirmatur. Nec unus episcopus ordinare præsumat episcopum, ne fortius beneficium præstitum videatur. Hoc enim et synodus Nicæna constituit.

II. De his qui post baptismum cingulum militie secularis acceperunt.

Si quis vero post remissionem peccatorum 14 cingulum militie secularis habuerit, ad clericatum admitti omnino non debet.

III. De causis clericorum, quæ, in provincia si minime finiuntur, ut ab apostolica sede determinentur.

Si quæ autem causæ vel contentiones inter clericos tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortæ, secundum synodum Nicænam congregatis ejusdem provincie episcopis judicium terminetur, nec alicui licet (sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesie, cui in omnibus causis debetur reverentia custodiri), relictis his sacerdotibus qui in eidem provinciis Dei ecclesias gubernant, ad alias convolare provincias. Quod si quis forte præsumperit, ab officio clericatus submotus et injuriarum reus ab omnibus judicetur. Si majores causæ in medio fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam, sicut virtus consuetudo exigit, post judicium episcopale referuntur.

^a Ex Bibl. Reg. Codice. In reliquis: *concurrebas.*

^b Ex aliquis, præter Alv. Urg., et Ger., in qui-

A IV. De uxoribus clericorum: ut virginibus sociensur, et secundam non ducant uxorem.

Mulierem viduam clericus non ducat uxorem, quia scriptum est: *Sacerdos uxorem virginem accipiat, non viduam nec ejetam.* Utique quia ad sacerdotium labore suo et vita probitate contendit, cavere delbet ne hoc præjudicio impeditus pervenire non possit.

B V. Ut si laicus viduam duxerit, clericus non fiat.

Ut is qui mulierem viduam, licet laicus, duxit uxorem, seu ante baptismum sive post baptismum, non admittatur ad clerum, quia eodem vitio videtur exclusus. In baptismo enim crima dimittuntur, non acceptæ uxoris consortium relaxantur.

C VI. Ut clericus non sit, qui secundam duxerit.

Nec is qui secundam duxerit uxorem, clericus fiat, quia scriptum est: *Unius uxoris virum; et iterum: Sacerdotes mei semel nubant.* Ac ne ab aliquibus testimetetur ante baptismum, si forte quis accepit uxorem, et ea de saeculo recedente alteram duxerit, et dixerit in baptismo esse dimissum, satis errat a regula, quia in baptismo peccata dimittuntur, non acceptarum uxorum numerus aboleatur: cum utique uxor ex legis præcepto ducatur in tantum, ut et in paradiso parentes humani generis, cum jungentur, ab ipso Domino sint benedicti: et Solomon dicat: *A Deo preparabitur viro uxor;* quam formam etiam sacerdotes omnes servare usus ipse Ecclesie demonstrat. Satis enim absurdum est aliquem credere uxorem ante baptismum acceptam post baptismum non computari, cum benedictio, quæ per sacerdotem super nubentes imponitur, non materiam delinquendi dedisse, sed formam tenuisse a Deo legis antiquitus institutæ doceatur. Quod si non putatur uxor esse computanda, quæ ante baptismum ducta est, ergo nec filii, qui ante baptismum geniti sunt, pro filiis habeantur.

D VII. Ut alterius clericum nullus episcopus ordinari usurpet.

Ut de aliena ecclesia clericum ordinare nullus usurpet, nisi ejus episcopus precibus exoratus concedere voluerit: quod etiam Nicæna videtur syndicus continere. Abjectus a sua ecclesia clericus ab altera ergo non suscipiatur ecclesia.

E VIII. Ut non rebaptizentur qui a Novatianis, vel Montensisibus teniunt.

Ut venientes a Novatianis vel Montensisibus per meatus tantum impositionem accipiuntur, quia, quavis ab hereticis, tamen in Christi nomine sunt baptizati, præter eos, qui forte a nobis ad illos transiuncti rebaptizati sunt. Ibi, si resipescentes et ruinam suam cogitantes redire maluerint, sub longa penitentiæ satisfactione adiuvandi sunt.

F IX. Ut sacerdotes et levites cum mulieribus coire non debant.

Præterea, quod dignum et pudicum et honestum est, tenere Ecclesia omnimodo debet, ut sacerdotes et levites cum uxoribus suis non miscantur, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptus: *catholicorum.*

^a Esc. 4,....., *conmiserantur.*

pium est enim : *Sanci rotore, quoniam et ego sanctus sum Dominus Deus vester.* Nam si priscis temporibus de templo Dei sacerdotes anno vicis suae non discedebant, sicut de Zacharia legimus, nec dumum suam omnino tangebant; quibus utique propter subtilis successionem uxor 15 usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu et praetorquam ex semine Aaron ad sacerdotium nullus fuerat preceptus accedere, quanto magis hi sacerdotes vel levitatem pudicitiam ex die ordinationis suae servare debent, quibus vel sacerdotium vel ministerium sine successione est, nec praeterit dies, qua vel a sacrificiis divinis aut a baptismatis officio vacent? Nam si beatus apostolus Paulus ad Corinthios scribit dicens : *Abstinete vos ad tempus, ut faciatis orationes :* et hoc utique laicis praecipit, multo magis sacerdotes, quibus et orandi et sacrificandi juge officium est, semper debebunt ab hujusmodi consortio abstinere. Qui si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore sacrificare usurparit, aut qua conscientia, quove merito exaudi se posse credit, cum dictum sit : *Omnia munda mundis ; coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum ?* Sed fortasse licet hoc credit, quia scriptum est : *unius uxoris virum.* Non permanentem in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit qui ait : *Vellem autem omnes sic esse sicut et ego.* Quod et apertius declarat dicens : *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu.*

X. Ut monachus, si clericus factus fuerit, propositum suum servare debeat.

De monachis, qui diu a morantes in monasteriis si postea ad clericatus ordinem pervenerint non debere eos a priori proposito discedere. Aut enim, sicut in monasterio fuit, et quod diu servavit, in meliori gradu positus amittere non debet, autsi corruptus postea baptizatus, in monasterio sedens et ad clericatus ordinem accedere voluerit, uxorem omnino habere non potest ^c quia nec benedici cum sposa potest iam ante corruptus. Quae forma servabitur in clericis; maxime cum vetus regula hoc habeat, ut quisque corruptus postea baptizatus clericus esse voluisse, spondet se uxorem omnino non ducere.

XI. Ut ex curialibus clericus non fiat propter voluntates quas a diabolo inventas exhibere compellitur.

Præterea frequenter quidam ex fratribus nostris curiales vel quibuslibet publicis functionibus occupatos clericos facere contendunt, quibus postea major

^a Ex Bibl. Reg., Tol. 1, 2. In reliquis : qui demorantes.

^b Em.,..... omne non habebit.

A tristitia cum de revocandis eis aliquid ab imperatore præcipitur, quam gratia nascitur. Constat enim eos in ipuis monitis etiam voluptates exhibere, quas a diabolo inventas esse non dubium est, et ludorum vel munierum partibus aut præesse, aut interesse. Sic certe in exemplum sollicitudo et tristitia fratrum, quam saepe pertulimus imperatore præsente, cum pro his sepius rogaremus, quam ipse nubiscum positas engnovisti, quibus non solum inferiores clerici ex curialibus, verum etiam jam in sacerdotio constituti ingens molestia, ut redderentur, instabat.

XII. De virginibus sacrais si lapsæ fuerint.

IItem que Christo spiritualiter nupserunt et velari a sacerdote meruerunt, si postea vel publice nupserint, vel occulte corruptæ fuerint, non eas admittendas esse

B ad agendam penitentiam, nisi hi, quibus se junxerint, de hac vita discesserint. Si enim de laicis bouxiibus hac ratio custoditur, ut quicumque vivente viro alteri nupserit babeatur adultera, nec ei agende penitentiae licentia concedatur, nisi unus ex eis fuerit defunctus; quanto magis de illa tenenda est, quæ ante immortali se sponso conjunxerat, et postea ad humanae nuptias ut transiret elegit?

XIII. De virginibus non velatis, si devicerint.

Hæ vero, quæ nequum sacro sunt velamine consecratae, tamen in proposito virginali se permanere prouiserant, licet velatae non sint, si forte nupserint; his ad agendam aliquanto tempore penitentiam sit liberum, quia sponsio earum a Deo tenebatur. Nam si inter homines solet bona fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis ita pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solvi sine vindicta non debet? Nam si apostolus Paulus, quæ a proposito viduitatis discesserint, dixerit eas habere condemnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, quanto magis virginis, quæ pactionis suæ fidem minime servaverunt?

D Ilæc itaque regula, frater charissime, si plena vigilancia fuerit ab omnibus Dei sacerdotibus custodita, cessabit ambitio, dissensio conquiescat, heres et schismata non emergent, locum non accipiet diabolus aeviendi; sed manebit unanimitas, iniquitas 16 omnis ^d superata calcabitur, veritas spirituali fervore flagrabit, pars prædicata labii et mente servabitur, impliebit edictum Apostoli, ut unanimes unum sentientes permaneamus in Christo, nihil per contentio nem nobis neque per inanem gloriam vindicantes, non hominibus sed Deo nostro salvatori placentes, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen. Datam sub die xv Kalendas Martias, Honorio Augusto et Aristo consulibus.

^c Bibl. Reg., Esc. 4,..... poterit.

^d Ex reliquis præter Ali., in quo,..... hominibus.

VIII

EPISTOLA INNOCENTII PAPÆ AD EXUPERIUM TOLOSANUM EPISCOPUM.

Innocentius Exuperio episcopo Tolosano salutem. Consulenti tibi, frater charissime, quid de deposita

specie unaquaque sentirem, pro capite intelligentia mea quæ sunt visa respondi, quid sequendum vel

docilis ratio persuaderet, vel auctoritas lectionis ostenderet, vel custodita series temporum demonstraret. Et quidem dilectio tua, institutum secuta prudentium, ad sedem apostolicam referre maluit quid debaret de rebus dubiis custodiare, potius quam usurpatione presumpta, quæ sibi videntur, de singulis obtinere. Cur eniū magis pudendum putemus discere aliquid, quam omnino nescire? Mibi quoque ipsi de collatione docibilis accidit, dum perscrutatis rationibus ad propria respondere compellor: eoque fit ut aliquid semper addiscat qui postulatur ut doceat. Proponam igitur singula subjiciamque responsum.

I. De incontinentia sacerdotum vel levitarum.

Proposuisti quid de his observari debeat, quos in diaconii ministerio aut officio presbyteril positos incontinentes esse aut suis generati filii prodiderunt. De his et divinam legum est disciplina, et beatæ recordationis viri Siricij episcopi^b monita evidenter conuictraverunt, ut incontinentes in officiis talibus positi omni honore ecclesiastico privarentur, nec admittantur ad tale ministerium, quod sola continentia oportet impliri. Est enim vetus admodum sacrae legis auctoritas, jam iude ab initio custodita, quod in templo anno vicis suæ habitare præcepti sunt sacerdotes, ut servientes sacræ oblationibus puros et ab omni labore [Tol. 1, sord] mundatos sibi vindicent divina mysteria. Neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum uxore carnale consortium: quia scriptum est: *Sancti estote quia ego sanctus sum Dominus Deus vester*. Quibus utique propter sobolis successiones uxoris usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu ad sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere. Quanto magis hi sacerdotes vel levitatem pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus vel sacerdotium vel ministerium sine successione est, nec praeter dies, qua vel a sacrificiis divinis, vel a baptismatis officio vacent? Nam si beatus Paulus^d ad Corinthios seribit dicens: *Absinet vos ad tempus ut vacetis orationi*: et hoc utique laicis præcepit; multo magis sacerdotes, quibus orandi et sacrificandi juge officium est, semper debebunt ab hujusmodi consortio abstinerere. Qui si contaminatus fuerit carnal concupiscentia, **¶** quo pudore vel sacrificare usurparit, aut qua conscientia, quove merito exaudiri se credit, cum dicunt sit: *Omnia munda mundis: coquinatis autem et infidelibus nihil est mundum?* Sed fortasse hoc licere credit quia scriptum est: *unius uxoris virum*. Non ad permanentem in concupiscentia generandi hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim in egros corpore non admisit qui ait: *Vellem autem omnes sic esse, sicut et ego*. Et apertius declarat dicens: *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem jam non esis in carne, sed in spiritu; et ad habentem filios, non generantem dixit. Sed ea plau-*

A dispar et diversa sententia est. Nam si ad aliquos forma illa ecclesiastice vitæ pariter et disciplinæ, quæ ab episcopo Siricio ad provincias committavit, non probabitur pervenisse, his ignorationibus veniam remittetur, ita ut de cætero penitus incipiatur absinthere: et ita gradus suos, in quibus inventi fuerint, sic revertent, ut eis non licet ad potiora condescendere. Quibus in beneficio esse debet quod hunc ipsum locum quem retinet, non amittant. Si qui autem scire so formam vivendi missam a Siricio deteguntur, neque statim cupi latentes libet dñis abjerisse, illi sunt modis omnibus submovendi, qui post admonitionem cognitam preponenda arbitrii sunt voluntate.

II. De his qui post baptismum omni tempore incontinentiae voluptatibus dediti ultimæ paenitentiam possunt.

B Et hoc quæsitum est, quid de his observari oporteat qui post baptismum omni tempore incontinentiae voluptatibus dediti in extremo vitæ sua sine fine paenitentiam simul et reconciliationem communionis exposcunt. De his observatio prior durior, posterior interveniente misericordia inclinatior est. Nam consuetudo prior tenuit ut concederetur paenitentia, sed communio negaretur. Cum enim illis temporibus crebre persecutions essent, ne communionis concessa facultas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, merito negata communio est, concessa paenitentia, ne totum penitus negaretur, et duriorem remissionem fecit temporis ratio. Sed posteaquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, jam depulso terrore communionem dari abeuntibus placevit, et propter Domini misericordiam quasi viaticum profecturis, et ne, ut Novatiani heretici, negantes veniam, asperitatem et duritiam eorum sequi videamus. Tribuitur ergo cum paenitentia extrema communio, ut homines hujusmodi vel in supremis suis, permittente Salvatore nostro, a perpetuo exitio vindicentur.

III. De administratoribus.

Quæsitum est etiam super his qui post baptismum administraverunt, et aut tormenta sola exercuerunt, aut etiam capitalem protulere sententiam. De his nihil legimus a majoribus definitum. Meminerant autem a Deo potestates fuisse concessas, et propter vindictam noxiorum gladium fuisse permisum, et Dei ministrum esse datum hujusmodi vindicem. Quomodo igitur reprehenderent factum quod auctore Domino viderent esse concessum? De his ergo ita ut hactenus servatum est, sic habemus, ne aut disciplinam avertere, aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsi autem in ratione reddenda gesta sua omnia serrabuntur.

IV. Quod viri cum adulteris uxoribus non convenient.

Et illud desideratum est scire, cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non convenient, eum

^a Fortassis, docilitas: ast in omnibus Codicibus legitur docibilius.

^b Esc. 4,..... beatus apostolus Paulus.

^c Ex reliquis, præter Alv., in quo..... errore.

^d Ex Tol. 1 et Urg. In cæteris, ministerium nisi solum sola, etc.

contra uxores adulterorum virorum in consortio inanere videantur. Super hoc Christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat; sed viros suos mulieres non facile de adulterio accusant, et non habent latentia peccata vindictam; viri autem liberius uxores adulteras apud sacerdotes deferre consenserunt. Et ideo mulieribus, prodicto earum criminis, communio denegatur: virorem autem, latente commisso, non facile quisquam ex suspicionibus abstineatur, qui utique submovebitur, si ejus flagitium detegatur. Cum ergo per causa sit, interduum probatione cessante, vindicta ratio conquiescit.

V. *Quod qui preces vel criminales dictant habeantur immunes.*

Illi etiam sciscitari voluisti, an preces dictantibus liberum concedatur, utique post baptismi regenerationem, a principibus poscere mortem alicujus, vel sanguinem ut reatu. Quam rem principes nunquam sine cognitione concedunt; sed ad **18** judices commissa ipsa vel crimina semper remittunt, ut causa cognita vindicentur. Quae cum quæsitorii fuerint delegata, aut absolutio aut damnatio pro negotiis qualitate profertur, et dum legum auctoritas in improbis exercetur, erit dictator immunis.

VI. *Quod hi qui intercedente repudio divorzium pertulerint si de nuptiis vinclerunt, adulteri esse monstrarentur.*

De his etiam requisivit dilectio tua, qui interveniente repudio alli se matrimonio copularunt, quo in utraque parte adulteros esse manifestum est. Qui vero vel uxore vivente, quamvis dissociatum videatur esse conjugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri, in tantum ut

* AEm., Bib., Reg., Esc. 6, Urg., Gen., Tol. 1, pertulerint aliquaque se.

A etiam haec personæ, quibus tales conjuncti sunt, etiam ipse adulterium commississe videantur, secundum illud quod legimus in Evangelio: Qui dimiserit uxorem suam, et duxerit aliam, macchatur: Similiter et qui dimissam duxerit, macchatur: et ideo omnes a communione fidelium abstinentes. De parentibus autem, aut de propinquis eorum nihil tale statui potest, nisi incentores illiciti consortii fuisse detegantur.

VII. *Qui libri in canone recipiantur.*

Qui vero libri recipiantur in canone sanctarum Scripturarum brevis adnexus ostendet. Hæc sunt ergo quæ desiderata voce monere voluisti: Mosis libri quinque, id est, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; nec non et Iesu Nave, et Judicum, et Regnum libri quatuor, simul et Ruth, prophetarum libri sedecim, Salomonis libri quinque, Psalterium. Item historiarum: Job liber unus, Tobias unus, Esther unus, Judith unus: Machabiorum duo, Esdræ duo, Paralipomenon duo. Item Novi Testamenti: Evangeliorum libri quatuor; Pauli apostoli Epistolæ quaterdecim; Epistola Joannis tres; Epistola Petri duæ; Epistola Jude: Epistola Jacobi, Actus apostolorum, Apocalypsis Joannis.

Cætera autem quæ sub nomine Matthei [Tol. 2, Matthei] sive Jacobi minoris, vel sub nomine Petri [et Joannis] quæ a quodam Leucio scripta sunt, vel sub nomine Andreae, quæ a Xenocharide et Leonida philosophis, vel sub nomine Thome, et si quæ sunt alii, non solum repudianda, verum etiam novitatem esse damnanda. Datum x Kalendas Martias, Stibiconi u et Anthonio consulibus.

b In Atv. desunt hæc verba: Petri et Joannis, quæ a quodam Leucio scripta sunt.

IX

EPISTOLA INNOCENTII AD FELICEM EPISCOPUM.

Innocentius Felici episcopo Nucerino [Tol. 4, Nucerino].

Mirari non possum dilectionem tuam sequi instituta majorum, omniaque quæ possunt aliquam recipere dubitationem ad nos, quasi ad caput atque ad apicem episcopatus, referre, ut consulta videlicet sedes apostolica ex ipsis rebus dubiis certum aliquid faciendum pronuntiet, quod nos et libenter accepimus, et dilectionem tuam in memorem canonum comprobamus. Scripsisti igitur quod fervore fidei, quo posset, et amore sancta plebis vel reparaveris ecclesias Bei, vel novas quasque construxeris: sed in his clericos quos constitutas non habere, aliquos vero matulos, aliquos digamos esse. **19** Ad quod stupuimus prudentem virum de his voluisse consulere; quæ omnibus sunt certa ratione conperta. Ergo non quasi ignorantem dicimus, sed in aliis forsitan occupatos istud oblitos esse vos dicimus.

* In quibusdam Codicibus marcos, in aliis mucros. Hocendum videtur in omnibus pro mucros, ut ex consequentibus aperte dignoscitur.

I. Si quis volens partem sibi corporis amputaverit, clericus esse non potest, nolens autem potest.

Qui igitur partem cuiuslibet digitii sibi ipse volens abscidit, hunc ad clericum canones non admittunt. Cui vero casu aliquo contigit, dum aut operi rustico curam impedit, aut aliquid faciens se non sponte percussit, hos canones præcipiunt clericos fieri, et si in clero fuerint reperi non abjici. In illis enim voluntas est judicata quæ sibi causa fuit ferro incidere, quod scilicet et alii id facere dubitare non possunt. In istis vero casus veniam meruit.

II. Quod digami admitti non possint ad clericum.

De digamis autem nec consuli debuit, quod manifesta sit lectio Apostoli: unius uxoris virum; ad sacerdotium sive ad clericatum admitti debere: et hanc ipsam tamen si virginem accepit. Nam ea quæ habuerit ante virum, licet defunctus sit, tamen si clero postea fuerit copulata, clericus qui eam

accepit esse non poterit, quia in lege caatum est, non viduam, non abjectam habere posse conjugem sacerdotem.

III. Quod de laicis ad clerum admitti non possunt.

De laicis vero religio tua consuluit quos canones ordiuarie prohibeant. Certum est quidem hoc regulas ecclesiasticas continere, sed non ita definitum est ut de omnibus sit laicis constitutum. Neque enim clerici nasci, et non fieri possunt, sed designata sunt genera, de quibus ad clericatum pervenire non possunt: id est: si quis fidelis causas egerit, hoc est postulaverit; si quis fidelis administraverit. De curiis manifesta ratio est, quoniam et si inveniantur hujusmodi viri qui debeant clerici fieri, tamen, quoniam saepius ad curiam repetuntur, evendum ab his est propter tribulationem que saepe de his Ecclesia provenit.

IV. Qui de laicis possunt clerici fieri. Hic b aperte concubina prohibetur.

Laici vero qui habentes uxores baptizati sunt ac • *AEm.*, Bibl. Reg., Esc. 4, Urg., Ger., Tol. 1, 2, debeant.

A sic se instituerint, ut opinio eorum in nullo vacillet, ut aut clericis juncti sint, aut monasteriis ex quo baptizati sunt haeserint, si non concubinam, non pellicem noverint, si in omnibus bonis operibus vigilarint, non prohibentur hujusmodi ad clericatus sertem adsumi.

V. De temporibus in cleri ordinibus immorandis.

Ita sane, ut in eos tempora a majoribus constituta serventur, nec cito quilibet lector, citw acolythus, cito diaconus, cito sacerdos fiat, quia in minoribus officiis si diu perdurent, et vita eorum pariter et obsequia comprobantur, ut ad sacerdotium postea einensis stipendiorum meritis veniant, nec præripiant quod vita probata iuretur accipere. Quoniam ergo certa definitione monstrarunt est qui debeant admitti, qui vero reprobari, ex his hominibus, quos videt dignatio tua non posse reprehendi, eligere debebis quos clericos facias. Si enim nullam gratiam hominibus ant beneficium praestare velimus, tales invenire possumus, de quorum assumptione nec incurra nec erubescere valeamus,

• *AEm.*, Bibl. Reg., Esc. 4, Urg., Ger., ubi.

X

EPISTOLA INNOCENTII AD MAXIMUM ET SEVERUM EPISCOPOS.

De his qui in presbyterio filios genuerunt, ut ab officio removeantur.

Innocentius Maximo et Severo episcopis per Britios.
20 Ecclesiastici orum canonum norma nulli esse debet incognita sacerdoti, quia nesciri haec a pontifice satjs est indecorum, maxime cum a laicis religiosis viris et sciatur, et custodienda esse ducatur. Nuper quidem Maximilianus filius noster agens in rebus hujusmodi qualcum querelam detulerit, libelli ejus series adnexa declarat. Qui zelo fidei ac disciplina ductus non patitur ecclesiam pollui ab indignis presbyteris, quos in presbyterio filios asserit procreasse: quod non licere exponerem, nisi nossem

vestram prudentiam legis totius habere notitiam. Et ideo, fratres charissimi, libelli, qui subjectus est, tenore perspecto, eos qui talia perpetrasse dicuntur, jubebitis in medio collocari, discussisque objectionibus quæ ipsis presbyteris impinguntur, si convineat potuerint, a sacerdotali removeantur officio, quia qui sancti non sunt sancta attriccare non possunt, atque alieni efficiantur a ministerio quod vivendo illici e polluerunt. Miramur autem haec eorum dissimulare episcopos, ut aut connovere, aut nescire esse illicita judicentur.

• *Bibl. Reg.,..., Briacis, Tol. 1, Bruttios.*

XI

EPISTOLA INNOCENTII AD AGAPITUM ET RELIQUOS EPISCOPOS.

Quod post paenitentiam nullus ad Clerum possit admitti.

Innocentius Agapito, Macedonio et Marino episcopis Apulis.

Multa in provincia contra canones ecclesiasticos, decretaque majorum usurpari a plurimis, et relationes diversorum et suggestiones fidissimae retulerunt. Quæ quidem possent facile resecari, si episcopi in his non invenirentur auctores, qui dum aut amicis, aut obsequiis gratiam praestare nituntur, religionem violant, ordinesque corrumpunt. Ac sic evenit ut indigni quique honores suscipiant ecclesiasticos, et admittantur ad clerum, qui nec inter laicos quidem

D dignum locum habere merentur; sicuti nunc dato nobis libello monstratum est, Modestum quendam multis erimioibus insolutum, propter quæ etiam paenitentiam egisse dicitur, non solum clericum effectum, quod non licet, verum etiam ad episcopatus apicem tendere, cum canones apud Nicamam constituti paenitentes etiam ab infinitis officiis clericorum excludant. Et ideo, fratres charissimi, perspecto tenore libelli, cum jubete presentari, ut si vere constiterit talium qualcum libellus affirmat, non solum ab ambitione, sed etiam a clericatus removeatur officio.

XII

**EPISTOLA INNOCENTII PAPÆ AD RUFUM ET GERONTIUM,
ET CÆTEROS PER MACEDONIAM EPISCOPOS CONSTITUTOS.**

De Bubalio et Tauriano damnatis a provincialibus episcopis, quorum sententiam sedes apostolica retractare curavit.

Innocentius Rufo, Gerontio, Sophronii^a Flaviano^b A Macédonio, Prosdocio^c et Aristeo^d episcopis per Macedoniam constitutis.

21 Mora coepiscoporum nostrorum Maximiani et Eumenii^e, vel potius importunitas temporum fecit, ut vos iteraretis de Bubalio et Tauriano querimoniam, et nos iterum in homines perditissimos insurgemus. Sed, ut possum, paucioribus verbis malorum tantorum meditabor compendium et strictum quæ in volumine litterarum vestrarum conspicerim retractabo. Grave non oportuit videri piissimis mentibus vestris cujuscunque retractari judicium, quia veritas exagitata sapientia magis splendescit in lucem, et pernicias revocata in judicium gravius et sine poenitentia condemnatur: nam fructus divinus est justitiam sapientia recenseri, fratres charissimi. Verum illud

^a Ger., Urg., Sophroniano.

^b Ex reliquis, præter Alv., in quo, Alaviano.

^c Ex Æm., Bibl. Reg., Esc. 4, Urg., Ger. In Alv.,

A video movisse animos vestros quod in multis Bubalius sæpe fallacis reprehensus objecerit exemplaria scelerum quasi a nobis litterarum, cum pro consuetudine hominis nihil quod proferret jam fide dignissimum videretur. Sed sileatur omne jam de tali negotio murmur et convicti diaboli ipsi ambelitus comprimentur. Subjunximus autem his priores litteras, quas per memoratos episcopos miseramus, quibus ita plenaria sententia nostrorum sensuum designata est, ut dum relegeritis, nihil ambiguum, nihil requirendum in hac causa de cætero repetatis. Hanc autem paginulam nostram sollicitius Cretensibus episcopis relegendam mittite, ut sciant plenissime quid sit de Bubalio et Tauriano cæterisque pronuntiatum, ut servent qui digni admonitione sunt cavere a talibus, ne talia sortiantur.

Prosdoco. In Tol. 1, Prosdocio. In Tol. 2, Prostocio.

^d Ex ceteris, præter Alv., in quo, Arisaco.

^e Tol. 1, Eugenii. Tol. 2, Emenii.

XIII

EPISTOLA INNOCENTII PAPÆ AD FLORENTIUM EPISCOPUM TIBURTINENSEM.

De terminis minime transferendis.

Innocentius Florentio episcopo Tiburtinensi.

22 Non semel sed aliquoties clamat Scriptura divina transferri non oportere terminos a Patribus institutos, quia nefas est si quod alter semper possederat alter invadat: quod tuam bonitatem frater et coepiscopus noster Ursus asserit perpetrasse. Nam Nomentanam sive Faciliensem parochiam ad suam diœcesim a majoribus pertinente invasisse te, atque illuc divina celebrasse, inconsulto eodem ac nescien-

te, non sine dolore conquestus est. Quod si verum est, non leviter te incurrisse cognoscas. Unde si declinare cupis tantæ usurpationis invidiam, nostris litteris admonitum te convenit abstinere. Certe si aliquid tibi credis justitiae suffragari, integris omnibus et in pristino statu manentibus, post dies venerabiles paschæ adesse debebis, ut memoratis positis intentionibus respondere, patribusque in medio collocatis quid antiquitas aut veritas habeat inquiramus.

XIV

EPISTOLA INNOCENTII PAPÆ AD PROBUM.

Si cuius uxor fuerit abducta in captivitatem, et alteram maritus acceperit, revertente prima, secunda mulier debet excludi.

Innocentius Probo.

Conturbatio procellæ barbaricæ facultati legum intulit casum; et bene constituto matrimonio inter Fortunum et Ursam captivitatis incursus fecerat nærum, nisi sancta religiosis statuta providerent. Cum enim in captivitate prædicta Ursa mulier teneatur, aliud conjugium cum Restituta Fortunius memoratus iniisse cognoscitur. Sed favore Domini re-

D versa Ursa nos adiit, et nullo diffidente uxorem se memorati esse perducuit. Qua de re, domine fili merito illustris, statuimus fide catholica suffragante illud esse conjugium quod erat primus gratia divina fundatum, conventumque secundæ mulieris, priore superstite, nec divortio ejactæ, nullo pacto posse esse legitimum.

XV

EPISTOLA EJUSDEM INNOCENTII PAPÆ
AD AURELIUM ET AUGUSTINUM AFRICANOS EPISCOPOS.

Scripta salutaria plena charitate.

Innocentius Aurelio et Augustino episcopis.
23 Acceptissimi mibi germani compresbyteri, illo recursus vacuus officio nostro esse non debuit. Percharos enim salutare charissimos naturale quodammodo nobis videtur, et consequens. Gaudere

Aigitur in Domino vestram germanitatem, amantissimi, cupimus, et pro nobis paria ad Deum vota rendere precamur; quia, ut bene nostis, communionibus et alternis plus agimus orationibus, quam singularibus aut privatis.

XVI

EPISTOLA EJUSDEM INNOCENTII PAPÆ
AD EUMDEM AURELIUM CARTHAGINENSEM EPISCOPUM.

De pascha.

Charitatis nostræ officium nullo intervallo diripiuntur, etiam si charta nullos apices ferat. Vivit enim spiritualis gratia alternis in cordibus, et amorem nostrum conseruat sacerdotalis ipsa societas. Cura ergo, ut dignum est, unitatem Ecclesiae custodire ^a, idemque omnes pariter et sentiamus et pronuntiemus, frater charissime. Has ergo litteras de ratione paschali alterius (dico futuri) anni prescripsi. Nam cum ante diem undecimum Kalendarum Aprilium pene luna sexta decima colligatur (non quippe minus est) itemque cum in ante diem quartum Kalendarum earundem veniat vicesima tertia, existimavi undecimo Kalendarum memoratarum die

^a In excusis: *Cur ergo indignum est unitatem Ecclesiae custodiri?*

B festa paschalia celebranda, quoniam in vicesima tercia luna nullum pascha unquam ante hoc factum esse cognoscimus. Sententiae meæ exposui atque edixi tenorem. Jam prudentia erit tua, consors mili frater, cum unanimis et consacerdotibus nostris hanc ipsam rem in synodo religiosissima retractare ^b, ut si nihil dispositioni nostræ resultat, nobis plenissime aperteque scribas, quo deliberatam paschalem diem jam litteris ante, ut moris est, servandam sue tempore præscribamus. Compresbyterum autem Archidamum quamvis noverim quod libentissime ac more suscipientes consueto, tamen ex abundantibus postulo ut eum inter tuos habere digneris.

^b In Urg., tractare. Retractare igitur hoc loco est iterum tractare.

XVII

EPISTOLA EJUSDEM INNOCENTII PAPÆ
AD EUMDEM AURELIUM CARTHAGINENSEM EPISCOPUM.

Ut nullus contra ordinem canonum efficiatur episcopus.

Dilectissimo fratri Aurelio Innocentius.
24 Qua indignitate, qua molestia male tractari Ecclesiam, præcipueque episcopos relegam vel audiām, et tua fraternitas bene novit, et ego idonea tanto dolori verba invenire non possum, dum facile imponuntur manus, dum negligenter summus sacerdos alligatur. Ecce facta est querela publica, quæ fecit semper ut communis omnibus tremenda sit reverentia. Sic clerici ecclesiasticorum dogmatum nutriti vel honorati intra altaria Christi respununtur: sic prætereuntur, quasi nefas sit ad primatum per ordinem pervenire. Nam cum involvi mundanis negotiis, actibus, vel moribus abrupte asciscuntur ad tantum collegium sacerdotii, et illi videntur contemni, de quibus oportuerat eligi, et isti male introniti, qui præter ordinem irrumperint potius quam deligitur. Quam enim miserum est eum magistrum fieri qui nunquam discipulus fuit! Eum sumum sciri

C sacerdotem, qui nunquam ullo gradu obsecrus fuerit sacerdotii! Relege præfectorum litteras, et vide quæ vel falso, vel pro certo sublimium potestatum adnotentur scriptis. Perdidimus præfecto nos ipsi, nos, inquam, sanctimonias reverentiam, qui quasi vilissimum aliquid summos efficimus sacerdotes, ut jam incipiat quasi noxiū aliquid publicis interlocutionibus condeinari. Frater charissime, hæc, velim, cuncta recitanda per omnes Africanas Ecclesiæ scripta dirigas, et istis connectas, quas adjunximus litteras præfectorum ^a ut consilium de his quæ iniquelandantur, judiciumque, si quid tale probari poterit, fiat, ut et præterita mala, si doceantur admissa, digna severitate coercentur, et de futuro caveatur, ne Ecclesiae sanctitas per nostram fatigata negligientiam perdat privilegia quæ est per viros venerabiles consecuta. Deus te incolunem custodi. Datum 11 Novas Junias Julio IV et Palladio v consulibus.

^a Zm., Bibl. Reg., Urg., Ger., præfectorum,

XVIII

EPISTOLA EJUSDEM INNOCENTII PAPÆ AD JULIANAM NOBILEM EXHORTATORIA.

Singulare membrum Ecclesiae tuæ religionis amplitudinem existere, et a nobis reverentissime coli, satis est omnibus manifestum. Ipso enim apice nobilitatis multo nobiliorem **25** Ecclesiae devotionem impendis, et magis laeta Christi agnitione præceptis ejus cibet imperas, et in fide potius exultas, quam tanti generis flore jactaris. Summae virtutis est vi-

A esse gloriam carnis, et magna est Christi gratiae nobilitatem moribus superasse, domina filia merito illustris. Certa igitur existens dilectissima, vitæ hujus, quæcumque sunt, spatia æternis divinisque officiis illustrare contendit, ut qui insignem te præstis, reddat sibi per saecula clariorem,

* AEm., Bibl. Reg., T. 1, 2, Urg., *In ipso.*

XIX

EPISTOLA EJUSDEM INNOCENTII PAPÆ AD BONIFACIUM PRESBYTERUM.

De Antiochena Ecclesia.

Innocentius Bonifacio presbytero.

Ecclesia Antiochena, quam priusquam ad urbem perveniret Romanum beatus apostolus Petrus sua præsentia illustravit, velut germana Ecclesiae Romanae diu se ab eadem alienam esse non passa est. Nam missis legatis ita pacem postulavit et meruit, ut Evagrianos suis ordinibus ac locis intemerata ordinatione, quam accepérant a Memorato, susciperet, et Joannis sanctæ memoriae vel clericos vel laicos in unum colligeret atque congregaret, promittens ipsius civitatis episcopus frater meus Alexander, etiam si quis forte vel a nobis vel aliunde posterio-

Bris ordinationis ad eosdem advenerit, se sine controversia recepturum, ac nomen episcopi Memorati inter quiescentes episcopos recitatetur. Cujus rei nos neveris tradidisse manus, frater charissime, et eos in nostra viscera recepisse, ne diu membra, quæ requisiverant sanitatem, ab universitate corporis haberentur aliena. Omnia vero quæ per ordinem gesta sunt filius meus diaconus Paulus, harum scilicet portior litterarum, tuæ dilectioni poterit enarrare, ut et gaudium commune nobiscum habeas, et eos informes qui pro Attici partibus intervenire consueverunt.

XX

EPISTOLA EJUSDEM INNOCENTII PAPÆ AD ALEXANDRUM ANTIOCHENUM EP.

De pace.

Innocentius Alexandro episcopo.

26 Quam grata mihi, quam pia, quam necessaria legatio ex tua sanctitate, frater charissime, ad nos directa fuerit, gestorum ipsorum replicatione cognoscere*. Voluit enim compresbyter noster Cassianus hanc amicitiarum nostrarum paginulam per compresbyterum nostrum Paulum, Niclaum diaconum et Petrum subdiaconum filios nostros quasi primi-

Crias pacis nostræ conscribi. Saluto itaque et tuam mihi in Christo germanitatem, et omnem illam, quæ tecum bene sentit, Ecclesiam, nosque, ut facilis, et alloquamini, peto, crebrius litteris, et frequentius de vestra salute lætitieatis. Dabit enim, ut confido, Dominus totius nes præteriti temporis dispendia amantissimo litterarum colloquio repensare.

* Ex reliquis, præter Alv. et Esc. 4, in quibus: cognoscis.

XXI

EPISTOLA EJUSDEM INNOCENTII PAPÆ AD MAXIMIANUM EPISCOPUM.

De Attico Constantinopolitano episcopo.

Innocentius Maximiano episcopo.

Miramur prudentiam tuam scripta ad Atticum episcopum Constantinopolitanæ urbis a nobis, et prosecutione propria et dato libello, qui subter annexus est, postulare a quo nec missas ullas sahæm epistolas ad nos, vel ad nostram synodum utique protulisti. Idque non petenti æstimis tribuendum, quod videas deprecantibus discussa ratione conces-

Dsum. Communio enim suspensa restituitor demonstranti causas, quibus id acciderat, jam esse deseratas, et profidenti conditiones pacis impletas. Quid nequò apud vos, neque apud nos, ut prædicti. Atticus missis aliquibus suorum vel dicere voluit vel demonstrare completam, quemadmodum Antiochenæ Ecclesie frater et coepiscopus noster Alexander digna legatione et prædictus est et probavit. Quibus

omnibus utique interesse dignatus cognovisti, quem-
admodum sigillatim omnia scriptorum nostrorum
antichæ de causa beatissimi Joannis quondam epis-
copi nostri discusserim, ut que illi in omnibus satis
evidenter monstraverint universa, quæ apud Antio-
chiam fieri debuerint, suis completa. Quorum am-
plexati pacem utique fidem fecimus et **27** magno
trahite omnibus eamdem, quam præstolaris, ostend-
dimus, si modo quæ discussa sunt siquæ completa
etiam ipsa se pro suo loco fecisse vel complessæ ali-

A quando monstraverint, communionemque, ut isti, legatione solemniter destinata sibi rogaverint exhiberi. Exspectamus ergo et professionem memorati de completis omnibus conditionibus, quas diversis tem-
poribus prædictimus, et petitionem communionis ut recte et potenti et probanti se eamdem meriti redamus, frater charissime. Nam de omnibus plenissimas ad sanctam fratrum nostrorum synodum du-
dum litteras percepisti.

XXII

EPISTOLA EJUSDEM INNOCENTII PAPÆ

AD ALEXANDRUM ANTIOCHIENUM EPISCOPUM

De pace.

Innocentius Alexandro Antiocheno episcopo.
Apostolici favoris gratia magno pacis usque ad nos
decere resplendauit, tantumque lucis gaudiorumque
fuit fidelibus, ut dicentes Deo maximas laudes ma-
iores nos debere fateremur: plusque a Deo jucundati-
sumus, quod, discussis omnibus lateribus actionum
tue fraternitatis, ita totum pietate ac patientia ge-
stum cognovimus, ut in omnibus Dominum laudare-
mus: successumque ipsum ideo præstitum tuis labo-
ribus videamus, quod tanta virtute pacis amator exi-
stens eam requisitam inveneris, et repartam summa
charitate servaveris cum erga omnes tum præcipue
circa illos, qui quondam Paulini atque Evagri epi-
scooperum censiti fuerant nomine. Habeo sumnam
votorum meorum, cum antiqui navi purgatio tuis
temporibus tuisque meritis prerogatur. Quorum etiam
plus ejusdem nominis, qui in Italia merita clericatus
accepserant, consui bono quietis gratiam retinere sus-
ceptam. Et quia noster compresbyter Cassianus gra-
tum dixit tue fore dignationi, si meo consilio in ci-
vitate vestra clericatus ordinem ducere censerentur,
statui propter benevolentiam tuam, promissaque me-
morali, ut inter ceteros sacerdotes ministrosque qui
in civitate sunt annumerentur, frater charissime.

B Libenter præterea de episcopis Helpidio atque Papo
cognovi quod sine questione suas Ecclesias recupe-
raverint, et multum in gestis, ut subiecta testantur,
sollicitus inquisivi, plurim omnibus asset conditioni-
bus satisfactum in causa beati et vera Deo digni ca-
cordotis Joannis. Et cum per singula assertio legato-
rum ex voto completa esse fateretur, gratias agens
Domino communionem Ecclesia vestra ita recepi, ut
per me feram apostolicæ sedis condiscipulos primos
dedisse ceteris viam pacis, in qua firmatos vos, nos-
que Domini Christi ita benignitas amplectabatur atque
communiet, ut nullo de cetero trahimento, vel leví
cuiusquam contentionis pudore pulsaretur. Scripta autem
Acacii episcopi quoniam cum vestris porrecta suscep-
imus, ne per vestram injuriam ille, qui olim a nobis
suspensus fuerat, repudiaretur, et tamen satis abunde
quæ in actis statuimus, sicut dignanter relegere pro-
curabis, quid in ejus persona debeat custodiri, ut si
per omnia vestris consiliis, actibusque tam sanctis
se rogaverit esse communem, præstetur seni favore-
vestro, nostroque judicio communionis ac litterarum
a nobis gratia prorogata. Subscriperunt viginti
episcopi Italæ.

XXIII

EPISTOLA EJUSDEM INNOCENTII PAPÆ AD EUMDEM.

Innocentius Alexandro episcopo.

28 I. Et onus et honor nobis a tua fraternitate
impositus necessarii tractatus causas indexit, quo
litteris vel commonitorio vestro, ut dat sancti Spi-
ritus gratia, respondere possimus. Revolventes itaque
auctoritatem Nicenæ synodi, quæ una omnium per
orbem terrarum mentem explicat sacerdotum, quæ
censuit de Antiochenæ Ecclesia cunctis fidelibus ne
dixerim sacerdotibus esse necessarium custodire,
qua super diœcesim suam prædictam Ecclesiam non
super aliquam provinciam recognoscimus constitua-
tam. Unde advertimus non tam pro civitatis magni-
ficentia hoc eidem attributum, quam quod prima
apostolica sedes esse monstretur, ubi et nomen accè-

D pi religio Christiana et quæ conventum apostolorum
apud se fieri celeberrimum meruit, quæque urbis
Romæ sedi non cederet, nisi quod illa in transitu
meruit ista susceptum apud se consummatumque gau-
deret. Itaque arbitramur, frater charissime, ut sicut
metropolitanos auctoritate ordinas singulare, sic et
ceteros non sine permisso conscientiæ tua sinas
episcopos procreari, in quibus hunc modum recte
servabis, ut longe positos litteris datis ordinari cen-
ses ab his qui nunc eos suo tantum ordinant arbitra-
tratu. Vicinos autem al zetim ad manus imposi-
tionem tue gratia statuas pervenire. Quorum eniu-
te maxima exspectat cura præcipue tuum debent me-
reri judicium.

**II. Quod non oporteat secundum constituta imperato-
rum duos esse metropolitanos episcopos.**

Nam quondam sciscitariis utrum divisis imperiali iudicio provinciis, ut duae metropoles fiant, sic duo metropolitani episcopi debeant nominari, non vere vi-
sum est ad mobilitates necessitatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari, honoresque aut divisiones
perpetui, quas pro suis causis faciendas duxerit imperator. Ergo secundum pristinum provinciarum morem
metropolitanos episcopos convenit numerari. Cyprius
sane asseris olim Arianæ impietatis potentia fatiga-
tos non tenuisse Nicænos canones in ordinandis sibi
episcopis, et usque adhuc habere presumptum, ut
suo arbitrio ordinent, neminem consulentes. Quocirca
persuademus eis ut curent juxta canonum fidem
catholicam sapere, atque unum cum ceteris sentire
provinciis, ut appareat Spiritus sancti gratia ipsos
queque ut omnes Ecclesias gubernari.

**III. Quod Arianorum clerici non sint recipiendi in suis
officiis, quamvis eorum baptismum, quod catho-
licum constat, confirmet Ecclesia.**

Arianos præterea ceterasque ejusmodi pestes,

A quia eorum laicos conversos ad Dominum sub ima-
gine penitentiae ac sancti Spiritus sanctificatione
per manus impositionem suscipimus, non videntur
clericos eorum cum sacerdotii aut ministerii cuius-
piam suscipere dignitate. Quoniam quibus solum
baptisma ratum esse permittimus, quod utique in
nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti perficitur,
nec sanctum Spiritum eos habere ex illo baptismate
illisque mysteriis arbitramur, quoniam cum a cathe-
lica fide eorum antores desiderent, perfectionem
spiritus quam acceperant amiserunt. Nec dare eis
plenitudinem possunt, quæ maxime in ordinationibus
operatur, quam per impietatis sua perfidiam potius
quam fidem dixerim perdiderunt. Quomodo fieri po-
test ut eorum profanos sacerdotes dignos Christi ho-
noribus arbitremur, quorum laicos imperfectos, ut
dixi, ad sancti Spiritus percipiendam gratiam cum
penitentiae imagine recipiantur? Gravitas itaque tua
hæc ad notitiam coepiscoporum, vel synodi, si potes,
vel per harum recitationem facias pervenire, ut ea
quæ ipse tam necessario percontatus es, et nos tam
elimate respondimus, communī omnium consensu
stilioque serventur.

XXIV

EPISTOLA EJUSDEM INNOCENTII PAPÆ AD ACACIUM BEROEÆ EPISCOPUM.

De sancto Joanne Constantinopolitano episcopo.

29 Adgaudere litteris fraternitatem tuam de re-
ceptis Paulini vel Evagrii episcoporum clericis, po-
polisque, et de restituitione Helpidio atque Pappo co-
episcopis percensnimus, et vel sero receptæ pacis
gratiam te sovere postposita omni contentione perva-
dimus. Unde has ad præstantissimum fratrem et
coepiscopum nostrum Alexandrum reddendas tuæ
transmisimus unanimitati, videlicet, ut si omnis ini-
micitia, omnis æmulatio tam de nomine sancti Joa-
nnis mirandi episcopi, quam de omnibus ejusdem

C communionis participibus a tua animositate disces-
sit, has nostræ societatis recipias litteras, frater
charissime, modo ut omnia quæ hic actis armata
sunt apud mediatorem nostrum auctorabilem Alexan-
drum ore proprio ut communicantem convenit fa-
tearis. Ut enim hæc nobis unanimitatis charitatisque
causa venerabilis est, sic inbæret sollicita, ne quid
obliquum aut succisivum in quoquam residere no-
scatur.

XXV

EPISTOLA EJUSDEM INNOCENTII PAPÆ AD LAURENTIUM SINIENSEM EPISCOPUM.

De Bonostaciis quod Judæis sint comparandi.

Innocentius Laurentio episcopo Siniensi.

Diu mirati sumus, dilectionis tuæ litteris lectis,
hæreticos Photini venena sectantes in territorio di-
lectionis tuæ non solum esse, sed et publice sibi
conventicula in aliquorum possessionibus præparare,
cum detecto pene orbe nusquam tam multi quam ad
vos legerint a habitare. Quorum doctrinæ nefariæ
auctor Marcus dudum de Urbe pulsus temeritatis
tantæ est ductus, audacia, ut primum sibi inter eos
vindicet locum. Sed ne ulterius debacchandi habeant
facultatem, et animam simplicem ac rusticorum

D secum in gehennam, cui destinati sunt, trahant,
actum est adversuni eos a defensoribus Ecclesie no-
stræ quod eos possint expellere, ut qui Christum
Deum et Patris substantialia ante sæcula negant geni-
tum, hi cum Judæis, qui ejus deitatem negaverunt
et nunc usque negant, participium habent damnationis.
Tuum est, frater charissime, **30** quæ pre-
cepta sunt non segnus agere, ne plebem tibi credi-
tam dissimulatione desperdas, et incipias Deo de per-
ditis reddere rationem.

Superiori tempore, si tamen recte reor me memini tam ad dilectionem tuam quam ad fratres et coepiscopos nostros Rufum et cæteros hujusmodi litteras de clericis Nazensibus transmisisse, his videlicet qui se ante damnationem Bonosi asseruerant ab eodem tam presbyteros quam diaconos ordinatos, ut, si reliquo atque damnato ejus errore vellent Ecclesiæ copulari, libenter reciperenetur, ne forte qui essent digni recuperandas salutis in eodem errore desperarent. Verum nunc in Ravennati urbe mibi constituto propter Romani populi necessitates eruberrimas Germanos qui se asserit esse presbyterum, atque Lupentius qui se diaconum dicit, multorum talium quasi legatione suscepta, prece sua dolores proprios exprimere gesierunt, asserentes se quidem ecclesiæ in dilectionis tuae constitutas parœciis retinere. sed tuam communionem non potuisse mereri; ea videlicet ratione, quia Rusticus quidam nomine iterata ordinatione presbyterium suscepisset. Et non levius

* In excussis paragraphus iste epistolam Innocentii vigesimam octavam constituit.

XXVI

EPISTOLA EJUSDEM INNOCENTII PAPÆ AD RUFUM ET EUSEBIUM CÆTEROSQUE EPISCOPOS.

Innocentius Rufo et Eusebio et cæteris episcopis Macedonibus et diaconis in Domino salutem.

Magna me gratulatio habuit cum post discrimina totius, ut ita dixerim, mundi Vitalis archidiaconus vestrarum portitor litterarum ex illis partibus ad nos usque directus advenit: quem cum vidissimus, illico, ut oportebat, percontati sumus de vestro statu. Verum ubi reperimus vos ex sententia degere, Deo nostro uberes gratias retulimus, quod vos famulos suis, suisque altariis servientes, et in adversis tueatur, et in prosperis gubernare dignetur. Qui cum tradidisset epistolas, eas præcepi illico recenseri, in quibus multa posita esse pervidi, quæ stuporem mentibus nostris indicerent, facerentque nos non modicum dubitare, utrum aliter putaremus, an ita illa essent posita quemadmodum personabant. Quæ cum saepius repeti fecisset, aderti sedi apostolicæ, ad quem relatio quasi ad caput Ecclesiarum missa correbat, fieri injuriam, 31 cuius adhuc in ambiguum sententia duceretur. Unde de quibus jam dudum scripsisse me memini, nunc iterare formam argumentis evidenterib[us] geminita percontatio vestra compellit.

I. Ut si sacerdos vel quilibet ex clero viduam uxorem duxerit, vel abjectam, suum officium perdat.

Eos qui viduas accepisse suggesturunt uxores non solum effectos clericos agnovi, verum etiam ad insulas summi sacerdotis pervenisse, quod contra legis et se præcepta nullus ignorat. Nam cum Moyses legislator clamaret: *Sacerdos uxorem virginem accipiat: et ne in hoc præceptum aliquid putaretur ambiguum, addidit: Non viduam neque abjectam.* Contra quod

A impedimento fit, dum aut illi dolent hujusmodi hominem in Ecclesia retineri, aut ille sic peccare debere in alio arbitretur, quemadmodum in se agnoscat esse peccatum. Et quamvis de eadem re plenius litteræ meæ contineant, quas superius memoravi, tamen etiam nunc admonendam duximus fraternitatem tuam, ut si vere constat aliquos ante damnationem Bonosi ordinatos ab eodem postea voluisse, vel nunc velle reverti, eos recipiendos esse censeamus; maxime cum memorati asserant se in tantum anteriori tempore ordinatos, ut sanctæ recordationis virum Cornelium episcopum Sirmiensis orbis, nec non et fratrem nostrum Nicetam, aliasque nonnullos fuisse presentes, cum honoribus quos se habere commemorant, faterentur. Unde, frater charissime, si eorum assertio fidem recipit veri, suscipiendos esse ambigere non debes, quos tandem ecclesiæ sibi creditas passus es retinere.

B

præceptum divina auctoritate subnixum nulla defensio mandati alterius opponitur, nisi consuetudo vestra, quæ, ut ipsi fatemini, ex ignorantia, et ut reverendius dicam, non ex apostolica traditione et ratione integra constituta est. Nos autem, omnesque per Orientem Occidentemque Ecclesiæ noverit vestra dilectio hæc penitus non admittere, nec ad ultimum ecclesiastici ordinis locum tales assumere et, si reperti fuerint, submovere.

II. Ut si quis catechumenus habuerit uxorem defunctam jam, et post baptismum acceperit alteram clericus esse non possit.

Deinde ponitur non dici oportere digamum enim qui catechumenus habuerit atque amiserit uxorem, si post baptismum aliam fuerit sortitus, eamque primam videri, quæ novo homini copulata sit, quia illud conjugium per baptiſti sacramentum cum cæteris criminibus sit ablutum. Quad cum de una utique dicitur, certe, si tres habuerit in veteri positus homine uxores, erit ei, quæ post baptismum quarta est, sic interpretantibus prima: virginis æque nomen accipiet, quæ quarto ducta est loco. Quis ergo istud non videat contra Apostoli esse præceptum quod b[ea]tus ait: *Unius uxoris virum oportere fieri sacerdotem?* Sed objicitur quod in baptismo quidquid in veteri homine gestum est sit lotum. Dicite mihi, cum pace vestra loquor, crimina tantum dimittuntur in baptismo, an et illa quæ secundum Domini præcepta ac Dei instituta complentur? Uxorem ducere crimen est, aut non est crimen? Si crimen est, ergo, præfata venia dixerim, erit auctor in culpa, qui ut crimina committerentur, in paradiso, cum

C

D

est, sic interpretantibus prima: virginis æque nomen accipiet, quæ quarto ducta est loco. Quis ergo istud non videat contra Apostoli esse præceptum quod b[ea]tus ait: *Unius uxoris virum oportere fieri sacerdotem?* Sed objicitur quod in baptismo quidquid in veteri homine gestum est sit lotum. Dicite mihi, cum pace vestra loquor, crimina tantum dimittuntur in baptismo, an et illa quæ secundum Domini præcepta ac Dei instituta complentur? Uxorem ducere crimen est, aut non est crimen? Si crimen est, ergo, præfata venia dixerim, erit auctor in culpa, qui ut crimina committerentur, in paradiso, cum

* Ex reliquis præter Alv., in quo: altariis.

ipse eos jungeret, benedixit. Si vero non est crimen, quia quod Deus junxit nefas sit crimen appellari, et Salomon addidit : *Etenim a Deo preparatur viro uxor; quomodo creditur inter erubina esse dimissum quod Deo auctore legitur consummatum? Quid de talium filiis percensetur?* Nunquid non erunt admittendi in hereditatis consortio quia ex ea suscipiuntur quae ante baptismum sicut uxor? Eruntque appellandi vel naturales vel spuri, quia non est legitimum matrimonium nisi illud, ut vobis videtur, quod post baptismum assumitur. Ipse Dominus cum interrogaretur a Iudeis, si licet dimittere uxorem, atque exponeret fieri non debere, addidit : *Quod ergo Deus junxit, homo non separat.* Et ne de his locutus esse credatur, quae post baptismum sortiuntur, meminerint hoc et a Iudeis interrogatum et Iudeis esse responsum. Quero et sollicitus quærosi una eadem sit uxor eius, qui ante catechumenus, postea fit fidelis, filiosque ex ea cum esset catechumenus suscepit, ac postea alios cum ^a de fidelibus; utrum sint fratres appellandi, an nou habeant postea defuncto patre herciscundæ hereditatis consortium, quibus filiorum nomen regeneratio spiritualis creditur abstulisse? Quod cum ita sentire atque judicare absurdum est, quæ ratio est hoc malum defendi et vacuam magis opinionem jactari, quam aliqua auctoritate probari ^b cum non possit inter peccata deputari quod lex præcepit et Deus junxit? Nunquid si quis catechumenus virtutibus studuerit, humilitatem secutus fuerit, patientiam tenuerit, eleemosynas fecerit, morti destinatos qualibet ratione eripuerit, adulteria exhoruerit, castitatem tenuerit, quæro si haec cum fuerit factus fidelis amittit, quia per baptismum totum, quod velut homo gesserat, putatur auferri? Aspiciamus gentilem hominem Cornelium orationibus aliquæ eleemosynas revelationem Petrumque ipsum vidiisse. Nunquid per baptismum hæc illi ablata sunt propter quæ ei baptismum videtur esse concessum? Si ita creditur, mihi credite, non modicum erratur, quia quidquid bene gestum fuerit, et secundum precepta legalia custoditum, non potest facientibus reperire. Nuptiarum ergo copula, quia Dei mandato perficitur, non potest dici peccatum. Et quod peccatum non est, solvi ^c inter peccata omnia non debet, erique integrum restituare, aboleri non posse prioris nomen uoris, cum non dimissum sit pro procato, quia ex Dei sit voluntate completum.

III. Quod non admittantur clerici ab hereticis ordinari.

Ventum est ad tertiam questionem, quæ pro sui difficultate longiorem exigit disputationem, cum nos dicamus ab hereticis ordinatos vulneratum per illam manus impositionem habere caput. Ubi vulnus infixum est, medicina est adhibenda, quo possit recipere sanitatem, quæ sanitas post vulnus secula sine

^a *Æm., Bibl. Reg., Tol. 1, 2, cum fidelis.*

^b In reliquis, præter Alv. et Esc. 4, roborari.

^c Ex *Æm., Bibl. Reg., Tol. 1, Urg.* in reliquis :

A cleatris esse non poterit. Atque ubi penitentie medium necessarium est, illic ordinationis honorem loquaciter non posse decernimus. Nam sicut legitur quod *telligerit immundus, immundus erit:* quomodo ei tribuetur quod munditia se peritam consuevit accipere? Sed et contra asseritur cum qui honorem amittit, honorem dare non posse, nec illum aliquid accepisse, quia nihil in dante erat quod illo posset accipere. Aequicessus et verum est : certe quia quod non habuit, dare non potuit; damnationem unius, quam habuit per pravam manus impositionem dedit : et qui particeps factus est damnato, quomodo debeat honorem accipere invenire non possem. Sed dicitur vera iusta legimi sacerdotis benedictio auferre omne vilium quod a vitiis fuerat injectum.

IV. Quod in ordinationibus crimina vel vilia non bene credantur auferri.

Ergo si ita est applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei, quia per benedictionem ordinationis crimina vel vilia putantur auferri; nullus sit penitentia locus, quia id potest praestare ordinatio, quod longa satisfactio praestare consuevit. Sed nostra lex est Ecclesie venientibus ab hereticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem, vel exiguum, subrogare.

V. Quod hi qui a Bonoso heretico ordinati sunt, propriece sint recepti ne scandalum romanceret Ecclesie.

At vero hi qui a catholica fide ad heresim transferunt, quos non aliter oportet nisi per penitentiam suscipi, apud vos non solum penitentiam non agnat, verum etiam honore cumulantur. Sed Anisii fratris quondam nostri, aliorumque sacerdotum suorum deliberatio hec fuit, ut quos Bonosus ordinaverat nec cum eodem remanerent, ac ne fieret non mediocre scandalum, ordinati reciperentur. Vicimus, ut opinor, ambigua. Jam ergo quod pro remedio se necessitate temporis statutum est constat primus non fuisse, ac fuisse regulas votivas, quas ab apostolis aut ab apostolicis traditas Ecclesia Romana custodit, custodiendasque mandat his qui eam audiire conseruent. Sed necessitas temporis id fieri magnopere postulabat. Ergo quod necessitas pro remedio repperit, cessante necessitate debet atque cessare pariter quod urgebat; quia alias est ordo legitimus, alia usurpari, quam ad præsens fieri tempus impellit.

Sed canones apud Nicæam constituti de Novaciis fieri permiserunt. Prius ille canon a Patribus institutus ponendus est, ut possimus advertere vel quid vel qualiter ab eisdem sensum sit, vel præceptum. De his, inquit, qui nominant seipso Calcaros, id est, inundos, et aliquando veniunt ad catholicam Ecclesiam, placuit sanctæ et magnæ synodo, ut accepta

Quod telligerit immundum, immundus erit. Tol. 2, Qui telligerit immundum, immundus erit.

manus impositione sic maneat in clero. Possum A vero dicere de solis hoc Novatianis esse præceptum, nec ad aliarem hæresim clericos pertinere. Nam si uique de omnibus ita definirent, addidissent a Novatianis aliisque hereticis revertentes debere in suum ordinem recipi. Quod si ita esset, etiam illud maxime, quod de Paulianistis dicitur est, poterit confirmari, a quibus venientes jam baptizari præcipiantur. Nunquidnam cum de Paulianistis jubent omnes qui ab hereticis revertuntur erunt hoc exemplo baptizandi? Quod cum nullus audeat facere, de ipsis tantum esse præceptum ratio ipsa demonstrat. Denique baptizatos rite ab evangelista Philippo Petrus et Joannes sola manus impositione consummant. Illos vero quos apostolus Paulus Joannis baptismate baptizatos reperit, interrogavitque an Spiritum sanctum suscepissent, fatentibusque se illud nequidem nomen audiisse, jussit eos baptizari. Videtis ergo rite baptizatos illo dono iterari non posse, et aliter sola aqua lotos baptizari in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti necessarium prævideri. Ita et de Novatianis tantum ius sum esse lucida manifestatione perlegitur. Quod idcirco distinctum esse ipsis duabus hæresibus ratio 33 manifesta declarat, quia Paulianisti in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti minime baptizant, nec apud istos de unitate potestatis divinæ, hoc est, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, quæstio aliquando commota est. Et ideo de omnibus segregatis hæc sola electa est, cui istud crederent concedendum, quia nihil in Patris et Filii et Spiritus sancti sacramento peccarent. Si quis vero de catholica fide ad hæresim transiens, aut fidelis ad apostasiam revertens, et resipiscens redire voluerit, nunquid eadem ratione poterit ad clerum permitti, cuius commissum non nisi per longam poenitentiam poterit aboleri? Nec post poenitentiam clericum fieri ipsi canones sua auctoritate permittunt. Unde constat qui de catholica ad Bonosum transiere damnatum, atque se passi sunt vel cupierunt ab eodem ordinari, non oportuisse ordinationis ecclesiasticæ suspicere dignitatem, qui commune omnium ecclesiarum judicium deserentes suam peculiariter in Bonoso vanitatem sequendam esse duxerunt. Sed multos constat vii passos atque invitatos attractos, repugnantesque ab eodem ordinatores. Dicat milki, volo, quisquis hoc credit, si non post ordinationem Bonosi interfuit cum conficeret sacramenta, si communioni ejus participatus non est, si statim discedens de ejus pessimo conciliabulo ad Ecclesiam rediit, iste talis potest habere colorem aliquem excusationis. Cæterum qui post annum aut mensem ad Ecclesiam redierunt, intelligimus eos, quia in catholica noverant se propter vitia sua non posse suspicere ordinationem, idcirco ad illum perrexisse qui passim et sine ulla discussione ordinationes illicitas faciebat, credentes se posse per istam institutionem locum in Ecclesia catholica reperi, de quo antea desperarunt. Nunc illud quod superest interrogo, qui post meusem aut amplius reddit, cum se presbyterum a Bonoso confudit ordinatum, si

non sacramenta consecit, si non populis tribuit, si non missas secundum consuetudinem complevit, quod de his censeatis, queso, promatis apertius. Ad summam certe qui nihil a Bonoso acceperunt rei sunt usurpatæ dignitatis, qui conficieudorum sacramentorum sibi vindicaverunt auctoritatem, atque id se putaverunt esse quod de his nulla fuerat regulari ratione concessum.

VI. Quod in Ecclesia peccatum populi inultum soleat præterire.

Pervides ergo dilectio vestra hactenus talia transisse, et adverte quod utique, ut dicitis, necessitas imperavit in pace jam Ecclesiæ constitutas non presuovere, sed, ut saepe accidit, quoties a populis aut B a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non potest vindicari, inultum soleat transire. Priora ergo dimittenda dico Dei iudicio, et de reliquo maxima sollicitudine præcavendum.

VII. Quod subreptum fuerit apostolicæ sedi, et suam in melius sententiam commutari quando damnationem Photini rescindit.

Veniam nunc ad maximum quasi ad quoddam thema Photinum, et quod mihi anxiū est ac difficultissimum, majorum meorum revolvam sententias. Fuerat de illo quoquo [Æm., Esc. 4, quoque] pacto, ut etiam ipsi meminiisti, aliquid utique gravius constitutum. Verum quoniam id per rumorem falsum, ut asseritis, subreptum huic sedi, et elicitum per insidias demonstratis, quia res ad saltem rediit, veniam nos hanc in tantum vobis annitentibus post condemnationem more apostolico subrogamus; tantisque vestris assertionibus vobisque tam bonis, tam charis non dare consensum, omnibus duris rebus durius arbitramur. Pro vestra ergo approbatione, fratres charissimi, et sententia, ac postulatione episcopum Photinum habetote. Licitum est ita constituere, ut deprecamini, et nostram in melius conversam sententiam labore vel testimonio vestro compotes voti suscipite. Aequo Eustathium [Bibl. Reg., Eustachium] a me saepissime comprobatum nolite expectare ut diaconii gratia expolietur. Sollicites enim vos pro salute libenter audio, contra caput etiam si faciendum est non libenter admitto. Cui miseri porrigitis, vobiscum porrigo: cui porrigo, mecum porrigit. Hæc enī ad Corinthios apostolica est declarata benignitas, ut in uno spirito ductam ac reductam sententiam boni semper indifferenter sequantur. Nam fateor, hæc me primū res bene habet erga Eustathium diaconum, quid nec contra fidem quidquam locutus sit, nec loquentem admiserit, nec ad mortem crimen aliquod commissee, vel jactatum unquam, vel fictum recognoverim. Et qui in his salvus est, si quo pacto conversationes amabiles non habet, habendus est ut minus pro tempore dilectus, non ut iniuricus existimat, diabolo in perpetuum mancipandus. Cognosco illum inter illas [Esc. 3, Tol. 1, 2, multas] simultates ac turbines contra multorum studia, non dico qualia, diversa scuisse, et

eam hinc res calamitatesque **34** ipsæ emendatae sunt, adhuc Dizoniani et Ciriaci diaconorum non potuisse apud vos emendationem reviviscere. Compescite, quæso, ab illo, prædictisque, quorumeunque videtis animos, ac non justas æmulationes ut ipse,

* In reliquis, præter Alv., subdiaconorum.

A apud nos integer, apud vos cum suis reparatus mereatur pacem non factam pervidens charitatem. Omibus igitur vobis, ac singulatim occurrat charitas, et vinculis, quæ nullis modis a Christo solvuntur, vobis eum pariter in perpetuum connexa iactetur in Domino.

XXVII

EPISTOLA EJUSDEM INNOCENTII PAPÆ AD UNIVERSOS EPISCOPOS IN TOLOSA.

Innocentius universis episcopis in Tolosana synodo constitutus dulcissimis fratribus in Domino salutem.

I. De reprehensione Hispanorum qui inordinate constituerunt clericos.

Sæpe me et nimia cum teneret eura sollicitum super dissensiones et schismata Ecclesiarum, quod malum per Hispanias latius inducens separationis gradu incedere fama proloquitur, necessarium tempus emersit quo non possit emendatio tanta differri et deberet congrua medicina provideri. Nam de ordinationibus, quas prævæ consuetudinis vitio Hispanienses episcopos celebrare cognoscimus, fuerat aliquid secundum majorum traditiones statuendum, nisi perpendermus ne perturbationes quamplurimas Ecclesiis moveremus. Quorum factum ita reprehendimus, ut propter numerum corrigendorum ea quæ quoquomodo facta sunt in dubium non vocemus, sed Dei potius dimittamus judicio.

II. Ut causidici vel curiales vel sæculari militiae dediti ad clerum non admittantur.

Quantos enim ex his qui post acceptam baptismi gratiam in forenai exercitatione versati sunt, et obtinendi pertinaciam suscepserunt, ascitos ad sacerdotium esse comperimus, e quorum numero Rufinus et Gregorius perhibentur! Quantos ex militia, qui cum potestatibus obedierint severa necessario præcepta sunt exsecuti! Quantos ex curialibus, qui, dum parent potestatibus, quæ sibi sunt imperata fecerunt! Quantos, qui voluptates et editiones populo celebrarunt, ad honorem summi sacerdotii pervenisse! Quorum omnium neminem nec ad societatem quidem ordinis clericorum oportuerat pervenire. Quæ si singula discutienda mandemus, non modicos motus, aut scandalum Hispaniensiis provinciis, quibus mederi cupimus, de studio emendationis inducimus. Idcirco remittenda potius hæc putamus: sed ne deinceps similia committantur, dilectionis vestre maturitas providere debet, ut tantæ usurpationis saltem nunc finis necessarius imponatur, eo videlicet constituto:

III. Ut quicunque tales ordinali fuerint, cum ordinatoribus suis deponantur.

Post hæc si quis adversus formas canonum, vel ad ecclesiasticum ordinem vel **35** ad ipsum sacer-

dotium venire tentaverit, una cum ordinatoribus suis ipso, in quo inventi fuerint, ordine et honore privat. Et quamvis dilectioni vestre, fratres charissimi, regulae Nicænae sint cognitæ secundum quas ordines faciendo esse per sententiam decernitis; iamnen aliquam partem, quæ de ordinationibus est provisa inserendam putavi, et secundum banc ordinationes in posterum celebrandas, ne eoi interpretandi aliter liberum arbitrium relinquatur: ac pri-
mum quæ sunt prohibita digerantur.

IV. De commemoratione Nicæni concilii, in quo supradicta prohibentur.

Ne quispiam, qui post baptismum militaverit, ad ordinem debeat clericatus admitti, neque qui causas post acceptum baptismum egerint, aut qui post acceptam Dei gratiam administraverint. Neque de curialibus aliquos ad ecclesiasticum ordinem venire posse, qui post baptismum vel coronati fuerint, vel sacerdotium, quod dicitur, sustinuerint, et editiones publicas celebraverint. Nam et hoc de curialibus est cavendum, ne iidem, qui ex curialibus fuerint, aliquando a suis curiis, quod frequenter videmus accidere, poscantur [Em., reposcantur]. Quæ omnia rationabiliter prohibita oportet modis omnibus custodiri.

V. Quales eligendi sunt in ordine clericorum.

Quales vero eligendi sunt in ordine clericorum evidens forma declarat, id est, qui ab inèunte ætate baptizati fuerint, et lectorum officio sociali, vel si majores sunt, cum fuerint Dei gratiam consecuti, statim se ecclesiasticis ordinibus inancipaverint. Et si uxores habuerint, querendum, si uxorem virginem acceperint, quia scriptum est in Veteri Testamento: Uzorem virginem accipiat sacerdos: et alibi: Sacerdotes mei semel nubant. Neque qui duas uxores habuerit, quia Paulus apostolus ait: Unus uxoris virum.

VI. De eo qui ante baptismum uxorem habuit et post baptismum aliam, clericus non fiat.

Nec illud debere admitti, quod aliquanti pro defensione pravi erroris opponunt et assertunt quod ante baptismum omnia dimittuntur, non intelligentes hujusmodi quod sola in b baptismismo peccata dimittuntur, nec uxoris humerus aboletur. Nam si a

* In Codicibus numerus tertius inscriptionis constituit hujus periodi membrum.

b In Alv., In baptismiso originalia peccata.

Deo, ut scriptum est, præparatur viro uxori, et quod Deus juuxit homo non separat, et ipsi autores generis humani in origine a Deo benedicuntur: quomodo inter peccata ista creduntur posse dimitti? Quod si secundum illos qui ita credunt verum est, ergo omnis justitia, quæ a catechumenis ante baptismum fuerit operata, per baptismum auferetur. Nullus ergo contra Apostolum tale aliquid sentiat, nec admittat, sed fideliciter intelligat: *Unius uxoris virum*, sive ante baptismum esse nominatum^a, sive post baptismum. Si enim uxor ante baptismum accepta

^a Ex reliquis, præter Alv., in quo: *numeratum*.

A non ducitur in numerum, nec Alii ex eadem suscepunt inter filios poterunt numerari. Quod quam absurdum sit et alienum, prudentia vestra melius aestimabit. Unde neminem^b licet interpretari aliter divinas Scripturas, nisi quod recta ratio permittit, ne dum quidam remedia sibi iniqua ad excusationem præparant, et corrupisse legem, et regulas evertisse judicentur. Sed ea tenenda sunt quæ divinarum Scripturarum series continet, et a sacerdotibus utili ratione sunt constituta. Bene valeatis, fratres charissimi.

^b Bibl. Reg., neminem, dixerim, licet.

XXVIII

EPISTOLA DECRETORUM PAPÆ ZOSIMI

AD HESYCHIUM EPISCOPUM SALONITANUM.

Zosimus episcopus urbis Romæ Hesychio episcopo B cero? Assuescat in Domini castris in lectorum primus gradu divini rudimenta servitii, nec illi vile sit exorcistam, acolythum, subdiaconum, diaconum per ordinem fieri, nec hoc saltu sed statutis majorum ordinatione temporibus. Jam vero ad presbyterii fastigium talis accedat, ut et nomen etas implete, et meritum probitatis stipendia antea facta testentur; jure inde summi pontificis locum sperare debebit. Facit hoc nimia remissio consacerdotum nostrorum, qui pompam multitudinis querunt, et putant ex hac turba aliquid sibi dignitatis acquiri. Hinc passim numerosa popularitas etiam his locis ubi solitudo est talium reperitur, dum parochias extendi cupiunt, aut quibus aliud praestare non possunt divinos ordines largiuntur: quod oportet districti semper esse judicii. Rarum est enim omne quod magnum est.

I. *Quod monachi rel laici nisi per gradus ecclesiasticos non debeant ad summum sacerdotium pervenire.*

Hoc autem specialiter, et sub prædecessoribus nostris, et nuper a nobis interdictum constat esse, litteris ad Gallias Hispaniasque transmissis, in quibus regionibus familiaris est ista præsumptio, quamvis nec Africa super bac admonitione nostra habeatur aliena: ne quis penitus contra Patrum præcepta, qui ecclesiasticis disciplinis per ordinem non fuisse imbutus, et temporum approbatione divinis stipendiis eruditus, nequaquam ad summum Ecclesiae sacerdotium aspirare præsumeret, ut non solum in eo ambitio ineficax haberetur, verum etiam in ordinatores ejus, ut carerent eo ordine quem sine ordine contra præcepta Patrum crediderant præsumendum. Unde miramur ad dilectionem tuam statuta apostolice sedis non fuisse perlata. Laudamus igitur propositum constantiæ tuæ, frater charissime, nec aliud de pontificii tui censura veteris auctoritatis genus exspectandum fuit, quam ut talibus ambitionibus pro præceptis Patrum in procinetu fidei constitutus occurres. Igitur si quid auctoritatis, quod non omnianmar, existimatur defuisse, supplemus. Vos obsistite talibus ordinationibus, obsistite superbis et arrogantiæ venienti. Tecum faciunt præcepta Patrum: tecum sit apostolice sedis auctoritas. Si enim officia secularia principalem locum, non vestibulum actionis ingressis, sed per plurimos gradus examinatis^a temporibus deferunt, quis ille tam arrogans, tam impudens invenitur, ut in colesti militia, quæ propensius ponderanda est, et sicut aurum repetitis igitibus exploranda, statim dux esse desideret, cum tiro ante uou fuerit, et prius velit docere quam dis-

C II. *Quod si quis interdicta despicerit, gradus sui periculo subjacebit.*

Proinde nos ne quid meritis dilectionis tuæ derogaremus, ad te potissimum scripta direximus, quæ in omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum facies ire notitiam, non tantum eorum qui in ea provincia sunt, sed etiam qui vicinis dilectionis tuae provinciis adjunguntur. Sciet quisquis hoc postposita Patrum et apostolice sedis auctoritate neglexerit, in his districtius vindicandum, ut loci sui minime 37 dubitet sibi non constare rationem, si hoc putat post tot prohibiciones impune posse tentari. Contumeliae enim studio fit quidquid interdictum toties usurpatur.

D III. *Quæ in singulis clericorum gradibus tempora sint præfixa.*

Hæc autem singulis gradibus observanda sunt tempora. Si ab infantia ecclesiasticis minoriteris nomen dederit, inter lectores usque ad vicesimum ætatis annum continuata observatione perduret. Si major jam et grandævus accesserit, ita tamen ut post baptismum statim se divina militia desiderat mancipari, sive inter lectores sive inter exorcistas quinquennio lo-

^a Ex reliquis, præter Alv., in quo: *examinatores*.

neatur. Exinde acolythus, vel subdiaconus quatuor annis sit, et sic ad benedictionem diaconatus, si uenretur, accedat. In quo ordine quinque annis si inculpate se gesserit, hæcere debet. Exinde suffragantibus stipendiis, per tot gradus datis proprie tate documentis, presbyterii sacerdotium poterit promoveri. De quo loco, si eo illum exactior ad bonos mores vita produxerit, summum pontificatum sperare

^a In omnibus Codicibus, præter Alv., Esc. 3 et Ger., ix.

debet; hac tamen lege servata, ut neque digamus, nec viduus maritus, neque penitens ad hos gradus possit admitti. Sane ut etiam defensores Ecclesiæ, qui ex laicis sunt, supradicta observatione teneantur, si meruerint esse in ordine clericatus. Datum VIII. Kalendas Martias, dominis nostris Honorio XII et Theodosio VIII Augustis consulibus.

XXIX

EPISTOLA EJUSDEM ZOSIMI PAPÆ AD CLERUM RAVENNENSEM.

Zosimus episcopus urbis Romæ presbyteris et diaconibus qui Ravennæ sunt.

Ex relatione fratris nostri Archidami ^a presbyteri qualiter suscepti sitis, vel quid egeritis cognovimus, vel qualiter illi suscepti sunt qui contra canones adversum nos ad comitatum, nescio qua audaci temeritate, ire voluerunt. Ad quos hæc quæ aude emisimus olim scripta feceramus eorum quas injuriose miserant, respondentes epistolis. Sed quoniam non potuerunt rei in sua, hoc est, in nostra Ecclesia Romana cum nostris compresbyteris commorari ^b, has ad vos illis tradendas litteras destinavimus, in quibus decreto nostro sauximus memoratos perturbatores

^a Bibl. Reg., Archiami. Tol. 2, Arciamini.

^b In omnibus, præter Alv., in quo, commemorati.

^c Tol. 2, probatam nostram sententiam.

^d In omnibus, præter Alv., in quo, etiam.

^e Esc. 4, Urg., hæc.

omnium ab apostolicæ nostræ sedis communione alienos fuisse, atque nostra subscriptione probatain ^a sententiam suscepisse. Illos vero ^b qui effrenato hujus factio consilioque assensu commodare voluerunt, vestræ charitatis est astimare qualiter habeantur. Quibus hoc ^c objicere vos debeatis, quod juxta canonum præcepta fortiter incurtere, et, qualiter presbiteros non decebat, rebelles existere tentaverunt. Vos autem monemus in speculis esse debere, ne quis eorum prorumpat audacia, quos anathematizatus sit ^d esse sancta et apostolica Ecclesia. De his vero qui eorum se societati junxerunt, quid agere debeamus, cum reversi fueritis, consilio meliori tractabimus.

^e In Codicibus multilis apparet hic tenus. In quibusdam deest vox scit: in alijs sancta et apostolica Ecclesia; in aliquibus sancta et; in cæteris pro sancta et scribitur suscit; ex omnibus itaque desumpta lectio.

XXX

EPISTOLA PAPÆ BONIFACII AD HONORIUM AUGUSTUM.

Supplicatio ejusdem papæ ut constituantur a principe, quatenus in urbe Roma per ambitum nunquam pontifex ordinetur..

Bonifacius episcopus Honorio Augusto.

38 Ecclesiæ meæ, cui Deus noster meum sacerdotium, vobis res humanas regentibus, deputavit, cura constringit, ne causis ejus, quamvis adhuc corporis incommoditate detinear, propter conventus, qui a sacerdotibus universis et clericis et Christianis plenis perturbationibus agitantur, apud aures Christianissimi principis desim. Si quid enim secus quam oportet eveniat, non vos id facere, qui cuncta æqua moderatione componitis, sed nos per nostram lacantes desidiam videbimus, quod civitatis quietem et Ecclesiæ pacem pervertere valeat, admisisse. Cum enim humanis rebus divinæ cultor religionis, Dominu ^a favente, præsideas, nostra culpa erit si non id sub vestra gloria, quam certum est divinis semper rebus animo promptiore fuisse, firmo et stabili jure custodiatur, quod per tot annorum seriem, et sub illis etiam principibus obtinuit, quos nulla nostræ religionis cura constrinxit, id est ut fidens utar licitis, et sub vestræ imperio clementiæ quæ sunt illicita for-

midentur. Ipsa enim Ecclesia devotionem suam, Christianissime imperator, meo quidem sermone, sed suo venerabili appellat affectu; quam Christus Dominus noster vestri fidus rector et gubernator imperii uni desponsata sibi et intactam virginem servat, ut non in eam aliquos patiamini insidiantium procellarum fluctus illidi, et quieta facie tempestatis insolite tumore turbari, glorioissime et tranquillissime imperator Auguste. Ipsa ergo, quam uni despota, vestra tame[m] mater est, Ecclesia pietatem vestram legatione, quam suis sacerdotibus commisit, appellat: præterita praesentiaque repetit in vobis, quibus religiose imperantibus crevit meus, modo tuus, populus tam fidus Deo, quam tibi qui es princeps Christianorum. Ecce enim inter ipsa mysteria, inter preces suas, quas pro vestri felicitate dependit imperii, teste, apud quem et de cuius sede agitur, sancto Petino, sollicitis pro religionis observantia vocibus clamat, cum sollicita petitione miscetur oratione, ne his in variis res semel avulsa detrahatur, et a cultu

^a Dosunt folia in Esc. 3.

solito, tentatore sollicitante, dissolet. Augeretur pluribus, princeps Christianissime, nisi apud te surum esset secura canorum et in oppressionibus idolorum, in hereticorum correctionibus, fide tua, divino cultu pariter cum imperio semper florente, viciasset. Habet refugium tue mansuetudinis animum cum sum reli- gionis veneratione conjunctum, cum quidquid huic

A proficiat vos agatis, et conferatis fratribus, et consacerdotibus meis probatissimis viris, a me et ab omnibus qui Ecclesiam faciunt legatis: quibus, precamur, sacrae causam religionis prosequentibus in urbe vestre mansuetudinis hoc animo, quo postulamus, adunatis, et in perpetuum statui universalis Ecclesie consularis. Datum Kalendas Julias.

XXXI

RESCRIPTUM HONORII AUGUSTI AD BONIFACIUM PAPAM,

In quo statuit ut si denuo Romæ episcopi ordinati fuerint duo, ambo de civitate pellantur.

Victor Honorus inclitus triumphator, semper Augustus, sancto et venerabili Bonifacio papæ urbis Romæ.

39 Scripta beatitudinis tue debita reverentiae gratulatione suscepimus quibus recensisit egimus omnipotenti Deo maximas gratias quod sanctimoniam tuam post longum incommodum opiate redditam didicimus sanitati. Et ideo reverentibus venerabilibus viris gaudium nostrum sacrorum apicum attestatione signamus ac pelimus, ut quotidianis orationibus apostolatus tuus studium ac votum suum circa salutem a:que impiorum nostrum dignetur impendere. Illud autem pietati nostra satis placuisse cognosce, quod sanctimonia tua de Ecclesiarum aut populi perturbatione sollicita est a qua ne aliqua ratione possit eve-

Bnire satis clementia nostra credit esse provisum. Denique prædicante beatitudine tua id ad cunctorum clericorum notitiam volumus pervenire, ut si quid forte religioni tue, quod non optamus, humana sorte contigerit, sciant omnes ab ambitionibus esse cesandum: ac si duo forte contra fas temeritate certantes fuerint ordinati, nullum ex his futurum ponitis sacerdotem; sed illum solum in sede apostolica permansurum, quem ex numero clericorum nova ordinatione divinum judicem, et universitatis consensus elegerit. Unde id observandum est, ut omnes tranquillam mentem et pacificos animos ex serenitatis nostræ admonitione custodian, nec aliquid seditionis conspirationibus tentare conenter, cum certum sit nulli partium sua studia profutura.

* in Alio. desunt haec voces: *solicita est*, quae ex ceteris Codicibus desumptæ sunt.

XXXII

EPISTOLA BONIFACII PAPÆ AD EPISCOPOS GALLIÆ.

De Maximo episcopo diversis criminibus accusato.

Bonifacius episcopus Patroclo, Remigio, Maximo, Hilario, Severo, Valerio, Juliano, Castorio, Leontio, Constantino, Joanni, Montano, Marino, Mauricio, et ceteris episcopis per Gallias et septem provincias constitutis.

40 Valentinas nos clerici civitatis adierunt proponeant per libellum crimina, que Maximum tanta tota provincia asserunt commisisse, delegata toties cognitione illum constituta semper subterfugisse iudicia, nec confusum conscientia festinasse, ut si esset innocens, examinatis omnibus, purgaretur, quæ toties decreta ex vestrarum quoque chartarum instructione cognovimus. Qui e contrario probavit de se illa quæ dicta sunt, cui ad ea confutanda, cum essent innumera, a decessoribus meis provincialis est delegata cognitione. Conventus etiam dicitur evitasse et adesse minime voluisse. Et nullus dubitat quod ita iudicium nocens subterfugit, quemadmodum ut absolvatur qui est innocens querit. Sed astuta civilitate eorum qui versutis agendum credunt esse consiliis, nunquam innocentia nomen accipiet. Confittetur enim de omnibus quisquis se subterfugere iudicium dilationibus putat. Veniet tamen aliquando illi, qui talis perhibetur, in medium; nec prodest illi toties latuisse, et toties subterfugisse, quam sui actus et

C commissa quæcumque fuerint ea quæ objicuntur illi, si vera sunt, crimina persequuntur. Deboeram quidem jam nunc dignam pro ejus accusatis in nostro iudicio actibus, qui cognitionem et decretum iudicium sape declinando credit illudendum, ferre sententiam. Ac ne aliquis præcoccem forsitan judicaret, et sibi, qui absens est, licet sit quesitus a nobis, reservatum esset nihil diceret, maluimus, intercedidine temporis data, differri, cum hoc etiam ejus accusatores assererent, de quorum intentionibus et moribus sit securum, Maximum tanto magis dannanda committere, quanto tardius se constituto iudicio præsentavit. Quem Manichæorum involutum caligine, arguunt turpi secta omnia ita, ne cum possit ablucere, animum sordidasse, in probationem objectæ rei gesta D synodalis proferentes et commissis involutum uniuersitate flagitiis nullum cum sanitatis babuisse respectum. Quem furore suo et insana temeritate ad secularium quoque iudicem tribunalia subditum questioni, quod in vili quoque persona turpissimum est, objicerent perverrisse, et homicidii damnatum assererent, gestis prolatis in modis: et hunc talora post tanta talia que commissa episcopatus adhuc sibi nomen in suis latibus vindicare in propriæ civitatis infamiam nimis doloribus conquerunder, et sanctum vocem

vindicando sibi velle polluere. Ideoqne, fratres charissimi, quia audiendus hic præsentare se noluit, ne, convictus forsitan ab accusantibus se clericis, possit digna tandem aliquando, præsentatus episcopali iudicio, pronuntiationis congruae feriri sententia (quoniam illi cum hæc edicta fuerint, quæ potest hujus dominis esse jactura, qui pudorem nunquam habuisse sacerdotii peribetur, et locum suum, ne modico quidem tempore, custodisse?), dilationem dedimus, et decrevimus vestrum debere intra provinciam esse judicium, et congregari synodus ante diem Kalendarum Novembrium, ut si adesse voluerit^a, presens, si confidit, ad objecta respondeat; si adesse neglexerit, dilationem sententiae non lucretur de ab-

^a Ab his vocibus prosequitur Esc. 3.

^b Ex AEm., Bibl. Reg., Tol. 2, Urg. In reliquis: compressione.

A sentia. Nam 41 manifestum est confiteri eum de crimen, qui indulto et toties delegato iudicio purgandi se occasione non utitur. Nihil enim interest utrum in præsenti examine omnia quæ dicta sunt, comprobentur, cum ipsa quoque pro confessione^b procurata toties constet absentia. Nos autem per omnes provincias litteras dirigamus, ne excusationem sibi ignorationis obviendat, ut ad provinciam venire cogatur, et illic se constituto præsentari iudicio. Quidquid autem vestra charitas de hac causa duxerit decernendum, cum ad nos relatum fuerit, nostra, ut condecet, necesse est auctoritate firmetur. Datum sub die Idus Junias Monaxio et XI viro clarissimo consule.

^c Ex reliquis, præter Alv., in quo: Non XI vices consulte.

XXXIII

EPISTOLA EJUSDEM BONIFACII PAPÆ AD HILARIUM NARBONENSEM EPISCOPUM.

Ut in unaquaque provincia nemo contempto metropolitano episcopus ordinetur.

Bonifacius episcopus urbis Romæ Hilario episcopo Narbonensi salutem.

Difficile [Bibl. Reg., difficillime] quidem fidem querionis commodamus quarum sacerdotes Domini pulsat intentio, maxime cum eos loquuntur quippiam contra Patrum statuta tentasse: sed frequenter has asserit, sicut nunc, multitudo causarum. Ecce enim, ut charitas tua recognoscit, ex subditis Lutubensis Ecclesie cleri ordo vel plebis preces suas vel lacrymas ad nos, quantum datur intelligi, magno cum dolore miserunt, dicentes coepiscopum nostrum Patronum sua petitione cessante in locum decadentis episcopi, nescio quem, in aliena provincia prætermisso metropolitano contra Patrum regulas ordinantes. Quod nequam possumus ferre patienter, quia convenient nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes. Nulli etenim videtur incognita synodi constitutio Nicæna, quæ ita præcepit, ut eadem proprie verba ponamus: per unamquamque provinciam jus metropolitanus singulos habere debere, nec cuiquam duas esse posse subjectas; quod illi, quia aliter credendum non est, servandum, sancto Spiritu suggestente, sibi censuerunt. Unde, frater charissime, si ita res

^a Ex AEm., Bibl. Reg., Esc. 3, Tol. 1, Urg., Ger. In Alv., Esc. 4 et Tol. 2, Lugdunensis.

B sunt et Ecclesiam supradictam provincie tue limes includit, nostra auctoritate commonitus, quod quidem facere sponte deberes, desideris supplicantum et voluntate respecta, ad eundem locum, in quo ordinatio talis celebrata dicitur, metropolitani jure munitus et præceptionibus nostris frelus accedo: intelligentis arbitrio tuo secundum regulas Patrum, quæcumque facienda sunt, a nobis esse concessa, ita ut peractis omnibus apostolicæ sedi quidquid statutis te referente clarescat, cui totius provincie ordinacionem liquet esse mandatam. 42 Nemo ergo eorum terminum audax temerator exceedit, nec aliquis in illorum contumeliam partibus suis quæ tibi non videntur concessa defendat. Cesset hujusmodi pressa nostra auctoritate præsumptio eorum, qui ultra limitum suæ dignitatis et tendunt. Quod idcirco dicimus, ut advertat charitas tua a deo nos canonum præcepta servare, ut ita constitutio quoque nostra definit, quæ tenus metropolitani sui unaquamque provinciam in omnibus rebus ordinacionem semper expectet. Datum v Idus Februarias dominis nostris Honorio XII, et Theodosio X, consulibus.

^b Ex reliquis, præter Alv., in quo, ex.

^c Ex AEm. et Bibl. Reg. In reliquis, monitus.

XXXIV

EPISTOLA COELESTINI PAPÆ AD EPISCOPOS GALLIÆ.

Dilectissimis fratribus Venerio, Marino, Leontio, Auxonio, Arcadio, Fillacio, et cæteris Galliarum episcopis Coelestinus.

Apostolici verba præcepti sunt apud Judæos atque Gentiles sine offensione nos esse debere. Illoc quisquis

D Christianus est tota animi virtute custodit. Quod cum sit, non parum periculi illi manere poterit ante Deum, qui hoc detrectat etiam fidelibus exhibere. Nam qualiter nos, qui neminem perire volumus, ista contristent, quæ auctoritus Christianis percussimus

animos Christianos, dominicus in Evangelio sermo testatur. Ait enim ipse Salvator quod expediat scandalizanti unum de peccatis in maris profundum demergi; ideoque, qualis sit ejus jam pena, queramus eam tale supplicium legitimus expedire.

I. *De Prospero et Hilario qui quosdam Gallie presbyteros accusant Pelagi sectatores.*

Fili nostri praesentes Prosper et Hilarius, quorum circa Dominum nostrum sollicitudo laudanda est, tantum, nescio quibus presbyteris, illic licere, qui dissensioni ecclesiarum studeant, sunt apud nos prossenti, ut indisciplinas quæstiones vocantes in medium, pertinaciter eos dicant prædicare adversantia veritati. Sed vestræ dilectioni justius imputamus quando illi supra vos habent copiam disputandi. Legimus supra magistrum non esse discipulum, hoc est, non sibi debere quemquam in injuriam doctorum vindicare doctrinam. Et hos ipsos a Deo nostro positos novimus ad docendum, cum sit, dicente [Ecc. 3, docente] Apostolo, eis terius locus intra ecclesiam deputandus. Quid illic spei est, ubi magistri tacentibus hi loquuntur qui, si ita est, eorum discipuli non fuerunt? Timeo ne conniveret sit hoc tacere. Timeo ne magis ipsi loquantur qui permittunt illis taliter loqui. In talibus causis non caret suspicione taciturnitas, quia occurreret verias si falsitas displiceret: merito namque causa nos respicit, si silentio soveamus errorem. Ergo corripiantur bujusmodi: non sit his liberum habere pro voluntate sermonem. Desinat, si ita res sunt, incessare novitas velutatem: desinat Ecclesiarum quietem inquietudo turbare. Conautur a sepa naufragio mergere, quos intra portum stantes statio facit fida securos. Fida quippe est omnium statio, quorum perfectis gressibus vestigia non mouentur. Recurrerunt ad apostolicum prædicti sedem, hæc ipsa nobis, quæ leuitat perturbatio, conquerentes. Habetote, fratres charissimi, pro catholica plebis pace 43 tractatum. Sciant se, si tamen censemur presbyterii dignitate, volvis esse subjectos. Sciant alii omnes, qui male docent, quod discere magis ac magis competit quam docere. Nam quid in ecclesiis vos agitis, si illi sumمام teneant prædicandi? Nisi forte illud obstat, quod non auctoritate, non adhuc ratione colligitur, ut aliqui de fratribus numero nuper de laicorum consortio in collegium nostrum fortassis recessent quid sibi debeant vindicare. Super his multa jam dicta sunt eo tempore quo ad fratris Tuenti 44 dedimus scripta respondem. Nunc tamen repetentes sepius admonemus: votentur e bujusmodi laborare per terras aliud, quam ille noster jussit agricola seminare. Nec tamen mirari possumus si hæc erga viventes hi nunc tentare audent, qui niluntur etiam quiescentium fratrum memoriam dissipare.

^a In reliquis, præter Alv., e.

^b Tol. 2, Urg., Tuendi.

^c Ex Bibl. Reg. In reliquis, videntur.

^d Am., Esc. 3, Tol. 1, 2, Urg., Ger., mirabilis.

^e Bibl. Reg., Tol. 1, sancta.

^f Ex Bibl. Reg. et Esc. 3. In reliquis, communione.

II. *De sancto episcopo Augustino mira & landis assertio.*

Augustinum sanctæ recordationis virum pro vita sua, atque meritis in nostra communione semper habuimus: nec unquam hunc sinistræ suspicionia saltem rumor aspersit, quem tantæ scientia olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam a meis semper decessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt, utpote qui ubique cunctis et amori fuerit et honori; unde resistatur talibus, quos male crescere videmus. Nefas est hoc pati religiosas animas, quarum afflictione, quia membra nostra sunt, nos quoque convenit macerari, quauis inaneat hæc beatitudine promissa, quicunque probantur persecutionem pro justitia & sustinere: quibus quid promittat Dominus in futurum sequens B sermo declarat. Non est agentium causa dolorum, cum universalis Ecclesia quacunque novitate pulsata. Intelligamus hæc ipsa vobis, quæ nobis non placent, disperdere. Quod ita denuo probare puderimus, si, imposito improbis silentio, de tali re in posterum querela cessarit. Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi.

III. *Præteriorum b sedis apostolicae episcoporum auctoritates de gratia Dei.*

Quia nonnulli, qui catholicò nomine gloriantur, in damnatis haereticorum sensibus, seu pravitate, sive imperitia, demorantes, piissimis disputationibus obviare presumunt: et cum Pelagium atque Coelestium anathematizare non dubitant, ad magistros tamen nostros, tanquam necessarium modum excesserint, obloquuntur, eaque tantummodo sequi, et probare proflentur, quæ sacratissima beati apostoli Petri sedes contra inimicos gratia Dei per ministerium præsulum suorum sanxit et docuit: necessarium igitur fuit diligenter inquirere, quid rectores Romana Ecclesie de heresi, quæ eorum temporibus exorta fuerat, judicarint, et contra nocentissimos liberi arbitrii defensores quid de gratia Dei sentiendum esse censuerint; ita ut etiam Africanorum conciliorum quasdam sententias jungere emus, quas utique suas fecerunt apostolici amictites, cum probarunt. Ut ergo plenius qui in aliquo dubitant iesuantur, constitutiones sanctorum Patrum compendioso manifestamus indiculo. Quod si quis non nimium ^c est contentius, agnoscat omnium disputationum connexionem

D ex hac subditarum auctoritatibus brevitate pendere, nullamque sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat, et dicat:

IV. *Quod Adam omnes homines læserit, nec quemquam nisi Christi gratia posse salviri.*

In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem et innocentiam perdidisse, et neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserantis erexerit, pronuntiante beatæ memorie papa Innocentio, atque

^a Am., Esc. 3, 4, Tol. 1, 2, Urg., Ger., propter justitiam. B. R., per justitiam.

^b Quæ ab hæc numero sequuntur potius ab alio quam a Coelestino scripta et adjuncta videntur. Non desunt qui a Prospero ea exarata esse testantur.

^c Ex reliquis, præter Alv., in quo, minimum.

dicente in epistola ad Carthaginense concilium : *Liberum enim arbitrium ille perpessus, dum suis inconsultis utitur bonis, cadens, in prævaricationis profunda demersus est ; et nihil, quemadmodum exinde surgere posset, invenit; suaque in æternum libertate deceptus, huic ruina jacuisse oppressus, nisi eum postea Christi pro sua gratia elevasset adventus, qui per novæ regenerationis purificationem omne præteritum vitium sui baptismatis lavacro purgavit.*

V. Quod nemo sit bonus nisi viribus nisi participatione ejus qui solus est bonus.

Nominem esse per semetipsum bonum, **44** nisi participationem sui ille donet qui solus est bonus ; quod in eisdem scriptis ejusdem pontificis sententia protestatur dicens : *Nunquid nos de eorum post haec rectum mentibus testimmemus, qui sibi se putant debiri quod boni sunt, nec illum considerant, cuius quotidie gratiam consequuntur, qui sine illo tantum se assequi posse confidunt ?*

VI. Quod nisi gratia Dei continua juvemur, insidias diaboli devitare non possumus.

Neminem etiam baptismatis gratia renovatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias et ad evincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium Dei perseverantiam bona conversationis acceperit. Quid ejusdem antistitis in iiedem paginis doctrina confirmat, dicens : *Nam quamvis hominem redimerat a præteritis ille peccatis, tamen sciens iterum posse peccare, ad reparationem sibi quemadmodum posset illum et post ista corrigerem multa servavit, quotidiana præstat ille remedia, quibus nisi fratris confisque nitamus, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Necesse est enim ut quo auxiliante vicimus iterum non adjuvante vincamur.*

VII. Quod per Christum libero bene utamur arbitrio.

Quod nemo nisi per Christum libero bene utatur arbitrio idem magister in epistola ad Milevanum concilium data prædictat, dicens : *Adverte tandem, o gravissimorum mentium perversa doctrina, quod pri-mum hominem ita libertas ista decepit, ut dum indul-gentius frenis ejus utitur in prævaricationis præsumptionem concideret. Nec ex hac potuit erui, nisi ei providentia regenerationis statum pristinæ libertatis Christi Domini reformasset ^b adventus.*

VIII. Quod omnia sanctorum merita dona sint Dei.

Quod omnia studia, et omnia opera, ac merita sanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda sunt, quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo quod ipse donaverit. In quam nos sententiam dirigit beatæ recordationis papæ Zosimi regularis auctoritas, cum scribens ad totius orbis episcopos ait : *Nos autem instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur) ad fratrum et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus. Hunc autem sermonem sincerissimæ veritatis luce radiantem tanto Afri episcopi honore venerati sunt, ut ita ad euodem virum scribentes : illud vero quod*

A in litteris, quas ad universas provincias curasti esse mittendas, posuisti, dicens : *nos tamen instinctu Dei, et cetera : sic accepimus dictum, ut illos, qui contra Dei adjutorium extollunt humani arbitrii libertatem, districto gladio veritatis, velut corsim transiens, amputares. Quid enim tam libero fecisti arbitrio quam quod universa in nostræ humilitatis conscientiam retulisti? Et tamen instinctu Dei factum fuisse fidelter sapienterque vidisti veraciter fidenterque dixisti : ideo utique, quis præparatur voluntas a Domino, et, ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse agit corda filiorum. Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt, ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, et in bonis quibusque voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.*

B **IX. Quod omnis sancta cogitatio, et mox pia voluntatis es Deo sit.**

Quod ita Deus in cordibus hominum, aut in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, plium consilium omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus. Ad hanc enim nos professionem idem doctor instituit, qui, cum ad totius urbis episcopos de divina gratia opitulatione loqueretur, quod ergo, ait, tempus intervenit, quo ejus non egeamus auxilium? In omnibus igitur actibus, causis, cogitationibus, motibus adjutor et protector orandus est. Superbum est enim, ut quidquam sibi humana natura præsumat, clamante Apostolo : *Non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed contra principes et potestates aeris hujus, contra spiritualia nequitate in caelstibus. Et sicut ipse iterum dixit : Infelix ego homo! Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Et iterum : Gratia Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit : sed plus illis omnibus laboravi : non ego autem, sed gratia Dei mecum.*

C **45 X. Quod gratia Dei non solum peccata dimittat, sed etiam adjuvet ne committantur, et præstat : lex impleatur, non, sicut ait Pelagius, facile, quasi sine gratia Dei difficultius possit impleri.**

Illiud etiam, quod inter Carthaginensis synodi decreta constitutum est, quasi proprium apostolicam sedis amplectimur : quod scilicet tertio capitulo definitum est, ut quicunque dixerit gratiam Dei, qua justificanur per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quae jam commissa sunt, non etiam ad adjutorium, ut non committantur, anathema sit. Et iterum quarto capitulo : ut quisquis dixerit gratiam Dei per Jesum Christum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelature et aperiur intelligentia mandatorum ut sciamus quid appetere et quid vitare debeamus; non autem per illam ^a nobis præstari, ut quod faciendum cognovimus etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit. Cum

^a Ex Aem., Esc. 3, Tol. 1. In ceteris, ullo.

^b Ex reliquis, præter Alv., in quo, formasse.

^c Aem., Bibl. Reg., Esc. 4, esse.

^a Ex ceteris Codicibus. In Alv., non autem nobis præstari.

enim dicat Apostolus : *Scientia inflat, charitas vero edificat*; valde inirium est ut credamus ad eam quæ inflat nos habere gratiam Christi, et ad eam quæ edificat non habere, cum sit utrumque donum Dei et sciens quid facere debeamus, et diligere ut faciamus, ut, edificantem charitate, scientia non possit inducere. Sicut autem de Deo scriptum est : *Qui docet hominem scientiam, illa etiam scriptum est : Charitas ex Deo est.* Item quinto capitulo : ut quisquis dixerit, id est nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum arbitrium, facilius possumus implere per gratiam, tanquam etsi gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur : ubi non ait : *Sine me difficiliter potestis facere; sed ait, sine me nihil potestis facere.*

XI. Quod præter statuta sedis apostolicæ omnes orationes Ecclesie Christi gratiam resonent, qua genitum humanum ab æterna damnatione reparatur.

Præter has autem beatissimæ et apostolicæ sedis inviolabiles sanctiones, quibus nos piissimi Patres, pestiferæ novitatis elatione dejecta, et bona voluntatis exordia et incrementa probabilium studiorum, et in eis usque in finem perseverantiam ad Christi gratiam referre docuerunt; obsecrationum quoque sacerdotialium sacramenta respiciamus, que ab apostolis tradita in toto mundo, atque in omni Ecclesia catholica uniformiter celebrantur, ut legem credendi lex statuat supplicandi. Cum enim sanctorum plenium præsules mandata sibimet legatione fungantur, apud divinam clementiam humani generis agunt causam, et tota secum Ecclesia congemiscente postulant et precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idolatræ ab impietatis sua liberentur erroribus, ut Judæis ablato cordis velamine lux veritatis apparet, ut haeretici catholice fidei perceptione resipiscant, ut schismatici spiritum redivivæ charitatis accipient, ut lapsis penitentia remedia conferantur, ut denique catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis coelestis misericordiae aulae reserentur. Hæc autem non perfuctorie, neque inaniter a Domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus; quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum Filii charitatis sue, et ex vasis iræ faciat vasa misericordiæ. Quod adeo totum divini operis esse sentitur, ut hæc efficiunt Deo gratiarum semper actio, laudisque confessio, pro illuminatione talium vel correctione referatur.

* Bibl. Reg., Esc. 4, Tol. 1, Ger., animam nostram.

A XII. Quod gratiam Dei etiam baptizandorum testetur instituta purgatio, cum exorcismis et insufflationibus spiritus ab eis abiguntur [Bibl. Reg., expelluntur] immundi.

Illi etiam quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu; cum sive parvuli sive juvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitae adeunt, quam exorcismis et exsufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur; et tunc vere appareat quomodo princeps mundi Iesus mittatur foras, et quomodo prius alligetur fortis, et deinceps vasa ejus diripiuntur in possessionem translatæ victoris, qui captivam ducit captivitatem, et donat dona hominibus. His ergo ecclesiasticis regulis et ex divina sumpta auctoritate documentis ita adjuvante Domino confirmati sumus, ut omnium bonorum affectuum atque operum, et omnium studiorum omniumque virtutum quibus ab initio fidei ad eum tenditur, Deum profiteamur auctorem; **¶** et non dubitemus ab ipius gratia omnia hominis merita præveniri, per quem fit ut aliquid boni et velle incipiamus et facere. Quo utique auxilio et munere Dei non auferatur liberum arbitrium, sed liberatur, ut de tenebroso lucido, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudente sit providum. Tanta enim est erga homines omnes bonitas Dei, ut nostra velit esse merita, quæ sunt ipius dona, et pro his quæ largitus est, æterna præmia sit datus. Agit quippe in nobis, ut quod vult et velimus et agamus : nec otiosa in nobis esse patitur, quæ exercenda, non negligenda donavit, ut et nos cooperatores simus gratiae Dei, ac si quid in nobis ex nostra viderimus remissionem languescere, ad illum sollicite recurramus, qui sanat omnes languores nostros, et redimit de interitu vitam nostram, et cui quotidie dicimus : *Ne inducas nos in temptationem, sed libera nos a malo.*

XIII. Quod profundiores quæsitiones nec contemnendæ sint, nec penitus asserendas.

Profundiores vero, difficilioresque partes occurrentium quæsitionum, quas latius pertractarunt qui haereticis restiterunt, sicut non audemus contempnere, ita non necesse habemus astruere; quia ad confitendum gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil penitus substrahendum est, satis sufficere credimus quidquid secundum prædictas regulas apostolicæ sedis nos scripta docuerunt, ut prorsus non opinemur catholicum quod apparuerit præfixis sententiis esse contrarium. *Explicit de gratia Dei et libero voluntatis arbitrio.*

XXXIV

EPISTOLA EJUSDEM COELESTINI PAPÆ AD EPISCOPOS GALLIÆ.

Cœlestinus universis episcopis per Viennensem et Narbonensem provinciam constitutis in Domino salutem.

Cuperemus quidem de vestruin Ecclesiarum ita

ordinatione gaudere, ut congratularemur potius de profectu, quam aliquid admissum contra disciplinam ecclesiasticam doleremus. Ad nostram enim lassitudinem et beneficia pervenient, ac mororis aculeis nos quæ

suerint malefacta compungunt. Nec silere possumus, A cum ad hoc, ut ab illicitis revocemus aliquos, officii nostri provocemur instinctu, in speculis a Deo constituti, ut vigilantes nostrae diligentiam comprobantes et quæ coercenda sunt resecemus, et quæ observanda sunt sanciamus. Et quamvis circa longinquæ specialis cura non deficit, sed se per omnia, quæ nomen Dei prædicatur, extendit, nec notitiam nostram subterfugiunt, quæ in eversionem regularum novellæ præsumptionis auctoritate tentantur.

I. *Quod non debeant sacerdotes aut clericis amicti pallois et præcincti lumbis in ecclesia ministrare.*

Didicimus enim quosdam Domini sacerdotes superstitioso potius cultui inservire quam mentis vel fidei puritat. Sed non mirum, si contra ecclesiasticum morem faciunt, qui in ecclesia non creverunt, sed alio venientes itinere secum hæc in ecclesiam, quæ in aliam conversationem habuerunt, 47 intulerunt. Amicti pallois et lumbos et præcincti credunt se Scripturæ fidem non per spiritum, sed per litteram completuros. Nam si ad hoc ista præcepta sunt ut taliter servarentur, cur non sunt pariter quæ sequuntur, ut lucernæ ardentes in manibus una cum baculo teneantur? Habent suum ista mysterium, et intelligentibus ita clara sunt, ut ea magis qua decet significatione serventur. Nam in lumborum præcinctione castitas, in baculo regimen pastore, in lucernis ardibus boni fulgor operis indicatur, de quo dicitur: *Sic opera restra lucant.* Habant tamen istum forsitan cultum, morem potius quam rationem sequentes, qui remotioribus habitant locis, et procul a cæteris degunt. Unde hic habitus in ecclesiis Gallicanis, ut tot annorum tantorumque pontificum in alterum habitum consuetudo vertatur? Discernendi a plebe vel cæteris sumus doctrina, non veste; conversatione, non habitu; mentis puritate, non cultu. Nam si studere incipimus novitati, traditum nobis a Patribus ordinem calcabimus, ut locum supervacuis superstitionibus faciamus. Itudes ergo fidelium mentes ad alia non debemus inducere: docendi enim sunt potius quam illudendi. Nec imponendum eorum est oculis, sed mentibus infundenda præcepta sunt. Erant quidem multa quæ pro disciplina ecclesiastica, vel ipsius rei dicere ratione possemus [Esc. 4, possumus], sed ab his ad alia revocamus.

II. *Quod nulli sit ultima pœnitentia deneganda.*

Agnovimus enim pœnitentiam morientibus denegari, nec illorum desideris anni, qui obitus sui tempore hoc animæ sua cupiunt remedio subveniri. Horremus, fateor, tante impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate dispensem, quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere, et periclitantem sub onere peccatorum hominem pondere, quo se expediti desiderat, liberare. Quid hoc, rogo, aliud est, quam morienti morteni addere, ejusque animam sua crudelitate, ne absolvit possit, occidere, cum Deus ad subveniendum sit paratissimus, et invi-

tans ad pœnitentiam sic promittat: *Peccator, inquit, quacunque die conversus fuerit, peccata ejus non imputabuntur ei;* et iterum: *Nolo mortem peccatoris, sed tantum ut convertatur et viral?* Salutem ergo homini adimit quisquis mortis præterea tempore pœnitentiam denegarit; ei desperavit de clementia Dei, qui eum ad subveniendum morienti sufficere vel mimento posse non credit. Perdidisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illum unius horæ pœnitentia non juvasset. Cum es et in pena pœnituit, et per unius sermonis professionem habitaculum paradisi, Deo promittente, promeruit. Vera ergo ad Deum conversio in ultimis pœnitentia mente potius est æstimanda non tempore, propheta hoc taliter asserente: *Cum conversus ingemueris, tunc salvis eris.* Cum ergo Dominus sit cordis inspector, quovis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti, cum illi se obliget judici, cui occulta omnia noverit revelari.

III. *Quod per gradus ecclesiasticos ad episcopatus debeat officium perveniri.*

Ordinatos vero quosdam, fratres charissimi, episcopos, qui nullis ecclesiasticis ordinibus ad tantæ dignitatis fastigium fuerint instituti, contra Patrum decreta hujus usurpatione, qui se hoc recognoscit fecisse, didicimus, cum ad episcopatum his gradibus, quibus frequentissime cautum est, debeat perveniri, ut a minoribus iniciati officiis ad majora firmetur. Debet enim ante esse discipulus quisquis doctio esse desiderat, ut possit docere quod didicit. Omnis vita institutio hac ad id quo tendit se ratione confirmat. Qui minime litteris operam dederit præceptor esse non potest literarum. Qui non per singula stipendia creverit, ad meritum et ordinem stipendi non potest pervenire. Solum sacerdotium inter ista, rogo, vilius est, quod facilius tribuitur, cum difficilius impleatur? Sed jam non satis est laicos ordinare, quos nullus fieri ordo permittit; sed etiam quorum crimina longe lateque per omnes pene sunt nota provincias, pontifices ordinantur. Daniel enim, nuper missa relatione ex Orientalibus ad nos partibus, ab omni quod tenuerat virginum monasterio nefariis est objectionibus accusatus. Multa de multis objecta flagitia. In quanam lateret terrarum parte quæsusitus est, ut si sua innocentiae confideret, contra se judicium postulatum minime declinaret.

Missæ ad Arelatensem episcopum per Fortunatum subdiaconum nostrum præceptiones, ut ad judicium destinaretur episcopale. Tantis gravatus testimoniosis, tanta facinorum accusatione pulsatus, sacrarium, ut dicitur, virginum pollutus incestu, episcopus assertur ordinatus. In nostris libelli scrinis continentur, quorum ad vos quoque exemplaria direximus: in pontificii dignitatem hoc tempore, quo ad causam dicendam missis a nobis litteris 48 vocabatur, obrepit. Sacro nomini absit injuria. Facilius est ut hauc dignitatem tali dando ipse amiserit ordinator quam eam obtineat ordinatus: cui convictio sociabi-

* Bibl. Reg., *lumbis. Esc. 4, et in lumbos.*

tur, qui eum sibi creditit, largiendo pontificium, sociandum: qualis enim ipse sit quisquis tales ordinari, ostendit. His ergo in medium nunc deductis, cum plerique vestrum sint, qui apostolicæ sedis statuta cognoverunt ^a nobiscum tempore aliquantum versati ad disciplinas normam, nostris conventa adhortationibus omnia fraternitas vestra revocare festinet.

IV. Quod unaquaque provincia suo metropolitano debet esse contenta.

Primum juxta decreta canonum unaquaque provincia suo metropolitano contenta sit, ut decessoris nostri data ad Narbonensem episcopum continent constituta, nec usurpationis locus alicui sacerdoti in alterius concedatur injuriam. Sit concessis sibi contentus unusquisque limitibus: alter in alterius provienciam nihil presumat, nec emeritis in suis ecclesiis clerici peregrini et extranei et qui ante ignorati sint ad exclusionem eorum qui bene de suorum civium merentur testimonio, preponantur, ne novum quadam, de quo episcopi flant, institutum videatur esse collegium.

V. Quod nolentibus clericis vel populis, nemo debet episcopus ordinari.

Nullus invitatis detur episcopos: cleri, plebis et ordinis consensu et desiderium requiratur. Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius clericis, cui est episcopus ordinandus, nullus dignus, quod evenire non credimus, potuerit reperiri. Primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis ecclesiis merito præferantur. Habeat unusquisque saxe fructum militiae in Ecclesia in qua suam per omnia officia transegit etatem. In aliena stipendia minime alter obrepat; nec alii debitam sibi alter au-

^a Bibl. Reg., 4, Tol. I, 2, Urg., cognoverint.

A deat vindicare mercedeau. Si facultas clericis resistendi, si se viderint prægravari, et quos sibi ingeri extraneorum agnoverint non timeant refutare. Qui si non debitum præmium, vel liberum de eo qui eorum rectorus est debent habere judicium.

VI. Quod ab illicitis sit ordinationibus abstinentum.

Abstineatur etiam ab illicitis ordinationibus. Nullus ex laicis, nullus digamus, nullus qui sit vidua maritus aut fuerit, ordimetor; sed irreprehensibilis, quemlibet elegit Apostolus, fiat. Per Mosem Dominus præcepit: *Virginem accipiat sacerdos uxorem.* Subequitur, et supplet Apostolus, eodem locutus spiritu, unius uxoris virum debere episcopum consecrari. Ad hanc ergo elegantur formulam sacerdotes, et si que factæ sunt ordinationes illicitæ removeantur; quoniam stare non possunt, nec discussionem nostram subterfugere poserunt quamvis latere se testimoniem, qui aliter pervenerint, ut nulla religionis reverentia obscuritate suscetur. Non sit vana gloriatione palliatis: episcopalem morem qui episcopi sunt sequantur. Daniel, ut diximus, qui accusationem pontificali honore subterfugere se posse credidit, et ad fastigium tantum accusatores suos latendo pervenit, a sanctitatis vestrae cœtu interim se moverit segregatum, qui se nostro iudicio debet objicere si conscientiae sua novit confidentiam obtinere. Massiliensis vero Ecclesiæ sacerdotem, qui dicitur (quod dictu nefas est) in necem fratris taliter gratulatus, ut huic, qui ejus sanguine cruentatus advenerat, portionem cum eodem habiturus occurreret, vestro eum audiendum collegio delegamus. Datum vii Kalendas Augustas, Felice et Tauro concubibus.

XXXV

EPISTOLA EJUSDEM COELESTINI AD EPISCOPOS PER APULIAM ET CALABRIAM.

Cœlestinus universis episcopis per Apuliam et Calabriam constitutis.

49 I. Quod nulli sacerdotum liceat canones ignorare.

Nulli sacerdotum liceat canones ignorare, nec quidquam facere, quod Patrum possit regulis obviare. Quae enim a nobis res digna servabitur, si decretalium norma constitutorum pro aliquorum libitu licentia populis permitta frangatur?

II. Quod non oporteat contemptus clericis ecclesiastarum de laicis episcopos ordinari.

Audivimus quasdam propriis destinatas rectoribus civitates episcopos sibi petere vello de laicis, tantumque fastigium tam vilius credere, ut hoc bis, qui non Deo sed saeculo militaverint, astiment nos posse conferre, non solum male de suis clericis, in quorum contemptum hoc faciunt, judicantes, sed et de nobis peccime, quos credunt hoc posse facere, sentientes. Quod nunquam auderent, si non quo-

^a Ex reliquis Codicibus, præter Alv., in quo: *Præpropero alienum ordinem ambiant.*

rumdem illic his consentiens sententia coniveret. Ita nihil quam frequentius sunt decreta proficiunt, ut hoc, quasi nuncquam de hac parte scriptum fecerit, ignoretur. Quid proderit per singula clericos stipendia militasse, et omnem egisse in dominicis castris etatem, si qui his præfuturi sunt ex laicis requirantur, D qui vacantes saeculo, et omnem ecclesiasticum ordinem nessentes, salto præpropero in alienum honorem ambiant ^a immoderata cupiditate transcedere, et in aliud vita genus calcata reverentia ecclesiastica disciplines transire? Talibus itaque, fratres charissimi, qui juris nostri, id est canonum, gubernacula custodimus, necesse est obviemus, hisque fraternitatem tuam ^b epistolis commonemus, ne quis laicum ad ordinem clericatus admittat, et sinat fieri unde ei illum decipiat, et sibi causas generet quibus reus constitutis decretalibus fiat.

III. Quod docendus sit populus, non sequendus.

Docendus est populus, non sequendus: nosque, si

^b Rectius *restram*; nam ad plures sermo fit.

nesciunt, eos quid licet quidve non licet commovere, non his consensum præbere debemus. Quisquis vero conatus fuerit tentare prohibita, sentiel censoram sedis apostolicae minime defuturam. Quia enim sola admonitionis auctoritate non corrigimus necesse est per severitatem congruentem regulis vindicta-

A cemus. Per totas hoc ergo, quæ propriis rectoribus carent, ecclesias volumus innotescat, ut nullus sibi spe aliqua forsitan blanditus illudat. Datum xi Kalendas Augustas, Florentio et Dionysio consilibus.

XXXVI

EPISTOLA PAPÆ LEONIS

AD VIKRUS EUTYCHETEM CONSTANTINOPOLITANUM ABBATEM,

Qui Verbi et carnis unam ausus est pronuntiare naturam, dum constat in Domino Jesus Christo unam personam nos confiteri in duabus naturis, Dei scilicet atque hominis.

Dilectissimo filio Eutycheti presbytero Leo episcopus salutem in Christo.

50 Ad notitiam nostram tuam dilectionis epistolam retulisti quod Nestoriana heresis quorumdam rursum studiis pullularet. Sollicitudinem tuam ex hac parte nobis placuisse rescribimus, quoniam index animi tui est sermo quem sumpsimus, unde non

B ambigimus auctorem catholicæ fidei Dominum tibi in omnibus adfuturum; nos autem, cum plenius quorū hoc improbitate fiat potuerimus agnoscere, necesse est, auxiliante Domino, providere, quatenus nefandum virus dedumque damnatum radicitus possit extingui. Deus te custodiat incolumentem, dilectissimo fili.

XXXVII

EPISTOLA LEONIS PAPÆ

AD FLAVIANUM CONSTANTINOPOLITANUM EPISCOPUM,

Ubi querit quod Eutyches contra fidem catholicam sentiens a communione Ecclesiarum ab eo fuerit separatus.

Bilectissimo fratri Flaviano Leo.

Cum Christianissimus et clementissimus imperator sanctæ et laudabilis fidei, pro Ecclesiæ catholicæ pace sollicitus, ad nos scripta transmiserit de his qui apud vos perturbationis strepitum commoverunt, miramur fraternitatem tuam quid illud scandali fuit nobis silere posuisse, et non potius procurasse ut primitas nos insinuatio tuæ relationis instrueret, ne rerum gestarum fidem possemus ambigere. Accepimus enim libellum Eutychetis presbyteri, qui se queritur accusante Eusebio episcopo immerito communione privatum, maxime cum evocatum se adfuisse testatur, nec sui præsentiam **51** denegasse, adeo ut in ipso judicio libellum appellationis assertar obtilisse, nec tam suisse susceptum; quaque ratione compulsi sit ut contestatoris libellus in Constantinopolitana urbe proponeret. Quibus rebus intercedentibus necdum agnoscimus qua justitia a communione Ecclesiarum fuerit separatus. Sed respicieutes ad causam, facti tui nosse volumus rationem, et usque ad nostram notitiam cuncta deferri; quoniam nos, qui sacerdotum Domini matura volumus esse judicia, nihil possumus incognitis rebus in eijusquam partis præjudicium defluire, priusquam universa quæ gesta sunt veraciter audiamus. Et ideo fraternitas tua per idoneam maxime aptamque personam ple-

C nissima nobis relatione significet, quid contra antiquam fidem novitatis emerserit, quod severiori sententia dignum fuerit vindicari. Nam et Ecclesiæ moderatio et religiosissimi principiis fides multam nobis sollicitudinem Christianæ pacis inducunt, ut amputatis dissensionibus fides catholicæ inviolata servetur, et, his qui prava defendunt ab errore revocatis, nostra auctoritate, quorum filii probata fuerit, muniantur. Nec aliqua poterit ex hac parte difficultas afferri, cum memoratus presbyter libello proprio sit professus paratum se esse ad corrigendum, si quid in se fuerit inventum quod reprehensione sit dignum. Decet enim in talibus causis hoc maxime provideri, ut sine strepitu concertationem et charitas custodiatur, et veritas defendatur, frater D charissime. Et ideo quia dilectio tua de tanta causa nos videt necessario esse sollicitos, quam plenissime et lucide universa nobis, quod ante facere debuit, indicare festinet, ne inter assertiones partium aliqua ambiguitate fallamur, et dissensio, quæ in suis initiis abolenda est, nutritur, cum in corde nostro observantia, Deo inspirante, permaneat, ne constitutiones venerabilium Patrum divinitus roborate et ad soliditatem fidei pertinentes prava cujusquam interpretatione violentur. Deus te incolumentem custodiat, frater charissime.

**RESRIPTUM FLAVIANI CONSTANTINOPOLITANI EPISCOPI
AD LEONEM URBIS ROMÆ PAPAM.**

Dominino beatissimo amabili patri Leoni Flavianus A et archimandrites, qui quasi nostræ religionis sectam sapiebat, et hanc præferebat, Nestorii autem impietatem confirmabat, et succingebatur pro Nestorio militare in pugna, qui contra Nestorium parabatur. Trecentorum autem decem et octo sanctorum l'atrum de fide expositionem factam ad Nestorium vel ad similes ejus, cui omnes assenserunt, tentavit avellere, antiquam impii Valentini et Apollinaris reparans sectam, et non timuit præceptum veri Dei dicentis : *Quicunque scandalizaverit nomen de pusillis iisis, expedit ei ut mola asinaria alligetur collo ejus, et demergatur in profundum maris.* Verecundiam autem omnem adjecit, et quam gerebat infidelitatis pellem excusset. In sancta synodo asserebat instanter dicens Dominum nostrum Jesum Christum non oportere confiteri de duabus naturis post humanam susceptionem, cum a nobis unius substantiaz et unius personæ cognoscatur, neque carnem Domini coessentialē nobis subsistere, tanquam ex nobis susceptam, et coadunatam Deo Verbo secundum substantiam; sed dicebat Virginem quidem quæ eum genuit secundum carnem consentivam ^a nobis esse : ipsum autem Dominum non suscepisse ex ea carnem consentivam nobis, sed corpus Domini non esse quidem corpus hominis, humanum vero corpus esse quod est ex Virgine, omnium Patrum expositionibus contraria sentiens.

II. De fraudulenta subtilitate hæreticorum.

Sunt enim quidam, vestie sua oves significantes, interius raptorei lupi, quos ex fructibus eorum debemus agnoscere. Iste prima fronte videntur esse de numero nostro; sed non sunt de numero nostro : si enim de numero nostro essent, nobiscum mansissent. Quando autem coepérant assumere impietatem, illud quod occultabatur in illis aperitur, et dolus omnis sit manifestus 52 omnibus ^b. Inveniuntur autem infirmæ fidei homines, et qui divinas lectiones nesciant, et secum eos in perditionem præcipitant, dissipantes et vituperantes Patrum disciplinas, et relinquunt sanctas Scripturas ad suam perditionem : quos debemus prævidere et a quibus multum cavere, ne in malitia sua aliqui occupati concidant de sua firmitate. Asserunt ^c enim linguam suam quasi serpentes, et venenum in labiis habent quasi aspides, de his propheta clamavit.

III. De blasphemis Eutychetis.

Talis nobis Eutyches emersit, quoudam presbyter

^a In cæteris præter Alv. : neque.

^b In reliquis, præter Alv., sit omnibus manifestus.

^c Am., Bibl. Reg., Esc. 3, 4, Exacuerunt.

B

et archimandrites, qui quasi nostræ religionis sectam sapiebat, et hanc præferebat, Nestorii autem impietatem confirmabat, et succingebatur pro Nestorio militare in pugna, qui contra Nestorium parabatur. Trecentorum autem decem et octo sanctorum l'atrum de fide expositionem factam ad Nestorium vel ad similes ejus, cui omnes assenserunt, tentavit avellere, antiquam impii Valentini et Apollinaris reparans sectam, et non timuit præceptum veri Dei dicentis : *Quicunque scandalizaverit nomen de pusillis iisis, expedit ei ut mola asinaria alligetur collo ejus, et demergatur in profundum maris.* Verecundiam autem omnem adjecit, et quam gerebat infidelitatis pellem excusset. In sancta synodo asserebat instanter dicens Dominum nostrum Jesum Christum non oportere confiteri de duabus naturis post humanam susceptionem, cum a nobis unius substantiaz et unius personæ cognoscatur, neque carnem Domini coessentialē nobis subsistere, tanquam ex nobis susceptam, et coadunatam Deo Verbo secundum substantiam; sed dicebat Virginem quidem quæ eum genuit secundum carnem consentivam ^a nobis esse : ipsum autem Dominum non suscepisse ex ea carnem consentivam nobis, sed corpus Domini non esse quidem corpus hominis, humanum vero corpus esse quod est ex Virgine, omnium Patrum expositionibus contraria sentiens.

IV. De excommunicatione ejus justissima.

C

Sed ne multa dicens longam faciam epistolam, olim quidquid egerimus misimus ad beatitudinem vestram: quibus litteris docuimus et presbyterio illum esse nudatum, quia sic captus est, et jussimus eum cum monasteriis nullam habere rationem, et exclusimus eum a communione nostra, ut sanctitas vestra, hoc cognoscens quod circa illum actum est, omnibus episcopis sub beatitudine vestra agentibus manifestare dignetur illius impietatem, ne nescientes aliqui quid ille sentiret, quasi ad orthodoxum, vel per litteras vel per aliquam conjunctionem loquantur.

^d Rectius consubstantialem, licet eodem sensu consentivam intelligent Codices.

D I. Quod ignorantia sanctorum Scripturarum Eutychetem hæreticum fecerit.

Quibus Eutyches, qui presbyterii nomine honorabilis videbatur, multum imprudens et nimis imperitus ostenditur, ut etiam de ipso dictum sit a propheta : *Nolet intelligere ut bene ageret : iniquitatem mediatus est in cubili suo.* Quid autem iniq[ue]ius quam impia

Dilectissimo fratri ^a Flaviano Leo.

53 Lectis litteris tuis dilectionis ^b, quas miramur suissem tam seras, et gestorum episcopaliū ordine recensito, tandem quid apud vos scandali contigerit atque contra integratatem fidei exortum suisset agnoscens, et quæ prius videbantur occulta nunc nobis reseverata patuerunt.

^a B.bl. Reg., Esc. 4, Patri.

sapero, et sapientioribus doctioribusque non cedero? Sed in hanc insipientiam cadant qui, cum ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obstaculo, non ad propheticas voces, non ad apostolicas litteras, non ad evangelicas auctoritates, sed ad sometipsos recurrent, et ideo magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuerunt. Quam enim eruditio de sacris Novi et Veteris Testimenti paginis acquisivit, qui ne ipsis quidem symboli initia comprehendit; et quod per totum mundum omni regeneratorum voce deponitur, istius adhuc sensu corde non capit?

II. Contra eos qui in duos filios dispensationis dominicae mysterium scindere moluntur.

Nesciens igitur quid deberet de Verbi Dei incarnatione sentire, nec volens ait promerendum lumen intelligentie in sanctorum Scripturarum latitudine laborare, illam saltem communem et ^a indiscretam confessionem sollicito recipuisse auditu, quam fidelium universitas proficitur credere se in Deum Patrem Omnipotentem et Jesum Christum Filium ejus, qui natus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine. Quibus tribus sententiis omnium sere haereticorum machine destruuntur. Cum enim Deus et omnipotens et Pater creditur, sempiternus enim Filius demonstratur, in illo a Patre differens, quia de Deo Deus, et de omnipotente omnipotens, de aeterno natus est coeternus, non posterior tempore, non inferior potestate, non dissimilis gloria, non divisus essentia; idem vero sempiterni genitoris unigenitus sempiternus natus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine. **C** Quae nativitas temporalis illi nativitati divinae et sempiternae nihil minuit, nihil contulit, sed totam se reparando homini, qui erat deceptus, impediret; ut ei mortem vincere, ei diabolum, qui habebat mortis imperium, sua virtute destrueret. Non enim superare possemus peccati et mortis auctoren, nisi naturam nostram illi susciperet et suam faceret quem nec peccatum contaminare nec mors potuit detinere. Conceptus quippe est de Spiritu sancto intra uterum virginis matris, quae illum ha salva virginitate edidit, quemadmodum salva virginitate concepit. Sed si de hoc Christianae fidei fonte purissimo sincerum intellectum haurire non poterat, quia splendorem perspicue veritatis obsecratione sibi propria tenebrait, doctrinæ se evangelicæ sublidisset dicente Matthæo: *Liber generationis Iesu Christi filii David, filii Abraham.* Apostolicæ quoque prædicationis expetiisset instruclum, et legens in Epistola ad Romanos: *Paulus seruos Iesu Christi vocatus apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ex semine **54** David secundum carnem.* Ad propheticas quoque paginas piam sollicitudinem contulisset inveniens promissionem Dei ad Abraham dicentis: *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Et ne de hujus seminis proprietate dubitaret, secutus fuisset

^a Ex Aen. et Biol. Reg. In ceteris, discretam.
In ceteris, praeter Alv. vocabunt.

Apostolum dicentem: *Abrahæ dicitur semini promissio nunc, et semini ejus. Non dicit et seminibus, quani in multis, sed quasi in uno et semini tuo, quod es Christus.* Ita quoque prædicationem interiori apprehendisset auditu, dicentis: *Ecce virgo in utero accipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus: ejusdemque prophetae fideliter verba legisset: Puer natus est nobis, filius datus est nobis, cuius potestas super humeros ejus, et vocabitur ^b nomen ejus magni consilii angelus, admirabilis consiliarius, Deus fortis, princeps pacis, pater futuri saeculi.* Nec frustratorie loquens ita Verbum diceret carnem factum, ut editus utero virginis Christus haberet formam hominis, et non baberet materni corporis veritatem. An forte ideo putavit **B** Dominum nostrum Jesum Christum non nostræ esse naturæ, quia missus ad beatam Mariam angelus ait: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbravit tibi; ideoque, quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei;* et quia conceptus virginis divini fuit operis, non de natura concipientis fuerit caro concepti? Sed non ita a nobis intelligenda est illa generatio singulariter mirabilis, et mirabiliter singularis, ut per novitatem creationis proprietas remota sit generis. Fecunditatem enim virginis Spiritus sanctus dedit; veritas autem corporis sumpta de corpore est, et ædificante sibi Sapientia domum Verbum caro factum est et habitavit in nobis, hoc est in ea carne quam suscepit ex homine, et quam spiritus vitae rationabilis ^c animavit.

III. Contra eos qui passibilem divinitatem unigeniti Filii audent asserere.

Salva igitur proprietate triusque naturæ et in unam coeunte personam, suscepta est a maiestate humilitas, a virtute infirmitas, ab aeternitate mortalitas, et ad resolvendum conditionis nostræ debitum natura inviolabilis naturæ est unita passibili, ut quod nostris remedii congruebat unus atque idem mediator Dei et hominum homo Christus Jesus et mori posset ex uno, et mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis perfectaque natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Nostra autem dicimus quae in nobis ab initio Creator condidit et quae reparanda suscepit. Nam illa quae deceptor intulit, et homo deceptus admisit, nullum habuerunt **D** in Salvatore vestigium. Nec quia communionem humanarum subiit infirmatum, ideo nostrorum fuit particeps delictorum. Assumpsit formam servi sine sorde peccati, humana augens, divina non minuens; quia exinan tio illa qua se invisibilis visibilem præbuit, et Creator ac Dominus omnium rerum unus voluit esse mortalium, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis. Proinde qui manens in forma Dei fecit hominem, idem in forma servi factus est homo. Tenet enim sine defectu proprietatem suam ultraque natura; et sicut formam servi Dei forma non admetit, ita formam Dei servi forma non minuit. Nam

^c Esc. 4, Urg., Ger., rationalis.

quia gloriabatur diabolus hominom sua fraude deceptum divinis caruisse muneribus, et immortalitatis dote nudatum duram mortis sublissa sententiam, seque in malis suis quoddam de prævaricatoris conseruo invenisse solatium, Deum quoque, justitiae exigente ratione, erga hominem, quem tantum honore considerat, propriam malasse sententiam; opes fuit secreti ^a dispensatione consilii, ut incommutabilis Deus, cuius voluntas non potest sua benignitate privari, primam erga nos pieatis suas dispensationem sacramento occultiore ^b compliceret, et homo diabolus iniquitatis versutia actus in culpam contra Dei propositionem non periret.

IV. Contra eos qui in dubiis naturis Christi tempore ramentum vel confusione argumentantur.

Ingreditur ergo hac mundi infirma Filius Dei, de caelesti sede descendens, et a paterna gloria non recedens, novo ordine, nova nativitate generatus. Novo ordine, quia inuisibilis in suis visibilis factus est in nostris; incomprehensibilis voluit comprehendendi; ante tempora manens cœpit esse ex tempore; universitatis Dominus servilem formam obumbrata majestatis sue immensitate suscepit; impassibilis Deus non designatus est homo esse passibilia, et immortalis mortis legibus subjacere. Nova autem nativitate generatus, quia inviolata virginitas concupiscentiam aescivit, et carnis materiam ministrait. Assumpta est de matre Domini natura, non culpa; nec in Domino Iesu Christo ex utero virginis **55** genito, quia nativitas est mirabilis, ideo nostra est naturæ dissimilis. Qui enim verus est Deus, idem verus est homo: et nullum est in hac unitate mendacium, dum invicem sunt et humilitas hominis et altitudo deitatis. Sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate. Agit enim ultraque forma cum alterius communione quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est. Unum horum coruscat miracula, aliud succumbit injuryi: et sicut Verbum ab æqualitate paternæ gloria non recedit, ita caro naturam nostri generis non relinquit. Unus enim idemque est vere Filius Dei, et vere hominis Filius: Deus per id quod in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; homo per id quod Verbum caro factum est, et habitavit in nobis: Deus per id quod omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil; homo per id quod factus est ex nulliere, factus sub lege. Nativitas carnis manifestatio est humanae naturæ: partus virginis divinae est virtutis indicium. Infans parvuli ostendatur humilitate cunarum, magnitudo Altissimi declaratur vocibus angelorum: similes est rudimentis hominum, quem Herodes impie molitur occidere; sed Dominus est omnium, quem Magi gaudent suppliciter adorare. Jam cum ad precursoris sui Joannis baptizatum venit, ne lateret quod carnis velamine divinitas tegeretur, vox Patris de cœlo intouans dixit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene*

*A complaci. Quem itaque sicut hominem diaboli tentat astutia; eidem sicut Deo angelica famulantur officia. Esurio, siffræ, lassescere, atque dormire evidenter humanum est; sed quinq[ue] panibus quinque millia hominum satiare, et largiri Samaritanæ aquam vivam ejus haustus bilenti præstet ne ultra iam sitiat, supra dorsum maris plantis non desidentibus ambulare, et elationes fluctuum increpata tempestate consternere, sine ambiguitate divinum est. Sicut ergo, ut multa præteream, non ejusdem naturæ est flere miserationis affectu amicum mortuum, et eundem remoto quadriduanæ aggere sepulturæ ad vocis imperium excitare redivivum, aut in cruce pendere, et in noctem luce conversa omnia elementa tremescere, aut clavis transfixum esse, et paradisi portam fideli latroni aperire; ita non ejusdem nature est dicere: *Ego et Pater unus sumus*, et dicere: *Pater major me est*. Quamvis enim in Domino Iesu Christo Dei et hominis una persona sit, aliud tamen est unde in utroque communis est contumetia, aliud unde communis est gloria. De nostro enim illi est minor a Patre humanitas, de Patre illi est æqualis cum Patre divinitas.*

V. Contra eos qui caelestem, aut alterius ejusdemque substantia existere formam servi, quam ex nobis assumpsit, insinuando assertant.

Propter hanc ergo unitatem personæ in utraque natura intelligendam et Filius hominis legitur descendisse de cœlo, cum Filius Dei carnem de ea virginem, de qua est natus, assumpsit; et rursus Filius Dei crucifixus dicitur ac sepultus, cum hæc non in divinitate ipsa, qua Unigenitus consempiternus et consubstantialis est Patri, sed in naturæ humanae sit infirmitate perpetuus. Unde unigenitum Filium Dei crucifixum et sepultum omnes etiam in symbolo contemplamur, secundum illud Apostoli dictam: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum majestatis crucifixissent*. Cum autem ipse Dominus noster atque Salvator fidem discipulorum suis interrogationibus eruditoret: *Quem, inquit, dicunt homines esse Filium hominis?* Cumque illi diversæ [Bibl. Reg., divisæ] aliorum opinione retekuissent: *Vos autem quem me dicitis esse?* me utique, qui sum filius hominis, et quem in forma servi atque in veritate carnis aspicitis, quem me esse dicitis? Ubi beatus Petrus divinitus inspiratus et confessione sua omnibus gentibus præfuturus: *Tu es, inquit, Christus Filius Dei vivi*. Nec immerito beatus est pronuntiatus a Domino, et a principali petra soliditatem et virtutis traxit et nominis, qui per revelationem Patris eundem et Dei Filium est confessus et Christum, quia uanum horum sine alio receptum non proderat ad salutem, et æqualis periculi erat dominum Iesum Christum aut Deum tantummodo sine homine, aut sine Deo solum hominem credidisse. Post resurrectionem vero Domini, quæ utique veri hominis fuit, quia non alter est resuscitatus quam qui fuerat crucifixus et mortuus, quid aliud quadragesima diem non mora ge-

^a Bibl. Reg., decreti.

stum est, quam ut fidei nostræ integritas ab omni caligine mundaretur? Colloquens enim cum discipulis et cohabitans, atque convescens, et pertractari se diligenti curiosoque contactu ab eis, quos dubietas præstringebat, admittens, ideo et clausis januis ad discipulos introibat, et flatu suo dabat Spiritum sanctum, et donato intelligentiae lumine sanctorum Scripturarum occulta pandebat. Et rursus idem vulnus lateris, fixuras clavorum, et ommia recentissimæ 56 passionis signa monstrabat, dicens: *Videte manus meas et pedes, quia ego sum. Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere; ut agnosceretur in eo proprietas divinitatis humanaeque naturæ individua permanere, et ita sciremus Verbum non hoc esse quod carnem, et unum Dei Filium et Verbum confiteremur et carnem. Quo B fidei sacramento Eutyches iste nimium aestimandus est vacuus, qui naturam nostram in Unigenito Dei nec per humilitatem mortalitatis, nec per gloriam resurrectionis agnovit, nec sententiam beati apostoli et evangelistæ Joannis expavit dicentis: *Omnis spiritus qui confiteratur Jesum Christum in carne renisse, ex Deo est, et omnis spiritus qui solvit Jesum ex Deo non est, et hic est Antichristus.* Quid autem est solvere Jesum, nisi humanam ab eo separare naturam, et sacramentum, per quod unum salvati sumus, impudentissimis evacuare figmentis? Caliginans [Bibl. Reg., caligans] vero circa naturam corporis Christi necesse est, ut etiam in passione ejus eadem obsecratione desipiat. Nam si crucem Domini non putat suisam, et susceptum pro mundi salute supplicium verum suisse non dubitat, cuius credit mortem agnoscat et carnem, nec diffiteatur nostri corporis hominem quem cognoscit suisse passibilem, quoniam negatio veræ carnis negatio est etiam corporeæ passionis. Si ergo Christianam suscepit fidem, et a prædicatione Evangelii animum non avertit auditum, videat qua natura transfixa clavis pependerit in crucis ligno, et aperto per militis lanceam latere crucifixi intelligat, unde sanguis et aqua fluxerit, ut Ecclesia Dei et lacro regeneraretur et poculo. Audiat et beatum Petrum apostolum prædicantem quod sanctificatio spiritus per aspersionem fiat sanguinis Christi; nec transitorie legat ejusdem apostoli verba dicentis: *Scientes quod non corruptibilibus argento et auro redempti estis de vana vestra conversatione patetæ traditionis, sed pretioso sanguine, quasi Agni incontaminati et immaculati Iesu Christi.* Beati quoque apostoli Joannis testimonio non resistat dicentis: *Et sanguis Iesu Christi Filii Dei mundat nos ab omni peccato.* Et iterum: *Hæc est victoria quæ vicit mundum, fides nostra; et quis est qui vicit mundum nisi qui credit quoniam Jesus est Filius Dei?* Hic est qui venit per aquam et sanguinem, Jesus Christus: non in aqua solum, sed in aqua et sanguine, et Spiritus est qui testificatur, quoniam Spiritus est veritas, quia tres*

A sunt qui testimonium dant, Spiritus, et aqua, et sanguis, et tres unum sunt; spiritus nomen sanctificationis, et sanguis redempctionis, et aqua baptismatis. Quæ tria unum sunt et individua manent, nihilque eorum a sua connexione sejungitur, quia Ecclesia catholica hac fide vivit, hac proficit, ut in Domino Iesu Christo nec sine vera divinitate humanitas, nec sine vera credatur humanitate divinitas.

VI. *Contra eos qui duas quidem ante adunationem naturas Domini delirant, unam vero post adunationem configunt.*

Cum autem ad interlocutionem examinis vestri Eutyches responderit dicens: Confiteor ex duabus naturis suisse Dominum nostrum ante adunationem, post vero adunationem unam naturam confiteor; B miror tam absurdam tamque perversam professionem nulla judicantium increpatione reprehensam, et sermonem nimis insipientem ita omissum, quasi nihil quod offenderet esset auditum; cum tam impie duarum naturarum ante incarnationem Unigenitus Dei suisse dicatur, quam nefarie, postquam Verbum caro factum est, natura in eo singularis asseritor. Quod ne Eutyches ideo vel recte [Ecc. 4, certe] vel tolerabiliter aestimet dictum, quia nulla vestra est sententia consultatum, dilectionis tuæ igitur diligentiam communemus, frater charissime, ut si per inspirationem misericordiæ Dei ad satisfactionem causa perducitur, imprudentia hominis imperitiæ etiam ab hac sensus sui macula per te purgetur, qui quidem, ut sicut gestorum ordo patefecit, bene cooperat a sua persuasione discedere, cum ex vestra sententia coarctatus profiteretur se dicere quod antea non dixerat, et ei fidei acquiescere cuius prius suisset alienus: sed cum anathematizando impio dogmati noluisset præbere consensum, intellexit eum fraternitas vestra in sua manere perfidia, dignumque esse qui iudicium condemnationis exciperet. De quo si fideliter aliquid utiliter dolet, et quani recte mota sit episcopalis auctoritas vel sero cognoscet ^a, vel si ad satisfactionis plenitudinem omnia quæ ab eo male sunt sensa, viva voce et præsenti subscriptione damnaverit, non erit reprehensibilis erga correctum quantacunque miseratio, quia Dominus noster verus est bonus pastor, qui animam suam posuit pro ovi-bus suis, et qui venit animas hominum salvare, non D perdere, imitatores nos vult esse suæ pietatis, ut peccantes quidem justitia coercent, conversos autem misericordia non 57 repellat. Tunc enim b fructuosissime fides vera defenditur quando etiam a sectatoribus suis opinio falsa damnatur. Ad omnem vero causam pie ac fideliter exsequendam fratres nostros Julianum episcopum et Renatum presbytērum, sed et filium nostrum Hilarum [Bibl. Reg., Hilarium] diaconum vice nostra direximus, quibus Dulcium notarium nostrum, cuius nobis fides est sœpe probata, sociamus, confidentes ad futurum dñi-

^a In reliquo, præter Alv., cognosceret.

b In reliquo, præter Alv.: Tunc enim demum fructuosissime.

nitatis auxilium, ut is qui erraverat damnata sensus A et Protogene viris clarissimis consulibus, æra sui pravitate salvetur. Datum Idus Junias, Astero cccclxxxvi.

XXXIX

EPISTOLA PETRI EPISCOPI RAVENNENSIS *

AD EUTYCHETEM PRESBYTERUM,

Ubi contra ejus errores illi apto exemplo respondet.

Dilectissimo et merito honorabili filio Eutycheti presbytero Petrus episcopus.

Tristis legi tristes litteras tuas, et scripta moesta morore debito perecurri, quia sicut nos pa' Ecclesiarum, sacerdotum concordia, tranquillitas plebis gaudere facit gaudio cœlesti, ita nos affigit et dejicit fraterna dissensio, præsertim cum talibus oratur ex causis. Triginta annis humanæ leges humanas adimunt quæstiones. Christi generatio, quæ divina lege scribitur inenarrabilis, post tot sæcula disputatio[n]e lemnaria ventilatur. Quid Origenes principiorum scrutator incurrit, quomodo Nestorius lapsus est disputans de naturis, non latet prudentiam tuam. Magi Jesum in eunabulis dominum mysticis muneri-

bus conſtitentur, et sacerdotes, qui sit qui virginali partu de Spiritu sancto natus est, dolenda interrogatione disquirunt. Cum vagitum daret Jesus in cunis, *Gloria in excelsis Deo cœlestis* clamabat exercitus: et modo quando in nomine Jesu omne genu flectitur cœlestium, terrestrium et internorum, originis ei quæstio commovetur. Nos, frater, cum Apostolo dicimus: *Etsi novimus Jesum secundum carnem, sed B nunc jam non novimus, nec possumus injuriose replicare, qui jubemus honorem dare, et timorem reddere, et exspectare, non discutere quem judicem confitemur.* Hæc in omnibus respondi, frater, litteris tuis.

* Esc. 4, Tol. 1, Narbonensis.

XL

EPISTOLA PAPÆ LEONIS AD EPHESYNAM SYNODUM

In qua provocat congregatos episcopos Eutychetis blasphemias condemnare.

58 Leo episcopus sanctæ synodo quæ apud Ephesum convenit.

Religiosa clementissimi principis fides sciens ad suam gloriam maxime pertinere, si intra Ecclesiam catholicam nullius erroris germen exsurgeret, hanc reverentiam divinis detulit institutis, ut ad sanctæ dispositionis effectum auctoritatem apostolice sedis adhiberet: tanquam ab ipso beatissimo Petro cu[m] declarari quid in ejus confessione laudatum sit, quando dicenti Domino: *Quem me esse dicunt homines Alium hominis?* varias quidem diversorum opiniones discipuli memorarunt. Sei cum ab eis quid ipsi crederent quereretur, princeps apostolorum plenitudinem fidei brevi sermone complexus: *Tu es, inquit, Christus Filius Dei vivi.* Hoc est: Tu qui vere es filius hominis, idem vere es Filius Dei vivi: Tu, inquam, verus in deitate, verus in carne, et salva genua proprietate naturæ utrumque unus. Quod si Eutyches intelligenter ac vivaciter crederet, nequaquam ab hujus fidei tramite deviare, propter quam ei responderetur a Domino: *Beatus es, Simon Bar Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in celis est.* Et ego tibi dico, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Nimirum autem a compage hujus ædificationis alienus est qui beati Petri confessionem non capit, et Christi Evangelio contradicit, ostendens se nullum unquam studium cognoscendæ [Esc. 4, agno. cndæ] veritatis habuisse

C ei superfluo honorabilem visum, qui nulla auctoritate cordis ornavit canitatem senectutis. Verum quia etiam talium non est negligenda curatio, et pie ac religiose Christiani sinus imperator haberi voluit episcopale concilium, ut pleniore judicio omnis possit error aboleri, fratres nostros Julianum episcopum, Renatum presbyterum, et filium meum Hilarium [Bibl. Reg., Esc. 4, Hilarium] diaconum, cumque his Dulcitiuum notarium probatae nobis fidei misi, qui vice mea sancto conventui vestre fraternitatis intersint, et communii vobissecum sententia, quæ Domino sint placitura constituent: hoc est, ut primitus, pestifero errore damnato, etiam de ipsis qui imprudenter erravit restituzione tractetur, si tamea doctrinam veritatis amplectens sensus hereticos, quibus imperiu D ejus fuerat irretita, plene aperioque propria voce et subscriptione damnaverit, quondam etiam in libello quem ad nos miserat est professus, spondens per omnia nostram securum se esse sententiam. Acceptis autem fratris et coepiscopi nostri Flaviani literis, plenius ad eum de his quæ ad nos videtur retulisse, rescripsimus, ut abolito hoc qui natus videbatur errore, in laudem et gloriam Dei per totum mundum una sit fides, et una eademque confessio, et in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus in gloria est Dei Patris. Datum Idus Junias, Astero et Protogene viris clarissimis consuli- bus, æra qua supra.

XLI

EPISTOLA LEONIS PAPÆ AD THEODOSIUM AUGUSTUM

De secunda synodo Ephesyna, in qua Eutycheis heresis quorundam episcoporum pravo intellectu adjuta est, unde hortatur eumdem Augustum, ut priscæ fidei constitutio ab eis non violetur, donec sacerdotes totius orbis coadunentur.

Leo episcopus, et sancta synodus, quæ in urbe Roma convenit, Theodosio Augusto.

59 Litteris clementiae vestrae, quas dudum ad beati Petri apostoli sedem pro catholicæ fidei amore missis, tantam fiduciam sumpsimus defendendæ per vos veritatis et pacis, ut in causa tam simplici tamque munita nihil putaremus posse existere quod noceret, præsertim cum ad episcopale concilium, quod haberi apud Ephesum præcepistis, tam in-truci sint inissi, ut si scripta quæ ad sanctam synodum vel ad Flavianum episcopum detulerint episcoporum publicari auribus Alexandrinus permisisset antistes, ita manifestatione purissimæ fidei, quam divinitus inspiratam et acceperimus et tenemus, omnium concertationum strepitus quievisset, ut nec imperitia ultra desiperet, nec occasionem nocendi simulatio reperiret. Sed dum privatæ cause religionis exercentur obtentu, commissum est impietate paucorum, quod universam Ecclesiam vulneraret. Comperimus enim non incertæ nuntio sed fidelissimo rerum quæ gesta sunt narratore Hilario ^b diacono nostro (qui vix, ne subscribere per vim cogeretur, effugit) convenisse ad synodum plurimos sacerdotes, quorum etiæ frequentia consultationi et judicio profuisse, si is qui sibi locum principem vindicabat sacerdotalem moderationem custodire voluisse, ut, sicut moris est, omnium sententias ex libertate prolati, id tranquillo et æquo constitueretur examine, quod et fidei congrueret et errantibus subveniret. In ipso autem judicio non omnes qui convenerant interfuisse cognovimus, nam alios rejectos [Bibl. Reg., ejectos], alios didicimus intromissos, qui pro supradicti sacerdotis arbitrio impensis subscriptionibus captivas manus derorent, et nocturnum statui suo scirent, nisi imperata fecissent, talemque ab eo profata esse sententiam, ut, dum homo unus impetratur, in omnem Ecclesiam serviretur: quod nostri ab apostolica sede directi adeo impium et calicolam fidei contrarium esse viderunt ut ad consentiendum nulla potuerint appressione compelli, constanterque in eadem synodo, ut decuit, fuerint protestati, nequaquam id quod constituebatur sedem apostolicam recepturam: quoniam revera omne Christianæ fidei sacramentum, quod abicit, a temporibus vestrae pietatis excinditur, nisi hoc scelerissimum facinus quod cuncta sacrilegia excedit aboleatur. Quia vero diabolica nequitia subtiliter fallit incertos, et ita quorundam imprudentiam per similitudinem pietatis illudit, ut pro salubribus noctura **60** persuadeat; removete, quomodo, a vestra pietatis conscientia periculum religionis et fidei, quodque in secularibus negotiis

^a Bibl. Reg., Esc. 4, Tol. 1, Ger., congregationum.

^b Bibl. Reg., Esc. 4, Hilario.

A legum vestrarum æquitate conceditur in rerum divinarum pertractione præstate, ut Christi Evangelio non inferat humana præsumptio. Ecce igit, Christianissime et venerabilis imperator, cum consacerdotibus meis implens erga reverentiam clementie vestrae sinceri amoris officium, cupiensque vos placere per omnia Deo, cui pro vobis ab Ecclesia supplicatur, ne ante tribunal Domini rei de silentio judicemur, obsecramur coram unius deitatis inseparabili Trinitate quæ tali facto laeditur, cum ipsa vestri sit custos et auxtrix imperii, et coram sanctis angelis Christi, ut omnia in eo statu esse jubeatis in quo fuerunt ante omne judicium, donec major ex toto orbis sacerdotum numerus congregetur; nec alieno peccato patiamini vos gravari, quia, quod necesse est nos B dicere, veremur ne cujus religio dissipatur indigatio provocetur. Præ oculis habete et tota mentis acie reverenter aspicite beati Petri gloriam, et communem cum ipso omnium apostolorum coronas, cunctorumque martyrum palmas, quibus alia non sicut causa patiendi, nisi confessio veræ divinitatis et veræ humanitatis in Christo. Cui sacramento quia impie nunc a paucis imprudentibus obviatur, omnes partium nostrarum Ecclesiarum, omnes mansuetudini vestra cum gemitibus et lacrymis supplicant sacerdotes, ut quia et nostri fideliter reclamarunt, et eisdem libellum appellationis Flavianus episcopus dedit, generalem synodum jubeatis intra Italiam celebrari, quæ omnes offensiones ita aut repellat aut mitigel, ne aliquid ultra sit vel in fide dubium, vel in charitate divisum: convenientibus utique Orientallium provinciarum episcopis, quorum si qui superati minis atque injuriis a veritatis tramite devlarunt, salutaribus remedii in integrum revocentur, ipseque quorum est causa durior, si consiliis melioribus acquiescant, ab Ecclesie unitate non excedant [Urg., Ger., discedant]. Quam autem post appellationem interpositam hoc necessarie postuletur, canonum Nicææ habitorum decreta testantur, quæ a totius mundi sunt sacerdotibus constituta, quæque subier adnexa sunt. Favete catholicis vestro more parentumque vestrorum, date defendendæ fidei libertatem, quam, salva clementie vestrae reverentia, nulla vis, nullus poterit mundanus terror auferre. Cum enim Ecclesie causa statum ^c regiminis vestri agimus et salutis, ut provinciarum vestrarum quieto jure potiamini, defendite contra haereticos incuncussum Ecclesie statum, ut et vestrum Christi duxera defendatur imperium. Datum in Idus Octobris, Astero et Protagene viris clarissimis consulibus, æra quæ supra.

^c Bibl. Reg., Esc. 5, 4, Tol. 1, 2, Ger., statutum regni vestri.

XLII

EPISTOLA LEONIS PAPÆ AD PULCHERIAM AUGUSTAM

Contra secundam Ephesynam synodum, ut ejus errores in alia synodo retractarentur

Leo episcopus et sancta synodus quæ in urbe Roma convenit Pulcheriæ Augustæ.

¶ Si epistolæ quæ in fidei causa ad pietatem vestram directæ sunt per nostros clericos pervenissent, certum est remedium vos in rebus ^a quæ contra fidem factæ sunt, aspirante vobis Domino, præstare potuisse. Quando enī sacerdotibus, quando Christianis religioni aut fidei defūisti? Sed cum ad manusuetudinem vestram adeo non pōuerunt pervenire qui missi sunt, ut ad nos via unius eorum Hilarus [Æm., Esc. 4, Hilarius] diaconus noster fugiens sit reversus, iteranda scripta credidimus, et ut validiores preces nostræ esse mereantur, ipsorum scriptorum quæ ad clementiam vestram non pervenerunt exempla subjecimus, amplioribus vos obtestationibus obsecrantes, ut quanto acerbiora sunt facta quibus pro sede regia vos convenit contrarie, tanto majori gloria curam ejus in qua excellitis religionis habeatis, ne catholice fidei integritas ulla humanarum concertationum occasione violetur. Quæ enim congregata apud Ephesum synodo sapienda et saudanda pacis remedio eredebantur, hæc non solum in majora pacis dispendia, sed, quod nimis dolendum est, etiam in ipsis fidei qua Christiani sumus excidia processerunt. Et hi quidem qui missi sunt quorumque unus vim Alexandrini episcopi sibi omnia vindicantis effugientis rerum gestarum nobis ordinem fideliter nutiavit, reclamarent in synodo, sicut oportuit, unius hominis non tam judicio quam furoris, protestantes ea quæ per viam metumque gerentur sacramentis Ecclesie et ipsi symbolo ab apostolis instituto præjudicare non posse, neque se ab ea fide ulla injuria separandos, quam plenissime expositam ^b atque digestam a sede beati apostoli Petri ad sanctam synodum detulissent. Cujus cum

A recitatio poscentibus episcopis non sit admissa, ut scilicet remota ea fide quæ patriarchas, prophetas, apostoles, et martyres coronavit, generatio Jesu Christi Domini nostri secundum carnem, et veræ mortis ac resurrectionis ejus confessio, quod horremus dicere, solveretur, seripsum de hac re, ut potius, ad gloriosissimum principem, et, quod est maximum, Christianum, cuius epistolæ pariter exempla subjecimus, ut fidem in qua renatus per Dei gratiam regnat nulla sineret novitate corrumpi: quoniam Flavianus episcopus in nostra omnium communione persistit, atque hoc quod factum est sine consideratione justitiae et contra omnem canum disciplinam, ratum haberi ratio nulla permittit, et quia dissensionis scandalum non abstulisset Ephesina syodus, sed auxisset: de habendo intra Italiam concilio et locus constitueretur et tempus, omnibus querelis et præjudiciis partis ultrisque suspensis, quo diligentius universa quæ offenditionem generaverant retractentur, et absque vulnere fidei, absque religionis injurya in pacem Christi redirent, qui per impotentiam subscrivere coacti sunt sacerdotes, et soli auferantur errores. Quid ut obtinere mereamur, probatissimæ vobis fidei pietas tua, quæ labores Ecclesie semper adjuvit, supplicationem nostram apud clementissimum principem sive specialiter a beatissimo Petro apostolo legationem commissam diguetur asserere ut priusquam civile hoc et extiale bellum intra Ecclesiam convalescat, reintegrandas illi unitatis copiam Deo **¶** auxiliante concedat, sciens imperii sui viribus profuturum quidquid catholicæ libertati benigna ipsius fuerit dispositione collatum. Datum III. Idus Octobris, Astero et Protogene viris clarissimis consulibus, æra qua supra.

^a Æm., Bibl. Reg., Esc. 3, 4, his rebus.

^b In cæteris præter Alv., dispositam.

XLIII

LEONIS PAPÆ AD PULCHERIAM AUGUSTAM.

Leo episcopus Pulcheriæ Augustæ.

Gaudere me plurimum et exultare in Domino pietatis tue scripta fecerunt, quibus evidenter ostenditur quantum catholicam diligis fidem, et quantum hereticum detesteris errorem. Hæresis quippe est nimis impia et Evangelio Veritatis inimica, quæ non portionem aliquam lèdere, sed ipsa Christianæ religionis conator fundamenta convellere, negans semipaterni Patris Filium sempiternum de utero beatæ Virginis matris veram carnem nostræ sumpsisse naturæ, et eos damnatione percellens, qui ab evangelica et apostolica fide nullo deduci errore potuerunt, illudque frustra prætendens quod Nicæna sy-

nodi fidem teneat, cuius eum constat esse alienum, gloriosissima Augusta. Unde quia nou deserit Ecclesiam suam divina proteccio, didente Domino: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi; eodemque opere et tempore spiritus Dei et clementiae vestrae sollicitudinem et curam nostri cordis accendit, ut de remediosis procurandis eadem utrique cuperemus, et quæ præ poposci nunc quoque instantius peto, majori utens fiducia deprecaudi, posteaquam præsidium venerandæ exhortationis accepi, sperans autem ad futurum misericordiam Dei, ut, cooperante vestra clementia, pestiferi erroris possit morbus auferri, et quidquid

ipso inspirante atque auxiliante potuerit salubriter A talis defendat auctoritas. Datum xvi Kalendas Aprilis, Valentiniano Augusto septies et Avieno viris clarissimis consulibus, æra CCCCLXXXVIII.

XLIV

EPISTOLA EXHORTATORIA LEONIS AD MARTINUM ET FAUSTUM PRESBYTEROS.

De damnatione Ephesyni concilii secundi.

Leu episcopus Martino et Fausto presbyteris.

63 Bonorum operum et spiritualium studiorum Deum auctorem esse non dubium est, qui quorum incitat mentes adjuvat actiones. Quod nobis praesenti experimento evidenter apparuit; siquidem interdiscretarum spatia longinqua regionum unum sumpserint corda nostra consilium, ut quod a nobis desiderabatis eo vobis tempore, quo epistolæ vestræ [Rectius fortassis, nostræ] emittebantur, occurrit, si tamen dilectioni vestræ tradi scripta nostra potuerunt, quæ non solum apostolicæ sedis auctoritate, sed etiam sanctæ synodi, que ad nos frequens convenerat, unanimitate directa sunt, ut in his quantum curam totius Ecclesiæ habeamus appareat; bortando scilicet omnium fidelium mentes, et clementissimorum principum præsidia ad defensionem fidei postulande, quorum pios et catholicos animos non disfidiimus opem atque auctoritatem suam justis petitionibus præstaturos, quo ciuius, auxiliante Domino, perniciosa heresia et dudum sanctorum Patrum auctoritate damnata, quæ nuper Ephesi male adjuta est,

auseratur. Interim vero det operam, quantum fieri potest, vestra dilectio, ut omnibus Ecclesiæ filiis innotescat quod contra impium sensum secundum doctrinam evangelicam et apostolicam prædicemus. Quia licet plene, quæ semper fuisse atque esset catholicorum sententia, scripserimus; tamen nunc quoque ad confirmandas omnium mentes non parum exhortationis addidimus. Memor enim sum me sub illius nomine Ecclesiæ præsidere, cuius a Domino Iesu Christo est glorificata confessio, et cuius filii omnes quidem haereses destruit, sed maxime impietatem præsentis erroris expugnat, et intelligo mihi aliud non licere, quam ut omnes conatus meos ei cause in qua universalis Ecclesiæ salus infestatur impendam. Ne autem aliqua negligenter occasione scripta nostra ad vos non potuerint pervenire, exemplaria eorumdem nunc mittenda credidimus, ut nullo modo fidei quam defendimus prædicatio vestræ notitiae subtrahatur. Datum xvi Kalendas Aprilis, Valentiniano Augusto septies et Avieno viris clarissimis consulibus, æra qua supra.

XLV

EPISTOLA LEONIS PAPÆ AD THEODOSIUM AUGUSTUM

Ubi scribit ut id quod de Incarnatione Filii Dei ab Anatolio Constantinopolitano episcopo prædicitur, agnoscat, et ut universale concilium in Italia fiat.

Leo episcopus Theodosio Augusto.

64 Omnibus quidem vestræ pietatis epistolis inter eas sollicitudines, quas pro fide patimur, spem securitatis nobis maximam præstititis, Nicænum commendando concilium, adeo ut ab illo, sicut sepe jam scribitis, non patiamini sacerdotes Domini deviare. Sed ne aliquid in præjudicium catholicæ defensionis viderer egisse, de ordinatione ejus, qui Constantinopolitanus coepit Ecclesiæ præsidere, nihil interim in alterutram partem temere rescribendum putavi, non dilectionem negans, sed manifestationem catholicæ veritatis exspectans. Quod æquanimiter ferat, obsecro, vestra clemensia, ut cum talem se erga fidem catholicam, quam cupimus, approbarit, de sinceritate ipsius et copiosius et securius gaudeamus. Ne vero aliqua illum de nostro animo mordet sinistra suspicio, occasionem totius difficultatis amoveo, nec aliquid exigo quod aut arduum videatur, aut dubium; sed ad id: quod nullus catholicus refutet invito. Noli enim sunt per universum mundum atque manifesti, qui ante nos sive Græca

sive Latina lingua in catholicæ veritatis prædicatione fulserunt, ad quorum scientiam atque doctrinam quidam etiam nostræ zelatis accidunt, de quorum scriptis par et multiplex profertur instrucio; quæ sicut Nestorianam haeresim destruxit, ita etiam hunc qui nunc repullust abscedet errorem. Itelagat itaque sollicite quæ a sanctis Patribus incarnationis Dominicæ fides fuerit custodita, semperque similiter prædicta: et cum sanctæ memorie Cyrilli Alexandrini episcopi epistolam (qua Nestorium corrigere et sanare voluit, pravas prædicationes ipsius arguens, et evidentius fidem Nicene definitionis exponens, quamque ab eo missam apostolicæ sedis scrinia suscepserunt) præcedentium sensui perspexerit consonantem. Ephesynæ etiam synodi gesta recenseat, quibus contra Nestorii impietatem a sancte memorie Cyrillo inserta et alligata sunt de incarnatione Domini catholicorum testimonia sacerdotum. Non aspernetur etiam meam epistolam recensere, quam pietati Patrum per omnia concordare reperiet. Cumque a se hoc quod eidem profuturum sit expeti desi-

derique cognoverit, catholicorum sententiis **A** toto corde consentiat, ita ut sinceram communis fidei professionem absolutissima subscriptione eoram omni clero et universa plebe declareret apostolica sedi, et universis Domini sacerdotibus atque Ecclesiis publicandam; ut, pacificato per unam fidem mundi, possumus omnes dicere, quod angelii nati de Maria virgine Salvatore cecinerunt: *Gloria in excelsis Deo, et in terra Pax hominibus bona voluntatis.* Quia vero et nos, et beati Patres nostri, quorum doctrinam et veneramus et sequimur, in unius fidei concordia sumus, sicut provinciarum omnium protestantur antistites, agat clementia vestrae devotissima fides, ut quamprimum ad nos Constantinopolitanum episcopi, qualia debent probati et catholici sacerdotis, scripta perveniant, aperte scilicet atque dilucide protestantia quod si quis de incarnatione Verbi Dei aliud aliquid credat aut asserat quam catholicorum omnium et mea professio protestatur, hunc a sua communione seernat, ut ei fraternalm in Christo charitatem merito possimus impendere. Ut autem salubribus curis velocior pleniorque, auxiliante Domino, per vestrae clementiae fidem præstetur effectus, sed pietatem vestram fratres, et coepiscopos meos Abus-

dium et Asterium, sed et Basilium et Senatorem presbyteros, quorum mibi est devoto probata, dixi; per quos, quæ nostræ forma sit fidei, manifestatis instructionibus **65** quas misimus, possitis dignanter agnoscere, ut si Constantinopolitanus antistes in eamdem confessionem toto corde consentiat, securi, ut dignum est, de ecclesiastica pace ietemur, neque aliquid residere videatur ambiguum, ut de superfluis forsitan suspicionibus laboremus. Si vero aliqui a puritate nostræ fidei atque a Patrum auctoritate dissentient, consilium universale intra Italiam, sicut synodus quæ ob hanc causam Romam convenierat mecum petit, clementia vestra concedat, ut in unum convenientibus omnibus his qui aut ignorantia aut terrore prolapsi sunt, correctionis remedium consulatur, nec cuiquam ultra sit liberum ita Nicænae synodi facere mentionem, ut ejus fidei inventari esse contrarius, quoniam et universæ Ecclesiæ et vestro imperio hoc profuturum est, si unus Deus, una fides, unum sacramentum salutis humanæ una totius mundi confessione teneatur. Datum xvi Kalendas Augustas, Valentianino Augusto VII et Avieno viris clarissimis consulibus, sera qua supra.

XLVI

EPISTOLA LEONIS AD PULCHERIAM AUGUSTAM

Pro his quæ superius a Theodosio Augusto postulavit.

Leo episcopus Pulcheria Augustæ.

Gaudet fidei clementia vestra, quod religiosum studium dignanter impeditis, ut Pax ecclesiastica renovetur, quæ quorundam dissensionibus videtur esse turbata. Debetur enim hoc vestrae specialiter gloria ut, ablatis omnibus scandalis quæ contra catholicam fidem inimicus excitaverat, una eademque sit per totum mundum confessio veritatis, quæ facilius certiusque reparabitur, si pravorum sensuum nulla semina, nulla vestigia relinquantur. Quod tamen mearum partium est præterire non debo, ut scilicet, quod de incarnatione Filii Dei a Constantinopolitano episcopo teneatur, agnoscam; præsertim cum in ordinatione ipsius dura præcesserint, taliaque ad nos debuerit scripta dirigere, quæ illum a contagione bujus qui nuper emersit erroris alienum evidenter ostenderint. Optans itaque seruram cum eo babere concordiam, gratiamque illi fraternali charitatis impendere, scribere ei interim distoli, non dilectionem negans, sed manifestationem catholicae veritatis exspectans. Simplex enim est abolutumque quod posco, ut remoto longarum dispositionum labore, sancte memorie Cyrilli Alexandrini episcopi epistolæ, quam ipse ad Nestorium miserat, acquiescat, in qua ei errorem Nestorii arguit, et fidem Nicænae definitionis exposuit; vel etiam epistolæ meæ, quæ ad sanctæ recordationis Flavianum episcopum est directa, consentiat. Quibus vigilanter inspectis, Constantinopolitanus antistes re-

pudandum sibi, quod ausus est contra puram et singularē fidem imperita insipientia definire, incuanctanter agnoscat, quia et mea et sanctorum Patrum de incarnatione Domini concors per omnia et una confessio est. Quam si quis existimaverit non secundam, ipse se a compage catholicæ unitatis abscedet, cum tamen nos, ut in integrum omnia revocentur, optemus. Ad effectum vero salubrium dispositionum velocius obtinendum fratres et coepiscopos meos Abundium et Asterium, sed et Basilium et Senatorem presbyteros probatissimos viros misi qui clementia vestrae formam fidei, quam secundum doctrinam venerabilium Patrum prædicamus offerrent, et remotis circumlocutionibus quibus obscurari veritas solet, quid de incarnatione Filii Dei a totius orbis probatis sacerdotibus defensum fuisset, ostenderent. Quos post divinam gratiam sancto vestrae pietatis auxilio dignum **66** est adjuvari, ne in totius Ecclesiæ perturbationem imprudens procedat intentio, cum correctione adhibita omnes oporteat in unius confessionis redire concordiam. A qua si forsitan ab aliquibus disreparatur, universale concilium sacerdotum haberi intra Italiam, clementia vestra admittente, jubeatur, quo remota arte fallendi, tandem patet, quid altiore tractatu aut coerceri debeat aut sanari. Datum xiii Kalendas Augustas, Valentianino Augusto VII et Avieno viris clarissimis consulibus.

XLVII

EPISTOLA LEONIS

AD FAUSTUM ET MARTINUM • CÆTEROSQUE PRESBYTEROS.

Leo episcopus, Fausto, Martino, Petro, Manuelli, Job, Antiocho, Abraamio^b, Theodoro, Pientio, Eusebio, Helpidio, Paulo, Asterio et Caroso presbyteris et archimandritis, et Jacobo diacono et archimandrite.

Causa fidei, in qua salus Christiana consistit, multa me sollicitudine laborare compellit metuentem, ne pravitas, quæ in suis fuerat amputanda principiis, processu temporis et pertinaciter fiat et latior. Nam cum clementissimus imperator talia ad nos scripta direxerit, quibus sollicitudinem suam pro pace universalis Ecclesiae demonstraret, ipse Constantinopolitanus episcopus, et hi qui eumdem consecrarunt, praeter id quod ad ordinationem novi antistitis pertinebat, nihil nobis de compressis vel abdicatis erroribus indicarunt, quasi in illa Ecclesia nullum scandalum, nulla exstisset offensio, aut non hinc præcipue fuerit ordinati meritum demonstrandum, si aliena a se quæ catholicorum sensibus sunt adversa docuissent. Ne ergo, quod inter longinquas regiones accidere

A solet, in nimias dilationes tenderent veritatis examina, fratres et coepiscopos nostros Abundium et Asterium sed et Basiliū et Senatorem presbyteros probatissimos viros ad piissimum principem cum sufficienti paternaru[m] auctoratum instructione direximus; quos in omnibus, fratres charissimi, diligentia ac sollicitudine vestra cupimus adjuravi, ut impietas, quæ circis ausibus in exitialia abrupta processit, simplices quoque decipiendi ulterius non habeat potestatem, cum altiore medicina etiam illis, cupiamus per correctio[n]is remedia subveniri, qui aut imperitis sunt lapai aut errore traducti. Et ideo vos qui justificamini per fidem, qui catholicam diligitis veritatem, et de singulari sacramento salutis humanæ per Spiritum sanctum estis edocti, collaborate nobiscum, et quanta potestis devotione id agite ^c, ut, falsitate distracta et fidei soliditate defensa, secura per totum mundum Dei pace potiamur. Datum xvi Kalendas Augustas, Valentino Augusto sexies et Avieno viris clavisimis consulibus.

^c AEm., id per totum agite.

^a Esc. 4, Tol. 1, *Martianum..... Martiano.*

^b Esc. 4, Tol. 1, 2, *Abraam. Ilo, Theodoro.*

XLVIII

EPISTOLA LEONIS AD PULCHERIAM AUGUSTAM,

Ubi ei gratias agit quod Nestorianam et Eutychianam hæresem fidei defensione destruxerit.

Leo episcopus Pulcheriæ Augustæ.

67 Quod semper de sancta pietatis vestræ mente præsumpsimus, id plenissime experiendo cognovimus, Christianam fidem, quainvis diversis pravorum appeteretur insidiis, vobis tamen præsentibus et in defensionem ejus a Dominu[m] præparatis non posse turbari. Non enim Deus aut suæ misericordiae sacramentum aut vestri laboris deserit meritum, quo dudum subdolum sanctæ religionis hostem ab ipsis visceribus Ecclesiæ depulisti, cum hæresem suam tueri impietas Nestorianæ non potuit, quia non fecellit famulam et discipulam veritatis, quantum simplicibus infundebatur veneni per illa loquacis hominis colorata mendacia. De quo virtutum agone processit, ut per sollicitudinem vestram ea quæ per Eutychetem diabolus molitus est, non laterent, et qui sibi singulas partes geminæ impietatis elegerant una catholicæ fidei virtute procumberent. Secunda ergo hac vobis de peremptio Eutychetis errore victoria est, quem si quid sani cordis habuisset, dudum in auctoribus suis perculsum olimque prostratum facile potuerat declinare, ne de sepultis cineribus rediviva tentaret incendia commovere, ut in eorum transiret consortium quorum secutus esset exemplum, gloriissima Augustæ. Libet igitur exultare cum gudio, et pro vestræ clementiæ prosperitate digna Deo vota persolvere, qui vobis per omnes partes mundi in quibus Domini

Evangelium prædicatur duplēcē jam et palmarū consulit et coronam. Clementia igitur vestra cognoscat omnem Romanam Ecclesiam de universis fidei vestræ operibus plurimum gratulari: sive quod legationem nostram pio per omnia juvistis affectu, et quod sacerdotes catholici, qui de ecclesiis suis injusta fuerant ejecti sententia, reduxistis, sive quod reliquias sanctæ memorie Flaviani innocentis et catholicī sacerdotiis ad Ecclesiam, cui bene præfuit, fecistis honore debito revocari. In quibus utique omnibus glorie vestræ multiplicatur augmentum, dum et sanctos pro suis meritis veneramini, et ab agro dominico spinas et tribulos vultis auferri. Quosdam sane episcopos de his qui rebus impiis videntur præbuisse consensum, reconciliationem poscere et catholicorum communionem desiderare tam nostrorum, quam fratris et coepiscopi mei Anatolii, cui testimonium ferre dignanu[m], relatione cognovimus, quorum desideriis sic præbemus effectum, ut correctis et quæ male sunt facta propria subscriptione damnantibus, participata nostroru[m] quos misimus cura cum supradicto episcopo pacis gratia tribualur, quia devotionis utrumque est Christianæ, ut et pertinaces veritas justa coercat, et conversos charitas non repellat. Quia vero novimus quantum piæ sollicitudinis catholicis sacerdotibus mansuetudo vestra dignetur impendere, indicandum esse curavimus fratrem et coepiscopum meum Eu-

sebūm nobisēum degere, et noſtre communionis A eſſe conſortem, cuius commandamus Eccleſiam, quam dicitur vastare qui illi iuſta aſſeritur ſubrogatus: illud etiam a veftra pietate poſcentes, quod vos ſpontaneo facere non dubitamus arbitrio, ut tam fratrem et coepiſcopum meum Julianum, quam Con-

ſtantinopolitanos clericos, qui ſanctæ memorizæ Flaviano fidelibus officiis adhæſerunt, ea qua deb̄tis gratia ſoveatis. De omnibus vero pietatem vefram per noſtres quid fieri aut ordinari deberet instruimus. Datum Idus Aprilis, Adelphio viro clarissimo conſule, æra cccclxxxviii.

XLIX

EPISTOLA LEONIS AD ANATOLIUM CONSTANTINOPOLITANUM.

Leo ep'ſcopus Anatoli⁹ ep'ſcopo.

I. *De fide ejus, scriptis missis probata.*

68 Gaudeamus in Domino, et in dono gratiæ ipius gloriemur, quia ſicut dilectionis tuae litteris, et fratrum noſtrorum, quos Constantinopolitani miseramus, relatione cognovimus, ſequacem te Evangelicæ eruditioſis ostendis, ut per ſacerdotis probabilem fidem merito præſumamus, quod tota Eccleſia eidein credita nec rugam cujuſquam sit erroris habitura, nec maculam, dicente Apoſtolo: *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* Illa est enim virgo Eccleſia ſponſa unius viri Christi, quæ nullo ſe patitur errore vitiari, ut per totum mundum una noſtris sit unius caſte communionis integritas, in qua ſocietatem tuae dilectionis amplectimur, et gestorum quæ ſumpſinus ſerien necessariis, ſicut oportuit, in unitam subscriptionibus approbamus. Ut ergo invicem dilectionis tuae animus noſtris confirmaretur alloquiſis, filios noſtros Carterium prebiterum, Patricium et Asclepiadem diaconos, qui ad nos tua ſcripta a detulerunt, cum epistolis noſtris post venerabilem diem festi paſchalis emiſimus, indicantes nos, tu ſupra diximus, de Constantinopolitani Eccleſiae pace gaudere, cui hanc curam ſemper impendimus, ut eam nulla velimus haereticorum fraude violari,

II. *De his qui metu in haeresem lapsi ſunt; si conversi fuerint, recipiantur.*

De fratribus vero quos et epifolis et legatorum noſtrorum relatione communionis noſtre cupidos esse cognovimus, eo quod doleant ſe contra potentiam contraque terrores non tenuiſſe constantiam, et alieno ſcēleri præbuſſe conſenſum, cum ita eos formido turbaret, ut in damnationem catholici atque innocentis antifititis, et in receptionem detestabilis pravitatis trepidi famularentur obsequio, illud quidem quod prætentibus et agentibus noſtris conſtitutum eſt approbamus, ut ſuarum interiū Eccleſiarum eſſent communione contenti. Sed cum legati noſtris quos niſimus participata tecum ſollicitudine volaimus, diſponatur; quatenus hi qui plenis ſatisfactionibus male geſta condeſmant, et accuſare magis ſe eligunt quā tueri, pacis et communionis noſtre unitale lătentur; ita ut digno priu anathema quæ contra fidem catholiceam ſunt reçopta dampnentur. Aliter enim in Eccleſia Dei, quæ corpus eſt Christi, nec rata ſunt ſacerdotijs nec vera ſacriſcia, niſi in noſtre proprietate naturæ veris no-

pontifex reconciliat, verus immaculati Agni ſanguis emundat. Qui licet in Patris ſit dextera conſtitutus, in eadem tamen carne, quam ſumpsit ex Virgine, ſacramentum propitiatiōnis exequitur, dicente Apoſtolo: *Christus Jesus, qui mortuus eſt, imo qui et resurrexit, qui eſt in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Neque enim potest in aliquo benignitas noſtra reprehendi, eum ſatisfaciētes recipimus quos doluimus eſſe deceptos. Nec aspero igitur communionis noſtre gratia deneganda eſt, nec temere largienda, quia ſicut plenum pietatis eſt oppreſſis charitatē dominicā redhiberi, ita justum eſt omnia perturbationis auctoribus imputari.

III. *De nominibus haereticorum ad ſacrum altare non recitandis.*

De nominibus autem Diocſori, Juvenalii et Eustachii ad ſacrum altare non recitandis dilectionem tuam hoc decet custodire quod noſtri ibidem conſtituti faciendum eſſe dixerint, quodque honoranda sancti Flaviani memorie non reppagnet, et a gratia tua Christianæ plebis animos non avertat. Nam ipum nihiſ eſt atque incongruum eos qui inaccēſes et catholicos ſua perſecutione vexarunt, ſanctorum nominibus ſine diſcretione inſcribi, cum, damnatum impictatē non deſerentes, ipſi ſe ſua pravitate condennant, 69 quos conuenit aut percelli pro perfidia, aut laborare pro venia.

IV. *De commendatione Juliani ep'ſcopi, vel illorum clericorum qui Flaviano ep'ſcopo in fide adhæſerunt.*

Fratrem vero et coepiſcopum noſtrum Julianum, vel clericos qui ſanctæ memorie Flaviano fidelibus officiis adhæſerunt dilectioni quoque tuae voluimus adhærere, ut quem fideli ſuę meritis vivere apud Dominum noſtrum noſtimus, ia te ſibi eum praſentem eſſe cognoſcant. Illud quoque dilectionem tuam noſte volumus, fratrem et coepiſcopum noſtrum Eusebium, qui cauſa fideli multa diſcrimina laboresque toleravit, nobiscum interiū demorari et in noſtra nunc communione periſſere, cuius Eccleſiam tua ſollicitudine volumus eao deſeſſam, ut et nihil eodem abſente depereat, et nullas ei in aliquo præjudicare præſumat, donec cum litterarum noſtrarum ad vos proſecutione peryemiat. Et ut major circa te vel noſtra vel totius Christianæ plebis affeſcio provocetur hoc quod ad dilectionem tuam ſcripſimus in omnium volumus notitiam per-

* Ex reliquis, præter Ali., in quo, ſubscripta.

venire; ut qui Deo nostro deserviant de confirmata A ris vero causis aliquae personis dilectio tua huius apud te pace sedis apostolicas gratulentur. De ceteris quas per nos accipies plenius instruetur.

L

EPISTOLA LEONIS AD MARTIANUM AUGUSTUM.

In qua illi pro conservatione catholicæ fidei gratulatur.

Leo episcopus Martiano Augusto.

Quamvis per Constantinopolitanos clericos ad pietatem tuam ante rescripsierim, sumptis tamen clementia vestre litteris per virum illum præfectum Urbis filium meum Tatianum, magnam materiam gratulationis accepi, quia studiosissimos vos ecclesiasticos pacis agnovi. Cui sancto desiderio digna aquitatem confertur, ut quem statum e se cupitis religiatis, eundem beatas et regni. Nam inter principes Christianos, spiritu Dei confirmante concordiam, gemina per totum mundum fiducia robator, quia profectus charitatis et fidei utrorumque armorum potentiam insuperabilem facit, ut, propitiato per unum confessionem Deo, simul et heretica falsitas et barbara de trutur hostilitas, gloriosissime imperator. Aucti igitur per imperiale amicitiam spe coelestis auxili, confidentius pietatem vestram pro sacramento salutis humanæ incitare præsumo, ne cujusquam precati impudenterque versuia, quasi de incerto quid s quantum sit, sinatis inquiri. Et cum ab evangelica apostolice que doctrina nec in emo quidem verbo licet dissidere, aut alter de Scriptura divinis sapere quam beati apostoli et patres no-

stri didicerunt atque docuerunt, nunc demum indisciplinatae moventur et impiorum quæstiones, quas olim mox, ut eas per acta sibi corda diabolus extortavit, per discipulos veritatis Spiritus sanctius extinxit. Nemis autem iniquum est ut per paucorum insipientiam ad conjecturas opinionum et ad carnalium disputationum bella revocemur; tanquam reparata discepulatione tractatum sit, utrum Eutyches B impie senserit, et utrum perverse Dioscorus judicari, qui in sanctæ memorie Flaviani condemnationem se pertulit, et simpliciores quoque ut in eamdem ruinam provolverentur **70** impegit: quorum multis jam, ut cognovimus, ad satisfactionis remedia conversis et veniam de inconstantii trepidatione possecuribus, nos cujusmodi sit fides tenenda tractandum est, sed eorum precibus qualiter annueendum. Undo plissimæ sollicitudini vestre, quam de iudicenda syaodo habere dignamini, per legationem quæ contum ad clementiam vestram Deo annuente perveriet, quidquid ad causæ utilitatem arbitrör pertinere plenius atque opportunius sugeretur. Datum **11** Kalendas Maias, Adelphie viro clarissimo consule.

* Esc. 4. principes nostros Christianos.

LI

EPISTOLA LEONIS AD MARTIANUM AUGUSTUM.

In qua inter cetera defensione fidei catholicæ imperatori gratulatur.

Leo episcopus Martiano Augusto.

Multam mihi fiduciam scribendi ad clementiam vestram et litteræ vestræ, quas veneranter acceperim, et coepiscopi mei revertentes a Constantinopoli præbuerunt, non sola assertione verborum, sed ipsis jam operum effectibus demonstrantes ad defensionem catholicæ fidei divinum in vobis vigere præsidium: quo utique non solum Ecclesiæ status, sed etiam vestri robur munitur imperii, ut merito ejus expectetis protectionem cujus collitis veritatem, gloriose imperator. Nam ut et fratri mei Anatolii citius manifestaretur integritas, et o'min' damnati erroris redivivus assertor locum in Christi Ecclesia non haberet, ut catholici episcopi, quos nuper hereticorum persecutio depravare non potuit, ab injustis revocarentur exsiliis, utque, reliquis beatæ memorie Flaviani digno honore susceptis, impietatem suam condemnator eos agnosceret, vestre virtutis titulus, vestræ pietatis est fractus. Cui confido etiam

* In omnibus Codicibus, *Licensem*. Verum tamen quia in sequenti epistola et in excusis et ex historia

C aliarum insignia accumulanda palmarum, ut sicut Constantinopolitana Ecclesia recepta apostolicæ fidei libertate latatur, ita omnes regni vestri provincie et mundatas se a diabolici dogmatis contagione glorientur. Ut ergo præcedentibus litteris indicavi, fratres meos Lucentium * episcopum, et Basilium presbyterum, qui sollicitudinis meæ partes possint implere direxi, favori eos pietatis vestræ in omnibus quæ sunt agenda commendans. Nam cum et fratri mei Anatolii scriptis et nostrorum sermone cognoverim multos de his qui apud Ephesum, Diocorsi factione compulsi, detestabilibus statutis poenitendum præbuere consensum, inconstantiae suæ veniam postulare, et communionem catholicam per satisfactionem correptionis expetere; non fuit talium negligenda conversio, qui non proprio sensu sed improbi præsumptoris impulsu in hæc incidisse noscuntur in quibus liberum non habuere judicium. Ne itaque resipiscientium desideria mora longior latigaret, vel constet rectum nomen hujus episcopi, *Lucentium* scribere non dubitavimus.

incuriosa facilitas temore aliquos ac sine discre-
tione suscipere; injunctum est ab apostolia eode
directio, ut in consortium sua deliberationis, ascito
Constantinopolitanæ urbis antisitio, et pestilentie
contagia non admittantur et sanitatis remedia non
negentur. Quæ industria in omnibus quæ nequiter
gestæ sunt emendandis celerem, juvante Domino, con-
sequetur effectum, si reparacioni pacis ecclesiasticæ
opem **71** suam vestram pietas dignetur adjungere;
ut vobis ita regnabit et Dei regnum intra vos ha-
bere mereamini, et catholicam fidem nella falsitas
violet, nella heresia inquietet, nec eniquam licet
doctrinam orangelicam deserere et sacerdotali ho-

* *Afn., Bibl. Reg., Esc. 4, mis.*

nore gaudere. Synodus vero fieri, ut meminit ves-
tra clementia, etiam ipsi poposcimus. Sed sacerdo-
tes provinciarum omnium congregari præsentis tem-
poris necessitas nulla ratione permittit, quoniam
Hæc provincie, e quibus maxime sunt evocandi,
inquietante bello, ab Ecclesiis suis eos non patiun-
tur abcedere. Unde opportuniori tempori propria-
tate Domino, cum firmior fuerit restituta securitas, ju-
beat vestra clementia reservari. De qua re plenius
inter cetera apud pietatem vestram poterat alle-
gare quos misius⁴. Datum v Idus Junias, Adelphio
viro clarissimo consule.

LII EPISTOLA LEONIS AD ANATOLIUM CONSTANTINOPOLITANUM EPISCOPUM.

De his qui hereticorum erroribus metu vel voluntate implicantur, ut per satisfactionem ab ecclesia suscipiantur, et ut hereticorum nomine ad altare non recitentur.

Leo episcopus Anatolio episcopo.

Licet sperem dilectionem tuam ad omne opus bo-
num esse devotam, ut tamen efficacior tua firi possit
industria, necessarius et congruum fuit fratres meos
Lucentium episcopum et Basiliū prebyterum, ut
promissionis, destinare; quibus tua dilectio societur, ut
nihil in his quæ ad universalis Ecclesiæ statum perti-
nent, aut dubie agatur aut segniter: cum residenti-
bus vobis, quibus executionem nostræ dispositionis
injunximus, ea possint agi cuncta moderatione, ut nec
benevolentia partes nec justitia negligantur, sed abs-
que personarum acceptio divinum in omnibus judi-
cium cogitetur. Quod ut recta observantia valeant
custodiare, catholicæ primitus fidei servetur integri-
tas, et quia per omnia angusta et ardua via est quæ
ducit ad vitam, neque in sinistram, neque in dexte-
ram ab ejus tramite devietur. Et quia evangelica et
apostolica fides omnes expugnat errores, et ab uno
latere Nestorium dejicit, et ab alio Eutychetum et
participes ejus elidit, hanc regulam memento ser-
vandum, ut quicunque in illa synodo, quæ nomen
synodi nec habere poterit nec meretur, et in qua ma-
levolentiam suam Dioscorus, imperitiam autem Juve-
nalis ostendit, dolent, ut dilectionis tuæ relatione
comperimus, se metu viatos et terrore superatos ad
consensum sclestissimi judicii potuisse compelli, et
communionem catholicam obtinere desiderant, sa-
tisfactioni eorum pax fratera præstetur; ita ut non
dubitis professionibus Eutychetum cum suo dogmate,
cunque consortibus suis anathematis execratione
condamnet. De his autem qui in hac causa gravius
peccaverunt, et ob hoc superiorum sibi locum in ea-

B dem infelici syedo vindicamus, ut binum fratribus
similitatem arrogantia sua prajudicium aggravarent,
si forte resipiscunt et a facili sui defensione cessantes
in condemnationem proprii convertuntur erroris, horum
si satisfactio talis accedit, que non refutandi
videatur, matuoribus apostolice sedis consilii re-
servetur, ut, examinatis omnibus atque perpensis, de
ipsis eorum agnitionibus quid constitui debeat **72**
testimetur. Neque prius in Ecclesiæ, cui te Dominus
voluit præsidere, cujusquam talium, ut ante jam scri-
pimus, nomine ad altare recitetur, quam quid de his
constitui debeat processus ostendat. De commonito-
rio vero a clericis dilectionis tuæ nobis oblató, ne-
cessarium non fuit epistolis quid videretur inserere,
cum sufficeret legatis cuncta committi, quorum ser-
mone ex omnibus diligentius instrueris. Adnitere ita

C que, frater charissime, ut quæ Ecclesiæ Dei con-
gruant fideliter et efficaciter cum his fratribus, quos
tantæ rei idoneo, actores eligimus, exsequaris: præ-
sertim cum et ipsa vos cause ratio, spesque divini
auxilii cohortetur, et clementissimorum principum
tam sancta sit fides, tam religiosa devotione, ut in eis
non solum Christianum, sed etiam sacerdotalem ex-
periatur affectum. Qui utique pro ea pietate quæ se
esse Dei fanulos gloriautur, omnes suggestiones re-
stræ fidei catholicæ profuturas dignanter accipient,
ut ipsorum quoque opere et pax Christiana reparari
et error inopus possit aboleri. Ac si de alijs quibus am-
plius fuerit deliberandum, celeriter ad nos relatio di-
rigatur, ut, pertractata qualitate causarum, nos ta-
quid observari debeat sollicitudo constituat. Datum v
Idus Junias, Adelphio viro clarissimo consule.

LIII

EPISTOLA LEONIS AD MARTIANUM AUGUSTUM.

De directa ricas sua legatione Constantinopolim pro Chalcedonensi concilio faciendo.

Leo episcopus Martiano Augusto.

Poposcerim quidem a gloriosissima clementia ve-

stra ut synodum quain ad reparandam Orientalis Ec-
clesiæ pacem etiam a nobis petitam necessariam juri-

catis, aliquantis per differri ad tempus opportunius juberetis, ut liberioribus ab omni perturbatione animis hi quoque episcopi, quos hostilitatis metus detinet, convenienter. Sed quia pio studio humanis negotiis divina praeponitis, et rationabiliter ac religiose regni vestri viribus creditis profuturam, si nulla sit in sacerdotum sensibus dissonantia, nulla sit in Evangelii praedicatione discordia; ego etiam vestris dispositionibus non renitor, optans ut in omnium cordibus catholicis fides, quae non potest nisi una esse, firme ur. A cuius integritate et Nestorius antea et nunc Eutyches diversis quidem callibus, sed impietate non impari deviarunt, abominandi prorsus in persuasibibus suis, quas contra sincerum veri luminius fontem de coenosis Iacobus diabolice falsitatis hauserunt. Prior itaque synodus Ephesina Nestorium cum dogmate suo merito justeque damnavit; et quisquis in illo errore persistit, ad nullius potest spem remedii pertinere. Sequens vero in predicta civitate non possum vocare concilium, quod in eversionem fidei fuisse constat agitatum: quodque vestra clementia amore veritatis catholicis ad futuram aliud statuendo cassabit,

* Em., Esc. 4, Tol. 4, Paschasio.

A glorioissime imperator. Unde per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, qui regni vestri auctor et rector, obtestor et obsecro clementiam vestram ut in praesenti synodo fidem quam beati Patres nostri ab apostolis sibi traditam praedicarunt non patiamini quasi dubiam retractari; et que olim majorum sunt auctoritate damnata redivivis non permittatis conatus excitari: illudque potius jubeatis ut antiquae Nicenae synodi constituta, remota hereticorum interpretatione, permaneant. Nec me quoque, ut voluit vestra clementia, ab illo credatis abesse concilio, 73 cum in his fratribus quos direxi, id est Paschasi et Lucentio episcopis, Bonifacio et Basilio presbyteris, sed et fratre meo Juliano, quem eorum volui esse partipem, etiam mea sit estimanda praesentia, quos, auxiliante Christo, in acturus esse confido, ut ea quae Domino nostro placeant decernantur, accedente pietatis vestrae studio, quod et paci pro illo et religionis custodiae ac veritatis. Datum vi Kalendas Julias, Adelphio viro clarissimo consule, æra b qua supra.

b Esc. 4, æra CCCCLVXXIX.

LIV

EPISTOLA LEONIS AD SYNODUM CHALCEDONENSEM.

In qua hortatur per legatos suos Dei sacerdotes ut secundum Scripturas sacras cuncta disponerent.

Leo episcopus sanctæ synodo apud Chalcedonem constituta.

Optaveram quidem, dilectissimi, pro nostri charitate collegii omnes Domini sacerdotes in una catholicae fidei devotione persistere, nec querquam gratia aut formidine potestatum secularium depravari, aut a via veritatis abscedere. Sed quia multa ex quo poenitendum possint generare proveuiunt, et supererat culpas delinquentium misericordia Dei, atque ideo suspenditur ultio ut possit locum habere correctio, amplectendum est clementissimi principis plenum religione consilium, quo sanctam fraternitatem vestram ad destruendas insidias diaboli, et ad reformatam ecclesiasticam pacem voluit convenire, beatissimi Petri apostoli jure atque honore servato, adeo ut nos quoque suis ad hoc litteris invitaret, ut venerabili synodo nostram presentiam praebemus; quod quidem nec necessitas temporis, nec ulla poterat consuetudo permittere. Tamen in his fratribus, hoc est Paschasi et Lucentio episcopis, Bonifacio et Basilio presbyteris, qui ab apostolica sede directi sunt, me synodo vestra fraternitas astimet praesidere, non sejunctam a vobis presentiam meanu. Qui nunc in vicariis meis adsum, et jani duduim in fidei catholicæ praedicatione non desun, ut qui non potestis

C ignorare quid ex antiqua traditione credamus, non potestis dubitare quid cupiam. Unde, fratres charissimi, rejecta penitus audacia disputandi contra fidem divinitus inspiratam vanam errantium infidelitas conquiescat, nec licet defendi quod non licet credi; cum secundum evangelicas auctoritates, secundum propheticas vores apostolicanique doctrinam, plenissime et lucidissime per literas quas ad beatæ memorie Flavianum episcopum misimus fuerit declaratum quae sit de sacramento incarnationis Domini nostri Jesu Christi pia et sincera confessio. Quia vero non ignoramus per pravas emulaciones multarum Ecclesiarum statum fuisse turbatum plurimosque episcopos quia heresim non recipierent sedibus suis pulsos et in exilia deportatos, atque in locum superstitionis alios substitutos, his primitus vulneribus adhibeatur medicina justitia, nec quisquam in careat proprijs, ut alter utatur alienis, cum, si (ut cupimus) errorem omnes relinquunt, nemini quidem perire honor debeat, sed illis qui 74 pro fide laboraverunt, cum omni privilegio suo oporteat jus proprium reformari. Prioris autem Ephesinæ synodi, cui sanctæ memorie episcopus Cyrius tunc praesedit, contra Nestorium specialiter statuta permaneant, ne tunc impetas ideo sibi in aliquo blandiatur, quia Eccl-

* Em. Bibl. Reg., Tol. 4, Paschasio.

ches justa exsecratione percellitur. Puritas enim A Euichianam cum suis anctoribus condemnat pater et persecutur pravitatem. Datum vi Kalendas Julias, Adelphio viro clarissimo consule.

LV

EPISTOLA FJUSDEM LEONIS AD MARTIANUM AUGUSTUM.

In qua de ejus gratulatur fide, quæ in Chalcedonensi concilio gesta est de Anatolio Constantinopolitano episcopo qui in eodem concilio Alexandrinam et Antiochenum Ecclesias contra constituta Nicæna per ambitum sibi voluit subjugare.

Leo episcopus Martiano Augusto.

Magno munere misericordiae Dei totius Ecclesiæ catholicae multiplicata sunt gaudia, cum sancto et gloriose clementiæ vestre studio pernicioſissimus error extinctus est, ut labor noster citius ad desideratum perveniret effectum, quem Deo serviens principatus et fide et potestate juvisset. Quia etiæ in virtute Spiritus sancti inter quaslibet dissensiones per sedis apostolicas famulatum Evangelii erat defendenda libertas; manifestior tamen apparuit gratia Dei, quæ præstit mundu ut in victoria veritatis auctores tantum violate fidei deparent, et sua integritas Ecclesiæ redderetur. Bellum igitur, quod pacis nostræ inimicus excitaverat, adeo feliciter dextera Domini pugnante confractum est, ut triumphante Christo omnium sacerdotum esset una victoria, et, coruscante lumine veritatis, sola erroris tenebræ cum suis assertoribus pellerentur. Nam sicut in ipsa Domini resurrectione credenda ad corroboranda initia fidei multum securitatis accessit, quod quidam apostoli de corpore Domini Jesu Christi veritate debitarunt, et visu atque contactu fixuras clavorum, et vulnus lanceæ persecutando ambiguitatem cuncis, dum ambigunt, absulerunt; ita nunc quoque, dum aliquorum infidelitas consultatur, omnium baptizantium corda armata sunt, et profecti universis ad illuminationem quod quibusdam intulit cæcitatem. In quo opere digne et juste exultat vestra clementia. quæ fideliter proprieque prospexit, ut Orientalibus Ecclesiis diabolice insidias non nocerent, sed ad propitiandum Deum efficaciora ubique offerrentur holocausta, quando per mediatorem Dei et hominum hominem Christum Jesum eadem confessio plebium, eadem sacerdotum, eadem esset et regum, gloriosissime filii et clementissime Augste.

His autem propter quæ cuncta facta est congregatio sacerdotum bono et opibili 75 fine compositis, miror et doleo quod pacem universalis Ecclesiæ divinitus reformatam ambitionis rursus spiritus inquietet. Quamvis enim necessarie sibi frater meus Anatolius consuluisse videatur, ut ordinatorum suorum errorem deserens in assensu [Bibl. Reg., sensum] catholicæ fidei salubri correctione transiret; custodiare tamen debuit, ut quod vestro beneficio noscitur consecutus nullius cupiditatis pravitate turbaret. Nos enim vestre fidei et interventionis habentes intuitum, cum secun-

dum suæ consecrationis auctores ejus initia titularent, benigniores circa ipsum quam juſtores esse voluimus, quo perturbationes omnes quæ operante diabolo fuerant excitatae exhibitis remedii leniremus, quæ illum modestum magis quam immoderatum facere debuerunt. Qui, etiamsi præcipuis meritis optimoque judicio legitime fuisset ac solemniter ordinatus, contra reverentiam tamē canonum paternorum, contra statuta Spiritus sancti, contra antiquitatis exempla nullis posset suffragiis adjuvari. Apud Christianum et vere religiosum, vereque orthodoxum principem loquor: multum Anatolius episcopus proprio detrahit merito, si illicito crescere optat augmento. Habeat, sicut optatus, Constantinopitana civitas gloriam suam, et protegente Dei dextera, diuturno clementiæ vestre fruatur imperio. Alia tamen ratio est rerum sæcularium, alia divinarum; nec præter illam petram quam Dominus in fundamento posuit stabilis erit ulla constructio. Propria perdit qui indebita concupiscit. Satis sit prædicto, quod vestre pietatis auxilio, et mei favoris assensu episcopatum tantæ urbis obtinuit. Non designetur regiam civitatem, quam apostolicam facere non potest sedem, nec ullo modo speret quod per aliorum offensiones possit augeri. Privilegia enim Ecclesiarum sanctorum Patronum canonibus instata, et venerabilis Nicæna synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate inutari. In quo opere, auxiliante Christo, fideliter exsequendo necesse est me perseverantem exhibere famulatum, quoniam dispensatio mihi credita est, et ad meum tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum, quæ in synodo Nicæna ad totius Ecclesia regimen Spiritu Dei instruente sunt conditæ, me quod absit, connivente violentur, et major sit apud me unius fratris voluntas quam universæ domus Domini communis utilitas. Et ideo sciens gloriosam clementiam vestram ecclesiasticæ studere concordie, et his quæ pacifica congruunt unitati piissimum præstare consensum, precor et servula suggestione vos obsecro ut ausus improbos unitati Christianæ pacique contrarios ab omni pietatis vestre abdicetis assensu, et fratris mei Anatolii nocturam i; si, si persistiterit, cupiditatem salubriter comprimatis: ne ea quæ vestre gloriæ atque temporibus inimica sunt, cupiens, major suis velit esse prioribus, liberumque illi sit, quantis potuerit splendore vir-

tutibus, quarum non aliter particeps erit, nisi A næ Ecclesiæ sine ullo exemplo contra statuta canonum episcopum ordinare præsumpsit, quod non amorem reparandæ fidei et pacis studio retractare cessavimus. Abstineat ergo ab ecclesiasticarum injuria regularum, et illicitos declinet excessus, ne se ab universali Ecclesia, dum inimica pace tentat, abscondat. Quem opto magis irreprensibiliter agentem diligere quam in hac præsumptione, quæ illum ab omnibus separare poterit, perdurare. Frater autem et coepiscopus meus Lucianus, qui cum filio meo Basilio diacono clementiæ vestre ad me scripta portavit, omni devotione partes susceptæ legationis implevit, qui nou est æstimandus negotio defuisse, quem potius causa deseruit. Datum xi Kalendas Julias ^a Herculano virtutis clarissimo consule, æra ccccxc.

^a Ann., Bibl. Reg., Esc. 4, Tol. 1, Ger., Junias.

B

LVI

EPISTOLA LEONIS AD ANATOLIUM CONSTANTINOPOLITANUM EPISCOPUM.

In qua imprimis eundem episcopum de fide in Chalcedonensi concilio laudat: deinde arguit illum quod contra Nicenam synodum Alexandrinam atque Antiochenam ecclesias sibi subdere voluisse.

Leo episcopus Anatolio episcopo.

76 Manifestato, sicut optavimus, per gratiam Dei lumine evangelicæ veritatis et ab universalis Ecclesia perniciosissimi erroris nocte depulsa ineffabiliter gaudeamus in Domino, quod creditæ nobis dispensationis labor ad desideratum pervenit effectum, tunc etiam epistole tuæ textus eloquitur, ut secundum apostolicam doctrinam id ipsum dicamus omnes, et non sint in nobis schismata; simus autem perfecti in eodem sensu, et in eadem sententia. In cuius operis devotione gratulamur dilectionem tuam esse consortem, ut et corrigendis tua prodesse industria, et ab omni te deviantium participatione purgares. Decessore enim tuo beatæ memorie Flaviano propter defensionem catholicæ veritatis ejecto, non immerito credebatur quo lordinatores tui contra sanctorum canonum constituta viderentur sui similem ronsecrasse. Sed adsuit misericordia Dei in hoc te dirigens atque confirmans, ut malis principiis bene uteris, et non te judicio hominum, sed Dei profectum benignitate monstrares: quod vere ita accipiedum est si hanc divini munera gratiam alia offensione non perdas. Virum enim catholicum et præcipue Domini sacerdotem sicut nullo errore implicari, ita nulla oportet cupiditate violari. Dicente quippe Scriptura sancta: *Post concupiscentias tuas ne eas, et a voluntate tua avertere, multe mundi hujus illecebris, multis vanitatibus resistendum est, ut veræ continentiae obtineatur integritas;* cuius prima est labes superbia, initium transgressionis et origo peccati. Quoniam mens potentiae avida nec abstinere

novit velitis, nec gaudere concessis, dum inordinatio pravoque processu impunitarum transgressionum suagentur excessus, et crebrescunt culpe, quæ toleratae sunt studio reparandæ fidei et amore concordie:

C Post illa itaque ordinationis tuae non inculpatæ principia, post consecrationem Antiocheni episcopi, quam tibimet contra canonicam regulam vindicasti, doleo etiam in hoc dilectionem tuam esse prolapsam, ut sacratissimas Nicæhorum canonum constitutiones conareris infringere, tantumque opportune se tibi hoc tempus obtulerit, quo secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdiderit, et Antiochenæ Ecclesia proprietatem tertiae dignitatis amiserit, ut his locis juri tuo subditis omnes metropolitani episcopi proprio honore priventur. Quibus inauditis et nunquam ante tentatis ita præveniris excessibus, ut sanctam synodum ad extinguidam solum hæresim, et ad confirmationem fidei catholicæ studio Christianissimi principis congregatam in occasionem ambitus trahas, et ut convenientiam suam tibi dedat impellas; tantum resuari nequeat quod illicite voluerit ^b multitudo, et illa Nicænorum canonum per sanctum vere Spiritum ordinata conditio in aliqua unquam sit parte resolutilis. Nulla sibimet de multiplicatione congregationis synodalium concilia blandantur, neque trecentis illis et decem et octo copiosior numerus sacerdotum vel comparare se audeat vel præferre, cum tanto divinitus privilegio Nicæna sit synodus consecrata, ut sive per pauciores, sive per plures ecclesiastica judicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit voluit.

^a Bibl. Reg., Esc. 4, Ger., Tol. 1, crebras sunt.

^b Ex reliquis, præter Alv. et Urg., in quibus,

in cæteris, præter Alv., atque.

vacuum quidquid ab illorum fuerit constitutione diversum. Ni quis ergo haec improba, nimis prava sunt, que sacrissimis canonibus inveniuntur esse contraria. In 77 totius Ecclesiæ perturbationem superba haec tendit elatio, quæ ita abuti voluit concilio synodali, ut fratres in fidei tantummodo negotio convocatos et definitione ejus cause quæ erat curanda perfundos ad consentiendum sibi aut depravando traduceret, aut terrendo compelleret. Iude enim fratres nostri ab apostolica sede directi, qui vice mea synodo præsidebant, probabiliter alique constantor illicitis ausibus obstituerunt, aperte reclamantes, ne contra instituta Nicæna præsumptio reprobæ levitatis assureret. Nec potest de eorum contradictione dubitari, de quibus in epistola tua etiam ipse conquereris, quod conatus suis voluerint obviare, in quo quidem multos mibi haec scribendo comueendas. Sed temetipsum quod eis parere nolueris, dum illicita moliris, accusas, superflue non concedenda appetens, et insalubriter contraria concupiscens, quæ nullum unquam poterunt nostrum obtinere consensum. Absit enim a conscientia mea, et tam prava cupiditas meis studiis adjuvetur, ac non potius et meo et omnium qui non alta sapient sed humilibus consentiant opere subruatur.

Sancti illi et venerabiles Patres, qui in urbe Nicæna, sacrilego Ario cum sua impietate damnato, mansuras usque in finem mundi leges ecclesiastico-rum canonum considerunt, et apud nos et in toto orbe terrarum in suis constitutionibus vivunt, et si quid usquam aliter quam illi statuere præsumitur, sine cunctatione cassatur: ut quæ ad perpetuam utilitatem generaliter instituta sunt, nulla commutatione varietur, nec ad rivulatum trahantur comiudicum quæ ad bonum sunt commune præfixa; et in multis terminis quos constituerunt Patres nemo in ius tendat alienum^a, sed intra fines proprios atque legitimos, prout quis valuerit, in latitudine se charitatis exerceat, cuius satis uberes fructus Constantiopolitanus potest artistes acquirere, si magis humilitatis virtute nitatur, quam si spiritu ambitionis infletur. Noli, frater, altum sapere, sed time, et Christianorum principatu piissimas aures improbis petitionibus inquietare desiste, quibus certum habeo modestia te magis quam elatione placitum. Pervasioni enim tuæ in nullo penitus suffragatur quorum-dam episcoporum ante sexaginta, ut jactas, annos facta conscriptio, nunquamque a prædecessoribus

^a Bibl. Reg., nemo inuidat ali. num.
^b Em., ne quis accipiat.

A tris ad apostolicæ sedis transmissa notitiam, cui ab initio sui caducæ dñcumque collapsæ sera nunc et inutilia subjecere fomenta volunti, elicendo a fratribus speciem consensionis, quam tibi in suam injuriam verecundia fuditæ præberet. Memento quid Dominus ei qui unum de pusillis scandalizaverit comminetur, et sapienter intellige quæ sit Dei judicium subitarus, qui tot Ecclesiæ, tot sacerdotibus scandalum inferre non metuit. Fateor enim ita me dilectione universæ fraternitatis obstringi, ut nemini prorūs in his, quæ contra se poscit, asseniar; possisque evidenter agnoscere me dilectioni tuæ benevolo animo contraire, ut saniore consilio ab universalis te Ecclesiæ perturbatione contineas. Non convellantur provincialium jura primatum, nec privilegii antiquitus institutis metropolitani fraudentur antistites. Nihil Alexandrinæ sedi ejus quam per sanctum Marcum evangelistam beati Petri discipulum meruit pereat dignitatis, nec, Diocoro impietatis suæ pertinacia corruente, splendor tantæ Ecclesiæ tenebris obscuretur alienis. Antiochenæ quoque Ecclesia, in qua primum prædicante beato apostolo Petro Christianum nomen exortum est, in paternæ constitutio-nis ordine perseveret, et in gradu tertio collocata nunquam se fiat inferior. Aliud enim sunt sedes, aliud præsidentes, et magnis unicuique honor est integritas sua; quæ cum in quibuslibet locis propria ornamenti non perda', quanto magis in Constantiopolitanæ urbis magnificentia potest esse gloria, si per observantiam tuam, et defensionem paterni canones, et exemplum probitatis multi habeant sacerdotes? Haec tili scribens, frater, in Domino horter ac moneo ut, deposito ambitionis desiderio, spiritu potius fervas charitatis, ejusque virtutibus secundum doctrinam apostolicam præficerter orneris. Est enim patientia et benigna, et non æmulator, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt. Unde si charitas non querit propria, quantum peccat qui concupiscit aliena? A quibus volo ut te prorsus abstineas, memorque sis sententiae quæ dicit: Tene quod tenes ne alias accipias^c coronam tuam. Nam si inconcessa quæsieris, ipsæ te tuo opere atque judicio universalis Ecclesiæ pace privabis. Frater autem, et coepiscopus meus^d Lukanus, et filius noster Basilius diaconus, quantum in ipsis fuit, studiose his quæ eis injunxeras adfuerunt; sed actioni eorum justitia^e negavit effectum. Datum xi Kalendas Junias, Heroulauno viro clarissimo consule.

^c In reliquis, præter Alv., noster.
^d Bibl. Reg., Esc. 4, Tol. 1, 2, injustitia.

LVII

EPISTOLA LEONIS AD MARTIANUM AUGUSTUM.

In qua gratias ei agit quod per Chalcedonense concilium pax Ecclesiæ catholice reddita sit.

Ieo episcopus Martiano Augusto.

78 Multa mihi in omnibus clementia vestrae lit-

^a Bibl. Reg., Esc. 4, Tol. 1., Gcr., gaudii.

teris causa gaudendi^a est, dum ex magna divina providentia misericordia præstum humanis retrus

exerior, quod ecclesiasticam pacem, quae non nisi unitate prædicationis evangelice custoditur, plissimo studio juvare dignamini, ut fidei vestra gloria non solum utilitate reipublicæ, sed etiam religionis profectibus augeatur, gloriosissimè Augustè. Unde & inef-sabiliter Deo gratias ago, qui eo tempore quo oboritura hereticorum scandala præsciebat, vos in imperii fastigio colloratit, in quibus ad totius mundi salutem et regia potestia et sacerdotialis vigeret industria. Nam cùm vestro præcipue opere sit perfectum & ut per synodale concilium, damnatis impij dogmatis defensoribus, omnes vires sacrilegus error amitteret, ad ejusdem devotionis pertinet palmarum, si malum, quod in suis ducibus oppressum est, etiam in quibuscumque reliquis delectatur. Quod facilius clementia vestra arbitratur implendum, si per universas Ecclesiæ definitiones sanctæ synodi Chalcedonensis apostolicæ sedi placuisse doceantur. De quo quidem ratio non sicut ambigendi, cum ei fidei omnium subscrivendo consensus accesserit, quæ ad me secundum formam apostolicæ doctrinæ ac paternæ traditionis emissa est, et per fratrem inenun Lucianum episcopum talia ad gloriam vestram, et ad Constantinopolitanum antistitem scripta direxerim, quæ evidenter ostenderent me ea quæ de fide catholica in prædicta synodo definita fuerant approbare. Sed quia in eisdem litteris ea quæ per occasionem synodi male sunt attentata reprehenderam, maluit prædictus antistes theam gratulationem tacere quam suum ambitum publicare. Mihi autem multum fiducia Deo per vos operante collatum est, quod probasse vos observantiam meam de custodia canonum paternorum pietatis

* Bibl. Reg., Esc. 4, Inde.

† Em., Bibl. Reg., Esc. 4, Urg., Ger., effectum.

A vestre affatibus indicatis : et merito gemitur gaudium meum, cum vobis religiosissime placere congoesco, ut et fides Nicena suam teneat firmitatem, et privilegia Ecclesiarum illibata permaneant. Quamvis autem de præclaro fidei vestre opere nihil vestra pietas indicarit, mihi tamen per veneratorem unam mecum specialiter vestrum, fratrem meum, Julianum episcopum innotuisse significo, quiam pio dignatus fueritis responso imperitorum monachorum animos cotilibet pariter et docere, ut si illos non penitus deseruit divina miseratione, sentiant se et didicisse quod credant, et agnoscere quod timeant. Quia vero omnibus modis obediendum est pietati vestre religiosissimæque voluntati, constitutionibus synodalibus, quæ mili de confirmatione fidei catholicæ et de hereticorum damnatione placuerunt, libens adjecti sententiam meam ; quæ ut in notitiam omnium sacerdotum Ecclesiarumque perveniat, vestre clementia præceptio ordinare dignabitur. Ad futuram credo et spero gratiam Dei, quæ tam sanctam tanti principis curam plenissimum desideri sui fructus faciat obtinere, ut omnibus dissentiendo occasionibus amputatis apostolicæ ubique doctrinæ pax regnet et veritas. Fratri autem meo Juliano episcopo noverit vestra clementia hoc me proprie delegasse, ut quidquid illic ad custodium fidei pertinere 79 probaverit, meo nomine vestre fiduciâliter suggerat pietati, quoniam certus sum vos ad hæc omnia emendanda vel defendenda, Deo auxiliante, sufficere. Datum xii Kalendas Aprilis, Apilio & viro clarissimo consule, æra ccccxi.

‡ Em., Bibl. Reg., Esc. 4, Tol. 1, Opilio. Ger., Opilonæ.

LVIII

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS AD MARTIANUM AUGUSTUM.

De Proterio Alexandrino episcopo ut priorum suorum decreta conservet, et imperulorem rogar ut epistolam ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum missam in Græcum sermonem translatam Alexandrinæ Ecclesiæ destinaret.

Leo episcopus Martiano Augusto.

Puritatem fidei Christianæ qua clementia vestra præfulget, etiam his litteris quas frater et coepiscopus meus Nestorius detulit, demonstratis, justissimum fratri meo Proterio Alexandrinæ urbis antistiti impudentes favorem, quo mihi per omnia esset acceptior. Nam cui vestra pietas testimonium perhibere dignatur, indubitanter esset probandus, etiam si latceret. Sed accedit ad gratiam, quod proprio quoque sermone cognoscitur, et quam sincerus sit catholicæ dogmatis predictor ipsius professione clarescit. Unde plenissimo affectu dilectionem orthodoxi fratris amplector et Deo gratias ago quod, amato eo qui Evangelio Christi voluit contraire et a sanctorum Patrum intelligentia dissidere, talem prospexit Alekandrinæ Ecclesiæ sacerdotem qui præcedentibus

D rectoribus et fidei concordaret et vita. Nam cum amplecti se epistolam meam quam ad beatæ memoriarum Flavianum contra Eutychetem impium nisi toto corde profitetur, quid aliud quam apostolorum noscentit esse discipulum, quoniam doctrina veritatis in lumine suo permanet, et non potest esse diversum quod unum est atque divinum ? Rescripsi itaque prædictio fratri quod debui, atque ut in laetissimo studio perseveret admonui ; qui sine dubio constanter erit si etiam clementia vestra cohortationibus adjuvetur. Nec in aliquo eum terreat quoru[m] imperita dissensio, quos paucorum hereticorum investigationibus ignorantia facit obnoxios. Quod ergo sua negligentia assequi nequeunt opportune eorum insinuetur auditui. Et ne memoratus nova inferre et propria videatur astruere, venerabilium Patrum quæ

eidem Ecclesiæ præfuerunt scripta relegantur, et quid beatus Athanasius, quid Theophilus, quid Cyrius, quid etiam alii Orientales magistri de incarnatione Domini senserint, cognoscant^a. Nec **80** repullulantibus decipientur erroribus, qui olim evan-gelici sermonis sunt virtute prostrati: quoniam omnes fore hæreses quo diversis temporibus existiterunt, dum sacramentum corporeæ nativitatis, et passionis^b, ac resurrectionis Christi non intelligunt, ab Evangelio deviarunt. Et possemus minus laborare in hæreticis repellendis, si rudes animos ea non turbarent mendacia quæ peremit antiquitas. Sed nunc, ut dixi, hic docendi optimus modus est, ut paternorum sensuum linea Alexandrinæ plebis et clericorum auribus innotescant, ac si qui sunt qui nostra scripta despiciant, illi saltem qui nobiscum apostolicis sensibus congruant acquiescant. In quo opere multum consacerdotis mei devotione gaudeo, et semper ipsius unanimitate lætabor, quia fraterna pax non nisi in una fidei confessione servatur.

Quia vero quorundam hæreticorum versuta ne-

^a In reliquis, præter Alv., recognoscant.

^b Ab hac voce desunt folia in Esc. 4.

^c Em., Bibl. Reg., Esc. 3, Tol. 1, 2: quam ad beatæ memorie Flavianum dedi.

A quitta ad conturbandam nostrorum simplicitatem epistolam meam, quam e beatæ memorie Flaviano dedi, falsasse perhibetur, ut commutatis quibusdam verbis vel syllabis receptorem ^d me Nestoriani erroris assererent; obsecro venerabilem clementiam vestram, ut eamdem epistolam per fratrem meum Julianum episcopum, vel eos quos idoneos ad hoc opus pietas ve-tra elegerit^e in Græcum sermonem jubeatis integre diligenterque translatam per Ido-neum perlatores sub vestri signaculi impressione deferri, tradendam judicibus Alexandrinis, qui eam clero et plebi ipsius civitatis cum prædictorum episcoporum prædicationibus, quibus et mea scripta consentiunt, faciant recitari, ut agnoscant se fallaciū hominum fraude ulterius decipi non debere, et probentur apostolicæ sedis sinceri esse discipuli, apud quam nec Eutyches, nec Nestorius, ullum obtinuerint locum, quia sicut alios hæreticos ita et istos universalis Ecclesia damnavit. Datum vi Idus Martias, Aetio et Studio ^f viris clarissimis consulibus, æra ccccclxii.

^d Bibl. Reg., acceptorem.

^e Bibl. Reg., delegrit.

^f Ex reliquis, præter Alv., in quo, Steno, et Tol. 2, in quo, Stadio.

LIX

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS AD MARTIANUM AUGUSTUM.

In qua scribit ei de exilio Eutychetis, ut ad secretiora loca eum transferret, quia ubi positus erat adhuc prava docebat.

Leo episcopus Martiano Augusto.

Quod scepissime multa jam experimenta docuerunt, sanctæ pietatis vestre studium circa religionem Christianam gloriose perseverat et crescit augmentis, et haec fides vestræ clementia non solum me, sed et omnes Domini sacerdotes consolatur et roborat, dum in Christianissimo principe sacerdotalem experimur affectum. Quem si Orientalium partium sacerdotes studeant imitari, nihil scandalorum neque pax, nequa fides Christiana patietur. Unde cum Constantinopolitanus antistes ad omnem pietatis prosecutum præsenti clementia vestra doceatur exemplo, si fideliter vestris acquiescat hortatibus, **81** habet in me sincerum^a gratia animum tantum ut quod verbis spondet corde perficiat. Si vero qua Deo et pietati vestrae displicent, pertinaci intentione delegerit, salva mansuetudinis vestræ reverentia, utar cum omnibus, et pro omnibus, vobis quoque admittentibus, adversum superbientem liberiore constantia, quem, quod sepe dicendum est, mallem pro sanctis acerbis fraterna charitate compleri, glorioissime imperator. Quia vero suggestiones meas pro tranquillitate catholicæ fidei libenter accipitis, significatum mihi fratris et coepiscopi mei Juliani sermone cognoscite, Eutychetem impium pro suis quidem meritis exsulare; sed in ipso suæ damnationis loco

C multa adversus integritatem catholicam blasphemarum desperatus venena profundere, et quod in illo totus mundus horruit atque damnavit, impunitia majori, ut innocentes decipere possit, evomere. Plenum itaque rationis existimo, ut vestra clementia ad longinquiora eum jubeat et secretiora transferri. Monasterio vero ejus Constantinopoli constituto, in quo habitatores ipsius monachi evangelica apostolicae doctrina crebrius sunt et pleniū roborandi, salubriter, ut arbitror, flet, si is, qui ipsi monasterio præpositus esse dicitur, a societate veneratoris vestri Juliani episcopi, quem in speculis propter fidem illuc esse constitui, non recedat; cuius assidua visitatione profectus servorum Dei illuc habitantium possit augeri. Petitionem autem de festivitate paschali gaudeo ita a pietate vestra susceptam ut confessum agentem in rebus Alexandriam mitteretis de errore removendo, quem sanctæ memorie Theophili constitutio videtur inferre. De qua re, sicut scribere dignamini, quidquid ad pietatis vestræ notitiam perlatum fuerit, jubete me nosse, ut de observantia, quam non licet esse diversam, quid potius sit tenendum Ecclesia universalis agnoscat. Precor autem, quod vestra novi clementia convenire, ut eos maxime tueamini contra omnes insidias quos nibi et vestræ mansuetudini propter amorem

^a In reliquis, præter Alv., sinceræ.

Fidei placere cognoscitis, ut eos Constantiopolita. A xvii Kalendas Maias, Actio et Studio ^a viris clarissimis episcopatus laedendi non habebat facultatem. Datum mis consilibus, anno quo supra.

^a Ex reliquis, præter Alv., in quo., Simeo. T. 2, Studio.

LX

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS AD LEONEM AUGUSTUM.

De blasphemis Nestori et Eutychelis, eorumque digno anathemate.

Leo episcopus Leoni Augusto.

Promisisse me memini, venerabilis imperator, in causa fidei, de qua clementiam tuam novi pie esse sollicitam, pleniorum humilitatis meæ dirigendum esse sermonem: quem nunc, auxiliante Domino, fideli occasione persoavo, ut sancto pietatis tua studio utilis, quantum arbitror, deesse non possit instructio. Quamvis enim sciam clementiam tuam humanis institutionibus non egere, et sincerissimam de abundantia Spiritus sancti bauisse doctrinam, officii mei tamen est et patofacere quod intelligis et praedicare quod credis, ut ignis ille, quem Dominus veniens misit in terram, motu crebræ meditationis agitatus sic concalescat ut ferreat, et sic inflammetur ut luceat. **Magnas** enim caligines Eutychiana heresis Orientis partibus inferre molita est, et ab illa luce quæ, sicut evangelium loquitur, lucet in tenebris et tenebrae eam non comprehendenderunt, imperitorum **82** oculos tentavit avertere: cumque ipse in suam reciderit excitatem, nunc in discipulis re-crudescit quod in auctore defecit. Non longo namque temporis intervallo catholica fides, quæ est singularis et vera, cui nihil addi nihilque minui posset, a duobus est hostibus oppedita, quorum prior Nestorius, Eutyches secundus emersit: qui Ecclesia Dei duas hereses sibimet contrarias inferre voluerint, ut uterque a prædicatoribus veritatis merito damnaretur, quia insanum nimis et sacrilegum fuit quod varia falsitate ambo senserunt.

Anathematizetur ergo Nestorius, qui beatam virginem Mariam non Dei sed hominis tantummodo cre-didit genitricem, ut aliam personam carnis, aliam ficeret deitatis; nec unum Christum in Verbo Dei et carne sentiret, sed separatum atque sejunctum alterum Filium Dei, alterum hominis prædicaret; cum magente illa incommutabili Verbi essentia, quæ ei cum Patre et cum Spiritu sancto intertemporalis atque coetera est, ita intra virginem viscera Verbum caro sit factum, ut per id quod ineffabile est sacramen-tum uno conceptu unoque partu secundum veritatem ultriusque naturæ eadem virgo et ancilla Domini esset et mater. Quod etiam Elisabeth, sicut Lucas evangeliista declarat, intellectus, et dixit: *Unde hoc mihi, ut semias mater Domini mei ad me?* Eutyches quoque eodem porcellatur anathemate, qui per impius veterum hereticorum voluntatis errores tertium

Apollinaris dogma de legit, ut negata *hunc* ne carnis atque animæ veritate totum Dominum nostrum Iesum Christum unius assereret esse natura, tanquam Verbi deitas ipsa se in carnem animamque converte-ret, et concipi ac nasci, nutriti et crescere, crucifigi ac mori, sepeliri ac resurgere, et ascendere in celum, et in Patris dextera, unde ad judicandos vivos et mortuos veniet, consedere, divinae tantum essentia fuerit, que nihil horum in se sine carnis recipit veritate: quoniam natura Unigeniti natura est Patris, natura est et Spiritus sancti, simulque impassibilis; simul est incommutabilis sempiterua Trinitatis indi-visa unitas, et consubstantialis æqualitas. Unde si ab Apollinaris perversitate Entychianus quisque desciscit, ne convincatur deitatem passibilem sentire atque mortalem, et tamen Verbi incarnati, id est, Verbi et carnis unam audet dicere ^a naturam, mani-feste in Valentini et Manichæi transit insaniam, et mediatorem Dei et hominum hominem Jesum Christum simulatorie credit omnia egisse, nec humanum in ipso corpus sed phantasmaticam corporis speciem oculis apparuisse se cernentium. Quæ impietatis mendacia quoniam olim fides catholica detestatur, et aliarum assertionum sacrilegia concordibus per to-tum mundum beatorum Patrum dudum sunt damnata sententias, non dubium est eamdem nos fidem prædicare atque defendere quam sancta synodus Nicæna confirmavit, dicens: Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, visibilium et invisibilium factorem, et in unum Dominum nostrum Iesum Christum Filium Dei, natum de Patre, Unigenitum, hoc est, de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum unius substantiae cum Patre, quod Graeci di-cunt *homousion*: per quem omnia facta sunt sive quæ in celo, sive quæ in terra: qui propter nos et propter nostram salutem descendit de celo: et incar-natus est, et homo factus passus ^b est, et resurrexit tercia die: ascendit in celos, venturus judicare vivos et mortuos: Et in Spiritum sanctum. In qua professione hoc evidenter continetur, quod etiam nos de Domini incarnatione confluimus ^c et credimus, qui ad salutem humani generis reformau-dam veram carnem nostræ fragilitatis non de celo secum detulit, sed in utero virginis matris as-sumpsit ^d.

^a In quibusdam Codicibus istum inter et sequen-tiem paragraphum inseritur hic titulus: *Quod in una Donum nostri Iesu Christi persona genuina sit deitatis et humanitas asserenda natura.*

^b In reliquis, præter Alv., pronuntia e.

^c Am., Bibl. Reg., eam.

^d Esc. 3, passus sub Pontio Pilato.

^e Esc. 3, profitemur.

Quicunque ergo Hli sunt ita obsecuti et a lumine A veritatis alieni, ut Verbo Dei a tempore incarnationis humanæ carnis denegent veritatem, ostendant in quo sibi Christianum nomen usurpent, et cum Evangelio veritatis qua ratione concordent, si beata Virginis partu aut caro sine deitate, aut deitas est orta sine carne. Siout enim negari non potest, evangelista dicente, quod Verbum caro factum est et habitavit in nobis, ita negari non potest, beato apostolo Paulo predicante, quod Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quæ autem reconciliatio esse posset qua humano generi reprobriaretur Deus, nisi omnium causam mediator Dei hominumque susciperet? Qua vero ratione veritatem mediatoris impleret, nisi qui in forma Dei æqualis est Patri in forma servi participes esset et nostri, ut mortis vinculum unius prævaricatione contractum unius morte, qui solus morti nihil debuit, solvetur? Effusio enim pro iniustis sanguinis Christi tam fuit dives ad pretium, ut si universitas captivorum in redemptorem suum erederet, nullum diaboli vincula retinerent, quoniam sicut Apostolus ait: *Ubi abundavit peccata n. superabundavit gratia.* Et cum sub peccati præjudicio B nati potestatem acceperint ad justitiam renascendi, validius factum est donum libertatis quam debitum servitutis. Quam itaque sibi in hujus sacramenti præsidio spem relinquent, qui in Salvatore nostro negant humani corporis veritatem? Dicant quo sacrificio reconciliati, dicant quo sanguine sint redempti. Quis est, ut Apostolus ait, qui tradidit semelipsum pro nobis olationem et hostiam Deo in odorem suavitatis? Aut quod unquam sacrificium sacratus fuit quam quod verus et æternus Pontifex altari crucis per immolationem sue carnis imposuit? Quamvis enim multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio redemptio fuit mundi. Acceperunt justi, non dederunt coronas, et de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiae, non dona justitiae. Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quaquam debilitum suo sine persolvit, cum inter filios hominum unus solus Dominus noster Jesus Christus, qui vere erat Agnus immaculatus, exstiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes sunt etiam suscitati. De quibus ipse dicebat: *Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum.* Fides est enim vera justificans impios et creans justos, ad humanitatis sue tracta participem, in illo acquirit salutem in quo solo homo se inventit innocentem, liberum habens per gratiam Dei de ejus potentia gloriari, qui contra hostem humani generis in carnis nostræ humilitate congressus bis victoriam suam tribuit in quorum corpore triumphavit. Licet ergo in uno Domino Iesu Christo vero Dei atque hominis Filio Verbi et carnis una persona sit, quæ inseparabiliter atque indivise communes habeat actiones; intelligendæ tamen sunt ipsorum operum qualitates, et sinceræ fidei contemplatione discernendum est ad quæ provocabatur humilitas carnis, et ad quæ inclinetur

altitudo deitatis; quid sit quod caro sine Verbo non agit, et quid sit quod Verbum sine carne non escit. Sine Verbi enim potentia nec conceperet Virgo nec pareret, et sine veritate carnis obvoluta pannis infantia non jaceret. Sine Verbi potentia non adorarent Magi puerum stellæ indicio declaratum; et sine veritate carnis non juberetur transferri in Ægyptum puer et ab Herodis persecuzione subduci. Sine Verbi potentia non diceret vox Patris missa de caelo: *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui: ipsum audite:* et sine veritate carnis non protestaretur Joannes: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Sine Verbi potentia non fieret redintegratio debilium, et vivificatio mortuorum; et sine veritate carnis nec cibus B jejunio, nec somnus esset necessarius fatigato. Postremo sine Verbi potentia non se Dominus Patri proliteretur æqualem; et sine veritate carnis non idem diceret Patrem se esse maiorem; cum catholica fides utrumque suscipiat, utrumque defendat, quæ secundum confessionem beati apostoli Petri uocauit Christum Dei vivi Filium et hominem credit et Verbum. Quamvis itaque ab illo initio quod in utero virginis Verbum caro factum est, nihil unquam inter utramque formam divisionis existiterit, et per omnia incrementsa corporea unius personæ fuerint totius temporis actiones; ea ipsa lumen quæ inseparabiliter facta sunt nulla commixtione confundimus; sed quid cujus formæ sit ex operum qualitate sentimus. Dicant ergo isti hypocritæ, qui ex eis mentibus lumen volunt recipere veritatis, in qua forma crucis ligne Dominus majestatis Christus affixus sit? quid jacuerit in sepulcro, et revoluto monumenti lapide quæ tertio die caro surrexit, et in qua post resurrectionem suam non credentes quosdam discipulos arguebat, et habitationem cunctantium confusabat, cum diceret: *Palpate et videte quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere?* et apostolo Thomæ: *Infer manum tuam in latus meum, et ride manus meas et pedes, et noli esse incredulus sed fidelis?* Qua utique manifestatione corporis sui jam hereticorum mendacia destruebat, ut universa Ecclesia, Christi imbuenda doctrinis, hoc non sibi dubitaret credendum quod apostoli suscepserant prædicandum. D Ac si in tanta luce veritatis tenebras suas heretica obdurate non relinquit, ostendant unde sibi specie virtutis pollicentur æternæ, ad quam nisi per mediærem Dei et hominum hominem Iesum Christum non potest perveniri. Sicut enim ait beatus Petrus apostolus: *Non est aliud nomen datum hominibus sub caelo in quo oporteat nos salvos fieri, nec est redemptio captivitatis humanæ, nisi in sanguine ejus qui dedit semelipsum redemptonem pro omnibus,* et qui, sicut prædictat beatus apostolus Paulus, cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semelipsum exinanivit formam servi accipiens in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo: humiliavit semelipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus

illum exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omnem nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium, et inferorum, et omnis lingua confinatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Cum ergo unus sit Dominus Jesus Christus, et veræ deitatis veræque humanitatis in ipso una prorsus eademque persona sit, exaltationem tamen, qua illum, sicut Doctor gentium dicit, exaltavit Deus et donavit illi nomen; quod super omnem nomen excedit, **84** ad eum intelligimus pertinere formam quæ ditanda erat tanta glorificationis augmento.

In forma quippe Dei æqualis erat Filius Patri, et inter genitorem atque unigenitum nulla erat in essentia discretio, nulla in maiestate diversitas, nec per incarnationis mysterium aliquid decesserat Verbo quod ei Patris munere redderetur. Forma autem servi, per quam impassibilis deitas sacramentum magnæ pietatis implevit, humana humilitas est quæ in gloriam divinæ potestatis erecta est in tanta unitate ab ipso conceptu Virgiris deitate et humanitate conserta, ut nec sine homine divina, nec sine Deo agerebatur humana. Propter quod sicut Dominus maiestatis dicitur crucifixus, ita qui ex sempiternitate æqualis est Deo dicitur exaltatus, quia inseparabiliter, manente unitate personæ, unus atque idem est et totus hominis filius propter carnem, et totus Dei Filius propter unam cum Patre deitatem. Quidquid enim in tempore accepit Christus, secundum hominem accepit, cui quæ non habuit conferrentur. Nam secundum potentiam deitatis indifferenter omnia quæ habet Pater etiam Filius habet, et quæ in forma servi a Patre accepit, eadem in forma Dei etiam ipse donavit. Secundum formam enim Dei ipse et Pater unum sunt; secundum formam autem servi non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem ejus qui misit eum. Secundum formam Dei, sicut Pater habet vitam in semetipso; sic dedit et Filio habere vitam in semetipso. Secundum formam servi tristis est anima ejus usque ad mortem. Secundum formam Dei mortuis vita noscitur contulisse; et idem ipse est, sicut Apostolus prædicat, et dives et pauperes: dives, quia, evangelista dicente: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum; omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil: pauper vero, quia propter nos Verbum caro factum est et habitat in nobis.* Quæ autem est ejus exinanitio, quæve paupertas, nisi formæ servilis acceptio, per quam Verbi maiestate velata dispensatio humanæ redemptio implita est? Nam quia captivitatis nostræ resolu originalia vincula non poterant, nisi existaret homo nostri generis nostræque naturæ, quem peccati præjudicia non tenerent, et qui immaculato sanguine suo chirographum lethale dilueret, sicut ab initio erat divinitus præordinatum; ita est in plenitudine præfiniti temporis factum, ut multis modis significata promissio in diu expectatum veniret effectum, nec posset esse ambiguum quod

A continuo testificationibus semper fuerat nuntiatum. In magno autem sacrilegio se versari hæretorum manifestat impietas, cum sub specie dicitatis honorandæ humanæ carnis in Christo denegat veritatem, et religiose existimat credi, si dicatur in Salvatore nostro verum non esse quod salvat, cum ita secundum præmissionem omnia sœcula percurrentem mundus sit Deo reconciliatus in Christo, ut nisi Verbum dignaretur caro fieri, nulla posset caro salvare. Omne enim sacramentum fidei Christianæ magno, ut hæretici volunt, decoloratur obscuro, si lux veritatis sub mendacio putatur latuisse phantasmatis. Non ergo quisquam sibi erubescendum existimet Christianus de nostri in Christo corporis veritate, quia omnes apostoli apostolorumque discipuli, et præclarí Ecclesiarum quicunque doctores, qui ad martyrii coronam vel ad confessionis meruerunt gloriam pervenire, in hujus fidei lumen splenduerunt, consonis ubique sententiis intonantes quod in Domino Iesu Christo deitatis et carnis una sit constituta persona. Qua autem rationis similitudine, qua divinorum voluminum portione hæretica impietas se existimat adjuvari, quæ veritatem negat corporis Christi cum hanc non lex testificari, non prophetia præcinerere, non Evangelio docere, non ipse desideriter Christus ostendere? Quærant per omnem seriem Scripturarum, quo tenebras suas fugiant, non quo verum lumen obscurent, et per omnia sœcula ita veritatem invenient coruscantem, ut magnum hoc et mirabile sacramentum ab initio videant creditum, quod est in fine completi. De quo cum sanctarum litterarum nulla pars sileat, sufficit quædam consona veritatis signa posuisse, quibus diligentia fidei in splendidissimam latitudinem dirigatur, et sincera intelligentia luce perspiciat: quod in Filio Dei, qui se incessabiliiter filium hominis et hominem proficitur, non sit Christianus erubescendum, sed constantissime gloriantur. Ut autem pietas tua cum venerabilium Patrum prædicationibus nos concordare cognoscat, aliquantas eorum sententias huic credidi subjiciendas esse sermoni. Quibus si digneris attendere recensitis, non aliud nos prædicare reperies quam quod sancti Patres nostri toto orbe docuerunt, nec quemquam ab illis nisi solos impios hæreticos discrepare. His igitur, gloriissime et venerabilis imperator, quanta potui brevitate perstrictis, cum inspirata tibi divinitus fide etiam nostram prædicationem unitam esse cognosce, nec in aliquo nos ab evangelica apostolicaque doctrina, vel a catholicæ professionis symbolo discrepare, quoniam, sicut docet beatus apostolus Paulus, magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in hoc mundo, assumptum est in gloria. Quid igitur tuæ utilius **85** est saluti, quid tuæ congruentius pietati, quam ut paci Ecclesiarum Domini tua constitutione prospicias, et in omnibus tibi subditis Dei dona defendas, neque ulla ratione patiaris

per invidiam diaboli ministros ipsius in ejusquam A sevire perniciem, ut qui in hoc aeculo temporali emines regno, in aeternum merearis regnare cum Christo^a.

Sancti Hilarii Pictaviensis episcopi et confessoris de fide in libro secundo inter cetera : « Unum igitur hoc est immobile fundatum, una haec felix fidei petra Petri ore concessa : Tu es, inquit, Christus Filius Dei vivi; tanta in se argumenta sustinens veritatis, quantæ perversa. um quæsiones et infidelitatis calumnias movebuntur. Jam in cæteris dispensatio voluntatis paternæ e-t. Virgo, partus et corpus, postque crux, mors, inferi, salus nostra est. Humanæ enim generis causa Dei Filius natus est ex virginie et Spiritu sancto, ipso sibi in hac operatione famulante, et sua, Dei videlicet, inumbrante virtute, corporis sibi initia consuevit^b, et exordia carnis instituit, ut homo factus ex virgine naturam in se carnis acciperet, perque hujus admixtionis societatem sacrificatum in eo universi generis humani corpus existeret, ut quemadmodum omnes in se per id quod corporeum se esse voluit conderentur, ita rursum in omnes ipse per id quod ejus est invisible referretur. Dei igitur imago invisibilis pudorem humani exordii non recusavit, et per conceptionem, partum, vagitum, et cunas, omnes naturæ nostræ contumelias transcucurrit. Quid tandem dignum a nobis tantæ dignationis affectui rependetur? Inenarrabilis a Deo originis unus unigenitus Deus, in corpusculi humani formam sanctæ Virginis utero inseritus accrescit; qui omnia continet, et intra quem et per quem cuncta sunt, humani partus lege profertur, et ad eujus vocem arebangeli atque angelii trement, caelum, et terra, et omnia hujus mundi resolvuntur elementa, vagitu infantiae auditur. Qui invisibilis et incomprehensibilis est, non visu, sensu tactuque moderandus, cunis est obvolutus. Hæc si quis indigna Deo recolit, tanto se majoris beneficij obnoxium constitabitur, quanto minus haec Dei convererint maiestati. Non ille egredit homo effici per quem homo factus est; sed nos egimus ut Deus earo fieret et habitaret in nobis, id est, assumptione carnis unius interna universæ carnis incoleret. Humilitas ejus nostra nobilitas est, contumelia ejus noster honor est. Quod ille est Deus in carne consistens, hoc nos vicissim in Deum ex carne renovati. » Item ejusdem in libro nono inter cetera : « Nescit plane vitam suam, nescit, qui Christum Jesum ut verum Deum, ita et verum hominem ignorat, et ejusdem periculi res est Christum Jesum vel Spiritum Deum, vel carnem nostri corporis denegare. Omnis ergo qui constilebitur me coram hominibus, constilebor et ego eum coram Patre meo qui est in celis. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo qui est in celis. Hæc Verbum caro factum loquebatur, et homo

B Jesus Christus Dominus maiorstatis docebat, mediator ipse in se ad salutem Ecclesie constitutus, et ipso illo inter Deum et homines mediators sacramenta utrumque unus existens, dum ipse ex unitate in id ipsum naturis naturæ ultriusque res eadem est: ita tamen ut neutro eareret in utroque, ne forte Deus esse homo nascendo desineret, et homo rursum Deus manendo non esset. Hæc itaque humanae beatitudinis fides vera est Deum et hominem prædicare, Verbum et carnem confiteri, neque Deum nescire quod homo sit, neque carnem ignorare quod Verbum sit. » Item ejusdem in eodem libro inter cetera : « Natus igitur unigenitus Deus ex virgine homo, et secundum plenitudinem temporum in semetipso proiectus in Deum hominem, hunc per omnia evangelici sermonis modum tenuit, ut se Dei Filium credi diceret, et hominis filium prædicari admoneret, locutus et gerens homo universa quæ Dei sunt, loquens deinde et gerens Deus universa quæ hominis sunt; ita tamen ut in ipso illo utriusque generis sermonem nunquam nisi cum significatione et hominis locutus et Dei sit. » Item alio loco in eodem libello inter cetera : « Illic itaque fallendi simplices atque ignorantæ hereticis occasio est, ut quæ ab eo secundum hominem dicta sunt dicta esse secundum naturæ divinæ infirmitatem mentiantur; et quia unus atque idem est loquens omnia quæ loquitur, de se ipso omnia cum locutum esse contendant. Nec sane negamus totum illum qui ejus manet naturæ suæ esse sermonem. Sed si Jesus Christus et homo et Deus est, et neque cum homo tum primum Deus, neque cum homo tum non etiam et Deus, neque post hominem in Deo non totus homo, totus Deus, unum atque idem necesse est dictorum ejus sacramentum esse quod generis. Et cum in eo secundum tempus discernis hominem a Deo, Dei tum atque hominis discerne sermonem. Et cum Deum atque hominem in tempore confiteberis, Dei atque hominis in tempore dicta dijudica. Cum vero ex homine et Deo rursum totius hominis, totius jam Dei tempus **86** intelligis, si quid illud ad demonstrationem ejus temporis dictum est, tempori coaptato quæ dicta sunt: ut cum aliud sit ante hominem Deus, aliud sit homo et Deus, aliud sit post hominem et Deum totus homo, et totus Deus; non confundas temporibus et generibus dispensationis sacramentum, cum pro qualitate generum ac naturarum alium ei in sacramento hominis necesse est sermonem suisce non nato, alium adhuc morituro, alium jam aeterno. Nostri igitur causa hæc omnia Jesus Christus missus, et corporis nostri homo natus, secundum consuetudinem naturæ nostræ locutus est, non tamen omittens naturæ suæ esse quod Deus est. Nam tametsi in partu et passione et morte naturæ nosse rem peregerit, restamen ipsas omnes virtutes naturæ suæ gessit. » Et reliqua. Item alio loco in eodem

^a In quibusdam Codicibus inter hunc et sequentem paragraphum inscribitur: *Sequuntur dehinc testimonia excripta pro re supra scripta de libris catholicorum*

^b Tol. 2, Ger., consecravit.

libro inter cetera : « Videsne ita Deum et hominem praedicari, ut prius homini, Deo vero carnis excitatio deputetur ; non tamen ut aliis sit qui mortuus est, et aliis sit per quem mortuus resurgit, Spoliata enim caro Christus est mortuus, et rursum Christum a mortuis excitans, idem Christus est carne se expolians. Naturam Dei in virtute resurrectionis intellige, dispensationem hominis in morte coguosee. Et cum sint utraque suis gestis naturis, unum tamen Christum Jesum eum memento esse qui utrumque est. » Item post pauca : « Hec igitur demonstranda a me paucis fuerunt, ut utriusque naturae formam tractari in Domino Iesu Christo meminisset, quia qui ianuens in forma Dei formam servi suscepit, ipse divinitatem nequaquam amisit. »

Sancti Athanasii Alexandrinæ Ecclesiæ episcopi et confessoris ad Epictetum Corinthiorum episcopum : « Quomodo autem vel dubitare ausi sunt, qui dicuntur Christiani, si Dominus, qui ex Maria virginis processit, Filius quidem substantia et natura est Dei ; id vero, quod est secundum carnem, ex semine David est, et carne sanctæ Mariæ ? »

Sancti Ambrosii episcopi et confessoris Mediolanensis Ecclesiæ, quod misit ad imperatorem Gratianum de libro secundo de Fide, inter cetera : « Unde illud quod lectum est Dominum majestatis crucifixum esse, non quasi in maiestate sua crucifixum possumus, sed quia idem Deus, idem homo, per divinitatem Deus, per susceptionem carnis homo, Jesus Christus Dominus majestatis dicitur crucifixus, quia consors utriusque naturæ, id est, humanae atque divinae, in natura hominis subiit passionem, et indecrite et Dominus majestatis dicitur esse qui passus est, et Filius hominis, sicut scriptum est, qui descendit de celo. » Item alio loco in eodem libro inter cetera : « Sileant igitur inanes de sermonibus ipsationes, quia regnum Dei, sicut scriptum est, non in persuasione verbi est, sed in ostensione virtutis. Servamus distinctionem divinitatis et carnis. Unus in utraque loquitur Dei Filius, quia in eodem utraque natura est, et si idem loquitur, non uno semper loquitur modo. Intende in eo nunc gloriam Dei, nunc hominis passiones. Quasi Deus loquitur quae sunt divina, quia Verbum est ; quasi homo dicit quae sunt humana, quia in ea substantia loquebatur. » Item ejusdem in libro de Incarnatione Domini contra Apollinaristas : « Sed dum hos redarguiimus, emergunt alii, qui carnem Domini dicant, et divinitatem unius naturæ. Quae tantum sacrilegium inferna voruerunt ? Jam tolerabiliores sunt Ariani, quorum per istos perfidie robur adolescit, ut maiore contemplatione asserant Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius non esse substantiae, quia isti divinitatem Domini et carnem substantiam unius dicere tentaverunt. » Item infra : « Et hi mihi frequenter Nicenij concilij tractatum se tenere commemorant. Sed in illo tractatu Patres nostri non carnem, sed Dei Verbum unius substantiae cum Patre esse dixerunt ; et Verbum quidem

A ex paterna processisse substantia ; carnem autem ex virgine esse confessi sunt. Quomodo igitur Nicenij concilii nouen obtenditur, et nova inducuntur quæ nunquam nostri sensere majores ? » Et reliqua. Item ejusdem ad Sabinius episcopum, inter cetera : « Unde pulchre apostolus ejusdem verbi repetitione usus est, dicens de Domino Iesu Christo : Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse aequalem Deo ; sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens. Quid est in forma Dei nisi in plenitudine deitatis in illa perfectionis divinitate expressione ? Ergo cum esset in plenitudine divinitatis, exinanivit se et accepit plenitudinem naturæ et perfectionis humanae. Sicut Deo nibil deerat, ita nec hominis consummatio, ut esset perfectus in utraque forma. Unde et David dicit : Species forma præ filiis hominum. Concludatur Apollinarista, nec quo se vertat habet : suis clauditur rebus. Ipse enim dixerat : Formam servi accepit, non servus hunc est. Iterum ergo interrogabo : Quid est in forma Dei ? Respondit : In natura Dei. Sunt enim, ait Apostolus, qui non sunt natura dei. Quem, quid formam servi accipiens ? sine dubio perfectiōnem naturæ et conditionis, ut dixi, humanae, ut esset in hominum similitudine. Et pulchre non carnis sed hominum dixit similitudinem, quia in carne eadem est : sed quia sine peccato erat solus, omnis autem homo in peccato, in specie hominis videbatur. Unde et propheta ait : et homo est, et quis cognoscit eum ? homo secundum carnem, sed ultra hominem divina operatione. Denique cum leprosum tangeret, 37 homo videbatur, sed ultra hominem cum mundaret. Et cum Lazarum mortuum ficeret, mortuum quasi homo flebat, sed supra hominem erat cum mortuum vinculum juberet pedibus exire. Homo videbatur cum penderet in cruce ; sed supra hominem, cum rezeratis tumulis mortuos suscitat. »

Sancti Augustini episcopi Hipponeensis Ecclesiæ ad Dardanum inter cetera : « Noli itaque dubitare ibi nunc esse hominem Christum, unde venturus est, memoriterque recole, et fideliciter lege Christianam confessionem, quoniam resurrexit a mortuis, ascendit in celum, sedet ad dexteram Patris, nec aliunde quam inde venturus est ad vivos et mortuos iudicandos, illa angelica voce testante, quemadmodum est ire visus in celum, id est, in eadem forma carnis atque substantia, cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit. » Item ejusdem in epistola ad Volusianum * inter cetera : « Nunc vero ita inter Deum et homines mediator apparuit, ut in unitate personæ copulans utramque naturam et solita sublimaret insolitus, et insolita solitis temperaret. » Item ejusdem in expositione Evangelii secundum Joannem inter cetera : « Quid igitur, heretice, cum Christus sit Deus et homo, loquitur ut homo, et calumpniae Deo ? Ute in se naturam commendat humanam : tu in illo audes deformare divinam ? » Et iterum infra : « Agnoscamus geminam substantiam Christi : divinam scilicet, qua æqualis est Patri ; humenam, qua

* Ex reliquis, præter Alv., in quo, Valerianum.

nujor est Pater : utrumque autem simul, non dno, sed unus Christus, ne sit quaternitas, non triitas Deus. Sicut enim unus est homo anima rationalis et caro, sic unus est Christus Deus et homo. Ac per hoc Christus est Deus anima rationalis et caro. Christum in his omnibus, Christum in singulis contemnunt. Quis est ergo per quem factus est mundus? Christus Jesus; sed in forma Dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? Christus Jesus, sed in forma servi. Item ejus supra : « Quis non est derelictus in inferno? Christus Jesus; sed in anima sola. Quis resurrectus triduo iacuit in sepulcro? Christus Jesus, sed in carne sola. Bicitur ergo in his singulis Christus : vetum hæc omnia non duo, vel tres, sed unus est Christus. Ideo ergo dixit : Si diligenteris me, gauderetis usque, quia vado ad Patrem ; quoniam naturæ hominae gloriam dñm est eo quod sic assumptus est a Verbo unigenito, ut immortalis constitueretur in celo, atque ita fieret terra sublimis, ut incorruptibilis pulvis sederet ad dexteram Patris. »

Sancti Joannis Constantinopolitanæ episcopi et confessoris in homilia de Cruce et latrone : « Sed cum cruce veniat videamus. Scilicet ut bi qui cum crucifixione suæ sentiant dementiæ excitatem, et ideo dementiæ eorum signum portatur. Ideo propheta ait : Tunc lamentabuntur tribus terre videntes accusatorem, et agnoscentes peccatum. Et quid mirum est, si crucem portans adveniet, quando et vulnera corporis ipsa demonstrant, tunc enim inquit, videbunt quem confixerunt? Et sicut post resurrectionem Thomæ voluit diffidientiam constutare, et illi clavorum loca monstravit, et lateris vulnera declaravit, et dixit : Mittite manum tuam, et vide quoniam spiritus carnem et ossa non habet sicut me videtis habere : sic et tunc ostendet vulnera, crucemque demonstrabit, ut ostendat illum esse qui fuerat crucifixus. Item ejusdem in homilia de Ascensione Domini : « Nam sicut duobus jurgio separatis unus in medio positus altercantum item discordiamque dissolvit, ita et Christus fecit. Deus nobis juste irasceretur et nos contemnebamus iratam [Æmil., iram suam], et clementem Dominum declinabamus, et se medium Christus ingessit, et sociavit utramque naturam, et nobis quod imminebat supplicium ipse sustinuit. Item ejusdem in eadem homilia, inter cetera : « Christus igitur nostræ naturæ primordias obtulit Patri, et oblatum donum miratus est Pater, quod tanta dignitas offerebat, et quod offerebatur nulla macula fœderabatur. Nam et suis manus suscepit oblatum, et suis sedis fecit esse partipem, et, quod plus est, ad partem suæ dexteræ efflocavit. Cognoscamus quis ille est qui audivit : Sede ad dexteram meam : quæ natura est, cui dixit : Esto mea participes sedis. Ita natura est, quæ audivit : Terra es, et in terram ibis. Item ejusdem in eadem homilia inter cetera : « Quo sermone ular, quo verbo dicam, reperire non possum. Natura fragilis, natura contempta, et omnia monstrata deterior, omnia vicit, omnia superavit, et

A omnibus hodiernis die meruit excelsior reperiri. Hodie angelii diu vota desiderata corporari, hodie archangeles quod multo tempore cupiebant inspicere valuerunt ; naturam nostram in sede dominicae immortalis fulgentem gloria perviderunt. »

Sancti Theophilii episcopi Alexandrini de epistola paschali quam per Egyptum destinavit : « Cujus rei testis est ille qui loquitur : Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, et prophetæ Christi auxiliū deprecantes : Domine, inclina cœlos, et descendere : non ut mutaret locum in quo omnia sunt, sed ut rupiter satum nostrum carnem humanam fragilitatis assumeret, Paulo apostolo eadem concinente : cum esset dives, pauper factus est, ut nos illius paupertate ditaremus, venitque in terram, sed de virginali uero,

B 88 quem sanctificavit, egressus homo interpretationem nominis sui Emmanuel, id est nobiscum Deus, dispensatione confirmans, mirum in modum caput esse quod nos sumus, et non desit esse quod era.

sic assumens naturam nostram, ut quod erat ipse non perderet. Quanquam enim Joannes scribat : Verbum caro factum est, id est, aliis verbis : Deus homo factus est : Verbum tamen non est versum in carnem, quia nunquam Deus esse cessavit, ad quem et Spiritus sanctus loquitur : Tu autem idem ipse es : et Pater de celo contestatur et dicit : Tu es Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, et et homo factus nostra confessione permanero dicatur quod fuit priusquam homo ficeret, Paulo nobiscum eadem

C prædicante : Jesus Christus heri es hodie idem ipse et in æternum. In eo enim quod ait ipse, ostendit eum præstinam non mulierem naturam, nec divinitatis suæ immunitissimam divitias, quia propter nos pauper effectus pleum similitudinem nostræ conditionis assumpsit. Item ejusdem in alia epistola paschali contra Origensem inter cetera : « Unus Filius Patris nostri que mediator nec equalitatem ejus amisit, nec a nostro consortio separatus est : invisibilis Deus et visibilis homo, formæ [Bibl. Reg., in forma] servi absconditus, et Dominus gloriae confessione credentium comprehendatur. Neque enim privabil eum Pater naturæ sua nomine, postquam pro nobis homo et pauper effectus est, nec in Jordane fluvio baptismata altero appellavit vocabulo, sed Filium unigenitum. Tu es Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Nec similitudo nostra in divinitatis est mortalitate naturæ, nec divinitas in nostra naturæ vera est similitudinem.

D Sancti Gregorii episcopi Nazianzeni in homilia de Epiphania inter cetera : « Cum ergo processisset ex virginis Deus in ea quam assumperat humana uerba, unum e duobus sibi invicem contraria existens carna ac spiritu, aliud in Deum assumitor, aliud deitatis gratia presentis. Item infra : « Mihi est quidem, sed mihi homo : duplex enim erat in eo natura. Inde denique et laboravit ex itinere, inde ei esurit, et sitiuit, et contristatus est, et flexus corporis lege. »

E Sancti Basili episcopi Cappadocis : « Cum ergo

* Bibl. Reg., ut mortalis nostra immortalis constitueretur in celo.

quædam in Christo ita videmus humana, ut nihil a communione mortalium fragilitate distare videantur, quædam ita divina, quæ nulli alii nisi illi ineffabiliter naturæ convenienter deitatis, habent humani intellectus angustia, et tantæ admirationis stupore perculta quo declinet, quid teneat, quo se vertat ignorat. Si hominem putet, devicto mortis regno cum spoliis redirentem a mortuis cernit. Propter quod cum omni metu et reverentia contemplandum est, ut in uno eodemque ita utriusque naturæ veritas demonstretur, ut neque aliquid indignum et indecens de divina illa et ineffabili substantia sentiatur, neque rursum quæ gesta sunt falsis illusa imaginibus vestimentur. »

Sancti Cyrilli episcopi Alexandrini : « Homo nominatus est, cum sit natura Deus Dei Patris Verbum, quoniam similiter ut nos sanguini communicavit et carni. Sic enim in terris apparuit, ut non amittens id quod erat, sed assumens humanitatis naturam in sua ratione perfecta. » Item eiusdem in libro, qui dicitur Schola^a : « Unus igitur est et ante incarnationem Deus verus, et qui in humanitate mansit id quod erat et est, et erit. Non discernendum igitur unum Dominum Jesum Christum hominem seorsum, et seorsum in Deum, sed unum eum eundemque Jesum Christum esse dicimus, non ignorantes differentias naturarum, sed eas infra sensibus inter se servantes. » Item cuius supra : « Intelligitur namque certe tanquam aliud in alio habitare^b, id est, divina natura in humanitate non perpessa commixtionem aut communicationem ut esset quod non erat. Quidquid enim in alio habitat dicatur, non ipsum sit tale quale est id in quo habitat, sed aliud in alio magis intelligiatur. At vero in Verbi persona et humanitatis solam nobis differentiam designat diversitas naturarum. Unus enim ex utraque intelligitur Christus : ergo inconfusione, ut ante dixi, servata inhabitasse Verbum ait in nobis. Scit enim unum esse Filium unigenitum carnem factum et hominem. » Item cuius supra ad Nestorium : « Ait igitur sancta et magna synodus ipsum qui est ex Deo Patre naturaliter natus, Filium unigenitum Deum verum de Deo vero, lumen de lumine, per quem et cum quo omnia fecerit Pater, hunc descendisse, incarnatum esse, et hominem factum, passum esse, resurrexisse tertia die, et ascensisse rursus in caelos. »

Hæc nos sequi verba debemus, his nos convenit obtemperare dogmatibus, considerantes quid sit incarnatum esse, et hominem factum Dei Verbum. Non enim dicimus quod Dei natura conversa vel immutata facta sit caro, nec quod in totum hominem, qui est ex anima et corpore, transformata sit, sed illud magis quod carnem animatam anima rationabili sibi copulaverit Verbum, et substantialiter, ineffabiliter, et irreprehensibiliter facies sit homo, et nuncupatus sit etiam Filius hominis, non nuda tantummodo voluntate, sed nec assumptione sola personæ : sed quod diverse quidem naturæ **89** in unum convergerint,

^a In quibusdam Cœdibus, Golia; in aliis, Golia : mendum in omnibus.

A unus tamen ex ambabus Christus et Filius, non evanescuta aut sublata diversitate naturarum per conjunctionem, sed quia simul nobis effecerunt unum Dominum et Christum et Filium, id est, divinitas et humanitas per arcana illam ineffabilemque copulationem ad unitatem. Itaque is qui ante secula omnia est natus ex Patre, etiam ex muliere [Urg. ex matre] carnaliter dicitur procreatus, non quia divina ipsius natura de sacra Virgine sumpsit exordium, nec quod propter se ipsam opus habuit secundo nasci post illam nativitatem quam habebat ex Patre (est enim inceptum et stultum hoc dicere quod is qui ante omnia secula est consempiternus Patri, secundas generationis eguerit ut esse incipere); sed quia propter nos et propter nostram salutem naturam sibi copulavit humanam, et processit ex muliere, idcirco dicitur natus esse carnaliter. Neque enim primus natus est homo communis de sancta Virgine, et tunc deum habitavit in eo Verbum, sed in ipsa vulva uteroque virginali se cum carne coniuxit, et sustinuit generationem carnalem, carnis sue nativitatem suam faciens. Sic illum dicimus et passum esse, et resurrexisse, non quia Deus Verbum in sua natura passus sit, aut clavorum transfixiones aut alia vulnera suscepit, Deus namque incorporalis extra passionem est; sed quia corpus illud quod ipsius proprium factum est passum est, ideo hæc omnia pro nobis ipse dicitur passus. Inerat enim in eo corpore quod patiebatur Deus qui pati non poterat. Simili modo et mortem ipsius intelligimus : immortale enim et incorruptibile est naturaliter et vita et vivificans Dei Verbum; sed quia corpus ipsius proprium gratia Dei iuxta Pauli vocem pro omnibus mortem gustavit, idcirco ipse dicitur mortem passus esse pro nobis non quod in se mortem^c esset expertus, quantum ad ipsius naturam pertinet (insania est enim hoc vel dicere, vel se-tire); sed quod, ut supra diximus, caro ipsius mortem gustavit. Ita et resurgentem carne ipsius rursus resurrectionem dicimus, non quia in corruptionem cediderat (absit); sed quia ejus surrexit corpus. Ita Christum et Dominum unum constemur, non tanquam hominem cum Verbo coadunantes, ne divisionis quædam species inducatur, sed unum jam et eundem adorantes, quia non est alienum a Verbo corpus suum, cum quo ipsi etiam assidet Patri. Nec hoc ita dicimus quasi duobus filiis assidentibus, sed uno cum carne per unitatem : quia si tales copulationem faciant per substantiam aut quasi impossibilem aut quasi parum decoram voluerimus accipere, in id incidimus ut duos filios esse dicamus. Necesse est enim discernere, et dicere hominem separatum fuisse sola Filii appellatione honoratum, et rursus Verbum, quod est ex Deo et nomine et veritate, Filium Dei; sed discernere in duos filios non debemus unum Dominum Jesum Christum. Neque enim id adjuval rectam fidei rationem, licet nonnulli nescio quā perhibeant copulationem personarum. Non dixit enim Scriptura

^b In reliquis, præter Alv., inhabilare.

^c Bibl. Reg., non quod ipse mortem.

Verbum Dei personam sibi hominis assumpsisse, sed carnem factum esse. Id autem est ostendere Dei Verbum, similiter ac nos, participationem habuisse carnis et sanguinis, et corpus nostrum proprie suum fecisse, et hominem ex muliere processisse, non abjecta nec deposita deitate aut generatione illa quam habebat ex Patre, sed mansisse etiam in assumptione carnis Dominum quod erat. Hoc ubique rectæ fidei ratio

A protestatur : in tali sensu sanctos Patres fuisse comparimus. Ideo illi non dubitaverunt sanctam Virginem dicere Theotocam, non quod Verbi natura deitasque in sancta Virgine sumpsit exordium, sed quod ex ea natum sit sacrum illud corpus animatum anima rationabili, cui substantialiter adunatum Dei Verbi carnaliter natum esse dicitur.

LXI

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS

AD THURIBIUM ASTURICENSEM EPISCOPUM.

Leo episcopus Thuribio episcopo salutem.

90 Quam laudabiliter pro catholice fidei veritate movearis, et quam sollicite dominico gregi devotionem officii pastoralis impendas, tradita nobis per diaconum tuum fraternitatis tuae scripta demonstrant quibus notitiæ nostræ insinuare curasti qualis in regionibus vestris de antiquæ pestilentie reliquiis errorum morbus exarserit. Nam et epistola sermo, et commonitorii series, et libelli tui textus eloquitur Priscillianistarum apud vos fetidissimam recaluisse sentinam. Nihil est enim sordiuu in quorumcunque sensibus impiorum, quod non in hoc dogma confundixerit : quoniam de omni terrenarum opinionum luto multiplicem sibi faciem commiscuerunt, ut soli totum biberent quidquid alii ex parte gustassent. Deinde si universæ hæreses quæ ante Priscilliani tempus exortæ sunt diligentius retracentur, nullus pene inventetur error de quo non traxerit impietas ipsa contagium, quæ non contenta eorum recipere falsitates qui ab Evangelio Christi sub Christi nomine deviavunt, tenebris se etiam paganitatis immersit, ut, per magicarum artium profana secreta et mathematicorum vana mendacia, religionis fidem morumque rationem in potestate dæmonum et in effectu siderum collocaret. Quod si et credi liceat et doceri nec virtutibus præmium, nec vitiis poena debebitur, omniaque non solum humanarum legum, sed etiam divinarum constitutionum decreta solventur; quia neque de bonis, neque de malis actibus ullum poterit esse judicium, si in utramque partem fatalis necessitas motum mentis impellit, et quidquid ab hominibus agitur non est hominum, sed astrorum. Ad hanc insaniam pertinet et prodigiosa illa totius humani corporis per duodecim cœli signa distinctio ut diversis partibus diversæ præsideant potestates; et creaturi, quam Deus ad imaginem suam fecit, in tanta sit obligatione siderum, in quanta est connexione membrorum. Merito patres nostri, sub quorum temporibus hæresis hæc nefanda prorupit, per totum mundum instanter egerunt ut impius furor ab universa Ecclesia pelleretur, quando etiam mundi principes ita hanc sacrilegam amentiam detestati sunt, ut auctorem ejus cum plerisque discipulis legum publicarum ense prosternerent. Videbant enim omnem curam hone-

B statis auferri, omnemque conjugiorum copulam solvi, simulque divinum jus humanumque subverti, si hujusmodi hominibus usquam vivere cum tali professione licuisset. Profuit diu ista districtio ecclesiastice lenitati, quæ etsi sacerdotali contenta iudicio cruentas refugit ultiones, severis tamen Christianorum principum constitutionibus adjuvatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium qui timent corporale supplicium. Ex quo autem multas provincias hostilis occupavit irruption, et executionem legum tempestates interclusere bellorum, ex quo inter sacerdotes Dei difficultis conneatus et rari coepérunt esse conventus, invenit ob publicam perturbationem secreta perfidia libertatem, et ad multarum mentium subversionem his malis est incitata, quibus debuit esse correcta. Quæ vero illic aut quanta pars plebium pestis bujus aliena est, ubi, sicut dilectio tua indicat, lethali morbo etiam quorumdam sacerdotum corda corrupta sunt, et per quos opprimenda falsitas, et defendenda veritas credebatur, per ipsos doctrinæ Priscilliani Evangelium subditur Christi, ut ad profanos sensus pietate sanctorum voluminum depravata sub nonnibus prophetarum et apostolorum non hoc prædictetur quod Spiritus sanctus docuit, sed quod diaboli minister inseruit? Quia ergo dilectio tua fideli, quantum potuit, diligentia damnatas olim opinione sexdecim se capitulo comprehendit, nos quoque strictum omnia retractamus, ne aliquid harum blasphemiarum aut tolerabile videatur aut dubium.

D 91. Contra Priscillianistas qui sanctam Trinitatem non personis, sed tantum nominibus distinguant.

Primo itaque capitulo demonstratur quam impiesentiant de Trinitate divina, qui et Patris et Filii et Spiritus sancti unam atque eamdem asserunt esse personam tanquam idem Deus nunc Pater, nunc Filius, nunc Spiritus sanctus nominetur, nec aliis sit qui genuit, aliis qui genitus est, aliis qui de utroque procedit, sed singularis unitas in tribus quidem vocabulis, sed non in tribus sit accipienda personis. Quod blasphemæ genus de Sabellii opinione sumpserunt, cuius discipuli etiam Patriconiansi merito nuncupantur: quia si ipse Filius qui et Pater, crux Filii Patris est passio, et quidquid in forma servi Filius Patri obediendo sustinuit, totum in se Pater ipse suscepit.

* Ab hac voce redit Esc. 4.

Quod catholicæ fidei sine ambiguitate contrarium est, quæ Trinitatem deitatis sic homousion constitutur, ut Patrem et Filium et Spiritum sanctum sine confusione indivisos, sine tempore sempiternos, sine differentia credit aquales, quia unitatem in Trinitate non eadem persona, sed eadem implet essentia.

II. Adversus id quod D. minus Deum pro Patre credunt fuisse.

In secundo capitulo ostenditur ineptum vanumque commentum de processionibus quarumdam virtutum ex Deo quas habere cœperit, et quas essentia sui ipse præcesserit. In quo Arianorum quoque suffragantur errori dicentium quod Pater Filio prior sit quia fuerit aliquando sine Filio, et tunc Pater esse cœperit quando Filium generarit. Sed sicut illos Ecclesia catholica detestatur, ita et istos qui putant unquam Deo id quod ejusdem est essentia defuisse, quem sicut mutabilem ita et proficientem dicere nefas est. Quam enim mutatur quod minuitur, tam mutatur etiam quod augetur.

III. Adversus id quod dicunt ideo Unigenitum dici Christum, quia solus sit de virgine natus.

Tertii vero capituli sermo designat quod iudicium impii asserunt, ideo Unigenitum dici Filium Dei quia solus sit natus ex virgine. Quod utique non auderent dicere, nisi Pauli Samosateni et Photini virus hausissent, qui dixerunt Dominum Iesum Christum ^a antequam nascetur ex Maria virgine non fuisse. Si autem aliud isti de suo sensu intelligi volunt, neque principium de matre dant Christo, asserat necesse est non unum esse Filium Dei, sed alios quoque ex summo Patre genitos, quorum hic unus sit natus ex femina, et ob hoc appelletur Unigenitus, quia hanc nascendi conditionem alias filiorum Dei nemo suscepit. Quoquoversum igitur se contulerint, in magnæ tendunt impietatis abruptum, si Christum Dominum vel ex matre volunt habere principium, vel Patris Dei Unigenitum diffidentur, cum et de matre is natus sit qui erat Deus Verbum, et de Patre nemo sit genitus præter Verbum.

IV. De Natali Domini quod in eo Priscillianistæ junia celebrarent.

Quarto autem capitulo continetur quod Natalem Christi, quem secundum suspicionem veri hominis catholica Ecclesia veneratur, quia Verbum caro factum est et habitavit in nobis, non vere isti honorant, sed honorare se simulent, jejunantes eodem die, sicut et die Dominicæ, qui est dies resurrectionis Christi. Quod utique ideo faciunt quia Christum Dominum in vera hominis natura natum esse non credunt, sed per quamdam illusionem ostentata videri volunt quæ vera non fuerint, sequentes dogma Cerdonis atque Marcionis, et cognatis suis Manichæis per omnia consonantes. Qui sicut in nostro examine detecti atque convicti sunt, Dominicum diem, quem

^a In reliquis, præter Alv., Dominum nostrum Iesum.

^b Ex Urg. et Ger. In reliquis: nullius participationis est indignus; absurdum certe, cum Codicum scriptores oscitantur aut ignorantia causa pro indignus legerint indignus et scripserint, littera u in n

A nobis Salvatoris nostri resurrectio conseveravit, exigunt in mœrore jejunii, solis, ut proditum est, reverentia hanc continentiam devote, ut per omnia sint a nostræ fidei unitate discordes, et dies qui a nobis in letitia habetur, ab illis in afflictione ducatur. Unde dignum est ut inimici crucis et resurrectionis Christi talam excipiant sententiam, quam elegere doctrinam.

V. Adversus id quod aiunt animam hominis ex divina esse substantia.

Quinto capitulo refertur quod animam hominis divinæ asserant esse substantiæ, nec a natura Creatoris sui conditionis nostræ distare naturam. Quacum impietatem ex philosophorum quorumdam et Manichæorum opinione manantem catolica fides dominat, B sciens nullam tam sublimem tamque præcipuam esse **92** facturam, cui Deus ipse natura sit. Quod enim de ipso est, hoc est quod ipse, neque aliud est quam Filius et Spiritus sanctus. Præter hanc autem summam Trinitatis unam consubstantialem et sempiternam atque incommutabilem deitatem nihil omnium creaturarum est, quod non in exordio sui ex nihilo sit creatum. Non autem quidquid inter creaturas eminet Deus est, nec si quid magnum atque mirabile est, hoc est quod ille qui facit mirabilia magna soles. Nemo hominum veritas, nemo sapientia, nemo justitia est, sed multi participes sunt veritatis et sapientiae atque justitiae. Solus autem Deus nullius participationis est indigens ^b; de quo quidquid digne utcumque sentitur non est qualitas, sed essentia. Incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit, quia esse illi, quod est semper æternum, semper est proprium. Unde in se manens innovat omnia, et nihil accipit quod ipse non dederit. Nimirum igitur superbi, nimiumque sunt cœci, qui cum dicunt humanam animam divinæ esse substantiæ, non intelligunt nihil se aliud dicere quam Dominum esse mutabilem, et ipsum perpeti quidquid potest naturæ ejus inferri.

VI. Contra illud quod aiunt diabolum ex se vel ex chao esse, et propriam habere naturam.

Sexta annotatio indicat eos dicere quod diabolus nunquam fuerit bonus, nec natura ejus opificium Dei sit, sed eum ex chao et tenebris emersisse: quia scilicet nullum cui habeat auctorem, sed omnis mali ipsesit principium atque substantia: cum fides vera ^c, quæ est catholica, omnium creaturarum sive spiritualium sive corporalium bonam confiteatur substantiam, et mali nullam esse naturam: quia Deus, qui universitatis est conditor, nihil non bonum fecit, unde et diabolus bonus esset, si in eo quod factus est permaneret. Sed quia naturali excellentia male usus est, et in veritate non stetit, non in contrariam substantiam transiit, sed a summo bono, cui debuit adhærere, descivit ^d, sicut ipsi, qui talia asserunt, a veris in falsa prouunt, et naturam in eo arguant in

versa, quod satis verisimile.

^c Bibl. Reg., nostra Esc. 4, Tol. 1, 2, Ger., restra.

^d Ex cœteris, præter Alv. et Esc. 3, in quibus, dissociavit.

quo sponte delinquent, ac pro sua voluntaria perversitate damnantur : quod utique ipsis malum erit, et ipsum malum non erit substantia, sed poena substantia.

VII. Contra illud quod nuptias et procreationes filiorum astruant esse peccatum.

Septimo loco sequitur quod nuptias damnant, et procreationem nascentium perhorrescant. In quo, sicut pene in omnibus, cum Manichæorum profanitate concordant, ideo, sicut ipsorum mores probant, conjugalem copulam detestantes, quia non est illic libertas turpitudinis ubi pudor matrimonii servatur et spes sobolis.

VIII. Contra id quod corpora humana diaboli dicunt esse figmenta, et a demonibus in utero formari.

Octauum ipsorum est plasmationem humanorum corporum diaboli esse figmentum, et semina conceptionum opere demonum in mulierum uteris figurari : propter quod resurrectionem carnis non esse credendum, quia concretio corporis non sit congruens animæ dignitati. Quæ falsitas sine dubio opus diaboli est, et alia prodigia opinionum figmenta sunt dæmonum, qui non in seminarum ventribus formant homines, sed in hæreticorum cordibus tales fabricant errores. Quod immundissimum virus de Manichæorum impietatis specialiter fonte procedens olim fides catholica reprehendit ^b atque damnavit.

IX. Contra illud quod filios repromotionis ex sancto Spiritu dicunt esse conceptos.

Nona autem annotatione manifestat quod filios repromotionis ex mulieribus quidem natos, sed ex Spiritu sancto dicunt esse conceptos, ne illa suboles quæ de carnis semine nascitur ad Dei conditionem pertinere videatur. Quod catholicæ fidei repugnans atque contrarium est, quæ omnem hominem in corporis animæque substantia a conditore universitatis formari atque animari intra materna viscera constitetur, manente quidem illo peccati mortalitatisque contagio, quod in prolem a primo parente transcurrit : sed regenerationis subveniente sacramento, quo per Spiritum sanctum repromotionis filii renascuntur, non in utero carnis, sed in virtute baptismatis. Unde et David, qui utique repromotionis erat Alius, dicit ad Dominum : *Manus tuæ fecerunt me et plasmaverunt me.* Et ad Jeremiam Dominus ait : *Priusquam te formarem in utero novi te, et in vulva matris tuæ sanctificavi te.*

X. Contra id quod animas in cœlestibus peccare credunt, et secundum qualitatem peccati in hoc mundo accipere sortem vel bonam vel malam.

Decimo autem capitulo referuntur asserere animas quæ humanis corporibus inseruntur fuisse in corpore et in cœlesti habitatione peccasse, atque ob hoc a sublimibus ad inferiora delapsas in diversæ qualitatis principes incidisse, et per aeras ac sideres potestates in diversis corporibus esse conclusas eorte diversa et conditione dissimili, ut quidquid in hac vita varie et inæqualiter provenit ex præceden-

A tibus causis videatur accidere : quam impietatis fabulam ex multorum sibi erroribus texuerunt. Sed omnes eos ^c catholica fides a corpore sui unitatis abscidit, constanter prædicens atque veraciter quod animæ hominum priusquam suis inspirarentur corporibus non fuerunt, nec ab alio incorporantur, nisi ab opifice Deo, qui et ipsarum est creator et corporum : et quia per primi hominis prævaricationem tota humani generis propago vitiata sit, neminem posse a conditione veteris hominis liberari, nisi per sacramentum baptisinationis Christi, in quo nulla est discretio renatorum, dicente Apostolo : *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus, neque Græcus; non est servus, neque liber; non est masculus, neque femina : omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.* Quid ergo hic agunt cursus siderum, quid figura factorum, quid inmundanarum rerum mobills status et inquietas diversitas? Ecce tot impares gratia Dei fecit æquales, qui inter quoslibet vitæ hujus labores, si fideles permaneant, miseri esse non possunt, apostolicum illud in omni tentatione dicentes : *Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an famæ, an nuditas, an periculum, an gladius, sicut scriptum est: quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis; sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos.* Et ideo Ecclesia, quæ corpus est Christi, nihil de mundi inæqualitatibus metuit, quia nihil de bonis temporalibus concupiscit ; nec timet inani strepitu factorum gravari, que patientia tribulationum novit augeri.

XI. Contra id quod fatalibus stellis dicant animas hominum obligatas.

Undecima ipsorum blasphemia est, qua fatalibus stellis et animas hominum et corpora opinantur obstringi : per quam amentiam necesse est ut omnibus paganorum erroribus implicati et faventia sibi, ut putant, sidera colere, et adversantia studeant mitigare. Verum ista sectantibus nullus in Ecclesia catholica locus est, quoniam qui se talibus persuasionibus dedit a Christi corpore totus abscessit.

XII. Contra id quod sub aliis potestatibus partes animæ, sub aliis corporis membra describunt.

Duodecimum inter hæc illud est quod sub aliis potestatibus partes animæ, sub aliis corporis membra describunt, et qualitates interiorum præsulum in patriarcharum nominibus statuunt, quibus e diverso signa siderea, quorum virtuti corpora subjiciantur, opponunt, et in his omnibus intricabili se errore præpediunt non audientes dicentem Apostolum : *Videte ne quis vos decipiatur per philosophiam et inanem fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum, quia in ipso habitat ^d omnis plenitudo divinitatis corporaliter, et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis;* et iterum : *Nemo vos seducat volens*

^a Ab hac voce desunt folia in Esc. 4.

^b Bibl. Reg., reprobatur.

^c AEm., Bibl. Reg., hos.

^d AEm., Bibl. Reg., Tol. 1, 2, inhabitat.

in humilitate et religione angelorum, quæ non v'dit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, et non tenens caput ex quo totum corpus per nexus et conjunctiones subministratum crescit in augmentum Dei. Quid ergo opus est in cor admittere quod lex non docuit, quod prophetia non cecinit, quod Evangelii veritas non predicavit, quod apostolica doctrina non tradidit? Sed hæc opera sunt eorum mentibus de quibus Apostolus loquitur, dicens: *Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coactabunt sibi magistros prurientes auribus, et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.* Nihil itaque nobiscum commune habeant, qui talia audent vel docere, vel credere, et quibuslibet modis nituntur ^a astruere, quod substantia carnis ab ope resurrectionis aliena sit, atque ita omne sacramentum incarnationis Christi resolvant, **34** quia indignum fuit integrum hominem suscipi, si indignum erat integrum liberari.

XIII. *Contra id quod patriarcharum nomina per singula corporis membra disponunt b.*

Tertio decimo loco positum est dicere eosdem quid omne corpus Scripturarum canonicarum sub patriarcharum nominibus accipendum sit, quia illæ duodecim virtutes, quæ reformationem hominis interioris operentur, in horum vocabulis indicentur: sine qua scientia nullam animam posse assequi ut in eam substantiam de qua prodiit reformetur. Sed hanc impiam vanitatem respectui habet Christiana sapientia, quæ novit veræ Deitatis inviolabilem et inconvertibilem esse naturam, animam autem sive in corpore viventem, sive a corpore separataam multis passionibus subjacere. Quæ utique si de divina esset essentia, nihil adversi posset incidere. Et ideo ineffabiliter aliud Creator est, aliud creatura. Ille enim semper idem est, et nulla varietate mutatur; hæc autem mutabilis est etiam non mutata, quia ut non mutetur donatum [Æm., datum] poterit habere, non proprium.

XIV. *Contra id quod duodecim signa, quæ mathematici observant, per corpus omne distinguunt.*

Sub quarto decimo vero capitulo de statu corporis sentire dicuntur quod sub potestate siderum atque signorum pro terrena qualitate teneatur; et ideo multa in sacris libris quæ ad exteriorem hominem pertineant reperiiri, ut in ipsis Scripturis inter divinam terrenamque naturam quedam sibi repugnet adversitas, et aliud sit quod sibi vindicent animæ praesules, aliud quod corporis conditores. Quæ fabulae ideo disseruntur, ut anima divinæ affirmetur esse substantiæ, et caro credatur malæ esse natura, quoniam et ipsum mundum cum elementis suis non opus Dei boni, sed conditionem mali proflentur auctoris; atque ut hæc mendaciorum suorum sacrilegia bouis titulis colorarent, omnia pene divina eloqua sensuum nefandorum immissione violarent.

^a Bibl. Reg., innituntur.

^b Ex omnibus Codicibus, preter Alv., in quo. describunt.

A XV. *De apocryphis scripturis eorumdeci Priscillianorum.*

De qua re quinti decimi capituli sermo conqueritur, et præsumptionem diabolicam inerito detestatur, quia et nos istud veracium testimoniū relatione compiperimus, et multos corruptissimos eorum Codices, qui canonici titularentur, invenimus. Quoniam enim decipere simplices possent, nisi venenata poena quodam melle prælinirent, ne usquequaque sentirentur insuavia quæ essent futura mortifera? Curandum ergo est, et sacerdotali diligentia maxime providendum, ut falsati [Æm., falsi] Codices, et a sincera veritate discordes in nullo usu lectionis habeantur. Apocrypha autem scripturæ, quæ sub nominibus apostolorum multarum habent seminarium falsitatum, non solum interdicendæ sunt, sed etiam penitus auferendæ atque ignibus concremandæ. Quamvis enim sint in illis quedam quæ videantur speciem habere pietatis, nunquam laien vacua sunt venenis, et per fabularum illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione seductos laqueis cuiuscunq; erroris involvant. Unde si quis episcoporum vel apocrypha habere per domos non prohibauerit, vel sub canonicorum nomine eos Codices in Ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani adulterina sunt emendatione vitiali, haereticum se non verit judicandum, quoniam qui alios ab errore non revocat se ipsum errare demonstrat.

XVI. *Emendanda de libro Dictinii.*

Postremo autem capitulo hoc prodidit justa querimonia quod Dictinii tractatus, quos secundum Priscilliani dogma conscripsit, a multis cum veneratione legerentur, cum si aliquid memoriarum Dictini tribuendum pulant, reparationem ejus magis debant amare quam lapsum. Non ergo Dictinum, sed Priscillianum legunt, et illud probant quod errans docuit, non quod correctus elegit. Sed nemo hoc impune præsumat, nec inter catholicos censetur quisquis utilit scriptis non solum ab Ecclesia catholica, sed etiam a suo auctore damnatis. Non sit perversis liberum simulare quod fingunt, nec sub velamine nominis Christiani decretorum imperialium statuta declinent. Ideo enim ad Ecclesiam catholicam cum tanta cordis diversitate conveniunt, ut et quos possunt suos faciant, et legum severitatem, dum se nostros mentiuntur, effugiant. Faciunt hoc Priscillianistæ, faciunt hoc Manichæi, quorum cum ipsis tam federata sunt corda, ut ius solis non inibis discreti, sacrilegiis autem suis inventiantur uniti; quia etsi Vetus Testamentum, **95** quod isti se suscipere simulant, Manichæi refutant, ad unum tamen fine utrumque tendit intentio, cum quod illi abdicando impugnant, isti principiendo corruptunt. In execrabilibus autem mysteriis eorum quæ quanto immundiora sunt, tanto diligentius occupantur, unum prorsus nefas, una est obscenitas, et

similis turpitudo. Quam etsi eloqui erubescimus, sollicitissimis tamen inquisitionibus indagatum, et Manichæorum qui comprehensi fuerant confessione detectam ad publicam fecimus pervenire notitiam; ne illo modo dubium possit videri quod in judicio nostro, cui non solum frequentissima presentia sacerdotum, sed etiam illustrium virorum dignitas, et pars quedam senatus ac plebis intersuit, ipsorum qui omne facinus perpetrabant, ore reseratum est, sicut ea quæ ad dilectionem tuam nunc direximus, gesta demonstrant. Quod autem de Manichæorum scđissimo scelere, hoc etiam de Priscillianistarum incestissima consuetudine olim compertum, multumque vulgatum est: et qui per omnia sunt in impietate sensuum pares, non possunt in sacris suis esse dissimiles.

Decursis itaque omnibus quæ libelli series comprehendit, et a quibus commonitorii forma non discrepat, sufficienter, ut opinor, ostendimus, quid de his quæ ad nos fraternitas tua retulit, censeamus; et quam non ferendum sit, si tam profanis erroribus etiam quorundam sacerdotum corda consentiunt vel, ut initius dixerim, non re istunt. Quia conscientia honorem sibi præstatum vindicant qui pro animabus sibi credi si non laborant? Bestiae irruunt, et ovium septæ non claudunt; fures insidiuntur, et excubias non prætendent; morbi crebrescent, et remedia nulla prospiciunt. Cum autem etiam iud addunt et his qui sollicitus agunt consentire detrectent, et impietates olim toto orbe damnatas subscriptionibus suis anathematizare desinulent, quid de se intelligi volunt, nisi quod non de numero fratrum, sed de parte sunt hostium? In eo vero quod in extrema familiaris epistolæ tuæ parte posuisti, miror cujusquam catholici intelligentiam laborare, tanquam incertum sit, an, descendente ad infernum Christo, caro ejus requieverit in sepulcro, quæ sicut vere et mortua et sepulta, ita vere est die tertia suscitata. Illoc enim et ipse Dominus denuntiaverat dicens ad Iudeos: *Solvit tempum hoc, et in triduo suscitabo illud.* Ubi evangelista subiungit: *Hoc autem dicebat de tempore corporis sui.* Cujus rei veritatem etiam David prædixerat loquens sub persona Domini Salvatoris, et dicens: *Insuper et caro mea requiescat in spe: quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum ridere corruptionem.* Quibus ulti- que verbis manifestatum est, quod Christi caro et vere sepulta requievit, et corruptionem non subiit,

* In cæteris, præter Alv., hereses.
b Abhinc iterum Esc. 4.

A quia celeriter vivificata reditu animæ resurrexit. Quod non credere satis impinum est, et ad Manichæi Priscillianique doctrinam pertinere non dubium, qui sacrilego sensu ita se Christum simulanti confiteri, ut et incarnationis, et mortis, et resurrectionis auferant veritatem. Habeatur ergo inter vos episcopale concilium, et ad eum locum, qui omnibus opportunitus sit, vicinarum provinciarum convenienter sacerdotes, ut secundum hæc quæ ad tua consulta respondimus plenissimo disquiratur examine, an sint aliqui inter episcopos qui hujus heresis * contagio polluantur, a communione sine dubio separandi, si nefandissimam sectam per omnium sensuum pravitates damnare noluerint. Nulla enim ratione tolerandum est ut qui prædicandæ fidei suscepit officium, le contra Evangelium Christi, contra apostolicam doctrinam, contra universalis Ecclesiæ symbolum audeat disputare [Æm., discrepare]. Quales illuc erunt discipuli ubi tales doccebunt magistri? Quæ illuc religio populi, quæ salus plebis, ubi contra humanam societatem pudoris sanctitas tollitur, conjugiorum foedus aufertur, propagatio generationis inhibetur, carnis natura damnatur, contra vernum Dei cultum Trinitas deitatis negatur, personarum proprietas confunditur, animabus humanis divina essentia datur, et eadem ad diaboli arbitrium carne concluditur. Dei Filius per id quod de Virgine ortus, non per id quod ex Patre natus est, unigenitus prædictetur b, idemque nec vera Dei proles, nec verus virginis partus asseritur, ut per falsam passionem, mortemque non veram mendax etiam resurrectio resumptæ de sepulcro carnis habeatur? Frustra utuntur catholicò nomine, qui istic impietatibus non resistunt. Possunt hæc credere qui possunt talia patienter audire? Dedimus itaque litteras ad fratres et coepiscopos nostros Tarragonenses, Carthaginenses, et Lusitanos, atque Gallacos, eisque concilium synodi generalis indiximus. Ad tuæ dilectionis sollicitudine pertinebit ut nostræ ordinationis auctoritas ad prædictarum provinciarum episcopos deferatur. Si autem aliqui, quod absit, obstiterint quominus possit celebrari generale concilium, Galliciæ salem in unum convenienter sacerdotes, quibus congregandis 96 fratres nostri Idatius et Coeponius imminebunt, conjuncta cum eis instantia tua, quo citius vel provinciali conventu remedium tantis vulneribus efforatur. Datum xii Kalendas Augustas Callipio c et Arda-bure consulibus.

* Æm., Bibl. Reg., Esc. 4, Tel. 1, Ger., Gallipio.

LXII

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS

AD EPISCOPOS PER ITALIAM CONSTITUTOS.

*De eo quod plurimi Manichæorum vigilantia papæ Leonis in urbe * Roma dejecti sunt.*

Leo universis episcopis per Italiam provincias constitutis in Domino salutem.

* Æm.. Ab Urbe.

In consortium vos nostræ sollicitudinis, dilectissimi fratres, advocamus, ut vigilantia pastorali, ne quid

diabolice licet possit astutiae, commissis vobis grecis diligentius consulatis, ne is, qui Domini misericordia revelante per nostram curam a nostris ovibus morbus abigitur, ne cum vobis præmonitus et adhuc quod agitur ignarus, per vestras sedes perget Ecclesias, et suarum surlim cuniculos inveniat latebrarum, ut quod a nobis in Urbe extinguitur tenebris apud vos radicibus seminetur. Plurimos impietas Manichææ sequaces, et doctores in Urbe investigatio nostra reperit, vigilantia divulgavit, auctoritas et censura coercuit; quos potuimus emendare, correxiimus; et ut dannarent Manichæum cum prædicationibus et disciplinis suis publica in ecclesia confessione et manus suæ subscriptione compulimus, et ita de voragine impietas sua confessos poenitentiam concedendo levavimus. Aliquanti vero, qui ita se demerserant, ut nullum his auxiliantis posset remedium subvenire, subditi legibus, secundum Christianorum principum constituta, ne sanctum gregem sua contagione polluerent, per publicos judices perpetuo sunt exilio relegati. Et omnia, quæ tam in Scripturis, quam in occultis traditionibus suis habent profana vel turpia, ut nosset populus quid refugeret aut vitaret, oculis Christianæ plebis certa manifestatione probavimus, adeo ut ipse, qui eorum dicebatur episcopus, a nobis tentus proderet flagitiosa in suis

* Bibl. Reg., *Manichæorum*.

A mysteriis que teneret, sicut genitorum vos series poterit edocere. Ad instructionem enim vestram etiam ipsa direximus, quibus lectis omnia quæ a nobis deprehensa sunt nosse poteritis, et quia aliquantos de his, quos ne absolverentur arctior reatus involverat, cognovimus ausfugisse, hanc ad dilectionem vestram nostram epistolam misimus per acolythum nostrum, ut effecta certior sanitatis vestra sollicitius agere dignetur et cautius, necubi Manichææ perversatis homines plebes vestras facultatem laedendi, et hujus sacrilegii possint invenire doctores. Alter enim nobis commissos regere non possumus, 97 nisi hos, qui sunt perdites et perditæ, zelo fidei dominicæ persequamur, et a sanis mentibus, ne pestis hac latius divulgetur, severitate qua possumus abscidamus. B Unde hortor dilectionem vestram, obtestor et monem, ut qua debetis et potestis sollicitudine vigiletis ad investigandos eos, necubi occultandi se reperiant facultatem. Ut enim habebit a Deo diligens remunerationis præmium qui diligentius quo ad salutem commissæ sibi plebis proficiat fuerit executus, ita ante tribunal Domini de reatu negligentiae suæ non poterit excusari quicunque plebem suam contra sacrilegæ persuasionis autores noluerit custodire. Datum tertio Kalendas Februarias, Theodosio XVIII et Albino viris clarissimis consulibus.

LXIII

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS AD EPISCOPOS PER SICILIAM.

Leo universis episcopis per Siciliam constitutis in C tur; miror vos vel præcessores vestros tam irrationabilem novitatem usurpare potuisse, ut confuso temporis utriusque mysterio nullam esse differentiam crederetis inter diem quo adoratus est Christus a magis, et diem quo resurrexit Christus a mortuis. Quam culpam nullo modo potuissetis incidere, si unde consecrationem honoris accepistis, inde legem totius observantiae sumeretis, et beati apostoli Petri sedes, quæ vobis sacerdotalis mater est dignitatis, esset ecclesiastice magistra rationis; a cuius vos regulis recessisse minore posset æquanimitate tolerari b, si aliqua commonitionis nostræ increpatio non præcessisset. Nunc autem quia non desperatur correctio, servanda est mansuetudo: et licet vix ferenda sit in sacerdotibus excusatio quæ prætendat inscientiam, malum tamen et censuram necessariam temperare, et ratione vos apertissimæ veritatis instruere.

Divinis præceptis et apostolicis monitis incitamus, ut pro omnium Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu, ac si quid usquam reprehensione inveniatur obnoxium, celeri sollicitudine aut ab ignorantiae imperitia aut a præsumptionis usurpatione revoceamus. Monente enim dominicæ vocis imperio, quo beatissimus apostolus Petrus tria repetitione mysticæ sanctionis imbuitur, ut Christi oves qui Christum diligit pascat, ipsius sedis, cui per abundantiam divinæ gratiæ præsumus, reverentia cohortamur, ut periculum desidiæ, quantum possumus, declinemus, ne professio sunumi apostoli, qua se amatorem Domini esse testatus est, non inveniatur in nobis, quia negligenter pascens toties commendatum gregem con vincitur summum non amare * pastorem.

. Quod in die Epiphaniorum prohibetur baptismum celebrari.

Cum ergo mibi de charitatis vestrae actibus fraterna affectione sollicito certis indicis innotuerit, vos in eo quod inter sacramenta Ecclesiae principale est, ab apostolicæ institutionis consuetudine discrepare, ita ut baptismi sacramentum numerosius in die Epiphianæ, quam paschali tempore celebre-

98 II. Quod cuncta nobis per ordinem rerum per incarnationem Domini nostri salutis sacramenta digesta sint.

Semper quidem in æterno consilio Dei mansit humani generis incommutabiliter præordinata repartio; sed ordo rerum per Jesum Christum Dominum nostrum temporaliter gerendarum in incarnatione Verbi sumpsit exordium. Unde aliud tempus

* Ex reliquis, præter Alv. et Esc. 3, in quibus legitur: habere.

b Ex reliquis, præter Alv., in quo, colorari.

est, quo annuntiante angelo beata virgo Maria se cundam se per Spiritum sanctum credidit et concepit; aliud quo salva integritate virginea puer editus exsultante gaudio colestium ministrorum pastori bus indicatur; aliud quo infans circumciditur, aliud quo hostia pro eo legalis offertur; aliud quo tres Magi claritate novi sideris incitati in Bethlehem ab Oriente pervenient, et adoratum parvulum mystico munera oblatio venerantur. Nec iidem sunt dies, quibus impio Herodi ordinata divinitus in Aegyptum translatione subtractus est, vel quibus ab Aegypto in Galilæam mortuo persecutore vocatus est^b. Inter has autem dispensationum varietates accedunt augmenta corporea, crescit Dominus, sicut evangelista testatur, profectibus etatis et gratiae. Per diem paschæ in templum Jerusalem cum parentibus venit, et cum abesset a societate redeuntium, sedens cum senioribus et inter admirantes magistros disputans inveniatur, rationemque mansionis sua reddens: *Quid est, inquit, quod quaerebatis me? Nesciebatis quod in Patris mei templo oportet me esse?* significans ejus esse filium, cuius esset et templum. Jam vero cum in annis majoribus apertius declarandus baptissimum præcursoris sui Joannis expetit, quid deitatis ejus remansit ambiguum, quando baptizato Domino Jesu Spiritus sanctus in columba specie super eum descendit et mansit, auditæ de cœlis Patris voce dicentis: *Tu es Filius meus dilectus; in te bene complacui?* Quæ omnia ideo quanta potimus brevitate perstrinximus, ut notum sit dilectioni vestrae universos Christi dies innumeris consecratos fuisse virtutibus, et in cunctis ejus actionibus sacramentorum mysteria coruscasse: sed aliter quoque signis denuntiari, aliter rebus impleri, nec quæcumque numerantur in operibus Salvatoris ad tempus pertinere baptismatis. Nam si etiam illa, quæ post beati Joannis lavacrum a Domino gesta cognovimus, sub indiscreto honore colamus, omnia tempora continua erunt deputanda festis, quia omnia sunt plena miraculis. Verum quia Spiritus sapientiae et intellectus ita apostolos et totius Ecclesiarum erudit magistros, ut in Christiana observantia nihil inordinatum, nihil patetur esse confusum, discernendæ sunt cause solemnitatum, et in omnibus institutis Patrum principumque nostrorum rationabilis servanda discretio; quia non aliter unus grex et unus pastor sumus, nisi, quemadmodum Apostolus dicit, id ipsum dicamus omnes: *Simus perfecti in eodem sensu et in eadem sententia.*

III. Quod in baptismo mors interveniat intersectione peccati et sepulturam imitetur trina dimersio, et ab aquis elevatio sit velut resurrectio de sepulcro.

Quamvis ergo et illa quæ ad humilitatem, et illa quæ ad gloriam pertinent Christi in unani concur-
rant eamdemque personam, totumque quod in illo et virtutis divinæ est et infirmitatis humanæ ad nos stræ reparacionis tendat effectum; proprie tamen in

^a In hac voce exsultante finit Codex Ese. 4.
^b Ese. 3, revocatus est.

A morte Crucifixi et in resurrectione ex mortuis potentia baptismatis novam creaturam condit ex veteri, ut in renoscentibus et mors Christi operetur et vita; dicente beato Apostolo: *An ignoratis quia quicunque baptizati sumus in Christo Jesu in morte ipsius baptizati sumus?* Conseptuli enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Dominus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus: et cætera, quæ latius Magister gentium ad commendandum sacramentum baptismatis disputavit, ut appareret ex hujus doctrinæ spiritu regenerandis filiis hominum et in Dei filios adoptandis illum diem et illud tempus electum, in quo per similitudinem formamque mysterii ea, quæ geruntur in membris, his, quæ in ipso sunt capite gesta, congruerent, dum in baptismatis regula et mors intervenit intersectione peccati, et sepulturam triuanam imitatur trina dimersio, et ab aquis elevatio resurgentis instar est de sepulcro. Ipsa igitur operis qualitas docet celebrandæ generaliter gratia diem legitimum eum esse, in quo ornata est virtus munieris, et species actionis. Ad cujus rei confirmationem plurimum valet, quod ipse Dominus Jesus Christus, posteaquam resurrexit a mortuis, discipulis suis, in quibus omnes ecclesiæ præsules docebantur, et formam et potestatem tradidit baptizandi dicens: **Euntes 99 docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.** De quo utique eos etiam ante passionem potuisse instruere, nisi proprie voluisse intellegi regenerationis gratiam ex sua resurrectione cœpisse. Additur sanc huic observantiae etiam Pentecostes ex adventu sancti Spiritus sacra solemnitas, quæ de paschalis festi pendet articulo; et cum ad alios dies alia festa pertineant, hæc semper ad eundem diem, qui resurrectione Domini est insignis, occurrit: porrigena quodammodo auxiliantis gratia manum, ut ii, quos a die paschæ aut molestia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut navigationis difficultas interclusit iuvitos, aut quibuslibet necessitatibus impediti, desiderii sui effectum dono sancti Spiritus consequantur. Ipse enim Unigenitus Dei in fide creditum, et in virtute operum nullam inter se et Spiritum sanctum voluit esse distantiam, quia nulla est diversitas in natura, dicens: *Rogabo ego Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut vobiscum sit in æternum, Spiritum veritatis.* Et iterum: *Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggestet universa, quæcumque dixi vobis.* Et iterum: *Cum venerit ille Spiritus veritatis, ille diriget vos in omnem veritatem.* Cum itaque veritas Christus sit, et Spiritus sanctus veritas, nomenque Paraclii utriusque sit proprium, non dissimile est festum ubi unum est sacramentum.

^c Am., Bibl. Reg., Esc. 3, Tol. 1, 2, dies.

IV. Quod beatus apostolus Petrus in die Pentecostes A

rirorum tria millia baptizarit.

Hoc autem nos non ex nostra persuasione defensere, sed ex apostolica auctoritate servare satis idoneo probamus exemplo, sequentes beatum apostolum Petrum, qui in ipso die, quo omnem credentium numerum promissus sancti Spiritus replevit adventis, trium millium populum sua prædicatione conversum lavaero baptismatis consecravit. Quod sancta Scriptura, quæ apostolorum Actus continet, fidelis historiæ docet, dicens : *His auditis compuncti sunt corde et dixerunt ad Petrum et reliquos apostolos : quid faciemus, viri fratres? Petrus vero ait ad illos : pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, et accipietis donum sancti Spiritus. Vobis est enim recompensatio, et filii vestris, et omnibus qui longe sunt quoscunque advocaverit Dominus Deus noster.* Aliis etiam pluribus verbis testificatus est, et exhortabatur eos dicens : *Salvamini a generatione ista prava. Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt, et appositæ sunt in illa die animæ circiter tria millia.*

V. Quod hæc duo tempora, id est, Pascha et Pentecosten, ad baptizandum a Romano pontifice legitime sint praæfixa.

Unde quia manifestissime patet baptizandis in Ecclesia electis hæc duo tempora de quibus locuti sumus, esse legitima, dilectionem vestram monemus, ut nullos alias dies huic observantie misceatis.

VI. Quod omni tempore hi qui necessitate mortis urguntur, id est, ægritudinis, obsidionis, persecutionis et naufragii, debeant baptizari.

Quia etsi sunt alia quoque festa quibus multa in honorem Dei reverentia debeatur; principalis tamen et maximi sacramenti custodienda nobis est mysticæ rationis exceptio, non interdicta licentia, qua in baptismō tribuendo quolibet tempore periclitantibus subvenitur. Ita enim ad has duas festivitates connexas sibimet atque cognatas incolumium et in pacis securitate degentium libera vota differimus, ut in mortis periculo, in obsidionis discrimine, in persecutionis angustiis, in timore naufragii, nullo tempore hoc veræ salutis singulare presidium ciquam denegemus. Si quis autem Epiphaniae festivitatem, quæ in suo ordine debito honore veneranda est, ob hoc existimat privilegium habere baptismatis, quia hoc quidam putant quod in eadem die Dominus ad baptismum sancti Joannis accesserit, sciat illius baptissimi aliam gratiam, aliam suis rationem, nec ad eamdem pertinuisse virtutem, qua per Spiritum sanctum renascuntur, de quibus dicitur, qui non ex sanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Dominus enim nullius indigens remissione peccati, nec querens remedium renascendi, sic voluit baptizari quomodo et voluit circumcidere, hostiamque pro se emundationis

* Ex cæteris, præter Alv., in quo : quando de latere ipsius sanguis redemptionis et aqua baptismatis exiit. Ger., profluxit.

A offerri, ut qui factus erat ex muliere, sicut Apostolus ait, fieret et sub lege, quam non venerat solvere, sed implere et implendo finire, sicut beatus Apostolus prædicat dicens : *Finis autem legis Christus ad justitiam omni credenti.* Baptismi autem sui in se condidit sacramentum, quia in omnibus primatum tenens se docuit esse principium, et tunc **100** regenerationis potentiam sanxit, quando a latere ipsius profluxerunt sanguis redēptionis et aqua baptismatis. Sicut enim ^b Vetus Testamentum Novi testificatio fuit, et lex per Moysen data est, gratia autem et veritas per Jesum Christum facta est; sic diversa sacrificia unata hostiam præformarunt, et multorum agnorum occisio illius immolatione finita est, de quo dicitur : *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Sic et Iohannes non Christus, sed Christi prævius, non sponsus, sed sponsi amicus fuit, adeo fidelis, et non sua quærens, sed qua Jesu Christi, ut se prositeretur ad solvenda calceamenta pedum ejus indignum, quoniam ipse quidem baptizaret in aqua in pœnitentiam, ille autem baptizaturus esset in Spiritu sancto et igne, qui dupli potestate et vitam redderet et peccata consumeret. His itaque, fratres charissimi, tot ac tantis existentibus documentis, quibus omni ambiguitate submota evidenter agnoscitis qui secundum apostolicam regulam et exorcismis scrutandi, jejuniis sanctificandi et frequentibus sunt prædicationibus imbuendi, duo tantum tempora, id est, Pascha, et Pentecosten esse servanda, hoc vestre indicimes charitati, ut ab apostolicis institutis nullo ulteriori recedatis excessu : quia inultum post hæc esse non poterit, si quisquam apostolicas regulas in aliquo considererit negligandas.

VII. Ut de Sicilia terni semper annis singulis de episcopis ad diem tertium Kalendarum Octobrium Romanam sociandi synodo indissimulanter occurrant.

Quare illud primitus pro custodia concordissimæ unitatis exigimus, ut quia saluberrime a sanctis Patribus constitutum est binos in anni singulis deberet esse conventus, terni semper ex vobis ad diem tertium Kalendarum Octobrium Romanum fraternali concilio sociandi indissimulanter occurrant: quoniam adjuvante gratia Dei facilius poterit provideri, ut in ecclesiis Christi nulla scandala, nulli nascantur errores, cum coram beatissimo Petro apostolo id semper in commune tractandum sit, ut omnia ipsius constituta canonumque decreta apud omnes Domini sacerdotes inviolata permaneant. Hoc autem, quæ, inspirante Domino, vobis insinuanda credimus, per fratres et coepiscopos et nostros Vacillum et Paschasinum ^c ad vestram notitiam volumus pervenire, quibus referentibus cognoscamus, quam reverenter a vobis apostolica sedis instituta serventur. Datum **xii** Kalendas Novembbris, Calapodio et Ardashore conseibus.

^b In omnibus præter Alv. et Urg., ergo.

^c Deesi folium in Esc. 3.

^d Tol. 1, 2, Paschasinum.

LXIV

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS AD UNIVERSOS EPISCOPOS.

Leō episcopus urbis Romæ universis episcopis per Campaniam et Picenum, vel Tusciam, et per universas provincias constitutis in Domino salutem.

Ut nobis gratulationem facit Ecclesiæ status salubri dispositione compositus; ita non levi nos mœrere contristat, quoties aliqua contra constituta canonum et ecclesiasticam **101** disciplinam presumpta vel commissa cognoscimus: quæ si non qua debemus vigilantia resecemus, illi, qui nos speculatorum esse voluit, excusari non possumus, permittentes sincerum corpus Ecclesiæ, quod ab omni purum macula custodire debemus, ambientium improba contagione fædari, cum ipsa sibi membrorum per dissimulationem compago non congruat.

I. Ut nullus episcoporum servum alterius ad clericatus officium promovere præsumat.

Admittuntur passim ad ordinem sacrum quibus nulla natalium, nulla morum dignitas suffragatur; et qui a dominis suis libertatem consequi minime potuerunt ad fastigium sacerdotii, tanquam servitias hunc honorem capiat, provehuntur, et probari posse Deo creditur, qui domino suo necedum probare se potuit. Duplex itaque in hac parte reatus est, quod et sacram ministerium talis vilitate polluitur et dominorum, quantum ad illicitæ usurpationis temeritatem pertinet, jura solvuntur. Ab his itaque, fratres charissimi, omnes vestræ provinciæ abstinent sacerdotes, et non tantum ab his, sed ab illis etiam qui originali aut alicui conditioni obligati sunt volumus temperari; nisi forte eorum petitio, aut voluntas accesserit, qui aliiquid sibi in eos vindicant potestatis. Debet enim esse immunis ab aliis qui divice militia fuerit aggregandus, ut a castris dominicis, quibus nomen ejus ascribitur, nullis necessitatibus vinculis abstrabatur.

II. Ut quicunque ad sacerdotium vel viduarum mariti, vel habentes numerosa conjugia promoti fuerint ab omnibus ecclesiasticis officiis arceantur.

Qualis vero unicuique natalium honestas et morum esse debeat, qui sacri altaris ministerio sociandus, et Apostolo nos docente, et divina præceptione didicimus et canonum regulis, a quibus plerosque fratrum declinasse et penitus deviasse reperimus. Nam constat ad sacerdotium pervenisse viduarum maritos, quosdam etiam, quibus fuerint numerosa conjugia et ad omnem licentiam vita liberior, ad sacrum ordinem passim patefactis aditibus suis permissos contra illam beati Apostoli vocem, qua talibus exclamat dicens: *Unius uxoris virum: et contra illud antiquæ legis præceptum, quo dicitur et cævetur: Sacerdos virginem uxori accipiat; non viduam, non repudiatam.* Ilos ergo, quicunque tales admitti sunt, ab ec-

clesiasticis officiis et a sacerdotali nomine apostolicæ sedis auctoritate jubeamus arceri. Nec hoc enim sibi poterunt vindicare, cuius capaces per hoc, quod illis obliterat, non fuerunt, hujus discussionis curam nobis specialiter vindicantes, ut si qua forsitan de his commissa sunt corriganter, ne liceat ultra committi, et ne qua excusatio de ignorantie nascantur: quanquam ignorare nunquam licuerit sacerdotem quid canonum regulis fuerit definitum. Ille ergo ad provincias vestras per Innocentium, Legitimum, et Segetium fratres et coepiscopos nostros scripta direximus, ut quæ male pullulasse dignoscuntur ^a radicitus evellantur, et messem dominicam zizania nulla corrumpant. Ita enim fructum uberem quæ sunt sincera præstabunt, si ea quæ natam segetem ene-
Bcare consuerunt diligenter amputentur.

III. Quod usuram non solum clerici exigere non debent, sed nec laici Christiani.

Nec ^b hoc quoque prætereundum duximus quosdam lucri turpis cupiditate captos usurariam exercere pecuniam, et senore velle ditescere. Quod nus non dicam in eos, qui sunt in clericali officio constituti, sed in laicos cadere, qui Christianos se dici cupiunt, condelemus: quod vindicari acrius in eos qui fuerunt confutati, decernimus, ut ownis peccandi opportunitas adimatur.

IV. Ut clericus nec suo, nec alieno nomine fenus exerceat.

Illud etiam duximus præmonendum ut sicut non suo, ita nec alieno nomine aliquis clericorum exerceendum fenus attinet. Indecens enim est crimen suum commodis alienis impendere. Fenus autem hoc solum aspicere et exercere debemus, ut quod hic misericorditer tribuimus a Domino, qui multipliciter et in perpetuum mansura retribuet, recipere valeamus.

V. Ut si quis sacerdotum contra hæc interdicta fecerit, a suo sit officio removendus.

Hoc itaque ^c admonitio nostra denuntiat **102** quod si quis fratrum contra hæc constituta ^d venire tentaverit, et prohibita fuerit ausus admittere, a suo se noverit officio submovendum, nec communionis nostra futurum esse consortem, qui socius esse noluit disciplinæ. Ne quid vero sit quod prætermisso a nobis forte credatur, omissa decretalia constituta tam beatæ memorie ^e Innocentii, quam omnium decessorum nostrorum, quæ de ecclesiasticis ordinibus et canonum promulgata sunt disciplinis, ita vestram dilectionem custodire debere mandamus, ut si quis illa contempserit, veniam sibi deinceps noverit denegari. Datum vi Idus Octobris, Maximo II et Paterio viris clarissimis consulibus.

^a *AEm.*, Bibl. Reg., noscuntur.
^b *Ez AEm.*, Bibl. Reg., Ger., Tol. 1, 2. In cæteris,

Non.

* Redit Codex Esc. 3 in his vocibus: *Hoc itaque.*

^c *Urg.* et *Ger.*, constituta venerit vel venire tentaverit.

^d In omnibus præter Alv. recordationis.

LXV

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS AD JANUARIUM EPISCOPUM.

Quod omnis cujaslibet ordinis clericus, qui catholicam descrens haereticæ se communioni miscuerit, si a Ecclesiam reversus fuerit, in eo gradu quo erat [Æm., fuerat] sine promotione permaneat.

Leo episcopus urbis Romæ Januario episcopo A lumen membrum talium possit societate violari, cum per omnia illis professio & propria cœperit obviare.

Circa quos etiam illam canonum constitutionem **103** præcipimus custodiri, ut in magno habeant beneficio, si, adempta sibi omni spe promotionis, in quo inveniuntur ordine stabilitate perpetua maneant; si tamen iterata tinctio non fuerint maculati. Non levem apud Deum noxam incurrit, qui de talibus ad sacros promovendos ordines judicarit. Quod si cum grandi examinatione promocio conceditur inculpati, multo magis non debet licere suspecti. Proinde dilectio tua, cuius devotione gaudemus, jungat curam suam dispositionibus nostris, et det operam ut circumspecte ac velociter impleantur, quæ ad totius Ecclesiæ incolumentem et laudabiliter suggesta sunt **B** et salubriter ordinata. Non autem dubitet dilectio tua nos, si, quod non arbitramur, neglecta fuerint quæ pro custodia canonum et pro fidei integritate decernimus, vehementius commovendos; quia inferiorum ordinum culpe ad nullos magis referendæ sunt, quam ad desides negligentesque rectores, qui multam & sepius nutrunt pestilentiam, duin necessarium dissimulant adhibere medicinam. Datum III Kalendas Iulias, Alipio et Ardabure consulibus.

^a In reliquis, præter A'v., bestiali.
^b In reliquis, præter Alv., contagione.

• Bibl. Reg., confessio.

LXVI

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS AD RUSTICUM NARBONENSEM EPISCOPUM.

Leo Rustico episcopo Narbonensi.

Epistolas fraternitatis tuæ, quas Hermes archidiaconus tuus detulit, libenter accepi diversarum quidem causarum connexione multiplices, sed non ita patientie legentis onerosas, ut aliquid earum per intercurrentes & undique sollicitudines fuerit prætermissum. Unde totius sermonis tui alligatione concepta, et gestis quæ in episcoporum honoratorumque examino confecta sunt recensitis, Sabiniiano et Leoni presbyteris actionis tuæ intelleximus fiduciam defuisse, nec eisdem justam superesse querimoniam, qui se ab inchoatis disceptationibus sponte substraxerint. Circa quos quam formam quamvis mensuram debeast tenere justitiae tuo relinquo moderamini, suadens tamen charitatis hortatu ut sanandis ægris spiritualem dobras adhibere medicinam, et dicente Scriptura: *Noli esse nimium justus: mitius agas cum eis qui zelo pudicitiae videntur modum excessisse vindictæ, ne dia-bolus, qui decepit adulteros, de adulterii exsultet ultoribus.* Miror autem dilectionem tuam in tantum

D scandalorum quacunque occasione nascentium adversitate turbari, ut vacationem ab episcopatus laboribus præoptare te dicas, et malle in silentio atque otio vitam degere, quam in his quæ tibi comissa sunt permanere. Dicente vero Domino: *Beatus qui perseveraverit usque in finem;* unde enim erit beata perseverantia, nisi de virtute patientie? Nam secundum apostolicam prædicationem omnes qui volunt in Christo vivere persecutionem patiuntur, quæ non in eo tantum computanda est, quod contra Christianam pietatem aut ferro aut ignibus agitur, aut quibuscumque suppliciis, cum persecutionum saevitiam suppleant, et dissimilitudinis morum, et contumacie inobedientium et malignarum tela linguarum: quibus conflictationibus cum omnia semper membra pulsentur, et nulla piorum portio a conflictatione sit libera, ita ut periculis nec otia carrent nec labores, quis inter fluctus maris navem diriget si gubernator abscedat? Quis ab insidiis luporum custodiet oves, si pastoris **103** cura non vigilet? Quis denique latronibus obsteat?

^a Ex Æm., Bibl. Reg., Tol. 1, 2, Urg., Ger. In reliquis, inconcurrentes.

^b Vox obserstet, quæ deest in Alv., desumpta est ex Cod. Bibl. Reg., Tol. 1, Urg. et Ger. In Æm., resisteret.

et furibus, si speculatorum in prospectu exploratio-
nis locatum ab intentione sollicitudinis amor quietis
abducat? Permanendum ergo est in opere credito et
in abore suscepto: constanter tenenda est justitia
et benigne praestanda clementia. Odio habeantur
peccata, non homines. Corripiantur tumidi, toleren-
tur infirmi, et quod in peccatis severius castigari ne-
cessere est non savientis plectatur animo, sed maledictis.
Ac si vehementior tribulatio incubuerit, non ita expa-
vescamus quasi illi adversitati propriis sit viribus re-
sistendum, cum et consilium nostrum et fortitudo sit
Christus, ut sine quo nihil possumus per ipsum cuncta
possimus, qui confirmans prædicatores Evangelii et
sacramentorum ministros: *Eccs ego, inquit, vobis sum
sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi:*
et iterum: *Hæc, inquit, locutus sum vobis ut in me
pacem habeatis; in hoc autem mundo tribulationem
habebitis; sed confidite, quia ego vici mundum. Quas
pollicitationes, quia sine dubio manifestae sunt, nullis
dehemus scandalis infirmare, ne electioni Dei videan-
nur ingratii, cuius tam potentia sunt adjutoria quam
vera promissa. De consultationibus autem dilectionis
Lxx, quas separatim conscriptas archidiaconus tuus
detulit, quid sentiendum sit inter presentes oppor-
tunius quereretur, si nobis conspectus tui copiam pre-
buisse. Nam cum quædam interrogations modum
videantur excedere, intelligo eas altiores esse col-
loquii, quam scriptis: quia sicut quædam sunt quæ
nulla possunt ratione convelli, ita multa sunt, quæ aut
pro consideratione ætatum aut pro necessitate rerum
oporteat temperari, illa semper conditione servata, ut
in his quæ vel dubia fuerint aut obscura, id noverimus
sequendum quod nec præceptis evangelicis contrarium,
nec decretis sanctorum Patrum inveniatur adversum.*

I. *Quod non habeantur episcopi quos nec clerici elegit,
nec populus exquisivit, nec provinciales episcopi con-
secrarent. Si qui tamen clerici ab his pseudo-episco-
pis ordinentur, rata potest ordinatio talis existere.*

Nulla ratio sinit ut inter episcopos habeantur qui
nec a clericis sunt electi, nec a plebis expediti, nec
a provincialibus episcopis cum metropolitani iudicio
consecrati. Unde cum sæpe quæstio de male accepto
bonore nascatur, quis ambigat nequaquam istis esse
tribuendum, quod non doceatur suis collatum? Si
qui autem clerici ab his pseudo-episcopis in eis
ecclesiis ordinati sunt quæ ad proprios episcopos per-
tinebant, et ordinatio eorum cum consensu et iudicio
præsidentium facta est, potest rata haberi, ita ut in
ipsis ecclesiis perseverent. Alter autem vana haben-
da est consecratio, quæ nec loco fundata est nec au-
tore munita.

II. *Quod presbyteri aut diaconi, si in aliquo criminis
prolapsi fuerint, non possint per manus impositio-
nen remedium poenitentiae consequi.*

Alienum est a consuetudine ecclesiastica ut qui in
presbyterali honore aut diaconii gradu fuerint con-
secrati, si pro crimen aliquo suo per manus imposi-
tionem remedium accipient poenitendi, quod sine du-

Bio ex apostolica traditione descendit secundum quod
scriptum est: *Sacerdos si peccaverit, quis orabit pro
illo?* Unde hujusmodi lapsis ad pronuerendam misericordiam Dei privata est expetenda secessio, ubi il-
lis satisfactio, si fuerit digna, sit etiam fructuosa.

III. *Quod diaconi, sicut episcopus et presbyter, cessare de-
bent ab opere conjugali, non tamen repudiare conjuga.*

Lex continentia eadem est altaris ministris quæ
episcopis atque presbyteris; qui cum essent laici,
sive lectores, licite et uxores ducere et filios pro-
creare potuerunt. Sed cum ad prædictos pervenerint
gradus, cœpit eis non licere quod licuit. Unde ut id
de carnali fiat spirituale conjugium, oportet eos nec
dimittere uxores, et quasi non habeant [Æm., ha-
bentes], sic habere, quo et salva sit charitas connu-
biorum, et cessent opera nuptiarum.

IV. *Quod aliud sit uxor, aliud concubina, nec e: rel
quisquis filiam suam in matrimonium concubinum
habenti tradiderit.*

Non omnis mulier viro juncta uxor est viri, quia
nec omnis filius haeres est patris. Nuptiarum autem
fœderia inter ingenuos sunt legitima, et inter æquales,
et multo prius hoc ipsum Domino constituebat, quam
initium Romani juris existeret. Itaque aliud est uxor,
aliud concubina, **105** sicut aliud ancilla, aliud li-
bera. Propter quod etiam Apostolus ad manifestan-
dum harum personarum discretionem testimonium
ponit ex Genesi, ubi dicitur Abrahæ: *Ejice ancillam
et filium ejus; non enim haeres erit filius ancillæ cum
filio liberæ.* Unde cum societas nuptiarum ita ab ini-
tio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem
haberet in se Christi et Ecclesiæ sacramentum, du-
biu[m] non est eam mulierem non pertinere ad mat-
rimonium, in qua docetur nuptiale non suis mysteri-
um. Igitur cujuslibet loci clericus si filiam suam
viro habenti concubinam in matrimonium dederit,
non ita accipendum est quasi eam conjugato dederit,
nisi forte illa mulier et ingenua facia et dotata legiti-
time et publicis nuptiis honestata videatur. Paterno
arbitrio viris injunctæ carent culpa, si mulieres
quæ a viris habebantur in matrimonio non fuerunt,
quia aliud est nupta, aliud concubina.

V. *Quod non sit conjugii duplicatio quando ancilla
rejecta uxor assumitur.*

Ancillam a toro abjecere, et uxoriem certæ ingenui-
tatis accipere, non duplicatio conjugii, sed profectus
est honestatis. Culpanda est sane talium negligentia,
sed non penitus desperanda, ut crebris cohortationibus
incitati, quod necessarie experierunt, fideliter exse-
quantur. Nemo enim desperandus est dum in hoc cor-
pore constitutus est, quia nonnunquam quod dissi-
dentia ætatis differtur consilio matuoriore perficitur.

VI. *De communione privatis et vita defunctis.*

Hocum causa Dei iudicio reservanda est, in cuius
manu fuit ut talium obi us usque ad communionis
remedium differretur. Nos autem, quibus viventibus
non communicavimus, mortuis communicare non
possumus.

Æm., Bibl. Reg., Esc. 3, Tol. 1, 2, Ger. viii. 1

• In reliquis, præter Alv., istis.

► Ex reliquis, præter Alv., in quo, honesta.

VII. De his qui paenitentiam agere differunt.

Dissimulatio haec potest non de contemptu esse remedii, sed de metu gravius delinquendi. Unde paenitentia, quae dilata est, cum studiosius petita fuerit, non negetur, ut quoquo modo ad indulgentiae medicinam anima vulnerata perveniat.

VIII. Quod oporteat eum qui pro illicitis veniam poscit etiam a mulier lictis abstinere.

Aliud quidem est debita iusta reposcere, aliud propria perfectionis amore contempnere. Sed illicitorum veniam postulantem oportet etiam a multis lictis abstinere, dicente Apostolo : *Omnia licent, sed non omnia expedient.* Unde si paenitens habet causam quam negligere forte non debeat, melius experit ecclesiasticum quam forense judicium.

IX. Quod paenitenti nulla lucra negotiationis exercere conveniat.

Qualitas lucri negotiantem aut excusat aut arguit, quia est et honestus questus et turpis. Verum tamen paenitenti utilius est dispendia pati, quam periculis negotiationis obstringi; quia difficultate est inter vendentis clementisque commercium non intervenire peccatum.

X. Quod ad militiam seculararem post paenitentiam redire non decet.

Contrarium est omnino ecclesiasticis regulis post paenitentiae actionem redire ad militiam seculararem, cum Apostolus dicat : *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Unde non est liber a laqueis diaboli, qui se militia mundana voluerit implicari.

XI. Quod adolescentis si urgente quoconque periculo paenitentiam gessit, et non se contineat, uxoris potest remedio susinerti.

In adolescentia constitutus si urgente aut metu mortis aut captivitatis periculo paenitentiam gessit, et postea timens lapsum incontinentie juvenilis copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis incurrit, rem videtur fecisse veniale, si praeter conjugem nullam omnino cognoverit. In quo tamen non regulam constituimus, sed quid sit tolerabilius testimamus. Nam secundum veram cognitionem nihil magis congruit ei qui paenitentiam gessit quam castitas perseverans et intentis et corporis.

XII. Quod si quis propositum monachi deseruerit, publica sit paenitentiae satisfactione purgandus.

Propositum monachi proprio arbitrio **106** ac voluntate susceptum deseriri non potest absque peccato. Quod enim quis vorit Deo debet et reddere. Unde qui relieta singularitatis professione ad militiam vel ad nuptias devolutus (*Esc. 3*, provolutus) est, publicae paenitentiae satisfactione purgandus est.

* Ex reliquis, praeter Alv. et Urg., in quibus : militiae humanæ.

A Quia etiam innocens militia et honestum potest esse conjugium, electionem meliorem deseruisse transgressio est.

XIII. Quod pueri, quae non coacti, sed voluntate propria, virginitatis prepositum suscepunt, delinquent cum nupserint, etiā nondum fuerint consecrati.

Pueri, quae non parentum coacti imperio, sed ex spontaneo iudicio virginitatis propositum atque habitum suscepunt, si postea nuptias eligunt, prævaricantur, etiamsi nondum eis gratia consecrationis accessit, cuius utique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent.

XIV. De his quae jam consecratae sunt, si postea nupserint.

Ambigi non potest magna crimen admitti, ubi et propositum deseritur et consecratio violatur. Nam si humana facta non possunt impune calcari, quid eas manebit quae corruperint divini fœdera sacramenti?

XV. De his qui dubitant utrum baptizati sint, eos necesse est baptizzari.

Si nulla existant indicia inter propinquos aut familiares, nulla inter clericos, aut vicinos, quibus hi de quibus queritur baptizati fuisse doceantur, agendum est ut renascantur ne manifeste pereant: in quibus, quod non ostenditur gestum, ratio non sinit ut videatur iteratum. Qui autem possunt meminisse quod ad ecclesiam veniebant cum parentibus suis, possunt recordari an quod ab eorum parentibus dabatur accepterint. Sed si hoc etiam ab ipsa memoria alienum est, conferendum eis videtur quod collatum esse mescitur, quia non temeritas intervenit presumptionis ubi est diligentia pietatis.

XVI. Quod eos qui se baptizatos agnoscent, sed in qua professione bnesciunt, per manus impositionem suscipiuntur.

Hui autem, de quibus scripsi, qui se baptizatos sciunt, sed cuius fidei fuerint qui eos baptizaverant se nescire proflentur, quoniam quolibet modo formam baptismatis acceperunt, baptizandi non sunt, sed per manus impositionem virtute Spiritus sancti, quam ab hereticis accipere non potuerunt, catholicis copulandi sunt.

XVII. De baptizatis qui postea convivis Gentilium et escis immolatiis usi sunt.

Qui convivio solo Gentilium et escis immolatiis usi sunt possunt jejuniis et manus impositione purgari, ut deinceps ab idolothylis abstinentes sacramentorum Christi possint esse participes. Si autem aut idola adoraverunt, aut homicidiis vel fornicationibus contaminati sunt, ad communionem eos, nisi per paenitentiam publicam, non oportet admitti.

^b In reliquis, praeter Alv., fide.

LXVII**EPISTOLA EJUSDEM LEONIS.****AD ANASTASIMUM THESSALONICENSEM EPISCOPUM**

Leo episcopus urbis Romæ Anastasio, episcopo Thessalonicensi.

107 Quanta fraternitati tuae a beatissimi Petri

apostoli auctoritate commissa sint, et quali etiam nostro tibi favore sint credita, si vera ratione perspiceres et justo examine ponderares, mul-

tum possemus de injunctæ tibi sollicitudinib[us] de-
votione gaudere. Quoniam sicut præcessores mei
præcessoribus tuis, ita etiam ego dilectioni tuae priorum
secutus exemplum vices mei moderamini delegavi, ut curam, quam universis ecclesiis principaliter ex divina institutione debemus, imitator nostræ
mansuetudinis effectus adjuvares, et longinquis a
nobis provinciis præsentiam quodammodo nostræ
visitationis impenderes, siquidem a continenti opportunoque prospectu promptum tibi esset agnoscerre, quid in quibusque rebus vel tuo studio compo-
neres, vel nostro judicio reservares. Nam cum
majora negotia et difficultiores causarum exitus libe-
rum tibi esset sub nostræ sententiæ exspectatione
suspendere, nec ratio tibi nec necessitas fuit in id
quod mensuram tuam excederet deviandi. Abundant
enim apud te monitorum scripta nostrorum, quibus
te de omnium actionum temperantia frequenter ins-
truximus, ut commendatas tibi Christi Ecclesias
per exhortationem charitatis ad salubritatem obe-
dientiæ provocares. Quia etsi plerumque existit inter
negligentes vel desides fratres quæ oporteat
majori auctoritate curari, sic tamen est adhibenda
correptio [Æm., Ger., correctio] ut semper sit salva
dilectio. Unde et beatus apostolus Paulus ad ecclesiasticum
regimen Timotheum imbuens dicit: *Seniorem ne
increpaveris, sed obsecra ut patrem, juvenes ut fratres,
annos ut matres, juvenculas ut sorores in omni castitate.* Quæ moderatio si quibusunque inferioribus
membris ex apostolica institutione debetur, quanto
magis fratribus et coepiscopis nostris sine offensione
reddenda est? Et licet nonnunquam accedant quæ
in sacerdotalibus sunt reprehendenda personis, plus
tamen erga corrigendos agat benevolentia quam se-
veritas, plus cohortatio quam commotio, plus cha-
ritas quam potestas. Sed ab his qui quæ sua sunt
querunt, non quæ Christi Jesu, facile ab hac lege
disciditur, et dum dominari magis quam consulere
subditis queritur, placet honor, inflat superbia, et
quod provisum est ad concordiam tendit ad noxam.
Quod ut necesse habeamus ita dicere, non de parvo
animi dolore procedit. Me ipsum enim quodammodo
trahi in culpam sentio, cum te a traditis tibi regulis
immodice discessisse cognosco; qui si tuae existima-
tionis parum diligens eras ^a, meæ saltim famæ
parecere debuisti, ne quæ tuo tantum facta sunt ani-
mo, mestro videantur gesta judicio. Relegat frater-
nitas tua paginas nostras, omniaque ad tuos emissa
majores apostolicæ sedis presulum scripta decurrat,
et vel a me vel a præcessoribus meis inueniet ordinatum
quod a te cognovimus esse presumptum.

Venit namque ad nos cum episcopis provinciæ
sue frater noster Atticus veteris Epiri metropolita-
nus antistes, et de indignissima afflictione quam
pertulit lacrymabili actione conquestus est curau-

^a Ex reliquis præter Alv. et Esc. 3, in quibus: errasse.

^b Ex reliquis præter Alv. et Esc. 3, in quibus:
excusatione.

Astantibus diaconis tuis, qui quæris et flentibus nihil
contra referendo ea quæ nobis ingerebantur, fide
non carere monstrabant. Legebatur quoque in litteris
tuis, quæ iudicem diaconi detulerunt, quod frater
Atticus Thessalonicanum venisset, quodque consensum
suum etiam scripturæ professione signasset, ut de
illo non aliud a nobis posset intelligi quam proprii
arbitrii et spontanæ devotionis fuisse quod venerat,
quodque chartulam de obedientiæ sponsione conscripserat, in cuius tamen chartulæ mentione signum
prodebatur injurie. Non enim **108** necessarium
fuerat ut obligaretur scripto, qui obedientiam suam
ipso jam voluntarii adventus probabat [*Esc. 3, Urg.*,
probat] officio. Unde deplorationibus supra dictis hæc
verba epistolæ tue testimonium præbuerunt, et per
B hoc quod non est tacitum nudatum est illud quod si-
lentio fuerat adoperium [*Bibl. Reg.*, opertum], addi-
tam scilicet Illyrici præfecturam et sublimissimam
inter inuidanos apices potestatem inhibitione in-
sontis antistitis incitamat, ut missa executione b
terribili, quæ omnia sibi officia publica ad effectum
præceptionis adjungeret, a sacris Ecclesiæ adytis
nullo vel falso insimulatus e crimine extraheretur
sacerdos, cui non ob molestiam ægritudinis, non ob
sævitiam hiemis darentur inducere, sed iter asperum
et periculis plenum per invias nives agere cogeretur.
Quod tanti laboris tantique discriminis fuit, ut ex his
qui episcopum comitati sunt quidam defecisse di-
cantur. Multum stupeo, frater charissime, sed et
plorimum doleo quod in eum, de quo nihil amplius
indicaverais quam quod evocatus adesse differret ^c et
excusationem infirmitatis obtuleret, tam atrociter
et tam vehementer potueris commoveri, præsertim,
cum etiam si tale aliquid mereretur, exspectandum
tibi fuerat quid ad tua consulta rescriberem. Sed, ut
video, bene de meis moribus aestimasti, et quam
civilia pro conservanda sacerdotali concordia re-
sponsurus essem verissime prævidisti, et ideo motus
tuos exsequi sine dilatione properasti, ne, cum mo-
derationis nostræ aliud disponentia scripta sumpsis-
ses, faciendi id quod factum est licentiam non ha-
beres. An forte aliquod tibi facinus innotuerat, et
metropolitanum episcopum novi apud te criminis
pondus urgebat? At hoc quidem alienum ab illo
esse etiam tu nihil ei objieiendo confirmas; sed
D etiam si quid grave intolerandumque committeret,
nostra erat exspectanda censura, ut nihil prius ipse
decorneres quam quid nobis placeret cognosceres ^d.
Vices enim nostras ita tuae credimus charitati, ut
in partem sis vocatus sollicitudinis, non in plenitu-
dimus potestatis. Unde sicut multum nos ea quæ
a te pie sunt curata lœtitiant, ita nimium ea quæ
perperam sunt gesta confringant; et necesse est post
multarum experimenta causarum sollicitius prospici
et diligentius præcaveri, quatenus per spiritum cha-

^c Ex cæteris, præter Alv., in quo, *persimulatus*.

^d Ex reliquis, præter Alv., in quo, *deberet*.

^e In reliquis, præter Alv., *agnosceres*.

ritatis et pacis omnis materia scandalorum de Ecclesiis Domini, quas tibi commendavimus, auferatur, praeminentia quidem in illis provinciis episcopatus tui fastigio, sed amputato totius usurpationis excessu.

I. *Ut metropolitanis sua jura serventur.*

Igitur secundum sanctorum Patrum canones, Spiritu Dei conditos et totius mundi reverentia consecratos, metropolitanos singularum provinciarum episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tuae cura prætenditur, jus traditæ sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decernimus, ita ut a regulis præstitutis nulla aut negligentia aut præsumptione discedant.

II. *Quod a metropolitanis non laici, non digni, non viduarum marui, sed irreprehensibiles ordinentur episcopi.*

In civitatibus, quarum rectores obierint, de substituendis episcopis hæc forma servetur; ut is qui ordinandus est, etiam si bona vita testimonio fulciatur, non laicus, non neophytus, nec secunde conjugis sit maritus, aut qui unam quidem habeat, vel habuerit, sed nec qui sibi viduam copularit. Sacerdotum enim tam excellens est electio, ut hæc, quæ in aliis membris Ecclesie non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita.

III. *Quod subdiaconis carnale conjugium denegetur.*

Nam cum extra clericorum ordinem constitutis nupiarum societati et procreationi filiorum studere sit liberum arbitrium, ad exhibendam tamen perfectam [Æm., perfectæ] continentia puritatem, nec subdiaconibus quidem coniugium carnale conceditur, ut et qui habent sint tanquam non habentes, et qui non habent permaneant singulares. Quod, si in hoc ordine, qui quartus est a capite, digni est custodiri, quanto magis in primo, vel in secundo tertiove servandum est, ne aut levitico aut presbyterali honore, aut episcopalii excellentia quisquam idoneus aestimetur, qui se a voluptate uxoria * nec dum frenasse detegitur?

IV. *Ut nullus invititus ordinetur episcopus b.*

Cum ergo de summi sacerdotis electione 109 tractabitur, ille omnibus præponatur quem cleri plebisque consensus concorditer postularint, ita ut si in aliam forte personam partium se vota diviserint, metropolitani iudicio is alteri * præferatur qui majoribus et studiis juvatur et meritis: tantum ut nullus invititus et non potentibus ordinetur, ne plebs invita episcopum non optatum autememnat aut oderit, et fiat minus religiosa quam convenit, cui non licuerit habere quem voluit.

* Ex omnibus, præter Alv. et Esc. 3, in quibus, luxuriaz.

^b Æm., Bibl. Reg., Esc. 3, Tol. 1, 2, antistes.

* Ex omnibus, præter Alv. et Urg., in quibus, is alter.

A V. *Ut metropolitanus Epipi de electo, quem est ordinaturus episcopum, ad Thessalonicensem pontificem referat, et de metropolitano electo similiter provinciales episcopi.*

De persona autem consecrandi episcopi, et de cleri plebisque consensu metropolitanus episcopus ad fraternalitatem tuam perferat, quodque in provincia bene placuit scire te faciat, ut ordinationem rite celebrandam tua quoque firmet auctoritas, quæ rectis dispositionibus nihil moræ aut difficultatis debebit afferre, ne gregibus Domini diu desit cura pastorum. Metropolitanu vero defuncto, cum in locum ejus alius fuerit subrogandus, provinciales episcopi ad civitatem metropolim convenire debebunt, ut omnium clericorum atque omnium ciuium voluntate discussa, ex presbyteris ejusdem ecclesie vel ex diaconibus optimus eligatur, de cuius nomine ad tuam notitiam provinciales referant sacerdotes, impleturi vota poscentium, cum quod ipsis placuit tibi quoque placuisse cognoverint. Sicut enim justas electiones nullis dilationibus volumus fatigari, ita nihil permittimus te ignorantem presumi.

B VI. *Ut bina per annos singulos provincialia episcorum concilia celebrentur, et si res difficilis emerget, nec fuerit Thessalonicensis episcopi iudicio terminata, ad Romanum referatur antistitem.*

De conciliis autem episcopaliibus non aliud indicamus quam sancti Patres salubriter ordinaverunt, ut scilicet bini conventus per annos singulos habeantur, in quibus de omnibus querelis quæ inter diversos Ecclesie ordines nasci adsolent, judicetur: ac si forte inter ipsos qui præsunt de majoribus, quod absit, peccatis causa nascitur, quæ provinciali nequeat examine definiri, fraternalitatem tuam de totius negotiis qualitate metropolitanus curabit instruere, ut si eorum positis partibus nec tuo fuerit res sopia iudicio, ad nostram cognitionem quidquid illud est transferatur.

C VII. *Ut si quis episcopus suam deserens civitatem maiorem sedem ambitus causa petierit, nec illum obtinere poterit, et sua carebit ^a.*

Si quis autem episcopus civitatis suæ mediocritate despacta administrationem loci celebrioris ambierit, et ad maiorem se plebem quacunque ratione transulerit, a cathedra quidem pellatur aliena, sed caret et propria; ut nec illis præsideat, quos per aratitiam concupivit, nec illis quos per superbiam sprevit. Suis igitur terminis quisque ^b contentus sit, nec supra mensuram juris sui affectet augeri.

VIII. *Ut nullus alienum clericum sollicitare vel tenere præsumat, suo episcopo non præbente consensum.*

Alienum clericum, invito episcopo ipsis, nemus suspiciat, neiuo sollicitet nisi forte ex placito ^c charitatis id inter dantem, accipientemque convenienter. Nam gravis injuriæ reus est qui de fratribus Ecclesia

^a In reliquis, præter Alv., carere debet.

^b Kx reliquis, præter Alv. et Esc. 3, in quibus, quisquis.

^c Ex Urg. et Ger. in Alv., Bibl. Reg., Esc. 3, Tol. 1, explicito. Æm., exemplio.

id quod est utilius aut pretiosius audeat vel alicere vel tenere. Itaque si intra provinciam res agitur, trans fugam clericum ad ecclesiam suam metropolitanus redire compellat. Si autem longius recessit, tui præcepti auctoritate revocabitur, ut nec cupiditati nec ambitioni occasio relinqatur.

IX. Ut in evocandis provincialibus episcopis a Thessalonicensi pontifice moderatio conseretur, ne sub hoc colore sacerdotalis honor contumelias addicatur. **Nec amplius quam bini de provinciis episcopi, quos metropolitani probaverint, dirigantur.**

In vocandis autem ad te episcopis moderatisimum te esse volumus, ne per majoris diligentiae speciem fraternalis gloriari * videaris injuriis. Unde si causa aliqua major existiterit, ab quam rationabile ac necessarium sit fraternum advocare conveniunt, binos de singulis provinciis episcopos, quos metropolitani crediderint esse mittendos, **110** ad fraternitatem tuam venire sufficiat.

X. Ut non amplius ab statuto concilii tempore quam dies quindecim remoren tur episcopi, et si inter eos de negotio fuerit oborta contentio, cuncta Romano pontifici sub gestorum insinuatione pandantur, ut ab eo quod Deo placuerit ordinetur.

Ita ut a præstituto tempore non ultra quindecim dies qui convenerint retardentur. Si autem in eo quod cum fratribus tractandum definiendumve crederis, diversæ horum fuerint a tua voluntate sententiae; ad nos omnia sub gestorum testificatione referantur, ut remotis ambiguitatibus quod Deo placeat decernatur. Ad hunc enim finem omnem affectum nostrum curia que dirigimus, ut quod ad unitatem concordiae et quod ad custodiam pertinet disciplina nulla dissensione violetur, nulla desidia negligatur. Et te igitur, frater dilectissime, et eos fratres nostros, qui de tuis offenduntur excessibus, cum tanien non sit omnibus similis materia querelarum, hortor et moneo ut quæ pie sunt ordinata sa-

* Ex Bibl. Reg., Urg. et Ger. In Alv., Tol. 1, 2: fraternalis in gloriam videaris injuriis. **Æm.** et Esc. 3; fraternalis gloriam videaris.

A lubriterque disposita nulla concertatione turbentur. Nemo quod suum est querat, sed quod alterius, et sicut ait Apostolus: *Unusquisque proximo suo placeat in bonum ad ædificationem.* Non enim poterit unitatis nostræ firma esse compago, nisi nos ad inseparabilem soliditatem vinculum charitatis astrictuxerit; quia sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum babent, ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Connexio totius corporis unam sanitatem, unam pulchritudinem facit, et haec quidem connexio totius corporis unanimitatem requirit, sed præcipue exigit concordiam sacerdotum. Quibus etsi dignitas communis non est, tamen ordo generalis est, quoniam et inter beatissimos apostolos in similitudine honoris fuit quedam discretio potestatis, et cum omnium par esset electio, uni tamen datum est ut cæteris præmineret. De qua forma episcoporum quoque est orta distinctio, et magna ordinatione provisum est, ne omnes sibi omnia vindicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: et rursus quidam in majoribus urbibus constituti sollicitudinem suscipierent ampliorem, per quos ad unam patris ^b sedem universalis Ecclesiæ cura confluueret, et nihil usquam a suo capite dissideret. Qui ergo scit se quibusdam præpositum non moleste ferat aliquem sibi esse prælatum, sed obedientiam quam exigit etiam ipse dependat, et sicut non vult gravis oneris sarcinam ferre, ita non audeat alii importabile pondus imponere. Discipuli enim sumus humiliis et mitis Magistri dicentis: *Discite a me quia mitis sum et humili corde, et invenietis requiem animabus vestris.* Jugum enim meum suave est, et onus meum lere est. Quid quæmodo experiemur, nisi et illud in observantiam veniat, quod idem Dominus ait: *Qui major est vester, erit minister vester; qui autem se exaltat et humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur?*

^b **Æm.**, Tol. 1, 2, patriæ. In Excusi, Petri.

* In reliquis, præter Alv., exaltaverit.

LXVIII

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS AD NICETAM AQUILEIENSEM EPISCOPUM.

Leo episcopus Nicetæ episcopo Aquileiensis salute. **111** Regressus ad nos filius meus Adeodatus, sedis nostræ diaconus, dilectionem tuam poposcisse memoravit, ut de his a nobis auctoritatem sedis apostolicæ acciperes, quæ quidem magnam difficultatem dijunctionis videntur afferre. Sed pro in-pectione temporalium necessitatum adhibenda curatio est, ut vulnera quæ adversione hostilitatis illata sunt religonis maxime ratione sanentur.

I. Quod debeat seminæ, quæ capti viris nuperant alii, regressis de captivitate viris, prioribus copulari, ut quod suum est unusquisque recipiat.

Cum ergo per bellicam cladem et per gravissimos

* Ex Tol. 1. In cæteris, contagium.

D hostilitatis incursus ita quedam dicatis divisa esse conjugia, ut adductis in captivitatem viris feminæ eorum remanserint destitutæ, quæ viros proprios aut interemptos putarent, aut nunquam a dominatione crederent liberandos, et in aliorum conjugium * solitudine cogente transierint; cumque nunc statu rerum, auxiliante Domino, in meliora converso, non nulli eorum, qui putabantur periisse, remearint: merito charitas tua videtur ambigere, quid de mulieribus, quæ aliis junctæ sunt viris, a nobis debeat ordinari. Sed quia novimus scriptum, quod a Deo jucundatur mulier viro, et iterum præceptum agnovimus,

ut quod Deus junxit homo non separat ; necesse est ut legitimarum foedera nuptiarum redintegranda credamus , et remotis malis quæ hostilitas intulit , unicuique id quod legitime habuit reformatur ; omniisque studio procurandum est ut recipiat unusquisque quod proprium est.

II. Quod non probetur esse culpabilis qui uxorem capti in matrimonio videtur esse sortitus.

Nec tamen culpabilis judicetur et tanquam alieni juris perversor , qui personam ejus mariti , qui jam non esse aestimabatur , assumpsit . Sic enim multa quæ ad eos qui in captivitatem ducti sunt pertinebant in jus alienum transire potuerunt , et tamen plenum justitiae est ut iisdem reversis propria reformatur . Quod si in mancipiis , vel in agris , aut etiam in dominibus ac possessionibus rite servatur ; quanto magis in conjugiorum redintegrationem faciendum est , ut quod bellica necessitate turbatum est pacis remedio reformatur ?

III. Ut si viri de captivitate regressi intemperantia uxorum offensi non fuerint , et voluerint eas in conjugium recipere , liberam habeant facultatem.

Et ideo si viri post longam captivitatem reversi ita in dilectione suarum conjugum perseverant , ut eas cupiant in suum redire consortium , omittendum est et inculpabile judicandum quod necessitas intulit , et restituendum quod fides poscit .

IV. Ut si mulieres ad priores maritos redire noluerint , velut impie , ecclesiastica communione privandæ sunt.

Si autem aliquæ mulieres ita posteriorum virorum amore sunt captae , ut malint his cohædere , quam ad legitimum redire consortium , merito sunt notandæ , ita ut etiam ecclesiastica communione priveantur , **112** quia inexcusabiliter contaminationem criminis elegerunt , ostendentes sibimet pro sua incontinentia placuisse quod justa remissio poterat expiare . Redeant ergo in suum statum voluntaria redintegratione conjugia , neque ullo modo ad opprobrium malæ voluntatis trahatur , quod conditio necessitatis extorsit . Quia sicut hæ mulieres , quæ reverti ad viros suos nolunt , impie sunt habendæ ; ita illæ quæ in affectum ex Deo initum redeant merito sunt laudandæ .

V. Captiis aut terrore , aut fame , non veneratione cibos immolatiis edere compulsionis pænitentia concedenda.

De his autem Christianis qui inter eos a quibus

* Urg. , Ger. , per sacerdotalem ordinem sollicitudinemque .

A fuerant captivati immolatiis cibis asseruntur case polluti , consultationi charitatis tuæ hoc etiam respondendum esse credimus , ut pœnitentia satisfactione purgantur , quæ non tam temporis longitudine , quam cordis compunctione [Æm. , contritione] pensanda est . Et sive hoc terror extorgerit , sive famæ suaserit , non dubitetabolendum , cum hujusmodi cibus pro metu aut indigentia , non pro religionis veneratione , sit sumptus

VI. Quod hi qui ad iterationem baptismi rel vi , vel timore coacti animos inclinarunt , pœnitentia sine sublevandi remedio , et ut senilis ætatis , periculorum quoque et ægritudinum , ceterarumque necessitaturn habeatur sollicita consideratione respectus.

Hi vero , de quibus similiter dilectio tua nos creditid consulendos , qui ad iterandum baptismum vel metu coacti vel errore traducti sunt , et nunc se contra catholicæ fidei sacramentum egiisse cognoscunt , ea est custodienda moderatio , qua in societatem nostram non nisi per pœnitentia remedium et per impositionem manus episcopalis communionis recipient unitatem , temporis pœnitentiis habita moderatione tuo constituenda judicio , prout conversorum animos perspexeris esse devotos , pariter etiam habens ætatis senilis intuitum , et periculorum quorumque aut ægritudinum respiciens necessitates : in quibus si quis ita graviter urgeatur , ut , dum adhuc pœnitit , de salute ipsius desperatur , oportet ei per sacerdotalem sollicitudinem communionis gratia subveniri .

VII. Ut hi qui ab hereticis baptizati sunt sola sancti Spiritus invocatione firmantur.

Nam hi qui baptismum ab hereticis acceperunt , cum baptizati anteā non fuissent , sola sancti Spiritus invocatione per impositionem manus confirmandi sunt , quia formam tantum baptismi sine sanctificationis virtute sumpserunt . Et hanc regulam , ut scilicet servandam in omnibus Ecclesiis prædicamus , ut lavacrum semel initum nulla iteratione violetur , dicente Apostolo : *Unus Deus , una fides , unum baptisma* ; cuius ablutio nulla iteratione temeranda est , sed , ut diximus , sola sanctificatione sancti Spiritus invocanda , ut quod ab hereticis nemo accipit , a catholicis sacerdotibus consequatur . Hanc autem epistolam nostram , quam ad consultationem ^b tuæ fraternitatis emisimus , ad omnes fratres et comprovinciales tuos episcopos facies pervenire , ut ad omnium observantium data prosit auctoritas .

* Ex Æm. , Bibl. Reg. , Tol. 1 , Ger. In cæteris , consolationem .

LXIX

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS AD AFRICANOS EPISCOPOS.

Leo universis episcopis per Africam constitutis in Domino salutem .

113 I. Ne illicitæ personæ ad episcopatum promovantur.

Cum in ordinationibus sacerdotum quedam apud vos illicite usurpata crebrior fama narraret , ratio pie-

tatis exigit , ut pro sollicitudine quam universæ Ecclesiæ ex divina institutione dependimus , rerum fidem studierimus agnoscere . Vicem curæ nostræ fratri et consacerdoti nostro Potentio injungentes præcipimus , qui de episcopis quorum culpabilis rebatur electio quid veritas haberet inquireret , no-

visque omnia fideliter indicaret. Unde quia idem A plenissime cuncta reseravit, et sub quibus qualibus que rectoribus quædam Christi plebs in partibus provinciarum Carthaginensis habeatur, sincera nobis relatione patefecit, necessarium fuit ut dolorem cordis nostri, quo pro dominicorum gregum periculis æstutauimus, datis ad vos litteris promperemus; mirantes tantum apud vos per occasionem temporis impatiati aut ambituum præsumptionem, aut tumultum valuisse popularem, ut indignis quibusque et longe extra sacerdotiale meritum constitutis pastorale fastigium et gubernatio Ecclesiae crederetur. Non est hoc consulere populis sed nocere, nec præstare regimen sed augere discrimen. Integritas enim præsidentium salus est subditorum, et ubi est in columnis obediens, ibi sana est forma doctrinæ. Principatus autem, quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupavit, etiam si in oribus atque acibus non offendit, ipsius C lumen initii sui est perniciosus exemplo: et difficile est, ut bono peragantur exitu que malo sunt inchoata principio. Quod si in quibuslibet Ecclesiæ gradibus prævidenter scienterque curandum est, ut in domini domo nihil sit inordinatum, nihilque præpostorum; quanto magis elaborandum est, ut in electione ejus qui supra omnes gradus constitutus non erretur? Nam totius familie status et ordo nubat, si quod requiritur in corpore non inventatur in capite. Ubi est illa beati apostoli Pauli per Spiritum Dei emissæ præceptio, qua in persona Timonhei omnium sacerdotiorum Christi numerus eruditus, et proinde unicuique nostrum dicitur: *Manus cit̄ nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis?* Quid est cit̄ manus nemini imposueris, nisi ante astatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinae sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est D communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem qualis ille est qui non meruit ordinari? Sicut enim boni operis sibi comparat fructum qui rectum scrutatur in eligendo sacerdote judicium; ita gravis semetipsum afficit damno qui ad suæ dignitatis collegium sublimat indignum. Non enim in eujusquam persona prætermittendum est quod institutis generalibus continetur, nec putandus est honor ille legitimus qui fuerit de prævaricatione collatus. Dicente enim Apostolo, ut inter electionis regulas is episcopos ordinetur quem unius uxoris virum suisse aut esse constiterit, tam sacra semper habita est ista præceptio, ut etiam de muliere sacerdotio eligendi eadem intelligeretur servanda conditione, ne forte illa priusquam in matrimonium ejus veniret qui aliam non habuisset uxorem alterius viri esset experta conjugium. Quis igitur dissimilare audeat quod in tanti sacramenti perpetratur injuriam, cum huic magno venerandoque mysterio, nec legis quidem statuta defuerint, quibus evidenter est definitum, ut virginem sacerdos accipiat, et alterius torum nesciat conjugis quæ uxor est futura pontificis? Jam tunc uniuersi in sacerdotibus figurabatur Christi et Ecclesiæ

A spirituale conjugium, ut quoniam vir caput est mulieris, discat sponsa Verbi non aliud virum nosse quam Christum, qui 114 merito unam elegit, unam diligit, et alias præter ipsam suo consortio non adjungit. Si ergo etiam in Veteri Testamento hæc sacerdotium conjugiorum forma servata est, quanto magis sub revelata jam gratia constituti apostolicis debemus servire præceptis, ut quamlibet quis bonis moribus præditus et sanctis operibus inveniatur ordinatus, nequaquam tamen vel ad diaconii gradum, vel ad presbyterii honorem, vel ad episcopatus culmen ascendat, si aut ipsum non unius uxoris virum, aut uxorem ejus non unius viri suisse constiterit? Monente vero Apostolo atque dicente: *Huius enim probentur primo, et sic ministren;* quid aliud intelligendu[m] putamus, nisi ut in his præventionibus non solum matrimoniorum privilegia, sed etiam laborum merita cogitemus, ne aut a baptismo rudibus, aut a seculari actu repente conversis officium pastorale credamus, cum per omnes gradus militiae Christianæ de incrementis profectuum debeat remunari, an possint cuique majora committi? Merito beatorum Patrum venerabiles sanctiones, cum de sacerdotum electione loquerentur, eos deinceps idoneos sacris administrationibus censuerunt, quorum omnis actas a puerilibus exordiis usque ad prævictiores annos per disciplinæ ecclesiastice stipendia cucurrisset, ut unicuique testimonium prior vita præberet, nec posset de ejus præventione dubitari cui pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actibus strenuis celioris loci præmium deberetur. Si enim ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris indignum est pervenire, et notari ambitus solent quos probitatis documenta non adjuvant, quam diligens et quam prudens habenda est di-pensatio divinarum innumerum et celestium dignitatum, ne in aliquo apostolica et canonica decretia violentur, et his Ecclesia Domini regenda credatur qui legitimarum institutionum nescii, et totius humilitatis ignari, non ab infinitis sumere incrementum, sed a summis volunt habere principium, cum valde iniquum sit et absurdum, ut imperiti magistris, novi antiquis, et rudes præferantur emeritis? In domo quidem magna necesse est ut, sicut Apostolus dixit, vasa diversa sint, quædam aurea et argentea, quædam vero lignea et fictilia. Sed horum ministerium pro materiæ qualitate dividitur, nec qui est pretiosorum, ideum usus est vilius. Nam inordinata erunt omnia; si fictilia aureis, et lignea præferantur argenteis. Sicut autem in lignis et fictilibus eorum hominum species figuratur, qui nullis adhuc virtutibus niteut; ita in aureis et in argenteis hi sine dubio declarantur, qui per longum eruditio[n]is ignem, et per fornacem diuturni laboris excœli aurum probatum et argentum purum esse meruerunt. Quibus si merces pro devotione non redditur, omnis obedientia solvitur, omnis ordo turbatur, dum in Ecclesia qui nullum subseruant ministerium perverso diligentium iudicio indebitum obtineant principatum. Cum ergo inter vos

Tantum valuerint aut studia popularium, aut ambitus superborum, ut non solum laicos, sed etiam secundarum uxorum viros, aut viduarum maritos ad officium cognoscamus pastorale provectos: nonne apertissimae exigunt causae, ut Ecclesias in quibus ista commissa sunt judicio severo ori purgemos, et non solum in tales praesules, sed etiam in ordinatores eorum digna distractio moveatur? Sed circumstat nos hinc manusuetudo clementiae, hinc censura justitiae. Et quia universae viae Domini misericordia et veritas, euclimur secundum sedis apostolicam pietatem ita nostram temperare sententiam, ut truinitate pondere delictorum, quae constat non unius esse mensurae, quedam definiamus uteunque toleranda, quedam vero penitus amputanda. Eos enim qui vel secundas nuptias interiunt vel viduarum se conjugio sociarunt, in sacerdotio manere non patimur, et multo magis illum qui simul duarum est maritus uxorn, vel illum qui a prima uxore dimissus alteram duxisse perhibetur, privandos honore decernimus. Ceteros vero quorum proiectio hoc tantum reprehensionis incurrit quod ex laicis ad officium episcopale electi [Bibl. Reg., delecti] sunt, neque ex hoc quod uxorem habent possunt esse culpabiles, susceptum sacerdotium tenera permittimus, non praejudicantes apostolicæ sedis statutis, nec præcessorum nostrorum nostrisque decretis, quibus salubriter constitutum est, ne primum vel secundum in Ecclesia gradum, aut tertium quisquam laicorum quibuslibet suffragiis fultus ascendat, priusquam ad hoc meritum per legitima augmenta perveniat. Quod enim nunc uteunque venibile est, inultum postmodum esse non poterit, si quisquam id quod omnino interdicimus usurpare presumperit, quia remissio peccati non dat licentiam delinquendi, nec quod potuit aliqua ratione concedi amplius patiemur inipue committi.

II. De Donato Novatianorum episcopo, et de Maximo ex Donatistis.

Donatum autem Salacensem ex Novatiano cum sua, ut comperimus, plebe 115 conversum ita dominico volumus gregi præsidere, ut libellum fidei

^a In reliquis, præter Alv., manifestet.

^b Ex ceteris. præter. Alv., in quo, Accaro.

A sue ad nos meminerit dirigendum, quo et Novatiani dogmatis damnet errorem, et plenissime evulnentur catholicam veritatem. Maximum quoque ex isto, licet reprehensibiliter ordinatum, tamen si Donatista jam non est, et ab spiritu schismatis pravitatis alienus est, ab episcopali, quam quoquo modo adeptus est, non repellimus dignitate, ita ut ipso libello ad nos edito catholicum se esse demonstret ^a.

III. De Aggaro ^b et Tiberiano, qui ex laicis fuerunt ordinati.

De Aggaro vero et Tiberiano, quorum a ceteris qui ex laicis ordinati sunt in hoc causa diversa est, quod eorum ordinationi atroces tumultus et saevæ seditiones memorantur esse famulatæ, vestro iudicio cuncta committimus, ut relata habili apud vos examinis file, quid de supradictis statuendum sit scire possumus.

IV. De virginibus sacris quæ vim barbaricam periturae ^c.

Hæ autem famulæ Dei quæ integratam pudoris oppressione barbarica perdiderunt laudabiles erunt in humilitate ac verecundia, si se incontaminatis non antebeat comparare virginibus. Quamvis enim omne peccatum ex voluntate nascatur, et potuerit corruptione carnis mens invita non polui, minus tamen hoc illis obserbit, si quod potuerunt animo non admittere doleant se vel corpore perdisse.

V. De statutis canonum conservandis.

Cum itaque de omnibus quæ fratri nostri Potentissimæ relatione continebat, plenissime dilectionem vestram videatis instructam, supererit ut concordi obedientia salubres suscipiatis hortatus, et nihil per concertationem agentes, sed ad omne studium devotionis unanimes divinis et apostolicis constitutionibus servitatis, et in nullo patiamini pia canonum decreta violari. Quæ enim nunc certarum remissimus consideratione causarum, antiquis deinceps custodienda sunt regulis, ne quod ad tempus pia lenitate concessimus, justa posthac ultione plectamus.

^c Ex reliquis, præter Alv., in quo, tulenter.

^d Diffusior est in excussis hæc epistola.

LXX

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS

AD THEODORUM FOROJULIENSEM EPISCOPUM.

Ut his qui in exitu sunt paenitentia et communio non negetur.

7 Leo Theodoro episcopo Foro Juliensi salutem.

Sollicitudinis quidem tuæ iste ordo esse debuerat, ut cum metropolitano tuo primitus de eo quod quærendum esse videbatur conferres, ac si id quod ignorabat dilectio tua etiam ipse nesciret, instrui vos pariter posceretis: quia in causis quæ ad generalem 116 observantium pertinent, nihil sine primatibus oportet inquiri. Sed quomodo instruatur ambiguitas consulemis, vel quid de paenitentium

D statu ecclesiastica habeat regula, non tacebo. Multiplex misericordia Dei ita lapiibus humanis subvenit, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam per paenitentie medicinam spes vitæ reparetur æternæ, ut qui regenerationis dona violassent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent, sic divinæ bonitatis præsidii ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim Dei et

bonum homo Dominus Iesus Christus hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut et consenserib; pœnitentiae sanctionem darent, et eadem salubri satisfactione purgates ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. Cui utique operi incessabiliter ipse Salvator intervenit, nec unquam ab his abest: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem æculi; ut si quid per servitatem nostram bono ordine et grato impletæ effectu, non ambigamus per sanctum Spiritum nobis suisse donatum.* Si autem aliquis eorum pro quibus Domino supplicamus, quocunque intercepimus obstatu a munere indulgentiae præsentis exciderit, et priusquam ad constituta remedia perveniret temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non recepit, consequi exultus carne non poterit. Nec necesse est nos eorum qui obierint meritum actusque discutere, cum Dominus noster, cuius judicia nequeunt comprehendendi, quod sacerdotem implere ministerium non sinivit sue justitiae reservaret: ita potestatem suam timeri volens, ut hic terror omnibus prospicit, et quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit nemo non metuat. Multum enim utile ac necessarium est ut peccatorum reatus ante ultimum diem sacerdotali supplicatione solvatur. His autem qui in tempore necessitatis et in periculi urgentis instantia præsidium pœnitentiae et mox reconciliationis implorant nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliationis deneganda, quia misericordia Dei nec measuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur venie moras vera conversio, dicente Dei Spiritu per prophetam: *Cum conversus ingemueris, tunc salvis eris;* et alibi: *Dic tu inquietates tuas prior, ut justificeris;* item: *Quia apud Dominum misericordia est, et copiosa apud eum redemi-*

cio. In dispensandis itaque Dei donis non debemus esse difficultes; nec se accusantium gemitus lacrymasque negligere, cum ipsam pœnitendi affectionem ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: *Ne forte dei illis Deus pœnitentiam, ut resipiscant a diaboli laqueis, a quo capti tenentur in ipsis voluntate.* Unde oportet unumquemque Christianum conscientie sua habere judicium, ne de die in diem differat ad Dominum converti, nec satisfactionis sibi tempus in vita sua finem constitutus, quem periculose ignorantia humana concudit, ut ad paucarum horarum spatium se reservet incertum; et cum possit pleniori satisfactione indulgentiam promiseri, illius temporis angustias eligat quo vix inveniat spatium vel confessio pœnitentis vel reconciliatio sacerdotis. Ita ergo etiam talium necessitatibus auxiliandum est, ut nec actio illis pœnitentia nec communionis gratia denegetur, si eam etiam amissio vocis officio per indicia integræ sensus querere comprobentur. Quid si ita aliqua segritudine fuerint aggravati, ut quod paulo ante poscebant sub præsentia sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt, ut simul tamen et pœnitentiae et reconciliationis beneficium consequantur, servata iamen regulæ canonum circa eorum personas, qui in Dominum a fide discedendo a peccaverunt. Haec autem, frater, quæ ad interrogationem dilectionis tuae ideo respondi ne aliiquid contrarium sub ignorantiae excusatione generetur, in metropolitani sui notitiam facies pervenire, ut si qui forte sunt fratrum, qui de his antea putaverunt ambigendum, per ipsum de omnibus quæ ad te scripta sunt innotescat. Datum in Idus Junias [Tol. 2, Julias], Herculano viro clarissimo consule.

* Ex AEm., Bibl. Reg., Ger. et Urg. In reliquis: in dominica fide discedendo.

LXXI

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS AD LEONEM RAVENNENSEM EPISCOPUM.

Leo Leoni episcopo Ravennensi salutem.

117 Frequenter quidem in diversarum ambiguo quæstionum titubantia fratrum corda, spiritu Dei instruente, solidavimus, responsionis formam vel ex sacrarum Scripturarum disciplinis vel ex Patrum regulis colligentes, sed nuper in synodo novum et inauditum autem genus consultationis exortum est.

I. De parvulis qui in captivitatem devenerunt, et baptisi gratiam non reminiscuntur.

Nam quorundam fratrum suggestione compemimus aliquos captivorum ad sedes suas libertate redeuntes, qui scilicet in captivitatem illa ætate per venerunt, quæ nullius rei firmam poterit habere notitiam, remedium quidem implorare baptismatis; sed, utrum ejusdem mysterii ante sacramenta perceperint per infantæ scientiam non posse reminisci: et ideo sub hoc latentis recordationis incerto an-

mas suas in discriminem adduci, dum sub specie cautionis negatur his gratia, quæ ideo non impenditur quæ putatur impensa. Cum itaque tribuere talibus dominici sacramenta mysterii non immerito quorundam fratrum formido dubitaret, in synodali, ut diximus, cœtu formam hujus consultationis acceperimus, quam diligentius discuti et pro uniuscujusque sensu sollicita volumus ratione tractari, quo ad veritatem habita cognitione multorum certius pervenire possimus. Eadem ergo quæ in sensum nostrum divina inspirations venerunt frequens etiam fratrum firmavit assensio. Imprimis itaque providere debemus ne, dum speciem quandam cautionis tenemus, damnum regenerandarum incidamus animarum. Quis enim ita sit suspicionibus suis deditus, ut verum esse definit quod Domini manifestatione cessante ex opinione ambigua suspicatur? Cum itaque bapti-

zatum se nec ille recordetur, qui regenerationis est cupidus, nec alter attestari de eo possit qui nesciat consecratum, nihil est in quo peccatum possit obrepere, cum in hac parte conscientiae suae nec ille reus sit qui consecratur, nec ille qui consecrat. Scimus quidem inexpiable esse facinus quoties juxta haeticorum damnata a sanctis Patribus instituta cogitur aliquis lavaerum, quod regenerandis seipsum tributum est, bis subire, apostolica reclamante doctrina, quae nobis unam praedicat in trinitate Deitatem, unam in fide confessionem, unum in baptismate sacramentum. Sed in hoc nihil simile formidatur, quoniam non potest in iterationis crimen venire quod factum esse omnino nescitur. Atque ideo quoties persona talis inciderit, sollicita primum examinatione discutite et longo tempore, nisi forte supremus finis imminent, indagate, utrum B penitus sit qui testimonio suo juvare possit

A ignorantiam nescientis. Et cum constiterit huic qui baptismatis indiget sacramento sola inanire suspicione prohiberi, accedat intrepidus ad consequendam gratiam cuius in se nullum acit esse vestigium: nec vereamur huic januam salutis aperire, quam nunquam ante docetur ingressus.

II. Ut ab haeticis baptizatus per manus impositionem accipiat Spiritum sanctum.

Quod si ab haeticis baptizatum quempiam fuisse constiterit, erga hunc nullatenus sacramentum regenerationis iteretur; sed hoc tantum quod ibi defuit, conferatur, ut per episcopalem manus impositionem virtutem sancti Spiritus consequatur. Quam rem, frater charissime, ideo generaliter ad omnium vestrum volumus notitiam pervenire, ne dum plus justo metuitur, misericordia Dei salvari cupientibus denegetur. Datum vii Kalendas Novembbris, consulatu Majoriani Augusti.

LXXII

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS AD DIOSCORUM ALEXANDRINUM EPISCOPUM.

Leo Dioscoro episcopo Alexandrino salutem.

118 Quantum dilectioni tuae dominice charitatis impendamus affectum, ex hoc poteris approbare, quod tua firmius fundare festinemus initia, ne quid cheritati tuae ad perfectionem deesse videatur, cum tibi spiritualis gratiae merita, ut probavimus, suffragentur. Paterna igitur et fraterna collatio debet sanctitati tuae esse gratissima, et a te taliter suscipi, quemadmodum eam a nobis intelligis proticisci. Unum enim nos sentire oportet et agere, ut, sicut legimus, in nobis quoque unum esse cor et unam animam comprobetur. Cum enim beatissimus Petrus apostolicum a Domino acceperit principatum ^a, et Romana Ecclesia in ejus permaneat institutis, nefas est credere quod sanctus discipulus ipsius Marcus, qui Alexandrinam primus Ecclesiam gubernavit, aliis regulis traditionum suarum decreta formaverit, cum sine dubio de eodem fonte gratiae unus spiritus et discipuli fuerit et magistri, nec aliud ordinatus tradere potuerit, quam quod ab ordinatore suscepit. Non ergo patimur, ut cum unius nos esse corporis et fidei futcamur, in aliquo discrepemus, et alia doctoris, alia discipuli statua videantur.

I. De ordinatione presbyteri, vel diaconi ut sabbato sancto celebretur, id est, die Dominicō.

Quod ergo a patribus nostris propensiore cura novimus esse servatum, a vobis quoque volumus custodi; ut non passim dielus omnibus sacerdotalis vel levitica ordinatio celebretur, sed post diem sabbati ejus noctis, que in prima sabbati lucescit, exordia diligentur: in quibus his, qui consecrandi sunt, jejunis, et a jejunantibus sacra benedictio conferatur. Quod ejusdem observantiae erit ^b, si mane ipso Dominico die continuato sabbati jejunio cele-

bratur, a quo tempore praecedentis noctis initia non recedunt, quam ad diem resurrectionis, sicut etiam in pascha Domini declaratur, pertinere non dubium est. Nam praeter auctoritatem consuetudinis, quara ex apostolica novimus venire doctrina, etiam sacra Scriptura manifestat, quod cum apostoli Paulum et Barnabam ex praecipto Spiritus sancti ad Evangelium gentibus mitterent praedicandum, jejunantes et orantes imposuerint eis manus, ut intelligamus quanta et dantum et accipientium devotione curandum sit, ne tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. Et ideo pie et laudabiliter apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam per Ecclesias quibus Dominus praesesse te voluit etiam ipse servaveris, ut his qui consecrandi sunt nunquam benedictio nisi in die dominice resurrectionis tribuatur, cui a vespere sabbati initium constat adscribi, et tantis divinarum dispositionum mysteriis consecratam, ut quidquid a Domino est insignius constitutum in bujus diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium; in hac per resurrectionem Christi et mors interitum, et vita accepit principium: in hac apostoll a Domino praedicandi omnibus gentibus Evangelii tubam sumunt, et inferendum universo mundo sacramentum regenerationis accipiunt: in hac, sicut beatus Joannes evangelista testatur, cum congregatis in unum discipulis, clausis januis, ad eos Dominus introisset, insufflavit, et dixit: Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittentur eis, et quorum retinueritis ^c retenta erunt. In hac denique promissus a Domino apostolis Spiritus sanctus advenit, ut coelesti quadam regula insinuata et tradita noverimus in illa **119** die cele-

^a Em., apostolicam a Domino acceperit potestatem.

^b Ex reliquis, praeter Alv., in quo, est.

^c Ex ceteris, praeter Alv. et Esc. 3, in quibus: detinueritis, detenta

brauda nobis esse mysteria sacerdotalium beneficiorum, in qua consulto tribuantur omnia dona gratiarum.

II. De festi itatibus si una agenda populis non sufficerit, nulla sit dubitatio iterare sacrificium.

Ut autem in omnibus observantia nostra concordet, illud quoque volumus custodiri, ut cum solemnior festivitas conventum populi numerosioris indixerit, ea ad eamdem fidelium multitudo convenerit quam recipere basilica una simul non possit, sacrificii oblatione indubitanter iteretur, ne, his tantum admissis ad hanc devotionem qui primi advenerint, videantur hi qui postmodum confluixerint non recepti; cum plenum pietatis atque rationis sit, ut quoties basilicam, in qua agitur, praesentia novæ plebis impleverit, to-

A ties sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem ut quædam populi pars sua devotione privetur, si unius tantum missæ more servato sacrificium offere non possint nisi qui prima diei parte convenient. Studiose ergo dilectionem tuam et familiariter admonemus, ut quod nostræ consuetudini ex forma paternæ traditionis insedit tua quoque cura non negligas, ut per omnia nobis fide et actibus congruamus. Propter quod remeanti filio nostro Possidonio presbytero hanc ad fraternitatem tuam epistolam delimus perferendam, qui nostris processionibus atque ordinationibus frequenter interfuit, et toties ad nos missus, quid in omnibus apostolicæ auctoritatis teneremus, agnovit. Datum xi Kalendas Julias.

LXXIII

EPISTOLA EJUSDEM LEONIS AD EPISCOPOS PER CAMPANIAM.

Leo universis episcopis per Campaniam Samnum et Picenum salutem.

I. Ut non omni tempore baptismi regeneratione de ur., nisi Pascha, et Pentecoste, et si periculosa infirmitas abrepserit.

Magna indignatione commoveor, et multo dolore contristor, quod quosdam ex vobis comperi ha esse apostolicæ traditionis oblitos, et studio sui erroris intentos, ut præter paschale festum ^b, cui sola Pentecostes solemnitas comparatur, audeant sibimet, non aliqua humanae infirmitatis necessitate cogente, sed sola indisciplinati arbitrii libertate, jus baptismatis vindicare, et in natalibus martyrum, quorum finis aliter honorandus est quam dies dominicæ passionis, regenerationis celebrare mysteria, ac sine ullis spiritualium præparationum eruditionibus ita rudibus et imperitis tradere sacramentum, ut circa renovandos nihil doctrinæ ecclesiasticæ, nihil in exorcismis imposito manuum, nihil ipsa jejunia, quibus vetus hoīus destruitur, operentur, neque in toto mysteriis salutis humanæ ulla ejus diei habeatur exceptio, in qua ipsum donum est conditum renascendi. Admonemus igitur, et non sine periculo status eorum qui hoc faciunt protestamur, ut ab hac præsumptione cesseret, et summa hanc potentissimamque Dei gratiam non nisi in paschali et Pentecostes die desiderantibus et creditibus conferatis, manente quolibet **120** tempore gravium necessitatum ac periculorum consideratione, secundum quam oporteat subvenire, ne conditione mortali coarctata infirmitas necessaria liberatione fraudetur, cum servata, sicut prælocuti sumus, duarum tantummodo festivitatuum reverentia

B propter multa pericula sit cavendum, ne cuiquam aut in desperata ægritudine, aut in hostilitatis incursu, aut in timore nanfragii per sacerdotes Domini regeneratione denegetur. Si quis vero post hoc interdictum in eadem fuerit usurpatione detectus, dignam pertinaciam suæ incidet ultiōnem, quoniam ostendit se turpe potius lucrum, quam religiosis cultum esse sectatum.

II. De paenitentia fidelium, ut confessio eorum non publicetur.

Illam etiam contra apostolicam regulam præsumptionem, quam nuper agnovi a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri; de paenitentia scilicet, quæ a fidelibus postulatur, ne de singulorum peccatorum genere libellis scripta professio publice recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur; tamen quia non omnium hujusmodi sunt peccata, ut ea quæ paenitentiam poscent non timeant publicare, removatur improbabilis consuetudo, ne multi a paenitentie remedii arceantur, dum aut erubescunt aut metuunt inimicis suis sua facta reserari, quibus possit legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quæ primum Deo offertur, tum etiam sacerdoti, qui pro delictis paenitentium precator accedit. Tunc enim plures ad paenitentium poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Datum ii Nonas Martias, Recimero consule.

^a Em., Bibl. Reg., Esc. 3, Urg., Ger., Tol. 1, 2, oppresserit.

^b Ex Em. In reliquis, festis.

LXXIV

DECRETUM SYNODALE HILARII PAPÆ.

Flavio Basilisco [Em., Urg., Basilico] et Herme-

rico viris clarissimis consulibus sub die xii Kalendas

Digitized by Google

Decembris in basilica sanctae Mariæ residente papa A Hilario una cum episcopis numero quinquaginta, residentibus etiam universis presbyteris, astantibus quoque diaconibus, Hilarius episcopus urbis Romæ synodo praesidens dixit :

I. Canonum statuta serranda.

Quoniam religiosus sancto Spiritu congregante conventus hortatur ut quædam quæ pro disciplina ecclesiastica necessaria sunt cura diligenter tractemus, si placet fratibus ea quæ ad ordinatum tenorem pertinent juxta divinæ legis præcepta, et Nicænorum canonum constituta ita juvante Domino in omne ævum mansura solidemus, ut nulli fas sit sine status sui periculo vel divinas constitutiones, vel apostolicæ sedis decreta temerare; ne nos, qui potentissimi sacerdotii administramus officia, talium transgressionum culpa respiciat, si in causis Dei desides fuerimus inventi: quia meminimus quod timere debemus, qualiter comminatur Dominus negligientiam sacerdotum, siquidem reatu majore delinquit qui potiori honore perficitur, et graviora facit vitia peccantium sublimitas dignitatem.

II. Ut bigamus, aut viduæ, vel corripue maritus ad ecclesiasticos gradus non accedat.

Cavendum ergo imprimis, ne ad sacraotos [Æm., sacerdotales] gradus, sicut gestis prioribus ante præscriptum est, quisquis qui uxorem virginem non duxit aspiret. Repellendus etiam 121 quisquis in secunde uxorius nuptias contra apostolica præcepta convenerit.

III. Ut paenitentes, vel inscii litterarum, sive defectu membrorum aut decisione aliquid minus habentes ad superiores ordines non veniant.

Inscii quoque litterarum, aut aliqua membrorum dampna perpessi, vel hi qui ex paenitentibus sunt, ad sacros ordines aspirare non audeant. Quisquis talium consecrator existiterit, factum suum ipse dispolvet.

IV. Ut ea que illicite episcopus vel decessor ejus ordinavit, ab eo qui superest emendentur.

Sed et quocunque quis commisit illicitum, aut a decessoribus suis invenit admissum, si proprium

* In reliquis, præter Alv., Tol. 1, 2, residente venerabili papa.

^b Periodus hæc desumpta est ex Codicibus. Æm., Bibl. Itag., Tol. 1, 2, Urg. et Ger., cum desit in re-

periculum vult vitare, damnabit: nos enim in nullo volumus severitatem ultiionis excedere. Sed qui in causis Dei vel contumacia vel aliquo excessu deliquerit, aut ipse quidquid in aliquo non rescaverit, inveniet. Quod ut deinceps possit tenacius custodiri, si placet, ounes sententias et subscriptiones proprias commodi, ut synodali judicio aditus claudatur illicitus. Ab universis episcopis dictum est sexies: Hæc et confirmamus et docemus. Dictum est octies: Hæc tenenda sunt, hæc servanda sunt. Dictum est quinque: Doctrina vestra gratias agimus. Dictum est decies: Ista, ut in perpetuum serventur, rogamus. Dictum est quindecies: Ista per sanctum Petrum, ut in perpetuum serventur, optamus. Dictum 19 est octies: Hæc præsumptio nunquam fiat. Dictum est decies: Qui hæc violaverit, in se inveniet excommunicationis censuram ^c et facto silentio Hilarius episcopus dixit.

V. Ut nullus episcopus sibi eligat successorem.

Præterea, fratres, nova et inaudita, sicut ad nos missis de Hispaniis epistolis sub certa relatione per-
venit, in quibusdam locis perversitatum semina subinde nascuntur. Denique nonnulli episcopatum, qui non nisi meritis præcedentibus datur, non divi-
num munus, sed hæreditarium putant esse compen-
dium, et credunt sicut res caducas atque mortales
ita sacerdotium velut legati aut testamentario jure
posse dimitti. Nam plerique sacerdotes in mortis
confusio constituti in locum suum feruntur alios de-
signatis nominibus subrogare, ut scilicet non legitima
exspectetur electio, sed defuncti gratificati populi
habeatur assensu. Quod quam grave sit æstimatis:
atque ideo, si placet, etiam hanc licentiam genera-
liter de Ecclesiis auferamus, ne, quod turpe dictu-
est, homini se quisquam putet debere quod Dei est.
Ut autem quod ad nos perlatum est ad vestram
etiam poterit pervenire notitiam, Hispanorum et
coepiscoporum fratrum nostrorum scripta legantur.
Paulus notarius recitat: et statutum est ne quid
ultra bujusmodi sacerdotibus præsumatur.

liquis.

^a Verba hæc: excommunicationis censuram, desunt in Alv., Æm., Esc. 3. et Ger. Desuincta sunt ex ceteris Codicibus.

LXXXV

EPISTOLA EJUSDEM HILARII PAPÆ AD ASCANIUM ET AD UNIVERSOS TARRACONENSIS PROVINCIAE EPISCOPOS.

Dilectissimis fratribus Ascanio et universis episco-
pis Tarragonensis provinciae Hilarius episcopus.

122 Postquam litteras vestras dilectionis accep-
imus, quibus præsumptiones Silvani episcopi Calagur-
rensum Ecclesiam retundi petistis, et rursum Barcino-
nensium queritis nimis illicita vota firmari: honora-
torum et possessorum ^a Turiassonensium, Cascauen-

sium, Calagurritanorum, Varegensem [*In Excusis*, Virgiliensem], Triliensem, Legionensem, et Biros-
vescentium [*In Excusis*, Civitatensem] civitatium cuius subscriptionibus diversorum litteras nobis con-
stat ingestas, per quas id quod de Silvano querela
vestra depromperat excusabant. Sed reprehensione
justissima eorum paritor allegatio non carebat; quia

^a Ex reliquis, præter Alv. et Esc. 3, in quibus, episcoporum

præter conscientiam metropolitani fratris ^a et coepiscopi nostri Ascanii nonnullis civitatibus ordinatos claruit sacerdotes. Unde quoniam quidquid ab alterutra parte est indicatum omne vidimus perversitate confusum, temporum necessitate perspecta, hac ratione decernimus ad veniam pertinere quod gestum est, ut nihil deinceps contra sententiam beati Apostoli, nihil contra Nicænorum canonum constituta tenetur.

I. Ut nullus sine consensu metropolitani episcopus ordinetur.

Iloc autem primum juxta eorundem Patrum regulas volumus custodiri, ut nullus præter notitiam atque consensum fratris Ascanii metropolitani aliquatenus consecretur antistes, quia hoc *vetus ordo tenuit*, hoc et trecentorum decem et octo sancta Patrum defluivit auctoritas: cui quisquis obvias telenderit manus, eorum se consorio fateretur indignum quorum præceptionibus reluctarit.

II. Ut nullus episcoporum, relicta propria Ecclesia, ad aliam transeat.

In quorum contumeliam a superbo spiritu etiam pars illa contemnitur, qua caveltur, ne quis relicta Ecclesia sua ad aliam ^b transire præsumat. Quod nimis improbe conniventibus, et (ut doleatur gravius) vobis asserentibus Irenæus episcopus conatur admittere, qui nostra auctoritate roborare cupitis, quos maxime de rebus illicitis magna indignatione probatis accendi. Lectis ergo in conventu fratrum, quos natalis diei festivitas congregarat, litteris vestris, quæ de ordinandis episcopis secundum statuta canorum vel prædecessorum meorum decreta fuerit prolatæ sententia, gestorum quæ pariter direximus tempore discetis.

III. Ut Irenæus remotus a Barcinonensi ad propriam revertetur.

Unde remoto ab Ecclesia Barcinonensi atque ad suam remisso Irenæo episcopo, sedatis per sacerdotalem modestiam voluntatibus, quæ per ignorantiam ecclesiasticarum legum desiderant quod non licet obtinere; talis protinus de clero proprio Barcinonensisibus episcopus ordinetur, qualem te præcipue, frater Ascani, oporteat eligere et deceat consecrare,

^a Ex cæteris, præter Alv., in quo, patris.
^b In cæteris, præter Alv., alteram.

A ne si aliter forte factum fuerit non sine objurgatione maxima tui nominis retundat nostra præceptio, quod in injuriam Dei, a quo specialiter **123** sacerdotium est gratia dignatum, didicerimus admissum, nec episcopalis honor hæreditarium jus puteatur, quod nobis sola Dei nostri benignitate confertur.

IV. De removendis episcopis qui illicite ordinati sunt, et ne in una Ecclesia duo episcopi habeantur.

Ordinatos ergo nunc episcopos, qui, licet te ignorante proiecti sunt, cum suis auctoribus meruerint submovevi, hac ratione firmamus, si nec vidua maritus fuerit quisquam, nec in secundæ conjugis nuptias ac vota convenerit, sicut et legalia constituta præcipiunt dicendo: *Sacerdos uxorem virg'nam accipiat, non viduam, non repudiatam*: secundum etiam quod beatus apostolus Paulus magister gentium de his, qui fieri desiderant sacerdotes, propria institutione non tacuit dicens: *Unius uxoris virum*. Cujus tenore sententiae ita informati esse debetis, fratres charissimi, ut inter cætera, quæ cavenda sunt, hæc studeatis præcipue custodire, quæ cognoscitis ante universa mandari. In quibus etiam prospiciendum est ne duo simul sint unius Ecclesiæ sacerdotes, aut litterarum ignorarus, aut carens aliqua parte membrorum, vel etiam ex pœnitentibus aliquis ad sacram mystérium prorsus sinatur accedere. Nec tantum pœnitentes petitiores valere popolorum, ut cum his parere cupitis, voluntatem Dei nostri, quæ peccare prohibet, deseratis; cujus indignatio ex hoc gravius commovetur, quia benignitas ejus, dum sunt illicita per eos, qui sunt interpres placationis, offenditur.

V. De damnatione Irenæi si ad suam Ecclesiam non revertetur.

Ut autem omnia secundum hæc quæ scripta sunt corrigantur, præsentes litteras Trajano subdiacono veniente direxiimus. Quod si Irenæus episcopus ad Ecclesiam suam deposito improbitatis ambitu redire neglexerit, quod ei nou judicio sed humanitate præstabilitur, removendum se ab episcopalì consortio esse cognoscat. Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi

^c AEm., Bibl. Reg., Esc. 3, Urg., Ger., quæ scripsimus.

LXXVI

EPISTOLA EJUSDEM HILARII PAPÆ

AD EUMDEM ASCANIUM TARRACONENSEM EPISCOPUM.

De his quæ superius sunt scripta.

Dilectissimo fratri Ascanio Hilarius episcopus.

Divina: circa nos gratiæ non immemores esse debemus, quæ nos por dignationis sue misericordiam ob hoc ad fastigium sacerdotale provexit, ut mandatis ipsis inherentes et in quadam sacerdotii ejus specula constituti prohibeamus illicita, et sequenda doceamus. Unde directis per Trajanum subdiaconum

D nostrum litteris admonemus ut quæ male sunt facta corrigantur. Et miranur admodum dilectionem tuam Barcinonensium petitiones non solum nulla auctoritate retudisse, verum etiam directis ad nos litteris conversationem pravi desiderii postulasse, adhibendo in epistolarum procœlio **124** concilii mentionem, tanquam culpas minuerentur excessus per inabilitatem

dinem imperitorum, cum si etiam sub significatione unusquisque sui nominis tecum pariter retulisset, et subscriptiones proprias fratres singuli comodassent, dilectionem tamen tuam rei de qua displiceret summa tangebat, quia pro loco et honore tibi debito cæteri sacerdotes docendi fuerant, non sequendi. Unde, sicut generalibus litteris indicavi, Irenæus ad proprium revertatur Ecclesiam, et Barcinonensibus de suo clero protinus consecretur antistes, cui tamen statuta canonum et apostolica præcepta concordent. Et licet hi qui præter notitiam atque consensum tuæ dilectionis ordinati sunt sacerdotes cum suis debuerunt auctoribus submoveri ne quid tamen in tanta necessitate decernamus austerum, eos qui episcopi facti sunt ita voluntas permanere, si apostolicis præceptiis et statutis sanctorum Patrum non reparian-

B
tur obnoxii, ac deinceps nihil quod contra disciplinam ecclesiasticam veniat, sicut hactenus factum est, perpetetur. Tuæ sollicitudinis est, frater charissime, debitam tibi auctoritate tueri, et illicitis non solummodo non præbere assensum, sed etiam cuncta quæ contra regulam fieri repereris coercere, atque ante omnia, quod sola humanitate deceruimus, Irenæum ad Ecclesiam suam redire compelle: ad quam sponte potius remeare debet, si sacerdotali consilio metuit separari. Nec unius Ecclesiæ duo esse permittantur antistes, quod opportunius sub prædicti subdiaconi fieri delegamus instantia, quem etiam pro conservando Ecclesiæ disciplina committare ad Hispanias dispositionis nostræ fecit auctori as. Deus te in colummam custodiat, frater charissime.

LXXVII

DECRETA PAPÆ SIMPLICII

DIRECTA AD ZENONEM HISPALENSEM EPISCOPUM.

De commissa vice apostolicæ sedis

Dilectissimo fratri Zenoni Simplicius.

Plurimorum relatu comperimus dilectionem tuam fervore Spiritus sancti ita te navis ecclesiastice gubernatorem existere, ut naufragii detrimentum Deo auctore non sentiat. Talibus idecirco gloriantes indicis congruum ducimus vicaria sedis nos ræ te auto-

ritate fulciri, ejus vigore munitus apostolicæ institutionis decreta, vel sanctorum terminos Patrum nullo modo transcendи permittas; quoniam digna honoris renumeratione cumulandus est, per quem in his regionibus divinus crescere innotuit cultus. Deus te in colummam custodiat, frater charissime

LXXVIII

EPISTOLA ACACII EPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

AD SIMPLICIUM EPISCOPUM URBIS ROMÆ.

Domino sancto Patri archiepiscopo Simplicio A- C

caciœ.

125 Sollicitudinem omnium Ecclesiarum secundum Apostolum circumferentes nos indesinenter hortamini, quamvis sponte vigilantes ac præcurrentes, et vos divinum zelum solito demonstratis, statum Alexandrinae Ecclesiæ certius requirentes, ut pro paternis canonibus suscipiatis labore piissimo stillantes sudore pro his, sicut semper est approbatum. Sed Christus Deus noster, qui diligentibus se in bonum cooperatur, nostris cogitationibus insidens, ut unum nobis in his mentem atque eandem pro gloria sua esse cognoscens, omnem victoriam ipsæ perfecit, consortes nos cuin tranquillissimo principe faciens, et Timotheum quidem decessorem spirantem procellas et ecclesiasticam tranquillitatem, sicut apparuit, conturhantem viæ subtraxit humanæ, dicens ei : *Tace et obmu'esce.* Petrum quoque, qui ab Alexandria more simili procœlia surrexerat, dissipavit, atque in aeternam fugam, sancto Spiritu flante, convertit unum ex his qui olim fuerant et ante damnati. Sicut enim in nostris archiviis inventum est, et de vestris scribiis, si dignamini requirere, poteritis agnoscere, quæ de eodem subsecuta ab Alexandrino episcopo ad Romam ad alterutrum sint relata. Qui

Petrus noctis existens filius et operum diei lucem-tum alienus apparenſ, omnino tenebras ad latrociniū peragendum congruas earum cooperator inveniens media nocte, adhuc jacente cadavere illius qui paternos canones subverterat in epulō, subrepsit in sedem, sicut ipse arbitratus est, uno et solo præsente et eo qui consors ipsius insistebat insanus, ita ut propter hoc majoribus suppliciis subderetur; nec quod sperabat effectum est. Sed ille quidem de se ex parte vel minima judicans nusquam penitus omnino comparuit. Timotheus autem paternorum custos canonum, qui Davidicæ manusuetudinis exemplo subditur, et usque in finem patiens, atque potestati propriæ restitutus a Christo, propriæ sedis honore lætatur, et spiritualium filiorum voces accipiens gratiani curationis exspectat multiplicato in se honore a Christo principe sacerdotum, propter quem et tolerantia coronam sibimet religavit. Attentius igitur ore vestri beatitudo pro Christianissimo imperatore, et pro nobis ipsis; nihil enim prætermittitur eorum quæ ad custodiā ecclesiastice respiciunt disciplinæ. Universam fraternalitatem quæ vobiscum est in Christo, ego et qui mecum sunt salutarius; et alia manu : In Domino ora pro nobis, justissime pater.

LXXIX

EPISTOLA FELICIS AD EPISCOPOS PER SICILIAM.

Dilectissimis fratribus universis episcopis per Siciliam constitutis Felix in Domino salutem.

126 Qualiter in Africanis regionibus astutia dia-
boli sceleris in populum Christianum, atque in id
multipli deceptione proruperit, ut non modo vul-
gus incautum, sed ipsos quoque in mortis profunda
demerserit sacerdotes, nullus non orbis ingemuit,
nudia terra nescivit. Undo in grandi incertore positi
dissimulare non possunt us pereuntium atque a nobis
exigendarum discrimen animarum: quapropter com-
petens adhibenda est talibus medela vulneribus, ne
immatura curandi facilitas mortifera captis prete nihil
prosit, sed segnius tractata pernicies reatum non
legitima curationis involvat pariter saucios et me-
dentes.

**I. De his qui rebaptizati doluerunt, et postea paenitere
noluerunt.**

In primis itaque venientis ad vos et remedium
postulantis sollicite discutienda est, professio et per-
sona decepti, ut medela possit congruens exhiberi,
et qui satisfactorius Deo per paenitentiam rebaptiza-
tum se legitime doluerit, utrum ad hoc facinus con-
currerit an impulsus arcesserit, requiratur, sciens
quod se decipiat ipse qui fallit, nihil que per nos-
tram facilitatem tribunalis Excelsi iudicio derogari,
cui illa sunt rata, que pia, que vera, que justa
sunt; et aliter necessitatis, aliter tractanda est ratio
voluntatis. Deterior est automa causa illius, qui forte
pretio sollicitatus est, ut periret. Nihil enim inten-
tationum reliquit inimicus, cui ne de sua liceat gaudere
captura, succurrendum est irretitis, et counterendus
est venantis laqueus, ut infucatum lamentationibus
lapsum tam justitiae moderatione quam compunctione
pietas ad aulam quam reliqua sit regressus. Nec
pudeat forsitan aut pigate indictis juniorum gemi-
tuumque temporibus obediens, aut aliis observantias
salubrioris obtemperare praecipit, quia humilibus
datur gratia, non superbis. Sit ergo ruina sua pro-
stratus si quis in Christo fieri querit erectus, et per
dispositionis nostræ ministerium, quod vestram se-
qui convenit charitatem nec alicui fas est velle vel
posse transcendere, causas ejus qui contra apostoli-
cam doctrinam ad iterationem se baptismi dedit, vel
ejus qui aliquibus argumentis excusandum callide
proprium putaverit esse consensum, sacerdotali vi-
gore, et humanitate tractemus, ut in eis fides que
nisi est una jam nulla est, adjutorio Domini judicis
ad salutem sine nostræ properationis offensione re-
paretur. Quia cum peccatoris a nobis satisfactio pro-
trahitur, non praeter nostram laudem atque lætitiam
mens ejus ad veniam purgationis invenitur. Et ideo
memineritis hanc super his nos habere sententiam,
ut servata discretione peccantium non eadē cuncti
qui lapsi sunt lance pensemur, quoniam majoris
castigationis est exigendum usura cui domus Domini
commissa fuerit disciplina.

**A II. De presbyteris vel diaconibus qui in lapsum haeresi-
corum sese baptismati dederunt.**

Ut ergo ab Ecclesiæ summitatibus iuchocimus, ens
quos episcopos, presbyteros, vel diaconos fuisse
constiterit, et seu optantes forsitan, seu coactus la-
vaci illius unici salutarisque claruerit fecisse iactu-
ram, et Christum, quem non solum dono regenerationis,
verum etiam gratia percepti honoris induerant,
exuisse, cum constet neminem ad secundam tinc-
tionem venire potuisse, nisi se palam Christianum
negaverit, et professus fuerit esse Paganum; quod
cum generaliter sit in omnibus execrandum, multo
magis in episcopis, presbyteris et diaconibus auditu
saltē dictuque probatur horrendum: sed quia idem
Dominus atque Salvator clementissimus est, et ne-
minem vult perire, usque ad exitus **127** sui diem cum
paenitentia, si resipiscunt, jacere convenient: nec ora-
tioni non modo fidelium, sed nec catechumenorum
quidem omnimodis interesse, quibus communio
laica in morte redhibenda est. Quain rem diligentius
explorare vel facere probatissimi sacerdotis cura de-
bet.

III. De his qui se rebaptizandos impie dederunt.

De clericis autem et monachis vel pueris Dei aut
secularibus servari præcipimus hunc temorem, quem
Nicæna synodus circa eos qui lapsi sunt vel fuerunt
servandum esse constituit: ut scilicet qui nulla ne-
cessitate, nullus rei timore atque periculo, se, ut re-
baptizarentur impie dederunt, si tamen eos ex corde
peniteat, tribus annis inter audientes sint; septem
autem annis subjaceant inter paenitentes, manibus
sacerdotum, duobus etiam oblationes modis omnibus
non sinantur offerre, sed tantummodo popularibus in
oratione socient nec confundantur Deo colla sub-
mittere. Quod si, utpote mortales sint, intra metas
præscripti temporis cœperit vitæ finis urgere, subve-
niendum est imploranti, et seu ab episcopo qui pa-
nitentiam dederit, seu ab illo qui tamen datam esse
probaverit, aut similiter a presbytero viaticum
abeanti de sæculo non negetur.

**IV. De his qui per ignorantiam ætatis rebaptizati
sunt.**

Pueris autem quibus quod adhuc impuberces sunt
a pueritate vocabulum est, seu clericis, sive laicis,
aut etiam similibus pueris, quibus ignorantia suffra-
gatur ætatis, aliquandiu sub manus impositione de-
tentis reddenda communio est: nec eorum expe-
ctanda paenitentia quos excipit a coercitione censura.
Quod est a nobis provide constitutum, ne hi quibus
in terreni labe contagii plus minusve restat ad vitam,
dum adhuc in paenitentia sunt, paenitenda forte com-
mittant. Quod si forte ante prælinatum paenitentiam
tempus despectus a medicis, aut evidentibus mortis
prorsus indicis recepta quisquam communione gra-
tia convalescit, servemus in eo quod Nicæni cano-
nes ordinarunt, ut habeatur inter illos qui in ora-

tione sola communicant, donec impleatur sparium temporis eidem præstitutum. Nec catechumenos nostros, qui sub tali professione baptizati sunt, præterimus, quia non est causa dissimilis, sicut iidem sancti canones ordinarunt, ejus qui quolibet modo Christum, quem semel confessus est, adjurari. Tribus annis inter audientes sint, et postea cum catechumenis permittantur orare per manus impositionem communionis catholicae gratiam percepturi, exceptis sane tantummodo episcopis, presbyteris et diaconibus, quos solo mortis sua tempore reconciliandos esse jam diximus. Cæteros, id est, seu clericos, sive monachos, seu laicos sexus utriusque personas, quos violentia et periculis coactos iterationem baptismatis subiisse constiterit^a, vel qui aliquo commento hujus se facioris piaculo dixerit non teneri, his pœnitentiam per triennium durare decernimus, et per manus impositionem ad societatem recipi sacramenti.

V. De illis qui ab hæreticis baptizati aut rebaptizati sunt, ut ad ecclesiasticam militiam non pertingant.

Ilo per omnia custodio, ne hi unquam qui in qualibet ætate alibi quam in Ecclesia catholica aut baptizati aut rebaptizati sunt, ad ecclesiasticam militiam prorsus permittantur accedere. Quibus satis esse debet, quod in catholicorum numero sunt re-

^a Ex reliquis, præter Alv., in quo contigerit.

A cepti, quoniam de suo ordine et communione vilesbitur ferre judicium qui quis hoc voluerit antistitium vel qui non removerit eum quem ex his ad ministerium clericale obrepssisse coguoverit

VI. De pœnitentibus ut ab aliis episcopis non suscipiantur.

Curandum vero maxime et omni cautela est providendum, ne quis fratum coepiscoporumque nostrorum, etiam presbyterorum in alterius civitate vel diecesi pœnitentem, vel sub manu positum sacerdotis, aut eum qui reconciliatum se dixerit, sine episcopi vel presbyteri testimonio et litteris, aut in parochia presbyteri, aut episcopi civitate suscipiat. Quod si aliqua dissimulatione negligitur, culpa tangit etiam clericos, qui locis in quibus hoc minus curatum fuerit commorantur. His itaque rite dispositis, et ad Ecclesiarum vestrarum notitiam vestra deliberatione perlatis, parere vos convenit, quibus licet ad animarum reparationem nihil deesse videatur, tamen si cui novi aliquid et quod præterire nos potuit fuerit revelatum, secundum beatum Paulum apostolum, tacente priore, fidenter insinuet, 128 quia Spiritus sanctus ubi vult inspirat, maxime cum sua tractatur; nec nos pigebit audire, et si quæ sunt omessa non arroganter abnuere, sed rationabiliter ordinare. Deus vos custodiat, ^b dilectissimi fratres.

^b Bibl. Reg., vos incolumes custodiat.

LXXX

EPISTOLA EJUSDEM FELICIS AD ACACIUM CONSTANTINOPOLITANUM EPISCOPUM.

De damnatione ejus quod hæreticis ausus existit communicare

Felix episcopus sanctæ Ecclesiæ catholicae urbis Romæ Acacio.

Mularum transgressionum reperiris obnoxius, et in venerabilis concilii Nicæni contumelia sæpe veratus alienarum tibi provinciarum jura tenerarie vindicasti. Hæreticos et pervasores, atque ab hæreticis ordinatos, et quos ipse damnaveras atque ab apostolica institisti sede damnari, non modo domo tua recipiendos putasti, verum etiam Ecclesiis aliis, quod nec de catholicis fieri poterat, præsidere fecisti, aut etiam honoribus quos non mercabantur auxisti. Testatur hoc Joannes quem a catholicis Apameæ non receptum, pulsumque de Antiochia Tyriis præfecisti: et Humerius tunc de diacono dejectus, atque Christiani nominis appellatione privatus, a te etiam in presbyterii provectus officium. Et quasi hæc tibi minora viderentur, in ipsam doctrinæ apostolicæ veritatem ausus tuos et superbiam tenuisti, ut Petrus, quem damnatum a sanctæ memorie decessore meo ipse retuleras, sicut testantur annexa, beati evangelistæ sedem, connivente te, rursus invaderet, et fugatis orthodoxis episcopis et clericis sui procul dubio similes ordinaret, pulsoque eo, qui illuc fuerat regulariter constitutus, captivam teneret Ecclesiam. Cujus tibi adeo grata persona est, et ministri ejus accepti, ut episcopos et clericos plurimos

C orthodoxos nunc Constantinopolim venientes delegaris affligere, et apocrisiarios ipsius couovere, atque anathematizantem eumdem Petrum Chalcedonensis decreta concilii, et violentem sanctæ memorie Timothæi sepulturam, sicut ad nos certiores nunc quoque nuntii detulerunt, per Mesehum et Vitalem crediderris excusandum: nec cum laudare desijeres, et multis efferre præconiis, ita ut damnationem ipsius quam ante retuleras veram non fuisse iuxtares. Tantum autem perseveras in hominis defensione perversi, ut quosdam episcopos, nunc vero honore et communione privatos, Vitalem atque Mesenuin, quos ad ejus expulsionem specialiter miseramus, sublati chaffis custodiæ passus fueris mancipari, et ad processionem quæ tibi cum hæreticis habetur, exinde productos, sicut eorum professionibus patet factum est, ad hæreticorum tuamque communionem, contempta, quæ vel gentium jure servari debuit, legatione, pertrahere præmiisque corrumpere, et in lassionem beati Petri apostoli a cuius sede profecti fuerant non solum ineflicaces redire feceras, sed etiam impugnatores omnium quæ fuerant mandata monstrares. In quorum deceptionem tuam nequitiam prodidisti, et ad libellum fratris et coepiscopi mei Joannis, qui te gravissimis objectionibus impetivit, in apostolica sede secundum canones respondere

129 diffidens objecta firmasti. Felicem quoque defensorem fideliſimum nobis, necessitate faciente ſerius subsequutum, indignum tu's oculis censuisti. Eos quoque tecum litteris communicare testatus est quos conſtat hereticos. Quid enim sunt aliud qui post obitum sanctæ memorie Timothæ ad Ecclesiam sub Petru redeunt, vel qui se ex catholicis eidem tradi- derunt, niſi quod Petrus ab universalis Ecclesia atque

A te fuerat judicatus? Habe ergo cum hiſ quos liben- ter amplecteriſ portionem ex sententia praesenti, quam per tuum tibi dixerimus Ecclesias defensorem: ſacerdotali honore et communione catholicæ, nec non etiam a fidelium numero segregatus, ſublatum tibi no- men et munus ministerii ſacerdotalis agnosce, sancti Spiritus iudicio et apostolica per nos auctoritate da- natus, nec unquam anathematis vinculis exuendus.

LXXXI

EPISTOLA FELICIS PAPÆ AD ZENONEM EPISCOPUM *

Dilectissimo fratri Zenoni Felix.

Filius noster vir clarissimus Terentianus [Em., Esc. 3, Terentius] ad Italiam dudum veniens dilectionis tuæ singularis exſtitit praedicator, talemque te esse vulgavit, qui ita Christi gratia redundantis, ut Inter mundi turbines gubernator Ecclesiæ præcipuus apparet. Quapropter, frater charissime, cum ad provinciam commareat ſeduleque deponceret noſtras ad dilectionem tuam litteras destinari, gratauerit annui- nus; quia et dignum Deo sermone complecti cupe- reamus antistitem, et per eum maxime vellemus id fieri, cuius nobis fuerat laudibus inimicatus. Quamvis

B ergo sanctis operibus ex omni parte praeditam fra-ternitatem tuam vir praefatus aſtruxerit, multumque fiduciae de tua benevolentia jam teneret, æquum ta- men est, ut quod desideravit magnopere conſequatur: quatenus qui tuis olim gratus es animis con-templatione nostri reddatur acceptior, ſinuque ma-terna et ſacerdotali consolatione ſoveatur, peregrina- tionisque præſidij pastorali pietate reperiat, cuius procul dubio et probetur dignitatis affectu non parvi apud ſinceritatem tuam nostrum, quo nimium ſalutaris, valuisse colloquium. Deus te incolourem custodiat, frater charissime,

* Em., Zenonem Hispalensem episcopum.

LXXXII

DECRETUM GENERALE PAPÆ GELASII

Dilectissimis fratribus universis episcopis per Lu- C II. Ut uili nulla perurget necessitas, constituta Patrum caianam, Brities * et Sicilianam constitutis Gelasius.

130 I. De institutis ecclesiasticis moderamine pro temporiſ qualitate diſpositis.

Necessaria rerum diſpoſitione conſtrigimur et apostolicæ ſediſ moderamine conuenimur ſic cano- num paternorum decreta librare, et retro praefulum decessoruinque noſtrorum præcepta metiri, ut que præſentium neceſſitas temporum restaurandis Eccleſiis relaxanda deponcit, adhibita conſideratione diligenti, quantum potest fieri, temperemus: quo nec in totum formam veterum videamur excedere regularum, et reparandis militiae clericalis officiis, que per diversas Italiæ partes ita belli famisque consumptis incursio, ut in multis Ecclesiis, ſicut fratriſ et coepiſcoſ noſtri Joannis Ravennensis Ec- D clesiæ ſacerdotis frequenti relatione comperimus, uquequaque deficiente ſervitio ministrorum, niſi remittendo paulisper ecclesiasticis promotionibus antiquitus intervalla præfixa remaneant, ſine quibus administrari nequeant ſacris ordinibus Ecclesiæ funditus deſtitute, atque in plurimis locis per inopiau competenter auxilii ſalutare ſubſidium rediūenda- rum deſit animarum: noſque magno reatn, ſi tanto earetante periculo non aliquatenus consulamur, innexi.

Priscis igitur pro ſua reverentia manentibus conſtitutis que ubi nulla vel rerum vel temporum per- urget anguſtia, regulariter conuenit custodiri, qua- tenus Ecclesiis que vel cunctis ſunt privatæ miniftris, vel ſufficientibus uque adeo ſpoliate ſervitiis, ut plebiſ ad ſe pertinentibus divina munera ſupplere non valeant, tam instituendi, quam provi- dendi clericalis obsequi ſic ſpatia diſpensanda concedimus.

III. Ut cum defuerint clericis, de monachis elegantur.

Ut ſi quis etiam de religioso proposito et discipli- nis monaſterialibus eruditus ad clericale munus accedit, imprimis ejus vita præteritis acia temporibus inquiratur: ſi nullo gravi ſacino probatur inlectus: ſi ſecundam non habuit fortasse uxorem, nec a marito relictam ſortitus ostenditur: ſi penitentiam publicam fortasse non gessit: ſi nulla corporis parte viſitatus appetet: ſi ſervilli aut originariæ non est conditioni obnoxius: ſi curiæ etiam probatur nexibus abſolutus: ſi assecutus eſt litteras, ſine quibus fortaſſis nec oſtiarium poſſit implere: ut ſi hiſ omnibus que ſunt prædicta b, fulcitur, continuo lector vel notarius, aut certe defensor effectus poſt tres menses exiſtat acolythus, maxime ſi huic etat

* Ex Ger. In reliquis, B. itics; recte tamen, Bru- tius.

b Em., Urg., Ger. prædicta.

etiam suffragatur : sexto mense subdiaconi nomen accipiat : ac, si modestae conversationis honestaque voluntatis existit, nono mense diaconus, completoque anno sit presbyter. Cui tamen quod annorum fuerint interstitia collatura, sancti propositi sponte suscepta docetur praestitisse devotionem.

IV. Ut si de laicis eligantur ad clerum, quantum temporis obserretur.

Si vero de laicis quisplam ecclesiasticis est aggregandus officiis, tanto sollicitius in singulis quæ superius comprehensa sunt hujusmodi decet examinare personam, quantum inter mundanam religiosamque vitam constat esse discriminis. Quia utique convenientia Ecclesie ministeria reparanda sunt, non inconvenientibus meritis ingerenda : tantoque magis quod sacris aptum potest esse servitii, in eorum quarendum est institutis, quantum de tempore, quo fuerant haec assequenda, decerpitur : ut morum habere doceatur hoc probitas quod prolixior consuetudo non contulit ; ne per occasionem supplendæ penuriaæ **131** clericalis vitia potius divinis cultibus intulisse, non legitimæ familie computemur procurasse compendia : quorum promotionibus super anni metas sex menses nihilominus subrogamus, quoniam, sicut dictum est, distare convenit inter personam divino cultui dedicatam et de laicorum conversatione venientem ; quæ tamen eatenus indulgenda credidimus, ut illis ecclesiis, quibus infestatione bellorum vel nulla penitus vel exigua remanserunt ministeria, renoverentur : quatenus his, Deo proprio, restitutis, in ecclesiasticis gradibus subrogandis canonum paternorum velut forma servetur, nec contra eos ulla ratione prævaleat, quod pro accidentis defectus remedio providetur, non adversus scita majorum nova lege proronorit : exteris Ecclesiis ab hac occasione cessantibus, quas non simili clade vastatas pristinam faciendis ordinationibus convenit tenere sententiam : quo magis hac opportunitate commoti observantiam venerandorum canonum propensius delegamus, singularium graduum conscientias admonentes, ne in illicitos prorumpere moliantur excessus.

V. De digamis aliisque personis quæ ad ministerium clericatus nullatenus applicantur.

Nec fas esse confidat quisque pontificum bigamos, aut conjugia sortientes ab aliis derelicta, sive quilibet post paenitentiam, vel sine litteris, vel corpore vitiatis vel conditionarios, aut curiæ publicarumque rerum nexibus implicatos, aut passim nulla temporis congruentis expectatione discussos, divinis servituros applicare mysteriis : neque pro suo libitu jura studeant aliena pervadere absque sedis apostolice justa dispositione mandante.

VI. Ut sine præceptione episcopi novæ basilice non dedicentur.

Basilicas noviter institutas, non petitis ex more præceptionibus, dedicare nemo audeat. Non ambiant sibi episcopi vindicare clericos potestatis alienæ.

VII. Ut nulla pretia de baptizandis consignandisque fidelibus exigantur.

Baptizandis consignandisque fidelibus pretia nulla

A præfigant, nec illationibns quibuslibet impositis exagitare cupiant renuentes; quoniam quod gratis accepimus gratis dare mandamur. Et ideo nihil a predictis prorsus exigere moliantur, quo vel paupertate cogente deterriti vel indignatione revocati redemptionis suæ causas adire despiciant : certum habentes, quod qui prohibita deprehensi fuerint admissoe vel commissa non potius sua sponte correxerint, periculum subituri proprii sint honoris

VIII. De presbyteris, ut nihil super episcopos præsumant.

Nec minus etiam presbyteros ultra suum modum tendere prohibemus, nec episcopali fastigio debita sibi audacter assumere : non confiendi chrysostomatis, non consignationis pontificalis adhibendæ sibi arripere facultatem : non, præsente quolibet antistite, nisi fortasse jubeantur, vel orationis vel actionis sacrae suppetere sibi præsumant esse licentiam : neque sub ejus aspectu, nisi jubeantur, aut sedere præsumant aut venerabilia tractare mysteria. Nec sibi meminerint ulla ratione concedi sine summo pontifice subdiaconum, vel acolythum jus habere faciendi : nec prorsus addubitent, si quidquam ad episcopale ministerium specialiter pertinens suo motu putaverint exsequendum, continuo se presbyteri dignitate et sacra communione privari. Qnod fieri quæcasse est censemus, si eorum præsule deferente hujusmodi fuerit prævaricatio comprobata, nec ipso eorum episcopo a culpa conniventiae et ultione vacatuero, si immoderata facientem dissimilaverit vindicare.

IX. Ut diaconi mensuram propriam juxta Patrem decreta custodian.

Diaconos quoque propriam constitutimus observare mensuram, nec ultra tenorem paternis canonibus deputatum quidpiam tentare permittimus : nihil eorum suo ministerio penitus applicare, quæ primis ordinibus proprie decrevit antiquitas. Alsque episcopo vel presbytero baptizare non audeant, nisi predictis fortassis officiis longius constitutis necessitas extrema compellat ; quod et laicis Christianis facere plerumque conceditur.

X. Quod diaconi in presbyterio residere non possint.

Hos non in presbyterio residere cum divina celebrantur vel ecclesiasticus habeant quicunque tractatus. Sacri corporis prærogationem sub conspectu pontificis seu presbyteri, nisi his absentibus, jus non habeant exercendi.

XI. Quod anostolica sedes paternos canones pro studio devotoque custodiat.

Cum enim decreta venerabilium sanctionum nos quoque magnopere custodire nitamur, ac sine eorum dispendio etiam illa, que pro alicujus utilitatibus fortasse compendio videantur laxanda, credamus; cumque nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temere nihil licere; et cum sedes apostolica super his omnibus, levante Domino, quæ paternis canonibus sunt præfixa pio devotoque stedat tenere proposito : satis indignum est quecumque

vel pontificum, vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare, quam beati Petri sedem et sequi videat et docere; satisque conveniens est ut totum corpus Ecclesie in hac sibimet observatione concordet, quam illic vigore conspiciat, ubi Dominus Ecclesie totius posuit principatum dicente Scriptura: *Ordinate in me charitatem*; et item: *Omnia cum ordine fiant*; atque iterum Psalmista prædicante: *Circumdate Sion, et complectimini eam, narrate in turribus ejus, ponite corda recta in virtute ejus, et distribuite gradus ejus, ut enaretis in progenie altera: quoniam hic est Deus noster in æternum, et ipse reget nos in secula*. Ille procul dubio qui in ecclesiastica rum narratur altitudine dignitatum, et in cuius virtute bonis operibus corda ponenda sunt, gradibus utique distributis, cunctis Deus noster et rector populis prædicandus est Christianis: ubi nemo sibi met aliquid estimet imminutum, cum et de uniuscun- jusque gradus perfectione nihil deperit, et convenienter refinendo quod cœlesti dispensatione collatum est, pariter nobis et cognoscibilem Deum fieri et tribuit esse rectorem. Nam etsi quid indulgetur de temporum quantitate, moribus aggregata strenuitate pensatur, si vita jam proposito continetur, quod protelata fuerat astate curandum, dummodo illa nullatenus dissimulata subrepant, quorum quilibet si inesse claruerit, merito clericalibus insulis reprobabilem convincat esse personam. Et si illa nonnunquam sinenda sunt quæ, si cæterorum constet integritas, sola nocere non valeant; illa tamen sunt magnopere præcavenda quæ recipi sine manifesta decoloratione non possunt. Ac si ea ipsa quæ nullo detimento aliquoties indulgenda creduntur, vel rerum temporumque cogit intuitus, vel acceleratae provisionis respectus excusat, quanto magis illa nullatenus multilanda sunt, quæ nec ulla necessitas, nec ecclesiastica prorsus extorquet utilitas?

XII. Ut præter paschale tempus, vel Pentecosten
nemo baptizare præsumat, nisi eos tantum, quos
ægritudo extrema computerit.

Baptizandi sibi quisquam passionem quocunque tempore nullam credit inesse fiduciam, præter paschale festum et præter Pentecostes venerabile sacramentum, excepto duntaxat gravissimi languoris incurso, in quo verendum est ne morbi crescente periculo sine remedio salutari fortassis agrotans exitio preventus abcedat.

XIII. De presbyterorum et diaconorum ordinationibus, certis celebrandis temporibus.

Ordinationes etiam presbyterorum et diaconorum nisi certis temporibus et diebus exercere non debant, id est, quarti mensis jejuno, septimi et decimi, sed etiam quadragesimalis initii, ac mediana Quadragesima die, sabbati jejuno circa vesperam doverint celebraudas. Nec cuiuslibet utilitas causa sive presbyterum seu diaconum his præferre, qui ante ipsos fuerint ordinati.

XIV. De virginibus sacris quando celentur.

Devotis quoque virginibus nisi aut in Epiphaniō-
roni, aut in albis paschalibus [Em., in diebus pa-

schalibus], aut in apostolorum natalibus sacrum minime velamen imponant, nisi forsitan, sicut de baptisme dictum est, gravi languore correptis, ne sine hoc munere de sæculo excent, implorantibus non negetur.

XV. Ut viduae non velentur.

Viduas autem velare pontificum nullus attinet, quoniam quod nec auctoritas divina delegat nec canonicum forma præstituit non est penitus usurpandum, eisque sic ecclesiastica sunt conferenda præsidia, ut nihil committatur illicitum.

XVI. Ut servi sub obtentu religionis non recipiantur
in clero vel in monasteriis.

Generalis etiam querelle vitanda præsumptio est, qua propemodum causantur universi, passim servos aut originarios, dominorum 133 jura possessionumque fugientes, sub religiosis conversationis obtentu vel ad monasteria sese conferre, vel ad ecclesiasticum famulatum, coniunctibus quoque præsumptibus, indifferenter admitti. Quæ modis omnibus est amovenda perniciose, ne per Christiani nominis institutum aut aliena pervadi, aut publica videatur disciplina subverti, præcipue cum nec ipsam ministerii clericalis bac obligatione fuscari conveniat dignitatem, cogaturque pro statu militantium sibi conditioneque jurgari, aut videri, quod absit, obnoxia. Quibus sacerditaliis competenter interdictione prohibitis, quisquis episcopus, presbyter et diaconus, vel eorum qui monasteriis præsse noscuntur, hujusmodi personas apud se tenentes, non restituendas patronis, aut deinceps vel ecclesiasticæ servituti vel religiosis congregationibus putaverint applicandas, nisi voluntate forsitan dominorum sub scripturæ testimoniis primitus absolutas, vel legitima transactione concessas, periculum se honoris proprii non ambigant communionisque subituros, si super hac re cujusquam verax nos quærela pulsaverit. Magnis quippe studiis secundum beatum Apololum præcividendum est, ne fides et disciplina Domini blasphemetur.

XVII. Ut clerici nullas negotiationes in honestas vel turpia lucra sectentur.

Consequens fuit ut illa quoque quæ de Piceni partibus nuper ad nos missa relatio nuntiavit, non prætereunda putaremus, id est plurimos clericorum negotiationibus dishonestis et lucris turpibus imminere, nullo pudore cernentes evangelicam lectionem, qua ipse Dominus negotiatores e templo verberatos flagellis asserritur expulisse; nec Apostoli verba recolentes, quibus ait: *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus*: Psalmista quoque David surda dissimulantes aure, cantantem: *Quoniam non cognovi negotiationes, introito in potentias Domini*. Proinde hujusmodi aut ab indignis posthac questibus noverrint abstinentum, et ab omni cujuslibet negotiationis ingenio vel cupiditate cessandum, aut in quoque gradu sint positi, mox clericalibus officiis abstinere cogantur: quoniam domus Dei domus orationis esse debet et dici, ne officina negotiationis et speluncæ potius sit latronum.

XXVIII. Ut nemo litteras nesciens vel aliqua parte corporis imminutus ad clerum promoveatur.

Illitteratos quoque et nonnulla parte corporis imminutos sine ullo respectu ad ecclesiasticum didicimus venire servitium. Quod simul antiqua traditio, et apostolicæ sedis vetus forma non recipit, quia nec litteris carens sacris esse potest aptus officiis, et vitiosum nihil Deo prorsus offerri legalia precepta sanxerunt. Itaque de cætero modis omnibus hæc vietentur, nec quisquam talis suscipiatur in clerum. Si qui vero vel temeritate propria vel incuria praesidentium tales ante suscepti sunt, in his in quibus constituti sunt locis eatenus perseverent, ut nihil unquam promotionis arripiant, salisque habeant hoc ipsum sibi pro nimia miseratione permisum.

XIX. De his qui se ipsis absidunt.

De his autem qui semetipsos absidunt paterni canones evidenter sequenda posuerunt, quorum tenorem sufficiat indidisse. Dicunt enim talia perpetrantes, mox ut agniti fuerint, a munere clericali debere eos secludi. Quod modis omnibus custodire nos convenit, quia fas esse nulli suppeditat quidquam præter illa quæ memorabilis decrevit forma censere.

XX. De criminosis ut ad clerum non promoveantur.

Comperimus etiam horrendis quibusdam criminibus implicatos, tuta discretione submota, non solum de factis atrocibus necessariam paenitendum non habere, sed nec aliqua correctione penitus succidente ad divinum ministerium honoremque contendere : nonnullos autem in ipsis ordinibus constitutos gravibus delinquentes facinoribus non repelli, cum et Apostolus dicat nemini cito manus impunendas, neque communicandum peccatis alienis : et majorum veneranda constituta pronuntient bujusmodi etiam si forte subrepserint, tam qui ante peccaverunt detectos oportere repelli, quam sacrae professionis obliitos prævaricatoresque sancti propositi procul dubio submovendos.

XXI. Quod dæmoniacis, aliisque passionibus irretitiis ministeria sacra tractare non liceat.

Usque adeo sane comperimus illicita quæque prouincere, ut dæmoniacis similibusque passionibus irretitiis ministeria sacrosancta tractare tribuatur. Quibus si in hoc opere positis aliquid proprie necessitatis 134 occurrat, quis de sua fidelium salute confidat, ubi ministros ipsos curationis humanæ tanta perspexerit calamitate vexari? Atque ideo necessario removendi sunt, ne quibuslibet scandalum generetur infirmis, pro quibus Christus est mortuus. Postremo si corpore sauciatum fortassis, aut debilem nequaquam sancta contingere lex divina permisit, quanto magis doni cœlestis dispensatores esse non convenient, quod est deterius, mente percuslos?

XXII. Quod hi, qui se sacris virginibus sociant et fædera incerta commiscent, communicare non possint, nisi publicam paenitentiam gesserint.

Virginibus autem sacris temere se quosdam sociare cognovimus, et post dictatum Deo propositum incesta fædera sacrilegaque miscere. Quos protinus æquum

A est a sacra communione detруди, et nisi per publicam probataque paenitentiam omnino non recipi ; sed bis certe viaticum de sæculo transeuntibus, si tamen paenituerint, non negari.

XXIII. Quod viduæ, ut supra dictum est, non veletur, sed si professam continentiam proposito mutato calcaverint, ipsa pro se rationem Domino reddant.

Nam viduæ sub nulla benedictione velandis superius late, sufficienterque prædiximus. Quæ si propria voluntate professam pristini conjugii constitutam mutabili mente calcaverint, periculi earum intererit, quali Deum debeat satisfactione placare, quia juxta Apostolum primam filiem irritam fecerunt. Sed enim, si se forsitan continere non poterant, secundum Apostolum, nullatenus nubere vitabantur ; sic habita secum deliberatione promissam Deo pudicitiae fidem debent custodire. Nos autem talibus nullum laqueum debemus in jicere, sed solas adhortationes præmii sempiterni, pœnasque proponere divini iudicii, ut et nostra sit absoluta conscientia, et illarum pro se Deo rationem reddat intentio. Cavendum est quippe quod de earum moribus actibusque beatus Paulus testatur apostolus : quod plenius expouere præterimus, ne sexus instabilis non tam deterret quam admoneri videatur.

XXIV. Quod secunda conjuga sæcularibus non negentur, quibus tamen ad clerum minime venire conceditur.

Secundas nuptias sicut sæcularibus inire conceduntur, ita post eas nullus ad clericalem sinitur venire collegium. Alia est enim humanæ fragilitatis generaliter concessa licentia, alia debet esse vita divinarum rerum servitio dedicata.

XXV. Ut si quis suscepit Ecclesias proprie desertorem, et aliqua provexerit dignitate, subjaceat sententia quam canones præfixerunt.

Quisquis proprie desertor Ecclesie nullis existabitibus causis ad aliam pulaverit transeundum, temereque susceptus fuerit et promotus, reverendorum canonum vel ipse, vel receptor ejus atque provector constituta non fugiet, quæ de bujuscemodi præsumptoribus præfixere servanda.

XXVI. De laicis vel monachis, qui per præmium ordinantur, ut dantem et accipientem Simonis magi crimen involvat.

De monachis vero, laicisque in prima copiosæ præceptionis hujus parte digestum est, quæ vel quantum pro rerum temporumque necessitate concessa sint, vel quemadmodum, ubi nullius necessitatis interesse probabitur, non nisi vetus institutio debet custodiri. Quos vero constiterit indignos meritis sacram mercatos esse pretio dignitatem, convictos oportet arceri, non sine periculo facinus tale patrantes : quia dantem pariter accipientemque damnatio Simonis, quam sacra lectio testatur, involvit.

XXVII. Ut nulla basilica sub defunctorum constructione nomine dedicetur.

De locorum consecratione sanctorum quamvis superiorius strictum fuerit comprehensum, nobis quoque patesfactum est quod absque præcepto sedis apostoli-

* Ex reliquis, præter Alv., in quo, descendere.

ce nonnulli factas ecclesias vel oratoria sacrare præsumant. Hoc sumus tamen indicio detestabiliorē permoti, quod in quoconque nomine defunctorum, et quantum dicitur, nec omnino fidelium, constructio-nes ædificatas sacris professionibus audacter instituere memorantur. Quæ quoniā tam acerba, tam dura sunt, ut eadem vix noster ferre possit auditus; si vere Christianitatis affectus in illis certus et fluxus est, et districtius ista querantur et a quibus fuerint gesta prodantur: quoniā sicut latentibus in hac atrocitate nominibus non exstat in quem sententia debita proferatur, ita cum manifestis fuerit documentis expositus quem sceleris tanti poscit **135** immunitas, non vitabit ullatenus ultionem.

XXVIII. *De seminis, ut sacris altariis non ministrent, vel aliquid ex his, quæ virorum sunt officiis deputata, præsumant.*

Nihilominus impatiens audivimus tantum divina-rum rerum subiisse despectum, ut feminæ sacris altariis ministrare firmentur: cunctaque, quæ non nisi virorum famulatu deputata sunt, sexum, cui non competit, exhibere: nisi quod omnium delictorum, quæ singillatim perstrinximus, noxa omnis, reatus omnis, et crimen eos respicit sacerdotes, qui vel ista committunt, vel committentes minime publicando pravis excessibus favere significant: si tamen sacerdotum jam sint vocabulo nuncupandi, qui delegatum sibi religionis officium sic prosternere moluntur, ut in perversa quæque, profanaque declives sine ullo respectu regulæ Christianæ præcipitia funesta se-entur. Cumque scriptum sit: *Minima qui spernit paulatim decidit, quid est de talibus estimandis qui, immensis ac multiplicibus pravitatum molibus occupati, ingentem ruinam multimodis impulsionebus ediderunt, quæ non solum ipsos videatur obruere, sed et Ecclesiis universis mortiferam, si non sanen-tur, inferre perniciem?* Nec ambigant qui hæc ausi sunt exercere, sed etiam qui hactenus cognita silue-runt, sub honoris proprii jacere dispendio, si non quanta possunt celeritate festinent ut lethalia vulnera competenti medicina sanentur. Quo enim more te-neant jura pontificum qui pontificalibus excubiis ea-temus injuncta dissimulant, ut contraria domui Dei, cui præsident, potius operentur? Qui quantum apud Deum possent, si non nisi convenientia procurarent,

* In reliquis, præter Alv., hæreditatibus.

A tantum quid mereantur aspiciant, cum exacerabilis studio sectentur adversa. Et quasi magis hæc regula sit, qua Ecclesiæ debeat gubernari, si quidquid est ecclesiasticis iniamicum regulis perpetrat, cum etsi cognitos habuit canones unusquisque pontificum in-temerata debuerit tenere custodia. Et si forsitan ne-sciebat, consulere fidenter oportuerit, quo magis excusatio nulla succurrit ignorantibus, quia nesciens proposuit servare quod neverat, nec ignorans cura-vit nosse quod gereret

XXIX. *De redditibus ecclesiæ vel oblatione fidelium, ut quatuor portiones fieri debeat.*

Quatuor autem tam de redditu, quam de oblatione fidelium, prout cuiuslibet ecclesiæ facultas admittit, sicut dudum rationabiliter est decretum, convenit B fieri portiones: quarum sit una pontificis, altera clericorum, pauperum tercia, quarta fabricis applicanda. De quibus, sicut sacerdotis intererit integrum mini-stris ecclesiæ memoratam dependere quantitatem, sic clericus ultra delegatam sibi summam nihil insolenter neverit expetendum. Ea vero, quæ ecclesiasticis ædificiis attributa sunt huic operi veraciter prærogata, locorum doceat instauratio manifesta sauctorum: quia nefas est si sacris ædificiis destitutus in lucrum suum præsul impendia bis designata cou-vertat. Ipsam nihilominus adscriptam pauperilis portionem, quamvis divinis rationibus se dispensasse monstraturus esse videatur, tamen juxta quod scrip-tum est: *Ut videant opera nostra bona, et glorificant Patrem qui est in celis*, oportet etiam præsenti testifi-catione prædicari, et bonæ famæ præconiis nontaceri.

XXX. *Ut episcopus, presbyter et diaconus, qui contra hæc constituta fecerit sui honoris periculum sit subiturus.*

Quapropter nec clericorum quispiam se hujus of-fensæ futurum confidat imminem, si in his, quæ salubriter sequenda depropriamus, sive episcopum, seu presbyterum, sive diaconum viderit excedentem, non protinus ad aures nostras deserre curaverit, pro-bationibus duntaxat competenter exhibetis, ut trans-gressoris ultio fiat, et cæteris interdictio delinquendi. Sic vero modis omnibus erit unusquisque pontificum ordinis et honoris elisor, si cuiquam clericorum vel ecclesiæ totius auditui hæc pulaverit supprimenda. Datum v Idus Martias, Astero et Præsidio b viris cla-rissimis consulibus.

D b Ex reliquis, præter Alv., in quo, Presieno.

LXXXIII

EPISTOLA EJUSDEM PAPÆ GELASII AD SICILIENSES EPISCOPOS.

Gelasius Romanæ Ecclesiæ episcopus dilectionis et in Christi charitate una mecum connexis fratribus episcopis qui in Sicilia sunt constituti.

136 I. *De bene gerendis rebus Ecclesiæ ab episcopis.*

Præsumum auctoritas emanavit, ut fa-cultates Ecclesiæ episcopi ad regendum habeant po-testatem, ita tamen ut viduarum pupillorumque atque pauperum, nec non et clericorum stipendia distri-buire debeat. Hoc eis statuimus dari quod hactenus

decretum est: reliquum sibi episcopi vindicent, ut, sicut antea diximus, perigrinorum atque captivorum largitores esse possint.

II. *De tricennali præscriptione.*

Illi etiam adnecti placuit, ut si, quod absit, fa-cultates Ecclesiæ, nec non et diœceses quæ ab ali-quinibus possidentur episcopis, jure sibi vindicent quod tricennalis lex conclusit, quia et filiorum nostrorum

principum ita emanavit auctoritas, ut ultra triginta annos nulli licet pro eo appellare quod legum tempus A excludit. Datum Idum Maiorum, Astero et Praesidio viris clarissimis consulibus.

LXXXIV

EPISTOLA PAPÆ ANASTASII URBIS ROMÆ

AD IMPERATOREM ANASTASIUM

Pro pace Ecclesiarum missa.

Gloriosissimo et clementissimo filio Anastasio Augusto Anastasius episcopus.

Exordium pontificatus mei, primitus oblata populis pace, pronuntio: consequenter pro fide catholica humiliis pietati tuæ precator occurro, in quo primum mihi divinum favorem propinquasse confido, quod consonantia in me augustissimi nominis tui non dubium 137 præstat auxilium. ut sicut præcelsum vocabulum pietatis tuæ per universas gentes toto orbe præfulget, ita per ministerium inæquum humilitatis, sicut semper est, sedes beatissimi Petri in universalis Ecclesia assignatum sibi a Domino Deo teneat principatum. Nec propter unum mortuum diutius tunica illa Salvatoris, desuper contexta per totum, malæ sortis patiatur incertum, quæ sola in dissensionem profirmitate sui venire non potuit, serenitate tua præcipue rempublicam gubernante: cui etiam in privata vita tantum sinceræ religionis studium fuit, ut (sicut fama certissima celebravit) nemo magis vel inter præcipuos sacerdotes præfixas a sanctis Patribus regulas Ecclesie custodiisse dicatur: quod a sanctum studium cum maiestate imperii creuisse confidimus.

I. *Quod pro Christo fungatur legatione dum pro pace precatur Ecclesiaz.*

Legatione itaque fungimur pro Christo, ne eos propter offensionem vel scandalum patiamini publice nominari, quorum merita vel actus illi judici latere non possunt, in cuius jam sunt judicio constituti. Nec illic se potest interserere in corpore mortalí adhuc temeraria præsumptio, in quo non solum confessio facit aperta merita singulorum, sed etiam silentii ipsius non potest latere secretum. Namque et predecessor noster papa Felix, et etiam Acacius illic procul dubio sunt, ubi unusquisque sub tanto iudice non potest perdere sui meriti qualitatem.

II. *Quod non sit temere judicandum de his qui jam ad Dominum migraverunt.*

Itaque monente nos beatissimo Paulo apostolo, ne quod sit in hoc offendiculum in Ecclesia, dum, quod facere non possumus, de his qui jam transierunt judicare conemur, observandum esse tranquillitas tua cognoscat. Ait enim de his qui de rebus ad Dominum solum pertinentibus judicare præsumunt: *Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur; sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur.* Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus. In hoc enim Christus resurrexit a mortuis, ut et virorum et mortuorum dominetur. Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu qua-

re spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Dei. Scriptum est enim: *Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, et omnis lingua confitebitur Deo.* Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo amplius invicem judicemus, sed hoc judicete magis ne ponatis offendiculum. Monet igitur beatus Apostolus, ne de his nobis præsumamus judicium, de quibus nemo potest verius vel melius judicare quam Deus, nec in hoc sibi quispiam temerarios ausus usurpet, et propter hoc pax atque unitas Ecclesia dissipetur. Nam et in Regnorum libro dicitur: *Non quonodo videt Deus, homo videt; quia homo videt in facie, Deus autem videt in corde.* Item in Paralipomenon libro primo: *Et nunc, o Salomon, scito Deum patrum tuorum, et servi illi in corde perfecto et in anima volente, quoniam omnia corda scrutatur Dominus, et omnem cogitationem novit.* Item in Ezechiel: *Hæc dicit Dominus: Sic dixistis, domus Israel, et cogitationes spiritus vestri novi ego.* Unde et de Domino iudice dicitur in Evangelio: *Sciens autem Jesus cogitationes eorum, dixit: Quid cogitatis mala in cordibus vestris?*

III. *Ut specia iter in Ecclesia nomen taceatur Acaciæ.*

Præcamur itaque clei entiam vestram ut specialiter nomen taceatur Acaciæ; multum enim scandalum vel offendiculum Ecclesiæ concitavit. Speciali appellatione taceatur, cum, sicut diximus, in generalitate sacerdotum uniuscuiusque meritum illum iudicem latere non possit, quid cuique tribuenda sit pro testimata dispensatione meritorum, cui soli cogitationes quoque manifestæ sunt. Quantos vero excessus atque præsumptiones babuerit Acacius, ne clementia tua per singula suggestio fontes videatur onerosum, Cresconio vel etiam Gerwano fratribus et coepiscopis meis, quos misimus ad serenitatem tuam, de cansis singulis Acaciæ, qualis fuerit, instructionem plenissimam dedimus, clementiae vestras specialiter recensem, si hoc pietati tua placuerit curiosius indagare; ne in aliquo suggestioni nostro veritas defuisse videatur, ut pro divina sapientia vestra perspicue videare possit, non superbia vel elatione sedis apostolicæ in Acacium talem processisse sententiam, sed facinoribus certis, quanum nos extra illud iudicium quod solum falli non potest testimemus, zelo magis divinitatis, extortam.

IV. *Quod magis opere contentio sit carenda.*

Nos vero humiliiter supplicantis controversiam 138 in Ecclesia remanere volumus, cuin magis vi-

* Ex omnibus, præter Alv., in quo legitur, quoniam stua sum.

tanda contentio sit, sicut dicitur in Proverbis : *Odiamus suscitum contentio. Omnes autem, qui non contendunt, protegi amicitia. Nam et Apostolus ad Corinthios : Cum enim sint inter vos contumelias et contentiones, nonne carnales estis et secundum hominem ambulatis?* Item ad Philippienses : *Si qua orga consolante in Christo, si qua allocutio charitatis, si qua societas spiritus, si qua visceris, et miserationes, implente gradum meum, ut id ipsum dicatis omnes eandem charitatem habentes, nihil per contentiones neque per inanem gloriam, sed in humilitate mentis invicem estimantes sibi metipsis superiores, non in sua singulis respicientes, sed aliorum.*

V. Ut Alexandrinos imperator admoneat ad fidem sinceram et pacem redire catholicam.

Hoc tamen præcipue in finione serenitati tuae, gloriissime et clementissime filii Auguste, ut cum causa Alexandrinorum patuerint piissimis auribus vestris, ad sinceram et catholicam fidem eos auctoritate, sapientia, divinisque vestris munitis redire facias. Nam quid tenendum sit in religione catholica secundum definita Patrum et predicationem omnium sacerdotum qui in Ecclesia floruerant, si hoc quoque præceperitis, scientibus in memoriam transmittendo renovabimmo, ignorantibus ad discendum pro officio nostra instructionis offeremus, ut nulla extra haec ingeniorum jactantia vel prævitas audiantur.

VI. Admonetur imperator ut constitutis apostolicæ sedis obtemperet.

Istud vero peculiarius pro amore imperii vestri et beatitudine, quæ consequi poterit regnum, pro apostolico officio prædicamus, ut, sicut decet et sanctus Spiritus dicit^a, monitis nostris obedientia præbeatur, ut bona omnia vestram rempublicam consequanter, sicut in Exodo promittitur : *Si audieris vocem Domini Dei tui, et quæ placent ei feceris coram ipso, et obedieris præceptis ejus, et custodieris omnem justitiam ejus, omnem infirmitatem, quam importavi Aegyptiis, non importabo in te. Ego enim sum Dominus, qui salvum facio te.* Et illic iterum tuba potentissima canitur : *Et nunc, Irael, quid Dominus tuus postulas a te aliud quam ut timeas Dominum Deum tuum, et ambules omnes vias ejus, et diligas eum, et servias Domino Deo tuo ex toto corde tuo, et ex tola anima tua, custodire præcepta Domini Dei tui, et justicias ejus, quæ ego mando tibi?* Haec me suggesterent frequentius non spernunt pietas tua, ante oculos tuos habens Domini in Evangelio verba : *Qui audit vos, me audit, et qui vos spernit, me spernit, et qui me spernit, spernit eum qui me misit.* Nam et Apostolus concinens [Ger., accivens] Salvatori nostro, ita loquitur : *Quapropter qui hac spernit non hominem sed Deum spernit, qui dedit Spiritum suum sanctum in nobis.* Peccatum clementiae vestrae sacrarium est publice felicitatis, ut per instantiam vestram, quam^b velut vicarium præsidere jussit in terris, evangelicis apostolicis que præceptis non dura superbia resistatur, sed

^a Ex Bibl. Reg. In reliquis, dicit Forte, dicit, ut in excusis.

A per obedientiam quæ sunt salvificæ complantur.
VII. Quod eos quos post damnationem aveneret vel baptizavit vel ordinavit Acacius nulla portio lessione attingat.

Nam secundum Ecclesie catholice consuetudinem sacratissimum serenitatis tue pectus agnoscat, quod nullum de his vel quos baptizavit Acacius, vel quos sacerdotes sive levitas secundum canones ordinavit, ulla eos ex nomine Acacii portio lessione attingat, quo forsitan per iniquum tradita sacramenti gratia minus firma videatur. Nam et baptismæ, quod proficil sit ab Ecclesia, sive ab adultero vel a fure fuerit datum, ad percipientem munus pervenit illibatum : quia vox illa qua sonuit per columbam, omnem maculam humanæ polutionis excludit, qua declaratur ac dicitur : *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto et igne.* Nam si visibilis solis iustus radii, cum per loca seculidissima transeunt, nulla contactus Inquisitione maculantur, multo magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus nulla ministri indignitate constingitur. Nam et Judas cum fuerit sacrilegus atque sur, quidquid egit inter apostolos pro dignitate commissa, beneficia per indignum data multa ex hoc detrimenta senserunt, declarante hoc ipsum Uomino manifestissima voce : *Scribe, inquit, et Pharisai super catedram Moysis sedent : quæ dicunt, facile ; quæ autem faciunt, nolite facere ; dicunt enim, et non faciunt. Quidquid ergo ad hominum prosectorum quilibet in Ecclesia minister pro officio suo videtur operari, hoc totum contuert implente divinitatis effectu, illa ille, per 129 quem Christus loquitur, Paulus affirmat : Ego plantavi, Apollo rigavi, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantas est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* A Deo autem non queratur quis vel qualis prædicat, ut invides etiam bene Christum prædicare confirmet : quo male diabolus ipse deceptus est, et hoc ipso præcipitare non desinit.

C VIII. Quod nisi bona ministrando sibi tantummodo nocant, nec Ecclesia sacramenta communiquerent.

Hoc ergo et hic eius nomen dicimus esse reticendum, nata bona ministrando, sibi tantum nocent : non inviolabile sacramentum, quod per illum datum est atque perfectionem suas virtutis obtinunt. Quod si est aliquorum in tamone se extensos cariosus suspicio, ut imaginetur profato a papa Felice judicio postea inefficaciter in sacramentis, quæ Acacius usurpavit, egisse, ac perinde eos meluere, qui tel in consecrationibus, vel in baptismate mysteria tradita suscepserunt, ne irrita beneficia divina videantur ; measinerint in hac quoque parte similiter tractatum prevalere superiore, quia non sine usurpato nomine sacerdotii adjudicatus hoc egit : in quo virtutem suam obtinentibus mysteriis, in hoc quoque aliis rea sibi personæ non nocuit. Nam ad illum pertinuit quod tuba Davidica canitur : *Ferantamen Deus conquassat capita inimicorum suorum, verticem capilli*

^b Ex Ger. In reliquis, quem.

perambulantium in delictis suis. Nam superbia semper A sibi, non aliis facit ruinam. Quod universa Scripturarum ecclesiastum testatur auctoritas, sicut etiam per Spiritum sanctum dicitur in propheta: Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam. Unde cum sibi sacerdotis nomen vindicaverit condemnatus, in ipsis verticem superbie tumor infictus est, quia non populus qui in mysteriis ^a domum ipsius sitiebat exclusus est, sed anima sola illa, que peccaverat, justo iudicio proprie erat obnoxia, quod ubique numerosa

^a En., Bibl. Reg., Esc. 5, Ger., ministeriis.

^b Ex reliquis, praeter Alv., in quo: triumphare possitis.

A Scripturarum testatur instructio. Unde remotis hominum studiis sive versutis in hac adhuc præseui fragilitate positorum, secundum preces nostras annuis et auctoritate Imperiali offerte Deo nostro unaui catholicam Ecclesiam et apostolicam; quia loc solum est, in quo non solum in terris, sed etiam in celo triumphare sine fine possitis ^b. Subscriptio. Omnipotens Deus regnum et salutem tuam perpetua protectione custodiat, gloriocissime et clementissimum semper Augste.

LXXXV

EPISTOLA PAPÆ SYMMACHI AD CÆSARIUM EPISCOPUM.

Dilectissimo fratri Cæsario Symmachus.

Hortatur nos æquitas postulationis desiderio fraternalis tuæ gratianter annuere de singulis, quæ ab apostolica sede concedi supplicas, quod a Patrum cautela et provisione non discrepat. Et quamvis ecclæsiastice regulæ pene omnia comprehendant, tamen superfluum esse non credimus denuo quæ sunt saepius interdicta repetere.

140 I. Ut res Ecclesiæ non alienentur, sed clericis vel monachis aut peregrinis in usum tantummodo largiantur.

Possessiones igitur quas unusquisque ecclesiæ proprio dedit aut reliquit arbitrio, alienare quibuslibet titulis atque distractionibus vel sub quocunque argu- mento non patimur; nisi forsitan aut clericis honorum meritis, aut monasteriis religionis intuitu, aut certe peregrinis, si necessitas largiri suaserit, sic tamen, ut hæc ipsæ non perpetuo sed temporaliter perfruantur.

II. Ut nullus honorem præmiis accipiat.

Illiud magnopere commonens, ut hi qui non Dei gratia sed promissione rerum ecclesiasticarum præmissa ad sacerdotium conantur accedere, desideriorum talium priventur effectu. Qui autem ab hujusmodi intentione se non cohibent, vindictis canonum scient se sine dubitatione facile ad sacerdotium non permitti accedere, de quibus et gradus et tempora constituta sunt, per quæ ad hanc dignitatem debeant aspirare: quia quicunque sine statuto promovetur, non facile caret offensa, et sine experimento non potest quis electionis obtinere sententiam.

III. Ut raptore viduarum vel virginum ab Ecclesiæ communione pellantur.

Raptore igitur viduarum vel virginum ob immani-

^a Ex reliquis, praeter Alv., in quo, offerri; forte, afferri.

B latem tanti facinoris detestamur, ihos vehementius persequendo, quod sacras virgines vel volentes vel invitatas matrimonio suo sociare tentaverint: quos prout nefandissimi criminis atrocitate a communiione suspendi præcipimus.

IV. Ut viduæ vel virgines professe continentiam ultra non nubant.

Neque viduas ad nuptias transire patimur, quæ in religioso proposito diurna observatione pernau- serint. Similiter virgines rubore prohibemus, quas annis plurimis in monasteriis ætatem peregisse con- tigerit.

V. Ut nullus per ambitum ad episcopatum accedat.

Nullus itaque per ambitum ad episcopatus honorem permittatur accedere. Nam cum hic excessus in laica conversatione culpetur, quis dubitat quod religiosis et Deo servientibus inurat opprobrium? Episcopatum desiderans, data pecunia, potentes personas minime suffragatrices adhibeat, nec ad decretum sibi faciendum clericos vel cives subscribere, adhibito cuiuslibet generis timore, coquellat vel præmiis aliquibus hortetur. Decretum sine visitatoris præsentia nemo conficiat, cuius testimonio cleri ac civium potest unanimitas declarari. Hortamur itaque ut pro catholice religionis intuitu et Ecclesiæ pace hæc universi fideles devota mente custodian. Quia non est dubium prævaricatores interdictorum talium juxta venerandos canones propriæ communionis subire jacturam. Hæc tamen ad omnium episcoporum volumus perferri ^a notitiam. Deus in columen te custodiat, charisime frater. Datum VIII Idus Januarias, Probo viro clarissimo consule.

LXXXVI

EPISTOLA HORMISDAE PAPÆ AD JUSTINUM IMPERATOREM.

Gloriosissimo atque clementissimo filio Justino Hormisdæ episcopus salutem.

141 Inter ea quæ ad unitatem Ecclesiæ pertinen- tia, propter quam Deus clementiæ vestræ elegit imperium, in litteris contulisti, hoc quoque, venerabilis

^a Em., Justinianum..... Justiniano.

Imperator, eura fidei, cui multipliciter vos studere declaratis, adjecit, ut aliquorum preces perferenda ad humilitatis meæ notitiam jungerentur, quibus vel quid questionis oriretur agnoscerem, vel ad submo- vendum propositæ consultationis ambitum responsum

a me religiosæ scientie conveniens redderetur. **A** legi omnia sollicitudine qua deo habet; et licet ad responsi plenitudinem sufficere potuisse, si illa tantum quæ ab auctoribus sunt definita, rescriberem; tamen ut religiosi propositi vestri remunerarem affectum, non subtrahendum credidi mei quoque sermonis obsequium.

I. Adversus Nestorii et Eutychetis blasphemias.

Quid enim est quod emergentibus Nestorii et Eutychetis venenis paterna omisit instructio? Pene omnes impietas cum inventoribus tam nefandorum dogmatum convenientia in unum synodica decreta presserunt. Nec ulterius remansit locus ullus tam diris perfidiae seminibus amputatis, aut Christum Dominum nostrum credere sine carnis fuisse veritate, aut eundem non et Deum, et hominem de materni uteri intemeraja fecunditate prodiisse; cum alter eorum dispensationem, qui salvati sumus, negando, quantum in se est, irritam facheret, alter opinione contraria sed impietate consimili in eodem Domino nostro Iesu Christo potestatem divinam a vera humanitate secluderet. Neque ille recordatus quia palpandal carnem suam Christus ostendit, neque iste Evangeli memor Verbum carnem factum esse dicentis ^a cui vox Domini indiscienter insonare debuerat, qui dixit et docuit: *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, Filius hominis, qui est in cœlo.* Sæpe haec et multis præcedentium sunt comprehensa sententiis, sed nec clementia vestra, licet jam dicta sint fastidiose, poterit repellita agnoscere ^b nec nobis pudor est ea, quæ sunt a prædecessoribus nostris prædicata, revolvere. Neque enim possibile est, ut sit diversitas prædicationis ubi una est forma veritatis, nec ab re judicabitur alienum, si cum his, cum quibus convenimus fidei, congruamus et dogmate. Revolvantur piis mansuetudinis vestrae auribus decreta synodica, et beati pape Leonis convenientia sacrae fidei constituta; eadem inveniatis in illis, quæ recensetis in nostris. Quid ergo est post illum fontem fidelium statutorum, quid amplius, si tamen fidei terminos servat, quamlibet curiosus scrutator inquirat? Non opus aut adjectione plenis, aut distinctione perfectis, nisi forte mavult quisquam dubitare quam credere, certare quam nosse, sequi dubia quam serrare decreta.

II. De mysterio Trinitatis, quid personæ, quid designatur substantia.

Nam si trinitas Deus, hoc est Pater et Filius et Spiritus sanctus, Deus autem unus specialiter legislatore dicente: *Audi, Israel: Dominus Deus tuus Deus unus est;* qui aliter habet necesse est aut divinitatem in multa dividat, aut specialiter passionem ipsi essentiae trinitatis impingat: **¶ 42** et, quod absit a fidelium mentibus, hoc est aut plures deos more profanae gentilitatis inducere, aut sensibilem poenam ad eam naturam quæ aliena est ab omni passione, transferre. Unum est sancta Trinitas, non

multiplicatur numero, non crescit augmento, nec potest aut intelligentia comprehendendi, aut hoc, quod Deus est, discretione sejungi. Quis ergo illi secreta, æternæ impenetrabilique substantiae, quod neque ulla vel invisibilium creaturarum potuit investigare natura, profanum divisionem tentet gerere, et divini arcana mysteri revocare ad calculum moris humani? Adoremus Patrem et Filium et Spiritum sanctum, indistinctam distincte, incomprehensibilem et inenarrabilem substantiam Trinitatis: ubi etsi admittat numerum ratio personarum, unitas tamen non amittit easentia separationem, ita tamen ^C ut servemus divina propria naturæ, servemus propria unicuique personæ, ut nec personis divinitatis singularitas denegetur, nec ad essentiam hoc, quod est proprium nominum, transferatur. Magnum est, sanctum et incomprehensibile mysterium Trinitatis, Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, Trinitas indivisa: et tamen notum est, quia proprium est Patris ut generaret Filium, proprium Filii Dei ut ex Patre Patri nascetur æqualis, proprium Spiritus sancti ut de Patre et Filio procederet sub una substantia deitatis.

III. De divinitate et humanitate Domini Iesu Christi.

Proprium quoque Filii ut juxta id quod scriptum est, in novissimis temporibus Verbum caro fieret et habilaret in nobis, ita intra viscera sanctæ Mariæ virginis genitricis Domini unitis utrisque sine aliqua confusione naturis, ut qui ante tempora erat Filius Dei Filius fieret hominis et nascetur in tempore hominis, more, matris vulvam non aperiens natu, et virginitatem matris deitatis virtute non solvens. Dignum plane Deo nascente mysterium, ut servaret partum sine corruptione, qui conceptum fecit esse sine semine, servans quod ex Patre erat, et representans quod ex matre suscepit. Nam jacens in præsepio videbatur in cœlo, involutus pannis adorabatur a magis, inter animalia editus ab angelis nuntiatur, vix egressus infantiam et annuntians mysticam sine instituente doctrinam, inter rudimenta annorum puerilium edens coelestium signa virtutum. Idem enim Deus et homo, non ut ab infidelibus dicitur sub quartæ introductione personæ, sed ipse Dei Filius Deus et homo idem virtus et infirmitas, humilitas et majestas, redimens et venditus, in cruce positus et cœli regna largitus; ita nostræ infirmitatis ut posset interimi, ita ingentis potentiae, ne posset morte consumi: sepultus est juxta id quod homo voluit nasci, et juxta id quod Patri erat similia resurrexit: patiens vulnerum, et salvator ærorum, unus defunctorum et vivificator; ad inferna descendens, et a Patris gremio non recedens. Unde et animam, quam communis conditione posuit, pro singulari virtute et admirabili potentia mox resumpsit. Hæc ita esse nec ullam dubitationem oportere recipere, id est, ne Deus noster Jesus Christus aut inter opera passionis Dens non esse crederetur, aut ne Deus tantum non etiam

^a Ex ceteris, præter Aly., in quo, docentis.

^b AEm., Bibl. Reg., Esc. 3, cognoscere.

^c Ex AEm. In reliquo: essentiam, ita tamen.

home inter opera mirabilem stependa virtutum, proposito nos duorum apostolorum informavit exemplo, Deum esse Christum Dominum nostrum Petri fide, hominem Thomae dubitatione declarat. Quid enim intererat, ut quem se esse homines dicerent, discipulos suos vellent inquirere, nisi ut respondentem Petro : Tu es Christus Filius Dei vivi : fateretur non hoc de carne et sanguine proditum, sed Patre Deo inspirante sevelatum, et per testimonium laudatae responsionis fides patens facta fueret veritatis? Quid etiam intererat, ut apparente post resurrectionem Domino Thomas tentum aut decesset aeteris, aut sola ambigeret, nisi ut mundus crederet, quod ambiguous discipulus explorasset, ut dum unius manibus se patueretur tangi, ab universitate fidelium quid esset posset agnosciri? Non ergo ad improbandam discipulum interposita est dubitatio, sed quiesita posteritatis ipse tructio. Anas aliud expectat quod se idem Dominus Cleophae cum alio discipulo commeante ad Emaum tendentes de se loquerentur inseruit? Et quanquam de resurrectione Domini per mulieres, quae prima ad monumentum convenerant, agnoscunt; tamen, ut per eorum dubitationem daret credendi futuri scelus firmatatem, incipiens a Moyse et omnibus propheticis oportuisse pati Christum, et illa intrare in gloriam seram, interpretatus, ostendit, et per passionem humandam naturam, et divinam in

A eo esse per gloriam, multiplicitibus hæc sanctarum Scripturarum instruuntur exemplis. Nec apud religiosam conscientiam tuam, venerabilis Imperator, tanquam ignota dicantur. Fides enim ipsa, quæ a te constanter asseritur, tibi reddit hoc munera, ut sensibus tuis et affectum sui inserat, et scientiam, per quam diligentius asseratur, infundat: **I43** et tamen interest dispensationis mibi creditæ ut ego quoque vel apud scientes nota non taceam, ut succedente sibi per vices temporum catholicorum prædicatione sensum quod indefficienter asseritur sine fine credatur. Latius hæc, quæ ad deitatem humanitatemque Domini nostri Jesu Christi pertinent, et in eo unitas duas sine confusione naturas potui secundum veterum definita disserere, si esset adversum eos, qui B his dissentient, disputandum; sed cum in manibus omnium sint et synodica constituta, et beati pape Leonis dogmata, perstrinxisse polius pauca quam evolvere credidi conveniens universa. Nunc vero agnoscere satis est, et cavere ita proprietatem et essentialiam cogitanda, ut sciatur quid personæ, quid nos oporteat deserire substantias. Quæ qui indignerter ignorant, aut callida impietate dissimulant, dum omittunt, quod sit proprium Filii, triplex tendunt insidias unitati; sed si quæ prædicta sunt, validis teneantur fixa radicibus, nec a paterna traditione recedunt, et constanter quæstionibus obviatur.

LXXXVII

EPISTOLA JUSTINI IMPERATORIS AD HORMISDAM PAPAM.

Sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo almae C urbis Romæ et patriarchæ Hormisdæ Justinus imperator.

Scias effectum nobis, Pater religiosissime, quod dum summis studiis quærebatur, neveris patens factum, et antequam advenerint, qui a vobis destinati sunt, quod Joannes vir beatissimus antistes novæ Romæ nostræ una cum clero ejus vobis sentiunt, nullis variantes ambiguitatibus, nullis divisi disordiis. Scias libellum ab eo subscriptum, quem offendendum indicaveras sanctissimorum Patrum concilio congruentem. Omnes concurrunt alacri opere ad suscipienda vota tam vestrae quam Constantinopolitanæ sedis, quos veritatis coruscus fulgor illuminat: omnes accelerant libentissime, quos oblectat via d. lucida. Sequuntur scita Patrum sanctissima, leges probatissimas, et concilii quorumdam firmatis, qui rectum tenebant tramitem, aliorum correctis, qui vagabantur incerti. In eo res colligitur, ut unitatem individuas Trinitatis ipsi quoque unitate colant mentium. Negatum est inter divina mysteria memoriam in posterum fieri pro tenore libelli, quem dixi-

mus. Acacii prævaricatoris quondam regis hujus urbis episcopi, nec non et aliorum sacerdotum, qui vel primi contra constituta, venerantur apostolica, vel successores, erroris, facti sunt, nulla usque ad ultimum diem suum penitentia correcti. Et, quoniam omnes nostræ regiones admonendas sunt, ut exemplum imitantur civitatis regis, destinanda ubique principalia præcepta duximus; tanto flagramus religionis officio, tanto afficiamus studio pacem catholicæ fidei pro remuneranda coetus pace nostræ reipublicæ, pro conciliando subjectis meis superne præsidio. Quid enim gratius reperiri potest, quid justius, quid illustrius, quam quos idem regnum continet, ejusdemque fidei cultus irradiat^a, eos non diversa contendere, sed collectis in eodem sensibus instituta venerari, non humana mente lata, sed divina providentia Spiritu? Ores igitur vestrae religionis sanctitas, ut quod pervigili studio pre concordia Ecclesiarum catholice fidei procuratur, divini muneri opitulatio iugi perpetuitate servari aponat. Datum x Kalendas Maias. Constantinopoli.

^a Ex reliquis, praeter Alv., in quo, radet.

LXXXVIII

**EPISTOLA SIVE LIBELLUS FIDEI JOANNIS CONSTANTINOPOLITANI EPISCOPI
DE GRECO IN LATINUM TRANSLATA, DIRECTA AD SANCTUM HORMISDAM PAPAM URBIS ROME,
In qua anathematizat Nestorium atque Eutychetum, reliquorumque haeticorum blasphemias.**

144 Redditis mibi litteris vestras sanctitatis in Christo, frater charissime, per Gratium clarissimum comitem, et nunc per Germanum et Joannem reverendissimos episcopos, et Felicem et Dioscorum sanctissimos diaconos, et Blandum presbyterum [Bibl. Reg., episcopum], iustatus sum de spirituali charitate vestrae sanctitatis, quod unitatem sanctissimarum Dei ecclesiarum secundum veterem Patrum requiris traditionem, et dilaceratores a rationalibus gregibus, Christi amore pulsare festinas. Certus igitur scito per omnia, sanctissime, quia, secundum quod vobis scripsi, tecum veritate sentiens omnes a te repudiatos haereticos renouo et ego pacem diligens. Sanctissimas enim Dei ecclesias id est superioris vestre et novellæ istius Romæ unam esse accipio, illam sedem apostoli Petri, et istius augustæ civitatis unam esse definitio. Omnibus actis a sanctissimis quatuor synodis, id est, Nicena, Constantinopolitana, Ephesina et Chalcedonensi de confirmatione fidei et statu Ecclesie assentio, et nihil timbare de bene judicatis patior: sed et conuenies aut enises usque ad unum apicem placitum perturbare lapsos esse a sancta Dei generali et apostolica Ecclesia scio, et tuis verbis recte dictis evidenter mens per presentia scripta hæc dico, quia prima salus est recta fidei regulam custodire, et a Patrum traditione nullatenus deviare, quia non potest Domini nostri Jesu Christi prætermitti sententia dicentis: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedicabo Ecclesiam meam.* Ilæc quæ dicta sunt rerum probantur effectibus, quia in sede apostolica inviolabilis semper catholica custoditur religio. De hac Cigitur side non cadere cupientes, et Patrum sequentes in omnibus constituta, anathematizamus omnes haereses, precipue Nestorium haeticum, qui quondam Constantinopolitanæ urbis fuit episcopus, damnatus in concilio Ephesino a beato Cœlestino papa urbis Romæ, et a venerabili viro Cyrillo episcopo Alexandrinæ civitatis. Et una cum illo anathematizamus Eutychetum, et Dioscorum Alexandriæ civitatis episcopum dominatum in sancta synodo Chalce-

* Ex Bibl. Reg. In cæteris, communicatione.

LXXXIX

**EPISTOLA HORMISDÆ PAPÆ AD JOANNEM EPISCOPOUM ILLICITANÆ ECCLESIE.
Ubi de communione Constantinopolitanæ Ecclesie scribens ei gratulatur**

Vota nostra caritatem tuam latere nolumus, ne D qui participis fuit sollicitudinis gaudiorum fructu redideretur extorris. Et ideo Constantinopolitanam Ecclesiam ad communionem nostram rediisse, Domino propitiante, tradentibus significamus alloquis et

mandatorum, quæ legatis nostris dedimus, in omnibus seriem suis completam. De qua parte ut ad dilectionem tuam plenius perfectum gaudium perveniret, libelli Joannis fratris et consacerdotis nostri Constantinopolitanus episcopi, et Justini clementissi-

* In Excusis, Melkitanæ aut Nitopolitanæ.

moi principis orientis sacrarum litterarum exemplaria pariter credidimus destinanda; indicantes nihilominus per orientis partes plurimos episcopos sic fecisse. Superest ut a nobis competentibus precibus divinitas exorata concedat, quatenus de aliarum quoque ecclesiarum redintegratione gratulemur. Ea vero, quæ

A significare curavimus, in eorum sacerdotium qui fraternitati tuæ vicini sunt curabis perferre notitiam, ut et ipsi de effectu tantæ rei gratias nobiscum ecclæstis in sericeordia beneficiis referre non cessent. Dens te in columem custodiat, frater charissime.

XO

EPISTOLA HORMISDÆ PAPÆ AD EUMDEM JOANNEM EPISCOPUM,

De directis institutis et vice commissa.

Dilectissimo fratri Joanni Hormisda.

146 Fecit dilectio tua rem charitati et fidei congruentem, ut adventum ad Iuliam suum nobis directis litteris indicaret, et quæ in te sit summa religiosæ voluntatis ostenderet. Atque ultimam ad plenius affectus satietatem presentiæ tuae nobis gaudia contigissent, ut gratularemur nos ejus colloquio^a frui, quem ita sumus per scripta complexi. Veram tamen probasti, dilectissimo frater, quo Christianam fidem venereris affectu, dum ea quæ ad regulas Patrum pertinent et ad mandata catholica sine aliqua epis transgressione servare, sperans ut prerogatis generibus ad Hispanienses ecclesias constitutis, super his quæ aut negligenter aut irreligiosius sunt, ecclesiasticis disciplinis congruentia sanciamus. Ampli sumus captata ista desideria facultate. Quid enim aut nobis dulcior quam cum fidelibus loqui, aut Deo aptius quam deviantes ab errore revocare? Salutantes igitur charitate qua jungimur, per Casianum diaconum tuum significamus nos direxisse generalia constituta, quibus vel ea, quæ juxta canones

^a Ex reliquis, præter Alv., in quo, eloquio.

B servari debeant, competenter ediximus, vel circa eos, qui ex clero Græcorum veniunt, quam baberi oporteat cautionem sufficienter instruximus. Sed et causæ ipsius ordinem instructiones adjunctæ de scriptis ecclesiasticis vos docebunt, ut agnoscentes et apostolicæ sedis curam pro Patrum regulis excobantem, ostendatis vos per odia damnatorum consortia amare fidelium. Et quia per insinuationem dilectionis tuae hujus nobis est via patesfacta providentia, remuneramus sollicitudinem tuam, et, servatis privilegiis metropolitanorum, vices vobis apostolicæ sedis catenus delegamus, ut in speculis sitis, et sive ea quæ ad canones pertinent et a nobis sunt nuper mandata, serventur, sive si quid de ecclesiasticis causis dignum relatione contigerit, sub tua nobis insinuatione pandatur. Erit hoc studii ac sollicitudinis tuae, ut talem te in his, quæ injunguntur, exhibeas, ut fidem integritatemque ejus, cujus curam suscipis, imiteris. Datum iv Nonas Aprills, Agapito viro clarissimo. Æra dL.

XCI

EPISTOLA HORMISDÆ PAPÆ

AD EPISCOPOS PER HISPANIAM CONSTITUTOS.

Dilectissimis fratribus universis episcopis per utramque Hispaniam constitutis Hormisda.

147 Benedicta trinitas Deus noster, qui per misericordiam suam Romanæ reipublicæ per universas partes sua pace et tranquillitate diffusa nobis quoque viam monstranda circa nos invicem charitatis induxit; ut qui cohæremus firmitate fidelis jungemur quoque votiva jucunditate colloquii; quo facilius dum per litterarum ministeria ad vos usque pertendimus, etiam corda vestra ad religiosum cultum apostolicis admonitionibus incitemus, et dum dispensationis nostræ reddimus velut quoddam debitum, plenum circa Deum monstremus affectum. Jungamus igitur, dilectissimi fratres, continuas et humiles preces et a Bonino nostro oris et cordis lacrymis supplicantibus jugi deprecatione poscamus, ut et institutione et opere illi, cuius membra esse cupimus, bæreamus, nec unquam ab illa via, quæ Christus est, devio tramite declinemus, ne ab eo justi,

quem nos impie relinquimus, deseramur. Quod cum superni favoris auxilio ea nobis potest ratione contingere, si apostolica dogmata, si Patrum mandata servemus. Dicit enim Dominus noster: *Qui diliget me, sermonem meum servabit, et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et apud eum mansionem faciemus.* Et licet haec possint generaliter dicta sufficere, ut declinemus errata et custodiamus catholicæ constituta; tamen quia Joannis fratris et coepiscopi nostri nobis insinuatione vulgatum est contra canonum reverentiam nonnulla præsumi, periculum, quod doctoribus imminet de taciturnitate, declinans, et propheticæ voce compuncius qua dicitur: *Loquere, ne taceas;* generalibus edicendum credidi constitutis.

I. *De sacerdotibus juxta instituta canonum ordinandis*

Ut in sacerdotibus ordinandis, quæ sunt a Patribus prescripta [Bibl. Reg., constituta] et definita [Esc. 3, prælimita] cogitatis, quia sicut caput est

Christus Ecclesiæ, Christi autem vicarii sacerdotes, sic in eligendis his curam oportet esse perspicuum. Irreprehensibilis enim esse convenit, quos præesse necesse est corrigendis, nec quicquam illi deesse personæ, penes quam est religiosæ summa et substantia disciplinæ. Æstimet quis præium dominici gregis, ut sciat quod meritum constituendi deceat esse pastoris. Hoc ita sit, si non sacerdotii gradus saltu quodam passim a laicis transferantur. Longa decet vitam suam probatione monstrare, cui gubernacula committuntur Ecclesiæ. Non negamus esse in laicis Deo placitos mores, sed milites suos probatos sibi querunt instituta fidelia. Discere quis debet antequam doceat, et exemplum religiosæ conversationis de se potius aliis præstare, quam sumere. Emendatiorem esse convenit populo, quem necesse est orare pro populo. Longa observatione religiosus cultus tradatur^a ut luceat, et diu clericalibus obsequiis erudiendus inserviat, ut ad venerandi gradus summa perductus, qui sit fructus humilitatis, ostendat. Non leve, non vacuum fuit, quod nec apud veteres quidem nisi levitici generis viri ad sancta admovebant altaria, ne passim, meritis aut prelio aut præsumptione contemptis, ad sacros 148 cultus impar accederet. Migravit illa prærogativa familiarium ad instituta cultorum: nunc est doctrina pro genere. Quod illis fuit nasci, hoc nobis imbuji. Illos tabernaculo dabat natura, nos altaribus parturit disciplina; nec tantum consecrari de laicis inhibemus, sed ne de penitentibus quidem quisquam ad hujusmodi gradum profanus temerator aspiret. Satis illi postulanti sit venia. Quia conscientia absolvat reum, qui se peccata sua populo scit teste confessum? Quis eum, quem paulo ante vidit jacentem, veneretur antistitem? Præferens miserandi criminis laborem non habet lucidam sacerdotii dignitatem.

II. Ut pro episcopatu præmium non accipiatur.

Hoc quoque ad priora conjungimus, ne benedictio per impositionem manus, quæ a Deo esse creditur, pretio comparetur, quia ante oculos esse convenit, quod Simon Spiritum saustum volens redemptione mercari, apostoli fuerit detestatione percussus. Tum deinde [Bibl. Reg., inde] quis non vile putet esse quod vendidit? Istam sacerdotibus ordinandis reverentiam servet electio, ut in gravi munere populorum divinum credatur esse judicium. Ibi enim Deus, ubi simplex sine prævitate consensus. Verum nec hanc quidem partem sollicitudinis et admonitionis omittimus, ne vel ille se a culpa æstimet alienum, qui ipse quidem a redemptione liber initiaverit benedictione mystica sacerdotem, et tamen ad alterius redempti voluntatem vel sponte in hoc, vel neces-

^a Ex reliquis, præter Alv., in quo, geratur. Esc. 3, tenetur.

A sitate consenserit. Quid prodest illi suo errore non pollui, qui consensum præstat errandi? Procul dubio contra mandata committit et qui habet peccatum proprium, et qui sequitur alienum. Incassum animus resistit cupiditatí, si non restiterit et timori. Adversum haec facilius Deo juvante providebitur, si circa metropolitanos privilegia a sanctis Patribus constituta permaneant: si metropolitani circa parochias suas ordinem suum ea qua decet veneratione custodiant, ut nec elatio præsules, nec contemptus depriciet obsequentes. Quæ si ita in operibus, ita fixa habeantur in cordibus quemadmodum releguntur in scripturis, nulla intentionem semina, nulla berunt somenta discordiae; sed regnante charitate, sub illa, qua nobis Deus promisit et tribuit, pace vivatur.

III. De concilio per annos singulos celebrando.

Ob hoc Patres providentia qua Spiritus sanctus cultores suos compungere dignans est, incitati bis in anno per parochias singulas concilia haberi debere cœuerent, ut in unum juxta salubris institutionis dogmata congregati pro ecclesiastice causis tractanda deliberarent, aut si juxta votum universa consistunt, Deum junctis vocibus, qui præstat desiderata, collaudent. Difficile est enim, ut eujusquam cor sic pravis cogitationibus induretur, ut a se patiatur culpanda fieri, cum noverit sibi judicium subiundum esse concilii. Præcinctos ad hanc viam semper lumbos habeant, scientes rationem actuum suorum esse reddendam. Suspendantur ab illicitis per formidinem, et qui nequierint per pudorem. Sed de convenienti notum est, quia sanctis canonibus bis in anno constet esse præfinitum, et quidem, si possibile est, inviolabiter convenit custodiri. Sed si aut temporum necessitates, aut emergentes causæ hoc non patientur implere, semel saltem, quamvis non licuerit, sine ulla excusatione præcipiunus conveniri. Hæc, fratres charissimi, et alia quæ Patronum regulis continentur, in labiis et in cordibus nostris [Esc. 3, vestris] indefessa retractatione meditemur, et sicut scriptum est, narremus ea filiis nostris; meditemur in cordibus sedentes in domo, ambulantes in hiuore, dormientes atque surgentes, quia beatus apud Dominum, qui in lege ejus meditabitur die nocte. Hoc et Magister gentium discipulum suum secutus instituit admoniens: *Hæc meditare, in his esto, subjiciens plenitudinem, attentione tibi et doctrinæ: quia si fidibus ultra intermissionem incumbimus institutis, separarum a vitiis, dum impensa cura divino operi humano locum non relinquunt errori. Datum iv Nonas Aprilis, principe Agapeto viru clarissimo. Era DLVI.*

^b Ex ceteris, præter Alv., in quo, nullatenus.

XCII

EPISTOLA HORMISDAE PAPÆ AD EOSDEM HISPANIÆ EPISCOPOS,

In qua eis Joannis Constantinopolitani episcopi professionem dirigit propter Orientales clericos, qui eorum communionem poposcerint.

Dilectissimis fratribus universis episcopis in Hispania. A Bonifacius notarius sanctæ Ecclesie Romanae et servio editi exemplaria libelli exsequitur.

149 Intra ea quæ notitia negata Joannes frater et coepiscopus noster studio ecclesiastice militatius ingessit, hoc quoque pro affectu catholicæ fidei et apostolicæ sedis veneratione consuluit, quo ordine ex clero Graecorum venientibus tribui deberet sancta communio, propter causam apicet Acacii a dcessoribus nostris pro hereticorum communione damnati, in qua ii quoque, qui se ab ejus contagione non dividunt, a nostra communione habeantur excepti. Laudamus propositum viri hoc zelo circa fidem et apostolica instituta ferventis, ut ne per ignorantiam quidem quemquam cuncto erroris alieni pateretur immixti. Digna huc cura fidelibus, ut sollicito studio semper invigilant, ei inculpatos se ab omni perversitate conservent. Ipsa est enim fidei innocentia, ut prævidens, ne vel casu possit errare. Satisfactio igitur et laudabilibus desideriis memorati viri et memores nostri, sicut oportet, officiū, documenta quoque de Ecclesiæ scrinii argumentis, ad concilium vestrum pro generalitatibus instructione direximus, ut ex illis plenius, quæ sunt acta, discentes, ab omni vos erratum cognitione separatis. Neque enim est personalis odii causa, sed in impiis transgressores dicta, Deo inspirante, sententia; in qua quidem causa neque prædicatio, neque deprecatione cessavimus, et principi supplendo et sacerdotes et populos admonendo, ut transgresores absolti ad reclam se fidem et affectu Dei et judicii timore converterent. Sed phainatio miseranda perdurat, nec ullis modis mortisera veneja vincuntur, malo semine fixis in deleri pullulant radicibus. Ergo, dilectissimi fratres, ad omnia competenter iustitiae servate vos Ecclesiam Dei, et Apóstolo exultate conjuncti. Nos autem libellum misimus, sub quo si quis communionem vestram de orientalibus clericis poposcerit, ad eam possit admitti, secundum quam et de Thracia et de Scythia, Illyricisque partibus, vel Epiri veteris, sed et secundum quam Syriæ multos jam constat esse susceptos, gaudentes ad recta confluere et devia declinasse. Unde sub repetitiōne mandamus, ut omnis cura et sollicitudo omnis invigilet. Jam nullus est ignorantiæ locus. Nullus utatur simplicitatis excusatione præterita. Scienti pecare necessaria confessio est: neceſſe est, ut errores ascribat sibi, qui monstrato non insistit itinere.

D

Prima salus est recte fidei regulam custodire, et a constitutis Patrum nullatenus deviare. Et quia non potest Domini nostri Iesu Christi prætermitti sententia 150 dicentis: *Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam;* et haec quæ dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in sede apostolica citra maculam semper est catholicæ servata religio. De qua spe et fide separari minime cupientes, et Patrum sequentes constituta, anathematizamus omnes hereses, præcipue Nestorium hereticum, qui quondam Constantinopolitanæ fuit urbis episcopus, damnatum in concilio Ephesino a beato Coelestino papa urbis Romæ, et a venerabili viro Cyrillo Alexandrinæ civitatis antistite, Similiter anathematizamus Eutychitem et Dioscorum Alexandrinum in sancta synodo quam sequimur et amplectimur, Chalcedonensi damnatos, que secula sanctum concilium Nicenum fidem apostolicam prædicavit. Detestamus et Timotheum parricidam, Aliorum cognomento, discipulum quoque ipsius et sequacem in omnibus Petrum Alexandrinum. Condemnamus etiam et anathematizamus Acacium Constantinopolitanum quondam episcopum ab apostolica sede damnatum, et eorum complicem et sequacem, vel qui in eorum communionis societate permanerint: quia Acacius, quoru[m] se communioni miscuit, ipsorum similem jure meruit in damnatione sententiam. Petrum nibilominus Antiochenum damnamus cum sequacibus suis, et omnibus suprascriptis. Suscipimus autem, et probamus epistolam beati Leonis papæ universas, quas de Christiana religione conscripsit, sicut prædiximus sequentes in omnibus apostolicam sedein, et prædicantes ejus omnia constituta. Et ideo spero, ut in una communione vobiscum quain sedes apostolica prædicat, esse merear, in qua est integra et verax Christianæ religionis et perfecta soliditas, promittens sequestratos a communione Ecclesiæ catholicæ, id est, non consentientes sedi apostolicae, eorum nomina inter sacra nou[em] recitanda esse mysteria. Quod si in aliquo a professione inea deviare tenavero, his quos damnavi, complicem mea sententia esse profiteor. Hanc autem professionem mea ego manu subscripsi, et tibi Hormisdæ sancto et venerabili papæ urbis Romæ direxi.

* Ex Aem. et Bibl. Reg. in Alv., Esc. 3, Urg., Ger., subreptione. Tol. 1, sub præstitione. Tol. 2, sub trepidatione.

XCIII

EPISTOLA HORMISDÆ PAPÆ AD EPIPHANIUM CONSTANTINOPOLITANUM EP.

Dilectissimo fratri Epiphanius episcopo Hormisda. Multo gaudio sum replete, quod circa Ecclesie pacem et sanctissimi Imperatoris et dilectionis tute lale studium, quale litteris indicasti, legatorum quoque meorum assertione cognovi. Manifeste hinc enim superius misericordiae documento perdoceatur, quando et mundani principes causam fidei cum reipublice vindicatione conjungunt, et ecclesiastarum presules, quod ad dispensationem suam pertinet, officii memorares exsequuntur^a. Taffus indigebat post discordia proceritas religio Christiana rectoribus, qui, compres- sis provida dispositiuncula turbibibus, diu peregrinata pacem, depalsa tempestate, 151 reducunt, et in futura post secula proporsi sui exempla tendentes sibi ad certitudinem indubitanter ostenderent, quidquid Deo placitum posteri proxima imitatione fecissent. Benedicamus Dominum, frater charissime, nostris hoc diebus fratre concessum, et totis orationum et curarum viribus admittantur, ut, quæ Dei ope be eœcopia sunt, ipso adjuvante per omnia compleantur. Sperandum enim est, ut ad compagnum corporis cui reliqua quunque, quæ adhuc divisa sunt, membra fessim, et a posterioribus minoribus non discrepant: ad quod cum me dilectio tua Christianæ studio charitatis bortatur, debet quod invitat sequi, et quod amandum suadet amplecti. Similiter enim juxta fideli curas gerentes, per religiosam patientiam per etiam premium de boni operis speramus effectu; neque enim difficultibus est cedendum. Non enim fatigatur asperis fides nec ad colorum ardua per prouice conceunditur, nec remuneracionem citra laboris exercitium quis speretur. Unde ne facientes bona deficiamus, specia- liter admonemur, etiam testis psalmista: *Beati qui custodiunt iudicium, et faciunt iustitiam in omni tempore;* quia non initium laboris remuneracionem praemii consuevit invenire, sed terminu. Ergo par studium sollicitudinis assumentes, quibus est una in communione et credulitate societas, quemadmodum de adiuncta sedi apostolica Constantinopolitana Ecclesia pariter exultamus in Domino, ita de reliquo quoque, sicut affectuose admones, redintegratione curemus primum, ut fidem integratamque nostraum immaculatam ab omni contagione servamus. Nostri enim, frater sanctissime, quæ ecclesiasticam servem vincula concordiam, quæ nos ab hereticorum iniquitatibus insidiis, per quæ etiam canonum custodia- tur auctoritas. His in robore suo omni circumspectio- ne servatis, remedia aperantibus conferantur. Ilabet enim ecclesiasticarum ordo regularum et ipsius forma iustitiae, ut medicina rationabilis benigne et fideliter aperantibus non negetur; nec quisquam ita est ab humanitate discretus, quem non a rigore districcio- nis inclinet incauta simplicitas: sed ut caute hoc et citra querelam aut erroris alicujus nævum valeas ex-

A pedire, dilectissime frater, personam meam te in hoc oportet induere, scientem in huiusmodi causis, sicut predictum est, quid faciendum sit, quid cavendum, ita omnia prævidendo, ut non ambigas rationem dispensationis hujus Dei esse reddendam: ita tamen, ut eos, qui tibi fuerint communione sociati, vel per vos sedis apostolica vestra nobis scripta declarant, quibus etiam et continentia libellorum quos obtulerint inseratur. Sic enim et Severi vel complicum ejus aut simillimum absolvemus errores, nec eorum qui sanari potuerint dispendia patientur. Quod ideo vobis specialiter credidimus impoundum, ad diligentiam vestram nostra onera transferentes, quia nou parva jam documenta resistentes hereticis reddidistis, nec debet de eo ambigi, quem bene contigerit explorari. B Similiter assume medelam medicinæ, simul accingere auctoritate iustitiae, et sic circa supplices humanitate mortifire, ut in hereticorum contagione perdurantes, aut eos, qui innocentiam simulant, et cum nostris sola voce consentiant ab his, quibus pro Ecclesie redintegratione consultur et providetur, exclusis; nec enim expedit circa hos ecclesiasticis temperare censuram. Non enim erunt iam miserationis boua pro eorum quibus consuli oportet necessitate collata, si indiscretè fuerint bonis malisque communia.

C Et quia Hierosolymitarum faciendam eredit in litteris tuis dilectio mentionum querum etiam ad nos quedam dñata professio est, necessarium duximus vel recipere quæ scripta sunt, vel responderemus quæ congrua. Qui si sanctorum Patrum constituta custodiunt, si illa fidei fundamenta venerantur, ab his quæ per eos Spiritu sancto componente definita sunt, non recedant. Aut enim perfecta sunt, ita ut sunt, et adiunctione non indigent, aut bene valida, et ideo non mutanda: quando per ea omnia hereticorum venient compressa sunt, nec quidquam Chalcedoniensis syndicus, quod utile quelibet diligentia poluisse extigitare, præterit, quæ præcedentium quoque dogmata vel clarius manifestavit, vel repetita auctoritate firmavit; speciale quoddam adversus Nestorium et Eutychetem aggressa certamen, alterum deitatem Domini nostri Jesu Christi a carne separantem, et ideo sanctam Mariam Dei genitricem pronunciare vitatem; alterum veritatem carnis in Domino remuantem, quando Dominus noster Jesus Christus idem Filius Dei, idem hominis, una in duabus persona naturis divinitatis et carnis, nec naturis adunctorum confusis, non velut quælibet persona addita Trinitati, sed ipse Filius Dñi exinanitus semetipsum, formam servasse- ppiens, proprius quod et unam [Bibl. Reg., etiam] nec divisibilitem præstet esse essentiam Trinitatis, et proprietatem tamen suam scimus inesse personam; unam enim Patris præstet esse personam, unam Filij Dei cum assumpta carne, unam Spiritus sancti, et

^a Ex Tol. 4. In quibusdam, excentur: in aliis, mendose, excentur.

Ex reliquis, præter Ali., in quo, peregrinam,

personas proprietatibus designantes, et per unitatem A essentiae inseparabile Trinitatis mysterium constitentes. Neque enim ambigui potest verbum Dei intra virginis viscera per carnem humanam assumptissime naturam, nec post a se intra vulvam naturarum unitione divisa. Nam sicut non est in eo humanitas sine Deo edita, sic in cruce et impassibilis 152 divinitas non est a carnis passione divisa: quod virginis partus et intemerata secunditas, et singularis a mortuis resurrection, et ad caelos declarat ascensio. Hæc si quemadmodum a Patribus constituta sunt servant, credant nec definita transcendent: a quo tramite qui declinant, ipsi sibi nebulam dubitationis obtendunt. Nobis autem i. lud apostolicum contentio sis respondere necesse est: nos hanc consuetudinem non habemus, nec Ecclesia Dei. Hæc ideo breviter, quia nec ambigi convenit de rebus juxta fidem definitis sapienti, et pene supervacua est allegatio, quæ adhibetur instructis, cum super hæc ad clementissimum principem non parva perstrinxerim. Et quia de Hierosolymitanorum professione respondimus, hoc quoque estimavimus salutis eorum causa competenter addendum, ut si communionis apostolicæ desiderant unitatem,

professionem suam scripto indicant, quam legalis nostris apud Constantinopolim positis obtulerunt, aut per eos ad nos dirigant, aut fraternitati vestrae tradant, eodem tamen, sicut diximus, tenore conscriptam, quæ ad nos modis omnibus sub vestra ordinatione deferatur. Nam de Thessalonicensibus, quorum ad nos legati per clementissimi et fideliissimi principis filii nostri ordinatioem venerunt, ne quid omississe credamus, nosse vos volumus secundum hoc quod Domino nostro Iesu Christo inspirante placuerit, causam omnem nostra dispositione tractandam, et si quod oportet impleverint, ordinanda hæc per fratrem et coepiscopum nostrum venerabilem virum Joannem, sed et filios nostros Hieracium presbyterum, et Constantinum diaconum ecclesiastico honore dignissimos ad causam pertinentiam rescriptisse contenti, gratulati sumus in viro ordinis nostri par meriti et religiosum vos invenisse propositum, et cum legatione mandata sapientia, et moribus congruente. Votiva enim res et plena gaudii est, ut sint justa estimatione probabiles, quos communis officii contigerit esse consortes.

XCIV

EPISTOLA HORMISDAE AD SALUSTIUM HISPALENSEM EPISCOPUM,

De commissa vice per Baeticam et Lusitanianam provincias.

Ecclæssimo fratri Salustio Hormisda.

Suscipientes plena fraternitatis tuae voliva gratulatione colloquia, quibus nos geminæ salutis tuae laetitiae avit indicium corporali cum spiritualibus officiis incolumentate subduximus, congruum esse perspeximus hanc ipsam, quam mente gerimus, verbis aperire laetitiam. Edidisti enim boni documenta pontificis, dum et prædicantia facis et ea insinuare non differis. Prærogativam de nostri sumptuimus electione judicii, quando id te operatum sponte didicimus, quod cæteris imperamus. Oramus siquidem divina beneficia cunctos agnoscere, et hæc ad te studio ecclesiasticæ pacis instrumenta transmisimus. Tu vota nostra et fidelis intelligentia perceperisti, et officii protinus devotione complesti, cunctis fratribus innotescens, quæ per cœlestem gratiam cunctis profutura cognoveras. Suffragantibus igitur tibi tot meritis piæ sollicitudinis et laboris, certo jam delectat injungere, quæ ad nostri curam constat officii pertinere: ut provinciis tanta longinquitate distantis et nostram possis exhibere personam et Patrum regulis adhuc custodiā. Vices itaque nostras per Baeticam Lusitaniamque provinciam, salvis privilegiis quæ metropolitanis episcopis deerevit antiquitas, præseanti auctoritate commitimus, augentes tuam hujus participatione ministerium

dignitatem, relevantes nostras ejusdem remedie dispensationis excubias. Et licet de singulis non indiges edoceri, a quo jam probavimus cautius universa servari, gratius tamecum esse solet, si ituris tristes ostenditur, et laboraturis injuncti operis forma monstratur. Paternas igitur regulas et decreta a sanctis definita 153 conciliis ab omnibus servanda mandamus. In his vigilantiam tuam, in his curam fraternalē monitu exhortationis ostendimus: his ea, qua dignum est, reverentia custoditis, nullum relinquat culpæ locum, nec sancte observationis obstaculum. Ibi fas, nefasque præscriptum est: ibi prohibitem, ad quod nullus audeat aspirare: ibi concessionem, quid debeat mens Deo placitura presumere. Quoties universum poscit religionis causa concilium, te cuncti fratres evocante convenient, et si quos eorum specialis negotii pulsat contentio, jurgia inter eos oborta compescere, discussa sacris legibus determinando certamina. Quidquid autem illic pro fide et veteribus constitutis, vel provida dispositione praecipies, vel personæ nostræ auctoritate firmabis, totum ad scientiam nostram instructæ relationis attestatione perveniat. Eni flet, ut et noster animus officii charitate dati, et tunc securitate persuatur accepti. Deus te incolument custodiat, frater charissime.

XCV

RESRIPTUM HORMISDAE PAPÆ

AD EPISCOPOS BAETICÆ PROVINCIAE DIRECTUM.

Dilectissimis fratribus universis episcopis per Ba-

ticam provinciam constitutis Hormisda episcopus.

Quid tam dulce sollicitio, quam quod mihi de vobis innescunt illa quæ cupio? Quid tam religiosis conveniens institutis, quam ut inter se sacerdotes pacem, quam eos necesse est aliis pro officio annuntiare, conservent? Plena, fateor, gratulatione suscepit, quod votiva mibi de charitate, quæ inter vos est, et ecclesiarum pace litteris indicastis. Sponte mihi quidquid hortari poteram, quidquid monere, delatum est. Confirmet hoc Deus quod operatur in nobis, et quæ præcipit pro animarum salute facienda, hæc ipse esse præcipiat pro ea, qua nos redemit, pietate facilia. Sed his tam bonis nuntiis nos quoque religiosorum vicem reddimus nuntiorum: et quidquid cum orientalibus, quos ad Ecclesia corpus unitalemque revocatos dudum Dei nostri ope litteris significavimus destinatis, denuo acutum fuerit repetitus vobiscum participamus iudiciis. Mox post nostrorum rediū ab orientalibus missa legatio est,

A certa speravit, certa consuluit. Sed facimus de his, quæ fuerant dicenda, compendium, ipsa potius ad intruendam notitiam vestram quæ a nobis sunt responsa dirigentes, ne quid sibi sub spatio prolixiore terrarum aut opinio vindicet aut error adsumat, cum ad rerum fidem ipsam tenere sufficient veritatem. Quod autem ad continentiam vestrarum pertinet litterarum, oportuit quidem desideria planius expordiri, ut æstimatis omnibus responsum rationi congruum redderetur. Sed quia privilegiorum veterum et statutorum paternorum indidistis iisdem litteris mentione, ad Salustum fratrem et coepiscopum nostrum super hac parte scripsimus, vobis quæque strictum, quæ dicta sunt latius, indicantes, nec privilegia nobis induit a convellere et nihil tam convenientis fidei judicare, quam ut in honore suo a patribus decreta serventur. Deus vos incolumes custodiat, fra res charissimi.

XCVI

EPISTOLA VIGILI PAPÆ AD PROFUTURUM • EPISCOPUM.

Dilectissimo fratri Profuturo Vigilius.

154 Directas ad nos tuæ charitatis epistolæ plenas catholicæ inquisitionis sollicitudine grataanter accepimus, benedicentes Dei nostri clementiam, quia tales extremis mundi partibus dignatur suis ovibus providere pastores, per quos et pastibus valeant salutaribus abundare, et ab iniqui lupi rapacitate servari, ut insidias nequeant ejus subreptionis incurrere. Unde certum est, quia promissæ vos beatitudinis gratia subsequatur, quando a vobis ecclesiæ perfectio doctrinæ tam laudabilis sciscitatione perquiritur. Scriptum est enim: *Beati qui scruntantur les imitaria ejus, in toto corde exquirunt eum.* Hoc igitur, frater charissime, propositum tuæ consultationis tota mente tractantes, de te quoque provenire credimus, qui regulam catholicæ fidei iislem studes tenere vestigiis, quibus eam in apostolica sede cognoscis esse fundatam. Et quamvis sonus eorum toto orbe diffusus, et usque ad fines orbis terræ verba eorum distensa dilectionis tuæ corda Christo præbuerint esse fidelia; tamen si quid ex his in Ecclesia, quæ tuæ gubernationi Deo auxiliante commissa est, needum plena luce claruerit, ad eumdem fontem, de quo illuc salutaris manaverat Iympha, recurritis. Illic est, quod debita charitate sumus amplexi, quia fiducialiter de his unde apud eos observantiam esse dixistis ambiguam, nostra voluntatis responsione firmari. Quapropter dilectionem tuam in Domino salutantes de singulis, quid juxta catholicam disciplinam teneat apostolica sedis auctoritas, subjectis aliquibus etiam sanctarum capitulis regularum te credimus instruendum.

I. De Priscillianis qui se ab eis carnium substrahunt.

Hoc primum de his, quos Priscillianæ heresis

* In excusis, Eutherium..... Eutherio.

indicasti vitiis inquinari, sancta et convenienti religioni catholicæ eos detestatione judicas arguendos, qui ita se sub abstinentiæ simulacra prætextu ab escis videntur carnium subnoveri, ut hoc execrationis potius animo quam devotionis probentur efficerere. In qua re quia nefandissimis Manichæis esse consimiles approbantur, juste Patrum venerabilium constitutis ab hac superstitione sub anathematis sunt interminatione prohibiti, ne aliquid eborum contagione carnium crederent esse pollutum: quia in his onubus, quia ad humanum victimum misericordia divina concessit, nihil catholicis esse judicatur immundum. Sic enim Titum doctor gentium Paulus monet apostolus dicens: *Omnia munda mundis, coinqnat autem et infidelibus nihil est mundum, sed polluta sunt eorum et mens et conscientia. Deum confitentur se nosse, factis autem uegan abominabiles et increduli ad omne opus bonum reprobi.* Similiter et alio loco ad Timotheum de hujusmodi cavendis erroribus prædicavit dicens: *In novissimis temporibus discedent quidam a fide attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum in hypocrisi loquentium mendacium, et cauteriant habentium suam conscientiam, prohibentium numero, et abstinentes a cibis, quos Deus creavit ad percipendum cum gratiarum actione fidelibus et his qui cognoverunt veritatem, quia omnis creatura Dei bona, et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur.* Illic igitur sequentia Patrum venerabilium constituta specialiter eos censuerunt esse damnados, qui, cum carnis abstinerent, ea quoque credebant esse vitanda [Bibl. Reg., damnanda], quæ carnis suis videbantur admixa. Nam et ipse Dominus noster Jesus Christus ita præmonuit dicens: *Non que intrant in os coquinant hominem, sed que procedunt de ore haec sunt quæ coquinant.* Quapropter

nec abstinentiam Deo placitam reprobamus, nec eos qui exsecrantur Domini creaturam in nostra societate recipimus.

155 II. De trina mersione.

De baptismō quoque renascentium trina immersione solemniter adimplendo, similiter quid apostolica vel sanxerit vel observet auctoritas, in subjectis tuae charitas evidenter agnoscat. Illud autem novelli esse judicamus erroris, quod cum in fine psalmorum ab omnibus catholicis ex more dicatar: *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto*: aliqui, sicut indicas, subducta una syllaba conjunctiva, perfectum conantur minuere vocabulum Trinitatis, dicendo: *Gloria Patri, et Filio, et Spiriti sancto*. Quanavis ergo ipsa nos ratio evidenter edoceat quia subducta una syllaba personam Filii, et Spiritus sancti unam quodammodo esse designant, tamen ad errorem talium convincendum sufficit vox Domini Iesu Christi, que designans in invocatione Trinitatis credentium debere baptismū celebrari, dixit: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. Ergo cum nou dixerit in nomine Patris, et Filii Spiritus sancti, sed aequalibus distinctionibus Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum jusserset nominari, constat illos omnino a doctrina dominica deviare qui aliquid huc voluerint confessioni subtrahere. Illos itaque tua charitas modis omnibus ad confessionis recte trudeat tramitem revocare: qui si in errore permanserint, socii in nobis esse non possunt.

III. De his qui ab Arianis iterum baptizantur.

De his etiam qui, baptismatis gratia salutaris accepta, apud Arianos iterum baptizati profundè voraginis sunt morte demersi, quid per singulos ordines vel statas antecessorum nostrorum decreta censuerint, quia multiplici sunt ratione digesta, ex nostro scrinio relevata capitula his subjecta direximus. In quibus tamen illud specialius charitatem tuam conveniet observare, ut quia ex peccatis plurimis in gentibus iniurias i-ta surrexit, in estimatione tuæ fraternitatis aliorumque pontificum per suas dioceses relinquatur, ut si qualitas et compunctione paenitentis devotione fuerit approbata indulgentia quoque remedio sit vicina. Quorum tamen reconciliatio nos per illam impositionem manus, que invocatione sancti Spiritus fit, operatur, sed per illam, que paenitentie fructus acquirit, et sanctæ communionis restitutione perficitur.

^a Ex reliquis, prater Alv., in quo, *fabricis*.

^b *AEn.*, *Bibl. Reg.*, *Esc. 3*, *Cer.*, *Tol. 1, 2*, *in-stauranda*.

^c *Bibl. Reg.*, *Esc. 3*, *Tol. 1, 2*, *Dominum*.

IV. De ecclesiarum restaurations in fabricis, vel dedicacione quid sit observandum.

De fabrica ^a vero cujuslibet ecclesiæ, que dirute fuerat, restauranda ^b, et si in eo loco consecrationis solemnitas debeat iterari in quo sanctuaria non fuerunt, nihil judicamus officere, si per eam minimè aqua exorcidiata jactetur; quia consecrationem cujuslibet ecclesiæ, in qua sanctuaria non ponuntur, celebritatem tantum scimus esse missarum. Et ideo si qua sanctorum basilica a fundamentis etiam fuerit innovata, sine aliqua dubitatione, cum in ea missarum fuerit celebrata solemnitas, totius sanctificationis consecrationis implebitur. Si vero sanctuaria que habebat ablata sint, rursus eorum repositione et missarum solemnitate reverentiæm sanctificationis accipiat.

V. De paschæ festivitate et precum ordine, ac missarum solemnitate.

Pascha vero futorum nos, si Deus voluerit, octavo Kalendarum Maiorum die celebrantros esse cognoscite. Ordinem quoque precum in celebritate missarum nullo nos tempore, nulla festivitate significamus habere diversum, sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare. Quoties vero paschalis aut ascensionis Domini, vel Pentecostes, et Epiphanyæ, sanctorumque Dei fuerit ageuda festivitas, singula capituli diebus apta subjugimus, quibus commemorationem sanctæ solemnitatis aut eorum facimus, quorum natititia celebramus: cetera vero ordine consuetu prosequimur. Quapropter et ipsius canonica precis textum direximus subter adjectum, quem Deo propitio

^c ex apostolica traditione suscepimus. Et ut charitas tua cognoscat quibus locis aliqua festivitatibus apta connectimus, paschalis diei preces simul adjicimus. His igitur fraternalitatis tuæ inquisitioni responsis, Deum ^d nostrum, quantum possumus, exoramus, ut omnibus catholicæ religiōnis ecclesiis circa universos quos sibi fidèles efficit gratia sua dona multiplicet, et ab omnibus insidiis spiritualis hostis atque carnalis cunctos populos suos reddere dignetur immunes. Significamus etiam beatorum apostolorum, vel martyrum, sicut sperasti, sanctas nos affectui tuo destinasse reliquias, præsumentes fidem vestram eorum deinceps plenius esse meritis adjuvandam.

156 VI. Quod in nomine Trinitatis debeat baptizari.

Si quis episcopus aut presbyter juxta præceptum Domini non baptizaverit in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, sed aut in una persona Trinitatis, aut in duabus, aut in tribus Patribus, aut in tribus Filis, aut in tribus Paracletis, prouiciatur de Ecclesia Dei ^e.

^d In excusis additur paragraphus in quo assertur Romanam Ecclesiam matrem esse et magistrum omnium Ecclesiarum; in omnibus nostris Codicibus deideratur.

XCVII

EPYSTOLA PAPÆ GREGORII AD LEANDRUM HISPALENSEM EPISCOPUM,

De simpla mersione Baptismatis.

Reverendissimo et sanctissimo fratri Leandro epi-

scopo Gregorius servorum Dei servus.

Respondere epistolis vestris tota intentione * voluissem, nisi pastoralis curæ ita me labor attineret ut mihi magis flere libeat, quam aliquid dicere. Quod vestra quoque reverentia in ipso litterarum mearum textu vigilanter intelliget, quando ei negligenter loquor, quem vehementer diligō. Tantè quippe in hoc loco bujus mundi fluctibus quasier, et velutum ac patrescentem navem, quam regendam occulta Dei dispensatione suscepī, ad portum dirigere nullatenus possim. Nunc ex adverso fluctus irruunt, nunc ex latere cumuli spumosi maris intumescunt, nunc a tergo temporas inseguuntur. Interque hæc omnia turbatus cogor modo in ipsa clavum adversitate dirigere, modo curvato navis latere minas fluctuum ex aliquo declinare. Ingemisco, quia sentio quod negligente me crescit sentina vitiorum, et tempestate fortiter obviante jam jamque putridæ naufragium tubulae sonant. Flens reminiscor quod perdidit mea plicidum littus quietis, et suspirando terram conspicio, quam tamen rerum ventis adversantibus tollere non possum. Si ergo me, frater charissime, diligis, tu tue mihi orationis in his fluctibus manum tende, ut quo laborantem me adjuvas, ex ipsa vita mercedis in tuis quoque laboribus valentior existas. Explere autem loquendo nullatenus valeo gaudium meum, quod communem filium gloriissimum Recaredum regem ad catholicam fidem integerrimam agnovi devotione conversum, cuius dum mihi per scripta vestra mores exprimitur, amare me etiam quem nescio fecisti. Sed quia antiqui hostis insidias scitis, quoniam bellum durius contra victores præponit, nunc erga eumdem filium nostrum vestra solertia sanctitas vigilet, ut bene coepia perficiat; nec se de perfectis bonis operibus extollat, ut fulmen cognitam vitæ quoque meritis teneat, et, quia aeterni regni civis sit, operibus ostendat, quatenus post multa annorum curricula de regno ad regnum transeat.

* Ex reliquis, praeter Ali., in quo, denotione.

XCVIII

EPISTOLA EJUSDEM GREGORII AD EUMDEM LEANDRUM EPISCOPUM,

De directis libris regulæ pastoralis, et expositione beati Job.

Reverendissimo et sanctissimo fratri Leandro episcopo Gregorius servus servorum Dei.
Quanto ardore videre te solum, quia valde me diligis, in tui tabulis cordis legis. Sed quia longo terrarum spatio disjunctum te videre nequeo, unum quod mihi de te dictavit charitas feci, ut librum Regule pastoralis, quem in episcopatus mei exordio scripsi, et libeos, quos in expositionem beati Job jam dudum me fecisse cognovisti, sanctitati tue cum communis filio Probino presbytero veniente transmitterem. Et

* Subscriptio hæc desumpta est ex Cod. Bibl. Reg. et Esc. 3, cum desit in reliquis

A De tria vero mersione baptismatis nihil respondi verius potest quam ipsi sensisti quia in una fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa. Nos autem, quod tertio 157 mergimus, triduæ sepulturae sacramenta signamus, ut dum tertio ab aquis infas educitur, resurrectio triduani temporis exprimitur. Quod si quis forte etiam pro summa Trinitatis veneratiæ aestimat fieri, neque ad hoc aliquid obiecit, baptizandum semel in aqua mergere, quia dum in tribus subsistentiis una substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest infanteur in baptismate vel ter vel semel mergere, quando et in tribus mersionibus personarum Trinitatis, et in una potest divinitatis singularitas designari. Sed si nunc huic usque ab hereticis infans in baptismate tertio mergebatur, secundum apud nos esse non censeo, nam dum mersiones numerant, divinitatem dividant, dumque quod faciebant faciunt morem vestram se vicie glorientur. Dulcissime autem mihi fraternitati vestre Codices direxi, quorum notitiam subter inserui. Ea autem, quæ in beati Job expositione dicta fuerant et vobis scribenda dirigenda, quia huc verbis sensibusque lepitudibus per bonitatis direxeram, utrumque studui in librorum ductum permittare, quæ nunc adhuc a libris concordabuntur. Et nisi porterioris presentis me festinatio coangustasset, exacta vobis transmittere sine aliqua immunitate voluisse, maxime quia et hoc ipsum opus ad vestram reverentiam scripsi, ut ei, quem prece dilecto dligo, in meo videar labore desudasse. Præterea si vobis indulgeri tempora ab ecclesiastica occupatione cognoscitis, quid sit iam secundum scitis, quoniam etiam absentem corpore præsentem mihi te semper intueror, quia vultus tui imaginem intra cordis viscera impressam porto. Deus te incolument custodiat, dulcissime [Bibl. Reg., dilectionis] mibi et reverendissime frater.

C

A quidem in enope re tertius et quartus partis Codices non transmisi, quia eos solummodo ex eisdem partibus Codices habui, quos jam monasteriis dedi. Hos itaque sanctitas tua studiose percurrat, et peccata mea studiosius defleat, nemini culpe gravioris sit, quod quasi scire videor quod agere prætermitto. In hac vero Ecclesiæ quantis causarum tumultibus premor ipsa charitati tui tueri epistole meæ brevitas innotescet, quando ei per rum 158 loquor, quem magis omnibus diligo. Dene te incolument custodiat, reverendissime frater.

XCIX

EPISTOLA EJUSDEM GREGORII AD EUMDEM SACERDOTEM LEANDRUM,
De pallio a beati Petri apostoli sede directo.

Reverenissimo sanctissimo fratri Leandro episcopo Gregorius servus servorum Dei.

Sanctitatis tuae suscepimus epistolam solius charitatis calamo scriptam. Ex corde enim lingua linxerat quod in chartae pagina refundebat. Boni autem sapientes que viri cum legeretur adfuerunt, quorum statim viscera in compunctione commota sunt^a. Cœpit quisque amoris manu in suo corde te rapere, quia in illa epistola tuae mentis dulcedinem non erat audire, sed cernere. Accendebantur et mirabantur singuli, atque ipse ignis audientium demonstrabat, qui fuerit ardor dicens. Nisi enim prius in se faces ardeant, alium non succendunt. Ibi ergo vidimus quanta charitate tua mens arserit, quæ sic et alios accendit. Vitam vero vestram, cuius ego semper cum magna veneratione reminiscor, minime noverant, sed eis altitudo vestri cordis patuit ex humilitate sermonis. Vitam autem meam cunctis esse imitabilem illa vestra epistola loquitur. Sed quod non est, ita ut dicitur, sit ita quia dicitur, ne qui non solet mentiatur. Ad hanc autem breviter cuiusdam bona mulieris verba loquor: *Nolite me vocare Noemi, id est, pulchram, sed vocate me amaram, quia amaritudine plena sum.* Neque enim, bone vir, hodie ego sum ille, quem nosti. Multum, fateor, exterius prolixiendo, interius cecidi, meque de eorum numero esse pertimesco, de quibus scriptum est: *Dejecisti eos, cum allerarentur.* Cum allevatur enim drjicitur, qui honoribus proficit et moribus cadit. Ego enim vias mei capit is sequens summopere esse decreveram opprobrium hominum et abjectio plebis, atque in ejus sorte currere, de quo rursus per Psalmistam dicitur: *Ascensus in corde ejus deposituisti in convalle lacrymarum, ut videlicet tanto verius intus ascenderem quanto per convallem lacrymarum foris humilius jacerem.* At nunc multum me deprimit honor onerosus: cura innumeris perstrepunt, et cum secesseret ad Deum animus colligit, hunc suis impulsibus quasi quibusdam gladiis scindunt. Nulla cordis quies est: prostratum jacet in insimis suæ cogitationis pondere depressum. Aut rara valde, aut nulla hoc in sublimibus penna contemplationis levat. Torpet ignara mens,

^a Desunt folia in Bibl. Reg.

A et circumlatrantibus curis temporalibus jam pene ad obstuporem deducta cogitur modo terrena agere, modo etiam que sunt carnalia dispensare. Aliquando vero fastidio exigente compellitur quædam etiam cum culpa disponere. Quid multa loquer? victa suo pondere sanguinem sudat; **159** nisi enim sanguinis nomine culpa censeretur, Psalmista non diceret: *Libera me de sanguinibus.* Cum vero culpa culpis jungimus. hoc quoque quod per alium prophetam dictum est implimus: *Sanguis sanguinem teligit.* Sanguis enim sanguinem tangere dicitur, cum culpa culpe adjungitur, ut iniquitatis cumulus multiplicetur. Sed inter haec omnipotentem Deum deprecor: in perturbationis fluctibus elapsum tuæ orationis manu me tene. Quasi enim prospero flatu navigabam cum tranquillam vitam B in monasterio ducerem: sed procellosis subito motibus tempestas exorta in sua perturbatione me rapuit, et prosperitatem itineris amisi, quia, quiete perdita, meatus naufragium perire. Ecce nunc in undis versus, et tuae intercessionis tabulam quaro, ut qui navi integra dives pervenire non merui, saltum post damna ad littus per tabulam reducar. De podagræ vero molestia sanctitas vestra, ut scribit, affligitur, cuius dolore assiduo et ipse vehementer attritus sum; sed facilis erit consolatio si inter flagella, quæ patimur, quæque fecimus ad memoriam delicta revoceamus. Atque haec non jam flagella, sed dona esse conspicimus, si qui carnis delectatione peccavimus carnis dolore pungamur. Proterea ex benedictione beati Petri apostolorum principis, pallium vobis transmisimus ad sola missarum solemnia utendum. Quo transmesso, valde debui qualiter vobis vivendum esset admonere; sed locutionem suppressio quia verba moribus anteitis. Omnipotens Deus sua vos protectione custodiat, atque ad cœlestis remuneracionem patriæ multipli animarum fructu perducat. Ego autem quanta occupatione deprimor et debilitate, brevitas testatur epistolæ^b: in qua et ei, quem multum diligo, parum loquor. Deus te incolorem custodiat, reverendissime frater.

^b AE n., Esc., Tol. 1, 2, Ger., brevis testatur epistola.

C

CUJUS SUPRA AD RECCAREDUM REGEM GOTHORUM.

Gloriosissimo atque præcellentissimo filio Reccaredo regi Gotorum atque Suevorum Grego ius servus servorum Dei.

1. *De laude ejusdem principis quod per eum ad catholicam fidem gens Gothorum conversa est.*

Explorie verbis, excellentissime vir, non valeo, quantum tuo opere, tua vita delector. Audita quippe

D novi diebus nostris virtute miraculi quod per excellētiam tuam cuncta Gothorum gens ab Arianæ errore heres in fidei rectæ soliditatem translata est, exclamare cuim propheta libet: *Hæc est mutatione dexteræ Excelsi.* Cujus enim vel saxeum peclius, tanto hoc opere cognito, non statim in omnipotens Dei laudibus, atque in tuae excellentiae amore mollescat?

Hæc me fateor, quæ per vos acta sunt, sæpe conve-nientibus filiis meis dicere, sæpe cum eis pariter admirari delerat. Hæc me plerumque etiam contra me excitant, quod piger ego et inutilis tunc inertio torqueor, quando in animarum congregationibus pro lucro contestis patræ reges elaborant. Quid itaque ego in illo tremendo examine judicii venienti dicturus sum, si tunc illuc vacuus venero, ubi tua excellentia greges post se fidelium ducet, quos modo ad veræ fidèi gratiam per studiosam et continuam prædicationem **160** traxit? Sed est mibi, bone vir, hoc ex Dei munere in magna consolatione, quia opus sanctum, quod in me non habeo, diligo in te, cumque de tuis actibus magna exultatione gaudeo, ea, quæ per laborem tua sunt, mea per charitatem fluunt. De conversione igitur Gothorum in vestro opere et in nostra exultatione libet cum angelis exclamare : *Gloria in excelsis Deo, et in terra Pax hominibus bonæ voluntatis.* Nos enim, ut aestimio, nos gratiarum amplius omnipotenti domino debitores existimus, qui etsi vobiscum nihil egimus, vestro tamen operi congaudentio participes sumus.

II. De munib[us] beato Petro apostolo a memorato principe missis.

Beatus vero Petrus apostolorum princeps quam libenter munera excellentiæ vestræ suscepit, ita cunctis liquide vita nostra testatur. Scriptum quippe est : *Vota justorum placabilia.* Neque enim in omnipotentis Dei iudicio quid datur, sed a quo detur, adspicitur. Hinc est enim quid scriptum est : *Resperit Deus ad Abel, et ad munera ejus; ad Cain autem et ad munera illius non resperit.* Dicturus quippe quia Dominus resperit ad munera, præmisit sollicite, quia resperit ad Abel. Ex qua re patenter ostenditur, quia non offerens a munib[us], sed munera ab offerente placuerunt. Vestra itaque oblatio quæ sit grata ostendit[ur] qui datur aurum prius ex conversione genit[us] subditæ animarum munera dedistis. Quod vero transmissos abbates, qui oblationem vestram beato Petro apostolo deserebant, vi mariis dicitur fugatos ex ipso itinere ad Hispaniam remeasse, non munera vestra repulsa sunt, quæ postmodum pervenerunt, sed eorum, qui transmissi fuerant, constantia est probata, an scirent sancto desiderio objecta pericula vincere et in saligatione corporis mente minime lassari. Adversitas enim, quæ bonis votis objicitur, probatio virtutis est, non iudicium reprobationis. Quis enim nesciat quam prosperum fuit quod beatus Paulus apostolus prædictores ad Italiam veniebat, et tamen veniens naufragium pertulit, sed navis cordis in marinis fluctibus integra stetit?

III. De constitutione ejus adversus Judæos quod auro eorum non sit corrupta.

Præterea indico quia crevit vestro opere in laudibus Dei hoc quod dilectissimo filio meo Probino presbytero narrante cognovi : quia cum vestra excellentia constitutionem quamdam contra Judæorum

A perfidiam dedisset^a, hi, de quibus prolata fuerat, rectitudinem vestræ mentis inflectere pecuniarum sommam offerendo moliti sunt, quam excellentia vestra contempsit, et omnipotenti Deo placere querrens auro innocentiam prætulit. Quia in re mibi David regis factum ad memoriam venit, cui dum concupita aqua de cisterna Bethlemitica, quæ inter hostiles cuneos habebatur, ab obsequentibus militibus fuisse allata protinus dixit : *Absit a me ut sanguinem hominum justorum bibam.* Quam quia fudit et bibere noluit, scriptum est : *Libavit eam Dominus.* Si igitur ab armato rege in sacrificium Dei versa est aqua contempta, pensamus quale sacrificium omnipotenti Deo rex obtulit, qui pro amore illius non aquam, sed aurum accipere contempsit. Itaque, illi excellentissime, fidenter dicam, quia libasti aurum Domino, quod contra eum habere nolivisti.

IV. Ut principes humilitatem cordis habeant.

Magna sunt hæc, et omnipotentis Dei laudi tribuenda : sed inter hæc vigilanti sunt studio antiqui hostis insidiae cavendæ, qui quanto majora in hominibus dona conspici, tanto hæc auferre subtilioribus insidiis exquirit. Neque enim latrunculi in via capere viatores vacuos expetunt, sed eos qui auri vascula vel argenti ferunt. Via quippe est vita præsens, et tanto quisque necesse est ut insidiantes spiritus caveat, quanto majora sunt dona quæ portat. Oportet ergo excellentiam vestram in tanto hoc de conversione gentis subditæ munere quod accepit

Csummopere custodire primum [Æm., prius] humiliatatem cordis, ac deinde munditiam corporis. Cum enim scriptum sit : *Omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur;* profecto liquet, quia ille veraciter alta amat, qui mentem suam ab humiliatitudine radice non derret. Sæpo namque malignus spiritus, ut bona destruat, quibus prius adversari non voluit, ad operantis mentem pot peractam operationem venit, eamque tacitis cogitationibus in quibusdam suis laudibus excutit, ita ut decepta mens admiretur ipse quæ sint magna quæ fecit. Quæ dum per occultum tumorem apud semel ipsum extollitur, ejus qui donum tribuit gratia privatur. Hinc est enim quod per prophetæ vocem contra superbiem animam dicitur : **161** *Habens fiduciam in pulchritudine tua fornicata es in nomine tuo.* Fiduciam quippe animæ in pulchritudine sua habere est in semetipsa de justa actione præsumere, quæ in suo nomine fornicatur, quando in hoc quod recte egit non conditoris laudem dilatari appetit, sed suæ opinionis gloriam requirit. Hinc rursus per prophetam scriptum est : *Quo pulchrior es, descend. Anima etenim unde est pulchrior, inde descendit, quando ex virtutis decore, quo exaltari apud Deum debuit, ab ejus gratia per suam elationem cadit.* Quid ergo in his agendum est, nisi ut cum malignus spiritus nobis ad elevandam mentem reducit bona, quæ egimus, nos semper ad memoriam mala nostra revoce-

^a Ab hac voce iterum Codex Bibl. Reg.

mus, quatenus et nostra cognoscamus esse quæ pec- A VI. Ut principes moderati et mites erga subjectos cando fecimus, et solius omnipotentis Dei munera, cu[m] peccata declinamus.^a

Item ante longum tempus dulcissima mihi vestra excellentia, Neapolitano quodam juvete veniente, mandare curaverat, ut piissimo imperatori scriberem quatenus pacta in cartophylacio requireret, quæ dudum inter plæ memoriae Justinianum principem, et ju[a] regni vestri fuerant emissa, ut ex his colligerem, quid vobis servare debuisset. Sed ad hoc faciendum dum res mihi vehementer obstituerunt: una quia cartophylacium prædicti plæ memoriae Justiniani principis tempore ita subripiente subitanea flamma incensum est, ut omnino ex ejus temporibus pene nulla cartha remaneret: alia autem, quia nulli dicendum est, ea quæ contra te sunt apud temetipsum debes documenta requirere, atque haec pro me in medium proferre. Ex qua te hortor ut vestra excellentia suis moribus congrua disponat, quaque ad pacem pertinent studiose peragat, ut regni vestri tempora per longa sint annorum curricula in magna laude memoranda. Præterea dona vestrae excellentiae que pauperibus beati Petri apostoli sunt transmissa, trecentas circuulas accepimus, et quantum possumus precibus exoramus, ut cuius vos pauperes vestimentorum largitione protexistis, ipsum autem in tremendo die examinis protectorem habeatis. Ut autem nostrum hominem ad vestram excellentiam modo minime mitteremus, natus necessitas fecit, quia inveniri non potest qui ab istis partibus ad Hispania litora valeat proficisci.

V. Ut principes constituti corporis student.

Eustodienda quoque est munutia corporis in studijs bonarum actionis, quia juxta vocem prædicantis b[ea]t[is] Apostoli: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos:* Quæ rursus ait: *Hoc est enim voluntas Dei sanctificatione vestra.* Quam sanctificationem quid dixerit ostendens, protinus adjunxit: *Ut abstineatis vos a fornicatione, et sciat uniusquisque vestrum vos suum possidere in honore, et sanctificatione, et non in passionibus desiderari.*

^a In excusis non eundem ac in Codicibus servant ordinem paragraphi sequentes.

^b In hac voce finit Codex Esc. 3.

Ipsa quoque regni gubernacula erga subjectos magno sunt moderamini temperanda, ne potestas mente subrepatur. Tunc enim regnum bene geritur, cum regnandi gloria animo non dominatur. Corandum quoque est, ne ira subrepatur, ne faciat chiis omne quod si et. Ira quippe, etiam cum delinq[ue]ntium culpas exequitur, non debet menti quasi domina præire, sed post rationis tergum velut ancilla sumptari, ut ad faciem iussa veniat. Nam si semel mentem possidens cœperit, justum esse reputat etiam quod crudeliter facit. Hinc enim est scriptum: *Ira viri justitiam Dei non operatur.* Hinc rursum dicitur: *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum et tardus ad iram [Æm., iracundiam].* Ille autem vos auctore Deo omnia servare non ambigo; sed occasione admonitionis exorta bonis vestris actionibus me surive subiungo, ut quod non admoniti facilis, quando vobis et admoniens additur, jam non sofi facias. Omnipotens autem Deus in cunctis actionibus vestris celestis brachii extensione vos protegat, vobisque et presentis vita prospera, et post multa annoram curricula gaudia æterna concedat.

VII. De clave corporis beati Petri, et de cruce Domini missa, sive de pallio ad beatum Leandrum episcopum directe.

Clavem vero parvulam a sacratissimo beati Petri apostoli corpore pro ejus benedictione transmisimus, in qua inest ferrum de cædenti ejus inclusum, ut quod cohortem illius ad martyrium ligaverat, vestrum ab omnibus peccatis solvat [Æm., absolvat]. Crucem quoque latori præsentium dedimus vobis offerendam, in qua lignum dominice crucis inest, et capilli beati Joannis Baptiste 162^æ ex qua semper solarium nostri Salvatoris per intercessionem præcursoris ejus habentis. Reverendissimo autem viro fratru et coepiscopo nostro Leandro pallium a beati Petri apostoli sente iconomisimus, quod et antiquæ consuetudini et vestria moribus, et ejus bonitati aigue dignitati debebamus.

^a Æm., Bibl. Reg., Vol. 2, actibus, siveque postmodum.

C I

CONCILII ROMANUM TEMPORE GREGORII PAPÆ PRIMI.

Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo, temporibus piissimorum Angustorum Mauricii, Tiberii et Theodosii, anno tertio decimo, indictione tertia decima, quinta die mensis Julii, Gregorius papa coram sacratissimo beati Petri apostoli corpora cum episcopis omnibus et Romanæ Ecclesiæ presbyteris residens, adstantibus diaconibus et cuncto clero, dixit: *In sancta Iudea Romana Ecclesia, cui divina dispensatio præesse mea volebat, dudum*

^a Concilium hoc dœst in Cod. Bibl. Reg., Vol. 1, 2, Urg. et Ger.

D consuetudo est valde reprehensibilis exorta, ut quidam ad sacri altaris ministerium cantores elegantur, et in diaconatus ordine constituti modulationi vocis inserviant, quos ad prædicationis officium eleemosynarumque studium vacare congregabat. Unde fit plerumque, ut ad sacrum ministerium, dum blanda vox queritur, quæri congrua vita negligitur, et cantor minister Deum moribus stimulet, cum populum vocibus detectat. Qua de re præsenti decreto

constitutu ut in sede hac sacri altaris ministri cantare non debeant, solumque evangelicæ lectionis officium inter missarum solemnia exsolvant. Psalmos vero ac reliquas lectiones censeo per subdiaconos, vel si necessitas exiget, per minores ordines exhiberi. Si quis autem contra hoc decretum meum venire tentaverit, anathema sit. Et responderunt omnes : Anathema sit.

SECUNDUM CAPITULUM.

Verecundum nos corporem indiscretionis involvit, ut hujus sedis pontificibus ad secreta cubiculi servitia laici pueri ac saeculares obsequantur, et cum

* In excusis latissime scribitur hoc concilium.

A patoris vita esse discipulis semper debat in exercitum, plerumque clerici, qualis in secreto sit vita sui pontificis, ne sciunt; quam tamen, ut dictum est, saeculares pueri scient. De qui re praædicti decreto constituo, ut quidam ex clericis vel etiam ex monachis electi ministerio cubiculi pontificalis obsequantur, et is, qui in loco est regimini, testes tales habeant, ut ejus in secreto conversationem videant qui ex visione sedula exemplum profectus suuant. Si quis vero contra hoc decretum incum venerit ipse de suo loco periclitabitur. *

CII

PRÆCEPTUM SANCTI GREGORII PAP.E ROMENSIS RECTORIBUS SICILIAE DATUM.

Gregorius episcopus servus servorum Dei Petro Subdiacono.

163 Pergenti tibi ad Siciliam capitulare, quod dedit, assidue relege dum est, ut cura maxima esse de episopis debat, ne in causis saecularibus miserentur, nisi in quantum necessitas defendendorum pauperum erigit. De monachis vero vel clericis quae eodem capitulari sunt insita nequaquam astinio modo esse movenda; sed experientia tua tanta haec observatione custodiatur, quarta meum desiderium ex hac re valeat adimpleri.

Præterea pervenit ad me ab Antonini defensoris temporibus nunc usque in hoc decennio multos a Romana Ecclesie a quædam violentias pertulisse, ita ut quidam publice conquerantur fines suis violenter invasos, mancipia abstracta, res etiam mobiles manu, non judicio aliquo ablatas. In quibus omnibus volo ut experientia tua vehementer invigilet, et quidquid per hoc decennium invenerit violenter ablatum, vel sub nomine Ecclesie injuste detineri, hoc ei, cuius esse cognoverit, ex præsentis præcepti mei auctoritate restituat; nec cogatur qui vim pertulit ad me venire, et tanti itineris laborem assumere, cum utrum vera dicat hic apud me non posse edoceri. Considerata ergo venturi judicis majestate omnia cum peccato oblata restitue, sciens quod magnum mihi lucrum reportas, si mercedeam potius quam divicias congregas.

Plerosque vero cognovimus de amissis mancipiis conqueri dicentes, quia si servus eiuspiciam fortasse dominum suum fugiens juris ecclesiastici esse professus est, rectores Ecclesie protinus hunc ut servum ecclesiastici juris habuerunt, nullio agentes judicio, sed servi vocem manibus defendantes. Quod mihi tantum displaceat, quantum a veritatis judicio abhorret. Unde volo, ut experientia tua quæcumque ita

B facta cognoverit, postposita tarditate, corrigat: et alia quoque mancipia, si qua nunc in jure ecclesiastico halentur, sicut sine judicio ablata sunt, ita restituantur ante judicium decet, et si quid in eis sancte Ecclesie legitime competit, tunc eorum possessores debent ordinata actione pulsari.

Cuncta haec irretractabiliter corrige, quia tunc vere beati Petri apostoli miles eris, si in causis ejus veritatis custodium etiam sine ejus acceptione temueris. Si quid vero juste conspicis j.ri ecclesiastico posse competere, cave ne unquam hoc manu studeas defensare, maxime quia et decretum sub anathematis interpositione constitui, ne unquam a nostra Ecclesia urban. vel rusticò prædio tituli debeant imponi. Sed quidquid ratione pauperibus competit, ratione etiam de et defendi, ne dum bona res non bene agitur, apud omnipotentem Deum etiam quod juste a nobis queritur de injustitia redargatur.

D Laici autem nobiles, vel vir gloriosus perfectus pro humilitate te diligent, non pro superbia perhorreas. Et tamen cum eos fortasse contra quolibet inopes injusta aliqua agere cognoscis, humilitatem pretius in erectionem verte, ut eis semper et bene agentibus subditus, et male agentibus adversarius existas. Sed ita fac, ut nec humilitas tua remissa sit, nec auctoritas rigida, quatenus et humilitatem rectitudinem condiat, et ipsam tuam rectitudinem humilitas blandam reddat. Præterea sicut moris fuit ut ad natale pontificis episcopi convenient, ad ordinationis meæ diem venire episcopos prohibe, quia ista mea vanæ superfluitas non delectat. Sed si eos convenire necesse est, in beati Petri apostolorum principis natali convenient, ut ei ex ejus largitate pastores sunt gratiarum actiones solvant.

CIII

DECRETALE IN URBE ROMA AB HORMISDA PAPA EDITUM.

De Scripturis divinis quid universaliter Catholica recipias Ecclesia, vel post haec quid ritare debeat.

164. I. De ordine librorum canonorum Veteris et Novi Testamenti.

Ordo Veteris Testamenti, quem sapta et catholica Romana suscipit et veneratur Ecclesia, iste est : Genesis liber unus, Exodi liber unus, Leviticus liber unus, Numerorum liber unus, Deuteronomii liber unus, Iesu Nave liber unus, Judicium liber unus, Ruth liber unus, Regum libri IV, Paralipomenon libri dno, Psalmorum cl. liber unus, Salomonis libri III, Proverbiorum, Ecclesiastes, et Cantica cantorum, item Sapientiae liber unus, et Ecclesiastici liber unus.

Item ordo prophetarum.

Esaiae liber unus, Jeremiac liber unus cum Cinoth, id est, Lamentationibus suis, Ezechielis liber unus, Danielis liber unus, Osee liber unus, Amos liber unus, Micheae liber unus, Joel liber unus, Abdiae liber unus, Jonath libri unus, Naum liber unus, Abacuc liber unus, Sophonie liber unus, Aggæi liber unus, Zacharie liber unus, Malachie liber unus.

Item ordo historiarum.

Job liber unus, Tobiae liber unus, Esdræ liber unus, Esther liber unus, Judith liber unus, Machabœorum libri duo.

Item ordo Scripturarum Novi^b Testamenti.

Evangeliorum libri quatuor, secundum Matthæum liber unus, secundum Marcum liber unus, secundum Lucam liber unus, secundum Iohannem liber unus. Item et Actuum apostolorum liber unus, Epistole Pauli apostoli numero xiv, ad Romanos epistola I, ad Corinthios epistola II, ad Ephesios epistola I, ad Thessalonicenses epistola II, ad Galath. epistola I, ad Philippenses epistola I, ad Colossenses epistola I, ad Timotheum epistola II, ad Titum epistola I, ad Philemonem epistola I, ad Hebreos epistola I.

Item canonicae epistolæ numero septem, Petri apostoli epistola II, Jacobi apostoli epistola I, Iohannis apostoli epistola III, Judæ Zelotes apostoli epistola I^c.

Item apocalypsis Iohannis liber unus.

II. De numero apostolicarum sedium.

Post has omnes propheticas et evangelicas atque apostolicas, quas superius depropmsimus, Scripturas, quibus Ecclesia catholica per gratiam Dei fundata est, etiam illud intimandum putavimus quod quamvis universæ per orbem catholicæ diffusa Ecclesia unius thalamus Christi sint, sancta tamen Romana Ecclesia nullis synodis constitutis ceteris Ecclesiis prælata est; sed evangelica voce Domini

^a Illic ordo historiarum deest in Alv. cum reperitur in ceteris Codicibus.

^b Ex Aen. In Bibl. Reg. Novi et alteri Testamento. In reliquis, meudose, Novi et Veteris Testa-

A et Salvatoris nostri primatum tenuit : Tu es Petrus, inquit, et super hanc petram æificabo Ecclesiam meam, et portæ inseri non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum, et quæcumque ligaveris super terram erunt ligata et in cælo, et quæcumque solveris super terram erunt soluta et in cælo. Adlita est etiam societas beatissimi Pauli apostoli, vasis electionis, qui non diverso, sicut heretici garriunt, sed uno tempore uno eodemque die gloria morte cum Petro in urbe Roma sub **165. Cæsare Nerone** agonizans coronatus est; et patientes supradictam sanctam Romanam Ecclesiam Christo Domino consecravit, aliisque omnibus urbibus in universo mundo sua præsentia, atque venerando triumpho prætulerunt.

Est ergo prima Petri apostoli sedes Romana Ecclesia, non habens maculam nec rugam, nec aliquid ejusmodi ^d.

Secunda autem sedes apud Alexandriam besti Petri nomine a Marco ejus discipulo, atque evangelista consecrata est : ipseque in Ægypto directus a Petro apostolo verbum veritatis prædicavit, et gloriosum consumavit martyrium.

Tertia vero sedes apud Antiochiam item beatissimi apostoli Petri habetur honorabilis, eo quod illuc priusquam Romæ venisset habitavit, et illuc priusquam nomen Christianorum novellæ gentis exhortum est.

III. De constitutionibus sanctorum conciliorum.

Et quamvis aliud fundamentum nullus posset ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus; tamen ad confirmationem sanctarum item Romanæ Ecclesie post illas Veteris et Novi Testamenti quas regulariter superius enumera vimus, etiam has suscipi non prohibet Scripturas, id est, sanctam synodum Nicænam secundum trecentos decem et octo Patres, mediante maximo Constantino Augusto, in qua Arius hereticus condemnatus est : sicut etiam synodus Constantinopolitanam CL Patrum, mediante Theodosio seniore Augusto, in qua Macedonius hereticus debitam damnationem exceptit : sanctam synodum Ephesinam, in qua Nestorius damnatus est consensu beatissimi Coelestini papæ, mediante Cyrillo Alexandrinæ sedis antistite, et Arcadio episcopo ab Italia deuerso : sanctam synodum Chalcedoneum mediante Marciano Augusto, et Anatolio Constantinopolitano episcopo, in qua Nestorianus hereticus, et Eutichetus simul cum Dioscoro ejusque complicibus damnatus sunt : sed et si qua sunt concilia a sanctis Patribus hactenus instituta, post istorum

menti.

^e Hucusque Codex Bibl. Reg., multilis in fine.

^d In reliquis; præter Alv., hujusmodi.

quatuor auctoritates et custodienda et recipienda decrevimus.

IV. De opusculis sanctorum Patrum quæ recipiuntur.

Jam nunc subjiciendum de opusculis sanctorum Patrum quæ in Ecclesia catholica recipiuntur.

Opuscula beati Cœcili Cypriani martyris et Carthaginensis episcopi.

Item opuscula beati Gregorii Nazianzeni episcopi.

Item opuscula beati Basili Cappadociæ episcopi.

Item opuscula beati Athanasii Alexandrinus episcopi.

Item opuscula beati Iuannis Constantinopolitanus episcopi.

Item opuscula beati Theophilli Alexandrini episcopi.

Item opuscula beati Cyrilli Alexandrinus episcopi.

Item opuscula beati Hilarii Pictaviensis episcopi.

Item opuscula beati Ambrosii Mediolanensis episcopi.

Item opuscula beati Augustini Hispanoregialis [A., Hispanoregionalis] episcopi.

Item opuscula beati Hieronymi presbyteri.

Item opuscula beati Prosperi vii religiosissimi.

Item epistola papæ Leonis ad Flavianum Constantiopolitanum episcopum destinata, de cuius textu quispiam si usque ad unum iota disputaverit, et non eam in omnibus venerabiliter reperit, anathematis.

Item opuscula atque tractatus omnium Patrum orthodoxorum qui in nullo a sancta Romana Ecclesiæ consortio deviarunt, nec ab ejus fide vel predicatione sejuncti sunt, sed ipsius communicationi per gratiam Dei usque in ultimum diem vite sue fuere participes, legenda decernimus.

Item decretales epistolæ quas beatissimi papæ diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendas.

Item gesta sanctorum martyrum quæ multiplicibus tormentorum cruciatis, et mirabilibus confessio-num triumphis irradiant, quis catholicorum dubitet majora eos in agonibus suis perppersos, nec suis viribus, sed Dei gratia et adjutorio universa tolerasse? Et ideo secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in sancta Romana Ecclesia non leguntur, quia eorum qui conscripsere nomina penitus ignorantur, et ab infidelibus et idiotis superflua aut minus apta, quam rei ordo fuerit, esse putantur, sicut eujusdam Kirici, et Julitæ, sicut Gregorii, aliorumque ejusmodi passiones, qui ab hereticis perhibentur compositorum: propter quod, ut dictum est, ne vel levis subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur. Nos tamen cum predicta Ecclesia 168 omnes martyres, et eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, omni devotione veneramur.

Item Vitas Patrum Pauli, Antonii, Hilarionis, et omnium eremitarum, quas tamen vir beatissimus descripti Hieronymus, cum honore suscipimus.

Item actus beati Silvestri apostolice sedis praesulæ, hec ejus qui conscripserit nomen ignoretur, a multis tamen in urbe Roma catholicis legi cognovimus, et pro antiquo usu multæ hoc habuita Ecclesiæ.

Item scriptura de inventione Dominiæ crucis, et alia scriptura de Inventione capituli beati Joannis Baptista novella: quidem relationes sunt, et honoribus eis catholici legunt. Sed cum hæc ad catholicorum manus adveniant, beati apostoli Pauli præcedat sententia: *Omnia probate, et quod bonum est, retinet.*

Item Rufinus vir religiosissimus plurimos Ecclesiastici operis edidit libros, nonnullas etiam scripturas interpretatus. Sed quoniam tenetabili Hieronymus eum in aliquibus de arbitrio liberitate motu, illa sententia, quæ prædictam beatum Hieronymum sentire cognoscimus, et non solum de Rufino, sed etiam de universis, quos vir sapientis memorialis zelo Dei et fidei religione reprehendit.

Item Origenis nouallæ opuscula, quæ vir beatissimus Hieronymus non repudiavit, legenda suscipimus; reliqua autem eum auctore suo dicimus retinenda.

Item Chronica Eusebii Cœsarénensis, atque ejusdem historiarum ecclesiasticarum libros, quoniam in primo narrationis sue libro repueri, et post in latitudibus atque excusatione O.igenis schismatis utrum conscripserit librum; propter remnam tamen singularem notitiam, quæ ad instructionem pertinent, usque quaque non dicimus retinendo.

Item Orosium vi. um eruditissimum collaudans, qui videlicet necessariam nobis adversus Paganorum calumnias optimavit historiam, miraque brevitate concrexit.

Item venerabilis viri Sedalli opus paschale, quod heroëis de cripstæ Verbi, insig. i laude præfetti mus: Juveni quoque nihilominus laboriosum opus non spernimus sed miramur. Cetera, quæ ab hereticis sive schismatis conscripta vel prædicta sunt, nullatenus recipit catholicæ et apostolicæ Romanae Ecclesiæ, è quibus pauca, quæ ad memoriandæ vererunt et a catholicis vitanda sunt, creditimur esse subdenda.

V. De opusculis et notitia librorum apocryphorum quæ non recipiuntur.

In primis Arminiensém synodum a Constantio Cœsare Constantini filio congregatam, mediante Tattio præfatio, ex tunc, et nunc, et in æternum confitemur esse damnatam. Itinerarium quoquæ in nomine Petri apostoli, quod appellatur sancti Clementis, libris numero novem, apocryphum esse scimus.

Actus nomine Andreæ apostoli apocryphi.

Actus nomine Thomæ apostoli libri derem apocryphi.

Actus nomine Petri apostoli apocryphi.

Actus nomine Philippi apostoli apocryphi.

Evangelia nomine Matthei apocrypha.

Evangelia nomine Barnabæ apocrypha.

Evangelia nomine Jacobi minoris apocrypha.

Evangelia nomine Petri apostoli apocrypha.
Evangelia nomine Thome, quibus Manichæi utinatur, apocrypha.

Evangelia nomine Bartholomæi apocrypha.

Evangelia nomine Andreæ apostoli apocrypha.

Evangelia quæ falsavit Lucianus, apocrypha.

Evangelia quæ falsavit Ilesychius, apocrypha.

Liber de Infancia Salvatoris apocryphus.

Liber de Nativitate Salvatoris et de Maria, vel obſtetricie apocryphus.

Liber qui appellatur Pastoris, apocryphus.

Lib. i omnes quæ fecit Leucius discipulus diaboli, apocryphi.

Liber qui appellatur Fundamentum, apocryphus.

Liber qui appellatur Thesaurorum, apocryphus.

Liber de liliabus Adæ adjectus Genesi apocryphus.

Cento de Christo, Virgilianis compaginatus versibus, apocryphus.

Liber qui appellatur Actes Teckæ et Pauli, apocryphus.

Liber qui appellatur Nepotis, apocryphus.

Liber Proverbiorum ab hæreticis conscriptus, et sub sancti Sixti [Æm., Stephanii] nomine præsignatus, apocryphus.*

Revelatio quæ appellatur Pauli, apocrypha.

167 Revelatio quæ appellatur Thoma, apocrypha.

Revelatio quæ appellatur Stephani, apocrypha.

Liber qui appellatur Transitus, id est, assumptio sanctæ Mariæ, apocryphus.

Liber qui appellatur Pœnitentia Adæ, apocryphus.

Liber de Ugia nomine Gigante, qui post diluvium cum dracone ab hæreticis pugnasse singitur, apocryphus.

Liber qui appellatur Testamentum Job, apocryphus.

Liber qui appellatur Pœnitentia Origenis, apocryphus.

Liber qui appellatur Pœnitentia sancti Cypriani, apocryphus.

Liber qui appellatur Pœnitentia Jannis et Mambrae, apocryphus.

Liber qui appellatur Sortes apostolorum, apocryphus.

Liber qui appellatur Jus apostolorum, apocryphus.

Liber qui appellatur Canones apostolorum, apocryphus.

Liber Physiologus ab hæreticis conscriptus, et Beati Ambrosii nomine præsignatus, apocryphus.

* Ex Æm. et ceteris. In Alv., Assiani.

A Historia Eusebii Pamphyli apocrypha.

Opuscula Tertulliani apocrypha.

Opuscula Laetantii, sive Africani apocrypha.

Opuscula Posthumiani et Galli apocrypha.

Opuscula Montani, Priscillæ, et Maximillæ apocrypha.

Opuscula Faustini Manichæi apocrypha.

Opuscula Cominodiani apocrypha.

Opuscula alterius Clementis Alexandrini apocrypha.

Opuscula Tascii Cypriani apocrypha.

Opuscula Arnovi [Æm., Arnophi] apocrypha.

Opuscula Ticoni apocrypha.

Opuscula Cassiani presbyteri Galliarum apocrypha.

Opuscula Victorini Pictaviensis apocrypha.

Opuscula Faustini Regiensis Galliarum apocrypha.

Opuscula Frumenti Cæci apocrypha.

Epistola Jesu ad Abgarum apocrypha.

Epistola Abgari ad Jesum apocrypha.

Passio Kirici et Ju'itæ apocrypha.

Passio Georgii apocrypha.

Scriptura quæ appellatur Salomonis interdictio, apocrypha.

Thyllacteria omnia, quæ non angelorum ut illi consingunt se, dæmonum magis nominibus conscripta sunt, apocrypha.

Hec et his similia quæ Simon magus, Nicolaus, Cerinthus, Marcion, Basilides, Ebion, Paulus etiam Samosatenus, Photinus et Bonosus, et qui simili errore defecerunt, Moutanus quoque cum suis obscenissimis sequacibus, Appolinaris Valentinus, sive Manichæus, Faustus Africanus, Sabellius, Arins, Macedonius, Eunoadius, Novatus, Sabbatius, Callistus, Donatus, Euſtathius, Jovianus, Pelagius, Julianus Celanensis, Cœlestinus, Maximianus, Priscillianus ab Hispania, Nestorius Constantinopolitanus, Maximus Cynicus, Lampetius, Dioscorus, Eutiches, Petrus, et alius Petrus, e quibus unus Alexandriam, alius Antiochiam inaculavit, Acacius Constantinopolitanus cum consortibus suis, nec non et omnes hæresiarchæ, eorumque discipuli, sive schismatici doenerunt vel consisperunt, quorum nomina minime retinuimus, non solum repudiata, verum etiam ab omni Romana catholica et apostolica Ecclesia eliminata, aucturioique sequacibus sub anathematis insolubili vinculo in æternum constemur esse damnata.

Explicit Decretale editum a papa Horminda.

PRÆFATIO HISTORICO-CRITICA

IN VERAM ET GENUINAM COLLECTIONEM

VETERUM CANONUM ECCLESIAE HISPANÆ,

A DIVO ISIDORO,

HISPALENSI METROPOLITANO, HISPANIARUM DOCTORE,
PRIMUM, ET CREDITUR, ADORNATAM;

CONSEQUENTIBUS DEINDE SÆCULIS AB HISPANIS PATRIBUS AUCTAM; E PLURIBUS MSS. COD. VENERABILIS ANTIQUITATIS, TOLETANIS
NEMPTI, SCURIALENSIUS, RIVIPOLENSIEUS, GERUNDENS, CORDUBENS, URGELLENS, ET ALIIS ERUTA, ET AD HJVRUM FIDEM
CASTIGATAM, STUDIO ET OPERA ANDREÆ BURRIEL, SOCIETATIS JESU.

Auctore CAROLO DE LA SERNA SANTANDER. Brux. 1800.

CAROLUS DE LA SERNA SANTANDER, LECTORI SALUTEM D.

Orto jam sere annorum spatium elapsum est ex quo præstantissimam ac genuinam canonum collectionem, a divo Isidoro, Hispalensi metropolitano, adornatam, quam e miss. Codd. optime notas exscriptam posse video, publici juris facere et tueram. Quocirca, et brevem, quam tibi exhibeo, lector benevolo, præfationem, et doctissimi viri Andreae Burriel encomium, operi premissum, prelo paraveram; sed permulta ac variae temporum perturbationes, tumultus exorti, horrida bella, innumeraque inde nacentia, quibus adhuc obruimur, malis, ab incepto desistere invitum coegerunt. Nunc vera per litteras admonitus et novam beati Isidori operum Editionem in Italia parari, et antiquam episcopis Hispanis auctoritatem, secundum veram Ecclesie veteris disciplinam, ab Hispaniarum rege catholico Carolo IV restituendam cururi, non nihil his rebus exequendis adjumento fore credidi, si qualemque hanc præfationem meam, in qua de bento Isidoro Hispalensi, deque Ecclesiis Hispani jure canonico veteri maxime agitur, prelo submitterem.

Ecquando enim felicissimum hoc facere liceat, quam cum de retiri et vera Ecclesie disciplina restauranda agitur? Quid gratius dulcissime præsulibus Hispanis esse queat quam e tenebris, quibus inoluta per tot sæcula jacet, erui, notamque viris litteratis fieri Isidorianum canonum collectionem, per quam integerrima olim efforuit Ecclesia Hispana, mores restituit, exorta composuit dissidia, ac metropolitarum jura, etiam sub diro diutinoque Maurorum imperio, illibata servavit?

Neque novam beati Isidori operum Editionem in Italia meditantibus ingrata, ut opinor, erit hac brevis præfatio; ex eis quippe facile agnoscet, illustriora Hispalensis præsulis opera inedita adhuc delitescere, quæ quidem jam editis adjicienda omnino sunt, si omnibus numeris absolutam ejus operum collectionem in unum corpus redigi desideratur. Quapropter edenda necessario sunt cum reliquis landati Isidori operibus sequentia.

Primo: Versio Latina vulgata bibliorum sacrorum, Biblia Gothica (a) nuncupata, a beato Isidoro recentia, cuius mentionem fecimus n. 62 et 63 nostræ præfationis. Hujus versionis col. ex pulcherrimus peretatus, forsitan et exculo vii exaratus, asservatur in bibliotheca Toletana ecclesie.

Secundo: Vera ac genuina canonum collectio, de qua hic agitur, ab ipsa Isidoro adornata.

Tertio: Liturgia vetus Isidoriana, Toletana, Mozarabe, quam Isidorus noster ad usum Ecclesie Hispanie recensuit; quocirca consulenda sunt manuscriptorum exemplaria vetustissima, quæ in laudata bibliotheca Tolclana ecclesie asservantur. Hujus liturgie mentionem fecimus n. 63, nota 47. (b).

Quarto: Forum judicum, in quo primæ Hispanie leges continentur, quæ ut n. 47 observavimus, nondum abrogatae sunt, atque post canonum collectionem omnibus sere Codicibus antiquis inveniuntur insertæ. Hoc enim opus tempore Sisenandi regis in concilio iv Toletano, cui beatus Isidorus presedit, approbatum suis creditur, et ab ipso Isidoro in novum ordinem redactum (c).

Ez diets patet, quantus in nova Isidori Editione adornanda labor, quantum in consulendis conferendisque mss. Codd. studium ab editoribus sit adhibendum, ut reliqua tanti scriptoris opera accuratissime in lucem prodeant.

Habes, candide lector, nostræ præfationis conspectum. Vale.

(a) Vide Isidoriana, cap. 77, Patrol. tom. LXXXI, ubi Arevalus Bibliorum questionem eruditè discutit. EDIT.

(b) Isidoriana liturgia duobus sequentibus tomis contingebitur. EDIT.

(c) Eruditus editor Romanus evidenter demonstravit, Forum judicum B. Isidoro non tribuendum fore. Vide Isid. iama, cap. 92, Patrol. tom. LXXXI, ubi elucidat hanc questionem. EDIT.

PRÆFATIO HISTORICO-CRITICA.

PRÆLOQUİUM. — In illustrandis canonum collectio-
nibus eruditorum la! orcs.

1. Post tot doctissimorum virorum in d'gerendis

(1) Bibliotheca Juris canonici veteris, Graece et Latine, ex Editione Guillelmi Voellii et Heurici Justelli, Parisiis, 1661, 2 vol. fol.

(2) Codex canonum vetus Ecclesie Romanae, a Francisco Pithœo restitutus. Parisiis, ex typog. regia,

illustrandisque canonum collectionibus indefessos labores vigilasque, post Voellii et Justelli (1), Pi-
thœi (2), Beveregii (5), aliorumque eximia in hoc

1787, f. l.

(3) Guillelmi Beveregii Synodicon, seu Pandecta canonum apostolorum, etc., Graece et Latine. Oxonii, W 1. 1672, 2 vol. fol.

genero opera, novam hanc collectionem in lucem profire perinutile non paucis videbitur, noctuanque nos Athenas ferre arbitrabuntur; quid enim, inquietat, in hoc canonum codice novum, aut litterariorum observatione dignum, quod in ceteris canonum et conciliorum collectionibus scope iterumque recusum non inveniatur? Quid quod aliunde non possit expeti? maxime cum vix illa bode sit bibliotheca publica vel privata, que unam alteramve canonum collectionem non possideat, omnia haec, vel solum principia continentem.

2. Hae licet speciosa sint, multis tamen adductus rationibus, hanc non parvi momenti collectionem, B. Isidoro, episcopo Hispanensi, non levibus argumentis, ut infra patet, adscriptam, que ad instaurationem purioris Ecclesiae discipline, et canonum antiquorum observantiam plurimum conferret, publici juris facere in animum induxi, quod sequi et huius consulent, ut spero, eruditii omnes qui antiquitatibus ecclesiasticis delectantur, qui hanc qualicunque prefationem meam amice perlegere dignabuntur.

3. Et sane, si aliae defuerint causa, non illa levis est, quod hic pretiosissimus codex, canones spiritu Dei conditos, et totius mundi reverentia consecratos amplectens, orbi litterario vel penitus incognitus, vel saltem minus notus usque adhuc in obscuru jacuerit, non sine Ecclesiae catholicae detimento, Hispaniarum dedecore ac beati Isidori Hispalensis praesulis injuria.

4. Accedit eo, quod nullus unquam codex canonum existiterit, privata publicave auctoritate collectus, huic nostro comparandus, sive ejus amplitudinem species, sive ejus ordinem et pulchram dispositionem, aut, quod magis est, monumentorum que in eo continentur canonicam auctoritatem; nihil, quippe in illis offendes quod genuinum non sit, atque ab omni interpolationis labe purum, nihil quod quinquecunq[ue] noris eriticorum etiam acutissinam perspicaciam refugiat; quod autem ad documentorum multitudinem spectat, preter canones Graecos et Africanos, contineat etiam hic codex Hispanos et Gallicanos, qui in ceteris antiquis Codicibus desiderantur, una cu[m] centum et amplius epistolis pontificum Romanorum, que omnia optima ratione disposita sunt et ordinata.

5. Addo præterea non parvi me duxisse Hispaniam ejusque doctorem clarissimum Isidorum, Hispalensem episcopum, a columnis vindicare: cum enim Ecclesia Hispania una omnium maxime gloriari posset in sua canonum collectione præstantissima ac integerrima, per quam priscam disciplinam illibatam servavit, collapsaque restituit, non solum per felicissima Gotorum regum tempora, sed etiam sub durissimo diutinoque barbaro gentis imperio, ut ex codice Arabico infra a describendo, qui in celeberrima Seuriensi bibliotheca asservatur, facile cuique patet, multis tamen abhinc seculis, hoc est, ab-

A Hiacmari Remensis temporibus ad hunc u[er]o que diem, Hispania ipsa ejusque doctor Isidorus, falsa criminatione, tanquam fabricatores consilie Isidori Mercatoris collectionis, suppositiis ac interpolatis monumantis referit, a multis insinuantur: quin Hispanorum inventus est ullus qui patre defensione suscepit, cum factum est evulsum fuisse, ex sola bujus codicis exhibitione, quo ad decimum tertium et ultra saeculum usus est Ecclesia Hispana, orbi litterario patetacere illius impurissimæ collectionis auctorem Hispanum non fuisse, neque ejusmodi collectionem in Hispania fuisse constitam.

B 6. Demum ut hinc intelligatur supremam sedis apostolice auctoritatem, quam ex ejusdem collectionis monumentis Ecclesiani Hispanam semper agnoscisse ostenditur, suppositiis interpolatiis antiquitatis monumentis minime nisi, sane falsas merces ab Isidoro Mercatore ad finem saeculi octavi vel non invenire in vulgo sparsas, potius episcoporum et metropolitanorum quam Romani Pontificis juribus favere, clarissimus Blascus multis gravibusque argumentis jam olim demonstravit (4).

C 7. Uis igitur rationibus permoti, hanc præstantissimam collectionem Isidorianam in lucem damus; ut autem illa melius innotescat, atque nos Hispaniam ipsam ejusque doctorem egregium Isidorum Hispaniensem ab injusta de interpolatione veterum canonum et decretalium criminatione vindicemus, hanc historicam prefationem, in septem paragraphos divisam, præmitimus, cuius ratio summariu[m] hæc est: primo manuscripti Codices hujus collectionis, in variis bibliothecis asservati, recensentur. Exacta præcipuum codicum descriptio § 2 exhibetur, ad eujus caelestis codicis Arabici, singularis sane ac prætantissimi, notitiam damus. Agitur deinde § 3 de origine et compositione hujus collectionis Ecclesiae Hispanæ, premissa brevi notitia historica de præcipuis canonum codicibus antiquis. Quarto de veteri codice, quo Ecclesia Hispana ante Isidori Hispalensis tempora usus est, summarim dissertatur. § 5 firmis imis argumentis stabilitur B. Isidorum, Hispalensem episcopum, hanc canonum collectionem ad unum Ecclesiae Hispanæ concinnasse; ex ea autem præstantissima collectione impurissimam Mercatoris congeriem fluxisse § 6 videre est, quam tamen nec in Hispania nec ab Hispanis congestam fuisse ostenditur. Denum supremam sedis apostolice auctoritatem ab Hispanis Patribus agnitam fuisse ex ipsius collectionis documentis demonstratur.

§ I. Recensentur Codices quamplurimi hujus collectionis Isidorianæ, nondum editæ.

D 8. Hujus nostræ præstantissimæ collectionis, a beato Isidoro Hispalensi concinnata, quamplurimi mss. Codd. membranacci, litteris Gothicis et Lombardicis, scculo ix, x, xi et xii, exarati, in variis tam publicis quam privatis Hispaniæ bibliothecis, ac ecclesiæ um archivis studiose asservantur; nam pri[er]e eos

(4) Caroli Blasci, de collectione canonum Isidori

quorum mentionem facit celeberrimus et nunquam satis laudandus Antonius Augustinus, archiepiscopus Tarracensis, in suis ad Joan. Bapt. Perezum, sanctæ Toletanæ ecclesie quondam canonicum, postea Segobricensem episcopum, litteris Illerdic datis 13 Julii et 30 Augsti anni 1576 (5), exstant alii quinque Codices optimæ notæ in bibliotheca regia Matritensi, e monasterio Scuriensensi eadem advecti a clariusimo viro D. Blasio Nasarre, ejusdem bibliothecæ regiae Matritensis quondam præfecto, inter quos eminent duo celeberrimi, *Vigilunus* scilicet et *Emilianensis*, quorum descriptio paragrapho sequenti exhibetur; alterum codicem, ecclesie Palentinoe a sapientissimo rege Alphonso dono datum, Burriel noster primus indicavit, effectique ut in laudatam bibliothecam regiam, ubi nunc exstat, transferretur.

9. Asservantur præterea in archivio metropolitanæ ecclesie Toletanæ, quamplurimis aliis Manuscriptis pretiosis, ad historiam et antiquitatem ecclesiasticam et civilem spectantibus, resertissimo, duo præstantissimi Codices membranacei nostre collectionis; suum quoque ecclesia Cordubensis obtinet; exstant et duo alii pervetusti in tabulariis ecclesiarum Gerundensis (6) et Urgellensis (7), quorum variantes lectiones exscripti laudatus P. Burriel, qui alium etiam antiquissimum codicem ad manus habuit, in bibliotheca regia Matritensi nunc asservatum, quem a suo quondam possessore M. D. Garcia Loaisa, archiepiscopo Toletano, *Loaysa-Carvajaleum* appellavit.

10. Duos alias Codices antiquissimos recensuit in monasterio Rivipullensi, apud Catalanos, vir celeberrimus ac omni laude dignissimus, Petrus de Marca, archiepiscopus Parisiensis; ex hisce enim prefationem genuinam Isidorianam descripsit, ac suis opusculis inseruit.

11. In monasterio Cellæ Novæ apud Gallegos, alterum codicem nostre collectionis extitisse, fragmentum indicis in eo contentorum, a R. P. Henrico Flores io evulgatum, demonstrat. Dolendum sane est quod hic codex perditus fuerit, concilium quippe Toletanum XVIII. a multis frusta quæsitum, in eo continebatur (8).

(5) Exstant cum pluribus aliis doctorum virorum epistolis, ad calcem operis eximii, cui titulus *Censura de historias fabulosas*, post mortem eruditissimi auctoris D. Nicolai Antonii, cura et studio celeberrimi viri D. Gregorii Majansii in lucem editi, Valentie, typis Ant. Bordazar, 1742, fol.

(6) Concilia duo Gerundensis, quæ in sua collectione regia maxima imprimi curavit Harquinus, tom. XI, col. 1671-1672, ex hoc codice Gerundensi descripta fuerunt a nobiliss. D. Josepho Taverner, ecclesie Barcinonensis canonico.

(7) Hunc codicem celebriorem reddidit sapientissimus vir D. Ferdinandus de Mendoça; nomina quippe presbyterorum, qui concilio Illiberitano interfuerunt, ex eo descripti, ac in suo eruditissimo Commentario de concilio Illiberitano, imprimi curavit.

(8) Flores., *Espanna sagrada*. Tom. VI, pag. 255, 254.

(9) Epistola Romauoru pontificum, studio Petri

A 12. Compluti, in bibliotheca collegii majoris, a celeberrimo viro D. Franc. Ximenz de Eisneris instituti, nonnulla manuscripta exemplaria studiose asservantur; aliud præstantissimum et antiquissimum obtinet bibliotheca Cesarea Vindobonensis, codem translatum ex arce Ambrosiana Mediolanensi. Exactam codicis descriptionem præ oculis babeo Bernardi Gentilotii, ejusdem bibliothecæ quondam præfecti, manu exarata. Illud equidem singulare est, quod ex tam multis exemplaribus manuscriptis collectionis genuine Isidorianæ, hoc unum putum purum Vindobonense extra Hispaniam hodiecum repertum sit: purum, inquam, nam que eruditissimus P. Constant' Benedictinus ad manus habuit in Gallia, spuriis mercibus ex Mercatoris collectione depromptis, intermixta ac interpolata esse recognovit (9).

13. Demnur, ut cæteros omittam manuscriptos Codices minus notos, vel qui in variis bibliothecis cum tineis et blattis pugnantes delitescant, coronidis loco adjiciant, quod de nonnullis aliis scriptum nobis reliquit in suo Itinerario, Hispanica lingua conscripto (10), Ambrosius de Morales, vir summus, Hispaniarum antiquitatum diligentissimus scrutator, qui de mandato Philippi II, Hispaniarum regis maximi, Legionis et Gallecia regna, Asturicensemque principatum peragravit, ut antiquitates, manus, coenotaphia, Codicesque manuscripts, in variis ecclesiistarum ac monasteriorum bibliothecis latentes, accurate recenseret, recensitaque describeret, auctio scripto consignaret (11).

C 14. Hic igitur vir eruditissimus, tit. rx, pag. 53, laudati operis, ubi de monasterio sancti Zoili de Carrione agitur, manuscriptum codicem hujus nostre collectionis, ibi asservatum, describit, in quo scriptum legitur: *Inchoatus est liber iste XIII Kalendas februarii, era DCCCCLXXXVI* (12) (anno Christi 948). In bibliotheca monasterii sancti Facundi, ordinis sancti Benedicti, aliud codicem (13), Carrionensi antiquorem, ad cuius finem quedam deiarabuntur, se vidisse testatur. *La ditissima omnis generis Manuscriptorum bibliotheca ecclesie Ovetensis*, præstantissimum et antiquissimum codicem collectionis nostre, litteris gothicis majusculis ex-

Constant. Parisiis, 1721, fol.

D (10) Hujus itineris relationem, ex ms. autographo monasterii Scuriensensi recensitam, in lucem edidit R. P. Henricus Flores., qui suas notas Vitamque auctoris adjectit, hoc titulo: *Viage de Ambrosio de Morales*, etc. Madrid, A.º Marin, 1765, fol.

(11) Illo mandatum regium, Matrii 18 Maii dat., exstat pag. 2 et 3, laudati Itinerarii.

(12) Hæc sunt ejus verba: Tieneu poos libros, mas entre ellos uno de concilios, que con razon puede y debe ser muy estimado: es de letra gothica, y tiene luego al principio pintada la S. nta Cruz de Oviedo, y luego la cifra ordinaria en que dico Theodemiri abbas liber, dice luego en otra plana: *Inchoatus est liber iste XIII Kalendas Februarii era DCCCCLXXXVI*.

(13) Hunc codicem sancti Facundi ipsissimum esse crederem, quem sepius laudatum in vento a Garcia Loaysa. *Concilia Hispanæ*, pag. 4, 610, 719 et alibi.

ratum, ad manus habuit; hunc codicem, Toletensi urbe a Mauris capta, eodem importatum credit (14). Demum, præter antiquissimum et ubique lacerum in monasterio Sancti Petri de Montibus, ordinis Sancti Benedicti, repertum, cuius mentionem facit pag. 174, alium vetustissimum recognovit asservatum in archivis ecclesie Lucensis, effectique ut in celebrinam bibliotecam Scorialensem transferretur, ubi mala fortuna, magnaque litterarum detimento, una cum pluribus aliis pretiosis: imis manuscriptis Codicibus flammis absorptus fuit in lamentabili ac t. terribili incendio bibliothecæ Scorialensis, quod evenit anno Domini 1671. Hujus celeberrimi codicis Lucensis frequens et honorifica sit mentio in decreto Gratiani, a Gregorio XIII emendato; jussu quippe cardinalis de Quiroga, ab illustrissimo D. Joanne Baptista Perezio, canonico Toletano, postea Segobricensi episcopo, exemplar, ex eo descriptum et Romanum missum, non parum lucis correctoribus attulit (15). Sed de hoc iam dicta sufficiunt; superest nunc ut ad descriptionem præcipuorum Codicuum veniamus.

EXCERPTA CANONUM (16).

Concilia Graecæ.	
I.	Council. Nicenum.
II.	Ancyranum.
III.	Neocæsariense.
IV.	Gangrense.
V.	Sardicense.
VI.	Antiochenum.
VII.	Liodicia Phrigia.
VIII.	Constantinopolitan.
IX.	Ephesinum primum
X.	Calcedonense.
Concilia Africæ.	
XI.	Carthaginense prim.
XII.	secundum.
XIII.	tertium.
XIV.	quartum.
XV.	quintum.
XVI.	sexturn.
XVII.	septimum.
XVIII.	Milevitannum.
Concilia Gallæ.	
XIX.	Arlatense.
XX.	Valentinum.

XXI. Concil. Tauritanum.

XXII.	Regiense.
XXIII.	Arausicum.
XXIV.	Vaseuse.
XXV.	Agathense.
XXVI.	Aurelianense.
Concilia Hispaniæ.	
XXVII.	Iliberitanum.
XXVIII.	Tarraconense tempore Theodorici.
XXIX.	Gerundense ejusdem temporis.
XXX.	Casarugianum.
XXXI.	Ilerdense.
XXXII.	Valentinum.
XXXIII.	Toletanum prim.
XXXIV.	secundum.
XXXV.	tertium.
XXXVI.	quartum.
XXXVII.	quintum.
XXXVIII.	sextum.
XXXIX.	septimum.
XL.	octavum.
XLI.	nonum.
XLII.	decimum.
XLIII.	undecimum.

XLIV. Concil. Tolet. duodec.

XLV.	dec. tert.
XLVI.	dec. quart.
XLVII.	dec. quint.
XLVIII.	B acarense prim.
XLIX.	secundum.
L.	Capitula a Martino Ep. collecta (20).
LI.	Epistola Episcoporum de conc. Hispanensi.
LII.	H spaleuse secund.
Appendix.	
LIII.	Epaunense.
LIV.	Carpentoratense.
LV.	Vasense.
LVI.	Arvernense.
LVII.	Aurelianense.
LVIII.	Arvernuse ad Theodobertum regem.
LIX.	Arvernense tertium.
LX.	Casarugianum.
LXI.	Toletanum decimun-
	sextum (1).

(14) Pag. 91.

(15) *Viage de Mores*, pag. 104, nota 2. Ubi legitur quanta contentione R. P. Henr. Floresius exemplar ex Romano sibi frustra exscribi curavit.(16) *Alvelda*, parvum municipium est duabus ab urbe Locronio leuis Hispanicis distans.

(17) Hoc vetustissimum monasterium, quod ducenti quadam monachi habitasse feruntur, temporis iniuria collapsum, translatum i. de fuit in ecclesiam Sancte Marie Rotunda apud urbem Locronium, ex cuius biblioteca, de mandato Philippi II regis, hic codex in monasterium Scorialense importatus, inde in bibliothecam regiam Matritensem translatus fuit.

(18) Inter cetera ornamenta hujus codicis, novem effigies in eo depictas conspiciuntur: scilicet Cindesvindi, Recessvindi, Egiese, Sancti et Ramiri regum, Utracæ reginae, et Sarracini, Vigilæ et Garsie monachorum, qui hunc codicem exaraverunt et elabo-

raverunt.

(19) Hoc opus prodromum, quod *Excerpta canonum* inscribitur, nihil aliud est quam index materialium hujus collectionis, perutili et egregia methodo di-positus, ac in decein libros distributus: singulis quibusque libris index titulorum præfigitur, sub singulis vero titulis, canones conciliorum generalium et provincialium, necnon sententiae ex pontificis Romanorum epistolis decretalibus transcriptæ referuntur, capitulus et titulus collectionis, ad quos lector remittitur, indicatis. Hoc tamen ipsissimum opus est, quod Cajetanus Cenni ex Aguirrio descriptum Romæ publicavit, et pro codice ipso indicem male accipiens, magnifice inscripsit: *Codes veterum canonum Ecclesia Hispanæ*.

(20) H.ee capitula in nonnullis Codicibus synodus Braccarensis tertia nominantur, sed male.

(21) Post hoc concilium Toletanum xvi inventum inserta haec duo epuscula, scilicet: *Tractatus*

<i>Decreta præsumm Romanorum numero 103 hec ordine.</i>	Bonifacii I.	4	Anastasii secundi.	4
	Celestini.	3	Symmachii.	1
	Leonis I.	39	Hormisdæ.	10
Damasi Papæ.	Hilarii.	3	Vigilii.	1
Siricii.	Simplicii.	2	Gregorii Magni.	4
Innocentii I.	Felicit tertii.	3	Hormisdæ de recipiendis.	1
Zoemi.	Gelasii I.	2		

47. Subsequuntur deinde varia opuscula, necon non *Liber Judicum*, sive leges Wisigothorum, quæ omnia, ut nostro proposito aliena, prætermitto; hoc uauum adjiciam, has leges Wisigothorum, *Liber Judicum* vel *Forum Judicum* inscriptas, omnibus sero Codicibus nostre collectionis insertas inveniri, ut protere quæcum lauata collectione corpus juris canonici et civilis Hispaniarum conficiebant, et sane *Liber Judicum* manet abhuc in pleno vigore apud Hispanos, paucis abrogatis. Hæc de codice *Vigilano*, nunc de *Æmilianensi* dicendum.

48. Hic codex præstissimus a viris summis Ambrosio de Morales, Joanne Vazquez del Marmol, Joanne Baptista Perezio, Josepho Moret, et aliis saepe laudatus, a loco in quo scriptus est, vel in quo olim asservabatur, *Æmilianensis* nomen accepit; B jussu Philiippi II regis in monasterium Scuriensense premium advectus, mox in bibliotecam regiam Matritensem translatus fuit. Velascus presby'er, et, ut creditur, monachus monasterii Sancti *Æmiliani* de Cuculla (22) ordinis Sancti Benedicti, Sisebuto Episcopo et Sisebuto discipulo opem fermentibus, circa finem saeculi decimi elaboravit hunc codicem, qui, seu characterum formam, seu imaginum et ornamentorum praestantium et venustatem speces, precedenti *Vigilano* minime cedit. Constat ille 476 foliis membranaceis majoris formæ, quorum viginti priora varia continent prævia opuscula, versus quondam hexametros, imagines et ornamenta. Sequitur deinde codex canonum eo ipso ordine, eadem forma ac methodo quam *Vigilanus* obtinet; notandum tamen est in hoc codice *Æmilianensi* tredecim tantum concilia Toletana contineri, et in ejus appendice concilium Carpenteratense et Avernense tertium desiderari. Epistolæ decretales centum tres, ut in *Vigilano*, nuinerantur.

49. Quod vero attinet ad hujus codicis vetustatem, notandum est quo in margine prima pagina legitur hæc inscriptio, aliquantulum usu et vetustate obliterata:

Adam
usque era C
in qua
era editum opus
hujus codicis
fuit.

Hinc multi viri docti hunc codicem scriptum anno Domini 962 crediderunt, et sane si ab æra Hispanie Sancti Isidori de Fide catholica, et Chronicon quoddam regum Hispanie, a Floresio editum tom. XIII operis inscripti *Espana sagrada*. 4°.

(22) Monasterium Sancti *Æmiliani* de Cuculla nomine insignitum, antiquitate, opibus, totiusque ædificii amplitudine et magnificencia, cum primis Hispanie comparandum.

A nica M, vel millesima, subduxeris 38, summa 962 remanebit; hoc autem minime convenit cum subscriptione ad caelem hujus codicis, iuxta Urracæ, Sanctii, ac Ramiri regum esligies, apposita, ubi haec verba leguntur: *IN TEMPORE HORUM REGUM ATQUE REGINÆ PERFECTUM EST OPUS LIBRI HUJUS DI-CURRENTES ERA XXX*: unde manifesto appetet, hunc codicem scriptum suis post æram Hispanicam 1030, que anno domini 992 respondet, sed absque dubio ante æram 1040: alias enim loco xxx scriberetur tunc vel xi secundum illius temporis consuetudinem et usum.

20. Ex adverso imaginum Velasci scribæ, Sisebuti Episcopi et Sisebuti discipuli legitur hæc inscriptio margini apposita:

*Sisebutus Episcopus cum
scriba Velasco pr...
pariter cum Sisebut...
discipulo suo edid...
hunc librum... nen...
memorie eorum semp:
in benedictione.*

21. Antiquior his erat et emen latior eximius codex *Hispanensis*, qui e lamitoso incendio Scuriensensis monasterii anno Domini 1671, ut supra dictum est, una cum Lucensi codice vetustissimo periret; Ambrosius de Morales et Joannes Vazquez del Marmol hunc codicem, eo quod Hispalii scriptum crediderint. *Hispanensem* (23) dixerunt, sed eruditissimus Andreas Burriel, graviori ratione adductus, ab illius quondam possessore M. D. Martino Ayala, archiepiscopo Valentino, *Ayaleum* nominavit. Codicis hujus descriptionem ab illustriss. D. Joanne Baptista Perezio, Toletana Ecclesiæ quondam canonico, postea Segubrensi episcopo, factam, e mis. codice, quem possideo, exscriptam hic exhibemus :

« *Thesaurus magnus, o lector.*

22. « Quisquis es, o lector, qui in hunc librum incidisti, in priniis bene precare animæ reverendissimi domini Martini Ayale, archiepiscopi Valentini; qui, ut erat antiquitatis studiosus, hunc librum vere aureum ignor. nisi in hominum injurya semilarcerum, ne penitus interiret, in bibliotheca sua conservavit. Deinde agnosce quantum thesaurum in numeribus habeas, et stude, obsecro, ut per te hic liber Christiano orbi utilitatem et Hispanie tua decus pariat: vix enim profecto, nisi expertus, credes, quantum ab eo tempore, quo divus Isidorus Hispanensis concilia omnia et decretalia Pontificum epist.

(23) Garsia Loaysa codicem *Æmilianensem* pro Hispaniensi accepit, sed male, cum dissimiles omnino sint, ut ex eorum descriptione facile appareat; præterea codex *Æmilianensis* a Velasco scriba exaratus fuit, ut supra dictum est, post æram Hispanicam 1030. Hispanensis vero, quinquaginta et amplius annis antiquior, a Joanne diacono scriptus est æra 949.

Ias in unum collegit, ad hanc usque diem fuerint illa depravata, dum de inemendatis magis inemendata in dies transcribuntur; quoru[m] tamen magna pars ex hoc libro vetustissimo, si quis in eam rem animum intendat, restitui facile potest. Sed tute ipse fac periculum, experierisque in impressis voluminibus conciliorum infinitis locis quasdam dictiones pro aliis legi, quæ intelligentiam loci plane subvertant, multos canones in conciliis, et quasdam pontificum epistolas desiderari: ipsas porro episcoporum subscriptiones, quæ in plerisque Hispanie conciliis vel omnino, vel partim desunt, hic integre et fidelissime positas cernes; cum tamen illæ plurimum habeant momenti ad successionem episcoporum in nostris ecclesiis Hispaniensibus cognoscendam, et ad ordinem conciliorum digerendum. Vix enim ferendus ille ordo videtur conciliorum Hispaniensium, qui in libris impressis non sine magno Hispanorum hominum dedecore hactenus preposterus admodum circumferatur, qui facile tua opera emendari possint ex hoc codice, tum comparatis conciliorum inter se sub-

Nicennum concilium deest cum primo quaternione (24); insunt quinque sequentia:
 Gangrenensis suis.
 Sardicense integrum.
 Laodicense.
 Constantinopolitanum i, era 318.
 Ef-sinum primum.
 Calcedonense, era 488.
 Hactenus Graeca; sequuntur Latina Africana:
 Carthaginense primum.
 Carthaginense ii, era 4. 8.
 Carthaginense iii, era 435.
 Carthaginense iv, era 435.
 Carthaginense v, era 438.
 Carthaginense vi, era 457.
 Carthaginense vii, era 457.
 Milevitanum, era 440.
 Hactenus Africana; nunc Gallica:
 Arelatense primum.
 Arelatense ii.
 Arelatense iii, era 461.
 Valentini, era 423.
 Tauritanum.
 Regiense, era 477.
 Arausicanum, era 479.
 Vassense, era 470.
 Agathense, era 543.

25. Hactenus Perezius, ex quo quislibet intelliget, non immixto tam eximiis codicis jacturam eruditos dolore, licet non pauci adhuc supersint præstantissimi, et optimæ notæ in manuscripti codices, quos inter

CONTENTA CODICIS GERUNDENSIS.
Excerpta canonum (25). *Præfatio.*
 I. Concilium Nicenum.
 II. Synodus Ancyra.

(25) Deest quoque index materiarum, qui *Excerpta canonum* inscribitur.

(25) In hoc codice Gerundensi, nec non in Ugelensi, hæc Excerpta canonum aliter quam in cæteris Codicibus, methodo plane rudi ac indigesta ordinata sunt; canones quippe et sententiae conciliorum et decretalium ibi non describuntur, sed concilia tantum, a jure reuultum, citantur; unde nou sine causa

Aurelianense primum.
 Hactenus Gallica; sequuntur Hispaniensis:
 E'iberritanum, eodem tempore quo Nicenum.
 Tarragonense, era 554.
 Gerandense, era 555.
 Cesaraugustanum.
 Ilerdense, era 584.
 Valentini, era 584.
 Toletanum primum.
 Toletanum ii, era 585.
 Toletanum iii, era 627.
 Toletanum iv, era 671.
 Toletanum v, era 674.
 Toletanum vi, era 674.
 Toletanum vii, era 684.
 Toletanum viii, era 691.
 Toletanum ix, era 693.
 Toletanum x, era 694.
 Toletanum xi, era 713.
 Toletanum xii, era 721.
 Bracharense i, era 599.
 Bracharense ii, era 610.
 Hispalense i, era 628.
 Hispalense ii, era 656.
 Hactenus concilia: sequuntur epistole decretales Romanorum pontificum a Damaso u[er]e ad

Gregorium primum:
 Damasi duæ.
 Siricij tres.
 Innocentij primi 21.
 Zosimi duæ.
 Bonifacij primi quatuor.
 Celestini primi tres.
 Leonis primi trigesita novem.
 Hilarii tres.
 Simplicii duæ.
 Felicis tertii tres.
 Gelasii primi duæ.
 Anastasii secundi una.
 Symmachi una.
 Hormidæ decem.
 Vigilii una.

Gregorii primi quatuor.
 Decreta Romanæ sedis de recipiendis et non recipiendis libris.
 Consanguinitatum et affinitatum tabula.

In hoc codice deest xii Toletanum, quod fertur impressum, et præterea alia quatuor, quæ nondum fertuntur impressa, scilicet xiv, xv, xvi, xvii Toletana, quæ reverendissimus B. Carranza, archiepiscopus Toletanus, ait extare in codice bibliothecæ Sancti Facundi.

non insimum locum obtinet Gerundensis codex, cuius ordinis rationem et contentorum summam, omissis iis quæ ad collectionem canonum non pertinent, hic subjiciimus:

III. Concl. Neocæsariense.
 IV. Gangrenense.
 V. Sardicense.
 VI. Antiochenum.
 VII. Syn. Laudocr.
 VIII. Constantiopol., era 418.

IX. Syn. Constantinopolitanæ 163 episcop. (25 bis).
 X. Ephesina, era 489.
 XI. Calcedonensis, era 489.

creditur, ita a primo auctore fuisse consecrata, consequenti deinde tempore ab aliis perfecta et absoluta fuisse, ut in cæteris Codicibus habentur.

(25 bis) Quod est œcumenicum sextum, a PP. in concilio xiv Toletano congregatis quintum appellatum, eo quod œcumenicum quiliatum quoque adseriunt. Vide *Acta* § 5, num. 91 et seqq.

Concilia Africæ.

- XII. Conc. Carthaginense I.
XIII. Carthaginense II.
XIV. Carthaginense III.
XV. Carthaginense IV.
XVI. Carthaginense V.
XVII. Carthaginense VI.
XVIII. Carthaginense VII.
XIX. Mi'evitanum.

Sequuntur concilia Gallie.

- XX. Conc. Arelatense I.
XXI. Arelatense II.
XXII. Arelatense III.
XXIII. Valentiniun.
XXIV. Taur. mantuum.
XXV. Reginæ.
XXVI. Auracium.
XXVII. Vacense I.
XXVIII. Vacense II.
XXIX. Agarense.
XXX. Aurelianense I.
XXXI. Aurelianense II.
XXXII. Syn. Pannensis.

*XXXIII. Syn. Carpenteratensis.**XXXIV. Conc. Arbernense.**XXXV. Arbernen. II.**Sequuntur concilia Hispanæ.**XXXVI. Conc. Illiberitanum.**XXXVII. Tarraconeusæ.**XXXVIII. Gerundense.**XXXIX. Cesaraugust.**XL. Ilerdense.**XLI. Valetanum.**XLII. Toletanum I.**XLIII. Toletanum II.**Toletanum III.**Toletanum IV.**Toletanum V.**Toletanum VI.**Toletanum VII.**Toletanum VIII.**Toletanum IX.**Toletanum X.**Toletanum XI.**Toletanum XII.**Toletanum XIII.**LV. Conc. Toletanum XIV.**LVI. Toletanum XV.**LVII. Toletanum XVI.**LVIII. Toletanum XVII.**LIX. Syn. Bracarensis I.**LX. Bracarensis II.**LXI. Capitula ex orient. PP. a**Martino episcopo ordinatis.**LXII. Conc. Bracarensis IV (26).**LXIII. Syn. Hispaleensis I.**LXIV. Hispalensi II.**LXV. Synodus quæ gesta est in**provincia Lusitana apud**urbem Emericam.**LXVI. Sententiae quæ in veteribus**exemplaribus conciliarum**non habentur (27).*

Sequuntur deinde, ut in ceteris Codicibus, centum et tres et isto decretale Romanorum Pontificum, quibus subiectiuntur in modum appendicis concilia duo Gerundensia, quæ, ut nota 62 observatum est, Harduinus tomo XI collectionis regiae maximæ impruni curavit.

A etiam frequentissime appositis, majoribus litteris minio variegatis, integritate, munditie, correctissima denique totius vasti operis serie fulget. Ad oram primæ paginæ, in qua incipit liber primus summæ vel initio materialium, qui *Excerpta canonum* appellatur, hoc manu Gothica sursum deorsum scriptum legitur :

In quoatus est liber iste XIV, kalend. februarias.
era D. CCCC. LXXXVI.

Quæ era incidit in annum Christi 918. In ultima vero libri pagina, post Hermisdæ epistolam de recipienda et non recipiendis, hæc subscriptio reperitur, in qua octaginta sex annorum distantia notatur.

Explicit liber iste XXVII. Idus Kalendas aprilis era M' LXXII. Julianus presbiter indignus qui scripsit in honore Sanctæ Mariæ et Sancti Genesii martyris pro memoria ut pro me orare jubeatis ad Dominum si Deus pro vobis.

Hinc videtur in hac vel in praecedente inscriptionem errorem irrepsisse super anno exscriptionis hujus colicis prætantissimi.

30. Secundus codex, quem a loo ubi scriptus est *Complutensem Gothicum* vocare placuit, in eadem bibliotheca ecclesiæ Toletanæ, pluteo 15, n° 17, conservatur. Elegantissimum charactere non adeo rotundo, duabus perpetuo columnis, unaquaque pagina distincta, exaratus est. Titulis minio et coloribus variis decoratis, integritate, munditie, et exscriptioria diligentia non modica, licet præcedentis premium non æquæ.

C magni tamen ipse ab harum rerum æquis estimatoribus habendus est. Minus sane antiquus est quam *Toletanus*, scriptus enim est æra 1135, quæ incidit in annum Christi 1095, sed non ob id minoris æstimandus viris eruditis videbitur; cum hoc ipso constet apertissime circa initium jam xii seculi, ab Hispanis hominibus abominabiles illas male seriatim.

rensis male numerantur.

(27) Hæ sententiae nihil aliud sunt quam canones 48-70 concilii Agatensis.

I dori Mercatoris merces minime cognitas fuisse; si enim Mercatoris opus exscriptor agnovisset, illud potius ut magis copiosum excrivere quam hunc codicem absque dubio voluisset; sed de hoc plura paragraphe sexto dicendum.

31. In fine codicis, post epistolam Hormisdæ *de recipiendis et non recipiendis*, legitur haec subscriptio, litteris majoribus exarata:

nu
Finit liber canonum concilii Sancto
me ro
rum Patrum. Seu decreta Praesulum Ro
li o rum in
manorum feliciter. Deo gratias. Julianus
ins b
indignus presbiter scripsit. Is cuius est
lri c c
adjuvante Deo habitans in Albalaga quae
c i
sita est super campum laudabilem. IIII.
i

feria XVII. R. junias era T. C. XXXIII.

Inter lineas minoribus litteris conscriptum legitur: *Numero foliorum hujus libri CCCLI. Et vere hodie-* dum codex iste habet 348 folia membranacea utilia, scriptor absque dubio etiam non scripta folia numeravit.

32. Hactenus de Codicibus latinis præstantioribus superest, ut quod de raro sane et singulari codice Arabico in bibliotheca Arabico-Hispana Seurialeensi ab eruditissimo Michaeli Casiri disseritur, summatum referamus. Hic vir laudatus imo tomo I, pag. 541 laudatæ bibliothecæ, codicem nostrum sub num. MDCXVIII describit his verbis: « *Codex membranaceus pervetus, ac nonnullis locis ipsa vetus late vel mutius vel obliteratus, foliis constans 435, cu-* phicis olim litteris descriptus a presbytero quadam nomine *Vincentio*, ut liquet ex nota ad libri octavi calcem apposita; ubi ipse Vincentius librum hunc, prioresque septem cum aliis exemplaribus se contulisse, atque ad eorum fidem emendas propositetur. Codicis vero statem prope intellexeris ex altera hujusmodi nota, que in fine libri septimi legitur: *Absolu-* tus est divina ope liber septimus. Feria tercia die 17 Octobris, anno ævæ Hispanæ 1087, ad usum ridelicet nobilissimi episcopi Joannis Danielis.

33. « Quod ad operis titulum spectat, licet nullum præ se ferat codex utpote foliis aliquot ex initio defectus, verus tamen ac germanus titulus *Sacrorum canonum collectio ad usum Hispanæ Ecclesie esse omnino videtur, cum ex ipsius Hispanie sedum episcopaliu[m] quam continet recensione, tum ex his verbis, que ad libri x calcem occurruunt: Atque jam finis esto libri x et postremi COLLECTIONIS SACRORUM CANONUM. »*

34. Et infra: « Atque ita id genus collectionem se omnino habere, et mihi et clarissimo viro Joanni de Santander, ejusdem bibliothecæ præfecto, facta cum supra memoratis sive impressis sive mss. libris col-

(28) *Saphar*, ab Hebreo *Saphardi*, ut nonnulli putant, apud Arabes significat Hispania, unde videtur

latione, perspectum atque exploratum; ipsaunque proinde opus esse plenum, integrum, omnibus numeris absolutum, illum vero codicem ab Aguirrio et Cennio publicatum, nihil aliud censendum, nisi hujusc collectionis indicem: quippe qui cum ejus librorum divisione, titulorum serie, rerum argumentis plane consentiat. »

35. Hactenus Casiri, quibus adjiciam, utpote ejusdem argumenti, sequentes notas, quas Arabice et Hispanice scriptas manu viri doctissimi, omnique disciplinæ ac eruditionis laude ornatissimi Joannis de Santander, bibliothecæ regiae Matritensis quondam præfecti, sub oculis habeo. Eas autem ex Hispanico sermone Latinas ad litteram factas hic exhibeo, ut scriptoris Arabo-Hispani genium melius inspicias. Haec igitur notæ sic se habent.

« Ad calceum libri septimi codicis canonum, Arabice scripta a D. Paulo Hoddar, haec legitur subscriptio:

Absolutus est liber septimus cum gratia Dei, ejusque auxilio et adjutorio, feria tertia, nocte decima quarta ante quam completeretur mensis October 1087, ævæ Saphar (28); sequitur liber octavus cum benedictione Dei adjutoris, cui gratue ille sit.

« Hanc subscriptionem sequuntur quatuor versus Arabici, quibus exscriptor opus suum dedicat episcopo Abd-Elmalek his verbis:

Liber episcopo Abd-Elmalek, protectori generoso, liberali tempore sterilitatis, et misericordie, acuto, efficacique in dicendo, sculi sui Phœnici, doctori, nobili, benigno, perspicaci, per quem Deus renovat super nos benedictiones suas, et protectionem suam multiplicat super omnem creaturam. O! uinam conservet eum Deus! dum pluvia descendat e nubibus super terram.

« Ad calcem vero libri octavi exstat haec inscriptione:

Ego Vincentius presbyter peccator, servus Christi humillimus, absolvit hunc librum octavum sanctorum canonum hora octava matutina Domini primæ Quadragesimæ in qua die memoratur historia mulieris Samaritanæ, a qua Christus Dominus noster aquam petuit ab bibendum apud puteum Jacob. Haec ergo scripsi et scio vere quod licet manus mea aliquando consumenda est, et in nihilum redigenda, tamen, quæ illa excerpserit, remanebunt. vera deliciae in æternæ requie solum possidentur: quod ad infernum attinet, heu! malu[e] ejus non prevaleant et de pœnis ejus me liberet Deus, et faxit, ut ego permaneam semper in sua præsentia, quæ deliciosa est ei suavis, periude ac sua præmia. Qui post mortem meam hæc scripta legerit, oret Deum quotidie pro anima mea, oh! exaudiatur ejusmodi oratio. Amen.

36. Hec in notis; omittit alia ut minus necessaria. Ceterum ex hoc ipso codice sacrorum canonum, Arabice scripto, manifesto appetat quantus olim, ut verbis supra laudati Casiri utar, sacrarum litterarum amor, quantum catholicæ fidei, quantum ecclesiastice disciplinæ studium in Hispana gen[e]re vel inter barbare

hunc codicem Arabicum exaratum fuisse anno Christi 104°.

*serrutis aerumnas viguerit, vel inter Mahometanae A
cæratatis tenebras effulerit.*

37. Ex premissa igitur nostræ collectionis notitia, præcipuorumque codicum facta descriptione colligitur nullam hactenus canonum collectionem existisse, quæ non huic nostre facile concedat, sive monum nitorum quæ in ea continetur multitudine et auctoritas, sive optima descriptionis ratio spectetur: et sane quod ad ejus amplitudinem attinet, nemo non videt multa in ea concilia conteneri: Gallica præsertim et Ili panica, que in ceteris antiquis collectionibus desiderantur; plura deinde authentica, et genuina præsumum Romanorum decreta, a Dyonysio Exiguo aliisque canonum collectoribus, saeculo ix anterioribus, vel incognita, vel frustra quæsita.

38. Si vero illius ratio rectaque ordinis dispositio spectetur, primo intuita cuilibet patebit hanc nostram collectionem ceteris præstare; concilia quippe Graeca, Africana, Gallica, Hispanica, ceteraque monumenta ita in ea ordinata sunt et disposita, ut facile unicuique fuerit concilia consequenti tempore celebrata laudatae collectioni inscribere, nullo eodem dispositionis detimento, nulla ordinis inversione.

39. Verumtamen hoc ipsa collectio canonum amplissima, integerrima, omnibus numeris aboluta, in qua maxime præ ceteris gloriari potest Ecclesia Hispana, unius pseudo-Isidori temeritate et audacia confectis mercibus interpolata et corrupta, non solum Hispaniarum decus turpiter sedavit, sed etiam insignem collectorem falsarium affinxit, clarissimum, inquam, Isidorum, Hispalensem episcopum, qui a Patribus Toletanis, in concilio octavo congregatis, his honorib[us]tissimis verbis meruit insigniri: « Nostr[us] seculi doctor egregius, Ecclesiae catholicæ novissim⁹ decus, præcedentibus ætate postremus, doctrinæ comparatione non infimus, et, quod maius est, in sæculorum fide doctissimus, atque cum reverentia nominandus Isidorus. »

40. Quantum vero disciplinæ ecclesiastice, per octo prima sæcula integre conservate, detrimentum attulerit hæc ipsa collectio, a larvato Isidoro Mercatore pluribus segmentis spuriisque decretalibus vitiata, et per multa sæcula communii applausu recepta ob solum fons nominis splendorem, quo insignita apparuit (29), persusnum omnibus hodie est, eruditique de hoc argumento commentarii, a diversis auctoribus editi, id aperte demonstrant; quapropter supervacaneum duxi super hac re pluribus morari; illa tantum agemus quæ pro rei explanatione omitti vix possunt, et quæ pro nostri argumenti ratione dicere infra oportebit.

(29) Larvati Isidori collectio canonum, Caroli magnum tempore conflata, primum typis excusa est, et sub nomine Isidori Hispalensis edita, cura et studio Jacobi Merlini. Parisiis, expensis Galioti a Prato, bibi iopole, industria vero Johannis Conicularii, cataloga, hi, anno 1524, 2 vol. in fol.

(30) Canones et concilia, etiam genera'ia, decreto tantum synodi nationis, vel regni referebantur in

§ III. *De origine et compositione collectionis Hispanicæ, caue occasione de an quis canonum collectionibus summatis disseritur.*

41. Regule conciliorum, quas Graeci canones appellant, statutaque sanctorum Patrum eadem ratione codemque naturali ordine condita fuisse videantur, ac leges civiles et præscripta, rerum publicarum regimen constituentia. Et sicut genus humanum, ut primum in societatem convenit, primo lege naturali, patrum familiæ dispositione, priu[m] ducunque consilii et exemplo coepit gubernari; mox succrescente malitia et improbitate, ad res secunda vitæ inde nascentia, pro bono reipublicæ et securitate publica privataque, leges conditæ sunt et jus scriptum emersit; ita Ecclesia sancta Dei moribus tantum et exemplo, B sanctorum Patrum et presbyterorum præceptis, doctrina et prædicatione, nullo jure scripto priu[m] regelatur, donec consequenti tempore antiquæ discipline relaxatio, morum remissio in le orta, abusus, et pravæ consuetudines in Ecclesiam inductæ, episcoliæ et ministros Dei pro eorum munere coegerunt, ut synodos et concilia celebrarent, quibus remedia, his malis curandis opportuna, quærerent, collapsam disciplinam restituerent, fidelibus ac presbyteris ip[s]is integrerimam vivendi rationem, ecclesiæque administrandæ optimam præberent.

42. Regulus igitur et statuta in his synodis ab Ecclesiæ Patribus stabilita et scripto consignata, postquam in molem aliquam excrevere, plures eruditæ viri, vel presbyteri, vel episcopi ipsi, in unum congesta volumen pro sui studii commodiori usu collegerunt, que ita collecta in Ecclesiarum usum postmodum venere; cum autem, licet omnium Ecclesiarum Christiani orbis una sit fides, unus omnino dogma, disciplina tamen varia pro genio nationum et diversitate regionum: nam, ut dicit sanctus Gregorius in epistola ad Leandrum episcopum, in una fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa, quod insuper liturgie singulares, ritus et ceremonie variarum Ecclesiarum aperte demonstrant; faciunt inde est ut plures Ecclesiæ pro varietate consutudinum Codices suos pecuniares habuerint, in quos, preter canones conciliorum generalium omnibus Ecclesiis communes, referebant synodos a se celebratas, quibus adjiciebant diversarum Ecclesiarum statuta, quæ suæ discipline convenientia judicabant (50).

43. Hinc ostendunt variae canonum collectiones, que licet methodo diversa pro collectorum arbitrio dispositæ ac ordinatæ, materiarum tamen substantia inter se conveniebant; donec ab hereticis ecclesiæ catholicæ adversantibus, sanctorum Patrum

codicem, unde vim legis obtinebant. Hoc saltem apud Hispanos observatum fuisse constat ex concilio Toletano xiv, in quo Hispani presules a Leone II pontifice maximo per litteras invitati ut synodum œcumenicam vi recipierent et receptam evulgarent, post Chalcedonensem concilium debito honore, loco et ordine, collocandam decreverunt.

sententii interpolatis, et conciliorum canonibus conflictis, depravatae fuerunt, quod tanta illi calliditate et industria perfecerunt, ut per difficile postmodum eruditis fuerit vera a falsis, supposititiisque a genuinis secernere (31).

44. Exemplum ejusmodi corruptionis nobis suppeditat vetustissima illa collectio quæ *Canones Apostolorum* inscribitur, in quorum auctoritate expendenda diu multumque inter eruditos disceptatum est; alii enim omnes et integros, qui numero octoginta quinque circumferuntur, ab apostolis ipsis derivatos, et per sanctum Clementem papam promulgatos credunt, atque ut genuinum opus agnoscent. Alii e contrario tanquam apocryphos, vel ab hereticis adulteratos penitus rejiciunt; alii vero, medium quasi viam tenentes, quinquaginta tantum canones recipiunt, ceteris triginta quinque repudiatis. Cæterum illud certo certius est, hos canones, apostolorum nomine insignitos, ab Ecclesia Orientali communiter receptos, suoque in codice consignatos, antiquitate cæteris prestare, vernaque antique discipline vestigia in eis contineri; causa hæc forsitan Dionysio Exiguo fuit ut, ceteris omissis, quinquaginta priores, Latinitate donatos, in suo canonum codice evulgaverit.

45. Verum sive ipse Clemens, Romanus pontifex, sive quis alias saeculi tertii scriptor, ut plerisque visum est, hos antiquissimos canones collegerit, quia varie et misere ab hereticis interpolatos corruptiosque fuisse constat; jure ac merito Gelasius papa in concilio Romano, anno Domini 494 celebrato, inter apocrypha declaravit; quam ob causam Isidorus noster in hanc putam puram collectionem suam non admisit, uti aperte testificantur hæc verba, quæ in genuina prefatione ejusdem Isidori, ipsi collectioni prefixa, legitur: « *Canones, inquit, qui diemntur apostolorum*, seu quia eosdem nec sodes apostolica recipit, nec sancti Patres illis consensum præbuerunt, pro eo quod ab hereticis sub nomine apostolorum compositi dignoscantur, quamvis in eis quædam inventiantur utilia, auctoritate tamen canonica, atque apostolica eorum gesta constant esse remota, et inter apocrypha deputata (32). »

46. Verum enimvero Orientales Patres jam inde

(31) Familiaris semper hereticorum mos fuit sanctorum Patrum scripta adulterare, et sub illustrium virorum nomine pravam doctrinam et impia dogmata in vulgo spargere, ut hoc modo tintins et lœnante eorum scripta a catholicis legerentur, quod recte nobis expressum reliquit beatus Isidorus. Hispanensis episcopus, libro tertio *Sententiæ*, ca. 12, his verbis: *Tanta, inquit, est hereticorum calliditas, ut falsa veris malaque bonis permisceant, salutariibusque rebus plerunque erroris sui virus interserant, quo facilius possint pravitatem perversi dogmatis sub specie persudere veritatis. Plerumque sub nomine catholicorum doctorum heretici sua dicta conscribunt, ut adhuc tantisper lecta credantur. Nonnumquam etiam blasphemias suas latenti dolo in libris nostrorum inserunt, doctrinamque veram adulterando corrumpunt; scilicet vel adjiciendo que impia sunt, vel auferendo quæ pia sunt. Hec Isidorus. Et sane illis falsi crimen imputandum videtur, quorum intererat Codices vi-*

Aa primis Ecclesiæ temporibus in colligendis canonibus et statutis curam adhibuisse, ex his ipsis apostolorum canonibus compertum videtur. Et sane seculo quanto collectionem canonum Ecclesiam Orientalem habuisse, ex actis synodi Chalcidonis, quæ est œcumonica quarta, anno Dotuni 451 celebrata, comprobatur: recensebanit in ea canones conciliorum Nicenæ, Ancyranæ, Neocæsariensis, Gangrenæ, Antiochenæ, Laodicenæ et Constantinopolitanæ primi, sub una et continuata numerorum serie dispositi et ordinati, ut ex ipsis actis apparet; actione enim quarta, ubi de Caroso et Dorotheo agitur, canones Antiochenæ concilii quartus et quintus: *Si quis episcopus a synodo depositus; — Si quis presbyter aut diaconus, contempto proprio episcopo, etc., sub numeris 83 et 84 consignati, licet fuerint ex codice. Similiter actione xi, canones decimus sextus et decimus septimus ejusdem concilii Antiocheni, sub num. 93 et 96 recenti, a Leontio episcopo Magniæ electi relecti fuerint* (33).

47. Ex quibus facile cognoscetis, hanc canonum collectionem in Ecclesia Orientali receptam, atque ad ejusdem usum dispositam et ordinatam, eam ipsam esse quam postmodum a Dionysio Exiguo, sub anno sexto invenire, Latine redditam, Ecclesia Romana amplexa est; ex ipso enim Dionysii prefatione constat, illum canones conciliorum omnium usque ad Constantinopolitanum primum eodem ordine, sicut in Graeca auctoritate habebantur, digessisse, et sub una et continua centum sexaginta quinque numerorum serie dispositos suo codice interrusse; eni; ejus verba: « *Regulas Nicenæ synodi et deinceps omnium conciliorum, sive quæ antea, sive quæ postmodum facta sunt usque ad synodum centum quinquaginta pontificum, qui apud Constantinopolim convenerunt, sub ordine numerorum, id est a primo capitulo usque ad centesimum sexagesimum quintum, sicut habentur in Graeca auctoritate, digessimus.* »

48. Atqui si canones Nicenos viginti, Ancyranos viginti quinque, Neocæsarienses quatuordecim, Gangrenenses viginti, Antiochenos viginti quinque, sub una et continua numerorum serie recensuoris, facile invenies canones Antiochenos quattuor, quintum, decimum sextum et decimum septimum exacte re-

Dicare, ut malam causam deferderent. Ita Felix Urgeitanus, teste Hinckaro Remensi, codici S. Hilarii, in bibliotheca Caroli Magni, uisus intulisse reprehensus est, et corrupto librorum custode, pro verbo *Adoratur* scripsisse *Adoptatur*. Vide plura apud Germon *De veteribus Hereticis sacerdotiis. Coac. corruptoribus.*

(32) Hæc verba genuinae prefationis, a larvato Isidoro postmodum interpolata, hic exhibemus descripta ex prima editione, cura Jac. Merlini, Parisiis edita, anno 1524: *Denique propter eorum auctoritatem ceteris conciliis præposuimus canones qui dicuntur apostolorum, licet a quibusdam apocryphi dicantur, quoniam plures eos recipient et sancti patres eorum sententias synodali auctoritate roborerunt, et inter canonicas posuerunt constitutions. Ex quibus verbis fasarium et impostorem Isidorum facile cognoscetis.*

(33) Vide Labbe., *Concil. tom. VI, col. 437 et 692.*

spondere canonibus, ex codice Græco in concilio Chalcedonensi relectis sub numeris octogesimo tertio, octogesimo quarto, nonagesimo quinto et nonagesimo sexto, unde liquet codicem Græcum, cuius mentio sit in actis laudati concilii Chalcedonensis, nulla ordinis inversione Latine redditum, collectioni suæ Dionysium inseruisse.

49. Imo haec ipsam canonum collectionem a synodo Chalcedonensi laudatam tempore Innocentii primi apud Ecclesiam Romanam in usu fuisse mihi facile persuadeo, non obstante clarissimi viri Petri de Marca opinione, qui usque ad tempora hujus pape solos Nicænos canones laudatam Ecclesiam Romanam recepisse affirmat, insixta epistola ejusdem Pontificis Innocentii primi, ad clerum Constantinopolitanum directa (34), in qua haec verba leguntur: « Quod autem spectat ad canonum observantiam, solis illis parentum esse dicimus, qui Nicænae definiti sunt. Quos solos canones sectari et agnoscere debet Ecclesia catholica. Quod si a quibusdam alii proferantur qui a Nicænorum canonibus dissentiant et ab hereticis compositi esse arguantur, hi a catholicis censis rejiciendi sunt. Nam quæ ab hereticis sunt excommunicata, ea catholicis regulis adjungere non licet. Quippe illi perpetuo id agunt, ut Nicænorum Patrum concilium evertant. Non solum igitur illos canones non sequendos esse dicimus, verum etiam una cum hereticis ac schismatis dogmatibus penitus condemnanos, quemadmodum etiam in Sardicensi synodo jam condamnati sunt ab episcopis qui ante nos fuerunt. »

50. Nam haec ipsa verba opinionem laudatissimi viri Petri de Marca omnino subvertunt; et sane non ne clare demonstrant præter Nicænos canones, Sardicensis quoque concilium, quod laudant, ab Ecclesia Romana fuisse approbatum susceptumque? Imo quis in animum inducat, synodus Sardensem trecentorum circiter episcoporum consensu stabiliter, ceteraque omnia concilia sacrosancta, ubi non duo aut tres, ut verbis utar beati Agobardi Lugdunensis præsulis (35), sed viginti, aut triginta, plures episcopi non solum in nomine Domini, sed insu-

A per etiam fidè prædicti, sapientia illustres, vita clara, sanctitate reverendi, signis et prodigiis formidandi, pro disciplina Ecclesiæ stabilienda convenerant, ab Ecclesia Romana ignota omnino vel rejecta fuisse?

51. Præterea supra memoratis verbis nullo modo asserit Innocentius, Ecclesiam catholicam solos Nicænos canones admittere, ceteris sacrorum conciliorum canonibus rejectis; haec enim sententiam Innocentio affligere sine injuria nemo potest; sed, Ecclesiam Romanam canones non admittere ait, a Nicænorum dissentientes vel Nicænisi contrarios, hoc est canones ab episcopis Arianis, Nicænorum Patrum concilium evertente studentibus, in conventiculis editos, vel ab hereticis hominibus interpolatos et corruptos.

B 52. Demum, cum canones Nicæni concilii et aliorum conciliorum sub una et continua numerorum serie in codice recenserentur, ut supra observavimus, nonne dici poterit Innocentium sub nomine Nicænorum omnes canones, in codicem continua serie relatios, et unum quasi contextum efficients, comprehendendi voluisse? Sane primo intuitu unicuique veritati congruum esse videbitur, illum ipsum codicem canonum, in concilio Chalcedonensi laudatum, jami in le a seculo quarto Ecclesiam Romanam amplexam fuisse.

C 53. Cum vero haec ipsa canonum collectio, omnium que ad nos pervenerunt antiquissima, si canones qui dicuntur apostolorum excipias, a Dionysio Exiguo Latina facta, per Occidentem postmodum divulgata fuerit et ab omnibus fere Ecclesiis Latinis recepta, prætermissis minoris notæ collectionibus, a Theodoreto, Joanne Scholastico et aliis auctoribus compilatis, necnon et illa, quam ad calcem operum sancti Leonis Magni Paschasius Quesnellius apposuit (36), de Dionysiaca collectione nonnulla dicer oportebit.

54. Dionysius itaque a parvitate corporis, ut non nulli crebrent, seu melius humilitatis christianæ causa, ut communis fert opinio, Exiguus appellatus (37), morum pietate et eruditione clarus (38), qui, teste Beda, primus cyclus Paschales ab anno Dominice

D lenter exprimit his verbis: « Fuit nostris temporibus Dionysius monachus, Seytha natione, sed moribus omnino Romanus, in ultraque lingua valde doctissimus, reddens in actionibus suis, quam in libris Domini legerat, æquitatem, qui scripturas tanta curiositate discusserat atque intellexerat, ut undeque interrogatus fuisse, paratum haberet competens sine aliqua dilatione responsum. . . . Fuit enim in illo cum sapientia magna simplicitas, cum doctrina humilietas, cum facundia loquendi parcitas. . . . Qui petitus a Stephano episcopo Salonicano, ex Graecis exemplaribus canones ecclesiasticos moribus suis, ut erat planus atque disertus magnæ eloquentiae, luce compositus, quos hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur. . . . Qui tanta Latinitatis et Graecitatis peritia fungebatur, ut quosunque libros Graecos in manibus acciperet, Latine sine offenditione transcurreret, iterumque Latinos Atticos sermone legeret, ut crederes hoc esse conscriptum quod os ejus inoffense velocitate fundebat. »

(34) Exstat haec epistola apud Sozomenum, Historia ecclesiastica lib. viii, cap. 26.

(35) In libro adversus legem Gundohadi, pag. 119 tom. I operum sancti Agobardi, ex Editione Baluzii. Parisiis, 1666, 8°.

(36) Eruditissimus Dom. Constant in sua ad Romanorum pontificum epistolas prefatione, pag. lxvn et seqq., Paschasius Quesnellii rationes, quibus hunc codicem ad Romanam Ecclesiam pertinuisse probare contendit, multis validissimisque argumentis penitus evicit.

(37) Veterum scriptorum inventus est nullus qui Dionysium a parvitate corporis Exiguum nominatum fuisse asserat; cum vero auctores ecclesiastici illius actatis, monachi præsertim, humilitatis christianæ causa, minimos vel peccatores se dicere consueverint, Dionysium, modestiæ causa, qua erat preditus, se Exiguum nominasse communis opinio tenet.

(38) Cassiodorus auctor coœvus, cap. 53 *Divinorum Lectionum*, animum et in dulci Dionysii Exiguū lucu-

incarnationis natare cœpit (39), initio sexti seculi, rogatu Stephani episcopi Salonitani, adhortante item quodam Laurentio, ut ipse in præfatione testatur (40), eximiam canonum collectionem, e Græco sermone in Latinum translatam, clucubravit, ac in duas partes divisit, quatenus primæ canonum apostolorum quinquaginta priores inseruit; his subdidit canones conciliorum Nicenæ, Ancyranæ, Neocæsariensis, Gangrenæ, Antiochenæ, Laodicæ et Constantinopolitanæ primi, quos, ut supra dictum est, sub una et continua centum sexaginta quinque numerorum serie, sicut in codice Græco habebantur, dispositi. Addidit deinde canone Chalcedonensis, Sardicenses, et Africano, qui hanc primam partem codicis claudunt.

55. In secunda vero parte epistolas aliquot decretales collegit præsum Romanorum Siricii, Innocentii, Zozimi, Bonifacii, Cœlesti i., Leonis Magni, Gelasi et Anastasii, ubi opus suum absolvit Dionysius; decreta enim Hilarii, Simplicii, Felicis, Symachi, Hormisdæ et Gregorii junioris, quæ in recentioribus Dionysii codicibus habentur, ab alio collectore adjecta fuisse ex eo facile ostenditur, quod Dionysius Exiguus longe ante Gregorii junioris ætatem claruerit.

56. Hæc autem additamenta ab Hadriano primo pontifice maximo codici Dionysiano apposita fuisse creduntur: saltem ejus jussu id factum fuisse vel ex eo colligitur, quod in codice canonum, ab ipso Hadriano papa Carolo Magno sub finem seculi octavi Romæ oblata, laudata decretalia Hilarii, Simplicii et sequentium pontificum usque ad Gregorium juniorum continebantur: insuper inter complura manuscripta exemplaria codicis Dionysiani aucti, quæ in Gallia bibliothecis asservantur, unum vetustissimum anno Christi octingentesimo quinto exaratum ad manus habuit eruditissimus Simonius, Parisiis in abbatia Sancti Germani a Prato repositum, quod præfationem vel dedicationem ejusdem Hadriani papæ, Carolo Magno inscriptam, continebat (41).

57. Cæterum hæc canonum collectio quam Ha-

(39) In libro *De sex mundi Ætatibus*, ad annum 4480.

(40) En eius verba: «Domino venerabili mihi patre Stephano episcopo Dionysius Exiguus in Domino salutem. Quamvis clavisissimus frater noster Laurentius assilia et familiariter cohortatione parvitatem nostram regulas ecclesiasticas de Græco transferre impulerit, confusione, credo, præse translatiōnis offensus, nihilominus tamen ingestum tua beatitudinis consideratione suscepit. » Vide Labb. *Concil. tom. I.*

(41) Præfatio haec vel dedicatio Hadriani papæ impressa invenitur in Collectione conciliorum Labbe, tom. VI, col. 1820, et apud Harduinum, tom. III, col. 2033.

(42) Notandum hic est, in nonnullis hujus codicis exemplaribus manuscriptis capitula quedam inveniri, quæ sub nomine Hadriani Papæ ad Angilramnum circumferuntur; sed hæc capitulo ab ipso Angilramno, ut suæ causæ faveret, ex sicutiis pontificum epistolis excerpta fuisse videntur; verisimile enī est Angilramnum Metensem episcopum de quodam delicto forsan insulatum illa usum fuisse industria, ut jurisdictioni diocesane se subtraheret, applicatione ad sedem apostolicam intentata. Huic

A Adriano-Dionysianam dicere possumus (42), eo quod codicem Dionysianum purum una cum additamentis Hadriani pontificis maximi contineret; quamvis in ea canones qui dicuntur *Apostolorum*, a Gelasio papa in concilio Romano, anno quadringentesimo nonagesimo quarto celebrato, reprobati, et ab ipso Dionysio Exiguo in dubium vocali (43), inveniantur inserti; tanta tamen in Occidente viguit celebritate, ut, communis fere applausu, omnes sensim Ecclesie Latinae illam receperint.

58. Et sane dubitari vix potest hoc ipso canonum codice usum fuisse Ecclesiam Gallicanam; ad illum enim ut putum purum, antiquæ disciplinae regulas continentem, se referebat Hincmarus, archiepiscopus Remensis, in suis cum Nicolao primo contentiobiblis de causis episcoporum in concilio provinciali judicandis et executioni mandandis, non obstante ad sedem apostolicam provocatione, tum temporis per Isidori Mercatoris sicutiis decretales in ecclesiasticali disciplinam introducta; ex hoc ipso codice summarium compilavit Cresconius episcopus sub fine seculi octavi ad usum Ecclesie Africanae (44); hunc demum codicem Ecclesiam Magnæ Britanniae recepisse, epistola Leonis quarti ad episcopos ejusdem Ecclesie directa inculenter ostendit: Quibus autem, ait, in omnibus ecclesiasticis utimur iudiciis sunt canones apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæsariensis, Gangrenæ, Antiocheniæ, Laodicæ, Chalcedonensis, Sardicensiæ, Carthaginensis, Africaniæ, et cum illis regulæ præsum Romanorum Sylvestri, Siricii, Innocentii, Zozimi, Cœlestini, Leonis, Gelasi, Hilarii, Symachi, Simplicii. Iste omnino sunt et per quos judicant episcopi, et per quos episcopi simul judecantur et clerici (45). Quibus verbis codex Dionysianus auctor, sive Hadriano-Dionysianus, exacte describitur.

59. Ejusdem codicis usum in Hispania viguisse non nulli deduci posse crediderunt ex his verbis, quæ in celeberrimo concilio Toletano tertio leguntur: Maneant in suo rigore conciliorum omnium constituta, simul et opinioni non minime faveat perpetuus colex manuscriptus in biblioteca Sancti Victorii Pariensis conservatus, qui ita inscribitur: *Incipiunt capitula collecta ex diversis conciliis sive decretis pontificum Romanorum ab Angilramno, Metensi episcopo, et Adriano papæ ab aliis. Vide insuper Hincmarii Remensis opera, vol. II, pag. 475, ex Editione Sirmondii.*

(45) «In principio itaque canones, qui dicuntur apostolorum de Græco transtulimus; quibus quia plurimi consensum non præbueret faciem, hoc ipsum ignorare vestram noluiimus sanctitatem. » *Præfatio Exigui, apud Labb., Corc. tom. I.*

(44) A iudicium compendium canonum ad usum ejusdem Ecclesie Africanae jam ante redegerat Ferrandus, diaconus Carthaginensis, sed illud ex codice Dionysiano minime compilatum fuisse, vel ex eo apparet, quod præter versionem Latinam Dionysiana antiquorem, qua Ferrandus utitur, plura referat concilia Africana, quæ in codice Dionysiano desiderantur.

(45) Exstat haec epistola apud Labb. *Concil. tom. VIII, col. 30*, et apud Harduinum, tom. V, col. 1.

synodice sanctorum præsulum Romanorum epistole, sed m. le, ut in sequenti paragraphe ostendemus. Verum de veteribus canonum collectionibus haec pauca sufficiat; præsens nunc tempus requirit ut de compositione collectioni genuinæ Isidorianæ aliquid dicamus.

60. *Isidorus igitur, Hispalensis episcopus, doctrina que ac morum sanctitate clara, vir, ut verbis utar Ildefunsi Toletani, *decore simul et ingenio pollens; nam tantæ jucunditatis affluentem copiam in eloquendo promeruit, ut libertas admiranda dicendi ex eo in stuporem verteret audientes, ex quo audita bis, qui audierat non nisi repetita saepius commendaret, sed exemplum Dionysii Exiguī, sed methodo longe præstantiori, amplissimam, integerrinam, omnibus numeris absolutam canonum collectionem, Ecclesie Hispanæ usui accommodatam dispositus, illamque in duas partes divisit, quarum una concilia omnia, altera decretales epistolas amplectitur; earum primam quadrisarie subdivisit, optimaque ratione ordinavit; primum enim pulcherrimam præfationem, a larvato Isidoro postmodum sedataam, operi presulit, in qua, ut supra observavimus (num. 45), canones qui dicuntur Apostolorum, ut apocryphos rejicit, deinde concilia Græciæ collocavit, incipiens a synodo Nicæna propter ejusdem magni concilii auctoritatem, ut in præfatione ipse testatur his verbis: In principio autem hujus rotæ minis Nicænam synodum constitutimus propter auctoritatem ejusdem magni concilii. Hæc autem concilia Græciæ non sub una et continua numerorum serie, ut Dionysius fecerat, sed suis quæque capitulis distincta locavit. Deinceps e vestigio sequuntur concilia Africæ Latina. Tertio postmodum loco concilia Gallicana coaptavit, quibus deum subdidit Hispanica, quæ hanc primam partem collectionis complent. Hujus igitur dispositionis ratione, facile unicuique sicut, nova post Isidori Hispaniæ tempora concilia celebrata, sive Græca ea fuerint, sive Latina, nulla ordinis inversione aut perturbatione huic collectioni adjicere, suoque loco et ordine collocare.**

61. Sed antequam ad posteriorem et ultimam hujus collectionis partem veniamus, duo hic obser-

(46) Quoniam de versione Latina canonum Græcorum agitur, juvat dissertationem breve in de hoc argumento eruditissimi viri Matthæi Aimerichii, ex ejus *Specimine veteris Romanæ litteraturæ dæreditæ et adhuc latenter pag. 102 exscriptam*, hic exhibere; id equidem eo magis gratum lectoribus fore arbitror, quod opus hoc parum obvium sit.

Brevis dissertatione de conciliis generalibus in Oriente celebratis.

Concilia ecclesiastica coniuncta, ante et post Constantiū Magnum primis iv Eccl. sec. habita, desiderari indubitatum est. Non pauca item ex illis, quæ supersunt, manca et mutila esse constat, partim iuxta temporum et ethnicorum in Christianorum scripta odio, partim librariorū negligētia, et partim etiam iniquitas hereticorum per ea damnatorum. Utrum autem concilia, sive synodi præsertim generales in Oriente celebratae a Constantini Magni regimine ad Honorium, Latino sermone, anve Græco habite fuerint, videtur res parum discissa et minus

A vanda occurunt: primum, quod in fronte operis ipsi præfationi præponitur index præstantissimus, secundum materiarum ordinem dispositus, qui *Ecclesia canonum* inscribitur; hunc indicem, uti jam prænotavimus (nota 49), ex Aguirrio exscriptum, Romæ publicavit Cajetanus Cenni, illunque pro ipso codice accipiens magnifice inscriptis, *Codex veterum canonum Ecclesie Hispanæ*; quod evident mirandum minime est; sive enim librorum aptam, beneque ordinatam divisionem, sive titulorum summi, ex canonibus conciliorum, et regulis decretalium conflatam, species, codicem canonum perfectum et absolutum esse illico pronuntiabis, et talem omnino judicavit eruditissimus Dom. Coustant, licet illum ex hac nostra collectione dimanavisse recte intellexerit, eum de illo loquens in sua ad epistolas Romanorum pontificem præfatione, num. 150, hæc ait: *Atque adeo debetur Hispanis ea laus, ut in texendis ejus generis lucubrationibus Reginones, Anselmos, Burchardos, Ivenes, Gratianos, ceterosque canonum compilatores anteiverint.*

62. Notandum secundo versionem Latinam Græcorum canonum, quæ in hac nostra collectione legitur, prorsus diversam esse a Dionysiaca, ipsoque Dionysio Exiguo antiquiore et eruditorum plurimi crediderunt. Quo autem tempore, quove auctore facta illa fuerit, incomperita res est et minus explorata; attamen in eam sententiam ire non dubito, beatum Isidorum in Græcis litteris minime imperitum, neque in aliorum verba jurare prouum, exemplaribus Græcis cum præsca versione Latina, so san et Dionysiaca ipsa collatis, tam hanc inde translationem confecisse, cuius rei indicium et argumentum non leve est versio Latina bibliorum sacrorum, quam ipse doctor Isidorus ad exemplum sancti Hieronymi, et codicibus Græcis et Hebraicis, ac ejusdem Hieronymi Vulgata versione recensuit; quam quidem rationem si erudit viri mature perenderint, absque dubio pronuntiabunt, priscam illam canonum Græcorum Latinam versionem, sin minus ab Isidoro factam, saltem emendatam, vel instauratam fuisse (46).

63. Laudatae vero Scripturae sacrae, ex B. Isidori

explorata. Communis opinio, concilia ista Orientalia Græco sermone habita, et omnia in eo Græce tractata, tenet: propterea quod in illis maxima Patrum congregatorum pars essent episcopi Ecclesiæ rum Orientalium, in quibus Græco sermone res divina agebatur, et quia vix illa antiqua horum conciliorum exemplaria, præterquam Græca supersunt, et Latina, ex Græcis exemplaribus conversa, valde recentia sunt, a viris Græce et Latine doctis lucubrata. Huius opinioni, quam vocatam in dubium non legi, opponi posse nihil videntur sequentia. 1° Quia Latina lingua, multis in Orientem deductis Romanorum coloniis, et innumeris Romanis cum publicis manujs per Orientis provincias dispersis, ac maxime Romanorum imperatorum politicas decretis, et cura, lingua communis, ac veluti vernacula totius Romani imperii facta erat inter urbane educatos: præterim postquam jus Romanæ civitatis omnibus Romano imperio subjectis populis fuit impertitum. 2° Quia præsiders conciliorum generalium, seu legati a Romano Pontifice, ut

versione Latina, nonnulla hodieque aservantur manuscripta exemplaria, litteris goticis exarata, in variis Hispaniae bibliothecis, Toletana præsentim, regiaque Matritensi; cuius versionis Latinae Bibliorum sacrorum, si proxemia excipias, quæ in operibus laudasi Isidori inveniuntur edita, eadem ac nostræ canonum collectionis fortuna fuit; ignota enim adhuc jacet, artis typographicæ beneficio destituta. **Faxit Deus!** ut tandem aliquando una cum vetustissima liturgia Mozarabes, ejusdem Isidori Hispalensis diligentia ordinata, e tabulariis ecclesiæ Toletanae in lucem prodeat, operam conferentibus eruditis Hispanis, quibus cordi sit tanti doctoris honor, et Ecclesiæ Hispanæ decus, quæ et sacrorum rituum antiquitate, et purioris discipline regulis servandis cæteras forsitan antecellit (47).

44. His ita observatis, ad secundam et posterio-

concilii præessent, clerici Romani, seu Occidentis Ecclesiæ, quæ Latina dicitur, ut plurimum erant, quibus non Graeca, sed Latina lingua familiaris erat; oportebatque ab eis plane intelligi, quæ in conciliis agebantur, ut Romanum pontif. absentem possent de illis reddere certiores. **5°** Quia concilii generalibus aderant vel imperatores ipsi (quod de Constantino Magno in Niceno novimus, et in aliis de aliis imperatoribus), aut saltem provinciæ præsides cum urbaniis magistratibus, ut tranquille omnia procelarent, et nequid contra imperii leges decerneretur: quod etiam in concilii nationalibus Hispaniæ, Gothorum tempore, observatum fuit. Toletanis enim concilii aderant reges: viri primarii, sive summates regni regem comitabantur, et patrum sessionibus præsentes erant; congruum autem erat, et dignitati, tum Romani imperii, tum Romanæ Ecclesiæ respondebat, res sermone Latino, seu Romano, a viris doctis, Romane linguae non expertibus, pertractari. **4°** Quia Romanis legibus velutum erat, negotia publica, præsertim judicialia, lingua alia quam Latina expediri. In conciliis autem, et negotia publica, et judicialia agitabantur: cum Patres de haeræcisis et erroribus eorum judicium ferrent, ac plurima ad religionem, ad disciplinam et sacra publica imperii spectantia decernerent. **5°** Quia Constantinus Magnus in concilio Niceno, teste Eusebio in ejus Vita, orationem habuit Latino sermone ad cœtum sanctorum, seu ad episcoporum cœtum Nicæe congregatorum, quod indicat, illic Latinum sermonem et a Patribus intellectum, et ab eisdem usurpatum. **6°** Quia acta conciliorum mittenda erant a legatis ad Rom. pontif. Roman, ut a concilio Patrum Occidentalium, et a clero Romano disuterentur, subscriptioneque Romani pontificis probarentur et confirmarentur: quod opus erat ut concilium legitimum haberetur, ac per omnes orbis Ecclesiæ promulgaretur. **A** hoc autem necesse erat Latinum exemplar actorum et definitorum in concilio Romam mitti, ut secundum hoc exemplar (forsitan in nonnullis Romæ emendatum) exemplar Graecum authenticum postea ederetur: nec parum controversum fuit in concilio Niceno, quenam vox Graeca responderet voci Latinae *consubstantialis*, quæ Latinorum menti et definitioni canonice non repugnaret. Tandem, quia constat, in concilio Chalcedonensi seculo V celebrato, cui interfuit Marcianus imperator, lectam fuisse epist. Leonis Latino sermone, et Marcianum Latino sermone primum Patres allocutum fuisse.

¶ Nec ista satis convelluntur rationibus pro communi persuasio superius adducitis. Verum est maximam episcoporum partem, qui ad concilia generalia in Oriente celebrata confluerebant, Graecos vel Asiaticos fuisse; at hi viri eruditissimi erant, inter quos

A rem collectionis nostra partem veniamus. Continetur in ea præsum Romanorum Damasi, Siricii, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Coelestini, Leonis, Hilarii, Simplicii, Felicis, Gelasii, Anastasii, Symmachii, Hormisla, Vigilii et Gregorii Magni epistole decretales centum et tres, ut in descriptione præcipitorum Codicum paragrapho secundo annotavimus; his præponitur præfatiuncula, quæ in multis verbis cum Dionysii Exigui præfatione in epistolas Romanorum pontificum convenient.

65. Habes igitur, eruere Lector, collectionis canonum præclarissime, ad exemplum Dio.ysii Exigui, sed methodo longe prætantiori adornatae, atque ex puris fontibus erutæ, brevem notitiam; quam quidem collectionem a divo Isidoro episcopo Hispalensi B elucub: atam fuisse, ut nunc pluribus demonstremus, res ipsa suadere videtur; attamen, ut meliori via

lingua Romana tunc temporis communis erat, ut antea Graeca, et idecirco non semel Graecæ et Asiatici creabantur Ecclesiæ Orientis, etiam Romanæ, præsules, ut ex serie pontificum Romanorum et altiarum Occidentis Ecclesiæ constat: quod non contigisset, si illi, et Romana lingua erūti, et Romanis moribus instituti non fuissent. Verum item est pleraque exemplaria conciliorum, quæ Latino sermone habemus, ex Graecis exemplaribus recens conversa fuisse. Hoc autem neutiquam probat non fuisse oīm Latina exemplaria, et quidem primæva, illorum conciliorum; sed solum, haec, ut plura alia antiqua Latina monumenta, barbarorum in Occidentis provinciæ incursione, ac incendiis bibliothecarum, et archivorum, belli occasione excitatis, corrupta atque deperita fuisse. Nemo enim inficias ierit, Latina oīm exemplaria conciliorum Orientalium in scriptis Rom. Ecclesiæ reposita fuisse, etiam si concilia illa Graeco sermone, vel Arabico, vel Ægyptiaco celeb: at fuisse. Sed de his hactenus: quæ virorum eruditorum judicio submittit, non desperans, a nonnullis saltem viris doctis, qui adductas perpenderint rationes, probabile reputandum, quod primo aspectu parum verisimile vietur, ob prejudicatum sine multo examine contraria opinione. Veritas nempe nondum est occupata, ait L. An. Seneca, multumque ex illa posteris relictum est, cum ea sit omnium temporum atque ingeniorum; audiendumque est in examen vocare, que fuerint sine multa indagine recta, ne aliorum sententias dicimus more pecudum sequi, vel in aliorum dicta jurare, cum de re agitur quæ nullum moribus, nullum fidei catholicæ regulis afferet intertrincentum. »

(47) Ista in liturgiam antiquam Ecclesiæ Hispaniæ, Mozarabe, vel Mozarabes, Toletanam quoque et Isidorianam appellatam, ab ipsis apostolis per S. Torquatum et ejus socios derivatam, curia Romana, illius antiquitati forte invitens, totis viribus contendit extingue sœculo XI, quo senescente, post varias et saepius repetitas contentiones Romanus ordo liturgicus in Aragonie regnum primum introductus, postmodum per Hispaniam univ. sensim diffusus, perlevastam liturgiam Mozaraben male antiquavit, et in æternum delevit set, nisi vir celeberrimos et immortalitate dignus cardinalis Ximenes de Cisneros, 14 capellaniis Toleti fundatis, ubi sex nunc existant parochie Mozarabes, missalius et breviarius prelo submissis, religioso antiquitatis ecclesiastice zelo adductus, in antiquum splendorem aliquantulum re-tituisset. De hac celebri liturgia scripsérunt Pisa. Robles, Villegas, Aguirre, Pinius, tom. VI Acti sanctorum Julii, Flores, España Sagrada, tom. III et alii.

procedamus, oportet prius de codice canonum, ante A Relati ex codice coram concilio tam generalium syndorum quam localium (48). »

S. IV. In quo de veteri canonum codice Ecclesie Hispanæ ante Isidori, Hispalensis episcopi, tempora, aliquid disseritur.

66. Hispanis longe ante Isidori Hispalensis episcopi tempora suum canonum codicem fuisse, ex ipmis Hispanie conciliorum actis innotescit. Quisnam vero ille fuerit, quibusve canonibus et qua ratione dispositis, constiterit; quo auctore, vel qua auctoritate collectus, incerta res est et parum explorata. Alii enim illam collectionem fuisse credunt, que Martini Bracarensis capitula dicitur, sed minus recte; haec enim brevissima collectio pars tantum, et equidem exigua, codicis Ecclesie Hispanæ fuit, ut infra ostendemus; alii Dionysii Exigui codicem, ut ad Ecclesie Gallicanæ, ita ad Hispanæ usum pertinuisse, arbitrantur; sed meo quidem iudicio neutrām collectionem Ecclesie Hispanæ peculiarem fuisse ex ipsis Hispanie conciliorum actis facile deprehenditur; id autem, ut luculentēr expendamus, nostramque opinionem exactius stabilire possimus, videndum prius est quid de hac re nos edoceant laudata concilia.

67. Ex concilio Toletano secundo, æra quingentesima sexagesima quinta, hoc est anno Christi 551, celebrato, constat, non solum syndorum provinciā statuta, verum etiam antiqua canonum decreta et instituta Patrum tunc temporis in Hispania viguisse: verba ejusdem concilii sunt haec: « Cum in voluntate Domini apud Toletanam urbem sanctorum episcoporum presentia convenisset, et de institutis Patrum canonunque decretis commemoratio habebatur, id nobis in unum positis placuit, ut si qua in antiquis canonibus minime commemorata sunt, salubri tractatu ac diligenti consideratione instituantur. Si qua vero in anterioribus conciliis sunt decreta, sed abusione temporum hactenus sunt neglecta, redivivæ ordinationis censuram obtineant (49). »

68. Id ipsum deducitur ex concilio Bracarensi primo, trigesimo anno a laudata synodo secunda Toletana habito, ubi post septendecim capitula, contra Manichæos et Priscillianistas constituta, haec verba leguntur: « Lucretius episcopus dixit: Quoniam ea quae a catholicis abominanda sunt et damnanda, manifestius et apertius etiam ignorantibus declarata sunt, necessarium post hoc arbitror, si vestre fraternitatib[us] videtur, ut instituta nobis sanctorum Patrum, recensitis antiquis canonibus, innotescant. Quae etsi non omnia, certe vel pauca quedam, quae ad iustificationem clericalis disciplinæ pertinent, relegantur. Omnes episcopi dixerunt: Placet quod dictum est... »

(48) Loaysa, *Concilia Hispanæ*, pag. 82.

(49) Loaysa, *Conc. Hisp.* pag. 149. Concilium studi Bracarensis primum in collectione Labbeana secundum appellatur; illud autem quod ex Bern. de Brto exscriptum, edidit tomo II *Concil.*, pag. 1507, Bracarensis primum inscripsit; sed minus recte;

69. Et deinde in capitulis xii, xiii, xiv et xv ab hac ipsa synodo prescriptis, iterum laudantur antiqua canonum decreta, et sanctorum Patrum statuta his verbis: *Sicut et sancti præcipiunt canones. Sicut et antiqua continent statuta, etc.*

70. Porro concilia generalia et antiqua canonum statuta, quæ ex codice relecta in laudata synodo inveniuntur, eadem ipsa esse, quæ in veteri canonum codice Ecclesie Graecæ continebantur, confirmat synodus Bracarensis secunda, anno Christi quingentesimo septuagesimo secundo celebrata, in qua Martinus episcopus synodos generales, in Nicæa, in Constantinopoli, in Epheso et in Chalcedone habitas, recenset; speciales etiam synodos et canonum sententias Spiritu Dei conscriptas commemorat, quas oportet, ait, *nos legere, et intelligere, et tenere* (50).

71. Neque solum syndorum generalium et localium canones, verum etiam presulum Romanorum decretales epistolæ in veteri canonum codice Ecclesie Hispanæ contineri, ex eo apparet, quod in laudata synodo Bracarensi prima, post capitula contra Priscillianistas edita, lecta fuerit epistola Vigilii Papæ ad Prosternendum: *Selecta est auctoritas sedis apostolicae quondam ad Prosternendum directa episcopum, quæ propter prolixitatem his gestis minime est inserta* (51).

72. Hoc ipsum confirmat, ino manifeste demonstrat canon primus celeberrimæ synodi Toletanae tertiae, cui sanctus Leander, Hispalensis episcopus, interfuit, in qua, Ariana heresi ejurata, tota gens Gotborum et Suevorum, Flavio Reccaredo rege glorioissimo presente et testificeante, veram fidem catholicam, quam per 213 annos deseruerat, publice amplexa est. In laudata igitur synodi canone, vel capitulo primo hoc statuitur: « Maneant in suo vigore conciliorum omnium constituta, simul et syndicæ sanctorum presulum Romanorum epistolæ (52). »

73. Præterea in laudato canonum codice Ecclesie Hispanæ jam inde ab initio seculi sexti etiam concilia Gallie contineri, patet ex synodo Tarragonensi, æra quingentesima quinquagesima quarta, quæ anno Christi 516 coniuguit, celebrata, ubi canon 11, de disciplina monachorum agens, Gallicanorum canonum statuta precipit servari, his verbis: *Canonum ante omnia Gallicanorum de eis constitutione servata* (53).

74. Demum synodus Ilerdensis, æra quingentesima octuagesima quarta habita, de monachis id observari jubet, quod in Agathensi et Aurelianensi concilio statutum fuerat: en eius verba tit. III: « De monachis vero id observari placuit, quod synodus

laudatum enim concilium genuinum non est, neque in nostris Codicibus manuscriptis inventum insertum.

(50) Loaysa, *Concil. Hisp.* pag. 166.

(51) Loaysa, *Concil. Hisp.* pag. 20.

(52) Loaysa, *Conc. Hisp.* pag. 217.

(53) Loaysa, *Conc. Hisp.* pag. 70.

Agathensis, vel Aurelianensis noscitur decretisse A (54).

75. Bis ita præmissis, ad ea veniamus, quæ de antiquo canonum codice Ecclesiæ Hispanæ inde stabiliri possunt. Et primo quidem, ex lau'atis Hispanie conciliorum actis primo aspectu cuilibet patebit, Ecclesiam Hispanam vel ante I. idori tempora, suum canonum codicem habuisse, in quo non solum concilia Graecia, sed etiam concilia Gallie et Hispanie, necnon et decreta præsulum Romanorum continebantur. Et sane concilia Graeciae in plerisque synodis Hispanie, præcipu' vero in Bracarensi secunda, ut supra dictum est, merito laudantur; concilia autem Gallie jam inde ab initio sœculi sexti in usu apud Hispanos fuisse, concilia Tarracone et Ilerdae anno Christi quingentesimo decimo sexto, et quingentesimo trig. s'mo te'tio celebrata, luculenter testantur. Quod vero attinet ad epistolas Romanorum pontificum, e.s. Ecclesiam Hispanam receperisse, laudata synodus Toletana tertia manifeste declarat.

76. Hinc patet secundo, capitula Martini Bracarensis codicem canonum Ecclesiæ Hispanie, omnium antiquissimum, non esse, ut roncul'i minus recte crediderunt; nam, præterquam quod in his capitulois nihil ex Gallie conciliis vel ex decretis præsulum Romanorum inventur excerptum, Martinum Bracarensem dimidio sere sœculo post synodum Tarraconensem floruisse constat; imo laudata capitula, quæ ipse Martinus (55) in suo per Orientem itinere ex synodis Græcis præcipue contexuerat, in synodo Bracarensi secunda, anno quingentesimo septuagesimo secundo habita, cui laudatus Martinus præsedit, primum lecta fuere, ibique verosimiliter approbata et recepta; ex eo enim tempore canonum codicem apposita fuisse, vel ex eo maxime colligitur, quod in omnibus manuscriptis exemplaribus collectionis nostra, quæ usque adhuc reperiri potuerunt, ad calcem ejusdem synodi Bracarensis secundæ, tanquam debito loco et ordine, inveniantur constanter colligata, et in uno altero de codice sub nomine *synodi Bracarensis tertie* exhibita. Quapropter ista Martini capitula, ad calcem synodi Bracarensis secundæ colligata, partem tantum, eamque minimam fuisse codicis canonum Ecclesiæ Hispanæ manifesto apparet; cumque nihil vel per paucula in illis inveniantur excerpta ex Gallie et Hispanie conciliis, vel ex Pæsulum Romanorum decretis, omnibus sere capitulois ex synodis Græcis et Africanis desumptis, statuendum omnino est, male a nonnullis *codicem canonum Ecclesiæ Hispanæ* laudata capitula nuncupari.

(54) Loaysa, *Conc. Hisp.* pag. 96.

(55) « Martinus, inquit Isidorus in lib. de Viris illust. cap. 35, Dumiensis monasterii sanctissimus pontifex, ex Orientis partibus navigans, in Galliciam venit, ibique conversis ab Ariana impotestate ad fidem catholicam Suevorum populis, regulam fidei et sanctæ religionis constituit, Ecclesiæ confirmavit, monasteria condidit, copiosaque præcepta p[ro]le institutionis compositus. Cujus quidem ego ipse legi librum de Differentiis quatuor virtutum, et aliu i volumen epistolarum, in quibus hortatur vita emendationem, et conversationem fidei, orationis instant-

77. Idem omnino de codice canonum Dionysii Exigu assere non dubito; ex supradictis enim cuilibet patebit, laudatum codicem apud Hispanos minime in usu fuisse; statuta quippe synodorum Gallie et Hispanie in illo desiderantur, quæ tamen in codice canonum Ecclesiæ Hispanæ contineri supra observavimus.

78. Cæterum, si laudatam Dionysii canonum collectionem Ecclesia Hispana ampleza fuisse, plurima ejusdem manuscripta exemplaria in variis Hispanie bibliothecis et ecclesiarum archivis absque dubio asservarentur; nullum tamen, inibi cernere est, cum innumera quidem sint, quæ ejusdem collectionis, ab Hadriano papa Carolo Magno oblatæ, in bibliothecis et tabulariis monasteriorum Gallie inveniuntur; quod sane mirandum non est: tanta enim apud Gallos codex iste viguit auctoritate, ut simplici per vulgatoque nomine *Codex canonum* appellaretur, uti recte annotavit eruditissimus Constant, in scepis laudata præfatione ad Epistolas Romanorum Pontif. num. 131.

79. Et sane si Dionysii Exigu canonum codice usi sunt Hispani, qui factum est, ut hi oleum et operam male perilderint, quamplurima, quæ hodiecum exstant variis temporibus exarata, amplissimæ collectionis nostræ Isidoriane exemplaria exscribendo, multisque illa ornamentis, auro et coloribus depictis vario labore exornando? Cui bono id per se premium inutiliter impensum? cum alioquin multo et utilius et facilius eis fuisse brevissimam Dionysii collectionem, Ecclesiæ Hispanæ usui accommodatam, describere, cuius tamen, si totam qua late patet, perag es Hispaniam, nullum equidem invenies exemplare manuscriptum, quod in Hispania vel Hispanorum manu sit exaratum.

80. His itaque observatis ac mature perpensis, nemo, ut spero, inficiabitur, capitula Martini Bracarensis, nec non et codicem Dionysii Exigu, male a nonnullis pro codice canonum Ecclesiæ Hispanæ acceptum fuisse: quin imo assere non dubito, veterem codicem canonum, ante Isidori tempora in Hispania receptum, in quo concilia Græcie, Gallie et Hispanie, decretaque præsulum Romanorum continebantur, alium revera non fuisse, neque rerum substantia diversum ab Isidoriana nostra præstantissima collectione; nullus enim alicubi exstat codex, nulla canonum collectio, quæ omnia illa, quorum mentio sœpe fit in conciliis Hispanie, complectatur; nulla, inquam, quæ cum illorum verbis omnino conveniat, præter hanc nostram,

tiam, et eleemosynarum distributionem, et super omnia cultum virtutum omnium, et pietatem. Floruit, regnante Theodemiro rege Suevorum, temporibus illis, quibus Justinianus in republica, et Athanagidius in Hispanis imperium tenerunt.

Istum vero Martinum, natione Pannionum fuisse Gregorii Turonensis Historia nos edocet; monasterio Dumiensi a se fundato præsuit usque ad annum circiter quingentesimum sexagesimum tertium, quo factus fuit archi-piscopus Bracarensis; obiit circa annum Christi quingentesimum octuagesimum quintum.

quam indigeste ordinatam, nulla methodo nullove ordine tunc temporis contextam, Isidorus Hispalensis episcopus, ad exemplum forsitan Dionysii Exigu, sed ratione longe præstantiori, ante medium saeculum septimum accurate recensuit, ac in meliorem ordinem apte redigit, præfixa pulcherrima præfatione, ac novo materiarum indice optima ratione disposito, qui *Excerpta canonum* inscribitur. Quod in sequenti paragrapfo non levibus argumentis assertum luculent ostenditur.

§ V. *Beatum Isidorum, Hispalensem episcopum, hanc nostram canonum collectionem ad usum Ecclesie Hispaniae contextuissse asseritur.*

81. Veterum canonum codicem ecclesia Hispaniae, ex Græcia, Africæ, Gallie et Hispanie conciliis, nec non præsulum Romanorum epistolis compositum, sed confuse nullaque ordinis ratione collectum, omnibus in eo contentis verosimiliter permisitis, beatum Isidorum Hispalensem episcopum, medio saeculo septimo, in eam formam, qua nunc gaudet concinnasse, methodoque pulcherrima digessisse, certis nunc argumentis stabilire aggredior.

82. Cujus rei dilucidandæ causa, prænonendum hic est, istam canonum collectionem exiám ab Isidoro nostro digestam, miroque ordine concinnatam, post mortem auctoris ab episcopis Hispaniæ, corumve jussu et auctoritate, conciliis consequenti tempore celebratis, præsertim Hispanis, adauertam saepè fuisse, ut ejusmodi collectaneis usuvenit. Hujus rei argumento sunt Codices ipsi manuscripti laudatæ collectionis nostræ, quorum alii etiam nunc existant, Beati Isidori tempore nihil recentius continent, et sicut ab auctore ipso fuerant concinnati, nullam synodus Toletana quarta, cui Isidorus noster præsedidit, posteriorem habentes; alii vero pro ratione temporis, quo illi exscripti fuere, plura concilia vel acta continent; sunt, quibus concilia tredecim, vel quindecim, vel septemdecim Toletana inserta conspiciuntur; imo in codice monasterii Celeste-Novæ apud Gallecos, cuius indicis fragmentum edidit Henr. Florez, tom. VI *Hispaniae sacre*, synodus Toletana decima octava continebatur.

83. Sed hæc conciliorum acta, ceteroquin authenticæ, canonum collectioni post sancti Isidori mortem inserta, minime obstant quin Isidorus ipse laudatæ collectionis habendus sit auctor; methodus enim, et optima dispositionis ratio ejusdem collectionis ita concinne ordinata fuit, ut Hispania concilia, vel quævis alia postmodum celebranda, codici apponi possent, nulla methodi vel ordinis inversione.

84. Et sicut Dionysii Exigu collectio canonum, etiam ab Hadriano papa, eisusve jussu et auctoritate aucta, Dionysio recte tribuitur, codiceunque Dionysianum appellamus, aut, ut recentiori exem-

(56) Prima hujus operis Editio prodidit Lugduni anno 1674, unico volumine in-fol., novissima vero Parisiis 1759, decem voluminibus in-fol.

(57) Loaysa, *Concil. Hisp.*, pag. 478.

(58) Constant, *Præf. ad Epist. Roman. P. ntif. n. 14*, 150; sed mirandum non est, eruditissimum

A pro utar, sicut Dictionarium historicum, decem voluminibus majoris formæ constans, sub nomine Ludovici Moreri circumfertur, licet ad decuplum adauertum sit, vixque genuinum auctoris opus in eo indicari possit (56); ita eximia nostra collectio, pluribus licet synodis Toletanis, aliisque nonnullis post mortem auctoris adauertia, Beato Isidoro Hispalensi episcopo merito tribuenda est, Isidorianaque canonum collectio appellanda, præsertim cum ista accessiones substantiana codicis, ordinisve rationem minime subvertant.

85. Cæterum ista additamenta legitima auctoritate canonum collectioni apposita fuisse, cum alia argumento sunt, tum illud quod a præsulibus Hispanis in synodo Toletana ix, æra Hispana sexcentesima nonagesima tertia celebrata, statutum fuit his verbis: *Id communis definitione decrevimus, ut capitula, que in priscis canonibus minime habrantur inserta, pari prouulgarentur sententia, et antiquis jungerentur regulis perenni jugitate mansura, et omni reverentia conservanda* (57).

86. Similiter sanctus Julianus, archiepiscopus Toletanus, cæterique præsules in concilio Toletano xiv, congregati, a Leone papa secundo per epistolam invitati, ut synodum oecumenicam sextam, cujus acta ad eos miserat, susciperent ac synodica auctoritate suffultam per Hispanias provincias promulgarent, nihil honorificentius in laudate synodi oecumenicas observantiam fieri posse censuerant, quam statuto canonee deerunere, ut in corpore canonum post Chalcedonense concilium debito honore et loco collocaretur: *Post Ch. Icedonense igitur concilium, sunt verba canonis 7, hæc debito honore, loco et ordine collocanda sunt, ut cujus gloriose themate fulgent, et et loci et ordinis coaptentur honore.*

87. His additamentis in errorum induetus elarisimus Constant indicem eximia nostræ collectionis, qui, ut s. xp. dictum est, *Excerpta canonum* inscribitur, licet ipsum ex collectione conditum recognoverit, tamen veterem canonum codicem Ecclesie Hispanie appellavit, illumque post annum sexcentesimum nonagesimum tertium concinnatum pronuntiavit; cum enim ex descriptione manuscripti codicis canonum, quam illust. vir Josephus de Taverne de Ardene, Gerundensis Ecclesie vicarius generalis, postea ejusdem Ecclesie episcopus dignissimus ad eum transmisserat, recte intellexisset, nihil recentius synodo Toletana quarta in laudato codice contineri, contra vero in indice, quem card. Aguirrius tomo III Concil. Hisp. imprimi curavit, synodum Toletanum decimam sextam citari, inde codicem omnino diversum, collectioneque nostra receptiorem laudatum indicem esse, minus recte conjetit (58).

Constant ita judicasse, cum eminentissimus card. Aguirrius, qui Codices manuscriptos quæplurimos assidua manu versavit, quique e manuscripto veteri Toletano indicem ipsi exscripserat, *Librum canonum sanctorum Patrum* illum appellaverit: imo compendium canonum for assis esse, quicquid Forandus dicitur.

88. Longe aliter profecto judicasset vir eruditissimus, si manuscriptos Codices quamplurimos laudatae collectionis, qui in Hispania exstant, inspicere licuisset; invénisset enim singulis Codicibus suum cuique præfixum esse indicem, in quo canones et sententiae ex iis tantum monumentis, quæ in codice continentur, descriptæ referuntur; hi enim indices eodem modo, eademque ratione se Codices ipsi adaugebantur, ita ut in indice, codici, ultra synodus Toletanam quartam nihil habenti, præfixo, ista synodo recentius quidquam citatum frustra quæsieris; unde mirandum non est, quod in indice canonum, ab eminentissimo card. Aguirrio in fronte tom. III Concil. Hisp. edito, synodus Toletana decima sexta citetur, cum manuscripto veteri Toletana Ecclesiæ, ex quo laudatus Aguirrius illum exscripsit, septendecim Toletanæ synodi inveniatur inserire.

89. Hæc sunt, quæ præmonere libuit contra objecta illorum, qui hanc canonum collectionem beato Isidoro Hispalensi nequaquam adscribi posse arbitrantur, eo quod plura in ea referantur concilia, post ejusdem Isidori tempora celebrata; nunc de iis dicere oportet, quæ laudatam canonum collectionem a beato Isidoro Hispalensi elaboratam fuisse declarant.

90. Primum sane et non leve hujus assertionis argumentum est, quod in libro vi cap. 16 Etymologiarum ejusdem beati Isidori prior et præcipua pars genuinæ præfationis eximiae nostræ canonum collectionis de verbo ad verbum sere descripta inventiatur, ut sequitur: « Canones autem generalium conciliorum a temporibus Constantini cœperunt. In præcedentibus namque annis, persecutione servente, docendarum plebium minime dabatur facultas. Inde Christianitas in diversas hæreses est scissa, quia non erat licentia episcopis in unum convenire, nisi tempore supradicti imperatoris. Ipse enim dedit facultatem Christianis libere congregari. Sub hoc etiam sancti Patres in concilio Niceno de omni orbe terrarum convenientes, juxta fidem evangelicam et apostolicam secundum post apostolos Symbolum trahiderunt. Inter cætera autem concilia quatuor esse (scimus) venerabiles synodos, quæ totam principaliiter fidem complectuntur, quasi quatuor Evangelia, vel totidem paradisi flumina. Harum prima Nicæna synodus, 318 episcoporum, Constantino Augusto imperante, peracta est. In qua Ariana perfidae damnata blasphemia, quam de iniquitate sanctæ Trinitatis idem Arius asserebat: consubstantialem Deo Patri Deum Filium, eadem sancta synodus per Symbolum definivit. Secunda synodus 150 Patrum sub Theodorico seniore Constantinopoli congregata est,

conus concinnaverat, male conjecerit. En eius verba in præf. ad tom. III Conc. Hisp.: Tomus tertius initium ducit ab indice utilissimo conciliorum et canonum, unquam hactenus (quod sciamus) publici juris facta, quo natabatur Ecclesia Hispana usque ad annum circiter 700. Fortassis vero idem i. se est, quem multo ante elaboraverat Ferrandus diaconus, incunabulo

A quæ Macedonium, Spiritum Sanctum Deum esse negantem, condemnans consubstantialem Patri et Filie Sanctum Spiritum demonstravit, dans Symboli formam, quam tota Græcorum et Latinorum confessio in Ecclesiis prædicat. Tertia, synodus Ephesina prima, 200 episcoporum, sub juniore Theodosio Augusto edita, quæ Nestorium duas personas in Christo asserentem justo anathemate condemnavit, ostendens manere in duabus naturis unam Domini Iesu Christi personam. Quarta, synodus Chalcedonensis, 630 sacerdotum, sub Martiano principe habita est, in qua Eutychem, Constantinopolitanum abbatem, Verbi Dei et carnis unam naturam pronuntiantem, et ejus defensorem Dioscorum quemdam Alexandrinum episcopum, et ipsum rursum Nestorium cum reliquis hereticis una Patrum sententia prædamnavit, prædicans eadem synodus Christum Dominum de Virgine sic natum, ut in eo substantiam et divinæ et humanae confiteamur nature. Quatuor hæc sunt syndodi principales, fidei doctrinam plenissime predicantes: sed et si qui sunt concilia, quæ sancti Patres Spiritu Dei pleni sanxerunt, post istorum quatuor auctoritatem omni manent stabilita vigore: quorum gesta in hoc corpore condita continentur. »

91. Illic autem arguento illud objici potest, quod hæc ultima verba *quorum gesta in hoc corpore condita continentur*, quæ in Etymologiarum libros mæle quadrant, nulla quippe in illis concia reperiuntur, indicare potius videantur, hunc Etymologiarum locum ex præfatione collectionis canonum exscriptum esse, ideoque laudatam præfationem, ab alio auctore forte compositam, jam editam fuisse antequam suos Etymologiarum libros scripserit Isidorus, qui, ut notum est, plura ex variis libris excerpta, tacitis auctoribus in suum opus saepè congescit.

92. Sed hæc objecta minoris sunt momenti; hoc enim Etymologiarum caput, sere integrum ex laudata præfatione collectioni canonum præfixa, ut pote genuinum Isidori futuri deprompsisse Braulionem, qui illud opus, auctoris morte imperfectum, interpolavit et in libros xx divisit, recte annotavt doctissimus Grial in suis ad Isidori opera observationibus; et sane eodem forsitan modo, proœmia in libros Veteris et Novi Testamenti e veteri codice manuscripto Bibliorum sacrorum versionis Isidorianæ exscripta, inter ejusdem Isidori opera edita fuisse, jam supra præmonimus.

93. Præterea, cum et laudata collectionis canonum præfatio, et collectio ipsius Isidori Hispalensis tempore, ut infra palam sit, conflata fuerit, absurdum quidem foret alteri potius quam Isidoro ipsi illam adscribere; nullus quippe illius temporis scriptor in Hispa-

sæculo sexto sub epigraphe Compendii sacrorum canonum. Si per me licet, idem cum illo: sed tamen longe cœcius est iste, cum in hoc cœterunt multa concilia et decreta longe posteriora. . . . Cirjuscunque denum studio is primum scriptus fuerit utilissimum is est. Vide plura infra.

nia fuit Isidoro clarior vel doctior, cui laudatum A Dum constet eum laudabilem virorum testimonis opus possit attribui.

94. Sed et aliud gravissimum argumentum, quod clarissimo Hispaniae Ecclesiae doctori, Isidoro Hispanensi collectionem canonum vindicat, ex eo desumitur, quod, licet synodus Constantinopoli tana secunda, quæ est œcumenica quinta, ante Isidori tempora celebrata fuerit, nulla tamen illius mentio fit in præfatione, neque laudate canonum collectioni inventur inserta, quod equidem aliter se haberet si hujusc collectionis auctor non fuisset Isidorus; ratio est quia docto[n]s noster, ut ex ejusdem scriptis facile d[omi]n[u]s gnoscat, de laudata synodo Constantinopolitana secunda bene non sensit, imo in eam s[ecundu]m acriter invehit, eo quod tria capitula contra auctoritatem, ut ipse ait, concilii Chalcedonensis anathematizavit (59).

95. Dilucidandæ rei causa, juvat hac de re ipsum audire Isidorum: « Justinianus Imperator, ait, lib. de Viris ill. cap. 31, quosdam libros de Incarnatione Domini edidit, quos etiam per diversas provincias misit. Condidit quoque et rescriptum contra Illyricianam synodum et adversus Africanos episcopos, Chalcedonensis synodi defensores perverso studio: in quo tria capitula damnare contendit, id est, Theodori Mopsuesteni episcopi dicta, sive rescripta Theodoreti, et epistolam quæ dicitur Ibae Edesseni Episcopi. »

96. Et iterum in Chronico ad annum ab oib[us] condito 5762 hæc ait: « Justinianus regnat annis xxxix. Iste Acephalorum hæresim suscipiens, omnes in regno suo episcopos tria Chalcedonensis concilii capitula damnare compellit. »

97. Quid autem sit Acephalorum hæresis idem Isidorus Etymol. lib. viii, cap. 5, explicat his verbis: « Acephali dicti, id est, sine capite: nullus enim eorum reperitur auctor, a quo exorti sint. Hi trium Chalcedonensium capitulorum impugnatores duarum in Christo substantiarum proprietatem negant, et unam in ejus persona naturam prædicant. »

98. Sed et doctoris clarissimi sententia de tribus capitulis apertius deprehenditur ex laudato ejus libro de Viris illustribus cap. 4, ubi de Theodoro, Mopsuesteno episcopo, loquens, hæc ait: « Hunc Acephalorum episcopi in præjudicio Chalcedonensis concilii, Justiniano principe compellente, damnare post mortem cum Iba et Theodoreto episcopis censuerunt.

(59) Trium capitulorum historiam, unde orta est controversia, quæ annos amplius centum Ecclesiæ pacem turbavit, longum esset referre; rerum summa hæc est: Anno Christi 449 Theodoretus Cyri episcopus, et Ibas Edessenus episcopus in conciliabulo Ephesino, a cuius aditu prohibiti fuerant, Dioscoro Alexandrino episcopo, heretico Eutychianista et preside instigante, condemnati sunt suisque Ecclesiæ pulsi, eo quod Theodoretus adversus duodecim anathemata Cyrilli scripsisset. Ibas vero ad Mariu Persam epistolam minus catholicam direxerat: hoc autem conciliabulo Ephesino, a Chalcedonensi synodo œcumenica anno 431 habita, labefactato, Theodoretus et Ibas, episcopi, suis Ecclesiæ honorifice resti-

99. Similiter et de Facundo episcopo cap. 32 loquens: « Facundus Afer, ait, Hermianensis Ecclesie episcopus, duo decim libros pro defensione trium capitulorum scripsit, quorum stylo elicuit, prefata tria capitula in præscriptione Apostolicæ fidei et Chalcedonensis synodi impugnatione fuisse damnata; id est, epistolam Ibae Edesseni episcopi ad Marium Persam directam, et Theodorum Mopsuestenum episcopum, et Theodoreti Cyri episcopi dicta. »

100. Porro ex tam multis Isidori nostri verbis patet, eum ad defensionem trium capitulorum maxime inclinari, atque de synodo Constantinopolitana secunda, quæ est œcumenica quinta, non bene sentire. Hinc causa patet cur in sua præfatione post quatuor synodos generales laudatæ Constantinopolitanæ quintæ, licet jam priuilegiis habitate, nullam mentionem fecerit, neque sive canonum collectioni illam inseruerit, cujus sententia accidentes Hispani præsules, in synodo Toletana decima quarta congregati, synodus œcumenicam sextam, nulla quintæ mentione facta, post Chalcedonense concilium debito honore, loco, et ordine collocari statuerunt; unde in manuscriptis, quotquot exstant, codicibus Isidorianæ canonum collectionis, etiam duodecimo sæculo exaratis, nullam prorsus synodi Constantinopolitanæ secundæ, œcumenicae quintæ, mentionem invenies.

101. Neque minoris ponderis argumentum causa nostræ suppeditat temporis ratio et locus, quo exigua hæc nostra canonum collectio confecta fuit; cum enim manifesta res sit, ut ex sequentibus patet, laudatam collectionem et Isidori Hispanensis tempore, et in Hispania atque ad Hispanæ Ecclesiæ usum elucubratam fuisse, dubitari vix potest, quin, si qua ulla Isidoro nostro tribuenda canonum collectio est, hæc ipsa sit de qua hic agitur.

102. Porro ex nonnullis ipsius præfationis locis luculenter apparet, hanc canonum collectionem post annum Christi quingentesimum octagesimum nonnum digestam fuisse. Illa enim verba laudatæ præfationis: sed et si quæ sunt concilia, quæ sancti Patres Spiritu Dei pleni sanzerunt, non aliunde accessita fuisse videntur, quam ex canone primo synodi Tolitanæ tertiae, anno quingentesimo octagesimo nono celebratæ, ubi legitur: « Nihil ex hoc fuit quod

tuti sunt: consequenti vero tempore in synodo Constantinopolitana secunda, œcumenica quinta, anno 555 celebrata, condonata sunt tria capitula, id est, ejusdem Theodoreti scripta adversus Cyrillum, Ibae Edesseni epistola ad Marium Persam, et Theodori Mopsuesteni episcopi opera: hinc multæ et graves ortæ sunt contentiones, eo quod, his capitulis damnatis, auctoritas concilii Chalcedonensis labefactata videretur, cui illud accedit quod Vigilius papa magna constantia contra Justiniani imperatoris viii et contentionem synodum Constantinopolitanam secundam approbare stupies recusaverit, ac præterea perperam Latinis episcopi contra quod pactum fuerat, laudatæ synodo interfuerint. »

*sancti Patres Spiritu Dei pleni sanxerunt debere non A
liberi. .*

103. Hunc argumento non perum roboris assert
alter ejusdem præfationis locus, in quo hæc de Sym
bolo Constantinopolitano notanda verba leguntur :
*Dans latius symboli formam quam tota Græcia et La
tinitas in Ecclesiis prædicant; cum enim Symbolum
Constantinopolitanum, de quo hic agitur, in Hispanie
Ecclesiis primum decantari cœperit post statutum in
synodo Toletana tertia, ubi canone secundo præci
pitur, ut per omnes ecclesiæ Hispanie vel Gallæcia,
secundum formam Orientalium Ecclesiarum, concilii
Constantinopolitanæ, hoc est, centum quinquaginta
episcoporum, Symbolum fidei recitetur; ut priusquam
Dominica dicatur Oratio, voce clara a populo decante
tur, (60) necessario deducitur laudatam præfationem
collectionis nostræ non nisi post synodum Toletanam
tertiam, hoc est, post annum Christi quingentesimum
octuagesimum nonum conscriptam fuisse.*

104. Neque solum ex præfatione, sed etiam ex ipsa
canonum collectione ostenditur, eam Isidori Hispani
ensis episcopi tempore digestam fuisse; inter plu
riimos enī manuscriptos Collices laudatæ collectio
nis, qui in Hispaniæ bibliothecis asservantur, hic
usque inventus est nullus, qui synodum Toletanam
quartam, et Hispalensem secundam, quibus doctor
noster præsedit, non contineat; nullus, inquam, qui
Gregorii Magni pape, ejusdem Isidori episcopi co
etanei, decretales epistolas non habeat; existat tamen
nonnulli, in quibus nihil invenitur, quod laudatis
synodis aut Gregorii Magni litteris recentius sit; hinc
patet laudatam canonum collectionem, Isidoro epi
scopo non mortuo, elucubratam fuisse.

105. Hæc de tempore, quo nostra canonum col
lectio confecta fuit: quod vero ad locum attinet,
illam in Hispania atque ad Hispaniæ Ecclesiæ usum
elaboratam fui-se, multa evincunt, in primis sequen
tia. Primo illa verba, quæ, ut supra dictum est, in
ipsa præfatione laudatæ collectionis leguntur de
Symbolo Constantinopolitano, quod tota Græcia et
Latinitas in Ecclesiis prædicant, auctorem Hispanum
fuisse inculenter demonstrant; illa quippe ætate,
nullibi Ecclesiarum, præter Hispanas, hoc Symbolum
decantabatur: porro ejusmodi consuetudinem
Gallos sæculo octavo, Romanos vero mullo serius
amplecos fuisse, nemo nescit.

106. Secundo multitudo Codicum manuscriptorum
hujus canonum collectionis, qui in variis Hispaniæ
bibliothecis præcipue asservantur, aliud nobis efficax
argumentum suppeditat ad asserendum, illam ad
Hispaniæ Ecclesiæ usum fuisse digestam; si enim
aliter res se haberet, pari modo laudatæ collectionis

(60) Et sane laudatum Symbolum in Missali mixto
Isidoriano, quod Mozar. bes dicitur, immediate ante
orationem Dominicam invenitur insertum; illud au
tem post elevationem decantabatur ut ex hac rubrica
laudati Missalis appareret: *Ei elevet sacerdos Corpus
Christi, ut videatur a populo. Et dicat chorus Sym
bolum bini ac bini videlicet.*

(61) Provincia Narbonen-sis usque ad initium accu

A exemplaria apud alias nationes absque dubio inve
nirentur; nullum tamen, saltem putum purum extra
Hispaniam videre est, si illud excipias, quod, ut
supra obseruatum est, ex Arco Ambrosiana translatum,
exstat in bibliotheca Cesareo-Vindobonensi; illa quippe,
quæ in Gallia vidi eruditissimus Con
stant., para non sunt, licet ea exscripta absque dubio
fuerint e Codd. mss., ex Hispania ipsa advectis ab
illo forsitan tempore, quo Narbonensis provincia Ec
clesiæ Hispanæ pars numerabatur (61).

107. Tertium argumentum, quo facile demonstra
tur ex mihi hanc nostram collectionem et in Hispani
a et ad Ecclesiæ Hispanæ usum fuisse compo
tam, in eo positum est, quod concilia in laudata
collectione contenta, non solum Hispanica, sed
B etiam (quod singulare quidem est) Græca, Africana
et Gallicana æra Hispanica prænotentur hoc modo:
*Canones Nicæni concilii æra 362. Incipit Chalcedo
nensis synodus æra 489. Incipit concilium Kartagi
nense tertium æra 435. Concilium Arelatense tertium
æra 461. Concilium Vasense æra 480, etc., etc.* Ha
jusmodi autem usum Hispanorum peculiarem fuisse
nemo nescit.

108. Denum, ut alia omittam, licet in cause
nostræ confirmationem illud adjicere, epistolas
omnes Romanorum præsulum, ad Hispanos directas,
in collectione nostra contineri; in quo lucem in ea
primum viderunt epistole Hilarii pape ad Ascanium
Tarragonensem, Simplicii et Felicis ad Zenonem
Hispalensem, Hornisidæ ad Joannem Illicitanum, et
aliae nonnullæ, ut ex ipsa collectione patet.

109. Hæc igitur præcipua sunt quæ beato Isidoro
Hispalensi episcopo, sui sæculi doctori clarissimo,
nostram canonum collectionem vindicant; quæ sane
collectio tanto viro dignissima, non solum orbi litt
erato ignota adhuc jacet, sed, quod dolendum magis
est, larvato Isidoro ansam præbuit, ut, sæculo nono
ineunte, illam canonum collectionem, quam suppo
sitiorum ac interpolatorum monumentorum con
geriem rectius appelle, magno Ecclesiæ catholicæ
detrimento, Isidorique nominis injuria fabricaret;
quod facinus neque in Hispania neque ab Hispano
homine perpetratum fuisse, sed potius a Ricaldo
episcopo Maguntino cogitatum, sinon certum, saltem
veritati consentaneum esse sequenti paragrapho de
monstrabimus.

§ VI. Isidori Mercatoris impurissimam canonum col
lectionem, quam neque in Hispania, neque ab Hispa
no confectam fuisse probatur, ex purissima tam
Isidoriana præcipue fluxisse asseritur. Nonnulla
item de veteri Ecclesiæ Hispanæ disciplina præstrin
guntur.

110. Ex antiquorum canonum statutis ac sancto

li octavi, hoc est ad Roderici ultimi Gothorum regis
obitum, sub Hispanorum regum ditione fuit: Narbo
nensem autem archibispesum ad concilium Toletana
sepe et per longa tempora venisse ex concilio quorum
subscriptionibus constat. In antiqua divisione provin
cialium Hispanie, Narbonensi metropoli subjacta di
cuntur Ecclesiæ Beterissæ, Agathæ, Magalone, Ne
maviso, Luteba, Carcassona, Elna, Tolosa.

rum Patrum decretis, in præstantissima nostra collectione Isidoriana contentis, quibus Hispani præsumes ecclesiasticam disciplinam integrâ aitque inviolatam per tot sœcula servarunt, facile unicuique patebit evocationes, indulta apostolica, immunitates, reservationes, aliosque abusos, per jus novum Pseudo-Isidorianum Careli Magni tempore introductos, Ecclesie Hispanæ penitus ignotos fuisse, ut pote illis canonibus contrarios, qui in illius corpore canonum continentur.

111. Et sicut antiquo illo tempore, episcopi in Hispania absque sedis apostolice interventione vel auctoritate ordinabantur cum prescripto consensu vel consilio metropolitani episcopi, secundum canonum statuta, ut ex indice nostræ collectionis ostenditur; titulus enim trigesimus nonus libri primi laudati indicis, ut id probet, multa citat in canonum collectione contenta; exempli gratia: *Concilium Nicæn. tit. 6; Concil. Antioch. tit. 19; Concil. Laod. tit. 12; Concil. Rheygiense tit. 6; Epistola Innocentii ad Victorium tit. 1, et alia plura; nihil tamen in hoc indice, laudate collectioni prælxo, invenies de requisita sedis apostolice confirmatione in episcoporum ordinazione vel electione; imo per tredecim prima sœcula Ecclesie Hispanæ inventus est nemo, qui talem confirmationem a sede apostolica obtinere studuerit.*

112. Quod ad electionem attinet, verosimile videatur, quod secundum disciplinam Ecclesie universalis episcopi cleri et plebis suffragio primis temporibus in Hispania eligerentur; ea quippe consuetudo omnibus Ecclesiis communis fuit, ut Anselmus episcopus Lucensis testatur his verbis (62): « Porro eisdem apostolis decadentibus, Ecclesiæ ubique terrarum consuetudinem ab eis traditam inviolabiliter servaverunt, ut, decadente cuiuslibet Ecclesiæ Pontifice, clerus et populus ejusdem communis deliberatione de suo vel alterius Ecclesie clero sibi pastorem preficerent. »

113. Fatendum tamen est, in his electionibus præcipuas partes episcopos et clericum habuisse, atque sine prævio plebis suffragio episcopos eligi et ordinari potuisse; populi enī vel plebis suffragia electionem non consicibant, quia poterant episcopi etiam a populo electum rejicare, maxime si tumultuose id fueret; hinc facile crederem electionem a clero præcipue fieri, populi vero voluntatem tantum consuli solere, quod testari videtur epistola Louis papæ dimidio saeculo quinto ad Rusticum Narbonensem episcopum dicta: « Nulla, inquit, ratio sinit ut inter episcopos habeantur, qui nec a clericis sunt

(62) Libro secundo contra Guibertum Antipapam. Exstat in bibliotheca Patrum tom. XI, pag. 586 Edit. Coloniensis; vel tom. XVIII, pag. 606 Edit. Lugdun.

(63) Nominationem a se factam rex ad concilium nationale referbat, ut ab illo confirmaretur; quo facto episcopus confirmatus tenebatur intra certum temporis spatiū, a canonibus statutis, post ordinacionem suam coram metropolitano se sistere, ut

A electi, nec a plebis expediti. » Exstat haec epistola in collectione nostra num. 68.

In eo ex saepē memorato indicō nostræ collectionis palam sit, plebem vel populum in Hispania ab ejusmodi electionibus exclusum fuisse; in titulo quippe xxxvi libri primi de electione episcoporum inscripto, haec verba leguntur: « Non licet populis ministros altaris eligere, quod quidem statutum jam inde a Martini Dumensis tempore in Hispania vigeisse, aperte comprobatur ex ejusdem Martini capitulis nostræ collectioni insertis, in quorum primo titulo de electione episcopi statuitur: « Non licet populo electionem facere eorum qui ad sacerdotium provocantur; sed iudicium sit episcoporum, ut ipsi eum, qui ordinandus est, probent si in sermone, et fide, et in spirituali vita edocitus est. »

114. Attamen consequenti tempore principes Christiani his electionibus se immiscuerunt, quod jus ab Ecclesia eis datum fuisse videtur eum in finem, ut sua auctoritate episcopos electos adversus haereticorum pravas cavillationes confirmarent, sustinerentque; quidquid id sit, ex canone sexto concilii Toletanii xii constat, sœculo jam septimo penes Hispanie reges episcopos eligendi jus liberum fuisse (63).

115. Cæterum antiquis canonum statutis et sanctiorum Patrum regulis Ecclesia catholica fulcita, per octo prima sœcula integrum ac inviolatam disciplinam servavit, collapsamque in antiquum splendorem restituit. Episcopi, uti jam observavimus, cleri votis et consensu, plebisque suffragio eligebantur, atque a metropolitano una cum episcopis provincialibus confirmabantur, et ordinabantur absque ulla prævia Ronani pontificis confirmatione, ad hoc requisita: clerici ecclesiis cathedralibus vel parochialibus inseruendis ab episcopis eligebantur; decimæ et oblationes fidelium, possessiones, cæteraque bona ecclesiastica secundum singularium Ecclesiarum statuta ac provincialium consuetudines distribuebantur; episcopi plenam potestatem, et in clericum sœcularem, et in monachos habebant, atque Ævi dogmatum ac disciplina ecclesiastica custodes vigilissimi, in observantiam divinae legis toti incumbebant, nihil emittentes quod ad instructionem populi sibi commissi necessarium judicabant, publicam penitentiam pro criminis ratione peccatoribus imponentes, viduis, pupillis ac pauperibus, tanquam seduli patres-familias festinanter subvenientes (64).

116. Translationes episcoporum a canonibus stricte prohibebantur; episcopales vero sedes, si quas novas vel fidelium commodum, vel Ecclesie utilitas exigebat, a synodis nationalibus erigebantur.

117. Quod vero ad iudicia attinet, episcopi generalis disciplina instructus condigne susceptæ sedis gubernacula teneret. Vide concil. Tarragonense, Tolitanum xii et xvi.

(64) Presulum nostrorum auctoritas emanavit, ut facultates Ecclesie episcopi a regendum habeant potestatem; ita tamen, ut viduarum, pupillorumque, atque pauperum, nec non et clericorum stipendia distribuere debeant. Epist. Gelasii ad Sicilienses episcopos, tit. 7, quæ ex tal in collectione nostra n. 85.

ralem jurisdictionem per suam diceresim exercabant, A et auctoritate sua, consulto clero, causas decidabant; ab eorum tamen sententiis, maxime si causa gravis erat, ad metropolitanum episcopum provocahatur, qui una cum episcopis comprovincialibus sententiam serebat: clerici igitur ab episcopi, episcopi ipsi a metropolitano et episcopis comprovincialibus, in synodo congregatis, secundum canonum statuta judicabantur.

118. *Gum vero causæ majoris erant momenti, vel ad universalis Ecclesiæ statum et utilitatem spectabant, ad apostolicam sedem, tanquam totius Ecclesiæ caput, referebantur; ita nos edocent apertissima illa verba Innocentii primi, epistola ad Victorium Rothomagenscm episcopum tit. iii: Si majores, ait, causæ in medium fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam, sicut vetus consuetudo exigit, post judicium episcopale referantur (6').*

119. Quocirca, et ut Ecclesiis procul dissitis facilius reciuisque providerent Romani presules, jam inde ab initio saeculi quinti, suos vicarios apostolicos per diversas provincias, tanquam fiduci ac discipline ecclesiasticæ conservatores vigilantissimos, constituerant; ita in Ilirico Thessalonicensibus episcopis Anysio et Rufo Innocentius papa judicium causarum commisit. In Galliis etiam Arelatenses episcopi, et in Hispania Hispalenses sedis apostolicae vicem gesserunt; his vicariis commissa pariter fuit majorum causarum cognitio, quas una cum binis episcopis singularium provinciarum, ab ipsis non metropolitanis ad id designatis, judicabant; quod aperte demonstrant verba Leonis papæ in epistola ad Anastasium Thessalonicensem episcopum tit. x: *Unde, ait, si causa aliqua major esset, ob quam rationabile et necessarium sit fraternum advocare conventum, binos de singulis provinciis episcopos, quos metropolitani crediderint esse mittendos, ad fraternitatem tuam renire sufficiat (66).*

120. Illæ vero causæ, quæ neque a vicariis apostolicis, neque in synodis provincialibus ob earum difficultatem diffiniri poterant, ad sedem apostolicam tanquam fiduci alumnam, veramque canonum interpretem referebantur: *Si autem, verba sunt ejusdem Leonis ibid. tit. xi, in eo quod cum fratribus tractandum definiendum credideris, diversa eorum fuerit a tua voluntate sententia, ad nos omnia sub gestorum testificatione referantur, ut remotis ambiguitatibus, quod Deo placeat, decernatur.* Id ipsum præmonuerat lit. vii ejusdem epistolæ his verbis: *Ac si forte inter ipsos, qui præsunt, de majoribus, quod absit, peccatis causa nascitur, quæ provinciali nequeat examine definiri, fraternitatem tuam de totius negotii qualitate metropolitanus curabit instruere, ut si coram positis*

(65) Exstat hæc epistola in collectione nostra n. 7.

(66) Vicarii apostolici id munus non ex privilegio sedis, sed personæ, hoc est, pro meritiorum suorum ratione, obtinebant; quapropter Hispanensis Ecclesia primatum in Hispania sibi vindicare male contendit, eo quod beatus Leander, Zenon et Sallustius episco-

A partibus nec tuo snerit res sopita judicio, ad nostram cognitionem, quidquid illud est, transferatur.

121. Simili modo Gregorius Magnus in epistola ad Maximianum, episcopum Syracusanum, qua vice suas illi donat, majores causas, quæ ab illo dirimi non possent, sue cognitioni reservat: *Sed si qua, ait, fortasse difficultas existunt, quæ fraternitatis tuae judicio nequaquam dirimi possunt, haec solummodo nostrum judicium flagent, ut sublevati de minimis in causis majoribus efficacius occupemur.*

122. Ejusmodi summatum fuit ecclesiastica disciplina per octo prima secula in Ecclesia servata, syndicorum ac sanctorum Patrum statutis confirmata, quæ, suis unicuique privilegiis servatis secundum divinam institutionem, incorrupta viguit, singulis provinciis pro varietate Ecclesiarum suos quoque ritus, suasque consuetudines retinentibus, utpote quæ ab Ecclesia catholica in lide ac doctrinæ substantia non discrepant; *quod enim, ait sanctus Augustinus epistola ad Januarium, neque contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum, et propter eorum, inter quos vivitur, societatem servandum est.* Et sanctus Gregorius in epistola ad Leandrum, Hispalensem episcopum, quæ exstat in collectione nostra numero nonagesimo nono: *In una fide, ait, nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diverse.*

123. Hæc itaque fuit regiminis Ecclesiæ exterior forma usque ad finem saeculi octavi, cum, regnante Carolo Magno, nova apparuit canonum collectio, Isidori Mercatoris vel peccatoris nomine insignita, monumentis quamplurimis, et genuinis, et adulteratis, et fictitiis resertissima, genuina nostra Isidoriana tanto amplior, quod totam fere adulterina capit. Sane quantum ecclesiasticæ disciplinae detrimenntum attulerit hic impostoris fetus, quam perniciosas mutationes in jure canonico introduxit, paucus describit eruditissimus Constant in sua ad Epistolas Romanorum Pontificum præfatione num. 157: *Uline, ait, debilitati penitus, fractique discipline nervi, perturbata episcoporum jura, sublatæ judiciorum leges, aut uniserum saltem in modum afflicte; hinc discordiarum, seditionum, ac litium seges immensa, quæ tot saeculis ad Ecclesiæ dedecus fideliumque offenditionem fructificavit.*

124. Hanc igitur impurissimam canonum collectionem, ex qua Reginonis, Burchardi, Iwonis, aliorumque collectiones, nec non Gratiani decretum fluere, ex Hispania allatam, Rerculsum, episcopum Moguntinum, obtinuisse, atque brevi tempore longe lateque per Gallias illam disseminasse, testatur Hincmarus Rheimsensis, his verbis: « *Quia forte putasti, ait, neminem alium easdem sententias vel ipsas epistolas præter te habere, idcirco talia libere te*

pi vicem apostolicam habuerint; eadem enim ratione Ecclesiæ quoque Astoricensis et Ilieleana de primatu possent contendere, cum constet beatum Toribium, Astoricensem episcopum, et Joannem Iliecanum, vicariorum titulo et honore decoratos fuisse.

existimasti posse colligere; res mira est, cum de **A** ipsis sententiis plena sit ista terra, sicut et de libro collectarum epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania aitatum *Ritulus*, *Moguntinus episcopus*, in hujusmodi sicut et in capitulis regis studiosus obtinuit et *istas regiones ex illo reperierat* (67).

125. Ex quibus verbis illud etiam luculententer ostenditur, illum librum collectarum epistolarum de Hispania allatum, ab Isidoro quodam collectum fuisse; imo laudatum Isidorum, episcopum Hispalensi fuisse asserit idem Hincmarus opusculo quadragesimo octavo, num. 31, ubi haec ait: « Scriptum namque est in quoddam sermone, sine exceptoris nomine de Gestis sancti Silvestri excepto, quem *Isidorus episcopus Hispalensis* colligit cum epistolis Romanæ sedis pontificum a sancto Clemente usque ad beatum Gregorium (68). »

126. Observandum tamen hic est, Hincmarum Rhemensem hoc locu collectionem canonum suppedititiam Mercatoris, non vero genuinam Isidori Hispalensis indicasse, quod plane nos edocent illa ejusdem Hincmari verba: *Collegit cum epistolis Romanæ sedis Pontificum a sancto Clemente usque ad beatum Gregorium*; nulla enim tam ampla tunc temporis existit collectio, præter interpolatam Mercatorie, que tot epistolas decretales, a sancto scilicet Clemente ad beatum Gregorium, amplexa fuerit.

127. Id ipsum apertius declarant sequentia laudati Hincmari verba in opusculo adversus Hincmarum Lugdunensem cap. 24, ubi de libro collectarum epistolarum Isidori verba faciens ait: « In cuius prefatione idem Isidorus dicit de Apostolorum canonibus, quod a quibusdam dicantur apocryphi, et plures eos recipiant, et sancti Patres eorum sententias synodali auctoritate roboraverunt, et inter canonicas constitutiones posuerunt (69). » Haec enim verba nullibi præterquam in interpolata prefatione larvati Isidori ad verbum sere scripta exhibentur (70).

128. Porro si Hincmarus Rhemensis in suis contra Hincmarum Lugdunensem disceptationibus rem totam melius explorasset, atque Hispanæ præsules consuluisset, vel e Codicibus manuscriptis genuinae Isidorianæ collectionis exemplar sibi esse ibi curasset, impostorem utique detexisset, cul-

(67) Hincmar Opera studio Sirmondi, tom. II, pag. 476.

(68) Hincm. Operum tom. II, p. 793.

(69) Hincmari Oper., tom. II, pag. 477.

(70) Vide supra nota 32, ubi verba ipsa larvati Isidori descripsimus, et cum illis, que in genuina prefatione leguntur, contulimus, ut impostor melius innoveret.

(71) Hincmarus Rhemensis in suis contentionibus contra Hincmarum Lugdunensem ac Nicolaum primatum, novas pseudo-Isidori epistolas decretales pro granis habuit; nihil enim tunc temporis, defecutu quidem critics, de earum falsitate constabat; quapropter adversiorum objectionibus, ex his lictiis epistolis petitis, unum illud reponebat Hincmarus, illas scilicet epistolas in codice canonum ascriptas

lectarumque epistolarum commento recognitu, melioribus quidem armis Hincmarum Lugdunensem et Nicolaum primum adortus esset, eosque convicisset. Quod utinam fecisset! mendacio quippe in ipso statim o tu debellato, fraudeque depressa, quantum inde utilitas evenisset, vel ex ipsis contentionibus, que tam acriter Ecclesia pacem per tota secula perturbarunt, facile conjicitur (71).

129. Cæterum ex supra memoratis Hincmari Rhe-
menis verbis a nonnullis conjectatum est, fœdissimam Mercatoris canonum collectionem, et in Hispania fuisse consectam, et ab Isidoro, Hispalensi præ-
sule, recensitam; cumque Ecclesia Hispana, ut sepe
præmonimus, canonum collectionem sibi propriam possideat præstantissimam, et ut verbis utar erudi-

Btissimi Dom. Constant, ditissimam eoque pretiosior-
rem, quod in ea nihil subditum, nihil non omni interpolationis labore purum offendas (72); tamen laudis vel honoris loco, improbae falsitatis injuriam, et sibi ipsi, et suo clarissimo doctori illatam, accepit, absque eo quod inter tot eruditos Hispanos unus existiterit, qui Ecclesiam patriam, ejusque doctorem Isidorum a tam injusta criminatione vindicaret; quinquo eminentissimus cardinalis Aguirrius, vir alioquin doctissimus, dimidium fere tomis primi secundum collectionis conciliiorum Hispanæ inutili eruditione refersit, ut assereret Mercatoris collec-
Ctionem impurissimam, et in Hispania fuisse consec-
tam, et ab Isidoro, Hispalensi præsule, collectam; præterea decretales epistolas, præsulibus Romanis Siricii Papæ predecessoribus ascriptas, licet illas interpolatas esse fatetur, integrum tamen auctoritatem habere contendit; qui equidem tanti viri error, ex prejudicata opinione absque dubio natus, eo magis mirandus est, quod manuscripts Codices quamplurimos collectionis nostræ genuinæ Isidoria-
nae ad manus habuerit, sepeque recognoverit, quos inter duos optimæ notæ Tolitanos, quorum indicem, qui, uti sepe observavimus, *Excerpta Canonum* inscribitur, tanquam codicem canonum Ecclesiae His-
panæ, tomo tertio laudatae sunt collectionis maxime imprimi curavit, cum re vera non codex, sed codicis, ex quo illum exscripsit, materiarum index sit; quod ei uidem si recte explorasset, sistema absurdum, et in Isidori doctrinam injuriosum, quod tanto studio,

non esse, ideoque nec auctoritatem, nec vim legis eas habere.

(72) *Præfatio in Epist. Roman. pontif.*, n. 156. Hic vir eruditissimus non semel nostræ canonum collectionis perhororificam mentionem facit, licet eam non viderit, et ex indice duntaxat quem e codice manuscripto Ecclesiae Gerundensis scriptum ei miserat illustris. Dom. Jos. de Taverner de Ardenne, talem auguratus fuerit: in laudata enim præfatione num. 154 haec ait: *Fatendum, nullam hac-
tenuis publici juris factam esse* (canonum colectionem) *quaer non illi multitudo monumentorum ac dispositio-
nem concedat;* et iterum nou. 140: *Cæterum nullam
hactenus collectionem, quod jam observarimus, videre
nobis contigit, quaer, sive monumentorum multitudo,
sive ordinis ratio spectetur, possit cum hujus methodo
et amplitudine contendere.*

tanque inutili eruditione stabilire contendit, in to- A imponeret, tantique doctoris splendore multos alli-
tum ruere intellexisset.

130. Porro hujus doctissimi viri allucinatio, præ-
judicataque opinio, vel ex iis verbis, quæ pag. 2
tomi tertii laudatæ maximæ collectionis conciliiorum
Hispaniæ leguntur, maxime patet. *Oportuit*, inquit,
ut circa finem saeculi septimi, aut initium octavi, is
codex esset amplissimus, et ingentis magnitudinis volu-
mine comprehendenderetur; ut pote in quo extarent
omnia concilia eo usque celebrata, tum generalia, tum
nationalia et provincialia; tum præterea quamplurimæ
Romanorum præsulum epistolæ decretales, tot saeculis
scriptæ, præsertim ad Hispanos: hec enim verba
evidenter demonstrant, eminentissimum Aguirrium
ex indice, quem edidit, recte judicasse atque augu-
ratum fuisse de ipsis codicis amplitudine; sed ita
opinione sua obsecratus fuit ut illum ipsum codicem
amplissimum, quem præ oculis habebat, et ex quo
laudatum indicem excrispsit, non animadverteret;
quod in tanto viro mirari satis nequeo, eo maxime
quod nocturna diurnaque manu laudatum codicem
versaverit, conciliaque in eo contenta tum generalia,
tum nationalia et provincialia, nec non et epistolas
Romanorum præsulum, quæ in indice citantur, non
semel recognoverit, unde facillime potuit agnoscere
opusculum quod sub titulo *Liber canonum sanctorum
Patrum* nobis venditavit, non codicem, sed codicis
canonum genuini Isidoriani materiarum indicem
esse, omnibus manuscriptis Codicibus, quotquot
exstant, constanter praesum (75).

131. Cæterum illud, ut certo certius, asserere non
dubito, spurcam Mercatoris vel peccatoris collectio-
nem, ut ex subsequentibus patebit, neque in His-
pania, neque ab Hispanis fuisse confectam, sed a Ri-
culpho, episcopo Moguntino, vel ejus auctoritate or-
dinata, et per imperium Franco-Gallicum sparsam
fuisse, ex supra memoratis verbis Hincmari Rhe-
mensis facile deducitur; codicem namque manu-
scriptum genuinum Isidorianum, ex Hispania alla-
tum, laudatus Riculphus obtinuit, illumque com-
mentariis epistolæ decretalibus, quarum refertam
penum habebat (74), mirum in modum interpola-
tum, clarissimi Isidori nomine insignivit, ut facilius

(73) Vide supra, nota 58.

(74) Hoc sane testificari videntur verba Benedic-
ti levite Ecclesiæ Moguntinae, in præfatione ad li-
bros quintum, sextum et septimum Capitularium a
se compilatorum, ubi ait: *Quæ. . . . in diversis locis
et in diversis schedulis, sicut in diversis synodis ac
præcis generalibus edita erant, sparsim innenimus et
maxime in sanctæ Mogontiacensis metropolis ecclesiæ
scrinio a Riculpho ejusdem sanctæ sedis metropolita-
no recondita, etc.*

Ex eodem forsitan scrinio deprompta fuit Gregorii
papæ epistola, cuius nulla ante fuerat notitia, quam
Wormatiæ ipsum Riculphum attulisse dicitur, libro vii
Capitularium, cap. 281, his verbis: *Nam cum Worma-
tia generalem conventum habuissent, allata est
nobis a Riculpho Moguntianensi metropolitano epistola
Gregorii papæ, etc.*

(75) Inter Felicianæ hereticoꝝ oppugnatores pri-
mum locum obtinet Alcuinus, qui septem libros, ele-

A imponeret, tantique doctoris splendore multos alli-
ceret.

132. Qua vero occasione hoc famosum facinus Ri-
culphus cogitaverit, cogitatumque consecerit, paucis
augurari liceat. Seculo octavo senescente, Elianus, archiepiscopus Toletanus, Felixque, Urgelitanus præ-
sul, Nestoriana heresi infecti, Hispanæ Ecclesiæ, Maurorum ferocitate et imperio vehementer affictæ,
ærumnas aggravantes, pravas de Filio Dei opiniones,
litteris et libris in omnes provincias missis, per His-
paniam totam spargere conati sunt. Multos Elianus
B pro ea, qua vigebat, metropolitana auctoritate,
in suas partes attraxit, quod equidem tanto ei facilius fuit, quod tunc temporis concilia celebrare se-
cundum instituta Patrum propter Maurorum impe-
rium Hispanis episcopis non liceret. Non defuere tam
men sanctissimi Hispani præsules, qui et verbo, et
scriptis impium errorem cum suis auctoribus detes-
tarentur, quos inter Beatus presbyter, et Eterius,
Oxamiensis episcopus, validis argumentis, scripto
consignatis, impietatem compreserunt (75).

133. Elianus denique controversia minor, Felice-
que damnato in conventu Ratisponensi, anno sep-
tingentesimo nonagesimo secundo celebrato, episto-
lam ad Caroli Magni direxit, qua sui erroris de-
fensionem suscipiens, acriter in Beatum invehitur,
postulatque ut in hac causa non judicet solus, sed
potius multorum judicium sequatur (76).

134. Quocirea Carolus Magnus, non minus quam
armis litteris inclitus, ac sacrarum rerum studiosis-
simus, Ecclesiæ catholice utilitati consilens, ad Ro-
manum pontificem legatos sepe misit (77), atque
concilium plenissimum anno septingente imo nona-
gesimo quarto Francofurti celebrari jussit, in quo,
re discussa, Felix et Elianus, in Dei Filii adop-
tionem asserentes, condemnati sunt; Felix, Patrum
sententia sua sede depositus, Logduni infelici vita-
diem clausit extremum.

135. Hoc religionis dissidium, quod multis annis Ec-
clesiæ pacem turbavit, pluribus hinc inde scriptis editis,
causa sine dubio fuit, Isidori Hispalensis episcopi ope-
ra querendi, atque ex Hispania afferendi; Elianus
quippe et Felix Urgelitanus inter alios magni nominis
autores quibus ad patrocinium vel defensionem er-

D gantissime conscriptos, contra Felicem composuit.
Agobardus etiam, Lugdunensis præsul sanctissimus,
occasione schedulae, post Felicis obitum inventæ, in
qua impium errorem propugnare videbatur, librum
unum adversus Felicem scriptis, qui exstat inter ec-
tera ejus opera, a Stephano Baluzio edita. Parisiis
1666, 2 vol. in-8°.

(76) Eliandi epistola ad Caroli Magni existat
apud Floreum *Hisp. sacra* tom. V. Hæc epistola,
hereticorum more, acri stylo arrogantiisque scripta
est; inter alia minus reverenter de Carolo rege dicta,
hæc verba leuantur: *Scilicet tantorum venerabilissimorum
Patrum de adoptione carnis Christi..... ne reprobem
solus; nam dicunt quod terrore potestatis multos, non
justitia convincas.*

(77) Consule epistolam ejusdem Caroli Magni ad
Eliandum, ceterisque Hispanie episcopos, quæ
existat in *Collect. max. Harduini*, tom. IV, col. 896.

roris utebantur, laudati Isidori Hispanensis auctori-
tatem non seu ne appellavere, ut sub tanti viri nomi-
ne sua cause magis faverent (78).

136. Hinc facile dignosci potest quomodo Rical-
phus Moguntinus episcopus codicem canonum Isidori
Hispanensis, ex Hispania allatum, obtinuerit; illa
enim verba Hincmari Rhemensis de libro collectarum
Epistolarum ab Isidore, quem de Hispania allatum Ri-
culfus obtinuit, hoc sensu intelligenda sunt; hoc est,
Isidori, doctoris clarissimi, canonum collectionem
putam puram, quam mala fortuna Hincmarus Rhe-
mensis non vidit, neque ob defectum sanioris criti-
ce, illo anno minus exculta, talem auguratus est,
ex Hispania adiectam Ricalphus obtinuit, quam mi-
rum in modum interpolatam, quam plurimisque ficti-
tis monumentis, ex supra memorato scrinio Ecclesie
Moguntiae absque dubio de promptis, mirabiliter
adauctam, per imperium Franco-Gallicum longe la-
teque diffudit; quam sententiam plane confirmat
ipsa Pseudo-Isidori canonum collectio, ex genuina
nostra Isidoriana formata; multa quippe convincunt
aque evidenter demonstrant, collectionem canonum
putam puram Isidori pro fundamento Mercatori vel
Riculfo fuisse, ut suam fabricaret.

137. Primum hujus assertionis argumentum in il-
lo possum est, quod *ordinem de celebrando concilio* o
in principio sua collectionis ediderit Ricalphus; cum
enim nullo in opere laudatus ordo existet prater
quam in manuscriptis Codicibus Hispanicis, dubitari
non potest, quin Hispanum codicem genuinam col-
lectionis, ex quo illum exscripsit, a manus habue-
rit impostor. Huic argumento non parum roboris
affert vera Hispanica, plerisque conciliis nostrae col-
lectionis praenotata, quauis pseudo-Isidorus itidem
servavit; hic enim usus nullibi terram, prater His-
paniam, observatur.

138. Deinde pseudo-Isidori prefatio conciliorum,
cum re vera alia non sit quam ipsa Isidori Hispanensis
prefatio genuina, sed mirum in modum discripta,
interpolata, et ad mentem falsarii reconcinnata,
nonne fontem, ex quo illa defluxit, apertissime in li-
cat? Illa quippe verba: « Postmodum vero Nicenam
synodus constitutimus, propter auctoritatem ejusdem
magni concilii. Deinceps diversa concilia Graecorum
et Latinorum, sive quae antea, sive quae postmodum
facta sunt, sub ordine numerorum ac temporum

(78) Isidorus Hispanensis in scriptis Elipandi saepe
laudatur. In epistola ad Alcuinum, que inter ejus-
dem Alcuini opera existat, et apud Flores, *Hispania sacra*, tom. V. pag. 543, Isidorum laudat Elipandus his
verbis: « Beatus quoque Isidorus, jubar Ecclesiae,
situs Hesperie, doctor Hispaniae, in libro Etymolo-
giarum dicit: *Unigenitus autem vocatur secundum di-
tinatio excellentiam, quia sine fratribus.* »

(79) En verba prefationis genuinæ: « In principio
autem hujus voluminis Nicenam synodus constitui-
mus propter auctoritatem ejusdem magni concilii.
Deinceps diversorum conciliorum Graecorum et Latini-
orum, sive quae antea sive quae postmodum facta
sunt, sub ordine numerorum ac temporum capitulis
suis distincta, sub hujus voluminis aspectu locavimus,
subjicientes etiam decreta Presulum Romanorum,

A capitulis suis distincta, sub hujus voluminis aspectu
locavimus, subjicientes etiam reliqua decreta presu-
lum Romanorum usque ad sanctum Gregorium et
quasdam epistolæ ipsius, in quibus pro culmine sedis
apostolica non impar conciliorum exstat auctoritas. »
Unde, queso, hausit impostor? Nonne e genuina Isi-
dori Hispanensis prefatione, ubi ad litteram sere
scripta inveniuntur? Ita sane, ut ex collatione utrius-
que prefationis luce clarius innotescit (79).

139. Demum Isidorianæ nostræ, puto pure cano-
num collectionis partem primam, que conciliorum
Græcicæ, Africæ, Gallie ac Hispanie decreta com-
plectitur, ita suam fecit Iuratus Isidorus, ut, totam
integramque de cripserit conciliorum ordine ac
titulis canonum retentis, et quod magis est conciliio-
rum Græcorum versione latina summa fide servata;
quod equidem firmissimum nostræ assertionis argu-
mentum in est, cui solidum quidquam reponet nemo;
aut enim Isidori genuinam, multoque antiquiore
canonum collectionem ex Mercatoris impurissima ac
adulterina fluxisse dicendum est, quo nihil ineptius,
aut ingenuum fatendum, impostorem suam ex Isido-
rianâ formasse.

140. Jam eo adducimur, ut paucis probemus
Pseudo-Isidori collectionem canonum neque in His-
pania, neque ab Hispanis fuisse consecutam: cuius
rei elucidande causa, oportet, ut miseras et terribi-
nas, quas octavo, nono et decimo sæculo Ecclesia
Hispana perpessa est, breviter perstringamus.

141. Nota res est, plenaque illius temporis historia,
quanto planius atque tumuli Maurorum irruptione,
sæculo octavo inueniuntur, repleta fuerit Hispania uni-
versa, cum Gothorum imperium, quod tricentis
annis annis felicissimum s'eterat, a barbara immi-
nante gente deletum omnino fuit; Hispanis undique
ex vel in diram servitute redactis, qui cladi
superfuerunt, servitutem fugientes in diversa et ab-
strusa loca dilapsi sunt; ecclesiastici presules in
tanta rerum profanarum sacrarumque subversione,
parum sacras sanctorum reliquias, ac illustrum viro-
rum l'ros et scripta, que colligere potuerunt, secum
asportantes in Asturices abierunt; partim grecis sibi
commisso, atque in servitutem redacti, saluti consul-
entes, eju dem periculi consortes facti, mortem,
D morteque pejorem (80) Saracenorum barbaram se-
in quibus pro culmine sedis apostolice non impar
conciliorum exstat auctoritas. »

Hinc video est pseudo-Isidorum illa sue pre-
factionis verba ex genuina Isidoriana de verbis ad
verbum fero exscripsisse, si exceptas illud in principio
extremi hujus voluminis Nicenam synodus consti-
tuimus, cujus loco ille sc' ipsit Postmodum vero Nicenam,
etc. Ratio est, quia impostor canones apostolorum,
quos Isidorus Hispanus ut apocryphos
rejecit, in principio sua compilationis constituit.

(80) Nullam opinantes esse molestiam disruptiones
basilikarum, opprobria sacerdotum, tum et quod
lunariorum solvinus cum gravi moerore tributum; adeo
ut expeditius nobis sit compedium mortis, quam
egentissime vite laboriosum discrimen. Eulogius
lib. I. Mem. Sanctor., in Biblioth. Patrum, tom. XV,
Edit. Lugdun.

v tñm contemnentes, in patrio loco manserunt, miseris solatium præbiti, ovileque suum a rapacibus lupis defensuri; quocirca audiamus beatum Eu-
legium, Ecclesiae Toletanae episcopum designatum, qui martyrium Cordubæ subiit, quicque haec ipse miserrima vidit, et quorum pars magna fuit. Is sanctissimus præsul in epistola ad Wilesindum Pampilo-
nensem episcopum, qua exstat in *Bibliotheca Patrum*, tom. XV, pag. 298, Edit. Lugd., Maurorum sævitie
lis verbis describit: « Sævus adversus Dei Ecclesiam fñr tyrannicus omn'a subvertit, cuncta vastavit, universa dispersit, retrudens carcere episcopos, presbyteros, abbates, levitas, et omnem clerum, et quoscunque illa tempestate capere potuit, ferro devinctos, quasi mortuos seculi subterraneis specu-
bus immersit. Inter quos ego ille peccator, amabilis vester devinctus sum, et una pariter omnes horridos ergastulorum luumus squalores. Viduavit ecclesiam sacro ministerio, privavit oraculo, alienavit officio: et non est in hoc tempore nobis oblatio, neque sa-
crificium, neque incensum, neque locus primitarianum quo possimus placare Dominum, etc. »

142. In tam misero rerum statu, ac lamentabili ruina tribus amplius saeculis sepulta jacuit Ecclesia Hispania, basilicis suis eversis, episcopis et presbyteris in carcerem conjectis, vel morti damnatis, universoque populo Christiano sacris ministeriis orbato (81).

143. Quæ cum ita sint, cumque per totum captivitat's tempus nulla interfuerit communicatio, nullum commercium præsum Hispanorum cum Romanis pontificibus, quorum nulla quidem exstat genuina epistola decretalis ad Hispanos directa, si illam excipias Hadriani Papæ, quam occasione erroris Elipandi et Felicis, in concilio Francofurtensi damnati, conscripsit; quis sibi persuadere poterit, Hispanum epistolarum decretalium, hoc infelissimo tempore confictarum, auctorem fuisse, vel illas in Hispania fabricari potuisse? Id equidem eruditorum virorum judicio nullam habet fidem, maxime si, quæ rem non parum confirmant, et librorum a communis strage servatorum paucitas, et litterarum studia in tam dira diuturnaque captivitate intermissa, vel plane degenerata, recte expenduntur; Hispani quippe tunc temporis, continuo bello a Mauris vexati, non litteris, sed armis libertatem recuperandam esse intelligentes, studiis remissis, in rem bellicam toti incumbeant.

144. Præterea si, ut contenditur, collectarum epistolarum pseudo-Isidoriana farrago confusa fuit in Hispania, qui factum est, ut post varias doctorum virorum investigationes sedulo factas in tam multis hujus regni bibliothecis et archivis, ne unus tantum adhuc inventus sit manuscriptus codex ejusmodi

(81) Ecclesiae Hispanæ captivitatem 371 annis durasse dici potest, hoc est, ab anno septingentesimo decimo quarto, quo Gothoru[m] imperium eversum est, usque ad Toleti expugnationem ab Alphonso rege factam, anno millesimo octagesimo quinto; ab illo enim tempore, Christianorum animis ad dulcem libertatis nomen arrectis, Maurorum res ma-

A compilationis? Namque diffiteri non poterit quicquam, hujuscemodi collectionis jam plurima exemplaria in diversas Hispanæ provincias pervulgata oportuisse, antequam illud, ex quo Riculphus Moguntinus imperium Franco-Gallicum repleti fecit, in ejusdem manus venisset; unde hoc autem, ut omnia ad unum tam ingentis magnitudinis volumina laudatae collectionis ita interciderint, ut eo ipso in loco, in quo primum consarcinata fuerant, ne vestigium quidem unius tantum exemplaris appareat? Sed inquires, mirandum non esse, quod in tanta rerum omnium perturbatione, et miseria, bellorumque assiduitate exemplaria omnia ad unum in Hispania perierint. Quid ergo? Genuina Isidoriana canonum collectio, ante Maurorum irruptionem in Hispaniam facta et ordinata, a tam luctuosa strage, bellis, incendiis, malis denique omnibus, quibus hoc nobilissimum regnum a barbaris vexatum fuit per tria et amplius saecula, incolunis integraque evadere potuit; Pseudo-Isidori vero farraginis, duobus saeculis recentioris, illo præterea tempore conflatae, quo Carolus Magius amoenissimam Hispanæ provinciam obtinebat (82), ne vestigium quidem remansit? Cunque collectionis nostræ pntæ puræ, plurima manuscripta exemplaria, nono, decimo, undecimo, et duodecimo saeculo exarata, in Hispanæ bibliothecis hodieque asseruntur, scitiam pseudo-Isidorianæ nec solum unum exstat, quod saltem indicare possit eam in hoc regno aliquando exstitisse? Quis in animum inducat omnia sabito exemplaria vel in ipso patrio loco, quasi de industria perii se? Sane cur ita evanuerint in promptu ratio est; videlicet quia certo certius esse constat, scitiam pseudo-Isidori epistolarum collectarum farraginem, neque in Hispania, neque ab Hispano consarcinata fuisse.

145. Imo ex quamplurimis genuinæ nostræ canonum collectionis manus riptis Codicibus sæpe laudatis, saeculo nono, decimo, undecimo et duodecimo exaratis, apertissime demonstratur, larvæ Isidori spuriam collectionem usque ad duodecimum saeculum Hispanis vel ignotam omnino, vel saltem tanquam apocryham et scitiam ab illis habitam fuisse. Sane si Hispani pseudo-Isidorum cognovissent, illius collectionem canonum, ut magis copiosam, plurimisque monumentis adauclam, potius quam nostram absque dubio exscribi fecissent; sed præstantissimus codex Toletanae Ecclesiae, æra millesima centesima trigesima tertia exaratus, luculententer ostendit, spuriæ Mercatoris merces circa initium duodecimi saeculi in interiorum Hispanæ partem nondum penetrasse; præterea, ineunte saeculo decimo tertio, illas in Hispania nondum cognitas fuisse declarat epistola Iunocentii III ad Petrum Compostellanum directa, in

gis magisque declinari et in pejus ruere coepérunt.

(82) Catalonia provincia, Hispanæ Tarragonensis pars, cuius caput est Barcino urbe celeberrima, studiisque olim aspernita belli. Consule eruditis. opus Ant. Capmany inscriptum: *Memorias históricas sobre la marina, comercio, y artes de Barcelona*, edita Madridi 1770, 2 vol. 4°.

qua hæc verba leguntur : *Emeritense vero concilium authenticum esse multis ratiōib⁹ astruebas; tum quia cum aliis conciliis continetur in libro qui Corpus canonum appellatur, quem Alexander papa per interlocutionem authenticum approbavit* (83). Porro Emeritense concilium, de quo hic agitur, nostræ collectioni insertum, in pseudo-Isidori compilatione non exstat : ergo collectio nostra genuina Isidóriana etiam sæculo decimo tertio *Corpus canonum Ecclesie Hispanæ* appellabatur; cumque de spuria Mercatoris collectione nulla apud Hispanos inveniatur sentio, nulla ejusdem notitia ante saeculum decimum quintum, in eam sententiam ire licet, laudatam collectionem ante typographicæ artis inventum Hispanis penitus ignotam fuisse.

146. Ex hac tamen observatis certo constat, pseudo-Isidori adulterinam collectionem neque in Hispania, neque ab Hispano conflictam fuisse ; imo Ricalphum Moguntinum episcopum ex genuina Isidori Hispanensis canonum collectione, notisque, et eatenus ignotis monumentis, in suo scrinio reconditis, illam formasse ostendimus ; et ita quidem Hincmarii Rhemensis verba, a nullo, quem sciamus, auctore satis recte dilucidata, luculenter explicantur. *Ricalphus*, ait Hincmarus, *librum collectarum epistolarum ab Isidoro, de Hispania allatum, obtinuit, et Gallias ex illo repleri fecit* ; hoc est librum Collectarum epistolarum ab Isidoro, integrinum, et ab omni interpolationis labe purum, de Hispania (ubi plurima asservabantur exemplaria) allatum Ricalphus obtinuit, quem multis decretalibus epistolis, et si. l. lii, et interpolatis, mirabiliter adactum, ac foedatum, longe lateque divulgavit, et imperium Franco-Gallicum ex eo repleri fecit. Hinc factum est, ut Ecclesia Hispanæ, egregioque ejus doctori Isidoro, Hispanensi episcopo, sua ipsa collectio, integririma ac præstansissima, loco laudis et honoris, ut par erat, unius hominis impudenti auctoracia, non parvum dedecoris attulerit.

147. Ceterum Ricalphum minus prudenti erga sedem apostolicam devotione, inconsiderato que zelo id effecisse, multi judicarunt : sit per me licet, verumtamen Ecclesia Romana, supra petram apostolicæ veritatis fundata, mendaciis non indiget,

Nec tali auxilio nec defensoribus istis indigere Hispani, ut auctoritatem sedis apostolicæ, quam multis argumentis in suo, puto puro, canonum codice proflentur, consolarentur : et re ipsa tanta fuit apud eos Romanorum præsulum epistolarum dignitas, ut non minori auctoritate quam conciliorum decreta in Hispania illæ viguerint. Quod in sequenti paragrapho demonstrabimus.

§ VII. Ecclesiam Hispanam sedis apostolicæ auctoritatem.

(83) Exstat hæc epistola apud Labb. *Concil. tom. VI*, pag. 514, et apud Harduinum, tom. III et alibi.

(84) Hujus rei locuples testis est beatus Hieronymus, qui epistola anno quatercentesimo nono ad Averuchiam directa, haec ait : *Ante annos plurimos cum in chartis ecclesiasticis juvare Damasum Romanæ urbis episcopum, et Orientis alique Occidentis consultationibus responderem, etc.*

Neque solum Damasi papæ tempore, sed etiam ab

A tatem semper agnoscere asseritur, quod et documentorum auctoritate et historiæ factis comprobatur.

148. Quanquam doctorum virorum consentiens fere sit opinio, pseudo-Isidorum nimio forsitan zelo erga sedem apostolicam abreptum, suam canonum collectionem concessisse, novas epistolas decretales confinxisse, genuinasque interposse, ut Romanorum præsulum auctoritatem amplificaret; tamen clarissimus Blascus in suo erudito de collectione canonum Isidori Mercatoris commentario, pluribus argumentis demonstrat, Mercatorem in eo maxime laborasse, ut episcoporum indemnitatibus consuleret, eorumque jura augeret.

149. Sane historia nos edocet, Angilramnum Metensem episcopum primum omnium novis epistolis decretalibus usum fuisse, ut sub tegmine sedis apostolice episcoporum iudicio se subtraheret, cujus exemplum Rothardus Suessionensis episcopus, et Hincmarus Lugdunensis, aliquique postmodum secuti sunt. Neque enim Romani pontifices in suscipiendis episcoporum

B appellationibus quiquam aliud sibi parabant, quam multiplices curas, gravioremque negotiorum molem; dissimulandum tamen non est, hæc privilegia in præsidium et defensionem episcoporum a Pseudo-Isidori conficta, consequenti tempore ad ipsos episcopos opprimendos implorata sæpe fuisse, atque a Romanis pontificibus, bona tamen illa, in patrocinium suæ auctoritatis prodata.

150. Ceterum illud certissimum est, primatum Romanæ sedis, a Christo in Petrum apostolum, ejusque successores derivatum, mendaciis vel fictitiis monimentis minime nisi; Ecclesiæ quippe omnes supremam sedis apostolicæ auctoritatem semper agnoscere, luculentissime testantur tot orbis ecclesiastici fere universi ad sedem apostolicam consultationes de rebus anxiis missæ (84), vicarii apostolici, qui fideli integritati et legum sacrarum observantiae invigilarent, in variis regionibus instituti, atque sanctorum Patrum hujuscemodi argumenti plena opera, quorum testimonia hic referre et supervacaneum fore, et ab instituti nostri ratione alienum.

151. Quapropter, pretermissis iis, quæ de Romanorum præsulum in Ecclesiam catholicam potestate a viris doctissimis disertissime tractata sunt et asserta, hic solum agimus de corundem Romanorum pontificum apud Hispanos auctoritate, quam Hispanæ Ecclesiæ præsules semper agnoscere, monumenta in ipsam canonum collectionem Hispanam relata, luculenter testificantur.

152. Porro de summa sedis apostolicæ dignitate ac primatu, clarissimum perhibet testimonium epistola Gelasii papæ laudatæ collectioni Hispanæ inserta sub numero centesimo tertio, cuius auctoritas initio nascentis Ecclesiæ Romanam sedem consultationem ab aliis Ecclesiæ fuisse, demonstrat epistola Clementis Romanæ Corinthiorum consultationi respondentis : quod autem super his rebus Romanæ præsules statuerant pro re judicata habebatur, ut ex sancti Augustini sermone 131 contra Pelagianos deducitur. *Jam enim, inquit, de hac causa duo concilia missa sunt ad sedem apostolicam; inde etiam rescripsi venerunt. Causa finita est.*

tanto est gravior, quod in concilio Romano septuaginta episcoporum sit edita : titulo igitur secundo laudata epistola hæc verba leguntur : « Quamvis universæ per orbem catholice diffusa Eccle-ia unus thalamus Christi sit, sancta tamen Romanæ Ecclesia, nullis synodis constitutis cæteris Ecclesiis prælata est, sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri primatum obtinuit. »

153. Id ipsum confirmat ejusdem Gelasii papæ epistola, ad episcopos Lucanæ directa, quæ in nostra canonum collectione octuagesima quarta numeratur : « Satis indignum est, inquit lit. ix, quemquam vel pontificum vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare, quam beati Petri sedem et sequi videat et docere, satisque conveniens sit ut i. tum corpus Ecclesie in hac sibimet observatione concordet, quam illie vigore conspiciat ubi Dominus Ecclesiæ totius posuit principatum. »

154. Præterea titulus quinquagesimus primus libri primi indicis sepe laudati collectionis nostræ, *de commissa vice sedis apostolicæ inscriptus*, in quo de vicariis apostolicis agitur, non obcurè declarat Hispanos præsules supremam sedis apostolicæ auctoritatem agnoscisse ; in eo enim, ut commissam vicem sedis apostolicæ ab Hispanis admissam fuisse constet, citantur epistole Simplicii ad Zenonem Hispalensem, Hormisdæ ad Joannem Illicitanum Ecclesiæ episcopum, quæ euidem in nostra collectione sub numeris 79, 91, 95 et 96 inveniuntur insertæ. Et sane Romani præsulæ suas vices per Hispanias Zenoni aliisque episcopis absque dubio non delegaverint, nisi sese Ecclesiæ catholice præpositos cœnassissent, et Hispani præsules supremam eorum auctoritatem agnoscissent.

155. His autem reponet quisquam, non omnia monumenta Isidori canonum collectioni inserti, licet Hispanorū præsumul sufragio recepta et approbata sint, viam legis obtainere potuisse ; ratio est, quia in eis nonnulla inveniri videntur, Ecclesiæ Hispanæ moribus ac disciplinae contraria ; exempli causa sit ipsa epistola, supra laudata, Gelasii papæ ad episcopos Lucanæ directa, quæ, ut jam observavimus, in nostra collectione genuina octuagesima quarta numeratur ; titulo quippe xxvii ejusdem epistola illud reprehenditur : *quod absque præcepto sedis apostolicæ nonnulli factas Ecclesiæ vel oratoria sacrae præsumant*, cum tamen absque facultate vel præcepto ejusdem sedis apostolicæ ecclesiæ consecrandi jus apud Hispanos fuerit ; et sane episcoporum vel presbyterorum Ecclesiæ Hispanæ inventus est nullus, qui sacras ædes conserrandi facultatem a Romano pontifice usquam petierit. Sed hæc objectio, licet speciosa primo intuitu videatur, nullum habet pondus ; laudata enim Gelasii papæ epistola ad episcopos Ecclesiæ, quæ Romanæ sedi, non ut Ecclesiæ capiti, sed ut metropolitanæ, suberant, scripta fuit ; quod Hispani præsules recte intelligentes, in suam canonum collectionem illam admirerunt, eo scilicet sensu, ut sicut episcopis Ecclesiæ quæ Romanæ sedi, ut metropolitanæ subjectæ erant, absque præcepto ejusdem

A sedis ecclesiæ sacrare nos licet, ita Hispani episcopi ab eoque metropolitani consensu et facultate basilicas consecrare non possent ; eamdem quippe protestatem habent metropolitani circa suffraganeos episcopos, quam sedes apostolica in ecclesiæ suburbicariæ, quæ eidem sedi, ut metropolitanæ, subjiciuntur.

156. Jam vero quanta apud Hispanos præsules vigerint auctoritate Romanorum præsumul decretæ, cum tam multæ eorumdem præ ulum epistole, in Hispanam collectionem admissæ, argumento sunt, tunc illud quod Hispani præsules in conciliis generalibus et provincialibus sepe testantur. In synodo Bracarensi prima, anno quingentesimo sexagesimo primo celebrata, post mentionem factam de epistola Leonis papæ ad synodum Gallæcæ, hoc de Vigiliū epistola ad Profuturum subjicitur : *Lucretius episcopus dixit* : *Recte vestra fraternitas pro auctoritate sedis apostolicæ reminiscita est... Re'electa est auctoritas sedis apostolicæ quondam ad Profuturum directa episcopum*. Deinde Hispanorum religionem et observantiam in servandis Romanorum præsumul decretæ apertissime declarat celeberrimi concilii Toletani tertii capitulum primum his verbis : *Muneant in suo rigore conciliorum omnium constituta, simul et synodicae sanctorum præsumul Romanorum epistola*. Aden ut primus Gothorum gentis conatus, post abjuratum Arianae hæreseos perfidiam, in hoc sanctissimo universæ Hispaniæ concilio, in eo fuisse videtur, ut suara erga sedem apostolicam reverentiam, devotionem et obedientiam significarent : nec minori postmodum erga sedem Romanam observantia, Patres concilii Toletani quarti Apocalypsim librum inter divinos recipiendum esse statuerunt, quatenus, inquit, multorum conciliorum auctoritas et synodicae sanctorum præsumul Romanorum decretæ præscribunt.

157. Quid plura ? Ex genuina beati Isidori præfatione, quæ in laudata canonum collectione Hispanæ Græciæ concilii prælixa habetur, luculenter ostenditur, Romanorum pontificum epistolas decretales non minori auctoritate, quam conciliorum decretæ apud Hispanos valuisse : *Subjicientes etiam, sunt verba ejusdem præfationis, decretæ præsumul Romanorum, in quibus pro culmine sedis apostolicæ non impar conciliorum exstat auctoritas, quibus sane verbis, vel exactius quidquam, vel expressius de sedis apostolicæ dignitate dici vix potest*.

158. His igitur documentis suprema sedis apostolicæ auctoritate in Ecclesiæ Hispanam asserts, superest, ut historica monumenta in medium profaramus, quæ auctoritatis ejusdem sedis apostolicæ usum in Hispaniis testificantur, atque Hispanorum præsumul commercium cum Romanis vicissim habitum declarent ; sed antequam ea recenzeamus, opportunum visum est, de falsitate epistolarum decretalium, quæ ad Hispaniarum episcopos directæ continguntur, quæque pontificibus Siricis papæ antecessoribus falso adscribuntur, aliquid probitare, quatenus eminentis. card. Aguirrius, minus recta

opinione imbutus, has decretales tanquam genuinas A propugnavit; atque in suam maximum conciliorum Hispaniae collectionem admisit.

159. Harum fictionum agmen dicit apud de Aguirre tom. I Concil. Hisp., pag. 163, epistola beati Anteri pape, que sic inscribitur: *Charissimis fratribus per Baeticam atque Toletanam provincias episcopis constitutis.* Præter multa falsitatis indicia, que in hac epistola notantur, non parvi momenti illud est, quod inscriptio ipsa nobis exhibet: *Anteri quippe temporibus* (anno scilicet 238) *provincia Toletana nondum existebat, Toletum urbs, illis certe temporibus oppidum minus nobile, secundum meliorem sententiam non nisi circa medium seculum quintura metropolis facta est* (85). Præterea argumentum ejusdem epistole, in qua de translationibus episcoporum agitur, illasque licite fieri posse asseritur, iuspostorem delegit, nam, præterquam quod verisimile non est, Anterum, qui vix mensem pontificatus explevit, Hispanorum consultationi respondere potuisse, translationes episcoporum ita stricte a canonibus prohibebantur, ut per sex prima Ecclesie secula de ejusmodi translationibus nullum vestigium habeamus; que enim de Eusebio et Felice episcopis exempla profert impostor, commentitia sunt, atque historicis ecclesiasticis penitus ignota. Quinimodo strictissima antiquæ discipline observantia circa ejusmodi translationes, epistola Hilarii pape ad Tarragonenses episcopos, que in nostra canonum collectione septuagesima septima numeratur, per pulchrum nobis appeditat exemplum, quod et Anteri epistole falsitatem, et iuspostoris impudentiam magis magisque confirmat; anno etenim quatercentesimo sexagesimo quinto Tarragonenses episcopi ab Hilario papa per epistolam rogavere, ut Irenei episcopi translationem, ab ipsis justam ob causam approbatam, confirmaret; sed Hilarius, consulto concilio Romano, asperrine eis respondit his verbis: « In quorum contumeliam a superbo spiritu etiam pars illa contemnitur, qua cavelur ne quis, relicta ecclesia sua, ad alteram transire præsumat, quod niunis improbe conniventibus, et, ut doleatur gravius, vobis asserentibus, Ireneus episcopus conatus admittere, quod nostra auctoritate roborare cnpitis, quos maxime de rebus illicitis magna indignatione probatis accendi. »

160. Demum, que ex Hieronymo, Gregorio Magno, Isidoro, aliisque auctoribus, Antero multo recentioribus, verba excerptis falsarius, supposititiam esse hanc epistolam testificantur.

161. Eodem jure sublestæ fidei a viris eruditis habetur epistola Lucii pape ad Galliarum ac Hispaniarum episcopos directa, que exstat apud laudatum de Aguirre, tom. I Concil. Hisp., pag. 195; multa quippe continet, ut alia omittam, ex Leone Papa, Gregorio Magno, aliisque monumentis, Lucio recentioribus consarcinata (86).

162. Similiter epistola Sixti secundi pape: *Bre* lectissimis fratribus per Hispaniarum provincias constitutis, inscripta, eo quod multa de episcoporum judiciis, canonum sacrorum decretis contraria, complectitur, necnon et sententias ex recentioribus auctoribus descriptas continet, inter spuriæ merito reputatur. Exstat apud Aguir. tom., I, pag. 213.

163. Sequitur deinde apud eundem Aguirrium, tom. I, pag. 218, epistola Dionysii pape, qui Romanae sedis episcopatum tenuit ab anno Domini 261 ad 273; ad Severum quemdam episcopum directa, cuius falsitatem cum alia manifeste ostendunt, tum illa præcipue verba de *Ecclesiis Cordubensis provinciæ*; unde enim hausit impostor, tempore Dionysii pape Cordubam metropolim fuisse? In quinque provincias B apud optimæ note scriptores Hispaniam divisam invenimus, in Carthaginem scilicet, Baeticam (in qua Corduba), Lusitanam, Tarraconensem et Galliciam; de provincia vero Cordubensi ne verbum quidem. Sane cur ita scripsit falsarius causa palam est, videlicet tempore pseudo-Isidori Corduba sub Maurorum imperio celeberrima fuit, caputque regni Cordubensis. Omitto quod contra episcoporum accusatores, ut solet, consarcinato conserit.

164. Exstat quoque apud laudatum Aguirrium, tom. I, pag. 221, epistola quendam Eutychiano (87) pape ascripta, atque ad Joannem et omnes per Baeticam provinciam (quid tam brevi tempore actum est de provincia Cordubensi?) constitutes episcopos directa, que sere tota quanta est ex verbis Hilarii ei Leonis constat, quapropter doctorum hominum judicio inter spuriæ reponitur.

165. Demum tomo II, pag. 70, apud eundem Aguirrium exstat Melchiadis pape, qui ab anno Duumini 314 ad 314 sedisse creditur, epistola ad Marinum, Benedictum, Leontium et ceteros Hispaniarum episcopos directa, in qua iterum iterumque, idem quod in praecedentibus suppositiis epistolis recitat impostor circa episcoporum judicia et appellations ad Romanam sedem: *Episcopos*, ait, *nolite judicare, nolite condemnare abique sedis tujs auctoritate. Quod si feceritis, irrita erunt vestra judicia, et ros condennabimini;* et infra: *Si vero se viderit quisquam restrum pregravari, hanc sedem appetet, huc recurrit, ut semper instituta fuit consuetudo. Omitto cætera, que hanc epistolam, Melchiadi pape adscriptam, supposititiam esse probant.*

166. Hactenus epistolas decretales que in Aguirri Collectione concili. Hispaniae, primis pontificibus Romanis, Siricii antecessoribus ascriptæ reperiuntur, queque a viris doctissimis circa initium saeculi noni a pseudo Isidoro confitæ judicantur; sane si laudatae epistole a tam sanctis pontificibus ad Hispaniarum provincias misæ fuissent, neque primis octo saeculis Hispanæ Ecclesiæ patribus ignotæ illæ jacuissent, neque eas Isidorus Hispalensis, qui præsumul Roma-

(85) Vide Florezium, *Hisp. sacra*. tom. V.

(86) Lucius papa ab anno 256 ad 257 sedisse creditur.

(87) Eutychianus ab anno Domini 275 ad 284 Romanæ Ecclesiæ episcopatum tenuit.

norum epistolas, præsentim ad Hispanos summa diligentia collegit, silentio pretermisisset. Sed ad genuina monumenta veniamus, quæ non obscure decerant, Ecclesiam Hispanam in retinendo ecclesiastice disciplinæ vigore tenacem fuisse, Romanum præsuleni summa reverentia observasse, illuunque ut supremum judicem, et Ecclesiæ catholicæ caput, in rebus anxiis sæpe consuluisse.

Et autem in his recensendis rectius procedamus, suis queque temporibus, quantum fieri possit, reddere curabimus.

167. Anno ducentesimo quinquagesimo octavo, Basilides Legionensis, et Martialis Asturicensis episcopi, tanquam libellatici (88), atque idolatriæ criminis insimulati, synodi provincialis sententia suis sedibus depulsi fuerunt, ac in eorum locum Felix et Sabinus suffici. Basilides, crimen criminis addens, Romanum pœnitit, et ab Stephano papa, veritatis nescio, per circumventionem impetravit in communionem recipi; inde in Hispaniam reversus, episcopatum in quem legitima auctorite Sabinus substitutus fuerat, per Stephani sententiam recuperare contendit. Hispani præsules, ea re commoti, beatum Cyprianum, Carthaginensem episcopum, consuluerunt, qui, facta quæstione in concilio perpensa, eis respondit omnina legitime ac canonice facta fuisse, ordinationemque Sabini, rite peractam, rescindi non posse, non obstante Stephani papæ judicio, a Basilide insidiouse decepti: *Nec rescindere, inquit, ordinationem jure perfectam potest, quod Basilides, post crimina sua detecta et conscientiam etiam propria confessione nudatam, Romam pergens, Stephanum collegam nostrum longe positum, et gestæ rei ac tacitæ veritatis ignarum sefellit, ut exambiret reponi se injuste in episcopatu de quo fuerat juste depositus.* Sanct. Cypriani epist. 68.

168. Hinc patet Hispanos præsules auctoritatem sedis apostolicæ religiose observasse, alioquin Stephani papæ sententia commoti non fuissent, neque Cyprianum Carthaginensem in Africa consuluisserint: insuper ex Cypriani sententia patet etiam, pontificis judicio, ad quem contra canonum statuta provocatur, standum non esse. Cæterum quis hujus facti exitus fuerit ignoratur.

169. Anno Domini trecentesimo quinquagesimo tertio Liberius papa Osium Cordubensem episcopum per epistolam monet de lapsu Vincentii legati, qui sancti Athanasii condemnationi subscripsérat.

170. Anno trecentesimo octuagesimo quinto, Siricius Romanæ sedis episcopus Eumerii Tarraconensis consultationi, quam ad Damasum papam uniserat, quindecim capitulis vel statutis respondit, in quibus

(88) Libellatici dicebantur illi qui, munere vel pecunia oblata, libellos a magistris paganorum exposcebant, ut sacrificare vel ad aras diaboli venire non cogerentur; ejusmodi Christiani turpitudine notabantur, eo quod illud catholicam profiteri erubescerent. Vide super hac re Mendoza Comment. in canonem iii concilii Eliberitan.

(89) Hispani præsules erga sedem Petri reveren-

A de Arianis, ad fidem catholicam conversis, non rebaptizandis, de apostatis, de pœnitentibus, de monachis et clericis agitur. Hæc Siricii epistola decretalis in collectione nostra tertia numeratur.

171. Anno circiter quatercentesimo secundo, Innocentio primo Ecclesiam Romanam moderante, Hilarius episcopus, et Elpidius presbyter, Hispani, Romanis profecti sunt eum in finem ut malis summis quibus Ecclesia Hispana laborabat, pace turbata, despectis canonum statutis, ac sanctorum Patrum regulis, remedium adhiberent. Innocentius, eorum postulatis auditis, reque mature perpensa, ad Patres concilii Toletani primi epistolam direxit, in qua, antiquæ Ecclesiæ discipline integratam providens, variis capitulis statuit, ut episcopi ad fidem conversi in communionem recipientur; ut ordinationes contra canonum statuta factæ in posterum prohibeantur, ac Nicene regulæ serventur: demum, qui ab ordinibus arcendi, quique eligendi sint, plenius declarat.

172. Anno quatercentesimo quadragesimo septimo, beatus Leo papa primus, ad Turribium Asturicensem episcopum epistolam celeberrinam direxit contra Præscillianistarum errores, qui tunc temporis Ecclesiæ Hispanæ pacem magnopere turbabant. In hac epistola Turribio præcipit ut concilium generale, vel saltem provinciale convocari faciat, quod tantis malis remedium opportunum adhibeat. Habeatur ergo inter nos, ait, episcopale concilium, et ad eum locum qui omnibus opportunitus sit, vicinarum provinciarum conveniant sacerdotes. Et infra: Si autem aliqui, quod absit, obstiterint quominus possit celebrari generale concilium, Gallæcia saltem in unum convenient sacerdotes.

173. Idem Leo papa anno quatercentesimo quinquagesimo quarto, episcopos Galliæ et Hispaniæ per epistolam monet de die quo anno sequenti soleuntas paschalis celebrari deberet.

174. Anno quatercentesimo sexagesimo quinto, Ascanius Tarraconensis, cæterique ejusdem provincie episcopi, apud Hilarium papam venerabundi per epistolam conqueruntur de Sylvano, episcopo Calagurritano, eo quod, contra sanctorum Patrum regulas et canonum statuta, fraterna eorum admonitione despecta, episcopos ordinare non erubesceret (89).

175. Eodem anno alteram epistolam ad eundem Hilarium scribunt, qua, ut supra præmoniuimus, suppliciter cum precantur, ut Irenæi episcopi in sedem Barcinonensem translationem, ab ipsis approbatam, auctoritate sua dignaretur firmare. His litteris in concilio Romano relectis et examinatis, Hilarius

tiam et venerationem summam profitentur his verbis: *Etsi exstaret, inquiunt, necessitas ecclesiastice disciplinæ, expetendum revera nobis fuerat illud privilegium sedis vestre, quo susceptis regni clavibus post resurrectionem Salvatoris per totum orbem beatissimi Petri singularis prædicatio universorum iuramentationi prospexit: cuius vicarii principatus sicut eminet, ita metuendus est ab omnibus et amandus.*

Ascanio, ceterisque provinciae Tarraconensis epis-
copis rescribens, sequentia statuta decrevit: 1° Ut
nullus sine consensu metropolitani episcopus ordine-
tur; 2° Ut nullus episcoporum, relictæ propria eccle-
sia, ad aliam transeat; 3° Ut Irenæus remotus a sede
Barcinonensi ad propriam revertatur; 4° Ut episcopi
qui illicite ordinati sunt removeantur, et ne in una
ecclesia duo episcopi habeantur; 5° Ut Irenæus, si
ad ecclesiam suam non revertatur, a consortio epi-
scopali removeatur.

176. Annum circiter quatercentesimum octua-
gesimum, Simplicius Zenoni Hispalensis urbis præsuli-
vices suas cominitit, ut patet ex epistola, quæ in
nostra collectione exstat sub numero 79.

177. Felix ad eumdem Zenonem, Hispalensem
episcopum, circa annum quatercentesimum octua-
gesimum quartum, epistolam urbanitatis ac hono-
rifcentiae plenam conscripsit, Terentianum quem-
dam, virum clarissimum in Hispaniam redeuntem,
commendans.

178. Anno quingentesimo decimo septimo, Hormi-
sdas Joanni, Illicitanae Ecclesiæ episcopo, de ejus
in Italianum adventu libenter audivisse scribit, eique
vices suas comittit, servatis tamen metropolitanoru-
mum privilegiis.

179. Annis sequentibus idem Hormisdas ad epi-
scopos per Hispaniam constitutos epistolam decreta-
lem direxit, in qua hæc statuuntur: 1° Ut sacer-
dotes secundum canones ordinentur; 2° Ut pro epi-
scopatu pretium non accipiatur; 3° Ut concilium per
annos singulos celebretur; alteram deinde epistolam
ad eosdem scripsit, qua de pace Ecclesiæ tum
Hispanie, tum Orientis, illis gratulatur, ac profes-
sionem Joannis episcopi Constantinopolitani ad eos
dirigit.

180. Circa idem tempus laudatus Hormisdas Sal-
lustium Hispalensem episcopum, vicarium Apostoli-
cum per Bæticam et Lusitaniam constituit, atque
episcopis Bæticæ de ipsorum pace et concordia con-
gratulatur.

181. Anno quingentesimo trigesimo octavo, Vigilius papa Profuturi Braccarensis episcopi consulta-
tionibus per epistolam respondet, in qua varia
statuit ad Priscillianistarum errores præcipue spe-
ctantia. Hæc Vigilius epistola, quæ, ut supra dictum
est, relecta fuit in concilio Braccarensi primo, exstat
cum præcedentibus Hormisdæ in collectione nostra,
num. 91, 98.

182. Anno quingentesimo octuagesimo nono, quo
Gothorum gens in concilio Toletano int, Flavio Reca-
redulo rege presente, abjurata Arianoruim impietate,
ad fidem catholicam conversa est, beatus Gregorius
ad Leandrum Hispalensis urbis episcopum, epistolam
benevolentiae plenam direxit, in qua de multis, quibus
obruebatur, pastoralis suæ curæ laboribus conqueri-
tur; de Recaredi regis conversione sunune gaudet,
ac consultationi de trina baptismatis mersione re-

A spondet; librum denique Regule pastoralis et suam
in Job Expositionem ei transmittit.

183. Idem Gregorius laudato Leandro rescribens,
pallium ad sola missarum solemnia ei transmittit, de
summis, quibus agitur, curis, deque amissa monasti-
ce vita tranquillitate amice conqueritur. Quasi enim
prospero flatu navigabam, inquit, cum tranquillam
vitam in monasterio ducerem; sed procellos subito
motibus tempestas exorta, in sua perturbatione me
rapuit et prosperitatem itineris amisi, quia quiete per-
dita mentis, naufragium pertuli.

184. Ad Recaredum regem epistolam quoque con-
scriptis Gregorius, qua illum suminopere laudat quod
ejus ope Gothorum gens ad catholicam fidem con-
versa fuerit, et quod constitutionem, quam adversus
Iudeos ediderat, licet pecuniarum summa ab ipsis
offerretur, non mutaverit; agit præterea hæc epistola
de muniberis sancto Petro ab ipso Recaredo trans-
missis, aliaque bene multa continet, ad principum
præcipue institutionem pertinentia, lectu dignissima.

185. Circa idem tempus, laudatus Gregorius Clau-
dio, regis ministro, Cyriacum monachum per epistolam
comprendat.

186. Iste quidem sunt heali Gregorii Magni epi-
stole in nostra canonum collectione insertæ; quæ
enim in collectione maxima de Aguirre tom. II.,
pag. 409 et seqq. inveniuntur, in quibus de causa
cujusdam Januarii, episcopi Malacensis, agitur, a
viris doctissimis inter apocryphas merito recensentur:
et sane historiæ Hispanæ scriptorum, præcipue vero
beati Isidori, Hispalensis episcopi, altum de hac re
silentium, ejusmodi epistolarum falsitatem confirmat;
notandum quippe est Malacam Bæticae provinciae
urbem, Hispali subjectam esse; cumque illo tempore
Isidorus noster, metropolitanus Bæticæ esset, tam
notabilem sui suffraganei causam ignorare non po-
tuit; neque verosimile videtur, Gregorium Magnum
contra Ecclesiæ disciplinam et privilegia metropo-
litanorum, inconsulto Isidoro, Malacensis episcopi
causam judicasse.

187. A Gregorii Magni tempore ad pontificatum
usque Leonis secundi, hoc est integri sere saeculi
spatio, nullam, quæ saltem extet, habemus Roun-
norum præsulum epistolam ad Hispanos Patres di-
rectam; quod equidem eo magis singulare videbitur,
quod, toto hoc temporis spatio, plura celebrerrima
concilia sub sanctissimis metropolitanis in Hispania
fuerint celebrata.

188. Anno demum sexentesimo octuagesimo
quarto, Leo secundus pontifex maximus acta synodi
œcumenicæ sextæ sub Agathone papa Constantino-
poli habita contra Monothelitas, qui unam esse in
Christo voluntatem, unam solum operationem con-
tendebant, ad Hispanos præsules misit, eos invitans
ut canonica auctoritate suffulta per Hispaniam di-
vulgarent (90).

189. Sed cum hujuscœ œcumenicæ sextæ syno-
omnes præsules Hispanæ invitati sunt, ut predicatio
synodalja instituta, quæ inserat, nostri etiam vigilius

(90) Ita declarat can. 2 conc. Tolet. xiv his verbis:
In cuius etiam gratiose epistole tractu ad hoc

acta una cum epistolis laudati Leonis secundi, ad regem Ervigium et ad Simplicium comitem scriptis (91), perfata in Hispaniam fuerint eo ipso tempore quo concilium Toletanum decimum tertium dimisum jam fuerat, durissimum visum est beato Juliano Toletane ecclesiae metropolitano, sœvissimæ hiemis frigore rigescente, dimissos Patres iterum convocare; quapropter episcopos suffraganeos una cum vicariis metropolitanarum sedium in unum convenire studuit, ut acta laudatae synodi oecumenicæ sextæ, in quantum a præcedentibus non discederent, approbarent, approbataque per Hispaniam divulgarent.

190. Interim beatus Julianus opusculum, quod *Apologeticum fidei inscripsit*, super actis laudatae synodi oecumenicæ sextæ composuit, atque per Petrum Regionarium, qui hæc ipsa acta synodalia et epistolas Leonis secundi in Hispaniam attulerat, Romam misit ad Benedictum secundum, qui, Leone papa demortuo, Romanæ sedis principatum obtinuerat.

191. Hoc autem beati Juliani opusculum apologeticum, quod in concilio Toletano xiv relectum fuit, ejusdem concilii Patres, eodem honore et reverentia, ac epistolas decretales, habentem esse sanxerunt his verbis: « Illa igitur apologetica defensionis nostræ responsa, quæ ob istorum confirmationem sunt edita, pro multorum instructione et utilitate ecclesiastice discipline, simili honoris et reverentiae vigore firmamus, atque ad vicem decretalium epistolarum ea permanenda sancimus» (92).

192. Verum enimvero, cum Benedictus secundus, Romanus pontifex, nonnulla parum caute scripta in laudato beati Juliani opusculo sibi videri significasset, præsertim illa quæ de tribus in Christo substantiis in eo asseruntur (93), Patres concilii Toletani decimi quinti id ægre ferentes vividam hujus doctrinæ expositionem fusius explicatani, ac sanctorum Patrum testimoniis roboratam composuerunt, atque ejusdem concilii actis inseruerunt. In cuius doctrine de tribus in Christo substantiis expositione, laudati Patres firme et acriter respondentes hæc

mancerent auctoritate suffulta; omnibusque per nos sub regno Hispanie consistentibus patesceret divulganda.

(91) De fide harum epistolarum non solum dubitat card. Baronius, verum etiam spuriæ eas esse probare contendit; minus tamen recte, atque debilioribus argumentis id effecisse jam Pagius demonstravit ad annum 683, n. 8 et seqq. Cæterum facile crederem laudatum Baronium aliter judicaturum fuisse, si manuscriptos Codices nostræ collectionis ad manus habuisset: neque enim pronuntiasset vir eruditissimus laudatas epistolas diversas ab illis esse, quarum mentio fit in xiv concilio Toletano, *eo quod*, ait ille, *his litteris dicantur multi in Hispaniam non ipsa synodalia acta, sed tantum definitio synodi, edictum imperatoris et synodus sermo acclamatoriis, minima quidem actorum pars; in synodo vero Toletana xiv testemntum episcopi se accepisse cum Leonis litteris ipsa integra gesta synodalia*: hoc quippe argumentum ex sola Codicum inspectione collectionis nostræ, in quam hæc acta synodalia referri sanxerunt Patres concilii Toletani xiv totum corruit; in laudatis enim Codicibus manu-

A aiunt: « Ad secundum quoque retractandum capitulum transeuntes, quo idem Papa incaute nos dixisse putavit, tres substantias in Christo, Dei Filio, profleri, sicut non pudebit quæ sunt vera defendere, ita forsitan quosdam pudebit, quæ vera sunt, ignorare. » Ad calcem autem hujus capituli, hæc non minus fortia verba leguntur: « Jam vero si post hæc, et ab ipsis dogmatibus Patrum, quibus hæc prolatæ sunt, in quocunque dissentiant, non jam cum illis est amplius contendendum, sed majorum, directo calle, inhærentes vestigiis, erit per divinum iudicium amatoribus veritatis responsio nostra sublimis, etiamsi ab ignorantibus æmulis censeatur indolis. »

193. Quæ quidem aliquanto duriora, quam ut B observantium Hispanorum erga Romanum præsulem decet, multis visa sunt. Cæterum Benedictus secundus his minimè se offensum credit; qui in doctrinam Patrum Toletanorum pie recepit et approbavit, ac gratias agens, teste Roderico, exclamavit dicens: *Laus tua, Domine, in fines terræ* (94).

194. Hæc omnino sunt monumenta historica at Romanorum præsulum commercium cum Hispanis spectantia, quæ undecim primis Ecclesiæ seculis reperiuntur, et quæ supremam sedis Apostolicæ auctoritatem ab Hispanis Patribus agitam fuisse declarant; licet enī servatæ a majoribus suis disciplinæ studiosos observatores Hispanos semper fuisse constet, ex supra dictis tamen patet, quam in sequendis præsulium Romanorum decretis religiosi illi fuerint, quantoque honori duxerint erga Romanam sedem observantissimos sese præbere.

195. Hæc demum sunt quæ de germanæ Isidori Hispalensis canonum collectionis origine, formatione, ac præstantia dicenda habui; plura forsitan quam præstationem decet, sed quæ opportuna tamen duxi, ut intelligatur quam immuerto clarissimus Hispaniarum doctor Isidorus et Hispania ipsa de fabricatione fictitiæ Mercatoris collectionis a multis insimuletur, cum potius fatendum sit, quod equidem e nostra collectione patet, Ecclesiam Hispanam in retinendis genuinis monumentis, falsisque rejiciendis

D scriptis sola synodi definitio exstat, quæ est pars actorum minima, ad cuius calcem constanter inventiuntur laudatae Leonis secundi epistolæ, quæ una cum synodi definitione, continua numerorum serie descripæ, unum quasi corpus efficiunt.

(92) Conc. Tolet. xiv, can. 11.

(93) Licet recte ac catholice hæc duæ locutiones pronuntiari possint: *Christus duabus constat substantiis; Christus tribus constat substantiis*, posteriorem tamen preferendam esse censuerunt Patres concilii Toletani xv: cum vero hic loquendi modus iouisitus hodie sit, nonnullis parum doctis fidei catholice adversari visus est: non ita pridem ejusmodi semi-eruditæ, tanquam a catholica fide alienam, oblitterandam esse censuerunt eamdeum sanam doctrinam, ab eruditissimo et celeberrimo poeta Hispano Lope de Vega, clare ac perspicue hac strophe expli- catam:

Sien lo tres naturalezas
Cuerpo, Divinidad, y Alma
En un supuesto compuestas.

(94) Roder. Episc. *Chronicon*, lib. iii, cap. 13.

ceteris præstare; canones quippe apostolorum, in aliarum Ecclesiarum, etiam Romane canonum codice admissi, a nostro Hispano inter apocrypha recensentur, et a corpore canonum rejiciuntur.

196. Cæterum ab epistolarum decretalium falsitatis et interpolationis criminatione multis, et non pauci firmis argumentis, Hispanam et Hispanos vindicavimus; imo Ecclesiam Hispanam, cum aliis in rebus, tum maxime in sua canonum collectione merito gloriari posse demonstravimus. Primum enim ex præmissa descriptione præcipuorum Codicum manuscriptorum hujus nostræ collectionis Hispanicæ, priro intuītu cuiuscumque patebit eam omnium veterum collectionum et præstantissimam esse et integerriam, cum monumentorum multitudine et auctoritate, ac recta ordinis sui ratione ceteras omnes facile vincat; præterea ex notitia Codicis Arabici non obscure intelligitur quam religiosi in servandis canonibus Hispani præsulæ fuerint, etiam sub durissimo barbaræ gentis imperio.

197. Egimus deinde de veteri canonum Codice

Ecclesie Hispanæ necnon de hujus nostræ collectionis origine et progressu, quam beatum Isidorum Hispalensem episcopum, ad exemplum forsitan Dionyjii Exiguï, sed methodo longe præstantiori concinasse, non aspernendis rationibus stabilivimus.

198. Nec debilioribus argumentis ostendimus, Pseudo-Isidori spuriam collectionem neque in Hispania, neque ab Hispano suisse confitam, sed potius in imperio Franco-Gallico Caroli Magni temporibus a quodam impostore, ita cuius Moguntini forsitan contubernali, supra fundamentum genuinæ Isidoriane fabricatam suisse.

199. Demum supremam sedis apostolicæ auctoritatem Ecclesiam Hispanam semper agnovisse, ex ipsius collectionis Hispanæ monumentis comprobavimus: si quid autem in hac præfatione minus caute a me dictum sit, illud pro non dicto babriolo, atque Romane sedi, quam ut Ecclesie catholice caput et agnosco et revereor, totum submittio.

INDEX RERUM ET ARGUMENTORUM

QUÆ IN HAC CANONUM COLLECTIONE CONTINENTUR.

Numeri respondent his quæ in textu crassiori tipo representati sunt.

A

Abbas. Episcopo suo summam humilitatem et reverentiam exhibeat. Conc. Emerit., 672. Duobus monasteriis non presul. Conc. Epaun., 263, et Agath., 241. **Abbates.** In potestate episcoporum sint. Conc. Aurel. i, 248. Non suscipiant monachos alienos. Concil. Aurel. i, 248. Prohibetur singulis abbatis diversas cellulas aut plura monasteria habere. Conc. Agath., 238. Sine notitia episcopi venditiones non faciant. Conc. Agath., 241.

Abutio pedum. In Cena Domini facienda est. Conc. Tolet. xvii, 591.

Abortus. Qui abortum vel aborsum faciunt, vel matos suos extinguunt, post septem annos communionem habent. Conc. Ilerd., 313.

Acacius. Baptizatos vel ordinatus ab eo post damnationem ejus nulla portio lesionis attingat. Epist. Anastasii ad Anastas. imp., 158. Ejusdem epistola ad Simplicium, 125. Ejus nomen specialiter in ecclesia taceatur. Epistol. Anastas. ad Anastas. imp., 157.

Accusator. Quærendum est in Judicio cuius tituli sit. Conc. Carthag., iv, 152. Sine accusatore legitimo quisquam non condemnatur. Conc. Tolet. vi, 406. **Accusatores.** Accusatores fratrum communione priventur. Conc. Arelat. ii, 272. Ad clericorum accusationem servi non admittantur. Conc. Carthag. vii, 179. De levibus causis non audiuntur, de criminalibus vero disculnantur. Conc. Vales. i, 226. Falsi accusatores fratrum usque ad exitum excommunicantur. Conc. Arelat. i, 196. Implicati criminalibus clericos non accusent. Conc. Carthag. ii, 122. Qui clericum accusaverit et id non probaverit excommunicetur. Conc. Bracar. ii, 611. Qui

sacerdotes vel ministros falso accusant, nec in fine communionem accipiunt. Conc. Eliberit., 293. Si multa crimina objecerint, et unum ex ipsis de quo prius egerint probare non valuerint, ad cætera jam non admittantur. Conc. Carthag. vii, 179.

Acolyti. Quomodo sicut aut ordinentur. Conc. Carthag. iv, 142. Vide Clerici, Clericus, Clerus.

Adulter. Talis judicatur qui; intercedente repudio, divortium pertulerit, et se nuptiis vinxerit. Epistol. Innocent. ad Exuper. episc., 18. Adultera. Uxori adulteræ communio denegatur. Epist. Innocent. ad Exuper. episc., 17. Uxor adulteræ virum clericum fieri non licere. Conc. Neocæsar., 25. Adulte: i. Septem annis penitentia. Conc. Ancyrit., 22, et Bracar. ii, 627.

Adulterium. Mariti consilii suarum uxorum, si eas non relinquent, nec in fine communionem accipiunt. Conc. Eliberit., 292. Viri vel feminæ conjugati, et postea in adulterio lapsi, per quinquevium penitentiam agant. Conc. Eliberit., 292. Cum adulteris uxoris viri non convenient. Epist. Innocent. ad Exuper. episc., 17. Vide Fornicatio.

Agape. Agape fratrum non debet contemni. Conc. Gangr., 30. In ecclesiis non licet agapem facere. Conc. Laud., 54.

Aggaro. De Aggaro et Tiberiano qui ex laicis fuerunt ordinati. Epistola Leonis ad Africanos, 115.

Alipius episcopus. Ejus responsio pro veris exemplaribus Nicæni concilii perquirendum. Conc. Carthag. vi, 161.

Altare. De his qui altaria nudare presumunt vel lumiuastra ecclesia subtrahunt. Conc. Tolet. xiii, 518. Et ungatur et benedicatur. Conc. Agath.,

233. Nisi lapideum non ungatur. Conc. Ei sun., 264. Non licet cui ibet ex lectoribus sacra altaris vasa portare. Conc. Bracar. i, 604.

Amentes. His qui mente desipiunt quæcumque pietatis sunt conserenda. Conc. Arausic., 220.

Anastasius imperator. Admonetur ut constituti apostolicæ sedis obtimpere. Epist. Anastas. ad Anastas. imp., 138. Hortatur eum pontifex Anastasius, ut Alexandrinos episcopos admoneat ad fidem sinceram et ad pacem redire catholicam. Epist. Anas. ad Anastas. imp., 138. Anastasius papa. Epistola ad imperatorem Anastasiū pro pace Ecclesiarum missa, 156.

Anastolius. Ejus fides probata scriptis ad Leonem papam misa, 68.

Anima. Qui aiunt animam hominis ex divina esse substantiam dammentur. Epist. Leon. ad Thurib. Asturicen., 91. Qui animas in celestibus peccare credunt, et secundum qualitatem peccati in hoc mundo accipere sortem vel bonam vel malam, dammentur. Epist. ejusd. ad eund., 95. Qui fatalibus stellis dicunt animas hominum obligatas dammentur. Epist. ejusd. ad eund., 93. Qui sub aliis potestatibus partes animas, sub aliis corporis membra describunt, dammentur. Epist. ejusd. ad eund., 93.

Apostata. Ab Ecclesia separandi. Epist. Sirci, ad Eumer., 4. Catholicæ in hæresim transeuntes, si revertantur post penitentiam decimæ annorum ad communionem recipi possunt. Conc. Eliberit., 283. Fideles apostatae post decim annos communio non accipere possunt. Conc. Eliberit., 283. Lapsi in fili penitentiam bienniæ agant. Conc. Epaun., 264. Lapsi, qui de catholica fide in hæresim transeunt, penitentiam

Alienii sunt schitari. vihra statuta praeteritorum canonum. Conc. Agath., 212. Qui post baptismum idolis immolaverint, nec in fine communione non accipiunt. Conc. Eliber., 281. Qui tardius revertantur, nisi per dignam premitentiam non recipiantur. Conc. Arelat., 1, 197. Si conversi fuerint, reconciliatio eis non negetur. Conc. Carthag., iii, 133. Si non revertantur, ad officium clericatus non admittantur. Conc. Arelat., ii, 202.

Arian. De his qui ab Arianis iterum baptizantur quid observari debent. Epist. Vigil. ad Profutur., 133. Ecclesiæ Arianorum ad catholicum episcopum in cuius diocesi sunt pertineant. Conc. Tolet. iii, 350.

Asylum. Clericus, qui servum vel discipulum ad ecclesiam con fugientem extraherit, paenitentiam agit. Conc. Hier., 314. De adulteris si ad ecclesiam con fugient. Conc. Aurel. i, 215. De furibus si ad ecclesiam con fugient. Conc. eod., 245. De his qui ad ecclesiam con fugium faciunt. Conc. Tolet. xii, 500. De homicidiis si ad ecclesiam con fugient. Conc. Aurelian. i, 215. De raptoribus si ad ecclesiam con fugient. Conc. eod., 215. De servis si ad ecclesiam con fugient. Conc. eod., 215. Liberti in necessitate ab ecclesia defendantur. Conc. Agathens., 236. Liberti qui ecclesiam commendati sunt non opprimantur. Conc. Arausic., 219. Mancipa ad ecclesiam con fugient non occupentur. Conc. eod., ibid. Qui ad ecclesiam con fugiunt non trahantur. Conc. eod., ibid.

At Iesu. Constantiopolitanus episcopus. Ejus epistola formata. Conc. Chalcedon., 115. Ejusdem epistola ad synodum Carthaginensem sextam. Conc. Carthag. vi, 168.

Augures. A conventu ecclesie separandi. Conc. Carthag. iv, 151. Auxuria observantes ab ecclesia separantur. Conc. Agathens., 238.

Augustinus (sanctus) episcopus. Ejus promissio de conservando Niceno concilio. Conc. Carthag. vi, 163. Mira de eo laudis assertio. Ep stol. Culestini. ad episcop. Galilie, 43.

Aurelius episcopus. Ejus allocutio ad synodum Carthaginensem sextam. Conc. Carthag. vi, 159. Ejusdem epistola ad Bonifacium urbis Romæ episcopum. Conc. Carthag. vi, 165.

Aurigæ. Dum agitant excommunicantur. Conc. Arelat. i, 193. Ipsi et pantomini si convertantur, recipiantur. Conc. Eliberit., 281. Quandiu agunt, a communione separantur. Conc. Arelat. ii, 202.

Azyma. A Judæis missi non accipiuntur. Conc. Laodic., 56.

B

Belli matiae. In sanctorum uatalis non prohibentur. Conc. Tolet. iii, 333.

Baptismus. Baptizandus. Baptizatus, etc. Ex rotis qui jam loqui non possunt conferantur. Conc. Carthag. iii, 132. De parvulis qui in captivitatem deueniunt, et baptismi gratia non remissuntur. Epist. Leon. ad Leon., 117. De triuia et simila in baptismis mercis. Conc. Tolet. iv, 367. In baptismis triuia mersio non re-puitur. Epist. Vigil. ad Profutur., 135. In die Epiphaniorum prohibetur baptismum celebrari. Epist. Leon. ad episcop. per Sicilium, 97. In nomine Trinitatis debet baptismus conferri. Epist. Vigil. ad Profutur., 136. In Trinitate suscipiens baptismus non iteratur. Conc. Carthag. i, 115. Motuis baptismus

non deter. Conc. Carthag. iii, 137. Non omni tempore baptizani regeneratio detur, nisi Pascha et Pentecoste, et si periculosa infirmitas obrepserit. Epist. Leon. ad episcop. per Campanum, 119. Non suscipi debent infantes ad baptismum nisi ante tres septimanas Paschæ. Conc. Bracar. ii, 625. Nullus ad baptismum suscipiatur post duas septimanas quadragesime. Conc. Land., 56. Pascha tantum et Natali Domini baptizans detur. Conc. Gerund., 500. Presbyter aut diaconus, qui se pro reatu aliquo ab Eucharistia suspendent, possunt in necessitate causa posse ad baptismum conferre. Conc. Aurelian. i, 247. Praetor Pascha et Pentecosten baptismus non celebretur. Epist. Siricii ad Eumer. Tarracou., 4. Qui ad iterationem baptismi, vel vi timore coacti, animos inclinarunt, paenitentia sunt sublevantem remedio. Epist. Leon. ad Nicetam, 112. Qui post baptismus statim ad clerus applicantur, non in statu sed statuto tempore ad presbyteratum et episcopatum provehantur. Conc. Nic., 1. Quod in baptismis mors interveniat interfectione peccati et sepulturam imitetur tria dimersio, et ab aquis elevato sit velut resurrezione de sepulcro. Epist. Leon. ad Episcop. per Sicil., 98. Tempora duo, scilicet Pascha et Pentecoste, ad baptizandum a Romano pontifice legitime sunt prædicta. Epist. ejusd. ad eosd., 99. Baptizandi symbolum discant. Conc. Laod., 57. De prægnabitibus baptizandis. Conc. Neocæsar., 23, et Bracar. ii, 623. Infantes baptizandi sunt si non inueniuntur certissimi testes qui eos baptizatos esse testantur. Conc. Carthag. v, 156. Nulla pretia de baptizandis consignandaisque fidelibus exiguntur. Decret. general. Gelas., 131. Qui baptizandi sunt nomen dent. Conc. Carthag. iv, 150. Baptizati a Donastitis, si ad ecclesiam Dei conversi fuerint, ad sacri altaris ministerium promoveantur. Conc. Carthag. i, 138. Baptizati non consignentur nisi ab episcopis. Epist. Innoc. ad Decent., 11. Baptizati, qui nondum confirmati moriuntur, sub fide qua crediderunt poterunt esse justi. Conc. Eliberit., 294. Baptizati, qui postea convivis gentiliis et escis immolatibus usi sunt, possunt jejuniis et manu impositione purgari. Epist. Leon. ad Rustic., 106. Baptizatus ab hereticis per manus impositionem accepit Spiritum sanctum. Epist. Leon. ad Leon., 117. De baptizatis nihil accipiat clerus. Conc. Eliberit., 299. De baptizatis nullus accepit præmium. Conc. Bracar. ii, 611. Nuper baptizati caste vivant. Conc. Carthag. iv, 151. Qui ab hereticis baptizati sunt sola sancti spiritus invocatione firmiter. Epist. Leon. ad Nicetam, 112. Qui dubitant utrum baptizati sint, os necesse est baptizari. Epist. Leon. ad Rustic., 106. Qui in ægritudine baptizati sunt non dudentur. Conc. Neocæs., 26. Qui se baptizatos agnoscunt, sed in qua professione nesciunt, per manus impositionem suscipiantur. Epist. Leon. ad Rustic., 107. Gentiles in discrimine baptizari possunt. Conc. Eliberit., 288. In necessitate ut ticleles baptizent. Conc. eod., ibid. Non rebaptizantur qui a Novatianis vel Montensisibus reviunt. Epist. Innoc. ad Victoric., 14. Nullus baptizandi ordinem praeterrit. Conc. Bracar., 603. Nullus nisi ster sine christiane ad baptizandum proficiatur. Conc. Arausic., 219. Praeter paschale tempus vel pentecosten, nemo baptizare præsumat nisi eos tantum quos ægritudo extre-

ma compelerit. Decret. general. Gelas., 132. Pueris qui per ignorantiam statim rebaptizati sunt, aliquantum sub minus impositione detentis, redenda communio est. Epist. Felicis ad episcop. per Sicil., 127. Qui ab hereticis baptizati, vel rebaptizati sunt, ad ecclesiasticam militiam non pertingant. Epist. ejusd. ad eosd., ibid. Qui al fidem veniunt post biennium baptizantur. Conc. Eliber., 288. Qui in ægritudine baptizantur, saui facti Symbolum fidei doceantur. Conc. Laodic., 57. Qui necessitate mortis urgentur, id est, ægritudinis, obsidionis, persecutionis et naufragii, omni tempore debent baptizari. Epist. Leon. al episcop. per Sicil., 99. Qui rebaptizantur septem annis inter catechumenos orient. Conc. Hier., 314. Qui rebaptizantur dolent et postea paenitere noluerint, requirantur utrum ad hoc facinus concurredit an impus'li accesserint. Epist. Felicis ad episcop. per Sicil., 136. Qui se rebaptizantur impie dederunt septem annis subjacent inter paenitentes. Epist. ejusd. ad eosd., 127. Unius diei infans si in discrimine est, baptizetur. Conc. Gerund., 300.

Baptisterium. Non licet presbytero aut episcopum in baptisterium introire. Conc. Bracar. ii, 623. Ostia sancti baptisterii cum laudum consummatione pontificali manu claudantur in initio Quadragesime. Conc. Tolet. xvii, 391.

Basilica. Basilice hereticorum sanctis usibus applicari non possunt. Conc. Epau., 265. Basilicas, in cujus territorio sunt, in ejus episcopi manente potestate. Conc. Aurel. i, 247. Basilicas quæ laici fecerint cum approbatione episcopi ergantur. Conc. Hier., 313. De basilicis noviter constructis ad quem episcopum pertineant. Conc. Tolet. iv, 378. Nulla basilica sub defunctorum constructa nomine dedicatur. Decret. Gelas. general., 131. Sine præceptione episcopi novæ basilicas non dedicantur. Decr. eod., 131. Si nullum corpus aut reliquias martyrum in eis condite probentur, ab episcopis evertantur. Conc. Carthag. v, 154.

Bebedictus presbyter. Ejus epistola Petro notario regionario. Conc. Constantinop., ii, 14.

Bigamia. Ad ministerium clericatus non applicantur. Decr. Gelas. gener., 131. Ad presbyterium vel diaconatum non promoveantur. Conc. Hispan. ii, 611. Bigamus aut vidue vel corruptis maritus ad ecclesiasticos gradus non accedat. Decret. Hilarii, 120. Vide Hilarii.

Bonifacius papa. Ejus epistola ad episcopos Gallie. De Maximo episcopo diversis criminibus accusato, 40. Ejusdem epistola ad Hilarium Narbonensem episcopum, 41. Ejusdem epistola ad Honorium Augustum, 58.

Bonitaci. Bonitaci in Ecclesia recipiantur. Conc. Arelat. ii, 201.

Bonosus. Ordinatus a Ponoso heretico recipiantur. Epistol. Innoc. ad Ruf. et Euseb., 32.

C

Calix. Calix consecrandus est cum consecratur panis. Conc. Arausic., 221.

Canones. Apostolica sedes paternos canones pro studio devoteoque custodiunt. Decret. Gelas. general., 132. Canonum statuta servanda. Decret. Hilarii, 120. De statutis canonum conservandis. Epist. Leon. ad African., 115. Observandū sunt. Conc. Chalced., 99. De

præceptis canonum antiquorum. Conc. Bracar. i., 606.

Canonicas mulieres. Non licet eas constitui in ecclesia tanquam ordinatas. Conc. Laod., 52.

Cantores. Qui Domino canu il atque sacrificant, post se semper habeant adiutoria constituta. Conc. Tolet. xi., 49.

Capitulum. Fideles ad Capitulum causa sacrificandi non ascendant. Conc. Eliberit., 291.

Captivi. Captivis aut terrore, aut fane, non veneratione, cibos immolationis edere compulsi poenitentia credenda. Epist. Leon. ad Nicetam, 112.

Carnes. De non prægustandis carnisbus et non execrandis. Conc. Bracar. ii., 621. De oleribus et carnisbus. Conc. Bracar. i., 601. Qui carnes manducantes damnavit anathematisentur. Conc. Gangr., 29.

Cataphryge. Si ad Ecclesiam ethiopian confugerint, rebaptizandi sunt. Conc. Nicæn., 7. Si ad Ecclesiam convertantur, caterbitezunt et baptizentur. Conc. Laodic., 52.

Catechumeni. Si graviter segrotaverit, non est baptismus privaudo. Conc. Eliberit., 281. Catechumeni. Ad baptisterium non accedant. Conc. Arausic., 221. Catechumeni lapsi tribus unius audientes verbum sint tantummodo. Conc. Nic., 5. Catechumenis, sine redemptio baptismi defunctis, neque oblationis commemoratione, neque psallendi impendatur officium. Conc. Bracar. i., 603. Cum fidelibus benedict oneri non accipiunt. Conc. Arausic., 221. De catechumenis per cantibus. Conc. Neo-æs., 23. Evangelia audiant. Conc. Arausic., 231. Non licet coram eis clericos fieri. Conc. Laodic., 51. Qui ecclesiam non frequentant, baptismum recipere possunt. Conc. Eliber., 289. Sacramentum eis non præbeat. Conc. Carthag. iii., 127. Si habuerint uxorem defunctam jam, et post baptismum acceperint alteram, clerici non sicut. Epist. Innocent. ad Ruf. et Euseb., 51.

Catholici. Cum rebaptizatis non convertentur. Conc. Hierd., 315. Filios suos baptismati hæreticorum non dent. Conc. eod., ibid. Hæreticorum communis non copulentur. Conc. Agath., 243, et Laodic., 52. Non intrent in ea quæ martyria sua hæretici dicunt. Conc. Laodic., 52.

Cause. De discretione causarum. Conc. Tolet. iv., 377. Do tricennii tempore, et propter provincias causarum discretionem. Conc. eod., 378. In causis ecclesiasticis exequatores vel advocati a principe postulerentur. Conc. Milev., 186.

Causitici. Ad clericum non admittantur. Epist. Inuoc. ad episc. tu. Tolos., 51.

Celestinus papa. Ejus epistola ad episcopos per Apuliam et Calabriam, 49. Ejusdem epistola ad episcopos Galliar., 42, 46.

Cereus. De benedicendo cereo et incensa in peregrinitate pasche. Conc. Tolet. iv., 369.

Chorepiscopi. Contenti esse debent propria sollicitudine et gubernatione quam suscepunt. Conc. Antioch., 43. Quænam sint eorum facultates. Conc. Aneyr., 20.

Chrismi. De benedictione chrismatis. Conc. Bracar. i., 605. De chrismare confundendo. Conc. Bracar. ii., 623. Non sicut a presbyteris. Conc. Carthag. ii., 121. Non licet presbyteri, episcopo præsepte, chrismate infantes signare.

Conc. Bracar. ii., 623. Post baptismum dandum est chrisma. Conc. Laodic., 57. Præter episcopum nullus chrisma conficit. Conc. Tolet. i., 336. Presbyteri chrisma hæreticis dare possunt propter animarum salutem. Conc. Epau., 265. Cum chrisma presbyteris diœcesanis pro neophytiis confirmandis datur, nihil pro liquoris prelio accipiat. Conc. Barcin. ii., 637.

Christiani. Ad congregationes idolatriæ non colligentur. Conc. Laodic., 55. Convivia Judæorum ipsis interdicuntur. Conc. Aurel. ii., 235. Dium ad nuptias vunt, nec cantare nec ballare ipsi licet. Conc. Laodic., 57. Judeis matrimonio non jungantur. Conc. Arvern. i., 239. Judeorum vitent convivia. Conc. Agath., 238. Non licet eis prædicta in monumenta portare. Conc. Bracar. ii., 626. Non licet illis leuere traditiones gentilium, nec observare lumen aut stellarum cursum. Conc. eod., ibid. Non licet ipsis observationes diversas attendere. Conc. eod., ibid. Nulli eorum licet cum mulieribus lavacra exercere. Conc. Laodic., 53. Qui cum Judæis vescuntur a communitate sunt abstinenti. Conc. Eliber., 289. Sabhatzatione non debent. Conc. Laodic., 54. Si pro catholica fide tribulationes patiatur Christianus, a sacerdotibus honorandus. Conc. Carthag. iv., 146.

Christus. Homo factus est sine peccato. Epist. Damas. ad Paulin., 1. In tempore est ex Virgine editus. Epist. ead., ibid. Unus est ante sæcula ex Patre natus. Epist. ead., ibid.

Cingulum militis sæcularis. Qui post remissionem peccatorum cingulum militum sæcularis habuerit, ad clericum admitti non debet. Conc. Telept., 192.

Clerici. A potentibus sæculi contra episcopos suis nullo modo erigantur. Conc. Arvern. i., 260. A proprio episcopo depositi ad imperatorem non appellant. Conc. Antioch., 43. Ab officio declinant, ad eodem sunt renoveri de. Conc. Carthag. iv., 147. Accessum non habeant ad virginem vel viduam, nisi cum conglaricis, et nunquam soli. Conc. Carthag. iii., 131. Accusatores excommunicentur. Conc. Carthag. iv., 147. Actus secularium vel procuracionis non suspiciant. Conc. Carthag. i., 117. Ad agapem vocati non debent partes tollere. Conc. Laodic., 51. Ad operandum invalidi articuli laeti et litteras dicant. Conc. Carthag. iv., 147. Adulatores ab officio degradentur. Conc. ead., ibid. Ad urbem regiam non veniant præter voluntatem sui episcopi. Conc. Chalced., 104. Alieni non sunt ab aliis suscipiendi. Conc. Arelat. iii., 201. Alieni sine convenienti proprii episcopi ab alio in sua ecclesia non ordinantur. Conc. Nicæn., 6. Alterius episcopatus clerici non suspiciantur. Conc. Arvern. i., 260. Ariani non recipiantur in suis officiis. Epist. Innocent. ad Alexandr., 28. Coian non nutrient, nec barbam radunt. Conc. Barcinon. i., 635, et Carthag. iv., 146. Conductores vel negotiatores non sint. Conc. Carthag. iii., 129. Conjugati, nisi continentiam profiteantur, diacones non sunt. Conc. Arausic., 222. Contempentes canonum honore priventur. Conc. Carthag. i., 120. Contumaces ab ordine depontantur. Conc. Aurelian. ii., 257. Coutumaces et ad officium tardii ab episopis corriganter. Conc. Agath., 239. Contumaces vel superbi coercentur. Conc. Carthag. i., 118. Convivia

qua vulgaris commissaria appellat, non celebrent. Conc. Laod., 58. Cum extraneis mulieribus non habitent. Conc. Hierdens., 313; Arvern. i., 271; Arvern. ii., 273; Agath., 232; Carthag. iv., 146. Cum extraneis viris vel feminis non habent. Conc. Carthag. i., 118. Damnatio clericorum per pecuniam ecclesiasticos gradus assequentium. Conc. Barcin. ii., 637. De clericis cum quibus mulieres cohabitent. Conc. Hispal. i., 638. De clericis deseritoribus. Conc. Bracar. n., 620, et Hispal n., 610. De clericis excommunicatis. Conc. Bracar. n., 621. De clericis magis aut aruspices consulentibus. Conc. Tolet. iv., 376. De clericis qui per culpam ab episcopo seu excommunicantur. Conc. Taurit., 210. De clericis temere ab ecclesia recedentibus. Conc. Nicæn., 6. De clericorum conversatione ad ordines recipiendos. Epist. Siric. pap. ad Eu-mer., 6. De conversione clericorum, ut in uno conclavi sint. Conc. Tolet. iv., 375. De eorum disciplina atque modestia. Conc. Lardic., 53. De formicaturibus clericis. Conc. Bracar. n., 619. De importunitate clericis. Conc. eod., 621. De lapsis clericis ordinatis. Conc. Nicæn., 4. De non recipiendis clericis vagis, et infirmanda ordinatione eius qui sine consensu episcopi sui ab alio episcopo ordinatus est. Conc. Bracar. n., 620. De ordine quo depositi clerici iterum ordinantur. Conc. Tolet. iv., 376. De viris probatis si duplicata matrimonia incident. Conc. Arausic., 222. Digam clerici non ministrent. Conc. Agath., 229. Discordantes ab episcopo ad concordiam trahantur. Conc. Carthag. iv., 148. Ehrætis vetatur clericis. Conc. Agath., 238. Eorum cause si in provincia non finiuntur, ab apostolica sede terminantur. Epist. Innocent. ad Victoric., 14. Eorum compilationes in synodo vindicantur. Conc. Aurelian. ii., 257. Eorum stipendia a jure ecclesiæ non alienantur. Conc. Tolet. iv., 403. Eorum stipendia Juxta meritum distribuantur. Conc. Agath., 237. Et ostiarii, qui adulteris mulieribus admiscentur, a clero projiciantur. Conc. Terrac., 297. Ex concubinis filios non habeant. Conc. Aurelian. n., 256. Excommunicati intra annum excommunicationis innocentiam suam adserant. Conc. Carthag. v., 137. Excommunicati ab episcopo suo, si ad alterum perrexerint, non oportet ut iste communionem in uiget. Conc. Sardic., 59. Extraneas feminas in domo non habeant. Conc. Eliberit., 246. Extranei clerici non tardent apud Thessalonicanam. Conc. Sardic., 40. Extranei clerici sine commendatibus litteris non ministrent. Conc. Chalced., 101. Falsi testimonii convicti rei capitalis criminis censeantur. Conc. Epau., 265. Filios suos a potestate sua exire non sinant, nisi statim ac moribus comprobatis. Conc. Carthag. iii., 129. Feneratores excommunicantur. Conc. Arelat. i., 196. Hæreticorum vel schismaticorum convivia et sodalitates vitent. Conc. Carthag. iv., 149. Homo ati adulteri in monasteriorum toto vita suæ tempore retrudantur. Conc. Aurelian. ii., 255. Honorati clericci, qui deleguntur perjurasse, per biennium excommunicatione plectantur. Conc. Aurel. ii., 254. Honorati clericci, si furtum aut falsitatem comiserint, ab ordine degradentur. Conc. eod., 253. In aliena civitate non transmigretur nisi propriam amiserint. Conc. Chalced., 103. In aliena ecclesia non communient sine episopii sui litteris. Conc. Carth. i., 117. In aliena civitate non communentur. Conc. Aurel. ii.,

236. In aliena civitate sine necessitate immouentur. Conc. Cartag., iii, 132. In alterius ecclesia non ordinetur. Conc. Carthag., i, 117. lucentes non sunt promovendi. Corr. Arausic., 232. In demoliendo sepulcris deprehensi paenitentia triennio depentur. Conc. Tolet., iv, 380. Ingenui clericis pro officio religiosis ab omni publica inductione atque labore habentur iuniores. Conc. Tolet., iv, 380. Ia motuam eadem non prorumpan. Conc. Ilord., 313. In suo proprio non manentes ad honores sacerdiciares non veniant. Conc. Chalced., 100. Inter epulas cantantes acerrime objurgantii. Conc. Carthag., iv, 148. Invidi non promoveantur. Conc. end., 147. Joculares turpibus verbis ab officio sunt retrahendi. Conc. Agath., 243. Judicio episcoporum damnatos clericos non licet ab ecclesiis quibus presuerunt, sive a qualibet homine defensari. Conc. Carthag., v, 153. Litigantium clericorum testimonium absque quovis examine non recipiatur. Conc. Cartb., iv, 118. Magi vel incantatores ab ecclesiis projectantur. Conc. Agath., 213. Magi vel incantatores non sint, nec phylacterias faciant. Conc. Laodic., 53. Maledici ad postulandam veniam cogantur. Conc. Carthag., iv, 147. Ministri secretariorum non ingrediantur. Conc. Agath., 243. Nihil de rebus suis indelibus conferant. Conc. Carthag., iii, 129. Non accipiunt paenitentiam per impositionem manus sacerdotis. Epist. Siric. ad Eumer., 7. Non diripant post mortem episcopi sui res ad eum pertinentes. Conc. Chalced., 104. Non enant vilius nec vendant charius. Conc. Tarrac., 203. Non licet eis fenerari. Conc. Carthag., i, 119. Non licet eis vel laici catholicis ab hereticis euangelias accipere, aut cum ipsis vel schismatis orare. Conc. Bracar., ii, 626. Non licet eis ad secularia judicia compare, praetermissis episcopo. Conc. Chalced., 100. Non licet eis, contempto episcopo, semote colligere. Conc. Antioch., 43. Non licet eis ministrare si exuctorator fuerint. Conc. eod., ibid. Non licet eis spectaculis interesse. Conc. Laodic., 57. Non licet eis usurpari vel sexcupla accipere. Conc. eod., 51. Non licet eis ante horam tertiam prandere, nec ad mensam accedere vel recedere sine hymno. Conc. Bracar., ii, 625. Non licet eis Dominica die ab ecclesia absentari. Conc. eod., ibid. Non ministrant in ecclesia amicti palpis et pectinati lumbis. Epist. Coetus., al. episc. Galliae, 48. Non neganda est paenitentia clericis ipsam desiderantibus. Conc. Arausic., 219. Non oportet clericos comam nutrire et sic ministrare. Conc. Bracar., ii, 623. Non ordinetur, nisi omnes qui cum eis sunt fideles existant. Conc. Carthag., iii, 130. Non sint negotiatoris. Conc. Aurelian., ii, 239. Non suscipiant praediasecularia vel causas. Conc. Chalced., 98. Nullus negotiaciones in honestas velturia lacra sectetur. Decret. Gelas. general., 153. Nullus obligatum cuiquam alicue consenseru domini vel patroni clericum faciat. Conc. Tolet., i, 324. Nuptialis viteut convivia. Conc. Agath., 238. Oppressi ab episcopo ad synodus recurvant. Conc. Aurelian., ii, 237. Ordinari ab hereticis non admittantur. Epist. Innocent. ad Ruf. et Euseb., 32. Per creaturas jurantes acerrime objurgandi. Conc. Carthag., iv, 148. Per pecunias non ordinetur. Conc. Chalced., 98. Proditores fratrum vel vasorum sacerorum seu Scripturarum cum verberibus ab ordine cleri

amoveantur. Conc. Arelat., i, 196. Publica iudicia non appelleant. Conc. Carthag., iii, 128. Quales in ordine clericorum sint eligendi. Epist. Innocent. ad episcop. in Tolosa, 35. Qui a suis episcopis officio privantur ab aliis non recipiantur. Conc. Caesarangust., i, 304. Qui ab ecclesiis officio diebus solemnibus desuet per triennium communione suspendantur. Conc. Agath., 242. Qui ad coniugale torum deuou redire presumperint, ab officio deponantur. Conc. Arvern., ii, 274. Qui ad matutinu et vespertinum officium non veniunt, deponantur. Conc. Bracar., ii, 623. Qui ad officium venire contemnunt, ecclesiasticam suscipiant disciplinam secundum arbitrium episcopi. Conc. Aurelian., i, 219. Qui ad seculares confringunt cum iisdem de Ecclesiæ communione polluant. Conc. Agath., 232. Qui, alii cogentibus, manus posuerunt super idolorum sacrificia, tauquam inculpali, communione non vetentur. Conc. Aneyrit., 17. Qui altari ministrant a sanguine omni se abstineant. Conc. Ilord., 311. Qui arma sumperint potestentialiter contradiutor. Conc. Tolet., iv, 380. Qui connam nutriunt ab archidiacono detundantur. Conc. Agath., 234. Qui contra interdictum sunt ordinati, vel in honore filios geruerint, ad maiores gradus ordinarii non permittantur. Conc. Valent., 212. Qui crimen capitale commiserint, ab officio honore deposito in monasterium retrudantur, et ibi tantummodo quandiu vixerint laicam communionem accipiant. Conc. Agath., 240. Quicunque clericorum a maximo usque ad infra contra sanctæ Ecclesiæ utilitatem agere, trahare, vel covari fuerit repertus, merito dejectur. Conc. Narbon., 661. Qui etiam ad proximas sanguinitates accedunt, cum testimonio vadant. Conc. Tarrac., 295. Qui iudicium secularare apud principem imploraverint, honore proprio preventur. Conc. Milevit., 187. Qui monachorum propositum appetunt, liberos eis ab episcopo in monasteritis largiri oportet ingressus. Conc. Tolet., iv, 381. Qui nihil babentes ordinati sunt, honore ecclesiastico indigni iudicentur, nisi ipsis proprie aliquid liberalitate allicuus vel successione cognationis venerit. Conc. Carthag., iii, 138. Qui officium suum implere detractant, inter reliquos canonicos clericos non habeantur. Conc. Aurelian., ii, 235. Qui post acceptum diaconum incontinentes iuveniuntur ab officio abjiciantur. Conc. Arausic., 223. Qui secularis judices appetunt excommunicentur. Conc. Tolet., iii, 351. Qui sine epistolis sui episcopi prouinciarum iurisdictione preventur. Conc. Agath., 240. Qui solidum praeterint sine usura recipient. Conc. Tarrac., 295. Quod de remuneracione ecclesias possederint in proprietarium jus prescriptio temporis non vocatur. Conc. Epaun., 263. Cum ad officia ecclesiastica provehantur, nihil pro benedictione inquirantur. Conc. Barcin., ii, 637. Cum defuerint clerici, de monachis eligantur. Drer. Gelas. gener., 130. Scurriles ab officio retrahendi. Conc. Agath., 243. Seditionarii, usurarii, vel injuriarum suarum ultores nunquam ordinentur. Conc. Carthag., iv, 148. Si a pseudo-episcopis ordinati fuerint, rata potest ordinatio talis existere. Epist. Leon. ad Rustic. Narbon., 104. Si absque litteris episcopi ad imperatorem perrexerint, a communione preventur. Conc. Antioch., 43. Si de iudicis episcoporum suorum questi fuerint, vicini episcopi vos au-

diant. Conc. Milerv., 187. Si dissidentes sint inter se, episcopos eos concordare compellat. Conc. Carthag., iv, 114. Si injuste fuerint excommunicati, leicat eis adire vicinos episcopos. Conc. Sardic., 39. Si monasteria, dioceses, vel basilicas suscepient ordinandas. Conc. Aurelian., ii, 237. Sine commendatibus litteris non vagentur. Conc. Aurelian., ii, 236. Sine ordinatione episcopi sui publicum iudicium adire non presumant. Conc. Epaun., 262. Sub protestate episcopi in cuius diocesi morantur semper existant. Conc. Chalced., 100. Tabernas non ingrediantur. Conc. Carthag., iii, 131. Usuram aut ampliationem accipientes a clero deficiantur, et alieni ab ecclesiastico statu existentur. Conc. Nicen., 6. Uxorem virginem accipiunt et secundam non ducant. Epist. Iunoc. ad Victorie., 14. Vagi et inobedientes communione et honore preventur. Conc. Vallet., 320. Vemilio mulierum quis clericis conjunctæ noscuntur. Conc. Tolet., iv, 380. Vestimenta purpurea non induant. Conc. Narbon., 639. Vide Clericus, Clerus. Clericus. Abjectum clericum alia ecclesia non admittat. Conc. Telept., 192. Ad aliam ecclesiam non transeat. Conc. Tolet., ii, 350. Alibi transiens excommunicetur. Conc. Arelat., i, 197. Aliorum clericum vel monachum fulgientem nullus suscipiat. Conc. Tolet., iii, 523. Alienus a nullo ordinetur. Conc. Vallet., 250. Alterius clericum non promoveat alter nec objectum recipiat. Conc. Valeut., 211. Constatuta ordinatus a suscepto privat ut officio. Conc. Aurelian., ii, 233. Cui uxori peccaverit, praeter necem, potestatē habeat distringendā eam, et cum ea cibum non sumat. Conc. Tolet., i, 523. Cujuslibet ordinis clericus tardius ad ecclesiam veniens depouatur. Conc. Tolet., i, 323. Cum vidua nupis ad ordinem clericatus non permittatur. Epist. Siric. ad Eumer., 7. De aliena ecclesia ordinare clericū nullus usurpet. Conc. Telept., 192. De familia fisci a principe non donetur. Conc. Tolet., iii, 530. De proprio gradu cadet si schismatis sit. Conc. Carthag., iv, 153. Duarum uxorum vir non ordinetur clericus. Conc. Aurelian., ii, 233. In dualibus ecclesiis non ministret. Conc. Chalced., 100. Inconsulto episcopo ad judicem secularē non perget. Conc. Agath., 236. Junior seniori non prepedit. Conc. eod., 235. Laicus, nisi religione præmissa, clericus non ordinetur. Conc. Epaun., 266. Mulierem, id est viuam clericus non ducat uxorem. Conc. Telept., 192. Matilis non fiat clericus; si motu proprio se multilaverit. Epist. Iunoc. innocent. ad felicem., 19. Nec clericus laicus, neque laicus clericus ad secularē iudicium trahat. Conc. Aurelian., ii, 260. Nec vestibus nec ecclesiam decorum querat. Conc. Carthag., iv, 146. Non licet presbytero vel clericu rem ecclesias vendere vel donare. Conc. Ag. th., 234. Non sit clericus qui non spondenter locum ubi sit delegatus. Conc. Vallet., 320. Non sit qui seruandam duxerit uxorem. Epist. Iunoc. innocent. ad Victorie., 14. Nullus ad testimoniandum dicendum pulsetur. Conc. Carthag., v, 133. Nullus alienum clericum audicare vel tenere præsumat, suo episcopo non præbente consensum. Epist. Leon. ad Anastas., 109. Nullus clericorum audeat ordinationem sui episcopi, i communione, sed ubi ordinatus fuerit, ambulare debet cum gratia et obedientia, et que ei injuncta fuerint agere. Conc. Narbon., 661. Nullus clericus aut diaconus in solatio vel salario suo extra-

neam habet mulierem. Conc. Arelat. II, 199. Nullus clericus de episcopo suo recusat et ad alium se transferat. Conc. Tolet. I, 324. Nullus clericus in cellarium vel secretum feminam intromittat. Conc. Agath., 233. Nullus clericus in cellarium vel secretum puellam intronit. Conc. Arelat. II, 199. Nullus clericus qualiter necessitate suam reliquaque ecclesiam. Conc. Arelat. II, 201. Nullus clericus, subdiaconus, diaconus vel presbiter, in plateis residet. Conc. Narbon., 639. Nullus cuiuscunque dignitatis ecclesiasticae fuerit deinceps percipiat gradum, qui non totum psalterium vel cantorum usum et hymnorū sive baptizandi perfecto noviter supplementum. Conc. Tolet. viii, 437. Nullus episcopus clericum alterius ordinare presumat, nisi forte signata ipsius scripta suscepit. Conc. Bracar. I, 603. Nullus fuit clericus qui ante baptismum uxorum habuit et post baptismum aliam. Epist. Innoc. ad univers. episcop. in Tolos., 35. Nullus ordinetur, nisi fuerit vita probabilis. Conc. Carthag. III, 130. Nullus ordinetur clericus ante trigesimum etiam annum. Conc. Aurelian. II, 253. Nullus sine iunctione episcopi peregrinetur. Conc. Laod., 56. Omnis cuiuslibet ordinis clericus, qui catholicam deserens hereticam se communione miscuerit, si ad ecclesiam reversus fuerit, in eo gradu quo erat sine promotione permaneat. Epist. Leon. ad Januarium, 102. Per plateas et andronas non ambulet. Conc. Carthag. IV, 147. Pro fide tentatus et in ea permanens, gradibus honorari debet. Conc. eod., 148. Quamlibet verbo Dei eruditus artificio victimum querat. Conc. eod., 147. Qui aliquid de munificientia ecclesiae cui servierat adeptus est, et ad summum sacerdotium alterius civitatis fuerit ordinatus, quod dono accepit reddat. Conc. Epau., 263. Quicunque sine conscientia episcopi aliquid de possessionibus vel de domo ecclesiae tulerit aut fraudem fecerit, non solum eum omni dedecore constitutus restituat, sed etiam non debet ibi in ecclesia esse ubi fraudem commisit. Conc. Narbon., 661. Qui episcopi districtio nem circa se injustum putat recurrat ad synodum. Conc. Carthag. IV, 148. Qui jejunium rumpit districte coerceatur. Conc. eod. Ibid. Qui propter licentiam vult esse monachus excommunicetur. Conc. Cæsarag. I, 304. Recepimus maritus non ordinator clericus. Conc. Aurelian. II, 253. Si ab eaque corporisculpi sui iniquitate vigilis deest excommunicetur. Conc. Carthag. IV, 147. Si ad aliam ecclesiam migrat, non debet ibi perseverare. Conc. Antioch., 43. Si ad secundas nuptias transit, deponiatur. Epist. Sirc. ad Eumer., 6. Si furtum ecclesiae fecerit, peregrina ei communio tributar. Conc. Agath., 231. Si communicaverit cum excommunicato, excommunicetur. Conc. Carthag. IV, 149. Si culpabilis inventus aut honoratus de civitate et ad monasterium fuerit deputatus. Conc. Narbon., 660. Si extra necessitatem in mundinum vel in foro deambulat, ab officio suo degradetur. Conc. Carthag. IV, 147. Si voluntarie dannem ecclesie fecerit, et salifaciat et excommunicetur. Conc. Agath., 255. Sine epistola episcopi sibi non licet clericum vel monachum profici. Conc. eod., 237. Sine epistolo non debet peregrinari. Conc. Laod., 56. Superioris loci clericus hereticus cuiuscunque clerici conivio non intersit. Conc. Epau., 263. Terpiloquus ab officio retrahetur.

dus. Conc. Carthag. IV, 148. Ubi quis primum legerit ibi permanest clericus. Conc. Milevit., 186. Usurarius non sit. Conc. Carthag. III, 129. Usuras non accipiat. Conc. Arelat. II, 201. Uxorem sextie alterius non accipiat nisi forte ea sponponerit se ad versus fidem venire. Conc. Chalced., 101. Victimam et vestimentum sibi ab officio vel agricultura absque offici sui detrimento preparat. Conc. Carthag. IV, 147. Vide Clerici, Clerus.

Clerus. Criminosi ad clericum non promoveantur. Decret. Gelas. gener., 133. Curialis ad clericum non admittatur. Epist. Iunio, 140. ad univers. episcop. in Tolos., 54. Laici, qui eliguntur ad clericum, per sex menses observentur. Decret. eod., 130. Laici qui viduam aut dimissam acceperint, in clericum non admittantur. Conc. Gerund., 301. Laicus ante annum conversionis non ordinetur. Conc. Arelat. II, 203. Nemo litteris nesciens vel aliquia parte corporis immunitus ad clericum promoveatur. Decret. Gelas. gener., 133. Nullus episcoporum servus alterius ad clericatus officium promovere presumat. Epist. L'On. ad univers. episcop., 101. Poenitentes non admittantur ad clericum. Conc. Bracar. II, 618. Poenitentes vel insci litteratum, et sive defectu membrorum aut discussione aliquid minus habentes, ad superiores ordines noui veniant. Decret. Hilar., 121. Qui debeat ad clericatum pervenire. Ep. Sirc. ad Eumer., 6. Qui contra canones ordinati sunt deponantur. Conc. Ilerd., 315. Qui eventu necessitatum aut metu periculorum adepi fuerint ecclesiasticarum officia dignitatum, et ad pristina pertinent conjugia moresque redire, omni ecclesiastici ordinis dignitate priuator, et monasterii claustris, donec advixerint sub poenitentia, retrudantur. Conc. Tolet. VII, 436. Qui gradus jam ecclesiasticoe meruerunt, nisi pro gravioribus et mortaliibus culpis, nullis debent verberibus subjacerre. Conc. Bracar. III, 634. Qui grandiorum ad clericatum aspirat, non aliter obtinet, nisi ex eo tempore quo baptizavit statim numero lectorum aut exorcistarum vocetur. Epist. Sirc. ad Eumer., 6. Qui in peregrinacione ad clericum non veniat. Conc. Eliber., 286. Qui laicus viduam duxerit non admittatur ad clericum. Conc. Telept., 192. Quicunque ab episcopo posse usque ad subdiaconum detestando concubio filios procreaverint canonica censura damnantur. Conc. Tolet. IX, 452. Quinam ad ecclesiasticum ordinem sint promovendi. Epist. Sirc. ad divers. episcop., 9. Qui post baptismum militie secularis cingulum habuerit ad clericatum non admittatur. Epist. Innoc. ad Victor., 15. Qui post remissionem peccatorum cingulum militie secularis habuerit ad clericum admitti non debet. Conc. Telept., 192. Qui publice poenitentiam non accipiunt, sed viaticum, in clericum promoveantur. Conc. Gerund., 301. Qui se ipsos abscondunt a munere clericali secludantur. Decr. Gelas. gener., 133, et Conc. Arelat. II, 200. Qui suscepit ecclesia propria desertorum, et aliqua proxemitate dignitate, subiacet sententiae quam canones praescriuerunt. Decr. Gelas. gener., 134. Secunda conjugia secularibus non negentur, quibus tam ad clericum minime venire conceditur. Decr. eod., Ibid. Ubi quisque ordinatur permaneat. Conc. Arelat. I, 193. Fide Clerici, Clericus.

Cimiteria. In cimiteriis cerei non incendantur. Conc. Eliber., 287. In

cimiteriis feminae non pervigilient. Conc. eod., Ibid.

Collatio fidelium. Si quid ex collatione fidelium offertur, apud unum clericorum fideliter colligatur. Conc. Bracar. I, 603.

Communio. Communicandum in basilica martyrum Conc. Gangr., 32. Bis qui usque ad finem vita in peccatis perdurant, et in exitu communione expulsi, non denegetur. Conc. Bracar. II, 628. Intrare sanctuarium altaris ingredi laicis non licet. Conc. Bracar. I, 604. Laici communicare debent diebus Natalis Domini, Pasche et Pentecostes. Conc. Agath., 234. Non licet communione ecclesiae continevere. Conc. Antioch., 42. Qui in proprio provincia non communicat, neque in alia communicet. Conc. Milev., 186. Qui intrantes in ecclesiam per nimiam luxuriam a communione sacramenti ne abstinent, de ecclesia catholica prouiciantur, donec penitentiam agant. Conc. Bracar. II, 628. Post benedictionem populo datum communicare debent sacerdotes. Conc. Tolet. IV, 373.

Concilii Africæ, 113. Galliæ, 191. Græcorum, 1. Hispaniæ, 281. Concilium Agathense, 220. Aeyritanum, 17. Antiochenum, 41. Arausicum, 218. Arelatense I, 194; II, 199; III, 203. Arvernense I, 267; II, 273. Aureliense I, 245; II, 251. Barcinonense I, 655; II, 657. Bracarense I, 597; II, 607; III, 629. Cesaraugustanum I, 303; II, 505; III, 507. Corporotatense, 267. Carthaginense I, 113; II, 119; III, 125; IV, 138; V, 153; VI, 159; VII, 177. Chalcidonense, 91. Constantinopolitenum I, 59; II, 65. Egarens, 665. Eliberitanum, 281. Emeritense, 665. Epauense, 261. Epbesinum, 79. Gangrense, 27. Gerundense, 299. Hispaniense I, 633; II, 639. Ilerdense, 511. Laodicenum, 49. Milevitanum, 181. Narbonense, 639. Neoræssirene, 23. Nicænum, 1. Oscense, 663. Regiense, 212. Romanum tempore Gregorii papæ priuî, 162. Sardicense, 53. Tarragonense, 293. Tauritanu, 208. Teleptense, 189. Toletanum I, 321; II, 329; III, 338; IV, 363; V, 394; VI, 440; VII, 411; VIII, 421; IX, 447; X, 455; XI, 467; XII, 487; XIII, 509; XIV, 531; XV, 557; XVI, 557; XVII, 585. Valentianum, 206. Valletianum, 317. Vasense I, 225; II, 227. Bina per annos singulos provincialia episcoporum concilia celebrentur. Epist. Leon. ad Anastas., 109. Conciliorum statua et praesulum Romanorum decreta custodiuntur. Conc. Tolet. III, 548. Constitutiones sacerdotum conciliorum. Decret. Hormisd., 163. De qualitate conciliorum vel quare aut quando fiant. Conc. Tolet. IV, 366. Per singulos annos fiant. Conc. Carthag. III, 126. Regulae fidei catholicæ contra omnes hereses et quam maxime contra Priscillianos, quas episcopi Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitani et Baetici fecerunt, in concilio Toletano prima statuta, 326. Omnia gesta in conciliis subscriptionibus episcoporum confirmantur. Conc. Carthag. III, 139.

Concilium. Bis in anno celebretur. Conc. Antioch., 47, et Regiens., 216. Bis in anno per provincias celebretur. Conc. Chalced., 105. Celebrantur debet singulis annis calendis novembribus. Conc. Tolet. XII, 301. Concilium metropolitanum in unaquaque metropoli singulis annis haberi debet. Conc. Aurelian. II, 251. Confirmatio concilii Toletani duodecimi quod sa luna est anno primo gloriissimi mi Ervigi regis. Conc. Tolet. XII, 320. Comprobatales

ad concilium vocati venire teneantur. Conc. Arvern. ii, 278. Damnatio concilii derisorum vel praestrepentium. Conc. Tolet. xi, 476. De adversitate duplice qua non potuit generale concilium fieri. Conc. Tolet. xiv, 533. De honore collato concilio Toletano xiv, Conc. eod., 534. De initio relationis quo concilium coepit gestorum synodorum et epistola Romanorum ponti cis facere mentionem. Conc. Tolet. xiv, 532. De iterata discussione concilii Toletani xiv. Conc. eod., ibid. De loco vel ordine quo concilium Toletanum xiv colloqui eporteat. Conc. eod., ibid. De prememoratione aggregati concilii et relatione principis edicti quo jussum est synodus agitari. Conc. Tolet. xiv, 531. De relatione gratiarum ad Deum pro peracto concilio. Conc. eod., 536. De relatione gratiarum quae post peractionem concilii Deo et principi persolvuntur. Conc. Tolet. xiii, 521. De Sicilia terni semper annis singulis de episcopo, id ad diem tertium calendarum octobrium Romanum sociandi synodo indissimulanter occurserant. Epist. Leon. ad episc. per Sicil., 100. De synodo facienda. Conc. Bracar. ii, 617. De tribus diebus, quibus in initio concilii nihil aliud agendum iubatur, nisi tantum de fide ac de aliis rebus spiritualibus, nullo secularium interposito. Conc. Tolet. xvii, 590. Decretum fidei concilii Toletani sexti. Conc. eod., 400. Decretum idem concilii Toletani undecimi. Conc. eod., 470. Decretum idem concilii Toletani duodecimi. Conc. eod., 491. Decretum idem concilii Toletani decimi quiui. Conc. eod., 540. Decretum idem concilii Toletani decimi sexti. Conc. eod., 562. Decretum idem concilii Emeritensis. Conc. eod., 665. Dies concilii ad x calendas novembres servetur. Conc. Carthag. v, 158. Epistola vel concilium de civitate Arvernensi ad regem Theodosium directa, 271. Exemplaria Ni omni conciliis directa sub die vii calendas decembris. Conc. Carthag. vi, 166. Formula secundum quam debet sancta synodus in Dei nomine fieri. Conc. Tolet. iv, 368. In communibus causis ecclesiae concilium generale congregetur. Conc. Miley, 181. Institutio certi temporis quo concilium peragatur. Conc. Tolet. xi, 484. Lex in confirmationem concilii Toletani decimi tertii edita. Conc. eod., 529. Lex in confirmationem concilii generalis sub anno primo regni gloriosi Egyeanis. Conc. Tolet. xv, 533. Lex in confirmationem concilii Toletani decimi septimi. Conc. eod., 597. Non amplius ab statuto concilii tempore quam dies quindecim remorentrur episcopi. Epist. Leon. ad Anastas., 110. Per annos singulos celebretur. Epist. Hormisd. ad episc. per Hispan., 148. Professione fidei in concilio Toletano octavo habita. Conc. eod., 427. Publicatio concilii intra sex menses debet fieri. Conc. Tolet. xvi, 573. Quocunque in synodo pro fidei causa ecclesiastisque negotiis constituta sunt vel fuerint, nullus eis contradicere audeat. Conc. Tolet. viii, 439. Qualiter flat concilium secundum priorum canonum instituta. Conc. Emer., 609. Regula sanctae fidei concilii Toletani decimi septimi. Conc. eod., 590. Relatio gratiarum pro consummatione concilii Toletani undecimi. Conc. eod., 484. Re sponsa patrum concilii Toletani decimi quarti ad Romanum pontificem. Conc. eod., 533. Semel in anno syndus fiat, et judices et aiores sibi presentes sint. Conc. Tolet. iii, 553.

Sententia concilii Sardonicus recitata, postulante Novato episcopo. Conc. Carthag. vi, 162. Synodus anni singulis est congreganda. Conc. Agath., 243. Synodus Arelatensis metropolitanus arbitrio congreganda est. Conc. Arelat. ii, 201.

Concinnabula. Concinnabula vel coniurationes non sicut clericorum, quae sub patrocinio solebant fieri laicorum. Conc. Narb., 660.

Concupiscentia: De concupiscentia non consummata. Conc. Neoces., 23.

Conditionales: Conditionales non ordinatur, nisi cum consensu patronorum. Conc. Bacar. ii, 622.

Confessores: Epistola communicatrix dandæ sunt confessoribus. Conc. Eliber., 286. Qui confessorum litteras portant alias recipiant. Conc. Arelat. i, 193.

Conjugium. Catechumenæ nec comatæ, nec viros cinaerarios habeant. Conc. Eliber., 292. Cavenda sunt haereticorum connubia. Conc. Laod., 55. Clericorum fidei infidelibus matrimonio non socientur. Conc. Carthag. iii, 129. Conjugati ab episcopo usque ad subdiaconum non sine testimonio vivant. Conc. Gerund., 301. De filiis episcopi vel presbyteri sive diaconi si, si devota fuerit et maritum duxerit. Conc. Bracar. ii, 619. De his quos parentes ab infante clericatus officio manciparunt, si postea ut unitate habent subendi. Conc. Tolet. ii, 329. Devota quæ maritum duxerit, non permittatur ad preventitam, nisi maritus discesserit. Conc. Tolet. i, 523. Diaconi, sicut episcopos et presbyteri, cessare debent ab opere conjugali non tamē repūiare conjugia. Epist. Leon. ad Rustic., 104. Femina fidelis quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, et alterum ducit, prohibetur ne ducat. Conc. Elib., 283. Femina fideles quæ gentilibus se junxerint excommunicentur. Conc. Arelat. i, 193. Femina quæ capit viris impserat, regressi de captivitate viris, debent prioribus copulari, ut quod suum est unusquisque recipiat. Epist. Leon. ad Nicet., 111. Femina quæ, relictis viris suis, alias nubuit, nec in fine communionem accipiat. Conc. Eliber., 283. Maritus cuius uxor adulterata fuerit, alteram non accipiat. Conc. Arelat. i, 196. Mulier invita virum non ducat. Conc. Tolet. ii, 330. Non probatur esse culpabilis qui uxorem capti in matrimonio videtur esse sortitus. Epist. Leon. ad Nicet., 111. Parentes, qui fidem sponsalorum frangunt, trienni tempore abscondeantur. Conc. Eliber., 290. Puellæ catholice non sunt dandæ haereticis neque judeis. Conc. eod., 281. Puellæ deorsum non possunt cum alio matrimonii iura sortiri. Epist. Siric. ad Eumer., 4. Puellæ quæ non coacte, se in voluntate propria virginitatis prout sumuscepterunt, delinquent cum nupserint, etsi nondum fuerint consecratae. Epist. Leon. ad Rustic., 106. Quæ jam consecratae sunt, si postea nupserint, magnum crimen admittunt. Epist. ead., ibid. Qui cum virgine de vota ad connubia transeunt communione priventur. Conc. Barcin. ii, 638. Qui filias suas sacerdotibus genitilium conjugunt, nec in fine communionem accipiunt. Conc. Eliber., 285. Qui priuigias suas ducunt nec in fine communione priventur. Conc. eod., 292. Qui sine conjugibus ordinantur extraneas in domo non habeant. Conc. Gerund., 301. Qui uxorem habent, si concubinum habuerit, non comunicent. Conc. Tolet. i,

525. Quisquis filiam suam in matrimonium concubinum habenti tradiderit non errat. Epist. Leon. ad Rustic., 104. Relicta catechumenæ si alterum duxerit, ad fontem lavaci admitti potest. Conc. Eliber., 285. Relicta presbyteri vel diaconi alii viri se non conjugant. Conc. Aurel. i, 247. Sacerdotes vel diaconi illa religio a qua peccaverit, et maritum duxerit, in fine tantum communicet. Conc. Tolet. i, 325. Seculares qui suas conjuges derelinquunt sine probatione discidi a communione ecclesie excludantur. Conc. Agath., 233. Si mulieres ad priores maritos r dire noluerint, velut impie, ecclesiastici communione privatae sunt. Epist. Leon. ad Nicet., 111. Si sacerdos vel levite vidua maritum accepit, in fine tantum communicet. Conc. Tolet. i, 323. Si viri de captivitate regressi, intemperantia uxorum offensi non fuerint, et voluerint eas in conjugium recipere, liberaut habeant facultatem. Epist. Leon. ad Nicet., 111. Subdiaconi carucole conjugium denerget. Epist. Leon. ad Anastas., 103. Virgines christiane minime dandæ sunt gentilibus in matrimonium. Conc. Elber., 234.

Constantinopolitanus episcopus. Privatus boureum habeat post Romanum episcopum. Conc. Constanti. i, 61.

Continentia. De continentibus et usu palliorum. Conc. Gangr., 30. Non debet quisque continentia causa nisi suos negligere. Conc. eod., 51.

Convivis. In ecclesiis non sicut. Conc. Carthag. iii, 131.

Crimina. In ordinationibus crimina auferri non creditur. Epist. Innoc. ad Ruf. et Kuseb., 32.

Curiale. Ad clerum non admittantur. Epist. Innoc. ad univers. episcop. in Flos., 34. Clerici non dant. Epist. ead. ad Victorie., 15.

Cyrillus. Ejus epistola ad Nestorium. Conc. Ephes., 79. Ejusdem rescriptum ad concilium Carthaginense vi. Conc. Carthag. vi, 168.

D

Dæmones. Vide Diabolus.

Dæmoniaci. Dæmoniacis aliquæ pauciis irrelatis ministeria sacra tractare non licet. Decret. Gelasii gener., 133.

Damasus papa. Ejus epistola ad Paulinum episcopum Antiochenum, 1.

Defuncti. Corpora defunctorum nullo modo intra basilicam sanctorum sepiantur. Conc. Bracar. i, 605. Non est temere judicandum de his qui jani ad Dominum migraverunt. Epist. Anastasi ad Anastas. imp., 137. Nulla basilica sub defunctorum nomine construeta dicetur. Decret. Gelas. gener., 134.

Delatores. Delatores graviorum causarum nec in fine communionem accipiunt; leviorum per qui quemcumque poenitentiam agant. Conc. Eliberit., 293. Vide Accusatores.

Desponsatio. Desponsatio puellæ ab aliis corrupte reddantur his quibus fuerant antea desponsatae. Conc. An- cyrit., 20.

Devota. De devota peccante vel quæ se mariaverit. Conc. Bracar. ii, 623. Virgo devota ad terrena connubia transiens a communione privatur. Conc. Barcinou. ii, 638.

Diabolus. Qui aiunt diabolus ex se vel ex chio esse, et propriam habere naturam, damnantur. Epist. Leonis ad

Tburib. Asturic., 92. Qui corpora humana diaiboli dicunt esse figmenta, et a demonibus in utero formari, damnantur. Epist. Leonis ad Thurib. Asturic., 92. Quomodo ejus insidias ac sagacitatem vitimus. *Rescriptum Flaviani ad Leonem papam*, 51.

Diaconi. Ab uno episcopo non depontur. Conc. Hispal. II, 612. Ante viginti quinque annos non ordinentur. Conc. Arelat. III, 203. Contumaces aut superbi a tribus episcopis arguantur. Conc. Carthag. I, 119. Coram presbytero interrogati respondeant. Conc. Carthag. IV, 146. Coram presbytero non sedeant vel Eucharistiam tradant. Conc. Arelat. II, 201. Diaconus corporali peccato preoccupatus sese a ministerio collibebit. Conc. Neocesar., 26. De his qui sine discussione aut presbyteri aut diacones ordinati sunt. Conc. Bracar. II, 618. De presbyteris vel diaconibus qui post ordinacionem denotantur. Conc. eod., 619. De uno orario a diaconibus utendo, nec ornato, sed puro. Conc. Tolet. IV, 379. Diaconus vel presbyter, qui crimen capitale commiserint, ab officio et communione pellantur. Conc. Aurel. I, 210. Diaconus vel presbyter, qui crimen capitale commiserint, ab offici honoris depositi in monasterium retrudantur. Conc. Epaun., 264. Eorum ordinatio Sabbatho sancto celebratur, id est, die Dominicano. Epist. Leonis ad Discorum, 118. Episcopo suo sumnam humiliatam et reverentiam habeant. Conc. Emerit., 671. Eucharistiam jussu presbyteri ministrent. Conc. Carthag. IV, 146. Hi qui ad diaconatum eliguntur in castitate permanent. Conc. Bracar. II, 622. In consesso presbyteri nullatenus sedant. Conc. Bracar. I, 635. In presbyterio residere non possint. Decret. Gelas. gener., 151. Jubente presbytero sedeant. Conc. Carthag. IV, 146. Menstruum propriam iuxta Patrum decreta custodiunt. Decret. Gelas. gener., 151. Ne presbyteris corpus Christi tradant vel ante presbyteros communient. Conc. Nicæn., 5. Nihil sine presbytero offerant. Conc. Arelat. I, 197. Non licet diaconum non jusum sedere. Conc. Bracar. II, 622. Nullus ordinetur diaconus ante vigesimum quintum sexti annum. Conc. Aurel. II, 253. Presbyter ohebant ut episcopo. Conc. Carthag. IV, 146. Qui aitate ordinentur. Conc. Agath., 252. Quenadmodum constituantur. Conc. Carthag. IV, 141. Qui ante honorem peccasse probantur, si crimen confessi fuerint, per triennium agant penitentiam; si altius eos detexerit, post quinquennium communionem laicam accipiant. Conc. Eliberit., 253. Qui immolaverunt cessare debent ab omni sacro ministerio. Conc. Ancyrit., 17. Qui post baptismum militaverit ad diaconum non promoveantur. Conc. Tolet. I, 323. Qui viduas accepterint dia ones non flant. Conc. Tolet. I, 322. Septem esse debent quoniam magna sit civitas. Conc. Neocesar., 26. Si accusati fuerint quanti episcopi eos audient. Conc. Carthag. II, 128. Si cum ordinantur protestati sunt se velle habere uxores, nec posse se continere, manent in ministerio. Conc. Ancyrit., 20. Si reatum incurriant, a tribus episcopis audiuntur. Conc. Carthag. II, 124. Temo e tantum officii albam induant. Conc. Carthag. IV, 146. Vitæ suæ habeant testimoniū. Conc. Tolet. IV, 573. *Vide Levite.*

Diaconissæ. Diaconisæ non sunt ordinandæ. Conc. Aranis., 222. Non ordinantur nisi quadragevariae; ana-

themba eis si postes nuptiis se tradiderint. Conc. Chalced., 102.

Dicitius. Emendanda de libro Dictiani. Epist. Leon. ad Thurib. Asturic., 94.

Dies Dominica. *Vide Dominica.*

Digami. Ad clerum non adiuvantur.

Epist. Innocent. ad Felic. episcop., 19. Ad ordinem clericis non perinitiantur accedere. Epist. Sirc. ad Kumer. 7. Ad sacerdotum non promoveantur. Conc. Arelat., 204. Consecrari aut ordinari non debent. Conc. Valent., 207. Vident orationibus et jubitis; et secundum veniam reddatur ei communio. Conc. Laodic., 51.

Dioecesis. Quia episcopum nunquam habuit non bateat. Conc. Carthag. II, 192.

Desperantes Quicunque interemptio- nis evaserit casus, duorum mensium spatio et a catholicorum collegio et a corpore et a Christi sanguine sacro manebit omnimodo alienus. Conc. Tolet. XVI, 370.

Divinatio. Qui divinationes atten- dunt a communione pellantur. Conc. Aurelian. I, 250.

Divinatores. Publice fustigantur et venunduntur. Conc. Narbon., 662. Si qui viri ac mulieres divinatores in cuiuscunq; domo fuerint inventi, aut qui ausus fuerit amodo in eorum vana carmina interrogare, et non publice hoc voluerit annuntiare, non solum ab ecclesia suspendantur, sed etiam sex auri uncias comiti civitatis inferantur. Conc. Narbon., 622.

Divortium. Hi qui uxores suas divor- tientur intercedentes relinquunt excommuni- nificantur. Conc. Tolet. XI, 498. Divor- tiata alteri non conjungatur. Conc. Milevit., 188. Divortiata ab alia uxore non admittatur. Conc. Milevit., 188.

Doctor. Doctoris sibi nouem non im- ponat cui concessum non est. Conc. Cesaraug. I, 304.

Dominica dies. Dies Dominicæ oporten- ventur et in eis a laboribus vacetur. Conc. Aurel. II, 219. De diebus Dominicis et Pentecoste, ut in eis stantes oreamus. Conc. Nicæn., 7. Onnis homo tam ingeopus quam servus, Gothus, Romanus, etc., die Dominicæ nullam operam faciat, sed nec boves jungantur. Conc. Narbon., 659.

Donationes. Eorum qui pauperes opprimit donationes a sacerdotibus refutandæ. Conc. Carthag. IV, 151. Rei ecclesiasticae donationes, venditiones, vel cimmitationes, ab episcopis factæ absque connivencia et subscriptione clericorum, irritæ sint. Conc. Carthag. IV, 145.

Donatus. De Donato Novatianorum episcope. Epist. Leonis ad Africinos, 114.

E

Ecclesia. Ecclesie. De his qui alta- ria undare præsumunt vel luminaria ecclesiæ subtrahunt. Conc. Tolet. XIII, 518. De culpatorum receptione vel communione apud ecclesiæ. Conc. Tolet. XI, 491. De obsequio et disciplinis libætorum ecclesiæ. Conc. Tolet. IX, 455. De reliis ecclesiæ dispensandis. Conc. Bracar. II, 616. De rebus ecclesiasticis gubernandis. Conc. Bracar. II, 616. De redditibus ecclesiæ vel oblatione fidelium quatuor portiones fieri debent. Decret. Gelas. gener., 133. De reparations ecclesiistarum vel diversis aliis causis. Conc. Tolet. XVI, 571. Ecclesia cum rebus ejus ad episcopi ordinationem pertinet. Conc. Tolet. III, 355. Ecclesia dirita, si a fundamento fuerit innovata consecratur.

Epist. Vigili ad Prostutur., 153. Ecclæ- siæ, dum molestiæ agitantur, defensor postulandus a principe. Conc. Cartbag. V, 156. Ecclesiæ cause quonioda finienda. Conc. Arvern. II, 277. Ecclæ- siarum eleemosyna non sunt alienan- dae. Conc. Arvern. II, 270. Ecclæsiæ ak episcopis Arianiæ consecratæ a catho- lico sacerdote deum o consecrantur. Conc. Cesaraug. II, 303. Ecclesiæ fa- cultatum raptores excludantur. Conc. Arvern. I, 268. Ex rebus ecclæ iasticis tres æquæ fiant portions. Conc. Bra- car. I, 605. Extra necessitatem rem ecclesiæ nullus alienet. Conc. Tolet. III, 319. Facultates ecclesiasticas non sunt alienandæ. Conc. Aurel. II, 253. Fraudatores ecclæsiæ communi- ione pri- ventur. Conc. Arvern. I, 270. Fructus in ecclæsiæ et non alibi dandi. Conc. Gaægr., 29. Gentili ex libertis ecclæsiæ, et ex personis ingenuis, ab obsequiis ecclæsiæ non recessant. Conc. Tolet. IV, 452. Hi qui ex vasis ministerii ecclæsiæ aliquid vendiderint in ordinatione ecclæsiastica non habeantur. Conc. Bra- car. II, 617. In ecclæsiæ magnopere cavenda contumio est. Epist. Anastas. ad Anastas. imperat., 137. In ecclæsiæ non fiant picturæ. Conc. Eliberit., 287. In ecclæsiæ non licet accubitus ster- nere vel agapem facere. Conc. Laod., 51. In facutatis ecclæsiæ tricennialis prescriptio servetur. Epist. Gelas. ad Siciliens. episcop., 156. Libertis ecclæ- siæ nihilde rebus suis in alienum licet transferre dominium. Conc. Tolet. IX, 453. Liberti ecclæsiæ si ad eam reverti non velint, omnis eorum rescula juri applicetur ecclæsiæ. Conc. Tolet. IX, 453. Nullus alterius ecclæsiæ res acci- pere presunat. Conc. Arvern. II, 278. Nullus siue remedio aut spe venia ab ecclæsiæ repellatur. Conc. Epaun., 263. Ecclæsiæ per triginta annos ab ep scopo habita immobilia permaneat in istius possessione. Conc. Chalced., 102. Quar- dragesime diebus ab ecclæsiæ nullus desit. Conc. Cesaraug. I, 303. Quæ debeat discretio ecclæsiarum rectori- bus esse, ne per inconditam discipli- nam subditæ subeant homicidii notam. Conc. Tolet. XI, 480. Quæ de conqui- stis rebus inter ecclæsiæ et sacerdotis haeredes divisio sit. Conc. Tolet. IX, 419. Quæ res collatae sunt ecclæsiæ in eaurum jure perdurent. Conc. Tolet. VI, 407. Qui in ecclæsiæ libellos famosos ponunt anathematizantur. Conc. Eli- berit., 290. Qui in ecclæsiæ iurant et non communicant, excommunicantur. Conc. Tolet. I, 324. Qui, jubeanto episcopo, pro quacunque culpa ab ecclæsiæ exire contempserint, tardius re- cipientur ad veniam. Conc. Hier., 315. Quid observandum in regimine ecclæsiarum quæ sunt in barbaricis geuti- bus constitute. Conc. Constantin. I, 61. Quicquid de jure ecclæsiæ clerici tenuerint post obitum eorum ad ecclæ- siam revertatur. Conc. Tolet. II, 331. Quod pro Ch. isto fungitur legatione dum pro pace precatur ecclæsiæ. Epist. Anastas. ad Anastas. imperat., 137. Rectores ecclæsiæ plus propria quæ ecclesiastica iura curare non inten- dant. Conc. Bracar. III, 633. Res ecclæsiæ ab episcopis bene gerantur. Epist. Gelasii ad Siciliens. episcop., 156. Res ecclæsiæ absque consensu episcopi non alienentur. Conc. Aurel. II, 258. Res ecclæsiæ non alienentur. Conc. Epaun., 263. Res ecclæsiæ non alienentur, sed clericis vel monachis aut per- regnisi in usum tantummodo docen- tur. Epist. Symmach. ad Cesa., 16. Res ecclæsiæ usui collatæ præscrip- tione temporis non defendantur. Conc.

Agath., 241. Rerum ecclesiasticarum venditio, ab episcopo absque clericorum subscriptione facta, irrita sit. Conc. Carthag. iv., 145. Si de rebus ecclesiis pro præstatione aliquid dari dicatur, causa præstiti cognoscatur. Conc. Tolet. ix., 449. Tribus hebdomadis, quæ sunt ante Epiphianam, ab ecclesia nemo recedat. Conc. Cæsarau. i., 303. Venditio rerum ecclesiæ, a presbyteris prochitaniis facta, inanis habetur et vacua. Conc. Agath., 240.

Ecclesiastica res. Non alienentur ab episcopo, inconsulto metropolitano. Conc. Carthag. v., 135. Qualiter ab episcopo habeantur. Conc. Carthag. iv., 115. Quomodo servanda sint. Conc. Antiochen., 48. *Vide Ecclesia.*

Egica rex. Ejus allocutio ad Patres concilii Toletani xv. Conc. Tol. t. xv., 539. Ejusdem allocutio ad Patres concilii Toletani xv., 537. Ejusdem allocutio ad Patres concilii Toletani xvii., 587. Lex edita in confirmationem concilii Toletani xvi. Conc. Tolet. xvi., 581.

Electio. Non licet populo electionem facere eorum qui ad sacerdotium provocantur, sed judicium sit episcoporum. Conc. Bracar. ii., 613.

Euergumeni. Ad clerum non promoteantur. Conc. Araus., 221. Baptizati communicare possunt. Conc. Araus., 220. Ipsi et catechumeni de baptismō consuluntur. Conc. Araus., 221. Fideles, in fine positi, communionem recipere possunt. Conc. Eliberit., 287. Eorum nomen neque ad altare cum oblatione recitandum est. Conc. Eliberit., 286. Si in fine vita constituti sunt, baptizentur; si bieles fuerint, communionem accipiant. Conc. Eliberit., 287. Omnes die exorcistæ ipsis manus imponant. Conc. Carthag. iv., 151. Pavimenta domorum Dei verrant. Conc. Carthag. iv., 151. Qui baptizati sunt et postea energumeni sunt a presbyteris vel diaconibus non signentur. Epist. Innocent. ad Decentium, 12. Victor quotidianus energumenis in domo Dei assidentibus per exorcistas ministratur. Conc. Carthag. iv., 151.

Epirus. Metropolitanus Epiri de electo, quem est ordinatus episcopum, ad Thessalonicensem pontificem referat. Epist. Leonis ad Anastasium, 109.

Episcopatus. De irruptione in vacante ecclesiam. Conc. Bracar. ii., 613. Illicitæ personæ ad episcopatum non promovantur. Epist. Leonis ad Africanos, 113. Nullus ad episcopatum perveniat nisi per gradus ecclesiasticos. Epist. Celestini ad episcop. Galliae, 47. Nullus episcopatum pretio aut premissis obtineat. Conc. Arveruen. ii., 276. Pro episcopatu præmium non accipiat. Epist. Hormisd. ad episcop. per Hispan., 148.

Episcopi. Ad synodus vocati audeant ad eius celebrationem. Conc. Laodice., 36. Annis singulis episcopi diocesem visitent. Conc. Tarracou., 297. Circa familiaritatem extranearum mulierum, episcopi, presbyteri vel diaconi præteriorum canonum statuta custodiunt. Conc. Aurel. i., 249. Confinitimi episcopi de sacra solennitate Paschæ annua vice primatum suum inquirant. Conc. Cæsarau. i., 307. Episcopi coniuncti singulis per annum mensibus in urbe regia commoren. Conc. Tolet. vi., 418. Episcopi cum convenient ad concilium, de paschali solemnitate a primatu suo informentur. Conc. Carthag. iii., 134. Con'cessio fidei episcoporum facta in concilio Toletano iii., 342. Cum dissidentes sint,

synodus reconciliat. Conc. Carthag. iv., 141. Cum judicibus idola destruant. Conc. Tolet. iii., 352. Cum quibuslibet feminis polluti ac familiari pecularitate versati, loci et ordinis sui dignitate priventur. Conc. Tolet. viii., 434. De damnata presumptione quorundam episcoporum qui in festivitatibus martyrum ad ecclesiam procedentes, appensis collo reliquo, ab albatis diaconibus in sellulis vehuntur. Conc. Bracar. iii., 633. De dissensione judicij episcoporum. Conc. Bracar. ii., 616. De his qui negligentes fuerint adversus haereticos. Conc. Milevit., 188. De episcopis qui ordinati non suscipiuntur. Conc. Aeyr., 22. De ordinatione episcoporum. Conc. Tolet. iv., 373. De priuatu episcoporum. Conc. Bracar. i., 603. De rebus ecclesiæ, quomodo ab episcopis habeantur; et de servis ecclesiæ, qualiter ab episcopo manumittantur. Conc. Agath., 231. De testamento episcoporum. Conc. Epau., 263. Depositus episcopi ad imperatorum non appellant. Conc. Antioch., 43. Discretio potestatis episcoporum quam in monasteriis habere possunt. Conc. Tcle. iv., 381. Duo episcopi episcopum non faciant. Sententia in absentia irrita sit. Conc. Carthag. iv., 143. Episcopi et ministri ab uxoriis abstineant. Conc. Eliberit., 287. Episcopi excommunicatum alienum ad communionem non admittant. Conc. Eliberit., 290. Episcopi, presbyteri et diacones negotia et nundinas non sectentur. Conc. Eliberit., 285. Exequula episcoporum quomodo peragenda. Conc. Tolet. vi., 416. Gallicæ provinciæ episcopi non agant exactions. Conc. Tolet. vi., 416. Gallicani episcopi in Gallias non discutiantur. Conc. Vasens. i., 223. Haeretici et schismatici episcopi sed si ad catholicam fidem venerint quid observare debeant. Conc. Regiens., 214. In evocandis provincialibus episcopis a Thessalonicensi pontifice moderatio serveatur. Epist. Leonis ad Anastasium, 109. Injusta episcoporum damnatio a synodo retractanda. Conc. Carthag. iv., 145. In sua ecclesia archipresbyterum, archidiaconum, et primicerium habeant. Conc. Emerit., 671. Nihil auferant de rebus ecclesiæ et qualiter proximi fundatores ecclesiarum sollicitudinem gerant. Conc. Tolet. ix., 447. Non habentur episcopi quos nec clerici elegit, nec populus exquisivit, nec provinciales episcopi consecraverint. Epist. Leonis ad Rusticum Narbonens., 101. Non invadant, prætermissa synodo, quod repetere poterant. Conc. Milevit., 187. Non invitati ultra dioceses suas non accedant. Conc. Constantinopol. i., 60. Non laici, non digami, non viduarii mariti sed irreprobibus ordinentur episcopi. Epist. Leonis ad Anastasium, 108. Non licet episcopis citra dies Dominicos consecrationes ecclesiarum exercere. Conc. Cæsarau. iii., 307. Non licet episcopis, presbyteris, diaconibus canes ad venandum vel accipitres habere. Conc. Epau., 201. Non licet episcopis alterius clericum in sua ecclesia ordinare. Conc. Sardic., 40. Non licet episcopis in aliena provincia clericos ordinare. Conc. Antioch., 46. Non licet eis ministrare si exaucitorum fuerint. Conc. Antiochen., 45. Non licet fieri translationes episcoporum. Conc. Carthag. iii., 133. Non ordinentur absque consilio metropolitorum et suffitiorum episcoporum. Conc. Laod., 52. Nulli episcoporum licet ordinare diaconum aut presbyterum litteras ignorantes; se si qui, ordinati fuerint, cogantur discere. Conc. Narbon., 661. Omnes pontifices rectoresque ecclesiarum tempore quo ordinandi sunt sub cautione promittant quæ justissime vivere debeant. Conc. Tolet. xi., 181. Pacta inter episcopos in aliis custodianur. Conc. Carthag. i., 119. Plus quam tertium de parochiis non accipient. Conc. Tarracou., 297. Quæ state episcopi vel presbyteres consecrantur. Conc. Agath., 233. Qualiter debeant ordinari. Conc. Carthag. iv., 139. Quomodo debeant ordinari, ut ab omnibus episcopis qui in provicia permaneant episcopi ordinentur, vel saltem a tribus in unum congregatis. Conc. Nic., 3. Qualiter consecrantur. Conc. Carthag. iv., 141. Qui episcopi concilio Arelatensi primo interfuerunt. Conc. Arelat. i., 197. Qui contra statuta faciunt honore priventur. Conc. Tauritan., 210. Qui excommunicatum alterius suscipiunt in reatum veniunt. Conc. Araus., 220. Qui illicite ordinati sunt removentur, et non in una ecclesia duo episcopi habeantur. Epist. Hilarii ad Ascanium, 123. Qui in aliena provicia possessiones habent, in ea morari licet ad certum tempus. Conc. Sardic., 59. Qui non in possessione sua sed in aliena diocesi basilicam construxerint, istius dedicationem non presumant. Conc. Arausic., 220. Qui post acta in Carthaginensi synodo retinenti sunt ad reliqua peragenda. Conc. Milevit., 189. Qui vel innocentes vel pro minimis causis aliquos excommunicant, a vicinis episcopis cajuslibet provinciæ litteris moneantur. Conc. Agath., 250. Qui sine litteris metropolitani ad imperatorem perrexunt communione priventur. Conc. Antioch., 45. Quid agendum si episcopi inter se de parochiis intentione habeant. Conc. Emerit., 669. Res ecclesiæ per testamentum conferre non possunt. Conc. Agath., 240. Si episcopi amicis suis servis aut libertis de re ecclesiæ summi aliquid donare voluerint. Conc. Emerit., 677. Servilibos clericis dare debent episcopi libertatem. Conc. Tolet. iv., 452. Si accusati fuerint episcopi, quæstio dirimatur apud metropolitatum provinciæ vicina. Conc. Antioch., 46. Si causa visitandæ ecclesiæ alterius episcopi ad ecclesiam veniant, in gradu suo suscipiantur. Conc. Carthag. iv., 145. Suas dioceses gubernent nec alienas accedant. Conc. Constantiopol. i., 59. Episcopus. Ab alieno episcopo parochia non invadantur. Conc. Arveruen. i., 289. Ab alterius episcopo christiana nullus accipiat. Conc. Vasens. i., 225. Absque metropolitano nullas ordinetur episcopos. Conc. Regiens., 216. Ad diem concilii recurrit. Conc. Carthag. v., 156. Ad ejus reatum pertinet si vidue vel sanctimoniales familiariiatus clericorum subjiciantur. Conc. Carthag. iv., 152. Ad mensam episcopi Scriptura divina legantur. Conc. Tolet. iii., 330. Alienam parochiam non presumat. Conc. Carthag. ii., 124. Alienam diocesim non præsumat. Conc. Bracar. ii., 614. Alienas nequit res ecclesiæ. Conc. Agath., 240. Alienas plebes non usurpet. Conc. Carthag. iii., 150. Alieni clericum non promoveat. Conc. Arvern. ii., 274. Alienum clericum peccantem redarguat. Conc. Vasens., 226. Alienum clericum retinere vel ordinare non audeat. Conc. Carthag. iii., 139. Ambulet per diocesem suam et ante viginti dies Pascha catechumeni doceantur symbolum. Conc. Bracar. ii., 609. Angarias vel inductiones in diocesem non imponeat. Conc. Tolet. iii., 351. Cauo-

nes agnoscat priusquam ordinetur. Conc. Carthag. iii, 127. Causas audiat clericis presentibus. Conc. Carthag. iv, 144. Clericum alienum ordinare non presumat. Conc. Arsus, 219. Clericos non instituat sine testimonio clericorum et plebis. Conc. Carthag. iv, 144. Contra statua clericum ordinans sex mensibus a celebrandis officiis sequestrator; si missa intra id tempus facere, presumptur, anno integro ab omnium fratrum charitate privetur. Conc. Aurel. ii, 253. Contumax aut superbus a duodecimi consuetudibus audiatur. Conc. Carthag. i, 119. Cum judicibus aeratores filiorum acriori disciplina corripiat. Conc. Tolet. iii, 352. De alia ad aliam civitatem non transmigret. Conc. Chalced., 89. De contemptore episcopo. Conc. Bracar. ii, 615. De episcopo per necessitatem vacante. Conc. Bracar. ii, 615. De exequiis morientis episcopi. Conc. Valletan., 319. De facultatis ecclesiarum, excepta tertia oblationum, episcopus aliquid non auferat. Conc. Tolet. iv, 377. De loco ignobilis ad nobilitem per ambitionem non transeat, nisi per sententiam synodi. Conc. Carthag. iv, 144. De non excommunicandis a proprio episcopo personis illis que ad metropolitanum suum negotia sua suggestiū accrescerint. Conc. Tolet. xii, 324. De ordinatione episcopi. Conc. Bracar. ii, 613. De presumptione episcopi in rebus ecclesiae. Conc. Bracar. ii, 616. De promissi solutione ex rebus ecclesiae. Conc. Tolet. iv, 378. De quadam Acephalorum episcopo. Conc. Hispal. ii, 643. De remotione ejus quem ordinare perperam duo presumperant. Conc. Regiens., 213. De requisitione ab episcopis per singulos annos in parochiis peragenda. Conc. Tolet. iv, 378. De seditione episcopo. Conc. Bracar. ii, 615. Defuncto episcopo, de rebus ipsius vel ecclesiae nullus quidquam auferre presumat. Conc. Valletan., 317. Defuncto episcopo, nullus ejus facultates assumat. Conc. Arvern. i, 275. Derequere potest heredibus suis res proprias; arquisitae vero ecclesiae sunt adjudicandas. Conc. Agath., 239. Die Dominico ab ecclesia deesse non debet. Conc. Aurel. i, 250. Diocesanos presbyteros et quoslibet ex laicis convenire ad synodum litteris moneat. Conc. Tarragon., 298. Electione clericorum vel ciuium, consensu etiam metropolitani ejusdem provincie, pontifex ordinetur. Conc. Arvern. i, 287. Episcopo anterior deferat nec inconsulto primante aliquid agere presumat. Conc. Milet., 183. Episcopus accusatus ubi vel infra quod tempus examinetur. Conc. Carthag. m, 127. Et pauperes et infirmos teat. Conc. Aurel. i, 247. Exiguum aliquid sine clericorum etiam convenientia distrahat. Conc. Agath., 239. Familiam ecclesiae non debet extirpare. Conc. Emerit., 673. Gentilium libros non legat. Conc. Carthag. iv, 145. Heredes non habens ecclesiam cui profuit heredem faciat. Conc. Agath., 237. Honorare et munificare de rebus ecclesiae potest clericis ad bonum perfectum tendentibus. Conc. Emerit., 672. In alienam diocesim non irruat. Conc. Aurel. ii, 286. In conciliis suo idoneum testimonium habeat. Conc. Tolet. iv, 375. In ecclesiis consensu presbyterorum subtilior sedeat. Conc. Carthag. iv, 145. In locis ubi episcopus non sibi nunquam episcopus nisi ordinetur. Conc. Tolet. xii, 494. In ordinatione clericorum communum nullum accipiat. Conc. Bracar. ii, 610. Indigentium curam per se non habeat.

Conc. Carthag. iv, 143. Invitum aut reclamantem non presumat ordinare. Conc. Aurel. ii, 253. Liceat episcopo servos ecclesie fugitivos vendre. Conc. Agath., 239. Liceat episcopo unauo ex parochiis basilicam monasterium facere. Conc. Tolet. m, 319. Non debet ad aliam civitatem se transferre. Conc. Sardic., 53. Non debet in alienum irruere civitatem. Conc. Antiochen., 48. Non debet ordinari episcopus absque consilio et presentia metropolitani. Conc. Bracar. ii, 614. Non debet transire de diecesi ad diecem. Conc. Antioch., 48. Non habetur episcopos a duobus episcopis ordinatus. Conc. Regiens., 213. Non immo- retur in aliena provincia. Conc. Sardic., 58. Non liceat ei ante finem vitæ alium in loco suo constitueri successorem. Conc. Bracar. ii, 615. Non licet episcopo sine consilio metropolitani episcopum ordinare. Conc. Antioch., 47. Non licet ei successorem sibi constituere. Conc. Antioch., 48. Non longe ab ecclesia hospitium habeat. Conc. Carthag. iv, 143. Non ordinetur de laicis, contemptis clericis ecclesiarum. Epist. Coelestini ad episcop. per Apuliam et Calabriam, 49. Non ordinetur in vicis et viis. Conc. Laod., 58. Non soscipiat prædia secularia vel causas. Conc. Chalced., 98. Nulli episcopo liceat a synodo Arelatensi discedere. Conc. Arelat. ii, 201. Nullus alienum clericum sibi presumat. Conc. Carthag. m, 153. Nullus autistitum clericorumque omnium licentiam habeat intra domum suam abeque propinquis mulieribus, de quibus priores canones eloquuntur, ullam habere personam. Conc. Aurelian. ii, 252. Nullus episcoporum relata propria ecclesia ad aliam transeat. Epist. Hilarii ad Ascanium, 122. Nullus episcopus alium conculet episcopum. Conc. Arelat. i, 197. Nullus episcopus de concilio sine consensu discedat aut ad concilium ire excusat. Conc. Arsus, 223. Nullus episcopus die dominico causas jucicare presumat. Conc. Tarragon., 296. Nullus episcopos sibi eligat successorem. Decretum Hilarii papæ, 121. Nullus ex laico ordinetur. Conc. Sardic., 38. Nullus invititus ordinetur episcopus. Epist. Leonis ad Anastas., 108. Nullus invititus ordinetur episcopus. Conc. Arvern. ii, 276. Non ordinandos extra conscientiam metropolitani. Epist. Innocent. ad Victoric., 15. Non transeat de provincia ad pro ipsam nisi fuerit invitatus. Conc. Sardic., 53. Non usurpet ordinare alterius clericum. Epist. Symmach. ad Casser., 140. Nullus ordinetur invititus populis et clericis. Epist. Coelestini ad episcop. Galliae, 48. Nullus per pecunias ordinetur. Conc. Chalced., 98. Nullus per ambitum ad episcopatum accedit. Epist. Symmach. ad Casser., 140. Nullus legit cathedra in diececi resident. Conc. Carthag. v, 155. Nullus sine consensu metropolitani episcopus ordinetur. Epist. Hilarii ad Ascanium, 122. Nullus viveante episcopo supponatur. Conc. Arvern. ii, 276. I'auera et populos protegat. Conc. Tolet. iv, 377. Per diecesem anbulans duos solidos tantum accipiat. Conc. Bracar. ii, 609. Peregrino episcopo locus sacrificandi detur. Conc. Arelat. i, 197. Plebes aut fines alterius episcopi non usurpet. Conc. Carthag. i, 118. Prima sedis episcopus non appelletur princeps sa- cerdotum aut summus sacerdos. Conc. Carthag. m, 131. Post mortem episcopi nulli liceat quidquam de eo di- trahere. Conc. Emerit., 674. Potestatem habet in rebus ecclesiasticis disponendi. Conc. Antiochen., 49. Presbyteros atque diaconos cathedrales sibi faciat de parochia sua si illi placuerit. Conc. Emerit., 671. Pro consecratione huiusmodi nihil exigat. Conc. Bracar. ii, 610. Pro chrismate nihil accipiat. Conc. Bracar., 610. Pro iudicis munera non accipiat. Conc. Tarrac., 297. Pro rebus sacerdotalibus non litiget. Conc. Carthag. iv, 145. Pro sua persona ad concilium non diaconem, sed aut archipresbyterum aut presbyterum dirigit. Conc. Emerit., 678. Propinquus morientis episcopi de rebus ejus nihil usurpet sine metropolitani et comprovincialium conscientia. Conc. Vallet., 319. Pro tempore consecrationis sibi litteras ab ordinatibus habeat. Conc. Milet., 186. Provincialis episcopus de pascha suum primatum inquirat. Conc. Carthag. m, 125. Qualiter episcopus admonitione accepta ad metropolitatum suum veniat. Conc. Emerit., 668. Qualiter libertos faciat. Conc. Emerit., 676. Quia victu ac supellecitu uti debet. Conc. Carthag. iv, 143. Quantum sommodum sibi episcopos tollat de ecclesia cuius tumulaverit sacerdotem. Conc. Tolet. ix, 451. Quia illicite episcopos vel decessor ejus ordinaverit ab eo qui superest emendatur. Decretum Hilarii, 121. Qui a metropolitano admonitus pro synodo vel ordinatione episcopali vestre distulerit, ab Ecclesiæ communiione privetur usque ad proximum synodum. Conc. Agath., 237. Qui a metropolitano communius ad synodum non venerit excommunicetur. Conc. Tarrac., 297. Qui ab episcopo aliquid repetit, pro ipsa conveniente ab ecclesia non privetur. Conc. Aurel. i, 246. Qui cives alienos ordinaverit aut ad se eos revocet, aut gratiam ipsi eorum impetravit cum quibus habent. Conc. Arsus, 219. Qui, defuncto autistite, quidquam vel ecclesiæ de domo pontificale auferre presumat anathematizetur. Conc. Hier., 316. Qui in metropolitana civitate non ordinatur episcopus post duos menses se a metropolitano presentet. Conc. Tarragon., 296. Qui voluerit venire ad synodum, reus erit fraterni concilii. Conc. Bracar. ii, 617. Qui plures habet clericos ei qui eget ad ordinandum postulatus largitur. Conc. Carthag. m, 136. Qui sententia episcopi sui non acquiescit, recurrat ad synodum. Conc. Vascon. i, 225. Qui sepe licet episcopum, curam habeat ecclesiæ ipsius. Conc. Regiens., 215. Qui sine conscientia metropolitani fuerit ordinatus, episcopos esse non debet. Conc. Arelat. ii, 199. Quid custodi i' debeat ne per præmium quis episcopus sit, vel qua sententia feratur qui post honorem acceptum per præmium ordinatus fuisse delegitur. Conc. Tolet. xi, 481. Quolibet loco sedens stora presbyterorum non patiatur. Conc. Carthag. iv, 143. Cum ordinarat eum consensus metropolitani tres eum ordinaret episcopi. Conc. Arelat. ii, 199. Servum alterius clericum non faciat. Conc. Aurel. i, 246. Si adjudicatus fuerit in aliqua causa, Romano episcopo scribatur. Conc. Sardic., 34. Si aucte damnatu absolutionem obtulit rapatur, correctum et penitentem successori habebit absolvere. Conc. Epson., 964. Si clericus vel laico crimen inlxerit, deducatur ad probationem in synode. Conc. Carthag. iv, 143. Si clericos vel monachos

alienos ordinaverit, a ceterorum communione sejungatur. Conc. Carthag. v., 157. Si contra professionem suam in concilio habitat venerit, deponatur. Conc. Carthag. ii., 126. Si cuiquam terribus præstiterit excoledias, sine præjudicio juris ecclesiæ tenebuntur. Conc. Aurel. i., 218. Si dum episcopū eligitur contradictores habeat, quinque sacerdotes convenient. Conc. Carthag. vi., 154. Si ægrotus sit, pro se legatum ad synodum mittat. Conc. Carthag. iv., 144. Si episcopo a quibuslibet quidquam fuerit derelictum, inter facultates ecclesiæ computabitur. Conc. Agath., 252. Si episcopus adjudi. atus fuerit in aliqua causa, et patet se bonam causam habere, Romano episcopo scribatur. Conc. Sard., 34. Si heredes extraneos vel hereticos instituat, anathematizetur. Conc. Carthag. v., 158. Si intestatus obierit, inventarium de rebus ejus clericī faciant ut nullus exinde aliquid afferat. Conc. Tarrac., 293. Si item habeat contra fratrem suum episcopum, unus ex duobus ex alia provincia non advocet episcopos ad judicium. Conc. Sard., 34. Si monasterium faciat vel parochitanam ecclesiæ daret, quartam partem de rebus ecclesiæ confirat. Conc. Tolet. ix., 450. Si ordinaverit clericum qui viduam aut repudiatam uxorem habuit, deponatur. Conc. Carthag. iv., 119. Si plebea sua contemptu ad concilium venire detrectat, et plebem et honorem amittat. Conc. Carthag. iii., 138. Si reatum incurrit a duodecim episcopis audiatur. Conc. Carthag. ii., 124. Si suam deserens civitatem majorem sedem ambitus causa petierit, nec illa obtinere poterit, et sua carebit. Epist. Leonis ad Anastas., 109. Si suscepta manus impositione non audeat ad ecclesiam suam, incommunicabili sit. Conc. Antiochen., 47. Siue formata metropolitani longius non prædictar. Conc. Carthag. iii., 131. Sine tribus episcopis nullus episcopus ordinetur. Conc. Arelat. i., 197. Solam eam teneat plebem in qua exstitit ordinatus. Conc. Carthag. iii., 137. Spiritualibus tantum intentus esse debet. Conc. Carthag. iv., 143. Terium de parochianis ecclesiæ partem non tollat. Conc. Emerit., 674. Tyrannum ecclesiasticarum rerum sibi debitam cui elegerit conferre potest. Conc. Tolet. ix., 450. Testimonium in se divinum implore contendat. Conc. Arvernen. i., 270. Tuitio in testamentorum non suscipiat. Conc. Carthag. iv., 145. Unus episcopus episcopum ordinare non præsumat propter arrogiantiam. Conc. Tolet., 191. Vacans vel vagans, si ad ecclesiam vacantem supervenient, abijcatur. Conc. Autiochen., 46.

Eristola. Soli chorepiscopi ea faciant. Conc. Antioch., 44. Egenis tribuantur. Conc. Chalced., 101.

Ervigius rex. Allocutio ad Patres concilii Toletani xii. Conc. Tolet. xii., 487. Ejusdem exhortatio ad Patres concilii Toletani xiii. Conc. Tolet. xiii., 811.

Eucharistia. Mortuis non detur. Conc. Carthag. vi., 127. Qui accepiterit Eucharistiam et non sumperserit, ut sacrilegus repellatur. Conc. Tolet. i., 324. Qui Eucharistiam in ecclesia accipit et ibi eam non sumit, anathematizetur. Conc. Cæsarangust. i., 303. Si quis accepit a sacerdote Eucharistiam non sumperserit, velut sacrilegus propellatur. Conc. Tolet. xi., 482.

Eulogiae. Non licet ab hereticis eu-logias accipere. Conc. Laodic., 55.

Eunuchi. De eunochis qui ab aliis

flunt vel qui ipsi sibi naturalia abscondunt. Conc. Bracar. ii., 618. Nullus ordinetur si motu proprio seipsum abscondit. Conc. Nicæn., 1.

Eutyches. Kjus blasphemis et justissima eius excommunicatione. Rescriptum Flaviani ad Leopem papom, 52. Ejus blasphemie iterum damnantur. Epist. Hornisd. ad Justinum imper., 141. Ejus existim. Epist. Leon. pap. ad Martian. August., 80. Ignorantia sanctarum Scripturarum Eutychem hereticum fecit. Epist. Leonis ad Flavian., 53. Eutyches et Nestorius. Confirmatione damnationis sectarum Eutychis et Nestorii. Conc. Arvern. ii., 973.

Evangelium. Sanctum Evangelium etiam Sabbathis legitur. Conc. Laodic., 53.

Excommunicati. Ad clericorum accusatum non adiuvantur. Conc. Carthag. vii., 179. Ad eos qui excommunicantur a sacerdotibus nullus accedat. Conc. Tolet. i., 324. A nullo recipiantur ad communionem qui ab aliis excommunicatur. Conc. Nicæn., 5. Catholicus qui causas apud infideles provocat excommunicetur. Conc. Carthag. iv., 131. Communione privatis et vita defunctis communicare non possimus. Epist. Leonis ad Rusticum, 103. Excommunicatus alterius nullus accipiat. Conc. Arelat. ii., 200. Excommunicatus humiliet semetipsum ut festiuus reconcilietur. Conc. Vasens. i., 226. Non veniat ad urbem regiam absque sui episcopi consensu. Conc. Chalced., 104. His, qui praæ heresi aut pro criminis aliquo excommunicantur, nullus communicare præsumat. Conc. Bracar. i., 604. Non licere cum eis communicare. Conc. Antioch., 42. Non defraudent viatico si a sacerculo extre festinent. Conc. Nicæn., 5. Non licet communicare excommunicatis, neque in domo eorum introire, neque orare cum eis. Conc. Bracar. ii., 628. Qui die solemnie ad spectacula vadit excommunicetur. Conc. Carthag. iv., 151. Qui episcopo verbum faciente in ecclesia discesserit, excommunicetur. Conc. Carthag. iv., 144. Qui excommunicatum alterius suscepit excommunicetur. Conc. Carthag. ii., 123. Quid circa eum quem solo suo testimonio præsumperit episcopus excommunicandum. Conc. Carthag. v., 180. Quomodo excommunicandi qui canones concilii Emeritenus non custodierint. Conc. Emerit., 677. Si quis a proprio episcopo excommunicatus est, ab aliis non suscipiatur. Conc. Antioch., 44. Si quis potentium quilibet expoliaverit, et admonente episcopo non reddiderit, excommunicetur. Conc. Tolet. i., 324.

Excommunicatio. Excommunicatio pro levibus non est impedenda. Conc. Arverno. ii., 273.

Exorciste. Non oportet exorcizare eos qui necdum ab episcopis sunt prævecti. Conc. Laodic., 54. Qualiter fiant. Conc. Carthag. iv., 142.

Expositi. De expositis id observandum est quod iam dudum sancta synodus constituit. Conc. Agath., 238, et Vasens. i., 227 et 228. Qui expositura invenierit ecclesiam contestetur. Conc. Vasens. i., 227. Qui præter constitutum reposci expositum ut homi ida habeatur. Conc. Vaseus. i., 228.

F

Faustiosus episcopus. Ejus expositio ad synodum Carthaginensem vi. Conc. Carthag. vi., 102. Ejus opinio pro dubitate cuiusdam capituli. Conc. Carthag. vi., 163. Ejus responsio de his

qua in ecclesia vel canone vel consuetudine sunt firmata. Conc. Carthag. ii., 160.

Felix papa. Epist. i. Felicis ad Academum Constantiopolitanum episcopum, de damnatione eius quod hereticis assos exstitit communicare, 128. Ejusdem ad episcopos per Siciliam, 126. Ejusdem epistola ad Zenonem episcopum, 129.

Feminæ. Feminæ epistolas laicis scribere non audeant. Conc. Eliberit., 294. Feminæ extraneæ cum clericis non cohabitent. Conc. Carthag. iii., 130. Feminæ fideles a virorum alienorum contibus separantur. Conc. Cæsarangust. i., 303. Quænam cum clericis debeant habilitate. Epist. Siricii ad Emoner., 6. Sacris altaris non ministrent nec aliquid ex his quæ virorum sunt officiis deputata præsumant. Decret. Gelasti gener., 153. Vide Mulieres.—Feminæ sanctimoniales. Cum extraneis viris non habitent. Conc. Carthag. i., 116.

Feriaatica. A Judæis vel hereticis missa non debent accipi. i. Conc. Laodic., 56.

Fermentum. Per civitatis presbyteros dirigendum. Epist. Innoçest. ad Decent., 12.

Festa. Cum pagani non celebrent. Conc. Laodic., 56.

Festivitates. De festivitatibus, si una agenda populus non sufficerit, nulla sit diutinatio iterare sacrificium. Epist. Leonis ad Diocorum, 119.

Fides. Custodienda est fides Patrum trecentorum decima et octo. Conc. Constant. i., 59. Professio fidei Nicæni Concilii. Conc. Carthag. vi., 164.—Fides catholica. De evidenti catholica fidei veritate. Conc. Tolet. iv., 363. Qui communicatoris litteras portant de fide interrogentur. Conc. Eliberit., 290.

Fili. Occasio religiosis parentes nos uulnere despiciant. Conc. Gangr., 31.

Fiscus. De fisco Barcinonensi. Conc. Barcinon. i., 616.

Flavianus. Clerici qui Flavianus ejusSCO in fide adiuvaserunt commendantur. Epist. Leonis ad Anatol., 69. Ejus rescriptum ad Leonem, 51.

Formatæ. Nullus ad comitatum proficisciatur sine formatis. Conc. Mileviti., 187.

Fornicatio. Adolescentes, qui post lavacrum matronæ sunt, acta pornitentia, ad communionem admitti possunt. Conc. Eliberit., 237. Baptizati qui incesto polluti sunt agant poenitentiam. Conc. Valentin., 207. Circa inclosos conjuges instituta priora servantur. Conc. Agath., 242. Clerici incestuosi si se non sequestraverint, a communione repellantur. Conc. Aurel. ii., 254. De his qui se animalibus commiscerunt. Conc. Bracar. ii., 617. De his quorum uxores inebitantur. Conc. Bracar. ii., 619. De incestis conjugibus. Conc. Epauna., 263. De mulieribus que duos fratres in conjugio vel viri qui duas sorores habent. Conc. Bracar. ii., 627. Devota, si adulteraverit, de censu annis poenitentia. Conc. Tolet. i., 323. Episcopi, presbyteres et diacones, si moechati fuerint, nec in fine communionem accipiunt. Conc. Eliberit., 285. Feminæ que usque ad mortem cum alienis viris adultererant nec in fine communionem accipiunt. Conc. Eliberit., 291. Fideles conjugati si cum Judæis vel gentili moechati fuerint a communione arceantur. Conc. Eliberit., 294. Incestuosi communione priventur. Conc. Arvernen. i., 269. Incestuosi excommunicentur. Conc. Au-relian. i., 218. Incestuosi, quando in scelere sunt, inter catechumenos ha-

beantur. Conc. Ilerd., 313. Mulieres formicantes et abortum facientes decem annis agant penitentiam. Conc. Bracar. n., 627. Mulieres que lenocinium fecerint nec in fine communionem accipiant. Conc. Eliberit., 284. Penitentes moechae si rursus moechati fuerint nec in fine communionem accipiant. Conc. Eliberit., 283. Qui altario servient, si subito carnis fragilitate corruerint, maneat in potestate pontificis vel versciter afflictos non diu suspenderet, vel desidiosos prolixiori tempore ab ecclesia corpore segregare. Conc. Ilerdens., 314. Qui duabus sororibus copulatur per quinquennium a communione abstineantur. Conc. Eliberit., 291. Qui post lavacrum moechati sunt subdiacones non fiant. Conc. Eliberit., 286. Qui proximis suis se copulant a communione separantur. Conc. Tolet. n., 331. Qui uxorem habens sepius moechatur, in fine mortis est convenientius. Conc. Eliberit., 289. Qui viduae penitenti vel religiosa virginis stuprum intulerint, communione privetur. Conc. Ilerd., 311. Sacerdotes et levites cum uxoribus suis non coenant. Conc. Telept., 192. Stupratores puerorum nec in fine communionem scriptiant. Conc. Eliberit., 292. Viduae moechae si eundem postea maritum duxerint, per quinquennium penitentiam agant; si alium, nec in fine communionem accipiant. Conc. Eliberit., 282. Virgines Deo sacrae si adulteraverint, nec in fine communionem accipiant. Conc. Eliberit., 284. Virgines seculares si moechatae fuerint per quinquennium penitentiam ad communionem admitti possunt. Conc. Eliberit., 284. Virgo Deo vota, si maritaverit vel moechata fuerit, penitentia deputetur. Conc. Valent., 207. Utriusque sexus desertores professae castitatis praeviratores sunt halitendi. Conc. Arausc., 222. Uxores adulterae clericorum ab iisdem proclamantur, et si secus fecerint, nec in fine communionem accipiant. Conc. Eliberit., 291.

Fratrize. Quid sub hac voce intelligunt Graeci. Conc. Chalced., 103.

Fraudatores. Fraudatores ecclesiae communione privantur. Conc. Arvern., 1, 270.

Fructus. De fructibus in ecclesia et non aliis dandis. Conc. Gangren., 29. Fructus et fruges fidelium a Judaeis non benedicatur. Conc. Eliberit., 289.

Fulgentius. De querimonii Fulgentii et Honori episcoporum pro quibusdam parochiis. Conc. Hispal. n., 639.

Fundatores. Fundatores ecclesiarum, quounque advixerint, earum habeant curam, ipsaque illic ministros eligant servitulos. Conc. Tolet. ix., 449. De suffragio fundatoribus ecclesiis vel illis eorum impertiendo. Conc. Tolet. iv., 378.

G

Gardingi. De accusatis sacerdotibus seu etiam optimatibus palati aliquo gardingis, sub qua eos justitia cauteia examinari conveniat. Conc. Tolet. xiii., 514.

Geilan. Exscriptio Geilanis. Conc. Tolet. iv., 387.

Gelasius. Decretum generale Gelasii papae, 150. Quod episcopus, presbyter et diaconus, qui contra iugis papae constituta fecerit, sibi honoris periculum sit subiturus. Decret. Gelas. gen., 155. Epistola ad Sicilienses episcopos, 156.

Gentiles. Qui more gentilium vivunt per quinquennium penitentiam agant.

Conc. Ancyrit., 24. Qui gentilium ritus timore peregerunt post penitentiam trienni sine oblatione suscipiantur ad communionem. Conc. Ancyrit., 18.

Gradus clericorum. Quae in singulis clericorum gradibus tempora sint praescipit. Epist. Zosimi ad Hesychium episcop., 36.

Gratia. Gratia Dei non solum peccata dimittit, sed adjuvat ne committantur. Conc. Milevit., 1-2. Per eam scimus quid facere debeamus. Conc. eod., ibid. Quid circa gratiam a Patribus stabilium. Epist. Celestini ad episcop. Galliae, 43. Praestat ut lex impleatur. Conc. Milevit., 183.

Gregorius major (S.). Ejus sides. Conc. Nicen., 16.—Gregorius. Epistola ad Leandrum Hispanensem episcopum de simplici mersione baptismatis, 156. Epistola ejusdem Gregorii papae ad Leandrum de pallio a beati Petri apostoli sede directo, 158. Epistola ejusdem Gregorii papae ad Reccaredum regem Gothorum, 159. Epistola ejusdem ad Leandrum episcopum de directis libris Regula pastoralis et Expositione beati Job, 157. Praeceptum sancti Gregorii papae Romensis rectoribus Siciliæ datum, 163.

Gundemarus rex. Decretum pro confirmatione honoris sanctæ ecclesie Toletense. Conc. Tolet. xii., 504.

H

Heredes. Extra constitutum ordinem morientis sacerdotis heredes rem ejus adire non praesumant. Conc. Tolet. ix., 451.

Heresis. De purganda opinione heresis. Conc. Bracar. n., 641. Hi qui metu in heresem lapsi sunt, si conversi fuerint, recipiantur. Epist. Leon. ad Anatol., 68.

Heretici. Ad clerum non promovantur. Conc. Eliberit., 289. A principe impetratur quidquid de hereticis in concilio constituantur. Conc. Milev., 185. Conventicula hereticorum non ecclesia, sed conciliabula, sunt appellanda. Conc. Carthag. iv., 149. Cam hereticis neque orandum, neque psallendum. Conc. Carthag. iv., 149. Damnatio quorundam hereticorum. Epist. Damasi ad Paulinum, 2. Eorum contentiones evitandas sunt. Conc. Tolet. xii., 533. Eorum fraudulenta subtilitas. Rescriptum Flaviani ad Leonem papam, 51. Eorum nomina ad altare non recitentur. Epist. Leon. ad Anatol. Constantinop., 68 et 71. Ex heresem conversi, si in Trinitate baptizati sunt, manus impositionem accipiant. Conc. Arelat. i., 193. Feriatica ab hereticis missa non debent accipi. Conc. Laodic., 50. Index hereticos rebaptizantes plecat. Conc. Aurelian. ii., 260. Non licet ab hereticis eulogias accipere. Conc. Laodi., 53. Non licet eis ecclesiam ingredi. Conc. Laodic., 51. Qui hereticorum erroribus metu vel voluntate implicantur, per satisfactionem ab ecclesia suscipiantur. Epist. Leon. ad Anatol. Constantinop., 71. Qui se ab hereticis separari voluerit, ab Ecclesia catholica suscipiat. Conc. Valent., 211. Si in mortis discrimine convertantur, recipiantur. Conc. Arausc., 218.

Hierosolymitanus episcopus. De honore ex vetusta traditione ei tributo. Conc. Nicen., 3.

Hilarius. Decretum synodale Hilarii papae, 120. Epistola ejusdem ad Ascanium Tarraconensem episcop., 123. Epistola ad Ascanium et ad universum Tarraconensis provinciae episcopos, 122.

Hispani. Eorum reprehensio quia

inordinate constituant clericos. Epistol. Innocent. ad universos episcopos in Tolosa, 34.

Homicidæ. Homicidium. A communione ecclesiastica homicida submovantur. Conc. Agath., 237. Circa homicidas concilii Nicen canonis observantur. Conc. Epau., 265. Eorum qui sibi ipsis inferunt mortem, nulla in oblatione commemoratione fiat. Conc. Bracar. i., 604. De his qui polentes homicidium fecerunt. Conc. Ancyrit., 25. De his qui volentes homicidium fecerunt. Conc. eod., 22. De homicidio voluntario, vel non voluntario. Conc. Bracar. ii., 627. Mulieribus, que fornicatae partus suos necant, decem annorum tempus penitentia tributatur. Conc. Ancyrit., 22. Quicunque per maleficium hominem interficerit, nec in fine communionem accipiat. Conc. Eliberit., 283. Si dominus per zelum ancillarum occiderit, si voluntate, post septem annos ad communionem admittatur, si casu, post quinquennium. Conc. Eliberit., 283. Uxores que filios ex adulterio necant, nec in fine communionem accipiant. Conc. Eliberit., 291.

Honorius. De querimonii Fulgentii et Honorii episcoporum pro quibusdam parochiis. Conc. Hispalens. n., 639.—Honorius Augustus. Ejus rescriptum ad Bouficium papam, 39.

Hormisa. Epistola ad Justinum imperatorem, 141. Decretale in urbe Roma ab ipso editum. De Scripturis divinis quid universaliter catholicis recipiat Ecclesia vel post hanc quid vitare debeat, 164. Epistola ad Epiphanium Constantiopolitanum episcopum, 150. Epistola ad episcopos per Hispaniam constitutos, 147. Altera epistola ad Hispanias episcopos, 149. Rescriptum ad episcopos Baeticae provinciae, 153. Epistola ad Joannem episcopum Illicitanae ecclesie, 145. Epistola ad Joannem episcopum de directis institutis, et vice commissa, 146. Epistola ad Saustium Hispalensem episcopum, 152

I

Idola. Idolatria. Domini prohibeant idola colere servis suis. Conc. Eliberit., 288. Id quod idolothytum est Hellenes non accipiant. Conc. Eliberit., 288. Qui destruentes idola occiduntur in numerum martyrum non recipiantur. Conc. eod., 291. Baptizati qui idola collant agant penitentiam. Conc. Valent., 207. Cultores idolorum ipsi se sponte morti subiciunt. Conc. Tolet. xii., 501. De idolorum cultoribus. Conc. Tolet. xvi., 588. Destruenda est idolatria. Conc. Carthag. v., 158. Qui ante baptismum sacrificaverunt idolis ad ordines promoveri possunt. Conc. Ancyrit., 20. Qui et aliis sacrificandi causam attulerunt per triennium intercatechumenos habeantur, per sexennium penitentiam agant. Conc. eod., ibid. Qui frequenter idolis immolaverunt post biennium penitentiam suscipiantur. Conc. eod., 19. Qui in locis idolorum manducaverunt penitentiam agant triennio, et post duos annos sua oblatione communientur. Conc. eod., ibid. Qui in templis idolorum concreverunt tribus annis penitentiam agant. Conc. eod., 18. Qui per vim coacti idolis immolaverunt, quatuor annis ad penitentiam se submittant. Conc. eod., 19.

Immunitas Ecclesie. Fide Asylum. Incantatores. A conventu ecclesie separandii. Conc. Carthag. iv., 531. Non licet sacerdotibus, vel clericis, lucum

turas et ligaturas lacero. Conc. Bracar. ii, 621.

Incarcerati. Ab archidiacono seu praeposito ecclesie visitentur, eorumque necessitates misericorditer subleventur. Conc. Arvern. ii, 279.

Incarnationis dominice mysterium. Contra eos qui in duos filios dispensatio dominicae mysterium scindere moluntur. Epist. Leon. ad Flavian., 85. Vide Jesus Christus.

Incontinentes. Nec poenitentia, nec viaticum denegetur eis in articulo mortis constitutis. Epist. Innocent. ad Exuper. 17.

Infanticidium. De mulieribus quae fornicate partus suos necant. Conc. Antyr. 22.

Innocentius papa. Ejus epistola ad Acacium Rerorez episcopum de sancto Joanne Constantinop. episcopo, 29. Ejusdem epistola ad Agapitum et reliquos episcopos, quod post poenitentiam nullus ad clericum possit admitti, 20. Ejusdem epistola ad Alexandrum Antiochenum episcopum, de pace, 26. Ejusdem epistola ad eundem, 27, 28. Ejusdem epistola ad Aurelium Carthaginensem episcopum de Pascha, 23. Ejusdem epistola ad eundem, ut nullus contra ordinem canonum efficiatur episcopus, 21. Ejusdem epistola ad Aurelium et Augustinum Africanos episcopos. Scripta salutaris pleas charitate, 23. Ejusdem epistola ad Bonifacium presbyterum. De Antiochena ecclesia, 23. Ejusdem epistola ad Decentium episcopum, 10. Ejusdem epistola ad Exuperum Tolosanum episcopum, 16. Ejusdem epistola ad Felicem episcopum Nocerium, 18. Ejusdem epistola ad Fiorentum episcopum Tiburtinensem de terrenis minime transferendis, 23. Ejusdem epistola ad Julianum nobilium exhortatoria, 24. Ejusdem epistola ad Laurentum Simensem episcopum, de Bonosiacis quod Judæis sint comparandi, 23. Ejusdem epistola ad Maximinum episcopum, de Atlico Constantinopolitanum episcopo, 26. Ejusdem epistola ad Maximum et Severum episcopos, de his qui in presbytero filios genuerunt, 20. Ejusdem epistola ad Probum. Si cuius uxor fuerit abducta in captivitatem, et alteram maritum acceperit, secunda debet excludi, 23. Ejusdem epistola ad Rufum et Eusebium castrerosque episcopos, 30. Ejusdem epistola ola ad Rufum et Gerontium, et ceteros per Macedoniam episcopos constitutos. De Bubalio et Tauriano damnatis a provincialibus episopis 21. Ejusdem epistola ad universos episcopos in Tolosa, 34. Ejusdem epistola ad Victoricum Rothomagensi episcopum, 13.

Intercressores. Non diu retineant ecclesianam morientis episcopi. Conc. Carthag. v, 156.

Interdicta. Qui interdicta despexerit gradus sui periculo subiacebit. Epist. Zosimi ad Hesychium, 36.

Irenaeus. Irenaeus remotus a Barcinonensi Ecclesia ad propriam revertatur. Epist. Hilarii ad Ascanium, 122. Irenaeus, si ad suam ecclesiam non revertatur, removeatur. Epist. Hilarii ad Ascanium, 123.

J

Jacobus apostolus. De ejus epistola, in qua pro infirmis orare præcipitur. Epist. Innocent. ad Decent., 12.

Jejunium. Catholicus non creditur, qui dominicodies studiisque jejunat. Conc. Carthag. iv, 118. De non solvendis jejunis in sera sexta Pascha. Conc. Tolet. iv, 389. Diebus dominicis nullus

jejunet. Conc. Caesarang. i, 303. Jejuniū superpositiones per singulos meses celebrantur. Conc. Eliberit, 286. In die dominico non jejunet, neque genitectorum, similiter et in Quadragesima. Conc. Bracar. ii, 624. In omni Sabato jejunet. Conc. Eliberit, 288. Non licet die dominico jejunare. Conc. Gangren. 31. Non licet communia jejunia solvere. Conc. eod., 31. Non licet quinta feria novissima septimanae jejunia solvere. Conc. Bracar. ii, 625. Omni Sabato celebretur jejunium. Epist. Innocent. ad Decent., 11. Quisquis absque necessitate, fragilitatis languore aut utrius impossibilitate diebus Quadragesima carnes edere presumat a communione dominicae resurrectione privetur, et totius anni tempore ab omni esu carnium abstineat. Conc. Tolet. viii, 437.

Iesus Christus. Allocutio ad totius compaginem Ecclesie de duabus Christi naturis inseparabilibus et perfectis. Conc. Tolet. xiv, 534. Contra eos qui celestem, aut alterius cuiuscumque substantiae existere formam servi, quoniam ex nobis assumptis Verbis, insaniendo assuerunt. Epist. Leon. ad Flavian. 35. Contra eos qui duas quidecum ante adunationem naturas Domini delirant, unam vero post adunationem confingunt. Epist. ejusd. ad eund., 56. Contra eos qui in duabus naturis Curti et permaenent vel confusione argumentantur. Epist. ejusd. ad eund., 57. Contra eos qui passibilem divitatem Unigeniti Filii audient asserere. Epist. ejusd. ad eund., ibid. Conc. a nobis per ordinationem rerum per incarnationem Domini nostri salutis sacramenta digesta sunt. Epist. Leon. ad episcopos per Siciliam, 98. De divinitate et humanitate Domini Iesu Christi. Epist. Hormisd. ad Justini imp., 142. De duabus in Christo naturis et una persona. Conc. Hispan. ii, 616. De duarum naturarum Christi voluntatibus et operibus. Conc. Tolet. xiv, 535. De tribus substantiis in Christo haereticis Juliani assertio manifesta. Conc. Tolet. xv, 513. Qui dicunt ideo Unigenitum dici Christum, quia solis sit de Virginatus, damnantur. Epist. Leon. ad Thibrib. Astur., 91.

Joannes Constantinopolitanus episcopus. Epistola, sive libellus Iudei, directus ad Hormisdam papam, in qua anathematizat Nestorium atque Eutychitem reliquorumque haereticorum blasphemias, 114.

Jovis dies. Quicunque quinta feria præter festivitates in eo venientes ausus, vel ausu fuerit vacare, et operari non facere, de ecclesia repellatur. Conc. Narbon., 602.

Judei. Baptizati Judei cum episcopis celebrant dies festos. Conc. Tolet. ix, 433. De Christianorum Judeorumque conjugiis. Conc. Tolet. iv, 384. Confirmatio legum quæ in eorum nequitiam promulgata sunt. Conc. Tol. ii, 498. Custodia Iudeorum. Conc. Tol. vi, 402. De Judeorum damnatione. Conc. Tolet. xvi, 595. De perfidia Judeorum. Conc. Tolet. xvi, 567. Discretio Judeorum, qui non, vel qui crederent cogantur. Conc. Tolet. iv, 582. Filii fideles Judeorum ne parentum prævaricatione a bonis suis exsules fiant. Conc. Tolet. iv, 384. Filii Judeorum a parentibus separati Christianis debeant depatriari. Conc. eod., 383. Judei ad cenam Domini usque ad secundam Sabbathi in Pascha inter Christianos procedere non possunt, neque catholicis populis quacinque occasione nesciri. Conc. Aurelian. ii, 200.

Judei baptizati, qui inklelitus Judei se sociant, publicis crudibus depurantur. Conc. Tol. iv, 384. Judei Christiani populi judices non preponantur. Conc. Arvern. i, 363. Judei conversi et post prævaricantes ad testimoniorum dicendum non admittantur. Conc. Tolet. iv, 384. Judei dudum Christiani, et postea in priorem ritum conversi, pontifici auctoritate correcti ad cultum Christiani dogmatis revocentur. Conc. eod., 383. Judei mancipium Christianum non habeant. Conc. eod., 383. Judei officia publica non agant. Conc. eod., 384. Judei qui converti copiunt quilater suspiciuntur. Conc. Agath., 257. Judeis non licet Christianas habere uxores vel concubinas, neque mancipium Christianum in uros proprios comparare. Conc. Tolet. iii, 352. Judgmentum convivia non solum laici, sed etiam clericis interdicuntur. Conc. Epau., 263. Non licet Judei corpus deducere psallendo, sed, ut eorum habuit mos et consuetudo antiqua, corpus deducant et repontant. Conc. Narb., 661. Qui contra idem Christi Judeis immuns et favorem prestat, ab Ecclesia catholica et regno Dei efficiatur extraneus. Conc. Tolet. iv, 383.

Judices. Immunes habeantur dum preces vel criminales dictant. Epist. Innocent. ad Exuper., 17. Non licet judicibus clericos vel servos ecclesie in suis angaris occupare. Conc. Tol. iii, 354. Secundum disciplinam et Doctrinam auctoritatem officia agant. Epist. ejusd. ad eund., ibid.

Judicium. Si factum fuerit apud judices, ubi major fuerit auctoritas, prima sententia non obstat. Conc. Carthag. iii, 122.

Julianus. Julianus episcopus commendatur. Epist. Leon. ad Anatol., 63.

Juramentum. Quicunque juramenti sui profanator exsulet anathema sit. Conc. Tolet. xvi, 370.

Justinus imperator. Epistola ad Hormisdam papam, 145.

Justus. Dicere eum oportet: *Dimitte nobis debita nostra.* Conc. Micerit., 181.

K

Kalendas. Non licet Kalendas observare. Conc. Bracar. ii, 626.

L

Laici. Crimen clericis objicere possum, si verum sit. Conc. Epau., 264. De laici qui in clericos crimen intendunt. Conc. Taurit., 210. Quinam ex ipsius ad clericum admitti non possunt. Epist. Innocent. ad Felic., 19. Contempnentes canonum excommunicantur. Conc. Carthag. i, 120. Non constituant sibi actores vel ratiocinatores clericos. Conc. Carthag. i, 118. Nulli ad summum sacerdotium perveniant nisi per gradus ecclesiasticos. Epist. Zosimi ad Hesychium, 36. Presentibus clericis docere non audent. Conc. Carthag. iv, 152. Si communicaverint cum excommunicato, excommunicentur. Conc. eod., 149. Si viduam duxerint, clerici non fiant. Epist. Innocentii ad Victor., 14.

Lapsi. Clericus sive laicus lapsus omni honoris sui gradu privetur. Conc. Tolet. vi, 411. Presbyteri aut diaconi, si in aliquo criminis prolapsi fuerint, non possunt per manus impositionem potestentia remedium consequi. Epist. Leonis ad Rusticum, 104. Quoniam potestentia huius qui sponte lapsus sunt imponenda sit. Conc. Nic., 4. Qui diversorum peccatorum lapsus incurvant, si perfectam conversionem deu-

street, ad communionem applicentur. Conc. Laodic., 51. *Vide Apostolæ.*

Leander episcopus Hispalensis. De clave corporis beati Petri, et de cruce Domini missa sive de pallio ad bestium Leaudrum episcopum direto. Epist. Greg. pap. ad Recared., 161. Homilia sancti Leandri episcopi in laudem Ecclesie. Conc. Tolet. vi, 339.

Lectores. Cum ad pubertatem venerint, aut conjugium, aut castitatem profiteantur. Conc. Carthag. m, 130. In tabernas non intrent. Conc. Laodic., 54. Non ascendat in pulpitum lector, nisi a presbytero ordinatus. Conc. Bracar. ii, 629. Non licet canibus ex lectoriibus sacra altaris vasa portare. Conc. Bracar. i, 601. Non oportet eos orario uti. Conc. Laodic. St. Peutens, si necessitas cogat, lector aut ostiarius fiat. Conc. Tolet. i, 321. Qualiter Bant. Conc. Carthag. iv, 142. Si lector alterius viduam duxerit, in lectoratu permaneat. Conc. Bracar. ii, 622.

Leo. Epis o/a ad Africanos episcopos, 115. Ad Anastasius Thessalonicensem, 107. Ad An tolium Constantiopolitum, 68. Ad eundem, de his qui hereticorum erroribus metu vel voluntate implicantur, 71. Ad eundem, in qua imprimis euendum episcopum de fide in Chalcedonensi concilio laudat, 76. Ad Diocesorum Alexandrinum, 118. Ad Ephesinam synodum, 58. Ad episcopos per Campaniam, 119. Ad episcopos per Italiam, 96. Ad episcopos per Sicilianum, 97. Ad Ervigium regem. Conc. Constan inopol. ii, 73. Ad Eutychem Constantinopolitanum abbatem, 50. Ad Faustum et Martinum carcerosque presbyteros, 66. Ad Flavianum Constantinopolitanum contra Eutychem, 50. Ad eundem contra Eutychetis periklasm, 53. Ad Januarium, 102. Ad Leonem Augustum de blasphemis Nestorii et Eutychetis eorumque digno anaathemat, 81. Ad Leonem Ravennensem, 117. Ad Martianum Augustum de directa via sua legatione Constantinopolim pro Chalcedonensi concilio faciendo, 72. Ad eundem, de Proterio Alexandrinico episcopo, 79. Ad eundem, in qua de ejus gratulatur fide, 74. Ad eundem, in qua gratias ei agit quid per Chalcedonense concilium pax Ecclesie catholicae redditia sit, 78. Ad eundem, in qua illi pro conservatione catholicis dei gratulatur, 69. Ad eundem in qua, inter cetera, defensioni fidei catholicae imperatori gratulatur, 70. Ad eundem in qua scribit ei de exilio Eutychetis, 80. Ad Nicetam Aquileensem, 111. Ad Pulcherianum Augustum, contra secundum in Ephesinam synod. m, 61. Ad eamdem pro his quæ a Theodosio Augusto potulaverunt, 63. Ad Quiricum. Conc. Constantinopol. ii, 72. Ad Rusticum Narbonensem, 103. Ad Simplicium. Conc. Constantiopol. ii, 72. Ad synodum Chalcedonensem, 73. Ad Theodosium Augustum, de secunda yodo Ephesina, 39. Ad Theodosium Augustum, ubi scribit ut id quod de incarnatione Filii Dei ab Anatolio Constantinopolitano episcopo predicator agnoscat, et ut universale concilium in Italia sit, 64. Ad Theodorum Porrojulensem, 115. Ad Thuribium Asturensem, 90. Ad universos episcopos, 100. Ad universos Hispaniæ episcopos. Conc. Constantinopol. ii, 69. Ejus epistola exhortatoria ad Martinum et Faustum presbyteros, de damnatione Ephesini concilii ii, 63. Gratulatoria ad Pulcherianum Augustum, 62. Ad eamdem pro destructione heresis Nestoriae et Eutychiane, 20.

Leprosi. Leprosi de domo ecclesie

victui et vestitui necessaria submissarentur. Conc. Arverna, ii, 279.

Levitæ. Ab utorum se contineant. Conc. Carthag. v, 133. Ante vigiliū quoque annos non consercentur. Conc. Carthag. iii, 127. Cisititem custodiunt. Conc. Carthag. ii, 121. Cum multieribus eis non debent. Epist. Innocent. ad Victoriam, 11. Levitæ et clerici magi vel invasatores ab ecclesiis projiciantur. Conc. Agath., 213. Non offerant. Conc. Ar-lat. i, 195. Si incontinentes sint, honore ecclesiastico præventur. Epist. Innocent. ad Exuper., 16. Sine jussu presbyteri non sedeant. Conc. Ag-th., 213. *Vide Diaconi.*

Liberti. A patrocinio ecclesiæ nunquam discendant. Conc. Emerit., 676. Ad clerum non promoveantur. Conc. Eliberit., 294. De libertis ecclesiæ, qui ad sacerdotium promoveantur. Conc. Tolet. iv, 386. De superbis ecclesiæ libertis ut a servitium revocentur. Conc. Hispal. ii, 613. Discretio libertorum qui ad ecclesiasticos honores pervenire possunt. Conc. Tolet. iv, 386. Discretio manumissorum ecclesiæ. Conc. Tolet. vi, 383. Episcopi libertos ecclesiæ alienare non presuminant. Conc. ro., 383. Ex familia ecclesiæ pro compensatione acquisita rei a sacerdotibus possunt fieri liberti. Conc. Tolet. iv, 386. Filiis libertorum ecclesiæ non licet pro nutritione ab ea evagare. Conc. Tolet. vi, 406. Liberti aliorum ab episcopo defendantur. Conc. Tolet. iii, 370. Liberti ecclesiæ actus ecclesiæ prosequantur. Conc. Agath., 210. Liberti professionis suas in conspectu ecclesiæ renovare, et obediuntiam ecclesiæ exhibe et debent. Conc. Tolet. vi, 403. Liberti, qui ab episcopis ex familia manumittuantur, si car. bulus libertatis sua supervenienti pontifici exhibere neglexerint, infra anni spatium in pristinam servitius conditionem redigantur. Conc. Crescang. iii, 509, et Tolet. vi, 403. Liberti qui patrocinio ecclesiæ commendati existunt, sacerdotali defensione protegantur. Conc. Tolet. iv, 386. Manumissorum libertas in ecclesia cum justitia ab ecclesiæ defendatur. Conc. Arverna. ii, 275. Professio libertorum ecclesiæ. Conc. Tolet. iv, 380. Si liberti ecclesiæ, ejusdem patrocinium reliquantes, quibuslibet personis adhaerent et admittunt redire contempserint, manumissio eorum irrita sit. Conc. Tolet. iv, 388. Ut, exceptis servis vel libertis fiscalibus, nullus de servitu quorumlibet deinceps aut libertis ad palatinum officium quoque tempore transire. Conc. Tolet. xiii, 518. *Vide Ecclesia.*

Liberum arbitrium. Quid de eo ab Ecclesia stabilium. Epist. Celest. ad episcopos Galliae, 43.

Libri apocryphi. Notitia librorum apocryphorum, qui non recipiuntur. Decret. Hormisd., 168.

Libri canonici. Opuscula sanctorum Patrum quo recipiuntur. Decret. Hormisd., 163. Ordo librorum canoniconum Veteris et Novi Testamenti. Decret. eod., 161. Qui recipiuntur. Epist. Innocent. ad Exuper., 18. Qui sint. Conc. Laodic., 58.

Litanie. Die litaniarum per totos duodecim anni menses celebrentur. Conc. Tolet. xiiii, 593. Institutio novarum litaniarum. Conc. Tolet. v, 395. Litania post Ascensionem Domini celebrentur. Conc. Aurelian. i, 249. Observatio litaniarum. Conc. Tolet. vi, 402.

Ludus. Qui aleam, id est tabulam,

iudunt nummis, ablineantur. Conc. Eliberit., 291.

M

Magistratus. Magistratus uno anno quo agit dumviratum se ab ecclesia cohibeat. Conc. Eliberit., 290.

Malicio. Quiunque per maleficio u hominem interficerit, nec in fine communionem accipiat. Conc. Eliber. 243.

Mancipia. De mancipiis ecclesiæ ab episcopo manumissis. Conc. Hispal. i, 635. De mancipiis ecclesiæ ab episcopo proximis suis collatis. Conc. Hispal. i, 637. Mancipia ad ecclesiæ configurantia non occupentur. Conc. Arancic., 219. Mancipia Christiana, que in Judeoportio servitio detinentur, Iudeorum coniungit non misceantur. Conc. Aurel., ii, 235.

Manumissi. *Vide Liberti.*

Maria virgo. Solemnitas dominicae matris in die xv Kalendarum Januariarum omni modo celebretur et Nativitas Filii eius Salvatoris nostri die vii Kalendarum earumdem. Conc. Tolet. x, 456.

Martyres. Natalitia martyrum non deberet celebrari in Quadragesima, nisi Sabato et Dominica. Conc. Laodic., 57. Si nullum corus aut reliquiae martyrum in basilicis conditæ probentur, istæ ab episcopis everulantur. Conc. Carthag. v, 158. — Martyres falsi. Qui ad falsos martyres abiit voluerit, amorem sit. Conc. Laod., 53.

Matrimonium. *Vide Conjugium.*

Maximus. De Maximis et Divinitatis. Epist. Leonis ad Africanos, 115. Maximus philosophus cynicus. In irritum revocantur ordinatioues ab eo gestæ. Conc. Constantinopol. i, 61.

Meretrices. Meretrices paganae, si converiantur, recipiuntur. Conc. Eliberit., 248.

Metropolis. Qui probaverit suam civitatem metropolitum fuisse, teneat prius. Conc. Taurit., 201.

Metropolitanus. De primatu metropolitani. Conc. Bracar. ii, 614. Duo non sint secundum constituta imperialium. Epist. Innocent. ad Alexantrum, 28. Eorum munera, honores, potestas, etc. Conc. Antioch., 48. Episcopus esse non debet qui præter voluntatem et conscientiam metropolitani episcopi fuerit ordinatus. Conc. Nicæo., 3. Epistolæ subscriptæ ad concilium devocandum. Conc. Milev., 183. Metropolitanus sua jura serventur. Epist. Leonis ad Anastasium, 108. Metropolitanus Epipi de electo, quem est ordinarius episcopus, ad Thessaloniciensem ponti comreferat, et de metropolitanate elec o similiter provinciales episcopi. Epist. Leonis ad Anastasium, 109. Ne adiungente metropolitanu quisquam ex confinitiis ad locum ubi invitatur venira contemnet. Conc. Tolet. xiii, 519. Non debet metropolitanus a confinitiis instructione cessare. Conc. Tolet. xi, 476. Ordinatio metropolitani a metropolitanu, omnibus, si lie i potest, præsentibus provincialibus, fiat. Conc. Aurelian. ii, 231. Quomodo metropolitanus suis confinitiis, aut confinitiis metropolitanu suo placitum faciant. Conc. Emerit., 667. Unus tantum in una s' provincia. Epist. Celestini ad episcopos Gallie, 48.

Militia. Ad militiam sæcularem post remissionem redire non decet. Epist. Leonis ad Rusticum, 108. Qui in pœna armis proiciunt excommunicantur. Conc. Arelat. i, 195. Qui post remissionem peccatorum singulare militia

secularis habuerit ad clericum admitti non debet. Conc. Telept., 193.

Ministeria sacra. Non licet quenlibet ministeria sacra tangere. Conc. Bracar. II, 622.

Ministri. Ab ostiis non recedant. Conc. Laodic., 88. Non licet eis panem dare aut calicem beneficere. Conc. eodem, 54. Non utantur oratio nec ostia derelinquant. Conc. end., ibid.

Missa. A jezuis celebretur. Conc. Carthag. III, 131. Ante missam exploram egredi populus non presumat. Conc. Agath., 239. Dum missa celebratur, nullus presbyter aut diaconus absque aliquo iuramento dum missa perficiatur egredi de altario audeat, nec diaconus alba se non presumat exuere. Conc. Narbon., 661. Hi qui missam defunctionum pro vivis audent malevoli celebrazione a proprio depontant gradu. Conc. Tolet. XVII, 593. Missa integre est audienda. Conc. Aurelian. II, 239. Missa in principiis dantata solemnitatibus hora tertia celebretur. Conc. Aurelian. II, 233. Ne sacerdos sine oratio missam audiat celebrare. Conc. Bracar. III, 632. Non licet super monumenta mortuorum missas tenere. Conc. Bracar. II, 623. Presbyter post cibum non teneat missam pro mortuis. Conc. Bracar. I, 612. Ut repulsi omnibus opinioneibus superstitionum panis tantum et vinum aqua permixtum in sacrificio offeratur. Conc. Bracar. III, 630.

Monachi. Cellae novae aut congregatiunculae monachorum absque notitia episcopi prohibentur. Conc. Epaun., 262. De honore monachis competente. Conc. Chalced., 99. De monachis observetur quod synodus Thalassae ionensis constituit. Conc. Barcinon. I, 636. Monachi clerici ordinantur cum voluntate abbatis. Conc. Hierd., 515. Monachi episcopo subjecti esse debent. Conc. Chalced., 99. Monachiorum vel zanclus non habeant. Conc. Aurelan. I, 248. Monachi vagantes non ordineantur sine testimonio sui abbatis. Conc. Agath., 233. Monachi vagi ab abbatis sub cu toda revocentur cum auxilio episcopi. Conc. Aurelian. I, 248. Monachi vagi preuentientur in eodem monasterio a quo exierunt. Conc. Tolet. IV, 381. Monacho, qui peculiare a liquido habere presumat, omnia que acquisierit ab abbatis iustus auferantur. Conc. Aurelian. I, 248. Monachus missus aliquibus ministerium clericatus agere non presumat. Conc. Tarac., 298. Monachus nec negotiator nec executor existat. Conc. eod., ibid. Monachus non est ordinandus clericus sine consensu et voluntate sui abbatis. Conc. Agath., 236. Monachus qui uxorem duxerit nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur. Conc. Aurelian. I, 248. Monachus sine permisso episcopi vel abbatis cellulam sibi non construet. Conc. eod., ibid. Non licet monachis ad solitarias cellulas a congregatione discedere. Conc. Agath., 238. Non licet enim nuptiis jungi. Conc. Chalced., 182. Non suscipiant preudia secularia vel causas. Conc. eod., 98. Nullus abbas suscipiat aut retineat monachum, nisi abbas sui aut permisso aut voluntate ad alterum monasterium immigraret. Conc. Agath., 233. Nullus ad summum sacerdotium perveniat nisi per gradus ecclesiasticos. Epist. Zosimi ad Hesychium, 36. Nullus monachus ecclesiastica aut sacerdicia tentet inquietare negotia, nec alienum servum praeter conscientiam domini ejus suscipere. Conc. Chalced., 99. Praeter voluntatem sui episcopi ad urbem re-

giam non veniant. Conc. eod., 104. Professio monachorum. Conc. Tolet. IV, 380. Quonodo ad clericum promoveantur. Epist. Siricci ad Eumer., 7. Si clerici fastiuerint, propositum suum servare dohent. Epist. Innocent. ad Victoric., 13. Si propositum non servent, in articulo mortis tanum communioni eis praestetur. Epist. Siricci ad Eumer., 5. Si quis propositum monachi deseruerit, publica sit penitentia satisfactione purgan sis. Epist. Leonis ad Rusticum, 103. Sine epistola episcopi sui non licet clericum vel monachum proficiere. Conc. Agath., 237.

Monasteria. Absque episcopi conscientia nullus monasteria aut oratoria domum aedificet aut constitut. Conc. Chalced., 99. De monasteriis non convellendis. Conc. Hispal. II, 644. Diversoria secularia non fiunt. Conc. Cesaraug. III, 308. Monasteria pueriarum procul a monachis constructur. Conc. Agath., 236. Monasteria virginum a monachis defendantur. Conc. Hispal. II, 644. Monasterium inconuicto episcopo nullus construet. Conc. Agath., 235. Monasterium pueriarum nisi quæ probata sint vita atque ætais provectæ, ad quæcumque necessitates earum vel ministratioines permittantur intrare. Conc. Epaun., 266. Monasterium sine notia episcopi non constructur. Conc. Agath., 241. Non fiunt diversoria secularia. Conc. Chalced., 104. Puellæ, quæ expetunt monasterium, per annum in ipsa in qua intraverint veste permanescunt. Conc. Arvern. II, 278. Pueræ, quæ expetunt monasterium, ubi non perpetuo tenentur inclusa, per triennium in ea in qua intraverint veste permaneant, et postea vestimenta religionis accipiant. Conc. eod., ibid. Quæ monasterio offeruntur non auferantur. Conc. Hierd., 313.

Montanus. Admonitio episcopi Montani ad clericum Palentionum super christma, super consecrationem basiliacrum et super sectam Priscillianistarum, 332. Epistola Montani episcopi ad Thubrib., 555.

Montanes. Venientes a Novationis vel Montensibus per manus impositionem suscipiantur. Conc. Telept., 192.

Mulieres. Ad altare non ingrediantur. Conc. Laodic., 56. Baptizare non presumant. Conc. Carthag. IV, 152. Caput tondi re mulieri non licet. Conc. Gangren., 31. Duobus fratribus eas numeri non licet. Conc. Nicæn., 23. Non debent mulieres continentia causa virilim habitum usurpare. Conc. Gangren., 30. De personis mulierum quas non convenit clericis copulari. Conc. Tolet. IV, 380. De remotione mulierum a consortio clericorum. Conc. eod., 579. De subiunctiunctis mulieribus. Conc. Nic., 2. De subiunctiunctis adoptivis mulieribus. Conc. Bracar. II, 620. In sacrarium non intrent. Conc. eod., 622. Mulier quanvis docta ei sancta viros dorere non audeat. Conc. Carth. IV, 152. Mulieres liberæ seu ancillæ sacerdotibus et ministris turpitudine sociatae, ad lisdem separantur vel videntur, denegeturque earum aditus ad concios sui clericis. Conc. Tolet. V.II, 431. Non licet mulieres Christianas in laicis aliqd observare. Conc. Bracar. II, 627. Nulla, nisi amita, soror, matertera, etc., sit, cum clericis vitam agat. Conc. Nicæn., 2. **Vide Feminæ.**

Muti. Qui subito obmutet ut baptismum et penitentiam accipere possunt. Conc. Arausic., 220.

N

Neophyti. Non continuo licet eos ad ecclesiasticum ordinem promoveri.

Conc. Bracar. II, 618. Non ordinatur clerici. Conc. Arelat. II, 199. Non promoveantur ad sacerdotium. Conc. Laodic., 51. Sacerdotes non fiunt. Epist. Siricci ad diversos episcopos, 10.

Nestorius. Eius blasphemie iterum damnatur. Epist. Hormigl. ad Justinum imp. r., 141. Nestorius et Euthyches. Eorum blasphemie dignoscantur harum anathema. Epist. Leonis ad Leod. August., 31.

Nicanum concilium. Eius Acta, 1. Concilii Carthaginensis in decretum pro expeditis Nicenii concilii exemplaribus. Conc. Carthag. VI, 161.

Nomina. Nomina quæ recitanda sunt ante precem sacerdotis non recitentur. Epist. Innocent. ad Decentium, 11.

Novatiani. Non recipiantur antequam omnem heresiis conditum. Conc. Laodic., 51. Novatiani in communione non recipiantur. Conc. Arelat. II, 206. Si ad Ecclesiam catholicam confringantur, ordinantur, in clero manent, sed ante conlitteri eos oportet catholicæ Ecclesiae statuta observantur. Conc. Nicæn., 4. Venientes a Novatianis vel Montensibus per manus impositionem suscipiantur. Conc. Telept., 192.

Nuptiae. Ad uiptarii ornatum ministeria divini non praestentur. Conc. Arvern. I, 269. De his qui multis nuplia communicaverunt. Conc. Nicæn., 21. Non licet tu quadraginta nuptias fieri. Conc. Laodic., 57. Qui nuptias et procreaciones auctrius esse peccatum, damnantur. Epist. Leon. ad Thurib. Asturic., 92. Si qua mulier conlitterans nuptias a viro di cedere volaret, anathema sit. Conc. Gangren., 31. Si quis multis nupliis fuerit copulatus, penitentiam agat. Conc. Bracar. II, 627. Si quis nuptias dannat, anathema sit. Conc. Gangren., 31. Virginitas studientem non debere nuplias exsecari. Conc. eod. 30. **Vide Conjugium.**

O

Oblationes. Ad alias parochias non mittantur. Conc. Laodic., 52. De his qui in altario offeruntur medietates sint episcopus videntur. Conc. Aurel. I, 217. Nullus fructuum oblationes extra episcopum, vel eum qui ab ipso constitutus est, det aut accipiat ad subvandas pauperes. Conc. Grangr., 30. Integra oblatione et ex studio preparata in sacra officia offerenda est. Conc. Tolet. XI, 572. Neque in sacrario, neque in phrygiaculo oblationes dissidentium fratrum recipiantur. Conc. Carthag. IV, 151. Non fiunt in dominis ab episcopis vel presbyteris. Conc. Laodic., 58. Earum, quæ a fidelibus in parochianis basilicis offertur, in episcopi potestate consistant. Conc. eod., ibid. Qui oblationes defunctorum retinent excommunicantur. Conc. Vasen. I, 245. Qui oblationes defunctorum aut negant eccl. si, aut cum difficultate reddunt, excommunicantur. Conc. Carthag. IV, 151. Qui suas vel propinquorum oblationes eccl. fraudant, vel necatores perperum ab eccl. excluantur. Conc. Agath., 231. Quid in altari offerri oportet. Conc. Bracar. II, 623. Non licet sacerdotibus vel clericis coniuncta facere de confortis vel conforti. Conc. eod., 624. Oblationes ecclesiarum non auferantur. Conc. Arvern. II, 277. Oblationes ecclesie non retineantur. Conc. eod., 233. Oblationes eorum qui non communicant non sunt a ciplente

Conc. Eliberit., 296. Prentitium subito mortuorum oblationes recipientur. **Conc. Vasens.**, 1, 225. Sacerdotibus gentilium, qui iulius murus tautum delevint, communio deneganda est. **Conc. El berit.**, 282.

Oeconomii. Institutio economorum. **Conc. Tolet.**, iv, 380. Ne ex laicis consistuantur. **Conc. Hispal.**, ii, 615. Omnes ecclesie, episopos habentes, economos habeant de proprio clero. **Conc. Chalced.**, 163.

Oftoritum. In Quadragesima, nisi Sabbato tantum et Dominica, panis offerendus. **Conc. Laodic.**, 57.

Officium divinum. Benedictio in matutinis, sicut in vesperis, hielibus tribunatur. **Conc. Barcin.**, i, 685. De discretione gloriae in fine responsoriu. **Conc. Tolet.**, iv, 573. De hymnorum puerorum in canticis in sacrum solemnis decantando. **Conc. eod.**, 372. De hymnorum canto non respondendo. **Conc. eod.**, 371. De non cantando in Quadragesima *allelia*. **Conc. eod.**, 369. De uno ordine in ministeriis vel officiis in canticis ecclesiis celebrando. **Conc. eod.**, 363. De vespertini offici servando ordine. **Conc. Emerit.**, 607. Episcopi et presbyteri populum uno modo salutent, dicentes: *Dominus sit nobiscum*. **Conc. Br. car.**, i, 603. Evangelium non per apostolum legatur. **Conc. Valet.**, 317. Extra psalmos vel canonicas Scripturas Novi et Veteris Testamenti uib[il] poeticis compositionis in ecclesia usallatur. **Conc. Bracar.**, i, 604. In fine psalmorum *Gloria et honor Deo di en domum est*. **Conc. T. I.**, iv, 572. In omnibus ecclesiis de Dominis Symbolum recte citetur. **Conc. Tolet.**, iii, 568. In psallendi ordinibus per quemque psalmum *Gloria dicatur omnipotenti Deo*. **Conc. Narbon.**, 689. In una provincia diversitas officio um non teneatur. **Conc. Tolet.**, xi, 477. *Kyrie eleison*, vel *Sanctus*, sepedicatur. **Conc. Vasens.**, ii, 228. Laici, qui in s[ecundu]m unitatis majoribus ad christitatem non concurredunt, triennio communione priventur. **Conc. Agath.**, 212. Laudes non mox post Apololum, sed post Evangelium sunt dicenda. **Conc. Tolet.**, iv, 371. Litania post Pentecosten a quinta feria usque ad Sabbathum celebrentur. **Conc. Gerund.**, 299. Litania secunda faciendo sunt Kalen Novembris. **Conc. eod.**, i, id. Missa eudem ordine ab omniibus celebrentur. **Conc. Bracar.**, i, 603. Nulla profesio, vel vidua, absenta se erode in domo sua sacerdotale officium vel lucernale impleat. **Conc. Tolet.**, i, 523. Nullus civium festivitates maiores in villa celebret. **Conc. Aurelian.**, i, 249. Omibus diebus post matutinum et vespertas oratio dominica dicatur. **Conc. Gerund.**, 302. Per sollemnum dierum vigilias, vel missas, omnes easdem et non diversas lectiones in ecclesia legant. **Conc. Bracar.**, i, 605. Populus autem benedictionem sacerdotis de misa non egreditur. **Conc. Aurel.**, i, 249. Post antiphonas orationes dicantur. **Conc. Agath.**, 246. Praepucia fastivates cum episcopo in civitate peragantur. **Conc. Arvern.**, i, 270. Psalmus quinquagesimus ante canitum dicatur. **Conc. Barcin.**, i, 685. Quonodo recitentur a diaconibus homiliae. **Conc. Vasens.**, ii, 227. Si quis in civitate positus per tres dominicas ad ecclesiam non accesserit, paucum tempore abstineatur. **Conc. Eliberit.**, 285. *Sicut erat in principio dicebat*. **Conc. Vasens.**, ii, 229. Solennitates maiores in civitatibus celebrentur. **Conc. Agath.**, 254. Symbolum ante o dies Pasche competenteribus praedicitur. **Conc. eod.**, 255. Unaquaque

provincia in officio ecclesie unum ordinem teat. **Conc. Gerund.**, 299. Unus atque idem psallendi ordo in officio teat. **Conc. Br. car.**, i, 602. **Orarium.** Diaconi superposito scrupule sicut decet utantur orario. **Conc. Bracar.**, i, 604.

Orationes. Ad horam ponam et vespere ram celebrantur. **Conc. Laodic.**, 53. **Orationes ecclesie** non debere comtemni. **Conc. Gangr.**, 29. Cum hereticis aut schismatice non sunt. **Conc. Laodic.**, 53. Nisi probata fuerit in concilio, non de cantur. **Conc. Milevit.**, 18 i. **Quis ordo servandus sit in oratione ac communione calciclu meorum** aquae uirginis. **Conc. Laodic.**, 53. **Quonodo dirigendae.** **Conc. Carthag.**, ii, 130.

Oratorium. Si quis oratorium pro quaestu suo in agro suo fecerit, illud non consecretur. **Conc. Bracar.**, ii, 611.

Ordines sacri. Extra conscientiam sedis apostolice, hoc est primatis, nemo audeat ordinare. **Conc. Telef.**, 191. Ab illicitis ordinationibus abstinentur est. **Epist. Celest.** ut ad episopos Gallie, 48. Neinim ordines conferantur nisi in propria eccl[esi]a. **Conc. Chalced.**, 99. Post obtinum episopiorum diauitus alterius non differatur. **Conc. Chalced.**, 104. In ordinatione episoporum episop: tres saltuum convenient. **Conc. Carthag.**, iii, 153.

Ornamenta. De ornamentis ecclesie nihil unusquisque sacerdotum pro suis usibus, vel voluntatibus confringere, vendere aut naufragare pertinet. **Conc. Tolet.**, xv, 592.

Osculum pacis. Post confecta mysteria daudam est. **Epist. Innocent.** ad Devent., pag. 11.

Ostia. Quemadmodum sunt. **Conc. Carthag.**, iv, 142.

P

Pallia. De eorum usu. **Conc. Gaug.**, 30. Pallia, ecclesie vel ministeriis divinis inservientibus, defunctorum corporis non obviantur. **Conc. Arvern.**, i, 268.

Pantomimi. Pantomimi si convertantur recipiuntur. **Conc. Eliberit.**, 291.

Papa. Nomen papae in ecclesia recitur. **Conc. Vasens.**, ii, 229.

Parochi. De officiali libello parochianis presbyteris dando. **Conc. Tolet.**, iv, 376. De professione parochianorum presbyterorum. **Conc. eod.**, ibid.

Parochiae. Parochiarum facultates. **Conc. Aurelian.**, ii, 232. De non multa parochia. **Conc. Bracar.**, ii, 614.

Parvuli. Omnes in remissionem peccatorum baptizentur. **Conc. Milevit.**, 181.

Pascha. De annuntiatione Paschae ante Epiphaniam inter episopos exquirenda. **Conc. Tolet.**, iv, 367. De celebrando officio in feria sexta Paschae. **Conc. eod.**, 369. De Paschae festivitate, ei precium ordine ac missarum solemnitate. **Epist. Vigili.** ad Profutur., 155. Dies Pascha formularum subscriptione omnibus intimetur. **Conc. Carthag.**, v, 156. Non licet Pascha diverso tempore neque cum Iudeis celebrare. **Conc. Antioch.**, 45. Per singulos annos Pascha a metropolano episopis praeannuntietur. **Conc. Bracar.**, ii, 615. Unde die et tempore Pascha cel. bretrur. **Conc. Arel.** t. i, 191, et **Carthag.**, iv, 148.

Patriarchae. Qui patriarcharum nomina per singula corporis membra disponunt damnantur. **Epist. Leon.** ad Thuri. Asturie, 91. **Paulianistæ.** Paulianistæ baptizen-

tur. **Conc. Arelat.**, ii, 201. Si ad Ecclesiam catholicam conseruentur, rebaptizandi sunt. **Conc. Nicom.**, 7.

Paulus. De redditu testimonio dignitatis eorum quos pro animo infidelitatis cum Paulo traxit in societatem tyrannidis. **Conc. Tolet.**, xiii, 513.

Pauperes. Illi ei scies ecclesie plus ceteris honorandi sunt. **Conc. Carthag.**, iv, 150.

Pax. Qui cum aliis litigantes sacramento se obligant ne ad pacem redant, uno anno a communione segregantur. **Conc. Hier.**, 314. Qui per odium ad pacem non revertuntur, excommunicantur. **Conc. Agath.**, 236.

Peccatum. Ne lo est qui esse possit sine peccato. **Conc. Milevit.**, 183. Peccatum populi inultum solet preterire in ecclesia. **Epist. Innocent.** ad Ru'um et Eusebium, 33.

Pecunia. Quae in ecclesia Dei offertur fideliiter dividatur. **Conc. Emerit.**, 673.

Pelagiani. Eorum anathema. **Conc. Milevit.**, 181.

Penteoste. Dies Pentecostes a cunctis celebretur. **Conc. Eliberitan.**, 288.

Peregrinus. Nullus suscipiat ab eo que episoli. **Conc. Antioch.**, 44.

Perfidii. Disputatio de refugis atque perfidis. **Conc. Tolet.**, viii, 427.

Petrus apostolus. Beatus apostolus Petrus in die Pentecostes virorum tria militia baptizavit. **Epist. Leon.** ad episopum per Siciliam, 99. — Petrus episopos. Epistola Petri Ravennensis ad Eutychetem, 57.

Photini. Photini et Paulianistæ baptizantur. **Conc. Arelat.**, ii, 201.

Piebs. Quae nunquam episopum habuit, propriis non accipiat rectores. **Conc. Carthag.**, ii, 154.

Punitentes. Punientes. Adole-cens, si urgente quoquinque periculo pertinetiam gessit et non se continet, uxoris potest re-edio sustineri. **Epist. Leon.** ad Rusticum, 103. In coniugio inmortis conitus a reconciliacione diuina non suscendatur. **Conc. Tolet.**, xi, 483. Nulla ei lucra negotiorum exercere convenit. **Epist. Leon.** ad Rusticum, 103. Oportet enim qui pro illicitis veniam poscit etiam a multis illicitis abstinere. **Epist. ejusd.** ad eundem, i, 103. Punientes priuatum agat. **Conc. Tolet.**, iii, 351. Quamvis bonus, clericus non ordinetur; si per ignorantiam episop i factis fuerit clericus, depocatur. **Conc. Carthag.**, iv, 149. Ab aliis episopis non suscipiantur. **Epist. Felicis** ad episop. per Siciliam, 127. At ordinem clericatus non permittantur. **Epist. Sirich ad Eumen.**, 7. Ad sacerdotium non promovantur. **Conc. Arelat.**, iii, 214. De h.s qui punitentiam non sentiantur accipiunt. **Conc. Tolet.**, xi, 493. Discretio punitentium. **Conc. Tolet.**, iv, 581. Epulis non interset nec negolis operam deat in datis et acceptis, sed tantum in suis dominibus vitam frugalem agere debeant. **Conc. Barcin.**, i, 683. In iurisdictio positi via- ticiam benedictionem accipiunt. **Conc. eod.**, 656. Mortuos ecclesia efferaunt et sepeliant. **Conc. Carthag.**, iv, 154. Negligentiores punientes tardius recipiantur. **Conc. eod.**, 149. Punientes clerici non ordinentur. **Conc. Agath.**, 239. Qui de corpore exenti ad communionem admittendi sunt. **Conc. Arau.**, 219. Qui defuncto coniuge alii junguntur, ab ecclesia lindis bus se ceantur. **Conc. Arelat.**, ii, 2. Qui in iniuritate viaticum acceperint sine manus impositione non secretantur absoluto si

supervixerint. Conc. Carthag. iv, 130. Quibuslam penitentibus pristina redantur conjugia. Conc. Tolet. vi, 403. Quinta feria ante Pascha remittendi sunt. Epistol. Innocent. ad Decent. 12. Sacerdotes super eos manus imponant. Conc. Carthag. iv, 159. Semper genua decant. Conc. eod., ibid. Si ab hereticis penitentiam acceperunt, quomodo ab Ecclesia recipiantur. Conc. Milevit., 188. Si acceptam penitentiam non servaverint, a communione segregentur. Epist. S. Iustici ad Emerit., 5. Si mortui fuerint ubi eis subveniri non potuit, memoria eorum orationibus et oblationibus commendetur. Conc. Carthag. iv, 150. Si penitentiam poscens obnubuerit oppressus infirmitate, penitentiam accipiat. Conc. Carthag. iv, 149. Transgressores in monasteriis subdantur iustiti; quod si facere difficile fuerit, quousque ad dimissum ordinem revertantur, excommunicati habeant ur. Conc. Tolet. iv, 404. Ubi acceperint orationem, ibi communicent. Conc. Arelat. i, 196. Viri se viduae sive virginis rursum prævaricantes ab episcopo ad penitentiam revocentur; et si admoniti non revertantur ut apostolæ condemnatur. Conc. Tolet. iv, 582. Viri, tonso capite et religioso habitu, jejunis et obsecrationibus viri tempus peragant. Conc. Barcin. i, 635. Arbitrio episcopi penitentia decernatur. Conc. Carthag. ii, 132. Conjugatis non nisi ex consensu danda est penitentia. Conc. Arelat. ii, 202. Conjugatus conversis beneficium penitentia nullus dare audeat nisi ex consensu partium et iam plena astate. Conc. Aurel. ii, 238. De penitentia fidelium, ut confessio eorum non publicetur. Epist. Leon. ad episcop. per Campaniam, 120. His qui in exitu sunt penitentia et cum mulo non negetur. Ejusd. Epist. ad Theodorum, 115. Juvenit us conversis benedictionem penitentia nullus credere præsumat. Conc. Aurel. ii, 238. Nulli in extremis deneganda penitentia. Epist. Cor' est. ad episcop. os Galliae, 47. Quae dilata est cum studiosius petita fuerit non negetur. Epist. Leon. ad Rusticum, 103. Quomodo majores, quomodo minoris penitentiam accipiunt. Conc. Agath., 233. Qui accepta professaque penitentia ad secularia relabatur, communione privetur. Conc. Epaun., 264. Qui in discrimine constituti ita penitentiam accipiunt, ut aliquod mortale peccatum perpetrasse pulchre faveantur, ad ceterum per ente non possunt. Conc. Genu., 502. Qui in discrimine constituti penitentia nullus credere præsumat. Conc. Ema., 633. Qui in penitentia positum est vita excesserunt, admittiuntur sunt. Conc. Arelat. ii, 20. Qui poenitentiam poscunt, si vir est, prius tonsuratur, si femina, prius habitu munit. Conc. Tolet. iii, 351. Qui poenitentiam vlo'averint a communione suspenderunt. Conc. Aurel. i, 246. Qui suscepta penitentia ad secularia revertuntur usque ad exitum excommunicatione plectantur. Conc. Aurel. ii, 238. Sacerdos poenitentie leges injungat, absque personæ acceptione. Conc. Carthag. iv, 149.

Pompa. Nullus vestimenta sua ad ornandam seculariter ponit am. det. Conc. Eliberit., 290.

Populus. Docendus, non sequendus

est. Epist. Celestini ad episcop. por Apuliam et Sabriam, 49. Non licet populo ministros altaris eligere. Conc. Laod., 52.

Potanius. Decretum concilii Tole-

tani pro Potanius episcopo, 464.

Præsides. Præsides cum conscientia episcopi sui communicent, similiter et qui rempublican agere volunt. Conc. Arelat. i, 195.

Prævaricati. De his qui in persecu-

tione prævaricati sunt. Conc. Arelat. ii, 200. De his qui peccati victimi sacrificare compulsi sunt. Conc. eod., ibid.

Preces. Nisi probatae fuerint in con-

cilio, non dicuntur. Conc. Milevit., 185.

Quomodo dirigende. Conc. Carthag. iii, 130.

Presbyter. Presbyteres. Benedictio-

nem vel penitentiam in ecclesiis dare non præsumat. Conc. Agath., 239.

Chrisma non confiat. Conc. Carthag. iii, 132. Contumax aut superbus a sex episcopis arguitur. Conc. Carthag. i, 119.

Corporali percato præoccupatus, s ante ordinationem peccaverit, non offerat. Conc. Neocæs., 25. De legitima

a tate q[uo]d ordinandus sit presbyter. Cnc. Bracar. ii, 617. De oblati ne presbiteri conjugati. Conc. Grangr., 29.

Diacomus aut presbyterum ordinare non præsumat. Conc. Hispal. ii, 611.

Episcopo suo sumum humilitatem, et reverentiam habet. Conc. Ene. it., 672. Et benedicat, et confir-

met in ophytum. Conc. Regiens., 215.

Iuramento episcopo penitentem non recouciat. Conc. Carthag. iii, 132.

Premierem recouciat iussu episcopi. Conc. Carthag. ii, 122. Quid observari debeat, si presbyter dare sanctum chrisma præcipitur. Conc. Emerit., 670.

Ordinare diacones, aut consecrare al-

tre presbyter non præsumat. Conc. Agath., 239. Presbyterum minus tri-

ginta annorum minime ordinandum. Conc. Neocæs., 26. Qui diocesis te-

nuerit ecclesiæ nomine scripturam fa-

ciat. Conc. Epaun., 281. Si accusatus fuerit, quot episcoli eum audient. Conc. Carthag. ii, 128. Si excommunicatus

sacrificare præsumperit, anathematizetur. Conc. eod., 123. Si inconsulto

episcopo agendum celebraverit, honore privetur. Conc. eod., 124. Si plu-

res ecclesiæ habuerit commissas, pro

singulis Dominicis diebus in singulis

sacrificium Deo offere intendat. Conc. Emerit., 673. Si reatum incurrit,

a sex episcoli auditur. Conc. Carthag. ii, 124.

Vita sue habeant testimonium presbyter vel diaconus. Conc. Tolet. iv, 373. Alterius regionis

presbyteri offere possunt præsentibus episcoli, vel presbyteri civitatis.

Conc. Neocæs., 26. A suis episcoli

chrismia suscipiant. Conc. Carthag. iv, 145.

Ad secundas nuptias eis ire non

liceat. Conc. Neocæs., 23. Ante ingressum episcoli non oportet eos ingredi

nec sedere in tribunalibus. Conc. Laod., 58.

De discretione presbyterorum et

diaconorum, ut in utroque choro consistant. Conc. Tolet. iv, 379. Ite a cle-

sia suæ familia clericos sibi faciant. Conc. Emerit., 673. De his quæ prohibi-

tebant presbyteris in ecclesiasticis sacra-

mentis. Conc. Hispal. ii, 642. De his

qui sine discussione aut presbyteri, aut

diacones ordinati sunt. Conc. Bracar.

ii, 618. De presbyteris et diaconibus

qui ad conuagalem coitum revertantur. Conc. Agath., 232. De presbyteris vel

diaconibus qui post ordinationem de-

notantur. Conc. Bracar. ii, 619. De

presbyteris forastieri. Conc. eod., 621.

Episcopo presente orationes presby-

teri in ordine colligant. Conc. Barcin. i,

633. In parochiis constituti juniores letores secum in domum recipient Conc. Vasens. ii, 227. In secundis nuptiis non vadant. Conc. Bracar. ii, 621. Institutio economorum. Conc. Tolet. iv, 380. Licet excommunicati, in necessitate communione dent. Conc. Eliberit., 257. Neque presbyteri, neque diaconi ab uno episcopo deponantur. Conc. Hispal. ii, 642. Nihil super episcopos præsumat. Decret. Gelas. gen. r., 131. Non carnes tanquam immundas contemnant. Conc. Ancy. 20. Ordinatio presbyteri vel diaconi in Sabato sancto celebretur id est die Dominicæ. Epist. Leon. ad Diocorum, 118. Post ordinacionem filio: non gigant. Conc. Tolet. i, 321. Presbyteri et diacones certis temporibus ordinantur. Decret. Gelas. gener., 132. Presbyteri parochiani quidquid emerint in nomine ecclesie comparent. Conc. Akath., 240. Presbyteros sine examinatione constitutos ecclesiasticus ordinatio non recipit. Conc. Nicam., 4. Recuclatio penitentium a presbyteris non fiat. Conc. Carthag. ii, 121. Qui ex haeresi Ariana ad sciam catholicam Ecclesiæ conversi sunt, recipiantur in clero. Conc. Caesaraugst. ii, 305. Qui in lapsu hereticorum sece baptismi dederunt, usque ad exitum cum penitentiæ javere convernet. Epist. Felicis ad episc. per Siciliam, 136. Quoniam ordinantur. Conc. Carthag. iv, 141. Releui presbyteri vel diaconi alii se non conjugant. Conc. Aurel. i, 217. Si tormenti metu immolaverunt, honoris sedis proprie retineant, sed non licet eis offerre, et sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotibus officiis fungi. Conc. Ancy., 17. Siue epistolæ sui antistitis non proficiuntur. Conc. Epaun., 261. UXORE ducere eis non licet. Conc. Neocæs., 25.

Primates. Honor primatibus palati deferuntur. Conc. Tolet. vi, 406.

Principes. Principes. Communiatio

plbis ne in principes delinquatur.

Conc. Tolet. iv, 327. Custodia viæ

principum et defensio præcedentium regum a sequentibus adhibenda est.

Conc. Tolet. vi, 409. Custodia salutis regum et defensio prolis regia. Conc. Tolet. v, 395. De electione principum.

Conc. Tolet. vi, 387. De munitione

prolis regie. Conc. Tolet. vi, 373. De munitione conjugiis atque prolis regie.

Conc. Tolet. xvii, 394. De munitione pro-

lis regie. Conc. Tolet. xvii, 316. De uniclo principi, relictam ejus conjugem aut

in coniugio sibi quisque aut in adulatrio non audeat copulare. Conc. Tolet. xiii, 317. Favor principis concilii aclamatio concessus. Conc. Tolet. v, 397.

Hi qui, rege superstite, aut sibi aut aliis ad futurum provident regnum, præsummo plectantur anathemate. Conc. Tol. vi, 408. Hi qui principibus male-

dicere præsumunt, excommunicatione ecclesiastica plectantur. Conc. Tolet. v, 396. Hi qui sibi regnum blandiuntur, rege superstite, a conventu catholicorum excommunicationis sententia ex-

pellantur. Conc. eod., ibid. Incolumentis et dilectio regia yroli debetur. Conc. Tolet. vi, 407. Indolentia principum toxinis reservata. Conc. Tolet. v, 397.

Ita erunt in regni gloriam praecediti rectores ut aut in urbe regia aut in loco ubi princeps decesserit cum pontifici majorumque palati omnimodo eligantur assensu, non foriscau. aut conpiratione paucorum, aut rusticorum plebium seditionis tumultu. Conc. Tolet. vi, 438. Juramenta in salutem regiam data non violentur. Conc. Tolet. x, 457. Principes castigati corporis su-

Neant. Epist. Greg. ad Recared., 161. Principes humilis tate cordis habeant. Epist. e. usq. ad eund., 160. Principes moderati et mites erga subiectos existant. Ejusd. epist. ad eund., 161. Reputatio personarum quae prohibentur adspici regn in. Conc. Tolet. v, 396. Quid sit observandum tempore quo rex in exercitu progrederit, pro regis, gentis aut patria, statu atque salute. Conc. Emerit. 617. Regum fidèles a successoribus regni a rerum iure non trahentur pro servitio mercede. Conc. Tolet. v, 397. Remuneratio collata fidelibus regum. Conc. Tolet. vi, 406.

Priscillianista. Apocrypha scripturae Priscillianistarum. Epist. Louis ad Thuri. Astur., 94. Priscillianistarum doctrina damnata. Conc. Bracar. i, 599. Priscilliani tam in Natali Domini Iesu celebrantes damnantur. I pist. Leon. pap. ad Thuriibium Astur., 91. Priscillianistæ, qui sanctam Trinitatem non personis sed latum nominibus distinguunt, damnantur. Epist. ejusd. ad eund., ibid. Priscillianistæ, qui se ab uso carabin substrahunt damnantur. Epist. Vigili. ad Prost. 134.

Procreations. Vide Nuptias.

Procunatores. Non ordinantur nisi ante rationem reddiderint. Conc. Caithag. i, 117.

Prosper et Hilarius. Quosdam Gallie presbyteros accusant Pelagii sectatores. Ei ist. Caletiu ad episc. Galliæ, 42.

Proterius. De Proterio episcopo Alexandrino. Epist. Leon. ad Martian. August., 79.

Provincia. Nequaquam in duns metropolitanos dividatur. Conc. Chalced., 101.

Psalmi i. Ab idiotis compositos non licet in ecclesia dici. Conc. Laod., 58. Non licet eos sparsim confundi. Conc. eod., 53. Non licet p. almos poeticos in ecclesia dicere, nec libros apocryphos legere, nisi solos can. nos Novi et Veteris Testamenti. Conc. Bracar. ii, 623. Vide Officium divinum.

Psalmistæ. In tabernas non intrent. Conc. Laodic. 54. Non oportet eos orario uti. Conc. eod., ibid. Quomodo flant. Conc. Carthag. iv, 162. Solis canonice psalmistæ in ecclesia psallere licet. Conc. Laodic. 53.

Puellæ. Deo dicatas puellas non licet baptisi jungi. Conc. Chalced., 102. Eorum benedictio a presbyterio non dat. Conc. Carthag. ii, 121. Si fuerint deponentes, non present cum alio matrimonii iura sortiri. Epist. Siriceti ad Eumen., 4.

Q

Quadragesima. Ante Paschæ solemnitatem Quadragesima tenetur. Conc. Aurel. i, 240. Natalitia martyrum non celebrentur in Quadragesima. Conc. Bracar. ii, 623. Non solvit quinta feria ultimæ septimanae. Conc. Laodic. 57. Omnibus diebus Quadragesima Sabbato jejunetur. Conc. Agath., 233.

Quartodecimani. Non recipiantur aliquam omnem heresim condemnent. Conc. Laodie. 51.

R

Raptiores. Raptiores viduarum vel virginum ab Ecclesiæ communione pelantur. Epist. Symmachii ad Cœsar., 140. Qui sibi rapti uxores, si clerici fuerint, de proprio gradu cadant; si vero laici, anathematizantur. Conc. Chalced., 105. Virginum consecratum raptiores a communione ecclesiastica repellantur. Conc. Aurel. ii, 256.

Recaredus. Confessio fidei concilii Chalcedonensis et Nicæni a Recaredo rege facta in concilio Tole anno iii, 311. Constitutio ejus adversus Judæos et quod aure eorum non sit corruptio. Epist. Gregor. ad Recared., 160. De immunitibus beato Petro apostolo a membro atque principi missis. Epist. ejusd., ibid. Edictum Recaredi regis in concilio nationem concilii Toletani iii, 353.

Reccesvintius. Ejus professo fidei et oblatio toni ad deliberationem concilii. Conc. Tolet. viii, 421. Lex ab eodem edita in concilio Toletano vni circa scripturas de quibuslibet rebus alteri debitis, de earum dominio et de observantia hujus regis suis successoibus injuncta. Conc. Tolet. viii, 415.

Refugæ: Disputatio de refugis aliquæ peribolis. Conc. Tolet. viii, 427.

Regina. Defuncto principe supers est regina statim et vestem secularium deponat et in cœnobio virginum mancipetur permanusa. Conc. Cæsaraug. ii, 310.

Religiosi. Laicis non permititur imperare religionis. Conc. Tolet. x, 438. Qui in parva ætate coram parentibus re igitur habitum teneruerunt religioni semper iuharent. Conc. eodem, 459. Praepositus, qui religiosis feminae præponendus sit, ab episcopo probetur. Conc. Carthag. iv, 152. Religiosorum vagorum licentia coercentur ab episcopis, in quorum conuento permanere possuntur. Conc. Tolet. iv, 381. Religiosorum corpora psallendo tantum decantur. Conc. Tolet. iii, 354.

Reliquæ. Reliquæ saeculorum in oratoriis villaribus non ponantur. Conc. Epauni., 281. Si reliquia in quibuscum locis de Arana heresi inventæ fuerint, igne probentur. Conc. Cæsarug. ii, 303.

Res ecclesiasticae. Vide Ecclesiasticae res.

Richimirus. Decretum concilii Toletani x pro Richimiro Ecclesiæ Dumienensis episcopo. Conc. Tolet. x, 436.

S

Sacerdos. Ab uxore se continet. Conc. Carth. v, 155. Ante triginta annos non ordineatur. Conc. Arel. ii, 203. Antequam discordes sacerdotes reconciliatio vera iunctici, nullus eorum accedere ad altare Domini audeat vel gradiam communioris sanctæ peregrinat. Conc. Tolet. xi, 477. Ex laico ad gradum sacerdotii ante non veniat, nisi prius anno integro in officio lectoratus vel subdiaconatus disciplinam discat. Conc. Bracar. i, 605. Nullus cauaces ignoret. Epist. Celestini ad episcopos de Apuliam et Calabriani, 49. Nullus fiat nisi in minoribus officiis perduret per tempus ab Ecclesia despatum. Epist. Innocent. ad Felic., 19. Operario domini corporis corpus sacerdotis nunquam, dum ad tunulum evehitur, obtegatur. Conc. Arvera. i, 209. Si lapsus fuerit, non ei manus implicant tanquam penitentibus vel fidelibus laicis. Conc. Carthag. v, 157. Si viduam uxorem duxerit vel obiectam, suum officium perdat. Epist. Innocent. ad Rufum et Eusebium, 31. Usurarii a suo officio remaneantur. Epist. Leonis ad universos episcopos, 101. Si de se crimen aliquo contetur, depouatur. Conc. Valen., 207. Sacerdotes. A demone vexatos ministria sacra tractare non licet. Conc. Tolet. xi, 483. Canibus ad venandum et accipitribus non ostatur. Conc. Agath., 211. Casti cum uxribus suis vivant. Conc. Tolet. iii, 319. Conjugi propriæ uxori non miscantur. Conc. Aurel. ii,

251. Cum mulieribus viri non debent Epist. Innocent. ad Victorio., 14. De accusatis sacerdotibus sed etiam optimis palati atque gardingis, sub quæ eos justitiae cautela examinari conveniat. Conc. Tolet. xiii, 314. De castitate sacerdotum. Conc. Tolet. iv, 374. De compescendis excusis sacerdotum. Conc. Tolet. xi, 478. De munificentia sacerdotum. Conc. Aurel. ii, 236. De numero annorum quo sacerdotes et levitæ ordinantur. Conc. Tolet. iv, 374. De sacerdotibus ad gentem extraneam nuntios mittentibus. Conc. Tolet. iv, 376. Incutientes omni dignitate privantur. Conc. Arvera. i, 270. Juxta instituta canonum ordinantur. Epist. Hormisd. ad episcop. per Hispan., 147. Mulieribus sive liberi sive ancillis turpitudine sociali, si oculum coerceri nequivent, usque ad exitum vita sue monasteriis depulati posseutus disciplinis maneant subjecti. Conc. Tolet. viii, 435. Ne sacerdotes sive quicunque ex clero sive testimonio cum quibuslibet ministris habitent. Conc. Bracar. iii, 633. Non licet sacerdotibus quilibet in ecclesiæ familiis truncationes membrorum facere, nec aliquid quod morte plectendum est judicare. Conc. Tolet., 479. Post mortem sacerdotis in libertate servis collata amorum tempus debet computari. Conc. Tolet. ix, 452. Qui idolatriam non everterint vel sacrilegi habendi sunt, vel communione privandi. Conc. Arelat. ii, 262. Quotiescumque sacrificans corpus et sanguinem Iesu Christi in altario immolat, toties perceptioni corporis et sanguinis Christi se particeps prebeat. Conc. Tolet. xii, 496. Cum a sacerdotibus missarum tempore sancta mysteria consecrantur, si ægritutius accidat quilibet eventus, quo exequum uequeat consecratio expleri ministerium, sit liberum episcopo vel presbytero alteri consecrationem exsequi officii coopt. Conc. Tolet. vi, 413. Sacerdotes gentilium, qui catechumeni adiutu immolant, post triennium ad baptismum admittantur. Conc. Ellerit., 288. Sacerdotes gentilium qui jam non sacrificant post biennium communionem accipiunt. Conc. eod., 290. Sacerdotes gentilium, qui post baptismum immolant, nec in fine communionem accipiunt. Conc. Ellerit., 281. Sacerdotibus gentilium, qui idolis manum tantum dederunt, communio deneganda est. Conc. eod., 282. Scripturae, quae sacerdotes vel ministri injuste lecerint, post mortem eorum habeant annorum numerum computatum. Conc. Tolet. ix, 431. Scripturarum sanctarum et canonum cognitionem habent. Conc. Tolet. iv, 376. Si de ecclesiæ suis ad alias migraverint, a communitate arceantur, donec redeant. Epist. Damasi. ad Paulinum Antiochen., 2. Si incontinentes sint, ecclesiastico bonore priveantur. Epist. Innocent. ad Exuper., 16, et epist. Siriceti ad Eumen., 5. Utrum audeant ministri hi qui preuentiani accipiunt in sacerdotio constituti. Conc. Tolet. xiii, 321. Vide Presbyter, Prebyter.

Sacerdotium. Ignoris non detur. Epist. Siriceti ad divers. episcop., 10. Nullum laicorum licet ad ecclesiasticos ordinis, praetermisso canonicum praefixa tempore, aut per sacra regalia aut per consensum cleri vel plebis, vel per electionem assensionemque pontificum, ad summum sacerdotium aspurre vel provehi. Conc. Barciu. ii, 657. Quicunque ad sacerdotium, vel viduarum mariti, vel bateantes numero

roga conjuga promoti fuerint, ab omnibus ecclesiasticis officiis absuntur. Epist. Leonis ad universos episcopos, 101. Quicunque pro percipienda sacerdotii dignitate quodlibet premium fuerit detetus obtulisse, anathematis si probrio condemnatur. Conc. Tolet. vii, 155. Quoniam de conjugi ad sacerdotium promoveantur. Conc. Arelat. ii, 199. Repudiatarum mariti ad sacerdotium non promoveantur. Conc. Arelat. iii, 204.

Sacraenta. Mali bona ministrando, sibi tantummodo nocent, nec Ecclesia sacramenta connaculaunt. E. ist. Anastas. ad Anastas imper., 139. Ne quidquid premii pro divinis sacramentis accipiat. Conc. Tolet. xi, 480.

Sacrificium. Panis et calix tantum in sacrificio offeratur. Conc. Carthag. vi, 131.

Sancti. Veraciter dicunt: *Dimitte nobis debita nostra.* Conc. Milevit. 181. —Sancti Patres. Ubi nulla perurgit necessitas, constituta Patrum serventur. Decret. Gelasii general., 130.

Sanctimoniales. Non velentur ante quadragesimum etatis annum. Conc. Agath., 254, et Cæsar. i, 503. Religiose puellæ virorum familiaritatem non habeant. Conc. Tolet. i, 325.

Scenici. Si conversi tuerintur, reconciliatio eis non negetur. Conc. Carthag. iii, 152.

Scriptura sacra. Nihil in ecclasia legatur præter scripturas sacras. Conc. eod., 137.

Sedes apostolica Extra conscientiam sedis apostolicae, hoc est, primatis, nemo audeat ordinare. Conc. Telet., 191. Numerus apostolicarum sedium. Decret. Hormisd., 164.

Seditiones. Seditiones nunquam sunt ordinandi clerici. Conc. Agath., 245.

Seditiosi. Qui ecclesiis vel earum cultoribus, id est, sacerdotibus, seditionis existiterint, ab Ecclesia Dei segregentur. Conc. Regieus., 216.

Senes. Honorandi sunt. Conc. Carthag. iv, 150.

Sepulcra. Honorificentia martyrum sepulcris debita. Conc. Carthag. i, 115.

Servi. Servus. Ad clericorum accusationem non admittantur. Conc. Carthag. vii, 179. Ad ecclesiam confringentes a corporalibus tantum supplicis excusentur. Conc. Epan., 266. Domini idolatriam servis prohibetur. Conc. Tolet. iii, 352. Fili qui ab episcopo usque ad subdiaconum progrebat lucerint, in servitio ejus ecclesia de cuius ministri ignominia nati sunt, jure perenni manebunt. Conc. Tolet. ix, 452. Non debere se cum occasione religiosis dominum suum contempnere. Conc. Gangr., 29. Nullus ex sacerdotibus, levitis, vel ex catholicorum cuncto, audeat maiuscula Christiana Iudeus vel gentilibus venire. Conc. Tolet. x, 460. Qui servos suos extra iudicem cernerant, eis immunitentur. Conc. Agath., 212. Qui servum proprium sine conscientia judicis occiderit, excommunicatione bimillii effusionem sanguinis expiat. Conc. Epan., 263. Servi alieni in clero non suscipiantur. Conc. Bracar. ii, 622. Servi ecclesie qualiter ab episcopo manutinatur. Conc. Agath., 251. Servi fisci, qui ecclesias construunt, dolem facient, et a principiis confirmantur. Conc. Tolet. iii, 352.

Servi non ordinantur. Conc. Arvern. ii, 274, et Aurel. ii, 259. Servi sub obtenu religiosis non recipiantur in clero vel in monasterio. Decr. Gelas., 159.

gener., 132. Servos ecclesie fugitivos vendere licet episcopo. Conc. Agath., 239. Servus ecclesie, ab episcopo manu cisis, a patrocinio ecclesie nunquam discusat. Conc. Tol. i, m. 350.

Signa. Qui duodecim signa, quæ mathematici observant, et corpus unum distinguunt, dominantur. Epist. Le ii, pap. ad Thib. Astur., 94.

Simona. Ne premissione munierunt honoris gratia venundetur. Conc. Bracar. iii, 634. Nullus hi norem premis accepit. Epist. Symmach. ad Caesar., 110. Si laici vel monachi per præmium ordinantur, dantem et accipientem Simonis magi crimen involvat. Decret. Gelas. gener., 134.

Simplicius. Decreta papæ Simplicii directa ad Zeuonem Hispanensem, de commissa vice apostolicae sedis, 124.

Siricius papa. Ejus epistola ad diversos episcopos adversus Jovinianum haereticum, 8, 9. Ejus epistola ad Eu-mer. Tarragon., 3.

Sisbertus. De ejus damnatione. Conc. Tolet. xvi, 573.

Sodomites. Eorum qui irrationaliter viverunt penitentia. Conc. Aeyr., 21. Si episcopus, presbyt. r. aut diaconus, fuerit sodomita, de proprio honoris gradu dejectus perpetui exsilii manebit damnatione percusus; si vero coiubaret ordinis, gradus, sive persona, ab omni Christiani rite sint alieni caterva. Conc. Tolet. xvi, 570.

Sortilégia. Sortilegia vel auguria observantes ab Ecclesia separantur. Conc. Agath., 238.

Spectacula. Clericorum illi ad spectacula non accedant. Conc. Carthag. iii, 129. Non licet sacerdotibus vel clericis spectaculis interesse. Conc. Bracar. ii, 624.

Spiritus sanctus. Qui filios reprobationis ex sancto Spiritu dicunt esse conceptos, dominantur. Epist. Leon. ad Thurib. Asturic., 92.

Sponsi. Qualiter benedicantur. Conc. Carthag. iv, 145.

Subdiaconi. Eorum ministeria. Conc. L. odc., 55. Nullus a subdiaconatu et supra cum extranea habitat muliere. Conc. Tolet. ii, 330. Quemadmodum constituantur. Conc. Carthag. iv, 141. Si subdi. conus secundam duxerit uxorem, Apostolum non legit. Conc. Bracar. ii, 622. Si defuncta uxore aliam duxerit, ostiarius fiat. Conc. Tolet. i, 322. Subdiacones carnis immunditia sordidat, aut novis uxoriibus copulati, sub penitentia oneribus usque ad extremum vitæ monasteriis religentur. Conc. Tolet. viii, 433. Tam subdiaconos quam ostiarius vel reliqui servitium sanctæ ecclesiæ consuetum absque ulla desidia implant et senioribus vela ad ostium sublevant. Conc. Narbon., 662.

Suicidae. Eorum qui sibi ipsis inferrunt mortem nulli in oblatione comemoratio fiat. Conc. Bracar. i, 604. Vide Homicide.

Suumilau. Exsecratio Suumilanis et conjugis ac prolis ejus. Conc. Tolet. iv, 387.

Supersticio. Non licet medicinaliæ herbas cum aliqua observatione colligere. Conc. Bracar. ii, 626.

Symbolum. Symbolum fidei in magno Nicæo concilio editum, 7. Symbolum Nicæni concilii. Conc. Constant. ii, 65. Symbolum sanctorum Patrum Constantinopolii congregatorum, Conc. eod., 65.

Symmachus. Epistola ad Cæsarium, 159.

Synodus. Fide Concilia et Concilium.

T

Testes. Falsi, prout sit crimen, absuntur. Conc. Elberit., 213. Quæ personæ adversus clericos ad testimoniū non admittantur. Conc. Carthag. vii, 179. Testes falsi a communione ecclesiastica submoveantur. Conc. Agath., 257.

Tendulfus. De Tendulli Ma'atana ecclesiæ episcopi querimoniis adversus reliquos episcopos pro quibusdam parocesis. Conc. Hispal. ii, 65.

Theatrici. Quandiu agunt excommunicantur. Conc. Arelat. i, 193, et Arelat. ii, 203.

Tiberianus. De Aggaro et Tiberiano qui ex laicis fuerunt ordinati. Epist. Leons. ad Africanos, 115.

Toletum. Constitutio Carthaginensis sacerdotum in Toletana urbe apud sanctissimum ejusdem Ecclesiæ auctoritatem. Conc. Tolet. xii, 307.

Tonsura. De qualitate tonsuræ a canicis clericis vel lectoribus habenda. Conc. Tolet. iv, 379.

Translations. Episcopus, sive presbyter, vel diaconus, de interiori civitate non transeat ad majorem. Conc. Bracar. ii, 614. Non licet fieri translationes e. episcoporum. Conc. Carthag. iii, 153.

Trubata. De tributorum principali relaxatione in plebe. Conc. Tolet. xii, 515.

Trinitas sanctissima. Et credatur, et præbicitur. Conc. Carthag. ii, 121. De mysterio Trinitatis, et quid personæ, quid designetur substantia. Decret. Hormisd., ad Justinum imper., 111. Ejus unitatis declaratio ac confessio. Epist. Damasi ad Paulinum, 2. Qui Dominum Deum pro Patre credunt fuisse dominantur. Epist. Leon. ad Thurib. Asturic., 91.

U

Ultores. Ultores injuriarum suarum numerum sunt ordinandi clerici. Conc. Agath., 245.

Usura. Clericus nec suo nec alieno nomine seu exercet. Epist. Leon. ad universos episcopos, 101. Usuras non sol. in clericis exigere non debent, sed ne laici Christiani. Epist. Leon. ad universos episcopos, 101.

Usurarii. Fenerator depositus de gradu suo alienus habeatur a clero. Conc. Bracar. ii, 631. Usurarii clerici degradentur, laici ab ecclesia projiciantur. Conc. Elberit., 285. Numquam sunt ordinandi clerici. Conc. Agath., 245.

V

Vagi. Vagi corrigitur. Conc. Tolet. vi, 417.

Valentinianus et Martianus. Eorum editio in confirmationem concilii Chalcedonensis, et damnationem hereticorum. Conc. Chalced., 106, 107, 110.

Vasa sacra. Vasa Domino sacra humanis usibus non servavit. Conc. Bracar. iii, 622.

Venitio. Rei ecclesiastice venditio, ab episcopo absque subscriptione clericorum fac a, irrita sit. Conc. Carthag. iv, 145. Non debere presbyteros ecclesiastica vendere. Conc. Aeyr., 21.

Vidua. Cum extraneis personis non habitent. Conc. Carthag. i, 116. Causa vidua nuptus ad ordinem clericatus non permittatur. Epist. Siquid. ad Euseb. episc., 2. De his qui viduas aut dimisces docuit aut in malis coiunctioni mixti sunt. Conc. Bracar. ii, 619. De protractione ac teste religiosorum viduarum.

Conc. Tolet. x, 453. De remotis excusationibus viduarum transgressionem religionis sequentur. Conc. eod., 459. De viduis clericorum. Conc. Brac-r. ii, 619. Discretio viduarum secularium et sanctuorum. Conc. Tolet. iv, 382. *Vidua non velentur.* Decret. Gelas. gener., 132. Viduae non velentur; sed si professam continentiam proposito mulato calcaverint, i.e. pro se ratione Domino reddant. Decret. eod., 134. Quales ad baptismi ministerium ordinantur. Conc. Carthag. iv, 145. Quæ stipendio Ecclesie sustentatur in Dei opere assidua esse debent. Conc. Carthag. iv, 152. Si religiosa habita apparuerit et ad secularres nuptias postea transierit, dationem habebunt. Conc. eod., ibid. Simplici Ecclesie sustentatur. Conc. eod., ibid. Viduae vel virgines professæ continentiam ultra non nubant Epist. Synimach. ad Caesar., 140. Viduis pro castitate violentum nullus intereat. Conc. Tolet. vi, 350. Feminae, quæ viduitatem professæ sunt coram episcopo, eam servare tenentur Conc. Arausic. 223.

Vigilii. Epistola ad Prostutum episcopum, 154.

Virgines. Virgo. Ante viginti quinque annos non consecrantur. Conc. Carthag. iii, 127. Virgines consecratae, quæ cum earum raptoribus habilitate consenserint, a communione ecclesiastica repellantur. Conc. Aurel. ii, 230. De virginibus quæ infra viginti quinque annos necessitate cogente velantur. Conc. Milevit., 189. De virginibus sacris quæ vim barbaricam pertulerunt. Epist. Leon. ad Africanos, 115. Qui se sacris virginibus sociant, et fuerint incesta commiscent, communicare non possunt, nisi penitentiam publicam gesserint. Decret. Gelas. gener., 134. Qnomodo sunt custodienda. Conc. Carthag. iii, 132. Virgines infra viginti quinque annos, necessitate cogente, velari possunt. Conc. Milevit., 189. Virgines, nisi in epiphania, in albis paucibus aut in apostolorum natalibus, non velentur. Decret. Gelas. gener., 132. Si propositum non servent, comunitio eis denegetur, nisi in articulo mortis. Epist. Stricii ad Eumer., 5. Virgines vel viduae professæ continentiam ultra non nubant Epist. Synimach. ad Caesar., 140. Virgo non velata si deviaverit, ad penitentiam admittatur.

Epist. Innocent. ad Victoric., 15. Virgo sacrata si nupta vel corrupta fuerit, ad penitentiam non admittatur, nisi de hac vita discesserit in cui se junxit. Epist. ejusdem, ad eum, ibid. Virgo sanctimonialis quomodo induenda sit. Conc. Carthag. iv, 142.

Virginitas. Hi qui pro virginitate superbiunt anathema sint. Conc. Gangr., 30. Qui virginitatem profiteantur, si prævaricaverint, inter digamos haberi debent. Conc. Ancyrit., 22.

Votum. Viri ac feminæ sacram promissum transgredientes superiori sententia condemnantur. Conc. Tolet. vi, 404.

X

Xenodochium. De conservatione xenodochii Lugdunensis. Conc. Arvern. ii, 277.

Z

Zosimus papa. Ejus epistola ad clerum Ravennensem, 37. Ejus epistola ad Hesychium Salonicum episcopum, 36.

ORDO RERUM QUE IN HOC TOMO CONTINENTUR.

Patrologiae editoris monitum.	9
Françiscus Antonius Gonzalez lectori.	<i>Ibid.</i>
EXCERPTA CANONUM.	23
Liber primus. — De institutionibus clericorum.	<i>Ibid.</i>
Liber. ii. — De institutionibus monasteriorum et monachorum, atque ordinibus penitentium.	45
Liber. iii. — De institutionibus judiciorum et gubernaculis rerum.	51
Liber. iv. — De institutionibus officiorum et ordine baptizandi.	63
Liber. v. — De diversitatibus nupliarum et scelere flagitorum.	73
Liber. vi. — De generalibus regulis clericorum ceterorumque Christianorum, et regimine principali.	77
Liber. vii. — De honestate et negotiis principiis.	79
Liber. viii. — De Deo, et de his quæ sunt credenda de illo.	81
Liber. ix. — De abdicatione hereticorum, et usibus eorum.	83
Liber. x. — De idolatria et cultoribus ejus, ac de scriptis pacis et muniberis missis.	87
Præfatio.	91
GRÆCORUM CONCILIA.	93
Concilium Nicœnum, <i>ibid.</i> — Ancyritanum, 103. — Neocæsariense, 109. — Gangrense, 111. — Sardicense, 115. — Antiochenum, 121. — Laodicenum, 129. — Constantiopolitanum primum, 133. — Constantinopolitanum secundum, 137. — Ephesenum, 151. — Chalcedonense, 161.	
AFRICÆ CONCILIA.	179
Concilium Carthaginense primum, <i>ibid.</i> — Carthaginense secundum, 183. — Carthaginense tertium, 189. — Carthaginense quartum, 199. — Carthaginense quintum, 209. — Carthaginense sextum, 211. — Carthaginense septimum, 227. — Concilium Milevitani, 229. — Teleptense, 235.	
GAI LIAE CONCILIA.	237
Concilium Arelatense primum, <i>ibid.</i> — Arelatense secundum, 211. — Arelatense tertium, 243. — Valentini, 245. — Tauritanum, 247. — Regiense, 249. — Arausicanum, 253. — Vasense primum, 259. — Vasense secundum, 261. — Agathense, 263. — Aurelianense primum, 273. — Aurelianense secundum, 277. — Epauense, 287. — Carpontorale, 289. — Arvernense, 291. — Arvernense tertiudum, 293.	
CONCILIA HISPANIE.	301
Concilium Eliberitanum, <i>ibid.</i> — Terracotonense, 309. — Gerundense, 313. — Cesarau-gustanum secundum, 317. — Cesarau-gustanum tertium, <i>ibid.</i> — Herdense, 321. — Valletanum, 325. — Toletanum, 327. — Toletanum secundum, 335. — Toletanum tertium, 341. — Toletanum quartum, 363. — Toletanum quintum, 389. — Toletanum sextum, 393. — Toletanum septimum, 403. — Toletanum octavum, 411. — Toletanum nonum, 435. — Toletanum decimum, 439. — Toletanum undecimum, 451. — Toletanum duodecimum, 467. — Toletanum decimum tertium, 487. — Toletanum decimum quartum, 505. — Toletanum decimum quinatum, 509. — Toletanum decimum sextum, 527. — Toletanum decimum septimum, 551. — Bracarense primum, 561. — Bracarense secundum, 568. — Bracarense tertium, 585. — Hispanense primum, 591. — Hispanense secundum, 593. — Barcinonense primum, 607. — Barcinonense secundum, 609. — Oscense, 617. — Egarensis, <i>ibid.</i> — Emeritense, 615.	
EPISTOLÆ DECRETALES.	627
Epistola Damasi papæ ad Paulinum episc. Antiochenum, <i>ibid.</i> — Ejusdem ad eudem, <i>ibid.</i> — Sircii papæ ad Eumerum episc. Tarraconensem, 629. — Ejusdem ad diversos episcopos, adversus Jovinianum hereticum ejusque socios ab Ecclesie unitate removendos, 637. — Ejusdem ad diversos episcopos, ut indignus nullus officiatur episcopus, <i>ibid.</i> — Innocentii papæ ad De entium episcopum, 679. — Ejusdem ad Victoricum episc. Rothomagensem, 643. — Ejusdem ad Exuperium episc. Tolosanum, 617. — Ejusdem ad Felicem episcopam, 631. — Ejusdem ad Maximum et Severum episcopos, 653. — Ejusdem ad Agapum et reliquo episcopos, <i>ibid.</i> — Ejusdem ad Rufum, Gerou-tium et ceteros episcopos per Macedoniam constitutos: de Bachatia et Tauriano dominatus a provincialibus episcopis quorum sententiam sedes apostolica retractare curavit, 653. — Ejusdem ad Florentium episc. Taurinensem: de terminis nomine transferre di, <i>ibid.</i> — Ejusdem ad Probum: Si cuj s uxor abducta fuerit in captivitatem et alteram maritus accepiterit, revente prima, secunda mulier debet excludi, <i>ibid.</i> — Ejusdem ad Aurelium et Augustiuum Africanos episcopos, 657. — Ejusdem ad eudem Aurelium episc. Carthaginensem, <i>ibid.</i> — Ejusdem ad eudem, <i>ibid.</i> — Ejusdem ad Bonifacium presbyterum, 659. — Ejusdem ad Alexandrinum Antiochenum epis., <i>ibid.</i> — Ejusdem ad Maximianum episcopum: de Attico-	

Constantinopolitano episcopo, *ibid.* — Ejusdem ad Alexandrinum episcop. Anno hunc : de pace, 661. — Ejusdem ad eundem, *ibid.* — Ejusdem ad Acacium Bereoë episcopum : de S. Joanne episc. Constantinopolitano, 663. — Ejusdem ad Laurentium Siuensem episcopum : De Bononia, quod Judæi sint comparandi, *ibid.* — Ejusdem ad Iulium et Eusebium cæterosque episcopos, 665. — Ejusdem ad universos episcopos in Tolosa, 671. — Zosini papæ ad Meschicium episc. Salonitanum, 673. — Ejusdem ad clericum Ravennensem, 673. — Boni acii ad Honorium Augustum : supplicatio ut constitutatur a principe quatenus in urbe Roma per ambitum nunquam pontifex ordinetur, *ibid.* — Honorii Augusti ad Bonifacium papam : statuit ut, si deinceps Romæ episcopi ordinati fuerint duo, ambo de civitate pellantur, 677. — Bonifacii papæ ad episcopos Galliarum : de Maximo episcopo diversis criminibus accusato, *ibid.* — Ejusdem ad Hilarium episc. Narbonensem : ut in unaquaque provincia nemo, contemptio metropolitano, episcopus ordinetur, 679. — Celestini papæ ad episcopos Galliarum, *ibid.* — Ejusdem ad eosdem, 682. — Ejusdem ad episcopos per Apuliam et Calabriam, 689. — Leonis papæ ad Eutychetem Constantinopolitanum abbatem, 691. — Ejusdem ad Flavianum episc. Constantinopolitanum, *ibid.* — Flaviani Constantinopolitani episcopi ad Leonem papam, 693. — Leonis ad Flavianum : contra Eutychetum perdidimus, *ibid.* — Petri episcopi Ravennensis ad Eutychetum presbyterum, 701. — Leonis papæ ad Ephesinum synodum, *ibid.* — Leonis papæ ad Theodosium Augustum : de secunda syodo Ephesina, in qua Eutycheti heresis quorundam episcorum pravo intellectu adjuta est, 703. — Ejusdem ad Pulcheriam Augustam : ut secundæ synodi Ephesinae errores in alijs synodo retractentur, 703. — Ejusdem ad eundem, *ibid.* — Ejusdem ad Martinum et Faustum presbyteros : de damnatione Epesiui concilii secundi, 707. — Ejusdem ad Theodosium Augustum : ut id quod de incarnatione Filii Dei ab Anatolio predicator agnoscat, et ut universale concilium in Italia fiat, *ibid.* — Ejusdem ad Pulcheriam Augustam : pro his quæ superius a Theodosio Augusto postulavit, 709. — Ejusdem ad Faustum et Martinum cæterosque presbyteros, 711. — Ejusdem ad Pulcheriam Augustam : gratias ei aguntur quod Nestorianam et Eutychianam heretim fidei defensione destruxerit, *ibid.* — Ejusdem ad Anatolium Constantinopolitanum, 713. — Ejusdem ad Martinum Augustum, cui pro conservatione fidei catholicæ gratulatur, 715. — Ejusdem ad eundem, *ibid.* — Ejusdem ad Anatolium : de his qui hereticorum erroribus metu vel voluntate implicantur, ut per satisfactionem ab Ecclesia suscipiantur, et ut hereticoru nomina ad altare non reterentur, 717. — Ejusdem ad Martinum Augustum : de directa vicis sua legatione Constantinopolim pro Chalcedonensi concilio faciendo, *ibid.* — Ejusdem ad synodum Chalcedonensem, quam horatur ut secundum Scripturas sacras cuncta disponat, 719. — Ejusdem ad Martinum Augustum, de cuius gratulatur fide, que in Chalcedoneus concilio gesta est de Anatolio Constantinopolitano, qui in eodem concilio Alexandrinam et Antiochenam Ecclesias contra constituta Nicæna per ambitum sibi met voluit subjungere, 721. — Ejusdem ad Anatolium, quem primum laudat de fide in Chalcedonensi concilio, deinde arguit quod,

contra Nicænam synodum, Alexandrinam atque Antiochenam Ecclesias sibi subdere voluisse, 723. — Ejusdem ad Martinum Augustum, cui gratias agit quod per Chalcedonense concilium p-x Ecclesiæ catholicæ reddit: sit, 725. — Ejusdem ad eundem : de Proterio Alexandrinico episcopo ut priorum suorum decreta conservet; et imperatores rogat ut epistolam ad Flavianum missam Alexandrinam Ecclesiam destinaret, 727. — Ejusdem ad eundem, cui scribit de exilio Eutychetis, ut ad secretiora loca eum transferat, 729. — Ejusdem ad Leouem Augustum : de blasphemis Nestorii et Eutychetis eorumque digno anathemate, 731. — Ejusdem ad Thiburium Asturicensem episcopum, 745. — Ejusdem ad episcopos per Italiæ constitutos : de eo quod plurimi Manicheorum ab urbe Roma dejecti sunt, 753. — Ejusdem ad episcopos per Siciliam, 755. — Ejusdem ad universos episcopos, 761. — Ejusdem ad Januarium episcopum : quod omnis cu uilibet ordinis clericus, qui se hereticas communioni miscuerit, si ad Ecclesiam regis sus fuerit, in eo gradu quo erat sine promotione permaneat, 763. — Ejusdem ad Rusticum Narbonensem, *ibid.* — Ejusdem ad Anastasium Thessalonicensem episcop., 767. — Ejusdem ad Nicetianum Aquileensem episcop., 773. — Ejusdem ad Africanos episcopos, 775. — Ejusdem ad Theodorum Forouhiensem episcopum : ut his qui in exitu sunt penitentia et communio non negetur, 779. — Ejusdem ad Leonem Ravennensem episcopum, 781. — Ejusdem ad Dioscorum Alexandrinum episcopum, 785. — Ejusdem ad episcopos per Campaniam, 785. — Decretum synodale Hilarii papæ, *ibid.* — Epistola ejusdem ad Ascanium et ad universitatem Tarracensis provincie episcopos, 787. — Ejusdem ad eundem, 789. — Simplicii papæ ad Zenonem Hispanensem episcopum, 791. — Acacii episcopi Constantinopolitanum ad Simplicium papam, 791. — Felicis ad episcopos per Siciliam, 793. — Ejusdem ad Acacium, 793. — Ejusdem ad Zenonem episcopum, 797. — Gelasii papæ ad universos episcopos per Lucaniam, Britios et Sicilianos constitutos, *ibid.* — Ejusdem ad Sicilienses episcopos, 801. — Anastasii papæ ad Anastasium imperatorem, 807. — Symmachi papæ ad Cæsarium episcopum, 811. — Hormisdæ papæ ad Justinum imperatorem, *ibid.* — Justini imperatoris ad Hormisdanum, 815. — Joannis Constantinopolitanus episcopi, qui ana hemeratiz Nestorium atque Eutychetum, reliquorumque hereticorum blasphemias, 817. — Hormisdæ papæ ad Joannem episcopum Illicitæ Ecclesie, *ibid.* — Ejusdem ad eundem, 819. — Ejusdem ad episcopos per Hispaniam constitutos, *ibid.* — Ejusdem ad eundem, 823. — Ejusdem ad Sallustium Hispanensem episcopum, 827. — Ejusdem ad episcopos Baetis provincie, *ibid.* — Vigilius papæ ad Proculum episcopum, 829. — Gregorii papæ ad Leopoldum episcopum Hispanensem, 831. — Ejusdem ad eundem, 833. — Ejusdem ad eundem, 835. — Ejusdem ad Recaredum regem Gothorum, *ibid.* — Concilium Romanum tempore Gregorii papæ primi, 839. — Praeceptum S. Gregorii papæ Rectoribus Siciliae datum, 841. — Decretale in urbe Roma ad Horniida papæ editum, 845.

PRÆFATIO HISTORICO-CRITICA in veram et genuinam collectionem veterum canonicum Ecclesie Hispanæ, auctore Carolo de LA SERNA SANTANDER, 849,

INDEX PRÆCIPUORUM SACRÆ SCRIPTURÆ LOCORUM

QUI IN OPERIBUS S. ISIDORI HISPALENSIS OCCURRUNT.

GENESIS.

CAP. I. — *Vers. 1 et 2.* In principio fecit Deus cœlum et terram, et spiritus Dei serrebatur super aquas, vi, 11. — *3.* Fiat lux, ii, 398; vi, 133 et 141. — *5.* Factum est vespero, et manu eius unus, iii, 219. — *6.* Fiat firmamentum, et vocatum est firmamentum cœlum, iii, 316; vi, 136. — *10.* Congregationes aquarum vocavit maria, iv, 123; vi, 602. — *14.* Et sicut in signis, et tempora, et dies, vii, 15. — *26.* Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, vi, 8, 11, 141 et 207. — *28.* Et benedixit eis dominus: Crescite, et multiplicamini, iii, 45. — *28.* Crescite, et multiplicamini, et replete terram, et subicie eam. — *39.* Lignum fructiferum, etc., vi, 412; Dominium piscibus maris, et voluntibus coeli, vi, 607. — *31.* Fecit Deus omnia bona, iii, 337.

CAP. II. — *6.* Et fons ascendebat de terra irrigans universam superficiem terra, vi, 306. — *8* Plantaverat autem dominus Deus paradisum a principio, in quo constituit hominem, quem formaverat, vi, 603. — *16.* Ex omni ligno paradisi comedere, vi, 606. — *18.* Non est bonus, esse hominem solam, faciamus ei adjutorium simile, iii, 436. — *22.* Et formavit eam in mulierem, iv, 27. — *23.* Erat ambo nudi, et non confundebantur, iii, 328.

CAP. III. — *1.* Serpens autem erat sapientior omnibus percoribus tetra, iv, 71. — *2.* De fructu lignorum que sunt in paradyso vescimur, vi, 606. — *16.* In dolore et morore paries illos, vi, 452. — *Ibid.* Conversio tua ad virum tuum, et ipse tui dominabitur, vi, 437. — *23.* Et erit illum dominus deus de paradyso... atque versatim ad custodiendam viam ligni vite, vi, 607.

CAP. IV. — *1.* Et cognovit adam mulierem suam, et conceperit, et peperit filium, vi, 452. — *7.* Si recte offeras, et non recte dividas, vii, 241. — *26.* Tunc initium fuit invocandi nomen domini, iii, 318.

CAP. V. — *29.* Iste requiescere nos faciet ab omnibus operibus nostris, iii, 219.

CAP. VII. — *11.* Et cataractæ coeli apertæ sunt, et facta est pluvia quadraginta diebus et quadraginta noctibus, vi, 488.

CAP. XI. — *1.* Et erat omnis terra labium unum, et vox una omnibus erat, vi, 171.

CAP. XIII. — *1.* Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, i, 6; vi, 250.

CAP. XIII. — *8.* Non sit rixa inter me et te, et inter pastores meos, quia omnes fratres nos sumus, iii, 445.

CAP. XV. — *6.* Credidit deo, et reputatum est ei ad justitiam, vi, 104.

CAP. XVI. — *11.* Et vocavit nomen ejus israel, quia exaudiuit eum deus, iii, 320.

CAP. XVII. — *5.* Erit nomen tuum abraham, quia patrem multitudinem gentium posui te, iii, 326. — *16.* Dabo tibi ex sara filium... Et erit in gentes, sed et reges populorum erunt ex ea, iii, 320.

CAP. XIX. — *21.* Et pluit dominus super sodomam et gomorrham sulphur, et ignem a domino, vi, 9.

CAP. XXII. — *12.* Ne iujicias meum tuum in puerum, iii, 333; vi, 18. — *18.* In scutine tuo benedicent omnes gentes, ii, 127; vi, 18.

CAP. XXVII. — *36.* Juste vocatum est nomen ejus jacob: supplavit enim me ecce secundo, iii, 328.

CAP. XXVIII. — *17.* Vere hic domus dei est, et porta coeli, iv, 198.

CAP. XXIX. — *32.* Quia videt deus humilitatem meam, iii, 326. — *33.* Quia exaudiuit me deus, iii, 326. — *34.* Nunc mecum eris vir meus, quia peperi et tres filios, iii, 327. — *35.* Nunc super hoc conditor domino, iii, 327.

CAP. XXX. — *6.* Judicavit me dominus, et exaudiens dedit mihi filium, iii, 327. — *8.* Deus habitare me fecit habitat nem cum sorore mea, iii, 327. — *11.* In fortuna, iii, 327. — *15.* Beata ego, et beatificant me mulieres, iii, 327. — *18.* Deus dedit mercedem meam, iii, 327. — *20.* Habitavit me cum vir meus, iii, 327.

CAP. XXXI. — *13.* Et dixit angelus deo: Ego sum deus, cui unxi titulum, et vocasti nomen, v, 547.

CAP. XXXII. — *21.* Vir qui cum jacob luctabat inihi, v, 122. — *30.* Vidi dominum, et salva facta est anima mea, iii, 326.

CAP. XLIX. — *3.* Recubans dormivit, ut leo, et ut catulus

leonis. quis suscitabit eum? vi, 50. — *10.* Non deficit principes ex iuda, nec dux de felinoribus eius, donec viciat qui mittendus es: Et ipse erit expectatio gentium, vi, 19 et 70. — *11.* Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uxoris pallium suum, ii, 528.

EXODUS.

CAP. III. — *Vers. 5.* Solve corrugiam calceamenti tui; locus enim in quo stas terra sancta est, v, 531.

CAP. VIII. — *19.* Hic dignus deo est, iii, 521.

CAP. XIII. — *18.* Ad mare ascenderunt filii israel de egypto, iv, 520.

CAP. XV. — *1.* Cantemus domino, gloriose enim honorificatus est, vi, 367.

CAP. XVI. — *26.* Sex diebus colligetis manna, in die sument sexto duplum colligetis, vi, 391.

CAP. XIX. — *3.* Moyses ascendit in montem, et dominus descendit, vi, 290.

CAP. XXII. — *20.* Ecce ego mitto angelum meum... et est nomen meum in illo, ii, 527; et vi, 3.

CAP. XIX. — *4.* Acripe aaron, et filios ejus, et applicabis ad osculum tabernaculi testimonii... eruntque sacerdotes mili religione perpetua, v, 417.

CAP. XXX. — *25.* Sumo tibi aroma prima, et oleum de olivetis... Hoc oleum unctionis saeculum erit mihi in generationes vestras, vi, 109.

CAP. XXXI. — *18.* Digitus deo scripta, iii, 509.

CAP. XXXIII. — *20.* Nemo videbit faciem meam, vi, 618,

LEVITICUS.

CAP. XIX. — *Vers. 15.* Non accipias personam in iudicio, vi, 347. — *23.* Quando ingressi fueritis in terram, et planaveritis in ea ligna pomifera.... Nec edetis ex his, v, 463.

CAP. XXIII. — *27.* Lequere filios israel, dicens: Decimo die mensis septimi.... Peribit anima illa de populo suo, vi, 407.

CAP. XXV. — *8.* Numerabis tibi septem hebdomadas sanctorum, vi, 16.

CAP. XXVI. — *In ambulabo.* et ero in illis, et ipsi erunt mihi populus, et ego ero illi, deus, i, 59. — *19.* Ponam cœlum vobis æreum, terram ferream, vi, 87.

NUMERI.

CAP. VI. — *Vers. 24.* Sic benedices populum meum, et ego benedic illos... Altollat dominus faciem suam super te, et det tibi pacem, vi, 583.

CAP. XIV. — *21.* Propitius ero illi: verumtamen vive ego, et vivit nomen meum, quia impletur gloria mea omnis terra, vi, 68.

DEUTERONOMIUM.

CAP. I. — *Vers. 17.* Non accipias personam in iudicio, vi, 347.

CAP. VI. — *4.* Audi, israel: dominus deus tuus, deus unus est, ii, 477; iii, 560; vi, 10.

CAP. XI. — *14.* Dabo vobis pluviam temporaneam, et serotonam..... Et effundam super terram imbreui, vi, 105.

CAP. XV. — *12.* Si autem emeris fratrem, qui est hebreus, iii, 444.

CAP. XVI. — *9.* Initio mensis hordegris facietis vobis hebdomadas septem, vi, 407.

CAP. XVII. — *11.* Haec via, ambulate in ea, neque ad dexteram, neque ad sinistram declinantes, vi, 310.

CAP. XXII. — *10.* Non arabis in bove, et asino simul, ii, 524.

CAP. XXVIII. — *23.* Erit cœlum super te æreum, et terra subter te terrea, vi, 87. — *24.* Dabit dominus pluviam terræ tue fulvorem: et cenis de cœlo descendat super te, vi, 87. — *44.* Eritis ge tes ad caput, incredulus autem populus ad caudam, vi, 70 et 77. — *66.* Et erit via tua pendens ante oculos tuos, et timebis die, ac nocte, et non credes vita tua, vi, 45 et 80.

CAP. XXX. — *6.* In novissimi diebus circumcidet dominus cor tuum, et cor seminis tui, vi, 98.

CAP. XXXII. — *2.* Expectetur, scilicet pluvia, eloquium meum, et descendant, scilicet ros, verba mea, v, 512. — *6.* Sic plebs fatua, et non sapiens, haec domino restribuisti? vi, 48. — *22.* Ignis exarsit in ira mea, et ardedit usque ad

inferos deorsum, vi, 262. — 32. Uva eorum ava fellis, et torus amaritudinis ipsi, vi, 48. — 39. Ego sum Deus, et nomen est aliud Deus propter me, v, 78.

CAP. XXXIII. — 6. Vivat Ruben, et non moriator, iii, 54. — 9. Qui dicitur patri suo et matri, Nescio vos.... Judicia tua Jacob, et legem tuam, o Israel, v, 311.

JOSUE.

CAP. V. — Vers. 13. Noster es? an adversariorum? vi, 268.

LIBER JUDICUM.

CAP. I. — Vers. 30. Habitavit Chanaaneus in medio Ephraim tributariorum, v, 489.

CAP. III. — 1. Haec sunt gentes quas Dominus dereliquit, ut audiret in eis Israelem, v, 489.

CAP. IV. — 14. De coquente exivit cibus: et de fortia regressa est dulcedo, iii, 63.

RUTH.

CAP. I. — Vers. 16. Quocumque perrexeris, pergamus, iii, 323.

REGUM LIBER I.

CAP. II. — Vers. 10. Ipse judicat extrema terra, vi, 415. — Haec dicit Dominus Deus Israel.... Nequaquam, sed glorificantes me, glorificabo; et qui me spernit, sperneatur, vi, 419.

CAP. IV. — 9. Eamus ad videuentem, iii, 328.

CAP. XVI. — 14. Spiritus Domini malus irruerat in Saul, v, 267.

CAP. XXVI. — 9. quis extendet manum suam in Christum Domini, et innocens erit? ii, 576.

REGUM LIBER II.

CAP. VI. — Vers. 22. Vilis incedam et vilior apparebo ante Deum, qui elegit me, vi, 340.

CAP. VII. — 16. Fidelis erit dominus ejus, et regnum ejus usque in sempiternum coram me, vi, 21 — 18. Seditique coram Domino, iv, 520.

CAP. XXIII. — 1. Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Jacob.... Et sermo ejus per linguam meam, vi, 9.

CAP. X. — 16 et 17. Fecit rex Salomon ducenta senta de auro puro, et trecentas peltas ex auro probato, iv, 387.

REGUM LIBER III.

CAP. XVII. — Vers. 8. Factus est sermo Domini ad Eliam, dicens: Surge, et vade in Sarepta Sidoniorum, et inanebris ibi.... Apparuit ei mulier vidua, et ac epit ab ea escam, et manducavat, vi, 101. — 21. Nunc cognovi, quoniam vir Dei es tu, et verbum Dei in ore tuo verum est, iii, 351.

CAP. XVIII. — 39. Quod cum vidisset omnis populus, eccecidit in faciem suam, et ait: Dominus ipse Deus, iii, 329.

REGUM LIBER IV.

CAP. II. — Vers. 23. Ascende, calve; ascende, calve, v, 132.

CAP. IX. — 37. Et eruat carnes Jezabel, sicut stercus super faciem terre, iii, 325.

CAP. XIX. — 15. Sedere super Cherubim, iii, 299.

PARALIPOMENON LIBER I.

CAP. XVII. — Vers. 3 et seqq. Et factum est verbum Domini ad Nathan, dicens: Vade, et dic servo meo David.... Et nomen ejus erit Urmissimus, vi, 20.

PARALIPOMENON LIBER II.

CAP. XVIII. — Vers. 21. Vadam, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Et Dominus dicit: Vade, et fac ita, et decipies Achab, vi, 610.

ESDRÆ LIBER II.

CAP. IX. — Vers. 1 et seqq. Postquam enim redierunt filii Israel Jerusalenum, et fecerunt sibi tabernaculum latitudinem magnam.... Et adorabant Dominum Deum suum, vi, 408.

TORIAS.

CAP. IV. — Vers. 16. Quod tibi non vis, alteri ne feceris, v, 108.

JOR.

CAP. I. — Vers. 1. Vir erat in terra Hus, nomine Job, iii, 400.

CAP. X. — 10. Nonne vallasti eum, ac domum ejus, omnemque substantiam ejus? vi, 601. — 12. Ecce universa, quæ habet, in manu tua sunt, verum tamen in eum non extendas manum tuam, vi, 601. — 21. Dominus dedit, Dominus abstulit. Quonodo voluit, Dominus fecit: sit nomen Domini benedictum, vi, 601.

CAP. III. — 3. Pererat dies in qua natus sum, iii, 213.

— 10. Quia non clausit portas ventris qui portavit me, vi, 26.

CAP. VII. — 1. Tentatio est enim vita humana super terram, v, 244.

CAP. VIII. — 16. Propter superbiam, quasi leonum capies me, reversusque mirabiliter me crucias, vi, 214.

CAP. XVI. — 11. Exprobantes, et conspuentes, percosserunt maxilam meam, satiati sunt per nos meis, vi, 41. — 13. Confregit me, et posuit me, quasi in signum, circumdedit me, lanceis suis convulveravit lumbos meos, concidit me vulnus super vulnus, vi, 53.

CAP. XIX. — 25 et 26. Credo enim quod Redemptor meus vivit, videbo Deum salvatorem meum, vi, 61.

CAP. XXI. — 13. Ducunt in bonis dies suos, et subito ad inferna descendant, vi, 353, 361.

CAP. XXVI. — 8. Qui suspendit aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum, vi, 597.

CAP. XXVIII. — 20. Sapientiam unde invenies? Latet enim ab oculis hominum, et a volucribus celi absconsa est, vi, 6. — 21. Universorum lignum ipse considerat, vi, 415.

CAP. XXXIII. — 4. Et quia Spiritus Dei est, Spiritus Domini fecit me, et spiraculum omnipotentis vivificavit me, ecce et me, sicut et te fecit Deus, vi, 10. — Ibid. Spiritus Domini fecit me, et spiraculum omnipotentis vivificavit me, vi, 151.

CAP. XXXIV. — 30. Qui regnare facit hypocrita propter peccata populi, vi, 510.

CAP. XXXVII. — 21. Subito aer egitur in nubibus, et veniens transiens fugabit eas, vii, 47.

CAP. XXXVIII. — 2. Quis est iste involvens sententias? ii, 330. — 3. Accinge, sicut vir, lumen tuos, iv, 17. — 32. Et vesperum super filios hominum prodire fact, vi, 588.

CAP. XXXIX. — 5. Quis dimisit ouagrum liberum? et vincula eis quis solvit? vi, 529.

CAP. XL. — 12. Nervi tū scutulorum perspexi, iv, 521. — 13. Ossa ejus fistulae ejus, iv, 521. — 14. Ipse est principium viarum Dei, vi, 133. — 15. Huic monte herbas forunt, iv, 521. — 16. Sub umbra dormit in secreto calami, vi, 521; vi, 213. — 20. Et fons ligatus linguan ejus, iv, 521.

CAP. XLI. — 5 et 9. Per gyrum oculi ejus, sicut palpebra dilucili, iv, 521. — 6. Cor ejus, sicut scuta fusilia, iv, 520. — 10. De ore ejus flumina procedit, iv, 521. — 11. Et de naribus ejus fumis procedit, iv, 521. — 15. Faciem ejus praecepit regestas, iv, 521. — 16. Membra carnium ejus collaretia sunt, iv, 521. — 15. Induratur, quasi lapis, v, 366. — 16. Cum sublatus fuerit, timebunt angelii, et exterriti purgabuntur, vi, 188. — 25. Omnes sublimi videt; et ipse est rex super omnes filios superbiz, vi, 501.

CAP. XLII. — 6. Idecirco ago penitentiam in favilla et cinere, vi, 445. — Ibid. Idecirco ego me reprehendo, et ago penitentiam, iii, 245.

PSALMI.

PSAL. I. — Vers. 4. Tanguani pulvis, quem projicit versus a facie teræ, iv, 213. — 5. Non resurgent impi a iudicio, vi, 212.

PSAL. II. — 1 et 2. Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inaniam.... Adversus Dominum, et adversus Christum ejus, vi, 33. — 7. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.... O hauditu auris obedivit milii, vi, 71. — Ibid. Filius meus es tu, ego hodie genui te, vi, 2. — 8. Pete a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ, vi, 3.

PSAL. III. — 6. Ego dormivi, et requievi, et resurrexi, quis (ad quoniam) suscitavit me, vi, 56. — 8. Dentes peccatorum contrivisti, v, 385.

PSAL. IV. — 7. Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine, vi, 110 et 619. — 9 et 10. In pace dormiam, et requiescam, quoniam tu, Domine, singulariter in spe consuisti me, vi, 56.

PSAL. V. — 7. Perdes eos qui loquuntur mendacium, vi, 252 et 51.

PSAL. VIII. — 6. Minuisti eum paulo minus ab angelis, vi, 14.

PSAL. IX. — 5. Sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam, vi, 538. — 24. Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, vi, 243.

PSAL. XI. — 1. Domine, salvum me fac, quoniam defecit sanctus, v, 235. — 7. Eloquia Domini, eloquia casta, argutum igne examinatum, v, 509.

PSAL. XII. — 6. Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero, v, 282.

PSAL. XV. — 5. Dominus pars hereditatis meæ et calicis mei, v, 488; vi, 413. — 8. Dominus a dextris est mihi, ne commovear, v, 282. — 9. Caro mea requite cet in spe, vi, 520. — 10. Nec dabis sanctum tuum videre corruptio-

INDEX S. SCRIPTURÆ LOCORUM IN OPERIBUS S. ISIDORI OCCURRENTIUM.

vi

nem, i, 529. — *Ibid*. Salutare tuum exspectabo, Domine. Non reliques animam meam in inferno, v, 532. — *Ibid*. Quia non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum idere corruptio. em, vi, 23.

Ps. XVII. — 1. Cum eripiet eum, v, 217. — 8. Resperxit, et commota est, et contremuit terra, vi, 201. — 12. Teuebras latibulum suum, v, 369. — 41. Constitues me in caput gentium, et populus, quem non cognovi, servivit mihi.... Et cl. judicaverunt a semitis suis, vi, 80.

Ps. XVIII. — 4. Non sunt loquela, neque sermones.... Et in fines orbis terræ verba corum, vi, 53 et 62. — 5. Sonus eorum exiit in omnem terram, v, 533. — *Ibid*. Et in omnem terram exiit sonus ejus, et in fines o. bis terræ verba ipsius, v, 317, 456. — 6. Tanquam sponsus pro essit de thalamo suo, vi, 26. — 6. Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo exultavit... Et occursus ejus usque ad summum ejus, vi, 59. — *Ibid*. In sole posuit tabernaculum suum, v, 559.

Ps. XX. — 13. Quoniam pones eos dor. um, v, 511. — 52. Annuntiabitur Dominu generatio ventura, et annuntiabunt eoli justitas ejus, populo, qui nasceretur, quem fecit Dominus, vi, 102.

Ps. XXI. — 7. Ego autem sum vermis, et non homo, v, 576. — 17. Circundederunt me canes multi, concilium malignantium obsecravit me, ii, 529. — 17 et 18. Foderunt manus meas et pedes meos, dum raverunt omnia ossa mea, ii, 529; v, 513. — 18. Foderunt manus meas.... Et divisorerunt sibi vestimenta mea, vi, 170. — *Ibid*. Foderrunt manus meas et pedes meos: diuineraverunt omnia ossa mea, ipsi vero consideraverunt, et conspexerunt me, vi, 46. — 19. Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sorteum, vi, 47. — 28. Renovcentur, et converterunt ad Dominum universi fines terre, v, 353. — 28 et 29. Reminiscentur, et converterunt ad Dominum.... Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium, v, 513; vi, 68.

Ps. XXXIII. — 7. Tollite portas, principes, vestras, et elevamini portas aternales, v, 236. — *Ibid*. Tollite.... Dominus potens in prelio, v, 495; vi, 10. Qui est iste rex gloria? Dominus virtutum, iii, 291.

Ps. XXXVI. — 5. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum, v, 398. — 12. Insurrexerunt in me testes iniqui, et mentita est iniquitas sibi, vi, 40. — 11. Virtutem agito, et confortor cor vestrum, v, 331.

Ps. XXXVII. — 1. Afferite Domino, filii Dei, afferite Domino filios artictum, v, 450. — 2. Gloria et honor Deo, ii, 589. — 5. Vox Domini confringit cedros, v, 510.

Ps. XXXIX. — 12 et 13. Convertisti luctum meum in gaudium nuchi.... Ut cantet tibi gloria mea, et non compungar, v, 550.

Ps. XXXXI. — 1 et 2. Iteat quorū remissa sunt iniqüitates. Heatus vir cui non imputavit Dominus peccatum, v, 331, 421; vi, 461. — 4. Conversus sum in armonia, dum configurit spina.... Quoniam lacui, inveteraverunt omnia ossa mea, dum clamarem tota die, vi, 223. — 9. In te uno et cano maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te, vi, 200.

Ps. XXXXIII. — 6. Verbo Domini erici f. mati suot, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum, vi, 11. — 9. Dicit, et facta sunt; mandavit, et creata sunt, vi, 163.

Ps. XXXXIII. — 1. Semper laus ejus in ore meo, v, 229. — 3. In Domino laudabitur anima mea, vi, 311. — 8. Emittet angelum Dominus in circuitu timentium eum, et eripiet eos, i, 61; vi, 87. — *Ibid*. Non timebit domini sue a frigibus nivis, omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicitibus, i, 61 et 65. — 10. Qui est iste rex gloria? Dominus virtutum, ii, 294.

Ps. XXXIV. — 15. Congregata sunt in me flagella, et ignoravi, vi, 41.

Ps. XXXV. — 10. In lumine tuo videbimus lumen, vi, 75. — 12. Manus peccatorum non moveant me, v, 282.

Ps. XXXVI. — 27. Declina a malo, et fac bonum, vi, 613.

Ps. XXXVII. — 18. Ego in flagella paratus sum, vi, 41.

Ps. XXXVIII. — 3. Vox Domini confringentis cedros, v, 510.

Ps. XXXIX. — 6. Multiplicati sunt super numerum, vi, 177. — 8 et 9. In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam, v, 11.

Ps. XL. — 5. Ego dixi: Domine, miserere mei: sana animam meam, quia peccavi tibi, v, 279. — 9. Numquid qui dormit, non adscicit, ut resurcat? vi, 56. — 10. Qui edebat panes meos, ampliavit adversum me supplantationem, vi, 37. — 11. Tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita me, et retribuam eis, vi, 56.

Ps. XLI. — 8. Abyssus abyssum invocat in voce cataram, vi, 226.

Ps. XI. III. — 6. Inimicos nostros in te ventilabimus cornu, v, 533.

Ps. XLIV. — 1 et 5. Eructavit cor meum verbum inv. num. Speciosas forma præ filii hominum, ii, 527; v, 570 et 535. — 4. Femur potentissime, v, 534. — 7. Sedes tua, Deus, in seculum seculi, virga aquitatis.... Deus tuus oleo lætiæ præ confortibus tuis, vi, 7 et 23. — 8. Dislexisti justitiam, et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus. Deus tuus oleo lætiæ te præ participibus tuis, v, 420. — 10. Circumambita varietate in vestitu deannato, v, 541. — 11 et 12. Filii, audi, et vide, et inclina aures tuas.... Et ipse es Dominus Deus tuus, i, 6; v, 531; vi, 67. — 12. Et acorabit eum ilia Tyri in modis ribis. Vultus tuus deprecabatur omnes divites terre, vi, 168.

Ps. XLVI. — 9. Regnabit Dominus super omnes gentes, Deus sedet super sedem sanctam tuam, vi, 60.

Ps. XI. VIII. — 5. Inlinabit ad similitudinem aurora, aperiens in psalterio a signata mea, vi, 102.

Ps. XI. IX. — 3. Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit, vi, 15 et 65. — 4. Advocabit coram desursum... Quoniam Deus judex est, vi, 63.

Ps. L. — 5. Et peccatum meum ante me est semper, vi, 23 et 44. — 6. Tibi soli peccavi... vincas, cum jud caris, vi, 58. — 7. Ecce in ini. punitibus conceptus sum, et in peccatis peperit me mater mea, v, 84. — 9. Asperges me hyssopo, et mundabor, vi, 48. *Ib*. Lavabis me, et super nim. dealabor, vi, 54. — 19. Sa. r. scilicet euui Deo spiritus contrubustus, v, 406 et 418.

Ps. LIV. — 14. Tu vero homo unanimis, dux meus, et nos tus mens, qui simul mecum dulces capiebas cibos, vi, 57.

Ps. LVII. — 11. Lætabitur justus, cum videat vindictam iniquorum, manus suas lavabit in sanguine peccatorum, vi, 363.

Ps. LVIII. — 12. Ne occideris eos, nequando obliviscanatur populi mali tuis: disperge illos in virtute tua, et deponere eos, v, 228.

Ps. LXI. — 12. Seine locutus est Deus, duo hæc audivit, iii, 592.

Ps. LXII. — 1. Sitivit in te anima mea, quia multipliciter et caro mea, vi, 256.

Ps. LXV. Ne dederis in motu pedes meos, v, 262. — 12. Transiimus per ignem, et aquam, et in luxuriam refrigerium... Quoniam Deus judex est, vi, 63.

Ps. LXVI. — 7. Dabit et celi iubent, et terra dobit fructu sua, vi, 25 et 388.

Ps. LXVII. — 18. Cursus Dei decem millibus multiplex millia latitentium, v, 234. — 19. Ascendit in altum, cepit captivitatem, delit dona hominibus, vi, 59, 61 et 600. — 21. Deus noster, Deus salvos faciet nos, et Domini mors, et Domini exitus mortis, vi, 50. — 25. Visi sunt ingressus tui, Deus, ingressus Deli regis, vi, 53 et 59. — 32. Adiutoria oraverunt manus ejus Deo, vi, 76.

Ps. LXVIII. — 8. Benedictat nos Deus, Deus noster, benedic nos Deus, vi, 25. — 19. Propter inimicos meos eripe me, vi, 286. — 22. Dederunt in escam meam fel, et in siti mei potaverunt me acetio, vi, 162. — 24. Obscurerunt oculi eorum, ne videant, et dorsum eorum semper industra, v, 482. — 25. Effunde iram tuam in gentes que te non honoraverunt, vi, 216. — 27. Super dolorem vulnerum meorum addiderunt, vi, 36.

Ps. LXX. — 15. Quia non cognovi literaturam, introibo in potentias Domini, vi, 298. — 18. Donec annuntiabim bra. chium tuum generationem omni, quæ ventura est, potentiae tuam, Deus, vi, 102.

Ps. LXXI. — 7. Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis, donec extollatur luna, vi, 61. — 8. Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terre, vi, 71. — 11. Omnes de Saba vendient, et dabunt ei de auro Arabiæ, vi, 28. — Ante solem permanet nomen ejus, et ante lunam sedes ejus. Et benedicentur in eo omnes tribus terre, omnes gentes magnificabunt eum, vi, 5, 19, 71. — 19. Implebitur gloria ejus omnis terra, v, 538.

Ps. LXXIII. — 11. Ut quid avertis faciem tuam de medio sinu tuo? v, 364. — 18. Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua, v, 392. — 20. Deus autem rex noster ante sæcula operatus est salutem in medio terre, vi, 64.

Ps. LXXV. — 6. Dormierunt somnum suum, et nihil inventerunt, vi, 388.

Ps. LXXVI. — 1. Attende, populi mei, legem meam, loquar propositiones ab initio, vi, 102. — 24. Et pluit illis manna ad manducandum: et panem coeli dedit eis, vi, 588. — 49. Inmissiones per angelos malos, vi, 211.

Ps. LXXIX. — 2. Qui sedes super Cherubim, m, 316; vi, 587. — 4. Ostende nobis faciem tuam, vi, 209. — 16. Apper. de silva, vi, 87.

Ps. LXXX. — 4. Tuta canite initio mensis, in die last-

gui solemnitatis vestrie, iii, 157, 277. — 7. Manus ejus in cophino servierunt, iv, 505.

Ps. LXXII. — 1. Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem Deos discerit, vi, 327. — 6. Ego dixi: Dis estis, iii, 312.

Ps. LXXXII. — 6. Adversum te testamentum disposuerunt, iii, 200.

Ps. LXXXIII. — 5. Beati qui habitant in domo tua, Domine, in secula seculorum laudabunt te, vi, 287. — 6. Ascensus in corde suo dispositus, iv, 520. — 8. Ambulabunt de virtute in virtutem, et videbitur Deus deorum in Sion, vi, 33.

Ps. LXXXIV. — 10 et seqq. Ubi habitet gloria in terra nostra... Et justitia de caelo prospexit, vi, 25.

Ps. LXXXV. — 5. Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te, vi, 378. — 8. Quis enim similis tibi in dies, Domine? v, 270.

Ps. LXXXVI. — 3. Et homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus, ii, 527.

Ps. LXXXVII. — 4. Vita mea inferno appropinquavit, sine adiutorio inter mortuos liber, vi, 55. — 9. Omnes amici mei oblii sunt me, longe fecisti notos meos a me, vi, 39.

Ps. LXXXVIII. — 7. Quis enim in nubibus aquabitur Domino, aut quis similis erit Deo inter filios Dei? v, 536; vi, 4. — 36 et seqq. Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabatur eum... Et testis in corde fiducie, vi, 20. — 39. Tu vero distulisti Christum tuum, vi, 21. — 44. Memorare, quæ mea substantia, v, 87, et vi, 136.

Ps. XC. — 13. Super aspidem et basiliscum ambulabis, et concilicabis leonem et draconem, v, 276.

Ps. XCI. — 13. Justus, ut palma florebit, et sicut cedrus, quæ est in Libano, multiplicabitur, v, 539.

Ps. XCIV. — 1. Venite, exultemus Domino, jubilemus Deo salutari, vi, 18.

Ps. XCVII. — 1. Cantate Domino canticum novum: revelavit justitiam suam, vi, 66.

Ps. XCVIII. — 6. Moyses, et Aaron in sacerdotibus ejus, ii, 525. — 16. Moyses, et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel inter eos, qui invocauerunt nomen ejus, v, 534.

Ps. CI. — 3. In conveniendo populos in unum, et regna, ut serviant Dominum, vi, 67. — 28. Tu autem idem ipse es, et auctus tui non deficis, ii, 299; v, 535.

Ps. CII. — 16. Ipse scit lignum utrum nostrum, v, 87; vi, 136. — 19. Dominus in celo paravit sedem suam, et regnum ejus omnibus dominabitur, vi, 60.

Ps. CIII. — 3. Qui ambulabat super pennas ventorum, iii, 513. — 4. Qui facit angelos tuos spiritus, vi, 536. — 5 et 6. Qui fundasti terram super stabilitatem suam.... Amictus ejus super montes stabunt aquæ, iii, 219; vi, 609. — 13. Ut exhibaret faciem in oleo, v, 410. — 23. Extendens cælum, sicut pellam, vi, 589. — 25. Hoc mare magnum, et spatiosum: illic reptilia, quorū non est numerus, iv, 73.

Ps. CIV. — 15. Nolite tangere christos meos, ii, 576, et vi, 469.

Ps. CV. — 3. Beati qui custodiunt iudicium, vi, 495. — 4. Visita nos in salutari tuo, vi, 261.

Ps. CXVIII. — 4. Pro eo, quod eos diligebam, adversabantur mihi: ego autem orabam pro eis, vi, 49. — 9. Commotione moveantur filii ejus, et mendicent, vi, 188. — 29. Operantur, sicut diplodi, confusione sua, vi, 263.

Ps. CIX. — 1. Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis: donec ponam iuvinos tuos scabellum pedum tuorum, v, 348; vi, 9, 25, 60. — 3 et 6. Ante luciferum genui te: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: judicabit in nationibus, impiebit ruinas, conquasabit capita in terra multorum, ii, 527; vi, 2, 15, 71, 711. — 4. Tu es sacerdos in æternum secu dum ordinem Melchisedech, v, 298, 404; vi, 383. *Ib.* Juravit Dominus, et non peccabit eum, vi, 254.

Ps. CX. — 3. Confessio, et magnificencia opus ejus, vi, 193.

Ps. CXII. — 4. Dominus excelsus, supra cœlos gloria ejus, iii, 295.

Ps. CXIII. — 6. Cœlum cœli Domino, iii, 297.

Ps. CXV. — 17. Diripiisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis, v, 419.

Ps. CXVII. — 14. Fortitudo mea, et laudatio mea Dominus, v, 520.

Ps. CXVIII. — 6. Tunc non confundar, dum respicio in omnia mandata tua, vi, 289. — 11. In corde meo abscondi eloquia tua, v, 401. — 18. Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua, v, 392. — 45. Et ambulabam in latitudine, iv, 520. — 62. Media nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justitiae tuae, vi, 388. — 103. Quam dulcia fonsibus meis eloquia tua super mel ori meo, v, 412 et 419. — 18. Prævenierunt oculi mei ad te

diluculo, ut meditarer eloquia tua, vi, 389. — 162. Ego labor super eloquia tua, v, 151. — 164. Septies in die laudem dixi tibi, v, 229.

Ps. CXX. — 4. Non dormitabit, neque dormiet, qui custodi Israel, vi, 87.

Ps. CXXV. — 2 et 3. Tunc dicent inter gentes, magnificavit Dominus facere cum illis: magnificavit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes, vi, 83 et 102.

Ps. CXXVI. — 2. Surge, postquam sederitis, v, 333. — 4. Filii excusorum, v, 333.

Ps. CXXVIII. — 3 et 4. Prolongaverunt iniquitates suæ, Dominus justus concidet cervices peccatorum, vi, 225. — 8. Et non dixerunt, qui præteribant, benedictio Domini surper vos, v, 451.

Ps. CXXXI. — 2. Sicut juravit Domino, votum vorvit Deo Jacob, v, 502. — 3 et 5. Si ascenderem in lectum strati mei, si dederim somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitionem, aut requiri temporibus meis; donec iuueniam locum Domini, tabernaculum Deo Jacob, vi, 388. — 11. Juravit Dominus Da id veritatem, et non frustrabatur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam, vi, 20. — 13. Viduum ejus benedicens benedic, v, 312.

Ps. CXXII. — 1. Ecce quam bonum et quam iudicium habitate fratres in unum, ii, 443 et v, 448.

Ps. CXXVIII. — 8. Si ascenderem in celum, tu ibi es, iii, 299.

Ps. CXL. — 2. Ascedat oratio mea sacrificium vespertinum, v, 533; vi, 45, 587. — 4. Non declives cor meum in verba malitiae ad execandas ex usationes in peccatis, v, 536.

Ps. CXLI. — 3. Collocaverunt me in obsecrosis, vi, 54.

Ps. CXLVII. — 5. Qui dat rivem, velut lanam; nebulam, si ut cinereum, spargit. Mittit crystallum, sicut bucculas: ante faciem figuris ejus quis sustinet? vi, 597. — 18. Emettit verbum suum, et liquefacit ea, habit spiritus ejus, et fluent aquæ, vi, 11 et 597.

Ps. CXLVIII. — Laudate eum sol, et luna, laudate eum, omnes stellæ, v, 539. — 4. Laudate Dominum de terra, dracones, et omnes abyssi, vi, 598. — 8. Laudate Dominum de terra, dracones, et omnes abyssi, ignis, gradu, nix, glacie, spiritus procellarum, qui lacunt verbum ejus, vi, 596. — 9. Montes, et omnes colles, ligna fructuaria, et omnes cedri, vi, 596.

Ps. CXLIX. — 4. Quia placet sibi Dominus in populo suo, et exaltabit mansuetos in Jesu, vi, 18.

Ps. CI. — 4 et 5. In voce exultationis et jubilationis, in chordis, et organo, in cymbalis bene sonantibus, ii, 517.

PROVERBIA SALOMONIS.

Cap. I. — *Vers. 5.* Intellegens gubernacula possidebit, iv, 415. — 18. Pedes eorum ad malum currunt, iv, 520.

Cap. II. — 14. Qui latentur, cum mala fecerint, et exstant in rebus peccatis, vi, 221.

Cap. III. — 1. Lignum vitæ est his qui apprehendunt illam, et qui tenerunt eam, beatus, v, 265.

Cap. IV. — 8. Ama illum, et exaltabit te, glorificaberis ab ea, cum eam furtus amplexatus, vi, 290.

Cap. V. — 22. Crimibus peccatorum suorum unusquisque conträngitur, vi, 445.

Cap. VI. — 13. Aenuit oculo, terit pede, digito loquitur, iii, 42.

Cap. III. — 15. Reges per me regnanti, et tyranni per me terram tenent, iii, 423. — 2 et seqq. Dominus creava me in initio viarum suarum; nedium erant abyssi, et ergo jam concepera eram, ii, 537. — 24. Nedium erant abyssi, et ego jam concepera eram, nedium fontes aquarum eruenter... Cum eo eram cuncta componebis, vi, 5.

Cap. IX. — 1 et seqq. Sapientia edificavit sibi domum, exedit columnas septem... Dereliquerunt insipientiam, et vivelis, et ambulet per vias prudenter, iii, 527, iii, 316, v, 595. — 7. Quid ei qui derisorum, ipse sibi facit injurias, vi, 330. — 8. Noli arguere derisorum, ne olerit te, vi, 511. — 9. Doce justum, et festinabit a capere, vi, 520. — 17. Aquæ furtivæ dulciores sunt, et pauci abeconditus suavit, v, 273.

Cap. XIV. — 3. In ore stulti virga superbiz, vi, 329.

Cap. XVIII. — 1. Occasiones qui rit piger, et dicit, Leo foris, v, 536. — 3. Impius, dum in profundum malorum venierit, vi, 212. — 22. Qui adulteram tenet, stultus, et impius est, vi, 456.

Cap. XIX. — 5. Os enim, quod mentitur, occidit animam, vi, 511. — 9. Testis falsus non erit imputitus, vi, 511.

Cap. XX. — 10. Pondus magnum, et pusillum, et mensura duplices... in adiumentibus suis compeditur, v, 466. — 23. Abominatio est Dominus pondus duplex, et statuta dolorosa non est bonum in conspectu ejus, v, 467. — 29. Gloria seum canities, vi, 436.

Cap. XXII. — 43. Diabolus sub annabit me, ut mulier me seducat, v, 530.

Cap. XXVI. — 27. Qui seducit fōcam proximo suo, ipse incedit in cain, v, 525.

Cap. XXVIII. — 9. Qui averitur aurem suam, ne audiat legem, oratio ejus execrabilis erit, vi, 284.

Cap. XXX. — 4. Quis ascendit in celum, atque descendit... Quod nomen est ejus, aut quo dō nomen filii ejus, si nosti? vi, 3.

Cap. XXXI. — 4. Potentes irascundi sunt, vinum non habent, ne, cum liberint, obliviscantur sapientiam, vi, 251. — 13. Operata est luctum et lacrimam, i, 63. — 21. Non timebit domini suus a frigoribus nivis, omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicitibus, i, 64 et 65. — 22. Stragulatam vestem fecit sibi, iv, 461.

ECCLESIASTES.

Cap. I. — *Vers.* 6. Gyrons gymando vadit spiritus, et in circulos suos revertitur, vi, 42. — 18. Qui apponit scientiam, apponit et dolorem, vi, 307.

Cap. III. — 5. Tempus amplexandi, tempus longe fieri ab amplexu, vi, 447. — 7. Tempus tacendi, et tempus loquendi, vi, 331.

Cap. VI. — 8. Quid plus habet sapiens a stulto, nisi quod illic pergit, ubi vita est? vi, 185.

Cap. VIII. — 10. Vidi impios sepulitos, qui, cum adhuc viverebant, in loco sancto erant, et laudabantur in civitate quasi justorum operum, vi, 201.

Cap. X. — 16. Vnde tibi, civitas, cujus rex juvenis est, et cuius principes mane comedunt, vi, 254.

Cap. XI. — 2. Da partem septem, necnon et octo, quia signbras quill maii futurum sit super terram, v, 232, vi, 391.

CANTICUM CANTICORUM.

Cap. I. — *Vers.* 7. O pulchra inter mulieres, v, 507. — 9. Speciosae genitrix, sicut turritis, v, 411. — 10. Mūrinas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento, iv, 473.

Cap. II. — 1. Ego sum flos campi, et lilyum convallium, v, 441. — 8. Ecce hic venit, salieus supra montes, transiens supra colles, vi, 60.

Cap. III. — 7 et 8. En lectulum Salomonis sexaginta forties ambulanti ex fortissimis Israel... Propter timores nocturnos, i, 58 — 11. Exite, et videte, illa Jerusalem, regem in corona, qua coronavit eum mater ejus, vi, 42.

Cap. IV. — 12. Hortus conclusus soror mea, v, 269.

Cap. V. — 5. Ego dormio, et eorū meum vigilat, v, 522. — 5. Māns mēs distillaverunt myrram, et digitū mei pleni myrra probatissima, vi, 46.

Cap. VI. — 7. Sexaginta regine, v, 210. — 8. Una est columba mea, una perfecta mea, v, 229, 313.

Cap. VII. — 8. Sicut purpura juncta canaliculis, vii, 204. — 15. In iauis nostris omnia p̄ma nova et vetera, frater meus, servavi tibi, vi, 105.

Cap. VIII. — 5. Quae est ista que ascendit dealbata? vi, 246. — 6. Valida est, ut uors, dilectio, vi, 194. — 7. Aquae multæ non poterant extinguere charitatem, vii, 206.

LIBER SAPIENTIAE.

Cap. I. — *Vers.* 11. Os, quod mentitur, occidit animam, vi, 252.

Cap. II. — 12 et 18. Dixerunt inter se Impii. Comprehendamus iustum... Ut sciamus reverentiam illius, et probemus patientiam ipsius, morte turpisima condemnemus eum, vi, 58. — 19. Contumelias et tormentis interrogemus eum, ut sciamus reverentiam illius, et probemus patientiam ipsius, morte turpisima condemnemus eum, vi, 52.

Cap. IV. — 7. Justus quacumque morte præoccupatus fuerit, anima ejus in refrigerio erit, vii, 162.

Cap. V. — 21. Regnabit cum eo orbis terrarum contra insensatos, vi, 133.

Cap. VI. — 6 et 7. Potentes autem potenter tormenta patiuntur, vi, 342, 356, 422 et 519.

Cap. IX. — 7. Tu me elegisti regem populo tuo, et dixisti, ut aedi carem templum in nomine sancto tuo, et in civitate habitacionis tue, vi, 375. — 15. Corpus corruptibile agravat animam, et deprimit terrena iubilatio sensum multa cogitantem, vi, 146.

Cap. XI. — 21. Omnia in numero, pondere, et mensura, vi, 604.

Cap. XVI. — 24. Creatura exاردescit in tormentum ad. r. ras inustos, et leuior est ad benefaciendum his qui in Deo coquuntur, vi, 133.

ECCLESIASTICUS.

Cap. I. — *Vers.* 4. Prior omnium creata est sapientia, vi, 133. — 6. Radix sapientiae cui revelata est? vi, 6.

Cap. II. — 16. Vnde bis qui sustinentiam perdiderunt, vi, 199.

Cap. III. — 22. Altiora te ne quæsieris, v, 536.

Cap. VII. — 40. In omnibus operibus tuis memorare ne vissim tu, et in æternum non percabis, vi, 360.

Cap. X. — 9. Nihil est scelestius quam amare pecuniam, vi, 219. — 15. Initium omnis peccati superbia, vi, 241.

Cap. XI. — 33. Rona in malam convertit impius, et in elec imponit maculam, vi, 320.

Cap. XVIII. — 1. Qui vivit in æternum, crevit omnia simili, v, 83 et vi, 599.

Cap. XXIV. — 19. Quasi platanus dilatata sum juxta aquam in plateis, iv, 536. — 58. Qui non pe fecit primo scire sapientiam, et in inferior non investigavit illam, v, 487. — 45. Peneirabo omnes inferiores partes terræ, et inspiciam omnes dormientes, et illuminabo sperantes in Deum, vi, 535.

Cap. XXX. — 2. In medio amicorum gloriosus est in illo, ii, 451.

Cap. XXXII. — 1. Ducem te constituerunt, noli extollis, sed esto illi quasi unus ex ipsis, vi, 339.

Cap. XXXIII. — 15. Contra malum bonum, et contra mortem vita: sic contra illum peccator, et sic inture in omnis opera Altissimam, bina, et bina, unum contra unum, iii, 95. — 28. Otiositas multa mala docuit, ii, 474.

Cap. XXXIV. — 21. Qui offert sacrificium de rapina pauperum, languam si quis victimet illum in conspectu patris sui, vi, 358.

Cap. XXXVIII. — 25. Sapientia scribæ in tempore otii, et qui minoratur actu, ipse perdiuet eam, vi, 190.

Cap. XLIV. — 16, 17 et seqq. Ecce sacerdos magnus, qui in diebus suis placuit Deo, et inventus est justus, i, 58.

Cap. L. — 15. Statuimus sacerdotem ante aram, et in circuitu ejus coronas fratrum, vi, 367. — 16. Porreximus manum suam in libationes, et libavimus sanguinem uvæ... Et auditam fecerunt magnam vocem in memoriam coram Deo, iii, 284; vi, 397.

ISAIAS.

Cap. I. — *Vers.* 2. Audite, oculi, et auribus percipe, terra, quis Dominus locutus est.... Israel autem me non cognovit, populus autem meus non me intellexit, vi, 33. — 7. Terra vestra deserta, civitates vestras successæ igni, regionem vestram in conspectu vestro alieni devorant, et deshabituri, sicut in vastitate hostili, vi, 88. — 9. Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis seueni, quasi Sodoma fuissimus, et quasi Gomorrha similes facti essemus, vi, 19. — 11. Quo inhibi multitudinem victimarum vestrarum?... Manus enim vestras sanguine plene sunt, vi, 99. — 13. Neomenias et Sabbathia vestra odivit anima mea, v, 380. — 14. Laboravi sustinens, si multiplicaveritis orationes, non exaudiem, manus enim vestras sanguine plena sunt. Lavavimus mundi estate, vi, 108. — 16. Auferte manum cogitationum vestrarum ab oculis meis, vi, 234. — Ibid. Lavavimus mundi estate.... Quiescite agere perverse, discite benefacere, vi, 221, 238 et 613. — 18. Tanquam nix dealbavuntur, v, 324.

Cap. II. — 5. Venite, ascendamus ad montem Domini, v, 447. — Ibid. De Sion egredietur lex, et verbum Domini de Jerusalem, et judicabit gentes, et arguet proprieatis iustitiam usque ad longinquum, vi, 102. — 5. Domus Jacob, venite, et ambulemus in lumine Domini, vi, 75.

Cap. III. — 1. Auerteret Dominus ab Iuda, et ab Jerusalem validum, et fortē, iudicem, et prophetam, et sapientem architectem, et prudentem eloquii mystici, vi, 103. — 8. Ruit Jerusalem, et Iudas concidit, quia lingua eccliarum contra Dominum, vi, 40 et 66. — 9. Et peccata sua, quia in Sodoma, predicatorum, nec absconderunt, vi, 219. — Ibid. Vnde animæ ipsorum, v, 318. — 21. Pro suavi odore fetorem, et pro zona funiculum, vi, 351.

Cap. V. — 3. Et nunc ostendam vobis quid facturus sum vineæ meæ, auferam maceriam ejus, vi, 87. — 6. Et diripuerit ad adversariis, destruum muros ejus, ut iniurias gentibus pateat, et nubibus mandabo desuper, ne pluant super eam pluviam, v, 494; vi, 87. — 7. Expectabi, ut facerent iudicium, fecerunt autem iniuriam, et non justitiam, sed clamorem, vi, 40. — 8. Vnde, qui conjugis domum ad dominum, et agrum agro copulatis usque ad terminum lori. Numquid soli vos habitabitis in medio terræ? vi, 250. — 11. Vnde, qui consurgitis mane ad ebrietatem sectam, et po andum usque ad vesperum, ut vino astuetis, vi, 251. — 14. Iproterea dilatavit infernum animalia suara, et apertuit os suum absque ullo termino, et descendente fortes ejus, et sublimes, glorioseque ejus ad eum, vi, 250. — 18. Vnde, qui trahitis iniuriam in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plastrum percutitum, vi, 225. — 21. Vnde, qui sapientes astis in oculis vestris, et coram vobis inquieti prede-

tes, vi, 229.—22. Væ, qui potentes estis ad bibendum vi-num, et viri fortes ad miscendam ebrietatem, vi, 254.—25. Parta sunt morticina eorum, quasi sterus in medio pla-tearum, vi, 99.—26. Et levabit signum in nationibus, vi, 110.

CAP. VI.—1. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, et elevatum.... Et duabus velabat pedes ejus, et duabus volabat, iii, 328 et 352; vi, 12 et 13.—9 et 10. Auditæ, audientes, et nolite intelligere.... Et corde suo in-telligent, et convertantur, et sanem illos.... Incrastatum est enim cor populi hujus, vi, 35; 78, 113.—11. Usquequo, Domine? Donec desolent civitates absque habitatore.... Semen sanctum erit, quod steterit in ea, vi, 78.

CAP. VII.—10. Et adjectit loqui ad Achaz Dominus di-cens.... Et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod est in-terpretatum nobiscum Deus, vi, 24.—14. Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium. Rorate coeli desuper, et nubes pluant justum, apertari terra, et germinet Salva-torem, ii, 327.—21. Et erit in die illa, nutriet homo vac-canum boum, et duas oves, et præ ubertate lactis comedet buvyrum, vi, 74.

CAP. VIII.—8. Per erit extensio alarum ejus, implens latitudinem terræ, o Emmanuel, vi, 25.—16. Liga testimo-nium, signa legem in discipulis meis, vi, 293.

CAP. IX.—2. Gentium opulus, qui edebat in tenebris.... Habitantibus in regione umbras mortis lux orta est eis, vi, 72.—7. Multiplicabitur ejus imperium, et pars non erit finis, ii, 529; iv, 25; v, 528; vi, 14, 41 seq. et 61.—16. Et erunt, qui beatificant populum istum, sedentes, et qui beatificantur, præcipitati, vi, 331.

CAP. X.—7. Ipse autem non sic arbitrator, sed ad con-torendum paratum est cor ejus, vi, 331.—21. Reliquæ salve flent, v, 509.—22. Si fuerit numerus filiorum Israel, quasi arenæ maris, reliquæ salve flent, v, 539.—23. Quo-dam verbum breviatum faciet Dominus super terram, vi, 461.—*Ibid.* Abbreviationem audiavi a Domino Deo exerci-tuum, super universam terram: attendite, et audite elo-quum meum, vi, 61, 174 et 461.

CAP. XI.—1. Egregietur virga de râlice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, v, 44; vi, 22.—2. Et requiescat Spiritus Domini. Spiritus saientia et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientia et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini, iii, 307; v, 230.—10 et 12. In die illa erit radix Jesse, qui stat in signum po-polorum; ipsum gentes deprecabantur.... Levabit signu-m in nationibus procul, et sibilabit eum de finibus terræ, vi, 54, 71.

CAP. XII.—3. Huiusmodi aquam cum gaudio de f. n. tibus Salvatoris, vi, 103.—11. Ingloriosus erit inter viros as-pectus ejus, et forma ejus inter filios hominum, quibus non est anumeriatum de eo, videbunt, et qui non audierunt, contemni lati sunt, vi, 33.

CAP. XIII.—5 et 11. Et disperdam omnem terram, et vi-sitabo super orbem mala, vi, 169.—19. Et erit Babylon illa gloria, et regnus inclyta, sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrah, vi, 169.

CAP. XIV.—11. Subter te sternetur linea, et opertorium tuum erunt v. rmes, vi, 613.—12. Quo modo ei dixisti de eno, Lucifer, qui mane oriebaris? vi, 172.—13, 14 et 15. Sedebit in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, asce-dam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo, v, 333.—20. Semen peccatum, preparare filios occasioni in iniuitate; atrum suorum, vi, 41.—23. Ut conteram Assyrium in terra mea, et in montibus meis conculcem eum, vi, 169.—26. Hoc est constitutum, quod cogitavit super om-nem terram, et haec est uanitas ejus extensa super univer-sas gentes, vi, 169.

CAP. XV.—9. Ponam enim super his qui fugerint de Moab leonem, et reliquias terræ, vi, 25.

CAP. XVI.—1. Emite agnum, Domine, dominatorem ter-ræ de petra deserti ad montem filiæ Sion, vi, 25.

CAP. XVII.—7. In tempore illo deficerat munus Domi-no ex exercitu a populo divisus, et dilacerato, a populo terribili, post quem non fuit aliud, vi, 28.

CAP. XIX.—2. Et concurre-re faciam Ægyptios adversus Ægyptios, regnum adversus regnum, vi, 109.

CAP. XXII.—13 et 14. Ecce gaudium et laetitia occidere vitulos, et jugulare arietes: comedere carnes et bibere vinum. Si dimittetur iniuitas haec vobis, donec moria-mi, vi, 252.

CAP. XXIV.—22. Et congregabuntur congregatio-ne unius fascis in lacum, et claudentur ibi in carcere: et post mul-tos dies visitabuntur, vi, 614.

CAP. XXV.—1. Dominus Deus meus es tu, et exaltabo te.... Et faciet Dominus exercitum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium medullatorum, vindemie-defecatae, vi, 84, 89.

CAP. XXVI.—1. In die illa cantabunt canticum istud in

terra Juda.... Et conculebat eum pes pauperis, gressus egenorum, vi, 83—9. De nocte vigilat spiritus meus ad te, Deus, quia lux præcepta tua sunt super terram, vi, 383.

CAP. XXVIII.—16. Ecce mittio in fundamentis Sion lapi-dem pretiosum, electum, angularem, et qui crediderit in eum, non confundetur, vi, 26.

CAP. XXIX.—11 et 18. Et erit vobis visio, sicut verba libri signati.... Et de tenebris, et caligine oculi cœorum videbunt, vi, 64, 103.—13. Populus hic labilis me honorat, cor autem eorum longe est a me, v, 327.—21. Qui peccare faciebant homines in verbo, et declinaverunt frustra a iusto, vi, 81.

CAP. XXX.—2. Væ, qui ascendistis equos, ut descendatis in Ægyptum, iv, 320.—8. Scribe in luxo, iv, 338.—23 et seqq. Et erit in die illa, cum cedicerit turris.... Et percus-suram plagæ ejus sanaverit, vi, 591.—30. Auditam faciet Dominus glo iam vocis sue, et terrorum brachii sui ostendet in coniunctione furoris, et flammæ ignis devorantis. Allidet in turbine, et in lapide grandine, vi, 63.

CAP. XXXII.—11. Accingite lumbos vestros super ubera vestra, vi, 244.—13. Super humum populi mei spinae, et vepres accederunt. Dominus enim dimisit est, multitudine urbis relicta est, tenebrae et palpato facie sunt super speluncas usque in æternum, vi, 89.

CAP. XXXIII.—10 et 11. Nunc exurgam.... Concipiens errorem, et paretis. Spiritus vester, ut liguis, vorabit vos, vi, 56.—21. Non transibit per eam triplex magna, vi, 416.

CAP. XXXIV.—4. Cœlum plicabitur, sicut liber, v, 262.—5. Inebriatus est gladius, i, 576.—17. Ipse misit eis sor-tem, et manus ejus divisit eas in mensura, usque in æternum posidit bunt eam, vi, 24.

CAP. XXXV.—2. Gloria Libani data est ei, decor Carmeli, i, 63.—4. Ecce Deus noster, ipse veniet, et salvabit nos.... Et plana erit lingua multorum, vi, 32.

CAP. XL.—3. Ego sum vox clamantis in deserto, v, 501.—62. Omnis caro fenum, v, 311.—9. Super montem excel-sum ascende, qui evangelizas Sion, exalta in fortitudine voce tuam, et noli timere, vi, 332.—*Ibid.* Super mon-tem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion.... Sicut pastor gregem soum pacit, in brachio suo congregabit agnos, vi, 78.—12. Quis mensus est pugnilla aquas, et curlos palmo quis ponderavit? Quis appendit tribus digitis molem terra, vi, 12.

CAP. XL.I.—27 et 28. Prius ad Sion dicet: Adsum: et I Jerusalem Evangelistam dabo: et vidi, et non erat, neque ex istis quisquam, qui in ret. constitutum, et interrogatus responderet verbum, vi, 83, 150.

CAP. XL.III.—1 et seqq. Ecce, etc. Arundinem quæssestam non conteret, et linum sumigans non extinguet.... Con-fide, filia, dimittunt tibi peccata, vi, 42. —*Ibid.* Ecce servus meus, suscipiam eum, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea, dredi spiritum meum super eum, iudicium genibus proferet, vi, 83 et 150. —*Ibid.* Ecce puer meus, sus ipsam eum, dilectus meus, complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum, vi, 12. —*Ibid.* Ecce servus meus, suscipiam eum, electus meus.... Bonae ponat in terra iudicium, et legem ejus insulae expectabit, vi, 72.—*Ibid.* Non clamabit, neque audiet quis in plateis vocem ejus.... Quousque ponam in terra iudicium, et in nomine ejus gentes sperabunt, vi, 31, 45. —3 et seqq. Haec dicit Dominus Deus, creans car-los, et extendens eos.... Ego Dominus, hoc est nomen meum, vi, 72. —13. Dominus, sicut fortis, egredietur, et sicut vir prælator, suscitabit zelum.... Dissipabo, et ab-sorbabo simul, vi, 62.—14. Tacui, silui, numquid semper tacet? vi, 43. —16. Ducam cœcos in viam, vi, 72. —25. Effudit Dominus super populum suum indignationem furo-ri sibi, et forte bellum, et combussit eum in circuito, et non cognovit, et succedit eum, et non intellexit, vi, 83.

CAP. XI.III.—8. Educ foras populum cœcum, et oculos habentem, surdum, et aures ei sunt.... Et q. æ prima sunt, audire nos faciet, vi, 83. —18. Ne menuvientis priorum, et antiquis ne intuamini.... Adaque genus meum, electum, et plebem meam, quam acquisivi, vi, 98.

CAP. XLIV.—1. Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cuius apprehendit dexteram.... Ut scias, quia ego Domi-nus, qui voco ueniam tuum, Deus, Israel, vi, 7. —8 et 7. Ego Dominus formans l. com, et erans tenebras, vi, 129. —*Ibid.* Ego Dominus creans mala, iii, 357. —8. Rorate, coeli, desuper, et nubes pluant justum, apertari terra, et germinet Salvatorem, et justit a oriatur simul, ego ho-minus creavi eum, v, 269, vi, 23. —14. Viri subtiles ad te transibunt, et tui erunt servi, post te ambulabunt col-i-gati vinealis, v, 449. —20. Congregamini, et venite, et accedite simul, quia salvi estis ex gentibus, nescierunt

enim, qui levant signum sculpturæ suæ, et rogant deum non salvantem, vi, 67.—21. Ego sum Deus, et propter me non est aliud, vi, 13.—22. Convertimini ad me, et salvi eritis omnes lignis terra, quia ego Deus, et non est aliud... Et jurabit omnis lingua in Domino, vi, 67.

CAP. XI. VII.—6. Iratus sum super populum meum, et dedi eos in manu tua.... Veniat super te repente miseria, quam nescia, vi, 550.

CAP. XLVIII.—12 et 13. Ego primus, et ego novissimus, manus quoque mea fundavit terram, et dextera mea monstra est cœlos, vi, 12.—*Ibid.* et 16. Et nunc Dominus Deus meus misit me, et Spiritus ejus, vi, 12.—16. Arcede ad me, et audite hoc. Non a principio in abscondito locutus sum, ex tempore, antequam fieret, ibi eram, et nunc Dominus misit me, et Spiritus ejus, vi, 155.

CAP. XLIX.—21. Ego sterilis, et non pariens, transmigrata, et captiva, et istos qui enutravit? Ego destituta, et sola: isti ubi erant? v, 250.—25 et 26. Eos, qui judicaverunt te, ego judicabo, et cibabo hostes tuos canibus suis, et quasi a musto, sanguine suo inebriabuntur, vi, 3X1.

CAP. L.—1. Quis est hic liber repudiil matris vestrae, quo dimisi eam? Aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? Ecce in iniuriantibus vestris venditi estis, et in sceleribus vestris dimisi matrem vestram, vi, 88.—5. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico. Corpus meum dedi percutientibus, vi, 45.—6. Non sum coniux, neque contradico, corpus meum dedi percutientibus, et genas meas velletibus: faciem meam non averti ab increpantibus, et conspuentibus lumine, ii, 529 et vi, 41.

CAP. LI.—4. Attendite ad me, populus meus, et tribus mea, me audite, quia lex a me exiit, et iudicium meum in luce populorum requiescit, prope est iustus meus, egredens est Salvador meus, vi, 72.—9. Consurge, sicut in diebus antiquis, in generationibus sæculorum. Numquid non percussisti superbum, vulnerasti draconem? vi, 65.—11. Posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati, vi, 151.

CAP. LII.—6. Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse, qui loquebar, ecce adsum, vi, 33.—7. Ecce super montes pedes evangelizans, et annuntiantis pacem, iii, 330.—*Ibid.* Quam speciosi pedes, qui annuntiant pacem, qui annuntiant bona? iii, 325, v, 168.—7, 8 et 10. Parvus Dominus brachium sanctum suum in conspectu omnium gentium, et videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri, vi, 31.—9. Gaudete, et laudate simul desert Jerusalæm.... Et videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri, vi, 72.—11. Mundamini, qui fertis rasa Domini, vi, 429.—13. Ecce intelliget servus meus. Exaltabitur, et elevabitur, et sublimis erit valde.... Viderunt, et qui non audierunt, contemplati sunt, vi, 60 et 73.—15. Iste asperget gentes multis, super ipsum continebunt reges os sunni.... Et quasi absconditus vultus ejus, et respectus, unde nec reputavimus eum, vi, 30.—*Ibid.*

CAP. LIII.—1 et seqq. Domine, quis credit audito nostro? Et brachium Domini cui revelatum est? Et vidimus eum, et non erat aspectus, vi 80.—*Ibid.* Homo in plaga, et sciens ferre infirmitates. Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit, ii, 529.—*Ibid.* Pro eo, quod laboravit anima ejus, videbit, et saturabitur.... Et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus oravit, vi, 31.—*Ibid.* Unusquisque in viam suam decivit, et Dominus posuit in ea iniuriam omnium nostrum.... Videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur, vi, 30.—*Ibid.* Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros portavit.... Omnes, quasi ves, erravimus, vi, 30.—2. Non est species ei, neque decor, et vidimus eum, et non erat aspectus.... Unde nec reputavimus eum, vi, 34.—7. Oblatus est, quia ipse voluit. Pro eo quod tradidit in mortem animam suam, videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur, vi, 38.—*Ibid.* Tanquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tendente se, sic non spernit os suum, vi, 43.—*Ibid.* Tanquam ovis ad occisionem ductus est.... Pro persecutione populi sui ductus est ad mortem, vi, 51.—*Ibid.* Tanquam ovis ad occisionem ductus est.... Et divites pro morte ejus, vi, 83.—8. Generationem ejus qui enarrabit? vi, 6 et 26.—9. Dabo impios pro sepultura ejus, et divites pro morte ejus, vi, 54.—12. Et inter iniquos depositus est, vi, 47.—*Ibid.* Ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus oravit, vi, 40.

CAP. LIV.—1. Lauda, strigili, que non paris, decanta laudem, et hinni, que non pariebas.... Et semen tuum gentes hereditabit, et civitates desertas inhabitabit, vi, 67.

CAP. LV.—1. Omnes sicuti te, venite ad aquas, vi, 103.—6. Querite Dominum, dum inveniri potest, invokez eum, dum prope est, vi, 211.—13. Et erit Dominus nomi-

natus in signum æternum, quod non auferetur, vi, 110.

CAP. LXI.—4 et 5. Hæc dicit Dominus euangelus: dabo eis in domo mea, et in muris mei locum, et nomen melius a filii, et filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit, vi, 246.—7. Dominus mea, dominus orationis vocabitur cunctis populis, sit Dominus, vi, 68.—10 et seqq. Ipsi pastores iugaverunt intelligentiam. Speculatori cœci omnes nesciunt universi, canes muti non valentes latrare, v, 423, 6, 323.

CAP. LXII.—4. Super quem aperuistis os vestrum? Et adversus quem laxasti linguas vestras, vi, 10.—11 et 12. Quia mei oblitio es, ecce ego annuntiatio iustitiae tuam, et opera tua non proderunt tibi, vi, 104 et 158.—18. Et dixi eum, et reduxi eum, et reddidi ei consolationem, vi, 214.—19. Creavi fructum labiorum pacem, pacem ei, qui longe est, et ei, qui prope, vi, 68.

CAP. LXIII.—1. Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, vi, 430.—3. Ecce in die jejuniæ vestri inventur voluntas vestra, vi, 257.—6. Solve lasciculos deprimentes; irrage esurientes panem tuum: tunc erumpet matutinum lumen tuum, vi, 200.

CAP. LX.—19. Non erit ibi amplius sol ad lucendum per diem, neque splendor lucis illuminabit te, sed erit tibi Dominus in luce sempiternam, et Deus tuus in gloriam tuam, vi, 618.

CAP. LXI.—1. Spiritus Domini super me, eo quod unxit me, ad annuntianum mansuetis misit me, ut menderem contritum cordem, prædicare captiuis redemptionem, et cœcis visum, vi, 29 et 32.—10. Indut me vestimento salutare, quasi sponsum decoratum corona, et quasi spissam ornatum molibus suis, vi, 167.

CAP. LXII.—1. Propter Sion non faccio, et propter Jerusalem non quiescam.... Similiter laudabunt, quia oculo ad oculum videbunt, vi, 34.

CAP. LXIII.—1. Quis est iste qui venit de Edom, tintactus vestibus de Bosra? Quare rubrum est vestimentum tuum, et indumentum tuum, tanquam calcatum in torculari, ii, 529, et vi, 45.—4. Dies iudicii in corde meo, vi, 360.—*Ibid.* Dies ultorius in corde meo, vi, 184.—9. Ipse redemit eos, et portavit eos, et levavit eis cunctis diebus scaculi.... Et ipse debellavit eos, vi, 81.—17. Indurasti cor nostrum, ne timeremus te, vi, 219.

CAP. LXIV.—5. Ecce tu iratus es, et nos peccavimus, in ipsis finibus semper, vi, 219.

CAP. LXV.—1. Quæserunt me, qui antea non interrogabant, invenerunt me, qui non inquisierunt me.... Expandi manus meas tota die ad opulum incredulam, vi, 68 et 81.—2. Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, vi, 82.—*Ibid.* Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem, qui ambulant vias non bona, vi, 81.—5. Qui dicunt: Recede a me, non apropinquas mihi, quia immundus es, isti fons erit in futuro meo, ignis ardens tota die, vi, 331.—10 et seqq. Et erunt campestria ad caulas gregum, et vallis. Achor in cubile armamentorum populo meo, qui requisierunt me, et vos, qui reliquias Deum, numerabitis gladio, et omnes corde cornutis, vi, 81.—13. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce servi mei comedunt, et vos esuritis.... In quo benedictus est super terram, benedicetur in Deo. Amen. vi, 112.—15. Et dimitur nomen vestrum in iurauentis electis meis.... Et qui jurat in terra, jurabit in Deo, vi, 81.—*Ibid.* Et vocabo servos meo nomine alio, v, 270.—17. Ecce ego creo celos novos, et terram novam, et non erunt in memoria priora, sed gaudebitis, et exultabitis in his, quæ ego creo, vi, 609.—25. Serpenti pulvis panis ejus, vi, 113.

CAP. LXVI.—5. Qui immolat bovem, quasi qui intellectuat virum.... Qui recordatur turis, quasi qui benedicat idolo, vi, 99.—6. Vox Domini redditis retributionem inimicis suis. Antequam parturiret, peperit masculum, vi, 4.—8. Quis audiret unquam tale? aut quis vidit huic simile? vi, 4.—9. Numquid qui alios parere facio, ipse non paruit? dicit Dominus, ii, 527; vi, 4.—18. Venio, ut congregem cum omnibus gentibus, et linguis.... In mare, in Africam, in Libyam tenentes sagittam, vi, 48, 68.

JEREMIAS.

CAP. I.—Vers. 3. Prinsquam te formarem in utero, novi te, et antequam exires de vulva, sautificavi te, etc., iii, 247; v, 356.—7. Puer meus es tu, noli timere, iv, 26.—10. Constitui te super gentes, et regna, iii, 529.—13. Omnes cognationes terræ ab Aquiloni venient, et ponet unus, quisque soluim suum in in rotu portarum Jerusalæm, vi, 227.—17. Accinge lumbos tuos, et surge, loquere ait eos, ne formides a facie eorum, nec enim timere te faciam vultum eorum, vi, 332.

CAP. II.—8. Sacerdotes non dixerunt: Ubi est Dominus?.... Et cum filii vestris disceptabo, vi, 41.—43. Duo

mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ vita, et foderunt sibi cisternas dissipatas, que continere non valent aquas, vi, 157. — 14. Quare ergo est factus in prædam? super eum rugierunt leones, et dederunt roem suam, posuerunt terram ejus in solitudinem, et civitatem ejus exusta sunt, et non est qui habitet in eis, vi, 41. — 22. Si laveris te nitro, et multiplicaveris tibi herbam horith, maculata es in iniuriam tua, dicit Dominus, vi, 323. — 30. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non reperiorunt, vi, 263. — 36. Quam vilis facta es iniuria, iterans vias tuas? vi, 213.

Cap. III. — 6 et 7. Adversatrix Israel, et prævaricatrix Iudea, v, 312. — 14. Convertimini, filii revertentes, dicit Dominus, quia ego vir vester, et assumam vos, unum de civitate, et dux de cognatione, et dabo vobis pastores.... ei pascunt vos scientia, et dicitura, vi, 74. — 17. Et congregabuntur omnes gentes, in nomine Domini in Jerusalem, et non ambulabunt post pravitatem cordis sui, vi, 69.

Cap. IV. — 3. Haec dicit Dominus viro Iuda, et Jerusallem.... Et succendatur, et non sit, qui extinguat, vi, 98. — 20. Contritus super contritologem, vi, 263.

Cap. V. — 3. Percussisti eos, et non doluerunt, attrivisti eos, et renuerant suscipere disciplinam, vi, 201. — 7. Patres nostri peccaverunt, et non sunt, nos autem iniquitates eorum exsolvimus, vi, 41. — 10. Ascende muros ejus, et dissipate, auferre pro agines ejus.... Negaverunt me, et dixerunt, non est ipse, vi, 80 et 86. — 11. Prævaricatione prævaricata est in me dominus Israel, et dominus Iuda, sit Dominus; negaverunt me, et dixerunt: Non est ipse, vi, 56. — 21. Audi haec, popule stulte, et sine corde, oculi sunt illi, et non vident... Populo autem huic facuum est cor in pedibus, et incredulum, vi, 81.

Cap. VI. — 10. Ecce sermo Domini factus est in opprobrium, et non suscipiunt illud, vi, 80. — 14. Curant contritionem filii populi mei cum iugumina, dicentes, Pax, pax, et non est pax. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt, vi, 211. — 17. Audite vocem tubæ, et diverunt: Non audiemus. Propter hoc audite, gentes, vi, 69. — 20. Ut quid nulli thus de Saba offertis, et calamus suaveolentem de terra longinqua?... Et ruent in eis patres, et filii, simul vicinus, et proximus, et peribant, vi, 100. — 27. Probato rem dedi te in populo meo robusto, ut sis probre viae eorum, vi, 334. — 30. Argentum reprobrum vocate eos, quia Dominus iroget illos, vi, 60.

Cap. VII. — 21. Holocau-tomata vestra addite victimis vestris, comedite carnes, vi, 100.

Cap. VIII. — 8. Qu modo dicitis: Sapientes nos sumus, et lex Domini nobiscum est? vi, 81. — 16. A Dan auditus est freminis equorum ejus, v, 353.

Cap. IX. — 1. Quis dabi, capitl meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et plorabo die, ac nocte interficti populi mei? vi, 831. — 2. Et recedam ab eis, vi, 90. — *Ibid.* Quis dabit mihi in solitudine diversorum viatorum?... Quasi arcum mendacii, et non veritatis, vi, 82. — 5. Docuerunt linguam suam loqui mendacium, et ut inique agerent, laboraverunt, vi, 158. — 26. Omnes gentes habent præputium, omnis autem dominus Israel circumcisus est corde, vi, 99.

Cap. X. — 14. Stultus factus est omnis homo a scientia sua, vi, 190. — 15. In tempore visitacionis suæ peribunt, vi, 264. — 23. Scio, Domine, quia non est hominis via ejus, nec viri est, ut ambulet, et dirigat gressus suos, v, 195.

Cap. XI. — 15. Quid est, quod dilictus meus in domo mea fecit sceleris multa? Numquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas? vi, 177. — 19. Venite, mittamus lignum in panem eus, ii, 529; vi, 44.

Cap. XII. — 1. Quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus, qui prævaricantur, et inique agunt? vi, 352. — 7. Reliqui dominum meam, dimisi hereditatem meam, tradidi dilectam animam meam in manus inimicorum ejus, vi, 38, 40 et 88. — 8. Facta est mihi hereditas mea, quasi leo in silva.... Venite, congregamini; omnes bestie terra, propterea ad devorandum, vi, 83.

Cap. XIII. — 16. Date Domino Deo vestro gloriam, antequam tenebrescat, vi, 310. — 19. Civitates Austræ clausæ sunt, et non est qui aperiat: translata est omnis Iudeæ transmigratione perfecta, vi, 90, 353. — 25. Si mutare potest Ethiopia pellem suam, aut pardus varietates suas, vi, 35.

Cap. XIV. — 7. Domine, fac propter nomen tuum, quia multi sunt aversiones nostræ.... Et nomen tuum invocationum est super nos, ne derelinquistis nos, vi, 3. — 8. Tibi peccavimus, expectatio Israel, Salvator ejus.... Quare futurus es, quasi vir vagus, et qui non potest salvare? vi, 82.

Cap. XV. — 1. Et dixit Dominus ad me: Si steterit Moy-

ses, et Samuel eorum me, non est ani na mes ad populum istum, ejice illos a facie mea, et egrediantur, vi, 101, 158. — 9. Exterrita est, que parturit, et afflita est anima ejus.... Reliquias eo unum in gladium dabo, vi, 32. — 19. Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris, v, 481.

Cap. XVI. — 16. Ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, et pi-cantur eos, vi, 57. — *Ibid.* Et mittam venatores, et venantur eos de montibus, et de collibus, et de cavernis petrarum, vi, 58. — 19. Dominus, fortitudine mea, ad te gen'es venient ab extremis terræ, et dicent: Vere tu inductus possederunt patres nostri, vi, 69.

Cap. XVII. — 1. Eccatum Juda scriptum est stilo ferreo in ungue adamantino, vi, 37. — 18. Duplice contritione contrite eos, vi, 263.

Cap. XVIII. — 15. Quia oblitus mei populus meus, frastra libantes, et impingentes in viis suis.... Et movebit caput suum; sicut ventus urens, dispergam eos, vi, 90.

Cap. XIX. — 10. Et contulerit lagunculam in oculis eorum, qui ibunt tecum.... Sicut conteritur vas fragili, quod non poterit ultra restaurari, vi, 89.

Cap. XXII. — 22. Omnes pastores tuos pasca vestitus, vi, 241.

Cap. XXIII. — 2. Pastores, qui pascitis populum meum, vos dispersistis gregem meum, ejecistis, et non visitastis eos: ecce ego visitabo super vos militiam studiorum retrorum, vi, 334. — 5 et 6. Ecce dies venient, dicit Dominus, et sus italo David gerunen justum.... Et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster, vi, 21 et 77. — 39. Et derelinquam vos, et civitatem vestram, quam dedi vobis, et patribus vestris. Et dabo vos in opribrium sempiternum, et in ignominiam æternam, quae numquam ab ivione d-lebitur, vi, 90.

Cap. XXIX. — 23. Quia ipse est et testis, et judex, vi, 238.

Cap. XXX. — 14. Flagello inimici percussit te castigatione crudeli, vi, 262. — 15. Quid clamas ad me super contritione tua? insanabilis est dolor tuus, vi, 262. — 21. In novissimo dierum cognoscetis ea, vi, 78.

Cap. XXXI. — 23. Inebriavi animam isasam, et omnem animam esurientem saturavi, ideo quasi de somno suscitatus sum, et somnus meus dulcis mihi, vi, 51. — 34. Non docebit vir proximum suum. Omnes enim cognoscant me a minimo usque ad maiorem, i, 61.

Cap. XXXVI. — 2. Tolle volumen libri, et scribes in eo omnia.... Et propitius ero iniquitatibus eorum, vi, 408.

Cap. XLVIII. — 10. Maledictus, qui facit opus Dei negligenter, vi, 506.

Cap. LI. — 14. Dominus exercituum juravit per animam suam, iii, 298, et vi, 124.

THRENI.

Cap. I. — *Vers.* 16. Fili mei perdi, vi, 86.

Cap. III. — 13. Posuit me quasi signum ad sagittam, vi, 35. — 30. Dabit percutienti se maxillam, vi, 41. — 40. Lenemus cords, vi, 281.

BARUCH.

Cap. III. — *Vers.* 36. Hic est Deus noster, vi, 31.

EZECHIEL.

Cap. I. — *Vers.* 1. Aperti sunt coeli, et vidi visiones Dei, iii, 328. — 13. Et similitudo animalium, et aspectus eorum, quasi carbonum ignis ardentium, et quasi asperctus lamadarum, i, 60.

Cap. III. — 17. Speculatorum dedi te domini Israel. Si non tueris locutus, ut se custodiat impius a via sua, ille in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiramus, iii, 330, et vi, 353.

Cap. V. — 1. Tu, illi hominis, sume tibi gladium acutum, et daces per caput tuum, et turbam, vi, 416.

Cap. IX. — 3 et 6. Et vocavit virum qui induitus erat linens, et atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis.... Omne autem, super quem videnter *Thom*, ne occidatis, vi, 109. — 4. Trans per medium Jerusalem, et signa *Thom* in fronte virorum gemeutum, et doleutum, vi, 6; v, 293.

Cap. XII. — 2. Factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, uota fac Jerusalem ab omni natione satis.... Et lavi te aqua, et emundavi sanguinem tuum ex te, et unxi te oleo, vi, 108. — 49. Haec sunt iniquitas Sodomitorum, superbia, saturitas panis, et abundatia, vi, 251.

Cap. XVIII. — 19. Filius non portabit iniquitatem patrum, ii, 572.

Cap. XX. — 23. Dedi eis præcepta non bona, v. 104.
Cap. XXI. — 9. Gladius exactus est, et latus, ut cap-
 dat victimas: exactus est.... Qui mores sceptrum illi
 nici, succidisti lignam, et delli eum ad levigandum, ut te-
 neatur manus, vi. 110. — 26. Aufer catarim, tolle cornuam,
 vi. 62.

Cap. XXVI. — 20. Porro, cum dedoro, inquit Donatus,
 gloriam in terra rivotium, vi. 89. — 21. In nihilum redi-
 gam te, et non eris, et quæsita non invenieris ultra in
 sempiternum, vi. 89.

Cap. XXVIII. — 12 et 13. Tu signaculum similitudinis,
 plenus sapientia, perfectus decoro, in delictis paradisi Dei
 fuiisti, vi. 133. — 15. Omnis lapis pretiosus operimentum
 tuum, sardius, topazius, jaspis, chrysolitus, onyx, her-
 milius, sappirus, carbunculus, smaragdus, vi. 137 et 138. —
 16. Perfectus decoro in dilectione paradisi Dei fuiisti, vi. 138.

Cap. XXXIII. — 11. Quia non vult mortem peccatoris,
 sed in convertitur, et vivit, v. 27.

Cap. XXXVI. — 24. Tollam quip, e vos de gentibus, et
 congregabo vos de universis terris... Et iudicatio mea custo-
 diat, et operemini, vi. 108. — 26. Auferam ab eis cor la-
 pideum, et dabo eis cor carneum, v. 382.

Cap. XXXVII. — 16. Fatus est seruus Domini ad me,
 dicens: Et tu, Fili huius mundi, sume tibi lignum unum... Et
 adjunge illa, unum ad alterum tibi in lignorum unum, et erunt
 tu unigenitus in manu tua, vi. 110. — 22. Rex unus erit omni-
 bus imperans, et non erunt ultra duos gentes... Et ser-
 vus meus David rex super eos, et pastor unus erit omnibus
 eorum, vi. 73.

Cap. XXXVIII. — 8. Post dies melitos visitaberis, et in
 novissimo auctorum venies, vi. 79.

Cap. XLIII. — 17. Quatuordecim cubitis crepido, v. 233.

Cap. XLIV. — 1. Converti me ad viam portæ sanctuarii
 exterioris, quæ respicet ad orientem... Quoniam Domi-
 nus Deus ingressus est per eam, eritque clausa, vi. 26.

Cap. XLVII. — 1 et seqq. Converti me ad portam domus
 Domini, et ecce aquæ egrediebatur subter limen domus ad
 orientem... et erunt fructus ejus in cibum, et folia ejus ad
 medicinam, vi. 106. — 3. Cum egredieretur vir ab orien-
 te, ecce aquæ redundantes a latere dextro, vi. 53.

DANIEL.

Cap. II — Vers. 29. Tu, rex, cogitare coepisti in strato
 tuo, quid esset futurum post hec, et qui revelat mysteria,
 ostendit tibi quæ futura sunt, vi. 27. — 34. Vidi lapidem
 de monte abscessum sine manibus praescindentem, et cum
 venisse in terram, replevit orbem terræ, vi. 28. — 44. In
 diebus illis suscitabit Dominus ecclii regem, qui in eternum
 non commovebitur, et regnare ejus populo alteri non tra-
 detur. Perentiet, et conteret universa regna, et ipsum sta-
 bit in eternum, vi. 61.

Cap. III. — 92. Ecce video viros quatuor solitos, et am-
 bulantes in medio ignis, et nihil corruptiovis in eis est, et
 ecce quarti similis filio Dei, vi. 3, 94. Et sarahara eo-
 rum non sunt immutata, vi. 433. — 10. Millia millium min-
 strabat ei, et decies millies centena millia assistebant ei,
 vi. 315.

Cap. VII. — Ib. Millia milliom ministrabant ei, v. 234. —
 Ib. Et decies millies centena millia assistebant ei, vi. 315.
 — 13. Aspiciebam in visu noctis, et ecce in nubibus casti...
 Poterat ejus, potestas aeterna, quæ non auferetur, et re-
 genu ejus, quod non corrumperetur, vi. 58, 60, 75.

Cap. VIII. — 16. Gabriel, fac latum intelligere sermonem, vi. 587.

Cap. IX. — 23. Adverte... Et occidetur Christus, et ci-
 citatem, et sanctuarium dissipabit populus cum duce ventu-
 ro, et finis ejus vastitas, et post finem bellii satis desola-
 tio, vi. 15 et 16. — 23. Scito, et animadverte, ab exiis
 sermentis, et iterum adiudicavit Jerusalim... Et civitatem,
 et itinerum dissipabit populus cum duce restituto, vi. 58
 et 59. — 26. Post hec formata septuaginta duas occideret
 Christus... et usque ad consummationem, et finem perse-
 veraret desolatio, vi. 90.

Cap. X. — 5. Panem desideri non comedti, vi. 231. — 12
 et 13. Ego veni, ut nuntiarem tibi, sed princeps regni Per-
 sarm restitut mihi. Non est, qui me ad uvel, nisi Michael
 princeps rester, vi. 138. — 13. Princeps regni Persarum
 restitut mihi, vi. 316.

Cap. XII. — 9. Claesi sunt, signaque sermones usque
 ad tempora consummationis, quoque adiudicant multi, et
 impieatus visio, et cugnoscant omnia haec, vi. 103.

OSKÆ.

Cap. I. — Vers. 10. Et erit in loco, ubi dicitur ei, non po-
 polus meus dicetur ei illi Dei viventis, et congregabuntur
 illi Iuda, et filii Israel pariter, et posent sibi metu caput
 manus, vi. 79.

Cap. II. — 8. Judicate matrem vestram, judicate, quo-
 nam ipsa non est uxor mea, nec ego vir ejus, vi. 88. — 25.
 Et miserebor ejus, qui fuit sine misericordia, et diram nou-

PATROL. LXXXIV.

populo meo, populus mens es tu, et ipse dictis, Deus mens
 es tu, et erit in loco, ubi dictum est ei, non plebs mea vox,
 ubi vocabulatur filii Dei vivi, vi. 89.

Cap. III. — 4 et 5. Sedebat illi Israel sine rege, sine
 principe, sine sacrificio, sine altari, sine sacerdotio, sine
 manifestatioibus, vi. 20 et 27.

Cap. IV. — 11. Fornicatio et cibetas auferunt cor,
 vi. 21.

Cap. V — 14. Ego espiam, et vadam; tollam, et non es
 qui eras: vadens revertar ad locum meum, vi. 83.

Cap. VI. — 1 et seqq. Venite, et revertamur ad Domi-
 num, quia ipse capit, et sarabit nos, et vivificabit nos pri-
 dictis dies, in die tortu suscitabit nos, et viveamus in eun-
 spectu ejus, vi. 57.

Cap. VII. — 8. Factus est Ephraim panis subincertus,
 qui non reversater, vi. 354. — 9. Come: erant alieni re-
 bur ejus, et ipse ignorabat, vi. 209. — 13. Vix estis, quo-
 nim recesserunt a me, vastabuntur, quia prævaricati sunt
 in me... Facti sunt, quasi arcus Iohannes, vi. 59 et 83. — 16.
 Facti sunt mili in sigillatum reciprocant, vi. 55.

Cap. VIII. — 4. Præincipes exsisterunt, sed non cognovit,
 vi. 523. — Ib. Ipsa regnauerunt, sed non ex me, vi. 540.

Cap. IX. — 4. Non libabant Domum viam, nec place-
 bunt ei sacrificia eorum, quasi panis fugientium; omnes, qui
 comedunt eum, cunctam inserviant, non intrabunt in domum
 Domini, vi. 100.

Cap. XI. — 1. Puer meus es tu, Israel.. ut redimam te,
 vi. 100.

Cap. XIII. — 9. Perditio ex te tua, Israel, tantum in me
 auxilium tuum, ut pereas, tuo inerito, ut salveris, meo
 auxilio, vi. 196. — 11. Dabo tibi regem in furore meo, vi.
 510. — 14. De manu mortis liberabo eos, de morte redi-
 mam illos. Ero mors tua, o mors, ero mors tuus, inferne,
 v. 366; vi. 53.

JOEL.

Cap. I — Vers. 4 et 5. Residuum erucis comedit locusta,
 et residuum locustæ comedit bruchus, et residuum bruchi
 comedit rubigo, vi. 236. — 5. Expergischmini, ebræi, et flete,
 et ululate omnes, qui bibunt viam in dilectione, vi. 235. —
 13. Interit domus vestri sacrificium, et libatio, vi. 102.

Cap. II. — 24. Ha erit in novissimiis diebus, effundam de
 spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii
 vestri, et filiae vestre, vi. 61 et 154. — 52. Et erit, omnes
 qui invocaverit nomine Domini, salvus erit, vi. 581.

Cap. III. — 12. Exsurgat, et ascendat omnes gentes
 in valle Josaphat, in sedebo, ut iudicem omnes gentes in
 circuitu, vi. 64. — 18. Distillabunt mones dulceminem, et
 colles fluent lacte, et per omnes rivos Iuda ibunt aquæ,
 et fons de domo Domini egredietur, et irrigabit orbem ter-
 ræ, vi. 105.

AMOS.

Cap. III — Vers. 2. Tantummodo vos cognovi, vi. 239.
 — 7. Non faciet Dominus quidquam, nisi revelaverit servis
 suis prophetis, vi. 330.

Cap. IV. — 12 et seqq. Præpara te in occursum Domini
 Dei tui, Israel, quia ecce ego firmans tonitruum, et erucas
 spiritum, et annuntians in bouinaibus Christum susum,
 vi. 75.

Cap. V. — 1. Audite verbum hoc, quod ego levo super
 vos planctum. Domus Israel eredit, non adjicet, et resur-
 gat. Virgo Israel projecta est in terram suam, non est qui
 suscitet eam, vi. 91.

Cap. VI. — 1. Vix, qui opulentis eritis, vi. 333.

Cap. VII. — 8. Ecce ego prænam tristiam in medio populi
 Israël, non adjiciam ultra, super inducere eum, vi. 91.

Cap. VIII. — 2. Venit His super populum meum Israel,
 non adjiciam ultra... Multi morientur: in omni loco projic-
 titur silentium, vi. 91. — 9. Et erit in die illa, dicit Dominus,
 occidet votis sol nieri illæ, et tenebrosore faciem ter-
 ram in die funeris, vi. 93.

Cap. IX. — 6. Edificavit Dominus in celo ascensum
 suum, et pollicitationem in terra firmavit, vi. 10.

ABDIAS.

Cap. I — Vers. 11. Extranei ingredi-bantur portas ejus,
 super Ierusalem mittebant sortium, vi. 237.

MICHAES.

Cap. IV — Vers. 1. Et eris in novissimo dierum sumis
 domus Domini, desperantes in vertice montium.... Et judi-
 cat illi populus multus, et corripit gentes fortes, usque ad
 longinquos, vi. 63.

Cap. V. — 2 et seqq. Bethlehem domus Ephraïtæ, non es
 minime in multis Iuda, ex te nubi prolixi dominante in
 Israël, vi. 27 et 73. — 1. Stabat, et pascit xrysanthem suum in
 virtute Domini, et in brevorem nominis Dei sibi traxit, que-
 niam nunc magnificatur usque ad terminus terræ, et sicut
 iste pax, vi. 76.

CAP. VI. — 1. Audite, coles, iudicium Domini, et fortia fundamenta terræ... Quod feci tibi, aut quid molestus fui tibi? respondet mihi, vi, 65. — 1 et seqq. Audite, quæ Dominus loquitur: surge, et concorde iudicio aduersus montes, et audiunt colles vocem tuam... Auhuc ignis in domo impii, thesauri iniquitatis, vi, 39.

CAP. VII. — 15 et 19. Secundum item egressionis tuæ de terra Aegypti ostendam eis mirabilia... Et projiciet in profundum maris omnia peccata vestra, vi, 107.

NAHUM.

CAP. I. — Vers. 8. Inimicos Dei persequuntur tenebras, vi, 214.

HABACUC.

CAP. II. — Vers. 2 et 4. Dominus loquitur: Scribe visum aperte, et expiana eum super tabulas... Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipsa, vi, 73.

CAP. III. — 2 et seqq. In medio duorum animalium cognoscetis, v, 391; vi, 31, 47, 49, 133. — 4. Cornua in manus ejus sunt, v, 313; vi, 45. — 11. Elevabitur sol in ortu suo, et luna stabit in ordine suo, vi, 392. — 15. Percussisti caput de domo impiorum, iv, 320.

SOPHONIAS.

CAP. I. — Vers. 3. Disperdat homines a facie terræ, et eos qui avertunt post tergum Domini, et qui non quæsierunt Dominum, nec investigaverunt eum, vi, 216.

CAP. II. — 11. Adorabit eum vir de loco suo, omnes insulae gentium, vi, 69.

CAP. III. — 1. Hæc est civitas gloria, habitans in confidentia... Columbia non audivit vocem, et non suscepit disciplinam, vi, 89 et 90. — 9. Quia tunc reuidam populus labium electum, ut vocent omnes in nomine Domini, et serviant ei humero uno, vi, 69. — 19. In tempore illa salvabo clauditæ, et eam, quæ ejecta fuerat, congregabo... Cum convertere captivitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus, vi, 78.

AGGÆUS.

CAP. II. — Vers. 6 et 8. Quia ecce ego commovebo cœlum et terram, et veniet desideratus cunctis gentibus. Spiritus meus erit in medio vestri, iii, 325; v, 315; vi, 73.

ZACHARIAS.

CAP. II. — Vers. 3. Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur.... Et loquere ad puerum istum, dicens: Absque manu habitabitur Jerusalem, iii, 315. — 8. Ille dicit Dominus Deus exercituum, post gloriam misit me ad gentes, quæ exploraverunt vos... Et cognoscetis quia Dominus exercituum misit me, vi, 9. — 10. Lauda, et latare, filia Sion, quia ecce ego venio, et habitabo in medio tui.... Et scies quia Dominus exercituum misit me ad te, vi, 9 et 70.

CAP. III. — 1 et seqq. Et ostendit mihi Jesum, sacerdotem magnum, stantem coram angelo Domini... et increpat Dominum in te, quia elegit Jerusalem, iii, 288.

CAP. VIII. — 20. Hec dicit Dominus exercituum, usquequo venient populi, ut habitent in civitatibus multis.... Et venient populi multi, et gentes robustæ ad quærendum Dominum exercituum in Jerusalem, vi, 70.

CAP. IX. — 9. Exulta satis, filia Sion; jubilo, filia Jerusalem... Et potestas ejus a mari usque ad mare, et a flumine usque ad fines terræ, vi, 76. — 11. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vincitos tuos de lacu, in quo non est aqua, vi, 53.

CAP. XI. — 12. Appenderunt mercedem meam triginta argenteos, vi, 36.

CAP. XII. — 10. Et effundam super dominum David... Et aspiciens ad me, quem coquiferunt, et planterunt cum plantetu, quasi super unigenitum, et dolebunt super eum, ut deleri solet in morte primogeniti, ii, 529; vi, 16, 52, 63, 64.

CAP. XIII. — 1. In die illa erit fons patens domum David, et habitantibus in Jerusalem, in ablationem peccatorum, et mensuram, vi, 103 et 173. — 7. Percute pastorem, et disperge turas eius, vi, 39.

CAP. XIV. — 8. Et erit in die illa, exhibent aquæ vivæ de Jerusalem... Et revertetur omnis terra usque ad desertum, vi, 108.

MALACHIAS.

CAP. I. — Vers. 1. Assumptio verbi Domini super Israhel in manu angeli ejus, iii, 331. — 2. Jacob diffexi, Esau autem odio habui, v, 102. — 6. Ad vos, o sacerdotes, qui polluitis nomen meum, et dixistis: In quo polluimus te? Offeratis super altare meum panem pollutum. Nonne si offeratis cœrum, et langudum, nonne malum est? vi, 422. — 10. Non est ultra initii voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum... de manu vestra: ab ortu eam solis usque

ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, vi, 82 et 100.

CAP. III. — 1. Veniet ad templum sanctum suum dominator, quem vis queritis, et angelus testimenti, quem vos desideratis, vi, 3. — 8. Si affigis homo Deum, quia os configitis me, et dixistis, in quo confiximus te? vi, 16. — 13. Si invaluerint super me verba vestra, dicit Dominus, et dixis: quid locutus sumus contra te? vi, 39.

CAP. IV. — 2. Orietur vobis sol justitiae, et sanctus in pennis ejus, v, 502 et 561. — 5. Ecce ego mittam vobis Eiam pro opere, antequam reniat dies Dominus magnus, et horribilis, et convertet eorū patrua ad illos, et eorū filioru ad patres eorum, vi, 77.

MACHABÆORUM I.

CAP. II. — Vers. 34. Et nolentibus Iudei in die sabbati viudicare se de alienigenis, vi, 93.

MATTHÆUS.

CAP. I. — Vers. 3. Ab Abraham usque ad David generationes quatuordecim.... Id est, generationes simul quadragesima et duæ, v, 432. — 21. Vocabis nomen ejus Jesum, quia ipse salvum faciet populum suum, iii, 300.

CAP. II. — 25. Quia Nazareus vocabitur, v, 357.

CAP. III. — 2. Piontentiam agite: appropinquavit enim regnum cœlorum, v, 283. — 3. Ego sum vox clamantis in deserto, v, 304. — 10. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum extinxitur, et in ignem militetur, vi, 618. — 11. Venit post me, cuius non sum dignus calceamenta portare, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et Igne, vi, 615. — 12. Cujus ventilabrum in manu tua, et perunnambit aream suam, et congregabit triticum suum in horreum, vi, 615. — 17. Hic est Filius meus, vi, 106.

CAP. IV. — 19. Venite post me, et faciam vos fieri pascatores hominum, vi, 57.

CAP. V. — 3. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, vi, 614. — 4. Beati mites, quoniam ipsi possibunt terrain, v, 477. — 5. Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur, iii, 307; vi, 307. — 10. Beati qui persecutæ onem patientur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, vi, 611. — 12. Gentiles, et exultate, quæ a nomina vestra scripta sunt in cœlis, vi, 614. — 14. Non potest civitas aberandi supra montana præmita, v, 452. — 17. Non veni legem solvere, sed adimplere, vi, 113. — 19. Qui solverit unum de manu latia iustitia inquinans, et sic docuerit, minimus erit in regno cœlorum, v, 58; vi, 524. — 22. Qui autem dixerit fratris suis: Patre, reus erit gehennæ, vi, 618. — 23. — Qui viderit mulierem ad concupiscentiam eam, jam inebritus est eam in corde suo, vi, 213. — 37. Est, est; non, non, vi, 253. — 38. Oculum pro oculo, dentem pro dente, iii, 215. — 44. Diligite inimicos vestros, beneficite his qui oderunt vos, v, 249. — 48. Estote perfecti, sicut Pater vester, qui in cœlis est, v, 268.

CAP. VI. — 19. Fiat voluntas tua et in terra, sicut in cœlo, vi, 598. — 12. Dilecti nobis debita nostra, sicut et nos diuini timori debitoribus nostris, vi, 316. — 14. Extremantes facies suas, et appareant hominibus jejunaantes, vi, 236.

CAP. VII. — 2. In qua mensura mensa fueritis, remittetur vobis, vi, 338. — 6. Ne dederitis Sanctum canibus, neque militatis margaritas ante porcos, ne concubentia eis pedibus suis, v, 421. — 7. Peccate, et accipietis, vi, 216. — 12. Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite ibis, v, 108. — 15. Attende a sis proprieatis, qui venient ad vos in vestimentis ovium, intrinseca autem sunt lupi rapaces, i, 68. — 16. A fructibus cœrorum cognoscetis eos, v, 214. — 22 et 23. Multi dicunt mihi in huius die: Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetavimus? Discedite a me, onnes qui operamini iniuriam, nescio qui esatis, v, 520; vi, 154, 188. — 26. Stulto adiungit super arenam, v, 562.

CAP. VII. — 8. Domine, non sum digna ut intres subiectum manum, quæ persecuta sum Ecclesiam tuam, v, 138. — 31. Si vos ejicis, mitte nos in gregem porcorum, vi, 600.

CAP. IX. — 13. Numquid possunt filii sponsi ingere, quando cum illis est sponsus? Veniet autem dies cum auferretur sponsus ab eis, et tunc jejunabunt, iii, 307; vi, 407.

CAP. X. — 16. Simplices estote, sicut columbe, ii, 501. — 20. Non esitis vos, qui loquimini, sed spiritus Pater vestri, qui loquitur in vobis, vi, 151. — 22. Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit, vi, 199. — 28. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem nem possunt occidere, ii, 531. — 34. Non tenet pacem militare in terram, sed gladium, v, 354. — 10 et 41. Qui vos recipit, me recipi, et qui me recipit, recipit illum qui misit

me.... Ame dic volis, non perdet mercadem suam, vi, 53.

Cap. XI. — 23. Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos, et invenientis requiem animabus vestris, v, 103. — 29 Discite a me, quia misericordia mea est, et humiliis corde, et invenientis requiem animabus vestris, v, 283, 128.

Cap. XII. — 28. In spiritu Dei ejicio daemonia, m, 309. — 32. Qui precaverit in Spiritum sanctum, non reverteretur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro, v, 419; vi, 36. — 36. Sicut pro otioso verbo ratio ponitur, ita pro sermone injusto causa exsolvitur, vi, 228. — 40. In corde terras, iv, 192.

Cap. XIII. — 17. Quia multi justi et prophetae cupiunt videre quae videtis, v, 557. — 23. Quod autem cecidit in spiritu, hi sunt qui audient verbum Dei, vi, 201. — 43. Tunc justi fulgerunt, sicut sol, in regno patris eorum, vi, 617. — 53. Simile est regnum celorum patrifamilias, qui profert de theatro suo nova et vetera, vi, 103. — Ibid. Proferentes de theatro suo nova et vetera, v, 140.

Cap. XV. — 4. Honora patrem tuum et matrem tuam, quod est mandatum primum, v, 380. — 8. Populus hic latens me honorat, cor autem eorum longe est a me, v, 327. — 18. Cœcus enim si cœco ducatum prebeat, ambo in foream ralunt, v, 323. — 19. Ex corde exueni cogitationes malae, vi, 225. — 28. Non sum missus, nisi ad oves, que perierunt dominus Israel, vi, 150.

Cap. XVI. — 18. Tu es Petrus, et super hanc petram dedicabo Ecclesiam meam, et portas inferi non vincent eam, et tibi dabo claves regni celorum, v, 391; i, 418. — 26. Qui vult post me venire, abueget semetipsum, v, 412, 496.

Cap. XVII. — 20. Hoc genus non ejicitur, nisi per orationem et jejunitum, vi, 256.

Cap. XVIII. — 10. Ame dic volis, via angelorum eorum sum et vident faciem Patris mei, qui est in celis, vi, 158. — 18. Quicumque solveritis super terram, erunt soluta et in celo; et quicumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in celo, vi, 614. — 22. Non solum septies, sed etiam septuagies septies, si populi regni, fratri remittendum, v, 284.

Cap. XIX. — 9. Quicumque dimisert uxorem suam, excepta fornicacionis causa, et aliam duxerit, inchoatur, vi, 458. — 10. Si sic est homo in causa cum muliere, non expedit subdere. Qui potest capere, capiat, vi, 447. — 13. Sunt enim spadones qui ita nati sunt, et alii qui ab hominibus facti sunt, et sunt qui se ipsis castraverunt propter regnum celorum, vi, 418. — 14. Talium est regnum celorum, vi, 200.

Cap. XX. — 18 et 19. Ecce ascendimus Jerosolymam, et consummabuntur omnia que scripta sunt.... Et pos quam flagellaverint, occident eum, et tertia die resurget, ii, 530.

Cap. XXI. — 10. Nunquam fructus ex te nascatur in aeternum, v, 608. — 43. Auferetur a vobis regnum dei, et dabitur geni facienti fructum ejus, v, 319.

Cap. XXII. — 2. Qui fecit nuptias filio suo, v, 143. — 37. Audi, Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est; hoc principium est. Secundum vero simile est hunc: Diliges proximum tuum sicut te ipsum, v, 108; vi, 166.

Cap. XXIII. — 3. Quae dicunt, facite: quia autem faciunt, facere nolite.... Dicunt, et non faciunt, i, 58; v, 327. — 9. Ne vobis dicatis patrem in terra, unus est enim pater vester, qui in celis est, v, 508. — 27. Vae vobis, hypocrite, quia similes facti estis sepulchri dealbatis.... Intus vero pleni estis avaritia et iniquitate, i, 68; vi, 313.

Cap. XXIV. — 21. Erit enim tunc tribulatio magna, quando non fuit ab initio, v, 501. — 46. Beati servi illi, quos, cum venerit Dominus, inuenient vigilantes, vi, 389.

Cap. XXV. — 12. Amen dic vobis, ne accide vobis, vi, 217. — 33. Statuit oves ad dexteram, v, 323. — 34. Veulte, benedicti Patris mei, possidete regnum, vi, 615. — 35. Esse vobis, et dedicatis mihi manducare, siti, et dedicatis mihi libere.... Discidite a me, maledicti, in ignem aeternum, qui preparatus est diabolus et angelus ejus, vi, 357. — 40. Quoniam fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis, v, 272. — 41. Ita in ignem aeternum, quem preparavit Pater meus diabolus et angelis ejus, vi, 211, 398, 399 et 613. — 43. Hospes fui, et suscepisti me, vi, 424. — 46. Tuus ibunt hi in ignem aeternum, vi, 613.

Cap. XXVI. — 2. Scitis quia post biduum pœna flet, et illius homini tradetur, ut crucifigatur, vi, 303. — 4. Quia emulsum fecerunt, ut Iesum morti tradiderent, v, 317. — 26. Acepisti Jesus panum, et calicem, et bene dicens dedit eis, vi, 345. — 28. Saugnus hic, saugnus testamenti: hec est sanguis nostrus novi testamenti, qui pro multis effunditur, v, 103. — 50. Et hymno dicto, exierunt in montem Oliveti, ii, 559.

Cap. XXVII. — 9. Et accepimus mercadem meam, tristitia argenteos, pretium quo appretiatus sum ab eis, ii, 337. — 21. Innocens ego sum a saudina bujus justi, ii, 338. — 25. Sangis eius super nos, et super filios nostros, v, 120, 293, 309 et 334; et vi, 41. — 28. — 41. Istruere, qui crucifixi erant cum eo, improporabant ei, ii, 57.

Cap. XXVIII. — 13. Venerunt discipuli ejus, et abstulerunt eum, v, 319. — 19. Ita, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, iii, 286; et vi, 106, 107 et 468. — Ibid. Ita, docete omnes gentes, vi, 70. — 20. Erce ego rubescere sum usque ad consummationem seculi, i, 59, et vi, 152.

MARCUS.

Cap. I. — Vers. 1b. Tu es Filius meus dilectus, iii, 59.

Cap. III. — 39. Qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habet redempcionem.... sed reus erit et res decidet, vi, 615.

Cap. V. — 9. Legio mihi nomen est, quia multi sumus, vi, 602.

Cap. VII. — 36. Et inventum eam jacente in teo, iv, 52.

Cap. VIII. — 34. Si quis vult post me venire, abueget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me, v, 496.

Cap. X. — 38. Poteris libere edicere, quem ego habiteremus sum, et baptismum, quo baptizor, baptizari? vi, 406.

Cap. XII. — 26. Et erunt sicut angelii in celo, vi, 610, 613 et 617. — 29. Audi, Israel, Dominus Deus tuus unus est, iii, 512, et v, 78.

LUCAS.

Cap. I. — Vers. 30. Marta, inventisti graiam ante compunctionem Domini.... Ille enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum, v, 502. — 18. Quia respexit Dominus humiliatus ancillas suas, i, 45. — 73. Memorari testamenti sui sancti, iii, 532.

Cap. II. — 16. Gloria in exercitu Deo, et in terra potest boni voluntas voluntatis, ii, 559; et v, 534.

Cap. III. — 8. Poteris est Deus de lapidibus iustis subditus filios Abraham, iii, 411. — 9. Ecce secundus ad radicem arborum posita est, v, 516. — 17. Potes autem comburrit iugum exti gibilli, vi, 615. — 23 et 28. Qui sunt hell.... Qui sed Dei, vi, 151.

Cap. IV. — 18. Evangelizare propteribus misit me, et vocare annum Domini acceptum, et dicens propulsationem, v, 256, 407. — 21. Prophetia nemo accipit plus est in patria sua, ii, 54. — 31. Quid nobis, et tibi, Jesu fili Dei? venisti huc perdere nos ante tempus, vi, 398.

Cap. VI. — 22. Cum exprobaverint vobis homines, hestiritis, v, 456. — 23. Vae vobis, qui ridetis, quoniam glorificauis, vi, 507.

Cap. VII. — 41. Duo debitores.... fenerato debet et quingentos, et alter quinqueaginta, v, 143.

Cap. IX. — 62. Nemo in teus manum quam in aratro, et respiciebas retro, apertus est regno Dei, i, 7.

Cap. X. — 18. Vidi Satanam, sicut fulgor, de celo cadentem, v, 595. — 30. Homo quoniam descendebat ab Iherusalem in Jericho, iv, 520.

Cap. XI. — 1. Domine, doce nos orare, vi, 570. — 21. In dito Dei ejicio demonia, iii, 509. — 23. Qui mecum non congregat, spargit, iii, 316; et v, 287. — 27. Benedic venter qui te portavit, et ubera que suscepisti, v, 335. — 41. Date eos nosquauis, et ecce omnia munda sunt vobis, i, 67.

Cap. XII. — 30. Stulte, hoc nocte auferunt agnorum teste abs te: qui parasti, cuius erunt? v, 116. — 10. Itaque et vos estoate parati, quia nocte quia hora illius horum venturus est, vi, 589. — 47. Serrus sciens voluntatem Dumigii sui, et non faciens, digne plaga vapulabit milites, vi, 191. — 49. Igneum veni mihi in terram, v, 389, 387, 493. — 52. Duo in tres dividetur, v, 116. — 53. Filius Ihesus est adversarius patrem suum, v, 116. — Ibid. Nurus adversarius socium suum, v, 116.

Cap. XIII. — 19. Seminavit in agro suo granum simum, v, 140. — Ibid. Homo, qui seminavit, v, 136.

Cap. XIV. — 26. Patri matrique, fratribus, sororibus, uxoriis, filiis, dominis, agris, et cunctis, quia possidet renunciare valebit, ii, 53.

Cap. XV. — 4. Renovis a villicatione, v, 117. — 9. Recepisti in aeternis tabernacula, v, 117. — 19. Dires, qui descendebat purpura et byssum, v, 117. — 26. Quia vnde cresceret in hac terra, ii, 613. — 28. Chaos magnum, v, 539.

Cap. XVIII. — 8. Poteris, veniens filius hominis, invictus fidem super terram? v, 287.

CAP. XXI.—23. Væ prægnantibus, et nutrientibus, vi, 47.

CAP. XXIII.—31. Crucifige, crucifige, v, 318.—31. Menor misericordia suæ dixit: Pater, ignosce il is, quia nesciunt quid faciunt, vi, 50.—43. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso, v, 84; et vi, 593, 616.

CAP. XXIV.—49. Vos autem sedete in civitate, iv, 520.—50. Et produxit eos trans Belkiam, et elevavit manus suas, et benedixit eis... et ipsi reversi sunt in Jerusalem cum gaudio magno, vi, 420.

JOANNES.

CAP. I.—Vers. 9. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, vi, 433.—10. Et induens per eum factus est, iv, 106.—14. Verbum caro factum est... Et vidimus gloriam quasi unigeniti a Patre, vi, 133.—26. Ego quidem baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis, ipse baptizabit vos in Spiritu sancto, et igni, vi, 463.—27. Cujus non sum dignus solvere corrigamus calceamenti, v, 363.—29. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, v, 370 et 411.—33. Super quem videris Spiritum descendenter, sicut columbam, hic est filius meus, v, 411. —Ibid. Super quem videris Spiritum descendenter, et manente super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto; et ego vidi, et testimonium perhibui: quia hic est filius Dei, vi, 464.—47. Ecce vero Israelita, in quo dolus non est, vi, 420.

CAP. II.—19. Solvite hoc templum, et in triduo suscitabo illud, v, 349.—20. Quadragesima et sex annis adiudicatum est templum, v, 243.

CAP. III.—3. Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum regnum Dei, vi, 407 et 612.—14. Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto, ita oportet exaltari filium hominis, iv, 532; et v, 366 et 433.—18. Qui non credit in Filium, jam judicatus est, vi, 612.—23. Qui habet sponsam, sponsus est, v, 504.

CAP. IV.—14. Fons aquæ salientis in vitam æternam, quam qui biberit, v, non sitiet in aeternum, v, 532.

CAP. V.—23. Spiritus est Deus, iii, 308 et 358.—43. Ego veni in nomine Patris mei, et non receperatis me; alius veniet in nomine suo, et recipietis eum, vi, 80.—46. Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi, de me enim ille scripsit, v, 360.

CAP. VI.—28. Quaritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis de p: nibus, vi, 103.—32. Nemo ascendit in celum, nisi qui descendit a celo, filius hominis, ii, 531.—31. Ego sum panis vivus, qui de celo descendit, vi, 583.—34. Nisi comederitis carnem filii hominis, et bibetis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, vi, 585.—36. Qui manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo, vi, 111.—71. Duodecim vos elegi, sed unus ex vobis diabolus est, vi, 172.

CAP. VII.—37. Ego sum fons aquæ vitae: si quis sit, veniat, et bibat, v, 310; et vi, 103.—38. Si quis sit, veniat ad me, et bibat. Qui credit in me, fluminis aquæ vitae fluent de ventre ejus. Hoc autem dicitur de spiritu, quem scripturæ erant credentes in eum, iii, 310.

CAP. VIII.—23. Ego principium, qui et loquor vobis, v, 201.—44. Quoniam ipse diabolus, ab initio mendax est, et in veritate non stetit, vi, 594.—50. Abraham quæsivit diem meum vivere, vidit, et gavissis est, v, 305.—57. Quinquaginta annos nondum habebat, et Abraham nosti? v, 514.

CAP. IX.—4. Me oportet operari opera ejus, qui me misit, donec dicas est; veniet autem nox, quando nemo potest operari, vi, 210.—59. Ut qui non vident, videant, et qui vident, cœli flant, v, 572.

CAP. X.—1. Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit astundit, ille fur est et latro, iv, 530.—8. Omnes quotquot ante me venerunt, foras sunt et latrones, iii, 523.—17 et 18. Potestate mea habebo ponendam animam meam, et nemo eam tollit a me, sed ego ponio eam, ii, 531; iv, 2; v, 97, 319.—2'. Facta sunt autem encænia Jerosolymis, vi, 404.—30. Ego et Pater unus sumus, ii, 528, et iii, 377.

CAP. XI.—15. Hosann: benedictes, qui venit in nomine Domini, rex Israel, iii, 277; et vi, 394.

CAP. XIII.—1. Cum vidasset Jesus quia venit hora ut transiret de hoc mundo ad Patrem, vi, 399.—5. Praecepit uero, lavit pedes discipulorum suorum, iii, 490.—35. In hoc cognoscet omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem inter vos habueritis, vi, 291.

CAP. XIV.—6. Ego sum via, et veritas, v, 139, 583.—16. Rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, iii, 303.—27. Pacem meam relinquo vobis, v, 337.—29. Pater maior me est, ii, 528.—iii, 305.

CAP. XV.—5. Ego sum vitis vera, v, 330 et 500.—20. Si me persecuti sunt, et vos persequentur, v, 521.

CAP. XVI.—7. Nisi ego abiiero, Paracletus non veniet ad vos, v, 79.—12 et 13. Multa adhuc halneo quæ vobis loquar, sed non potestis hinc modo audire. Veniet autem Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, et de meo accipiet, ille vobis in licet omnibus, iii, 306; v, 487.—13. Et quæ ventura sunt, annuntiabit vobis, iii, 307.—28. Ego a Patre exiui, et veni in hunc mundum, ii, 503; v, 271.

CAP. XVII.—7. Omnia quæ habet Pater, mea sunt, ii, 531.—11. Ut sint unum, sicut et nos unum sumus, vi, 132.

CAP. XIX.—6. Crucifige, crucifige, vi, 40.—13. Si hunc dimittis, non es amicus Cæsar, v, 349.—15. Tolle, tolle, crucifige. Nos non habemus regem, nisi Cæsarem, v, 33 i; vi, 88.—21. Noli scribere Rex Iudeorum, sed quia ipse dixit, rex sum Iudeorum. Quod scripsi, scripsi, vi, 19.—24. Non scindamus eam, sed mittamus sortem, cujus sit, vi, 47.—30. Et, inclinato capite, emundit spiritum, iv, 2.—36. Os ejus non communietis, v, 370.

CAP. XX.—5. Et videt linteuma sola posita, et abiit, et secum mirans quod factum fuerat, vi, 610.—17. Vade ad fratres meos, et die eis: Ascendo ad Patrem meum, et ad Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum, v, 420.—22 et 23. Sic uenit me Pater, et ego mittio vos. Accipite Spiritum sanctum; quo um remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt, vi, 468.

CAP. XXI.—16. Simon Joannis, diligis me? n, 338.

ACTA APOSTOLORUM.

CAP. I.—Vers. 11. Sic veniuit, quemadmodum vidistis eum euntem in celum, vi, 401.

CAP. IV.—27. Colle-ti sunt enim in hac civitate, adversus sanctum Filium tuum, quem uox isti, iii, 300.—32. Erant illi oīnia communia, et distribuebatur unicuique, prout opus erat, vi, 541.

CAP. VI.—3-7. Convocantes itaque duodecim apostoli multitudinem discipulorum dixerunt.... Et verbum Dei crescebat, et multiplicabatur numerus credentium, vi, 437.

CAP. VII.—52 et 53. Patres vestri, quem prophetarum non sunt persecuti, qui praemunitiabant de adventu justi, cujus vos nunc homicidas, et proditiones fuistis? ii, 53.

CAP. IX.—4. Saul, Saul, quid me persecueris? iii, 333.—56. Si fuerit in operibus bonis, testimonium habens.... Si omne opus bonus subsecuta est, v, 451.

CAP. X.—13. Macta, et manda, v, 387.

CAP. XII.—15. Non est Petrus, sed angelus ejus est, vi, 138.

CAP. XIII.—2. Segregate mihi Barnabam et Saulum, ad opus ad quod elegi eos, iii, 333.

CAP. XIV.—21. Oportet nos per multis tribulationes intrare in regnum Dei, vi, 481.

CAP. XV.—9. Fide purificans corda eorum, vi, 93.

CAP. XVI.—25. Paulus et Silas orantes, vi, 389.

CAP. XIX.—1. Factum est, dum Apollo esset Corinti, ut Paulus, peragratis superloribus partibus, veniret Ephesou. Tunc in onebant illis manus, et accipiebant Spiritum sanctum, vi, 469.—3. Joannes baptismu preuentum baptizavit populum, vi, 463.

CAP. XX.—28. Videba gregem, in quo vos Spiritus sanctus episopos ordinavit, vi, 420. Erat illis cor unum, et anima una, vi, 317.

CAP. XXI.—3. Natus Tarso Edicio, iv, 201.

PAULI EPISTOLA AD ROMANOS.

CAP. I.—Vers. 5. Ex semine David secundum carnem, v, 269.—8. Gratias ago Deo meo pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo, iii, 346—21 et 22. Quoniam cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificavimus, aut gratias eggerunt, sed evanngeruerunt in cogitationibus, et obscurauimus est insipientes cor eorum, v, 387.

CAP. II.—6. Secundum quod quis operatus fuerit, ita recipiet, v, 547.

CAP. III.—23. Quem proponit Deus propitiationem per fidem in sanguine ihesu, v, 349.

CAP. IV.—2 et 3. Abraham pater noster ex operibus justificatus est: credit Deo, et reputatum est ei ad justitiam, v, 107.

CAP. V.—5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datum est nobis, v, 216 et 287.—10. Si enim cum iniuncti essemus, reconciliati sanatos Deo; et ex morte filii ejus, ii, 531.—14. Adam, qui est forma futuri, v, 276.

CAP. VII.—2. Vidua liberata a lege viri, v, 512.—23. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et capitulum me ducentum in lege peccati, v, 438.—24. Quis me liberabit de corpore mortis bujus? v, 336.

CAP. VIII.—9. Qui autem spiritum Christi non habet,

bic non est ejus, m, 307.—13. In quo clamamus, Abbe, pater, m, 344.—*Ibid.* Non enim accipistis spiritum servituti literum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis, vi, 202.—18. Non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis, vi, 481.—21. Quando ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei, vi, 593.—22. Quoniam omnis creatura congenitici, et dolet usque adhuc, vi, 391.—29. Ut sit ipse primogenitus in multis fratribus, v, 80.—30. Quos enim prædicti stinxerit, illos et vocavit, illos et justificavit, illos et glorificavit, v, 338.—52. Qui filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum, v, 425.—53. Quis accusabit adversorum electos Dei? Deus noster, qui justificat, vi, 470.

Cap. IX.—3. Optabam ego ansthemia esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelites, iii, 44.—3. Quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnes Deus benedictus in secula, v, 78.—15. Jacob dilexit, Esau, ut noster odio habui, v, 102.—20. Numquid dicit figuratum ei, qui se flagit: Quare me sic fecisti? iv, 496.—27. Sic ergo, et in hoc tempore reliquias secundum et cionem gratias salves, v, 509.

Cap. X.—10. Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, v, 451.—16. Quomodo invocabunt, la quoniam non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? v, 103.

Cap. XI.—12. Plenitudo genitum, v, 518.—25. Cecitas ex parte in Israel facta est, v, 512.

Cap. XIII.—1. Non est potestas, nisi a Deo, vi, 510.—10. Plenitudo enim legis charitas est, v, 277.—*Ibid.* Plenitudo legis dilectionis, iv, 348.—14. Carnis curam ne feceritis in desideriis, vi, 537.

Cap. XIV.—21. Bonum est non manducare carnem, et non bibere vnum. Qui infirmus est, olera manducet, v, 413.—25. Omnes enim, quod non est ex fide, peccatum est, v, 192.

Cap. XV.—27. Nam si in spiritualibus participes facti sunt gentiles, debent et in carnalibus ministrare eis, v, 266.

AD CORINTHIOS I.

Cap. I.—Vers. 13. Numquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis? v, 468.—20. Nonne stultus fecit Deus sapientiam hujus mundi? vi, 297.—22—23. Iudei signi petunt, et Graeci sapientiam querunt... Et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, v, 522.—*Ibid.* 13. Quod stultum est Dei, sapientius est quam homines, et quod infirmum est Dei, fortius est quam homines, v, 293.—21. Iudei quidem scandalum, iii, 304.—27 seqq. Infirma mundi elegit Deus, ut confundenderet fortes... Ut non glorietur omnis homo coram illo, vi, 539.—*Ibid.* Nam quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sa- plentes, v, 385, 386.

Cap. II.—8. Si enim cognovissem, nunquam Domini num- gloriae crucifixissent, m, 305, et v, 335.—9. Quod oculus non vidit, nec auris auditiv, nec in cor hominis ascendit, quæ praeparavit Deus diligenter nos, vi, 617.—10. Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum, quia S. iritus omnia a scutatur, et ea, quæ sunt alia Dei, v, 460.—13. Lo- quimur non in doctis humanarum sapientie verbi, sed in doctrina, spiritu, et virtute, v, 461.—16. Quis enim co- gnovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? vi, 120.

Cap. III.—1 et 2. Non potui vobis loqui, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquam parvulis in Christo o lac- vobis potum dedi, non escam, vi, 330.—3. Lac vobis potum dedi, non escam: non dum enim poteratis, sed nec adhuc quidem poteritis, v, 303.—7. Neque, qui plantat, est ali- quid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus, iii, 288.—10. Quasi sapiens architectus fundamentum posui, iv, 129.—17. Tempulum enim Dei sane non est, quod es: is, v, 531 et 533.

Cap. V.—5. Tradere hujusmodi Satanae in interitum car- nis, ut spiritus solvens s.t., vi, 274.—7. Pascha nostrum jam immolatus est. Christus, vi, 113.

Cap. VI.—11. Jam abluti estis sanguine Christi, et pas- sione ejus, v, 446.—13. Deus autem et hunc et hanc destruet, vi, 251, 412.

Cap. VI.—2. Propter fornicationem vobisque suam uxorem habeat, vi, 219.—5. Abstinere vos ad tempus, ut vacaret orationi, et iterum revertantur in idipsum, vi, 454.—10. Præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discepero, vi, 456.—28—29. De virginibus autem pre- ceptum Domini non habeo, sed consilium do... Si accep- peris uxorem, non peccasti: si nupserit virgo, non pec- cavit, vi, 447.—29. Tempus jam in collecto est; restat, ut qui uxores habent, tanquam non habentes sint, vi, 417.—

31. Præterit enim figura hujus mundi, v, 451.—32 et 33. Volo autem, vos sine sollicitudine esse.... Qui autem cum uxore et t, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo pla- ceat uxori, vi, 449.—33. Qui autem cum uxore est, cogi- tat, quæ mundi sunt, vi, 249.—*Ibid.* Qui autem cum uxore est, cogitat, quæ sunt mundi. Propriæ formationem unusquisque sibi uxorem habet, v, 460; vi, 249.

Cap. VIII.—1 et 7. Si quis autem vobis dixerit, hoc est immolatani idolis, nolite manducare, v, 416.—6. Nobis autem unus Deus, m, 512; v, 78.

Cap. IX.—9. Non aliqabis os bovi trituranti, v, 463.—11. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, ut carnalia vestra metamus? v, 464.—24. Omnes quidem cur- runt, sed unus accipit palnum, v, 553.—*Ibid.* Sic currite, ut comprehendatis, iv, 520.—27. Ne si forte aliis prædicaret, reprobus efficeretur, ii, 470.

Cap. X.—1 et 2. Nolo vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes nubes transierunt, et omnes in Moyse baptizati sunt in nube, et in mari, ii, 536.—4. Petra autem erat Christus, v, 452.—6. Omnia hec in figura contingebant illis, v, 552.

Cap. XI.—1. Imitatores mei estoate, sicut et ego Christi, ii, 479.—5. Caput Christi Deus, vi, 151.—14. Vir qui pape, si commixtus nutratur, iguominius est illi, vi, 445.—24. Probet se homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat, vi, 177.

Cap. XII.—2. Quoniam cum gentes essetis, iii, 375.—4 seqq. Divisiones hominorum sunt, idem autem spiritus, et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, v, 78.—11. Divisa charismata, et dona Spiritus sancti gratia- distributis, v, 482.—*Ibid.* Hoc autem omnia operatur unus, atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult, ii, 309.—29. Numquid omnes habent donationes saudio- num? vi, 443.

Cap. XIII.—1. Si linguis hominum loquar, et angelorum, ii, 359.—8. Sive linguis cœsabunt, iii, 399.—12. Nunc video ut per speculum in senigante, tunc autem facie ad- faciem, v, 399.

Cap. XIV.—15. Psallam spiritu, psallam et mente, vi, 287.—22. Lingua in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus, vi, 180.

Cap. XV.—9. Ego sum minimus apostolorum omnium, vi, 333.—42 et seqq. Illoc corpus seminaritur in corruptione, surgit in incorruptionem... Et mortale hoc induere immortalitatem, vi, 610.—33. Dum corruptibile hoc induerit in- corruptioninem, vi, 185.

Cap. XVI.—13. State in fide, iv, 520.

AD CORINTHIOS II.

Cap. II.—Vers. 14. Deo autem gratias, qui trium bat nos in Christo Jesu, et odorem justitiae suæ manifestat per nos in omni loco, v, 403.

Cap. III.—3. Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, v, 582.—5. Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientes nostra ex Deo est, v, 102.—16. Cum transieritis ad Christum, au- ferrete velamen, vi, 417.

Cap. IV.—7. Habemus thessarum istum in vasis fictili- bus, vi, 297.

Cap. V.—17. Si qua in Christo nova creatura, vetera transierunt, erat facta sunt nova, iii, 239; v, 104.—21. Quia cum peccatum non cognovissem, ipse pro nobis peccatum faciens est, vi, 50.

Cap. VI.—2. Quia ecce nunc tempus acceptabilis, erco- nunc di s salutis, vi, 199.—11. Cor nostrum dilatatuin est, v, 287.

Cap. VIII.—9. Cum esset dives, pauper factus est, ut illius inopia nos divites essemus, m, 528.

Cap. IX.—7. Hilarem enim datorem diligit Deus, v, 410, 512; vi, 338, 333.

Cap. XI.—2. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo, v, 421.—3. Metum, ne sicut serpens Eym seduxit astutia sua, sic sensus vestri corrumperunt, v, 273.—20. Sustinetis enim, si quis vos accipit, iv, 98; vi, 465.—29. Quis inflatur, et ego non inflatur? Quis scandalizatur, et ego non uero? ii, 365.

Cap. XII.—7. Angelus Satanae, qui me colaphizet, i, 65; ii, 54; v, 550; vi, 263, 274, 592.

Cap. XIII.—3. An experimentum quaesitur ejus qui in me loquitor? Christus non inflatur, sed potens est in vobis; nam eis crucifixus est ex infirmitate nostra, sed vivit ex virtute Dei, ii, 530.

AD GALATAS.

Cap. II.—Vers. 9. Dextras dederunt mihi, et Barnabæ sociatis, iv, 12.

Cap. V.—22. Fructus autem spiritus est charitas, gau- dium, pax, longanimitas, bonitas, mansuetudo, continentia, castitas, v, 272.

AD EPHESIOS.

Cap. II. — *Vers. 8.* Gratia enim Dei salvati emis per fidem, vi, 533. — 14. Ipsi est iuxta mortis, qui fecit utriusque unum, i, 58. — 17. Evangelizavit pacem his qui longe, et pacem his qui prope, vi, 63. — 19. Non enim peregrini et hospites, sed estis cives sanctorum, et dominici Dei, adiutati super fundationem apostolorum et prophetarum, v, 20. — 21. Super omnes principiam, et potestatum, et virtutem, et dominationem, vi, 533.

Cap. III. — 8. Ego enim sum nolis lignis apostolorum.... nulli minimo omnium sanctorum, iii, 533.

Cap. IV. — 3. Studentes servare uerbum spiritus in vinculo pacis, v, 209. — 8. Ascendens in altum, captivam exit captivitatem, v, 519. — 31. Et clamor infernus a totis tunc domini malitiis, vi, 220.

Cap. V. — 8. Fuisis aliquando tenebrae, sicut autem lux de Domino, v, 302 — 10. Implemisi spiritu, inquentes vobis psalmis, et hymnis, et cantibus spiritualibus, ii, 530; vi, 247. — 27. Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, v, 404. — 32. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, in Christo et in Ecclesia, v, 271.

Cap. VI. — 12. Non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates hujus arietis, adversus mundi rectores tenebrarum harum, vi, 505. — 15. Calceati pedes in praeparationem Evangelii pacis, iii, 325; v, 408.

AD PHILIPPENSES.

Cap. I. — *Vers. 18.* Si e occasione, sive veritate Christus autoritatur, et in hoc gaudeo, sed et gaudebo, v, 527.

Cap. II. — 6 *et seqq.* Qui cum in forma Dei esset, non rapiens arbitratum est esse se equali in Deo.... Ut homo humilio levit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, ii, 528, 530; v, 271; vi, 14.

Cap. IV. — 4. Gaudete in Domino, v, 535. — 7. Pax Dei, quae excepit omnem seum, v, 530; vi, 120.

AD COLOSSENTES.

Cap. I. — *Vers. 16.* Sive Throni, sive Dominationis, sive Principatus, sive Potestatis, vi, 533. — 17. Primogenitus omnis creature, ipse est ante omnes, et omnia in illo consistant, ii, 528. — 18. Ipse est caput corporis Ecclesie, ii, 528.

Cap. III. — 5. Mortificaverit membra sua, quae sunt super terram, v, 512. — 10. Mortificate membra vestra, quae sunt super terram, fornicationem, inuunditiam, luxuriam, concupiscientiam malam, et avaritiam, quae est idolorum servitus, v, 531, 538.

AD THESSALONICENSES I.

Cap. II. — *Vers. 7.* Facti sumus parvuli in medio vestrum, tanquam si nutrix forat pullos suos, vi, 526.

Cap. V. — 2. Quia dies Domini, sicut fur, ita in nocte veniet, vi, 534. — 12. Fratres, regnamus vos, ut cognoscatis eos, qui in vobis laborant, et praesunt vobis in Domino, o, vi, 261. — 17. Orate sine intermissione, ii, 289; v, 533.

AD THESSALONICENSES II.

Cap. II. — *Vers. 4.* Qui adversatur, et extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, vi, 136. — 10. Quoniam charitatem veritatis Dei non recuperant, ut solvi dicunt, impedit illis Dei spiritum erroris, vi, 219.

Cap. III. — 8. Neque panem gratias manducavimus, sed in labore et fatigacione, nocte et die operantes. Qui non vult laborare, non manducet, vi, 530. — 12. Operantes sicut panem mandudent.... Sei in labore et fatigacione, die ac nocte operantes, ne quem vestrum gravaremus, vi, 531, 536.

AD TIMOTHEUM I.

Cap. I. — *Vers. 8.* Bona est enim lex, si quis ea legitime uirgat, v, 507.

Cap. II. — 3. Observeo igitur priorem omnium fieri observationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, et pro omnibus qui in sublimitate sunt, ii, 530. — 2. Volo ergo, primo omnium fieri deprexionem, mortificationem.... Qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis ventre, v, 549. — 3. Hoc enim bonum, et acceptum est coram Salvatore nostro Deo qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis ventre, v, 540. — 14. Vir non est seductor, mulier autem seducta in pravactione fuit, vi, 216.

Cap. III. — 2. Oportet episcopum irreprehensibilem esse, ii, 562. — 1b. Unius uxoris virum, vi, 420. — 7. Oportet eum testimonium habere bonum ab eis qui toris sunt, vi, 327. — 8. Discouit similiiter irreprehensibilis, pudicius utique, non bilinguis.... Et sic ministribe, nullum crimen hancentes, vi, 428. — 10. Probentur priuum, et sic mini-

strent, nullum crimen habent, ii, 562. — 15. Ecclesia Dei vivi, quae est columna, et firmamentum veritatis, iii, 346.

Cap. IV. — 1 *et seqq.* Discedent quidam a Deo at tendentes spiritibus errorum.... Quos Deus creavit ad percipiendum, vi, 418.

Cap. V. — 6. Once autem in delictis agit, vivens mortua est, ii, 452. — 9. Virtus eligatur nouus annorum sexaginta, unus in exercitu, vi, 451. — 11. Cum enim luxuriae fuerint in Christo, subirent volunt, habentes damnationem, quia primum fidem iurarent fecerunt, vi, 451. — 13. Similiter autem et oīus diuīt circō domos, vi, 451. — 22. Manus cito nomini imposuerit. Non neophyti, ii, 421. — 23. Vino modico uite, ii, 253. — 25. Quorundam hominum peccata manifesta sunt pœnitentia ad judicium; quodam autem et subsequuntur, ii, 612.

Cap. VI. — 8. Habentes.... contenti estote, i, 68. — 9. Qui volunt divites si ri, lucidunt in temptationem, et laqueum diaboli, et desideria multa, et mœnia, quae immigrunt homines in interitum et perditionem, vii, 216. — 10. Radix omniū malorum cupiditas est: quam quidam appetentes, erraverunt a Deo, ii, 371; vi, 219. — 16. Qui soli habet immortalitatem, iii, 206.

AD TIMOTHEUM II.

Cap. II. — *Vers. 2.* Haec commenda hominibus fidelibus qui idonei sunt et aliis docere, vi, 331. — 3. Neuo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, et si placet, cui se probavit, v, 469. — 24. Servum Dominum non oportet diligere, sed mansuetum esse ad omnes, docilem, paternalem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati, vii, 213.

Cap. III. — 8. Iannus et Mambres restituerunt Moysi, et hi resistunt veritati; homines mente corrupti, reproba circa fidem, sed ultra non proficiunt. Dementia eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit, v, 368. — 12. Omnes enim qui in Christo volunt pie vivere, persecutionem patiuntur, v, 521.

Cap. IV. — 2. Observa in omni patientia et doctrina, vii, 213. — 3. Prudentes auribus, a veritate audium avertent, ad fabulas autem convertentur, ii, 536.

AD TITUM.

Cap. I. — *Vers. 5-7.* Hujus rei gratia reliqui te Crete, ut in qua desunt corrigas.... Oportet enim episcopum sine crimine esse, ii, 426. — 13. Omnia mundia mundis: coquinatis autem, et infidelibus nihil est mundum, quia poluta sunt eorum et mens, et conscientia, vi, 276.

Cap. II. — 3. Non criminatrices, non multo vino servientes, sed parvo utentes, beato docentes, ut prudentius doceant, vi, 451.

AD HEBRAEOS.

Cap. I. — *Vers. 14.* Noene omnes sunt administratori spiritus, in ministerium missi, propter eos qui hereditatem capiunt solutionem, vi, 158.

Cap. IV. — 13. Omnia uida et aperta sunt oculis ejus, i, 68.

Cap. V. — 14. Perfectorum autem est solidus cibus, v, 534.

Cap. IX. — 17. Testamentum in mortuis confirmatur, vi, 200.

Cap. XI. — 6. Sine fide nemo potest placere Deo, omnes enim quondam ex Deo, peccatum est, vi, 192.

JACOBI EPISTOLA.

Cap. I. — *Vers. 8.* Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis, v.

Cap. II. — 10. Qui in uno ex his offendit, factus est omnium reus. Qui enim dixit: Non merita habeo, ipse dixit: Non occides. Quod si non mecharis, occidas autem, factus es legis transgressor, vi, 612. — 19. Non enim dementes timunt et contremescunt, vi, 594. — 20. Fides sine operibus mortua est, v, 106. — 21. Abraham pater noster ex operibus justificatus est, v, 107.

Cap. III. — 8. Lingua nullus hominum domare potest; inquietum malum, plena dolore mortifero: in ipsa beneficiorum Deum, et Patrem, et in ipsa maledicitorum hominum, qui in similitudinem Deli faciunt: ex ipso ore procedit benedictio, et maledictio, vi, 218.

Cap. IV. — 9. Misericordia est, lugere, et plorare, risus vestris in luctum convertatur, et gaudium in tristitia, vi, 307.

Cap. V. — 1. Agite uiri, divites, plorante uulentes in miseriis que aduenient vobis: divitiae vestre patrefactae sunt: vestimenta vestra a tineis comesta sunt: aurum, et argenteum vestrum serpentinat, et arugo eorum in testiculum rotis erit, vi, 216.

PETRI EPISTOLA I.

Cap. I. — *Vers. 12.* In quem desideraverunt angeli Dei compescere, vi, 158.
Cap. II. — *3.* Vos estis lapides vivi, edificati in domos spirituales, v, 401, 443. — *9.* Plebs sancta, regale aspergitorium, v, 309, vi, 416. — *24.* Qui peccata nostra perirent in corpore suo super lignum, ut peccatis mortalibus, justitiam viveremus, cuius lumen sanati mirans, ii, 530.

Cap. IV. — *1.* Christo igitur passus in carne, ii, 530. — *17.* Iudicium a domino Dei incipit, vi, 260.

Cap. V. — *3.* Deus superbis resistit, humiliibus autem dat gratiam, v, 448.

PETRI EPISTOLA II.

Cap. II. — *Vers. 4.* Angelis non pepercit, ii, 576. — *16.* Corruptionem habuit: sine vesania: subjugata mutua: quod in hominis voce loquens, prophetæ insipientiam prohibuit, v, 457.

Cap. III. — *13.* Novus homo, et nova terra, v, 230.

JOANNIS EPISTOLA I.

Cap. II. — *Vers. 1.* Advocatum habemus apud Patrem Iesum Christum, iii, 503. — *27.* Et vos unctionem, quam accepistis ab eo, permaneat in vobis; et necesse non habetis, ut aliquis doreat vos de omni re, iii, 510.

Cap. IV. — *12.* Deum nemo vidit usquam, iii, 297.

JOANNIS EPISTOLA II.

Cap. I. — *Vers. 10.* Si quis venerit ad vos, aliam doctri-

nam affereas, non eum recipias, neque ei ave dixeritis, vi, 368.

JUDÆ EPISTOLA.

Cap. I. — *Vers. 3.* Jesus populum de terra Egypti liberans, secundo eos, qui non crediderunt, perdidit, vi, 262.

APOCALYPSIJ.

Cap. I. — *Vers. 1.* Apocalypsis Iesu Christi, quam dedit Mihi Deus palam facere servis suis, iii, 218.

Cap. II. — *6.* Sed hoc habet, quis odisti facta Nicolsarium, iii, 352. — *9.* Qui dicunt se Judæos esse, et non sunt, sed sunt synagoga Satanae, v, 499.

Cap. III. — *19.* Ego, quos amo, argue, et castigo, vi, 203.

Cap. V. — *5.* Quid neque in celo, neque in terra, neque subtilis terram inventus est, qui possit aperire librum, et solvere signaculum ejus, vi, 615.

Cap. X. — *9 et 10.* Accipe librum, et comedere illum, et erit in ore meo dulcis, quasi mel, et amarus in ventre, v, 233.

Cap. XII. — *10.* Projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat ihos in conspectu Dei nostri die a nocte, iii, 378.

Cap. XIII. — *10.* Vile, ne feceris, conservus enim tuus sum, et fratrum tuorum. Deum adora, vi, 140 et 401.

Cap. XXII. — *13.* Ego sum Alpha et Omega, primus et novissimus, iii, 303.

INDEX RERUM ET VERBORUM

QUÆ SEPTEM TOMIS · HUJUS EDITIONIS OPERUM S. ISIDORI HISPALENSIS CONTINENTUR.

Numerus romanus tomum indicat, arabicus paginam. Quædam voces exoticæ in Glossario videri possunt hoc tom. VII, a pag. 443.

A

Aaron frater Moysis, iii, 322; v, 165. **B**rasili, *ibid.*, 415. **Virga**, *ibid.*, 444. **De eo**, vii, 375. **Abductor**, iii, 460. **Abactus**, iii, 461. **Abasme**, vi, 447. **Abbas**, iv, 416. **Abases**, iii, 408. **Abarim**, v, 456. **Abavunculus**, iii, 447. **Abavus**, iii, 410, 416. **Abas**, vi, 341. **Abbas** qua ratione eligendus, vi, 521. **Abdesago**, v, 170. **Abdi**s propheta de terra Sichem: eius liber, iii, 233, 245, 350; v, 131, 173, 208; vii, 380. **Abdo**, iii, 322; vii, 384. **Abdon**, iii, 235. **Adducitur**, **perducitur**, **deductur**, quid inter se distent, v, 6. **Abel filius Adam** pastor ovinum, iii, 318; v, 117, 134, 377. **Abesan**, iii, 235. **Abia**, i, 524, 525; vii, 76. **Abies**, iv, 534. **Abigaeus**, i, 660. **Abicere**, et **projicere**, v, 4. **Abimelech**, iii, 233, 322; v, 307, 498, 521; vii, 74, 76. **Abiron**, et **Dafnan**, v, 128. **Abjuratio**, vi, 211. **Abjuro**, et **adjuro**, v, 9. **Ablactatus**, iii, 459. **Ablatiæ prepositiones**, iii, 22.

Ablativus casus, iii, 17. **Ablutio** Aaron, et filiorum ejus, v, 424. **Abmatertera**, iii, 448. **Abnegare**, et **negare**, v, 50. **Abnepos**, iii, 415. **Abnui**, et **annuit**, v, 9. **Aborigenes**, iv, 193. **Abortivus**, iii, 461. **Abraham**, iii, 251, 325; v, 121 *seqq.* **Pater gentium**, *ibid.*, 156. **Ejus egressus** a Chalænis, *ibid.*, 296. **Circuncisio**, *ibid.*, 501. **Mors**, *ibid.*, 315. **Oblatio illi**, *ibid.*, 311. **Ad eum loquitur Deus de futuris**, 471. **Ejus astas**, vii, 70. **De eo**, *ibid.*, 574. **Abrogans**, et **arrogans**, v, 2. **Abrogatio officii** Mozarabicæ, ii, 124. **Abrotanum**, iv, 370. **Abrolom**, iii, 323. **Ejus historia**, v, 533 *seqq.* **Abscedere**, et **discedere**, v, 3, 21. **Abscissio clamydæ Saulis**, v, 521. **Absconditum**, atque **absconsu.n**, v, 3. **Absida**, iv, 229. **Absinthium**, iv, 358. **Abstemius**, iii, 450. **Abstinentia**, vi, 253; vii, 218. **Abs'ut'uit**, et **sustulit**, v, 70. **Abydos**, iv, 174. **Abyssus**, iv, 151. **Academia**, **academici**, iii, 563. **Acanthina vestis**, iv, 351. **Acanthis**, iv, 351. **Achantus**, *ibid.* **Acaranii**, iii, 400. **Accentor**, iii, 281. **Acalium**, iv, 423.

* *Hujus editionis*, Arevali scilicet. Illi septem tomis comprehenduntur tribus praecedentibus Petropolitana: primus et secundus, nostro LXXXI; tertius et quartus, nostro LXXXII; quintus, sextus et septimus, nostro LXXXIII. Ceterum uniuscunque voluminis servavimus titulum et paginas (rarecum typo in textu representatas), quibus respondunt numeri indicis. Edit.

- Acham, *v.* 129. Furor pallium, *v.* 4-2.
 Achates lapis, et fluvius, *iv.* 179, 273.
 Achaz, *m.* 256, 324.
 Achazias, *m.* 324.
 Achias propheta Shenites, *m.* 233; *v.* 175; *vii.* 381.
 Arbi rex, *v.* 321, seqq.
 Aries, *m.* 426. Gladii, *iv.* 379. Aries et bellum, *vii.* 439.
 Acina, *iv.* 318.
 Acisculus martyr Cordubensis, *vii.* 122.
 Acolythus, de acolythis, *m.* 345; *vi.* 433.
 Acone, *iv.* 332.
 Aconita, *iv.* 332.
 Acorum, *iv.* 319.
 Acreida, *m.* 91.
 Aeridium, *iv.* 339.
 Aerocerasum montes, *iv.* 185.
 Acta, sive Actus Apostolorum, *v.* 218. Ea nudam sonant historiam, *vi.* 608.
Acta translationis corporis S. Isidori, *v.* 40, 46 seq.
 Actio, et contemplatio, *vi.* 300. Actio suam regundorum, *iii.* 298.
 Actio prius resecanda, postea cogitatio, *vi.* 223.
 Activa verba, *m.* 20.
 Activa vita, et contemplativa: opusculum, *vn.* 336 seqq.
 Actor, actores, *m.* 451, 458.
 Actualia nomina, *m.* 13.
 Actualis philosophia, *m.* 101.
 Actualitas uariorum, *iv.* 418.
 Actus, mensura genus, *w.* 240 seqq., 281.
 Actus humani diabolo ascribuntur, *iv.* 520.
 Acupicta vesris, *iv.* 451.
 Acus, *iv.* 472.
 Acutus accentus, *m.* 29.
 Acyrologia, *m.* 53.
 Ad, et et, *v.* 9. Ad, et in, *ib.* 10.
 Adam, *m.* 233, 317; *v.* 116. Eios historia, *ibid.* 153. *Adas*, *vii.* 63. Lapsus, et peccatum in posteris, *ibid.* 327 seqq.
 Adamas, *iv.* 276. Hirci crinore dissolvitur, *ibid.*
 Adamite, et adamiani, *m.* 533, 536.
 Adeline, et adelite, *vn.* 451.
 Addicere, damnare, sive cogere Isidoro et Gregorio, *v.* 473.
 Adito: eius historia, *v.* 175.
 Adelphius archiepiscopus Toletanus, *vii.* 179.
 Adficio, et officio, *v.* 6.
 Adimere, auferre, et eripere, *v.* 10.
 Adire hæreditatem, *iii.* 202.
 Adi us, et osium, *v.* 6; *iv.* 226.
 Adjuration in mass. adhiberi solita, *u.* 593.
 Adjura, et adjuro, *v.* 9.
 Adjutorii lapis, *v.* 512.
 Aditare, et elidere, *v.* 3.
 Admiror, et miror, *v.* 18.
 Admitto, et emitto, *v.* 25.
 Admonere, museo, communio, *v.* 47 seqq.
 Adnepos, et adneptis, *m.* 449.
 Adnissus, immensus, submersus, et obnixus, *v.* 4.
 Adolescens, adolescentior, *iv.* 26, 28. Adolescent, *v.* 93.
 Adosco, et inosco, *v.* 5.
 Arkas, *m.* 295.
 Adoperire, et operire, *vn.* 436.
 Adoptio, *m.* 461. Adoptivus filius, *vid.* et 461.
 Ador, adores, adorem, *iv.* 312.
 Adptrons, *m.* 447.
 Adportare, et portare, *vn.* 438.
 Afris, *iv.* 126.
 Adretus imper, *m.* 237; *vii.* 91.
- Adriaticum mare, *iv.* 126.
 Adiunctae civitas, *w.* 4-6.
 Adscribere, et concubire, *vn.* 454.
 Adspicatio, *vn.* 435.
 Adstruere, struere, et construere, *vii.* 351.
 Advena, et conrena, *vn.* 435; *v.* 6.
 Adrena, incola, et accola, *vii.* 451.
 Adverbium: de eo, *vn.* 20.
 Adveritatis premar pecati, *vi.* 133.
 Adversitatum stimulis tangit Deus no-
lentes voto proprio corrigi, *vi.* 261.
 Adversum te, et adversus te, *v.* 6.
 Advoco, invoco, et evoco, *v.* 6; *vn.* 453.
 Adulterer, et adulterium, *m.* 210, 459. Adulterium, fornicatio, stuprum, incestus, qui differant, *v.* 34, 64.
 Adies, *iv.* 216.
 Adficiatio, *iv.* 450.
 Adficia publica, *iv.* 208. Rustica, *iv.* 254. Sacra, *iv.* 219. Adficia, et agri, *iv.* 193. Adficia, et manu, *iv.* 210. Adficiorum instrumenta, *iv.* 441. Partes, *iv.* 228, 450. Venustas, *iv.* 484.
 Agor, agrotus, *vn.* 459; *v.* 10.
 Agrum mare, *iv.* 126.
 Agialea civitas, et Agialei, *vn.* 408.
 Agialeus primus Siyoniorum rex, *vn.* 70.
 Agidili Joannis opinio, *i.* 108.
 Agidius, comes Romanus, *vn.* 118.
 Agophthalmus, *iv.* 282.
 Agrotatio, et agritudo, *v.* 11.
 Agritudo carnem vulnerat, mentem curat, *vi.* 503.
 Agrotus, vide Agor.
 Agypilla, *iv.* 2-5.
 Egyptus, Egyptii, *m.* 407. Egyptum uon abominaberis, *v.* 466.
 Egyptii Geometriam iuenerunt, *iii.* 229. Astronomiam, *m.* 143. Kx so-
lis cursu diem nensis iuenerunt, *vn.* 225. Quando mensum principia iu-
nerunt, *m.* 156. Egyptiorum regnum quando coepit, *vn.* 231. Egyptiorum reges Ptolemazi, *m.* 422. Egyptiorum plaga decem, *v.* 367. Egyptiorum thesauri, *v.* 370.
 Egyptus, *iv.* 149. Romanis subdita, *vn.* 237. Err. re Diocorsi infecta, *ibid.* 239. Cœnas luit, et emendari nequivit, *vi.* 201. Cesa ad damnationem, *vi.* 261. Figuraliter mundum significat, *v.* 360. Animalium uoce verboratur, *v.* 368.
 Alatus pro elatis, *vn.* 459.
 Alia, civitas Jerusalem, *iv.* 194; *vn.* 92.
 Alius Pertinax, *m.* 238.
 Almianus, *iv.* 508. Verc'ensis, *i.* 617. De mss. monasterii S. Almianui, *u.* 179.
 Almus, *m.* 459.
 Aeneas quando in Italiam venerit, *iv.* 204; *vn.* 75.
 Aeneas Parisiensis Sententiae, *i.* 209.
 Enigmata, *m.* 329.
 Molles insulae, *iv.* 179.
 Molles insolue, *vn.* 37.
 Molles, *m.* 415.
 Molles, *iv.* 179.
 Mo Typhonia filius, *w.* 203
 Equus us, *vn.* 459.
 Equimanus, *m.* 461.
 Aquino: tia duo, *vn.* 227.
 Aquino: tia circulus, *vn.* 17. Aqui-
no: tium, *vn.* 15, 17.
 Equitas, *m.* 459.
 Equivoca, *m.* 104.
 Aquor, sequora, *iv.* 121, 191. Aquo-
ra, et marria, *v.* 10.
 Aquus, *m.* 459. Aquus, et justus, *v.* 10. Aquas, et equas, *ibid.* 27.
 Aer: de eo, *iv.* 113, 290; *vii.* 13. Aeris equi, *v.* 402.
 Era ride era.
- Æras equus, *iv.* 48.
 Æria Egyptus, *iv.* 149.
 Ærarium, *m.* 223, 247.
 Ærianus heretic, *vn.* 356.
 Æromantia, *vn.* 371.
 Æros pro heros, *m.* 4-7.
 Ærugo, *iv.* 294.
 Ærmonosus, *m.* 400.
 Æs, et es, *v.* 9. Æs, et ejus genera, *vn.* 290 seqq. Æs rubiginem treat, nisi olio perungat, *ibid.* Liquide pice servatur: ligore melius funditur, *ibid.* 294. Æs ductile, *ibid.* Æris eos, ærugo, et purgamenta, *ibid.* 292. Æsculapius foehinis iacu interuit, *vn.* 168.
 Æsculeus, *iv.* 333.
 Æsopicæ fabulae, *vn.* 71, 576.
 Æstas, *vn.* 13 seq. Æstas nota, adul-
ta, et præcepta, *vn.* 237. Æstas quæudo-
bit, *iv.* 111. Æstas allegorice, *vn.* 108.
 Æstas equi, *iv.* 402.
 Æstiva, *iv.* 189, 328.
 Æstus, *m.* 228. De æstu mari, *iv.* 128.
 Æstes hominis sex, *v.* 92.
 Æstes mundi, aut scutuli sex a pri-
ma ad sextam recessitæ, *vn.* 251 seqq.; *vi.* 61 seqq.
 Æternus, vide Dei non ins.
 Æther, *iv.* 110. Æther, æthera, car-
tum, *v.* 12 seq.
 Æthiopes, *m.* 418.
 Æthiopia, *w.* 168.
 Æthiopicus lapis, *iv.* 279.
 Aetiani, *m.* 356.
 Aetius dux Romanorum, *m.* 415.
 Aetia lapides, ætias, *v.* 228, 238.
 Aëna, *iv.* 186; *vn.* 160.
 Ærum, et acculum, *v.* 10.
 Aler, afri, Africa, *m.* 116; *iv.* 153, 206. Aler, afri, Africus, Africamus, *v.* 10.
 Affection, et plena, *v.* 5. Affection-
um qualitates quatuor, *vi.* 207.
 Afficius, *m.* 415.
 Afficio, et officio, *v.* 6.
 Affinis, cognatus, et propinquus,
v. 6.
 Affinitas, ejusque gradus, *m.* 458.
 De affinitatibus, *ibid.* 446.
 Affirmatio, *m.* 107. Affirmatio, ei negatio medium non habent, *vn.* 118.
 Afflatus mesojetus, *vn.* 1, 220.
 Affluentia, *iv.* 481.
 Afratum, *iv.* 480.
 Africa, *iv.* 181.
 Africamus, Africus, Afer, *v.* 10.
 Africua, *m.* 118.
 Agag rex servatus, *v.* 514.
 Agano episcopus Heluenus, *m.* 162.
 Agar, *m.* 320; *v.* 301, 309.
 Agareni, *m.* 400.
 Agaricum, *iv.* 363.
 Agea, *iv.* 490.
 Agenor, *iv.* 153.
 Ager: de agris, ager alluvias, arci-
fluvia, compascuus, nuvolis, equalibus,
uliginosus, subcesivus, scandens; agro-
rum fines, measuræ, *iv.* 193, 255-341;
agrum cultura, *iv.* 310.
 Agere consane, et dicere consane, *v.* 10. Agere predicanentum, *m.* 105.
 Aggeus prophetæ, *m.* 245; *v.* 131, 211. Eius historia, *ibid.* 174. Aperit
Trinitatis sacramentum, *v.* 13. De eo,*vn.* 382.
 Agger, *m.* 231, 243.
 Agila rex Gotoborum hostis catholico-
rum, *i.* 122; *vn.* 122.
 Agilis, *m.* 4-9.
 Agitatio, *iv.* 398.
 Agmen, *m.* 429.
 Agnis, agnus, et capra in sacrificio,*vn.* 411 seqq.
 Agnati, *m.* 443.
 Agnito, et cognitio, *v.* 11.
 Agoniz, *m.* 360, 354.

- Agone m. nomina, praeponens, et cognomen, v. 51.*
- Agonacere, et cog. oscere, v. 10, 19.*
- Agnus, iv. 40. Vide Agnus.*
- Pascalis, v. 370. Agnus in Graeca locutio, vii. 78.*
- Agon, agonum genera, iv. 394.*
- Akribat regio, iv. 118.*
- Agrantes, iv. 445.*
- Agredula, iv. 85.*
- Agestis, iv. 45.*
- Agricola, iii. 460. Agricola, quibus vinea in Evangelio locatur, v. 143.*
- Agriophagiae, iv. 32.*
- Agrippinus comes, vii. 118.*
- Agroctes ac verum scriptoris nonum, i. 455, 461 seq.; ii. 261, 383.*
- Agroicus comedus Plauti, i. 465.*
- Ajax Arianus, vii. 136.*
- Ala herba, iunia, iv. 370. Vide Ala.*
- Alabandicum marmor, iv. 261.*
- Alabandina, iv. 279.*
- Alabastites, iv. 261.*
- Alabastrum, iv. 502.*
- Alacer, glacie, iii. 458.*
- Alae exercitus, iii. 429. Alae pro sub brachis, iv. 12. Alae avium, *ibid.*, 58. Alae animalium in Ezechiele, vi. 196. Alae in ventis, et fulminibus impinguantur, iv. 120.*
- Alaricus, ejus praeium, et dictum, viii. 112. Alter, *ibid.*, 119.*
- Alatores, iii. 499.*
- Alba longa, iv. 201.*
- Albania, iv. 151.*
- Albanorum reges Silvii, iii. 422.*
- Albatrus, iii. 460.*
- Albens, et albescens, v. 7.*
- Albinus, ii. 237.*
- Albovarii, iv. 78.*
- Albegi in oculo, v. 423.*
- Albus fluvius, iv. 139.*
- Albulae aquae, iv. 121.*
- Albutum, iv. 362.*
- Album, et candidum, v. 6.*
- Albus equus, iv. 47.*
- Alces, i. 156.*
- Almeon fabulas invenit, iii. 71.*
- Alcina, ii. 231, 306.*
- Alca, de ea, ejus figuris, et interdictione, iv. 409, 411.*
- Aleauine Joannes, i. 573.*
- Alectria, iv. 277.*
- Alemanni, iii. 119; iv. 454.*
- Ales, vide Alites.*
- Alexander imperator, iii. 237.*
- Alexander maghus Asiam obtinuit, Jerosolymam cepit: eus zetas, iii. 236, 238; vii. 87. Et monstrum re-jentium intersectionem significavit, iv. 31.*
- Alexander Natalis, ejus opinio expensa, i. 486.*
- Alexander Paris Helenam rapuit, iii. 236.*
- Alexandria, iv. 200.*
- Alga, iv. 361.*
- Alibrum, iv. 467.*
- Alica, iv. 312.*
- Alicastrum, iv. 312.*
- Alieni maligoi spiritus sunt, vi. 269.*
- Alienigena, iii. 460.*
- Alii, et ceteri, v. 16.*
- Alimentum, iv. 434. Alimonia, *ibid.**
- Alites, iv. 88, 102. Altum cibi, v. 374.*
- Alligatus, ii. 288.*
- Alius, et alter, iii. 93; v. 86.*
- Alleetus, iii. 461.*
- Allégorie in Veteri, et Novum Testamentum Isidori Hispanensis, non alterius, earum editiones, Mes, i. 354, 483, seqq.; ii. 229, 246, 306, seq., 379; v. 115, seqq.*
- Allégorie diversarum rerum, vii. 3 et seqq.*
- Allégorie Patres intenti defenduntur, i. 334.*
- Alleluia, ii. 508; iii. 282, 519.*
- Alliteratio, et rima, i. 411.*
- Allum, iv. 567.*
- Allophilii, ii. 402.*
- Alloqui, et loqui, et eloqui, v. 4.*
- Alluvium, et colluvium, v. 7.*
- Alluvius ager, iv. 236.*
- Alno, v. 65.*
- Alua, iv. 337.*
- Aloe, iv. 315, 533.*
- Alogii, iii. 351.*
- Alongus, iii. 36.*
- Alotetia, ii. 179.*
- Alpes, iv. 187.*
- Alpha, et Omega Christus, vii. 503.*
- Alpha unum significat apud Graecos, iii. 127.*
- Alphabetum Isidoro tributa, ii. 14 seq. 83. Alphabetum orationis, et prenitium, *ibid.*, 424, 475. Alphabetum vocum ex Etymologis, ii. 239. Verbum certarum, iii. 437. Alphabetum, seu lamenatum i. genitivitate editum, vii. 350.*
- Alpheus fluvius, iv. 179.*
- Altans ventus, iv. 119.*
- Altare, iv. 223. Altare de terra, et de uno ascendendo ad altare per gradus, v. 383 seq. De altari, *ibid.*, 395.*
- Vide Ara.*
- Alter, iii. 461. Alter, et Alius, v. 6.*
- Altissimus, iv. 360.*
- Altus, excelsus, sublimis, et arduus, v. 5.*
- Alumen, iv. 217.*
- Alumenta, iii. 478.*
- Alvarus Cordubensis, i. 659.*
- Alveus, iv. 501.*
- Alvus, iv. 22. Altus, ventus, et ater, v. 7, 91.*
- Amabilis, ii. 458.*
- Amalarii, vii. 1:0.*
- Amalarius, ii. 253.*
- Amalech, et ejus pugna, v. 127, 376.*
- Amalthea sibylla, iii. 368.*
- Amara, iii. 216.*
- Amaracina, Amaracinum, iii. 388.*
- Amaracus, iii. 1:4; iv. 350.*
- Amare, et diligere, v. 4.*
- Amarus, iii. 459.*
- Amas as, iii. 236, 521.*
- Amasius, iii. 158.*
- Amathaeus, iii. 402.*
- Amathi, iii. 331.*
- Amator, ii. 458. Amatores mundi, vi. 1:3, 310, 353. Misericordiae, *ibid.* 356.*
- Amazones, ii. 407; vii. 75.*
- Ambiguitas orationis, iii. 91. Legis, iii. 80.*
- Ambire, et cupere, v. 15.*
- Ambitosus, iii. 459.*
- Ambitus, iii. 211; iv. 214.*
- Ambo, iii. 461. Ambo, et dno, v. 23.*
- Ambrosia, iv. 561.*
- Ambrosius S., ii. 228. Ejus elogium, vii. 180. Ejus verba restituta ex Isidoro, vii. 45.*
- Ambrosius Morales: ejus opinio expensa, i. 31.*
- Ambulare, iv. 530.*
- Amburare, comburere, et sepeleire, v. 9.*
- Amen, vero, iii. 519. Amen et Alleluia non transferuntur, vi. 578.*
- Amen, et demens, iii. 468.*
- Amenita, et dementia, v. 20.*
- Amentum, iv. 3x2.*
- Ametystos gemma, iv. 278.*
- Ametystos, iv. 270.*
- Amitans, iv. 237.*
- Amictis facta, vi. 317. Amictis ex munere orta, *ibid.*, 318.*
- Amictus, iv. 448.*
- Amiculum, iv. 480.*
- Amicus, iii. 458. Amicus, et socinus, 2.*
- Aminea uva, iv. 310. Aminoem vi-*
- num, iv. 492.*
- Anula, iii. 146 seq.*
- Anuma avic, iv. 90.*
- Anuochrysus, iv. 290.*
- Anomodutes, iv. 69 seq.*
- Annon, iii. 320, 400. Ammonite, *ibid.**
- Ammoniacus occurs, iv. 550.*
- Ammonium, iv. 283.*
- Ammonius, iii. 202.*
- Amnis, iv. 153. Amnis, et fluvius*
- Vide Flumen.*
- Amox, v. 8. Amana, vi. 189.*
- Amolum, iv. 487.*
- Amomum, iv. 316.*
- Amon, iii. 216, 324.*
- Amor, rapido, dilectio, charitas, v. 2, 107. Amor Dei, et proximi, v. 104, vii. 211, 220. Amor seu iueus, id est, vehemens, iv. 28. Amor peccati, vi. 220. Amor mundane scientiae, vi. 226. Amor Christi, vi. 509. Amor cuius appetitus respondeat, vii. 2 0.*
- Amorge, iv. 341.*
- Amorrhæi, iii. 402; v. 453.*
- Amos, iii. 233, 330; v. 133, 178, 207; vii. 379.*
- Ampeles leuce, melena, iv. 363.*
- Amphibia, iv. 73.*
- Amphibol's, i.i. 54.*
- Amphibrachys, iii. 26.*
- Amphictyons Graecis rex, iv. 202.*
- Amphidoxe, iii. 95.*
- Amphimorus, ii. 302; iv. 67.*
- Ampli. m., viii. 73.*
- Amphisbena, iv. 67.*
- Amphitape, iv. 462.*
- Amphitheatrum, iv. 315. De amphitheatris, iv. 406.*
- Amphora, iv. 304, 305.*
- Amphytus, iv. 291.*
- Amysaga fluvius, iv. 168.*
- Amputa, iv. 500.*
- Amurca, iv. 341.*
- Amygdala, iv. 352.*
- Amystis, iv. 499.*
- Aua abnepos Esau, iv. 49.*
- Asbolodium, i. 415; iv. 461.*
- Anachoreta, iii. 311. Anachoreta simulata, vi. 436.*
- Anacreon, iii. 66.*
- Anacreonicum metrum, iii. 66.*
- Anadiptolis, ii. 57, 92.*
- Anaglypha, iv. 497.*
- Analogia, iii. 47.*
- Anatalogium, iv. 223.*
- Ananme's, iii. 97.*
- Ananchilides, iii. 282.*
- Ananias, iii. 331.*
- Ananias, et Sapphira, v. 103.*
- Anapustas, iii. 25.*
- Anaphora, iii. 57.*
- Anas, iv. 97.*
- Anasceve, iii. 86.*
- Anastasius imp., v. 1, 103.*
- Anastrophe, iii. 61.*
- Anasthema maranatha, iii. 520.*
- Anatole, vi. 609.*
- Anaxilaus, iv. 217.*
- Anceps, iii. 459.*
- Anchusa, iii. 360; iv. 35.*
- Ancile, iv. 387.*
- Antilla, iii. 456.*
- Arch, iii. 182.*
- Ancora, iv. 422.*
- Ancus Martius, iv. 417; vii. 9.*
- Ancyromagus, iv. 417.*
- Andeca Tyrannus, vii. 137.*
- Andreas apostolus, v. 182. Ejus translatio, vi. 98. De eu, *ibid.*, 369.*
- Androdamas, iv. 281.*
- Andromacha, iv. 137.*
- Andromeda, iii. 183.*
- Andron, iv. 319.*
- Asellinum, m. 189.*
- Asethum, iv. 370.*
- Anga'us, iv. 303.*
- Angelici heretici, iii. 353.*

- Angelus angel; de angeli, *w.*, 312 *s. q.*; *v.*, 134. Angelus omnipotens *i. cis* praeponit, quare cum pennis planguntur; angelii apostolat, eorum ordines novem, *ii.*, 315 *seqq.*, 316. Angelorum, demonum, et hominum distinctio: angelii prævaricatores quare vi niam non habeant, *v.*, 83 *et seqq.* Angeli tres in Genesi, *v.*, 121. Angelus, cui Deus et potestatem suam, et nomen dedit, *v.*, 4. Angelus nam aquilum cum Deo habeat imaginem, *v.*, 8. Angelorum novem ordines recensit, *vi.*, 548 *seqq.* Eorum creatio, stabilitas, felicitas, voluntas libera, *vi.*, 323, 333 *seqq.* Angelus Christus, *ii.*, 303. Angelus Spiritus sanctus, *w.*, 307. Angelus ubique in scripturis sacris pro Deo ponitur, solus filius intelligitur, *v.*, 139.
 Angustum, *w.*, 183.
 Angiveri, *w.*, 415.
 Angues, anguis, *v.*, 63; habent vim suum bebetem, *ibid.*, 71. Anguis, serpens, et draco, *v.*, 8.
 Angustia, *ii.*, 214; *iv.*, 82.
 Angulus, *iv.*, 228.
 Anhila, *w.*, 26.
 Anima, animæ: omnia mortalia ad bonum vel ad malum: ejus origo nonnullis olim incerta, *i.*, 298 *seqq.*; *iv.*, 2. Anima, animus, et spiritus, *v.*, 7, 9. Differentiae inter animam, animum, corpus, et spiritum, origo ejus, diversa nomina pro efficientibus causarum: de nibili condita: non pars, sed creatura Dei, etc., *ibid.*, 93, etc. Animæ parvularum, *ibid.*, 93. De anima, *ibid.*, 411; *iv.*, 144; *vi.*, 399. Anima hominis, brutorum, *w.*, 323. Anima hominis, imago Dei, *ibid.*, 336. Aulinadversio, *v.*, 318.
 Anima iversones. Vide Bayer, Burriel, Cajetanus, Etymologæ, Hermannus, Mucciolius, Thomassinus.
 Animalia quatuor, per quæ Evangeliste nuncupantur, *w.*, 247. De animalibus, *iv.*, 38 *seqq.* Animalium de quicunque nomina, *ibid.*, 86. Animilia, et animantia, *v.*, 9. Animalia, que tempestates, vel aerumnates denuntiant, *vi.*, 51. Animalia, que non offendebantur in sacrificio, *v.*, 426.
 Animantia minuta, *iv.*, 60 *seqq.* Animantia, et animillis, *v.*, 9.
 Animatus, *w.*, 459.
 Animos, *w.*, 459.
 Animæ, et anima. Vide *Anima*: animi torpor, *vi.*, 239.
 Aniubous, *w.*, 514.
 Annæ, *iii.*, 527; *v.*, 180. Generat ille Samuel, *ibid.*, 534.
 Annonæ, *iv.*, 485.
 Annuit, et abnuit, *v.*, 9.
 Annulare argenteum, *w.*, 410. Annularis digitus, *ibid.*, 13.
 Annulos: annuli: quot annolorum genera, et quæ cœlestibuntur, *iv.*, 475 *seqq.* Annulus Thycineus, *ibid.*. Annulus, et orarium, *ii.*, 501.
 Annulatior, nuntiatior, demontatur, *v.*, 5.
 Annus: de annis: annus solstitialis, magnus, et lunaris, *ii.*, 229. Bassetus, communis, embolismus, naturalis, magnus, etc., quot mensibus constabat olim, *ibid.*, 274; *ii.*, 9 *seqg.*
 Anomalis, *iii.*, 48.
 Anomæ, *w.*, 460.
 Anquinas, *iv.*, 424.
 Auseolum S., *i.*, 204; *ii.*, 251, 311.
 Anser, *iv.*, 98.
 Antæ, *iv.*, 227.
 Antæoclassis, *w.*, 95.
 Antapodus, *w.*, 95.
 Antarcticus circulus, *w.*, 112.
 Ante, et antea, *v.*, 2.
 Autocratis, *iv.*, 345.
 AnteHa, *w.*, 518.
 Antennæ, *iv.*, 430.
 Antepedes, et circumpedes, *v.*, 15.
 Anteus, *ii.*, 208.
 Antibrachies, *v.*, 278.
 Anthropomorphante, *ii.*, 233, 333, 528.
 Anthropophagi, *w.*, 119.
 Antis, *iv.*, 47.
 Antibachus pes, *ii.*, 26.
 Anti christus: de ejus signis, *w.*, 522; *ii.*, 379; *vi.*, 181; *vi.*, 215.
 Antidicomarite, *w.*, 317.
 Antidotum, *ii.*, 181.
 Antigraphus, *w.*, 34.
 Antiles, *iv.*, 518.
 Antilibanus, *w.*, 403; *v.*, 184.
 Antimetabolæ, *w.*, 94.
 Antiochia, *iv.*, 146, 201.
 Antiochus, *iv.*, 219.
 Antipactus, *w.*, 36.
 Antiphærosis, *w.*, 65.
 Antiphona: de antiphonis, *w.*, 281, 560. Antiphona quædam e. cu. Gothibri defenditur, *i.*, 13 *seqq.*
 Antiphasia, *w.*, 65.
 Antipodes, *w.*, 419; *iv.*, 33.
 Antiquarias correctione, *w.*, 313. Antiquarii, *w.*, 260.
 Antiquitas codicis, *w.*, 235.
 Antiquum, et tetus, *v.*, 73.
 Antisigma, *w.*, 34.
 Antistes, *w.*, 341.
 Antithesis, *w.*, 53.
 Antitheis, antithelon, *w.*, 58, 93.
 Antonius Caracalla, Pius, *w.*, 277 *seqq.* Antonini imperatores, *vi.*, 98 *seqq.*
 Antonius abbas sanctus, *w.*, 258; *v.*, 95.
 Antonius Nicolaius Minoratus, defendantur, *i.*, 17, 79, 274, 409, 453, 688.
 Antonomasia, *w.*, 60.
 Antrum, et specus, *v.*, 68.
 Anus, et senex, *v.*, 94.
 Aod, Aoth, *w.*, 255; *vi.*, 75.
 Apamia, *iv.*, 196.
 Aperitias ventus, *v.*, 50.
 Apelites ventus, *vi.*, 50.
 Apellæ, *w.*, 553, 554.
 Apeninus, *iv.*, 186.
 Aper, *iv.*, 45.
 Apes, *iv.*, 103.
 Aplex, *iv.*, 589, 469.
 Aphæresis, *w.*, 53. Syncope et apocope, *vi.*, 428.
 Aphorismus, *iv.*, 183.
 Aphorus, *iv.*, 81.
 A; brouitum, *iv.*, 249.
 Aphrodiæ, insulae Baleares, *iv.*, 181.
 Aphæta, et oscedo, *w.*, 183.
 Aplacon, *iv.*, 361.
 Aplicæ coquæ, *w.*, 483.
 Apis rex, *w.*, 391.
 Apium, *iv.*, 367. Silvaticum, *iv.*, 361.
 Apianæ stellæ, *vi.*, 35.
 Apiastræ, *iv.*, 381.
 Apocalypsis vestis, *iv.*, 419.
 Apocalypsis, *w.*, 243; *v.*, 218.
 Apocope, vide aphæresis.
 Apocrypha volumina, *w.*, 249.
 Apodyterium, *w.*, 214.
 Apollinaris, *w.*, 523.
 Apollinarisæ, *w.*, 337.
 Apollo medicina, et cithara reperitor, *vi.*, 168, 235, 383.
 Apolloorus præceptor Augusti, *v.*, 81.
 Apollonia, *iv.*, 63.
 Apollonius: historia de eo fabuless, *ii.*, 267.
 Apologeticum, *w.*, 251.
 Apophæta, *iv.*, 193.
 Apoplexia, *ii.*, 172.
 Apopores, *iv.*, 308.
 Apopenesis, *w.*, 96.
 Apostæ, *w.*, 373.
 Apostema, *w.*, 177.
 Apostolæ nomine Romanae dictæ, *w.*, 18. Apostolici heretici, *w.*, 351.
 Apostolus: de apostolis, *w.*, 536.
 Apostoli Dei auctores, *ibid.*, 349; *v.*, 156. V. roris linguis locuti, *w.*, 62. Recens illi, *vn.*, 388 *et seqq.*, 389.
 Apos rufbos, *w.*, 21.
 Apotheica, *iv.*, 224.
 Apparare, et praesupponere, *v.*, 6.
 Apparet, et parvit, *v.*, 6.
 Apperit, *w.*, 460.
 Appellativa nomina, *w.*, 13.
 Appititus saceruli, *vn.*, 230.
 Appius Claudius, *w.*, 190. Appius Claudius primus solutam orationem apud Romanos exerculit, *w.*, 63.
 Aprica, *iv.*, 189. Apricus, et opacus, *v.*, 8.
 Aprilis, *w.*, 225.
 Aprina vestie, *iv.*, 150.
 Ariungius Paenalis, *vn.*, 183.
 Apsyctos, *iv.*, 273.
 Aptum, et aptile, *v.*, 2.
 Apud, et penes, *v.*, 9.
 Apuleius, *w.*, 119.
 Apulia, *iv.*, 163.
 Aqua: de aquis, *iv.*, 121 *seqq.* Aqua, et ignis interdicere, *ibid.* Aquarum diversitas, *ibid.* Flatulæ, *ibid.*, 434. Aquæ, *ibid.*, 491. Aquæ, et undæ, *v.*, 10, 21. Aquæ amori, *io d.*, 573, 873. Aquæ sonati, *ibid.*, 515. Aquæ super caelos, *vi.*, 587; *vn.*, 21. Aquæ conversa in sa-
 guinem, *vn.*, 363.
 Aquæculis, *iv.*, 22.
 Aquarius: aquarii, *w.*, 163, 351.
 Aquatus, et aquosus, *v.*, 7.
 Aquila in eratis, *vn.*, 235. Aquila Næcenæs libertus, *w.*, 57.
 Aquila Jovi dicata, *iv.*, 68, 576. Aquila, *iv.*, 378. Aquileæ, *vi.*, 302. Aquile pulli, *iv.*, 88.
 Aquilus, et aquilla leu, *w.*, 107.
 Aquila, *iv.*, 119. Aquile forma dia-
 boli, *vn.*, 50. Aquilonis regna vita sunt, *vi.*, 227.
 Aquitania, *iv.*, 163.
 Aquoosus, vide aquatus.
 Ara, *iv.*, 223. Ara, et altare, *vn.*, 440.
 Arabes, *w.*, 405. Aures portundant, *iv.*, 453.
 Arabis, *w.*, 146.
 Arabitus lapis, *w.*, 256. Arabici, *w.*, 339. Arabica genusa, *w.*, 282. Arabi-
 cuss sinus, *iv.*, 128.
 Araceus, *w.*, 402.
 Araci urba, *iv.*, 198.
 Arachosia, *iv.*, 413.
 Aradii, et aradius, *w.*, 403.
 Aradus insula, *w.*, 402.
 Arax filii, *w.*, 400.
 Aranea, *iv.*, 61, 72, 78, 465.
 Arapeanæ, *w.*, 240.
 Ararat, *w.*, 184.
 Arare, non arandum in bove et as-
 no, quid? *v.*, 403.
 Araris, *iv.*, 136.
 Araterium, *iv.*, 518.
 Aratio, *iv.*, 310.
 Arakrum, *iv.*, 515.
 Araxes, *iv.*, 136, 431.
 Arbe civitas, *iv.*, 198.
 Arbes flavius, *iv.*, 145.
 Arbiter, et index, *v.*, 6.
 Arbitrari, et existimare, *v.*, 25.
 Arbitrium, *v.*, 101.
 Arbor: arbores: arbor jenæ, *w.*, 413. Arbor, et arbæ, *iv.*, 523; *v.*, 8. De
 arboreis, carapacis generibus, et mo-
 numentis, de arboreis aromaticis, etc., *iv.*, 513, etc.
 Arb stum, *iv.*, 322.
 Arca, *iv.*, 239, 503. Arca Noe, ejus
 que adiunctio, *v.*, 286, 302; *vn.*, 68. ar-
 ca Tectantem, et ejus caputibus, *v.*,
 255, 310.
 Arcades, *m.*, 408. Coaverit in lupos

- iv. 37. Quoniam Lyceo immobens,
ut, 370. *Vide Aras.*
Area-lla, iv, 161.
Aerasius imper., 238; vii, 100.
Arcanum, v, 5.
Arcas, iii, 402 et 109.
Arcas salius, iv, 403.
Arcus, iv, 213.
Arcessus Cyreniens, ii, 362.
Arcessire, et accersisse, v, 2.
Archangelus, iii, 317.
Archidiaco-nus, ii, 396.
Archiepiscopus, iii, 310. Archiepi-scopi Toletani veteres, vii, 178.
Archilo-chium carmen ab Archilochio, iii, 68.
Archivagogi filia, v, 159.
Architec-tus, iv, 429.
Arbitrichinus, v, 149.
Archivium Vaticana, ii, 411. *Vide Arivum.*
Archon Hippomenes, iv, 392.
Archoniaci, ii, 353.
Archonius ager, iv, 236.
Archivum, iv, 504.
Arcticus circulus, iv, 111.
Arctophilax, iii, 161, 166.
Arctos, arctus, iii, 161, 166; iv, 609.
Arcturus, iii, 161; vii, 38.
Arctus *Vide Arctos.*
Arcuatus mochus, iii, 181.
Arcumen, iv, 319.
Arcus, iv, 229, 383. De arcu celesti, *ibid.* 114.
Arduum, *vide arum.*
Area, iv, 237. Area, et vellus, v, 493.
Arelatum, Arelas, iv, 206.
Arena, iv, 252, 405.
Arenata pilis, iv, 413.
Arenosus, ii, 494.
Are-husa, iv, 179.
Aretina vase, iv, 497.
Aretium municipium, iv, 497.
Arevalo Roderi-Sanctius, ii, 250.
Arfa vicus, iv, 147.
Argentum, iv, 285. Eius genera, ar-
gentum vivum, *ibid.*, 288 seq.
Argestes, iv, 118.
Argilla in lapidem vertitur, iv, 246, 497.
Argillis us, iv, 320.
Argivi, ii, 409.
Argonaute, vii, 71.
Argos, vii, 71.
Arguere, et coarguere, v, 4.
Argumentum, iv, 310. Argumentum, et argumentatio, v, 2.
Argutus, iii, 158.
Argyre, iv, 174.
Argyrates, ii, 281.
Argyros, iv, 289.
Ariani, ii, 131. Sermo contra Ari-
nes editus, vii, 311.
Arianismus Gothorum, vii, 110.
Arida, id est, terra, iv, 181.
Aries signum, vi, 161. Aries animal, iv, 39. De ariete instrumento bellico, *vid.* 386.
Ariodi, ii, 371.
Arista, iv, 313.
Aristarchus, ii, 33; vii, 81.
Aristolochia, iv, 357.
Aristophanes, vii, 81.
Aristoteles, quando peribermenias scriptipatbat, calamus in mente tinge-
bat, iii, 106.
Aristoteles, et ejus categoriae, ii, 104, 236.
Arithmetica : ejus vocabula, aucto-
res, ii, 119. Differentia a geometria,
et musica, *ibid.*, 127. Figura, *ibid.*, 543. Arithmetica, v, 110.
Arius, iii, 551; vii, 97.
Arma : de armis, iv, 378 seq. Arme-
taria, v, 7.
Armamentarium, iv, 223.
Armarium, iv, 223.
Arnielius, iv, 152.
Armenia, iv, 151.
Armenii Iudei Christi suscipiunt, iii, 239. Armenii pharetrati, iv, 431.
Armenius comes Jasonis, ii, 107.
Arni, iv, 10, 223.
Armiger, iii, 438.
Arnilice, iv, 471.
Armoracia, iv, 308.
Arrogans, iv, 357.
Aromata, iv, 315.
Aromaticae, iv, 267.
Arphaxad, iii, 234, 319, 400; vii, 68.
Arrabo, et arra, iii, 207.
Arrogans, iii, 439; v, 2; vii, 312. Ar-
rogans, et abrogans, v, 2.
Arrogantia, et superbia, v, 64, vi, 212. Arrogantia falsa opinio, vi, 312.
Arrogantiam exaltat metus, v, 111.
Ars, et disciplina, iii, 1. Artes se-
ptem liberales, iii, 2 seq. Ars, et arti-
ficium, v, 3. Ars magica in Persia in-
venta, vi, 146. Ars in artificem reto-
quet laudem, vi, 121. Ars seculi stre-
nis amatores habet, ars divini timo-
ris languidos, vi, 201.
Arsacidæ, ii, 422.
Arses, v, 75.
Arsenicum, iv, 439.
Arses, iii, 82.
Arsis, iii, 27, 156.
Arsis, iv, 488.
Artaba, iv, 306.
Artabatylæ, iv, 33.
Artaxerxes, ii, 236.
Artemisia, iv, 396.
Art-mon, iv, 422.
Arteria, iii, 184; iv, 10.
Arterialis, iii, 177.
Artes, *vide ars.*
Articularis, iii, 178.
Articulata vox, iii, 23.
Articuli, ii, 18; iii, 14. Articuli ca-
sa, et membra, ii, 61. Articulus, et
pronomen, iii, 18.
Artifex, iv, 411.
Artificium, et ars, v, 3.
Artolyritis, iii, 351, 327.
Artus, iv, 14.
Arundo, iv, 339. Arundo, et Airun-
do, vii, 431.
Aruspez, magus, et incantator, v,
38.
Aruspices, iii, 372.
Aruspicio quibus tractata, iii, 571.
Arva, iv, 14.
Arvina, iv, 14.
Asa, Asaph, iii, 253, 332; vii, 76.
Assur, iv, 239.
Asbestos lapis, iv, 251.
Ascalon interpretatur pende s, v,
360.
Ascalonia, iv, 367.
Ascanius Albus condidit, iii, 331.
Ascarida, iv, 74.
Ascendere, et condescendere, vii, 437.
Ascensio Domini, vi, 400.
Ascensio, iv, 520.
Aschanaz, iii, 403.
Ascia, iv, 445.
Ascilla, iv, 12.
Asciola, iv, 441.
Asclepiades, iii, 189.
Asclepiadeum carnem, iii, 67.
Asclepius, ii, 169.
Ascribere, conscribere, excriri, transcribere, inscribere, et describere, v, 13.
Asellus, iv, 45.
Aser, ii, 321; v, 121, 160.
Asia, iv, 142 seq. Minor, *ibid.*, 153, 160.
Aslus, ii, 103.
Asiongaber, v, 431.
Asinus Balbaam, v, 456.
Asinus, iv, 45. Asini Arcadii. *ibid.*
Asparagus, iv, 368.
- Asper, et ferox, ii, 173.
Asper grammaticus, ii, 5-7.
Asphal-i larus, iv, 122, 129. Ejus hi-
tunc, *ibid.*, 247.
Asphodelus, iv, 362.
Aspicere, re picere, videre, et su-
tuere, v, 5, 73.
Aspis, iv, 63.
Asplenios, iv, 362.
Aspidamus laetus, iv, 122.
Assecla, ii, 460.
Assequi, et consequi, v, 15.
Asserere et non discutere causas, vi, 346.
Asseres, iv, 413.
Assidue, et quotidie, vii, 411.
Assiduitas in sacris colloquiis, ii,
290.
Assidultas I. gendi, vi, 290.
As-didus, ii, 460.
Assis, iii, 274.
Assulere, sistere, et consistere, v,
63.
Assuere, consuere, et insuere, v,
15.
Assuescere, conuiscere, et insu-
se re, v, 15; vii, 431.
Assum, iv, 188.
Assumere, tollere, et anferre, v,
63.
Assumpcio, iii, 84.
Assur, iii, 400, 403.
Assurim, iii, 403.
Assyria, iv, 145.
Assyrii, ii, 401. Assyrii magi, ii,
569. Assyriorum regnum, iii, 234.
Assyriorum regnum in Helos trans-
latum, vii, 78.
Astabar, ii, 401.
Astacon, iv, 103.
Asteriscus, iii, 53. Cam obelo, ii,
34.
Asterites, iv, 271.
Astysmus, iii, 62.
Astra : de astris, iii, 113 seq.; vii,
38. Astræ, sidera, stellæ, et signa, v,
62.
Astræ, iv, 277.
Astrixis mons, iv, 167.
Astrologia, v, 110. *Vide Astro-
nomia.*
Astrologus, ii, 372.
Astromia : opes de ea, ii, 69. Eius
nomen, ratio, inventio, differentia
ab astrologia, ii, 143 seq. Astronomia,
et astrologia, v, 110.
Astros, ii, 460.
Astura fluvius, iii, 416.
Astures, iii, 416.
Asturicensis urbs, vii, 117.
Asturias Toletanus, vii, 163.
Astula, iv, 384.
Astus, ii, 458.
Asyndeton, ii, 341.
At, et ad, v, 9.
Ataces, rex Wandaterum, vii, 115.
Atavus, ii, 440, 441.
Athalaricus, Gothorum rex, vii, 90.
Athala, ii, 236, 321; vii, 77.
Athana-silus, vii, 121.
Athanasius tyranus, vii, 106.
Athanasius, vii, 110.
Athanasius, vii, 97.
Athaulfus, vii, 121.
Athene a Cœrope rodit, vii, 202.
Athenienses, ii, 409. Atheniensem
reges Cecropides, ii, 422.
Athleta, iv, 393. Ficis alebantur, iv,
331.
Athos mons, iv, 183.
Atlas, ii, 186; vii, 71.
At-mus : de atomis, iv, 107.
Atramentum, iv, 459.
Atratus, ii, 480.
Atrilex, iv, 568.
Atrium, iv, 216.
Atrophus, iii, 178.

- Arex*, iii, 459. *Arex*, et *dirus*, v, 30.
Atta poeta, iii, 236.
Attalus rex, iv, 463.
Attendere, et *intendere*, v, 5.
Attenuus, iii, 440.
Attla Octavianus master, iii, 522.
Attica Acte prius dicta, iv, 153.
Atticas columnas, iv, 453.
Attici, iii, 409.
Attila, vii, 117.
Attis, iii, 403; vii, 158.
Attollens, iii, 459.
Attontius, iii, 460.
Attribuere, et *tribuere*, v, 70.
Auceps, iii, 459.
Auctor libri de Miraculis sancti Iudorii, i, 76. *Auctorum nomina sepe conficta ex prima voce operis*, *ibid.*, 463. *Auctores Numeris*, *ibid.*, 520.
Auctor, iii, 457. *Auctores Veteris Testamenti*, etc., iii, 239. *Psalmorum*, *ibid.*, 245. *Auctores rerum rusticarum*, iv, 308. *Auctores*, ex quibus sacrae Scripturae expositiones Isidorus deincepsit, v, 200 et seqq.
Auctoritas potestatis, vi, 329.
Auctoritate magisterii qui caret, v, 324.
Audacia, et *temeritas*, v, 70.
Audax, iii, 459. *Audax*, et *temerarius*, v, 10.
Audeatus archiepiscopus Toletanus, vr, 178.
Audire, et *exaudire*, v, 5.
Auditus, iv, 4; v, 95.
Audire, admire, tollere, et aripere, v, 10, 65.
Augur: *augures*, iii, 572; iv, 102.
Augurii, iii, 378. *Augurii*, et *auspicias*, v, 2. *Auguria credere nefas*, iv, 96. *Augurii species*, iv, 102.
Augusta civitas, iii, 199.
Augusteum marmor, iv, 280.
Augustinus ad monachos Adrumetinos, et *contra praedestinationes scripti*, i, 185 seqq. *Eius excerpta quadam*, *ibid.*, 363. *Augustinus*, ii, 251, 251, 341. *Eius artes*, et *grammatica*, *ibid.*, 370, 371. *Augustinus*, iii, 250, 253. *De Doctr. Christ.*, v, 24. *Eius verba de orationibus pro defunctis*, vi, 386. *Elogium*, vii, 180.
Augustus Caesar, iii, 422; vii, 83. *Augustus Caesar contra Antonium bellum gerit*, iv, 203. *Augustus Caesar notis litterarum usus*, ii, 41.
Augustus mensis, iii, 226.
Aula, iv, 216.
Aules, iv, 463.
Aulus Manlius, iii, 190.
Aura, iv, 119, 286; vi, 51.
Auraril, iv, 287.
Aurasius Tolet., vii, 160.
Aurata, iv, 76.
Aureum, et *aureum*, v, 9.
Aurelianus Christianus persecutus, iii, 238.
Aurelianus Antoninus, iii, 238.
Aureus, iv, 8; v, 93.
Aureum. *Vide Amaranth.*
Aurichalcum, iii, 290.
Auricula, olim *audicula*, iv, 336.
Auricularis digitus, iv, 13.
Auricularis conveanus, vii, 136.
Aurifex, iv, 414.
Auricula serui Hebrei perfata quid significet, v, 384.
Auriga astrum, iii, 166. *De aurigis*, iv, 396.
Auripigmentum, iv, 438.
Auris de Deo, iii, 293. *Vide Aurea.*
Auroa, iii, 231.
Aurugo, iii, 181.
Aurum: *de eo*, iv, 283 seqq.
Ausonium mare, iv, 126.
Ausperz, iii, 460.
Auspicium: *genera duo auspicio-*
- fum*, iii, 572. *Auspicia*, et *anguria*, v, 2.
Auster, iv, 117, 119. *Iuter austrum*, et *ostrum*, v, 9.
Australis picea, iv, 80.
Australis axis, sive *polus*, iii, 147.
Austroafricus, iv, 118.
Aud, iii, 42.
Autoperius Ambrosius: *duo hujus nomena*, ii, 57 seqq.
Autumnus allegorice, vii, 14.
Autumnus, iii, 228; vii, 13.
Aurelius hereticus, iii, 527.
Auxiliu, *praesidium*, et *sobisdium*, v, 35.
Auxilius presb., i, 463.
Avaritia, v, 113; vii, 216, 219.
Avarus, iii, 459. *Avarus*, et *cupidus*, v, 2. *Avarus semper egret*, vii, 250.
Ayellano, iv, 333.
Ayclam, et *bellum*, vii, 138.
Arena, iv, 565. *Arena*, et *habena*, v, 8.
Avernas lacus, iv, 131, 163.
Aves. *Vide Avis.*
Avis, avis mere soror, iii, 417, 418.
Avia, iv, 323.
Avidus, iii, 459.
Avis, aves, iv, 87 seqq. *Avium multa nomina a sono vocis*, *ibid.*: *De sonitu avium*, iv, 323. *Avis*, et *volucris*, v, 8, 27.
Axis diabolus dicitur, vi, 372.
Axitus, vii, 138, 181.
Avitius imperator, vii, 197.
Axiem, incium, deriuim, et pervium, vii, 440.
Avaria, iv, 267.
Aunculus, avunculus magnus, de avunculo, iii, 446 seqq.
Avus, iii, 440, 446.
Axis, iv, 110. *De axe omni*, iii, 147; vii, 21.
Axungia, iv, 188; vii, 412.
Azarias, iii, 321, 332; v, 173; vii, 381.
Azotus, v, 530.
Azymus: *controversia de pane azymo*, i, 619 seqq. *Azymus panis*, iv, 486. *De azymis*, v, 377.
- B.**
- B. et P.*, iii, 43.
Babel interpretatur confusio, v, 295.
Babel turris, iii, 325; vii, 68.
Baburru, iii, 462.
Babylou, iv, 146, 193.
Babylonia regio, iv, 146.
Babylonice muri adiaceantur, vii, 70.
Bacada archiepiscopus Toletanus, vii, 178.
Bacera, iv, 499.
Bachius pes, iii, 392.
Bachus, *Liber*, iii, 383.
Bacillus, iv, 512.
Bactria regio, iv, 150.
Bactriani, iii, 401.
Bacrius Quirius, iv, 156, 150.
Bactrum oppidum, iv, 195.
Baculus, iv, 512. *Baculus episcopalis*, vi, 120.
Badium, sive *seminalia*, iv, 447.
Badius equus, iv, 47.
Batista, iv, 161.
Batia, iv, 136, 151.
Batia, iv, 162, 190.
Bajonola, iv, 508.
Bal, vi, 380.
Bala ancilla Rachel, iii, 321; v, 126, 327.
Balaam, iii, 522; v, 128, 520. *Balaam scissa loquitur*, v, 436.
Bala, sive *Balaac*, iii, 522; v, 436.
Balaotie, iv, 281.
Balare, Hispanice *Balar*, iii, 141.
Balastra, iv, 528.
Balkus, iii, 462; iv, 362.
- Baleares insulae, iv, 181.
Balearicum mare, vi, 123.
Balea, iv, 76.
Balneum, et *balnem*, v, 11.
Ballematia, iii, 111.
Ballerini de canonum collectionibus doce scripserunt, ii, 153 seqq. *Eorum laus*, *ibid.* *Nota ad eorum lucubratio-*
nem, *ibid.*, 179.
Ballista, iv, 182, 383.
Baneum, iv, 211. *Vide Balneum.*
Balsamum, iv, 346. *Balsamum*, et *opobalsamum*, v, 12.
Balteus, ix, 478.
Baniam figura Salvatoris, v, 562.
Baniscum, v, 150.
Baptismus, iii, 286. *De eo*, vi, 175, 463. *Baptismatis fons quotidiani aqua predigiose repletus*, vii, 153. *Baptismus infantium*, vii, 527. *Qua ratione conferendum*, *ibid.*, 327. *De baptismo*, et *Communione*, vi, 175.
Baptizari non possunt, qui non sancti sunt, vi, 176. *Baptizet hereticos*, an *ibid.*, nibil interest, vi, 468.
Bar, iii, 335.
Barabbas Antichristi typus, v, 130.
Barabba. *Vide Barabbas.*
Barac, v, 491.
Baradzia, iii, 332.
Barathruin, iv, 191.
Barba, iv, 8; v, 88. *Barba*, et *barba*, *ibid.*, 11.
Barbari Hispaniæ iugadunt, vii, 150.
Barbaria, iv, 136.
Barbarismus, iii, 51. *Barbarismus*, et *sobercismus*, v, 12.
Barbas episcopus Arianus, vii, 102.
Barca, vi, 417.
Barnabas apostol, iii, 357; v, 188; vii, 102; 386.
Barones, iii, 431.
Karonius: *eius opinio*, i, 579.
Barraba, vii, 338.
Barrire, v, 75.
Barris, iv, 54.
Barthili coratus, i, 457.
Bartholomeus apostol, iii, 356; v, 103; vii, 393.
Basaltes marmor, iv, 261.
Bases, iv, 230. *Bases columbaria*, *tabernacula*, *bases argenteas*, v, 397. *Bases sunt proprie*, *ibid.*, 402.
Basilica: *de conditoribus basilicarum*, ii, 593. *Basilica*, iv, 122.
Basilica *ura*, iv, 320.
Basilides, i, 321; vii, 321.
Basiliditæ, iii, 322.
Basiliscus, iv, 64.
Basilins consul, vii, 156.
Basium, osculum, et *smaragdum*, v, 51.
Bassos, et *bassus*, v, 12.
Basterna, iv, 512.
Batibus, iv, 503.
Baubare, v, 75.
Bavius, vii, 64.
Baxes, iv, 481 seqq.
Hayerius: *eius opinio*, i, 16, 101.
Ejus varia lectiones, *ibid.*, 301.
Aulimadversiones de quarto libro Sententiarum, *ibid.*, 351.
Bielium, iv, 314; vii, 407.
Beatitudinis quomodo reminiscimus, vi, 123.
Beatus, iii, 461. *Beatus felix honestus*, et *fortunatus*, v, 11. *Beatus est*, qui secundum Deum sapientia est, vi, 190.
Beatum facit vitæ recta cum fide, vi, 191.
Beatus Liebanensis, i, 199.
Bebrycia radea, et *Bithynia*, iv, 232.
Bevenni judicium, i, 411.
Beda, ii, 217, 315, 329, 319. *Eius martyrologiam*, *ibid.*, 361.
Beelphegor, vii, 380.

- Beelzebom, iv, 438.
 Beelzebub, iii, 380.
 Beemoth, iii, 380.
 Bel, vi, 379.
 Belial, iii, 380.
 Belgis civitas, iv, 163.
 Belisarius, vii, 103, 134.
 Beljoculus, iv, 272.
 Bellophon, iv, 36.
 Bellum, bella d: bello, quatuor generibus bellorum, justo, iusto, civili, et plusquam civili: bolla primus Niuis intuitus: de bello, pugna, et praelio: de bellis internis, externis, servilibus, socialibus, et piraticis, iv, 371, etc. De bellorum signis, *ibid.*, 386. *Bellum, prælum, et tumultus*, v, 12, 71. *Bellum contra Madanitas*, *ibid.*, 459. *Bellum, et aetum*, vii, 438. *Bellum Trojanum quo tempore*, vii, 75. *B. lus pater Niui*, iii, 379; vii, 70. *Benacus Iucus*, iv, 131, 162. *Beu agere*, et fructum boni operis non habere, vi, 311. *Bene vivere plus est quam signa facere*, vi, 180. *Bene passere, et bene arare*, iv, 310. *Benedictiones patriarcharum*, v, 315, etc. *De benedictionibus*, *ibid.*, 484; vi, 342. *Benedictus S*, n, 238. *Beneventia*, iii, 461. *Beneficis*, vii, 461. *Benevolia*, iv, 362. *Benevolentia absurdum sonat per e*, iii, 462. *Benignitas*, et *b mitas*, v, 11. *Benignus*, iii, 161. *Beroulus, lenitudo entia*, iii, 462. *Benjamin*, iii, 328; v, 123, 160. *Beraldus laudatus*, i, 243. *Berenice urbs*, iv, 201. *Bernardus S. ejus opera quedam*, i, 373; ii, 281. *Beryllus*, iv, 265. *Bessi*, iii, 412. *Bestia*: de bestiis, iv, 50. *Bestie, et ser*, v, 33. *Beta*, iv, 367. *Bethaeu civitas*, iv, 198. *Bethel*, iv, 198; v, 191. *Bethleboni*, iv, 198. *Bethsabee puteus septimus dicitur*, v, 319. *Bibere, ebibere et potare: bibere, et vivere*, v, 11, 75; vii, 131. *Bibere, quantum satis est*, vi, 234. *Bibere multum, et non inebriari*, vi, 231. *Bibere viuum in dulcedine*, vi, 233. *Bibiones*, iv, 105. *Biblia sacra*, vii, 179. *Bibliorum versiones*, ii, 17, 132. *Scriptores*, vi, 373. *Bibliorum Go hiuc exemplar Toleti asservatum convenit cum Vulgata: ejus actas*: *ordo librorum: versus pro titulo s: Hispani obinserunt a S. Hieronymo versionem Bibliorum, unde hoc, et alia Gotthica exemplaria orta*, ii, 85 seqq. *Bibliothes*, ii, 260. *Bibliotheca*: *scriptores qui apnd nos bibliothecas in-titeruerunt*, iii, 232; iv, 221. *Bibliotheca pro biblis sacris*, ii, 5. *Bibliothes versus 23:ix*, ac nominis illarum bibliothes Isidori, *ibid.*, 4, 8; vi, 179. *Bibliothes ptolemaeensis*, i, 393. *Bibliothes Vaticana regiae Christianæ sancta ex biblioteca Floriacensi, in qua Hispani libri esse evidenter*, ii, 216 seqq. *Bibliothes Vatic. copia librorum mas, classes quinque*, *ibid.*, 227. *Bibliothes Turbinas*, *ibid.*, 376. *Palatina pretiosa*, *ibid.*, 340. *Othoniana*, *ibid.*, 392. *Angelica in scilicet Augustiniana*, *ibid.*, 418. *Biblos*, iv, 479. *Bicinium*, iii, 280. *Biclarensis*, seu *Ceru densis Joan-* *nes*, n, 100. *Biclaro monasterium in Hispania*, vii, 160. *Bidellum*, vii, 407. *Bidentes oves*, iv, 39. *Bidulaneus*, vii, 409. *Bigae*, iv, 400. *Biganus: de bigamis*, n, 521; iii, 451. *Bigenera*, iv, 50. *Bigne: Margarinus de la Rigne primus parvus editionem omnium operum S. Isidori: ejus epistola dedicatoria profertur*, i, 238. *Bibilis*, iv, 233. *Bilex vestis*, iv, 451. *Bilibris*, iv, 318. *Biliosta*, ii, 462. *Bilia*, iii, 467. *Pinia, et duo*, v, 22. *Biarius numerus*, v, 222, 233; vii, 308. *Binio*, iv, 411. *Biohanazus*, hoc est, vi mortuus, vii, 462. *Bipennis*, iv, 8. *Biremes*, iv, 418. *Birrus*, iv, 439. *Bis, et bis*, v, 73. *Bis bene loqui*, vi, 250. *Bisontes ferre*, iv, 156. *Bissexus annus et pliatur*, iii, 274; vii, 12. *Bithynia*, iv, 152, 202. *Batumen*, iv, 247. *Bivium*, iv, 244. *Bizacena regio, seu provincia*, iv, 166. *Blandus*, iii, 462. *Blascus Carolus: ejus liber*, ii, 17. *Blatta*, iv, 104. *Blatteum*, iv, 466. *Blavum*, iv, 466. *Blewimio*, iv, 32. *Blesus*, iii, 462. *Bilitum*, iv, 368. *Boas*, iv, 68. *Boccatii exemplar Mannelianum*, ii, 478. *Bocotia*, 158. *Eius lacus furiatis*, *ibid.*, 121. *Boetus*, ii, 511. *Boia*, iii, 215. *Bollandianorum Commentarius praevius S. Isidoro editus*, ii, 441. *Bombycina vestis*, iv, 419. *Bombyx*, iv, 73. *Bonifacius S. ejus epistole*, i, 636; ii, 573. *Bonitas*, vide Benignitas. *Bonitus Toletan*, vi, 179. *Bonoiaci*, iii, 357, 531. *Bonus*: de bono, v, 513. *Bona, bonorum possessio*, iii, 203 seq. *Bonus, boni*, iii, 461. *Boni de malis*, vii, 406. *Bona nuptialis tria*, vi, 456. *Bona in malum convertit impius*, vi, 520. *Boni a malis in hac vita quare iudicantur*, vi, 331. *Honi sumus naturaliter, malo contra naturam*, vi, 111. *Boni cur laudem mereantur*, vi, 286. *Bonus hic Deus per afflictionem judicat, et illic remunerat*, vi, 239. *B. quis ad malum aliquando reflectitur*, vi, 198. *Bonum bene loqui*, vi, 250. *Bonum male loqui*, vi, 250. *Bonum facere non prodest, nisi correctum fuerit malum*, vi, 210. *Bonus Homo h. rarius*, i, 331. *Bootes, sive arctophylax*, iii, 157, 161; vii, 39. *Bonz*, v, 130. *Bortoni cardinalis laudatus*, i, 281 seqq. *Boreas*, iv, 119; vi, 50. *Boreus*, vii, 22. *Boreus polus*, iii, 147; iv, 111. *Borion promontorium*, iv, 183. *Boristhenes*, iii, 150. *Bos*, iv, 43. *Bos, et canes*, v, 463. *Bos horren requirit*, iv, 43. *Boves arti in templo Salomonis*, v, 539. *Bovis primogenitum*, *ibid.*, 463. *Bos tritarius*, *ibid.*, 463. *Bosphorus*, iv, 136. *Botanicum herbarium*, iii, 183. *Borrax*, iv, 70. *Botrus uvæ*, v, 412. *Bracca*, iv, 432. *Brachiarius episcopus: ejus actas*, i, 581; ii, 40. *Brachis*, iv, 11. *Brachis*, iv, 479. *Brachium Christus*, iii, 302. *Braces*, iv, 396. *Bradypus*, iv, 89. *Branchus*, iii, 177. *Bras-ira*, iv, 368. *Braulio: ejus prænatio de S. Isidoro duplex, sed ubihi interpolata: editio*, i, 16 seqq. *Braulio*, *ibid.*, 138. *Braulioni non dicatur opus de ordine creaturarum, sed Bonifacio*, *ibid.*, 160. *Braulio in quot libros Etymologies diviserit, an aliquod add dicit*, *ibid.*, 403. *Ineptis, quæ videntur in Etymologiis occurrere*, Braulioni non tribuendis, *ibid.*, 423. *Braulonis hymnus*, *ibid.*, 617. *B. aulio liturgia illu-trat*, ii, 117. *Klus elogium*, vii, 172. *Breulius: Jacobus du Breul, editor Operum S. Isidori: ejus epistola dedicatoria, cum observacionibus, ejus editionis ordo*, i, 276 seqq. *Moula Breulii*, *ibid.*, 587, 596; i, 62. *Brevia maris*, iv, 129. *Breviarium Hispaniensis, quibus Isidori memoria colitur*, i, 96. *Breviarium Mozarabicum in novam formam redactum*, ii, 133 seq. *Officio Gallicano longe prestat*, *ibid.*, 150. *Breviarium Quinguentianum, et ejus plures editiones*, i, 95, 501. *Breviarium nouum vim*, i, 96. *Breviarium rebus collectis canonum authenticis appellata*, ii, 174. *Breviculum, in quo militum non sine continet*antur, iii, 39. *Brevitas vita*, vi, 339. *Brionia*, iv, 363. *Britannia*, iv, 170. *Brutones*, iii, 411. *Brockie Marianus: ejus observatio critica in regulam S. Isidori*, i, 613. *Bronia*, iv, 283. *Bruteri*, iii, 413. *Brunda*, iv, 205. *Brundisium, Brundusium*, iv, 163, 203. *Brunus Hispaniam subegit*, iii, 257. *Brunus*, iii, 402. *Buhali*, iv, 44. *Bulbo*, iv, 95. *Bucro*, iii, 463. *Bucina, iv, 377. Bucinum, et bucinus*, vi, 12. *Bucinum*, iv, 377. *Bucicum carnos*, iii, 68. *Buglossa*, iv, 336. *Bulbi*, iv, 308. *Bulwerius*, iii, 496. *Bulla: bullæ*, iv, 472, 503. *Bupithecius*, iv, 363. *Bupratis*, vi, 104. *Burchardus*, i, 201. *Burdegalis*, iii, 206. *Burdo*, iii, 33. *Burcani*, iii, 133. *Burgi*, iii, 414. *Burgundiones*, iii, 113. *Burcas*, iv, 18. *Buris*, iv, 513. *Burriel Andreas: ejus studia, opus, app ratius, fragmentum in epistola integrâ edita, animadversiones in hauc epistolam, etc.*, i, 346 seqq. *Eius opiniones*, *ibid.*, 414, 511; ii, 83, 92. *H. ejus vota de publicaudis, ut jacent mss.*

- Toletanus officii Gothici, *ibid.*, 128
seq. Eius lucubrationes, *ibid.*, 225.
 Bustum, *iv*, 307. Bustum, rogus, et
 pura, *v*, 57. Bustum, et sepu. crum, *vi*,
 440.
 Butiliarina, *vn*, 409.
 Buxus, *iv*, 338. Buxus, et buxum,
ibid., 342; *v*, 49.
 Byrsa, *iv*, 200.
 Byssina vestis, *iv*, 450.
 Byssum, byssus, *iv*, 164.
 Byzacena regio, *iv*, 166.
 Byzantium urbs, *iv*, 166.
 Byzantium, *iv*, 202.
- C**
- C. et G., *m*, 43.
 Caballus, *iv*, 45, 318. Caballus sag-
 marius, *iv*, 518.
 Cacabus, *iv*, 505.
 Cacephatus, *m*, 53.
 Cachexia, *m*, 178.
 Cadaver, *iv*, 50; *v*, 66.
 Cadere in fætem, *v*, 333.
 Cadex, *v*, 451.
 Cadmis, *iv*, 292.
 Cadmus, *m*, 235; *vn*, 73.
 Caduca passio, *m*, 171.
 Caduceatores, *m*, 581.
 Caducus, *m*, 466. Caduca hereditas,
ibid., 206.
 Cadus, *iv*, 506.
 Caecæ gemmae, *iv*, 284.
 Caecæ ventus, *vn*, 50.
 Cecilius Metellus Scipio, *m*, 61.
Cæcias, et cæcito, *m*, 452.
 Cæcula, *iv*, 69.
 Cæcus, *m*, 466. Cæcum intestinum,
vn, 21. Cæcus, et orbis, *v*, 53. Cæci in
 Evangelio, cæcus, et mutus, *ibid.*,
 157, 159.
 Cædar, *m*, 406.
 Cælatum, *iv*, 109. Cælata vasa, f. *id.*,
 429, 497.
 Cæmentum, *iv*, 228, 430.
 Cærofiliun, *iv*, 370.
 Cæruleus, cæruleum, *iv*, 77, 438.
 Et cærulum, *v*, 17.
 Cæsar C. Julius: unde dictus, *m*,
 190, 422. Leges ecepit redigere in li-
 bros, *m*, 190. Marco Varro nemo iun-
 dedit bibliotheca construenda, *m*,
 252. Cæsar, et Pompeius, *iv*, 371.
 Cæsars dictum, *vn*, 109.
 Cæsarangusta, *iv*, 206. An Roma di-
 cta, *m*, 159. Capta, *vn*, 119.
 Caesaræ Cappadociae urbs, *iv*, 201.
 Caesaria civitas, *iv*, 167.
 Caesaris, *iv*, 5.
 Caesarius abbas, *t*, 502.
 Caesar, *iv*, 430.
 Carteri, ceteri, reliqui, et alii, *v*, 16;
vn, 430.
 Cabalatha, *v*, 447.
 Cala, *iv*, 582.
 Calani, *vn*, 525.
 Calanites, *m*, 525, 534.
 Cain, *m*, 317; *v*, 117, 277. Cain ci-
 vitatem Enoch condidit, *vn*, 191.
 Cainam, *m*, 253, 318; *vn*, 65.
 Calanni, *m*, 535.
 Capilas, *m*, 338.
 Caius Caligula imper., *m*, 237; *vn*,
 87.
 Cajetanus Constantians editor opu-
 sculariorum quorundam S. Isidori: ejus
 note, varie lectiones monita, *t*, 11,
 13, 24, 29 *seqq.*, 94, 611, 673; *vn*, 52.
 Calamistrum, *m*, 465.
 Calamistruni, *iv*, 513.
 Calamitas, *iv*, 496.
 Calanites, *m*, 502.
 Calamus, *iv*, 346. Aromaticus, *m*,
 161. Calamus in Ezechiele, *iv*, 240.
 Calanne urbe, *iv*, 196.
 Calare, *m*, 261.
 Calathus, *iv*, 467, 499.
- Calaneus, *iv*, 10.
 Calaria, *iv*, 318.
 Calatorum, *iv*, 235.
 Calceamenta, *iv*, 180 *seqq.*
 Calces, *v*, 91.
 Calceus: calcei rages, et Cæsares
 utebantur: calcei talares, lingulati,
 etc., *iv*, 480 *seqq.*
 Calcis, *iv*, 19.
 Calculis, *m*, 461.
 Calculus: de calculis, *iv*, 410 *seqq.*
 Calculus, *m*, 178; *iv*, 251.
 Calilarium, *iv*, 291.
 Caleb, *m*, 322.
 Calendæ, *m*, 226; *vn*, 9. De calen-
 dis Januarii, *vn*, 409.
 Calendarium, *n*, 367 *seq.* Diversa-
 rationum, recens Galliae, *vn*, 4
seqq.
 Calices, *iv*, 199.
 Caliculæ, *iv*, 183.
 Caligarius, *iv*, 480.
 Caligæ, *iv*, 482.
 Caligo, *iv*, 116.
 Caligula, ride Caius.
 Calisto, *m*, 166.
 Calix Dominicus: de eo S. Cyriani
 locus descriptus, *vn*, 384.
 Callaica, *iv*, 268.
 Callidus, *m*, 463. Callidus, versutus,
 peritus, prudens, facundus, *v*, 13, 34.
 Callis equi, *iv*, 48.
 Callis, semina, et frumenta, *iv*, 243;
v, 68.
 Callitrichides, *iv*, 53.
 Calones, *iv*, 481.
 Calor sanguinis efficit pulchrit di-
 nem, *m*, 471.
 Calpe, *iv*, 183.
 Calutum, *iv*, 478.
 Calum, id est, lignum, *iv*, 480.
 Calunnia, *m*, 209.
 Calunniator, *m*, 464.
 Calvoria, *m*, 5
 Calvata, et calvæ, *v*, 18.
 Calvor, *m*, 464.
 Calvus orator, *m*, 96.
 Calvus, v d. Calvatus.
 Calx, *iv*, 252. Calx viva, *ibid.*, 433.
 Calx colores corrumpti, *iv*, 410. Aqua
 incendiatur, oleo extinguitur, *iv*, 433.
 Cana, *iv*, 508.
 Canæ, *iv*, 452.
 Camæleon, vide Chamaeleon.
 Cambyses, *iv*, 196.
 Camelæ, *iv*, 44. Camelum non man-
 duare, *v*, 414.
 Camelopardus, *iv*, 53.
 Camæx, *iv*, 228.
 Caminus, *iv*, 427. Caminus trium
 puerorum comparatur, *vn*, 187.
 Camisia, *iv*, 446, 452.
 Campus, *iv*, 297. Fragmentum de
 campanis, *ibid.*, 524.
 Campania, *iv*, 163.
 Campepus Toletanus, *vn*, 178.
 Campestre, campestria, *iv*, 418,
 478.
 Campus, *iv*, 188.
 Camur, *iv*, 44, 228.
 Canalis, *iv*, 250, 434. Canalis semi-
 nino genere melius quam masculino
 profertur, *vn*, 231.
 Cancer, *m*, 168, 181. Caucri, *iv*, 84.
 Cancer nullis medicamentis sanabilis,
vn, 181.
 Candela, *iv*, 506.
 Candelabrum, *iv*, 506; *v*, 398. Can-
 delabra tri-poda, *iv*, 510. Candelabrum
 et oleum juxta Arcam Testamenti, *v*,
 396. Candelabrum cum septem lucer-
 nis, *v*, 402. Candelabrum doctrina se-
 cerdotalis, vel honor potestatis intelligi-
 gitur, *vn*, 565.
 Candeltum, *iv*, 211.
 Candidati, *iv*, 456.
 Candidus, *m*, 466. Candidus equus,
v, 17. Candidus, et albus, *v*, 6.
 Cameræ, et cantare, *v*, 18.
 Cami, *iv*, 370.
 Camula, *m*, 163; *vn*, 317.
 Canina facundia, *vi*, 343. Canini
 deutes, *vn*, 9.
 Canis as rum, *vn*, 103. Animal, *v*,
 76. Canes duo habere debent, *t*, 57.
 Canes in Albania, *iv*, 131. Canis in ter-
 seris, *iv*, 412.
 Canistrum, *iv*, 504.
 Canithæ, *iv*, 29.
 Canina, *iv*, 339.
 Caninabum, *iv*, 561.
 Canon librorum sacerorum, *t*, 311.
 Canon missæ, *n*, 47. Canones ex Ista-
 dorio scriptissime sumpti, *t*, 200. Cano-
 nes Nicæni, *ibid.*, 323. Canones con-
 ciliorum ex Hispania sumpti, *n*, 218.
 Canones Evangeliorum, *n*, 262. Ge-
 nra rationum conciliorum, *ibid.*, 241.
 Canonum collectio, *t*, 345; *n*, 262.
 Apud Hispanos antiqua, *ibid.*, 166.
 Romana, *ibid.*, 138. Huiusnam-Ita-
 mea, *ibid.*, 140. Polycarp s dicit,
ibid., 327. Collectio pseudo-Isidori, *n*,
 193 *sqq.*, 206, 317.
 Canopea, *iv*, 428.
 Canopea insula, *iv*, 149.
 Canopus, *iv*, 149.
 Canopus, *iv*, 92.
 Cantabri, *m*, 416.
 Cantandi gradus tres, *m*, 281. Can-
 tare, vide Canticæ.
 Cantaris, *iv*, 75.
 Cantharus, *iv*, 50.
 Cantherinum ordeum, *iv*, 318.
 Cantherinus, *iv*, 448.
 Canthus, *m*, 120.
 Canticum, *m*, 288 *seqq.* De Cantico,
v, 372. De cantibus, *vn*, 367.
 Canticum conviviale, *m*, 133. Cantic-
 um psalmi, *m*, 281. Cantus in gen-
 trum maris Nabri, *vn*, 372.
 Cantus cantorum, et ejus expon-
 satio, *t*, 296, 354, 345 *seqq.*; *n*, 270;
iv, 219; *v*, 200; *vn*, 185, 191.
 Cantor, *m*, 343. Cantorum ordo, et
 officium, *vn*, 431.
 Cantus, *m*, 136. Canus in verbis di-
 vinis, *vn*, 287. Cantus compunctionis
 cordis gigavit, *vn*, 287.
 Canticus Eugenianus, *m*, 156.
 Canus equis, *iv*, 47.
 Capella Martialis, *t*, 119.
 Caper, *t*, 40.
 Capere, et decipere, *vn*, 282.
 Capesso, et capio, *v*, 16.
 Capillamenta, vide Capilli.
 Capillatus, et capillus osseus, *v*, 18.
 Capilli, *vn*, 5; *v*, 88. Pasticinum,
vn, 417. Capilli, et capillamenta, *v*, 17.
 Capillus Veneris, *vn*, 53.
 Capillaris, vide Capillatus.
 Capistrum, *iv*, 517.
 Capit, *iv*, 470.
 Capite diminutus, *m*, 211, 212.
 Capitella, capitula, *iv*, 230.
 Capitulum, *m*, 277; *v*, 285.
 Capitulum, *iv*, 213. Capitulum an-
 seris clangore defensum, *vn*, 98.
 Capitularia, *vn*, 364.
 Capitulum, capitulare, *iv*, 470. Pa-
 tria tria damata, et ab aquiloni
 defensa, *vn*, 103. Capitula Hadriani I
 astricta, *vn*, 187, 261.
 Cappa, *iv*, 470.
 Capanna, *iv*, 256.
 Cappadoce, *m*, 103.
 Cappadocia, *iv*, 132.
 Capparis, *iv*, 568.
 Capra, caper, *iv*, 40. Capra Jovis
 baurix, *m*, 163. Capra in sacrificio, *v*,
 412. Capra, et caprea, *vn*, 415.
 Capreoli, *iv*, 517.
 Capricornus, *m*, 163.
 Capritulus, *iv*, 311.
 Capra, *vn*, 512.
 Capsa, *iv*, 513.
 Capsos, *iv*, 512.

- Captitium, Hebreorum septuaginta annis, vi, 236; v, 530.**
- Captivus, ii, 465.**
- Cappa, iv, 204.**
- Capularis senes, iv, 560.**
- Caput, iv, 410, 818, 379.**
- Caput, iv, 5; v, 88. Caput mulieris vir, iv, 460. Caput Christi Deus, vi, 151. Caput languidum doctor agens peccatum, vi, 326.**
- Capys, iv, 89.**
- Carabus, iv, 410.**
- Caracutum, iv, 512.**
- Carbesus ventus, vi, 31.**
- Carbunculus, vi, 173. Gemma, iv, 278.**
- Career, i, 213; iv, 213. De careeribus, *ibid.*, 96, 397.**
- Carhedon, iv, 279.**
- Carhesia, iv, 431.**
- Carcinias, iv, 252.**
- Cardiace, vi, 171.**
- Cardiomomum, iv, 549.**
- Cardo, cardines coeli, i, 148, 171; iv, 100, 107, 227; vi, 21. In cardine res est, proverbium, iv, 227.**
- Carduella, iv, 103.**
- Carduus, iv, 368.**
- Carectum, vi, 410.**
- Carenum, iv, 491.**
- Carere mente existimabantur, qui cardina canelant, vi, 61.**
- Carex, iv, 591.**
- Caria regio, iv, 158.**
- Carica, iv, 331.**
- Caries, iv, 525.**
- Carina, iv, 419.**
- Carinus imperator, viii, 96.**
- Carmen, carmina, ii, 9, 25, 266, 286, 303, 310, 320, 326. Carmina Isidoro scripta, n, 1 seqq. Eduntur, vii, 179 seqq.**
- Carmen astrologicum, seu astronomum, i, 658, 863 seqq. Carmina Petri Rig. osis excerpta ex Isidoro, i, 586. Carmen in laudem Deiparae, ii, 10. Carmina de Conflicto virtutum, et vitiorum, *ibid.*, 62. S. Eugenii Tolestan, *ibid.*, 423. Carmina antiquiora apud Helvacos, quam apud gentiles, vi, 67. Carminum cura antiquior, quam proœ, vii, 65.**
- Carmenis litteras Latinas reperit, vi, 253. Nicostata dicta, *ibid.*, 7. Carmesi, et carmi Hispanice, vii, 204.**
- Carminare, iii, 66.**
- Carnales, fidem pro commodo temporali querunt, vi, 193.**
- Carna, s, vide Carno.**
- Carnifex, vii, 461.**
- Caro, carnes, iv, 5, 487. Caro, et corpus, v, 17, 95. Caro ex quatuor elementis compacta, iv, 5. Carnes Aegyptiae, v, 112. De usu carorum, vel piscium, vi, 416. De pigrimitate carnis humanae, vi, 504; vii, 338. Caro Christiana, vii, 503. Caro quoniam anima subiecta erit, vi, 151. Caro resultat in le consuetudini lege, vi, 222.**
- Carthus II, III, IV, Magnus, Martellus, vii, 512 seqq. Fabula de Carculo Magno, ecclesie S. Jacobi in Il spania instauratore, vi, 592.**
- Carpasia navis, iv, 416.**
- Carpathium mare, iv, 136.**
- Carpentarius, vi, 416; iv, 412.**
- Carpentum, iv, 511.**
- Carpantes insula, iv, 176.**
- Carpobolismum, vi, 517.**
- Carpocratianum, vi, 532, 533.**
- Carra civitas, iv, 193.**
- Carrea, iv, 512.**
- Carras, carretum usus, iv, 511. Carrum acutum, *ibid.*, 512.**
- Carthada civitas. Vide Carthago.**
- Carthaginensis provincia, iv, 164. Carthago a Didone condita, i, 235.**
- Cassus; vi, 78.**
- Carthago nova, seu Spartaria, a Vandalis et Gothis evicta, i, 121; iv, 203, 207.**
- Cartilaginea, iv, 15.**
- Carus imper. de Persis triumphavit, vi, 238.**
- Carus seu knowns, vi, 480.**
- Caryotic, iv, 526.**
- Caryostomus marmor, iv, 263.**
- Cassa, iv, 254.**
- Caveus, iv, 490.**
- Casia, iv, 306.**
- Casim, iv, 184.**
- Casloim, vi, 402.**
- Caspis sinus, iv, 137.**
- Cassianus, v, 153.**
- Cassiodorus, vi, 291.**
- Cassiopea Insula, iv, 100.**
- Cassis, iv, 588, 425. Cassis, et galea, vi, 17.**
- Cassus, iv, 490.**
- Castanea, iv, 332.**
- Castellum, iv, 210.**
- Castigare, corrigeret, et obfurgare, v, 13.**
- Castigatus blande, et non correctus, serius arguitur, vi, 335.**
- Castinus Tolstanius, vii, 173.**
- Castitas et continentia, v, 13. De castitate, vi, 491; vii, 219. Castitas per humilitatem, vi, 213. Castitas a nimis pulchritudo, vi, 244. Castitas seuerus suavitatis est, vi, 246. Castitas a curitis mortis, et sanitatis corporis, vi, 247. Castitas volut corde fili, vi, 118. Castitas effectus, vi, 490.**
- Castor, vi, 165.**
- Castoris, iv, 56.**
- Castira, vi, 426.**
- Castrensis Petrus Librarius, i, 20.**
- Castro Petri epistola, i, 325.**
- Castrum, iv, 210.**
- Castus, vii, 463.**
- Casula, iv, 458.**
- Casus, vi, 16. Casus major, quanto major virtus, vi, 523.**
- Cata, vi, 60.**
- Catachoras, vi, 150.**
- Catachresis, vi, 59.**
- Catal ni Joseph, vi, 508.**
- Catalogus episcoporum Hispaniarum, i, 162, 166. Catalogi veteres librorum, Fuldensis, Laurissanus, Pomposa et alii, *ibid.*, 390 seqq. Catalogus operum Isidori ex antiquis scriptoribus, *ibid.*, 383. Catalogus ablistum Casanensis, vi, 69, 85. Catalogus ponticorum, *ibid.*, 388. Catalogus utilis exscriptorum, collatorum et correctorum Codicem usus, *ibid.*, 428. Catalogus virorum fortium in tertio Regnum, vi, 516.**
- Catapirates, vi, 184.**
- Cataiplina, vi, 184.**
- Catoplites, vi, 184.**
- Catara, iv, 222.**
- Catarrhus, vi, 176.**
- Catasceve, vi, 86.**
- Catocchumeni, vi, 345; vi, 438; vii, 334.**
- Categorie, vii, 104.**
- Cateia, iv, 582.**
- Catei, iv, 174 seqq.**
- Cateus, vi, 213. Catena Patrum ex Iorio, et alii, i, 558; vi, 376.**
- Catenatum, iv, 513.**
- Caterva, vi, 427.**
- Cathari, vi, 358.**
- Cathartica, vi, 184.**
- Cathedra de turam, iv, 510.**
- Catholica, vi, 345, 480.**
- Catinum, vi, 500.**
- Cato, iv, 308; v, 1; vii, 84.**
- Catocytes lispis, iv, 181.**
- Catulli, iv, 51. Catuli leonum, iv, 52; vi, 349.**
- Catus, iv, 60.**
- Coccone, iv, 184.**
- Cauda inhibetur offerri, vi, 213.**
- Cauda diaboli, iv, 521.**
- Caudae, vi, 201, 206; vi, 318.**
- Caudice, vi, 619.**
- Caula: caule, iv, 232, 459.**
- Caulis, iv, 365.**
- Caura, iv, 427.**
- Cauipus, iv, 419.**
- Caupo pesuinos, vi, 468.**
- Caurus, iv, 118.**
- Causa: causarum genera tria, status generis, species, modi quinque, vii, 77 seqq. Causa, et ratio, v, 19. Causam redintegrari, i, 209. Causa vetera ex phlogite et melancholia procedunt, vi, 171.**
- Causales coniunctiones, vii, 21.**
- Causatio postponenda propter dilectionem, vi, 349.**
- Causidici, vi, 519.**
- Cautarium, vi, 519.**
- Cautes, vi, 250.**
- Cautio, i, 1, 203.**
- Cautus, vii, 463.**
- Caturum et caturum, v, 14.**
- Cavus, iv, 505. V de Caturum.**
- Cecropia, iv, 202.**
- Cecropide, vi, 42.**
- Cecrops simulacra fixit, vi, 377.**
- Cecrops Joveum adorare praecepit, Athenas condidit, vii, 72.**
- Cedere, vi, 248.**
- Cedere, et dare, v, 21.**
- Cedrus, iv, 334.**
- Cedrus, iv, 334. Cedri lignum, v, 141.**
- Cedro digna locutus, iv, 334.**
- Celebritas, i, 276.**
- Celer, vi, 463.**
- Celeritas, et velocitas, v, 73.**
- Cella, iv, 218.**
- Celarium, iv, 224.**
- Celaces, iv, 118.**
- Celice, iv, 81.**
- Celisa arbor, iv, 332.**
- Celitus Tolstanius, vii, 178.**
- Celus, vi, 162.**
- Celeste, iv, 429.**
- Celtiae i, vi, 116.**
- Celtici, vi, 416.**
- Cenchrus, vi, 68.**
- Cendebubous, vi, 514.**
- Cenuri opinio, i, 457.**
- Censore, vi, 371.**
- Censor, et sensualis, v, 16. Censore, vii, 451.**
- Censuralis. Vide Censor.**
- Censura Lovaniensis a Nori in rejects, vi, 12. Censura Berolensis, vi, 333.**
- Census primum actus, vi, 336. Census per quinque annos agetur, vii, 12, 79.**
- Centaurae, iv, 334.**
- Centauri, iv, 36.**
- Centenarium, iv, 301.**
- Centenum, vi, 313.**
- Centones, vi, 170.**
- Centrum, vi, 130.**
- Centom, vi, 120.**
- Centupeda, v, 69.**
- Centuria, vi, 422; iv, 241.**
- Centuriones, vi, 421. Centurions per, vi, 158.**
- Cepa, vi, 367.**
- Cephalae, vi, 174.**
- Cephalonii, iv, 160.**
- Cephes, vi, 334.**
- Cepi, et cepit, v, 58.**
- Cera: cera luciferorum materies, vii, 236.**
- Ceratofolium, iv, 370.**
- Ceratos, iv, 68.**
- Cerasum, cerasus, iv, 330.**
- Ceratum, iv, 298.**
- Cerasini montes, iv, 118.**
- Ceratium genusa, vi, 277.**
- Cerberus, iv, 30.**
- Ce. copihucus, iv, 52.**

- Cerda Ludovici prologi, et epilogi ad glossarium, i, 468.
 Cerdonianus, iii, 534.
 Cerialis Castellanaensis, vii, 143.
 Cerelbra animantium maritimum in augmento luna plenaria, vii, 32.
 Cerenonite, vii, 284; v, 427.
 Ceres, iii, 537; iv, 509, 511.
 Cereus, iv, 506. Paschal s, ii, 537.
 Ceroniæ, vide Ceremoniæ.
 Cerinthus, iii, 523.
 Cerinthiani, ii, 534.
 Cernere, iii, 202.
 Cerou, iv, 482.
 Ceroum, ii, 188.
 Certame ferale, iv, 408. Certamina, ibid., 384.
 Certo, et certus, vii, 432.
 Ceussa, iv, 410.
 Cervi, iv, 41.
 Cervicalia, iv, 463.
 Cervinus equus, iv, 48.
 Cervisia, iv, 493.
 Cervix, cervices, iv, 11. Cervix, et collum, v, 17.
 Cespites, iv, 323.
 Cessio, iii, 208.
 Cete, iv, 75, seq.
 Cetera, et alia, v, 16. Vide Ceteri.
 Cethim, iii, 403.
 Cethura, iii, 329; v, 313.
 Cetra, iv, 387.
 Cetum, et cœl s, v, 387.
 Ceu illo dux, vii, 118.
 Chacon Petrus regulam monachorum illustravit, i, 272.
 Chalasticum unguentum, iii, 188.
 Chalazi s, iv, 277.
 Chalazius lapis, iv, 260.
 Chalcean um, iv, 219, 440.
 Chaledonensis synodus, iii, 239.
 Chalcenterus, iii, 233.
 Chalcites, iv, 281, 293.
 Chalæphonius, iv, 281.
 Chalestrægadus, iv, 265.
 Chaleus, iv, 289.
 Chaldei, iii, 234, 400, 403. Chaldei primi astrologiam docuerunt, i, 143.
 Chalybs, iv, 392, 442.
 Cham, et ejus filii, iii, 319, 401; v, 120. Cham peccante, posteritas ejus damnatur, v, 291.
 Cham Iulæos significat, v, 120.
 Chamaesiracones, v, 70.
 Chamedrys, iv, 536.
 Chameleon, iv, 53.
 Chameleon herba, iv, 360.
 Chameleos, iv, 516.
 Chameleotys, iv, 312.
 Channavi, iii, 413.
 Chanus, iv, 517.
 Chana, i, 350.
 Chanus, et ejus filii, iii, 319, 401 seq.; v, 120.
 Chananei, iii, 407. Chananeus populus non extinctus, v, 489. Chananea multa in Evangelio, ibid., 138. Chananeorum decem gentes, iii, 401.
 Chion Heleni frater, iv, 158.
 Chonia, iv, 158.
 Ghaos, v, 83.
 Character; characteres tres dicendi apud poetas, iii, 367. Character s gnum, ii, 318.
 Characterismus, ii, 97.
 Charadrius, iv, 522.
 Charismatum distributio, i, 156.
 Charismatus, iii, 63.
 Charismata, vel karismata, ii, 480.
 Charista, vel ka istia, iii, 490.
 Charitas, iii, 308, 318. Charitas, seu karitas, ibid., 480. Charitas, hiles et spes, v, 107. Charitas plenitudo egris, ibid., 533. De charitate, vi, 193. Charitate indonis Dei nihil majus, iii, 32.
 Charo, ii, 585.
 Guaris ; chartarum species et usus : charta Saltica, Augstea Regia, Tenuities, Emporeties, Livianæ, Corueliana, iii, 26 seqq.
 Charibdis, iv, 128.
 Chased, Chasdium, iii, 403.
 Chasdiom, iii, 402.
 Chebron civitas, iv, 198.
 Chelidonia genuina, iv, 271. Herba, ibid., 331.
 Chelidoniacus gladius, iv, 380.
 Chelyontes, iv, 285.
 Chelydros, iv, 68.
 Chernites lapis, iv, 238.
 Cherydros, iv, 68.
 Chernihim, iii, 530, 520; v, 391. Chernihim paradis im servant, iv, 144.
 Cheth, Chethri, iii, 402.
 Childeberti decreta, iii, 320.
 Chidericus rex, i, 391.
 Chilardæ, iii, 421.
 Chilastæ, iii, 529.
 Chimera, iii, 61; iv, 78.
 Chimera mons, iv, 154.
 Chindasuinhus rex Gothorum, vi, 187.
 Chintila rex, vii, 186.
 Chros insula, iv, 178.
 Chirographum, iii, 203.
 Chiron Greecis medicinam inventit, iii, 184. Chiron centaurus, iv, 33. Chiron inter astra, iii, 166.
 Chirurgia, iii, 188.
 Chlamys, iv, 456.
 Chouspis fluvius, iv, 136.
 Chouspites gemma, iv, 268.
 Choruix, iv, 303.
 Chorozyllus, vii, 413.
 Chospites gemma, iv, 269.
 Cholera, iii, 170.
 Chomer, iv, 306.
 Choragros, iv, 233.
 Chordæ, iii, 140.
 Chorce, iii, 280.
 Choropiscopi, n, 541; vi, 526.
 Choriambus, vi, 503.
 Chorus, iii, 233, 230. De chorus, vi, 561.
 Chous, vii, 21.
 Chresimos, iii, 35.
 Chria, iii, 86.
 Christia, et baptismus osacramenta ex Isidori doctrina, i, 19 i. De chismate, iii, 287, 300; vii, 408.
 Christianus, iii, 345. De Christianorum vocabulo, vi, 364. Christianus incitationes vitare debet, iii, 374. Christianus non glorietur, qui nomen habet, et non facta, iii, 343. Spectacula odisse debet, iv, 406, 402. Signorum observationes ignorante debet, iii, 16 i. Christiani Nazarei per opprobrium vocabuntur, iii, 345. Christianorum hereses, iii, 331. Christianorum persecutio, v, i, 88 seqq., ii. Christiani templo sedicandi facultas datur, vii, 96. Christiani privilegia redduntur, vii, 99. Christiani, quando liberales artes discere, vel docere prohibiti, vi, 98. Christians multi illæ, sed non opere, vi, 192. Christianus non vocis modulo, sed tantum verbi divinis debet commoveri, vi, 287. Non ligat ligamenta poetarum, vi, 296. Christianus non debet morti obnoxium prodere, vi, 319. Christians eo modo agat, quo agere videt Ecclesiastum, ad quam forte devenerit, vi, 412.
 Christus : Christi dux naturæ, i, 526. Christus nascitur, crucifigitur, iii, 257. Christus a christmate, ibid., 299. Plura ejus nomina, ibid. et seqq. Vide Deus, Filius Dei. Christus tres naturas habet, iv, 521 seq. Christus quonodo nunc se quisquis Patri, nunc minor dicitur, v, 79. Varia ei nomina attribuuntur, ibid., 80 seqq. Unigenitus et priuogenitus, frater et dominus, homo, leo, vitulus, aquila : quorundam nomina alia accidentia, alia naturalia, ibid. Christi nativitatis, mortis, resurrectionis, et nostræ distinctionis, ibid., 82 seq. Ejus discipuli, ibid., 186. Occiditur in occidente agni, ibid., 570. Jejunavit, ibid., 461. Princeps militie virtutum celestium, ibid., 481. Christi incarnationis, naturæ, vita, gesta, mores, mysteria omnia multo ante a prophetis praenuntiata, alli tamen distin te locis veteris Testamenti, contra Judæos presertim, vi, 1-64. De Christo, ibid., 118. Christus sol aternus, vii, 29. Christi nativitas, ibid., 86. Crux a quatuor brachia habuerit, ibid., 96. De Christi sacerdotio opus apocryphum, ii, 245. Christus quonodo dictur tertia in Trinitate persona, vi, 130; v, 390. Christie conjunctio est humana naturæ, ut ex dnabus substantiis fieret una persona, iii, 305. Christo edito prohibitum est, ut nemo nativitatem alicuius de celo interpretaretur, vi, 373. Christum qui deserit, et si videt veritatem, a longe videt, vi, 160.
 Chromaticus, iii, 161.
 Chrodis, iii, 174.
 Chronica, chronicon, de chronice vocabulo, i, 218. Chronicæ Silensis textus, i, 53. Chronicæ fabulosæ negligencia, ibid., 162. Chronicorum auctores plurimi Isidorum laudant, ibid., 218 seqq. Chronicæ, ibid., 369, 574. Chronicæ Bedæ, ibid. Chronicæ continuatum, ibid., 411. Chronicæ mas. Gothorum, ibid., 697. Chronicæ Isidori : de eo disserit r, ibid., 607-691. Melliti chronicæ idem atque Isidorianum, ibid., 680. Chronicæ Isidori extra Hispaniam interpolata, i, 576. Chronicæ Isidori, ibid., 262, 268 seq., 293 seq., 307, 337, 533, 541, 550, 562 seq., 569, 380, 387, 381, 390, 407, 410, 417, 526. Chronicæ Bedæ, i, 337. Chronicæ memorabile fabulosum, ibid., 401. Compendium Chronicæ Etymologicæ insertum, i, 667. Chronicæ Wulfe appetatum, i, 696.
 Chronicæ morbi, iii, 178.
 Chronographia Isidori, i, 674.
 Chronologia Gothorum, ii, 324.
 Chrysæ, iv, 173.
 Chrysel cirræ, iv, 280.
 Chrysodonta, iv, 497.
 Chrysites lapis, iv, 259.
 Chrysohervillus, iv, 263.
 Chrysolla, iv, 281, 418.
 Chrysolamis, iv, 280.
 Chrysolithus, iv, 240.
 Chrysopis, iv, 280.
 Chrysoprasus, iv, 263, 279.
 Chrysophætus, iv, 15.
 Chrysostomus, ii, 284, 317. Vide Joann s Chrysost.
- Chus, iii, 319.
 Chytropodes, vii, 411.
 Chiarus vanis, iv, 486.
 Chibis, iv, 484. Chitorum discretio, v, 413. Delectus, vii, 333.
 Cibutum, iv, 503.
 Cicæ-ke, iv, 105. Cicade aureæ Atheniensium gestamen, iv, 409.
 Cicatrix, iii, 182.
 Cicero, iv, 313.
 Cicero : ejus incur expensæ, i, 9, 13. Differentia, ibid., 450. Atæ, vii, 84. Cicero librum edidit de Jure civili in artem redigente, vii, 190. Orationem, quam habuit contra competitores, in loga condida inscriptæ, iv, 436. Cicero's sons, iv, 121. Locus, iii, 230. Locus emendandus, iv, 390. Versus, iv, 417. Ex Arato versus, vii, 198.
 Cincindela, iv, 103, 505.
 Cicoria, iv, 89. Instrumentum rusticum, ibid., 516.
 Cicuta, iv, 339, 360.

- Cidaris*, iv, 409; v, 404.
Cilia, iv, 7.
Cilles, iii, 405.
Cille, iv, 154, 401.
Cilicises, iv, 501.
Cilicium pte Keatium, vi, 443.
Cilio, iv, 497.
Cilia, iv, 154.
Cilla, *cillero*, i, 416.
Cillare, iv, 12.
Cillere, iv, 515.
Cimex, iv, 74.
Cimicis, iv, 358.
Cimadia, iv, 272.
Cincinni, iv, 517.
Cinctus, iv, 477. *Cinctus g binus*, *ibid.*, 456.
Cinerius equus, iv, 48.
Cingulum: de cingulis, iv, 477 seq.
Cingulum, *ibid.*, 518; v, 404.
Clois, iv, 245, 310. *Clo. i. aspersi mis.*, v, 413.
Cloza, m, 259.
Cianabaris, iv, 457.
Cinnamolus, iv, 91.
Cinnamomum, iv, 343.
Cinnamomum, iv, 91.
Circa, *circular*, et *circum*, v, 14, 19.
Circe, m, 370.
Circus iudii, iv, 393. *Circensis insania*, iv, 409.
Circinus, iv, 444.
Circular, vi e *Circa*.
Circius, iv, 118.
Circularis numerus, vi, 127.
Circulus: perfectio circuli, vii, 22.
Circuli quinque coeli, zodiacus, lac. eur., etc., vi, 181 seqq.; iv, 111; vii, 16 seqq.
Circum, vide *Circa*.
Circumcelliones, m, 358, 370.
Circumcidere libros, vi, 259.
Circumcisio secunda, v, 480. *Circumcisio consummatio*, vi, 97. *Circumcisio festum quia' oam coperit in Hispania*, i, 608 seq.
Circumflexus accentus, vi, 29.
Cir: uniformes, vii, 466.
Circunspicere, v, 5.
Circumlrium, iv, 190.
Circumpedes, et *antepedes*, v, 14.
Circumtextum, iv, 457.
Circus, iv, 215. *De circis*, *ibid.*, 393.
Vide Circensis.
Cirri, iv, 6.
Cistella, iv, 501.
Cithara, vi, 139.
Citheron, iv, 186.
Cittas urbs, m, 403.
Citocalia, iv, 559.
Citra, et *altra*, v, 73.
Citria, iv, 538.
Citrosa vestis, iv, 451.
Cives: de cibis, vii, 429. *Cives Romanoi*, *ibid.*, 438.
Civicum, et *civile*, v, 19.
Civis, *Vide Cives*.
Civitas: de civitatis, earumque nominibus, iv, 195, 208 seq. *Civitas*, et *arts*, v, 73. *Civitatis future locus sulco designabatur*, vi, 209.
Clamor, et *clanger*, v, 13.
Clamorous, m, 464.
Clanger, vide *Clamor*.
Clarissimi senatores, vii, 431.
Clarus, m, 462.
Classica, iv, 578.
Classis, classes, vii, 428; iv, 416.
Claudi in Evangelio, v, 137.
Claudiani versus, vii, 59.
Claudius imp. Gothic ab Illyrico ex parte, vii, 257 seq.; vii, 87.
Claudius dux, vii, 125.
Claudius Tauricensis, i, 535.
Claustra, iv, 232.
Clausula, vi, 70.
Clausum, et *obturatum*, vii, 436.
Clava, iv, 382.
- Clavati*, iv, 489.
Clavis, iv, 513.
Clavis, clavi, iv, 421, 443.
Cleanthes, vii, 73.
Clemens, vii, 463. *Clemens in se, in alieno peccato rigorem non teneat*, vi, 536.
Clemens discipulus apostolorum, episcopus, pontifex Romanus, vii, 45 seqq.
Clementia Del., vi, 214. *Clementia principum*, vi, 341. *Clementiam qui addit justitiam, bonum pro malo imperit*, vi, 512.
Clementinus gentillis, vii, 147.
Cleopatra, vii, 257; vii, 81.
Cleopatra, iv, 586.
Clericatus impedimenta, vii, 534.
Clericus: clericu: multa de his praescripta, vi, 521, 562, 567. *De clericis*, vi, 539. *De eorum regulis, et generibus*, vi, 413 seqq. *Eorum vita, et officia*, vii, 235 seqq.
Clerus, clerorum, vii, 539.
Clibanus, iv, 225.
Clients, vii, 463.
Climate, vii, 148; iv, 210.
Climate, vii, 92.
Clitorias lacus, iv, 121.
Clitumnus lacus, iv, 122.
Clivosum iter, iv, 214.
Clivus, iv, 225.
Cloaca, iv, 211. *Cloacas Romae Tarquinia Priscus fecit*, *ibid.*
Clouds, vii, 466.
Clonia, iv, 342.
Cluere, v, 17.
Clanubulum, iv, 380.
Clunes, iv, 17.
Clunes, et Clappens, v, 17.
Clypeus, iv, 386.
Clyster, vii, 186.
Clysthenes, iv, 390.
Coetanorum, vii, 464.
Coargere, et arguere, v, 4.
Coaxare, v, 75.
Coccimela, iv, 329.
Coccinea vestis, iv, 449.
Coccum, v, 415. *Corco Romanorum vexilla decorantur*, iv, 402.
Cochlea, de cochleis, iv, 83, 214.
Vide Concha.
Cochlear, iv, 303.
Cochlear, et cochlearius, v, 18.
Cochleus Joannes: ejus prefatio ad libros de Officiis, i, 578, 530.
Coctum, iv, 488.
Cocula, iv, 502.
Cocytus, iv, 191.
Codex: codices mas. *Vaticani*, et alii recensiti, et descripti, vi, 226-428. Alii codices, pro singulis operibus judicialiter per distincta capita, i, 439 ad finem voluminis. *Copie mas. codicem Romanum*, i, 3. *Codices praeannotationem Brailiois continentis*, *ibid.*, 13. *Codices librorum duorum de Fide catholica*, *ibid.*, 146. *Codex Malatilius*, sive *Cesena* antiquisissimus describitur, *ibid.*, 375. *Codex Albornozianus* an collatus ab ipso Albornoz ad autographum S. Isidori, *ibid.*, 530 seq. *Codices Chisani*, *ibid.*, 558. *Codices a Niculao Antonio*, et a Bayerio recogniti: *codices Escurialenses*, *ibid.*, 459 seq., 550. *Codex insigne* describitur, *ibid.*, 445. *Codex olim Pallatinus*, *ibid.*, 530. *Codices ex Bandino*, *ibid.*, 661. *Codex olim Tarragonensis*, vi, 141. *Codices Isidori* quantum inter se discrepant, *ibid.*, 206. *Codex Hispaniensis*, *ibid.*, 276. *Codices Bobienses vetustissimi*, *ibid.*, 286. *Codex Francisci Penia*, *ibid.*, 285. *Codex Borgianus*, *ibid.*, 423. *Codicum Toletorum varie lectiones Romanam ad hanc editionem transmissas*, *ibid.*, 411, 421.
Codex inemendatus quid sit, i, 412.
Codex Theodoreus, vii, 525. *Codicum*
- correctores, et collatores recentati, vi, 454 seqq. *Codex Gregorianus*, et *Hermogenianus*, vi, 191. *Codices monasteriorum*, vi, 535. *Codices, tabulae publicae*, i, 201.
Codex, vi, 360. *De codicibus*, vi, 535.
Codex in tribus, iv, 261.
Codicillum, vii, 261.
Codrana, iv, 299.
Codus Atheneusium rex, vii, 76.
Codex, vi, 463.
Coles, coelites, vii, 463.
Colesyria, vii, 400.
Cœli plurilater sancti intelliguntur, vel angelii, vii, 19. *Cœli, et terra* creatura quomodo spiritualiter accipiatur, v, 261. *Cœlos Deos non confundit*, vii, 19. *Cœlorum de numero et presumat sibi humana temeritas*, vii, 20.
Cœlia, iv, 495.
Cœlico, vii, 463.
Cœlum: opusculum de cœlo, ii, 69.
Editum, vii, 19. *Cœli summa, cœlaria, cardines, convexa, facies gemina, Janus, partes quatuor, circuli, etc.* vii, 146 seqq.; iv, 107 seqq. *Cœlum, et æther*, v, 12. *Cœli desiderium*, vii, 260. *Cœlum instrumentum*, iv, 429.
Cœna, iv, 486. *Cœna Domini*, vii, 278; vi, 596. *Cœna liber Cypriano affectus*, vi, 256.
Cœnaculum, iv, 217.
Cœnobite, vii, 344; vi, 435.
Cœnobium, iv, 230. *Cœnobium, et monasterium*, vi, 410. *Cœnobia semi-barbarum*, vi, 412.
Cœnensis, vii, 90.
Cœnum, iv, 245.
Cœpiti, et *cepit*, v, 18.
Cœnus, vi, 267. *Cœnus, et cœnum*, v, 18.
Cogitatio, memoria, et mens, v, 94.
De cogitatione, vii, 224. *Cogitationis noxie*, vii, 217. *Cogitationis internum peccatum*, vii, 224.
Cognatio, vii, 444.
Cognatus: de cognatis, vii, 443. *Cognatus, affini, et propinquus*, v, 16.
Cognitio, et aquitio, v, 18. *Cognitio aquitatis*, vii, 342. *Cognitio creaturae*, vi, 150. *Divinitatis*, vi, 190.
Cognitor, et *precurator*, vii, 465; v, 18.
Cognomen, nomen, praenomen, et agnomen, v, 50.
Cognoscere, et agnoscere, v, 10, 19.
Cohors, vii, 423.
Colitus, vii, 390.
Colare, iv, 438.
Colens, vii, 360.
Colica, vii, 179.
Collatio: de ea, vii, 299, 535. *Collatio difficultatem facit*, vii, 293.
Collatores codicium veterum, vi, 436.
Collecta Isidori, ii, 276.
Collectanea Goldasti, i, 578.
Collectio canonum genuina Hispaniae: an Isidorus ejus auctor: spuria canonum Pseudo-Isidori Mercatoris collectio neque in Hispania, neque ab Hispano conficta: Balleriniorum fratrum doctis de his animadversiones cum notis, i, 153-819. *Collectio Romana canonum*, *ibid.*, 153. *Collectio Remedi Cariensis*, *ibid.*, 204. *Collectio canonum veterum*, *ibid.*, 250, 272. *Collectio canonum Dionysii*, *ibid.*, 399. *Vide Canonum collectio.*
Collectio scriptorum, ii, 383. *Grammaticorum*, *ibid.*, 376. *Chronicorum veterum Hispanie*, collectore Luca Tudensi, *ibid.*, 286. *Collectio Sisanandi*, *ibid.*, 223.
Collectum de lacrymis, sive opusculum de Iustitio bone vita, vi, 19.
Collega, vii, 464.
Collegium: collegisti, vii, 433, 466.

- Colles, et montes, iv, 187; v, 49.
 Collis, iii, 52.
 Collum, iv, 11. *Collum, et cervix*, v, 17.
Colludum, et alluvium, v, 7.
 Collyrids cibas, vii, 415.
 Colobium, iv, 451.
 Colocasia, iv, 361.
 Colocynthis, iv, 354.
 Colomelli, iv, 40.
 Colomis, iii, 465.
 Colon : de eo, iii, 90.
 Colonia, iv, 209.
 Colonos : coloni, iii, 433, 465. *Colonis* in Evangelio, v, 142.
Colophonium carmen, iii, 67.
 Color : de coloribus, iv, 456. *Coloris equorum*, *ibid.*, 461. *Leprarium*, v, 418. *Coloris calcis commissione corruptuntur*, iv, 440. *Colores vestium*, iv, 465.
Colossi minores, iv, 176.
Colostrum, iv, 490.
Coluber, iv, 63.
Colubaria insula, iv, 181.
Colum, iii, 90.
Columba : columbee, iv, 99. *Columbarum duo polli*, v, 412. *Columbae selle* carent, iii, 309.
Columbaria, iv, 420.
Columella, iv, 503.
Columnis, et incolinis, iii, 465; v, 16.
 Columna, columnae, iv, 230, 454; v, 402. *Columna ignis*, v, 371. *Columna tabernaculi*, *ibid.*, 596. *Columna Doricæ, Ionicæ, Tuscanicæ, Corinthiæ, Atticæ*, iv, 230. *Columnarum rotundorum genera quatuor*, iv, 453. *Columna lapides, quæ diluvium evanit*, vii, 62.
Colus, iv, 467.
Coluthiani, iii, 357.
Colymbades olive, iv, 341.
Coluria, iii, 184. *Colyrium*, iii, 186.
Comæ, iv, 6.
Comatum, et comosum, vii, 452.
Comburere, amburere, et se�ire, v, 9.
Comesor, iii, 465.
Cometes, iii, 173; vii, 41.
Commentum, commentarium, et commentum, v, 14.
Commentus : duo comicorum genera, ii, 566.
Cominus, et eminus, vii, 443.
Comitialis morbus, iii, 175.
Comitorum dies sollemnis, iii, 175.
Comma : de eo, iii, 90.
Comageo urbs, iv, 147.
Commemorare, atque memorare, v, 48.
Commentarium, commentatorius, commentatoris in Etymologies, i, 451. *Commentarius* in Genesim, et alios libros Veteris Testamenti, *ibid.*, 527 seqq. *Commentarij literales*, ii, 340. *Commentarij Isidori* in Regulam S. Benedicti commentarii, i, 600. *Commentarius med. cus*, n, 268. *De commentatoriis*, iii, 214. *Commentarium*, vide *Commentum, Commentaria, et Commentarii*, vii, 432.
Commentum, vide *Commentum*.
Commercum, iii, 208.
Commissum, iv, 443.
Commissura, iv, 443.
Commendare, accommodare, et munus dare, v, 15, 47.
Commodatum, iii, 206.
Commodus imp., iii, 237.
Communere, monere, et admonere, v, 48.
Commune, et epicanum, v, 18. *Communi dividendo*, iii, 206. *Communes coniunctiones*, iii, 21. *Communia verba*, iii, 20.
Communicantes, iv, 486.
Communio : de ea, vi, 175.
Comœdi, iv, 404.
Comœdia ubi inventa, iv, 179.
Comœsane, vide *Comatum*.
Compagno, iv, 15.
Comparatio, et comparationis gradus, iii, 16. *Comparatio criminis*, iii, 79. *Comparationis utilitas*, vi, 299.
Comparativus, iii, 16.
Compassus ager, iv, 256.
Compedes, iii, 213.
Compendium : compendia librorum utilia, i, 428 seqq. *Compendium Chronici Isidoriani ab Isidoro factum*, *ibid.*, 370, 676 seqq. *Compendium libri de Ortu, et Obitu Patrum*, i, 375; ii, 598. *Compendium metricum libri Conflictus virt. et vit.*, ii, 44. *Compendium metricum libri de Natura rerum fortasse S. Eugenii Toletani*, i, 658. *Compendium operis adversas Judeos Italice*, ii, 287. *Compendium, præda, et lucrum*, v, 60.
Competens : de competentibus, iii, 345; ii, 459.
Compiler, iii, 461.
Composita, iv, 210, 244.
Completa : de eis, vi, 398.
Complex, iii, 465.
Complexivum, iv, 230.
Comportare, deportare, et exportare, v, 21.
Composita, iii, 188.
Composite pedum, iii, 501.
Composite, et compiam, v, 16.
Compositi numeri, iii, 125.
Complus, iii, 465. Vide *Compositum*.
Comunctio : de compunctione cordis, vi, 207.
Comantius Palentinus, n, 604; vii, 71.
Comantius Toletanus, vii, 178.
Comatus quornmdam ad novam operum S. Isidori editionem perficiendam, i, 505.
Concentor, iii, 345.
Concha, et cochlea : concharum multa genera, iv, 83.
Conchilegatus, iv, 431.
Couchula, iv, 302.
Cochylia, iv, 84, 463.
Concidere, et concidere, v, 17.
Concidit, et cecidit, v, 17.
Conciliabula, iv, 210.
Conciliari Deo, iii, 292.
Conciliatrix, iii, 466.
Concilium : conciliorum qualitas, vel quare, aut quando sunt, ii, 553. *De conciliorum canonibus*, iii, 263. *Conclisis, quibus Isidorus præfuit*, i, 142 seqq. *Concilia*, quæ Isidorum laudarunt, *ibid.*, 201 seqq. *Africæ, Gallæ, Hispaniæ*, iii, 166. *Sæculi sexti*, *ibid.*, 100. *Concilium de paschate celebrando*, *ibid.*, 392. *Concilium Hispalense secundum, cui Isidorus præfuit*, editor, n, 518. *Toletanum quartum, cui Isidorus præfuit*, editor, *ibid.*, 547.
Concionator, iii, 465.
Conclave episcoporum, iii, 560.
Conclusio, iii, 81, 82.
Concordia bonorum, vii, 260. *Concordia malorum et bonorum contraria*, vi, 319.
Concordia Regularum, i, 614.
Concordius Toletanus, vii, 179.
Concors, iii, 4/3.
Concuha, iii, 491.
Concupinatio David, v, 533.
Concupiscentia carnis, et spiritus, v, 99.
Concupisibile, v, 98.
Condito testis, iv, 590.
Conditiones, iii, 204.
Conditum, iv, 493. *Conditum, non consum*, v, 3.
Conductio, iii, 206.
Conferre melius, quam legere, vi, 299.
Confessio, iii, 293. *De ea*, vi, 206.
Confessio hominis, vi, 193.
Confidens, iii, 465.
Confidientia, et fiducia, v, 29.
Confinalis, iii, 465.
Confiteri, et fateri, v, 31.
Confirmatio, seu maxima impositio, vi, 469. *A solis episcopis fit*, vi, 471.
Conflietus virtutum, et vitiorum, vi, 203. *Opusculum*, ii, 44.
Contractio tabularum, v, 588.
Confrages, iv, 188.
Confusa vox, iii, 25.
Confusio, confusus, iii, 468.
Confusio linguarum, v, 295.
Coageminatio, iii, 92.
Congiarium, iv, 304.
Congitus, iv, 301.
Congratulatio fraterna invidiae respondet, vii, 210.
Congregare, iii, 346.
Congrus, iv, 82.
Conferre cyparissi, iv, 535.
Coimbra urbs, vii, 136.
Conjugati : de eis, vi, 452.
Conjugatio, iii, 19.
Conjuges, iii, 452.
Conjugium : de conjugiis, iii, 452. *Conjugia tantum per se bona sunt*, vi, 248, 453. *Conjugii institutio*, vi, 452.
Conjunctio : de ea, iii, 21.
Conjunctivus modus, iii, 19.
Conjuratio, iii, 428.
Connebium, ii, 453. *Connubia a seconde benedicuntur*, vi, 453.
Conopeum, iv, 425.
Conradus primus, secundus, et tertius, iii, 514.
Consanguinei, iii, 414.
Consanguinitas, iii, 449.
Conscendo, et ascendo, vi, 457.
Conscientia, vi, 224, 512. *Conscientia interior accusat*, vi, 288. *Conscientia humili*, vi, 506. *Conscientia stimulans*, vi, 512.
Conscrivere, exscribere, transcribere, ascribere, describere, v, 15.
Conscripti milites, iii, 426.
Conseusio, vi, 245.
Consequi, et assequi, v, 15. *Et insecqui*, vii, 430.
Consideo, iv, 510; v, 67.
Consideratio huius vilis, vi, 123.
Considium, iii, 266.
Consilium, et sententia, vii, 422.
Consistere, sistere, et assistere, v, 66. *Consilium immundorum spirituum*, vi, 213.
Consobrini, iii, 445.
Consolatorio Ciceronis, et Boetii, i, 589.
Consolator, iii, 463. *Consolator Spiritus sanctus*, *ibid.*, 307.
Consors, iii, 465.
Conspicuus, ride Zaccaria.
Conspicuo corporis, vi, 271 seqq.
Conspicere, et aspicere, v, 5.
Constans imper., ii, 463; vii, 97.
Constantia, et pertinacia, vii, 434.
Constantinopolis, iv, 202.
Constantinus, iii, 238. *De ejus baptismo*, vii, 96 seqq.
Constantius imper., vii, 97.
Constantius episcopus, vii, 149.
Constellaciones, iii, 373.
Constitutio, vii, 456.
Constitutio, et negnialis, iii, 79. *Constitutio assumptiva*, iii, 79.
Constructio adjicitorum, iv, 450.
Construere, et destruere, v, 15.
Consumere, suere, et assuere, v, 15.
Consecutus, consecutus, transactus, v, 15; vii, 454.

- Consecratio, et ritus, v, 18. Consecratio, iii, 85, 192. Consecratio i ecclasi, vi, 232.*
- Consules, m, 420. Consules suffici, m, 196. Consulis dictum in evocatione, m, 428.*
- Consulatus, m, 403.*
- Consummatum, et perfectum, v, 36.*
- Consumptus, m, 465.*
- Consurgere, et surgere, v, 66.*
- Contagium, m, 174.*
- Contemplatio, vi, 30.*
- Contemptibilis, m, 462. Contemptibilis mundi, vi, 303.*
- Contemptores mundi, vi, 304. Contemptores dominici precepti, vi, 214.*
- Contemptus mundi, vi, 315.*
- Contentio vitanda, vi, 306. Contentio lites generali, et Deum blasphemati, vi, 299. Contentio haereses generali, vi, 299.*
- Contentiosus, vi, 464. Contentiosi, vi, 299.*
- Contentor, testor, et obtestor, v, 71.*
- Contextus orationis, iii, 12.*
- Conticescere, m, 50, 225. Conticescere, et obticescere, viii, 440.*
- Conticinium, vii, 223; viii, 6.*
- Continens, m, 465. Continens summe- rius, iii, 128. Continens, qui mundanis desideriis non subtrahitur, vi, 247. Continentes senes, qui luxuriose vive- runt, vi, 243.*
- Continentia, vi, 246; viii, 353. Contine-tia, et castitas, v, 13. Continentia non precipit, sed suadet, vi, 447.*
- Contingit, obtingit, evenit, et accidit, v, 15; viii, 430.*
- Continuo Chroni i Isidoriani per 8. Ibleonum ab alto interpolata, i, 70, 75, 370.*
- Contradiccio, iii, 107.*
- Contrapositio, m, 92.*
- Contrariorum genera quatuor, iii, 16.*
- Contritio super contritionem, vi, 283.*
- Controversia tripartita est, m, 80.*
- Contubernium, m, 453.*
- Contumax, m, 464.*
- Contumelias quomodo ferendae, vi, 230.*
- Contumeliosus, vii, 464.*
- Contus, iv, 381.*
- Conus, iv, 589.*
- Convales, et nallez, v, 76.*
- Convenia, et advena, v, 6.*
- Convenarum urbs, m, 455.*
- Conventus, m, 267.*
- Conversio remissa, vi, 204. Conversio mirabilis Eucharistie, i, 193.*
- Conversio gentium veteri populo latebat, vi, 155. Conversio a timore incipit, vi, 203. Conversio ad Deum ad suam differenda non est, vi, 415. Conversio quando Deo placet, vi, 199.*
- Conversus : de conversis, vi, 199, 328. De eorum primordiis, ibid., 201. Conversi, qui ad monasterium veniunt, vi, 538. Conversus prius in actione se exerceat, quam ad contemplationem ascendat, vi, 301.*
- Convexa, iv, 111. Ciali, vii, 71.*
- Convictum patientia vincitur, vi, 230.*
- Convivium, iv, 484. Convivia sum- ptuosa arguantur, vi, 253. Convivium antiquorum publice fiebat, vi, 217.*
- Convorare, m, 347.*
- Conversa, m, 466.*
- Coos insula, iv, 174.*
- Copia, et copiae, vii, 452.*
- Copiphorus, iv, 534.*
- Copula proximal, vel defuncti fratris, v, 537.*
- Copulativa conjunctiones, m, 21.*
- Coquinas separatum Apices quidam composita, iv, 485. Coquas muros*
- Jerusalem subvertit, vi, 252.*
- Cor, iv, 19. Cor diaboli, iv, 182. Co- unum, et anima una, vi, 317. Cor cum manibus ad Deum levare, vi, 284. Cor origo honeste, vel malae rei, vi, 225. Cor suum homo fagere non potest, vi, 215. Corde male, vel bene qui loquuntur, vi, 230. Corde saepius, iv, 21.*
- Cora, iv, 306.*
- Coraliticum marmor, iv, 281.*
- Coralium, iv, 268, 285.*
- Coran, et palam, v, 14.*
- Corasus lapis, iv, 259.*
- Corbier, iv, 505.*
- Cordubensis Isidorus incertus, i, 106.*
- Core, Dathas, et Abiron excidium, v, 413.*
- Coredulus, iv, 94.*
- Coriandrum, iv, 370.*
- Corinthum marmor, iv, 200. Es, ibid., 290. Corinthia vase, iv, 291.*
- Corinthia columnae, iv, 433.*
- Corinthos civitas, iv, 160, 203; viii, 73.*
- Coriti, iv, 383.*
- Corium, iv, 14.*
- Cornas, et cornua, v, 18.*
- Cornelii leges, m, 198.*
- Cornelli datus, iv, 197.*
- Cornelius Celsus, iv, 308. Cornelius Scipio, iv, 374.*
- Cornix, iv, 96.*
- Cornua, m, 439; iv, 421. Vide Coran.*
- Cornua exercitus, m, 424.*
- Cornum : cornus, iv, 350.*
- Corolla, iv, 468.*
- Corona, iv, 468. Insigne regum, ibid., 469. In clericis, n, 867; vi, 416. Vide Tonsura. Corona lincei, et laues, iv, 468.*
- Coronarium es, iv, 295.*
- Coronis-idis, m, 36.*
- Corporalia quare linea habent Ro- mana Ecclesia, Orientalis vero serica, vi, 570.*
- Corpori quo sensu angeli a nonnullis dicti fuerint, vii, 525.*
- Corputenus, m, 465.*
- Corpus, iv, 3, 80; v, 87. Corpus, caro, et anima, ibid., 17, 86. De cor- poris humani habitu, iv, 820. Ejus descripsio, vii, 398. Corporis necessaria- tibus quo pacto subveniendum, vii, 259. Corporis aspiratio, ibid., 277.*
- Corpora coelestia, et terrestria, v, 93.*
- Corpus pro cadavere, iv, 30. Corpus quadam habet utilitatem causa, quod na- venustatis, v, 26. Corpus omne umbram facit, vii, 42. Corpus cedente anima, v, 98. Corpus mortuum sine anima est, vi, 146. Corpus loco, et tempore mutabile est, vi, 145. Corporis partes quadam omninibus consecratae, v, 261.*
- Corpus juris Gothici Isidoro pos- terioris : varia ejus vocabula, editiones, n, 220.*
- Correctio Vide Correptione.*
- Correctores ms. codicum in catalo- gum referendi, ii, 426 seqq. Nonnulli inepti, ibid., 437.*
- Correptione, de correptione fraterna, vi, 319; vii, 213 seqq. De correptione, ibid., 268.*
- Corrigere, iv, 482.*
- Corrigere, objurgare, et castigare, v, 15. Corrigere viua qui non debet, vi, 319.*
- Corruptor synonymorum hereticus divino iudicio punitus, i, 587. Corrup- tores morum, vi, 328.*
- Cors, iv, 231.*
- Corsa mulier Ligur, iv, 181.*
- Corsica, iv, 180.*
- Cortex, iv, 525.*
- Cortilane, iv, 463. Cortilane tabernaculi de em, v, 398.*
- Cores, iv, 118, 306.*
- Corsacatio, v, 491.*
- Corvus, iv, 88, 96. Corvi marini, iv, 77. orvi cum pullis albos vident, vi, 350.*
- Corybantes, vii, 72.*
- Corycus oppidum, iv, 156.*
- Corymbi, iv, 318.*
- Coryza, m, 176.*
- Cos, iv, 251.*
- Coste, iv, 15.*
- Costi, iv, 74.*
- Costri : ciastre, iv, 103.*
- Costem, iv, 318.*
- Cothurnal, iv, 481.*
- Cotula, ii, 186.*
- Cotopite heretici, m, 358.*
- Coturnaces, iv, 100. Coturnaces fa- creno, v, 576.*
- Cotyla, iv, 303.*
- Coux civitas, iv, 203.*
- Covus, iv, 505.*
- Coxa, iv, 18.*
- Crabrones, iv, 104.*
- Cranus, m, 409.*
- Crapula, iv, 485.*
- Cras, iii, 222. Cras, et crassimum, v, 13.*
- Crassus duos in senectate annulos habuit, iv, 476. Captus, ibid., 195.*
- Crassus, grassus, et obesus, vii, 483*
- v, 16.*
- Cras inueni. Vide Cras.*
- Cratera, iv, 499.*
- Crateres, v, 402.*
- Crates, iv, 432.*
- Creatio caeli, et terra quid significet, v, 261.*
- Creator Dei nomen, m, 298. Creator ex pulchritudine creature agnoscatur, vi, 120.*
- Creatores, m, 439.*
- Creatura : de creatura spirituali, vi, 184. Creatura inutilitas, vi, 652.*
- Creatura totius origo signum existit, v, 83. Creatura bonum, sed non summum, vi, 115. Creatura universaliter valde bona vocatur, singulariter tantum bono, vi, 151. Creatura universa qui injuriat facit, vi, 163.*
- Credeamus, Spiritu sancto repleti, linguis omniis gentium loquebantur, m, 308. Credentes per crucis signum salvi, vi, 100.*
- Credere jam non possumus, quod videmus, m, 348. Credere in Christum cunctis gratiis iaceamus, vi, 76.*
- Credita res, m, 266.*
- Crementum, m, 439.*
- Crepax, iv, 41.*
- Crepax, m, 468.*
- Crepax, vi, 6.*
- Crepida, iv, 480.*
- Crepido, iv, 250.*
- Crepisculum, m, 225; viii, 6.*
- Creta insula, iv, 173.*
- Creta, creta cimolia, et argentaria, iv, 246. Creta, id est, iudicium, iv, 400.*
- Cretenses sagittis inventores, iv, 384.*
- Creticum mare, iv, 180.*
- Cretio et decreto in testamentis, m, 202.*
- Cribrum, iv, 303.*
- Crimes : de criminalibus in lege con- scriptis, m, 209. Crimen non in rebus, sed in sua agentia, vi, 333. Crimes, et peccatum, vi, 218.*
- Criminales, criminales, et criminale- sus, v, 15.*
- Crimes, iv, 6. Crinis Veneris, ibid., 274. Crines virginum ornatus, iv, 455.*
- Crinita stellae, m, 162.*
- Crispus, m, 466.*
- Criticis dies, m, 184.*
- Crocasia mons, iv, 184.*
- Crociere, v, 78.*
- Crocodilus, iv, 73, 78.*

- Crocomagma, *iv*, 349.
 Crucus, *iv*, 348.
 Cruciferius, *iii*, 464.
 Crudelitas, et *sarcus*, *iii*, 464; *v*, 63.
 Crudelitas, *v*, 67.
 Crudum, *iv*, 488.
Cruor, et sanguis, *v*, 67; *vii*, 427.
Crura, *iv*, 18.
Crusta: de *crustis*, *iv*, 433 seq. *Crusta*, *ibid.*, 487.
Crustumia pyra, *iv*, 530.
Crustumia oliva, *iv*, 544.
Crus, *iii*, 217. *Crus Christi reporta*, *vii*, 97. *Crox* tempestus hujus seculi refugium, *vi*, 309. *Crucem portans*, debet mundo mori, *vi*, 195. *Croci titulus corruptus non est*, *vi*, 49. *Crucis figura in fronte*, *vi*, 109. *Crucis latitudo, longitudo, altitudo et profundum*, *vi*, 306.
Crypta, *iii*, 34.
Crystallus, *iv*, 276. De *crystallis ignitis*, *ibid.*, 278.
Cretica nomina, *ii*, 15.
Ctesiphon urbs, *iv*, 193.
Cetus, *iv*, 502.
Cobiculum, *iv*, 218.
Cubile, *iv*, 318, 398.
Cubitalis iusus, *iv*, 415.
Cubitus, *iv*, 11.
Cubus figura, *iii*, 543.
Cuculia, *iv*, 438.
Cuculus, *iv*, 88.
Cucurbita, *iv*, 425.
Cucumeres, *iv*, 503.
Cucurbita, *iv*, 368. *Agetris*, *iv*, 354.
Levis, *ii*, 185.
Cuecubitularis, *iv*, 302.
Cudere, *iv*, 428.
Culicite, *iv*, 462.
Culex, *iv*, 103.
Cohes, *iv*, 505.
Culleus, *ii*, 217.
Culmen, culmina, *iv*, 228; *v*, 16.
Colinus, *iv*, 513.
Calpa indulgenda, *vi*, 595. *Calpa primi hominum nos de Paradiso repulit*, *v*, 84. *Calpa* quo corrigitur, quae cito dignoscitur, *vi*, 221. *Calpus majoris est*, scire, quod sequi debeat quemquam, et sequi nolle, *vi*, 191. *Calpus, non personas odisse*, *vi*, 194. *Calpus agnoscere, nec deflere, nihil pejus*, *vi*, 209.
Cultelli, *iv*, 514.
Cultura agrorum, *iv*, 310 seqq.
Cultus sacerdotis, *v*, 421. *Cultus*, *iv*, 418. *Cultu pretioso qui incedunt*, *vi*, 354.
Cum præpositio, et adverbium, quomodo scribenda, *ii*, 42.
Cumba, *iv*, 419.
Cuminum, *iv*, 570.
Canabula, *iv*, 509.
Cuncti, et omnes, *v*, 16.
Caneus, *ii*, 128.
Caniculi, *iv*, 42.
Cupa, *cupi*, *iv*, 501.
Cupere, et ambi, *v*, 15.
Cupiditas, *v*, 111; *vi*, 249; *vii*, 345, 515. *Cupiditas seculi*, *vi*, 309. *Cupiditas omnium criminum master est*, *vi*, 249. *Cupiditas non satiar*, *vi*, 250. *Cupiditas Christum vendidit*, *vi*, 249. *Cupiditas centra mundi contemptum*, *vii*, 215. *Cupiditas carnis demanda prius quam bona spiritualia suscipiantur*, *vi*, 249.
Cupido demon fornicationis, *iii*, 590.
Cupido, et amor, *v*, 2.
Cupidus, et carus, *ii*, 464; *v*, 2.
Cupio, solo, et opio, *v*, 78.
Cupis, *iv*, 443.
Capreus quare funeribus adhibetur, *iv*, 335.
Cara, et sollicitudo, *v*, 13. *Cara, et diligenta*, *vii*, 477. *Cara dura*, *vi*, 508. *Cara mundi occupatus*, *vi*, 338.
Caratio, *ii*, 185.
Curator, *ii*, 465. *Curatores*, *ii*, 436.
Curetes, *vi*, 72.
Curia, *iv*, 213.
Curialis, et curulis, *ii*, 452; *v*, 16.
Curtius P., *ii*, 190.
Curiosi, *vi*, 229.
Curiositas, *vi*, 515; *vii*, 342.
Currere, *iv*, 520.
Curricula anni, *ii*, 227.
Currus, *iv*, 599.
Cursus, *iv*, 593.
Curtii historia de Alexandro, *ii*, 239.
Curritia. *Vide Curiosis.*
Curules sellae, *iv*, 510.
Curus, *ii*, 466.
Cuspis, *iv*, 583.
Custodes sacrorum, *vi*, 429.
Custodia ori positur, *vi*, 228.
Cutis, *iv*, 14.
Cyanea gemma, *iv*, 271.
Cyathus, *iv*, 503 seq., 499; *vii*, 415.
Cyclades insulae, *iv*, 174.
Cyclamiaus, *iv*, 583.
Cyclopes, *iv*, 55. *Cyclope*, *ii*, 482.
Cyclos: de *cyclo*, *ii*, 515, 350. *Cyclos paschalalis*, *ii*, 267 seq. *Cyclos iunior*, *ibid.*, 269.
Cydous fluvis, *iv*, 173.
Cydonia urbs, *iv*, 327.
Cygna astrum, *ii*, 165. *Avis*, *iv*, 88, 90. *Cygnus nautes boscum augurium*, *iv*, 90.
Cylindrus, *ii*, 150; *iv*, 515.
Cyma, *ii*, 506. *Quasi coma*, *iv*, 321.
Cymba, *iv*, 419.
Cymbala, *ii*, 441.
Cymbia, *iv*, 499.
Cynabula, *iv*, 509.
Cynædia, *iv*, 272.
Cynici, *ii*, 565.
Cyaphes, *iv*, 105.
Cynipibili, *iv*, 40.
Cynocephali, *iv*, 53, 58.
Cynodontes, *iv*, 52.
Cynomyia, *iv*, 105.
Cyparissus, *iv*, 333.
Cyperus, *iv*, 549.
Cyprianus episcopus an olim magus, *ii*, 15. *Martyrio coronatus*, *ii*, 239; *vii*, 181.
Cypriatum unguentum, *ii*, 188.
Cyprium, *az*, *iv*, 290. *Cyprium*, *cypri*, *color*, *iv*, 458.
Cyprus arbor, *vii*, 197.
Cyprus insula, *iv*, 175.
Cyreneensis Lybia, *iv*, 208.
Cyne insula, *iv*, 181.
Cyrus Herculis filius, *iv*, 181.
Cyrilli epistola duo insertae concilio Ephesino, *ii*, 166. *Cyrilli Hierosolymitani verba ab Isid. excerpta*, *vi*, 363. *Cyrillus Alexandrinus*, *ii*, 268; *vii*, 101.
Cyrilla Parnasi jugum, *iv*, 183.
Cyrus, *iv*, 306.
Cylhera insula, *iv*, 177.
Cypressus, *iv*, 354.
Cypria, *iv*, 458.
Cypri, *ii*, 403.
Cycli fons, *iv*, 121.
- D
- Descherii prefatio ad librum de Ordine creaturarum*, *ii*, 27.
Daci, *ii*, 412.
Dacia, *ii*, 412.
Dactylos, *iv*, 356.
Dactylicum carmen, *ii*, 66.
Dactylus, *ii*, 25; *iv*, 526.
Dadam, *ii*, 401.
Dadalus mensam, et sellam fecit primas, *iv*, 483. *Quare relegatus*, *iv*, 444.
Daedalus, *daemone*: *daemonum natura*, *ii*, 588; *vi*, 598. *Obsecrari*, *vii*, 333. *Vide Diabolus. Daemonum sagelorum*, et hominum distinctum, *v*, 85. *Demones sanguinem amare dicuntur*, *ii*, 370. *Demones suscipiant quem Deus deserit*, *vi*, 213. *Demones luxuriosis, et superbis plus favent*, *vi*, 245. *Demones aliquos corporaliter cruciant, ut peniteant*, *vi*, 274. *Demones boni. mentes per visiones in somnis conturbant*, *vi*, 276. *Demones in multis fallunt, interdum vera prevaricant*, *vi*, 278. *Demoniū habent causas et mutus*, *v*, 159.
Demones in Evangelio, *v*, 138.
Dagobertus, *n*, 324.
Daniel, *v*, 206; *vii*, 578.
Dalila, *ii*, 323; *v*, 150.
Dalmatia, *iv*, 157, 449.
Dalmatica, *iv*, 449.
Dalmaticum mare, *iv*, 126.
Damascena, *iv*, 329.
Damascus urbs, *iv*, 196; *ii*, 400. *Damænas Hispanus*, *n*, 4, 261 seq., 358, 577.
Dannabilis, *ii*, 468.
Dannatio quibusdam hic incusat, *vi*, 181.
Danum, *ii*, 213. *Danum, jactus, et detrimentum*, *v*, 23; *vii*, 458.
Danatus, *ii*, 468.
Danaula, *iv*, 42.
Dan, *ii*, 537; *v*, 160. *Quid significet*, *v*, 134, 352.
Dane, *ii*, 582.
Danathetos grammon figura, *n*, 543.
Danax, Danai, *ii*, 409.
Daniel propheta, *ii*, 243; *v*, 153, 173, 206. *Tempora in oratione observavit*, *ii*, 289. *Similitudo sanctorum*, *v*, 133.
Danubius, *iv*, 138.
Dapes, *iv*, 485.
Dardani, *ii*, 408.
Dardania, Dardanus, *iv*, 203.
Dare, et cedere, *v*, 23.
Darius, *ii*, 256; *vii*, 82.
Dothau, et Abiron, *v*, 198.
Dativus, *ii*, 16.
Daucus, *iv*, 339.
David, *ii*, 235, 525. *Eius historia*, *v*, 166; *vii*, 376. *De eo*, *v*, 521; *vi*, 76. *Eius uincio*, *v*, 515. *Certiorare cum Goliath*, *ibid.*, 516. *Pugna cum Ascalachitis*, *ibid.*, 523. *Peccatum in Bethsabee*, *v*, 551. *Alia de eo*, *ibid.*, 521, 534, 558 seq.
De propositio, *ii*, 466.
Debora, *ii*, 233, 323; *v*, 150, 491; *vii*, 71.
Debilis, *n*, 467.
Debitores duo in Evangelio, *v*, 153.
Decades psalmorum S. Augustini, *vi*, 562.
Decalogus, *v*, 379.
Decabrotus, et decabulator, *v*, 18.
Decani, *ii*, 424. *Decani monasterii*, *vi*, 441.
Decedere, et dicedere, *v*, 21.
Decem, *ii*, 120. *Octo*, *v*, 146.
December, *ii*, 226.
Decemviri leges conscripserunt, *ii*, 190.
Decens, *ii*, 467. *Decens, speciosus, et formosus*, *v*, 22.
Decessor, *vi*, 515.
Decollatio, *ii*, 467.
Decollatio, et primaria populus Israel offerte debebat, *v*, 385.
Decipere, et capere, *vii*, 412.
Decius imper., *vn*, 95.
Declinatio, *ii*, 48.
Decline, et decline, *vii*, 431.
Decimus, et proclitus, *v*, 57.
Decor, *ii*, 467.
Decor, et decus, *v*, 22.
Decorus, *ii*, 467.
Decrepitus, *ii*, 467.

- Decretales Iudoriana ordinem discipline ecclesiastice non perturbant, vi, 135.
- Decretum regis Gundemari, i, 162, 203.
- Decubare*, et *cubare*, v, 3.
- Decumanus*, iv, 239.
- Decurio*, iii, 452.
- Decursus*, iv, 133.
- Decus*, v, 22; vi, 429.
- Dedicaciones ecclesiarum, vi, 404.
- Dedictio*, iii, 457.
- Dediticii servi, vi, 457.
- Dedoluti codices, ii, 255.
- Deducere*, et *perducere*, v, 6, 21, 25.
- Defensor*, et *ullor*, v, 19. *Defensor* peculatorum, vi, 225.
- Defessus*, iii, 467.
- Deficere cur dicantur litterae liquide, iii, 9.
- Definitionum divisio ex Mario Victorino, vi, 110. *Definitio legalis*, iii, 80.
- Deflecti*, et *flecti*, v, 30.
- Deflura*, et *flvere*, v, 31.
- Desformis*, et *turpis*, v, 19, 22.
- Desfrutu vinum, iv, 494.
- Defuncti, iv, 30. Eorum memoris, vi, 117. An defuncti ab hominibus sint judicandi, vii, 116.
- Defungi*, et *fungi*, vii, 451.
- Degener*, iii, 467.
- Degulator*, iii, 468.
- Dehiscens*, iii, 468.
- Deico*, iii, 490.
- Deipara semper virgo, vii, 321, 333. Quo sensu in corde concepisse dicatur, vi, 116. Deipara epistola ad Ginasium conferta, n, 169. *Vide Maria*.
- Delapidata via*, iv, 212.
- Delator*, iii, 464. *Delator*, v, 22.
- Delectationi resistens, vi, 243.
- Delectum*, et *scelictum*, v, 21, 23.
- Delgadi Card. elogium, i, 333.
- Delibus*, iii, 467.
- Deliberativum genus, n, 78.
- Delibus*, iii, 467.
- Delicus*, iv, 467.
- Delicia*, iv, 485.
- Delicta* : de eis, vi, 316. *Delictum*, *injustitia*, et *peccatum*, v, 25.
- Deligere*, et *diligere*, vii, 435.
- Delinquens quomodo corripiendus, vi, 335, 344.
- Delitus*, iii, 468. *Demens*, v, 20.
- Delitum*, et *solidum*, vii, 435.
- Delos insula, iv, 175.
- Delphinus, iv, 77. *Tempestates praevident*, vii, 52.
- Delubra*, iv, 221. *Delubra*, et *oracula*, v, 52.
- Deluere*, et *diluere*, v, 21.
- Demens*, iii, 468. *Delitus*, v, 20. *Demens*, et *amen*, vii, 427.
- Demeasuratio provinciarum Hieronymi nomine, n, 366.
- Dementia*, et *aementia*, v, 20.
- Demittere*, et *dimittere*, vii, 440.
- Democritus magicam artem ampliavit, iii, 369.
- Demosthenes, ii, 236; iv, 308; vii, 81. *Eius fablia adversus Philippum*, iii, 72.
- Denarius numerus, v, 234. Denarius ternarius, et denarius quaternarius, *ibid.*, 238. Denarius senarius, v, 240.
- Denominativa, iii, 104.
- Deniale*, iv, 514.
- Dentes, iv, 9; v, 89. Plures in viris quam in feminis, iv, 10. *Dentem pro dente*, iii, 115.
- Denit*, iv, 79.
- Denubere*, vii, 436.
- Denuntiare*, et *muniare*, v, 3.
- Dephera*, v, 435.
- Deponentia verba*, iii, 20.
- Deportare*, et *expatriare*, v, 21.
- Deportatus*, iii, 216. *Deportatus*, et *relegatus*, v, 28.
- Depositum*, iii, 207.
- Deprecari*, *precari*, et *imprecati*, v, 43, 56.
- Deprelatus*, iii, 408.
- Directum*, et *directum*, v, 21, 24.
- Dirigere*, et *dirigere*, v, 21.
- Deripere*, et *diripere*, vii, 440.
- Derivativa nomina, iii, 14.
- Descons*, iv, 530.
- Describere*, *conscrifere*, etc. *Vide Adscribere*.
- Descriptio Codicium mss. Romanorum*, qui Isidoriana opera exhibent, iv, 226, etc. *Vide Codex Codices*.
- Deserta*. *Vide Desertum*.
- Desertores*, iii, 425.
- Desertum*, *deserta*, iv, 189. *Desertum*, et *eremus*, v, 27.
- Deserts*, et *deserts*, vii, 432. *Deserti a Deo*, vi, 213.
- Desiderare*, iii, 468.
- Desiderium superans gratiae*, vi, 304.
- Desiderii terreni astutare*, vi, 304, 334.
- Desidia in bono opere formidanda*, vi, 204.
- Desidiosus*, iii, 468.
- Desipiens*, iii, 468.
- Desperare nullus debet, vi, 212.
- Desperatio contra spei fiduciam, vi, 212; vii, 215.
- Desperatus*, iii, 467.
- Despicere*, et *aspicere*, v, 3, vii, 428.
- Despiciens*, iii, 468.
- Destina quid significat, vi, 247.
- Destruere*, *construere*, v, 13.
- Desultores, vi, 401.
- Deterior*, iii, 483.
- Deterrire*, et *terrere*, vii, 428.
- Detractio vitanda*; vi, 310; vii, 211, 266, 312.
- Detectare correctorum vitam*, vi, 319.
- Detrimentum*, et *jactura*, v, 23.
- Decalogue*, vii, 72.
- Deus : de Deo, ii, 512; iii, 295. Dei nomina, Sadat, immortalis, incorruptibilis, summe bonus. Incorporeus, simplex, incommutabilis, immeasus, invisibilis, impassibilis, perfectus, etc., *ibid.*, 294, 298 seq. Dei promissiones, vi, 209; vii, 332. Dei unitas, v, 333; vii, 397. Deus omnipotens a Patre omnipotente se missum testatur, vi, 9. Deus est Pater, Filius, et Spiritus sanctus, *ibid.*, 10. Deus, filius Dei, homo factus, *ibid.*, 14. In corpore vivus praesentia, *ibid.*, 53. Non iudicat bis ipsum, *ibid.*, 62. Summus, et incommutabilis, *ibid.*, 113. Immensus, et omnipotens, *ibid.*, 117. Invisibilis, *ibid.*, 119. Dei nulla successio temporum ascribitur, *ibid.*, 126. Plura de Deo, *ibid.* et seqq. Deus unus in substantia, trinus in persona. Filius Dei humanam suscepit carnem, *ibid.*, 383. *Vide Christus filius Dei*.
- Deus, quo sensu inclusus in otero Virginis, iii, 115. Decem dominibus apud Hebreos vocatur, iii, 294. Qua lingua locutus, iii, 398. Deus, aliquo natura, iv, 51. Deum negat, qui theatris fossilium probat, iv, 409. Deus, datus, et dominus, v, 25, 77. Deus non omnia ex nihil concidit, v, 85. Quantus angelos, et informem materiam creavit, v, 85. Spiritus est, et non anima, v, 97. Iustus, et misericors, v, 102. Creatura sex diebus formavit, vi, 60. Deus sicut praevisit hominem peccatum, ita praevisit, quomodo eum reparare, vi, 161. Alia de Deo, *ibid.* et seqq. Deus quomodo dicatur obsecare, et inducere, vi, 197 seqq. De suo fine uniuersumque iudicat, vi,
- 212 seqq. Quem diligit, corrigit, vi, 206 seqq. Deus in columna ignis, v, 433. Deo philosophorum opiniones, iii, 3:3. Deo nihil occultum, vi, 512. Tres Deos credere profanum, vi, 101. Deus dedit pontificis episcopala ad Gordianum an suppositis, i, 168.
- Deuteronomium, iii, 242; v, 193. Præcedentium quatuor librorum legis repetitum, *ibid.*, 460.
- Devila, iv, 189. *Devius, invius, avius*, et *pervius*, vii, 410.
- Dextera, dextra, iv, 12, 415, 473.
- Dextera Christus, iii, 302. *Neque ad dexteram, neque ad sinistram*, vi, 310.
- Dextera, et *dextra*, vii, 440.
- Dextralia, iv, 415.
- Diabolus* : de eo, iii, 578; vi, 506.
- Diaboli os, facies, carnes, ossa, carnis lago, narces, lingua, pascere, etc., quid significant, iv, 321. Diabolus intent cogitationes hominum, vii, 338. *Eius artes*, *ibid.*, 244. *Vide Daemon*.
- Diabolus Iudeus apparuit in Creta, vii, 101. *Eius crea io, et lapsos*, vi, 156 seqq. *Ei dictum, terram manducabis*, vi, 143. Diabolus illusus morte Domini, vi, 150. *Crudelior erit sub Antichristo*, vi, 182. Homines tentat, vi, 212. *Eius potestas justa, et voluntas injusta*, vi, 267. *Diabolus inceptor vitiorum*, vi, 268 seq. *Animal, avis, et serpens dicitur*, vi, 273. *Quos viventes accendit ad vita, morientes pertrahit ad tormenta*, vi, 361.
- Diacion*, iii, 184.
- Diacon* : *diaconus* : de diaconibus, iii, 539; vi, 427. *Diacoonus in concilis concilium canonum legobat*, ii, 536.
- Diadema*, iv, 470.
- Diæresis*, iii, 53.
- Diæta*, iii, 185.
- Diælectica* : de ea, iii, 98 seq.
- Dialogue*, iii, 253.
- Diaphyon*, iii, 58.
- Diamoron*, iii, 184.
- Diametra*, iii, 544.
- Diana*, iii, 388.
- Dianatheton grammon*, iii, 130.
- Diaphonia*, iii, 135.
- Dispalline*, iii, 281, 319.
- Diarrhaea*, iii, 179.
- Dispermatoe*, iii, 184.
- Diastema*, iii, 133.
- Diastole*, iii, 31.
- Diastymos*, iii, 97.
- Dibogad*, v, 455.
- Dicere*, et *agere causam*, v, 10. *Dicere, et memorare*, v, 21. *Dicere ex sententia*, vi, 299. *Dicendi linis, et peritiae*, vi, 79. *Dicendi trimodum genus*, iii, 83. *Dicendi ratio quadruplex*, vi, 239.
- Dicita*, iii, 421. *Dicita pro facitis divinis plerumque ponuntur*, vi, 163. *Vide Dictere*.
- Dictatores*, iii, 421.
- Dictatura quando creata*, iii, 421.
- Dictum*, et *Iudicium*, vi, 217. *Vide Dictere*.
- Dido*, iii, 417; iv, 199.
- Diducere*. *Vide Deducere*.
- Didyme insula*, iv, 179.
- Didymus*, i, 500; iii, 336.
- Didymus et Verasianus*, vii, 150.
- Dies, quo diebus, tribus diei partibus, supra parte dies, iii, 219 seq.; vi, 2 seq. *Dierum hebdomades nomina*, *ibid.*, 7. *Dies critici*, iii, 184. *Intercalares*, iii, 278. *Dies spatiis duo*, iii, 219. *Dies Dominicus*, iii, 278; vi, 500. *Palmarum*, iii, 277. *Dies masculini et feminini generis*, v, 58. *Dies fasti et nefasti, feriati, festi, etc.*, v, 53; vii, 4. *Dies propheticus*, iii, 151. *Dies canicularis*, vii, 41. *Dies prosperitatis significat*, vii, 68. *Dies prior factus angelii sunt*, vi, 130. *Dies, et lux creatrix cognito in Deo dicitur*, vi, 430.

- Dies sex operum Dei, v, 263. Diei initia quomodo computentur, vii, 2.
 Diesis, iii, 135.
 Diespter, vi, 383.
 Differentia : de differentiis, iii, 51. Differentia dialectica, et rhetorica artis, ibid., 99. Differentia Isidori catholicae fidei, ii, 103. Differentiarum Isidori libri duo, ac tres, i, 453. Differentiae verborum, et rerum, i, 433. Differentiae rerum, ii, 379. Verborum per ordinem alphabeti, et sine eo, ii, 272; v, 1. Differentiae, ii, 265. Differentiae verborum, ii, 239, 263, 270, 285 seqq., 40. Differentiae rerum, i, 464 seqq.; ii, 353, 359. De differentiis rerum, v, 77. Differentiae de vita activa, et co templativa, ii, 67, 513.
- Differentia impetrandi orata, vi, 283.
- Diffrugere, et fugere*, v, 31.
Digamma, iii, 9.
Digitii : digitus impudicus, esulatoris, etc., ii, 12 seq. Digitorum numerus, v, 90. Digitus pedum, ibid., 95. *Digitus Dei* Spiritus sancti, iii, 309. Digitus Dei scripta lex, iii, 309. Digitus quadratus, iv, 454. Digitus rotundus, iv, 456.
- Dilectio gentium*, m, 373. *Dilectio primum adoratur*, iii, 354; vii, 60.
- Dilectus*, i, 1; 26.
Dilector, iii, 468. *Dekator*, v, 22.
Dilectio, charitas, et amor, v, 107. De dilectione, vi, 316. *Dilectio inter se*, vi, 293. *Dilectio minus, quam inter duos esse non potest*, vi, 318. *Dilectio contra odium respondet*, vii, 311.
- Dilectum, et legio*, vii, 441.
Dilectus, iii, 463. *Delectus*, v, 21.
Diligentia, et cura, vii, 437.
Diligere, et amare, v, 4. *Diligere, et diligere*, vii, 453. *Diligere, quod in se est*, vi, 317.
Diluculum, iii, 224.
Diluit, et deluit, v, 21.
Diluvium primum, secundum, et tertium, iv, 140. *Diluvium mundi*, v, 285.
- Diminutio, et dimidium*, v, 20.
Diminuti numeri, iii, 123.
Diminutio positionis genus indicat, iii, 46.
Diminutiva nomina, m, 14.
Dimittere, et Demittere, vii, 440. *Dimittere debita in oratione Dominicana*, vi, 316.
- Dina filia Jacob*, v, 126; vi, 353.
Diocletianus, iheris divinis adustus, martyris fecit, iii, 258; vii, 96.
- Diomedes grammaticus*, ii, 384.
Diomedis socii in aves conversi, iv, 37.
Dionysias insula, iv, 177.
Dionysius lapis, iv, 253. *Gemma*, ibid., 274.
- Dionysius S.*, ii, 529. *Rev.*, iii, 237. *Bacchus*, iv, 194.
Dionyius Linties, iii, 24.
Dioscoris urbe, iv, 201.
Dioscorus haeresiarcha condemnatus, ii, 365; vii, 101.
- Diphthonge syllabae*, iii, 25.
Diplo, iii, 54, 58.
Diplois, iv, 457; vii, 445.
Diponitum, iv, 297.
Diposa, iv, 66, 69.
Dipota nomina, m, 17.
Directus, iii, 467. *Directus*, v, 21, 21.
- Dirigere, et dirigere*, v, 21.
Diripere, et diripere, vii, 440.
Diruere, et eruere, vii, 437.
Dirus, ii, 468. *Atrax*, v, 20.
Discedere, et abscedere, v, 5, 21.
Disceperare jure, iii, 451.
Discere, et docere, v, 21.
Discernere, et sacerdere, v, 21.
- Discerniculum*, iv, 437.
Disciplina, et ars, iii, 1 seqq., 466. *Septem secularium disciplinarum ordinum*, iii, 167. *Disciplina ecclesiastica immunita non est ex Isidoriana collectione*, ii, 200. *De disciplina sacerdotum in his, qui delinquunt*, vi, 333.
- Discipulus*, iii, 466. *Discipuli sepiugantia duo*, v, 136. *Discipuli septem, cum quibus Dominus post resurrectionem suam convivasse describitur*, v, 151.
- Discordia*, vii, 258, 405.
Discretio virtus, vii, 241. *Discretio sanctorum*, vi, 268.
- Deserere, et deseritus*, v, 19. *Discretus numerus*, iii, 127.
- Discrimina vocum*, iii, 139.
Discriminalia, iv, 472.
- Deseritus*, iii, 466. *Vide Discretus, et Deseritus.*
- Disjunctive conjunctiones*, vi, 21.
- Dispar, et impar*, v, 22.
- Dispensativa philosophia*, iii, 102.
- Disponebus*, iii, 303.
- Dispensator*, iii, 466. *Prodigus*, v, 117.
- Dispositio aedificiorum*, iv, 430.
- Disseptum*, iv, 21.
- Dissimilare, et similare*, v, 63, 69.
- Diseors*, iii, 465.
- Dissyllabi pedes*, iii, 501.
- Distantia Novi et Veteris Testamenti*, opusculum, i, 523.
- Distibution ordeum*, iv, 513.
- Distinctio, et subdistinctio*, v, 20.
- Variorum nominum, quae Filio Dei, attribuuntur*, v, 80. *Distinctio notabilis codicum collectionis canonum ex origine Hispanica, et Gallicana*, ii, 181.
- Distributio librorum Etymologiarum varia est in diversis codicibus*, i, 531.
- Ditis pater*, iii, 385.
- Di rochæus*, iii, 28.
- Diurna, diuina, et diuturna*, v, 19.
- Diversitas victimarum*, v, 426.
- Diversorium*, iv, 218.
- Diversum*, iv, 87.
- Dirertere, et divertere*, v, 20.
- Diverticula*, iv, 243.
- Dives, locupletes, potens, fortunatus, et honestus*, iii, 467; v, 19, 23. *Dives, qui indebet purpura*, ibid., 136.
- Dives in inferno*, vi, 252, 357. *Dives cum camelio comparatur*, v, 141. *Dives, cuius ager uberes fructus attulit*, v, 146. *Divitium vitia*, vi, 250, 353 seq., 361.
- Divinalis philosophia*, iii, 101.
- Divinatio, quatuor ejus genera*, iii, 571.
- Divinitas, et divinatio*, vii, 438.
- Divinus morbus mania*, iii, 176.
- Divinus, ariolus*, iii, 371.
- Divisio maris*, v, 372. *Divisio definitionum*, m, 110. *Divisio terrae promissionis*, v, 496.
- Divitiae Chaldaeorum ostensæ*, v, 518. *Divitiae antiquorum bene pascore, et bene arare*, iv, 310. *Divitiae nocent per ea quae sibi juncta sunt, non per se*, vi, 249. *Divitiae qui male utuntur*, vi, 353.
- Divortere*. *Vide Divertere.*
- Divortium*, m, 455. *Divortia viarum*, iv, 245. *Divortio, aut divortium*, v, 20.
- Divus, et Deus*, v, 25.
- Do, et cedo*, v, 25.
- Docentes bene, et viventes male reprehenduntur*, vi, 323. *Docere*. *Vide Docere*. *Docere derisorum*, vi, 317.
- Docere qui nescit*, vi, 523.
- Docitus*, iii, 466.
- Doctor* : *quatuor Ecclesie Latini doctores*, i, 181. *Dotes doctoris catholici*, i, 58; vi, 524. *Doctores superbis, et iracundis*, vi, 350. *Doctores errorum*, vi, 291.
- Doctrina*, iii, 441; vi, 514; vii, 343.
- De doctrina sine gratia*, vi, 291. *De discretione doctrine*, ibid., 353.
- Doctrinalis philosophia*, iii, 102.
- Docitus*, iii, 466. *Docetas, et iadocetas*, vi, 183.
- Dodanim*, iii, 403.
- Dogma*, vi, 347.
- Dolabra*, iv, 445.
- Dolia, dolium*, iv, 497, 501.
- Dolon velum navis*, iv, 442.
- Dolones*, iv, 383.
- Dolopes*, iii, 409.
- Dolor*, v, 3. *Dolor, et doles*, ibid., 20, 25. *Dolor bonorum tranquillius*, vi, 239.
- Dolens*, iii, 468. *In micus*, v, 23.
- Dolus bonus, et malus*, iii, 209. *Dolus, insidiæ, et fraudus*, v, 20. *Vide Dolor.*
- Dominationes*, iii, 513.
- Dominatus, et dominium*, vii, 436.
- Dominica Palmarum*, vi, 59.
- Dominicus dies* : *de eo*, vii, 278; vi, 590. *Est feria prima*, vii, 6.
- Dominus*, iii, 466. *Deus*, v, 77.
- Domitianus imper*, iii, 257; vii, 90.
- Domas*, iii, 429; iv, 316. *Domas, Hospitium*, v, 22.
- Dona*. *Vide Donum.*
- Donaria*, iv, 223. *Donaria diversa ad constructionem tabernaculi*, v, 460.
- Donatianni*, iii, 530.
- Donatio, donatio directa, usufructaria*, iii, 203 seq. *Donationes regum*, i, 178.
- Donatistæ*, iii, 357, 359.
- Donatus*, iii, 21, 51, 56. *Donatus decem tropos tantum tradidit*, iii, 59. *Donatus grammaticus quando claruit*, vii, 98.
- Donatus Episcopus*, vii, 100.
- Donatus monachus*, vii, 169.
- Donum* : *dons*, iii, 283. *Donum et munus*, v, 25, 47. *Dona Spiritus sancti*, iii, 308; vi, 151. *Dona Dei, et perseverantia doni*, ibid., 196 seq. *Donum gratiae quibuscumque natura, non aequaliter conceditur*, vi, 244.
- Dor urbe*, iv, 197.
- Dordaces*, iv, 41.
- Doricæ columnæ*, iv, 433.
- Dormientes qui somniis fatigantur, qui non*, vi, 376.
- Dormitans qui excargere conatur*, vi, 309.
- Dorsum*, iv, 16.
- Dorus, dori*, iii, 409.
- Dos*, iii, 201.
- Dosinus*, iv, 48.
- Drabus fluvius*, iv, 161.
- Dracaena*, iv, 51.
- Drachma*, iv, 298.
- Draco*, iv, 64. *Marius*, iv, 83. *Draco, anguis, serpens, et traco*, v, 9, 25.
- Dracones signa militaria*, iv, 376. *Draco aures mala servans*, iv, 172. *Draco ingens*, vii, 100. *Draco caudam mortdens annum significat*, iii, 227.
- Dracon*, iv, 67.
- Draconis leges*, iii, 211.
- Dracontes*, iv, 331.
- Dracontites*, iv, 297.
- Dracontius*, vii, 158, 173.
- Drome*, iv, 416.
- Dromeda*, iv, 41.
- Dromo*, iv, 416.
- Droselytus*, iv, 275.
- Druentius fluvius*, vii, 120.
- Dryades*, vii, 385.
- Duae tabulae legis*, v, 382. *Vide Duo.*
- Dubius*, r, 468.
- Docere uxorem mehus, quam uni*, vi, 218.
- Ductum*, iv, 499.
- Duelium*, iv, 372.

Dulcis, m., 487. *Dulcia*, iv, 487.
Dungali libri, i, 393.
Duo, ambo, et bina, v, 22. *Duo cæci* in Evangelio, v, 139. *Duo lapides*, *ibid.*, 405. *Duo bajuli*, *ibid.*, 442. *Duo-rum societas*, iii, 223.
Duo lecim fontes, v, 374. *Duodecim exploratores in terram sanctam*, *ibid.*, 81.
Duodenarius numerus, v, 238.
Duodevicesimus numerus, v, 241.
Duplicatum, et geminatum, vii, 451.
Durcon, iv, 416.
Duritia mentis, iii, 393.
Durius fluvius, iv, 139.
Dusii, iii, 393.
Duunvirales magistratus, iii, 433.
Dux, iii, 423.
Dycia mona, iv, 353.
Dynamidia, iii, 185.
Dynamius scriptor quisam fuerit, ii, 371, 373.
Dysenteria, iii, 179
Dysis, iv, 609.

E

Ebenus, iv, 353.
Ebdere, et biber, vii, 431.
Ebion, *Ebionitas*, iii, 353, 523.
Ebosus insula, iv, 181.
Ebrietas : de ea, vi, 234; vii, 403.
Ebrietas, et ebriositas, v, 24.
Ebriositas, vide *Ebrietas*.
Ebriosus, et ebrius, v, 27.
Ebur, iv, 144. *Ebur marmor*, *ibid.*, 263.
Ecclesia : Ecclesia catholica, Dei vivi, una cum sit, cur septem a Joanne scribuntur? Sion dicitur, iii, 316 seq. De ea, v, 361, 530. Ecclesia luna comparata, vii, 31. In Canticis delineata, *ibid.*, 191 seq. De vario usu ecclesiastico, vi, 411. Ecclesia antiquitus pascha decima quarta luna cum Iudeis celebrabat, iii, 273. Ecclesia celum spiritualiter est, vii, 19. Ecclesia per martyrum sanguinem refugiet, vi, 34. Ecclesia per secturum intelligitur, vii, 39. Ecclesia ex fide Trinitatis, et quatuor virtutibus consummatur, vii, 39. Spiritum sanctorum pignus accepit, vi, 153. Causa pravitatis hereticis propagata, vi, 186. Ex quibus compleetur, vi, 183. Hereticos ad se venientes benigno amplectuntur, vi, 316. Orientalis, et Occidental, vi, 370. Orientalis, quare in fermento pane, Orientalis in azymo Sacramentum conficit, vi, 370.
Ecclesiastes liber, v, 200.
Ecclesiastes Icus liber, ii, 246; v, 202.
Echeneis, iv, 81.
Echinus, iv, 85.
Echites, iv, 282.
Echo, iv, 231.
Eclipsi solis, et luna, vii, 33 seq. De eclipsi luna carmen editum, *ibid.* 183.
Ecloga Theodoli, ii, 386.
Ectaseis, iii, 53.
Ectiphisis, iii, 53.
Edacitas, iii, 146.
Edere, iv, 40.
Edessa, iv, 195 seq.
Edictum quid, iii, 193.
Editio operum S. Isidori difficillima, i, 1 seq. Editio Bignazana, *ibid.*, 258. Breuliana, *ibid.*, 275. Editio regia Matritensis Gralliana, *ibid.*, 285. Editio nova Matritensis typis Ulloce, *ibid.*, 286.
Editiones Veteris ac Novi Testamenti, v, 482. Quinta editio Jerosolymis inventa, iii, 238.
Edom, iii, 401.
Edoniam, iv, 40.
Eferre, et effere, v, 23.
Efferans, iii, 479.
Efferre. Vide *Eferre*.

Efficar, iii, 469.
Efficiens, iii, 469.
Effodere, et fodere, v, 31.
Effe'a, iii, 470.
Effractor, iii, 470.
Effrenatus, iii, 470.
Egens, iii, 470.
Egestas, et paupertas, v, 23. Egestate diabolus mentibus opposit, vi, 309.
Egica rex Gothoru, vii, 190.
Eieie Dei nomen, iii, 293.
Eli Dei nomen, iii, 294.
Elamolii, iv, 529.
Elam, iii, 400.
Elamites, iii, 400.
Elatio, vii, 310.
Ela/s us, iii, 469.
Elbicum, iv, 466.
Elbum, iv, 466.
Eleana exponitur possessio Dei, v, 353.
Eleas vicus, iv, 143.
Eleazar, iii, 522. *Eleazarus sacerdos*, v, 443.
Electarium, iii, 184.
Electi inter reprobos, vii, 240 ss/. *Eorum spes, et formido*, *ibid.*, 268.
Elector, iv, 269.
Electrum, iv, 285, 295. *Venenum prodit*, *ibid.*, 296.
Electi perire non possunt, vi, 181.
In judicio concutendi sunt, iv, 183. *Acquipiunt et conversione donum, et perseverantiam domini*, vi, 197. *Electi quidam in errorem incident, et denuo convertuntur*, vi, 200. *Electi non sunt quam corruunt*, vi, 244. *Electi malorum desiderium expiere a Deo non permetuntur*, vi, 249. *Electi vita humanis adversaribus probantur*, vi, 260. *Electi exterius*, vi, 354.
Eleemosyna commendatur, vii, 366, 354, 310. *Eleemosyna, et jejunium in abscondito*, vi, 256. *De eleemosyna*, vi, 356, 358.
Elegiacum carmen, iii, 68.
Elementa, iv, 108; vii, 18. *Elements rerum materia*, iv, 142.
Eleons abbas, ii, 127.
Elephantia serpens, iv, 70.
Elephantiacus morbos, iii, 181.
Elephantas, elephas, iv, 53.
Eli, iii, 323.
Eliachim, iii, 324.
Elias, iii, 255 seq., 328; v, 151, 167 seq.; vii, 376. *De ejus virtutibus*, v, 543, 544.
Elidere, et allidere, v, 5.
Elico, iii, 348.
Elión Dei nomen, iii, 294.
Elipandus, iii, 112.
Eli's civitas, iii, 230.
Eli's, iii, 403.
Elisabeth, et Zacharias, iii, 337; v, 178.
Elisei Greci, iii, 403.
Elissae, iii, 235 seq., 329; v, 168, 545; vii, 376. *Quaedam ejus gressus*, v, 542, 543 seq. *Ejus puer*, v, 132.
Eliud, v, 126.
Elixum, iv, 488.
Elletorum, iv, 562.
Elopis, iii, 409.
Elychniatum, iv, 308, 442.
Elocatio, de ea, iii, 88.
Eloë, Eloim Dei nomen, iii, 294.
Eloquens, et loquax, iii, 469; v, 24.
Eloquentia, et sapientia, v, 109. *Eloquentia sacra*, vi, 297.
Eloqui, aliqui, et obloqui, v, 9.
Elipius, vii, 157.
Elucere, et lucere, vii, 453.
Elvidianus, iii, 359.
Em, et *en*, v, 27.
Eman, iii, 352.
Emancipatio, iii, 461.
Emanuel, iii, 301.
Emathia, iv, 180.
Emathii, iii, 409.
Emathion, iii, 409.
Emendatio justi correpti, vi, 319. *Emendatio plurimorum correptio unius est*, vi, 333.
Embolismus annus, ii, 274; vii, 12.
Emere, et redimere, v, 23.
Emerita urbs, iv, 207.
Emeriti, iii, 425.
Emittere, et admittere, v, 25.
Emmanuel, iii, 301.
Emor, iii, 407.
Emortuum, et mortuum, v, 49.
Emphasia, iii, 91.
Empleastrum, iii, 184.
Empio, venditio, vi, 203. *Emplo mariti et uxoris*, iii, 203.
Empye, iii, 177.
Emuncitoria, v, 402.
Em; vide *Em*.
En, iii, 76.
Enascitur, et nasctur, v, 31.
Euchiridium, iii, 185.
Enconis, iii, 277; vi, 401.
Enecratitz heretici, vii, 92.
Enema, iii, 184.
Energia, iii, 91, 96.
Enhydris, iv, 67.
Enhydros, iv, 92, 278.
Enjundia Hispanice, vii, 412.
Ennius, vii, 85. *Ennias vulgares noctas invenit*, iii, 36. *Primus hexametros Latinos fecit*, iii, 66.
Enoch filius Cain, iii, 234, 318; v, 117; vii, 66. *Filius Jared*, v, 151. *Enoch civitas*, iv, 195.
Enormis, iii, 460, 469.
Enos filius Seti, iii, 253, 318; v, 118; vii, 63.
Ensis, et gladius, v, 36.
Entheca, iv, 221.
Enthemena, et ejus species, iii, 83.
Enubere, vii, 456.
Enustatio, iii, 107.
Eous, iii, 224.
Epecta : de epectis, ii, 361, 364; vii, 275; vii, 5.
Epanalipsis, iii, 57, 96.
Epanaphora, iii, 57.
Epanelia, iii, 97.
Epanodos, iii, 95.
Epephus, iv, 161.
Epeantheas, iii, 53.
Ephemerie, iii, 74.
Ephesus lapis, iv, 260.
Ephesus civitas, iv, 201.
Ephod, iv, 447.
Ephobus, iv, 21.
Ephraim, iii, 328; v, 123, 160, 353.
Ephrata civitas, iv, 108.
Epibata, iv, 415.
Epichirema, et ejus species, iii, 83.
Epicarmum, et commune, v, 19.
Epicurei, iii, 563, 526.
Epidromus, iv, 422.
Epigramma, iii, 69.
Epigri, iv, 443.
Epilepsis, iii, 174, 176.
Epilogus de conflictu viriatus, et vitori, ii, 34.
Epimelis, iv, 273.
Epimelis, iv, 350.
Epimone, iii, 97.
Epiphaneus, iii, 237.
Epiphania Domini, vi, 393. *Dux epiphaniae*, iii, 276.
Epirotice, iii, 409.
Epiroticum mare, iv, 126.
Epirus urbs, iv, 157, 202. *Epirus fons*, iv, 122.
Epirocatus, iii, 541.
Episcopates : episcoporum muniti, ii, 165 seq.; iii, 380, 341. *Episcopi sex Gallie*, iii, 319, 321. *Episcoporum Tolestanorum bosor a Deo vindicatus*, vii, 166. *Episcopi soll christina coactiunt*.

- et Paracletum dant, *ii*, 342; *vi*, 303.
Episcopus non habebat in uocem convenire usque ad Constantini imperatoris tempus, *iii*, 361. Episcopi licentia data, ut ad Toletanam urbem convenirent, *vi*, 121. Episcopi imperit, *vi*, 327. Episcopi seculares curas insestanter, *i*:*id.*, 337. Episcopus servus plebis, nos dominus, *vi*, 329. Episcoporum instituto, et c.ymon, *vi*, 419. Episcopus, et quid ad eum pertinet, *vi*, 338. Episcopi quomodo Ecclesia presint, *vi*, 367.
- Epistola, *iii*, 233.
- Epistola Isidori quasnam genuinæ, quasnam spuriae, *i*, 626 seqq. Editæ, *vi*, 357 seqq. Epistola ad Massonam, *i*, 556; *ii*, 288, 393, 399. Ad Leudefreduum, *i*, 543; *ii*, 261. Epistola ad Braulionem, *i*, 444. Epistola medica Isidori nomine, *i*, 633; *ii*, 277. Epistola ad S. Gregorium Magnum, *i*, 634. Epistola de hereticis, *i*, 634. De institutione bonæ viæ, 638.
- Epistolas Pontificum a S. Silvestro partim spuria, partim sincera, partim interpolata, *ii*, 210 seqq. Epistolas ad varios, *i*, 475. Epistolas quedam suppositissimæ, *ii*, 213, 294, 346. Epistolas Patrum, *ii*, 230. Epistolas, quae dicitur ab ecclesiis cecidisse, *vi*, 162.
- Epistola, *iv*, 231, 433.
- Epithalamium, *ii*, 69.
- Epithaphium Isidori S. Ildefonso scriptum, *i*, 54 seqq.
- Epithema, *ii*, 184.
- Epitheta nomina, *iii*, 15.
- Epitheton, *ii*, 60.
- Epithymum, *iv*, 350.
- Epitri, *ii*, 26.
- Epitrochous, *ii*, 97.
- Epitrope, *ii*, 98.
- Epizexis, *ii*, 57.
- Epo Boetius: ejus epistola dedicatoria editio, *i*, 585.
- Epolie, *ii*, 484. Epolas qui ruminant in cogitatione, *ii*, 237.
- Eques: de equitibus, *iv*, 410. Eques, equestris, et sequentis, *v*, 26. Equites Romani in una tribu trecenti, *ii*, 427.
- Equestris milites, *ii*, 423. Vide Eques.
- Equisferi, *iv*, 48.
- Equis: de equis, *iv*, 45 seqq. Forum solas, vivacitas, tria genera, *ibid.* Colorum, *ibid.*, 401. Instrumenta, *ibid.*, 517. Equus, et aquæ, *v*, 27. Equi marini, *iv*, 77. Equi Favonii dicti, *ii*, 442. Equi habiles, *iv*, 517.
- Equeuleus, *ii*, 215.
- Era, *vn*, 15.
- Erascimus imper., *ii*, 239.
- Erastobenes, *ii*, 409.
- Erebus, *iv*, 191.
- Erembertus, *ii*, 341.
- Eremite, *ii*, 346.
- Erenus, et desertum, *v*, 27.
- Ergasterium, *iv*, 224.
- Ergastula, *iv*, 224.
- Ergo, *ii*, 30.
- Erichsonius, *ii*, 235; *iv*, 44; *vi*, 73.
- Eriodæ insula, *iv*, 179.
- Eriœsa insula, *iv*, 179.
- Eridanus, *iv*, 162. Eridanus solis filius, qui et Phæton, *iv*, 158.
- Erigeron, *adserere*, et *adimere*, *v*, 10.
- Krigeron, *iv*, 357.
- Errantia sidera, *ii*, 159.
- Erros in librorum titulis quibus ex causis irreperient, *i*, 433. Errorum doctores, *vi*, 294.
- Eructus, *iv*, 73.
- Eruditus, *ii*, 469.
- Eructare, et diruere, *vn*, 437.
- Ervigius rex Gothorum, *ii*, 186.
- Ervum, *iv*, 316.
- Erymanthus fluvius, et mons, *iv*,
- 178, 181.
- Eryipelas, *ii*, 180.
- Erythrea Sybilla, *ii*, 368.
- Es, et æs, *v*, 9.
- Esaï trinomius, hispidus, rufus, primogenitus vendidit, *ii*, 320; *v*, 122, 318; *vn*, 70.
- Esaï: de escie, *iv*, 484; *v*, 112; *vi*, 101. Esaï crapulam general, *vi*, 254. Esaï electa diaboli, *vi*, 273. Esaï reter Testamenti, *vi*, 101.
- Escendere, ascendere, et consondere, *vn*, 457.
- Esculus, *iv*, 533.
- Esdras Sacerdos, *v*, 176, 213, 350; *vn*, 81. Incensum legem renovat, *iii*, 236. Ejs liber, *ibid.*, 245. Esdras bibliothecam reparavit, et vetus Testamentum in viginti duos libros constituit, *vi*, 249. Esdræ secundus, tertius, et quartus liber non habentur apud Hebreos, *ii*, 245.
- Eseni, *ii*, 351, 520.
- E-sentia, et subuentia, *v*, 79.
- Est est, et non non, *vi*, 233.
- Esther, *v*, 134, 177.
- Etesiae, *iv*, 119. Karum tempus, *iii*, 165.
- Ethan, *v*, 433.
- Etherianus Ugo, *ii*, 382.
- Ethica, *v*, 109 seqq.
- Ehici, *ii*, 562.
- Ehicus, interprete S. Hieronymo, *ii*, 101, 331.
- Ehini, *ii*, 375.
- Ethopæa, *ii*, 88, 96.
- Etruria, *iv*, 162. Tages Etrurie aruspiciam pr.mus dedit, *ii*, 376.
- Etymologie, *ii*, 49.
- Etymologia opus præcipuum Isidori: de carum editionibus, mss., versionibus, elogis, defensione fuse agitur, *i*, 400 seqq. Mss. variant in ordine, et numero librorum. Etymologiarum: alicubi in duas partes sunt divisæ, *ibid.*, 405 seqq. An Sisebuto nuncupatus, an Braulioni, *ibid.*, 408. Etymologias quinam emendarunt, *ibid.*, 268. Etymologia corrupta, *ibid.*, 410. Interpolata, *ibid.*, 429. Etymologiarum plura exempla mss. describuntur, *ii*, 232 seqq. passim. Etymologias interpolatae, *ii*, 230, 233. Varia carum divisio, *ibid.*, 238, 326, 416. Sisebuto nuncupatus, *ibid.*, 392. Etymologiarum excerpta, *i*, 450. Etymologia Graeca, *i*, 419. Etymologia Rabani, *i*, 433.
- Eu, et heus, *v*, 26.
- Eucharistie sacramentum, *vi*, 111; *vn*, 351, 354. Sermo editus de eucharistia, *ibid.*, 316. Eucharistia quando, et quomodo sumenda, *vi*, 384.
- Eucherius Lugdunensis, *vn*, 153.
- Eugenius primus Tolet., *ii*, 398. Secundus, *vn*, 162. Tres Eugenii Tolet, *ibid.*, 172, 173, 179.
- Rugilius abbas, *vn*, 153.
- Eulalia Emeritensis, *vn*, 118.
- Eulogius S. Cordubensis, *ii*, 131.
- Eumenides, *ii*, 591.
- Eumerius Tarraconensis, *vn*, 148.
- Eudem Gothicus, *ii*, 313.
- Eunomius, Eunomiani, *ii*, 531.
- Eunuchus, *ii*, 470; *vi*, 448.
- Euphimius Tolitanus, *vn*, 178.
- Euphonia, *ii*, 153.
- Euphorbium, *iv*, 332.
- Euphrates, *iv*, 135.
- Euricæ rex, *vn*, 108.
- Euripiades, *ii*, 256.
- Euroauster, *iv*, 117.
- Europa Agenoris filia, et mundi regio, *iv*, 153.
- Eurus, *ii*, 117.
- Eusebius Dorolitanus, *vn*, 145. Cassiensis, *ii*, 233. Ejs chronicon supplementum, *i*, 505.
- Eutropius Valentinus, *vn*, 162.
- Eutyches, et Eutychiani, *ii*, 339; *vn*, 101.
- Euxinum mare, *iv*, 126.
- Eva, *ii*, 317; *v*, 118.
- Evagrius monkhus, *n*, 59.
- Evander, *iv*, 193.
- Evangelistæ, *v*, 136. Evangelistæ quatuor significati per quatuor antiquitatis, *ii*, 287.
- Evangelium, *ii*, 248. Evangelismus, et *les*, *v*, 103. Quatuor Evangelia, *ii*, 216; *v*, 213. Evangeliorum canones, *iii*, 262 seqq. Evangelium Matthei reportum, *vn*, 102. Evangelia Anastasius imperator reprobavit, et emendauit, *vn*, 102. Evangelii gratia temperata legis auctoritatem, *v*, 103.
- Euenit, contingit, obtinet, occidit, *v*, 15.
- Fu nta, et eventus, *v*, 23.
- Everage, *ii*, 237.
- Eprocari, advocari, et iurocari, *v*, 6.
- Evocatio, *ii*, 438.
- Eronymus insula, *iv*, 179.
- Ez pro valde, *ii*, 496; *v*, 57.
- Exactor, *ii*, 470.
- Examen, *iv*, 297. Examen cuiusdam veteris membrane, *ii*, 222.
- Exanquus, *ii*, 470.
- Exanimatum, inanimatum; et exanimatum, *ii*, 470; *v*, 26; *vn*, 427.
- Exaudire, et audire, *v*, 5.
- Excelitus, altus, et subitus, *ii*, 469; *v*, 3; *vi*, 438.
- Exceptor, *ii*, 433.
- Excerpta, *ii*, 233. Excerpta ex Isidori sententiis, *i*, 572, 574. Ex libris de ecclesiasticis officiis, *ibid.*, 578. Ex synonymis, *ibid.*, 599. Alia excerpta ex ejus operibus, *ii*, 19 seqq., 230, 268 seqq., 300 seqq., 343 seqq., 358 seqq., 366 seqq., 395, 419, 431. Excerpta Theodori, *ibid.*, 289.
- Excitra, *iv*, 36, 67.
- Exicidare vites, *iv*, 521.
- Excommunicatio, *ii*, 547.
- Exconsules, *ii*, 421.
- Excribere. Vide Acribere.
- Excripores codicum indicati, *ii*, 429 seqq.
- Exhibitus, *ii*, 426.
- Exhibidores, *ii*, 426.
- Exclusio de restu nulla, *vi*, 106.
- Exclusio perversorum, *vi*, 317.
- Exebenus, *iv*, 273.
- Exercitatio, et juratæ, *v*, 27.
- Executor, *ii*, 470.
- Exempla quadam operis de ortu, et obitu Patrum interpolata, et contra, *i*, 486. Exemplum, *ii*, 112.
- Exemplum, et similitudo, *vi*, 212.
- Exempla sanctorum quid prosint, *vi*, 205. Exempla pravorum sacerdotum, *vi*, 326.
- Exemplar expositionis in Vetus Testamentum, *ii*, 238. Exemplaria mss., vide Codices.
- Exequi, perequæ, et prosequi, *v*, 25.
- Exercitatus, et exercitus, *v*, 24.
- Exercitia spiritualia, *ii*, 512.
- Exercitium virtutum, *vn*, 214.
- Exercitus, *ii*, 428. Vide Exercitus: exercitus aut internechie, aut desperatione delectur, *iv*, 375.
- Exerere, exertus, *ii*, 469.
- Exessus, *ii*, 470.
- Exaurire, et haurire, *v*, 37.
- Exhaustus, *ii*, 470.
- Exhebenus, *ii*, 273.
- Exhortatio humilitatis alicubi S. Isidorœ ascripta, *ii*, 44, 51. Editer, *vn*, 287.
- Exhortatio posseendi rhythmis, *ii*, 12. Editar, *vn*, 346.
- Exiguus, *ii*, 470.
- Exits, *ii*, 470.
- Exiweis, *ii*, 469.

Kritioes, m, 470.
Kritis vite, vi, 500.
Egumare, et arbitra*i*, v, 25.
Exoche, vi, 94.
Exodus, ii, 214; v, 191.
Zxolescere, inolescere, et adolescere,
vn, 154.
Ekomologesis, iii, 992.
Exorare, et orare, v, 52. *Exorare*,
m, 289.
Xorcismus, m, 288; vi, 458.
Xorcistæ, iii, 359, 343; v, 452.
Exordium, iii, 81.
Xzornatus, m, 469.
Exosus, et *odiosus*, iii, 470; v, 24.
Exotica vestis, iv, 451.
Expectare, spectare, et sperare, v,
25, 65.
Experiri, et pati, vii, 459.
Expe ientia, et sciencia, v, 25.
Experrectum, et experientia, v, 27.
Expertus, et expers, iii, 469; v, 24.
Vite Experrectum.
Expers. Vide *Expertus*.
Expiare, et petere, v, 57.
Expirare, et spirare, v, 66.
Explastio in sacram Scriptu am, i,
513; n, 349.
Expliæs conjunctiones, iii, 21.
Exploratores Ioseue, v, 158 seq.,
411.
E p r iate, et deportare, v, 21; vn,
434.
Exspacere, et poscere, v, 56.
Expositio missæ editor, vn, 221.
 De ea, et de aliis missæ expositio-
bus, i, 586; ii, 44, 252, 254, 337. *Ex-
positio figurarum*, iii, 546. *Expositio
bibliorum*, ii, 506 seq., 335; v, 272.
Expositio Isidori in vetus Testamen-
tum, sive expositiones, et questiones
mysticorum sacramentorum, i, 270
seqq. Eduntur, v, 339. De his exposi-
tionibus, ii, 211, 313, 318, 394.
Exprobare, et obprobrire, vn, 432.
Exsors, ii, 409.
Exsulium, ii, 216.
Exspes, iii, 369.
Extales, vii, 420.
Extemplo, et illico, v, 25.
Exterminator, exterminalis, iii, 468.
Externus, strenuus, et hesternus, v,
24, 69.
Extinctus, et restinctus, v, 26.
Extorris, iii, 469.
Extremitis, iii, 131.
Extruere, et struere, vii, 434.
Exul, et profugus, iii, 469; v, 58.
Exul, an exsul scribendum, iii, 63.
Exulare, iii, 469.
Exultatio, et letitia, v, 43.
Exungis, vii, 412.
Exuperius Toletanus, vn, 178.
Exurgere, et surgere, v, 66.
Exusus, iii, 470.
Exuvie, v, 68. *Exuvie*, et apolia,
ibid., 26.
 Ezechias, iii, 236; v, 133. Vite anni
quinducim ei audit*i*, ibid., 546. Divi-
tas ostendit, ibid., 518.
 Ezechiel, iii, 245, 329; v, 170. De
eo, v, 203; vn, 578. *Ejus expositio*, i,
537.

F

Faba communis, *Egyptiaca*, fressa,
iv, 511 seq., 517.
Faba Syriaca, iv, 529.
Faber, fabrorum instrumenta, iv,
527 seq.
Fabrica : de fabricis parietum, iv,
429.
Fabricius : ejus note, i, 454.
Fabula, ii, 71. *Fabula* quo tempore
conficit, vii, 72 seqq.
Facetus, iii, 471.
Facies, iv, 6. *Facies*, et *umbras*, v,
76, 88. *Facies geminae carli*, iii, 149.

Facies Deli, *Ibid.*, 298.
Facilis, iii, 471.
Facinorous, m, 473.
Facinus, iii, 209. *Facinus*, et flagi-
tium, v, 28.
Faciungium, iv, 463.
Factus, m, 473.
Factus bene loqui, vi, 230.
Factus male loqui, vi, 230.
Facultas male agendi, vi, 339.
Facundia canina, vi, 349.
Facula, iv, 414.
Facundus Afer, vii, 150.
Facundus, iii, 471. *Facundus*, peri-
tus, prudens, et *cattulus*, v, 54.
Fæcinia uva, iv, 319.
Fæcula, iv, 491.
Fæx, iv, 495.
Fagus, iv, 335.
Falcastrum, iv, 514.
Falcida lex, *Falcidius*, iii, 195.
Falco avis, iv, 99.
Falerum, iv, 492.
Fallas, ii, 472. *Fallas*, *falsarius*,
pellax, mendax, v, 27, 29; vii, 437.
Fallens, et *mentens*, v, 49.
Falsarius. Vide *Fallax*.
Falsitas, iii, 210. *Falsitas*, et *men-
dacious*, v, 29. *Falsitas nonnunquam
veriloquio adjungitur*, vi, 231.
Falsum, et *fictum*, v, 50.
Falx, iv, 514.
Fama, et *cloria*, iii, 26; v, 29. Fa-
mam malevolentis tollunt, benevolen-
tes gloriam, v, 29. *Famam a pte*, vi,
310.
 Familia : familiæ ericsonda, iii, 206,
410. *Familia oritur a patre*, *ternitas
a triavo*, iii, 440.
Famous, et *infamis*, v, 27.
Famulari, et *obsequi*, v, 51.
Famulus : *famuli*, iii, 435. *Famulus*,
et *servus*, v, 67; v, 343.
Fana, iv, 321.
Far, iv, 312.
Farcimen, iv, 480.
Farcire, iv, 429.
Farctum, et *partum*, v, 52.
Fari, loqui, scrancinari, et narrare,
vn, 428.
Farina, iv, 487.
Farrago, iv, 315.
Fas, iii, 191.
Fasces, iii, 254.
*Fasciculos pro vexillis milites ha-
buerunt*, iv, 377.
Fascia, *fasciola*, iv, 479 seq.
Fascio, iv, 313.
Fastus, et *fasi*, v, 54. *Fasti dies*,
Ibid., 35; vii, 4.
Fata. Vide *Fatum*.
Fateri, et confiteri, v, 51.
Fatigans quasi saitis agitur, iii, 472.
Fatigatur, *fessus*, et *languens*, v, 52. *Fati-
gatus*, et *lacratus*, *Ibid.*, 41.
Fatuus, et *fatuus*, v, 472.
Fatuus : *fata* *Iria* *conficta*, iii, 392.
Fatum, et *fortuna*, v, 29. *Fatum*, et
fatum, *Ibid.*, 34.
Fatum, in, 472. *Fatum*, *stultus*, et
stupidus, v, 63. Vide *Fatum*.
Fauces, iv, 10, 188; v, 90.
Fauzi, iii, 391. *Fauzi Scartii*, iv, 34.
Fauzus, iii, 376. *Fauzus fistulæ* inven-
tor, iii, 138.
Fauzianus episcopus, ii, 282.
Fauzor, iii, 472.
Favilla, 245, 427.
Favonius : *Favonii*, iii, 442; iv, 117.
Favor, et *faves*, v, 134.
Favus, iv, 491. *Favus*, et *favor*. Vide
Favor. *Favus extractus ex ore leuis*,
v, 505.
Fax, iv, 307. *Fax cupidinis*, iii,
590.
Fazio pro facio, iv, 416.
Febris, iii, 174.
Februs sacra, vii, 9.

Februarius, iii, 223.
Fecit, et *nancixus fecit?* quid diffe-
runt, v, 31.
Federicus, iii, 514.
Fedus, id est, deformis per e, ii,
43.
Fel, iv, 21. *Fel terre*, iv, 336. *Felle*
irascimur, iv, 21.
Felicitas agrestium, iv, 236. *Felic-
itas*, et *fortuna*, vii, 441. *Felicitas pra-
torum*, vii, 352.
Felix Toletanus, vn, 179.
Felix, iii, 471. *Felix*, et *bona*, v,
11.
Femellarius, iii, 473.
Femina, iv, 17.
Femina, iv, 18, 27, 390; v, 75, 91.
Femina pluri. pro femoribus, v, 54. *De
femine*, iv, 28, 23, 50, 455, 476.
Feminatis, v, 404.
Femora, iv, 17.
Femoralia, iv, 452.
Femur, ii, 440.
Fenestræ, iv, 237.
Fera : *fera*, iv, 51. *Karum pugna*,
Ibid., 408. *Fera*, et *bestia*, v, 35.
 Ferdinandus I rex petit a rege ma-
hom-tano Hispanie corpus S. Juste,
enjus loco obtinuit corpus S. Isidori, i,
41; ii, 497 seqq.
Feretrum, iv, 509.
Feria sexta Pascha apud Gothos,
ii, 516. *Feria*, iii, 221. Legitima, am-
bigua, *Ibid.*, 293. De feriis, vi, 339.
Feria pro sabbato, seu requie, vii, 4.
Feria monachorum, in quibus jejunia
conquiescant, vi, 539.
Ferital dies, vii, 4.
Feritas, et *ferocitas*, v, 28.
Fermentatius, iv, 486.
Fermentum, iv, 487. *Fermentum
corruptione creaturæ*, v, 371.
Ferocitas. Vide *feritas*.
Feroz, iii, 473. *Feroz*, *asper*, *ferus*,
v, 27 seq.; vii, 426.
Ferramentum, iv, 379.
Ferrandus, diaconus Carthaginensis,
vn, 145.
Ferro, et *ferere*, v, 35.
Ferrugo, iv, 466.
Ferrum, iv, 265, 292. *Ferrum scies*,
diferentia, simulacrum in aere pen-
dens, *Ibid.*, 292 seq. *Ferrum e lites*
et flumine, v, 546. *Ferrum inventum*,
vi, 73. *Ferrum vivum*, iv, 235. *Fer-
rum*, nisi candens tingatur, coberere
non potest, iv, 430. *Ferrum sanguine*
contactum celterius rubiginem trahit,
iv, 295. *Ferro excluduntur*, quæ me-
dicamentum non senserunt, iii, 187.
Fertilitas, et *fructuosus*, v, 50.
Ferridas, iii, 473.
Ferula, iv, 363.
Fervor, iii, 471.
Ferus, et *ferox*, v, 27.
Fessus quasi fessus, iii, 472. *Fessus*,
fatigatus, et *languens*, v, 52.
Festinare, et *properare*, v, 57.
Festivitas, iii, 275. De festivitatibus
diversis, *Ibid.* Festivitates apostolo-
rum seu martyrum, vi, 402.
Festuca in oculo alieno, vi, 336.
Festus : de festis diebus, iii, 546.
Festi dies Hebraeorum, ii, 516; vii, 3.
Festi et solennes dies, v, 35.
Festus : ejus locus restitutus, iv,
49.
Fiat lux, vi, 133.
Fibra, iv, 21.
Fibri, iv, 56, 464.
Fibrina vestis, iv, 450.
Fibrinum, iv, 56, 466.
Fibula : *fibulae*, iv, 474, 479.
Ficariae Fauze, iii, 335.
Ficedula, iv, 102.
Ficilia vasa, iv, 496.
Fictor, iii, 472.
Fictum, et *falsum*, v, 30.

- Ficus**, iv, 331. **Ficus Egyptia**, iv, 331. **Ficus rugas** senum distendunt, iv, 331. **Ficus cum botro aliata**, v, 413. **Fideicommissum**, iii, 201. **Fidelis**, iii, 471. **Fidelis et fidus**, v, 27. **Fides Christiaborum**, i, 377. **Fidei ea holice veritas**, ii, 32, 331. **Fides**, iii, 205, 347, 434. **Fides et fidia**, v, 34. **Fides et religio**, *ibid.*, 63. **Fides et opus**; **fides, spes et charitas**, *ibid.*, 408, 192. **Fides ternario ac densorio numero**, *ibid.*, 473. **De fide**, vi, 192. **Fides apud Graecos de Trinitate**, iii, 312. **Fides a tormentis**, iii, 116. **Fides vel fiducia cithara**, ii, 139. **Fidei et operibus homo justificatur**, vii, 39. **Fides in Dei virtute, non in argumentis humanis consistit**, vi, 297. **Fidem legibus reges praedicant**, vi, 344. **Fides est in conversione**, v, 463. **Fidei regula**, vi, 461. **Fiduciae**, iii, 114. **Fidus**. *Vide Fides.* **Fiducia**, iii, 207. **Fiducia et confidencia**, v, 39. **Fiducia contra desperationem**, vii, 213. **Fidus**. *Vide Fidelis.* **Fieri aliquid posse, et fieri necesse est**, vi, 128. **Figulus**, iv, 496. **Figura**: **figuræ**, iii, 30. **Verborum et sententiæ**, *ibid.*, 91. **De figuris solidis, etc.**, *ibid.*, 343. **Figura, forma, et similitudo**, v, 32, 67. **Figura literarum**, iii, 11. **Figura syllabarum**, iii, 29. **Figuræ accentuum**, iii, 30. **Figuræ grammaticæ**, iii, 56. **Figuræ multum prosunt in collatione**, vi, 299. **Figuræ nostrum**, v, 108. **Fila**, iv, 467. **Filentulus**: *narratio de eo*, n, 68. **Filia, filius, filii**: *filii non portabili iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii*, iii, 572. **Fili quatuor modis, natura, imitatione, adoptione, et doctrina**, *filiarum ordo*, iii, 440 seq. **Fili duos missi ad operandam vineam**, v, 142. **Fili maximo, et minori collatae benedictiones**, *ibid.*, 292. **Filia ex materno semine nascentur**, iv, 24. **Filia ex libero, et ancilla**, iii, 411. **Filia quare sint similes patribus, aut matribus**, iv, 23. **Fili, et liberti**, vii, 438. **Fili Dei quando filias hominem conciperunt**, vii, 66. **Fili Dei qui vocantur**, v, 159. **Fili non solum nativitate, sed etiam imitatione vocantur**, vi, 159. **Fili necessitatis**, v, 431. **Filius eius, cuius doctrinam sequitur**, vi, 159. **Filius Dei Deus, imago, figura, agnus; lapis, omnipotens, mediator, perfectus, brachium, petra, species, sacerdos, splendor, sapientia, virtus, etc.**, v, 81. **Aute omnia sacerdota a Patre genitus**, vi, 6. **De filio Dei**, iii, 299. **Filius ex uno nascitur. Spiritus sanctus ex utero que procedit**, iii, 307. *Vide Christus, Deus.* **Filiix**, iv, 363. **Fimbria**, iv, 365. **Fundi solida possunt, solidari scissa non possunt**, iii, 29. **Fines**, iv, 238. **Finem vita respicit Deus**, vi, 443. **Finius Christus**, iii, 302. **Finis, et terminus**, vi, 426. **Finis vita incertus**, vi, 360. **Finis in vita hominis querendus**, vi, 213. **Finium regendum actio**, iii, 206. **Fingere**, iv, 496. **Firmamentum coeli supra ignem**, vi, 383 seq. **Firmamentum**, iv, 109; vi, 136; vii, 25. **Firmamentum quid spiritus qualiter significet**, v, 203. **Firmus**, iii, 171. **Firmus, et ralens**, vi, 32. **Fiscella**, iv, 516. **Fiscella, et fisci**, iv, 504. **Fiscium, fisculum**, iv, 516. **Fiscus**, iv, 504. **Fistula**, vi, 231. **Fistulas aquarum**, iv, 231, 434. **Fistulae in collo duæ**, v, 90. **Flagella**, iii, 214. **Vitium**, iv, 317. **Arborum**, *ibid.*, 521. **Flagella, et verbena**, v, 72. **De flagellis Dei**, vi, 258. **Flagella quadrangula**, v, 473. **Flagitare, et flagitare**, v, 31. **Flagitosus**, iii, 473. **Flagitium**, iii, 209. **Flagitium, et sarcinus**, v, 28. **Flagra**, iii, 214. **Flagrare, et fragare**, v, 31, 31. **Flamen**, iii, 471. **Flamines**, ii, 342; iv, 408. **Flamma**, iv, 427. **Flammæ color**, iv, 463. **Flatus**, iv, 119. **Flavinius urbs**, vi, 156. **Flavum, et surrum**, vii, 438. **Fecti, et defecti**, v, 30. **Flenua, et p' emna**, vii, 433. **Fleus**, iii, 473. **Flere, et plorare**, v, 30. **Flere pro defunctis fidibus**, vi, 362. **Fletus, ploratus, et plunctus**, v, 35. **Florentina soror Isidori**, i, 118, 519; vi, 161. **Flores**, iv, 321. **Flores doctorum, ex Isidoro, et aliis collecti**, i, 247, 376; ii, 356, 313. **Flores malorum**, iv, 328. **Flores austro solvuntur. Zephyro fluit**, iv, 118, 324. **Flos Christus**, iii, 504. **Flos aeris**, iv, 249, 292. **Flos thymi**, iv, 350. **Florez Henricus**: *eius variae lectio*nes, i, 33. **Opiuio**, *ibid.*, 507. **Floriani hære**, iii, vi, 337. **Floridus, et florulentus**, v, 33. **Florus presb.**, ii, 41. **Fluctuo, et fluctuor**, vii, 426. **Fluctus**, iv, 131. **Fluduius Francorum princeps**, vii, 119. **Fluere, et disfluere**, v, 31. **Flumen: de fluminibus**, iv, 132. **Flumen, fluvius, torrens, rivus, annis, et fons**, v, 32, 62. **Fluminum nomina**, vii, 57. **Flumina duo in Thessalia**, iv, 121. **Flumina Paradisi quatuor**, v, 270. **Fluvius de Paradiso exiens**, *ibid.*, 269. **Fluvius**. *Vide Flumen.* **Fluxi projectuntur de castris**, v, 437. **Focariae**, vii, 421. **Focus**, iv, 503. **Focus, et ignis**, v, 41. **Fodere**, iv, 322. **Fodere, et effodere**, v, 31. **Fœciales**, iv, 373. **Fœcunda**, iii, 475. **Fœdus**, iii, 471. **Fœdus, et pax**, v, 32. **Fœdus, et fœdus**, *ibid.*, 34. **Fœnator**, iii, 471. **Fœniculum**, iv, 569. **Fœnum**, iv, 363. **Fœnum, et fœnus**, v, 34. **Fœnum in oculis Dei qui sunt**, vi, 273. **Fœnus**, iii, 471. *Vide Fœnum.* **Fœta**, iii, 473. **Fœtus**, iv, 23. **Folia librorum, folium**, iii, 262; iv, 324, 317. **Folia singulare numero**, iv, 363. **Folles**, iv, 288. **Follicare**, iv, 58. **Folliculus**, iv, 313. **Fomes**, iv, 325. **Foatidonus**, i, 270. **Fons, fontes**: *fons scientiarum*, i, 1, 418. **De fontibus**, iv, 421 seq. **Fons Ciceronis**, Job in Idumæa, in Chio insula, Cyzici amoreum tollens, fontes duo Siciliæ, calidi in Sardinia, *ibid.* **Fons in dulbris**, *ibid.*, 221. **Fons**,
- flavus, etc.** *Vide Flumen.* **De fontibus duodecim**, v, 373 seq. **Fons Christus**, iii, 303. **Fons Antonius in Beotia**, iv, 159. **Fons de petra Oreb**, v, 456. **Fontes duo in Boottia**, iv, 121. **Foras, et foris**, vii, 426. **Forcipes**, iv, 428, 512. **Forcipes, et forcipes**, v, 34. **Foras, v, 41. Fores, et valva**, iv, 227. **Forficæ**. *Vide Forcipes.* **Foris**. *Vide Foras.* **Forma, et figura**, v, 32. **Forma poetitutinæ**: *opusculum*, i, 603. **Formæ verborum**, ii, 19. **Formatum, sive formatum**, iv, 232. **Formica**, iv, 62. **Formicoleon**, iv, 63. **Formido, pavor, metus, et timor**, v, 28. **Formidolosus**, iii, 472. **Formidolosus ton egredietur ad bellum**, v, 468. **Formosus**, iii, 473. **Decens**, v, 22. **Formula honeste vita**: *opuscula hoc titulo*, ii, 21. **Formula spiritualis intelligentiæ**, *ibid.*, 69, 73. **Formum**, iii, 471, 472; iv, 513. **Formaces fabrorum**, iv, 416. **Formicarius**, iii, 475. **Fornicatio, et adulterium**, v, 3, 38. **De fornicatione**, *ibid.*, 112; vi, 242, 498. **Fornicatio in Scriptura pro omni illicita corruptione usurpatur**, v, 34. **Fornicatio spiritualis**, vii, 220. **Fornicationis afflictus**, vi, 498. **Fornicatrix**, iii, 473. **Fornicæ**, iii, 473; iv, 229. **Forcipæ**, iv, 313. **Fors, et fortuna**, vii, 442. **Forsitan**, vii, 43. **Fortior, id est, major**, vii, 183. **Fortis**, vii, 471. **Fortitudo**, iii, 152. **Virtus**, v, 72; vii, 29. **Fortuna, et fortuna**, vii, 441. **Fortunatae lusulae**, vi, 172. **Fortunatus, beatus, et honestus**, v, 11. **Vide Dives.** **Fortunatus episcopus**, vii, 151. **Forum, forus, fora, fori**: *forum judicium Hispanie denuo edicatum*, i, 318. **Eius versio Hispanica iussu S. Ferdinandi**, n, 224. **Forus**, iv, 212, 223. **De foro**, *ibid.*, 389. **Fori in navi**, *ibid.*, 420. **Forvum**, iv, 428. **Fosserium**, iv, 514. **Fovea**, iv, 514. **Fovessorum**, iv, 514. **Fragilis**, iii, 472. **Fraguenta**, iv, 487. **Iasidorianorum operum**, i, 550, 551, 553; ii, 80, 84, 226, 392 seq.; iii, 509, 515, 545; iv, 525. **Fragments plura titulo operum insignita**, ii, 73. **Fragmentum calendarium gothici**, *ibid.*, 126. **Fragmentum chronologicum de anno nativitatis Salvatoris**, *ibid.*, 238. **Fragor**, iv, 420. **Fragrare, et fragrare**, v, 31, 34. **Frames**, iv, 579. **Frama, et machera**, v, 32. **Frama versatilis**, v, 277. **Franci**, iii, 414. **Francorum exercitus a Gothis superatus**, vii, 120. **Franciscæ**, iv, 381. **Frantane rex**, vii, 153. **Frater, fratres**: *quatuor modis dicuntur in divinis*. **Scripturis, natura, gente, cognatione, affectu**: *fratres patruelæ*, iii, 444 seq. **Frater, et germanus**, v, 51. **Frater jesus est ducere uxorem fratris**, *ibid.*, 468. **Frates septem**, qui uni mulieri nuperunt, v, 144. **Frates quinque divitis**, v, 148. **Fratri quoties remittendum**, v, 284. **Fraterna congratulatio**, vii, 210. **Fratirissæ**, iii, 484.

- Fratruellis**, m., 415.
Fraudulentia, vi, 315.
Fraus, *dolus*, *ei insidiae*, v, 20.
Fraus, vu, 217 seq. *Fraude harretorum*, i, 597. *Fraus in unni bono opere formidanda*, vi, 204. *Fraus Satanae sepe sancti aperit*, vi, 268. *Fraus contra innocentiam*, vu, 217.
Fraxinus, iv, 539.
Fremens, m., 473. *Fremere*, *et frendere*, v, 50.
Fremor, *et frenitus*, vu, 435.
Frena, iv, 517; v, 50.
Freudens, m., 171, 473, 477. *Fredere*. *Vide Fremere*.
Frenum. *Vide Frena*.
Frenusculi, m., 182.
Frequentia verba, m., 19.
Fretum : *de fretis*, iv, 128.
Frixum, *et frixum*, vu, 435.
Fridigernus rex, vu, 98, 110.
Frivolum, m., 453.
Frixum, iv, 488. *Vide Frictum*.
Frodes, iv, 323.
Frondeus, *et frondosus*, v, 30.
Frons, iv, 6.
Fructuosus, *et fertili*, v, 30.
Fructus, iv, 521.
Frugalis, m., 471.
Fruges, iv, 511. *Fruges*, *et frumenta*, v, 35. *Fruges aqua gignunt*, iv, 120. *Fruges ludia bis metuit*, iv, 114.
Fruit, *et uiri*, v, 50.
Frumarius rex, vu, 156.
Frumen, iv, 519; v, 542.
Frumentum : *de frumentis*, iv, 511.
Frumenta. *Vide Fruges*.
Frumere, iv, 512.
Frustum, iv, 489.
Frutex, iv, 522.
Fucata, iv, 333.
Fucus, iv, 104, 364.
Fuga, iv, 573. *Fuga Jacob*, v, 330.
Fugere, *et diffugere*, v, 51.
Fugitivus, m., 473.
Fulcra, iv, 462.
Fulgentius Isidori frater, i, 118 seq.
Fulgentius Isidoris libros Officiorum dedicat, vi, 585.
Fulgentius Hespaniensis, vu, 154.
Fulgetra, iv, 113.
Fulgor, *fulgor*, *et fulmen*, iv, 161; v, 133 seq. *De fulguribus*, *ibid.*, 578.
Fulica, iv, 98.
Fulmen : *de fulminibus*, iv, 114; vu, 46. *Vide Fulgor*.
Fulvum, *flavum*, *et ferruum*, vu, 433.
Funalia, iv, 506 seq.
Funeris, iv, 399.
Functi, m., 452.
Funda : *de fundis*, iv, 585, 625.
Fundamentum, m., 504; iv, 450.
Fundatores Ecclesiarum suffragio ab Ecclesiis adjuvandi, n, 366.
Fundibulus, *fundibulus*, iv, 388.
Fundus, *urbanum edificium*, *et rusticum*, iv, 256.
Funebre, *funereum*, *et funestum*, v, 31.
Funestus famulus, v, 31.
Fungi, *et defungi*, vu, 454.
Funis, *de funibus*, iv, 425, 507.
Funis tabernaculi triplex, v, 397.
Fonus, iv, 50.
Fur, m, 473. *Fur*, *et latro*, v, 45.
Furatum, *et furlatum*, v, 31.
Forcifex, m, 473.
Furcilae, iv, 515.
Furens, *furiatus*, *furious*, *et iratus*, v, 28.
Furibundus, *et furoni*, v, 70.
Furia tres, m, 392.
Furfures, iv, 487.
Furfurio, iv, 101.
Furnas, iv, 223.
Furo, iv, 60.
- Furtatum**. *Vide Furtum*.
Furtum, m., 210. *Furtum contra innocentiam*, vu, 217.
Furunculus, ii, 182.
Furtum. *Vide Furtum*.
Fuscina soror *Avili episcopi*, vu, 138.
Fustes, m, 214; iv, 512.
Fusus, iv, 467.
Futilis, m, 473.
Futura quasi facta *sepe in Scriptis sacris narrantur*, vi, 162.
- G**
- Gabaon civitas**, m, 402.
Gabaonitae metu perditionis perterriti, v, 483.
Gabala, iv, 498.
Gabinus cinetus, iv, 453.
Gabriel, m, 313.
Gad, m, 235, 387; v, 124, 160.
Gades, iv, 171, 207.
Gadged, v, 150.
Gaditanum fretum, m, 402; iv, 124.
Gagates, iv, 254.
Galantæ, m, 560, 531.
Galactites lapis, iv, 277, 272.
Galatæ, m, 406.
Galatia, iv, 155.
Galaticæ, iv, 489.
Galaticum bordeum, iv, 313.
Galbanom, iv, 353.
Galea : *de galeis*, iv, 388. *Galea*, *et cassis*, v, 17.
Galeus, iv, 491. *Rome claruit*, vu, 93. *Eius libri de medicina*, m, 185.
Galeria, iv, 447.
Galerius imper., m, 258.
Galerus, iv, 469.
Galilea, iv, 118.
Galilei, vi, 520. *Super quos cecidit turris in Siloe*, v, 146.
Galla, iv, 415.
Galla ei, m, 415 seq.
Gallæcia, iv, 164.
Gallæcus ventus, iv, 118.
Galli : *Gallorum objectiones de gratia Christi*, i, 188. *Galli*, *candidi*, *senones*, etc., m, 414 seq. *Galli*, iv, 201.
Gallia, iv, 163. *Gallæ reges*, n, 529.
Gallicanus, *Gallicus*, *Galtus*, v, 36.
Gallica arbor, iv, 334. *Gallicum mare*, iv, 126.
Gallicinium, m, 224; vu, 6.
Gallicenus imper., vu, 96.
Gallina, iv, 97. *Gallina a vento conspicere credita*, m, 442.
Gallograeci, m, 408; iv, 133.
Gallus imper., m, 258.
Gallus avis, iv, 97.
Galtus, *Gallicus*. *Vide Gallicanus*.
Ganapis, iv, 462.
Ganea, *ganeo*, m, 474.
Gangaride, m, 404.
Ganges, iv, 134, 144.
Gassire, v, 75.
Garamentes, m, 411. *Korum regio*, iv, 168. *Garamentum fons*, iv, 123.
Garrare, *et loqui*, v, 33.
Garrulus, m, 474.
Garum, iv, 495.
Gath, *Gad*, m, 235.
Gaudium, *et letitia*, v, 33. *Gaudium*, *ibid.*, 111. *Spirituale*, vu, 214. *Gaudium majus est Deo*, *et angelis de eo*, *qui a periculo liberatur*, *quam de eo*, *qui numquam movit peccati periculum*, vi, 213.
Gaulum regio, vi, 418; iv, 167.
Gauloe insula, m, 418.
Gaurans equus, iv, 48.
Gaza, iv, 503. *Oppidum*, *ibid.*, 196.
Interpretatio fertu lo, v, 560.
Gazophylacium, iv, 503.
Gebamundus, vu, 153.
Gedeon, n, 235, 322; v, 129, 164; vu, 74. *Eius sacrificium*, *prælium*, *vicio*,
- toris**, v, 493 seqq.
Gebenua, *Gebenom*, iv, 193; vi, 186.
Gelasii decretum de libris apocryphis, ii, 258, 260, 309.
Gefata, vi, 359.
Gelonium stagnum, iv, 122.
Geiu, iv, 115.
Geminatus, *functus*, *et duplicatus*, vii, 431.
Gemini, m, 441. *Gemini duo Thamar*, v, 125.
Gemma : *genera gemmarum* : *gemme viridiores*, *rubras*, *purpureas*, *caeruleas*, *nigras*, *variae*, *aureas*, *creas*, *ab animalibus nominatae*, etc., iv, 263-284. *Gemma Vientana*, *ibid.*, 274. *Sontica*, *ibid.*, 275. *Gemmas in superstitionibus*, *ibid.*, 283. *Vera a fabis difficile discernuntur*, iv, 283.
Gena, iv, 8; v, 89.
Genealogia regum Hispanorum, ii, 407, 412.
Gener, m, 446.
Genera, *vide Genus*.
Generalia nomina, m, 14.
Generare, *et parturire*, v, 56.
Generationes mundi, iii, 252. *Generationes vigilanti duæ ab Adam usque ad Jacob*, iv, 503. *Generationes septuaginta septem*, v, 283. *Generationes quadragesita duæ*, v, 432.
Generatus, *et nobilis*, vii, 427.
Genesar lacus, iv, 130.
Genesis, m, 211; v, 194. *Expositio in Genesis*, *ibid.*, 239, etc.
Genethliaci, m, 372.
Genialis lectus, m, 391.
Genitalia, iv, 17; v, 91.
Genitivus, m, 16. *Genitivus in as primæ*, iv, 190.
Genitor, *et pater*, v, 56. *Genitores*, m, 520.
Genista, m, 351, 320.
Genitum, m, 391.
Gennadius non fuit episcopus Tolestanus, ii, 40. *De eo*, m, 252.
Gens, *gentes*, *gentium vocabula*, m, 369, 441. *Gentis habitus*, *et lingua diagnosticatar*, iv, 454. *Gens*, *gentes*, *et genus*, v, 36. *De gentium vocations liber*, vi, 66, etc. *Gentibus cunctis jussum est in Christo credere*, *ibid.*, 70. *Gentes*, *et Judæi ad Christianum vocantur*, *ibid.*, 73. *Gentium vocatio ad fidem ante Hebreos*, *ibid.*, 76. *Quod gentes christmate sanctificari debeant*, *ibid.*, 109. *De gentibus*, *ibid.*, 160. *Gentes*, *quibus terra divisa fuit*, *septuaginta tres*, m, 440. *Gentium dñi*, m, 375.
Geneticus vu, 151 seq.
Gentiana, iv, 556.
Gentiles, m, 373. *Vide Gens*. *Gentiles ex septem stellis nomina diebus derudent*, vu, 6. *Gentilis populus quare non obtemporavit legi*, v, 105. *Gentilium libri*, vi, 296.
Gentilites, m, 399; v, 36.
Genus uris, iv, 125.
Genus, iv, 18; v, 91.
Genus inflexio penitentia indicium, vi, 402. *Genus quare tangui*, *qui aliqui lacrymas effere copiant*, v, 89.
Genus : *genera questionum*, m, 48. *Oppositi*, *ibid.*, 116. *Genus*, m, 429; iv, 1. *Genus*, *vide Gens* : *genus ex divisione colligitur*, m, 48.
Geographia Hispanie, ii, 423.
Geomantia, m, 371.
Geometria : *eius inventores*, *figurae*, *numeri*, *principia*, m, 129 seqq.; v, 110.
Geon, iv, 133.
Gepidæ extinguitur a Lougobardis, vii, 101.
Gerere, *et ferre*, v, 53.

- Gergesaeus, et Gergessi, m., 402.
 Germana, germanus, m., 444 seq.
 Germana, et aor, v., 56. Germanas, et frater, v., 51.
 Germani m., 413. Germani cirrati, iv., 433.
 Germania, iv., 133. Germaniae, m., 413.
 Germano-Francus auctor collectio-
 nis casorum Isidorianarum, ii., 204.
 Germana. Vide Germania.
 Germen, iv., 324.
 Germinalis, iv., 324.
 Gervasios, n., 321.
 Gervon, iv., 35.
 Geze, m., 412; iv., 433.
 Gether, m., 400.
 Getuli, m., 401, 417.
 Getulia, iv., 168.
 Gezo abbas, n., 231.
 Gigantes, iv., 53. Quando nati, vn., 66.
 Gilimer tyrannus, vii., 134.
 Gilfulus Gothorum episcopus, vn., 90.
 Gilvus equus, iv., 47.
 Gingiber, iv., 349.
 Gingivæ, iv., 10; v., 90.
 Gipedes, m., 412.
 Gi gillus. Vide Gyrgillus.
 Gisaleicus rex, vii., 119, 186.
 Gisela regina, i., 391.
 Gisericus. Vide Genesericus.
 Glacies, iv., 115.
 Gladiator ludus, iv., 407.
 Gladiolus, iv., 362.
 Gladius, iv., 78. De gladiis, *ibid.*, 579 seqq. Gladius Cethionianus, *ibid.*, 579. Gladius et ensis, v., 28. Gladius pi-
 cia, iv., 78.
 Glande antiqui vixerunt, iv., 333.
 Glaucus, iv., 80, 466. Glaucus equus, *ibid.*, 47. Glaucus pascis, iv., 80.
 Gleba, de glebis terræ, et ex aqua, iv., 215 seqq.
 Glires, iv., 62.
 Gliscere, iv., 63.
 Globellum, iv., 468.
 Globos, iv., 452.
 Gloria, et fama, v., 29. Gloria vanæ, vii., 209. Gloria sandorum, vi., 189.
 Gloria quorum magna est, vi., 204.
 Gloria quos exspectat, vi., 243. Gloria
 temporalis sequaces, vi., 339.
 Gloria, et honor Patri, etc., in officio Gothicum, n., 539.
 Gloriantes, de luxuria, et flagitiis, vii., 243.
 Glorificat' o Moysis, v., 391.
 Gloriose, m., 473.
 Glos, m., 455.
 Glossa : ejus significatio, iii., 472.
 Glossa ordinaria, an Isidorus ejus au-
 tor, aut alterius non iam editæ, *ibid.*, 327, 537, 538 seq.; ii., 413. Glossæ ex Etymologiarum, n., 316. De glossis, m., 50. Glossæ editæ, vii., 407.
 Glossarium Duncangii, i., 471. Glossa-
 riun Isidorianum : an Isidorus ejus auctor, Cerdas monitum, prologus ad votas, epilogus, glossarii editiones, comitatores, codices n.s., locus glossario in hac editione, *ibid.*, 406 seqq., 480 seqq. Glossarium Etymolo-
 giarum, fortasse ex alio uberiori, i., 481; ii., 263. Glossaria, n., 263, 263, 306.
 Glossopetra, iv., 283.
 Glutto, m., 474.
 Glycyrrhiza, iv., 534.
 Glycysidae, iv., 536.
 Gneus, m., 473.
 Natus, m., 440. Natus, vn., 429.
 Gnostici, et eorum heresis, m., 332.
 332 seqq.
 Gnostici monitum, i., 577.
 Golath, v., 131.
 Gomer illi, m., 403.
 Gomor, iv., 503.
 Gordianus de Parthis, et Persis triumphavit, m., 238.
 Gorgades, iv., 172.
 Gorgias rhetor, m., 238; vn., 81.
 Gorgon, vn., 73. Gorgones, iv., 33.
 Gorgon caput, m., 389.
 Gothes aleus, i., 188.
 Goths : eorum gloria renovata, i., 41. Gothorum episcoporum obsequium in quibusdam arditis regum factis, *ibid.*, 691. Go: horum historiæ codices, mass., editiones, *ibid.*, 371, 694 seq.
 Gothorum historia nondum edita, n., 311. Gothi primi Arianæ, deinde cat-
 holicæ, m., 238 seq. Gothorum gens, *ibid.*, 412. Gothorum historia, conver-
 sio, et laudes, vii., 109, 121, 128. Go-
 thorum regum series, et chronologia edita, *ibid.*, 183 seq. Gothi gravis, et cinnabar gerunt, iv., 453. Gothorum reges, quando regali habuitu incedere cooperant, vii., 124. Gothus ad nomen Petri apostoli perterritus, vii., 115.
 Gothici juris origo, n., 222 seq. Go-
 thicum orationale Veronense, i., 345, 369; n., 138.
 Gothofradus Glossarii editor, i., 479.
 Gratianum, iv., 508.
 Gracilis, m., 474.
 Gracilis, iv., 96.
 Gratatio, iii., 92.
 Gradius Marz, m., 383.
 Gradus septem consanguinitatis, n., 69. Gradus generis humani, m., 450.
 Cognationis *ibid.*, 535. Rerum s. x, v., 85. Gradus Ecclesie, m., 537.
 Græci, m., 408. Græcus, Græcanicus, Græcensis, v., 36. Græci leves, m., 415.
 Græcia, iv., 157. Segetes habere
 cepit, iii., 258. Græcie provincie se-
 ptem, iv., 157. Reges incipiunt, vn., 82.
 Gramen, iv., 564.
 Gramineum, et graminosum, v., 30.
 Gramma, iv., 298.
 Grammatica : de ea, m., 12. Gram-
 matica, et rhetorica Dynamii, et S. Ju-
 liani archiepiscopi Toletani, n., 103,
 379.
 Grammatici veteres, i., 417; ii., 234,
 367, 585. Grammatici meliores, quam
 heretici, m., 110.
 Grand' erus, iii., 474.
 Grandis, magnus, et maximus, v.,
 36, 47.
 Grandio, iv., 115; vn., 49. Grandio
 perditæ durius est, *ibid.*
 Graphium, m., 256.
 Grasser, v., 16.
 Grasseæ, et crassæ, v., 16.
 Grates, et gratie, v., 35.
 Gratia Spiritus sancti, præveniens,
 et subsequens, m., 308; v., 101; vi.,
 195; vii., 321 seqq. Gratia, vide Gra-
 tes. Gratia, et lex, vi., 108. Gratia san-
 cti Spiritus non in paucis, vi., 153.
 Gratia Dei justitiam meremur, vi.,
 196.
 Gratianus imper., m., 238; vn., 90.
 Gratianus : canones ex Isidori ope-
 ribus ab eo collecti, et a Carolo Seba-
 stiano Berardo correcti, i., 204 seqq.
 Gratianus, m., 474.
 Graecus, m., 474.
 Gratianus, m., 474.
 Gratulari, et lastari, v., 44.
 Gravare, et ingravare, v., 36.
 Gravari malo temporali, vi., 303.
 Gravis accentus, iii., 29.
 Gravida, et prægnans, v., 58.
 Gravidus, et gravis, v., 55.
 Gravis, m., 473. Ponderosus, vn.,
 457.
 Gravitas, iv., 24. Gravudo, v., 35.
 Greges, iv., 59.
 Gregoriani, et Hermogeniani codex,
- m., 191.
 Gregorius haereticus ab Isidoro con-
 victus, i., 91.
 Gregorius Magnus, n., 236, 346; vii.,
 189, 186, 181.
 Gregorius Eliberitanus, vii., 147.
 Gregorius Nazianzenus, n., 535. Gre-
 gorii Nazianeni verba ab Isidoro ex-
 cerpta, vi., 463.
 Gremion, et stans, v., 67.
 Grial Joannes operum Isidori edi-
 tor, erratum ejus editionis alius occa-
 sionem errandi præbuit, i., 26 seq.
 Ejus epistola dedicatoria, et praefatio,
ibid., 265 seqq. Judicium de ejus editio-
 ne, *ibid.*, 275 seqq. Ejusdem præfa-
 tio ad Etymologias cum Isidri defini-
 tione, *ibid.*, 420.
 Grillus, iv., 62.
 Gruindre, v., 75.
 Grus, grue, iv., 88 seq.
 Gryphos, iv., 508. Gryphi, m., 508.
 Gryphæ, iv., 35.
 Gualterii variae lectiones, i., 58 seq.
 Guha, m., 183.
 Gubellum, iv., 468.
 Gubernator, et neutra, v., 36. Guber-
 nator, iv., 414.
 Gubernio, 414.
 Guilmundus missale Gothicum Isi-
 dorum traxit, n., 143.
 Gula, vi., 231; vii., 231, 313 seq.
 Gullulas, vii., 110.
 Gumen, iv., 342.
 Gumesindus Toletanus, v., 1, 179.
 Gumnol, iv., 302.
 Gundebodus rex, vn., 119.
 Gundemarus, vn., 126.
 Gundericus, vn., 131.
 Guntamundus, vn., 133.
 Guntemirus, vn., 134.
 Guntericus Toletanus, vn., 179.
 Gurges, m., 396.
 Gurgullo, iv., 10, 103.
 Gulus, iv., 4; v., 95.
 Gulta, iv., 152. Gulta, et stilla, v.,
 68.
 Gultatus equus, iv., 47.
 Gura, m., 183.
 Guvia, iv., 445.
 Gymnasia insula, iv., 181.
 Gymnaicus ludus, et ejus genera
 quinque, iv., 592.
 Gymnos, iv., 214.
 Gymnosophiste, m., 565.
 Gymnæsum, iv., 225.
 Gypsum, iv., 232, 433.
 Gyrgillæ, iv., 516.

H

- H littera, m., 10, 44.
 Habacuc, m., 245, 530; v., 134. Ejus
 historia, *ibid.*, 174, 210; vii., 341.
 Habemæ, iv., 517. Habena, et evena,
 v., 8.
 Habeo, et ab eo, v., 37.
 Habitæ, m., 475. Habiles equi, v., 8.
 Habitacula, habitat, iv., 111, 216.
 Habitacula Levitæ ab Iose decessau-
 tur, v., 448.
 Habitus, m., 105; iv., 418. Proprietæ
 diversarum gentium, *ibid.*, 453. Habi-
 tut, vel orbatio, m., 117.
 Hadriano I pontifici capitula asserta
 an genuina, u., 193.
 Hoc dies, et hic dies, v., 37.
 Hematites lapis, iv., 257. Gemma,
ibid., 269.
 Hamoptois, m., 177.
 Hemorrhols, iv., 66.
 Hereditas, m., 303. Intestata, *ibid.*,
 206.
 Hereticus, n., 332.
 Hæres, m., 438.
 Hæresis : dicta de hæresi, n., 331. De
 hæresi, et hæresibus Judæorum, m.,
 519 seqq. Hæreses sine auctore, Chris-

tlasorum, contra catholicam fidem, *ibid.*, 360 seq., 510, etc. *Hæresis et schisma*, v, 37. De hæresibus, vi, 133. *Hæresis prædestinationis*, i, 189. *Hæresis*, velut quædam hydra, iv, 36. *Hæresis præcavenda*, vi, 368. *Hæresis mediocrum tres*, iii, 168.

Hereticorum corruptiores codicum, et falsarum, i, 597. *Hæreticus Synonymorum corruptor punitus a Deo*, *ibid.*, 589. *Hæretici sub catholicorum nomine sua concubunt*, vi, 394. *Hæretorum callidas*, vi, 204. *Hæretorum consortium fugientium*, vi, 568. *Hæreticus qui appellari potest*, vi, 361. *Hæreticus*, et *juganus*, vi, 158.

Halcyon, iv, 92.

Halec, iv, 81.

Halictetus, vii, 415.

Halitus diaboli, iv, 521.

Halya an nis, iv, 152.

Hama, iv, 517.

Hamadryas, vi, 393.

Hamia, seu *hamio saxatilis*, iv, 81.

Hammites lapis, iv, 295.

Hamus, vi, 458.

Harada, v, 447.

Harmonia, vi, 134.

Harpax, iv, 369, 517.

Harduini deliria contra veterum plaque scripta, i, 717.

Harmonia, et *musica coelestis* : *opusculum*, ii, 69. *Editur*, vii, 25.

Hasta : de *basile*, iv, 581.

Hastile, iv, 581.

Hastula, iv, 323.

Haud, vi, 41.

Haurire, et *exhauire*, v, 57.

Hausta, iv, 516.

Hebdomas, vii, 224 seq. *Hebdomas dierum*, et *anomorum*, vii, 6.

Heber, vii, 234, 319; v, 120; vii, 68.

Redemptorem nostrum insinuat, v, 295.

Heboricus rex, vii, 157.

Hebrei, vii, 238, 319, 330, 405. *De Hebreo sex anni serviente*, v, 584. *Hebrei psalterio decachordio usi sunt*, vi, 140. *Hebrei quot egressi de Aegypto*, quoque intraverunt in terram promissionis, vi, 438. *Hebraeorum capitivitas*, vii, 236; vii, 50.

Hebreimus, i, 46.

Hebroma, v, 451.

Hecateus Milesius, vii, 67.

Hedera, v, 351.

H. i., vii, 32.

Heena Constantini mater, vii, 97.

Heleatus, iv, 158.

Heli, vii, 235; v, 531; vii, 75. *Eius illi*, vii, 150, 507.

Helicon, iv, 186.

Helli, v, 454.

Heliopolis, iv, 200.

Heliotropium, vii, 267, 333.

Helladius Tolei, vii, 166, 170.

Hellas, iv, 158.

Hellenes rex, iv, 158.

Helles, iv, 126; vii, 73.

Helleponitus, vi, 150.

Helleponiacum mare, iv, 126.

Helmon Deblataim, v, 453.

Helvidiani, vii, 527.

Helvola uva, *helvum*, iv, 330.

Hem, vi, 22.

Hemerobaptiste, vi, 351.

Hemicadus, iv, 502.

Hemicranus, iv, 74.

Hemisphaerium, vi, 150. *De hemisphaerio diversia*, vi, 596.

Henoach, v, 119. *Civitas*, *ibid.*

Henrici plures imperatores, vi, 514 seq.

Hepaticus morbus, vii, 177

Hephæstus insula, iv, 179.

Hephæstites, iv, 282.

Her Judeus filius, v, 335.

Heraclius imper., vii, 103.

Herba : de *herbis communibus*, et aromaticis, vi, 517, etc. *Herba gemularis*, *ibid.*, 552. *Herba pulicaris*, la *aria*, *lucernalis*, *salutaris*, *sanguinaria*, *ibid.*, 367 seq., 560 seq.

Herbidus, et *hertosus*, v, 27, 37.

Heribus, iv, 359.

Hercules, vii, 235; vii, 74. *Hercules Thebanus*, iv, 159. *Hercules hydram vicit*, iv, 36. Se *flamnis iniecit*, vii, 235; vii, 75. *Herculis columnæ*, vii, 124.

Hercynia aves, iv, 93.

Hermannus, vii, 383.

Heritius, vi, 62.

Hermaphroditæ, iv, 33.

Hermenogildus martyr : *eius conversio*, i, 128 seq. De *eius martyrio late disserritur*, et cur *Patrem Ecclesie Gothicam de eodem martyrio tacuerint*, *ibid.*, 704 seq. *Eius filii superantes Constantinopolis*, *ibid.*, 712 seq. *Atlas*, vii, 123.

Hermerieus, vii, 134.

Hermes, vii, 384.

Hermogenianus, vii, 335. *Hermogeniani*, et *Gregoriani codex*, vii, 191.

Herminus fluvius, iv, 157, 201.

Hernandez Petrus Emmanuel : *eius animadversiones in Zaccarias conspectum eduntur*, i, 334, etc. *Eius laus*, *ibid.*, 345. *Eius opinio de regula monachorum Isidoriana expenditur*, *ibid.*, 600 seq. *Eius dissertatione de Brachario auctore libri de Ecclesiasticis dogmatibus editur*, ii, 27, 38.

Heroes, vii, 338; v, 137. *Herodes et Pilatus amicitia foderantur*, v, 150.

Herodotus historicus post Daretem, vii, 73.

Hericum carmen, vii, 67.

Heroldus, vii, 513.

Heros, iv, 474. *Heroes*, vii, 393.

Herophilus, iv, 517.

Hesebon, vii, 522.

Hesiodus, iv, 308; vii, 78.

Hesmoa, v, 419.

Hesperia Italia, et *Hispmania quare*, iv, 163.

Hesperides, iv, 172.

Hesperi, vii, 418.

Hesporcerus promontorium, iv, 172.

Hesperus, vii, 164.

Hester liber, vii, 216. *Hester Ecclesiæ figura*, iv, 246.

Hester librum Esdras creditur scripsisse, iv, 243.

Hesternus, vii, 222. *Hesternus*, et *externus*, v, 24.

Heitaurus, v, 532.

Hetruria. *Vide Etruria*.

Hets, et en, v, 26.

Hevesus, et *Hevæi*, vii, 402.

Hevia, vii, 401.

Hexagona, vii, 544.

Hexametrum, vii, 66.

Hexapota nomina, vii, 17.

Hexasyllabi pedes, vii, 24.

Hexaticum hordeum, 515.

Hexecontalithus, iv, 275.

Hiatus, iv, 191.

Hiberia, iv, 152. *Vide Iberia*.

Hiberna, vii, 228.

Hic dies, et *hic dies*, v, 37.

Hiemis, vii, 228; v, 13. *Hiemis equi abli*, vii, 402.

Hiera medicamina, vii, 184.

Hiera insula, iv, 179.

Hierabotane, iv, 537.

Hieracite, vii, 528; iv, 282.

Hierarchitæ, vii, 355.

Hieronymus S., ii, 261, 294, 321; vii, 253. *Klaus interpretatio bonum* *Hierbraorum*, *ibid.*, 293.

Hieronymus scriptores tote orbe quesivit, vii, 235. *Trium linguarum pe-*

ritus in Latium scripturas transtulit, iii, 251. *Klaus locus*, iv, 31.

Hierocolyma, *Hierusalem*, *vide Jerusalem*.

Hilaris, m, 475.

Hilarius Pictavieensis, vn, 97, 180.

Eius operum editio, ii, 427. *Hilarius Arelatensis*, vii, 133.

Hilum, vii, 483.

Hin meausa, vii, 412.

Hinemari Reineosis judicium contra Isidorum refellitur, i, 183 seq. *Himire*, et *rudere*, v, 75.

Hippo urbe, iv, 167.

Hippocentauri, vii, 71; iv, 57; vii, 73.

Hippocrates medicus, vii, 169; iv, 174.

Hippolytus episcopus, vii, 207.

Hippone civitas, iv, 199.

Hippagogus, iv, 418.

Hippopodes, iv, 55.

Hippopotami, iv, 73.

Hippopotamus, iv, 79.

Hippouselinon, iv, 369.

Hiras Odolamites pastor, v, 517.

Hircus, iv, 40, 473. *Hirci duo*, v, 425.

Hirci, qui post sacerdotis cunundatus offerebantur, *ibid.*

Hirmos, vii, 58.

Hirqui, iv, 40.

Hirsutus, vii, 475.

Hirundo, iv, 101. *Hirundo*, et *arundo*, vii, 43.

Hispanensis Cordubensis Ecclesiæ sacrae, vii, 566.

Hispania, et *Saracenis vastata*, i, 40.

Eius eversio ab Isidoro praesumpti, *ibid.*, 167. *Elogium*, *ibid.*; vii, 107, 199. *Recuperatio*, ii, 493. *Hispania duæ*, citerior, et ulterior, iv, 163 seq.

Hispanæ res in Elymologis explicatae, i, 213 seq. *Hispania minio abudat*, iv, 457. *Eius plaga quatuor*, vii, 151.

Hispanicus, *Hispanus* : *Hispani secundum xiii. Isidori laudes celebrant*, i, 64. *Hispani veteres Patres*, *ibid.*, 317.

Hispanæ religionis vetera monumenta, *venerata erga apostolicam sedem perpetuo continua*, *ibid.*, 319 seq.

Hispanæ res, vi, 316. *Hispani*, vii, 415.

Hispanus, et *Hispanensis*, vii.

Histeron proteron, vii, 61.

Historia, ejus utilitas, primi auctores, genera, vii, 72, etc.; iv, 178. *Historia de regibus Gothoniis, Wandalorum, et Suevorum Isidoro vindicatur* : *alia multa ab Isidori tempore, et cur*, i, 691. *Historiae interpolatae inter Tuden-sis chronoica exemplar*, *ibid.*

Historia Hispanie, ii, 293. *Ecclesiastica*, *ibid.*, 280. *Miscella dicta*, *ibid.*, 407, 412. *Apostolorum*, v, 218. *Historia sacra legis*, v, 259.

Histriones, 405.

Histriz, iv, 59.

Hodie, vii, 222. *Hodie*, et *hoc die*, v, 37.

Hicedus, iv, 40. *Peccatoris figura*, v, 46.

Ho'ce signum ponderis, iv, 507.

Holocaustum, *holocausta*, vii, 281; v, 412.

Holographum, vii, 200.

Holoporphyr vestis, iv, 450.

Holosericia, iv, 450.

Homerus, vii, 235; vii, 73. *Homeri centones*, vii, 70. *Eius patria*, iv, 201.

Homerus multis versus sibyllæ Delphicæ suo opere inseruit, vii, 308.

Homicidium et *parricidium*, vii, 210, 491.

Homilia bonilis, vii, 237; vii, 235.

Veterum patrum, ii, 275, 310, 343. *Bardoi*, *ibid.*, 341; vii, 315. *Aymons*,

- #ibid.**, 382.
Homiliarum, n., 236, 238, 280. *Al-*
enii, i., 622. *Homiliaria antiqua*, ii.,
252. *Homiliaria copiosa*, *ibid.*, 272.
Hommey Jacobus, i., 303.
- Homo*: homines : homines, qui quo-
dam præssigio nomen acceperunt, iii.,
317. *Homo*, homo duplex, hominis par-
tes, iv., 1. *Hominis sex statites*, *ibid.*, 24.
Homo, et vir, v., 75, 92. *Homo, et pecus*,
ibid., 87. *Dicitur ab humo*, *ibid.* *Homo*
prudens, *ibid.*, 137. *Manum habens*
aridam, *ibid.*, 139. *Qui vineam plan-*
tavit, *ibid.*, 142. *Qui arborem sicl plan-*
tavit, *ibid.*, 146. *Duos filios habens*,
ibid., 147. *Hominis conditio*, *ibid.*,
269. *Homo insanus*, *ibid.*, 457. *De ho-*
mine, vi., 141. *Hominium post pecca-*
tum natura, *ibid.*, 610. *Hominis duæ*
substantiae, vii., 323. *Voluntas post ba-*
ptismum, *ibid.*, 330. *Homo trium litterarum*, v., 43. *Homo minor mundus*, vi.,
128; vii., 16. *Homo, mundus, et annus*,
vii., 57. *Fig. quarta : quare ventus*
consequitur, v., 86; vi., 136. *Sua spoule*
divertit a Deo, et credendo recurrat
ad eum, vi., 192. *Nihil sibi arroget*,
præter peccatum, vi., 310. *Nullus sine*
peccato, vi., 561. *Homo, et ratio d:i-
spantes*, vi., 472. *Hominies qualiter se*
habere debent in honoribus, vi., 519.
Qua iure animalibus excellunt, vi., 148.
Quare alii servi, alii domini, vi., 336.
Hominum, angelorum, et dæmonum
distinctio, v., 86. *Etates sex*, iv., 24.
Genera inutilia duo, v., 333.
Homogirus, iv., 309.
Homousion, iii., 301; vii., 321.
Honestus, iii., 474. *Honestus, beatus,*
dives, locuples, potens, fortunatus, v.,
11, 23.
Honor, honos : *honos, et onus*, v., 37.
In honoribus qualiter se se quisque ha-
beret debeat, vi., 519. *Honor quanto*
m:or, tanto laboriosior, vi., 337. *Ho-*
nores mutant mores, vi., 318. *Honores*
sæculi qui appetunt, vi., 335.
Honorabilis, iii., 474.
Honoratus, iii., 475.
Honoratus episcopus, vii., 135.
Honoraciense monasterium, i., 613.
Honorius imper., iii., 239, 543; vii.,
100 seq.
Honorosus, iii., 475.
Honoulphus, vii., 120.
Homus. *Vide Onera/us*.
Hora : de horis, iii., 218. *Hora, et*
hora, v., 37. *Hora prima, tertia, sexta,*
nona, ultima, *ibid.*, 142. *Hora orandi*,
vi., 289.
Horatius, vii., 81.
Hordeolus, iii., 182.
Hordeum, ordeum, et ejus tria ge-
nera, iv., 314.
Hormesios, iv., 280.
Horologium, iv., 515.
Horoscopus, iii., 373.
Horrea, iv., 224.
Horitus, et ortus, v., 53.
Hos, et os, v., 37.
Hosius, *vide Osius*.
Hospes, v., 22. *De hospitibus*, vi.,
534.
Hospitalis, iii., 486.
Hospitalitas, vii., 268.
Hospitalium, iv., 218. *Hospitalium, et*
domus, v., 22.
Hostes, vi., 316.
Hostia : *hostiarum*, seu particula-
rum forma vetus, i., 632. *Hostia, et sa-*
cificum, v., 66. *Hostia, et ostium*,
ibid., 53. *Hostia, figure hostiarum*, iii.,
284; v., 408, 411. *Hostia, et victimæ*,
vi., 437. *Hostiarum varietas*, v., 438.
Humanæ membra quomodo ascribantur
diabolo, iv., 520.
Humanitas, humanus, iii., 474.
Humatus, iii., 475.
- Humeri*, iv., 51.
Humidum, et ruidum, v., 74.
Humilius, iv., 102, 237, 518.
Humilitas, in, 474. *Humilibus penetra-*
lia Scriptaræ patent, vi., 292.
Humilitas superflua, vi., 330. *Humilitas*
sudetur, vi., 501. *Contra super-
fliam*, vii., 208. *Eius summus honor*,
vi., 519.
Humilitas præpositorum, vi., 333. *De*
humilitate, *ibid.*, 501; vii., 208 *seqq.*,
264. *Exhortatio humilitatis opusculum*
editum, *ibid.*, 287 *seqq.*
Humores quatuor corporis, iii., 170.
Hunnus, terra, et tellus, v., 70. *Hu-*
mus, iv., 492.
Hunni deleti, vii., 116 *seqq.*
Hyacinthina vestis, iv., 449.
Hyacinthizon, iv., 270.
Hyacinthus, iv., 270, 250; v., 414.
Hyades, iii., 162.
Hyarna, iv., 283.
Hybrida, iv., 50.
Hydaspe, iv., 135.
Hydra, iv., 36, 67. *Hydes hæresum*
similitudo, iv., 30.
Hydria, iv., 500.
Hydromantia, iii., 371.
Hydromelum, iv., 493.
Hydrophobia, iii., 25.
Hydropicus apud Lucam, r., 117.
Hydros, iii., 177.
Hydros, iv., 67.
Hygius, iii., 350.
Hydas, iv., 137.
Hyle, iv., 108.
Hymeneus, iii., 453. *Hymeno ver-*
sus, iii., 133.
Hymnarium Gothicum, ii., 131.
Hymnus : de hymnis, i., 93. *Hymni*
officii Hi-palensis in festo S. Isidori,
ibid., 100 *seqq.* *Hymni S. Agathæ*, et
alii Isidoro scripti, ii., 1 *seqq.* *Hymni*
aliqui in officio Gothicæ non Gothicæ,
ibid., 133. *Hymns exscripti*, *ibid.*,
373. *Hymnus Te Deum laudamus an*
Sebastus auctor, *ibid.*, 391. *De hymnis*
cauendis concilii quarti Toletani sen-
tentia, *ibid.*, 538 *seqq.* *Hymnus quid?*
iii., 283. *De hymnis*, vi., 368.
Hyacinos, iv., 338.
Hypallage, iii., 58.
Hypasis fluvius, iv., 114.
Hyperbaton, iii., 61, 91.
Hyperbole, iii., 63.
Hyperborei montes, iv., 185.
Hyperlydius tonus, iii., 155.
Hypnalis, iv., 66.
Hypocrisia, vi., 312; vii., 312.
Hypocrita, iii., 475.
Hypodiconi, iii., 542.
Hypodorus tonus, iii., 135.
Hypogæum, iv., 219.
Hypolimniscus, iii., 33.
Hypothesa, in, 207.
Hypothesi, iii., 88.
Hypozeuxis, iii., 56.
Hyrcania, iv., 151.
Hyrcanus, iii., 404.
Hyrcanus princeps Judæorum, iv.,
219.
Hyssopus, iv., 233; v., 415.
- I
- I*, et *V*, iii., 8.
I inter duas vocales, iii., 41.
Iambicum carmen, iii., 66.
Iambus, iii., 102.
Iberi, iii., 403, 415.
Iberia, iv., 163.
Ibericum mare, iv., 125.
Iberus Givios, iv., 139, 164.
Ibices, iv., 41.
Ibis, iv., 94.
Icaria insula, iv., 177.
Icarium mare, iv., 129.
- Icerus*, iv., 177.
Ichnæumon, iv., 59.
Ichthyophagi, iii., 418.
Icon, iii., 64.
Icosium oppidum, iv., 208.
Iceris, iii., 181.
Ictus, iii., 214.
Id, et it, iii., 44; v., 42.
Idacius. *Vide Iacutus*.
Idacus dactylus, iv., 531.
Idioti, iii., 478.
Ilis pastor fistulus inventor, iii., 158.
Idithum, iii., 332.
Idolatria, iii., 377.
Idolum, iii., 377. *Idola destruere ad-*
monetum populus, v., 459.
Idoneus, iii., 476. *Idonei*, qui curam
animarum refugunt, vi., 519.
Iduere, iii., 453.
Idulum, iii., 9.
Idumæi, iii., 401.
Idus, iii., 226; vii., 9.
Idylium, iii., 69.
Ignarus, iii., 478. *Ignarus, et igna-*
tor, vi., 59. *Vide Ignatus*.
Ignarus, iii., 478.
Igniculi, vii., 57.
Ignis, iv., 427; vii., 18. *De igne in*
rubo, v., 362. *Ignis super aerem*, vi.,
590. *Ignis, et aqua*, *ibid.*, 131. *Ignis*,
et focus, v., 41. *Ignis sacrifici*, *ibid.*,
409. *Ignis sacer*, vi., 180. *Ignis natura*,
iii., 509. *Effectus*, iv., 427. *Igni, et igna*
interdicere quid sit, iv., 120. *Ignis Spir-*
itus sanctos, iii., 509. *Ignis fulminis*,
iv., 114. *Ignis qualitas*, vii., 19. *Ignis in*
jecore, v., 90. *Ignis ab altari sublatum*
post sepulcragium anomus repertus
vivus, iii., 236. *Ignis gehennæ*, vi., 187.
Ignis trium puerorum frigidus, vi., 285.
Ignobilis, iii., 478.
Ignomina, et *ignavia*, v., 40.
Ignominium, iii., 215.
Ignorantia mater *cunctorum vitio-*
rum, ii., 591. *De ea*, vi., 514. *Ignorantia*
mundi utili obest scientibus Deum, vi.,
191. *Ignorantia non excusat*, vi., 216.
Vituperatur, vi., 516.
Ignorare, et nescire, vii., 429.
Ignotus, vi., 479. *Pro ignaro*, i., 45.
Ildefonsus Isidori discipulus, i., 158.
Eius textus de S. Isidoro editus, et *il-*
lustratus, *ibid.*, 24 *seqq.* *Eius transla-*
tiō, n., 425. *Eius liber de Viris illustri-*
bus editus, vii., 163 *seqq.* *Eius elogium*,
ibid., 175. *Contiuavit Chromicon S.*
Isidori, i., 75.
Ildericus Wandalorum rex, vii., 133.
Ileos, iii., 175.
Ilex, iv., 333. *Ilex, et illex*, r., 42.
Illeseus aves, iv., 93.
Ilium civitas, iv., 17. *Ab Ilo condita*,
iv., 201. *Ab Hercule vastata*, vii., 74.
Ilatio, iii., 82. *Cor oratio quedam in*
missa Gothica appellatur Ilatio, vi.,
380.
Illaudabilis, iii., 477.
Illex. *Vide Ilex*.
Illico, et extemplo, v., 25.
Iluc, et illud, v., 42.
Illicere, et elixer, vii., 433.
Illud. *Vide Illex*.
Illustrationes in somnia, vi., 277; vii.,
244.
Illustris, iii., 476. *Illustris senator*,
iii., 451.
Illyricum mare, iv., 125.
Imago : *imagines scriptorum in pri-*
mis operum literis, i., 360; ii., 593, 406
seqq. *Imago mundi*, *literis*, i., 343; ii., 69,
365.
Imago Christus, iii., 362. *Image vocis*,
iv., 251. *Imagines per somnia*, vi., 277.
Imbecillus, iii., 476.
Imber, imberes, iv., 115. *Imber*, et
later, x., 10. *Imber, nimbus, et pluia*,
vi., 427.
Imboli, iv., 212.

- Imbres.** *Vide Imber.*
- Imbrices,** *iv*, 432.
- Imbruma** *i*, *iii*, 228.
- Imitatio bonorum suadetur,** *vi*, 507
- Immanis,** *ii*, 478.
- Immarcescibilis,** *iii*, 476.
- Immaturus,** *iv*, 523. *Immaturus, et acerbus,* *v*, 8.
- Immemor,** *in*, 478. *Ignarus,* *v*, 59.
- Immensitas Dei,** *vi*, 118.
- Immensus Dei nomen,** *ii*, 298.
- Immeritus,** *v*, 47.
- Immoderatio,** *ii*, 168.
- Immolare, hocare, et nucare,** *v*, 46.
- Immortalio,** *ii*, 281.
- Immortalitas Dei nomen,** *ii*, 296.
- Immunditia partus,** *v*, 416.
- Immunditia carnis,** *ii*, 219.
- Immundus : immundi projicuntur de eastris,** eisque pra capitur, ut secundo mouse convenient, *v*, 437. *Immundus, et peccator,* *v*, 51.
- Immutans,** *in*, 478. *Immunem cives edore sui,* *ii*, 478.
- Immutabile quid,** *vi*, 116.
- Immus, et infimus,** *vii*, 477.
- Impar numerus,** *v*, 220. *Impar, et dispar,* *v*, 22.
- Impariter par numerus, impariter** *impars,* *ii*, 132.
- Impassibilis Dei nomen,** *iii*, 297.
- Impendo, et impendo,** *v*, 42.
- Impensa,** *iv*, 467.
- Imperans prave, imperans beate,** *vi*, 338.
- Imperare, et j. bare,** *v*, 40.
- Imperatiuus modus,** *ii*, 19.
- Imperatores Cesares,** *ii*, 422. *Imperatores pontifices dicebantur,* *ii*, 341.
- Imperfecti in Dei amore,** *vi*, 194.
- Imperitus,** *ii*, 478.
- Imperium Romanum divisum,** *vii*, 92.
- Impersonalis modus,** *ii*, 19.
- Impetigo,** *ii*, 180.
- Impius,** *ii*, 477. *Peccator,* *v*, 59.
- Impius quando a Deo consumuntur,** *vi*, 185. *Impius in prosperitatibus,* *vi*, 239. *Impius bona in malum convertit,* *vi*, 319. *Impius gravius torqueatur mundi exagerando commode, quam justus tolerando adversa,* *vii*, 360. *Impiorum dolor de gloria justorum,* *v*, 189.
- Importonus Junior consul,** *vii*, 134.
- Importanus,** *ii*, 477.
- Impositio manuum,** *vi*, 469.
- Impossibile,** *ii*, 87.
- Impostor,** *ii*, 479.
- Imp ecari, deprecari, et precari,** *v*, 46, 56.
- Improbus,** *ii*, 477.
- Im rorians,** *ii*, 479.
- Impudens,** *ii*, 479.
- Impudicus,** *ii*, 479. *Impurus,* *v*, 59.
- Impudicus digitus,** *iv*, 15.
- Impurus.** *Vide Impudicus.*
- In forum ire, et ad forum ire,** *v*, 10.
- Inachus fluvius, et rex,** *iv*, 138
- 160.**
- Inaequales numeri,** *ii*, 124.
- Inanimatum, et exanimatum,** *vi*, 427.
- In annis,** *ii*, 476. *Inannis gloria quadruplices,* *v*, 113.
- Inaures,** *iv*, 423. *Inaures pueri in utraque aere, pueri in una tantum in Gracia gerebant,* *iv*, 472.
- Incanationes,** *iii*, 371.
- Incantatores,** *ii*, 371. *Incanuator, magus, et aruspex,* *v*, 33.
- Incarnationis Christi,** *vi*, 320.
- Incassum,** *iv*, 425; *v*, 465.
- Incensio stipularum,** *iv*, 510.
- Incensum compositum,** *ii*, 183; *v*, 403.
- Incensor,** *ii*, 476.
- Incertus,** *ii*, 479.
- Incestus,** *ii*, 479. *Incestus, stuprum, et adulterium,* *v*, 64. *Incesti iudicium,* *ii*, 212.
- Inchoatio boni operis,** *vi*, 311.
- Inchoativa verba,** *ii*, 19.
- Incieta,** *ii*, 479.
- Inciti,** *iv*, 413.
- Inclytus,** *ii*, 476.
- Incola,** *ii*, 435. *Incola, et ingentius,* *v*, 42. *Incola, ac ola, et adrena,* *ii*, 431.
- Incolunis,** *ii*, 476. *Columis,* *v*, 16.
- Incommutabilis,** *ii*, 297.
- In corporalia nomina,** *ii*, 14.
- In corporeus solus Deus,** *vii*, 322.
- Incorrigitibiles ab Ecclesia separantur,** *vi*, 334.
- Incorruptibilis Dei nomen,** *ii*, 296.
- In corruptio carnis,** *vi*, 247.
- Inconstans,** *ii*, 476.
- Inconsitus,** *ii*, 478.
- Inconveniens,** *ii*, 86.
- Incredibile,** *ii*, 87.
- Incubus,** *ii*, 394.
- Locus,** *iv*, 428.
- Incusare, et accusare,** *v*, 40.
- Indagatores,** *ii*, 499.
- Idemnus,** *ii*, 478.
- Index, Indices :** *index,* *ii*, 479. *Index operum Isidori in editione Blignacæ,* *i*, 282. *In Breuillaus,* *tibid.*, 2-6. *Vide Editio. Index scriptorum in Isidorum Etymologias laudatorum,* *tibid.*, 431. *I dices librorum,* *tibid.*, 392. *Index digitus seu salaria,* *iv*, 12.
- Indi,* *ii*, 234, 404. *Linteati,* *iv*, 454.
- India,* *iv*, 144. *Negae plumbum, neque se habet,* *iv*, 293. *Elephantos erat,* *iv*, 34.
- Indicativus modus,* *ii*, 19.
- Indictio :** *indictiones,* *ii*, 511; *vii*, 13.
- Indiculus nomine S. Hyeronimi de heresibus,** *ii*, 77 seq., 233, 417, 423; *ii*, 520.
- Indiculum,** *iv*, 439.
- Indicus sinus,** *iv*, 127.
- Indigena,** *ii*, 435, 479. *Indigena, et indigena,* *v*, 42.
- Indigni propositi Ecclesiæ,** *vi*, 522.
- In noctis, et indocilis,** *v*, 58.
- Indoles,** *ii*, 436.
- Induce,** *iv*, 373.
- Inductio,** *ii*, 82.
- Indulgencia peccatorum,** *vi*, 199. *Indulgenter fermam Deus nobis imponebit,* *vi*, 316.
- Indumentum,** *iv*, 447. *Indumenta Pontificis,* *v*, 401.
- Induratio peccatorum,** *vi*, 219.
- Induviae,** *iv*, 72.
- Indus Ævius,** *iv*, 133, 114.
- Inebrie aves,** *iv*, 102.
- Ineptus,** *ii*, 478.
- Inermis,** *ii*, 478.
- Iners, et segnis,** *ii*, 478; *v*, 59.
- Inertia uva,** *iv*, 320.
- Inexpabilis,** *ii*, 476.
- Infamia, et ignominia,** *v*, 40.
- Infamis, et famosus,** *ii*, 477; *v*, 27.
- Infamum,** *ii*, 216.
- Infans,** *iv*, 25. *Infans, et puer,* *v*, 93. *Infante in baptismo semel, vel ter mergere non est reprehensibile,* *vii*, 160. *Infantes si baptizati non fuerint,* *vi*, 176. *Infantes innoxii opere, non cogitatione,* *vi*, 149.
- Infantis,** *iv*, 24. *Infantia, et pueritia,* *v*, 92.
- Inferiora terræ,** *iv*, 192.
- Inferui d-o,** *vi*, 402.
- Infernas, et inferna,** *iv*, 192; *v*, 38.
- Inferre, et offere,** *v*, 55.
- Inferum mare,** *iv*, 125.
- Inferus.** *Vide Infernas.*
- Inficere, et officere,** *v*, 41, 52.
- Inficiatio,** *ii*, 211.
- Inficitor,** *ii*, 479.
- In fideli, et infideli,** *v*, 27.
- Infimus.** *Vide Imus.*
- Infiniti numeri,** *ii*, 129.
- Infinitiva sine verbo,** *i*, 437.
- Infinitus modus,** *ii*, 19.
- Infirmitas carnis,** *vi*, 264. *Infirmitas, et valetudo,* *v*, 72.
- Infirmus,** *ii*, 476. *De infirmis mactis,* *vi*, 553.
- Infodere,** *v*, 31.
- Informus, et deformis,** *ii*, 477; *v*, 22.
- Infrendens,** *ii*, 477.
- Infrensi,** *ii*, 477.
- Infusa,** *iv*, 469.
- Ingenuos,** *ii*, 478.
- Ingenuos,** *ii*, 503.
- Ingenuum argumentis convincitur,** *ii*, 116. *Ingenuum intelligentia qui negligit, reus,* *vi*, 291.
- Ingenui,** *ii*, 436.
- Inglorius,** *ii*, 477.
- Ingluviæ, et influvies,** *vii*, 433. *Ingluviæ ventris restringenda,* *vi*, 252. *Ingluviæ ventris contra parcimoniam,* *vi*, 218.
- Ingluosus,** *ii*, 477.
- Ingruari, et g. avari,** *v*, 36.
- Inquinaria pestis,** *ii*, 174.
- Inhibere, et prohibere,** *vii*, 439.
- In honesta membra,** *iv*, 17.
- In honestum,** *ii*, 86.
- Inimicus, et dolosus,** *ii*, 177; *v*, 23.
- Iniquitas, et peccatum,** *v*, 39. *Iniquitas ei in iustitia,* *ii*, 224. *Iniquitas maxima,* *vi*, 137. *Iniquitas habet aliquem usum,* *v*, 331.
- Iniquus,** *ii*, 477. *Iniquus post mortem* *vi*, 259. *Iniquus moriens,* *vi*, 361. *Iniqui quomodo deteriorantur,* *vi*, 210. *Iniqui malus, quæ concupiscunt, sepe assequuntur,* *vi*, 249. *Iniqui tabescunt,* *vi*, 351.
- In initium, et principium,** *v*, 53, 60.
- Injuria,** *ii*, 210. *Injuriam creaturæ universa qui facit,* *vi*, 133. *Injurie dolorem qui tegit,* 231.
- Injurius,** *ii*, 210.
- Injustitia, et delictione,** *v*, 23. *Vide Iniquas.*
- In iunctum, et delitum,** *vn*, 433.
- Inluviae.** *Vide Ingluviæ.*
- Innoxius, annixus, ambixus, et obnoxius,** *v*, 4.
- Innocens, innocuus, et innoxius,** *ii*, 478; *v*, 39.
- Innocentius fortis, et fraudi respondet,** *vn*, 217.
- Innocentius tertius,** *i*, 693.
- Innocentii primi epistola a suppunctionis nota vindicata,** *ii*, 163, 172.
- In nocuus.** *Vide Innoxius.*
- In x,** *ii*, 476.
- Innoxius.** *Vide Innocens.*
- Inoubia,** *ii*, 453.
- Inouli,** *iv*, 41.
- Inouia,** *ii*, 456. *Inouiae in tutela erant,* *ii*, 456.
- Inoescere, et adolescere,** *v*, 5.
- Inoperire, et adoperire,** *vn*, 636.
- Inopie metus,** *ii*, 309.
- Inops,** *ii*, 478. *Inopes nascimur, et morimur,* *vi*, 251.
- In quid, et inquit,** *v*, 42.
- Inquiliinus,** *ii*, 435. *Inquiliinus, et incola,* *v*, 42.
- Inquirere, et querere,** *v*, 42.
- Inqui.** *Vide In quid.*
- Insumma, et furor,** *vn*, 428.
- Insaniens, et insanus,** *v*, 39.
- Insclus,** *ii*, 468.
- Inscribere, et conscribere,** *v*, 13.
- Inseqnd, et consegn,** *vn*, 430.
- Inserens, et insens,** *v*, 42.
- Inserire, et servire,** *v*, 66.
- Insidere,** *ii*, 479.
- Insidie,** *ii*, 479. *Insidie, dolus, et frans,* *v*, 20. *Insidie diaboloi,* *vi*, 207.

- Insidatores Saul prophetantes*, v, 320.
Insidiosus, iii, 479.
Inspectiva philosophia, vii, 101.
Inspicere, et *aspicere*, v, 5; vii, 428.
Instar, iv, 430.
Instaurare, iv, 430.
Instauratio canonorum, i, 199. *Institutio sequitatis duplex*, iii, 85.
Insuctus, iii, 208.
Instruere, et *struere*, vii, 434.
Instrumentum: *instrumenta legalia*, iii, 199. *Domestica*, iv, 483, 512.
Iustitia, *ibid.*, 513. *Instrumentum*, iii, 208. *Instrumenta vetera*, i, 177. *Instrumenta adiutoriorum*, iv, 441. *Equis*, iv, 517. *Fabrorum*, iv, 428. *Horrorum*, iv, 516. *Vestium*, iv, 463.
Insubili, iv, 467.
Insuescere, et *assuescere*, v, 13.
Insula: *de eis*, iv, 170.
Insurgere, et *surgere* v, 66.
Integri restituunt, iii, 203.
Integritas carnis immunitatis respondeat, vii, 219.
Intellectus, et *sensus*, v, 63. *Intellectus brutus non est*, vi, 148. *Quidquid supra hominis intellectum est*, quærendum non est, vi, 191.
Intelligibilita, et *sensibilia*, v, 93.
Intermeratus, iii, 476.
Intemperante, iii, 223.
Intempestum, iii, 223; vii, 6.
Intentero, et *attendere*, v, 5.
Intentio mentis, vi, 126. *Intentio orationis*, vi, 286.
Inter præpositio, iii, 211.
Intercalares dies, viii, 4, 10.
Intercepimus, iii, 479.
Intercessor Christus, iii, 303.
Intercilium, iv, 8.
Interdicere. *Vide Ignis*.
Interdicimus, iii, 218.
Interea, v, 77.
Interemptio septem gentium, v, 463. *Trium milium hominum*, v, 388.
Interfluum, iv, 9.
Interjectio, iii, 22.
Interflumina luna, ii, 156.
Intermissio, iv, 310.
Internecida, iii, 479.
Internecivum, iii, 210.
Interpolata vestis, iv, 451.
Interpolatio: *exempla interpolatio-num*, ii, 191, 226, 234 seq., 353, 379, 381, 310.
Interpres, iii, 473. *Interpretes Scripturarum*, iii, 250.
Interpretatio, iii, 106. *Interpretatio in Job*, i, 313.
Interrogatio, et *percunctionis*, v, 56.
Interscalpium, iv, 16.
Intervalla, iv, 251.
Interventor reprobans, vii, 183.
Intestabilis, iii, 477.
Intestina, iv, 21; v, 91.
Intro, et *intus*, vii, 426.
Introductio ad philosophiam, iii, 103.
Introitus, et *exitus anni*, iii, 223.
Intubus, iv, 367. *Intubus silvaticus*, iv, 353.
Intrueri, *videre*, et *aspicere*, v, 73; vii, 428.
Inthus, *vide Intro*.
Inui, i, 594.
Inveire, iii, 475. *Invenire*, et *re-perire*, v, 41.
Inventicula de pedibus, opusculum, ii, 69, 71, 239; iii, 501.
Inventor, iii, 475. *Inventores liu-rarum*, iii, 4. *Geometria*, iii, 129.
In-vitare, iv, 224.
Investis, iii, 479.
Inreterator, iii, 478.
Invidia, v, 113; vi, 314, 506, vii, 210, 252, 490 seq. *Invidia*, et *zaluz*, v,
73. *Invidia contra fraternalm congratulationem*, vii, 210. *Invidies mala*, vi, 506.
Invidiosus, et *Invidus*, ut, 477; v, 40.
Invidus quid alienis virtutibus pre-stet, vi, 515.
Invisibilis Dei nomen, iii, 237.
Invisus, vii, 477.
Inviu, et *avium*, vii, 440. *Invia*, iv, 370, 469.
Invocare, *advocare*, et *evocare*, v, 6.
Invocatus, *advocatus*, et *evocatus*, vii, 433.
Involare, iv, 341.
Involucrum, iv, 504.
Involvulus, iv, 73.
Ioncs, iii, 403, 409.
Ionicae columnæ, iv, 433. *Ionici pedes*, vii, 26.
Ionum mare, iii, 403; iv, 126.
Ira, vii, 212. *Iracundia*, v, 40. *Ira inflammatu*, iii, 475. *Contra patientiam dicit*, vii, 212. *Iram temperat pathe-tia*, v, 113. *Iram sacra lectio sequitatem justitiae nominat*, vi, 112. *Iram Dei provocare quid sit*, vi, 219.
Iracundia, vi, 504; vii, 212. *Iracundia in felle*, v, 61.
Iracundus, iii, 476; v, 40.
Iratus, *furious*, et *furens*, v, 28.
Iratus, et *Iracundus*, v, 40.
Ircosus, *hircosus*, iii, 479.
Iris equi, iv, 402.
Iris, vii, 45. *Iris gemma*, iv, 277.
Iris illyrica, iv, 349.
Ironia, iii, 63, 97.
Irrigere, iii, 366.
Irrisor, non penitens, vi, 214.
Isaac, et *eius historia*, iii, 234, 328; vi, 157, 500, 515 seq.; vii, 70, 374.
Isaias, v, 202; vii, 377. *Mysterium Trinitatis agnoscit*, vi, 12. *De eo*, ii, 244, 329; v, 122, 133, 169.
Isaias Ezechielis languenti aliquid medicinale mandavit, iii, 183. *Evangelistas et apostolos expressit*, v, 133.
Isagogia, *Isagogæ Porphyrii*, iii, 102.
Issuria, iv, 154.
Ischias, iii, 178.
Iscura, iii, 479.
Iscus, iv, 497.
Isicia, iv, 489.
Isicius Toletanus, vii, 178.
Isidorus Hispalensis *eius vita*, et gesta per distincta capita ex S. Leonardo, braulione, Ildefonso, Redempto, Anonymo, Luca Tudensi apud Bollandianos, Roderico Cerrateensi, i, 5, 40, 76 seqq. *Eius epitaphium*, acta translationis, sermones S. Martini de eodem, *ibid.*, 40. *Lectiones et hymni*: *memoria in alijs libris liturgicis*, *ibid.*, 93 seqq. *Sermones vita ex monumentis antiquis ordinata*, cur modo *Junior*, modo *Senior* auncupetur: diversi Isido*i* distinguuntur: *eius pueritia*: ostentum examinis apum; quedam de eo commenta, etc. *ibid.*, 112 seqq. Quibus conciliis praefuerit, *ibid.*, 163. *An Romam venerit*, *ibid.*, 154. *Annus ejus obitii*, *ibid.*, 169. *Vita ejusdem in suas epochas distributa*, *ibid.*, 172. *Eius corpus Legione asservatum*, *ibid.*, 173.
Isidori doctrina defensa, *ibid.*, 183. *Laudata a summis pontificibus*, a conciliis, a collectoribus canonum, a veteribus, et recentibus scriptoribus, *ibid.*, 198 seqq. *Eius operum editiones*, *ibid.*, 275 seqq. *Opera recensuit*, *ibid.*, 589. seqq. *Monumenta ad eum spectantia*, Bollandianorum ad vitam ejus conuentarii prævious, vita ejusdem, auctore canonico legionensis monasterii S. Isidori, *historia Translationis*, *Concilium Hispanense* et *Toletanum* iv, quibus præfuit, *præfatio col ectomis* canonum, ii, 441, *ad finem*.
Isidorus Gregorii Magni discipulus non fuit, i, 12. *An monachus*, *ibid.*, 132. *An amicus Cyriaci Caesarburgustani*, *ibid.*, 168. *Multa in suis operibus repetit*, ii, 17. *An auctor sit collectionis canonum*, ii, 133. *Eius prudentia*, i, 713. *In negotio trium capitulorum defensus*, vii, 141. *Quedam ejus fragmenta notis Tirois exarata*, ii, 311. *Monasterium et sepulcrum S. Isidori Legionae in Hispania*, i, 73, 178. *Sepulcrum Bononiae alterius Isidori*, *ibid.*, 174.
Isidori confessio quid sit, ii, 1. *Liber de fide catholica*, ii, 31. *Isidori brevi-culum*, ii, 69, 72. *Tractatus de harmonia*, ii, 333. *Vide Opera*, *Sermones*, *Epistole*, *Biblioteca*, *Chronicon*, *Glossaria*, *Conatus*, *Liber*, *Proemium*, *Codices*, *Versio*.
Isidori mirifice voces distinguunt, et regulas cantus exponit, ii, 151. *Ex Isidori schola Ildefonsi*, *an etiam Braulio*, i, 141. *Isidorus de septem gradibus affinitatis*, iii, 539. *De comitatu*, ii, 384. *De septem gradibus consanguinitatis*, ii, 413. *Isidorus an auctor quartæ editionis psalterii*, ii, 92. *Hispaliarum legislator*, *ibid.*, 221. *Sua opera saepius edebat diverso ordine*, i, 610. *De officio Gothicō optime meritis*, ii, 103 seqq. *Nulli certæ versioni allegatus*, ii, 96. *Isidoris imago in miss.*, i, 443; ii, 405.
Isidorus Cordubensis, i, 103. *Seba-bitanus*, *ibid.*, 483. *Siculus*, *ibid.*, 173. *Isis Agyptiorum regina*, vii, 391.
Israel, iii, 320, 400; v, 132; vii, 70. *Israel transit cum arca testamenti trans Jordanem*, v, 478, 480.
Israelite, iii, 406.
Isoces, iv, 489.
Isopelros, iii, 515.
Israel, iii, 326; vii, 70. *Populus Israel transit cum arca testimenti*
Itacius, vii, 144. *Itacii plures*, *ibid.*, 148.
Itali, iii, 411.
Itali, iv, 161.
Italus, et *italicus*, vii, 440.
Iter, et *itiner*, vii, 438. *Iter*, vel *itus*, iv, 243.
Itineraria: *de itineribus*, iv, 241.
Itinerarium Antonini, ii, 69.
Ityæ, iv, 336.

J

Ja Dei nomen, ii, 296, 519.*Jaceo*, et *jacio*, v, 41.*Jacob*, filius Isaac: *de eo*, iii, 234, 326; v, 122, 157, 518, 532; vii, 70.*Jacob testamentum fecit*, iii, 210.*Contra naturam colorum similitudinem procuravit*, v, 516. *Jacob*, et *Esau**exemplum*, v, 112. *Figura*, *ibid.* *Jacob* videns pastores, etc. *Plura de eo in expositione Genesis*, *ibid.* et seqq. *Jacob Christi figura*, v, 122. *Scala Jacob*, v, 332.*Jacobus Major*: *eius prædictatio in Hispania*, i, 488 seqq.; ii, 523; vii, 390. *Sepulcrum ex historia Compostellana*, i, 488. *Jacobus Major*, sive *Zebedæ*: *de eo*, iii, 336; v, 182.*Jacobus Minor*: *de ejus Epistola* v, 217. *Jacobus Minor*, sive *Alphæzi*; *de eo*, iii, 336; v, 183.*Jactans*, iii, 476.*Jactantia*, vii, 310.

Jactari, et *sudicari*, v, 41.
Jactura, *dannum*, et *detrumenutum*, v, 23.
Jactus : de *jactu*, iv, 593, 411.
Jaculum, iv, 621.
Jaculus, 14, 68.
Jahel, v, 492.
Jair, iii, 238, 323; vii, 74.
Jandudum, et *quandudum*, v, 61.
Jannes *Vide* *Jannes*, v, 368.
Janiculum, iv, 203.
Janitrices, iii, 454.
Jannes, vi, 381. *Jannes*, et *Mambres*, v, 368.
Janua, iv, 236. *Janua*, et *ostium*, v, 41. *Janua* *coeli*, iii, 149; iv, 107.
Januarius, iii, 225.
Japhet : gentes de ejus stirpe quam terram possederunt, n, 403 seq. *Japhet* figura gentium, v, 120. *Japhet*, et *Sain*, v, 294.
Jared, iii, 234; vii, 63.
Jas, id est, *viride*, iv, 266.
Iesus Dardai frater, iii, 408.
Jaspis, iv, 266.
Jason, iii, 403.
Javan, iii, 403.
Jebarium, v, 454.
Jebun, iii, 402. *Jebus*, et *Salem*, iv, 194.
Jebusae, iii, 402; iv, 194.
Jechonias, iii, 324.
Jecur, iv, 20; v, 90.
Jehu *propheta*, iii, 233.
Jejunium *indictum a Saulo*, v, 313. De *jejunio quadragesimo*, septimi *biensis*, *Penterostes*, *kalendorum Novembrium*, *kalendarum Januariarum*, *triduo*, *diversorum diuum*, ac *temporum*, vi, 405 seqq.
Jejunium *dierum*, et *temporum*, quartae, et sextae *seria ex veteri lege praeceptum*, iii, 211. *Jejunium* *bene*, et *male peractum*. *Jejunium* *perfecum*, *jeuuium* *quod repleto* et *deliciis compensatur*, vi, 237. *Jejunium* *saudetur*, vi, 499. *Jejunium monachorum*, vi, 540.
Jejunum *intestinum*, iv, 21.
Jentaculum, iv, 485.
Jephite, et *eius illis*, iii, 322; v, 130, 165, 301; vii, 75.
Jeremias, v, 170, 204; vii, 377. *Jeremias Regum* *libros in uolum volumen coegit*, iii, 246. *Trans Iordanem* *tulit lumbare suum*, iv, 452. *Mortem*, et *passionem Domini* *figuravit*, v, 155. *Eius liber*, iii, 244. *Quid contineat*, v, 201.
Jericho, iv, 197; v, 481 seq.
J-roboam, iii, 324. *Peccare* *fecit Israel*, iii, 342.
Jerusalem, sive *Hierosolyma*, a *Tito subvertitur*, iii, 237. *De eo*, iv, 194. *De eius ruinis perpetuis*, vi, 88, 88. *Ecclesia princeps omni Jerusalem dicebatur*, i, 143.
Jessai, iii, 823.
Jesu, sive *Josue*, v, 129; vii, 376. *Jesu Nave* *succedit Moysi*, v, 458. *Solem* *scire fecit*, v, 485. *Vide* *Josue*.
J-sus Christus, iii, 500; vii, 397. *De nomine Jesu*, vi, 17. *Vide* *Christus*. *Jesus filius Num*, v, 163.
Jesus filius Sirach Sapientiae librum compositum, iii, 237. *Librum Ecclesiasticum*, iii, 216.
Jesus *sacerdos magnus figuram gererat Christi*, v, 154.
Jetebara, v, 451.
Jethro, *socer Moysis*, v, 377.
Jezabel, iii, 323.
Joachas, iii, 323.
Joachim, iii, 236, 324.
Joannes papissa fabella, n, 412.
Joannes Baptista, v, 178; vii, 383. *Evangelista*, iii, 336 seq., 247; v, 183, 218; vii, 90, 385. *Chrysostomus*, vii, 150, 180. *Jejunator*, *ibid.*, 150. *Aus-*

choreta, iii, 238. *Diacoonus Hispanus*, ii, 429. *Cæsaragustanus*, *ibid.*, 170. *Boclarensis*, *seu Gerundensis*, *ibid.*, 162. *Hispalensis*, ii, 40. *Joannes archiep. Toletanus*, vii, 179. *Joas*, iii, 236, 5, 4.
Jonathan, iii, 236, 324.
Job, *eius liber*, *uxor*, et *amici*, iii, 321; v, 126, 161, 198; vii, 375. *Interpretatio* in *Job*, i, 527.
Jocosus, iii, 476.
Jocundus, iii, 476.
Joel, iii, 235, 245, 329, 153; v, 133, 172, 207; vii, 579.
Jojada, vii, 77.
Jon rex, iii, 400.
Jonadab saecordis, iii, 236.
Jonas, iii, 245; v, 154, 173, 209; vii, 380.
Jonathas, iii, 325; v, 112. *Eius mors*, *ibid.*, 150.
Joppe, iv, 197.
Joran, iii, 251, 324.
Jordanis fluvius, iv, 157. *Jordanis divisio*, v, 477.
Josephai, ii, 235, 324.
Joseph, iii, 234, 327. *Joseph sponsus Virginis*, iv, 377; vii, 58.
Joseph filius Jacob : *eius historia et mors*, 125, 137, 158; v, 339, 360; vii, 71.
Josias rex, iii, 236, 334; v, 133.
Josue historia, v, 196; vii, 73. *Alia de eo*, iii, 235; v, 164, 376, 486. *Vide* *Jesu*.
Jotacismus, iii, 51.
Jovianus iterum Christianus, iii, 238; vii, 98.
Jovinianista, i, 558.
Jovinianus, iii, 537.
Jovis, iii, 382 seq. *Jovi juvencus immoblatibus*, non *taurus*, ii, 43. *Jovis stella*, iii, 161.
Juba rex, iii, 376; iii, 208.
Jubal *musices repertor*, iii, 132. *Citharae inventor*, *ibid.*, 139.
Jubar, iii, 103.
Jubat, et *jubat*, v, 42.
Jubere, et *imperare*, v, 40.
Jubilatio, v, 43.
Jubileus, vii, 12. *De jubileis*, iii, 250 seq.
Jubilum, vii, 274.
Jucundus, iii, 476.
Judea, iv, 147. *Judea quidam rives sabbatis omnibus siccabatur*, iv, 124.
Judeus : *Judeorum inter Christianos leges*, ii, 570 seq. *De eis*, iii, 259, 350, 525. *Judei Christum abnegantes*, vi, 2, 34 seq. *Posterioratem suam damnaverunt*, *ibid.*, 41. *Ad hædem cum gentibus vocantur*, *ibid.*, 71. *Plurimi obstinati*, *ibid.*, 80. *Propter peccatum in Christum dispersi*, *ibid.*, 84. *Spreti*, *ibid.*, 88. *Korrua desolatio irreparabilis*, *ibid.*, 90. *Cœcitas*, *ibid.*, 103 seq. *Judei decepti a diabolo*, vii, 101. *Eorum conversio in fine mundi*, *ibid.*, 275. *Captivitatis*, v, 530 seq.
Judaicus lapis, vi, 256.
Judaïta hereticus, iii, 523.
Judas filius Jacob, iii, 325; v, 124, 159. *Quando dormivit cum muru suo*, v, 535.
Judas Taddæus apost. : ejus Epistola, v, 186, 218.
Judas Iscariotes, iii, 337.
Jude : *de judicibus*, iii, 431; iv, 390; iv, 547. *Jude*, et *arbiter*, v, 6.
Judiciale, *genus*, iii, 77.
Judicium : *de judicio*, vi, 183. *Judicia Dei*, vi, 270. *Judicium extremon*, *ibid.*, 322. *Rectum*, *ibid.*, 315. *Judicium*, iv, 589. *Judicium*, et *justitia*, v, 38. *Judicia Dei sibi proponens*, vi, 345. *Judicia sine personarum acceptione*, vi, 315. *Judicium duplex*, vi, 226. *Judicium secundum conscientiam uniuscunque*, vi, 186. *Judicium Delijusum*, vi, 310. *Judicium quatinus mundi* *pervertitur*, vi, 546. *In Judicio omni sex persona queruntur*, iv, 580. *Judicium historia*, v, 490. *Liber*, iii, 212. *Quid contineat*, v, 196. *Judith*, iii, 236, 296; v, 134, 177; vii, 80.
Jura montium, iv, 187.
Jugerum, iv, 261.
Jugire, v, 75.
Juglans, iv, 352.
Jugula, v, 162.
Julia Romula c.vitas, iv, 207.
Julia dies *vicus*, iv, 147.
Julie leges, iii, 196.
Julianus episc. Carthag., vii, 175.
Julianus imper., iii, 235; vii, 96.
Julianus Pomerius, vii, 153.
Julianus Toletanus, i, 688; ii, 112, 149, 245, 309, 373; vii, 175. *Eius commentarium in Nabum defensus*, i, 495 seq.
Julius Aeneas filius, iii, 422. *Atticus*, iv, 308. *Cæsar primus monachiam tenuit*, iii, 237. *Julius Africanus*, iii, 232.
Julius mensis, vii, 8.
Jumenta, iv, 39.
Junctura verborum, iii, 91.
Junctus, *geminus*, et *duplic tus*, vii, 341.
Juncus, iv, 364.
Junior, iv, 18.
Juniperus, iv, 353.
Junius, iii, 225.
Julius Brutus, iii, 402.
Juno, iii, 388. *Terram et aquam significat*, *ibid.*
Jupiter, iii, 382, 384.
Jura. *Vide* *Jus*, et *Leges*.
Juramentum, iii, 45. *De eo*, ii, 253. *Juramentum Deus ita accipit sicut ille cui juratur intelligit*, vi, 234.
Juratio, et *exsecratio*, v, 27.
Jurgium, iv, 381.
Juridicus, iii, 476. *Juridice notæ*, vii, 38.
Jurisconsulti celebres, vii, 181.
Jus civile, *gentium*, *militare*, *quirium*, *naturale*, etc., iii, 191 seq. *Vide* *Lex. Jus*, iv, 490; *liberorum*, iii, 201.
Jus in omnibus malis non est obtemperandum, vi, 515.
Justi dies, vii, 4. *Vide* *Justus*.
Justinianus imper., iii, 239; vii, 103, 153. *Justinianus episc.*, vii, 156.
Justinus imperator, iii, 239; vii, 343.
Justiti, v, 111; vii, 343.
Justus Toletanus, vii, 166, 171. *Urgeillitanus*, vii, 157.
Justus, et *opus*, iii, 476; v, 10. *De tribulatione justorum*, iii, vi, 532. *Justorum duo genera*, vii, 405. *Vide* *Justi*.
Jubat, et *jubat*, v, 42.
Juvenus, iv, 43.
Juvenus poeta, vii, 181.
Juvenis, ii, 26; v, 93.
Juventia, et *juvenis*, v, 11.

K
Vide in littera C *Calendarnam*, *Ca-*
lendas, *Charismata*, *Charisia*, *Charis*, *Charus*, *Catholicus*.

L

L littera, iii, 44.
Labaim, iii, 402.
Laban *testamentum fecit*, iii, 200; *interpretatio dealbatio*, vi, 146.
Laban *legis et diaboli typus*, v, 122.
Labat, et *lata*, v, 45.

- Labdeismus, iii, 51.
 Labellum, iv, 501.
 Labens, iii, 481.
 Labina, iv, 213.
 Labium, labia, iv, 9; v, 80. *Labiun*, et *lubrum*, *ibid.*, 44 seq.
 Labellus, Jabellus, viii, 416.
 Labor declinans, vi, 168.
 Labrum, iv, 501; vii, 412. *Vide* *Labrum*.
 Labrusca, iv, 303.
 Labyrinthi quatuor, iv, 213.
 Lac, iv, 13, 490.
 Lac sirpicum, iv, 333.
 Lacedæmon et Lacedæmones, iii, 410.
 Lacedæmonia, iv, 203.
 Lacedæmonium in armor, iv, 260. Regnum, vii, 75.
Lacerare. *Vide* *Lancinare*.
 Lacerna, iv, 458.
 Lacerti, iv, 19.
 Lacertus reptile, iv, 69.
 Lacesior, iii, 481.
 Lacryma oleastri, iv, 310.
 Lacrymæ falsæ, iv, 233.
 Lacrymæ, iv, 7; v, 50; vii, 403.
 Lacris, iv, 352.
 Lactans, et lactens, v, 44.
 Lactantius, v, 87.
 Lactatus, iv, 493.
 Lactea via, iii, 152.
 Lacteus circulus, iv, 111.
 Lactuca, iv, 367.
 Laculata, vestis, iv, 419.
 Lacunar, lacunaria, iv, 229, 454, 506.
 Lacus, iv, 126. De lacu, *ibid.*, 123.
 Lacus et stagnum, *ibid.*, 131. Lacus, *ibid.*, 515. Lacus in Bæotia furius.
 Lacus Chitorius, in Æthiopia, in Troglo-ditis, iv, 121.
 Lena. *Vide* *Lensa*.
 Letamen, iv, 310.
 Lætari, et gradulari, v, 44.
 Lætitia, gaudium, et exultatio, v, 54, 43. Lætitia inepta, vii, 218. Lætitia, iii, 44. Lætitia in spleue, v, 91.
 Lætus episcopus Neptenus, vii, 133.
 Lætus, iii, 420. Lætus, et lethum, v, 45.
 Læva, iv, 12.
 Laganum, iv, 287.
 Zagena, iv, 500.
 Lagoes uva, iv, 318.
 Lagois, lagos, iv, 98.
 Lacus, iii, 340.
 Lambda littera impuritiam significat, in, 40.
 Lamech, iii, 274, 318; v, 119; vii, 66.
 Lamentari, v, 30.
 Lamentatio animæ peccataris, vi, 472.
 Lamentum poenitentiae opusculum rhythmicum, ii, 14. Editur, vii, 350 seqq.
 Lampe, iii, 394.
 Lampas, iv, 307. Lampas solstitium aestivale, vi, 15.
 Lampacus civitas, iii, 380.
 Lana, iv, 461; v, 464.
 Lancea, iv, 381.
 Lancinare, lacerare, et tanare, vii, 431.
 Landeberti (S.) Vita, ii, 312.
 Languidus, iii, 481.
 Langor anime, vi, 203.
 Lanare. *Vide* *Lancinare*.
 Lanifici inventio, iv, 446.
 Lanista, iii, 481.
 Lanus fluvius, iii, 112.
 Laodicea, Laodicia, iv, 196.
 Lapis, varia lapidum genera, iv, 243. Lapidus vulgares, *ibid.*, 250. Lapidés insigniores, *ibid.*, 253. Lapis Thracius, Syrius, Phrygius, Ionius, Selenites, *ibid.*, 253. Samius *ibid.*, 256; Schistos, *ibid.*, 247; Smyris, *ibid.*, 258; Tusculanus, Thyles, Sabious, Spinifus, *ibid.*, 259. Lapidés, et mar-mora, lapis specularis, *ibid.*, 260; pretiosus, *ibid.*, 261. Sardius, *ibid.*, 268. Lapi fæ structuræ apti, albus, molaris, piperinus, topas, columbianus, arenatis, Tiburtinus, *ibid.*, 430 seq. *Lapides* et *saxa*, v, 68. Lapidibus non sectis sciendum altare, *ibid.*, 383. Lapidés vivi et pretiori in sacris litteris, *ibid.*, 401. Lapis offens-ionis, iii, 304; adjutorii, v, 512.
 Lapistus, iv, 368.
 Lapithæ, iii, 408.
 Lappa, iv, 359, 362.
 Lappago, lapepis, iv, 363.
 Lapsana, iv, 368.
 Lapsa a bono in deterius, vi, 309.
 Laquearia, iv, 228, 408, 434.
 Lardum, iv, 488.
 Lares, iv, 488.
 Larex, iv, 377.
 Largitas et largitio, v, 44. Largitas prodiga, vi, 359.
 Largus, iii, 480.
 Laricinum castellum, iv, 337.
 Larius lacus, iv, 121.
 Larus avis, vii, 413.
 Larve, iii, 394.
 Lascivus, i.i., 481. *Lascivus* et pe-nans, v, 45.
 Laser, iv, 352.
 Laserpitium, iv, 355.
 Lassus, fess'is, et fatigal's, v, 32.
 Laterculi et lateres, iv, 230, 432. Lateres Egyptii, v, 47.
 Laterna, iv, 507.
 Latex, iv, 132. *Latex* et *imber*, v, 10, 74.
 Latinas litteras Carmentis Italis tradi-*li*, iii, 7.
 Laine liqui, iii, 89.
 Latinæ, iii, 411.
 Latinæ liberti, iii, 456.
 Latinus rex, iii, 411.
 Latium, iv, 161, 203.
 Latomia, iii, 215.
 Latona, iii, 346; iv, 178.
 Latrare, v, 75.
 Latro, iii, 481. *Latro* et *fur*, v, 45.
 Latroes duo cum Christo crucifixi, vii, 466. Latronibus crura contracta, vii, 217.
 Latum, pro datum, iii, 44.
 Latus, iv, 15.
 Lauda, seu laudes, in officio Gothicæ, ii, 389 seq.; vi, 377.
 La dabid et laudandus, v, 43.
 Laudare se vere sine arrogantiæ, vi, 311. Laudari qui affectant de sapientia, vi, 228. Laudari veraciter, vi, 233.
 Laudari in Deo, non in se, vi, 310.
 Laudatio et laus, v, 44.
 Landæ, iv, 326.
 Laurea insigne victoriæ, iv, 374.
 Laurentius episcopus, ii, 282.
 Laurus, iv, 325. *Laurus* et *laurea*, vii, 457.
 Laus. *Vide* *Laudatio*. Laudis hu-mane appetitus, vi, 272. Laus, pro contemptu laudis, vi, 311; ante correctionem, vi, 331.
 Latrat et latab, v, 45.
 Lavatas mundus et immandas, vi, 213.
 Lavinium, iv, 201.
 Lazarus, iii, 358. Percusus est ad purgationem, vi, 261. Quem Dominus suscitavit, vi, 150.
 Lea, Leæna, iv, 31.
 Leander (S.) fater Ildori hortetur sororem ad perseverianam; eius patra speciem perdiderat, i, 5 seq. Ejus ex-silium, *ibid.*, 123; doctrina, *ibid.*, 129. A quo Constantinopolim uissus, *ibid.*, 150. Exsul ad Isidorum scribit, *ibid.*, 131. Ejus monachatus qualis, *ibid.*, 136 seq. Quo anno obiit, *ibid.*, 158. Congressus cum sancto Gregorio, ii, 457. Isidorum celle includit, *ibid.*, 403. Ejus obitus, libri scripti, *ibid.*, 463; elogium, vii, 160, 181.
 Lebetes, iv, 503.
 Lebitovarium, iv, 233.
 Lebna, v, 447.
 Lecti. *Vide* *Lectus*.
 Lecticæ, i, 308 seq.
 Lectio, iii, 280. *Lectio et scriptura*, v, 70. De lectio, vi, 268. Lectiones sancti Isidori in breviariis, i, 93 seqq.
 Lectiones variae ad Etymologias, iv, 526. De lectioibus in officio ecclæstico, vi, 371. Lectiones pronuntiare antiquæ institutionis est, vi, 371.
 Lectionaria antiqua, ii, 232.
 Lectisternia, iv, 223.
 Lectitare et legere, v, 44.
 Lector, lectores, iii, 339, 343, 480. De lectoribus superbis, carnalibus, et hereticis, *ibid.*, 292 seq. Lectorum ordo et officium, vi, 450.
 Lectus. Lecti geniales, Punicaul, ii, 508 seq.
 Legare et ligare, v, 43.
 Legati Hispani missi, qui corpus sancti Isidori transulerunt, i, 54.
 Legatio sancti Leandri, i, 123.
 Legatus et orator, vii, 429.
 Legendarium, ii, 301.
 Legendi assiduitas, vi, 290.
 Legere. *Vide* *Lectilare*.
 Leges. *Vide* *Lex*.
 Legio, iii, 426. *Legio et dilectum*, vii, 441.
 Legio utras; ecclesia in honorem sancti Isidori in ea consecrata, i, 56.
 Legula labellæ, vii, 416.
 Legim imina, iv, 314 seqq.
 Lemanus fluvius, vii, 412.
 Lembus, iv, 418.
 Lens, vestis, iv, 455.
 Lenodes, iv, 74.
 Leno, vii, 481.
 Lens, iv, 315.
 Lentincula, iv, 314, 502.
 Lentigo, vii, 180.
 Lenticus, iv, 338.
 Lentus, lentæ vites, iv, 338.
 Leo Magnus, ii, 534.
 Leo imper., vii, 234.
 Leo astrum, iii, 165.
 Leo. Leonum natura. Animæ frons et cauda indicant, iv, 51. Leo tres na-turas habet, *ibid.*, 521.
 Leogoras Syracisauus, iii, 31.
 Leonida dictum, iv, 483.
 Leontophonos, iv, 59.
 Leopardus, iv, 52.
 Leovigildus, vii, 123.
 Leporia, iv, 358.
 Lepra, iii, 181; v, 417.
 Leprosæ. Leprosi, iii, 481; v, 158, 417, 457.
 Lepisi magna civitas, iv, 163, 199.
 Lepus, iv, 42.
 Lerna, iv, 67.
 Lesbium marmor, iv, 262.
 Lesleus Alexander. Ejus præfationis ad Missale Moza abicum summa, n, 142 seqq., 326.
 Lethargia, iii, 172.
 Lethum et mors, v, 43.
 Lenca, iv, 212.
 Leucate promontorium, iv, 203.
 Leucius apocryphus, ii, 253.
 Leucochrysus, iv, 230.
 Leudefredus episc., i, 629.
 Levi, sacerdotales suorum originis, iii, 325, v, 124.
 Leviathan, iii, 380.
 Levitatem vesti, iv, 450.
 Lerna, iii, 481. Leves contemptibiles, iii, 474.
 Levita, iii, 312; v, 458. Accepimus

quadraginta duas urbes, *ibid.*, 187 seqq. Levitum ceremoniae ubi praedictum, *v.*, 436. Leviticus, *m.*, 212; *v.*, 195. Levitores, *iv.*, 514. Lex, leges civilis, *n.*, 329. De lege, *m.*, 85. Leges, et quid inter se differant, *ibid.*, 189 seqq. Leges antiquae et novae, divinae, auctores legum, *ibid.*. Lex quid sit, *ibid.*, 194. Leges consularis, tribunitiae, Cornelia, *ibid.*, 196; satyra, Rhodiæ, *ibid.*, 197. Lex qualis fieri debet, quid possit, et quare facta sit, *ibid.*, 198. Lex, iura et mores, *v.*, 44 seqq. Lex et Evangelium, *ibid.*, 103. Lex Moysi data, *ibid.*, 378. Cur in duabus tabulis scripta, *ibid.*, 582. De lege veteri, *vi.*, 161. Lex et prophetæ, *ibid.*, 174. Lex Gothicæ, *m.*, 119. Lex supplantandi legem statuit credendi, *ibid.*, 325. Legibus principes teuentur, *vi.*, 345. Lexicographi et grammatici veteres, *i.*, 429, 474, 476. Lexicon vetustum, *n.*, 270. Lexis, *m.*, 35. Lias, *m.*, 320. Typus Synagogæ, *v.*, 122, 323. Libanus, libanum, *iv.*, 181, 343. Libare et immolare, *v.*, 46. Libatio, *m.*, 284. Libellus officialis, *n.*, 391. Liber, pro Bacchis, *m.*, 382. Liber libri. Libri medicinales, *m.*, 183; fastorum, *ibid.*, 234. Ratio conficiendi libros, de vocabulis librorum. Libri elephantini, *ibid.*, 259 seqq. Liber corticis pars interior, *iv.*, 323. Libri gentilium, *vi.*, 296. Liber Eymologiorum et illi genuini Isiori, Differenæ verborum, Glossaria, Allegoræ Veteris et Novi Testamenti, de Ortu et Obitu Patrum, Tractomia, de Natura, Quæstiones de Veteri et Novo Testamento, commentarii in libros Veteris Testamenti, libri duo contra Judæos, libri Sententiarum, de ecclesiasticis Officiis, Synonyma, regula monachorum, sermones, epistola, de Natura rerum, Chronicum, Historia Gothorum, de Viris illustribus, indicatio Editionibus, mss. Codicibus, et controversiis per distincta capita, *i.*, 38). Ad finem tom., liber de Ortu, etc., *n.*, 229, 241, 303, 314 seqq., 340, 350, 369, 371, 386 seqq. Liber de Numeris, *n.*, 232, 304.—Libri Sententiarum, seu de summo Bono, *n.*, 307, 309, 331, 340, 346 seqq., 352, 360, 383, 391, 396 seqq., 400, 410, 418 seqq., 423 seqq. Libri contra Judæos, *n.*, 2, 7, 279, 331 seqq., 379, 409; de Officiis, *n.*, 248, 292, 302, 395; de Natura rerum, *n.*, 303, 330, 361, 368, 378, 400, 420 seqq.; de Viris illustribus, *n.*, 318, 321, 371, 386, 408, 410.—Libri Isidori suppositi, aut dubii, aut ex libris Isidori excerpti, *n.*, 1 seqq. Liber de ecclesiastical Dogmatis, *n.*, 27 seqq. Brachario restitutus ab Hernandezio, *ibid.*, 43 Editur, *vn.*, 320. De Ordine creaturarum an sit Isiolori, *i.*, 154, 162, 296, 361; *n.*, 27, 31. De Contemptu mundi, *n.*, 32 seqq. De Conflicto virtutum et vitiorum, *ibid.*, 284, 364. De Harcibus, *ibid.*, 69, 74, 407. De adversa Fortuna, *ibid.*, 69, 81. De duodecim Abusivis, de Genealogiis, de Ecclesia, de Vita activa et contemplativa, de Statu perfectionis, de quadam Filii nuptio, etc., *ibid.*, 64 seqq. De coelesti Musica, de Cœlo, *ibid.*, 70 seqq. Libri de Musica, *ibid.*, 70 seqq. Libri de Musica, *ibid.*, 331. Liber Spermologon quid sit, *n.*, 309. Liber de Virginitate, *ibid.*, 228. Liber Philosophiae, *i. id.*, 306. De Avibus, *ibid.*, 72. De Natura avium, *ibid.*, 69. De distantia verbo-

rum, *n.*, 461. De Conversis, *i.*, 574. De Praelatis, *ibid.*, 576. De Norma vivendi, *i.*, 19. De Institutione honeste, *ibid.*, 24 seqq. De quibusdam in Animalibus, *i.*, 446. Liber Scintillarum, *ibid.*, 246. Liber de Sapientia, de Instituto jejunii quadragesimalis, *n.*, 78 seqq. Liber de Miraculis sancti Isidori Hispanice redditus, *i.*, 84.—Libri sacri Numerorum, Iosue, Judicum, Job, Psalmorum, duodecim prophetarum, Machabearum, etc., *m.*, 232 seqq.; *v.*, 196 seqq. Liber de Sapiencia, *i.*, 529. Liberalitas, *m.*, 591. Liberalis, *m.*, 480. Liberalitas et libertas, *v.*, 43. Liberalis populi, *v.*, 490. Liberi, illi, *m.*, 441. Libertas. Vide Liberalitas. Libertas justæ correctionis, *vn.*, 211. Libertini, *m.*, 456. Libertus. Latinus liberti, *m.*, 436 seqq. De libertis Ecclesiistarum, *n.*, 373 seqq. Liberum arbitrium, *vn.*, 324 seqq. Libi inosus, *m.*, 4-1. Libido et libido, *v.*, 43. Libido, *m.*, 303. Quomodo cavenda, *vi.*, 212. Libidinis motus, *vi.*, 203. Liboulotus, *iv.*, 118; *vn.*, 50. Libra, *m.*, 164 seqq.; *iv.*, 500. Librarius Immo, *m.*, 248. Librarius Codicis et terum mss, *ibid.*, 426. Hispani, *ibid.*, 470. Oliu pueri, *ibid.*, 436. De librariis et eorum instrumentis, *m.*, 200 seqq. Libri. Vide Liber. Libs ventus, *iv.*, 118; *vn.*, 51. Liburnas naves, *iv.*, 416. Libya, *m.*, 164 seqq. Libya, Agenoris mater, *iv.*, 155. Libyi, *m.*, 402. Libysticæ fabulæ, *m.*, 71. Licia lexiorum, *iv.*, 468. Licnum, *iv.*, 452. Lienosis, *m.*, 177. Lienteria, *m.*, 179. Ligare, et legare, *v.*, 43. Ligarius, *m.*, 442. Lignum, *iv.*, 525, 442. Ligna Sebim, *v.*, 401. Lignum non plantandum juxta altare, *ibid.*, 481. Ligna crucifera sunt saecii, *v.*, 270. Lignum ovo perfusum non ardet, *iv.*, 103. Lignum scientiæ boni et malii, *v.*, 270. Vitæ, Christus, *ibid.* Ligones, *iv.*, 514. Ligula, *vn.*, 416. Ligusticum mare, *iv.*, 569. Lilia, *iv.*, 531. Lilybæum promontorium, *iv.*, 183. Lima, id est, transversa, *iv.*, 238. Lima, *iv.*, 428. Limax, *iv.*, 13. Limbus, *iv.*, 410. Linea, liliuia, *iv.*, 227. Limen et limes, *v.*, 46. Limes, *m.*, 407. Limites maximi, cardo, et decumanus, *iv.*, 238 seqq. Vide Limen. Limniscus, *m.*, 33. Limus, *iv.*, 245. In Syria, *ibid.*, 217. Limus, lini, *ibid.*, 428. Linus cinctus, *ibid.*, 478. Linea, *iv.*, 411. Linea, vestis, *iv.*, 430. Linea, linea numerus, *m.*, 127. Lineamentum, *m.*, 129. Lingua. De linguis gentium. Lingua Hebreæ. Linguae sacre tres. Lingua Graeca quatuorplex. Lingua Latina quatuorplex. Linguarum diversitas unde orta, *m.*, 395 seqq. Lingua, *iv.*, 9; *v.*, 89. De linguis, *v.*, 308. Lingulai, *iv.*, 482. Linus fons, *iv.*, 121. Linestema vestis, *iv.*, 450. Linter, *iv.*, 419. Linuni, *iv.*, 461; *v.*, 404.

Lions, Thrax musicus, *vn.*, 75 seqq. Linus Thebæus, *m.*, 152. Liparia, *iv.*, 232. Liparu, *iv.*, 179. Liquamen, *m.*, 496. Liquidæ litteræ, *m.*, 9. Lira, *m.*, 468; *iv.*, 281. Lis, *iv.*, 350. Lis et rixa, *v.*, 45. Lites vitiales, *iv.*, 436. Litaniæ veteres, *i.*, 105. De litaniis, *m.*, 293. Lithostrota, *iv.*, 435. Litigato et litigiosus, *v.*, 43. Litorius dux Romanorum, *vn.*, 116. Littera. Litteræ communes, *m.*, 5. Latinæ, etc., *ibid.*, 7 seqq. Litteræ, *iv.*, 441. Litterarum elementa viginti duæ, *iv.*, 505. Litterarum legis qui interdum, *vi.*, 293. Litteræ communes melius, etc., quam simpliciores, *vi.*, 298. Litterarum naves, *iv.*, 419. Littus, *iv.*, 190. Liturgia Romana an in Hispania olim vigitur, *ii.*, 48. Liturgia Gothicæ illustratur, *i.*, 134 seqq., 316 seqq. De ea copiosa disserunt, *ii.*, 97 ad 153. Liturgia, Missalis et Brevariorum distinctio, *ibid.*, 145. Livido et libido, *v.*, 43. Livius ex Annalibus et Historia consuta, *m.*, 73. Livus, *vn.*, 126. Lix civitas, *iv.*, 208. Lixa, *iv.*, 488. Lixus Cluvius, *iv.*, 208. Loisa Garzia Sententias et Chronicon sancti Isidori nos illustravit; ejus dedicatio, et prologus, *i.*, 373, 669, 680, 687. Locatio, *m.*, 206. Loculus, *m.*, 505. Locuples, dives, potens, fortunatus, et honestus, *m.*, 480; *v.*, 19, 25. Locus, *m.*, 103; *iv.*, 169. Locus futuræ civitatis, *iv.*, 209. Loci nomina, *m.*, 13. Locusta, *iv.*, 104. Locustæ Egyptiorum, *v.*, 369. Locutio perverse, *vn.*, 257. Lodices, *iv.*, 461. Logica et ejus partes, *v.*, 9 seqq. Logici, *m.*, 362. Logion, *iv.*, 447. Loligo, *iv.*, 85. Lolum, *iv.*, 563. Lombardes Petrus, *i.*, 566. Longævus, *m.*, 480. Longanimis, *m.*, 480. Longinus. Quæstio de eo ex Isidoro et aliis, *i.*, 522; *vn.*, 403. Longobardæ Italiam captiunt, *m.*, 239, 412. Eorum historia, *n.*, 81. Longus, *m.*, 450; *iv.*, 231. Loquax, *m.*, 480. Loquax et eloquens, *v.*, 35. Loquelaes præpositiones, *m.*, 23. Loquela ratio quadruplex, *iv.*, 320. Loquens que ad Deum pertinet, nec faciens, *vi.*, 228. Loqui et sari, *iv.*, 428. Loqui, allogri, eloqui, et obloqui, *vn.*, 435. Bene et male loqui, *vi.*, 230. Loqui et garrisce, *v.*, 35. Lora, *iv.*, 517. Lorandrum, *iv.*, 538. Lorea, *iv.*, 494. Lorenzana Franc. card. Eius locis et docta præfatio, *n.*, 151. Litteræ ad Zaccarium, *i.*, 337. Loricæ. De loricis, *iv.*, 538. Lot, illius Arani, *v.*, 158, 505, 520. Eius uxoris, *ibid.*, 123. Eius dote illæ, *ibid.*, 123, 303. Lotharius, *m.*, 513 seqq. Lotium, *iv.*, 22. Loton, *iv.*, 529. Lotus, *m.*, 452. Lubricus, *m.*, 481; *iv.*, 169.

- Luce elephantis, iv, 58.
 Lukanca, iv, 489.
 Lukanus in numero poetarum non ponitur, iii, 367. A Nerone interficiatur, vii, 83.
 Lucas evangelista in Graecia scripsit, iii, 247 seq., 337; v, 136, 187; vii, 398. Lucas per vitulum quid significat, v, 156.
 Lucas Tudensis defenditur, i, 71, 81 seqq., 680. Non est auctor continuationis Chronicorum Isidoriani, *ibid.*, 78. Scriptor de miraculis sancti Isidori, sed non est censendus auctor Vitae et translationis, *ibid.*, 85.
 Lucensis conventus, vii, 136.
 Lucerna, iv, 508. Lucernæ inexstingentes an ab Iisi loro inventæ, an unquam existierint, i, 165 seqq.
Lucibile et *lucidum*, v, 58.
 Lucida, iv, 238.
 Lucidus dia onus, viii, 166.
 Lucifer Prædestinatus, i, 187.
 Lucifer stella, iii, 165; vii, 40.
 Luciferianus, iii, 333, 528.
 Luciferius, iii, 55. Centum genera secundum mortuorum dixit, iii, 55.
 Lucina, iii, 388.
 Lucinianus episc., viii, 162.
 Lucius, Leucius, apocryphorum auctor, ii, 253.
 Lucretius porta, iii, 350. Reprehenditur, iii, 330. Ejus locus emendatur, iii, 438.
 Luciferinus lacus, iv, 131, 182.
 Luciferum, prædictum et compendium, v, 69. Lucta sectantes, vi, 333.
 Luctatio, iv, 303.
 Luce, v, 30.
 Lucubrum, iv, 300.
 Luculentus, iii, 180.
 Luculicum marmor, iv, 263.
 Lucullus, iii, 231; iv, 330.
 Lucus, iv, 188, 323; v, 451.
 Ludi Iulii Sem, iii, 400.
Ludibrium et *ludicrum*, vii, 141.
 Ludices, iv, 461.
 Ludicra, iv, 331. *Vide Ludibrium.*
 Ludovicus primus, secundus, tertius, puer, iii, 513 seqq.
 Ludus. De ludo equestri, iv, 407; gladiatori, *ibid.* De ludis, *ibid.*, 371; circensisibus, *ibid.*, 395.
 Lues, iii, 174.
 Lugere et merere, iv, 30. Lugere oportet, vi, 307.
 Lulligo, iv, 83.
 Lumbare, iv, 432.
 Lumbi, iv, 16. Lumbos accingere quid sit, vi, 200.
 Lumbicus, iv, 78.
 Lumen, iv, 116. Christus, iii, 302.
 Luna, iii, 161, 386. Ejus magnitudo, *ibid.*, 153; figura, lumen, formae variae, cursor, vicinitas ad terram, eclipsis, *ibid.*, 153 seqq.; vii, 27, 30 seqq. Luna crescentis et minuentis effectus, *ibid.*, 32. Luna mundi, v, 481. De luna. Sol et luna multo lucidiora ante primum huiuscepsitum; luna decrementa et incrementa nubes provenient, vi, 190 seqq. Luna, calci, iv, 481.
 Lunaris lapis, iv, 235.
 Lunatici, iii, 174, 466.
 Lunense marmor, iv, 263.
 Lunule, iv, 474.
 Lupa, iii, 482; iv, 403. Lupæ, lupanæ, iv, 403.
 Lupata, iv, 517.
 Lupinus, iv, 515.
 Lupus, iv, 86, 517. Lupus piscis, iv, 79. Lupus in fabula, iii, 64.
 Luridus, iii, 481.
 Luscinia, iv, 94.
 Lusciosus, iii, 481.
 Luscus, iii, 481.
 Lusilius, vii, 158.
 Lusitania, iv, 161.
 Lustra et lustra, vii, 436.
 Lustrum, iii, 250 seq.; vii, 12. Lustra, iv, 188. Vile Lustra.
 Luteus, iv, 160.
 Lutum, iv, 215, 452.
 Lux, iv, 116. Lux angelii, vi, 135.
 Christus, iii, 302. Lux non intelligitur, nisi cum videtur, vi, 200. Insi in oculis noxiis, cun si bous, vi, 135.
 Luxa inembra, iii, 481; iv, 488; v, 43.
 Luxuria, vii, 219, 237. Luxuriae imagines dormientibus, vi, 279.
 Luxurious, iii, 481. Luxuriosus et prodigus, v, 43.
 Luxus, iv, 488.
 Luza oppidum, iv, 198.
 Lybas, iii, 583; iv, 401.
 Lycaeus Arca'um Deus, ii, 370.
 Lycaon, iv, 57.
 Lycaonius, iv, 133.
 Lynchates, iv, 278.
 Lynchatus, iv, 506.
 Lycia, iv, 134.
 Lynchæ olivæ, iv, 340.
 Lycis, iv, 57.
 Lycophthalmos, iv, 282.
 Lycurgus, iii, 189; v, 178.
 Lydia, iv, 153.
 Lydiæ, iii, 400. Primum navim fabricaverunt, iv, 415.
 Lydus et Tyrhenus fratres, iv, 134.
 Lygindrum marmor, iv, 261.
 Lymphea, iv, 492. E. nymphæ, v, 43.
 Lymphaticus, iii, 481. Lymphaticus morbus, iii, 173.
 Lyncurius lapis, iv, 55, 270.
 Lynx, iv, 55.
 Lypare insula, iv, 179.
 Lyra, iii, 166. Lyra, vel citara, in convivis, iii, 133. Lyra Orphei inter sidera collocata, iii, 160.
 Lyrici poetae, iii, 366.
- M
- M littera, iii, 91.
 Mabillonii opinio expensa, i, 658.
 Macaronesins insula, iv, 175.
 Macedo Deuarionis nepos, iv, 160.
 Macedones, iii, 409.
 Macedonia, iv, 160.
 Macedonianus, iii, 337.
 Macedonius, iii, 263.
 Macellum, iv, 215.
 Maceloth, v, 448.
 Macer poeta, iv, 68.
 Macer, iii, 481.
 Maceria, iv, 231.
 Machabæi, eorum historia ac libri, i, 330; iii, 237, 216; v, 135, 213.
 Machæra, iv, 579. Machæra et fratera, v, 52.
 Machina, iv, 441.
 Machones, iv, 429.
 Macrinus imper., iii, 238.
 Macrobii, iv, 33.
 Macrobius, diaconus scriptor, vii, 140.
 Macrologia, iii, 51.
 Maculare et immolare, vii, 437.
 Macratio, iii, 294.
 Macstati, vi, 437.
 Mactus, vi, 482.
 Mada, iii, 403.
 Meander fluvius, iv, 137.
 Mæcenas, iii, 37.
 Mæstitia. *Vide Mæstitia.*
 Mævias, iii, 61.
 Mæffeu Scipio marchio. Ejus opinio et judicium, i, 551; v, 139. Ejus animadversiones de Orationali Gothicæ, ii, 97.
 Magallia, iv, 235.
 Magar, iv, 25.
 Magdalena, iii, 537. *Vide Martha.*
 Magi. De magis eorum que muneri-
- bus, iii, 369 seq., 573; v, 137; vi, 28.
 Magus et incantator, v, 38. Magi Phœnicii, iii, 370; vi, 367.
 Magica ex traditione angelorum, iii, 369. Quo tempore inventa, vii, 70.
 Magis et potius, v, 49.
 Magister, iii, 483. Po, vii, iii, 421.
 Magistri docentes, bene et male viventes, vii, 324 seq.
 Magister Christus, iii, 501.
 Magistratus, iii, 435.
 Magna Græcia, iv, 161.
 Magnandrus, iii, 482.
 Magne et ejus cum ferro concordia, iv, 253, 276.
 Magnificus, iii, 482.
 Magnitudines rationales, iii, 129.
 Magnitudo numerabilis, vii, 129.
 Magnus et grandis, iii, 432; v, 47.
 Mago Carthaginensis, iv, 308.
 Magog, iii, 402.
 Magus. *Vide Magi.*
 Mabil, iv, 447.
 Mahometus. Fabula de eo ab Iudoro ex Hispania ejecto, i, 91, 163 seq.
 Maia, Mercurii mater, iii, 223.
 Majestatis reatus, iii, 212.
 Major, iii, 483. Major morbus, iii, 173. Majores numeri, iii, 124. Majorum solertia in divisione, iv, 210.
 Majorianus imperator, v, i, 132.
 Majorica insula, iv, 181.
 Majorus mensis, iii, 223.
 Mala Cydonia, iv, 527. Mala pomorum, *ibid.*, 303. Mala Pœnica, v, 401. Vide Mala et Malum, fructus.
 Malachias, iii, 243; v, 134, 174, 213; vii, 583.
 Mala, iv, 8. Mala et mala, v, 49.
 Maligna, iii, 184.
 Maledæl, iii, 254; vii, 63.
 Maledras, vii, 118, 135.
 Maledictio in sacra Scriptura, v, 273. Maledictiones, v, 484.
 Maleficus, v, 58. Maleficus et incantator, v, 58.
 Malum prosonitorium, iv, 182.
 Malignitas et malitia, v, 47.
 Malignus, iii, 483.
 Malitia, vii, 253. *Vide Malignitas.*
 Malitious, iii, 483.
 Malte et mala, vii, 45.
 Malleolus, iv, 317.
 Malleus, iv, 428.
 Mali apud principes magis necessitate quam voto, vi, 313. Quare necessari, vi, 351. Mals meridie vox est, vii, 23.
 Mala. *Vide Mala.*
 Malognatum, iv, 528. Malogramma, et Malogra'ata, v, 49.
 Maluro, iii, 212. Unde sit, vi, 153. Non est a Deo, nihil est natura, vii, 332 seqq.
 Malum, fructus, pomum; malum Mætianum, Punicum, præcox, zizivum, duracium, Armeniacum, Persicum, etc., iv, 327 seqq.
 Malus, iii, 483. De concordia malorum, vi, 319. Mali de bonis, et boni de malis, vii, 406.
 Malus arbor, iv, 421.
 Malva, iv, 366; agrestis, iv, 360.
 Malva fluvius, iv, 167.
 Malvela vestis, iv, 419.
 Malvevisticus, iv, 369.
 Mambre quercus, iv, 536. Urbs, vii, 198.
 Mambræ, iii, 521.
 Mamillæ, iv, 15. Mamillæ, mamillæ et ubera, v, 48.
 Mammeæ, v, 90. *Vide Mamillæ.*
 Mammona, iii, 530.
 Mamotrectus, i, 510.
 Manzer, vii, 415.
 Manahew, iii, 525.

- Manasses, m, 236, 324, 724; v, 123, 518; n, 93.
 Mancipatio, iv, 208.
 Mancipium, iii, 456; v, 67.
 Mancis, iii, 484.
 Mandatum, iii, 203. Mandata Decalogi, vi, 166.
 Mandibulae, iv, 8; v, 90.
 Mandragore, iv, 353; vu, 409.
 Mane, m, 221. Mane post vesperum Sebat, vi, 130.
 Manes, m, 221, 323, 478.
 Manja, iii, 173.
 Manica, i, 213.
 Manichæi, iii, 238, 353, 523; vii, 96.
 Maniculae tunicae, iv, 448.
 Maniferum, iii, 484.
 Manipularum, iii, 427.
 Manipulus, ii, 427; iv, 363. Manipuli, iv, 377.
 Maniergium, iv, 463.
 Manilius A., iii, 190.
 Manna, v, 112, 374.
 Manus equus, iv, 48.
 Mansiones in deserto singillatim explicatae, v, 453 seqq.
 Mansus. Ejus iudicium, i, 332.
 Mansuetudo, vii, 213, 284.
 Mansuetus et modestus, iii, 482; v, 46
 Mantelia, iv, 463.
 Manto, iv, 203.
 Mantua civitas, iv, 203.
 Mantus, iv, 458.
 Manubris, iv, 375.
 Manubrio, iv, 445.
 Manuleata vestis, iv, 447.
 Manton, id est, bonum iii, 221, 478.
 Mauumissio, m, 411.
 Manusmissus, m, 436
 M-nopreum, iv, 12.
 Manus, iv, 12; v, 90. Manus impos-
 tio, m, 288. Manus Moysi leprosa, v,
 501. Manus Dei Christus, m, 503. Ma-
 nus interior, iv, 15; oppansa palma di-
 citur, iii, 23. Manus, rarus, m, 221
 Mappe, mappelle, iv, 463.
 Marah, v, 431. Fons, v, 373.
 Maranatha, m, 520.
 Marathonius campus, iv, 138.
 Marcellanum, marcialum unguen-
 tem, m, 188.
 Marcellinus presbyter, vii, 146
 Marcellus consul, vii, 83.
 Marcellanus imper., vii, 101.
 Marcialis, iii, 354, 523.
 Marcomanni, m, 415.
 Marcusius Præteolus, i, 583.
 Marcus, marcus, iv, 428.
 Marcus evangelista Graece scripsit,
 m, 236, 247, 337; v, 136, 187; vu, 88,
 395.
 Mare. De mari; maria diverse; mare
 Magnum, sive Mediterraneanum; Tyr-
 rheum, Gallicum, Hellenopontiacum,
 inferum, superum, Myrtuum, Ionium,
 Ligusticum, Creticum, Icarium, Balea-
 ricum, Siculum, Ibericum, Rubrum,
 Salinarum, iv, 123 seqq. Mari sinus,
 ibid., 127; nomina, vu, 57. Mari Rub-
 bri divisio, v, 372. Mare cur non cre-
 scat. Mare, marem, maria, et aegro-
 ta, v, 10, 49. Mare sicut Alcyone excu-
 hante, iv, 92. Maris divisio, iv, 123;
 equi, iv, 402.
 Mareoticæ uvas, iv, 520.
 Margarita, iv, 271. Margarita in
 ostrea, iv, 84.
 Margaritum, iii, 141.
 Margo, iv, 190.
 Maria Delpara, m, 537. De ea, v,
 179; vu, 386. Vide Delpara.
 Maria soror Moysis, v, 127. Magda-
 lena. Vide Martha.
 Maria Allonensis de S. Landatus, ii,
 252.
 Marianæ. Ejus vota et varia lectio-
 nes in Isidorum, i, 107, 272, 323, 463,
 518; n, 93.
 Mariandynæ urbe, iv, 202.
 Maritima, iv, 190.
 Maritimam, et marinum, vii, 431.
 Maritus, m, 452. Maritus et uxor emebant se invicem, iii, 201. Qualis eligendus, vi, 454.
 Marius Victorinus, et ejus liber de Syllogismis, i, 110.
 Marmor. Marmor co'ores et ge-
 nera. Marmor Thasium, Luculeni, Tiberium, Thel aicum, Parium, The-
 phria, Leshium, iv, 260 seqq.
 Maro. Vide Virgilus.
 Marrubium, iv, 538.
 Mars, iii, 411. Mars, sive Pyros, m,
 169. — Mars equi rosei, iv, 402. Stel-
 la, m, 161. Tempa duo Romæ, iii,
 385.
 Marsi et Mursia, m, 385.
 Marsida fons, iv, 122.
 Marsupium, iv, 504.
 Martellus, iv, 423, 441.
 Martha et Maria, m, 507; v, 105,
 355.
 Martialis, i, 324.
 Martialius, episc. depositus, i, 146.
 Martiatum, m, 188.
 Martinii lexicon, i, 477.
 Martinus (S.) Dumensis, vu, 136,
 157. Legionensis (S.). Ejus scientia a
 Deo infusa, deprecante sancto Isidoro,
 i, 64, 68; ii, 453. Ejus sermones de
 sancto Isidoro editi cum notis, i, 57.
 Martinus archiepiscopus Toletanus,
 vii, 178. Bracarensis episcopus, vu,
 104.
 Martisia, iv, 489.
 Martius mensis, m, 223. Martius
 anni principium, m, 164.
 Martyr. De martyribus, i, 1, 338. Eo-
 rum festivitas, vi, 403. Martyres Ori-
 entalis stella signif. anter, vu, 40.
 Martyrium. Duo ejus genera, iii,
 339; iv, 222; v, 319; vi, 177.
 Martyrologium: Romanaum, i, 41;
 diversorum: ordinum, ibid., 101; Fer-
 rariense, ii, 332.
 Mas et mare, v, 49.
 Masbothæ heretici, m, 351, 520.
 Mascus et tir, v, 438. Mascaros
 Pharae occidit, v, 360.
 Masra Sueorum rex, vi, 118.
 Ma-sa, iv, 284.
 Massagæ, m, 407.
 Massilia urba, iv, 208.
 Massilienses trilingues, iv, 206.
 Massyllia, m, 417.
 Massylli, vel Massu'i, iv, 417.
 Masticina vestis, iv, 450.
 Ma-tichum, iv, 468.
 Mastix, iv, 345.
 Mastroca, m, 434.
 Mataxa, iv, 467.
 Mater, matris mem frater, matris
 mem soror, m, 417. Materfamilias, et
 matrona, m, 439; v, 48. Mater magna,
 tellus, iii, 587.
 Materia, iv, 412. Materia informis,
 vi, 129.
 Matertera, materterae soror, mater-
 tera magna, m, 416 seqq.
 Mathematica, m, 51.
 Mathematici, m, 572. Mathematici
 in Memphis optimi iv, 200.
 Mathusalem, m, 234, 318; vu, 66.
 Matrimoniales tabulae, m, 459.
 Matrimonium, m, 455.
 Matrisauimus, iv, 337.
 Matrix, iv, 23.
 Matronæ m, 440, 453. Vide Mater.
 Matrone in adulterio comprehensæ
 amiculæ inducebantur, iv, 461.
 Matthæus evangelista Hebreæ scri-
 psit, m, 237, 246; v, 136, 185; vu, 87,
 304.
 Matthias apostolus, m, 337; v, 186;
 vii, 591.
 Maturom, iv, 324.
 Matutidum. De matutinis, m, 224,
 vi, 384.
 Mauri, m, 417. Mauri invadunt His-
 paniam, vii, 170.
 Mauricius imper., m, 239; vu, 104.
 Maurinorum opinio, ii, 57.
 Mauritania Cæsariensis, Sitifensis-
 Tingitana, iv, 187.
 Maurus equus, iv, 48.
 Mausolea, iv, 235.
 Mayors, iv, 415. Velawen feminina-
 rum, iv, 460.
 Maxilla, iv, 8.
 Maximianus imper., vu, 96.
 Maximilla heretica, i, 356.
 Maximus et g-andis, m, 483; v, 36.
 Maximus imper. Germanos vicit, m,
 238. Cesaraugustanus, i, 693; vu, 163
 seqq.
 Mayansus prænnotationem Braulioni
 temere abjudicat, i, 17.
 Mazaca urbs, m, 403.
 Meare, meatus, iv, 17.
 Mechanica, v, 110.
 Meconites, iv, 282.
 Medea, gemma, iv, 274.
 Medi. Vide Medu.
 Media major et minor, iv, 145. Urba-
 m, 403; iv, 145, 191.
 Medicina arbor, iv, 118, 315, 323.
 Medicamina, m, 183.
 Medicina, ejus initium, inventores,
 m, 167 seqq., 188; v, 110. Medicina tri-
 plex, medicina antiquior, m, 169, 183.
 Medicinalis digitus, iv, 15.
 Medicus. Medicorum hereses, m,
 169. Instruments, ibid., 185. Medicus.
 septem liberales discipinas intelligat,
 m, 188.
 Medimna, iv, 306.
 Mediocres numeri, m, 123.
 Mediocris, m, 483.
 Mediolanum, iv, 203.
 Meditanda caute quo leguntur, vi,
 295.
 Mediari et relitari, vii, 442.
 Meditatio et lectio, vi, 288.
 Meditativa verba, m, 19.
 Mediterraneanum mare, m, 124.
 Medius, m, 410. Digitus, v, 90.
 Medullæ, iv, 15.
 Medus, potus, quasi melus, iv, 494.
 Medus, Medi, m, 403, 417.
 Mel, iv, 490. In sacrificio non offere-
 tur, v, 409.
 Melachim, m, 212.
 Melancholia, m, 170.
 Melantius Toletanus, m, 178.
 Melanurus, iv, 80.
 Melchisedech rex; ejus victoria, m,
 519; v, 121, 155, 237 seqq.
 Melchisedebiani, m, 333.
 Meles fluvius, iv, 60, 151.
 Melesius grammaticus, v, 48.
 Melichloros, gemma, iv, 268.
 Melichrysus, iv, 280.
 Melicratum, iv, 494.
 Melimmelum, iv, 327.
 Melinum pingueatum, iv, 410.
 Melior, vi, 184.
 Melittæ lapis, iv, 238.
 Mella arbor, iv, 329.
 Mellitus quisnam fuerit; chronicum.
 eius idem atque Isidorianum bonaib.
 interpolatum, i, 680 seqq.
 Melo flavius, iv, 60.
 Melopos, iv, 330.
 Melos iousla, iv, 177, 440.
 Melotes, iv, 459.
 Melitas possessio, vii, 132.
 Membra corporis humani, iv, 14; v,
 87. Membra hominis diabolo ascribu-
 tur, iv, 520. Membra discretionalis
 causa, iv, 24.
 Membrana, m, 238.
 Memnon, iv, 93.
 Memnonidæ aves, iv, 93.

- Mensor et memoriosus*, iii, 483; v, 46.
Memorans Deus, iii, 298.
Memoriae dicere, et commemorare, v, 21, 46.
Memoria, mens, cogitatio, et sensus, v, 91. *Memoria communis homini et animalibus*, vi, 148; *præteriorum facinorum*, vi, 207.
Memoriosus. Vide Memor.
Memphis civitas, iv, 200.
Memphitis lapis, iv, 256.
Mena vestis, iv, 450.
Menander comicus, viii, 82. *Magus*, iii, 532.
Menandrii, iii, 732.
Menardo. Eius Editio Concordiae regularum, i, 614; ii, 78.
Mendacium, vi, 251, 310; vii, 239, 345. *Mendacium, falsitas et mendum*, v, 23, 47.
Mendax et fallax, iii, 483; v, 27.
Mendicus, iii, 483. *Mendicus ulcerosus*, v, 118.
Mendum. Vide Mendacium.
Mens, iv, 2. *Mens et ratio*, v, 94.
Vide Memoria, Animus et Spiritus. *Mens apta ad bonum in sua natura*, vi, 281. *In capite hominis, tanquam in oculo Deus*, v, 88. *Quando Deum bene contemplatur*, vi, 281. *Quæ cupiditatis inhiat*, vi, 219. *Soluta in diversis*, vi, 533.
Mensa. De mensis, iv, 483. *D. mensis monachorum*, vi, 536. *Mensa tabernaculi*, v, 395.
Mensis. De mensibus; mensium nomina; infi apud varias gentes, iii, 224; vii, 7 seqq.
Menstrui natura, iv, 23. *Menstruum mulieris bitumum rumpit*, iv, 247.
Mensura. Mensura viarum, et agrorum, iv, 259, 261, 302, 325. *Mensura corporis aut temporis*, iv, 502.
Mentha, iv, 361, 370.
Mentiens et fallens, v, 49.
Mentiri pro salute hominum, vi, 232.
Mentum, iv, 10.
Mennim in colore, iv, 466.
Meraria po:io, meracum, vinum, v, 7.
Mercatus, iii, 208; iv, 213.
Merredem boni operis qui percipit, vi, 220.
Mercenarii, iii, 451.
Mercurius, lyra conditor, iii, 255, 383; vii, 71, 74. *Mercurius Trismegister*, iii, 189. *Mercurii stella*, iii, 159, 164, 189.
Mercurius prestigium iuvenit, iii, 574.
Merenda, iv, 483.
Meret, meretur, maret, promeretur, v, 47 seq. *Mereri*, iii, 484. *Mereri stipedia*, v, 53.
Meretrix, meretrices, iii, 484; v, 53.
Mergere et mersare, viii, 411.
Mergi. De mergis, iv, 89.
Meridiare, iv, 492.
Meridies, iii, 222; iv, 107. *Meridies olim meridies*, iv, 526.
Meristæi, iii, 531, 520.
Meritorum initium, vii, 330. *Merita sicutorum*, ibid., 324.
Meropes, iv, 94.
Mersio trina et similia in baptismo, vi, 388.
Merula, iv, 101.
Merum, iii, 150, 223; iv, 107, 466, 492.
Mes, iii, 400.
Mesimbris, vi, 609.
Mesimelus, iv, 274.
Mesopontus, iii, 150.
Mesopotamia, iv, 146.
Mesphe rex, iv, 307.
Mespilius, iv, 330.
- Mesram*, iii, 404.
Messapia civitas, iv, 203.
Messias, iii, 300.
Messis, iv, 311.
Messorium, iv, 497.
Mesticum, iv, 466.
Meta. De me. is, iv, 397. *Meta*, iv, 468.
Metacismus, iii, 51.
Metalepsis, iii, 60.
Metalum. De metallis, iii, 216; iv, 245, 265.
Metangismonitæ, iii, 357.
Metaphora ex quibus modis fit, iii, 59.
Metaplasmi, iii, 55.
Metea-sis, iii, 55, 90.
Metatores, iii, 484.
Metatum, iv, 218.
Methea, v, 449.
Methodius (B.), ii, 367.
Methodius in prælegomenis bujus Editionis adhibita, i, 1; in *Æditione*, ii, 4, 9.
Metiri pedes horarum, iv, 502.
Metonymia, iii, 60.
Metreta, iv, 304.
Metrica musica, iii, 151.
Metropolitani, ii, 310.
Metrum. De metris, iii, 63; iv, 301.
Metus, v, 111. *Metus, formido, paror et timor*, v, 23. *Metus et paror*, vii, 429.
Meu, iv, 549.
Mi et mihi, v, 48.
Micas de mensa, v, 154.
Michæas, iii, 230, 253, 255; v, 176, 209; vii, 381.
Michael, iii, 311.
Michol connubium, v, 517.
Migro et nigro, v, 51.
Miki. Vide Mi.
Miles ordinarius et extraordinarius, iii, 424. *Vide Milites.*
Miliimidrum, iv, 358.
Milites nonquam immenses sacramenti magis stationibus parent, iii, 29. *Milites quatuor, qui vestimenta Christi divisorum*, v, 151. *Togati et lacermiti*, iv, 458. *Viginti quinque annis tenentur*, iii, 428. *Vide Miles.*
Militia. Ejus vocabula, genera tria, iii, 419 seqq.
Mille, iii, 120.
Millenarii, iii, 532, 424.
Millia, iii, 120.
Milliarium, iv, 212.
Millum, iv, 313.
Milvago, iv, 81.
Milvus, iv, 88, 99.
Mimus. De mimis, i, 403.
Minator, ii, 484.
Minaz, iii, 181.
Minerva Trito-ia, de capite Jovis nata, lanifici, oliva, et artium iuventrix, iii, 389; iv, 416; vii, 71.
Minimus, iii, 483.
Minister. De origine ministrorum Ecclesie, vi, 413.
Minium, iv, 457. *Minium juxta mare Rubrum*, iv, 127.
Minius Ovius, iv, 139, 164.
Minor, iii, 483. *Minores*, iii, 443. *Minores numeri*, iii, 121.
Minorica insula, iv, 182.
Minotaurus, iv, 52, 57; vii, 74.
Minutal, iv, 489.
Miracula sanctorum, vi, 179. *Miracula quare in Ecclesia nunc non sunt*, vi, 180. *Sub Antichristo ab Ecclesia cessabant*, ibid.
Mirari et admirari, v, 48.
Miro rex, vii, 136.
Misali, iii, 332; v, 176; vii, 80.
Miscellanea in mss., i, 374; ii, 259, 268, 288, 295 seqq., 294, 511, 517, 533, 550, 556, 568. *Miscellanea sacra*, ii, 360. *Rx Patribus*, ibid., 239. *Rx Isidoru*, ibid., 592. *Astrologica*, ii, 383.
Miscellus et miser, iii, 483; v, 46.
- Miserabilis et miserandus*, iii, 183; v, 16.
Miserari et misereri, vii, 428.
Miseratio et misericordia, v, 46. *Miseratio Dei*, vi, 258.
Miseremur et misrecimus, v, 48.
Miseret. Vide Miserari.
Miseria, ubi est, vi, 275.
Misericordia, iii, 482; vii, 217. *Eus amatores*, vi, 356. *Vide Miseratio. Misericordia et justitia in judice*, vi, 343; contra obdurate onus, vii, 217.
Misericors, iii, 482; vii, 356.
Missa, iii, 279; vii, 379. *Missa Gothicæ sancti Petri*, ii, 121. *Missa de feria*, ii, 249. *Missa Gothicæ orationes*, ii, 106 seqq. *Missa expositio*, ii, 44, 49. *Editur*, vii, 221 seqq. *Vide Expositio missæ. Missæ ro defunctorum ab apostolis tradita*, vi, 388. *Missæ ordine a beato Petro institutus*, vi, 379. *Sacrificium quid co-tineat*, vi, 583.
Missale Gothicum, seu *Mozarabicum*, multorum opus, ii, 167 seqq.
Missus Christus, iii, 503.
Mitis, iii, 482.
Mitra, iv, 424, 471.
Mitridax lapis, iv, 258, 274.
Mna, iv, 300.
Mneus Timotheus, iii, 9.
Moab, Moabitæ, iii, 520, 400.
Modestia suadet, vi, 504.
Moderatus, iii, 485.
Modestus et mansuetus, iii, 482; v, 46.
Modi causarum quoque, v, 93; verborum, iii, 19.
Modicu, iii, 483.
Modius, iv, 304, 421. *Modius diversus non habendus*, v, 466.
Modus in rebus, vii, 314. *Vide Modi.*
Mœchia, iii, 484.
Moenia, iv, 210. *Mœnia et cedicia*, vii, 459.
Mœniana, a Mœvio, collega Crassi, invenia, iv, 218.
Mœones, ii, 400.
Mœonia, iv, 153.
Mœreri, mœrere, mœstus, mœret, et me et, v, 30, 48, 71.
Mœror moderatus ineptie latitudine respondet, vii, 219.
Mœria, iv, 156.
Mœritia et tristitia, v, 71.
Mœstus, iii, 483. *Vide Mœren.*
Mola, iv, 503. *Mola loco pignoris non est accipienda*, v, 463. *Mola apud antiquos non erant*, iv, 312.
Molares dentes, iv, 10.
Molaris lapis, iv, 431.
Molentes duci, v, 114.
Mollis, iii, 481.
Mollities, iv, 406.
Molochinia vestis, iv, 419.
Molochites lapis, iv, 267.
Molossia, iv, 157.
Molossus, iii, 502.
Molossus, Pyrrhi filius, iv, 157.
Molotius lapis, iv, 259.
Momentana, iv, 207.
Mome itum, iii, 207. *De momentis*, iii, 218. *Momenta et horæ*, iii, 218.
Monachus. De monachis, eorum vita et regula, iii, 544; vi, 503 seqq., 431, 521 seqq.; vii, 257 seqq. *Monachi vagi*, ii, 509. *Monachi periti scribendi et corrigendi recensentur*, ibid., 437. *Monachorum genera sex*, tria pluma, tria pessima, vi, 454.
Monarcha, monarchia, iii, 423.
Monasterium. De monasteriis, iv, 220; vi, 525. *De monasteriis non convegniendis, de monasteriis virginum*, ii, 624 seqq. *Monasterium Oniense*, i, 369.
Monachum, ii, 316. *Monasterium et cœmibium*, vi, 410.
Monatius, iii, 485.
Mouedula, iv, 94.

- M**onere, admonere et communere, v, 47; vi, 433.
Moneta, iv, 287.
Monile, iv, 472 seq.; et **munile**, v, 50.
Monitor, m, 484.
Monitum ex Editione Patrum Tolerorum, i, 670, 691.
Monoceros, iv, 53.
Monodias, iii, 280.
Monogamus, iii, 454.
Monoplocta dominia, iii, 17.
Monos, iv, 220.
Mons. De montibus, montes Hyperborei, iv, 184 seq. Mons emineus, v, 452. **Montes et colles**, v, 49.
Monstrare et demonstrare, vii, 247.
Monstrosae facies gentium in Oriente, iv, 34.
Monstrum, iv, 32. Et **portentum**, v, 39. Monstra diu non vivunt, iv, 32.
Montani, iii, 353.
Montanus Toledo, vii, 166, 168.
Montenses, iii, 550.
Monumentum, iv, 233; et sepulcrum, v, 86.
Mora et tarditas, v, 47.
Morales Ambrosius. Ejus opinio expensa, i, 132, 531.
Moralis philosophia, iii, 102.
Morbis. Morbi caluci et acuti, iii, 170 seq.; chronici, *ibid.*, 174; in superficie corporis, *ibid.*, 179.
Mores hominum divitiae, vi, 326. *Vide Mos.*
Mori mundo, vi, 300.
Moribus, i, 481.
Morio, iii, 484.
Moriturus, iii, 484.
Mors. Mortis genera, iv, 29. **Mors, lethum**, v, 43. Mo s'animæ, vi, 212.
Mors incerta, vi, 361. A primo homine in omnes transiit, vi, 143. Mortis Christi et nostra distinctio, v, 82.
Mortarium, iii, 186.
Mortiuus, iv, 50; et **mortuus**, v, 49.
Mortuus resuscitatus, v, 516. **Mortuum qui tetigerit**, v, 445.
Morus, iv, 331.
Mos et lex, iii, 192; v, 45. Mores quid inter se differant, iii, 191. *Vide Mores.* Mos nubendi antiquitus, iii, 433.
Moschorus fluvius, iv, 151.
Moseroth, v, 449.
Mosoch, iii, 403.
Motus, v, 88; corporis, vii, 42.
Moses, iii, 189, 235, 241, 321; vii, 72, 575. Plura de rebus gestis Moysis, v, 126 seqq., 361 seqq., 452. Moyses et Elias, qui apparuerunt cum Domino, quid significabant, v, 141. Moyses heroicum carmen invenit, iii, 67. De initio mundi historiam scriptis, iii, 73. Medium effectis, iv, 303. Quandiu populum rexit in eremo, iii, 235; vii, 72. Primum divinas leges explicavit, iii, 189.
Mozarsabicum officium alticubi in Hispaniis retentum. Ejus descriptio, ii, 125 seq. Ejus concordia cum operibus sancti Isidori, *ibid.*, 154.
Mozicia, iv, 504.
Mucculoi observationes, i, 380; ii, 77.
Mucro, iv, 579. **Mucro, gladius et cenis**, v, 26.
Mugilis, iv, 80.
Mugire et vagire, v, 73.
Mujitus, iii, 482.
Mula sagittaria, iv, 318.
Muleator, iii, 484.
Mulciber, iii, 484.
Mulctrum, iv, 501.
Mulguram, iv, 501.
Muliebris et mulieriorum, v, i, 435.
Mulier, iv, 27; v, 91, 130. **Mulier et vir**, v, 95. Mulier decim et octo annos infirmitatem habens, v, 116. Mulier decora capta in bello, v, 472; adultera, v, 119. Multe Deo et marito subiecta sit, vi, 458. Ad imaginem viri et ob ejus adiutorium creata, vi, 112. Quae profluvio sanguinis laborabat, v, 116. Quae uoguento Domini caput unxit, v, 149. Mulieres quæ apostolis Domini resurrectionem nuntiant, v, 151. Mulieres redundant crinibus, iv, 455. **Mulierarius**, iii, 473. *Vide Muliebris.*
Mulio, iii, 484.
Mullei calcei, iv, 482.
Mullus piscis, iv, 78. **Mullus in vino necatus tardiū affert**, *ibid.*
Mulsum, iv, 493.
Mulletatio, pena et supplicium, v, 47.
Multiloquium, vii, 219, 253.
Multiplices, iv, 73.
Multiplex, superpartiens et super-particularis numerus, iii, 126.
Multiplicitudo et numerus, v, 48.
Munditia interna externa responde-re debet, i, 67. **Munditia cordis**, vii, 220.
Mundus, lavatus, vi, 215.
Mundus. De mundo, ejus forma, par-tibus, elementis, iii, 145; iv, 106; vii, 16, 534. **Mundi creatio**, *ibid.*, 322. De mundo, seu seculo, ejus amatoribus, contemptu, percussionibus, vi, 128, 303, 309, 333; vii, 216, 375. **Mundus, annus et homo**, vii, 57. Fig. 4. In exter-no consilio semper erat, vi, 124. Ad iustar Ecclesie fabricatus, vii, 29. **Mundi mortuus, cui ipsi mortui non sunt**, vi, 534. **Mystice hominem significat**, vii, 16. Peccatores aliquando signifi-cant, vii, 16. Unde crescere videtur, inde ministrum, vi, 126. **Mundi caput Oriens, ultima pars Septentrio**, iii, 315. **Mundo nihil pulchrius aspicimus**, iv, 106.
Munera diversa ad constructionem tabernaculi, v, 400. **Munera, que datur in judicibus**, vi, 518. *Vide Munus.*
Munia, munium, iv, 210; vi, 429.
Municipales et municipes, iii, 453; v, 48.
Municipium, iv, 210.
Munifex, iii, 482.
Munificus, iii, 382.
Mumble. *Vide Monile.*
Mumentum, iv, 251.
Munitones, iv, 231.
Munitum, iv, 231.
Munium, munia, iii, 452, 210.
Munoz Joseph, i, 294.
Munus. De muneribus, iii, 233; vi, 428. **Munus et donum**, v, 23, 47; vii, 428. *Vide Munera.*
Muræna, et murænula, iv, 82, 473.
Mures, sive lacerii, iv, 19.
Murex, murices, iv, 84, 250.
Muria, iv, 436.
Murmuratio, vii, 259.
Murrhina, iv, 275.
Murus, iv, 211; et **vallum**, v, 75.
Mus, id est, stercus, iv, 510. **Terra**, iv, 492. **Mures, muis araneus**, iv, 61. **Mus longus**, iv, 516.
Muse, iii, 132, 393.
Musaraneus. *Vide Mus.*
Musca, iv, 105. **Musca: Egyptæ**, v, 368.
Musculus, musculi, iv, 84, 386.
Musica, ejus partes, inventores, dif-ferentiae, divisio triforis, organica, harmonica, rhythmica; quid musica possit, iii, 152 seqq.; v, 110. **Senten-tiae de musis**, i, 151.
Musio, iv, 60.
Musmo, iv, 50.
Musella, iv, 61, 316. **Musella: ruta armatrix, cum dimicant cum serpente**, iv, 370.
Mus-tones, iv, 105.
Mustum, iv, 492.
Mutabile quid non est, vi, 116.
Mutabilitas, vi, 143. **Autem**, vi, 143.
Mutatio corporis, vi, 143, loci con-versis valet, vi, 203.
Muti in Evangelio, v, 137.
Mutus, iii, 482; et cæcus daemontium habens, v, 159.
Mutuum, iii, 207. **Mutuum dare, et commodare**, v, 47; vii, 451.
Mycene civitas, iv, 203.
Mygale, vi, 413.
Mygdouia Bithynia appellata, iv, 152.
Myoparo, iv, 418.
Myricæ, iv, 338.
Myrmicetes, iv, 282.
Myrmidonæ, iii, 409.
Myrobalanum, iii, 187; iv, 582.
Myrrha, iv, 345. **Troglodytica**, *ibid.*, 544.
Myrrhites gemma, iv, 267.
Myrtæus equus, iv, 48. **Myrtæi pan-ni**, vi, 258.
Myrtilus, iv, 198.
Myrtum mare, iv, 128.
Myrtus, iv, 338. **Mulierum necessitatibus apta**, *ibid.*
Mysteria per jejunium revelantur, vi, 25. **Occulta legis**, vi, 299.
Mysterium, iii, 286.

N

- Naaman Syrus**, v, 132.
Nabaioth, iii, 400.
Nabathæ, iv, 149.
Nabo, v, 456.
Nabuchodonosor, iii, 236, 325; vi, 133.
Nachor, iii, 254; vii, 69.
Næ et ne, v, 51.
Nævii versus ex Tarentilla, iii, 41.
Nævius poeta, iii, 211.
Nahum, iii, 330; v, 174 seq. **De eo**, *ibid.*, 210.
Naiades, iii, 395.
Nail, iv, 193.
Nani, iv, 32.
Napocaulis, iv, 306.
Napus, iv, 568.
Narbona, iv, 206.
Narcissus, iv, 351.
Narcissus episcopus, vii, 93.
Nardus, iv, 348.
Nares, iv, 8; v, 80.
Narrare et fari, vii, 438.
Narses Romanus, vii, 103.
Nasci et enasci, v, 51; vii, 433.
Nassa, iv, 423.
Nasturtium, iv, 568.
Natale Domini festum, vi, 392.
Natalis Toledoanus, vii, 178.
Nathan, iii, 329.
Nathanael, iii, 358.
Nathinxi, iii, 312.
Natio, iii, 399.
Nativitas Christi, et nostre distinc-tio, v, 82.
Natrix, iv, 68.
Natura, iii, 441, 444; iv, 1. **Natura bona, damnatur proper voluntatem malam**, vi, 132. **Natura omnis aut com-mutabilis, aut immutabilis**, vi, 132.
Laudis amica, vi, 310. **Suffici, ut adhuc liber affectus est**, vi, 245. **Nature auctoritas**, ii, 143. **Naturam bo-nam et malam potant heretici**, vi, 132.
Naturales filii, ii, 441.
Naturalis philosophia, physica, v, 109.
Natus, iii, 441. **Natus et gnatus**, vii, 429.
Nauclerns, iv, 414.
Nauta et gubernator, v, 30. **nautis.**
Cygnus bonum signum, iv, 90.
Navali, iv, 189.

- Navicularius, iv, 442.
 Navis, de navibus, navium partes, oriam, naves actus, trabaræ, littoriaræ, carpassæ, ros ratæ, etc., iv, 31 seqq.
 Natura et natura, iv, 413; v, 51.
 Naxos insula, iv, 177.
 Nazareus, de Nazareis, iii, 352, 486. Nazare sive Nazoræus Christus, sibi, 304.—Nazareis jubetur ut omne quod inebriare potest non bibant, v, 437.—Nazarei heretici, iii, 32.
 Nazianzenus Greg., ii, 377.
 Ne. Vide Nas.
 Neapolis, iv, 205.
 Neapolis civitas Samaritanorum, iv, 198.
 Nebridius, vi, 157.
 Nebula, iv, 116. Nebula cibus, vii, 413. Nebula ina petunt, cum seruimus est; summa, cum nebulum, iv, 118.
Necessitas et necessitudo, v, 30. Nec-sitatis corporis quo pacto subveniendum, vii, 239 seqq. *Necessitas pecunia*, vi, 221.
Necromantia et necromanti, iii, 371.
Nefandus, profanus et nefarius, ii, 4 5; v, 24.
Nefarius. Vide *Nefandus*.
 Nefasti dies, v, 33; vii, 4.
 Nefredues, iv, 517.
Negare et abnegare, v, 20.
 Negatio, vii, 93.
 Negligens, iii, 488.
Negotiatio, negotium, iv, 389.
 Nehemias et Zorobabel, v, 177.
 Nemrod, Nemrod, iii, 319; iv, 135; v, 120, 295; vii, 69.
Nemo et nullus, iii, 483; v, 50; vii, 426.
 Nemrod. Vide Nemrod.
 Nemus, iv, 323; et silva, v, 8.
 Neomenia, iii, 277.
 Neophytus, iii, 515.
 Nepa, iii, 486.
 Nepeta, iv, 361.
 Nephritis, vi, 177.
 Nephalium, iii, 337; v, 131, 160.
 Neps, iii, 486. *Nepos utriusque sexus* est, iii, 412.
Nepotatio. Luxuria, iii, 486.
 Nepolianus Suevorum dux, vii, 118.
 Nepotis, iii, 442.
 Nepotinus, iii, 383; iv, 113.
Nequam, iii, 485.
Neruquam, iii, 485.
Ne quid nimis, vi, 257.
Nequidquam, et *nequoniam*, vii, 438.
 Nereides, iii, 593.
 Nero imperator, iii, 237; vii, 88.
 Nerva imp., ii, 237; vii, 90.
 Nervus. Nervi, iii, 213; iv, 14.
Nescire et ignorare, vii, 429. *Nescire interdum conuenit*, vi, 191. *Nescire minor pena est quam ei* quæ soveris non adimplere, vi, 289. *Nescire et noluisse scire*, vi, 216.
 Nestoriani, Nestorius, iii, 239, 339, 532; vii, 101.
 Netum, iv, 467.
Neuer et neuralis, iii, 485; v, 51.
Neutrali verba, iii, 20.
 Nex masculorum, v, 360. *Necis genera*, iii, 217.
Nicenau concilium, iii, 258, 261; vii, 97.
 Nicolai dactyli, iv, 326.
 Nicolaitæ, iii, 352, 531.
 Nicolaus primus pontifex num pseudo-Isidori collectione approbaverit, v, 192.
 Nicolaus diaconus, iii, 332.
 Nicomachus arithmeticam dispositus, v, 119.
 Nicomedia, iv, 201.
 Nicopolis, iv, 205
Niger, iii, 486.
Nigro et nigro, v, 51.
Nihil et nihil, iii, 483; v, 50.
 Nilus, iv, 149. vii, 57.
 Nimba femina, iv, 470.
 Nimbæ, iv, 115, 470; et *imber*, vii, 427.
 Ninus primus bella intulit, iv, 571; vii, 70.
Nitus et nitus, vii, 438.
 Nitria, iv, 523.
 Nitrum, iv, 319.
 Nix, iv, 115; vii, 48. *Nix quomodo fiat*, iv, 113. *Nix homines increduli sunt*, vii, 49.
Nitus et nitus, vii, 438.
Nobilis, iii, 483; v, 51; et *generosus*, vii, 427.
Nocte et noctu, vii, 427.
 Noctus, iv, 93.
 Nodus, iii, 428. *Modum in scirpo querere*, i, 364.
 Nœ, et ejus benedictiones, iii, 234, 318; v, 110, 159, 292; vii, 66.
Noema filia Lamech, v, 285.
 Noemi, iii, 322.
 Noeliani, iii, 530.
Nolo, per u u l; *nolle*, per duo ll, vii, 45.
 Nomen, iii, 13. *Nomen, praenomen, agnomen et cognomen*, v, 50. *Nomen et nomen*, *ibid.*, 51. *Nomina auctorum quos Isidorus allegat*, i, 420. *Ea interdum in ariæ excludisse arguitur*, i, 424. *Nomina quæ occurrint in sacra S. scriptura*, iii, 317 seqq. *Nomina vestium*, iv, 417. *Nomina pecoribus prius induitum quam piscibus*, iv, 73. *Nomina appellativa, et eorum species*, iii, 13. *Ad aliquid aliquataliter se habentia*, iii, 15. *Hebraica cur aliter atque aliter interpretantur*, iii, 317. *Fixa et mobilis*, iv, 44. *Media*, iii, 14. *Tota Græca*, iii, 14. *Tota Latina*, iii, 14. *Nolla*, iii, 14. *Secundum naturam imposita*, iii, 49. *Propria*, iii, 13.
Nominativus, iii, 16.
Nominativus, pro ablativo, vii, 102.
 Nomisma, iv, 288, 299.
 Nonæ, iii, 226.
 Nonius Marcellus, ii, 2 5, 384.
 Nonius Gerundensis, ii, 604.
 Noo urbs, iv, 201.
 Noricus ager, iv, 156.
 Norma, iv, 411. *Norma vivendi editio* rur, vii, 361.
Nosocomium, iv, 219.
Nosse et scire, v, 65.
Nos Tironis, iii, 325. *Notæ ms. incerti auctoris*, i, 452. *Notæ ad conspectum Editionis Isidoriane à Zaccaria vulgatum*, i, 340. *Notæ juridice et musicæ quæ in nonnullis ms. Isidori reperiuntur*, ii, 226, 233. *De notis sententiariis, vulgaribus, militaribus, iuridicis, digitoribus, et litteralibus*, iii, 35 seqq., 41.
Notatio, iii, 49.
Notibus, iii, 413.
Notio, iii, 111.
Notus et notus, v, 51. *Notus, id est, peritus*, vi, 562.
Notus ventus, iv, 118; vii, 50.
 Novacula, iv, 513.
 Novalis, novalis ager, iv, 236.
Novatianni heretici, Novatiannus, iii, 355, 530.
Novatus heresim condidit, iii, 238; vii, 95.
 Novem, ii, 120.
 November, iii, 226.
Novenarius numerus, v, 233, 235.
Novissimus, iii, 410. *Novissimus Christus*, iii, 503.
Novum Te-lamentum, iii, 210.
Novum et recens, v, 61.
 Nux. *Nectis partes*, iii, 283 seq., 273; vii, 5 seq., 42. *Vide supra, Nocte. Noxa, et noxia*, vii, 456.
 Nubentes, vi, 453.
 Nubendi mos, iii, 452.
Nubere, enubere et enubere, vii, 450.
 Nubes. *Nubium effectus*, iv, 119 seqq.; vii, 47. *Nubes deserti*, v, 571 seqq.
Nubila prius, deinde ignes, iv, 118. Qui hant, iii, 452.
Nubilis, iii, 483.
 Nucleas, iv, 326.
Nucicla, iv, 332.
Nuclei, iv, 332.
Nudus et nudans, iii, 428; v, 50.
 Nugas, iii, 488.
Nugigerulus, iii, 486.
Nulus. Vide Nemo.
Nunn et nunc, v, 51.
 Nunn, iii, 190; vii, 79.
Nunnen. Vide Nomen.
 Numerarii, iii, 432.
Numerianus imperator, vii, 96.
Numerus. *Mysteria numerorum*, i, 517 seqq. *Liber de Numeris Isidori*, *ibid.*. Editur, v, 220. *Alius imperfictus liber de Numeris fortasse Isidori editur*, vii, 327. *Numeris et multitudine* e, v, 48. *Numeri in sacris litteris*, *ibid.*, 216. *Numerus quid sit; quid præstent numeri; divisiones numerorum*, iii, 113 seqq., 510 seqq. *Numeri geom-triae*, *ibid.*, 131, 514. *Numeris musici*, *ibid.*, 142. *Numeri vigesimi secundi laus*, iv, 303. — *Numerorum liber sacre Scripturæ*, iii, 212; v, 453. *Quid contineat*, v, 193, 196.
Nunidæ, iii, 417.
Nunidicum marmor, iv, 262.
Nunismus, vi, 324.
Nunitor, iv, 204.
Nunni, iv, 288. *Argentei primum Ronze ceduntur*, vii, 83. *Nunnumus* auro a Saturno inventus, iv, 296.
Nunc. Vide Num.
Nuacopare, nuncupatio, ii, 201.
Nundinae, vii, 9.
Nunquid feci? et *seci*, v, 31.
Nunciare, renunciare, denunciare, et denunciare, v, 5; vii, 433.
Nuntius et nuntium, iii, 483.
Nuptæ, iii, 455; iv, 113; vii, 17. *Limen non tangebant*, iii, 453.
Nuptie, vii, 355; et virgi: *Itas*, vi, 446. *Pecratum non sun*, vi, 447. *Secondæ*, vi, 451. *Nuptiarum ritus antiqæ*, iii, 204.
Nutrire, et nutricare, vii, 451.
Nutritor, iii, 485.
Nux, iv, 352.
Nux longa, amygdala, iv, 352.
Nyctages, iii, 359.
Nyctalmus, iii, 180.
Nycticorax, iv, 95.
Nympha. *Nymphae*, iii, 503, 452; *Nympha et nymphæ*, v, 45.
Nysa civitas, iv, 194.
Nysus oons, iii, 383.
Nysa. *Parnasi jugum*, iv, 186.

O

- Obandiens*, iii, 486.
Obduratio peccatores, vii, 271.
Obduratio contra misericordiam editi, vii, 217.
Obedientia, vii, 257, 263.
Obelici, iv, 337.
Obelus, iii, 33. *Superne adjunctus*, *ibid.*
Obest et officit, v, 52.
Obesus et craugus, v, 16.
Oblitus sancti Isidori, auctore Re-deinpto, editur, i, 27.
Objurgare, corrigere, et castigare, v, 15.
Oblaquare vites, iv, 321.

- Oblatio**, m., 293. **Olationem** qua-
tuor genera, v., 410. **Oblatio pro sa-**
cerdolis deficitio, v., 421.
Oblector, m., 487.
Obli-s et obliuia, v., 53.
Olivio, v., 147.
Olivivus Deus, m., 296.
Oblo, m., aliquid, et eloqui, v., 4.
Obra, admissus, et submissus, m.,
487; v., 4.
Obraarius, m., 487.
Obnubere, m., 453.
Obolus, iv., 298. **Oboli** due, tres,
qua-tuor, quinque, et sex, iv., 307.
Obiut, v., 481.
Obprobriare et exprobriare, vii., 452.
Obryzam aurum, iv., 286.
Obscurus, m., 447.
Obscurus natus, m., 476.
Obscurum confundendo clarescit, vi.,
291.
Obs qui et famulari, v., 31.
Observatum erga alios, vii., 344.
Observantia et observatio, v., 52.
Observatio signorum superstitionis,
m., 166. **Observationes in praefationem**
Etymologiarum, i., 427. **Observationes**
Ballerinorum, ii., 160. **Observationes**
biblica, *ibid.*, 337. *Vide Observantia.*
Obidianus lapis, iv., 285
Obidianus lapis, iv., 257.
Obisitus, m., 487.
Obstinatio stulti admoniti, vi., 319.
Obi stringillare, m., 487.
Obstringilli, iv., 481.
Obtigerere, vi., 300.
Obtestor, testor, et contestor, v., 71.
Obticecere et conticecere, vii., 440.
Obtingit, contingit, evenit, et accidit,
v., 13.
Obtrectator, m., 487.
Obtinens, m., 487.
Obturatum et clausum, vii., 436.
Occasio et oport nitas, v., 52.
Occasio, iv., 310.
Occilens, m., 140; iv., 107.
Occidentis gentes verba deatibus
frangunt, m., 398.
Occidit et cecidit, v., 53.
Occipitium, iv., 5.
Occulere, m., 217; v., 5.
Oceanus, eius cursus, diversa nomi-
na, iv., 124; vi., 602; vii., 53.
Ochotias, m., 256; 524.
Ochia, iv., 438.
Ochus fluvius, iv., 150.
Ocre, iv., 481.
Octavianus imperat., m., 237, 511.
Iudecoras adulaciones repressi, m., 422.
Octo, m., 120. **Genera pecuniarum**, m.,
213.
October mensis, m., 226.
Octonarius numerus, v., 232, 235.
Oculas Dei nomen, m., 238. **De ocu-**
lis, iv., 6 *arg.*; v., 88; vi., 500. **Oculo-**
rum concupiscentia, vii., 234. **Oculi ar-**
borum, iv., 323. **Duo in facie quid si-**
gnificant, vi., 502. **Prima tela libidinis**,
vi., 500. **Oculorum lunius**, v., 481.
Sensus carnis praecepsit, vi., 116. **Ocu-**
lum pro oculo, m., 115. **Corvus oculos**
primum petit in cadavere, iv., 96.
Oculus Dei nomen, m., 238. **Cetera**
vid t, se nouo videt, v., 281. **Dexter**
scandalizans, vi., 302. **Non potest alta**
conspicere, quem pulvis claudit, vi.,
219.
Ocynum, iv., 368.
Ode, m., 29.
Odibile, m., 486.
Odiosus et excessus, v., 21. **Odiosus**
sum, m., 470.
Odilum. **De eo**, vi., 316; vii., 311, 254.
Odio. **Ejus versus**, u., 252.
Oiliollamites pastor, v., 537.
Odor. **De odoribus**, m., 187.
Odorabilis, odorus, odorifer, et
odorus, v., 53.
- Odoratus, sensus**, iv., 4; v., 93.
Odiseacus, Ostrugothorum rex, vii.,
120.
Oea civitas, iv., 164.
Or cononi Ecclesiae, u., 525, 568; vi.,
500.
Orionauta, iv., 126.
Ornomelum, iv., 493.
Ornophorus, iv., 500.
Orestrus, iv., 103.
Offa, offilia, ii., 488.
Offarii, iv., 483.
Offatum, iv., 488.
Offere et inferre, v., 53.
Offertoria, iii., 285; vi., 379.
Officere et interficere, iv., 52. *Vide Ob-*
est.
Officium. Officia ecclesiastica, i., 272;
m., 279; vi., 533. **Officii Romani**, seu
Gallicani, receptio in Hispania, u., 124,
538. **Officii Gothicici Codices descripsi**,
u., 127. **Officium tertiae, sextae et nonae**,
vi., 388. **De officiorum origine**, vi., 563
seqq. **Officium pastorale qui refugiat**
monet, vi., 317.
Og rex Basan, et in eum bellum, v.,
435.
Ogygius, iv., 175
Ola, iv., 11.
Olassa, m., 332; vii., 79.
Olea, iv., 340. **Olivetum et olira**, v.,
53; vi., 430.
Oleaster. **Ejus lacryma**, iv., 370.
Oleoselinum, iv., 369.
Olera. *Vide Olaus.*
Olet et redacti, v., 52.
Oleum, iv., 341, 396; in sacrificio, v.,
410. **Oleum et olireta**, vii., 438. **Oleum**
et candelabrum juxta arcum Testa-
menti, v., 396. **Oleum Hispanum**, iv.,
341. **Oleum et ignis supericker appa-**
tunt, vi., 130. **Oleum in sacrificium of-**
fertur, v., 410; in vasis non labere, vi.,
247.
Olfacere pro scire, m., 478.
Olfactoriola, iv., 474.
Olinarum, iv., 368.
Oliva. **Oliva volemis, crustumis, etc.**,
iv., 340 *seq.* *Vide Olea.*
Olla, iv., 502. **Olla et nula**, v., 73.
Ollae Aegyptiae, v., 439.
Ologitis civitas, viii., 128.
Olographum, iii., 200.
Olor, iv., 90.
Olosericia vestis, iv., 450.
Olus. **De olieribus**, iv., 363 *seqq.*
Olympias. **Olympiades**, iii., 250, 266;
vii., 12, 78.
Olympicus certamen, vii., 12.
Olympos Arislaus, vii., 102.
Olympus mons, iv., 160, 185; vii.,
45.
Olyssipo urbs, iv., 207; vii., 136.
Omentum, iv., 21.
Omne et totum, v., 52. **Omnes et**
cuncti, v., 16. **Omnia ex aqua creantur**,
iv., 415. **Ex atomis oriri philosophi pu-**
taverunt, iv., 107. **Omnia sub celo pro-**
ppter hominem facta, vi., 111. **Omnia**
subjiciuntur nobis, si nos Deo subjici-
cimus, vi., 151.
Omnimorbia, iv., 338.
Omnipotens Deus, m., 493.
Omnipotentia divina, iii., 6.
Omnisius, m., 302.
Omni, m., 325.
Onager, iv., 45. **Onager contemnit**
civitatem, m., 303.
Onan, filius Iudee, v., 335.
Oneratus et onus, v., 37.
Onocentaurus, iv., 37.
Onocrotalus, iv., 94; vii., 413.
Onomatopoeia, i., 61.
Onus et honos, v., 37.
Onus. *Vide Oneratus.*
Onyx Indica et Arabica, iv., 268.
Opacus et apicus, v., 8. **Opaca**, iv.,
189.
- Opalus**, iv., 273.
Opera et opus, v., 53.
Operari bonum tantum in hac vita
lacet, ii., 59.
Operaria, iv., 221.
Operarius. **De operaris**, iv., 221; v.,
142.
Operatio et opus, v., 52. **Operatio**
oratione fulcienda, vi., 384.
Operire, adaperire, et inoperire, vii.,
436.
Opaz, iv., 246.
Ophite, iii., 353.
Ophites marmor, iv., 260.
Ophini, m., 527.
Opifex, m., 487.
Opilio, m., 487.
Opinari et putare, vii., 439.
Opinatio, iii., 89.
Opis, m., 387, 478.
Opiphora, iv., 421.
Opitulari, iv., 484.
Opium, iv., 454.
Opobalsanum et balsamum, v., 12.
Oppema, iv., 496.
Oppidum, iv., 209. **Oppidorum origo**,
iv., 195, 209. *Vide Oppidum*, arbs, et circums.,
v., 73.
Opportunitas. *Vide Occasio.*
Opposita et eorum genera, iii., 116.
Oppressores pauperum reprehendu-
tor, vi., 350.
Opprobria quomodo ferenda, vi.,
250.
Ops, iv., 141.
Optare, iii., 426.
Optimus, m., 461.
Optiones milites vocabantur, iii.,
128.
Oplo, solo, et capio, v., 73.
Opulentia, iv., 484.
Opns. **Opers. Opus et opes**, v., 106.
Vide Opera et Operatio. **De sex die-**
rum operibus, v., 263. **Opera nostra**,
vi., 511. **Ora universalis** in Editione
Isidori praemitur, i., 400. **Opera** interpo-
data Isidori, i., 502. **Opus de Nu-**
meris novum editum a sit Isi iori, i.,
517. **Opus Isidori de distantiis Novi et**
Veteris Testamenti quid sit, i., 525.
Vide Editiones, Codices ms. **Opus** run-
u Isidori fragmenta diversis titulis, ii.,
69. **Opera Isidori dubia et suppeditata**,
ii., 19, 27, 44, 60, 81, 84. **Opus de ca-**
none mystici libamini Isidori recon-
tina, ii., 44. **Opera Isidori ex aliis fero**
excerpta; inde quedam secundum pu-
gnantis, i., 372 *seq.* — **Opera varia de**
exactis, cyclis, etc., ii., 526, 536, 576.
Opera quodam contra Judaos, ii., 266.
Opera plena grammaticorum, ii., 250.
Opera sua vulgo nota indicantur, ii.,
238. **Opera diversa**, ii., 250, 278 *seq.*,
286, 312, 331.
Opus, non consilium motari, apud
Deum, vi., 116. **Opus et ides**, v., 106.
Opus suum unusquisque probet, vi.,
232.
Opus culum de septem gradibus, n.,
73, 407. **Opuscula spirituilia**, ii., 252.
Opuscula varia, ii., 219, 302, 357. **Opus-**
culum de Perfectione et de Recrea-
tione, ii., 67; de celo, ii., 376; de kre-
scere, et de percipiendo sacra Eucha-
ristia, i., 576. **Opuscula plura Isidori**,
i., 363. **Opuscula varia**, ii., 100, 214,
311, 322. **De generibus opusculorum**,
ii., 233.
Ora et hora, v., 57. **Ora vestimenta**, iv.,
468.
Oracula, iv., 230. **Et delubra**, v., 82.
Orantes cum Deo loquuntur, ii.,
332.
Orare et exorare, v., 53. **Orare corde**
et voce, vi., 287. **Orare et precari**, vi.,
429. **Quomodo debemus orare**, vi.,

240, 281. Melius est orare quam legere, vi, 248.

Orarii d'obns nec episcopo quidem nisi licet, n, 598. Orarium et annulus, *ibid.*, 591.

Oratio in grammaticis; ejus partes, m, 13, 81. D' oratione, seu prece, m, 289; vi, 175, 279, 379, 499. Oratio Dominica, n, 557, 583. Oratio synodalis, n, 82. Oratio pro correptione vite, n, 16. Editur, vii, 534. Oratio contra insidiias diaboli, n, 18. Editur, vii, 573.

Orationes sancti Isidori apud Alcuinum, n, 1 seqq. Specimen orationum, *ibid.*, 141. Orationes sanctorum gratiam ostendunt, vii, 326.

Oratio cum jejuno et eleemosyna, m, 189; vi, 233. Oratio Judæi et haereticorum, vi, 283. De oratione et ejus effectibus, et quomodo facienda sit, vi, 279, 282, 286. Orationes missæ, vi, 373.

Orationale Gothicum Veronense descriptum, n, 139.

Orator, n, 486. De oratoris nomine et partibus rhetoricae, m, 77. Orator et legatus, vii, 429.

Oratorium, iv, 220.

Orbi, orbani, iv, 26.

Orbiculus, iv, 112.

Orbis, m, 429; iv, 76, 142, 216; divisio, iv, 162, 239. Quarta pars, iv, 168.

Orbita, iv, 244.

Orbus et cæcüs, m, 487; v, 53. *Vide* O. b.

Orcæ, iv, 501.

Orcabades iusulæ, iv, 171. Olive, *bid.*, 450.

Orchestra, iv, 404.

Orchis, iv, 356.

Orcibeta, iv, 362.

Orcus, m, 383.

Ordeum. Hordeum galaticum, distichum, trimestre, cantherinum, hexatricum, iv, 513.

Ordiri, iv, 468.

Ordo episcoporum, sacerdotum et levitarum, n, 561; m, 340; v, 478. Ordo in ministeriis et officiis Ecclesiæ, n, 532. Unus ordo orandi præscribitur, n, 532. Ordo Ecclesiæ Romanæ, *ibid.*, 233. Ordo operum Isidori, *ibid.*, 439. De Ordine creaturarum liber editur, vi, 582. Ordines in iudicio quatuor, vi, 186.

Ordo damnationis in futuro supplicio, vi, 188.

Ore bene loqui, vi, 230.

Oreades nymphæ, m, 393.

Oreb, petra, v, 436.

Orestes, iv, 157.

Organum, m, 157.

Orgie, m, 281.

Orleans Christus dicitur, m, 302.

Oriens, m, 147, 149; iv, 107.

Orientis gentes in gutture verba collidunt, m, 507.

Origanum, iv, 360.

Origenes, m, 258, 259; vii, 94, 180.

Origenianus, m, 358.

Origo. Originum sive Etymologia rum inscriptio, i, 407.

Orion, m, 182; vii, 40.

Ornamenta, m, 468; iv, 396. Capitis seminarum describuntur, iv, 470.

Orotæs fluvius, iv, 136.

Orosius, i, 481; ii, 267 seq., 361; vii, 181.

Orphanus, iv, 27.

Orpheus, vn, 74. Orpheus a Mercurio lyram accepit, m, 140.

Orthodoxus, m, 545, 486.

Orthogonium, figura, m, 543.

Orthographia, n, 271. De ea, m, 42.

Orthographia Isidori, orthographia secunda, n, 69, 71, 320. Editur, m, 503.

Ortus et horlus, v, 53. Liber de Ortu et obitu Patrum, *ibid.*, 132. Ortus deterioris parasitum sumit, m, 441.

Ortygia insula Delos, iv, 175.

Ortygometra, iv, 100.

Os, iv, 9; v, 89. Os Deli, m, 303. Os bovi trituranti non alligandum, v, 463.

Os et hos, v, 57. Os diaboli, vi, 271.

Osanna, m, 282, 319; vi, 381.

Oscedo, m, 182.

Oscen, oscines, iv, 102.

Oscilla, iv, 12, 315.

Oculum et pax, v, 51.

Osee, Oseas, m, 245, 329; v, 133, 172, 207; vn, 379.

Oisia, m, 519.

Osianna. *Vide* Osanna.

Osis, iv, 309.

Osius et ejus apologia, i, 299; vii, 142, 146.

Osor, m, 487.

Ospes, ospitalis. *Vide* Hospes, etc.

Ossi, iv, 15.

Ossæ calcaceum, iv, 442.

Ossidius Geta, m, 70.

Ossifragus, iv, 99.

Ostentum et potentum, v, 59. Ostenta, iv, 31. Ostentum, proligium, et monstrum, vu, 439.

Ostracites, iv, 257 seq., 232.

Ostracus, iv, 230, 453.

Ostres, iv, 84.

Ostrum, iv, 463; et aust. un., v, 9.

Otho imp. Othones, m, 514 seq.

Othoniel, m, 235; vi, 73.

Otium, vi, 500. Spirituale, vi, 290.

Otium vitandum, vi, 499.

Ouidini consilia, i, 304.

Ova struthio non sovet, iv, 91. *Vide* Ovum.

Oveci liber, i, 391.

Ovis, iv, 39. Oves Jacob, iv, 49. Ovis Christus, m, 301. Pro asini primogenito jussa offerri, vi, 213. Ovum primogenitus non tondenda, v, 462.

Ovum, ovoruvis vis et genera, iv, 102 seq. Ova Castori et Polluci dicata, iv, 396.

Oxeæ, m, 171.

Oxi, iv, 385.

Oxybaphus, iv, 303.

Oxymel, iv, 494.

Oza, v, 561.

Ozias, m, 236, 324; v, 133.

P

Pachynus, iv, 183.

Pactolus fluvius, iv, 137, 134.

Pactum, m, 203.

Padus, iv, 138.

Pæanis lapsi, iv, 160.

Pædagogus, m, 483.

Pæderus, iv, 271.

Pædor, iv, 479.

Panula, iv, 153.

Pæon medicus, iv, 536. Pæones pedes, m, 305.

Pæona herba, iv, 536.

Paganæ, m, 374 seq. Paganus, et haereticus, vi, 158.

Pagæ, m, 261.

Pago, pepigi, m, 203.

Pagus, iv, 79.

Pala, iv, 315 Palæ, *ibid.*, 16.

Palem grammiticus, v, 68.

Palestina, iv, 147.

Palestini, m, 402.

Palestra, iv, 394.

Palum et coram, v, 14; vii, 247.

Palatum, iv, 217.

Palatum, iv, 10.

Pales, v, 314.

Palearia, iv, 43.

Pales, iv, 238, 314.

Pali, fastes, iv, 512.

Paliurus, iv, 358.

Palla, iv, 460.

Pallantem oppidum, iv, 217.

Pallas gigas, m, 389; v, 394, 460.

Pallene insula, m, 389.

Pallium, pallia virorum, iv, 455. Feminaruim, *ibid.*, 459. Pallium archiepiscopis miti solitum, an etiam Isidoro, i, 151 seq.

Palma, iv, 328; v, 491. Palma manus, iv, 12; v, 90. Palmarnum dies, m, 277; vi, 394. Palma aurea, iv, 374. Palma et palmus, vii, 436. Palma seputius in deserto, v, 374, 452.

Palmerius, ii, 310.

Palmes, iv, 317.

Palmula, iv, 420.

Palmos, iv, 240. *Vide* Palma.

Palomarius, n, 89.

Palpebræ, iv, 7; v, 89.

Paludamentum, iv, 437.

Palumbes, iv, 99.

Palus, paludes, iv, 238. *Vide* Pali

Pampaghi, m, 418.

Pampbilus ma-lyr, m, 332.

Pampylii, iv, 151.

Pampilonis civitas capta, vii, 118.

Pampineus et pampinosus, v, 58.

Pampinus, iv, 468.

Pao, deus pastorum, m, 138, 300.

Panare, iv, 353.

Panchrus, iv, 274.

Pandura, m, 138.

Paneyrium, m, 251.

Panicum, iv, 513.

Panidicum, iv, 513.

Pauli, genera plura, iv, 496. Panis noster quotidianus, vi, 581. Panis azymus, v, 483; vi, 570. Panis desiderii, vi, 252. Panis Christus, m, 301. Panem quomodo continentis edunt, vi, 255.

Panæ alienigenæ non offerebantur in sacrificio, v, 427.

Panite, vi, 394.

Pannonia, iv, 156.

Panuonia vestis, iv, 451.

Pauormiuon, nomen corruptum, i, 252.

Panotii, iv, 33.

Pantheon Romæ, ii, 259.

Pantheræ matris uterum lancinant, *ibid.*

Pantinus, annotator Isidori, i, 269.

Panulæ, panulæ, vel panucle, iv, 408.

Papates, iv, 461.

Papaver, iv, 314.

Paphiæ oliva, iv, 310.

Paphlagones, m, 403.

Paphos civitas, iv, 203.

Papiliones, iv, 104, 232.

Papillæ, iv, 15. Papillæ et ubera, v, 48, 90.

Papius consul, ii, 196.

Papula, i, 1, 182.

Papyrus, iv, 364. Papyrus bibula, m, 230.

Par numerus, v, 220.

Parabolæ, m, 235.

Parabolæ Salomonis, iii, 245.

Paraclesis, m, 33, 307.

Paracleto Christus, m, 303. Spiritus sanctus, *ibid.*, et 367.

Paradiastole, m, 93.

Paradigma, m, 61.

Paradiso, iv, 143; v, 603. Ejus conditio, v, 269. Paradiso carli, vi, 345.

Paradiso duplex, terrenus et coelestis, v, 84.

Paradoxon, m, 96.

Paragoge, m, 53.

Paragraphus, m, 34.

Paralæomnia, m, 242; v, 196 seq.

Paralysis, m, 178.

Paralyticus, v, 138.

- P**aramyphla, iii, 452.
 Par psis, iv, 498.
 Parare, iv, 418.
 Par.sanga, iv, 212.
 Paraseve, vi, 59.
 Parastatae, iv, 421.
 Parathesis, iii, 98.
 Parcae tres, iii, 392.
 Parcimonia contra ventris inglu-
 viem, vii, 218.
 Pardus, iv, 52.
 Parcantu, Jasonis nepos, iv, 178.
 Parentes, iii, 439; et vi, 508.
 Parenthesis, iii, 62.
 Paret et appareat, v, 6; vii, 439.
 Parias serpens, iv, 68.
 Paricida. Vide Parricida.
 Paries, iv, 226. Parietes crustati, iv,
 433. Parietum fabrica, iv, 429. Istru-
 menta, iv, 441.
 Parietina, iv, 228.
 Pariter impud numerus, iii, 122. Pa-
 riter par numerus, *ibid.*
 Parium marmor, iv, 261.
 Parus, iv, 387.
 Parnasus, iv, 159, 183.
 Paro nati, iv, 417.
 Paroemia, iii, 63.
 Paromeon, iii, 57.
 Paronomasia, iii, 57.
 Paropanis, iv, 150.
 Paros insula, et oppidum, iv, 178.
 Parotides, iii, 179.
 Parracida, iii, 491.
 Parrhesia, iii, 96.
 Par ricida et paricida, iii, 491; v,
 59. Parricidum sui plicium, iii, 217.
 Parricidum, iii, 210; et homicidium,
 iii, 491.
 Partem et partim, v, 60.
 Partes, iv, 375. Orationis, iii, 13;
 rhetoricae, iii, 76, 81.
 Partenitii populi, iv, 203.
 Partenope, iv, 205.
 Parthi, iii, 404.
 Partita, iv, 141.
 Participia nomina, iii, 13.
 Participium, iii, 13, 21.
 Partim. Vide Partem.
 Parturire et generare, v, 58.
 Partus et partus, v, 52. Partuum
 immunditia in lge, v, 416.
 Parvuli maledicti, v, 515. Parvuli,
 et si non habent peccatum, inest ta-
 men illis originaliter, v, 84.
 Pascha, iii, 272 seq., 276; v, 370,
 410; vii, 336. Pascha: annuntiatio ante
 Epiphaniam inter episcopos exquire-
 batur, ii, 534. De die saeclo paschae,
 vi, 508.
 Paschalis cyclus, iii, 287.
 Paschasius, vii, 152.
 Passi, hae, iv, 32.
 Passeres, iv, 101.
 Passio et propassio, v, 53.
 Passio Christi tunc habet rationes,
 vii, 506.
 Passiones acutæ, iii, 171.
 Passiva verbo, iii, 20.
 Passum, iv, 491.
 Passus, iv, 240.
 Pastinum, iv, 515.
 Pastinaca, iv, 366.
 Pastor bonus et pravus, vi, 333. Pa-
 stor Christus, iii, 305. Pastores boni,
 vi, 334. Elati, vi, 328.
 Pastores porcorum, v, 158.
 Patella, iv, 503.
 Patens et patulum, v, 56; vii, 431.
 Pater, iii, 311, 438; v, 146. Pater
 magnus, patris frater, iii, 446 s. q. Pa-
 terfamilias, iii, 439; v, 140, 500. Pa-
 ter et genitor, v, 56.
 Pater æternus quomodo genuerit
 Filium non est manifestum, vi, 5 seq.
 Vide Patres.—Paterfamilias proferens
 de thesauro suo nova et vetera, v, 140.
 Qui operarios ad vineam conductit, v,
141. Pater monasterii, vi, 441, 500.
 Patera, iv, 499.
 Paterniani, iii, 359.
 Paternitas, iii, 444.
 Paternus et patrius, v, 58; vii, 430.
 Pati, iv, 360; et experiri, vii, 439.
 Pati prædicamentum, iii, 104. Pati na-
 la, vi, 265, 267.
 Patibulum, iii, 217.
 Patiens, iii, 487.
 Patientia, vi, 304; vii, 212, 263, 331.
 Patientia, et tolerancia, v, 51.
 Patina, iv, 498.
 Patratio, iii, 439.
 Patres Ecclesie singillatim errare
 potuerunt; alii ex aliis illustrantur, i,
 297. Patres veteres, ii, 306. Patres
 senatores conscripti, iii, 430.
 Patria, iv, 169.
 Patria nomina, iii, 15.
 Patriarchæ, iii, 325, 340.
 Patriaci, iii, 337.
 Patricil, iii, 424.
 Patronum grande, vi, 333; re-
 tentum et erogatum, vi, 336.
 Patrius. Vide Paternus.
 Patronus, iii, 488. Quid quo patro-
 no agatur, iv, 406.
 Patronymica nomina, iii, 15.
 Patruelæ fr. tres, patruos, patrui
 pater, frater, etc., iii, 415 seqq.
 Patrunus Toletanus, vii, 178.
 Patulam. Vide Patens.
 Paulini Toletanus, vii, 178.
 Pauliani haeretici, iii, 354.
 Paulinus Nobilis, vii, 148. Alii Pau-
 lini, *ibid.*
 Paulus apostolus. Eius Epistole, vi-
 ta et martyrium, iii, 218, 333; v, 181,
 215; vii, 88, 588.
 Paulus ad Corinthios lo uens a lau-
 dibus inchoat, vi, 330. Omibus omnia
 factus, vi, 334. Timotheo præcipit
 cum omni imperio docere, vi, 321. Vi-
 num modicum prodidit, iii, 183.
 Paulus Samosatenus, ii, 529; vii,
 95; diaconus, ii, 236, 245.
 Pauper. De oppres onibus pau-
 erum, vi, 350. Pauper superbus, vi,
 333. Pauperes gravius lacerantur a
 pravis judicibus quam a cruentissimis
 hostibus vi, 345.
 Pauperes, paupertas, et egestas, v,
 23, 57. Paupertatis votum, vii, 216.
 Pansola oliva, iv, 310.
 Pavens et pavidus, iii, 491; v, 70.
 Pavi, pisces, iv, 75.
 Pavidus. Vide Pavens.
 Pavimenti, iii, 229, 453.
 Pavire, iii, 487, 491; iv, 230, 340.
 Pavitensis, iv, 450.
 Pavo, iv, 88, 97. Vide Pavi.
 Pavor, iv, 230, 453. Timor, formido,
 et metus, v, 28; vii, 429.
 Pax, iv, 373; sectanda, vi, 500; vii,
 541. Pax et discordia, *ibid.*, 403. Pax,
 seclusus, et osculum, v, 52, 51.
 Paxillus egredientis ad requisita, v,
 473.
 Peccans, peccator, iii, 491. Peccator,
 impius et immundus, v, 39, 54. De peccante sepius, vi, 514. De peccan-
 tum diversitate, *ibid.*, 611. Peccator
 est omnis homo, vii, 327. L'ecceare ad
 mortem pertinet, vi, 212. Non peccare
 amore Dñi, et timore supplicij, vi, 220.
 Percandi necessitas, vi, 221. Peccata
 omnis superbus, vi, 241. Peccator du-
 plicem fictum habere debet, vi, 209.
 Non debet murmurare in flagellis Dñi,
 vi, 263. Tanto major quanto minore
 excelsior, vi, 312. Peccatoribus quid
 utille est, vi, 274.
 Peccatum et iniuncta, v, 39. De pecc-
 ato, vi, 213. De peccatis levioribus, gra-
 viribus, maievitis, et oculi is, *ibid.*, 217
 seqq. De peccato primorum hominum,
 v, 274. Peccatorum confessio et peni-
 tentia, vi, 208; recordatio, *ibid.*, 223;
 luctus, *ibid.*, 502; amor, consuetudo,
 necessitas. *ibid.*, 220 seq.; modi, vii,
 280; remissio et venia, vi, 105; vii,
 335. Peccatum percuti pena, vi, 218.
 Tanto major quanto major qui peccat,
 vi, 218. Unum alterius causa, vi, 218.
 Non est sine arrogancia facta sua pro-
 nuntiare, vi, 3:9. Peccati merito pro-
 spera in adversa mutantur, vi, 202.
 Minora aliquando efficiunt ne maxima
 perpetreantur, vi, 236. Quedam vide-
 tur, que si bono animo flant, non sunt,
 vi, 317. Quæ incipientibus levia sunt,
 perfectis gravia depontantur, vi, 217.
 Non possunt dimitti ei qui non dimittit,
 vi, 216. Manifesta non sunt occulta
 correptione purganda, vi, 335. Peccata
 aquæ ablaudi, v, 151. Misericordia
 operibus purgantur, vi, 336.
 Pecora. Vide Pecus.
 Pecten, pectines, iv, 467, 513.
 Pectoralis tunica, iv, 448.
 Pectus, iv, 13; v, 88, 90.
 Pecuarus, iv, 287.
 Peculator, iii, 490.
 Peculatus, iii, 21.
 Peculium, iii, 206; iv, 287.
 Pecula, iv, 286. Pecunia antiquitus
 appendebatur, iii, 467; iv, 287. *Ærra*
 prius in usu fuit, post argentea, deinde
 aurea, iv, 287.
 Pecuniosus, iii, 488; iv, 287; et di-
 tes, vii, 427.
 Pecus, de pecoribus, iv, 38. Pecus
 et hono, v, 87. Pecora et pecudes,
ibid., 38; vii, 427. Pecoribus prius
 quam piscibus nomen iuditum, iv, 75.
 Pedes. Vide Pedites, et Pes.
 Pedies, iii, 213.
 Pediculi, pediculosi, iv, 74.
 Pedites, iv, 401.
 Pedum digitu, v, 91.
 Pejero, iii, 420.
 Pejor, iii, 484.
 Pelagiani, iii, 359.
 Pelagius haeresiarchæ, vii, 101.
 Pelagius rex, i, 40. Pelagius Ove-
 tensis fabulosus, i, 81, 671, 673.
 Pelagius Toletanus, vii, 178.
 Pelagus, iv, 127.
 Pelasti, iii, 109.
 Pelias, iii, 403.
 Pelicanus, iv, 92.
 Pellex, iii, 488, 491.
 Pellex et fallax, vii, 457.
 Pellex, vi, 491.
 Pellex, iv, 14.
 Pelitertii opiniones, i, 18, 691.
 Peloponnesis urbe, iv, 203.
 Peloponnesus, iv, 153.
 Prior des, iv, 84.
 Pelorum promontorium, iv, 84, 178,
 183.
 Pelva, iv, 387.
 Pelves, iv, 301.
 Penates, ii, 393.
 Pendere, iv, 88.
 Pene et Pene, v, 61.
 Penes et apud, v, 9.
 Penetrabile, penetrata, et penetrata,
 iv, 220; v, 50.
 Penitus fluvius, iii, 408.
 Penicilli, penicilli, iv, 86.
 Pennus, ii, 261; iii, 63. Pennus, pin-
 ne et pennum, v, 60. Pennus symbo-
 lum, iii, 261.
 Penninas Alpes, iv, 186.
 Pennum, iv, 444. Vide Pennæ.
 Pensum, iv, 467.
 Pentametrum, iii, 66.
 Pentaphylon, iv, 333.
 Pentapolis, iv, 148, 165.
 Pentapinta nomina, iii, 17.
 Pentasyllabi pedes, iii, 24.
 Peuitateuchura, i, 211.

- Pentecosie, m., 276; v., 217; vn., 401.
 Pentecostes, iv., 336.
 Penus, iv., 485.
 Peplum, iv., 460.
 Pepo, iv., 368.
 Pera, iv., 459.
 Perellere, iv., 120.
 Percusus et percussus, v., 59.
 Percutatio et interrogatio, v., 56.
 Percusso virgo, v., 576. Percussio geninae Dei, v., 260.
Percusso. Vide *Percusso.*
 Perdix serræ inventor, iv., 444.
 Perdix, iv., 100.
Perducitur, abducitur, et deducitur, v., 6; vn., 435.
 Peregrinus, m., 435, 489.
 Pereodie, m., 222.
Perevixi, m., 488.
 Perez Joan. Bpt. annotator Isidori, i., 270; n., 184. Ejus nota a J. Brailio-nem, i., 10; praefatio ad collectionem coaciliorum, ii., 187 seq.
Perfectio, v., 118, 253.
Perfectus et consummatus, m., 487; v., 56. *Perfecti*, vi., 232. *Perfectius*, vi., 303. *Dei boni*, iii., 298. *Numerus*, iii., 131. *Nom recipit comparationem*, iii., 487. *Perfectus bona et seipsum abne-gat*, vi., 303. *Perfectorum est justitiam operari*, v., 326. *Ordines duo*, vi., 446.
Perfidia, m., 490.
Pergamena, m., 257.
Periculo proximus, vi., 504. *Pericu-lo majus quanto quisque in superiori loco est*, vi., 338.
Peripherma missa, m., 106.
Periodus, m., 90.
Peripateticus, m., 565, 520.
Periphrasis, m., 61.
Peripneumonia, m., 172, 177.
Peris elides, iv., 474.
Perissologia, m., 51, 91.
Peritus prudens, callidus, et facun-dus, v., 54.
Perizoma, iv., 148.
Perjurare, vi., 235.
Perjurium, vi., 233.
Perjurus, m., 490.
Pernicas, m., 489.
Perniti, m., 489.
Pernix, m., 489.
Pernot, m., 489.
Perones, iv., 482.
Perpendiculum, iv., 441.
Perpetuitas et sempiternitas, v., 63.
Perpetua, m., 488. *Perpetua ques-sunt*, vi., 143.
Persa, Persæ, m., 403. *Persæ note-Crum ignobiles*, m., 405. *Gemmata*, iv., 454. *Ignum coleant*, vn., 69. *Persa-rum reges Arsacidæ*, m., 422. *Regnum quendam stetit*, vn., 82.
Persecutiones Christianorum, v., 90. *Pliorū*, *ibid.*, 207.
Persecutor, m., 491. *Persecutores Christi: norum*, vi., 351.
Persecutus, m., 491.
Persepolis, urbs, iv., 194.
Persequi, exequi, et prosequi, v., 85.
Perseus, m., 460.
Perseverans, m., 489.
Perseverantia et pertinacia, v., 53.
Persicus et Persicum, v., 49. *Persi-cus sinus*, iv., 127.
Persis, regio, iv., 145 seq.
Persius poeta, m., 278.
Personæ Patriæ, et Filii, et Spiritus sancti, v., 76, 80.
Personarum acceptio, vi., 347.
Perspicax, m., 488.
Pertica, iv., 240.
Pertinacia. Vide *Perseverantia.*
Pertinax, m., 489.
Pertinax imper., vn., 92.
Pervasio, m., 211.
Perticaz, m., 488.
Perrivum, invitum, avium, et devium, vn., 410.
Pes, pedes, iv., 18, 210. *Pedes in verbo*, ii., 24. *Pes veli*, iv., 425.
Pessaria, m., 184.
Pestiletia, m., 175; vn., 53; et pe-sia, v., 53. *Pestilenta tres modi*, *ibid.*, pestilentia austera gignit, aquilo re-pellit, iv., 118.
Petalum, iv., 447.
Petecephus sacerdos, iv., 203.
Petere et expetere, v., 57.
Petilli equi, iv., 48.
Petitorum, iv., 512.
Petra, iv., 230, 491. *Petra deserti*, v., 378. *Petra humilis*, *ibid.*, 412. *Petra Christus*, m., 304, 334. *Petra focaris*, iv., 235; scandali, m., 304.
Petronius, m., 209.
Petroselio, iv., 309.
Petrus primus Toletanus, vn., 178; secundus, vn., *ibid.* Ircavicensis, vn., 163.
Petrus apostolus. *Eius epistola et martyrium*, m., 237; 218, 334; v., 136, 216; vn., 88, 388. *Eius sacerdos*, v., 138. *Contra Simoneum Magum*, vii., 89. *Pec-cavit infirmitate*, vi., 216. *Personam Ecclesiae gestat*, v., 156. *Princeps apostolorum*, vi., 573.
Petrus Cassinensis, i., 601. *Clunia-censis*, m., 336. *Ilerdensis*, vn., 148.
Petulanus et lascirus, m., 489; v., 43.
Petulcus, m., 492.
Peucetia civitas, iv., 203.
Peucedanus, iv., 205.
Peusis, m., 98.
Pexus, iv., 513.
Phaceas, m., 525.
Phænicodes, Phænicusa, insultæ, iv., 179.
Phænon, m., 164.
Phætonis sorores, iv., 269. *Stella*, m., 164; vn., 73.
Phæse, iv., 583.
Phalanx, iv., 203.
Phalarica, iv., 583.
Phaleg, m., 234, 319; vn., 60.
Phaleræ, iv., 517.
Phantasia et phantasma, v., 29.
Pharao, m., 521. *Eius tibia*, v., 120. *Obduratio*, *ibid.*, 366.
Phares, m., 521. *Phares et Zara*, v., 558.
Pharetæ, iv., 584.
Pharisei, i., 530, 530.
Phariseus jactanter orans, vi., 285.
Pharmacæ, m., 183.
Pharsalia pugna, vii., 100.
Pharus, iv., 213, 307.
Phaselius, iv., 417.
Phasianus, iv., 97.
Phasis, iv., 137, 351.
Phasis fluvius, iv., 97.
Phenenna, v., 557.
Phenigites, iv., 258.
Pherecydes, vu., 80. *Apud Graecos primus soluta oratione scriptus*, m., 65.
Pheretrum, feretrum, iv., 304.
Phisibroth, v., 434.
Phiale, iv., 499; v., 103.
Philon Argivus, iv., 297; vn., 78.
Philadelphia, iv., 196.
Philadelphus, vii., 237.
Philastrius, m., 149.
Philemon, vi., 74.
Philippi sedicula, iv., 167.
Philippi apost, m., 536; v., 184; vn., 392. *Philippus imper.*, primus Charisti-anus, m., 238; vn., 94.
Philippus tetrarcha, m., 423.
Philistæ, m., 408. *Philistæ capiunt arcam*, v., 510.
Philistium urbs, iv., 197.
Philomelus, iv., 178.
Philometor, Philopator, m., 257.
Philon, m., 216.
- Philosophi gentium, sophiste, physici, ethici, logici, eorum opinione et sectæ. m., 361 seqq.
Philosophi septem carlos esse intro-duxerunt, m., 146. *Sophistes appellati*, m., 361. *Philosophorum error*, vi., 100. *Nomen a Pythagoras*, m., 361.
Philosophiae definitio, m., 99. *Phi-losophia triplex*, v., 109. *Philosophia et medicina totum hominem sibi una-quaque viaducat*, m., 189.
Phineas, m., 322 seq.; v., 128, 458. *Duo*, *ibid.*, 354. *Phineas figura sanctorum doctorum*, v., 168.
Phison fluvius, iv., 134.
Phalacra, iv., 500.
Phelotomum, m., 185.
Pulegma, phlegmone, m., 171 seq.
Phlogites, iv., 279.
Phlomos, iv., 360, 363.
Phocæ, iv., 75, 77.
Phocæs imper., m., 239; vn., 103.
Phœbus, m., 386.
Phoenicea vestis, iv., 419.
Phoenices, iv., 199. *Græcas litteras inuenientur*, m., 4.
Phœnikeum, iv., 437.
Phœniciæ, m., 406; iv., 157.
Phœnicodes. Vide *Phœnicodes.*
Phoenix, m., 406; iv., 91.
Phoenix arbor, iv., 326.
Phoenix, Cadmi frater, iv., 157.
Phoronous, primus Græcis legis-la-tor, m., 189, 234; vn., 71.
Phos, m., 138.
Phosphorus, iv., 214.
Photiniæ, Photinus, m., 356, 351.
Phrasis, m., 33.
Phrenesis, m., 171.
Phreneticæ, v., 50.
Phryges, i., 403. *Auguria inveni-entur*, m., 374.
Phrygia, iv., 155. *Vestis*, 451.
Phrygiones, iv., 451.
Phrygus lapis, iv., 235.
Phryxus et Helle, iv., 136; vn., 73.
Phthisis, m., 171, 177.
Phut, Phuteania regio, Phutæ, m., 101 seq.
Phylacteræ, n., 282; iv., 349.
Physica, v., 109 seq.
Physici, m., 361.
Picculum, m., 212; v., 39.
Piceæ aves, iv., 96.
Picea, iv., 354.
Pictavium, iv., 206.
Picti homines, vi., 436.
Pictura. *Eius origo*, iv., 436.
Picus rex, vn., 74.
Picus avis, iv., 97.
Pieria, iv., 139.
Pietas et affectio, v., 57. *Pietas cico-nice*, iv., 90.
Piger, m., 489. *Tardus, iners, et seg-nis*, vii., 429.
Pigmentarium titulus, vi., 183.
Pignus, m., 207; v., 405. *Pignora et pignera*, *ibid.*, 58.
Pigrilæ, vii., 259. *Pigrilæ et spor*, v., 35.
Pila a pinsendo, m., 186. *Pilarum in ludo species, pila trigonaria, arena*æ, iv., 413. *Vide* *Pilum.*
Pilatus, m., 358. *Pilatus et Herodes amici fiant*, v., 150.
Pillentum, iv., 512.
Pileum, pileus, iv., 417, 484, 471.
Pili, iv., 5.
Pilosæ incubi, m., 394.
Pilum, pila, m., 186; iv., 5, 376, 383.
Pilumnus, m., 186.
Pinea, iv., 532.
Pinius. *Eius dissertatio de officio Gothion*, n., 97 seqq.
Pinnæ. Vide *Pennæ*. *Pinna*, iv., 8, 256, 413.
Pinnula, iv., 8.
Pinnum, iv., 8, 534.

Pinnis, iv, 538.
 Piper, iv, 515.
 Piratae, iii, 490; iv, 372.
 Pirula, iv, 9.
 Piss, pisum, iv, 516.
Piscarius et piscator, v, 60.
 Piscia. De piscibus, iv, 73. *Pisces usus*, m, 163. *Piscum usus*, vi, 412.
 Pisinnus, m, 492.
 Pisistratus, iii, 230.
 Pistacia, ii, 533.
 Pistores, iii, 186; iv, 223.
 Pistruinum, iv, 225.
 Pistum, iv, 513.
 Pisum, iv, 516.
 Pitacrium, vii, 416.
 Pittys, iv, 531.
 Pix, iv, 354, 342.
 Placente, iv, 481.
 Placidia, vii, 114.
 Placitum, iii, 203.
 Plarium, iv, 465.
 Plage, iii, 214. De plagiis decem Egypti, v, 567. *Plaga, ruinus, et ulcus*, vii, 430.
 Plagior, iii, 490.
Plancus, ploratus et fletus, v, 55.
Plangere et lamentari, v, 50. *Plangere* præterita, vi, 215.
 Planeta, iv, 458. *Planeta*, iii, 139; vii, 23, 25.
 Plantæ et plantaria, iv, 323; v, 60.
Plantæ pedum, iv, 18; v, 91.
Plantago, iv, 357.
Planus, iv, 612.
Plastæ, plastice, iv, 435.
Platamus, iv, 353.
Platea, iv, 211. Platea, vicus, et via, v, 74.
 Plato, iii, 167, 236, 362; vii, 81. Physicam distribuit, iii, 100. Ejus Academia, iii, 362.
Platonici, m, 363, 526.
Plaustro, n, iv, 511. *Plaustrum cœli*, iii, 117; vii, 38.
Plebicium, m, 191.
Plebs et populus, v, 57, 60. *Plebs*, m, 430.
Plectrum, iv, 9.
Pleides, iii, 162; vii, 39.
Plenaria et flamma, vii, 433.
Plenitas et plenitudo, vii, 441. *Plemitudo legis dilectio*, iii, 348.
Pleonasmos, iii, 51.
Pleuritis, pleuresis, iii, 171 seq.
Plini locus emendatus, iii, 530.
Plinius commendatus, i, 419.
Plorare et flere, ploratus, planctus, et fletus, v, 50, 55.
Plotius Gallus rhetor, vii, 84.
Pluma, iv, 88.
Plumbum, iv, 285, 294.
Plures et pluris, v, 75.
Plutens, iv, 586.
 Pluto, iii, 383. *Pluto Februus appellatus*, iii, 225.
Pluvias, iv, 113; vii, 48. In sacra Scriptura, v, 512. *Pluria et imber*, vii, 427. *Pluviae, eloquia Apostolorum*, vii, 48.
Pneumatomachi, iii, 529.
Poculum, iv, 499.
Podagra, iii, 171, 178.
Poderis, iv, 416; v, 404.
Poema, iii, 69.
Poena. *Poena in legibus constituta*; octo peccatorum genera, iii, 212. *Poena, multatio et supplicium*, v, 47. De poenis impiorum, vi, 187. De loco peccatum, *ibid.*, 811. Poena damnatorum duplex, vi, 186; defunctorum de supplex charorum suorum, vi, 188. Poena peccati, adversitatis, vi, 153. Poena peccati a primo homine, vi, 153. Stinilli peccato, vi, 543. Temporalis, vi, 183. Poena quasi justus tolerat, vi, 360.
Poeti, iii, 117.

Prenitentes. De eorum discretione, vi, 570. De penitentibus, iv, 445.
Penitentia, vi, 208; vii, 241, 271, 333. *Penitentia perfecta*, iii, 291. Duo penitentias genera, vii, 401.
Penitentiale Theodori, ii, 580. Romanum, *ibid.*, 287. *Penitentialia vetera*, *ibid.*, 286, 359.
Penitente Deum quid sit, vi, 234.
Poesis, iii, 69.
Poeta. Eorum officium, iii, 363 seq.
Poeta necessitate metrica confundunt sermonis proprietatem, v, 1. *Poetarum lingua Christiana ne legantur*, vi, 296.
Poleum, pu'leg'um Martis, iv, 353.
Polenia, vii, 416.
Poli coekales, iii, 148; iv, 111, vii, 22. *Poli celertas*, vii, 25.
Polios, iv, 358.
Pollen digitus, iv, 12; v, 90.
Pollerti et promultere, v, 56; vii, 426.
Pollio, vii, 252.
Pollis, iv, 487.
Pollutio somni nocturni, v, 474; vi, 215.
Pollux, vii, 163.
Polygonus Martinus, i, 182.
Polus. Vnde Poli.
Polygonus, vi, 561.
Polymita vestis, iv, 451.
Polymitarius, vii, 413.
Polypondion, vii, 148.
Polypus, iv, 82.
Polysynethon, iii, 58.
Poma, iv, 324. *Pomum cerasum*, *ibid.*, 530. *Poma neutrius generis*, *ibid.*, 542. *Poma, que germinavit*, vi, 462. *Poma la Peutapoli nascentia*, iv, 149.
Pomarium, pomerium et pometum, v, 60; vii, 430, 436.
Pompa, iv, 374.
Pompeia civitas, iv, 201. *Pompeia, Pompeiana*. *Pompeii porticus*, v, 60.
Pompeius, iii, 415; iv, 372. *Capti Jerosolyma, Judæos tributarios fecit*, iii, 337; vii, 84. *Leges redigere in libros voluit*, iii, 190. *Vincere non novit*, vii, 109. *Ejus exercitus*, vii, *ibid.*
Pomponius poeta, iii, 70.
Ponderosum et grave, vi, 137.
Pondo et pondus, vii, 417. *Pondera, ponderum inventores, signa*, iv, 296 seq.
Pondera diversa non habebis, v, 406.
Pone et post, v, 55.
Pons, iv, 423.
Pontica, iv, 436.
Pontica gemina, iv, 235.
Ponticus sinus, iv, 125.
Pontifex, m, 341. *Pontifex et vates*, v, 58. *Pontifici Romani auctoritas in Ecclesia Gotica maxime viguit*, i, 845; n, 164.
Pontifex tanto cautius agat, quanto iuriis a Christo judicari formidat, vi, 538. *Thuribulo armatus*, v, 441. *Pontifici vestis*, v, 404. *Pontifici Romano obediendum*, vi, 567, 574.
Pontius m, 338.
Pontonium, iv, 418.
Pontus fluvius, iv, 253.
Popina, iv, 215.
Poplites et suffragines, vii, 436.
Poppeus consul, vi, 196.
Populus, m, 50.
Populus, et vulgus, et plebs, m, 429 seq.; v, 60. *Populus et populi*, *ibid.*, 58. *Populus admonetur*, *ibid.*, 45).
Populus ex circuncisione positus, *ibid.*, 463. De a' lectione populi, *ibid.*, 360. *Populus arbor, alia alba, alia nigra*, iv, 337.
Populus Israel murmuratur, v, 433.

442. *Populi Israel efficitur*, v, 530.
Porca, iv, 211.
Porcus, iv, 45; *marius*, 77.
Porphyron a' is, vii, 413.
Porphyris insula, iv, 177.
Porphyrites marmor, iv, 261.
Porphyrius. Ejus Isagogæ, vii, 102.
Porrum, iv, 367.
Porta, iv, 21; v, 41. *Porta, vates, foræ, odiuum, et janua*, v, 41.
Portemna, iv, 419.
Portenosum, et portentum, iv, 52; v, 59. *Portentum, monstrum, et ostentum*, *ibid.*, 58 seq. *De portentis*, iv, 31.
Porticus, iv, 226.
Portiores duo, v, 128.
Porticulus, iv, 421.
Poruale locus, vii, 118. .
Portulaca, iv, 361.
Portus, iv, 190; et *stat'o*, v, 69.
Po us. Pori, iv, 14. *Porus lapis*, iv, 203.
Poscere et exposcere, v, 56. *Poscere et postulare*, vii, 435.
Positivus gradus, vii, 16.
Positura. De ea, iii, 51.
Possessio, iv, 235. *Possessio bonorum*, vi, 206; vi, 536.
Possessiva nomina, iii, 15.
Possidere jure, vii, 205.
Possidius, vii, 181.
Post. Vnde Pone.
Postilla, iv, 518.
Posterior et postremus, v, 60; vii, 452. *Posteriora*, iv, 17.
Posteritas, iii, 442.
Postes, iv, 237.
Postumus, vii, 411.
Posticum, vii, 417.
Postulum, vii, 416.
Postremus, iii, 488. *Vnde Posterior.*
Postremus dicas, primus taceas, iii, 253. *P. stream in o: due sepe sunt pum in certamine*, vi, 177.
Postulare et poscere, vii, 435.
Potare et i'dere, v, 11.
Potens et dices, iii, 488; v, 23
Potens, qui veritatem loqui pavescit, vi, 332. *Potentes, qui misericordes non sunt*, vi, 250.
Potentatus et potentia, v, 55.
Potepia quanto minor, tanto h: magis liber a peccato est, vi, 353.
Potero et potero, vii, 437.
Potestas, potestates, iii, 314, 488. *Potestas bona et mala*, vi, 340. *Quonodo utilis*, vi, 338. *Potestates seculi*, ii, 313, 344.
Potio, iv, 491.
Potis et magis, v, 49.
Potus, iv, 491.
Præcentor, iii, 343.
Præcepta, iii, 233. *Del. v, 372.*
Præcepta legis Evangelio inferiora, v, 104. *Præcepta altiora monachorum*, vi, 305. *Præceptum Dei ad Adam quid significet*, v, 272.
Præcibus, iii, 490.
Præcidores dentes, iv, 9.
Præcordia, iv, 19.
Prærox malum, iv, 328.
Præda, iv, 375. *Lucrum et compedium*, v, 60.
Prædator, vi, 490.
Prædestinationi quidam ad possem, quo sensu, v, 102.
Prædestinationi, iii, 532.
Prædestinationis gemina, vi, 198.
Prædicamenta, iii, 104. *Aristoteli Inte legenda sunt*, ii, 106.
Prædicatio Evangelii, v, 215.
Prædicatores in multis figurantur, vii, 47. *Qui bene dicunt, et male operantur*, vi, 534.
Prædictio eversionis Hispanie, i, 163.

- Predium, iv, 236.
Predo, iii, 490.
Prefatio secundæ Editionis Matri-
tensis sancti Isidori, i, 283. Alia ad
eandem parata, *ibid.*, 294 Prefatio-
nes in libros Sententiarum, *ibid.*, 522;
in Excerpta Sententiarum, *ibid.*, 572.
Prefatio Leslei ad Missale Gothicum,
ii, 112.
Prefatio, iii, 233; Mathematica-
rum, iii, 118, *ibid.*, Perihemeriarum,
106.
Prefecti, iii, 424. Prefectorus ecclie-
siasticus aliter se cum suis subditis,
aliter cum eis qui non sunt, debet ge-
rere, vi, 329. Prefectorus esse qui non
debet, vi, 322.
Pregnans et gravida, v, 58.
Prejudicium, iii, 545.
Prelati, vi, 537, 516. Prelati ac sub-
diti quomodo se gerere debent, vi,
519. Prelati pravis obediendum in
preceptis bonis, vi, 567.
Prelares dies, vii, 4.
Prelium, prelia, iv, 372 seqq. Pre-
lium et bellum, v, 12; vi, 439. Prelium
in Gabaon, v, 485.
Premissa vitæ futuræ qui spectat, vi,
333.
Prenomen, iii, 13.
Prenomen et agnomen, v, 50.
Prennotatio Braulonis, i, 8, 16.
Preopimus, iii, 488.
Preparare et apparare, vii, 459.
Prepreates aves, iv, 102.
Prepositio, iii, 22.
Prepositus, iii, 488. De prepositis
Ecclesiæ, de prepositis indignis, in-
dictis, de doctrina, et exemplis prepre-
sitorum, vi, 321 seqq. Prepositi mo-
nasterii, vi, 531.
Preputati ligni pomiferi auferenda,
v, 462.
Prescriptio, iii, 459.
Prescriptus, iii, 489.
Presegitina, iv, 430.
Presens, iii, 488.
Presens, iv, 4.
Presides, iii, 424, 431.
Presidium et auxiliu, v, 55; vii,
430.
Prestare, pro predeesse, usurpat Isi-
dorus, vi, 318.
Prestigium, iii, 374.
Prestul, iii, 488. Prestulum ignoran-
tia, vi, 523.
Pressules qui peccantes non ar-
guunt, vi, 523.
Preterea, iii, 43.
Pretexia, pretextati, iv, 458.
Pretores, iii, 431, 431.
Pretorium, iv, 212.
Prevaricatio angelica et humana, v,
86.
Prevaricator, prevararum, prevari-
cato, iii, 490.
Pragma, pragmaticus, iii, 199.
Prandium, prauferæ, iv, 483. Pran-
dia apud antiquos non erant, iv, 485.
Prasina, cræta, iv, 437.
Prasini et Veneti civile bellum fa-
ciunt, vii, 103.
Prasitus color, iv, 402.
Prasium, iv, 358.
Prasius lapis, iv, 265.
Pratum, prata, iv, 238.
Praumatius Toletanus archiepisco-
pus, vii, 178.
Pravitas perversorum interdum pro-
dest utilitatì justorum, vi, 351.
Pravorum non felicitas, sed novissi-
ma intendenda, vi, 332.
Precari et deprecari, et imprecari,
v, 56; vii, 441; et orare, v, 429.
Præcarium, iii, 207.
Precatio, iii, 80.
Preces in divino officio, vi, 370.
Prelum, iv, 515.
- Premere, iii, 499.
Prebyteri, iii, 339. Idem olim pre-
bbyteri et episcopi, *ibid.*, 312. De pre-
bbyteris, ii, 521 seq., 586, 593; vi,
423. Presbyter haeresiarcha, vi, 95.
Qui peccatum mortale adunserit, vi,
422.
Pressores, iii, 499.
Pressorium, iv, 315.
Preser, serpens, iv, 66.
Pretiosi lapides, pretiosum rarum,
iv, 264.
Prelulum, iii, 208.
Priamus rex, iii, 238; vi, 74.
Priapus, iii, 380.
Pridie, iii, 222.
Primarius, primus, et prior, v, 57.
Primas, vii, 151.
Primatus Hispanie, i, 80, 133.
Principiceri, vi, 539.
Primitæ offrendæ, iv, 312; v, 583.
Primogenita, v, 462. Primogenita
Ægyptiorum deleta, v, 369.
Primogenitus, vii, 410.
Primus, iii, 488. Vide Primarius.
Principes, iii, 423. De principiis ju-
stitia, et patientia, et quod legibus te-
neantur, vi, 310 seq. De fidelitate erga
principes, ii, 376. Principes coquorum,
v, 155. Principes sacerdotum, qui scidit
vestimentum, v, 159.
Principia, nouissima, iii, 14.
Principales magistratus, iii, 433.
Principalis Spiritus, iii, 303.
Principatus, iii, 315.
Principes ex merito plebis malo, vi,
327. Principes et reges quare sunt, vi,
536.
Principium, vi, 127. Christus, iii,
502; et initium, v, 58, 60.
Prior venit, et ante venit, vii, 430.
Vid. Primarius.
Prisca haeretica, iii, 284.
Priscillianus et Priscillianistæ, iii,
238, 358.
Privati cives, iii, 434.
Privatis et ejus species, iii, 117.
Privignus, iii, 445.
Privilegia, vi, 198.
Proamita, iii, 447.
Proavia, proavia soror, iii, 447 seqq.
Proavus, proavunculus, iii, 440, 416
seqq.
Proba. Iesus cento, vii, 140.
Probatio, iv, 3, 0.
Problematæ, iii, 253.
Proboscis, iv, 54.
Probus, iii, 258.
Probus imperator, vii, 96.
Procære, iii, 452.
Procatalepsis, iii, 93.
Procax, ii, 439.
Proceleurmaticus pes, iii, 26.
Procella, iv, 110; et tempestas, v,
59.
Proceres, iii, 431.
Præcessio Spiritus sancti ex Patre et
Filio, i, 203, 642 seqq.; ii, 303. Fide
Spiritus sanctus.
Proci, iii, 432, 489.
Procinctus, iii, 190.
Præclivus et declivus, v, 57.
Proctylus, vii, 72.
Proconsules, iii, 421.
Procurator, iii, 451; et cognitor, v,
18.
Procurvus, iii, 491.
Procus. Vide Proci.
Prodigia, iv, 31. Proligium, v, 59.
Odecentia et monstrum, vii, 439.
Prodigia quadam, vii, 116, 119.
Prodigus, iii, 489; et luxuriosus, v,
43. Prodixus filius, vi, 212.
Proditor, iii, 430.
Productus, iii, 492.
Profanus, iii, 491.
Protectus religiosorum, i, 346.
Protectus hominis domum Dei est,
vi, 193. Protectus omnis ex lectione et
meditatione, vi, 288.
Professio non perfecta, vi, 397.
Professio Udei, iii, 534. Professio
Throardi, ii, 162.
Profesti dies, vii, 4.
Profugus, exsul, relegatus, et tra-s-
fuga, iii, 489; v, 58; vii, 438.
Profundum, iv, 191.
Profluturus Bracarensis, ii, 99.
Progenies progenitores, iii, 413.
Prognostica prævisio, iii, 183.
Prohæres, iii, 438.
Prohibere et inhibere, vii, 439.
Projectus, iii, 489.
Projicere et abicere, v, 4.
Prolepsis, iii, 53.
Prologomenon metholus, i, 5.
Prologue ad notas Barthii et alio-
rum, i, 466.
Promaterera, iii, 418.
Promerere, merere, et promeritus,
v, 47.
Prometheus, vii, 71. Primus lapi-
dem annulo inclusus, iv, 478. Promete-
thus primus simulacrum linxit, iii,
377.
Prominere, iv, 182.
Promissa adimplenda, sed non mala,
vi, 511 seqq.
Promulgere. Vide Polliceri.
Promontoria diversa, iv, 182.
Promptuarium, iv, 224.
Promurale, iv, 211.
Promus, proboscis, iv, 35.
Pronopos, pronopis, etc.; iii, 512
seqq.
Pronomen. De en, iii, 17.
Pronuba, ii, 432.
Proœmia, proœmium, iii, 251.
Proœmia Isidori in Vetus et Novum
Testamentum. Fusa de eis, i, 511
seqq. mss. Codd.; ii, 245, 249, 316,
331, 350, 378. Eduntur, vi, 190.
Propagare, propaginare vites, pro-
pagines, iv, 321, seqq.
Propassio et passio, v, 53.
Propatrous, iii, 447.
Properare et festinare, v, 57.
Propes, iv, 421.
Prophetæ, iii, 328. Eorum actæ, vii,
77 seqq. Prophetæ ad Heli destinationis, v,
850. Prophetæ Christus, iii, 303. Pro-
phetæ videntes appellati, iii, 528. Pro-
phetæ minores, iii, 245.
Prophetia, vi, 162. Prophetiae se-
pTEM genera, iii, 333. Prophetiam ha-
bere non solum bonus, sed etiam ma-
lus potest, ibid.
Propina, iv, 215.
Propinare, iv, 215.
Propinquus vir spiritualis, vi, 308;
et affinis, vi, 16.
Propitiatio, iv, 220.
Propitiatorium, iv, 220; v, 594.
Propius et proprius, v, 58; vii,
438.
Propontis, iv, 120.
Propositio, iii, 82. Propositi nes, iii,
253.
Propria nomina, iii, 13.
Proprietas sermonis, ii, 336.
Proprium, iii, 105.
Proprius. Vide Proprius.
Propugnacula, iv, 211.
Prora, iv, 419.
Prorostra, iv, 389. Prorostis, iv,
212.
Prosa. De ea, iii, 63.
Procissio, iv, 511.
Proscriptio, iii, 216.
Proscriptus, iii, 489.
Prosclytus, iii, 345.
Prosequi et exequi, v, 25.
Proserpina, iii, 387.
Prosodia, iii, 29.
Prosopopœia, iii, 87.
Prosper (S.), ii, 314.

- Prospicere et aspicere*, vii, 428.
Prostibulum, iv, 493.
Prostitutæ, iii, 491.
Prosum, i, 63.
Protectio sacerdotalis præbenda plebi, vi, 332.
Protenus et protinus, vii, 440.
Proterius, vii, 152.
Protervia contra mansuetudinem, vii, 213.
Prothesis, iii, 53.
Protinus. *Vide* *Protenus*.
Protoplastus, iv, 435.
Proverbii Salomonis, iii, 213.
Provintie diverse unde uouen habent, iv, 169.
Proximus, iii, 413. *Proximis carnali præstatur quod extraneis pie*, vi, 308.
Prudens. *Prudentes calidi sunt sanguinis*, iv, 28.
Prudens, callidus et sapiens, iii, 487; vi, 54, 63.
Prudentia, v, 110; vii, 313; et *sapientia*, v, 51, 109. *Nihil prodest cum ignorantia Dei*, vi, 191.
Prudentius poeta, vii, 181.
Pruina, iv, 115.
Pruna, iv, 437. *Prunum*, iv, 539.
Prurigo, iii, 480.
Prymnium, iv, 424.
Psallendi utilitas, vi, 287.
Psalmista, iii, 339; vi, 431.
Psalmus. *De psalmis*, iii, 280; vi, 368. *Psalmorum liber, auctores*, iii, 213. *Psalmus decimus septimus cur solus in libris Regum*, v, 533. *Psalmi cantici*, iii, 281. *Psalmi metro compo si*, ii, 213.
Psalterium, v, 198. *Psalterii descri pio*, ii, 390. *Psalterium Gothicum et Romanum, duæ Psalterii Editiones in Hispania*, ii, 93 seqq., 129. *Psalterii et cithara differentiae*, iii, 140.
Pseudo-Isidorus, et ejus collectio canonum, ii, 193, 200, 276.
Pseudo-Luitprandus, i, 183.
Psila tapeta, iv, 462.
Psittacus, iv, 92.
Psyllios, iv, 337.
Pitana, iv, 496.
Ptolemei plures reges, iii, 236 seq.; vii, 82 seq.
Ptolemais civitas, iv, 165, 201.
Puberes, iv, 26.
Pubertas et pueritia, v, 59.
Pubes, iv, 26.
Publicanus, iii, 434, 491.
Publicanus orans in templo cuius figura, v, 148.
Publicare quis debeat bonum quod facit, vi, 511.
Publius Curiatius, Publius Sextius, iii, 190.
Pudenda, iv, 17.
Pudens et verecundus, v, 54.
Pudor et pudicitia, v, 54.
Puello et puer ra, iv, 26; vi, 93, 57.
Puer et infans, iv, 25; vi, 93. *Puer Hebræus serviat annis sex*, v, 334.
Pueritia et infantia, v, 92. *Vide* *Pueritas*.
Puerpera. *Vide* *Puellia*.
Pugillator, iii, 490.
Pugio, iv, 530.
Pugna, iv, 375; *virtutum et vitorum*, vi, 239. *Pugna et prælium*, v, 12; vii, 439.
Pugnus, iv, 12.
Pulcher, iii, 487. *Pulchrum*, vi, 181.
Pulchritudo hominis, v, 488.
Pulegium, i, 318.
Pulices, iv, 74.
Pulla vestis, iv, 88.
Pulli, iv, 88. *Pulus Jovis*, iv, 26.
Pulmentarium, iv, 48.
Pulmentum, iv, 495, 499.
- Pulmo*, iv, 20.
Pulpa, iv, 489.
Pulpitum, iv, 223.
Puls, iv, 480.
Pulsus, iv, 23.
Pulveres. De pulveribus, iv, 245.
Pulverens et pulvremulcus, v, 60.
Pulvillus, iv, 463, 508.
Pulvinar, iv, 508.
Pulvini, iv, 423.
Pulvis Puteolanus, iv, 216.
Punex, pumicea libros, iii, 259; iv, 251.
Punctus, iii, 151.
Punicani lecti, iv, 508.
Pupillæ, pupilli, iv, 26; v, 89, 93.
Pupillas moriuntur triduo ante uou habent, iv, 7.
Puppis, iv, 419.
Purgatio, iii, 80. *Purgationes molestas in caniculariis diebus*, iii, 163.
Purgatorius ignis, vi, 61 i.
Purpura, iv, 468. *Purpura, insigne regum*, iii, 300. *In Assyria iuventa*, iv, 143. *Tyria*, iv, 199.
Purpureæ vates, iv, 20.
Purpurinum, iv, 439.
Pusilla nimis, iii, 481, 483, 492.
Pustula, iii, 182.
Putare vites, iv, 321. *Putare, aestimare, opinari, arbitriari, suspicari*, vii, 439.
Puteolanus. *Vide* *Pulvis*.
Puteus, iv, 533.
Pygmae, iv, 62.
Pyra, iv, 507; et *rogus*, et *pyrum*, v, 57, 70; vii, 433.
Pyra vehementer oneros, iv, 330.
Pyromis, iv, 234. *Figura*, iii, 343.
Pyrenæus, iv, 186.
Pyrethron, iv, 360.
Pyrgus, l'yrge, iv, 409.
Pyrites, iv, 258.
Pyrois, vi, 184, iv, 274. *Pyrois, sive Mars stella, quindecim annis cursum explet*, vi, 159.
Pyromantia, iii, 371.
Pyropum as, iv, 291.
Pyrribichius, pvs, iii, 501.
Pyrhida, iii, 409.
Pyrillus, iii, 409; iv, 51.
Pyrum et pyrus, iv, 530. *Vide* *Pyra*.
Pythagoras, iii, 361; iv, 72, 178; vii, 80. *Disciplinam numeri inventi*, iii, 119. *Musice inventor*, iii, 132. *Primus philosophus appellatus*, ii, 361. *Grecum y inventi*, iii, 5.
Pythia sacra, iii, 386.
Pythium carmen, iii, 68.
Pythius Apollo, iii, 386.
Pytho serpens. *Pythones*, iii, 68, 370, 573, 386.
Pythonica, quam Saul consuluit, v, 526.
Pyxides, iv, 502.
- Q
- Q*, littera, ii, 43.
Quacum, iv, 490.
Quadi, iii, 413.
Quadrageñarius numerus, v, 244, 217.
Quadragesimæ jejuniuum, vi, 403; observatio, iii, 290.
Quadragesimus sextus uer. erus, v, 245.
Quadragiinta dies, quos Moyses, Elias et Dominus jejunaverunt, ii, 121; v, 389.
Quadragiinta anni in deserto quid signifient, v, 160. *Quadragiinta Ægælia*, *ibid.*, 475.
Quadrans, iii, 275; iv, 229.
Quadrribuum, iv, 259.
Quadrige. *Earum cursus*, iv, 399 seq.
Quadrilatera figura, vi, 5:3.
- Quadrupedia animalia*, iv, 38.
Quadrupli pena, iii, 212.
Quæ ei que, v, 61.
Quæriri, inquiriri, queriri, v, 62, 61.
Questio, iii, 333. *Questionum genera*, *ibid.*, 88. *Questiones sacrae*, ii, 334. *Questiones secretorum in quodam libro Veteris Testamenti*, i, 349, 350, 527 seqq. *Questiones aliae biblicæ etiam Isidori*, *ibid.*, 524 seq.; ii, 350. *Edicton*, v, 249.
Quætor, iii, 292. *Quæstores*, vel *quæstiores*, iii, 451.
Quæstuor, iii, 492.
Quæstus et questus, v, 61.
Qualitas, iii, 104. *Qualitatis nomina*, iii, 111.
Qualitative definitio, iii, 5.
Qualus, iv, 515.
Quandundum et jamdudum, v, 61.
Quamvis, eti, vi, 279.
Quantitas, iii, 104. *Abstracta*, iii, 118. *Quantitatibus nomina*, iii, 15.
Quantus, iii, 46.
Quasitum, iv, 467.
Quatenus et quatinus, v, 61.
Quaternarius numerus, v, 221, 235.
Quaternio regularum, i, 600.
Quatinus. *Vide* *Quatuor*.
Quattro, iv, 411.
Quatrivie, iv, 244.
Quatuor diligenda, v, 108. *Milia septem panibus alantur*, v, 141.
Que et ve, v, 74. *Vide* *Quæ*.
Quercus, quernus, iv, 536.
Querulus, iii, 492.
Quetus. *Vide* *Quarsus*.
Quia et quoniam, v, 61.
Quibusdam hic male est, et illuc bene, quibusdam contra, vi, 263.
Quid et quid, iii, 45.
Quietus, iii, 493.
Quinaria, iv, 454.
Quinaris, iv, 503.
Quinarius numerus, v, 236, 235.
Quindennarius numerus, v, 239.
Quinio, iv, 411.
Quinquagenarius numerus, v, 249.
Ad ponentiam refertur, *ibid.*, 514.
Quinquagenarii combusti, *ibid.*
Quinque panes, et duo pisces, v, 140. *Quinque reges*, *ibid.*, 486. *Quinque millia*, *ibid.*, 140. *Quinque*, iii, 120. *Quinque in una domo*, v, 146.
Quinquefolium, iv, 335.
Quinqua Editio Jerosolymis iuventa, iii, 238.
Quintana, iv, 211.
Quintillis, iii, 226.
Quintos Toletanus, vii, 178.
Quintus Curtius, ii, 260.
Quiricus Barcinonensis, ii, 116.
Quiricus Toletanus, vii, 179.
Quirius, iii, 376, 411.
Quirites, quiris, basta, iii, 411.
Quiritur. *Vide* *Queruntur*.
Quiroga Gasparis epistola ad Grecorum decimum tertium, ii, 186.
Quisque, pro *quicunque*, usurpat Isidorus, v, 260; vi, 247.
Quisquilia, iv, 325.
Quod et quot, iii, 48; v, 61.
Quoniam. *Vide* *Quia*.
Quot. *Vide* *Quod*.
Quotidie, iii, 46, 232, et *assidue*, vii, 441.
- R
- R*, littera, iii, 46.
Raab, iii, 522; v, 129.
Rabbi, iii, 250.
Racemus, iv, 318.
Racha, iii, 520.
Rachei, iii, 521; v, 323. *Simil tunc Ecclesiae*, *ibid.*, 122. *Furata eis doce*.

- patrissui, *ibid.*, 330. Eius partus, *ibid.*, 335.
 Rachel et Lia activam et contemplativa vitam significant, v, 103; vi, 501.
 Radimirus rex, vi, 128.
 Radagaisus rex Gothorum, et ejus exercitus fame consumptus, vi, 112.
 Radii, iv, 467.
 Radiola, iv, 340.
 Radix, iv, 323. Radix criminum succienda, vi, 219.
 Ragades, *Ragalia*, iii, 179.
 Ragau, iii, 231.
 Ragire, v, 75.
Ralla vestis, iv, 451.
 Rama, iii, 519.
 Ramesses, v, 435.
 Rami, iv, 324.
 Ramoth, v, 446.
Nauæ, iv, 83. *Ranæ* *Egyptiæ*, v, 367.
Rancidum, iv, 484.
 Raphael, iii, 514.
 Raphaim, iv, 196.
Raphanus, iv, 306.
Raphidim, v, 456.
Rapido, iii, 492.
Rapta, raptor, iii, 492.
Raptus, iii, 210.
Rarum, iv, 264.
Rasta, iv, 514.
Rateræ naves, iv, 416.
Rates, iv, 413 seq.
Ratio et causa, et *ratio cinatio*, et *ratiocinatio*. *Vide Ratio*. *Ratiocinatio*, iii, 80. *Eius membra duo*, iii, 83.
Rationabile et rationale, v, 62, 64.
Rationale summi sacerdotis, v, 405.
Vide Rationabile.
Rationale, iv, 447 ; v, 98.
Rationales conjunctiones, iii, 21.
Ratifikator, iii, 493.
Batum, iii, 203.
Raucedo, iii, 177.
Reatinæ paludes, iv, 123.
Reatus, iii, 493; *majestatis*, iii, 212.
Rebecca, iii, 320 ; v, 514.
Recapitulatio, vi, 171.
Recaredus, vi, 121 seq., 287.
Reccensiuibus rex Gothorum, vii, 267.
Recciarius, vii, 135.
Recchila, vii, 153.
Rechimundus rex, vii, 153.
Recens et norma, v, 61.
Recensio Codicium miss., ii, 238, seqq.
Recepti canere, iv, 378.
Recidiva, recidivum, iv, 523. *Rerdivi peccatores*, vi, 214.
Recipere et suscipere, vii, 436.
Recinctoria, iv, 465.
Reconciliari Deo, iii, 292.
Reconciliatio, iii, 292 ; vi, 503 ; vii, 341.
Recopoli civitas, vii, 121.
Recordatio futurorum pœnarum, vi, 207. *Peccati*, vi, 925.
Recta linea, iii, 131.
Recta vestis, iv, 450.
Rectorum officia, vii, 252. *Rector* qualis esse debet, vi, 526. *Rectors a Deo, non a subditis judicandi sunt*, vi, 527. *Ecclæsia*, vi, 326. *Rectorum vitia pro meritis plebium*, vi, 527.
Recubat et accubat, v, 5.
Reddere malum pro malo, vi, 312.
Redemptus scriptis de obitu sancti Isidori, i, 30, 33, 34, 134. *Eius textus*, *ibid.*, 27.
- Redimere et remere*, v, 25.
Redimicula, iv, 471, 479.
Redius Judæorum in Jerusalem v, 531.
*Rediu*rum et edibidum**, vii, 450.
*Redole*et olet**, v, 53.
Regalis domus et regia, v, 63.
Reges, iii, 422 seq. *Regum libri*, iv, 65. *Vide Rex*. *Reges Albanorum*, iv, 201 ; apud, iv, 103. *Visigothorum in Hispania*, vii, 183.
Regia. *Vide Regalis*.
Regilum, iv, 459.
Regina Austri, v, 131, 140.
Regini, Rhægini, iii, 43.
Regiones urbis, ii, 272. *Regiones diverse*, iv, 166 seqq.
Regium, Rhægium fretum, iv, 128.
Regiæ, regis virtutes, iii, 420 *Vide Regale*. *Regius moribus*, ii, 181.
Regma et ejus filii, iii, 491.
Regnum, regna, iii, 419. *Regnum Israel et Juda divisum*, iii, 235.
Regnum bellis queritur, victorij propagatur, iv, 373. *Regnum ecclesiæ sepe per terrenum proficit*, vi, 544.
Regula, ii, 253 ; iv, 441. *Regula fidei*, vi, 461. *Regula aurea*, vii, 416. *Regula Isidoriana monachorum*; de ea et ejus Editionibus, i, 600 seqq. *Editur*, vi, 524. *Regula devotarum*, *ibid.*, 613. *Regula canonicorum*, *ibid.*, 67, 612. *Regula Patrum*, i, 602 *Sancti Benedicti*, ii, 55. *Sancti Leandri ad Florentiam*. *Eius caput ultimum editum*, i, 5. *Regulae se, tem locutionum Scripturarum*, vi, 16.
Regulariæ, iv, 201.
Reguli, iv, 65.
Reho, vii, 69.
Relatio, iii, 103; *criminis*, iii, 79.
Relativa, iii, 117. *Nomina*, iii, 18. *Simil Incepunt*, iii, 105.
Relegatus et deportatus, iii, 216 ; v, 26. *Relegatus et exsul*, vii, 458.
Religio, ejus tria genera, iii, 547 seq. *Religio vera*, vii, 210. *Religio et fides*, v, 62. *Religio vera simulationi respondet*, vii, 20.
Religiosus, iii, 192 ; sub *ovina pelle*, i, 68. *Religiosus a locis, et sacer*, v, 45, 63.
Relinqüere et deserere, vii, 138.
Reliquiæ et cæteri, vii, 450.
Reliquia, vii, 534.
Remedium. De remedis, iii, 183.
Rome, iv, 415.
Remisimus, vii, 183.
Remissio, iii, 292 ; *peccatorum futura per baptismum*, vi, 103.
Remora, iv, 81.
Remotio criminis, iii, 79.
Romuleum, iv, 421.
Remuneratio major quanto majora flagella, vi, 239.
Renatus nascitur, vii, 78.
Renale, iv, 452.
Renes, vi, 16.
Renovatio templi, v, 570.
Renovans seculo, si volum mutaverit, vi, 310.
Renuntiare et nuntiare, v, 5 ; vi, 433 ; *perle te vitio*, vi, 234.
Repastinari, iv, 513.
Reparariare, vi, 51.
Repens et repentimus, iii, 492. *Repens et reptilia*, v, 62.
Reperire et inventire, v, 41.
Repetundæ, iii, 211.
Repositoria, iv, 223.
Reproborum qualia prosperitas, vi, 271. *Reprobi exterios nitidi*, vi, 531.
Multi reprobi apud homines, apud Deum electi, *ibid.*, 301. *Muli qui carnis corruptio contagium nesciunt*, *ibid.*, 247, non attendunt documenta bonorum, sed exempla malorum, *ibid.*, 205. *Quidam in potestatem damnonum rediguntur*, vi, 311. *Sæpe extra flagelli correptionem sunt*, *ibid.*, 239. *Reproborum corda*, vi, 319 ; *ordines juv*, *ibid.*, 183.
Reptilia, iv, 75. *Vide Reputia*.
Reputium, iii, 43. *Reputiū nos*, v, 365, 505.
Res. De rebus, iii, 203. *De rebus sacris*, ii, 518 ; *rusticæ*, iv, 304. *Rebus gradus sex*, v, 84. *Res credite*, iii, 206 ; *dilecta majorum dolorum ingredit ablatæ*, vi, 354. *Res in cardine est*, iv, 227. *Res reintegrantur*, iii, 209.
Reses, iii, 403.
Resina, pinalis, terebinthina, lentiscina, iv, 342.
Resipiscens, iii, 492.
Resistentes Del voluntati, vi, 351.
Resistit operi, qui titillanti se non accommodat selectioni, vi, 243.
Respicere et aspicer, v, 5.
Responsa prudentium, iii, 196.
Responsoria, responsori, iii, 280. ; vi, 47.
Ressa, v, 417.
Restes, iv, 423.
Restinctum et extinctum, v, 26.
Restitutio et stipulatio, vi, 456.
Restitutio in integrum, iii, 208.
Resurgere a lapu, vi, 222.
Resurrectio, vi, 183 ; vii, 322, 335 ; *Christi et nostra*, v, 65. *Resurrecio Domini triduana*, iii, 273 ; *mortuorum qua ætate futura*, vi, 183.
Reti, pro rheda, iv, 811.
Retes. De Retibus, iv, 233.
Rethra, v, 440.
Retiarii, iv, 407.
Retinacere et conlicescere different, viii, 440.
Retinacula, iv, 517.
Retiolum, iv, 471.
Retractator, iii, 492.
Retrobilio sapientis et stolti, vi, 158.
Retrogradus stellæ, iii, 139.
Reus. Reus majestatis, iii, 490 seqq.
Reverentia sanctitatis, vi, 353.
Reveretur, et v reor, vii, 458.
Rex qui fecit nuptias, v, 143. *Vide Reges. Rex Babylonis*, vi, 235. *Iratius*, qui emisit exercitus suo, v, 113. *Reclus*, vi, 538. *Rex et regina*, vii, 427.
Rhabanus Maurus, i, 509, 514.
Rhamnus, iv, 339 ; v, 501.
Rheda, iv, 511.
Rhægia. Vide Regint.
Rhegium urbs, iv, 167. *Vide Regium*.
Rhenones, iv, 453.
Rhenus fluvius, iv, 139.
Rhetia Galia, iv, 165.
Rheticus ager, iv, 156.
Rhetor, rhetoris, ejus partes, inventores, iii, 76, 273. *Rhetorica Dynamis*, et *sicut Juliani Toletani*, ii, 356.
Rhetorica Romæ quando coepit, iii, 237.
Rheu, Rheubarbarum, iv, 353.
Rheuna, iii, 176.
Rheupoticum, iv, 353.
Rhinoceros quonodo caatur, iv, 53.
Rhodanus, iii, 139.
Rhodæ leges, iii, 197.
Rhodit, iii, 403.
Rhodites, v, 271.
Rhododendron, iv, 338.
Rhodomeli, iv, 494.
Rhodos insula, iv, 176.
Rhodus urbe, iii, 150 ; iv, 203.
Rhodus oppidum, iv, 139.
Ricinium, iv, 460.
Ricinus, iv, 74.
Ricula, iv, 471.
Riculus Moguntinus, n, 203.

Riphel montes, iv, 183.
 Riphath, iii, 403.
 Rio, iii, 203.
Ritus et consuetudo, v, 18. Ritus de missa, ii, 310. Plura de ritibus ecclesiasticis, *ibid.*, 234. Ritus Gothicus conseruatus, *ibid.*, 152.
Ritus et song, v, 62. Rivi, iii, 396.
Rixa et li, v, 45. Rixæ fugienda, iii, 396.
 Rixos, iii, 493.
 Roboam, iii, 235, 321; vii, 76.
Robor, robor, rubor, v, 62.
 Robur, iv, 351, 363.
Robur omne lignum vocatur, iv, 303.
Robustus, iii, 492.
Rocca Angelus, i, 332.
Rufericus Toletanus, i, 78, 80.
Rufetus rex, vii, 190.
Rodri-uez Petrus, i, 414, 413.
Rodulphus Saxonius, iii, 514.
Rogerius, ret., iii, 514.
Rogus, iv, 507; *pyra*, v, 57; vii, 493.
Roma a Romulo condita, iii, 236; iv, 204; vii, 78 seq. *A Gothis direpta*, vii, 113.
Roma Occidentis caput, iv, 202.
Romanum unquamque genitivis verborum et morum transmisit, iii, 51.
Romæ muri redintegrati, vii, 120.
Romani, iii, 411. Gracios obtinuerunt, *ibid.*, 237. Cœduntur a Persis, *ibid.*, 239. Romanæ curiae dignitas, ii, 232. Romani graves, iii, 415. In pace toga utebantur, paludamenta in bello, vii, 458. Soli mares pugnant, iii, 385. Stellas diri suis sacraverunt, vii, 161. Victos Gracos liberos esse jusserunt, vii, 83. Romanorum regnum, i, 419.
Ronilius (T.), iii, 190.
Romphae, iv, 379.
Romulus, iii, 236; iv, 204. *Vide Roma.*
Ros, iv, 116.
Rosa, iv, 351.
Rosaceum unguentum, iii, 183.
Rosmarinus, iv, 361.
Rostra, iv, 389. *Roxæ*, iv, 212.
Rostrum, iv, 51; v, 45.
Rota, iv, 511, 516.
Rotabulum, iv, 503.
Rotundus, a rota, iv, 511.
Ruben primogenitus, ii, 326; v, 150, 459, 473. De ejus iucestu, *ibid.*, 353.
Rubetra rana, ii, 85.
Rubia, iv, 359.
Rubidus, iv, 483.
Rubigo quare ferramenta non vitiet, av, 294.
Rubor. *Vide Robor.*
Rubrica, iv, 436.
Rubrum, iv, 46; mare, iv, 127.
Rubus, iv, 330. Ardeus, et non uens, v, 362.
Rudentes, iv, 423.
Rudere et hinnire, v, 75.
Rutherford, rex Gothorum, vii, 190.
Rudus, rudera, rudi, iv, 251, 434.
Ruffinus, vii, 143.
Rugire, v, 75.
Rumen, ii, 11.
Ruminare et ruminari, v, 90.
Ruminatio, iv, 45.
Runcula, iv, 311.
Runcunes, iv, 514.
Rupes et petra, iii, 491.
Rura, rus, iv, 236.
Ruscicada urbis, iv, 167.
Russala vestis, russata, iv, 449.
Rusticanus, et rusticus, v, 62.
Rusticatio et rusticus, 62.
Rusticus iii, 493; v, 62. Rusticarum rerum suuctores, iv, 308.
Ruta, iv, 570.
Rutabulum, iv, 503.
Ruth, et ejus liber, iii, 522; v, 130, 196, 504.

S
Saba, iii, 401.
Sabæ, iii, 403.
Sabænum, iv, 463.
Sabaoth Dei nomen, iii, 294.
S.batha, Sabathæzi, Sabatheui, iii, 401.
Sabbatum, iii, 278; vi, 391. *Sabbatum Paschæ*, *ibid.*, 398. — *Sabbati cœssatio*, iii, 278. *Sabbato ligna colligens quidam necatur a populo*, v, 413.
Sabelliani, Sabellius, iii, 238, 356, 528.
Sabinus, Sabini, iii, 411.
Sabinus lapis, iv, 259.
Sabratæ civitas, iv, 163.
Sabulum, iv, 246.
Sabas fluvius, iv, 161.
Saccatum, iv, 494.
Saccus, iv, 504.
Sacer. *Vide Sacra et sacram.*
Sacerdos, iii, 341. *Sacerdotum munera*, ii, 563 seq. *Sacerdos maximus*, v, 420. *Sacerdos ingrediens in tabernaculum*, v, 406. *Sacerdos qui non offerunt sacrificium*, *ibid.*, 423. *De exemplis prævorum sacerdotum*, vi, 526. *Sacerdotes gentilium flamines dicti*, iii, 342. *Sacerdos Christus*, iii, 503. *Sacerdos cum culpa reatum culpos geminat*, vi, 332. *Peccata plebis, tauquæ propria, fieri debet*, *ibid.*, 334. *Qui sacerdos contendit esse*, *ibid.*, 322. *Qui digne se agit*, *ibid.*, 323. *Qui non fit*, *ibid.*, 422. *Qui corruit*, *ibid.*, 566. *Qualis esse debeat*, *ibid.*, 423. *Aut monogamus, aut de virginitate flat*, *ibid.*, 420. *A trigesimo anno*, *ibid.*, 420. *Sacerdotis ministerium qui assequi prohibentur*, *ibid.*, 323. *Sacerdotum ordo post Christum a Petro coepit*, *ibid.*, 418; *protectio*, *ibid.*, 332. *Sacerdotis pro populorum iniquitate damnantur*, *ibid.*, 333. *Quare comam nutrient*, *ibid.*, 417. *Qui non offerunt sacrificium*, v, 423. *Qui peccantem non recipiunt*, vi, 331. *Qui peccantes decipiunt*, vi, 330. *Veteris Testamenti nulla debilitate insignes esse debebant*, vi, 423. *Sacerdotis delictum qua oblatione purgabatur in lege*, v, 424. *Predicatio operibus confirmanda*, vi, 324. *Sermo*, vi, 423. *Sacerdotum exremonia*, v, 436.
Sacerdotium, vi, 417.
Sacra loca, iv, 219. *Sacrae res*, iii, 203.
Sacramentarium velut, ii, 356.
Sacramentum, iii, 285, 285, 428. *De sacramentis Idei Christianæ*, vi, 101.
Sacramentum Eucharistiae quonodo præfiguratum, vi, 111. *Sacramentum militare*, iii, 428; *inter conjugatos*, vi, 430.
Sarrarium, iv, 223.
Sacrificium. De sacrificiis, iii, 210, 283, 285; vi, 99, 382. *Sacrificium et hostia*, v, 86. *Sacrificiorum veterum reprobatio*, vi, 99.
Sacrilegium, vii, 210.
Sacrilegus, iii, 495.
Sacrum, religiosum, et sanctum, v, 63. *Vide Sacra.*
Saddai Dei nomen, iii, 297.
Sadducei, ii, 550, 520.
Sæpes, iv, 272.
Sæpia. *Vide Sepia.*
Sævit et serit, v, 69.
Sævus et crudelis, v, 63; vii, 439.
Sagda gemma, iv, 267.
Sagitta. *De sagittis*, v, 381. *Sagitta viti pars*, *ibid.*, 317. *Sagitta, nota*, ii, 31. *Sagitta cupidipos*, iii, 390.
Sagittarius, ii, 105.
Sagua, iv, 518; vii, 417.
Saguen, iv, 538.

Sagum, iv, 458.
Seguatum cœtibus, iv, 207.
Sale, iii, 496.
Sal, et ejus natura. *Sal ammoniacum, Agrigentinum, Memphis, Transgasæcum, commune, Arabicum, etc.*, iv, 248. *Sale et sole nihil utilius*, *ibid.*, 250. *Sal in sacrificiis*, v, 410. *De sale*, vi, 458. *Sal in exorcismo*, vi, 439. *Illa darum in Arabia, ut ex ejus massis muros faciant*, iv, 248.
Sala, iii, 254; vii, 68. *Sala civitas*, iv, 208.
Salamandra, iv, 70.
Salamina urbs, iii, 416.
Sale, iii, 400.
Salem urbs, iv, 194.
Salina, iv, 304.
Salisatores, iii, 373.
Salix, iv, 347.
Sallænes legatus, vii, 118.
Sallustius historiographus naschur, vii, 84. *Ex historia tautum constat*, iii, 75.
Salma, iv, 518.
Salomon trinomius, iii, 247, 523; v, 151, 166, 373; vii, 76. *Ejus i-ni-plum*, iii, 235. *Ejus libri, sapientia, parabolæ, carmina*, v, 200, 359 seqq.
Judicium, v, 340, 370.
Salomon Christi figura, v, 151. *Per amorem idola adoravit*, vi, 250. *Per otium formicationibus involuta*, vi, 306. *Salomonem vehementer arguit* *sacra Scriptura*, v, 541.
Salphaad illiz, v, 438.
Salsugo, iv, 496.
Salsum, iv, 483.
Saltores, iii, 373; iv, 405.
Salvia, iv, 188, 225; *de saltu*, *ibid.*, 393.
Salubris et salus, iii, 496; v, 65.
Salus a sale, iv, 218. *Eorum qui aliquid terrenum septiunt desperanda nouest*, vi, 314.
Salularis digitus, v, 486.
Salvator, ii, 300.
Salvia, iv, 370.
Salvus Albedensis monachus, ii, 123, vii, 178.
Samareus, iii, 402.
Samaria, iv, 148, 198. *Samaria reges habere coepit*, vii, 78.
Samarita, iii, 351, 520.
Samaritani, iii, 106. *Samaritana mulier*, v, 149. *Samaritanus descendens, qui vulnera curavit*, v, 145.
Sambuca, iv, 339.
Samis vasa, iv, 477.
Samius lapis, iv, 236.
Sameæ insula, et urbe, iv, 178, 205.
Samothræcis annulus, v, 476.
Sampirus, episcopus Asturicensis, i, 675.
Sampsachus, iv, 330.
Samon, iii, 235, 322; v, 130. *De eo*, *ibid.*, 503.
Samuel, iii, 235. *Plura de eo*, v, 130, 16³, 506, 512, 562; vii, 75, 376. *Samuel primam partem libri sui scripti*, iii, 212. *Novi sacerdotii successione, abjecto veteri, preannuntiavit*, v, 130.
Samus civilis, iv, 203.
Sancire, iv, 220.
Sanctus, iii, 493. *Sanctum, sancta sanctorum*, iv, 219. *Vide infra*. *Scrum. — Sanctorum gloria*, vi, 189. *Infernus*, vii, 401. *Exempla*, vi, 305. *Separatio a sacculo*, *ibid.*, 304. *Sancti curas seculares non appetunt, sed sibi impositas ferunt*, vi, 317. *Dei dispositiones diu in hac vita versantur*, *ibid.*, 380. *Ab elatione humilitate purgantur*, *ibid.*, 311. *A contemplatione ad actionem aliquando reflectuntur*, *ibid.*, 302. *Corpus arrikum portant*, *ibid.*, 236. *Demonum insidias præcognoscunt*, *ibid.*, 271. *Muti nunc videntur, qui in die*

- judicii reprobabuntur, *ibid.*, 188.
 Quando bene de se iudicant, *ibid.*, 268.
 Plus gaudent adversitatibus quam prosperitatibus, *ibid.*, 303. Peregrini in hoc seculo, *ibid.*, 303. Quando principum vitia redarguerunt, hamilitatem et auctoritatem servaverunt, *ibid.*, 329. Stellarē intelliguntur, *vii*, 38 *seq.*
 Statim ut e corpore exeat, ad colum ascendunt, *iv*, 151. Sanctitatem qui prætendunt, ut alii presint, *vi*, 307. Sanctorum discretio, *vi*, 268. In hac vita pacis inchoatio est, non perfectio, *vi*, 183. Sortes, *v*, 351. Splendor illi comparatione glorie Christi quodammodo obscuratur, *vii*, 37.
 Sandaracha, *iv*, 438.
 Sandasirius gemma, *iv*, 278.
 Sandyx, *iv*, 438.
 Sanguis, *m*, 170; *iv*, 20. *Sanguis*, *saries*, et *craor*, *v*, 67; *vn*, 427. Sanguis aërem imitator, *m*, 170. Animæ possessio, *iv*, 20. Sanguis et aqua de latere Christi, *vi*, 53. Sanguis humanus a ferro se ulciscitur, dum rubiginem citius trahit, *iv*, 295. Sanguis integer in juvenibus, *iv*, 20. Sanguis et lac, *v*, 430. Sanguis upupa, *iv*, 100.
Sanguisuga, *iv*, 73.
Santes, *m*, 182. *Vide Sanguis*.
Sanitas, *m*, 170. *Sanitas perniciose*, *vi*, 265. *Sanitati quæ conducant*, *iv*, 491.
Sanus, *m*, 496.
Sapa, *iv*, 495.
Sapere quis dicatur, *vi*, 238.
Saphon, funis, *iv*, 421.
Sapiens et prudens, *m*, 493; *v*, 63.
Sapiens et stultus, *ibid.*, 463. *Sapiens secundum sacerdotium*, et *stultus secundum Deum*, *vi*, 290. *Sapientes qui videri volunt*, *vi*, 328. *Sapientis est contra omnia adversa meditari*, *vi*, 333.
Sapientia et prudentia, *v*, 51. *Sapientia*, scientia, et eloquentia, et philosophia, *ibid.*, 103. *Sapientia*, *vi*, 190, 514. *Sapientia liber*, *v*, 201, 216, 538. *Sapientia angelorum dicuntur*, *vi*, 135. *Christus*, *m*, 302. *Eloquentia*, *v*, 109. *Laudator*, *vi*, 514. *Imperfecta*, *vi*, 160. Horret spumeum verborum ambitum, *vi*, 229. *Et prudentia*, *v*, 51. *Sapientia liber apud Hebreos non est*, *iii*, 216. *Sapientiam Dei qui plene recepit*, *vi*, 190.
Sapor, rex Persarum, *vi*, 95.
Sapphicūm carmen, *m*, 68.
Sapphirus, *iv*, 70.
Sappho, *m*, 236; *vn*, 80.
Sar, *iv*, 81.
Sara, *v*, 507. *Sara Abrahæ soror dicit quid significet*, *v*, 507. *Panes subcinericioris ex Iribus satis fecit*, *v*, 504. *In sepulcro dupli sepelitur*, *v*, 514. *Sare risus*, *v*, 581. *Sterilitas*, *v*, 312.
Sarabatæ monachii, *vi*, 410.
Sarabars, *iv*, 453.
Sarcenæ, *iv*, 406. *Saracenorum rex Hispanensis*, *i*, 48.
Sarsi, *m*, 320.
Sarcasmos, *m*, 64.
Sarcia, *m*, 178.
Sarcinat̄or et Sartor, *v*, 69.
Sarcitector, *iv*, 442.
Sarcophagus, *iv*, 233; lapis, *ibid.*, 238.
Sarculli, *iv*, 515.
Sarda, *iv*, 81, 178.
Sardanapalus, *vn*, 78.
Sardanis, *iv*, 81.
Sardinia herba, et insula, *iv*, 180.
Sardina fontes, *iv*, 122.
Sardius lapis, *iv*, 208.
Sardonix, *iv*, 269.
Sardus, Hercules filius, *iv*, 180.
Sarmate, *m*, 412.
Sarmentum, *iv*, 317.
Sarna, *m*, 180.
Sarta civitas, *iv*, 81.
Sartago, *iv*, 105.
Sartor. Vide Sarcinat̄or.
Satanas, *m*, 378. *Ejus argumentationes multimoda recensentur*, *vn*, 214.
Satanas, dum nictus effectus decipere, detegitor, atque contemnitur, *vi*, 268.
Satelles, *m*, 493.
Satietas, *iv*, 483. *Satietas et satiitas*, *v*, 64; *vn*, 436.
Satio, *iv*, 311.
Satisfactio, *vn*, 496.
Satisfactio, *vn*, 292. *Satisfactio humilis tumori respondet*, *vn*, 215. *Poenitentia divino pensatur iudicio*, *vi*, 211.
Sator, *m*, 493.
Satum, *iv*, 305.
Satureta, *iv*, 536.
Saturitas. *Vide Satietas*. *Saturitas panis prima luxurie materia*, *vi*, 251.
Saturnia, *iv*, 161. *Italia*, *ibid.*, 203.
Saturni, Romani, *m*, 411.
Saturnus, *m*, 381. *Saturni stella*, *i*, 159, 161. *Saturno liberos gentiles immolabant*, *m*, 381.
Saturnus Cœlo patri genitalia absedit, *m*, 390.
Satyrus, *iv*, 483. *Lanx*, *m*, 367. *Lex*, *m*, 387. *Satyrum scribere*, *m*, 197.
Satyri, *iv*, 53, 58.
Satyrassis, *m*, 179 *seq.*
Satyrici, *m*, 367.
Satyrion, *iv*, 536.
Saul, *m*, 323; *vn*, 75. *Ejus uictio et alia gesta*, *v*, 512 *seqq.* *Qao sensu filius unius auti*, *vn*, 423.
Saulus, *m*, 335.
Saura, *iv*, 70.
Saxa. *Vide Saxum*.
Saxifraga, *iv*, 536.
Saxones, *m*, 414.
Saxum, saxa, *iv*, 230; et *lapides*, *v*, 68.
Scabellum, *iv*, 510.
Scabies, *m*, 180.
Scabra, *iv*, 188.
Scævus, *m*, 495.
Scæzæ, *iv*, 441, 499. *Scata quam vidit Jacob*, *v*, 522.
Scalpellus, *iv*, 443.
Scalprus, *iv*, 445.
Scammonia, *iv*, 539.
Scanno, *m*, 509.
Scandula, *iv*, 515.
Scansilla, *iv*, 510.
Scapha, *iv*, 417.
Scaplos, *iv*, 584.
Scapula, *iv*, 16.
Scarabæi, *iv*, 101. *Scarabæorum tergo nihil viridius*, *m*, 258.
Scarns, *iv*, 80.
Sceleratus, scelerous, et sceleratus, *vn*, 475, 495; *v*, 64; *vn*, 430.
Scetus et scinus, *v*, 128.
Scena, *iv*, 405.
Scenicus, *m*, 495.
Scenopegia, *m*, 277; *iv*, 403.
Scheda, *m*, 262.
Schemata, *m*, 56.
Schisma, *m*, 349; et *heresis*, *v*, 57.
Schistos lapis, *iv*, 237.
Schesis onomaton, *m*, 57.
Scholia in Priscianum, *i*, 235.
Sciens et sciolus, *v*, 61.
Scientia et experientia, *v*, 23. *Vide Sapientia*. *Scientia plerique non ad Dei gloriam, sed ad suam laudem utiatur*, *vi*, 292. *Scientiae mundanae amor*, *vi*, 298. *Scientiae primum studium querere Deum*, *vi*, 190. *Scientiam, quam negligunt, quidam accipiunt, ut durios de rebus creditis puniantur*, *vi*, 291. *Scientiam qui apponit, apponit et doletem*, *vi*, 307.
Sciilla, herba, *iv*, 362.
Sciindula, *iv*, 443.
Sciulus. *Vide Sciens*.
Sciopodes, *iv*, 54.
Scripio Africam vicit, *m*, 257; *iv*, 574.
Scire et nosse, *v*, 63. *Scire multa, et recte vivere*, *vi*, 191.
Scirpus, *iv*, 564.
Scita plebitum, *m*, 193.
Sciavi, *vn*, 105.
Scobia, *iv*, 445.
Scolsces, *iv*, 507.
Sclopædrios, *iv*, 362.
Scopulas, *iv*, 230.
Scorsa, *iv*, 294.
Scorpio, scorpius, *iv*, 78, 78, 384.
Scorpius stella, *m*, 163.
Scorphis, *iv*, 292.
Scorta, *m*, 493.
Scortea, *iv*, 502.
Scoti, *m*, 414; *iv*, 451.
Scotia, *iv*, 171.
Scrotina, *m*, 171.
Scriba, *m*, 261. *Scriba repudiator*, *v*, 139.
Scribere, *v*, 434.
Scrinia, *iv*, 504.
Scriptor. Scriptorum, quos Isidorus laudat, index, *i*, 451. *Scriptores de numeris*, *ibid.*, 517 *seq.* *adversus Iudeos*, *ibid.*, 517. *Scriptores quidam ex MSS. indicati*, *ii*, 238. *De musica*, *ibid.*, 326. *Scriptores sacrorum librorum*, *m*, 29, 213. *Qui multa scripterant*, *ibid.*, 213.
Scriptorii titulus, *vii*, 183.
Scriptura et ledo, *v*, 70. *Scriptura Hebraeorum*, *vn*, 418; *sacra tribus modis intelligenda*, *vi*, 102, 606. *Scripturae sacre librorum vocabula*, *m*, 241.
Scriptura sacra fastidiosis et loquacibus minus propter sermonem simplicem placet, *vi*, 297. *Infirmis humili videtur in verbis, cum excellenteribus altius incedit*, *ibid.*, 161. *Non solum historialiter, sed etiam mystice intelligenda*, *ibid.*, 102. *Non idcirco vanas approbat fabulas, quod nominibus gentilium utatur*, *ibid.*, 202. *Quare grammaticæ locutionis incongrua sit*, *ibid.*, 572. *Scripturarum altitudo, quasi montes pascue*, *ibid.*, 161. *Quinta editio inventa*, *vn*, 95. *In Scripturis sanctis septem regulæ observande*, *vi*, 166.
Scrupula saxa, *iv*, 254.
Scrupulosus, *m*, 493.
Scrupulus, *iv*, 251, 258.
Scrupus, *m*, 493.
Scudicis, *iv*, 314.
Sculpones, *iv*, 482.
Scurrus, *m*, 495.
Scutella, *iv*, 497.
Scutica, *m*, 114.
Scutulatus equus, *iv*, 47.
Scutum, *iv*, 587. *Scutum et clypeus*, *vn*, 441.
Scylla, *iv*, 56, 128. *Scylla herba*, *iv*, 362.
Scynobes Egyptiorum, *v*, 507.
Scyphus, *iv*, 501.
Scytale, *iv*, 67.
Scylæ, *m*, 407. *Scylæ viri et feminæ pugnant*, *m*, 385. *Scythurum regnum quando cepit*, *m*, 234.
Scythia, *iv*, 180. *Inferior*, *ibid.*, 155.
Se significat sine, *m*, 491.
Sebastia urbs, *iv*, 148, 191.
Sebom, *iv*, 498.
Secare, *iv*, 444.
Secedere, diocedere, abcedere, ei decedere, *v*, 21.
Secernere et discernere, *v*, 21.
Secessus, *iv*, 218.
Secreta missæ, *n*, 132.
Secreta divinorum mandatorum quis scrutabitur, *vi*, 290.
Sects, *v*, 37, 549.
Sectio, *iv*, 413.
Sæculares nequam ad ministrum Ecclesie admittendi, *ii*, 421.

- Sæculum et ærum*, v, 10. De sæculis, iii, 231.
Secondus, secunda res, iii, 493.
Securis, secures, iv, 444. Securis manum fugiens, v, 473. Secures signa consularia, iv, 380.
Securitas malorum periculosa, vi, 239. Securitatem habere de peccatis nunquam, vi, 211.
Securus, ni, 46.
Secutores in ludo, iv, 407.
Sed, antiqui sedum direbant, m, 46.
Sedecias, m, 236, 324; v, 133; vii, 80.
Sedes, iv, 510; et *thronus*, v, 67.
Seditio, m, 210; iv, 372; v, 71.
Seditiosus, m, 494.
Sedulus poeta, vii, 151, 181.
Sedulus, m, 494.
Segre, iv, 236, 311.
Segmentata vestis, iv, 450.
Segmentum, iv, 473.
Segnis, m, 494; et *avers*, v, 39; vii, 429.
Selon, v, 137.
Sehon, rex Amorrhætorum, v, 453.
Seir, m, 520.
Sejuga, iv, 400.
Sela, Iuda: lilia, v, 538.
Selenites lapis, iv, 273.
Seleucia, iv, 196, 201.
Seleucus, iv, 196.
Seleucus Nicanor, m, 230.
Selingui, vii, 151.
Sellæ, iv, 508, 517. Sellæ curales, vi, 510.
Sem et *eius filii quinque*, m, 234, 319, 400; iv, 194; vii, 67. Sem prophætorum et apostolorum tenuit typum, v, 120.
Semeia, m, 532.
Semei male, vel bene loqui, vi, 250.
Semel et simul, v, 68.
Semen, iv, 23. *Semen viri*, m, 444.
Semicinctum, iv, 477.
Semibolus, iv, 218.
Semiramis, vii, 70.
Sennispithium, iv, 380.
Semita, iv, 243. *Semita, tallis, et tristes*, v, 68.
Semleros Joan. Salomon. Ejus nostrum madversiones et opinione, i, 583, 402, 427 seqq., 470 seqq., 479 seqq.
Semplitera quæ sunt, vi, 143.
Semipenitentia et pœnitentia, v, 63.
Senarius, m, 514. *Senarius numerus*, v, 226, 233. *Senarius numerus perclionem declarat*, m, 121. *Senarius versus*, sive trimeter, m, 66.
Senatores initio centuui, iv, 481.
Quando electi, vii, 79.
Senatorum Romæ tres ordines, m, 451.
Senatus, senatusconsultum, m, 195, 236, 459.
Seneca, ii, 260. A Netone interficiatur, vii, 88.
Senecio, herba, iv, 357.
Senecta, *senectus*, et *senum*, iv, 29; v, 68, 93.
Senex, iv, 28. *Capularis*, iv, 509.
Senes, et *avis*, v, 94; et *señor*, ibid., 68. *Senes*, qui in juventute luxuriose vixerunt, et in senectute continentem esse volunt, vi, 245.
Senior, iv, 28, et *senex*, v, 68.
Senior, iv, 28. *Vide* *Senex*. *Seniores* docendi prius, vi, 331.
Sennacherib, rex Assyriorum, iv, 196; vii, 79.
Sensibilita et intelligibilia, v, 93.
Sensus corporis quinque, sensus *sensis*, iv, 4; vi, 144 seqq., 227. *Sensus intellectus*, et *memoria*, v, 65, 94; vii, 427. *Sensus* alii aliis virtute precelunt, vi, 146. *Sensus* sacrae Scripturae a quo potest cognosci, vi, 290. *Sensus* unde provenit, v, 88.
Sententia, De sententia, m, 86. *Sententiarum*, sive de summo Bono libri tres Isidori, i, 551 seqq. *Sententia ex Isidoro*, ii, 269, 332; ex Patribus, i, 246; de diversis causis, ii, 326. *Sententiarum* liber quartus nomine Isidori editur, vii, 231 seqq. *Sententiarum* autores alli Taso, Julianus Telenanus, Petrus Lombardus, etc., i, 560 seqq.
Sententia et consilium, vii, 422. Ex sententia dicere, vi, 229. Una quare bis repetitor in Scripturis scriptis, vi, 163. *Sententiarum* note, iii, 33. *Species*, m, 94.
Sentix ursina, iv, 510.
Sepelire, iv, 30.
Sepelire et comburere, v, 9.
Septia, iv, 85.
Septis, vi, 56, 69.
Septia oppidum, iv, 207.
Septem gentes, v, 470. *Septem panes*, v, 141. *Septem fratres*, qui unam uxorem duxerint, v, 144. *Septem milia* qui non curvaverunt genua ante Basili, v, 152. *Septem spatia*, iv, 400.
September, vii, 226.
Septenarius numerus, v, 228, 233; universitatem sepe significat, m, 274.
Septentrion, m, 161; iv, 118 seqq.
Septentrio, ventus, vii, 50.
Septiformis Spiritus, m, 507.
Septimana, ii, 224.
Septuaginta viri electi, super quos descendit Spiritus, v, 440.
Septuaginta anima, v, 339; interpres, m, 237. *Septuaginta duo seniorates*, v, 127; discipli, ibid., 156.
Sepulcrum et monumentum, v, 66-71. *De sepulcris*, iv, 233.
Sepulcrus, m, 496; iv, 56; v, 66.
Sequester, m, 496.
Sequestris, *eques*, et *eques ris*, v, 26.
Seraphin, m, 315 seqq., 520.
Serapis, m, 391; vii, 71.
Serehitalis et tempestatis signa, vii, 52.
Serentiam et tranquillum, v, 68. *Serenum* qui fiat, iv, 112.
Serere, iv, 311.
Seres, iv, 150. *Oppidum*, m, 404.
Serum regio, m, 419.
Serica, sericum, iv, 437, 449, 465.
Series, iv, 586.
Seriola, iv, 501.
Sermo, m, 254; et *verbum*, v, 72.
De sermone, vi, 228. *Sermo otiosus*, vii, 342. *Sermo Dei quando ad cordis intima pervenit*, vi, 292. *Sermo episcopi et presbyteri*, vi, 423. *Qualis esse debeat*, vi, 228. *Simplex in Scripturis sacris*, vi, 297. *Sermo impudicus fugiendus*, vi, 509; *vanns*, vi, 228.
Sermocinari, et *fari*, vii, 428.
Sermones sancti Isidori quinam dubil, quinam genuini, i, 542, 615 seqq.; ii, 235, 259, 281, 301, 312, 366 seqq.
409. Sermo editus ad carnes tollendas, vii, 308; contra Arianos, ibid., 311. *De eucharistia*, ibid., 136.
Sermones sancti Augustini, ii, 281. *Sermones contra Judæos*, i, 516. *Sermones in lectiones divisi*, ii, 274, 282. *Vide* *Sermo*.
Serpedo, m, 180.
Serpens. De serpentibus, iv, 63 seqq. *Serpentum natura*: vivacitate excellent, hominem nudum non audent contingere, de medulla hominis creantur, ibid., 71 seqq. *Serpens* æneus exaltatus, v, 453 seqq. *Serpentis consensio*, ibid., 272. *Serpens*, *anguis* et *draco*, v, 9. *Serpens Christus*, m, 304. *Serpens diabolus*, vi, 143. *Serpens* hereticorum versatram designat, v, 273. *Serpentem mulier peperit*, v, 32.
Serpentum, iv, 473.
Serpillum, m, 120; iv, 337.
Serra, iv, 414. *Serrula*, ibid., 514.
Serra i scisa, iv, 78.
Seruchs, i, 234; vii, 69.
Serum, sero, m, 223. *Serum ex lacie*, iv, 490. *Serum regio*, m, 419.
Servandus possessor bibliorum *Tolitanorum*, ii, 89.
Servi in Caenensi pugna militaverunt, m, 425. *Servi caput vindicta percutiebatur*, m, 436. *Servi Dei cuncta hujus mundi contraria*, vi, 303. *Servi Dei multa certamina carnis habent*, vi, 244. *Servi* interfici a colonis, v, 142. *Servi*, qui talenta Domino tradidérunt, v, 144.
Servire et inservire, v, 66. *Servire duobus dominis nemo potest*, vi, 308.
Servitium monasterium, vii, 163.
Servilium et servitus, v, 67; vii, 426.
Servitus, m, 217. *Israel*, v, 490.
Servitus propter peccatum, vi, 336.
Subjecta melior quam elata libertas, vii, 337.
Servius Sulpicius, m, 190.
Servius Honorati locus ex Isidoro restitutus, m, 74.
Servus et famulus, v, 67. *Servi*, iii, 423. *Vide* *Servi*.
Servus, m, 217. *Cui Petrus amputavit auriculam*, v, 150. *Servus Dei de suis meritis non debet attolliri*, vi, 306. *Servus monachus esse non potest*, nisi libertate donetur, vi, 329. *Servus* qui manum unam accipiens, decem acquisivit, et qui quinque, et qui unam ipsam conservavit, v, 148.
Sessuum, iv, 513.
Sessilis, m, 496.
Setze, iv, 43.
Seth, m, 233, 318; v, 118; vii, 63.
Sethiani, m, 335, 526.
Severianus, Severianus, m, 334; vii, 327.
Severianus, n, 233. *Pater Isidori*, i, 114.
Seretus, m, 191.
Severus, imp., m, 238; episc. *Malcitanus*, vii, 162.
Serit. *Vide* *Serit*.
Sex, m, 120.
Seragenarius numerus, v, 216.
Sextarius, iv, 503.
Sextilis mensis, m, 226.
Sextius (P.), m, 190.
Sextula, iv, 299.
Sibilare, v, 75.
Sibylus, iv, 65.
Sibylla Cumana novem libros attulit Tarquinio Prisco, m, 368. *Erithraea quando claruit*, vii, 76. *Samia quando claruit*, m, 236.
Sibylæ decem multa de Deo et Christo scripserunt, Persica, Libyssa, Cimmeria, Eritrea, Cumana, Delphica, Samia, Phrygia, Helleponitia, Tiburitis, m, 367 seqq. *Sibylla Samia*, ibid., 236.
Sic et illa, vii, 439.
Sica, m, 493; iv, 38.
Sicani, Sicanius, m, 411.
Sicanius rex, iv, 178.
Sicarius, m, 495.
Siccas propria terra, iv, 112.
Sicens, m, 496.
Sicel, iv, 299.
Sicera, iv, 493; v, 437.
Sichem, Sichima urbs, iv, 197.
Sicilia, iv, 178. *Eius fretum*, iv, 128.
Sicilia Italæ ante coniuncta, iv, 179.
Siciliæ fontes duo diversæ naturæ, iv, 121.
Sicilius, m, 47.
Sicilienses, m, 411.
Siclus, m, 299.
Sicula, Sicile, iv, 500.

- Siculi, iii, 111.
 Siculum mare, iv, 123.
 Siculus Itali frater, iv, 178.
 Sicyonii, Sicyonis, ii, 234, 408; iv, 161; vii, 73.
Sidera, iii, 158 *seqq.* An sint animata, vii, 41. *Sidera, signa, astra, stellae*, v, 62; vii, 440. *Sidera errantia*, vii, 35.
Siderales dies, vii, 4.
Sideritis, iv, 281.
Sidon Phoenices pisces vocant, iv, 193. Sidon urbs, iii, 402; iv, 199.
Sidores, iii, 406.
Siene, iii, 130.
Sigebertus, i, 484.
Sigericus, vii, 113.
Sigeum promotorium, iv, 182.
Sigilla, iv, 475.
Signa celestia, iii, 164. *Vide Sidera*.
Signa et virtutes, vii, 336. *Signa ponderum*, iv, 507; bellorum, *ibid.* 378. *Signa, seu sigilla*, *ibid.*, 475. *Vide* *Seruitas*.
Signare coeli et terrae, quæ bellum crudelè præcesserunt, vii, 116. *Exterius liebant, ut interius fides roboraretur*, vi, 180.
Signare testamentum, iii, 200.
Signatores, iii, 199, 497.
Signorum superstitione observatores, iii, 141, 372.
Sigonius Carolus, i, 590.
Silentium, iv, 116.
Silentum doctorum, vi, 351.
Silere et tacere, vii, 430.
Silex, iv, 250. *Silices, pallidus, albus, flutatilius*, *ibid.*, 432.
Silagineus panis, iv, 486.
Siligo, iv, 512, 486.
Siliqua, iv, 298.
Siloa foris, iv, 122.
Silum, v, 534.
Silva, iv, 322; et *nemus*, v, 8.
Silvam poetæ materiam nominant, iv, 108.
Silvans, iii, 390.
Silvester (S.), ii, 256.
Silvicolæ, iii, 460.
Simeon, iii, 326; v, 123, 159. *Simeon qui significet*, v, 347.
Simile, v, 58.
Simila, iv, 487. *Simila in sacrificio*, v, 411.
Simile, iii, 185. *Similis illi, et similis illius*, v, 41; vii, 432. *Similes sibi in aliis defendunt*, vi, 321. *Similis et simulans*, v, 69.
Similitudo et figura, v, 67; vii, 438.
 Simon Barjona, Simon Petrus, iii, 355; v, 180. *Cananeus, Zelotes*, iii, 356; v, 186; vi, 394.
 Simon Cleophas, vii, 91. Cyrenæus, v, 150. Leprosus, v, 149.
 Simon magus, Simonianus, iii, 353, 531; vii, 58.
Simones, iv, 77.
Simonides poetæ Threnos scripsit, iii, 67, 69.
Simonidium carmen, iii, 67.
Simplagium, iv, 425.
Simplex Dei nomen, iii, 297. *Simplex vestis*, iv, 431. *Simplices numeri*, vii, 125.
Simplicia, iii, 188.
Simplicitas cum prudentia, vi, 268; summa apud Deum, vii, 117.
Simul. Vide Semel. Simul et similem, vii, 430.
Simulacra et eorum usus, iii, 376.
Simulans. Vide Similis. Simulare et dissimulare, v, 69; vii, 430.
Simulatio, vi, 515. *Simulatio contra veram religionem*, vii, 210.
Simulator, iii, 494.
Sin, v, 465.
Sinæus, et Sinæi, iii, 402.
Sinai, v, 436.
- Sinapis*, iv, 366.
Sincerus, iii, 495.
Sincinum, iii, 280.
Sind' rebus Toletanus, vii, 179.
Sindon, iv, 461.
Singericus dux, vii, 118.
Sinistra, iv, 12.
Sinopis, iv, 436.
Siatitio, archiepiscopus Toletanus, vii, 178.
Sinus Sinus Arabicus, Caspias, Indicus, Persicus, Ponticus, iv, 123, 127.
Sinus Abrahæ, vii, 335. *Sinus et gremium*, v, 67; vii, 435.
Sion, iii, 347; iv, 191.
Siparum, so, parum, iv, 422.
Siphonus lapis, iv, 259.
Siphon, iv, 501.
Sipla, païla, iv, 462.
Sirenes, iv, 35; vii, 416.
Siræ limus, iv, 217.
Siricius papa, vii, 148.
Sirimpio, iii, 182.
Sirius, iii, 163; vii, 41.
Sisara typus diaboli, v, 129.
Sisebertus Toletanus, vii, 179.
Sisebutus rex, i, 638; vii, 126. *Ejus elogium*, *ibid.*, 1.
Sisenandus rex, i, 71.
Sisteré, consistere, et assistere, v, 66.
Silarciæ, iv, 301.
Siliū oppidum, iv, 167.
Situla, iv, 500.
Situs orbis, vi, 609.
Smardagdus, iv, 264. *Mero et oleo prodest*, *ibid.*
Smyris lapis, iv, 288.
Smyrna Homeri patria, iv, 201.
Soboles, iii, 440.
Sobrietas, vii, 403.
Sobrini, iii, 413.
Soccelli, iv, 482.
Socci, iv, 482.
Socer et socrus, iii, 446; v, 67.
Societas triplex, iv, 208. *Societas bonorum*, vii, 342.
Societas duorum, anima una, vi, 317.
Socias et amicus, v, 2.
Socoth, v, 433.
Socrates, vii, 81. *Socrates cicutam bibit*, iv, 360. *Ethicam instituit*, iii, 100.
Socrus. Vide Socer, et Petri socrus.
Sodales, vi, 491.
Sodoma versa in cinerem, v, 393.
Sodo ita, vi, 251.
Sol, solis natura, iter, magnitudo, cursus, effectus, eclipsis, iii, 152 *seqq.* 161; vi, 26 *seqq.* Solis equi rosei, vel crocei, iv, 402. *Sol aqua nutritur*, iii, 158. *Solis radius oculos hebetat*, vi, 312. *De sole; sol et luna multo lucido-ram ante primum hominis peccatum*, vi, 590 *seq.* *Solis gemma*, iv, 272. *Sol Christos vocator*, iii, 502. *Sol justitiae Christus*, vii, 26, 29. *Lingua Persica sol ei dicitur, quem ipsi colunt*, iv, 146. *A poetis elector dicitur*, iv, 296. *Quando æquinoctium facit*, iv, 111. *Retrocedit decim gradus*, v, 547. *Sticti in Gabaon*, v, 486. *Utrum per seipsum moveatur*, vii, 28. *Solis diversi cursus*, iii, 134.
Solarium, iv, 219.
Solatium, iii, 463.
Soles piscis, iv, 76.
Soleæ materiales, iv, 483.
Soleæ materialis dies, v, 33. *Solomonia præstare*, v, 34.
Solemonitas, iii, 276.
Solers, iii, 493.
Solidus, iv, 299, 307.
Solioquia Isidori, ii, 210, 260, 281, 308, 317, 376, 379.
Solisequa, iv, 333.
- Solum*, iv, 310; v, 67.
Sollicitudo. De ea, vi, 303. *Sollicitudo et cura*, v, 11.
Sollicitus, iii, 494.
Solum, solum, i est firmum, iii, 276.
Solœ urbs Pompeiopolis, iii, 52.
Solœnismus, iii, 52; et *barbarismus*, v, 12; vii, 423.
Solon, vii, 80. *Solonis leges*, iii, 189.
Solorius mons, iv, 186.
Solungæ, iv, 61.
Solstitia, i, 26; vii, 13.
Solum, iv, 19, 188.
Solus et mus, v, 73; vii, 428.
Solyma urbs, iv, 194.
Somnium et somnus, v, 60. *Somniantes. Sompiorum tentamenta*, vi, 275.
Genera, vii, 213. *Somnia similia auguris, somniis fides habenda non est*, vi, 278.
Sonipes, iv, 43.
Sonitus et sonus, v, 68.
Sonus et vox, v, 74. *Vide Sonitus*
Sophocles, iii, 256.
Sophonia, iii, 213, 350; v, 131, 174, 210.
Sorex, iv, 61.
Soror, soror patris, iii, 445, 447. *Soror et germana*, v, 56.
Sors, iii, 483.
Sorilegi, iii, 373.
Sospes, iii, 496.
Sotadenu carmen, iii, 67.
Soter, vi, 257.
Spadix equus, iv, 47.
Spadones, iv, 517.
Sparta, iv, 203.
Spartani, iii, 410.
Spartus Phoronis filius, iv, 203.
Spartos, iv, 364.
Sparus, iv, 80.
Spasmus, iii, 173.
Spatha, iv, 379.
Spatium. Spatiū superius, vi, 503. *Inferius*, *ibid.*, 506. *Spatiū tiefi*, vii, 2 *seq.* *Spatia septem*, iv, 400.
Spatomele, i, 1, 185.
Spatula, iv, 380. *Spatulae*, vii, 414.
Specialis nomina, vi, 14.
Species quædam quod ex usu nostro ad Deum referantur, vi, 122. *Species*, vi, 10; et *corporalium rerum*, v, 85; *nominium propriorum quatuor*, vi, 13.
Specimen glossarii Isidoriani, u, 296.
Speciosus et decens, iii, 493; v, 22.
Speciabiles senatores, iii, 431.
Specacula, iv, 391. *Eorum execratio*, *ibid.*, 409.
Spectare, sperare, et expectare, v, 25, 65.
Specularis lapis, iv, 260.
Speculum, iv, 474. *Speculum, liber*, i, 247. *Speculum humanitatis, opusculum*, ii, 19. *Specula stanno temperantior*, iv, 295.
Specus, iv, 191; et *antrum*, v, 68.
Spicas, iv, 250.
Speluncæ, iv, 250.
Sperare et expectare, v, 65.
Spes, iii, 348; v, 465; vi, 195; vii, 215. *Spes, fides et charitas*, v, 107.
Spe venia non est peccandum, vii, 195.
Sphæra, iv, 490. *Sphæra figura*, iii, 513. *Sphæra cali, eius motus, species, situs, cursus*, iii, 146 *seq.*; iv, 116.
Sphinges, iv, 58.
Spira, iv, 313.
Spicula, iv, 381.
Spina, iv, 16; spina sacra, *ibid.*
Spingæ, iv, 508.
Spira, iv, 423.
Spiracula, iv, 191.
Spiramenta, iv, 14.
Spirare et expirare, v, 66; vii, 434.

- Spiritus et anima*, v, 97. *Spiritus*
enutere, iv, 2. *Spiritus immundus*, v,
 139. *Milus Domini quid sit*, vi, 267.
Malignus, *ibid.*, 271. *Spiritus et mens*,
 viii, 437.
- Spiritus sanctus*, ejus nomina et at-
 tributa, processio ex Patre et Filio;
 non dicitur genitus, aut ingenitus, iii,
 505 seq.; v, 157; vi, 152. *Spiritus septi-
 formis*, vii, 274. *Spiritus sanctus hora
 trinitatis infensus*, iii, 289. *Pignus Eccle-
 sie*, vi, 152. *Quare in Genesi nominatur*,
 vi, 129. *In specie columbae*, v, 290.
 In *Spiritu sancto omnis gratia dono-
 rum*, vi, 133. *Pater et Fili est*, vi,
 152. *Creator, sicut Pater, et Verbum*,
 vi, 152. *Quinquagesima die post pas-
 sionem descendit*, v, 378.
- Spleen*, splene rideamus, iv, 21; v, 90
 seq.
- Splendor Christus*, ii, 302.
- Splenes*, iv, 358.
- Spolia*, iv, 375 seq. *Spondia et exu-
 wie*, v, 26, 68.
- Sponda*, iv, 509.
- Spondeare*, iii, 452.
- Spondens pes*, iii, 24.
- Spondiales*, iii, 24.
- Spongia*, iv, 85 seq., 487. *Spongia*
lapis, *ibid.*, 431. *Spongia aceto plena*,
 vi, 48.
- Sponsa*, iii, 452. *Qualis eligenda*, vi,
 453.
- Sponsio*, iii, 204.
- Sponsus*, iii, 452.
- Sponsus Christus*, iii, 303; v, 110.
- Sporta*, iv, 505.
- Spuma*, iv, 152. *Spuma argenti*, iv,
 269; *auri*, iv, 249.
- Spumeus*, iv, 489.
- Spurcitas*, iv, 43.
- Spurcus et spurius*, iii, 493; v, 64.
- Spurius Postumius*, *Spurius Vetus*,
 iii, 190.
- Spurius*, iii, 442. *Vide Spurcus.*
- Sputum*, iv, 132.
- Squalidus ager*, iv, 237.
- Squama*, iv, 388. *Squamæ in oculis*
- Pauli*, vi, 265.
- Squatus*, iv, 81.
- Squinium*, iv, 350.
- Stabilitas firma*, viii, 214.
- Stabularius*, v, 143.
- Stacte*, iii, 187.
- Stadialis ager*, iv, 241.
- Stadium*, *stadia*, iv, 241 seqq.
- Stagnum*, iv, 129.
- Stamen*, iv, 468; v, 410.
- Stannum. De eo*, iv, 295.
- Staphysagria*, iv, 362.
- Stat L'eus*, iii, 298.
- Stater*, iv, 299.
- Statera*, iv, 297.
- Statio*, iii, 294; iv, 190. *Portus*, v,
 68.
- Statius*, iii, 163.
- Statute legale*, iv, 456.
- Statuta et status*, v, 69.
- Status causarum duo, rationalis, et
 legalis*, iii, 79; *legis contrarie*, iii, 80.
- Quibusdam decam et octo*, iii, 80. *Se-
 cundum rhetoricos Tullii. Unde viginti
 vii, 80.*
- Stella*, asteriscus, iii, 33.
- Stellæ, sidera, astra, signa, stellæ-*
*rum lumen, situs, motus, status, in-
 tervalla, integratio, remoto, vel re-
 tringradatio, numerus circularis, nomi-
 ne, cursus, positio, lapsus, etc.*, iii,
 157 seqq.; vii, 33 seqq. *Vide Sidera.*
- Stellæ indicio Christi nativitas mon-
 stratur*, vi, 27. *Sancti viri stellarum
 nomine intelliguntur*, vii, 39. *Unde
 habeant lumen*, vii, 37. *Utrum animan-
 tes, necne*, vi, 41.
- Stellio*, iv, 70.
- Stemnata stirpis humanae*, iii, 481.
- Stephanus protomartyr*, iii, 358; vii,
396. *Stephanus Emeritensis*, ii, 60.
- Sterces, Stercutus*, iv, 310.
- Stercoratio*, iv, 510.
- Stercutus*, iv, 309 seq.
- Steresii*, iv, 52.
- Sterilis unde fiat*, iv, 23.
- Sterton*, iv, 220.
- Stibadium*, iv, 484.
- Stibon*, iii, 181.
- Stilecon dux Romanorum*, vii, 115.
- Stilla*, iv, 133; et *gutta*, v, 68; vii,
 430, 441.
- Stillicidium*, iv, 132.
- Stimuli*, iv, 518. *Stimuli libidinis*,
 vi, 214.
- Stincus*, iv, 530.
- Stipa, stipps*, iv, 339.
- Stipatores*, iv, 481.
- Stipandum*, iv, 287.
- Stips*, vii, 495.
- Sipula*, iv, 314.
- Sipulari, stipulatori*, vi, 493.
- Stipulatio et restipulatio*, vii, 436.
- Stipulati, stipulatores*, iii, 204.
- Stipulum lirinum*, iii, 205.
- Stiria*, iv, 132.
- Stirps*, iii, 410.
- Stoechades insulæ*, iv, 180, 363.
- Stoechas uva*, *ibid.*, 363.
- Stoici*, iii, 562, 525.
- Stola*, iv, 460; v, 147.
- Storax*, iv, 344.
- Stores, storeatus*, iv, 508.
- Stragulum*, iv, 161.
- Stranguria*, iii, 178.
- Strata*, iv, 212. *De stratu*, *ibid.*, 461.
- Stratus*, *ibid.*, 508.
- Stramenta*, vi, 512.
- Strenuus et externus*, v, 69.
- Strictura*, iv, 233, 430.
- Stringes*, iv, 57.
- Strigiles*, iv, 518.
- Strincae*, vii, 412.
- Strix*, iv, 93.
- Strongyle insula*, iv, 173.
- Strophium*, iv, 478.
- Structio*, iv, 131.
- Struppi*, iv, 121.
- Struthio*, iv, 94.
- Struthius*, iv, 538.
- Strychnos*, iv, 361.
- Studiosus*, iii, 493, 495.
- Stultus, fatuus, et stupidus*, iii, 194,
 v, 63. *Stulti contra bonos studijum as-
 sununt*, vi, 332. *Frigidi sanguinis sunt*,
 iv, 28.
- Stupa, stappa, stipa*, iv, 161.
- Stupidus. Vide Stultus.*
- Stuprum*, iii, 210. *Incestus et adulter-
 rium*, v, 63.
- Stymphalides aves*, iv, 92.
- Suarez Cyprinus*, annotator Isido. i,
 i, 271; v, 116.
- Suasor*, iii, 495.
- Suave et dulce*, vii, 458.
- Suavium et basium*, v, 51.
- Subcinericus pans*, iv, 485.
- Subcisus, subcesivus, subsecivus*
ager, iv, 237.
- Subdiaconi*, ii, 339; vi, 429.
- Subdistinctio et distinctio*, v, 20.
- Subdit*, vi, 336, 316. *Invidi et pro-
 tervi*, vii, 236 seq. *Subditi et prelati
 quomodo se gerere debeant*, vi, 519.
- Subducere et deducere*, v, 22.
- Suberites*, iv, 533.
- Subibulum*, iv, 479.
- Subhirci*, iv, 12.
- Subi. i et supponi*, v, 66.
- Subiunctiva conjugiones*, iii, 21.
- Subligaculum*, iv, 479.
- Sublimis et altus*, iii, 493; v, 5.
- Sublinguius*, iv, 11.
- Submissio vera elationi respondet*,
 vii, 210.
- Submultiplex numerus*, iii, 123.
- Subnizum et adnizum*, v, 4.
- Subseciva. Vide subcisisus.*
- Subsellia*, iv, 510.
- Subsidium et auxilium*, v, 53.
- Subsolanus ventus*, iv, 117.
- Substantia et essentia Dei*, v, 18.
- Substantia duplex hominis*, vii, 399.
- Substantia apud Graecos persona intelli-
 gitur, non natura*, vii, 312. *Substan-
 tie secundæ*, iii, 101.
- Substantialis definitio*, iii, 110.
- Subter et subtus*, v, 65; vii, 435.
- Subtilis*, iii, 496.
- Subtilitas artificiosa cavenda in dis-
 putatione fidelium*, vi, 300.
- Subtilares*, iv, 481.
- Subtus. Vide Subter.*
- Subulcus*, iii, 496.
- Suburbana*, iv, 218.
- Succensor*, iii, 281, 313.
- Succenturiati*, iii, 337.
- Succidia*, iv, 488.
- Succinctiorum*, iv, 448, 479.
- Succinum, succina gemina*, iv, 269,
 331.
- Succipere et suspicere*, v, 69.
- Succula*, iii, 162.
- Succus, succi*, iv, 496.
- Sucronensis venius*, vii, 51.
- Suere et assere*, v, 15.
- Suevi*, iii, 413. *Eorum historias*, vii,
 131.
- Suevus mons*, iii, 413.
- Suffici consules*, iii, 196, 495.
- Suffictus*, iii, 495.
- Suffragare*, vii, 1.
- Suffragines*, iv, 18. *Suffragines et
 populus*, vii, 436.
- Suggerius abbas*, ii, 324.
- Sulfus*, iv, 60.
- Suinthia rex*. *Eius damnatio, et laus
 delecta*, i, 703 seq.; ii, 597; vii, 127.
- Suleus*, iv, 311.
- Sulphur*, ejus quatuor genera, iv,
 216 seq.
- Sulpiciani præfatio*, i, 400.
- Sulpicii chronicon*, i, 79.
- Sulpicius. Vide Servius.*
- Sum et sunus*, v, 69.
- Sumere et accipere*, v, 63; et tenere,
 vii, 428.
- Summe bonus Dei nomen*, iii, 207.
- Summus sacerdos*, iii, 341.
- Sunamitis filius mortuus*, v, 132
- Sunamitis et Sulamitis*, v, 132; vii,
 203.
- Sunieredus archiep. Toletanus*, vii,
 197.
- Super et supra*, v, 65.
- Superbia*, vi, 240; vii, 208, 213, 218,
 313, 400 seq. *Superbia triplex*, v, 113.
- Superbia et arroganta*, v, 61. *Super-
 bia sumnum vitium monachii*, vi, 306.
- Triplex*, v, 113.
- Superbus*, iii, 494. *Superbis divinæ
 legis penetralia clauduntur*, vi, 292.
- Superbiens et superbus*, v, 70. *Super-
 bus membrum est diaboli*, vi, 314.
- Supercilia*, iv, 8; v, 89.
- Superficialis numerus*, iii, 127.
- Superficiei fines lineæ sunt*, iii, 131.
- Superflui numeri*, iii, 113.
- Superhumerales*, v, 408.
- Supr̄lativus gradus*, iii, 28.
- Supr̄particularia numerus*, iii, 125.
- Supr̄partiens numerus*, iii, 125.
- Supr̄stites*, iv, 390.
- Supr̄sticio et religio*, v, 62.
- Supr̄sticio*, iii, 349. *Supr̄sticio no-
 tanda*, ii, 323.
- Supr̄stitions*, iii, 493.
- Supr̄um mare*, iv, 126.
- Supparum*, iv, 423.
- Suppedaneum*, iv, 510.
- Supplicare*, iii, 212.
- Supplicia*, iii, 293. *Primorū huius
 num*, v, 294. *Supplicium et supplicatio*,
 v, 47.
- Supponi. Vide Subponi,*
- Supprimi et supremi*, v, 65.

- Supra. Vide Super.*
Supremus, iii, 493. Vide Supprimi.
Suprema pars dei, iii, 222.
Suram dare, iv, 415. Sura et Syra, v, 69.
Soreuli, iv, 324.
Surdus, iii, 496. Sardi in Evangelio, v, 157.
Surgere et exsurgere, v, 66.
Sus, iv, 42; et suis, v, 89.
Susa fluvius, Susa oppidum, iv, 195.
Susanna, figura Ecclesiae fuit, v, 135.
Suscipere et suspicere, v, 69.
Susit oppidum, iv, 146.
Suspici et pulare, vi, 430.
Suscipere et aspicere, v, 69; vii, 128.
Suspirium, iii, 177.
Sustutit et absulit, v, 70.
Susurro, iii, 491.
Sutor, sautores, iii, 496; iv, 480.
Susan, sus. Vide Sum, Sus
Syconia. Vide Syconia.
Sycomorus, iv, 532.
Syenites marmor, iv, 262.
Sylla et Marius, iv, 371.
Syllaba. De syllabis, iii, 23.
Syllepsis, iii, 56.
Sylloge dissertationum, ii, 139.
Syllogismi. De syllogismis, iii, 82.
De syllogismis dialecticis, ibid., 107.
Sylva. Vide Silva.
Symbolum, iii, 288. De symbolo, vi, 173, 460. De symbolo Nicæna, ibid., 382. Symbolum Athanasi, ii, 307, 615.
Symbolum fili, vi, 173. Quod competentes accipiunt, vi, 459.
Symmachus interpres, iii, 238; vii, 93.
Symphonia, v, 147.
Sympylon, iv, 538.
Sympagium, iv, 425.
Sympauma, iii, 281.
Synagoga, iii, 346, 597. De ojus reprobatione, vi, 88. Synagoga gravius deseriet in Antichristi tempore, vi, 182.
Synalopha, iii, 53.
Synanche, iii, 172.
Synchesis, iii, 63.
Synchoresis, iii, 98.
Syncope, iii, 35; vii, 428.
Synecdoche, iii, 61.
Synecclitis, iv, 283.
Synodus, de synodis, Nicæna, CP., Ephesina, Chalcedoniensis, iii, 264 seqq.
Synodus Cesariensis de paschale editur, iii, 515. Synodus Nicæna congregata, ibid., 238. Chalcedonensis, ibid., 250. Synodus CP., et epistola adnexa vindicantur, n, 178. Synodi dues sub Symmacho apocryphae, ii, 196. Synodi dues Tolentanae vindicantur, ii, 180. Synodus Tolentana, in qua Syntharius damnatus fuit, i, 147 se. Synodus Emeritensis uuum psallendi modum praescribit, ii, 109. Synodi Gallicanae spund Hispanos quanti habite, ii, 161. Vide Concilium.
Synonyma Isidori, Editiones, mss. Codices, versiones, excerpta, i, 587 seqq. Eduntur, vi, 496. Exemplaria mss., i, 460; ii, 243, 250, 280, 408, 420. Excerpta ex Synonymis, ii, 23 seqq.
Synonyma Ildefonsi, i, 590. Cicero-nita, Fati et illorum, ii, 289 seq., 291, 407, 413, 458, 466, 589.
Synonyma nomina, iii, 14.
Synonyma, iii, 93.
Syntharius quisnam fuerit, i, 149.
Syra. Vide Sura.
Syracuse urbs, iv, 179.
Syri, iii, 405.
Syria, iv, 147. Romanis subjecta, iii, 237. Syria oliva, iv, 341. Syria civitas, iv, 81. Fluvius, iv, 13. Syria lups, iv, 235.
Striculum, iv, 437.
Syrus lapis, iv, 253.
Syrites, iv, 129.
Syrtites lapis, iv, 280.
Syrus et Chaldeus vicinus Hebreo est in sermone, iii, 598.
Syrus, ventus, vii, 61.
Systole, iii, 55.
Syzigia, iii, 26.
- T
- T pro Z, iii, 46. Nota in capite verisculi superstitem designabat, iii, 40. Trecentorum imago, v, 406.
- Tabanus, iv, 105.
- Tabellarii, iii, 200, 253.
- Tabellio, iii, 435.
- Tabernæ, iv, 216.
- Tabernacula, iv, 232. Tabernacolum Iudeorum, iv, 484; v, 566. Prioris tabernaculi figura et collatio, ibid., 400. Tabernarie, vi, 315.
- Tabes, iii, 182.
- Tabitha, vidua, vi, 450.
- Tabula. Tabule, iv, 443. Tabula alphabeticæ, i, 447. Tabula vetus geographica, ibid., 502. Tabule ceraizæ, ibid., 69. Tabula Testamenti, iii, 200. Tabulae deauratae, v, 397. Tabulae sive tentoria, ibid., 402. Tabulae legis lapideæ, et earum confractio, ibid., 582, 588. Tabulae sacrae digitio Dei scriptæ, v, 379.
- Tabulata, iv, 219.
- Tacere et silere, vii, 430.
- Taciturnitas laudata, vii, 256.
- Taciturnus, iii, 497.
- Tacitus, imp., iii, 258.
- Tacitus, iv, 5; v, 93.
- Tænia, iv, 471.
- Tages, aruspiceæ inventor, iii, 374.
- Tagus fluvius, iv, 164.
- Tahath, v, 443.
- Taionis opus a Risco editum, i, 349.
- Talaris tunica, iii, 418. Talaris calcei, iv, 481.
- Talentum, iv, 303, 524. Talentum triplex, iv, 301.
- Talio, iii, 215; v, 385.
- Talpa, iv, 62.
- Talus, iv, 18.
- Tamarix, iv, 358.
- Tanais fluvius, iv, 153.
- Tanis civitas, iv, 198, 200.
- Tantalus avis, iv, 91.
- Tantundem pro tantum, saxe, iii, 192.
- Tantus, iii, 46.
- Tanus rex, iv, 138.
- Taoe, iv, 282.
- Tapeta, iv, 462.
- Tapirois, iii, 54.
- Tapiroba, iv, 173.
- Tapsus insula, iv, 179.
- Taras, iv, 415.
- Taraturum, iv, 415.
- Tarla avis, iv, 89.
- Tarditas et mora, v, 47.
- Tardus et segnis, vii, 439. Tardus ingeio pro intentione præmium percepit, vi, 291.
- Tareutum, iv, 203.
- Tarnus, iv, 74.
- Tarquinius rex, iii, 115, 421. Priscus, iv, 211.
- Tarraco, iv, 206.
- Tarracensis provincia, iv, 161.
- Tarsus civitas, iv, 201. Tarsus urbium mater, iv, 134.
- Tartarus, iv, 191.
- Tatiani, Tatianus, iii, 374.
- Taurus, iv, 45. Tauri scarabæi, ibid., 104. Taurus mons, ibid., 184. Tauri ad sicum arborem colligati repente mansuescunt, iv, 331. Tauri Indici, iv, 43.
- Tautologia, iii, 54.
- Taxea, iv, 488.
- Taxus, iv, 338.
- Tegmen, iv, 447.
- Tegula, iv, 320, 452.
- Tegumenta, iv, 234.
- Tela, tele, iv, 467. Consummatus filii, vi, 560. Vide Tekum.
- Telaria, iv, 467.
- Telimum unguentum, iii, 187.
- Tellerius a calumnia vindicatus, ii, 426.
- Tellus, Mater magna, iii, 387. Tellus et terra, v, 70; vii, 438.
- Telo insula, iii, 187.
- Telon, iv, 516.
- Telonium, iv, 215.
- Telum, iii, 173; iv, 383. Tela eterna, v, 7; vii, 438. Telum lateris, iii, 173.
- Temerarius et audax, v, 10.
- Temeritas et audacia, v, 70; iii, 433.
- Temetum, ii, 459, 497.
- Temperantia, temperies, et temperatio, v, 70, 111; vii, 43.
- Tempestas et proœcta, v, 60. Tempestas, iv, 119. Ejus signa, vii, 52.
- Tempestates vere et autumno maxime sunt, iv, 119.
- Templum. De templis, iv, 220; vi, 366. Templi Jerosolymitani incensio, iii, 236. Adiunctio, v, 537. Templo gentium per totum orbem subvertitur, vii, 99. Quando primum adiuncta, vi, 69. Templum celii, iv, 220. Deliculum, quando adiunctum, vii, 72.
- Temporalia, vi, 145, 304.
- Tempus. De temporibus, temporum discreto, tempora anni quatuor, iii, 189, 218, 227, 255; vi, 127; vii, 13. Tempora capitii, vi, 6. Tempora omnia in Deo presentia, vi, 126. Tempore et tempori, v, 71. De temporibus, vi, 127. Temporis auctoritas, vi, 116. Tempus dictionis, iii, 321. Tempus juxta Hebreos integer annus, vii, 13; præteritum et futurum utrum sint, sicut presens, et ubi sint, vi, 127. Tempus primum ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia, iii, 273. A substitutione creature incepit, non creatura a tempore, vi, 128. Tempus lacendi et loquendi, vi, 331.
- Temulentus, iii, 497.
- Tenax, iii, 497.
- Tenebrae, ii, 223; iv, 116; in passione Christi, vi, 32. Tenebrae Egyptiorum, v, 569.
- Tenedos, iv, 176.
- Teneret et sumere, vii, 428.
- Tenes quidam, iv, 176.
- Tentamenta somniorum, vi, 275.
- Tentari oportet justum tentatione plaga, non luxuriam, vi, 239. Tentari post conversionem, vi, 203.
- Tentatio, dum speratur, minus gravat, vi, 333. Tentationes initio fragiles, vi, 270. Diaboli, vi, 266; vii, 428.
- Tentoria, iv, 232. Tentoria tabernaculi, v, 397.
- Tephria marmor, iv, 263.
- Tepor erorum qui Deo vacare volunt, et propinquorum utilitates curant, vi, 308.
- Terebra, iv, 445.
- Terebynthus, vi, 538.
- Teredo, iv, 74 seq.
- Terentianus Maurus, iii, 68.
- Terentius, iv, 308.
- Teres, vii, 211.
- Terga, iv, 16; et tergora, v, 71; vii, 427.
- Tergora. Vide Terga.
- Termini, iv, 239. Termina, et finis, vii, 426.
- Termites, iv, 74.
- Terminus numerus, v, 223, 235.
- Terra, ejus positio, partes, temporis, iv, 141, 169; vii, 18, 37, 61. De ejus vocabulis, iv, 184. De vocabulis

- inferioribus, *ibid.*, 191. Terra omnia gravissima, vi, 589. Vide *Tellus*. Terre motus, vii, 60. Terra celi tempeste distincta, v, 87. Ejus partes, iv, 141. In medio mundi sita, ii, 111. Terra promissionis, quam *Judet* pataverunt, iv, 148. Terra quibusdam tantum partibus habitat, v, 87. Terra Samia, v, 246. Terra, iv, 169; v, 49. Terra ventis moveatur, iv, 143. Terra equi prasini, iv, 402; hiatus, iv, 191; inferiora, iv, 192. Terra et celi creatura quid spiritualiter significat, v, 261. *Terrenum, terrestre, et terrorem*, v, 71. *Terribilis*, iii, 497. *Territorium*, iv, 169. *Terror*, i, 471. *Terrosum. Vide Terrenum*. *Tertullianista*, iii, 359. *Tertullianus*, iii, 359. *Tertulliani loca restituta ex Isid.*, vi, 453. *Tesqua*, iv, 235. *Tessarescadecalitze*, iii, 359. *Tessellæ*, iv, 230. *Tesselli*, iv, 435. *Tessera*. De tesseris, tesserarumocabulis et jactu, iv, 410 seq. *Testa*, iv, 497. *Testamentum*. Testamentum juris civilis, inofficiosum, irritum, ruptum, suppressum, vi, 199 seqq. *Testamentum Vetus*, et *Novum*, iii, 200, 259 seq. Utriusque differentia, *ibid.*, vi, 173; allegoriae editio, v, 153 seqq.; auctoritate, iii, 240 seqq. Quod, Veteri Testamento evacuato, novum futurum erat, vi, 91. *Testes*. De testibus, m, 199, 590, 407; v, 467; vi, 548. *Testes alligati*, iii, 199. *Testibus separatis inendaci falsitas reperitur*, vi, 549. *Testis falsidicus tribus personis est obnoxius*, vi, 348. *Testium in ore duorum vel trium sicut omne verbum*, v, 487. *Testiculi*, iv, 17; diaboli, *ibid.*, 521. *Testimonium equum*, vii, 315. *Testimonia sacrae Scripturae*, ii, 27. *Edita*, vi, 290. *Testimonium falsum*, vi, 548. *Testor, et contestor*, v, 71. *Testudo, et ejus quatuor genera*, iv, 81 seq. *Testudo, canera templi*, iv, 229. *Tetanus*, ii, 175. *Teter, tetricinus, tetrum*, ii, 407. *Teter dies*, iii, 486. *Tetragona*, iii, 544. *Tetragrammaton nomen Dei*, iii, 396; vii, 418. *Tetraodos incensum*, iii, 187. *Tetraptota nomina*, iii, 17. *Tetrarchæ*, iii, 423. *Tetricus*, iii, 497. *Teucer*, ii, 416. *Teuchitis urbs*, iv, 163. *Teutoni*, iv, 382. *Texere*, iv, 468. *Textinum*, iv, 189. *Textus canonicae precis*, ii, 146. *Thalamus*, iv, 217. *Thalassio*, iv, 217. *Thales Milesius*, iii, 236; vii, 79; *Physicam percuratus*, vii, 100. *Thamar*, iii, 521; v, 125. *Thamar filii gemini in utero quid figuraverunt*, v, 125. *Thauatos*, iv, 170. *Thara, Thare*, iii, 231, 319; v, 148; vii, 70. *Tharsis, Tharsus*, iii, 403. *Thasium marmor*, iv, 262. *Theatrum. De eo*, iv, 213, 402. *Thebae*, iv, 199. *Bucotia, Aegypti*, *ibid.*, 201 seq. *Thebaici dactyli*, iv, 326. *Thebaicum marmor*, ii, 261. *Thebaicus lapis*, iv, 260.
- Thehais regio*, iv, 201. *Thebaldus Octavianus*, i, 416. *Theca*, iv, 583. *Thefilii*, iii, 243. *Themisciri campi*, iv, 152. *Theobaldi (S.) Vita*, ii, 323. *Theodericus. Vide Theudericus*. *Theodiscus conflictus ante Lucam Tudensem*, i, 72, 153, 637. *Theodorus Mopsuestenus*, vii, 111. *Theodosiani, Theodosius haeresiarcha*, iii, 360, 334. *Theodosianus Codex*, iii, 191. *Theodosius, imp.*, iii, 258 seq., 512; vii, 100. *Theodosius et Honorius*, vii, 545. *Theodotion interpres*, iii, 237; vii, 92. *Theodolplus Malacitanus*, ii, 530. *Aurelianensis*, *ibid.*, 531. *Theologi philosophi*, iii, 363; poetae *ibid.*, 367. *Theophilus episcopus*, vii, 100. *Theophrastus*, vii, 82. *Theotonius*, ii, 312. *Therapula*, ii, 520. *Theriacæ*, iii, 184. *Theristrum*, iv, 461; vii, 403. *Thermæ*, iv, 214. *Thesaurarius, et quid ad eum pertineat*, vi, 560. *Thesaurus*, iv, 237. *Thesauri Agyptiorum*, v, 370. *Theseus*, iv, 201. *Thessali*, iii, 408. *Thessalia*, iv, 159. *Thessalonica*, iv, 203. *o Tueta græcum ad defuncti nomen apponebatur*, iii, 40. *Theodemirus*, vii, 136. *Theuderodus*, vii, 115. *Theudericus*, vii, 117. *Junior, ibid.*, 120. *Theudis*, vii, 121. *Theudiscus*, vii, 122. *Thiras Japhet filius*, iii, 403; iv, 156. *Thius*, iii, 445. *Thogorma*, iii, 403. *Thola*, iii, 255. *Tholah*, iii, 322. *Tholus*, iv, 18, 413. *Thomas apost.*, iii, 536; v, 186; vii, 391. *Thomassinii animadversio*, i, 713. *Thorax*, iv, 13. *Thraces*, m, 4:0. *Romanis subjiciuntur*, *ibid.*, 237. *Thracia*, iv, 156. *Thracius lapis*, iv, 253. *Turascias ventus*, vii, 51. *Threnus*, iii, 282. *Throat*, iii, 514 seq.; et *sodes*, v, 57. *Thubal. Vide Tubal*. *Thuribula*, v, 402. *Thus. Vide Tus*. *Thyites lapis*, iv, 239. *Tbyle insula*, iv, 170. *Thymallus*, iv, 80. *Thymele, thymelid*, iv, 401. *Thymiana*, iii, 187. *Thymom, thymus*, iv, 80, 350. *Thynna olim Bithynia*, iv, 476. *Thyni*, iv, 78. *Thynnus anulus*, iv, 476. *Thyrus*, iv, 363. *Tiara*, iv, 469. *Tiarum reges gerunt rectam, satrapæ incurvam*, *ibid.* *Tiara in capite sacerdotis*, vi, 416. *Tiberiadis lacus*, iv, 130. *Oppidum*, *ibid.*, 195. *Tiberis, Tiberius rex*, iv, 138, 162. *Tiberium marmor*, iv, 260. *Tiberius, imp.*, iii, 237, 239; vii, 87, 104. *Vitri artificem jussit interfici*, iv, 283. *Tibie*, iv, 18; v, 01.
- Tibicen*, iii, 137. *Tigillum*, iv, 432. *Tigna, tignarius*, iv, 442 seq. *Tigris animal*, iv, 52. *Tigris et Euphrates uno fonte natae creduntur*, iv, 133. *Tilchius*, iv, 201. *Tilia*, iv, 337. *Tilos insula*, iv, 173. *Timens et timidus*, iii, 497; v, 70. *Timentis Deum*, v, 29. *Timor*, vi, 505; Domini, vii, 209. *Timor bonus et malus*, v, 28. *Paror, timiditas, merus, et formido*, v, 28; vii, 433. *Timoris sancti effectus*, vi, 503. *Timoleane Timotheus haeticus*, iii, 533. *Timotheus (S.)*, v, 188; vii, 396. *Fluctu*, iv, 435. *Finea*, iv, 71. *Tingis civitas*, iv, 208. *Tingitanis*, iv, 164. *Tiathinabula*, v, 404. *Tirso*, iv, 193. *Tiro (Ciceronis libertus*, iii, 37. *Tirones*, iii, 423. *Tisan*, iii, 386; iv, 361. *Titanes*, iii, 419. *Tithymallum*, iv, 561. *Titi aves*, iv, 100. *Titio*, iv, 323. *Titulus crucis Christi corruptus non est*, vi, 49. *Titus Pauli discip.*, v, 180; vii, 89, 596. *Titus Livius*, iii, 75. *Genutius et Romilius*, iii, 190. *Titus imperator*, iii, 237. *Jerosoliman capit*, vii, 89. *Elias praetiarum dicum*, *ibid.* *Tityonis magnitudo*, iv, 32. *Tityros*, iv, 30. *Tmesis*, iii, 62. *Tobias pater, et filius*. *Tobise liber*, iii, 246, v, 151 seq., 176; vii, 384. *Toga, et ejus mensura, toga candida, cretata, palmata*, iv, 436. *Toga meretricum*, iv, 460. *Purpures*, iv, 574; et *tuga*, vii, 432. *Togis depositis ire ad sagas*, iv, 457. *Tolerantia*, vi, 504; et *patientia*, v, 54. *Tolerantia divine correctionis*, vi, 263. *Tolerantia suadetur*, vi, 504. *Toles*, iv, 10. *Toletanorum praecellum veterum catalogus*, vii, 178. *Vide Concilium. Tollere et auferre*, v, 65. *Tolosates*, iii, 413. *Tomentum*, iv, 464. *Tomi*, iii, 253. *Tonitrua*, iv, 113; vii, 43. *De tonitruis, cum data est lex Moysi*, v, 378. *Touze*, iv, 420. *Tonsilla*, iv, 422. *Tonsores*, iv, 420. *Tonsura clericorum*, vi, 415. *Tonus*, iii, 448. *Topazion, et ejus duo genera*, iv, 466. *Tophus*, iv, 431. *Topics. De topicis*, in, 113. *Toralia*, iv, 463. *Toraunus. Vide Rutilus*. *Toreular*, iv, 223. *Tori*, iv, 11, 19. *Tortuaria, iii, 215. Tortumentum, fusus in navibus*, iv, 434. *Torminosi*, iii, 173. *Torpedo*, iv, 82. *Torpor et ignavia*, vii, 214; et *pigritia*, v, 53; iv, 472. *Torques*, iv, 472. *Torrents*, iv, 152; et *fons, et fluviis*, vi, 52, 62; vii, 436. *Torris*, iv, 325. *Torus*, iv, 483. *Torus*, iii, 497.

- Totilla, vii, 103.
 Totum et omne, v, 53; vii, 459.
 Toxica, iv, 352.
 Trabariorum n. ves, iv, 419.
 Trabes, iv, 457.
 Trabes, iv, 413. Trabes in oculo
 proprio, vi, 536.
 Traeo et draco, v, 25.
 Traconitis civitas, iv, 400.
 Tractatus, iii, 231. De septem vitiis
 capitalibus, ii, 407.
 Traducere vites, v, 321.
 Tragelaphi, iv, 41.
 Tragici, iii, 366.
 Tragiædi, iv, 404.
 Tragum, iv, 423.
 Trajanus imper., iii, 237; vii, 90.
 Trajectus, iv, 418.
 Trama, iv, 408.
 Trames, iv, 245; et callis, v, 69.
 Tramosericæ vestis, iv, 450.
 Tranquillum et serenum, v, 68.
 Transcribere, conscribere, et scri-
 bere, v, 15; vii, 434.
 Transcripti milites, iii, 426.
 Transenne, iv, 418.
 Transformata, transformatio, iv, 37.
 Transfuga, vii, 438.
 Translatio causee, iii, 79.
 Translatio corporis sancti Isidori;
 ejus historia et narratio, i, 53, 569.
 Transmigratio Babylonica, v, 548;
 vii, 80.
 Transtra, iv, 420.
 Trapetum, iv, 515.
 Trasemundus, vir, 135.
 Trecentorum numerus, v, 496.
 Tremens et tremulus, v, 70.
 Tres pueri in camino ignis, v, 176.
 Tres in duos dividenter, *ibid.*, 416.
 Tres viri ad ilicem Maubre, *ibid.*,
 502.
 Tria capitula, vii, 103, 141. Tria
 millia interfec a, v, 388. Tria ad Deum
 coleendum, lides, spes, charitas, iii,
 348.
 Tribachys, iii, 502.
 Tribuere et attribuere, v, 70.
 Tribula, iv, 515.
 Tribulationes hujus vitæ aquis præ-
 tereuntibus comparantur, vi, 552.
 Tribunal, iv, 222.
 Tribuni, iii, 424, 451.
 Tribunitate leges, ii, 196.
 Tribus, iii, 430, Tribuum decem
 divisio, v, 512.
 Tribus duas semis, que trans Jor-
 danem a Moysi accepterant terram, v,
 479.
 Tributa, n, 563; iv, 287.
 Triceasarius numerus, v, 213.
 Trichthus, iv, 274.
 Triclinium, iv, 217.
 Trieris, iv, 416.
 Trifinium, iv, 239.
 Trifolium, iv, 560.
 Trigæ, iv, 400.
 Trigamus, iii, 454.
 Triginta, iii, 122.
 Trigona, iii, 514.
 Trigonaria pila, iv, 413.
 Trilicis vestis, iv, 451.
 Trimestre triticum, et hordeum, iv,
 512.
 Trimetrum, iii, 66.
 Trinacria, iv, 178.
 Trinepos, trinæptis, iii, 413 seqq.
 Trinitas in relativis personarum no-
 minibus est; Trinitatis alia nomina
 propria, alia appellativa, iii, 514. Tr-
 initatis lides, distinctio, significantia, vi,
 10, 12, 582; vii, 320, 406. Trinitas in-
 tegre sibi non nota est, vi, 120; v, 390.
 Trinitas et unitas, v, 77. In Trinitate
 tria nomina, sed una substantia, v, 78.
 Trinitatis probatio, v, 77 seqq.
 Trio, iv, 411.
 Triou, iv, 43.
- Triones, vii, 161.
 Tripartita controversia, vii, 80.
 Tripodes, iv, 503.
 Tripodes, iv, 510.
 Tripolitana provincia, iv, 163.
 Triptolemus, iv, 509; vii, 73.
 Triptota nomina, vii, 17.
 Triquetra, iv, 178.
 Triremes, iv, 418.
 Triscelos, iv, 498.
 Trismegistus, vii, 383.
 Tristegi, vii, 408.
 Tristis, vii, 497.
 Tristitia, tria ejus genera, v, 413;
 vii, 214. Tristitia et necessaria, v, 71.
 Tritavus, vii, 446.
 Tritheitæ, vii, 560, 534.
 Triticum, iv, 312.
 Triton, Tritonia Minerva, vii, 389.
 Triumphi. Triumphantis insignia,
 iv, 573.
 Trivia Diana, vii, 386.
 Trivix, iv, 244.
 Trochæus, iii, 502.
 Trochaicæ carmen, iii, 66.
 Trochiscus, iii, 184.
 Trochleæ, iv, 421.
 Trogolodyte, iii, 418.
 Troja, iv, 153; capta, iii, 235; vii,
 75.
 Trojani, Troes, iii, 408.
 Trophæon, iv, 374.
 Tropi, liguræ, iii, 58.
 Tropicus, iv, 111.
 Tros, ii, 208.
 Truculentus, iii, 497.
 Trudes, iv, 381.
 Trulla, iv, 441.
 Truncus, iv, 523. Corporis, *ibid.*, 13.
 Trutina, iv, 297.
 Trutinatur, iii, 497.
 Tuba, iv, 577. Tuba, tufa, tuga; et
 toga, vii, 452. Tubæ argenteæ duæ, v,
 459.
 Tubal, seu Thubal, iii, 403.
 Tubalcain, vii, 66.
 Tubanteæ, iii, 415.
 Tubers, iv, 368.
 Tubex, iv, 415.
 Tubraci, iv, 452.
 Tubruci, iv, 452.
 Tucus, iv, 100.
 Tudensis. *Vide* Lucas.
 Tudis, iv, 428.
 Tueor et tuor, vii, 441.
 Tufa et tuga. *Vide* Tuba.
 Tugurium, iv, 234.
 Tulli et abstulii, v, 70.
 Tullus Hostilius, vii, 79.
 Tum, twic, et tawn, v, 70 seq.; vii,
 479.
 Tumidus et turgidus, v, 70.
 Tumor contra humilem satisfac-
 tio-
 nem, vii, 213.
 Tumultatio, iii, 428.
 Tumultus et bellum, v, 71.
 Tumulus, iv, 187, 233; et sepulcrum,
 v, 66.
 Tunc. *Vide* Tum.
 Tundere, iv, 428.
 Tungri, iii, 413.
 Tunica, tunica talaris, manuleata,
 manicleata, pectoralis, iv, 448. Tunica
 pontificis, v, 404. Tunicæ, iv, 72. Pelli-
 ce primæ fuerunt, iv, 448.
 Tuor. *Vide* Tueor.
 Turba, v, 48.
 Turbidus et turbulentus, vii, 497; v,
 71.
 Turbiscus, iv, 539.
 Turbo, iv, 119.
 Turbulentus. *Vide* Turbidus.
 Turdella, iv, 101.
 Turdi, iv, 101.
 Turgidus. *Vide* Tumidus.
 Turbius Toletanus, vii, 178.
 Turismaudus, vii, 117
 Turma, vii, 427.
- Turpiloquium, vii, 342.
 Turpini fabule, ii, 296.
 Turpis et deformis, iii, 497; v, 19.
 Torres, ii, 211. Terris Babylæ adi-
 catur, iii, 234. Babylonis quid signifi-
 cat, v, 293.
 Turtur, iv, 99. Turtur et columba,
 duo tortures, v, 411 seq.
 Turtur mater sanctæ Florentiae, i,
 7, 116 seq.
 Tus, sive thus, iv, 343; v, 137. Tus-
 et thus, vii, 71.
 Tuscanicæ columnæ, iv, 433.
 Toscæ, vii, 411.
 Toscæ, iv, 162.
 Tusculanus lapis, iv, 239.
 Tusilæ, iv, 10.
 Tussis, iii, 177.
 Tutor, iii, 497. Tutor et pedago-
 gum olim obrui, proverbiale, iii,
 497.
 Turus et tulum. *Vide* Tus, et Tum.
 Tyle insuia, iv, 144.
 Tylos, iv, 173.
 Tympanum, iii, 140.
 Typhe, typhus, iv, 564.
 Typi, iii, 176.
 Tyranni, vii, 50, 523.
 Tyria urbs, vii, 74.
 Tyrii, iii, 417.
 Tyrheni tubam invenerunt, iii, 137.
 Tyrheni, Tyrhenus, et Lydus fra-
 ter, iv, 163.
 Tyrhenum mare, iv, 163.
 Tyrus Carthago dicta, iv, 199 seq.;
 civitas olim Sarra, iv, 81.

U

- Ubers, iv, 15; et manus, v, 48;
 vii, 435.
 Unericus, vii, 153.
 Ugui, Hunni, vii, 408.
 Ulicsi. *Vide* Vindicæ.
 Uleus, iii, 182; iv, 210. Plaga et
 vulnus, v, 72; vii, 459. Ulceræ Egy-
 ptiorum, v, 369.
 Uliguosus ager, iv, 237.
 Ulico, iv, 245.
 Ulla et olla, v, 73.
 Ulmus, iv, 537.
 Ulna, iv, 12.
 Ulpianus, vii, 91.
 Ulpicum, iv, 567.
 Ultor, vindicta, et defensor, v, 19;
 vii, 437.
 Ultra et citra, v, 72.
 Ulula, iv, 88, 93.
 Ulva et typhus, iv, 564.
 Ulysse, vii, 73. Eius socii transfor-
 mati, iv, 37.
 Umbilicus, iv, 47; v, 90.
 Umbro, iv, 387.
 Umbras, iv, 116. Umbras terrarum
 noctem efficit, vii, 42. Umbras pisces,
 iv, 76.
 Umbri, vii, 411.
 Umbria, iv, 162.
 Una Sabbati, vii, 221.
 Uncia, iv, 240, 300, 307, 431.
 Uncinoli, iv, 318.
 Unctio Spiritus sancti, vii, 310. Un-
 ctio extrema, *ibid.*
 Unda, iv, 134; et aqua, v, 10, 74;
 vii, 429.
 Undenarius numerus, 235.
 Undevicesimus numerus, v, 211.
 Unguentum, vii, 187. Unguentum quo
 perunguit tameraculum, v, 402. Un-
 guentum visibile, vii, 300.
 Ungues, iv, 84.
 Ungulæ, vii, 212; iv, 15.
 Unguibus auditus, iv, 476.
 Unicornis, iv, 53.
 Unicus et unus, v, 73.
 Unigenitus, vii, 440. Unigenitus
 Christus, vii, 299, 301.
 Unio, iv, 411.

Uniones, *iv*, 271.
Unitas, *iii*, 312; et *Trinitas*, *v*, 77.
Unitas *fidei*, *v*, 333. *Unitas* in numeris, *v*, 221. *Unitatis exempla*, *vu*, 398.
Universa, *omnes*, et *cuncti*, *vu*, 429.
Universitas, *m*, 346.
Univoca, *m*, 104.
Unus in numeris, *v*, 235. *Unus, solus*, et *unicus*, *ibid.*, 73; *vu*, 428. *Unum quid*, *m*, 119. *Unus Dei nomen*, *m*, 208; et *solutus*, *v*, 73; *vu*, 428.
Upupa, *iv*, 100.
Ur, *ignis*, *m*, 476; *iv*, 246.
Uraposkopos, *iv*, 81.
Urbani cives, *m*, 435.
Urbicus fluvius, *vu*, 117.
Urbs, *iv*, 208. *Aratro conditum, arato evertitur*, *ibid.*, 209. *Urbs et civitas*, *v*, 73. *Urbs Roma, cætera oppida*, *m*, 435.
Urbus, *v*, 73.
Urcellos, urceus, *iv*, 501.
Uri agrestes, *iv*, 44.
Urias, *v*, 531 seq., 559.
Uriel, *m*, 514.
Urina, *iv*, 22. *Urina lyncis in pretiosum lapidem vertitur*, *iv*, 53.
Urit calor et frigus, *iv*, 116.
Urna, *iv*, 306. *De urna aurea in arca Testamenti*, *v*, 395.
Ursa sidus, *m*, 161.
Ursatus episcopus, *vu*, 148.
Ursitus Andreas, *i*, 417.
Urus, *iv*, 536. *Ursi*, *iv*, 304.
Urtica, *336.*
Urus animal, *iv*, 156.
Usci, *m*, 411.
Usia, *m*, 103; *iv*, 74.
Usucaspio, *m*, 208.
Usura, *m*, 206.
Usus. *De usu malo*, *vi*, 513. *Usus variarum lectionum*, *i*, 419. *Usus fructus*, *m*, 208. *Usus rerum diversus*, *vi*, 538.
Uter, utres, *iv*, 501.
Uter et utrum vis, *v*, 73.
Uterini fratres, *m*, 444.
Ut rque et urique, *vu*, 437.
Uterus, *iv*, 22; et *renter*, *v*, 7, 93.
Ut et fru, *v*, 30. *Litiis bonis bene, bonis male, malis male, et malis bene*, *vi*, 338.
Utilis et aptus, *m*, 498; *v*, 30.
Utrum et u'er, *v*, 73.
Uva de uvis, *uva fructuosa*, amminea, lanata, vacinaria, Cerasunia, Libycæ, dactylus, stephanites, Rhodia, purpurea, Apiana, argitis, inerticula, Biturica, helvola, Galanthes, visula, basilica, Mareotica, rubelliana, *iv*, 318 seqq. *Uva lupina*, *ibid.*, 301. *Uva passa* *vescentes*, *v*, 437.
Uvidus et humus, *v*, 34.
Uxor. *Uxor fratri*, *m*, 453 seq. *Tres nob causas deducitur, quatuor debet habere, quare sub viri potestate est, propter adulterium tantum dimittitur*, *ibid.*, 456.

V

V digamma, *ii*, 9; et *I*, *iii*, 8. *V.* vivum significat, *m*, 39.
Vaccæ, *iv*, 43. *Vaccæ portantes armam*, *v*, 511, 501.
Vaccæ oppidum, *m*, 415.
Vagatio, *vi*, 214.
Vagina, *iv*, 589.
Vagire et magire, *v*, 75.
Vagus, *m*, 498.
Vah, *m*, 22.
Valens et firmus, *v*, 32.
Valens imper., *iii*, 238, 545.
Valentinius heretici, *Valentinius*, *m*, 337, 352, 524.
Valentianus imper., *m*, 238; *vu*, 90 seq.
Valerianus, *m*, 238; *vu*, 93.

Valerius abbas, *i*, 213.
Valeudo et infirmatas, *v*, 73.
Valles, *iv*, 187; et *convales*, *v*, 74.
Valles humidæ nebulae exhalant, *iv*, 116.
Valli, *iv*, 231.
Vallum, *iv*, 231; et *murus*, *v*, 73.
Valege, et fores, *iv*, 227; *v*, 41.
Vandalus. *Vide Wandalus*.
Vanus, *m*, 499. *Vana gloria*, *vu*, 545. *Vane glorie favores qui diligunt*, *vu*, 311.
Varius, *m*, 408; *equus*, *iv*, 48. *Varii pisces*, *iv*, 76.
Varro, *iii*, 235. *Ejus elogium*, *i*, 19; versus, *iv*, 539. *Varro agriculturam expolivit*, *iv*, 508.
Varpecho Hispanice, *iv*, 311.
Vasa, *iv*, 496. *Vasa Samia fictilia, excaria*, *ibid.*; *potoria*, *ibid.*, 499. *Olearia, coquinaria*, *ibid.*, 502. *repository*, *ibid.*, 503. *luminarium*, *ibid.*, 505. *fusilia*, *iv*, 524. *Vasa sacrificii*, *i*, 653. *Vasa Domini deportata*, *v*, 530. *Vas aureum*, *ibid.*, 401. *Vas l'etro ostreum*, *v*, 267. *Vasa apud veteres, neque aurea, neque argentea, sed lictilia*, *iv*, 497. *Vas templi Divi Petri Gothi diripere noluerunt*, *vu*, 113.
Vascones, *m*, 415.
Vasculum, *iv*, 496.
Vastitas et vastitudo, *v*, 72.
Vates, *m*, 326, 541, 506; et *pontifex*, *v*, 58.
Vatirangæ basilicæ archivium, *i*, 394.
Vaticinia, *m*, 306.
Ve, te, et que, *v*, 74.
Vecors et resanu, *m*, 498; *v*, 73.
Vectes, *m*, 214; *iv*, 512.
Vectigalia, *iv*, 287.
Vector, *m*, 498.
Vehicula, *iv*, 511.
Velontana gemma, *iv*, 274.
Vela. *Vide Velum*.
Velæ, velites, *m*, 426; *iv*, 408.
Vellus, *m*, 461. *Lanæ vellus et area*, *v*, 403.
Velocitas et celeritas, *v*, 72.
Velum, vela, *iv*, 422, 463. *Vela undecim ciliicia tabernaculi*, *v*, 398 seq.
Vena. *Venæ*, *iv*, 20.
Venabula, *iv*, 341.
Venator, *m*, 409.
Vendicare et ulcisci, *v*, 73.
Venditio et emptio, *m*, 203.
Vendunt et veneunt, *v*, 73.
Venehicus, *m*, 498.
Venenum, *iv*, 491. *Venena circumlita melle latens*, *vi*, 315.
Veneratio major sit pro potentia, quam pro reverentia sanctitatis, *vi*, 333.
Veneræ aves, *iv*, 99.
Venetia, *iv*, 203.
Venetus, *iv*, 438; color, *ibid.*, 308.
Veneti et Prasini civile bellum faciunt, *vi*, 103.
Veneunt. *Vide Vendunt*.
Veniani pigre præstantes, *vi*, 316.
Veuter, *iv*, 22; *v*, 88. *Alvus et uter*, *v*, 7, 91. *Veuter importunitissimus exactor*, *vi*, 335.
Ventus. *Venti quatuor principales*. *Ventorum nomina*, *iv*, 117; *vu*, 50 seq.
Venti aliquando angeli intelliguntur, *vi*, 50; aliquando incantatores spiritus sanguiniferi, *vi*, 80. *Fenoas habere singuntur*, *vi*, 313.
Venus. *Veneris crinis flos*, *iv*, 274. *Stella umbram facit*, *vu*, 36. *Venus ex fluctibus creata*, *iv*, 36. *In Cythera oritur*, *iv*, 177.
Venustas, *iv*, 438.
Venustus, *m*, 498.
Vepres, *iv*, 340.
Ver, *m*, 228; *vu*, 13. *Ver humidum et calidum*, *vu*, 14. *Allegorice*, *vi*, 14.
Veris equi prasini, *iv*, 402.
Veranians, *vu*, 150.
Veratrum, *iv*, 353.
Verax, *m*, 193.
Verbalia nomina, *m*, 15.
Verbacum, *iv*, 304.
Verbera, *m*, 213; et *flagella*, *v*, 72; *Egyptiorum*, *v*, 309.
Verbum de verbo, rerbam et sermo, *m*, 18, 234; *v*, 72. *De figuris et jumentis verborum*, *m*, 91. *Distantiae verborum editæ*, *ibid.*, 200. *Verbum opere compleendum*, *i*, 38. *Verbum Filii Dei*, *v*, 81.—*Verba activa, passiva, neutra*lia, et *deponentia*, *m*, 20. *Verba diabolici*, *vi*, 274. *Inhonestæ fugienda*, *vi*, 508. *Otiosa vitanda*, *vi*, 204, 228.
Verecundia, *vu*, 265.
Verecundus et prudens, *m*, 498; *v*, 54.
Verecundus scriptor, *vu*, 143.
Veredus equus, *iv*, 48.
Verenes, *iv*, 513.
Verecum, *iv*, 17.
Verigine, *m*, 162; *vu*, 39.
Veridicus, *m*, 494.
Veritas, *vu*, 218. *Veritas fallacie, et mendacio respondet*, *vu*, 218. *In lectio ne amanda, noua verba, vi*, 297. *Inquis molestia*, *vi*, 319. *Veritatem metu tace re*, *vi*, 332. *Veritati tanto quisque vicinior, quanto ab ea longius esse putat*, *vi*, 512.
Vermis de vermbus, vermes carni um, *iv*, 27, 72 seqq. *Vermis dictu Christus*, *m*, 301.
Verrere, *iv*, 423.
Verres, *iv*, 43.
Verriculum, *iv*, 423.
Verrucaria, *iv*, 535.
Verruca, *m*, 180.
Versio. *Versiones quorundam operum Isiolorum, Graeca, Theotisca, Ialica, Hispanica*, *i*, 439, 450 seqq., 516. *Versio Gallica Catena Patrum*, *m*, 376.
Versipellis, *m*, 498.
Versus, *m*, 262. *Versus bibliothecæ Isiolorum*, *i*, 1, 393, 331, 322. *Versus rhetorici*, *m*, 363. *Versus de ventis fortasse sancti Eugenii Toletani*, *i*, 666. *Versus præmissi Etymologis editi*, *m*, 300. *Versus de affinitate editi*, *ibid.*, 537 seq. *Versus de ventis*, *vu*, 51.
Versutia, *m*, 498.
Versutus et calidus, *m*, 464, 498; *v*, 13.
Vertex, *iv*, 5.
Vertibula, *iv*, 13.
Verugo, *m*, 171.
Verus, *m*, 498.
Vervacum, *iv*, 311.
Verve, *iv*, 59.
Vesanus. *Vide Vecors*.
Vesica, *iv*, 22.
Vespe, *iv*, 104. *Antichristi types*, *vi*, 41.
Vespasianus, *m*, 387; *vu*, 88.
Vesper, *m*, 223.
Vespera cogit o creaturæ in se ipsa nominatur, *vi*, 130.
Vesperæ. *De vesperis*, *vi*, 387.
Vesperascat, et *risperescit*, *v*, 75.
Vesperna, *iv*, 486.
Vespertilio, *iv*, 94.
Vespertinum officium, *m*, 279.
Vesperum, vesperus, *vu*, 6, 41.
Vesta, *m*, 387.
Vestibulum, *iv*, 226.
Vestigatores, *m*, 499.
Vestigia, *iv*, 214; *v*, 88. *Del*, *vi*, 123.
Vestimentum, *iv*, 448; et *vestis*, *m*, 428.
Vestis. *De vestibus, vestium nomina, vestis Dalmatica, russata, byzantina, molochina, leculata, byssina, masticina, linostoma, fibrina, uncia, linea*.

- aprina*, iv, 447 seqq. *Vestes reliquiae*, 461. *Vestium colores et instrumenta*, ibid., 448 seqq. *Vestis ex lana lineoque contexta*, v, 464. *Vestes quadrangularia gentium proprie*, iv, 434. *Nona atrite illis Israel in deserto*, v, 461. *Vestis ovo contacta non adhucitur*, iv, 103. *Vestium sacerdotialium octo generu* in *lege*, iv, 416.
- Vestites*, iv, 418.
- Veterani*, iii, 425.
- Vetula*, iv, 28.
- Veturius*, iii, 130.
- Vetus, velutum*, et *mantuum*, v, 71; vii, 428. *Veteres in propatulo, et communiter vescebantur, ne singularitas luxuriam gigneret*, iv, 446. *Sedentes epulabantur*, v, 67.
- Verare, vexatus*, iii, 498.
- Vexillum*, iv, 376.
- Veteris*, iii, 284. *Victima et hostia*, vii, 457; et *sacrificium*, v, 68.
- Victor et vicli*, v, 433.
- Victor Tunensis*, vii, 138.
- Victoria*, iv, 373.
- Victorinus*. *Victorini plures*, vii, 143.
- Victori*, iii, 268.
- Vicus et rinctus*, iv, 484; v, 73.
- Vicus*, iv, 211. *Vide Via.*
- Videre, visere, et aspicere*, v, 73; vii, 428.
- Vidua*. *Da viduis*, iii, 454. *Vidua vera*, vi, 459. *Vidua ad quam mittitur Elias*, v, 131. *Vilia quae in gazophylaco duo jecit minutu*, v, 147.
- Viere*, iii, 506.
- Vigilie et earum antiquitas*, iii, 426; vii, 388.
- Viginti*, iii, 120.
- Vilis*, iii, 493.
- Villa*, iv, 231.
- Villicus*, iii, 434.
- Vimen*, iv, 337.
- Vincentius Bellavacensis*, 217; *Cordubensis*, i, 27.
- Vincentius Toletanus*, vii, 178. *Cesaragustanus episcopus apostata*, vii, 124, 162.
- Vincit*. *Vide Vicus.*
- Vincula*, iii, 213.
- Vindex et ultor*, vii, 437.
- Vindicare et ulcisci*, v, 73.
- Vindelicus fluvius*, iii, 412.
- Vinnola vox, vinnum*, iii, 136.
- Vinolentus*, iii, 498.
- Vinum*, iv, 491 seqq. *Vinum limpidum, succinatum, roseum, Falernum, turbidum, amineum, colatum, honarium, infertum, crucium, Gazetum, sparcum*, ibid., 492 seqq. *Vini tænum*, iv, 82. *Vino dedit et luxuriose viventes*, vi, 234. *Vino feminæ non uti bantur apud Romanos, nisi aerorum causa*, iv, 492. *Vinum mali Cydonii*, iv, 327. *Vinum, ut veneum adolescentulae fiant*, iv, 492.
- Viola*, iv, 551.
- Violentus*, iii, 492.
- Vipera*, iv, 63².
- Vipera et operimus*, v, 75.
- Vipsanius Philargius*, iii, 57.
- Vir*, iii, 452, 488; iv, 27. *Vir homo et mulier*, v, 72, 92 seqq.
- Vir et virus*, v, 73. *Viro infame intra unum annum portare*, iv, 476. *Vir duplex animo*, v, 409. *Vir caput mulieris*, iv, 460; vi, 451. *Vir excelsiorus*, vi, 319. *Vir et masculus*, vii, 73.
- Vir propter se creatus, mulier propter virum*, vi, 112. *Vir, qui cum Jacob luctans est*, v, 122. *Vir si comam nutriri, ignominia est*, vi, 443. *Vir sanctus*, vi, 177. *Vide Viri.*
- Virago*, iv, 27; et *virgo*, v, 71.
- Virentia et viridia*, v, 73.
- Vires senectute et morbo minuantur*, iv, 29. *Vires et virtus*, vii, 437.
- Virgo*, iii, 214; iv, 321. *Mosis*, v, 363, 366, 376. *Aaron*, v, 393.
- Virgilius*, iii, 384; iv, 308; vii, 84. *Virgilii dictum*, iii, 484. *Varia lectio*, iii, 216.
- Virginitas*, vii, 353; *vera*, vi, 418; et *castitas*, v, 13; *admonita, non iusta*, iv, 24.
- Virgo*. *De virginibus*, iv, 27. *Vide Virago.* *Virgo stella*, ii, 105. *Virgoes angelis æquales*, vi, 216. *Quare in benedictione veleantur, vi, 149.* *Virginies quinque sapientes, et quinque fatuæ*, v, 144. *Virginies sciræ*, vi, 446. *Virginum seminarium caput Maria*, vi, 446. *Virginum virorum caput Christus*, vi, 446. *Virginum ornatus sunt crines*, iv, 433. *Virgo quasdam vase de sacrario Petri apostoli Gobis dare tenuit*, vii, 113.
- Virgo Deipara. Singularis in eam affectus concilii decimi Toletani*, ii, 108. *Vide Maria.*
- Virgultum*, iv, 324.
- Viri illustres ab Isidoro recensiti*, vii, 138; ab Ildefonso, ibid., 165. *Viri apud antiquos discum habebant, mulieres sedebant*, iv, 510; v, 67. *Viri duo in agro*, v, 144. *Viri duo in lecto*, v, 144. *Viri sancti*, vi, 301. *Tonsi capillis*, iv, 453. *Viri virtus maxima, mulieris minor*, iv, 27.
- Viriditas*, iii, 499. *Vide Virentia.*
- Virioke*, iv, 474.
- Viriosus*, vii, 439.
- Virtus. Virtutes*, iii, 514; iv, 593. *Virtus et fortitudo*, v, 72. *Virtutes ex virtutibus oriuntur*, vi, 235; vii, 217. *De virtutibus male usus*, vi, 236. *De virtutibus simulatis*, ibid., 237. *De appetitu virtutum*, ibid., 238. *Virtutes enumeratae*, vii, 290 seqq. *Virtutes ex Scriptura sacra singillatim commendatae*, vii, 290. *Ex Patribus*, ibid., 302. *Virtus boni operis*, vi, 190. *Virtus Christus*, iii, 302. *Virtus libidine frangitur*, vi, 216. *Virtus et vis*, vi, 458. *Virtutes summae et mediae*, vi, 239. *Virtutum et vitorum conflictus*, vii, 207.
- Virus*, iv, 17. *Vide Vir.*
- Vis publica et privata*, iii, 509. *Vis et bis*, v, 78. *Vis, et tires, et ristus*, vii, 458.
- Viscarago*, iv, 360.
- Viscardus Albertus*, iii, 314.
- Viscum*, iv, 360, 489.
- Viscus, viscera*, iv, 17, 19.
- Visere. Vide Videre.*
- Visio angelica*, ii, 268. *Visio animallium in Ezechiele*, vi, 302. *Visiones spirituum immundorum in somniis*, vi, 277. *Visionum genera*, iii, 333.
- Visitatio Deli*, vi, 264.
- Visula uva*, iv, 330.
- Visus*, iv, 4; v, 95. *Visus et risos*, v, 73.
- Visus longinquitate loqorum languescit*, vii, 35.
- Vita*, iv, 1; *futura*, vi, 617; *familialis*, ibid., 519. *De vita hujus brevitate*, vi, 339, 520; *exitu*, ibid., 360; *molestias*, vi, 276. *Vita activa et contemplativa*, v, 105. *Vita pontificum*, iii, 272. *Vita Christus est*, iii, 302. *Vita mortalis nostra est*, vi, 360. *Vita sine doctrina inutilem doctorem facit*, vi, 324. *Vita testis*, iv, 390. *Vita vitalis Christus est*, vi, 360. *Vitam sine cri-*
- maine multi habere possunt, sine peccato non possunt*, vi, 217.
- Vitabundus*, iii, 484.
- Vitia. De vitis*, vi, 234. *Vitia ex virtutis orta, vita multimoda, quæ virtutes se esse simulant*, vi, 233; vii, 213 seqq. *Vitia octo principalia*, v, 112; vii, 231 seqq. *Vitia plura a sacris litteris reprehensi*, vii, 292 seqq. *Patrum sententiae de vitis*, ibid., 302 seqq. *Vitia grammaticæ recensita*, iii, 53. *Litterarum, verborum, et sententiarum*, ibid., 90. *Vitia accusans et perpetras*, vi, 234. *Vitia allorum multi ceraunt, sed non sua*, vi, 338. *Vitia corrumpere qui non debet*, vi, 319. *A modicis criminiibus vita incipiunt*, vi, 238. *Quando expellunt, acris consurgunt*, vi, 203. *Vitia superare sancti toto nisu contendent*, vi, 234. *Vitia olio habenda, non homo*, vi, 516. *Vitiorum et virtutum conflictus*, vii, 207.
- Viticella herba*, iv, 363.
- Vitiosi ad regimen Ecclesie non promovendi*, vi, 522.
- Vitia. De vitibus*. *Vitis Syriaea*, spilonia, multa vitium genera, iv, 346, 321. *Vitibus quæ conveant*, vi, 383. *Vitis quando inventa*, vi, 72. *Vitis vera Christus*, v, 300. *Vitis alba, herba*, iv, 363. *Vitius. Vide Vitia.*
- Vitricus*, iii, 416.
- Vitrum*, iv, 284. *Vitrum flexibile*, ibid., 285.
- Vitta*, iv, 471, 480. *Vittis nisi castæ matronæ uti non poterant*, iv, 512.
- Vitulæ*, vitulus, iv, 43, 44; v, 100. *Vitulus rufa, vitulus et vitula combusti*, v, 586, 441 seqq. *Vitulus Christus*, iii, 304. *Vitulus ex muliere generatus*, iv, 35. *Vitulus qui pro sacerdos emundatione offerebatur*, v, 424. *Vitulus pisces*, iv, 75.
- Virens et vivus*, vi, 498; v, 74; vii, 453.
- Vivit et bibit*, v, 75.
- Vitus. Vide Vives.*
- Vocabula varia*, iii, 519.
- Vocabularium sacrum*, ii, 271.
- Vocalis una abusive dicitur syllaba*, iii, 25.
- Vocatio gentium ad fidem*, vi, 66.
- Vocativus eensus*, iii, 17.
- Vooes. Vide Vox.*
- Vola*, iv, 88, 311.
- Volare*, iv, 88.
- Volatilia minuta*, iv, 103.
- Volenum, volemis oliva*, iv, 541.
- Volo et cupio*, v, 73.
- Volesius Joannes*. *Eius prefatio ad Synonyma*, i, 394.
- Volucres*, iv, 88; et *aries*, v, 8.
- Volumen*, iii, 260.
- Voluntas*, iii, 199; *bona a Deo*, vii, 328. *Voluntas et voluntas*, v, 72.
- Voluptas labori cedit*, vi, 306. *Voluptas vescendi*, vi, 253.
- Vohlanianus imperator*, vii, 95.
- Volutabra*, vi, 215.
- Vomer*, iv, 513.
- Vopiscus*, iii, 441.
- Votum reddendum*, vi, 511. *Votum castitatis*, vi, 447. *Votum facit illicitum quod erat per naturam licitum*, vi, 448.
- Vox et sonus*, v, 74. *De voce*, iii, 25. *Vocis elevatio*, iii, 27. *Vox acuta, alta, clara et suavis*, iii, 136; *articulata*, iii, 23; *aspera, cæca, dura, perfecta, vinnola*, iii, 136.
- Vulcaniz insula*, iv, 179.
- Vulcanii prefatio*, i, 416.
- Vulcanus ignis est*, iii, 376, 383.
- Vulgares notæ*, iii, 3.
- Vulgaris interpretatio Scripturarum quæta*. *Editiō nūcupatur*, iii, 251.
- Vulnera carnis citius sensuuntur quam animæ*, vi, 263. *Vulnas inveso-*

Tatum tardius sanatur, vi, 222.
Felinas. Vide Ulcus.
 Vulpes, iv, 58; ex equa, v, 59.
 Vultus, vultures, iv, 89.
 Vulturus venitus, iv, 117.
 Vultus, iv, 6; v, 88; et *facies*, *ibid.*, 74.

Vulva, iv, 22.

W

Walchii judicium de Isidoro, i, 412.
 Wallia rex, vii, 115.
 Wamba rex. Et cum juramento sub-
 jecta fuit filia Ergiviti, qui regno illum
 privaverat, vii, 190.
 Vandali in Africa extinguntur, iii,
 230. Eorum Historia, vii, 129. Chrono-
 logia, *ibid.*, 154.

Wanefridi historia, ii, 363.

Wanglones, in, 413.

Wictericus, vii, 126.

Wipo, ii, 62.

Wisigothorum Chronicum nomine
 Wulaze, i, 691. Historia, ii, 363.
 Wistremirius Toletanus, vii, 179.

Witiza rex Gothorum, vii, 190.

Wulfila episc., vii, 110.

X

X littera pro S, et C, iii, 11.

Xenocrates, iii, 238.

Xenodochia, iv, 219.

Xenophanes, vii, 80.
 Xeropagia, iii, 291.
 Xerxes, vii, 236; vii, 81. Xerxi lepus
 ex equa creata dissolvi regnum por-
 tendit, iv, 31. Bibliothecam in Persas
 aexit, iii, 250.

Ximenes Cisneros card. Quid pre-
 stiterit in Editione offici Mozarabici,

ii, 152, 153.

Xyliglycon, iv, 333.

Xylobalsamum, iv, 547.

Xystus papa, vii, 139 seq.

Y

Y et Z græca litteræ, iii, 11.

Y pro F scribebatur, ii, 11.

Z

Z. Pro hac littera duplex SS. scribe-
 batur, iii, 11; pro Y, iii, 46.

Zabulon, vii, 327; vi, 124, 138.

Zaccaria Franciscus Antonius. Ejus
 apparatus ad Editionem sancti Isidori
 uberrime expositus, i, 326 seqq. Ejus
 laudes, epitaphium, *ibid.*, 377, 387
 seq. In hac Editione suum Zaccariæ
 ubique redditum, *ibid.*, 719. Labor
 ejus vix inchoatus, quod ipse fatetur,
ibid., 347. Pauca quedam ex bibliotheca
 Vaticana accepit, *ibid.*, 388, 387.
 Ejus epistola ad eminentiss. cardinalium
 de Lorenzana, *ibid.*, 319. Ejus

præfatio, i, 317, 376. Monitum, ii, 28.
 Zacheus, ii, 339; v, 148.
 Zacharias propheta, ii, 245; v, 131,
 174 seq. 211; vii, 532, 584. Zacharias
 sacerdos, v, 137. Zacharias et Elisa-
 beth, v, 178.

Zaidæ conversio, i, 176.

Zafobri, iii, 322, 325.

Zame fons in Africe, iv, 121.

Zapata Lupianus falsarius, i, 58, 59.

Zara et Phares, iii, 331; v, 538.

Zebedæus, iii, 338.

Zelada cardin., i, 326.

Zelpha, iii, 521, 527.

Zetus et Iunidia, v, 75.

Zema, iv, 496.

Zeno imper., vii, 102.

Zephyrius papa, vii, 94.

Zephyrus, iv, 118. Zephyrorum equi

albi, iv, 192.

Zeibus, iii, 132.

Zeugis regio, iv, 166.

Zeugma iii, 56.

Zizania, iv, 363.

Zmilaupis, Zmilacea, iv, 281.

Zodiacus circulus, iii, 152; iv, 112.

Zoes primus Egyptiorum rex, vii,

69.

Zona, iv, 478. Zonæ mundi, vii, 17.

Zoroastres rex artem magicam repe-
 rit, ii, 234, 369; vii, 70.

Zorubabel, iii, 325; v, 134.

FINIS TOMI OCTOGESIMI QUARTI.

AVIS IMPORTANT.

D'après une des lois providentielles qui régissent le monde, rarement les œuvres au-dessus de l'ordinaire se font sans contradictions plus ou moins fortes et nombreuses. Les *Ateliers Catholiques* ne pourraient guère échapper à ce cachet divin de leur utilité. Tantôt on a nié leur existence ou leur importance; tantôt on a dit qu'ils étaient fermés ou qu'ils allaient l'être. Cependant ils poursuivent leur carrière depuis 23 ans, et les productions qui en sortent deviennent de plus en plus graves et soignées: aussi paraît-il certain qu'à moins d'événements qu'aucune prudence humaine ne sautait ni prévoir ni empêcher, ces Ateliers ne se fermeront que quand la *Bibliothèque universelle du Clergé* sera terminée en ses 2,000 volumes in-4°. Le passé paraît un assez sûr garant de l'avenir, pour ce qu'il y a à espérer ou à craindre.

Cependant, parmi les calomnies auxquelles ils se sont trouvés en butte, il en est deux qui ont été continuellement répétées, parce qu'êtant plus capitales, leur effet entraînait plus de conséquences. De petits et ignares concurrents se sont donc acharnés, par leur correspondance ou leurs voyageurs, à répéter partout que nos Editions étaient mal corrigées et mal imprimées. Ne pouvant attaquer le fond des Ouvrages, qui, pour la plupart, ne sont que les chefs-d'œuvre du Catholicisme reconnus pour tels dans tous les temps et dans tous les pays, il fallait bien se rejeter sur la forme dans ce qu'elle a de plus sérieux, savoir, la correction et l'impression; en effet, les chefs-d'œuvre même n'auraient qu'une demi-valeur, si le texte en était inexact ou illisible.

Il est très-vrai que, dans le principe, un succès invincible dans les fastes de la Typographie ayant forcé l'Editeur de recourir aux mécaniques, afin de marcher plus rapidement et de donner les ouvrages à moindre prix, quatre volumes du double *Cours d'Écriture sainte et de Théologie* furent tirés avec la correction insuffisante donnée dans les imprimeries à presque tout ce qui s'édite; il est vrai aussi qu'un certain nombre d'autres volumes, appartenant à diverses Publications, furent imprimés ou trop noir ou trop blanc. Mais, depuis ces temps éloignés, les mécaniques ont cédé le travail aux presses à bras, et l'impression qui en sort, sans être du luxe, attendu que le luxe jurerait dans des ouvrages d'une telle nature, est parfaitement convenable sous tous les rapports. Quant à la correction, il est de fait qu'elle n'a jamais été portée si loin dans aucune édition ancienne ou contemporaine.

Et comment en serait-il autrement, après toutes les peines et toutes les dépenses que nous subissons pour arriver à purger nos épreuves de toutes fautes? L'habitude, en typographie, même dans les meilleures maisons, est de ne corriger que deux épreuves et d'en conférer une troisième avec la seconde, sans avoir préparé en rien le manuscrit de l'auteur.

Dans les *Ateliers Catholiques* la différence est presque incommensurable. Au moyen de correcteurs blanchis sous le harnais et dont le coup d'œil typographique est, sans pitié pour les fautes, on commence par préparer la copie d'un bout à l'autre sans en excepter un seul mot. On lit ensuite en première épreuve avec la copie ainsi préparée. On lit en seconde de la même manière, mais en collationnant avec la première. On fait la même chose en tierce, en collationnant avec la seconde. On agit de même en quarte, en collationnant avec la tierce. On renouvelle la même opération en quinte, en collationnant avec la quarte. Ces collationnements ont pour but de voir si aucune des fautes signalées au bureau par MM. les correcteurs, sur la marge des épreuves, n'a échappé à MM. les correcteurs sur le marbre et le métal. Après ces cinq lectures entières contrôlées l'une par l'autre, et en dehors de la préparation ci-dessus mentionnée, vient toujours une révision et souvent il en vient deux ou trois, puis l'on clique. Le clichage opéré, par conséquent la pureté du texte se trouvant immobilisée, on fait, avec la copie, une nouvelle lecture d'un bout à l'autre, on se livre à une nouvelle révision, et le tirage n'arrive qu'après ces innombrables précautions.

Aussi y-a-t-il à Montrouge des correcteurs de toutes les nations et en plus grand nombre que dans vingt-cinq imprimeries de Paris réunies! Aussi encore, la correction y coûte-t-elle autant que la composition, tandis qu'ailleurs elle ne coûte que le dixième! Aussi enfin, bien que l'assertion puisse paraître témoignage, l'exactitude obtenue par tant de frais et de soins, fait-elle que la plupart des Editions des *Ateliers Catholiques* laissent bien loin derrière elles celles même des célèbres Bénédictins Mabillon et Monfacon et des célèbres Jésuites Petau et Sirmont. Que l'on compare, en effet, n'importe quelles feuilles de leurs éditions avec celles des nôtres qui leur correspondent, en grec comme en latin, on se convaincra que l'inavoirsemblable est une réalité.

D'ailleurs, ces savants éminents, plus préoccupés des sens des textes que de la partie typographique et n'étant point correcteurs de profession, laissaient, non ce que portaient les épreuves, mais ce qui devait s'y trouver, leur haute intelligence suppléant aux fautes de l'édition.

De plus, les Bénédictins, comme les Jésuites, opéraient presque toujours sur des manuscrits, cause perpétuelle de la multiplicité des fautes, pendant que les *Ateliers Catholiques*, dont le propre est surtout de ressusciter la Tradition, n'opèrent, le plus souvent, que sur des imprimés.

Le R. P. De Buch, Jésuite Bollandiste de Bruxelles, nous écrivait, il y a quelque temps, n'avoir pu trouver, en dix-huit mois d'études, une seule faute dans notre *Patrologie latine*. M. Denzinger, professeur de Théologie à l'Université de Wurzbourg, et M. Reissmann, Vicaire Général de la même ville, nous mandaien, à la date du 19 juillet, n'avoir pu également surprendre une seule faute, soit dans le latin, soit dans le grec de notre double *Patrologie*. Enfin, le savant P. Pitrat, Bénédictin de Solesmes, et M. Bonnetty, directeur des *Annales de Philosophie chrétienne*, mis au défi de nous convaincre d'une seule erreur typographique, ont été forcés d'avouer que nous n'avions pas trop présumé de notre parfaite correction.

Dans le Clergé se trouvent très-certainement de bons latinistes et de bons hellénistes, et, ce qui est plus rare, des hommes très-positifs et très-pratiques. Eh bien! nous leur promettons une prime de 25 centimes par chaque véritable faute qu'ils découvriront dans n'importe lequel de nos volumes, mais surtout dans les grecs.

Malgré ce qui précède, l'Editeur des *Cours complets*, sentant de plus en plus l'importance et même la nécessité d'une correction parfaite pour qu'un ouvrage soit véritablement utile et estimable, se livre depuis plus d'un an, et est résolu de se livrer jusqu'à la fin à une opération longue, pénible et coûteuse, savoir, la révision entière et universelle de ses innombrables clichés. Ainsi chacun de ses volumes, au fur et à mesure qu'il les remet sous presse, est recorrigé mot pour mot d'un bout à l'autre. Quarante hommes y sont ou y seront occupés pendant 10 ans, et une somme qui ne saurait être moindre d'un demi-million de francs est consacrée à cet important contrôle. De cette manière, les Publications des *Ateliers Catholiques*, qui déjà se distinguaient entre toutes par la supériorité de leur correction, n'auront de rivales, sous ce rapport, dans aucun temps ni dans aucun pays; car quel est l'éditeur qui pourrait et voudrait se livrer APRÈS COUP à des travaux si gigantesques et d'un prix si exorbitant? Il faut certes être bien pénétré d'une vocation divine à cet effet, pour ne reculer ni devant la peine ni devant la dépense, surtout lorsque l'Europe savante proclame que jamais volumes n'ont été édités avec tant d'exactitude que ceux de la *Bibliothèque universelle du Clergé*. Le présent volume est du nombre de ceux révisés, et tous ceux qui le seront à l'avenir porteront cette note. En conséquence, pour juger les productions des *Ateliers Catholiques* sous le rapport de la correction, il ne faudra prendre que ceux qui porteront en tête l'avis ici tracé. Nous ne reconnaissions que cette édition et celles qui suivront sur nos plaques de métal ainsi corrigées. On croyt autrefois que la stéréotypie immobilisait les fautes, attendu qu'un cliché de métal n'est point élastique; pas du tout, il introduit la perfection, car on a trouvé le moyen de le corriger jusqu'à extinction de fautes. L'Hébreu a été revu par M. le chevalier Drach, le Grec par des Grecs, le Latin et le Français par les premiers correcteurs de la capitale en ces langues.

3565 055

Parisii. — Ex Typis J.-P. MICNE.

Digitized by

Google